UNIVERSAL LIBRARY

الحمد لله که بفضل ذوالجلال والاکرام و بکرم خالق نور و ظلام

کتاب مستطاب مشتمل بر احوال سلاطین عظام و اقوام و خاندان ہائے خوانین کرام تواریخ



اویماق مغل

۱۳۱۹ھ ۱۹۰۲ء



از تالیف میرزا محمد عبدالقادر خان عرف میرزا محمد آغا جان ابن میرزا محمد جان آقہ باشی قاجار



ساکن سونکھڑ ضلع مندسور مالوہ

در مطبع روز بازار امرتسر باہتمام کارپردازان

آویزۂ ظہور در گوش و قبائے شہود بر دوش کشید

اعلان

فهرست مضامین کتاب اویماق مغول

باب دویم - اویماق مغول

تمام شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

جواہر زواہر حمد و سپاس نثار بارگاہِ خداوندے کہ صور گوناگون انسانی از یک قطرۂ آب بعرصۂ ظہور رسانید و دُرر غرر ثنائے بیقیاس تصدق درگاہ بے مثل و مانندے کہ گلہائے بوقلمون انجم را زینت بساطِ آسمانی گردانید۔ داورے قادر کہ گدائے بینوا را دریک چشم زدن از عرصۂ خاکِ مذلت بر اورنگ سلطانی رساند۔ دارائے اکبر کہ بیک نفس کشیدن شہنشاہے صاحب لوا را از تختِ مملکت بر خاکِ حیرانی نشاند۔ فردوسی ؎ خداوند نام و خداوندِ جائے + خداوند روزی دہ و رہنمائے + خداوند گیہان و گردان سپہر + فروزندۂ ماہ و تابندہ مہر + رحیمے کہ باوجود کفر و نافرمانی نعمت روزی بر مخالفان برقرار دارد و کریمے کہ باہمہ گناہ و نادانی از رحمتِ عامہ خود گناہگاران را محروم نگذارد۔ شرف الدین علی یزدی ؎ خداوند کل آشکار و نہان + نہان آشکارا بنزدش عیان + خدائے کہ ہستی مر او را سزا است + بجز ہستی او فنا در بقا است + طرازندۂ پیکرِ آفتاب + نگارندۂ نقش ما را بر آب + زیک خم بر آوردہ صد گونہ رنگ + فلک با شتاب و زمین با درنگ + زیک فیض رست آنچہ بینی ز باغ + ز نرمی گل تا درشتی خار + پروردگارے کہ نوع انسان را بہمت وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ در مخلوقات و ملائکہ معظم فرمود۔ کردگارے کہ مطعون یُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ را بہ نعمت اِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً مکرم نمود۔ غفارے کہ مشتِ خاک را بہ بشارت وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ نواخت۔ و قہارے کہ ابلیس لعین را بعتاب فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ مبتلا ساخت۔ باغبانے کہ گلستان زمین را باینہمہ خیابانہائے گوناگون و گلہائے رنگارنگ صنعت قدرت اوست۔ و صاحب توانائے کہ فلک را باینہمہ کوکبہائے درخشان و ملائک عجیب و غریب شاہد بلاغت حکمت او۔ تاجدارے کہ قول لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ وے را سزاوار است۔ و شہریارے کہ جواب باصواب لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ہوالش را بکار۔ گنبد بے ستون نکتۂ از دیوانِ حکمتش۔ و فروزندگی مہر و ماہ شاہدی روشن بر قدرتش۔ انوری ؎ مقدرے نہ بآلت بہ قدرتے مطلق + کند تشکل سحاری چو گنبد ازرق + نہ خشت و رشتۂ معمار را درو بازار + نہ چوب و تیشۂ نجار را درو رونق + بحکمتے کہ خلل اندرو نیابد راہ + ز مہر و ماہ کشادہ اندرونِ آن بیرق + حصار ساختہ این آبگینہ گون طارم + بگردِ او زدہ از بحرِ بیکران خندق + نہ منجنیق رسد بر سرش نہ کشکنجیر + نہ تیر چرخ بہ سامان رسیدن بوہق + در روز حکم عیان کردہ ہفت سیارہ + ز لطف دادہ من شان

دوازده جوسق + نه از فراز توان ساخت جبلتے سرکوب + نه از نشیب توان بر و جایگاه لعق + میان گنبد پرویز
راند بحر محیط + میانِ آب چنین خاک توده معلق + تبارک الله از آن صانعے که قدرت او + دهان و دیده نماید
ز عبهر و فستق + گہے ذلیل کند قوم فیل را از طیر + گہے ہلاکت نمرود را برآرد بق + گہے ز آب کند تازه چهرهٔ گلنار +
گہے ز باد کند پاره لاله را الیق + ترا است ملک توئی ملک دار و ملک بخش + ترا سزا است خدائی بر انس و جان
مطلق + ز دست باد تو خشتے به بوستان سندس + ز چشم ابر تو بارے نداشت استبرق + بحکم مار دهان را
برآری از سوراخ + ز بهر طعمهٔ راسو و لقمهٔ لقلق + بباغ بلبل از شوق تو گشاده زبان + بشاخ فاخته بریاد تو
گرفته سبق + دوات در طلبِ آب لطفِ تو دل خون + قلم ز هیبتِ نامِ بزرگِ تو سر شق + ز بار مهر تو آری
ز ابر مروارید + ز گاو عنبر و سارا ز چشمهٔ زنبق + نه در کنام چرد بے امانِ تو آهو + نه در هوا گذرد بے امانِ تو
عقعق + بے همتا و نظیرے که لم یلد و لم یولد در شان اوست. و پادشاه بے وزیرے که خالق الجن و الانس
نکته از دیوان او و کنگرهٔ قصر تمجیدش چنان بلند است که کمند فکر عقل و سخن به آن تواند رسید. و بیابان عالم
تمجیدش چنین بے کران که به پایمردی مرکب قیاس و خرد مسافتش قطع توان گردانید. خواجه عطار ــــه
سبحان خالقی که صفاتش ز کبریا + بر خاکِ عجز مے فگند عقل انبیا + گر صد هزار سال همه عقل کائنات + فکرت کنند
در صفت عزت خدا + آخر بعجز معترف آیند کاے اله + دانسته شد که هیچ ندانسته ایم ما + دربادیهٔ صفاتش
چون رهوار عقل دوربین انبیا و مرسلین حیران است همانا که دعوے سخن حمد و ثنائے جل و علا بایان را نه
شایان شان است ــــه بنده همان به که ز تقصیرِ خویش + عذر بدرگاه خدا آورد + ورنه سزاوار خداوندیش +
کس نتواند که بجا آورد + جل جلاله و عم نواله و گاهها سے نعت و درود نثار روضهٔ متبرکهٔ صاحب طٰه و یٰسین باد که
شاهراه دین را بشمع هدایتِ خویش روشن و منور فرمود. و لقوه دما معدود تحیت و سلام تصدق مرقد منوره حضرت
سید المرسلین که ایزد جل و علا هر دو عالم بطفیل آن سید اکرم ظاهر و ممکن نمود گوهر گران بهائے که قیمت کونین نثار قدم
مبارک صفات اوست. و مهر فروزنده ہمائے که روشنی هر دو عالم بطفیل ذاتِ بابرکات او صاحب دولتے که از حضرت الرحمن
خطاب و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین بوے فرستاد و عالی حضرتے که رب العالمین پروانهٔ ندائے
الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی در داد صاحب شانے که خطاب انا ارسلناک شاهدا
و مبشرا و نذیرا را شنید و بلند مکانے که به پیشوی انبیا مفتخر شده بارشاد ما ینطق عن الهوی
ان هو الا وحی یوحی مبشر گردید دریاے معرفت جمیع انبیا و مرسلین با هزاران زر و شور قطرهٔ پیش محیط
عرفانش و جبرئیل امین با آن همه تقرب و اختصاص یزدانی بندهٔ فرمانش. نبازرع ــــه ربی رحمة للعالمینے
شافع خلقے + کریم اکرم الخلقی سراپا فیض رحمانی + درخشان آفتاب آسمان حسن خوبی + ز جو شمع صبح در نزهش نماید

ماهِ کنعانی + محمد عربی کابروی هر دو سراست + کسیکه خاکِ درش نیست خاک بر سرِ او + ۵ شفیع مطاع نبی کریم +
قسیم جسیم نسیم وسیم + حضرت شفیع المذنبین محبوب ربّ العالمین سید المرسلین محمد مصطفی احمد مجتبیٰ اِنَّ اللّٰهَ
وَمَلٰئِکَتَهٗ یُصَلُّوْنَ عَلَی النَّبِیِّ یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَیْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِیْمًا ۵ چون ایزد جل وعلا
صفت نبی خویش فرماید بنده بینوا را چه حد آن باشد که زبان باین دعوی کشاید ۵ هزاران هزار آفرین و درود +
زجان آفرین خالق هست و بود + بر وباد و بر آل و اولاد او + بر اصحاب و احفاد و امجاد او + و منقبت و توصیف بسیار
لائق شان حضرات چهار یار کامگار نامدار است که اساطین ایوان دین اند و یاران موافق حضرت سید المرسلین گلستان
ملت بیضا را از آبیاری جد وجهد سرسبز وشاداب نمودند و ایوان آئین خدا را بنور شمعهائے سعی وکوشش روشن و
منور فرمودند نظم ۵ نخستین ابوبکر نیز دستی + ز هم گوشه شان بر دگوی تولا + خوش آن مقتدا یکه کرد اقتدایش +
حبیب خدا و نماز آشکارا + خدا از حسن عطا کرد راضی + که بوده بشانش فاما من اعطی + حبیب خدا یارِ غار
پیمبر + که قدرش شده ثانی اثنین پیدا + پس از وے عمر آفتاب کمالش + فروغ ابد یافت از نور طٰه +
امیر یکه ابلیس از سایۂ او بدر میرمید چون سواد شب از نور بیضا + اگر هوشیاری ز قولِ پیمبر + بکن گوش لوکان بعدی
نبیا + چو حکمش شده از عدل یزدان جاری + بگرفت از سر رعب تپ لرزه دریا + زتاب نگاه عتاب آزمایش + زشب
تیره ترگشت خورشید رخشا + نجاکب کرد کیهان نشکوهش + نه قیصر از سیلے کفر فرسا + پس از وے خطا پوش
عثمان که خاکش + زآب حیا بود تخمیرش اجزا + شهیدے که رنگ گلستان فصلش + توان کرد از صِبْغَةَ اللّٰهِ تماشا +
بانوار اعجاز روشن بیانش + نموده منور دل هفت فرا + حمیده صفاتش باخلاق نیکو + شرفنامۂ ذاتش باسمار حسنے +
پس از وے علی در کز ولایت + لود قدر او برتر از عرش والا + ولی خدا و وصی پیمبر + ادیب حسین و حسن جفت
زهرا + در شهر علم و در بحر حکمت + می بزم عشق و گل باغ سودا + بر آمد بمعراج قدر بلندش + چو سوده بدوشِ
پیمبر کف پا + پس ازان مناقب وتعریف بیشمار مناسب برائے حضرات شاهزادگان کونین امامین همامین حسنین رضوان
اللّٰه تعالیٰ علیهم باشد که در داهلے مبارک خویش در مصاحبی ایزدی فدا ساختند ودر جهان مردانگی وشجاعت کوس یکتائی
نواختند آن یکے بتیغ نبوت راجوهر واین دگر تاج ولایت راگوهر نظم ۵ پس انگه امیر جوانان جنت + حسن مجتبیٰ
قرة العین زهرا + حسین شهید آنکه در دین و دنیا + پئے دوست چندین تعدی زاعدا + ز برج نبوت دو
نجم منور + ز درج ولایت دو لولوئے لالا + دو گوهر کزان بحر و کان شد توانگر + دو اختر کزان مهر و مه شد هویدا +
دو گلدسته باغ معانی وصورت + دو شمع شبستان دنیا و عقبیٰ + دو پیکر زنور ولایت سرشته + بصدق وصفا هر دو
بیمثل ویکتا + وتعظیم وثنائے بے پایان لائق جمیع ازواج و اهل بیت و آئمه کرام که بغیر رضائے خدا نفسے نکشیدند و
بعنایت بشارت اِنَّمَا یُرِیْدُ اللّٰهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَیْتِ وَیُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیْرًا

میشر گردیدند و تکریم و تبجیل بیکران جمیع اصحاب عشرہ مبشرہ و دیگر جمیع یاران و اصحاب عظام و جملۂ آلِ کرام سید انام را
سزاوار کہ جان و مال خویش در راہ خدا تعالیٰ نثار کردہ خطاب وَالسَّابِقُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ مِنَ الْمُهَاجِرِيْنَ وَ
الْاَنْصَارِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُمْ بِاِحْسَانٍ رَّضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ شنیدند، بین بیین را بہ بذل
نفوس و اموال متحمل کردہ بشارت اَصْحَابِيْ كَالنُّجُوْمِ بِاَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ سرافراز گردیدند بالخصوص
زبدہ اولاد کرام افضل البشر سید الانام نونہالِ گلشن نبوت و ولایت ثمر شجر امامت و کرامت - نیاز ـــہ
امیرے دستگیرے غوث الاعظم قطب ربانی + حبیبِ سید عالم زہے محبوب سبحانی + نشان شان بیچونی بیانِ سر کنونی +
بسیرت مثل پیغمبر بصورت مرتضیٰ ثانی + پیران پیر دستگیر غوث الاعظم غوث الثقلین غوث الصمدانی محبوب سبحانی
مخدوم محی الدین شیخ سید محمد عبد القادر جیلانی حسنی الحسینی کہ محبوب الٰہی و برایہ محبوبیت خویش
نواخت و قدم مبارک بر گردن ہمایونش رسانیدہ زبانش را بہ قَدَمِيْ عَلٰى رَقَبَةِ كُلِّ وَلِيٍّ گویا ساخت و
سلطان الہند غریب نواز بہار بوستانِ سیادت و شہسوار میدان ولایت نور دیدہ بر تہے و سرو رسہ حضرت خواجہ
سید معین الدین حسن چشتی سنجری ـــہ مظہر جلوہ گاہِ نور قدم + آفتاب جہان معین الدین + مرشد و
رہنمائے اہلِ صفا + ہادی انس و جان معین الدین + کہ اورنگِ خلافتِ باطنی ہندوستان از وجود سراپا جود آن
فخر زمین و زمان تا قیام جہان رونق گیر است و ایوان ہدایت چشتیہ بنور فیضان آن آفتاب سپہر عرفان روشنی پذیر
صلے اللہ تعالےٰ علی النبی الامی العربی وعلی آلہ و اصحابہ و ازواجہ و ذریاتہ وسلم +

در سبب تالیف کتاب

بر رائے بیضا ضیائے متبحران انساب طوائف انام و جویندگان شجرات و
واقعات خواقین عظام مخفی و محتجب مباد کہ این کمترین بندگان ایزد منان
میرزا محمد عبد القادر خان عرف میرزا محمد آغا جان ابن جناب منشی میرزا احمد جان صاحب سلمہ اللہ الرحمٰن ابن میرزا
شاہ محمد خان آقہ باش قاجار کابلی متوطن بسونکھڑہ واقعہ ملکِ مالوہ مسکن از بدو شعور بمطالعہ کتب تواریخ شایق است
و بدریافت احوال و انساب سلاطین نامدار و خوانین ذوالاقتدار بر امثال و اقران فائق چون درین کور دیہہ مونسی بغیر
از کتاب و ہمدمے جز مطالعہ اش نیست بجز از ملاحظہ کتب روز را بشب رسانیدن مشکل و شب را بروز نمودن محال است
اگرچہ اجداد عظام این گمنام در اصل متوطن بلدہ ہرات بودند و نسب این فقیر حقیر ہم میان مغولان بامیر قاچار
ابن سرتاق نویان میرسد و امیر اولاد امیر قراچار برلاس بود چون بعد از ضعف سلطنت اولاد ہلاکو خان گروہ قاچار
در امرائے ایشان بودند، از ایران و خراسان قوم قاچار بہ شام رفتہ سکونت ورزیدند چون در سنہ خمس و ثمانمایہ
صاحبقران امیر تیمور گورگان برلاس ایشان را معہ دیگر اقوام مغولان و قرا تاتار از انجا خانہ کوچ بایران و توران آورد
اجداد این بربادہ بخدمت شاہزادہ شاہرخ سلطان ابن صاحبقران متعین شدہ در ہرات آمدند و بمناصب بلند و مراتب ارجمند

سرافراز بودند چون محمد خان اوزبک متوجه ایران و خراسان گردید - و با اولاد سلطان حسین میرزا بالقرا گورکان جنگیده فتحیافت
پیر علیخان قاچار که یکے از اجداد بنده بود در جنگ شاهزاده بدیع الزمان میرزا و ازبکان در استرآباد بجمال جلادت بشهادت
رسید و اولاد ایشان خراسان را گذاشته با ایران زمین رفتند و در انجا در سنه خمس و تسعین و تسعمایه در میان قاچار
قوم ها پیدا شدند و اولاد پیر علیخان به آقه باش مشهور شد بالاخر در عهد سلطان نادر شاه افشار بمراتب عظمے و خطاب
میرزا سرافراز شده میرزا محمد حیات خان آقه باش قاچار که از اولاد خان شهید بود برکاب سلطان احمد شاه درانی افغان
سوئے افغانستان آمده در کابل باه پادشاه عالیجاه توطن گزیده و از آنزمان وطن بزرگان کابل گردیده تا زمانیکه شاه
شجاع الملک درانی را ایام ادبار رسیده بواسطه تنازعات امراے بارکزئی بهندوستان رفته و افواج انگریزی بمدد وے آمدند
تمامت امراے مغلیه و دیگران نیز از امیر دوست محمد خان بارکزئی برگردیده بشاه پیوستند چون بعد حوادث بسیار پادشاه شهید
شده تخت در خاندان بارکزئی رفت بسیار کسان سکونت کابل محال دیده به پشاور آمدند و جد بزرگوار میرزا شاه محمد خان
نیز از کابل به پشاور رسیده و تمامت جاگیر و اسباب و مکانات کابل امیر ضبط فرموده چون از سرکار انگریزی وجہے مقرر
گشته بود گذر بهان مے نمودند و میرزا حاجی محمد خان خلد مکان که نسب ایشان و میرزا شاه محمد خان یکجا میرسید بعهده میر منشی
رزیڈنٹی راجستان مقرر شده بهندوستان آمدند و والد بزرگوار نیز بوجه محبتی مفرط که با حضرت ممدوح داشتند همراه ایشان
بهندوستان رسیده در نیمچ قیام داشتند و در غدر سنه ۱۸۵۷ع که شورشے عظیم بود از ان جناب جدا گردیده مدتے در بادیه گردی
بوده آخر در سونگهڑه ضلع مندسور متعلقه گوالیار ملک مالوه بوجه رافت و محبت والی انجا قیام نمودند و میرزا حاجی محمد خان بخطاب
نوابی و وزارت جودهپور مارواڑ سرفراز شده بعد از اطمینان و اطلاع ایما با آمدن جودهپور نمودند و همدرین اثنا بدست
غلامے ناکام بمرتبه شهادت رسیدند و والد بزرگوار بوجه شهادت آنمرحوم و انتقال جد خلد مکان و جمعے از قرابتیان به پشاور پائے
در دامن استقامت و قناعت پیچیدند چون راوت کیسرے سنگه بهادر والی سونگهڑه به تالیف قلوب کوشیده مثل احباب بجا
مے پرداخت و جمله اختیار ریاست مفوض آنجناب فرمود با وجود طلب رسلے والاشان دامن قناعت از دست نداده پائے
از چادر عزلت قناعت بیرون ننهادند الحال مهاراوت لعل سنگه بهادر ابن مهاراوت کیسری سنگه مرحوم بر مسند فرماندهی نشسته
است و گرد ظلم از دامن ایام شسته بکمال عدالت و شوکت حکمرانی میکند و بخاطر داری والد بزرگوار بیش از والد والا تبار
خود میکوشد الغرض این کمترین بسایه شفقت والد بزرگوار بست و شش مرحله از مراحل زندگانی قطع نمود و کتب علم فارسی
پیش والد خویش خوانده از ضروریات فارغ شد تبلاش کتب انساب اقوام سادات و شیخ که در اصل عرب نژاد اند و از
اولاد اصحاب مے باشند و در هندوستان به شیخ اشتهار دارند و افغان که اصل نام ایشان پختون است و در هندی پٹهان
گویند پرداخت لیکن نسخه که از احوال انساب مغول توان دریافت نیافت و اگرچه کتب هائے مبسوطه در حالات خواقین مغل
موجود اند - الا ازان معلوم نمے شود که چند کس از کدام قوم بکدام کشور بکار سروری پرداخته اند و در تاریخ جمله شاهان اقوام

مغل را رواج نساخته اند حالانکه این قوم شریف بیش از جمله اقوام بنی آدم بکار ملکداری پرداخته است و کار جهانبانی بدست اعتبار
خود ساخته چه از زمان یافث ابن نوح علیه السلام تا اینهم شاهی از این قوم منقرض نه گرفته که احوال چنگیز خان و قاچار مغل در مملکت
ایران پادشاهی میکنند و قصه چنین که خواهد بود که از آغاز آدم ثانی یعنی نوح علیه السلام تا اینهمه که مدتی مدید گذشت کوس
فرمانروائی علی الاتصال نواختند و بکار و بار نظم و نسق جهانبانی پرداخته باشند اگر بنی مغولان بر اکثر ربع مسکون و بیشتر
اقالیم سبع دست یافتند و بمرور سنین و زمان آن ممالک از دست ایشان بدر رفته لیکن در ایران این قوم تیغ همت را
از دست نداده اند چون دست تصرف ایشان از کشوری کوتاه شد فی الفور بیک مملکت دیگر دست یافتند
و در آن مرز بوم کوس جهانداری نواختند افسوس که نسب نسل این قوم بالقصه از هم پیدا نشود اگرچه زبان سوابق و آوان سلف
در تشریح انساب و تفصیل اقوام ایشان فضلای عصر و کملای دهر کتب مبسوط تصنیف نموده اند چنانچه جامع رشیدی
در تشریح و توضیح این مقاصد بزمانه سلطان محمود غازان خان ابو المظفر بادشاه ایران و خراسان کتب مطولات تصنیف شده
و هم در زمان دیگر سلاطین مغل کتب های بسیار بسلک تحریر کشیده اند مثلاً در زمانه شاهزاده ابراهیم سلطان ابن شاهرخ سلطان
گورکان مولانا شرف الدین علی یزدی ظفرنامه در حالات سلطان صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس تصنیف نموده
در مقدمه آن احوال اقوام بسیار نوشته لیکن افسوس که جامع رشیدی و دیگر کتب این مقاصد در هندوستان نایاب شده اند
شاید که در ایران و توران مروج خواهند بود بلکه ظفرنامه هم بتلاش بسیار دستیاب شده با هم مقدمه ظفرنامه که جلدی
علیحده است میسر نشد ناچار این هیچمدان در کتب تواریخ و سیر بتلاش پرداخته چه در هندوستان در اقوام مغول غلطی پیدا
شده حتی که سلاطین گورکانیه برلاس را چغتائیه پندارند اجداد ایشان از امرای پادشاهان چغتائی بودند لیکن در هندوستان
قوم ایشان چغتائی نوشتند خواستم که رفع این غلطی نمایم حتی الامکان سعی نمودم که احوال اقوام مغول بشرح و بسط بنگارم
اما بوجه عدم دستیابی کتب که درین عزم معاون باشند نتوانستم ناظرین گمان نبرند که در مغولان همین فرقه هستند که
درین کتاب نوشته ام بلکه درین قوم قومهای بسیار اند و خاندانهای بیشمار راقم بعجز خود معترف است که بسیار عرائس احوال
اقوام باشند که دست من به نقاب آنها نرسید و بیشمار چمنستان که اطفال خاندانها هستند که پای تلاش من از گلگشت آن
کوتاه گردیده بهرکیف هر قدر اقوامی که از کتب معتبر معلوم نمودم حسب الوسع بتشریح احوالش پرداختم و اسمای امرای آن
قوم که بزبان مختلف بودند به تحت قوم ایشان نوشتم چون مناسب بود که بعضی از احوال سلاطین مغول که از آدم تا اینهم
کوس حکومت نواخته اند درین نسخه مسطور شود از تفصیل قطع نظر نمودم چه فضلا باحوال یکی از آنها مجلدات ساخته اند
و بسیارے از کتب مبسوطه بتشریح احوال آنها پرداخته اند لهذا بر مجملی که در تحت اسمای ایشان ضرور بود اکتفا نمودم تا
شائقان کوائف این قوم را احوال ملوک مغلیه معلوم شود که از کدام قوم بکدام کشور حکمرانی نموده اند امید از بالغ نظران آن
است که درین باب که بسیارے از اقوام بر حجاب ماندند و هم بعضی از خاندانها که درین نسخه مسطور اند بتفصیل و تشریح

وجہ تسمیہ وغیرہ آنہا نپرداختم تا جز را معذور دارند کہ دقیقہ از دقائق سعی فروگذاشتنم لیکن باوجود عرق ریزی بسیار چہرۂ الکاکوالف بسیار در نقاب اختفا ماند رنگینی عبارت و لطافت مضمون را خود دعوے ندارم عذرش بعجز کم مائگی علم و فضل چہ برنگارم السعی منی و الاتمام من اللہ و این کتاب را بخطاب اوبماق مغول موسوم نمودم مشتمل بر دو باب کردم باب اول در احوال قوم مغول و باب دویم در تفصیل اجمال سلاطین مغول +

باب اول در بیان اقوام مغول

مناسب چنان است کہ پیش از ہمہ احوال مغول را برشمارم کہ بچہ طور لقب مغول داده شد

وجہ تسمیہ مغل و میرزا بر سبیل اجمال

نسب تمامی اقوام مغول و ترک و تاتار بہ یافث ابن نوح علیہ السلام میرسد۔ چون کشتی نجات حضرت نوح نجی اللہ بر کوہ جودی قرار گرفت و بلائے در انجا شیوع یافتہ جملہ اہل کشتی مردند الا حضرت نوح و ہر سہ پسران آنجناب حام و سام و یافث معہ جفت ہائے خود باقیماندہ ہر سہ پسران بطرفے نامزد شدند و ایزد تعالی اولاد کثیر بہر یک داد و ملکہا از اولاد ایشان آباد گردید و یافث نامزد بلاد شرقی گشتہ ایزد تعالی در بلاد چین و ختا و ختن و ترکستان وغیرہ او را اولاد بسیار کرده و لیعہد او ترک ابن یافث بود جمیع اتراک از نسل او بود و بہمین وجہ مغولان را نیز ترک گویند و نویسند کہ جملہ اولاد ترک را ترک نامیدند و مغول و تاتار از قوم ترک بر آمدند العرض پشت در پشت اولاد ترک بر تخت امارت نشستند و بر ممالک شرقی حکومت مے نمودند تا نوبت بہ النجہ خان رسید و یرا از یک شکم دو فرزند بوجود آمدند اول را مغول خان گفتند و دویم را تاتار خان نامیدند و تاتار خان بملک ترکستان نامزد شده پشت در پشت حکمرانی نمود و جملہ اقوام تاتار از اولاد او نید و اولاد او مدتے در ترکستان پادشاہی کرده ملک را از دست دادند و اولاد پادشاہان کیانی ایرانی از و ملک گرفتند و اولاد تور ابن افریدون پادشاہی نمودند و کسیکہ افراسیاب را ترک پندارند غلط مے کنند چہ او از اولاد تور ابن افریدون ایرانی بود و یرا با قوم ترک بغیر این تعلقے نبود کہ پادشاہت ترکستان بوے رسیده بود و بہمین نسبت و یرا نیز بعضے ترک گویند ورنہ ترک ہمان اند کہ از اولاد ترک بن یافث باشند و اولاد تاتار در مملکت چین بہ پادشاہی رسیدند و تا امروز ہمان قوم تاتار بکار ملکداری مے پردازند و مغول خان بر تخت پدر کہ بحصہ او رسیده بود نشست و جمیع اولاد و یرا مغول گفتند و ملکہائیکہ بوے تعلق داشتند و یرا مغولستان نامیدند و اولاد او بکثرت شدہ ہمہ را مغول نامیدند و قومے علیحدہ از ہمگان پیدا شده و بعد از مرور زمان واو را حذف نموده مغل گفتند و خاندانہائے بسیار در مغلان پیدا شد چنانچہ ذکر او خواہد آمد انشاء اللہ تعالی و پادشاہان مغول را خان و شہنشاہ را قاآن گفتند و امرا را نویان و آقا میگویند و شاہزادگان را اغول و اغلان میگویند چون امیر تیمور گورکان برلاس از مرتبہ امارت بدرجہ قاآنی رسید و یرا امیر

میگفتند اولادش را امیرزاده نامیدند و امیرزاده را از لفظ شهزاده بلند مرتبه پنداشتند و آخر الف و ز و د و ه را حذف کرده میرزا گفتند چون اولاد صاحبقران امیر تیمور گورکان در علو نسب و قدر مشهور بودند دیگر شاهان صفویه و ترکمنیه نیز اسمای پسران خود را بلقب میرزا اختیار کردند و رفته رفته امرای بزرگ را نیز پادشاهان تیموریه ملقب به میرزا نمودند و دخترزادگان ایشان نیز بخطاب میرزا مخاطب میشدند لیکن جمیع مغلان را میرزا نمی گفتند چون پادشاهان گورکانی برلاس از اولاد تیمور در اقلیم هندوستان بر تخت نشستند بلا ملاحظه قوم و نسب خطاب میرزا با مرای اقوام مغول و سادات افاغنه شیخ و ترکمه دادند بلکه بعض امرای راجپوت نیز بخطاب میرزا سرفراز شدند و از کثرت استعمال یای نیز معدوم گشته مرزا ماندند و در هندوستان جمیع مغلان را مرزا میگفتند و هنوز میگویند و در ممالک دیگر بغیر از خاندان گورکانیه و دیگر پادشاهان مغلیه امرای بزرگ که ایشان را از پیشگاه پادشاهان خطاب میرزا مقرر شده باشد دیگر جمیع مغلان را میرزا نمیگویند و نسای مغولان را بیگم و خانم میگفتند و معنی بیگم و بیگ سوار باشند و بعضی که مغول را صیغه جمع مغل پندارند بر غلطی رفته اند در اصل لفظ مغول است واو را حذف کرده مغل نموده اند چنانکه امیرزاده را میرزا و میرزا را مرزا کرده اند شجره مغول خان که انساب جمیع اقوام مغولان بدو میرسد چنین است مغول خان ابن النجه خان ابن کیوک خان ابن زیب باقوی خان ابن ابلغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام ابن لامک ابن متوشلخ ابن اخنوخ ادریس علیه السلام ابن یارد ابن مهلائیل ابن قینان ابن انوش ابن شیث علیه السلام ابن ابو البشر آدم صفی الله علیه السلام — در مغولان قبائل بسیار پیدا شدند اما دو قبائل که ایشان را قیات و درلکین گفتند در میان مغولان بعلو نسب و حسب ممتاز اند و اقوام بسیار ازین دو قبیله پیدا شدند و قومهای که تعلق باین دو قبائل ندارند در علو نسبی با ایشان همسر نه انگارند راقم اول اقوام متفرقه را که بیرون ازین دو قبائل اند می نگارد و سپس کیفیت قیات و درلکین بیان خواهد شد ✻

قوم الغور

وجه تسمیه این قوم به لقب الغور چنین است که چون در زمان قراخان که از اولاد ... خان بادشاه مغولستان بود کفر و شرک بسیار در آن دیار شائع گشته رعایا و بادشاه از خالق خود غافل شده ایزد پاک قراخان را پسری داد که خطوط سعادت و عظمت از ناصیه او پیدا بود و اطوار شجاعت و شوکت از جبین همیشه هویدا و در مغولان رسم بود که کودک چون یکساله میشد اسمش مقرر می نمودند چون حسب دستور طوی عظیم ترتیب داده تهیه این رسم نمود آن پسر خود در سخن آمده گفت که نام من اغوز است و مردمان ازین به تعجب آمده از بزرگی وی حساب ها گرفتند اغوز خان شیر از مادر نخورد و مادرش در خواب دید که پسرش میگوید که ای مادر بخدا ایمان آر تا شیرت بخورم و مادرش تا سه روز خوابهای مذکوره دیده مخفی ایمان بخدا آورد و پدرش شد دختر بنی اعمام در سلک ازدواجش کشید بسبب تخالف ایمان موافقت نشده و شاهزاده دختر عم دیگر را دیده بوی مائل شده دعوت ایمان نمود و دختر ایمان آورده پدرش آن دختر را بسلک ازدواجش کشید و محبتی عظیم درمیان ایشان پیدا شده زنان دیگر برین معنی رشک بردند و

پدرش را از احوال اسلام او آگاه نمودند الغورخان در صیدگاه بود و پدرش ازین خبر برآشفته با فوجی گران بر سرش رفته و بیگم مسلم اغوز را زبانی مسرعی ازین حالت پیام داده در میان پدر و پسر حربی سخت واقع شده اغورخان ظفر یافته بر تخت نشست و مدتی بشوکت تمام پادشاهی نموده ممالک بسیار فتح کرده بر کشورهای بیگانگان دست یافت و در آن حرب که بعضی از اقارب از جانب پدر برگشته با اغورخان پیوستند قاآن ایشان را ایغور لقب داد که معنی آن پیوستن و با یکدیگر عهد بستن است و اولاد ایشان بهمین قوم منسوب شدند و نسل این قوم در حرب تور بن افریدون و سونج خان تاتار که با مغلان واقع شده بود منقطع نشده بود چه در آن حرب عظیم بجز از دو کس جمیع مغلان قتل شدند و باز از اولاد همان دو کس قبائل بسیار پیدا شدند و همان قبائل بعلو نسب اشتهار یافتند الغرض ایدی قوت از قوم الیغور پادشاهی بود در زمان قاآن اعظم چنگیز خان و معنی ایدی قوت صاحب دولت است و ایدی قوت از گورخان شاه خطا منحرف گشته بقاآن اعظم ایل شد و قاآن بزرگ وی را بشرف مصاهرت خود سرافرازی بخشید و ازین قوم امرائی بسیار در ممالک مغولستان و ترکستان بودند ۔ +

قوم قبچاق

قومیست در میان مغولان قدیمی بود و وجه تسمیه او چنان نوشته اند که قاآن جهانستان اغورخان پادشاه مغولستان در جنگی انهزام یافته در میان دو رودخانه فرود آمده زن سپاهی حامله بود و شوهرش در میدان نبرد کشته شده بود در جوف درختی بار نهاد خان بواسطه ترحم و برا الفرزندی قبول نموده قبچاق که مشتق از قبوق بمعنی درخت میان تهی است لقب داد ۵ کنون قوم قبچاق را نسبت + شمارند از نسل آن یک پسر + و جمله قوم قبچاق از نسل آن پسر است و این قوم در مغولستان بسیار شده و امرائی صاحب شوکت بوجود آمدند چون امیر سویدای بهادر و امیر جبته نویان امرائی چنگیزی که بتعاقب سلطان محمد خوارزم شاه مامور بودند پس از قتل و غارت بلاد ایران و گریزانیدن سلطان دربند آمدند و به مملکت آلان رسیدند آلانیان با قوم قبچاق عقد موافقت بسته سپر مخالفت بر سر کشیدند و امرا به مردم قبچاقی پیام دادند که ما و شما از یک جنسیم و آلانیان از جو بیگانه ما را با ایشان بگذارید و مالی بقوم قبچاق فرستادند ایشان بقبیل این امور نموده امرائی مغول آلانیان را منهزم نمودند و بعد ازین بقوم قبچاق که غافل در یورت خودها نشسته بودند ریختند تا شهر سوادق راندند و قبچاقیان با سپاه ارس با هم ساخته مقابله نمودند مغولان چهارده منزل باز پس رفتند تا مخالفان جسور شده لگاشی کردند و مغل یکباره بر ایشان زده عقد جمعیت شان گسیختند و ارس و یورت قبچاق بتصرف خود در آوردند و هم ازین قوم امیر ساربوغا قبچاق در زمان صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان امیری معزز بود و در سنه احدی و سبعین و سبعمایه هجری بود و هم امیر عباس قبچاق هم امیر معظم صاحبقران بود و امیر عمر قبچاق ابن امیر عباس در سنه اثنی و سبعین و سبعمایه هجری برکاب شاهزاده جلال الدین میرانشاه میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان معه پنجاه قوشون مغل نامه کوچ در خراسان آمده و در سنه اثنی و ثمانین و سبعمایه تخاقوییل بفتح قلعه قوشنج مردانگی بسیار نمود و امیر شمس الدین پسر دیگر امیر عباس بهادر و امیر عثمان هر دو در بارگاه صاحبقرانی امرای معزز بودند حتی خواجه قبچاق خویش امیر عباس که در متابعت میرزاده پیر محمد جهانگیر..

بکابل آمده و صاحبقران سعید مغولستان را با میر شمس الدین عباس سپرده بود و امیر علی شیر پسر بخت دولت عم زاده امیر عباس بود که وقت معرکه قلعه اربنجان باز ندیان خطا شده بسرورآمده شهادت یافت و نیز امیر عمر قبچاق از امرائی معظم سلطان اویس جلایر بود و امیر خسرو قبچاق در اواخر عهد سلطان حسین میرزا حاکم قندز بود و از جانب سلطان احمد میرزا و سلطان محمود میرزا شاهان سمرقند و امیر خسرو سلطان علی میرزا را بر تخت سمرقند نشانیده و در سنه خمس و تسعمایه وی را مثل نموده و در سنه عشر و تسعمایه بحرب قوم اوزبک اسیر شده بقتل رسید و حکومت او تمام شد امیر ولی برادر او بود - +

اویماق بیکدلی

وجه تسمیه این قوم به بیکدلی چنان است که نسب این قوم به بیکدل خان پسر سیوم از چهار پسر ایلدکز خان میرسد و ایلدکز خان از شش پسران اغوزخان بود و احوال اغوزخان بادشاه مغولستان از غایت شهرت محتاج بیان نیست امرائی بسیار ازین قوم در سرزمین ایران و توران بودند و از بیکدلی شاخ دیگر برآمده +

بیکدلی شاملو

واحوال بیکدلی شاملو چنان است که بسیار ازین قوم در زمان منکو قاآن داخل لشکر هلاکو خان گشته در ایران آمده و بفرمان خان به دربندهای شام توطن گزیدند چون صاحبقران امیر تیمور گورکان در دیار شام رفت و تمامت اقوام مغول را کوچانیده با ایران و توران آوردند و طائفه بیکدلی نیز دران بودند ایشان را بیکدلی شاملو گفتند و آنهائیکه ازین قوم به مغولستان و ترکستان بوده بشام نرفتند ایشان را بیکدلی نامیدند و شاملو نگفتند کسانیکه بشام نرفتند بیکدلی ماندند و آنها که بشام رفته باز آمدند اولاد جمیع آن بیکدلیان را بیکدلی شاملو گفتند و امرائی بسیار ازین قوم در ایران بعهد سلاطین صفویه و تراکمه بودند اگرچه بعضی رفتن قوم بیکدلی را به شام در عصر سلطان محمود غزنوی یا قاآن برادر چنگیز خان نیز نوشته اند اما صحت ندارد و محمد قلیخان بیکدلی شاملو وزیر سلطان حسین صفوی شاه ایران بود محمود خان لشکر کشی افغان وقت تسلط بر ایران وی را بقتل رسانید رضا قلیخان بیکدلی برادرش بود و سلطان نادر افشار وی را کشت آقاسی خان عبدالله هم ازین طائفه بود و عبدالغفار سلطان و محمد زمان خان هر دو از امرائی بیکدلی شاملو در اواخر عهد صفویه و آغاز کشورگیری قاجاریه بودند و امرائی بسیار ازین قوم در ایران بودند و لطفعلی بیگ آذر مؤلف آتشکده آذر هم ازین قوم بود و علی قلی بیگ ازین اویماق در خدمت علی نقی خان حاکم هرات بوده آخر بهند خرامید و قلیچ خان بیگ ازین قوم از طرف شاه عباس صفوی ثانی حاکم ری بود و علی قلی خان آقاسی مصاحب شاه مذکور بوده و مرتضی قلی خان پسر حسن خان ازین اویماق حاکم دارالسلطنه هرات بود - +

قوم قارلیق

چون اغوزخان از ولایت غور و غرجستان بعد فتح و ظفر بولایت خود بازگشت زمستان بود و برف بارید خان فرمود که کسی از لشکریان تخلف نه نماید بعضی بکثرت بارش برف از رکاب باز ماندند خان آنها را قارلیق لقب داد که بمعنی خداوندان برف است اکنون آنها را خرلیق میگویند یعنی چون اولاد آنها بسیار شدند آنها را قارلیق گفتند و تبدیل قارلیق بخرلیق تعجب نیست یعنی چون سلاطین مغلیه به ممالک عرب و عجم مستولی شدند و

از دینِ اسلام مشرف گشتند و قرابت باعظمائے تاجیک کردند بوجہ ضرورت دین بزبان عربی مائل شدند بسیارے از الفاظ مغلی مبدل شدند و در ترکی عربی داخل شد و لغات مغلے در فارسی آمیختند در ممالک مختلفہ قوم غزلیق بسیار سکونت میے نمایند و بمیان عساکر سلاطین مغل بمرتبہ عظمت بسر نمودند ارسلان حاکم این قوم در زمان قاآن اعظم چنگیز خان در قوت و شوکت منفرد بود و بعد فتح اوریش این قوم ہم بہ بوز نجری قیات ایل شد - +

قوم قانقلی

این قوم ہم در زمان قاآن اعظم اغوز خان پیدا شدہ چون اغوز خان در حربے بر قمانقان فتح یافت و غنیمت بسیار و اموال بیشمار بدست افتاد و بردن آن اموال محال بود عقلائے مغل گردونی ترتیب دادند و خان بر عقل ایشان آفرین گفتہ ایشان را قانقلی لقب داد و مغلان گردون را قانقلی گویند و در بعضے کتب قاف آخر را با نمیین مبدل کردہ قانغلی مے نویسند و اولاد آن مغلان بسیار شدہ قومے عظیم پیدا شد در سنہ احدی و ستین و سبعمائہ موافق سیچقان ئیل کہ تو غلوق تمور خان جغتائی بادشاہِ مغولستان بر ماوراء النہر لشکر کشید امیر بیکیچک قانقلی سر لشکر او بود و امرائے این قوم در لشکر سلطان محمود خوارزم شاہ بسیار بودند وقت حملہ چنگیزی در سمرقند و دیگر دیار بقتل رسیدند +

اویماق خلج

چون قاآن جہان ستان اغوز خان بہ تسخیر ممالک لشکر کشید حکم کرد کہ ہیچکس از لشکر باز نماند شخصے کہ زنش وضع حمل نمودہ بود و از بے قوتی شیر نداشت در صحرا اشتغالی دید کہ تذرو را گرفتہ بود مرد چوبے بر و انداختہ تذرو را بدست آورد و بخوردِ زن داد تا شیر پیدا شد ۵ بدین کار یکچند مرد آرمید + اغوز چون سخن ہائے ایشان شنید + برنجید و گفتا کسے را کہ زن + بزاید چرا باز ماند ز من + مرا ور اخلج خواند شاہِ زمان + کہ معنیش این است کہ زن بمان + الغرض خان وی را خلج لقب داد و جمیع اولاد او بدین نام شہرت گرفتند و نیز گفتہ اند کہ خان فرمود کہ قال آچ یعنے بماکر سنہ و این سبب است کہ خلج را قلج نیز نوشتہ اند و شاہان خلجیہ ہندوستان از ان قوم نیند بلکہ این قومے دیگر خواہد بود کہ از مغلان تعلقے ندارد و بعضے پیدائش آن بادشاہان از قالج خان داماد چنگیز خان نوشتہ اند غلطی عظیم نمودہ اند چہ این عبارت در تاریخی دیدہ نشد بلکہ ہیچکس بنام قالج خان داماد قاآن اعظم نبود و نہ قوم خلج از قالج خان نام پیدا شدہ بلکہ قوم خلج بلا تشدید لام در زمانہ اغوز خان ظاہر شدہ و سلاطین خلجی ہندوستان از قومے دیگر اند کہ از اقوام مغول تعلقے ندارد و حال ایشان درین مقام نوشتن ضرورت ندارد بعض مورخان سلاطین خلجیہ دہلی و مالوہ را نوشتہ اند شنیدہ شد کہ نسب این سلاطین بہ قالج خان داماد چنگیز خان میرسد و خود این سخن را تکذیب نمودہ تحریر نمودند کہ احوال اولاد و خویشان مغلیہ چنگیزی نہ بدان درجہ بود کہ سر نوکری سلاطین ہند فرود آرند و این سخن از قبول عقل مستبعد است کہ اینہا از اولاد داماد چنگیز خان باشند بہر کیف در قوم خلجیہ ہند روائتہا مے نویسند لیکن درین مقام تحریر آن اقوال سخن را بدرازی مے رساند ہمیں قدر کافیست کہ ہیچکس داماد چنگیز خان بنام قالج خان نبود و قوم خلج مغلیہ از زمان اغوز خان برآمدہ چنانچہ نوشتہ شد و سلاطین خلجیہ ہندوستان از آن قوم خلج مغلیہ تعلقی ندارند +

احوال قوم قیات که ازو اقوام بسیار پیدا شدند

مخفی مباد که در میان مغلان قبیله و خاندانی که نسبت او به قیات رسد در علو نسب و حسب اشرف و اعظم دانسته میشود و بعد از اقوام قیات درلکین را دانند و از قیات شعبه هائے بسیار بظهور آمدند و بیشتر سلاطین جهانگیر و خواقین بے مثل و نظیر ازین اویماق معظم برخاسته اند و اکثر ربع مسکون را بتصرف در آورده بعدل و داد آراسته اند و وجه تسمیه این قوم چنان است که چون در زمان مغول خان سلطنت تقسیم یافته تاتار خان برادرش بر بلاد ماوراء النهر و ترکستان حکومت مے نمود و او در مغولستان مے بود بعد مغول خان پشت بر پشت پسران او بر تخت نشستند تا نوبت سلطنت ایل خان رسید و شجره او تا مغول خان چنان است ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن یلدوز خان ابن آئی خان ابن اغوز خان ابن قرا خان ابن مغول خان ابن النجه خان ابن کیوک خان ابن زیب باقوی خان ابن ابلغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام و در زمان ایل خان در ترکستان سونج خان تاتار بادشاه بود و او از اولاد تاتار خان ابن النجه خان بود و تور ابن افریدون بادشاه ایران با وے مدد ساخته هر دو بر ممالک مغولان لشکر کشیدند و ایل خان نیز لشکرے آراسته بمقابل ایشان صف آرا شد و مغولان بکمال شجاعت و مردانگی با این دو بادشاه عظیم جنگیده لشکر اوشان را شکست دادند و تور و سونج امید از ظفر بریده مکرے اندیشیدند و برگشته بده فرسنگے لشکر مغولان فرود آمدند و مغول را غافل نموده پیش از طلوع آفتاب بر ایشان ریختند و حربے عظیم در پیوست و مغولان از نهایت شجاعت و دلیری با وجود پریشانی تا حدے سعی نمودند که جمله کشته شدند و ایل خان نیز کشته شد و درینجا خیال باید داشت که اگرچه جمله لشکر موجوده معه بادشاه و اعاظم امرا درین نبرد کشته شدند الا قیاس نباید کرد که جمله اولاد مغول خان را نام و نشانے نمانده که قوم قبچاق و الیغور و خلج و قانقلی وغیره که از زمان اغوز خان برآمده اند همچنان تا امروز موجود اند و اگر جمله اقوام مغول کشته میشدند باز این اقوام را هم نشان نمے ماند بلکه کل مغولان قیات یا درلکین میشدند و غیر ازین دو قوم قومے دیگر یافته نمے شد الا از موجودگی اقوام مذکوره توان دانست که جمله مغولان در آن معرکه نبودند بهر کیف جمله عظما و صغیر و کبیر که حاضر این جنگ بودند کشته شدند و کسانیکه درین جنگ نیامده بودند بدست فاتحان شربت مرگ چشیدند الا معدودے چند که جانهائے خویش به حیله ها سلامت داشتند لیکن درین جنگ بغیر از دو کس مرد و دو زن هیچ متنفسے جان بدر نبرد آنانکه زنده ماندند یکے شاهزاده قیان خان ابن ایلخان بود و دیگر تکوز پسر خال قیان خان و دو همخوابه ایشان بودند و تمام روز در میان کشتگان افتاده ماندند چون شب در آمد بر مراکب سوار شده از آن بیابان فنا نجات یافتند و هر چهار کس تمام شب راندند تا صبح بجائے رسیدند که کوه هائے بسیار در اطراف آن پیوسته بودند و بیش از یک راه نداشت

یکے کوه بد گرد چون باره + تو گفتی که بود از فلک پاره + بروئش خدا آفریده چنان + در و دشت زاب علفها چون جنان + ز هیچ سے ز آسمان خوبتر + ولے بسته راهش بکوه کمر + یسے کوه در کوه پیوسته بود + در و راه آمد شدن بسته بود + ایشان برحمت فراوان به قله کوه رفته در آن جانب رفتند و آن جائے را ارکنه قون یعنی تند کمر نامیدند

وسالهای فراوان در آن سرزمین جنت آئین بسر بردند و در آنجا اولاد ایشان بکثرت شده بکار و بار زراعت و غیره مشغول ماندند
تا در اندک مدتی از اولاد آنها چندان خلق بهم رسید که محاسب وهم از تعداد آنها بعجز و قصور معترف شد و شعب به دو قبائل
گردیدند جمیع اولاد قیان خان را قیات گفتند و گروهی که از اولاد تکوز خان بودند ایشان را درلکین نامیدند و قیات
و درلکین اشرف ترین جمیع قبائل مغول هستند چون بمرور سنین اولاد ایشان بسیار شده زمین ارکنه قون از کثرت ایشان
بستوه آمد عزم خروج جزم کردند اما بر ممر آن کوه معدن آهن بود که خروج از ان محال می نمود عقلای ایشان تدبیری اندیشیدند
و هیزم بسیار فراهم آورده و انگشت بر آن ضم کرده از چرم گوزن نهصد دم ترتیب دادند و آتش در هیزم زده دمیدن گرفتند
تا اجزای آن کوه را گداخته راه پیدا نمودند و از ان مقام برآمده جانب دیار خود شتافتند و با قوم تاتار و دیگر اقوام جنگها کرده
یورت خود بدست آوردند و جماعتی که بیرون ارکنه قون بودند خود را در دام مغول گردانیدند و در مغلان آن روز را که از ارکنه قون
برآمدند از اعیاد پندارند و اویماق قیات و درلکین را معظم اقوام می شمارند ع بپیش مغول باشد از حساب * که دارد بدین
هر دو قوم انتساب * نه آنکس که از راه تزویر و فن * بدیشان کند نسبت خویشتن * و از قیات اویماقهای بسیار پیدا شدند و
عمده اقوام قیات بوزنجری است *

اویماق بوزنجری قیات

چون مغول یورت خویش را بدست آوردند یلدوز ترا ابن منگلی خواجه ابن تیمورتاش نزاک
که از اولاد قیان خان بود بر آن ممالک فرمان روا گردید و او را پسری بود جوینه نام
بعد از یلدوز جوینه بهادر بکار سروری پرداخته چون او در گذشت و پسر نداشت دخترش الان قوا را بر تخت نشانیدند و شوهر
الان قوا دیون نام پسر عمش بود از ان دو پسر بیگم را پیدا شدند که یکی را بلگدی و دیگری را بگجدی نامیدند چون شوهر الان قوا
در گذشت بیگم تاج بر سر گذاشته بر تخت جلوس فرمود و ملکه مذکور در حسن و جمال و فهم و جلال و عفت و نیکوکاری و عصمت و
پرهیزگاری مشهور روزگار بود اما درین مقام نکته عجیب واقعه شده که اظهار قدرت قادر مطلق میکند که دلیلیست بر یَفعَلُ
مَا یَشَاءُ وَ یَحکُمُ مَا یُرِیدُ ه صادق و برهانیست بر مضمون صداقت مشحون وَاللّٰهُ عَلیٰ کُلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ ناظر مخفی
مباد که منازل مغول در جائیست که شرقی آن منتهی به ختا و غربی او بزمین ایغور پیوسته است و شمال به قرقیز و شنکال و جنوب
به تبت اتصال میدارد اکثر غذای این قوم گوشت و لباس آنها پوست سباع و در اقصای مشرق جزیره ایست که در آنجا مردمی
باشد همه زنان اند چون شهوت بر ایشان غلبه میکند در چشمه که در آن مقام روان است می نشینند و از نهایت شوق و ذوق نطفه
در رحم ایشان قرار میگیرد و اکثر دختر آرند و اگر پسر زایند زود بمیرد و فضیلت پناه خاوند شاه در روضة الصفا درین مقام مینویسد
که چون حضرت ایزد جهت اظهار قدرت خود در بعضی از منه و قرون امری غریب و چیزی عجیب احداث میکند یکی احداث پسر
بی پدر مثل آدم ابوالبشر یَفعَلُ اللّٰهُ مَا یَشَاءُ وَ یَحکُمُ مَا یُرِیدُ ه و آفرین عیسی روح الله اِنَّ مَثَلَ عِیسیٰ عِندَ
اللّٰهِ کَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ه چون این امریست ممکن لذاته و واجب بعزته می تواند که اراده ازلی تعلق

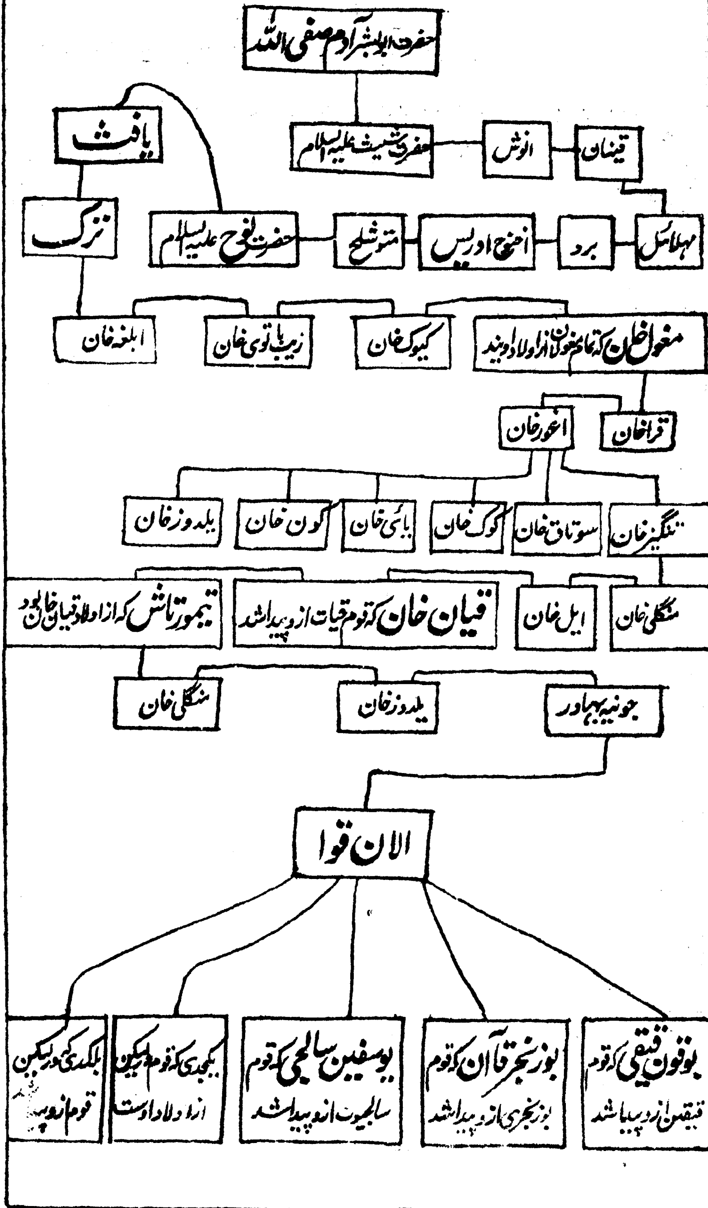
بآن گرفت کہ زیادہ ازین دو نبی بعدل الیوین احد جا موجود شدہ باشد حکما گفتہ اند کہ ہرگاہ دائرہ معدل النہار بر دائرہ منطقۃ البروج
منطبق شود عنصر سکہ انطباق دائرتین مثلثہ کہ بوے منسوب است اتفاق افتادہ باشد غالب و مستولی گردد و باقی مطفات
مغلوب و مقہور گردد در آوان انطباق تکوین موالید ممتنع و مستحیل بود و طبیعت عالم از حرص فرع و نشو و نما معطل و مہمل ماند
و چون بمرور شہور آن انطباق زائل شود باز حیوانات متنوع متکون شوند و نباتات متلون پدید آید و ایشان کہ علت غائی
و پسین اثمار است بیواسطہ توالد و رابطہ تناسل بر منصۂ ظہور جلوہ گر آید و بمعاونت قوت نظری علوم دقیق استخراج
نماید و بتواسطہ قوت عملی صنائع گوناگون استنباط کند ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ۝ انتہی کلامہ الغرض از
قدرت خالق جزو کل این امر ہیچ بدیع و بعید نیست کہ پسر بے واسطہ پدرے آفرینید ہمچنان کہ آدم علیہ السلام را بے
پدر و مادر و عیسیٰ علیہ السلام را بغیر پدر آفرید آلان قوا را نیز بقدرت کاملہ خود سہ نیر برج شہریاری کرامت فرمود ؎
حکایات مریم اگر بشنوی + بہ آلان قوا ہمچنان بگروی + چون دو بون شوہر آلان قوا در گذشت وے بسر وری قوم اشتغال
ورزید شبے بہلو بر بستر استراحت نہادہ بود کہ ناگاہ نورے دید کہ تمام خانہ او منور شد و آن نور بکام و دہان او فرو رفت
و با نوا ازان نور آبستن شد مردمان چون بانو را باور دیدند طعن در عصمتش زدند و بانو عظمائے قوم را جمع نمودہ گفت
گمان مبرید کہ من دامن عفت را بلوث خیانت آلودہ باشم و بہ داغ گناہ جبین عصمت خود را سیاہ نمودہ باشم بلکہ حال
چنین است و شما در خرگاہ من آمدہ منتظر باشید تا آن نور را بہ بینید عظمائے قوم در تجسس بودند تا روزے آن نور را
دیدند و بالاتفاق بہ عصمت و عظمت بانو گواہی دادند و ملکہ آلان قوا ازان حمل سہ پسر توام آورد یکے را بوقون قیقی و دیگرے را
بوسقین سالجی و سیومے را بوزنجر موتقان نام نہادند و قوم ہائے بسیار از اولاد این سہ پسر پیدا شدند اول احوال قوم ہائے
اولاد بوزنجر خان نگاشتہ میشود و این ہم معلوم باد کہ اولاد این ہر سہ شاہزادہ را مجموعاً نیرون گفتند و اولاد بلکدی
بکجدی باینکہ دو بون را در لیکن نام کردند و اقوام نیرون را افضل و اشرف از جمیع قوم ہائے مغلیہ پندارند +

قوم بوزنجری قیات

چون اولاد بوزنجر خان بسیار شد ہمہ را بوزنجری گفتند و بعد آلان قوا بوزنجر قاآن
بر تخت سلطنت نشست دو در مغولان تخت بہ پسر کہتر دہند و پادشاہان مغلیہ
بالتمام از اولاد بوزنجر خان بودند و قومہائے عظیم ازین قوم پیدا شدند درین مقام اسمائے پادشاہانی کہ موسوم بہ بوزنجری
مانند ذکر مے شوند و قومہائے کہ بنام دیگر مشہور شدند علحدہ ازین ذکر کردہ خواہند شد پسر بوزنجر خان بوقا خان و
پسرش دوتمین خان و پسر اوقائدو خان و پسرش بائسنقر خان و بعد ازو تومنہ خان و پس ازان قبل خان و بعد ازان
قوبلہ خان و پس ازان برتان بہادر و بعد ازان ییسوکا بہادر و بعد او قاآن اعظم چنگیز خان و از چنگیز خان نیز قومہا
پیدا شدند اما درین مقام اسمائے ہمان کسان نوشتہ میشوند کہ بنام قوم دگر منسوب نشدند پسر چنگیز خان اوکتائی قاآن و
پسرش کیوک خان و پس از منکو قاآن ابن تولی خان ابن چنگیز خان در مغولستان پادشاہی کردند و ہلاکو خان ابن تولی خان

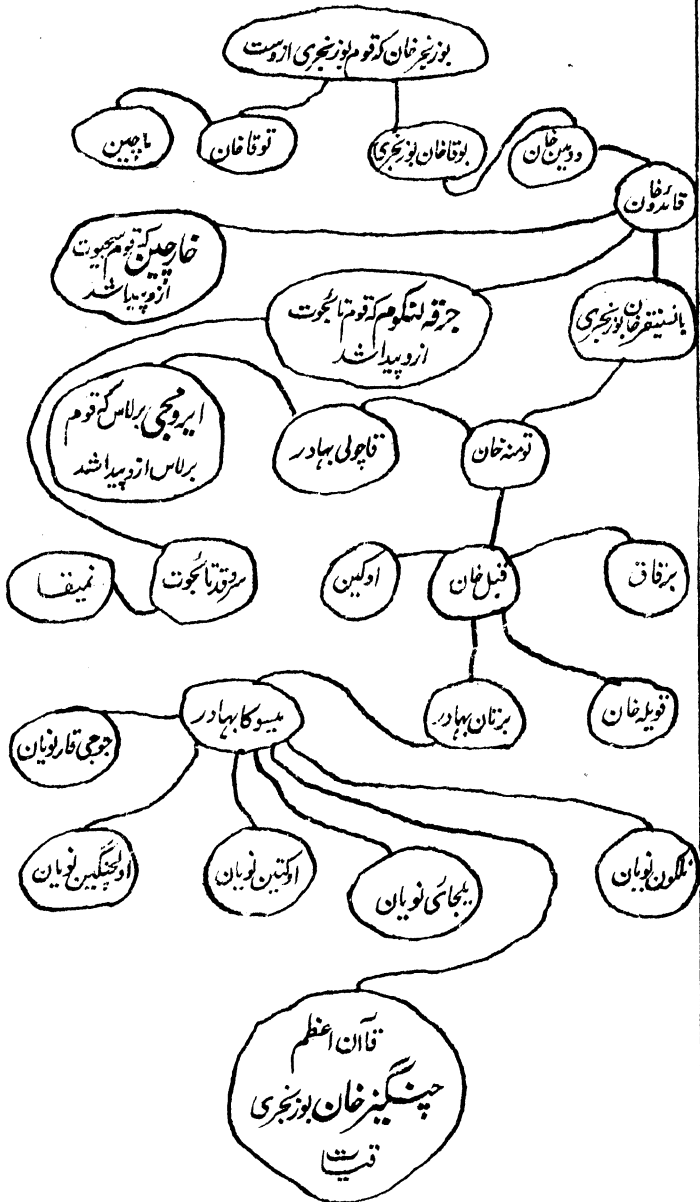
دغازان قان
و پسرش اباقاخان و پس از و ارغون خان و نکودار کیخاتو خان و بایدو خان و الجایتو سلطان و ابوسعید بهادر خان از اولاد
هلاکو خان در ایران و خراسان بکار ملکداری پرداختند و شاهزاده قیدو ابن قاشین از اولاد او کتاے قاآن مدتی در مغولستان
پادشاهی کرده و تانزی اغلن از اولاد او کتاے با امرائے صاحبقران امیر تیمور منسلک شده بود و نیز امون نویان نبیره
او کتاے و خاجو دانوا بنلئے و سے و قبچاق اغول ابن قداق ابن او کتاے بودند و الچنکیین نویان و جوچی قار نویان
برادر قاآن اعظم چنگیز خان بودند الغرض از پسران قاآن اعظم که چهار کس بودند از دو کس قومها پیدا شدند و از دو کس
که او کتاے قاآن و تولی خان باشند قومے دیگر پیدا نشده اولاد این هر دو شاهزادگان را بوزنجری میگفتند و منکو قاآن
و قوبلا قاآن و حیم و تیمور قاآن که در مغولستان بادشاهی کردند از اولاد تولی خان بودند و قرالقاے ابن شموت ابن
هلاکو و موسی خان ابن بایدو خان ابن ترقای خان ابن هلاکو خان و سلطان محمد خان ابن قتلق نویان ابن امیر تیمور ابن
انبارجی ابن منکو تیمور ابن هلاکو خان و جهان تیمور خان ابن الافرنگ خان ابن اباقا خان و ملاجو و بایدو و جوشکاب
و املاج پسران اباقا خان ابن هلاکو خان بودند این جمیع شهزادگان از قوم بوزنجری بودند و شجره بادشاهان بوزنجری به
بوزنجر خان چنان میرسد ابوسعید بهادر خان ابن اولجایتو سلطان ابن ارغون خان ابن اباقا خان ابن هلاکو خان ابن
تولی خان ابن چنگیز خان ابن میسوکا بهادر ابن برتان بهادر ابن قبل خان ابن تومنه خان ابن بانسیقر خان ابن قایدو خان
ابن دو مین خان ابن بوقا خان ابن بوزنجر قاان ابن آلان قوا بنت جوینه بهادر بن بلدوز بن تیمور شاه و او از اولاد
قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن یلدوز خان ابن آی خان ابن اغوز خان ابن قراخان ابن
سغول خان ابن انجه خان ابن کیوک خان ابن تریب باتوی خان ابن البلغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام
و از قوم بوزنجری بادشاهان بسیار برخاسته اند و امرائے بیشمار بودند چنانچه در دکن در زمانه سلطان احمد شاه بهمنی مجنو سلطان
و شاه قلی سلطان از قوم بوزنجری در امرائے پادشاهی بودند وقتیکه بادشاه بحرب رائے بیجاپور میرفت همراه بودند در ایام حرب
روزے با معدودے بشکار رفته در جائے محصور کفار گردید هر دو امرائے مذکور جانبازی بسیار نمودند و بضرب تیر مخالفان را
از دور بادشاه دور داشتند و باز وقتے بحرب نصیر خان فاروقی با سه هزار مغل فرستاد امرا با آن جمیعت بر نصیر خان ظفر
یافتند و احمد شاه بهمنی ایشان را عزیز داشته دختر به شاه قلی سلطان داد و دکنیان ازین ادا برآشفتند و در غدر و مکر
کوشیده ایشان را در قلعے محصور نموده بسلطان باز نمودند که ایشان مخالف شده اند و عرائض ایشان تا بادشاه نرسانیدند
و چون بجنگ و حرب از ایشان عهده برآ نشدند بعهد و قسم ایشان را امین نموده دو بیست سید صحیح النسب و یکهزار
مغل ها مع پنج شش هزار زن و طفل را شهید نمودند و قاسم بیگ قراخان و احمد بیگ که درین دعوت موجود
نبودند از میان مغلان نجات یافتند۔ +

شجرۂ قوم مغل

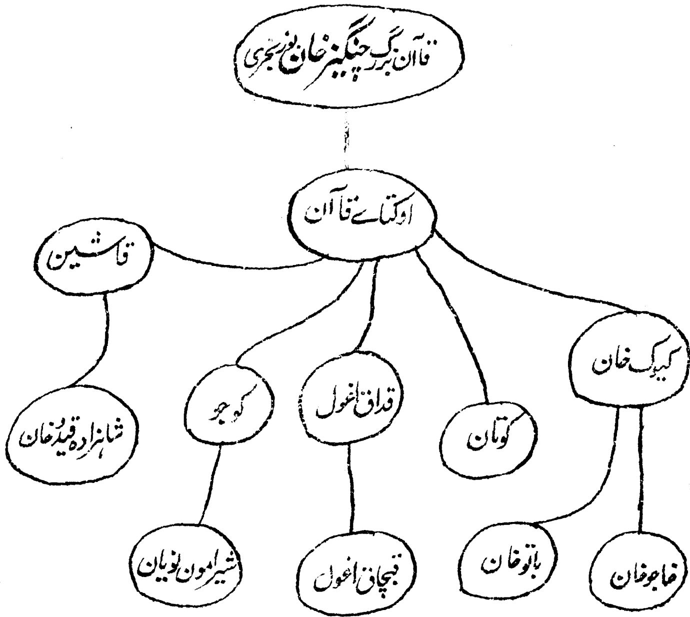


حضرت ابوالبشر آدم صفی اللہ
حضرت شیث علیہ السلام
انوش
قینان
مہلائیل
برد
اخنوخ ادریس
متوشلخ
حضرت نوح علیہ السلام
یافث
ترک
مغول خان کہ تمام مغول از اولاد اوبند
کیوک خان
زیب باتوی خان
ابلغہ خان
قراخان
اغورخان
تنگیز خان
سوتاق خان
کوک خان
بائی خان
کون خان
بلدوز خان
منگلی خان
ایل خان
قیان خان کہ قوم قیات از وپیداشد
تیمور تاش کہ از اولاد قیان خان بود
جونیہ بہادر
یلدوز خان
منگلی خان
الان قوا
بوقون قیقی کہ قوم قیقس از وپیداشد
بوزنجر قاآن کہ قوم بوزنجری از وپیداشد
بوسفین سالجی کہ قوم سالجیوت از وپیداشد
بیجدی کہ قوم بیکین از اولاد اوست
بلکدی کہ قوم بیکین
قوم از وپیدا

شجره قوم بوزنجری قیات



شجرهٔ قوم یوزنجری قیبات

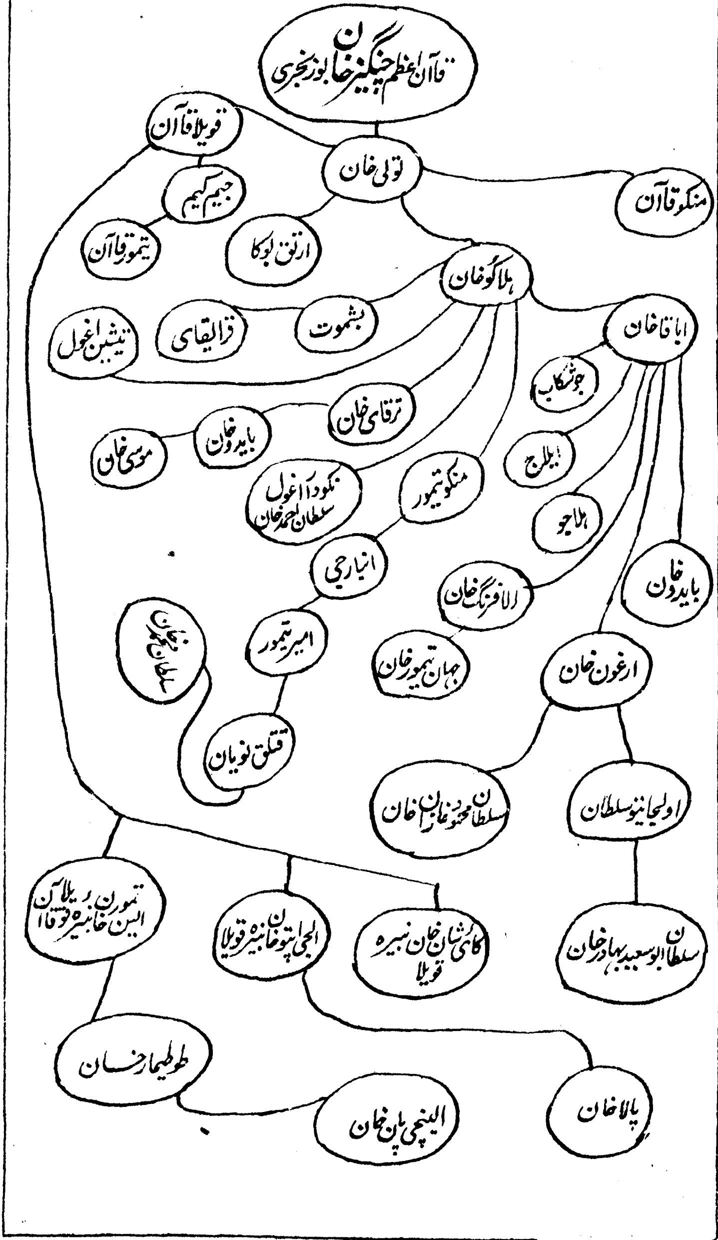


تائزی اغلن از نژاد اوکتائی

که در امرائے صاحبقران امیر تیمور بوده
و در قلماق رفته بر تخت نشست

دانشمند اغلن از نژاد اوکتائی

که امیر قزغن به بیعت وی در ماوراءالنهر بر تخت
نشانیده معزول ساخت


شجرۂ بوزنجری
قاآن اعظم چنگیز خان بوزنجری
قوبلا قاآن
تولی خان
منکو قاآن
جیم کیم
تیمور قاآن
ارتق بوکا
هلاکو خان
بشموت
قرایقای
تیشین اغول
اباقا خان
جوشکاب
ترقای خان
بایدو خان
موسی خان
ایلرج
نکودار اغول سلطان احمد خان
منکو تیمور
هلاجو
بایدو خان
انبارجی
الافرنگ خان
امیر تیمور
جهان تیمور خان
ارغون خان
قتلق نویان
سلطان محمود غازان خان
اولجایتو سلطان
الجی ایتو خان نبیرہ قوبلا
کاکی شان خان نبیرہ قوبلا
سلطان ابوسعید بهادر خان
طوطیمار خان
پالا خان
الینچی یان خان

اویماق اوزبک یوز بنجری قیات

این قوم از اولاد جوجی خان پسر بزرگ قاآن اعظم چنگیز خان است جوجی خان پسر اعظم چنگیز است چون قاآن بزرگ در ممالک ختا و مغولستان بفتح و ظفر اختصاص یافته جمیع خوانین اقوام مغول را مطیع خویش نمود و در سنه خمس عشر و ستمائه مطابق توسیچقان یل لشکر بدیار خوارزم کشید و بفرمان ایزد منان بر سلطان محمد خوارزم شاه ظفر یافته و بر تمامی ممالک مقبوضه اش دست یافت و باز بمغولستان شتافت اطراف ممالک مفتوحه را به شاهزادگان و امرایان ذوشوکت و شان تقسیم فرمود تمامت دشت قبچاق و خزر و بلغار و روس و چرکس و آلان وغیره به شاهزاده جوجی خان عنایت فرمود جوجی خان بر تخت سلطنت نشست از جوجی خان هفت پسر بود و در ود اویماق عظیم الشان از اولاد جوجی خان پیدا شدند بعد جوجی خان باتو خان و برکه خان پسرانش بر تخت سلطنت نشستند و پس از برکه خان پسرش منکو تیمور خان و بعد از ان پسرش تو قتای خان و پس از طغرل خان و بعد از ان پسر او اوزبک خان که بادشاه عظیم بود از اولاد جوجی خان بر تخت نشست این شخص بادشاه راندکه مدت زمان سلطنت خود سپری نمودند چون اولاد اوزبک خان بسیار شده بادشاهی با نام و نشان و عظیم الشان بود جمیع خاندان ویرا اوزبک خواندند و این قوم از زمان او پیدا شده در شرافت حسب و نسب مشهور و معروف است و بعضی اهل تواریخ بوجه نا واقفیت اوزبک خان را اورنگ خان نوشته اند و این غلطی فاحش است و کاتبان بوجه بی خبری از ترکی اوزبک را اورنگ نوشتند و همان غلطی در همه جا راه یافت۔ متاخرین نقل نمودند غرض بعد ان اوزبک خان از اولاد او یکی بعد دیگری سلطنت نمودند چنانچه شادی خان ازین قوم بود و جانی بیگ خان بر تخت نشسته بر ایران دست یافته نگهداشتن توانست و بردی بیگ خان پسرش بود و تغلق تیمور خان بعد او بشاهی رسیده و چون نوبت به اُرس خان رسید امیر تیمور گورکان کشورکشائی پیش گرفت و توقتمش خان اوزبک را بر سر بنشانید و بعد ازین براق خان و محمد خان که معاصر میرزا الغ بیگ گورکان بودند و طوائف الملوکی در الوس پیدا شده ابو الخیر خان بزرگ شد و بعد از و ابو الفتح محمد خان که در سنه اثنی عشر و تسعمائه خراسان و ماوراء النهر را از دست سلاطین گورکانیه انتزاع نمود و بحرب بادشاهان سادات صفویه شهادت یافت کوچکونچی خان پسر ابو الخیر خان بود و ابو سعید خان و محمد عبد الله خان و عبد الله سلطان و تیمور سلطان و عبد الله خان و عبد اللطیف خان در ماوراء النهر و ترکستان بشاهی رسیدند و امرا و شاهزادگان بسیار ازین دودمان در زمانه صاحبقران امیر تیمور در جنگها شامل بودند بخت خواجه اوزبک امیر صاحبقرانی بود و بیگ یارق اغلن و ایلیغمش اغلن از قوم اوزبک بودند امیر ایدکو اوزبک از عظمای امرا از الوس خود جدا شده به صاحبقران پیوست امیر عیسی بیگ برادرش در عمده امرای توقتمش خان بود و قویری چاق اغلن پسر ارس خان و بیگ یارق اغلن و تاش تیمور اغلن و قتاد اغلن شاهزادگان اوزبک بودند برهان اغلن هم در امرای صاحبقرانی بود و بتقصیری بیاسا رسید و یارق اغلن که صاحبقران ویرا با چهار صد [illegible] خانه کوچ در قلعه اغر جا گزین ساخته بود و باش تیمور اغلن و چکره اغلن از نژاد اوزبک با امرای صاحبقرانی بودند و بیری [illegible] اوزبک بود و سلطان [illegible] خان اوزبک که

بدیع الجمال بیگم خواهر سلطان حسین میرزا بایقرا پرلاس بدو منسوب بود سلطان محمود خان و بهادر سلطان ابنائے سلطان احمد خان
اوزبک بودند حمزه سلطان و مهدی سلطان از اولاد ابوالخیرخان اوزبک بودند و عبد الله خان پور اسکندر خان اوزبک بعد
وفات پدر در سنه تسعین و تسعمایه بحکومت سمرقند و بخارا رسید و بعد او عبد المومن خان پسرش بادشاه شد امرا بزخم تیرویرا
نابود کردند و دین محمد خان ولد جانی بیگ خان بر مسند نشست تا در معرکه شاه عباس گشته شد و ولی خان پسر جانی بیگ خان
و باقی بیگخان نیز بر سلطنت ماوراء النهر دست یافته اند و امام قلیخان ولد دین محمد خان و نذر محمد سلطان ولد دین محمد خان شهزادگان
اوزبک بودند بعد ازین سلطنت ماوراء النهر از دودمان اوزبک بدر رفت و بوجه نبودن وارث اصلی سادات که دختر زادگان
بادشاهان اوزبک بودند بر تخت بخارا و سمرقند جلوس نمودند و سلطنت ماوراء النهر بدودمان سادات منتقل شد و تا امروز بر تخت
بخارا ستیدان بادشاهند لیکن سلطنت روس بر ایشان قبضه نموده اند و از بادشاهان بخارا جز نامے نمانده و در خوارزم نیز اوزبکان
بشاهی رسیدند و از انجمله جلال خان پسر محمد خان و حاجی محمد خان و عرب سلطان و سلطان اسفندیار و ابوالغازی خان و ایلبارس و
محمد طاهر خان و رحیم خان و الله قلی خان و رحیم قلیخان و محمد امین خان بر تخت نشستند ازان پس خوارزم از اوزبکیه یوزنجری بدر رفته
بدست قاجاریه یوزنجری انتقال یافت و امیران بسیار ازین قوم در عهد بادشاهان مغلیه با نام و نشان بوده اند علی قلی خان
خانزمان و بهادر خان پسران حیدر سلطان اوزبک سیستانی از امرائے جلال الدین محمد اکبر بادشاه شهنشاه هندستان بودند
و حیدر سلطان بخدمت همایون بادشاه گورکان مے بود و اکبر بادشاه ولایت شرقیه جونپور را بجاگیر این هردو مقرر کرده بود چون
در سنه اثنی و ستین و تسعمایه هجری در رکاب همایون بادشاه ایشان را با بیرم خان ترکمان بحرب تاتار خان و شهباز خان و
نصیر خان افغانان فرستاد و در دیپالپور جنگے سخت واقع شد و هر دو برادر مردانگی ها نمودند و ظفر یافتند و وقتیکه همایون بادشاه
در هندوستان رسید و سلطان سکندر سور افغان با هشتاد هزار افاغنه و فیلان بسیار مقابل آمد در سلخ رجب سنه اثنی و ستین
و تسعمایه مقابله شد و آن روز بقاعده چنگیزی نوبت قراولی شهزاده محمد اکبر بود هر دو برادر در رکاب شاهزاده بودند و بران مجمع
کثیر حمله نمودند و حملات رستمانه افاغنه را منهزم کردند و بعد ازین فتح خان زمان علی قلی خان اوزبک سنبهل و میرٹهه و بهادر خان
اوزبک دیپالپور جاگیر یافت و وقتیکه هیموی بقال با یک لک سوار و فیلان بسیار بحرب اکبر بادشاه گورکان متوجه شد و بادشاه
با بست هزار مرد رکاب داشت علی قلی خان را با دیگر امرا بمقابلے روانه فرمود و خان زمان اوزبک را در روز جمعه محرم
سنه اربع و ستین و تسعمایه با فوج کفار مقابله واقع شد و خان زمان علی قلی خان و بهادر خان اوزبک با دیگر امرا بغیر خوف و هم بر آن
بران لشکر بیقیاس تاختند و حملات مردانه لشکر مخالف را پریشان ساختند و امرائے مغل در آن روز آن قدر مردانگی که از حیز
طاقت بشری بیرون بود بظهور رسانیدند و هیموی تیر خورده بگیر آمد و هنوز بادشاه بر سه کروہے میدان رزم بود که امرا فتح
یافتند و دران حرب هر دو برادر باعث ظفر بودند و در سنه ثمان و ستین و تسعمایه که شیر خان ابن محمد شاه عدلی سور افغان
با چهل هزار سوار بقصد انتزاع جونپور از آب گنگ گذشت خان زمان علی قلی خان با دوازده هزار سوار مغل

مقابل شده و بهادر خان اوزبک چند افغان را که خود را با هزار سوار برابر میگرفتند گشت و افاغنه شکست یافتند و شادی خان افغان
بقصد جنگ بکنار آب رہٹ آمده علی قلی خان و دیگر امرا با سه هزار مغل ویرا انهزام دادند و خان زمان سرکار بنارس را تا کنار
گنگ از افغانان با نام و ننگ متخلص ساخت و بهادر خان اوزبک به تسخیر مالوه مقرر شده چون بادشاه را از عبدالله خان
اوزبک توهمی در خاطر پیدا شد جمله امرائے اوزبک متوهم شدند که گر بادشاه را با جمیع اوزبکان دل دگرگون است بدین خیال
جمله امرائے اوزبک سر اطاعت پیچیدند و سی هزار سوار متعلقه اوزبکان بودند در میان خان زمان و بهادر خان اوزبک و لشکر
بادشاهی بحرب انجامید و بهادر خان امیر معز الملک را که بحرب او مقرر بود شکست چون بادشاه دید که اوزبک قومیت
که از امرائے دیگر ضبط شود خود سواری فرمود و امیر الامرا خان زمان خان اوزبک عریضه بعجز نوشت و این بیت در آن آورد
۵ بدین امیدهائے شاخ در شاخ + کرمهائے تو ما را کرد گستاخ + بادشاه که خان زمان را بسیار گرامی میداشت و
بهادر خان را بزبان برادر میگفت از گناه هائے ایشان در گذشت و جاگیرهائے ایشان بحال داشت و خان زمان بار دگر
ره سپر وادئی ادبار گردید و جاده مخالفت بر سر کشید و بادشاه بار دگر برائے تادیب اوزبکان سواری فرمود و اوزبکان از
آب گنگ گذشته چون عبور بادشاه را بالیقین نمیدانستند تمام شب بفکر بوده به شراب خوردن و لولی رقصانیدن گذرانیدند
و اکبر بادشاه بر فیلے سندر نام سوار شده از آب گنگ گذشت و در غره ذی الحجه سنه اربع و سبعین و تسعمایه هجری حرب
در پیوست و بهادر خان مردانگی هائے بسیار کرده بسیارے از امرا را از جائے بر داشت و هر دو برادر شجاعت ها بظهور رسانیدند اما
۵ با ولی نعمت ار برون آئی + گر سپهرے که سرنگون آئی + بارگی بهادر خان را پائے از جائے لغزیده و بهادر بے بهادر
از مرکب جدا شده اسیر گردیده بقتل رسید و خان زمان بضرب تفنگ مقتول شد ۵ قتل علی قلی و بهادر ز جور چرخ +
جانان مپرس از من بیدل که چون شده + جستم ز پیر عقل چو سال وفات شان + آهے ز دل کشید و بگفتا دو خون شده + ۹۷۵
و این هر دو برادر یعنی خان زمان امیر الامرا علی قلی خان و بهادر خان اوزبک هر دو برادر بنهایت دلاور و بهادر بودند و در
جرأت و بهادری و سخاوت و داد و دهش نظیر نداشتند و هر دو برادر طبع موزون داشتند و شعرا و علما را رعایت میکردند
چون غزالی مشهدی مثنوی نقش بدیع بنام خان زمان یکهزار بیت گفته بعرض رسانید خان زمان او را یکهزار اشرفی بصله
داد و هر دو برادر در عهد همایون بادشاه و اکبر بادشاه در هر معرکه و محاربه مردانگی ها ظاهر کرده اند که از هیچ یکے نشده و هندوستان را
بضرب تیغ آبدار بر شاهان گورکانیه استوار کردند عبدالله خان اوزبک از امرائے کبار اکبر بادشاه بود و از پیشگاه اکبر بادشاه
بحکومت مالوه مقرر بود و از اکبر بادشاه توهم خورده به گجرات رفت سکندر خان اوزبک و ابراهیم خان اوزبک از کبار امرائے
اکبر بادشاه گورکان بودند و در رکاب همایون بادشاه نیز حاضر بوده در محاربات سکندر سور افغان مردانگی ها نمودند و
سکندر خان از پیشگاه همایون بادشاه حکومت آگره یافته بود و عبدالله خان اوزبک سکندر خان اوزبک و ابراهیم خان و محاربه
هیموی بقال در رکاب اکبر بادشاه بودند و در حرب او شجاعت بسیار بظهور رسانیدند و در وقت بغاوت خان زمان

علی قلی خان اوزبک باوے بودند و مادر علی قلی خان را از قلعه چوبسپو بهمراهی بهادر خان رفته خلاص کردند عبد الله خان
اوزبک اول بحکومت کالپی متقرر بود و چون بمالوه متقرر شد با باز بهادر والی مالوه جنگیده و غالب آمده آصف خان اوزبک
هروی نیز در فتنه اوزبکان باغی شده باستمال شده کڑه مانک پور یافت و با درگاوتی رانی چوراگڈه مظفر شد نظر بهادر
اوزبک و اوزبک بهادر از دلیران اوزبکیه بودند که در فتنه میرزا عبد الرزاق بدست محمد بابر بادشاه گورکان کشته شدند
درویش محمد اوزبک از امرائے کبار اکبر بادشاه گورکان بود و اول بحکومت دیپال پور متقرر شده بود و دو هزاری منصب داشت
و در اکثر معارک شجاعت و مردانگی از و ظاهر شد نظری اوزبک از کبار امرائے عبد الله خان والی ماوراء النهر بود و از خان
رنجیده با شادی بی و مزلی اوزبک پسران خود در درگاه اکبر بادشاه گورکان آمد و اکبر بادشاه ایشان را به اعزاز تمام داشت
چهار لک روپیه به نظری بی انعام فرمود حسین تیمور سلطان اوزبک از کبار امرائے ظهیر الدین محمد بابر بادشاه گورکان فاتح
هندوستان بود وقتے که بادشاه عزم هندوستان فرمود وے بهرکاب بوده و بادشاه در جرانغار ادرا متعین فرمود چون سلطان
ابراهیم لودهی افغان بمدافعه برخاست و داور خان و حاتم خان را با بست و هفت هزار سوار مقدمه لشکر تعین نمود حسین تیمور سلطان
بمنقلا لشکر مغل تعین شده با جمعیت قلیل بر افغانان حمله آورد و افاغنه را شکست داد و باز در جنگ بابر بادشاه و
سلطان ابراهیم لودهی موجود بوده لوازم مردانگی ها بجائے آورد و درین وقت فوج مغلان دوازده هزار سوار بود و سلطان
ابراهیم با صد هزار سوار و یکهزار فیل بود و فتح نصیب مغلان گردید و باز سلطان حسین تیمور سلطان در محاربه حمید خان و
سارنگخان در نواحی حصار فیروزه بر ایشان ظفر یافت چون رانا سانگا سیسودهیه با دو لک سوار راجپوت و افاغنه بحرب
مغل آمد و بابر بادشاه با بست هزار سوار مغل بمقابله او خرامید و دران روز حسین تیمور سلطان که در جرانغار متعین بود
چون فوج کفار بر برانغار مغل زور آوردند حسین تیمور بقاعده حرب مغلی از جائے خود جنبیده بکمک رفت و فوج مخالفان را
منهزم نمود و مردانگی عظیم بجائے آورده مغولان بر آن جم غفیر ظفر یافتند و بابر بادشاه جلدوی آن فتح بنام حسین تیمور سلطان
نوشت و در فتح نامها جلدو بنام او نوشتند و بخطاب برادری سرافراز فرموده ولایت میوات بوے عطا فرموده وقتیکه افاغنه
بر امرائے مغل متعینه ولایت شرقی هندوستان هجوم آوردند و ایشان را از جائے برداشتند حسین تیمور سلطان چون از طرف خاف
از آب گنگ گذشته ایشان را شکست داد از کبار امرائے اوزبک بود و عادل سلطان اوزبک و قاسم حسین سلطان
اوزبک از معظم امرائے بابر بادشاه گورکان بودند و هر دو امرا در محاربه سلطان براهیم و در جنگ رانا سانگا سیسودهیه والی
اودے پور و چتوڑ در رکاب بابر بادشاه موجود بودند و مردانگی ها دران محاربات از ایشان بظهور رسید سکندر سلطان
و حسن قلی سلطان اوزبک از کبار امرائے همایون بادشاه ابن بابر بادشاه گورکان بودند توخته توغا سلطان اوزبک از امرائے
بابر بادشاه بود وقتے که افاغنه بر ولایت شرقی غلبه کردند توخته توغا و دیگر امرا با هفتاد کس از دریائے گنگ گذشتند
و بر افاغنه تاختند و ایشان را منهزم ساختند غازی ملک سلطان نیز از امرائے بابر بادشاه بود و در عهد نور الدین محمد

جهانگیر بادشاه ابن اکبر بادشاه گورکان نیز بسیارے ازین قوم صاحب مرتبه گذشته اند چنانچه حاجی بی اوزبک از این قوم اوزبک
از امرائے چهار هزاری بود و ابو البنی اوزبک از امرائے اوزبک بود که بمرتبهٔ پنجهزاری رسیده بود و بخطاب بهادر خان ممتاز شد
و صوبه قندهار بوے تفویض بود و خسرو بی اوزبک نیز از معظم امرائے او بود و هم در عهد سلطنت او در سنه عشرین و الف هجری
در ماوراء النهر فتنه روئیداده و سرداران بسیار از قوم اوزبک از ماوراء النهر روے بدرگاه جهانگیر شاه آوردند از انجمله حسین بی
و پهلوان بابا و یونس بی درمن و برم بی و ارسلان بی اوزبک بمراتب بلند و مناصب ارجمند سرافراز شدند و مراد بی
اوزبک از امرائے این قوم بود و او را با تیمور شاه ابن احمد شاه درانی افغان بادشاه کابل مخالفتے روئیداد و صلح انجامید
پلنگ پوش اوزبک سپهدار نذر محمد خان والی توران بود که بکابل لشکر کشید اما از امرائے جهانگیر بادشاه شکست یافت چون در
جنگ سینه برهنه میداشت او را پلنگ پوش میگفتند بمعنے سینه برهنه و او بسیار دلاور بود و تیمور سلطان اوزبک نیز
از امرائے کبار بابر شاه بود و در جنگ افاغنه شرقی چون بود و غیره نهایت مردانگی بجا آوردند در رفت هجوم امرائے
افاغنه باهفتاد کس امرا که از گنگ گذشتند شامل بود که افاغنه را بجمله مردانه منهزم نمودند شادمان خان اوزبک از امرائے
اوزبک بود و در عهد عالمگیر بادشاه گورکان بهندوستان آمده منصبی شد و در عهد سلطان فرخ سیر سه هزاری شد و
در زمان محمد شاه بمنصب پنجهزاری و علم و نقاره و رایت امتیاز یافت پسر او حکیم بیگ خان بود اما ترک دنیا کرده لباس فقر در بر کشید
خسرو خان و بهادر خان اوزبک از امرائے قوم اوزبک بود و در خدمت سلطان احمد شاه بهمنی والی دکن از امرا بودند چون
بادشاه بر ولایت بیجانگر تاخت آورد در روزے باخواص خود بصید و شکار بر آمد و فوج کفار خبر یافته او را محصور نمود و سلطان در
چهار دیوارے که در ان ویرانه بود پناه گرفت و بهادران مغلیه بضرب تیر کفار را مدافعه نمودند تا مدد بادشاه در رسید و بر فوج
مخالف ظفر یافته باردوی خود رسید و برعایت مغولان کوشید و دکهنیان حسد برده موقع یافته مغولان را بحضور بادشاه به بغاوت
مشهور کرده و امرائے دکهن با مغلان و سیدان که یکجا شده بودند جنگیدند چون غلبه ندیدند از ایشان قول قرار کرده و تقسیم
مطمئن ساخته بدعوت طلبیدند و مغلان و سیدان بسیار را بدغا بدرجهٔ شهادت رسانیدند و سلطان بعد ازین بر کیفیت مکر اطلاع
واقف شده اشک حسرت ریخت و بسزاے مفتریان پرداخت شاه محمد سلطان از امرائے اوزبک بود که در سنه ست و خمسین
تسعمایه در نواحی بدخشان همایون شاه گورکان جنگیده بمقاتمی جدا شد پیر محمد سلطان عم عبد العزیز خان اوزبک والی حصار
و بلخ که بکمک آمده بودند و همایون بسبب بے دلی امراے کابل برگردید و اوزبکان تعاقب کرده نقصان بسیار رسانیدند
تیمور سلطان اوزبک از بادشاهان اوزبک بود که بعد از انتقال محمد خان قایم مقام او شد جان وفا میرزا اوزبک از امرائے
محمد خان بود که در سمرقند با بادشاه بابر جنگیده سمرقند بوے گذاشت نزبوده سر حلقه خانان اوزبکیه بود نواح سمرقند و یار قند
تا سرحد خطا در تصرف داشت و فوج او را یک لک پنجاه هزار تخمین کرده اند و از خطا بیست کروه جانب بخارا یورت اوزبکان
است و شاه خطا او را فرزند خوانده بود چون ایلچی اوزبک بخطا میرفت اهل خطا از خوفی که از مغل بر ضمائر ایشان مستولی بود

او بادر کالسکه مصفوف و محفوظ سوار کرده مے بردند تا اطراف و جوانب و طرق و شوارع منظرش نیایند و این بر بوته بے
مرد سے شجاع و منصف بود شصت غلام هر وقت در خدمت او حاضر مے بودند عرائض ارباب حاجات را در حضور او مے رسانیدند
داو مکلفے از آبگینه ترتیب داده بود و نسب او به توقتمش خان اوزبک میرسید و از ین قوم شاه مراد بے در خجند و
سبزوار بود که ده هزار اوزبک در تحت حکومت داشت و در مواقع جنگ حرب بست و پنجهزار جمع میکرد و همچنین از عمائد
اوزبکان نظر بے بود که سیصد کروه از کابل جانب مغرب و شمال ایورت داشت و ده هزار اوزبک در خدمت او
بودند و با وجود کبر سن یک گوسفند بخورد و بغایت شجاع و مردانه بود نیزه او را هر کس برداشتن نمیتوانست و از امرای
نامور این قوم قلیچ علی خان و سفر علیخان در قندز و کولاب بودند و اینها در عهد ابو الغازی خان اوزبک از عمائد امرا
و سرداران اوزبکیه بودند و هم حسن نظر خان ابن قاسم خان و شیخ صدر خان ابن ابو البحر خان از بادشاهان اوزبکیه
گذشته اند. و دیگر سلاطین و امرائے این قوم بسیار گذشته اند. چون تاریخ جامع احوال سلاطین اوزبک یافته نشد شجره
ایشان صحیح بدست نرسید اما بهر قدر که آگاهی شد نوشته میشود عبد المومن خان ابن عبد الله خان ابن سکندر خان
ابن جانی بیگ خان ابن ابو الخیر خان و او از اولاد براق خان و او از اولاد ارس خان و او از اولاد تغلق تمور خان
ابن بیردی بیگ خان ابن جانی بیگ خان اوزبک و او از اولاد اوزبک خان ابن طغرل خان ابن توقتائی خان ابن منکو
تیمور خان ابن برکه خان ابن جوجی خان ابن چنگیز خان یوزنجری ابن یسوکا بهادر ابن برتان بهادر ابن قبل خان ابن
تومنه خان ابن بایسنقر خان ابن قایدو خان ابن دومین خان ابن بوقا خان یوزنجری ابن یوزنجر خان ابن آلان قوا
بنت جوبینه بهادر ابن یلدوز خان ابن منگلی خواجه ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان
ابن تنگیز خان ابن اغوز خان ابن قرا خان ابن منول خان +

شجرهٔ قوم اوزبک

قاآن اعظم چنگیز خان بورنجی قیات

جوجی خان

باتو خان
بوقا تیمور
برکجار
برکه خان

منکو تیمور خان

ایباج اغلن
ایلیعش اغلن
جانی بیگ خان از اولاد اوزبک خان
اوزبک خان که قوم اوزبک ازو پیدا شد
لغزل خان
توقتای خان

توقتمش خان
شادی خان
بیری بیگ خان
تغلق تیمور خان
بیک یارق اغلن
الیاس خواجه خان
تیمور ملک خان

براق خان از اولاد او
قوربیچاق اغلن
ارس خان
توختنه قیا
کونچه اغلن
بیک پولاد اغلن
تیمور قتلغ اغلن

تیمور قتلغ اغلن
اقتاد اغلن
فولاد خان
تاش تیمور اغلان

ابوالخیر خان
براق سلطان
سلطان ابوالفتح محمد خان
محمد خان
محمد خان
علی اغلن

محمود سلطان
تیمور سلطان
جلال خان
حاجی محمد خان
عرب محمد سلطان

کوچکونجی خان
عبد اللطیف خان
عبد الله خان

ابوسعید خان
ایلبارس خان
ابوالغازی خان
اسفندیار سلطان

جانی بیگ خان
عبد الله خان
طاهر خان
رحیم خان

ولی محمد خان
سکندر خان
دین محمد خان
امام قلی خان
اله قلی خان

نذر محمد خان
عبد الله خان
عبد المومن خان
رستم سلطان
محمد امین خان
رحیم قلی خان

اویماق اغل اوزبک

این قومیست که از اوزبک برآمده است ابوالفضل وزیر شهنشاه اکبر حال این قوم نوشته است
واحد سلطان الاش اغلی از امرائے شاه طهماسپ صفوی بود و بادشاه مذکور دیرا بکمک
همایون بادشاه گورکانی برلاس فرستاده بود و امرائے این قوم نیز بسیار بودند اما احوال ایشان به تفصیل معلوم نشد بر همین مقدار
اکتفا رفت -

اویماق قزاق

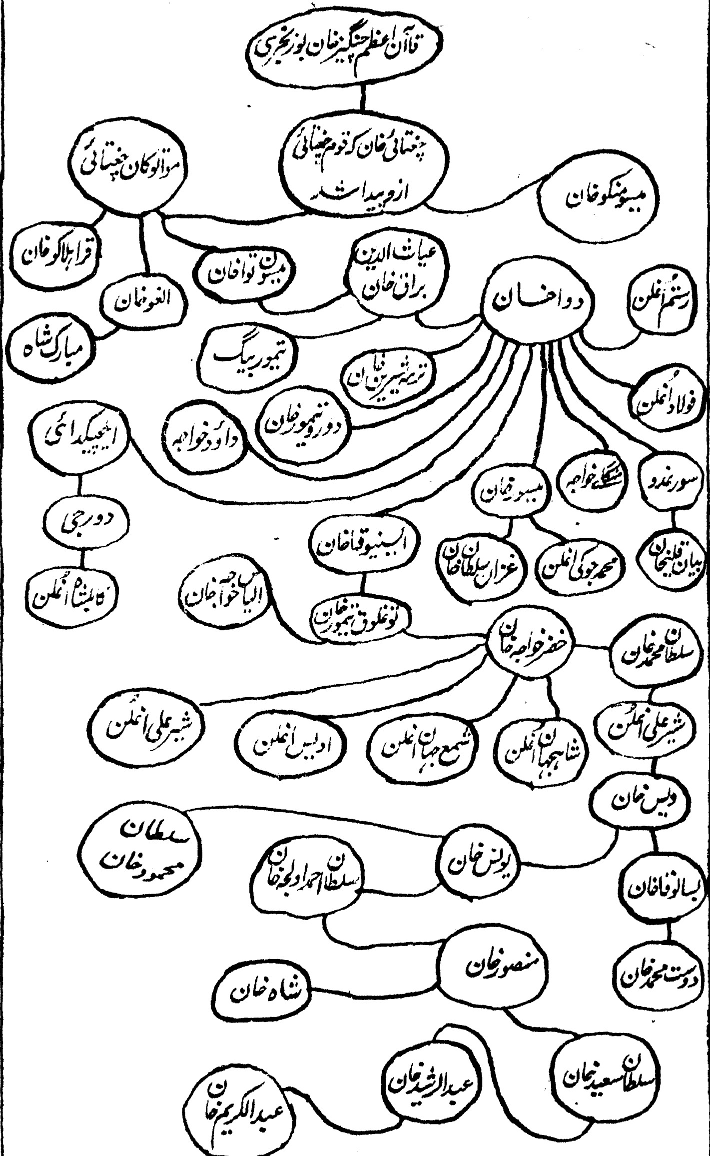
نسب این قوم شریف به جوجی خان پسر اکبر قاآن اعظم چنگیز خان بوزنجری میرسد سلطان ظهیر الدین
محمد بابر بادشاه مے نویسد که نسب این قوم شریف به جوجی خان میرسد و درین قوم قاسم سلطان
ابن سیوک خان قزاق از اعاظم خوانین دشت قبچاق بود او معاصر سلطان حسین میرزا بایقرا گورکان برلاس بود لشکر آن
خان ذیشان را شاه بابر سیصد هزار مے نویسد بادشاہے بزرگ بود اما احوال وے بالتفصیل در تواریخ یافته نشد ناچار بر همین
قدر اکتفا رفت اوزبک سلطان قزاق داماد عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید میرزا گورکان بادشاه ماوراء النهر بود و ازین قوم
چوبی بیگم زوجه سلطان حسین میرزائے بایقرا دختر یکے از امرائے قزاق بود و دیگر امرائے بسیار ازین قوم شریف بودند و اوزبک و
قزاق این هر دو اقوام از اولاد جوجی خان بوزنجری پیدا شده اند -

احوال قوم چغتائی بوزنجری قیات

نسب این قوم شریف به شاهزاده چغتائی خان پسر چنگیز خان بوزنجری قیات میرسد
چون قاآن اعظم چنگیز خان از فتح بلاد و دیار الفراغ یافت تمامت ممالک
ماوراء النهر تا غزنین و دریائے سند مفوض بدو نموده دیار ایغور و کاشغر و بدخشان و بلخ و بعضے از بلاد خوارزم نیز به چغتائی خان عنا
فرمود چغتائی خان در دین و مذهب متعصب کسی بود و اولاد تا مدت مدید بر آن دیار حکمرانی نمودند چنانچه جمیع اولاد چغتائی خان را
چغتائی خوانند و چغتائی را با جیم عربی و جیم فارسی هر دو مے نویسند و در لشکر او مغولان هر قوم بودند اما تمامت متابعان وے را مجموعاً
الوس چغتائی میگفتند چنانکه جمیع متابعان جوجی خان را الوس جوجی نامیدند و بعضے مورخان بر لفظ الوس توجه نکرده جمیع مغلان را
که در ملک و فوج چغتائی بوده اند از قوم چغتائی پنداشتند و بهمین وجه تواند بود که شاهان گورکانیه برلاس را که آبائے ایشان امیر الامرائے
لشکر سلاطین چغتائیه بوده اند از قوم نیز چغتائی مے نویسند و درین مقام غلطی فاحش کرده اند اما چغتائی همان هستند که از اولاد
چغتائی خان بودند الغرض بعد از چغتائی خان قراهلاکو خان نبیره او بر تخت نشست و بعد او میسو منکو خان پسر چغتائی خان تخت یافت
و پس از ان الغو خان نبیره او و مبارک شاه و بعد از ان سلطان غیاث الدین براق خان ابن میسون توا ابن موانوکان چغتائی بر تخت
نشست و بعد از و دوا رخان پسر او بر تخت نشست و بعد از ان ایسنو قا خان و کبک خان و ترمه شیرین خان و دور تیمور خان
و فولاد خان پسران دوا رخان بر تخت سلطنت جا گزیدند و پس از ان غزان خان و بیان قلیخان و تیمور شاه اغلن و تغلوق تیمور
خان بر تخت سلطنت ماوراء النهر جلوس نمودند و بعد ازین سلطنت بخاندان برلاس منتقل شد و در بعضے از دیار ایغور و مغولستان
تغلوق تیمور خان ابن اوغل خواجه ابن دوا رخان بر تخت نشسته و بعد از و الیاس خواجه خان و خضر خواجه خان و سلطان محمد خان

واویس اغلن و شمع جهان اغلن و شیر محمد اغلن پسران او سلطنت نمودند. سلطان احمد خان و منصور خان و آقشو عارج معارج پادشاهی گردید و پس از و شاه خان و بعد از و سلطان سعید خان و از ان پس عبد الرشید خان و از ان پس عبد الکریم خان چغتائی بسرور کے رسیدند و انها در کاشغر و ختن بودند. و بعد از عبد الکریم خان هم سلطنت کاشغر درین قوم بود و اویس خان و ساتوقا خان و دوست محمد خان هم از پادشاهان چغتائی بودند. درین زمان زمام سلطنت از دست ایشان بدر رفته در دست اویماق اوزبک افتاد و کیکے میسور و داود خواجه و ایلچیکدائی و شاهزاده جوکی و عازان و کابلشاه اغلن و سیور غتمش اغلن از شاهزادگان مشهور چغتائی بودند و قتلق نگار خانم مادر بابر پادشاه دختر یونس خان ابن ویس خان چغتائی بود و امیر ابراهیم چغتائی بعهد سلطان حسین بایقرا گورکان امیرے معزز بود و خضر خواجه خان چغتائی از امرائے بابر پادشاه بود و گلبدن بیگم دختر بادشاه در عقد وے بود و خضر خواجه در عهد اکبر بادشاه موجود بوده حاکم لاهور و بدفع فتنه سکندر شاه سور متعین بود امرائے بسیار ازین قوم شریف و دودمان نجیب گذشته اند و قومیت بشرافت حسب و نسب مشهور و معروف حاجت بتطویل نیست اما در شجره پادشاهان این قوم اختلاف بسیار است و نیز تواریخی که در مخصوص ذکر شاهان چغتائیه باشد بدست راقم نرسید از کتب هائے معتبر جنے الوسع احوال و اسمائے ایشان دریافته باوجود اختلاف اسما به تصحیح آن پرداخته از تمام نموده میشود عبد الکریم خان ابن عبد الرشید خان ابن سلطان سعید خان ابن منصور خان ابن سلطان احمد اولجه خان چغتائی ابن یونس خان ابن اویس خان ابن شیر علی اغلن ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجه خان ابن تغلق تیمور خان ابن ایسنبوقا خان ابن دوا خان ابن براق خان ابن بیسون توا خان چغتائی ابن موآتوکان چغتائی ابن چغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری ابن یسوکا بهادر ابن برتان بهادر ابن قبل خان ابن تومنه خان ابن بایسنغر خان ابن قائدو خان ابن دومین خان ابن بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر خان ابن الان قوا بنت جوینه بهادر ابن یلدوز خان ابن منگلی خان ابن تیمور تاش از اولاد قیان خان نخیات ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغوز خان ابن قرا خان ابن مغول خان +

شجرہ قوم چغتائی بوزنجری



قوم ایلچیکدائی بوزنجری

این اویماق نیز از اولاد قاآن اعظم چنگیز خان برآمده سلسلهٔ او بواسطه به چنگیز خان میرسد امیرزاده علی ابن میرزا اسکندر از قوم ایلچیکدائی بود و دخترش قتلق سلطان بیگم بعقد عمر شیخ میرزای گورکان برلاس بود و میرزا بایقرا ازو متولد شده بایزید جمپائی ایلچیکدی از این قوم بود که صاحبقران امیر تیمور ویرا به سفارت نزد ییلدرم بایزید ترک قیصر روم فرستاده بود و نیک دلی ایلچیکدائی نیز ازین قوم بود از امرای صاحبقران و این را ایلچیکدائی و ایلچکدائی هر دو نویسند از معظم اقوام مغول است -+

احوال اویماق برلاس بوزنجری قیات

نسب این قوم شریف نیز به بوزنجر خان قیات میرسد و نسب اقوام چغتائی و اوزبک و برلاس به تومنه خان بوزنجری یکجا میرسد و آن چنان است که چون بایسنغر خان ابن قایدو خان بوزنجری رحلت کرد تومنه خان پسرش بجای او بر تخت مغولستان نشست و تومنه خان را دو پسر بودند یکی قبل خان که چنگیز خان و جمیع اقوام که از اولاد او بند از نسل قبل خان بظهور آمدند دوم قاچولی بهادر که امیر تیمور گورکان و اقوام برلاس و قاچار وغیره از اولاد او بند و قاچولی بهادر شبی در خواب دید که از جیب قبل خان ستاره برآمده عرصهٔ جهان را روشن ساخت و ابد غروب او ستارهٔ دیگر برآمده بعد عرصه غروب نمود همچنان سیارگان یکی بعد دیگری برآمدند تا نوبت چهارم ستاره بزرگ برآمد که جمیع جهات جهان را روشن ساخت و ستاره گان دیگر را نیز نورانی ساخت و چون آن نیر بزرگ غروب گشت دیگر ستاره گان همچنان روشن بودند و همچنین از جیب خودش ستاره ها برآمده بر فلک طالع شدند تا نوبت هشتم ستارهٔ عظیم نورانی برآمده تمام دنیا را منور ساخت و ستاره گان بسیار ازو اقتباس نور نمودند تا چون آن نیر رخشان غروب گشت دیگر ستاره گان عرصهٔ جهان را روشن داشتند قاچولی بهادر ماجرا را پیش پدر تقریر نموده قبل خان را نیز احضار کرده پدرش تعبیر نمود که از نسل قبل خان بادشاهان پیدا شوند که در عرصه جهان کوس حکمرانی نوازند و در پشت چهارم بادشاهی بزرگ پیدا شود که اکثر ربع مسکون را بقبضه در آورد و مدتی در اولادش بادشاهی قرار ماند و همچنان در پشت هشتم قاچولی بادشاهی بزرگ پیدا گردد که تمام عالم از نور عدالت و عظمت وی منور گردد و بعد از اولاد او در اکثر جهان شمع حکومت افروزند و لوای سلطنت افرازند چنانچه در پشت چهارم قبلخان چنگیز خان پیدا شده در اکثر ربع مسکون بنام مغولان سکه زدند و در پشت هشتم قاچولی بهادر امیر تیمور گورکان بوجود آمد که در بیشتر اقالیم خطبه بنام وی خواندند الغرض بادشاه هر دو پسران را باتفاق سوگند داده قبل خان را بر تخت نشانید و قاچولی را سپه سالار لشکر نموده عهد نامه بخط الغوری نوشته بادشاه و هر دو برادر بر آن مهرها زده بخازن سپردند و بعد امیر قاچولی پسرش ایردمچی برلاس بجائش نشست و تخت در اولاد قبل خان و مسند سپه سالاری در نسل قاچولی قرار گرفت ایردمچی را ایرومجین و اردمچی نیز نوشته اند اما صحیح ایردمچی است و ویرا برلاس لقب دادند و بزبان مغلی برلاس شجاع با نسب را گویند چون اولاد ایردمچی بسیار بود همه را برلاس میگفتند و برلاس قومی جداگانه از بوزنجری قیات پیدا شد و بعد ایردمچی سوغوچن نویان

پسرش امیر ایشکر بود چون ضعفے تمام در سلطنت اولاد قبل خان پیدا شد چنگیز خان باز مخالفت اقوام مجبور شده امیر قراچار برلاس ابن ایسونجین
نویان همراه او بوده و در محاربات تایانگ خان و اونگ خان و دیگر تمامت جنگها که چنگیز خان را رو داده امیر قراچار دامن
معاونت وے از دست نداده هر دم همدم بوده ٥ قراچار و چنگیز ابن عم اند + بکشورکشائی شریک همند + الغرض
چون چنگیز خان شوکستان را از خس و خاشاک مخالفان صاف نمود و بر سلطان محمد شاه خوارزمی ظفر یافته مملکت وے را
بر ممالک خود افزوده در پسران تقسیم فرمود و ممالک ماوراء النهر به چغتائی خان داد و خوف حمله سلطان جلال الدین خوارزمشاه
که بادشاہے مردانه بود در آن ملک ظاهر بود که سلطان در هند رفته بود و تمامی اهل اسلام خواهان آن بادشاه دلاور
مے بودند چنگیز خان خواست که صاحب شوکتے را در آن ممالک تعیین کند که چغتائی را از پشت دلاوری گرم باشد و
به نهیب تیغش سحرهاے دشمنان نرم مانند لهذا امیر قراچار را بکمال اعزاز امیر الامرائے لشکر چغتائی کرده فرستاد و چغتائی را
فرمود تا قراچار را بجائے او دانسته باشد و هیچگاه از امر وے تجاوز نکند و امیر قراچار در ماوراء النهر آمده چغتائی خان دختر خویش
بعقد وے در آورده بنیاد یگانگت را استحکام داد و اولاد امیر قراچار بسیار شده و امیر تیمور گورکان نیز از اولاد و سیت
و بعد از عهد چنگیز خان به یاساں در همراهی دیگر امرا بجمیع الوس فرستاده شدند زیرا چه جمیع خانان مغل بحکم قاآن بودند و
قاآن هر کسے را بهر جانب مے خواست میفرستاد در یجا ذکر همان امرا کرده میشود که مشهورتر بودند کیفیت قوم هائے که از برلاس پیدا
شدند بعد ازین نوشته خواهد شد امیر ایچل نویان برلاس پسر امیر قراچار بود بحکم منکو قاآن همراه هلاکو خان به سالبوری تنکرش
تعیین شده بایران آمد امیر ایلنگر نویان پسرش بجائے او امیر الامرائے الوس چغتائی گردید امیر توکل برلاس پسرش بود و
امیر طراغائی پسرش بود از امیر طراغائی صاحبقران اعظم پیدا شده او بنیاد گورکانیه قائم شد چنانچه ذکرش خواهد رسید امیر
سرتاق نویان ابن امیر ساما برلاس از اولاد امیر قاچار و از اعظم امرائے هلاکو خان بود و از اولاد او قوم قاچار پیدا شده
چنانکه ذکر خواهد شد امیر شیر بهرام پسر امیر قراچار بود و امیر الله داد از اولاد امیر قراچار بسیار شده در الوس چغتائی و الوس جوجی و
الوس هلاکو و بحضور قاآن اعظم متعین بودند امیر حاجی ابن تولیقی ابن تموکه ابن بسیمنکا ابن قراچار برلاس از امرای برلاس
بود وقتے که تغلق تیمور خان در ماوراء النهر آمد در سان حرب و ضرب کشته شد امیر جاکو برلاس ابن مبارک بن طوغان
بن قادان بن شیر بهرام نویان ابن امیر قراچار بود که در آغاز زد و خورد همراه صاحبقران امیر تیمور گورکان بوده در معارک
داد مردانگی داده اولاد او نسلاً بعد نسل در شاهان گورکانیه بامارت گذرانیده ند وے در سنه ست و ثمانین و سبعمایه هجری
انتقال نمود. امیر جهان شاه برلاس پسرش بمرتبه امارت ترقی نمود و او در جمیع معارک و جنگهائے صاحبقرانی برکاب
صاحبقران امیر تیمور بوده در همه جا دلاوری و مردانگی ها نموده وقتیکه صاحبقران تمامت ملک آذربایجان و بغداد
و غیره به شاهزاده میرزا عمر ابن شاهزاده میران شاه داد و فرمود که شاهزادگان عراق و عجم
فارس بجا و فور لتای او حاضر آیند و مطیع یرلیغ وے باشند امیر جهان شاه برلاس را منتخب نموده بسپه سالاری لشکرش

معین فرمود و در کنار گرفته رخصت فرمود بعد انتقال صاحبقران بلند اقبال که اختلافی سخت در اولاد او پیدا شد امیر جهان شاه
در شورشی که باغوای جمعی از مخصوصان شاهزاده را بدست خود کشته بدست پسران ایشان بلا استیجاز شاهزاده کشته شد
و بعد او لشکر شهزاده عمر بهم بر آمده امیر زیرک ابن امیر جاکو نیز در سلک امرائے نامدار صاحبقران بود و امیر مضراب پسر
امیر جاکو برلاس بود که خانه کوچ با مرائے شاهزاده شاه رخ سلطان مقرر شده در خراسان آمد و امیر زیرک در سنه
سبع و تسعین و سبعمایه که با توقتمش خان اوزبک صاحبقران را حربے سخت واقع شده بود و هجوم اعدا بر صاحبقران
چندان بود که خلاصی ممکن نبود سپر وار خود را در میان اعدا و صاحبقران انداخته داد مردانگی داد امیر غیاث الدین
برلاس برادر امیر حاجی کو بود و امیر ایدکو پسرش بود و از اولاد امیر ایدکو سلطان اویس برلاس بود که حکومت کرمان بدست
آورده بود در سنه عشر و ثمانمایه هجری شاهزاده ابابکر میرزا از ترکمه قراقوینلو هزیمت یافته در کرمان رسید و سلطان
اویس وی را جائے داده بیک ناگاه قصرش فرو گرفت شاهزاده ناچار عهد کرده از کرمان بدر رفت چون اویس متوجه
گرم سیرات کیچ و مکران گردید شهزاده باز در کرمان آمده مسلط شد و امیر با استعداد تمام بازگشته مقابل شدند و در آن
جنگ لشکر گورکانیه نامردی کرده گریخت و امیر باز در کرمان جا گرفت و در سنه تسع عشر و ثمانمایه معین الدین محمد شاهرخ
میرزا کرمان را از وی گرفت و ویس را به ماوراءالنهر فرستاد و امیر روبروئے شاهزاده الغ بیگ در حروب اوزبک و چغتا
مردانگی ها نموده در همان جانب وفات یافت امیر بندق برلاس پسر امیر جهان شاه ابن امیر جاکو بود که چون امیر
جهانشاه بتعیین الوس میرزا عمر گردید وی در لشکر صاحبقرانی بجایش مقرر شد وقت یورش ختا همراه بود و امیر محمود پسر امیر
جهانشاه در امرائے شاهرخی بود در سنه اثنی و اربعین و ثمانمایه امیر الامرائی یافت و مدت العمر کوچ نیکو داد و پسرش
امیر علی بود پسر امیر علی امیر شجاع الدین محمد بندق بود که از سلطان محمود میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان روگردان شده
نزد سلطان حسین میرزا بایقرا آمده و سلطان وی را گرامی داشته در سلک امرائے کبار منتظم فرمود و امیر بهادر بود و
بعد وفات بادشاه چون بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین میرزا بر تخت نشستند امیر بندق بخانه برادر کهتر مختار کل بود تا
در حربے که شاهزادگان گورکانیه را با اوزبک در مشهد مقدس روی داد مردانگی ها نموده اسیر شد و وفات یافت میرزا
علی بیگ و محمد باقر ابنائے او بودند امیر ایدکو برادر امیر حاجی ابن امیر بورلتقی برلاس بود و امیر محمد درویش و علی درویش
پسر و نبیره امیر حاجی را صاحبقران موضع خوراشه را که امیر حاجی در ان مقام کشته شده بود بدیشان داد و تا عهد
سلطان حسین میرزا بایقرا در تصرف اولاد ایشان بود و امیر چوغام ابن ایلادوار ابن اوچار ابن لالانویان ابن امیر
قراچار برلاس بود که در عهد صاحبقران از امرائے معتبر بود و امیر سلیمان و موسی و جلال الدین برلاس با امرائے الیاس
خواجه خان چغتائی بودند بوسیله مخالفت کرده بصاحبقران پیوستند امیر طغی بوغا برلاس که در رکاب ظفر انتساب صاحبقران
بوده در معارک ها جانفشانی بسیار نمود و امیر صدیق از نسل امیر ایلدر ابن امیر قراچار بود و در امرائے صاحبقرانی شامل بود

امیر مراد پسر جوغام ابن ایلادعار بود که صاحبقران وی را بامارت بلخ تعیین فرموده بود و امیر جهانگیر و امیر حسین ابنائے امیر لوبقی ابن امیر تموکه
ابن امیر بیسونتکا ابن امیر قراچار از امرائے صاحبقرانی بودند امیر شیخ علی زعوی برلاس و امیر سیفل برلاس از جمله امرا بودند که
صاحبقران امارت قندهار بدیشان سپرده بود و امیر شاه ملک پسر امیر غیاث الدین برلاس بود و امیر لعل برادر امیر طغی بوغا بود و
پیر محمد ابن طغی بوغا که در سنه اثنی و ثمانمایه برکاب شاهزاده اسکندر بمغولستان رفت امیر داد ملک پسر طغی بوغا بمحافظت
سرحد جته مامور بود. امیر توکل برلاس از امرائے صاحبقرانی بود و امیر الله داد پسر وے گوئے مردمی از معاصرین ربوده در معرکه ها
مردانگی بسیار نموده بود و صاحبقران تومان او را به وفادار موسوم فرموده بود و امیر خدا داد برادر او بود. امیر نور ملک برلاس امیر
یادگار برلاس از امرائے این قوم بودند و سری ملک پسر امیر یادگار در حرب صاحبقران وا وزبکان کشته شد امیر اسلام پسر
ایلچی خواجه برلاس بود که برکاب شاهزاده پیر محمد جهانگیر بکابل رفت امیر بهلول برلاس پسر امیر محمد درویش نیز برکاب شاهزاده تعیین
شده بکابل نقل کرد امیر تغلق خواجه و امیر پاینده سلطان ابن امیر جهانگیر ابن امیر لوبقی بودند که بحرب امیر علی قلندر امیر سلطان احمد
جلایر به تگامشی وے رفته بودند در سنه اربع و ثمانمایه امیر سلطان و امیر دولتخواجه و امیر یوسف و امیر حسن هر چهار امرائے برلاس
در سنه اربع و ثمانمایه که صاحبقران بر یلدرم بایزید قیصر روم ظفر یافته بود هر چهار امرا بمحافظت وے قیام مے نمودند امیر چلپان شاه
و امیر پیر حسین برلاس متعینه عراق عرب از امرائے صاحبقران بودند شاه ملک و صدر برلاس از امرائے صاحبقران بودند و
به تگامشی اسکندر شیخی که از نسل بیترن ابن کیو ابن گودرز بود مقرر شدند و او از صاحبقران مخالفت ورزیده در جنگل دریائے
قلزم درآمده و سی سوار و دویست پیاده با وے بودند و شاه ملک و صدر با دیگر امرا بیست نفر بود در رسیدند بکمال شجاعت برد
حمله نمودند با آن همه دعوائے پهلوانی و مردانگی که اسکندر داشت بر وے فتح یافتند امیر توکل و امیر نوشیروان برلاس امرائے معظم
شاهزاده شاهرخ سلطان بودند امیر خواند برلاس حاکم خورستان بود و امیر محمد برلاس امیر شاهزاده الغ بیگ میرزا بود و امیر لقمان برلاس
امیر الامرائے سلطان شاهرخ بهادر بود در سنه تسع و ثلثین و ثمانمایه امیر سلطان یوسف برلاس نیز از امرائے او بود و امیر
سلطان شاه برلاس نیز از امرائے خاقان سعید یعنی شاهرخ سلطان بود و بعد امیر جلال الدین فیروز شاه بعهده امیر الامرائی ترقی نمود -
امیر جلال الدین محمد برلاس پسر امیر سلطان شاه بود و امیر نور ملک برلاس از امرائے زمانه صاحبقران بود امیر نظام الدین علی فارسی
برلاس و امیر نظام الدین احمد پسر امیر علی فارسی از امرائے سلطان ابو سعید گورکان بودند. امیر مظفر برلاس در سلک امرائے سلطان حسین
میرزا بالقرا منسلک بود چون بادشاه بلخ را محاصره کرد و آنروئے جیحون سلطان محمود میرزا ابن سلطان ابو سعید میرزا نشسته بود
و امیر مظفر جهت محافظت جیحون بادشاه ماوراء النهر بر لب دریا بود در روئے سخن مصالحه قرار داده مقرر شد که از جانب لشکر خراسان
امیر مظفر و از طرف ماوراء النهر امیر بیدرق) برلاس در کشتی نشسته به دریا جمع شوند و صلح را مقرر کنند کشتی امیر مظفر باد تقدیر چون
تیر از کمان بسوئے مخالفان بدان شد که ملاحان نگهداشتن نتوانستند ناچار امیر مظفر خود را در آب زده شناکنان میرفت
هر چند مخالفان شتاب آماز کردند لیکن ضررے بوے نرسید و دیگر امرائے همراهی امیر مظفر در کشتی بودند اسیر گشتند و امیر به لشکر خود

پیوست امیر جهانگیر برلاس هم در امرائے سلطان ابوسعید گورکان بادشاه ماوراءالنهر بود و پادشاه وی را اتکه الغ بیگ میرزا نموده کابل بوی سپرده
بود چون الغ بیگ قصد خراسان نمود و بادشاه هم بدین قصد بود اینها همیده میرزا را گرفته داخل و الوس خویش را کوچانیده
بطرف قندز رفتند و از بالائے هندوکش شاهزاده را بکابل فرستاده خود پیش سلطان حسین میرزا بادشاه خراسان آمدند و سلطان
وی را بالغایت مکرم داشته بایزید برلاس پسر امیر جهانگیر بود و مظفر حسین میرزاے برلاس که در وقت آغاز کشورگیری برکاب سلطان
حسین میرزا بوده شمشیرها زده بود و مردانگی ها نموده سلطان بایقرا با او عهد نموده بود که هر ولایتے که مفتوح شود چهار دانگ
از من بود و دو از تو خواهد بود اما این شرط در نشاط سلطنت نگنجید و سلطان ازین شرط پشیمان شد و به ایفائے او نه پرداخت و امیر
هم بطلب محال خود را رنجه بساخت سلطان جنید برلاس و سلطان سنجر برلاس نیز از امرائے سلطان حسین میرزا بایقرا بودند
و امیر شیخ عبدالله برلاس داماد سلطان محمد میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان شاهزاده ماوراءالنهر بود و امیر محمود برلاس هم از
امرائے شهزاده سلطان محمد میرزا بود و ابراهیم و شاه محمد برلاس از امرائے سلطان بدیع الزمان میرزا بودند سلطان جنید برلاس
امیر ظهیر الدین محمد بابر بادشاه فاتح هندوستان بود و در حرب شاه ابراهیم لودهی بادشاه هند جرانغار لشکر بابرے مستقل بود و
جنید برلاس مردانگی عظیم دران محاربه بتقدیم رسانید و در محاربه رانا سانگا بیسو دهیه نیز جرانغار بدو مقرر بود و شجاعت
بسیار ازو ظاهر شد و بابر بادشاه او را اقطاع جونپور بخشیده بود و سلطان جنید برلاس افاغنه را بضرب تیغ آبدار از آن
دیار خارج نمود تا که او زنده بود افغانان مجال نداشتند که دران ولایت فتنه برپا سازند از امرائے کبار بابر بادشاه بوده
امیر دولت خواجه برلاس نیز از امرائے کبار بابر بادشاه بود و شاه منصور برلاس و شاه حسین برلاس از امرائے بابر بادشاه
بودند و در محاربات سلطان ابراهیم لودهی و رانا سانگا موجود بوده در امرائے جرانغار بودند و لوازم مردانگی بتقدیم رسانیدند
و امیر دولت خواجه برلاس را همایون بادشاه ابن بابر بادشاه وقتے که بر سلطان بهادر گجراتی ظفر یافت به محاصره محمد آباد
جانپانیر متعین فرمود و محمد قلی خان برلاس از اعاظم امرائے اکبر بادشاه ابن همایون بادشاه گورکان شهنشاه هندوستان
بود و وقتیکه اوزبکان از بادشاه باغی شدند محمد قلی خان برلاس بحرب او متعین شد و بعد از بدر رفتن سکندر خان
اوزبک اوده بجاگیر محمد قلیخان برلاس مقرر شد و در سنه اثنی تسعمایه که داود خان افغان در بنگاله باغی بود و منعم خان
خان خانان بنگاله را ازو مستخلص نمود جمعے از امرا را بتعاقب او فرستاد و تودرمل به تعاقب او رفت و در ده کسائی از
خان خانان مدد طلبید و خان خانان دیگر امرا را با محمد قلی خان برلاس بمدد او فرستاد اما محمد قلی خان همدران نزدیکی وفات
یافت و بدان سبب راجه جنگ نتوانسته معاودت نمود و او از کبار امرا بود و منصب دو هزاری داشت فریدون خان
برلاس پسر محمد قلی خان بود و در زمانه جهانگیر بادشاه از کبار امرا بود و پسر او مهر علی برلاس بمنصب او سرفراز شد اما در اندک
مدت در گذشت و امرائے این قوم بسیار گذشته اند اسمائے مشهوران اکتفا رفت شجره برلاس چنین است میرزا علی بیگ
ابن امیر شجاع الدین برندق ابن امیر علی ابن امیر برندق ابن امیر جهان شاه ابن امیر جاکو ابن امیر مبارک ابن امیر طوغان

ابن امیر قلوان ابن امیر شیرغه ابن امیر قراچار نویان ابن سوغچین نویان ابن امیر ایرومجی برلاس ابن امیر قاچولی بهادر ابن
تومنه خان بوزنجری ابن بایسنغر خان ابن قایدو خان ابن دوتومن خان ابن بوقا خان ابن بوزنجر خان بوزنجری قیات ابن
الان قوا بنت جونیه بهادر ابن یلدوز ابن منگلی خواجه ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایلخان ابن
ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن یلدوز خان ابن آی خان ابن اغوز خان ابن قرا خان ابن مغول خان اویماق
برلاس از اولاد امیر ایرومجی برلاس پیدا شده او را السنت و غنش فرزندان بودند بدین سبب در اندک مدت
قومے عظیم گردید چون چنگیز خان بوزنجری ممالک را بر پسران قسمت فرمود امرائے برلاس را در رکاب هر یک شاهزاده
فرستاد بعضے در رکاب اوکتائی قاآن و جوجی خان و چغتائی خان وغیره جاے داد و بعد ازین بفرمان منکو قاآن
آن امرائے این قوم در رکاب هلاکو خان بایران نیز آمدند اما چون اشرف اولاد ایرومجی برلاس امیر قراچار
برلاس در الوس چغتائی امیر الامرا بود شهرت امرائے برلاس و رفعت ایشان در ماوراء النهر زیاده مشهور شد و
در دیگر ولایات شهرت نیافتند و شجره ایشان چنانکه نوشته شد این است +

شجرہ امرائے قوم برلاس بوزنجری قیات

- بوزنجر خان قیات
- بوقا خان بوزنجری
- دومین خان
- قایدو خان
- ایرومچی برلاس کہ قوم برلاس ازو پیدا شد
- بایسنقر خان
- تومنہ خان
- قاچولی بہادر
- سوغونچیچن نویان
- امیر غیاث الدین
- امیر مبارک
- قبل خان
- قازان
- شبرغو نویان
- امیر قراچار نویان
- امیر ایدکو
- امیر جاکو
- امیر برکہ
- زوبار نویان
- الالا نویان
- سلطان اویس
- امیر مضراب
- ایلادوار
- از اولاد قراچار ساما نویان
- امیر جہان شاہ
- امیر محمود
- امیر ہندوکا
- ایچل نویان
- امیر بیدق
- [illegible]
- تراق نویان
- امیر علی
- امیر مراد
- ایلنگیر نویان
- ریکا نویان
- [illegible]
- میرزا علی بیگ
- قاچار نویان کہ قوم قاچار ازو پیدا شد
- تنوکا نویان
- توکل نویان
- امیر طراغای نویان
- صاحبقران قطب الدین امیر تیمور گورکان کہ قوم [illegible] ازو پیدا شد
- ایرنقی نویان
- امیر ایدلو
- امیر حسین
- امیر جہانگیر
- پایندہ سلطان
- امیر حاجی
- محمد درویش
- علی درویش

اویماق گورکانیه برلاس بوزنجری قیات

این قوم شریف از برلاس بوزنجری پیدا شده و وجه تسمیه او به گورکان چنین نوشته اند که گورکان در لغت مغلی داماد را

گویند اگرچه هر یکی از دامادان شاهان را گورکان میگفته اند اما اولاد ایشان را باین لقب مخاطب نکرده اند و قوم گورکانیه از اولاد صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان پیدا شد و آبا و اجداد صاحبقران به دامادی پادشاهان جغتائیه سرافراز بودند و وقتیکه قاآن اعظم چنگیز خان بوزنجری چغتائی خان را بر ماوراءالنهر فرستاد امیر قراچار نویان برلاس را امیر الامرای او گردانیده و دست چغتائی بدست امیر قراچار داد و او را بدو سفارش فرمود و چغتائی خان دختر خود را بعقد امیر قراچار در آورد و او در الوس جغتائی عظمتی بسیار بهم رسید و تمامت مهمات سلطنت حسب رائے او باتمام میرسید و امیر قراچار پسر سوغنجن نویان بود و سوغنجن پسر امیر ایرومجی برلاس بود و امیر قراچار را پسران بسیار بودند از انجمله امیر ایجل نویان بود و بعد از امیر قراچار بر جای او بمرتبه امیر الامرائی الوس جغتائی نشست چون منکو قاآن هلاکو خان را به ایران فرستاد و از هر الوس جمعی از امرا و شهزادگان برکاب او مامور نمود و شاهزاده را از خاندان جغتائیه برکاب او فرستاد و امیر ایجل را باسم سالیوری یعنی مهتمی لشکر همراه او فرمود و امیر ایجل در رکاب هلاکو خان با جمعی از اهل خاندان خود رفت و در مراغه بمرد اما در ماوراءالنهر ایلنگیز برلاس بر جای پدر یعنی امیر ایجل نشست و بعد از رحلت او امیر توکل برلاس پسر او بجای او قائممقام شد و بعد از ان امیر طراغای برلاس پسر امیر توکل بود و امیر تیمور پسر امیر طراغای در سنه ست و ثلثین و سبعمایه هجری موافق سیچقان ئیل متولد شد و در آن زمان در الوس جغتائی طوائف الملوکی واقع شده بود و امیر تیمور بقدرت قادر قدیر قوت یافته بتدریج بقلع و قمع مخالفان پرداخته و دختر امیر صلای ابن امیر قزغن به بیعت را که در الوس جغتائی صاحب اختیار کل بود بعقد خود در آورد و ازین سبب کارش روز بروز بالا شد و در سنه احدی و سبعین و سبعمایه مطابق ایت ئیل بر تخت سلطنت ماوراءالنهر نشست و ملک از دست پادشاهان جغتائیه بدر رفت و بخاندان گورکانیه برلاس قرار گرفت چون امیر تیمور در اندک زمان بر عراق عرب و عجم و ایران و خراسان و ترکستان و مغولستان و خوارزم و دیار بکر و ربیعه و گیلان و غرجستان و روس و بلغار و روم و شام و هندوستان وغیره مستولی شد و بعضی را منضم به ماوراءالنهر و برخی را تاخت و تاراج و باج و خراج متصرف شده و سلاطین جهان و خواقین دوران جبین نیاز بر خاک درگاهش سودند و خوانین والاانعام و گردنکشان عظام خاک سم مرکبش را سرمه چشم عقیدت نمودند و صاحبقران نسبتی دیگر بخاندان جغتائیه مستحکم نموده بالوسی زمان تکل خانم بنت خضر خواجه خان جغتائی را که در مغولستان از اولاد جغتائی بادشاه بالاستحقاق بود بحباله نکاح خود در آورد و چون چند نسبت او را ثابت شد یعنی امیر قراچار داماد جغتائی خان بود و بدین سبب او را گورکان میگفتند و بعد از ان که امیر تیمور دختر پسر امیر قزغن را بعقد در آورد و دران وقت امیر قزغن مالک ملک ماوراءالنهر بود و مردم بملاحظه او امیر تیمور را گورکان گفتند و بعد ازین دختر خضر خواجه خان

جغتائی را بعقد خود در آورده مخاطب به گورکان گردید چه امرائے که داماد بادشاهان مغلیه بوده اند ایشان را به گورکان میگویند
و جمله صغیر و کبیر او را بهمین لقب یاد میکنند چه در لغت ترکی گورکان داماد را گویند لهذا بوجوهات صدر یعنی نسبت دامادی
امیر قراچار به جغتائی خان و دامادی امیر تیمور به امیر صلاسے ابن قزغن و خضر خواجه خان جغتائی امیر تیمور را گورکان
گفتند و در مغلان دستور است که کسے که در شجاعت و شوکت وغیره اوصاف بین الاقران ممتاز باشد اولاد او را
بدو نسب کنند چون امیر تیمور شهنشاهی بود که مثل او در مغلان بلکه در دیگر اقوام نیز نه برخاسته و مناسب بود که
اولاد امجاد او را بنام او موسوم سازند لهذا اولاد او را بدو نسبت کرده همه را گورکان خواندند و جمیع اولاد
صاحبقران را که از امهات متعدده بودند گورکان گفتند و گورکانیه قومے از برلاس پیدا شد و این قوم مبارک
از ان شهنشاه عالی تبار هویدا گردید چون صاحبقران امیر تیمور گورکان از درجه امارت بمرتبه سلطنت رسیده بود
و جمیع آبائے کرام را از امیر قاچولی بهادر تا امیر طراغای پدر امیر تیمور را امیر میگفتند و صاحبقران را نیز تا وقتیکه
بسلطنت رسید بهمین لقب خطاب میکردند و بعد از عروج بر پایه سلطنت و شهنشاهی بهمین لقب امیر برایشان همایون
او مقرر شد و پسران و نبیره هائے آن شهنشاه نامدار را امیرزاده گفتند و در اندک زمان الف اول و دال و
هائے آخر از امیرزاده موقوف گشته میرزا ماند و در ان زمان شاهزادگان گورکانیه در رتبه و منزلت بر همه شهزادگان
فائق بودند بعد ازین شاهان دیگر اقوام نیز لقب شهزاده را نازل تر از میرزا دانسته اولاد خود ها را باین لقب
ملقب ساختند چنانچه سلاطین صفویه سادات ایران و سلاطین ترکمه قراقوینلو و آق قوینلو و افشار نیز اولاد خود ها را
موسوم به میرزا کردند بهر کیف جمله اولاد صاحبقران امیر تیمور گورکان را میرزا گفتند و مغلان دیگر را غیر از گورکان
میرزائے گفتند حتے که برلاسان را نیز که گورکانیه از ایشان پیدا شدند میرزا خطاب نمیکردند تا رفته رفته
دخترزادگان سلاطین گورکانیه را نیز میرزا گفتند و بادشاهان گورکانیه نیز اعاظم امرائے خود ها را بدین خطاب مخاطب
کردند و خطاب میرزا عام شده چون بعد ازین سلطان ظهیر الدین محمد بابر بادشاه گورکان از اولاد صاحبقران امیر تیمور
گورکان ملک هندوستان را فتح کرد بسبب آنکه قوم فاتح گورکانیه مخاطب بمیرزا بود و اهل هندوستان جمیع مغلان را
بلا تخصیص قوم گورکانیه میرزا نامیدند و نیز سلاطین گورکانیه هندوستان خطاب میرزا را به امرا دادند و علاوه از امرائے
مغول امرائے سادات و شیوخ و افاغنه را خطاب میرزا دادند بلکه علاوه از ایشان راجگان راجپوت را نیز به خطاب
میرزا مخاطب و سرفراز فرمودند و آخر رفته رفته یائے میرزا نیز موقوف شده مرزا رائج شد و تا اکنون در ممالک
هندوستان همه مغلان را مرزا گویند و در دیار دیگر اکنون هم جمیع مغولان را میرزا نمیگویند اما امرائے را که
از پیشگاه سلاطین باین خطاب مخاطب شده اند ایشان را میرزا مے گفته اند الغرض شهنشاه جهانستان
صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان بادشاهے گردون وقار بود و شهنشاهے جهاندار اکثر ربع مسکون را

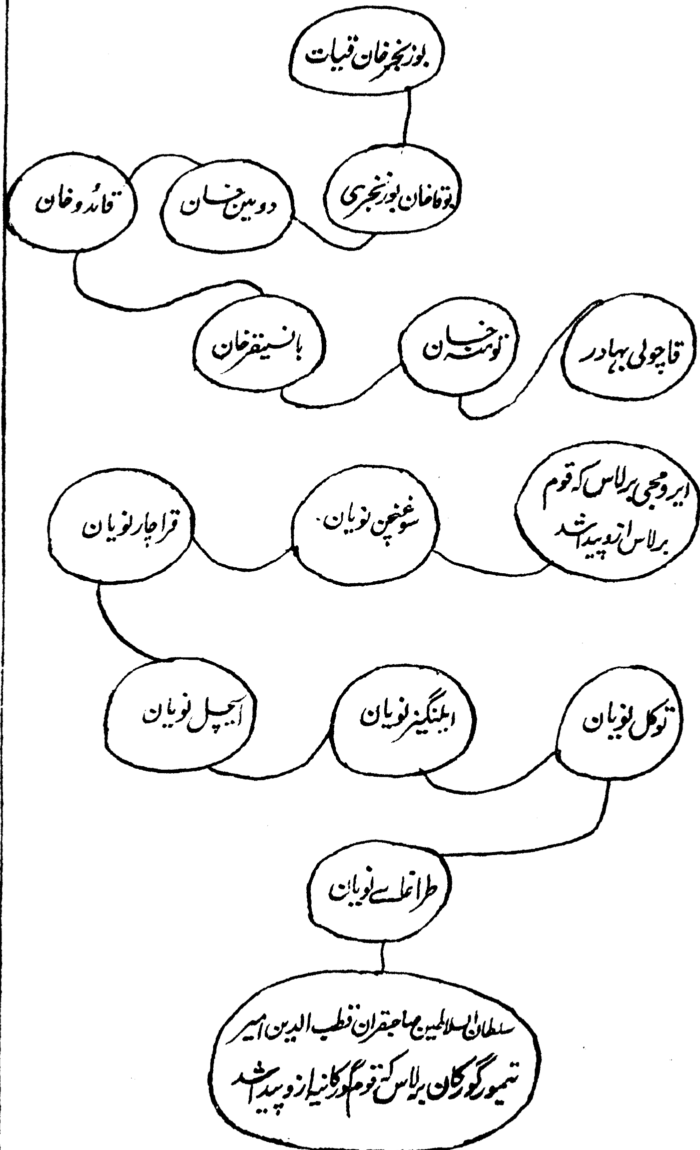
بعضرا تیغ آبدار بتصرف خود در آورده و تا مدتی مدید اولاد آن بادشاه گردون جاه در اکثر ممالک سلطنت کرده اند هیچ یکی از
بادشاهان مغلیه و دیگر اقوام بدین مرتبه نرسیده که مورخان و اهل عالم او را بالقب صاحبقران ملقب نمایند و صاحبقران در
اندک مدت ممالک بسیار را بتصرف خود در آورد چنانچه در تواریخهای مبسوطه مندرج است و اولاد بسیار از صاحبقران
متولد شده در اندک زمان قومی عظیم گردیده و صاحبقران در سنه سبع و ثمانمایه رحلت کرد و در وقت رحلت او سی و شش
پسر و نبیره موجود بودند و بعد ازین خاندان عظیم ازین شهزادگان پیدا شدند و این قوم را گورکانیه گفتند و در وقت رحلت
صاحبقران که از اولاد او موجود بودند نوشته میشوند شاهزاده محمد جهانگیر مرحوم ابن صاحبقران پسر اکبر بود امیرزاده محمد سلطان
و امیرزاده پیر محمد دو پسر بودند و نبیره گان محمد جهانگیر و سعد وقاص و یحیی ابنای شاهزاده محمد سلطان ابن امیرزاده جهانگیر
ابن صاحبقران بودند و میرزا خالد و میرزا الوزنجر و سعد وقاص و میرزا سنجر و میرزا قیصر و میرزا جهانگیر و میرزا قیدو هفت
پسران شاهزاده پیر محمد ابن شاهزاده جهانگیر ابن صاحبقران و شاهزاده عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان او را چند
پسر بودند پیر محمد و امیرزاده رستم و امیرزاده اسکندر و امیرزاده احمد و امیرزاده سیدی احمد و امیرزاده بایقرا شش پسران
بودند و پیر محمد ابن عمر شیخ را امیرزاده عمر شیخ یک پسر بود و میرزا رستم ابن عمر شیخ را میرزا عثمان و میرزا سلطان علی دو پسر
بودند و شاهزاده جلال الدین میران شاه میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان را امیرزاده ابابکر و شاهزاده عمر و خلیل سلطان
و امیرزاده سلطان محمد و میرزا ایجل و میرزا اسیورغتمش شش پسران بودند و میرزا ابابکر ابن میران شاه را دو پسر بودند ایلنگیر
میرزا و میرزا عثمان و خاقان سعید معین الدین محمد شاهرخ سلطان ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان را میرزا الغ بیگ و
میرزا ابراهیم و میرزا بایسنغر و میرزا اسیورغتمش و میرزا محمد جوکی بهادر و میرزا خان اغلن و یاروی و بایدو خان اغلن هشت
پسر بودند و صاحبقران را یک دختر بود سلطان بخت بیگم و او به امیر محمد بیگ ابن امیر موسی تاجوت یوزنجری منعقد بود و این اولاد
که نوشته شد در وقت صاحبقران موجود بودند و بعد ازین شاهزادگان بسیار ازین خاندان بوجود آمد و خاقان سعید شاهرخ بهادر
مدتی در خراسان و ایران و ترکستان سلطنت نمود و از اولاد آن بادشاه ذی جاه نیز بشوکت و صولت تمام سلطنت نمودند و
الغ بیگ ابن شاهرخ بهادر را میرزا عبد العزیز و عبد اللطیف میرزا بودند و پسر عبد اللطیف میرزا محمد جوکی میرزا بود در
میرزا عبد الله پسر ابراهیم میرزا ابن سلطان شاهرخ بهادر در فارس بود و پسران میرزا اسیورغتمش میرزا ابن سلطان شاهرخ
مسعود میرزا و قراچار میرزا بودند و اولاد شاهزاده محمد جوکی بهادر ابن سلطان شاهرخ بهادر را ابابکر میرزا و میرزا محمد قاسم
دو پسران بودند و اولاد شاهزاده بایسنغر میرزا ابن شاهرخ سلطان شاهزاده رکن الدین میرزا علاء الدوله و معز الدین
ابو القاسم میرزا بابر بادشاه و قطب الدین میرزا محمد سلطان بودند که به سلطنت رسیدند و در خراسان و ایران کوس
فرمان دهی نواختند و پسر میرزا علاء الدوله میرزا ابراهیم و پسر ابو القاسم بابر بهادر میرزا محمود بود و پسر میرزا
محمد سلطان یادگار محمد میرزا بود و پسر میرزا بایقرا غیاث الدین منصور بود و پسر او بادشاه والاشان بادشاه خراسان

سلطان حسین میرزا بود و پسران او شاہزادہ بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین میرزا و شاہ غریب میرزا و ابوالحسن میرزا و حیدر محمد میرزا
و ابراہیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و محمد محسن میرزا و فرخ حسین میرزا و ابن حسین میرزا و محمد قاسم میرزا و معصوم میرزا و ابوتراب
میرزا و فریدون حسین میرزا ابنائے سلطان حسین میرزا بودند و محمد مومن میرزا و محمد زمان میرزا ابنائے بدیع الزمان میرزا بودند و
این شاہزادگان در محاربات ازبک مفقود گردیدند غیاث الدین منصور را یک پسر دیگر بود سلطان ویس میرزا و او را
یک پسر بود میرزا محمد سلطان و میرزا محمد سلطان در ہندوستان آمدہ بود و او را الغ میرزا و مسعود حسین میرزا و عاقل حسین
میرزا و ابراہیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و محمد معصوم میرزا و شاہ میرزا ہفت پسران بودند و میرزا محمد سلطان در ہندوستان
آمدہ در سلک امرائے کبار منسلک بود و پسران او ابراہیم حسین میرزا و عاقل حسین میرزا در عہد جلال الدین اکبر بادشاہ
گورکان سر بغاوت برافراختند و بعد از تگاپوی بسیار بہ گجرات رفتند و چنگیز خان غلام سلطان محمود گجراتی ایشان را مکرم داشتہ
و میرزایان قلعہ جانپانیر و سورت و بہروچ را از گجراتیان گرفتند و اکبر بادشاہ بہ ایلغار بہ گجرات رفتہ و میرزایان بعد
از جنگ و حرب منہزم شدند مسعود حسین میرزا در محاربہ اسیر گردید و محمد حسین میرزا بار دگر بہ گجرات رفت و اکبر بادشاہ
بہ ایلغار بر سر او رفت و محمد حسین میرزا نیز گرفتار شدہ بیاسا رسید و کوائف مفصل اینہا در حالات اکبر بادشاہ بیایند و
شاہ میرزا را دو پسر بود سکندر سلطان و محمود سلطان کہ در امرائے کبار منسلک بودند و از ابراہیم حسین میرزا یک پسر بود مظفر حسین
میرزا و از اولاد شاہزادہ جلال الدین میران شاہ ابن صاحبقران سلطان ابوسعید میرزا ابن میرزا محمد سلطان ابن میران شاہ
در ماوراء النہر بر تخت نشستہ خراسان و عراق ایران را در تصرف در آوردہ و او را پسران متعدد بودند سلطان احمد میرزا و سلطان
محمود میرزا و سلطان محمد میرزا و شاہرخ میرزا و الغ بیگ میرزا و عبدالرزاق میرزا و میرزا خلیل سلطان و میرزا سلطان
ولد و میرزا ابابکر و سلطان مراد میرزا و عمر شیخ میرزا پسران سلطان ابوسعید میرزا و ہر یکے بہ نامیتے فرمانروا بود و عمر شیخ میرزا
را سہ پسر بودند نامبر میرزا و جہانگیر میرزا و ظہیر الدین محمد بابر میرزا فاتح ہندوستان بود و از کابل بہ ہندوستان رفتہ
بتصرف در آوردہ و پسران او ہندال میرزا و کامران میرزا و عسکری میرزا و نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ چہار پسر بودند
و پسران او مرتے باہم بحرب و ضرب گذرانیدند و نصیر الدین ہمایون بادشاہ بر تخت نشست و پسران ہمایون بادشاہ محمد حکیم
میرزا و ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاہ بودند و اکبر بادشاہ بر تخت سلطنت نشست و پسران اکبر بادشاہ دانیال میرزا
و سلطان مراد میرزا و ابوالمظفر نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ بودند و جہانگیر بادشاہ بر اورنگ سلطنت نشست و ہوشنگ
میرزا و شاہزادہ طہمورث پسران دانیال میرزا بودند و بایسنغر میرزا پسر ہوشنگ بود و بعضے او را پسر ہوشنگ و بعضے
پسر دانیال میرزا نویسند و پسران جہانگیر بادشاہ سلطان خسرو و سلطان پرویز میرزا جہاندار و سلطان شہریار و
ابوالمظفر شہاب الدین محمد شاہجہان بادشاہ صاحبقران ثانی بودند و پسران سلطان خسرو میرزا داور بخش و گرشاسپ
ابنائے سلطان خسرو بودند و اولاد شاہجہان بادشاہ دارا شکوہ و مراد بخش و شاہ شجاع و ابوالمظفر سلطان محی الدین

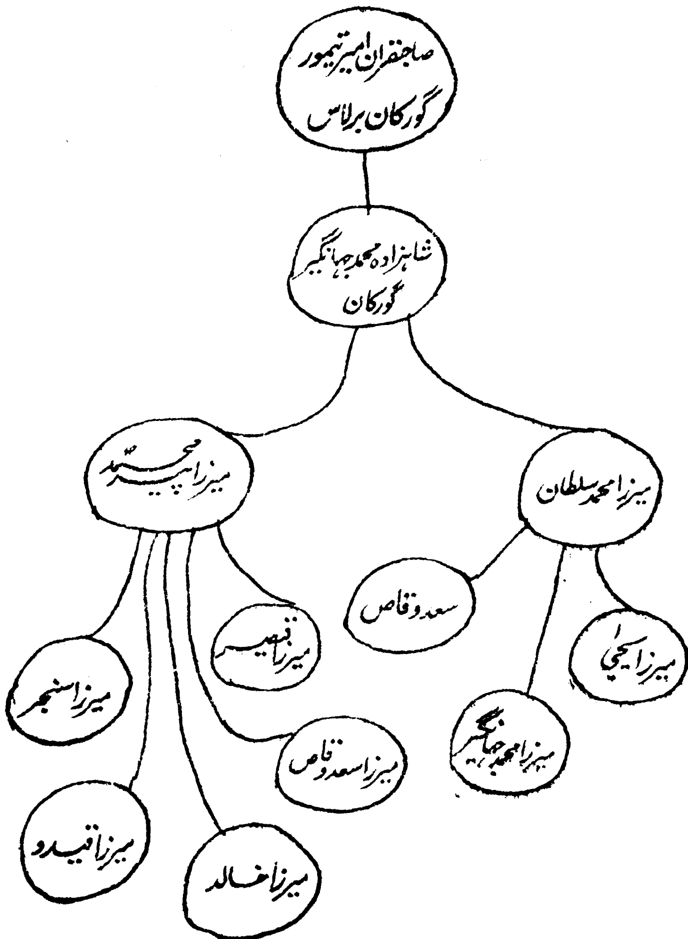
اورنگ‌زیب عالمگیر بادشاه چهار پسران بودند و پسران داراشکوه سپهر شکوه و سلیمان شکوه بودند و پسر سلطان مراد بخش ایزد بخش
بود و پسران شاه شجاع میرزا زین العابدین و میرزا زین الدین و بلند اختر بودند و پسران عالمگیر بادشاه شاهزاده محمد اکبر
و میرزا محمد سلطان و میرزا کام بخش و اعظم شاه و محمد معظم شاه عالم بهادر شاه پسران بودند و پسران شاهزاده محمد اکبر نیکوسیر
و پسر شهزاده کام بخش محی السنت یک پسر بود و پسر اعظم شاه بیدار بخت و عالی تبار و والا جاه سه پسر بودند و بیدار دل
پسر بیدار بخت بود و پسران محمد معظم بهادر شاه خجسته اختر جهان شاه و رفیع القدر و معز الدین جهاندار شاه و عظیم الشان
چهار پسر بودند و پسران خجسته اختر جهان شاه فرخنده اختر و ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه دو پسر بودند و پسران محمد شاه
احمد شاه یک پسر بود و احمد شاه را یک پسر بیدار بخت بود و پسر رفیع القدر رفیع الدوله و شمس الدین ابو البرکات
رفیع الدرجات و ابو الفتح ظهیر الدین محمد ابراهیم سه پسر بودند و از عظیم الشان همایون بخت و سلطان فرخ سیر و محمد کریم میرزا
سه پسر بودند و از معز الدین جهاندار شاه اعز الدین و عزیز الدین محمد عالمگیر ثانی بودند و پسر اعز الدین میرزا بابر داماد
عالمگیر ثانی و پسر عالمگیر ثانی هدایت بخش و سلطان ابو المظفر جلال الدین علی گهر شاه عالم ثانی بود و شاه عالم ثانی را میرزا
جوان بخت و سلیمان شکوه و ابو النصر معین الدین محمد اکبر شاه ثانی پسران بودند و اولاد و پسران اکبر شاه ثانی میرزا
محمد جهانگیر و ابو المظفر سراج الدین بهادر شاه ثانی خاتم الملوک گورکانیه بود و بهادر شاه را چند پسران بودند میرزا دارا بخت و
میرزا ابو النصر و بلاقی میرزا و میرزا قیاش و میرزا خضر سلطان و میرزا محمدی و میرزا بختاور شاه و میرزا فرخنده شاه و
میرزا عبد الله و میرزا شاهرخ و میرزا فتح الملک غلام فخر الدین و میرزا ظهیر الدین و میرزا کیومرث و میرزا سهراب و میرزا
کوچک و میرزا جوان بخت و میرزا عباس و میرزا شیر شاه و میرزا اسد هو پسران بهادر شاه بودند و در بعضے از شجرات
گورکانیه نام میرزا اسد هو دیده نشده و در کتب دیگر نوشته اند الغرض سلطنت هندوستان از عهد بابر شاه در خاندان گورکانیه
رسید و در عهد بهادر شاه جز نامی از بادشاهی نمانده و سرکار انگریزی هندوستان را تصرف خود در آورده و در ایامے که
در ۱۸۵۷ عیسوی در هندوستان غدر و انقلاب بسیار واقع شده بر بهادر شاه الزام بغاوت مقرر کرده او را به رنگون
فرستاد و پسران او بسیارے درین ایام فتنه کشته شدند و بعضے سر در بیابان گمنامی کشیدند و از اولاد جلال الدین سلطان
محمود میرزا ابن سلطان ابو سعید میرزا ابن سلطان محمد میرزا ابن جلال الدین میران شاه میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان
خان میرزا پسر سلطان محمود میرزا بود و پسر او میرزا سلیمان والی بدخشان بود چون میرزا سلیمان والی بدخشان بر سر بلخ رفت
پسر او میرزا ابراهیم گورکان در جنگ اوزبکان بدست مردم پیر محمد خان اوزبک افتاده شهادت یافت و پسر او میرزا شاهرخ
بود و میرزا سلیمان چند مرتبه لشکر به کابل آورد و محمد حکیم میرزا را دختر خود داده بود و احوال او در ضمن حالات اکبر بادشاه بیان
خواهد شد و چون میرزا شاهرخ از جد خود باغی شده بدخشان را به تصرف خود در آورد و میرزا سلیمان به هندوستان آمد و اکبر بادشاه
پنجاه هزار روپیه با دیگر اسباب برائے میرزا سلیمان فرستاد و راجه بهگوانداس کچهواهه والی آنبیر که در لاهور متعین بود

تا نیلاب باستقبال رفت و بموجب حکم اعظم خان حاکم گجرات نیز بخدمت میرزا حاضر شد چون قریب به فتح پور رسید بادشاه
تمامی امرا را تا پنج کروه باستقبال او فرستاد و خود نیز تا سه کروه برائے استقبال رفت و فرمان داد تا فیلان را با جلهای
زربفت و قلاوه طلا و نقره و اعرابه پلنگ و غیوبا جل و قلاوه مرصع از فتح پور تا پنج کروه قطار در قطار استاده کردند و پنجهزار
فیل صف بسته بودند و باعزاز تمام میرزا را آورده تفقد بسیار فرمود چون میرزا متوجه حج گردید بادشاه پنجاه هزار روپیه
نقد علاوه از جنس و اسباب سفر بوے داد و تسخیر بدخشان و سپردن به میرزا سلیمان صورت نه بست و بعد از ین
اوزبکان بدخشان را نیز بتصرف در آوردند و میرزا شاهرخ گورکان پسر میرزا ابراهیم ابن میرزا سلیمان
نیز بهندوستان آمد و از امرائے کبار گردید و در عهد اکبری و جهانگیری از کبار امرا بود و بمرتبه پنجهزاری رسیده بود و پسر
میرزا شاهرخ میرزا شجاع گورکان بود و در عهد محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه از کبار امرا بود و بخطاب خان جهان
میرزا نجابت خان مخاطب بود و بعهده سپه سالاری ممتاز بود و در اوائل عهد عالمگیر درگذشت و شجره گورکانیه
به مغول خان حسین میرسد میرزا فتح الملک ابن ابو ظفر سراج الدین بهادر شاه ثانی ابن معین الدین محمد اکبر شاه ثانی ابن
ابو المظفر جلال الدین عالی گهر شاه عالم ثانی ابن اعز الدین عالمگیر ثانی ابن معز الدین جهاندار شاه ابن ابو ظفر محمد معظم
بهادر شاه ابن سلطان محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه ابن صاحبقران ثانی شهاب الدین محمد شاه جهان بادشاه
ابن ابو المظفر نور الدین محمد جهانگیر بادشاه ابن سلطان ابو الفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاه ابن نصیر الدین محمد همایون
بادشاه ابن سلطان ظهیر الدین محمد بابر بادشاه فاتح هندوستان ابن عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابو سعید میرزا ابن
سلطان محمد میرزا ابن جلال الدین میران شاه ابن صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان ابن امیر طراغل برلاس
ابن امیر توکل ابن ایچل نویان ابن امیر قراچار نویان ابن سوغنچن نویان ابن امیر ایرومچی برلاس ابن امیر قاچولی بهادر
بوزنجری ابن تومنه خان ابن باسنغر خان ابن قائدو خان ابن دوتومین خان ابن بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر خان
قیات ابن آلان قوا بنت جونیه بهادر ابن یلدوز خان ابن منگلی خان عرف منگلی خواجه ابن تیمورتاش قیات از
اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن یلدوز خان ابن آئی خان ابن اغوز خان ابن
قرا خان ابن مغول خان ابن النجه خان ابن کیوک خان ابن دیب باتوی خان ابن النجه خان ابن ترک ابن یافث
ابن نوح نجی الله ابن لامک ابن متوشلخ ابن اخنوخ ادریس علیه السلام ابن یارد ابن مهلائیل ابن قینان ابن انوش
ابن شیث علیه السلام ابن حضرت ابو البشر آدم علیه السلام اکنون شجره هائے اولاد صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان
برلاس نوشته میشوند و سلاطین و شاهزادگان که ازین قوم همایون مشهور بوده اند در شجرات نوشته میشوند بدین ترتیب
که اولاد هر یک از پسران علیحده نوشته میشود چون از بوزنجر خان تا حضرت آدم علیه السلام پیشتر نوشته شد لهذا از بوزنجر خان
که بانی قوم بوزنجری بود نوشته میشود +

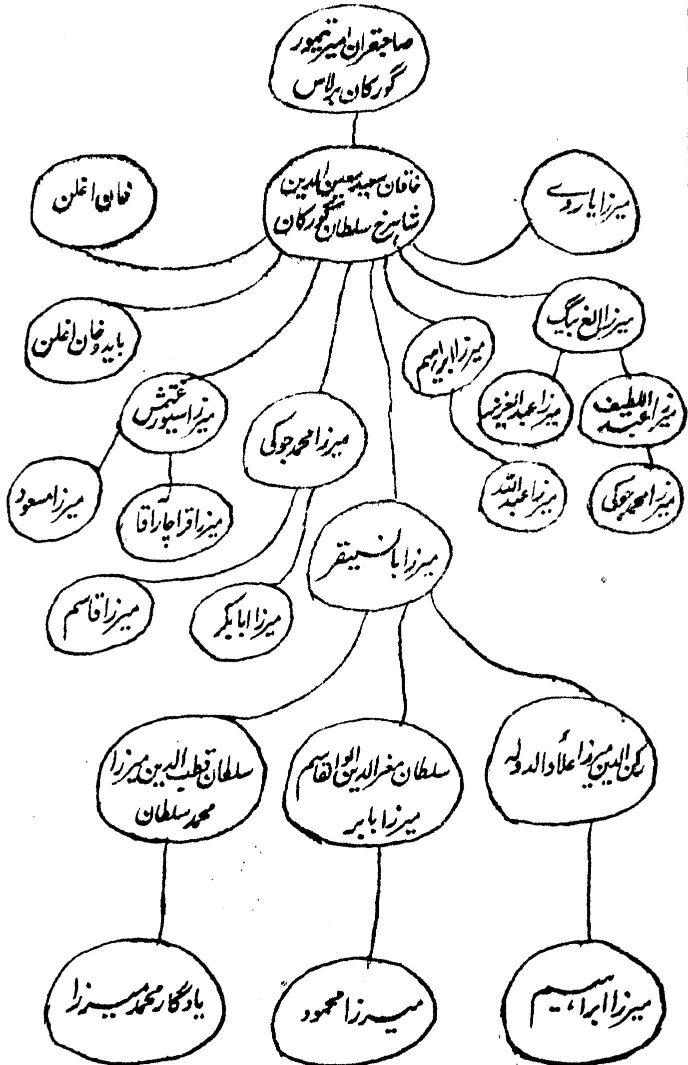
شجره گورکانی برلاس بوزنجری قبات

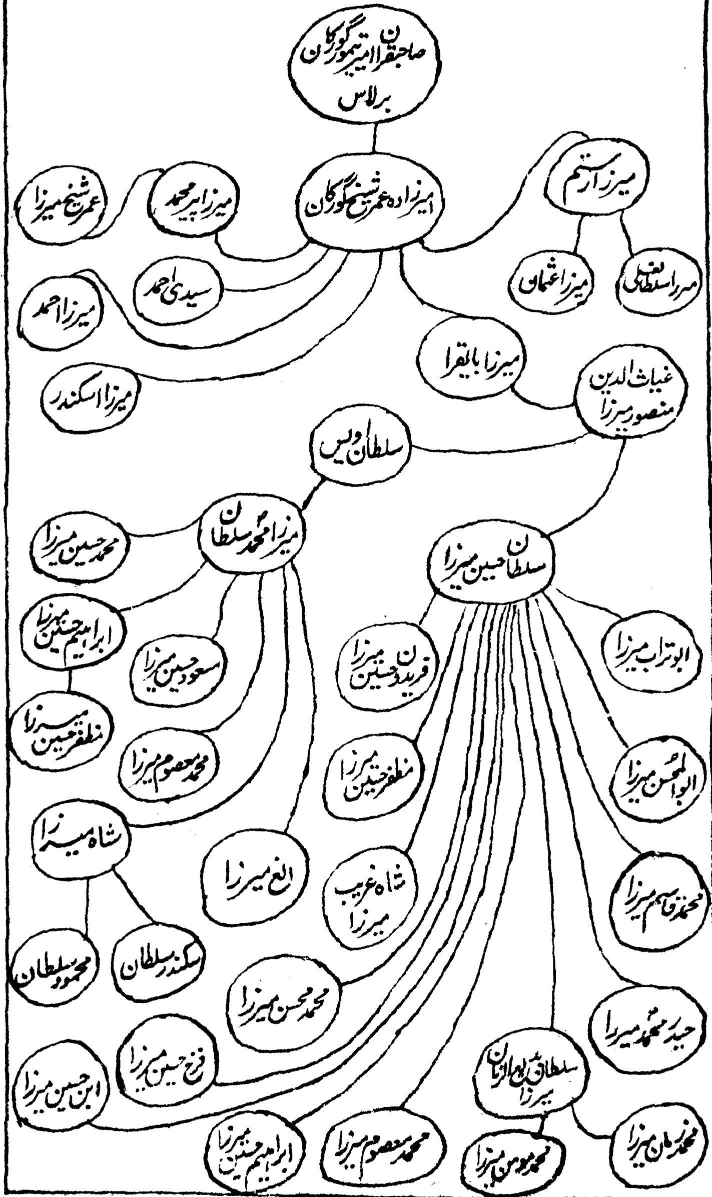


شجرہ گورکانیہ برلاس



شجرہ گورکانیہ برلاس لوح زنجری




شجرہ گورکانیہ برلاس بوزنجری
صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس
میرزادہ عمر شیخ گورکان
میرزا رستم
میرزا پیر محمد
عمر شیخ میرزا
میرزا اسکندر
میرزا احمد
سیدی احمد
میرزا عثمان
میرزا سلطان
میرزا بایقرا
غیاث الدین منصور میرزا
سلطان ویس
میرزا محمد سلطان
سلطان حسین میرزا
محمد حسین میرزا
ابراہیم حسین میرزا
مظفر حسین میرزا
سعود حسین میرزا
محمد معصوم میرزا
شاہ میرزا
الغ میرزا
محمود سلطان
سکندر سلطان
ابو تراب میرزا
فرید حسین میرزا
مظفر حسین میرزا
ابو المحسن میرزا
شاہ غریب میرزا
محمد قاسم میرزا
محمد محسن میرزا
حیدر محمد میرزا
فرخ حسین میرزا
ابن حسین میرزا
سلطان بدیع الزمان میرزا
ابراہیم حسین میرزا
محمد معصوم میرزا
محمد مومن میرزا
محمد زمان میرزا

شجرہ گورکانیہ برلاس

صاحبقران امیر تیمور گورکان

جلال الدین میران شاہ

میرزا عمر

میرزا ابا بکر

میرزا النگیر

میرزا عثمان

میرزا خلیل سلطان

میرزا ایجل

میرزا سلطان محمد میرزا

میرزا سیورغتمش

سلطان ابو سعید میرزا

سلطان مراد میرزا

سلطان محمد میرزا

ابا بکر میرزا

میرزا سلطان ولد

جلال الدین سلطان محمود میرزا

میرزا خلیل سلطان

خان میرزا

عمر شیخ میرزا

محمد ناصر میرزا

میرزا سلیمان

جہانگیر میرزا

میرزا ابراہیم

میرزا شاہرخ

یادگار ناصر میرزا

سلطان ظہیر الدین محمد بابر
بادشاہ فاتح ہندوستان

خان خانان میرزا
شجاع نجابت خان

شجرہ گورکانیہ برلاس

قوم قاجار برلاس بوذنجری قیات

این قوم شریف نیز از قوم برلاس پیدا شده و اشرف اقوام قیات هست و دراصل لفظ قراچار بود بوجهه گرانی زبان موقوف شده قاچار گردید و چنانکه جغتای را جغتائی و چغتائی بهردو جیم می‌نویسند همچنان این قوم را نیز قاجار و قاچار بهر دو جیم تحریر می‌نمایند وجه تسمیه این قوم به قاجار چنان نوشته‌اند که چون امیر تومنه خان قاآن مغولستان را دو پسر پیدا شدند یکی قبل خان و دوم قاچولی بهادر و قاچولی در خواب دید که ستارگان درخشان از جیب برادرش و از جیب خودش برآمده طالع گردیدند و عرصه گیتی را منور کردند پادشاه تعبیرش گفته هر دو را باتفاق و وفاق عهد و پیمان داده اولین را پادشاه و دومین را سپهسالار لشکر گردانید و سوگند داد که همواره بر همین نظم و نسق در اولاد ایشان مقرر باشد چنانچه مطابق این قرار داد از اولاد قاچولی بهادر سپهسالار لشکر متعین بعد از انتقال قاچولی پسرش ایردمچی برلاس بجایش نشست و برلاس شجاع با نسب را گویند و ایردمچی را اولاد بسیار بود جمله ایشان را برلاس گفتند و قومی از بوذنجری پیدا شد از اولاد ایردمچی سوغنچین نویان بود و پسر سوغنچین امیر قراچار نویان برلاس بود چون در آن زمان ضعفی در پادشاهی رو داده بود چنگیز خان ابن یسوکا بهادر بوذنجری را مدتی در آواره گردی هم شبروی گذشت و امیر قراچار با وجود مخالفت دیگر امرای اقوام موافق عهد آبای کرام خود با قاآن اعظم همدم بود چون خان اعظم و مغولستان کامیاب گشته بلاد ماوراءالنهر و تمامت ملک سلطان محمد خوارزمشاه را گرفت و ماوراءالنهر تا دریای سند به جغتای خان داد بخیال موجودگی سلطان جلال الدین خوارزمشاه امیر قراچار را بدان ممالک سپه سالاری نصب فرمود و آن عهدنامجات قبل خان و قاچولی را بدو داده دست جغتای بدست امیر قراچار داد و جغتائی دختر با میر قراچار داده تمامت اقتدار ملکی و مالی بدو داد و چون منکوقاآن بوذنجری ابن تولیخان هلاکوخان برادر خود را بایران فرستاد چه از قرب المستعصم بالله عباسی و جور و بیداد اسمعیلیه از ایران اندیشناک بود و طوی بزرگ و قوریلتای عظیم کرده فرمان داد که از مغولان صد و بیست هزار مغول صد خانه برکاب وی بشتابند و نیز حکم کرد که ایچل نویان از رشد اولاد امیر قراچار برلاس از الوس جغتائی برآمده بهم سالیوری همراه لشکرش رود و در لشکر سلاطین جغتائیه امیر ایلنگیر برلاس پسر امیر ایچل امیرالامرا باشد چون هلاکوخان از برانداختن اسمعیلیان فارغ شده بایران رسید مراغه و تبریز را به ایچل نویان داد و ایچل در مراغه مرد چون همراه ایچل اولاد امیر قراچار برلاس و از خاندانش بسیار کسان همراه هلاکوخان آمده بودند و بعد ایچل امیر ساما نویان برلاس که از اولاد امیر قراچار و وارث جلای ایچل نویان بود بجایش نشست وی از عمده تونیان هلاکوخان بود و همراه ارکوج سیداد چون هلاکوخان بفرمان منکوقاآن دودمانها از هر ده خانوار مغول را بهر لشکرهاری در بند های در کنار ترکستان تا کرانه مصر شام نشیمن داده بود و ایشان صد هزار خانه وار بودند و قوم قراتاتار را نیز منکوقاآن بشام جا داد و بعد از هلاکوخان پسرش اباقاخان بجایش نشست و ساما نویان نیز رحلت کرد و اباقاخان جای او را به سرتاق نویان پسر ساما برلاس ارزانی داشت و آتابکی ارغون خان پسر خویش نیز باو مفوض نموده از لب رود جیحون تا قزل اقاج مغان را به تیول باو باز داد

چون اباقاخان درگذشت و بعد از دیگران نوبت سلطنت سلطان محمود غازان خان بوزنجری رسید این هنگام ستراق نیز مرده بود و پسرش قاجار نویان بجائے ستراق نشسته بود چون امیر قراچار ثانی که وے را قاجار میگفتند امیرے نامور بود و در اندک روزگار خانواده او بسیار شده و در مغولان آئین است که گروهے که در مردانگی نامور باشند آنان را بنام بزرگان ایشان مے نامند بدین سبب اولاد امیر مذکور بقراچار نامزد گشتند چون قراچار در گفتگو اندک گران بود در رفته رفته قاجار گردیده این قوم علیحده در میان برلاس پیدا شد چنانکه گورکانیه از امیر تیمور صاحبقران بظهور آمد همچنین قاجار از امیر قاجار نویان هویدا گشت که جد امیر قاجار نیز امیر قراچار ابن سوغنچن برلاس بود بدین د و نسبت اولاد قاجار نویان به قاجار اشتهار یافت و جمیع اولاد امیر قراچار ابن سوغنچن را قاجار نمے گفتند چه از جد امیر قراچار امیر ایرومجی اولادش به برلاس موسوم شده بود اما قاجار همان قوم اند که نسب ایشان با میر قاجار ابن ستراق رسیده به امیر قراچار ابن سوغنچن منتهی میشود غرض در قوم برلاس سه بخش شده اند اول که نسب ایشان به ایرومجی و پسران دیگر وے میرسد و آنان که نسب ایشان به امیر قراچار پیوند د بلا واسطه امیر تیمور د و امیر قاجار ایشان را برلاس گویند و نسب گروهے که با میر تیمور رسیده با میر قراچار رسد آنان را گورکان برلاس دانند و نسب جمعے که با میر قاجار پیوسته به امیر قراچار پیوند د ایشان را قاجار نامند و بعد ازین از قاجار نیز چند گروه ظاهر شده اند الغرض چون بادشاهی ایران از اولاد هلاکوخان بدر رفت قوم قاجار بنا بر اہلیت و خویشاوندی بگروهے که در سرزمین شام نشیمن داشتند پیوستند و آن سرزمین را از بهر خود نشیمن ساختند و مدتے دران دیار بسر بردند چون صاحبقران امیر تیمور گورکان در سنه ثلث و ثمانمایه آهنگ شام فرمود در سنه خمس و ثمانمایه فرمان داد که گروه قاجار را از سرزمین شام کوچ داده با یران و ترکستان که جائے نیاکان آنها ست نشیمن گزینند و قوم قراتاتار و دیگر جمیع مغولان را که در آن سرزمین بودند کوچ داده بترکستان و ایران آوردند و در دامغان قراتاتار باغی شده بعضے باستراباد گریختند و بعضے بحرب امرائے صاحبقران راهی ملک عدم شدند و باقی را امرائے صاحبقران کوچانیده بماوراءالنهر بردند و از گروه قاجار اکثر بملازمت صاحبقران و شاهزادگان مقرر ماندند و بشتر در آذربایکان و گنجه و ایروان نشیمن گزیدند و بعد ازین گروهے چند ازین قوم شریف پیدا شدند چنانکه نگاشته میشوند قوم آقه باش قاجار این گروه را در اصل آشاقه باش نام کرده اند رفته رفته آقه باش گردید و وجه تسمیه این گروه بدین نام چنان است که چون در گنجه و ایروان وغیره انبوه قوم قاجار بسیار گردید چه امرائے این قوم که در ملازمت سلاطین گورکانیه خراسان و ماوراءالنهر بودند بوجه غلبه اوزبک از ان دیار برخاسته به گروهے که درین دیار میبودند پیوستند شاه عباس صفوی که بادشاه ایران بود در سنه خمس و تسعین و تسعمایه از دلیری و شکوه این انبوه ترسیده بچند بخش کرد - و دو بخش که اعظم این حصص بودند یکے را از استراباد بمبارک آباد بیرون قلعه جائے داد و همین گروه آشاقه باش یا آقه باش گفتند و از میان قوم آقه باش قاجار سلاطین کبار و امرائے والاتبار برخاسته در دلیری و شجاعت ممتاز

بودند و سلطنت ایران زمین نصیب آقه باشان گردید چنانچه ازین قوم محمد علیخان بود و پسرش ولی خان و پسران او فتح علیخان و
مهر علیخان و فضل علیخان بودند و فتحعلیخان را یک پسر محمد حسن خان قاجار او مدتی در زد و خورد گذرانیده و آخر بر اکثر بلاد
دست یافته پسران او آقا محمد خان و حسین قلیخان و مهدی قلی خان و مصطفے قلی خان و جعفر قلیخان و مرتضی قلی خان و
رضا قلی خان و عباس قلی خان پسران محمد حسن خان قاجار بودند و فتح علیشاه قاجار پسر حسین قلی خان بود که در عهد او
سلطنت قاجاریه در ایران زمین مستحکم شده بود و ظل السلطان و حسن علیخان و محمد ولی میرزا و حسین علیخان و عباس میرزا
پسران فتح علیشاه بودند و بعد او محمد شاه قاجار ابن عباس میرزا بر تخت نشست و پس از و پسرش سلطان ناصر الدین شاه
قاجار بر اورنگ سلطنت نشسته و در سنه ثلث عشر و ثلثمایه بعد الالف انتقال نموده بضرب تفنگ باغی در
خانقاهے شهید شده اکنون سلطان مظفر الدین شاه قاجار ابن ناصر الدین شاه بر تخت سلطنت ایران نشسته است
و ابواب جور و جفا بر روے خلق بسته و ناصر الدین شاه را پسران متعدد هستند مشهور تر ازان ظل السلطان مسعود میرزا
و دیگر کامران میرزا اند و شاهزاده محمره میرزا و شاهزاده سلطان مراد میرزا و نواب مهدی قلی میرزا و جلال الدین میرزا نیز
از دودمان آقه باش قاجار اند و پسر سلطان مظفر الدین شاه قاجار ولیعهد سلطنت سلطان محمد علی میرزا است و این شاهزاده
در چهاردهم ربیع الثانی سنه اثنی و ثمانین و اثنی مایه بعد الالف تولد یافته گورنری صوبه آذربایجان مامور است و با دختر کامران
میرزا عم خود منعقد شده است و در سرزمین ایران امرائے بسیار ازین قوم موجود اند و سلطنت ایران تا این تاریخ که اول
سنه اربع عشر و ثلثمایه بعد الالف هجریست در قوم آقه باش قاجار است و نسب این خاکسار راقم این اوراق
نیز بقوم آقه باش قاجار میرسد چنانکه در خاتمه کتاب اشاره بدان خواهد شد اما چون در ذیل هر قوم اسماے امرائے آن
نوشته ام اگر از بزرگان خود که ازین قوم شریف بوده اند و در سلک امراے بادشاهان والا جاه داخل بودند اسمائے
چند درین مقام نیز ثبت نمایم مناسب خواهد بود چون اکثر از امراے قاجار بملازمت و مصاحبت بادشاهان گورکانیه
رسیده اند و پشت با پشت بخدمت ایشان بودند پیر علیخان قاجار که نسب او به امیر قاجار نویان ابن سرتاق نویان برلاس
میرسید در امراے سلطان حسین میرزا بایقرا شامل بودند و بعد وفات او که امراء دو قسم شده برخے هواخواه بدیع الزمان
میرزا خلف اکبر او بودند و جمعے جانب مظفر حسین میرزا پسر دیگرش گرفتند پیر علیخان از امرائے بدیع الزمانے بود - چون
محمد خان اوزبک هرآن بر خراسان تاخت مے آورد جمیع شاهزادگان گورکان در کنار مرغاب اجتماع نموده قاصد حرب او
بودند و تمامی امرائے ایشان درین قصد یکجان حاضر بودند اما چون امرا بوجه کینه هائے خود هر دو برادر را بر تخت نشانده
بودند که از بهر دو بادشاهی تا امروز این قسم در کشوری واقع نشده اکثر شهزادگان بملاحظه این اوضاع رنجیده کناره کردند و
با وجود اجتماعے عظیم که ایشان را دست داده بود توفیق مدافعه اوزبک نیافتند و متفرق شدند و قرار داد بسال آینده شده و
باز موقع اجتماع دست نداده و سلطان محمد خان چون سیل بلا در خراسان در رسیده شاهزادگان یک یک و دو دو

جنگیده نابود شدند اما شاهزاده بدیع الزمان چند مرتبه حربی سخت کرده چون بخت یاور نبود سودی نکرد و پیر علی خان در جمیع حالت
همرکابش بوده در دشمن کشی و مردانگی از خود به تقصیری راضی نشده تا در حرب استرآباد آن امیر نامدار مردانه وار
جام فنا از دست ساقی اجل نوشید چون دولت گورکانیان در خراسان به آخر رسیده بود اولاد پیر علی خان قاجار
باطراف متفرق شد از اولادش یکی سلطان نور الدین قاجار بود که از اولاد او مدتی در اطراف استرآباد وغیره
به ثروت و حکومت گذرانیده در آخر با پادشاهان ابدالی قرابت کرده مشهور به ابدالی و درانی شدند و یکی آقا تاج الدین
خان بود و دیگری اوغلان خان و دیگری شاه علی خان قاجار بود و اعزا و اولاد شاه علیخان و اغلان خان سکونت
در خراسان مستبعد دیده به گروه قاجار که در گنجه و ایروان وغیره بودند شامل شدند و بموجب فرمان شاه عباس در
بیرون قلعه مبارک آباد جاگزیده موسوم به آقه باش شدند و میرزا پیر قلی خان آقه باش قاجار که نسب او به شاه
علیخان ابن پیر علی خان میرسید در زمان سلطان نادر شاه افشار ترکمان موجود بوده بخطاب میرزا ممتاز شده
و پیر قلیخان پسر آقا نور الله خان بود و او پسر آقا نصر الله خان که وی برادر آقا ناصر میگفتند و او پسر آقا منصور خان بود و او
فرزند آقا نصرت خان و او جگربند شاه علی خان ابن پیر علیخان قاجار بود الغرض پیر قلی خان بوجه کبر سنی
از خدمت معاف بوده میرزا باقر علی خان پسرش در امرای سلطان نادر شاه افشار ترکمان داخل شده جان سپاریها
در رکاب او نموده و ولدش میرزا شهاب الدین خان بود و پسر شهاب الدین خان میرزا احمد حیات خان بود که در
امرای سلطان احمد شاه ابدالی درانی سرافراز بوده در رکاب او از ایران زمین به کابل افتاد و پسر او میرزا
قطب الدین خان بود و ولدش میرزا معز الدین خان و فرزند او میرزا محمد قادر خان بود و پسر او میرزا غلام حسین
خان چون اولاد سلطان احمد شاه بر مغولان اعتبار بسیار میداشتند و دوازده هزار مغل از هر قوم در فوج
خاصه خویش نگهداشته بودند این بزرگان نیز بدولت ایشان با مارت و عظمت بسر می بردند اما آخر ستاره
اقبال درانیان بغروب شده فتنه بزرگ حادث شد و شاه شجاع درانی در هندوستان آمد و باستمداد فوج
انگریزی بافغانستان رفته و جمیع سرداران مغلیه که مهربانیها از پادشاهان درانی دیده بودند از امیر
دوست محمد خان خلد مکان بارکزئی افغان برگشته بشاه پیوستند و امیر را مجال استقامت نمانده بادشاه بر تخت
نشست لیکن بعد چندی شاهزاده محمد اکبر خان زور آورده افسران انگریزی را پای وفا بلغزید و شاه شجاع
نیز شهید شده و اکثر سرداران مغلیه و افغان که جانب داری شاه نموده بودند جانها از آن مهلکه بهر نوع که توانستند
بیرون بردند بعضی به پشاور آمده توسل به انگریزان نمودند و وجه قلیلی که مقرر شد غنیمت دانستند میرزا شاه محمد خان
آقه باش قاجار جد این کمترین نیز جمله اشیای خود گذاشته به پشاور رسیدند و در همان مقام سکونت ورزیدند
و جمله اسباب و مکانات و جایداد وغیره کابل بضبط سرکار در آمده میرزا احمد جان بمعیت نواب منشی میرزا حاجی

محمد خان بهادر در دیار هندوستان آمده و در فتنهٔ ۸۵۷ء از اعزاز ایشان جدا گشته و بسبب اقتضای آب و دانه در ریاست سونکهره
ضلع مندسور واقع ملک مالوه متعلقه ریاست گوالیار سکونت ورزیدند و این خاکسار میرزا محمد عبد القادر خان عرف میرزا
آغا جان در همین مقام متولد شده در سایهٔ شفقت والد بزرگوار بسن بلوغ رسید و امید وار است که ایزد متعال سایهٔ آن
قبلهٔ آمال پاینده دارا د بالنبی و آله الامجاد و در چهار دهم رجب سنه سبع عشر و ثلثمایه بعد الالف هجری در خانه بنده هم
پسرے متولد شده موسوم به میرزا خان محمد خان نموده شد ـ خدایش نگهدارد و پیروی دوستان خود عطا کند
اما نواب محی الدوله معین الملک منشی میرزا حاجی محمد خان تجنت یار جنگ بهادر شیرازی از قوم آقه باش قاجار بودند و
نسب ایشان نیز بانسب میرزا شاه محمد خان یکجا میرسد و آن نامدار مکان بعد برآمدن از کابل در پنجاب در عهدهٔ میر منشی
سرکار انگریزی مقرر بوده و از آن جا به ایجنسی راجستان بمقام نیمچ مبدل شده مدتے درین مقام بعزت تمام بسر برده و
بعد غدر هندوستان ترک ملازمت انگریزی نموده و مهاراجه تخت سنگه بهادر والی جودهپور آنجناب را طلبیده بعهدهٔ
وزارت ریاست خویش مقرر نموده و بمنظوری سرکار انگریزی خطاب نوابی داده و نواب محتشم الدوله غوث محمد خان شوکت
جنگ والی ریاست جاوره نیز ایشان را مواضعے چند بجاگیر داد و نواب محی الدوله که باوجود اسباب امارت و دولت فقیری بود
کامل و کاملی اکمل ایزد تعالی آن جناب را بدرجهٔ شهادت رسانید بدست غلامے نافرجام شهید شدند و نواب میرزا عبد الله خان
پسر ایشان در همین جوانی انتقال نموده چونکه اینها و خانواده بودند بسبب نفاق باهمی تمامت دولت و جاه برباد رفت و پسر
نواب عبد الله خان میرزا احمد الله خان در اجمیر شریف موجود است خدائے تعالی عمرش دراز کند و شجرهٔ سلاطین قاجاریه تا
مغول خان چنان میرسد مظفر الدین شاه آقه باش قاجار ابن ناصر الدین شاه ابن محمد شاه ابن عباس میرزا ابن فتح علی شاه
ابن حسین قلی خان ابن محمد حسن خان ابن فتح علی خان آقه باش قاجار ابن شاه قلی خان قاجار ابن مهدی خان - ابن
محمد ولی خان ابن محمد علی خان قاجار از اولاد امیر قاجار نویان ابن سرتاق نویان ابن سه اما نویان برلاس از اولاد
قراچار نویان برلاس ابن سوغوچیچن نویان ابن امیر ایرومچی برلاس ابن بوزنجری ابن قاچولی بهادر ابن تومنه خان ابن
بایسنقر خان ابن قائدو خان ابن دوتومین خان ابن بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر خان قیات ابن آلان قوا
بنت جونیه بهادر ابن یلدوز خان ابن منگلی خان ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان
ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغوز خان ابن قرا خان ابن مغول خان و از مغول خان تا حضرت آدم
علیه السلام پیشتر نوشته شده ـ فقط +

شجرۂ قاجاریہ برلاس

یوزنجر خان قیات

بایسنقر خان

بوقا خان بوزنجری

قاندرخسان

سالہ نویان از اولاد قراچار

نومنہ خان

دوبین خان

قراچار نویان

ترناق نویان

قاچولی بہادر

ابرونجی برلاس
کہ قوم برلاس ازو پیدا شد

سوغنجن نویان

قاجار نویان کہ قوم
قاجار ازو پیدا شد

شاہ قلی خان

محمد علی خان از
اولاد قاجار

محمد ولی خان

مہدیخان

امیر علیخان قاجار از
اولاد امیر قاجار

آقا تاج الدین خان

فضل علی آقا

سلطان نوبساالدین
خان

مہر علیخان

آقا اغلان خان

مرتضی قلیخان

جعفر قلیخان

محمد حسن خان

فتح علی خان
آقہ باش قاجار

آقا شاہ علیخان

عباس قلیخان

منصور خان
آقہ باش قاجار

آقا نصرت خان

آقا محمد خان

مصطفی قلیخان

علی قلی خان

خان
میرزا محمد حیات

مہدی قلیخان

نصر اللہ خان
فیض اللہ خان
آقا ناصر

نور اللہ خان

میرزا
باقر علیخان

میرزا قطب الدین خان

حسین قلیخان

رضا قلی خان

ظل السلطان

فتح علی شاہ

محمد علی میرزا

میرزا غلام حسین
خان

میرزا محمد قادر خان

میرزا معز الدین خان

حسین علی خان

عباس میرزا

محمد شاہ

میرزا شاہ محمد خان

میرزا احمد خان

میرزا عبدالقادر خان عرف
میرزا محمد آغا جان آقہ باش
قاجار مؤلف تاریخ ہذا

کامران میرزا

ناصر الدین شاہ

ظل السلطان مسعود
میرزا

میرزا خان محمد خان
عرف خانی میرزا

سلطان محمد علی میرزا

مظفر الدین شاہ آقہ باش
قاجار شہنشاہ ایران

قوم یخاری باش قاجار

این قوم نیز از اویماق قاجار برآمده و وجه تسمیه او چنان است که چون در سنه خمس و تسعین و تسعمایه هجری شاه عباس صفوی بادشاه ایران زمین را نا نبوه پرشکوه دلیران قاجار را دید از دلیری و جرات این قوم ترسیده و با ارباب صلاح و دانش قرعه مشاورت انداخته رائے بران قرار یافت که اجتماع اینها که طعنه بر عقد ثریا مے زند چون نبات النعش پریشان سازند تا از دغدغه زور و قوت این طائفه دوستکت ایمن باشند لهذا ایشان را به چند بخش تقسیم ساخت گروہے که بقلعه مبارک آباد جائے گرفتند ایشان را یوخاری باش گفتند و رفته رفته یخاری باش شدند و اولاد ایشان بر همین نام مقرر شدند و قومے علحده گردید امرائے این قوم در دربار آمرا و سلاطین قاجار بر تبه امارت رسیده اند و اکنون هم در ایران زمین بسیار اند +

اویماق عضدایلو قاجار

وقتے که شاه عباس صفوی از اجتماع دلیران قاجار به ترسیده ایشان را پراگنده ساخت جمعے از قاجار که بحکم او از گنجه و ایروان کوچ کرده در مرو جا گزیدند ایشان را عضد ایلو گفتند و امرائے بسیار ازین قوم در ایران موجود اند و این هر سه اقوام در قاجار معزز اند - +

قوم دولو قاجار

این هم قومیت از قاجار که در زمان نادر شاه افشار ترکمان باشاره فتح علی خان آقه باش قاجار را کشتند - فقط +

اویماق قیونلو قاجار

این هم قومیت از قاجار و امرائے بسیار ازین قوم در سرزمین ایران موجود اند +

اویماق قجر افشار قاجار

این قوم هم شاخیست از قاجار و مخفی مباد که عموماً جمیع قاجاریان را به تخفیف هردو الف قجر نیز میگویند اما وجه تسمیه ایشان به قجر افشار چنان است که جمعے از قوم قاجار که با سلطان نادر شاه افشار ترکمان یکدله بودند و هنگام آغاز کشورگیری با آن بادشاه گردون پناه همرکاب بوده مردانگی ها نمودند بادشاه از ایشان بسیار خوشنود بوده بر رفاقت و شجاعت ایشان اعتمادے وافر داشت لهذا ایشان را به خطاب قجر افشار نامید و افشار قومیست در میان ترکمانان که نادر شاه ازان قوم بود و قجر بالعموم قوم قاجار را مے گفتند و میگویند بادشاه آنها را بخود نسبت کرده قجر افشار گفت و برائے اولاد ایشان همین خطاب مقرر مانده رفته رفته قومے عظیم گردید و این چند قومها از میان قاجاریه برخاسته اند که نوشته شدند +

اویماق تائجوت بوزنجری قیات

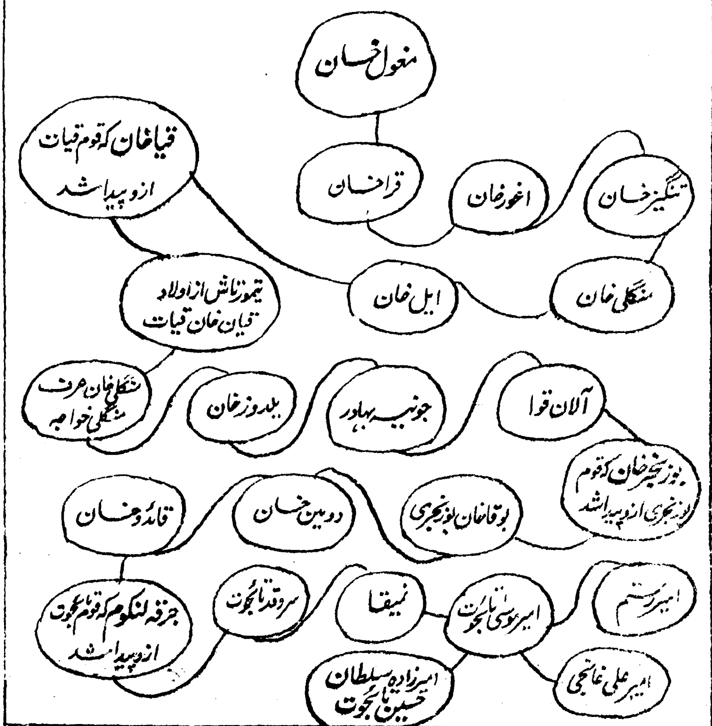
این قوم تائجوت نیز از قوم بوزنجری پیدا شد و سلسله نسب او به بوزنجر خان میرسد و وجه تسمیه او چنان است که چون بعد از الان قوا بیگم بوزنجر خان پسر کهتر او بحسب دستور مغول سریر آرا گردید و اولادش را بوزنجری گفتند و رفته رفته قومے عظیم گردید و بعد از بوزنجر خان پسر او بوقا خان بر سریر مملکت نشست و بعد از بوقا خان پسر او دومین خان متکفل امور شهنشهی گردید و بعد رحلت او دومین خان قائدو خان پسرش بر جایش نشست و برا چند پسران بودند از انجمله بائسیقر خان که بر تخت نشست و دیگر چرقه لنکوم بود

چون اولاد پسران او بسیار شد قومها پدید آمدند و اولاد جرقه لنکوم بوزنجری را تاتجوت بوزنجری گفتند ما تر اولاد جرقه لنکوم
سرقد نام شاهزاده بود و پسر سرقد تمبیقا تاتجوت بود وی در اثنای صید بازی بدست قوم تاتار گرفتار شد و قوم تاتار
که از اولاد تاتار خان ابن النجه خان است و همواره تاتار را با مغول عداوت سخت بود و چون بر یکدیگر دست می یافتند
دمار از روزگار دودمانها بر می آوردند و تمبیقا بدست تاتاریان اسیر شده بفرمان التان خان تاتاری پادشاه ختا بقتل
رسید و سلاطین بوزنجری همواره در پی این انتقام کمر بسته می بودند و بکرات لشکر بختا برده انتقام گرفتند هر پادشاه مغل که
از بند و بست خانگی انفراغ یافت لشکر کشیدن بر ختا و برا فرض بود و این لشکر کشی تا زمان صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس بوزنجری
درمیان بود تا آن قاآن جهانستان در همین یورش کوس ارتحال کوفت و قوم تاتجوت از اشرف اقوام مغلیه دانسته میشود
و امرای این قوم همواره بدربار سلاطین عظام معظم و مکرم بوده اند چون بعد ارتحال یسوکا بهادر بوزنجری طوائف الملوکی
در مغولستان پیدا شده و قاآن بزرگ چنگیز خان بهادر آغاز کشورکشائی نموده مدتی با اقوام مغول در حرب و ضرب بود و قوم تاتجوت
نیز از وی مخالف شده تمامت امرای یسوکی باین قوم پیوستند ملا شرف الدین علی یزدی در همین باب گوید ––
سپاه یسوکی همه خیل خیل + بتاقوام تاتجوت کردند میل + و آخر این قوم از چنگیز خان انهزام یافت و وقتی که چنگیز خان
بملازمت اونگ خان بود قوم تاتجوت با اقوام دیگر در ساخته بر عصیان آوردند و جنگیده یا زایل شدند و چون چنگیز خان
بر تمامان ظفر یافت امرای این قوم نیز مطیع گشتند و امرای بسیار از این قوم صاحب عزت و جاه گذشته اند چنانچه امیر موسی تاتجوت
از این قوم در اوایل زمانه صاحبقران کشورستان امیر تیمور گورکان بود چون صاحبقران در محاصره قرشی بر فتح امید بود ظفر یافت
امیر با دوازده هزار سوار جرار در حوالی قرشی نشسته بود و صاحبقران موید من الله با چهل تن از دلیران خود تکیه بر فضل ایزد منان
فرموده شبگیر کرده از کنار آمویه بقرشی رسیدند و نردبانها نهاده بقلعه بر آمده دلیران برلاس بر غو کشیدند و محافظان کشته
در را گشودند و اتباع امیر موسی که در قلعه بودند اسیر نمودند و صاحبقران امیر محمد بیگ پسر امیر موسی را جهت اخبار این حال استخلاص
فرموده چون امیر موسی ازین حادثه عجیب مطلع گشت از نهایت غم و غصه بر خود پیچید و با امیر ملک بهادر فرا ونامس در ساخته
بمحاصره قرشی پرداخت و دلاوران جانبین در مردی و مردانگی داد دادند و امرای صاحبقران گاه و بیگاه بلتنی چند از مردان
کاری بر انبوه اعدا حمله می نمودند و بعد زد و خورد بقلعه باز می گشتند و صغیر نیز همواره در بردن و آوردن پیغام اجل سرگرم بود
ز شست فدنگ افگنان فاست جوش + کمان گوشه انگشت همراز گوش + هوا پر ز زنبور شد تیر پر + خدنگین تن و
آهنین نیشتر + ز پیکان دل جنگجویان بخست + ز انبوه جان راه گردون ببست + بالاخر صاحبقران بنفس نفیس
بحرب اعدا در آورده بفر دولت قاهره آتش اعدا را مجال ستیز و دلیران را زهره آویز نمانده امیر موسی با آنکه هفت هزار
سوار جرار در رکاب داشت راه گریز پیش گرفت - اما ملک بهادر فرا ونامس با پنجهزار مرد فرونامس بدروازه دیگر ایستاده بود
چون صاحبقران عنان اشهب عزم بمیدان تماشای انعطاف داد او هم راه فرار اختیار نمود و صاحبقران بعقب اعدا شتافت

اگرچه امیر موسی و امیر ملک بهادر هر دو شیران بیشهٔ هیجا و نهنگان لجهٔ وغا بودند و بارها در معارک و میادین مبارزت دلیری تاخته
بودند و نام مردانگی در ممالک سخت بلند ساخته اما از مشاهدهٔ خورشید اقبال و صولت صاحبقرانی دیدهٔ دلیری ایشان چون شپره
کور گشته در گوشه‌ها خزیدند و این را عنایت ایزدی و الطاف سرمدی توان گفت که یک کس را بمزید لطف نواخته آن
مایه قوت و همت و هیبت ارزانی داشت که با دویست و چهل و سه مرد دست مقابله به دوازده هزار مرد جرار خونخوار
باختیار نه بر سبیل اضطرار آورد و بدو شبانه روز چنان حصن حصین و حصاری سخت را بگرفت و جمعیت دلیران از
پیش برداشت وَاللهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ الغرض چون صاحبقران به ترکامیشی مخالفان روان شد از طرف
یاغی صد سوار که قفلی معسکر خود را نگاه میداشتند دو قوشون شده حمله کردند و بعد حرب و ضربی که در حیز قدرت ایشان
بود گریختند و غنائم موفور بدست صاحبقران رسید و آرزو ملک آغا دختر امیر بایزید جلایر خاتون امیر موسی با ملک بهادر همراه
گشته گریخته میرفت و صاحبقران روزگار در عقب ایشان روان شده ندا داد که از سر خون تو در گذشتیم زن را از خود جدا
کن ملک نیز جمعیت جان را غنیمت شمرده از ایشان جدا شد و طرفی بدر رفت و عورات همچنان می تاختند صاحبقران سپهر
اقتدار یک تنه در پی ایشان میرفت و با ایشان نوکری بود عاشق تاز نام کمان بدست گرفته و تیر نهاده اگرچه دران کار دستی
نداشت اما چون صاحبقران نزدیک میرسید تیر در کمان نهاده میکشید و نمی انداخت و صاحبقران بدین خیال کرشی
درین فن دستی داشته باشد و اگر چشم زخمی رسد محل طعن خواهد بود می ایستاد و بسیار نزدیک نمیرفت آنگاه اسپ جهان
نوردش را جو گرفت و بر جای بماند در آن حالت دولت شاه بخشی رسید و سر کشیده اسپ در پی ایشان بدوانید و عاشق تاز
بضرورت تیر انداخت و عیب و هنرش ظاهر شد و دست از کوشش باز داشت و سر در بادیه نهاد و دولت شاه بگرد آنها رسید
آرزو ملک آغا بدر رفت و وی در آن وقت حامله بود و از و تومان آغا متولد شده و تومان آغا بنت امیر موسی آخر بعقد صاحبقران
رسید و طغی شاه عرف آکه بیگی دختر صاحبقران امیر تیمور گورکان به امیر محمد بیگ ابن امیر موسی تایجوت منعقد شد و از و
امیرزاده سلطان حسین تایجوت متولد شد وی همرکاب صاحبقران بوده در اکثر معارک مردانگی‌ها از وی بظهور رسیده و صاحبقران
او را همچو شاهزادگان خویش بکرم میداشت وقت یورش ختا همرکاب بوده و بعد از انتقال صاحبقران که در سنه سبع و ثمانمایه
اتفاق افتاد و در ان هنگام امیرزاده همرکاب بود و باغوای مغویان فتنه پرداز با وجود موجودگی سی و شش کس شاهزادگان
گورکانیه سودای سلطنت در سر پخته روی سوی سمرقند که دار السلطنه بود آورد چون شاهزاده خلیل سلطان ابن میران شاه میرزا
در سمرقند رسیده بود امیرزاده پیشرفت کار در باز گشت دیده مدتی در حرب و ضرب با شاهزادگان گورکان گذرانید
آخر بدست خاقان سعید شاهرخ سلطان بهادر افتاده بفرمان وی شربت شهادت کشید و از سلطان حسین تایجوت
یک دختر فیروزه بیگم نام بود که نامزد غیاث الدین ابو المنصور ابن میرزا بایقرا بود و بادشاه کامگار سلطان حسین بایقرا از و
متولد شد و پسر دویمی امیر موسی تایجوت امیر علی تاپنچی بود که در رکاب میرزا پیر محمد جهانگیر در کابل متوطن گردید و پسر سیومی

امیر موسیٰ امیر رستم بود کہ نامزد ملازمت شاہزادہ میرزا عمر گشتہ بملک آذربائیجان رفت غرض قوم تائجوت از اقوام مغلیہ شمردہ میشود و اور البعضے بہ نون نیز تانجوت نویسند و ہم بہمزہ تائجوت نویسند و ہمین صحیح است و از عمدۂ اقوام بوزنجری است و شجرۂ تائجوت تا مغول خان چنان میرسد سلطان حسین تائجوت ابن امیر محمد بیگ ابن امیر موسیٰ تائجوت از اولاد نمیقا ابن سرقد ابن جرقہ لنکوم تائجوت ابن قائدو خان ابن دوبین خان ابن بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر خان ابن الان قوا بنت جونیہ بہادر ابن بلدوز خان ابن منگلی خان عرف منگلی خواجہ ابن تیموز تاش قیات و او از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغوز خان ابن قرا خان ابن مغول خان ابن النجہ خان ابن کیوک خان ابن دیب باقوی خان ابن البغہ خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیہ السلام ابن متوشلخ ابن ادریس علیہ السلام ابن برد ابن مہلائیل ابن قینان ابن انوش ابن شیث علیہ السلام ابن حضرت ابوالبشر آدم صفی اللہ علیہ السلام - و شجرہ قوم تائجوت بطور شجرہ نوشتہ میشود ۔ فقط +

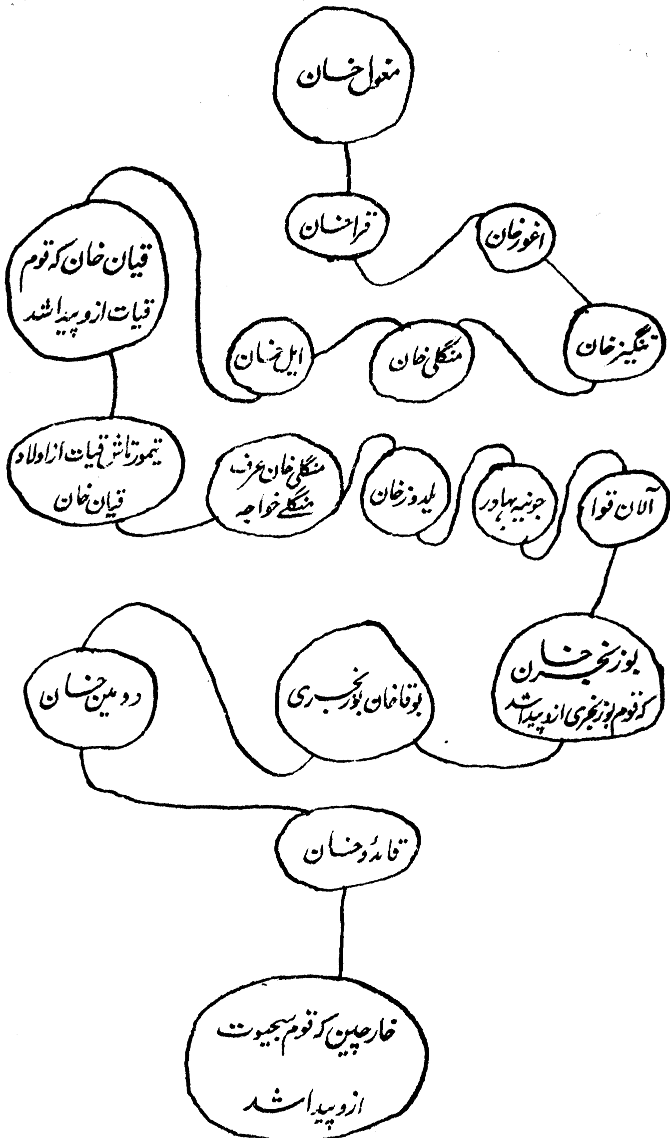
شجرہ قوم تائجوت بوزنجری



اویماق سجیوت بوزنجری قیات

اویماق سجیوت نیز از معظم اقوام بوزنجر یست واحوال این قوم چنان است که بعد از مرگ بوزنجر خان پسرش بوقاخان بوزنجری سریرآرا شد و بعد از مرگ او سریر سلطنت به پسر او دومین خان مقرر شد و بعد از دومین خان قایدو خان پسر دومین خان سریرآرا شد و او را چند پسر بودند یکے بانسیقر خان بود که بعد از مرگ پدر بر سریر سلطنت نشست و یکے جرنہ لنکوم که قوم تائجوت بوزنجری از و پیدا شد و یکے خارچین نام پسرے بود که اولاد او را سجیوت گویند و جمیع اولاد او بدین نام مشہور شدند و بعد از درگذشتن ییسوکا بہادر بوزنجری که بادشاہ مغولستان بود قوم سجیوت نیز با اقوام دیگر میل کرده با قاآن بزرگ چنگیز خان ابن ییسوکا بہادر جنگیدند و آخر الامر ایل شد و امراے بسیار ازین قوم شریف گذشته اند اما چون تفصیل حالات ایشان معلوم نشد برہمین قدر اکتفا رفت سجیوت قومے شریف است از معظم اقوام بوزنجری قیات است و شجره او چنان است خارچین سجیوت ابن قایدو خان ابن دومین خان ابن بوقاخان ابن بوزنجر خان ابن آلان قوا بنت جونیه بہادر ابن بلدوز خان ابن منگلی خان عرف منگلی خواجه ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن انغور خان ابن قراخان ابن مغول خان ابن النجه خان ابن کیوک خان ابن دیب باقوی خان ابن البلغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام ابن متوشلخ ابن ادریس علیه السلام ابن برد ابن مهلائیل ابن قینان ابن انوش ابن شیث علیه السلام ابن حضرت ابو البشر آدم صفی الله علیه السلام و این قوم سجیوت از بوزنجری پیدا شده و این چند اقوام مثل تائجوت و سجیوت و برلاس و گورکانیه و قاچاریه و جغتائی و اوزبک و ایلچیکدای وغیره اقوام از قوم بوزنجری پیدا شده اند و دیگر اقوام بسیار ازین اقوام پیدا شدند چنانچه در محل خود ہا نوشته شدند و اکنون شجره قوم سجیوت بوزنجری بطور شجره نوشته میشود فقط ✚

شجرهٔ قوم سجیوت بوزنجری قیات

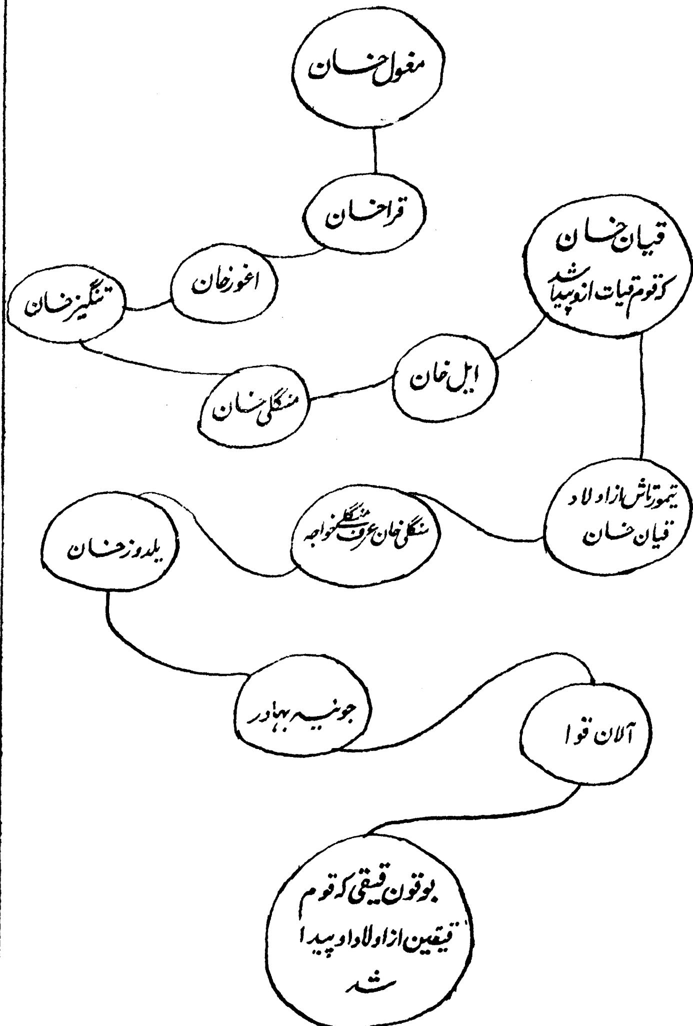


واضح باد که در تمامت اقوام مغولان و قبائل قیات و درلکین اند که معظم پنداشته میشوند و قوم قیات را از درلکین و دیگر تمامی اقوام مغول اشرف تر دانند و در قبائل قیات بوزنجری و قوم قیقین و سالجیوت را بهتر مے انگارند و این هر سه قوم از اولاد بوزنجر خان و بوقون قیقی و یوسقبین سالجی بر آمده اند و هر سه شاهزاده ابنائے آلان قوا بودند و اولاد این هر سه را مجموعاً نیرون گویند و این هر سه را از جمیع اقوام قیات افضل دانند و اقوامے که سلسلهٔ ایشان به نیرونیان رسد او را افضل پندارند و درین هر سه قوم قیقین و سالجیوت و بوزنجری قوم بوزنجری را اشرف دانند و جمیع سلاطین عظام از قوم بوزنجری پیدا شده اند۔

اویماق قیقین قیات

نسب این قوم قیقین به بوقون قیقی ابن آلان قوا قیات میرسد و آن چنان است که چون جونیه بهادر قیات درگذشت بوجهٔ لاولدی دختر او آلان قوا بر جائے او نشست سریر آرا گردید و شوهر آلان قوا دیوبون قیات درگذشت و شبے پهلو بر بستر استراحت نهاده بود نورے دید که تمام شبستان از و منور شد و آن نور در کام و دهان او فرو ریخت و بانوا زان نور حامله شده چون بزرگان قوم درین کار طعنه بر آوردند و از نهایت عصمت او متحیر بودند و آلان قوا بزرگان را در خانه خود در آورد و ایشان متر صد بودند تا ایشان نیز آن جلوه قدرت یزدانی را دیدند و زبان بدعا و ثنائے او کشودند و بر عصمت و عفت او گواهی دادند و بانو ازان نور قدرت حامله شده سه پسر آورد از انجمله یکے را که بزرگ بود بوقون قیقی نام نهادند و اولاد او را قیقین گفتند و رفته رفته قومے عظیم شد و قیقین از اشرف اقوام قیات است و بعد از میبوکا بهادر این قوم نیز از چنگیز خان منحرف شده با اقوام دیگر شامل شده جنگید و بعد از فتح تا ایمان به خان بزرگ ایل شد و شجره این قوم چنان میرسد به مغول خان بوقون قیقی ابن آلان قوا بنت جونیه بهادر ابن بلدوز خان ابن منگلی خان عرف منگلی خواجه ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغوز خان ابن قراخان ابن مغول خان۔

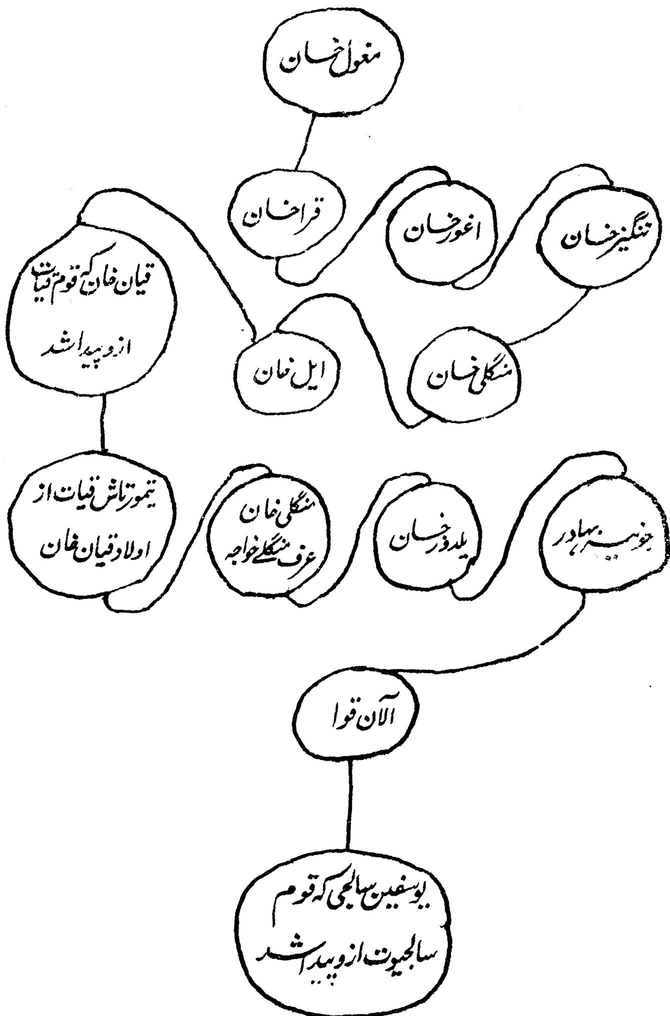
شجره قوم قیقین قیات



اویماق سالجیوت قیات

اویماق سالجیوت قیات از اولاد بوسفین سالجی پسر آلان قوا پیدا شد و آن چنانکه
پیشتر ازین نوشته شد که آلان قوا بیگم بعد رحلت پدر جونیه بهادر بر اورنگ
سلطنت نشست و دو یون شوهرش نیز درگذشت و شبے آلان قوا نورے دید که تمامی سراے سلطانی از ان منور
شده حیران وار بود که آن نور بکام و دهانش فرو ریخت و ملکه از آن آبستن شده و عظماے قوم را در خرگاه خود برد تا
ایشان نیز آن نور درخشان را دیدند و در آن کار حیران مانده گواهی بر عفت ملکه دادند و بیگم را از ان حمل سه پسر یکدفعه
پیدا شدند یکے بوقون قیقی بود که قوم قیقین ازو پیدا شد و دیگر بوزنجر خان که قوم بوزنجری از وی بظهور رسیده
یکے بوسقین سالجی که قوم سالجیوت ازو پیدا شد و این هر سه پسر در یک حمل پیدا شده بودند و از اولاد هر یک قوشهای عمده
پیدا شد و هر سه قوم را مجموعاً نیرون گفتند و نیرونیان را از جمله قبائل قیات و جمیع اقوام درلکین و تمامت خانهاے
مغلیه اشرف و افضل میدانند و شجره بوسفین سالجی تا مغول خان چنان است بوسفین سالجی ابن آلان قوا بنت
جونیه بهادر ابن بلدوز خان ابن منگلی خان ابن تیمور تاش قیات و او از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن
تنگیز خان ابن اغور خان ابن قراخان ابن مغول خان و وقتے که بیسوکا بهادر بوزنجری رحلت کرد و با چنگیز خان
جمیع اقوام مغلیه بغاوت نمودند و قوم سالجیوت که او را سالجوت بحذف یا نیز گویند با اقوام تایجوت و قنقرات و جلایر
وغیره درساخته با خان بزرگ جنگیدند و چنگیز خان ناچار شده بملازمت اونگ خان رسید دران حالت نیز سالجوت
با اویماقهاے دیگر یکجا شده با چنگیز خان حرب کرد و بعد فتح تمامان ایل شد و امراے این قوم بسیار گذشته اند ❊

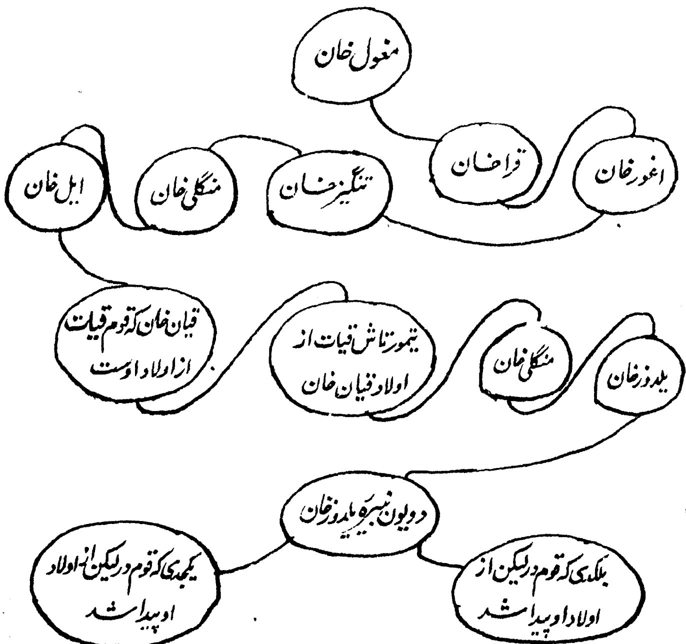
شجرۂ اویماق سالجیوت قیات



اویماق دربیکن قیات

این قوم نیز از قبیلهٔ قیات برآمده است و نسب ایشان به دوبیون قیات میرسد و دوبیون از اولاد منگلی خان ابن تیموزتاش قیات بود و تفصیل او چنان است که چون قوم مغل یعنی قیات و دربکین از کوه ارکنه قون بیرون آمده به مغولستان آمدند و دران دیار رحل اقامت انداختند تیموزتاش از اولاد قیان خان برایشان حکومت مینمود چون او بمرد منگلی خواجه ابن او برجای او نشست و بعد او یلدوز خان بجایش بالا رفت و بعد یلدوز خان جونبیره بهادر بر تخت نشست و جونبیره را دختری بود آلان قوا نام و برا العقد دوبیون درآورد و آلان قوا را از دوبیون دو پسر بوجود آمدند یکی بلگدی نام و دیگر را یکجدی اسم بود و چون بعد درگذشتن دوبیون ایزد جل و علا بقدرت کاملهٔ خود سه پسر دیگر در بطن آلان قوا رابی واسطه پدر داد و پادشاهی درمیان ایشان مقرر شد و اولاد آنها را نیرون گفتند و اولاد بلگدی و یکجدی نیز بسیار شده ایشان را دربیکن گفتند و رفته رفته قومی عظیم گردید و دربیکن را از نیرون کمتر پندارند و نسب دربیکن تا مغول خان چنان میرسد بلگدی و یکجدی ابنای دوبیون نبیره یلدوز خان ابن منگلی خان ابن تیموزتاش قیات و او از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغوز خان ابن قراخان ابن مغول خان +

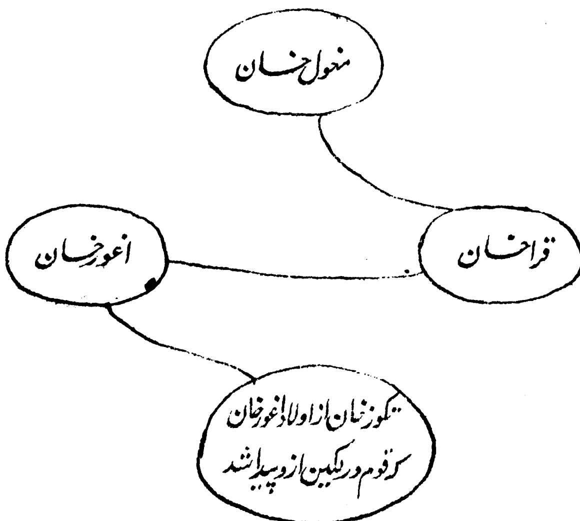
شجره دربیکن قیات



اویماق دَرلکین

تومیست شریفه از اولاد تکوز پسر خال قیان خان برآمده و احوال او قبل ازین گذشت که در حرب تور ابن فریدون ایرانی و سونج خان تاتار جمیع مغولان موجود کشته شدند اما قیان خان و تکوز خان که درمیان کشتگان افتاده بودند چون چرخ پرده شب فرو هشت ایشان با همخوابه‌های خویش عنت سیر از برق سبکسیر استعاره کرده رفتند و در کوه ارکنه قون درآمدند و درانجا اولاد آن دو تن بکثرت شد اولاد قیان خان را قیات گفتند و اولاد تکوز را درلکین نامیدند و این هر دو قبایل درمیان مغولان به شرافت و علو نسب و حسب ممتاز اند و کسیکه نسب او بدین دو قبیله منتهی شود وی را مغول دانند و دیگران را شمار نمیآرند ؎ به پیش مغل باشد اندر حساب + که دارد بدین هر دو قوم انتساب + نه آنکس که از راه تدویر و فن + بدایشان کند نسبت خویشتن + بهرکیف درلکین بعد از قیات اشرف و افضل اقوام مغول است بالجمله بعد از مدت بسیار که هر دو قوم بکثرت شدند از ان کوه برآمدند و مغولستان را از قوم تاتار و دیگر اقوام بگرفتند و بادشاهی در قوم قیات قرار گرفت و ازین قوم نیز اقوام بسیار پیدا شدند و شجره درلکین چنان است ؎ تکوز از اولاد اغوز خان ابن قراخان ابن مغول خان ابن النجه خان ابن کیوک خان ابن دیب باقوی خان ابن ابلغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام +

شجرهٔ قوم درلکین



اویماق جلایر در لکین

قوم جلایر از عمده اقوام درلکین است و از اولاد نکوز پسر جلال قیا ابن خان پیدا شده چنانچه نوشته شد که نکوز و قیان در محاربه ایرانیان و تاتاریان جان بسلامت برده در کوه ارکنه قون ساکن شدند و در آن مقام اولاد بسیار از ایشان پیدا شده و اولاد نکوز درلکین گفته شد و چون قیات و درلکین از ارکنه قون بیرون آمدند و بمغولستان قرار گرفتند اقوام بسیار ازین هر دو قبائل پیدا شدند و جلایر از درلکین پیدا شده و امرای این قوم مرتبهای رفیع رسیدند و عمده اقوام درلکین جلایر است وقتیکه دومبن خان ابن بوقا خان بوزنجری بادشاه مغولستان درگذشت زنش منوکان نام بالای کوهی که اورا اعوانوش ارکهی میگفتند ساکن شده و اورا نه پسر بودند و چندان گله و رمه داشت که شمار ایشان چنین بود که چون تمام کوه از مواشی پر شدی و یک گز زمین خالی نبودی دانستی که همه بیا نو رسیدند و اگر جای خالی ماندی از چوپانان دیگر طلب بیدی و بهادران زمان هفت کوران از قوم جلایر درلکین در حدود رود خانه کلوران می نشستند و کوران جمعی را گویند که بهیات مستدیر در صحرا فرود آیند و یکهزار خانه وار را که بدین پوسون فرود آیند یک کوران میگویند چون اهل ختا و قوم تاتار همواره با مغولان دشمنی و کین میداشتند و در کمین می بودند درین زمان که تخت سلطنت از پادشاهی نافذ الفرمان خالی بود ختائیان فرصت را غنیمت شمرده لغارت قوم جلایر آمدند چون رود خانه رود طغیانی داشت عبور کردن نتوانستند و مردم جلایر به تماشای ایشان استاده زبان به لعن و طعن کشودند و گفتند که بیائید و ما را بتازید و ختائیان ازین سخن لغضب آمده در وقت شب بندی از خس و خاشاک بسته عبور نمودند و تمامت اموال قوم جلایر را بغارت بردند و مردم بسیار را از ایشان معه طفل و زن کشتند و جمعی دیگر از قوم جلایر که قریب بدین مقام سکن داشتند با استماع این حالت گریخته در مقام منولان آمدند و از غایت جوع بیاز دشتی برکنده میخوردند منولان ایشان را امتناع نمود که این میدانیست که پسران من درین اسپ می تازند و گوی می بازند شما او را خراب میکنید جلایران سخن او التفات نکرده آن خاتون را قتل نمودند و از انتقام ترسیده سر راه بر پسران او گرفتند و هشت تن را از ایشان بقتل آوردند و ازان نه پسر کشته گردید هشت ✦ مگر قایدو خان که کشته نگشت ✦ و قایدو خان تزوج او ماچین بوزنجری بنخطیه یکی از دختران بنی اعمام خود رفته بود و ماچین پیش روسای جلایر ایلچی فرستاده ازان حرکت قبیح و کار شنیع بازخواست نمود روسای جلایر معذرت کرده معروض داشتند که ما بحرب اهل ختا مشغول بودیم و ازین قصه خبر نداریم و قاتلان و متعلقین ایشان را بموجب توره و یوسون پیش قایدو خان فرستادند تا ایشان را بیاسا رسانند چون قایدو خان بر تخت سلطنت جلوس گرفت در قلع و قمع قوم جلایر بسیار سعی نمود و امرای این قوم بسلطنت و امارت رسیده اند مناسب بود که ذکر چندی از ناموران این قوم کرده آید و هو هذا امیر بهرام جلایر در زمانه امیر صاحبقران امیر تیمور گورکان امیری نامور بود امیر بایزید جلایر امیری بود از قوم جلایر که بعد از وفات امیر قزغن در خجند لوای استقلال برافراشت و دختر او به امیر حسین نبیره امیر قزغن منعقد بود و دختر دیگر او آرزو ملک آغا منکوحه امیر موسی تایجوت بود امیر علی درویش و محمد درویش از نسل او بودند و

محمد درویش در سنه ست وسبعین وسبعمایه از صاحبقران باغی شده بیاسا رسید امیر ساربوغا جلایر از معظم امرای صاحبقرانی
امیر تیمور گورکان برلاس بود و در اکثر معارک و محاریب در رکاب صاحبقران بوده جوهر شجاعت خویش نموده است و امیر ارین بوغا
پسر امیر ساربوغا بود که بفرمان صاحبقران در رکاب شاهزاده میران شاه مقرر بود و امیر شیخ نورالدین جلایر ابن امیر ساربوغا
جلایر از کبار امرای صاحبقران بود و در اکثر محاربات مردانگی های عظیم ازو در ظهور رسید و در سنه سبع وتسعین وسبعمایه
که صاحبقران بحرب توقتمش خان اوزبک رفت در معرکه هجوم اعادی بر ذات خاص صاحبقران بمرتبه رسید که خلاصی
ازان ممکن نبود امیر نورالدین با تومان خود در میان آمده سپروار ایستاده و مردانگی ها کرده هجوم اعدا را متفرق ساخت و
دیگر امرا نیز تقلید او نمودند امیر مذکور بسیار بهادر و فرزانه بود و در آخر عهد صاحبقران بزرگی امارت او به نهایت رسید و
شاهزادگان نیز متابعت رای او می نمودند اما در سنه خمس عشر وثمانمایه امیر مذکور بسبب بعضی از توهمات از خاقان سعید
شاهرخ سلطان باغی شده بمغولستان رفته التجای امداد به سلطان محمد جغتائی بادشاه مغولستان برد و خان باستعداد تمام
بمدد او برآمده بمقام صبری رسید و امیر شاه ملک که از جانب شاهرخ سلطان در تعاقب او مامور بود در برابر امیر شیخ نورالدین که
در قلعه بود فرود آمده و صرفه در جنگ ندیده بنیاد کار بر الحرب خدعة گذاشت و پیام صلح فرستاد و همدرین پیام
وسلام بهرقداق نام سرداری را که با امیر شیخ نورالدین نهایت اتحاد داشت آماده کرد تا امیر نورالدین را بحیله ملاقات از
قلعه بیرون طلبید و امیر نظر بر دوستی و اعتماد که برو داشت بجهت ملاقات و سخن گفتن با وی از قلعه بیرون آمد و اسپ
سواره هر دو مر یکدگر را آغوش کشیدند و بهرقداق چشم از مردمی و مروت فرو بسته وی را از اسپ کشید و همان لحظه سر او
از تن جدا کرد و محمد خان جغتائی باستماع این خبر از صبری بدار السلطنه خود باز گشت و قصه امیری که مدتی با صاحبقران شمشیرها
زده بود بیک ضرب شمشیر آخر شد امیر بهیدی بیگ ابن امیر ساربوغا جلایر بود که در رکاب شاهزاده عمر شیخ میرزا در ملک ایران
رفت امیر حسن جلایر ابن عم امیر نورالدین و برادرزاده امیر ساربوغا بود او هم در وقت امیر شیخ نورالدین بغاوت با سلطان
شاهرخ ورزید و بقتل رسید امیر حسن علی و ابن علی جلایر امرای سلطان حسین میرزا بایقرا بودند در رعایت کرده ابوالقاسم شاه
بابر میرزا بودند باقی بیگ جلایر از امرای نصیرالدین همایون بادشاه گورکان بود وقتیکه بادشاه بمقابله شیرخان سور افغان
دوباره لشکر آراست و شیرخان اول پیام صلح داد و قسم به کلام الله خورد و لشکر مغول را غافل ساخته بر ایشان ریخت و بسیاری
از اعیان امرای مغل کشته شدند و بادشاه اسپ در دریا زده بگذشت و بسوی بهکر رفت و شاه حسین ارغون یادگار ناصر
میرزا را با خود یار ساخته و یادگار ناصر میرزا از همایون برخلاف گردید چون راجه مالدیو راتهور والی جودهپور مکرر عرایض اخلاص
فرستاده بادشاه را می طلبید بادشاه براه جیسلمیر متوجه ولایت مارواڑ گردید و حاکم جیسلمیر لشکر بسر راه بادشاه فرستاد و
جماعتی که درین حالت دست از رفاقت باز نداشته بود بجنگ ایستاده آنها را منهزم نمودند و بادشاه اتکه خان را نزد مالدیو
فرستاد و مالدیو چون بر نفاق برادران و کمی جمعیت بادشاه و استقلال شیرخان واقف شد خاک بی مروتی در چشم

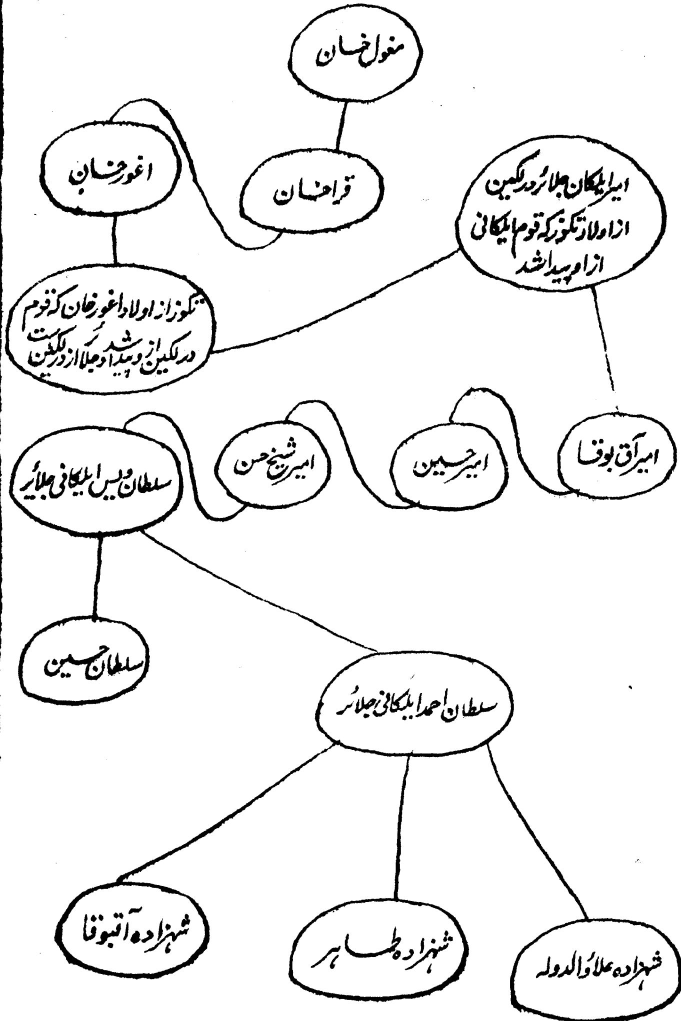
انپاشته بمقام غدر آمد و خواست که بادشاه را گرفته به شیرخان سپارد و صله نیکو خدمتی خود بگیرد و جمعی کثیر را سوئے آن جناب روانه کرد و آنکه خان را رخصت نمود او المیکے از کتابداران بادشاه که از اول نزد مالدیو بود عریضه فرستاده بادشاه را ازین عزم او آگاه کرد همدرین اثنا دو کس هندو که بجاسوسی آمده بودند گرفتار شدند چون بادشاه برائے کشتن یکی ازانها امر فرمود هر دو کس کارد و خنجر بدست آورده و هفده جاندار از مرد و جانور زخمی کردند و اسپ بادشاه نیز زخمی شد و بادشاه هرچند از تردی بیگ اسپ طلبید او قبول نکرد و در دادن اسپ مضائقه نمود و بادشاه بر شتر سوار شد اما ندیم کوکه مادر خود را بر شتر سوار کرده و اسپ او به بادشاه داده خود پیاده شد چون تمام راه ریگ روان بود لشکریان از محنت بے آبی تکلیف و زحمت بسیار کشیدند چون خبر قرب وصول لشکر مالدیو رسید بادشاه تیمور سلطان و منعم خان وغیره را امر کردند که در عقب لشکر بیایند و اگر لشکر مخالف قریب رسد بجنگ بایستند آن جماعت بسبب تاریکی شب راه گم کردند و قریب صبح سیاهی مخالفان بنظر در آمد و شیخ علی بیگ و درویش کوکه وغیره امرائے بادشاه که بست و دو کس بودند مخالفان را استقبال کردند و روشن بیگ ابن باقی بیگ جلایر ازان جمله بود و شیخ علی بیگ بیک ضرب تیر سردار لشکر اوشان را بقتل رسانید و بهر تیر که از شست ایشان کشاد یافت یکے از معتبران مخالفان کشته میشدند و باوجود آنکه لشکر عظیم بود از پیش امرائے مغول منهزم شدند و وقت گریز بسیارے ازان مردم کشته شدند و بادشاه بسلامت ازانجا بگذشت محمد خان جلایر از عمده امرائے جلال الدین محمد اکبر بادشاه گورکان بود وقتیکه هیمون بقال با لشکرے عظیم و یکهزار و پانصد فیل روے بمقابله اکبر بادشاه آورد و از جانب اکبر بادشاه امیرالامرا خان زمان علی قلی خان اوزبک و دیگر امرا بحرب او منقلاے مقرر شدند محمد خان جلایر نیز در امرائے منقلاے بود و پیش از رسیدن بادشاه جنگے صعب واقع شد و امرائے مغول مردانگی هائے فوق طاقت بشری بظهور رسانیدند و شمائم فتح و ظفر بر پرچم اعلام مغول وزید محمد خان از امرائے اکبری بود شاهم خان جلایر از امرائے کبار اکبری بود و منصب دو هزاری داشت و در سنه ثمان و ستین و تسعمایه هجری که شیرخان پسر عدلی با افاغنه بسیار روے بجونپور آورد خان زمان علی قلی خان با ابراهیم خان و مجنون خان قاقشال و شاهم خان جلایر مقابل شده محاربه عظیم واقع شد و افاغنه انهزام یافت و در سنه اثنی و سبعین و تسعمایه هجری اوزبکان از بادشاه منحرف شدند شاهم خان جلایر از اوزبکان جنگیده عرض حال ببادشاه کرد و در سنه اثنی و ثمانین و تسعمایه بادشاه او را با خان خانان منعم خان بکمک راجه تودرمل که بمحاربه داود افغان مقرر شده بود فرستاد و منعم خان حصار است کرده قیا خان گنگ و خان عالم و خواجه سید الله و کیچک خواجه و سید عبدالله خان و میرزا علی علم شاهی و منشی اشرف خان و تودرمل و لشکر خان و مظفر خان مغول و بابا خان و پاینده محمد خان مغول و قتلو قدم خان و محمد علیخان تغتائی و سید حسن بخاری و دیگر امرا را به جاهائے مناسب تعین فرمود شاهم خان جلایر را در جرانغار مقرر کرد و محاربه صعب واقع شد و گوجر خان افغان خود را بقول رسانیده زخمها به خان خانان رسانید و خان خانان در هر مرتبه ضرب قمچی به بدن او رسانید و خان خانان از و منهزم شده گوجر خان تعاقب نمود و

خان خانان برگشته گوجر خان گشته شد و شاهم خان جرانغار مخالف را از جای برداشته و داود افغان منهزم شد و شاهم خان جلایر به تعاقب او رفت و داود در اوریسه ... بنارس محصور ساخت و خان خانان هم در رسید و داود ناچار شده صلح خواست بملاقات خان خانان آمده تیغ در پیش او گذاشت و خان خانان او را تسلی داده تیغ دیگر از نزد خود در کمر او بست چون منعم خان در گذشت امرا شاهم خان را سردار خود نموده بپادشاه عرضداشت کردند بموجب فرمان حکومت بنگاله به خان جهان ترکمان مقرر شد و چون قاقشالان در سنه ثمان و ثمانین و تسعمایه بغی ورزیدند شاهم خان جلایر با سعید بدخشی که منجمله باغیان و با قاقشالان یکزبان بود جنگیده او را کشت. سلطان حسین جلایر از امرای اکبری بود وقتیکه خان خانان بیرم خان ترکمان یاغی شد و از جانب پادشاه فوجی در تعاقب او مامور شد او در تلواڑه با لشکر پادشاهی محاربه واقع شده سلطان حسین جلایر کشته شد و خان خانان چون او را دید بگریست و گفت که این عمر و زندگی من گرای آن نمیکند که به تقریب من این چنین مردم تلف شوند و از قوم جلایر قومی ایلکانی دیگر پیدا شد +

اویماق ایلکانی جلایر در لکین

ایلکانی شاخیست از قوم جلایر در لکین. و وجه تسمیه او به ایلکانی جلایر چنان است که امیر ایلکان جلایر امیری معظم بود و جمله اولاد او به نام ایلکانیه گفته میشود و پسر ایلکان امیر آق بوقای ایلکانی جلایر در عهد کیخاتو خان بوز نجری پادشاه ایران و خراسان تومنی بزرگ بود و بحرب بایدو خان کشته شد و پسر او امیر حسین ایلکانی در زمانه سلطان ابوسعید بهادر خان بوزنجری در زمره امرا بود و دختر ارغون خان نبیره ہلاکو خان در عقد او بود و بعد از نحال امیر حسین پسرش امیر شیخ حسن ایلکانی بجای او رسید چون در زمانش امیر شیخ حسن چوپانی نیز امیری ذی مرتبه بود او را شیخ حسن بزرگ میگفتند و وی با مارت بعضی از دیار روم که بسلاطین مغلیه متعلق بود ممتاز بود و دختر امیر شیخ حسن چوپانی بغداد خاتون در عقد او بود آخر زینت بخش شبستان پادشاه گردید و بعد انتقال سلطان ابوسعید بهادر خان که تخت سلطنت ایران از پادشاه نافذ الفرمان خالی بود امیر حسن بزرگ ایلکانی بزرگی بسیار یافت و بعد از و پسر او سلطان اویس جلایر تبریز را از اخی جوق گماشته جانی بیگ خان ازبک بگرفت و در عراق عرب و آذربائیجان پادشاه شد و پس از و سلطان حسین پسرش بر تخت نشست و پس از ان سلطان احمد جلایر پسر سلطان اویس پادشاه شد و با صاحبقران امیر تیمور گورکان مخالفت کرده شکست خورد و مدتی در آوارگی گذرانیده در بند والی مصر افتاد و پس از انتقال صاحبقران بر تبریز و بغداد استیلا یافت و از دست قرا یوسف ترکمان کشته شد پسران او علاء الدوله و اقبوقا و طاهر بودند شجره این قوم بمغول خان چنان میرسد علاء الدوله ابن سلطان احمد ایلکانی جلایر ابن امیر ایلکان جلایر و او از اولاد تکوز در لکین و او از اولاد اغوز خان ابن قراخان ابن مغول خان +

شجرهٔ قوم ایلکانی جلایر درلکین



قوم ارلات

از عمده اویماقهای قیات است امرای این قوم معزز و مکرم بوده اند وجه تسمیه و برآمدن این قوم معلوم نشده اما قومی شریف است و درمیان مغولان بشرافت مشهور و وصلت و قرابت امرای این قوم با اقوام پوزنجیری واقع شده همواره معزز و مکرم بوده اند و امیر موید ارلات از قوم ارلات بود و شیرین بیگ آغا خواهر صاحبقران امیر تیمور گورکان در عقد او بود و در حمله قرشی در حرب امیر موسی تایچوت و الیاس خواجه خان جغتائی و حرب امیر حسین بمعیت برکاب صاحبقران بوده مردانگی ها نمود و صاحبقران نیز باوی به نهایت محبت زندگانی میکرد و امیرزاده علی و امیرزاده عمر ابنای او بودند و دخترش سونج قتلق آغا بعقد شاهزاده عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران بود و این هر سه برادر و خواهر از بطن شیرین آغا خواهر صاحبقران بودند و جهان ملک دختر امیرزاده علی ارلات بعقد امیرزاده خلیل سلطان ابن شاهزاده میران شاه ابن صاحبقران بود و بعضی نام او جهان سلطان مینویسند و همین صحیح می نماید و دیگر از امرای این قوم امیر سرشاه و امیر ترمش و امیر ارکن و امیر تبلانچی و پیر حاجی پسر امیر تبلانچی از قوم ارلات در امرای صاحبقرانی بودند و پیر حاجی در موضع احتا و بکتور واقعه مغولستان برکاب شاهزاده عمر شیخ میرزا بوده شهید شد و سیدی احمد ابن علی شکی ارلات بود و امیر محمد ارلات در حرب اوزبک کشته شد و دولت خواجه ارلات محمد بیگ ارلات از امرای ابوالقاسم بابر بادشاه بودند و در زمان او قوم ارلات در کنار مرغاب یورت داشتند و امیر یادگار شاه ارلات معزز این قوم بود و میرزا رکن الدین علاؤالدوله دختر او را بعقد آورده بود وقتیکه بفرمان بابر بادشاه میل در چشم جهان بین او کشیدند میرزا علاؤالدوله را آسیبی نرسیده بمکر و تدبیر خود را نابینا می نمود چون شاه بابر بعراق رفت علاؤالدوله خود را از هرات بیرون آورد و به فاریاب که یورت ارلاتیان بود رسید و اویماق ارلات بمدد او برخاست امیر سلطان محمود ابن یادگار ارلات برکاب او متوجه بلخ گردید و در آنجا با امیر درویش محاربه روداده لشکر میرزا علاؤالدوله گریخت و امیر محمود بوفور شجاعت قدم مردانگی افشرده تا جان در بدن داشت کوشید و آخر بکمال دلیری مقتول شد و پیر محمد ابن امیر یادگار شاه ارلات بود و یادگار شاه بعهد خاقان سعید شاهرخ سلطان مرتبه وافر داشت و در سنه احدی و اربعین و ثمانمایه درگذشت و امیر زین العابدین برادرزاده یادگار شاه بود و پیر محمد و زین العابدین از امرای سلطان حسین میرزا بایقرا بودند و بحکم وی بلخ را از امیر علی مغول گرفتند و امیر درویش علی ارلات نیز از امرای سلطان بود و امیر ابوالقاسم ارلات امیری معظم بود و در سنه عشر و تسعمایه که شاهزادگان گورکان را با اوزبک در کنار آب مرغاب حرب صعب واقع شد و امیر ابوالقاسم کشته شد و محمد قاسم میرزا ارلات پسر امیر ابوالقاسم بود او نبیره خواهر خورد شاه ابوالقاسم بابر بود و آق بیگم دختر سلطان حسین میرزا در عقد او بود قومی معظم و شریف است و امرای این قوم بسیار گذشته اند ما بر ذکر همین قدر اکتفا رفت +

اویماق دوغلات

دوغلات نیز از عمده اقوام قیات است اما وجه تسمیه او معلوم نشد بهر کیف در شرافت نسب و حسب مشهور است و قرابت و وصلت امرای این قوم با سلاطین عظام واقع شده از عمده

امرائے این قوم امیر داؤد دوغلات بود در زمانه صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس از معظم امرا بود و قتلغ ترکان آغا خواهر کبیر صاحبقران امیر تیمور گورکان در عقد او بود و در محاربه با امرائے تیموری و خوانین جغتائی وغیره در رکاب صاحبقران بود و در هر معرکه داد شجاعت و مردانگی داده و ذکر او در احوال صاحبقران مندرج است و او در سلک امرائے معظم صاحبقرانی منسلک بود و امیر قمر الدین دوغلات از کبار امرائے این قوم بود و در مغولستان بکثرت ایل و الوس اشتهار داشت و در عهد خضر خواجه خان جغتائی امیرے مثل او نبود و او در سنه تسع و ستین و سبعمایه با لشکر خود در ماوراءالنهر آمد و چند مرتبه صاحبقران بر او لشکر کشید و امیر قمر الدین در شجاعت و مردانگی یکتا بود و در حرب و ضرب لشکر برلاس داد شجاعت داده وقتے از محاربه صاحبقران رو گردانیده بیرفت و امرائے صاحبقران در تعاقب او میرفتند از انمیان اوچ قرا بهادر تنها با امیر قمر الدین رسید و قمر الدین تیرے بر اسپ او زد که از پائے در افتاد و اوچ قرا سپر بر سر کشیده پیاده در پے او میرفت و امیر قمر الدین برگردیده بوے گفت که من مردانگی ترا دوست دارم و نمیخواهم که از دست من گزندے بتو رسد باز گرد که حق نمک ادا کردی ورنه ضرب دست مرا به بین و تیرے در سنگ خارا زد که یک بدست در ان نشست اوچ قرا متحیر شده باز گردید و زبان به تحسین و آفرین او کشاد امیر قمر الدین مدت العمر بتاخت و تاراج ممالک صاحبقران مشغول مے بود و صاحبقران نیز لشکر بحرب او میفرستاد امیر جهان شاه پسر او بود و در مغولستان به تنگیین تاش یورت داشت و در سنه ثمان و عشرین و ثمانمایه که شاهزاده الغ بیگ ابن خاقان سعید شاهرخ سلطان متوجه مغولستان گردید امیر جهان شاه با ایماق خود و قوم کرایت با امرائے برلاس جنگید و کلان تران کرایت مقتول شدند و امیر بسبب کمی اعوان و انصار منهزم شده و باز در یورت خود باسلطان اویس برلاس حرب کرده منهزم شد چون افواج گورکانیه برلاس درمیان آمده بودند امیر باشبیر محمد خان جغتائی بادشاه پیوستن نتوانست چون خضر خواجه پسر ستلمش اغردق و امیر خداداد را بفرمان شهزاده الغ بیگ به سمرقند مے بردند امیر جهان شاه با او برخورده جنگی صعب واقع شد و امیر جهان شاه ظفر یافت چون کمک ایشان در رسید جهان شاه عنان از معرکه بر تافت و باز با امیر اسکندر شاه و ولی محمد برلاس امرائے شاهزاده جنگیده ظفر یافت و ازین قوم محمد حسین میرزا دوغلات بود در سنه تسع و تسعین و ثمانمایه و او داماد عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان بود و امیر سلطان محمد عرف محمد حصاری و سلطان حسین دوغلات هر دو امیران صاحب ایل و الوس بودند در زمانه ظهیر الدین محمد بابر بادشاه و سید محمد دوغلت امیر خان جغتائی بود که در حرب اوزبک کشته شد و سلطان حسین و محمد حصاری و سلطان احمد میرزا دوغلات از امرائے کیچک خان جغتائی خان تاشکند بودند و در سنه ثمان و تسعمایه بفرمان قاآن بعد محمد بابر بادشاه بمقابله سلطان احمد تنبل با تومان خود و دیگر تومانات معین شده بودند میرزا حیدر دوغلات از امرائے کاشغر بود و بفرمان همایون شاه گورکان در سنه ثمان و اربعین و تسعمایه به کشمیر رفته او را متصرف شد و در سنه ثمان و خمسین و تسعمایه همدر انجا کشته شد میرزا عبد الرحمن دوغلات برادر او بود و این هم واضح باد که دوغلات را بحذف الف دوغلت مے نویسند و به تخفیف دال و غلت نیز مے گویند صحیح دوغلات است

و دوغلات قومے شریف است +

اویماق قنقرات

اویماق قنقرات نیز از معظم اویماقهائے مغول است و از قیات است اما از اولاد کدام کس است معلوم نشد اما در شرافت و علو نسبت وے شکے نیست وقتیکه یسوکا بهادر رحلت کرد و در مغولستان طوائف الملوکی پیدا شد قوم قنقرات نیز با اقوام سالجیوت و قیقین و تائیجوت در ساخته با چنگیز خان جنگید و وقت ملازمت اونگ خان نیز با خان بزرگ جنگے نمود و آخر ایل شده و زوجه قبل خان ابن تومنه خان از قوم قنقرات بود و قوبله خان و برتان بهادر وغیره شش پسر از و متولد شدند و این قوم چون با چنگیز خان ایل شد کوچ نیکو داد و امیر قراچار قنقراتی از این قوم بود وے بحکم قاآن به معیت امیر سویداے بهادر بحرب قوم قود و مکریت رفته کشته شدند و امیر علی و سلیمان صوفی و نوروز از این اویماق غنغرات بودند از معظم امراے اوزبک بودند چون در سنه ثلث و تسعین و سبعمایه صاحبقران را با توقتمش خان اوزبک حربے سخت روئداده این امرا در رکاب خان اوزبک موجود بوده داد مردانگی دادند و این قوم قنقرات را غنغرات نیز مے نویسند و بعد از انکه بادشاهان مغلیه در دین اسلام در آمدند اکثر الفاظ مغلے بتغیر بعضے حروف لعربی و فارسی در آمده اند و نیز در لغت مغولی ق را بجاے غین مے نویسند و مے گفتند چنانچه قنقرات را غنغرات نیز میگویند و هر دو صحیح اند +

اویماق غونکغرات

از عمده اقوام است و اگرچه تحقیق نشد که از قیات است یا درلکین اما در شرافت نسب این قوم کلامے نیست و ظاهر از قیات مے نماید از این قوم نیز امیر یوسف صوفی غونکغرات ابن نینغداے غونکغرات بود وے حاکم خوارزم بود و صاحبقران امیر تیمور گورکان در سنه ثلث و سبعین و سبعمایه بر او لشکر کشید امیر یوسف هم در آن آوان بمُرد و برادرش حسین صوفی غونکغرات بمسند امارت نشست و با صاحبقران از در متابعت در آمده صلح نمود و دختر خود خانزاده سوین بیگ را که از بطن شکر بیگ دختر خان اوزبک متولد شده بود در سنه خمس و سبعین و سبعمایه بعقد شاهزاده جهانگیر میرزا در آورد و امیرزاده محمد سلطان از و متولد شد بیرم صوفی غونکغرات هم برادر صوفی یوسف بود و امیر علی بیگ غونکغرات از امراے توقتمش خان بود که وے برا مخالفت صاحبقران تحریص مے نمود و این قوم را قونکغرات نیز مے نویسند لقاف و قاف و غین باهم بدل مے نمایند۔ +

اویماق اویرات

اویماقی شریف است و از قیات مے نماید اما وجه تسمیه او معلوم نشد در اوائل جهانگیری چنگیز خان بوزنجری این قوم نیز با تائمان در ساخته بجنگ او برخاستند چون قاآن لشکر بباد ریش برد این قوم اول ساختگی حرب کردند و آخر مجبور شده از راه عجز در آمدند و ایلچی شدند و در زمان قوبیلا قاآن بوزنجری از این قوم تنگیز نام حاکم این قوم بود و صاحب ایل و الوس بسیار بود و قوبیلا قاآن اورا بمحاربه برادر خود ارتق بوقا خان نامزد کرد و او از امراے معظم آن زمان بود و از اولاد تنگیز اویرات در زمانه سلطان ابوسعید بهادر خان

بوزنجری بادشاه ایران وخراسان امیر علی بادشاه اویرات خال سلطان ابوسعید خان بود ودر سنه ست وثلثین وسبعمایه
سلطان موسی خان را که از اولاد ترا قای ابن هلاکو خان بود بسلطنت برداشت وسلطان ابوسعید خان انتقال کرده بود
واریا خان از اولاد ارتق بوقا بمسند نشسته وامیر علی اویرات که عداوت موروثی با اولاد ارتق بوقا داشت در فکر او
شده با او جنگید وظفر یافت ودر سنه ست وثلثین وسبعمایه در حرب محمد خان وامیر حسن ایلکانی جلایر بقتل رسید وامرای
اویرات متفرق شدند وازین قوم شیخ علی اویرات حاکم اردبیل بود در زمان صاحبقران قزل امیر علی اویرات نیز از امرای
معزز این قوم بود وسارق عمر اویرات که در تکریت حکومت می‌نمود وقتیکه سلطان احمد جلایر از حرب تراکمه قراقوینلو منهزم شد
وی خدمتی نیکو بجای آورد وامرای این قوم در مغولستان بحکومت رسیده اند چنانچه بعد از تیمور قاآن در اندک زمان
ممالک ختا وچین از دست مغولان بدر رفت وبدست اولاد او کتلی قاآن غیر از قراقرم وقلماق جائی نماند امرای
اویرات قوی حال شدند وآن ولایت نیز از تصرف ایشان برآوردند ومدتی کوس حکومت نواختند وازین قوم شریف
عمده نوئینان بزرگ ارغون آقا اویرات بود که بواسطه بزرگی ومنزلت وی را آقا میگفتند ودر زمانه اوکتای قاآن
بحکومت بلاد خراسان مقرر بود واو در سلک بتیکچیان انتظام داشت ونوئینی بزرگ بود وپادشاهان بسیار از اروغ
چنگیز خان دیده بود ومدت العمر کوچ نیکو داد وحکومت خراسان به نهایت عظمت وشان کرده وسی ونه سال بحکومت خراسان
پرداخت وبر وفق عدل وداد وحسب مراد زندگانی کرد چون هلاکو خان در سنه احدی خمسین وستمایه در بلاد ایران و
خراسان وعراق وعجم بفرمان منکو قاآن نصب شد ارغون آقا روانه اردوی قاآن گردید وارغون آقا وجورماغون و
تاسجو نویان که بر ولایت ایران وعراق مامور بودند تابع هلاکو خان گردیدند وهلاکو ارغون آقا را بدستور بر خراسان مقرر
داشت وعنایت بسیار بوی فرموده امر مهمات عراق وسیستان وآذربایجان نیز برای او موقوف داشت وارغون آقا
از سر استظهار بضبط وربط مهمات ولایت پرداخت وکرای ملک اویرات پسر خود ودیگر اولاد خود را بخدمت هلاکو خان
مقرر نمود تا بخدمت خان بوده بندگی نمایند وسلاطین مغلیه واکابر واصاغر مغول رعایت وحرمت ارغون آقا می‌داشتند و
ارغون آقا بعد از حکومت سی ونه سال در سنه ست وسبعین وستمایه هجری ازین جهان فانی کوچ کرد ویکی از شعرا در
تاریخ وفات او گوید ؎ بسال ششصد وهفتاد وشش بذی حجه + ز ماه بیست گذشته نماز دیگر بود +
که باد گردش گردون بروز یکشنبه + ز فرق خسرو عادل کلاه بخت ربود + واز جمله پسران امیر ارغون آقا امیر
نوروز بیگ اویرات بود واو بجمیع صفات حسنه موصوف ودر علم ودانش وشجاعت وسخاوت بی‌مثل ونظیر بود چون بعد از
هلاکو خان مقرر بود که ولی عهد حاکم صوبه خراسان مقرر میشد لهذا غازان خان بوزنجری ابن ارغون خان در خراسان بود و
امیر نوروز بیگ بملازمت او بسر می‌نمود وقتیکه ارغون خان بوقا را بیاسا رسانید امیر نوروز بیگ از وی تخلف جسته به بلاد
مغرقی رفت وبر غازان خان لشکر آورده راه غلط کرد وبیورت بوقا بر غوچی افتاده از او جنگید وفتح یافت وتا مدود

خرقان تسلط کرده شاهزاده گیسو را نشانید و یرلیغها بنام او نوشتن گرفت چون غازان خان برین حادثه وقوف یافت بر دفع امیر نوروز بیگ همت گماشته و درین معرکه از افواج شهزاده غازان روی بهزیمت نهاد و نزد شهزاده قیدو خان بمغولستان رفت و قیدو ویرا نوازش کرده فرمود تا والیان الوس جغتائی نیز باو بطریق استمداد مبذول دارند و امیر با لشکری آراسته متوجه خراسان گردید و شاهزاده قتلق شاه و قتلق تمور و غازان خان بهادر را بدفع او مامور نمود و در میان ایشان حربی سخت واقعشده و امیر منهزم شده بسوی سیستان رفت و در سنه اربع و تسعین و ستمایه با اورنگ تیمور امداد قیدو خان مدد لقتی بهم رسانیده و با او بر سپاه میور اغلن تاخت و بسبب کثرت اعدا عنان از معرکه برتافت و یرلیغ بنام اورنگ تمور نوشتن گرفت و نیشاپور را محاصره کرد اما درین اثنا اورنگ تمور نیز ازو متوهم شد و قصد او نمود امیر نوروز قصد او دریافته از و رمیده بدرستی و سفیری بخدمت شهزاده غازان خان فرستاده عفو تقصیر درخواست نمود و غازان خان در آن زمان اطاعت او غنیمت شمرده یرلیغ استمالت فرستاد و امیر حاضر شده با هم گرو پیمان بستند چون بایدو خان از کیخاتو خان برگشته امرای عاصی ویرا گشتند و غازان خان با امیر غازی نوروز مشورت کرده امیر گفت که امید آن است که بقوت تیغ آبدار شهریار را برادر اورنگ خانی بنشانیم و اعدا را آواره دشت عدم سازیم اما شهزاده را باید که گرد کفر را به آب اسلام از دل پاک بشوید و شاهزاده نیز میلی بدین معنی داشت بحضور حضرت شیخ صدر الدین حموی زبان بکلمه طیبه گویا گردانید و دل از ظلمت کفر صاف فرمود و مغولان بسیار همدران روز باوی موافقت نمودند و دین بیضای محمدی را اختیار کردند و شهزاده بسلطان محمود غازان خان ملقب شده و به بایدو خان پیام داد که امرای عاصی را بسپارد تا بر وفق یاسائی چنگیزی بسزا رسانیم و با لشکری گران متوجه او گردید امیر نوروز بیگ با شش هزار سوار بر سر تو کال منعلای بایدو خان رفت و بر او ظفر یافت و بایدو خان و غازان خان بعد نامه و پیام یکدیگر را دیدند و غازان خان استشمام روائح غدر کرده با امیر نوروز راه فرار اختیار نموده از آن ورطه خلاص شد و امیر نوروز بایلچیگری نزد بایدو خان آمده باز نمود که ما از مکر اعدا ایمن نبودیم ازین وجه بغیر اجازت راه سفر پیمودیم اکنون اگر فارس و عراق را بما گذارند در آئین خویشی جای دارد و بایدو خان امیر نوروز را رخصت نداده او بدمدمه و افسون ویرا بقابوی خود آورده بوعده گرفته آوردن غازان خان رخصت حاصل کرده راه خود گرفت و با لشکر گران غازان خان را همراه گرفته متوجه بایدو خان گردید و اکثر امرای عظیم القدر از بایدو برگشته بقول و پیمان نوروز بیگ به غازان خان پیوستند و بایدو خان فرار ورزیده گرفتار شد و امیر نوروز بیگ اورا الغرمان بادشاه بکشت و کلیساهای نصاری و دیر مجوس که درین زمان بسیار بنیاد نهاده بودند غارت نمود و غازان خان بر تخت نشسته فرمان داد که جمله مغولان از صغیر و کبیر ایمان آرند و هر که درین باب اهمال ورزد سرش از تن بردارند و در میان سکه کلمه طیبه نقش نمودند و آل تمغا و پایزه و یرلیغها را از شکل مربع مستدیر فرمودند و خان یاسامیشی لشکر و انتظام مال و ملک مفوض به امیر نوروز کرد و پسر براق اغلن جغتائی برین حدود

لشکر کشید بسبب تبادل چند بادشاه در اندک زمان کار این مملکت پریشان بود اما امیر نوروز زرے از اعیان تبریز بقرض گرفته تجهیز لشکر نمود و در نواحی هرات با سپاه جغتائی جنگ درداد و ظفر یافت و حل و عقد امور دیوانی و آل تمغا که منصبے بزرگ است مفوض به امیر حاجی بیگ اویرات برادر امیر نوروز بیگ گردید و همدرین زمان غازان فرمود که امیر بخراسان رفته انتظام نماید و در راه امراے غدار قصد او کردند و او از مدد بخت بیدار خبردار شده خیام را خالی گذاشت و در کمین ایستاده چون السیتیمور و ارسلان و سوکا دیرلاکه صلاح نموده بودند که امرائے اول الذکر بادشاه را بکشتند و آخر الذکر امیر نوروز را بعدم رسانند چون سوکا بعزم شبخون رسید امیر نوروز از کمین بیرون جسته او را منهزم ساخت و بادشاه را نیز با امراے باغی جنگے واقع شده امرائے غدار هزیمت یافتند و درین دار و گیر بمدت یکماه پنج شهزاده انا و یماق بوزنجری وسی و هفت امیر کبار بقتل رسیدند +

خرابی احوال امیر نوروز بیگ ابن ارغون آقا اویرات و شهادت او بنامردی ملک فخر الدین کرت والی هرات

چون امراے مغول با امیر نوروز دل صاف نداشتند و در انتهاز فرصت مے بودند چون امیر بخراسان رفت و بادشاه از بغداد به همدان به نیت شکار یکماه شتافت دشمنان امیر خصوصاً صدر جهان وزیر امیر را بدوستی سلطان مصر متهم داشته از زبان او نامها به بادشاه مصر نوشتند که بادشاه ما مسلمان است اما مراد تقویت دین مالغ مے آیند و من به متعلقان خود براے اطاعت شما نوشته ام و قیصر نام ملازم او را از نقیه و مکتوبها در جامه او پنهان نموده و همچنین خطے از امیر بنام امیر حاجی برادر او نوشتند و صدر الدین زنجانی وقت میخواری در گوش اغذات او پنهان نمود چون بغاوت امیر نوروز گوشگذار بادشاه کردند و بموجب فرمان امیر حاجی و قیصر را گرفته آن مکاتیب که مخالفان پنهان نموده بودند بر آمدند و بادشاه فرمود تا جمیع برادران و متعلقان امیر نوروز را که در عراق بودند بیاسا رسانند و امیر سونتای و مرقدای را با لشکرے به خراسان فرستاد تا امیر نوروز را نیز بسزا رسانند و امیر قتلق شاه را نیز در پس او روان کرد و امیر نوروز خبر یافته از نیشاپور متوجه هرات گردید و بیک فرسنگی هرات رسیده روے بامرائے خود نموده گفت که ملک فخر الدین کرت داماد من است و خواهر برادرم بوے داده ام و دستگرفته من است میخواهم که نزد او پناه برم و امرائے او سر ازین رائے باز زدند و گفتند که حصار و قلعه مغول صحرا است و اعراب نیز گویند که حصون الحرب الخیل و السلاح و امیر درین چهار دیواری خود را نباید بسازد و بر قوم کرت اعتماد نباید امیر روے گردانیده گفت که هرکه از شما خواهد برود من بر ملک اعتماد دارم میروم و همدرین روز امیر با امرائے بادشاه مصاف داده بود و از ان معرکه بدین جا رسیده امرا و لشکرش عنان برتافته سوے مرغاب رفتند و امیر با چهار صد سوار که جان خود بجان او بسته بودند بهرات رفت و ملک فخر الدین اعزاز بسیار نموده در قلعه اختیار الدین فرود آورد و امیر قتلق شاه بسرعت در هرات آمده محاصره نمود و بملک نوشت که امیر نوروز زیر البساط در شهر هرات و خراسان در سر این کار برباد خواهد شد و ملک نامه را پیش امیر نوروز برده بنمود تا امیر را اعتماد بسیار دست داد

مقربان امیر صلاح دادند که از قلعه بیرون آمده بر دشمنان تازیم و خود را ازین قید خلاص سازیم یا بعهد و پیمان نزد تغلق شاه برویم امیر گفت که بر او اعتماد نیست و ما را هیچ جائے بهتر از هرات نخواهد بود در مضان و برخی از مقربان او گفتند که اگر درین جا بودن منظور است ملک را بگیریم و حصار را بقبضه خود آریم چه اگر غوریان دغا کنند با مقاومت نتوانیم کرد و پس ازین هنگامه ترمیت کردن ملک آسان است اما امیر او اعتماد نکند که او با امیر سونتای عهد کرده است و امیر را به دشمنان خواهد سپرد امیر نوروز قبول کرد گفت که معاذ الله که از من نسبت فخرالدین عذری آید که جزاے مکاران عذاب سخت است و آخر ملک گرفتن امیر را بخود قرار داده و نیز یکے از متعلقان او گفتگوے امیر و متعلقان او بملک رسانید بهرحال ملک با امیر گفت که چون درین شهر مردم از هر صنف هستند مبادا فوجے در را بر دشمنان بکشایند بر هر در معتمدان خود را باید فرستاد و امیر غافل شده همه مقربان خود را بدروازها فرستاد چون زیاده از چهار کس نزد او نماند ملک طائفه از امرائے غور را فرستاد و ایشان هر یک درے گرفته بالا رفتند و امیر تیر بسپاه دشمن مے انداخت ناگاه زه کمان او گسیخت و امیر از غضب کمان را بزمین زد و امرائے غور رسیدند و گفتند که در پیش امیر چپر بندیم تا آسیب تیر نرسد و امیر گفت که در فلان موضع به بندند و خود به بستن زه کمان مشغول شد یلدوز نام امیرے گرزے بر شقیقه او زد و دیگران هجوم آوردند و بگرفتند ملک امرائے او را خبر داد که امیر بمصلحتے شما را مے طلبد بدین حیله ایشان را بدست آورده جمعے را گشت و فرقه را در چاه افگند و امیر را گرفته به تغلق شاه منکغوت سپرد او در همان مقام بقتل رسانیده و این واقعه در بست و دویم شوال سنه ست و تسعین و ستمایه واقع شد و فخرالدین کرت عریضه بپادشاه نوشته درخواست که او را از آمد و شد اردو و ملازمت امرا معاف فرماید تا کوچ دهد و بر جادهٔ اطاعت مستقیم باشد بادشاه یرلیغ داد و در زمان شمس الدین کرت پدر فخرالدین او را محبوس کرده بود و امیر نوروز بملک شمس الدین سفارش نمود تا فخرالدین را خلاص کند ملک گفت که من از ناصیه این پسر غدار شرارتے بسیار مے بینم صاحب خطے بنویسند که اگر ازین پسر غدرے و باکارے واقع شود عهد آن در دنیا و عقبیٰ بروے باشد امیر نوشته داد و فخرالدین را خلاص کرده دختر برادر خود بدو داد آخر از دست او این چنین بیوفائی دید و جمیع برادران و متعلقان امیر نوروز در عراق و هرات کشته شدند سر امیر با دراردو رسانیده بر سر دار کردند شاعرے بدین اشاره کند ؎ با عیش شها طبع تو آمیخته باد + وز خنجر تو تیغ عدو ریخته باد + هر سر که نه همسر مرادت باشد + همچون سر نوروز در آویخته باد + ارغون آقا پسر امیر نوروز بیگ بود بعد انتقال سلطان ابوسعید بهادر خان در مازندران طغا تیمور خان را بر تخت نشانید و بعد ازان بر طوس متولی شد و در مشهد طوس متقل گردید و بعد ازانکه طغا تیمور خان کشته شد سلطنت طوس از دست ارغون آقا و پراث بدر رفت +

اویماق کرلکوت

اویماقے شریف است معلوم نشد که از قیات است یا در لکین اما قومے شریف است و ازین دو قوم بیرون نیست ازین قوم امیر حمید کرلکوت از امرائے توغلوق تمور خان جغتائی بادشاه مغولستان بود چون خان در سنه اثنی وستین وسبعمایه بماوراءالنهر آمد امیر حمید سعی کرده یرلیغ ایالت کش و قوم

برلاس بہ صاحبقران امیر تیمور گورکان رسانیدہ و پسر او امیر جلال کرکوت ہم از امرائے صاحبقران بود چون در سنہ ثلث و تسعین و سبعمأیہ لشکر صاحبقران با توقتمش خان اوزبک مقابل شد امیر جلال در رکاب بود و صاحبقران بنفس نفیس با چندکس از امرا از آب گذشتہ روئے بمخالفان آورد و امیر جلال با سی کس بر سہ توسون دشمن حملہ آورد و داد مردی و مردانگی داد و شجاعت بسیار ازو بظہور رسید و صاحبقران او را بسجلد و ئے این مردانگی و شجاعت بعہدہ جلیلہ ترخانی بنواخت و این عہدہ درمیان مغولان انتہائے عنایت است و ترخان عبارت است از عنایتے کہ ترخانیان را تا نہ پشت از جمیع مطالبات دیوانی معاف دارند و تا نہ گناہ از ایشان و اولاد ایشان نہ پرسند و غنائم را بر ایشان مسلم دارند و وقت آمد بحضور پادشاہ بہر وقت کہ خواہند بیایند حجاب امتناع نہ نمایند +

اویماق ارکنوت

تحقیق نشد کہ از قیات است یا در لکین اما از اویماقہائے شریف است از این قوم امیر حاجی بیگ ارکنوت در مغولستان نوئینی بزرگ بود و دران زمان شاہزادہ عمر شیخ میرزا از جانب صاحبقران در تاشکند مے بود انکا تور ارکنوت برادر امیر حاجی بیگ دو مرتبہ از مغولستان بہ سیرام و تاشکند لشکر کشید و شاہزادہ را شکستہ بدر رفت امرائے این قوم صاحب عزت و شوکت و اہل والوس بسیار بودہ اند +

اویماق بہ بعیت

از اعظم اویماقہائے مغول است اگرچہ معلوم نشد کہ از کدام کس برآمدہ و از قیات است یا از لکین اما بظاہر از قیات مے نماید و امرائے این قوم در ماوراء النہر بدربار سلاطین جغتائی قدر و منزلت بسیار یافتہ اند چنانچہ در زمانیکہ تخت سلطنت الوس جغتائی بہ قزان سلطان خان جغتائی زینت یافت آن بادشاہ ابواب جور و جفا بر روئے رعایا گشادہ خونریزی با فراط نمود امرائے عظیم الشان و نوئینیان بزرگ از وے چندان خائف و متوہم گردیدند کہ ہر کرا از امرائے الوس کہ بقرلیائے طلبید وے از غایت بیم و ہراس مراسم وصیت بجائے آوردہ و دست از جان شستہ رفتے و خان در شہور سنہ ثلث و ثلثین و سبعمایہ بمطابق تخاقوائیل بر تخت نشستہ بود امیر قزغن از قوم بہ بعیت کہ از عمدہ امرا بود یاغی شدہ و بہ تجہیز و ترتیب لشکر پرداختہ عزم محاربت نمود و در سنہ ست و اربعین و سبعمأیہ در صحرائے قریہ زنگی سحاریہ واقع شدہ بزخم تیرے کہ از شست خان کشاد یافت چشم زخمے بچشم امیر قزغن رسید و لشکرش منتشر شدہ و بار دگر در سنہ سبع و اربعین جنگیدہ ظفر یافت و وے را از میان برداشتہ بیان قلی خان جغتائی را بر تخت نشانید و خود متصدی حکومت شد و وے در سنہ تسع و خمسین و سبعمایہ در شکارگاہ از دست داماد خود شہید شد امیر عبد اللہ پسر امیر قزغن بجائے او نشست و بیان قلی اغلن را بطمع خاتونش از میان برداشت و خود نیز از دست امیر بیان سلدوز محروم الحکومت گشت پسرش امیر مسلا بہ بعیت بود و پسر امیر مسلا امیر حسین بود و وے متصدی حکومت بلخ گردید خواہرش در حبالہ نکاح صاحبقران امیر تیمور گورکان بود مدتے با صاحبقران موافقت داشتہ از مخالفان مینگسید آخر چہرہ محبت و مصادقت بناخن مخالفت خراشید و خاک نامردمی در دیدہ مروت پاشید و ہم بحرب انجامیدہ امیر حسین محصور گردیدہ

امیر گردید و شربت ناگوار مرگ چشید خواند سعید و نوروز سلطان ابنای او نیز کشته شدند و جهان ملک و خلیل ملک دو پسر دیگر او سرور بادیهٔ ادبار کشیده سوی هندوستان شتافتند و بعد ازان نشانی از ایشان نیافتند +

اویماق اوزنات

اویماقی است که بر آمدنش معلوم نیست اما از قیات و درلکین بیرون نیست ازین قوم امیر قتلغ پور الدای اوزنات داماد امیر قزغن بود که در سنه تسع و خمسین و سبعمایه مطابق ایت ئیل امیر قزغن را کشته خود نیز در حوالی قندز به تیغ انتقام در گذشت - +

اویماق منگغوت

نوسیت شریف و از معظم اقوام شمرده میشود معلوم نشد که از قیات است یا درلکین اما بیرون ازین هر دو نیست و این قوم را صاحب ظفرنامه منغوت می نویسد و دیگر مورخان منکغوت مینویسند ظاهر است معلوم میشود که در اصل لفظ منکغوت خواهد بود اما بعد ازین کاف موقوف شده منغوت گفتند و همان رائج شد ازین قوم امیر قتلغ از امرای سلطان محمود خان بوزنجری بود چون امیر نوروز یاغی شد بفرمان بادشاه بنابر تادیب او مامور شده بهرات رسید و ملک فخر الدین کرت والی آن جا خاک در دیدهٔ مردمی انباشته با وجود رعایتی که از امیر نوروز دیده بود امیر را گردن زده سرش حوالهٔ امیر قتلغ شاه نمود و هم ازین قوم امیر کیک منغوت از امرای معظم اُرسخان بود و وی بادشاه دشت قبچاق بود وقتیکه توقتمش خان اوزبک پیش صاحبقران آمد امیر کیک بطلب او آمده و چون توقتمش خان بر الوس جوجی دست یافت امرای منغوت پیش او اعتبار تمام یافتند و آخر از صاحبقران برگشت اگرچه امرای دیگر ازین مخالفت او مخالفت داشتند اما امرای منغوت و برابرین احسان فراموشی ترغیب و تحریص نمودند و در سنه تسع و ثمانین و سبعمایه لشکر با ذربایجان کشیده منهزم گردید +

اویماق کرایت

تحقیق نشد که از قیات است یا درلکین اما بشرافت و نجابت ممتاز است و امرای این قوم هم در حرب اونگخان با چنگیز خان جنگیده مدند و بیشتر کشته شدند و حاکم این قوم باز با حاکم تایمان همعنان شده مکرر جنگید اما کاری نکشوده ازین قوم الغ تغتمور منغلای لشکر توغلوق تیمور خان جغتائی بود وقتیکه او بما وراء النهر لشکر آورد و امرای این قوم در عهد سلاطین برتبهٔ امارت و ایالت سرافراز بوده اند +

اویماق تنکت

اویماقیست عظیم و در مغولستان بکثرت ایل و الوس منفرد است اگرچه معلوم نشد که از قیات برآمده است یا درلکین اما در شرافت نسب مشهور است بعهد قاآن اعظم چنگیز خان حاکم این قوم شندرقو تنکت علم مخالفت برافراشته بود و پنج لک مرد گرد آورده بجنگ برآمد حریف بغایت صعوبت واقف شده چون ستارهٔ اقبال بوزنجریان بر چرخ عروج طالع بود شندرقو منهزم شد و سه لک مرد او از دست لشکریان چنگیز خان کشته شدند و شندرقو ملتجی و معذرت خواه شده خواهان قرابت گردید تا قاآن طبل رحیل کوفت و ایلچیان وی را بوعده مسرور نموده شندرقو را طلبید چون زمانهٔ مرگ چنگیز خان در رسید بفرزندان نصیحت کرد که مرگ مرا پنهان

داریدتا شندرقو بامید مصاهرت بیاید باید که او را معه همراهیانش به تیغ تیز بگذرانید که وقت و دشمن هر بار بدست نیایند و دشمنی مثل شندرقو را رایگان از دست نتوان داد که اگر او زنده ماند شما را آرام ندهد و شندرقو نیز بر سیری اجل بی خبر در رسید و شاهزادگان و نوئینان امتثال وصیت خان بزرگ نموده وی را معه تمامت خویش و اقارب از هم گذرانیدند +

اویماق حاجرات

توییست در مغولان و احوالش زیاده برین معلوم نشد که جاموقه نام حاکم این قوم با اویماق نائمان پیوسته با چنگیز خان جنگید و جاموقه در شجاعت و دلبری نظیر نداشت و بعد حرب و ضرب بسیار گرفتار شده وی را پاره پاره میکردند و بکمال دلیری و استقلال جان داد و بقطع هر عضو میگفت که اگر شما بدست من گرفتار میشدید بهمین طور پاره پاره می نمودم و چون جلاد یک عضو را قطع میکرد عضو دیگر را پیش می نمود +

اویماق تومات

بعضی مورخان این را قومات بقاف مینویسند و احوال این قوم همین قدر معلوم شد که با قاآن اعظم چنگیز خان مخالفت کردند و با نویان و برغل نویان بر تادیب این قوم رخصت یافتند و بعد حرب و فتح یافتن کشته شدند و این قوم در حدود ختا یورت دارد +

اویماق لمرکت

این قوم نیز مثل تومات غیر محقق است اما حاکم این قوم با تایانک خان نائمان در ساخته با قاآن اعظم جنگید +

اویماق نائمان

توییست در میان مغولان اما دریافت نشد که از کدام قبیله برآمده و امرای این قوم اکثر بسلطنت بعضی از بلاد رسیده اند چنانچه در زمان قاآن بزرگ چنگیز خان حاکم قوم نائمان تایانک خان نائمان بود و خان بزرگ در سنه ستمایه با او جنگید و تایانک خان مجروح شده بمرد و پسر اینانج خان بود و بعد مرگ او بویروق خان برادرش و کوشلوک از صدمات لشکر یوز نجری از مغولستان به ترکستان رفت و گورخان قراختای پادشاه آن جای وی را به مصاهرت خود سرافراز ساخت و او کفران نعمت ورزیده با سلطان محمد خوارزم شاه در ساخته با خسر باغی شد و ملک او بچنگ آورد کاشغر و ختن بدو قرار گرفت تا جهت نویان بحکم چنگیز خان جهت سزای اعمال او مقرر شد و بعد حرب و ضرب در بدخشان خونش ریخت و بویروق خان که بحرب لشکر قاآن چنگیز خان مشغول بود بذریعه سنگ مطهر که جده تاش ورا گویند برف و باران خواست و همان برف و باران لشکرش بخاک هلاک افتاد و در عصر صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان برلاس امیر اقبوغا بهادر نائمان از امرای بزرگ صاحبقران بود و پسرش بیان تمور بحکومت شبرغان ممتاز بود و تمور خواجه پسر دیگرش در سنه ثلث و تسعین و سبعمایه بحکومت حیراق سرافرازی یافت و امیر اقبوغا و پسرانش در اکثر حرب و ضرب برکاب صاحبقران بودند و مردانگی ها نمودند امیر محمد خواجه نائمان در اوائل عهد صاحبقران حکومت شبرغان می نمود لطف الله این بیان تمور ابن اقبوغا و تمور خواجه عمش در سنه سبع و تسعین و سبعمایه که صاحبقران را با اوزبک جنگی سخت

واقعشد مردانگی ها نمودند و بهلول پسر بیان تیمور ابن آقتیمور غاد فتیکه در راندگان واخشی وطراز دکما قنقر تاختن به شاهزاده ابراهیم سلطان ابن الغ خان سعید شاهرخ سلطان بهادر عطا شد برکاب او بود +

اویماق درمان

اویماقیست در میان مغولان معلوم نشد که از کدام قوم بر آمده اما وقت خروج چنگیز خان با اقوام تاتار و قیقین و سالجوت پیوسته با خان جنگیدند و بعد از فتح بر نا ثمان ایل شدند +

اویماق سلدوز

از اقوام شریف مغول است اما به تحقیق نرسید که از قیات برآمده است یا در لکین یکین برون ازین دو قوم نیست امراے این قوم بمراتب جلیله سرافراز بوده اند و قرابت و وصلت با بادشاهان عظام و اقوام شریف النسب نموده اند وقتیکه امیر قزغن به بیعت سلطنت ماوراء النهر از غزان سلطان خان بگرفت و بیان قلی اغلن را بر تخت نشانید و امیر عبد الله پسر امیر مذکور و بر گشت امراے عظام ازین حرکت بر آشفتند و امیر بیان سلدوز توفیق انتقام یافته و امراے خاندان برلاس نیز یار شدند و امیر عبد الله انهزام یافت امیر بیان خود متصدی امور حکومت و حفاظت مملکت گردید ترکے فرزانه بود و امیرے مردانه اما به باده گلفام و سیمتنان سیم اندام شغفی تمام داشت چنانکه در هفته روزے نبود که سرش از گردش ساغر پر مل ایمن و مجلس از رقص سیمینان چنگل خالی باشد امراے اطراف سر از ربقه الطاعت او باز کشیدند و تغلق تیمور خان جغتائی از مغولستان و امیر حسین به بیعت از کابل لشکر بر آوردند و سلدوزیان از بیغتیان منهزم شده پیش خان جغتائی رفتند و خان فرمود تا امیر بیان را گردن زدند و این واقعه در سنه اثنی و خمسین و سبعمایه روداد

امیر اولجاے بوغا سلدوز در بلخ استقلال یافت و امیر تغلق و امیر شیخ محمد سلدوز هر دو از معظم امراے قران سلطان خان جغتائی بادشاه ماوراء النهر بودند امیر منگلی بوغا سلدوز از امیر جلیل القدر بود در همان اوان دختر امیر بیان سلدوز الوس آغا بعقد امیر حسین همشیره امیر قزغن بود سری ماست و آق تیمور سلدوز از امراے همان زمان از اخر عهد جغتائیه در ماوراء النهر بودند و در آغاز کشورگیری صاحبقران گهے بموافقت و گهے بمخالفت میگذرانیدند و تومان سلدوز بعد کشته شدن امیر بیان بفرمان خان متعلق به امیر آق تیمور گردید و پسرش امیر شیخ تیمور از امراے صاحبقران امیر تیمور بود و امیر خان سعید سلدوز امیر صاحبقران بود که بعد فتح هندوستان به ... سلطان محمود بادشاه هند مقرر شد و منگلی بوغا سلدوز نیز در امراے صاحبقرانی بوده در سنه ثلث ثمانمایه به محاصره بغداد کشته شد پیر علی سلدوز نیز از امراے معظم صاحبقران بود و قومے دیگر ازین قوم سلدوز پیدا شده و در الوس هلاکو خان ایشان با علاے مراتب سلطنت ترقی نموده اند و کاروبار ایران و عراق را باختیار خود فرموده اند ذکرش خواهد رسید اما پیر علی سلدوز بعد انتقال صاحبقران از الوس ابابکر میرزا جدا شده با سلدوزیان به قرا یوسف قراقونیلو ترکمان پیوست چون شاهزاده مقابل شد قرا یوسف که اعتماد بر امراے پرورده نعمت برلاس نداشت گفت که اے یاران قوم من ترکمان است و دعوے سلطنت ندارم و ییلاق من الاطاق و قشلاق من دیار بکر شما حق صاحبقران را نگاه دارید و نزد شهزاده بروید پیر علی و دیگر امرا که از حرکات شاهزاده رنجیده بودند از جاے حرکت نه نمودند و برفاقت ترکمان سوگند خوردند و شهزاده منهزم شد

مهرعلی خان سلدوز از امرائے اکبر بادشاه گورکان بادشاه هند بود بمرتبه هزار و پانصدی سرافراز بوده فقط ✚

چوپانی سلدوز

چوپانی توصیبت که از سلدوز برآمده و وجه تسمیه او چنان است که امیر ملک توران بهادر سلدوز از امرای تومن سلدوز در روزگار سلطان محمود غازان خان و اولجایتو سلطان بوزنجری از معظم نوئینان بود

بعد او پسرش امیر چوپان سلدوز در عهد سلطان ابوسعید بهادر خان بوزنجری امیر معظم بود و سلطان را بوجه جوانی با تکلان خاتون که بعضی دیگر بغداد خاتون نویسند دختر امیر چوپان عشقی پیدا شد و سلطان با امیر چوپان در مقام عنایت شده یکی از پرده نشینان سرادق خاندان بادشاهی را که خانزاده دولندی نام داشت زینت آغوش نوئین مدهوش نمود و ازین نسبت سر افتخارش از اوج آسمان درگذشت و هرچند بادشاه خواست که بغداد خاتون دخترش در پرستاران خانی داخل شود امیر منظور نکرده آن نوگل گلستان خوبی را با امیر حسن ایلکانی جلایر عقد بست چون در توره چنگیزی که شاهان مغول بهر مذهب که باشند تعمیل احکام آن قانون مقدم میدارند مقرر است که هر خاتون که منظور نظر قاآن گردد شوهرش وی را بجرم سلک بادشاهی فرستد و از وی طلاق کند امیر چوپان باوجود زیرکی سر ازین کار باز زده شاه را به بغداد و بغداد را به قراباغ فرستاد و سلطان که جوانی بست ساله بود و تیر محبت بغداد سلدوز در سینه او تا به سوفار نشسته بود دید که حوالی امیر چوپان ازین مطلب درگذشته بمقام بے عنایتی آمد و امیر بملاحظه عواقب امور که اول بایستی اندیشید رخصت خراسان گرفته بدر رفت و درین اثنا ایلچی قاآن مغولستان با خلعت امیر الامرائی نزد وے رسیده مایه غرور و پندار او گردید و بادشاه امیر سونتای و امیر علیشاه وزیر و امیر دولت شاه وغیره را بامداد خود طلب فرمود و دمشق خواجه پسر امیر چوپان که با قمای سلطان اولجایتو نرد عشق مے باخت بفرمان بادشاه کشته شد و امیر چوپان با امیر اکرنج و امیر محمود بیگ و امیر محمد علی و امیر جیجک امیر نوروز بحرب بادشاه با هفتاد هزار سوار تا قومار رسید امیر محمود و جیجک با سی هزار سوار از معسکر او تخلف جسته به سلطان پیوستند و امیر چوپان ملاحظه این حال نموده فرار بر قرار اختیار ساخته امیر طغا که بنگامیشی او مامور شد و باوجود آنکه امیر چوپان در محفل خود طعن بر امیر نوروز بیگ او برانداخته نمود که بملوک کرت پناه برد که آب و گل ایشان از مایه دغا و نامردمی خمیر نموده اند و آخر ایشان وی را حواله دشمن نمودند و خود نیز بگشتش تقدیر پناه بملوک کرت برد و ملک غیاث الدین کرت غوری که امیر احسان هائے بسیار درباره او بتقدیم رسانیده بود و امید استمداد از او میداشت وی را در هرات جائے داد و در دل تخم دغا کاشته و خاک نامردمی در دیده مروت انباشته و بغفلت امیر چوپان سلدوز را بقتل رسانید و در سنه ثمان عشر و سبعمایه انگشت او که ناخن زیادے داشت به نشان بحضور سلطان فرستاد و امیدوار عاطفت سلطانی گردید جلاد خان پسر امیر چوپان را نیز آوند نگان در راه گشتند با ملک بخوف آنکه کار او بسبب بغداد خاتون صورت گیرد داد متوجه خون خواهی گردد او را شهید گردانید و سلطان بغداد خاتون را منصرف شده ملقب به خداوندگار فرمود و بخاطر او چون تابوت امیر رسید چهل هزار دینار برخرج محمل افزوده بمکه معظمه فرستاد و پسران او بسیار بودند دمشق خواجه که بسبب گذشته سر رشته زندگی او به عدم کشیده امیر و جلاد خان که همچون را جلاد خان هم

سے نویسند در راه کشته شد امیر حسین حاکم خراسان بود که در خوارزم کشته شد و تیمور تاش ابن امیر چوپان که حاکم روم بود بدست
ترکی نام شاه والی مصر کشته شد و امیر محمود ابن امیر چوپان که حاکم دیار گرجستان بود در تبریز جان داد و امیر سیورغان که
در دیار بکر بفرمان روائی مشغول بود بفرمان امیر ایلکان ابن امیر حسن ایلکانی جلایر کشته شد و امیر باغی باستی ابن امیر چوپان که
در تبریز از زندگانی سیر شد و سیوک و نوروز دو پسر دیگر بودند بالجمله جمیع اولاد امیر چوپان را بنام چوپان منسوب کرده چوپانی
سلدوز میگویند و بعد ازان همین نام بر ایشان مقرر شده قومے از سلدوز پیدا شد و نسب کسیکه به امیر چوپان رسد وے را
چوپانی گویند امیر حسن ابن تیمور تاش چوپانی سلدوز ابن امیر چوپان در ایران و آذربائیجان وغیره بادشاه شد و ملک اشرف پسر او
بدست جانی بیگ خان اوزبک گرفتار شده بقتل رسید و او را یک پسر بود و سلطان بخت بیگم نام دخترے بود که بادشاه اوزبک
ایشان را همرکاب خود برد - فقط +

قوم اپردی

از عمده اویماقات مغول است اگرچه بتحقیق نرسید که از قیات برآمد و یا درلکین اما در شرافت او شکی
نیست و بیرون ازین دو قبایل نیست امرائے این قوم در دربار سلاطین مغلیه به مراتب جلیله
سرافراز بوده اند و سلاطین عظام با ایشان قرابت و وصلت فرموده اند امیر خواجه محمد اپردی ازین قوم ما امرائے سلطان
قزان سلطان خان چغتائی بادشاه ماوراءالنهر بود و در معارکے که خان را با امیر قزغن رو نداده اند همراه امیر قزغن بوده مردانگی ها
نموده و در معارکه امیر قزغن و ملک هرات به نهایت دلیری و جرأت شهره گردید و ازین قوم امیر اولجایتو اپردی در همان زمان
در ختلان در سنه تسع و ستین و سبعمایه مستقل بود و آخر در سلک نیکو خواهان صاحبقرانی امیر تیمور گورکان داخل شد و در حرب
ملک فخرالدین حسین کرت والی هرات و امیر قزغن وے نیز در رکاب امیر قزغن بوده نهایت جلادت بتقدیم رسانید امیر کیخسرو اپردی
از معظم امرائے این قوم بود که تومان قتلغ بنت بیسون تیمور خان عم زاده توغلق تیمور خان چغتائی پادشاه مغولستان در عقد او
بود و امیر این مصاهرت استفاخر باوج عیوق مے افزود در سنه تسع و خمسین و سبعمایه در ختلان خیال استحکام و استبداد بدل
آورده و رقیه خانیکه دختر او بسلک ازدواج شاهزاده جهانگیر ابن امیر تیمور گورکان برلاس بود و سلطان بخت بیگم دختر
صاحبقران امیر تیمور گورکان با محمد میرکه ابن امیر کیخسرو نامزد بود و آن بدبخت باوجود اظهار عنایت و شفقت قشقه بغاوت
بر ناصیه حال خود کشید و بجزاے افعال گرفتار شده کشته گردید و امیر خواجه یوسف ابن اولجایتو بود و زنده چشم و اسلام ابنائے
محمد خواجه اپردی از اجلاء امرائے صاحبقرانی بودند در اکثر معارک شجاعت از ایشان بظهور رسید امیر املش و پسرش امیر بیگ
از امرائے اویماق اپردی بخدمت صاحبقران مے بودند - فقط +

قوم یسوری

از عمده اقوام مغول است اگرچه تحقیق نشد که از قیات است یا درلکین اما بیرون ازین دو خاندان
نیست و امرائے یسوری نیز در سلاطین بالخصوص در شاهان چغتائیه معزز بوده اند و قرابت این
قوم نیز با خاندان هائے بزرگ متحقق شده امیر خضر یسوری از اعاظم امرائے این قوم بود و در سنه تسع و خمسین و سبعمایه در مقام

تا گشت و سرپول منتقل شده کوس انا و لا غیرے نواخت و چند مرتبه و بارہا با صاحبقران جنگ رو بداده امیرے هوشمند بود و در صباحت شجاعت و فهم و فراست در الوس جغتائی مشهور بود چون بعد قتل امیر قزغن در الوس جغتائی طوائف الملوکی گردید و نوئینان ذوالاقتدار و امرائے کبار در پے همدگر افتادند و کسے نبود که یاسامیشی ملک چنانکه باید و شاید تواند نمود امیر بیان سلدوز و امیر عبدالله به بیعت را گریزانیده بمسند عیش و نشاط تکیه زد و از نهیب موکب جغتائی یعنے تغلوق تیمور خان راه فرار در پیش گرفت چون امیر حسین از کابل بآهنگ جنگ سلدوز روان گشت ایلچیان فرستاده از نوئینان عظام التجائے استمداد نمود اکثر امرا با وے یار گردیدند امیر خضر یسوری نیز رفاقتش درگزید امیر بایزید جلایر بصلاح همدگر نزد تغلوق تیمور خان رفته خان پیشتر مراجعت نموده بود امیر خضر باتفاق صاحبقران بحصار شادمان بجهت حرب سلدوزیان متوجه شدند و تعاقب امیر بیان تا بدخشان رسیده و آن ممالک مفوض به امیر حسین گردید و امیر حاجی برلاس که در امارت کش و ایالت اویماق برلاس تعلق بدو داشت بوهم و هراس بے قیاس بخراسان رفت و باستماع مراجعت خان به تختگاه خود عازم وطن گشته با امیر بایزید جلایر در ساخته بر امیر خضر تاخت صاحبقران امیر تیمور گورکان که از پیشگاه خان بایالت قوم برلاس ممتاز بود با یسوریان آمیخت و درین جنگ نسائم فتح و ظفر بر پرچم اعلام امیر خضر وزید و امیر حاجی سوئے سمرقند راهی شد و امیر خضر در نگامیشی ایشان روان شده در اثنائے دوادوش اکثر لشکر برلاس به امیر حاجی پیوست و امیر خضر بدین سبب توهمے از صاحبقران بهم رسانید چون در رکاب صاحبقران غیر از امیر جاکو دیگرے نماند صاحبقران نیز با امیر حاجی پیوست چون همائے دولت و اقبال سایه صاحبقران بر مفارق امیر حاجی و امیر بایزید سایه انداخت هر دو امرائے عظیم القدر بدین دولت عظمی مستظهر و مستبشر گشته باتفاق آن شهنشاه گردون اساس متوجه حرب یسوریان گشتند و از عقبه کش گذشته به موضع سرونش تلاقی فریقین اتفاق افتاده امیر خضر هرچند دست و پا زده خواست که بدستگیری دلاوری و شجاعت خود را به ساحل نصرت رساند نتوانست و هزیمت را غنیمت شمرده جان از آن مهلکه بدر برد و امیر حاجی و بایزید جلایر بحکومت اشتغال ورزیدند و دختر امیر خضر یسوری اسلام آغا در عقد امیر حسین به معیت بود که بعد قتل او بنکاح صاحبقران رسیده و دختر پسر امیر خضر در حبالۀ نکاح پسر صاحبقران بود و اسم او بخت ملک بود و او دختر امیر الیاس ابن امیر خضر بود و او در عقد نکاح شاهزاده محمد جهانگیر پسر اکبر صاحبقران امیر تیمور گورکان بود و از بطن آن خاتم عالی مقدار امیرزاده پیر محمد جهانگیر در سنه سبع و سبعین و سبعمائه مطابق لوی ییل تولد شد و امیر خضر یسوری را دو پسر بودند یکے امیر الیاس بود و دیگرے امیر ابو اسحاق یسوری بود و بعد از ارتحال صاحبقران ولیعهدی بر امیرزاده پیر محمد ابن شاهزاده جهانگیر مقرر بود اما صورت نه بست و در شاهزادگان گورکان اختلافی پدید آمد امیر حاجی محمود شاه یسوری امیرے نامور چون تغلوق تیمور خان جغتائی آهنگ ماوراءالنهر فرمود امیر حاجی محمود با فوجے از دلیران یسوری متعلقان او بود و بعد از آن در امرائے صاحبقرانی رسیده و در محاربه مازندران و دیگر محاربات شجاعت و مردانگی بسیار از و بظهور رسید امیر علی یسوری نیز از امرائے تغلوق تیمور خان بود و امیر بهرام یسوری از عمده امرائے صاحبقران بود و دیگر امرائے این قوم بسیار گذشته اند و بهمین قدر اکتفا رفت +

اویماق سانقین

اویماقی شریف است و تحقیق نشده که از قیات است یا درلکین اما بیرون ازین دو قبایل نیست از امرائے این قوم الغ سانقین و کبجیک سانقین از امرائے ارس خان اوزبک پادشاه دشت قبچاق بودند و امیر عیسی سانقین از امرائے توقتمش خان اوزبک بمزید عزت و شوکت و مردی و شجاعت در الوس جوجی منفرد و مشهور بود. +

اویماق قراؤناس

قومیست در مغول معلوم نشد که از کدام قوم برآمده اما در دلیری و خونریزی در اقوام مغلیه مشهور است و در زمانه ارغون خان ابن اباقاخان این قوم با سنمداد و برخاسته و ارغون خان تغاچار نام امیرے را به ترتیب و تجهیز طائفه قراؤناس منفرد کرده و آنچه بعد ازین قوم بدرجه خانی رسید امیر چوپان قراؤناس از امرائے این قوم بود که در عهد سلطان ابوسعید بهادر خان از امرائے اعظم بود و از سلطان یاغی شد و همراه دیگر امرائے یاغی مقید شد امیر ملک قراؤناس از امرائے عهد قزان سلطان خان جغتائی والی ماوراءالنهر بود که در محاربه قرا شی همه امیر موسی تایجوت از پیش صاحبقران امیر تیمور گورکان منهزم شد و قراؤناس را بتخفیف الف قرؤناس نیز مے نویسند و این قوم در نهایت دلیری و بیباکی و خونریزی و سفاکی مشهور بود. +

اویماق بسبود

اویماقی شریف است معلوم نشد که از قیات است یا درلکین اما امرائے او بمراتب علیه رسیده اند امیر بولاد و امیر آقبوغا بسبود از امرائے قزان سلطان خان جغتائی پادشاه ماوراءالنهر بودند که با امیر حسین و صاحبقران جنگیدند و امیر شیخ علی بسبود از امرائے طغا تیمور خان بوزنجی بود وقتیکه خان بقتل رسید و کمر فرزند سربداران درجه شهادت یافت امیر شیخ علی [illegible] بود ناچار با پسر خود رخت فرار بربست و در نشابور رسیده کشته شد امیر ولی بسبود پسرش در آنجا چندے باوبرش گذرانیده اندکے قوی حال شد و ایالت مازندران بدست آورد تا در سنه ست و ثمانین و سبعمایه لشکر گورکان برلاس چون سیلاب بلا بر سرش رسید و در استرآباد بحرب صاحبقران پای ثبات فشرده آخر هزیمت یافت و به رستمدار گریخت امرائے برلاس در تعاقب او بودند تا بهمدان در سنه ثمان و ثمانین و سبعمایه گرفتار آمده آب فنا از چشمه تیغ نوشید امیر سعید بسبود که با قوم خود با قوم بورالدای منضم شده از قهرمان جهانستان پناه بهندوستان برد چون پرتو آفتاب علم صاحبقران بر آن ممالک نیز رسید چاره غیر از عذر و التجا ندیده در پائے امرا افتاد تا از تقصیرش درگذشتند و باز به وطن مالوف معاودت کرد امیر آقبوغا بسبود امیرے بود از قوم بسبود بعد از فرار امیر سعید صاحبقران ایالت قوم بسبود به او سپرد. +

قوم بهرین

اویماقیست شریف و نجیب معلوم نشد که از قیات است یا درلکین اما از قوم هائے شریف است و بیرون ازین دو قوم نیست امیر دوسا بهرین و امیر آقبوغا بهرین ازین قوم مشهور اند امیر دوسا از امرائے الیاس خواجه خان جغتائی بود و در فنون مبارزت و شجاعت محسود امثال و اقران بود و در سنه خمس و ثمانین و سبعمایه بحرب صاحبقران امیر تیمور گورکان کشته شد و امیر آقبوغا بهرین از امرائے بزرگ الوس جوجی بود و در سنه خمس و

ثامنین وسبعمایه که امیر علی ارلات بفرمان صاحبقران بلشکر مغولستان بر قوم بهرین که دران ملک یورت داشتند با او جنگیده پسپا نمودند +

اویماق جانی غربانی

قومیست شریف واین قوم را جون غربان وجون قربان نیز نوشته اند ومعلوم نشد که از قیات است یا درلکین اما قومے شریف است ازین قوم علی بیگ جانی غربانی امیرے بود که وقت آغاز کشورگیری صاحبقران امیر حسین را دربند خود آورده وبعد از چند روز خلاص داد محمد بیگ نیز ازین قوم بود وامیر حاجی بیگ جون غربانی از امرائے صاحبقران بود وعلی بیگ جون غربانی حاکم قلات بود که دخترش به امیرزاده محمد سلطان ابن شاهزاده جهانگیر منعقد گردید وامیر آقبوغا وقرابوغا از امرائے این قوم بودند که بواسطه تمرد با امر صاحبقران در جام بیاساق رسیدند وعمر بیگ پسر بیکرد جون غربان از امیران این قوم بوده ومحمد شیخ حاجی ونیکروز از عظمائے این قوم بودند وشیر بهرام این بهمن جون غربان امیرے بود که بهمراهی میرزا اسکندر را از اندجان به مغولستان آمده ودر زمانه خاقان سعید شاهرخ سلطان از قوم جون غربان بغاوت واقع شد وبه بیر بادشاه ابن لغا تیمور خان یورتچی گردیدند واورا اسباب بادشاهی آماده کرده به ماژندران فرستادند بیر بادشاه ابن طغا تیمور خان یورتچی گردیدند واورا اسباب بادشاهی آماده کرده به ماژندران فرستادند بیر بادشاه از صولت امرائے شهرخی استقامت متعذر دیده فرار نمود وماژندران تعلق بدیوان گرفت امیر نوروز بیگ وامیر عبد الرحمن جانی غربانی از امرائے این قوم بودند که با پنجهزار سوار از شاهزاده خلیل سلطان اعراض نموده به ابابکر میرزا پیوستند ودر سنه عشر وثمانمایه بحرب ترکمان پیش از همه فرار شدند +

اویماق ارغون

اویماقی شریف واز عمده اقوام مغول است تحقیق نیست که از کدام قوم برآمد اما امرائے او بمراتب جلیله سرافراز بوده اند وقرابت با سلاطین عظام وخواقین کرام فرموده اند واز قوم قیات است یا درلکین اما بیرون ازین دو قوم نیست ودر عهد سلطان حسین میرزا بایقرا امرائے این قوم بسیار با اختیار بوده اند امیر ذوالنون بیگ ارغون از اعاظم امرا بود ودر رکاب سلطان ابوسعید گورکان برلاس مے بود ودر پیش او شمشیرها زده وجراحتها دیده بود چون فلک دوار برمراد سلطان حسین میرزا گردید وسلطان ابوسعید بقبضه ترکمان شهادت یافت امیر نیز پیش او رسید ودر حرب هزاره با اندک نفر فتح عظیم یافته شاه شجاع عرف شاه بیگ پسر او بود که بادشاه ولایت کابل وقندهار بوسے مقرر فرموده اند ودر پیش محمد مقیم میرزا بود ووقتیکه قوم اوزبک ما ورالنهر را از برلاس بگرفته توجه بخراسان نمود وسلطان حسین میرزا نیز به تهیه حرب او پرداخته همدرین ایام درمیان بادشاه وشاهزاده بدیع الزمان میرزا رنجشے پیدا شده وشاهزاده سوے کابل میل فرمود وامیر ذوالنون دختر خود را بنکاح آورده بود ودختر خود بعقد او درآورده ودر میان پدر وپسر غبار ونقار بالا شده چند مرتبه باهم جنگها دیدند اما شاهزاده که بضرورت تقابل مے شد همین که گوکبه پدر در نظر مے رسید از غایت ادب بلا استعمال سیف وسنان رو میگردانید وامیر ذوالنون در متابعت شاهزاده قصورے نکرده همواره کوچ بکوچ داد وبعد انتقال سلطان حسین میرزا بسعی امرائے پیشه

دو برادر بر یک تخت نشستند و امیر ذوالنون وزیر و صاحب اختیار بدیع الزمان میرزا بود و امیر برندق برلاس مختار مظفر حسین میرزا
چون سلطان محمد خان اوزبک از انتقال بادشاه کهن سال آگاه شد و استقلال دو شاه بر یک تخت شنید بے محابا در خراسان
رسید و شاهزادگان و امرائے برلاس با اهتمام همت بر اندفاع وے گماشتند و محمد خان ازین مجمع خبر یافته آن سال برگشت دیگر
شهزادگان گورکان را توفیق اجماع دست نداده محمد خان موقع را مناسب حال دیده با لشکر گران در خراسان در رسید و
جنگ هائے بسیار با شاهزادگان کرده و در نواحی باد غیس که دفعه اول با شاهزاده بدیع الزمان جنگید امیر ذوالنون همدران
جنگ بشجاعت و مردانگی جام فنا نوشید شاه شجاع ارغون پسر امیر ذوالنون که ایالت قندهار از او بود در سنه ثلث عشر و تسعمایه
سلطان بابر گورکان از وے گرفت و سلطان محمد خان اوزبک باستمداد ارغون پرداخته قندهار را از دست گماشتگان بابری انتزاع
نموده به محمد مقیم میرزا ارغون داد و در سنه سبع عشر و تسعمایه باز بابر شاه بران دیار دست یافت و شجاع بر ولایت سند
آمده بر بعضے علاقجات قابض شد و در سنه ثلثین و تسعمایه انتقال نمود و پسرش شاه بیگ مدتے بران دیار حکومت نموده
در سنه ثلث عشر و تسعمایه رحلت کرد و میرزا عیسی ترخان و میرزا محمود نوکران او بران ولایت دست یافتند جنیبه بیگم زوجه
سلطان احمد میرزا ابن سلطان ابوسعید میرزا گورکان بادشاه ما وراء النهر برادرزاده سلطان ارغون بود و از قوم ارغون سلطان حسین
ارغون از امرائے سلطان احمد میرزا بود و امیر یوسف ارغون از امرائے سلطان علی میرزا بود و شیر که ارغون از متعلقان محمد مقیم
ارغون بود و عاشق محمد ارغون از امرائے سلطان حسین میرزا بود که در قلعه اله قورغان مال و حرم میرزایان را محافظ بود چون
شکست بر لشکر برلاس افتاد و دیگر شهزادگان نیز جنگیده ناپدید شدند محمد خان اوزبک قلعه اختیار الدین از وے گرفت
امیر جمال و امیر نعمت ارغون از امرائے عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان بودند و امیر طوفان و تبیال ارغون از
امرائے محمد مقیم ارغون بودند و در ما وراء النهر قوم ارغون بکثرت بود و ایل و الوس ایشان بسیار شده قوتے گرفته بودند که بعد
انتقال خاقان سعید شاهرخ سلطان قوم ارغون قوت بسیار گرفتند و سلطان ابوسعید بمعاونت و متابعت این قوم بر سلطان
الغ بیگ خروج کرده آخر برادر خود رسید امیر سلطان از اعاظم امرائے ارغون بود که در سنه خمس و ستین و ثمانمایه بمعاونت
شاهزاده محمد جوکی ابن عبد اللطیف میرزا در ما وراء النهر خروج کرد امیر عبد الرحمن و امیر سعید ارغون از امرائے سلطان حسین
میرزا بودند و امیر سلطان علی ارغون برادر امیر ذوالنون ارغون بود و بعهده اتالیقی شاهزاده محمد زمان میرزا ابن بدیع الزمان
میرزا معزز بود و امیر عاشق محمد و باقر نیز از امرائے شاهزاده بدیع الزمان میرزا بود و بابا محمد ارغون از امرائے سلطان اکبر بادشاه
بود و در سنه اثنی و ثمانین و تسعمایه هجری همراه منعم خان خانان بوده در محاربه داود خان افغان شجاعت بظهور رسانید و
دیگر امرائے این قوم بسیار بوده اند و درین مقام ذکر همین قدر کفایت است +

اویماق قوچین	قومیست معزز و شریف از اقوام مغول و ویرا ابراهیم عربی قوجین نیز نویسند و قوچین در اصل بمعنے اسلحه داران است که اسلحه داران خاصه سلطانی را قوچین گفتند و امرائے که

براین عهده سرافراز بوده اند ایشان را قوچین گفتند چون ایشان را اولاد بکثرت شد همه را قوچین نامیدند تا قوم عظیم گردید و
از عمدهٔ اقوام مغلیه است و بیرون از قیات و دربکین نیست و امرائے این قوم باعلاے مراتب رسیده اند و به
سالاری عساکر مغلیه مقرر گردیده چنانچه حلقه قوچین و ارد شیر و قماری ایناق قوچین را امارت و تواجی گری لشکر
صاحبقران امیر تیمور گورکان مفوض بود و این مرتبه در مغول تالی رتبهٔ سلطنت دانسته میشود و امیر تموکه قوچین برادر امیر
قماری قوچین از امرائے صاحبقران بود و چنگی و نیکی از امراے ذی مرتبه بودند و امیر موسیکه قوچین پسر چنگی قوچین
بود که در سنه ثلث و تسعین و سبعمایه بحکم صاحبقرانی خوارزم را باز بعمارت آورد و امیر تیلک قوچین از معظم امرائے
صاحبقرانی بود و اله بهادر و خواجه شیخ هر دو از امرائے قوچین و معززان امراے صاحبقرانی بودند و اتلمش قوچین و
دریی قوچین از امرائے صاحبقران بامارت و محافظت بخارا مقرر و مامور نمودند و توبلاق قوچین و تغلق تمور قوچین
و بیان و تموک قوچین از امرائے صاحبقران بودند و توبلاق قوچین و کپک چی و یورت جی قوچین از امرائے صاحبقران
متفرقهٔ ولایت خراسان بودند و امیر حسین و امیر بایزید از امرائے ذی مرتبه صاحبقران بودند که بعد از شکست سلطان محمود
والی هندوستان مامور به لگامیشی او گشتند و اتلمش قوچین که برسالت پیش برقوق والی مصر رفته بود و او را برقوق بند
کرده بود تا نوبت به لشکر کشیدن رسید و توکل پسر تموک قوچین و بیردی بیگ و امیر محمد و امیر علی از قوچینیان در امرائے
صاحبقران بودند و دریلے قوچین و شیخ محمد قوچین و بیگ تمور قوچین که با دیگر امراے برلاس به قراولی متعین شده
بسمت تغر بودند که در جنگل دریائے قلزم به اسکندر شیخی رسیدند و از نسل بشیر ابن گیو بود و در شجاعت و دلیری نظیر
نداشت و در آن حالت نیز سی سوار و دویست پیاده در رکاب داشت و امراے قوچین و برلاس بکمال شجاعت بر او
حمله نمودند و اسکندر با وجود شجاعت و جمعیت گریخته ره نورد وادی فرار گردید و اویس قوچین و علی سلطان قوچین از
امرائے با نام و نشان سلطان شاهرخ ابن صاحبقران امیر تیمور گورگان بودند و شاه میران قوچین از امرائے سلطان
الغ بیگ میرزا بودند که چون سلطان الغ بیگ میرزا بعد از هزیمت از مقابله پسر ناخلف او به قلعه سمرقند آمد راه نداد
پیر محمد قوچین که از امراے سلطان محمود میرزا بادشاه ماوراء النهر بود و قل محمد قوچین از امرائے برادرش سلطان احمد میرزا
بود و امیر قاسم بیگ قوچین از امرائے سلطان بابر بادشاه فاتح هندوستان بود و به بسیارے عزت و قرب و منزلت ممتاز
بود و بعد فتح هندوستان ملک نگش بجاگیر او عطا شد و از کبار امرائے بابر بادشاه بود و در رکاب بادشاه
موصوف شجاعت و مردانگی از و بظهور رسید و میر سماة قوچین و میر شاه قوچین و محمد علی قوچین از امراے بابر بادشاه گورکان
بودند که در سنه ست و تسعمایه هجری یا قریب آن در محاربه که بابر بادشاه را با اوزبکان واقع شد مقتول شدند
امیر هندو بیگ قوچین از کبار امراے عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان بادشاه خراسان و ترکستان بود و عمر شیخ میرزا
بعد از پدر در اندجان و فرغانه بادشاه بود و امیر هندو بیگ در رکاب بابر بادشاه ابن عمر شیخ میرزا فاتح هندوستان

مردانگی ها نموده و در محاربه که بادشاه را در هندوستان با رانا سانگا سیسودهیه واقع شد در رکاب بابر شاه موجود بود و وجود آنکه رانا سانگا با لشکرے عظیم آمده و در رکاب بادشاه عشر عشیر جمعیت مخالف بود مغولان مردانگی عظیم نمودند و ایزد تعالیٰ مغلان را به فتح و نصرت نوازش فرمود و امیر هندو بیگ از کبار امراے بابری بود و امیر تولک خان قوچین از کبار امرائے نصیر الدین همایون بادشاه گورکان بود و وقتے که کامران میرزا در کابل تسلط یافت و همایون بادشاه هر چند امرا را به خبر فرستاد هیچکس باز نیامد و امیر تولک خان وفاداری نموده مراجعت نمود و همواره در رکاب همایون بادشاه تیغ ها زده و در عهد اکبر بادشاه نیز در سلک امراے کبار بود و منصب دو هزاری داشت و امرائے این قوم قوچین بسیار صاحب نام و نشان گذشته اند و در عهد سلاطین عظام و خوانین کرام بمراتب و مناصب بلند سرافراز بوده اند و این قوم از عمدهٔ اقوام مغول است اما ناظرین گمان نه برند که در زمانه هر یک از بادشاهان که امراے هر قوم به نگهداشتن اسلحه خاصه بادشاهے مقرر میشدند ایشان را قوچین گویند نه چنین است بلکه قوچین قومے علحده شده است و ایشان اولاد امرائے هستند که در زمانه سابق به نگهداشت اسلحه خاصه مقرر بودند و بدان سبب ایشان را قوچین گفتند و جمیع اولاد ایشان بدین لقب ممتاز شده و رفته رفته قومے عظیم گردید و این قوم هم از جملهٔ اقوام بزرگ شمرده میشود و امرائے قوچین در عهد خاندان گورگانیه تقرب و اعزاز بسیار یافته اند و از زمانه صاحبقران امیر تیمور گورگان برلاس تا عهد بابر بادشاه امرائے این قوم درین خاندان معزز بوده اند و در اکثر معارک و محاربات شجاعت و مردانگی بسیار از ایشان بظهور رسید چنانچه در ذکر بادشاهان گورکانیه خواهد رسید و درین مقام برهمین قدر اسمائے امرائے قوچین اکتفا رفت فقط +

اویماق ترخانی

قوم ترخانی نیز از اقوام بزرگ مغول است و اگرچه ترخان نام منصبے است در مغولان و آن چنان است که چون از کسے شگرف کاری بظهور رسد بادشاه او را ترخان مے نماید یعنے تا[۹] نه نژاد از جمیع مطالبات دیوانی معاف دارند و هرگاه که خواهد نزدیک بادشاه برود بواب و حجاب مانع نیایند و تا[۹] نه گناه از ایشان و اولاد ایشان نه پرسند و این رتبه تا[۹] نه نژاد بر اولاد ایشان برقرار ماند و همچنین وقتیکه صاحبقران امیر تیمور گورکان برلوس او زیک لشکر کشید امیر جلال کرلکوت با سی[۳] کس بر سه[۳] قوشون تاخت و شجاعت بے نهایت از و بظهور رسید و با نیز بدشش انگشتی نیز دلاوری ها نموده صاحبقران هر دو را آفرین گفته و هر دو را منصب ترخانی عطا فرمود اما اولاد ایشان بقوم ترخان مشهور نشدند بلکه عهده و منصب ایشان ترخان دانسته میشد اما پیدائش قوم ترخان چنان است که چون قاآن اعظم چنگیز خان بوزنجری بسبب مخالفت ایل و الوس ناچار گردیده نزد اونگخان رفت و در حرب و ضرب دشمنان او سعی و تردد بسیار نموده خدمت ها کرد اما سنکون پسر اونگخان برادر رشک برده و در خدمت پدر از جانب او سخنان موحش رسانیده و اونگخان تا چندے قبول نکرد آخر سخن پسر در دل او موثر شده خاطر به گرفتن چنگیز خان قرار داد و سنکون لشکر خود را به لشکر چنگیز خان آمیخت اما چنگیز خان نیز توہمے خورده از دور تر

فرود آمد و سنکون بار و کر به اونگ خان گفت ؎ ز پور یسوکی پر اندیشه باش + در اندیشهٔ آن جفا پیشه باش + که گر چارهٔ
او نسازی نه زود + بر آرد ازین دودمان تو دود + بترسید زین گفتهٔ اونگ خان + بگردیدش از بیم رنگ رخان +
و خاطر بر گرفتن چنگیز خان قرار داده و عزم کرد که سحرگاهان که لشکر چنگیزی بخواب باشند بر ایشان بتازند اتفاقاً یکی از امرای
اونگ خان این راز سربسته را با خاتون خود میگفت که خان این چنین قرار داده است در آن زمان دو کودک که از گله شیر
آورده بیرون خرگاه ایستاده بودند این سخن را شنیدند و فی الفور متوجه اردوی چنگیزی گردیدند و چنگیز خان را ازین کیفیت
آگاهی دادند که اونگ خان خاطر بر گرفتن شما قرار داده سحرگاهان بر شما خواهد ریخت و چنگیز خان با امیر قراچار برلاس جانقی کرده
خیمه‌ها را بر جای برپای گذاشتند و فرمودند تا آتش بسیار افروختند و خیام را گذاشته خود با رفقای خود بدامن کوهی بدر
رفت و آن دو پسر را که از کید اعدا خبر داده بودند نوید داد که اگر فلک بر کام من گردد شما را ترخان نمایم روز دیگر چون اونگ خان
قبل از طلوع سحر بر خیام چنگیزی رسید و ؎ بفرمود تا تیرباران کنند + هوا را چو ابر بهاران کنند + چون چنگیز خان را
نیافتند خجل و شرمسار تعاقب او نمودند الغرض چون چنگیز خان بر اونگ خان در محاربه ظفر یافت و زمانه بکام او گردید آن
هر دو پسر را بعهدهٔ ترخانی رسانید از آنمیان یکی را قشلیق ترخان و دیگری را بادای بابای ترخان نام بود و فرمان فرمود
تا قشلیق و بادای را تا نه نژاد از جمیع مطالبات دیوانی معاف دارند و تا نه گناه از ایشان نپرسند و آنچه از غنائم و معارک
بدست ایشان افتد بر ایشان مسلم دارند ؎ خردمند نیک اختران دو پسر + که دادند از مکر دشمن خبر + چنین داد فرمان که تا نه
نژاد + هر آنکس که از نسل ایشان بزاد + گنه‌شان ببخشند بنای من + کزین پس نشینند بر جای من + و هر دو کس را [illegible]
گرامی بودند و اولاد ایشان را ترخانیان گفتند و در اندک زمان اولاد آنها بسیار شده به همین لقب اشتهار یافت تا قومی مغلیه گردید
سلاطین مغلیه که از اولاد چنگیز خان گذشته اند ترخانیان را نهایت گرامی داشته اند پس قوم ترخانی از اولاد قشلیق و بادای ترخان
است و دیگر امرا که در زمانه سلاطین بمناصب ترخانی رسیده اند ایشان را از روی منصب ترخان میگفتند و از روی قوم اولاد
قشلیق و بادای ترخان باشند و امرای این قوم در هر زمان بمراتب بلند و مناصب ارجمند ترقی نموده اند و ترخان در مغولان
عنایتی و منزلتی عظیم است که رتبهٔ بالای او نیست پس سلاطین مغول در دادن این مرتبه افراط نکرده اند و بر استحقاق نظر
نموده بمجرد خوشنودی خود این رتبه نداده اند و قوم ترخان اگرچه بعد از ده پشت بادای و قشلیق از اعزاز ترخانی بی نصیب شدند
بعضی آن احکام که برای ایشان جاری بودند تا نه نژاد بودند بعد از آن مرتفع شدند اما قوم ایشان ترخانی گردید و جمیع سلاطین
مغلیه برعایت وفای آن اعظم چنگیز خان قوم ترخان را هر وقت گرامی داشته اند بهرکیف درین اوراق ذکر امرایی که از قوم
ترخان بودند کرده میشود و نسب این قوم به قشلیق و بادای ترخان میرسد در زمانه صاحبقران امیر تیمور گورکان امیر غیاث الدین ترخان
امیری معزز بود از اولاد قشلیق ترخان و در سنه ثلث و سبعین و سبعمایه که صاحبقران لشکر بخوارزم کشید وی متعلقات [illegible]
دختران او بعقد شاهزاده رستم میرزا و پیر محمد میرزا ابنای شاهزاده عمر شیخ منسلک بودند و پسران او پیر محمد ترخان و [illegible]

پولاد ترخان بودند که در سنه تسع وتسعین وسبعمایه برکاب سلطان شاهرخ بهادر بملک خراسان متعین شدند حسین صوفی ترخان
پسر غیاث الدین ترخان بود که در رکاب شاهزاده پیر محمد جهانگیر بکابل و سندهه سفر شد و سیدی احمد ترخان ازین قوم امیر
بزرگ بود در عهد دولت سلطان شاهرخ و او برادر گوهرشاد آغا بیگم بود و امیر اسمعیل صوفی ترخان برادرزاده گوهرشاد آغا بود
سلطان شاهرخ اندخود بایشان عنایت کرده بود و امیر محمد صوفی ترخان و امیر مهلب ترخان و امیر ارسلان ترخان و امیر
اویس ترخان و یوسف ترخان و امیر خسرو ترخان و مرید ترخان و غیاث الدین ترخان و محمود ترخان و ابراهیم ترخان از امرای
این قوم بودند محمد صوفی و مهراب و ارسلان ترخان از امرائے شهرخی بودند و دیگران در امرائے کبار معز الدین ابوالقاسم بابر
بادشاه منسلک بودند و در سنه احدی وستین وثمانمایه در عهد شاهزاده محمود میرزا ابن بابر بادشاه فتنه عظیم برخاسته امرای
بسیار ازین قوم کشته شدند و امیر مرید ترخان از امرای سلطان علی میرزا بود در سمرقند و امیر باقر ترخان و آفتاب ترخان از
امرائے کبار سلطان حسین میرزا بایقرا بادشاه خراسان بودند و امیر حیدر ترخان و یوسف ترخان از امرائے کبار شاهزاده محمد زمان
میرزا ابن بدیع الزمان میرزا بودند و امیر عیسی ترخان ازین قوم در رفیقان شاه بیگ ارغون والی قندهار بود وقتیکه جام
نظام الدین سلطان محمد ارغون برادر شاه بیگ را گشت بفرمان او به سندهه آمده بهکر را مسخر ساخت و بعد انتقال شاه حسین
ابن شاه شجاع ارغون در سنه اثنی وستین وتسعمایه میرزا عیسی ترخان در تهته داعیه سلطنت کرد و اکثر با محمود بهکری
جنگها کرد و بعد او میرزا باقی ترخان پسر او بر تخت نشست و بدرگاه اکبر بادشاه هدایا فرستاد و بعد از و پسرش میرزا جانی
ترخان نشست و خانخانان امیر اکبری بر و لشکر کشیده و جنگهائے صعب در میان آمده و میرزا جانی ناچار شده بدرگاه
اکبر بادشاه رفت و بمنصب پنجهزاری پنجهزار سوار و جاگیر تهته سرافرازی یافت میرزا غازی ترخان پسر او در عهد جهانگیر
بادشاه گورکان از امرائے کبار بود و میرزا عیسی ترخان خویش او بود و میرزا مظفر ترخان پسر او از امرائے جهانگیری بود و این
جمیع امرا از قوم ترخان بودند و این قوم به توزه چنگیزی در همراه جمیع شهزادگان با در رفته بود و قومیت شریف و نجیب و کسانیکه
از پیشگاه سلاطین مثل امیر جلال کرلکوت و امیر بایزید از حضور صاحبقران ترخان گشته اند از قوم ترخانی دانسته نمی شوند بلکه
ایشان از روے منصب ترخان اند و قوم ترخان را نسب به قشلیق و باداے ترخان منتهی میشود +

اویماق بورالداے

معلوم نشد که از کدام قوم پیدا شد و ازین قوم امیر حیدر برادرزاده علی اکبر بورالداے
و امیر بایزید بورالداے در زمانه صاحبقران امیر تیمور گورکان یاغی شدند و معه قوم تبار
خود سوے کابل رفتند و از امرائے متعینه شکست خورده بهندوستان شتافتند چون در سنه احدی وثمانمایه صاحبقران
بهندوستان رسید هر دو در ملتان حاضر شدند و عفو قصور خواستند و برکاب شهنشاه زمان معاودت به یورت خود نمود +

اویماق بلکوت

اویماقیست در مغولان و احوال او چیزی معلوم نشد که از کدام قوم بر آمده امیر ایکو تمور بلکوت
ازین قوم و از امرائے صاحبقرانی بود و در سنه اثنی وثمانین وسبعمایه هجری در فتح

قلعه قوشنج مردانگی بسیار نمود +

اویماق وولدای قومیست درمیان مغولان معلوم نشد که از کدام قبیله برآمد و اما امرائے این قوم در زمانه سلاطین مغول بسیار بوده از چنانچه امیر محمد وولدای و امیر بهرام شاه ابن امیر محمد وولدای از امرائے زمانه سلطان ابوسعید بهادر خان بوز نجری بادشاه ایران و خراسان بودند و امیر ابراهیم وولدای از اعاظم امرائے سلطان حسین میرزا بایقرا بود و امیر سلطان ملک کاشغری و پسرش حافظ محمد بیگ از قبیله وولدای از امرائے عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان بودند و جانی بیگ وولدای برادر سلطان ملک وولدای از امرائے سلطان احمد میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان بود و احمد حاجی بیگ وولدای نیز از امرائے کبار بادشاه موصوف بود و سلطان محمد و سلطان محمود وولدای از امرائے سلطان احمد میرزا بودند امیر حافظ وولدای امیر سلطان بابر میرزا بود که در حرب بابر بادشاه با اوزبک در سمرقند کشته شد حافظ محمد و طاهر وولدای نیز از امرائے بابر بادشاه فاتح هندوستان که در آویزش اوزبک در سنه سبع و تسعمایه مقتول شد بود و امیر سلطان محمود وولدای منجمله امرائے بابر بادشاه بود سلطان اسمعیل وولدای از کبار امرائے جلال الدین محمد اکبر بادشاه گورکان شهنشاه هند بود و در اکثر محاربات مردانگیها از و ظاهر شدند +

اویماق طغائے این هم قومیست از اقوام مغول و معلوم نشد که از کدام قبیله برآمد اما از امرائے این قوم علی دوست طغائے امیر بابر بادشاه گورکان فاتح هندوستان بود و شیرم و بارک و سیدی بیگ نیز از قوم طغائے از امرائے بادشاه دیجاه موصوف بودند و قل نظر میرزا طغائے که در سنه ست و تسعمایه بحرب محمد خان اوزبک ابراز مردانگی کشته شد شیخ علی طغائے از امرائے سلطان بدیع الزمان میرزا گورکان دار و غه هری بود و امیر نظام الدین علی طغائے نیز از امرائے سلطان موصوف بود که بدار و غگی شهر هرات مقرر بود و در حرب اوزبک اسیر گردید امیر محمد علی طغائے از امرائے همایون بادشاه گورکان بادشاه هندوستان و در زمانیکه شاهزاده جلال الدین محمد اکبر گورکان ابن همایون بادشاه در کابل مے بود امیر محمد علی طغائے به منصب اتالیقی آن شاهزادهٔ نامدار قیام مے نمود - فقط +

اویماق مکریت قومیست از قوم مغولان و در اقوام مغلیه نازل ترین همه شمرده میشود چنانچه از عبارت ذیل ظاهر خواهد شد این قوم نیز در اوائل عهد چنگیز خان از خان مخالفت نمود و توقیا بیگی و اورکین مکریت حاکم این قوم بودند ایشان با چنگیز خان و اونگخان جنگیدند چون قاآن بزرگ بر اونگ خان ظفر یافت بر توقیا بیگی لشکر کشید و وقتیکه از خشم مراجعت نمود توقو و برادرش و پسرش ایاغی بودند بفرمان قاآن بزرگ فراجا قنقرات وسوبدای بهادر بحرب وے رفتند توقو کشته شد و پسرش گرفتار آمد جوانے بود دلو خواسته و در تیر اندازی و فنون پهلوانی عدیل نداشت شاهزاده جوجی خان از قاآن درخواست نمود تا خون آن نوجوان نریزند و بدو بخشد که در سلک منوسلان خود منسلک گرداند چنگیز خان قبول این معنی ننمود و فرمود که گوسپیده اقوام مغول مکریت است و پسر توقو دم ور یست که به تمادی ایام مار گردد و اژدر گیست که بهوائے دامن مرور و بهوائے تشکده پر شرار شود و خردمندان وقت مدد شمن را

ازدست ندهند از قوم مکریت امید وفا داشتن خاک در دیده خرد انباشتن است و بچه افعی در آستین نگاهداشتن نوره نسبت
که این چنین عدوی قومی را رائگان گذارند بعد از آن گفت تا و برا بیاساق رسانیدند امیر مبارک شاه مکریت از امرای صاحبقرانی
بود و بیکیجک مکریت از ملازمان صاحبقران بود که در محاصره قلعه کرنین که از اعاظم قلاع گرجستان است دو سه کس از قوم
مکریت همراه گرفته نردبانها نهاده بالای قلعه رفت و دو دانه دو دمان کفار برآورده و ابواب قلعه بر روی لشکر گشود و
قلعه فتح شد و مردم این قوم در کوه روی و برآمدن بر کوه های بلند نظیر ندارند و این قوم را بعضی کریت تا هم نوشته اند
لیکن صحیح اول است و برآمدن این قوم از قیات و درلکین تحقیق نشده و نیز قرابت این قوم با قومهای بزرگ معلوم
نگردیده و نظر بر قول قاآن بزرگ از اقوام کم پایه معلوم میشود و غالب که از قیات و درلکین نباشد فقط +

اویماق ملکت

قومیست در مغولان اما معلوم نشد که از کدام قبیله برآمد و ازین قوم حسن جاندار ملکت و
جهان ملک ملکت از امرای سلطان شاهرخ میرزا بودند فقط +

اویماق دولان جاون

قومیست در مغولان اما تحقیق نشده که از کدام قوم پیدا شد وقت آغاز کشورگیری
صاحبقران گیتی ستان سه صد مرد ازین قوم در مقام ارسف به لشکر صاحبقران پیوستند +

اویماق منغلو

قومیست از اقوام تغلبیه معلوم نشد که از کدام گروه پیدا شد اما چون امیر قمرالدین دوغلات را
با امرای صاحبقرانی حربی سخت واقع شد شخصی از قوم منغلو در زخمیان افتاده قوت
رفتار نداشت تا چار چهل روز بعلف گذرانیده آخر لشکر برلاس بدو گذشت و استفسار حال او نموده او را بر داشتند +

اویماق جوخی

قومیست مجهول الاحوال کیفیت او خبر ازین معلوم نشد که جهان ملک جوخی امیر الامرای
خاقان سعید شاهرخ سلطان بود بالآخر طریق بغاوت پیموده بجزای اعمال گرفتار شد +

اویماق نارین

اویماقیست که کیفیت او تحقیق نشد و معلوم نیست که از کدام قبیله برآمده اما خان حسن نارین
ازین قوم در امرای یونس چغتائی بود +

اویماق اقیبتلغ

از احوال این قوم نیز تفصیلی ظاهر نشده و یورت اینقوم در الوس اوزبک بود که در سنه سبع
تسعین و سبعمایه صاحبقران ایشان را غارت نمود +

اویماق قبونچی قراول

احوال این قوم نیز در پرده اخفا مستور ماند و یورت ایشان در دشت راست
الوس جوجی مقرر بود چون صاحبقران امیر تیمور گورکان بر الوس اوزبک
حمله کرد ایشان را شاهزاده محمد سلطان غارت فرمود +

اویماق کورلقیا

این قوم نیز از سکنای دشت قبچاق بودند متصل به روس و از دست لشکر
برلاس غارت شدند +

اویماق بیرلان	قومیست از مغولان سکنائے دست راست الوس جوجی و کیفیتے دیگر از و معلوم نشد +
قوم هرمداے	این قوم نیز از سکنائے دشت قبچاق بودند و اطلاعے بر احوال ایشان دست نداد +
قوم بورکون	قومیست که حالش غیر ازین معلوم نشد که در دشت قبچاق یورت ایشان بود +
قوم کلیچی	قومیست در مغولان که در حدود روس در ملک اوزبک سکونت داشتند +
قوم کمزه	قومیست که چون صاحبقران در سنه اثنی و سبعین و سبعمایه صاحبقران امیر تمور گورکان عازم مغولستان گردید این قوم در آنجد و دغارت شد - +
قوم اونگ تمور	قومے که در مغولستان یورت داشت و احوال او زیاده برین معلوم نشد که در سنه اثنی و سبعین و سبعمایه از دست لشکر برلاس غارت شدند - +
قوم بولغاجی	قومیست در مغولان که به موضع بیقوت من توابع مغولستان مے بودند و با امیر خداداد و مبشر بهادر امرائے صاحبقران در سنه احد و تسعین و سبعمایه در موضع سیخقان جنگیدند فقط +
اویماق جیاجی	ازین قوم کیفیتے غیر ازین معلوم نشد که امیر دولت شاه جیاجی ازین قوم از امرائے صاحبقران بود +
اویماق سالوجی	قومیست که احوال او زیاده برین معلوم نشد که پیشتر این قوم در مغولستان ساکن بودند دیگر احوال از امرائے آن قوم دیده نشد - +
اویماق ویلکر	قومیست در مغولان که یورت ایشان در مغولستان بود و در موضع بیقوت با امرائے تیموری جنگیدند +
اویماق طایخان	قومیست از جملهٔ اقوام مغول و در قسندر با امیر جهان شاه برلاس امیر لشکر صاحبقران جنگیدند +
اویماق نکودرے	قومیست از مغولان منجملهٔ اقوام کم رتبه و نکوهیده افعال امیر تومن نکودری ازین اویماق در سنه خمس و ثمانین و سبعمایه بحرب شاهزاده جلال الدین میران شاه بدشت پنج مکران کشته شد امیر سیفل نکودری ازین اویماق بود که بعد از ایل شدن این قوم از پیشگاه صاحبقران با یالت نکودری مفتخر شد و نکودری از قبیات و دربکین تعلقے ندارد +
اویماق مرکن	این هم قومیست مجهول الاحوال امیر طغلے مرکن ازین قوم از امرائے صاحبقران متعینهٔ خراسان بود و بیش ازین احوال این قوم معلوم نشد +

اویماق سونچی

تومیست مجهول الاحوال احوال او معلوم نشد که از کدام قوم برآمده و این لفظ را بتخفیف نون سوچی نیز مے نویسند و ازین قوم حاجی بابا سوچی و ثمن سوچی از امرائے صاحبقران بودند و مقصود سونچی نام امیرے بود در سنه ثلث عشر و تسعمایه در قندهار بحرب شاه بابر فاتح و محمد مقیم ارغون کشته شد +

قوم سمانچی

برکوائف این قوم زیاده برین اطلاعے دست نداد که امیر تنگری بردی سمانچی از امرائے ابوالغازی سلطان حسین میرزا بایقرا بود - +

قوم مینکلیغ

از قوم ہائے مغلیه است و ازین قوم امیر ابراهیم سارو مینکلیغ از امرائے ذیمرتبه بایسنغر میرزا ابن سلطان محمود میرزا بود +

قوم چغانیان

احوال این قوم هم معلوم نشد که از کدام قوم برآمده تومیست مجهول الاحوال درمیان مغولان و ازین قوم امیر بابائی چغانیانی از امرائے سلطان محمد بابر شاه گورکان بود و خواهر امیر خسرو قبچاق در عقد نکاح داشت احمد قاسم چغانیانی پسرش بود +

اویماق قاربوق

تومیست درمیان مغولان که بر احوال او زیاده برین اطلاعے حاصل نشد که شهباز قاربوق از امرائے این قوم بود که در سنه ثمان و تسعمایه حاکم کاشان بود +

اویماق بیراؤ

تومیست مجهول الاحوال که از امرائے این قوم عبد الخواجه بیراو در امرائے صاحبقرانی بود +

اویماق سلائے

ازین قوم نیز کیفیت وجه تسمیه وغیره یافته نشد اما همین که شیخ علی سلائے ازین قوم در امرائے صاحبقران بود و صاحبقران او را بعد از فتح روم بتاخت اکراد مامور فرمود +

اویماق تاز

تومیست مجهول الاحوال که حالات او معلوم نشدند اما الیاس خواجه و شیخ علی تاز از امرائے صاحبقرانی بودند - +

قوم کپک خانی

تومیست مجهول الاحوال و ازین قوم شیخ اصلان کپک خانی و الیاس کپک خانی از امرائے صاحبقران بودند - +

اویماق جاسوقه

تومیست درمیان مغولان که بر احوال او زیاده برین اطلاعے دست نداد که در اوائل حال با قاآن اعظم چنگیز خان یاغی شده آخر ایل شد +

اویماق قاقشال

تومیست درمیان مغولان معلوم نشد که از کدام قبیله برآمده است اما قومے شریف است و امرائے این قوم بمراتب امارت رسیده اند و در خدمت سلاطین عظام و خوانین کرام معزز و معظم بوده اند و در عهد سلطان جلال الدین محمد اکبر بادشاه گورکان شهنشاه هندوستان مجنون خان قاقشال

انجمله امرائے اکبری بود و پنجهزار نوکر داشت داود راکثر معارک و محاربات کارهائے مردانه نموده است و در سنه ثمان و
ستین و تسعمایه هجری که شیر خان پسر عدلی سور افغان روئے به جونپور آورد و خان زمان علی قلی خان اوزبک با ابراهیم
خان اوزبک و شاهم خان جلایر و مجنون خان روئے بمحاربه او آورد و بعد از محاربهٔ عظیم ظفر یافت و در سنه اثنی و سبعین
و تسعمایه چون امرائے اوزبک از بادشاه منحرف شدند مجنون خان از ایشان جنگیده و مقامات را مستحکم کرده بخدمت بادشاه
عرض حال نمود و چون اکبر بادشاه بمحاربه اوزبکان سواری فرمود مجنون خان در لشکر بادشاهی بود و جرانغار لشکر بادشاهی
بوے استحکام داشت داد مردانگی ها نمود و چون اکبر بادشاه قلعه پٹنه را محاصره کرد و داود خان افغان باوجودیکه بست هزار سوار
و فیلان بسیار همراه داشت بکشتی نشسته بدر رفت و گوجر خان کررانی فیلان و اسباب او را گرفته براه خشکی روانه شد اکبر بادشاه
بنفس نفیس به ایلغار در تعاقب او شتافت و بر دریائے پن پن رسید اسپ را در دریا انداخت و امرا متابعت کردند
و امرا قریب به چهار صد فیلان نامی از گوجر خان گرفتند و بادشاه معاودت نموده مجنون خان قاقشال را در تعاقب او مامور
فرمود و مجنون خان تا آب پل سونده رفته چون گوجر خان از آب بگذشت مجنون خان معاودت کرد و وقتیکه داود افغان در
سنه اثنی و تسعمایه بنگاله را گذاشته به اودیسه رفت منعم خان خانخانان جمعے از امرا به تعاقب او فرستاده و مجنون خان را
بحکومت کهوره گهاٹ مامور فرمود و مجنون خان با سلیمان منگلی افغان جنگیده و او را کشته غنائم بحساب و اهل و عیال
افاغنه بدست قاقشالان رسید و مجنون خان دختر منگلی خان بعقد جباری پسر خود در آورد و غنائم و ولایت را در میان قاقشالان
تقسیم نمودند و در سنه مذکور اولاد جلال الدین سور افغان بر مجنون خان ریختند و مجنون خان در ٹانده محصور شد چون خبر
ظفر یافتن خان خانان بر داود افغان رسید افاغنه مخذول و منهزم بازگشتند جباری قاقشال پسر مجنون خان بود باقی
محمد خان قاقشال از امرائے شاهزاده محمد حکیم میرزا گورکان ابن همایون بادشاه بود چون سید ابوالمعالی ماه چوچک بیگم را
کشته محمد حکیم میرزا را در دست آورد باقی محمد خان بر ابوالمعالی حمله نمود اما جمعیت او زیاده بود کارے ساخته نشد چون
در سنه ثلث و سبعین و تسعمایه میرزا سلیمان گورکان از بدخشان آمده کابل را متصرف شد و زن او خرم بیگم میرزا محمد حکیم را
بفریفت تا بملاقات میرزا بیاید چون این امر متصور شد باقی قاقشال میرزا را اطلاع نمود که دریں آمد و رفت مراکمان
خدع است نمے باید رفت و میرزا ممتنع نشد و میرزا سلیمان به ایلغار برائے گرفتن میرزا روانه شد و محمد حکیم میرزا بملاقات
خرم بیگم که مادر زنش بود میرفت در راه خبر غدر یافته برگشت و بگریخت تاتار خان قاقشال از امرائے اکبری بود وقتیکه اکبر بادشاه
بر سر ابراهیم حسین میرزا رفت او همرکاب بود و خدمت او قچی گری یعنی قراولی بوے متعین شد محمد خان پسر تاتار خان قاقشال
بود و در سنه تسع و سبعین و تسعمایه که ایلچیان راجه سروهی میر محمد خان را بدغا زخمی کردند و بادشاه در سروهی رفت هشتاد
نفر در بت خانه و هفتاد کس راجپوت سر فروش در منزل راجه سروهی مستعد مرگ نشستند و محاربه کردند و از دست دلیران
بادشاهی در طرفة العین براه عدم شتافتند اما محمد خان قاقشال در منزل راجه شربت فنا نوشید بابا خان قاقشال از عمده

امرائے اکبرشاہی بود در محاربہ علی قلی خان و دیگر اوزبکان سردار او قیچی لشکر بادشاہی بود و دران محاربہ ہراول اوزبک را
منہزم کردہ بہ صف آصف خان رسانید اما چون بہادر خان اوزبک برو تاخت آورد انہزام یافت و بہ صف جرانغار پیوست
وقتیکہ مظفر خان دیوان بنگالہ شد انواع مزاحمت بجاگیر قاقشالان رسانید و باباخان قاقشال از دست او ناچار شدہ
در سنہ ثمان و ثمانین و تسعمایہ باعلان کلمہ عصیان مبادرت نمود و جمعیت قاقشالان بہم کردہ در لکھنوتی رفت و اسباب
و اموال مظفر خان را لغارتید چون خبر بغی قاقشالان بہ اکبر بادشاہ رسید بمظفر خان فرمان شد کہ قاقشالان دولتخواہان
دیرین اند نیکو نکردی کہ ایشان را رنجانیدے باید کہ در رضامندی ایشان سعی نمائی و مظفر بموجب درخواست باباخان
و رضوی خان و میر ابو اسحاق و رائی پتر داس را بمصالحت فرستاد و قاقشالان آنہا را مقید کردند چون ملا طیب و غیرہ متصدیان
بنگالہ ہمہ سخت گیر بودند محمد معصوم کابلی و عرب بہادر و سعید بدخشی نیز باغی شدند و میر معصوم با قاقشالان یکجا شد
و قاقشالان ٹانڈہ را متصرف شدہ حکیم ابو الفتح و خواجہ شمس الدین و پتر داس را اسیر کردند و آنہا بہزار حیلہ خلاصی جستہ
بدر رفتند اما مظفر خان بکیفر کردار رسیدہ قتل شد و قاقشالان سید شرف الدین حسین را کہ در بنگالہ مقید بود از
قید بر آوردہ سردار خود نمودند و سی ہزار سوار برو جمع آمدہ بنگالہ را بدست آوردند و بادشاہ شیخ فرید و تو ڈرمل و ترسون
محمد خان و تیمور بدخشی و الفخان حبشی وغیرہ را بحرب ایشان فرستاد و قاقشالان با سی ہزار سوار و پنجصد فیل کوہ
پیکر بمونگیر رسیدند تو ڈرمل مصلحت در حرب ندیدہ متحصن شد و بادشاہ پنج لکھ روپیہ بمدد خرچ لشکر او فرستاد و تا چہار
ماہ در میان ہر دو گروہ جنگ قائم بود اما چون باباخان قاقشال در ٹانڈہ مریض شد و جباری پسر مجنون خان قاقشال کہ
موجب استظہار لشکر بود بدیدن او رفت ضعفے در لشکر راہ یافت و میر معصوم تاب نیاوردہ بہ بہار رفت و عرب بہادر
بہ پٹنہ و از انجا بہ پناہ راجہ گجپتی واڑہ گریخت و میر معصوم از صادق خان شکست خورد و بادشاہ خان اعظم سید
میرزا عزیز کوکلتاش را بہ حکومت بہار تعین فرمود چون در سنہ احدی و تسعین و تسعمایہ خان اعظم بہ بنگالہ رسید
خالدی خان قاقشال و جباری پسر مجنون خان و میرزا بیگ قاقشال بہ خان اعظم پیوستند و میر معصوم گریخت
میرزا بیگ قاقشال امیرے بود ازین قوم و در رفقائے امیر الامرا خان زمان علی قلی خان اوزبک منسلک بود و وقتیکہ
بادشاہ بر خان زمان ظفر یافت میرزا بیگ بفرمان بادشاہ کشتہ شد اما از امرائے قاقشال مجنون خان و باباخان بزیادتی
رتبت و شوکت ممتاز بودند و باباخان در معرکہ کہ اکبر بادشاہ را در سنہ تسع و سبعین و تسعمایہ با ابراہیم حسین میرزا
گورگان در گجرات دست داد ہمرکاب بود چون بادشاہ بایلغار روانہ گجرات شد با چہل سوار از آب مہندری گذشت
باباخان جمعی امرا بہ یلغار بادشاہ پیوستند و دران معرکہ آثار جلادت بظہور رسانیدند الغرض قاقشال قومیست از
مغلیہ و امرائے این قوم بسیار بودہ اند فقط +

اویماق ہزارہ

ہزارہ قومیست از مغولان کہ بود و باش صحرا اختیار نمودند و بمجالس سلاطین کمتر بار یافتند و

تعلق این قوم با قیاسات و دریکین معلوم نشد و ابوالفضل وزیر انشای اکبر بادشاه گورکان شهنشاه هندوستان در اکبرنامه
می نویسد که قوم هزاره از لشکر جغتائی خان بودند که منکوقاآن ایشان را در رکاب هلاکوخان تعیین فرمود و هلاکوخان
آن جماعت را همراه پسر خود نکودار اغلن حدود نامزد کرد و از غزنین تا بلخ تا قندهار بنگاه اینها زیاده از صد هزار خانوار
بودند قومی دلیر است اما بسبب بود و باش صحرا و بی بهرگی از لیاقت و علم و محرومی از جاه و حشم ایشان را حقیر
میدانند الا در نسب ایشان اعتراضی نیست و از عظمای این قوم میرزا سنجر هزاره و میرزا ماشی هزاره و میرزا
شادمان هزاره بودند وقتیکه سلطان نورالدین محمد جهانگیر بادشاه گورکان به کابل رفت امرای مذکور پسران خود را
با اموال بسیار و اسپان رهوار بخدمت بادشاه فرستادند و چون جهانگیر بادشاه بار دگر به کابل رفت شاه اسمعیل هزاره
سردار قوم هزاره بخدمت بادشاه رسید وقتیکه بادشاه به شکار میرفت معه نورجهان بیگم به فرودگاه او رفته او را مشمول
عواطف نمود اما درین زمان یورت های هزاره در تحت سلطنت کابل اند و قوم هزاره از بادشاه زمان محمد عبدالرحمن خان
بارکزئی افغان بادشاه کابل باغی شدند و بادشاه فوج ها فرستاده در میان افواج افاغنه و هزاره محاربات بسیار
واقع شدند آخر اویماق هزاره متابعت اختیار نمودند و الحال در یورت های خود بآرام نشسته اند و ابواب مخالفت
بر روی خود بسته اکثر هزاره مذهب تشیع دارند ❖

اویماق قراتاتار

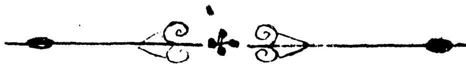
قراتاتار

قوم قراتاتار نیز از مغولان است اما این قوم را در مرتبه حسب و نسب ادنی میشمارند و این
ورای قوم تاتار اند یعنی از جانب مادر از قوم تاتار اند و از جانب پدر نسب ایشان
منتهی به مغول خان میشود و پیدایش این قوم چنان است که چون النجه خان را دو پسر متولد شدند یکی را مغول خان نام کرد
بر تخت سلطنت نشانید و دیگری را تاتار خان نام زد و ترکستان را بدو نامزد کرد و عداوت سخت در میان اولاد این دو
برادر پیدا شد و اولاد مغول خان را مغول و تاتار خان را تاتار گفتند و اکثر اوقات اولاد اینها بحرب و ضرب میگذرانیدند
و مغولان بر ختا و غیره ممالک یورت تاتار میتاختند و زنان و طفلان ایشان را اسیر کرده می آوردند و چون کنیز و غلام
میداشتند و اکثر صغیر و کبیر مغولان آن زنان تاتاری را بتصرف آوردند و اولادی که از بطن ایشان پیدا میشد ایشان را
ذلیل میدانستند و ورثه پدران بدیشان نمیرسید و چون اولاد کنیزک می پنداشتند رفته رفته اولاد آنها بسیار شده
چون در رتبه و درجه با مغول برابر نمی بودند کتخدائی ایشان نیز در همدگر می شد و قومی جداگانه گردید و سلاطین مغول
بخیال اینکه با مغولان نیامیزند ایشان را یکجا آباد کردند و قراتاتار نامیدند و منکوقاآن یوزنجری چون هلاکوخان را
به ایران فرستاد قراتاتار را که مردم از شرارت و زیادتی ایشان بستوه آمده بودند داخل لشکرش کرده روانه نمود
و هلاکوخان قراتاتار را بملک شام یورت داد و تا زمان سلطان ابوسعید بهادرخان یوزنجری قراتاتار سر از اطاعت
بادشاهان مغلیه نه پیچیدند و بعد از آن که بادشاهی مغلان در ایران ضعیف شد ایشان نیز سرکشی نمودند وقتیکه

صاحبقران امیر تیمور گورکان در شام رفت و بعد از فتح روم واپس مے آمد فرمان داد تا جمیع اقوام مغول که در آن حدود بودوباش داشتند معه قوم قراتاتار خانه کوچ بایران و ترکستان روند و آخی و تبرک و مروت از عظمائے قوم قراتاتار بودند و صاحبقران ایشان را خلاع فاخره داده فرمود که خانه کوچ به ماوراءالنهر روند و قراتاتار که بسیار بودند و گله و رمه فراوان داشتند تا دامغان آمدند و از انجا سرکشی آغاز کردند و با امراکه بمحافظت ایشان قیام مے نمودند بجنگ ایستادند و جنگے واقع شده مردم بسیار از قراتاتار سر در نقاب عدم کشیدند و بعضے سوے استرآباد گریختند و مابقی را امیر شمس الدین عباس قبچاقی کوچانیده بممالک ترکستان رسانید اگر بغور در نسب قراتاتار نظر کنند هیچ محل طعن نباشد چه پدران ایشان مغول و مادران از قوم تاتار اند اما مغولان بسبب شدت عداوت که درمیان ایشان و تاتار بود دختر ایشان را بطور کنیزک داشتند و اولاد ایشان را ذلیل پنداشتند و سلاطین آن همه را که از زنان تاتار پیدا شدند یکجا کرده قراتاتار گفتند و بعد ازین آن قومے عظیم گردید +

خاتمہ باب اوّل

الحمدالله که این باب اوّل مشتمل کوائف خاندانهائے مغول باختتام رسید و این خاکسار گنهگار هرچند سعی فراوان نمود تا دیگر اقوام مغول را نیز بسلک تحریر منسلک کند اما باوجود تلاش بسیار نسخه که از تفصیل حالات اقوام دیگر معلوم شود دستیاب نشد ناچار این قدر اقوام که مذکور شدند از کتب بسیار بجستجوے تمام برآورده درین نسخه ترتیب دادم امید که ناظرین والاتمکین درین کار خاکسار را مجبور دانسته معذور دانند و این جمله حالات از کتب تواریخ معتبر بجستجو نوشته شدند و حتی الوسع به تصحیح اسم هائے بادشاهان و امرا که از بے پروائی و نادانی کاتبان غلطی بسیار واقع شده اند و در هر تواریخ در اسم امرا و سلاطین مخالفتے پیداست پرداختم اگرچه امرائے مغول هزار در هزار در زمانه سلاطین نامدار گذشته اند که در کتب تواریخ اسمائے شان موجود اند چون تحقیق نشد که از کدام خاندان مغل بودند تحریر اسمائے ایشان را بیکار دانستم که غرض این خاکسار تحریر اقوام و خاندان هاست نه تسطیر محض اسماے امرا چه کتب مبسوطه از اسمائے ایشان پر اند ازین سبب فهرست امیران مغول ابراز نکردم و اکنون مجملے از حالات سلاطین و خوانین مغول که بجهانداری پرداخته اند نگاشته میشود +



باب دویم ایماق مغول

بسم الله الرحمن الرحیم

بعد حمد ایزد جان بخش جهان آفرین و نعت حضرت سید المرسلین شفیع المذنبین و منقبت چهار یار نامدار و آئمه کامگار و
جمیع آل و اصحاب کبار و اولیای والا تبار خاکسار ذره بمقدار میرزا محمد عبد القادر خان عرف میرزا محمد آغا جان ابن جناب منشی
میرزا احمد جان صاحب سلمه الله الرحمن ابن میرزا شاه محمد خان آقه باشی قاجار متوطن کابل ساکن ریاست سونکهره ملک مالوه
بخدمت شائقین حالات سلاطین عظام و ناظرین واقعات خواقین کرام گذارش میکند که اگرچه فاضلان نامی و مورخان گرامی
در حالات و اسامی این سلاطین مغلیه کتب های مبسوطه نوشته اند و داد فضیلت داده در احوال هر یکی ازین بادشاهان
مجلدات ساخته اند و چیزی فرو نگذاشته اند۔ اما چون راقم این اوراق در باب اول احوال خاندانهای مغل نوشته اسامی
تاجداران مغلیه ایزاد کرده است مناسب نمود که مجملی از وقائع سلطنت ایشان نیز که در تحت اسم ضروری باشند شامل
این کتاب نمایم که حالات جمیع بادشاهان مغل در یک کتاب یافته نمیشوند و اگر ناظرین ملاحظه احوال جمیع بادشاهان مغل خواهند
تا کتب بسیار جمع نفرمایند ممکن نشود لهذا بدین ترتیب آن وقت رفع شود که درین کتاب وقائع جمیع بادشاهان که در اقالیم
مختلف فرمان روائی نموده اند درج نمایم و از زمانه آدم تا اینم حالات سلاطین نامدار هر قوم و تبار بر سر اریم چون کیفیت
اقوام و انتساب آنها از همدگر در باب اول نگاشته شد درین باب به تفصیل او نه پرداختم و به مجملی از و اکتفا نمودم اصحاب
تواریخ ارقام فرموده اند که نسب تمامی مغولان به حضرت یافث ابن نوح علیه السلام میرسد چون پسر یافث ترک بود تمامی
اولادش را ترک نامیدند و جمله مغولان و جمیع قبائل تاتار و اقوام اتراک از اولاد ترک اند و مغولان چنین پیدا شدند که النجه خان را
که از اولاد ترک ابن یافث بادشاه بود دو پسر بودند که از انمیان یکی را مغول خان نام بود و دویمی را تاتار خان جمله اقوام تاتار از
اولاد تاتار خان اند و جمیع اولاد مغول خان را مغول گفتند و ممالک ایشان را مغولستان نامیدند و ایشان که بالا تر از النجه خان
نسب ایشان به ترک میرسد ترک گفته میشوند غرض جمیع ترکان از نسل ترک اند و ازین قوم یعنی ترک بادشاهان صاحب نام و نشان
بسیار گذشته اند و اکنون ازین قوم ترک از خاندان عثمانیه امیر المومنین سلطان السلاطین سلطان الغازی محمد عبد الحمید خان

عثمانی خلد الله ملکه در ممالک روم سلطنت میکند دولتش پائنده باد و قوم تاتار نیز بسلطنت رسیده اند چنانچه ایدون شهنشاه
چین از قوم تاتار است غرض نسب تاتار و مغول و ترکان در یکجا به ترک ابن یافث میرسد نسب تمامی قبائل ترکان علیحده از
النجه خان به ترک میرسد و نسب تمام اقوام تاتار به تاتار خان ابن النجه خان رسیده به ترک منتهی شود و نسب جمیع خاندانهای
مغل به مغول خان ابن النجه خان رسیده تا ترک ابن یافث میرسد اما چون مقصود از تحریر اقوام مغل است از اقوام ترک و تاتار
سروکارے نداشته به تحریر احوال قوم مغل که شریف ترین خاندانهاے ترک است مے پردازم مخفی مباد که در اصل لفظ
مغول است رفته رفته به تخفیف واو مغل گردیده و اغور خان از سلاطین مغول بر روم و شام و عراق و عرب و عجم و ایران
و چین مستولی گردیده و در زمانه ایل خان مغل تور ابن افریدون ایرانی با سونج خان تاتار در ساخته بر مغلان لشکر کشید و
دران حرب جمیع لشکر مغولان بقتل رسید و قیان و نکوز دو کس نجات یافته در کوه ارکنه قون قرار گرفتند و دران جا اولاد
قیان خان به قیات و نکوز به درلکین موسوم شده بعد زمانه دراز بیرون آمدند و بر ملک خود دست یافتند اما در حرب
ایرانیان جمیع لشکر و عظما و امرائے ایلخان قتل شدند نه تمام اولاد مغول خان چه در زمانه اغور خان ابن قراخان ابن مغول خان
که اقوام خلج و بیکدلی و قانقلی و قبچاق وغیره در اولاد مغول خان پیدا شدند تا امروز موجود اند اگر ایشان نیز قتل میشدند این
اقوام باقی نمے ماندند بهر کیف قبائل قیات و درلکین را بهتر دانند و دیگر اقوام را نمیرسد که روبروے این قبایل لاف نسب زنند و
چون نوبت سلطنت به الان قوا رسید و بقدرت کامله یزدانی بیگم از نورے حامله شده سه پسر در یک حمل آورد و اولاد آن
سه پسر را مجموعاً نیرون گویند و قومهائے که از نیرونیان بر آمدند افضل ترین جمیع اقوام باشند و مغولان شهنشاه را قاآن و
بادشاه را خان و شاهزاده را اغول و اغلان و اغلن گویند و امرا را نویان و آقا و بیگ نامند و اولاد امیر تیمور گورکان را
امیرزاده گفتند و بعد ازان به تخفیف الف و هائے میرزا و اکنون در هندوستان مرزا گویند و بعد از امیر تیمور گورکان قوم
گورکانی بالخصوص و اکثر امرائے دیگر اقوام نیز خطاب میرزا یافتند و در هندوستان میرزا جزو اسم هر مغل گردید چنانچه بعد ازین
ذکر او بیاید چون کیفیت مرقومه واضح شد اکنون احوال سلاطین نوشته میشود اما چون راقم امتیاز قوم ترک و تاتار با قوم
مغول واضح نمود مناسب نمود که امتیاز ترکمان نیز بگویند تا غلط فهمی ها رفع شوند مخفی مباد که ترکمان را بعضے مے نویسند
که اغور خان مغل را کون و بائے و یلدوز و کوک و تاق و تنگیز شش پسران بودند که از اولاد ایشان بست و چهار فرقه شدند
گویند که ترکمان نیز از اولاد ایشانند که بواسطه اثر آب و هوائے ما ورالنهر و خراسان در صورت ایشان فرقی پیدا شده
مردم ایشان را ترکمان خواندند اما این روایت صحیح نیست و میر جمال الدین عرب در نسخه که بنام شاهزاده اسکندر میرزا
ابن عمر شیخ میرزا گورکان نوشته مینویسد که ترکمان قومے دیگر اند که بواسطه مشابهت به اتراک ایشان را ترک مانند
گفتند و رفته رفته نون آخر و دال تخفیف شده ترکمان ماند و مورخان معتبر بدین گفتار اتفاق دارند چه اگر ترکمان از
اولاد اغور خان مے بودند بدین تقدیر مغل مے شدند و چون اصل مغل نیز ترک است ایشان را با وجود تغییر اشکال

نیز ترک مانند نمی گفتند چه از تغیر اشکال و سکونت ملک غیر تغیر قوم نمیشود غرض ترکمان قومی دیگر است که تعلقی به مغولان نمیدارد ودرین قوم نیز بادشاهان بسیار پیدا شده اند اما چون ترکمان از اولاد مغول خان نمی باشند ذکر اقوام ایشان نیز درباب اول کرده نشد و ذکر بادشاهان ایشان نیز درین باب نیاید فقط - واگرچه قوم تاتار جدا است و قوم مغول دیگر اما مورخان بسیار پی سپر وادی غلطی گردیده سلاطین مغول را تاتاری نویسند و ندانند که تاتار قومی دیگر است که از اولاد تاتار خان است - فقط +

ذکر حضرت ابو البشر آدم صفی الله علیه السلام

چون حضرت ایزد جل و علا خواست که روی زمین را از اولاد آدم رونق دهد لاجرم حضرت جبرئیل علیه السلام را فرمود تا یک قبضه خاک از روی زمین بردارد چون جبرئیل به تقبیل فرمان مبادرت نمود و خواست که قبضه خاکی مختلف الالوان و متصف باوصاف متغایره بردارد زمین از هیبت ایزد جل وعلا بهم برآمده استفسار حال نمود جبرئیل کیفیت اراده لم یزلی لوی باز راند خاک گفت که از من شخصی آفرینند که او مثل نبی الجان به نافرمانی درآید و من طاقت عذاب ایزدی ندارم بر من رحم کن جبرئیل برگشته صورت حال عرض نمود فرمان ایزدی به میکائیل صادر شد که رفته یک قبضه خاک بیاورد و زمین تضرع نموده و آنجناب را نیز بخدای تعالی سوگند داد تا بازگردد و همچنین حضرت میکائیل نیز بازگشته و حضرت اسرافیل علیه السلام نیز بواسطه سوگند بازگشتند تا نوبت بحضرت عزرائیل علیه السلام رسید و آنجناب عذرات زمین نشنیده بتعمیل فرمان ایزد جلیل پرداخت و یک قبضه خاک مختلف الالوان والاوصاف جمع آورده برد و آن خاک درمیان مکه معظمه و طائف قرار یافته مدتی بروی سحاب باران عنایت باری می بارید تا ایزد جل و علا بید لطف و رحمت تخمیر طینت ابو البشر آدم علیه السلام فرمود ۵ فَخَلَقَ اللّٰهُ اٰدَمَ عَلٰی صُوْرَتِهٖ ومدتی بمیان مکه و طائف افتاده فرشتگان برو گذار نموده از خوبی و نیکوئی آن پیکر انگشت تعجب بدندان میگزیدند و ابلیس لعین با خود قرار داد که اگر ایزد تعالی وبرا بر تفضیل دهد گردن از ربقه اطاعت بیرون کشم و ایزد تعالی خواست تا بمقتضای اُدْخُلْ کَرْهًا ثُمَّ اُخْرُجْ کَرْهًا روح را در جسد آدم داخل فرماید فرمان داد تا جان در بدن او داخل شده بهر جا که میرسید منافذش بگوشت و پوست متحول میشد گویند که آن روز جمعه عاشر محرم بود وقتیکه اول درجه جدی بر افق شرقی منطبق بود و زحل در جوزا مشتری در حوت و مریخ در حمل قمر در اسد و شمس و عطارد در سنبله و زهره در میزان - چون ایزد جل و علا به ملائکه عظام فرمود که اُسْجُدُوْا لِاٰدَمَ جمله ملائکه عظام بحکم ذو الجلال والاکرام جبین مسکنت بر زمین نهادند اما ۵ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِکَةُ کُلُّهُمْ اَجْمَعُوْنَ اِلَّآ اِبْلِیْسَ همه فرشتگان سر بسجده او نهادند مگر ابلیس لعین که قبول نکرد و فرمود ایزد تعالی مَا مَنَعَکَ اَنْ لَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُکَ شیطان گفت که من از و بهترم که او را از خاک آفریدی و مرا از آتش خَلَقْتَنِیْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ طِیْنٍ خدای تعالی وی را بدین نافرمانی لعنت فرمود و از صورت فرشتگی وبرا بیرون آورده فرمود اُخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّکَ رَجِیْمٌ وَّاِنَّ

عَلَيْكَ لَعْنَتِيْ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ وایزد تعالیٰ آدم را بالعلم وفضل برآراست چنانچه فرمود وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا واز فرشتگان اسمائے مخلوقات پرسیده ایشان بعجز خود اعتراف نمودند وآدم علیه السلام به تعلیم ایزدی بیان نمود و فرشتگان بفضل آدم مقر گشتند الغرض ایزد تعالیٰ آدم علیه السلام را در بهشت جائے داد وفرمود تا بخورد و بخفت شنیده ز پهلوئے چپ آنجناب حضرت حوا را آفرید وفرمود نَکُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ هرچه خواهید بخورید اما شجره ممنوعه را پانصد سال که نیم روز آنجهان بود در جنت ماندند چون ابلیس از بهر آدم علیه السلام ملعون وناکام گردید آتش رشک وحسد در کانون سینه زبانه کشیدن گرفت وبا مار که یکے از دربانان بهشت بود در ساخته در دهن او قرار گرفته در بهشت رسید وحضرت حوا را الفر لفیت که اگر ازین درخت بخورید جاودان در بهشت بمانید وحوا بسخن او فریب خورده بخورد وبا آدم گفت که من خوردم ومرا زیان نداد تو هم بخور حضرت آدم نهی کرد اما ابلیس سوگند یاد کرد که من شمارا بجز خیر خواهی نصیحت میکنم القصه آدم نیز از آن ثمر بخورد در زمان حله هائے بهشتی از ایشان کشیده شدند وایزد تعالیٰ آدم وحوا علیهم السلام وابلیس ومار وطاوس را از بهشت بیرون کرد وآدم به سراندیپ افتاد وحوا بجده وابلیس به سمنان ومار به اصفهان وبعضے نام طاؤس نبرده اند وبعضے گویند که وے نیز رهنمائی ابلیس نموده بود وحضرت آدم یک خریطه گندم وسی نهال میوه وحجر الاسود ودرقے از اوراق اشجار ماخوذ آورده بود یا حضرت جبرئیل بحکم رب جلیل آورد بهر کیف حضرت جبرئیل وی را کار زراعت آموخت وبحکم رب جلیل بنائے کعبه نهاده حجر الاسود در آن مقام گذاشته و بکوه عرفات با حوا ملاقی شد وایزد تعالیٰ توبه آن جناب قبول فرموده وآدم هر سال بفرمان ایزد جلال بطواف خانه کعبه آمدے وبمقام خود باز گشتے وحوا هر بار که حامله شدے یک پسر ویک دختر آوردے وآن دختر را به پسرے که به دفعه دیگر بوجود آمدے منعقد مے نمودند ودخترے با قابیل بیک شکم پیدا شد وآن را با هابیل دادند وقابیل بدین همداستان نگشته ولفرمود آدم قربان نمودند که خدائے تعالیٰ قربانی کسیکه به پذیرد دختر وی را باشد وآتش قربانی هابیل را سوخته مگر قابیل قائل نشده هابیل را کشت وآن نخستین خونی بود که در اولاد آدم براے زن ریخته شد الغرض چون عمر حضرت آدم هزار ساله شد ذریت وے هزار در هزار شده بودند وقت اجابت دعوت حق رسید وشیث را خلیفه فرموده داعئے حق را لبیک اجابت گفت چون کتب بسیار از احوال آنحضرت مشحون اند خاکسار به تفصیل او نپرداخته بنابر سلسله سخن همین قدر حال مشرح فالش را کافی دانست شریعت آنحضرت خدا پرستی وصوم وصلوٰة واجتناب خمر ولحم خنزیر بود واز آن جناب معجزات بسیار بظهور رسیده اند +

ذکر حضرت شیث علیه السلام

وے پسر حضرت آدم بود روایت کنند که آدم رحلت نفرمود تا چهل هزار از اولاد خود ندید وپسران او بست (۲۰) ودختران نوزده (۱۹) وشیث علیه السلام فرداً وواحداً متولد شده بود بوقت مرض آدم بدعائے آنحضرت اثمار جنت بآدم عطا شدند حضرت

شیث که ولیعهد آدم بود به تعلیم مسائل شریعت و حکمت پرداخت و انساب جمیع افراد انسانی بدو میرسند چه او جد نوح علیه السلام بود و بر جن و انس مسلط بود و در عمر ششصد و پنجاه سال وی را پسرے بوجود آمد حضرت شیث بعمر نهصد و دوازده سال وفات یافت حضرت انوش ابن شیث او را انس نیز نویسند اختلاف است درین که مادر او از قوم جن بود یا نوع انس بموجب حکم پدر به امر و نهی بنی آدم پرداخت روایت است که مادرش حورے بود که خدائے تعالیٰ به پدرش داد وی را عمر ششصد سال و بعضے نهصد و پنجاه سال گویند +

ذکر قینان ابن انوش

بحکم وصیت پدر حاکم بنی آدم شده و او را عمر ششصد و چهل و نه سال نویسند بعد وفات قینان پسرش بر جائے او نشست +

ذکر مهلائیل ابن قینان

چون قینان داعی حق را لبیک اجابت گفت مهلائیل مسند ایالت گردید و در زمانه او کثرت اولاد آدم بمرتبه رسید که دیگر جائے بیکجا نمانده با قطار عالم متفرق شدند و خود مع اولاد حضرت شیث باقلیم بابل آمده شهر سوس را بنا نهاد و مدت عمر او نهصد و هشت سال و بعضے نهصد و بست و شش سال گویند +

ذکر برد ابن مهلائیل

وی را بعضے ایرد نیز نوشته اند او را دختران بسیار پیدا شدند و در زمانش خلائق بعبادت اصنام مشغول گردیدند مدت زندگی او نهصد و شصت و دو سال نویسند +

ذکر اخنوخ ادریس علیه السلام ابن برد

نام آنجناب اخنوخ و بعرب هرمس و ادریس نامند او در بدایت حال از حکیم آغا ذیمون مصری تلمذ مے نمود چون در اولاد قابیل کثرت فسق و فجور به نهایت رسید ایزد تعالیٰ و تبارک ادریس را خلعت رسالت پوشانیده امر بدعوت فرمود و اکثرے بهدایت او براه راست آمدند و بیشترے بر کفر و فجار اصرار نمودند و او صد شهر بنا نهاد و در شریعت او نماز و روزه و جهاد و زکوة بود و نهی از لحم خنزیر و حمار و غیره و او اختراع علم نجوم فرمود و بغایت عابد و زاهد بود با علویات و افواج ملائکه آشنائی داشتے و تمامت ربع مسکون را طواف کرد نوشته اند که او علیه السلام دخول جنت بلا اهمال میخواست و حضرت عزرائیل بملاقات او مے آمد ادریس پرسید که بقبض روحم آمده گفت نے بزیارت تو آمده ام ادریس التجا کرد که او را بمیراند و جنت و دوزخ بدو نماید ملک الموت روحش قبض نموده یا نجشیوم رسانیده و باز بقالب او رده بحکم ایزد دوزخ را بنمود و باز به بهشت آورده چون خواست که بدنیا رساند ادریس راضی نشده بدرختے بیاویخت و گفت که من باز نروم تا فادر بیچون نگوید ایزد تعالیٰ ملکی میانجی فرستاد ادریس گفت که بمقتضائے کُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ زهر ممات چشیدم و بدوزخ وارد شدم و اکنون بمضمون وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِيْنَ از بهشت بیرون نروم بعد سخن عزرائیل بیرون نروم ندا رسید که باذنی دخل و باذنی فعل بگذارید که حق بجانب اوست و بعضے گفته اند که او بآسمان ششم با ملائکه ساکن است و طائفه نویسند که

ادریس بمعاونت فرشته بآسمان رفته از ایزد تعالی خواست که دیگر او را بدنیا نفرستند و همانجا روحش قبض شده جسد او در بیت المعمور مدفون و روحش بآسمان ساکن گردید و عمر او وقت وفات آدم صد سالی و بعضے سیصد و شصت سال نویسند و ابلیس اولاد قابیل را بدین وسوسه که آتش قربانی شما نسوخت باید که وی را به پرستید آتش پرستی شائع کرده بود اکنون موقع دیگر یافت که ادریس را دوستے بود که از هجر او نهایت مغموم بود ابلیس او را پیکرے مشابه ادریس ساخته داد تا بدیدار او متسلی گردد و آن شخص ممنون شده چون او درگذشت ابلیس مردم را اغوا کرد که ادریس را دوست او این پیکر را مے پرستیدند و مردم بت پرستی ورزیدند مثل آن پیکر صنم ها تراشیدند و به پرستش ایشان اقدام نمودند و اقوال دیگر نیز درین باب هستند که بوجه طوالت قطع نظر ازان کرده شد +

ذکر حضرت متوشلخ ابن ادریس علیه السلام

وے پسر حضرت ادریس بود و عمر هفت صد سال یافت و فرزندان بسیار ازو متولد شدند و چون متوشلخ وفات یافت پسرش بجائے او نشست +

ذکر لامک ابن متوشلخ

وے پسر متوشلخ بود و در نام او اختلاف است بعضے ملکا نویسند و برخے ملکان گویند و جمعے لاحج نامند اما مشهور لامک است و لامک مسلمان بود خلق را بخدا خواندے و لامک هشتصد و هفتاد سال در جهان بزیست +

ذکر حضرت نوح نجی الله علیه السلام ابن لامک

بعمر دویست و پنجاه سال از درگاه داور ذو الجلال مبعوث گشت و بعضے بعمر پنجاه سال گویند حضرت نوح به هدایت مردم مشغول بود و هر چند هدایت مے نمود اما خلق بدو نگرویدے و از بت پرستی و کفر و فجور باز نیامدے الا اندک کس که ایمان آوردند و مردم سخنان آنحضرت را بسحر و جنون حمل میکردند و اذیت بسیار میرسانیدند و حضرت ناچار شده در حضور ایزد تعالی نالید که رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ۝ خدائے عز و جل آنحضرت را امر نمود تا کشتی تیار کرده و از اصناف وحوش و اقسام طیور و حیوانات یک یک جفت در کشتی نگهدارد و حضرت نوح بموجب فرمان تعمیل کرده و با هشتاد نفر از مومنان در آن کشتی در آمد و آن کشتی سه طبقه داشت میانه آدمیان و بالا مرغان و زیرین چارپایان بودند و خانه کعبه از جائے خود مرتفع شده غرض زن نوح نان مے پخت که از تنور او آب جوشید و حضرت نوح در کشتی نشست و چهل شبانه روز آب از آسمان مے بارید و از زمین میجوشید پسر نوح کنعان نام که کافر بود بر کوه رفت و هر چند نوح وی را خواند سودمند نشد و آن نیز غرق گشت و جهان جمله پر آب شد فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّنْهَمِرٍ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ۝ و تا ششماه نوح در کشتی بود و آب چندان بود که بر قله هر کوهے بلند چهل ارش آب بود و کشتی هم در جهان میگردید و جمیع اهل جهان از انسان و بهائم و وحوش و طیور

غیر از ان کہ بر کشتی بودند در آب فنا غوطہ خوردند و نشانے از مخلوقات بجہان نماندہ و کشتی بر قلہ کوہ جودی قرار گرفت بعد ازین
آسمان آب خود را کشید و زمین آب خویشتن را نوشید بفرمان قادر مجید چنانچہ میفرماید جل شانہ وَقِيلَ يَا أَرْضُ
ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَقُضِيَ الْأَمْرُ و نوح علیہ السلام از کشتی فرود آمدہ و جمیع انس و بہائم را
بیرون آوردہ و بر کوہ قرار گرفتہ و بعد ازان کہ کبوتر خبر خشکی زمین آورد فرود آمدہ دیہے بنا کردند چہل زن و چہل مرد بودند
وبائے طاعون در میان ایشان شائع شدہ تمام مردم مردند اما حضرت نوح و سہ پسران ایشان باقی ماندند یکے را کہ سام
نام بود و دیگر را حام و سیومی یافث بود و ایزد پاک تمام جہان از اولاد این ہر سہ حضرات پیدا فرمود الغرض عدد
اہل کشتی بعضے ہشتاد و ہفت نفر گفتہ اند و بعضے ہشتاد مے نویسند و عمر حضرت نوح یکہزار سال بود و چون حضرت نوح ہر سہ
پسران را بطرفے از اطراف جہان نامزد فرمود کہ با ہمخوابہ ہائے خویش بآن سمت روند تا ایزد تعالیٰ ملک ہا از اولاد ایشان
پدید آورد بلاد شام و جزایر فارس و عراق و خراسان وغیرہ را نامزد سام فرمود و آن تمامی ممالک از نسل او آباد شدند و دیار
مغرب و فرنج و حبش و ہندوستند و سودان را بہ حام مقرر نمود و چین و صقالیہ و ترکستان را بہ یافث ارزانی داشت و در
اندک مدت حضرت نوح انتقال فرمودہ و ایزد تعالیٰ اولادے کثیر باین ہر سہ پسران کرامت فرمود کہ در زمانے قلیل جہانے از اولاد
ایشان پدید آمد چون مقصود از ذکر قوم مغول است و ایشان از اولاد یافث علیہ السلام اند ذکر حضرت سام و حام موجب تطویل
دانستہ بدو نپرداختیم ہر کہ خواہد بکتب مبسوطہ و تواریخہائے مفصل رجوع کند +

ذکر حضرت یافث ابن نوح علیہ السلام

آنجناب بملک شمال مشرق نامزد شدہ و جبرئیل علیہ السلام جہت او حجر المطر آورد کہ ترکان او را جدہ تاش گویند و آن سنگے بود
کہ بر و اسم اعظم کندہ بود کہ بوسیلہ او ہرگاہ کہ خواہند باران ببارد چنانچہ از سنوح آیندہ بوضوح خواہد پیوست و یافث از ملبہ سوق
الثمانین کہ بعد از نجات طوفان اہل کشتی در آن مقام ساکن بودند بممالک مقررہ خود رفت و ایزد تعالیٰ او را یازدہ پسر ارزانی داشت
چین و سقلاب و منشج و کماری و ترک و خلج و خزر و روس و سدسان و غز و یارج و این پسران را با دختران منعقد نمودہ بطرفے
از ممالک خود فرستاد و از اولاد ایشان ملک ہا آباد شدند و نام ملک بنام ایشان شہرت گرفتند و بعضے یافث را پیغمبر مرسل دانند
او قواعد نیکو نہادہ چون انتقال نمود پسر او ترک کہ اسن اولاد بود بجائے او نشست +

ذکر ترک ابن یافث ابن نوح علیہ السلام

ویرا ترکان و مغلان یافث اغلان میگویند یعنے پسر یافث او نہایت عاقل و باہنر بود تمامی ممالک پدر را سیر کردہ
در جائے کہ او را سلنکا سے گویند مشتمل بر دریائے کوچک و کوہ بسیار و چشمہ ہائے بیشمار رحل اقامت افگند و بعضے آن مقام را
سیلوک نام مے نگارند الغرض چون یافث در بحرے غرق شدہ بود و سنگ متبرک جدہ تاش بدست غز افتاد و ہر یک از
پسران یافث بطلب او بیقرار بود تا ہمہ بقرعہ مقرر شدہ و قرعہ بنام ترک افتادہ غز شرارتے نمودہ سنگ جعلی بشکل آن ترتیب داد

و به ترک داد چون ترک را بعد مدتی حاجت به باران شده از آن جبل غز خبردار شده بجنگ غز عازم شد و حربی سخت واقع شده بیغو ابن غز کشته شد و برای یورت نیز ترک را با برادران جنگها واقع شد و هر یک بناحیتی و طرفی آباد شدند خزر بکنار آب اتل بنیاد شهر خزر نمود و روس بحوالی ملک او آباد شد و منسک که بعضی وی را منشیج نویسند نیز آباد شده و غز ابن یافث بکنار بلغار آمده ساکن شد و چین نهایت عاقل بود نقاشی و صورتگری وغیره ابداع اختراع نمود و صقلاب نیز آباد شده و کماری بعد بلغار توطن نموده و ترک ابن یافث را قودک و چنگل و برسنجار و ایلاق وغیره فرزندان بودند و قودک در شکارگاه گوشت بخورد لقمه از دهانش افتاده به نمک آلوده و چون خورد خوشش آمد آئین نمک در جهان پدید آورد و الغرض چون از مدت حیات یافث اغلان دویست و چهل سال گذشتند پسر خود را ولیعهد نموده درگذشت +

ذکر الںجه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام

پادشاهی معدلت شعار بود خسروی نامدار اسم وی را المنجه خان نیز نویسند رسوم و قواعد پدر بیفزود و با سامیشی الوس نمود که مزیدی بر آن متصور نبود چون شیخوخیت بر وی مستولی شد کار و بار ملکداری به پسر خود گذاشت +

ذکر دیب باقوی خان ابن الںجه خان

بعضی اسمش زیب باتوی خان می نویسند پادشاهی با شان و شوکت بود مدتی کوس انا و لا غیری نواخته سر در بادیه عدم نهاد +

ذکر کیوک خان ابن دیب باقوی خان

پادشاهی مهیب بود جمله قوم کمر بفرمان برداری او بستند وی در آئین عدالت و قواعد سلطنت بسیار کوشیدی و از طریقه آبائی کرام خود تجاوز نه پسندیدی چون چهره به نقاب عدم کشید پسرش بجای او والی ولایت گردید +

ذکر النجه خان ابن کیوک خان

وی بعد پدر سریر آرا شده در زمانه او اتراک صاحب نعمت و عظمت شدند و از راه راست برگشته اختراع دین و ملت نمودند و النجه خان را دو پسر یک شکم بوجود آمدند یکی را مغول خان نام کرد و دیگر را تاتار خان اسم مقرر شد و ملک را بهر دو برادر تقسیم نمو نصف به تاتار خان داد و جمله اقوام تاتار از اولاد تاتار خان بوجود آمدند و اولادش مدتی در دیار ترکستان و ما وراء النهر و ختا و چین وغیره سلطنت نمود و مغول خان را تختگاه خود ارزانی داشت و جمله اولاد مغول خان را مغول گفتند و قوم مغول از این مقام پیدا شد ملک مغول خان را مغولستان گفتند +

ذکر مغول خان ابن النجه خان

مغول خان بعد النجه خان بر تخت سلطنت نشست و اولادش را مغول و ملک او را مغولستان گفتند وی را چهار پسر بودند آذر خان و کز خان و

اورخان وقراخان چون مغولستان در حصهٔ مغول خان بود تختگاه النجه خان همان ملک بود مغول خان را بادشاه بزرگ میدانستند مغول خان مدتی سلطنت راند چون وعدهٔ اش در رسید مرکب زندگی را در میدان عدم جولان داد +

ذکر قراخان ابن مغول خان

قراخان بعد پدر بر تخت مغولستان نشست و در آن وان قراخان مغول بر کفر و شرک اصرار نمودند که اگر پسر در آن عقیده فاسد لغزشی میکرد پدر سرش می برید مهر پدری را نمی دید قراخان شهر قراقرم را که ادتان نیز گویند آباد نموده دار الامارت ساخت و برا از خاتون بزرگ فرزندی بوجود آمد که همه اطوار شان و شوکت از ناصیاو پیدا بودند و جملهٔ آثار مهابت و عظمت از جبین مبینش هویدا آن فرزند چون متولد شد تا سه شبانه روز شیر نخورد و هر شب آن خاتون در خواب میدید که نور چشم او بدو میگوید که ای مادر تا تو اسلام نیاری و بحق نگروی شیر ست نخورم مادرش مخفی از دیگران بایزد توانا ایمان بیاورد آنگاه آن نونهال گلشن سلطنت شیر خورد و آن شهزاده در حسن و خوبی نیز نظیر نداشت ؎ بحسن رخش هر که کردی نگه + شدی خوار در چشم او مهر و مه + ازان بودش آراسته آب و گل + که مهر خدا داشت در جان و دل + و تور بود که تا طفل یکساله نشدی و برا بنامی موسوم نمیکردند بعد مرور یکسال بادشاه مجلسی ترتیب داده و طویٔ عظیم مقرر کرد و با امرا و اعیان مشورت اسم شاهزاده فرمود پسر یکساله در گهواره در سخن آمده گفت که نام من اغوز است ؎ چو مردم شنیدند گفتار او + تعجب نمودند در کار او + که ایشان بگیتی شگفتی که دید + که یکساله فرزند گفت و شنید + الغرض همان نام بر آن موید من الله مقرر داشتند چون اغوز بسن بلوغ رسید قراخان با دختر برادر خود منعقد نمود اما بوجه مخالف ایمان صحبت با همدگر موافق نشد وی دختر کزخان بود قراخان بمشاهده این حالت دختر آذر خان را با وی عقد بست و بجهت همان مخالفت اتفاق نشده روزی اغوز خان از شکارگاه مراجعت نموده گذارش بخانه آذر خان افتاد و دختر دیگرش را دیده پسندید ؎ مر آن دخت را دید بر طرف جوی + خرامان بر مردم جامه شوی + اغوز خان بوی گفت که اگر اسلام آری ترا بخواهم و از جان عزیزت دارم دختر اظهار بشاشت و متابعت نموده گفت ؎ که فرمان برم چون شوم آن تو + نپیچم سر از عهد و پیمان تو + اغوز خان شمه از میلان خاطر خود با پدر گفت و خان ازین دلبستگی بغایت مسرور گشته دختر آذر خان درخواسته بوی داد و میان ایشان محبتی عظیم پیدا شده زنان دیگر ازین معنی در آتش رشک و حسد میسوختند و بقصد او برخاستند وقتیکه شاهزاده بصید بازی رفته بود قراخان زنان او را طلبید حال از کم التفاتی پسر پرسید و زنان راز اسلام شاهزاده با بادشاه در میان نهادند که پسرت بدین اسلام آمده است و ما را هم میخواند اما قبول نکردیم و زن سیوم این معنی را قبول نمود بدین سبب در میان ایشان محبت است قراخان که بر کفر اصرار تمام داشت ازین سخن برآشفت و گفت که چون اغوز در کیش ما نماند خونش ریختن ضرور است ؎ چو از دین و آئین ما سرکشید + بباید سرش را بخنجر برید + و جمیع مغولان نیز درین باره رضا دادند و قراخان با لشکری گران متوجه او شده و بیگم مسلمان بسرعت فرستاده اغوز خان را ازین حالت اعلام داد و شاهزاده نیز بالضرورت مستعد محاربه شده حربی سخت رو داد

و به برکت اسلام بعضے از اقربا به اغورخان پیوستند و جنگے عظیم واقع شده که میدان از کشتگان پر گردید و بهدگر رعایت قرابت یکسو داشته خون یکدگر ریختند و تیغ بر گلو و نیزه در سینهٔ پدر و پسر و برادر راندند القصه قراخان با بسیارے از کفار کشته شد و اغورخان ظفر یافت و بر تخت سلطنت نشست +

ذکر سلطنت قاآن جهانستان اغورخان ابن قراخان ابن مغول خان

پادشاهے صاحب عظمت بود و قاآنی ذو شوکت لشکرش بهر سو که رو آوردے نسایم فتح و ظفر بر پرچم اعلام او نثار شدے و هر گرهٔ مهم مشکل که ویرا پیش آمدے بناخن تدبیر کشودے یا سامیشی ایل و الوس چنان فرمود که مزیدے بران متصور نبود در خانان مغول ویرا همان نسبت است که جمشید را با ایرانیان ؎ هش هوش دل بود و هم زور دست + بدین هر دو بر تخت شاهی نشست + و مجموع خیل و حشم خود را به دین اسلام در آورده و مدت هفتاد و سه سال با اعمام و اخوان خود که در مخالفت او متفق بودند بحرب و ضرب گذرانیده بامداد ایزدی و یاوری بخت بر همه ظفر یافت و مخالفان او گریخته به ممالک چین پناه بردند و خان نیز به تگامیشی مخالفان بحدود آن ملک رفته آن سرزمین را هم مسخر فرمود و جمیع اقوام مغول و قبائل تاتار فرمان بردار وے گشتند و بعد ازان لشکر به بخارا کشیده ترکستان را نیز مستولی شد و طوے عظیم ترتیب داده ؎ بلشکر زر و جامه و جام داد + بدلهاے آشفته آرام داد + و قانونے چند جهت سپاه و رعیت وضع نموده و قبائل ها در میان مغول قائم کرده بنامها موسوم فرمود چنانچه قوم هاے ایغور و قبچاق و قانقلی وغیره از اسم هاے او پیدا شده اند و احوال این اقوام در باب اول مفصل ارقام شده اند و قارلیق و قلج وغیره نیز در زمان او هویدا شدند و اغورخان را شش پسر بودند کون و آے و یلدوز و کوک و تاق و تنگیز و اولاد بسیار ازو پیدا شده بست و چهار فرقه شدند روزے پسرانش یک قبضه کمان و سه تیر در شکارگاهے یافته آوردند بادشاه کمان را سه پاره کرده به سه پسر کلان خود داد و تیر را به سه پسر کوچک ارزانی داشت و چون برادران کلان کمان را پاره کرده تقسیم نموده بودند ایشان را بوزوق لقب داد و سه پسران خورد را اوچوق گفت و بوزوق را به برانغار جائے داد و اوچوق را به جرانغار و فرمود که سلطنت از بوزوق باشد که مرتبه کمان از تیر بیش است و تیر حکم ایلچی دارد ؎ چه تیر ایلچی آمد کمان بادشاه + بود ایلچی از شاه کمتر براه + و اغورخان متوجه ممالک غربی گشته خراسان و عراقین را گرفت و مصر و شام و روم و افرنج را نیز به تصرف خود آورد اما در تسلط بر ایران و تعرض با بادشاهان فارس تفصیلے وارد نشده لیکن بعد از فوت کیومرث تا ظهور هوشنگ عدد هفتاد سال اورنگ سلطنت ایران از وجود بادشاه نافذ الفرمان خالی بوده شاید که در آن زمان اغورخان بر ملک ایران مسلط گشته باشد بهر کیف بادشاه بعد از فتح اکثر اقالیم بموطن خود باز گشت و طوے عظیم ترتب کرده دران طوے نهصد سر مادیان اسپ و نود هزار گوسفند کشت و بعضے بر آنند که در میان مغلان قاعده است که با یک سر اسپ ده سر گوسفند میکشند بدین حساب نه هزار گوسفند کشته باشند و اغورخان را چون وقت موعود در رسید

سر بر بستر رنجوری نهاده وفات یافت +

ذکر سلطنت کون خان ابن اغور خان

وے بادشاہے بود کشور کشائے وفاآئین صاحب کیاست ورائے بقواعد معدلت وقوانین داد نہایت سعی تقدیم رسانید گویند

از قبیل خواجہ وزیر پدرش رائے داد کہ شمار اشش برادرند و ہر یک چہار پسر دارند کہ بست وچہار شدند مبادا جہت ملک و مال در میان شما نزاعے وخلافے رو دہد باید کہ ملک و مال را در میان تقسیم نمودہ شود وراہ ورسم لایق ہر یک مقرر کردہ آید و زر و نعمت وگلہا و رمہ + برایشان بہ بخشیم یکسر رمہ + جدا ہر یکے را بود یک نشان + چہ نام ولقب ہائے تمغائے شان + چہ از قسم خود ہر یک آگہ شود + ز جنگ وجدال دست کوتہ شود + ہر آنکس کہ از نسل ایشان بزاد + رود ہم براین گونہ از راہ داد + از ان قبیل چون کون شنید این سخن + پسندید گفتار مرد کہن + واز قبیل انتظامے مناسب نمودہ برائے ہر یک لقب وکنیت وتمغا ونشان وغیرہ قرار داد ومحل نشستن در دربار ودر مجلس آش کشیدن ورعایت بزرگی وکوچکی وغیرہ جمیع مراتب برائے ایشان مقرر کرد مدت ہفتاد سال کون خان سلطنت راندہ جہان فانی را پدرود نمود +

ذکر آئی خان ابن اغور خان

ملکے باعدل وداد بود وخاقانی نیکو نہاد بعد فوت برادرش براورنگ سلطنت نشست و مدتے بہ نہایت عدالت وداد فرمان روائی نمودہ سر در بادیہ عدم کشید +

ذکر یلدوز خان ابن اغور خان

بعد از آئی خان بر تخت سلطنت نشست در زمانہ او مغولان بسیار مرفہ الحال شدند واو مدتے سلطنت کردہ جہان فانی را پدرود نمود +

ذکر تنگیز خان ابن اغور خان

ملکے عاقل بود وبادشاہے عادل در روزگار او رعیت ولشکری بآسودگی تمام بسر مے بردند چون اجل موعود او رسید پسر خویشتن را ولیعہد نمودہ درگذشت یکصد و دو سال حکمرانی نمود- +

ذکر سلطنت منگلی خان ابن تنگیز خان

وے بادشاہے عادل بود صد و دہ سال جہانبانی نمودہ چون ضعف پیری برو مستولی شد پسر خود را تخت سلطنت تفویض نمودہ انزوا گزید وبقیہ عمر بطاعت وعبادت گذرانید طبل رحیل کوفت +

ذکر ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغور خان

وے در حیات پدر بر تخت سلطنت نشستہ و در زمانہ او سلطنت ماوراءالنہر و ترکستان تعلق

بہ تور ابن افریدون بلو شاہ ایران داشت و بادشاہ تاتار سونج خان بود واز اولاد تاتار خان تور وسونج خان باہم ساختہ بر ایل خان لشکر کشیدند و مغولان کہ از ایلخان راضی بلو دند جملہ صغیر وکبیر با او بجنگ بر آمدند وحربے سخت واقع شد

مغولان مخالفان خود را شکست فاحش دادند و تور و سونج خان تاتار حیله برانگیخته برگشتند و بده فرسنگ لشکر مغول نشستند و پیش از طلوع آفتاب که مغولان غافل بودند دفعتاً بر ایشان ریختند و درین معرکه قوم ایغور و ترکمانان نیز با قوم تاتار و تور شریک بودند و سپاه سونج خان و تور بر ایلخان غلبه کرده تا بحدی که کوشش کردند که احدی از ان معرکه جان بدر نبرد و مغولان بالتمام شربت مرگ چشیدند اما قیان خان ابن ایلخان و تکوز پسر خال او و هر دو همخوابهای اوشان بکنار جنگ گاه افتاده بودند چون خورشید سر در چشمه مغرب کشید هر چهار مرد و زن بر مراکب بادپا سوار شده راه گریز در پیش گرفتند اما خیال باید داشت که اقوام قبچاق و ایغور و قنلیع و قانقلی وغیره درین معرکه کشته نشدند چه آن اقوام تا امروز موجود اند لیکن دیگر تمامت شاهزادگان و امرا و اعیان مغل که دران حرب بودند معه جمیع افواج قتل شدند اما مغولان کسی را که نسب او بقیان و تکوز نرسد شریف نه پندارند بلکه مغل هم نشمارند راقم حروف گوید که این هم زیادتی ایشان است چه مغل از اولاد مغول خان پیدا شده اند و نسب هر قومی مثل ایغور و قبچاق وغیره که به مغول خان رسد او را مغل توان گفت و او را دعوی مغولی میشاید اما این قدر ضرور است که قبایلی که از قیان و تکوز پیدا شدند اشرف و افضل جمیع اقوام مغول دانسته میشوند بهرکیف جمیع امرا و قرابت داران ایل خان و فوج و لشکرش در آنحرب کشته شدند و نامی و نشانی از مغولان نمانده ممالک مغولستان بتصرف تاتار و دیگر اقوام در آمد +

ذکر قیان خان و تکوز و پیدا شدن اقوام قیات و درلکین که اشرف و افضل اقوام مغول اند

چون قیان خان و تکوز با هر دو بیگمات خود ها از معرکه جان بسلامت بدر بردند و ایزد تعالی را منظور بود که از نسل ایشان خلقی کثیر و اقوامی شریف پیدا کند که سلاطین عظام از انمیان برخیزند و در جهان شورش محشر انگیزند هر دو رفته رفته بکوهی رسیدند که کوه های بسیار در اطراف وی پیوسته بودند و بیش از یک راه صعب نداشت *بیت* یکی کوه یدگر چون باره + تو گفتی که بود از فلک پاره + بروئش خدا آفریده چنان + در روئش ز آب و علف چون جنان + ز مینش بسی ز آسمان خوبتر + ولی بسته راهش بکوه و کمر + بسی کوه در کوه پیوسته بود + در و راه آمد شدن بسته بود + و آن هر چهار سوار بزحمت بسیار بر قله کوه آمده در انجانب رفتند که مرغزار سبز خوشگوار از اشجار پر اثمار و سبزه زار پر بهار مشحون و با چشمه های مصفا موزون دران مقام رحیل اقامت نهادند و آن مقام را ارگنه قون بمعنی تند کمر نامیدند و سالهای دراز در آن مقام بسر بردند و این واقعه جنگ ایلخانی بعد از اغور خان به یکهزار سال واقع شده بود بالجمله از اولاد قیان و تکوز در آن مقام خلقی کثیر پیدا شد و اولاد قیان خان را قیات و اولاد تکوز خان را درلکین گفتند و از ین هر دو قبایل عظیم پیدا شدند چون کثرت مخلوق در آن مقام از حد قیاس بیرون شد و دیگر جای در آن بیابان نمانده اقوام قیات و درلکین راه بیرون جستن جستن گرفتند و بر سر آن کوه معدن آهن بود از ین سبب خروج محال می نمود عقلای

مغول تدبیرے اندیشیدہ ہیزم و انگشت بسیار جمع آوردہ از چرم گوزن نہ صد دم ترتیب دادند و آتش در ہیزم زدہ دمیدن
آغاز نمودند و از کوہ ارکنہ قون بیرون شتافتہ جانب دیار خود رفتن را عزم نمودند چون کوہ گداختہ شد و راہ پیدا گردید ع
دمیدند آتش بدانسان کہ دود + سیہ کرد خرگاہ چرخ کبود + و از کوہ بیرون آمدہ سوے دیار خود رفتند و جاے کہ بیرون
ارکنہ قون بود خود را در دوام مغول گردانیدند و قیات و درلکین یورت خود را از قوم تاتار وغیرہ بحرب و جنگ بچنگ
آوردند و در یورت آبا و اجداد خود قرار گرفتند اما نسب قومے کہ بدین دو قبائل میرسید او را شریف پندارند و دعوے
دیگران را مسموع ندارند بلکہ او را مغل ہم نشمارند چنانچہ مولانا شرف الدین علی یزدی در ظفرنامہ درین باب گوید ع

بہ پیش مغل باشد اندر حساب + کہ دارد بدین ہر دو قوم انتساب
نہ آنکس کہ از راہ تزویر و فن + بدیشان کند نسبت خویشتن

و معلوم نیست کہ قبائل قیات و درلکین چند مدت در ارکنہ قون بودہ اند اما در مغول آن موسم کہ قیات و درلکین از ارکنہ قون
بیرون آمدہ اند از اعیاد بزرگ شمردہ میشود و در آن وقت مغولان مجتمع شوند و جشنہا کنند و بعیش و طرب و شادمانی مشغول
شوند و آتش افروختہ آہن را بدو نرم کنند ع بیارند آلات آہنگران + دم و آتش و فحم و تنبک گران + بہ آتش
کنند آہن سرد گرم + بکوبند تا گردد آن گرم نرم +

ذکر تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان

چون قوم مغول در ممالک مغولستان رسید و منازل
ایشان در طرف مشرق است کہ ہفت ہشت ماہ
راہ طرف شرقی یورت ایشان است منتہی میشود بحد ختاے و غربی او اتصال دارد بزمین الیغور و شمالی بحدود قرقر و
سلنگاے و جنوبی بہ تبت متعدد است و تیمور تاش کہ اسم او را تیمور شاہ نیز نویسند از اولاد قیان خان بود و حکومت مغولان
مے نمود چون او بمرد پسر او بجاے او نشست +

ذکر منگلی خان قیات

اسم او منگلی خواجہ نیز نوشتہ اند او پسر تیمور تاش بود و بحکومت قوم خود اشتغال مے نمود +

ذکر یلدوز خان ابن منگلی خان ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان

وقتیکہ قیات و درلکین بر ملک مغولستان بالکلیہ
مستولی شدند یلدوز خان بر مغولان حاکم شد و بہ رائے
رزین و قوت تدابیر خود روز بروز آبادی و شوکت
ملک و قوم خود را افزونی میداشت تا نوبت بجاے رسید کہ سلاطین معظم و بادشاہان آفاق را از خطرہ در دلہا پیدا شد
و آفتاب اقبال مغلیہ بر فلک جہان شروع بطلوع نمود و در قوم قیات نسل و نسب ہر کہ بہ یلدوز خان میرسد ویرا در شرافت
و نجابت مسلم دارند چون یلدوز خان طبل ارتحال فرو کوفت پسرش زینت بخش اورنگ سلطنت گردید +

ذکر جونیہ بہادر ابن یلدوز خان قیات

جونیہ بہادر بر تخت نشستہ مدتے بر وفق داد زندگانی کرد و چون

تخته تلوت بر تخت اختیار کرده و اولادے از قسم ذکور نداشت دختر او بجایش نشست +

ذکر مهر سپهر عفت و شهریاری ماه منیر عصمت و تاجداری آلان قوا ابنت جونبیه بهادر

جونبیه بهادر را دخترے بود مهر سپهر عصمت و خوبی و ماه منیر عفت و محبوبی آلان قوا نام و او را به دویون قیات ابن عمش کتخدا کرده بودند و بیگم را از دویون دو پسر بلکدی و بیکجدی نام بهم رسیده بودند چون جونبیه بهادر و دویون درگذشتند آن بانوے کاخ عظمت و عفت بسروری بر تخت و بحکومت قوم مشغول گردید شبے سر بر بالین استراحت نهاده بود که ناگاه نورے دید که تمام شبستان ازو منور و تابان گشت و آن نور بکام و دهان او فرو ریخت و آن بانوے ایوان عصمت بدان نور آبستن شده چون مردمان ازین حالت خبردار شدند زبان طعن و تشنیع در عصمتش کشودند و بیگم اعیان و اشراف مغول را جمع آورده بدیشان گفت که شما هرگز گمان مبرید که من دامن نیکنامی و غیرت قوم قیات را بداغ رسوائی و خیانت آلوده باشم و صورت حال را با ایشان گفت اگر شما را باور نباشد در خرگاه من روزے چند مترقب و مترصد باشید تا باشد که ایزد تعالی صدق مقال مرا بر شما تصدیق کند اعیان و عظمائے قوم در تلاش این راز بودند تا آن نور را دیدند که در خانه بیگم مے آید و مے رود و همه را در عصمت و عفت آن بانوے کاخ عصمت شکے نماند و گواهی دادند و از قدرت قادر قدیر که حضرت ابو البشر را بغیر مادر و پدر و حضرت عیسی را بلا علاقه پدر آفرید بدیع نیست که از آلان قوا نیز سه پسر بلا واسطه پدر بمحض قدرت کامله خود بظهور آورد ؎ حکایات مریم اگر شنوی + به آلان قوا همچنان بگروی + و این روایت در میان اصحاب تواریخ و ارباب تحقیق شهرتے تمام و صدق و صحتے مالا کلام دارد و الغرض آلان قوا ازان حمل یکے بعد دیگرے سه پسر آورد یکے را ازان میان بوقون قیقی موسوم کرد و دویم دیگرے را به بوسفین سالجی و سیومے را بوزنجر منولقان گفتند و قوم قیقین از اولاد بوقون قیقی پیدا شد یعنی اولاد او را به قیقین نام ذکر کنند و قوم سالجیوت از اولاد بوسفین سالجی پیدا شد و جمله اولاد او را سالجیوت گفتند و قوم بوزنجری از اولاد بوزنجر خان بظهور رسید و جمیع سلاطین جهانستان از قوم بوزنجری پیدا شده اند و این هر سه قوم معظم اقوام قیات اند و این هر سه را مجموعاً نیرون میگویند و همچنین اولاد بلکدی و بیکجدی ابنائے دویون قیات را قوم درلیکین میخوانند و ایشان را از نیرونیان نازل تر میدانند و خروج قوم بوزنجری در ایام خروج ابو مسلم مروی بود الغرض چون مغولان به قانون خود وراثت سلطنت به پسر کهتر میدهند و بر جائے پدر او را نشانند بعد از درگذشتن آلان قوا بحسب ارث تاج و تخت به بوزنجر خان قرار گرفت +

ذکر سلطنت بوزنجر خان قیات در مغولستان

بعضے بوزنجر خان بذال نیز مے نویسند مجموعه خواتین عالی تبار و سلاطین نامدار از اولاد اویند و قوم بوزنجری از جمله اقوام قیات و درلیکین افضل است چون بوزنجر خان بر تخت سلطنت نشست قواعد معدلت و انصاف پادشاهی در پیش گرفت و جهان را بنور انصاف و رحمت خویش منور گردانید و صیت عدالت و آوازه حشمت او در

آفاق وجهان انتشار یافت مغولان که زیاده الطناب در القاب جایز ندارند او را قاآن گفتند و قاآن شهنشاه را گویند و
بوزنجر خان شهریار بسلو دمعدلت شعار وقاآنی نامدار متصف بکمال جاه وجلال نهایت حشمت واقبال حکمرانی کرده
چون وعده او رسید طبل رحیل فرو کوفته ره نورد شهرستان عدم گردید و پسران او دو بودند یکی بوقا و دیگرے توقا و توقا را
پسرے بود ماچین نام ــ زتوقا پسندیده ماچین بزاد ✤ زنسلش جز این کس نداریم یاد ✤

ذکر بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر قاآن قیات

بعد پدر خود بوزنجر خان بر سریر سلطنت نشست بادشاهے
با عدل و داد بوقا قاآنی نیکو نهاد مدتے بر وفق مراد و موافق
صلاح و سداد جهانبانی کرده رخت هستی بربست ✤

ذکر سلطنت دوبین خان ابن بوقا خان بوزنجری قیات

بعد از پدر خود بوقا خان بر تخت مملکت جا گرفت و آئین و
دستور آبا و اجداد خود در پیش گرفت زمانه بسیر علم استقلال
و لواے اقبال او افراخته بعرصه ممات اعلام حیات او نگونسار گردید و برادر او پسرے داو ربود ند و خاتون او منولان نام نهایت
عاقل و زیرک بود و او بر بالاے کوهے بلند که او را اعوانوش ارکهی میگفتند سکونت میداشت و منولان گله و رمه بسیار و چارپاے
بیشمار داشت و از قله کوه تا انتهاے که رودخانه جاری بود و مسافتے دراز بود و آن تمام زمین از چارپاے او پر میشد بمثابه که چند
گز زمین هم از مواشی او خالی نمی ماند و همین نشان شمار چارپایه مقرر بود که چون از قله کوه تا منتهی او که رودخانه جاری بود زمین
از چارپاے پر میشد نشان آن بود که همه گله و رمه موجود است ــ در آن کوه چون گله بسیار بود ✤ شمردن بهر وقت دشوار
بود ✤ هر آنگه که آن کوه یکبارگی ✤ شدے ناپدید از سم بارگی ✤ بدے از تمامی گله نشان ✤ قیاس شمردن چنین بود شان ✤
دگر پر نبود ے که از جانور ✤ طلب داشتندے ز چوپان دگر ✤ زنے این چنین نام بردار بود ✤ وزان نعمت و مال بسیار بود ✤
و در آن زمان هفتاد کوران از قوم جلایر در رکین در حدود رودخانه کلوران ساکن بودند و یکهزار خانه وار در راه بهات مستند یر
در صحرا فرود آیند یک کوران گویند و در میان مغول و تاتار صلاح قوت بود و اهل ختا با لشکرے براے تاخت جلایر آمدند و رودخانه
کلوران را در طغیان دیده جلایر بر سبیل استهزا ایشان را گفتند که بیائید و اموال ما را غارت نمائید ختائیان در همان شب بکدے
از خار و خاشاک بسته عبور نمودند و قوم جلایر را قتل نموده اطفال شیرخواره را نیز هلاک کردند و فوجے دیگر از جلایر که در آن
نواحے بودند از این واقعه گریخته بمقام منولان آمدند و از گرسنگی پیاز کوهی بر کنده میخوردند و میدانے که پسران منولان
در آن اسپ تازی و گوئے بازی مے نمودند خراب شد و منولان ایشان را امتناع نمود ــ که شد پایگار گرامی من ✤
که هستند فرزند نامی من ✤ برین دشت هر وقت بازی کنند ✤ بروز نشاط اسپ تازی کنند ✤ چو پر رخنه گردید میدان
شان ✤ بهم گونه بود حال یکران شان ✤ و جلایران عذر کرده منولان را کشتند و از انتقام اندیشه مند شده سر راه بر پسران
دوبین خان گرفته هشت برادر را کشتند اما قایدو خان که برادر خطبه دخترے از بنی عم خود نزد ماچین بوزنجری رفته بود ــ

وزان دو پیرکشته گردیده بهشت + مگر قایدو خان که گشته نگشت + و ماچین ایلچی نزد جلایران فرستاده ازین حرکت شنیع استفسار نمود علمای جلایر قاتلان را که هفتاد کس بودند معه اهل و عیال پیش قایدو و ماچین فرستادند و عذر بسیار خواستند که ما بحرب تاتار مشغول بودیم و ازین حرکت خبر نداریم +

ذکر قایدو خان ابن دومین خان بوزنجری

وی پسر دومین خان است چون هشت کس برادران او بدست جلایران قتل شدند او بر تخت سلطنت جای گرفت و

از رودخانه جوئی بریده وی را اجرا لوم نام نهاده و قصبات و قریات بسیار بر آن آب معمور شدند و قایدو خان سپاه بسیار جمع کرده در قلع و قمع قوم جلایر سعی بسیار نمود وی را سه پسر رشید بودند اول بایسنقر بود که بر تخت سلطنت جای گرفت دوم جرقه لنکوم نام بود و اولاد جرقه لنکوم را تایجوت گفتند و تایجوت از عمده اقوام بوزنجری است و پسر سوم خاچین بود که قوم سجیوت از اولاد اوست و سجیوت نیز از اقوام بزرگ بوزنجری است و نسب بادشاهان و بیشتر خانان بالخصوص چنگیز خان و امیر تیمور گورکان به بایسنقر میرسد و جرقه لنکوم را پسری بود سرقند نام و او را پسری نمیقا نام تایجوت بوزنجری بود. روزی در صید گاهی نمیقا با قوم تاتار دوچار شده و قوم تاتار او را گرفته پیش التان خان تاتار بادشاه خود بردند و التان فرمود تا وی را بعذاب شدید قتل کردند ۵ چنانش بر چوبین خری بر بدوخت + که مسمار فولاد در او دل بسوخت + بزاری و خواری بدان خر بمرد + ز دست جفای جهان جان نبرد + و عداوت دیرینه ازین خون در جوش آمد اما قائدو خان رحلت نمود پسرش بر جای او نشست +

ذکر بایسنقر خان ابن قائدو خان بوزنجری

وی اسن اولاد قائدو خان بود چون بر اورنگ سلطنت نشست رایت عدل و انصاف بلند کرده رعایا و لشکری را بنواخت و در مقصود در دامن طلب ایشان انداخت چون راه عدم پیش گرفت پسر او بجای او بالا رفت +

ذکر تومنه خان ابن بایسنقر خان بوزنجری

بعد پدر بر سریر دارائی مغولستان متمکن شده خلفی با هیبت بود و عازم جهانگیری شده چند مملکت دیگر بر ملک خویش افزود و بعدل و داد و کامرانی زندگانی نمود و لشکری و رعیت از و خوشنود بودند بادشاهی کامگار بود و شهریاری نامدار وی را نه پسر بودند از یک خاتون و از خاتون دیگر دو پسر توام شده بودند یکی قبل خان و دویمی قاچولی بهادر شبی قاچولی بهادر در خواب دید که ستاره از جیب قبل خان برادرش طالع شده بر اوج فلک رفت و تمام عرصه جهان را منور گردانید چون آن کوکب غارب گشت کوکبی دیگر برآمد و پس او ستاره سوم طالع شده نوبت چهارم اختری آن چنان نورانی برآمد که تمام عرصه آفاق از و چون روز روشن درخشان شد و منشعب بچند شعبه شده هر یک از ایشان را عالمی روشن ساخت و چون آن اختر بزرگ غروب شد کوکبان دیگر همچنان روشن بودند و قاچولی بیدار شده در تعبیر این خواب

فکر نموده خوابش ربود و درین کرّت دید که کوکبے از جیب خودش طالع شده ناپدید شد و دیگر طلوع کرده همچنین تا هفت کوکب طلوع کرده غروب شدند و نوبت هشتم سیارهٔ عظیم طالع شده اطراف گیتی را درخشان گردانید و منشعب بچند کواکب شده هر یک لذا انها طرفے را روشن داشت چون نیّر بزرگ غروب شد کوکب کوچک همچنان بر قرار بودند قاچولی بیدار شده این خواب را پیش پدر تقریر نمود و تومنه خان در تعبیر این رویاے صالح اندیشیده بغایت مسرور و مبتهج گردید و فرمود که از نسل قبل خان سه بادشاه بر تخت نشسته نوبت چهارم بادشاهے بزرگ پیدا شود که اکثر ربع مسکون را در تحت تصرف آورده اولاد خود را بهر ناحیه حاکم مقرر کند و بعد از آن بادشاه بزرگ اولادش بر ممالک فرمان فرمائی کنند و همچنین از اولاد قاچولی بعد هفت نفر نوبت هشتم بادشاهے بزرگ در ظهور آید که کشورها را گشاید و بر اولاد قسمت نماید و چون آن شهنشاه طبل ارتحال فرو کوبد اولاد او بر سریر ممالک مستقل و مستقر باشند و موافق این تعبیر در پشت چهارم از نسل قبلخان چنگیز خان بادشاه جهانستان بوجود آمد که سلطنت هائے عظیم الشان را زیر و زبر نمود و مدتے بادشاهی در اولاد او باقی مانده و در پشت هشتم از اولاد قاچولی امیر تیمور گورکان صاحبقران بظهور رسید که مملکت هائے بسیار به تحت تصرف آورده و چون او پدرود جهان نمود مدتے اولاد او کوس حکمرانی نواخت و اسپ جهانبانی بمیدان کامرانی تاخت و بعد این قبلخان را و قاچولی را برادر اتفاق همدگر سوگندها داده و مقرر داشت که تخت خانی بر قبلخان و اولاد او مقرر باشد و لشکر کشی بر قاچولی و اولاد او معین ماند و اولاد ایشان بطناً بعد بطن بر همین قرارداد باشند و درین باب عهدنامه نوشت برادران مهر و دستخط خودها در آن ثبت نمودند و تومنه خان نیز آل تمغائے خود بر آن عهدنامه نهاده بخازن سپرد چون تومنه خان را اجل موعود در رسید قبل خان بر تخت نشست +

ذکر قبل خان ابن تومنه خان یوزنجری

بادشاهے بلند اقبال بود سه بهر کار کو جست نام آوری + در آن کار دادش فلک یاوری + مغول میرا النجیک خان

گویند چون وے جد سیوم چنگیز خان بود و مغول جد سیوم را النجیک گویند بدین سبب باین نام شهرت گرفت اما صحیح آنست که صاحب ظفرنامه فرماید که معنے النجیک رعیت پرور است و وے به نهایت عدل و داد آراسته بود لهذا بدین خطاب مخاطب شد سه بُد او مهتر قوم بیرونیان + هم او شاه و سردار قوم قیان + چون آوازه عدل و داد او بگوش التان خان بادشاه ختا رسید از نهیب صولت او ترسیده تمهید صلح و یگانگت انداخت و ایلچی فرستاده خان را بخود خواند و قبلخان قاچولی را قائم مقام خود ساخته به ختا رفت و خطاب بادشاهان ختا التان باشد التان نهایت اعزاز و احترام بجائے آورده مجلس ها آراست چون مشهور بود که ختائیان مخالفان را در شراب مسموم سازند قبلخان زمان زمان از محفل برخاسته بکنار رودے که نزد محفل بود میرفت و سر آب فرو برده استفراغ مے نمود و بار دیگر بمجلس آمده شراب و طعام میخورد و ختائیان از قوت مزاج او در تعجب شدند که چگونه این مقدار شراب و طعام را هضم نماید روزے قبل خان

مستانه اندیش الثان گرفته دشنام داد و مخصوصان او قصد نمودن خواستند اما الثان مانع آمده در باطن نهایت آزرده شده و قبل خان چون بهوش آمد از حرکت خویش پشیمان شده عذر خواست و الثان پذیرفت ۵ چو الثان خردمند و هوشیار بود + فرو خورد خشم و تحمل نمود + ز خویشان بسیارش اندیشه کرد + نکوکاری و مردمی پیشه کرد + ببخشید چندان زر و گوهرش + که از حمل آن رنجه شد چاکرش + و باعزاز ویرا مرخص نموده چون قبل خان رفت امراء ویرا از رایگان گذاشتن او ملامت ها نمودند ۵ که دشمنے چون قبل خان بود + گرش زنده مانی پشیمان بود + و الثان ایلچی برائے بازگشتن فرستاده قبل خان متوهم شده جواب داد که من باجازت بیرون آمده ام بازگشتن را ضرورت نیست و الثان خان معلوم کرده جمعے را فرستاد که بزجر و توبیخ ویرا بازگردانید قبل خان فرستادگان را فریب داده در منزل دوستے که در راه بود فرود آمد و ویرا سلجوقی نام بود او نیز قبلخان را از معاودت و مراجعت امتناع کرده اسپی باد رفتار بدو داد که به تیزگامی این رهوار خود را ازین مهلکه نجات ده و قبلخان قبول نموده بر آن اسپ تیزگام سوار شده راه ملک خود گرفت و فرستادگان الثان چون خبر یافتند بتکامیشی او روانه شدند اما قبل خان بدست ایشان نرسیده بسلامت بخانه رسید و فرستادگان الثان را دلجوئی نموده بعد از کنکاج امرا همه را بقتل رسانید و بار یگانگت مغول و تاتار بعداوت و نفرت مبدل گردید و قبلخان بعد ازین رنجور شده درگذشت او را شش پسر بودند و مادر ایشان از قوم قنقرات بود و یکے را از ان میان اوکین و دیگرے را برقاق نام بود و هردو نهایت ماهر و متناسب الاعضا بودند و یکے را قوبله خان و دیگرے را برتان بهادر نام بود و دو پسر دیگر را نام معلوم نشد که چه بود اوکین و برقاق روزے در صحرا بودند که ایشان را قوم تاتار گرفته پیش الثان آوردند و الثان در انتقام ایلچیان ایشان را بقتل رسانید +

ذکر قوبله خان ابن قبل خان

چون قوبله خان بر تخت سلطنت نشست تواچیان را باطراف فرستاده لشکریے گران جمع آورد ۵ چو فارغ شد از لشکر آراستن + میان بست بر جنگ و کین خواستن + چنین گفت مر لشکر خویش را + که تا کے گذارم بد اندیش را + ز شاه و سپاه ختا و تتار + بر آورد خواهم بمردی دمار + که ایشان بکشتند برقاق را + همان نیمفا شاه آفاق را + و امرا و اعیان بر این حمیت خان آفرین گفته پائے در رکاب آوردند و الثان خان نیز اقوام تاتار را جمع کرده باهنگ جنگ پیشتر خرامید چون تلاقی فریقین دست داد و بساط محاربه گستردند و حربے سخت کردند عاقبت نسائم فیروزی بر پرچم اعلام مغول وزیده لشکر ختای انهزام یافت و قوبله خان بعد ازین فتح عظیم با اموال بیشمار و غنیمت بیقیاس مراجعت فرمود چون پیام اجل در رسید در پس آبا و اجداد شتافت و جائے او برادرش تقرر یافت +

ذکر برتان بهادر ابن قبل خان یوز نجری قیات

برتان ابن قبلخان خلف جلادت شعار بود

وقاآن نامدار مراسم و قوانین پدر را احیا فرمود و در شجاعت و دلاوری و شهسواری و بختیاوری کسے را یارائے همسری باو نبوده بهذا لفظ بهادری بانام او منضم گردید و قاچولی بهادر در زمان او درگذشته ایردمجی ابن قاچولی را عهده دے داد و او را برلاس یعنے شجاع بانسب گفتند و جمیع اولادش باین لقب ملقب بوده برلاس قومے بزرگ از اقوام بوزنجری پیدا شد و ایردمجی امیرے دلاور و مدبرے بهادر بود بزنان بهادر را فرزندان بسیار بودند اما میسوکا نام شهزاده در شجاعت و مهابت وارث پدر بوده اگرچه بزنان بسے پسر داشت لیکے بود که بخت منشور داشت و پس از شاه بزنان بزدان پرست میسوکا بهادر بپادشاهی نشست و بزنان را بزنان به زاے و نون نیز مے نویسند چون بزنان درگذشت پسر او بجائش نشست +

ذکر میسوکا بهادر ابن بزنان بهادر

بعد انتقال پدر باتفاق آقا و اینے بر تخت نشست و صیت عدالت مهابت او از مشرق تا مغرب منتشر گشت و نهیب و شجاعت و مردانگی او از شمال تا جنوب فرو گرفت در روزگار او ایردمجی برلاس رحلت نمود و بیت و نه پسر یادگار گذاشت که همه برلاس لقب بود و از اولاد ایشان قومے عظیم پیدا شد ارشد و اسن اولاد ایردمجی سوغنچن برلاس بود که بجائے پدر مقرر شد و میسوکا بهادر با اجتماع لشکر فرمان داده با سوغنچن نویان بر ملک تاتار لشکر کشید و مردم بسیار از ان قوم کشته و تموچین و قرابوقا امیران تاتار را اسیر نمود و میسوکا مظفر و منصور بیورت خود باز گشت و ویرا چهار پسر بودند یکے چنگیز خان که ذکرش مے آید و یکے راجوچی قسار نام بود و قسار بمعنے سبع است و او از نهایت دلاوری و بهادری باین لقب ملقب شد و او تنها بحرب شیر ژیان و پیل دمان رفتے و غالب آمدے و نهایت متناسب الاعضا بودے میان تنگ چون شیر و بازو سطبر و بچنگال او پشه بودے هژبر + چون بر پهلو خفتے کمان از زیر پهلو او بیرون رفتے که از بدان او مس نشدے و او در جمله محاربات با برادر خود چنگیز خان بوده با مخالفان میجنگید و یکے اوتکین نام بود که ویرا او تجنگین نیز مے نویسند و یکے او بیجاے و دیگرے تامکومین و بدین حساب پنج پسر شدند بعضے چهار نویسند بهرکیف میسوکا بهادر در سنه اثنی و ستین و خمسمایه درگذشت +

ذکر سلطنت قاآن جهانستان چنگیز خان ابن میسوکا بهادر ابن بزنان بهادر ابن قبلخان بوزنجری قیات

چون میسوکا بهادر بعد فتح بر قوم تاتار به موضع دیلون بلدق رسید در ان مقام از الون آنکه چنگیز خان در سنه عشرین ذیقعده سنه تسع و اربعین و خمسمایه موافق تنکوز ییل متولد شد و در آن یورت فرخنده خاتون نژاد + بچنگیز خان شاه فرخ نژاد + مر آن طفل را بد بمشت اندرون + بقدر یکے کعب افسرده خون + که برگشتن دشمنان بد دلیل + شد اندر کفش غیر یزدان ذلیل + و طالع او میزان بود که برج بادست و

سبعهٔ سیاره در آن برج بودند در ایام حکومت او با دبی نیازی وزیده هزاران هزار خلائق علف تیغ بیدریغ شدند و
آن پسر قدرے خون افسرده در کف داشت که بر خونریزیش دلیلے واضح بود چون در آن سال حکومت تموچین حاکم
تاتار باخت تمام رسیده بود میسوکا ویرا تموچین نام کرد ۵ چو آن سال زاد آن خجسته پسر + که آمد زمان
تموچین بسر + بنامش نکو آمد و زین سبب + نهاد آن پسر را تموچین لقب + تموچین سیزده ساله بود که
میسوکا رحلت نمود و سونغچن که جملهٔ نظم و نسق ایل و الوس برائے زرین او مفوض بود در گذشت امرا و اقوام از
تموچین مخالفت کردند مثلے که سپاه میسوکا بهادر نیز بقوم تائجوت بورنجری که مخالف بود پیوست ۵ سپاه
میسوکی همه خیل خیل + با قوام تائجوت کردند میل + و تموچین در خواب دید که دستهائے او دراز شدند و بهر دو
شمشیرها داشت که سرهائے ایشان بشرق و غرب رسیده بودند و مادرش بر تعبیر دانست که او بزور تیغ بر شرق و
غرب غلبه کند الغرض جمیع اقوام مغول باهم گر مخالف شده یکدیگر را گردن نمے نهادند و یک قبیله دو قبیله
حاکمی علحده داشتند و با تموچین طریق مخاصمت پیمودند مثلے که قوم برلاس نیز که از اولاد ایرومجی بود از و برگشت
اما امیر قراچار ابن سونغچن که از قوم افراکبائے نامدار برگشته پیوسته در رکاب چنگیزی بود و چنگیزخان
در اوائل زمان شقت هائے بسیار کشید که تفصیل آن در تواریخهائے کلان مندرج است چون راقم طریق
اختصار و اجمال مقرر داشت داستانهائے بسیار را گذاشت و وقائع عظیم را مجملاً و مختصراً برنگاشت بالجمله
اقوام تائجوت و قنقرات و برلاس و جلایر و جاسوقه وغیره اقوام بمنازعت او عهد و پیمان بستند چون چنگیزخان
عهده برائی از ایشان محال دانست بوجه محبتی و موانستی که میسوکا بهادر را با اونگ خان داشت نزد او رفت
و اونگ خان با فزونی جاه و حشم و خیل و خدم در پادشاهان آن نواحی ممتاز بود ۵ از وکس در آن عهد برتر نبود +
کسے را چنان گنج و لشکر نبود + و اونگخان ویرا اکرام داشته چنگیزخان بشجاعت و کیاست ترقی هائے روزافزون
کرده با توقیا بیگی و البورکین حاکم قوم مکریت و برادر اونگخان که باغی بودند و دیگر مخالفان جنگیده ظفر یافت چون اقوام
سالجوت و تائجوت و قنقرات و جلایر و قبائل تاتار محبت او را با اونگخان دیدند بر ایشان شوریدند و باهم عهد پیمان
در مخالفت آنها نمودند ۵ بخوردند سوگند بر دین خویش + بکردند عهدے به آئین خویش + و اسپ و گاو و
قوچ و سگ را کشتند و این از سوگندان عظیم مغول است و اونگ خان و چنگیزخان هم مستعد قتال شدند و محاربه
سخت واقع شد مخالفان شکست یافتند و بسیارے از ایشان ره سپر وادی عدم گردیدند مقاران این حال
بوبیروق خان نایمان برادر تایانگ خان حاکم قوم نایمان لشکر بر اونگ خان کشید و وقت مقابله ۵
جو بدخواه غافل ز تقدیر بود + همه کار او مکر و تزویر بود + بدانگونه نیرنگها ساختند + که سنگے بآب اندر انداختند +
که خاصیت آن است برف و دمه + که لشکر شده سیر و همه + پدید آمد از کرشان باد و برف + شد از برف صحرا چو دریائے

ز برف + ولیکن همان کس که سکاربود + بفعل بد خود گرفتار بود + که سرما و برف و دمه گشت باز + بر آنها که بودند نیرنگ ساز + سپاهی که با بو بروق نامدار + در آن جنگ و پیکار بودند بار + ز تاریکی باد و برف و دمه + سراسیمه گشتند و حیران همه + رسید اندر ان قوم خشم خدای + ز سرما بیفسرد شان دست و پای + تبه گشت بسیار کس زان گروه + بسی گمره افتاد از تیغ کوه + بکوهی که بد موضع کارزار + بد اندیش را شد چنین کارزار + هر آنکس که بُد زنده مانده بجا + برفتند سرگشته و بی نوا + نکرده کسی جنگ و بگریختند + از ایشان دو با هم نیاویختند + الغرض چون دو فوج بها مقابل شده صف آراستند بویروقخان بذریعه سنگ جده تاش برف و باران خواست و برف و باران عظیم رسید

بهمان برف و باران لشکر او تباه و متفرق شده منهزم شدند +

ذکر محاربه قاآن جهانگیر چنگیز خان با اونگ خان نایمان وظفر یافتن بروبه تقدیر داور زمین و آسمان

چون اونگ خان روز بروز در اعزاز اکرام چنگیز خان می افزود ارکان دولت و اعیان حضرت او رشک بردند و جاموقه حاکم قوم جاجرات کمر بر سعایت بسته چون سخنش به اونگخان مؤثر نشد با پسر اونگ خان سنکون نام این گفتگو درمیان آورد و او نیز با او همداستان شد و بهزار حیله پدر را بر چنگیز خان آزرده کرد و شبی که آهنگ گرفتن او نمودند امیری این گفتگو را با زوجه خود میگفت و قشلیق و باداى دو کودک که از گله شیر آورده بودند شنیده چنگیز خان را خبر دادند و چنگیز خان در آن شب خیام را گذاشته در کوهی رفت و اونگ خان و لشکرش خیام او را خالی دیده بر اثر او رفتند و درمیان هر دو گروه محاربه سخت واقع شد و سنکون زخمی شده اکثر مردم لشکر او سوی چنگیز خان گردیدند و از لشکر اونگ خان مردم بسیار از قوم کرایت کشته شدند و تمام روز جنگ قائم بود اما وقت شام نفری چند در رکاب چنگیز خان ماندند بدین حیله که اوبوسون و یاساق را از نواحدات میکند از و منحرف شدند و چنگیز خان بعد ازین فتح قشلیق و باداى را که از مکر دشمن خبر داده بودند ترخان نمود و فرمود که تا نه نژاد ایشان را از مطالبه دیوانی معاف دارند و تا نه گناه از ایشان و اولاد ایشان نه پرسند و هرگاه که خواهند بخدمت بادشاه بیایند و نواب و حجاب منع نه نمایند و قوم ترخانی از اولاد قشلیق ترخان و باداى ترخان پیدا شد چنگیز خان بعد از انهزام اونگخان از انجا کوچیده در صد ختا بر رودی فرود آمد و لشکر را سان دید چهار هزار و ششصد نفر بودند و چنگیز خان ایلچی به قوم قنقرات که دیرا غنغرات نیز نوشته اند فرستاده بخود خواند و آن قوم انقیاد نمود و چنگیز خان بار دگر بر لشکر خود نظر انداخته بر اونگ خان رفت و اونگ خان هم استعداد خود کرده متقابل شد و قتالی صعب واقع شد

برآمد یکی گرد و ابر کبود + زمین ز آسمان هیچ پیدا نبود + ز زخم سنان و ز باران تیر + زمین شد ز خون چون یکی آبگیر + تو گفتی زمین کوه جنگی شده + ز گرد آسمان روی زنگی شده + الغرض آتش محاربه بنوعی اشتعال یافت که برادر از برادر متمیز نبود و پدر بخون پسر دست بیالود همدرین

گرمی مرکب اونگ خان بضرب تیر قراچار نویان گشته شد و اونگ خان بر مرکب دیگر سوار شده گریز نمود و اموال و الوس او بغارت رفت ۵ سپه داشت سالار زرکار بسی + ولی با فلک بر نیامد کسی + و اونگ خان بملک تایانگ خان نایمان افتاده امرائے او او را بقتل رسانیدند و تایانگ خان تاسف بسیار کرد و فرمود تا سرش را در طشت زرین نهادند و بر سبیل استهزا بوے خطاب نمود که تا کے مهر سکوت بر دهن داری سخنے بگوئے و آن سر چند مرتبه زبان از دهان بیرون آورد امرا این را بفال بد گرفتند و سنکون در کاشغر بقتل رسید و بعد ازین فتح که در سنه تسع و تسعین و خمسمایه روی داد وجلوس او ازین سال در موضع ثمان کهره دانند ۵ در آن سال بر تخت شاهی نشست + بتوفیق لطف الهی نشست + در افرصت شاهی انگاه بود + که سالش یکے کم ز پنجاه بود + و تایانگ خان نایمان ازین اخبار در پیچ و تاب آمده الاقوس بادشاه انکیت را پیام داد ۵ کنون گر الاقوس یاری کند + نموچین کجا شهریاری کند + نباشد مدد داشت از من دریغ + که من خود کنم دفع او را به تیغ + و با جتماع اعیان و خوانین بمتعد محاربه چنگیز خان گردید و چنگیز خان چون قرعه کنگاش در میان انداخت امرا بسبب لاغری مراکب ازین یورش مانع آمدند اما امیر قراچار برلاس گفت ۵ که در جنگ اگر شه بود پیشدست + یقین دان که بر دشمن آید شکست + چو سر سبز بخت داد یزدان پاک + ترا از سپاهی دشمن چه باک + یکے تن که با او بود کردگار + نباید که اندیشد از صد هزار + چو گفت قراچار نویان شنید + پسندید او نیز آن رای دید + و در منتصف جمادی الثانی سنه ستمایه موافق سیچقان ئیل هر دو لشکر مقابل شدند و اقوام مرکت و کرایت و آویرات و جاجرات با تایانگ خان نایمان بودند و اسپے از مغولان بلیه شده در لشکر نایمان در آمد چون او را لاغر دیدند تایانگ خان گفت که صلاح آن است که باز پس نشینیم چون لشکر نموچین تعاقب نمایند بارگی ایشان زیاده تر ضعیف شوند اما قضا نوعد دیگر بود کوری سوباجو امیرے از نایمان بوے گفت که پدرت اینانج خان تمام عمر خود پشت خود و کفل مرکب دشمن را نه نموده است و تو بر صحبت خواتین رغبت بافراط داری و از میادین مردانگی نفرت میکنی و داغ بد دلی و نامردی بر جبین قوم نایمان مے نهی ۵ ترا دل بنجاتون گراید همے + ز تو بوے سروری نیاید همے + و تایانگ خان ازین سخن در پیچش آمده و رائے و تدبیر را گذاشته با راستگی صفوف حرب و نبرد فرمان داد و بعد از آراستگی صفوف هر دو لشکر با همدیگر آویختند و محاربه بغایت سخت واقعشد که هیچ جنگے عظیم و هولناک تر از آن نشان نمیدهند مریخ از صحن فنا کان خونریزی هر دو لشکر را دیده انگشت تحیر بدندان تاسف میگزید و آخر قوم نایمان و اعوان ایشان بسیارے کشته شدند و بقیه راه گریز در پیش گرفتند و تایانگ خان نایمان نیز جراحتے بهم رسانیده گریخت و بر فراز پشته بر آمده از الم زخم بیفتاد امرا هر چند سعی کردند که او را بار دیگر باویزش آورند مفید نیفتاد و امرائے او او را گذاشته دل بر مرگ نهادند و برگشته کارزار سخت نمودند که اگر رستم و اسفندیار آن مردانگی ایشان را مے دیدند رکاب آنها را مے بوسیدند و فقا آن بزرگ چنگیز خان هر چند خواست که ایشان را زنده بگیرد امکان نداشت و همه ایشان گشته شدند چون ظلمت سیاه پرده

خود نصب نمود تایانگ خان ولقبیه سیف لشکر او بهزار خرابی جان بدر بردند و تایانگ خان ازان جراحت ها درگذشت و
کوشلوک نامان پسر او نزد بویروق خان نامان عم خود رفت و اقوام قیقین و سالجیوت و تاتجوت که از عمده اقوام مغول اند
با دیگر قوم‌های مغول به چنگیز خان ایل شدند و قوم تاتار که از اولاد تاتار خان برادر مغول خان اند و دران ممالک بودند
به ایلی و انقیاد در آمدند و جاموقه بدست نوکران خود گرفتار شده بحضور چنگیز خان رسیده قتل شد و نوکران او نیز برین
سبب که با ولی نعمت خود وفا نکردند شربت مرگ چشیدند و بسزای کردار خود رسیدند و خان بزرگ در موضع ثمان کهره
قشلاق کرده در اول بهار متوجه قوم کریت گردید و توقیا بیگی کریت در حملهٔ اول منهزم شده نزد بویروق خان رفت ؎
چو از کار کریت بپرداخت شاه + باقلیم تنکت سپه تاخت شاه + و حصارها و ثمین را با زمین برابر کرده قوم تنکت را نیز
مستاصل فرمود و هر که ایل شد امانش داده دیگران را به تیغ تیز گذرانید و در بهار اوائل بارس ئیل به تهیهٔ اسباب قوریلتای
فرمان داد و امرا و عظمای مغول با ساز و سامان بی پایان حاضر حضور او شدند و قاآن بزرگ بر تخت سلطنت نشست و در آن
زمان عابدی بود که او را بیت تنکیری میگفتند و او دعوی الهام و کلام با خدای تعالی می نمود و مغولان را اعتقاد بود که او
بر اسپ خنگ سوار شده بفلک میرود و از سرما و گرما متضرر نمی شود و او گرسنه شکم در برف و یخ نشسته میبود ؎
برهنه بکوهی بدی مسکنش + ز سرما و گرما نخستی تنش + و ایت تنکیری در مجلس پادشاه آمده به قاآن و اهل مجلس فرمود
که شخصی سرخ رنگ بزرگ او در خنگ سوار با من روبکار شد و مرا گفت که پسر میسوکا بهادر را بگو که بعد ازین ترا تموچین نگویند
بلکه چنگیز خان نام کنند و خدای جاوید میگوید که اکثر ربع مسکون را بتو و فرزندان تو ارزانی داشته ایم و ترا چنگیز خان
خوانده ایم ؎ نهادیم نام تو چنگیز خان + ازین پس تو خود را تموچین مخوان + همه کس ورا این چنین خوانده اند +
همین ذکر را در جهان مانده اند + ازان رو که معنی چنگیز خان + بود شاه شاهان به توری زبان + و چنگیز خان اگرچه
میدانست که او غلط میگوید اما دران وقت مصلحت دانسته قبول این معنی نمود و تنکیری بعد ازین روزی با جوجی قسار
در امری از امور سلطنت بحث و نزاع کرد و جوجی قسار حلق او گرفته چنان بر زمین زد که بمرد و چنگیز خان بعد ازین فتح
بر بویروق خان نامان رفت و او را در شکار محاصره کرده بقتل رسانید و کوشلوک و توقیا بیگی به اردیش رفتند و خان
بزرگ بوجه یاغی شدن تنکت بار دیگر آن قوم را تاراج و زیر و زبر کرد و سوی قرقیز شتافت و سرداران انجا را بسیور
غامیشی اختصاص داده به یورت خود بازگشت و در سنه اربع و ستمایه موافق کوئی ئیل بر کوشلوک و توقیا بیگی به اردیش
لشکر برد و در راه قوم اویرات ایل شده همراهی شدند و در اردیش با توقیا بیگی محاربه واقع شد و او بزخم تیر بقتل رسید ؎
ز اسپ اندر افتاد و ناچیز شد + بسخره جهان گفت کو نیز شد + و کوشلوک نزد گورخان قراختای پادشاه ترکستان رفت
و در انجا دختر گورخان درخواسته و حرام نمکی کرده با وی هم یاغی شد و ایدی قوت ایغور پادشاه قوم ایغور از گورخان منحرف
شده نزد چنگیز خان رسید و به مصاهرت او سرافرازی اندوخت +

ذکر لشکر کشیدن قاآن اعظم چنگیز خان مظفر لوا بر ممالک ختا و مراجعت نمودن از آن ملک مظفر و منصور بتقدیر ایزد جل و علا

چون قاآن اعظم چنگیز خان از محاربات اقوام مغول انفراغ یافت و جمیع اقوام نامدار و خاندان هائے
مغلیه ویرا مطیع و منقاد گردیدند ایلچی نزد التان خان بادشاه ختا که از نژاد تاتار بود فرستاد و او را به ایلی و انقیاد
دعوت فرمود و التان خان که بادشاہے بزرگ بود و ہمواره باخوانین مغل در محاربه و معارضه میگذرانید از این پیام بہم برآمد
جوابہائے درشت و سخنہائے سخت گفت و چنگیز خان بر فراز آئین خود بر پشتۂ بزرگ برآمده به نهایت عجز و الحاح از حضرت ایزد تعالی
فتح و ظفر مسالت داشته روئے توجه به ملک ختا آورد و لشکر مغول در رکاب او روانه شده چون التان خان نتیجه جوابہائے
خود از اول میدانست او نیز کارسازی حرب نموده بیرون خرامید و چنگیز خان شهر و حصار بسیار از ممالک تاتار مسخر نموده غارت
و تاراج کرد و التان امرا را پیش فرستاده تا دستبردی نمایند و ایشان وقت فرصت را نگاهداشته وقتیکه مغولان شهری را فتح
کردند و به غارت او مشغول بودند سرداران بر ایشان تاخت آوردند و مغولان نیز بمدافعت و مقابله پرداختند و ختائیان با وجود
عدد بسیار تاب ضرب دست مغولان شجاعت آثار نیاورده انهزام یافتند و چنگیز خان بعد از آنکه قلاع و بقاع بسیار را فتح کرد بیک
ناگاه بر سر التان خان رسید و التان خان با آن همه لشکر گران که در رکاب داشت منهزم شد و سی هزار سواران او بقتل رسیدند
و چنگیز خان متوجه خان بالیغ که بادشاه نشین ختا بود گردید التان خان چون این حال شنید امرائے دانا را احضار کرده
با ایشان قرعه مشورت در میان انداخت و گفت ؎ که چنگیز خان کرد کشور خراب + به پیکار ما دارد اکنون شتاب +
چه سازیم با آشتی و نبرد + چگونه ہمے باید این کار کرد + و صلاح همه در صلح قرار گرفت التان خان دختر خود را با پیام
ایلی و انقیاد نزد قاآن فرستاد و چنگیز خان نیز این پیام را پذیرفته مراجعت نمود و بعد ازین کار التان خان در شکستگی
مے افزود و امرائے او از او یاغی شدند و بیشتر از آن روئے امید بدرگاه چنگیز خان آوردند چون قاآن اعظم
چنگیز خان ازین حالات خرابی امور سلطنت التان خان از نوئینان خود قوتو قو نویان و منکان و جاموقه بهادر را
فرمان داد تا با جمعے از دلیران رفته تا ز بیت خان بالیغ مسخر سازند و چون خان بالیغ را مغولان محاصره کردند التان خان
زهر خورده مُرد و خان بالیغ کشاده شد و خزائن و دفائن و اموال و ذخائر بسیار از آن شهر بدست مغولان آمده همه را
روبروئے چنگیز خان آوردند و در عرصه دو سال اکثر ولایات ختا مسخر نمودند و آن ممالک هم در تصرف مغولان درآمد
چون توقبا بیگی در یورت نائمان ظاهر شده بود خان بزرگ قراچار قنقراتی و سویدائے بهادر را با جمعے از دلیران فرستاد
تا زمین را از وجود ایشان پاک سازند و آنها بر باغیان ظفر یافتند چون قوم تومات نیز یاغی شده بود بر قلع نویان نامزد
ایشان گردیده آنها را ایل نمود و مغلی کویانک را بضبط ختا مامور فرمود ؎ روان گشت مُغلی بفرمان شاه +
برفتند با او فراوان سپاه + ہمیرفت با لشکر بیقیاس + بد انسان کز و چرخ بُد در ہراس + در آن بوم چندان سپه گسترید +

که از گردش روز و شب ناپدید +

ذکر لشکرکشی قاآن جهانستان چنگیز خان بممالک سلطان محمد خوارزم شاه و خرابی ممالک اسلام بسوء تدبیری سلطان بلکه بتقدیر ایزد منان

سلطان محمد خوارزم شاه دران زمان از جمیع بادشاهان اسلام بلکه از سلاطین روئے زمین بمزید قوت و شوکت وازدیاد عظمت و صولت ممتاز بود و فتوحات بسیار در اطراف دیار و امصار ویرا دست داده بود و تمامت ممالک خراسان و ایران و عراق و کابل و ترکستان و عجم وغیره در تحت تصرف داشت و قوت و شوکت او بمثابه بود که هشتصد هزار سپاه جرار در رکاب داشت و محافظان قلاع و حارسان بقاع و افواج امرائے حدود و ثغور و دیارها سے دور دست ازین تعداد علاوه بود ند و امرا و سلاطین زادگان مطیع فرمان او بودند و سلطان محمد خوارزم شاه بذات خود نیز بسیار صاحب جرأت و همت بود چون با ناصر لدین الله عباسی خلیفه بغداد سرگرانی داشت بر او لشکر کشید و خلیفه از قوت و شوکت سلطان ترسیده حضرت شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی رحمته الله علیه را جهت تمهید صلح فرستاده و چون آنجناب بلشکر سلطان رسید و باریافت سلطان نادان از غایت غرور و نادانی تا دیری التفات بدان صاحبدل نفرموده و اجازت نشستن هم نداده و حضرت شیخ الشیوخ همچنان بر پائے ایستاده خطبه فصیح خوانده و مناقب آل عباس برزبان آورده اشارت بصلح و ممانعت از آزار آن خاندان و ریختن خون مسلمانان نمود و سلطان گفت که اے شیخ باز گرد که خاندان عباسیه را شما مبارک کرده آید و مبارک تر از خاندان رسول نیست و من اهل بیت رسول را بر شما مبارک گردانم - اگر تراذوق صحبت خدا بود ے بمصالحه من و ناصر نه پرداختی هلا برگرد و بخلیفه بگو که فکر نزول من کند که اینک رسیدم و حضرت شیخ بدرماغ گشته برگشت و دعا فرمود که الهی این مرد را بدست جباران سپار و دماء بدین چنین شهریار اقلیم ولایت و معرفت عظیم آفتی بود و سلطان چون پیشتر رفت برفے عظیم بارید و هزار و هزار چارپایان لشکر او تلف شده و نقصانے عظیم عاید شده ناچار یورش بغداد را بسال دیگر موقوف داشته مراجعت نمود و همچنین نادانی دیگر از و سر زده که موجب انهدام بنیاد مملکت او گردید یعنے شبے که از بادۂ گلگون سیه مست بود بگفتار غمازان بد خصلت بتهمت نکاح با مادرش حضرت شیخ مجد الدین بغدادیؒ را دست و پا بسته در دجله انداخت و صبح پشیمان شده خوانهاے زر و جواهر بخون بها بخدمت حضرت شیخ نجم الدین کبری رحمته الله علیه فرستاد شیخ فرمود که خون بهائے سر مجد الدین سر من است و سر سلطان و سر چندین هزار مسلمانان غرض خرابی ممالک آن بادشاه گردون پناه که شاهان آفاق و سلاطین زادگان جهان پیش اورنگ او صف زده مے ایستادند بدین دعائے بدحضرات اولیائے کرام بود

تا دل مرد خدا نیاید بدرد + هیچ قومے را خدا رسوا نکرد + القصه در آن زمان حشمت و شوکت سلطان باقصے الغایته رسیده بود و چنگیز خان چون در مغولستان استقرار و استقلال یافت و آوازه سلطان محمد در اطراف

جهان بلند بود خان ایلچیان خویش را بحضور او فرستاده پیام داد که بزرگی من و تو عالمیان را اظهر من الشمس است و من
درین دیار چندان فتوحات حاصل نموده ام که اکنون طمع ممالک دیگر ندارم و تو مرا عزیزتر از فرزند هستی امید که همیشه
بر جاده دوستی مستقیم باشی تا بمعاونت و استمداد یکدیگر بفراغ خاطر بسر نمائیم و تجار از ممالک طرفین آمد و شد کنند و
سلطان ازین سخن که ویرا به پسر تعبیر کرد آزرده گشته اما ایلچیان را نوازش کرده بعد عهد و میثاق دوستی باز گردانید و
قاآن نیز این دوستی را پسندید اما ناصر خلیفه عباسی که بوجه بیعت سلطان با سید علاء الملک ترمذی از سلطان اندیشه داشت
مکتوبی به قاآن بزرگ نوشته و برای تسخیر مملکت سلطان تحریص نمود هر چند امرا مانع شدند که موافق عقل و ایمان نیست که چندین
هزار کفار را بر مسلمانان گمارند و چون بر سلطان غلبه کنند ممکن که نسبت شدهٔ امامت و خلافت نیز از مغولان گزند رسد و قاصد را
چار ماه بر ولایت سلطانی راه رفتن خواهد شد تا بمقصد برسد و محافظان طرق و شوارع سلطانی ویرا نگذارند اما خلیفه بمقتضای
تقدیر ایزد و قدیر قبول نه نموده موی سر شخصی تراشیده مضمون بر و منقش کردند و قاصد در راه محفوظ ماند چون نیل در او ریخته
بودند قاصد بمقصد رسیده و سر تراشیده مضمون را اظهار نمود اما قاآن نمیخواست که نقض عهدی از جانبش سر زند و
نیز سلطان محمد شاه شهنشاهی بود که پادشاهان آفاق از مهابت او در خواب میلرزیدند لیکن چون تقدیر الهی بخرابی ملک و مال
وی رفته بود چنگیز خان فرمود که همراه تجاران بخارا چهار صد و پنجاه مرد مسلمان از مغولستان اقمشه و امتعه مغولستان بدیار
اسلام برند و ایشان همه ملازمان شاهزادگان متونیان بودند و ایلچی نیز نزد سلطان بمعیت ایشان فرستاد و پیامهای محبت آمیز
داد چون این جماعت به اترار رسیدند امیر اینال حق که از سلطان ملقب بغایر خان شده بود ایشان را باز داشته
یکی از میان غایر را بنام دیرینه او برخوانده و آن مغرور ازین امر حق ناحق بغضب رفته بسلطان نوشت که جاسوسان
مغول برسم تجار آمده اند فرمان چیست و سلطان بی تامل بقتل ایشان فرمان داد و غایر خان مکار چرا مخوار چهار صد و پنجاه مرد
مسلمانان را خون بریخت و اموال بغارت گرفت و یک کس از ایشان گریخته صورت حال را به قاآن بزرگ رسانید و قاآن
رسولی بسلطان فرستاده پیام داد که حاکم اترار گناهی عظیم کرده باید که او را پیش ما بفرستند و سلطان از نهایت بیدولتی بر
خلاف قاعده سلاطین غیر متدین ایلچی را نیز بکشت چنگیز خان در غضب رفته و بعد ازین نسبت سلطان لفظ پادشاه بر زبان
نیاورد و محمد اغزی میگفت یعنی دزد و میفرمود که اگر محمد شاه پادشاهی بود ایلچیان را نمیکشت و سلاطین گاهی بخون
ریختن وکلا مبادرت نکرده اند و استحضار لشکرها را امر فرمود و نخست سه شبانه روز بر تلی بر آمده بتضرع و زاری از ایزد جل و علا
نصرت خویش مسئلت می نمود چون آواز غیب که نشان غلبه او بود بگوش رسید آهنگ مخالفان نمود و درین آوان از محمد شاه
حرکتی دیگر سر زده یعنی جوجی خان ابن چنگیز خان که برای استیصال توق تغان تکریت که بماوراء النهر آمده بود در ان ممالک
رفت و سلطان نیز در ان [illegible] بود و لشکر جوجی خان توق تغان را دریافته مستاصل نمودند و خوارزم شاه بر آن مقام
رسیده از خصمی صورت حال معلوم کرده بی تامل بر لشکر مغولان تاخت و جوجی خان که بعد محاربه تکریتیان سوی پدر خود گردید

بود لشکر سلطانی را دیده با و پیام داد که ما بحرب بادشاه ماذون نیم اگر بادشاه ابتدا کند بغیر از مدافعه چاره ندارم ع
مکن شهریارا جوانی مکن + چنین بر ملا کامرانی مکن + مکن شهریارا دل ما نژند + میاور بجان خود از ما گزند + که چنگیز خان
بهر کار دگر + فرستاد ما را برین بوم و بر + نداریم از ان شاه لشکر پناه + اجازت به پیکار خوارزم شاه + اما سلطان
محمد خوارزم شاه که از بادهٔ غرور سیه مست و مخمور بود قبول نفرموده مستعد محاربه گردید ع بر آشفت سلطان ز گفتار
شان + بر انگیخت لشکر به پیکار شان + و مغولان نیز مجبور شده پائے تجلد افشردند و دست جلادت به تیغ و تیر بردند و
قریب بود که قلب سلطان که از جائے برداشته بودند منهزم شود اما سلطان جلال الدین پسر سلطان که شیر بیشهٔ مردمے بود از
دست راست جنبید و بحملات مردانه تزلزل را نگاهداشت و تمام روز جنگ قایم بوده وقت شب مغولان آتش بسیار
بخیام خود افروخته خود روانه شدند و قصه را به قاآن بزرگ گفتند و آتش خشم بادشاه جهان ازین حرکات شنیعه خوارزم شاه
مشتعل تر گشته فی الفور عازم دیار اسلام گردید و در سنه خمس و عشر و ستمایه سوے ایران روان شد و امرائے کبار و حکام
اقوام مغول با فوج و لشکر بدو پیوستند +

ذکر نامزد کردن چنگیز خان امرا و شاهزادگان مغول را باطراف بلاد اسلام

چون بادشاه جهان کشائے چنگیز خان در تخریب و تادیب
سلطان محمد خوارزم شاه عازم شد و بحدود اترار رسید
اوکتائے خان و جغتائی خان هر دو شاهزادگان خود را
مقرر کردند که بمحاصرهٔ اترار بپردازند و جوجی خان پسر اکبر را نیز بدان حدود نامزد کرده و آلاق نویان و منکو بوقا را بطرف بناکت
و خجند روان داشته خود با تولی خان پسر خورد خود روے به بخارا نهاد اما سلطان محمد شاه بعد از ان که با جوجی خان جنگید و هم
بیقیاس بهم رسانیده و منجمان بعرض رسانیدند که از طالع بادشاه درین سال نحوستے ظاهر است درین مقام مقابله مخالفان موجب
زیان است ع چو شد بخت بیدار او جفت خواب + برو بسته شد راه و رائے صواب + پشیمان شد از هر چه خود کرده
بود لیکن ندامت نمیداشت سود + و در آن زمان علاوه از افواجے که بممالک دیگر متفرق و تعیین بودند چهار صد هزار سوار
جرار در رکاب سلطان موجود بودند اما توفیق جنگ نیافت شصت هزار سوار بمدد غائر خان باترار فرستاد و سی هزار سوار
به ضبط بخارا متعین کرده ... ده هزار سوار را که از امرا و خوانین بسیار دران جمعیت بودند بحفاظت سمرقند مقرر فرمود
و شصت هزار سوار تاجیک که هر مرد در برابر رستم و سام بودند بفرمان او به تعمیر قلعه و استحکام حصار مشغول شدند و سلطان
هراسان از سمرقند متوجه خراسان شده چون بخندق رسید گفت که قومے که قصد ما دارند اگر تازیانه هاے خود را بیندازند
خندق پر شود و فرمود تا مادر او را با حرمها و ذخائر و نفائس متوجه مازندران شد و سلطان مشوره ها از امرا و اعیان
خواسته روے توجه به بلخ آورد و امرا و خوانین هر یک بقدر عقل خود رائے داد و سلطان جلال الدین پسر او میگفت که
سپاه متفرق را جمع آورده بر مخالفان تازیم و اگر سلطان بعراق رود لشکریان بمن دهد تا متوجه خصم شوم ع

روم خیمه بر طرف جیحون زنم + ابا دشمنان دست و رخون زنم + چو با این سپاه آیم انجا فرود + بماند بد اندیش زان
سوی رود + دگر ره تو آید زما بد کنش + ز مردم نباشیم در سرزنش + که مهمها و ما النهر از دست گذشت اما خراسان و
عراق را نگاه توان داشت سلطان را بخت بد مانع آمده قبول نکرد ۵ سخن های پیرانه آن جوان + نه بشنید سلطان
ناکاردان + ورا گفت چون طالعم نیست یار + نخواهم زدن دست در هیچ کار + ندانست کاین نیز کو مانع است +
پسر را هم از سستی طالع است + آخر از بلخ آهنگ هرات نمود چون خبر قتل و غارت بخارا شنید هراسان نرگشته و در صفر
سنه سبع و عشر و ستمایه به نیشاپور رسیده بعیش و نشاط اشتغال ورزید و چون شنید که جبته نویان و سوبدای بهادر
با سی هزار مغول از آمویه گذشتند ۵ بلرزید از ان ترس بر خود چو بید + ببرید از تخت شاهی امید + و سوی
اسفرائن رفته و خزائن و دفائن و اهل حرم را بقلعه قارون دژ فرستاد و آن هردو امیر از ولایات فارغ شده در عقب
خوارزمشاه رسیدند ۵ هنوز اندران وقت خوارزمشاه + همی جست جائی که سازد پناه + و ملک
نصرت الدین هزار اسپ از گردستان رسیده صلاح میداد که بفارس رویم و سلطان در قبول این سخن متردد بود ۵ درین
فکر بودند که آمد خبر + که ری را جبته کرد زیر و زبر + سلطان متوجه قارون دژ شده در راه فوجی از مغولان بر او تاختند و اسپ
سلطان تیر خورده از معرکه بیرونش برد مغولان در عقب او تاختند ۵ بهر جا که او روی نهادی براه + بدانجا رسیدی
ز مغلان سپاه + و سلطان از جای بجائی میرفت تا به استرآباد رسید و خزانه همراهی او در انجا تلف شد و از انجا بالعلاقه آمل
آمده بجزیره رفت چون مغلان خبرش یافتند به جزیره آب سکون نقل کرد و در آن جا از تسخیر قلعه قارون دژ و غارت اموال
و نفید اهل و عیال آگاه شده دود از نهاد او برآمده نفیر فغان از چرخ چنبرین در گذشت و بیهوش گردید ۵ چه زین سهمگین
حالت دل گسل + خبر یافت سلطان آشفته دل + ز جانش برآمد نفیر و خروش + بیفتاد زار و از رفت هوش +
چو آمد دگر باره باخویشتن + همی کند موی و همی خست تن + چنان دست غم حلق جانش فشرد + کزان درد نادیده
درمان بمرد + انا لله و انا الیه راجعون ۵ چون کفن نیافتند بهمان جامه که بود مدفون نمودند شهریاری که
هشتصد هزار سوار علاوه از افواج ممالک در رکاب داشت نعش او بی کفن دفن گردید تعز من تشاء و تذل
من تشاء و الله علی کل شیء قدیر واز هفت پسران پادشاه سه پسر ارباب تواریخ مشهور اند یکی سلطان
رکن الدین بود که در عراق می بود از لشکر مغول از جای بجائی میرفت و در قلعه فیروزکوه محصور شد و بعد شش ماه قلعه مفتوح شد
و سلطان شهید گردید و یکی سلطان غیاث الدین بود که با برادر خود جلال الدین پیوسته و در صحبت شراب امیری را مجروح
کرده بدان ندامت از نزد بیرون رفت و برادر او صف کشید و به براق حاجب که از امرای پدرش بود پیوست و براق
نهایت مغرور بود بادی ادا های ناشایسته میکرد و برا زبان فرزند میگفت و برابر خود می نشانید و آخر بد عهدی کرده
و برا کشت و یکی سلطان جلال الدین بود که شیر مردی فرزانه بود و ذکر او خواهد آمد و دیگر پسران سلطان محمد از دست مغولان

شهید شدند +

ذکر خرابی دیار و انمصاص اسلام و مسلط شدن مغولان بر بلاد ماوراء النهر و خراسان و عراق و ایران بتقدیر خداوند ذو الجلال و الاکرام

قاآن اعظم چنگیز خان شهر زرنوق را مرکز دار در میان گرفت و شخصی را فرستاده پیام داد که گرد فضولی مگردید و ایل
شوید که امان یابید و اگر دست بحرب بخواهید گشود باز امان نخواهید یافت و اعیان آنجا جمعی را با پیشکش فرستادند و قاآن
در محرم سنه سبع عشر و ستمایه بموافق سیلان سیل به بخارا رسید ؎ چو دریای خونخوار و چون ژرف رود + بدروازه
قلعه آمد فرود + وز آن پس سراپرده شهریار + کشیدند بر دشت پیش حصار + و امرای سلطان با بیست هزار پیاده
و سی هزار سوار شبخون زدند و چکداول مغول پریشان ریخته اکثر ایشان را کشته پسپا نمودند و روز دیگر اعیان بخارا را
بحضور پادشاه رسیدند و چنگیز خان در شهر رفته و مغولان لجام اسپان بدست علما و اعیان داده بایاق خوردن مشغول
شدند و چنگیز خان بر عیدگاه رفته و بالای منبر برآمده بعد حمد ایزد تعالی از خلاف عهد سلطان ذکر بسیار کرده گفت که ای
قوم مسلمانان از شما گناه های عظیم صادر شده اند و ایزد تعالی در خشم شده مرا که از جمله بلایاست ادیم بر شما گماشت اما آنچه ظاهر
است از آن ماست و آنچه مخفی دارید بدهید و خوارزمشاهیان را پناه مدهید و از خانه های خود برانید تا از سخط من ایمن
باشید چون مغولان بجمع مال مشغول شدند کسانیکه دفاین و خزاین خود نه نمودند به بلیه شکنجه و عذاب مبتلا شدند اما بسیار
کس از ملازمان خوارزمشاهی بخانه مردم بودند این راز ظاهر شده چنگیز خان در غضب آمده و فرمود تا در شهر آتش زدند
و اسیران بخارا را بحرب حصاریان امر کرد و خوانین ترک نژاد که در امرای سلطان بودند حتی الوسع به محافظت سعی نمودند
و آخر مغولان قلعه بگرفتند و مجموع اهل قلعه بیاسا رسیدند و حصار را با زمین هموار نمودند و اوکتای و جغتای که محاصره اترار
نموده بودند مدت پنجماه غایرخان که این فتنه آورده آن بداندیش بود به محافظت قیام نمود و قراجه نام امیری از دروازه
بیرون رفته ایل شد اما شهزادگان وبرا بقتل رسانیدند که تو با ولی نعمت خود وفا نکردی با ما چگونی و شهر فتح شد و غایرخان
بحصار اندرون رفته با بیست هزار مرد جنگی در مدافعت و مقابلت ساعی بود و هر روز پنجاه مرد بیرون آمده بجنگ مشغول
میشدند و تا آن دم میجنگیدند که شهید میشدند و مدت یکماه جنگیده غایرخان و دو کس دیگر باقیماندند و ایشان مقید شدند
مغولان غایرخان را بقتل رسانیدند و حصار را با زمین برابر کردند ؎ چنین است کردار چرخ بلند + بدستی کلاه و بدیگر کمند +
و جوجی خان که به جند و خجند رفته بود و سید حسن حاجی را بنصیحت مردم فرستاد تا ایشان را به ایلی و انقیاد دعوت نماید و
شهریان آن بیچاره را کشتند و جوجی خان خشمناک شده فرمان داد که تا سقناق را نگیرند لشکریان فرود نیایند ؎
گرفتند سقناق را در حصار + بد انسان که از سختی کارزار + بدو روز زیر و زبر گشت شهر + همه خلق گشتند کشته بقهر +
و بانتقام حسن جمله اهل شهر را کشتند و به آذر کند رفته و زجیتمور را بنصیحت فرستاده اهل شهر بکشتن او هجوم نموده

بجُستن تدبیر خود را از ان مهلکه بیرون آورد و جوجی خان در چهارم صفر سنه ست عشر و ستمایه نزول کرد و اهل شهر دست از محاربه باز داشته خاموش بخانه هائے خود نشستند و مغولان ازین حرکت ایشان دست به بستن و کشتن نه کشادند و شهر را گرفته ارباب جند را بصحرا آوردند و شهر را غارت نمودند ؎ چو مردم نکردند در جند جنگ + بکشتن مغل نیز ناشاد چنگ + و الاق نویان به فناکت رفت و اورا مسخر نمود و ارباب صناعت و حرفت را از ایشان جدا کرد و باقی را بقتل رسانید و به خجند رفت تیمور ملک نام از امرائے سلطان محمد شاه درانجا بود و آلاق نویان بست هزار مغل و پنجاه هزار مرد تازیک را از بلاد مفتوحه خود بطور حشری جمع آورده جنگ درانداخت و تیمور ملک جنگ هائے مردانه نموده عاقبت با اموال خود به سفائن نشسته گریز نمود و مغولان یکناره دریا به تعاقب او روانه شدند و هر لحظه بمدافعت و ممانعت مے ایستاد و بضرب تیر مخالفان را از خود رانده راه مے برید مغولان در دریا قریب بفناکت زنجیرے برائے ممانعت گذشتن سفائن انداخته بودند تیمور ملک بضرب تیر حلقه او را شکسته بدر رفت چون این خبر به جوجی خان رسید فرمان داد تا لشکریان برکناره جیحون منتظر او باشند و او چون بکناره رسید از کشتی بیرون آمده راه بیابان گرفت و جمعے از مغولان بدو رسیدند و بارویکه او را غارت کردند و او باعدۀ چند همچنان بمردی مے جنگید آخر همراهیان او کشته شدند و او تنها ماند اسپ راجولان داد و سه مغول نیز در عقب او تاختند و او بیک تیر بے پیکان یکے را از ان میان کشت و دو نیز باقیمانده بودند هر دو را گفت که مراجعت نمائید که دو تیر دیگر دارم و بر اتلاف آن تاسف مے کنم مغولان هر دو برگشته مجال تعاقب نیافتند و تیمور ملک بسوے شام رفت و بعد مدتے به فرغانه رسید و خبر او در ترکستان فاش شد و او خواست که نزد قاآن رفته بر تیغ و جائزه گیرد در راه قدغان اغلن ویرا بگرفت و از وے سوالها نمود و تیمور ملک نادانی کرده و رعایت مجلس سلاطین را از خاطر محو کرد و گفت ؎ مرا دیده در جنگ دریا و کوه + که با نامداران توران گروه + چه کردم ستاره گواه من است + بمردی جهان زیر پائے من است + قدغان از سخن هائے درشت و بے ادبانه آن پهلوان در غضب آمده و بدست خود تیرے بر سینه او زد که از پشتش گذشت و در حال جان بجان آفرین سپرد ؎ بپیچید و آنگه یکے آه کرد + ز نیک و بد اندیشه کوتاه کرد +

ذکر مسخر شدن سمرقند و خرابی آن بلدۀ فردوس مانند

لشکر سلطان محمد شاه در سمرقند بسیار بود و شصت هزار سوار ترک و ترکمان و پنجاه هزار مرد تازیک دلاور بودند جمله یکصد و ده هزار سوار جرار در سمرقند بود چون قاآن اعظم چنگیز خان حشری فراوان از بخارا جمع آورده روئے بسمرقند نهاد خوانین و امرائے سلطان نیز حصار آراسته مستعد شدند و اکثر شاهزادگان و نوئینان مغل به چنگیز خان پیوسته بسمرقند رسیدند و چون حصار را گرد گرفتند امرائے سلطان بمردی و مردانگی مقابل آمدند و جنگے صعب واقع شده وقت شام لشکر مغل بمقام خود باز گشتند و روز دیگر چنگیز خان بنفس خود سوار

شدہ وکور گہ نزدہ بحرب اہل حصار فرمان داد وجنگے مردانہ واقع شد ؎ زخون دلیران وگرد سپاہ ✤ زمین گشت سُرخ وہوا شد سیاہ ✤ سپرہا فتادہ ہمہ واژگون ✤ چوکشتی کہ افتد بدریائے خون ✤ کلہ خودہا گشتہ واژون ہمہ ✤ چوطاسہائے عشاق پرخون ہمہ ✤ سرنیزہ در سینہ کاوش گرفت ✤ زچشم زرہ خون تراوش گرفت ✤ وتاشام از طرفین کشش وکوشش و مدافعہ ومقاتلہ گردید در روز سیوم قاضی وشیخ الاسلام دروازہ ہا کشادند و ابواب مخاصمت بربستند وگروہے با اہل علاقہ وعمامہ با ایشان برائے امان بلشکر قا آن رفتند ؎ درافتاد در شہر خیل مغل ✤ برافتاد بنیاد مردم بکل ✤ بقتل و بہ بستن کشادند دست ✤ سرائے سران جملہ کردند پست ✤ وپنجاہ ہزار کس بطفیل قاضی از بلائے قتل وغارت نجات یافتند وروز دیگر مغولان بحصار توجہ نمودند وہمان روز فتح کردہ امرائے سلطان را از ترک وتازیک بقتل رسانیدند ودران معرکہ امرائے قوم قانقلی کہ نزد سلطان بسیار بودند بقتل رسیدند وسی ہزار مرد اہل حرفہ وصنعت را جدا نمودہ براولاد وامرائے خود تقسیم نمودہ واز مردم متمول دوصیت ہزار دینار بگرفت واین واقعہ در سنہ سبع عشر وستمایہ روئیداد ✤

ذکر تسخیر دیار ایران وتعاقب سلطان

قا آن اعظم چون سمرقند فتح کرد کنگاشی نمودہ وجنہ نویان و سویدائے بہادر وتوقچر نویان را با سی ہزار سوار مغول درعقب سلطان محمد خوارزم شاہ فرستادہ فرمود تا او را بدست نیارید توقف نکنید وہر کہ از مملکت او بقدم ایلی وانقیاد پیش آید امانش دہید وامرا روان شدہ در آخر ربیع الاول سنہ سبع عشر وستمایہ ئیلان ئیل از آب عبور نمودہ ببلخ رسیدہ بہرات آمدند وجنہ وسویدائے مطاوعت ملک ہرات قبول داشتہ پیشتر رفتند وتوقچر از عقب آمدہ جنگید وبضرب تیرے بعدم رسید وآن ہر دو نوئین زادہ را فتح کردہ بہ نیشاپور رسیدند وبحر الملک پیشکش فرستادہ پیام داد کہ شما در عقب سلطان بروید اگر بر وظفر یابید تمامت ملک از شما را اسلم است ومن کہ باشم کہ سر از فرمان شما بیرون کشم وجنہ و سویدائے ویرا امان نامہ بخط الیغوری دادند ؎ سوادی بفرمان چنگیز خان ✤ باہل نشاپور داد آن زمان ✤ کہ ہر کس بدانند نزدیک ودور ✤ بزرگان وسخوردان ایران وتور ✤ کہ از شرق تا غرب یزدان پاک ✤ بمن داد شاہی ازین تودہ خاک ✤ ہر آنکس کہ با من کند دشمنی ✤ نہ بیند دگر در جہان ایمنی ✤ اب وخویش وپیوند گردد ہلاک ✤ زن ومہ بچگانش ببرند پاک ✤ وگر آنکہ بر خط من سرنہاد ✤ بجائے کلہ بر سر افسر نہاد ✤ وبمازندران رفت وخلق بسیار در آمل کشتہ وبری رسیدند ودران مقام قتل عام نمودند وگویند کہ افزون از ہزار ہزار در ری بقتل رسیدند وبہمدان وقم رفتہ رفاض قم را نیز قتل عام نمودند ودر ہمدان مجد الدین علاؤ الدولہ علوی متابعت کردہ در قزوین پنجاہ ہزار مرد را قتل کردند وچون زمستان رسید در مضافات ری قیشلامیشی کردند ودر بہار باردبیل رفتہ مردم را بالعادت خود شربت فنا چشانیدند ودر تبریز جہان پہلوان حاکم آنجا را شکستند وعازم گرجستان شدہ تا تفلیس

رفته و مراغه را گرفته قتل عام نمودند الغرض لشکر مغول در تعاقب سلطان محمد شاه می شتافت تا سلطان بمرد و احوال متعلقان
سلطان چنان بود که مغولان اول قلعه قارون دژ را گرفته با خاک برابر کردند و قلعه ایلال را نیز محاصره کردند و در آن قلعه
بهیچ وقتی قلت آب نشده در برکها در آن حصار چندان آب رحمت مجتمع میشد که سالهای فراوان احتیاج نمی بود و در آن
زمان که لشکر مغول او را محاصره کردند باران بایستاد و آب در برکها نماند ترکان خاتون مادر سلطان با ناصر الدین وزیر و
دیگر حرمهای سلطان بالضرورت از قلعه فرود آمدند و همان زمان که ایشان از قلعه فرود آمدند باران عظیم بارید و ده هزار
زر سرخ و اقمشه و امتعه فراوان از آن هر دو قلعه بدست مغولان رسیده اموال و اولاد و زنان سلطان را نزد چنگیز خان
فرستادند و خان فرمود تا ذریه را معه اولاد ذکور سلطان بقتل رسانیدند و آنچنان خوف مغولان در دل مسلمانان جای گیر شده بود
که نوبتی از مغولان بسرای در آمده جمعی کثیر را از اهل آن سرا قتل کرد و هیچکس را یارای آن نبود که درو نیز نگاه بکند چون در همدان
وغیره مردمان باز باغی شده شحنه‌های مغل را کشتند امرا بآن حدود باز گشته از سر نو قتل عام نمودند و والی تبریز ساوری
لایق فرستاده امرا از و بسیار خوشنود شدند و سبب آن بود که در اموال فرستاده شمس الدین عثمانی که عاملی در تبریز بود
حقه پر از سیماب بود و وکلا بعرض رسانیدند که این داروی قاتل سپش است والی ما گفت که این لشکر از راه دور میرسد و گزندگان بجامهٔ ایشان
باشند امرا ازین سخن مبتهج شده گفتند که کسیکه نخواهد که در جامه‌های ما گزندگان باشند و لا بیش چه طور خراب توان نمود و باینهمه چون کنج در میان مغولان
اعتبار بسیار دارد بدو فرستاده و در خوی سلماس رفته قتل و غارت نمودند و به نخجوان رفته اهالیان آنجا متحصن شده مردی جهت مصالحه طلبیدند و امرا
مغولی را فرستادند و عوام بدانجا غوغا کرده ایلچی را کشتند و مغولان بقهر شهر را گرفته بنفسی ابقا نکردند و اول مهر عصمت
زنان بشکستند و پس ایشان را نیز کشتند و به گنجه آمده اموال پیشکش قبول کرده بوجه اجتماع گرجیان بر ایشان تاختند و
جنه در کمینی منتظر بوده سوبدای از پیش گرجیان رو گردان شده چون آنها بغارت اموال دست گشادند برگردیده سی هزار
کس از ایشان بقتل رسانیدند و در شماخی رفته مسخر کردند و قتل و غارت بتقدیم رسانیده و شیروان را نیز بولایات دیگر انتظام
دادند و چون خواستند که از دربند متوجه مغولستان شوند راهی نیافتند امرا کنگاش کرده کسان نزد شیروان شاه فرستاده
که ما بعد ازین بولایت تو متعرض نشویم باید که کسان خود برای تمهید مصالحت فرستی و شیروان شاه مستبشر شده ده کس از خواص
امرا فرستاد و مغولان یکی را گردن زدند و با نه تن گفتند که اگر شما قلاوزی کرده راه نمائید امان یابید و رنه در پی این یار شما هم
شتابید ایشان بترس جان قبول نموده قلاوز شدند و مغولان بدربند رسیدند و از آن بگذشتند و از زمان اسکندر هیچکس
نشان نداده که لشکری از آن راه بغیر از لشکر مغل گذشته باشد و ازین استعلا و استیلاء مغول ظاهر است و امرا به مملکت آلان
رسیده و اهالی آنجا با قوم قبچاق در ساخته بممانعت ایستاده مصاف دادند و مغولان اندیشه کرده بقوم قبچاق پیام دادند که
ما و شما یک جنسیم و الانیان بیگانه ما را با ایشان بگذارید و قبچاقیان قبول کرده مغولان بر الانیان ظفر یافته بیک ناگاه
بر سر قوم قبچاق نیز رسیدند و ایشان را زیر کرده در منزل ایشان قشلاق کرده بشهر سوادق رفته و آنرا تسخیر کرده بدیار

اُرس وقبچاق رسیده وایشان جمعیتے کثیر نموده ومغلان حیله کرده دوازده منزل پس نشستند ومخالفان چیره شده مے آمدند تا بیکبارگی ناگاه برایشان رسیده بسیارے ازایشان قتل شده بقیة السیف انهزام یافتند ومغولان خرابی همه آنولایت کرده مظفر ومنصور بمغولستان رسیده بقاآن بزرگ پیوستند وغنائم موفور واموال نامحصور از نظر گذرانیدند واین دو امیر تمامت ایران را زیر وزبر کردند واحوال امرائے دیگر وشهزادگان که بر بلاد دیگر مقرر شدند بهمین قیاس باید نمود درینجا وقائع چند شهر بزرگ که از چنگیز خان خراب شدند نوشته میشوند +

واقعه خوارزم

چنگیز خان بعد فتح سمرقند جوجی واوکتاے وجغتاے را گفت که باتفاق متوجه خوارزم شوند وخود متوجه خراسان شد وسوارے چند در نزد خوارزم رسیده امرائے سلطان محمد شهریان از شهر گمان اینکه معدودے چند اند بیرون آمده برایشان تاختند وفوج مغول که درکمین بود حمله نموده تمام روز جنگ قائم بوده تا شام صد هزار کس از اهل اسلام شربت شهادت چشیدند وروز دیگر جوجی خان وجغتائی خان واوکتائے خان رسیدند وشاهزاده نخست ایلچی فرستاده بایلی وانقیاد دعوت نمودند چون اهل شهر را روز بد رسیده بود مفید نیفتاده جنگ قائم شد واز چوب وخاشاک خندق انباشته علم بر دیوار حصار نصب کردند وبزیر آمده کشتن وسوختن آغاز نهاده وقت شام بیرون رفتند واز نفاق هر سه شاهزاده مدتے تسخیر خوارزم در حیز تعویق افتاد ومدت پنجماه گردیده وچنگیز خان فرمان داد که اوکتائے که برادر کهین بود سعی نموده غبار ملال هر دو برادر را بآب موعظت فرو نشست وبعد ازین خوارزم مسخر شده ومغولان اهل فنون وصناعت را جدا نموده باقی مخلوق را بصحرا راندند وبتواریخ معتبر دیده شد که مغولان افزون از صد هزار بودند جوانان وکودکان را به بندگی گرفته ما بقی را بیاسا رسانیدند هر یک قاتل را بست وچهار مقتول بشمار آمدند برین حساب بست وچهار لک زن ومرد شربت شهادت نوشیدند وجوجی خان وجغتائی خان چون بخوارزم رسیدند باجناب شیخ نجم الدین کبری رحمته الله علیه پیام دادند که مخلوق خوارزم بعلت نافرمانی بیاسا خواهند رسید جناب شیخ بیرون آمده هر جا که خواهند بروند وجناب شیخ گفت که مرا متعلقان درین شهر هستند ایشان را چه طور بگذارم شاهزادگان گفتند که ده کس باآنجناب بیرون آیند شیخ فرمود که ایشان ازین بیش اند وشاهزادگان صد کس وآخر یکهزار کس را امان دادن منظور کردند اما حضرت شیخ قبول نفرموده گفت که روا نباشد که درین حالت سختی از میان مسلمانان بیرون روم وبدست خود چند نفر مغول را کشته شهید گردید بلکه وقتیکه چنگیز خان عازم ایندیار شد جناب شیخ را پیام داده بود که شاید هم خوارزم بقتل وغارت انجامد وآنجناب از انجا بیرون آیند اما حضرت قبول نفرموده دل بشهادت بست +

ذکر قبة الاسلام بلخ

چنگیز خان از سمرقند سوے نخشب آمده از انجا بترمد رفت واهالیان آنجا ایلی وانقیاد قبول نکرده بعد محاربه شهر را کشادند وتیغ در مردم نهادند عورتے را مغولان گرفته کشتن میخواستند وے فریاد کرد که اگر امانم دهند یک دانه مروارید میدهم پرسیدند که کجاست گفت که بشکم فرو برده ام

فی الحال شکمش چاک کرده مروارید برآوردند و بدین شک شکم کشته‌گان می‌شکافتند و چنگیزخان بجد و دلبنگرت و سامان رفته
بنشاپور فرستاد در موسم بهار به بلخ رفت و بلخ آنچنان معمور بود که یکهزار و دوصد مسجد جامع و دو هزار و دوصد حمام
در آن شهر بودند و در آن زمان پنجاه هزار کس از سادات و علما و مشائخ در آن شهر مقیم بودند هرچند مردم بلخ دم از ایلی و انقیاد
زدند اما چنگیزخان بوجه قرب سلطان جلال الدین اعتماد نه نموده و برنا و پیر صغیر و کبیر را بلشکریان قسمت کرده به تیغ
بیاسا گذرانیدند و از عمارات رفیع و مکانات وسیع نشانی نگذاشتند ؏ همه بلخ را چون کف دست کرد + عمارات
عالیش را پست کرد + و نوشته اند که ازین جا چنگیزخان بقلعهٔ طالقان رفته و مدت هفت ماه بمحاصرهٔ آن پرداخت
و بعد از آن مفتوح کردند +

ذکر رفتن تولی خان به مرو شاهجهان

چنگیزخان تولیخان را با هشتاد هزار سوار مغول که عشر لشکرش بود
بمرو فرستاد چون پیش ازین سوید اسے و جبه بهادر در آن مقام رسیده
بوجه عجلت باندک نزلی رضا داده رفته بودند و در آن مقام مجیر الملک شرف الدین مظفر با هشتاد هزار مرد تاجیک و
ترکمان از جانب سلطان حاکم بودند و یکدو مرتبه براندک مغولان پیشی گرفته و درین زمان با ترا کمه و یرانحا ضمنے شده
تولیخان از سرخس و نسا و ابیورد وغیره که مطیع و منقاد بودند هفتاد هزار مرد حشری جمع کرده عازم مرو شد و مغولان دوازده
هزار ترا کمه را که شبخون بر شهر می‌زدند بقتل آوردند و بر لورت ایشان ریخته منهزم گردانیدند و شصت هزار چارپایے
علاوه از اغنام بدست آوردند و این چهارصد خونان بودند که بفرمان تولیخان بر این قدر جماعت کثیر ترا کمه ظفر یافتند
و در سنه ثمان عشر و ستمایه تولیخان بمرو رسید و اهل شهر از شهر بیرون آمده بیک حمله هزار مرد مغول بقتل آوردند
تولیخان بغضب رفته خود مباشر قتال شده ایشان را گریزانیده و تا بیست روز نیران قتال افروخته بودند و صاحب
ظفرنامه و دیگر تواریخ معتبر نویسند که تولیخان در مرو آمده شش روز محاصره کرده و روز هفتم دولبیت مرد از شهر بیرون آمده
و تولیخان بنفس خود پیاده شده ؏ یکے بر خروشید چون پیل مست + سپر بر سر آورد و بنمود دست + و در حملهٔ
اول ایشان را تا دروازه راندند و تمام شب مغولان پاس داشته و روز دیگر مجیر الملک امان خواسته پیشکش فرستاد
بموجب فرداو محصلان بر متمولان شهر گماشتند و بعد از آن ارباب صنائع و بدائع را از ایشان جدا نموده باقی نساء و رجال
و اطفال را بلشکریان قسمت کرده در صحرا آورده قتل نمودند گویند که هریک از مغولان را سی صد نفر رسیدند و چند کس
نویسندگان به سیزده شبان روز حساب کشته‌گان نوشتند و هنوز تمام نشده بعضے اهل تواریخ نویسند که چهارده لک زن و
مرد در مرو شهادت یافتند و مردم پریشان که در جبال و زوایا مخفی بودند چون باز مجتمع شدند کرت دیگر بقتل ایشان
پرداختند و بروایتی دوازده کس و بروایتی چهار کس در مرو باقیمانده بودند +

واقعهٔ نیشاپور

تولی خان تغاچار گورکان داماد چنگیزخان را با ده هزار سوار به نیشاپور فرستاد و در اثنائے

محاصره بضرب تیرے تغاچار جان داد و بعضے امرا به سبزوار و بعضے بطوس متوجه شده هفتاد هزار کس ازان نواحی کشتند و تولیخان
ازین خبر بر آشفته به نیشاپور رسیده و اهل نیشاپور را با وجود بسیارے اسباب جنگ و حرب دست از جنگ سست
شده و هر چند اعیان آن شهر شفعا فرستاده امان خواستند مفید نیفتاد و لشکر متوجه حرب شده و هنوز تولی خان
یک فرسنگے رسیده بود که لشکرش شهر را گرفتند و در محله با جنگ قایم شده و دختر چنگیز خان یعنی خاتون تغاچار بشهر
درآمده و مغولان جمیع اهل شهر را بصحرا بردند و به تیغ تیز گذرانیدند و بقیة السیف را در شهر بامر خاتون تغاچار
کشتند مگر چهل نفر از اهل حرفه که بترکستان بردند باقی تمامت زن و مرد حتی سگ و گربه را بقتل رسانیدند و شهر را
با خاک برابر کرده مدت هفت روز آب در شهر بسته جو کاشتند و شمار کشتگان نیشاپور ورائے عورات هزار هزار و
چهل و هفت هزار و بعضے هفتده لک و چهل و هفت هزار مے نویسند و یکے از امیران را با چهار هزار تازیک در انجا
گذاشت +

واقعه شهر هرات

تولی خان بعد از واقعه نیشاپور بهرات رفت و ایلچی فرستاده پیام داد که پیش از ورود موکب
مسعود اهل شهر ترتیب پیشکش نموده حاضر شوند تا از سخط ما ایمن باشند و ملک شمس الدین
محمد دجانی از قبل سلطان حاکم آن مقام بود و قریب صد هزار مرد شمشیر زن در شهر بودند و ملک محمد ایلچی مغولان را کشت و
بادشاهزاده بخشم آمده و هرات را محاصره کرده جنگ در پیوست و جنگهائے مردانه واقع شده هفتصد کس از دلیران و مردان
مغول کشته شدند و اهل شهر بغلبه تمام بیرون آمده و دران حرب ملک محمد بزخم تیر شهادت یافت و بعد ازین تواریع
سلطان جلال الدین مستعد بحرب و قتال و صلحا و اکابر شهر آماده صلح شدند و تولی خان خود قریب بدروازه رفته سخنان
تهدید و وعید گفت و مردم بیرون آمده صلح خواستند و دوازده هزار مرد از اتباع سلطان بقتل رسیده ما بقی امان یافته
متنفسے کشته نشد و شاهزاده ملک ابوبکر را بحکومت و یکنائے نام مغلے را بشحنگی مقرر نموده خود به قاآن پیوست چون در
محاربه که ذکرش مے آید سلطان جلال الدین بر مغولان غلبه نمود در اکثر خراسان مردم ناعاقبت اندیش یاغی شدند هراتیان
نیز حاکم و شحنه خود را کشتند و قولی آنکه چون مغولان حصار کالویت را مسخر کردن نتوانستند اهل حصار شنیدند که مردم هرات
خواهند که اگر بادشاهزاده تولی خان ما را نامزد فرماید قلعه مسخر کنیم و اهل حصار تدبیرے کرده و فدائیان را فرستاده شحنه
مغل و ابوبکر را کشتند و مردمان بر آشفته اتباع آن هر دو را نیز بایشان ملحق نمودند و ملک مبارز الدین سبزواری را
امیر کرده خواجه فخر الدین عبد الرحمن را انتظام مفوض داشتند چون این خبر بقاآن یعنی چنگیز خان رسید بر آشفت و
با تولی خان گفت که این فتنه از رحم تو پیدا شده اگر تیغ تیز را از مردم هری دریغ نمیداشتے امروز این فتنه حادث نگشتے و
ایلچکدائے نویان را با هشتاد هزار مغول و بقولی با یک لک و سی هزار بهرات فرستاده فرمود که خلق مرده زنده شده اند
درین کرت سر از ابدان ایشان جدا سازی و بر هیچکس ابقا مکنی و ایلچکدائے نویان در موعد توقف کرده پنجاه هزار سوار

دیگر بدو پیوستند و این مجموع مردان بقول صحیح یک لک و چهل هزار شدند و ایلچکدای بمحاصره پرداختند و مدت ششماه و هفده روز حرب قایم بوده و مردم بسیار از لشکر مغول کشته شدند و در روز جمعه جمادی الآخر سنه تسع عشر و ستمایه قهراً و قسراً شهر را گرفتند و بی متنفسی ابقا نه نمودند و عمارات را ویران ساختند و مدت هفت روز کشتن و بستن و کندن و سوختن گرم بود و نوزده لک و هفتصد کس مردم در هرات بشهادت رسیدند و ایلچکدای بقلعه کالیون رفته و ده هزار مغول را باز گردانید بایشان در هرات دیدند که قریب صد هزار کس ظاهر شده اند آن مظلومان را نیز به روضه رضوان فرستادند و بغیر از شانزده کس متنفسی در هرات نماند و مدت پانزده سال چهل کس که بست و چهار کس از نواحی بایشان پیوسته بودند در هرات آباد بودند و ایشان در گنبد ملک غیاث الدین که باقی بود بسر می بردند +

ذکر حرب قاآن جهانستان چنگیز خان بوزنجری قیات باسلطان جلال الدین منکبرنی خجسته صفات

اصحاب تواریخ نوشته اند که سلطان جلال الدین خوارزمشاه پسر سلطان محمد خوارزمشاه بهمه صفات شاهانه موصوف بود و بالخصوص باوصاف دلیری و شجاعت و مهابت و جرأت در آفاق مشهور و معروف در معارک مغولان و دیگر مخالفان شجاعتی که از ان بادشاه تیغ زن بظهور رسید از دیگری نه شنیده شد اگر در وقت سلطان محمد خوارزمشاه صاحب اختیار می بود البته با مغولان جنگی واقع میشد که تا انقراض عالم بر صفحه تواریخ یادگار می ماند اما با وجود بدر رفتن ولایات از دست و شکسته دلی افواج جنگهای مردانه نموده داد شجاعت داده در ین مقام مجملی از نبردهای او که با مغولان واقع شده نوشته میشوند چون سلطان محمد خوارزمشاه رحلت کرد جلال الدین حرکت اختیار کرده از آب سکون برآمده بخوارزم آمد در خوارزم آق سلطان و ازراق سلطان ابنای سلطان محمد خوارزمشاه با اعیان امرا و نود هزار سوار قوم قانقلی بودند و قوم قانقلی از مدتی در سلک معتبران خوارزمشاهیان منسلک بودند با ایشان چندی صحبت موافق بوده آخر نا اتفاقی روی داد و سلطان از میان ایشان برآمده در راه بفوجی از لشکر مغول برخورد و با ایشان جنگیده بدر رفت و آق سلطان و ازراق هر دو برادر بهمان مقام که سلطان حرب کرده بود با لشکر مغول مقابل شده بیک حمله روگردان شدند و مغولان تگامیشی کرده خورد و کلان ایشان را شربت فنا نوشانیدند و همه را بصحرای عدم راندند و سلطان بغزنین آمده و بر سر بیکچک که با مغولان قلعه والیان را محاصره نموده بود ریخته هزار کس از مقدمه لشکرش بقتل رسانیده مغولان که از جمعیت سلطان کم بودند از آب گذشتند و پل را ویران کردند و چنگیز خان قیقور را با نوئینی دیگر فرستاد که با سی هزار سوار مغل در موضع بارانی بسلطان رسیدند و سلطان سه بیار راست دست چپ و دست راست + بقلب اندرون جای خود کرد راست + و فرمود تا لشکر پیاده شده جلوی اسپ بکمر بستند و تیرباران کردند تمام روز جنگ قایم بوده و روز دیگر اگرچه قیقور حیله نمود و تمثالها در پس لشکرش باز داشت تا گمان آمدن کمک باشد اما سلطان

بهمان و تیره جنگیده مغولان انهزام یافتند و قلیلی جان بدر برده بقاآن اعظم رسیدند و خان بزرگ بغضب آمده روان
شد و حصار طالقان را گرفته و بقلعه بامیان پسرے از فرزندان جغتائی بضرب تیر هلاک شد ؎ دل شاه پردل
شد اندیشناک + که شد آن گزیده نبیره هلاک + از او کین چنان اندر آمد بجنگ + که از تاب او آب شد خاره سنگ +
وصغیر و کبیر آن مقام را قتل کرده تا آنکه شکم زنان باردار بشگافته هر جنین که صورت گرفته بود سرش بریدند و آنجا را احاد بالیغ
یعنی شهر بد نام نهاد و این واقعه در سنه ثمان عشر و ستمایه موافق اینت ئیل دست داد و سلطان شوکتے پیدا کرده اما
با سیف الدین و ملک هرات رنجشے واقع شده و سیف الدین بدین آزردگی با سپاه قانقلی و قلیج و ترکمانان از لشکر
سلطان علیحده شد و چنگیز خان نیز ایلغار نموده در کنار دریائے سند خود بسلطان رسید و سلطان چون از طرفے تیغ خونبار
و از جانبے دریائے زخار دید با جماعت قلیل بر لشکر مغولان حمله کرده جنگ در پیوست صاحب ظفرنامه مے نویسد که قاآن
از راه کابل متوجه غزنین شده در پس سلطان چنان تیز میراند که در راه مجال طعام پختن میسر نبود ؎ همے تاخت چنگیز خان
با سپاه + بقصد دلیر خوارزم شاه + تا بمعبر سنده بدو رسید و آن وقت صبح بوده و بر او محاصره نمود ؎ در آورد
لشکر بگردش چنان + که زه بود بر دو سر پاره کمان + و با آنکه مغولان میمنه و میسره سلطان را از جائے برداشتند سلطان
با هفت صد کس در قلب ایستاده داد مردانگی میداد و بهر دفعه که اسپ در میدان محاربت مے تاخت چند کس را مے انداخت
و دلیریها نمود که چرخ پیر انگشت تحیر بدندان گزید و ملائکه آسمان را زبان بمرحبا و آفرین ورد مترنم گردید چون لشکر مغول
از هر جانب زور آورده همراهیان سلطان بسیار کس کشته شدند خان بزرگ فرمان داد که سلطان را زنده بچنگ آرید و سلطان
ناچار شده بر اسپ تازه دم سوار شد و حمله بر لشکر مغول کرده ایشان را از دور خود دور ساخت و جوشن از بر بینداخته
چتر خود بدست آورده اسپ را در دریائے سند در انداخت و لشکریان او با او موافقت نمودند مغولان خواستند که خود را نیز
در پے ایشان بآب اندازند اما قاآن مانع آمد مغولان دست به تیر و کمان برده بسیارے را در دریا بقعر فنا فرستادند که آب
دریا از خون مجاهدان لعل فام گردید و سلطان بر کنار آب ایستاده از اسپ فرود آمده و زین و قبائے خود در آفتاب باز داشته
چتر را بر نیزه نعبیه فرموده بنشست و قاآن بزرگ از مشاهده این احوال متحیر گشته بر شجاعت و همت سلطان آفرین خواند ؎
بر او آفرین کرد و گفت از پدر + بگیتی نزاید بدینسان پسر + بصحرا چو شیر است فیروز جنگ + بدریا دلیر است همچون
نهنگ + و با اولاد خود گفت که ؎ بگیتی کسے مرد زینسان ندید + نه از نامداران پیشین شنید + اگر از بحر گذشت تیغ شما
بساحل نجات رسد چه فتنه ها که از و نزاید و چه قیامت ها که برپا نشود و اتباع دار دوی سلطان بقتل و غارت رفت و سلطان
چند سال در هندوستان ماند و و قتیکه از کناره رفت جمله هفت کس از لشکریان بدو رسیدند تا از کنار دریا رو براه نهاده و این
واقعه در رجب سنه عشرین و ستمایه روئیداد و فتوحاتے در هندوستان حاصل کرده باز بملک خود معاودت فرمود و سلطان
بعد از آنکه بکرمان و شیراز رفت سوے بغداد در حرکت آمده و از ناصر الدین بالله خلیفه عباسی استمداد خواستند خلیفه که از و

پدرش رنجے واشت امر بدفع او تعیین نموده مجال توقف نیز در ملک خویش نداد و خاک نامرومی در دیدهٔ انصاف پاشید سلطان با امرائش جنگیده ایشان را شکست داد و به تبریز رسیده زن آتابک در ایام محاصره بر و شیفته گردید و تبریز بدو داد و آتابک بفور وصول این خبر از غم و غصه مُرد و سلطان سوئے گرجستان رفته و هر جا که میرسید اعیان آن دیار قدومش باعزاز و اکرام تلقی مے نمودند تا لشکر مغول را باوے در اصفهان حربے واقع شده غیاث الدین برادر او در عین کارزار رو بوادی فرار نهاد و و هزیمتے عظیم راه یافته و سلطان با وجود این حال حربهاے مردانه کرده جان از ان معرکه بسلامت برد و سلاطین روم و شام از سطوت و صولت او اندیشه مند شده به مدد گرجیان پرداختند و گرجیان غلو کرده وقت معرکه سلطان دید که قوم قبچاق نیز داخل لشکر ایشان اند با ایشان گفت که من اعیان شمارا وقتے پیش پدر شفیع شده از مرگ خلاص داده ام و شما بمبادله او بر من تیغ میکشید و امرائے قبچاق شرمنده شده از ان معرکه بیرون رفتند و سلطان فتح عظیم یافت چون سلطان بر گرجستان مستولی شد شنید که جورماغون نوئین با لشکر مغول آمده هر چند از سلاطین روم و شام و بغداد استدعائے استمداد نمود ایشان که او را صاحب داعیه میدانستند بمیرونی کرده گوش بر پیام او نکردند و سلطان ناچار تفتیش لشکر مغول نموده مخبران غلطی کرده از مسافت کم معاودت نمودند و گفتند که لشکر مغول را نشانے پیدا نیست و پادشاه غافل شده به لهو و لعب و مجالس مے گلفام و مه وشان سیم اندام پرداخته تا سپاه مغول بیک ناگاه در نیم شب بر سرش رسیدند و سلطان خبردار شده در حالت سکر می مردافگن بیدار شده آب سرد بر سر فرو ریخت تا صورت سکر کمتر شود و سوار شده بدر رفت و در آخر احوالش اختلاف است بعضے گویند که در کوهستان بخواب بود که بطمع اسپ و جامه دزدان ویرا شهید ساختند و برخے بر آنند که بعد ازین بلباس صوفیه در آمده و گرد جهان گردید و بخدمت مشائخ عظام رسیده بهرهٔ وافر از نعمت صحبت ایزدی دریافته عمرے دراز یافته انتقال نمود و اکثر کتب معتبر اهل تصوف نیز برین مضمون مؤید اند و همین بصحت اقرب ست والله اعلم بالصواب +

ذکر مراجعت قاآن اعظم چنگیز خان به دیار مغول

قاآن بعد ازین وقائع خواست که از جانب سلطان ایمن شود و بعد از انکه سلطان سوے هندوستان رفت فرمود تا شاهزاده جغتائی خان را با لشکر گران بمکران و اوکتاے را به غزنین فرستاد و اگرچه ارباب آن ولایت در مقام ایلی و انقیاد آمدند اما مغولان از اندیشه سلطان بر ایشان ترحم کردن بهدید شده و النسته به تیغ تیز گذرانیدند و اوکتاے ازین جانب متوجه ماوراء النهر شده جغتای مکران را مسخر کرده زمستان در حوالی کالنجر قیشلاق نمود و بسبب عفونت هواے آن دیار رنجوری بلشکریان افتاده اسیران بسیار گرد آمده بودند نیسے فرمانداد تا جمیع ایشان را قتل نمودند و جمیع ولایات قرب و جوار را مطیع و مسخر نموده بسلامت و نصرت مراجعت نمود و قاآن اعظم در اوائل بهار عزم مراجعت فرمود ــــ

بایران چو شاه اینهمه کام یافت + تن آباد و خوشدل بتوران شتافت +

و در بغلان یا غروق پیوسته و از جیحون عبور نمود چون به بخارا رسید لعبه بجهان گفت که کسیکه به ایسون و یاساے مسلمانی ماهر تر باشد بیارید تا از وے سخنے پرسم

قاضی اشرف و یکی دیگر از علما حاضر شدند خان از عقیده و رسم اسلام پرسید گفتند که مسلمانان ایزد یگانه را پرستند و برا وحده لا شریک
دانند قاآن گفت که مراد بدین عقیده خلافی نیست زان بعد گفتند که ایزد تعالی ایلچی یعنی پیغمبر با یرلیغ و پایزه از اوامر و نواهی
بخلق فرستاد و آن حضرت را آخر الزمان برگزید گفت که درین هم مرا اعتراضی نیست من که بندهٔ خدایم ایلچیان به بلاد
و عباد میفرستم خدا چرا نه فرستد گفتند که حکم روزه و نماز فرموده تا باوقات معینه بعبادت مشغول باشند این را نیز
مستحسن داشت و گفت خوب است چون یازده ماه بغفلت خورند یکماه بحساب خورند گفتند که از بیست دینار یک دینار
بزکاة مقرر کرده اند تا بفقرا دهند این را هم پسندیده گفت که چون خدای عاید رونق مردم بافراط و تفریط مقرر کرده است از این عمل راحت
می آید گفتند که بندگان بحج بیت الله مامور شده اند بشرط استطاعت فرمود که مجموع جهان خانهٔ خداست از هر جا بوسی توان رسید و قاضی
اشرف بدین عقاید قاآن را از مسلمانان شمرد و دانشمند دیگر به الکارج او را از دین بیگانه دانست و چون بسمرقند رسید علما و قضات و سادات
و غیره یرلیغ و پایزه معافی از مطالبات دیوانی طلب داشتند و قاآن پسندیده فرمود تا ایشان را از جمیع مطالبات دیوانی معاف دارند و جوجی خان
بوجه نقار از برادران بدشت قبچاق بسیر و شکار مشغول بود بموجب فرمان متوجه شده و نیز حسب الحکم برای صید جرگه
بستند و ور قلاون خوجنجان نیز جرگه بسته شد و صید بسیار انداخت و جوجی پیش پدر آمده زانو زد و تحفه های گرانبها
بنظر گذرانیده از انجمله صد هزار اسپ گذرانید که بیست هزار از آن خنگ و یکرنگ بودند و قوریلتای عظیم کردند و در ذی الحجه
سنه احدی و عشرین و ستمایه مطابق لوئی ئیل باردوی خود رسید و بعد هفت سال بدیدار خویشان خوش وقت گردید ؎
جهاندار ایران و توران زمین + که داد این جهانش جهان آفرین + باردوی فرخنده آمد فرود + بدلخواه او گشته چرخ کبود +
خواتین و پوران و میران برش + زده حلقه لشکر بگرد اندرش + بدینگونه یک چند یاگر خان + بشادی بسر برد شاه جهان +
و آن وقت قوبیلا خان و هلاکو خان ده ساله و نه ساله بودند هر دو باستقبال برآمدند و در راه خرگوشی و آهوی شکار کردند
و رسم مغول است که چون کودک اول شکاری کند انگشت آنرا اجامیشی کنند یعنی بگوشت و چربی بمالند قاآن بزرگ هر دو را
اجامیشی کرده طویهای بزرگ نمود و شندر قو تنکت پانصد هزار مرد جمع آورده و چنگیز خان نیز برو لشکر برده بعد یاسامیشی
بهم آویختند و حربی بغایت سخت شده مردم بسیار تنکت کشته شدند و رسم و اعتقاد مغول آنست که چون صد هزار مرد کشته شوند
از ایشان قتیلی بسر پا بیند و بعقیدهٔ ایشان سه کس از لشکر شندر قو بسر ایستادند و بدین لحاظ سه صد هزار کس کشته شدند
و شندر قو انهزام یافته و مغولان بولایت قاشین در آمده قتل و غارت بسیار نمودند و والی جورجه و غیره بانقیاد در آمده
طبلهٔ پر از زر و جواهر و مروارید فرستاد ؎ ز اجناس و تنسیق یک طبله پر + فرستاده بود از شب افروز تر +
جهاندار از آن پربها گوهران + بیاراست گوش همه سروران + و فرمود که گوهر بها ایشان که گوش با سوراخ دارند
بدهند و شندر قو پیام و التجا فرستاد که اگر خان مرا بفرزندی قبول کند و بجان امان دهد آینده یاغی گری از من نیاید
؎ بیکماه با تحفه و پیشکش + فرستاد

برخط شاه سر + جهان جوی سوگندها یاد کرد + بد اندیش را ایمن و شاد کرد + چو ایلچی تنکت ز در دور شد + چو چشم
بتان شاه رنجور شد + و خان در همان زودی خوابی هولناک دیده بر هلاک و اعدام خویش متیقن گشت و اولاد و
احفاد خود را احضار نموده گفت که مرا سفر آخرت رسید و ممالک بسیط برای شما کشاده ام باید که بعد از من یکدل و
یک زبان باشید تا به اندفاع مخالفان استطاعت یابید و هرگز مخالفت نکنید و پرسید که مصلحت شما چیست که بعد ازین
کدام یک از شما بر جای من نشیند تا دیگران همان متابعت بندند و تجاوز از فرمان او سر مو نه پسندند شهزادگان تی الوزده
معروض داشتند ؎ پدر شهریار است ما بنده ایم + بفرمان و رایش سر افگنده ایم + و خان گفت که من بعد خود
اوکتائی را بخانی و قاآنی گزیده ام باید که دیگر شاهزادگان تخلف از فرمان او نکنند و در متابعت او تساهل و تغافل نورزند
بعد از ان فرمود که من انجام جمیع مهام را به امیر قراچار سپرده ام باید که از عهد او در نگذرند ؎ بفرمان روائی که بیند
صواب + تخلف مجوئید در هیچ باب + که او راست خطی ز آبا چنان + که باشد شریک و قرین او بجان + و فرمود تا
عهدنامه قبل خان و قاچولی بهادر را که تومنه خان بر و مهر خود زده و جمیع آبا و اجداد قراچار و چنگیز خان علی الترتیب مهر خود
بران ثبت نموده اند بیارند و فرمود که من و قراچار باین طریق عهد نموده ایم شما نیز باید که باین یوسون عمل آرید و دشت
قبچاق و دشت خزر و آلان و بلغار و روس به جوجی خان داده بود اکنون ممالک ماوراء النهر و خوارزم و الیغور و کاشغر و
بدخشان و بلخ و غزنین تا سند هم مفوض بجغتائی خان فرمود و چون سلطان جلال الدین و بعضی از برادرانش هنوز در قید
حیات بودند قراچار نویان را نیز به ممالک جغتائی مقرر کرده جغتای را بقراچار سفارش نمود که چنانکه بزمانه حیات من با امور
ملک و مال می پرداختی بعد از من بجغتائی هم همان طریقه سلوک داری و او را بفرزندی قبول کنی و فرمود تا عهدنامه برین قرار داد
نوشتند و از جانبین مهر بران زدند و همچنین در میان اوکتای و برادران عهدنامه موافقت نوشت که جمیع شاهزادگان ترک
امراء او و مخالفت نکنند و بجار و یلجار او حاضر آیند و گفت که عهدنامه آبا و اجداد او و قراچار بجغتائی و عهدنامه برادران به اوکتائی
دادند و گفت که چون من بمیرم مرگ مرا پنهان دارید تا شندرقو بیاید و او را با اتباع او بیاسا رسانید و القابر متنفسی نکنید ؎
بگفت این و دیده بهم برنهاد + تو گفتی که چنگیز خان خود نزاد + و این واقعه در رمضان سنه اربع و عشرین و ستمایه موافق
تنکوزئیل واقع شده مدت حیات او هفتاد و سه سال و زمان سلطنت بست و پنجسال بود و اولادش بعد از آنکه شندرقو رسید
و برا بقتل رسانیدند و چنگیز خان را در پای درختی که وصیت او بود دفن نمودند همدران سال بمدفن او اشجار بکثرت رسیده و
دران بیشه مجال گذار نماند و مدفن او شناخته نمیشود که کجا بود و خان بزرگ را خواتین بسیار بودند از انجمله خاتونی از قوم قوچین
بجاه و تمکین فزون بود ؎ و را بد بفرخنده اردو دکون + قمار و سریه زیانصد فزون + اول برته قوچین که
مادر پنج پسر و چهار دختر بود دویم کونجو خاتون دختر التان خان بادشاه ختا از قوم تاتار سیوم کورسی سون دختر
تایانگ خان چهارم میسوتون دختر چاکیو و پنجم قولان دختر طائر اسون ؎ ازین پنج خاتون با دستگاه +

فرزدن بود هم پرتهٔ توچین بجاه + که از شاه فرزند بسیار داشت + از پنج دختر پسر چهار پسر داشت + و پسرانش اول جوجی خان
بود و مهم صید و شکار که بهی بزرگی کار سه شکرف است در میان مغولان تعلق باو داشت و دویم جغتائی خان که یرغو و یاساق
و سیاست و مهمات مهابت برای او مفوض بود ند و سیوم اوکتای قاآن که برگزیده اولاد او بود و بعهد قاآن او را
نمود که دیگر بادشاهان و اوشهنشاه باشد و چهارم تولی خان که تجهیز و ترتیب افواج و امارت جیوش بوی متعلق بود و بعضی
از ممالک قریب تختگاه باو داده بود و لغیر ازین چهار پسر پنج پسر دیگر از خواتین دیگر میداشت و از برادران خود اوتکین که دیرا
اولجنکین نوبیسند و تاکوچین و اوتجای برادران خود را بامارت ممالک ختای نصب فرمود +

ذکر قواعد و قوانین چنگیزخان یوزنجری و رسوم و عادات مغولان که تبوره و یاساق مشهور اند بر سبیل اختصار و اجمال

چنگیزخان که ایزد متعال و قادر ذوالجلال و الاکرام او و اولاد او را در جهان باعلای مراتب جهانداری و شهریاری رسانیدن خواسته بود
در طینت چنگیزخان با شجاعتی و مهابتی که داشت عقل و گیاستی تخمیر فرموده بود که مزیدی بران متصور نبود و بموجب رای
خود هر گناهی را جزای و هر کرداری را سزای مقرر کرده بود که تجاوز یک سر مو ازان جائز نمیداشت فرمود تا امیران مغول
نوشتن و خواندن خط الغوری آموختند و قوانین نوشته در دفتر مرتب ساختند هر وقت که خانی بر تخت نشیند باید که آن قوانین را
پیش گرفته بمواقع حرب و ضرب با دشمنان و ایلی و انقیاد بیگانگان و تعبیه و تسویه لشکر بدان احکام پابندی نمایند همچنان
گردید که چون پادشاه اسلام سلطان محمود غازان خان یوزنجری بر ولایت شام تسلط نمود قتلق شاه نویان عرضداشت
که بموجب یاسای چنگیزی در دمشق قتل و غارت بتقدیم باید رسانید اما پادشاه بترحم و تلطف مزاج ازین در گذشت و
در اندک زمان اهالی آنجا بار سر از ربقهٔ ایلیت باز کشیده یاغی گردیدند موجب پشیمانی پادشاه گردید بالغرض چنگیز از میان
مغول عادات سرقه و زنا را بر داشت و تجار و مسافر بلا خطر در مملکت او آمد و رفت داشتند و چنگیزخان و اولاد او
بیاغی چون یرلیغ می نوشتند و یرا به بسیاری لشکر و شوکت خود تهدید نمیکردند اما همین قدر که اگر ایل شود بجان امان
یابد و اگر خلاف کنند ما چه دانیم خدای قدیم داند و این سخنی بغایت پسندیده است و منشیان را از اطناب القاب خودها
امتناع میفرمود و قنبیکه خان از رسیدن عریضهٔ جنته نویان یرلیغی به بدر الدین لولو والی موصل می نوشت فرمود تا منشی
ویرا تهدید نامه بنویسد منشی بعبارت طویل مشتمل بر وعد و وعید و تاکید و تهدید نوشته خان بزرگ بر آشفت که این نوشته
اگر یاغی به بیند دلش به تخالف مستحکم شود فرمود تا او را شهید کردند و به مغولی گفت که این عبارت را بفارسی ترجمه نمایند که خدای
بزرگ ملک روی زمین بمن واوروغ من داده هر که ایل شود سر و مال و ملکش بماند هر که عصیان ورزد خدای جاوید
داند و اگر بدر الدین ایل شده لشکر ما را راه دهد ویرا نیکو باشد و اگر خلاف کند چون لشکر ما برسد خدای قدیم داند که چه شود
و ملک و مال موصل کجا رود و او هیچ ملتی را بر آئینی ترجیح نداده و صلحا و علمای هر آئین را گرامی داشتندی و خدای یگانه را

پرستیدے و یاسا میشی لشکر تا بحدے نمود که مغولان به مهابت او بر مصائب صابر بودند و بر تکالیف شاکر و بغیر حکم او دست
به پرکاهے دراز نمے نمودند و چنگیز خان گفتے که شیران تا گرسنه نباشند شکار نکنند و قصد صید نه نمایند و سپاه مغول
وقت امن چون رعیت احتمال تصدیعات نمایند و اخراجات دیوانی ادا کنند و از گوشت و شیر و پشم و روغن اغنام
نفع ها رسانند و وقت کار خورد و بزرگ و خاص و عام شمشیر و تیر گیرند و بر اعدا تازند و از دلیری و مردانگی عزم آن
نمایند که آسمان را بر زمین اندازند ؎ همه ترکان سرائی آفرینند + همه مه پیکر و زهره جبینند + عروسانند
چون در جامه خوابند + هژبرانند چون در پشت زینند + و وقت عزم جنگ بموجب یاسای چنگیز خان از
اسلحه و آلات تا درفش و سوزن همراه دارند و در روز تفتیش و تحقیق این سامان اگر قصورے از کسے واقع شد
تادیب او نمایند و زنان ایشان به یوسون شوهران سعے نمایند و اگر مهمے رسد تواچیان الوس امرا و تومان ایشان را
با امرائے هزاره و صده و پنجه حواله کنند فی الفور بسر انجام رسانند چون حکم خان در رسد که چندین هزار در فلان مقام
بفلان هنگام مجتمع شوند کسے را از ان یارائے سرکشی نباشد و بموجب حکم تعمیل کنند و اگر کسے را صد هزار کس در تابین او
باشند و در سیاق شاهی قصورے صادر شود خان یکسوار فرستد تا ویرا بگیرد بموجب فرمان عمل نماید و آن امیر تخلف
نکند و متابعان او را اصلا مجال امتناع و استمداد نباشد و اگر فرمان شود که سرش بگیرند آن امیر سر نه پیچد و بطیب خاطر
سر خود پیش دارد تا بموجب یرلیغ بعمل آرند و چنگیز خان فرمان داد تا در مراحل و منازل مردمان مقرر شوند که ایلچیان
بوسائل مراکب و همراهی آن کسان بزودی آمد و رفت نمایند و در مال رعیت هیچکسے تعرض نه نماید و دیگر از یاساے
چنگیز خان بهم صید است و فرمود که صید وحوش مناسب امیر جیوش است و اکثر در اوائل زمستان شکارے عظیم طرح اندازند
و اول جاسوسان و صیادان رفته تفحص قلت و کثرت جانور نمایند و بعد از تحقیق جار بلشکریان رسانند که بقاعده که در حرب و
ضرب جرانغار و برانغار آراسته و قلب و جناح مرتب داشته و هر کس از جائے خود حرکت نمایند و مدت یکماه و دو ماه و سه ماه راه
صحرا را در میان گیرند و مردم آهستگی حلقه را کوتاه کنند و شکار را برانند و محافظت تمام نمایند که جانورے از صفوف جرگه بیرون نرود و اگر احیانا
بدر رود و جزائے بلیغ نمایند و اکثر باین قصور امیر هزاره را قتل نمایند یا صد و ده چوب یاسا زنند و اگر صفوف جرگه راست ندارند و قدمے پس و پیش نمایند
در تنبیه و تادیب ایشان باقصی الغایت کوشند چون جرگه قریب رسد مردم دوش بدوش شوند و دستها بیکدگر متصل دارند چون نزدیکتر رسد
دوش بدوش و زانو بزانو نهند و بایستند و درمیان آن حلقه اقسام سباع و وحوش و چرند و پرند مجتمع شوند نخست خان با خواص و
خوانین خود در آید و تیر اندازد و صید بازی نماید چون سیر شود به شاهزادگان و نوئینان فرمان دهد که بمیان جرگه
در آیند و صید بازی نمایند و خان بر موضع بلند نشسته تماشا کند و بعد از ان به دیگر امرا و خاص و عام لشکریان فرمان دهد تا
صید کنند چون صید اندک ماند پیران سالخورده زانو زنند و بخدمت خان برائے ابقائے جانوران شفاعت نمایند تا
از جائے که به آب و علف نزدیک باشد راه بدهند و تمامت جانوران شکار را جمع کرده شمار کنند و بنویسند و اگر

ممکن نباشد بر شمار سباع و گوران اکتفا نمایند و این طریقه صید مغول است که جمیع سلاطین مغول بدین یوسون شکار میکردند
و این برای چستی و چابکی و فرمان برداری سپاه آئینی بهتر است و چنگیز خان جمیع اولاد خویش را جمع آورده گفت که استحکام
سلطنت شما را غیر از اتفاق و وفاق چاره نیست و گفت که ترکشی بیاورند از ان میان یک تیر را بر آورده بشکست پس
از ان دو تیر جمع کرده شکست و همچنین یک یک تیر مضاف زود می شکست تا اجتماع تیران بدان حد رسید که جمله زورآوران
از شکستن آن عاجز آمدند به پسران گفت که مثل شما این است اگر باهم مخالفت کنید و یک یک تو دو تو بدست دشمن
رسید همچنان شما را بشکند و اگر باهم متفق باشید کسی در روی زمین با شما تاب مقاومت نیارد باید که یک تن از شما
قاآن باشد و دیگران بمتابعت او پهلو تهی نه نمایند و گفت که ماری سرهای متعدد داشت چون سرما رسید خواست که
بسوراخی رفته خود را از مضرت سرما نگهدارد سر بهر سوراخ که می برد سر دیگر ممانعت میکرد تا بیرون مانده جان داد و
ماری که یک سر و دنبال بسیار داشت بسوراخی فرو رفته و دنبال خود را در کشید و از سورت سرما استخلاص یافت
پس اگر شما هر یک خودسری کنید مثل آن مار بسیار سر از دشمن هلاک شوید بهر کیف این چنین تماثیل و نظایر بسیار میگفت
و مغولان بوجه اتفاق و پابندی توره و یاساق زمانی دراز کوس فرمان روائی نواختند و نوشته اند که وقتیکه تولیخان
هرات را محاصره داشت قاضی خوزستان که در حصار بود از سر برج خطا شده غلطک زنان زیر افتاد و مغولان تیر باران
کردند اما چون حافظ حقیقی نگهبان بود ضرری بوی نرسید تا به پایان خاکریز رسید و شاهزاده تولیخان که مقابل
آن برج بر کرسی نشسته بود فرمود تا وی را بحضور او رسانیدند فرمود که تو دیو هستی یا پری با نامی از اسمای الغ تنگری با خود
داری که از چنین جای بلند افتادی و چندان تیر بتو زدند و ترا ضرری نرسید قاضی جبین مسکنت بخاک نهاده گفت که ازینها
هیچ نیست اما چون نظر مثل تو بادشاهی بر من بود از این آسیب محفوظ ماندم شاهزاده چون این جواب شنید پسندید و
گفت که تو دانشمند هستی و ترا بخدمت قاآن بفرستیم و نامه بسفارش او نوشته پیش چنگیز خان فرستاد و خان او را مشمول
عواطف فرموده پیوسته به مخصوصان خود میداشت روزی حدیثی که در باب مغولان وارد شده اندازو برسید و گفت که
بسبب قتلی که بولایات محمد اغزی کرده ام عجب نامی از من در دنیا خواهد ماند قاضی از روی بر خاک نهاد و گفت که اگر
خان امان دهد سخنی بعرض رسانم فرمود که بگو قاضی گفت که نام آنجا بماند که مخلوق ماند چون لشکر خان جمیع مخلوق را
میکشد نام مبارک خان کجا ماند و که باز گوید ازین سخن بغایت خشمناک گشته تیر و کمان که در دست او بود بینداخت
و روی از و بر گردانید و گفت که من ترا از دانشمندان میدانستم اکنون معلوم شد که از تو نادان تری دیگر نیست
من در ولایتی که پای مرکب لشکریان محمد اغزی رسیده است کشش و کوشش میکنم و در جهان سلاطین بسیار اند
ایشان ذکر جهانگیری مرا خواهند نمود و بعد از ان ادا و اعراض نمود و قاضی بر جان خود ترسیده راه گریز پیش گرفت
و چنگیز خان سلطان محمد شاه را محمد اغزی میگفت و اغزی دزد را گویند که محمد خوارزم شاه بادشاه نیست

دزدی بود اگر پادشاہی بود ایلچیان مرا نمیکشت +

مخفی مباد که استعلا و استیلای مغولان و اسلام ایشان از عجائب قدرت ایزدی و معجزہ حضرت پیغمبر اسلام صلی اللہ علیہ است که قادر قدیر در اندک مدت ایشان را بر ممالک ہای وسیع و سلطنت ہای عظیم مستولی فرمود و سلاطین مغول در قلع و قمع اہل اسلام دقیقہ نامرعی نمیگذاشتند و از دست مغلان دو سلطنت عظیم اہل اسلام یعنی مملکت ہای سلطان محمد شاہ خوارزمی و دویمی سلطنت خلفای عباسیہ بغداد تباہ گشتند و صد ہزاران مسلمانان از دست مغولان شربت شہادت چشیدند و شہرہای بیشمار با خاک برابر گردیدند و مغولان میخواستند که مسلمانان را از روی زمین معدوم و مفقود سازند اما این معجزہ حضرت سید انام پیغمبر اسلام و بزرگی دین محمدی بود که ہمان قوم مغول که دشمن اسلام بود و از دست این قوم چشم زخمی عظیم بدین اسلام رسیدہ بود در اندک مدت سر در ربقہ اسلام آوردند تیغ بر گلوی خویشان خویش که از دین بیگانہ بودند راندند و جانہای خود بر اسلام نثار کردند و ممالکی که از قبضہ اسلام بدر رفتہ بودند از وجہ اسلام آوردن سلاطین مغول با ممالک زائد بتصرف اسلام در آمدند و قوم مغول که موجب شکست اسلام بود باعث قوت و شوکت او گردید واللہ علی کل شیء قدیر و در عہد چنگیز خان بعضی از اولیاء اللہ که عرفای صاحب دل بودہ اند شہید شدند و یکی از آن جماعت صاحب نسبت سلطان العارفین شیخ فرید الدین عطار قدس سرہ بود و اسم مبارک او محمد ابن ابراہیم بود در فقر و معرفت مرتبہ عالی داشت و شمع محفل عرفان بود و نور حدقہ ایقان و طبع نظم ہم داشت و کتابہای بسیار در نظم و نثر تصنیف فرمود و صد و چہاردہ سال عمر یافت و ولادت آنجناب در نیشاپور بود و بسیاری از مشائخان را دریافت بعد از پدر دوکان عطاری داشت روزی دیوانہ بلکہ فرزانہ رسید و او را دیدہ آہی کرد شیخ بدو گفت که چہ خیرہ می نگری زود بگذر درویش گفت که ای شیخ من سبکبارم و بجز خرقہ ندارم من زود ازین بازار میتوانم گذشت اما تو با احمال و اثقال بسیار مقیدی از روی بصیرت فکر خود کن شیخ را این سخن مؤثر افتاد و دل از دنیا سرد شد دوکان را تاراج دادہ بخدمت حضرت شیخ رکن الدین عارف قدس سرہ رسیدہ تائب شد بمجاہدہ مشغول شد و در زمانیکہ لشکر مغولان بدیار اسلام رسید و نیشاپور را قتل عام کرد مغولی حضرت شیخ را اسیر کرد و یکی او را گفت که این پیر را مکش که ہزار دینار میدہم شیخ بمغل گفت که مفروش که بیشتر ازین خواہندم خرید مغولی دیگر رسید و گفت که این پیر را بمن بدہ که مشت کاہی میدہم و حضرت شیخ گفت که بفروش که بیشتر ازین نمی ارزم و مغول در غضب آمدہ آنحضرت را شہید کرد و شیخ خرقہ از حضرت شیخ مجد الدین بغدادی علیہ الرحمۃ یافتہ بود و تاریخ شہادت شیخ سبع و عشرین و ستمایہ نوشتہ اند این چند شعر تیمناً از آن جناب نوشتہ میشوند ۔ ای دریغا ہیچکس را نیست تاب + دیدہ ہا کور و جہان پر آفتاب + بر سر خاکی زنی خوش میگریست + گفت مجنونیش کاین گریہ چیست + گفت چشم تر دلم غمناک ماند + زین جوانی من کہ زیر خاک ماند + گفت تو در خاکی او در خاک نیست + او کنون جز نور جان پاک نیست + گر بود در ماتمی صد نوحہ گر + آہ صاحب درد را باشد اثر + گر بود

در حلقهٔ صد غمزده + حلقه را باشد نگین ماتم زده + چون توانستم نه دانستم چه سود + چونکه دانستم توانستم نبود + فای کفرا سعل بحق المعرفه + خوشتر مرآید ز فامی فلسفه + زانکه زین علم ایچ چون روز زند + بیشتر راه دل اگر زند + وله ــــ یکے پرسید زان شوریده ایام + که تو چه دوست داری گفت دشنام + هر انچیزے دگر کم بید بندم + بجز دشنام منّت مے نهندم + ــــ مگر دیوانهٔ شد براهے + سر خر دید در پالیز گاهے + بدیشان گفت چون خر شد لگد کوب + چرا هست استخوانش بر سر چوب + چنین گفتند کاے پرسندهٔ راز + برائے آنکه دارد چشم بد باز + چو شد دیوانه زان معنے خبر دار + بدیشان گفت کاے شنے جگر خوار + گر انسنی که این خر زنده بودے + پسے زین کار او را خنده بودے + شما را مغز خر دادا است ایام + از انست این سر خر بسته در دام + نکرد آن زنده چوب از کون خود دور + چگونه مرده دارد چشم بد دور + ــــ در کلاه فقر میباید سه ترک + ترک دنیا ترک عقبیٰ ترک ترک + این کلاه مبیر انست اے پسر + کے دهندت تا توبی نازی بسر + شعر و عرش و شرع از هم خاستند + این دو عالم زین سه حرف آراستند + میروم گریان چون میغ از آمدن + آه زین رفتن دریغ از آمدن + با چنین عمرے که بیش از برق نیست + گر بخندی گر بگریی فرق نیست + حضرت شیخ الشیوخ نجم الدین کبریٰ رحمة الله علیه از کبار اولیا و اعاظم اصفیا بود با هر کس که از علمائے ظاهر و باطن مباحثه میفرمود بر او فائق مے آمد و هر وقت که از چله خانه بیرون مے آمد نظر مبارکش اوّل بر هر که مے افتاد آن کس بدرجهٔ ولایت میرسید و اولیائے بسیار مرید آن حضرت بودند و چون سلطان محمد شاه در حالت مستی شراب شنید که حضرت شیخ مجد الدین بغدادی علیه الرحمة که مرید آنجناب بود با مادر سلطان نکاح کرده است گفت تا آنجناب را دست و پاے بسته در دجله بیندازند چون صباح از حرکت خود یاد کرد بسیار نادم شد و خوانهائے زر و جواهر بخدمت حضرت شیخ نجم الدین فرستاد تا در بهائے سر او گرفته بدرویشان ایثار کنند حضرت شیخ نجم الدین کبری فرمود که بهائے سر فرزند مجد الدین این زر و جواهر نیست بلکه سر من و سر سلطان و سر چندین هزار مسلمانان خواهد بود و چون چنگیز خان بر سر سلطان لشکر کشید بجناب شیخ پیام فرستاد که شاید که مهم خوارزم بقتل و غارت انجامد اما آنجناب از انجا بیرون آیند جناب شیخ قبول نفرمود و چون جوجی خان و جغتائے خان و اوکتائی خان بخوارزم رسیدند بجناب شیخ پیام دادند که مردم خوارزم بعلت نافرمانی بقتل خواهند رسید جناب شیخ بیرون آمده بهر جا که خواهند بروند و جناب شیخ گفت که مرا درین شهر متعلقان اند آنها را چه طور بگذارم شهزادگان گفتند ده کس را همراه ببرند و جناب شیخ گفت که ایشان از ده بیش اند و شهزادگان تا صد کس اجازت دادند و آخر چون شیخ قبول نفرمود هزار کس امان دادند و شیخ گفت که روا نباشد که سایر مسلمانان را درین حالت سختی گذارم و خود بیرون روم و بدست خود چند نفر مغول را کشته بشهادت رسید این رباعی در معرکهٔ مغل و تباهی دیار اسلام موزون فرموده ــــ اے رازق مور و مار و زاغ و بلبل + گشتند هلاک بندگان تو به کل + مشتے سگ را بهانه تو ساخته + از تست چه میکنی ز تاتار و مغل + و شیخ مجد الدین هم طبع نظم میداشت از وست رحمة الله علیه ــــ فردا که شود مدت عالم کم و کاست + سرها

همه از خاک برآید چپ و راست + بیچاره تن شهید من غرقه بخون + از خاک سر کوی تو خواهد برخاست + اما سلطان محمد شاه چندین از اولیا را از خود برنجانید و دید آنچه دید اول مولانا بهاء الدین صدیقی پدر مولانا جلال الدین رومی را از بلخ اخراج کرد. دویم حضرت شیخ الشیوخ شهاب الدین عمر سهروردی رحمة الله علیه را که از جانب ناصر لدین الله خلیفه عباسی بمصالحت آمده بود بے ادبی کرده اجازت نشستن نداد و آنحضرت او را دعائے بد فرمود و آنجناب از کبار اولیا بوده اند رحمة الله علیه ~ بخشاے بآنکه بخت یارش نبود + جز خوردن اندوه تو کارش نبود + از عشق تو حالتیش باشد که در آن + هم با تو وهم بے تو قرارش نبود + دویگر مجد الدین بغدادی را شهید نمود و در این وبال گرفتار آمد آری ~ تا دل مرد خدا نآید بدرد + هیچ قومے را خدا رسوا نکرد + و اولیا الله در پیش افواج مغول حضرت خضر علیه السلام و رجال الله را دیده اند که راه نمائی آن لشکر میکرده اند یَفعَلُ مَا یَشَاءُ وَ یَحکُمُ مَا یُرِیدُ وَ اللهُ عَلیٰ کُلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ +

ذکر سلطنت اوکتای قاآن ابن چنگیز خان یوزنجری قیات

شاهزادگان یوزنجری بعد از ارتحال خان بزرگ به یورت هائے خود رفتند و پس

پس از دو سال جمیع شهزادگان و امرا متوجه پائے تخت شده قورلتاے بزرگ نمودند و روز سه چند او کتاے از تقبیل مهم خطیر قاآنی انکار کرده بالآخر بالحاح امرا آقا و اینی رضا داده او تکین دست چپ و جغتاے دست راست او گرفته بر سریر نشاندند و مغولان بحسب قاعده کلاه ها از سر برداشتند و کمرها بر دوش افگندند و شهزادگان و امرا اندرون و دیگر اعیان و ملازمان بیرون خرگاه یکبار نه زانو زدند و از اردو بیرون آمده سه بار پیش آفتاب زانو زدند و قاآن بحسب معمول سلاطین مغول عزم ممالک ختا بالجزم نموده در سنه سبع و عشرین و ستمائه به لشکر به ختا کشید و کیوک خان و تولی خان را با ده هزار سوار فرستاده بود بمنغلاے و فرمان روائے ختا امرا را با صد هزار سوار از پیش فرستاد و منغلاے مغول بمحاصرهٔ آن صد هزار سوار در آمده چون تولی خان راه خلاص ندید بذریعه حجر المطر باران و برف درخواست و باران عظیم پیدا شد و تولیخان در آن حالت بر ختائیان تاخته بیشتر ایشان بقتل رسیدند و باقی منهزم شدند و خان ختا ازین غصه آتش افروخته خود را معه زنان و فرزندان سوخت و قاآن ختا را تسخیر نمود و به عزیز یلواج سپرد و غنیمت بسیار گرفت و قتل و غارت بسیار کرد و دیار ینکلو آورده به تخت گاه خود معاودت نمود و فرمود که باتو خان ابن جوجی خان و کیوک خان پسر او و منکو خان پسر تولی خان و سائر فرزندان جغتائی به استخلاص دیار روس و چرکس و بلغار وغیره متوجه شوند و شاهزادگان در سنه ثلث و ثلثین و ستمائه موافق ییجی ئیل متوجه آن ممالک شده در عرصه هفت سال بمحاربات بسیار ولایات بسیار مفتوح ساختند و قاآن ارغون آقا اویرات را که در سلک بیتکچیان بود با سه تومان لشکر بحکومت خراسان مقرر فرمود و خود از ییلاق به قشلاق و از قشلاق به ییلاق با خواتین و خواص نهضت میفرمود و در عیش و نشاط زندگی مے نمود و فرمود تا در ایران و خراسان شهرهائے را که مغولان

تباه و برباد کرده اند آباد و معمور سازند اما قاآن بسیار سخی و جواد بود و بر اهل اسلام رحمی و توجهی نهایت داشت بمقابله
حکایات معدلت او عدل نوشیروان را وقعی نیست و بمواجهه روایات سخاوت او سخای حاتم را اصلی نی روزی
از شکار مراجعت می نمود جغتائی خان همراه او بود مسلمانی را دیدند که در آب رفته غسل می نمود و در آب رفته غسل
کردن برخلاف یوسون مغول بود جغتائی برآشفت و اجازت قتل او خواست قاآن را دل برو سوخت و فرمود تا بدیوان
آرند و در آنجا برغو پرسیده پیش او ببرند تا بقتل رسانند چون به ایوان رسید پنهانی آن مسلمان را فهمانید که بگوید که مردی
غریبم و بالشی زر داشتم چون سیاهی سپاه دیدم بگمان رهزنان در آب پنهان می نمودم و فرمان داد تا در آنجا بالشی انداختند
و وقت سوال مسلمان همان جواب داد قاآن فرمود تا تفحص نمایند مردم در آب رفته بالش بیرون آوردند قاآن فرمود که این
بیچاره را قصوری نیست فرمان داد تا بالش را بوی دهند و ده بالش دیگر داده رخصت نمایند و شخصی از اعادی دین اسلام
پیش خان آمده گفت که خان بزرگ چنگیز خان را در خواب دیدم و گفت که اوکتای را بگو که اگر تو پسر منی مسلمانان را بقتل
رسان قاآن متامل شده پرسید که تو زبان مغلی میدانی گفت نمیدانم پرسید که خان این سخن ترا خود گفت یا بزبان دیگر پیام
داد جواب داد که خان بزبان خود مرا امر فرمود قاآن گفت که تو غلط میگوئی که خان جز زبان خویش زبان دیگر نمیدانست و
تو زبان مغولان نمیدانی باز ترا چه طور فهمانید فرمود تا گردنش زدند شخصی ضعیف آمده عرض نمود که دویست بالش بمن دهند تا
سرمایه خود کنم و همچنین شخصی از تاتی آمده پانصد بالش از خزانه گرفت که تجارت کند فرمود تا اضعاف طلب هر دو را بدهند عرض
نمودند که از تاتی قریب المرگ است و خویش و اقارب ندارد و کسی را بر احوال او اطلاعی نیست این قدر مبلغ بچه اعتبار توان
داد فرمود که مدتی در کمین بود تا این چنین فرصت یافت که خود را پیش ما رسانیده عرض مطلب نمود محرومش سازید و همان
شخص بالش ها تمام نگرفته بود که بمرد شخصی از تاتی نزد قاآن آمده پانصد بالش از خزانه گرفت تا سرمایه سازد و بعد مدتی باز آمده
عذری نامعقول نمود که بالش ها نمانده فرمود تا پانصد دیگرش دادند سالی دیگر مفلس تر آمده تبکچیان بعرض رسانیدند که
این کس بالش ها از خزانه می ستاند و میخورد فرمود که بالش چه طور توان خورد گفتند که میفروشد و بهای آن ماکول و مشروب
صرف می نماید گفت که چون همین بالش برقرار است و کسانیکه ازو بالش می ستانند هم رعیت ما اند مال ما هم در دست ما باشد
و هیچ مضائقه نیست آنچه اول باو داده اید بار دیگر بدهید و او را بسبیل نصیحت و موعظت بگوئید که حد اوقات خود نگهدارد
اتلاف و اسراف کم کند و نیز نوشته اند که وقتی اهل الملغوک ملکی از خطا است عرض داشت کردند که ما را مبلغ هشت هزار بالش قرض
شده است و قرضخواهان تشدد و سختی بسیار میکنند و نزد ما هیچ چیزی نیست که قرضها ایشان را ادا نمائیم و از دست قرضداران
خلاصی یابیم بند و بستی شود که بتدریج از ما بستانند تا دعای قاآن کرده باشیم فرمود که اگر قرضخواهان را گوئیم تا در طلب درنگ
نمایند موجب خسارت ایشان است و اگر همچنین بگذارم رعایا پریشان شود فرمود تا قرضخواهان را گفتند که تحریرهای
خود آورند و مبلغان از خزانه گرفتند وقتی در شکارگاه بود شخصی سه خربوزه آورد چون زر و جامه نبود تمبوکا خاتون بانو

خویش را امر نمود تا در شاهوار از گوش هائے خود بر آورده بوے داد گفتند که درویش بهائے این چه داند بگوئیم تا فرو آید آنچه
فرمان شود تسلیم او نمائیم فرمود که این درویش حوصلهٔ انتظار ندارد و وظیفهٔ کریمان نباشد که آنچه وعده کنند بدهند و
مغاران آن زحمت و مشقت فرمایند و این مروارید عاقبت پیش ما آیند آن کس درها گرفته به بهائے اندک بفروخت و مشتری
بطور تحفهٔ لائق پادشاه دانسته بحضور قاآن آورد قاآن او را بانعام وافر نواخته درها بخاتون خود داد وقتے در بلغاے مجلس
میکشی آراسته داد نشاط میداد شخصے برائے او طاقیهٔ خراسانی آورد گفت که دویست بالش بوے دهند و نواب بخیال آنکه
این بخشش از شراب است نمغاے او موقوف داشته روز دیگر آن کس برات را بر قاآن عرض نمود فرمود تا برات را سیصد
بالش کردند متصدیان بار دیگر ویرا بالش نداده و قاآن دیگر مے افزود تا نوبت به ششصد رسید آنگاه کافیان سلطنت
و متصدیان مملکت را جمع فرموده پرسید که هیچ چیزے در دنیا باقی خواهد ماند گفتند که نے فرمود که غلط میگوئید نام نیک و ذکر
جمیل تا قیام جهان باقیست و شما با من عداوت دارید و نمیخواهید که نام من به نیکی بعالم ماند و تصور شما آنکه بخشش من از
مستی است و انعام مرا در تعویق مے اندازید تا یکدو کس را از شما عبرت للناظرین جزا در کنار ننهم و به دار نه آویزم فائده
نخواهد شد و متصدیان فی الفور انعام آن کس را ادا نمودند وقتے شخصے از فارس آمده عرض نمود که باستماع احسان قاآن
آمده ام و پانصد بالش قرض دارم فرمود تا هزار بالش باو دادند مردمان عرض کردند که زیاده از خواهش او اسراف است
گفت که بیچاره شیرازی هیبت کرم ما شنیده چندین کوه و دشت پیموده و راه بریده بما رسید ملتمس او که بقرض و اخراجش
کافی باشد اگر مزیدی بر آن ندهیم گویا محروم میگردانیم و قاآن را قاعده بود که بعد از شبان بیرون بر مندلے نشستے و اجناس
و امتعه خرمن خرمن پیش او میچیدند و با فواج اهل اسلام و اصناف مغول را مے بخشید بسیار بودے که مردم توانا را مسکفت
که چندان که توانید بردارید و بروید یکے از آن طبقه مطابق توان گرفته در راه جامهٔ از دستش افتاد و بعد از نهادن زر
بخانه خود باز آمد تا جامهٔ خود بگیرد قاآن فرمود که جهت ندارد که این شخص برائے جامهٔ اینقدر قدم رنجه کند فرمود تا بار دیگر آنچه
تواند بردارد و آن شخص مطابق توان برداشته بخانه رفت روزے خاتونے که با پادشاه عرق خویشی میداشت در حرم سرا
آمد و در زاویهٔ ربانوے قاآن که از مروارید ترتیب داده بود نظاره میکرد به محمود یلواج فرمود که هر مروارید که موجود است
بیار و محمود دوازده طبله مروارید آورد که هشتاد هزار دینار مے ارزید همه را بآن خاتون بخشید و گفت از مروارید سیر
شدی تا کسے نظارهٔ مرصعات مردم کنی و روزے دخترے از خاندان پادشاهی بشوهر میدادند و قاآن صندوقے پر از مروارید
برائے دادن او طلبیده بود و مجلس شراب بود صندوق را کشاده فرمود تا بحاضران قسمت نمایند بعد از آن عرض نمودند که
این صندوق نامزد فلان خاتون بود گفت که همچنین دیگر آورده بدو تسلیم نمایند وقتے آتابک فارس تهمتن برادر خود ما
بحضور قاآن فرستاد و از جملهٔ تحائف دو قرابهٔ مروارید مصحوب وے ارسال داشت چون وے بحضور قاآن رسید زانو زده
معروضات خود نموده شئی الفقیر پیشکش کرد قاآن از طرز ادائے او دانست که آن دو قرابهٔ مروارید در نگاه مرسل الیه و

ایلچی وقتے تملم جا ازند فرمود تا صندوقہ بزرگ مشحون بعقد جواہر آبدار آوردند کہ تہمتن باز ملاحظہ آن دُرر بے بہا در دریائے
حیرت غوطہ زد قاآن فرمود تا دُرر و مروارید بقدح ہائے شراب ریختند و نوبت بہر کہ میرسید آن گوہر میگرفت تا بدین ترتیب
تمام صندوق خالی شدہ حضار از جود و کرم او دامن ہائے خود پر ساختند و با اینہمہ کرم و ترحم مغولان و دیگران از مہابت
او ایمن نبودند و خاصہ درباره مغولان در امور سیاست تشددے تمام ظاہر مے نمود و مغولان بفرمان او سر خود بدست
خود مے بریدند چنانچہ در زمان او قبیلہ از قبائل مغول مشہور شد کہ قاآن دختران ایشان را نامزد فلان جماعت فرمودہ
این معنے موافق مزاج ایشان نیفتادہ دختران را نامزد شوہران قبائل دیگر نمودہ بعضے را تسلیم شوہران ایشان نیز نمودند
چون بقاآن این خبر رسید برآشفت و گفت تا دختران آن قبیلہ کہ از ہفت سالگی متجاوز باشند بالتمام جمع کنند
و درین سال ہر قدر کہ بشوہران دادہ باشند از خانہ ایشان باز آرند چہار ہزار دختر از آن قبیلہ مجتمع گشتند دختران
امرا را از آن میان جدا نمودہ و باقی را یکجا کردہ یاسا داد کہ تمامت حضار بر وطی آن ابکار اقدام نمودند و دو ہزار دختر
ازین صدمہ مردند و باقی را در یک صف کشیدہ آنچہ لائق بودند بحرم فرستاد و بقیہ را بہ دیگر ملازمان خود مثل
یوزبانان و جانورداران بخشید و آنچہ ازین قسمت باقی ماندند فرمود تا بر مغول و مسلمانان قسمت کنند اقربائے آن
دختران میدیدند و مجال دم زدن نداشتند الغرض او کتائے بادشاہے کریم النفس جود و سخائے مفرط داشت و مثل
او در سلاطین مغول بل دیگر بادشاہان روئے زمین کم کسے بودہ باشد و روایات کرم و سخائے او در تواریخ بہا بسیط
و دیدنی ہست کہ راقم یکے از ہزار و مشتے از خروار بطور نمونہ ایراد نمودہ است اگر تمامت حکایت سخاوت او در
سلک تحریر آورده مے از اداے مطالب دیگر باز مانده مے و قاآن بعد ازین تہیہ قوریلتائے ثانی نمود و در موسم بہار جشنی عظیم
ترتیب داد و تمامت شاہزادگان یوزنجری و امرائے کبار مغول حکام دیار و امصار را فرامین طلب فرستاد و ہمہ
ایشان حاضر شدند و مدت یکماہ محافل نشاط آراستہ مے لعلفام از دست ساقیان سیم اندام خوردند و قاآن شاہزادگان
باطراف و جوانب نامزد کرد و خود روزگار بعیش و نشاط میگذرانید چون ہادم اللذات براو تاخت و داسپہ سوے عدم
نشتافت و پراچند پسران بودند قاآنین و کوتان و کیوک و کوچو وغیرہ نوشتہ اند کہ او کتائے قاآن مسلمانان را بسیار گرامی
داشتے و میل قلبی بدین اسلام میداشت و مصداق این بیان آنکہ در مدت سلطنت قاآن از بارگاہ خانی فرمان صادر شد
کہ کارد بر گلوے گوسفند و دیگر حیوانات نزنند بلکہ برسم مغول سینہ ایشان بشکافند مسلمانے در بازار گوسفندے خرید و مردے
قبچاقی او را دیدہ در کمین او نشست چون مسلمان بخانہ خود رفت گوسفند را ذبح نمود قبچاقی از بام بزیر آمدہ او را گرفتار
کرد و بحضور قاآن برد و احوال را گذارش نمود قاآن فرمود کہ این تاجیک ادب یاساے ما را رعایت کردہ و گوسفند را
مخفی کشتہ بود و این ترک ترک ادب او نمودہ بر بام خانہ او رفت مسلمان را بگذاشتند و قبچاقی را بیاسا رسانند و نیز وقتے
بازیگران از ملک ختا آمدند و نقلہا نمودند از انجملہ پیری ظاہر نمودند کہ سر و دستار او بردم اسپے بستہ و بزیر کشان

آوردند قاآن پرسید که این صورت کیست گفتند این مسلمانی یاغیست که لشکریان او را از شهر بیرون نمایند قاآن بغضب
آمده فرمود تا همه تنسوقات عرب و عجم و خراسان و فارس و ماوراءالنهر و ختا را حاضر نموده بمقابله هم برچیدند تفاوتی
بسیار یافتند فرمود که کمترین درویشی از مسلمانان چندین غلامان ختائی دارد و از امرای ختا یک بنده مسلمان ندارند
و این معنی از لطف خدای جاوید است بر مسلمانان و نیز از یاسای چنگیز خان بزرگی دین اسلام مبرهن میشود که در دیت
مسلمان چهل بالش مقرر است و در دیت اهل ختا یک درازگوش و با وجود چندین دلایل بزرگی ایشان را چگونه
استهزا و استخفاف توان نمود و اگرچه مناسب بود که شما را بیاسا رسانم اما این نوبت بجان امان دادم بار دیگر چنین
افعال اقدام منمائید اما بالش زر و نقره سکه مغولی بود در بالش زر برابر هشت دینار و دو دانگ بود و بالش نقره مطابق
هشت درهم و دو دانگ بود و نیز نوشته اند که ملوک ایران لعلی بیش بها برای نظر قاآن فرستادند و بر آن لعل کلمه طیبه و
اسم پدران مرسل الیه کنده بود قاآن فرمود تا کلمه را بجای او گذارند و اسم دیگران را محو نموده نام او بر آن ثبت
نمایند روزی مردی غریب دو عدد تیر پیش او آورد و دو زانو زده معروض داشت که مردی غریبم و پیشه من تیرگریست و
هفتاد بالش قرض دارم اگر این متاع از خزانه بمن دهند هر سال دو هزار تیر بقورچیان سپارم خان فرمود که این
غریب را کار باضطرار رسیده و به بهای اینقدر بالش دو هزار تیر قبول کرده فرمود تا صد بالش بوی دهند که مرمت
حال خود نماید و نیز گران از برداشتن او عاجز شد قاآن خندید و فرمود تا گردونی معه دو نرگاو بوی دادند که بار کرده ببرد و
در زمانیکه بنای قراقرم را فرمان داده بود روزی بخزانه رفت قریب به ده تومان بالش مجتمع دید فرمود که از نگهداشتن
این اموال حاصلی بجز از مشقت حفاظت نیست ندا دادند که بیچارگان غریب بیایند و بقدر ضرورت بردارند قاآن
در دو فرسخی قراقرم که تختگاه چنگیز خان بود کوشکی عظیم بنا کرده و یرا ترغو بالق نام کرد درویشی دوال بر چوبی بسته
حاضر آورد که بزی داشتم و برگشته به نفقه اطفال خرج کردم و از پوستش دوال نموده جهت اسلحه آورده ام قاآن فرمود که
بیارند و دوالها بدست خود گرفته فرمود که بیچاره از گوسفند آنچه بهتر دانست پیش ما آورد و فرمود تا صد بالش و هزار
گوسفند بدو دادند و نیز وقتی شخصی را فرمود که صد بالش دهند متصدیان گفتند که قاآن بالش را ندیده است و صد
بالش را صد درهم پنداشته است بالشها را بر راه او گسترند چون نظر قاآن بر او افتاد پرسید که این چیست
عرض نمودند که بالشها اند که بفلان کس داده ایم قاآن گفت که مختصر چیزیست دو چندان بدو دهند روزی یکی از
قوشچیان بازی آورده گفت که این رنجور است و علاج او گوشت مرغ است فرمود تا یک بالش بوی دهند تا
بدان مرغ خرد خازنان صرفه کرده بالش بمصرف دادند که بهای چند مرغ بقوشچی بدهد قاآن بر حقیقت حال اطلاع یافته
گفت که شما را اینقدر بس نیست که اموال تمام عالم بدست شما داده ام و من میدانم که بازدار مرغ نمیخواست بلکه
بدان وسیله و حیله تمسک جسته از خوان احسان ما ذله می ربایند و بقدر قسمت خود بهره می یابند و فرمود تا چند بالش

بیازدار دادند و نیز وقتی یکی از ملوک کمر مرصع برای او فرستاد چون قاآن بر میان بست میخی از وی بجنبید به زرگری
دادند تا اصلاح کند و زرگر آن را بصرف خود در آورد و هر قدر که ملازمان شاهی از وی طلبیدند بحیله و بهانه میگذرانید
ملازمان ناچار شده وی را بحضور قاآن آوردند فرمود که اگرچه گناهی عظیم کرده است اما از این جرأت او به نهایت بیچارگی و
اضطرار او پی توان برد صد و پنجاه بالش بوی دهید تا درستی حالت خود نموده بعد از این جسارت بچنین امور ننماید روزی
یکی از علویان بخارا بالشی بر سبیل امانت گرفته چون بمیعاد خازنان طلبیدند گفت که بدست قاآن داده ام صورت را
بحضور قاآن عرض نمودند قاآن فرمود که من این کس را نمی‌شناسم و پرسید که در حضور کدام کسان بمن داده آن علوی
گفت که در آن وقت غیر از من و قاآن هیچکس نبود فرمود که اگرچه کذب این کس روشن است اما از مردم دیگر نطلبند که
مردم گویند که پادشاه گرفته منکر شد اما وکلای پادشاهی بعد از این اموال او نخرند و در همان روز تجار بخارا اقمشه و امتعه خود بنظر
قاآن گذرانیده و بهای حسب لخواه و انعام وافر گرفتند قاآن فرمود تا مرد بخاری را بیاورند و گفت که دولت رنجیده باشد
که من از خریداری اموال تو نهی کرده ام آن شخص در گریه شد قاآن پرسید که متاع تو بچه ارزد عرض نمود که به سی بالش و
بدین خوشنودم فرمود تا او را صد بالش دادند و همچنین شخصی مسلمان از موضع قراتاش برای او گردونی پر از اشیای ماکول آورد و
عرض داشت که رخصت انصراف بوطن مالوف عطا شود قاآن یک گردون پر از بالش کرده بدو داد و گفت هر جا که خواهد برود
و از برکت نیت او روایتی نویسند که در ولایت قراقرم وقتی که جو و گندم نشو و نما یافته بودند تگرگ از فلک بارید و
زراعت پایمال شد و مردم دست از آن باز داشتند قاآن اعلان نمود که از این نقصان هیچکس ملول نشود که ما از خزانه
برابر پیداوار غله بوی خواهیم داد و یک نوبت دیگر به گفته ما مزروعات را آب دهید شاید چیزی حاصل شود مردم به
تعمیل فرمان مبادرت نمودند و در آن سال از سنوات ماضیه چند غله پیدا شد نوشته اند که قاآن بکشتی و تماشای
او میلی بسیار داشت فرمانی به ارغون آقا اویرات حاکم خراسان نوشت که پهلوانان از آن دیار بفرستد و ارغون
آقا فیله و محمود شاه را فرستاد و سی کس دیگر همراه ایشان نمود چون به قراقرم رسیدند پادشاه را طرز و انداز فیله
بغایت خوش آمده ایلچیکدای که امیری بزرگ بود به استهزا گفت که مرا و بیلغ آید از آن صرفه پادشاهی در وجه علوفه و
الاغ این کس صرف شده قاآن فرمود که تو پهلوانان خود را بیار و بکشتی بینداز اگر بر این کس غلبه کند ما پانصد سر اسب
بتو دهیم والا از تو بستانیم ایلچیکدای از توماق خود مغلی را که در فن کشتی یکتا بود آورد و با فیله بکشتی انداخت نخست
مغل فیله را بر زمین زد و فیله او را گفت که بهر نوع که توانی مرا نگهدار که از زیر تو بر می‌آیم بعد از آن لغین پهلوانی
از آن مغول خود را خلاص کرده او را چرخ داده بر زمین زد و قاآن بسیار مسرور شده و با ایلچیکدای گفت که اکنون
الاغ و علوفه بر او حلال است یا نه و فرمود تا پانصد سر اسپ تسلیم نماید و پانصد بالش بفیله و پانصد بمحمود داد و صد
بالش بجمیع همراهیان ایشان عنایت فرمود و فیله را با دختری مه جبین منعقد فرمود اما فیله بخیال نعمت خود بدختر

التفات نمیکرد روزی آن دختر در بارگاه قاآن آمد و مغولان و ترکان تازیکان را بعظم عضو تناسل نسبت میکنند قاآن از
دختر پرسید که تازیکان را چون یافتی و دختر گفت که من هیچ خبر ندارم که او از من جدا میخواید قاآن از فیله پرسید
فیله عرض نمود که من بنام پهلوانی بدرگاه قاآنی شهرت یافته ام و میترسم که بصحبت زنان قوت و جسم من منتشر
گردد و از درجه خود بیفتم قاآن فرمود که ما ترا بعد ازین بکشتی امر نکنیم باید که بخاطر جمع بعیش و عشرت مشغول باش که
غرض ما آن است که از تو فرزندان حاصل شوند و فیله مطمین شده به عیش و نشاط پرداخت روزی پیری
منحنی وار در فراقدم شده بر سر راه قاآن بنشست و وقت استفسار گفت که از بغداد آمده ام و ده دختر
دارم که مقدرت تجهیز و ترتیب کتخدائی ایشان ندارم فرمود که چرا حال خود به خلیفه عباسی عرض نکردی او
گفت که هرچند از خلیفه خواستم بهر نوبت بیش از ده دینار بمن نه داد قاآن فرمود که هزار بالش باو دهند نزدیکان
بعرض رسانیدند که این مقدار را بر ملک ختا بنویسیم قبول نیفتاد و بموجب فرمان از خزانه به آن پیر دادند پیر گفت
که من عاجزم و زیاده از دو بالش نمی توانم برداشت بادشاه فرمود تا الاغ و سایر اسباب ضرورت سفر باو دهند
پیر عرض نمود که چندین اموال تا خانه خود چگونه رسانم فرمود تا ده نفر مغول همراه او رفته تا بغداد رسانند و آن پیر در راه
وفات یافت و مغولان بازگشته احوال وفات او بعرض رسانیدند فرمود که آن پیر نشان خانه خود داده است گفتند
که آری گفته است فرمود که این زر را بخانه او برده بدختران او رسانند و بگویند که پدر شما در راه وفات کرد و
قاآن این زر را بشما فرستاده است که به اسباب عروسی خود صرف نمایید مغولان بموجب فرمان تعمیل کردند
الغرض حکایات جوادی و کریمی او چندانند که در این اوراق مختصر گنجایش ایشان باشد لهذا بر همین قدر که یکی از هزار
و اندکی از بسیار اند اکتفا رفت و اهل بصیرت از همین قدر بر علو همت و صفات حمیده او پی توانند برد ما از شعرای
همعصر او کمال الدین اسمعیل اصفهانی بوده و او خلف جمال الدین محمد عبد الرزاق بود و شاعری نامی بود که او را خلاق
المعانی گفته اند و او مداح سلاطین ساعدیه بود و او دولت و امارت بسیار داشت و در اصفهان می بود
از مردم اصفهان رنجیده این قطعه گفت ؎ ای خداوند هفت سیاره + بادشاهی فرست خونخواره +
تا در و کوه را چو دشت کند + جوی خون آورد ز جو باره + عدد مردمان بیفزاید + هر یکی را کند دو صد
پاره + عنقریب لشکر اوکتائی قاآن در رسید و قتل عام در اصفهان واقع شد و کمال در خرقه صوفیه در آمده بیرون
شهر زاویه اختیار کرد و اهل لشکر او را نرنجانیدند اهل شهر و محلات اموال خود در چاهی بزاویه او پنهان کردند اتفاقاً
مغول بچه کمان در دست بزاویه او آمده و سنگی بمرغی انداخت و زهگیر از دست او بچاه افتاد بچاه بطلب زهگیر
رفتند و اموال را یافتند و کمال را برای باقی در شکنجه کشتند و وقت مرگ این رباعی گفت ؎ دل خون شده
شرط جان گدازی این است + در حضرت تو کمینه بازی این است + با اینهمه هم هیچ نمی یارم گفت + شاید که

ترا بنده نوازی این است + تو گر ز خویش برآئی و در جهان نگری + اگرچه عرش مجید است مختصر یابی + بهر ذره بانگ چه داری چو در دمندنه + تو در د جوئی که درمانش پر اثر یابی + جهان بر عالم صورت دلت بر آشفت است + که گر بعالم معنی رسی صور یابی + کشیده دار بدست ادب عنان نظر + که فتنه دل از آمد شد نظر یابی + ترا بملک ابد تهنیت کنم روزے + که تو بمردی در خویشتن ظفر یابی + ولہ ے در دیده روزگار نم بالیستے + یا با غم او صبر بهم بالیستے + یا مایه غم چو عمر کم بالیستے + یا عمر باندازه غم بالیستے + در این واقعه در سنه خمس و ثلاثین و ستمایه واقع شد + ولہ ے برخیز و محو غم جهان گذران + بنشین و دمے بشادمانی گذران + در طبع جهان اگر وفائی بودے + نوبت بتو خود نیامدے از دگران + جلال الدین عبد الرزاق پدر اسمعیل بود و مداح سلطان جلال الدین خوارزمشاه از وست ے در راه دلم ز عشق تو صد دام است + امید من سوخته دل بس خام است + آنرا که توئی یار چه بیم کس است + وآن را که توئی دوست چه دشمن کام است + شرف الدین شفروه در روزگار اتابک شیرگیر ملک الشعرا و اشعر شعرای معصر اوکتاے قاآن بود از وست ے کس برد عشق این همه استاد که من + یا از تو باین درد دل افتاد که من + آنرا که میان ما جدائی افگند + دشنام دهید هم چنان یاد که من + رفیع الدین لنبانی از اقران خواجه جلال الدین محمد بود و مداح سید فخر الدین زید بن حسن حسینی بود از وست و اثیر الدین اومانی از شاگردان خواجه نصیر الدین طوسی و مداح یکے از امرای کردستان بود که از جانب خلیفه عباسی المستعصم بالله مامور آن دیار بود +

ذکر تورکینا خاتون بانوے اوکتاے قاآن بوزنجری

چون اوکتاے قاآن رخت هستی بربست و به وادی نیستی قدم نهاد و در مغولان آئین است که تا استقرار بادشاه با اقتدار و اختتام قوریلتای بزرگ خاتون پادشاه مرحوم که مادر فرزندانش باشد سر آرائی مے نماید تا اهل و الوس پریشان نشوند بموجب این دستور تورکینا خاتون زن اوکتاے بر سریر سلطنت نشست و بانتظام مهام ممالک پرداخت و فاطمه خاتون نام زنے که از مشهد مقدس به اسیری آمده بود و دخلی در مزاج خاتون بهم کرده مدار امور سلطنت گردید و تورکینا بفرمایش آن ناعاقبت بین خواست که امیر صنعاے را که در زمان قاآن بود بگیرد صنعاے بخوف فاطمه خاتون گریز کرده پناه به کوتان ابن اوکتاے برد و هر چند تورکینا خاتون از پسر صنعاے را طلبید کوتان جواب داد که اگر جانور پناه بخار زارے مے برد امان مے یابد قاعده مغول هم نیست که پناه گرفته را بدشمن سپارند من چگونه صنعاے را که پناه بمن آورد بسپارم و من متقبلم که در قوریلتای بزرگ صنعاے را بیارم تا روبروے آقا و اینی یرغو پرسیده اگر مجرم باشد بسزا رسد و تورکینا ایلچیان بگرفتن محمود یلواج بخارا فرستاد و محمود یلواج گریخته نزد باتو خان ابن جوجی خان رفت و مسعود بیگ پسر او که حاکم ترکستان بود نیز از خوف همین راه در پیش گرفت و اوتچگین نویان برادر چنگیز خان بقصد ملک تورکینا لشکر کشید و منگلی اغول از جانب خاتون نزد او رفته شکوه هاے بے نمود که چه شد که دارد گر نویان بزرگ با این همه فوج و لشکر آمده اهل الوس را آشفته نمود و اوتچگین نادم شده آمدن خود تعبیر نمود

بیان نموده بازگردید اما کیوک خان پسر اوکتائی که در ایمل بود باستماع خبر شنقار شدن پدر از انجا بر سبیل استعجال روانه شد و به قراقرم رسید +

ذکر سلطنت کیوک خان ابن اوکتائی قاآن ابن قاآن اعظم چنگیزخان بوزنجری

چون کیوک خان بقراقرم رسید مطابق قواعد مغول در امور مملکت مطلق دخلی نکرد و تورکینا خاتون جهت احضار امرای دیار و امصار نواحی ایلچیان فرستاد و در فصل بهار امرا و سلاطین نامدار از اطراف جهان در این قوریلتای عالی شان مجتمع شدند و از جانب ملک ختا متصدیان و امرای عالیشان و از ماوراء النهر و ترکستان حکام و امرا بلاد و عمال آفاق و سورقوقتنی بیگی زوجه تولی خان با پسران خود و از جانب بلاد شرقی شاهزاده کوتان و از اردوی جغتائی شاهزادگان جغتائیه و از سقسین برکه خان و برکجار ابنای جوجی خان و دیگر خویشان او و از خراسان امیر ارغون و امرای با اعاظم و اکابر آنجا و از عظمای عراق و آذربایجان و از روم سلطان رکن الدین سلجوقی و از گرجستان هرون داود و از حلب برادر والی آنجا ملک اشرف و از موصل ایلچیان و امرای بدرالدین لولو و از دارالخلافت عباسیه بغداد قاضی فخرالدین قاضی القضاة دارالسلام و از الموت و دیار محتشمان قهستان شهاب الدین و شمس الدین و ایلچیان فرنگ و فارس و کرمان و الجنکین لزیان باهشتاد پسر و نبیره و دیگر حکام ولایات با شوکتی تمام روی بقراقرم آوردند و چندان تحائف و ساوری آوردند که در هیچ زمانی هیچکس نشان نمیدهد و در ان میدان دو هزار خرگاه برای امرای سلاطین ترتیب داده بودند و ازین قیاس کثرت امرا و عظما باید نمود چون قوریلتای مرتب شد سخن سلطنت در میان آوردند قاآن کوچو را ولیعهد کرده بود و او در حیاتش مرده و شیرامون پسر او صغیر السن بود و کوتان مرضی داشت قرعه اختیار بر کیوک خان افتاد و وی بطور رسم راضی نمیشد و آخر گفت که بچلکای دهند که بعد از من بادشاهی بر برادران و فرزندانم قایم و دایم باشد و امرا بچلکا دادند که تا از نسل اوکتائی گوشت پارهٔ باشد در علف پیچیده بر تخت نهند و متابعتش نمایند و مغولان ساعت جلوس اختیار نموده کلاه ها از سر برداشتند و کمرها از میان کشادند و دست راست او منکو خان و دست چپ یکی از اروغ چنگیزخان گرفته بر تخت نشاندند و همه نه بار زانو زده سه بار آفتاب را زانو زدند و بچلکا دادند که سر از فرمان کیوک خان نه پیچند و کیوک خان خزانه ها کشاده بخشش بافراط نموده تا یک هفته داد عیش و نشاط دادند و الجنکین را جریمه پرسیدند و چون جرم برو ثابت بود بیاسا رسانیدند چون در الوس جغتائی قرا هلاکو خان نبیره او بادشاه شده بود کیوک خان نه پسندیده منصب بادشاهی ماوراء النهر را به ییسو منکو خان پسر او داد و فاطمه خاتون را باتهام سحر بر کوتان بعذاب سخت هلاک نمودند و کسانیکه با او قرابت و یگانگت داشتند بهمین علت گرفتار شدند و امیر سوبدای بهادر را به تادیب بعضی از ترکستان و دیار ختا فرستاد و امیر ایلچکدای را بدیار غربی به مهم گرجستان نامزد ساخت و فرمود تا مهم روم و سایر آن مرز و بوم و قلع و قمع ملاحده شوم و ضبط خراسان و

عراق و فارس و کرمان تا حدود هرموز به ارغون آقا و ولایات مفوض باشد و حکومت ملک ختا به محمود یلواج داد و بعضے را ورالنهر
و ترکستان بمسعود بیگ مقرر شد و گرجستان را به داود پسر ملک سپرد و شاه عرب را یرلیغ و پایزه داد چون شیرامون پسر
جورماغون نویان که متعینه آن حدود بود شکایت خلفائے عباسیه نوشت یرلیغهائے خشم آمیز تهدید انگیز بخلیفه جاری
شدند و ایلچیان الموت را باهانت اخراج فرمود چون اتابک خان قداق بمذهب عیسوی آمده همواره آن ملت را
بنظر خان جلوه میداد و خان مائل شده بملت عیسوی در آمد و بدین سبب ترسایان از اطراف و جوانب هجوم
آوردند و هم ایشان بر مغول و مسلمان بالا شده روزے یکے از علمائے آن طائفه عداوت مذهب عیسوی با دین اسلام
و بیگانگی و دشمنی قوم مغول با اهل اسلام ذهن نشین قاآن نموده گفت تا چنان نمایند که نسل مسلمانان از پرده زمین
برافتد و نشانے از قاآن حاصل نمود که همه مسلمانان مملکت متعوضه و مفتوحه مغول را خصی کنند تا نسل ایشان منقطع
شود و از بارگاه بیرون آمد تا بشارت به همه طرقیان خود رساند و نقول فرامین باطراف ممالک فرستد سگان شکاری
بادشاه که بیرون بارگاه بودند بر وے حمله نمودند و خصیتین او را بدندان گرفته و یرا پاره پاره نمودند و نصاری از اعجاز
دین محمدی ترسیده دیگر درین باره گفتگوئے نکردند و کیوک خان بخششے بافراط مے نمود و متاع اقالیم سبعه از هر جنس
کوه کوه در اردو گرد آمده بود و نواب معروض داشتند که نقل آن بخزانه قراقرم مناسب است فرمود که محافظت آن
زحمت و مشقت بے اندازه دارد و لشکریان را احضار کرده بخش کرد و چند روز آن را قسمت مے نمود تا کودکان و غلامان
لشکر نیز محروم نماندند و هنوز ثلثے از ان باقی بود تا روزے چشم قاآن بر وے افتاد در غضب آمده گفت که دیر است که برائے
تقسیم او فرمان داده ام چرا اهمال کردید عرض نمودند که دو نوبت تقسیم کردیم مال فاضل آمد تا رائے قاآن حاکم است
فرمود تا حاضران بغارت بردند و لشکرها جمع آورده عزیمت دیار غربی نموده تا سمرقند رسیده درگذشت +

ذکر شاهزاده قیدو ابن قاشین ابن اوکتائے قاآن

شاهزاده قیدو بغایت متهور و بیباک بود چون
امر سلطنت به اولاد تولیخان قرار گرفت قیدو

مدتے در آویزه همدگر گذرانیده با ارتق بوکا در ساخت و از و نیز روگردان شده و بعضے از مغولستان را بقبضه خود در آورده
و بامداد برکه خان بادشاه دشت قبچاق چندکرت بر امرائے الغو خان جغتائی غلبه کرده و دویست جنگ با افواج بادشاهان
اولاد تولیخان نموده فائق گردید و بالآخر در حربے بوجه کثرت افواج تیمور قاآن پسپا شده چون دوا خان جغتائی
با وے پیوست جنگ را از سر گرفت و لشکر قاآن را منهزم ساختند و شیرامون نبیره اوکتائے و خاجو و بالتو ابنائے کیوک خان را
منکو قاآن در رود خانه قراموران انداخته هلاک نمود و در سنه سبعمایه تیمور قاآن لشکرے عظیم برائے دفع قیدو فرستاد
قیدو بدوا خان پیام داد که بمدد باید رسید و چنانچه ذکر شد هر دو در قلع و قمع لشکر قاآن سعی مردانه نموده تا قراقرم
بتگامیشی رفتند و قیدو بعد ازین در مرض قولنج گرفتار شده در رجب سنه اثنین و سبعمایه درگذشت و سے

بادشاهی مردانه بود در شجاعت و مهابت نظیر نداشت و مدت العمر با شاهزادگان مغول در حرب و ضرب بوده بیشتر اوقات غلبه میکرد آوازهٔ صولت و بهادری او در اقطار عالم پیوسته بود و او دوست اهل اسلام بود با علما و فضلا صحبت داشتی و ملت محمدی را بر سایر ملل بکرم پنداشتی کالبد او را در میان دو کوهی بلند سپرد خاک نمود ند ؎ اگر پرده برگیری از روی خاک + روی نا بهفتم زمین در مغاک + همه فرق شاهان سرکش بود + رخ نو عروسان مهوش بود + سراپای گیتی همه عبرت است + پس و پیش او حیرت و حسرت است + نوشته اند که روزی دامادِ او دست خواهش بر کنیزی دراز نموده و زن او موی شوهر بدست غضب گرفته و شوهر او لگدی بر او زد چون حامله بود بمرد و پسران قید و بمقام انتقام آمده قید و ایشان را فهمانید که از کشتن او فائده نیست و پدرش مدتی ما را کوچ داد و باید تا صد چوب او را زنند و مخفی فرمود که شاخی از چوب آورده و ده چوب بهم بسته و ده کرت نرم به بدن او رسانیدند داد او تمام رضی کرده و بادشاه پسران را راضی کرده دختر دیگر بدو داد و قید و بسیار عادل بود و نوبتی لشکر او ولایت یاغی را نمارت کردند و بر قتل اقدام کرده چون بادشاه خبر یافت باز خواست بلیغ نمود که بغیر از نفاذ یرلیغ از شما چگونه این تعدی بظهور رسید و کمر از میان کشاده در گلو انداخت و پیش آفتاب زانو زده مناجات کرد که ایخدای جاوید مرا بدین گناه که بغیر رضای من شده مواخذه نکنی و چون سلطنت قراقرم باولاد تولی خان منتقل شده بود آنهم بتیمور قاآن ختم شده اما از اولاد اوکتائی پانزده تن دران حدود سلطنت نموده اند و پیش ازین منقود در ولایت ختا مستقل شده بود بغیر از قلماق و قراقرم در تخت تصرف اولاد اوکتائی نمانده و در اندک زمان امرای او برات قوی حال شده آنهم از قبضه ایشان بدر رفت و اسمای پانزده نفر بادشاهان از اولاد اوکتائی در تواریخ دیده نشد ند اما اول ایشان اوکتائی بود و آخر آنها تائزی اغلن بود که در زمانه صاحبقران امیر تیمور گورکان از نخد و دگر بخته بپایه سریر خلافت مسیر آمده و صاحبقران وی را مکرم داشته مشرف باسلام شد و بعد ارتحال صاحبقران به قلماق رفته باز بر سریر خانی جای یافت و در اندک فرصت شربت شهادت چشید - +

ذکر سلطنت سلاطین یوزنجری قیات از اولاد تولی خان ابن چنگیز خان که چند تن در مغولستان به تخت قاآنی رسیده سلطنت نمودند و دیگران آن ایران و خراسان و عراق عرب و عجم بادشاهی فرمودند -

ارباب تواریخ نوشته اند که بعد از کیوک خان امر خطیر سلطنت باولاد تولی خان مقرر شده تنی چند از اولاد او بر قراقرم سلطنت نمودند و باقی از تخت قاآنی محروم مانده بسلطنت ایران و خراسان و عراق و عجم رسیدند +

ذکر تولی خان ابن چنگیز خان یوزنجری قیات

تولیخان پسر کهتر چنگیز خان بود و در قلعه کشائی و دلاوری

نظیر نداشت عظیم بهادر و صاحب رای بود و مهم لشکرکشی باو تعلق داشت و پدر وی بسیار عزیز داشتی و در امور خطیر و
مهمات عظیم رای او را صائب انگاشتی میخواست که ولیعهد کند اما یاد گفت که ترا سپه سالاری لائق تر است
دا اولاد تو بوجه سروری افواج از دیگران قوی تر باشند بعضی از ممالک قریب تخت گاه را بوی داده بود و او را
ادیچکین یعنی صاحب آتش نیز میگفتند در قورلتای بزرگ که بعد ارتحال چنگیز خان مرتب شد در مراعات آقساد
اینی چندان سعی نمود که مجموع ازو راضی شدند در فتح ختای برکاب اوکتای قاآن بود وقت بازگشتن قاآن را
مرضی صعب رو نمود و تولی خان که از وی محبتی مفرط داشت بصدق محبت آب افسون او خورد و گفت که ای خدای
جاوید من بگناه گاری و هنرمندی از قاآن برترم مرا بگیر و وی را بگذار چون دلش با زبانش موافق بود و سوزش
محبتش صادق فی الفور مرض اوکتای رو بکمی آورده و تولی مریض شد و مبدم تنش مسرور به بدان این رنجور تر
میشد تا قاآن را شفا و تولی را انقضا در رسید و بعد از تولی خان سیورقوقتنی بیگی جمیع فرزندان خویش را گرفته بخدمت
قاآن میماند و قاآن او را و اولادش را عظیم دوست داشتی و تولی خان را منکو و قوبیلا و ارتق بوقا و هلاکو چهار
پسر بودند که فر شهنشهی از خطوط ناصیه ایشان هویدا بود و مهابت قاآنی از طلعت شان پیدا - -

ذکر سلطنت منکو قاآن ابن تولی خان بوزنجری

چون کیوک خان وفات یافت شاهزادگان یاسا دادند که راه ها مسدود شوند و هر کس
بهر جا که رسیده باشد ویرانی بود یا آبادی همانجا نزول کند و هیچ آفریده از مقام خود بجای نرود و این از یاسای
مغول است و از سیورقوقتنی بیگی و اولادش تا غایت حرکتی که بر خلاف یاسا باشد بظهور نرسیده و یرا عظمی تمام
در الوس بوزنجری حاصل بود و آن بانوی والا قدر با وجود ملت عیسوی که اختیار کرده بود با اهل اسلام بنظر احترام می
نگریست و در بخارا اساس بنای خیر و مدرسه اسلامیه طرح انداخته بود امرا خواستند که سلطنت به اولاد تولی قرار
یابد و بالخصوص باتو خان ابن جوجی خان پادشاه دشت قبچاق که در خاندان چنگیزی بمزید شوکت و ابهت ممتاز بود
دیگر جمیع اویماق بوزنجری ویرا معظم پنداشتند و بنظر حرمت باتو آقا میگفتند صد افتی با اولاد تولی داشت و ایلچیان
فرستادند تا مجموع شهزادگان و نوئینان بدشت قبچاق حاضر آیند تا قورلتای ترتیب داده شود بعضی شاهزادگان از
تقبیل این فرمان سر باز زدند که یورت و تختگاه قاآن بزرگ کلوران است ما را هیچ حاجت نیست که در دشت
قبچاق رویم و بیشتر سر اطاعت جنبانیده حاضر شدند و اولاد کیوک نیز امرا را فرستادند که اوا وا اینی بسلطنت هر که
رضا دهند شما نیز بحیلکا دهید و منکو خان بفرمان مادر احرام ملازمت باتو آقا بسته حاضر شد و باتو شهزادگان و
امرا را احضار کرده گفت که منکو در میان اویماق بوزنجری قابلیت قاآنی دارد و وصیت اوکتای بهر شیرامون بود
تورکینا یاسا او را برهم کرده و رسم مغول آن است که جای پدر به پسر کهتر دهند و بهمین وجه ویرا از اموال و

میراث پدر بخش نه نهند و تولیخان از فرزندان کهتر و از بطن خاتون مهتر بود من خود سلطنت بمنکو مقرر میکنم شما درین باب
چه میگوئید مجموع گفتند که ما از فرموده باتو آقا درنگذریم اما منکو ازین کار انکار کرده موکا اغول بر پای خاسته
گفت که چون ما همه مچلکا داده‌ایم که سر از فرمان باتو آقا نه پیچیم بازمنکو را چه یارا که سر از سخن باتو آقا باز کشد و
منکو ملزم شده قبول کرد و باتو کلاه از سر و کمر از میان بر آورده کاسه بر داشت و همه موافقت او نمودند و مقرر شد
که بسال آینده در موضع کلوران که تختگاه چنگیزی بود مجتمع شده باتفاق آقا و اینی این امر خطیر را بظهور آرند و برکه خان
و بوقا تیمور برادران باتو خان با فوجی گران در رکاب منکو قاآن آمدند و ایلچیان جهت احضار شاهزادگان بو زنجری
فرستادند اما از شهزادگان بیسو منکو خان جغتائی و شیرامون ابن کوچو ابن کیوک خان سلطنت منکو قاآن را قبول نه
نمودند و گفتند که قاآن باید که از نسل او کتائی باشد و ازین ممر قورلتای در تعویق افتاد و باتو آقا به برکه و بوقا تیمور
برادران خود نوشت که اگر شهزادگان مخالف بیایند یا نیایند منکو قاآن را بر سریر قاآنی بنشانند و هر که خلاف کند او را بیاسا رسانند و جمیع امرا و شاهزادگان
در قورلتای حاضر شدند اما تنی چند از شهزادگان بوزنجری که حاضر نشدند و روزی که جهت جلوس تخت اختیار کرده بودند از چند روز قبل سحاب
عظیم محیط آسمان گردیده و چهره آفتاب در نقاب ابر مستور و محجوب می بود اما بقوت طالع منکو رفت جلوس که منجمان مشاهده برای
حساب ساعت میخواستند از چهره درخشان نیر اعظم حجاب سحاب مرتفع شد منجمان در حال وقت را اختیار کردند و
قاآن را بموجب مراسم مغول بر تخت نشانیدند و منکو قاآن فرمود که دران روز که او جلوس نموده همه کس از صغیر و
کبیر مشغول بعیش و نشاط باشند و چارپایان از حمل و بار و جانوران از ذبح و کشتن محفوظ و مامون باشند و میخها در
زمین نزنند که زمین رنجه نشود و صید و شکار نکنند و آب روان را مکدر نسازند و مجلسی عظیم مرتب شده سامان سور
و سرور مجتمع کردند و اغولان یعنی شهزادگان در دست راست و خواتین و امرا و نوئینان در دست چپ جای گرفتند
و تا یکهفته مجلس عیش آراستند و همواره دور شراب با رقص مهوشان بی حجاب در گردش بود و دو هزار گردون پر
از شراب هر روزه برای خرج مطبخ مقرر بودند و سیصد سر اسپ و گاو و دو هزار سر گوسفند هر روزه میکشتند و برای
اهل اسلام علحده بر وجه مذهب ذبح نموده طعام می پختند همدرین اثنا قداق اغول و قرا هلاکو خان جغتائی نیز رسیده
موجب ازدیاد رونق گشتند و این وقائع در سنه ثمان و اربعین و ستمایه اتفاق افتادند و قاآن در انتظار
شاهزادگان نافرمان بود اما آنها مکری اندیشیده و فوجی آراسته و گردونها به اسلحه و آلات حرب پر ساخته
بیک ناگاه باردوی قاآن رسیدند و قاآن در نهایت غفلت بود مغولی جانوردار خاصه از لشکر بیرون آمده و
به لشکر شیرامون ابن کوچو رسید و از قرائن آثار یاغیگری دریافته بر فور بازگشته به بادشاه خبر داد اما قاآن
او را درین سخن معتبر نداشت و قداق اغول نیز با شهزادگان یاغی همزبان بود اما چون امرا بادشاه را تقاضای
بسیار کردند منکسار نویان را با دو هزار سوار بخبر فرستاد و منکسار وقتیکه شهزادگان از اغروق جدا شده یا پانصد

کس پیشتر مے آمدند باایشان رسید ایشان را مجال بازگشت نداده همراه خود بخدمت قاآن آورد و قاآن ایشان را شریک
جشن و دعوت نموده بعد از چند روز بر غور رسید چون جرم و عناد و خلاف ورزی یاسا ثابت شد شیرامون و نوبان و هفتاد کس
از امرا بقتل رسیدند و دیگر شهزادگان بجان امان یافتند و همین زمان ایدی قوت که سرپرست بت پرستان بود مکرے
اندیشیده و جمیعے را بکمین مامور نمود که هرگاه مسلمانان بمسجد جامع جمع شوند تیغ در ایشان نهند و جمیع اهل اسلام بقتل
رسانند اما قاآن خبر یافته فرمان داد تا ایدی قوت را برروے مسجد قتل نمایند و منکوقاآن آن جانوردار را که از کید
شهزادگان خبر داده بود ترخان نمود و برکه خان را با تحائف و تنسوقات نزد باتوخان بازگردانید و فرا هلاکوخان جغتائی و
دیگر شهزادگان را مرخص نمود و ارغون آقا و امیرات از خراسان رسیده مشمول عاطفت گشت و شرف الدین خوارزمی که سرحلقه
ارباب بے آزرمی بود جهت نویسندگی و عهده دیوانی همراه او فرمود و آن شیطان صفت ظلمی بسیار بر جمله شهرهاے ایران و خراسان
کرده مالے بے اندازه اندوخت و دلهاے مردم بآتش جور و جفاے خود بسوخت و قاآن بولغاے را بعهده دیوانی
و عماد الملک ختنی را بعهده نویسندگی مامور فرمود و برادر خود قوبیلاے خان ابن تولیخان را بر بلاد ختا نامزد فرمود و
برادر دیگر خود هلاکوخان را با لشکرے گران بایران زمین فرستاد و بعد از ان در شهر قراقرم قوریلتاے عظیم ترتیب داده و بعد از
جشن و نشاط عزم لشکرکشی چین و ماچین مصمم فرمود و اول نزد فغفور چین ایلچی فرستاده او را با ایلی و انقیاد دعوت فرمود چون
فغفور به باده غرور مخمور بود جوابهاے درشت داده و قاآن در سنه ثلث و خمسین و ستمایه موافق توشقان ئیل با شصت تومان
لشکر روے به تنگناش و میری نهاد و در رودخانه قراموران فرمود تا شیرامون نبیره اوکتاے را با خاجو و باتو ابناے کیوکخان
در آب انداختند و صفحه جهان را از نقش وجود ایشان صاف ساختند و بعده و تنگناش رسیده بمحاصره قلاع پرداخت و
در ان نواح قلعه مستحکم بر سر قله کوه بود مغولان او را گرد گرفتند اما چون کوهے بغایت رفیع و حصنے نهایت حصین و از مردان
جنگی و اسباب و ادوات حرب و نبرد مشحون بود تسخیرش تا مدتے صورت نه بست چون حرارت بسیار بود ازین ممر وباے
در لشکر مغول افتاد اما منکوقاآن بغیر از گرفتن قلعه برگشتن نه پسندیده که اقتدار شهنشهی را زیبا نیست که قاآنی مثل او از سر
حصارے بغیر تسخیر برخاسته رود و بخوردن شراب ناب افراط کرده بعد هشت روز که بامراض مهلک متضاده مبتلا شده بود
در سنه خمس و خمسین و ستمایه رحلت نمود هفت سال و کسرے جهانبانی نمود منکوقاآن بسیار کریم النفس بود و از کرم و سخاوت
او نوشته اند که در ایامیکه هرج و مرج در قواعد سلطنت راه یافته بود و شهزادگان از تجار اموال بسیار گرفته و بمخالفت
منکو کمر بستند و نیز تجار بر ذمه دیوان کیوک خان باقی میخواستند چون منکوقاآن بر سریر سلطنت استقرار یافت تجار
استغاثه بدربار او بردند فرمود تا شمار نمایند مبلغ پانصد بالش بود قاآن فرمان داد که آن مبالغ از خزانه ادا نمایند چند
امرا گفتند که قرضه شاهزادگان مخالف از خزانه ادا نمودن چه مناسب است قاآن فرمود که بازرگانان بیچاره را چه
گناه است که این بار بر ایشان نهند و بمقتضاے جود و سخا قرضه ایشان ادا فرمود علماے اسلام و سادات کرام و دانشمندان

نصاری را از تکالیف دیوانی معاف داشت و در ایشان بنظر احترام میدید +

ذکر سلطنت قوبیلا قاآن ابن تولی خان ابن چنگیز خان لوزنجری

قوبیلا قاآن پسر چهارم تولی خان است و بعضے سو خان که از اسم و رسم

مغول خبر نداشتند اسم او در تواریخ بهلسے چین قبله خان نوشته اند و او در شهر چینکد بالاتفاق امرا و شاهزادگان که در دیار بودند بر تخت سلطنت نشست اما برادر او ارتق بوقا در قراقرم بر تخت سلطنت متمکن شد و امرای مغول دو فریق شدند و برخلاف یاسای چنگیزی اختلافی سخت در میان مغولان پیدا شد و همدرین ایام در الوس جوجی خان نیز مخالفتی پدید آمده بوقا خان لوزنجری دعوی سلطنت نمود و در میان برادران مخالفت بانتها رسید و از جانب قوبیلا قاآن و ارتق بوقا خان لشکرها بطریق منقلای بحرب همدگر روانه شدند و بعد از محاربه لشکر منقلای ارتق بوقا انهزام یافت و چون از موضع کلوران که مقام تلاقی فریقین بود بقراقرم رسیدند ارتق بوقا استقامت مصلحت ندانسته و از آنجا برآمده به قرقیر رفت و قوبیلا قاآن بقراقرم رسید همدرین ایام ایلچیان دشت قبچاق و ماوراء النهر و ایران رسیده اظهار یکدلی نمودند و قاآن یرلیغ فرستاد که تمامت دشت قبچاق و ولایت صادق خان یعنی باتو آقا در قبضه برکه خان ابن جوجی خان باشد و دعوی بوقا را مسلم ندارند و بموجب یرلیغ او برکه خان در الوس جوجی لوزنجری بر تخت پدر نشست و قوبیلا قاآن یرلیغی دیگر فرستاد که در ولایت جغتای الغو خان جغتائی نبیره جغتائی خان مستقل حاکم باشد و بموجب یرلیغ قاآن تعمیل کردند و یرلیغی دیگر صادر کرد که هلاکو خان در ایران بوده از کنار جیحون تا حدود مصر و شام مضبوط دارد + یسو منکو را در حدود و ولایت گذاشت ارتق بوقا بر وی تاخته منهزم ساخت و قوبیلا قاآن با لشکری سنگین متوجه تادیب برادر گردید و محاربه عظیم واقع شد شکست برخی از اعوان ارتق بوقا منهزم شدند اما او پای شجاعت استوار داشته و دل از دست نداده حمله مردانه آورد و لشکر قوبیلا قاآن انهزام یافت و قوبیلا سوی ختا بدر رفت و الغو خان که دست گرفته ارتق بوقا بود بروی یاغی شد و قتیکه ارتق بوقا در قراقرم متمکن بود و قوبیلا قاآن از ختا راه آمد غله و آذوقه مسدود ساخت و ازین سبب ارتق بوقا اندیشه مند شد و نیز پیدا است که هلاکو خان بمدد قوبیلا قاآن خواهد رسید خواست که شاهزاده را در ولایت ماوراء النهر باز دارد تا از آن جانب غله و ماکول و مشروب بقراقرم رسد و سد راه هلاکو باشد و بعد مشورت الغو خان جغتائی را اختیار فرمود و الغو خان در ملازمت منکو قاآن بسر برده بود الغرض ارتق بوقا خان او را به انواع عنایت و نوازش سرور و مشمول فرموده در الوس جغتائی فرستاد و الغو خان بمدد ارتق بوقا حکومت الوس جغتائی از ورغنه خاتون زوجه قرا هلاکو خان جغتائی بگرفت و قوتی بسیار گرفته در اندک مدت دویست و پنجاه هزار سوار جرار جمع نمود و ایلچیان ارتق بوقا خان که برای اجتماع اجناس و ماکول آمده بودند الغو خان ایشان را بگرفت و به یرلیغ قوبیلا قاآن مستظهر گردید چون در میان قوبیلا و ارتق بوقا بار دیگر محاربه واقع شده ارتق بوقا در قراقرم جا گرفت

و النغو در بغاوت باوے اصرار ورزید و با لشکر جرار برائے حرب او روانه قراقرم شد و قوبلا آن نیز از ختا در رسید اما چون د
ختا جمعے باغی شدند قوبلا قاآن از قراقرم به ختا بازگشت و ارتق بوقا امیرے قرابوقا را بحرب النغو خان فرستاد و در میان
ایشان جنگے واقع شد و النغو خان ظفر یافت اما ارتق بوقا بے خبر بر سر او رسید و النغو منهزم شده سوئے کاشغر رفت
و ارتق بوقا شب در باده پرستی و روز در خواب و مستی میگذرانید امور مملکت ابتر شدند روزے در خیمه هزار میخی نشسته
و مجلس عیش و نشاط آراسته بود ناگاه بید خیمه از جائے لغزیده بر او افتاد و جمعے مجروح شدند و النغو خان نیز متوجه
محاربه او گردید و اکثر شاهزادگان از و منحرف شدند قیدو ابن قاشین نیز از وے جدائی گزید و بعضے از ممالک
مغولستان را بتصرف در آورد و برکه اغول نیز معاون شده با النغو جنگید اما النغو در همان زودی درگذشت و امر
سلطنت به مبارک شاه جغتائی پسر او که مسلمان بود متقرر شد و قوبلا قاآن براق اغلن جغتائی را بحکومت الوس جغتائے
فرستاد تا حکومت این الوس بدست آورده مستقل گردید و قوبلا قاآن با شاهزاده قیدو ابن قاشین ابن اوکتائے قاآن
جنگید که منهزم شد اما ارتق بوقا چون به هیچ وجه پیش رفتن کار ندید دست بدامان استشفاع زده و چار و ناچار نزد قوبلا قاآن
رفت و قوبلا قاآن بموجب دستور مغول تا دیری او را بر در داشته از دروازه دیگر بخرگاه در آورد و او را بمقام ایلچیان
استاده نمودند و قوبلا قاآن او را به تلطف پیشتر نموده حکم نشستن داد و چندے او را شریک عیش و نشاط داشته قوریلتائے
بزرگ ترتیب داد و در آن امرائے ارتق بوقا را بغور پرسیده جمعے کثیر را بیاسا رسانید و تعرضے به برادر نرسانید و
از غلطهائے او آسی پائے را نیز بجان امان داد و کهانے ختا را جمع آورده از ایشان پرسید که در زمانه بادشاهان دیار
ختا مثل این قضیه واقع شده که اینچنین برا کشید ایشان گفتند که در زمانے برادر کهتر با برادر مهتر جنگید و برادر کلان
غلبه کرد و حصارے از خار ساخته برادر را در آن بند نموده آن چهار دیواری از خار مغیلان ترتیب داده ارتق بوقا را
در آنجا با خواص و مقربان و اولاد مسکن داد و محافظان شدید گماشت و ارتق بوقا همدر آن مقام مے بود تا براه عدم شتافت
زمان سلطنت او چهار سال بود و قوبلا قاآن قوریلتائے بزرگ ترتیب داده و در آن مجلس شاهزاده قیدو نیز طلب شده اما
حاضر نشد و قوبلا امرائے او همه فرستاد بسبب مخالفت شاهزادگان صورت نه بست و بعد از آن هر چند فوج بر قیدو خان
میفرستاد آن افواج منهزم مے شد و دیگر بر جمیع مهمات چین وغیره که میرفت کامیاب میگردید قوبلا قاآن در ملک ختا و
چین بود و باش میکرد درین مقام مناسب است که ذکر بعضے از فتوحات او نمائیم +

ذکر فتوحات قوبلا قاآن در ممالک ختا و چین

قوبلا قاآن ایلچی به فغفور ختا فرستاده بود و فغفور
بے شعور بقتل ایلچی مبادرت کرد و بادشاه ازین مم
در غضب آمده لشکر بر ختا کشید و در مدت هشت سال بسیارے از ممالک ختا را فتح نمود و با سی لک سوار و پیاده
هزار شهر سیانگ را محاصره کرد و بعد از محاربات قوے او را مفتوح نمود و امرائے مغل باطراف و جوانب فرستاد

قلاع و بقاع آن دیار را بتصرف در آورد و ابیرے را بمحاصره هانگ چو امر فرمود و جمیع بلاد ختا و چین را فتح کرده بر تخت
سلطنت چین نشست و میخواست که شهر خنبگد را که دار السلطنة سلاطین چین بود دار الملک سازد بدین سبب
شهرے عظیم در آن ملک بنا نهاد ؎ جهاندار قبیلا همی داشت ننگ + که در شهر ایشان گزیند درنگ + اساسے
به نزدیک خنبگد نهاد + مر آن خطه را نام ویدو نهاد + درو تختگه را یکے قصر ساخت + ز خاکش بفرق فلک
بر فراخت + به قرشی همے خواند آن تختگاه + درو شاه قبلا چو بر تخت ماه + چو فردوس گشت آن خجسته مقام +
ستونهاش نشیم و زمینش رخام + بفرمان آن نامور شهریار + بگردش کشیدند دیوار چار + که از هر یکے تا بدیگر
یکے + یکے تیر پرتاب بد بیشکے + بکریاس خواندی نخستین حصار + دوم هم چلے میران خنجر گذار + سوم موضع
پاسداران شاه + چهارم وطن گاه آن بادشاه + و آن شهر مربع بود و هر چهار دیواری او از او چهار فرسنگ بود
دغولان او را خان بالیغ گفتند و قاآن فرمان داد تا از دریا نهرے بلغایت بزرگ کندیدند و تا شهر در آوردند و
راهے از هندوستان کشاده شد و تجار دیار هند براه دریا آمد و شد مے نمودند و باطراف و جوانب نهر شهرها آباد کرد ؎
گرو برده آبش ز جوے فرات + گذر کرده بادش بآب حیات + ز هر کشورے مردمان تاخته + در آن شهر خرم وطن
ساخته + و طول او چهل روزه راه نوشته اند و ازین نهر تجارت چین را فایده بسیار شد و نام قوبیلا تا اکنون در
تواریخ چین به نیکوئی یادگار رو قوبیلا وزارت خود بمهارکس که در کیش مخالف همدگر بودند داد از انجمله یکے امیر احمد بناکتی
بود وقتیکه قاآن به یلاق رفته بود وزیر ختائی اراده گرفتن امیر احمد نمود و او فرصت یافته خود را به قاآن رسانید و
قاآن بعد از تحقیقات و استکشاف کیفیت بگرفتن خصمان او فرمان داد و وزیر ختائی به قلعه که بادشاه ماچین در آن بود
گریخت افواج قاآنی قلعه را محصور کرد و وزیر ختائی پیام امان داد و خواست که قلعه را بر روے مغولان بکشاید اما شاه
چین ازین خبر یافته گریخت و قلعه مسخر شد و بعد مدتے وزیر ختائی باز مکرے اندیشیده امیر احمد را شهید ساخت و خود نیز
بجهنم شتافت و قاآن که به یلاق بود چهار هزار بالش برائے تجهیز و تکفین امیر احمد داده مخالفانش را بیاسا رسانید و
فرمود تا مغول و مسلمان و یهود و تاتار وغیره تعزیت او گرفتند و جنازه او به تعظیم تمام مرتب نمودند و بعد چهل روز قاآن را
جوهرے برائے تاج مے بائیست و در خزانه نیافتند بازرگانان گفتند که ما پیش ازین لعلے بیست مثقال وزنی به امیر
احمد فروخته ایم قاآن از ورثائے او دریافت کرد و زنش آن لعل را حاضر کرد قاآن ازین خیانت غضبناک شد و
از تاجران پرسید که جزائے این چنین کسے را چه مے باید و موافق رائے تجار هر دیار فرمان داد تا امیر احمد را از گور
کشیدند و رسنے در پائے او بستند و کشیدند تشهیر نمودند و دو خاتون او را کشتند و پوست از ابدان پسران او باز
کردند و چهار صد حرم و کنیزان او را بلشکریان بخشید و بعضے پدید آمدن لعل را چنین نوشته اند که درمیان وارثان
امیر احمد نا اتفاقی شد و اسباب او در سرکار قاآن ضبط شد و آن لعل در آن پیدا شد و پیش ازین بادشاه لو را

برائے خریدن لعل امر فرموده بود اما چون استفسار کرد امیر احمد از خرید آنها او انکار نموده لعل را نزد خود داشت و بادشاه
از امراو پدر زنِ امیر احمد پرسید که کسے که با آقا خیانت کند چه توان کرد و آنها حسبِ صدر سزا تجویز کردند و فرمان
باجرائے آن سزا نافذ شد و نوبتے تجار اهل اسلام از ولایت غوری و قرقر آمده شنقارے سفید رنگ که پائے و
منقار سرخ داشت آوردند و قاآن بسیار محظوظ شده فرمود تا آش خاصه به ایشان عنایت کنند و آنها
نخوردند و بادشاه از زبان وزیرے که سنگه نام و از قوم الغور بت پرست و با مسلمانان بد بود سبب نخوردن
پرسیده و تجار گفتند که در دین ما اغنام که بغیر ذبیحه گشته باشند نخورند و وزیر بعرض سانید که ایشان گویند که
آش قاآن باعتقاد ما مردار است ازین سخن آتش غضب در سراپائے قاآن شعله زده فرماندا د تا بعد ازین اهل
اسلام گوسفند با آئین مغول سینه شگافته بکشند و اگر خورند بدین طور ورنه بذبح اقدام نه نمایند و وزرا یرلیغے
حاصل نمودند که هر که بذبح اغنام مبادرت کند و برا نیز ذبح سازند و خرابی بسیار به اسلام رسید که مدت چهار و
سال مسلمانان ختنه کردن نتوانستند و اذیت بسیار از دست یهود و ترسا وغیره کشیدند و صلحا اهل اسلام که
در خانبالیغ بودند اخراج شدند و بعد مدتے اهل اسلام بوزیر توسے توسل جسته سفارش او خواستند و خان نمود که من
یاسائے خود را تبدیل نمے کنم اما تو مشتهر کن که من بعد کسے غمز و سعایت کسے نکند تا اهل اسلام باین امور اقدام توانند
نمود و درین اثنا اباقا خان ابن هلاکو خان بوزنجری از ایران ایلچی فرستاد که جهودان بعرض رسانیده اند که در قرآن
شریف اهل اسلام آیتیست فقتل المشرکین که برائے قتل مذاهب غیر امر میکند و قاآن درین امر از من و اباقا تراست و
آقاے مغولان تا بیچه ایما فرماید و قاآن ائمه و علمای اسلام را حاضر کرده از مولانا بهاؤالدین بخاری حال آن آیت
پرسید و مولانا گفت که امر است که جمیع مشرکان را بکشید و قاآن فرمود که باز چرا نمیکشید و حکم خدا را بجا نمے آرید
مولانا گفت که دسترس نداریم قاآن بغضب آمده گفت که شما مارا هم کافر انگارید اگر شما دسترس ندارید ما داریم
و فرمود تا از تیغ تیز پیکر آن بزرگ را ریزه ریزه کردند و خواست تا بجمیع خوانین و حکام مغول فرمان فرستد که مسلمانان را
نابود نمایند اما امرا مانع شده عرض نمودند که قاآن را درین باب تاملے باید و از دیگر علما و کبار اهل اسلام معنے
این آیت باید پرسید و قاآن باستحضار ایشان فرمان داد و بعد از استحضار ایشان پرسید که هر سخن که از شما
پرسیم براستی جواب گویند و آنگاه پرسید که اقتلوا المشرکین چه معنے دارد و قاضی علاؤالدین طوسی گفت که
ازین مراد آنست که جمله مشرکان را باید کشت گفت که چرا نمیکشید قاضی جواب داد که انتظار وقت میکشیم و قاآن
از راستی او خوشوقت شده پرسید که حضرت محمد مصطفے صلی الله علیه وسلم را که آفرید گفتند که خدائے تعالی گفت که
چنگیز خان را که آفرید علما جواب دادند که خدا تعالی گفت که آنحضرت صلی الله علیه وسلم را هدایت که داد و چنگیز خان را
شمشیر و جلادت که بخشید گفتند که ایزد تعالی قاآن گفت که خدا قادر بود که هدایتے که با نحضرت صلی الله علیه کرده

قاآن چنگیزخان هم بکنند گفتند که خدا بهتر داند آنگاه گفت که خالق با بندگان دو نظر دارد یکی لطف و دیگرے قهر و آنحضرت را بلطف آفرید و چنگیزخان را بقهر و نسبت هر دو مساوی است شما چگونه نظر لطف را بنظر قهر راجح میدارید جمله علما ساکت شدند گفت که نه در کتاب شماست که اطاعت اولی الامر نمائید پس چرا اطاعت اولاد چنگیزخان که که اولی الامر هستند نمی کنید گفتند که اطاعت میکنیم اما هر حکمی که مخالف کتاب الله است قبول نکنیم اگرچه کشته شویم خان برآشفته فرمود تا قضاة را از دیارها معزول و واعظان را از منبر فرود آرند و مسلمانان ذبح و آذان نه پردازند و یک ضرو ار یرلیغ جهت استیصال اهل اسلام نوشته فرمود تا صباح ایلچیان فرستد باطراف عالم و اکناف آفاق برند و به حکام و خوانین سپارند و اهل اسلام ازین حادثه عظیم اندوهناک گشتند مولانا بدرالدین بیهقی یا مولانا حمید الدین سمرقندی علی اختلاف الروایات گفت که مرا پیش قاآن ببرید تا بعون الهی و استمداد حضرت نبوی جهت حفاظت دماء مسلمین حیله سازم چون بحضور قاآن رسید قاآن همان سخن پرسید که اقتلوا المشرکین کلام حق است مولانا عرض نمود که فی الحقیقت کلام حق است اما این آیه خطاب است به پیغمبر صلی الله علیه وسلم و اصحاب عظام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین که مشرکین عرب عجم را بکشید و قاآن و جمیع اولاد قاآن بزرگ چنگیز خان بر سر یرلیغ نام خدای جاوید می نویسند و او را پرستش کنند چگونه کافر و مشرک باشند و قاآن اعظم ازین جواب عظیم فرحناک گشته فرمود که این حدیث مرهم دلهاست و مولانا را سیورغامیشی کرده یرلیغها را گفت تا آب بشستند و فرمود تا قرآن شریف و توریت و انجیل و کتاب شاکموی وغیره کتب را بمغلی ترجمه نمودند و نوشته اند که در مغولان حروف نبود و او حروف و تحریر در زبان مغولی ایجاد کرده و کتب های بسیار بمغولی ترجمه کنانید و با علما و صلحای هر قوم و ملت صحبت داشتی پادشاهی بسیار عاقل بود مصنف تاریخ چین در بیان بزرگی قوبیلاقاآن داستان بزرگ سرائیده و نویسد که جولیس سیزر قیصر روم و سکندر و نپولین بوناپارٹ که در اهل فرنگ در بزرگی نامزد خلائق اند اما ایشان را با قوبیلاخان هیچ نسبتی نیست و قوبیلاخان بوجوهات بسیار از ایشان فائق بود و نیز شاهان ایران شدادو کیان و ساسانان و خاندان کسری و روم بمقابل بزرگی قبیلاخان دم همسری زدن نمی توانند و نه از سلاطین مغول مثل او پیدا شده با دلیری و جرات که لازمه قوم او بود در انتظام ملکداری و شهریاری ید بیضا داشت و ممالکی که از دستبرد چنگیزخان محفوظ بودند بتصرف او درآمد و از آوردن نهر و ایجاد حروف مغلی و براقوقیتی مبین بر دیگران است و بسیار خوبصورت کسی بود حکمای هر ممالک را جمع آورده بکارها باز داشت و مغولان را بعلوم و فنون بسیار تعلیم ها داده حکما و علمای عرب و عجم و هند و فرنگ را جهت تعلیم علوم و فنون ایشان مقرر کرد و ممالک پیگو را با ملک خود منضم ساخت و برمه خان بالبنغ یکهزار مغل … و قصرش دوازده هزار مغول مستعد و موجود می بود و ندیر جاپان ظفر نیافته و از جاپان و سیام خراج گرفت و ملک برهما را نیز فتح کرده بر بنگاله میخواست که

فوج بر دا اما بامتناع خاتون خود ممتنع شد خاتون او نهایت عاقله بود روزیکه فغفور چین گرفتار شده بحضور قاآن رسید قوبلا قاآن
خنده بلند کرده با خاتون خود گفت و او آه کشیده جواب داد که ای قاآن از انقلاب دوران ایمن مباش و با او آن
کن که با والد خود پسندی و قوبلا قاآن بهادران را بسیار دوست داشتی مردان ختائی که در حرب با وی جنگیده
بهادری ها نموده بودند ایشان را بسیار تعظیم نموده الغرض بادشاهی نامدار بود و خدیوی والا تبار مصنفان قوم
غیر نیز از روی انصاف در تعریف او داستان ها گفته اند و دُرهای صدق و صفا بسلک بیان سفته و این مختصر های
ندارد که جمله اوصاف و وقائع او را در سلک بیان کشد و قوبلا قاآن بعد از سلطنت سی و پنج سال بعمر هفتاد و سه سال
درگذشت پسر او جیم کیم نام نهایت صاحب کرم و اخلاق و حیم بود اما در روزگار پدر جهان فانی را پدرود نمود در اصر
حکومت بر پسرزاده او تیمور قاآن که آخرین سلاطین مغول بود در ختا استقرار یافت +

ذکر سلطنت تیمور قاآن ابن جیم کیم ابن قوبلا قاآن ابن تولیخان

قوبلا قاآن در عهد خود جیم کیم را بر مسند ولیعهدی نشانیده بود چون او در
حیات او درگذشت تیمور قاآن بر تخت نشست و او بر شرب خمر بسیار مایل بود هر چند قوبلا در حیات خود امتناعی بسیار
از شراب می نمود اما تیمور قاآن در حمامها شراب بحیله آورده میخورد و بعد از آنکه بر تخت نشست همچنان در شراب و کباب
و لهو و لعب پرداخته در امور مملکت زیاده غوری نمیکرد و بعد از چهار سال از حکومت او دواخان جغتائی لشکر بر کشیده
و امرای حدود را اگریزانیده کورگوز گورکان داماد تیمور قاآن بمقابله دواخان رفته بدست بادشاه جغتائی مراجعت کرده
و داماد دواخان باسیری آمده و نفر چنان نمود که هر دو بادشاه دامادان طرفین را اطلاق نمایند دواخان بعبا تمسک
جسته کورگوز را کشت و قاآن در سنه سبعمایه موافق اودئیل به تحریک کرملک اغول لشکر صد تومان بدفع شاهزاده قیدو
ابن قاشین فرستاد و قیدو بواسطه موافقت به دواخان پیام داد که بی توقف و تعلل باستمداد آید و دوا بعذری متمسک
شده قیدو تنها مقابل شده و بواسطه کثرت اعدا پسپا شد چون قیدو بر افواج قوبلا و تیمور دویست بار فتح یافته بود رعب
صولت او در دلهای مغول مستحکم بود اما در نبرد برابر یک کس از لشکریان او صد کس مقابل بودند تاهم سه روز جوهرهای
مردانه نموده قیدو زخمدار شده امرای قاآن خواستند که اردویش را احاطه کرده بجانب ختا جبراً ببرند ناچار بیابان
کنند قیدو در آن شب آتش بسیار افروخته چند منزل پس تر رفت چون در همان حال دواخان [illegible] در رسید بار دگر
بر فوج قاآن تاخته تا قراقرم بکامیشی رفتند و بسیار کس از فوج او کشته شدند و قیدو در سنه اثنین و سبعمایه وفات
یافت و در زمان تیمور خشک سالی در ختا واقع شده و قاآن دهانه انبارخانه های غله کشاده بر رعایا تقسیم نمود اما در ملک
ختا بی نظمی واقع شده سرداران تاتار و دیگر اقوام ختائی و چینی از هر جانب سرکشی نمودند و تیمور قاآن مدت شش سال
حکومت نموده بعلت صرع و لقوه گرفتار شده و در زمان علالت او خاتونش بحل و عقد امور سلطنت می پرداخت و قاآن

مدت شش سال زندگانی نموده درگذشت اگرچه قزاقان ختا سرکشی در زمان او نمودند اما قاآن در نظم و نسق مملکت تدابیر صائب نموده خللے در انتظام راه نیافت و فرمان مغولان در ممالک ختا و چین روان بود او بسیار باکرم و سخا کسے بود وقتیکه چارپایان بسیار از برق و برف ضائع شدند فرمود تا مالکان چارپایان را از خزانه زر قیمت دادند و در نواحی چین و ختا سیلے عظیم آمده عمارات و زراعات بسیار تلف شدند و قاآن حکم فرمود تا ایشان را به تخم و تقاوی امداد دهند و تا سه سال از مطالبات دیوانی معاف دارند شخصے از ختائیان گله و رمه و اموال بیشمار داشت و بظلم و جفا قرضداران را میرنجانید ببرق غضب ایزدی سوخته شد و جمیع متعلقان او نیز با آتش صاعقه نابود شدند قاآن اموال او را فرمود تا بر غربا تصدق نمایند و در سال قحط جمله انبارهائے غله کشاده فرمود که تغارے که بشصت درهم سیم مے ارزید به شش افچه برعایا دادند تا رعایا ازان بلیه محفوظ ماندند و اکثر ارباب تواریخ بعد ازین اسمای پادشاهان را ایراد نکرده اند و مفصل نگفته اند که در بلاد ختا و چین بعد از تیمور قاآن از خاندان یوزنجری کدام کدام سلاطین بر تخت نشسته اند و همین قدر گفته اند که درین بلاد تا و قراقرم از اولاد کتائے قاآن تا بایزی اغلن که از نژاد او کتائے بود پانزده کس سلطنت نموده اند و قوبیلا و تیمور و منکو را نیز از همین کسان شمرده اند اما مملکت ختا بعد از تیمور در اندک زمان از دست مغولان بدر رفت و پادشاهان نژاد او کتائے در قراقرم و قلماق باقی ماندند صاحب تواریخ چین مے نویسد که بعد از تیمور چند کس ازین خاندان بر ختا و چین حکمرانی نموده اند اگرچه مصنف مذکور که انگریزی عاقل بود بوجه ناواقفی از زبان و علوم مغلیه و ترکی اسما و اقوام پادشاهان را غلط نوشته اما در وقائع و احوال ایشان انصاف را از دست نداده است ارباب تواریخ فارسی بعد از تیمور قاآن عنان سمند قلم بمیدان کیفیت هلاکو خان و اولاد او که در ایران حکمرانی کردند منعطف ساخته اند اما راقم چند کس از پادشاهان مغول از اولاد تولی خان که در ختا بعد تیمور قاآن بوده اند مے نویسد و غلطی اسمای ایشان را بر ذمه راویان سابق میدارد +

ذکر سلطنت کائے شان خان برادرزاده تیمور قاآن یوزنجری قیات

دیگرا برادرزاده تیمور قاآن نوشته اند کائی شان خان

چهار سال سلطنت کرده در سنه یکهزار و سه صد و یازدهم عیسوی درگذشت و بعد او الجی اتیو خان برادرش که ختائیان وے را جن سنگ میگفتند بر تخت نشست و این قاآن کتب حکمت را از ختائیان بزبان مغولی ترجمه کنانیده مدرسه ها برائے تعلیم رعیت بنا نهاد و پادشاه مذکور برائے استرضائے ختائیان فرمود تا از مغولان و ختائیان هر دو وزیر باشند و در امور سلطنت شریک بوده مهمات را فیصل نمایند بسیار منصف کسے بود در سنه یکهزار و سه صد و بست انتقال نمود +

ذکر یالا خان

وے پسر الجیتو خان بود و سه سال سلطنت کرده از دست شخصے کشته شد +

ذکر الیسن تمور خان نبیره قوبیلا قاآن

بعد از یالا خان الیسن تمور خان بر تخت سلطنت ختا جا گرفت چون مرید و خدام مناره و معابد مذهب بوده که ختائیان

پیرو آن بودند بسیار آمده اموال خلق خوردند و بهدران سال قحطے و وبائے سخت در خلق افتاده قاآن بموجب درخواست ختائیان ایشانرا ازان دیار اخراج نمود و در سنه یکهزار سه صد و بست و هشت عیسوی طبل رحیل کوفت +

ذکر طوطی مار خان

ابن ایسن تمور خان وے بسیار صاحب قوت واستعداد و جماعت بود اما سلطنت به برادر خود گذاشت و برادرش بادشاه شده در همان شب دفعتاً بمرد و خود طوطی مار خان بر تخت نشست و او پیروی مذهب لاما اختیار نموده خدام ایشان را در سلک امرا و مختاران منسلک ساخت و خود بعبادت و ریاضت موافق عقیدهٔ آنجماعت مشغول گشته و اختیار سلطنت بدست ین تی مار نام داده و رعایا از ظلم ین تی مار مخالفت اختیار کرده و در اکثر صوبجات با مغولان بغاوت ورزیدند و بهدرین اثنا قاآن رحلت نمود و در اسمش غلطی مے نماید و در اصل توقتمور خواهد بود که مورخان ختا و فرنگ توتی مار نموده‌اند و چون به فارسی از تواریخ ختا نقل نمودند طوطی مار نوشتند بهرکیف بعد او سلطنت بر پسرش استقرار یافت +

ذکر ایلنیجی پان خان ابن طوطی مار خان ابن ایسنتمور خان نبیره قوبلا قاآن ابن تولیخان ابن چنگیز خان یوزنجری قیات

ایلنیجی پان خان در سنه یکهزار و سه صد و سی و دو عیسوے بر تخت چین و ختا نشسته و چون هفت ساله بود مادرش بانتظام مهام سلطنت پرداخت و در همدران سال بمرد و بعد از و توقا تمور خان شاهزادهٔ از خاندان یوزنجری بر تخت سلطنت نشست و او بسیار کاهل و عیش پسند بود و در زمان توقا تمور خان رعایا و سرکشان بغاوت ورزیدند و از مغولان رعب و هراسے که داشتند فراموش نمودند قحطے عظیم واقع شده و مردم بگوشت انسان دندان تیز کردند و هرچه یافتند خوردند و امرائے مغول نیز باهمدگر مخالفت کرده بجنگ همدگر مبادرت نمودند و زلزله هائے بسیار آمدند و از هر جانب آثار زوال سلطنت مغلیه هویدا شده و قزاقان بحری باین چنین حالت دیده ده هزار جهاز تیار نموده رهزنی اختیار نمودند که راه هائے دریا مسدود شدند و همچنان در جمیع مملکت قزاقان تاتار و ختا زور آوردند و سردارے ختائی علم طغیان بلند ساخته صد هزاران مردان ختائی با او همراه شده و بر خان بالیغ لشکر کشیده شکست هائے علی التواتر بافواج بادشاهی داده و توقا تمور خان را یارائے قیام نه مانده در سنه یکهزار و سه صد و شصت و هشت عیسوی توقا تمور شهر را گذاشته در صحرائے ادبار آواره شد و سلطنت قوم یوزنجری مغل از سلطنت ختا و چین معدوم گردید و مدتے ختائیان بادشاهی کردند آخر از ایشان قوم مانچو تاتار که از اولاد تاتار خان بودند بقبضهٔ خویش آوردند و این خاندان تا امروز در ملک چین و ختا بادشاه اند الغرض بعد از توقا تمور خان بادشاهی از مغولان در ختا و چین بدر رفت والحال احوال اولاد تولی خان که در ایران و توران و خراسان و عجم بکمال وجاهت و شوکت سلطنت کرده اند نوشته مے شود +

ذکر سلطنت تخم بوزنجری قیات در ممالک ایران و خراسان و عراق و شام وغیره دیار اسلام

اصحاب تحقیق و تواریخ نوشته اند که چون تخت سلطنت مغولستان به منکو قاآن ابن تولی خان آراسته شد و بعد از منکو قاآن از اولاد تولی خان که در ممالک توراق و مغولستان و ختا و چین سلطنت کرده اند ذکر ایشان گذشت اما سلاطینی که از اولاد او بدیار ایران بشاهی رسیدند حالات ایشان بر سبیل اجمال رقمزده میشوند +

ذکر سلطنت هلاکو خان ابن تولیخان ابن قاآن بزرگ چنگیز خان بوزنجری قیات

چون منکو قاآن بر تخت سلطنت مغولستان استقرار و استقلال یافت نامجو نویان را در ایران فرستاد و نامجو از خلفائے عباسیه و پادشاهان ملاحده اسمعیلیه شکایت بسیار بمنکو قاآن نوشت و قاضی قزوین که حاضر بود عرض نمود که از خوف فدائیان اسمعیلیه زره زیر قباے پوشم و قبا را پاکرده بنمود عادت اسمعیلیان آن بود که هر پادشاه یا عالم و امیر را در صولت و شهرت نامور میدیدند و بر عداوت خویش میشنیدند جمعے از فدائیان را میفرستادند تا بهر جا که موقع فرصت یافتند ایشان را شهید مے ساختند و امرا و علماء بسیار از اهل اسلام از دست ایشان بفردوس برین شتافتند منکو قاآن چون این اخبار را شنید خواست که شاهزاده را از اوروغ بوزنجری بر ممالک غربی مقرر کند تا از اندیشه صولت خلفائے عباسیه و بیداد اسمعیلیه ایمن باشد و رقم انتخاب بر نام هلاکو خان برادر خود کشید فرمود تا از جمیع لشکرهائے چنگیز خان که به پسران و پسرزادگان منقسم بود جمع آمده ساختگی لشکر نمایند چون منکو بر تخت قاآنی بود و بیاسائے چنگیزی پادشاهان الوس جوجی و جغتائے و جمیع امرا را امتثال فرمان او واجب بود همه گردن تسلیم خم نمودند و نوشته اند که قاآن فرموده بود که از هر ده خانوار مغول دو خانه وار در رکاب هلاکو خان روند و مورخان نوشته اند که یکصد و بیست هزار مغول خانه کوچ همراه هلاکو خان بودند و بفرمان منکو قاآن ایچل نویان برلاس ابن امیر قراچار نویان برلاس که در الوس جغتائی بر جائے پدر امیر الامرا بود بر رسم سائیوری همراه هلاکو خان مقرر شد و ایلنگیر نویان پسر ایچل بجائے او در ممالک ماوراء النهر منتقل شد و اکثر امرائے برلاس از اولاد امیر قراچار تعیین شدند که برکاب هلاکو خان روند و جمعے از اولاد چنگیز خان نیز با وے همراه شدند و قاآن طوے بزرگ مرتب فرموده و داد عیش و نشاط داد سه . نوبت یکے مه بدرگاه بر + همے بود هر روز بزمے دگر + پس آنگه بفرمان شاه جهان + بصحرا کشیدند گنج از نهان + ز زر و دُر و گوهر افزون از قیاس + بیاورد گنجور گوهر شناس + ز نزدیک خان پیشکارے ببرد + بفرمان بران هلاکو سپرد + چنان هم بخاتون یکایک بسیر + جدائی بهاد او جید و مر + به تشریف سیر التش را یاد کرد + به بخشش دل همگنان شاد کرد + هلاکوے را شاه در بر گرفت + ز مهرش جهانے بماند شگفت + جدائی ازان بر دلش سخت بود + که او زیور افسر و تخت بود + روان شد ز چشم

هلاکو درود + چو بیکرد شاهجهان را درود + تو گوئی بگوشش ندا میرسید + که او را نخواهد دگرباره دید + و وقت
وداع قاآن گوش برادر بگوهر نصایح آراسته فرمود که ـــــ ز توران گذر کن بایران خرام + برآور بخورشید
رخشنده نام + باید که رسم و یاسای مغول را در همه حال پابندی کنی و از جیحون تا اقصای مصر بقبضه در آوری و اگر
خلیفه بغداد اطاعت کند تعرض با او مکن و اگر سرکشی کند از جهان نابود سازی و اول از طائفه ملاحده بپردازی هلاکو
در ربیع الاول سنه احدی و خمسین و ستمایه موافق اودئیل روانه شده و بعد از تجهیز و ترتیب لشکر و در رمضان روانه شده
هزار خانوار نفط انداز و منجنیق ساز جهت تسخیر قلاع برکاب او بودند چون به المالیق رسید ورغنه خاتون زوجه
قرا هلاکو جغتائی طوی عظیم داده و چون بشهرکش رسید امیر ارغون اویرات و ملک شمس الدین کرت والی هرات بحضور
او حاضر شدند و از روم سلطان رکن الدین و از فارس اتابک سعد و از عراق و آذربائیجان و شروان و گرجستان
امرا حاضر خدمتش شدند و بر کنار رودخانه بیشه شیران ظاهر شده فرماندا تا جرگه کردند و اسپان را بوجه رمگذاشته
بر بختیان بست سوار شدند و شیران بسیار کشتند و ارغون آقا اویرات روانه اردوی منکو قاآن شده کرای ملک
بپسر خود را گذاشت و قلاع ملاحده را محاصره نموده و رکن الدین خورشاه بادشاه آن نواحی تاب مقاومت نیافته
از قلعه فرود آمده خواجه نصیر الدین طوسی که نزد او بود درینباب گوید ـــــ سال عرب چو ششصد و پنجاه و چار
شد + یکشنبه روز اول ذیقعده بامداد + خورشاه بادشاه سماعیلیان ز تخت + برخاست پیش تخت هلاکو
بایستاد + و بادشاه لوزنجری بر او رحم کرده بنواخت و خزائن و دفائن او را با امرا قسمت فرموده و قلاع الموت وغیره نیز
فتح کرد و بعد از فتح جمیع حصارهای ایشان در قزوین رسید و خواجه نصیر الدین طوسی و رئیس الدوله و موافق الدوله
همدانی را که بضرورت ناچاری بصحبت اسمعیلیان می بودند ملازم خود ساخت و خورشاه را موافق التماس او روانه
اردوی منکو قاآن گردانید و قاآن جمعی را فرستاد تا در میان راه وی را بمملک عدم راهی ساختند و جمیع متعلقان ایشان
نیز از ذکور و اناث بفرمان هلاکو خان به تیغ یاسا گذرانیدند و روی زمین از وجود ایشان صاف شد و چون به آذربائیجان
رسید بتربا بیجو اظهار رنجش نمود که بر جای جورماغون بوده چه کار کرده و او زانو زده معذرات خود بعرض رسانید که
ففے الوسع شهرها کشادم اما عراق عرب بوجه کثرت و صولت لشکر خلیفه محفوظ است و خان فرمود که فی الفور مراجعت
نموده بلاد روم و شام را مستخلص نمائی و خان در ربیع الاول سنه خمس و خمسین و ستمایه بعزم رزم بغداد به تبریز رسید
و ایلچیان بهانه جوئی نزد خلیفه فرستاد که ما در حین عزم رودبار ایلچی فرستاده طلب مدد نمودیم و از جانب تو با وجود
دعوے ایلیت تعمیل نشده اکنون باید که از طریق خلاف و عناد برگردی که بعافیت نزدیکتر است و چون این پیام
به المستعصم بالله عباسی خلیفه اسلام رسید برآشفته جوابهای درشت داد و هلاکو ازین رو در عزم خود دائم تر
گردید +

ذکر شوکت و عظمت خاندان خلفائے عباسیه

مخفی مباد که از پانصد سال خلفائے خاندان عباسیه از اولاد حضرت عباس عم نبی آخر الزمان در بغداد

بنهایت حشمت و شوکت سلطنت می نمودند و مدینة الاسلام بغداد از جمیع حوادث و خطرات مصئون و محفوظ بود و از مردم صاحب علوم و فنون و اصناف صانعان صنعت بوقلمون و ذخائر و نفائس مشحون بود و درین زمان المستعصم بالله ابو احمد عبد الله ابن امیر المومنین المستنصر بالله عباسی بر اورنگ خلافت متمکن بود و جمیع سلاطین اسلام و خوانین عظام جبین نیاز بر آستان عظمت نشان او بر خاک عجز می سودند و بادشاهان با اقتدار و امرائے ذوی الاختیار در روبروے اورنگ خلافتش با هزاران افتخار دست بسته ایستاده می بودند چهار صد از خدام مقرب بدرجه امیران بودند که از انهم یکے را در حضور خلیفه اسلام بار نبود و در آستان او سنگے نهاده بودند و یک طاق اطلس سیاه بر هیئت آستین فرو گذاشته بودند که ملوک و سلاطین آن آستین را زیارت می نمودند و بوسه می دادند و باز می گشتند و این را نهایت عزت و باعث افتخار خویش می دانستند چون مجد الدین اسمعیل الکافی از شیراز برسم رسالت رسید از زهد و تقوے از خشوع خضوع آن سنگ انکار نموده مصحف مجید را بر سنگ نهادند تا بوسه بران زد در اعیاد خلیفه به نهایت شوکت و عظمت سوار شدے و خواص و عوام باشتیاق دیدار او بر غرفه و بیوت و بام و سر راه مجمع عظیم می نمودند و بامها و غرفه ها را بکرایه کثیر میگرفتند چنانچه در عیدی که شمار کرایه غرفه و بام نمودند سی هزار دینار بتعلم آمد و مستعصم بالله بنادانی و غرور ایشان را از دیدار محروم داشتے و طیلسانے سیاه برخ خود فرو هشتی و لذت دیدار نمائی کثیر شان خود انگاشتی و صد و بست و چهار هزار سوار علوفه خوار هر وقت در بغداد دار الخلافه مستعد و موجود می بودند و خدام و خیل و حشم و ارکان دولت و امرائے حدود و ثغور و افواج قلاع و بلاد نامحصور را ازین قیاس باید نمود و از مدت پانصد سال خاندان عباسیه بر تخت خلافت متمکن بود و خزائن و دفائن و ذخائر و نفائس را حسابے نبود و افواج خلیفه همواره بر سلاطین عظام فرنگ و توران و ایران وغیره فتحمند بود و بادشاهان اسلام باجازت او بر سریر سلطنت می نشستند و از ممالک دور دراز تحائف و خراج مطیعانه میفرستادند و فرامین خلفا را استقبال کرده بر سر و دیده می نهادند اما چون هر کمالے را زوالے درین زمان غرور و سستی و فتور خلفا از حد اعتدال گذشته منتج بخرابی و وبال گردید مؤید الدین ابن عبد الملک علقمی شوم بخت بر عهده وزارت بود و آن سیاه درون را بوجه مذهب تشیع با وجود مکرمت و افضال خلیفه بمیال تخریب بنیاد سلطنت در دل جائے گرفته بود و آن مردود نمک بحرام سفیری در خفیه بحضور هلاکو خان فرستاده عرضداشت که اگر بادشاه گردون پناه سواری فرماید بلا استعمال سیف و سنان بغداد را در تحت تسخیر در آرد و در اول عهد اوکتای قاآن لشکرے از مغولان بر روے بغداد آمده خائب و خاسر باز گشته بود و چون کثرت خیل و خدم و جاه و حشم خلفا مشتهر بود که هلاکو برین پیام اعتماد نمود و رسول را نواخته پیام داد که بغیر از شوق کامل و دلیلے روشن بدین اعتماد نمیتوان نمود وزیر بکار الحاح از حد بدر برد

عرض نمود که لشکریان پادشاه اسلام را که چون عقد ثریا مجتمع اند بسان بنات النعش پریشان مے سازم و پیش ازین هیچ دلیل
در ثبوت و تصدیق بیان خود نمایم و خان فرمود تا سونجاق نویان در مقدمه روان شود و وزیر مکار پر تدویر بعد از آنکه از
جانب خان استحکام عزم را دید بخلیفه نا عاقبت اندیش بعرض رسانید که امروز صیت خلیفه تمامی جهان را فرو گرفته
است و این سلطنت به فوج و لشکر و خزائن و دفائن از جمیع مملکت عالم فوقیت دارد و در تمام روے زمین هیچکسے را زهره
آن نیست که بنگاه کج بلند باز اینهمه فوج لشکر چه کاره است باید که جمعے را بر ممالک خود مقرر و بعضے را از ملازمت خارج
نمائیم تا خزانه را فایده پیدا شود و رعایا نیز ازین آرام یابد و خلیفه وے را مختار نمود و وزیر عظما و امرا را معه افواج ایشان
پریشان ساخت هرچند مشفقان بعرض رسانیدند که باوجود قرب و عداوت قوم مغول که جهانگیری و دلیری ایشان بر عالمیان
روشن شده لشکر را پریشان نمودن مقتضائے خرد نیست بلکه باید که بیش ازین که موجود است در اجتماع و استحکام لشکر
جرائد کوشیم و سخن وزیر خالی از مکر و تدویر نیست اما چون هرانچه ایزد قدیر در تقدیر نوشت بهر نوع بظهور میرسد خلیفه
سخن ایشان را نشنیده بر وزیر مکار اعتماد نمود اگرچه درینباره بعضے از مصنفان روایات دیگر نیز مے آرند که هلاکو خان
بعد فتح ملاحده رسولے بتهدید فرستاده خلیفه را گفته بود که از در ایلیت در آید ورنه بهتر نباشد اما خلیفه نشنید و وزیر که رائے
دادن پیشکش و غیره داد قبول نفرمود اما اعتماد را نشاید که اجماع مورخان بر همین است که وزیر مکار هلاکو خان را نوشته در آمدن
بغداد تحریص نموده و فوجهائے خلیفه پریشان ساخت و تخت و دولت پانصد ساله را بخاک مذلت انداخت الغرض وزیر بعرض رسانید
که برائے این مردم ناحق خزائن پادشاهی بر سر لشکر تلف میشوند چون آوازه وصول مغول بلند شد متوبان جهت استحضار لشکر
عرض نمودند وزیر گفت که مغول را چه یارا که برین سلطنت لشکر کشند اگر مرد و زن بر سر راهها آمده یک یک سنگ اندازند
لشکر مغول را ناپدید کنند چون خبر رسید که سونجاق تا بجور رسیدند خلیفه فتح الدین و مجاهد الدین ایبک مستنصری را با ده هزار
سوار فرستاد و در اول حمله لشکر مغول پشت داده ایشان را در کشیدند و باز گردیدند و تمام روز جنگیده و در شب فرات را
بر لشکرگاه بغدادیان سر دادند و بسیار کسان ازان غریق بحر فنا گردیده بقیه فرار گشتند و بالآخر هلاکو خان در نوزدهم محرم
سنه خمس و خمسین و ستمایه در برابر بغداد رسید و شهریان استعداد مدافعه نمودند و مغولان امرا محاصره کردند و از درون
و بیرون جنگے سخت در پیوست و مدت دو ماه محاصره و جنگ در میان بوده و اکثر سادات و غیره بغداد پیام ها به خان فرستادند
و آخر وزیر مکار خلیفه را گفت که الحال تاب منافات نیست متوجه لشکر مغول باید شد و خلیفه ناچار از روے اضطرار معه
امیر ابوبکر و امیر ابو الفضل و امیر عبد الرحمن شاهزادگان و امرا بدرگاه هلاکو خان رسید ه سال هجرت ششصد و پنجاه و
شش + روز یکشنبه چهارم صفر + شد خلیفه پیش هلاکو خان روان + دولت عباسیان آمد بسر + و بعد ازان
هلاکو [illegible] مخلوق بغداد فوج فوج آمده سلاح مے نهادند و بیاسا میرسیدند و خان روز جمعه نهم صفر سنه ست و خمسین و ستمایه
در شهر رسیده خزاین و دفاین و انواع زیور و ظروف طلا و نقره و مرصع و مهرویان سیمتن و امردان نازک‌بدن بدست آورد و

بخلیفه گفت که ما مهمانیم و تو میزبان اکنون چیزی که لایق ما داری بیار خلیفه ده هزار دینار زر سرخ و دو هزار جامه و قفل شکسته از حجره بیرون آورد خان همه را به حضار قسمت کرده گفت که هر چه ظاهر است از ماست خزائن مخفی را باید نمود و حسب اشارت زمین صحن کنده بودند دو حیاض مشحون به تنگهای زر سرخ بوزن صد مثقال یافتند چون حسام الدین منجم تخویف نموده بود که اگر خون خلیفه بر زمین افتد قیامت قایم شود مولانا نصیر الدین طوسی که بوجه مذهب تشیع کاوشی داشت تکذیب نموده بخان گفت که پیغمبران کشته شدند و هیچ نشد و خان ابقای خلیفه موجب آفات کثیره دانست و اندیشید که مسلمانان خلیفه را امیر المومنین میدانند اگر او زنده باشد تا جان در بدن دارند برای او سعی نمایند فرمود تا در نمد پیچیده بمالند تا شهید شد و شهزادگان و امرا را نیز شربت شهادت چشانیدند و شانزده لکهه مردم دیگر از شهری و لشکری مسلمانان را جام فنا از چشمه تیغ مغول نوشانیدند و هر چند ابن علقمی نمک حرام خواست که حکومت بغداد دیگر بدو مفوض شود مقبول نیفتاده امرا به تذلیل و تحقیر او میکوشیدند که با آقای خود وفا نکردی با ما چه کنی تا پشیمان بمقر اصلی خود رفت و حکومت بغداد به ابن عمر تفویض شد حضرت شیخ سعدی شیرازی مرثیه در حالت خلیفه فرموده اشعاری چند از آن نوشته میشوند ~ آسمان را حق بود گر خون بگرید بر زمین * بر زوال ملک مستعصم امیر المومنین * ای محمد گر قیامت می برآری سر ز خاک * سر برآور وین قیامت در میان خلق بین * خون فرزندان عم مصطفی شد ریخته * هم بدان خاکی که سلطانان نهادندی جبین * و هلاکو خان بغداد را آتش زده سلطنت پانصد و بیست و چهار ساله را از بیخ برکنده بمراغه آمد و مال بسیار و زنان بیشمار و تحایف و نفائس و خزائن و دفائن که قلم از شمار و زبان از بیان او عاجز است بدست مغولان رسید و هلاکو خان سه پیکران بسیار از اموال بیشمار بخدمت منکو قاآن فرستاد و برای دیگر شهزادگان مغول نیز بخششی از این اموال فرستاد و اتابک سعد ابن ابو بکر از فارس و بدر الدین لولو از موصل و سلطان عزیز الدین سلجوقی از روم آمده خدمت کردند و خان در جمعه بیست و نهم رمضان سنه سبع و خمسین و ستمایه بعزم شام کرد و کسوقا نویان و سونجاق و مالیجو نویان را بمقدمه روان نمود و نصیبین و حران بگرفتند و حلب را بجنگ گرفته و مدت چهل روز محاصره قلعه قیام نموده مردم ناچار شده فرود آمدند و همه به تیغ یاسا در گذشتند و اهل دمشق از در اطاعت و انقیاد در آمده چون دیار شام فتح نموده واقعه منکو قاآن بعرض رسید خان کسوقا را در شام گذاشته برگشت کسوقا قلعه کرک را متحکم و ملک ناصر والی آنجا را باردوی خان فرستاد و شاهزاده یشموت بوزنجری را به میافارقین مقرر کرد و هر چند شهزاده ملک کامل والی میافارقین را طلبید او سر از اطاعت بیرون زده و مدت دو سال محاربه و محاصره در میان بود ~ ز گردش بماندند ترکان شگفت * ز رکین هر کسی لب بدندان گرفت * و قحط و غلاسی در قلعه روی داده تا حدی که هفتاد و هشتاد مرد در قلعه ماندند عاقبت مغلان قلعه را گرفته ملک کامل را گرفته آوردند و بفرمان خان شهیدش نمودند و شهزاده به ماردین رفته و ملک سعید والی آنجا [illegible] شد هفت ماه جنگ قایم بود در محاصره قلعه بر قرار و ملک مظفر پسر سعید پدر را زهر داده و به شاهزاده پیام اطاعت فرستاد و

از قلعه بیرون فرستاد و در ولایتی آنکه ملک سعید خود مطیع شده باردوی هلاکو خان رفته بیاسا رسانیده شد و پسرش مظفر بار
دین مقرر و مستقل گردید و ملک صالح پسر بدر الدین لولو والی موصل یاغی شده متابعت والیان مصر خواست و ارغون نویان
در پی او رفته موصل را محاصره نمود و بندقدار والی مصر لشکری بمدد او فرستاد و آن سردار مصری کبوتری نامه جهت
اطلاع اهل مصر فرستادند و کبوتر از حسن اتفاق بر منجنیق مغولان نشسته و ارغون وی را بدست آورده بر مضمون کتابت
اطلاع یافت و یک تومان لشکر را در کمین آنها نشاندند تا سر راه گرفته لشکر کمکی را بشکستند و بلباس ایشان ملبس گشته
فوج فوج راهی قلعه شدند و موصلیان به استقبال ایشان بر آمدند و قتل میشدند و قحط و وبا در قلعه پدید آمده مردم
بیرون جستند و کشته شدند و ملک صالح نیز بیرون آمده کشته شد و هلاکو خان تومان بهادر سلدوز را بمحافظت روم
فرستاد و هلاکو خان بسلطان مصر پیام داده بود که اگر شحنهٔ ما قبول کنی بجان و مال امان یابی ورنه ترا معلوم است که
خدای جاوید مقالید ابواب جهانداری بدست اروغ چنگیز خان داده است و قودوز سلطان مصر با امرائی که بعد از
سلطان جلال الدین خوارزمشاه در ظل حمایت او مجتمع آمده بودند مشورت نموده و رای ها بر جنگ قرار گرفته و
و قودوز و بندقدار هر دو در بنیاب مستحکم و مستقل شده و کسوقا نویان که قراول مغول بود و فوج مصریان از سه طرف
بر افواج مغولان ریختند و حربی سخت واقع شده سیف الدین قودوز ظفر یافته و کسوقا نویان پشت نمودن را عار دانسته
ثبات قدم ورزید و مردانه وار حمله میکرد و میگفت ~ بنام نکو گر بمیرم رواست * مرا نام باید که تن مرگ راست *
تا همراهیان او کشته شدند و کسوقا نویان در هر حمله سبازری می انداخت و هر سو که می تاخت دلیران شام چون گله
رمه از پیش او می رمیدند تا از اسپ جدا شده گرفتار شد و قودوز سلطان مصر ویرا گفت که ای مغل بدکیش خانهای
قدیم را بر انداختی و از خون امرا و عظما جهانی را لاله گون ساختی امروز بپاداش عمل خویش رسیدی کسوقا ازین سخن چون شیر
نر غریده گفت ~ چو بشنید گفتار او بسته دست * بر آشفت مانندهٔ پیل مست * چنین داد پاسخ که ای سرافراز *
بدین روز پیروز چندین مناز * و باور کن که چون این حالت به سمع خان در رسد دور نباشد که خاک مملکت مصر توبره
اسپان دلیران برد و دود از دودمانت بر آرد و اوراشل من سی صد هزار سوار است اگر من نباشم چه باشد سیف الدین
گفت که از صولت پادشاه خود چندین لاف مزن که او به مکر امرا را میگیرد و بد عهدی نموده میکشد کسوقا گفت که من هر چه هستم
نیکو خواه پادشاه خودم و همچنین خواهم بود و مثل شما خداوند کش و نمک بحرام نیستم اکنون هر چه خواهی درباب من بفرمای
که وقت از این و آن گذشته است و بفرمان سلطان سر از تنش بر داشتند و جماعتی از مغولان پناه به نیستان برده
بودند شامیان آتش در بیشه زدند و لشکر کسوقا را غارت نمودند چون هلاکو خان ازین خبر یافت تاسفی بسیار بر کسوقا
نامدار خورده و ملک ناصر را دمشق داد و بسخن مغویان جمعی را از پس فرستاد تا او را در راه هلاک نمودند و ایلکان نویان را
بضبط شام تعیین فرمود و مستعد بود که بانتقام کسوقا بشام رفته دود از دودمان بر آرد اما بوجه انتقال منکوقاآن این اراده

بظهور رسید و واقعه دیگر شده یعنی از برکه خان و هلاکو نفاقی واقع شد توماغول نزدیکی با برکه خان ابن جوجی خان بادشاه
دشت قبچاق و روس وغیره داشت او را بسحر متهم داشتند و او در ملازمت هلاکو خان بود و بعد از ثبوت جرم خان
او را نزد برکه فرستاد و برکه خان بحکم یاسائی مغولی با یران باز گردانیده که هر چه رائے هلاکو اقتضا کند بتقدیم رساند و
هلاکو در سنه ثمان وخمسین وستمایه او را بیاسا رسانید و برکه خان ازین وجه رنجید چه امید عفو میداشت وبحکم باتوخان
برادر خود منکو را بر سریر قاآنی نشانید و در هر امر بر هلاکو خان تفوق مے جست وتحکمات مے نمود و هلاکو بر زبان آورد
که برکه هر چند آقائے من است ومن اینی اما تا کے تحمل و مدارا نمایم وچون برکه خان خبر یافت بر آشفته گفت که
هلاکو شهرهائے اسلام را خراب کرده خلیفه اسلام را بے استرضائے آقا و اینی نابود کرده اگر خدائے جاوید خواهد خون
بے گناهان از و بخواهیم و بوقا را با سی هزار سوار فرستاد و ایشان از دربند گذشتند و هلاکو خان شوال سنه ستین وستمایه
هجری روانه شده شیرامون نویان را منقلاے نمود و بوقا را ظفر یافت و تا باسے نویان در شیروان بوقا را انهزام داد
و هلاکو خان در سنه احدی وستین وستمایه بعزم رزم برکه خان نهضت نمود و بر لشکر برکه خان ظفر یافت و بوقا
منهزم شده فرار نمود و اباقا خان و ایلکان وشیرامون وغیره به دیار برکه خان در آمدند و دست بغارت و تاراج
بر آوردند اما برکه خان انتهاز فرصت نموده بیک ناگاه بر سر اباقا خان بر ریخت و از صبح تا شام محاربه سخت واقع شد
اباقا خان منهزم شد و لشکرش بر آب گر که یخ بسته بود در وقت عبور یخ بشکست بسیار غرق شدند و هلاکو خان
ازین شکست شکسته دل شده بتلافی مافات مشغول شد اما در زمان این بادشاه بفرمان او علمای زمان مثل
خواجه نصیر الدین طوسی و مؤید الدین عروضی دمشقی و نجم الدین دبیران قزوینی و فخر الدین مصلی و فخر الدین اخلاطی تفلیسی
و دیگر حکمائے نامور در مراغه رصدی بستند و او را زیج ایلخانی گویند و هلاکو خان شاهزاده اباقا خان را حکومت عراق
واندلس و خراسان داد و آذربائیجان را به پسر دیگر داد و دیار بکر و ربیعه را به توران سلدوز سپرد و مملکت روم
به معین الدین و وزارت به خواجه شمس الدین محمد جوینی ارزانی داشت و بر بغداد علاؤ الدین عطا ملک برادر شمس الدین
صاحب دیوان را مقرر فرمود و هم در زمانه هلاکو خان امیر ایچل برلاس ابن امیر قراچار نویان در مراغه وفات یافت
و ساما نویان برلاس از اولاد امیر قراچار نویان از اعاظم امراے او بود بعنایت امارت ایل و الوس برلاس سرافراز شد
و بفرمان هلاکو خان مغولان از بهر نگاهداری دربندها در کرانه مصر و شام سکن گزیدند و قوم قرا تاتار که شرارت بسیارے
نمود بفرمان منکو قاآن در شام سکن داده شدند هلاکو خان چون داعیه محاربه برکه خان داشت در صدد اجتماع لشکر شده
جلال پسر دولت دار بزرگ عرض نمود که از عراق عرب اتراک و قوم قبچاق وغیره برائے ملازمت لشکر مے آرم و خان او را
یرلیغ و پایزه داد و جلال در بغداد رفته سپاهی جمع آورد و با علان کلمه عصیان وطغیان جسارت نمود و به مصر و شام رفت
هلاکو خان برین فریب خورد و تلسف بسیار خورده از غم و غصه هائے پے در پے مرضے سخت بهم رسانید و منجر به بکشته شد

و آخر در ربیع الاول سنه ثلث و ستین و ستمایه مرد ۵ چو هلاکو براغه بزستان گ شد + کرد تقدیر ازل نوبت او را آخر
سال بد ششصد و شصت و سه شب یکشنبه + که شب نوزدهم بد ز ربیع الآخر + عمر او چهل و هشت سال و زمان حکمرانی
او هشت سال بود در پاے سوار دلق مدفون شد و به رسم مغول سردابه جهت او ساختند و سریرے نهاده خان را خوابانیدند
و چند دختر مه پیکر باکره با حلی و زیور آراسته در آن ته خانه بند کردند تا مونس او باشند و دهن سردابه را مضبوط نمودند
پسران او اباقا خان و تشموت و تشین اغول و تکودار اغول و منکو تیمور و طراقاے بودند و او بسیار با مهابت و
صاحب جلادت و شجاعت بود و او را ایل خان نیز خطاب میکردند و سبب این خطاب آنکه چون قبیله اعظم قیات از اولاد
این خان است این خطاب را تمغاے شرافت دانند که قیان خان پسر ایلخان بود و قوم قیات از نسل قیان خان است
و قوم بوزنجری که هلاکو خان ازین قوم بود از قیات بر آمده است نوشته اند که در زمانه هلاکو خان در هندوستان سلطان
غیاث الدین بلبن بادشاه بود و او به شکار رغبتے بسیار داشت و همواره در صید و شکار و انتظام این کار مشغول مے
بود و اوقات خود به شکار و چوگان بازی بیشتر صرف مے نمود چون خبر شوق شکار او در مجلس هلاکو خان رسید خان بر
زبان آورد که بلبن بادشاهے است پخته کار و مردانه بظاهر بخلائق مے نماید که بشکار میرود و در معنے ورزش سواری میفرماید
و لشکر خود را بآداب سواری و مهارت جفاکشی ماهر و مائل میدارد و پاس ملک خود میدارد چون این سخن بسلطان غیاث
الدین بلبن رسید بسیار خوشش آمده و اظهار ابتهاج فراوان نموده بر کیاست هلاکو خان آفرین ها گفت و گفت که قواعد
ملک داری را کسانے دانند که جهانداری کرده باشند و ملکها گرفته و خاندان ایشان از نژاد پادشاهان باشد و در زمان
هلاکو خان سلطنت مغول رونقی تازه گرفت چه مثل بغداد سلطنتے عظیم در تصرف مغولان در آمد و قوت آنها بیش از پیش
گردید و هلاکو خان بادشاهے علم دوست بود علما و فضلا را حرمت داشتے و یوسون مغلیه را نیکو نگهداشتے +

ذکر بعضے از شعراے زمان او

از عمده شعرا و فصحاے زمان هلاکو خان یکے خواجه نصیر الدین طوسی بود اصل او
از قم و در دیار طوس متولد شده و در علوم حکمت شاگرد بهمن یار بود و او شاگرد
حکیم شیخ ابوعلی سینا بود و صاحب تصانیف کثیر است رساله اخلاق ناصری بنام ناصر الدین والی قهستان نوشت و
چندے در قلاع اسمعیلیه ساکن بود و اکثر محبوس مے ماند چون هلاکو خان بفرمان منکو قاآن بر قلاع اسمعیلیه رفت و قلاع آنها
تسخیر نمود خواجه نصیر الدین طوسی بملازمت رسید و خان را بملاحظه علم و فضل او اعتقادے عظیم در حق او پیدا شد و
همواره او را معزز و معظم داشتے و گویند که نصیر مذهب تشیع داشت و در وقت گرفتاری خلیفه معتصم بالله عباسی چون
خان شنید که از قتل و خونریزی خلیفه قیامت قایم شود متردد شد اما خواجه نصیر بادشاه را فهمائش نمود که چندین
بزرگان دین را بظلم کشتند و قیامت نشد از خونریزی خلیفه چه مے شود و آخر خان او را بطور دیگر که خون بر زمین نچکد
بدرجه شهادت رسانید و نصیر سرآمد حکماے بے نظیر بود و هفتاد و هفت سال عمر یافته رحلت کرد از دست ۵

نیم آنکه خدمت تو کنم نمیتوانم + تو نیز آنکه چاره من نکنی میتوانی + موجود بحق واحد اول باشد + باقی همه موهوم و مخیل باشد + هر چیز جز او که آید اندر نظرت + نقش دو مین چشم احول باشد + سعید هروی شاعرے شیرین سخن بود و مداح خواجه عزیز الدین طاهر فرومدی و عزیز الدین وزیر خراسان بود و در طوس سکنی داشت در روزگار هلاکو خان بسعی امیر ارغون او یرات عزل شد و مبلغی مصادره داد و سعید در مدح عزیز الدین قصیده بسیار نغز موزون کرد که مطلعش این است ؎ بر رو سے نگارم زماه تابان گوئے + دلم ربود خم زلف او چو چوگان گوئے + بتے که گوئی ز نخدان او بیاری لب + ز لعل نیز دبرد و ز آب حیوان گوئے + اگر سراسر میدان سمن بران باشند + بدلبری بر باید ز پیش ایشان گوئے + بیا نسیم صبا پیش آن نگارین شو + حدیث درد دلم را به پیش درمان گوئے + گرت هواست که گل پیش تو فرو ریزد + به پیش او سخن از حسن روی جانان گوئے + و دیگر از شعرائے عهد هلاکو خان رفیع الدین لبنانی و اثیر الدین اومانی و غیره شعرا بوده اند اما بمداحی سلاطین و امرائے دیگر پرداخته اند و از دولت مغلیه تعلقے نداشته اند لهذا بذکر ایشان مبادرت نشد - اما چند شعر از هر دو نوشته میشوند از رفیع الدین ؎ جانا حدیث عشق ندانی کجا رسد + هرگز بود که دولت وصلت بما رسد + من کیستم که صافی وصلت کنم طمع + اینم نه بس که دُردی هجرت بما رسد + و اثیر الدین گوید ؎ تا توانی نفسے بے می و معشوقه مباش + که ترا حاصل عمر از دو جهان این قدر است + می حرام است و لے اهل خرد را نه سزد + ترک چیزے که یکیش عیب و هزارش هنر است +

ذکر سلطنت اباقا خان ابن هلاکو خان یوز سنجری

چون هلاکو خان مرد حسب قاعده مغولان راه ها بسپردند و یاسا دادند که هرکه بجائے رسیده باشد فرود آید و هیچ آفریده از مقام خود حرکت نکند و قوریلتائے بزرگ ترتیب دادند و اباقا خان را تکلیف سریر آرائی دادند اما او بانوده قبول نکرد و گفت قوبیلا قاآن بزرگ است بغیر از اشارۀ او چگونه شروع بکار جهانداری کرده شود امرائے کبار عذر او قبول نکردند و در دویم رمضان سنه ثلث و ستین و ستمایه بر تخت سلطنت نشست و مال بے اندازه و جواهر و جامهائے قیمتی بشاهزادگان و امرا و خواتین داد و لشکریان را نیز بانعام بسیار نوازش نمود و شاهزاده یشموت اغول را الضبط شیروان باز داشت و تبشین اغول را به مازندران و خراسان نصب نمود و نویان بهادر ابن سونجاق را بمملکت روم مقرر کرد و توران ابن ایلکان جلایر در تکین را نیز نامزد آن مرز بوم فرمود و دیار بکر و ربیعه به دریائے نویان سپرد و ارغون آقا او یرات را به محصول ولایات مقرر فرمود گرجستان و شام را به شیرامون نویان ابن جرماغون سپرد و عهده وزارت به خواجه شمس الدین محمد مقرر داشت و اتابکی پسر خود شاهزاده ارغون خان به سنتاق نویان ابن سامانویان برلاس از اولاد امیر قراچار برلاس داد

همدرین نزدیکی نوقای سپهسالار لشکر الوس جوجی بلشکر شیروان رسید و ازین جانب شاهزاده یشموت بمقابله او شتافته او را منهزم نمود و برکه خان با سیصد هزار سوار بکنار آب کر رسید اباقاخان نیز ازین روی کر آمده چهارده روز هر دو فوج مقابل همدیگر بودند و از سفیر خدنگ و تیر اراسے پیام ضرب متهم نمودند اباقاخان پل‌ها را خراب کرده و گذارها بسته بود برکه خان جانب تفلیس روانه شد تا از آنجا بگذرد و در میان راه بمرض قولنج وفات یافت اباقاخان خندقی کنده و دیواری بر روی آن کشیده مستحکم نمود و جمعی را در کنار کر بمحافظت و ممانعت اعدا مقرر فرمود همدرین ایام پروانه نام حاکم دیار روم باتفاق روسای مصر در ساخت و مملکت متعلقه بدو بسپرد اما اباقاخان را در همین ایام با جغتائیان محاربه صعب واقع شد +

ذکر محاربه اباقاخان با براق خان جغتائی و فتح یافتن او به نهایت مردانگی و برنائی.

در عصر اباقاخان بر اورنگ سلطنت الوس جغتائی براق خان اغلن جغتائی نشسته بود و او پادشاهی مردانه و صاحب عزم و همت و فرزانه بود و همواره خیال وسعت ملک بر لوح ضمیر می‌نگاشت درین اوان که هلاکو خان مرده بود و ابواب فتن و فساد در اطراف ممالک اباقاخانی گشاده بود براق خان گرفتن ایران را سهل دانسته مسعود بیگ را بطور ایلچی‌گری فرستاد تا از کم و کیف لشکر و آرای امرای نامور وقوفی حاصل نمود و نیز نکودار اغول جغتائی را که از عمده امرای اباقاخان بود بفریفت و نکودار از قوم و نژاد جغتائی بود و بموجب فرمان منکو قاآن با لشکری در رکاب هلاکو خان بایران زمین آمده بود والغرض نکودار از اباقاخان منحرف شد و شیرامون نویان بعد حرب و ضرب بسیار او را منهزم نموده و نکودار گرفتار شد و براق خان چون بحدود ایران رسید از تبشین اغول جنگیده او را شکست داد و اباقاخان نیز تهیه لشکر نموده و میمنه به یاسای نویان و میسره به برادر خود یشموت مقرر کرد و ارغون آقا و والی کرمان را در قلب نگاهداشت و تبشین نویان را بکنار رود بمقابله امرای جغتائیه باز داشت و ایلچی به براق خان فرستاده اعلام نمود که ~ زدی آتش و شهرها سوختی + جهان داشتن از که آموختی +
اکنون هم اگر معاودت کنی ولایت غزنین و قندهار تا کنار سند بر تو مسلم دارم براق اغلن صلاح در جنگ دیده متوجه شد و اباقاخان چون بهرات رسید بدین سبب که اهل هرات جغتائیان را نزل و علوفه داده بودند بغضب آمده فرمان قتل عام داد ایلیسے خواجه شمس الدین وزیر بیچارگان رستگاری یافتند چون بهزار جریب آمد زبان گیران جغتائیه بگیر آمده گفتند که پادشاه ما میداند که تبشین اغول و ارغون آقا در هرات خواهند بود و از آمدن پادشاه خبر ندارد اباقاخان حیله اندیشیده چند کس از معتمدان را فهمانید که در همان مجلس که جاسوسان بستون خیام بسته بودند و پادشاه نشسته آمده عرض نمودند که لشکر دشت قپچاق آمده آذربایجان را غارت کردند و اگر پادشاه تغافل و تساهل سازد آن مملکت ویران گردد ~ جهاندار اباقا چو بشنید این + چه دریا بجوشید از خشم و کین + و گفت که نیکو نکردیم که هرات را از اجناس و نفائس مشحون داشته به یاغی گذاشتیم و با امرا اصلاح کرده همگنان رائے زدند که ملک آذربایجان را

صیانت باید نمود و پادشاه فی الفور سواری فرموده بکشتن آن جاسوسان فرمان داد و بحکم او یکی از ایشان را بحیله رها کردند و آن جاسوس بلشکر جغتائی رسیده کیفیت باز راند و براق خان از خبر برگشتن اباقاخان بسیار خوشحال شده به تحقیق و تدقیق این خبر نه پرداخت و بجناح استعجال روانه شده بهرات رسید شهریان دروازها را بسته بودند ایلچی با ایشان فرستاده زیاده التفاتی بگرفتن شهر نکرده و بطرف هریرود رسیده بمنزل اباقاخان فرود آمد و از آن جا در تعاقب او بعجلت روان شد چون چند فرسنگ رفته بصحرائی رسید دید که تمامت صحرا از افواج اباقاخان پر است و نیزه و اسلحه و زره دلاوران از تاب آفتاب درخشان شده نظر را خیره میکند و افواج اباقا در آن صحرا چون بحر زخار موج میزنند ازین حالت اندوهناک شده چاره جز جنگ ندید و اباقاخان نیز یاسامیشی لشکر بجای آورده شیبن اغول را در برانغار نصب کرده و هندو نویان را همراه او مقرر کرد و جرانغار به برادر دیگر خود داده سونتای بهادر را که از نوئینان بزرگ بود دران طرف بازداشت و والیان کرمان و کرستان و امیر ارغون آقا و برانت را با ایشان همیر گردانید و با تلک و ایلیاق وغیره امرا را در قلب بازداشت و براق خان نیز یاسامیشی لشکر نموده طبل و کوس جنگی غلغله در فلک رسانیده حربی عظیم در پیوست و امرای براق خان مردانگی ها نمودند و ارغون آقا و دیگر امرا زخمها برداشته اکثر لشکر مقدمه پریشان شدند و تهلکه عظیم پیدا شده آثار غلبه جغتائی هویدا شدند و اباقاخان کس پیش امیر سونتای که پیری نود ساله بود فرستاده از فرار و قرار رای طلبید و سونتای لحظه باندیشه فرو رفته سر برآورد و از اسپ فرود آمده در میدان بر صندلی نشسته گفت که هر کس که خواهد برود که من جان خود درین میدان میدهم و قدم باز نه کشم تا کشته شوم یا ظفر یابم و به پیام آور گفت که برو و بخان بگو که اگر ده هزار مرد سپاه ازین کشته شوند شصت هزار دیگر بر قرار اند دل را از دست نباید داد و چون اعیان سپاه این سخن از ان ایلچی حال شنیدند خون شجاعت و مردانگی ایشان در جوش آمده خروشی از جان آنها برخاست و دلیران حمله مردانه نموده همت بر مدافعت اعدا گماشتند و در آن روز جنگی بغایت صعب اتفاق افتاد که در آن زمان هیچ جنگی صعب تر از آن نشده چه دلیران هر دو طرف از یک نژاد و یک گروه بودند با خود آویخته کشش و کوششهای مردانه نمودند مصراع ز برق تیغ برنده را جایگاه + ز تیر و زگرز و خروشان سپاه + درخشیدن تیغ الماس گون + بکردار آتش بگرد اندرون + تو گفتی زمین روی زنگی شده است + ستاره دل مرد جنگی شده است + تو گفتی هوا پر کرگس شده است + زمین از پی پیل اطلس شده است + ز بس نیزه و گرز و شمشیر تیز + بر آمد همی از جهان رستخیز + به نیرو به نیزه بر آویختند + همی ز آهن آتش فرو ریختند + چنان شد که سی روی کشور ندید + ز بس کشتگان شد زمین ناپدید + عاقبت امرای دلاور جغتائیه کشته شدند و نسائم فتح و ظفر بر پرچم اعلام لشکر اباقاخان وزید و براق خان با پنج هزار کس روی از میدان برتافته به بخارا شتافت و درین اثنا سفیر قوبیلاقاآن آمده و اباقاخان در سنه تسع و ستین و ستمائه به مراغه رسید و یرلیغ قاآن که مشتمل بود بر آنکه اباقاخان بجای پدر بر سریر نشیند و

مجموع آقا و اینی و برا مطیع باشند و اباقاخان شرائط تعظیم و تکریم بجای آورده بار دیگر بتخت نشست و عظیم ترتیب داده چون پروانه
حاکم روم با بندقدار که مملوک ملک صالح بود و بعد گذشتن ملک مظفر بمصر حاکم بود در ساخته بود بادشاه عزم روم فرمود و
بر روم مستولی شده شعله حیات پروانه را به آب تیغ آبدار فرونشانید و بوجه تالبستان عزم شام بظهور رسیده لشکری
قلعه بیره فرستاد و اهالی قلعه به بندقدار پیام دادند و گویند که بندقدار قبچاقی نژاد بود و با دوازده هزار سوار در عرصه
چهار شب و روز بایلغار بمدد ایشان رسید چون آب فرات در میان حائل بود ملامات سلطانی را از آنجا بنمود اهل قلعه
شادیانه ها نواختند و مغولان آمدن بندقدار را باور نمیکردند چه بسبب هفت یوم در راه می بایست صرف شد و بندقدار
بسبب نبودن سفائن بست و پنجهزار شتر را دست و پا بسته یکبار در آب انداخت و بر زبر ایشان مراکب در دریا انداخته
و سپاه مغول از مهابت او مخوف شده منهزم گردید و بعد از بندقدار سیف الدین قلاون بادشاه شد و اهم بر سپاه مغل ظفر یافت
و اباقاخان برادر خود منکوتیمور را با فوجی از دلیران مامور بجانب مصر مامور گردانید و سیف الدین الفی بمقابله او آمده ویرا
منهزم ساخت نوشته اند که بندقدار در خواب بزیارت حضرت سید المرسلین خاتم النبیین صلی الله علیه
وعلی آله وصحابه وسلم مشرف شد و آنحضرت شمشیری بوی مرحمت فرمود و بار دیگر در خواب دید که آنحضرت
صلی الله علیه وسلم تیغ را از وی گرفته به سیف الدین قلاون داد و بندقدار و سیف الدین ببرکت توجه آنحضرت بر لشکر مغول
ظفر یافتند که فتح و ظفر بر سپاه مغول دران زمان از بسکه ایشان قوت بسیار گرفته بودند محال می نمود چون مجد الملک
یزدی طمع بادشاه را از شمس الدین محمد صاحب دیوان مکدر گردانیده بود و مباحثه بسیار در میان هر دو فاضل نامدار واقع
شدند و مجد الملک اقتداری بسیار یافت و متعلقان و منتسبان صاحب دیوان را از دست تعدی او نوبت بجان رسید
و از آنجا متوجه همدان شد روزی بر صندلی نشسته بود که کلاغی آمده بانگ کردن گرفت فرمود تا او را برانند چون کلاغ
پرواز کرد غشی بر بادشاه طاری شده وفات یافت و نیز نویسند که شبی در مرغزار اوجان در حوالی تبریز نشسته بود که
ناگاه وحشتی در وظاهر شد و گفت که مرغی عظیم قصد من دارد تیر و کمان بمن دهید چون تیر و کمان بدست گرفت فی الحال
بیفتاد و جان داد بهر حال این واقعه در عشرین ذالحجه سنه ثمانین و ستمایه واقع شد و چند روز برسم مغول بسوگواری
بودند ؎ نهادند زیرا اندرش تخت زر + بدیبای زربفت زرین کمر + تن شاه وارش بیاراستند + گل و
مشک و کافور بخواستند + بکندند موی و بخودند روی + زبان شاه گوی و روان شاه جوی + سر سرکشان
گشت پر دود و خاک + همه دیده پرخون همه جامه چاک + تاریخ وفات او چنین گفته اند ؎ چو بست و روز
بر آمد زماه ذالحجه + ز دور چرخ که بر کس نمیکند ابقا + چهارشنبه و هنگام صبح در همدان + بسال ششصد و هشتاد
در گذشت ابقا + سلطنت او هفده سال بود و او بادشاهی دادگر بود و خلفی نامور و خواجه نصیر الدین طوسی را بسیار
عزیز و مکرم داشتی و وزارت بخواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان داده بود و همواره باصلاح و صوابدید عقلا و حکما

کارکردی واباقاخان را پسران سعد بود و از ان میان تکودار و ارغون و گیخاتو و بایدو و الافرنگ و هلاجو و ارغون مشهور اند و نوشته اند که اباقاخان با حضرت شیخ سعدی شیرازی و حضرت مولانا جلال الدین رومی رحمهم الله علیهم اجمعین اعتقاد بسیار داشت و این دو بزرگوار از همعصران او بودند و اباقاخان بشرف ملازمت این حضرات مشرف شده بود و چون آن حضرات هم عصر اباقاخان بودند و ملاقات اباقا و معتقدی بایشان بصحت پیوست مناسب نمود که جمله از احوال این دو بزرگوار نامدار تیمناً و تبرکاً درین اوراق درج نمایم حضرت مولانا جلال الدین رومی ابن بهاؤ الدین محمد سلطان العلما بود و نسب آنجناب بحضرت امیر المومنین ابوبکر صدیق اکبر رضی الله عنه میرسد و وطن آنجناب خداوندگار بلخ بود و حضرت مولانا بهاؤ الدین مرید پدر خود حسین بود و سلسله آن جناب به حضرت شیخ احمد غزالی میرسد و نیز مولانا بخدمت شیخ الشیوخ حضرت نجم الدین کبری رحمته الله علیه رسیده گویند که شبی سی صد مفتی از مشاهیر بلخ حضرت رسالت پناه را در خواب دیدند که بمولانا بهاؤ الدین بلطف بسیار فرموده خطاب سلطان العلما دادند و چون همه ایشان به تهنیت رفتند مولانا ایشان را گفت که تا حضرت رسالت پناه شما را از صدق درویشان خبر نداد شما از سر انکار رنجانیدید الغرض لعضی علمای حاسد سلطان محمد خوارزم شاه را که بادشاهی عالیشان بود از جانب مولانا اندیشناک کردند و سلطان کلید خزاین پیش آن جناب فرستاد که یا این مرتبه شاهی قبول کنند و رنه از دیار ما بیرون روند مولانا بغضب آمده فرمود که تا سلطان محمد پادشاه باشد در بلخ نیایید با مریدان و اولاد خود به حج رفت و عزم دیار شام فرموده و بموجب حکم سید برهان الدین مرشد خود مولانا معه مولانا جلال الدین و مریدان در روم رفت و دران ایام سلطان علاؤ الدین سلجوقی پادشاه روم بود و مرید مولانا شده مولانا بهاء الدین در روم انتقال کرد و مولانا جلال الدین بر مسند ارشاد پدر تمکن شده بسیاری از عرفا و اولیا الله را در یافته کسب معارف و حقائق فرمود و آخر بخدمت حضرت شمس العارفین شمس الدین تبریزی رحمته الله علیه رسید و حضرت شمس الدین از نژاد کیا بزرگ امید بود ترک مذهب اسمعیلی کرده مرید حضرت کمال الدین جندی رحمته الله علیه گردید و بفرمان مرشد خود برای ترتیب و ملاقات مولانا به روم رفت و در قونیه رسیده و مولانا جلال الدین را دید و دریافت که مرشد فرموده است که در انجا سوخته ایست ترا میباید رفت که او را اشتعل سازی و آن سوخته همین است و بملاقات مولانا رفته با مولانا چند سوال و جواب کرده مولانا بکنار حوضی نشسته بود و کتابی چند در پیش داشت شمس الدین پرسید که این چه کتابهاست مولانا گفت که این را قیل و قال گویند ترا با آن چه کار شمس الدین فی الحال کتابها را در آب انداخت مولانا تاسف فرمود که ای درویش درین کتب بعضی رساله بودند که دیگر یافته نشوند شمس الدین دست دراز فرمود یگان یگان کتاب ها از آب بر آورد که آب در وی هیچ اثری نکرده بود مولانا پرسید که این چه سر بود که ظاهر شد شمس الدین فرمود که این از ذوق و حال است ترا ازین چه خبر و مولانا متاثر شده دست ارادت بوی داد و بر معراج ولایت و معرفت رسید چون مردم ظاهر بین شورشی کردند که درویشی آمده پیشوای مسلمانان را گمراه کرد حضرت شمس الدین به تبریز

رفت و مولانا بعد چند مدت به تبریز رفته آن جناب را باز آورد و بار دگر به شام رفت و مولانا پسر خود بهاؤالدین را فرستاده
طلبید و شبی که مولانا با حضرت شمس الدین صحبت داشت کسی از بیرون آواز داد و به شمس الدین اشارت کرد
مولانا پرسید که کیست آن جناب فرمود که به قتلم میخوانند و بیرون رفت و مولانا آوازی شنید و بیرون دوید قطرهٔ
چند از خون دید و از حضرت شمس الدین نشانی نیافت و بعضی می نویسند که بعالم واقعه بحضرت مولانا فرمود که مرا
کشته بچاهی انداخته اند و مولانا جسد مبارک او را برآورده مدفون نمود می نویسند که باعث شهادت آن جناب
علاؤالدین محمد پسر مولانا بود که بامراض مزمن مبتلا شده درگذشت بهرکیف حضرت شمس الدین از کبار اولیا بود حضرت مولانا
هم از اعاظم اصفیا و مثنوی در حقائق و معارف تصنیف فرمود که لاجواب است و هیچ کتابی در تصوف و حقائق مثل آن
گفته نشده در چهار دانگ عالم مشهور است و صوفیان عظام و صاحبدلان نیکنام از فوائد و فیض ها می ربایند و در تعریف او
گفته و در حقیقت سفته است ؎ مثنوی مولوی معنوی + هست قرآن در زبان پهلوی + و دیوان
اشعار مولانا سی هزار بیت است و مولانا بعد از شهادت مرشد خود بسیار اندوهگین و حزین می بود و بصحبت حسام الدین
چلپی مشغول بوده بدرخواست او مثنوی را بنظم آورده و مولانا در سنه اثنی و سبعین و ستمایه هجری انتقال فرمود چند شعر از
مثنوی نوشته میشوند اگرچه تمامی کتاب لاجواب است اما درین مقام چند بیت تیمناً و تبرکاً نوشته میشوند ؎

بشنو از نی چون حکایت میکند + وز جدائی ها شکایت میکند + کز نیستان تا مرا ببریده اند +
از نفیرم مرد و زن نالیده اند + سینه خواهم شرحه شرحه از فراق + تا بگویم شرح درد اشتیاق +
هر کسی کو دور ماند از اصل خویش + باز جوید روزگار وصل خویش + من بهر جمعیتی نالان شدم +
جفت بدحالان و خوشحالان شدم + هر کسی از ظن خود شد یار من + وز درون من نجست اسرار من +
سر من از ناله من دور نیست + لیک چشم و گوش را آن نور نیست + تن ز جان و جان ز تن مستور نیست +
لیک کس را دید جان دستور نیست + آتش است این بانگ نای و نیست باد + هر که این آتش ندارد نیست باد +
آتش عشق است کاندر نی فتاد + جوشش عشق است کاندر می فتاد + نی حریف هر که از یاری برید +
پرده هایش پرده های ما درید + همچو نی زهری و تریاقی که دید + همچو نی دمساز و مشتاقی که دید +
نی حدیث راه پرخون میکند + قصه های عشق مجنون میکند + دو دهان داریم گویا همچو نی +
یک دهان پنهانست در لبهای وی + یک دهان نالان شده سوی شما + های و هوئی در فگنده در سما +
لیک داند هر که او را منظر است + کاین فغان این سری هم زان سر است + دمدمهٔ این نای از دمهای اوست +
های و هوی روح از هیهای اوست + محرم این هوش جز بیهوش نیست + مر زبان را مشتری چون گوش نیست +
گر نبودی نالهٔ نی را ثمر + نی جهان را پر نکردی از شکر + در غم ما روزها بیگاه شد +

روزها با سوزها همراه شد + روزها گر رفت گو رو باک نیست + تو بمان اے آنکه چون تو پاک نیست +
هر که جز ماهی ز آبش سیر شد + هر که بے روزیست روزش دیر شد + در نیابد حال پخته هیچ خام +
پس سخن کوتاه باید والسلام + باده در جوشش گدائے جوش ماست + چرخ در گردش اسیر هوش ماست +
باده از ما مست شد نے ما ازو + قالب از ما هست شد نے ما ازو + بر سماع راست هر تن چیز نیست +
طعمهٔ هر مرغکی انجیر نیست + بند بگسل باش آزاد اے پسر + چند باشی بند سیم و بند زر +
گر بریزی بحر را در کوزهٔ + چند گنجد قسمت یک روزهٔ + کاسهٔ چشم حریصان پر نشد +
تا صدف قانع نشد پر در نشد + هر کرا جامه ز عشقی چاک شد + او ز حرص و عیب کلی پاک شد +
شاد باش اے عشق خوش سودائے ما + اے طبیب جمله علتهائے ما + اے دوائے نخوت و ناموس ما +
وے تو افلاطون و جالینوس ما + جسم خاک از عشق بر افلاک شد + کوه در رقص آمد و چالاک شد +
عشق جان طور آمد عاشقا + طور مست و خر موسیٰ صعقا + سر پنهانست اندر زیر و بم +
فاش اگر گویم جهان بر هم زنم + با لب دمساز خود گر جفتمے + همچو نے من گفتنیها گفتمے +
هر که او از همزبانی شد جدا + بینوا شد گرچه دارد صد نوا + چونکه گل رفت و گلستان در گذشت +
نشنوی زان پس ز بلبل سرگذشت + چونکه گل رفت و گلستان شد خراب + بوئے گل را از که جوئیم از گلاب +
جمله معشوق است و عاشق پردهٔ + زنده معشوق است و عاشق مردهٔ + چون نباشد عشق را پروائے او +
او چو مرغے ماند بے پروائے او + پر و بال ما کمند عشق اوست + مو کشانش مے کشد تا کوئے دوست +
من چه گویم هوش دارم پیش و پس + چون نباشد نور یارم پیش و پس + نور او در یمن و یسر و تحت و فوق +
بر سر و بر گردنم مانند طوق + عشق خواهد کاین سخن بیرون بود + آئینه ات غماز نبود چون بود +
آئینه ات دانی چرا غماز نیست + زانکه زنگار از رخش ممتاز نیست + آئینه کز زنگ و آلائش جداست +
پر شعاع نور خورشید خداست + رو تو زنگار از رخ او پاک کن + بعد ازان آن نور را ادراک کن +
این حقیقت را شنو از گوش دل + تا برون آئی بکلے ز آب و گل + فهم اگر دارید جان را ره دهید +
بعد ازان از شوق پا در ره نهید +

ولہ

خود عزیزے در جهان چون شمس نیست + شمس جان باقیست او را امس نیست + شمس در خارج اگرچه هست فرد +
مثل او هم مے توان تصویر کرد + در تصور ذات او را گنج کو + تا در آید در تصور مثل او +
من چه گویم یک رگم هشیار نیست + شرح آن یارے که او را یار نیست + شمس جان کز خارج آمد در اثیر +
نبودش در ذهن و در خارج نظیر + مے رمند ارواح هر شب از قفص + فارغان نے حاکم و محکوم کس +

رفته در صحرای بیچون جان فشان + روح شان آسوده و ابدان شان + جان همه روز از لگدکوب خیال +
از زیان و سود و از خوف زوال + نی صفا می‌ماندش نی لطف و فر + نی بسوی آسمان راه سفر +
جان های بسته اندر آب و گل + چون رهند از آب و گلها شاد دل + روح صافی بسته ابدان شده +
آب صافی در گلی پنهان شده + مرغ کو اندر قفس زندانی است + می نجوید رستن از نادانی است +
روح هایی کز قفس ها رسته اند + انبیا شان رهبر و شایسته اند + این بزرگان این نگفتند از گزاف +
چشم پاکان روشن افتاده است و صاف + گفتن شان و نفس شان نقش شان + جمله روح مطلق است و نی نشان +
زیر و بالا پیش و پس وصف تن است + بی جهت ها وصف جان روشن است + قفل روح از شر شیطان باز کن +
بعد از آنش با ملک انباز کن + تا تو تاریک و ملول و تیره + زانکه با دیو لعین همشیره +
روح را تو چید الله چون سر است + غیر ما هر دست و پای دیگر است + بحر علمی در نمی پنهان شده +
در سه گز تن عالمی پنهان شده + جان بی کیفی شده محبوس کیف + آفتاب و عقد و حبس این است حیف +
خود جهان جان سراسر آگهی است + هر که بی جان است از دانش تهی است + جان اول مظهر درگاه شد +
جان جان خود مظهر الله شد +

و له

هر کرا هست از هوسها جان پاک + زود بیند حضرت و ایوان پاک + چون محمد پاک شد از نار و دود +
هر کجا رو کرد وجه الله بود + چون رفیقی وسوسه بدخواه را + کی ببینی ثم وجه الله را +
هر کرا باشد ز سینه فتح باب + او ز هر ذره ببیند آفتاب + حق پدید است از میان دیگران +
همچو ماه اندر میان اختران + دو سر انگشت بر دو چشم نه + هیچ بینی از جهان انصاف ده +
ور نه بینی این جهان معدوم نیست + عیب جز انگشت نفس شوم نیست + تو ز چشم انگشت را بردار هین +
وانگهانی هر چه میخواهی ببین + نوح را گفتند امت کو ثواب + گفت او زان سوی و استغشوا ثیاب +
رو و سر در جامها پیچیده اند + لاجرم با دیده و نادیده اند + آدمی دید است باقی پوست است +
دیده آن است آنکه دید دوست است + چونکه دید دوست نبود کور به + دوست کو باقی نباشد کور به +

و له

این زبان چون سنگ و چون آهن وش است + وانچه بجهد از زبان چون آتش است + سنگ و آهن را مزن بر هم گزاف +
گه ز روی نقل و گه از روی لاف + زانکه تاریک است هر سو پنبه زار + در میان پنبه چون باشد شرار +
ظالم آن قومی که چشمان دوختند + وز سخن ها عالمی را سوختند + عالمی را یک سخن ویران کند +
روبهان مرده را شیران کند + جان ها در اصل خود عیسی دمند + یکزمان زخمند و دیگر مرهمند +

گر حجاب از جانها برخاستی + گفت هر جانی مسیح آساستی + حضرت شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی رحمة الله علیه
افصح المتکلمین و املح المتأخرین است در حق او گویند ـ در شعر سه کس پیمبرانند + هر چند که لا نبی بعدی +
ابیات و قصیده و غزل را + فردوسی و انوری و سعدی + از کمالات صوری و معنوی او هر چند که نوشته شوند
از هزار یکی و از بسیار اندکی هم گفتن نتوانم و حضرت شیخ را یکصد و دو سال عمر بوده و بعد از ده سالگی تحصیل علوم فرموده
و تا سی سال در بلاد مختلفه به تحصیل علم پرداخت و سی سال دیگر مشغول سیاحت بود و سی سال دیگر در خارج شیراز در
بقعهٔ بعبادت و ریاضت گذرانید و مریدان که طعام برای حضرت شیخ می آوردند بعد از صرف بقیه را در سفره نهاده
از زنبیل می آویختند که خارکشان شیراز در وقت عبور از انجا آن را می گرفتند روزی یکی بجهت امتحان بصورت
خارکشی خود را به سفره رسانیده چون دست بلند کرد دستش در هوا خشک شد فریاد بر آورد که ای شیخ بفریادم رس
حضرت شیخ فرمود که اگر از خارکشانی آبلهٔ پا و زحمت دست کو و اگر از قانعان طریقتی ـ بازوی قوی و دل سخت کجا که
بی زخمی و المی به ناله در آمدی و دعا فرمود تا آن شخص صحت یافت یکی از صاحبدلان در خواب دید که جوشی و خروشی
در عرش مجید در میان روحانیان افتاده است و کروبیان شعری از شیخ زمزمه میکنند که این بیت سعدی به تسبیح
و تهلیل یکساله ملائکه برابر است چون بیدار شد و بخدمت شیخ رسید دید که شیخ با این شعر مترنم است و وجدی و حالی دارد
و هو هذا ـ برگ درختان سبز در نظر هوشیار + هر ورقی دفتریست معرفت کردگار + و حضرت شیخ مرید
حضرت خواجه شهاب الدین سهروردی علیه الرحمة بوده با وجود علم و فضل و لطائف و ظرائف از علم تصوف و دولت فقر
هم درجهٔ ارجمند و بهرهٔ بلند داشت و زبان بمدح ابوبکر بن سعد زنگی حکمران فارس کشاده و معاصر اباقان نو جنگیزی است و
تصنیفات او مثل گلستان و بوستان و کلیات وغیره در هر جای مشهور و در اینجا چند شعر از آن جناب نوشته می
شوند ـ بس بگردید و بگردد روزگار + دل بدنیا در نبندد هوشیار + ای که وقتی نطفه بودی در رحم +
سالِ دیگر طفل بودی شیرخوار + مدتی بالا گرفتی تا بلوغ + سروی بالائی شدی سیمین عذار + همچنین
تا مرد نام آور شدی + فارس میدان و مرد کارزار + آنچه دیدی بر قرار خود نماند + وانچه بینی هم نماند برقرار +
دیر و زود این شخص و شکل نازنین + خاک خواهد گشتن و خاکش غبار + گل بخواهد چید بیشک باغبان + ور نه چیند
خود فرو ریزد ز بار + این همه هیچ است چون می بگذرد + تخت و بخت و امر و نهی و گیر و دار + و له ـ
اگر تو فارغی از حال دوستان یارا + فراغت از تو میسر نمی شود ما را + تو آن درخت گلی کاعتدال قامت تو +
شکست رونق سرو بلند بالا را + و له ـ پیش ما رسم شکستن نبود عهد وفا را + الله الله تو فراموش
مکن صحبت ما را + و له ـ مشتاقی و صبوری از حد گذشت یارا + گر تو شکیب داری طاقت نماند ما را +
یارب تو آشنا را مهلت ده و سلامت + چندانکه باز بیند دیدار آشنا را + وقعی ملک پادشه را در چشم خوبرویان +

قدر لیست اے برادر نشنے زهد پارسا را + سخن خویش به بیگانه نمی یارم گفت + گله دوست بدشمن نه طریق ادب است +
خبر ما برسانید بمرغان چمن + که هم آواز شما در قفسی افتاد است + اگه گفتی هیچ مشکل چون فراق یار نیست +
گر امید وصل باشد همچنان دشوار نیست + برق یمانی بجست باد بهاری کجاست + طاقت مجنون نماند خیمه لیلی
کجاست + خوبرویان جفا پیشه وفا نیز کنند + صید را پای ببندند و رها نیز کنند + بگذار تا بگریم چون ابر در
بهاران + کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران + سعدی بروزگاران مهری نشسته در دل + بیرون نمی
توان کرد الا بروزگاران + جان من جان من فدای تو باد + هیچت از دوستان نیاید یاد + همه از دست غیر
ناله کنند + سعدی از دست خویشتن فریاد + وله ؎ فضل خدای را که تواند شمار کرد + یا کیست آنکه شکر
یکی از هزار کرد + آن صانع لطیف که بر فرش کائنات + چندین هزار صورت الوان نگار کرد + بحر آفرید و بر و درختان
و آدمی + خورشید و ماه و انجم و لیل و نهار کرد + آثار رحمتی که جهان سر بسر گرفت + و احمال منتی که فلک زیر بار کرد +
شکر کدام فضل بجای آورد کسی + حیران بماند هر که درین افتکار کرد + بخشنده که سابقه فضل و رحمتش + ما را بحسن خاتمت
امیدوار کرد + پرهیزگار باش که دادار آسمان + فردوس جای مردم پرهیزگار کرد + ۱ بر ده رنج گنج میسر نمی شود +
مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد + دنیا که جسر آخرتش خواند مصطفی + جای نشست نیست بباید گذار کرد + لعد از
خدای هر چه پرستی تو هیچ نیست + بیچاره آنکه بر همه هیچ اختیار کرد + وله ؎ دیده را فائده این است که
دلبر بیند + ور نه بیند چه بود فائده بینائی را + قادری بر هر چه میخواهی بجز آزار من + زانکه گر شمشیر بر فرقم زنی آزار
نیست + مردمان گویند سعدی خیمه در گلزار زن + من گلی را دوست میدارم که در گلزار نیست + ز ضعف قوت
آهم نماند و ترسم خلق + گمان برند که سعدی ز دوست خورسند است + ای قافله سالار چنین تند چه رانی + آهسته
که در کوه دگر باز بپسانند + مرغان قفس را املی باشد و ذوقی + کان مرغ نداند که گرفتار نباشد + دلی از سنگ
بباید بسر راه وداع + که تحمل کند آن لحظه که محمل برود + ؎ بسیار سالها بسر خاک ما رود + کاین آب چشمه آید و باد
صبا رود + این پنجروزه مهلت ایام آدمی + بر خاک دیگران به تکبر چرا رود + ای دوست بر جنازه دشمن چو بگذری +
شادی مکن که بر تو همین ماجرا رود + ؎ مرا پیر دانای مرشد شهاب + دو اندرز فرمود بر روی آب +
یکی آنکه بر خویش خودبین مباش + دوم آنکه بر غیر بدبین مباش + نه هر آدمی زاده از دد به است + که دد ز آدمی
زاده بد به است + وبال است دادن برنجور قند + که داروی تلخش بود سودمند + نه هر کس سزاوار باشد بمال +
یکی مال یابد دگر گوشمال + شنیدم که جمشید فرخ سرشت + بسر چشمه بر بسنگی نوشت + برین چشمه چون ما بسی دم
زدند + برفتند چون چشم بر هم زدند + شنیدم که در روزگار قدیم + شدی سنگ در دست ابدال سیم + مپندار
کین قول معقول نیست + چو راضی شدی سیم و سنگت یکیست +

خواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان وزیرے صاحب شکوه بود و همگی اهل تواریخ او را بصفت کمال و رعایت اهل دانش
و حال ستوده اند و سے ناظم دولت اباقاخان بود بدر الدین جاجرمی این رباعی نوشته بوے فرستاد ؎ دنیا چو محیط است
و کف خواجه نقط + پیوسته بگرد نقطه میگردد خط + پرورده او که ومه و دون و وسط + دولت ندهد صدر کس را بغلط +
و صاحب دیوان این رباعی در جواب او نوشته فرستاد ؎ سبعد بره سفید چون بیضه بط + کو را ز سیاهی نبود هیچ
نقط + از گله خاص نه از جائے غلط + چوپان بدهد بدست دارنده خط + و چون خواجه را با مجد الملک نااتفاقی شد
مجد الملک این رباعی را بخواجه فرستاد ؎ در بحر غم تو غوطه خواهم خوردن + یا غرقه شدن یا گهرے آوردن +
خصمے تو بس تو سیت خواهم کردن + یا سرخ کنم روے بدان یا گردن + خواجه در جواب او نوشت ؎ بر غور بشاه
چون نباید بردن + بس غصه روزگار باید خوردن + این کار که پائے در میانش داری + هم سرخ کنی روے بدان
هم گردن + و آخر در عهد ارغون خان خواجه بر مجد الملک ظفر یافته و او بحکم خان کشته شد. بدر الدین جاجرمی از شعرائے
آن دیار است و مداح شمس الدین صاحب دیوان وزیر اباقاخان و پسر او بهاؤ الدین است قصیده بے نقط در مدح
بهاؤ الدین بسیار خوب گفته چند شعر نوشته میشوند ؎ که کرد کار کرم مرد وار در عالم + که کرد اساس مکارم
ممهد و محکم + عماد عالم عادل سواد ساعد ملک + اساس طارم اسلام و سرور عالم + مدارک علو و عطارد علوم
و مهر عطا + سماک رمح و اسد حمله و هلال علم + کلام او همه سحر حلال در همه حال + مراد او همه اعطائے مال در هر دم +
رسوم معرکه او کرده حکم عالم رد + هموم حمله او کرده کار اعدا کم + و له ؎ با عقیق لب او لعل بدخشان کم گیر +
با گل عارض او لاله نعمان کم گیر + با وجود لب لعل و خط مشک افشانش + یاد ظلمت مکن و چشمه حیوان کم گیر +
شب تاریکت اگر وصل میسر گردد + با رخش چشمه خورشید درخشان کم گیر + خواجه بهاؤ الدین پسر خواجه شمس الدین
صاحب دیوان بود در عهد اباقاخان حاکم صفهان بود و بسیار سیاست داشت هرگاه اکابر اصفهان را طلب بدے
مراسم وصیت بجا آورده با کفن میرفتند یک نوبت پسر صغیر او دست بر ریش او زد سوگند خورد که او را بیاویزد و آن
طفل را در ایوان در فوطه کرده آویختند و اهل صفهان او را دعائے بد کردند و او جوانمرگ شد و خواجه شمس الدین
در مرثیه او گوید ؎ در ماتم تو چرخ برآمد بخروش + من در غم تو چگونه باشم خاموش + در دور تو نبود بستدی جام پدر +
ایجان پدر جام پدر کردی نوش + شمس الدین صاحب دیوان بسیار صاحب کمال و مربی ارباب حال بود و از شعرائے
زمان اباقاخان دیگر بسیار گذشته اند مثل سید ذو الفقار شروانی وغیره اما ایشان نزد سلاطین دیگر معزز و مکرم بوده اند

ذکر سلطنت تکودار اغلن سلطان احمد خان ابن هلاکو خان لو نجری قبات

تکودار اغلن از پسران هلاکو خان است چون
اباقاخان وفات یافت بعد از آن آقا و اینی تکودار اغول ابن هلاکو خان را بر تخت سلطنت نشاندند چون شاه مذکور متقلد

دین بضیائے اسلام بود موسوم بہ سلطان احمد خان گردید و ایلچیان برائے استحضار جمیع شہزادگان و امرائے الوس ہلاکو خان
فرستاد تا در بہار قریلتائے منعقد گردد و قوریلتائے بزرگ انعقاد یافتہ در ستیز دہم ربیع الاول سنہ احدی و ثمانین
وستمایہ بر تخت نشست و فرمود تا جملہ نقد و جنس کہ در خزانہ بود آوردہ بر امرا و شاہزادگان وغیرہ قسمت کردند و
مجد الملک بہ ارغون خان گفت کہ پدرت را صاحبدیوان زہر دادہ و بادشاہ باستماع این حکایت بغضب آمدہ
مجد الملک مقید شد و از میان اسباب او پارچہ از پوست شیر یافتند کہ از زعفران و شنجرف سطرے چند نوشتہ
بودند چون مغولان از سحر بسیار مے ترسند و ازین رو بغضب آمدند و خواستند کہ بآب شستہ بخورد مجد الملک دہند و
او منکر شد و چون عطاء الملک و صاحب دیوان وغیرہ را تکلیف بسیار دادہ بود بادشاہ او را بایشان سپرد و مجد الملک
کشتہ شد و سلطان از شرب خمر پرہیز کردہ تولیت اوقاف ممالک را بہ شیخ کمال الدین عبد الرحمن الرافعی دادہ و وظائف
اطبا و منجمان یہود و نصاری موقوف داشت و بادشاہ بصلاح وزیر و شیخ با سلاطین مصر و شام ابواب صداقت و مودت
مفتوح داشتن خواستہ وکلاء خود فرستاد و سلطان سیف الدین مصری تعظیم ایشان نمودہ مرخص نمود اما امرا و شاہزادگان
مغول از بے قدری خویش و محبت با اہل اسلام پیچ و تاب خوردند کہ سلطان مسلمانان را بر مغولان بیشی میداد و
این معنے موجب شکستہ دلی ایشان گردید و ارغون با دیگر امرائے یاغی بہ خفیہ سازش کردہ و طغاچار نویان را
کوس و علم دادہ و لشکرے از قوم قراؤناس کہ در میان مغولان بمزید بیباکی و تہور مشہور اند ترتیب دادہ بوے
سپرد و بادشاہ از و شنتبہ شدہ وے را امتحاناً طلبید و الیناق را فرستاد و شاہزادہ بلطف و مدارا او را بجانب خود کشید و
و بادشاہ وے را رخصت دادہ باز بسوئے خود آورد و ارغون ایلچی فرستادہ نوشت کہ صاحبدیوان وقت کشتہ شدن مجد الملک
محلکا دادہ بود کہ جملہ اموال من تعلق بہ بادشاہ دارد اکنون وے را فرمان شود تا دینجا حاضر شدہ از ان سخن پرسیدہ شود کہ
سالہائے دراز وزارت پدر ما کردہ از دخل و خرج حسابے ندادہ و نیز مشہور کہ صاحب دیوان بوجہ بدگمانی برادر ما اباقا خان
را زہر دادہ در گذرانید بہر کیف سلطان او را نہ فرستادہ و ارغون در سنہ اثنین و ثمانین و ستمایہ عازم بلاد شرقی شدہ
بتدبیر حرب و نبرد افتاد و سلطان احمد قنغقور بای را بملک روم فرستادہ بود و آمد و رفت مردم او با ارغون واضح شد
وے را گرفتہ بعد ثبوت گناہ بقتل رسانید و آمد و شد ایلچیان ارغون بسیار شدہ و اکثر امرائے سلطانی کہ از و رنجیدہ بودند
بارغون پیوستند و سلطان الیناق نویان را با ہشتاد ہزار مرد بر ارغون خان تعیین فرمود و الیناق در ری رسیدہ
و ارغون نیز بر وے پیشباز کردہ مصاف داد و از ہر دو جانب حملہائے مردانہ واقع شدہ و ارغون چون شیر غضبناک ہر
طرف میتاخت و مبارز مے انداخت و ارغون دران دار و گیر از قلب جدا شدہ مجال مقاومت نیافتہ عنان بر تافت
و سوے یورت قراؤناس گرم رفتار گردید و جائے مجال توقف نیافتہ بہ قلعہ کلات پناہ برد و الیناق در عقب او رسیدہ
چون شنید کہ تکزہی گورکان و ہندوی تیکچی بقصد بلقان خاتون زوجہ او دارند بر فور از قلعہ برآمدہ متوجہ صحرا

شده والیناق بدو رسیده وبرا بدست آورده بسرعت تمام پیش سلطان رسانید وبیاسائی مغول از جانب چپ بدربار
آورده در بارگاه در زیر آفتاب بازداشتند چون پیش بردند در کنار گرفته هر دو بادشاه گریه ها سر کردند و نوید داد
که بدستور معهود حکومت خراسان باو مفوض خواهد شد و فرمود تا بوقا و نویین با چهار هزار مرد وبرا محافظت دارد و
بادشاه بهوائی وصال قودی خاتون محبوبه خود روانه شده الیناق را گفت تا بعد یکهفته ارغون را بیاسا رساند و
تغافل عظیم درین باب روا داشت وبوقا با امرای مغول شورت نمود که سلطان یوسون ویاسای مغولان را ابدلکرده
و در انهدام بنیاد حیات اروغ چنگیزی حریص گشته مسلمانان را بر ما پیشی داده بتعلیم وزیر مغولان را استاصل خواهد
گردانید و خواست که شاهزاده هلاجو را بر سریر نشانید و امرا قبول نموده وبوقا ارغون را خلاصی داد و بر سر الیناق رفته
در حالت خواب و مستی او را قتل نمودند و اکثر امرای سلطان بقتل رسیده و سلطان چند فرسنگ از اسفرائن پیشتر رفته
بود که این خبر بدو رسید و بجانب اردوی قوتی مادر خود متوجه شد و امرا و عظما در هر منزل از و تخلف نمودند چون در منزل
قوتی خاتون رسید و قرابائی و سنگو نویان از حالت گذشته و برگشتن سلطان استفسار نمودند و بادشاه برخلاف واقعه
جهت استمالت لشکر گفته شخصی ماجراته بر کرده وامرا باقتضای زمانه راه خروج بر او بستند و درین اثنا لشکر قرآوناس
بفرمان ارغون خان رسیدند و قتل و غارت کردن گرفتند تا حدیکه پیرایه از گوش قوتی بیرون کردند و یاسای مغول
آن است که در حالت جنگ و جدل باهمدیگر خواتین را از مطالبه و معارضه نرنجانند و کاری باایشان ندارند اما مردم
قرآوناس در قتل و غارت و سفک دماء خناسی هستند بصورت ناس و اردوی بادشاه را بخوبی غارت نمودند و ارغون
خان در راه بود که سنگو و امرا قرآوناس سلطان را گرفته وبسته بحضور او پیش نمودند و آیین مغول چنان بود که
چون دشمن مغلوب میدیدند دست وپای می افشاندند و لفظ مرلو بر زبان میراندند چون سلطان نظر بند شد ارغون لغایت
مسرور شده همانجا کاسه داشتند و انقلاب گردون ناصواب ظاهر شد که اسیری که پیش ازین در اندک عرصه از زیست خود
ناامید بود بر سریر شهنشهی اجلاس یافت و سلطانیکه از مهابت او شیر و ببر طریق صداقت سلوک میداشتند مقید گشته دست
از جان شست ع همین است رسم سپنجی سرای + یکی را برد دیگر آرد بجای + و ارغون که بتجربه تغافل و تساهل سلطان
در بابه افنای خویش مشاهده نموده بود بی تامل وبرا به پسران قنقور بای سپرده تا شهیدش ساختند و این واقعه در
سنه ثلث و ثمانین و ستمایه واقع شده ع سپهر عدل نکو و از مشتری دیدار + که بود سرور خاقان خطه ایران +
ز دست بد فلک پشت او شکست ولی + نمود سال شکستن ظهور از لب جان + ایضا تاریخ شهادت او ع
تاریخ چون شش صد و هشتاد و سه رسید + تا تیر حادثات فلک بردوام کرد + ارغون بملک گیری چون تیغ برکشید +
احمد برفت و تیغ شهی در نیام کرد + حکومت او سه سال بود +

ذکر سلطنت ارغون خان ابن اباقاخان ابن هلاکوخان بوزنجری قبیات | چون احمد خان

پدرود این جهان نمود در هفتم جمادی الاخر سنه ثلث وستمایه باتفاق امرا وشاهزادگان وخواتین که موجود بودند پای سریر
خالی نهاده ومدتی در جشن ونشاط گذرانیده وبعد از ان متوجه نظم ونسق سلطنت شده وزارت به امیر بوقا ارزانی
داشت وچون در اول خواسته بودند که هلاجو بادشاه باشد ارغون خان ویرا نامه به نهایت محبت نوشته ودیگر
شاهزادگان رانیز ملتفت داشت وشهزادگان جوابهای گفتند اما باردو نیامدند وارغون ازین ادا بر آشفته باحضار
لشکر جرار فرمان داد وشهزادگان از صولت او ترسیده فرمان پذیر گشتند وارغون نهایت شفقت بجای آورده ۹
بدادار دارنده سوگند خورد + بروز سپید وشب لاجورد + که درباره ایشان بدی نرساند وجوشکاب وبایدو اغول
هردو برادران خود را ایالت بغداد ودیار بکر سپرده وهلاجو وکیخاتو اغلن برادران دگر را بامارت روم تعیین فرمود و
غازان خان پسر خود را به خراسان فرستاد وامیر نوروز بیگ اویرات ابن ارغون آقا برکاب او تعیین رفت واول
خواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان را نوازش فرموده با بوقا شریک نمود چون بوقا باوجود آن خواجه بکمال ترقی اقبال
خود بحال دیده ارغون را بر ابقای او ملامت کرد که متهم بهلاکت پدرست وآخر پادشاه فرمود تا آن وزیر بی تدبیر را
شهید ساختند وسعد الدوله یهودی که از مدتی بملازمت خان بود دخلی در مزاج پادشاه پیدا کرده وسعایت بوقا وبرادرش
آروق اختیار نموده ودر بغداد رفته اموالی از محاسبات بوقا وکهن جمع آورده شاه فرمان داد تا اردوقیا وجوشی
وطغاجار بعین او باشند واختیار تمام ملک ومال سعد الدوله دار دوا وجمیع ممالک را به برادران وخویشان خویش مقرر
کرد وبه گفته او ارغون با اهل اسلام دل دگرگون کرده فرمود تا مسلمانان را در امور ملک ومال دخل ندهند وعازم شد
تا کعبه معظمه ومدینه منوره زادهما الله شرفهما را انهدام نماید اما بوجوهات دیگر انفراغ از مکروهات زمانه دست نداد
تا این عزم شوم را بظهور رساند وارغون در سفک دماء مخلوق بتحریص آن مزور حریص گردید وسعد الدوله خاطر نشان
او نمود که نبوت از چنگیز خان بطریق ارث به ارغون رسیده است یهودی مذکور علما وفضلای بسیار از اهل اسلام در هر
شهر بقتل رسانید چون مهم بوقا در اوائل بحدی رسانیده بود که از کنار آب آمویه تا کنار فرات قریب هزار فرسنگ به تحت
حکومت او داده فرمود که تا نه گناه کسی از وی نپرسد وبعد از انکه نه گناه کبیره از و واقع شوند مهم او قابل پرسش باشد
وبغیر از پادشاه کسی را مجال بازخواست نباشد وفرمود تا آل تمغا ویرلیغ را بغیر از کتابت ودستخط او مسموع ندارند چون
تسلط او از حد بیرون شد امرای عظام مثل قبچاق بال وطولدای وسلطان ایداجی وطوغان وجوشی واردوقیا و
طغاجار وغیره بمخاصمت او برخاستند ونیز حرکاتی چند از جانب شاه وامیر بظهور رسید که غبار نقار فیما بین هردو بالا
کشید وبوقا شهزاده جوشکاب را بخانی دعوت کرده جوشکاب این سخن بلقاآن رسانید وبوقا بافشای راز فرار بر قرار
ورزید چون بحکم یرلیغ راه ها سپرده بودند قراولان پیش او آمدند وبوقا که مدتی بر تمامت ملک ومال حکومت کرده مهمات
او در دلها مستقل ومستقر بود بانگ بر ایشان زد که موجب اقامت بر راه چیست وشما کیانید گفتند که ما قراولیم بوقا

بمهابت تمام گفت که چون من از شما خبر ندارم شما چه طور قراول شدید و بچه وجه مرا نشنیدید قراولان از مهابت آن مغل مهیب مجال جواب نداشتند تا به ممانعت چه رسد و نوقا بدر رفت اما جای دیگر گرفتار شده بقتل رسید و خلقی کثیر از کافر و مسلمان بنام منتسبان و ملازمان او در پی او شتافتند ارغون اعتقادی به جوگیان هند و طریقهٔ ایشان پیدا کرده بود جوگی آمده او را گفت که معجونی میسازم که از اثر او عمر دراز شود و ارغون خان در فریب او آمده آن معجون نوقلمون خورده مدتی مداومت نمود مرضی پیدا کرد و در موغان خواجه امین الدین طبیب مداوای او نمود مرض رو بانحطاط آورد جوگی مذکور سه جام شراب بوی داد و مرض بار دگر عود نمود و صدقات و نذور بسیار به مستحقان و غریبان رسانیدند و زر بیشمار بمحتاجان دادند چنانچه سی هزار دینار بحصهٔ غربای تبریز رسیدند و باقی را به همین قیاس باید کرد و شهزادگان سلطان ایداجی را قتل کردند و بعضی بر توقیچاق خاتون بانوی ارغون که در حسن و جمال بی مثل بود تهمت سحر نموده آن بانوی عالیشان و خاطر از را در آب انداختند و امر اصلاح کرده جوشی و اردوقیا را نیز کشتند و سعد الدوله هم بپاداش کردار خود گرفتار آمده بمقر اصلی خود شتافت و خان در روز سوم ربیع الاول سنه تسعین و ستمایه در گذشت ~ شنبه هجرت نبوی ششصد و نود + در پنجم ربیع نخستین نو بهار + تاریخ وفات اوست و شاهزاده غازان خان پسر او بود +

ذکر بعضی از شعرای زمان او

از شعرای زمان ارغون خان یکی پور بهای جامی بود فاضلی متبحر و قابلی مستند بود و آبای او از قضاة ولایت جام بودند و او شاگرد مولانا رکن الدین قبائیست و در روزگار ارغون خان در ملازمت خواجه وجیه الدین زنگی بن طاهر به تبریز رفت قصیده در مدح خواجه گفته و در لغت و اصطلاح مغولی در سفته است چند شعر نوشته میشوند

~ ای کرده روح بالب لعل تو نوکری + محبوب آزبکی و نگار ای خاوری + نوئین نیکوانی و ترغوی لب نترا + از قند صد تغار بریزد بساوری + در برلغ غم ز توس با بهار سخت + خون شد دل چریک و رعایا و لشکری + قامان طرهٔ های تو چون کلک بخشیان + کردند مشق برخ تو خط الیغوری + تمغاجی غم تو ندا ز اشک آل من + تمغای سرخ بر ورق زر جعفری + کردم تکشمشی لبت جان ببوسه + سوز عاشقی نمیکند از راه کافری + تا الشیمشی کنیم بهم در مجادله + زین قصه پیش داور آفاق یکسری + بلدکان الغ تبکچی قاآن اعظم آنکه + دارد ره تبکچی و راه بهادری + ای صاحبی که هست زیر یلیغ حکم تو + ترک و مغول و تازی و رومی و بربری + سقادلان عقل تو در راه مملکت + بستند دست فتنه و جور از تنگری + هر کو هناینتی تو اقرلامشی کند + بر سر کشد ازندق او چرخ چنبری + اختاجی سیاستت از قمچی اجل + در گردن عدوی تو بندد و چنبری + پور بها رعاچی درگاه دولتت + گشتست اشکبار و غم او نمی خوری +

سوغات حضرت تو فرستاد این دعا + یادش مگر بخاطر عاطر در آوری + نوشد مگر ز سرغوت انعام عام تو + ور طرے بخشش تو
ایاق توانگری + باز شمشی کند چو کنی تربیت مرا + در شعر با نظامی و قطران و انوری + هرگز نگفته اند درین اصطلاح شعر +
فردوسی و دقیقی و بندار و عنصری + نشنیده است در عرب و در عجم کسے + زینسان قصیدهٔ ز معزی و بحتری + تا هست
کار ملک بسیاسئے پادشاه + تا هست حکم شرع بدین پیمبری + در حفظ خویش ایزدت امرامشی کند + پاینده باد ذات
تو از فضل بندگری + مولانا اوحدی فاضلے گرانمایه و صاحبدلے بلند پایه بود در زمان ارغون خان دست شوق دامنگیر
او شده بکرمان رفت و دست ارادت به شیخ اوحدی کرمانی داد و باصفهان رفته همانجا درگذشت ازوست ؎
خاکساران جهان را بحقارت منگر + تو چه دانی که درین گرد سوارے باشد + ز حسرت رخت اے آفتاب هر صبح +
ستاره خون شود از چشم آسمان بچکد + ز شرم روے تو در وقت گل چیدن + گل آب گردد و از دست باغبان بچکد +
بر گل از عنبر کمندے بسته + گرد ماه از مشک بندے بسته + میوهٔ وصلت بما کمتر رسد + زانکه بر شاخ بلندی
بسته + و اصل مولانا از مراغه بود - عطاء الملک جوینی برادر خواجه شمس الدین صاحبدیوان است و مجد الملک یزدی در
سعایت خواجه سعی کرده روزے چند صاحب اختیار ملک و مال گردید اما در زمان ارغون خان خواجه شمس الدین صاحبدیوان
که وزیر اباقا خان بود بر او غلبه یافت و مجد الملک بفرمان خان کشته شد و او را هفت پاره کرده از اعضائے او هر پاره را
بسرحدے فرستادند و عطاء الملک درین باب گوید ؎ روزے دو سه سر دفتر تدبیر شدی + جوینده ملک و مال
و توقیر شدی + اعضائے تو هر یکے گرفت اقلیمے + القصه بیک هفته جهانگیر شدی + خواجه رشید الدین محمد صاحب
دیوان وزیرے باهمت و امیرے صاحب دولت بود و در زمان ارغون خان بوزارت سرافراز شده تا زمان سلطان
محمد خدابنده به وزارت سرافراز بود و آخر بفساد خواجه علیشاه معه پسر خود شهید شد و خواجه در زمان سلطان محمود غازان خان
بوزنجری تواریخی مسمی به جامع رشیدی در انتظام انساب و قبائل مغول نوشت و فضلا و علما تاریخ او را پسندیدند
ازوست ؎ پیریم ولی چو بخت دمساز آید + هنگام وصال و طرب و ناز آید + از زلف دراز تو کمندے فگنیم +
بر گردن عمر رفته تا باز آید + خواجه همام الدین تبریزی از شاگردان خواجه نصیر الدین طوسی بود و شاعرے شیرین کلام
و مرتبه و جاه او بمثابه بود که امرا و وزرا خواهشمند صحبت اوے بودند تو مبنی خواجه هارون پسر شمس الدین محمد صاحبدیوان
را بمهمانی بخانه خود برد دران روز چهار صد صحن چینی بدعوت خانه حاضر کرد و غزلے بدیهه گفته خواند و چند شعر ازان نوشته
شوند ؎ خانه امروز بهشت است که رضوان اینجاست + وقت پروردن جان است که جانان اینجاست + شکر از
مصر به تبریز میارید دگر + بحدیث لب شیرین شکرستان اینجاست + مست اگر نقل طلب کرد ببازار مرو + مغز
بادام تر و پسته خندان اینجاست + کلبه تیره ازین رند گدا شاه نشین + شده امروز که با مرتبه سلطان اینجاست +
بعد ازین غم مخور از گردش ایام همام + هرچه آن آرزوے جان بود آن اینجاست + چه غم از محتسب و شحنه و غوغا

کامروز + خواجہ ہارون پسر صاحب دیوان اینجا است + واز شعرائے زمانہ ارغون خان حضرت شیخ سعدی شیرازی بود و مجد الدین ہمگر وامامی ہروی وفرید الدین احول ودیگر علما وشعرائے بسیار بودند اما ہر یکے از ایشان مداح سلاطین دیگر بودہ اند وتعلقے بپادشاہان مغلیہ نداشتند حضرت سعدی وہمگر مداح اتابکان فارس وفرید مداح سلاطین ساعد بودند لہذا بذکر ایشان درین مقام مبادرت نشد اما چند شعر از ایشان نگاشتہ میشوند از مجد الدین ہمگر ؎

در ماتم شمس از افق خون بچکید + مہ روے بکند وزہرہ گیسو ببرید + شب جامہ سیاہ کرد از ماتم صبح + بر رو نفس سرد گریبان بدرید + ولہ ؎ از سادگی وسلیمی ومسکینی + وز سرکشی وتکبر وخود بینی + بر آتش اگر نشانیم بنشینم + بر دیدہ اگر نشانمت ننشینی + وامامی ہروی گوید ؎ ترک من پوشد ز آتش پرنیان بر روے آب + ماہ من بندد ز سنبل سائبان بر آفتاب + اے ز غنچہ نرگست ہم مست مے ہم مست خواب + وے ز لالہ سنبلت ہم پر ز چین ہم پر ز تاب + وفرید احول راست ؎ نماز شام کز امواج این دریاے دولابی + فرو شد زورق زرین بر آمد طشت سیمابی + ز اوج موج این دریا بر آمد صد ہزار انجم + چو بر روئے محیط گل نشنا ور حبیل مرغابی +

ذکر سلطنت کیخاتو خان ابن اباقا خان ابن ہلاکو خان بو زنجری

امرائے سلطنت بعد از ارغون خان ملکزی گورکان را نزد کیخاتو خان بروم

فرستادند و بادشاہان شدہ بخانیت باید واطلس متفق شدند کیخاتو خان را نوشتند کہ ما باید ورا بادشاہی بر داشتہ ایم و شاہزادہ باید کہ در روم توقف کند اما باید و این امر اپسند نکرد و عرائض محبلکائے امرا نزد کیخاتو خان فرستاد و اورا منقاد گردید کیخاتو خان بعزم صادق متوجہ تختگاہ پدر گردید و باید وو دیگر شہزادگان باستقبال او مبادرت کردند و کیخاتو طغاچار و قبچوق بال را سے جوب یاساز د و شہزادہ ایلاج ابن اباقا خان را نامزد بلاد شرقی گردانید و خود متوجہ روم شد و فتنہ ہائے آن دیار را فرو نشانید باز آمد و در جمادی الآخر سنہ احدی وتسعین وستمایہ جشن عظیم نمود مدت یکماہ بہ مجالس عیش ونشاط وفرح وانبساط گذرانید و بخشش ہائے بے اندازہ فرمود و فرمان داد تا آقبوقا امیر الامرا باشد و سنکپور نویان و طغاچار نویان ہا تخت او باشند و خواجہ صدر الدین احمد خالدی را بخطاب صدر جہان و دیوانی مملکت نواخت و توجہ بر استظام مملکت انداخت و در اواخر عہد ارغون واوائل عہد این بادشاہ ممالک دیار بکر و دیار ربیعہ و روم و بغداد و خراسان و آذربائجان و ایران و سیستان و عراق و عجم و مازندران و کرمان وغیرہ دیار در تصرف این دولت بودند بادشاہ از عقلا پرسید کہ ارغون خان چرا عمر و سلطنت اندک یافت گفتند کہ در اعدام بنیاد حیات انسان خصوصاً شہزادگان و امرا سعے بسیار نمود بدین سبب عمر و سلطنت او کم شد این بادشاہ در مدت سلطنت بر قتل ہیچ کسے مبادرت نکرد و کیخاتو خان بصحبت و مصاحبت حسینان گل اندام و بادۂ لعلفام رغبتے تمام داشت و ہموارہ در ینبارہ اہتمامے بغایت

بیغو بود و با وجود دعوی سلطنت ولغا رفته دست بخون اہل خاندان نیالود +

ذکر وضع چاو

چون بادشاہ بخشش بافراط می‌نمود و وظائف اہل استحقاق بکثرت مقرر کرده بود درین اثنا وبای درگله و رمه مغولان افتاد که مغولان آنرا یوت گویند و نوبت اخراجات بجای رسید که خزانه
خالی شد و بادشاہ بصلاح اعز الدین مظفر بن محمد چاو در ملک خود رواج داد و آن پارچه کاغذ مستطیل مربع بود که ہر دو طرف
آن کلمه مبارک نوشته بودند و فروتر ازان بر نخبتن تورجی که مغولان بادشاہ خود را باین خطاب مخاطب کنند نوشته
و در میان دائره کشیده و از نیم درم تا ده درم مختلف رقم زده و این چاو در سنه ثلث و تسعین و ستمایه رائج شد که بعوض
زر میگرفتند و در ہر شہر چاوخانه طیار نمودند و مخلوق ازین بیت لیغ در لجه حیرت فرو رفتند و فریاد و فغان از
مخلوق در نسجا که نقصان عظیم ایشان را میشد بر آمده باوج آسمان رسید و خلقی انبوه جمع آمده اعز الدین را از میان برداشتند
چون ممالک ازین ویران شدند بادشاہ بابطال چاو حکم فرمود روزی بادشاہ در مجلس شراب ایت قلی را گفت
تا مشتی بر بایدو اغول زد و صباح بسیار پشیمان شده ازو معذرت خواست اما قبچوق بال و طغاچار و ایلدار و
طولدای وغیره امرا با وی عاصی شدند و به بایدو اغول پیام سلطنت دادند و او در حرکت آمده بادشاہ نیز بجمع لشکر
و آراستگی سامان حرب فرمان داد و تیناق را با پنجہزار سوار و آقبوقا و طغاچار را با دو تومان لشکر در عقب او روانه
تبریز نمود و طغاچار از آقبوقا برگشته ہواخواه بایدو خان شد و آقبوقا ناچار برگردیده باردوی بزرگ پیوست
و بادشاہ بصلاح جمعی از ناعاقبت بینان عزم روم کرده جمله امرا ازو برگشتند و کیخاتو خان با جمعی از خواص خود
بگیر آمده امرای عاصی او را شربت فنا چشانیدند و این واقعه در سنه اربع و تسعین و ستمایه واقع شد سلطنت او
ہفت سال بود +

ذکر سلطنت بایدو خان ابن طراقای ابن ہلاکو خان لعزبحری

چون امرا از کار کیخاتو خان فرصت یافتند بخدمت بایدو خان شتافتند
و چلکای اطاعت دادند و بایدو فرمود که تا یجو نویان را حاضر آورند فرمود که تو با وجود عنایت کیخاتو خان یاری نکردی
ما را از تو چه توقع خواہد بود و فرمان داد که سرش بردارند و ایت قلی را در معرض خشم آورد ایت قلی جواب معقول داده
نوازش یافت و بایدو خان طغاچار را امیر الامرا فرمود و جمال الدین را بعہده وزارت نوازش نمود و تومانات عراق و
عجم به طولدای عنایت کرده و قبچاق بال را بر شبانکاره حاکم نمود و ہمچنین بر جمیع ممالک یکی را از امیران عظام فرستاد
و در سنه ست و تسعین و ستمایه ارغون آقا اویرات که سی سال از جانب سلاطین مغلیه در خراسان و سیستان و خوارزم
حکومت کرده بود بمرد و پسر او امیر نوروز بیگ وقت سیاست بوقا از غازان خان که حاکم خراسان بود منحرف
شده به بایدو خان پیوست و از آنجا لشکری لائق آورده بخراسان رسید و شہزاده غازان با امیر قتلغشاه نویان و

وامیر قتلق تمور بحرب او رفته او را شکست دادند امیر نوروز از قید و نیز رنجیده به اورنگ تمور گورکان او پیوست و او رنگ
تمور هم لند و متوهم شده نوروز از شاهزاده غازان عفو تقصیر خواست و شاهزاده درین حالت الطاعت او از ایلقی
غیبی دانسته او را استمالت داده طلبیده و بصلاح او بایدوخان را نوشت که امرای غدار را باید فرستاد تا از ایشان
تفحص نموده بحالت ثبوت تقصیر بموجب توره به یاسا رسانیده شوند و امیر نوروز بیگ غازان خان را ترغیب اسلام
داد و شهزاده نیز برهبری بخت سعید و فهم و ضمیر قریب این منزل رسیده بود حضرت شیخ صدرالدین حموی را طلبیده بحضور
آن جناب مسلمان شد و بسیاری کسان از اکابر و اصاغر مغول پیروی او کردند اما بایدوخان بجواب نامه غازان خان
نوشت که کیخاتوخان مهم هر یک و احوال رعایا را مهمل گذاشته بود بحکم یاساء قاآن بزرگ چنگیز خان او را از
میان برداشتیم غازان خان باستماع این جواب ناصواب لشکری جرار ترتیب داده روان شد و ترکال نویان که
امیر بایدوخان بود بوی مقابل شد و در حملهٔ نخست شاهزاده غازان دو صد کس از جانب توکال کشته شدند و او
منهزم شده به بایدوخان پیوست و باز ابواب رسل و رسایل مفتوح شده و مقرر شد که در جای خان و شاهزاده هردو با تنی
چند مجتمع شوند و سخن از ملک و مال گویند ؎ ترکان که ملایک رخ و دیو آثارند + در دست بهم ساغر و خنجر دارند
در بزم گهی ز لعل و گوهر پاشند + در رزم گهی به تیغ سر می بارند + و هردو خانان در جای مجتمع شده سخنهای
ملایم گفتند و قرار دادند که فردا طوی بزرگ ترتیب داده بهر نوعی که خاطرخواه شاهزاده باشد بانجام رسانند و شهزاده در
شب استشمام روایح غدر نموده از آن مهلکه بدر جست و مخالفان از پی رفتن او انگشت ندامت بدندان تحسر خائیدند و
غازان پیام داد که چون از امرای غدار ایمن نبودیم بدر رفتیم اما بایدوخان حسب ظاهر بخواهش او فرمود تا فارس را
بشاهزاده مسلم دارند و در مخفی به جمال الدین اینجو یرلیغ داد که گماشتگان غازان را از تحصیل اموال مانع باشند و
بایدو صدرالدین زنجانی را از وزارت موقوف ساخته جمال الدین اینجو را وزیر فرمود و طغاچار از و منحرف شده
بگیلان رفت و شاهزاده در سبزوار با امیر نوروز آمیخته و بادشاه قرار داد که اگر بر بایدوخان ظفر یابد در ترویج دین متین
باقصی الغایت سعی نماید و امرای بایدو اکثر بذریعهٔ نوروز و اویرات سوی غازان خان شتافتند و طغاچار د
قورمیشی پسر الیناق و طولدای و غیره از یورتهای خود روان شده بلشکر شاهزاده پیوستند و بادشاه قورمیشی را با چهار هزار
سوار در پی بایدو اغلن فرستاد و او گرفتار شده به تبریز رسیده و امیر نوروز بفرمان بادشاه تبکرو زویرا به یاسا رسانیدند +

ذکر سلطنت سلطان محمود غازان خان ابن ارغون خان ابن اباقا خان

بادشاه کامران در ماه ذالحجه سنهٔ اربع و تسعین و ستمایه

براورنگ سلطنت نشست و یاسامیشی فوج و لشکر و نظام ملک و ملت بامیر نوروز بیگ اویرات مقرر داشت و
بجهت تیمن آل تمغا و بایزه ها و یرلیغ را از مربع مستدیر نمودند و در میان سکه کلمهٔ طیبه نقش کردند و در مکاتیب و

یرلیغ بسم الله اعلی مے نوشتند و توکال گیر آمده بقتل رسید و جمعے که بقتل کیخاتو ساعی بودند بیاسا رسیدند و درین اثنا الیسر
براق خان جغتائی با لشکرے بخراسان رسیده و بادشاه امیر نوروز را فرستاده امیر لشکر جغتائی را منهزم نموده بازگشت و بادشاه
فرمود که امیر بخراسان رفته بکار و بار آن ولایت پردازد و امیر سوکا و برلا بمصاحبت او روانه شدند و در امرائے مغول
عهد بسته بودند که آن هر دو در خراسان امیر را بشهادت رسانند و لیتیمور پسر قنقور بای و اوسلان درین جا کار بادشاه
را ختم نمایند و روز سوعو که امیر نوروز را گرفتن میخواستند امیر واقف شده از خیمه بدر رفته کمین کرد و امرائے باغی را
بقتل آورد و لیتیمور که قاصد بادشاه بود و بادشاه نیز بر قصد او وقوف یافته و با او جنگیده لیتیمور بقتل رسید و
درین مخمصه پنج تن شاهزاده انا و یماق بوزنجری و سی و هفت امرائے کبار بقتل رسیدند و بعد ازین بادشاه به ییلاق
همدان بود و معاندان بر سعایت امیر نوروز کمر بسته و صدر جهان وزیر پیش از دیگران درین معامله مستعد گشته و از زبان
امیر مکتوبات متابعت و موافقت بنام والی مصر نوشته و در جامهائے قیصر نام ملازم امیر پنهان نموده و همچنین مکتوبی
در کاغذات امیر حاجی بیگ برادر او نیز پنهان کرده و برابر محبت والی مصر متهم داشتند و بادشاه حاجی بیگ و
قیصر را گرفته هنگام تلاش آن مکاتیب دیده فرمود تا جمیع متعلقان و خاندان امیر نوروز و ذریات را از جهان گذران
بگذرانند و فرمود تا امیر قتلغشاه منکغوت بخراسان رفته امیر نوروز را بیاسا رساند و امیر نوروز جنگ با لشکر بادشاه کرده
قریب بهرات رسید و بدان سبب که ملک فخر الدین کرت والی هرات داماد برادر او بود عزم هرات نموده هر چند مصاحبان
گفتند که حصار مغول صحراست و در چهار دیواری بند شدن نباید اما امیر قبول این معنی ننموده با چهار صد سوار
بهرات رفت و دیگران از وے جدا شدند و فخر الدین به دغا و غفلت وے را گرفته بقتلغشاه سپردند و قتلغ شاه او را
بقتل رسانید و بادشاه صله این کار ملک فخر الدین را بخواهش او یرلیغ و پایزه داده از آمد و شد اردو معاف داشت
و فخر الدین کرت را ازین مراتب طائر غرور و استقلال در کاخ دماغ بیضه نهاده و پیرامون قصر خندقے کندیده و لشکر
خویش را تا شصت هزار سوار رسانیده در همین حالت توجه شاهزاده بر هرات اتفاق افتاد یعنے بادشاه بوجه شرارت
او یماق نکودری را در عراق جائے داده بود و او بوجه رهزنی و دزدی وغیره همیشه معاتب و مخاطب بودند رخصت
ازان دیار برخاسته بقهستان آمدند و پناه به ملک فخر الدین بردند و او ایشان را جائے داده و بادشاه اولجایتو
سلطان را فرستاد تا نکودریان را از ملک فخر الدین بطلبد و اگر ملک انقیاد نکند و برا تادیب نماید و شاهزاده بملک ائمه
فرستاده از فرمان بادشاه اعلام داد و ملک بعذرے ناشائسته تمسک جسته و شاهزاده ملک را به امان کوه محصور
نموده و تا چهار روز جنگ را در توقف انداخته چون ملک انقیاد ننمود جنگ انداختند و بادشاه در شب از قلعه
اسکلچه بر آمده و شبخون زده بهرات رفت و هرات را به امرائے غوری سپرده بغور رفت و روز دیگر جنگ نموده و
روے بهرات آمده و تا هفده روز آتش محاربه گرم بوده قریب بده هزار کس از طرفین قتل شدند اما شیخ الاسلام

شهاب الدین جامی بمجلس بادشاه رفته صلح مقرر کرد و بمواعظ سودمند شهزاده را از جنگ در گذرانیده و قرار داد که اهل شهر صد هزار دینار کپکی بساوری فرستند و اهل شهر سی هزار دینار نقد داده و برای بقیه مهلت خواستند شاهزاده برگشت و درین اثنا شاهزاده تا بجو با غوای بعضی از مغویان هوای سلطنت نموده بفرمان بادشاه بیاسا رسید و خواجه صدر الدین وزیر بسبب امری بقتل رسید و مهم وزارت به خواجه رشید الدین مصنف جامع رشیدی قرار گرفت و خواجه رشید عالمی فاضل و فاضلی عامل بود شعرا و علما از خوان مکرمت او ذله ها می ربودند و فضلا و کملا از خوان احسان او بهره یاب می بودند و این واقعه در سنه تسع و تسعین و ستمایه واقع شده و بعد ازین خشکسالی و قحط گردیده و علاوه برین وبای در فارس پیدا شده قریب پنجاه هزار از مرض هیضه در نفس شیراز در حوالی او بجاه فنا فرو رفتند و بادشاه حکم فرموده بود که بغیر از مغولان هیچکس اسلحه نگاه ندارد ازین رو تجار و مسافران را تکلیفی وا رسید +

ذکر توجه سلطان غازانخان بوزنجری نیک انجام به کشور مصر و شام و فتوحات دران دیار بتقدیر ذو الجلال و الاکرام

چون غازان خان برادر گیخاتو سلطنت نشست ایلچی به بادشاه مصر نوشته بود که چون آبای کرام با وجه اختلاف دین در کشور شام لشکر میفرستاده موجب بربادی اهل اسلام میشدند اما الحال که اورنگ قاآنی بوجود با جود ما رونق یافته و از هر کار دینوی ترویج و تصدیق ملت نبوی را مقدم داریم باید که بعد ازین از اندیشه لشکر جرار مغل آسوده بوده در مراسم ایلی و انقیاد کوشند اما اعیان مصر و شام با وجود اظهار انقیاد همچنان بر جاده یاغیگری استحکام داشتند و بادشاه بخیال اسلام و خونریزی خاص و عام از او در گذر میفرمود و والی مصر چهار هزار سوار براس العین و ماردین که مقبوضات مغول بود فرستاده تا آن ولایت را غارت نمایند و اهل مصر غارت نموده و در مساجد ساغر پیموده دف زدند و زن و فرزند اسلامیان را بقید و اسیر گرفتار نمودند و سلطان نجم الدین حاکم آن زمین چاره غیر از قلعه بندی ندید چون این خبر به بادشاه رسید بغضب آمده و از ائمه اسلام رخصت حفاظت کشور خود و انتقام گرفته بجانب شام نهضت فرمود و فرمود تا از جمیع ممالک سلطانی از سیزده تن مغول پنج تن درین یورش حاضر آیند و نه نفر بساز و سامان و علوفه و آذوقه شش ماهه مرتب سازند و پنجاه هزار شتر جهت برداشتن آذوقه و علوفه مقرر نمودند و هر لشکری پنج سر اسپ با ساز و سامان مهیا کرده و در بیست و ششم صفر المظفر سنه تسع و تسعین و ستمایه روانه شده از فرات گذشته لشکر راسان داد نود هزار مغول بشمار آمدند در حوالی حلب بار دگر لشکر را دیده امرا از نوزده مراکب بنظر شرف گذرانیدند و این قاعده در میان مغولان بود که چون بادشاه جرانغار و برانغار و قلب و جناحین آراسته لشکر را سان میداد در هر صف که میرسید امیر آن تومان از اسپ فرود آمده زانو می زد و یک دو چند سر اسپ بنظر میگذرانید الغرض بادشاه فرمود

دست بقلاع دراز نکنند و کنند تسخیر بر کنگرهٔ ایشان نیندازند تا اول از مهم جنگ باغی فارغ شوند و در حوالی حمص چون شنیدند
که سلطان مصر در قرب مزار پر انوار حضرت شیر بیشهٔ شجاعت مقبول بارگاه رب المجید امیر خالد بن ولید مخزومی رضی الله عنه
بمنزلی که همواره بر مغولان در آن مقام ظفر یافته اند رسیده اند و پادشاه فرمود تا سپاه در یک مقام مجتمع شده نماز جماعت
گذارده به ندای اللّٰهمّ انصرنا ولا تنصر علینا بلند آواز گردیدند و پادشاه فرود آمده روی تضرع بخاک نهاد
بر لوح زبانها حرف اول نام اوست + این همه گویند اله و آن خداوان تنگری + و ظفر از درگاه داور رداد ارسالت
نموده و از انجا روان شده نزدیک بابا اربک فرود آمد و پادشاه گفت تا در این روز چهارشنبه اقدام جنگ ننمایند و
لشکریان با تش سختن مشغول بودند ناگاه مصریان زیاده از چهل هزار مرد پیاده شده حمله بردند و اقوام هزاره و تومانهای لعرمچه
و برطاس از مراکب پیاده شده آنها زدند و بسیاری از مصریان بضرب تیر از جان سیر شدند و امیر قتلغشاه با تومان خود
رسیده گفت تا پیاده شده تیر اندازند و هنوز لشکر او پیاده نشده بود که باز فرمان داد تا سوار شوند و مصریان در این حالت
بدیشان ریختند مردم مغول را به تیغ و تیر تلف نمودند اما امرای مغول علی الفور حملات مردانه نموده زیاده از پنجهزار مصریان را
بقتل رسانیدند و بقیة السیف تا کنار آب عاصی گریختند و باز در کمین گاهی مقابله شده هفت هزار شامی را زده بادیه
ناکامی گشتند و به آب تیغ مغلیه غرق گشته ناپدید شدند و سلطان مصر با خوف و هراس تعجیل فرار نمود و پادشاه فرمود
تا مولای بهادر و سلطان نوئین با پانزده هزار سوار مغول در تکامیشی او روانه شوند و بر خاک شام بیابان را بابید صبح حیات
ایشان را بشام ممات مبدل سازند و ایشان غارت کنان تا مصر رفتند و پادشاه چند روز در حمص مانده خزاین و دفاین مصریان
بلشکر قسمت کرده به دمشق شتافت و اعیان آنجا القدم بحیز استقبال نمودند و پادشاه قتلق قیا را شحنه و قبچاق را بحکومت
آنجا بازداشت و جهدی بلیغ نمود تا جان و مال اهل شهر از لشکریان محفوظ ماند و مردم صد تومان لشکر امان از خود داخل
نمودند و پادشاه امیر قتلغشاه را به تسخیر قلعه دمشق مامور و حمص و طرابلس و عکه و سلاحیه و معرة النعمان و غیره بلاد شام وسطی
به امیر ایلکی بهادر تفویض نمود و حلب و منشیات و جبل السماق و بیره یارجبا و تیاه و غیره ممالک شام سفلی را به امیر تیکیتمور
سپرد و مولای را با یکتومان لشکر بحکومت غزه و غیره تعین فرموده از آب فرات گذشته متوجه تختگاه گردید و امیر قتلغشاه از سادی
منجنیقی را که بهر آن قلعه ضرور بود تیاری نمود و اهل قلعه بر این وقوف یافته آن صناع را کشتند و اکثر اهل شام یاغی شدند
و قتلغشاه مختصر چیزی از اهل دمشق پیشکش گرفته ولایت مفتوحه گذاشته برگشت و امرای دیگر نیز ولایات گذاشته برگشتند
و پادشاه ازین مهم برآشفته در سنه اثنی و سبعمایه مکرر بدیار شام لشکر برد و در حلب شنید مصریان با ماکن و مساکن خزیدند
و پادشاه بصلاح امرای خود باز گردید و در سنه ثلاث و سبعمایه ایلچی بسلطان مصر فرستاده از خطبه و سکه و سائر سخن راند و
سلطان مصر اعزاز و اکرام رسولان بجای آورده جواب همراه معتمدان خود فرستاد که حاصل این جدال از امرا و افواج فاضل
نیست اما در سکه بر یکجانب کلمه و اسم سلطان و بر گرد دیگر اسم امیر المومنین و نام سلطان غازان خان نقش کنند و صحیفه

که درین باب فرستاد و در آن اسم سلطان مصر را بعد از نوشتند و سلطان غازان که کمترین بنده خود با سلطان مصر و قاهره. ابرمیدا نشست
ازین معنی بهم برآمده فرمان داد تا لشکر از اطراف جمع آمده و خبر سلطان مصر رسیدند و نفسی فرستاده بود که در آن اسلحه بودند که دلیل
بر عجب و غرور او بود و پادشاه روانه شام شده اما واقعه که موجب نجات شامیان گردید و زور دولت ایشان را از شام
نکبت نگهداشت آن بود که توقتای خان بر نوقای خان در دشت قبچاق فتحیاب شده پادشاه شد و ایلچیان بمصاحبت
عیسی گورکان فرستاد و خلاصه پیام او آن بود که حسب یاساق چنگیز خان مملکت اران و آذربایجان تعلق به جوجی خان
و اولاد او دارند و تا امروز اولاد هلاکو خان بتغلب متصرف‌اند باید که آن ممالک را باولاد باتو واگذارند و از گذشته دعوی
چه کنیم اما امروز غازان خان حق را بمرکز قرار دهد والا مهیای جنگ باشد و از حدود قراقرم تا طاهر دربند افواج ما زیاده
انده تومان نشسته‌اند باقی را بهمین تخمین باید نمود و کیفیت ازین شکل پیام ما را او اسکندر فرستاده پادشاه مرشد
چند را طلبید تا آن همه فرو خوردند و جواب داد که الملک عقیم آذربایجان از زمانه هلاکو خان تا امروز متصرف اولادش
منتقل است و ما بزور تیغ او را از معاندان نگهداشته‌ایم از ما هم به تیغ توان گرفت ؎ عروس ملک که مهرش بده اند
بتیغ + مگر به تیغ مر او را طلاق بتوان داد + و همدران ایام عیدی از اعیاد مغول بود جشن سترگ آراسته و
ایلچیان را رخصت داده خود بسوی شام نهضت نمود و اغروق را به موصل فرستاده خود به ناحیه الشام رفت و اهل قلعه بقدم
انقیاد پیش آمده و از آنجا به حلب رسیده چون اندیشه یورش توقتای خان که پادشاهی بزرگ بود در دلها جای گیر بود
پادشاه از آن مقام مراجعت به تختگاه فرمود. امیر چوپان سلدوز و امیر تیتاق و امیر الغو و امیر قتلق شاه را در ملک شام
گذاشت و امیر قتلق شاه قلعه حمص را محاصره کرد و ملک ناصر والی مصر در حدود دمشق بالشکر خود نشسته بود و امرا قلعه حمص را
قریب الفتح گذاشته و بقصد دمشق نهضت کردند و بر سر پشته رسیده دیدند که لشکر مصر و شام صحرا را فرو گرفته است و چون
دریای مواج ممتد و مسلح و مکمل در جوش و خروش است و امرای مغول باهم گرد در مقدمه جنگ و حرب مصلحت کردند و اختلافی
در آرا ایشان پیدا شد بعضی گفتند که مراجعت نموده در جای دیگر حرب کنیم و برخی برین بودند که مراجعت از قبیل هزیمت
است باید که بدلی صادق و عزیمتی موافق بر دشمنان بتازیم و امیر چوپان سلدوز و امیر تیتاق و چند کس دیگر از امرا از آن پشته
فرود آمده متوجه دشمن گردیدند. امیر قتلقشاه بد دلی کرده با الوق بزرگ و بقیه لشکر بر فراز آن پشته استقرار داشت و امرای
مغول با وجود قلت خود بر آن فوج کثیر مردانه وار حمله آوردند تیتاق دران معرکه آن چنان مردانگی نمود که اگر رستم و اسفندیار
دران کارزار موجود بودند بوسه بر رکاب نصرت انتساب او می زدند و میسره ملک ناصر از صدمات حملات مغول
متزلزل شد و اکثر افواج آن طرف بقتل رسیده بقیة السیف منهزم شدند اما امیر قتلقشاه و امیر مولای با وجود مشاهده غلبه مغول
از جای خود نجنبیدند و لشکر چوپان و تیتاق تو پان باخذ غنائم مشغول شدند و از میسره قبچاق نامی حاکم میسره با دو تن دیگر از امرا
خرابی حال میسره به ملک ناصر رسید و او را ازین واقعه خبر داد و ملک ده هزار سوار دیگر بآن طرف فرستاد و آن فوج بر

اقواج مغل به جمله آوردود درین وقت هم امیر قتلغشاه بمدد رسید و لشکر مغول به اولجای مشغول بود از غلاق و طغا تیمور
و دو امیر مغول از مدد مایوس گشته عنان ازین معرکه تافتند و هر چند چوپان و تیتاق حمله‌های مردانه نمودند اما بسبب
آنکه لشکر با ولجای مشغول بود و صفوف بهم برآمده بودند بمجلت نرسید و سپاه مصر چون سیل با ایشان ما ور میان گرفت و
امیر چوپان بهزار سعی جان ازان معرکه بدر برد و تیتاق پای ثبات افشرده همچنان می جنگید تا زخمهای بسیار خورد و
با دیگر اعیان و همراهیان اسیر گردید و امیر قتلق شاه که بران پشته بود ~ چو برزد سر از کوه گیتی فروز + ز دو زلف
شب تیره بگرفت روز + ازان چادر قیر بیرون کشید + بدندان لب ماه در خون کشید + مصریان پشته را فرو گرفتند
و محاربه آغاز نهادند اما ملک ناصر که شجاعت و مردانگی مغولان بدیده حیرت و استعجاب دیده بود فرمود تا مغولان را راه بدهند و
ایشان را محاصره نکنند که چون از خلاصی نا امید شوند و دل بر مرگ نهند غلغله به آسمان رسانند و قیامت آشکارا کنند
لشکرش از یکجانب راه داد و مغولان از پشته بزیر آمده روانه شدند و مردم بسیار با اسپ و سلاح در راه به گل دریا
فرو رفته تلف شدند و بجز از گشته گان هزار کس با بست هزار اسپ و سلاح و غیره اسباب در قبضه مصریان درآمد و
والی دمشق نیز تعاقب نموده نقصان بسیار بلشکر مغول رسید اما ملک ناصر تیتاق نویان را که حکایت دلیری و بهادری او
شنیده بود روبرو طلبید و بذریعه ترجمانی که زبان ترکی میدانست پرسید که غازان خان ترا هر سال چه میدهد که از تو این همه دلیری
و جان نثاری بظهور رسید تیتاق جواب داد که مغول پادشاه خود را بنده نیست کار آزاد نشود و بر عرش خدای را و بر فرش پادشاه
خویش را دانند و پس دیرای درهم و دینار خدمت نکنند و من اگرچه کمترین بندگان غازان خانم اما از دولت او هیچ کمی ندارم
و سلطان پرسید که پادشاه عامه چریک را هر سال چه میدهد تیتاق گفت که از دو تغار تا پنج تغار و درین نهضت از زمانیکه
روانه شده بموقع حرب رسیدند زیاده از پنجهزار لشکری را تاکیبر ساقط شده همه ایشان ادوات و آلات حرب بشعر دو ماهه
برداشته آمده اند و با وجود این چنین چشم زخمی که بدیشان رسید باوطمان خود در رسند و پیش ازان که بند قبا بگشایند بر تیغ عصا
شود که باز به یورش دور دست حرکت نمایند در همان حالت روانه شوند و معنی چون و چرا و کی و کجا در خاطر نگذرانند سلطان
مصر و اعیان او از حسن قناعت و نهایت مردانگی و شجاعت و اطاعت مغولان انگشت حیرت بدندان تعجب گزیدند و زخمهای
تیتاق را شمرده هیجده زخم بر بدن او رسیده بود اما سپاه غازان خان بمحنت بسیار به حضور خان رسید و پادشاه در حوالی او
جان قریلتای ساخته امرای منهزم شده را بغور پرسید و امیر چوپان تقصیر امیر قتلغشاه بیان کرد و گفت که اگر اندک از جای
می جنبید مصریان را زده بودیم اما او از جای حرکت نکرد و امیر قتلغشاه گفت که چوپان مرکب شجاعت را بی هنگام در جولان
آورد و صیانت ناموس طوق بزرگ که در عهده من بود رعایت نمودم و دیگر لشکریان را ازین بلیه خلاص دادن مصلحت
شمرده حمله نکردم و پادشاه فرمان داد تا جمیع امرا را چوب بساق زدند و امیر چوپان را نیز با وجود اظهار شجاعت او
آقا و اینی سه چوب زدند و پادشاه ازین غم و غصه ملول شده رنجور گردید و در نواحی برای قشلاق کرده در مرض او روز بروز

دراز دیا و بود تا در صدد قزوین روز یکشنبه یازدهم شوال سنه ثلث و سبعمایه هجری درگذشت و در تبریز مدفون گردید ؎
بسال هفتصد و سه هجرت از شوال + بوقت عصر یازدهم روز یکشنبه + شد از نواحی قزوین شه جهان غازان +
بسوی خلد که باد آن جهان از بنیش به + بادشاهی نامدار بود دقائق آئینی کامگار در زمان معدلت توامان او دین اسلام
قوت و رونق بسیار گرفت و امرای کبار و نوئینان نامدار سر در حلقه دین مبین محمدی در آوردند +

ذکر بعضی از شعرای زمان او

شاعران زمانه همایون او بسیار بوده اند تا کسانیکه بمداحی و ملازمت سلاطین دیگر مشغول بوده اند بموجب قاعده ترتیب ذکر ایشان درین کتاب نه
آورده ام و شعرای که بملازمت سلاطین مغول بوده اند یا در قلمرو ایشان بوده تعلقی با آنها و نوئینان دولت داشته
اند بذکر احوال آنها مبادرت نموده ام از شعرای زمان او حضرت شیخ المعارف اوحدالدین علیه الرحمه بود و اصل او
از مراغه بود و مرید حضرت شیخ اوحدالدین کرمانی بود از اکابر اولیا و آنجناب دست ارادت به حضرت شیخ الشیوخ خواجه
شهاب الدین عمر سهروردی قدس سره العزیز داده اند الغرض اوحدالدین مراغه مردی فاضل بود و کتاب جام جم را
بنظم آورده وفات او در عهد دولت غازان خان در اصفهان در سنه سبع و تسعین و ستمایه واقع شد از وست رحمة الله
علیه ؎ ای چرخ گرد گرد کواکب لگار چیست + وین اختر ستیزه گر کینه دار چیست + این اختلاف عنصر واین
اختلال دهر + در مبین کارخانه هفت و چهار چیست + در یک مگس مجالست زهر و نوش چه + در یک مکان مواسنت
گنج و مار چیست + در قرب و لعد بیکر این هر دو نور بخش + خرداد و تیر و مهر و تموز و بهار چیست + منزل یکی و
راه یکی و روش یکی + چندین هزار تفرقه در رهگذار چیست + رومی رخان صورت اعمال صالحان + گرد جوجر
این تن زنگی شعار چیست + اصل فرشته از چه و نسل پری ز که + وین آدمی بدین نسب و اعتبار چیست + ای
نقشبند صورت معنی بگو که تا + زین نقش ها ارادت صورت لگار چیست + ما در حصار این فلک سبز گردشیم + از حال
بی خبر که درون حصار چیست + چون بود اوحدی ز میان رفت بر کنار + چون غیر حق نماند بگو غمگسار چیست +

ذکر سلطنت سلطان محمد خدابنده اولجایتو سلطان ابن ارغون خان ابن اباقاخان ابن هلاکوخان بوزنجری -

او را خربنده اغول میگفتند و سبب آن چنان است که فرزندی که بسیار نیکو روی باشد نام او زشت
می نهند تا چشم بد بر وی اثر نکند و اولجایتو سلطان بسیار زیبا روی بود او را خربنده اغول میگفتند چون غازان خان
رحلت کرد و در حالت زندگی سلطنت اولجایتو سلطان وصیت کرده بود اما در حالت از دیاد مرض بادشاه
اختلافی در امرا پدید آمد و مرقداق نوئین که از اولجایتو سلطان بیزار بود شاهزاده الافرنگ را بخانی برداشت
و قبل از آنکه سرانجام کار او صورت پذیرد و نقش مراد او بخوبی بر صفحه ظهور جای گیرد امیر اسمعیل ترخان این خبر

شاهزاده اولجایتو فرستاد و اولجایتو فی الفور بقتل الافرنگ مبادرت نموده مرتداق را محاصره کرد و او را هم بدست آورده از
میان برداشت و از خراسان روانه شده در اوجان نزول نمود و در پانزدهم ماه ذوالحجه سنه ثلاث و سبعمایه بحضور امرای
کبار مثل امیر قتلق شاه و امیر چوپان سلدوز و فولاد و حسین بیگ و سونج و قتلق و مولای و یلدوز و سپینک و سلطان و
رمضان و الغو وغیره امرای کبار و نوئینان نامدار بر تخت سلطنت نشست و ملقب به سلطان محمد خدابنده گردید و
قورمات داد تا در تعظیم و تکریم شرع نبوی سعی نمایند و یوسون و یاساق قاآنی را رعایت کنند و قتلق شاه را امیر الامرا ساخت
و خواجه رشید الدین و سعد الدین را بمناصب وزارت بر قرار سابق مقرر داشت و ایلچیان قاآن و سلاطین جغتائی و
اوزبک رسیده سخن های تهنیت و موافقت معروض داشتند و در زمان سلطان محمد خدابنده از حدود شام تا کنار آمویه
طولاً و از کرمان و سرحد سیستان تا باکویه عرضاً و از انجا تا آب آتل و قبچاق و الان و روس و سقسین و بلغار و از طرف
ماوراء النهر تا پیش بالیغ و خان بالیغ و بلاد ختای و خطه خوارزم و تمامی یورت های اولاد چنگیز خان و تا جائی که سم مرکب
لشکر مغول رسیده بود حدود یکدیگر مشخص شده و عهد و میثاق در میان آمدند و تجار آمد و رفت بفراغ خاطر نمودند و بعضی
سلطان محمد خدابنده در مذهب به تشیع مائل بود می نویسند که در سکه کلمه علی ولی الله را ردیف محمد رسول الله ساخته بود
اسامی همایون ائمه کرام رضوان الله تعالی عنهم اجمعین را بر وجوه دراهم و دنانیر نقش فرموده و در سنه اربع و سبعمایه بادشاه
در قنقور النک شهری بنا فرموده و او را به سلطانیه موسوم ساخت و دار الشفای و مدرسه عظیم بنیاد نهاده آن شهر را سلطانیه
مستقر سلطنت ساخت و بادشاه متوجه گیلان گردیده امیر طغان و امیر مومن و قتلق شاه را از راه های مختلف فرستاد
اما درین معرکه سپه امیر قتلق شاه قتل شد و بادشاه باستماع این در غضب رفته امیر بهلول و امیر سونج و امیر حسین را نامزد فرمود
تا برای انتقام روند و خود به لاهیجان آمد و والی آن جا بالعذر و عجز حاضر شده بعرض رسانید ~ چه حاجت که سلطان فرخنده
ز + بخود رنجه گردد بدین بوم و بر + که گر کمترین بنده از سپاه + بفرمان رسیدی برین جایگاه + ز سر پای کردی
نهی در زمان + بر بادشاه آمدی بی گمان + و امیر بهلول و ابو بکر وغیره در حدود تومن با گیلانیان رسیده محاربه
سخت واقع شد که در آن زمان در صعوبت و سختی آن جنگ هیچکس نشان نمیداد و امرا مع لشکر از مراکب فرود آمده به شبه
مشغول شدند و گیلانیان اکثر به قتل رسیده و بقیه در شغل و قلل جبال خزیدند و بادشاه امرای را که در رکاب امیر قتلق قصور
کرده بودند بیاسا رسانید و اکثری را چوب یاساق زدند و بادشاه فرمود تا امیر دانشمند بهادر بهرات شتافته ملک فخر الدین را
تادیب نماید که برای تهنیت باردو نیامده بود و امیر دانشمند در هرات رفته و امرا و بادشاهان آن حدود در ظل رایت
او مجتمع گشتند و تا مدتی جنگ و حرب بحصار در میان بود آخر امیر به فخر الدین پیام داد که من از خون ریختن مسلمانان کاره ام
اما ملک را باید که به قلعه امان کوه برود و نکودریان را بگذارد و شهر را بمن سپارد و این معامله بدین قرار داده مقرر شد
که چون ملک بقلعه رود امیرزاده الغو [illegible] لشکر [illegible] بقلعه رسیده [illegible] امیرزاده [illegible]

پسر دیگر او در حصار شهر باشد و بدین قرار داد ملک به قلعه اسکلچه رفت و حصار هرات به محمد سام غوری و دیگر مشهوران غور سپرد
امیر به شهر درآمده فرمود تا ندا در دادند که شهر شهر پادشاه جهان اولجایتو سلطان است و حکم حکم امیر دانشمند بهادر و رعایا
را گزندی نیست و در چند مدت امیر تدبیری اندیشیده و حصار شهر را به قابو آوردن خواسته بملک پیام داد که محمد سام را
بنویسید تا امیرزاده لاغری را با تنی چند در حصار راه دهد تا او حصار را دیده در اردوی پادشاهی رود و حکایت ایشان
ملک را براستی باز راند و ملک بعد قیل و قال محمد سام را بظاهر رضا داد و بباطن نوشت تا از دغدغه مغولان مطمئن نباشد
و بهر نوعیکه تواند خود را از ایشان فارغ سازد چون لاغری بحصار رفت سام وی را باعزاز تمام در دیوان آورده مجلس شراب
آراست و امیر دانشمند نیز بحصار رفته میخواست که محمد سام را بگیرد و محمد سام بموجب فرمان ملک در خیال گرفتن او بود و
محمد سام استقبال او بجای آورد چون امیر او را دید از سر غضب گفت که تازیک بو الفضول ترا چه حد آن بود که از خدمت من
تغافل کردی ملک ترا از فرمان پادشاه جهان اولجایتو سلطان سر نه پیچید و تو با ما منازعت برخاستی محمد سام عذرهای معقول
گفته آتش خشم او منطفی شد چون امیر در حصار در آمد محمد سام که از اول حیله اندیشیده بود وقتیکه امیر در نشیمن میرفت چند کس
از دلیران بر وی ریخته بشهادت رسانیدند و همچنین امیرزاده لاغری را در عقب شراب نوشانیدند و همراهیان امیر را نیز
کشته درهای شهر را بسته یافتند اکثر از ایشان کشته شدند و بعضی خود را از دیوار بزیر انداختند امیر طوطاک و ملک نیالیگتن
وغیره چند کس از اعیان امیر که در فصیل بند حصار بودند اطلاعی نداشتند تا پیاده از سیستان که به کاری میرفت کمک آرند
پرسید که امیر دانشمند طوی خورد پیاده گفت که امیر همان طوی خورد که امیر نوروز بیگ خورده بود ایشان سوار شده قفل دروازه
شکسته بیرون رفتند و شهریان دروازها را بستند سال هفتصد و شش در صفر بشهر هرات به حکم لم یزل گردید
بی مانند + ز دست بر قضا از کف محمد سام + کشید جام شهادت امیر دانشمند + و سلطان اولجایتو از استماع این
اخبار برآشفته فرمود تا امیر یساول و امیر بوجای ابن دانشمند با لشکری رفته انتقام امیر دانشمند از غوریان کشند و بوجای که
در سرحد گرجستان و روم مقیم بود از انجا آمده اول باز امیر یساول طوس آمده طوغان با افواج امیر دانشمند باو پیوست و بوجای
فخر الدین را پیام داد که قاتلان پدرم را بمن سپار ورنه دود از دودمانت برآرم و ملک گفت باو بگو که من سام را
بکشتن بامیر اشارت نکرده ام و او امروز از فرمان من سر پیچیده است و بحکم من نیست و بوجای بغضب آمده حکام
اسفزار و فراه و سجستان و غرجستان و تولک وغیره به یرلیغ پادشاه نزد او مجتمع شدند و محاربه واقع شده و بوجای چند
روز جنگیده طرق و شوارع را سد نموده محاصره کرده نشست و درین زمان ملک فخر الدین درگذشت و بوجای
بدین خبر شادمان گشته شب بمیگساری و نشاط گذرانیده روز دیگر حربی سخت واقع شده و امرای غور داد جلادت داده بیرون
میخرامیدند و بوجای نیز وقت تشدد حملات از اسپ پیاده میشد تا لشکر نیز پیاده شده خیال فرار در دل نمی آورد و
و امیر یساول بخراسان رسیده محمد دولدای را مدد بوجای فرستاد و قحطی عظیم در هرات واقع شده قریب بصد هزار کس

ازین بلا گمردند و فریاد برداشتند که دربارا باز نمایید که دیگر طاقت حرب نداریم و محمد سام با محمود ولدای سخن مصالحت قرار داده و
امیر بوجای نیز با او همین سخن درمیان آمده محمد سام بعهد و پیمان بیرون آمده بوجای جمیع امرای غوری را نواخت و
محمد سام با وجود این چنین مکرمت بوجای که از انتقام درگذشته بود در مجلس باده خیال مکری و غدری اندیشید خواست
که بوجای را نیز بکشد و رفقا با او یاری نکردند درین اثنا امیر یساول رسیده محمد سام و دیگر امرای غور را گرفته بر بوجای
سپردند تا به انتقام پدر بکشد و از هرات و مخلوق دیگر کاری نداشته بدر رود که یرلیغ چنان است و بوجای هم برگشته
برگشت و بعد از ان در هرات به یرلیغ اولجایتو سلطان ملک غیاث الدین کرت غوری نشست و درین زمان ملک
ناصر والی مصر امرای بسیار را کشت و ازین وجه قراسنقور والی دمشق و جمال الدین افرم و جمعی دیگر از امرای شام
با خزاین بسیار روی بدرگاه قاآنی آورده قاآن آهنگ دیار شام نموده بموصل رسیده طوی بزرگ مرتب ساخت
و نوشته اند که درین یورش پنجاه هزار دینار در کار طیاری مجانیق صرف شده بود و دو هزار و پانصد زره از دیار فرنگ
آورده بودند و دویست و شصت سر اسپ با جلهای ملمع و زینهای زرین و دو هزار و پانصد اشتر جهت
تحمیل عماری و نود چرخ دور انداز و یازده هزار تیر پولاد و صد قاروره نفط و سه خروار کوس و سیصد و شصت سپر
نقاب با کلاهها تیز منقار و پنجاه هزار پوست جهت گذرانیدن احمال و اثقال از دریا مرتب شده بودند و بادشاه
با این چنین ساز و سامان در سنه اثنی عشر و سبعمایه به سنجار رسیده از آب فرات گذشته و قلعه رحبه مفتوح ساخته
معاودت فرمود و امیر سونج را به بغداد و امیر حسین را به ایران و امیر ابرجین را بروم فرستاد و درین اثنا کپک و ییسور
و داود خواجه و ایلچیکدای و فولاد شهزادگان جغتائی با شصت هزار سوار بخراسان آمده و بوجای و یساول با وجود تمام
لشکرهای بی ثبات افسرده بوجای بشده کشته شد و یساول با تنی چند جان بدر برد و بادشاه که مهم شام ناتمام همین اندیشه
گذاشته بود متوجه خراسان گشته شهزادگان جغتائی بدر رفتند و بادشاه فرمود تا شاهزاده ابوسعید خان بریاساق
هلاکو خان که شاهزاده ولیعهد بامارت خراسان مقرر میشود بخراسان رود و فرمود تا امرا و عظما اولادها سغو مصاحبت
شهزاده روانه نمایند و امیر الغو و امیر عرنج را برکاب او فرستاد و اتابکی شاهزاده به امیر سونج مقرر کرد و گفت تا هنوز از
تو حرکتی ملایم واقع نشده اکنون غرور آنکه شاه پرورده ام و شهزاده پرورم در دماغ راه ندهی و در سنه ثلث عشر
و سبعمایه شهزاده ییسور جغتائی از ایسنبوقا خان جغتائی روگردان شده ملتجی به سلطان گردید و کپک خان که باستیصال
او آمده بود و بادشاه امیر علی و امیر تورمشی ابن تیناق و امیر طغای گورکان و امیر یساول و امیر بهرام ابن امیر محمود ولدای
و امیر بکتوت به امداد او روانه فرمود و کپک خان جغتائی منهزم شد و ییسور از سمرقند و بخارا غارتیده خانه کوچ بسیار آورد
چون عزم کپک خان مسموع گردید شاه ایشان را بهرات فرستاد و صد هزار کس از خانه کوچان او در راه از مستان
مردند و ییسور در خراسان آمده و از حدود بلخ تا کابل و قندهار یورت او تعیین شده ییسور در خراسان بعیش و باش

اختیار کرده بادشاه نوبتے به شکار رفت چون بازگشت مزاج او از جادهٔ اعتدال منحرف گشت و بتداوی اطبا مزاج او باز صحت
پذیر شده و بسبب بے احتیاطی خورش هیضه واقع شده در شهور سنه ست عشر و سبعمایه بعمر سی و شش سال انتقال نموده سیزده
سال حکومت نموده و آن شب عید الفطر بود حمد الله مستوفی گوید ؎ از هفت صد و شانزده چو نه ماه گذشت + از کاه کلاه
خسروی شاه گذشت + بگذشت و جهان بیوفا را بگذاشت + آگاه ز حال خویش ناگاه گذشت ؎ همیگفت هر یک
کسے روز عید + بدین شومی اندر جهان کس ندید + مبادا بدین گونه عید دگر + کزین شد جهان را خلیده جگر +
بود عید سرمایهٔ خرمی + درین عید شد اهل ایران غمی + بود خرمی همگنان را بعید + در این عید شد شادی از ما
بعید + و سلطان محمد در سلطانیه مدفون شد +

ذکر بعضے از شعرای زمان او

از شعرای زمان او بسیار بوده اند اما مداحی سلاطین دیگر نموده اند و درین اوراق بعضے از ایشان نوشته میشوند مولانا حسن کاشی
مردے فاضل بود و همواره در مدح حضرت امیر المومنین علی اسد الله الغالب رضی الله عنه شعر میگفت گویند که
مولانا حسن بعد از زیارت کعبهٔ معظمه و مدینه منوره بعزم زیارت حضرت امیر المومنین بدیار عراق عرب افتاد و منقبتے در
روضه مطهره خواند ؎ اے زبده آفرینش پیشوای اهل دین + وے ز عزت مادح بازوے تو روح الامین +
در آن شب حضرت شاه ولایت را بخواب دید که میفرمایند که اے کاشی از راه دور آمده و ترا دو حق است بر ما یکے
حق مهمانی و دویم صله شعر اکنون به بصره روی و آنجا بازرگانیست که او را مسعود ابن افلح گویند از ما سلامش رسان و
بگوے که در سفر بحر عمان درین سال کشتی تو غرق مے شد و تو یکهزار دینار بر ما نذر کردی و کشتی تو بسلامت رسید اکنون
از عهدهٔ آن بیرون آی از بازرگان آن وجه را بستان و کاشی آن خواجه را پیدا ساخت و پیغام امیر المومنین بوے
رسانید و آن تاجر از شادی در پیرهن نگنجید که من این حال را بهیچکسے نگفته ام و شکر که فرا یاد خاطرم و زر را به کاشی
تسلیم نمود و درین شکریه صلحا و علما را دعوتے داد و وفات مولانا حسن در سلطانیه بعهد سلطان محمد بود و از همعصران
سلطان محمد حضرت فخر الدین عراقی بودند و آن جناب مرید حضرت شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی رحمة الله
علیه بود و همواره با حسینان نظر پاک میداشت و حضرت شیخ او را سرزنش فرمود و عراقی گفت که شیخا غیر کجاست که تو در
مے بینی و شیخ ازین سخن برهم شده و عراقی مدتے به تضرع و زاری گذرانید تا شیخ معاف فرمود و او را به مولتان فرستاده
حوالهٔ حضرت شیخ الشیوخ بهاء الدین ذکریا ملتانی رحمة الله علیه که از خلفاے آن جناب بود نمود و شیخ عراقی چهار سال
بخدمت حضرت شیخ ذکریا بود و شیخ ذکریا دختر خود بعقد او در آورد و روزے شیخ بدر خلوت عراقی رسید شنید که عراقی زمزمه
میکند و میگوید و این غزل خود مے نویسد ؎ نخستین باده کاندر جام کردند + ز چشم مست خوبان وام کردند + بعالم
هر کجا رنج و بلائے است + بهم کردند و عشقش نام کردند + برای صید مرغ جان عاشق + ز زلف فتنه جویان دام کردند +

چو خود کردند سرّ خویشتن فاش + عراقی را چرا بدنام کردند + شیخ عراقی را اجازت داد که بخدمت مرشد رود اما پیش از رسیدن عراقی حضرت شیخ به بغداد رحلت فرموده بود عراقی از کبار اولیاء الله بود رحمة الله علیه و در سنهٔ تسع و سبعمایه بعهد سلطان محمد در دمشق رخت هستی بسرای جنت بست امیر سید حسینی سالک مسلک دین و رهبر راه الیقین بود اکثر اوقات سیاحت میکرد و مرید حضرت شیخ الشیوخ خواجه شهاب الدین سهروردی رحمة الله علیه بود و شیخ عراقی و شیخ اوحدی و امیر حسینی هر سه فاضل مرید آنحضرت بودند و در کرمان هر سه بخلوت نشستند و شیخ عراقی لمعات و شیخ اوحدی ترجیعی و سید حسینی زاد المسافرین را بنظم آورده بخدمت شیخ رسانیدند و حضرت شیخ فرمود که حق تعالی وجود شریف این سه گوهر دریای معارف را از آفات محفوظ دارد که عجب سه گوهر یگانه از کان حقائق بیرون آورده از وست رحمة الله علیه ه اے سایهٔ تو مرد صحبت نور نه + رو ماتم خود گیر که زین سور نه + اندیشه وصل آفتابت نرسد + میباز باین قدر که زو دور نه + شیخ اوحدی کرمانی بزرگی فاضل و ولی کامل بود و او در سماع چون گرم شدی پیراهن خود چضار را چاک زده سینه بسینه هر یکی نهادی تا تشفی قلب حاصل شدی چون به بغداد رفت پسر خلیفه هوس مجلس او کرد با و گفتند که طریقهٔ شیخ این است و تو طاقت آن نخواهی آورد گفت که از تقریر شما ظاهر شد که او کافر است و اگر من چنین کند او را بکشم و بمجلس رفت شیخ بصفای باطن معامله را دریافته چون در سماع گرم شد این رباعی خواند ه سهل است مرا بر سر خنجر بودن + در پای مراد دوست بی سر بودن + تو آمدهٔ که کافری را بکشی + غازی چو توئی رواست کافر بودن + پسر خلیفه گریبان دریده در پای افتاد و مرید شد حضرت شیخ مثنوی مصباح الاسرار بسیار خوب گفته در طلوع صبح فرماید ه چون غرّهٔ صبح گشت غرّا + شد طرهٔ آسمان مطرا + بربست فلک نقاب انور + بکشود عروس صبح زیور + مرغ سحری تمام برچید + هر دانه در که در صدف دید +

ذکر سلطنت سلطان ابوسعید بهادر خان ابن اولجایتو سلطان ابن ارغون خان ابن اباقا خان ابن هلاکو خان ابن تولیخان ابن چنگیز خان یوزنجری قبیات :-

بعد از وفات اولجایتو سلطان تخت و تاج بر ابوسعید خان پسر او قرار گرفت سلطان ابوسعید از خراسان سوی سلطانیه آمد امرای کبار باستقبال او بر آمدند و شاهزاده به صائن قلعه رسید خواتین که جامه و کمر و اسلحه پادشاه را بر تخت گذاشته میگریستند ایشان را از لباس سوگواری بر آورده و قربانها ساخته در صفر سنه ست عشر و سبعمایه بر اورنگ سلطنت نشست و چندگاه درمیان امیر سونج و امیر چوپان به تقدیم و تاخیر نزاع واقع شد آخر امیر سونج بعالم آخرت رفت امیر چوپان را مقدم داشت و پادشاه امیر ایرنجین را بدیار بکر مقرر کرده چون خبر وفات پادشاه بخراسان رسید میسور جغتائی اندیشهٔ گرفتن خراسان در دل کرده یاغی شد امیر یساول والی خراسان برای خطبه دختری از خاندان

جغتائی با خزانہ بسیار و دہ ہزار گوسفند و چند تنگ شراب وغیرہ اسباب طوے سوسید فرو راز جنس ماکول باردوی میسور رسید و پیش ازان امیر ابویزید ابن امیر بوجای یرلیغ آوردہ بود کہ بجائے پدر حاکم الوس پدر باشد اما امیر یساول ازین رنجید و چون بادشاہ رحلت کرد ابویزید را حکومت نداد و ایل و الوس بوجای بہ طوغان ابن بوجای داد امیر مکتوب این خبر بشاہزادہ میسور رسانید میسور برآشفت کہ یساول بر یرلیغ سلاطین را دگرگون میکند چون وجود او در خراسان منافی مقاصد خود میدانست یساول چون باردوی مکتوب رسید و بضیافت او بہ شراب خوردن مشغول شد درین اثنا خبر رسید کہ مکتوب طوغانیان را گرفت و قصد تو دارد یساول در حال سوار شدہ بدر رفت و جغتائیان اردوی او را غارت کردند یساول بہ ہرات رسید و از غیاث الدین کرت والی انجا مرکب گرفتہ روانہ شد و مبارک شاہ ابن بوجای بتعاقب او مے آمد در جام باو رسید و جنگ شدہ امیر یساول بضرب تیرازپا افتادہ بقتل رسید و میسور مصلحت وقت عریضہ مشتمل بر نکوبندگی و عقیدت بسلطان فرستاد و بعد ازین زمان خواجہ علیشاہ و خواجہ رشید الدین محمد صاحب دیوان باہم مخالف شدند و تہمت زہر دادن او لجایتو سلطان بر خواجہ رشید قائم شد داد و پسرش خواجہ ابراہیم ہر دو بیاسا رسیدند و در سنہ ثمان عشر و سبعمایہ آشوبہائے بسیار برخاست میسور اغلن جغتائی در خراسان باعلان کلمہ عصیان مبادرت نمود و لشکر مصر و شام بہ دیار بکر آمد و بادشاہ دشت قبچاق اوزبک خان براہ دربند لشکر بر ممالک ایران کشید و سلطان ابوسعید با آنکہ بر وقت تخت نشینی دوازدہ سال عمر داشت و اکنون ہم بیش از چہاردہ سال نبود امیر چوپان را با لشکرے گران بہ دیار بکر مامور نمود تا شامیان را صبح اقبال بشام ادبار مبدل کند و امیر حسین گورکان را با جمعے از دلیران بدفع شاہزادہ میسور جغتائی مقرر کرد و بادشاہ بنفس خود متوجہ قشلاق قراباغ گردید و امیر حسین قتلغ کہ بعد از امیر یساول بامارت خراسان نامزد شدہ بود بمرد و بادشاہ بہ دربند رسید چون دران وقت لشکر سلطان پراگندہ بود دو ہزار سوار با او بود ندفرمود تا بر کنار آب دریائے کر طولاً خیام افواج را استادہ نمایند کہ بنظر دشمن زیادہ نماید و امیر چوپان سلدوز کہ بخراسان میرفت دفعیہ اوزبک را معظم امور شمردہ برگشت و بشاہ پیوست و اوزبک خان مصلحت در بازگشت دیدہ مراجعت فرمود و امیر چوپان باز آب گذشتہ مخالفان را تاخت و بعضے از امرائے حدود را کہ قصورے در مدافعہ یاغی کردہ بودند بچوب یاسا نواخت چون امیر سونج مردہ بود نظم و نسق مملکت مفوض برائے امیر چوپان سلدوز بود و شاہزادہ میسور در سنہ ثمان عشر و سبعمایہ لشکر بہ سیستان کشیدہ ہرچند ملک غیاث الدین کرت بامرائے سلطانی کہ بوجہ فوت امیر حسین قتلغ حاکم و امیر خراسان در رادکان نشستہ بودند از بغاوت میسور اغلن ترسانید ایشان باور نکردہ گفتند کہ این مار نیست مارا مے ترساند میسور ہرگز با بادشاہ بغاوت نکند و میسور مکتوب و مبارک شاہ را بدین گفتار بفریفت کہ ما عزم آن داریم کہ عنان سلطنت بدست سلطان ابوسعید بسپاریم و دست تصرف سلدوز را از مملکت بادشاہ کوتاہ سازیم و دیگر کوائف میسور و ملک غیاث الدین کرت وغیرہ و احوال سلاطین جغتائی در ضمن کوائف میسور اغلن از مساعدت بخت و معاونت ایزد علی مول

در انجا بر گذاریم ان شاء الله تعالی چون سلطان از لشکر اوزبک تشفی یافت بعلتی دیگر مبتلا شد +

امیر چوپان اکثر امرا را چوب یاساق زده بود

ذکر مخالفت امرای مغل بوجه استیلای امیر چوپان با امیر و سلطان ابوسعید بهادر خان و فتح یافتن سلطان بر ایشان بتقدیر خالق زمین و آسمان -

از انجمله قورمیشی ابن علی ایناق بود که او را الیناق نوشته اند و امرا با خود اتفاق کرده جازم شدند که سلده و زر را گردن نهیم و سلطان متوجه سلطانیه شده و چوپان بگرجستان رفت و امرا تعاقب او نمودند و ابوبکر و ایسنبوقا پسران چوپان که بخراسان رفته بودند گرفتار شده بقتل رسیدند و امیر چوپان متنبه شده با امیر حسن پسر خود پیوست امرا آلورت او را غارت کردند و در پی امیر اکثری را روانه نمودند و چوپان به نهایت سرعت قطع منازل نموده بسلطانیه رسید و قورمیشی و امیر ایرنجین که چوپان او را از دیار بکر معزول نموده بود و دختر امیر ایرنجین قتلقشاه خاتون حرم سلطان اولجایتو بود بالفعل امرای عاصی جمعیت نموده قریب رسیدند و بادشاه با امیر چوپان بیرون خرامیده و از امرای یاغی امیر قورمیشی و امیر ایرنجین و امیر تغاجار و ایسنبوقا و امیر مکتوب و امیر لوقا و ایلدورچی و امیر چوپان قراوناس بودند و بادشاه با امیر اکرنج و امیر شیخعلی و امیر الغو و امیر جیجاک و امیر عبشاه اویرات بحرب امرا صفوف بسته چون سعی قتلق خاتون در مصالحه مفید نیفتاد بادشاه فرمود تا امیرزاده شیخعلی ابن ایرنجین را کشتند و ازین روجهان روشن در چشم ایرنجین سیاه گشته و با تیغ تیز چون شیر زیان با پیل دمان حمله آورده و شیر کیجک خاتون زن او نیز شمشیر کین از نیام برآورده در پی شوهر مستی تاخت و چند بهادران را از مرکب زندگی بزیر انداخت و امیر عبدالرحمن پسر قورمیشی نیز سعی مردانه نموده قریب آن شد که چشم زخمی بلشکر بادشاه را رسد و سلطان بملاحظه این حال تیغ جلادت از نیام کشیده مردانه وار بر دشمنان بخت بر فی گرفته در کف و ابری به پیش رو + ماهی نهاده بر سر و چرخی بزیر ران + و تمامت لشکر بملاحظه این حال از جرأت بادشاه متحیر مانده دیوانه وار حملات مردانه نمودند و کیجک خاتون بعد بسر در تماشا کشته شد و ایرنجین و تغاجار و ایسنبوقا گرفتار شده بیاسا رسیدند و عبدالرحمن و قورمیشی و بوقا و چوپان قراوناس مفرور شده گرفتار شدند بقتل رسیدند آری با ولی نعمت ار برون آئی + گر سپهری که سرنگون آئی + و شاهزاده یسور که بخراسان آمده شهرها می تاخت و مالها بجبر میگرفت و امرای خراسان اکثر باو یار بودند و بفرمان بادشاه ملک غیاث الدین کرت یورت امرای جغتائیه و امرای عاصی بادشاهی را تاخت مبارک شاه و مکتوب که با یسور موافق بودند بهرات رفتند و محاصره نموده در سنه تسع عشر و سبعمایه یسور اغلن نیز بهرات رسید و یکماه محاصره نموده چون امیر حسین گورکان از جانب سلطان در رسید یسور دیگر بسمرقند بار رفت و از آن سوکبک خان جغتائی شاهزاده ایلچیکدای و رستم و شنگلی خواجه و فولاد شهزادگان جغتائی را با چهل هزار فوج فرستاد که یسور اغلن را دفع نمایند و ازین سو امیر حسین امرای خود را با چهل هزار مرد فرستاد

کرفتنه یسور را فرونشانند و شهزادگان جغتائی امرائے یسور را فریفتند تا روز جنگ همه از و برگشتند و یسور مغرور شده اسیر گردیده بقتل رسید و جوکی و خازان ابنائے او بدست شهزادگان افتادند و فتنه خراسان فرونشست و در سنه احدی و عشرین و سبعمایه سلطان چوپان را فرمود که قتلغ خاتون دختر امیر ایرنجین را بنکاح آورد و چوپان عرض نمود که بادشاه جهان اولجایتو سلطان خانزاده دولندی دختر سلطان محمد خدابنده را نامزد بنده نموده بود اکنون ملتمس آنکه بادشاه او را بمن ارزانی دارد و بادشاه فرمود تا دولندی را با امیر چوپان عقد بستند و بعد ازین سانتیک قانم دختر اولجایتو سلطان نیز بعقد او رسید و مهم چوپان چنان ترقی نمود که بادشاهان آفاق سر نیاز در آستان او خم نمودند تیمورتاش پسر چوپان که ایالت روم داشت باغوائے بعضے مفسدان دعوے مهدویت نموده امیر چوپان بفرمان سلطان متوجه روم شده تیمور عزم رزم کرده امرا نصیحت کردند ؎ تمورتاش را گفت فرزانه + پدر آمده نیست بیگانه + مکش از پدر سر بترس از خدائے + مکش سرساری بهر دو سرائے + و تمور پیش پدر آمده چوپان فرمود تا او را بند نمودند ؎ خداوند رویین تنان سپاه + گرفتار آهن شد از گرد راه + و سلطان بخاطر چوپان از تقصیرش درگذشت و بعد مرگ خواجه علیشاه رکن الدین صائن بامر وزارت قیام نمود +

ذکر تغیر خاطر سلطان بر چوپانیان سلدوز و درخشانی نیر اقبال بغداد خاتون عالم افروز

سلطان جمیع کاروبار به امیر چوپان سپرده بود او بحکومت دیار و امصار و اعاظم مهمات و کاروبار مردمان خاندان خویش منفرد داشته و بر همه امرا تفوق جسته و در تمامت ایران و خراسان و عراق و عجم و روم وغیره دیار متعلقان او مستولی بودند و دیگر امرا اجزا نامی بیش نبود و بوجه قرابت بادشاه رونقی تازه در کار او پیدا شده اما امیر چوپان را دخترے بود بغداد خاتون نام که در حسن و جمال و فن و کمال نظیر خویش نداشت ؎ یکے دخترش بود کز دلبری + پری را به رخ کردی از دلبری + بکاخ اندران بت مجلس بهار + در ایوان نگار و بمیدان سوار + مهش مشکسائے و شکر مے فروش + دو نرگس کمانکش دو گل درع پوش + دو لب همچو لاله بگردش عبیر + تو گفتی که حور اید و داده شیر + چون در سنه ثلاث و عشرین سبعمایه آن دختر را بعقد امیر شیخ حسن ایلکانی جلایر در آورده بود و بادشاه در سنه خمس و عشرین و سبعمایه که به بیست سالگی رسید بغداد خاتون را دیده با او عشقے پیدا کرد و هر چند این خیال از خاطر محو مے نمود اما میسر نشده و بادشاه بشورش محبت او روز بروز میکاست و غزلهائے عاشقانه گفته ؎ چو دل در سر نرگس مست رفت + اگر شاه وگر بنده از دست رفت + و بادشاه در آن زمان غزلے انشا نمود که شعرے از آن نوشته مے شود ؎ بیا بمصر دلم تا دمشق جان بینی + که آرزوئے دلم در هوائے بغداد است + چون در توزک چنگیزی مقرر است که هر خاتون که منظور نظر بادشاه شود شوهرش او را طلاق داده بایوان قاآنی فرستد و سلطان معتمدے نزد

امیر چوپان فرستاده از عزم خویش اطلاع داد و امیر ازین سخن برافروخته جواب درشت داد و بادشاه بمصلحت وقت ناچار شده
با هجران جانان درساخت و این قضیه در ییلاق اوجان واقع شده و امیر چوپان خواست که بُعدی در میان عاشق و معشوق
پیدا کند تا باین حجاب دوری آبی بر نائرهٔ عشق بادشاه زند و آتش هوا و الفت او را منطفی کند لهذا امیر حسن و بغداد خاتون را
به قراباغ فرستاد و بادشاه را بقشلاق بغداد بر دامان دانست که ؎ میان کعبه ما گرچه صد بیابان است + دریچه ز حرم
در سراچهٔ جان است + و بادشاه را سودائے محبت چنان مست نمود که روز و شب از خرگاه بیرون نمے آمد و مقربان حضرت را
بار نمیداد و در هفته یا یکماه مقربان بسلام باریاب میشدند گاه گاه بادشاه بیرون مے آمد ؎ جهاندار در کنج ایوان
خویش + نمیکرد جز یاد جانان خویش + به تن گر به بغداد آن راغ بود + دلش در میان قراباغ بود + و امیر انگیز سکار
نموده وقتے بسلطان عرض رسانید ؎ چرا خوش نخندی نگوئی سخن + بکن هرچه خواهی که گوید مکن + و بادشاه گفت
که من عنان مرکب مملکت بدست تو سپرده ام باید که چنان کنی که دمے چند بفراغ خاطر توانم زد و شکایت پسرش دمشق خواجه
کرد که از وی بیزارم او را به بیرو فرزندے دیگر را بر من بگمار و امیر ازین سخن روائح بے عنایتی بخوبی استشمام نموده و با دمشق خواجه
مصلحت نموده و تهمت سعایت نسبت صائن خواجه و تریر دانسته از بادشاه رخصت خراسان خواست و وزیر را نیز همراه
خود برده امیر اکرنج و امیر محمود بیگ و امیر محمد علی او برات را نیز همراه خود برد و ایلچی قاآن از مغولستان نزد امیر رسیده خلعت
امیر الامرائی برائے او آورد و چوپان تحائف بقیاس بحضور قاآن ارسال داشت و همدرین زمان ز شیرین خان جغتائی لشکر به
حدود غزنی و قندهار آورده عازم خراسان بود امیر چوپان پسر خود امیر حسن را بمقابله او فرستاده و در حوالی غزنی امیر حسن ظفر یافته
در غزنین قتل و غارت بسیار نموده حتے که مجاوران مقبره سلطان محمود غزنوی را نیز اسیر کرد و لشکر او بے ادبی هاے بسیار
با معابد و مساجد کرده در سنه ست و عشرین و سبعمایه واپس بخراسان رفت چون بحضور سلطان دمشق خواجه مستولی شده بود و
علاقه با یکی از حرمهاے سلطان اولجایتو پیدا کرده و بادشاه برآشفته فرمود تا او را بیاسا رسانند و دمشق خواجه خبر یافته بگریخت
آقالو و مصر خواجه در تعاقب او رفتند و تعجب آنکه دران روز دمشق بر مرکبے که در سریع الخرامی نظیر نداشت سوار بود و در همت
الوس هلاکو مثل او اسپے نبود ؎ کم آسای و دمساز و هنجار جوے + سبک پاے و آسان دو و تیز پوے + شتابنده از پیش
و رهبر ز پس + جهنده روان و گریزنده پس + یکے دشت پیمائے بُرنده راغ + بادیه رو رفتار زاغ و نه زاغ + اما از ممانعت
تقدیر آن مرکب مثل پیکر تصویر بر جائے بماند تا مردم سلطانی رسیده سرش از تن بر داشتند و بادشاه یرلیغ جاری نمود
که هر جا چوپانیان را یابند بکشند و بامرائے خراسان نوشت که چوپان را بسزا رسانند و امیر سونتای و امیر علی بادشاه و امیر
دولتشاه وغیره امراے حدود با افواج خود بسلطان پیوستند و سلطان منصب وزارت بخواجه غیاث الدین محمد ابن خواجه
رشید الدین داده خواجه علاء الدین محمد خراسانی را شریک او ساخت و با لشکر جرار بعزم مدافعه چوپان از سلطانیه بر ولنغر امید
چون امیر چوپان ازین حال واقف شد مصلحت با پسر خود نموده او گفت که جمیع امرائے همراهی را بکش و خراسان را در قبضه در آر

وایران نیز بگماشتگان ما متعلق است وتیمورتاش در روم ومحمود و دگر عبتان یاغی شوند و وقت تنگی از سلاطین جغتائی استمداد
طلب کنیم واز سلطان کینه خواهی نمائیم اما امیر این را نه پسندیده ولغرور شوکت وعظمت خویش بے توقف عازم رزم سلطان
گردید وازامرائے همراهی وسلطان نیندیشیده گفت ؎ بپشتی دولت چنین گفت من + چه اندیشه دارم زین انجمن +
که بازوی من جست جنگ ونبرد + سر بد سگال آورم زیر گرد + ووزیر صاین را ونیم زده با هفتاد هزار سوار جرار در
قوهار رسید و در شهد امرا را سوگند داد که با او مخالفت نکنند ولشکریان المسیار از مواضعات را تباه و مسلمانان را در
ناله وآه مبتلا کردند چون هر دو لشکر قریب رسیدند امیر چوپان حضرت شیخ رکن الدنیا والدین علاء الدوله سمنانی علیه الرحمة را بالحاح
بسیار جهت صلح پیش سلطان فرستاد چون حضرت شیخ در مجلس بادشاه رسید ابوسعید عاقبت حمید بالهام ملهم اقبال استاده شد
وحضرت شیخ را با خود برابر نشانیده خود بدو زانوی ادب بنشست وحضرت شیخ بعد مواعظ ونصائح سخن صلح درمیان آورد
وسلطان استیلا واستعلاء چوپان را خاطرنشان کرده گفت که اگر چوپان صلح میخواهد جریده بیاید تا در موضعے که تعین شود
نشسته بعبادت کردگار قیام نماید وچوپان میخواست که قاتلان دمشق را باو سپارند وجاه ودولت او برقرار دارند
سلطان گفت که اگر بمن دولت خدائے تعالی ارزانی داشته واکنون اراده ازلی بزوال این تعلق نگرفته از بسیاری
لشکرش نمے ترسم واگر خدائے تعالی کارم بآخر رسانیده به کثرت جمعیت دفع این ضرر نمیتوانم وشیخ بازگشته امیر را از
مخالفت ولی نعمت وبغاوت با اولی الامر امتناع نموده وچوپان ممتنع نشده بقوهار رسید و امیر محمد بیگ وامیر جیجک
وامیر محمود ونوروز با سی هزار سوار از لشکر چوپان روئے گردان شده بسلطان پیوستند چون امیر از مخالفت امرا خبر
یافت بر دیگران اعتماد نمانده وپیش از آنکه نوبت استعمال سیف وسنان ولمعان تیر وشمشیر درخشان افتد لشکرش از
هم گسیخته وچوپان فرار بر قرار اختیار نمود وسپاهے با اینهمه عظمت پیش از جنگ ویران شد واز میان راه تمامت
سپاه از وتخلف جسته بسلطان پیوست وچوپان شاهزاده سایتبک وگردون چنین را بخدمت سلطان فرستاد وسلطان
بچشم اعزاز در ایشان نگریسته وچوپان اول عزم خدمت قاآن نموده وباز از آن عزیمت برگشته عزم هرات نمود ونیکی
دولتمندی وی را ازین عزم مانع آمده گفت که از ملوک کرت مروتے را توقع داشتن خاک در دیده دانائی انباشتن است
امیر نوروز بیگ او برات را باوجود احسانمندی به دشمن سپردند وامیر دانشمند بهادر را به سیر قلعه اندرون برده در لباس
دوستی دشمنی کردند ؎ زبد اصل چشم بهی داشتن + بود خاک در دیده انباشتن + جهان را چنین است آئین و
ساز + که سازد فرومایه را سرفراز + زبد گوهران بد نباشد عجب + نشاید سیاهی ستردن زشب + اما امیر را موافق
مزاج نیفتاده از مرغاب بملک غیاث الدین کرت پیام داد ؎ بگوئید او را که چوپان رسید + بیارائے خانه
که مهمان رسید + اگر میتوان داد جائے بده + و دسر رز ما را پناہے بده + بر آن شو که جویائے چوپان شوی +
وگرنه تو دانی پشیمان شوی + وملک غیاث الدین تعظیم فرستاده بجائے آورده جواب داد که ؎ اگر بخت وزیر شود

شود با من + زبان وار جا سازمش در دهن + سوی هر چه خواهم همه بهر اوست + زهے بنده فرمان برے شهر اوست +
و امیر چوپان بے دغدغه متوجه هرات گردید ملک روزے چند او را گرامی داشت چون یرلیغ بادشاه بدو رسید که چوپان را
به یاسا رساند تا املاک او بوے عنایت شود غیاث الدین نامردمی کرده امیر را بگرفت و فرمان به کشتن او داد هر چند امیر خواست
که باوے ملاقات کند ملک قبول نفرمود و امیر وصیت کرد که بعد از قتل سرش از تن جدا افکند و پسر نوجوان او جلاو خان را
که از دولندی خانم متولد شده بود زنده نزد سلطان بفرستید تا شاید بعلاقهٔ قرابت ویرا عفو کند و غیاث الدین امیر چوپان را
کشته انگشت ویرا که ناخن زیادی داشت باردو فرستاد و در محرم سنه ثمان و عشرین و سبعمایه باردو رسانیدند و ملک
خیال کرد که بغداد خاتون منظور نظر سلطان است اگر جلاو خان زنده باشد در حق او بد اندیشد و خون پدر را نگذارد
ویرا نیز که جوانے حسین بود شهید ساخت و اکثر اولاد امیر چوپان گرفتار شده بقتل رسیدند و جمعے که باقیماندند ایشان را
اختیارے و اقتدارے نبود اما سلطان که واله بغداد خاتون بود داعیهٔ خود به امیر شیخ حسن جلایر در میان نهاد و امیر
او را طلاق داد و بادشاه طوے عظیم ترتیب داده ویرا بعقد خود در آورد و ملقب به خداوندگار فرمود و بخاطر او چهل هزار
دینار داد تا تابوت چوپان و جلاو خان را بمکه معظمه و مدینه منوره بردند و بعد ازین وقلع زمام اختیار مملکت در دست
بغداد خاتون در آمد و خواجه غیاث الدین وزیر گردید نارین طغاے ابن کسوقانویان که بادشاه او را امارت خراسان داده
بود با ملک غیاث الدین کرت به مخاصمت برخاست و او را آزار دادن میخواست اما ملک باردو آمده یرلیغ حاصل کرد
که نارین در تومان هرات دخل نکند و نارین در غیبت ملک بر ملکزاده شمس الدین کرت لشکر کشیده کارے نتوانسته و
از بیاعتدالیهائے خود ترسیده بخدمت بادشاه چنان باز نمود که لشکریان از الوس جغتائی بخراسان میرسد و
اتغ تمور با امر بادشاه با فوجے متوجه خراسان گردید و نارین در راه با او ملاقات نموده و او را با امیر علی اویرات خال
سلطان از راه برده برگشتن بغداد خاتون و وزیر متفق ساخت و نارین طغاے بحضور بادشاه رسید اما بار نیافت و خواست
که وزیر را بکشد اما تدبیرش موافق تقدیر نیامده بادشاه فرمان داد تا او را بگیرند و نارین خبر یافته رو بگریز آورد تا در ری
رسید و در نواحی آن پنهان شده نوکرے برائے آوردن طعام فرستاد و آن ملازم بخانه مغولان که در آن حدود یورت داشتند
رفت حاجی ایتماس مغل ازو متوهم شده بضرب چوب استفسار حال نمود و ملازم صورت واقعه را بیان کرده حاجی با چند
سوار بر سر نارین رسیده و او را توقیف نمود و گفت که امیر معلوم دارد که توره و یاساق چنگیز خان و فرزندان او چگونه
است باید که تا صدور یرلیغ توقف نماید و همدرین اثنا ایلچی بادشاه رسید و حاجی ایتماس او را گرفته و بسته بحضور بادشاه
رسانید و ایلچی برائے آوردن تاش تیمور رفته ویرا نیز خواهی نخواهی آورده و هر دو را بیاسا رسانیدند و امیر علی بادشاه
اویرات بسبب شفاعت مادر سلطان نجات یافته و مصر خواجه قاتل دمشق خواجه ابن امیر چوپان سلدوز که با ابن سنجتان
همراه بود بوجه قدامت خدمت رهائی یافت و امیر شیخ علی نویان بامارت خراسان مقرر شد و سلطان فرمود که

از رعایائے خراسان بغیر از اموال دیوانی فلسی زائد نگیرند و بغداد خاتون متهم شد که با امیر حسن جلایر مراسلات دارد بادشاه امر به کشتن امیر حسن فرمود و به شفاعت مادرش که عمهٔ سلطان بود خلاصی یافته بقلعهٔ کملخ فرستاده شد و بغداد خاتون نیز از نظر دور شد چون کذب مفتریان واضح شد بار دیگر به پایهٔ رفیع رسید و امیر دولت شاه که با یالت روم مقرر بود در راه پدر رود جهانِ فانی نمود و در سنه ثلاث و ثلثین و سبعمایه امیر حسن جلایر به امارت روم تقرر یافت و سلطان حکومت ولایت فارس به امیر مسافر انیاق داد و محمود شاه اینجو که از مدتے حاکم فارس بود این امر برا و گران آمد و با امیر محمد بیگ و امیر محمد پیلتن در ساخته خواست که مسافر را آسیبے رساند امیر مسافر خود را بقصر بادشاه رسانید امرائے گستاخ دور قصر بادشاه را محاصره کردند درین اثنا امیر سیورغان ابن امیر چوپان سلدوز که از ساتی بیگ خانم دختر اولجایتو سلطان متولد شده بود و خواجه لولو با جمعے دیگر آمدند و سلطان به استظهار ایشان آن جماعت را بگرفت و امیر محمود ابن امیر اسن قتلق و امیر محمود بیگ و محمد پیلتن را القلاع حدود سفید ساخت و در سنه خمس و ثلاثین و سبعمایه اوزبک خان بادشاه دشت قبچاق لشکر با یران کشید و سلطان در اوائل سنه ست و ثلاثین و سبعمایه با وجود گرمی هوا با لشکر گران بیرون آمده در حدود شیروان جمعے از عفونت هوا مردند و بادشاه نیز بیمار شده و در چند روز بتداوی اطبا بهتر شد و روزے در حمام رفت و مرض باز عود نمود اطبا آثار سمی در مزاج بادشاه مے یافتند و بادشاه در سیزدهم ربیع الاخر سنه ست و ثلاثین و سبعمایه وفات یافت خواجه سلمان ساوجی در مرثیهٔ سلطان میگوید ؎ گر بگیرید تاج و سوزد تخت کی باشد بعید + بر زوال دولت سلطان اعظم بوسعید + مدت عمر اوسی و دو سال و حکومت او نوزده سال بود در گنبد سلطانیه مدفون شد ؎ ثالث و عشر ربیع الثانی اندر نیم شب + هفتصد و سی و شش از هجرت بحکم کردگار + شاه عادل آل علاء الحق والدین بوسعید + شد ازین دنیا ملول و کرد جنت اختیار + با هزاران ناله و زاری خطاب آمد ز چرخ + کاے خداوندان جاه الاعتبار الاعتبار + و له ؎ چون گذشت از سال هجرت هفتصد با سی و شش + در ربیع الآخر هم سیزده بگذشته بود + در قرا باغ از سر سلطان اعظم بوسعید + دست تقدیر آلهی افسر شاهی ربود + چون سلطان پسرے نداشت که وارث مملکت شود ازین وجه انقلابے عظیم در سلطنت او پیدا شد و در هر سرے سودائے و از هر دهن نوائے هویدا شد و نوبت به طوائف الملوکی رسید سلطان ابوسعید بادشاهے عالی همت و قاآنے صاحب جرأت و شوکت بود و در زمان او بسیارے از علما و فضلا بودند +

ذکر بعضے از شعرائے زمان او

از شعرائے زمانه او یکے مولانا فخر الدین بناکتی مردے دانشمند و شاعرے صاحب طبع بلند بود و در عهد سلطان ابوسعید خان تاریخ بناکتی در ذکر انساب سلاطین ختا و قصصہائے هند و یهود و قیاصره وغیره کتابے بسیط نوشته از وست ؎ بانداین عتاب جانان با ما چرا ستگوئی + پیمان و عهد ایشان یاد هوا ستگوئی + با بیدلان تلطف عیبے نباشد

ایجان + با عاشقان ترحم بهر خداست گوئی + سراج الدین قمری ندیم سلطان ابوسعید بهادر خان بود در زمانه او ضیغه ناتم حمد وصفیه
ابهر بزهد و عبادت مشغول بود و قنقرات خاتون خواهر رضاعیه سلطان بزیارت او رفت چون طعام خوردند قنقرات گفت که
قدرے طعام نیم خوردهٔ بی بی بمن دهید تا بخورم و به تبرک برم سراج الدین گفت که اے خاتون اگر شما رغبت نمائید
من تمام خوردهٔ بی بی را دارم قنقرات بهم برآمده فرمود تا سیلی چند بر روے قمری زدند و قمری در مجلس سلطان آمد گفت که
لطیفهٔ از ظرفا مردم بهزار دینار میخرند و قنقرات خاتون لطیفهٔ از من بده سیلی خرید و کیفیت را تقریر کرد خان او را
نوازش فرمود و هرگاه قنقرات را دیدی خندان شدی و فرمودی که لطیفهٔ از شاعر ارزان خریده و قمری را با سلمان
ساوجی مناظره و معارضه واقع شدند و خواجه سلمان این رباعی گفت ـــ اے ابر بهار خار پروردهٔ تست + وے
خار درون غنچه خون کردهٔ تست + گل سرخوش و لاله مست و نرگس مخمور + اے باد صبا این همه آوردهٔ تست +
و قمری سراج الدین در جواب او گفت ـــ اے آب روان سرو برآوردهٔ تست + وے سرو چمان چمن سراپردهٔ
تست + اے غنچه عروس باغ در پردهٔ تست + اے باد صبا این همه آوردهٔ تست + آنها که مه و مهر ہے خوانندت +
انصاف بده که نکوئے دانندت + تو جان منی ولیک میترسم از انکه + روزے ز من دلشده بستانندت + و نیز
سراج الدین قمری مازندرانی دیگر بود از تلامذه حضرت امام فخر رازی و از مداح سلطان غیاث الدین ملکشاه خوارزم
شاہے بود و بعضے اهل تذکره غلط کرده و هر دو را یکے نوشته اند اما آن قمری بوستان خوارزم شاهی بود و این سراج الدین
قمری سرو بوزنجری بود ناصر بخاری از شعرائے آن زمان بود و همواره در سیر و سیاحت گذرانیدی و لباس فقر و درویشی
در بر داشتے و بجز از طاقیه و نمدی و قبائے و کتابے دیگر هیچ چیز از لوازم تن آسانی با خود نداشتے چون در بغداد
رسید خواجه سلمان ساوجی با بعضے از یاران بر لب دجله سیر طغیان و جریان آب میکرد از ناصر دو چار شده پرسید که چکسی
او گفت که شاعرم سلمان او را امتحاناً گفت که شعرے بخوان ناصر این بیت گفته خواند ـــ دجله را امسال رفتارے عجیب
مستانه بود + پاے در زنجیر و کف بر لب مگر دیوانه بود + و خواجه او را در کنار گرفت و باهم گرم صحبت داشتند از وست ـــ
ما را هوس صحبت جان پرور یار است + ورنه غرض از باده پرستی نه خمار است + آتش نفسان قیمت میخانه شناسند +
افسرده دلان را بخرابات چه کار است + امیر یمین الدین طغرائی فریومدی امیرے صاحب فضل بود نژاد او از ترک است
و خواجه علاؤ الدین محمد او را اکرام بسیارے نمود و علاؤ الدین محمد وزیر سلطان ابوسعید بهادر خان بود و امیر یمین الدین را
پسرے امیر محمود نام فاضلے گرانمایه بود و هر دو را مشاعره و معارضه بود یمین الدین گوید ـــ دارم ز عتاب فلک
بوقلمون + و ز گردش روزگار خس پرور دون + چشمے چو کناره صراحی همه اشک + جانی چو میانه پیاله همه خون +
امیر محمود گوید ـــ دارم ز جفائے فلک آئینه گون + پر آه دلے که شد از و گرد خون + روزے بهزار غم بشب
مے آرم + تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون + ابن نصوح از جمله فضلائے آن زمان بود و در روزگار سلطان ابوسعید

ده نامه بنام وزیر خواجه غیاث الدین محمد رشید نظم آورده از دست ؎ با فاقه و فقر همنشینم کردی + بی مونس و بی یار و
قرینم کردی + این مرتبهٔ مقربان در تست + آیا بچه خدمت این چنینم کردی + حضرت رکن الدین علاء الدوله سمنانی
علیه الرحمة شناور بحر حقیقت و گوهر تاج معرفت اسم مبارک او احمد ابن محمد بود میگوید که هزار طبق کاغذ در راه و رسم
تصوف سیاه کردم و صد هزار دینار مال پدر وقف صوفیان نمودم و شصت سال بدعاگوئی مسلمانان بسر بردم اکنون
پیر و عاجزم و ترک همه گفتم و بگوشه نشستم عم آنجناب ملک شرف الدین سمنانی از مقربان ارغون خان بود حضرت
شیخ در آغاز حال بملازمت ارغون بود روزے که خان با علیناق حرب کرد و شیخ را جذبه رسید ترک کلاه و قبا گفت
و در بغداد رسیده مرید حضرت شیخ عبد الرحمن اسفراینی رحمة الله علیه گردید و در روزگار سلطان ابوسعید خان
حضرت شیخ به تعلیم و ارشاد حقائق و معارف مشغول بود هرچند شاعرے را با آن حضرت نسبت نیست اما خواستم که همین
جبله اسم همایون او را تبرکاً درین اوراق بنگارم از دست رحمة الله علیه ؎ نفسے است مرا که غیر شیطانی نیست +
و ز فعل بدش هیچ پشیمانی نیست + ایمانش هزار بار تلقین کردم + دین کافر را سر مسلمانی نیست + خواجو
کرمانی از شعرائے آن زمان بود و مثنوی همائے همایون در بغداد نظم کرده و مرید حضرت شیخ علاء الدوله بود از دست ؎
پیش صاحب نظران ملک سلیمان باد است + بلکه آن است سلیمان که ز ملک آزاد است + دل درین پیرزن
عشوه گر دهر مبند + نو عروسیست که در عقد بسی داماد است + خواجو ؎ آن روی هندوے سیه کار کمند انداز را +
همچو در زندان بسته و در آفتاب انداخته + از سرشک است آبرویم پیش هر کس زین سبب + هر دو چشم خویش جا دادم
که مردم زاده است + عشقت نه سرسریست که از سر بدر شود + مهرت نه عارضیست که جائے دگر شود +
کے برکنم دل از رخ جانان که مهر او + با شیر در دل آمد و با جان بدر شود + از همائے همایون در وصف مقربان
الٰهی ؎ صبوحی کشان شراب الست + امیران مامور هوشیار مست + همه نامداران گم کرده نام + همه
کامگاران نادیده کام + نخورده مے و سرگران از شراب + درون کرده معمور و بیرون خراب + جگر تشنه و
غرق آب آمده + زبان بسته و در خطاب آمده + چو سوسن زبان آوران خموش + چو بر خوش نفس لیک پشمینه
پوش + امیر کرمانی از شعرائے آن زمان است از دست ؎ بے روی دلارام دل آرام ندارد + مسکین دل آنکس
که دل آرام ندارد + و از معاصرین سلطان ابوسعید بهادر خان دیگر شعرائے بسیار مثل خواجه عبید زاکانی و نظام الدین
هروی و خواجه عماد فقیه و مظهر هروی و حسن متکلم وغیره بوده اند چون ایشان مداح سلاطین دیگر مثل سربداران و آل
مظفر و ملوک کرت وغیره بوده اند و با سلاطین مغل تعلقے نداشته اند تحریر احوال ایشان موجب طوالت نامناسب
دانسته گذاشتیم اما چند شعر از هر یک نوشته مے شوند عبید راست ؎ رسد به پشتی رویت جمال مه بکمال +
بسوز نکهت بویت صبا خبر به شمال + زند به تیر نظر غمزه ات نشانه مهر + کشد بگوشه چشم ابروت کمان هلال +

و خواجه عماد گوید ؎ نه درین شهر رود ظلم بر ارباب نظر + عاشق دل شده هر جا که رود مظلوم است + پیش عشاق حدیث عقلا
نتوان گفت + کین حکایت بر این طائفه نامفهوم است + و مظفر هروی گوید ؎ ای برهمن از رشک لعبت زده
خالی + مسکین دل من گشته ز خال تو بجالی + از حال من خسته خبر در دو جهان نیست + تا نیست دل آشوب تر از خال
تو خالی + و از من تو مسلم است ؎ کس نه گفته است در آفاق که در عالم عشق + مثل من عاشق شوریده و رسوائی
هست + کس نداده است نشان در ختن و چین و چگل + که بتی چون تو به شیرینی و رعنائی هست +

ذکر سلطنت ارپاخان از اولاد ارتق بوقا ابن تولی خان توزنجری

چون سلطان ابو سعید خان را پسری نبود که وارث تاج و
تخت شود در حیات خود گفته بود که بعد از من سلطنت حق ارپاخان است دلشاد خاتون که دختر تیمور تاش ابن چوپان
سلدوز بود و خاتون سلطان بود سر از این سخن باز زد و نزد امیر علی پادشاه اویرات رفت و مادر سلطان اول با این سخن
همداستان نشد اما آخر رضا داد و گفت که چون ابو سعید نماند سلطنت به هر که خواهید بدهید الا به چوپانیان سلدوز ببید
و ارپاخان باتفاق بعضی امرا بر تخت نشست و گفت که مرا سر و برگ تزئین نیست بجائے کمر زرین تسمه و بعوض افسر مرصع
نمدی میان بند و بجائے تاج طاقیه بر سر کافیست و لقب او معز الدین ارپاخان مقرر شد و بسبب آمدن لشکر اوزبک
لشکر را به دربند برده در کنار کر مقابل اوزبک نشست و گذار ها را ببست و اوزبک خان نیز مقابل او فرود آمد و امرای
ارپا از عقب او رسیده همدرین اثنا از دشت خبر فتنه به اوزبک خان رسید و خان هزیمت یافت ؎ در زندگی نکرده
بره اندکے + دو منزل همیکرد در ره یکے + ارپاخان معاودت نمود و ملک شرف الدین محمد را بقتل رسانید و
اولاد هلاکو خان را هر کجا که مے یافت مے کشت توکل و قتلق و شاهزاده توزنجری را بدست آورده گشت تا وارثی
از نژاد هلاکو نماند و امیر علی پادشاه اویرات امرائے دیگر را با خود یار نموده به بغاوت و بدخواهی برخاست و ارپاخان
بغداد خاتون سلدوز را باین جرم که او را وقعے نمیداشت گشت و بظاهر تهمت زهر دادن سلطان مغفور و تهاون
و رزیدن از همراهی یورش بر اوزبک بر و بست و دست بخون رنگین آن نگار رشک حسینان چین و معشوقه قاآن
ایران زمین آلود و امیر علی پادشاه که از اولاد منگیز اویرات بود و منگیز را با ارتق بوقا بفرمان قوبیلا قاآن محاربات
واقع شده بود و این عداوت بوراثت در میان دلهائے ارپا و امیر علی مستحکم بود امیر علی امرائے اویرات را جمع آورده
و موسی خان ابن بایدو خان را بر تخت نشانید و بشوکتے تمام جانب اردوی ارپاخان راهی شد و ارپاخان نیز با امیر اکرنج
و حاجی طغای ابن سونتای و چوپان قتلق ابن مبارک ذخیره بمقابل آمده در حدود مراغه تلاقی فریقین بتاریخ عشر آخر
رمضان سنه ست و ثلاثین و سبعمایه اتفاق افتاده و ارپا لشکر را دو بخش کرده بخشے با خود در میمنه داشت و
بخشے به تحت امر خواجه غیاث الدین محمد وزیر در میسره مقرر نمود و حرب در پیوست امیر محمود ابن قتلق و سلطان شاه

طوق ارپاخان را انداخته با عساکر آئیدند ارپاخان باوجود ضعف این چنین پای ثبات افشرده و امیر علی در اثنای حرب حیله نموده در میمنه ارپاخان آوازه انداخت که سپاه وزیر هزیمت یافت و در میسره ندا در داد که بادشاه کشته شد لشکر ارپاخان ملول باخته هزیمت یافت و وزیر و بادشاه نیز فرار ورزیده و آخر هر دو گرفتار آمده قتل شدند و اموال و اسباب وزیر که بی حد و حساب بود بقبض در آمد و امیر علی اویرات و موسیٰ خان بفتح و ظفر اختصاص یافته به کار و بار حکومت پرداختند +

ذکر سلطنت موسیٰ خان ابن بایدو خان ابن ترقای ابن هلاکو خان ابن تولیخان بوزنجری

موسیٰ خان باتفاق امیر علی اویرات بر اورنگ سلطنت جائے گرفته و امیر علی بادشاه غرور و فور بهم رسانیده هیچ یکی از امرا را بخاطر نیاورد و هم در همین سال از بطن دلشاد خاتون که حامله بود دختری متولد شد چون قوم اویرات بر جمیع کارخانجات و ممالک بادشاهی مستولی بود امیر حاجی طغای حاکم دیار بکر با امیر شیخ حسن جلایر حاکم روم در ساخته و امیر مذکور سلطان محمد خان را بر تخت جائے داده آهنگ تبریز نموده و مهم بحرب انجامیده و وقت صف آرائی امیر حسن با امیر علی پیام داد که ما دو مسلمانیم و دو بادشاه بر سر یک ملک حکومت می جنگند و ما بخون مسلمانان چرا ماخوذ شویم و باید که کناره اختیار کنیم و هر دو با دو هزار سوار بر پشته بر آمده ناظر محاربه هر دو بادشاه بودند و محمد خان عنان از معرکه بر تافت و موسیٰ خان وی را تعاقب نموده لشکرش بیغما مشغول شد امیر حسن فرصت یافته با سواران خود بر امیر علی که در تهیه وضو و ادای شکرانه بود ریخت و او را قتل کرده موسیٰ خان از قتل او خبر یافته سوی بغداد گریخت و سلطان محمد بازگشته باتفاق امیر حسن به تبریز رسید و این واقعه در رابع عشر ذالحجه سنه ست و ثلثین و سبعمایه روی داد و موسیٰ خان بعد ازین وقتیکه طغا تیمور خان متوجه عراق گردید امیر محمود را بحرب او فرستاده امیر منهزم شده میان او و طغا تیمور صلح واقع شده و هر دو متوجه حرب محمد خان شدند و از ان معرکه طغا تیمور بددلی کرده بلا استعمال سیف و سنان از میدان روگردان شد ــه نیاورده از تیغ خصم خون + چو موی خمیر از میان شد برون + تمسک به العود احمد نمود + بر فتن شب و روز در هم فزود + و موسیٰ خان با فوجی از خراسان و برخی از متابعان خود محاربه مردانه کرده چون بسیاری از همراهیان او کشته شدند و بقیة السیف هزیمت یافتند موسیٰ خان نیز عنان بر تافته در ملک هزاره گرفتار شده در پایه سریر محمد خان حاضر شده بقتل رسید +

ذکر سلطان محمد خان ابن قتلق ابن تیمور ابن انبارجی ابن منکو تیمور ابن هلاکو خان بوزنجری

محمد خان دست نشان امیر حسن بود چنانچه مذکور شد بر موسیٰ خان ظفر یافته و امیر حسن دلشاد خاتون زوجه سلطان مرحوم را بعقد خویش در آورد و شاهزاده ساتی بیک خانم و امیر سیورغان چوپانی سلدوز را باموغان فرستاد و در سنه سبع و ثلثین و سبعمایه امیرزاده علی جعفر و محمود ایسن قتلق از و روگردان شده بموسیٰ خان پیوستند و محمد خان بر موسیٰ خان و طغا تیمور ظفر یافته و

امیر اکرنج و محمود البین قتلق تقتل رسیدند و امیر حسن اکثر امرائے اویرات را بدست آورده گشت و اکرنج و محمود خرقهٔ صوفیانه پوشیده بودند امیر حسن فرمود تا ایشان را شهید نمودند و هم درین زمان امیر حسن چوپانی سلدوز قراجری نام غلامے را که مشابه به تیمور تاش بود شهرت داد که تیمور تاش از روم رسیده است و امرائے اویرات بر و گرد آمدند و او متوجه امیر حسن جلایر گردیده و امیر پیر حسین ابن محمد بن چوپان که در امرائے محمد خان بود برگشته به چوپانیان پیوست و درین حرب امیر حسن سلدوز ظفر یافت و شیخ حسن سلدوز درین نبرد حیله کرده آتشے افروخت و امرائے جلایر توهمات حیلهٔ او کرده امیر حسن جلایر گریخت و محمد خان با جمعے پائے ثبات افشرده نبرد مردانه کرده اکثر همراهیان کشته شدند و محمد خان نیز گرفتار آمده بقتل رسید و این واقعه در عشرین ذالحجه سنه ثمان و ثلاثین و سبعمایه واقع شد و امرائے اویرات و سلدوز بسلطانیه آمدند و آتش نهیب و غارت مشتعل کردند و قراجری خیال استقلال بدل مستقل کرد امیر حسن از قصد او آگاه شده اعلان نمود که منش ساختیم هنر این و آن ✤ و گرنه گدائے بُد از ترکمان ✤ و تیمور تاش مزور بحرب امیر حسن جلایر به تبریز رسید و دران حرب قراجری شکست یافت و امیر حسن به سلطانیه رفت و امرائے اویرات از خبر او سلطانیه را گذاشتند و امیر حسن سلدوز شاهزاده ساتی بیک خاتم و پسرش سیورغان را بر تخت نشانید و سکه و خطبه بنام او کرده بعزم رزم امیر حسن جلایر در قزوین رسید اما با هم کرده صلح شده چوپانیان سوئے از آن رفتند ✤

ذکر حکومت طغا تیمور خان یونس نجری

درین زمان که طوفان بلا بالا گرفته بود ملک جعفر امیر شیخ علی بن امیر علی قوشچی را بمخالفت امیر حسن جلایر و محمد خان تحریص کرده طغا تیمور خان را که از نژاد هلاکو خان بود بسلطنت خراسان برداشتند و امیر ارغون شاه اویرات ابن نوروز بیگ و امیر عبدالله ابن امیر مولا از و منحرف شدند اما امیر اکرنج و امیر ثروت ابن امیر ناری طغائی از عراق آمده بوے پیوستند و طغاے تیمور از موسیٰ خان صلح کرد چنانکه مذکور شد از معرکه محمد خان بگریخت و بار دیگر حسب استدعائے امیر شیخ حسن ایلکانی جلایر با امیر ارغون شاه اویرات و خواجه علاء الدین محمد صاحب دیوان بعراق آمده بسلوه رفتند و در روز نبرد امیر حسن جلایر بخشے واقع شده و درین اثنا امیر حسن چوپانی و ساتی بیک باو جان آمدند و امیر حسن چوپانی پیامهائے صلح امیر فرستاده طغا تیمور خان را تطمیع نمود تا قصد امیر حسن جلایر نموده دلشاد خاتون را بقبضه خود در آرد و باز به بادشاه پیام داد که ما میخواهیم که شاهزاده ساتی بیک را بعقد تو در آریم و مجموع چوپانیان بخدمت تو کمر بندیم بادشاه در دفع ایلکانیان جلایر با ما دمساز باشد و خان فریب خورده مطابق استدعائے او نوشته بدین مضمون نوشت و امیر حسن سلدوز آن نوشته را به امیر حسن جلایر فرستاد امیر حسن جلایر طغا تیمور خان را سرزنش بسیار کرد طغا تیمور خان از فرط ندامت طبل رحیل کوفته بخراسان رفت ✤

ذکر جهان تیمور خان ابن الافرنگ خان ابن اباتا خان ابن اباقا خان ابن هلاکو خان یونس نجری قیاست

چون امیر حسن جلایر از طغا تیمور خان مایوس گردید شاهزاده عز الدین جهان تیمور خان را بر سریر سلطنت جلوس داده خطبه بنام او خواندند و شغل خطیر وزارت بخواجه شمس الدین زکریا مفوض نمود و دو ستان به بغداد گذرانیده بر ولایت خوزستان و عراق عرب و دیار بکر مستولی شدند و دران زمان عجب طوائف در مملکت عراق و عجم بود یعنی

در هر ناحیه امیری صدائت شاهی برافراخته بود و امیر حاجی طغای در دیار بکر رایت استقلال بلند کرده بود و برخی از آن ممالک در تصرف در آورده و ملک اشرف ابن تیمور تاش چوپانی سلدوز و پسران اکرنج در گروستان و خورستان لوای امارت برافراشته بودند و امیر مبارز الدین محمد در یزد و ملک قطب الدین غوری در کرمان و ملک شجاع الدین در بم و ملک معز الدین حسین کرت در هرات اعلام فرمانروائی باوج گنبد نیلی فام رسانیده بودند و طغا تیمور خان بوزنجری در مازندران و بعضی خراسان بادشاه بود و امیر ارغون شاه اویرات در طوس و مشهد و امیر عبدالله نبیره مولای در قهستان و امیر حسن ایلکانی جلایر و امیر حسن چوپانی سلدوز علاوه این ها بودند چون امیر حسن داعیه امیر حسن جلایر را دید و اعتماد بر ساتی بیک نداشت ساتی بیک را معزول و سیورغان را بقتل رسانید و شاهزاده را از نژاد هلاکو خان بر تخت نشانید +

ذکر سلطنت سلیمان خان از اولاد شموت ابن هلاکو خان بوزنجری

بدست نشان امیر حسن چوپانی بود امیر حسن ساتی بیک را طوعاً و کرهاً بنکاح سلیمان خان درآورد و در عراق و آذربایجان و اران و موغان و گرجستان فرمانروا شد و امیر حسن جلایر جهان تیمور خان را گرفته بر سر او رسید و بحدود آب تغتو برد و شاه و سپاه بمقابله سلیمان خان صف آراستند امیر حسن سلدوز درین معرکه دلیری ها کرده فوج جهان تیمور خان انهزام یافت و امیر حسن در سنه احدی و اربعین و سبعمایه هجری به تبریز معاودت نمود و امیر یاغی باستی توهمی بخاطر آورده و شش هزار اسپ را از علف خواری پیش رو افگنده روانه شد چون قریب به اردوی امیر حسن جلایر رسید لشکر او غبار تش دیده توهمی خورده فرار شدند و امیر شیخ حسن علی کاون برادر خورد طغا تیمور خان را طعنه زد که دو کرت بر عراق لشکر کشیدی و بی نیل مرام آمدی و خود را از فضحن کردی و خود لشکری گران گرد آورده متوجه عراق گردید و امیر حسن سلدوز ملک اشرف برادر خود را بمدافعه فرستاد و امیر شیخ حسن انهزام یافته نزد شیخ وجیه الدین سربدار رفت و در آنجا گشته شد

سعادت به بخشایش داور است + نه در چنگ و بازوی زور آور است + چو دولت نه بخشد سپهر بلند + نیاید بمردانگی در کمند +

امیر حسن چوپانی لشکری بر امیر حاجی طغای کشید و سخن بمصالحه دیر فریقین برا و تاخت و ولایت او تاراج داد و حاکم ماردین را ایل نمود و امیر حاجی ابن امیر حسن چوپانی با لشکر خود بحرب جلایران آمده ناکام برگشت و امیر حسن ولایت سوتائی را غارت نمود و سلیمان خان به تبریز بود و امیر سیورغان را گرفته بقلعه قراحصار روم محبوس داشت و امیر یاغی باستی چوپانی و ملک اشرف چوپانی از امیر حسن چوپانی گریختند و امیر حسن جلایر متوجه کرمان بود همه ایشان را گرامی داشت و امیر حسن امرای اویرات را بقتل رسانیده و حیله نموده شخصی فرستاده چنان پیام داد که ملک اشرف و یاغی بقصد امیر حسن جلایر شده و رفته اند و گفته فرستاد که تا هنوز تدبیری از شما بقصد دشمن ظاهر نشد اگر از شما نمیشود مرا آگاه کنید که طریقی دیگر تجویز کنم امیر حسن جلایر ازین پیام دروغ از آن دو امیر متوهم شده ایشان را خواست که بگیرد اما هر دو گریخته جان بدر بردند و امیر حسن جلایر نیز معاودت کرد و آن هر دو امیر در راه هرو فارس رفته برای ملک امین الدین قتلق غالب آمدند و درین سنه اربع و اربعین و سبعمایه امیر حسن سلدوز بدست زن او جان داد و ملک اشرف نوشیروان نام شخصی را به

تخت نشانیدند تا در سنه احدی و خمسین و سبعمایه جانی بیگخان اوزبک از دشت قبچاق رسیده کارش با تمام رسانید و شاهزاده بیردی بیگ
خان را گذاشته رفت و شهزاده نیز در پس او شتافت اخی جوق بران ولایت مستولی شده در سنه تسع و خمسین و سبعمایه سلطان
اویس جلایر براو لشکر کشیده منهزم ساخت و در سنه ستین و سبعمایه آن ممالک تسلط جلایر در آمد اما عاقبت طغاتیمور خان چنان بود که چون خواجه
یحیی کرابی سرداری بعد از امیر وجیه الدین مسعود سربداری بر مسند او نشست و شیخعلی کاون با امیر وجیه الدین مسعود جنگیده بقتل رسید
و سربداران سرکشی مینمودند و طغاتیمور خان ایشان را به ایلی و انقیاد دعوت میفرمود نوبتی بادشاه این قطعه نوشته بخواجه یحیی فرستاد ؎
گردن بنه جفائے زمان را و سر مکش + کار بزرگ را نتوان داشت مختصر + سیمرغ وار چون نتوان کرد قصد قاف + چون پشه خورد
باش و فرو ریز بال و پر + بیرون کن از دماغ خیال محال را + تا در سرت نشد و صد هزار سر + و خواجه بجواب او نوشت ؎
گردن چرا نهیم جفائے زمانه را + راضی چرا شویم بهر کار مختصر + دریا و گوهر آب گذاریم و بگذریم + سیمرغ وار زیر برآریم خشک و تر +
یا بر مراد بر سر گردون نهیم پائے + یا مردوار در سر همت کنیم سر + و بعضے نویسند که این قطعه آخر سلطان احمد جلایر بصاحبقران امیر تیمور گورکان
فرستاده بود و صاحبقران تاسف نمود که کاشکے من نظم توانستمی گفت تا جواب مے نوشتم اما از اولاد من کسے بگوید و شاهزاده میران شاه
یا خلیل سلطان پسر او آن قطعه اول بجواب نوشت بهر حال بعد از رسل و رسائل خواجه یحیی مصلحت در انقیاد دیده با سیصد مرد بهادر
متوجه اردو گردید و خان طوئے عظیم ترتیب داده بود وقتیکه سربداران رسیدند بادشاه در خرگاه با تنے چند از علما نشسته بود و سربداران
عهد شکسته بر هجوم آورده شهید نمودند و این واقعه در سنه اربع و خمسین و سبعمایه واقع شد و سلطنت قوم یوزنجری در ایران و عراق و عجم منقطع
شد ؎ تاریخ مقتل شه عالم طغاتیمور + از هجر بود هفتصد و پنجاه و چار سال + در روز شنبه از مه ذیقعده شانزده + کین گشت
واقع از حکم ذو الجلال + صائن رکن الدین نام شاعرے کامل و فاضلے عاقل بود و مصاحب طغاتیمور خان بود و او را تعلیم میداد و
وقتے مولانا شکایتے از کندی ذهن خان مے نمود خان شنیده رکن الدین را محبوس کرد صائن این رباعی گفته بخان فرستاد و از قید
خلاصی یافت ؎ در حضرت شاه چون قوی شد پائیم + گفتیم که رکاب را از زر فرمایم + آهن چو شنید این حکایت از من + در تاب
شد و حلقه بند بر پائیم + اما بعد از طغاتیمور خان چوپانیه سلدوز و ایلکانیه جلایر و امرائے دیگر بسلطنت رسیدند و امرائے ایلکانی
جلایر بمراتب ارجمند فایز گردیدند ذکر ایشان بعد از دیگر اقوام یوزنجری در آخر کتاب بیاید انشاء الله تعالی و اگرچه مصنفان و مورخان
ذکر سلاطین اوزبک و جغتائیه را بر ذکر اولاد هلاکو خان مقدم داشته اند اما راقم بدین خیال که ذکر اولاد تولیخان از منکوقاآن جاری
شده ذکر مجموع سلاطین اولاد او در یکجائے مسلسل باید آورد و علاوه ازین خیال از اولاد تولیخان قوم دیگر پیدا نشد بعضے امرا اولاد
یوزنجری نوشته اند و از اولاد جوجی خان و جغتائی خان اوزبک و جغتائی و غیره اقوام پیدا شده شاخها در قوم یوزنجری پدید آمدند
و از اولاد تولی و او کتائی هیچ قوم پیدا نشد لهذا التقدیم ذکر این پسر کهتر بقاعده مغول بر آن دو پسر مهتر مناسب دانسته ذکر ایشان کرده شد

ذکر سلطنت اولاد جوجی خان ابن چنگیز خان یوزنجری فیات که بقوم اوزبک یوزنجری لقب یافتند در ممالک دشت قبچاق و روس و خزر و بلغار و بعضے از دیار فرنگ

از اولاد جوجی خان چند قوم

برآمدند مشهور تر از آن که اکثر سلاطین گردون اقتدار از آن فرقه بودند قوم اوزبک است که مدتی در ممالک قبچاق کوس سلطنت نواخته اند +

ذکر سلاطین اوزبک یوزنجری قیات

اول باید رقم زده کلک گردیده که چنگیزخان را چند فرزندان بودند اکبر ایشان جوجی خان بود و در آن هنگام که قوم مکریت فرصت یافته بر منزل چنگیزخان آمده غارت نمودند خاتون او را که به جوجی خان حامله بود اسیر کرده پیش اونگخان بردند و او خاتون را به نهایت احترام داشته چون قاآن به یورت خود مراجعت نمود باز پس فرستاد و بعد از چند روز جوجی متولد شد و معنی جوجی مهمان نو رسیده است و او را در مقدار صغیر نهاده روبروی قاآن آوردند و در میان جوجی و دیگر برادران صحبت نشده همواره با هم گرد کاوش می‌بودند و جوجی خان بعد از آنکه خوارزم را مفتح کرده متوجه دشت قبچاق شده و پیش از پدر سفر آخرت گزید +

ذکر باتوخان ابن جوجی خان ابن چنگیزخان یوزنجری قیات

باتوخان ابن جوجی را قاآن اعظم چنگیزخان بخشش پدر داد و ممالک دشت قبچاق و خزر و بلغار و آلان و آس و خوارزم باو مسلم داشت و جوجی خان را هفت پسر بودند و باتوخان اکبر ایشان بود و او متقلد هیچ دینے نبود و اوکتاے قاآن فرمود تا کیوک خان پسر او و منکو خان پسر تولیخان و یکی از اولاد جغتائی خان برکاب باتوخان رفته به تسخیر ولایت آس و روس و چرکس وغیره دیار بپردازند و همه شاهزادگان حاضر شده باتوخان با فوج گران متوجه آن ملک شده و تعاقب قبچاق و الان و روس و غیر ذلک را مفتح کرده قلعه‌هاے بیشمار و دیار و امصار بسیار به تسخیر در آورد و او در آن حدود با فرنگیان محاربات عظیم واقع شده و بر شهر مکس یورش نمودند بمقدار چهار گردون که در برابر روند در حصار آن بریده راه پیدا نمودند و آن بلده را محاصره نموده ظفر یافتند و بعد از تسخیر بقتل عام فرمان داد و حکم نمود تا گوش راست مقتولان خود جمع نمایند و دو لک و هفتاد هزار گوش بشمار آمدند و تمام ملک مدس را فتح نمودند و ملک پولینڈ را نیز بقبضه خود آورده متوجه کلازه باشقر که دیار فرنگ است شدند و نصاراے آن نواحی خبردار شده و پادشاهان فرنگ از هر جاے ایشان را مدد فرستادند و در آن مقام چهار صد هزار سوار جنگی نصرانی مجتمع شدند و باتوخان برادر خود را فرمود تا برسم قراولی رفته خبر تحقیق از دشمنان بیارد و برادرش با ده هزار سوار رفته و خبر از مخالفان گرفته باز آمد و گفت که لشکر نصاری اضعاف مضاعف لشکر مغول است باتو آقا فرمان داد که مسلمانان که در لشکر بودند در یک جاے مجتمع شده بدعا مشغول شدند و خود بقاعده جد خویش بالاے پشته برآمده یکشب و روز در تضرع و زاری بوده با کسے سخن نگفت و بعد دیگر برادر خود را گفت تا با فوجے از دلیران از آبے که در میان هر دو لشکر بود بگذشت و باتو یاسامیشی جمیع لشکر نموده بمیدان نبرد رسید و بالنفس خویش حملات مردانه نموده دیگر شهزادگان و نوئینان مغول نیز رخش همت برانگیختند و نبرد رستمانه نمودند و برکه برادر باتو در اردوے نصاری رسیده خیام و سرادق ایشان را برباد نموده دست بکشتن و بستن کشادند و بعد از محاربه سخت نصاری با وجود این چنین جمعیت با عظمت عار فرار اختیار نمودند و مغولان تیغ کین از نیام انتقام کشیده سر افشانی آغاز نهادند و تمامی آن ولایت را به تحت و تصرف خود در آوردند بعده ملک هنگری و شهر واراد و غیره دیار فرنگ بعد نبرد و جنگ مفتوح لشکر

مشغول شدند و بعد از انفراغ این کار باتو و شهزادگان مراجعت نمودند و هر چند تمامت شاهان فرنگستان از نهیب مغولان لرزیده باهم اتفاق نمودند اما دیار روسیه که بدست مغولان درآمده باز پس گرفتن نتوانستند و بفرمان قاآن جمیع شهزادگان باتوخان را در صدر ایل بر تخت نشاندند و او شهر سرای را آباد کرده و در سنه اربع و خمسین و ستمایه رحلت کرد و باتو بسیار با مروت کسی بود داد و دهش او بسیار بود و تحائف و خزائن که از دیار و امصار میرسید اموال را بخزانه نفرستاده با اصناف مغول و مسلم میداد و تجار اطراف بحضور او میرسیدند و قیمت اجناس ایشان اضعاف مضاعف مرحمت میکرد و بر سلاطین عجم و شام یرلیغ و برات نوشتی و جمیع اولاد چنگیز خان وی را معظم داشتند و باتو آقا میگفتند و بعد از کیوکخان پسر اوکتائی سلطنت به اولاد تولیخان نسبت وی قایم شد

تسلط مغل بر روس

و از تاریخ حیات حمیدیه مؤلفه میرزا حیرت دهلوی و تاریخ گبن وغیرها احوال تصرف مغل بر سلطنت روس بالاجمال عیان یافته شد که آغاز فتح و تصرف مغل بر روس از عهد باتوخان ابن جوجی خان بوزنجری و محاربه که او را با نصاری واقع شده و در صدر ذکر یافت نوشته اند بالجمله در سنه یکهزار و دو صد و بست و سه عیسوی پسر قاآن اعظم چنگیز خان و در سنه یکهزار و دو صد و سی و شش عیسوی نبیره چنگیز خان یعنی باتوخان و دیگر شهزادگان مغل بر ممالک عیسائیان روس حمله آوردند و عیسائیان را زیر و زبر کرده بر ممالک آنها متصرف گردیدند و گبن مورخ در تاریخ خود می نگارد که مغلان بقتل و غارت و تاخت و تاراج دود از نهاد روسیان برآوردند و تا مدت دو صد و پنجاه سال روسیه باجگذار و مطیع و فرمانبردار مغلان بودند و مغلان از بحر کیسپین تا دولگا قابض و متصرف گشته پایه تخت خود بر لب دریائی که از قلب روسیه برآمده به بحر استراخان می پیوندد بنیاد نهاده بودند و در سنه یکهزار و دو صد و سی و نه عیسوی مغلان بلده کیف را فتح کردند و جارزانی روسیان در یورپ نهیب و یادلیپر منقطع و موقوف گردید و شاهان دمابد روس سر به اطاعت و خدمتگذاری مغلان فرود آوردند در آن زمان نیر اقبال مغول بر آسمان عروج طالع بود و برق شمشیر شجاعت ایشان بر سر مخالفان لامع در سنه یکهزار و سه صد و شصت و سه عیسوی شهزاده دیمٹری گرانڈ دیوک ماسکو قوت گرفته محرک مایه فساد گردید اما مغلان باج و خراج مقرری را بر روسیان دو چند کردند تا شکستی در استحکام قوت ایشان پدید آید و ضعف در بنیاد دولت آنها رو دهد اما از شومی بخت مغلان هم در این زمان در عداوت همدگر کمربسته بودند و قوت خود را بمحاربات باهمی شکسته و دیمیٹر با فوجی کثیر و جمعی غفیر بمقابله ایشان شتافته و بر سواحل جنوبی دریای دون که فوجهای مغل از آن مقام برخاسته بودند بی منازعی قابض شد و در سنه یکهزار و سه صد و هشتاد و دو عیسوی مغلان اندک توجهی در دفع دشمن و تقویت خود ها نموده بر ماسکو دار السلطنت شاه روس حمله آوردند و شهر را فتح کرده قتل عام نمودند و آتش در شهر زدند و بعد از این در سنه یکهزار و نود و پنج عیسوی صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان برلاس بر ممالک روس حمله آورده تمامی ملک را زیر و زبر و تاخت و تاراج کرده به ماوراء النهر خرامید چون بعد از انتقال آن سلطان بلند اقبال منازعت و محاربت در میان شهزادگان بدرجه نهایت رسیده روسیان بار دیگر در جوش و خروش آمدند و مغلان مشرقی و جنوبی روس هم در فساد همدگر مشغول بودند لهذا روسیان ممالک را بغیر منازعی و مزاحمی متصرف گردیدند اما د

ورزمانهٔ عروج مغلان بر بسیارے از اقالیم و حصهٔ کلان دنیا بکمالِ شان و شوکت حکمران بودند و تمام دنیا بالخصوص اہل یورپ از
نام ایشان مے لرزیدند و مغلان شہرہائے بسیار در ممالک روس وغیرہ بنا نہادند از انجملہ شہر سرا است کہ در ان ایام در وسعت
شوارع و رفعت دکاکین و ایوان و کثرت تجارت و ازدحام آبادی و خوبی انتظام بے نظیر و مثال بود و سلاطین مغل با آنکہ مسلمان
بودند اما آزادی بسیار در بارۂ مذہب بہ عیسائیان دادہ و ہر قسم رعایت ہا برائے ایشان ملحوظ و منظور میداشتند و در تعمیر
گرجا و رسوم مذہب آنہا مانع و مزاحم نمیگردیدند و عیسائیان در مقابلہ آن ہمہ عنایت و رعایت ہا چون قوت گرفتند
دقیقہ از دقائق تعصب و عداوت نامرعی نمیگذاشتند اما مغلان ہم بغیر از مذہب کہ آزادی کلی درین باب بہ نصاری
دادہ بودند در امور دیگر ایشان را با خود برابر نمیگرفتند و تحقیر و تذلیل میداشتند از انجملہ آنکہ چون ایلچی از مغلان بہ نزد بادشاہے
از روس میرفت مقرر بود کہ بادشاہ عیسائی در زیر پائے اسپ ایلچی پا انداز از غالیچہ و پارچہ قیمتی انداختہ و خود زانو زدہ دست بستہ
بکمال ادب و لجاجت کلمہ و کلام کند و ایلچی مغل نامہ بادشاہِ خود را اسپ سوارہ میخواند و سفیر مذکور را بطور رسم معہود شیر
مادیان اسپ میخوراندند و مردم ظروف قیمتی در دست گرفتہ عرق اسپ او را میگرفتند و نمیگذاشتند کہ قطرہ بر زمین افتد و
کسے را از شاہان روس یارائے آن نبود کہ سر ازین مذلت باز کشد و اقتدار مغلان در ممالک روس آن چنان بود کہ شہزادہ ہائے
روس کہ خود را مستعد سرو دولتمند کردن میخواستند در فوج مغلان ملازمت میکردند تا بہ وسیلہ آن بر امثال و اقران خود فوقیت جستہ
حکومت و اخذ مال و زر از ایشان مینمودند و دختران بادشاہان و امرائے روس بعد منت و آرزو با شہزادگان و عمائد مغل منعقد
مے شدند چون مغلان بوجہ اختلاف ہمدگر خود را ضعیف و زبون ساختند روسیان کہ کینۂ ایشان در سینہ ہائے خود مخفی مے
داشتند باظہار قساوت و عداوت پرداختند و بادشاہ روس کہ گرانڈ ڈیوک خطاب او بود و ماتحت و باجگذار و مطیع
منقاد مغلان بود خود را سیزر لقب دادہ در سنہ یکہزار و چہار صد و ہشتاد بر قازان حملہ آورد و مغلان بسبب عداوت نااتفاقی
باہمی جنگ نمودہ قازان را بہ ایشان گذاشتند و روسیان قبضہ بر ممالک ہائے خود کردند و در زمانہ ایوان ثالث بادشاہ روس
در سنہ یکہزار و پانصد و پنج مغلان باز دگر حرکت مذبوحی کردند اما کوشش ایشان بسبب نااتفاقی باہمی سودے نداد و بار دگر
در عہد جبلی ایوانوویچ مغلان بر ماسکو حملہ آوردند و قتل و غارت کردہ محل بادشاہی را محصور نمودند و ایوانوویچ بادشاہ
روس زر بسیار دادہ بہ اقرار اطاعت صلح نمود و مغلان با اموال بیشمار و اسیران ہزار در ہزار بفتح و ظفر مراجعت کردند و
غلامان و کنیزکان عیسائی را بدست ترکان فروختند اما پس از این ایوان رابع شاہ روس بر مغلان یورش کردہ مقامات
و ممالک از دست رفتہ باز بدست آورد و چون این بادشاہ بسیار ظالم و در سفک دماء مردم حریص بود در اواخر عہد او
مغلان در ممالک جنوبیہ روس حملہ کردند و بر ماسکو یورش کردہ افواج شاہ روس را شکست دادند و ایوان رابع با دو
پسر و وزرا و دولت خود در حصار مستحکم محصور گردید و مغلان در ماسکو آمدہ غارت کردند و شہر را آتش زدند و اموالِ
بیقیاس از متمولان آنجا گرفتند و روسیان بسیار را از چشمۂ شمشیر آب فنا نوشانیدند و بقعر فنا رسانیدند و آخر ایوان مذکور

فوجها جمع آورده بحرب مغلان بیرون خرامید اما شکستهای فاش از مغلان خورده به شرائط اطاعت و ذلت صلح نمود و بعد ازین روس
عهد نمود که مغلان بر روسیان حمله کردند و سپه سالار مختار او بورس که زمام حکومت در دست او بود با فوجهای گران بمقابله
آمده مغلان شکست خوردند و روسیان از سر نو تمامی ممالک خود را بقبضه خویش در آوردند و در زمانه سلطنت گوڈولف
که وقت تخت نشینی از قوم خود عهد گرفته بود که در حرب مغلان بار دیگر یار باشند و روی نه گردانند با فوج های خود بر مغلان
حمله آورد و بعد از جنگهای سخت صلح شد و بعد ازین مغلان را از سلطنت روس دست تصرف کوتاه گردید و روسیان
تمامی ملک را بقبضه خویش در آورده ترقی روز افزون کردند و سر ڈی میکنزی والس سکرٹری لارڈ دفرن سابق
وائسرای هندوستان در تاریخ روس باحوال تسلط و اقتدار مغل بر سلطنت روس مجملاً چنان می نگارد که حملهٔ مغل بالمعه برق تجلی
می نماید و چون برگردند سبکی و گرانی را همتا دارند گرانبار از اموال غارت کرده سبک از انکه بسرعت میرفتند - و این قوم زمانه
آشتی دامن را مصیبتی عظیم می پنداشتند و اگر موقع جنگ می یافتند فوزی عظیم انگاشتند و صدمه و مقامی نه داشتند و همگی
زمین را تسخیر میخواستند اما سر آبادی نداشتند این قوم بر جانب طبران و سیران میکردند لاجرم کسی ایشان را تعقیب کردن
نتوانست ڈیمپری شاعر مضمون در خصوص حملات مغل گفته که - هی آیند و می سازند فتح و هم بسوزانند و بغارت
می برند و میکشند و راه خود گیرند - و مورخی روسی چنین گفته - این کسان دیهه و کشت و کلیسا ها را می سوزند -
و معموره را بیابان کنند و مزارع سرسبز و شاداب را خانه دام و دد سازند و بسی از مردم را اقلام نمایند و بعضی را گزند
رسانند و بعضی را بیاسا یا از گرسنگی و تشنگی هلاک کنند و اسیران روس از شدت سرما و ماندگی و رنج برداشته سر و پا برهنه
چهره زند و دل پر درد خارها در پا خلیده در دیار آواره میگردند که از انها خبر ندارند و گریه و زاری کنان یکی با دیگری
حکایت میکنند که من از فلان جا هستم و من از همان جا و اسلینوءنک مورخ آستین گوید که در مرز و بوم روس کاشتکار
به ندرت بهم میرسد و صدای کرگسان بگوش میرسد که به نعش کشتگان جنگ میکنند و زاغان صحرائی بر این صید روان می
باشند و در میان مغلان و اهل روس تا چند سال این محاربات در میان بود و بعد ازین درباره جنگ ڈی میکنزی والس
می نویسد که در سنه یکهزار و دو صد و بست و چهار عیسوی سرداران فرقه پانسٹی پیش متسلاف شاهزاده روس گلیشا
سفیر فرستاده از حملات مغل از جانب جنوب و شمال فریاد بر آوردند و استمداد خواستند و بلانسی متو تیست از بادیه
نشینان روس اگرچه متسلاف با ایشان راست نبود اما با اندیشه دور بین دریافت که اگر مغل لعر ذربر ایشان غالب شوند
فردا بر ما لشکر کشند بدین اندیشه شهزادگان عیسائی را در خواسته و با فوجی آراسته بکنار رودبار کالکا که بحر مغنقر و در بحر
ازاف میریزد بمقابله مغل نمود و شکست فاش خورد اما مغل بعد ازین فتح اندکی پیشتر رفته و بغنائم و اموال قناعت
کرده باز گردیدند چون سیزده سال بگذشت مکرر حمله آوردند و در عهد پالکلیو ارل عیوه نمود که در ناف ملک روس در آمدند
تاختند و تاراج سخت نمودند و آتش ها بآبادانی ها زدند و قتل عام کردند و ملک را تباه نمودند و شهزادگان روس

منهزم گردیدند و شهرهای معروف را مغل آتش زدند و شهریان را کشتند و به غلامی گرفتند و روس را شکست داده رو بمغرب آوردند و لرزه
در کل ممالک فرنگ انداختند و اثر هیبت ناکش تا به انگلنڈ رسید اما مغربی فرنگ از نهیب غارتش مصئون ماندند و از پولینڈ و هنگری
و بلغارستان و سرویا و ڈلمیشیا گذشته بجانب کشور جنوبی دریای والگا باز پس آمدند و آنجا بشهزادگان روس پیغام دادند که
در حضور خان حاضر آیند و مورخ موصوف در احوال چنگیز خان می نویسد که این حمله آور قوم مغل بود که کشور روس را کشود و در قوم اهلے
مغربی زلزله انداخت در اوایل قومی مختصر بود که در ملک شمال چین نزدیک به مخزن دریای آموز می بودند و باقبال چنگیز خان
کار ایشان بالا گرفت و او میگفت که بر آسمان تنها یک خداست لاجرم زمین را هم یک خدیو باید که حکمران باشد و هوس داشت که
مرا حاکم جملهٔ طبقات ارض بودن شاید - و هر لشکر فرنگ که از ملک خود برای اقالیم دیگر جنگ آور شود قوت وجود او ناگزیر است که
کم شود اما لشکر چنگیز خان هر کجا که رفت این معنی او را پیش نیامد با او گله خیمه و ساز و برگ همه عالم همراه بود و نظامی خاص برای
جنگ ناوردی نداشت و انبوه سازجای بجای نقل و حرکت می نمود جماعت بجای کم شدن چون قدم پیش میزد مسافر فزود و چنگیز
خان سلطنتی عظیم الشان قایم نمود که از مشرقی ساحل ایشیا کوه پیچین و بحر آزطاک تا کوه هماچل وسیع بود اگر این خیالش که بر تمام
عالم فرمانروا گردد به تکمیل رسید این افتخار او را میرسد که در همه جهان هیچ مردی چنین نموده است که به نفس واحد بر این
سلطنت وسیع و عظیم حکمران باشد چنگیز خان نه تنها مرد ظالم و سفاک بود بلکه از ناظمان عظیم الشان نامآور ملک بود و سلطنت
با عظمتش از فتوحات مقرر شده بود و اگرچه بعد از چنگیز خان آن شوکت نماند اما خطرهٔ فرنگ مشرقی هیچگونه از تباهی او دور نشد و
یکی از نبایر چنگیز خان بر سرحد روس سلطنتی بنا نموده و بر طرف جنوبی والگا دار السلطنت آباد کرده سرای نام کرد و این شهر بسیار
عظیم و آبادان و خوشنما بود و مساجد بکثرت بودند و بازارهای عمده و شوارع عریض و پهنا که تجار مصر و سیریا و بابل و دیگر ممالک در آن
می بودند داشتند و در همین شهر خوانین اوزبک قیام داشتند و بسلطنت می پرداختند و تا دو صد سال بر روس فرمان راندند
مغلان چون سلطنت روس را بدست آوردند بعادت خویش افسران خود فرستادند تا شمار باشندگان را دریافته خراج بر ایشان
مسلم دارند و اگرچه بر روسیان از سخت گیری محصلان فسادها کردند اما مغلان بسختی تمام تر نظام امن پرداخته ایشان را نسبے سخت
دادند اما بر اراضیات ایشان دخل نه کردند و شهزادگان را از بهر قتل و فرار متابعت گرفتند و ایشان روسیان را در بارهٔ
مذهب آزادی و مراعات بسیار دادند و بعد از فتح تا پنجاه سال مذهب مغلان بت پرستی مخلوط بود و بعد ازین خان اعظم
کلیسای تقریب خانهٔ خود مرتب ساخت و جانشین او در تقریب عشای ربانی نصرانی علی الاعلان شریک میشد و در سنهٔ یکهزار و
دو صد و شصت و یک روسیان را اجازت شد که کلیسا در دار السلطنت بنا نهند و چند مردم از خاندان خان عیسائی
شدند و یکی از ایشان خانقاهی بزرگ تعمیر کرد و فقیر مرتاض روس گشت و کشیشان از خراج بری شدند و منشوری که بایشان
دادند در آن نوشتند که کسی که بزعم مذهب روسیان اهانت کند بقتل رسد بعد چندی خان اسلام قبول کرد اما حفاظت کشیشان و رعایت
عیسائیان همچنان برقرار بود و کشیشان متعصب هم مراعات مغلان و شهنشاه روس را در میزان انصاف سنجیده گفته اند که هرچند

نزار عیسائی داست و مغلان ناخدا شناس با این همه در قلمرو مغلان رعایت مذهب عیسائی زیاده میشود ابتدا فاتح و مفتوح بر یکدگر
اعتماد نداشتند رعایا و امرائے روس میخواستند که قید اطاعت مغلان را از دوش بیفگنند و خوانین مغل بهوشیاری تمام فساد را
مرتفع ساختند و تهدید در بارهٔ تبدیل یاسا میکردند آخر روسیان دل بر حکومت مغولان نهادند و شهزادگان پیش امرائے مغل آمد
رفت آغاز نمودند و ملازمت ایشان قبول کردند تا فوائد ذاتی و ترقی مراتب و مناصب ایشان را حاصل میشد و از بسیار خانان
را و خاتون و ندیمان او را پیشکش کردند و احکام حکومت از ایشان گرفته حکومت خود قائم مے نمودند و شهزادگان روس
بملازمت مغلان توسل جسته دیگر شاهان قرب و جوار را به تعدی و ظلم تباه میکردند و مغلان را باستمداد خود مے آوردند و مغلان
اعتماد تمام بر روسیان پیدا کرده تحصیل اموال خراج وغیره سپرد ایشان کردند و در اکثر امور ملک مال عیسائیان را دخل داده
و شهزادگان چون ملازمان و نائبان مغلان کار میکردند چون مغلان خراج بیش از قوت گرفتن خواستند و بنیاد سلطنت خود را
متزلزل ساختند و شهزادگان روس را بر یکدگر ترجیح میدادند و آنان که از گولڈن هورڈ (یعنی پایه تخت مغلان اوزبک مراسلت
میداشتند یکدگر را باهمی نوشته تباه میکردند چون یرغو پرسیده میشد در محکمه عدالت برعایت آن شهزاده که خطاب عظیم ایشان
میداشت آن بیچاره دیگر معتوب و مغضوب میشد و شهزادگان ماسکو زر بسیار خرچ کرده ملازمت مغلان حاصل مے نمودند و در
نظر مغلان اعتبارے پیدا کردند و در خاندان خان قرابت را بسرمایهٔ افتخار دانسته دختران خویش به مغلان دادند و بمخالفان
و یاغیان مغلان جنگیده در کوچ دادن دقیقه نامرعی نگذاشتند و هرگاه که باشندگان تور مخالف شدند والیان ماسکو استعانت
به خان جسته و پنجاه هزار مغل همراه آورده ایشان را مطیع نمودند اما این شهزادگان بازیس چالاک و عیار بودند چون
قوت مغلان تنزل یافت شهزادگان ماسکو سردار اهل بغی و طغیان گردیدند سعے ها کرده بالآخر در مطالب خود کامیاب
شدند و سر از ربقهٔ اطاعت مغلان برآورده ملک خود را از چنگل ایشان خلاص گردانیدند فقط

چون غلبه و تصرف مغل از زمان باتو خان آغاز شده کوائف صدر در همین مقام ثبت گردید و بعد ازین حالات
مسلسل سلاطین اوزبک نوشته میشوند که بر ممالک روس و قبچاق وغیره سلطنت کرده اند - +

ذکر سلطنت سلطان برکه خان ابن جوجی خان ابن چنگیز خان

وے پسر جوجی خان است بعد از برادر
بر تخت سلطنت نشست و او مسلمان بود

و دین مبین نبوی را از مسلمانی او قوتے پیدا شده و در عهد او مسلمانان از ظلم مغولان محفوظ و مامون شدند چون توما
اغول که خویش او بود و بر کاب هلاکو خان تعیین شده بود بسحر متهم شده و برکه خان بیاساق چنگیزی او را پیش هلاکو
فرستاد و او بخلاف امید برکه او را کشت برکه خان بغضب آمده و هلاکو خان تادیبی معاتبات و مخاطبات او را تحمل نمود
و برکه خان اسباب حرب آماده نموده نوقا را با سی هزار سوار در مقدمه روان کرد و هلاکو نیز شیرامون را به قراولی
فرستاد و نوقا بر او ظفر یافت و از باتای با لشکریان جنگیده منهزم شد و در سنه احدی و ستین و ستمایه هلاکو خان بعزم رزم

برکه خان از هر جنگ گذشت ما با قاآن خان طرفه راز ملک او بیابانی و دهاو بیا مشغول بود ناگاه برکه خان دیده سیمای باباقا خان را منهزم نموده مردم بسیار از وکشت و بعد از برکه خان اصحاب تواریخ سی و دو و بعضے سی و دو کس از قوم او زبک اولاد جوجی خان شمرده اند اما تفصیل حالات ایشان را حواله قلم ننمودند و راقم حروف بهر قدر که آگاهی یافت مینویسد +

ذکر سلطنت منگو تیمور خان ابن برکه خان اوزبک چنگزی

بعد از ارتحال پدر منگو تیمور خان که ارشد اولاد برکه خان بود بر تخت سلطنت نشست و چندے جهانبانی کرده بعالم آخرت شتافت +

ذکر توقتائی خان از اولاد جوجی خان

توقتائی بادشاهے بزرگ بود در الوس جوجی خان و برادر او اول سنه ثلث و سبعمایه با نوقاے خان در حدود سقسین محاربه سخت واقع شده و نوقاے با آن همه عظمت و شوکت مخذول و منهزم گردید و توقتائی خان از سر استقلال و استقرار بر سریر خانی متمکن گشت ؎

چنین است آئین گردان سپهر + گداز د بقهر و نوازد بمهر + یکے را ز خورشید بر ترکشد + یکے را خط نسخ بر سرکشد + یکے را دهد ملک و گنج و سپاه + یکے را نشاند بخاک سیاه + چون توقتائی را مخالفی و معاندی در الوس جوجی نماند ایلچیان بمصاحبت عیسی گورکان بدرگاه سلطان محمود غازان خان فرستاده پیام داد که بحسب یاساق چنگیزی ممالک آذربایجان تعلق به باتو آقا و اولاد او دارد و بیراست که اولاد هلاکو خان به تغلب تصرف در ان نموده اند اگر گذشته گذشتن خوب است گذشتیم اما امروز غازان خان را باید که حق اولاد جوجی را باز گذارد و از حق تلفی بگذرد و الا نوبت از شرم و آزرم گذشته به جنگ و رزم رسد و بادشاه را حالات عظمت این الوس معلوم است که از حدود دفراقرم تا دربند قراولان سپاه زیاده از ده تومان خیام در خیام و طناب اندر طناب کشیده نشسته اند و باقی را برین قیاس توان نمود و غازان خان از کثرت ایلچیان در غضب آمده گفت که ایلچیان اگر جهت گرفتن ملک آمده اند شمار ایشان زیاده برین مے بایست و اگر به رسالت رسیده اند این مقدار جمعیت نمے شایست و جواب ملک آنکه ؎ عروس ملک کسے در کنار گیرد چست + که بوسه بر لب شمشیر آبدار زند + و توقتائی خان بوجه قضایائے دیگر متوجه این ملک نگشته +

ذکر سلطنت طغرل خان ابن توقتائی خان اوزبک چنگزی

طغرل خان پسر رشید توقتائے خان بود بعد رحلت پدر بر معارج معارج سلطنت گردید و به نوبت خود طبل رحیل فرو کوفت +

ذکر اوزبک خان ابن طغرل خان اوزبک چنگزی

شهنشاهے عظیم القدر و خاقانے نامور بود و بیرا بادشاه هفتم از الوس جوجی شمرده اند و جمیع اوزبکان منسوب بدو میشوند اولادش بکثرت شده و ایشان را اوزبک نامیدند و او در سنه ثمان عشر و سبعمایه بر سلطان ابوسعید بهادر خان

بادشاه ایران لشکر کشید و ابوسعید خان نیز با یکهزار سوار بمقابل او بر آب کر رسیده و امیر چوپان سلدوز باستماع این حال بمدد ابوسعید بهادر خان شتافت و اوزبک خان پیش رفت و در بازگشت دیده ممالک آن نواحی را بباد غارت و تاراج مصفا نموده برگشت و امیر چوپان از آب گذشته مردم بسیار از لشکر اوزبک قتل نمود و اوزبک خان بار دیگر در سنه خمس عشرین آهنگ ایران نموده و ابوسعید خان نیز بمقابل آمده از عفونت هوا در گذشت و ارپا خان بر تخت نشسته بمقابله رسید اوزبک خان بوجه بغاوت توقلتمور خان بازگشت و مدتی سلطنت کرده درگذشت قوم اوزبک از وی پیدا شده +

ذکر جانی بیگ خان اوزبک

جانی بیگخان از بادشاهان نامور الوس اوزبک بود چون در زمان او ملک اشرف چوپانی سلدوز بر ایران مستولی شده و دقیقه در ظلم و جور باقی نمیگذاشت واشراف و اعیان از ظلم او بجان آمده مولانا محی الدین بردعی از ظلم اشرف حکایتی در مجلس وعظ بشهر سرای بسمع بادشاه گردون والا رسانیده و ترغیب و تحریص بدفع شر او نموده و بادشاه با لشکر خونخوار عازم حرب و پیکار شده و اشرف باستماع این خبر اموال و خزاین و خواتین را بقلعه النجق فرستاده بود و با زآورده چهار صد قطار اشتر و هزار قطار استر از جواهر و زر سرخ و سفید و اجناس قیمتی پر بود و ندو سپاه و امرای ملک اشرف میگفتند که لشکر اوزبک رکاب از چوب و لجام از ریسمان دارند و صد کس ایشان را یکمرد ما کفایت کند و اشرف خزانه خود با خواتین در کریوه مرند باز داشت و خود با و جان رفت و جانی بیگخان از گرد راه برسرش رسیده فرمود تا او را شکار سے وار در میان گیرند و ملک اشرف و امرای او از مهابت سپاه ترسیده راه فرار در پیش گرفتند و ملک اشرف سوی خواتین خود رفت و دید که مردم خزاین و دفاین او را غارت میکنند از انجا بخوی رفته بخانه شیخ محمد رسید و شیخ خبر به بادشاه فرستاد و بیرلیغ بادشاه امیر بیاض رفته او را آورد و بادشاه او را معاتب و مخاطب ساخت و بادشاه میخواست که اسپی بدو نرساند اما بسعی ملک کاوس شروانی و قاضی فخر الدین فرمان داد تا شمشیری به پهلوی او فرو بردند که از سوی دیگر بر آمد و آنچه کرد اشرف خرد او و ظلمه بردو جانی بیگ زر + و با وجود آنکه موسم زراعت بود و بادشاه سوی هشت رفت و در آن ولایت زراعت بسیار واقع شده و لشکر بادشاه بدان کثرت بود اما از نهیب معدلت او یکخوشه زراعت بتاراج نرفت و بادشاه از انجا باده هزار سوار به تبریز آمده در دولتخانه بادشاهی نزول اجلال فرمود و لشکریان او در میان راه و در رودخانه ها فرود آمده بودند و هیچ کسی را یارای آن نبود که در خانه مردم بزور در رود و جانی بیگخان عازم اوجان شده پسر خویش را در تبریز گذاشت +

ذکر بیردی بیگ خان اوزبک

وے پسر جانی بیگ خان بود و بادشاه او را با پنجاه هزار سوار در تبریز گذاشته بود و خواجه محمود دیوان طوے عظیم ترتیب داده او را بر تخت نشانید و وزارت به سرای تیمور و امیر ایجی امیر جاروق داد و خود نیز بعقب بادشاه رفت و سرای تیمور به قورتماق رفته خبر یافته مزاد اشرف را از مرند بیاورد و درین اثنا خبر بیماری جانی بیگخان رسیده بیردی بیگ خان متوجه الوس جوجی گشته

تبریز بباغچی یوف گذاشت +

ذکر تغلق تیمور خان اوزبک

وے نیز از پادشاهان دشت قبچاق است چندے بر وسادهٔ سلطنت تکیه زده پدرود جهان فانی نمود +

ذکر شادی خان اوزبک

پادشاہے صاحب دستگاه بود در سنه تسع و ثمانمایه خطبهٔ او در تبریز خوانده شد +

ذکر ارس خان اوزبک

وے نیز پادشاہے بزرگ بود و در زمان او توقتمش اغلن بامید استمداد بحضور صاحبقران گورکان رسید و صاحبقران او را حکومت صبران داد و قتلغ اغلان پسر ارس خان بحرب او رفته جنگے صعب کردند و قتلغ اغلن نیز دران معرکه کشته شد و توقتمش نیز هزیمت یافت و بار دیگر توخته قیا پسر دیگر ارس خان که از همه بزرگ بود با لشکرے گران روبسوے توقتمش خان آورد ے سپاہے گران یکدل و کینه جوے + سوے توقتمش اغلن آورد روے + زانبوه و کثرت چو مور و ملخ + گرفته کوه و بیابان و دشت + بمیدان کین فوج فوج آمدند + چو دریاے جوشان بموج آمدند + و هنگام مقابله توخته قیا ظفر یافته و توقتمش اغلن فرار ورزیده بکنار سیحون رسید و جامه برکنده خود را در آب انداخت و امیر قرانجی بهادر که در پے او تاخته بود بضرب تیرے را مجروح گردانیده و امیر ایدکو برلاس که بفرمان صاحبقران بتلاش او آمده بود او را بحضور صاحبقران رسانید و ارس خان ایلچی بصاحبقران فرستاده پیام داد که توقتمش اغلن پسر مرا کشته نزد شما آمده است باید او را بمن سپارید ورنه مهیاے جنگ بوده قدم بمیدان مبارزت بیرون آرید و موعدی تعیین نمائید و صاحبقران فرمود که در پناه آمده را باز نتوان داد ے هر آن کز غم جان و بیم گناه + بزنهار این خانه آرد پناه + اگر جان رود بر سر کار او + ندارم روا رنج و آزار او + و آنکه از جنگ و نبرد سخن گفته ے برو از من بگو پیش ارس خان + ز یاران مرغ آبی را مترسان + نترسد مرد کار از پیشهٔ خود + نه شیر خشمناک از بیشهٔ خود + و صاحبقران بر ارسخان لشکر کشید و توقتمش اغلن را منجر چی ساخته روانه نمود و صاحبقران به سغناق رسیده درین اثنا چندان برف و باران بارید که در اعضا از شدت برودت جنبش نماند و ارس خان نیز لشکرے آراسته برابر توقتمش خان و صاحبقران آمده اما از شدت برودت هیچ یکے را مجال آن نشد که بر یکدیگر حمله نمایند و صاحبقران بارق تمور و ختای بهادر و محمد سلطان شاه را فرمود تا لشکر دشمن را بشبخون پریشان سازند و ایشان به تمور ملک خان ابن ارسخان باز خورده لواے جنگ و نبرد برافراختند و عاقبت ظفر یافتند و آق تمور را نیز با گروہے از مخالفان مقابله شده ولغ ساتقین و کیجیک ساتقین دو امیر ارس خان بگیر آمدند و ارس خان بازگشته فراکیک را بجاے خود باز داشت و صاحبقران چون بر او یورش نمود او نیز رخت فرار بوادی ادبار کشید و صاحبقران نیز بسعادت معاودت فرمود و هم درین زمان ملوس و اهل ارس خان را غارتیده برگشت و ارس خان وفات یافت و صاحبقران توقتمش خان را بر سریر پادشاهی نشانید اما بجاے ارس خان توخته قیا اغلن

پسر بزرگ اُرس خان بر تخت نشسته و او هم در اندک زمان بگذشت +

ذکر سلطنت تیمور ملک خان ابن اُرس خان اوزبک

بعد از توختہ قیا بر سریر سلطنت دشت قبچاق جلوس یافت و در سنہ ثمان و سبعین و سبعمایہ لشکر بر

توقتمش خان کشید و متفاتد صعب واقع شده و صاحبقران موقت رخصت توقتمش اغلن را اسپی که بسرعت برق رآابلہ پاینداشتے و هنگام سیر و خرام باد صرصر را پا بجنا انگاشتے داده بود

که اندام و متانتش و چرخ گرد + زمین کوب و دریا بر و رهنورد + به پستی چو باد و ببالا چو ابر + شناور چو ماهی دلاور چو ببر + ز اندیشه دل سبکپوی تر + ز رای خردمند ره جوی تر + چو شب بلو ولیکن چو بشتافتے + بتگ روز بگذشتہ دریافتے + و او در آن جنگ اغلن نام بود

توقتمش خان چون انهزام یافت و مخالفان به قصد قتل او اصرار داشتند بر آن مرکب سوار شده راند و مخالفان بگرد او نرسیدند و او بصاحبقران دیگر باره اسباب شوکت او مهیا کرده چون اوزبک تیمور از دشت قبچاق رسیده گفت که تیمور ملک خان روز را در گردش جام مستغرق و شب می رساند بشب را بصحبت نازنینان گل اندام بروز می آرد صاحبقران امیر تومن اوزبک و بختی خواجه پسرش و امیر غیاث الدین ترخان و ینکی قوچین وغیره امرا را فرستاد تا توقتمش خان را بر سریر نشانند و او در سنہ ثمان و سبعین و سبعمایہ موافق ایسلان ایل با تیمور ملک خان جنگیده تیمور ملک شکست یافت بار دیگر ساز حرب کرده مقابل شد و حمله مردانه نموده در حملہ اول مقتول شد بالنجاق نام امیری از امرای او که مردانگی بسیار نموده و توقتمش خان بملاحظه دلیری و مردانگی او حیران مانده او را مشمول عواطف نموده گفت که در امرای معظم داخل شو و بالنجاق زانو زده معروض داشت که عمری در دولت تیمور ملک خان و پدرش بامارت و ثروت گذرانیده ام حالا چشمان من برکنده یا دا گر ترا بر تخت تیمور ملک ببینم اکنون التماس من آنست که بفرمایی تا سرم ببرند و سر مرا زیر سر تیمور ملک خان و تنم را زیر تن نازنین او بنهند تا اکنون هم جسد نازنین او بر زمین نه افتد و توقتمش خان فرمود تا ملتمس او مقبول کرده او را گردن زدند +

ذکر سلطنت توقتمش خان اوزبک

توقتمش خان بمدد ظفر بر تیمور ملک خان در سنہ ثمان و سبعین و سبعمایہ باتفاق امرای صاحبقرانی بر سریر کامرانی در موضع سغناق نشست چون تمامت

ایل و الوس جوجی ویرا مطیع و منقاد گشتند غرور موفور در دماغ توقتمش اغلن راه یافته و همواره حرف طغیان و عصیان بر لوح ضمیر می نوشت اما امیر علی بیگ غونکغرات و اروک تمور و آقبوغا ی بهرین که از اعاظم نوئینان الوس جوجی بودند او را از کفران نعمت صاحبقران تخویف و تحذیر می نمودند چون ایشان در گذشتند و امرای اویماق مغویت در پیش او راه یافتند و او را از راه بردند و توقتمش اغلن در سنہ تسع و ثمانین و سبعمایہ مطابق توشقان ییل لشکری مرتب کرده بر آذربایجان فرستاد و از جانب صاحبقران شیخ علی بهادر و ایکو تیمور و عثمان ابن عباس قبچاق وغیره امرا بر مدافعه آن لشکر تعیین شده لشکر توقتمش خان منهزم شده و صاحبقران امیر تیمور گورکان اسیران را آزاد و مراحله داده باز فرستاد و امیرزاده میران شاه

و امیر حاجی سیف الدین نیز باین مهم نامزد بودند بالجمله شهزاده و امیران آزاده لشکر اوزبک را بشکستند و چون صاحبقران در سلک
فارس نهضت فرمود توقتمش خان آنهمه برد احسان را بر طاق نسیان گذاشته بار دگر لشکری آراسته با بیک یارق اغلن و
ایلیغمش اغلن و امیر عیسی بیک و ساتقن بهادر بر صبران فرستاد و تمور خواجه آقسیوفا امیر صاحبقرانی را محاصره نموده بکاری نگشود
متوجه اندجان شدند و شاهزاده عمر شیخ گورکان برلاس با امیر لعل برلاس و شیخ تمور و امیر سلیمان و امیر عباس
متوجه دفع ایشان گردیده و در موضع جوکلک بهم رسیدند و حربی سخت واقع شده شاهزاده خود مباشر قتال گشته بر لشکر
مخالفان حمله آورد و لشکر شهزاده را بر جای خود نیافته توهم نموده براه فرار شتافتند و شهزاده نیز ناچار عنان از میدان
برتافت و هم درین اثنا انکا تور ارکنوت از مغولستان لشکر بدیار ما وراء النهر کشیده در سیرام و تاشکند رسید و شاهزاده عمر شیخ هم
ایشان را اهم شمرده متوجه ایشان گردید و لشکر اوزبک متوجه بخارا گشتند و آتلمش قوچین و دو پسر قوچین و طغی بوغا برلاس محصور
گشته دست بدافعه گشودند و لشکر اوزبک از شهر بر خاسته بخرابی ولایت مشغول گشتند و تا لب آب آمویه تاختند چون صاحبقران
با نیکار مهمات فارس را فیصل داده در رسید اوزبکان مراجعت بدیار خویش نمودند و امرای لشکر برلاس تعاقب نموده بسیاری را
از لشکر ایشان بر تیغ انتقام گذرانیدند و در سنه تسعین و سبعمایه صاحبقران نامور متوجه تادیب توقتمش خان گردید و کونچه اغلن
تمور قتلغ اغلن از توقتمش خان روی گردان شده بصاحبقران پیوستند چون قریب خوارزم رسید ایلغمش اغلن و امیر سلیمان صوفی
پای بر سر نهاده گریختند و توقتمش خان از الوس جوجی لشکری گران ترتیب داد ٥ ز روس و چرکس و بلغار و قبچاق
قرم با کفه و آلان و آزاق + همان از باشقرد و از مکس هم + سپاهی بس گران آمد فراهم + و در اواخر سنه تسعین
سبعمایه لوی ئیل متوجه شد و با آنکه لشکرها بعد فتح خوارزم رخصت شده بودند صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس با لشکری
که موجود بود انتظار اجتماع عساکر نه فرموده پای در رکاب آورد و برف کوفته متوجه حرب توقتمش خان گردید ٥
روان شد باقبال فتح و ظفر + سعادت به پیروزیش راهبر + سعود فلک نصرتش را ضمان + جنود ملک در پیش
حرز خوان + و لشکر توقتمش خان و صاحبقران بهم رسیده محاربه در پیوست و لشکر توقتمش خان تاب نیاورده منهزم شد و
صاحبقران به تعاقب ایشان در سنه احدی و تسعین و سبعمایه در موضع آقار نزول اجلال فرمود و عساکر صاحبقران کس پس و
پیش می آمدند بموکب همایون می پیوستند و در میان قراولان جانبین چند مرتبه باهم جنگها واقع شدند و امیر سونجک و تمور قتلغ
اوزبک شکستی فاحش بلشکر توقتمش خان داده و هزیمت یافتگان در صحرای صبران بعسکر توقتمش خان پیوستند چون لشکر
اوزبک آوازه وصول عساکر برلاس شنیدند پی سپر وادی هزیمت گردیدند ٥ ز آوازهٔ فتح صاحبقران + فرو ریخت
از هم سپاه گران + ندیده کس از دور گرد سوار + گزیدند یکسر طریق فرار + ازین ها نیابند به تر دلیل + ز اقبال
صاحبقرانی غریب + و صاحبقران اغروق را بسمرقند فرستاده و خود ایلغار نموده و چهل امیر نامور را بزبان گیری فرستاده
ایشان بقراول اوزبک دوچار شدند و جنگیده بر ایشان ظفر یافتند و امیر قتیبه ترخان که امیری بود از قوم ترخانی دو نفر

قراولان بگیر آمده و صاحبقران بمقتضای آقسوما رسیده و از انجا باوزبکیچقل و از انجا به مقام بیلن رسید و از سایرایق داوزن و
کوچون گذشته به آل قوشون نزول اجلال فرمود و شاهزاده میران شاه بر طبق فرمان جهت تادیب ملوک سربداران بخراسان رفت
و توقتمش خان متقابل نیامده بیگی گریخت و صاحبقران بمصلحت امرا که اول تادیب امرای مغولستان و بادشاه جغتائی نموده باز
دیگر متوجه حرب اوزبک شوم بمغولستان مراجعت نموده دود از دودمان جغتائی و امرائے مغولستان برآورد +

ذکر حرب توقتمش خان اوزبک یوزنجری بادشاه دشت قبچاق با صاحبقران آفاق امیر تیمور گورکان برلاس یوزنجری و هزیمت یافتن از ان خسرو با استحقاق

صاحبقران گردون سریر که خطوط عصیان و طغیان از صفحه

جبین توقتمش خان خوانده بود بعد انفراغ از یورش مغولستان و تادیب سلاطین جغتائیه و امرائے مغول در سنه ثمنین و
تسعین و سبعمایه باحضار لشکر فرمان داده که لشکریان یک عدد کمان با سی چوبه تیر علاوه دیگر اسلحه و کیش و قربان همراه دارند
و میان دو نفر یک اسپ کتل باشد و میان دو آدم یک خیمه و دو بیل و یک کلند و یکداس و اره و یک تیر و تیشه و صد سوزن
و یکمن رفش و نیم من انبار ریسمان و یک دیگ همراه باشد و بموجب یاساق و یوسون وقت پرسش اگر از کسی قصورے درین امور
پیدا شود بیاسا رسد و در تاشکنت مرضے بر ذات صاحبقران مستولی شده و مدت زحمت تا چهل روز امتداد کشید چون صحت یافت
همه لشکر را الکا داده و زر و سیم بسیار پاشیده در سنه ثلث و تسعین و سبعمایه کوچ نمود و امرائے تومان و هزاره و قوشون
هر یک به مورچل خویش روانه شدند و ایلچیان توقتمش خان غربها طلبوس دریافتند اما عذر توقتمش خان نپذیرفته ایلچیان
موقوف ماندند و در دشت و بیابان و صحرا راه بریده به کوه کچک تاق و از انجا به الق تاق رسید نمعا از آب بیلاق جوق گذشته به
وا تاقر غوی رسیدند چون مدت چهار ماه لشکریان ما در راه صحرا و بیرانه گذشته بود غلائی و قحطی در اردو شیوع یافت و قیمت یک
من غله بسنگ بزرگ که هشت من تبریزی باشد بصد و بست دینار کپکی رسید و صاحبقران طرح شکار انداخته از کثرت شکار
لشکریان سیر شدند و قبل از شکار فرمان داده بود که هر شخص به یک کاسه بلماق قناعت کند و نان کماج و لغرا و تنماچ نپزد
و بعد از فرصت شکار صاحبقران دولت یار لشکر اسان داد و جرانغار و برانغار و قلب و جناح آراسته ؎ سپاهے
بکثرت فزون از شمار + ظفر پیشه گان تسلط شعار + بهیجا چو آشفته پیلان مست + همه نیزه و گرز و خنجر بدست +
گرفته سراپائے چرم نهنگ + پراگنده بر گستوان پلنگ + نه از مرگ شان باک نه از تیغ تیز + نه از آب بیم و نه از آتش
گریز + بمردی یگانه بکوشش گروه + بزیر خم سندان بر حمله کوه + و صاحبقران بر مرکب گردون خرام سوار شده متوجه
عرض گاه گردید ؎ جهاندار چون لشکر آماده گشت + برآمد به اسپ و درآمد بدشت + یکے تاج بر سر ز یاقوت و زر +
پیچک اندرون کمر زرنگار و سر + و صاحبقران بر هر صف که میرفت امرائے تومان و قوشون لشکر خویش را بعرض نموده زانو
مے زدند و اسپ با مواقق رسوم مغول پیش میکشیدند و زبان بدعا و ثنا میکشودند ؎ سپهبند زانوا سپے کشید +

زمین بوسه داد و ثنا گسترید ۵ که بادا جهان از کران تا کران + بفرمان صاحبقران جاودان + سوی جان ما از ره دین وداد +
فدای سم مرکب شاه باد + و صاحبقران نذر ایشان قبول فرموده امرای صفوف را بتحسین و آفرین دلدهی می فرمود ۵
جهانبان بر ایشان ستائش گرفت + جهان آفرین را نیایش گرفت + بسی خواند بر هر یکی آفرین + که پیوسته باشید
با داد و دین + و بعد از ملاحظه لشکر گورگه زره سوران انداختند و فرود آمدند و صاحبقران شاهزاده محمد سلطان را با امرای
عالیشان بمنغلای مقرر کرده و خود نیز از آبها و کولها بسیار گذشته از آب بیق گذار گذاشته بالای آب رفت و لشکر خود را
بر آب زده بسلامت گذشتند و توقتمش خان مردان کار دیده را در کمین گذارهای بیق نشانیده بود و خود در قرق کول باجماع
لشکر پرداخته بود و صاحبقران ایکو تمور را بقراولی نامزد کرده و او در گذرانیدن سپاه از آبی برای باز داشتن دشمن بایستاد
و مردانگی ها کرده بزخم تیر در گذشت و صاحبقران بنفس خود با اندک سپاهی از آب گذشته فرمان داد تا ۵ ببارید
تیر از کمان سران + بران رزم جویان جوشن وران + و دران مقام محمد ارلات و چند امیر دیگر کشته شدند و امیر
جلال کرلکوت مردانگی نموده با سی کس بر سر توشون دشمن تاخت و همچنین اندیله ترخان و شاه ملک مرکن و بایزید شش
انگشتی نیز نبرد مردانه نمودند و صاحبقران جمیع را که در آن معرکه چهره مردانگی برنگ شجاعت سرخ نموده بودند مثل امیر جلال
وغیره ایشان را بعلم ترخانی ارزانی داشت و در تعاقب مخالفان روان شد و توقتمش خان بمقابله نیامده جای نمی ایستاد و
درین ششماه که لشکر بصوب شمال میرفت بمحلی رسید که در شب پیش از غروب شفق اثر طلوع صبح ظاهر میشد چنانچه در هنگام بودن
آفتاب در برج شمال نماز خفتن در آن موضع بفتوای شرع واجب نیست بالامر و پانزدهم رجب سنه ثلث و تسعین و
سبعمایه موافق قوی ییل در موضع قندرچه هر دو لشکر بهم رسیدند و توقتمش خان که مقابله نمیکرد از تکاپوی شب و روز ناچار
شده بایستاد و صاحبقران صفوف لشکر آراسته و سلطان محمود خان جغتائی را بر قول خود و شاهزاده محمد سلطان را بر قول بزرگ
افسر نموده و پیش قول بزرگ امیرزاده میرانشاه را باز داشت و امیر سیف الدین را در برانغار و شاهزاده عمر شیخ بهادر را در
جرانغار مقرر نمود و همچنین دیگر امرای عظام و تومانیان کرام را در صفوف مقرر نموده و بیست توشون لشکر برگزیده برکاب خود
باز داشت تا بهر طرف که برای مدد احتیاج افتد بفرستد و توقتمش خان نیز قلب و جناحین با شاهزادگان اوزبک مثل
تاش تمور اغلن و بیگ بارق اغلن و ایلیغمش اغلن و بیگ پولاد اغلن و علی اغلن و جنیته اغلن آراسته و تومانیان
بزرگ امثال علی و سلیمان و نوروز و امرای قوم قنغرات و اقتاد و آقبوغا و اروس جق قیات و عیسی بیک و حسن بیگ
و کوکه بوغا و تغلی بی بهرین و قولبغوریلی وغیره آراسته و دیگر امرا را بمقام و مورچل خویش باز داشته مقابل شد و از کثرت
سپاه جانبین کوه و هامون در لرزه آمد ۵ سپاه اندر آمد همی فوج فوج + چو دریای جوشان که آید بموج +
شد از سم اسپان زمین سنگ رنگ + ز نیزه هوا همچو پشت پلنگ + سپاهی که شد تیره خورشید و ماه +
ز بس جوشن و تیغ و خود و کلاه + ز تیغ و ز گرز و ز گوش و ز گرد + زمین شد سیه آسمان لاجورد + و صاحبقران

از مرکب بزیر آمده بعد دو رکعت نماز دست بسالت فتح و نصرت بحضور رب العزت بلند فرمود و بعد از ان هر دو لشکر چون دریای
مواج کورگه و کوس فرو کوفته سورن انداختند ٭ برآمد خروشیدن کرّه نای ٭ زمین منبان اندر آمد ز جای ٭ و دلیران
هر دو لشکر نائرهٔ قتال و جدال برافروختند و خرمن هستی بصاعقهٔ تیغ و تیر پاک سوختند ٭ دو لشکر نگویم دو دریای
خون ٭ بلی بیشماری از ریگ صحرا فزون ٭ بتدبیر خون ریختن تاختند ٭ بهم تیغ و رایت برافراختند ٭ گرفتند گوپال
و زوبین بچنگ ٭ نهادند دل بر فنا و بجنگ ٭ زمین شد غبار و برآمد باوج ٭ جهان گشت بحر و درآمد بموج ٭ ز
گرد ستوران پر چشم و تاب ٭ شد انباشته چشمهٔ آفتاب ٭ و دست چپ توقتمش خان از صدمات حملات امیر
حاجی سیف الدین منهزم شد و قوشونی چند که برامداد ایشان متوجه شدند امیر جهان شاه ابن جاکو برلاس آنها را باز داشت
و امیرزاده عمر شیخ و سلطان محمد و امیر عثمان قبچاق و امیر شیخعلی بهادر و غیره امرای صاحبقران مردی
رستمانه نمودند و از جانب لشکر اوزبک نیز در شجاعت و جلادت دقیقهٔ نامرعی نگذاشته و توقتمش خان در آن حالت
با امرای خود متوجه جرانغار گشته و آن جانب را بقوت شجاعت عمر شیخ میرزا مضبوط یافته روی به امیر شیخ تمور سلدوز
نهاد و هر چند سادات و نریان در مدافعه سعی نمودند مفید نیفتاده مردم بسیار از ایشان بقتل رسیدند و توقتمش خان از ایشان
درگذشته در عقب لشکر رسید و شهزاده عمر شیخ روی بمقابله آورد و صاحبقران که در تعاقب منهزمان میرفت بدین خبر
باز گردیده و حربی سخت در پیوسته ٭ ز بس نیزه و گرز و شمشیر تیز ٭ تو گفتی برآمد همان رستخیز ٭ اجل برگشاده
نهر سکین ٭ چو دریای خون شد سراسر زمین ٭ چون صاحبقران نامدار در ان معرکهٔ گیر و دار رسید توقتمش خان تاب
نیاورده ٭ عنان بارهٔ تیز تگ را سپرد ٭ بصد حیله زان رزمگه جان ببرد ٭ و فوج او نیز منهزم شده راه گریز در
پیش گرفتند ٭ دل از هستی خویش برداشتند ٭ بیچارگی پشت برگاشتند ٭ نمودند شاه و سپاه جمله پشت ٭
وز ان کار باد اندر آمد بمشت ٭ نه تاج و نه تخت و نه دولت بجای ٭ نه اسپ و نه مردان جنگی بپای ٭ نگون گشت
کوس و درفش و سنان ٭ نه بُد هیچ پیدا رکاب از عنان ٭ نه اسباب جنگ و نه بار و بُنه ٭ همه میسره جسته و میمنه ٭
و وخامت عاقبت کفران توقتمش خان را شامل شد که با وجود احسان با صاحبقران ستیزیده پاداش خویش یافت ٭
گر از کوه پرسی بیابی جواب ٭ که شاخ خطا میوه ندهد صواب ٭ خر انگیز هم در سر خر شود ٭ چو کژدم که در خانه کمتر شود ٭
و توقتمش خان معه لشکر راه دشت ادبار گرفت و صاحبقران لشکری به تکامشی او مقرر فرموده و غنیمت فراوان بدست آورد
و کونچه اغلن و تمور قتلغ اغلن و امیر ایدکو اوزبک از صاحبقران یرلیغ حاصل نموده جهت استمالت ایل و الوس خود رفتند
و از ایشان تمور قتلغ و ایدکو باز نیامدند و کونچه باز رسیده مشمول عواطف گردید و صاحبقران در کنار آب آتل فرود آمد
و امرا و لشکریان توقتمش خان را که در اطراف نهفته بودند گرفته بیاسا رسانیدند و چندان غلام و کنیزک بقید اسار آمدند
که آنچه از برای خاصهٔ صاحبقران برچیدند پنج هزار نفر بلکه بیشتر از پسر بودند و همچنین دیگر امرا و شهزادگان و لشکریان

قیاس باید نمود و صاحبقران در آن مقام جشنی بزرگ برپا نموده ؎ یکی جشن شاهانه فرمود شاه + که باغ ارم گشت آن بزمگاه + باقبال شاه سپهر احتشام + مهیا شد اسباب شادی و کام + اوانی زرین فزون از هزار + پر از لعل گون بادهٔ خوشگوار + تمر بود و بال و نبید و عرق + جهان زا پر از نقش و شادی ورق + و صاحبقران بر تخت ابهت و جلال برآمده و امرا و نوئینان بر اسم نذر و نثار قیام نمودند ؎ بگرد تخت خوبان سرائی + جهان زا داده از رخ روشنائی + پریچهره بتان نازک اندام + ز جعد از بهر دلها بافته دام + کرشمه ساز کرده ساقی مست + ز غمزه ناوک افگن شست در شست + الغرض بعد ازین فتح نامدار معاودت فرموده در سنه ثلث و تسعین و سبعمائه ازصیران گذشته بانزار رسید و مدت این یورش یازده ماه بود +

ذکر جنگیدن توقتمش خان اوزبک بار ثانی با صاحبقران امیر تیمور الاس گورکانی و هزیمت یافتن از آن معرکه بتقدیر آسمانی

وقتی که صاحبقران نامدار در فتح گرجستان و غیره دیار اشتغال داشت

دران زمان توقتمش خان علی اغلن و الیاس اغلن و عیسی بیگ و یغلی بی بهرین وغیره امرا را فرستاد تا از دربند گذشته بعض از ولایات شروانات را غارت نمودند چون ؎ بصاحبقران قصه برداشتند + که اوزبک دگر رایت افراشتند + شهنشه مثل زد که نخجیر خام + بپای خود آن به که آید بدام + تذروی که بر روی سر آید زمان + به نخجیر شاهینش آید گمان + ملخ چون پر سرخ را ساز کرد + بگنجشک خطی بخون باز کرد + ز روجی نژادان وفا کس ندید + کسی غیر ملغل ز نرگس نه دید + چون صاحبقران آهنگ ایشان نمود شهزادگان اوزبک قیام نکرده راه ولایت خویش در پیش گرفتند و صاحبقران آن زمستان در محمود آباد قشلاق نموده و خواتین را باز گردانیده در هفتم جمادی الاولی سنه سبع و تسعین و سبعمائه ؎ از آنجا برفتن علم بر فراخت + بآهنگ نصرت نوائی بساخت + نشست از بر باره رهنورد + برآراست لشکر برسم نبرد + چون عزم مشرق و شمال بود پیشتر بقاعده مغول چنانکه معهود سپاه مغول است روان گشته و مکتوبی جهت توقتمش خان برای ارتفاع حجت نوشت ؎ پس از آفرین جهان آفرین + بسوی ستانی رانده از مهر و کین + کای سپرده دیو غرورت ز راه + چرا پایهٔ خود نه داری نگاه + چه داری انم دگر در دماغ + که بر باد سر کشائی چراغ + فراموش کردی مگر آن نبرد + که از ملک و مالت برآورد گرد + مکن باز کاری که این تند شیر + به نخجیر گوران در آید دلیر + بلا بر سر خود فرود آورند + که با یاد منشان سر در آورند + بهر مرز و بومی که من تاختم + ز بیگانه آن خانه پرداختم + کسی کو مرا نیکخواهی نمود + ز من هیچ بدخواهی او را نبود + گرم شد شرع دریا بود هم نبرد + ز دریا برآرم بشمشیر گرد + چو کین آوری کین ستانی کنم + سوی مهربان مهربانی کنم + درشتی و نرمی نمودم ترا + باین هر دو کار آزمودم ترا + و شمس الدین المالیغی را

برسالت فرستاد و توقتمش خان خواهان صلح شد اما امرای مغرور او بحضیض فرود نیاوردند گزندے که بر شهریاران رسید +
ز تدبیر دستور نادان رسید + و توقتمش خان نیز جواب های درشت داد که آهن با آهن توان کرد نرم + چون
آن جواب های ناصواب بسمع صاحبقران کامیاب رسید نائرهٔ خشم جهان سوز التهاب یافته بفرمود تا رخش را زین
کنند + دم اندر دم نای زرین کنند + و لشکر را عرض دیده و آب تیمور که در دامن البرز واقع شده و از آنجا تا
دریای قلزم پنج فرسخ است برحسب فرمان لشکر به ترتیب سوار شده توره انداختند چنانچه قبل دست چپ در دامن
کوه البرز بود و قبل راست در کنار دریای قلزم و از زمان قاآن چنگیز خان باز این چنین لشکر بی پایان مجتمع نشده
بود و صاحبقران نامدار بآئین مغولان لشکر را سان دیده و در هر صف که میرفت امرا زانو زده اسپ میکشیدند و صاحبقران
ایشان را بمردی و شجاعت صفت فرموده امرا لب بدعا و ثنا میکشودند و در جوش و خروش آمده میگفتند که ای
ملک را ز تو فرخنده فال + بعهدت سر فتنه شد پایمال + سپهر برین پایهٔ تخت تست + جوان گیتی از دولت بخت تست +
سراسر سر و جان ما بندگان + فدای سم اسپ صاحبقران + به نیروی اقبالت ای تاجور + اگر پر ز دشمن شود
بحر و بر + بروزی که باشد گه دار و گیر + بگرز و سنان و به تیغ و به تیر + زمین کوه تا کوه پر خون کنم + ز خون
شان جهان رود جیحون کنم + و صاحبقران با عساکر نصرت نشان روان شده و توقتمش خان نیز لشکر گران مرتب
نموده و امیر قراینجی بهادر را منقلای ساخته در موضع ترقی فرود آمد و بند و بست آب ترک نموده تورا ها و عرابها و کویها
در پیش داشتند چون صاحبقران رسید گذار آب ترک را ترک نموده و از آنجا برخاسته بکنار آب قوری فرود آمد و
صاحبقران تسویهٔ صفوف فرموده در روز سه شنبه بست و دویم جمادی الثانی سنه سبع و تسعین و سبعمایه موافق تنکوز ئیل
در مقابل یکدیگر فرود آمدند و هر دو لشکر براسم احتیاط قیام نموده پاس خود داشتند و آن شب ایباج اغلن اوزبک از لشکر
ظفر پیکر فرار شد که ز رای کج تیره ایباج اغل + بگشت از طریق سعادت بکل + با دبار شد نکبتش راهبر +
خطا کرد و بگو بخت و در ابتر + ز جوجی نژادان وفا کس ندید + کسی فر طغرل ز کرگس نه دید + و صباح روز چهارشنبه
هر دو لشکر صف آرا شدند که علمها کشیدند لشکر کشان + پدید آمد از روز محشر نشان + غریو بدن کوس گردنکشان +
زمین را در افکنده پیچش بناف + و صاحبقران قول بزرگ را بعهدهٔ امیرزاده محمد سلطان سپرده اطراف را بامرای
شجاعت نشان مستحکم نموده خود با بست توشون مکمل در پس لشکر جهت امداد و اعانت بایستاد و توقتمش خان نیز صف آرائی
نموده مردانه در مقابل شد که دو لشکر نگویم که دو کوه قاف + رسیدند در جلوه گاه مصاف + چو دریای هیجا
در آمد بجوش + ز مردان جنگی برآمد خروش + اجل فتنه را کارسازی نمود + سپه با سپه دست بازی نمود +
رکوتنجا اغلن و بیگ یارق اغلن و اقتاد و دراز و صوفی و التوزکو با غلبه تمام بر میسره لشکر برلاس حمله آوردند و صاحبقران
متوجه ایشان گشته منهزم ساخت و جمعی از لشکر صاحبقران بتعاقب آنها رفتند و بقول ایشان رسیدند و آنها بازگشته و

حمله سخت نموده تعاقب کنندگان را گریزانیده تا بصاحبقران رسانیدند و انتظام قوشونات برهم زده و آنها چیره شده بر
صاحبقران نامدار که با اندک سپاه بود حمله نمودند امیر شیخ نور الدین جلائر مردانگی کرده خود را سپر ولی نعمت ساخته
با پنجاه کس از قوم خود از مرکب فرود آمده و دست به تیر و کمان بردند و امیر الله داد برلاس با قوشون وفادار رسیده
به پهلوی امیر نور الدین از اسپ پیاده شده و حسین ملک قوچین و امیر زیرک ابن حاکو برلاس نیز با جمعی رسیده همه
پیاده گشتند و محمد آزاد و علی شاه و توکل باورچی جراءۀ از مرا بهلی اوزبک گرفته پیش صاحبقران چپرها بستند و بهادران
اوزبک نیز علی التواتر و التوالی بهم دیگر رسیده داد مردانگی دادند و شهزاده محمد سلطان با تول خاصه نیز آن جانب شده
امیر خداداد حسینی از قنبل دست چپ بر کونجه اغلن قنبل دست راست اوزبک ریخته ازو درگذشت و بر آقتا اغلن که بمقابله
صاحبقران ایستاده بود رسید شبهه آغازید و چون محمد سلطان در رسید محاربه سخت تر شد و امیر حاجی سیف الدین که قنبل
دست راست برلاس بود و امیر عیسی بی و بخشی خواجه امرای اوزبک برو ریخته در میان گرفتند و امیر سیف الدین پیاده شده
پای مقاومت افشرد و امیر جهان شاه برلاس بمدد او رسیده حربی عظیم در پیوست ع بر آشفته شیران کوپال
گیر + فرو ریختند از دو سو تیغ و تیر + سنان چشمهٔ خون گشاده ز رنگ + بود رسته صد بیشه تیر خدنگ + همه بادپایان
ز خون چون عقیق + شده تا بمد زین بخون در غریق + امیرزاده رستم ابن عمر شیخ میرزا با وجود خورد سالی شجاعتی عظیم
کرده نام پدر زنده گردانید یغلی بی بهرین که از اینا قان و اچکیان توقتمش خان بود با بهادران خود پیش رانده ع
ستائید خود را و گفتا منم + هژبری که در جنگ پیل افگنم + پلنگان درم بر سر کوهسار + نهنگان خورم بر لب جویبار +
دشمنان بهادر قپچاق را بمقابله طلبیده و وی نیز با قوشون قبچاقی براو ریخته هر دو دلاور با دلاوران خود با هم آمیختند و
شور محشر بر انگیختند ع چنان در هم آویختند آن سپاه + که از گرد شد روی گیتی سیاه + ز بس قتل روی زمین
خون گرفت + فلک مانده زان چیره دستی شگفت + عاقبت امرای قبچاق به نیروی اقبال خسرو آفاق فتح یافتند
و امرای بهرین باز میدان کین بوادی انهزام شتافتند الغرض در هر جانب امرای هر دو لشکر داد جلادت و مردانگی
داده محاربه آنچنان سخت واقع شد که مورخان مثل آن جنگ سخت هیچ معرکه نمی نویسند آخر نسائم فتح و ظفر بر چهره رایات
نصرت شعار صاحبقران نامدار امیر تیمور گورکان برلاس وزید و توقتمش خان با شاهزادگان جوجی نژاد و سپاه
خود بسیاری را بکشتن داده با بقیة السیف راه گریز در پیش گرفت ع نماد داد فرصت شهنشاه را + هزیمت در
افتاد بدخواه را + ز اوزبک بسی خون و خوی ریختند + گرفتند و کشتند و آویختند + بخون غرقه شد مرکب [illegible] +
تو گفتی که رنگ شفق شد بیال + چو بر دشمنان شاه شد کامگار + شد از خرمی کار او چون نگار + فرود آمد از بارهٔ خوش
خرام + که دید آنچه مقصود بودش بکام + بشکر خدا روی بر خاک سود + که پیروزی از داد و پاک بود + امرای عالی تبار و شهزادگان
نامدار مراسم تهنیت و وظائف مبارکباد تقدیم رسانیده صاحبقران ایشان را بکنار گرفت امیر شیخ نور الدین جلائر را که بسبب

خاصه و جامه زر دوز و کمر مرصع که منصب شاهزادگان بود با صد هزار دینار کپکی انعام فرمود همچنین جمیع امرا و تومنبان را اولکا داده و بعنایت ها سرافراز نموده و غنایم را در اغروق داشته امیرزاده میران شاه را بجهه در پائے بروگاغت و خود بایلغار در پی توقتمش خان رفت و توبری چاق اغلن ابن ارسخان را که ملازم بارگاه بود و اسباب خانی آماده کرده فرمود تا ایل و الوس جوجی را استمالت داده بشاهی پردازد و خود با اوکک رانده بسیار از مخالفان را بدست آورده گشت و تا قریب ظلمات که اول رسیده بودند رسیده الوس جوجی را غارت کردند ○ نچندان غنیمت بعسکر رسید + که اندازه آید آن را پدید + غلامان تغماقی خوبروے + کنیزان حوروش مشک بوے + وشاقان موکب روے زود خیز + بدیدار تازه برفتار تیز + ز سیم و زر و قند ز و لعل و در + منازل گران تا کران گشته پر + مواشی و انواع حیوان بسے + شمار جهانی چه داند کسے + و در منزل بوقلوق فرمان شد که شاهزاده پیر محمد ابن عمر شیخ میرزا الفارس رود و امیر شمس الدین قبچاق و امیر غیاث الدین ترخان بسمرقند روند و آنجا ها را انضباط دارند +

ذکر تاخت نمودن صاحبقران ملک روس و دست راست الوس جوجی خان

چون صاحبقران را از تاخت عقب توقتمش خان فرصت حاصل شد قصد دست راست الوس جوجی متوجه شده و در راه شاهزاده تاش تمور اغلن و آقتاد اغلن و بیگ یارق اغلن وغیره شهزادگان اوزبک را غارت نموده و ایشان اموال خود بر باد داده جانها بسلامت برده در قوم سرمدای رفتند و آقتاد با تومان خود از آنجا نیز بروم رفت و در صحاری سرتقیه سکونت ورزیدند و صاحبقران بشهر قراسو که از شهرهاے روس است رسیده او را غارت نمود و بیگ یارق با یک پسر جان از آن معرکه بدر برد و امیرزاده میران شاه و جهان شاه متوجه بر الغار الوس جوجی شده و بیگ خواجه و دیگر امراے اوزبک را غارت نموده شهر سراے و ادروس جوق وغیره را غارت نمود و نعمتے بے حساب بدست آوردند و صاحبقران بشهر ماسکو که از شهرهاے روس است رفته تمامت آن شهر و ولایت را بجاروب غارت مصفا فرمود ○ به نیروے بازوی شمشیر تیز + برآورده از روسیان رستخیز + ز بس روسے برهم انداخته + شده دشت و کوهے برافراخته + و اموال و غنائم را حسابے نبود ○ نه چندان گرانمایه در کار بود + که آنرا شمارے پدیدار بود + ز رکانی و نقره زیبقی + که مهتاب را داده بے رونقی + ز کتان و انطاکی خانه باف + ز ده کوهه کوهه چون کوه قاف + بخروار تا قندز تیغ دار + سمور سیه نیز بیش از شمار + ز قاقم نچندان فرو بسته بند + که تقریر آن کرد شاید که چند + فروزنده سنجاب و روباه لعل + همان کره اسپان نادیده نعل + و امیرزاده محمد سلطان قوم قیونجی قراول را و اقوام کوریقا و بیران دلورکون و کلچی وغیره را غارت نموده و صاحبقران قلعه ازاق را گرفته مسلمانان را که در اسیران بودند اطلاق کرده دیگران را بگشت و متوجه ولایت چرکس گشته و امرا و شهزادگان مجموع ولایات چرکس را در تحت تصرف و تسلط در آوردند و صاحبقران از آن مقام متوجه البرز کوه شده و بر حاکم قوم آس ابوری مظفر شده و صاحبقران جشنے عظیم فرموده ○ زده بارگاهے

بریشم طناب + ستونش زر و منحیش از سیم ناب + بگوهر بیاراسته تخت زر + نشسته برو خسرو تاجور + سران جهان جمله در
پیش گاه + سر افگنده در سایهٔ یک کلاه + کمر در کمر تاجداران دهر + به پیش جهانجوی پیروز بهر + نهادند خوان آن
گهی بیدریغ + که گرا بیده شد گرد عنبر بمیغ + چو خوردند چندانکه آمد پسند + ز جام و صراحی گشادند بند + مئے ناب خوردند
با بانگ رود + ز گردون گذشته سرائے سرود + و بعد ازان صاحبقران متوجه قلعه کولا و طاوس گشته و این قلاع بر
قلعهائے کوه بغایت دشوار گذار بودند و صاحبقران فرمود تا نردبانها بالا نهادند و فوج ظفر موج بر آن بر آمده و طنابها
بمیان بسته از قلعه کوه مستحکم نموده خود را برابر قلعه رسانیدند و هر چند اهالیان قلعه دست بمدافعه گشودند اما لشکر بر اساس چون بلائے
آسمانی بر سر ایشان رسیده دو وازده مار بر آوردند و کولا طاوس سرداران قلعه از پائے در آمدند و ازانجا صاحبقران متوجه قلعه
پولاد شد که اوترکو امیرے معظم از اوزبکان پناه بدان جا برده بود و بمتانت قلعه مغرور شده لشکر صاحبقران سه فرسنگ درختان
بیشه تا قلعه راه پیدا نمودند و قلعه را بدست آوردند اوترکو به کمرهائے کوه البرز پناه برد و اوترکو بلشکر میران شاه اسیر شد و
وازانجا متوجه سمسم و قلاع کفار نصاری گشته و محمد غیور خان والی سمسم تماشیه اطاعت بر دوش کشید و دران نواح افواج
صاحبقران قلاع بسیار گرفته و بیدینان و مخالفان را لوور طه بوار انداختند و کنیسا ها را منهدم گردانیده و بسوے پیش
کنت رفته اهالی آنجا را امان داد و ازانجا متوجه به ولایت جو تور قزاق گشت و ایل قوم قزاق را غارتیده بموضع بوغاز قم
رسیده قشلاق کرد و فرمود تا مردمے که بجزائر پناه برده بودند لشکریان بر یخ گذشته ایشان را قتل نمودند جزائر آن نواحی را
از وجود ایشان پاک نمودند چون محمدی والے حاجی ترخان ایل نشد در برف متوجه شده و محمدی ناچار باستقبال آمده و
حاجی ترخان تاراج گشت و او را آتش زده سوختند و محمدی را در زیر یخ به دریا انداختند چون لشکر اوزبک زنجیر سرائے را
خراب کرده بود صاحبقران فرمود تا شهر سرائے را نیز زیر و زبر نمودند و صاحبقران تمامت دشت خزر و الوس دست چپ
جوجی خان و اولک و ماجر و روس و چرکس و باشقرد و مکس و بایل جیکین و قرم و ازاق و قوبان و الان را با توابع
ایشان غارت و تاخت فرمود در سنه ثمان تسعین و سبعمایه ۷۹۸ موافق پیچقان ئیل متوجه دربند گردید چون بموضع ترقی
رسید ازانجا متوجه اشکوچه شد شوقل بمدد ایشان آمده مخذول و منکوب شد و ازانجا بقلعه نرکس رفته و بعد تسخیر زمین
هموار نموده مردم که بسوراخها و شگافهای کوه ها خزیده بودند دلاوران بصندوقها نشسته و ایشان را از بالا رها نموده
برابر کمرها و سوراخهائے آن گمراهان فرو گذاشتند و دلیران بزخم نیزه و تیر ایشان را قتل نمودند و حصار سیکا و بالو و
درگلو وغیره را مسخر نموده و بعد ازان که تمامت دست راست و چپ الوس جوجی خان را تاخته دود از روزگار
ممالک دشت قبچاق بر آوردند و امرائے آن ملک را مقهور نموده متوجه آذربیجان گشته امرا و حکام در رله به ترتیب
ساوری و جشن پرداختند و صاحبقران از آب کر گذشته به آق تام رسید و توقتمش خان که ازین معرکه بد جهت سه طلاق
به بوشیا در مملکت بسبت و با جمعے از خواصان خود بجنگل سخت در آمده نامے ازو پیدا نشده و امرائے او منتشر شده

بدست سپاه برلاس کاشته فنا نوشیدند نوشته اند که وقتیکه لشکر توقتمش خان بر آذربایجان تاخت آورد بعد فتح آن دیار حضرت کمال الدین خجندی علیه الرحمته را که در تبریز بودند بفرمان منکوته خان به شهر سرای بردند و شیخ چهار سال در سرای بود و در آمدن لشکر اوزبک به تبریز در حالت اسیری و فریاد آقا این قطعه فرموده

گفت فرهاد آقا به میرولی + که رشیدیه را کنم آباد + زر به تبریزیان باجر و سنگ + بد هیم از برای این بنیاد + بود مسکین به شغل کوه کنی + که ز سوران دشت و کوه زیاد + لشکر بادشاه توقتمش + آمد و ناگاه این ندا در داد

لعل شیرین لبکام خسرو شد + جان بیهوده میکند فرهاد +

حضرت شیخ بعد از چهار سال از سرای به تبریز رسید و در انجا میفرماید

بوستان ثبیت سرا از رخ آنماه کمال + بسر آمدی ای بلبل خوشگو بسرای +

وله

اگر سرای حبیبست و دلبران سرای + بیار باده که من فارغم ز سر و سرای +

و شیخ را در زمانه سلطنت شاهزاده میران شاه از طرف خرچ تکلیفی بود چون بادشاهزاده بدیدن شیخ آمد و مغولان غارت باغچه او میکردند شیخ گفت که مغولان غارتگری میکنید که بهای این بلغ بقرضه قرضدار خواهد رفت و شاهزاده از یکهزار دینار قرض واقف شده فرمود تا ده هزار دینار نقد بحضرت شیخ رسانیدند +

ذکر قویری چاق خان اوزبک

اولغربان صاحبقران بادشاه الوس جوجی خان گشته و بعد از و در اندک زمان قتلغ تمور خان بر تخت دولت بر آمده سلطنت راند و بعد از ان بشادی خان رسید +

ذکر شادی خان

وے پادشاهے کامگار بود و خاقانے دولت یار در سنه تسع و ثمانمایه در تبریز خطبه بنام او خوانده شد +

ذکر فولاد خان اوزبک

چون نوبت سلطنت به فولاد خان رسید در زمانه او در سنه خمس عشر و ثمانمایه ایلچیان خاقان سعید شاهرخ سلطان جهت خواستگاری دخترے از خاندان اوزبک برای شاهزاده محمد جوکی آمدند و در عهد دولت این بادشاه ولایت خوارزم از دست بیرا ایدگو که صاحب اختیار ولایت اوزبک بودند رفت +

ذکر محمد خان اوزبک

بعد از فولاد خان محمد خان اوزبک بر مسند پادشاهی تکیه زد و چندے که براق خان بمدد گورکانیه برلاس بر روے شوریده عنان مرکب حکومت بدست خویش گرفت +

ذکر براق خان که از نبائر ارس خان اوزبک بود و سلطنت او

در سنه احدی و عشرین و ثمانمایه براق خان از الوس اوزبک رم خورده بما وراء النهر رسید و احرام آستان سلطان الغ بیگ گورکان بسته متوجه شد و سلطان الغبیگ نیز مقدم او گرامی داشته و بعمل سنت

مسند جد بزرگوار خویش فرموده اسباب پادشاهی ویرا آماده داشت و بعده لائق باز فرستاد و براق خان در سنه ثمان و عشرین و
ثمانمایه به الوس اوزبک رفته و بر محمد خان استیلا یافته بر اورنگ سلطنت نشست چون تمام ایل و الوس بدرگاه او مجتمع
شدند طایر غرور در آشیانه دماغ او بیضه نهاد و ایلچی فرستاده بسلطان الغ بیگ پیام داد که سغناق را جد من ارس خان
بنیاد کرده و اکنون بشرع و عرف بمن میرسد امید که گماشتگان پادشاهی آن را بمن گذارند و خود نیز به حوالی او رسیده
دست تعدی دراز نمود و ارسلان خواجه ترخان شکایت او بسلطان الغ بیگ نوشت و سلطان الغ بیگ با لشکری
گران متوجه تادیب او شده و میرزا محمد جوکی از خراسان بفرمان سلطان شاهرخ بمدد آمده هر دو لشکر ترتیب سپاه نموده مقابل
شدند و شاهزادگان گورکانی برلاس وجود براقخان را هیچ پنداشته به نهایت بی پروائی برو تاختند و اوزبکان دست
تهور از آستین شجاعت بیرون آورده بر جرانغار لشکر برلاس حمله آورده پریشان نمودند و متوجه قلب گشته آن نیز منقلب
نمودند و هر دو شهزاده ناچار عنان بمرکب داده پای از آن معرکه بیرون نهادند و به سمرقند رسیدند و اموال بیحساب نصیب
براق خان شده دست تصرف بدیار ماوراء النهر دراز کرد و خاقان سعید شاهرخ سلطان باستماع هزیمت لشکر گورکان تهیه یورش
ترکستان نموده به ماوراء النهر رسید و در دیوان اعلیٰ امرای را که درین جنگ قصور کرده بودند پرسیده هر یک را به چوب
یاساق نواخت و الغ بیگ نیز چندی مورد عتاب و خطاب مانده و براق خان جنگ با آن نور بصر خاندان گورکان مصلحت ندیده
بملک خود باز گشت و در سنه اثنی و ثلاثین و ثمانمایه براقخان را با سلطان محمود خان محاربه سخت واقع شد و براق خان
در آن معرکه بقتل رسید و دولت او تمام شد +

ذکر سلطان ابوالخیر خان اوزبک

چندی ایل الوس اوزبک آشفته ماند تا بدولت سلطان ابوالخیر خان
باستظام گرائید چون در میان سلطان ابوسعید و میرزا عبدالله ابن
میرزا ابراهیم مخالفت شده و لشکر میرزا عبدالله بر سلطان ابوسعید رفته منهزم باز آمد میرزا عبدالله تهیه یورش تصمیم
نمود و سلطان ابوسعید ابوالخیر خان را بامداد خود طلبیده و خان بی تامل با فوجی گران بدان جانب توجه فرمود و هر دو بموافقت
هم گرد سمرقند رفتند چون در راه اوزبکان تاب حرارت نیاورده میمردند ابوالخیر خان فرمود تا عمل سنگ جده تاش را
نمودند و سرما و بارندگی پدید آمده اوزبکان بسلامت ماندند و قریب رسیده میرزا عبدالله نیز بمقابله او آمده بعد حرب و ضرب
انهزام یافت و در حین فرار بگیر آمده بفرمان سلطان ابوسعید قتل شد و این وقائع در سنه خمس و خمسین و ثمانمایه روی داد
بالجمله چون سلطان دانست که اگر اوزبک بسمرقند رسند در تاخت و غارت دقیقه فرو نگذارند و امیری اوزبک که بجرأت
پادشاه مامور بود در جوی نزدیک دروازه که اسپان آب میخوردند سلطان عنان گرفته و تازیانه بر مرکب زده بدر شهر
رسید و مردمان سمرقند بر فور دروازه کشاده و سلطان خود را بشهر انداخته دروازه ها بستند و ابوالخیر خان متعجب مانده
و سلطان کس فرستاده گفت که خان خود درین جا نخواهد ماند و ولایت را به یکی از امرا خواهد سپرد و بحسب ارث بمن میرسید

امید که من گذاشته و ابوالخیر خان نیز صلح نموده با تحائف و پیلاکات مراجعت نمود و در سنه ثمان و ستین و ثمانمایه سلطان حسین میرزا بایقرا از صدمات لشکر سلطان ابوسعید گورکان انهزام یافته با جمعی از خواص خویش روی توجه بخدمت ابوالخیر خان نهاده و خان فرمود تا جمعی از شاهزادگان جوجی نژاد باستقبال او رفته با عزاز و اکرام آورده و شاهزادگان و نوئینان اوزبک سلطان حسین میرزا را تکلیف تابوع دادند و آن چنان است که در مغول وقت نهایت تعظیم از لازمی نمایند که در برابر قاآن ایستاده کلاه از سر برداشته و یک گوش را بدست نیاز مندی گرفته مانند کمان پشت خم کنند و میرزا قبول این معنی نه نموده و گفت و شنود بسیار واقع شده و ابوالخیر خان بفهماند که میرزا و را از الوزده دریابد بعد از آن ملاقات واقع شده و میرزا از الوزده دریافت و خان نیز آثار سلطنت از ناصیهٔ همایون او تفرس نموده و نزدیک مسند خویش جایی داد و تغیرگیر شده حکم داد تا مجلس شراب مهیا ساختند و شراب بسیار بسلطان داده و چون آثار تغیر از و مشاهده نموده بر استقامت مزاج او تعجب نموده در آن مجلس خان قلپاق از سر بر داشته برخاست و گفت که هرچند تو وقت دریافتن تابوع نکردی ما ترا تابوع کنیم و سلطان شرمنده احسان شده برخاست و مراسم تابوع بجای آورد و خان درین تهیه بود که لشکری بمدد او تعیین فرموده بخراسان گسیل نماید اما ابوالخیر خان در همان آوان قضا کرده ایل و الوس بهم بر آمد و سلطان حسین میرزا مجال قرار در الوس اوزبک نمانده بدر رفت و ابوالخیر خان را پسران بسیار بودند چنانچه ذکر ایشان بمحل خویش بیاید از انجمله بوداق خان بود که وی را بداق سلطان نیز نویسند و بعضی مینویسند که وقتیکه سلطان حسین میرزا متوجه طلب استمداد بحضور ابوالخیر خان بود خواهر او نوری بیگم را جهت بداق خان خواستگاری نمود و بوداق خان نیز در اندک زمان بعد از پدر درگذشت +

ذکر سلطان ابوالفتح محمد خان ابن بداق سلطان ابن ابوالخیر خان اوزبک

تولد او در سنه خمس و تسعمایه بود چون بسن رشد و تمیز رسید چندی در ملک قبچاق در ستیز و آویز بود و چون پای استقامت او در انجا قایم نشد با تحف و هدایا به بخارا آمده امیر عبدالعلی ترخان وی را گرامی داشته و تحف بسیار پیشکش او نموده و از انجا بسمرقند بملازمت سلطان احمد میرزا رسید و میرزا نیز او را معظم و مکرم داشت چون فی الجمله قوتی پیدا نمود بار دگر سر ببیابان کشیده و چون سلطان احمد و محمود میرزا وفات یافتند محمد خان لشکری فراهم آورده بر دیار ترکستان استیلا یافت و در سنه ست و تسعمایه بسمرقند رسیده و خواجه یحیی بر آن شهر مستولی بود و سلطان علی میرزا را عجز نامی از سلطنت نبود و سلطان محمد خان مادر میرزا را بفریفت که ترا بنکاح خویش در آورم و همچنین با امرا که از تسلط خواجه دلتنگ بودند استمالت نامها فرستاده و سلطان علی و ملازمانش از قلعه بدر جسته به محمد خان پیوستند و محمد خان میرزا را بعد سه روز قتل نمود و سمرقند را بتصرف در آورده و در آن کل لشکر او بود چون اهالی سمرقند از ظلم اوزبکان ناچار شدند خبر به ظهیرالدین محمد بابر ابن عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید

فرستادند و بابر بادشاه بجناح استعجال از اندجان روانه شده بسمرقند رسید و سه صد اوزبک که در شهر بودند بقتل آورد و خان ناچار از ظاهر شهر کوچ کرده چون غلات آن دیار تاراج شده بودند محمد بابر نیز اعوان و افواج خود را منتشر ساخت و محمد خان مکرر بسمرقند رسیده و محمد بابر ناچار از سمرقند بیرون رفت و محمد خان بر سمرقند مستولی شد و آنجماعت را که بادشاه بابر را طلبیده بودند بیاسا رسانید از آنجمله خواجه ابو المکارم محاسن تراشیده و خود را مخفی نموده به ترکستان میرفت بگیر آمده و بادشاه محمد خان ازو پرسید که چرا ریش تراشیده خواجه گفت

چراغی را که ایزد بر فروزد * هر آنکو تف کند ریشش بسوزد *

اما سودمند نشده بیاسا رسانید و خان ایالت ترکستان را به کوچ کنجی خان عم خویش داد و سونجک سلطان برادرش را نیز شریک او نموده و امارت بخارا به محمود سلطان برادر خود تفویض نمود و در سنه تسع و تسعمایه بسوی بلخ و بدخشان آمده مدتی بمحاصره گذرانیده و ولایت را تاخته بدر رفت و سلطنت ممالک ماوراء النهر از دست سلاطین گورکانیه انتزاع نمود که از زمان صاحبقران تا سلطان علی میرزا در قبضه گورگانیه بود و چون سلطان احمد تنبل بممالک اندجان تسلط یافته بود و در آن زمان بابر بادشاه در سمرقند ثلث سنه بود و چون از سمرقند کناره گزید و مملکت موروثی را در چنگ دشمن دید به تاشکنت رفته و بخانان جغتائی که در آن ممالک حکمران بودند پیوست و سلطان محمود خان جغتائی و برادرش سلطان احمد و الیچه خان مدد او وجهه همت ساخته بداعیه حرب سلطان احمد تنبل برآمدند *

ذکر حرب خوانین اوزبک و جغتائی و اختتام سلطنت خاندان جغتائیه بتدبیر سیمائی

سلطان محمد خان که بادشاهی صاحب داعیه بود بعد از فتح سمرقند صورت اتفاق سلطان بابر گورکان و خوانین جغتائی را دیده پیشتر از آن که خوانین باندجان رسند بر ایشان تاخت و هر دو خوانین نیز تسویه صفوف نموده مقابل شدند و هر دو بادشاه کامگار در حرب و نبرد پیوسته دلیران جغتائی و بهادران اوزبک جوهر جلادتهای خویش نمودند و نیران قتال بنوعی اشتعال یافت که پسر تارک پدر زخم رسانید و برادر برادر را قتل نمود القصه چون اراده فادر کن فیکون دیگر گون بود هر دو خوانین جغتائی در آن معرکه اسیر گشتند و لشکر جغتائی انهزام یافته و بابر بادشاه بمغولستان رفت و بعضی نویسند که هر دو خوانین در اسیری مردند و معتبر آنست که محمد خان رعایت ایشان نموده بگذاشت اما هر دو برادر از غایت غم و غیرت رحلت نمودند و سلطنت جغتائیه باختتام پذیرفت و اموال و ملک ایشان بفرمان محمد خان با عمام او کوچی خان و سونجک سلطان که نبائر دختری الغ بیگ گورکان بودند مقرر شد و بادشاه جهان محمد خان در سنه اثنی عشر و تسعمایه لشکر بخراسان کشید و سلطان بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین میرزای گورکان مقابله نمودند و بعد حرب و ضرب بسیار چنانکه در حالات ایشان نگاشته آید انشاء الله تعالی لشکر گورکانیه منهزم شده و سلطان محمد خان ظفر یافته بر سریر سلطنت نشست و فرمانداد تا شاهزاده عبید الله سلطان و تیمور سلطان اوزبک بحرب شهزاده ابو الحسن میرزا و ابو المحسن میرزا رفتند و سلطانان با شاهزادگان گورکان جنگیده فتح یافتند و ابراهیم حسین میرزا را نیز شکستند

خان خانزاده خانم بنت احمد خان اوزبک را که نکاح مظفر حسین میرزا بود بنکاح خود درآورده و مهرانگیز بیگم بنت مظفر حسین را
با عبدالله سلطان عقد بست و قلعهٔ اختیار الدین و تیره تور را گرفته در هرات جان وفا میرزا اوزبک را داروغه نمود و مرو را به قنبر علی
و نرشیز را به اوایل خان و بلخ را به حزم شاه سلطان ابن پیر محمد خان اوزبک خواهرزاده بابر بادشاه داد و سمرقند و بخارا به تیمور
سلطان و عبدالله سلطان مرحمت نموده بعد شاه بیگ ارغون بقندهار رفته و از دست ناصر میرزا گرفته و به شاه بیگ سپرد و
عبدالله سلطان در مشهد با محمد قاسم میرزا ابن سلطان حسین بهادر جنگیده بکشت و خان فرمود تا کابلی بیگم بنت الغ بیگ
ابن سلطان ابوسعید میرزا را قنبر علی کوکلتاش بعقد آورد و عندلیب بیگم را عبدالله سلطان بخواست و خان بعد از منهدم
نمودن بنیاد سلطنت جغتائیه و گورکانیه بهار در خراسان ییلاق می نمود و زمستان بماوراءالنهر قشلاق میفرمود و اکنون او را
هیچ منازعی نمانده به نهایت عزت و شوکت مهمات سلطنت را مینمود و در سنه خمس عشر و تسعمایه از قاسم سلطان قزاق که
از قوم قزاق و خوانین دشت قبچاق بود جنگیده منهزم شد و در سنه ست عشر و تسعمایه لشکر برکو دریان کشیده به مرو رفت
چون مسند سلطنت ایران بوجود شاه اسمعیل صفوی مزین بود و ازبکان همواره دست تصرف بر ممالک او دراز می نمودند و
محمد خان از غایت غرور اسمعیل صفوی را ذکری نه نهاده گدازاده میگفت چون کار شوکت او به انتهای اقبال رسیده بود
اندیشهٔ زوال قریب رسیده اسمعیل صفوی ایلچی فرستاده پیام داد که دست تعرض از دامن ممالک عراق باز باید داشت و
این بیت نوشت ؎ نهال دوستی بنشان که کام دل ببار آرد + درخت دشمنی برکن که رنج بیشمار آرد + و محمد خان
ازین ادا برآشفت و در جواب نوشت که دعوی سلطنت و معارضه با سلاطین کسی را می سزد که از خاندان بادشاهی
باشد و تو سیخونشی ترکماق قزلبلو دعوی خلافت نموده ترا دعوی سلطنت نمیرسد اگر من در جهان نبودمی ترا این دعوی
لایق بود ؎ گدای گوشه نشینی تو حافظا مخروش + و عصا و کچکولی برای او فرستاد که میراث پدر تو و کار تو این است
؎ نصیحت گوش کن جانا که از جان دوست تر دارند + جوانان سعادتمند پند پیر دانا را + و اگر قدم از حد خود فراتر نهی
از سر خویش بیندیش ؎ عروس ملک کسی در کنار گیرد چست + که بوسه بر لب شمشیر آبدار زند + و شاه اسمعیل نوشت که
اگر سلطنت از میراث می بود از پیشدادیان بکیان و از ایشان باقوام ترک و تاجیک منتقل نمی شد و تا به چنگیز خان کی تو
نوبت از کجا می رسید اما از سخن جنگ که گفتی من اینک میآیم بالآخر نوبت از مکالمه بمجادله رسیده و سلطان محمد خان
مقابل او شده محاربهٔ عظیم در پیوست و لشکر اوزبک که در چندین معرکه داد مردانگی داده بودند به بازی چرخ پیروان تقدیر
قادر قدیر منهزم شده و سلطان محمد خان با پانصد کس از سلاطین زادگان و امرای کبار در چاردیواری محصور شده
پای شجاعت بفشرد و امرا و سلاطین که برکاب او بودند تا جان در بدن داشتند در جنگ سعی نام و ننگ قصوری نکرده
آن چاردیواری راهی دیگر نداشت و راهی که بود بر ممر آن تمام لشکر صفویه صف زده بود بالآخر بعد حملات مردانه و نبرد
رستمانه سلطان محمد خان با پانصد کس از سلاطین و امرا شربت فنا از چشمهٔ تیغ نوشید و اسمعیل صفوی که مذهب تشیع داشت

بوجه تعصب سر سلطان محمد خان را بطلا گرفته و در آن شراب خورد و سرے که سران جهان سر نیاز به آستان او میسودند باین چنین روز رسید آمده ے چنین است رسم سرائے فریب + گہے بر فراز و گہے بر نشیب + چنین بود تا بود گردان سپہر + گہے جنگ زہر است و گہ نوش مہر + یکے را بر آری بچرخ بلند + یکے را کنی خوار و زار و نژند + یکے را زماه اندر آری بچاه + یکے را زچاه اندر آری بماه + یکے را بر آری و شادی دہی + یکے را بدریا بماہی دہی + نه با آنت مہر و نه با اینت کین + که بہ دان توئی اے جہان آفرین + جہان را بلندی و پستی توئی + ندانم چه ہر چه ہستی توئی + و محمد خان اوزبک را شیبانی خان نیز مے نویسند و گویند که یکے را از اجدادش شیبانی خان نام بود +

ذکر سلطنت تیمور سلطان اوزبک

بعد از محمد خان شاہزادگان اوزبک بسلطنت تیمور سلطان اتفاق نمودند و تیمور سلطان بر سریر قاآنی پائے نہاده و بعد از واقعه محمد خان که در سنه سبع عشر و تسعمایه روداد بر تخت نشسته ایل و الوس را انتظام داد و در سنه خمس و ثلثین و تسعمایه نیز اوزبکان با شاه طہماسپ ابن اسمعیل صفوی لشکر برده جنگے صعب واقع شده افواج اوزبک ظفر یافت چون باولجائے مشغول شد صفویان بر ایشان تاختند و ظفر یافتند +

ذکر کوچکونجی خان اوزبک ابن ابو الخیر خان

چون سلطان محمد خان او را بترکستان حاکم نموده بود بعد از محمد خان از سر استقلال فرماندہی آغاز نموده بست سال فرمان راند +

ذکر ابو سعید خان پور کوجم خان

کوجم خان کوچکونجی خان را میگفتند و ابو سعید خان پسر کوجم خان بود بر تخت پدر نشسته چہار سال جہانبانی نمود +

ذکر سکندر خان

بادشاہے بزرگ بود مدتے جہان رانده عالم فانی را پدرود نمود +

ذکر عبد الله خان اوزبک

در سنه تسعین و تسعمایه عارج تخت سمرقند گردیده پور اسکندر خان است و اسکندر خان پسر جانی بیگ خان بود و از صدمات لشکر عبد الله خان میرزا شاہرخ گورکان برلاس بہند خرامید و بادشاه اوزبک بر بدخشان مستولی شد و شاه اسمعیل صفوی ثانی دارائے ایران امیر نجم ثانی را فرمود تا با فوجے بر اوزبکان متوجه شد و عبد الله خان نیز وے را پیشباز کرده در حرب ظفر یافت و امیر نجم ثانی که اکثر شہرہائے اسلام تباه کرده بود دستگیر آمده خان او را طلبیده پرسید که سردار لشکر قزلباش توئی گفت آرے فرمود که شہر نشینان خراز را چون بعہد و پیمان مطیع ساختنی چرا کشتی و مردم قرشی را که بجنگ گرفته بودی چگونه خون ایشان ریختی پس دشمن چه کند اگر به پیمان شہر را بدست شوم تو مید ہند میکشی و اگر بجنگ استند باز از خون ایشان نمیگذری بدین دین و دانش خواہی که کشور ترکستان و افغانستان را بچنگ آری آیا بالعقیده شما بد کیشیم

اما خون ریختن بدکیشان نیز خدا روا نداشته تو قرآن خوانده نجم ثانی گفت که من زبان تازی نمیدانم خان با مرائے خود فرمود که بیهوشی والی ایران را نگاه کنید که این چنین کسے را امیر لشکر میکند که نه دین را داند و نه از دنیا خبر دارد پس فرمانداد تا گردن او بزنند و نجم ثانی گریه آغاز کرده گفت که تا آن مرا امان دهد که پنجاه هزار اشرفی میدهم و پیمانے از شاه خویش میگیرم که لشکر به کشور شما نفرستد خان فرمود که من نه پنجاه هزار اشرفی میخواهم و نه پیمان بادشاه ترا خواستگارم مثل تو ستمگارے را بر روے زمین گذاشتن بر عباد ظلم روا داشتن است ؎ نکوئی با بدان کردن چنان است ✦ که بد کردن بجائے نیکمردان ✦ آنگاه تنش را از بار سر سبکدوش کردند و عبد الله خان بکشور خراسان روے آورده اکثر شهرها را تاخت و محاربات مردانه با بادشاه اسمعیل صفوی نمود بادشاهے دادگر بود و مردے پر مهابت و دلاور معاصر اکبر شاه گورکان شهنشاه هندوستان بود و همواره با وے ابواب رسل و رسائل و محبت و مصادقت مفتوح میداشت طبع نظم داشت از وست ؎ بسنگ رخنه شد از بس گریستیم بے تو ✦ ز سنگ سخت ترم من که زیستیم بے تو ✦ مبارکباد عید آن دردمند بیکس و کور را ✦ که نے کس را مبارکباد گوید نے کسے او را ✦ هاشمی از اعیان بخارا و شیخ الاسلام آن مقام بود و عبد الله خان او را بسیار گرامی میداشت او هم شاعر شیرین سخن بود از وست ؎ بناز سرمه مکش چشم بے نزهم را ✦ نشسته گیر بخاک سیاه مردم را ✦ و عبد الله خان در سنه ست و الف هجری رحلت فرمود ✦

ذکر عبد الله خان ابن کوجم خان اوزبک

او نیز از دودمان اوزبک بادشاهے بود بر سریر سلطنت نشسته و تا ششماه فرمان رانده درگذشت ✦

ذکر عبد المومن خان ابن عبد الله خان اوزبک

بادشاهے کامگار بود بر تخت سلطنت نشست اما سیاست بے نهایت در پیش گرفت اکابر و اصاغر از و متنفر شد عم او رستم سلطان شبے سر راه بر او گرفته بزخم تیر او را کشت و گویند که چون با پدر بے ادبی ها کرده بود سلطنت او نپائید ✦

ذکر عبد اللطیف خان

او پور کوجم خان است چندی سلطنت نموده درگذشت ✦

ذکر دین محمد خان اوزبک

مشهور به یتیم خان است بر تخت نشست و در معرکه شاه عباس صفوی در هرات زخمی شده درگذشت ✦

ذکر ولی محمد خان ابن جانی بیگ خان اوزبک

وے خواهرزاده عبد الله خان است بر سریر نشست و سمرقند را به امامقلی خان پسر دین محمد خان داد و بلخ و ترمذ وغیره ممالک این طرف آب آمویه را به برادرزاده دیگر خود ندر محمد خان داد و هر دو سر از اطاعت او پیچیدند و بر او شوریدند شاه عباس صفوی بادشاه ایران با وجود دشمنی دیرینه با خاندان اوزبک

درین وقت به تعظیم تمام او را طلبید و ولی محمد خان به ایران رفت شاه عباس با سائر امرا باستقبال او بر آمده بتعظیم تمام فرود آورد و شعرا در باب ملاقات تاریخها گفتند چنانچه ع ماه شد مهمان بزم آفتاب ۱۰۱۹ + و آمد بادشاه توران ۱۰۲۰ + تاریخ گفته اند +

ذکر نذر محمد خان اوزبک

بعد از ولی محمد خان بر تخت سلطنت نشست و در عهد نذر محمد خان شاهجهان گورکان شهنشاه هندوستان در سنه ست و خمسین و الف لشکر به بلخ کشید باسه لک سوار متوجه قندهار شد و بلخ را فتح ساخت نذر محمد خان اوزبک گریخت و تاریخ این واقعه ع والی توران ۱۰۵۴ برآراز ملک توران بعد ازان + تاریخ صاحبقران زمان بحالش کن حساب + و دیگرے گفته ع شد ز بلخ و بدخشان ۹۳۸ نذر محمد خان ۹۵۷ + از و قبیله و اموال پاک گذاشت دران + و نذر محمد خان بعد از چندے بهندوستان آمده روانه مکه معظمه گردید و در نواحی سمنان سلخ جمادی الثانی سنه احدی و ستین و الف انتقال کرد اما بعضے مورخان تحقیق نا کرده این سلاطین را از اولاد تولیخان نوشته اند و غلطی فاحش کرده اند که تمامی اوزبکان از اولاد اوزبک خان پیدا شده اند و اوزبک خان از اولاد جوجی خان ابن چنگیز خان است +

ذکر سلاطین قوم اوزبک لور بحری که در خوارزم بوده اند

ایشان را خانان خیوق نیز گفته اند در سنه خمس و ثمانین و تسعمایه هجری در عهد سلطان محمد صفوی بادشاه ایران یکے از آبای سلاطین خوارزم علال خان پسر محمد خان اوزبک خروج کرده و با مرتضی قلی خان حاکم مشهد جنگیده کشته شد +

ذکر حاجی محمد خان اوزبک

عرف حاجیم خان بر تخت نشست و سلطان محمد شیبانی خان اوزبک از جنگید حاجی محمد خان منهزم شد و در سنه ست و الف بمدد شاه عباس باز دگر سلطنت یافت +

ذکر عرب محمد سلطان

برادر زنگ سلطنت نشست و چندے حکومت کرده درگذشت +

ذکر سلطان اسفندیار اوزبک

او پسر سلطان خسرو بن یار محمد بن سلطان جانی بیگ خان اوزبک بود بر تخت نشست و در زمان او نجمی کشمیری شاگرد قاسم کاهی از کشمیر رفته قصیده در مدح او گذرانید و در صله او به خلعت فاخره و مبلغ دو بیست تنگه خانی کامیاب شد این چند شعر از ان قصیده نوشته میشوند ع

چو باز صبح بر آمد ز جانب خاور + نواخت طبل ز راندو دبار دار سحر + ز آشیان جهان کرد زاغ شب پرواز +
عقاب چرخ ز بیضا نمود بیضه زر + بصنع ایزد بیچون چو بیضه ققنس + هماے روز بر آورده سر ز خاکستر +

ذکر ابو الغازی خان اوزبک

وے از سلاطین خوارزم بود تا مدتے موعود حکمرانی کرده درگذشت +

ذکر ایلبارس خان

پس ازان خانی بے منتقل شد اما نادر شاه افشار ایلبارس خان را کشت و محمد طاهر خان را حکومت داد بعد از مرگ نادر شاه اولاد عرب سلطان حاکم شد و تا مدتے التذر ابن عیوض ابن انیاق ابن محمد امین فرمان رانده در سنه حادی عشر و مائتین و الف هجری بار دگر سلطنت در دودمان اوزبک رسید و رحیم خان اوزبک بر سریر سلطانی جائے گرفت و بیست و هفت سال با یالت پرداخت و یکدفعه بر بادشاهان ایران شوریده بر استرآباد حمله آورد اما منهزم بازگشت +

ذکر اله قلی خان اوزبک

بعد از رحیم خان اله قلی خان بادشاه شد و تا زمانه موعود سلطنت راند و درگذشت +

ذکر رحیم قلی خان اوزبک

بعد از اله قلی خان بادشاه شد و بعدل و کامرانی حکمرانی کرده انتقال نمود +

ذکر محمد امین خان اوزبک

او پسر اله قلی خان است پس از رحیم قلی خان بر تخت نشست و توسل بسلاطین قاجاریه ایران جسته از پیشگاه سلطان محمد شاه قاجار خطاب بادشاهی یافت و بادشاه قاجار خلعت گران بهاے سلطانی برائے او فرستاد اما محمد امین خان بعد چندے با حسن سالار در ساخته از سلاطین قاجار برگردید و لشکر به ایران کشید و در سنه احدی و سبعین و الف و اثنی مائة هجری در سرخس کشته شد سلطنت قوم اوزبک اختتام پذیرفت +

ذکر اختتام پذیرفتن سلطنت اوزبکیه در ماوراء النهر و خوارزم

چنانکه نوشته شد سلطنت اوزبکان از خوارزم از دست محمد امین خان بدر رفت و همچنین در بخارا و ماوراء النهر که اولاد اوزبک بادشاه بودند در ان میان چون از قسم ذکور وارث تاج و تخت نماند امرا اتفاق نموده زمام سلطنت بدست سادات که نسبت دخترزادگی با سلاطین اوزبک داشتند سپردند چون ایشان از امرا بوده اند لقب امیر برایشان مقرر شد و بعد ازان پشت بر پشت سلاطین سادات سلطنت بخارا و سمرقند نمودند و الحال هم امیر سعید سید عبد الاحد خان امیر بخارا است اما سلطنت روس بر ماوراء النهر استیلا یافته جمیع نظم و نسق مالی و ملکی باختیار خود گرفت و امیر را جز نامی بیش نیست شهزاده بخارا در سینٹ پیٹرسبرگ پایه تخت روس میباشد و بمصاحبت شهنشاه زار روس خوش میگذراند +

ذکر سلاطین قوم قزاق یورنجری

قوم قزاق از اولاد جوجی خان ابن چنگیز خان پیدا شده است و نسب بادشاهان قوم قزاق مثل اوزبک منتهی به جوجی خان یورنجری پسر کبر چنگیز خان میشود و بادشاهان قوم قزاق نیز در بعضے از بلاد و دیار دشت قبچاق سلطنت نموده اند و شاهان نامور و سلاطین دلاور ازین قوم برخاسته اند چنانچه ازین قوم بزرگ قایم سلطان قزاق بادشاهے بزرگ بود و

در دشت قبچاق و او را با سلطان محمد خان اوزبک محاربه واقع شده قوم قزاق ظفر یافت و لشکر او را سیصد هزار تخمین کرده اند اما احوال مسلسل سلاطین قزاق یافته نشد +

ذکر سلطنت سلاطین قوم جغتائی بوزنجری قیات از اولاد جغتائی خان ابن چنگیز خان در ماورالنهر و ترکستان و مغولستان وغیره دیار۔

نسب بادشاهان جغتائیه به جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری میرسد +

ذکر سلطنت جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات

چون چنگیز خان از فتح دیار اسلام مثل ماورالنهر ترکستان و خراسان و بلخ و غزنین تا آب سند به جغتائی خان پسر دوم خود داد و امیر قراچار برلاس را به امیر الامرائے جغتائی تعیین فرمود و جغتائی در یورت خود مواضع ییلاق و قشلاق متعین فرمود و جغتائی بادشاهی با سیاست بود و امور یوسون و توره و یاساق متعلق بدو بودند با آنکه از او کتائی قاآن کلان بود ویرا حرمت بسیار نمودی روزے هر دو برادر شراب ناب میخوردند و حکایت میکردند ذکر بدان رسید که هر یک دعوے کردند که اسپ من تیز تر میرود و هر دو گرو بسته بر اسپان سوار شده تازیانه زدند اسپ جغتائی بگذشت چون جغتائی شب بخیام خود رسید و از نشئه شراب خالی دماغ گردید اندیشه نمود که این معنے چگونه صورت بندد که با قاآن گرو بندم و اسپ من بگذرد اگر همین طریق مرا دیده دیگران نیز بیباک و گستاخ شوند یوسون و یاساق خلل پذیرد و پیش از صبح صادق با کوکبه خویش متوجه اردوی قاآن گشته در پس کریاس او فرود آمد و او گناهی ازین حرکت در اندیشه اش گذشته و از آمدن این طور استفسار کرده و جغتائی جواب داد که دیروز جسارت و بے ادبی را از حد گذرانیده ام و با همه آقا و اینی در قوریلتائی نجابت قاآن مچلکا داده ایم باز مثل مایان را چه حد آن باشد که با قاآن گرو بندیم و اسپ تازیم لهذا آمده ایم که به سزائے خود برسیم اگر گردن زند یا چوب یاساق زند قاآن حاکم است او کتائے ازین پیام محجوب شده گفت که جغتائی بے آقائے من است مثل این مختصرات را چه گنجائش است و جغتائی آنرا مسموع نداشته آخر نه سر اسپ پیشکش کرده گفت که بشکرانه آن میدهم که قاآن از جرم من درگذشت و بگفته او بتکچیان در دفتر نوشتند که قاآن از جریمه جغتائی درگذشت و او در برابر این جسارت نه سر اسپ پیشکش نمود و جغتائی در اردو آمده این مضمون را برهمه خاص و عام تقریر نمود و بدین اتفاق و تدبیر ایشان دیگران حسابها برگرفتند و جمیع شهزادگان سر بر خط فرمان قاآن نهادند قاآن همواره در مهمات اهم ایلچی فرستاده از و مصلحت مے پرسید و اگر ضرورت میشد مے طلبید و کیوک خان پسر خویش را لازم ملازمت او گردانیده بود بالجمله عظمت و شوکت جغتائی بحد نهایت رسید و بر جمیع خوانین و شهزادگان بوزنجری و امرا و نوئینان مغل فرمان او جاری بود و وزیر او حبش عمید نام شخصے بود و امام ابو یعقوب سکاکی پیش او راه یافته و سکاکی

که در علوم غریبه و فنون عجیبه مهارتے تمام داشت خان را فریفته خویش نمود روزے جغتائی بر صندلی نشسته بود ناگاه کلنگان
در هوا بپرید جغتائی ایشان را دیده تیر و کمان طلبید سکاکی عرض نمود که خاطر خواه بادشاه کدام است جغتائی گفت که
اولین و آخرین و آنکه در میان است و او بر زمین خطے کشیده افسونے خواند و آن هر سه کلنگ که بادشاه اشارت
کرده بود بر زمین افتادند و جغتائی بسیار معتقد او شده و سکاکی قصد وزیر نموده بعرض رسانید که طالع وزیر بسیار منحوس
شده مبادا شومیت او به بادشاه اثر کند و خان وزیر را علیحده کرده بعد از یکسال پرسید که شاید ادبارش مبدل شده باشد
و سکاکی نیز از اظهار فریب ترسیده تصدیق نمود و وزیر باز بر عهده خود رسید و منتظر فرصت مے بود تا روزے سکاکی از
تسخیر مریخ لشکر آتشین بدربار جغتائی خان حاضر نمود وزیر فرصت یافته بعرض رسانید که سکاکی مردے پر خطر است میتواند که
از لشکر آتشین ما را استیصال سازد و جغتائی نیز بدگمان گشته فرمود تا بندش نمودند و در حبس درگذشت و جغتائی در
توره و یاساق مبالغه بسیارے نمود و حکم داده بود که مسلمانان بذبح اغنام مبادرت ننمایند و کسے که دزدی کند او را قتل
نمایند و هر که زنا و لواطت کند او را بکشند و هر که در آب بول کند و غلیظ بینی افگند او را نیز قتل سازند و جغتائی تمامت
امور ملک و مال به امیر قراچار برلاس سپرده بود و در شهور سنه ثلاثین و ستمایه در تاراب بخارا شخصے محمود نام خروج
کرد و خلقے کثیر برو گرد آمدند و خلیفه او را شمس الدین محبوبی خطاب داد و امرائے مغول که در انجا بودند خبر بصاحب یلواج
که به خجند بود فرستادند و امرا خواستند که او را بگیرند بدمه و افسون او را بشهر بردند و در راه که موعد دغا بود تارابی از
فراست دریافته بانگ بر ایشان زد که شما دغا کرده اید و امرا اندیشه مند شدند و تعرضے بوے نرسانیدند و او بشهر رفت
بالآخر متابعان او قصد امرائے مغول نمودند و ایشان از بخارا بدر رفتند و جمعیت کرده بر او آمدند و او نیز متقابل شد چون
تارابی گفته بود که هر که بر لشکر من دست بلند کند دست او خشک شود مغولان تیر نینداختند عاقبت دو کس جرأت نموده
تیر انداختند و بدان دو تیر محمود تارابی و شمس الدین محبوبی خلیفه او کشته شد اتفاقاً بادے سخت وزیده غبارے عظیم
برخاست و هیچکس ایشان را ندید و مغولان این معنی را حمل بر کرامات شیخ نموده عنان از معرکه برتافتند و کشته شدنش را
ندانستند و مریدان او او را هر چند جستند نیافتند ناچار محمد و علی برادران او را قائم مقام او ساختند و بظلم و جبر پرداختند
و امیر قراچار دو نوئین بزرگ را با ایشان مامور کرد و محمد و علی بعد از مقابله سخت کشته شدند و قریب به بیست هزار کس
از طرفین درین معرکه فرو رفتند و بقیه اعوان او در بیشه‌ها خزیدند و مغولان خواستند که بواسطه این طغیان کرت دوم
بخارا را با خاک برابر کنند و صغیر و کبیر را بقتل رسانند اما اهالیان بخارا پیشکش‌ها فرستاده چندان امان خواستند که
صورت قضیه را بعرض امیر قراچار رسانند و امیر قراچار عذر ایشان قبول کرده امرا را از قتل و غارت بخارا امتناع فرمود و
جغتائی خان در سنه اربعین و ستمایه بیمار شده بسراے عدم خرامید و سدید اعور در مرثیه او گوید ~ آنکه در آب نمیرفت
کسے از بیمش ❖ غرقه بحر محیط است که پس پهنا نیست ❖

ذکر قراهلاکو خان نبیرهٔ جغتائی خان

بعد از ارتحال جغتائی امیر قراچار نویان نبیره او قراهلاکو خان جغتائی را بر تخت نشانید چون اوکتائی قاآن نیز مرده بود و کیوک خان پسر او بر مسند اقبال جای گرفته بوجه صداقتی که با مبسونکو خان پسر جغتائی خان داشت فرمود که با وجود پسر نبیره چگونه جای پدر یابد فرمان داد که مبسونکو بر الوس جغتائی فرمان راند +

ذکر مبسونکو خان ابن جغتائی خان

بفرمان کیوک خان بر تخت سلطنت نشست و امیر قراچار در سنه اثنی و خمسین و ستمایه مطابق توشقان ئیل در گذشت اما چون مبسونکو در اندک زمان فرمان یافت بحکم امیر قراچار که دران وقت زنده بود قراهلاکو خان بار دگر بر تخت سلطنت نشست و بعد از قراهلاکو ورغنه خاتون زوجه او بر سریر جا گرفت +

ذکر الغو خان جغتائی

چون نوبت قاآنی به قوبیلا قاآن ابن تولی خان رسید وارتق بوقا برادر را بمخالفت او برخاست قوبیلا را اراده خواست که جهت آوردن غله لقراقرم و ممانعت عبور لشکر هلاکو اگر بمدد قوبیلا قاآن عزم کند شهزاده را منفر کند و قرعه اختیار بنام الغو خان جغتائی افتاد و فرمان داد تا الغو خان بر الوس جغتائی حاکم باشد و او حکومت ماوراءالنهر از مالیق تا کنار جیحون بدست آورد و شوکتی وافر و مهابتی تمام پیدا کرد و دو بیست و پنجاه هزار سوار جمع آورد و چون ایلچیان ارتق بوقا خان برای اجناس و اموال آمدند الغو خان به بهانه تمسک جسته ایلچیان را محبوس ساخت و بالآخر ایشان را گشته اموال را بر لشکریان خود بخش کرد و با قوبیلا قاآن در ساخت وارتق بوقا با لشکری گران متوجه رزم او شد الغو خان نیز در برابر او آمده محاربه سخت در پیوست عاقبت نسائم ظفر بر پرچم اعلام لشکر جغتائی وزید و قرا بوقا مغلای ارتق بوقا مقتول شد دران حالت که الغو بی اردو بی خود می آمد افواج ارتق بوقا بر او ریخته و عقد جمعیت او را گسیختند الغو خان سوی ختا گریخت و چون لشکر ارتق بوقا شغر رفت امرا ازو متنفر شده جدا شدند و نیز الغو از انجا باز آمده بکار ملکداری پرداخت و شاهزاده قید و خان ابن قاشین بن اوکتای بعد برکه خان بحرب او آمده الغو خان امرا را فرستاده و امرا از قید و انهزام یافتند و الغو کرت دیگر شهزاده را از خاندان جغتائی بحرب قید و نامزد کرده و آن شاهزاده بر قید و ظفر یافت و بعد یکسال الغو خان در گذشت +

ذکر مبارک شاه ابن الغو خان جغتائی

چون مبارک شاه و مادر او مسلمان شده بودند و بعد الغو مبارکشاه بر تخت نشست بوجه دین مبین مغولان ازو متنفر بودند و همدرین زمان قوبیلا قاآن بر ارتق بوقا ظفر یافته و فرمان داد تا براق اغلن جغتائی بسلطنت الوس جغتائی پردازد و براق خان بحکم و یرلیغ و پایزه قاآن در ماوراءالنهر آمده و جمعی از امرا را با خود یار ساخته و در حمام مبارک شاه را محصور نموده دستگیر کرد و او را بجان امان بخشید +

ذکر سلطنت سلطان غیاث الدین محمد براق خان ابن مبیسون توان خان ابن موانوکان ابن جغتائی خان بوزنجری قیات

چون براق اغلن به یرلیغ قوبلا قاآن سلطنت ممالک جغتائی خان بدست آورده جلایر پائی را که از اینا قان الوس جغتائی بود به عنایت و تقرب نواخته و بفرمان قاآن متوجه رزم قید و خان گردید و قید و برو غلبه کرد و ابیر از براق خان متوجه ولایت ختن گردید و گماشته قوبیلا قاآن که متصدی حکومت آن ولایت بود ناب نیاورده گریخت و ابیر براقخان بتاخت آن ولایت مشغول شده و درانجمن مغولی بسرای رفته چشم او بر آشیانه خطاف افتاد از چوب برا در انداخت در سی شهوار از و برآمده به چاه فرو رفت چون سر آن کشادند دران چاه یکهزار و سیصد و شصت بالش زر سرخ یافتند و همچنین مغولان در پاهی اسپان می بستند اسپی رمیده در خشتی که بوی بسته بود دو نیم شد و شش هزار بالش از انجا بیرون آمدند و لشکریان این اموال را بحضور براقخان بردند و براق خان لشکری گران آراسته متوجه قید و گردید و هر دو در کنار جیحون بهم رسیدند و براقخان باده هزار سوار در شب عبور دریا نموده از پشت لشکر قید و خان برآمد وقت محاربه براشیان تاخت و لشکر قید و خان انهزام یافته و براقخان نخوت بسیار بهم رسانیده و منکو تیمور که از اولاد چنگیز خان بود براشفته برکه قراچار عم خویش را فرستاد تا با پنجاه هزار سوار بمدد قید و پردازد و قید و خان نیز جمعیتی کرده به استیصال جغتائیان عازم گشت و براقخان نیز سپاه خود جمع آورده برآب خجند تلاقی فریقین واقعشده و شکست بر براقخان افتاده و او بسمرقند رسیده بنابر ترفیه حال لشکر خود سمرقند را غارت کرد و خواست که با دیگر شهرها نیز همین معامله کند و قید و و برکه نیز در پی او رسیده و قبچاق اغول ابن تداق ابن اوکتائی گفت که مصلحت نیست که همه اولاد بوزنجری باهم جنگیده تیغ در روی همدیگر کشند و دود از دودمان خود برآرند باید که مرا بفرستید تا بواسطه سابقه محبتی که با براق اغلن دارم وی را بمصالحه راضی نمایم و شهزادگان قبول این معنی نموده گفتند

فرستیم و را به پیش براق + که با عقل جفت است و در دهر طاق + در آرد مگر هوش او را بمغز + بگوید زهر در سخنهای نغز +

و قبچاق براقخان را از آمدن خود آگاه نموده رفت و براقخان مقدم او را گرامی داشته از سریر بزیر آمده یکدیگر را در آغوش کشیدند و زانو زده و کاسه داشتند و هر دو بتخت نشسته قبچاق گفت که چنگیز خان جد ما بتیغ هازد تا ممالک را برما کشاد و اکنون ما که اثمار یک شجریم شمشیر در همدگر می نهیم و بیخ خود می بریم و براق نیز بصلح رضا داده و همه برادران صلح کرده مقرر داشتند که در فصل بهار به قوریلتای روند و براق خان در فصل بهار شاهزاده تیمور بیک پسر خود را در تختگاه گذاشته به قوریلتای رفت و قید و و برکجار و قبچاق و براق باهم شده تا یکهفته داد عیش و نشاط دادند و مقرر شد که از ممالک ماوراء النهر دو قسم از براق و یک بخش از قید و باشد و جهت استحکام این پیمان در کاسه زرین شراب خوردند و شرط کردند که مزارعان همدگر را بامواشی خراب نه کنند و رعایا را نیازارند و از ملک اباقا خان ابن هلاکو خان هر قدر که بدست آید بگیرد و قید و براق را

بلشکر مدد نماید و مقصود قید و آن بود که اگر براق ظفر یابد از ضبط خراسان باو ماوراءالنهر نه پردازد و اگر مغلوب شود از و ایمن باشد و هر دو جدا شده براق در نهبه یراق خراسان گردید +

ذکر جنگ براق خان جغتائی با اباقا خان و سخر اسان و معاودت نمودن بناکامی به تقدیر آسمان :-

در سنه ستین و ستمایه براق خان مسعود بیگ ابن محمود یلواج را بخدمت اباقا خان بظاهر جهت تصدیق و تاکید مبانی اتحاد و بباطن برائے تقصیم عزم یورش و دریافت منازل و کمیت لشکر و امرا فرستاد شمس الدین محمد صاحب دیوان و یرا استقبال نموده نزد اباقا خان رسانید و وقت ملاقات صاحب دیوان پیاده شده و مسعود همچنان سواره او را در آغوش کشیده اما محل شکوه نبود و مسعود بر جمیع امرا متقدم نشسته پیام گذرانیده سیورغامیشی یافت و بعد یک هفته در رخصت مبالغه نموده بیرون آمد و او در هر منزل ده اسپ تیز تگ موقوف داشته بود تا بر سبیل استعجال خود را ازان ورطه بیرون رساند و مردمان بادشاه بدین وجه که شاه جغتائی در کنار جیحون دیدند بامر بادشاه در پے او شتافتند اما او را نیافتند و در خراسان تکودار اغول جغتائی نیز یاغی شده و تکودار از اولاد جغتائی با یک تومان لشکر بفرمان منکو قاآن برکاب هلاکو خان بایران آمده بود و وقت ملاقات اباقا ویرا نهایت معظم داشته چون او زانو میزد بادشاه نیز ویرا زانو مے زد و پهلوی بادشاه مے نشست و اباقا خان شیرامون نویان را بجرب او فرستاده و امیرے از تکودار که در شجاعت نظیر نداشت قریب به پانصد کس از مردم شیرامون را بقتل رسانیده اما امرائے اباقا خانی برو هجوم کرده کشتند و تکودار انهزام یافته با هزار کس بگرجستان رفت و ازانجا باز آمده عفو قصور خواست و اباقا خان ویرا معاف کرده در مجلسے باز داشت و بعد ازین حرب جغتائی خلاصی داد و براق خان تجهیز و ترتیب لشکر کرده فرمود تا روزے یک اسپ را چهار من گندم بدهند تا نیک فربه شود و فرمود تا هر گاوے که در قلمرو یابند بکشند و از چرم او سپرها سازند و خواست که شهرها را تمارت کند اما مسعود وزیر که ویرا خطاب بیگ داده بود ویرا ازان درگذرانید و بادشاه در خشم آمده فرمود تا او را هفت چوب یاساق زنند اما از غارت ملک خود دست کشید و قید و خان را طلبیده قبچاق اغول را باسپاهے نامزد نمود و براق بیاسامیشی لشکر متوجه شده صد هزار سوار بشمار آمدند و بحوالی مرد چاق باتشین اغول جنگیده او را انهزام داد و جغتائیان دست غارت و تاراج برآورده شهرهائے خراسان را تاختند و در رمضان سنه ثمان و ستین و ستمایه به نیشاپور رسیدند و امیر قتلق تمور برائے آوردن ملک شمس الدین کرت غوری والی هرات رفته و شحنه ملک با پیشکشها باستقبال او رفته و امیر همراه او بقلعه خیسار رفته و ادائے رسالت نموده و ملک باو بطریق متابعت بیرون آمد و آن مغول دانا او را در سخن دور و دراز پیچیده و ملک نتوانست که او را در سخن گذاشته برگردد و چون از حصار بیرون شد بقابوے او رفت هر چند ملک رخصت خواست مفید نیفتاده و بار دوے

جغتائی رسانید عارروی بغایت عظمت دیده براقخان را زالوزده زبان بدعا و ثنا گشاد و وقتیکه خان از ملک در باب عزیمت
عراق مشورت خواست ملک زالوزده عرضداشت که اگر خان بجان امان دهد سخنی بگویم و آن این که اباقاخان بگرد
آوردن دلیران کار مشغول و لشکر جغتائی بگرد آوردن مواشی و غنائم و روز جنگ بحفاظت اموال خواهند بود یا بدفع
اعدا براقخان خندیده گفت که من هم میدانم اما نمی‌توانم که تا روز رسیدن اباقا لشکریان اموال را بماوراءالنهر رسانیده
بیایند و ملک از مهابت اباقاخان ترسیده دانست که روزی که اباقاخان برسد جغتائیان مراجعت نمایند من جهت
جواب گویم و عرض نموده تا چریک نقار جمع آورده حاضر شود براق وی را رخصت داده چند مغول همراه داد اما ملک در شهر آمده
و در ساختن مهمات تعللی نموده تا آوازه وصول اباقاخان شنید از هرات بیرون رفته بقلعه خیسار درآمد و گفت که عظمت
پلنگ برکوه و سنگ است و همدرین زمان قبچاق اغول را با جلایرپای گفتگوئی واقع شده قبچاق با دو هزار سوار بیرون رفت
و در حدود بخارا با بیگ تیمور پسر براق جغتائی و برا ایلچی فرستاده خواست که ملاقات کند مفید نشد و قبار و امرائی خود را گفته
بود که قبل از تلافی فریقین بیایند همچنین نبیره کیوکخان که در لشکر جغتائی بود فرصت یافته بگریخت اما بیگ تیمور پسر براقخان
سر راه براو گرفته سپاه او را بخاک هلاک انداخت و او با دو سوار جان بیرون برد و اباقاخان با لشکر گران بسر
او رسیده و پیام فرستاد که شهرها سوختی و مالها اندوختی اما برعایت یکجهتی اکنون هم اگر خواهی صلح نمائیم و براقخان مشوره
درین باب کرده امیر مبسور دلالت بصلح نمود اما مرغادل که امیری دلاور بود در جوش آمده گفت که ما از بهر صلح و فراغت
نیامده ایم و اگر فراغت میخواستیم در ماوراءالنهر بهتر بود و جلایرپای نیز همچنین تقریر کرده و براق خان خاطر بر جنگ قرار داده
جاسوسان بتفحص احوال اباقاخان فرستاد و ایشان چنانکه مذکور شد باردوی اباقاخان گرفتار شده و پادشاه
حیله اندیشیده و شهرت یورش سلاطین الوس جوجی نموده بدیدن مخبران سوار شده برگشت و جاسوسان گریخته صورت
حال را به براق خان گفتند و گفتند که اباقاخان اردو را گذاشته برگردید و مرغادل و جلایرپای رسم تهنیت ادا ساختند

مـــه سرافراز مرغادل جنگجوی + بیامد ملی پراز گفتگوی + که اقبالت ای شاه پاینده باد + سپهرت چو
ما بندگان بنده باد + نگفتم که نبود کسی مرد تو + نیارد کسی تاب تا ورد تو + شنیدی که با کوشش و جنگ و کین +
گریزنده شد پادشاه زمین + و براق خان بدین دمدمه مغرور شده بمهابت و صلابت تمام متوجه شده و مردم هرات دروازه‌ها را
بگشادند اما براق خان متوجه ایشان نگشته در صحرای که اباقاخان فرود آمده بود رسیده و روز دیگر در تعاقب او روان شده
و بعد فرسنگی تمامت صحرا را از مبارزان پر یافته در کنار هرات رود فرود آمد و براق ازین معامله که امید او مبدل بیاس
شده بغایت دلتنگ گردید اما امرای لشکر و مرغادل و جلایرپای سخنهای مردانه گفتند و مرغادل و جلایرپای گفتند که
زود باشد که اسپان خویش را در قنقرالنگ یعنی چمن سلطانیه والالماق بعلف زارها رها کنیم القصه براق اغلان نیز ترتیب
لشکر نموده و مقابل شد مرغادل چون شیر ژیان و ببر دمان میتاخت و مبارزان را می‌انداخت اما بضرب تیری از مرکب

زنگی افتاد وجلایر پائے با چهار هزار مرد دلاور قدم در میدان نهاده کشش و کوشش فراوان بتقدیم رسانید و براغون آقا و حاکم کرمان و امرائے که با او بوذند رسید بدین گمان که مگر اباقاخان در میان ایشان است و ارغون آقا او برات زخمی شده جمعیت او متفرق شد و آتابکان لورستان زخم خورده و از حمله مردانه او تزلزلی در بنائے ثبات لشکر اباقاخان افتاده اما ید لدهی امیر سونتائی بادشاه مذکور پائے ثبات افشرده وجلایر پائے در پئے گریخته گان رفته چون بازگشت لشکر اباقاخان سر راه بر او گرفته وجغتائیان کشته شدند و براقخان نیز با عزمی مردانه حملات دلیرانه کرده حربے سخت واقع شده بالآخر براق خان پائداری نتوانسته شکست یافت و از معرکه روبر تافته بمدد و بخارا رسید بیگ تیمور و اعیان آنجا باستقبال او شتافتند و او از آن شکست بسیار پُر غم بود و بزحمت قولنج مبتلا شده اطبا از معالجه عاجز شدند و بادشاه اکابر و علماء بخارا را استحضار نموده و متقلد اسلام گشته بسلطان غیاث الدین براق خان مخاطب شد و لشکرها باو پیوسته با زسی هزار کس مجتمع شدند و خواست که قورلتائے کرده امرائے را که قصور ورزیده بوذند بسزا رساند نیکپی را با بعضا احمد یوری جغتائی فرستاد و نیکپی در شکارگاه بوے رسیده و احمد انقیاد نکرده بضرب تیر قتل شد و همچنین میسور را برائے طلب نیکپی اغول فرستاده و او از سطوت براق خوف کرده نرفت و همچنین میسور و دیگر امرا از براقخان بوجه افراط سیاست متنفر شده نزد قیدو خان رفتند و براق نیز ناچار توسل بقیدو خان جست و قیدو او را مسموم نمود تا در سنه تسع و ستین و ستمایه درگذشت مدت حیات او سی و دو سال و زمان سلطنت او شش سال بود +

ذکر نیکی اغول جغتائی

بعد از براق خان نیکی اغول برادر الغو خان بفرمان قیدو خان بسلطنت الوس جغتائی نشست و بیگ تیمور و دیگر پسران براق خان بمنازعت نیکی اغول و پسران الغو برخاستند و چند نوبت میان اولاد براقخان و قیدو خان محاربات واقع شده و هر نوبت جغتائیان منهزم شدند و هم درین زمان اباقاخان نیکپی اغول را با آق بیگ ترکمان فرستاد تا بخارا را قتل و غارت ساختند و مدتے در الوس جغتائی همچنین بے سر و سامانی بوده تا نوبت به پسر براق خان رسید +

ذکر سلطنت دواخان جغتائی ابن غیاث الدین براقخان ابن میسون توا خان ابن موانوکان ابن جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات

بعضے نام پدرش سروق نیغمد و نوشته اند اما مصنف اکبرنامه و بابرنامه متفق اند که او پسر براق خان است بر تخت سلطنت ماوراء النهر نشسته و لشکرے جمع آورده با تیمور قاآن مخالفت نمود و بر مغولستان لشکر کشید و وقت شب که لشکر تیمور قاآن بعیش و نشاط مشغول بود قریب رسیده کرکوز کودگان داماد تیمور قاآن با شش هزار سوار بمدافعه جغتائیان آمده و بعد محاربه عظیم انهزام یافت و اسیر گردید و تیمور قاآن با لشکرے گران بر سر او آمد زرد بوقا و الوس بوقا امرائے قیدو که بمدد دوا خان آمده بوذند از و برگشته بقاآن

پیوستند و با لشکر قاآن و قتیکه افواج جغتائی از آبے عبور مے نمود بدیشان رسیده برایشان تاختند و جمعے کشته و برخی غرق شدند و داماد دواخان باسیری آمده مقرر بدان شد که دواخان داماد تیمور را بفرستند و قاآن داماد او را فرستد و تیمور داماد خان جغتائی را پس فرستاد اماد و اخان کر کوزرا کشته بعذرے تمسک جست و در سنه سبعمایه موافق اودییل کزملک اغول با صد تومان جریک بجار به قید و آمده و قید و بر طبق قرار داد به دواخان پیام داد که بمدد بیاید و دواخان جواب داد که هنوز سم زین لشکریان من خشک نشده و تمامت اقوام مغول و نسل بوزنجری درین محاربات جانبین بے فائده کشته میشوند صبر نمایند تا الوس سجال خود باز ایند و قید و باز الحاح نموده خود متقابله آن لشکر قهار گزید و مدت شبانه روز جنگیده زخمی شد و قریب بود که اسیر شود و بحیله خود را چند منزل پس انداخت درین اثنا دواخان بصولت تمام بمدد رسیده هر دو بر سبیل اتفاق تاختند و زمین معرکه از خون شان رنگین ساختند و تا قراقرم در تکاپیشی ایشان رفتند و درین حرب زخمے بساق پائے بادشاه جغتائی رسیده و دو شهزاده جغتائی نژاد کشته شدند +

ذکر السینبوقاخان ابن دواخان ابن غیاث الدین محمد قخان براق خان جغتائی بوزنجری

چون دواخان طبل ارتحال کوفت ویرا چند پسران بودند

السینبوقاخان و کبکخان و دور و تیمورخان و ترمه شرین خان و میسور وغیره از انجمله مشهورترانند و السینبوقاخان که برخی او را السین بوغان خان نوشته اند بر تخت نشست و فرمان داد تا شهزاده کبک خان و میسور و داود خواجه و ایلچیکدای و فولاد شهزادگان جغتائی نژاد با شصت هزار سوار از آب آمویه گذشته رو بخراسان آوردند و دران زمان امیر یساول و بوجائے ولد دانشمند و بهرام شاه و محمد ولد امرائے اولجایتو سلطان در خراسان بودند ایشان بمرغاب رسیدند و بوجائے لنفرا ولی آمده جنگے در قراولان واقع شده و امیر یساول با وجود قلت اعوان و انصار بر لشکر جغتائی آمده متقابله و مقاتله عظیم واقع شد و امیر یساول پیش از انکه لشکر جغتائی مباشر حرب و قتال شوند حمله آورده و شهزادگان جغتائی از بیت المغضب رفته بهت اجتماع برایشان ریختند و عاقبت جغتائیان ظفر یافته و امیر یساول با هفت نفر بسلامت رفت و بوجائے با چهل تن پائے متفاوت افشرده تا چهل نفر نیز بقتل رسیدند و بضرب نیزه قتل شد و شاهزادگان جغتائی از تعاقب مخالفان امتناع نموده و خود نیز باوازه وصول لشکر بادشاه اولجایتو معاودت نمودند و کبک که با میسور نقاری در خاطر داشت همواره ویرا به دوستی اولجایتو سلطان پیش برادر خود بدگوئی مے نمود درینوقت موقع فرصت دیده بعرض میرسانید که اگر میسور موافقت مے نمود تا ماتر ندران مستخلص مے نمودیم و دلیل دوستی او با اولجایتو سلطان آنکه قریب هزار کس را آزاد و راه داده بخراسان فرستاد و السینبوقا فرمان داد که در فصل بهار ترا به بخارا فرستاده او را طلبیم و بیاسا رسانیم میسور ازین خبر یافته و سفیرے به سلطان ابوسعید خان فرستاده از آمدن خود اعلام داد و سلطان رسولان او را به اولجایتو سلطان فرستاد و بادشاه اوشان را نواخته و برا طلب نمود و کبکخان با لشکرے متوجه میسور گشته و میسور با مید امداد

خراسان در جنگ تعلل نموده و روز جنگ امرائے خراسان بفرمان اولجایتو سلطان بوے رسیدند و حرب سخت واقع شده
و کبک خان منهزم شده و سپاه خراسان اولجه و غنیمت بسیار گرفتند و میسور ساکنان سمرقند و بخارا و ترمد وغیره را از ایل و
الوس خود از آمویه گذرانیده فرمود تا در آن زمستان در فاریاب و مرغاب متوطن شوند و شاهزاده کبک لشکرها جمع
آورده چون میسور خبر یافت فرمان داد تا ایل او در قلب زمستان از آن مقام عازم هرات شوند و آن بیچارگان تصدیع
بسیار یافته قریب بصد هزار کس بمقصد نارسیده مردند و اولجایتو سلطان شاهزاده میسور را اخلاع گرانمایه و یرلیغ
فرستاده و برای او تعیین یورت متخیر ساخت و شاهزاده میسور اغلن در خراسان بود و باش اختیار نمود +

ذکر سلطنت کبک خان ابن دوا خان ابن براق خان جغتائی بوزنجری قیات

بعد از ایسنبوقا خان کبک خان جغتائی بر اورنگ
سلطنت نشست او بادشاہے با عدل و داد بود و در عدل او حکایت کنند که روزے با خواص و مقربان خود در صحرائے
میرفت ناگاه استخوانے چند در نظرش رسیدند که بر زمین افتاده بودند روے بمقربان آورده فرمود که شما میدانید
که این استخوانها با من چه میگویند عرض نمودند که خان بهتر داند و خان گفت که این استخوان مظلومان اند که با من داد خواهی
مے نمایند فرمان داد تا امیر هزاره را که آن سر زمین تعلق باو بود طلبیده و بدرخواست امیر هزاره امیر صده را که
خصوصیت بآن سر زمین میداشت طلب نموده و در معرض تحقیق آورده معلوم شد که سه سال پیشتر از آن تاریخ قافله از
خراسان آمده و طایفه از قطاع الطریق ایشان را غارت کرده و اهل قافله را کشته بودند و هنوز جمعے از آن مال در
دست ملزمان باقیست و بادشاه آن ملاعین را گرفتار نموده و اموال اهل قافله را جمع کرده قاصدے بخراسان فرستاد تا
ورثائے مقتولان راه ترکستان آورده و بادشاه فرمود تا آن اموال را بدیشان سپردند و راهزنان را سیاست فرمود
عدل بین که زغایت انصاف و داد + استخوان مرده را او داد داد + در همدر زمان این بادشاه شهزاده میسور
بقتل رسید چنانچه مذکور میشود +

ذکر شاهزاده میسور اغلن جغتائی و مخالفت او با ابو سعید بهادر خان و بقتل رسیدن بتقدیر جل و علائی

چون خبر وفات سلطان محمد خدابنده بشهزاده میسور
رسید عزم تسخیر خراسان در دل خود راسخ نموده و
با امیر یکتوب صلاح نمود که امیر یساول را که امیر
خراسان بود بقتل آوریم و امیر یساول بخیال عقد دختر از خاندان جغتائی متوجه اردوی شهزاده میسور اغلن
گردیده و امیر یکتوب ویرا باردوی خود فرود آورده و قصد گرفتن نمود اما امیر یساول خبر یافته فرار ورزید و مبارک شاه بن
بوجاے که بوجه عداوت یساول بشاهزاده میسور اغلن التجا آورده بود در تعاقب او رفته بقتل رسانید و یکتوب با وجود آنکه
ملازم سلطان بود با میسور اغلن در ساخته و امرائے خراسان با سلطان غیاث الدین کرت مشورت نموده قصد

بکتوب نموزند اما بکتوب فرار شد و نیز شهزاده میبور رسید و شاہزادہ میبور در غضب آمدہ سوار شدہ و فرماند تا شاہزادہ او رجکی
اغلن با ہفت ہزار سوار بمقدمہ رفتہ در نواحی سرخس بامرا رسیدہ جنگید و غالب آمد و شاہزادہ میبور برگشت و در سنہ
ثمان عشر و سبعمایہ از گرم سیارت جانب سیستان توجہ نمود و ملک نصیر الدین والی سیستان اول از در اہلیت در آمدہ
چون نوشتہ تیمور نکودری بوے رسید برگشتہ و بجنگ ایستاد و میبور دردہ فرسنگی سیستان رسیدہ قلعہ از قلاع آن دیار را
فتحکردہ مراجعت نمود و بنکودریان لشکرکشیدہ و تیمور را گشتہ متوجہ خراسان گردید و مشہور نمود کہ داعیہ آنست کہ بہ
ماژندران رفتہ و بعراق رویم و شاہزادہ ابوسعید را بتخت نشانیم و دست امیر چوپان سلدوز را از امور ملک و مال کوتاہ
کردہ باز گردیم و امرا نیز باین تدبیر اکثر جانب او گرفتند و میبور اغلن بکتوب بغیاث الدین فرستادہ بمتابعت خویش
دعوت نمود و ملک جوابے شایستہ نوشت و نصائح ارجمند و یاد آوری پیمان خود با دب تمام یاد کردہ و میبور از و مایوس
شدہ بر سر امرائے غافل رفت و ایشان را پریشان نمودہ تا ماژندران عنان باز نکشید و خرابی بسیار دران ولایت بتقدیم
رسانید و از پیشگاہ سلطان ابوسعید بہادر خان امیر حسین با لشکرے گران بدفع میبور اغلن مقرر شدہ و میبور از ماژندران
عطف عنان نمود اما امیر حسین چندان بسرعت میراند کہ قراول او بہ چنداول چغتائی رسید و از ہر منزل کہ میبور کوچ میکرد
امیر حسین بدان جا منزل میگزید و چون میبور بمشہد مقدس رسید خبر شد کہ غیاث الدین کرت لشکر بہ بادغیس فرستادہ یورت
ایل او را غارت کرد و قراول امیر حسین نیز نزدیک رسید سید بدر الدین پیشکش ترتیب دادہ با سادات و علما بار دوے
او رفت و میبور در غضب بود و ایشان سلام کردند اما شاہزادہ سر بالا نکردہ و آن بیچارگان از نماز پیشین تا نماز دیگر
بر پاے ایستادہ بودند کہ ہیچ آفریدہ مجال تکلم نداشت و شاہزادہ آخر روز سر بالا کردہ گفت کہ لشکر بیلغار محتاج اند و مطبخ
بگوسفندان فربہ و بدر الدین سی صد محصلان را گرفتہ رفت و شہزادہ کوچ نمودہ رفت و سیدان و دیگر مشہدیان اہل
لشکر او را القتل رسانیدند و امیر حسین جہت آسودگی مراکب چندے قیام کردہ و میبور حضرت شیخ شہاب الدین را طلبداشتہ
چون آنجناب اتباع و اجابت نکردند جمعے را تعین نمودند تا ولایات جام را غارت نمودند و مشائخ در جہتے متحصن شدہ
دست بمدافعہ کشودند و میبوریان کارے نکردہ گشتند و میبور مبارک را فرستاد تا ہرات را زبر و زبر کند و ملک قلاع بند
شدہ بسر بود و مبارک با شش ہزار سوار رسیدہ و در سنہ تسع عشر و سبعمایہ از درہ بادشنان در آمدہ ولایتی بلوچان را
بقبضہ آوردہ و شاہ بلوچ رئیس بلوچان بمعاونت امرائے غوری و سنجری بمدافعت ایستادہ و مغولان دست تعدی تا حواشی را
بادغیس راندہ باقی بحرب ایستادند و قریب سیصد نفر از ترک و تاجیک بقتل رسیدہ چون امداد غوریان متعاقب رسید و الی امیر
مغولان آہستہ آہستہ خود را بیستر کشیدند و میبور اغلن امیر بکتوب سلطان را فرستاد تا بادہ ہزار سوار بمدد مبارکشاہ رود
و ملک غیاث الدین نیز بمقابلہ ایستادہ و مبارزان را فرستاد تا امیر بکتوب را کہ معہ مبارکشاہ آمدہ محاصرہ شہر فرمودہ بود
دفع نمایند و حربے سخت واقعشدہ امیر بکتوب زخمی شدہ و ولایت ہرات و نواحی او را غارت ساختند تا میبور اغلن

بوجه قرب لشکر سلطانی جهت مصلحت او را نزد خود طلبید و میسور اغلن در بیست و دویم ربیع الاول سنه تسع عشر و سبعمایه بمرغزار پشوران نزول فرموده و ملک غیاث الدین نیز اسباب نبرد آراسته و شهزاده پیام بغیاث الدین فرستاد که ایل شود اما ملک التفات نکرده تا هیجده روز جنگ نموده و میسور اغلن در گشودن حصار سعی بسیار نمود اما فایده بران مترتب نشد و امر بغیاث الدین پیام داد که خاتون بوجاے را که مردم او در غارت بادغیس برده بودند با محقر تنزلی بیرون فرستند تا شهزاده را از در حصار ببریم ورنه تمام غله این ولایت تباه خواهد شد ملک گفت که هفت سال غله این ملک را ملخ میخورده اند ما یکسال دیگر همان انگاریم و بعد یکماه شهزاده برخاسته متوجه چلکا بر هرات شد و امیر حسین نیز بهرات رسیده ملک ملازم او گشته در تعاقب میسوریان تاخت و امیر حسین بوجه حرارت هوا بیمار شده و ملک وے را خدمات پسندیده نموده و شاهزاده میسور عنان بجانب گرمسیر تافت شاهزاده کبک ابن دواخان این کوائف شنیده وایلچکدای و رستم و منکلی خواجه و فولاد شاهزادگان جغتائی را فرستاد تا با چهل هزار سوار بدفع او متوجه گرمسیر شدند و قاصدے با میر حسین فرستاد که ما لشکر بقندهار فرستاده ایم شما نیز بدان طرف توجه نمائید و امیر حسین بیست هزار سوار فرستاد و ملک غیاث الدین مع امرائے سیستان با چهل هزار سوار و پیاده جمع آورده متوجه دفع میسور اغلن شدند اما شهزادگان جغتائی بر خرستگ باو رسیده و امرائے میسور را از وی برگردانیده تا روز جنگ امرائے میسور از جنگ دست کشیدند و لشکر شهزادگان امیر یکتوب را گشتند و میسور با دویست سوار عنان تافته وایلچکدای هزار سوار در عقب او فرستاد و ایشان بعد سه روز باو رسیدند و شاهزاده مبارزت و مردانگی بسیار نموده گرفتار شد و بقتل رسید شاهزاده جوکی و غازان و خواتین میسور اغلن را گرفته بماوراءالنهر بردند و پادشاه کبک خان نیز در سنه احدی و عشرین و سبعمایه درگذشت +

ذکر دور و تیمور خان ابن دواخان

بعد از شنقار کبک خان برادر دیگر او دور و تیمور خان بر تخت سلطنت جا گزید و کم از یک سال سلطنت کرده درگذشت و بعد از ان برادر دیگر او بر جائے او نشست +

ذکر ترمه شیرین خان ابن دواخان ابن برافخان ابن میسون تواجغتائی یورخبری

وے بعد دور و تیمور خان سر آرای الوس جغتائی گشته و در سنه ست عشر و سبعمایه خان بقندهار آمده و امیر حسن سلدوز بلغرباں پدر خود امیر چوپان جهت مدافعه لشکر جغتائی رفته ترمه شیرین خان نیز فوجے از دلیران تعین نموده در حوالی غزنین تلاقی فریقین واقع شده و امیر حسن سلدوز ظفر یافته غزنین را غارت کرده و ترمه شیرین خان لشکر بهندوستان نیز آورده بازگشت و مدتے سلطنت رانده درگذشت پادشاہے مردانه و فرمان فرمائے فرزانه بود +

ذکر فولاد خان جغتائی

بعد از ترمه شیرین خان فولاد خان بر تخت نشست و برادر پسر دوا خان

نوشته اند مدتی سلطنت نموده در سنه خمس وثلثین وسبعمایه درگذشت +

ذکر سلطان غازان خان ابن میسور اغلن ابن دوا خان جغتائی

بعد از فولاد خان بر سریر سلطنت جا گزید و بعضی جلوس او در سنه ثلث و ثلثین وسبعمایه مینویسند و اسم او قزان سلطان خان میگویند و صاحب ظفرنامه که روایت او سندی تست بر همین آیت بالجمله قزان سلطان ابن لیسور اغلن چون بر تخت نشست در اعدام قصر حیات نبی آدم و انهدام بنیاد انسان اصرار بسیار ورزیده امرا از بیم سیاست او وقت رفتن بدربار لوازم نصیحت و وصیت بجای آورده و با کفن میرفتند چون مقرر است که الملک یبقی مع الکفر ولا یبقی مع الظلم خلائق از جور او بجان آمده و امرا بر مخالفت او کمر بسته از آنجمله امیر قزغن به بیعت پرده از روی کار برداشته با امرای دیگر در ساخت و در میان پادشاه و امیر قزغن نبردی واقع شده و از کمان قزان سلطان خان خدنگی گشاد یافت که بسزای کفران نعمت در حدقه چشم امیر قزغن رسید و امیر شکست یافته بار دیگر در سنه سبع و اربعین وسبعمایه با سلطان جنگیده و غالب آمده سلطان را از میان برداشت و مدت سلطنت قزان سلطان چهارده سال بود و بعد از این کشور ماوراءالنهر و ترکستان با میران سلاطین جغتائیه قرار گرفته سلاطین را جز نامی بیش نبود +

ذکر دانشمند غلن

امیر قزغن که قزان سلطان را کشت دانشمند را که از اولاد اوکتای قاآن بود بر سریر نشانید و بعد دو سال ویرا نیز از جهان معدوم ساخت +

ذکر بیان قلی خان ابن اسور غدوا ابن دوا خان ابن براق خان جغتائی

چون از پادشاهی که از اولاد جغتائی باشد چاره نبود امیر قزغن بیان قلی اغلن را بر تخت نشانید و بیان قلیخان تمامت اختیار ملک و مال به بیعتان گذاشته بنامی قانع بوده ده سال گذرانید تا امیر قزغن درگذشته و امیر عبدالله پسر او مالک ملک گشته و ویرا نظری فاسد بحرم خان بود موقع یافته بیان قلیخان را کشت +

ذکر تیمور شاه اغلن پسر بیسون تیمور خان جغتائی

امیر عبدالله ویرا برای نام پادشاه کرده و امرای سلدوز وغیره ازین حرکت او برآشفته بر وی شوریدند و امیر عبدالله گریخته تیمور شاه بدست امیر بیان سلدوز کشته شد +

ذکر کابلشاه اغلن ابن ادورجی ابن ایلچیکدای ابن دوا خان جغتائی

چون صاحبقران امیر تیمور بعد نبرد الیاس خواجه خان مراجعت نمود کابلشاه را بخانی برداشت و ویرا جز نامی بیش نبود و او را در سنه خمس وستین وسبعمایه بخانی برداشته بود +

ذکر سیورغتمش اغلن جغتائی

صاحبقران پس از کابلشاه سیورغتمش را بخانی برداشته و بمقابله امیر حسین به بیعت شتافت و بعد از چند روز از سیورغتمش اغلن جز نامی نماند +

ذکر عادل سلطان جغتائی

امیر حسین وقت نبرد صاحبقران و بر البقا آنی بر داشته و عاقبت صاحبقران امیر
تیمور گورکان برلاس ظفر یافته بر ممالک ما و را النهر و ترکستان دست یافت و سلطنت
الوس جغتائیه ازین ممالک ختم گردید اما برخی از اولاد جغتائی خان در ممالک مغولستان فرمانده‌ی نموده اند ذکر ایشان مناسبت است +

ذکر سلطنت توغلوق تمور خان ابن السینو قاخان ابن دوا خان ابن براق خان ابن میسون تو ابن موانوکان ابن جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات

سلطان توغلوق تمور خان پسر السینو قاخان بود

چون بر تخت ما و را النهر اهتمام امرائے گرفتند وسے دیار مغولستان وجته را بتصرف خود در آورده فرمان میراندند و قبیکه قزان
سلطان خان شهید شد و نوبت امیر قزغن هم در گذشت توغلوق تمور خان در سنه اثنی و ستین و سبعمایه لشکر بر ما و را النهر کشید و
امیر بیان سلدوز و امیر حاجی برلاس و امرائے برلاس بمقابله او شتافتند و خان با ایشان جنگیده بملک خود برگشت و بار دگر در
سنه ثلث و ستین و سبعمایه از سر لشکر کشیده و امیر بیان سلدوز بیاسا رسید و بسعی امیر حمید کرلکوت امارت الوس برلاس را
بصاحبقران امیر تیمور گورکان عطا نموده تمامت ما و را النهر را مفتوح ساخته و پسر خود الیاس خواجه خان را در ما و را النهر گذاشت
و بجانب مغولستان بازگشته در سنه خمس و ستین و سبعمایه در گذشت +

ذکر الیاس خواجه خان ابن توغلوق تیمور خان ابن السینو قاخان جغتائی

چون توغلوق تمور خان پسر خویش را با جمله‌ئ بسیار از امرا در ما و را النهر

گذاشت و امیر صاحبقران را نیز بخدمت او مقرر ساخت اما عنان اختیار جمیع مهام در دست امیر بیکیجک قالقلی بود و امیر مذکور
از زیاده غرور مغرور گشته با امرا بد جبه سوائے زیست امیر صاحبقران باز و برگشته و از لشکر او بیرون رفته با امیر حسین بمعیت باز
رو بما و را النهر آورده امیر کیخسرو با سبت هزار سوار از سر جاملا گذشته بمقابله و مدافعه صاحبقران رسید و صاحبقران امیر مؤید ارلات
و اوچ قرا بهادر را فرستاد تا با پانصد مرد بمقابل ایشان شتابید و خود با یکهزار و پانصد مرد در خوف شب از آب گذشته و در وقت
شب آتش بسیار برکوه ها بسیار افروختند و سپاه الیاس خواجه خان توهم نموده راه داده منهزم شدند و امیر صاحبقران
و امیر حسین لنگامیشی کرده و کش را بقبضه آوردند و امیر ابو سعید خودی و امیر منگلی بوقا سلدوز و حید را اندخودی بملازمت صاحبقران
و امیر حسین جنگیدند و انهزام یافتند و امیر صاحبقران دو بیست سوار را به کش فرستاد تا دو بند شاخ بزرگ اند و بجانب مرکب
بگذارید که گرد و غبار بسیار شود و بدین ترتیب داروغه کش گرد و غبار بسیار دیده توهم خورده گریخت چون الیاس خواجه خان
از جرات امرائے برلاس بمعیت خبر یافت با لشکر بسیار متوجه حرب و پیکار گشته و مسور رلور تابین نمود کرده امیر حمید کرلکوت
را نزد خود داشته و میمنه را با امیر توقتیمور و امیر بیکیجک سپرد و ازین جانب صاحبقران نیز برانغار را با امیر حسین و جرانغار را
بعهده تمام خود داشته متوجه حرب و پیکار گردید و هر دو لشکر قدم به میدان مبارزت نهاده دست محاربت گشادند س

بجنبش در آمد زمین و زمان + تو گفتی بخواهد پریدن جهان + ز آواز اسپان و گرد سپاه + نه خورشید تابنده روشن نه ماه +
سپه یکسره نعره برداشتند + سنانها با بر اندر افراشتند + و حربی صعب اتفاق افتاده و از لشکر جتائیه امیر موسی و بهمن
توق تمور و امیر بیکچی قانقلی که هر یک از ایشان شیری غران بود کشته شدند و آخر هزیمت به لشکر جتائیه افتاده و الیاس
خواجه خان و امیر حمید کرایکونت و اسکندر اغلن دستگیر شدند اما مغولان بوجه اعتقاد و اعزازی که اولاد چنگیز خان را دارند پیش
از آنکه امرا را خبر شود الیاس خواجه خان را مع امیر بیکیچک سوار کرده رها کردند و صاحبقران تعاقب ایشان نمود و این واقعه
در موضع قبی در شهور سنه خمس و ستین و سبعمایه اتفاق افتاد و صاحبقران و امیر حسین بعد مشورت کابل شاه اغلن را بر سریر
نشانیدند و صاحبقران اطلاق اسکندر اغلن و امیر حمید از امیر حسین درخواسته و چون صاحبقران امیر سیف الدین و امیر داود را
فرستاد تا ایشان را خلاصی دهد و آن هر دو برگشته بخت دانستند که ایشان بقتل آنها آمده اند دست بر ایشان گرفته هر یکی
بضرب گرز و تیغ آن هر دو را کشتند و امیر حسین چون این کیفیت شنید فرمود تا آنها را بیاسا رسانیدند +

گفتار در معرکه مرد آزمای لای

الیاس خواجه خان بعد ازین چشم زخم بار دیگر تهیه لشکر کرده متوجه مخالفان گردید و صاحبقران کامگار و امیر حسین نامدار با اعوان و انصار خود
متوجه ایشان گشتند و در برانغار امیر حسین جای گرفته و امیر تیلانچی ارلات در قشون امیر اولجایتو اپردی در هراول مقرر شد
و امیر شیر بهرام و پولاد بوغا و فرهاد اپردی و ملک بهادر و غیره در ان جا مقرر شدند و صاحبقران در جانب چپ منزل گزیده و
امیر سار بوغا با قوم قپچاق در قشون و تمور خواجه اغلن در هراول و امیر جاکو و امیر سیف الدین و امیر مراد برلاس و عباس بهادر
قپچاق در قول و قرار گرفتند و چون لشکر جتائی از جمعیت امرا کم بود حیله اندیشیده بذریعه سنگ یده باد و باران خواستند
شعر نه بد لشکر جته را تاب جنگ + به افسونگری چاره جستند و سنگ + بسنگ جده مرد افسون پژوه + جهان ساخت
از باد و باران ستوه + بغرید ابر و فغان کرد باد + تو گفتی که صاعقه در جهان اوفتاد + و سرمای و باران عظیم بارید و
سپاه صاحبقرانی با وجود برف و سرما حملات مردانه نمودند و لشکر الیاس خواجه خان نمدها بر سر کشیده بودند چون مخالفان
حملها نمودند نمدها از سر انداخته بمدافعت برخاستند شعر بدان رستخیز و دم زمهریر + خروش یلان بود و باران تیر +
ز جان سوز پیکان موشگاف + نهان گشت در مهره پشت ناف + خروش یلان و دم کره نای + چنان شد که چرخ
اندر آمد ز پای + و صاحبقران از برانغار حمله کرده و بر میمنه مخالف که امیر شنکوم نویان کرکوت قشون ایشان بود تاختند
انهزام داد و الیاس خواجه خان را نیز پای استقامت لغزیده پسپا شد اما امیر شیر اول و حاجی بیگ که قشون میسره جتائیه
بودند دلیری ها کرده امیر تیلانچی ارلات و فرزند حشم را از جای برداشتند و با میر حسین رسانیدند و قول نیز ازین صدمه متزلزل
شده متفرق شد اما شیر شمس الدین نیز دست جلادت برکشاده و مردانگیها نمود و صاحبقران بمشاهده این حال شعر
ز تیغ آتشی برکشیده چو آب + که زو خیره شد چشمه آفتاب + روان کرد مرکب چو غرنده شیر + ز آهن کلاه آتشی با بزیر +

و بر دشمنان تاختند و امیر شمس الدین از صاحبقران انهزام یافت و امیر حسین نیز پای استقامت افشرده و صاحبقران تابان بهادر را فرستاد تا امیر حسین را بگوید که قدم پیش تر نهد تا باتفاق بر دشمنان بتازیم و امیر حسین در غضب آمده ناگفتنی‌ها گفت و اورا زد و کوب کرد اما صاحبقران باز امیرے فرستاده وی را پیش خواند و امیر حسین وی را نیز بد گفته و گفت که مگر من گریخته ام که پیش میخوانید و صاحبقران ازین ادا های آشفته دست از نبرد کشید چون میسره همه گرد مقابل خود را مانده بودند هر کس که در هر جا رسیده بود فرو د آمد و روز دیگر ؎ دگر روز کین ترک سلطان شکوه + ز دریائے چین کوه بر زد بکوه + دم نائے برخاست چون رستخیز + سنان مرگ آسوده را گفت خیز + قضا بر سر نیزه انباز شد + نهنگ بلا را دهن باز شد + هر دو لشکر با هم آویختند و شکست بر لشکر جتهائے افتاد اما طوق امیر شمس الدین از وجدا بوده با فوجے پیدا شد و لشکر صاحبقران و امیر حسین از گریختگان دست کشیده باو متوجه شدند و خان جتهائی گرت و دیگر لشکر پراگنده را جمع آورده حمله سخت نمود و درین مرتبه دلیران الیاس خواجه خان چندان کوشش نمودند که سپاه صاحبقران را از پیش برداشتند و قریب ده هزار کس در میدان نبرد و کل و لاے تلف شدند و این واقعه در اول رمضان سنه ست و ستین و سبعمایه واقعشده و امیر حسین ناچار صاحبقران را گفت که اهل خود را از کش روانه کرده از جیحون بگذرانند و صاحبقران جواب داد که ایشان بعزم گذشتن رفته اند اما مرا همت رخصت نمیدهد که ولایت را بکلی به دشمن بگذارم و امیر حسین بسالی سرائے رفت و صاحبقران بار دیگر لشکری جمع آورده لمرا را فرستاد تا بسمرقند روند اما چاوچی نام امیرے داد و خواجه و هندو شاه را تخویف نموده از صاحبقران بدگمان ساخت و ایشان فرار نموده و از لشکر خان جتهائی کبک تمور و الغ توق تمور و شراول و انکر جاق را که مغلائے بودند بسر تمور خواجه اغلن و عباس بهادر وغیره آوردند و امراے صاحبقران از امرائے جتهائیه منهزم شدند و صاحبقران ناچار چون این خبر شنید از آب آمویه گذشته بر بلخ رفت و لشکر الیاس خواجه خان سمرقند را محاصره نمودند و قریب بفتح بود که وبائے در اسپان لشکر پیدا شده بضرورت بازگشتند و الیاس خواجه خان قلع نظر از ما ورالنهر نموده بمغولستان رفت +

ذکر سلطان خضر خواجه خان ابن تغلوق تمور خان جتهائی یوزنجری

چون خضر خواجه خان بعد برادر خود الیاس خواجه بر تخت سلطنت مغولستان نشست و در زمان این بادشاه امیر صاحبقران تمور گورکان برلاس بر تخت سلطنت ما ورالنهر جلوس فرموده و چند بار بر مغولستان لشکر کشیده چون در ضمن قضایاے صاحبقران نامدار گذارش یورش ممالک دیگر و جنگ و نبرد بادشاهان اقوام دیگر بسیار است لهذا حملات صاحبقران را که بر مغولستان نموده است در ذکر خضر خواجه خان درهمین مقام مناسب نموده ؎

ذکر یورش صاحبقران گردون اساس امیر تیمور گورکان بسال لوی ئیل ترکی قیاس بر ممالک مغولستان و حرب و نبرد با امرای خضر خواجه خان جغتائی عالیقدر جاه و بر گشتن بفتح و فیروزی و اموال بیقیاس بحکم قادر حیات و ممات

چون صاحبقران ستوده سیر امیر تیمور گورکان خجسته اختر بر تخت ماوراء النهر جلوس فرمود و سیاه خان جغتائی

در سنه اثنین و سبعین و سبعمایه بحدود ماوراء النهر اغلت مینمود ند صاحبقران نامدار لشکری جرار از مغولان کامگار جمع آورده روی براه آورد اقوام کهزه و اورنگ تمور حلقه انقیاد آویزه گوش اخلاص نمودند صاحبقران برگشته و باز چون خبر شورش اورنگ تمور رسید فرماندادتا امیر عباس قبچاق و ختای بهادر و امیر شیخ علی بهادر لعزم رزم او روانه شدند و امرا نزدیک رسیده و ختای با شیخ علی سخنی از مصلحت جنگ گفته چون امیر مذکور و یرا اسموع نداشت ختائی گمان برد که امیر مکر او را بدل دانسته باشد بالغضب و غیرت یکه و تنها از آب عائشه خاتون عبور نموده بر مخالفان ریخت و داد شجاعت و تهور داده و شیخعلی نیز بکمک او پرداخته و آخرالامر امرا با مخالفان صلحی کرده مراجعت نمودند و صاحبقران آفاق این مصالحه را نه پسندیده و بنفس نفیس بر مخالفان یورش کرده و مخالفان از هیبت آن بادشاه بلند اقبال کلمه الفرار مما لا یطاق الظفر برخوانده روی هزیمت بوادی خذلان نهادند و صاحبقران با حشم تا موضع سنکر یعاج رفته و اسیر و آنچه فراوان گرفته و درین یورش امیر موسی تا یجوت و زنده حشم و ابو اسحاق بیسوری و خانزاده ابو المعالی ترمذی و شیخ ابو اللیث برگشتن از صاحبقران عهد و پیمان کرده و آن راز افشا شده صاحبقران امیر موسی را در معرض خطاب آورده فرمود که بوجه قرابت قریبه تو را میگذاریم

مراعات پیوند و ریش سفید + ترا داد بر زندگانی امید + وگرنه بفرمودی تا سرت + به اندیشش کردی جدا از برت +

و همچنین سید را بوجه سیادت عفو فرموده و شیخ را رخصت سفر حجاز داد و پسر خضر یسوری ابو اسحاق نیز معافی یافته زنده حشم در حبس فرستاده شد +

عزم صاحبقران نوبت سوم بمغولستان

در غره شعبان سنه ست و سبعین و سبعمایه صاحبقران بار دگر لشکرها جمع آورده عزم دیار مغولستان فرمود و در آن زمان سرمای قوی بود و برفی عظیم بارید

هرگز کسی نداد بدین سان نشان برف + گفتی که لقمه ایست جهان در دهان برف +
مانند پنبه دانه که در پنبه تعبیه است + اجرام کوه ها شده پنهان میان برف +

و صاحبقران بوجه اتلاف انسان و حیوان بازگشته مدت دو ماه در سمرقند قیام فرموده و باز در غره شوال مطابق توشقان ئیل عزیمت فرموده شاهزاده محمد جهانگیر را با شیخ محمد ابن امیر بیان سلدوز و عادل شاه جلایر بمنغلای فرستاد و از جانب مغولستان شیر بیشه جلادت و تهوری امیر رستم صفات قمر الدین دوغلات با لشکری در کوک توپه بانتظار امیر حاجی بیگ ارکنوت که از معظم امرای

مغولستان بود نشسته بود و چون پیش از پیوستن امیر حاجی بیگ صاحبقران کامگار قریب رسید امیر قمرالدین دوغلات به جلب محفوظ رفته متحصن شده و دره ها را مستحکم نمود و صاحبقران نیز پایسامیشی لشکر نموده بر سر او راند و سپاه قمرالدین را پای مبارزت لغزید و انهزام یافته در ظلمت شب راه گریز پیمودند و سپاه صاحبقران بسیاری را از ایشان قتل نموده و امیرزاده جهانگیر را در تعاقب ایشان فرستاده و شاهزاده به تعاقب امیر قمرالدین سعی موفور کرده و بسیاری از مواضع و منازل را تاخته و خاتون امیر شمس الدین تومان آغا و دخترش دلشاد آغا را اسیر نمود و صاحبقران معاودت فرمود +

ذکر آمدن صاحبقران به مغولستان نوبت چهارم

چون صاحبقران اویماق جلایر را پراگنده ساخت عادل شاه و ساربوغا امرای جلایر به مغولستان رفته و با امیر قمرالدین دوغلات ساخته و بر ولایت اندجان آوردند و شاهزاده عمر شیخ که حاکم آن نواحی بود در کوهی متحصن شده امرای مغولستان تمام اندجان را زیر و زبر ساختند و صاحبقران خبر یافته به تعجیل تمام در پی او روان شد و امیر قمرالدین اغروق را از آب باشی گذرانیده خود با چهار هزار سوار در کمین نشست و صاحبقران نامدار با پنجهزار دلاوران میرفت و دیگر تمامت لشکر در تعاقب مخالفان فرستاده بود و چون بقرب کمین گاه رسید سخن از بهادری در میان آمده امرای دیگر نیز در تعاقب رفتند و بیش از دویست کس و بروایتی چهار صد کس در خدمت صاحبقران نماندند و امیر قمرالدین دوغلات از کمین بدر جسته بر صاحبقران نامدار حمله آورد و صاحبقران دولت یار مضمون کَم مِن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَت فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذنِ اللّٰه را پیش نظر داشته و بانگ بر همراهیان زد که اگر اندک سستی کنید جان را رایگان خواهید داد باید که مردانه بکوشید ؎ سعادت به بخشایش داور است + نه در چنگ و بازوی زورآور است + بگفت این و بگرد مرکب ز جای + بمیدان در آمد چو عون خدای + همی زد به تیغ و به گرز گران + همی تافت در حمله هر سو عنان + بهم شان برافگند یکبارگی + همی راند تا قلب گه بارگی + بدین گونه آن خسرو ارجمند + بگرز و به تیغ و سنان و کمند + شکست و ببرید و فگند و ببست + سرانرا سر و گردن و پا و دست + و امرای کبار دل بر مرگ نهاده حمله مردانه نمودند و امیر قمرالدین با وجود آنکه در شجاعت و مبارزت رستم قوم دوغلات بود بلکه سرآمد دلیران مغولستان بود با آنهمه جمعیت و تعبیهٔ خویش عنان از میدان بر تافته انهزام یافت ؎ نباشد چنین کارها سرسری + که یزدان دهد نصرت و برتری + صاحبقران بعد ازین فتح مبین روانه شده و به سنگ یغاچ رسید و امیر قمرالدین بار دیگر مقابل شده و دوباره هزیمت یافت و امیر اوج قرا بهادر به تعاقب او رفته و امیر قمرالدین نیز تنها در آن بیابان میرفت و اوج قرا تعاقب او نگذاشت امیر قمرالدین عنان برتافته تیری بر اسب او زد که در حال سرد شد و اوج قرا پیاده شده و سپر بر سر و تیغ در دست کشیده میرفت قمرالدین بر کمال دلیری او آفرین کرده گفت حق نیکو بندگی بجای آوردی اکنون برگرد و از

من بهمین قدر راضی باش والا ضرب تیر امیدانی و تیرے بر سنگ خارا زد که قریب یکدست در و نشست و اوج فرا التقوت
دست او متحیر شده مراجعت نمود و صاحبقران کامگار از این یورش مظفر و منصور معاودت فرمود ❖

ذکر یورش صاحبقران انجم حشم به مغولستان نوبت پنجم

چون عادل شاه جلایر از مغولستان باز در کوهستان قراجق رسید صاحبقران فوجی بافرستاد تا امیر
عادل شاه جلایر و سار بوغا جلایر را اسیر کردند و عادل شاه به تیغ یاسا گذرانیده شد و سار بوغا در بند مانده بعد
از ده سال مشمول عاطفت بادشاهانه گردید و صاحبقران فرمان داد تا شاهزاده عمر شیخ میرزا با امرای دیگر در دفعه
امیر قمر الدین غایت سعی بجای آورند و امیرزاده در فوراقو با میو و غلات رسیده و بعد حرب و نبرد و برا انهزام داد اما
صاحبقران کامگار بار دگر عزم مغولستان جزم کرده فرمان داد تا امیر محمد بیگ ابن موسی و تاجمورت و امیر عباس قبچاق
و آق تمور و غیره برسم منقلای روان شوند و امرا روانه شده در آسی کول با امیر قمر الدین رسیدند و از جنگیده گریزانیدند
و صاحبقران گردون توان شنید که توقتمش اغلان اوزبک از الوس جوجی روی امید بدین درگاه آورده فرمان داد
تا امیر تومن تیمور اوزبک ویرا باعزاز تمام بیاورد و خود نیز از آن یورش مراجعت فرمود ❖

گفتار در لشکر کشیدن امیر انکا تورا ارکنوت وزیر و زبر شدن مغولستان بیورش صاحبقران بفرمان ایزد حی الذی لایموت

در وقتیکه صاحبقران امیر تیمور گورکان بفارس بود امیر قمر الدین با توقتمش خان اوزبک در ساخت و توقتمش خان
لشکری بزرگ بر اندجان فرستاده چنانچه گذشت و امیر انکا تورا ارکنوت که برادر امیر حاجی بیگ ارکنوت بود با لشکر
بزرگ تا بر شکست آمد و شاهزاده عمر شیخ که از لشکر اوزبک منهزم شده بود با لشکر اوزکند در کنار آب اخسیکت یعنی
سیحون سر راه ایشان گرفت و هر دو لشکر برابر هم در بالای آب میرفتند و انکا تورا شبی در جای خود آتش بسیار
افروخته و به تعجیل تمام گذاری پیدا کرده بمقابله شاهزاده شتافت و هر دو لشکر صف آراسته و داد جلادت دادند
و اجتهاد و کوشش فراوان شهزاده عمر شیخ منهزم شد و انکا تورا ماندگان را فرو گرفت و شاهزاده با اندک نفری از
حصار بیرون خرامیده از نهایت شجاعت مقابل شده و نبرد رستمانه کرده ملازمان عنان گرفته شاهزاده را بیرون بردند
و انکا تورا همین قدر غلبه را بسیار تصور کرده باز گشت و امرای برلاس لشکر ارکنوت را از تعاقب رنجانیدند و
صاحبقران باستماع این اخبار مهمات فارس را بر وجه دلخواه باتمام رسانیده در سنه تسعین و سبعمایه عزم سمرقند نمود و
اول از توقتمش خان و تادیب او فارغ شده عزم مغولستان تصمیم فرمود و در سنه احدی و تسعین و سبعمایه در حرکت آمد چون
بعقبه اوزناق رسید بوجه لاغری اسپان از ده نفر سه سوار را بسمرقند باز گردانید و اسپان ایشان به هفت کس دیگر
تقسیم نمود چون در صحرای اولن رسیدند اولن بوغا و اینک تیمک در طلب ایماق بهرین میگشتند و یک ایلچی و یتلی تاد

ایشانرا دریافته جنگیدند و منهزم ساختند و صاحبقران شیخ علی بهادر و ایکوتمور را بر سر انکاتور با موضع اوزبکتار فرستاد و
امیرزاده عمر شیخ را با امیر جلال الدین کرکلوت که غجرجی شده بود بجانبی روانه نموده و خود با باقی سپاه سوی دیگر
نهضت فرمود و شاهزاده عمر شیخ در بیابانها قطع منازل کرده در موضع قوباق به امیر ارکنوت رسید و از جانبین سوزن
انداخته در حرب پیوستند و انکاتور را هزیمت یافته و شهزاده با اردوی همایون بازگشت و شهزاده بار دیگر بتلاش امیر
شیخ علی روانه شد و در بیابان اینت ایحس آله کول که با پنجاه نفر سوار شل امیر خداداد حسینی و امیر تمور خواجه ابن
آقبوغا جلایر و حاجی محمود شاه یسوری و امیر پیر حاجی ارلات وغیره برکاب او بودند با قرابیان تمور امیرے که با
هشتصد سوار بود برخورده و شاهزاده توکل بر نصرت ایزد تعالی نموده حمله نمود و امرا داد شجاعت داده مخالفان را
هزیمت دادند و صاحبقران بموضع قراغوچور رسید غنائم مجتمع را بلشکریان قسمت فرمود و چندے توقف کرده امیر
جهان شاه برلاس و اوچ قرابهادر را با سی هزار سوار به ارتیش فرستاد و ایشان ایل و الوس بسیار غارت کرده باز گشتند
و صاحبقران از چول گذشته بمحل ایمل غوچور رسید و در آن مقام قورلتاے کرده و امرا و شاهزادگان را بتاخت اطراف مقرر
نموده موضع یلدوز را محل تلاقی عساکر قرار داد شهزاده عمر شیخ برهان اغلن و بیان تمور غجرجی را گرفته و تا قصبه قراخواجه
که سه ماهه راه سمرقند است رسید و امیر جهان شاه و شیخ علی با سی هزار سوار از قرا ارت گذشته هرجا دشمنان را
یافتند بر ایشان تاختند و امیر عثمان قبچاق با بست هزار سوار براه سغینرغان به سغولغان لیق رفت و در موضع سغوت
بقوم بولغاجی و یلکر ملاقی شده جنگهاے عظیم واقع شدند و صاحبقران کلن دوجی را غجرجی کرده و الوس بولغاجی وگریار
برخورده دود از دودمان ایشان برآمد و بفرمان صاحبقران امیر شمس الدین ترکان و یادگار برلاس و سلیمان شاه نیز
داخل مغولستان شده بطلب اقوام بولغاجی و سالوجی میرفتند ناگاه با خضر خواجه خان جغتائی که با خواص و لشکر خویش ازین
سو بآن سو میگردید برخورده و نوئینان جمعیت جغتائی بسیار دیده از اسپان فرود آمدند و جبه بر میان بربسته شبهه
آغازیدند و دو شبانه روز نبردے صعب در میان بود ـــ یکے پشت بر دیگرے برنگاشت + نه بگذاشت آن
جایگه را که داشت + و امیر کوبلک که از امراے خضر خواجه بود خود را پروانه وار بر آتش تیغ صاعقه بار میزد اما بعد ازین
امرا با خان جغتائی مصالحه کردند و خان نیز از محاربات روز و شب بستوه آمده خواهشمند صلح بود قبول کرده و امرا به موضع
یلدوز روان شدند و صاحبقران زبانی شاه ملک ترخان این اخبار شنیده روان شد و در یلدوز امیر غیاث الدین ترخان
و شمس الدین عباس قبچاق و یادگار شاه برلاس وغیره عز بساط بوس دریافته و صاحبقران اغروق گذاشته و با دلیران
چیده در تعاقب خضر خواجه خان بایلغار روان شد و در توشوات قای سیاهی سپاه او را دیده و افواج خضر خواجه اغلن
از نهیب صاحبقران متفرق و منهزم شدند ـــ یکے شان سر از پا ندانست باز + بیابان گرفتند و راه دراز +
نگونسار کرده درفش سپاه + برفتند لرزان به بیراه و راه + و صاحبقران در تعاقب ایشان به واخته منجشی از

فوج جغتائیه بشاهزاده عمر شیخ برخوردند و شاهزاده ایشانرا اسیر گرفته در وادی عدم فرستاد و همچنین جمعی از گریختگان
به امیر جهانشاه وغیره امرا رسیده از دست افواج ایشان جام فنا نوشیدند ؎ کسی را که برگشت روز از قضا +
بکوشش نیابد خلاص از بلا + اگر باد گردد براه گریز + شود آسمان بر سرش فتنه بیز + و صاحبقران تا قرآتاش تکلیشی
خضر خواجه خان نموده و خان بهزار مشکل جان از آن معرکه بدر برده ؎ خضر خواجه کوچه را بود خان + چو بگریخت
از بیم صاحبقران + شد آوازه یکبار از جای خویش + تن از بیم لرزان دل از غصه ریش + نه ملک و نه مال و نه
لشکر بجای + ز دهشت ندانست سر از پای + سپاهش همه کشته یا دستگیر + زن و کودک شان بخواری اسیر +
الس گشته یکباره زیر و زبر + نمانده ز مردم در آن بوم اثر + و لشکر صاحبقران غنائم بسیار گرفته و امرا و شهزادگان
از اطراف و جوانب بموضع یلدوز مجتمع شدند ؎ ز بس چشمهٔ روشن با صفا + به یلدوز خوانند آن جای را +
که معنی یلدوز اختر بود + همان چشمهایش منور بود + و از آنجا تا سمرقند دو ماهه راه کاروان است و امیرزاده
عمر شیخ سوی قهلغه رفته و در راه بکوپایک نوئین باز خورده جنگی صعب نموده مظفر و منصور با غنائم موفور از مقام کوزان
و اوج فرمان بکاشغر رفته و از آنجا باندگان نهضت فرمود چون صاحبقران دولت یار ؎ بر اعدای دولت
مظفر شده + سپاه از غنیمت توانگر شده + دیار بداندیش را سر بسر + همه رفته و کرده زیر و زبر +
برآورده از بوم دشمن دمار + برین گونه فرسنگ بیش از هزار + عزم مراجعت جزم کرده و به الغ یولدوز رسیده
طوی عظیم ترتیب داد و امرا را بانعام و نوازش فرمود ؎ همه دشت خرگاه و برده سرای + ز دیبای
زر لفت کرده بپای + نهاده بخیمه درون تخت زر + همه پیکر تخت در و گهر + نشسته بر و شاه توران سپاه +
بچنگ اندرون گرز و بر سر کلاه + بدان فتح یک جشن شاهانه ساخت + سران سپاه را باحسان نواخت +
ز دست بتان نوش کرده بکام + شراب عقیقی بزرینه جام + و از آنجا روانه شده و در پانزدهم شعبان سنه احدی
و تسعین و سبعمایه موافق ییلان ییل بسمرقند رسید و نوبت هفتم در سنه اثنین و تسعین و تسعمایه قورلتای بزرگ
کرده فرمان داد تا امیرزاده عمر شیخ را با سونج قتلق آغا دختر امیر موید ارلات منعقد نمایند و امیر سلیمان شاه و خداداد حسینی
و شمس الدین قبچاق و عثمان و سلطان سنجر برلاس و حاجی سیف الدین وغیرهم امرا با بیست هزار سوار رفته در مغولستان
درآمده و امیر قمرالدین را زیر و زبر نمایند و امرا رفتند و بیوقا قوچین را با چهار صد هزار سوار بزبان گیری فرستادند
و او در شکارگاهی با امیر قمرالدین باز خورده محاربه هولناک واقع شده و امرای دیگر چون رسیدند در آن میدان
مردی زخمی از قوم مغلو یافتند که چهل روز در تعلف گذرانیده بود و او ماجرا تقریر کرده امرا تا آب ارتیش در
تعاقب او رفتند اما او را نیافتند و در الغ تمغای خود بر اشجار صنوبر نهاده چون امیر قمرالدین سمت توس که قاقم و
سمور از آنجا می آورند رفت امرا مراجعت نمودند و بعد از این حرب و نبرد در میان خوانین جغتائیه و صاحبقران والاشان

رابطهٔ اتحاد و وداد مستحکم شده صاحبقران زمان برعایت قرابت از ایل و الوس ایشان که به ایشان باقی بود دست باز داشت و بسبب آنکه خضر خواجه خان از نهیب لشکر برلاس عاجز شده پسر خود شاهزاده شمع جهان اغلن را بخدمت صاحبقران فرستاد و صاحبقران او را بخلع گرانمایه نواخته و امیر غیاث ترخان را با تحائف و تنسوقات بطلب ازدواج باد ختر خان نزد پدر او فرستاد و در سمرقند طوی عظیم ترتیب داد و در سنه تسع و تسعین و سبعمایه عمارت عظیم در سکان گل معه باغی احداث نمود و او را بنام خاتون جغتائی نژاد موسوم نامزد کرد چون تکل خانم بنت خضر خواجه اغلن جغتائی در رسید مجموع خوانین بشیراز سرایملک خانم و تمامی امرا و شهزادگان را فرمود تا باستقبال آن خاتون واجب الاحترام روند و همه ایشان پانزده روزه راه باستقبال آن شمع ایوان دودمان جغتائی رفته و در هر منزل طویهائے بزرگ مرتب کردند و در غره ربیع الاول سنه تسع و تسعین و سبعمایه بپایهٔ اعلے رسیدند و جشنے بزرگ مرتب کرده تکل خانم را بآئین شرع متین بعقد صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس درآوردند و بدین سبب نیز صاحبقران را استحقاق لقب گورکان حاصل گردید +

ذکر سلطان محمد خان ابن خضر خواجه خان جغتائی

بعد از وفات پدر بر سریر سلطنت مغولستان نشسته و بعدل و داد زندگی کرده در سنه ثمان و عشر ثمانمایه درگذشت +

ذکر شمع جهان اغلن ابن خضر خواجه خان

چون شمع جهان اغلن بر سریر سلطنت نشست و چندے از عمر و سلطنت برخورد در سنه احدی و عشرین و ثمانمایه وے بدست اویس اغلن کشته شد +

ذکر سلطنت سلطان شیر محمد خان ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجه خان

چون شمع جهان اغلن کشته شد شیر محمد اغلان که بعضے وی را شیر علی اغلان نیز نوشته اند بر تخت سلطنت جائے گرفت و شاهزاده الغ بیگ گورکان بادشاه ماوراء النهر بر مغولستان لشکر کشیده و مغولان بیک پسر امیر قمر الدین دوغلات را گشتند و پسر عم او شیر محمد خان و سارق اغلان بحضور شهزاده رسیدند و الغ بیگ لوازم بادشاهی بدیرا امده و شته بطرف ولایت آلکسیل نمود و برگشت بعد سنه خمس و عشرین و سبعمایه که پسر امیر ملی تکریت از سلطان الغ بیگ گریخته بمغولستان رفت مغولان باوجود طلب و پا در گاه فرستادند بادشاهزاده در سنه سبع و عشرین و ثمانمایه بالشکر گران متوجه مغولستان گردید و نخست بر توم کرابت تاخت و لقمان توابچی وغیره را باده هزار سوار بر ایشان فرستاد که بعد حرب و نبرد مراجعت نمایند تا ایشان آمدن فوج گران گمان نکرده نگریزند و ابراهیم توق تیمور و اوبچائی تمور بکریات مغرور شده التجا بامیر جهان شاه ابن امیر قمر الدین دوغلات برده و او در الغنون ایشان آمده و بحرب امرا آمده و امرا بازگشته خود را بار دوئے بزرگ رسانیدند و حربے سخت واقع شده اوبچائے تمور قتل شده و بسیار کسان از قوم دوغلات و کرایت کشته شدند

وامرا ایسپا شدند و سلطان الغ بیگ گورکان مشورت نمود که امیر جهانشاه در الغ تمکین نشسته است و شیر محمد خان و صدر الاسلام و
و ملک الاسلام در التوکل اول برکدام کس برانیم وامرا بر سر خان رفتن را صلاح دیده و شاهزاده ارسلان خواجه ترخان را فرستاد
تا بر امیر جهان شاه بتازد و داو پیش از آنکه بمقصد رسد امیر جهانشاه هزیمت نمود و ارسلان معاودت نمود و ایل او را غارت
کرد و شهزاده بایزید اغلان و مراد قوچین را فرستاد تا خبر دشمنان بیاورند و ایشان تا آیش رفته نشان نیافتند و شهزاده
با لشکر خود در مرغزار آیش رسیده که نشیمن خوانین جغتائی بود چون در انجا سیاهی سپاه دیدند شهزاده برفور متوجه شد اما مخالفان
متفرق شدند و از انجا موضع قوش یلاق مخیم سرادق شاهی گردید و امیر خداداد که از اعاظم نوئیان مغولستان بود غاشیه
اطاعت بر دوش گرفته و وقت آمدن بملاقات شهزاده بنفس خویش و برا استقبال نمود و سلطان اویس برلاس را فرمود تا
در پیین کول بنشیند و امیر جهان شاه را از سنگین تاش که یورت او بود نگهدارد و به خان جغتائی بپیوستن ندهد و سلطان اویس
مقدمه سپاه جهانشاه را دریافته منهزم نمود و جهانشاه چون خبر یافت عنان هزیمت برتافت و خبر رسید که صدر الاسلام و
ملک الاسلام که عظماء مغولستان بودند عزیمت دارند که با خان بپیوندند شهزاده محمد برلاس و اسکندر و نوانک وغیره را با بیست هزار
سوار بر سر ایشان فرستاد و امیر خداداد را با ایلمش قوچین بسمرقند فرستاد چون شهزاده شنید که شیر محمد خان در کش مستانشسته
و اموال و اثقال را از آب گذرانیده جریده منتظر رزم است فی الفور یاسامیشی لشکر نموده روان شد گفت که هر شب آتش
بمجاورت بیفروزند و آن چنان است که در شب جهت وهم و هراس مخالفان هر کس در چند جا آتش بفروزد که جاسوسان
دشمنان را گمان انبوهی عظیم گردد و حسب الحکم هر یک لشکری پنج جا آتش افروخت و جاسوسان گورکانیه نیز در جبال آتش
بسیار بقاعده معسکر افروخته دیدند و برگشتند +

ذکر حرب شیر محمد خان جغتائی پادشاه مغولستان با سلطان الغ بیگ گورکان و برلاس و هزیمت یافتن بفرمان خالق الجن و الناس

چون لشکر گورکانیه و جغتائیه در قرب
همدگر رسیدند پادشاه جغتائی نژاد با
دلیران مغولستان از جبال بزیر آمده

صفوف لشکر بیاراست در قول خود قرار گرفت و در میسره ملک الاسلام و امیر موسی و جریک تیمور و اوزع اغلان جغتائی و
یوسف اغلان جغتائی مقرر شدند و حاجی کابلشاه نیز در تابین ایشان معین شد و در میمنه ابو الحجک و تر بشیر را مقرر کرد
الغ بیگ چون میل لشکرش بمیسره دید خندقی کنده و نوزده قوشون به امیر محمود قوچین و پانزده قوشون به تغماق تواجی برلاس
سپرده و نه قوشون به سلطان اویس برلاس سپرده و ایشان را بمیمنه مقرر داشته و نوزده قوشون به امیر اویس ترخان و عادل
بیگ سپرده و نوزده قوشون به امیر داود و نوزده دیگر بعهده امیر تیمور ملک باز داشته و بعد از تسویه صفوف دلیران بیکبار
بر لشکر جغتائی حمله آوردند و لشکر جغتائیه در اندک جنگ و نبرد هزیمت یافتند و سلطان الغ بیگ بعد ازین فتح نامدار در
تعاقب ایشان ایلغار کرده و ایل و الوس را غارت نموده و تا موضع کوشکاس رانده تباهی بسیار در آن دیار نمودند و

بعد ازین سلطان الغ بیگ علم مراجعت برافراشت اما امیر جهان شاه و دو قلات با امیر خداداد و بخضر شیخ که بسمرقند میر فتند باز عود کرده بیجا برانگیخت و برایشان غلبه یافت و سلطان الغ بیگ اسکندر هندو بوقا و غیره را فرستاد و اسکندر بیک طرف و ارسلان خواجه ترخان بیکجانب رفتند و جهان شاه با سکندر و محمد برلاس تاخته و فوج امرا گریز کرده اما امرا با جمعی در مقابل ایستادند و ارسلان خواجه بعجلت تمام خود را بمدد رسانیده و جهان شاه انهزام یافت و سلطان الغ بیگ بمقر عز و شرف خویش رسید +

ذکر ویس خان ابن شیر محمد خان ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجه خان جغتائی

چون شیر محمد خان که و برادر شیر علی اغلان نیز نوشته اند بسفر آخرت شتافت ویس خان پسر او بر اورنگ سلطنت نشست و چندے سلطنت کرده پدرود این جهان نمود +

ذکر سلطنت یونس خان ابن ویس خان

بعد از پدر سریر آرائی الوس جغتائی گشته چون اوراق عمر با تمام خواند مصرع زندگی او بدست منشی اجل از صحیفهٔ جهان محو گردید +

ذکر سلطان محمود خان و سلطان احمد اولجه خان ابنائے یونس خان ابن ویس خان ابن شیر محمد خان ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجه خان ابن تغلق تمور خان ابن ایسنبوقا خان ابن دوا خان ابن براق خان ابن ییسون توا خان ابن موا توکان جغتائی ابن جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات

بعد از ویس خان ابنائے او سلطان محمود خان و سلطان احمد اولجه خان بر تخت تاشکند و دیار مغولستان نشستند و در آن زمان سلطان محمد خان اوزبک ماوراء النهر را در قبضه خود در آورده در خیال خراسان و ترکستان بود چون در زمانیکه بادشاه جهانستان ظهیر الدین محمد بابر گورکان از اندگان بسمرقند رفته بود سلطان احمد تنبل ممالک او را انصرف کرده بود و بابر بادشاه نبیرهٔ دخترے خوانین جغتائی بود ناچار باستدعائے استمداد بخدمت ایشان رفته و هر دو خوانین مدد او را اعزم بالجزم نموده بر سلطان احمد تنبل لشکر کشیده و سلطان محمد خان اوزبک برایشان تاخته درمیان هر دو بادشاه مقابله صعب واقع شده چون نیر اقبال اوزبک بر اوج اجلال طالع بود لشکر جغتائیه انهزام یافته و هر دو خوانین اسیر شدند و مملکت ایشان بتصرف اوزبک در آمد و محمد خان بعد دو روز خوانین را اطلاق نموده هر دو بادشاهان غیور از غایت غیرت و غضب در حال از قید هستی آزادی گزیدند بعد ازین سلطنت جغتائیه باختتام رسید و بادشاهے ازین دودمان بیرون رفت و بادشاهانیکه از اولاد جغتائی بودند و لفظ جغتائی بر ایشان اطلاق مے یافت در صدر مذکور شدند +

ذکر منصور خان ابن سلطان احمد الچه خان جغتائی

وبعد از آنکه هردو برادران در معرکه اوزبک اسیر شده در گذشتند منصور خان پسر سلطان احمد خان در آقسو رفته پائے بر تخت سلطنت نهاد و چهل و سه سال جهانبانی کرده وفات یافت +

ذکر سلطنت شاه خان ابن منصور خان جغتائی

وے بعد از پدر بر تخت نشست و چندے حکمرانی کرده در گذشت +

ذکر سلطنت سلطان سعید خان ابن منصور خان جغتائی

بعد از برادر بر مسند سلطنت تکیه زد و میر خداداد که از اعاظم امرائے خضر خواجه خان بود لشکرے گرد آورده بر سرش رفت و سلطان سعید خان بایکهزار و پانصد سوار بر جمعیت خداداد که بست هزار بود تاخته ویرا شکست و کاشغر را بدست آورد و بعد ازین بعالم جاودانی شتافت +

ذکر سلطنت عبد الرشید خان ابن سلطان سعید خان جغتائی

بعد از پدر بر تخت نشست با همایون پادشاه گورکانی شهنشاه هندوستان ابواب مصادقت مفتوح میداشت و ویرا سیزده پسر بودند +

ذکر سلطنت عبد الکریم خان ابن عبد الرشید خان جغتائی

بعد از مرگ پدر بر سریر سلطنت جا یافت و مدتے حکمرانی کرده بملک عدم شتافت

اما پس از عبد الکریم خان هم سلطنت کاشغر و ختن در تصرف جغتائیان بود و بسبب عدم میسری احوال ایشان در تذکره آنها مبادرت نشده و از اولاد تغلق تیمور خان جغتائی چندکس دیگر در مغولستان و اطراف ختن وغیره در همان آوان بسلطنت رسیده اند و ارباب تواریخ ذکر آنها آورده اند از انجمله اویس خان بود +

ذکر اویس خان پسر تغلق تیمور خان جغتائی

اویس خان هم امارتے بدست آورده چندے حکمرانی نمود +

ذکر بسالوقا خان ابن اویس خان جغتائی

بعد از پدر سلسله سلطنت بدست او رسید و در عهد او جانی بیگ خان اوزبک از ابو الخیر خان اوزبک گریخته روئے بدرگاه او آورد و خان جغتائی بر خلاف ابو الخیر خان ویرا امداد کرد اما برادر بسالوقا خان یونس خان بامداد سلطان الغ بیگ گورکان بر کاشغر حمله آورد و میان هردو برادر در حوالی کاشغر محاربه واقع شده بسالوقا خان ظفر یافت +

ذکر دوست محمد خان ابن بسالوقا خان جغتائی

بعد از پدر سریر آرا گردید و دوست محمد خان با حرم پدر تعشق داشت از علمائے

عرض فتوائے بجواز نکاح خواست چون علما ازین فتوے ابا نمودند خانِ هفت تن را از ایشان کشت و مولانا محمد عطا از بیم جان فتوے داد و دوست محمد خان او را خواسته در همان شب پدر را در خواب دید که او را گفت که اے پسر بعد از چندین ساله مسلمانے کافر شدے و روئے خود سیاه ساختی و دوست محمد خان از هول این واقعه بیدار و بیمار شده روز دویم در گذشت +

ذکر یونس خان ابن اویس خان جغتائی

بعد از مرگ دوست محمد خان عم او سرکار گردید و در عهد او بروح اغلان پسر ابو الخیر خان اوزبک با هشت هزار سوار بر سر او آمده یونس خان بشکار رفته بود و خان اوزبک در سرائے او فرود آمده و ملازمانش در خانه هائے امرائے جغتائی متقیم گردیدند چون خان جغتائی در شکارگاه خبر یافت با شش هزار سوار برگشته شبخون آورد و بروح اغلن اسیر شده بقتل رسید و یونس خان ظفر یافت فقط دیگر احوال سلاطین این قوم مسلسل و مکمل یافته نشد +

ذکر سلطنت سلاطین قوم گورکانی برلاس بوزنجری قیات در ممالک ماوراء النهر و ترکستان و ایران و خراسان و عراق و عجم و هندوستان وغیره بار اول خداوندان

مورخان حقیقت گزین و محققان صداقت آئین

نوشته اند که قوم برلاس شاخیست از قوم بوزنجری قیات و قوم گورکانی از برلاس بر آمده و نسب قوم گورکانی برلاس به بوزنجری خان پسر آلان قواقیات میرسد +

ذکر بوزنجر خان قیات

بعد از مادر خود الان قوا بر تخت سلطنت نشست و قوم بوزنجری از و پیدا شد و پس از مرگ او پسرش بادشاه شد +

ذکر بوقا خان بوزنجری

پسر بوزنجر خان بر تخت مغولستان قرار گرفت چون طبل ارتحال فرو کوفت پسر او بکار ملکداری پرداخت +

ذکر دومین خان ابن بوقا خان بوزنجری

بعد از پدر بر سریر سلطنت جائے گرفت چون جهان فانی را پدرود کرد پسر او بادشاه شد +

ذکر قائدو خان

پسر دومین خان است بعد پدر بر اورنگ سلطنت قرار گرفت چون رخت هستی بربست خلف او بادشاه شد +

ذکر بایسنقر خان

پسر قائدو خان است بعد پدر بر تخت مغولستان متمکن شد چون نوبت او گذشت پسر او بادشاه شد +

ذکر تومنه خان

پسر بایسنقر خان است بر اورنگ سلطنت جلوس کرد و برادر و پسر بود نخستین یکے را قبل خان

نام کرده دیگرے را قاچولی بهادر قاچولی شبے در خواب دید که ستاره ها از جیب قبل خان نوبت به نوبت بیرون آمده طالع شدند و بعد غروب او دیگر ستارگان مے برآمدند تا نوبت پنجم ستارهٔ بزرگ برآمد و چون او غروب شد ستارگان خورد که اقتباس نور از و کرده بودند همچنان منور بودند و از جیب او نیز ستارهٔ برآمد و بعد غروب او دیگر طالع شده تا نوبت هشتم نیز ستارهٔ بزرگ برآمد و بعد غروب او ستارگان دیگر که از و نورانی بودند همچنان درخشان بودند تومنه خان تعبیر کرد که از پشت چهارم قبل خان بادشاهے بزرگ پیدا شود که اولاد او مدتے در عالم کوس فرمان روائی نوازند و از نسل قاچولی نیز در نوبت هشتم قاآنی پیدا شود که ذریات او تا دیر باز در میادین اقالیم جهان مرکب جهانگیری و جهانداری تازند و همچنان در پشت چهارم قبل خان قاآن اعظم چنگیز خان یوزنجری پیدا شد و از نسل قاچولی بهادر در نوبت هشتم صاحبقران عالم امیر تیمور گورکان برلاس هویدا گردید و تومنه خان فرمود تا بادشاهے از اولاد قبل خان باشد و لشکرکشی در نسل قاچولی بهادر رو فرمود تا پسران خود را نسلاً بعد نسل همین وصیت کنند و عهدنامه بخط الغوری نوشته و هر دو برادر بر آن مواهیر ثبت کردند و بخازن سپردند بعد از ان اولاد هر دو برادر که بر تخت سلطنت و اورنگ سپه سالاری مے نشستند مهر بران میزدند +

ذکر امیر قاچولی بهادر ابن تومنه خان یوزنجری

بعد مرگ تومنه خان قبل خان بر سریر سلطنت نشست و عهدهٔ سپه سالاری بامیر قاچولی بهادر قرار گرفت چون امیر قاچولی درگذشت پسر او بجائے او نشست +

ذکر امیر ایروممجی برلاس ابن قاچولی بهادر ابن تومنه خان ابن بایسنقر خان ابن قایدو خان ابن دوتومین خان ابن بوقا خان یوزنجری ابن یوزنجر خان قیات

بعد از پدر امیر ایروممجی برلاس امیر شد اولاد او بر اورنگ سپهداری قرار گرفت و او را برلاس یعنی شجاع بانسب گفتند و برا بست و نه[۲۹] پسران بودند همه اولاد ایشان را برلاس مے گفتند و همین قوم برلاس ایشان مقرر شد و این قوم برلاس از ایروممجی پیدا شد و او را ایرومجین وار ومجی نیز مے نویسند اما صحیح ایروممجی است چون ایروممجی برلاس رحلت کرد پسرش بجائے او نشست +

ذکر امیر سوغنجین نویان ابن ایروممجی برلاس یوزنجری

بعد از پدر بجائے او امیر الامرا شد و برا سوغوق جین و سوغوچیچین نیز نوشته اند اما صحیح سوغنجین نویان است مدتے بکار سپه سالاری پرداخت در زمان بیسوکا بهادر یوزنجری درگذشت +

ذکر امیر قراچار ابن امیر سوغنجین نویان ابن ایروممجی برلاس

امیر قراچار برلاس بعد از ارتحال پدر خود سوغنجین نویان بر جائے او نشست چون بیسوکا بهادر ابن برتان بهادر یوزنجری مرده بود چنگیز خان که نام او تموچین و پسر بیسوکا بهادر بعد

برجای او نشسته و در آن زمان طوائف الملوکی شده بود و تموچین از ضبط ایل و الوس عاجز گشته و اقوام تایجوت و سیحوت
و برلاس و قنقرات وغیره جمیع اقوام مغول از و منحرف شدند اما امیر قراچار از چنگیز خان جدا نشده همواره در
رکاب ظفر انتساب او می بود و چنگیز خان نزد اونگخان رفته امیر قراچار نویان همراه او شتافت و در جمیع حرب و نبرد
در رکاب ظفر انتساب وی بوده سه قراچار و چنگیز این عمده + بکشورکشائی شریک همند + و در حرب و ضرب
سلطان محمد شاه وغیره قرین شریک بوده داد مردانگی داد چنانچه نوشته شد چون زمام سلطنت جمیع ممالک
سلطان محمد خوارزم شاه بدست مغولان رسید و چنگیز خان ممالک را بر جمله پسران تقسیم فرموده ممالک کاشغر و بلخ و بدخشان
و کابل و ماوراء النهر و ترکستان و بعضی از بلاد خوارزم تا دریای سنده به جغتائی خان داد چون سلطان جلال الدین
خوارزم شاه چند نوبت با مغولان محاربات مردانه نموده و چنگیز خان معبر سنده منهزم شد بهند رفته بود و اندیشه او بهجیان
بود چنگیز خان فرمود تا امیر قراچار با الوس جغتائی نقل کنند تا برای صائب و شجاعت او کار جلال الدین بالا نکشد
و دست جغتائی را بدست امیر قراچار داده فرمود که این را بفرزندی قبول کن و ملک او را از دشمنان صیانت نما
و عهدنامه قبلخان و قاچولی را به جغتائی سپرد و گفت که از صوابدید امیر قراچار در نگذرد و او را بجای پدر داند و
جغتائی نیز جمله مهام سلطنت را بدست امیر قراچار سپرد و جغتائی خان یکی از بنات خود در العقد امیر قراچار در آورده و
و امیر قراچار امیری شجاع و دانا بود و بعد از مرگ جغتائی در سنه اثنی و خمسین و ستمایه بعمر هشتاد سال فرمان یافت و
ناظرین گمان نکنند که جمیع اولاد ایروجی برلاس که قوم ایشان برلاس قرار یافته بود در ماوراء النهر مقرر شده بودند
بلکه قوم برلاس در جمله الوس های اولاد چنگیز خان متفرق بودند اما امیر قراچار که ارشد اولاد او بود در همراهی جغتائی
خان مقرر شد و اصحاب تواریخ نسب گورگانیه برلاس را که بغیر از این که مادران اکثر ایشان از قوم جغتائیه بودند
با قوم جغتائی تعلقی ندارند تحقیق نکرده جغتائی نوشته اند حالانکه معنی الوس جمیع مامور و محکوم می باشند نه قوم
و در الوس جغتائی امیران هر قوم بودند اما بعضی معنی الوس نفهمیده همه ایشان را از قوم نیز جغتائی دانسته اند بالجمله
امیر قراچار چون طبل ارتحال فرو کوفت وی را پسران بسیار بودند مثل لالا و ایلدر و تیمو منکا و شبرغه و ایچل و غیرهما +

ذکر امیر ایچل نویان ابن امیر قراچار ابن امیر سوغنجین نویان ابن امیر ایرومجی برلاس لغو زنجیری قیات

بعد از مرگ امیر قراچار امیر ایچل نویان بجایش قرار گرفت و نوبت سلطنت

مغولستان به منکو قاآن رسیده بود منکو قاآن برادر خود هلاکو خان را با ایران زمین فرستاد فرمان داد تا از الوس
جغتائی تکودار اغول جغتائی با توجی از ابطال رجال برکاب هلاکو خان رود و همچنین باز الوس و اولاد جوجی خان و
سایر اولاد و خاندان چنگیز خان یکی لائق خانه کوچ برکاب هلاکو خان تعیین گردد چون بر جمیع پادشاهان یوزنجیری

حکم قاآن روان بود خوانین در امتثال امر مبادرت نمودند و بفرمان قاآن عهده سالیوریی یعنی مهتم لشکر که سپه سالار باید گفت
بعهده امیر ایچل مقرر شد و فرمان شد که امیر ایچل نیز جانب کوچ بدان طرف توجه نماید امیر ایچل با اکثر بنی اعمام و برادرزادگان
و غیره با ایران زمین آمده و هلاکو خان مراغه و تبریز را بو سعاد و ایچل در مراغه مرد و خاندان برلاس در آن دیار سکونت
ورزیده همراه اولاد هلاکو کوچ دادند اما در الوس جغتائی بعد روانگی امیر ایچل پسرش بجائے او مقرر شد +

ذکر امیر ایلنگیر نویان ابن امیر ایچل ابن امیر قراچار برلاس

در ماوراء النهر جانشین پدر شد و مدتے
بر تق و فتق مهمات سلطنت پرداخت
در زمان ترمه شیرین خان جغتائی طبل رحیل کوفت +

ذکر امیر برکل نویان ابن ایلنگیر برلاس

وے به توکل در ساخته شغل سپهداری به بنی اعمام گذاشت و
زندگی خود در توکل گذرانید +

ذکر امیر طراغای ابن امیر برکل

چون امیر برکل درگذشت پسر او امیر طراغای نیز دست قناعت بدامن
توکل زده و در کریم المزاجی و سلیم الطبعی نظیر نداشت وے در آغاز زمان
سلاطین جغتائیه ماوراء النهر بود +

ذکر سلطان السلاطین شهنشاه گردون اساس صاحبقران قطب الدین امیر تیمور گورکان برلاس ابن امیر طراغای ابن امیر برکل ابن ایلنگیر نویان ابن ایچل نویان ابن امیر قراچار برلاس ابن سوغنیجن نویان ابن ایرومجی برلاس ابن امیر قاچولی بهادر ابن تومنه خان ابن بایسنقر خان ابن قایدو خان ابن دوتومین خان ابن بوقا خان ابن بوزنجر خان بوزنجری قیبات

آن نور دیده خاندان
برلاس سلطان تیمور
گردون اساس در
شعبان سنه ست و
ثلثین و سبعمایه موافق
سیچقان ئیل در مقام
کش بوجود آمده و امیر
طراغای پدر آنحضرت را چشم بدیدار فرزند دلپسند روشن گشت اگر احوال جهانگیری آن نور باصره سلطنت بشرح و بسط ارقام
شود از مطلب خود باز مانم و به مجلدی دیگر پردازم چون در تواریخهائے متعدده احوال ظفر اشتمال آن خدیو بلند اقبال
بالتفصیل مندرج است و بالخصوص حضرت مولانا شرف الدین علی یزدی در ظفرنامه داد سخنوری داده راقم حروف مجملے
از حالات آن درین مقام مے نگارد و هو هذا. مورخان اسم مادر صاحبقران را تگینه خاتون نوشته اند و متفق اند برین
که از آدم تا ایندم هیچ پادشاهے مثل صاحبقران برنخاسته و نه هیچ یکے لقب صاحبقران بجز آنجناب یافته الغرض در سنه
احدی و ستین و سبعمایه که تغلوق تمور خان جغتائی پادشاه مغولستان لشکر بر دیار ماوراء النهر کشید امیر طراغای انتقال کرده بود

امیر حاجی برلاس که ایالت برلاس تعلق بدو داشت از هیبت لشکر توغلوق تمور خان گریخت و امیر تیمور متحیر مانده ؎ پدر رفته و
عم گریزان شده + زبیگانه کشور پریشان شده + مخالف مسلط اُنس در خطر + کشاده عقاب بلا بال و پر +
دبه تلقین اقبال در خدمت خان حاضر شده مشمول عواطف او گردید و چون خان باز و گرد در سنه اثنین و ستین و سبعمایه
بما ورالنهر آمد سعی امیر حمید کر لکوت امارت قوم برلاس فیصل یافت و در سینه یکه توغلوق تمور خان مراجعت بدیار خود نمود امیر حسین
نبیرهٔ امیر قزغن به جمعیت از کابل لشکری جمع آورده متوجه نبرد امیر بیان سلدوز گردید و امیر صاحبقران با امیر خضر یسوری
بعزم معاونت امیر حسین رفتند و امیر بیان بانهزام یافته و صاحبقران بمقام خود قیام نمود و امیر حاجی برلاس از خراسان
باز آمده با امیر بایزید جلایر پیمان بسته و صاحبقران و امیر خضر یسوری باهم جمع شده با امیر حاجی جنگیدند و امیر حاجی
منهزم شده بخراسان شتافت و درین اثنا اکثر امرای برلاس از صاحبقران منحرف شده به امیر حاجی پیوستند و در
میان امیر خضر و صاحبقران بدین بنیاد نااتفاقی شده و صاحبقران نیز ناچار به امیر بایزید و امیر حاجی پیوست و هر سه امرا
سپاه بیگران برداشته بحرب امیر خضر رفتند و درین حرب و نبرد امیر خضر یسوری انهزام یافت و امیر حاجی در ولایت خویش
استقلال یافت و چون بار دگر توغلوق تمور خان با لشکر بیکران دیار کشید امیر حاجی بگریخت و در خراسان بموضعی قتل شده و
خان صاحبقران را نوازش فرموده پیش الیاس خواجه خان بگذاشته برگشت و صاحبقران از امیر بیکیچک قان قلی ناچاک
شده روی از و بر تافت و در بیابان خیوق به امیر حسین به جمعیت که خواهر او ترکان آغا در حبالهٔ نکاح صاحبقران بود ملاقات
کرده همره و از سر چاه ساغج مشورت کرده باتفاق پیش تکل حاکم خیوق رفتند و آن بدعهد خواست که ایشان را بگیرد
و صاحبقران بر مکر او واقف شده با شصت سوار روی توکل براه آورد و تکل با هزار سوار در تعاقب متوجه شده و
از اول روز جنگ در پیوست و از همراهیان صاحبقران امیر طغی بوغا برلاس و امیر سیف الدین و امیر ایلچی بهادر را اسپان
از کار رفتند و هر سه پیاده روی بجنگ نهادند ؎ خروشان چو شیر و پلنگ و نهنگ + پیاده در آیند هر سه
بجنگ + و صاحبقران بدست خود کمان از دست ایلچی بهادر بگرفت و بیران جنگ تا حدی مشتعل شدند که از جملهٔ شصت
نفر هفت سوار در رکاب صاحبقران ماندند و امیر حسین بر سر تکل تاخته ؎ درفش تکل را بدو نیم کرد + دل رزم
جویان پر از بیم کرد + و صاحبقران مدد کرده و از آن معرکه برآورده روانه شدند و مخالفان در تعاقب رسیده
اسپ امیر حسین را کشتند و دلشاد آغا خاتون او بارگیر خویش بدو داد و صاحبقران دشمنان را بضرب تیر نگهداشت تا امیر
حسین بار دگر سوار شده و در بیابان درآمدند و از آن هفت کس چهار نفر اسپان ایشان را گرفته راه فرار گزیدند و
صاحبقران با او و لیلی ترکان آغا حرم محترم خود توکل بر خدای تعالی نموده روان شد و ترکمانان آن بیابان خبر یافته
بر صاحبقران هجوم آوردند پادشاه جهانستان حرم خویش را بجای باز داشته متوجه حرب گردید اما حاجی محمد نام ترکمانی
صاحبقران را شناخته و ترکمانان را از جنگ باز داشتند و آن شب صاحبقران در میان ایشان بسر برده روز دیگر

قطعه و در تومغاتے یافته از تولو بعلی بحاجی محمد داده واو اسپان و مایحتاج ایشان مهیا کرده روانه نمود و قلانجی نام را همراه (جی)
نمود تا صاحبقران را با امیر حسین رساند و صاحبقران با امیر حسین رسید و وی را نیز سوار کرده بموضع محمودی رفت و
در آن مقام توقف نموده و علی بیگ جانی قربانی شصت مرد را او را فرستاد تا صاحبقران و امیر حسین را گرفته بما خان
برند و در آنجا بمقامے ناخوش باز داشتند اما محمد بیگ برادرش خبر یافته وی را ازین جسارت امتناع نموده تحائف
جهت صاحبقران و امیر حسین فرستاد و علی بیگ تحائف را خود متصرف شده و عذر خواهی نموده اسپے لاغر بصاحبقران
داد اما مبارک شاه سنجری با فرزندان خود پیش حضرت صاحبقران آمده و اسپان نیکو پیشکش نموده و بعد از آن مشورت
کرده و صاحبقران سوے ولایت خویش و امیر حسین سوے گرمسیر هیرمند روانه شد و صاحبقران در قریه نخیار
زندان او یجای ترکان را باز داشته و خود مخفی با لوس خود در آمد و امیر موکه توچین و غیره بصاحبقران پیوسته و
صاحبقران بچول و ریگستان آمده مدت یکماه در کنار آب و سایه جنگل توقف نموده و روزے سیاہے سیاه دیده اسپان
بآب زده و الیجای ترکان نیز موافقت کرده بسلامت گذشتند و چندے در چولها متوقف شده و بسمرقند در آمد از آنجا
بولایت کش در آمد و بهرام جلایر و تمور خواجه اغلن را همراه گرفته نزد امیر حسین رفت و هر دو بمدد والی سیستان رفته و برا
از دشمنان او نجات دادند اما دست حق پرست صاحبقران زخمی شده و از آنجا صاحبقران سوے ارصف شتافته و در آنجا
قرانجی پسر حسن و صدیق برلاس و توغلوق برلاس و امیر سیف الدین و غیره برکاب او پیوستند و امیر حسین در آنجا با صاحبقران
ملاقات کرده و باتفاق متوجه قلعه اولاچو شده که امیر منگلی بوغا سلدوز در آن مقام بود و سیصد مرد قوم دولان جاون
بصاحب قران پیوستند و صاحبقران امیر موکه توچین را برائے اخبار لشکر جغتائی فرستاد و او خبر آورد که امرائے جغتائیه
ولایت را غارتیده میبروند اما باوجود آنکه فرزندان و خانه او قریب از آن مقام بود که او رسیده بود و خویشان او را ترغیب
دادند که اهل خانه را دیده برگردد اما رعایت حسن ادب قبول نکرد که هنوز ولی نعمت من از خانه دور است من چگونه بخانه
در آیم و چون صاحبقران بجلکائی بلخ آمد امیر منگلی بوغا و ابو سعید پسر تابلغو با شش هزار سوار آمده بودند حربے در پیوسته
ولنسایم فتح بر گلشن اقبال صاحبقران با جاه و جلال وزید و صاحبقران چون بعد ازین فتح عرض لشکر دید همگی رفقائے
او و امیر حسین بده هزار رسیدند و از جیحون عبور نموده آجونی برادر امیر بیکیچک بیگ ناگاه بر سر ایشان رسیده و ناچار
صاحبقران بمدافعت ایستاد تا لشکر از آب عبور نمود و بعد از آن خود نیز عبور نموده و مدت یکماه هر دو لشکر بر کنار آب مقام
کرده و صاحبقران متوجه ختلم شده با امیر حسین که پیشتر رفته بود و امیر توغلوق سلدوز و تمور پسر تولیکان و ساریق و شنکوم
توغلوق خواجه ارکنوت و غیره و امرائے الیاس خواجه خان را چنانکه نوشته شد شکست داده و سه صد سوار را با امیر سلیمان
جاکو و جلال الدین برلاس و امیر سیف الدین و بهرام جلایر و غیره بکش فرستاد و داروغه از گرد و غبار بسیار متوهم شده فرار برقرار
اختیار کرد و امرا بضبط شهر مشغول شدند و الیاس خواجه خان در تاش آریغی چهار فرسنگی کش بود و صاحبقران با امیر حسین

متوجه حرب الیاس خواجه خان گشته واو را شکست و کلبنشاه را نجانی برداشته و در جنگ لاے حربے سخت واقع شده و امیر صاحبقران و امیر حسین منهزم شده و امیر حسین بارکش و صاحبقران بار دگر لشکر مرتب کرده و بسمرقند فرستاد و داود خواجه و هندوشاه از ایشان برگردیده و کیک تمور و انگر حاجی پسر حاجی بیگ ارکنوت را بر سر ایشان آورده متفرق گردانیدند چون لشکر الیاس خواجه خان محاصره سمرقند گذاشته بدر رفتند صاحبقران و امیر حسین بولایت ماوراء النهر آمدند و صاحبقران و امیر حسین سمرقند را گرفته و امیر حسین را اقبال بادبار مبدل شده و مبلغے خطیر از امرا و ملازمان گرفته و صاحبقران از طرف امیر سیف الدین و آقبوغا و ایلچی بهادر وغیره مبالغ خود داده و نقد و سیم داده چون کم بود گوشواره ترکان آغا نیز بداد و امیر حسین با وجود شناختن او بگرفت و صاحبقران بکش و امیر حسین بسالی سرای رفتند درین زمان باغوای مفسدان درمیان صاحبقران و امیر حسین به بعیت نا اتفاقی واقع شده و صاحبقران بسمرقند آمده علی سیوری و الیاس و محمود شاه سیوری با دیگر سیوریان بصاحبقران پیوستند و الجای ترکان آغا وفات یافت و صاحبقران در سنه سبع و ستین و سبعمایه موافق ایت ایل لشکرے گران جمع آورده آهنگ امیر حسین نمود و امیر حسین عهدنامه مشتمل بر عهود و مواثیق فرستاده مقرر بدان شد که هر یک لشکر گذاشته با صد مرد بهم رسیم و گفتگوی مصالحت کنیم و صاحبقران سه صد مرد گرفته در موعد یعنی تنگ چیچک روانه شده و امیر حسین سه هزار سوار با یلغار بگرفتن صاحبقران مقرر نمود و صاحبقران پیش از وصول آگاه شده و جنگ در پیوسته و صاحبقران جنگ کنان تا موضع قاتلش آمده مخالفان خائب و خاسر برگشتند اما لشکر صاحبقران که در خزار بود دیران شد و صاحبقران با اندک نفری به قرشی نزول فرمود و روز دیگر لشکر امیر حسین بقرشی رسیده قبضه نمود و صاحبقران از انجا روانه شده از آب آمویه گذشته آوازه انداخت که ملک هرات مارا طلب کرده میرویم و روبرو کاروانیان سوار شده چون کاروان بقرشی رسید امیر موسی تایچوت که از جانب امیر حسین در انجا بود با هفت هزار سوار از قرشی برآمده عزم اوزکند مے نمود و صاحبقران با دویست و چهل و سه کس پائی در رکاب آورده بقرشی متوجه شد و از آب آمویه عبور نموده و با امیر داود و علات و امیر مویدارلات و جاکو برلاس دسار بوغا جلایر و عباس قبچاق و امیر سیف الدین و آقبوغا نایمان وغیره امرا با یلغار و شبگیر روانه شده و بموضع قبر کهنه رسیده و راه ها را ضبط کرده و شب سوار شده بشیر کنت آمدند و صاحبقران با دو کس بقرشی رفته دیوار و در را بنظر احتیاط دیده بازگشت و امرا و رفیقان خویش را آورده چهل و سه کس بمحافظت اسپان گذاشته و با صد مرد نردبانها نهاده در قلعه رسیدند و صاحبقران با صد نفر بر دروازه ایستاده و دلاوران بالا برآمده حارسان را غافل یافته کشتند و دروازه شکسته بقرشی مسلط شدند و صاحبقران محمد بیگ پسر امیر موسی تایچوت را اطلاق داد تا پدر را آگاهی داد و موسی با ملک بهادر فرادناس یکجا شده با دوازده هزار سوار قلعه را فرو گرفتند و صاحبقران بضبط حصار پرداخت و صاحبقران روز دیگر فرمود تا چند امرا از دروازه بیرون شده بر جماعتے که محاصره نموده بودند حمله بردند و جنگ در

پیوست ؎ چکاچاک خنجر بگردون رسید + ز قرشی روان خون بجیحون رسید + و لشکریان امیر موسی اسپا شده معسکر خود پیوستند و صاحبقران نیز با بقیه امرا بیرون شتافته و حربے سخت کرده و امیر موسی با هفت هزار سوار چرا آب روے ناموس ریخته روے در فرار نهاد اما ملک بهادر قراؤناس با پنجهزار مرد بر دروازه دیگر استاده بود و امیر صاحبقران بنفس نفیس با شصت متوجه حرب او شده و ملک بهادر بغیر آنکه شمشیرے انداز د روے بوادی قرار نهاد و صاحبقران لگامیشی مخالفان نموده و صاحب ظفرنامه در تصدیق این معرکه مضمون بسیار نوشته و گفته که این روایتیست بے کم و کاست نه از قبیل لاف و گزاف که فردوسی برائے سخنوری و فصاحت در شاهنامه بر بعضے مردم بسته و در یوسف زلیخا خود متنفر شده و گفته ؎
ز هر گونه نظم آراستم + بگفتم دران هرچه خود خواستم + اگرچه دلم بود ازان با مزه + همے کاشتم تخم و بیخ بزه + ازان تخم کشتن پشیمان شدم + زبان را و دل را گره بر زدم + که آن داستانها دروغ است پاک + دو صد زان نیرزد به یک مشت خاک + برین مے سزد گر بخت رد خرد + ز من خود کجا کے پسندد خرد + که یک نیمه عمر خود گم کنم + جهانے پر از نام رستم کنم + چه باشند سخنهائے بر ساخته + شبے روز اندیشه پرداخته + الغرض چون به نیروے اقبال آن خسرو بیهمال این چنین فتحے عظیم واقع شد و امیر صاحبقران در لگامیشی روانه شده و صد سوار دشمنان که قفلائے لشکر را نگاهداشته بودند مقابله کرده هزیمت یافتند و صاحبقران بازگشت +

ذکر محاربات صاحبقران با امیر حسین

چون امیر حسین از انهزام امیر موسی و ملک بهادر خبر یافت متوجه محاربه گشته امیر اولجایتو اپردی و جهانشاه و پولاد بوغا و امیر موسی را از پیش فرستاد و ایشان با ده هزار سوار در بالائے آق قیا صفوف لشکر آراسته و صاحبقران دران وقت زیاده از دویست کس نداشت به نیروئے شجاعت صفوف لشکر آراسته و بصلاح امرا بازگشته لشکر مخالف تعاقب نتوانستند نمود و صاحبقران استقامت در قرشی نتوانسته به بخارا و ازان مقام به چول ماخان رفت چون بعرض رسید که تیکچی شاه که برگشیده این دولت است ملازمان و خیرخواهان را که عازم در دولت شوند دستگیر میکند صاحبقران با ششصد مرد دستگیر کرده و امرا بگذاری با مور بعبور شدند و صاحبقران با دویست کس از جیحون شبنا عبور نموده و او را گرفت و در نواحی بخارا بموضع بیرمس لشکر قراؤناس را شکست داده به ماخان رفت و امیر صاحبقران شاهزاده محمد جهانگیر را حسب الطلب نزد ملک معزالدین حسین کرت والی هرات فرستاد و خود نه رفت و ملک شهزاده را اعزاز بسیار نموده به بودن اخروق بنواحی ملک خود رضا داد و بعد ازین با ششصد مرد دستگیر دالوا کرده به قرشی رسید و برو تصرف یافت و در موضع قوزی منداق با پنجهزار مرد قوم قراؤناس و لشکر امرائے دیگر مثل امیر سلیمان یسوری و براتخواجه و هندوشاه مقابل شد و از انمیان نیز سی سوار بمعیت امیر جاکو بوجه آنکه از اسپ افتاده بود فرستاد و علے یسوری و بدرالدین با دو کس جدائی اختیار کرده با بقیه رفیقان بران لشکر زده و دلاوران او بفر اقبالش چون شیر ژیان که بر گله گوران حمله نماید حمله نمودند و صاحبقران بنفس خود ؎

درافگند خود را در آن کارزار + چو شیرے کہ گور افگند در شکار + چو خورشید تیغش درخشنده شد + عدو چون ستاره پراگنده شد + کسے را کہ ایزد بود کارساز + زیاری لشکر بود بے نیاز + شکست آن جہان جوے نصرت پناه + چنان لشکرے را باندک سپاه + و آخر الامر امرائے امیر حسین تاب مقاومت نیاورده باوجود قلت دشمن کہ یکے بعد نیز سبب انہزام یافتند و صاحبقران بسمرقند رفته و در انجا نیز اوج قرا را منهزم نموده چون بقرشی فسادے واقع شد صاحبقران عزم آن دیار نموده و ختر امیر حسین شنیده کہ وے بقرشی رسید بازگشته و با امیر کیخسرو ایردی ملاقات نموده دختر او رقیه خانیکه کہ مادرش دختر بیسون تمور خان جغتائی بود بعقد جہانگیر میرزا در آورد و امیر حسین بار دگر بیست هزار سوار با امیر موسیٰ و محمد سلدوز و اولجایتو ایردی فرستاده و ایشان از پیشتر سه امیر را با دلیران کارزدیده با سه گروه فرستادند صاحبقران با پانصد مرد جہانشاه را کہ با یکهزار و پانصد مرد بود شکسته و همان روز بموضع دزفی رفته و امیر خرمن را راند و غارت کرده و زمانے توقف نموده بر ملک بهادر تاخت داد و بغیر استعمال سیف و سنان فرار شده چون امیر موسیٰ وغیره ازین حالت خبر یافتند فی الفور فرار ورزیدند و امیر حسین بار دگر ده هزار مرد بکمک دلاور برسم منغلای فرستاد و صاحبقران با پانصد مرد برابر ایشان آمده و لشکر مخالف از نهیب دولتش پیش از جنگ منهزم شدند و بعد ازین امیر حسین مجبور شده سعے بدان نمود کہ صلح شود و صاحبقران نیز قبول کرده نزد امیر حسین میرفت و قریب سمرقند خبرے غیر واقعه شنیده بازگردید و در راه با امیر موسیٰ دوچار شده ویرا شکست داد و بعد ازین امیر موسیٰ تائچوت و امیر اولجایتو ایردی و صاحبقران باهم ملاقات نموده صلح نمودند و صاحبقران و امیر حسین بکابل رفته پولاد اقبوغا را زیر نمودند و خبر آمدن سپاه مغولستان رفته قبل از جنگ سپاه مخالف منهزم شد و بعد ازین هر دو امیر به بدخشان رفتند و امیر حسین خود در کشم متوقف شده پسر خود جهانملک را فرستاد و بادشاهان بدخشان محاربه صعب نمودند و صاحبقران درانمقام شجاعتے بے نهایت بتقدیم رسانید و بعد از سعے بسیار شاهان را مطیع نموده و بازگشت و آثار غدر و مکر از ناصیه امیر حسین دیده و واقف شد کہ امیر حسین امیر موسیٰ را بقتل او مامور کرده است و چون امیر حسین بلخ را تختگاه نمودن میخواست فرمان داد کہ صاحبقران نیز امرائے خود را خانه کوچ فرستد و امیر مؤید ارلات در نشه شراب پسر حاجی رحبی را زده گریخته بود و امیر حسین شیرین بیگ آغا خواهر صاحبقران را کہ بحبالهٔ نکاح او بود معه امیرزاده جهانگیر به بلخ برد و صاحبقران با امراد مخالفت او مشورت کرده با امیر داؤد دغلات و ساربوغا جلایر و جاکو برلاس و امیر مؤید ارلات و آقبوغا نائمان و شیخعلی بهادر و ایلچی بهادر و عباس قپچاق وغیره مشوره درست ساخته لشکرے جمع آورده با امرائے مذکور و امیر موسیٰ تائچوت متوجه حرب او گشت و امیر موسیٰ توهم کرده علیحده شد و امیر اولجایتو و والی بدخشان نیز بیاری صاحبقران رسیدند و امیر کیخسرو ایردی نیز برکاب او پیوسته و امیر حسین نیز قراول تعین نموده و زنده حشم ایردی نیز بصاحبقران پیوسته صاحبقران بلخ را مرکز وار در میان گرفته

چو شاه جهانگیر گردون نهیب + در آورد لشکر ز بالا به شیب + سپاهے چو مور و ملخ بے شمار + رسیدند ناگه

بشهر حصار و غزلوی برآمد مغلان گروه + که لرزان شد از هول شان دشت و کوه + و مردم از قلعه بیرون تاخته جنگ نمودند
و شهزاده عمر شیخ میرزا با وجود صغر سنی جنگ نموده زخم تیرے در پائے او رسید که از سوے دیگر برآمده جراحان سعی گرم کرده آن
جراحت را داغ نمودند و آن شاهزاده دلاور هیچ اضطراب ننمود الغرض امیر حسین قلعه بند شده بجنگید و امیر حسین ناچار شده
پیام داد که سیوم مرا راه باید داد و صاحبقران ملتمس او را بدل واخته و امیر حسین برین پیمان اعتماد نه نموده وقت
شب با دو نوکر بیرون رفت ـه نه عزم درست و نه رائے صواب + دل پر نهیب و سر پر شتاب + و شهر کهنه افتاده
در مسجدے درآمد و بمنارے پنهان شد خواست که ببالائے مناره برآمده اطراف و جوانب را بنظر احتیاط بنگرد حسب الاتفاق کسے
امیر حسین را دیده و باز گشته بصاحبقران خبر داد و امرا رفته وی را در آوردند و بعضی امرا حواله امیر کیخسرو گردید تا بقصاص برادر خود
کیقباد وی را از جان سیر نمود و بعضے نوشته اند که صاحبقران کیخسرو را تسکین داده دیر او را جان بخشی میخواست امیر اولجایتو و دیگر
امرا اندیشه نمودند که اگر او را جان دهند درین ورطه بدر برد غبار فساد بسیار انگیزد بے رخصت صاحبقران وی را کشتند و پسران او خواند
سعید و نوروز سلطان نیز کشته شدند و خزاین و دفائن او بتصرف صاحبقران درآمدند و صاحبقران سرائے ملک خانم دختر
قزان سلطان جغتائی و الوس آغا دختر امیر بیان سلدوز و سلام دختر خضر یسوری و طغی ترکان خاتون را داشته و سونج
قتلغ آغا دختر سرمه شیرین خان را با امیر بهرام جلایر و دلشاد آغا را با بزنده چشم و عادل ملک را با امیر جاکو و دیگر قمکان را
بامرا داد و دختر امیر حسین با ایلچی بوغا ابن تابان بهادر منعقد شد +

جلوس صاحبقران امیر تیمور گورکان بر اورنگ تخت سلطنت

بعد ازین فتح نامدار امرا و نوئینان بزرگ بسلطنت صاحبقران اتفاق نموده بجشن
رسانیدند ـه که اے فر فرخنده ات زیب گاه + ترا زیبد آئین تخت و کلاه + دل ما یکایک بفرمان تست +
همه جان ما زیر پیمان تست + و صاحبقران گردون وقار جشنے بزرگ منعقد کرده ـه و زان پس بفرخنده تر طالعی + بمسعود شمس
عطا بخش و بے مانعی + برافراخت صاحبقران تاج زر + برافروخته تخت شاهی بفر + کمر بست با فر شاهنشهی + جهان
بسر گشت از داوری + و امرا و نوئینان مطابق آئین مغول زانو زدند و مراسم دعا و ثنا بتقدیم رسانیدند ـه زر و گوهر نثار
بر سر افشاندند + و را شاه صاحبقران خواندند + و در آن زمان سن مبارک او سی و چهار سال قمری رسیده بود و این واقعه
همایون در روز چهارشنبه دوازدهم ماه رمضان سنه احدی و سبعین و سبعمایه اتفاق افتاد موافق ابیات ایل ـه ز منعقد فرزدن
رفته هفتاد و یک + قضا گفت شه را که الملک لک + جهان ز آگهی بداشت یعنی خراب + برآمد ز مشرق بلند آفتاب +
مهے را که پرتو زکش مے نمود + فلک داد رفعت که خورشید بود + تمور آمدش نام یعنی حدید + و من شانه فیه بأس
شدید + تمور طراغی شه شیر مرد + خدیو جهان گیر گیتی نورد + و زان پس جهانگیر شرقی نژاد + جهان را جوان
کرد از عدل و داد + قضا شمع اقبال او بر فروخت + عطارد کمر بند جوزا بسوخت + درخشنده شمعے برآمد ز میغ +

زخور تاج بستد ز مریخ تیغ + سعادت قران همچو جیش شد + ز رفعت مکانش چو ادریس شد + قدر سخت او را چو شد مشتری +
بیاموخت ناهید خنیاگری + و صاحبقران کامگار سر گنج و خزاین گشاده در دامن فوج و لشکر ریخت ~ سر گنج بگشاد
صاحبقران + بسنجید آنکه آنرا شمردن نتوان + به بخشید چندانکه شد آدمی سیر + ز بخشش نترسد خدیو دلیر + و از بلخ مراجعت فرمود
و بسمرقند رسیده و امرا را به نوازش و مناصب سرافراز ساخته امیر داود دوغلات را داروغگی سمرقند و منصب دیوان داده و امیر
جاکو و سیف الدین و امیر عباس و اسکندر و امیر ملقه قوچین و اردشیر قوچین و قماری قوچین را تواجی گری لشکر داد و امیر سارنبوغا
جلایر و حسین برلاس و آقبوغا نایمان و محمود شاه یسوری و ایلچی بهادر و دولت شاه را دیوان و ختائی بهادر و شیخ علی و آقتمور و
تابان بهادر و دکنه و سنجبی شاه و فراهند و تکنک و اپاچی کلته و قزاق بوغا ارسلان و دورا بهادر را مقدم سپاه گردانید و همچنین
جمیع امرا را نوازش فرموده حصار و عمارات و سمرقند بنیاد نهاده آن را پایه تخت ساخت و قورلتای عظیم کرده و لشکر کشیده
زنده حشم و امیر موسی را مطیع ساخت و زنده حشم برگشته بار دیگر لشکر بر و فرستاد و صاحبقران کامگار بر امیر قمرالدین دوغلات بجانب
مغولستان لشکر کشیده وی را منهزم نمود و توقتمش خان اوزبک از اروسخان گریخته پناه بدرگاه عالم پناه آورد و صاحبقران وی را
اعانت کرده و لشکر بر اروسخان اوزبک کشید چنانچه مجموع این قضایا در ضمن احوال سلاطین اوزبک و جغتائی نوشته کلک
تحقیق سلک گشته‌اند و در سنه ثلث و سبعین و سبعمایه لشکر بر خوارزم کشید امیر حسین ابن ینغدای غونکغرات والی انجا بنگیده
متحصن گشت و در محصوری طایر روح او قفس تن را گذاشت یوسف صوفی غونکغرات برادر او میل آشتی کرده و دختر
آق صوفی برادرش که از شکر بیگ دختر خان اوزبک بود و سوین بیگ خانزاده نام را بسلک ازدواج شهزاده محمد جهانگیر کشیده
بار دوم چون دود غبار پندار بدماغ او متصاعد شد صاحبقران در اربع و سبعین و سبعمایه بر و لشکر کشیده مطیع ساخت و در سنه
ست و سبعین بجانب مغولستان نهضت فرموده مظفر و منصور مراجعت فرمود و بار دیگر لشکر بخوارزم برده و از انجا برگشته
بمغولستان رفت و بر مخالفان چیره شد و چون یوسف صوفی باز گرد فضولی گشت در سنه ثمانین و سبعمایه نوبت چهارم لشکر
بر و کشید و یوسف را بزندان محاصره اسیر نموده و یوسف بروزے پیام فرستاد که صاحبقران از انجانب و من ازین طرف بمیدان
مبارزت در آئیم و ~ توکل بلطف خدائی کنیم + بکوشیم و بخت آزمائی کنیم + ببینیم تا این شتابان سپهر + درین
داوری بر که گردد بمهر + ز بازیچه چرخ گیتی فروز + که پیروز گردد که برگشته روز + و صاحبقران قبول این معنی نموده
و امرا هر چند ممانعت نمودند مفید نیفتاده امیر سیف الدین زانو زده عنان بگرفت و گفت ~ چو خسرو نه تنها کند کارزار +
چه باید درین دشت چندین سوار + صاحبقران از سر غضب او را دشنام داده شمشیر کشیده برو بینداخت تا امیر دست باز
داشت و صاحبقران قریب بخندق رسید اما یوسف بر نیامد الغرض هم در آن زودی یوسف صوفی رحلت نموده دلیران
صاحبقران ~ چو کردند گرم آتش رزم را + فگندند بار دگر خوارزم را + جهانی که نام وے از گنج بود +
پر از در و گوهر یکی گنج بود + ز رسته تا ماهی بر آمد غریو + که پیروز شد شاه گیتی خدیو + و تمامت خوارزم را قتل و غارت

نمودند و عمارات او را بر زمین انگندند و پیشه کاران و علما را خانه کوچ بسمرقند رسانیدند و این فتح در سنه احدی و ثمانین و سبعمایه واقع شد و عمارات در شهر کش ما قصیر انبیاد نهاده چون ملک غیاث الدین کرت غوری والی هرات در حاضر شدن تعلل می نمود صاحبقران در سنه اثنی و ثمانین و سبعمایه شاهزاده میران شاه را با امرای نامدار بخراسان نامزد فرمود

ز توران مغولان پرخاش جو + شتابان با یران نهادند رو + سپاهی چو مور و ملخ بی شمار + همه تیغداران خنجر گذار +

و صاحبقران خود نیز در سنه مذکور مطابق تخاقوییل لشکر بایران زمین کشید چون بقلعه فوشنج رسید و برا در حلقه تسخیر در آورد از انجا هرات را محاصره نمود و غوریان چند نوبت دلاوری کرده بیرون آمدند و مغولان بضرب دست ایشان را تا دروازه راندند و آخر الامر حصار شهر را فتح نموده لشکر غیاث الدین را بسیار کشتند و غیاث الدین بحصار اندرون پناه برده و ناچار شده مادر خود سلطان خاتون را که دختر طغاتیمور خان یوزنجری بود باستشفاع جرائم فرستاد و صاحبقران فرمود که ملک را بگوئید تا بیرون آید که جز نکوئی نه بیند و غیاث الدین ناچار شده بیرون خرامید و این واقعه در سنه ثلث و ثمانین و سبعمایه اتفاق افتاده و تحائف و تنسوقات و خزاین و دفاین بدست صاحبقران رسیده چو شهر از خزان بی پرداخته شد

حصارش سراسر بنیاد افگنند + حصاری که بدکهنه و سالخورد + همان را که از نو ملک راست کرد + همان و همین باز مین گشت راست + که صاحبقران را چنین بود خواست +

و ملکزاده غوری نیز از قلعه اشکلچه حاضر شده اطاعت نمود و صاحبقران از انجا به طوس نهضت فرمود و امیر علی بیگ جانی قربانی غاشیه اطاعت بر دوش کشیده حاضر شد و صاحبقران بسمرقند باز گشت +

ذکر لشکر کشیدن صاحبقران بسرزمین ایران

چون سبزوار که صاحبقران مسخر کرده بود امیر علی جانی قربانی و امیر ولی سبیو والی مازندران دیر امحاصره کردند صاحبقران

زمان فرمان داد تا لشکر مغولان بار دگر جمع شوند

ز توران بر آمد دگر باره جوش + بایوان کیوان رسیده خروش + سپاهی که بیند کز حصر آن + یقینم که عاجز بماند گمان + ز هر سو شده انجمن فوج فوج + چو دریا که خیزد ز هر گونه موج + چنین لشکر با چنان پادشاه + روان شد شتابان بعون اله +

و چون بحوالی کلات رسیدند در سنه اربع و ثمانین و سبعمایه موافق ایت ائیل حصار را بقهر و جبر گرفتند و علی بیگ دختر خود خواند سلطان را به شاهزاده محمد سلطان فرستاده و عذرها خواسته امان یافت و بار دگر که در جنگ ثابت شده و صاحبقران امرا را بجنگ او باز داشته بدولت روان گشت

با لشکر ش + سپهر و سپه آفرین یاورش + چو جوشنده بحر و خروشنده سیل + بتر شیز و آن بوم و بر کرد میل +

و قلعه ترشیز را که نوکران غیاث الدین والی هرات متصرف بودند فتح کرد و از انجا بصوب مازندران شتافت و شیخ علی بهادر امیر علی چون قربان را با تیغ و کفن آورد و امیر ولی پیامهای اطاعت فرستاد و صاحبقران فرمان داد تا ملک غیاث الدین را با فرزندان و تمامت قوم جان قربان را بما وراء النهر برند و خود نیز بسمرقند باز گشت چون ملک محمد

پسر فخر الدین کرت وغیره غوریان در هرات باز فتنه انگیختند امیرزاده میران شاه در هرات رفته آن فساد فرو نشانید و
محمد افغان را کشته منار از سر ایشان بر آورده و ملک غیاث الدین و امیر غوری و علی بیگ جون غربانی و ملک
محمد بحکم یرلیغ کشته شدند و صاحبقران امیرزاده علی ابن مؤید ارلات را بقهستان فرستاد و خود با فوجی گرانمایه
متوجه سیستان و مازندران گردید و در سنه خمس و ثمانین و سبعمایه در اوائل رمضان بهرات نزول اجلال فرمود و
سبزوار را ضبط کرده سوئے سیستان متوجه شد و سیستان را محاصره نمود قطب الدین سیستانی از یکجانب سخن مصالحه
میکرد و از یکطرف لشکر برائے حرب و نبرد میفرستاد الغرض بعد حرب و نبرد قطب الدین از حصار بیرون آمده اما سیستانیان
قریب بست هزار کس بیرون آمده جنگ نمودند قطب الدین بدین سبب بند شده و صاحبقران فرمودند تا لشکر حمله کرده
و حصار را در میان گرفته قهراً و قسراً بگرفتند و حصار را بنیاد افگندند و شهر را قتل عام نمودند ؎ فتادند در شهر خیل
مغل + بر افتاد بنیاد مردم بکل + بقتل و بغارت بر آورده دست + سراسر سران حمله گردید پست + تلف شد
زن و مرد و برنا و پیر + ز صد ساله تا کودکان بشیر + و صاحبقران بضبط خزائن و دفائن فرمان داده ؎ ز ماولے
و نشان و سیم سوار + شتروارها بر نهادند بار + ز دینار و از گوهر نابسود + ز تخت و ز انگشتری هر چه بود +
ز زرینه و تاجهائے بزر + ز سیمینه و گوشوار و کمر + ز اسپان تازی بسیمین ستام + ز شمشیر هندی بزرین نیام +
و فرمودند تا جمیع اموال آن شهر را غارت کنند و تمامی تر و خشک آن مرز و بوم به برق غارت و تاراج بسوخت ؎
ز بیش و کم و نیک و بد خوب و زشت + زمانه در آن بوم چیزے نهشت + نه کس ماند و نے شهر و نے خواسته + از آن
بوم و بر گرد برخاسته + رسید از بر بوم زابلستان + سوے روح رستم پیامی کهان + سر از خاک بردار و
ایران ببین + بکام دلیران توران زمین + و علما و صلحا و اهل حرفه را کوچانیده بسمرقند بردند و بعد ازین بست وغیره
قلعه را تسخیر کرده و به کوه سلیمان شتافت و افاغنه آنجا را اول ایلچی فرستاده مطیع شده و درین زمان باز
سر از اطاعت پیچیدند و صاحبقران در همان روز که لشکر بدانجا رسید جنگ در انداخت و رزمے عظیم واقع شده اکثر
امرا زخمدار شدند و بالآخر فوج مغول ظفر یافته و قلعه را تسخیر کرده مجموع ایشانرا فرود آورده بر هزاره و قوشون قسمت
کردند تا بیاساق رسانیدند و صاحبقران متوجه قندهار گردید و آنرا تصرف کرده به سیفل برلاس عطا فرمود و چون امیر جاکو
مرد جائے او به امیر جهانشاه برلاس داد و عنان عزیمت بسمرقند بر تافت و در سنه ست و ثمانین و سبعمایه متوجه مازندران
شد ؎ جهانجو چو هر جا که شد کام یافت + ز توران دگر سوے ایران شتافت + سپه راند تا سوے ترمذ رسید +
ز هر بیشه بر آب جسری کشید + بر آن پل چو لشکر ز جیحون گذشت + همه ملک ایران پر از بیم گشت + سپردار و
جوشن وران صد هزار + شماره بلشکرگه آمد سوار + و دختر جلال الدین شاه شجاع مظفری حسب الطلب سیده
با پیر محمد ابن جهانگیر عقد بستند چون به بیشه مازندران رسید فرمودند تا درختان بریده راه پیدا نمودند و با امیر ولی

جنگیده منهزم نمود و امیر ولی بار دیگر شبخون آورده و لشکر صاحبقران از شرایط حزم غافل نبوده و سی قوشون در کمین باز داشته بود
ایشان بر مخالفان تاختند و امیرزاده میران شاه متوجه دفع اعدا گشته مخالفان رو به گریز آوردند چون بفرمان امیر ولی
دران راه ها چاه هاے بسیار کنده بوده بودند لشکر او چون از معرکه ستیز روی بگریز نهادند بسیارے از ایشان دران چاه ها افتادند
و نقد حیات برباد دادند و مضمون من حفر بئراً لاخیه وقع فیه بظهور پیوست و امیر ولی متعلقان را
بقلعه گرد کوه گذاشته سوے ری مفرور شد و صاحبقران حکومت استرآباد را به نغمان پادشاه ابن طغاتیمور خان
بوزنجری داد و صاحبقران بری شتافته و سلطان احمد ایلکانی جلایر از سلطانیه به تبریز گریخت و صاحبقران امرا
فرستاده بر سلطانیه تسلط یافت و بسلطانیه رفته و سارق عادل را که از امراے سلاطین ایلکانیه جلایر بود از پیش
زین العابدین مظفرے طلبیداشته بر سلطانیه نصب فرمود و صاحبقران بر سمرقند رفته از انجا بسمرقند معاودت نمود

توجه صاحبقران بیورش سه ساله ایران

در سنه ثمان و ثمانین و سبعمایه موافق بارس ئیل بعد از جمع لشکر و ترتیب سامان یورش از جیحون عبور نموده و به لرستان
رفته اعز الدین را که قافله حجاز را غارت کرده بود سزاے سخت داده و به آذربایجان رسید و سلطان احمد جلایر روی بگریز
نهاده و امراے کبار در پے تاختند و محاربه سخت کرده وی را گریزانیدند و قماری اتیاق امیر ولی را گرفته بسزا رسانیدند و
بفرمان صاحبقران سارق عادل نیز بسزا رسید و قلعه نخچوان فتح شد و متوجه گرجستان گشته قلعه تفلیس را فتح نمود و تمامت گرجستان را
تاخت و تاراج کرده و قلاع آندیار را گشاده و بقراط تفلیسی مسلمان شده ولایت او باو بگذاشت و بقراباغ قشلاق نموده و
خبر حرکت لشکر اوزبک رسیده امرا براے اندفاع ایشان مامور شدند و صاحبقران بقلعه ایدین که در تسلط قرا محمد ترکمان
بود رفته مسخر نمود و طهرتن حاکم ارزنجان اطاعت قبول نمود و امرا و شهزادگان ایل و الوس قرا محمد قراقوینلو را غارت
کرده و او بکوه هاے بلند پناه برده و صحراے موش را تاختند متوجه و سطان گردیدند ملک عز الدین والی انجا پناه بکوهے
برده و آخر الامر قلعه مذکور که نهایت دشوار گذار بود گشاده شد چون تمامت آن نواحی بضبط شهنشاهی درآمد صاحبقران
گردون توان زین العابدین ابن شاه شجاع را که پدر او در وقت مرگ عریضه نوشته وی را سفارش کرده بود طلبید و او
بر هبری دیو غرور از شاه راه اطاعت برگشته نیامد صاحبقران عنان همت عزم بجانب فارس و عراق انعطاف داد و
در سنه تسع و ثمانین و سبعمایه توشقان ئیل اغروق در سارق قمش گذاشته متوجه فارس شد ؎ روان شد
بصوب صطخر گزین + وطن گاه شاهان ایران زمین + خجسته سمند ظفر زیر ران + سعادت قرین نصرتش همعنان +
یلان مغولان همه در رکاب + همه دل پر از کین و سر پرشتاب + یکایک برابرو فگنده گره + سنان داده آب و
کمان کرده زه + و باصفهان رسیده شهر را تصرف درآورد و اهالی اصفهان در تحصیل اموال خشونت کرده و علی کچه نام شخصے
عشری انبوه گرد آورده دست بقتل و اسیر مغولان کشودند و قریب به سه هزار مرد را که براے بعضے مهمات بشهر رفته

بودند گشته بضبط و روب برخاستند و بدین سبب نائرهٔ غضب صاحبقران اشتعال یافته برای تسخیر شهر فرمان داد و شهر
مسخر شده بقتل عام فرمان داده بعض مردم که حمایت مغولان نموده ایشان را بخانهای خود حفاظت نموده بودند از
آسیب تعرض سلامت ماندند و یرلیغ شرف نفاذ یافت که تومانات و هزاره جات و صده جات سرکشته گان را بسپارند و
بتواچیان دیوانی حواله نمایند بروایتی هفتاد هزار سر بشمار آمدند و مناره ها ازان بر آوردند و صاحبقران بازان مقام امرا
را گماشته سوئے شیراز رفت و زین العابدین از شیراز گریخته و شاه منصور پسر عم او را بدست آورده بسلاسل و
اغلال ببست و چشمانش کور نمود چون صاحبقران از ضبط شیراز و ملک فارس خاطر جمع نمود دیگر تمامی سلاطین آل
مظفر بغیر از منصور کمر خدمتگذاری بستند چون خبر آمدن توقتمش خان و لشکر او شنید حکومت شیراز بشاه یحیی برادرزادهٔ
شاه شجاع و اصفهان را به سلطان محمد پسر او و کرمان را به سلطان احمد برادرش و سیرجان به سلطان ابو اسحاق نبیرهٔ شاه شجاع
داده و در محرم سنه تسعین و سبعمایه بسمرقند برگشت و بجانب خوارزم نهضت فرمود و الینغمش اغلن و سلیمان صوفی خونکغرات
فرار اختیار نموده و صاحبقران سکان خوارزم را بسمرقند فرستاده شهر را ویران فرمود و بحرب توقتمش خان اوزبک نهضت
نموده جزائے او در کنار نهاد چنانچه نوشته شد و بعد از محاربه از موضع آل قوشون شاهزاده میران شاه را بخراسان
فرستاد و شاهزاده بسمرقند رسیده ملک پیر محمد ابن غیاث الدین کرت را با پسران او را شربت فنا چشانیده و در صحرائے
بهرآباد با ملوک سربدال جنگیده و امیر آقبوغا طوس را به تصرف در آورده و صاحبقران در سنه احدی و تسعین و
سبعمایه متوجه مغولستان گشته و از انجا مظفر و منصور از خضر خواجه خان جغتائی بادشاه مغولستان جنگیده مراجعت
فرمود و به بخارا رفته در کول فرکتی شکار انداخت و دران جنگل شکار بسیار از هر نوع بود و بالخصوص قو که در فارسی
آنرا ارج میگویند و مرغیست که در طیور بعمدگی طعم ممتاز است تمام زمستان صاحبقران بنشاط شکار در انتقام
نمود و صاحب تاریخ ظفرنامه از تواریخ جهانکشای مینویسد که درانجا کثرت طیور و مرغان چندان است که
جغتائی خان و اوکتائی خان یک زمستان در بخارا قشلاق کرده بودند هر هفته پنجاه شتر بار قو برسم شیرلغه باردوی بزرگ
که در ظاهر سمرقند بود میفرستادند و دختر امیر سیف الدین با ابابکر ابن میران شاه منعقد شد و پس ازین قورلتائی بزرگ
کرده و لشکر به مغولستان فرستاده در سنه اثنین و تسعین و سبعمایه بار دگر در دشت قبچاق رفت و در سنه ثلث و
تسعین و سبعمایه توقتمش خان اوزبک را از ملک و مال آواره نموده و سلطنت او بیمار و غارت صفا ساخته معاودت فرمود و
از غزنین و کابل تا حدود قندهار تا آب سنده به شاهزاده پیر محمد جهانگیر داد و امیر سلیمان شاه قطب الدین و امیر
علی غانچی ابن امیر موسی تاشحوت و بهلول برلاس و امیر اسلام برلاس و تیمور خواجه ابن امیر آقبوغا نائمان و حسین صوفی ترخان
ابن غیاث الدین ترخان و جیی خواجه قبچاق و اقبال شاه یرغوچی و شمس الدین ابن اوج قرا و غیره امرا غادکوچ برکاب
او رفتند و صاحبقران در سنه اربع و تسعین و سبعمایه موافق ییچی ئیل بسمرقند رفته بمستقر عیش خویش استراحت نمود +

نهضت رایات حشمت و چراغ خاندان اساس صاحبقران امیر تیمور گورکان بممالک ایران به یورش پنجساله بتقدیر خالق الجن والناس

طرازنده این خجسته رقم + چنین راند در فتحنامه قلم + که چون فتح قبچاق

شد شهریار + بر آسود از کلفت آن دیار + صاحبقران زمان که ○ بجز ملک گیری خیالی نداشت + ز لشکرکشیدن
ملالی نداشت + اعیان امرا را جمع آورده ○ لب آراست سرجبل خاقان سریر + بشیرین سخنهای خاطر پذیر +
که ای شیرمردان مغلی نژاد + ز عشرت کمی باید آورد یاد + کم اندیشه تن پرور می پرست + ده دین بتاراج و دنیا
ز دست + چو یزدان شمارا دل شیر داد + دل شیر و بازوی شمشیر داد + دل و تیغ و بازو بکار آورید + عروس جهان
درکنار آورید + بعد از آن بلشکرها آراسته به بنجار از دل فرمود ○ خدیو مغولان سپاهی کشید + که چشم فلک طول و
عرضش ندید + چنان شد ز گرد سواران جهان + که خورشید گیتی شد از آسمان + و در آن زمان علالتی بر مزاج او مستولی شده
صحت یافت و این عزیمت در سنه اربع و تسعین و سبعمایه هجری بیل اتفاق افتاده و قلاع آمل و ساری الف فتح نموده و قلعه ماهانه سر
وغیره بگشود و در بیست و چهارم صفر سنه خمس و تسعین و سبعمایه شاهزاده محمد سلطان و پیر محمد بنغلای تعیین شدند و خود از
مازندران بفارس و عراق نهضت فرمود و شهزادگان قزوین را گرفته متوجه سلطانیه گشتند و به کوه بیستون رفتند
و به کردستان نیز امرا تعیین شدند و شخصی غجرحی شده و بفریب و غفلت امیر شیخعلی بهادر را شهید ساخت و صاحبقران
میران شاه را در آنجا گذاشت تا باغروق بیاید و خود با سپاهی گزیده متوجه لرستان و خوزستان گشته دور و جرد و نهاوند
وغیره قلاع آن دیار تصرف در آورد و بخرم آباد رفته ملک عزالدین فرار نمود و میران شاه تا کاشان تاخت آورده
و صاحبقران جمیع آن نواحی تصرف در آورده به تستر رسید و از آنجا متوجه شیراز گردید و در تاریخ سیوم جمادی الاول
سنه خمس و تسعین و سبعمایه تنخاقوییل بدژ سفید رسید و آن قلعه نهایت دشوارگذار است ○ دژی بود کش
خواندندی سفید + بدان دژ جدا ایرانیان را امید + عجب گونه کوهی خدا آفرید + که مانند آن کس بگیتی ندید +
رهش تند و لغزان زرنگ تا فراز + چو زلف بتان پیچ پیچ و دراز + و صاحبقران او را گرد گرفته دلیران مغول جنگ
جلادت از آستین شهامت بر آوردند و اهالی آن قلعه هر چند دست و پا زدند مفید نیفتاده قلعه بتصرف صاحبقران
در آمده زین العابدین کور کرده منصور بحضور رسید و از آنجا متوجه شیراز گردید چون صاحبقران از شاه منصور
حسابی نمیداشت با همان قدر سپاه که در رکاب بود اغروق و سپاه را در عقب گذاشته روانه شد و دو قول ترتیب
داده یکی را بعهده شهزاده محمد سلطان داد و دیگر را باهتمام خود نگاه داشت اما شاه منصور چون خبر توجه صاحبقران بدو رسید
آهنگ فرار کرده و نایل فساد رفته جمعی از شیرازیان در آن تعلم باو ملحق شدند شاه منصور پرسید که اهل شیراز در حق ما
چه میگویند گفتند که اکنون در وقت بر آمدن از جمعی شنیدیم که گفتند که آنان که ترکش هفت من و چماق ده من داشتند

اکنون از پیش مغولان همچون بز از پیش گرگ گریخته کجا میروند ۔ زکلبانگ شیرافگنان دلیر + گریزان شد از بیشه
آن شرزه شیر + به پیغاره اش گفت زال زبان + که ای بر تو شمشیر و ترکش حرام + چو بازوی شمشیر داری قوی +
چرا بگریزی کجا میروی + ز ناموس و نامت اگر سر بهاست + بسر رازد و ننگ ار شعیر بهاست + بهرحال ۔
بعزیمه و برگشت چون شیر مست + نهنگی بزیر اژدهای بدست + ز شیران جنگ آور نامدار + باو گرد به بیعت سه پاره هزار +
و بالفور برگزیده باسباب حرب و نبرد پرداخت و ندانست که ۔ هر آنکس که با آب دریا نبرد + بجوید نباشد
خردمند مرد + چو گنجشک با باز بازی کند + بخونریز خود ترکتازی کند + الغرض شاه منصور شمشیر کین کشیده بحکم
اذا جاء القضاء عمی البصر کور دل با تبله وقت نماز جمعه بر قلب سی هزار مغول پرخاش جوی خونخوار حمله
آورده و قوشونها بر هم زده صفوف را بشگافت و بکوتلهای عقب لشکر بودند رسید ۔ وز انجا عنان العزم
نبرد + به پیچید و رخ سوی ناورد کرد + نگویم که مانند نر اژدها + چو دیوی که از بند گردد رها + نه اندیشه جان و
نی فکر سر + تو گفتی که از خود ندارد خبر + و صاحبقران روزگار با جمعی ایستاده جلادت او مشاهده می نمود شاه
منصور بجانب صاحبقران حمله آورد و صاحبقران برای حرب او نیزه خواسته اما نیزه دار پیدا شده بود و هر چند
ده پانزده کس پیش در نزد صاحبقران نبودند از جای نجنبیده ۔ نه جنبید آن کوه تمکین ز جای + وزان
شور و غوغا فرو داشت پای + و منصور دو مرتبه شمشیر بر خود خجسته صاحبقران رسانیده کاری نساختند و قماری
توچین و عادل اختاجی خود را در میان صاحبقران و دشمنان حائل ساختند و شهزاده محمد سلطان میمنه آل مظفر را از
جای برداشت و پیر محمد دست چپ را بشکست میمنه و میسره منصوری که دو هزار بودند رو برگردانیدند و مغولان به
تعاقب ایشان رفتند اما شاه منصور با هزار سوار فدائی وار سر و پا باخت و شهزاده شاهرخ و امیر جلال الدین کرکلوت
و امیر صوفی خونکغرات و امرای اویماق ترخانی و غیره دلیری ها نمودند و قوشونها شل و فادار و قوشون جلایر متعلقه
امیر شیخ نور الدین جلایر و قوشون توچین مجتمع شده شیخ علی دلالم توچین و قوشون بهرام داد داد مردانگی داده چون
منصور شاه از شاهزاده شاهرخ پیش رفت نه دید بار دگر صفوف را شگافته در عقب صاحبقران رسید و شاهزاده
شاهرخ بدفع او متوجه شده تا سلسله معاونان او از هم گسیخته شاه منصور با ده کس ماند و آنها نیز از وجدا شده
خدمتش زخمها یافته مغولی دست بگریبانش زده از اسپ کشید و نام خود اظهار نموده خواست که شربت آبی بمن
دهند و زنده بپایه سریر سلطنت مسیر رسانند مغولان التفات نه نموده بجای شربت آب شراب چشمه تیغ ناگوار
چشانیدند و سرش در پای سمند صاحبقران انداختند آری ۔ بترس ار چه شیری ز شیرافگنان + دلیری مکن
با دلیر افگنان + گوزن جوان گرچه باشد دلیر + عنان به که برتابد از نره شیر + مشو غره گر زنده بازوی هست +
که بسیار دست است بالای دست + سری کو نیامد بقیصر فرود + بخواری بخاک ره افتاده بود + چون شاه منصور

کشته شد ع تا از رزمگه زو سواری نماند * وز آن سرکشان نامداری نماند * صاحبقران برگشته بر آمده امرا و نوئینان الجامشی کرده بقاعده و عادت مغول سرود میگفتند و زانو زده کاسه ها می داشتند و رسم تهنیت ادا میکردند و توشوقی دیگر از مخالفان نمایان شده شاهزاده شاهرخ سلطان بدفع ایشان متوجه شد مخالفان فرار ورزیدند و بقیه آل مظفر بیاسا رسیدند و صاحبقران بیانکوان رفته و اسمعیلیه آنجا را قتل و غارت فرمود و فرمان داد تا تبریز و سلطانیه و جمیع الوس هلاکو خان زیر فرمان شاهزاده میران شاه باشد و بر ترکمه قراقونیلو یورش نموده مردم بسیار از آن قوم کشته شدند و اموال ایشان بغارت رفت و حصن های ایشان مسخر کرده با خاک برابر ساختند و سلطان محمد را فرستاد تا بطرف روم و گرجستان رود *

توجه نمودن شهنشاه برلاس نژاد بسوی دار الاسلام بغداد و هزیمت یافتن سلطان احمد جلایر زاد

صاحبقران فرمود تا شهزاده پیر محمد اغروق و سرای ملک خانم و تومان آغا و غیرها سرکرده بسلطانیه روند و خود در بیست و دوم شوال سنه خمس و تسعین و سبعمایه سوی بغداد روانه شد و ایلغار و شبگیر کرده چون به بغداد رسید سلطان احمد اموال و اثقال را از دجله گذرانیده خود نیز از دریا گذشته و سواره ایستاده بود چون آواز کوس و کورگه شنید در حال عازم فرار گردید و افواج منصور خود را بر آب زده بشنا گذشتند و امیرزاده میرانشاه از جایی که بقریه اعقاب مشهور است با لشکر خود بر آب زده بگذشت و کشتی خاصه سلطان احمد را که در آنطرف بود بدست آورده بدین سو کشیدند و صاحبقران سوار شده عبور فرمود مولانا نظام الدین غازانی در تاریخ خود مینویسد که دران روز من در بغداد بودم و اول از همه به پایه سریر خلافت سریر رسیدم و صاحبقران مراحم خسروانه بر من مبذول داشته دیدم که روی دجله از کثرت لشکر مغول که عنان در عنان مرکبان در آب انداخته بودند از صحرا باز نشناختم و انگشت حیرت گزیدم که آیا این چه طائفه اند که خاک و آب در نزد شان یکیست و امرای صاحبقران عرض داشتند که با بندگان به تکامیشی سلطان احمد میرویم صاحبقران در بغداد آرام فرماید و صاحبقران برگشته به بغداد آمد و امرا در پی او روان شده و شبگیر کرده بر لب آب فرات رسیدند و سلطان نیم شب از آن آب گذشته بود و امرا در صلاح بودند که چهار کشتی یافته و اسپان را به کشتی بسته گذشتند و اموال و اسباب بسیار از سلطان گرفتند و امیرزاده میرانشاه رسیده و در عقب او تاختند و از انجمله ایباج اغلن و اوزبک و امیر جلال ابن امیر حمید کرکلوت و عثمان قبچاق و شیخ ارسلان و سید خواجه ابن شیخ علی و غیره جمیع امرای تومان که چهل و پنج نفر بودند بسلطان احمد رسیدند و لشکریان پسمانده بودند و با سلطان احمد دو هزار سوار بود از انجمله دو صد مرد بازگشته بر امرا حمله آوردند و امرا فی الفور از مراکب پیاده شده ع کمان برگرفتند و تیر خدنگ * بسر زدند از روی خورشید رنگ * ز پیکان همی آتش افروختند * به تن بر زره را همی سوختند * و مخالفان از ضرب تیر رو گردانیده امرا باز سوار شده در عقب راندند و مخالفان

برگردیده وامرا از اسپ فرود آمده شهیه آغاز یدند وچون لشکر جلایر روگردانیدند سوار شده تاختند وبار سوم ایشان عنان پیچیده حمله آوردند که مجال پیاده شدن نداده جنگ شمشیر وسنان در پیوست ــه خروشان سوار ودرخشان سنان + سرافشان شد تیغ گردن کشان + وامرا مردانگی بسیار کرده مخالفان را گریزانیدند وغنایم بسیار گرفتند ودرآن روز هوا گرم بود وآن دشت کربلا چون چشم اعدای آل عبا خالی آب بود وهرکس از نهایت تشنگی در جستجوی آب بودند وجمیع دو جام آب یکی برای ایباج اغلن اوزبک ودیگر برای امیر جلال کرلکوت آوردند وایباج آن جام کشیده حرارت تشنگی فرو ترنشسته از امیر جلال درخواست نمود که بخش خود نیز بوی دهد امیر جلال گفت که از صاحبقران شنیده ام که عربی یا عجمی در سفر بود ودر بیابانی ببلای تشنگی مبتلا شده عجمی از عرب درخواست که قدری آب که نزد تو باقیست بمن ده تا جان بسلامت برم ذکر مردمی عرب شنیده ام عرب گفت که میدانم که این آب اگر ترا دهم من از بی آبی هلاک خواهم شد اما میخواهم که ذکر جمیل مردی ومروت عرب در عالم باقی ماند وآب بدو داد من نیز اقتدا بآن عرب نموده وازجان خود دست شسته آب بتو میدهم واین حق عظیم بر نسل جوجی والوس اوزبک ثابت میکنم تا این نیکنامی مروت ومردمی اویماق کرلکوت وزنانعان الوس جغتائی باقی ماند وآب به ایباج اغلن داده بدین خوبی نیت آب دیگر یافته از اندیشه مرگ رستگاری یافت چون امرا بخدمت صاحبقران رسیدند واین حکایت گفتند صاحبقران امیر جلال الدین را نوازش بسیار فرمود وحاکمان موصل وشیخعلی اویرات والی اردبیل وغیره امرا به پیشکش وساوری حاضر شدند وبرقلعه تکریت لشکر برده واو را مسخر فرمود وامرا شهر بصره وواسطه ودیگر جمیع بلاد ودیار عراق عرب وحدود شام را مسخر کرده بلشکر ظفر پیکر مراجعت نمودند وصاحبقران کامگار میرانشاه را بیالای بغداد فرستاده وخود اغروق را گذاشته متوجه دیار بکر گردید وبقلعه کرکوک رسیده اهالی آن دیار با دیگر قلعداران اطراف با پیشکش وساوری بموکب همایون رسیدند وصاحبقران به اردبیل رسیده بموصل شتافت وسلطان عیسی والی ماردین اول اظهار اطاعت وانقیاد نموده ووقت طلب تکاسل وتساهل ورزیده چون موکب همایون متوجه شد ناچار بخدمت رسید لیکن برادران او قلعه نگشادند وهم درین زمان شاهزاده عمر شیخ که در فارس بود با لشکری به شولستان میرفت بقلعه خرمانو رسیده وبا معدودی بزیر برآمده قلعه را میدید شخصی نادانسته از قلعه تیری انداخته بر شهرگ او رسیده شهادت یافت ولشکر شاهزاده درآن قلعه مرا مسخر قتل وغارت بجا آورده متنفسی زنده نگذاشتند واین واقعه در ربیع الاول سنه ست وتسعین وسبعمایه واقع شد وحکومت فارس به امیرزاده پیر محمد ابن عمر شیخ مقرر شد وصاحبقران چون در حوالی ماردین معلق تاب بود بکوهستان رفته بارش وبرف بسیار باریده از کثرت گل ولای اکثر امرا نمد وغیره بگل ولای انداخته میگذشتند وبجزیره شتافته ملک عزالدین از آنجا فرار ورزیده وبار دیگر بماردین رسیده وقلعه را مسخر فرموده اما بوجه شنیدن خبر ولادت شاهزاده الغ بیگ ابن میرزا شاه رخ اهالی قلعه امان یافتند و

مال امانی نیز بایشان بخشیده شد و از انجا رایات نصرت آیات متوجه ماردین گشتند و آن قلعه بسیار سنگین بر کوهی واقعشده و در
سنگینی و استحکام نظیر نداشت و از بنای او چهار هزار و سیصد سال گذشت و بغیر از امیر خالد ابن ولید رضی الله عنه هیچ کسی
برو دست نیافت و در زمان امیر رضی الله عنه لشکر اسلام از ممر آب اندرون آن رفتند که آب از آن راه بیرون می آمد و
صاحبقران وی را گرفته در دو سه روز بقوت اقبال بگرفت و درین اثنا امیر بیق صوفی خونکغرات که از اعاظم امرا بود تخم بغاوت
در دل کاشته به تیغ یاسا در گذشت و صاحبقران جهانستان برای قرا یوسف ترکمان و محاصره قلعه النجق فوجی فرستاده قرا یوسف
فرار بر قرار اختیار نمود و امرا بمحاصره و تعاقب او پرداخته صاحبقران به قلعه ایدین رسیده و طهرتن حاکم ارزنجان بحضور
رسیده اطاعت قبول نمود و قلعه ایدین و قلعه اونیک به تسخیر صاحبقران در آمدند و صاحبقران بعد از فتح آنجا جشنی عظیم
کرده متوجه گرجستان گردید و بشهر قارص رسیده و صاحبقران شهزاده شاهرخ را با خواتین و آغایان بضبط سمرقند فرستاده
و خود گرجیان بسیار را به تیغ جهاد گذرانیده و بوجه خبر لشکر توقتمش خان اوزبک متوجه دشت قبچاق شده و محاربه صعب
با خان اوزبک نموده تمامی ممالک دشت قبچاق مثل چرکس و بلغار و روس و الان و دشت خزر وغیره را تاخت و تاراج
نموده و درین حالت در یزد که صاحبقران به امیر تیمور توقبین سپرده بود و او نوکری در انجا گذاشته خود در رکاب همایون بود
فسادی پیدا شده و سلطان محمد از هواخواهان آل مظفر در انجا فتنه برپا کرده و شاهزاده پیر محمد لشکر فرستاده محاصره نمود و
همچنین نهاوند که به عهده امیر مزید برلاس بود نوکرش بهلول در انجا یاغی شده و امیر مزید را هلاک نمود و صاحبقران حکومت
ماردین بعیسی که مقید بود گذاشته و سلطان حسین تاسجوت وغیره امرا را نامزد نهاوند فرموده و امرا بهلول را بدست آورده بآتش
سوختند و صاحبقران امیرزاده محمد سلطان را با امرای بزرگ بشیراز فرستاد تا یزد را بتصرف در آورده باغیان را سزا
دادند و صاحبقران در یازدهم شوال سنه ثمان و تسعین و سبعمایه مطابق سیچقان ئیل از همدان سوی سمرقند کوچ فرموده بسمرقند
رسیده جشنی عظیم بیاراست ؎ جهانی بشادی بیاراستند + بهر جای رامشگران خواستند + همه شهر در زیور
زرنگار + گهر پوش روی زمین از نثار + بگسترد فراش صد نوع فرش + ز بهجت زمین گشت مانند عرش +
شد آراسته بزمی از نای و نوش + که مثلش ندیده بمینو سروش + و باغی عظیم احداث فرمود و قصری رفیع
بتاریخ جمادی الآخر سنه تسع و تسعین و سبعمایه مطابق اودی ئیل بنیاد نهاد و فرمان داد تا شاهزاده شاهرخ به مملکت
خراسان قرار گیرد و امیر مضراب ابن جاکو برلاس و حسن جاندار مملکت و جهانملک ملکت و عبدالصمد ابن حاجی سیف الدین
و پیر محمد ترخان و پولاد ترخان پسران غیاث الدین علی ترخانی و حسن صوفی خونکغرات و توبلاق قوچین و کپکچی و
یورشتچی و طغای مرکن و اولجه بوغا چلکاچی وغیره امرای ترکمان خانه کوچ ملازم او شدند ؎ جدائی ازو بر دلش
سخت بود + که او زیور افسر و تخت بود + طلب کرد و بگرفت اندر برش + بصد مهر بوسید چشم و سرش +
وزان پس برون آمد از پیش شاه + چو شیر ژیان رو نهاده براه + و امیرزاده محمد سلطان که نامزد هرمز

تمامی آن دیار را تسخیر نموده و هفت قلعه از آن دیار گشاده و
چو والی هرمز آن شعله دید + کز آن بحر نم در جگر میکشید +
بشر سید کان شاه بحر اعتراف + چو موسی بدریا درآرد شگاف + زنهار خواسته و
بر آن شد مقرر که هر سال باج + رساند نباشد بحرب احتیاج + و شاهزاده خورستان و کرستان را در تصرف در آورده بسمرقند رسید و صاحبقران امرا را نزد خضر خواجه خان جغتائی فرستاده و جشن عظیم نموده و خواستگاری دختر خضر خواجه خان نموده چون تکل خانم دختر خان رسید تمامی امرا و خواتین پانزده روزه راه استقبال نموده و صاحبقران او را بعقد خود در آورده +

در تحقیق لفظ گورگان

واضح باد که در تعلی داما در اگورگان میگویند چنانچه در اوراق گذشته این امر به ثبوت پیوست که امرائے را که سلاطین مغول دختر داده بودند گورکان میگفتند اما این لفظ بر ذات ایشان منحصر بود نه بر اولاد ایشان اما صاحبقران امیر تیمور گورکان را که گورکان گفته اند مصنفان وجه این بچند روایات مے نگارند بعضے بر آنند که چون جغتائی خان دختر به امیر قراچار داده بود بدین سبب اولاد او را گورکان گفتند اما این غلط مے نماید زیرا چه قراچار را گورکان در هیچ تاریخے دیده نشد قراچار را اولاد بسیار بود و همه ایشان را برلاس میگفتند چنانچه در زمانه صاحبقران نیز امرائے بسیار از اولاد امیر قراچار بودند و ایشان را گورکان نمیگفتند اما میتواند که پسران دیگر امیر قراچار از خواتین دیگر باشند و امیر ایجل که صاحبقران از اولاد اوست از دختر جغتائی خان باشد بدین سبب دیگران را گورکان نگفتند اما برین هم اطمینان نمے شود چه از امیر طراغای پدر امیر تیمور تا ایجل ابن قراچار هیچ یکے را گورکان نه نوشته اند لهذا واضح شد که گورکان صرف لقب امیر تیمور بود و این قوم گورکانیه برلاس از صاحبقران پیدا شد و وجه این لقب چنان مے نماید که صاحبقران او لجائی ترکان آغا خواهر امیر حسین به بیعت در عقد داشت و در آن زمان او یماق به بیعت در شوکت و صولت از همه بالا بود و امیر عبد الله پسر قزغن در الوس جغتائی حاکم بود بدین سبب متعلقان و توابعان امرائے به بیعت امیر تیمور را گورکان گفتند چون صاحبقران آغاز کشورگیری نمود مدتے با امیر حسین به بیعت یار بود و بهمین لقب اشتهار یافت و آخر دختر خضر خواجه خان جغتائی که پادشاه بالاستحقاق الوس جغتائی بود و در مغولستان بجائے قاآن نشسته بود بعقد در آورد لقب گورکان مستقل تر شده و جمیع اولاد صاحبقران را که از امهات متعدده بودند گورکان گفتند و قومے باین نام پیدا شد بهر کیف گورکانیه همان کسانند که نسب ایشان با میر تیمور برلاس میرسد +

چه در گفتن با شند و برین تقدیر باشد که جمیع اولاد او را گورکان می نامیدند اما این صحیح است

ذکر لشکر کشیدن صاحبقران جهانگیر امیر تیمور گورکان برلاس به کشور هندوستان و شرح حالات حرب و نبرد آن دیار و مراجعت نمودن بفتح و فیروزی بفرمان یزدان

صاحبقران روزگار بعد از بنیاد نهادن

عمارت دلگشا و قصر فرح افزا بنام تکل خانم و شبنهائی عقد آن نور حدقهٔ خلافت و نیر برج نجابت عزیمت دیار هندوستان فرمود
و اسباب او آن بود که قندز و بقلان و کابل و غزنین که تعلق به امیرزاده پیر محمد داشتند شاهزاده افغانستان را بقبضهٔ
تصرف در آورده و با امیر سیفل برلاس و امیر بهلول محمد برلاس و قماری اتیاق قوچین و تمور خواجه ایمان و سیفل
نکودری و حسن جاندار مملکت و شاهان بدخشان و سیستان متوجه دیار هند شد و از آب سنده گذشته و شهر اوچه را
بجنگ حاصل کرده و ملتان را گرد گرفته بود صاحبقران جهانستان نیز عزم دیار هند نموده امرا و اعیان را جمیع فرموده
با ایشان قرعهٔ شوره درمیان انداخت ؎ در آن شغل با زیرکان رای زد + که دولت مرا بوسه بر پای زد +
جو ایران و توران مرا شد تمام + بهندوستان داد خواهم لگام + بهندوستان در زنم آتشی + نمانم در آن بوم گردنکشی +
چه گویند هر یک درین داستان + که دولت نه پیچد سر از راستان + چو فرمود شاه جهان رای خویش + سخنهای
فرخنده آورده پیش + گرانمایگان سپاه گزین + نهادند ز اخلاص رو بر زمین + که فرض است فرمان صاحبقران
بر اهل جهان خاصه بر بندگان + کجا او نهد پای ما سر نهیم + ز فرمان او بر سر افسر نهیم + و بعد از ترتیب
لشکر در ماه رجب سنه ثمان مایه موافق پارس ئیل متوجه هندوستان گردید ؎ چو آهنگ هندوستان کرد شاه +
به تلقین الهام و عون اله + بجوشید گفتی زمین و زمان + بجنبید گیتی گران ناگران + روان شد سپاهی که هنگام
عرض + شمارش ندانست کس جز بعرض + ز شه شرق در قلب چون نره شیر + چو کوه روان خنگ جنگی بزیر +
ملوک ممالک ز یکساله راه + ز آحاد آن جیش نصرت پناه + بد از هر دیاری و هر کشوری + سپاهی گران با گزین
سروری + ولی اصل آن لشکر کینه کش + برلاس بود و به تخصیص گش + که اقبال سلطان صاحبقران + چو رخشنده
خور بود و گش آسمان + مغولان هر قوم و هر اویماق + همه غرق آهن ز سر تا بساق + روان در رکاب همایون شاه +
چو غرنده شیران سوی صیدگاه + و از جیحون عبور نموده براه غزنی و سمنگان روانه شده و دل اندراب از ده نفر سه نفر
گزین کرده و کافران سیه پوش را تاخته و بر کوه ها رفته دمار از روزگار ایشان برآورد و درین جنگ بهادر اغلن
اوزبک که با برخی از امرا بحرب سیاه پوشان رفته بود بدولی بسیار کرده و امرا و لشکر صاحبقران بوجه بسیاری برف
پیاده بر بالای کوه برآمده و بعضی بطناب فرود آمده و برخی بر برف چسپیده خود را به نشیب روان کردند تا بعد از زمانی
بزمین رسیدند و برای صاحبقران نیز سپری از چوب ترتیب داده و طنابها بسته از بالای کوه بمقدار طناب زیر میگذاشتند و
در آنجا برف کاویده محل ستادن و طناب گرفتن پیدا نموده از آنجا باز فرو می داشتند و صاحبقران بران چپر سوار شده
بزیر آمده و چند اسپان را طنابها بسته بزیر فرو گذاشتند اما دو سر اسپ بسلامت رسید و کافران بر کوه ها مختفی شده بودند مغولان
بکوه ها برآمده ایشان را بتیغ گذرانیدند و تا سه شبانروز جنگیده بر آن کوه قابض شدند و زن و طفل ایشان اسیر گرفته چون ایشان متابعت
کردند تا آری بدیشان نرسانیدند اما ایشان بدعا شبخون زده بر حسب فرمان لشکر بر کوه برآمده ایشان را بیاسا رسانیدند و براه اغلن که بطرفی دیگر

رفته بود بدهلی گریخته بگریخت و لشکر کافران سیه‌پوش ایشان را غارت کردند و امرائی دیگر رسیده اظهار هزیمت دلو ندبرهان بن تیمور محبوس شد
و صاحبقران در دره‌هائی کوه برف را شگافته راه پیدا ساخته با لشکر منصور معاودت فرمود و بکابل رسیده و صاحب
ایریاب را عمارت نموده موسی افغان را بقصاص برادر ملک محمد بسزا رسانید و سرداران افاغنه دیگر را که سرکشی نموده
سزائی اعمال داده و بعد از آن متوجه هند شد و بر معبر سنده پل بسته عبور فرمود و امیر شیخ نورالدین جلایر این
سار بوغا را با تومان او بر شهاب الدین حاکم جزیره فرستاده و امیر جلایر با او جنگیده ظفر یافت و شهاب الدین بکشتی ها
نشسته فرار نمود و شهر تلمبی غارت شده و صاحبقران جمیع آن گروه را که با شاهزاده پیر محمد خلاف کرده بودند سزا داده
و نصرت کوکری را جنگیده بدشت عدم فرستاد و امیرزاده پیر محمد ملتان را مسخر کرده بود اما چون در برشکال اسپان امیرزاده
تلف شدند مجموع گردنکشان هند که سر در ربقه اطاعت کشیده بودند گردن کشی آغاز یدند و شاهزاده در ملتان
چون محصوران میگذرانید که ماهچه طوق ظفر پیکر صاحبقران نامور طالع شده شهزاده بحضور رسید و صاحبقران چون
اکثر لشکریان او را برکاو نشسته دیدسی هزار اسپ بلشکریان او مرحمت فرمود و اهالی دیپالپور که داروغه شهزاده را
کشته بودند درین وقت جمیع ایشان فرار شده در قلعه بطنیر رفتند و صاحبقران با ده هزار سوار گزیده بر آن قلعه رفته
و رائی دولچی والی آنجا بعد صر کشی اللّذ بوجی بیرون خرامیده شرف دستبوس دریافت و مردم دیپالپور را جودهن اکه باغی
شده بودند سزا داده شد و متعلقان رائی دولچین در قلعه را بازبستند و مغولان قلعه را در اندک فرصت کشادند اهالی
قلعه از هنود و مسلمان زن و فرزند را کشته خود نیز جنگیده کشته شدند و صاحبقران زمان در اندک زمان قلاع سرستی
و فتح آباد و هروبی را فتح نموده محاصره دیپالپور کرده و منور را فتح کرده قریب به دهلی رسیدند صاحبقران فرمود
تا جمیع امرا ایسال بسته بموجل خود بتوره روانه شدند تا شش فرسخ شرعی و دو میل بعرض یاساییشی لشکر بود و صاحبقران
قریب به دهلی رسیده و اطراف و جوانب دهلی را تاخته چون سلطان محمود والی هندوستان با ملوخان سپاه سالار
لشکر و سوار و پیاده بیشمار و پیلان مست خونخوار بمیدان نبرد و پیکار خرامید و صاحبقران مجلسی آراسته و امرا و
لشکر را استمالت داده و بر جنگ نبرد تحریص و ترغیب فرمود امرالعرض رسانیدند که قریب یکصد هزار اسیران هنود
بلشکر گرد آمده اند و روزیکه فراولان بهم گرجنگیدند و ملوخان از شهر بیرون آمده جنگید و بضرب دست مغولان منهزم
در شهر رفت اسیران اظهار بشاشت نمودند و بدیدن ملوخان نعره خوشی کشیدند و قتیکه جنگ باشد نگهبانی صد هزار
اسیر خالی از صعوبت نخواهد شد فرمان صادر شد تا همه را اگردن بزنند و هر که اسیر خود را نکشد وی را نیز بکشند و مال او
مجبر را باشد بروایت اقل صد هزار هنود طعمه شمشیر آبدار گشتند و ارباب نجوم که در سعد و نحس سخن راندند اما صاحبقران
گوش بر گفتار ایشان نکرده و فرمان شد که از ده نفر لشکری یک نفر باید و لود بمحافظت اهل و عیال اسیران بمانند
و صاحبقران در هفتم ربیع الثانی روز سه‌شنبه سنه احدی و ثمانمایه هجری سوار شده صفوف لشکر آراست و بر انغار

بشکوه شهزاده پیرمحمد ابن جهانگیر و امیر یادگار برلاس و امیر سلیمان شاه و امیر مضراب برلاس و قماری توچین و تمور خواجه ایلسان
وغیره زینت پذیرفت و جرانغار بفر شوکت امیرزاده سلطان حسین تایجوت و شاهزاده خلیل سلطان ابن امیرزاده
میرانشاه و امیر جهان شاه برلاس و شیخ ارسلان وغیره شهامت یافت و هراولی بعهدهٔ امیرزاده رستم عمر شیخ و امیر
شیخ نورالدین جلایر و امیر شاه ملک و الله داد برلاس انتظام یافته و صاحبقران در قلب قرار گرفته و سلطان محمود
نیز صفها ترتیب داده و فیلان مست را پیش داشته بمیدان رسید مغولان که پیلان را ندیده بودند و رویین تنی
ایشان و قوت و صلابت که بالسنه و افواه شنیده بودند خوفی از ایشان داشتند و اسپان مغولان از فیلان
میرمیدند و صاحبقران از جمعی علما استفسار نمود که جای شما کجا خواهد بود ایشان از غایت هراس و وسواس حکایات فیلان
گفتند که جائی که خواتین و عورات باشند ما هم همانجا باشیم و صاحبقران رعایت حزم را فرموده بود که خندقی حفر کرده
و گرد صف لشکر در پیش خندق گاومیشان را گردن و پای بسته بچرم گاو بر هم بستند و خارخسک به پیادگان داده بود
که در راه پیلان بیندازند اما اقبال دارای دین پرور و شجاعت مغولان دلاور پیش از این که نوبت بکار آمدن
اینها رسد نوید فتح بگوش اهل زمین و زمان رسانید و صاحبقران پیاده شده روی مسکنت بخاک عجز نهاده بعد مسألت
فتح و ظفر از ایزد دادگر روی همت بمیدان مبارزت نهاد و بعد از آن رستم برلاس و دیگران بمدد قراول تعیین فرموده
چو گشت از دو سو لشکر آراسته + جهانی به پرخاش برخاسته + پیلان رایت کین برافراختند + کورگه زده سورن
انداختند + ز غریدن کوس خالی دماغ + زمین لرزه افتاد بر کوه و راغ + ز فریاد رویین خم از پشت پیل + تو گفتی
جهان کوفت کوس رحیل + درای های هندی درآمد بجوش + ز نایوان کیوان گذشته خروش + و قراولان لشکر منصور کمین
کرده بر قراول دشمن تاختند و بیک حمله ششصد کس انداختند و همچنین از جانبین امرای صاحب نام و ننگ دست به تیر و
جنگ گشادند و حملات مردانه نمودند امیرزاده پیرمحمد با امرای برانغار بر میسرهٔ دشمن حمله آورده و ایشان را از جا برداشتند
و از جرانغار سلطان حسین تایجوت و جهانشاه برلاس و غیاث الدین ترخان وغیره امرا بر میمنهٔ هندیان را که به نامین ملک
معین الدین و ملک هادی بود شکستند و امیر جهانشاه که قبل جرانغار بود تا دروازه رانده دشمنان را مقهور گردانیدند.
و قلب سلطان هند که از فیلان جنگی مستحکم بود از جای رفته حمله مردانه نمودند و امیر شیخ نورالدین جلایر و شاه ملک
وغیره امرا بر ایشان تاختند و بر فیلان حمله آورده فیلبانان را از سر ایشان انداختند و مغولان بفرط شجاعت خوفی که
از فیلان داشتند از دل بیرون کرده بضرب تیر و شمشیر خرطوم ایشان را مجروح کرده انداختند و پیلان زخمی از نهیب
شمشیر دلیران شیر شکار رمیده شور محشر انگیختند ؎ فگنده همه دشت خرطوم فیل + فتاده تن کشتگان چند
میل + ز خرطوم فیل و سر جنگجوی + همه دشت پاشیده چوگان و گوی + مبارزان هندوستان بقدر وسع و
توان کوشیده چون جنگ آن شیران شرزه نه در خور تاب ایشان بود روی از میدان محاربت برتافتند و سلطان

محمود و ملوخان خود را بهزار خرابی در شهر انداخته دروازه ها بستند و امیرزاده خلیل با فیل جنگی مقابل شد فیلبانان باگشته
و فیل ها چون گاو میشی رانده بحضور صاحبقران رسانیدند ~ چو یاری دهد لطف پروردگار + چه فیل قوی و چه گاو
نزار + چو بازوی دولت کشاید کمند + سر شیر گردون در آید به بند + بر اقبال ازین به چه باشد دلیل + که طفلی
ز خیلش سگالد به پیل + کجا بود شهزاده ارجمند + هم از پانزده سالگی پیل بند + هنوز از لبش می دهد بوی شیر +
چو شیران کند پیل جنگی اسیر + و صاحبقران نصرت شعار بعد ازین فتح نامدار تا دروازه دهلی رانده قریب به حوض خاص
خیمه زد و امرا و نوئینان در پایه سریر اعلی حاضر شده زانو زدند و مراسم تهنیت بجای آوردند ~ همه بوسه دادند روی
زمین + نهادند بر خاک راهش جبین + و در همان شب سلطان محمود و ملوخان گریختند و امرای مغول تعاقب کرده مردم
بسیار را کشتند و دلیران ملو را اسیر نمودند و این فتح مبین در هشتم ربیع الثانی سنه احدی و ثمانمایه روی داد اگرچه اهالی
دهلی امان یافته بودند اما هندوانی چند بر لشکریان مغول دست درازی کردند بدین سبب قتل عام شایع شده تا سه روز
قائم بود و تمامت دهلی بباد تاراج مصفا شده اما علما و سادات دهلی که امان یافتند و یکصد و بست فیل به غنیمت آمدند
وایشان را بفرمان صاحبقران بماوراء النهر آورده و اکثر ازان بهرات و شیراز و از زنجان و تبریز وغیره رسانیدند و صاحبقران
مدت پانزده روز در دهلی بوده بعد ازان طبل کوچ فرو کوفت چون قریب بقلعه میرتهه رسید شنید که الیاس افغان
ولیسالی از هندوان وغیره دران متحصن شده میگویند که ترمشیرین خان جغتائی بپای این حصار رسیده بی نیل
مرام برخاسته رفته است شعله غضب صاحبقرانی افروخته شده با ده هزار مرد گزیده متوجه گردید و امرای مغول و برای
گرد گرفته مغولان به کمند و نردبان چون مرغان بپر دار بر باره دیوار قلعه بر آمدند هرچند اهالی قلعه بضرب تیر و سنگ
مدافعت نمودند اما سود نداشته قلعه را بگرفتند و تیغ در ایشان نهادند و صاحبقران ازان مقام کوچ کرده و فرمان داد
که امیر جهانشاه برلاس با لشکر جرانغار متوجه آب جون شده کفار آن دیار را بسزا رساند و دیگر امرا را نیز باطراف و
جوانب فرستاده چون صاحبقران با سپاهی که باقی بود بگنگ رسید و لشکر برانغار در تحت پیر محمد از گذر پیروز پور گذشته
و از قول خاصه صاحبقران نیز بسیاری را از امرا بشنا عبور نمودند و صاحبقران سوی گذر تغلق پور روانه شده در راه
شنید که حشری عظیم از هندوان در پایان گنگ جمع شده اند چهار هزار سوار با چندی از امرا مامور آن صوب گردیدند و
دست صاحبقرانی آماسی پیدا کرده و در همان حالت شنیدند که چهل و هشت کشتی مشحون با مردان پیکار هندو در دریای
گنگ موجود اند صاحبقران با هزار کس از دلیران ایلغار نموده بکناره رسید و دلیران مغلیه بعضی بضرب تیر بر ساحل
سفائن دست کشادند و برخی بی توقف و اندیشه خود را در آب انداخته بکشتی مخالفان رسیدند و اسپان گذاشتند
و بر کشتی ها صعود نمودند و بضرب تیغ و تیر مخالفان را کشته چند کشتی بقبضه خود در آوردند و بر آنها سوار شده بر کشتی های
دیگر بر آمدند و هندوان از فرط شجاعت و تهور مغولان که در روی آب و خاک چو شیر و نهنگ مشتاق جنگ بودند در دریای

هیبت و تیغ غرق شدند ع یلان مغولان که شیر اند همه + بدریا و میدان دلیر اند همه + بصحرا چو شیر اند فیروز جنگ + بدریا
دلیر اند همچون نهنگ + الغرض دلیران مغلیه تمامت آن کشتی ها را گرفته و مخالفان را کشتند و صاحبقران از آنجا روانه شده
و از دریای گنگ گذر کرده و بر مبارک خان که با ده هزار سوار و پیاده بود با اندک سپاهی تاخته و یرا شکست و همان
روز در دامن دره کوپله با پانصد سوار متوجه شده جمعیتی که با ملک شیخه کهوکر بود شکسته و همان زمان بر جمعی دیگر رانده
ایشان را نیز هزیمت داد و بر کنار گنگ غزوات دیگر بتقدیم رسانیده و بسوی کوه سوالک متوجه شد و چند هزار کس
که در آنجا متحصن بودند قتل و غارت نموده رای رتن که از عمده راجها بود با لشکری انبوه مقابل شده و نبردی سخت
واقع شد آخر الامر ع زبازان رمیدند راغان همه + چو از سهم چنگال گرگان رمه + همه هندوان سینه ریشان
شدند + چو زلف معنبر پریشان شدند + گریزان سیاهان ازان رستخیز + بود رسم هندوستانی گریز + کجا پشه را تاب
صرصر بود + کجا شبپره را زور رمر بود + کجا مور و تخت سلیمان کجا + کجا ذره خورشید تابان کجا + چگونه زند
پنجه روبه بشیر + چه سان بط رود سوی بحری دلیر + برون برد سر رای برگشته بخت + ولی خون بها ماند
زو تاج و تخت + القصه راجه رتن شکست یافته و لشکر اسلام دست بغارت و تاراج بر آورده اموال بیشمار و خوبان
پری کردار بدست آوردند ع همه خیل هند و اسیر مغل + بگردن نهادندشان بار غل + فتادند در بندگی هندوان +
چه دانا چه نادان چه پیر و جوان + و از بسیاری غنائم که لشکر مغل را درین جنگها بدست افتاده بود لشکر در شبانه
روز بیش از چهار کروه مسافت نمیرفت و همدرین یک جنگ هر یک از احاد لشکر را دو صد گاو و ده نفر برده بدست
افتاد و اموال دیگر را شماری نبود و صاحبقران جهانستان تمامی آن نواحی را تاخته و جنگهای بسیار با مخالفان هنود و
مسلمان نموده و اموال بقیاس بغنیمت گرفته و ایلچیان سکندر کشمیری متضمن ایلی و انقیاد بحضور رسیدند ایشان را
نواخته قریب بجدو جمون رسید و رای جمون از بدبختی خود را بموضع حصین کشیده و صاحبقران بفرمود تا دلیران بمقابله
او شتافتند و رای جمون زخمی و اسیر گشته به تقبیل دین جلیل سعادت یافت و در جمون یک لک هندوان بقتل رسیدند
و صاحبقران گردون توان امیرزاده رستم را بتادیب شیخه کهوکر به لاهور فرستاد و شیخه کهوکر جهت نزبیت ساوری رفته
بازنیامده بود و امیرزاده وی را شکست داده با اموال بیشمار باردوی جهان پوی پیوست و سید خضر خان را که بملازمت
صاحبقرانی می‌بود اسباب بادشاهی آماده کرده بملتان فرستاد و فرمان داد که با هندوستان را بسید خضر خان دادیم و
آخر همچنان شد که مدتی سید خضر خان و ابنای او در دهلی و دیگر دیار هند رایت سلطنت برافراشتند و خضر خان تا الیمات
به متابعت و هواخواهی صاحبقران و ابنای او قصور نورزید الغرض صاحبقران بعد ازین بسرحد کشمیر رسید و شاه سکندر
مشمول عواطف شده و دو لک و سی اشرفی خراج وی را معاف فرموده از دریای وند اتک گذشته بسوی دار السلطنت روانه
شده از دریای سند پل بسته عبور نموده و در قلعه بیرباب پیر محمد نصرت قماری را با سه صد کس از شورش یاغیان را

با سیصد کس با وزیک در آن قلعه گذاشت بست و یکم شعبان سنه احدی و ثمانمایه بسمرقند رسید و در انجا مسجد عظیم بنیاد نهاد و بنیاد او در چهارم رمضان سنه احدی و ثمانمایه موافق توشقان ئیل نهاده شد و نود و نه زنجیر فیل که از هندوستان آورده بود جهت آوردن آلات و اسباب او بکار داشت و قریب به یکهزار سنگتراش و معمار از هر ممالک که آورده بودند بکار مصروف بودند و مسجدی بنهایت عظیم الشان باتمام رسانیده و بعد از ان جشن های عظیم کرده از غنائم و اموال هندوستان بجمیع امرا و شهزادگان و اهل استحقاق بخشش ها نموده چندی در سمرقند قرار گرفت - ✣

ذکر توجه اردوی همایون صاحبقران نامدار امیر تیمور گورکان برلاس کامگار بسرزمین ایران و مصر و روم و شام که مورخان آنرا یورش هفت ساله می‌نویسند و ظفر یافتن در همه مقام بر سلاطین عظام بفضل ایزد ذو الجلال و الاکرام ✣

چون شاهزاده میران شاه میرزا که والی عراق بود در شکاری از اسپ افتاده و بدان سبب فتوری در دماغ او راه یافته اقدام بر حرکات نا بایسته می‌نمود و در شرب خمر و عیش و عشرت کوشیده پروای ملکداری نمی‌نمود تا حدی که خانزاده زوجه اش تنظلم پیش صاحبقران رسیده صاحبقران روزگار که هنوز از یورش یکساله هندوستان آمده بود و لشکریان آرامی حاصل نکرده بودند رایت عزم خسروانه برافراخته و باجتماع لشکر فرمان داده امرای و شهزادگان حدود را بر قرار ایشان گذاشته و در هفتم محرم سنه اثنین و ثمانمایه مطابق توشقان ئیل پای در رکاب آورد و به تبریز رسیده مصاحبان و ندیمان شاهزاده میران شاه را بیاسا رسانید. و درین مقام اخبارهای دیار رسیدند اول آنکه تمور قتلغ خان اوزبک بادشاه دشت قبچاق که با وجود انکه بمدد صاحبقران الوس خود یافته بود خیال یاغی گری داشت درگذشت و نیز برقوق ملک الظاهر والی مصر و شام رحلت نموده منغور خان والی ختا نیز طبل ارتحال کوفت و خضر خواجه خان جغتائی نیز لباس حیات از بر برکنده فتوری تمام درین الوس ها راه یافته و امیرزاده اسکندر باوجود پانزده سالگی لشکراندگان جمع آورده و پیر محمد برلاس و نورک برلاس و بیان تمور قانغلی و شیر بستجون غربانی و بیردی بیگ و خداداد برلاس و شمس الدین عباس قبچاق و داد ملک برلاس و صدیق وغیره روی بکاشغر نهاده و اوچ و آقسو وغیره حصارها را کشاده و متوجه ختن گشته تا قلاع و بقاع آن نواحی را بتصرف در آورده باز گشت و صاحبقران در همان زمستان از قراباغ متوجه گرجستان گردیده و بدره جمشار رسیده و زنجان بریده راه پیدا ساختند و گرجیان بسیار بقتل رسانیدند و اموال بیشمار بدست افتاد و سلطان احمد جلایر که از نهضت موکب همایون خبر یافت و از امرای خود توهمی بخاطر آورده و در اندک زمان قریب دو [illegible] اگشته و با قرا یوسف ترکمان در ساخته هر دو متوجه مصر و شام شدند و شامیان بجنگ برخاسته

جلایریان و ترا کمایشان را هزیمت داده و سلطان احمد و ترکمان هر دو با هم گریگان شده سلطان احمد بروم رفت و سلطان روم باستقبال او برآمده هر دو بادشاه از اسپ فرود آمده یکدیگر را در کنار کشیده مراسم تعظیم بجاے آوردند و قرا یوسف نیز از صدمات لشکر برلاس پناه بسلطان روم برد و صاحبقران روے بجلادت بگرجیان نهاد و ملک گرگین حاکم ایشان بر ضلالت و بغاوت اصرار ورزیده و در اندک مدت لشکر منصور پانزده قلعه ایشان کشادند و در بعض اوقات مغولان در صندوقها نشسته و جمعے آنرا بطناب ها و زنجیرها استوار کرده از کوه ها برابر مغاک ها و غارها که گرجیان در آن جا مختفی مے بودند فرود مے آوردند و مغولان دست به تیر و کمان کشاده ایشان را مقهور مے نمودند و کلیسا ها را ویران کرده ممالک را ضبط فرمود و بایلغار بممالک جانی بیگ گرجی روان شده و تمامت آن دیار را زیر و زبر کرده و قلاع حصینه را کشاده بایلغار بحصار زربت که بر کوهے واقع بود شتافته و در هفت روز آنرا فتح فرموده و چون گرگین که از جاے بجاے مے رفت بحصار سوانیت در آمد صاحبقران بر آن قلعه ایلغار کرده و آنرا نیز کشاد و گرگین چون ناچار شد ظاهر شهزاده سلطان احمد جلایر را از خود رانده و از در مسکنت در آمده التجا نمود ~ اگر عفو شاهم ببخشد گناه + نه پیچم دگر روے خدمت ز راه + کنم در مقام سر افگندگی + بجان بندگان ترا بندگی + صاحبقران قصور او را معاف فرموده بطرف ولایت ایوانی گرجی شتافت و تمامی آن ولایت را تاخته و در مدت پنج روز هفت قلعه او را مسخر کرده و قتل و غارت بسیار بتقدیم رسانیده از آن دیار لعون کردگار مراجعت فرمود +

ذکر اسباب مخالفت و مخاصمت صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس تیغ زنجری قیات با سلطان الغازی ایلدرم بایزید عثمانی قیصر روم خجسته صفات

دران زمان که دریاے کشورگیری برلاس موج زن بود تخت سلطنت روم

بوجود همایون سلطان ایلدرم بایزید عثمانی تخت آراسته بود و آن سلطان ذیشان مملکت خویش را از خار و خاشاک مخالفان پیراسته و در کثرت فوج و لشکر و بسیارے خزاین و دفاین و وسعت مملکت گوے سبقت از آباے کرام خویش ربوده بود و ولایات ایدین و کرمیان و قومان و بسیارے از ممالک فرنگستان که دست تصرف سلاطین خاندان عثمان بدان نرسیده بود تسخیر فرموده و همواره بالفرانسیان محاربات نموده و در هر معرکه محاربه فتح و ظفر او را میسر بوده و چهار هزار سگبان و دو هزار توشمچی و میر شکار داشت و از ولایت قلمرو او در فرنگستان چهار ماهه راه نوشته اند و دیگر سامان عظمت و شوکت او را ازین قیاس باید نمود چون فتوحات او در فرنگستان بسیار شد دیو غرور وسوسه در دل او افگنده و طایر نخوت بیضه عجب در دماغش نهاده و بے وجهه ابواب محاربت و مناقشت صاحبقران را بر خود کشود و تفصیل این اجمال آنکه چون سیواس و ملطیه را بتصرف خود در آورد ایلچیے به طهرتن که از منتسبان سلطنت گورکان بود فرستاده پیام داد که ترا من بعد مطیع ما مے باید بود و نسخه درشت نوشت طهرتن صورت حال را بایستادگان پایه سریر صاحبقران عالمگیر عرض نمود

صاحبقران بسبب آنکه سلطان یلدرم بایزید با عیسائیان مے جنگید از حرب او کاره بود فرمود که نامه به تهدید به سلطان
روم نوشتند تا شاید که از ورطهٔ مخالفت بشاهراه موافقت آید ــه سرِ نامه کرد آفرینِ خدا + که او دست گیرد
بهر دو سرائے + ثنائے محمد ارائے زرین + درودِ نبی ساخت نعم القرین + و بعد ازان سخن ہائے بسیار از
وعده وعید رانده و نوشت که امروز بحمد الله که ممالک ربع مسکون در تحت تصرف بندگان ماست و سلاطین آفاق
جبین نیاز بآستان ما مے سایند ــه ز دریا بدریا سپاهِ من است + جهان زیر پرِ کلاهِ من است + ملوک
زمان صف زده بر درم + بسیط زمین تنگ بر لشکرم + بپیچید لیش از تیغ خونریز من + بپرہیز از آتش تیز من +
چو صبح مرادم ز مشرق دمید + فروغش باقصائے عالم رسید + به نیروے بازو و رائے درست + گرفتیم ملکِ
خراسان نخست + ملک مسند آرائے تخت ہرات + ز ما جست انعام جویان برات + برآورد چون کوس ما
طمطراق + تنزول در آمد بملکِ عراق + بر آلِ مظفر ظفر یافتیم + برسم ادب گوش شان تافتیم + به قبچاق
بردیم از انجا ستیز + نہادیم در دشمنان رستخیز + ز تاتار نگری آتش افروختیم + بچنگیزیان غارت آموختیم +
شکستیم خانان چنگیز را + بکشتیم آن آتش تیز را + بہندوستان بر کشیدیم کوس + چو ہندو شد از گرد ہمہ
آبنوس + ہمہ سرافرازانِ ہندوستان + شدند از غلامانِ این آستان + نخواہیم که این خامه صلح بین +
شود نیزه گرد و باہنگ کین + الغرض در میان این ہر دو سلاطین ابواب رسل و رسائل مشتمل بر وعده و وعید و پیام ہائے
درشت طعن و تشنیع و سخنہائے تاکید و تہدید مفتوح گردیدند چنانچه فاضل کامل مولانا شرف الدین علی یزدی در ظفر نامه
صورت نامه که صاحبقران اعظم به سلطان روم نوشته مفصل آورده است که صاحبقران نامدار بعد از حمد و ثنا
پروردگار مضامین سخت طعن آمیز به سلطان ترک نژاد نگاشت و نوشت که تو بوسوسهٔ دیو غرور خود را با ما
برابر گرفته اما در این امر گوہر بے انصافی به رشته جفا سفته که احوال جاه و سلطنت و قوت و شوکت و حسب و نسب تو
برائے منیر ما روشن است ــه چه حاجت که گویم بسا رِ ترا + شمارم نہان آشکار ترا + ہمه مردم روم تا مصر و
شام + شناسند اصل ترا خاص و عام + ہمان بہتر کشتی سودائے محال که در غرقاب غرور و پندار افگنده
بادبان جرأت فرو گیری و در ساحل سلامت لنگر توبه و ندامت بیندازی تا از تلاطم امواج انتقام و عقوبت غرق
دریائے بلا و محنت نگردی چون سعی و کوشش تو در محاربات نصارا شنیده ایم نخواستیم که از عبور لشکر منصور ما
مملکت روم را آسیبے رسد و شعله از برق شمشیر لشکر مغل در خرمن حیات اہالی آن مرز و بوم در افتد اما تو ہم پائے
از گلیم قدر بیش مدار و بلا را بزور بر سر خود میار چهره موافقت را بناخن مخالفت مخراش و بر جادهٔ خیر خواہی و
محبت ثابت قدم باش ــه نداریم با تو سر دشمنی + تو ہم ساغر دوستی نشکنی + نگه دار گر عارفی جائے خویش +
ز اندازه بیرون منه پائے خویش + که بر خونِ خود ترک تازی کنی + که کنجشک باشی و بازی کنی + چرا

خود را نداری نگاه + مکن چهرهٔ بخت خود را سیاه + مکن آنکه هرگز نکرده ست کس + بدین رهنمون تو بوده ست و
بس + ترا با من این سرکشی از کجاست + ندانم که افگندت از راه راست + چه سودای خام است آخر
ترا + سحاب از کجا آفتاب از کجا + اگر پشه را تاب عنقا بود + سزد گر ترا کینه با ما بود + کجا صعوه را این
میسر شود + که با باز روزی برابر شود + تو در بیشهٔ روم گردیده + نبرد مغولان کجا دیده + به پیکار از بخت
اگر بهتر نیست + ز تابید دین و دعای نبیست + مشو غره کاینها نه مردی تست + اگر بشنوی با تو گویم درست +
مجور رزم پیلان به نیروی مور + بلا بر سر خود میاور بزور + کبوتر که پهلو زند با عقاب + بقصد سر خویش
دارد شتاب + شغال ار کند پنجه با نره شیر + سر بخت خود را درآرد بزیر + کجا باز گویم من این داوری + که
با من کند چون توئی همسری + ولی از تو اینها نباشد عجیب + که هست از خرد ترکمان بی نصیب + مبادا که
این پند من نشنوی + که بی شک در آخر پشیمان شوی + اگر من بروم اندر آرم سپاه + چو هندان همه
بوم گردد سیاه + بتاراج مغلان دهم روم را + به توران برم خاک این بوم را + مبادا آنکه من زین کنم
رخش کین + که بر هم زنم آسمان و زمین + منت آنچه حق است دادم پیام + تو دانی و تدبیر خود والسلام +
ناصیه نامه همایون را بمضمون رحم الله امرءً عرف قدره ولم یتعد طوره که مزین ساخته بقیصر روم
فرستاد چون این نامه بقیصر رسید و بر مضمون او آگاهی یافت آتش غضب و غرور او افروخته سخنان درشت و
کلمات سخت و سست بجواب بر زبان آورده گفت ۵ ترا ای خردمند پنداشتم + و زو خشم فرزانگی
داشتم + غلط کرده اندیشه در کار او + ندانسته آئین و هنجار او + کند فخر کافلاک پست منند + سران
مغل زیر دست منند + به جغتائی و اوزبک همان گاو و دد + مرا کرده نسبت به بنیاد بد + سپاه مرا
آورده در حساب + به اوزبک که دارند چوبین رکاب + کند تلخ گفتار کس ناسپاس + از آن رای گمراه
هندم قیاس + چه گویم از آن هندوی بی تبار + بسقائی مطبخ آید بکار + فروزادگان مظفر چه اند + ز نسل
کدام از نژاد که اند + دو سه سست تاجیک ناکرده کار + از ایشان چه آید گه کارزار + ز کنده شکن غوری
بی هنر + چرا نام گیرند اهل بصر + بعد ازین بخودستائی و تعلی خویش زبان گشاده ۵ نداند مگر جد و آبای
من + ندانسته توقیع طغرای من + نشینندهٔ مسند قیصرم + طراز نده بخت اسکندرم + بود پشت بر پشت
من تاجدار + همه تا به آدم شه و شهریار + چه مرزست آبای او را تمام + که دانند کانش ندانند نام +
و گفت که من از مدتی درین آرزو بودم که جنگ تیمور را ببینم اکنون اگر او نیاید من خود با لشکر جرار تا تبریز
سلطانیه برانم ۵ برانم که رانم ز سر حد خویش + گر او پیش تا ید زنم خیمه پیش + برم رومیان را به یکجای
اند + کشم کوه در پیش دریای او + شوم پی تردد بجنگ مغل + بهبینم دلیری و ننگ مغل + زدم تا

به تبریزی بن پشیتر + زنم بر رگ غیرتش نیشتر + چون جوابهای خشونت آمیز و سخنهای غضب انگیز سلطان روم بعرض
صاحبقران رسیدند ؎ بپیچید بر خود چو پیچنده مار + زبان کرد شمشیر زهر آبدار + که قیصر سگی بوده و تیز
مغز + ره آشتی میکند پای لغز + ندانم که کرده بد آموزیش + که آخر رساند به بد روزیش + بود نازش او که
قیصر نسبست + ز خدام ما هر یکی قیصریست + نسب نامهٔ شاهان من شد درست + نه باید از من نسب نامه جست
نسب نامه کس از میانه نجست + هزاران نسب شد به دینش درست + اگر برترین جد او قیصرست + همین
جد من نیز بوزنجر است + رسیده بهنگام سلطانیم + بمیراث تخت قراخانیم + چراغ شبستان بوزنجرم +
به او میرسد نسبت افسرم + ز من پایه تخت خانی بلند + ز من تاج بوزنجری ارجمند + همه قوم برلاس نازد
بمن + علم بیرق فخر سازد بمن + ز من نام مغلان بلندی گرفت + ز من تخت شان ارجمندی گرفت + القرض
صاحبقران جهانستان از جواب ناصواب سلطان پرعتاب در خشم آمده فرمان داد تا رایت نصرت آیت بصوب سیواس
که از اعاظم قلاع روم بود برافرازند و در محرم سنه ثلث و ثمانمایه ایلغار فرموده بسیواس راندند ؎ خود و نامداران
پرخاش جوی + سوی شهر سیواس آورد روی + چو دریا دمان لشکری فوج فوج + درو هر سواری یکی تند
موج + و دران نواح رسیده امرا را به نگاهبانی پسر قیصر کرشجی نام که بمنغلای آمده بود فرستاد و حصار سیواس که
بسیار استحکام داشت گرد گرفته و پسر قیصر با آوازهٔ وصول لشکر فرار شده امرا تعاقب کرده بازگشتند و لشکر مغول
سیواس را گرد گرفته مصطفی نام ترکی که داروغه قلعه بود حسب المقدور در مقاومت و مدافعت سعی نموده و مغولان نقب
کنده آتش زدند و برج و بارا بسر چوب گرفته بشهر درآمدند و مصطفی با سادات و علما امان خواسته بیرون آمد اما چند
هزار ارمنی نصرانی که از سپاه سلطانی بودند پای مقاومت افشرده جنگی مردانه کردند و مغولان بسیاری را از ایشان
به تیغ بگذرانیدند و حسب الفرمان چهار هزار ارمنی را گرفته گردن با زانو بسته زنده در خاک انباشتند تا عبرت دیگران
گردد و بعضی مورخان برآنند که ارطغرل پسر سلطان که بمدد اهل قلعه آمده بود در آن معرکه کشته شد و صاحبقران بعد ازین
فتح فرمود تا حصار را با زمین برابر ساختند و از انجا بقلعه ملطیه رفته و آن نیز بگشاد و سوی ابلستان بر ترکمانان تاخته ایشان را
هم شربت فنا چشانید چون درین زمان از جانب قیصر روم خبیثی ظاهر نشد صاحبقران عنان بسمند عزیمت سوی دیار شام
منعطف فرمود +

ذکر اسباب توجه صاحبقران بهر انتقام بدیار مصر و شام

از اسباب توجه لشکر مغول به دیار شام آن بود که در وقت رسیدن به بغداد و گرفتن آن صاحبقران
رسولی با نامهٔ محبت التیام فرستاده بود و برقوق حاکم دیار شام از بی خردی چون ایشان بمحروسه شام رسیده توقف
بمنتظر فرمان بودند فرمان قتل ایشان داده رسولان را بی جهت آب فنا چشانیدند و از معامله کشتن ایلچیان چنگیزخان

وبرباد رفتن دولت باعظمت سلطان محمد خوارزمشاه یاد نیاوردند و قرا یوسف ترکمان در حرب با اتلمش قوچین امیر او نیک ظفر یافته ویرا اسیر کرده بمصر فرستاد و والی شام بلا ملاحظه اواخر و انجام او را محبس باز داشت و درین زمان که صاحبقران ملطیه را فتح نمود ایلچی به سلطان فرج ابن برقوق والی شام فرستاده نوشت که از حرکات پدرت یاد نیاوریم اما ترا باید برخود و اهل مملکت ترحم کنی و در زمان اتلمش را بحضور بفرستی و فرج نیز بسنت سیئه پدر عمل کرده ایلچیان را که بحلب رسیده اند بند کرده بقلعه فرستاد ــ؎ خطائے عجب کرد صاحب خرد ✤ عجب نشمرد گر نکو ننگرد ✤ کسے را که نبود شرف در نژاد ✤ نباشد عجب گر بود بدنهاد ✤ چه خوش گفت فردوسی پاک زاد ✤ که رحمت بران تربت پاک باد ✤ درختے که تلخست ویرا سرشت ✤ گرش بر نشانے بباغ بهشت ✤ ور از جوے خلدش بهنگام آب ✤ به بیخ انگبین ریزی و شهد ناب ✤ سرانجام گوهر ببار آورد ✤ همان میوه تلخ بار آورد ✤ نه بر فوق باشاهی مصر و شام ✤ غلامے بُد و خواجه اش هم غلام ✤ غلامے بُد از چرکس بے تبار ✤ خجل گشته از بیخ خود چند بار ✤ ولی نعمت خویش را کشت زار ✤ فلاح از چنین کس توقع مدار ✤ ولے در تبارش چو شاهی نبود ✤ در و شیمه بادشاهی نبود ✤ چه آید ز چرکس نژاد و نژند ✤ که باشد بر پاک رایان پسند ✤ چنین بود برقوق و پورش فرج ✤ چو شاخے بد از بیخ بد رُسته کج ✤ چون نبه رائی و نابینائی فرج معروض رائے استادگان سریر اعلےٰ گردید نائره غضب صاحبقران مشتعل شده عزیمت آن دیار مصمم فرمود و امرا و نوئینان بزرگ زانو زده معروض داشتند که درین ایام که یورش بزرگ هندوستان اتفاق افتاده و بعد از مراجعت بغیر مهلتے متوجه ایران شدیم و در گرجستان وغیره دیار بجنگ کفار مشغول بودیم و درین زودی عزیمت مصر و شام دشوار است که در آن دیار قلاع بسیار مستحکم و از اسباب حرب و نبرد و مردان جنگی مشحون اند و چون اهالی شام چند نوبت با لشکر مغول دلیرانه همسری کرده اند ازین اسباب بسیارے اسباب تجملات و کثرت لشکر آنها در دلها وقری عظیم دارد اگر افواج منصور را رخصت شود که چندے در خانه هائے خود آرامیده از سر فرصت با یراقی لائق متوجه این دیار شوند مناسب نماید اما صاحبقران جهانستان بسمع رضا اصغا ننموده فرمود که نصرت و ظفر عطیه ایزد دادگر است و از غلبه عسکر و کثرت اسباب نبرد چه آید امرا لب بدعا کشوده دل بر یورش شام نهادند ــ؎ جهانجو چو از تخت شد سوے زین ✤ بجنبید گفتی سراسر زمین ✤ و اول موکب همایون بقلعه بهسنی رسیده در اندک مدت بگشادند و همچنین قلعه عنتاب نیز بقبضه مغولان در آمده و چون آوازه توجه سپاه کشورکشا بسمع والی شام رسید فرمود تا امرائے دمشق و حمص و حمی و انطاکیه و طرابلس و نابلس و بعلبک و کنعان و غزه و رمله و قدس و کرک و قلعة الروم وغیره دیار شام در حلب مجتمع شوند و بموجب حکم ــ؎ نهادند لشکر بر شیب ✤ ز اطراف گیتی بطرف حلب ✤ ز هر سو گروهے فراز آمدند ✤ قضا را بجان پیش باز آمدند ✤ و تمور تاش ملک الامرائے حلب و شدون ملک دمشق نیز مجتمع شدند و دران آوان در قلمرو شام غیر از شهرهائے معظم شصت هزار قریه وقصبه اعلےٰ آمدند صاحبقران کامگار روز نهم ربیع الاول سنه ثلث و ثمانمائه مطابق لوئی ئیل بحلب رسیده و محمد میرزا امیرزاده سلطان حسین و امیرزاده

میرانشاه با تنے چند بیرون رفته بقراولان دشمن جنگیدند و روز سیوم صاحبقران فرمان داد تا ؎ بجنبید لشکر که تا به + گران گشت یالِ یلان از زره + پر از شیر و شمشیر شد رزمگاه + ز آهن قبایان زرین کلاه + بر آمد ز کوس و کورگه فریو + ز بیم آب شد زهرهٔ نره دیو + و بموجب یرلیغ ضبط برانغار با میرزاده میران شاه و شاهرخ و جمعے از امرا قرار یافته و در جرانغار سلطان محمود خان ابن سیورغتمش جغتائی و امیر جهان شاه برلاس و دیگر امرا مقرر شدند و در قنبل جرانغار سلطان حسین تا نجوت و در قنبل برانغار امیرزاده ابابکر مامور گردیدند ؎ یمین سپه سرور کامگار + ز قمرزد بمیران شه نامدار + شدش تاجور شاهرخ همرکاب + ز سے آن خجسته مه و آفتاب + ابابکر خان قنبل آرائے شد + بنام آوری قنبلش جائے شد + جهانشاه جا کو بسیار سپاه + به محمود خان پر دل کینه خواه + بقنبل نشستاند سلطان حسین + که دانست پر خاش را فرض عین + بقلب سپه شاه گیتی پناه + مه سر علم کرده خورشید و ماه + و از انجانب سپاه حلب نیز صفوف آراسته ؎ وزان سوے گردنکشان عرب + عرب وار بستند صفے عجب + ز شهری و بری مدد خواسته + برسم عرب لشکر آراسته + همه پهلوانان شامی نژاد + به مردی گهِ داوری داده داد + بر اسپان تازی همه جلوه گر + بکف نیزهٔ همچو مار دو سر + الغرض بعد از تهیه صفوف کوس و تبیره در خروش آورده هر دو لشکر دست بمحاربت کشادند ؎ بکوه اندر و کوس کین ناله خواست + ز پیکان در ابر آهنین ناله خواست + و از جانب لشکر صاحبقران ؎ مظفر ابابکر فیروز جنگ + در آمد بمیدان کین بیدرنگ + جهان گشت بر جان خصمان بنفش + فگندند یکسر سلاح و درفش + و از سوے جرانغار ؎ چو سلطان حسین آن یل نامدار + بر آورد از اعدا برِ دی مار + یکے خواست زنهار و دیگر گریخت + گریزنده هر سو همے رخت ریخت + و همچنین جمیع امرائے نامدار از اطراف و جوانب حمله آورده حربے سخت واقع شده ما در اندک مدت ؎ سبک رزم جویان شمشیر تیز + فگندند در شامیان رستخیز + یلان عرب خفته در خون و خاک + ز شمشیر مغلان جگر چاک چاک + لشکر شام تاب مقاومت در خود ندیده بشهر شتافتند و در دروازه اژدحامی عظیم واقع شده و در آن مقام نیز بسیار کشته شدند ؎ ز خیل عرب سیصد و صد هزار + تلف شد به شمشیر زهر آب دار + شدند آنهمه کشته و دستگیر + چه بر دل چه بیدل چه برنا چه پیر + و لشکر منصور در شهر ریخته شامیان را از آنجا نیز رو بگریز آوردند ؎ وزان پس بغارت نهادند روے + فتادند در شهر و بازار و کوے + نهان و آشکارا آنچه در شهر بود + سراسر بتاراج بردند زود + و تمور تاش و دیگران در قلعه حلب خزیده در سر بسلطان مصر فرستادند و نوشتند که بالقدر وسع و توان کوشیدیم اما دلیر تر از مغولان ندیدیم اگر پادشاه زود توجه نکند قلعه هم بگیرند ؎ ز سوے عجم فتنهٔ خاسته + که از هیبتش آسمان کاسته + بملک حلب زنده نگذاشت کس + تماشاے شهر و شقش هوس + ز بیداد مردم کشان مغل + بد بر افتاد بنیاد مردم بکل + مگر هم نوائی رسد در کارزار + که بندی بر این سیل فزنده راه + و صاحبقران فرمود تا قلعه حلب را فرو گرفتند و جنگ انداختند

حلبیان چون چاره ندیدند قلعه سپرده بمعرفت علما و سادات امان خواستند و چندان غنائم و اموال بدست لشکر منصور
افتاد که از حیز شمار بیرون بود و صاحبقران همه را بامرا و لشکریان بخشیده و اغروق گذاشته بشهر حمی رفت و در راه
قلعه‌های دیگر گشاده بر قلعه حمی تصرف یافت و بعد ازان بر حمص رفته حمص را نیز بقبضه درآورده و از انجا به بعلبک
شتافت و بعلبک را که از حصارهای معظم بود فتح نموده به دمشق رفت و والی مصر و شام نیز سپاهی عظیم مرتب ساخته ؎
برافراخت فرمان ده مصر و شام + ببازوی کین رایت انتقام + روان جمع کرد از سر اقتدار + سپاهی بکثرت
فزون از شمار + و بعد از ترتیب سپاه به دمشق رسیده بحفظ برج و باره پرداخت و چند کس فدائیان را ایلچی نموده بلشکر
منصور فرستاد تا وقت فرصت و تسبر وے نمایند اما ایشان کاری نکرده خود بکار آمدند چون صاحبقران به دمشق رسید
فرمان داد تا امیر سونجک و صائن تمور و الطون بخشی و دکل و توجین وغیره از گرد راه بر قراولان شام حمله آوردند و میرزاده
رستم بمدد ایشان رسیده قراولان شام انهزام یافتند و درین مقام اسیران حلب را و هر اسیری که درین جا بدست رسیدند
گردن زدند اما درهمین شب امیرزاده سلطان حسین تائیجوت که خواهرزاده صاحبقران بود بتغلبه سکر و فریب جمعی تاجیک
مفسد اندرون دمشق رفته با سلطان شام در ساخت و صاحبقران برای اتمام حجت رسلی فرستاده که با آنکه جرایم تو از
حد حصر بیرون اند اما بخیال تباهی رعایا الحال هم اگر المش را بفرستی از جرائم تو درگذریم و فرج ایلچی را اگر امید اشته
و جواب داد که بنده در مقام خدمتگذاری است و تا پنج روز دیگر امیر توجین را بفرستیم و صاحبقران نیز وعده نیکو داده
بوجه آنکه علف در انجا نبود در جانب شرقی دمشق کوچ فرمود و سلطان مصر با وجود وعده صلح خواست که درین وقت که اردوی
بزرگ در حرکت است ضبط آن مشکل خواهد شد و دستبردی توانم نمود ؎ اگر بیضه زاغ ظلمت سرشت + نهی زیر
طاوس باغ بهشت + بهنگام آن بیضه پروردنش + ز انجیر جنت دهی ارزنش + دهی آبش از چشمه سلسبیل + بدان
بیضه گر دم دمد جبرئیل + شود عاقبت بچه زاغ زاغ + برد رنج بیهوده طاوس باغ + و باین خیال با تمامی فوج و
لشکر و مردم دمشق سوار شده بیرون راند و مردم دمشق در پس لشکر او با تیغ و تبر و چوب و چماق و ساطور و سنگ برآمدند
و اجتماعی عظیم دست داد و صاحبقران چون چنین دید فرمان داد تا لشکر فرود آمد و خود بقاعده معهود بر پشته رفته تضرع
و زاری از حضرت داور داد فتح و ظفر مسالت نموده سوار شد و درین اثنا سپاه شام قریب رسیده و بفرمان صاحبقران
امیرزاده میران شاه و شاهرخ و امیر سلیمان شاه وغیره بمدافعه ایشان از برانغار متوجه شدند و از جرانغار نیز امیرزاده خلیل
سلطان و سلطان محمود خان جغتائی و امیر جهانشاه برلاس و امیر توکل برلاس و تغلق خواجه برلاس و غیاث الدین ترخان و
پیر علی سلدوز وغیره بجوش جلادت برانگیخته در سپاه شام درآمدند ؎ فرو ریختند از دو جانب سپاه + دلیران خصم
افگن و کینه خواه + و امرای هراول و قول نیز مراکب در میدان مبارزت راندند و جنگی سخت در پیوسته ؎ برآورد
کوس نبردی خروش + محیط بلا زد به یکبار جوش + دو لشکر نهادند دلها بمرگ + بیامد بتیر از دو سو چون تگرگ +

ز خون گشته روی زمین پر نگار + ز پیکان دل چشم کیوان فگار + ز گرد تا که از گرد پیوسته میغ + ز کشته به کشور
چکاچاک تیغ + آخر نسیم فتح و ظفر بر پرچم اعلام لشکر مغول وزید و صبح فیروزی و نصرت از مطلع اقبال صاحبقران
دمید و شامیان با حال خراب انهزام یافتند ـــــه فگندند چندان گروها گروه + که از کشته شد پشته هر سو چو
کوه + همه دشت بد رود خون ساخته + سلاح و درفش و سر انداخته + و این واقعه در سه شنبه نوزدهم جمادی
الاول سنه ثلاث و ثمانمایه موافق لوی ئیل واقع شد و سلطان حسین که میسره شام بوی متعین بود بمقابله برانغار افتاده
و تو بلاق قوچین عنان او گرفته بشاهزاده شاهرخ رسانید و بفرمان صاحبقران بند شده بعد چندی چوب یاساق زده
رها ساختند و صاحبقران بعد از ین شهر را فرو گرفته فرج والی مصر رسولی با پیشکش فرستاده آن روز امان خواست
و بفرمان صاحبقران جنگ موقوف داشته و در همان شب فرج با خواص خویش از شهر برآمده رو بگریز نهادند و بفرمان
صاحبقران امیر سونجک و نور الدین جلایر و الله داد برلاس و امیر برندق برلاس و شاه ملک و غیره در عقب ایشان
شتافته و بیشتر ایشان را در خاک هلاک انداخته و فرج بهزار خرابی جان خود بدر برده و اهالی دمشق دست بدامن
تضرع زده امان خواستند و صاحبقران ایشان را امان داده و بقلعه دمشق جنگ انداخته و بعد حرب و ضرب چون
دیوار قلعه را از نقب بیفگندند یزدار مقدم اهل قلعه امان خواسته اما ـــــه که ایلی پس از جنگ ناید بکار +
بیاساق رسیدند و غنائم بسیار بدست صاحبقران افتاد و در قلعه انبارسی از محصول اوقاف حرمین بود صاحبقران
فرمود تا وی را بحفاظت فروخته قیمت او بخدام حرمین سپردند و بفرمان صاحبقران جهانستان بر مزار اکثر بزرگان عمارات
عالی بنا نهادند و بفرمان شهنشاه والا شان امیرزاده میران شاه و شاهرخ متوجه شهر مکه شدند و روز چهارشنبه غره
شعبان سنه ثلاث و ثمانمایه لشکر بفرمان بادشاه دادگر بانتقام بیوفائی اهل شام با حضرت امام علیه السلام در دمشق
ریخته تمامت اسباب را بغارت بردند و زن و مرد را اسیر گرفتند و از کثرت اموال لشکریان رخوت و اقمشه را سی
انداختند و زر و جواهر و طلای کامل عیار میگرفتند و در بین اثنا بلا قصدی آتش در شهر افتاده و تمام شهر و مسجد بنی
امیه نیز بغیر از یک منار بسوخت بعد از ان صاحبقران فرمود تا اسیران دمشق را رها کردند و از دمشق کوچ فرموده فرمان داد
تا از امرای برانغار امیرزاده رستم و ابابکر و امیر نور الدین جلایر و سلیمان شاه با ده هزار سوار بصوب تدمر رفته حشام
ذو القدر را تاراج زدند و ایشان تا تدمر رفته دو بیست هزار گوسفند با و لیجه گرفته مراجعت نمودند و از جرانغار سلطان حسین
تا منجوت و امیر برندق ابن جهانشاه برلاس متوجه انطاکیه گشته و از قول امیرزاده خلیل سلطان و رستم برلاس و تیمور
خواجه ایتمان و غیره با پانزده هزار سوار بقصد ترکمه کوپک بکنار فرات رفته و با ایشان جنگیده منهزم ساختند و غنیمت
بسیار از اسپ و شتر و شصت صد هزار گوسفند گرفته مراجعت کردند چون صاحبقران به حمص رسید اهالی آنجا که بناهای
لشکریان را خراب کرده بودند فرمود تا آتش در آن شهر زده وی را غارت و تاراج نمودند و در حلب رسید حصار را

بازمین برابر ساختند و از فرات گذشته پنج روزه راه جرگه زده شکار انداختند و چند حصار ارمنیان را مسخر کرده به ماردین رفت و قرا عثمان ترکمان را نواخته بوجه تمرد والی ماردین به محاصره آنجا مامور فرمود و امرا رفته قلعه النجق را که از ده سال امرای آن حدود به محاصره آن می پرداختند به تصرف درآوردند و بفرمان واجب الاذعان اکثر شهزادگان و امرا بایلغار رفته بغداد را محاصره کردند و فرخ جلایر از قبل سلطان احمد در آنجا بود و بغداد را مضبوط کرده به جنگ پیش آمد و صاحبقران باستماع عصیان او به بغداد آمده محاصره نمود و هر چند فرخ را بدلالت به اطاعت نمودند مفید نیفتاد و آخر الامر حصار را بغلبه و قهر گرفتند و چون اکثر لشکریان درین محاصره تلف شده بودند فرمان شد که قتل عام بعمل آرند و علما و سادات و مشائخ پناه یافته باقی مردم را شربت فنا چشانیدند و حسب فرمان قضا جریان بغیر از مساجد و مدارس و خوانق دیگر تمامی بازارها و عمارات را بینداختند و در عاشر ذالحجه ازان جا نهضت فرموده و به تبریز رسیده بموجب حکم شاهزاده شاهرخ با امرای کبار متوجه ارزنجان گردید و جهت آنکه سلطان ایلدرم بایزید با مقام سیواس به ارزنجان آمده و قلعه را مسخر کرده و بشفاعت سلطان احمد جلایر طهرتن را امان داده و زن و فرزند او همراه خود برده بود چون شاهزاده به او نیک رسید از پیش طهرتن خبر آمد که ایلدرم بایزید در مقام اطاعت آمده میخواهد که بوسیله طهرتن از جرأت خویش معافی خواسته بعد ازان قدم از جاده محبت بیرون نگذارد شاهزاده توقف کرده کسان را بحضور صاحبقران فرستاد تا ایلیت قیصر بعرض رسانند و صاحبقران از استماع این حالت عفو نمود که دیگر امرا و شهزادگان که عازم موکب شاهرخی بودند برگشتند و ملک گرگین گرجی اموال ساوری و خراج و جزیه به فرستاده عجز و الحاح بسیار نمود و در قراباغ ازان شاهزاده محمد سلطان از سمرقند رسیده پیشکش بسیار گذرانیده مشمول نوازش گردید چون سلطان احمد باز از نزد قیصر آمده در بغداد مشغول شکست و ریخت بود بفرمان صاحبقران امیرزاده پیر محمد با امرای کبار به لرستان و خوزستان و امیرزاده ابابکر بصوب بغداد و سلطان حسین و خلیل سلطان بطرف بطایح و ولایات عراق عرب و امیر برندق به تاخت جزیره متوجه گشتند چون ابابکر به بغداد رسید سلطان احمد فرار ورزیده و امیرزاده سلطان خلیل مندلی را غارت کرده و پیر محمد جمیع ممالک را تاخته و مخالفان را بقعر فنا انداخته و زمستان در حدود عراق عرب قشلاق کرده مراجعت نمودند +

ذکر آغاز محاربت صاحبقران با قیصر روم و لشکرکشی به دیار روم و تباه شدن آن مرز و بوم

چون قرا یوسف ترکمان در دیار روم پناه گیر بود صاحبقران عزیمت روم تصمیم داده و علما و امرا قیصر روم را ازین لجاج و عناد مانع شده گفتند که امیر تیمور برلاس مؤید من الخالق الجن و الانس است و محاربه و معارضه با او برخلاف عقل و قیاس است و قیصر روم نیز اندیشناک گشته و رسولی با مکتوبی مشتمل اطاعت ارسال داشته و صاحبقران در جواب گفت که چون شما همواره با اهل فرنگ غزا میکنید ما از جنگ شما کاره ایم اما باید که قرا یوسف ترکمان که از مخالفان این دولت روسیه

پناه بتو آورده یا تقضیه او بشمشیر تیمور فیصل کند یا بند کرده بنظر بسید و اگر حمیت او بدین دو کار رخصت نمیدهد باری از ملک خود
براند و قلعه کماخ را بگماشتگان ما بگذارد تا دامن دوستی بگرد و غبار مخالفت مکدر نشده باستمداد او پردازیم و از زر و لشکر
مدد کنیم تا بالمینان باستیصال اهل فرنگ پردازد و لیعد ازین جواب صاحبقران در قلعه اونیک بوده و در صحرای
ارس جوی بزرگ از آب ارس از قدیم بریده بودند و آن بتمادی زمان از کار افتاده بود بر لشکریان این را
قسمت کرده فرمود تا نهر سلطان عظیم تر کندیدند که ده فرسخ در طول بود و دهنه آن از نهر ارس بموضع کوشناک
چکشی و پایان وی بموضع پیره پیل بود و آن نهر را نهر برلاس نام نهاد و از انجا متوجه قلعه ترتوم گشته از صحرای
شکور متوجه شد و اول که در عزیمت متردد بود و امرای بزرگ شمس الدین المالیقی را که راه سخن در مجلس همایون داشت
بران داشتند که بعرض رسانید که امسال یورش روم از روی ملاحظه لشکر که سالهای سال در جنگ و حرب گذرانیده اند
و از روی احکام نجوم هم مناسب نیست موقوف دارند و صاحبقران جهت رفع دغدغه ایشان مولانا عبدالله لسان را
فرمود تا از کوائف اوضاع فلکی دریافت نموده بی مداهنه بعرض رسانید که طالع دولت برلاس رو بقوت دارد و از
مخالفان ضعف تمام دیده میشود و از آثار ذو ذوابه که ظاهر شده بود آنست که لشکر مغل از شرق بر بلاد روم مستولی
شود القصه روز پنجشنبه پانزدهم رجب سنه اربع و ثمانمایه از قراباغ سوار شده روانه شکور گردید و چندی در حدود
قراباغ بوده در هفتم شعبان سنه مذکور موافق ایت ایل عزیمت را تصمیم داده روانه شد و از صحرای منکول متوجه ترتوم
شده از گرجیان استخلاص فرمود و در آن مقام تا چند روز توقف نموده چون ایلچیان روم مراجعت نکردند فرمود که
عجب حالیست نژاد و تبار اعتبار عظیم داشته است هر چند با ایلدرم بایزید مدارا کنیم عرق ترکمانی او را نمیگذارد
که در طریق متابعت و مصالحت در آید و همه بآن رسانید که بضرورت بروی لشکر می باید کشید ؎ ندانم که تقدیر دادار چیست +
گر داوری بر که باید گریست + اگر نیک و گر بد بحکم خداست + گرا راه پرسش ز چون و چراست + و رایات عالیات
متوجه قلعه کماخ گشته و مهم قلعه بامیرزاده محمد سلطان مفوض شد و مغولان در اندک زمان برج و باری قلعه برآمده
مفتوح ساختند و در حلکای سیواس بایزید چپیائی ایلچی که برسالت روم رفته بود مراجعت نموده و رسولان قیصر
روم نیز رسیده و از قیصر روم جوابهای پرخشونت رسانیدند چون سابقه تقدیر بخرابی بلاد آن سلطان مغرور جاری
شده بود از سعی و درگذر صاحبقران فائده مترتب نشد ؎ چو خواهد که ویران کند کشوری + کند پایمال بلا سروری +
مسلط کند دیو طغیان برو + که تا سر کشید از نیاز فرو + و صاحبقران ایلچیان قیصر را رد کرده فرمود ؎ گر آئین بدی
بهیچ آزاده را + کر کشتی به تندی فرستاده را + سرت را جدا کردمی از تنت + شدی سوگوار بر تو پیراهنت +
و فرمود که با والی شما هر چند از در صلح در آمدیم و گفتیم که قرا یوسف را بنظر بسید و قلعه کماخ بما مسلم دارد و نشنید اکنون
او را بگوئید که چون نوبت باینجا رسانید می مردانه باشید ؎ اگر مرد کاری بهیجا بپای +

من اینک رسیدم نگهدار جائے + و ایلچیان را رخصت کرده در صحاری سیواس سپاه را جبیه دید ے بجوشید ند از هر سو سواران + دلیران نبرد و نامداران + سپاهے بے حد و ز اندازه بیرون + همه تند و قوی هیکل چو گردون + همه چون آتش سوداجهان سوز + همه چون غمزهٔ خوبان جگردوز + و صاحبقران بر مرکب تیزگام سوار شده توشون توشون و تومان تومان لشکر را بنظر در آورده و امرائے توشون و تومان زانو زده اسپ میکشیدند و دعا و ثنا میگفتند ے که جاوید باد اجهان سپر + بفرمانت اے خسرو تاجور + فلک تا زکتم عدم شد پدید + نظیر تو صاحبقرانے ندید + برانیم کز فر اقبال شاه + نمانیم در روم و بومش گیاه + به نیروی بخت تو در یک هجوم + برآریم گرد از همه بوم روم + نمانیم در روم برگ درخت + نه شاه و نه گاه و نه تاج و نه تخت + همه ملک دشمن بهم برزنیم + تنش را بخاک ملاک افگنیم + و صاحبقران ایشان را به تحسین و آفرین ستوده میفرمود ے که گیتی مبادا ز گردان تهی + کز ایشان بلند است تاج مهی + و بعد از ملاحظه لشکر قلعه کماروک را فتح کرده و بدین وجه که قیصر روم در توقات نشسته بود و راه او بسیار صعب بود بصوب قیصریه و انگوریه عنان بر تافته و اهالی قیصریه را امان داده و آنانکه در قلل جبال مختفی شده بودند بیاسا رسیدند و از آنجا متوجه انگوریه شده چون سپاهے قراول ترک دیدند و امیر شاه ملک که بزبان گیری رفته بود نزدیک لشکر قیصر رسیده با قراول او بجنگ مشغول شد و از انجا بازگشته و رائے امرا بران قرار یافت که تا ربدن مخالف درین مقام قیام نکرده در مملکت باغی در آئیم تا او را بتعجیل در پے ما آمدن ضرور شود و این رائے پسندیده بسوے انگوریه نهضت فرمود و امیرزاده سلطان حسین تا نجرت با دو هزار سوار توقف نمود تا مخالفان در عقب لشکر ظفر پیکر نیایند و امرا تا انگوریه جمیع شهر و بلاد را تاخته و صاحبقران نیز در عقب ایشان به انگوریه رسیده محاصره نمود و نزدیک بود که قلعه فتح شود اما قیصر روم که بادشاهے دلاور و مهیب بود ازین معنی که پایه تخت و برا محاصره کرده اند چون دریا بخروش آمده بر سبیل استعجال در عقب آمد و قریب به انگوریه رسید و صاحبقران نامدار از گرد قلعه برخاسته و مقدار یک اسپ تاختن پیشتر رانده بتوره فرود آمد و خندقے گرد اردو کندیده و قیصر نامور نیز دلیران ترک را گرد آورده به نهایت صولت و شوکت مقابل آمده هر دو لشکر در کارسازی قتال مشغول بودند +

ذکر محاربه صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس با قیصر روم سلطان ترک ایلدرم بایزید عثمانی بادشاه گردون اساس و ظفر یافتن بر قیصر بفرمان ایزد داور

چون صاحبقران در شب بقاعده معهود بر مصلای عجز و نیاز آمده از ایزد دادگر فتح و ظفر التماس نمود چون سلطان خسرو رایت جهان آرائی برافراخته روحی مغرب زمین با خیل انجم را منهزم ساخت بفرمان صاحبقران لشکر از خندق بیرون آمده صفوف آراستند ے به جنبش درآمد سپه موج موج + چو دریائے جوشان بهنگام موج + دل و جان پر از کین قیصر همه + بکف گرز و شمشیر و خنجر همه + شهنشه چو در رزمگه

کردجائے + تاباتیش لشکر آوردلئے + وجرانغار بعہدہ شاہزادہ شاہرخ سپردہ امیرزادہ خلیل سلطان وامیر سلیمان شاہ
وامیر رستم برلاس و سونجک بہادر و موسی توی بوغا وامیر یادگار اندخودی وغیرہ را دران مقام تعیین کردہ وامیرزادہ
سلطان حسین را قتبل ایشان نمود ۵ جرانغار ازان لشکر بے گزند + شد از قوت شاہرخ زورمند + و دربرانغار
شاہزادہ میرانشاہ مقرر شدہ وامیر نورالدین جلایر وامیر برندق برلاس و علی قوچین وامیر مبشر و سلطان سنجر برلاس و عمر ابن
تابان وغیرہ دربرانغار مامور گشتند و در قتبل ایشان امیرزادہ ابابکر وامیر جہانشاہ برلاس و توکل برلاس و پیر علی سلدوز
وغیرہما مقرر شدہ و در دست راست قول تاش تمور اغلن اوزبک وامیرزادہ احمد و سرای و جلال بلوچی و یوسف حاجی
باباسوچی واسکندر ہندو بوغا و خواجہ علی ایردی و دولتمور و محمد قوچین و ادریس قورچی وغیرہما مامور گشتہ و بیگ و لی
ایلچیکدائی و ہرملک و ارغون ملک و صوفی خلیل والیس تمور و شیخ محمد و سنجر و حسین و حسن و عمر بیگ ابنائے نیکروز جون
غربانی و بیردی بیگ قوچین و امیر زیرک برلاس وغیرہ امرائے عالی تبار درانجانب مقرر فرمود و در دست چپ قول امیر
توکل قرقرا و علی محمود و شاہ ولی وامیر سونجک وامیر یادگار و تنکری و بیرمش خواجہ و محمد خلیل وامیر لقمان و سلطان برلاس
و میرک ایلچی و پیر محمد و شنکوم و شیخ اصلان و الیاس کپک خانی و دولت خواجہ برلاس و یوسف برلاس و علی قبچاق و
درپیش قول امیرزادہ محمد سلطان بود وامیرزادہ پیر محمد و اسکندر و شاہ ملک و الیاس خواجہ وامیر شمس الدین قبچاق با آن
طرف مقرر شدند و چہل فوشون آراستہ در ظل رایت خود باز داشت تا بوقت ضرورت امداد نمایند و فیلان کوہ شکوہ را
درپیش صف لشکر باز داشتند وایلدرم بایزید نیز ترتیب سپاہ نمودہ در قتبل میسرہ افرنجی را کہ برادر حرم او بود باز داشت
و در قتبل او سلیمان چلبی مہین پور خود را گماشت و شاہزادگان موسی و عیسی و مصطفی ہر سہ پسران خود را در پس پشت خود
جائے دادہ و محمد خان چلبی را با دیگر بادشاہان روم مثل بالقوچ پاشا و علی پاشا وغیرہ سرداران را در جاہائے مناسب
مقرر نمودہ چون ہر دو لشکر آراستہ شدند غریو گورگہ و کوس شور محشر برانگیختہ و یلان ترک و مغول باہمدگر آویختند شاہزادہ
ابابکر مسابقت نمودہ بر جرانغار مخالف تاختہ قتبل او سلیمان چلبی را برہم زد ۵ ابابکر خان از میمنہ نخست + سوے
دشمنان حملہ آور حسیت + جہانشاہ جا کو چو شیر ژیان + ہم از میمنہ تاخت بر رومیان + و سلطان حسین نیز تیغ شجاعت
بر آوردہ بر رومیان ریخت ۵ بتائید دولت چو غرندہ شیر + درآمد بہ پیکار اعدا دلیر + ز رومی پر کینہ چندان کشتہ
کہ گفتی فلک تیغ دار و بشت + و محمد سلطان بمدد جرانغار ۵ روان شد بکردار شیر دلیر + نہنگے بچنگ اژدہائی
بزیر + چنین تا بلشکرگہ رومیان + ہمی تاخت برسان شیر ژیان + و محمد چلبی سعی ہائے مردانہ کردہ وافرنجی با بست
ہزار سوار خود دلیری ہا بجاے آوردہ وامیرزادگان وامرائے مغول بفرمان بادشاہ خود یکبار حملہ آوردند
۵ بفرمود شاہ سپہر احتشام + کہ لشکر بجنبش درآید تمام + بجنبید لشکر سراسر ز جائے + بفرمان سلطان کشور
کشائے + الغرض شاہزادگان وامرائے جرانغار و برانغار و قول یکبار حملہ آوردہ زلزلہ در زمین و زمان افگندند

وترکان نیز داد شجاعت داده و پائے مقاومت به نیشر زدند ۔ دلیران ایران توران سپاه + گرفتند بر لشکر روم راه + چنان
تیز شد آتش کارزار + که میخواست گردون بجان زینهار + غریو کورگه بدرید گوش + بپا اندر افتاده سرها ز دوش +
تو گفتی که دریا بجوش آمده است + نهنگ دژم در خروش آمده است + ز بس کشته کافتاد در دشت کین + زمین
پشته شد تا بچرخ برین + و محمد سلطان بر انغار دشمن را راند ششش توشونش ببالائے تلی که محل آنها بود بر آمدند و
سلطان بایزید با لشکر قول متوجه آن پشته گردیده و لشکر مغل را راند و خود بر قرار گرفت و میمنه و میسره او متفرق شد اما
قیصر بهر نوع که توانست تمام روز پائے تجلد در معرکه افشرده مدافعت نمود چون مرغ زرین بال سر در آشیان مغرب کشید
سلطان روم عنان مضطر بوادی فرار پیچیده و لشکر مغول کوچه داده تیر باران کردند و ایلدرم بایزید با تنی چند بهزار
مشقت جان ازان معرکه بدر برده مغولان به تعاقب و کشتن و گرفتن دست کشادند ۔ به بستند گردان مغلان میان +
همه تاختند از پے رومیان + بشمشیر تیز آتش افروختند + همه بوم و بر شان همه سوختند + بسے رومیان در تهی تاختند +
در و دشت از ایشان به پرداختند + و صاحبقران گردون توان فرود آمده امرا و شهزادگان زانو زده مراسم تهنیت بجای
آوردند و این فتح عظیم در نوزدهم ذی الحجه سنه اربع و ثمانمایه موافق ایت ئیل واقعشد و از امرائے صاحبقران که در عقب
سلطان رفته بودند سلطان محمود خان جغتائی بوے رسیده قیصر را اسیر کرده دست بسته بخرگاه صاحبقران آورد و صاحبقران
فرمود تا ویرا دست کشاده بحرمت بیاورند و بعزت نزدیک خود نشانده فرمود که اگرچه احوال عالم جمله وابسته تقدیر ایزد
قدیر است اما درین حرب و ضرب و خرابی مسلمانان واسطه و سبب تو بوده هر چند بکرات ترا از حرکات ناشائسته مانع شدیم و
باندک امراز تو راضی بودیم و اگر تو با ما رابطه اتحاد مسلوک میداشتی بفوج و لشکر همواره ترا استعانت میکردیم و با اینهمه اگر
این روز نصرت و ظفر که ایزد داد گر ما را داد اگر ترا نصیب شدے بر من و لشکر من چه قیامت پیش آوردی اما خاطر آسوده دار
که من در باره تو و متعلقان تو جز نکوئی نخواهم کرد و قیصر سر خجالت در پیش انداخته زبان باعتراف قصور و عجز کشاد و گفت که
اگر عفو بادشاهانه گناه مرا به بخشد من و فرزندانم در نیکو خواهی قصور نکنیم و بعد ازین عرض نمود که احوال پسران من که در جنگ
بودند دریافت فرموده بمن رسانند و بفرمان صاحبقران نواچیان موسی خان را آورده بقیصر قرین نمودند و صاحبقران
اسباب عیش و راحت قیصر مهیا داشته و بمرغزار انگوریه رسیده مردم قیصر قلعه را سپردند و اهالی شهر جمله امان یافتند شهزاده
محمد سلطان بفرمان قاآن صاحبقران متوجه برسا گردید و امیرزاده اسکندر متوجه قونیه و آق شهر و قراحصار گشت و صاحبقران
بسوری حصار رسیده شاهزاده شاهرخ را به کول حصار و استانوس روانه نمود و صاحبقران به کوتاهیه رسیده و امرا را بسوی
کرامه و غیره دیار روم فرستاد و خود در انجا بساط عیش و نشاط گسترد ۔ زمین خرم است و زمان شادمان + بفیروزی
شاه صاحبقران + جهاندار دریادل و داد گر + که زو گشت پیدا به گیتی هنر + خداوند هند و خداوند چین + خداوند ملک
ایران زمین + و امیرزاده محمد سلطان به برسا رسید محمد سلیمان چلپی پیشتر در انجا رسیده آنچه توانست از خزاین گرفته بدر رفت

ولشکر مغل اطراف وجوانب را غارتیده زن و دو دختر قیصر به نیکی شهر بودند و دختر سلطان احمد جلایر که برائے مصطفی خان
پسر قیصر خواسته بود تا اسیر گردیدند و در بر ساجمله اموال وخزائن تصرف درآورده شهر را سوختند وامیرزاده ابابکر را
برارتیک که سلمان چلپی در آن جا بود فرستاد وشهزادهٔ روم ازانجا نیز فرار کرده وامیرزاده محمد سلطان تمامی آن نواح را
غارتیده به نیکی شهر مراجعت کرد وابابکر دختر قیصر را بفرمان صاحبقران نامور بنکاح درآورد وامیرزاده اسکندر سلطان
حسین آق شهر وقراحصار را گرفته وقونیه را نیز تصرف درآورده وولایت ایدین را غارتیدند وچون دستینه دختر
بیرلاس افرنجی که زن قیصر بود بحضور صاحبقران رسید تا هنوز که اسلام نه آورده بود مشرف باسلام گردیده نزد شوهرش
فرستاده شد وصاحبقران سوئے تنغوزلغ روانه شده ومجلسے عظیم آراسته وقیصر را به بزم طلبیده نوازش بسیار فرموده وعده
داد که تخت روم بر تو مسلم است وصاحبقران ایلچی به قسطنطنیه فرستاده از والی آنجا باج وخراج وجزیه طلبیده فرنگیان
قبول اطاعت نموده وسلطان محمود وامیر شاه ملک به کچکاٰت یرلغ رفته بودند سلطان محمود جغتائی در آن مقام گذشته
وامراو لایات من تشا وتکه وایلی وسواحل بحر را تاخته چون زمستان رسید مواضع قشلاق امرا وشاهزادگان در
هر جانب مقرر شدند وشاهزادگان وامرا نواحی آن مرز وبوم را تیاختند وصاحبقران منزل بمنزل شهرهائے روم را
دیده وشهر تیره رسیده چون شنید که درین نواحی قلعیست که ویرا ازمیر گویند وازسه جانب بدریا متصل است و
ازیکطرف که خشکی واقعشده خندقے عظیم دارد وچند هزار فرنگیان در وپائے تعقامت افشرده سلطان مراد خان
پدر ایلدرم بایزید چند نوبت بر ولشکر کشیده وایلدرم بایزید نیز تا هفت سال اورا محاصره داشته بجائے نرسیده
صاحبقران گردون توان اغروق را گذاشته متوجه آن قلعه گردید وبر دریا جسرے بسته قلعه را محاصره نمود وبعد
از محاصره دو هفته قلعه را قهراً وقسراً گرفته فرنگیان را معرض تیغ فنا گردانید ورسولان سلیمان چلپی وعیسی خان پسران
قیصر مشتمل بالطاعت وانقیاد رسیدند وصاحبقران جهانستان تنغوزلغ وقرا شهر را به یعقوب چلپی داد که بخوف قیصر
بشام گریخته بود والغ برلغ را فتح کرده ودران نواحی اگری دزولسپین را که دو قلعه حصین در جزائر بودند به کشتی ها
نشسته از طرف دریا وخشکی محاصره کرده هر دو را بکشود ودرین اثنا مرض سلطان ایلدرم که بوجه بیماری ازار دو
بازمانده بود اشتداد پذیرفت وامیرزاده محمد سلطان که بفرمان صاحبقران سوی انگوریه رفته بود بیمار گشته و در
رابع عشر شعبان سنه خمس ثمانمایه سلطان بایزید ترک درآق شهر درگذشت وصاحبقران موسی ولد اورا بخلعت
بادشاهانه نواخته ویرلیغ وآل تمغا داده حکومت روم بوے عنایت فرموده وفرمود تا تابوت پدر را در بسر سابرده در
مقابر آبا واجداد دفن کند وصاحبقران اغروق گذاشته متوجه اردوی شاهزاده محمد سلطان گردید چون بشاهزاده
رسید اورا قوت گفتار نمانده بود وازانجا کوچ کرده ودر قرب قراحصار شاهزاده نامدار در هجدهم شعبان سنه
خمس وثمانمایه موافق قوی ییل فرمان یافت ؎ دریغا که پژمرده شد ناگهانی ✤ گل باغ دولت بروز جوانی ✤

دریغا که خورشید اوج جلالت + چو صبح دوم بود کم زندگانی + دریغ آن سر و افسر شهریاری + دریغ آن قد و قامت پهلوانی +
جهان بے ثبات است تا بود دایم + چنین بود آرے سرائےست فانی + و صاحبقران روزگار ے فشانده ز
چشم آب و بر فرق خاک + همه جامهٔ خسروی کرده چاک + امرا و اعیان سیاه بر تن و پلاس و نمد بر گردن خاک
بر سر کردند و ناله و آه باوج عیوق رسانیدند ے مهان جهان جامه کردند چاک + یا بر اندر آمد سر گرد و خاک +
گشادند گردان سراسر کمر + هم از چشم غم دیده خون جگر + چنین است رسم سپنجی سرائے + جهان جو فروش است و
گندم نمائے + کسے را که پرورد عمرے بجان + کند پایمال فنا ناگهان + و تابوت وے را بسلطانیه برده از انجا بسمرقند
بردند و درین اوان فرج والی مصر که حالت سلطان روم را که پائے غرور بر زمین فلک نمے سود بچشم عبرت دیده بود
اتلمش را بجمال تعظیم با رسولان خود و عرائض اخلاص مشتمل بر اطاعت و انقیاد فرستاده قبول نمود که باج و خراج سال
بسال بدرگاه صاحبقرانی رساند و انواع بیلاکات و تنسوقات فرستاده و صاحبقران رسولانش را نواخته بر جانب
قرا تاتار ایلغار نمود و قوم قرا تاتار از اقوام مغول است که در زمان بادشاهان پیشین امرا و لشکریان مغول را اولاد سکه
از زنان تاتار که گرفته مے آوردند و چون کنیزکان میداشتند پیدا شد ایشانرا قرا تاتار گفته از خود علحده کردند و
بزمان منکو قاآن ایشان داخل لشکر هلاکو خان گشته به ایران آمدند و هلاکو خان ایشان را خانه کوچ بسر حد روم و شام
جهت حفاظت حدود متعین نمود و امرائے دیگر اقوام را نیز بنابر ضبط آنها بشام فرستاد چون سلطان ابو سعید خان
رحلت نمود اولاد امرائے که متعین بشام بودند و ایل قرا تاتار سرکشی نموده بیکدگر گردن نمے نهادند و صاحبقران خواست
که قرا تاتار را با دیگر اقوام مغول که درین دیار ساکن شده بودند بماوراء النهر و مغولستان نقل کند لهذا ایلغار قرا تاتار را همراه
کردن خواست و طبل رحیل از دیار روم کوفته با امرا و شاهزادگان فرمانداد تا از هر جانب روئے بحدود شام و روم آورده
قرا تاتار را در میان گیرند و خود نیز از صحرائے قیصریه گذشته ایشانرا در میان گرفتند و عظمائے ایشانرا خلعت داده
فهمانیدند که میخواهیم که شما با خانه کوچ متوجه اوطان خود شوید و ایشان که چهل هزار خانه وار بودند قبول کرده صاحبقران
ایشان را با امرا و تومانات قسمت کرده روانه فرمود و از قلعه سیواس گذشته قرا عثمان ترکمان را که از دیر باز در رکاب
بود رخصت نموده و طهرتن را نیز از ارزنجان مرخص فرمود و قلعه کماخ به امیر شمس قبچاق سپرده چون بقلعه اونیک رسید
مادر شاهزاده محمد سلطان از ارتحال شاهزاده خبر یافت ے برآشفت گفتی ازین آگهی + تنش گشت یکباره
از جان تهی + سراسر همه جامها میدرید + بسوزے که از سنگ خون مے چکید + دو زلفین چون تاب داده کمند +
بانگشت پیچید و از بن بکند + بناخن دو گلبرگ رخساره را + چنان زد که خون شد جگر خاره را + بالآخر شهائے
عظیم ترتیب دادند و صاحبقران از ان مقام نهضت فرمود و ملک عیسی والی ماردین با تیغ و کفن بدرگاه آمد و گرجیان
نیز با ساوری و پیشکش حاضر شدند و صاحبقران ایالت شیراز به امیرزاده پیر محمد ابن عمر شیخ و امارت اصفهان امیرزاده

رستم به برادرش داد و ایالت عراق عرب تا بواسط و بصره و کردستان و ماردین و دیار بکر بشاهزاده ابا بکر ابن میرانشاه
تفویض فرمود و از امرائے عظام پاینده سلطان برلاس و پیر حسین برلاس و امیر سونجک و سلطان سنجر ابن سیف الدین
وغیره امرا را بملازمت او مقرر کرده فرمود که بغداد را بعمارت بیارد و بدفع قرا یوسف ترکمان پردازد و بغداد را
بر صدد معموری رساند و فرمان داد که امیرزاده رستم از یزد و جرد و توکل از همدان و تمن سوچی از نهاوند و شاه رستم
از دینور و دیگر امرا متوجه امداد شاهزاده ابا بکر شوند و صاحبقران صید کنان بحدود گرجستان رسید چون گرگین
والی آنجا تا هنوز بحضور نیامده بود الحال مضطرب شده ایلچیان خود فرستاد اما سود نداشت و صاحبقران بگرجستان
در آمده و لشکر مغول تیغ انتقام کشیده گرجیان بیشمار را راهی صحرائے فنا نمودند و قلعه کرتین که از معظم قلاع بود و تسخیر
او نهایت دشوار و آب و علوفه و غله در اطراف او نادار بود که محاصره نیز متعذر مے نمود و صاحبقران در رابع عشر
محرم الحرام سنه ست و ثمانمایه بر آن قلعه رسیده محاصره نمود و یکیجاک ملکریت با چند کس از قوم خود پنهانے بالائے
کوه بر آمده و راهے پیدا کرده و بفرمان صاحبقران طنابهائے قوی از ابریشم بسته و نردبانے مرتب ساخته و پیاده ها
ملکریت آن را بالا کشیدند دلاوران مغول از آن راه بالا بر آمده پنجاه نفر در قلعه ریختند و دروازه کشوده قلعه بکشادند
و کفار گرج بدار البوار رسیدند و از جمیع بلاد مفتوحه ایلچیان با تحف و هدایائے بیشمار رسیده و صاحبقران حدود
گرجستان را تا حدود انجاز که انتهائے آن کشور است بتاختند و مجاهدان دین در قتل گرجیان سعی بسیار کردند کسانیکه
پناه بغارهائے جبال برده بودند مغولان در صندوقها نشسته و ایشان را بطنابها بسته جمعے از بالائے کوه بکمر کوه فرو
گذاشتند و اهل صندوق با آنکه در یک سوراخ پنجاه و صد کس مے بودند بر ایشان غلبه یافته قتل مے نمودند و اهل صندوق چون صندوق
برابر آن مغارها مے رسید از آن بر آمده بر ایشان مے ریختند و رشته حیات آنها قطع میکردند و گرگین اندوهگین شده رسولان
فرستاده متقبل جزیه و باج و خراج گشته عجز و بیچارگی را از حد بدر برد و امرا و علما سعے نمودند تا صاحبقران ایشان را امان
داد و ایلچیان رفته یکهزار اسپ و هزار تنگه زر و ظروف و اوانئے طلا و نقره و یک لعل بوزن هجده مثقال و دیگر اشیا
آورده قبولیت یافت و صاحبقران شهر بیلقان و بردع و گنجه و اران و ارمن و گرجستان و طبرزون را به امیرزاده خلیل
سلطان داد و فرمود تا علما و صلحا در تمامت ولایات مفتوحه مقبوضه رفته رفتار حکام آنجا را بنظر غور و تعمق دیده اگر
جائے بر مظلومی ظلم مے بینند یا روشی مخالف شرع و انصاف دانند بعرض رسانند تا تدارکش کرده شود که
بمن داد ار اکنون جهان پشت راست + مرا زین سپس پاس مردم سزاست + که با زیردستان مدارا کنیم + ز خاک
سیه مشک سارا کنیم + که با خاک چون جفت گردد تنم + نگیرد ستمدیده دامنم + نخسپد کسے با دل دردمند +
که از درد او بر من آید گزند + و اشتهار بر عایائے هر دیار فرستاد که اگر از کسے ظلمے باشد بے وغدغه اعلام نمایند و
امیرزاده ابا بکر با امیرزاده رستم از فرات گذشته با قرا یوسف رسیدند و همراه شاهزادگان سه هزار سوار رسیده

بودند و جماعت تراکمه بسیار بودند اما مغولان بر ایشان ظفر یافته و برادر قرا یوسف کشته شد و زن او اسیر گردید و قرا یوسف فرار
ورزیده و صاحبقران نامدار به قراباغ رسیده و امیر شیخ ابراهیم شروانشاه ساوری بی قیاس بنظر اشرف گذرانید و سید برکه
با دیگر سادات و علماء ماوراء النهر رسیده مجالس مناظره علمی ترتیب یافتند چون ملوک گیلانات بحضور رسیدند شاهزاده شاهرخ
متوجه ایشان گردید ملوک آن نواحی از در عجز در آمده حاضر شدند و والیان ماردین و سلطان یا ساوری و اسباب
تجملات حاضر شدند و از قشلاق قراباغ در چهارشنبه چهاردهم رمضان سنه ست و ثمانمایه موافق هجین ئیل عزم مراجعت
ازین یورش هفت ساله مصمم شد و درین یورش تمامت ممالک شام را تاختند و والی شام را انهزام داده سکّه و خطبه
باج و خراج صاحبقران قبول کرد و سلطنت روم را زیر و زبر کردند و لیغار پان صاحبقران چون بر دار الخلافه روم ظفر یافتند
خاک آن دیار را بار کرده بتوران زمین آوردند و بسمرقند رسانیدند تا سخن صاحبقران را که بتهدید قیصر نوشته بود سه
بتاراج مغلان دهم روم را بتوران برم خاک این بوم را راست گردانند الغرض چون جمیع مطالب صاحبقران حسب
مرام بانجام رسیدند ایالت الوس هلاکوخان بشاهزاده عمر مقرر شد و یرلیغ بآل تمغای بوی ارزانی داشت تا ممالک آذر
بایجان با توابع روم و شام در حیطه فرمان او باشد و مجموع شاهزادگان فارس و عراقین بچار و قورلتای او حاضر آیند و
لشکر پدر او میرانشاه را بوی داد و امیرزاده عمر مرخص شده امیر جهانشاه برلاس بر رکاب او با ده هزار سوار رود و شاهزاده از صوابدید امیر تجاوز جایز ندارد و
شده فرمان رفت که امیر جهانشاه برلاس بر رکاب او با ده هزار سوار رود و شاهزاده از صوابدید امیر تجاوز جایز ندارد و
سلطان ماردین و ملک عز الدین و جمیع سران گرجیان را بر کاب او مرخص فرمود و شیخ ابراهیم شروانشاه نیز مرخص شده
برکاب شاهزاده رفت چون لیغاریان صاحبقران امیرزاده رستم به ری جهت تادیب اسکندر شیخی رفته بود و او قلعه فیروزکوه را
مرتب کرده بجنگ ایستاد و آخر گریخته بجنگل در آمد چون این خبر بصاحبقران رسیده جمعی از امرا را از پیش فرستاده و خود نیز
از اردبیل گذشته بسر چم نزول فرمود و امیر دولدای بملازمت حاضر شده صاحبقران او را جهت قدامت خدمت کنار
گرفته و خلعت داده فرمود که معلوم نیست که دیگر اتفاق ملاقات واقع شود یا نه باید که از احوال این جانب نیک خبر باشی
احمد جلایر تاجیک مزاج افتاده از و اندیشه نیست اما از قرا یوسف ترکمان غافل نباشد و از آنجا روانه شده به سلطانیه نزول
فرمود و شهزاده ابابکر میرزا حاضر شده بدرخواست او شاهزاده میران شاه نیز مرخص به بغداد شد و صاحبقران جهانستان بعد از
قطع مراحل و منازل به قلعه فیروزکوه رسید و بهادران لشکر آن قلعه را در اندک مدت کشادند و جمعی از قراتاتار که بعهده
تنکری بیرمش بودند در دامغان یاغی شده و برادشتند اما امرای دیگر بمدد رسیده بسیاری را از ایشان کشتند و بعضی
ازان گریختند و دیگران را امرا رانده آوردند و صاحبقران گردون توان متوجه تعاقب اسکندر شیخی که از نسل بیژن و
در دلیری و پهلوانی مشهور بود گردید و قرا مالان بهر طرف در پی او فرستاد امیر دریای قوچین و شاد ملک برلاس و
قسبه برلاس و شیخ محمد قوچین و خدا داد و بیگ تمور قوچین امیر درویش و غیره هشت نفر امرا در جنگلی به اسکندر

رسیدند و با سی سوار و دویست پیاده بجنگ استاد و امرائے مغول جنگے مردانه کرده و براگریزانیدند چون هر جانب شهزادگان
و امرا در تلاش او رفته بودند امیرزاده سلطان حسین با هفتاد مرد دلاور با او برخوردند و اسکندر با پنجاه سوار و دویست
پیاده که آن زمان در رکاب داشت بجنگ پیوست و اسکندر باز مقهور و منهزم گشته بجنگل فرار شد و بعد ازان خبرے
از و نرسید که چه شد و صاحبقران ملک آمل را بسید غیاث الدین علی بخشید و بعد ازین وقوعات شهزادگان را که
مامور بعراقین و فارس بودند خلاع رخصت ارزانی داشته و امیر سعید برلاس را ملازم امیرزاده رستم و امیر سونجک را ملازم
امیرزاده ابابکر نموده مرخص فرمود و سوے دار السلطنة خود نهضت کرد و قطع مراحل نموده به نیشاپور رسید و در غره
محرم سنه سبع و ثمانمایه ازانجا کوچ فرموده و در همین ماه سنه مذکور بمستقر سریر سلطنت رسید و ایلچیان فرنگستان با
تحف و هدایا رسیده بفرمان صاحبقران در باغ شمال قصرے عظیم الشان بنیاد نهاده مجموع استادان روم و شام و عراقین
فارس و هندوستان و مغولستان بکمال سعے عمارتے عظیم باتمام رسانیدند بعد ازین صاحبقران کامگار قورلتاے بزرگ
نموده و درکان گل جشنے عظیم مرتب کرده اکثر شهزادگان را با دختران امرا منعقد فرمود ؎ بفرمان فاآن صاحبقران +
منادی گری گشت فرمان رسان + که ایام سور است و شادی و عیش + نزیبد زکس تندی و قهر و طیش + درآن
جشن فرخ که گردون پیر + ندیده و نه بیند مرآن را نظیر + نه آن بود از اسباب شادی و کام + که وصفش بصد سال
گردد تمام + و بعد از اسباب جشن و سرور تهیه یورش ختا از باطن صاحبقران سر برزده و با امرا و شاهزادگان قرعه
مشاورت درمیان انداخت امرا و نوئینان بزرگ کمر فرمان برداری بمیان بسته زبان اطاعت و جان نثاری بکشادند و
گفتند ؎ که از شاه رایت برافراختن + ز ما بندگان جان فدا ساختن + و بفرمان صاحبقران به اجتماع عساکر منصور
پرداختند و درین زمان سوارے از مصر رسید و مکتوبے بعرض نیاز رسانید که سلطان احمد جلایر و قرا یوسف درین دیار آمده اند
رائے عالی حاکم است تا در باب ایشان چه فرماید و صاحبقران فرمود تا بجواب او مکتوبے که سه گز عرض و هفتاد گز طول
داشت و بآب زر نوشته کنند و در باره ایشان نوشت که قرا یوسف را گشته سرش بفرستید و سلطان احمد را بند کرده
روانه دارد و بعد ازین صاحبقران اجتماع لشکر نموده دو صد هزار سوار در پایه تخت بودند و در بیست و سوم جمادی الاول
سنه سبع و ثمانمایه از سمرقند کوچ فرموده در موضع قرایلاق نزول فرمود و شهزادگان و امرا از اطراف و جوانب بعسکر
همایون پیوسته مورخان صداقت آئین درین وقت لشکر صاحبقران را هشتصد هزار تخمین کرده اند و امرا و شاهزادگان
که در ممالک و قلاع حدود و غیره نشسته بودند افواج ایشان علاوه ازین شمار بود قیاس باید نمود که در چندین ممالک عریض و
طویل چه مقدار فوج و لشکر برائے بندوبست گذاشته عازم یورش ملکے دور و دراز چون ختا گردیده باشد بهر کیف ؎
ز آوازهٔ عزم صاحبقران + بجنبید یکسر زمین و زمان + بغرید کوس و بجوشید دشت + خروش سپاه از فلک در گذشت +
ز هر جانبے رایتے شد پدید + روان فوج فوج از سپه در رسید + علمها برافراخته رنگ رنگ + برآورده تیغ

خور از گرد زنگ + همه با دل شاد و با ساز جنگ + همه گیتی افروز و با نام و ننگ + نهان شد همه روی هامون ز نعل +
هوا یکسر از پرنیان گشت لعل + و برای قشلاق در آقسولات جائی ترتیب کرده بودند در آنمقام رسیده چون برف و
بارندگی بیحساب بود مقام فرمود و یرلیغ بنام جمیع حکام و امرا و شهزادگان بلاد جاری شد که در مقامهائی خود بوده قواعد
عدل و داد کوشند و درین یورش هر یک سوار را چندان از اسباب و مایحتاج ضروری همراه بود که ده کس را کفایت
کند و چندین هزار اعرابه غله همراه بود که در رفتن بکار زند و در مراجعت بکار آرند و چند هزار ماده شتر آبستن همراه بود که در
مواقع ضرورت شیر ایشان بکار لشکر آید و از اسباب اسلحه و آلات نبرد و جمیع لوازم و سامان جهانگیری چندان بود که فلک
پیر با وجود کهن سالی این چنین لشکری با ساز و عدت ندیده باشد الغرض بعد از زمستان فرمان شد که امرا و شاهزادگان که
هر یک بنواحی بقشلاق بودند بجنبند و شهزاده خلیل سلطان و امیرزاده احمد و امیر خداداد حسینی و امیر بادگار شاه ارلات و امیر شمس الدین
علی سلدوز و خواند سعید سلدوز و غیره که در حوالی تاشکنت بودند و شهزاده سلطان حسین تا سُجوت که در یسی و صیران بود مجموع
بجنبش در آمدند و آب سیحون چنان یخ بسته بود که دو سه گز باید کندید تا آب بر آید مجموع لشکر بر یخ بگذشتند و بسعادت و اقبال
در اترار نزول اجلال فرمود و درین وقت ایلچیان توقتمش خان اغلن که در صحاری مینگر دید رسیده و صاحبقران در بلای
با شوکت آراسته تا بزی اغلن بوز بجری را که از نژاد او کتای قاآن بود در دست راست و تاش تمور و چکره اغلن اوزبک
را در دست چپ جائی داده و مجموع امرا و نوئینان در دربار حاضر بودند ایلچیان را نواخته وعده داد که چون از غزای ختا
فارغ شویم الوس جوجی را بر توقتمش خان مقرر نمائیم +

ذکر وفات سلطان قطب الدین امیر تیمور گورکان بسال صاحبقران روزگار از تقدیر ایزد کردگار در اترار

سنه ۱۵ ای دل اگر از غبار تن پاک
شوی + نور روح مجردی بر افلاک شوی +
عرش است نشیمن تو شرمت ناید +
کائی و مقیم خطه خاک شوی + امیر صاحبقران در انحالت که در اترار بود در چهارشنبه دهم شعبان سنه سبع و ثمانمایه
مزاج همایونش از جاده اعتدال برگردید و هر چند تنادی سعی نمود رنج او دمبدم زیاده میشد ه چو می شد فزون
دم بدم رنج شاه + مصیبت گرفتند خورشید و ماه + ز دست مرض شد طبیعت زبون + نه آرام مانده نه صبر و سکون +
همایون تن شاه را دفع رنج + نه ملک و سپاه کرد و نی مال و گنج + ز تاب مرض چون زبون شد مزاج + نه تمکنت
آمدش سود مند و نه تاج + هر چند مولانا فضل الله تبریزی که طبیبی حاذق بود در مداوا و ید بیضا می نمود اما عوارض مختلف
و علل متضاده غلبه کرده از معالجه بعضی بعضی دیگر زیاده میشدند ه چو آید قضا از مداوا چه سود + چه جای پزشک
از مسیحا چه سود + نبود اندران درد امید شفا + نماند اجل را طبیبان دوا + شد اعضای شاه از مرض سخت سست +
ولی بود رایش چو اول درست + با وجود امراض نفس خویش و نظم لشکر میکوشید چون کار را از علاج گذشته دید امرا و

تونئیان را احضار فرموده بوصیت پرداخت و فرمود که دانستم که مرغ روحم از قفسِ تن پرواز خواهد نمود من پناه بدرگاه خدا بردم و شمارا برحم او میسپارم ؎ بدرید جامه بنالید زار + نگردید آشفته دیوانه وار + مرا از فغانِ شما نیست نفع + که کردست اجل را بفریاد دفع + اگرچه دنیا چنانچه بمن وفا نکرد بشما هم البقا نخواهد کرد اما باید که در عدل و داد بکوشید اکنون من شاهزاده پیر محمد ابن جهانگیر را قایم مقام خود میکنم باید که شما در تحت فرمان او باشید و جمیع شاهزادگان وی را بجائے من دانسته کمر متابعت او بندند و خلاف نکنند و امرائے کبار را ازین سخن آتشے در دل افتاده گفتند ؎ گر از جانِ ما سود بودے ترا + نبودے دریغ از تو جانهائے ما + ولے این زمان هیچ تدبیر نیست + که امکان تغییر تقدیر نیست + اما از سخن آنحضرت تجاوز جائز نخواهیم داشت و صاحبقران شاهزادگانے را که موجود بودند فرمود که چندین ممالک را بضرب شمشیر کشادم و سلاطین صاحب داعیه را که خوفے از ایشان بود کشتم و مقهور گردانیدم اما شما باید که در اتفاق بکوشید تا این مملکت ها بر شما مقرر باشند ؎ چو باشید بر عهدِ خود استوار + بود مملکت بر شما پایدار + گر هر یکے رائے دیگر کنید + عمل بر خلاف مقرر کنید + پر از فتنه گردد بساط زمین + خلل راه یابد بملک و بدین + و بعد ازین فرمان شد که مولانا هبة الله باندرون آمده بقرأت کلام الله و تکرار کلمه توحید قیام نماید و آخر در وقت شام خفتن ندائے یَا اَیَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِیْ اِلٰی رَبِّکِ رَاضِیَةً مَّرْضِیَّةً شنیده داعی حق را لبیک اجابت گفت ؎ دریغ آن شهنشاه صاحبقران + جم تاج بخش ممالک ستان + دریغ آنکه هرگز نیاید بزمین + بصد قرن شاهی بآن داد و دین + دریغ آنکه دیگر نه بیند سپهر + نظیرش در آئینه ماه و مهر + دریغ آنخداوند دیهیم و تاج + کزو بود آئین دین را رواج + و این واقعه عظمیٰ در شب چهارشنبه هفدهم شعبان سنه سبع و ثمانمایه هجری روبداد مولانا بهاؤالدین جامی رباعی در تاریخ نظم کرده ؎ سلطان تمر آنکه چرخ را دلخون کرد + وز خون عدو روئے زمین گلگون کرد + در هفدهٔ شعبان سوے علیین تاخت + فی الحال ز رضوان سر و پا بیرون کرد و دیگرے گفته ؎ سلطان تمر که مثل او شاه نبود + در هفتصد و سی و شش آمد بوجود + در هفتصد و هفتاد و دو کرد جلوس + در هشتصد و هفت کرد عالم پدرود + ایضاً ؎ تیمور گرگان ز نخل شاهی برداد + در آخر عمر جان بچشم تر داد + زاهد پے تاریخ وفاتش آمد + بگرفت سر و پائے قضا را سر داد + و سن همایون او بهفتاد و یک سال رسیده بود و مدت سلطنت او سی و شش سال بر سبیل استقلال بود و وی را پسران و نبیره بسیار بودند از انجمله آنانکه در وقت وفات صاحبقران موجود بودند نوشته میشوند شاهزاده جهانگیر مرحوم خلف اکبر بود و از و میرزا محمد سلطان و پسران محمد سلطان محمد جهانگیر و سعد وقاص و یحییٰ و از امیرزاده پیر محمد ابن جهانگیر ابن صاحبقران قیدو و خالد و بوزنجر و سعد وقاص و سنجر و قیصر و جهانگیر هفت پسران بودند و از شاهزاده عمر شیخ مرحوم ابن صاحبقران پیر محمد و امیرزاده رستم و اسکندر و احمد و سید احمد و امیرزاده بایقرا شش پسر بودند و عمر شیخ ابن پیر محمد ابن

۹ ساله ۶ ساله ۵ ساله ۹ ساله ۷ ساله ۹ ساله ۲۴ ساله ۲۱ ساله ۸ ساله ۱۵ ساله ۱۲ ساله ۷ ساله

عمر شیخ و عثمان و سلطان علی ابنای میرزا رستم ابن عمر شیخ سه نبیره بودند و شاهزاده جلال الدین میرانشاه را ابابکر و امیر
زاده عمر و خلیل سلطان و میرزا ایجل و سیورغتمش و سلطان محمد میرزا شش پسران بودند و انگیر و عثمان چلپی ابنای
ابابکر میرزا بودند و شاهزاده معین الدین شاهرخ سلطان ابن صاحبقران را الغ بیگ و ابراهیم سلطان و بایسنقر و
سیورغتمش و محمد جوکی و خان اغلن و باروی و ازین پسران هفده دختران بودند بعد از واقعه صاحبقران امرا با هم عهد و
پیمان بستند که بر خلاف فرمان او نکنند و مبشران فرستادند تا پیر محمد به تختگاه بیاید و خبر به امیرزاده خلیل و امرا تاشکند
نزد سلطان حسین بصبران فرستادند که مرض صاحبقران رو بازدیاد دارد باید که زود بیاید و همچنین بدیگر شاهزادگان
نیز خبرها فرستادند +

ذکر فرستادن نعش صاحبقران بسمرقند جنت نشان

چون صاحبقران جنت مکان انتقال فرمود آغایان و شاهزادگان تابوت آن پادشاه فلک بارگاه را
گرفته رو بسوی سمرقند آوردند و امرا و نوئینان ازین غم خاک بر سر انداختند و خواتین و خوبان چهره بناخن ماتم خراشیده
خونبار ساختند شعر ز فوت شه عادل کامیاب + بنای سرای جهان شد خراب + روان گشته از چشمها جوی خون +
ز خون گشته روی زمین لاله گون + ز آه و ز فریاد پر شد جهان + بگردون گردان برآمد فغان + چون خواتین و
شهزادگان را اندک صبری دست داد امرا با دل خونین و چشم خونبار گفتند که معلوم نیست که لشکری با این ساز و عدت از وفات
یافث ابن نوح تا این زمان جمع آمده باشد و معلوم نیست که در قرنهای آینده هم این چنین اجتماعی دست دهد اما افسوس
که این همه دلیران شیر افگن بغیر از اتمام کار پریشان شوند و برین صلاح اتفاق نمودند که امرا با لشکر در رکاب ابراهیم
سلطان ابن شاهرخ که در اردو بود بختا رفته مراسم غزا و جهاد بتقدیم رسانند چون امرای تاشکند ملحق شوند شاهزاده
خلیل سلطان را که از وکلان بود امیر نمایند و نعش آنحضرت را مصحوب امیر خواجه یوسف و علی قوچین روانه سمرقند نمودند و
سرای ملک خانم جغتائی و تکل خانم جغتائی و تومان آغا تاتجوت و دیگر خواتین صاحبقران در عقب نعش روانه شدند
و امرا روانه ختا شده از حقیقت حال به شاهزاده خلیل سلطان اعلام نمودند و خواستند که در موضع جوکلک با اردوی
بزرگ ملحق شود و امرا بارگاه صاحبقران بنابر رعب دشمنان همچنان برافراشته و توق پادشاه مغفور همچنان پیش اردو
داشتند اما درین ضمن سلطان حسین تاتجوت دخترزاده صاحبقران که پسر امیر محمد بیگ ابن امیر موسی تاتجوت بود لشکر
دست چپ را که با او بودند پریشان ساخته با هزار کس بایلغار متوجه سمرقند گردید تا تختگاه را متصرف درآرد و ازین
سبب تفرقه در خواطر امرا و امیر شیخ نورالدین و امیر شاه ملک مکتوبی بسمرقند فرستاده از حال سلطان حسین خبر دادند
و به خواتین نیز خبر دادند که توقف نمایند تا ما برسیم و بعد ازین امیر بردی بیگ صلابر که مامور انزار بود در آن جا
مانده دیگران عازم سمرقند شدند و بوجه مخالفت سلطان حسین تمام لشکر جبه پوشیده سوار شده بخواتین ملحق شدند

اما واقعهٔ دیگر واقع شد که چون اخبار ارتحال صاحبقران و مخالفت امیرزاده نا تجوت بلشکر تاشکنت رسید امیرزاده احمد
ابن عمر شیخ و امیر خداداد حسینی و امیر یادگار شاه ارلات و امیر شمس الدین عباس قبچاق و امیر برندق برلاس و غیره
بغیر آنکه از خواتین و امیر شیخ نور الدین جلایر و امیر شاه ملک که ضبط اردوی بزرگ در عهدهٔ ایشان بود دستوری نمایند
شاهزاده خلیل السلطان را بپادشاهی برداشتند و امرای اردوی بزرگ ایشان را نامه نوشته سرزنش بسیار نمودند
که صاحبقران از ما عهد ستانده و بخلافت عهد پیر محمد جهانگیر سوگند داده و ما قطعاً از آن پیمان نخواهیم گشت شعر
نسازیم فرمان شه را دگر + ز حکم مطاعش نپیچیم سر + زما تا نگردد جدا جان ما + نیاید بخلل عهد و پیمان ما +
اما شما بر خلاف وصیت ولی نعمت بر کاری خطیر اقدام نموده اید شعر خلاف وصایای شاه از شما + بغایت
غریب است و بس ناسزا + حقوقی که شه راست نشناختید + ببازی اول دغا باختید + اما امرای مذکور
غیر از ندامت و تحسر هیچ نتوانستند نمود و در مقام آقسولات امیر برندق باردوی بزرگ آمده گفت که ما این کار
برای مصلحتی که فتنه حادث نشود نموده ایم و گمان داشتیم که شما هم با ما شریک خواهید بود و امرا گفتند که ما هرگز از
سخن پادشاه مغفور تجاوز جایز نداریم و امیر برندق با ایشان همداستان شده و امرا مکتوبی مصحوب او بامرای
دیگر فرستادند که در اجتهاد خطا کرده اید اما باید که زودتر بتلافی آن مشغول شوید شعر شکستید عهد شه کامیاب +
چه گوئید روز جزا در جواب + ندانم کزین پس ز اهل خرد + که نام شما را به نیکی برد + چون امرا با اردوی بزرگ
قریب سمرقند رسیدند ارغون شاه ترکمان که ضبط سمرقند در عهدهٔ او بود بوسوسهٔ دیو غرور دروازه بسته ایشان را
راه نداد و امرا و خواتین با تابوت صاحبقران در سمرقند ماندند و امرا به بخارا رفتند و حصار را مضبوط کرده نشستند و خواتین
ماتم صاحبقران را از سر گرفته در خانقاه شاهزاده محمد سلطان مدفون ساختند شعرا و فضلا مرثیه ها در واقعه صاحبقران
نوشته اند از انجمله خواجه عصمت الله بخاری مرثیه بدیع نوشته چند شعر از آن نوشته میشوند شعر ای فلک خرگاه
ویران کن که سلطان غائب است + تخت گو بر خاک بنشین چون سلیمان غائب است + آخر ای مردم بسان اختران بارید
اشک + کز سپهر سلطنت خورشید تابان غائب است + شاه انجم را بگردون کاخ و ایوان گو مباش + چون
سرافراز ملوک از کاخ و ایوان غائب است + شد سیه گوی مه و بشکست چوگان هلال + شهسوار ملک و ملت تا ز میدان
غائب است + آنکه بودی آبروی دین و دولت شد عدم + وانکه دادی انتظام کار دوران غائب است + میکند
زین غصه دائم نسر طائر پر و بال + تا همای مرغ توقیعش ز فرمان غائب است + اشک بارای دیده چون گنج
گهر گم کرده + روشنی جو از کواکب چون قمر گم کرده + دوش سوی عرصهٔ افلاک میکردم نگاه + عرش را دیدم
ز ماتم کرده پیراهن سیاه + تا سحر خیل نجوم از نالهٔ کروبیان + بر سپهر هشتم از سرگشتگی گم کرده راه + پاسبان
بارگاه هفتمین یعنی زحل + پا و سر گم کرده میگشتی بگرد بارگاه + مشتری از اوج رفعت رفته در برج زوال +

چرخ هشتم گشته چون قد هلال از غم دوتاه + پنجهٔ ماتم شکسته نیزهٔ مریخ را + مهر را چرخ فلک افگنده چون یوسف به چاه +
دف شکسته زهره و تیر از کمان افتاده دور + قدسیان کرده سیاه آیینه مه را ز آه + با هزار اندیشه از پیر خرد کردم
سوال + سر برآورد و بزاری کرد سوئے من نگاه + گفت روز ماتم شاه سلیمان رفعت است + شهریار ملک
ملت خسرو گردون پناه + شاه دین تیمور گویان آن سرافرازی که شد + عالمش زیر نگین بے منت خیل و سپاه +
هیبت عدلش چنان کاندر بسیط روزگار + کهربا از بیم دایم پر حذر بودے ز کاه + عاقبت در خاک رفت از اوج
تخت سروری + تا کند پیش از همه تدبیر ملک آن سرا + و بعد از صاحبقران تفرقهٔ عظیم در ایل و الوس گورکانیه راه
یافت و یک دیگرے را گردن نمے نهادند اما شاهرخ سلطان که بر مرکب سلطنت چابک عنان برآمده مدتے بکمال
جاه و جلال در ایران و خراسان و ماوراءالنهر سلطنت راند چون خصائص پسندیدهٔ صاحبقران و خصائل زیبائے آن
خدیو جنت مکان افزون از وهم و گمان اند بیان آن را حواله به کتب مبسوطه نموده بذکر بعضے از شعرائے آن زمان
پردازیم +

ذکر بعضے از شعرائے عهد صاحبقرانی

از جملهٔ شاعران عهد او خواجه عصمت الله بخاری بود که ذکر او بیاید
خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی صاحبے کامل و صوفی واصل
بود سخن او از تکلف ساده است اما در هر لفظ او گنج معارف و حقایق پنهان دیوان او را لسان الغیب گویند همواره در
قناعت می زیست و سر بدنیائے دون فرو نیاورد و در شیراز بود هر چند پادشاهان جهان خواستند اما نزد ایشان نرفت
سلطان محمود شاه بهمنی والی دکن که در سخاوت و قدردانی و علم و فضل در دودهٔ بهمنی بے نظیر بود و شعرائے عرب و عجم را یکهزار
تنگه طلا بهر قصیده انعام میداد خواجه حافظ نیز عازم سفر دکن شد میر فضل الله انجو پارهٔ زر برائے او فرستاد و خواجه عازم
دکن شد چون بلاد ر رسید آنچه داشت بیکے از آشنایان غارت زده پیشکش کرده اما خواجه زین العابدین همدانی
و خواجه محمد گازرونی که از تجار معتبر بودند و داعیهٔ هند داشتند متعهد خرچ شده همراه آوردند و از بعضے وجوه کوتاهی کرده
خواجه را رنجانیدند چون در کشتی محمود شاهی که به بندر هرمز رفته بود سوار شدند باد مخالف وزیده دریا بشورش آورد
خواجه از ان سفر متنفر شده بحیله وداع دوستان از کشتی برآمد و غزلے گفته بمیر فضل الله فرستاد که مطلع او این است ؎
دمے با غم بسر بردن جهان یکسر نمے ارزد + بمے بفروش دلق ما کزین بهتر نمے ارزد + چون میر فضل الله احوال بسلطان
محمود گفت گفت که چون خواجه بقصد مجلس ما قدم در راه گذاشت خدمت او بر ما واجب پس فرمود تا هزار تنگهٔ طلا را
امتعهٔ هند خریده برائے خواجه فرستادند و همدران عصر در بنگاله سلطان غیاث الدین بادشاہے صاحب علم و کمال
بود خواجه غزلے بوے فرستاد که این دو شعر از وست ؎ شکر شکن شوند همه طوطیان هند + زین قند پارسی که
به بنگاله میرود + حافظ ز شوق مجلس سلطان غیاث الدین + غافل مشو که کار تو از ناله میرود + سلطان خدمت

شائستہ بتقدیم رسانید و ہمچنین سلطان احمد ایلکانی جلایر والی بغداد با حضرت خواجہ اعتقادے بسیار داشت و ہر چند خواست
کہ خواجہ بہ بغداد رود قبول نفرمود و غزلے بوے فرستاد کہ مطلعش این است ؎ احمد اللہ علی معدلۃ السلطانی + احمد
شیخ اویس ابن حسن ایلکانی + اما خواجہ حافظ ہم عصر صاحبقران بود چون صاحبقران فارس را مسخر ساخت شاہ منصوری کشتہ شد
خواجہ در حیات بود صاحبقران او را طلبیدہ گفت کہ من بضرب شمشیر آبدار اکثر ربع مسکون را مسخر ساختہ ام و ہزاران ولایت
و جائے ویران کردہ ام تا سمرقند و بخارا کہ وطن مالوف من است آباد ان سازم و تو بیک خال ہندو سمرقند و بخارا مے
بخشی و میگوئی ؎ اگر آن ترک شیرازی بدست آرد دل ما را + بخال ہندوش بخشم سمرقند و بخارا را + حافظ علیہ
الرحمۃ زمین خدمت بوسید و گفت کہ ای صاحبقران عالم ازین نوع بخشندگی است کہ بدین روز افتادہ ام صاحبقران را
بسیار خوش آمدہ بعنایت و عزت بازگردانید کلام حضرت حافظ در ہر ملک و دیار در خواص و عوام نہایت شہرت دارد
درین صحیفہ چند شعر تیمناً و تبرکاً نوشتہ میشوند ؎ حاشا کہ من بموسم گل ترک مے کنم + من لاف عقل میزنم این کار کے
کنم + یار مردان خدا باش کہ در کشتی نوح + ہست خاکی کہ بآبی نخرد طوفان را + دل بسے خون بکف آورد و لے
دیدہ بریخت + اللہ اللہ کہ تلف کرد و کہ اندوختہ بود + آنچہ زر میشود از پرتو آن قلب سیاہ + کیمیائیست کہ در
صحبت درویشان ہست + یارب این باکہ توان گفت کہ آن سنگین دل + کشت ما را و دم عیسی مریم با اوست +
در کوئے نیکنامی ما را گذر ندادند + گر تو نمے پسندی تغییر کن قضا را + بس تجربہ کردیم درین دیر مکافات + با دُرد
کشان ہر کہ در افتاد بر افتاد + عشق مے ورزم و امید کہ این فن شریف + چون ہنرہائے دگر موجب حرمان نشود +
خبر بلبل این باغ مپرسید زمن + نالۂ میشنوم کز قفسے مے آید + روز عید است و من امروز در آن تدبیرم +
کہ دہم حاصل سی روزہ و ساغر گیرم + بعزم توبہ سحر گفتم استخارہ کنم + بہار توبہ شکن میرسد چہ چارہ کنم + دوش
دیدم کہ ملائک در میخانہ زدند + گل آدم بسرشتند و بہ پیمانہ زدند + جنگ ہفتاد و دو ملت ہمہ را عذر بنہ + چون
ندیدند حقیقت رہ افسانہ زدند + سہو و خطائے بندہ چو گیرند اعتبار + معنے عفو و رحمت پروردگار چیست +
زاہد شراب کوثر و حافظ پیالہ خواست + تا در میانہ خواستۂ کردگار چیست + خال مشکین کہ بر آن عارض گندم گون
است + سر آن دانہ کہ شد رہزن آدم با اوست + بلبلے برگ گلے خوشرنگ در منقار داشت + وندران برگ و نوا خوش
نالہائے زار داشت + گفتمش در عین وصل این نالہ و فریاد چیست + گفت ما را جلوۂ معشوق درین کار داشت +
در این شب سیاہم گم گشت راہ مقصود + از گوشہ برون آئی اے کوکب ہدایت + آنانکہ خاک را بنظر کیمیا کنند + آیا
بود کہ گوشۂ چشمے بما کنند + غلام نرگس مست تو تاجدارانند + خراب بادۂ لعل تو ہوشیارانند + تو دستگیر شو اے خضر پے
خجستہ کہ من + پیادہ مے روم و ہمرہان سوارانند + کمال الدین خجندی علیہ الرحمۃ بزرگے مقبول درگاہ کردگار و
سر حلقۂ ابرار و اخیار بود صاحب ولایت و سالک راہ معرفت بود منشاء و مولد آنجناب خجند است از وطن برآمدہ بہ زیارت

کعبهٔ معظمه فائز شد و به آذربائیجان رسید و در شهر تبریز ساکن شد اکثر بزرگان آن دیار مرید و معتقد حضرت شیخ شدند بعد ازان زمان لشکر خان جهانستان توقتمش خان اوزبک بادشاه دشت قبچاق در رسید حضرت شیخ را بفرمان بیگم توقتمش خان به شهر سرائے بردند و شیخ این غزل در سرائے گفته ؎ اے رُخت آیت صنع و دهنت لطف خدائے + بحدیثے بگشا آن لب و لطفے بنمائے + الغرض بعد از چهار سال در تبریز آمد و سلطان حسین جلایر منزلے دلکشا جهت او ترتیب داد و در میان حضرت خواجه حافظ و شیخ کمال خلوص بسیار بود چون این ممالک به تصرف صاحبقران امیر تیمور گورکان در آمد و مملکت آذربائیجان به شاهزاده جلال الدین میران شاه مقرر شد دران هنگام حضرت شیخ را بجهت تکیه داری و خرج قرضے دامنگیر شد روزے شاهزادهٔ میران شاه میرزا بدیدن شیخ آمد چون نشست مغولان بادشاه بر باغچه شیخ دویدند و لغارت آلوچه و زرد آلو مشغول گردیدند شیخ تبسمے کرده گفت که مغولان غارتگری را در باغی کنید که کمال بیچاره قرضدار شده و بهائے میوهٔ این باغچه وجه قرض خواهان نموده است مبادا که شما بوستان را غارت کنید و این غریب بدست محصلان گرفتار شود سلطان میرانشاه پرسید که شیخ قرض چه مقدار دارد شیخ فرمود که ده هزار دینار شاهزاده فرمود تا ده هزار دینار را نقد آورده پیش شیخ نهادند و شیخ قرضها را ادا کرد و این غزل از وست ؎ گفت یار از غیر ما پوشان نظر گفتم بچشم + وانگهی دزدیده در ما مے نگر گفتم بچشم + گفت اگر گردی شبے از روے چون ماهم جدا + تا سحرگاهان ستاره میشمر گفتم بچشم + گفت اگر گرد دولبت خشک از دم سوزان آه + باز میبار آن چو شمع از گریه تر گفتم بچشم + گفت اگر سر در بیابان غمم خواهی نهاد + تشنگان را مژدهٔ از ما ببر گفتم بچشم + گفت اگر داری هوائے درد وصل با کمال + قعر این دریا به پیمائے بسر گفتم بچشم + گویند چون حافظ ؎ تشنگان را مژدهٔ از ما ببر گفتم بچشم + خواند ذوقے و حالے پدید آورد گفت که مشرب این بزرگوار بس عالیست وفات او در سنه اثنی و تسعین و ثمانمایه واقع شد ـ مولانا لطف الله نیشاپوری مردے دانشمند و فاضلے ارجمند بوده در عهد خود نظیر نداشت گویند که مولانا با وجود کمالیت طالع ضعیف داشت مے نویسند که امیر عزالدین طاهر نیشاپوری و مولانا لطف الله بباغے رفتند تا جامه بشویند مولانا دستار را در آفتاب انداخت درین اثنا بادے برخاست و دستار مولانا در هوا رفته ناپدید شد چون مولانا لطف الله ازین واقعه آگاه شد و حالتے پدید آورد گفت که یکبار دیگر دستار امرا باد برده است و این قطعه مولانا در شکایت ضعف طالع است ؎ طالعے دارم که از پے آب + گر روم سوے بحر بر گردد + ور بدوزخ روم پے آتش + آتش از یخ فسرده تر گردد + ور زکوه التماس سنگ کنم + سنگ نایاب چون گهر گردد + ور بنزد کسے روم بسوال + هر دو گوشش بحکم کر گردد + اسپ تازی اگر سوار شوم + زیر رانم روان چو خر گردد + با همه نیز شکر باید کرد + که مبادا ازین بتر گردد + مولانا لطف الله این رباعی در مراعات بے نظیر گفته ؎ گل داد بزیر مرغ فیروزه بباد + دے جوش لعل لاله بر خاک افتاد +

داد آب سخن خنجر مینا امروز + یاقوت سنان آتش نیلوفر داد + و مولانا سیلیمی را که در عهد سلطان حسین میرزا بایقرا بود برای جواب این رباعی گفتند مدت یکسال نتوانست گفت و آخر این رباعی بلمع گفت ؎ در مرو پری لاله آتش انگیخت + نیلوفر وی بربلخ در آب گریخت + در خاک نشاپور گل امروز شگفت + فردا هری باد سمن خواهد بیخت + و خواجه لطف الله از ندمائی شاهزاده میران شاه بود و قصائد بسیار در مدح او گفته و از انجمله این مطلع قصیده غرای او مشهور است ؎ وقت سحر زنند چو مرغان بچنگ چنگ + بنما بروز کین بجوانان چنگ چنگ + و این قصیده او بسیار نغز است میران شاه او را اشترے پر از زر صله داد و همواره رعایت فرمودی و مال و زر دادی و مولانا در اندک مدت آن مال صرف کردے آخر مولانا در قدمگاه حضرت امام رضا علیه التحیة والثنا آمده ساکن شد روزے جمعے بزیارت او رفتند در حجره بسته بود هر چند آواز دادند نگشودند یکے بسر سرا بر آمده دید که مولانا سر بسجده نهاده است در را بگشودند دیدند که مولانا وفات یافته است و در دست او بر پاره کاغذ این رباعی نوشته دیدند ؎ دے شب ز سر صدق و صفائی دل من + در میکده آن روح فزائی دل من + جامے بمن آورد که بستان و بنوش + گفتم نخورم گفت برائے دل من + وفات او در سنه عشر و ثمانمایه واقع شد قصیده در مذمت دنیا و منقبت آئمه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین گفته مطلعش این بیت ؎ حجاب ره آمد جهان و مدارش + ز ره تا نیفتد ازدت بر مدارش + چو مے جوید ت رنج راحت مجویش + چو میدارد ت خوار عزت مدارش + عبدالملک سمرقندی ملک العلمای عهد صاحبقران بود و بعهده جلیله شیخ الاسلام در سمرقند که دران زمان سرتاج بلاد جهان بود معززے جمعیت و در علم و فضل بے مانند بود و طبع نظم هم داشت از دست ؎ اے مردم چشم از نظر ما مرو آخر + وے عمر گرامی ز بر ما مرو آخر + اے جان عزیز از تن رنجور مشو دور + اے سایه رحمت ز سر ما مرو آخر + مولانا محمد قهستانی صاحب علم و کمال و فضیلت و جلال بود و از ندمائے شاهزاده میران شاه بود روزے شاهزاده از اسپ جدا شده و در دماغ ضربے رسیده هر چند علاج شد اما شورش دماغ او نرفت و بر حرکات ناشائسته اقدام مے نمود و خانزاده خاتون حرم او از ایذای او ناچار شده بخدمت صاحبقران رفته شکایت کرد و پیراهن خون آلود را نمود صاحبقران گریان شده و لشکر بایران کشید و فرمان داد تا مولانا محمد قهستانی و مولانا قطب الدین ناری و عبدالمومن گوینده را که هر سه فاضل ندیمان شهزاده میرانشاه بودند گردن زنند که شاهزاده را خراب کرده اند و هم صحبتی ایشان نوبت باینجا رسانید و در محل قتل مولانا محمد استاد قطب الدین ناری گفت که تو در مجلس پادشاه مقدم بودی اینجا نیز تقدیم کن مولانا گفت که اے بدبخت کار بدینجا رسانیدی و ترک لطیفه نمیکنی مولانا این قطعه خواند ؎ پایان کار رو آخر درستالمها + گر میروی و گر نه بدست اختیار نیست + منصور وار گر بر ندت بپای دار + مردانه پای دار که جهان پایدار نیست + و دیگر در عهد معدلت مهد صاحبقران امیر تیمور گورکان شعرا و فضلا و کملای بسیار بوده اند که ذکر مجموع آنها درین مقام موجب تطویل

مے شود و کتب بسیط در ذکر محامد ایشان موجود اند اکنون بذکر بعضے از شہزادگان گورکان که از اولاد صاحبقران بسلطنت رسیده اند مے پردازیم +

ذکر سلطنت شاہزادۂ کامران امیرزاده خلیل سلطان ابن شاہزاده جلال الدین میران شاه ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس

چون شاہزاده خلیل سلطان بالشکر جرار و امرائے نامدار که در تاشکند بودند یاغی شد و امیر برندق برلاس از نزد امرا مکتوبے مشتمل بر سرزنش بنام میران آورده ہمه را از بیعت شہزاده پشیمانی شده گفتند که تاج و سریر آن کس را سزاوار است که صاحبقران بوے وصیت کرده باشد و ہمه کس درین باب عہدنامه نوشته مہرہا زدند و شاہزاده نیز چار و ناچار مہر کرد و بصحبت امیر اتلمش قوچین به اردوے بزرگ فرستادند تا امرا را نموده بشاہزاده ولیعہد بسپرد اما شہزاده خلیل با جمعے از نیکوخواہان خود داعیه دیگر در ضمیر داشتند و چون به سیحون رسیدند امیر برندق و امیر خداداد و برلاس و امیر شمس الدین قبچاق از و برگشتند و دیگر امرا سوئے فرکنت رفته امیر برندق سوئے اردوے بزرگ روان شد اما از راه یاغیگری ارغون ترکمان شنیده پشیمان شده بخلیل سلطان پیوست و شاہزاده درزمان روانه سمرقند گردید و امرائے شہر شہزاده را اطاعت کردند و شہزاده در چہارشنبه شانزدہم رمضان سنه سبع و ثمانمایه مطابق توق ئیل بر سریر سلطنت نشست امرا و شاہزادگان زانو زده مراسم تہنیت تقدیم رسانیدند اما بجہت مصلحت اسم خانی و قاآنی بنام شہزاده محمد جہانگیر ابن شہزاده محمد سلطان برادرزاده پیر محمد جہانگیر ولیعہد مقرر کرده بر صدر مناشیر و فرامین مے نوشتند و سکه و خطبه ماوراء النہر بنام خلیل سلطان گردید ؎ تاج زر بر سر خلیل نہاد + تاریخ اوست و دران زمان سمرقند از جمیع بلاد و شہرہائے ربع مسکون ممتاز بود چه تختگاه صاحبقران گردون توان بود و جمیع علما و صلحا و ہنرمندان از اقالیم سبعه در انجا مجتمع بودند و صاحبقران ہر شہرے و کشورے که فتح کرد علما و ماہران ہر علم و فن را از انجا بسمرقند آورد و در آن زمان مملکتے در معموری و شہرے در عظمت و تزئین و آبادی چون ماوراء النہر و سمرقند نبود و بر روے زمین نظیرش نشان نمیدادند و خزائن و ذخائر از نقود و جواہر و اقمشه و امتعه و اسلحه و ظروف و خیام و خرگاه و جمله لوازم شہنشہی بیش از قیاس بود چه ذخیره و اندوخته سلاطین و نقد و جنس خزائن چندین خواقین از قلماق تا اقصائے روم و از ہندوستان تا نہایت شام و از خوارزم و دشت قبچاق تا پایان روس و چرکس و بلغار و فرنگ با فتوحات و غنائم ہر دیار و بلاد در سمرقند انتقال یافته بود و مدت سی و شش سال خراج و اموال ربع مسکون سال بسال آورده ضمیمه آن نموده بودند آن چنان شہرے بدست سلطان خلیل افتاد به زر و بجواہر پروائے نکرده زر و جواہر به ترازو و کیل مے بخشید و فرومایگان را برامرا مے افزود و او را باشاد ملک نام عورتے که از قمکان امیر سیف الدین بود تعشقی بہم رسیده بود و بشکایت زوجه او که دختر امیرزاده علی ارلات خواہرزاده صاحبقران بود

فرمان صاحبقران برائے کشتن آن زن صادر شد اما تومان آغا بوجہ دلداری شہزادہ بوسیلہ امرا بعرض رسانید کہ وے از شہزادہ حاملہ است بدین سبب نجات یافت درینوقت آن زن مکار عروج بسیار یافتہ امیرزادہ خلیل بغیر او بکسے نمے پرداخت و بگفتہ او اکثرے از سراری و پرستاران صاحبقرانی را بزجر و تکلیف بردم خود داد و ازین عنایت توقع جان نثاری از ایشان زیادت کرد الغرض چون امرائے مغلیہ از دون پروری او و تسلط شادملک عاجز آمدند در سنہ احدی عشر و ثمانمایہ شہزادہ خلیل را گرفتہ و شادملک را گوش و بینی بریدند شہزادہ دران حالت این رباعی انشا نمود ؎ دیروز چنان وصال جان افروزی + امروز چنین فراق عالم سوزی + فریاد کہ در دفتر عمرم ایام + آنرا روزی نویسد این را روزی + و نیز شہزادہ این غزل را در حالت مقیدی کہ امیر خداداد وی را قید کردہ بود نوشتہ بہ شاہرخ سلطان فرستاد ؎ یا واہب العطیہ و یا معطی المراد + ما طاقت فراق نداریم ازین بلاد + ادبار شد مجاور و خوش گفت مرحبا + اقبال شد مسافر و خوش گفت خیرباد + بادیکہ از دیار محبان رسد بمن + جانم فدائے نکہت آن طرفہ باد باد + غمگین و شادمان چو ازین دیر بگذرد + غمگین مشو بہ محنت و از بخت نیز شاد + داغ جہان زسینہ کاؤس کے نرفت + شادان زبخت تیرہ کجا بود کیقباد + در شش در فراق خلیل از مقیدی + روزے نزا سپہر ملاعب دہد کشاد + حکم خدائے داد بدست چنان مرا + کفر است پیش خلق ز حکم خدائے داد + شاہرخ سلطان باستماع این غزل بگریست و لشکر بخراسان کشید خداداد گشتہ شد و شہزادہ خلیل را بخراسان آورد و بعضے نویسند کہ امرا خود او را گرفتہ بشاہرخ سپردند و شاہرخ او را بہ ری فرستاد و شہزادہ چندے در ری و قم حکمرانی کردہ در ہجدہم رجب سنہ اربع عشر و ثمانمایہ درگذشت وقت مرگ این شعر انشا کرد ؎ گفتم بجاہلی نکشد کس کمان ما + مرگ آمد و کشید بکنج آمد گمان ما + و در زمان خود شعرا و فضلا را بسیار رعایت کرد از شعرائے عصر او بساطی سمرقندی بود معتقد خواجہ عصمت شبے مغنیان در مجلس شاہزادہ این مطلع او خواندند ؎ دل شیشہ و چشمان تو ہر گوشہ بر زندش + مستند مباد اگر بشوخی شکنندش + سلطان خلیل بعد از تحسین او را یکہزار دینار بخشید خواجہ عصمت اللہ بخاری استادے قیامت کار و شاعرے شیرین گفتار بود شاہزادہ او را احترام بسیار مے نمود و علم شعر از و آموخت چون شہزادہ معزول شد خواجہ عزلی در فراق او انشا کرد چند شعر از ان نوشتہ میشوند ؎ کاش فرمودی بشمشیر جدائی کشتنم + تا بنجوری درچنین روزے ندیدی دشمنم + شہسوارم کے خرامد باز تا دیوانہ وار + خاک خون آلودہ خود را بسر راہ افگنم + خون دل زان رو ہمے بارم ز مژگان دو عین + کز فراقش نشتر خونسبت ہر سو بر تنم + تازہ عصمت کے شود تا دوران خلیل + کین تبلنے را کہ ناحق مے پرستم بشکنم + و خواجہ عصمت اللہ تا دوران سلطان الغبیگ زندہ بود و سلطان او را از کنج خمول برآوردہ نوازش کرد و او در سنہ تسع و عشرین و ثمانمایہ وفات کرد در تعریف دیوان شعر شہزادہ خلیل قصیدۂ غرا موزون کردہ بود چند شعر از ان نوشتہ مے شوند ؎ این بحر

بیکران که جهانیست در برش ✦ غوّاص عقل گم شده در بحر گوهرش ✦ حوران روضه راز حیا کرده در قصور ✦ نقش بتان لاله رخ حور پیکرش ✦ بر لوح چرخ گرم همی گردد آفتاب ✦ از بهر مهره کردن اوراق دفترش ✦ گیرد ز شب سیاهی از مه دوات زر ✦ جلد از ادیم ثور ده چرخ اخضرش ✦ بودم در این مشاهده حیران که هاتفی ✦ دادم خبر ز صاحب شعر مطهرش ✦ کین نسخه محرریست که عزیزان نهاده اند ✦ مجموعه بدایع شاه سخنورش ✦ سلطان خلیل آنکه چو مسند بدو رسید ✦ بنشست آتش فتن از تیغ و خنجرش ✦ گردون لقوس از پی آن شد در انقسام ✦ تا یابد اتصال به سهم مدورش ✦ ای سرورے که قدر رفیع تو هر که دید ✦ نه چرخ همچو ذرّه نماید محقرش ✦ هر کو به کعبتین خلاف تو مهره باخت ✦ غم در بساط رنج و بلا کرد ششدرش ✦ سایه کلاه گوشه عصمت بر آسمان ✦ گر تو بخاک تیره شماری برابرش ✦ فقط ✦

ذکر شاهزاده جلال الدین میران شاه ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان

شاهزاده میران شاه ایالت عراق
یافته بود اما بوجه آن که از سبب
خطا شده خللی در دماغ او راه یافته بود و میل بشراب بسیار میفرمود از آن رتبه معزول شده و ایالت عراق عرب به شاهزاده ابابکر میرزا مقرر شد و آذربایجان بشاهزاده عمر و میران شاه در بغداد نزد پسر خود ابابکر میرزا مے بود چون شاهزاده عمر ابن میرانشاه به بغداد لشکر کشیده برادران تیغ در روے هم کشیدند و شاهزاده میران شاه به ماژندران رفت و سلطان احمد و قرا یوسف از دیار شام روے بعراق آوردند و در میان ابابکر و قرا یوسف محاربه واقع شده شاه میران شاه دران معرکه کشته شد بادشاهے نامدار بود و در زمان دولت خود در تربیت امرا و علما کوشیدے از شعرائے عهد او مولانا لطف الله نیشاپوری ملک الشعرائے عهد او بود و باوجود صنعت شعری از فقر و ولایت نیز بهره وافی داشت و ذکر او در اوراق ماسبق گذشت و دیگر علما و فضلا بوده اند ✦

ذکر شاهزاده ابابکر ابن میران شاه گورکان

حکومت بغداد نامزد امیرزاده ابابکر بود و شاهزاده عمر هر دو
باهم خلاف ورزیده و آواره دشت ادبار گردیدند و ابابکر
میرزا چنانچه در ذکر آئنده بوضوح پیوندد بقید شاهزاده عمر آمده و شاهزاده میران شاه سوئے خراسان رفت و شاهزاده ابابکر که در قلعه مقید بود عمر میرزا اراده کشتن او نمود و شربت مسموم فرستاده ابابکر میرزا صورت واقع دانسته نخورد و امیرزاده تدبیر رهائی خویش در پیش آورده و بهمان شب عادل و علیکی توچیبن که داعیه کشتن شهزاده بیدا شتند یکے از ملازم عادل تیغے پنهانی به شاهزاده داد و شاهزاده بندهائے خود بریده و عادل و علیکی هر دو را بکشت و اکثر متهوران را کشته قلعه را متصرف شد و خزائن و دفائن که صاحبقران جهت شاهزاده عمر در قلعه سلطانیه گذاشته بود گرفته و دو هزار تومان نقد یافت و جمیعتے ساخته سوئے ری رفت اکثر امرا به لگامیشی او برآمدند و باو رسیدند شاهزاده جنگ مردانه کرده بگذشت و بعضے امرا را

نیز گرفتار نموده همراه خود ببرد و با شاهزاده میران شاه پیوست و بسطام و دامغان و سمنان را بقبضه در آورده و شهزاده
ابابکر میرزا با ده هزار سوار جرار متوجه سلطانیه گردید و سلطانیه را مسخر نموده فرمود که متعلقان و اموال امرا را بلشکریان
به بخشند امرای شهزاده عمر این خبر شنیده از و برگشتند و بحضور شاهزاده ابابکر رفتند چون ابابکر میرزا اندیشید که اگر
خواتین و اموال امرا را محافظت نموده امروز بایشان میدادیم جان نثاری می نمودند ایشان را بهر که و مه بخشیدم
اکنون امید وفاداری ازین گروه نمی توان نمود و بر فور فرمود تا همه را بگیرند و شهزاده ابابکر ایشان را باین گناه
که شهزاده خود را گذاشته دغا کردند و نیز بجرائم دیگر در معرض سوال آورده هفتاد و دو نفر از اعیان امرا شربت فنا
چشانید و بعد ازین خود بر تخت نشسته و از طرف پدر حسابی در نگرفت و به تبریز نهضت فرموده در دولت خانه نزول
فرمود چون شاهزاده عمر میرزا که الوس هلاکو زیر نگین داشت از میرزا پیر محمد و میرزا اسکندر ابنای شاهزاده عمر شیخ
میرزا والیان فارس استعانت جست و ایشان بمدد او رسیدند و شاهزاده ابابکر نیز روی مدافعت به ایشان
آورده و اول شکست یافته و چون شهزادگان به اولجه مشغول شدند جمعیت ایشان متفرق شد ابابکر میرزا با جمعی از
دلیران بر ایشان حمله آورد و شهزادگان منهزم شده تا اصفهان گریختند و ابابکر میرزا در تعاقب ایشان تا اصفهان رفته
بمحاصره قیام نمود و قریب ده هزار مرد از اصفهان کشته و اصفهانیان او را منقاد گشتند اما شاهزاده بعد از تقبیل آن
صلح برگشته خواست که شهر را بغلبه بستاند و بوجه محاصره سلطانیه میسر نشد و صلح را شکسته بود باز بست چون
در زمان گرفتاری امیرزاده ابابکر سلطان احمد در بغداد رسیده بود و شاهزاده ابابکر میخواست که بغداد را از و استخلاص
نماید اما چون شنید که قرا یوسف ترکمان قلعه اونیک از امیر دولدای گرفته است عزم رزم او جزم کرده و قرا یوسف
امرا را طلبیده و گفت که جنگ با شهزادگان گورکان که ایشان را در معارک بارها آزموده ایم مناسب نیست
باید که بکنار فرات قیشلاق و به الاطاق ییلاق نمائیم و از جنگ و حرب رو بگردانیم اما تراکمه او را گفتند که
امرای مغل که در زمان صاحبقران داد مردمی داده اند و کشورها کشاده اند اکنون یکی هم از میان نیست و
شهزادگان باهم افتاده اند و با شاهزاده ابابکر طائفه از اراذل و اوباش همراست و از ایشان باکی نیست آخر الامر
قرار حرب داده در میان هر دو گروه حربی سخت واقع شد و لشکر برلاس داد مردانگی داده نبردی مردانه کردند
و غلبه بلشکر مغل معلوم میشد و تراکمه که از نهیب تیغ آتشبار از اول در هراس بودند توهم بسیار کردند و روز دیگر
نیز ابابکر مردانگی ها کرده صفوف تراکمه را شکست اما ایشان تا شام خود را بهر نوع که توانستند نگاه داشتند و روز
سیوم امیرزاده توهمی بی جایگاه خورده در جنگ و حرب اهتمام ننمود و عنان از معرکه برتافت و تراکمه تعاقب ننموده
قرا یوسف تبریز را مسخر نمود و امیرزاده به قزوین رسیده و قلعه شهر را از امیر بیان قوچین گرفته چون خبر یافت
که بعضی از امرا او را قلع کردن میخواهند امیر توکل برلاس و پیر حسین برلاس و اسمعیل اتکه و غیره امرا را گرفته بیاسا رسانید

وبقلعه سلطانیه رفته نوروز وعبدالرحمن چون غربانی با پنجهزار سوار از ماوراء النهر رسیده بوے پیوستند وشهزاده بارِ دگر لشکر آراسته متوجه تبریز شد قرا یوسف امرائے عراق مثل پیر علی سلدوز و بسطام وغیره را گفت که این مرد که متوجه ماست نبیرهٔ صاحبقران است وحقوق نعمت او بر ذمهٔ شما بسیار است ومن ترکمانم و بادشاهے را نشایم ییلاق من الطاق و قشلاق من ساحل فرات اکنون اگر شما میل او دارید بروید که من بحالت اصلی خود رجوع خواهم نمود اما امرا ازین معنے سرباز زدند که اگرچه ابابکر شاه وشاهزادهٔ ماست اما امرائے صاحب وجود مغلیه را که صاحبقران باستظهار ایشان عراق عرب بشاهزادگان سپرده بود بالتمام کشت وانواع ظلم وتعدی به متعلقان ایشان رسانید ما از و بیزاریم وهمه سوگندان یاد کردند وترکمان ازین ممر خاطر جمع کرده روے بمیدان آورد ودر ششم ذیقعده سنه عشر وثمانمایه تلاقی فریقین اتفاق افتاد وقرا یوسف بعد ترتیب صفوف باین خیال که شاهزاده ابابکر دیرا در قول خواهد جُست از قول علحده شده بفوشون دیگر پیوست و امیرزاده با دلیران خود میل به برانغار نمود وبعد محاربه نیرک قراقونیلو برادر قرا یوسف را از جائے برداشت و در تعاقب او رفت تا بدو رسیده سرش برید و باز گردید اما جرانغار شهزاده یوسف ترکمان در غیبت شهزاده بر برانغار مغلیه حمله آورده وشکست بر مغولان افتاد و مردم پراگنده شدند دران حالت امیر موسی بشاهزاده میران شاه رسید وناشناخته زخمے براو زد وبطمع اسپ وسلاح سراو از تن برید وقتیکه سر شاهزاده میران شاه را نزد قرا یوسف ترکمان آوردند قرا یوسف تاسف بسیار کرد وقاتل شاهزاده را نیز بقصاص رسانید چون شهزاده ابابکر با سه صد مرد بهادر مظفر ومنصور مراجعت نمود لشکر خود را منهزم دیده ناچار خود نیز در پے ایشان تاخت ودر سنه احدی عشر وثمانمایه از یزد متوجه کرمان گشت وسلطان اویس برلاس حاکم الی کرمان شاهزاده را پذیره شده وشهزاده در خیال گرفتن او بود اما سلطان اویس پیشدستی کرده قصر شهزاده را فرو گرفت وآخر مقرر شد که شهزاده از حدود او بدر رود و تعرضے بولایت او نرساند چون اویس لشکر جمع کرده و مکران کشید شاهزاده از سیستان بکرمان نزول کرد و اویس تهیهٔ مقابله کرده در برابر او رسید وشهزاده لشکر آراسته خود در کمینے نشست و اویس از و غافل آن جانب میل کرد اما شهزاده توهم خورد که مگر کمین او را دانسته مے آید فرار ورزید و کرمانیان تعاقب او نمودند لشکریان بسیار کشته شدند وشهزاده نیز زخمے خورده بهمان زخم درگذشت ✦

ذکر شاهزاده عمر ابن سلطان میران شاه گورکان

چنانچه سابق ارقام شد که تمامت الوس هلاکو خان بشاهزاده عمر میرزا مفوض بود وفرمان چنان بود که شاهزادگان فارس وعراقین محکوم حکم او باشند بعد از صاحبقران شهزاده عمر سکه وخطبه بنام خود کرد امیر جهان شاه ابن امیر جاکو برلاس که از معظم امرائے صاحبقران وسپه سالار ومختار کار میرزا عمر بود روزے بسکر شراب جمعے از مخصوصان شاهزاده را به قتل رسانید و روے بسراپرده خاص نهاد انیا قوان شهزاده براو تاختند و زبان زنان مدد ایشان

زیاده میشد امیر و گردانیده و امرائے شهزاده بوے رسیدند و او را کشتند شاهزاده تاسف بسیار خورد اما کار از دست
رفته بود و پس ماندگان او را بنواخت و بعد ازان زمان شاهزاده ابابکر میرزا قصد ییلاق همدان نمود و ایلچی فرستاده
از برادر رخصت خواست و شاهزاده پیام داد که برائے مصلحت تمشیت بعضے مهمات سلطنت حضور آن برادر
ضرور است باید که جریده متوجه اینجانب شوند ابابکر میرزا بلا تردد جریده حاضر شد شاهزاده عمر در زمان او را
گرفته بموکلان سپرد و فرمود تا امیر پیر حسین برلاس او را و متعلقان او را در سلطانیه محفوظ دارد و خود بهمدان رفته
بعیش و نشاط اشتغال ورزید و سرداران کرستان و کردستان بخدمت او شتافتند چون گرجیان پائے از حد
خود بیشتر نهادند و نخچوان و گنجه را غارت نمودند و بسطام جاگیر دار دبیل کلمه عصیان خواند و سلطان احمد جلایر
از مصر مراجعت نموده بغداد را متصرف شد و امیر دولت خواجه اینان از بغداد بیرون رفت امرا ازانوزده عرض
داشتند که درین وقت لشکر را متفرق نکرده بدفع یکے ازین مخالفان باید پرداخت اما شهزاده ما التفات نکرده
عمر تابان و لوکل برلاس را بحرب گرجیان مامور فرمود و امیر سونجک را بمهم بغداد مقرر کرد و خود متوجه مراغه گردید
و در اثنائے آن بسمع شهزاده رسید که در قریه از مراغه درویشے بابا نیکی نام صاحب جذب و حال پیدا شده که
کلوخ در دست او شکر گردد و شهزاده فرمود تا آن درویش را مقید کردند و از کیفیت حال و کرامات سوال کردند
بابا منکر شد هر چند در اظهار کرامات مبالغه بجاے آوردند بجائے نرسید و شهزاده وی را نوازش کرده گفت که برائے
تو در قریه شیر از مکانے بنیاد نهاده نصف اموال قریه وقف میکنم روزے بابا نیکی در حضور قاضی محمد در
سماع مشغول شده حالتے بر وطاری شد مقدارے کلوخ بدست او دادند همه قند گردید قاضی بشهزاده گفت که این
مرد بدعتے است وبرا بکشند و شهزاده نادان با وجود ملاحظه کرامات حکم بکشتن آن صاحبدل کرد و آن فقیر در وقت
شهادت گفت که چنانچه شهادت ما قریب رسید زوال دولت این بادشاه هم قریب تر است و در همین روز که
بابا شهید شد شهزاده ابابکر از قلعه رهائی یافت و خبر رسید که لشکر گرج بر امرائے مغل غلبه کرد و شهزاده متاسف و
متالم به قلعه سلطانیه رسید و شیخ خسرو شاهی را صاحب دیوان نمود و او به تخریب بلاد و تصدیع عباد مشغول شد و
خبر رسید که لشکر امیر سونجک یاغی شده و شهزاده حسن تمور را نامزد حرب بسطام نمود و بسطام او را در حرب اسیر نموده ظفر
یافت و از هر دو برادر یعنی ابابکر میرزا و عمر میرزا حرکات ناشائسته بظهور رسید ندازان یکے در قتل و تلف جان و
مال و بربادی ناموس امرائے جان نثار دقیقه باقی نماند و ازین صاحبدلے بے گناه بشهادت رسیده جمله عراق و
عرب و عجم از دست گورکانیان بدر رفت بالجمله شاهزاده برادر بسطام منصور را ترمیت کرده بحرب او فرستاد و او
به برادر پیوست و شهزاده در ییلاق قرلیتاے کرده اما جز از تبریز در دست او جاے نمانده بود و دولت خواجه
اینان بغداد را به سلطان احمد جلایر گذاشته به شاهزاده پیوست و شیخ ابراهیم شروان شاه و بسطام متوجه

بیلقان شدند شهزاده عمر نیز از آب ارس گذشته مقابل شد مخالفان کنار آب را اپناه ساخته بودند که خبر رسید که شهزاده ابابکر و
میران شاه در رسیدند و شهزاده عمر با شیخ ابراهیم شروان شاه آشتی کرده برگردید امرائے او از او برگشته بشاهزاده ابابکر
گرویدند و عمال او به تبریز رفته دویست تومان عراقی بزور از متمولان آنجا گرفتند و خودش بمیانه رفت و از انجا
به مراغه رسید خالق ترکمان و سابق برلاس و جمعے از مردم سلدوز را گرفته به تبریز رسید و چون قراول شهزاده عمر
تراکمه بودند و ظلم و ستم بسیار کردند مردم شهر درها بستند و شهزاده کس فرستاده گفتند که شاهزاده عمر شاه و شاهزادهٔ
ماست اگر بشهر آید مانعی نیست اما تراکمه را نمیگذاریم و شهزاده جنگ انداخت و بسبب آمدن امیرزاده ابابکر بمراغه
رفت و از اولاد شاهزاده عمر شیخ میرزا استعانت جست و از ابابکر میرزا جنگیده منهزم شد بعد از ان متوجه خراسان
گردید وقتیکه خاقان سعید شاهرخ سلطان مازندران را فتح کرد در سنه تسع و ثمانمایه در سلمقان رسید و مشمول عنایات
شده سلطنت مازندران یافت و در اندک مدت احسان فراموش کرده داعیه تسخیر خراسان نمود و در جنگ خاقان
سعید زخمی شده در بست و پنجم ذیقعده سنه تسع و ثمانمایه درگذشت از شعرائے عهد او خواجه رستم جوزیانی بود و جوزیان
قریه از اعمال بسطام است شاعرے خوشگوی بود و احیاناً عملداری کردی و در زمان وزارت خواجه حافظ رازی
که یکے از وزرائے شاهزاده عمر بود عمل دهستان گرفته و باوجود پیرانه سالی بلهو و لعب زندگانی میکرد و از وست ع
گر ز خرگه ماهِ من دامن کشان بیرون رود + دود آه عاشقان از آسمان بیرون رود + گوئیا از آسمان منشور ظلم آمد
بما + کے تواند کس ز مضمون نشان بیرون رود +

ذکر سلطنت شاهزاده پیر محمد ابن عمر شیخ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان

وے بامر صاحبقران بحکومت شیراز اشتغال
داشت و تا مدتے درمیان برادران یعنے پیر محمد و شهزاده رستم و اسکندر را اتفاق بود چون تقدیر ایزد قدیر بران رفته بود
که شوکتے که در زمانهٔ صاحبقران دودمان گورکان را بود در روئے بانحطاط آورد پیر محمد را با اسکندر میرزا برادر خود
که حاکم همدان بود بدگمانی پیدا شده او را بگرفت و از یزد بالشکر جرار بقصد میرزا رستم متوجه اصفهان گردید چون حاکم
اصفهان میرزا رستم رنجور بود بجنگ پیش نیامد و پیر محمد برگشت اما میرزا اسکندر بهر نوعیکه توانست از و گریخته به
امیرزاده رستم پیوست و هر دو برادر لشکرے جمع کرده بر پیر محمد رفتند و پیر محمد فرمود تا کنار رودخانه را مضبوط نمایند
اما هر دو شاهزاده گذار را گذاشته و خود را بر آب زده عبور نمودند و شهزادهٔ پیر محمد در شهر شیراز متحصن گشت
و تا چهل روز محصور مانده و رستم و اسکندر دست از محاصره باز داشته به تخریب گرمسیرات فارس مشغول گردیدند
و بعد چندگاه پیر محمد داعیهٔ انتقام نموده و میرزا رستم نیز ویرا استقبال کرده چون هر دو لشکر در روے یکدیگر فرود آمدند
شاهزاده پیر محمد صفوف آراسته و در برانغار جلپان شاه برلاس و طاهر را باز داشته و امیر سعید برلاس مهدی ق

برلاس وغیرہ را بہ جرانغار مقرر کردہ و شہزادہ رستم نیز صفوف آراستہ حربے سخت واقع شد و پیر محمد غلبہ کردہ و فرمود تا ہیچ
یک تعاقب نکنند و با ملازم و رعایائے رستم میرزا متعرض و مزاحم نگردد و حکومت اصفہان میرزا عمر شیخ پسر خود داد و
خود سوئے خورستان رفتہ امیر خواند برلاس را مطیع خود ساخت و تا حدود بغداد تاختہ بوجہ عفونت ہوا باز گردید و
اسکندر بخراسان رفتہ و با شاہزادہ قیدو در حوالی بلخ جنگیدہ منہزم شد و خاقان سعید نامہ در باب او بسفارش
بہ شاہزادہ پیر محمد نوشتہ و اسکندر بہ شیراز رفتہ پیر محمد وی را معزز داشت و ہر دو برادر متوجہ کرمان شدند و
در راہ حسین شربت دار برشیدہ شہزادہ پیر محمد او را در شبے شہید نمود و شہزادہ اسکندر بہ شیراز برگشت

ذکر امیرزادہ اسکندر ابن عمر شیخ

وے چنانچہ مذکور شد بشیراز مستولی شدہ و حسین خواجہ شربت دار شیراز
را گرد گرفتہ ناکام و بدنام برگردید و لشکر بہ شاہزادہ اسکندر رسیدند
وامرائے کہ متعلقات بہ کرمان میرفتند و در راہ آن کوزمک را اسیر کردہ آوردند و بسزا رسید و شہزادہ متوجہ
اصفہان گردیدہ و سلطان معتصم ابن زین العابدین ابن شاہ شجاع مظفرے از نزد قرا یوسف بہ اصفہان آمدہ
و میرزا عمر شیخ ابن پیر محمد و امرا باستقبال او شتافتہ جنگ ناکردہ بہ یزد رفتند و شہزادہ جمعے در پس امرائے
بیبل فرستادہ خود متوجہ شاہ مظفر نژاد گردید و بحرب او ظفر یافتہ و معتصم در وقت فرار مقتول شد و صفہانیان
شاہزادہ را ایل نشدند درین اثنا شہزادہ رستم از خراسان رسیدہ و اسکندر بہ شیراز برگشتہ یزد را بدست آورد و
بعد ازین رو بہ اصفہان آوردہ و میرزا رستم و میرزا بایقرا کہ دران زودی از خراسان رسیدہ بود بملاقات
ہمدگر بجائے آوردہ و میرزا خلیل سلطان کہ بفرمان خاقان سعید بعراق آمدہ بود خواست کہ درمیان ایشان در آن
صلح واقع شود میسر نیفتاد و خلیل سلطان بہ شہر اصفہان در آمدہ یار رستم پیوست و محاربات قوی از ہر دو جانب
بعمل آمد و رستم بضرورت ولایت گذاشتہ سوے اردوی قرا یوسف رفت و خلیل سلطان پائے تجلد
افشردہ اسکندر نیز ترک محاصرہ کردہ و در اصفہان قحطے عظیم واقع شد و چون امیرزادہ رستم نزد قرا یوسف رسید
وے مقدم او را گرامی داشتہ طائفہ از ترکمانان بمدد نامزد کرد و نزا کہ وی را در راہ گذاشتہ رفتند و رستم تا اصفہان
رسیدہ مستولی شد و بوجہ قتل خواجہ احمد صاعد اصفہانیان بر وے شوریدند و او باز بخراسان رفتہ و میرزا اسکندر
در عراق عجم و فارس فرمان فرمائے مطلق گردید و اصفہان و غیرہ را مسخر ساخت چون سلطان خلیل ہم در رے
در گذشت اسکندر قوی تر گشتہ چون در سنہ ست عشر و ثمانمایہ خاقان سعید شاہرخ سلطان بہ کین ترکمان کمر بستہ
خواست تا انتقام شاہزادہ مغفور میران شاہ از ایشان بکشد و اسکندر سر و پا در ظلمات بیخردی گم کردہ از راہ روش
در افتاد و با وجود طلب ہائے بسیار درین یورش کہ جمیع شاہزادگان گورکانیہ را واجب بود ہمراہی نکردہ و شاہرخ سوئے
او توجہ نمودہ اصفہان و شیراز بگرفت و اسکندر بعد از محاربات اسیر شدہ حوالہ میرزا رستم گردید و رستم کہ از برادر ستم ہا

دیده بود فرمود تا چشم جهان بینش را کور کردند مولانا ابو اسحق شیرازی مردی شاعر و سخنگو بود سخن او در باب اطعمه مشهور است
و ندیم میرزا اسکندر بود چندی روز بمجلس بادشاه حاضر نشد شهزاده پرسید که مولانا کجا بودی بعرض رسانید که ای سلطان عالم
یکروز علاجی میکنم و سه روز پنبه از ریش میچینیم و این بیت خواند ـ منع مگس از پشمک قندی کردن ✚ از ریش
علاج پنبه برداشتن است ✚ از وست ـ نرگس که شبیهست بچشم خوش دلبر ✚ گویند لطیفه دار و از سیم پر از زر ✚
در دیده اسحاق نه زر دارد و نه سیم ✚ شش نان تنگ دارد و یک کاسه مزعفر ✚ مثنوی بسیار میگفت ✚

ذکر شهزاده رستم میرزا ابن عمر شیخ میرزا

چنانچه نوشته شد از جنگ پیر محمد گریخته به خراسان رفت و از آنجا وقتیکه شاهزاده اسکندر بر اصفهان رفت معاودت
کرده و با امیرزاده بایقرا ابن عمر شیخ که از خراسان آمده بود ملاقات کرده در اصفهان رسید چون شهزاده اسکندر محاصره
کردند نزد قرا یوسف رفت و باز بر اصفهان تسلط یافت و از باغیگری اهل شهر بخراسان رفت و در یورش تا دیب ترا کمه
برکاب عم خود بوده لعد از اسکندر اصفهان یافت ✚

ذکر شاهزاده پیر محمد ابن شاهزاده جهانگیر خلف اکبر صاحبقران امیر تیمور گورکان شهنشاه فلک سریر

چنانچه نوشته شد شهزاده پیر محمد ولیعهد سلطنت بود و ممالک کابل و غزنین تا بلخ و حدود هند نامزد شاهزاده بود چون خلیل سلطان بر تخت
سلطنت نشست امیرزاده پیر محمد با امیر شاه ملک بحرب او رفته در حوالی بیست مقابله همدگر واقع شد و شاهزاده پیر محمد
شکست یافت و امیر شاه ملک و میرزا الغ بیگ ابن شاهرخ سلطان از وجدا شده نزد خاقان سعید رفتند و شهزاده پیر محمد
مهمات سلطنت را به پیر علی تاز سپرده خود به عیش و نشاط مشغول شد پیر علی غدری اندیشیده و جمعی از معتمدان شاهزاده را
فریفته باخود یار نمود و شاهزاده همچنان در شرب مدام و مجالست خوبان سیم اندام مصروف بود تا روزی پیر علی تاز او را
گرفته با جمعی از مخصوصان شراب فنا نوشانید ـ ماه تمام ملک بزیر نقاب شد ✚ آب حیات دولت و حشمت سراب
شد ✚ هر سر زبونشان بزرگی شکسته گشت ✚ برجی ز آسمان معانی خراب شد ✚ و میرزا سیدی احمد نزد خاقان
سعید شاهرخ سلطان رفته خبر داد و خاقان فرمود تا امیر مضراب برلاس و حسن صوفی ترخان و امیر نوشیروان برلاس تو جه
آن خناس شوند و در سنه عشر و ثمانمایه خود بادشاه متوجه تادیب آن بد نصیب گردید و پیر علی فرار بر قرار اختیار نموده و
امیر یادگار شاه ارلات به تکامیشی او مامور شد آخر پیر علی گرفتار شده بقتل رسید و خاقان سعید بلخ را به میرزا قیدو
ابن پیر محمد داده امیر شمس الدین اوچ قرا و کل برلاس و جهان ملک را نزد او باز داشت ✚

ذکر وجه تسمیه مغولات میرزا

او انهم یاد کرده امرا را در تلفظ مغول نویان و نوئین و بعضی را بسبب بزرگی آقا گفته اند اما چون سلاطین مغلیه بدین اسلام در آمدند در زبان عربی و فارسی

بسبب قبولیت دین اسلام و حکومت بر دیارہائے اسلام در زبان مغولی آمیخت اکثر اسمائے مغولان از قواعد سابق برگشته
مثل مسلمانان مقرر شدند و امرا را نیز بجائے نویان امیر گفتند چون آبا و اجداد صاحبقران امیر تیمور گورکان در سلک امرائے
ذیشان منسلک بودند و صاحبقران نیز از درجۂ امارت برتبۂ رفیعۂ سلطنت ترقی نمود لفظ امیر بدستور سابق جزو اسم
همایون او بود و شاهزادگان را امیرزاده می نوشتند و میگفتند و دران زمان بسبب علو مرتبۂ صاحبقران لفظ امیرزاده
از لقب شاهزاده بزرگتر گردید و درانک زمان بوجه گرانی الفاظ امیرزاده را به میرزا مبدل کردند و تمامت شاهزادگان
گورکانیه را[۲] نیز میرزا گفتند و بادشاهان نیز امرائے معزز را بدین خطاب معزز مسرفراز مینمودند و دران عهد بطور خطاب در دیگر
اقوام مغول این لفظ بود اما گورکانیان را عموماً میرزا میگفتند چون بادشاهان گورکانیه ممالک هندوستان را فتح کردند
اکثر امرائے خود را بخطاب میرزا نواختند و در تمامت هندوستان مغولان را بالتخصیص گورکانیان میرزا گفتند چه قوم
فاتح گورکانی بودند بدین سبب همه مغولان را میرزا نامیدند و بادشاهان هندوستان نیز علاوه از مغلیه امرائے سادات
و شیوخ یعنی اولاد صحابه رضوان الله عنهم اجمعین را که از قوم عرب اند و در هندوستان ایشان را شیخ گویند و افاغنه
و ترا کمه بلکه روسائے راجپوت را هم خطاب میرزائی دادند چنانچه راجه بهاو سنگه کچهواهه و راجه منوهر ولد لون کرن را
خطابهائے میرزا از پیشگاه جلال الدین اکبر بادشاه گورکان عنایت شده بودند اما دیگر اقوام را بخطاب میرزا گفتند و
مغولان را در هندوستان بالعموم میرزا نامیدند و آخر پائے میرزا نیز موقوف شده مرزا گفتند و الحال هم در دیار دیگر
غیر از هندوستان همه مغلان را میرزا نمیگویند بلکه کسانیکه از پیشگاه بادشاهان خطاب میرزا یافته باشند ایشان را میگویند
و در دیار هند بدین وجه که مغل قوم فاتح بود و شاهان گورکانیه که مخاطب بخطاب میرزا بودند بادشاه شدند همه مغلان را
میرزا گفتند اما این خطاب در دیار دیگر نیز چندان بطور تسمیه شهرت گرفته بود که بادشاهان ایران که سادات صفویه بوده اند
و سلاطین ترا کمه آق قوینلو و قراقوینلو و افشار نیز در اسمائے پسران خود بجائے شاهزاده میرزا داخل کردند الا تمام
قوم ایشان را میرزا نمی گفتند صرف شهزادگان را میرزا نوشته اند +

۲ میرزا میگفتند و از زمان شاهرخ سلطان دختر زادگان سلاطین گورکانیه را

ذکر سلطنت خاقان سعید یادگار صاحبقران جم عبد معین الدین محمد شاهرخ سلطان ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان

شاهرخ سلطان خاقانی فرزانه بود و قاآنی مردانه در سنه خمس و سبعین و

سبعمایه هجری بوجود آمد و بعد از انتقال پدر نامور پائے بر تخت سلطنت نهاد و در دار السلطنت هرات اورنگ آرائے
گردید و لوائے عزیمت بسوئے سمرقند برافراشته چون احوال مخالفت شاهزاده خلیل سلطان استماع نمود برگشت و ایلچیان
بسمرقند فرستاده و ازان جانب سلطان حسین تاتحوت که باوجود بیست و شش پسر و نبیره صاحبقران خیال حکومت سلطنت
کرده بود رسیده هزیمت کرده و ایلچیان خلیل سلطان مشتمل بر ایلی و انقیاد رسیدند و قهرمان بلدشاه امیر شیخ نور الدین

جلایر نزد خلیل سلطان رفت و مقرر بدان شد که او خانیکه بیگم را با بعضی از خزاین نزد شاهزاده پیر محمد ولیعهد بفرستد و الغ بیگ و
ابراهیم سلطان را با خزانه خاص بخراسان روانه دارد و آن سوی جیحون به خلیل سلطان مقرر باشد چون پیر پادشاه
بوزنجری و سلطان علی سبزواری سرکشی نمودند امرائے تادیب ایشان مقرر شدند پیر پادشاه در محاربه انهزام
یافت و میرزا پیر محمد عمر شیخ و برادران او اطاعت بادشاه قبول نمودند پیر محمد سکّه و خطبه شاهرخ قبول کرده نوشت
سـه همه بندگانیم شهرخ پرست * من و رستم اسکندر و هر که هست * و امیر سلطان حسین تا بجوت از لشکر بادشاه
باز گشته نکر بسلطان خلیل پیوست و خلیل سلطان او را با فوجے در کنار جیحون باز داشت اما سلطان حسین خیال
دیگر در دل خود راسخ کرده امرا را بخدع پیش خود طلبیده مقید ساخت و همه را طوعاً و کرهاً مطیع خود ساخت و خانیکه
بیگم حرم میرزا محمد سلطان را که به بلخ میرفت غارت کرد میرزا خلیل سلطان ازین واقعه خبر یافته بمقابله او شتافت
چون سرداران بطوع و رغبت و یرا منقاد نبودند همه برگشتند و سلطان حسین فرار شده به امیر سلیمان شاه پیوست و
شاهزاده پیر محمد بر او شبخون آورده هر دو را پریشان کرده هر دو جانب هرات گریختند و بادشاه یعنی شاهرخ سلطان
امیر سلیمان شاه را نواخته صد هزار دینار کپکی و اسپان بسیار بوے داد و امیر سلطان حسین را فرمود تا نوشیروان برلاس
او را شربت شهادت چشانید که ایل امر الوس را برهم زده بود و قول و فعلش را اعتبارے نمانده امیر سلیمان شاه
بعضے از سخنان بیش از اندازه خود گفته یاغی شد و در کلات رفت هر چند امیر عبد الصمد ابن حاجی سیف الدین
و امیر جهان شاه رفته او را نصیحت کردند مفید نیفتاد آخر از کلات گریخته بخراسان رفت و کلات را بتصرف آورد
و در سنه ثمان و ثمانمایه لشکرے به تادیب شاهان فراه فرستاد لشکر شاهان را گرفته و مظفر و منصور معاودت نمود و
امیر سید خواجه ابن شیخ علی بهادر امیر الامرا گردید و عاقبت یاغی شد بادشاه بر او لشکر کشید و او به مازندران پناه
برده و درین حین شاهزاده عمر میرزا بحضور رسیده عاطفت بسیار یافت و بادشاه متوجه استراباد گردید و در محاربه
ظفر یافته مازندران را مستخلص فرموده بمیرزا عمر داد و میرزا عمر بکهزار خانوار مغول را از صدود ری که جانب به
مازندران در آورد و از بادشاه یاغی شد و در جنگے زخمی گردیده اسیر گردید و در گذشت و در سنه عشر و ثمانمایه بر پیر علی
تاز لشکر کشیده بر و ظفر یافت چون پیر بادشاه باسمداد قوم جون غربانی بار دگر در مازندران آمد و بادشاه لشکر بر
مازندران کشید و پیر بادشاه فرار بر قرار اختیار کرد و بادشاه مازندران را به شاهزاده الغ بیگ میرزا داد و امیر جهان ملک
جوغی با جمعے درساخته قصد بادشاه داشت و بادشاه معلوم نموده سواری فرمود و جنگ نموده امیر مضراب برلاس درین
معرکه شجاعت بے نهایت کرد و آخر امرائے یاغی هزیمت یافتند و همه گرفتار آمده بقتل رسیدند و در سنه احدی عشر و
ثمانمایه لشکر به سیستان کشید و اسفزار از اسکندر شاه نیالتگین و ارک از شاه نصرت گرفته و تمامت آن دیار را
تاخت و تاراج نموده مراجعت فرمود و درین سال امیر خداداد از شاهزاده خلیل سلطان برگشته و در جنگ او را گرفته

امیر تیمور دفتر شاهانه نوشته بجبر و اکراه مهر اته دیگرفت و تمامت ماوراء النهر را در تصرف در آورد و خاقان سعید بر طبق وصول عرایض
او متوجه سمرقند گردید و در عشرین ذی الحجه سنه احدی عشر و ثمانمایه بسمرقند رسیده امیر خداداد فرار نمود و بسوی مغولستان رفت
و میرزا رستم و نوشیروان برلاس و امیر علی ترخان در عقب او بطور منغلای روانه شدند و شمع جهان اغلن جغتائی باستقبال و
معاونت امیر خداداد آمده چون بدو رسید معاینه دغابازی او با ولی نعمی برآشفته سرش بریده فرستاد و امیر شیخ نور الدین
جلایر تمهیدی کرده که مغولان قریب اند شاید بلایت نقصانی رسانند رخصت خواسته و منظور شده در آمدن تعلل می نمود و
امیرزاده خلیل سلطان نیز باو پیوسته و با خاقان سعید نامه و پیام نموده و عهدنامه حاصل کرده بحضور رسید خاقان سعید ولایت
جندرا به میرزا میرک ابن عمر شیخ داد و ماوراء النهر بمیرزا الغ بیگ مقرر کرده حصار شادمان به میرزا محمد سلطان و قندهار
و کابل و غزنین بمیرزا قید و مرحمت کرده بلخ و طخارستان را بشهزاده ابراهیم سلطان پسر خود داد و ایلچیان فولاد
خان اوزبک از دشت قبچاق رسیدند و بادشاه ایلچیان را نواخته معتمدان خود روانه فرمود تا دختری از خاندان
اوزبک جهت جلال الدین میرزا محمد جوکی بخواهند و فرمان شد که شهر مرو را که از زمان بادشاه جهانستان چنگیزخان
برباد بود آبادان نمایند و امیر نور الدین جلایر بخیالات شیطانی پیرامون باغیگری گشته و از شاه ملک در سمرقند
جنگیده منهزم شد و بادشاه بدین اخبار عزم ماوراء النهر کرده فرمود تا شهزاده بایسنقر در تختگاه و امیر مضراب و توکل
برلاس و امیر محمد صوفی ترخان وغیره در ماژندران با خبر باشند و امیر نور الدین شهزاده جهانگیر بن محمد سلطان را همراه
گرفته در سمرقند رفت اما شهریان در را نکشادند و شیخ نور الدین بر امیر شاه ملک حمله آورده وی را منهزم ساخت چون بادشاه
در رسید و هر دو لشکر مقابل یکدیگر صف آراستند جمعی از لشکر امیر منحرف شده به بادشاه پیوستند و امیر شیخ نور الدین فرار
گردیده و امیر شاه ملک در تعاقب او مامور شده بادشاه برگردید و امیر نور الدین داعیه مغولستان نموده و امیر شاه ملک در پای
قلعه که امیر نور الدین بود رسیده و مقرر شد که بیرون قلعه هر دو امیر سخن مصالحه باتمام رسانند و امیر شاه ملک پدر قلعه رفته
امیر نور الدین بیرون آمده هر دو یکدیگر را آغوش کشیدند اما سخن مصالحه بجائی نرسید و بار دیگر که امیر نور الدین بر قلعه
ایستاده سخن میگفت بفرمان شاه ملک هرقداق نام مغولی که موافقت با امیر نور الدین داشت نزد او رفته تیر از او زد و
امیر شیخ نور الدین از اسپ زخمی شده و برادر بغل کشید و هرقداق او را از اسپ کشیده بزیر انداخت و بر سینه او بر آمده
و یکی از ملازمان امیر به وی حمله آورد اما هرقداق بر سینه امیر ایستاده تیغی بر روی اسپش زد و مرکب رم خورده بعد از آن
کار شیخ نور الدین جلایر باختتام رسانید و امیر شاه ملک معاودت نمود و چون خاقان در سنه اربع عشر و ثمانمایه
عزیمت ییلاق بادغیس کرد در آن مقام میرزا عمر شیخ ابن پیر محمد ابن عمر شیخ و میرزا علی ابن میرزا رستم ابن عمر شیخ
از اسکندر بهم خورده رم خورده بحضور بادغیس رسیدند و بادشاه امیرزاده خلیل را نواخته بری فرستاد و شهزاده
همدران نواحی در گذشته و به کب همایون متوجه مشهد شده انگردید و ایلچیان بادشاه ختا شتم سفارش خلیل سلطان

رسیده سرافراز گشتند چون شاه بهاؤ الدین والی بدخشان در بادیه بغاوت گام زدن گرفت امیر مضراب و امیر سید علی ترخان
و امیر جلال الدین فیروز شاه در رکاب ابراهیم سلطان متوجه بدخشان گردیدند و بدخشان ازو گرفته بشاه محمود برادرش
مقرر گردید و امر الفرمان بادشاه بخوارزم رفتند و امیر ایدگو اوزبک از انجا مفرور شده و از حضور بادشاه آن ولایت
به امیر شاه ملک مقرر شد چون خبر استیلائے قرایوسف و استعلائے ترکمه بر آذربائیجان متواتر شد و نیز انتقام
میران شاه میرزا بر ذمه همت بادشاه لازم بود و باجتماع لشکر فرمان داد و باسکندر میرزا نوشت که از ان زمان
که برادر مخدوم در حرب ترکمه شوم شهادت یافت همواره حرف انتقام بر لوح ضمیر مے نگاریم اما بوجه قضایائے خراسان
و ماوراء النهر ممکن نشده اکنون که ازانجانب فراغت شد انتقام ازو که شرعاً و عقلاً و نقلاً از فرائض است میگیریم
باید که آن فرزند عزیز نیز بالشکرے توجه فرماید و میرزا اسکندر ببید ولتی کرده قبول ننمود بلکه برخساره موافقت
بناخن مخالفت خراشید و بادشاه از مازندران بسوئے ری نهضت فرمود و فوجے از امیران جهت تخلاص ساوه
فرستاد و امرائے اسکندری که در ساوه بودند به لشکر منصور پیوستند چون بادشاه ذیجاه قریب باصفهان رسید
اسکندر نیز با لشکرے گران و بر اپیشباز کرده و در حرب انهزام یافته شهربند گردید و بعد نبردهائے بسیار قلعه فتح
گردیده و میرزا اسکندر اسیر شده بفرموده رستم کور شد و ریاست اصفهان به میرزا رستم مقرر شد و بادشاه صد هزار
دینار کپکی به نذور بزرگان باهل استحقاق بخشید و ولایت همدان به میرزا بایقرا مقرر شد و دیار قم به میرزا
سعد وقاص ابن امیرزاده پیر محمد جهانگیر عطا شده و ری را به میرزا اسمعیل ابن میران شاه داد و شیراز و فارس به
میرزا ابراهیم سلطان مفوض گردید و هم درین زمان در الغ بیگ و میرزا میرک احمد والی اندگان رنجے واقع شده شهزاده
امرا را به اندگان فرستاده جنگها در میان آمدند و بادشاه فرخ لقا شاهرخ سلطان ولایت طوس و مشهد و ابیورد و سلیمان
و خبوشان و نسا و استراباد و کبود جامه وغیره به شهزاده میرزا بایسنقر ولد رشید خود داد و بادشاه چون بخراسان رسید
ایلچی قرایوسف بحضور رسیده مکتوبے آورد که اگر بادشاه سعید قلعه سلطانیه را بمن گذارد مدت العمر در نیکو خواهی دقیقه
مهمل نگذارم و هم درین زمان شهزاده اسمعیل وفات یافت ــــ دریغا که آن شاه مقبل نماند + دریغا که شهزاده اسمعیل نماند +
و میرزا النگمیر ابن شهزاده ابابکر بجائے او مقرر شد و بادشاه امرا را با بست هزار سوار بحدود ری فرستاد تا اگر قرایوسف
که در مملکت آذربایجان مستقل شده بود و شروانشاه وغیره حکام را مطیع و منقاد خود گردانیده دخلے در ممالک
محروسه کند بتادیب او برآیند و میرزا سعد وقاص بسخن معاندان فریفته شده با سه صد سوار نزد قرایوسف رفت قرایوسف
مقدم او را گرامی داشته نهایت اعزاز او بجا آورد چون الفرمان او نزا که جهت آوردن آغا بیگی دختر شهزاده
میران شاه که خاتون شهزاده سعد بود به قم آمدند آن بیگم دانا در پناه دشمن رفتن نخواسته فرمود تا ملازمان همه ایشان
را گرفته با جمعے که شهزاده را اغوا نموده بودند بقتل رسانیدند و سرهائے ایشان نزد خاقان سعید فرستاد و میرزا

بایقرا یاغی شده قصد شیراز نموده اما ملازمان میرزا رستم پریشان ریخته میرزا اسکندر گم کرده بصر را که نزد بایقرا برادر خود
می بود گرفته باصفهان رسانیدند و میرزا بایقرا با ابراهیم سلطان مقابل شده و ابراهیم سلطان بوجه مخالفت بعضی امرا
عنان برتافته و طوطی آغا والده خویش منهزم این را گرفته عازم خراسان شد و خاقان سعید که لقب سلطان شاهرخ است
تهیهٔ یورش فارس نموده و ابراهیم سلطان را بمقابلهٔ فرستاد و او بایقرا را در شیراز محصور نمود و آخر از در عجز در آمد
خاقان او را معاف فرمود و فرمان داد تا به قندهار نزد میرزا قیدو فرستاده شود و ایالت قم و کاشان و ری و رستمدار
و گیلان به الیاس خواجه داد و خود مراجعت به کرمان نمود اما سلطان اویس برلاس پیشکش ها فرستاده و آمدن خویش را
متقبل شده لاجرم در محرم سنه تسع و عشر و ثمانمایه در هرات نزول فرمود چون میرزا میرک احمد و ایلنگیر نیز شورشی
در سر پیدا کرده بودند فرمان داد تا میرک احمد را بمکه معظمه بفرستند و ایلنگیر را در کشتی نشانیده رها کنند تا بهر جای که مقدر او
باشد برود و بایقرا که قصد قید و کرده بود از گذرسنده بملک هند بگذرد و بموجب فرمان تعمیل کردند اما دیگر هیچ خبری
ازین شهزادگان پیدا نشد و چون در بدخشان انتظام تاجیکان درهم خورده بود فرمان شد تا شاهزاده سیورغتمش
بدان ولایت رود و الغ بیگ از سمرقند رسیده بسعادت دست بوس فائز شد و سلطان اویس که از کرمان رسیده
بود بمصاحبت شهزاده بسمرقند فرستاده شد و خاقان سعید عزم قشلاق سوی گرمسیر قندهار نموده در نواحی هیرمن قشلاق
کرد و ایلچی دولیجین از ملک هند بحضور رسیده ملازمت نمود و ایل هزاره که یاغی بودند اطاعت وساوری قبول
نمودند و بادشاه روزی از اسپ خطا شده جراحتی بدست رسید و به استادی پیروز کمانگر در اندک مدتی بصحت مبدل
شد و امرا موفق شدند که میرزا قیدو که تا هنوز نیامده او را بیاورند و اگر تامل نماید بند نمایند چون میرزا قیدو در هرات
بحضور رسید مشمول عواطف شد اما بار دیگر مغرور گشته و در راه از بسیار کسان جنگیده و میرزا بایسنغر وی را گرفته آورد
و بقلعهٔ اختیار الدین محبوس شد و خاقان سعید تهیهٔ یورش آذربایجان نموده و ترتیب و تهیهٔ یورش نموده و امیر شاه ملک
از خوارزم و ابراهیم سلطان و میرزا رستم و جمیع امرا و شهزادگان اجتماع نمودند و خاقان سعید پای در رکاب نصرت
در آورده و با لشکر جرار روی براه آورد و امیر قرا یوسف نیز لشکری از ترکمانان گرد آورده عازم مقابله و مقاتله
گردید و چون اردوی بادشاه قریب به قزوین و غیره دیار رسیده امرای ترکمان از هر سو سلطانیه که امیر جهان شاه
ابن قرا یوسف در انتقام بود رسیدند و درین یورش همرکاب بادشاه گورکانی تا دو صد هزار سوار جرار بودند از انجمله
پانزده هزار مرد تاجیک بودند و امیر قرا یوسف ترکمان که در اوجان نزول کرده بود ناگاه یکباره جان بجان آفرین سپرد
و ترکان از هیبت این واقعه متفرق شدند و نعش او را در خرگاه گذاشتند و غارتگران رسیده گوش او را با حلقهٔ در
بریدند و سلطانیه و تبریز و غیره دیار در قبضهٔ خاقان سعید در آمده فتحی بغیر حرب میسر آمد و امیر خلیل الله و
منوچهر شروانی و جمیع حکام و امرای آن حدود حلقهٔ اطاعت بگوش کشیده حاضر درگاه شدند بادشاه

در قراباغ قیشلاق فرموده و این واقعه در سنهٔ ثلث و عشر و ثمانمایه واقعشده و بادشاه بعد ازانکه جمیع امرا و حکام آن دیار بخدمت حاضر شدند در اوایل بهار بقصد تبریز فرموده و از آب ارس گذشته قلعه بایزید را تسخیر فرموده و امیر شمس الدین اندلیسی و حاکم قلعه موش اطاعت اختیار کرده و امیدولداسی که صاحبقران قلعه اونیک لوسی سپرده بود بحضور بادشاه رسید و چون بادشاه در اخلاط رسید و از انجا راه بریده متوجه تبریز شد خبر رسید که ترکمانان لسیار اجتماع نموده قریب تبریز رسیده اند ۔ ❁

ذکر محاربه خاقان سعید با ترا کمه قراقوینلو و ظفر یافتن بفضل رب مجید

چون امیر اسکندر و اسپند وغیره ابنای قرا یوسف با فوجی گران از ترکمانان در حوالی ارجیس رسیدند خاقان سعید نیز عزم مقابله جزم نموده متوجه گردید و هر دو لشکر بهم رسیده نبردی عظیم واقعشد و میرزا رستم عمر شیخ مردانگی ها نموده و تا شام حرب قایم بود وقت شب هر دو لشکر بمحل خود فرود آمدند و روز دیگر بار دیگر صفوف قتال آراستند و میرزا ابراهیم سلطان و رستم مراکب شجاعت تاخته داستان رستم و اسفندیار را بباد دادند و امیر لقمان برلاس و دیگر امرا از جرانغار و برانغار حمله آورده و ترکمانان نیز پای جلادت افشرده دست محاربت کشاده چند قطار شتر از لشکر مغل بگرفتند و شاهرخ سلطان خیمهٔ مختصری در میدان زده و نماز چاشت گذارده سوار شد چون شکستی در دست چپ لشکر روی بداد شاهزاده بایسنقر با پنجهزار سوار بامداد ایشان رفته ز قول و برانغار بیکبار حمله بر دشمن آوردند و حربی عظیم واقعشده بالآخر ترکمانان تاب نیاورده انهزام یافتند و بسیاری از ایشان کشته و اسیر گشتند اما بادشاه ۵ به بخشید بر بیکسی کارشان ❁ ز شمشیر خود داد زنهارشان ❁ و در ماه رمضان از انجا معاودت نموده بسلطانیه رسید و حکام و امرای آن دیار را عنایت ها نموده فرمان داد تا امرا و لشکریان فارس بنابر دلخواهی خود برگردند و خود نیز روی بدار السلطنهٔ خود آورده و بهرات رسید و رسولان خضر خان بادشاه هندوستان رسیده عرضداشت او آوردند و التماس نمودند که خضر خان میخواهد که رسولی از پیشگاه بادشاه جهان سوی این بنده بیاید تا مرا آبروی بیفزاید و بموجب التماس او رسولان بجانب او رفتند و والی مصر و بادشاه دشت قبچاق نیز رسولان فرستاده محبت و وداد را استحکام دادند و همدرین زمان میرزا الغ بیگ در دیار مغولستان رفت و با براق خان اوزبک ملاقات کرده وی را مدد داده بر الوس اوزبک فرستاد و خود بمغولستان رفته آن نواح را بدست آورده چنانچه در احوال سلاطین جغتائیه مشرح نوشته اند و الغ بیگ با شیر محمد خان جغتائی بادشاه مغولستان جنگ کرده بر او ظفر یافت و الوس مغولستان را تاخت و تاراج کرده معاودت نمود چون براق خان اوزبک بر دشت قبچاق دست یافت موافق رسم آبای خویش چهرهٔ موافقت بناخن مخالفت خراشیده و روی عزم جانب ماوراء النهر آورده و الغ بیگ و محمد جوکی هر دو بوی جنگیده هزیمت یافتند و درین سال تسع و عشرین و ثمانمایه بادشاه شاهرخ سلطان عزم یورش ترکستان

فرموده و در سنه ثلاث و عشرین شهزاده سیورغتمش در کابل که سیورغال او بود در گذشت و بادشاه روزے که در مسجد جامع
هرات رفت احمد لر نام شخصے کاغذے در دست چون داد خواهان پیدا شد و بدین وجه ویرا ممانعت نه نمودند و آن بیباک
نزدیک رسیده کاردے بر شکم بادشاه فرود آورده و علی سلطان قوچین در زمان او را پاره پاره کرد و امیر علاؤ الدین
کوکلتاش و جلال الدین فیروزشاه بحضور رسیده عرض نمودند که بادشاه بر اسپ سوار شود ورنه فتنۂ عظیم حادث گردد
بادشاه بکمال استقلال بر اسپ سوار شده و نقاره تهنیت فرو کوفته به ایوان آمد ؎ سالِ تاریخ هشتصد و سی
بود + روز جمعه پس از ادائے صلوات + بو العجب حالتے پدید آمد + در خراسان ولے بشهر هرات + کج روی
در بساط چون فرزین + خواست ناشه رخے کند شه مات + و این واردات که واقعشده تهمتے بر مولانا
خطاط آمده بقلعۂ اختیار الدین محبوس شد و مولانا از فاضل دوران بود و از احمد جلایر روگردان شده نزد
میرزا اسکندر آمده بود و بحسب فرمایش بکتابت اشعار مشغول شد و هر روزه پانصد شعرے نوشت سه روز چیزے
نه نوشت چون میرزا استفسار نمود گفت که در یکروز بنویسیم و تا نماز دیگر هزار و پانصد بیت نوشته برخاست و
شاهرخ سلطان وقت یورش عراق او را آورده بود و میرزا بایسنغر کاغذے ساده پیش او فرستاده التماس
نوشتن خمسۂ نظامی نمود و مولانا زیاده از یکسال نگاهداشته ساده بفرستاد و هم احمد لر گاهے در مجلس حضرت
قاسم انوار قدس سره که دُرِ دریاے حقیقت و معرفت بود مے نشست و نیز چون در هرات مجلس وعظ ترتیب
میداد کافۂ انام جوق جوق بر و گرد مے آمدند و بعضے معاندان بودن او در شهر مناسب ندیده بعرض بادشاه
رسانیدند الا بعد امرا مرید او شده بودند و بادشاه سید را حکم باخراج نموده و دو تیغ و یک پیام پیش او فرستاده
و سید علیه الرحمة سخن او فهمیده بغایت رنجید و کار بدین جا رسید که بادشاه را سختی در اخراج آنجناب بعمل آوردن
شد و شهزاده بایسنغر که مرید او بود در روانگی او را متکفل گشته بحضور رسید چون سخن عزیمت درمیان آورد حضرت
سید گفت که پدرت بادشاه مسلمانان است اما مرا بچه جرم اخراج میکند شاهزاده گفت که شما چرا بسخن خود عمل
نفرمائید تا بدین سوال و جواب حاجت نباشد که خود گفته اید ؎ قاسم سخن کوتاه کن برخیز و عزم راه کن +
شکر بر طوطی فگن مردار پیش کرگسان + و حضرت سید شاهزاده را تحسین کرده وداع فرموده به سمرقند رفته و
باز بهرات نزول فرموده +

ذکر عزیمت خاقان شاهرخ سلطان بسوے ماوراءالنهر و ترکستان

چون از زحمت جراحت بادشاه را خلاصی روی داد عزم ماوراءالنهر
نموده و چون بماوراءالنهر رسید امراء ولکان دست از آن ملایمت کوتاه کرده بودند از انجا مراجعت نموده در رمضان
سنه احدی و ثلاثین و ثمانمایه بهرات نزول اجلال فرموده و در اوائل سنه اثنی و ثلاثین و ثمانمایه چون شنید که

اسکندر ترکمان در آذربائیجان علم طغیان برافراشت و سلطانیه در قبضه در آورده لهذا بعزم تادیب او روانه شد و در مملکت
ری رسیده سپاه خراسان دید صد هزار سوار جرار در رکاب بودند چون قریب سلطانیه رسید تراکمه قلعه را گذاشته رفتند
و پادشاه چندے در آن مقام بوده سوے خوی و سلماس نهضت فرمود و اسکندر با برادران خود و تراکمه بسیار بعزم پیکار در آن
مقام رسیده و هر دو لشکر صفوف آراستند و ابراهیم سلطان از برانغار مغلیه بر امیر جهانشاه ترکمان ابن قرا یوسف حمله آورد و اسکندر
نیز به معاونت او رفته کشش و کوشش بسیار واقع شده تا شام جنگے عظیم قایم بوده و بروز دیگر نیز جنگے سخت واقع شد آخر الامر
نسائم ظفر بر پرچم شاهرخ گورکان وزیده تراکمه انهزام یافتند و درین حرب ابراهیم سلطان مردانگی بسیار نموده جلدو بنام او
شد ــ ۵ اسکندر ترکمان چو عصیان ورزید + دارائے زمان سزائے او واجب دید + از تیغ ابوالفتح چو بگریخت بگفت +
تاریخ شد از قدر ابوالفتح پدید + و پادشاه بعد ازین فتح بزرگ امرا و شهزادگان را نوازش ها فرموده و در قراباغ قشلاق
فرموده امیر ابوسعید ابن قرا یوسف ترکمان بحضور پادشاه رسید و زمین خدمت بوسیده اطاعت قبول نمود و ایلچیان فرنگ و مصر و شام وغیره نیز
بخدمت خاقان سعید رسیده زمین خدمت بوسیدند و خاقان سعید ممالک آذربائیجان امیر ابوسعید ترکمان داده کوچ نموده بسلطانیه رسید و امرا و
شهزادگان فارس را رخصت نموده و بهرات مراجعت فرموده در هشتم محرم سنه اربع و ثلاثین و ثمانمایه هجری نزول بدار السلطنت اتفاق افتاد و بوجه آمدن ازبکیه
امرا برایشان تعین نمود و امرا بدانجانب تعجیل نموده بسیارے را از ایشان کشتند و مظفر و منصور مراجعت نمودند و پادشاه برائے شکار و جانور پرانیدن
سوئے سرخس رفت و میرزا عبدالرحمن پسر الغ بیگ انتقال نمود و میرزا علاؤالدوله زینت بیگم دختر امیر یادگار شاه ارلات را
بتزک تمام بنکاح خویش در آورد و شاهزاده بایسنقر در عالم نوجوانی انتقال نمود و پادشاه بغایت متالم گشته و شاهزاده را
زیر مدرسه دلشاد آغا مدفون ساختند و مدتے خاص و عام لباس سیاه پوشیده ماتم داشتند و آشهاے بزرگ ترتیب داده
بمردم خورانند و یکے از علما در تاریخ او گوید ــ ۵ سلطان سعید بایسنقر خرم + گفتا که بگو باهل عالم جبرم + من رفتم و تاریخ
وفاتم این است + بادا بجهان عمر دراز پدرم + و خاقان سعید الاتیتش به میرزا علاؤالدوله پسر اکبر او مقرر فرمود و میرزا
محمد سلطان و بابر بهادر سر دو پسرانش را علوفه تعین فرمود و الغ بیگ از سمرقند رسیده مراسم تعزیت و آشهاے بزرگ ادا نمود
و در سنه ثمان و ثلاثین و ثمانمایه خواجه نظام الدین احمد اندخودی بمنصب وزارت ترقی نمود چون خلیل الله شروان شاه
از اسکندر ترکمان که امیر ابوسعید برادر خود را کشته بود شکایت ها نوشت موکب همایون بار دیگر در جنبش آمده و در مملکت ری
قشلاق کرده و همدرین زمان شهزاده ابراهیم سلطان والی فارس انتقال نموده و مملکت او بمیرزا عبدالله پسرش مقرر شد
و امیر لقمان برلاس و امیر یادگار ارلات وغیره اکثر امرائے عظیم الشان و بسیارے از علمائے دوران رخت حیات بربستند
و بعد ازین پادشاه جهان بمشهد مقدس رفت و اسکندر ترکمان وقتیکه پادشاه در ری بود از آذربائیجان عنان فرار بر تافته
رفته بود و منصب امیر الامرائی و سپه سالاری به امیر محمود ابن جهانشاه برلاس مقرر فرمود و ایلچی سلطان مصر بحضور پادشاه
رسیده از زبان والی خود مراتب انقیاد معروض داشت و خاقان سعید وی را پنجاه هزار دینار ارزانی فرمود و دیگر خلاع

اسپان رهوار واقمشه وامتعه بسیار عطا نمود و حکومت کابل و غزنین به میرزا مسعود ابن شاهزاده سیورغتمش مقرر شده بعد چندے بوجه بے اعتدالیهائے او ویرا معزول فرموده میرزا قراچار آقا برادر کهترش بحکومت کابل سرافراز گردید و چون بادشاه در متابعت شریعت پاے برپائے صاحبقرانی بود بواسطه آنکه سید مرتضی محتسب بعرض رسانید که شاهزاده محمد جوکی و علاء الدوله میخانها ساخته اند و بنده در انجا نمے تواند رسید بادشاه خود سوار شده هر جا که شراب یافت بریخت و خم ها بشکست و هم درین زمان عائشه بیگم دختر بایسنغر میرزا و ملکا آغا مادر سیورغتمش میرزا وفات یافتند و مریم سلطان بنت شاهرخ زوجه میرزا یحیی ابن محمد سلطان وفات یافت و در سنه ست واربعین وثمانمایه رایت نصرت متوجه دامغان شد چه کیومرث رستمدارے گردن از طوق اطاعت پیچیده و در ملک رے فتنه برپا کرد چون موکب همایون به نیشاپور رسید کیومرث مضطرب گشته وکلا فرستاده زبان بکلمه استغفار گویا گردانید و هم درین زمان حضرت شیخ بهاء الدین عمر علیه الرحمة از سفر حجاز بازگشته و درین مقام بجناب را از روئے کشف باطن دریافت شده بود که سلطنت عراق از جانب اولیاے کبار به میرزا محمد سلطان ابن شاهزاده بایسنغر مقرر شده است حضرت شیخ این سخن با امیر جلال الدین فیروزشاه گفته بود و امیر درین وقت بسمع خاقان سعید رسانید و خاقان جهانستان شهزاده مذکور را قزوین و سلطانیه عنایت فرموده در عراق نصب کرد و خود به هرات بازگشته و در سنه ثمان واربعین وثمانمایه مزاج بادشاه اسلام پناه متغیر شده مرض صعب مستولی گردید اما بهمین نفس همایون حضرت شیخ بهاء الدین عمر صحت روئیداد و بادشاه جامه کعبه معظمه بکمال تزک تیار نموده بصحبت خواجه شمس الدین محمد ابهری فرستاده باجازت سلطان مصر همراه مردمان او به کعبه معظمه رفته خیرات بسیار اهل استحقاق را رسانیدند و در باره اموال بلخ امیر فیروزشاه را در دیوان سخن پرسیده شد و شهزاده محمد جوکی و سید عماد الدین محمود نیکار اشغال بورزیدند و امیر روزے که بادشاه از وے سخن مے پرسید دست بدامن زده برخاسته رفت و ازین غصه رنجور شده بادشاه چند نوبت بعیادت او رفت اما امیر مذبور وفات یافت و در سنه ثمان واربعین وثمانمایه میرزا محمد جوکی وفات یافت هر چند شهزاده در ملازمت پدر مے بود اما گوهرشاد آغا مزاج بادشاه را بر وے متغیر میداشت و ویرا در هیچ امور ملک و مال مدخل نمیداد و شهزاده ازین غیرت و غصه رنجور شده در حدود سرخس درگذشت و میرزا محمد سلطان که در عراق تمکن یافت امراے اطراف واکناف بوے توسل جستند اما امیر حاجی حسین همدانی مایل نشده و شهزاده با او جنگیده منهزم ساخت و او را بگرفت و بپسر عمش سپرد و او بقصاص پدر خود بکشت و این قضیه که بے اذن خاقان سعید اتفاق شده موافق مزاج نیامده و مردمان مزاج شهزاده را نیز تغیر داده در زبان عرض مرض بر ذات بادشاه اسلام و براسوے اصفهان بیدند و در سنه تسع واربعین وثمانمایه شاهزاده بر اصفهان مستولی شد و شیراز را گرد گرفت شاهزاده عبدالله مسری بخدمت جد خود فرستاده و خاقان سعید با وجود سن شیخوخیت و ضعف عمر باجتماع لشکر فرمان داده و شهزاده علاء الدوله و امیر محمد صوفی ترخان را در هرات گذاشته و امیر سلطان شاه برلاس وغیره بمنقلای روانه فرموده میرزا محمد سلطان ترک محاصره شیراز فرموده بسوئے لرستان رفت و بلوشاه شیراز را گرفته در

اصفهان نزول نموده فرمان داد که رؤسای اصفهان را بیاورند و اکثر سادات و علمای دین جرم که متابعت محمد سلطان اختیار کرده بودند بدرجهٔ شهادت رسیدند گویند که خواجه افضل الدین را که از علمای اصفهان بود و شاه علاء الدین حسینی و قاضی امام را الغ فرمان گوهرشاد آغا که همواره خواهان سلطنت علاء الدوله بود کشتند و خواجه افضل را چون بقتلگاه بردند دو نوبت ریسمان او پاره شد و خواجه فریاد کرد که بادشاه شاهرخ را بگویند که این عقوبت بر ما لحظه بیش نیست اما پنجاه ساله نام و ننگ خود ضایع مکن مفید نیفتاد و آن بیچارگان هر دو بادشاه و بیگم را دعای بد کردند و این امر بر بادشاه اسلام مبارک نیامد و اگرچه مرضی بادشاه بکشتن ایشان نبود و بادشاه امرا را تعین نمود تا شهزاده را بیارند و اگر برضای خود نیاید به تکلیف بیارند و درین نوبت مولانا شرف الدین یزدی که میرزا محمد سلطان وی را گرامی داشت و این بیت بر شهزاده خوانده بود

بیت
پیر بد چرخ و اختر و بخت تو نو جوان ÷ آن به که پیر نوبت خود با جوان دهد ÷

بگیر آمده بادشاه پرسید که این بیت را چه سان خواندی و اینکه گفتی که خاقان سعید بعراق از کجا خواهد آمد چطور گفته عرض داشت که من چنین چنین از روی عقل گفته بودم نه از نجوم چه شاهزاده نهالیست از جویبار سلطنت و بر حسب ظاهر چنان بود که از صرصر قهر بادشاه ایمن باشد و میرزا عبد اللطیف با وی سخنهای درشت گفته بادشاه آنجناب را حوالهٔ شهزاده نمود و شهزاده مولانا را از ساحل هلاکت گرفته ایمن ساخت و روانهٔ هرات نمود و خاقان سعید در انتظار شهزاده محمد سلطان بود که ناگاه واقعهٔ ناگزیر در رسید ÷

ذکر وفات خاقان خجسته صفات شاهرخ سلطان گورگانی برلاس بوزنجری قیات ازین سرای ممات

بیت
درین ره خواه سلطان خواه درویش ÷ بآخر عقبهٔ مرگ آیدش پیش ÷ درین صحرا که بوی خرمی نیست ÷ گیاهی بی بقاتر ز آدمی نیست ÷

در آن زمان که بادشاه در ری قشلاق نمود صولت و شوکت او بمرتبهٔ کمال رسیده بود و جمیع ممالک خراسان و ماوراء النهر و ترکستان و عراق و ایران و عجم و کابل و سیستان و خوارزم وغیره دیار در زیر حکم او بودند و بادشاهان مغولستان و دشت قبچاق و روم و مصر و شام و هندوستان وی را مطیع و منقاد بودند و در زمان قشلاق جمیع مراتب شهنشاهی او بدرجهٔ کمال رسیده بود و بادشاهان هندوستان او را بکمال اعزاز و افتخار می دیدند و در هندوستان خطبه بنام او می خواندند و دوازده هزار دکان در بازار لشکر او می بودند و سیصد بادشاه و بادشاهزاده بدرگاه او اجتماع نموده بودند چون سپهر دوار همواره بر مراد هیچ یکی گردش نمیکند اسباب اختتام حیات بادشاه اسلام ظاهر شدند و بادشاه از قشلاق عزیمت قلعهٔ طبرک نموده در راه از وجه ضعف انا ستر که بر او نشسته بود فرود آمد و در محفه نشست درد معده چنان سخت پیدا شد که عزم مراجعت مصمم نموده هم در راه روح بادشاه دیندار سلیمان آثار جانب کنگرهٔ عرش پروردگار در پرواز آمد و این واقعه در صبح پنجشنبه پنجم ذیحجه سنه احدی و خمسین و ثمانمایه در عمر هفتاد و دو سال بعد از آنکه چهل سال باستقلال

هفت سال بنیابت پدر خود صاحبقران بلند اقبال سلطنت کرده بود و اقتشد ؎ شاهرخ آن شاه قضا قدرت اسلام پناه +
آنکه در بیشهٔ شاهی زده سر پنجه شیر + زد بفردوس برین خیمه بزی حجه وگفت + ماند تاریخ زما در همه عالم شمشیر + بادشاهے دادگر
بوده قاآنے نامور و بعد آنکه اختلافے عظیم در خاندان گورکان پیدا شده بود ممالک خراسان ایران و ماوراءالنهر و عراق و عجم
و سیستان و کابل را زیر نگین آورده بکمال شوکت و شان حکمرانی فرمود و در پابندی شرع و پاکی طینت نظیر نداشت سالے
در خراسان خشک سالی عظیم واقع شد و بادشاه اسلام از امساک باران بسیار اندوهگین شده و تمام شب بیدار بوده بدعا مشغول
بود شبے قریب صبح قطرهٔ باران بروزن خانه چکید و متعاقب باران بسیار بارید و دران وقت مولانا علاءالدوله بیدار بوده
چون قطرهٔ باران چکید گفت که یارب بدین درگاه کسے باشد که حاضر وقت این قطره اول باشد چون صبح شد و نزد بادشاه رفت
پیشتر ازان که سلام بجا آرد گفت که اے علاءالدوله اول قطرهٔ باران که چکید من بیدار بودم اما تو هم بیدار بودی یا نے
علاءالدوله رقت کرده بادشاه فرمود ؎ گر کلبهٔ ما نیز رہے هست بدرگاه + حضرت شیخ سید نعمت الله که دریاے عرفان
بوده بر مسند هدایت و ارشاد نشسته بسیارے از اهل دولت مرید او بودند و تحائف و نفائس بدرگاه او میفرستادند و سید آن نعمتها
خورده و بمستحقان رسانیدے نوبتے بادشاه از حضرت سید پرسید که شما طعم شبها میخورید حکمت چیست گفتند ؎
گر شود خون جمله عالم مال مال + کے خورد مرد خدا الا حلال + شاهرخ سلطان از روے امتحان بعد چندے بخان سالار
گفت تا برّه از ظلم از عاجزے بستان و طعامے ترتیب کن و خان سالار بموجب فرمان از شهر بیرون آمد پیرزنے را دید که برّه در بر
گرفته میرود فی الحال بضرب تازیانه برّه از و بگرفت و بمطبخ رسانیده طعام ترتیب نمود و سلطان سید را بدعوت طلبیده و سید
بمشارکت بادشاه آن گوشت و طعام بخورد بادشاه پرسید که شما میگفتید که من حلال میخورم حال آنکه این برّه من بظلم گرفته ام
و کیفیت را تقریر کرد سید فرمود که اے بادشاه نیکو تحقیق کنی که شاید مصلحتے پنهان باشد چون آن ضعیفه را طلبیده پرسیدند
گفت که من بیوه ام و رمهٔ گوسفندے از شوهر میراث یافته بودم پسرم گوسفندان گرفته به سرخس رفته بود چون خبر او نرسید من
مضطرب شده نذر کردم که اگر فرزند من برسد یک برّه پیش سید نعمت الله رسانم و فرزند من دیروز بسلامت رسید و من برّه را
گرفته نزد سید میرفتیم که مردان شاهی بضرب تازیانه برّه از من گرفتند و بادشاه دریافت که ایزد تعالی انبیا و اولیاے خویش را
از حرام محفوظ میدارد و از سید اعتقادے بسیار داشت +

ذکر اولاد سلطان شاهرخ

او را هفت پسر بودند اول ایشان سلطان الغبیگ گورکان که حال او بیاید
انشاءالله تعالی و ابراهیم سلطان بادشاهے هنرور بود و ایالت شیراز باو مفوض
بود مولانا شرف الدین علی یزدی کتاب ظفرنامه بنام او تصنیف نمود و شهزاده همواره با علما و فضلا و شعرا رعایتها مے نمود
روزے شاهزاده ابراهیم از مولانا غیاث شیرازی که مردے دانا و سرآمد فضلا و علما بود پرسید که از مذاهب چهارگانه یعنی
حنفی و شافعی و مالکی و حنبلی کدام بهتر است گفت اے سلطان بادشاهے درون خانه نشسته است و این چهار در آن

خانه‌ها از هر روز که در آئی سلطان را توان دید تو جهد کن که قابلیت خدمت سلطان حاصل شود باز شهزاده پرسید که منجمان کدام
فاضلتر اند گفت که صالحان هر قومے و هر مذهبے بهتر اند شهزاده او را معزز و مکرم بازگردانید وفات ابراهیم سلطان ابن شاهرخ
در سنه اربع و ثلاثین و ثمانمایه هجری واقع شد و پسر او میرزا عبدالله بود که بعد از پدر بایالت فارس سرفراز شد و بعد وفات
شاهرخ سلطان شهزاده محمد سلطان میرزا او را از فارس بیرون کرده به ماوراء النهر رفت سلطان الغ بیگ او را دختر داده نزد
خود داشت و بعد از قتل عبداللطیف میرزا بادشاهی ماوراء النهر بر عبدالله میرزا قرار یافته گنجهاے او بخش کرد اما در سنه اربع
و خمسین و ثمانمایه هجری سلطان ابوسعید میرزا او را برانگشت و پسر سیومی شاهرخ شاهزاده غیاث الدین محمد بایسنغر میرزا ابن
سلطان شاهرخ بود صاحب اخلاق حمیده و خوبیهاے پسندیده همواره در رعایت علما و شعرا و فصحا کوشیدے و شعر ترکی و فارسی نیکو
گفتے و بشش قلم خط نوشتے و ندیمان و جلیسان بسیار جمع آورده بساط عیش و نشاط گستردی و از باده احمر رغبتے تمام داشتے از وست ؎
گدائی کوی او شد بایسنغر + گداے کوی خوبان بادشاهیست + روزے شاهزاده منجمان را فرمود تا بنظر تدقیق در طالع او نگریسته
از چگونگی عرض نمایند و منجمان حالات بعرض رسانیدند اما شاهزاده که دریافت عمر مبالغه را از حد در برد ناچار بعرض رسانیدند که عمر بادشاه
قریب به چهل سال معلوم مے شود و شهزاده را ازین صورت گرد ملال بر دامن حال نشسته و همواره در عیش و نشاط و شرب شراب ناب
مشغول مے بود و آخر عمر او به سی و شش سال و چهار ماه رسیده انتقال فرمود و اهل هر فن در دربار او جمع بودند خواجه یوسف نامی مطرب
بود که در فن موسیقی نظیر خود نداشت سلطان ابراهیم چند نوبت از شیراز خواست که یوسف را نزد او فرستند بایسنغر میرزا این
بیت خواند ؎ ما یوسف خود نمے فروشیم + تو سیم سیاه خود نگهدار + آخر شهزاده در مرض صعب مبتلا شده هر چند حکما
ممانعت نمودند از شراب جرعهٔ کم نمے فرمود تا در سنه سبع و ثلاثین و ثمانمایه وفات یافت امیر شاهی در ماتم او گوید ؎
در ماتم تو دهر بسے شیون کرد + لاله همه خون دیده در دامن کرد + گل جیب قباے ارغوانی بدرید + قمری نمد سیاه در
گردن کرد + و مولانا سیف الدین ترجیعی در ماتم او میگوید ؎ چندان که چرخ گشت بدوران روزگار + نقش وفا
نیافت ز دوران روزگار + شهزاده بایسنغر عالیجناب کو + جمشید را چه آمد و افراسیاب کو + و از شهزاده بایسنغر سه
پسر ماندند یکے رکن الدین میرزا علاء الدوله دویمی قطب الدین میرزا محمد سلطان و سیومی معز الدین ابوالقاسم میرزا بابر و ذکر ایشان
بیاید و از پسران سلطان شاهرخ شاهزاده جلال الدین میرزا محمد جوکی بهادر بود که در شجاعت و سخاوت نظیر خود نداشت و در فن
تیراندازی بے مثل بود چنانکه مے نویسند که روز عید سلطان شاهرخ براے اداے دوگانه عید سوار شده و رسولان مصر و شام و هرمز و
روم و شروان نیز آمده بودند بادشاه اول از نماز تماشائے تیراندازی میفرمود و نشانه در داری آویخته بودند امرازادگان تیر
مے انداختند اما بر هدف نمیرسید و وقت نماز عید قریب رسیده بادشاه را غیرت سلطنت در کار شده و در روبروے ایلچیان بغیر از آنکه
نشانه انداخته شود برگشتن موجب شرمندگی گردید و شهزاده محمد جوکی را فرمان داد که تیرانداز دو شاهزاده کمان در دست گرفته
مرکب برانگیخت و ؎ تیر اول ز شست و زنگیرش + بر کمر زد که دو شد از تیرش + نعره از خاص و عام بر آمد

بادشاه چشم در روی شهزاده ابوسعید بهادر اجل و سه سال عمر بود در سنه ثمان واربعین وثمانمایه هجری انتقال نمود و از او دو پسر بودند
ه ودعوی مملکت بی حد و بی مکر + محمد قاسم و سلطان ابوبکر + محمد قاسم بموت خود درگذشت و محمد ابوبکر بدست
سلطان الغ بیگ گرفتار شده در شهور سنه اثنی وخمسین وثمانمایه هجری در ارک سمرقند کشته شد و از جمله شاهزادگان
سلطان شاهرخ بهادر شاهزاده سیورغتمش میرزا بود او نیز در حیات پدر انتقال کرد و برادر و پسر سلطان مسعود میرزا
و قراچار آقا دو پسر بودند و از جمله شاهزادگان شاهرخ سلطان جان اغلن و بایدو خان اغلن بودند این جمله هفت
نفر بودند و شاهزاده محمد جهانگیر و سلطان خلیل دخترزادگان بادشاه بودند و از شهزادگان گورکان پسر شاهزاده
محمد سلطان ابن جهانگیر ابن صاحبقران و شاهزادگان مظفر و سنجر ابنای پیر محمد جهانگیر و عمر شیخ ابن پیر محمد ابن عمر شیخ
و میرزا بایقرا ابن عمر شیخ در زمان این خاقان رحلت کردند و در زمان این خاقان عالیشان راه و رسم وداد و مراسم
قرابت با خاندان اوزبک و جغتائی جاری بود چنانچه مهر نگار خانیکه دختر نقش جهان جغتائی والی مغولستان و دختر
خان اوزبک را برای شاهزاده محمد جوکی بهادر خواستگاری نموده بودند +

مخفی مباد که در لغت مغولی قاف را با غین و غین را با قاف بدل میکنند چنانچه بایسنقر را بایسنغر و منقلای را
منغلای و توقتمش را توغتمش و توقلوق تمور را توغلوق تمور و طوق را طوغ میگویند چون در زبان مغلی قاف بجای
غین و غین بجای قاف می آید چنانچه آقا را آغا نیز می نویسند لهذا درین اوراق نیز بمتابعت آن در این چنین مواقع
گهی قاف و گهی غین نوشته شده است +

ذکر بعضی از شعرای عصر

چون شاهزادگان سلطان شاهرخ صاحب علم و لیاقت بودند در زمان ایشان پرورش شعرا و فضلا بحد کمال بود و شعرای بسیار در آن
بارگاه مجتمع بودند کسانیکه مشهور بوده اند نوشته می شوند. بابا سودائی شاعر شیرین سخن بود اصل او از ابیورد بود
و بعضی گویند که از اهل ولایت بود و اول خاوری تخلص میکرد و او را جذبه رسید و سر و پای برهنه چند سال در بیابان ها
گردید و بابا سودائی تخلص اختیار نمود در عهد سلطان شاهرخ مردم ابیورد از ظلم قوم جون قربان که و برا جانی قربان نیز
می نویسند نهایت زحمت داشتند چون اکثر امرای جون قربان در درگاه سلطنت صاحب مرتبه بودند شکایت آنها
موثر نمی شد و بابا سودائی در ابیورد دیهی داشت سکان نام و مردم جانی قربان در محصول آن دیهه نیز خرابی کردند
بابا قصیده در باب آن مردم میگوید ابتدا بمدح سلطان شاهرخ نموده شکایت قوم جانی قربان می نماید و شاهرخ سلطان
بفور استماع بضبط آن مردم مشغول شد جمعیت آن قوم را پریشان و پراگنده نمود و چند شعر از آن نوشته میشوند ه

ملک ویران شود از تیغ جانی قربان + از قرلتای بد میر محمد توقان + چشم ظالم بی باک و سگ گرده دون + گرگ درنده
دغا پیشه بی نام و نشان + در دماغ همه شان فکر کلاب و خرسال + در خیال همه شان ذکر فروج و طغیان +

تائب دست چپ از نیست بگو سعد الملک + بروم اسپ گره از چه زند تا بستان + هست دانا و دلیل همه ملا قاسم +
خوش دلیلیست اذا کان غرابا بر خوان + بادشاها بکن این قوم مخالف را دور + یا بکن کوه کلاب چو فلک را ویران +
و در ختم قصیده دعای دولت بادشاه میگوید ؎ نیک خواهان ترا دولت برلاسی باد + بد سگالان ترا محنت جانی
قربان + و یا قصیده در منقبت امیر المؤمنین حضرت اسد الله الغالب علی ابن ابی طالب رضی الله تعالی عنه انشا
نموده در پایان قصیده مذمت سلاطین آن روزگار نموده و سلاطین ازان متنبه شده ترک بدعت ها کردند بعضی شعر از آن
قصیده این است ؎ بر لوح سیم صبح بکلک زر آفتاب + بنوشته نام احمد و القاب بوتراب + یعنی دو بود
اسم و مسمی همان یکیست + احول دو دید شان و یکی بود در حساب + واو در سنه ثلث و خمسین و ثمانمایه انتقال
نمود سید قاسم انوار گوهر دریای حقیقت بود و شناور بحر معرفت مرید حضرت شیخ صدر الدین اردبیلی علیه الرحمة بود چون
میل دار السلطنه هرات فرمود اهالی هرات اعتقاد کلی نسبت بوی پیدا کردند و بیشتر از امیرزادگان و اعیان معتقد و
مرید سید گردیدند بعضی مردم به بادشاه رسانیدند که سید را از شهر اخراج کند بادشاه حکم فرمود اما هر چند امرا و اعیان بسید
حکم بادشاه گفتند مفید نیفتاد و سید میفرمود که شاهرخ بچه جرم مرا از دیار مسلمانان اخراج میکند چون نوبت بدانجا رسید که
بزجر اخراج کنند شاهزاده بایسنغر میرزا متعهد شد که من بلطائف الحیل سید را روانه میکنم و نوبت به خشونت نخواهد رسید
و برای ملازمت رفت چون باهمدگر صحبت داشتند و سخن بیگانگی در میان آورد سید فرمود که پدرت بادشاه مسلمانان است
مرا بچه دلیل اخراج میکند شهزاده بایسنغر گفت که شما چرا بسخن خود عمل نمیکنید سید فرمود که دام است آن سخن شاهزاده این
بیت ایشان خواند ؎ قاسم سخن کوتاه کن برخیز و عزم راه کن + شکر بر طوطی فکن مردار پیش کرگسان + سید شاهزاده
را تحسین کرده وداع نمود و به بلخ و سمرقند رفته بار دگر بهرات آمد حضرت سید را درجه عالیست از وست ؎ از افق
مکرمت صبح سعادت دمید + محو مجازات شد شاه حقیقت رسید + صولت و صیت جلال عالم جان را گرفت + سطوت
سلطان عشق باز علم بر کشید + چنگ غمش میزند بر دل هر پاره + کشف روان میکند معنی حبل الورید + راه بوحدت
نبرد هر که نشد در طلب + جمله ذرات از دل و از جان مرید + وصلت الله یافت قاسم و ناگاه یافت + زانکه به شمشیر لا
از همه عالم برید + گویند که حضرت سید در نهایت حال روزگار به تنعم گذرانیدی شخصی از بزرگان سوال کرد که نشان عاشق
چیست فرمود که لاغری و زردی گفت که شما را احوال بر خلاف است که فربه و سرخ و سفید گشته اید سید فرمود که ای برادر ما
عاشق بودیم وقتی اکنون معشوقیم محب بودیم گاهی این زمان محبوبیم ؎ من گدای بودم این خانه چو ماه + شاه گشتم
قصر تا به بصر شاه + حضرت نعمت الله کهنبانی جوهر شمشیر سیادت و گوهر اکلیل معرفت بود و مرید حضرت شیخ عبد الله الیافعی صاحب
ولایت و خوارق بود از آن جناب تبرکا چند شعر نوشته میشوند ؎ چنان سرمست و شیدائیم که پا از سر نمیدانیم + دل
از دلبر نمی یابیم می از ساغر نمیدانیم + شدیم از ساحل صورت بسوی بحر معنی باز + چه جای بحر و بر باشد بجز گوهر نمیدانیم +

اے بلبلان اے بلبلان مارا نوائے خوش بود + زانروکہ این گلزار ما از بوستان دیگر است + اے خسرو شیرین سخن وے یوسف گل پیرہن + اے طوطی شکر شکن ما را زبانے دیگر است + حضرت شیخ فخرالدین حمزہ آذری علیہ الرحمہ عارفے فاضل و عالمے کامل بود ظاہرش بہ علم و فضل آراستہ و باطنش بہ حقیقت و معرفت پیراستہ بود و پدر او علی ابن عبدالملک طوسی از سرداران سربداریہ بود شیخ آذری در جوانی مائل بشاعری شدہ در مدح سلطان شاہرخ قصیدۂ نغز گفت کہ مطلع او این است ؎ چیست آن آبے کہ تخم فتنہ برمے افگند + خسرو گردون زسہمش او سپر مے افگند + و معارضان برخاستہ شیخ را در قصائد بجواب قصائد سلمان امتحان نمودند حضرت شیخ جوابہائے مرغوب نوشتہ پادشاہ بخطاب ملک الشعرائی امر فرمود اما ؎ او در طلب حکومتے مے فرسود + حق سلطنت فقر بدو لطف نمود + و شیخ بصحبت حضرت محی الدین طوسی الغزالی و حضرت میر نعمت اللہ کرمانی رسیدہ خرقۂ فقر در گرفت و بعد ازان بدیار ہند رسیدہ بخدمت سلطان احمد شاہ بہمنی والی دکن تقرب بسیار یافت و تاریخے برائے قصر او گفت و سلطان شصت ہزار تنکہ زر انعام فرمود و شیخ باز در ولایت آمدہ سی سال بر سجادۂ طاعت و عبادت نشست و بخانہ ارباب دول نرفت و امرا و اکابر بدرگاہ او حاضر مے شدند و قتیکہ شاہزادہ سلطان محمد بایسنقر میرزا عزیمت عراق فرمود بزیارت حضرت شیخ رفت حضرت شیخ او را نصیحت و لطف فرمود شاہزادہ فرمود تا بدرۂ زر پیش شیخ ریختند و شیخ قبول نفرمود و گفت ؎ زر کہ ستانی و بیفشانیش + ہم بہ ازان نیست کہ نستانیش + مولانا مجاہد ہندی دران مجلس حاضر بود یک مشت زر ازان برداشت و گفت کہ اے شیخ این مال را تو بزور بر خود حرام کردی و خدائے بر من حلال کرد و شاہزادہ خندان شد الغرض حضرت شیخ بسیار فاضل و عارف بود و چند شعر از قصیدۂ توحید او نوشتہ میشوند ؎ اے برون از عقل ما عشق ترا رائے دگر + گفتگوئے ما ہمہ جائی و تو جائے دگر + صد ہزاران گنج الا اللہ داری در وجود + اژدہائے لا است بر ہر گنج آلائے دگر + ہست در میدان میقات کمال کبریات + صد ہزاران طور و بر ہر طور موسائے دگر + گر چنین مستان ببازار قیامت بگذریم + بر سر ہر کو برانگیزیم غوغائے دگر + کردہ دست قدرت مشاطۂ صنعت بلطف + نو عروس خاک را ہر سال آرائے دگر + پردہ داران وصالت را برائے امتحان + از پسے ہر وعدۂ امروز و فردائے دگر + عقاد را پاکان بنور باطن آنہا کہ ہست + در رخ ایشان ز آب لطف سیمائے دگر + خاصہ آن شمع نبوت درۃ البیضائے شرع + کز فروغش ہست در ہر ذرہ بیضائے دگر + لیس چار ارکان دین آن چار یار با صفا + ہر یکے در منزلت موسیٰ و عیسائے دگر + آذری را از کمال خویش برخوردار دار + در دو دارش نیست چون غیر تو دارائے دگر + ؎ ولا بمیکدہ ہا روز و شب گدائی کن + بود کہ دردکشان جرعۂ بما بخشند + غلام ہمت آن عارفان باکرمم + کہ یک صواب ببینند و صد خطا بخشند + مولانا یحییٰ سیبک نیشاپوری مردے فاضل بود و در اکثر صنائع شعری دست داشت از وست ؎ آن ترک کہ صد خانہ کمانش ز پے انداخت + سوے تنگم گفت مدیے و بنیداخت + مولانا غیاث شیرازی مردے دانا و حکیمے فرزانہ بود از وست ؎ تہتکسر و سخن گفتن بیان

است + تامل کن تامل کن تامل + ز اندیشه فرو شو لوح بینش + توکل کن توکل کن توکل + مولانا امیر شاهی بسیار
شیرین کلام بود اسم او آقا ملک ابن جمال الدین فیروزکوهی بود گویند که سوز کلام امیر خسرو و نازکی های کمال خجندی
و لطافت و صفائی حافظ شیرازی در کلام او جمع بود و اجداد او از سربداران بودند و در عهد شاهرخ سلطان و بدست
توسل بشاهزاده بایسنقر رسانید پدر او یکی از سربداران را بضرب کارد کشته بود اتفاقاً روزی شاهزاده بایسنقر
در الکای کهدستان بشغول شکار و جانور پرانیدن شد و سواران در پی جانوران سوی دیگر رفتند و شاهزاده تنها ماند و
امیر شاهی در رکاب بود در آن حالت شهزاده بوی گفت که پدرت در پیش بردن کار و هلاک دشمن شغل امروز فرصتی را
رعایت کرده و مردانه رفته است امیر شاهی ازین سخن متغیر شد و گفت که وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ
أُخْرَىٰ ای شاهزاده جم اقتدار پسر کمکار پدر مشغول نباشد او را به اولیائی پدر نتوان گرفت اما ازین سخن
مولانا متاثر شده بود و دلش از خدمت سلاطین سرد گشته پس بازان از خدمت سلاطین اعراض نمود و سوگند یاد کرد
که بعد ازین خدمت سلاطین نخواهم کرد و علم کتابت و تصویر و موسیقی را نیک یاد داشتی وقتی امیر شاهی را در مجلسی موخر جمعی
نشانیدند امیر شاهی این قطعه بگفت ~ شاها مدار چرخ فلک در هزار سال + چون من یگانه ننماید بعد هنر +
گر زیر دست هر خس و ناکس نشاندم + اینجا لطیفه ایست بدانم من این قدر + بحر نیست مجلس تو و در بحر بی خلاف +
لو لو بزیر باشد و خاشاک بر زبر + وقتیکه شاهزاده ابوالقاسم بابر بهادر او را جهت تصویر کوشک گلفشان از سبزوار
باستراباد فرستاد این غزل گفت ~ تو شهریار جهان ما غریب شهر توئیم + وطن گذاشته بی خانمان بهر توئیم +
دوای دل نشود نوش جام جم ما را + که نازپرور پیمانهای زهر توئیم + ز لطف بر سر ما دست رحمتی مینه +
که پایمال حوادث ز تاب قهر توئیم + چو لاله خون جگر از بهار عارض تو + چو غنچه چاک دل از لعل نوش بهر توئیم +
شد از وفای تو مشهور عالمی شاهی + بس است شهرت ما کز سگان شهر توئیم + و امیر شاهی در سنه تسع و خمسین و ثمانمایه
وفات کرد ~ مولانا حسن سلیمی با ابتدای حال عملداری کردی روزی برات بر بیوه زنی نبشت عجوزه فریادکنان روی
بدو کرد و گفت ای مرد این برات ناموجب بحکم که برمن نوشته سلیمی گفت که بحکم فخرالدین وزیر مملکت پیرزن گفت که ای
ظالم اگر من روز محشر دامنت بگیرم و تو گوئی که من بحکم فخرالدین بر تو ظلم کرده ام آیا خدای تعالی از تو این سخن قبول
کند یا نه ~ روی در نهاد و افتاد و فریاد برآورد وتبنی والله و بالله و دوات و قلم را شکست و سوگند یاد کرد که تمام
عمر گرد ستمگاری نگردد از وست ~ الهی باعزاز آن پنج تن + نبی و ولی و دو فرزند و زن + که در دین
و دنیا مرا پنج کار + برآری بفضل خود ای کردگار + یکی حاجتم را نمائی بکس + برآن زمره آن تو باشی و بس +
دوم روزیم را ز جای رسان + که منت نباید کشید از خسان + سوم چون بهر گم اشارت شود + بلا امتحانم بغارت
بود + چهارم چو جانم سپاری بخاک + کز آلودگی گشته باشم پاک + به پنجم چو تن بگسلاند کفن + تنم را سپاری

بدان پنجتن + مولانا یوسف امیرے از جملہ شعرائے عہد زمانہ سلطان شاہرخ بود و قصاید غرا در مدح او و شہزادگان او گفتہ است و این قصیدہ در مدح شاہزادہ بائسنقر میرزا گفتہ بود چند شعر نوشتہ میشوند ؎ بشتے کہ رونق مہ برد روے رخشانش + ز لپستہ تنگ شکر ریخت لعل خندانش + شکست رونق یاقوت و آب لو لو برد + رواج تیزی بازار دُرّ مرجانش + صبا بطبلۂ عطار ازان سبب ماند + کہ مایہ دار داز ان زلف عنبر افشانش + ز دست نرگس مستش اگر دلے بجہد + کند بسلسلۂ زلف بند و زندانش + دلم بدرد گرفتار گشت در غم او + مگر کند شہ عالم بلطف درمانش + خدایگان سلاطین مغز دولت و دین + کہ بر ملوک جہان نافذ است فرمانش + سپہر مہر عطا بائسنغر آن کز ملیع + کشید غاشیہ بر دوش مہر و کیوانش + بسا کہ زیر و زبر گشت ہفت خان سپہر + ز رشک رفعت خرگاہ و طاق ایوانش + حمل بر آتش خورشید میشود بریان + بدان امید کہ روزے نہند در خوانش + جہان اگر ز عنام شود تہی سازند + ز چار پایۂ تخت تو چار ارکانش + ہمیشہ تا کہ بطو مار آسمان باشد + گہے زماہ سجل گہ ز مہر عنوانش + مباد ملک ترا تا بدامن محشر + ز انقلاب حوادث زوال و نقصانش +

سید شرف الدین رضائی سبزواری بعہد خاقان کبیر کفیل مہات سلطانی بود در وقت وزارت خواجہ غیاث الدین پیر احمد بتقصیرے مقید شد این رباعی گفتہ بوزیر فرستاد ؎ اے آصف جم مرتبۂ کیوان قدر + مانند ہلال حلقہ در گوش تو بدر + بسیار خنک شدست در شہر ہرات + زنجیر من و کلاہ نوروزی صدر + و امیر ولیس صدر مردے خنک بود و ہفتاد روز پیش از حمل کلاہ نوروزی بر سر نہادے و سید شرف الدین در زمانہ حکومت امیر بابا حسن قوچین بدست موکلان او بہ شہادت رسید از وست ؎ ما یوسف جان را بدو سہ قلب خریدیم + معذور ہمیدار بہار انشناسیم + در ملک فنا ما و تو موجود نباشد + اے خواجہ عارف تو و ما ر انشناسیم + حافظ حلوائی از شعرائے آن زمان بود از وست ؎ اے ز قدرت جملہ سر افرازیم + وقت نشد باز کہ بنوازیم + یادگار بیگ نبیرہ امیر جہان ملک بود کہ از عمدۂ امرائے صاحبقران امیر تیمور گورکان بود و بعہد سلطان شاہرخ امارت را با فضیلت جمع نمود و در زمانہ بابر ترک دولت دنیوی فرمود از وست ؎ آمدی اے سرو مجلس را چو گلشن ساختی + پائے بر چشمم نہادی خانہ روشن ساختی + کاتبی نیشاپوری شاعرے کامل و فقیرے فاضل بود نام او محمد بود خط زیبا مے نوشت بدین سبب کاتبی تخلص گرفت ملازم شاہزادہ بائسنغر میرزا بود و شاہزادہ او را براے جواب قصیدہ سلمان ساوجی امر فرمود کہ مطلعش این بیت ؎ سزد کہ تاجور آید بگلستان نرگس + کہ ہست بر چمن باغ مرزبان نرگس + و مولانا کاتبی قصیدہ غرا درین بحر موزون کرد بعض اشعار او نوشتہ میشوند ؎ بہ تخت باغ زجم میدہد نشان نرگس + کہ جام دارد در دست زر فشان نرگس + نہادہ پائے در آب و قدح میانہ برف + چرا کہ گرم مزاج است و نوجوان نرگس + بچار سوے چمن چون قفاعی تر دست + دہد بطاس زر آرائش دکان نرگس + شراب زرد کشد در

میانِ جامِ سفید + فراز سبزه به پادشه جهان نرگس + اما وقت گذرانیدن قصیده عماد و معارضان کج بحثی کردند و
مولانا التفاتی از شهزاده نیافته تا بجائے رسید که منجر باستهزا گردید کاتبے رنجیده از هرات رفت و قصیده
در مدح امیر ابراهیم شروان شاه گفت که مطلع آن این است ؎ باز با صد برگ آمد جانب گلزار گل + همچو نرگس
گشته منظور اولی الابصار گل + و ده هزار درم یافته در عرصه یکماه همه را پریشان ساخت و به آذربایجان رفته
قصیده در مدح اسکندر بن قرا یوسف ترکمان انشا کرد چون بغور او نرسید این قطعه در حق او گفته باصفهان رفت ؎
زن و فرزند ترکمان را کاو + همچو مادر سکندر بد رائے + آنچه ناکاده مانده بود از وے + هم داد کادن به لشکرِ
جغتائے + و به صحبت حضرت خواجه صائن الدین رحمة الله علیه رسیده بدولت فقر و تصوف بهره ور شده و
آخر در استرآباد در سنه تسع و ثلثین و ثمانمایه رحلت کرد از وست ؎ باحتیاط گذر از شکارگاهِ جهان +
کمان مبر که نزار از کمین نمے بینند + سزد که پائے بدامن بود گدایان را + چو دست خیز بهیچ آستین نمے بینند +
مولانا علی شهاب ترشیزی مردے صاحب فضل بود و اکثر مشاعره و معارضه با شیخ حمزه آذری میداشت در عهد
سلطان شاهرخ معزز و مکرم بود و بخدمت شهزاده محمد جوکی بهادر مقرب گشته و همراه موکب او به قندهار رفت شبے شهزاده
از فرطِ اشتیاق بمستقر سلطنت این بیت میخواند ؎ کنون که بادِ صبا مشکبار میگذرد + دریغ عمر که بے
روے یار میگذرد + مولانا گفت که ایشاه عالم این بیت چنین نیست چنان است ؎ کنون که باد صبا مشکبار
میگذرد + دریغ عمر که در قندهار میگذرد + شهزاده گفت که فی الواقع چنین است و همدران زودی متوجه هرات گردید
مولانا علی در مدح شاهزاده قصائد بسیار گفته ازان چند شعر نوشته مے شوند ؎ چو پرده از رخ چون آفتاب برداری
بجان و دل کندت مشتری خریداری + کمند زلف چو بر بام آسمان فگنی + ستاره را بزمین بوس خویشتن آری + غلام
غمزهٔ خونریز و چشم جادو تیت + جهان بشعبده بازی فلک بخونخواری + فرو فشان خم آن زلف را که توبه کند + سحر ز نافه
کشائی صبا ز عطاری + جفا و جور تو ز اندازه در گذشت مگر + ز روزگار در آموختی جفاکاری + اگر بحضرت خسرو رسد
شکایت من + تو این جفا که کنون میکنی کجا یاری + خدایگان جهان تاج بخش روئے زمین + که هست ثانی جمشید
در جهانداری + خدیو ملک محمد ستوده جوکی شاه + که ختم گشت بدو منصب جهانداری + مهندسان قضا این مغاک
خاکی را + ز عدل شامل او میکنند معماری + ایا شهے که اگر چرخ زینتے طلبد + ز رائے پایهٔ جاهت ز قدر نگذاری +
سم سمند ترا از هلال زیبد نعل + زر از نهیب کف جودِ تست متواری + هزار نقش مروت بخانهٔ انعام + تو بر صحیفهٔ حاجات
خلق بنگاری + مولانا شرف الدین علی یزدی عالمے کامل و شاعرے فاضل بود و در خدمت شاهزاده ابراهیم
سلطان ابن شاهرخ مقرب بود و بامر او تواریخے در حالات حضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان مسمی بظفرنامه تصنیف
فرمود که در صفائی عبارت و فصاحت اشارت تفصیل واقعات نظیر ندارد و سلاطین گورکانیه آن کتاب را بسیار

گرامی می داشتند مولانا نهایت فصیح بود از وست ـــ اگر ابلق دهر در زین کشی + وگر خنگ چرخ جنیبت کشد + وگر
روضهٔ عیشت از خرمی + بخط نسخ بر گرد جنت کشد + شود غمزه کین دوران ناگهت + قلم بر سر حرف دولت کشد +
طالب جاجرمی شاگرد آذری است و پهلوان میدان سخنوری مناظرهٔ گوی و چوگان بنام شهزاده عبدالله میرزا ابن ابراهیم
سلطان والی فارس تصنیف کرده صلهٔ خوب یافت اما در اندک مدت آن مال صرف نمود و در شیراز در سنه اربع و خمسین و
ثمانمایه وفات کرد از وست ـــ دیده از دیدار خوبان برگرفتن مشکل است + هر که ما را این نصیحت میکند بی حاصل است +
منصور قرابوغه شاعر بود و در ملازمت شاهزاده علاء الدوله میرزا بسر میبرد از وست ـــ ای چشم خوشت بلای
مردم + در دیدهٔ تو بلی به جای مردم + ولی قلندر از شعرای شاهزاده میرزا بایسنقر بود از وست ـــ ساقی بیا که غم
شد و آثار غم نماند + جامی بدست گیر که دوران جم نماند + خواجه محمود برسه از شعرای آن روزگار بود چون مرد سخن پسند
بود شعرا و امرای خراسان او را حرمت نداشتند به بدخشان رفته سلطان محمد بدخشانی او را رعایت کرد و در اوان سلطان
ابوسعید گورگان بهیچ او پرداخت اما در صنعت تجنیس و رعایت قافیه نامه بنام شهزاده علاء الدوله میرزا نیز گفته صله یافت
این شعر از آن است ـــ عرش پروردگار میدانش + همچو کوثر هزار میدانش + و این بیت در لغت در آن آورده است
مولانا سیمی نیشاپوری شاعری کامل الفن بود و شش قلم خط نوشتی گویند که مولانا سیمی در مشهد در معرکه خواص و عوام در یک
شبانه روز سه هزار بیت بنظم آورد و درین مدت از مقام خود برای هیچ حاجتی برنخاست و آن ابیات سه حکایت بود
که بامتحان بنظم آورد و نیز گویند که او در شبانه روزی دوازده من طعام و میوه خوردی از وست ـــ دل مسکین حاجتمند
مشتاق + بعشق ابروت شد بسته بر طاق + لطفی شیرازی از تربیت کردهای شاهزاده بایسنقر میرزا بود و شعر نیکو
میگفت از وست ـــ تحمل دل پر درد خویش را نازم + که از جفای تو بی رحم در شکایت نیست + مهری زنی بود
که بشرف صحبت و مصاحبت گوهرشاد بیگم مشرف بود و شوهر او خواجه عبدالعزیز طبیب پادشاهی بود روزی بیگم خواجه را دید و جمعی
بطلب او فرستاد که بعجلت او را حاضر نمایند خواجه را ضعف پیری دریافته بود و در تعجیل اظهار ضعف و شکستگی می نمود بیگم از
حرکات او منبسط شده بمهری گفت که درین باب چیزی بگوید مهری بدیهه این رباعی گفته بعرض رسانید ـــ مرا با تو سر یاری
نمانده + دل مهر و وفاداری نمانده + ترا از ضعف پیری قوت و زور + چنانکه پای برداری نمانده + و گویند که مهری
بخواهرزادهٔ بیگم تعلق داشت حسب الاستدعای خواجه پادشاه مهری را روزی چند محبوس فرمود و مهری این رباعی در حبس
گفته بپادشاه فرستاد ـــ شه کنده نهاده سرو سیمین تن را + زین واقعه شیون است مرد و زن را + افسوس که در بند
بخواهد فرسود + پایی که هزار شاخه بوده گردن را + از وست ـــ هر نکته که بر پیر خرد مشکل بود + از موی میان یک
قطرهٔ حاصل بود + گفتم از مدرسه پرسم سبب حرمت می + در هر کس که زدم بیخود و لایعقل بود + شوی نبود اگر جوان
اگر پیر بود + چون پیر بود همیشه دلگیر بود + آری مثل است اینکه گویند زنان + در پهلوی زن تیر به از پیر بود +

ودیگر شعرائے آن زمان معدلت توامان شاهرخ سلطان بسیار بودند که ذکر مجموع آنها موجب تطویل مے شود +

ذکر سلطنت سلطان الغ بیگ میرزا ابن سلطان شاهرخ بهادر ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس

چنانچه نوشته کلک تحقیق گردید سلطان الغبیگ که اولین ثمره گلستان اقبال بود در زمانه پدر والاقدر خود در ملک ماوراءالنهر حکومت میفرمود و در پایه تخت جد سکندر بخت خود یعنے سمرقند بجهانبانی و حکمرانی مشغول مے بود و تمامت ملک ماوراءالنهر و ترکستان را بضبط آورده و اورا اکثر محاربات با سلاطین جغتائیه مغولستان و خوانین اوزبکیه دشت قبچاق واقع شدند چنانچه شمه ازاین حالات و واقعات در اوراق گذشته گذشت اما چون خاقان سعید شاهرخ سلطان ازین دار ناپایدار بجوار مغفرت کردگار انتقال فرمود و شاهزاده عبداللطیف میرزا پسر الغ بیگ که در اردوے جد خود بود و اردو را سر کرده مے آمد چون به دامغان رسید اردو را گرد گرفته بجاروب غارت روفت و شاهزاده ابوالقاسم بابر میرزا از اردوے او بدر آمده و به رندرا شتافت و به نیروی بخت سعید بر تخت آن ممالک نشست و میرزا عبداللطیف که قسام ازل بدبختی دارین در قسمت او رقم کرده بود گوهرشاد آغا را که بانوے شاهرخ و از قوم ترخان بود بسبب توجهے که از جانب او در خاطر خود داشت اموال او را غارت کرد و خود را در خاص و عام ملعون ساخت و درین اثنا شاهزاده میرزا علاؤالدوله که در هرات بود بر تخت سلطنت نشست و امیر اویس ترخان را با جمعے فرستاد که بر جمعیت میرزا عبداللطیف شبخون زده غارت نمود و او را گرفته بهرات برد چون سلطان الغ بیگ میرزا در ماوراءالنهر خبر ارتحال خاقان خوش خصال شنید مراسم تعزیت و سوگواری باتمام رسانیده بر تخت سلطنت نشست و لشکرهاے ماوراءالنهر جمع آورده عزم هرات فرمود اما شاهزاده علاؤالدوله وسائل انگیخته و با عم خود صلح نمود و مقرر شد که عبداللطیف میرزا را بگذارد و بموجب شرط صلح سلطان الغبیگ خواست که برخی از خزائن پدر بوے دهند و میرزا علاؤالدوله قبول نمود و بعد ازین عبداللطیف میرزا را رها کرده فرستاد و او بموجب فرمان پدر خود در بلخ مستقل شد و میرزا علاؤالدوله به کثرت خزائن و اجتماع امرا و لشکر و سائر اسباب جهانداری مغرور شده از خزائن که شرط بود به الغ بیگ میرزا چیزے نفرستاد و میرزا صالح را فرستاد تا بحدود مرغاب نشسته باخبر باشد عبداللطیف میرزا ازین آگهی یافته ناگهے بر سر او تاخت آورده جمعیت او را متفرق و پریشان ساخت و شهزاده علاؤالدوله با استماع این خبر پاے در رکاب آورده لشکر به بلخ کشید اما بسبب آمدن رسولان و نامه عم خود الغ بیگ میرزا باز گردید و سلطان الغ بیگ در اندک فرصتے لشکرے گران فراهم آورده و عازم رزم علاؤالدوله گشت و در حدود هرات رسید شاهزاده علاؤالدوله نیز مستعد قتال و جدال شده در میان هر دو پادشاه محاربه سخت واقع شد اما شاهزاده علاؤالدوله که جوانے ناتجربه کار بود پیش دستی در بازگشت دیده از میدان حرب منهزم و سوے استرآباد روان گردید و در آنجا با برادر خود شاه بابر پیوست و سلطان الغ بیگ بهرات رسید و امیر جلال الدین محمد برلاس ابن امیر سلطان شاه برلاس که طمع نظم داشت

در تاریخ این فتح گوید ع مظفر الغ بیگ کشورگشائی + که در سلطنت ماند ساس عجیب + چو لشکر بسوی خراسان کشید + میسر شدش فتح و فتح غریب + خرد از پی نصرت لشکرش + بتاریخ گفت ان فتحنا قریب + و سلطان الغ بیگ در چهل دختران با حضرت شیخ الشیوخ بهاو الدین عمر علیه الرحمه که از برای مصالحت آمده بود ملاقات کرد اما چنانکه باید به تعظیم آن گوهر دریای معرفت نه پرداخت و بنیاد سلطنت خود از این ناشایستگی بدست خود بینداخت چون قلاع اختیار الدین و تیره تو را بگشاد عالم عالم نفائس و ذخائر بدست آورد اما ازین غنائم چیزی به عبد اللطیف میرزا نه داد و با وجود آنکه عبد اللطیف میرزا درین معرکه داد شجاعت داده بود جلدوی فتح بنام پسر کهتر خود شاهزاده عبد العزیز میرزا نوشت و این اسباب باعث رنجیدگی و دلشکنی میرزا عبد اللطیف گشتند چون خبر اجتماع جمعیت میرزا بابر و میرزا علاء الدوله شنید در پی ایشان به مشهد رفت و از انجا با سفراه راهی شده چون بر پل ابریشم رسید بغیر سببی از انجا معاودت نمود بعد ازین قرب یار علی ترکمان و ابوسعید که در قلعه تیره تو مقید و محبوس بودند بحیله از انجا بدر رفتند و هرات را محاصره کردند و در تضییق محصوران بجدی سعی نمودند که قریب بود که هرات متخلص کنند اما امیر اسمعیل ترخان برادرزاده گوهرشاد آغا از جانب سلطان الغ بیگ بقلعه در آمده و در مدافعت تراکمه سعی ورزید و اهل شهر بمدد او مستظهر شده پای استقلال افشردند چون سلطان الغبیگ نزدیک رسید یار علی آواره دشت ادبار و سپر وادی فرار گردید و سلطان بهرات رسیده بگفتار مغویان بی درمحلات بیرون هرات را غارت کرد که اگر اینها بمدد ترکمان نمی پرداختند ترکمانان نوبت تا اینجا رسانیدن نمی توانست و بعد ازین عازم سمرقند گردیده نفائس و ذخائر بسیار و نعش خاقان کامگار را گرفته روی براه نهاده و خاقان سعید شاهرخ سلطان را در مقبره صاحبقران در سمرقند مدفون ساخت +

ذکر مخالفت میرزا عبد اللطیف نابکار با پدر بزرگوار سلطان الغ بیگ خان نامدار و شهادت آن شهریار کامگار بتقدیر ایزد غفار

نوشته اند که منجمان در طالع ولادت عبد اللطیف نگریسته گفته بودند که پدر را ازین پسر آزار رسد نیز سید خضر خان بادشاه هندوستان این معنی را از علمای نجوم معلوم کرده از دهلی به سلطان الغ بیگ گورکان نوشته بود و مولانا محمد که سرآمد نجومیان ماوراء النهر بود همواره سلطان را میگفت روزی بادشاه بر سبیل تذکره گفت که عنقریب ممالک خاقان سعید را بدست می آرم مولانا گفت که اگر عبد اللطیف بگذارد و بدین سبب بادشاه التفات به پسر کهتر خود میرزا عبد العزیز میداشت چون از خراسان به ماوراء النهر رسید نشانی به میرزا عبد اللطیف فرستاد که بلخ بسیورغال اوست و در انجا توقف کند و میرزا میران شاه گورکان که از اولاد صاحبقران بود با ایل خود در ملکائی بلخ می بود بمطابقت اشارت سلطان الغبیگ بر مخالفت میرزا عبد اللطیف اصرار

در زید و در میان هر دو گروه جنگی واقع شد میران شاه در معرکه کشته شد و نشان سلطان الغ بیگ شمل تعرض مخالفت
بدست عبداللطیف رسید و آن بدبخت در عداوت پدر راسخ دم و ثابت قدم گشت و لشکری عظیم جمع کرده
مستعد جدال و آماده قتال گردید و سلطان الغ بیگ نیز با لشکر گران بکنار رود جیحون رسیده هر دو لشکر در برابر
یکدگر نشسته بودند و از آب گذشته چند نوبت آتش قتال و جدال افروختند و خرمن حیات همه گربه برق تیغ و
صاعقه تیر سوختند اما همدرین زمان از سمرقند خبر رسید که میرزا عبدالعزیز که در سمرقند بود درین چنین محل پرخطر
دست از دامن حزم و احتیاط برداشته پرده آزرم درید و قصد اهل و عیال امرا نموده و امرا ازین اخبار
مضطرب گردیدند هر چند سلطان الغ بیگ به تهدید او را ازین حرکات ممتنع فرمود آن بی خرد ممنوع نشد و امرا
ازین حالت اظهار بی طاقتی نمودند و عبدالعزیز همچنان بر فسق و ظلم اصرار میکرد و همدرین نزدیکی سلطان ابوسعید
میرزا بمعاونت قوم ارغون قصد سمرقند نموده عبدالعزیز را محصور کرد و الغ بیگ چاره ناچار از مقابله پسر برخاسته
بسمرقند رفت سلطان ابوسعید به قوم ارغون پیوست و عبدالعزیز با پدر رسید و عبداللطیف چیره شده و لشکری
آراسته از آب عبور نمود و به قبة الخضرای کش نزول کرد سلطان الغ بیگ هم با لشکرهای خود در برابر او رسید و
چند روز در میان پدر و پسر محاربات قائم بودند و مردان جلادت آئین در میدان حرب خرامیده داد شجاعت میدادند
اما سلطان الغ بیگ بی آنکه فتوری در لشکر او راه یابد برگشت و میران شاه قوچین که امیر او بود در بر روی او
بست و او را به قلعه راه نداد سلطان از انجا به قلعه شاهرخیه رفت کوتوال شاهرخیه که غلام او بود درین حالت قصد
آن بادشاه کرد سلطان ناچار از انجا نیز بازگشته و نظر بر صلگه رحم کرد نزد پسر بدبخت رسید بلکه دست اجل او را دامن کشان
به مقتل خود رسانید و عبداللطیف بظاهر تعظیم نموده عباس نام شخصی را گفت تا عرضه داشت که پدرم را الغ بیگ
بناحق کشته است و علمای جاه طلب بقصاص او فتوی دادند و عبداللطیف حاجی محمد را گفت تا سلطان را به حج بیت الله
برد و حاجی محمد بگفته آن بدانجام هنگام شام با سلطان از سمرقند بیرون آمد و سلطان الغ بیگ از غایت فرح و سرور
اسپ میراند و شخصی از قوم سلدوز که در پیش عبداللطیف راهی داشت در رسید و گفت که حکم چنان است که وی را در
ویرانه که آبادی نزدیک او نباشد فرود آرند تا یراق او حسب دلخواه مهیا شود و حاجی محمد او را بقلعه مختصری فرود
آورد سلطان الغ بیگ ازین امر بغایت اندوهناک گشته و بار بار از حکم قتل خود و پسر که بهتر می پرسید چون هوا سرد بود
داشت در پیش او آتشی افروختند و شراره از آتش برآمده بر دامن بادشاه افتاد و اندک احتراقی رو داده
سلطان بدست خود او را منطفی ساخت و گفت که من هم بو نیک یعنی تو هم دانستی که حال چون است درین اثنا عباس
با شخصی دیگر در پیش او آمده سلطان چون او را دید برخاست و مشتی بر سینه آن فتنه جو زد شخص دیگر که همراه بود
پوستین از دوش بادشاه کشید و عباس بطلب ریسمان رفت حاجی محمد حجره را زنجیر کرد تا بادشاه جلی بر آورد و عباس بادشاه را

بیرون آوردہ قریب بشعل نشانید و بیک ضرب شمشیر کار آن بادشاہ دلیر تمام کرد و عبداللطیف برادر خود عبدالعزیز را نیز سر زد قبل ازین واقعہ گشتہ بود ؎ الغ بیگ آن شاہ جم اقتدار * کہ دین نبی راز و بود دستیار * چو عباس کشتش بہ تیغ جفا * شد ش حرف تاریخ عباس کشت * الغ بیگ بادشاہے ہنرور صاحب علم و فضل بود در علم ریاضی وقوفے کامل داشت و زیج جدید گورکانی کہ او را زیج گورکانی میگویند و مدار استخراج تقاویم بر آن است در عہد او طیار شدہ علما و فضلا و شعرا را رعایت ہائے بسیار کردہ و از شعر ابسیارے را صلہ ہائے گران دادا و را دو پسر بودند عبداللطیف و عبدالعزیز میرزا و عبدالعزیز را برادر او عبداللطیف کشت *

ذکر بعضے از شعرائے عہد او

از شعرائے عہد او مولانا عصمت بخاری بود کہ ذکر او گذشت و او بعد از انتقال سلطان خلیل منزوی شدہ بود اما سلطان الغ بیگ او را از گوشہ بر آوردہ نوازش فرمود و مولانا عصمت بخاری بمدح او قصائد غرا موزون کرد معینی جوینی ملک الفضلائے عہد خود بود و مرید خاندان حضرت شیخ الشیوخ سعد الدین حموی علیہ الرحمۃ بود کتابے مسمی بہ نگارستان بہ طرز گلستان حضرت شیخ سعدی تصنیف کرد و سلطان الغ بیگ آن کتاب را دیدہ بسیار پسندید و فرمود تا او را بخوش خطی نوشتند و ہموارہ مطالعہ میداشت از وست ؎ از زلف پریشان تو آشفتہ ترم من * در کوئے تو سرگشتہ چو باد سحرم من * تا بو کہ بیایم ز گلستان تو بوئی * عمریست کہ چون باد صبا در بدرم من * مولانا بدخشی از جملہ فضلائے عہد الغ بیگ بود و سلطان اکابر ماوراءالنہر او را بسیار معزز و محترم میداشتند و در مدح بادشاہ قصائد بسیار گفتہ قصیدہ در ردیف آفتاب بسیار مستعدانہ گفت این دو شعر از آن نوشتہ میشوند ؎ اے زلف شب مثال ترا در بر آفتاب * از شب کہ دید سایہ کہ افتد بر آفتاب * زانعیست طرہ تو ہمایون کہ آشیان * بالائے سرو دارد و زیر پر آفتاب * خیالی بخاری از شاگردان خواجہ عصمت اللہ بخاری و مردے خوشگوئے و خوش طبع بود از وست ؎ ہر کہ زین وادی بکوئے بخت و دولت میرسد * از رہ و رسم قدم داری و ہمت میرسد * از خروش کوس شاہان این ندا آمد بگوش * کین سر اسر بادشاہے را بنوبت میرسد *

ذکر سلطنت عبداللطیف میرزا ابن سلطان الغ بیگ گورکان

ہنگام فتح سمرقند از امرا امیر سلطان شاہ برلاس و امیر جلال الدین محمد پسر او نزد عبداللطیف میرزا ہے آمدند در راہ امیر محمود و سلطان جنید برلاس و یوسف برلاس با ایشان خوردند و باہم جنگیدہ پدر و پسر را زخمہائے کاری زدند اما عبداللطیف بدنصیب چون از کشتن پدر و برادر فراغت یافت و سرمایہ شقاوت ازلی اندوخت امرائے را کہ در معرکہ باوے وفاداری و جان نثاری کردہ بودند بعض تو ہم کشت و با وجود علم و ہنر بد خوئے کسے بود کہ کسے را مجال آن نبود کہ با او در صلاح ملک و دولت سخنی گوید چون مقرر است کہ ؎ پدر کش بادشاہی را نشاید * و گر شاید بجز شش مہ نپاید * جمعے از ملازمان الغ بیگ در قصد

انتقام کمر همت بستند و باباحسین نام شخصی جمعی را با خود یار نموده در جمعه بست و ششم ربیع الاول سنه اربع و خمسین و ثمانمایه وقتیکه از باغ چناران بشهر میرفت تیرے بر گردن او زدند و تیر کارگر آمده میرزا از اسپ بگرفت و فریاد بر آورد که الله او را یکی یعنی از خدائے تیر رسید و مخالفان دویده سرش از بدن جدا نمودند و تاریخ این واقعه ۞ باباحسین کشت شب جمعه اش به تیر ۞ تاریخ قتل اوست که باباحسین کشت ۸۵۴ ۞ سلطنت او شش ماه بود و عبداللطیف در علم و فن شجاعت و دیگر صفات جهانداری یگانه بود اما کارے که از وے صادر شد خاک بر خوبی هائے او انداخت و با وجود علم و فضل خود را در دین و دنیا ملعون و مطعون ساخت و دریاد داشت و حافظه پدرش سلطان الغبیگ حکایتے در کتب دیده بودم و در نیوقت بخاطر آمده چون مدتے داشت نوشتم و هو هذا الغبیگ را به موافق یوسون مغلیه قاعده بود که در شکار هر جانورے که انداختے تاریخ آن را ضبط نموده و بر نسخه مے نوشتند اما آن کتاب گم شده و چندان که طلب کردند نیافتند و بادشاه فرمود که غم مخورید که من آن جمله قضایا بیاد دارم و کاتبان را فرمود تا از زبان او نوشتند که در فلان تاریخ فلان جا فلان قسم جانوران باین تعداد انداختند و بعد مدتے آن کتاب پیشین را یافتند چون مقابل کردند اختلاف بجز از چند مقام نیافتند ۞

ذکر میرزا عبدالله ابن سلطان ابراهیم ابن شاهرخ سلطان

بعد از انکه عبداللطیف میرزا کشته شد میرزا عبدالله را بر تخت سلطنت اجلاس دادند

او با سلطان ابوسعید جنگیده ظفر یافت و با علاؤالدوله صلح نموده بار دگر سلطان ابوسعید گورکان بامداد ابوالخیر خان اوزبک بر وے لشکر کشیده وی را از میان برداشت و سمرقند را بتصرف در آوردند ۞

ذکر سلطان رکن الدین علاؤالدوله ابن میرزا بایسنقر ابن شاه رخ سلطان گورکان برلاس

چون حضرت خاقان سعید در ہرات انتقال فرمود شاهزاده علاؤالدوله که در تختگاه بود بر تخت سلطنت نشسته و لشکر بر عبداللطیف میرزا فرستاده و

عبداللطیف دستگیر شد وقتیکه وی را در حضور آوردند فرمان داد تا بر قاعده مغلیه از چپ بیارند و فرمود تا زانو زده بایستد و در آخر پرسید که این همه بدیها با جده خود چون کردی گفت که من بدی کردم سزائے خود دیدم تو نیکی کن تا جزائے آن بینی و علاؤالدوله وی را نواخته بقلعه اختیارالدین فرستاد و چون الغبیگ رسید با او صلح کرده وی را اخلاص نمود و پیش پدر او فرستاد و بعد از ان چنانکه نوشته شد از الغبیگ گورکان شکست یافته در استراباد رفت و از انجا برکاب برادر خود میرزا بابر بهادر آمده چون بابر بر خراسان دست یافت بتوهم علاؤالدوله را مع پسرش میرزا ابراهیم مقید نمود و از انجا خلاصی یافته بعراق رفت و با برادر دیگر سلطان محمد یار شده برکاب او بخراسان آمده و بابر را شکست داد و بابر بار دگر با برادر جنگیده ظفر یافت و علاؤالدوله را گرفته مکحول نمود اما علاؤالدوله چشم خود را ازان آسیب محفوظ داشت چون میرزا بابر بحرب ترکمان نهضت فرمود علاؤالدوله فتنه برپا نموده و بابر ازین وجه معاودت فرمود و میرزا علاؤالدوله نزد جهانشاه ترکمان رفته بقیه حالش

در اوراق آینده بیاید اما علاء الدوله وقتیکه بهرات بتخت نشست دست ببذل و عطا گشاده زر را بکیل میداد و جواهر را بسپر زیرا چه در آن زمان هری که دار السلطنة خاقان سعید بود در آبادی و خزاین و دفاین و ذخایر و نفائس در روی زمین نظیر نداشت و علاء الدوله لیاقت سروری کما ینبغی نداشته همواره در پیش برادران کهتر دست توسل دراز مے نمود۔

ذکر سلطنت قطب الدین میرزا محمد سلطان ابن میرزا بایسنغر ابن شاهرخ سلطان

چون امیرزاده محمد سلطان در اصفهان بر تخت نشسته بسوی فارس توجه نمود و میرزا عبد الله ابن ابراهیم سلطان بجنگ او بر آمده انهزام یافت و شهزاده در اصطخر رفته و بدستبوس شاهزاده محمد سلطان فائز شده سوئے خراسان رفت و میرزا محمد سلطان عراق و فارس و قزوین و سلطانیه را در تحت تصرف خود در آورده چون امیر جهانشاه ترکمان اظهار عصیان نموده لشکر بسلطانیه فرستاد بادشاه کامگار یرلیغے به یوسون صاحبقران بنام او نوشت و القاب او بدین طور نگاشت که امیر جهان شاه بعنایت بادشاهانه اختصاص یافته بداند که چنین استماع افتاد که مردم او بخلاف حکم همایون در سلطانیه و قزوین دخل میکنند و این صورت لغایت بیقاعده و بیراه است باید که آن ولایت را بدیوان اعلا باز گذارد و بدان ولائت که حضرت خاقان سعید جهت او تعیین نموده قناعت کند و در حدود ممالک محروسه دخل نکند و الا میدان قتال تعیین کند تا آنچه در مشیت باری سبحانه تعالی باشد بظهور آید و مهر بر روے نشان زده فرستاد و خود نیز با لشکرے گران در حرکت آمده چون بین الفریقین فاصله کم مانده و ترکمانان که یرلیغ تهدید ویرا خواندند و یرا و ارث جرات صاحبقرانی یافته وکلا فرستاده قرار بر صلح دادند و امیر جهانشاه نیز از جلادت او در عجب مانده صلح را پسندید و برگردید و شاهزاده بستقر سریر خود باز گشته چون تمام ملک فارس و عراق بدست آورد لوائے عزیمت سوئے خراسان برافراشت و بادشاه بابر که برادر او بود ویرا پیش باز کرده در نواحی جام هر دو سپاه بهم رسیدند و محاربهٔ عظیم واقع شده و از لشکر خراسان امیر خداداد که خسر بابر بادشاه بود گرفتار شده بقتل رسید و لشکر او شکست یافت شاهزاده محمد سلطان غنیمت فراوان گرفته و در هرات نزول اجلال فرمود و ایلچی عبد اللطیف را نواخته و بدین زمان در هرات قحطے عظیم واقع شده صد من گندم بسنگ هری به چهار صد دینار کپکی رسید اما یک کس از گرسنگی نمرد امیر حاجی محمد که امیر او بود در رعایا و امرا مواخذه بسیار نموده رعیت و سپاهے را از بادشاه خود متنفر ساخت و مردم جوق جوق بابر گشتند و اکثر بدو پیوستند و شهزاده علاء الدوله را لشکر سبیر فرستاده خود بدفع بابر سوے استرآباد رفت و بابر نیز لشکرے آراسته هر دو لشکر بنواحی مشهد بهم رسیدند و حربے سخت واقع شد و حاجی محمد اسیر شده بقتل رسید و لشکر عراق شکست یافت اما شاهزاده محمد سلطان که در عقب بے تابی مے آمد چون امرا درخواست حضور او نمودند اغروق را گذاشته بایلغار مے آمد چون خبر قتل امرا و هزیمت لشکر شنید وقتیکه لشکر بابر از سر فراغ خاطر اموال را جمع نموده بودند شاهزاده با سیصد دلیران که در آن تیزگامی با او یار

بودند در رسید چون شیر خشمناک برا درے برادر حمله آورده ولشکر بابری باوجود کثرت ظفر یابی نیافته برهم شد کسی را مجال قیام نمانده وشاه بابر بسوی قلعه عماد گریخت وشاهزاده محمد سلطان بخیال احتیاط در ان مقام فرود نیامده باز در تکاپو باز گشت اما چون خبر شکست امرا بار دو رسید اغروق او نیز متفرق شد وشاهزاده از ان خلاء بی تفتیش بجای خود ندید متحیر شد و مردم باخبار ظفر یابی و زندگی شاهزاده یک یک و دو دو میرسیدند تا باز اجتماعی دست داده وشاهزاده چند کس را بجلق آویخت و باقی را معاف کرده مجال قیام در خراسان ندید چه علاوالدوله در هرات منتقل شده بود ناچار بعراق برگشت وبابر در هرات رسیده علاوالدوله به بلخ گریخت و میرزا محمد سلطان از عراق بار دگر تهیه لشکر نموده عزم خراسان فرمود شاه بابر مردمان فرستاده صلح خواست وشاهزاده محمد سلطان بعد رد و کد بسیار برین قرار داد که بعضی از خراسان را بگماشتگان او گذاشتند و سکه و خطبه او در خراسان رائج نمودند صلح بست چون بابر مطمئن خاطر شده بمازندران رفت شاهزاده محمد سلطان عهد و پیمان را بر طاق نسیان گذاشته بخراسان رسید وشاه بابر نیز خاطر جنگ قرار داده و در موضع چناران هر دو لشکر بهم رسیدند و ساز جنگ نموده بمیدان کین خرامیدند ٥ چو صفهای کین آوران ساز شد ✤ در فتنه از هر طرف باز شد ✤ ز هر دو طرف سورن انداختند ✤ هژبرانه بریکدگر تاختند ✤ وشاهزاده محمد سلطان که در جرات وشجاعت نظیر خود نداشت چون شیر ژیان هر جانبی می تاخت وامیر نظام الدین احمد از جرانغار او بر برانغار بابری حمله آورده ایشان را از جای بر داشت وشاهزاده محمد سلطان با طائفه از بهادران متوجه قول بزرگ گشته و در میان سپاه قول در آمده از غایت شجاعت اندیشه ننمود و فوج بابری از هر جانب زور آورده راهها کمک وی را بربستند و بادشاه محمد سلطان با امرای خویش دران انبوه در آمده داد شجاعت داد و جنگی عظیم واقع شده ٥ زخون گل شده جلوه گاه مصاف ✤ فرو رفته اسپان در آن تا بناف ✤ سم بادپا پایان شده فرق سلی ✤ سر سرکشان مانده در زیر پای ✤ روان کرده دریای خون مرد جنگ ✤ شناور در انجا هزاران نهنگ ✤ عاقبت خراسانیان ظفر یافتند و سپاه عراق راه فرار پیموده شاه را تنها گذاشتند و میرزا محمد سلطان زخمی گران خورده دستگیر گردید و ویرا هم در نبردگاه بحضور بابر بهادر بردند و بادشاه ظفرمند زبان بسرزنش او کشاده گفت که ای برادر یار اول از خراسان شکسته رفته بودی و بعد از انکه عهد و پیمان نمودی ترا تنبیهی حاصل نشد که بار دیگر لشکر کشیدی تا بدین بلیه مبتلا شدی و میرزا محمد سلطان جواب داد که ای برادر در امور ملک گیری امثال این قضایا بسیار رو نموده اند و میرزا بابر بسعی بعضی از شیاطین بقتل آنچنان برادر که در شجاعت وسخاوت نظیر نداشت رضا داد و آخر همدران موضع بشهادت رسید ٥ جهانا ندانم چه آئین تست ✤ نه این سر مهر است کز کین تست ✤ که از بهر این پنج روزه فنی ✤ به اخوان چنین افگنی دشمنی ✤ کسی گو بگردون نوا بر کشد ✤ نبرد زبدان کو برادر کشد ✤ ولیکن چنین گفت دانا حکیم ✤ که شیرین بود ملک اما عقیم ✤ داین واقعه در سنه ثمان و خمسین و ثمانمایه واقع شد و میرزا سلطان محمد بسیار شجاع و صاحب همت

در هرات بود و طبع ذکی و رسا داشت چنانچه وقتیکه خاقان سعید در هری بود شاهزاده این غزل نزد جد خود فرستاد که از وی یاغی شده بود و خاقان شیراز و اصفهان گرفته باستظهار او در هری بود سه من که همچون ذره روی از ابر پنهان کرده ام + از جفای روزگار و جور اخوان کرده ام + داشتم من حرمت سلطان نپائیدم بجنگ + نوکران خویش را هر سو پریشان کرده ام + در عراق از بهر سلطان نیز هم پیوسته تیغ + سینهٔ خود را سپر بهر خراسان کرده ام + رستم دستان نکرد آن جنگ با افراسیاب + آنکه با حاجی حسین در خاک یکسان کرده ام + در عراق از نوکر خود امتحان میخواستم + شاه پندارد که من قصد سپاهان کرده ام + قصد من کرد آن جهانشاه و بیامد لشکرش + از کمین گه لشکرش با خاک یکسان کرده ام + دیگران را عیش و ما را رزم و میدان آرزوست + من بمردی زندگانی نه چو ایشان کرده ام + نقد سلطان بایسنغر خان منم کاندر مصاف + بر سمند باد پا هر لحظه جولان کرده ام + اما بعد از قتل آن شاهزادهٔ نامدار حرم محترم او آقا بیگی در فراق شوهر خود آه سوز از سینهٔ پر درد میکشید تا همدران دو سه روز رحلت نمود عمر اوسی و چهار سال و دو سال بنیابت جد خود و نیم سال باستقلال در عراق سلطنت نمود +

ذکر سلطنت سلطان معز الدین ابو القاسم میرزا بابر بهادر ابن میرزا بایسنقر ابن سلطان شاهرخ گورکان برلاس

وقتیکه خاقان سعید رحلت کرده شاه بابر که در اردو بود سوی مازندران رفت و امیر هندو که در مازندران بود ویرا استقبال کرده بیاورد و در تخت نشانیده کمر خدمت بست و میرزا علاؤ الدوله که از صدمات میرزا الغبیگ منهزم شده به نزد برادر رفت و الغبیگ بعزم رزم ایشان تا پل ابریشم رفته باز گردید و طبل بازگشت سوی سمرقند کوفت شاه بابر بهادر سوی هرات آمد و یار علی عراقو بنیلو ترکمان از قلعهٔ نره تو بر آمده در هرات استقلال یافت اما چون لشکر برلاس در شهر رسید ویرا گرفته نزد بادشاه آوردند و بفرمان بادشاه در چارسوی بازار سرش برداشتند و اینواقعه در ذیحجه سنه اثنین و خمسین و ثمانمایه وقوع شده و بفرمان بادشاه علاؤ الدوله و میرزا ابراهیم را محبوس نمودند چون شاه حسین حاکم سیستان سرکشی نمود و میرزا بابر فرمود تا لشکرها جمع آمدند اما شاه حسین دست در دامن اطاعت زده پیشکش ها فرستاد اما امیر هندو که یاغی شده بفرمان بادشاه امرا در حرب او رفته فوج بادشاهی منهزم شد و امیر شیخعلی بهادر بدو رسیده هر دو دست بر یکدگر گشادند و هندو که بدست او قتل شده و میرزا علاؤ الدوله از حبس بدر جسته بعراق رفت و شاهزادگان محمد سلطان بخراسان آمد چنانچه نوشته شد و بعد از جنگ بابر شکست یافته و سلطان محمد میرزا آهنگ عراق نموده و شاه بابر بهرات رسیده و میرزا علاؤ الدوله که در هرات منتقل شده بود به بلخ رفت و دران جا جمعیت او زیاده شده بادشاه بدین خبر متوجه بلخ و بدخشان گردید و میرزا علاؤ الدوله پناه بقلل جبال برده بدر رفت و بادشاه ولایت بلخ و قندز و شبرغان و بقلان و اهنگ را برسم سیورغال به امیر درویش هزاراسپی و امیر علی برادرش داد و عازم هرات گردید و قلعهٔ اختیار الدین را که بقبضهٔ اویس بیگ بود تصرف در آورده و

میرزا علاؤ الدوله را ازمساعدت بخت نزدیک شهر دیده درپیش تاختند و گرفته آوردند اما شاهزاده محمد سلطان بار دیگر
لشکر بر برادر کشیده مقتول شد و بفرمان پادشاه میل در چشم علاؤ الدوله کشیدند و بادشاه متوجه مملکت عراق گشته و
از صلاح امرا بوجه فقدان غلات از راه یزد متوجه عراق شده مکتوبے به امیر جهانشاه نوشت و بخلاف پیوسون مهر برپشت
زده و امیر جهانشاه و تراکمه این معنے را از ضعف و کم همتی بادشاه دانسته دلیر شدند چه مے بایست که بیوسون آباو اجداد
فرمانے مے نوشت و از سکه و خطبه خود در آذربائیجان سخن میراندا ما بادشاه غلطی فاحش کرده وقار و رعب خود را در نظر
تراکمه حقیر گردانید و بوجه فقدان غله مردم در خانهاے رعایا میرفتند و میگرفتند و بادشاه به شیراز رفته مجالس طرب آراسته
نشست و امیر درویش در ساوه بیداد کرده رعایا باخواهان تراکمه شده ترکمانان میو ریختند و او را قتل کرده ساوه را بدست
آوردند و سوے قم رفتند و بادشاه میرزا معز الدین سنجر را در فارس گذاشته همت بدفع تراکمه گماشت و همدرین اثنا از
خراسان خبر رسید که علاؤ الدوله در خراسان فتنهٔ عظیم برپا کرده ناچار میرزا بابر سنجر خراسان برگشت و علاؤ الدوله بکنار آب
گریخته خود را به امیر یادگار شاه ارلات که خسر او بود رسانید و با امراے ارلات سوے بلخ رفت و امیر پیر درویش بالشکر بلخ
مقابل او گردید و بعد حرب و نبرد ارلاتیان گریختند اما امیر سلطان محمود ارلات پسر یادگار شاه رعایت ناموس کرده پلے
در میدان افشرده تا رمقی در بدن داشت شمشیر میزد آخر بضرب تیر گشته شد و امراے دیگر از هر جانب بر علاؤ الدوله هجوم آوردند
علاؤ الدوله گریخته جان بسلامت بدر برد و علاو الدوله نزد امیر جهانشاه ترکمان رفت و بادشاه بابر در هرات رسیده مجالس
جشن و نشاط آراست و میرزا سنجر از صدمات لشکر ترکمان تاب نیاورده بهرات رسیده و ترکمانان بر عراق و فارس استیلا
یافتند و عراق و فارس که از هشتاد سال بتصرف سلاطین گورکانیه برلاس بود از شامت اختلاف هر سه پسران بایسنغر میرزا
که تیغ در روے هم در کشیدند و بکدگر را کشتند از ایشان بدر رفت و اینواقعه در سنه سبع و خمسین و ثمانمایه واقع شد و میرزا بابر
بار دیگر عزم عراق جزم نموده و درین ایام حضرت بهاؤ الدین عمر علیه الرحمته رخت رحلت بربسته و شاه بابر بجنازهٔ همایون رسیده
و از مرکب فرود آمده پایهٔ تابوت بر دوش گرفت و بسوئے جرجان روانه شده و چون به یزد رسید میرزا خلیل بواسطه اندیشه
غدر قتیل شد و میرزا سنجر را بولایت کرمان فرستاد و چون موکب همایون در جرجان رسید از بلخ خبر رسید که سلطان ابو سعید
گورکان والی ماوراء النهر بسر بلخ لشکر آورده ظفر یافت و بادشاه این مهم را از مهم عراق صعب تر شمرده عنان سمند عزم معطوف
ساخت و بهرات رسیده از انجا عزیمت ماوراء النهر نمود تا از سلطان ابو سعید انتقام کشد و بملازمت حضرت خواجه برهان الدین
ابو نصر پارسا علیه الرحمته مشرف شده هرچند خواستند که بادشاه را از سر کین بگذرانند مفید نیفتاد و از جیحون عبور نموده و امیر
حسین برلاس و یار احمد از امرائے سعیدی بگیر آمده مشمول عواطف بادشاهانه شدند و منازل پیموده موکب همایون بحصار رسید
خواجه نظام الدین احمد و مولانا جمال الدین فتح الله برسم رسالت رسیدند اما سخن مصالحه در نگرفته و سلطان ابو سعید خاطر بر تحصن
قرار داده برج و باره را بیاراست و امرائے بابری زیر قلعه رسیده امیر خلیل را اهل قلعه گرفته بردند و اکثرے را بقتل آوردند و

سلطان ابوسعید اسیران را رعایت بسیار فرموده و بادشاه بابر زیر قلعه رسیده محاربات عظیم واقعشد و چون مردان بابری غله
از دور دست آورده و لشکریان سمرقند ایشان را در راه گرفته میکشتند و شاه بابر فرمود تا امیر اویس ترخان و سلطان نعیره
بمدد بیاقیان بروند و سلطان ابوسعید نیز خبر یافته جمعی از امرا را فرستاد و بابر میرزا اسپر اسکندر ترکمان امیر ابوالحسن ترخان
و امیر پیر حسین را بمدد امیر اویس فرستاد و در میان ایشان محاربهٔ عظیم واقعشده امرائے بابری ظفر یافتند و امیر علی ترخان
و امیر فضل احمد را از لشکر سمرقند گرفته آوردند اما امیر بهلول تقصیرے در حرب کرده و امیر الوند ابن اسکندر قرا قوینلو ترکمان را
تقصیروار کرده و بشهر رفت و ظریفے درین واقعه گوید ۵ اے تبر تو در دیدهٔ اعدا میلی + در حضرت تو پیادهٔ چون
پیلی + بهلول گر از سپاه تو رفت چه باک + کم گیر ز بغداد کهن زنبیلی + الغرض تا چهل روز محاربات سخت در میان
هر دو گروه واقعشده آخر الامر هر دو گروه مصالحه رضا داده امیر خلیل و مولانا احمد که مقید بودند خلاص شده بخدمت شاه
بابر آمدند و بادشاه بابر در سمرقند بساط عیش و نشاط گسترده خواجه محمد لنکور را که در گویندگی نظیر نداشت از شهر طلبیده
و در اثنائے مجلس ده هزار کپکی دینار و ده هزار مثقال طلا باو انعام فرمود و در اوائل ذی الحجه سنه ثمان و خمسین و ثمانمایه
رایت مراجعت برافراخته و در ضمان امن و امان به دار السلطنه هرات رسید و بفرمان بادشاه امیر خلیل متوجه سیستان
شده آن ملک را مستخلص کرد شاه حسین والی انجا فرار نمود و همدرین زمان قلعه عماد از دست گماشتگان بادشاهی بدر رفته
و ماثر ندرانیان بر او دست یافتند و امرائے بادشاهی ویرا محاصره نموده بقوت اقبال بار دگر قلعه مفتوح شد و امیر الوند
نبیره قرا یوسف ترکمان از اردوے همایون فرار ورزید و امیر خلیل تمامت ولایت تیمور زر را مستخلص فرموده و بادشاه
درین زمان بوجه کثرت شراب بیمار شده باز صحت یافت و در سنه احدی و ستین و ثمانمایه جناب مولانا سعد الدین کاشغری
رحلت فرمود و درین اثنا ذو ذوابه ظاهر گشت و منجمان ویرا برائے خراسان نحس دانستند و بادشاه سوئے مشهد مقدس
تشریف برده و در مشهد اکثر اوقات با امرائے کبار و حسینان مه وش گویندگان را در جاهائے دلکشا بصحبت مے و بزم
رقص و سرود میگذرانید روزے بادشاه در محلے فرود آمده و امرائے کبار و اهل نشاط موجود بودند که ناگاه درویشے ژولیده
موے زرد روے بر سر سنگے آمده نشست و ملازمان بادشاهی که اطراف را فرو گرفته بودند برا وقت آمدن ندیدند و
آن درویش ترجیعے مشتمل بر بے ثباتی دنیائے دون خواند که قریب صد شعر بودند و بند او این است ۵ این همه طمطراق
کن فیکون + شمهٔ نیست پیش اهل جنون + و بعد از خواندنش ناپدید شد که کسے ویرا ندید که کجا رفت و بادشاه و جمیع
امرا از استماع این مضمون بغایت ملول و محزون گردیدند القصه بادشاه زمستان دران مقام گذرانیده و در آخر زمستان نشاط
شکار کرده و شنقارے که محبوب او بود تا زمان او شکست و بادشاه متالم شده معاودت نمود و چون از مرضے توبهٔ مے کشی
نموده بود فرمان داد تا او را بایام بهار مجلس عیش آراستند و در تاریخ بست و پنجم ربیع الثانی از چهار باغ بمحفه سوار شده
قدرے مسافت طے نموده فرود آمد و در مجلس مے قرار گرفت چون لحظه گذشت طبیعت او از جاده اعتدال انحراف جست

در بعضی امراض غضب فرموده امرا گفتند که خمار شهریار قوی شده و ندانستند که از دست ساقی اجل جام فنا نوشیده است و همدران روز
حالت او دگرگون شده از جمله مناهی تائب شده و ودیعت حیات بقابض ارواح سپرد ناله و نفیر صغیر و کبیر باوج فلک پیر
رسید ؎ آفتاب ملک بابر خان نماند * کی چنان خورشید پنهان در خوراست * در ربیع الثانی و فصل ربیع عالاله زار
ساغر ز خون دل پُر است * چرخ را گفتم جگرها چاک شد * دیده ها از اشک دامن پُر دُر است * این چه حال است و چه
تاریخ است گفت * موت سلطان مؤید بابر است * دیگر از خاوندشاه ؎ شیری که به شمشیر ستد ملک جهان * ناگاه
فنا درد دلش شوق جنان * هر کس که ز تاریخ وفاتش پرسد * برگوی که سر نهاد شه بابرخان * و این واقعه در سنه احدی
وستین وثمانمایه واقع شد ایام سلطنت او ده سال بود نوشته اند که وقتیکه در مازندران رسید امیر هندوکه امیر الامرا بود برای پذیره شده
و او را بر تخت نشانید و به بادشاه گفت که برادران و اعمام بادشاه در ممالک مستقل اند و گنج و سپاه بسیار دارند و امرا ایشان را
اطاعت میکنند اگر سخن مرا گوش کند تخیل که ملک به بادشاه قرار گیرد و رنه با وجود این حالت ممکن نیست که امرا و رعیت ما را دل نهند
بادشاه پرسید که آن سخن کدام است گفت که مردم دون و بد اصل را تربیت کن که بزرگزادگان تیوسر در نیارند دوم بخشندگی
با فراط کن که مردم بتو رجوع کنند سوم آنکه یاساق را سخت مکن تا مردم متنفر نشوند چهارم لشکر را از غارت منع مفرمای تا در اطاعت
تو کوشند اما چون بادشاهی استقلال گیرد ازین چهار کار بکلی اعراض نمائی که بسبب ضرورت است بادشاه آن را پسندیده همان
کار کرد و سلطنت او بر تمامت خراسان باستقلال هفت سال بود بادشاه طبع موزون داشت این غزل از وست ؎
در دور ما ز کهنه سواران یکی می است * وانکو دم از قبول نفس میزند لی است * این سلطنت که ما ز گدائیش یافتیم *
دارا نداشت هرگز و کاوس را کی است * داغی کمان ابروی جانان سیه چرا است * گر گوش هش دو دو دل خلق در پی است
وارد به زلف او دل زنار بند ما * سودای کفر و کافری و هر چه در وی است * بابر رسید تا که زیارت بر آسمان همچیلی دکو یافت
که مجنون درین حی است * و بابر بادشاه در سخاوت نظیر خود نداشت چنانچه در قلعه عماد بدره های جواهر نفیس پیش او آوردند
بدره از آن به یکی از مخصوصان خود بخشید خواجه وجیه الدین اسمعیل فندرگی گفت که اول سر بدره را گشادن ضرور بود شاید جواهر
نفیس که قیمت خراج مملکتی داشته باشد در وی باشد فرمود که هرگاه سر بدره بگشایم و جواهر دلپذیر به بینیم و دلم با آن مفتون شود
و از گفته پشیمان شوم همان بهتر که نه بینیم و به دهیم نعش آن بادشاه کامگار را در روضه منوره حضرت امام علی ابن موسی
رضا رضی الله تعالی عنه مدفون ساختند پسر بادشاه شاهزاده محمود میرزا بود که ذکر او بیاید۔ بعضی از شعرای عهد از جمله شعرای
نامور که در عهد او بوده اند فخرالدین اوحدی سبزواری بود که در علم فضل و علم نجوم نظیر خود نداشت و با وجود حکمت و فضل
فضیلت فقه و در حدیث نیز حاصل نموده و یکهزار جلد کتب از عربی و فارسی وغیره جمع نموده و آنها را دیده و بخط خود اصلاح و تنقیح
مقابله نموده بود و همواره در کتب بینی می ماند قصیده در مدح حضرت امام الانس و الجن ابوالحسن علی بن موسی رضا رضی
الله عنه بسیار خوب گفته مطلعش این است ؎ گردن فراشت رایت بیضای آفتاب * وز پرده تار دیده شب شست

کحل خواب + صبح سمن عذار چو خوبانِ شوخ چشم + پرده ز رخ فگند و برون آمد از حجاب + و عمر او هشتاد سال بود و تمام عمر تاهل نگرد
در سنه ثمان و ستین و ثمانمایه رحلت کرد و دوستان او را به نکاح ترغیب کردند در معذرت ایشان این قطعه انشا کرد ؎
همدمی میگفت با او هم در اثنای سخن + کای تو آگاه از رموز چرخ و راز آسمان + هم باستحقاق ملک فضل را مالک
رقاب + هم باستعداد اقلیم سخن را قهرمان + مریم طبع گهر زایت چرا کردست قطع + چون مسیحا رشته پیوند از وصل
زنان + مرد را هرگز نگیرد چهرهٔ دولت فروغ + تا بنور زن نه پیوندد چراغ خانمان + حیف باشد غنچه سان بیجان
خود بستن گره + چند روزی کاندرین باغیم چون گل میهمان + گفتمش ای یار نیکوخواه میدانم یقین + کز نکوخواهان
نمیشاید بجز نیکی گمان + وصل زن هرچند باشد پیش مرد کامجوی + روح راحت را کفیل و عیش و عشرت را ضمان +
لیک با اقسام صحبت ره نمیگیرد از آنکه + من سخن از آسمان میگویم او از ریسمان + مولانا طوسی از جمله شعرای خراسان بود
و بابر بادشاه او را نوازش بسیار فرمود قصیده در مدح بادشاه گفته که داد سخنوری در و داده مطلع او این است ؎
ای که باشد بندهٔ آن قد چون شمشاد سرو + در چمن چون بگذری بر پا جهد آزاد سرو + از وست ؎ آنکه بر روی چو مه
زلف دوتا می آرد + عاقبت بر سر این شهر بلا می آرد + و مولانا بعد رحلت بادشاه نزد امیر جهان شاه ترکمان رفت
مولانا طوطی از شعرای بابر بادشاه بود و قصیده در مدح بادشاه بجواب قصیدهٔ خاقانی شروانی بسیار نغز گفت که مطلع او این
است ؎ شب بر افق باز از شفق یاقوت احمر ریخته + گردون ز انجم بر طبق لولوی لالا ریخته + در سنه سبع و ستین
و ثمانمایه در دار السلطنه هرات رحلت کرد وقت رحلت غزلی گفته وصیت کرد که بر مزار او بنویسند مطلع آن این است
؎ وقت آن شد که دل از قید قفس باز رهد + طوطی روح ز بیداد نفس باز رهد + طاهر بخاری از شعرای زمان او
بود او را غزل طبیعت که بادشاه و اکابر آن دیار او را بسیار پسندیدند و شعرا بجواب آن فکر کردند اما بدو نرسیدند چند
شعر او نوشته میشوند ؎ تا آرزوی آن لب میگون کند کسی + بسیار غنچه وار جگر خون کند کسی + خلقی ملامتم کنند و
من برین که آه + از دل چگونه مهر تو بیرون کند کسی + منعم مکن که هیچ بجائی نمیرسد + سعی که در نصیحت مجنون کند
کسی + دل میبرند و یاد اسیران نمیکنند + یارب به دلبران جهان چون کند کسی + امیر شاهی نیز عهد بابر شاه را
دریافته بود و نوازشات ازو یافته منبری نیشاپوری علیحدهٔ نامور و شاعر سخن گستر بود و در مدح بابر بادشاه مشغول می بود
از وست در مدح بادشاه بابر ؎ این گهرها بین که در دریای اخضر کرده اند + زین مشاعل آتش خور بین که چون پیدا
کرده اند + کشتی سیماب گون در بحر قلعی رانده اند + بیضهٔ کافور در دست معنبر کرده اند + آتش اجرام را چون سر سینه و
پای + اندرین بحر زمردگون شناور کرده اند + شاهدان و مطربان چرخ زنگاری نقاب + این غزل را در مدح
شاه از بر کرده اند + در ازل کین طاق مینائی مدور کرده اند + شکل مطبوع تو بر سقفش مصور کرده اند + و بعد غزل
سرائی میگوید ؎ تاج بخش سلطنت سلطان نشانِ تاج و تخت + کش ندا از آسمان شاه مظفر کرده اند +

شهریار شرق و مغرب ابوالقاسم کز دست + هر حکایت کز سلیمان پیمبر کرده اند + تا بر آن سلطان عالی گز ز ره تعظیم و قدر + خادمانش را لقب
فغفور و قیصر کرده اند + تیغها نصر من الله بر سواعد کنده اند + نیزه ها انا فتحنا جملها ازبر کرده اند + در همایون موکب شاهنشاه آخر
زمان + فتحها را آشکار و کسر مضمر کرده اند + ای سلیمان فعلی که از روی قدرت بندگان + ملک صد جمشید و افریدون مسخر کرده اند

ذکر شاهزاده محمود میرزا ابن ابوالقاسم بابر و شهزاده ابراهیم میرزا ابن میرزا علاء الدوله

چون بادشاه نامدار بابر شاه وفات یافت امرای عظام شهزاده محمود میرزا را که در پانزده سالگی بود بر تخت نشاندند و عازم هرات گردیدند شهزاده
علاء الدوله که در هرات بود درین وقت از بند پدر جست و بنجانه امیر احمد ترخان که امیرے از اویماق ترخانی بود رفت
و امیر در خدمت او کمر بست و شاه محمود ابن بابر بهرات رسیده اما امیر شیخ ابوسعید رعایا را از طلب بسیار رنجانید امیر شیخ حاجی
شهزاده را در شهر آورده دروازه شهر را بست و امیر ابوسعید بیرون مانده و آخر بدست آمده بقتل رسید و امرای اویماق ترخان
که سوے شهزاده ابراهیم بودند خواستند که درمیان ابراهیم و محمود صلح شود و هر دو به رای مهد علیا گوهرشاد آغا ترخانی که هر
دو شهزاده نسبت بوی صفت تساوی داشتند عمل نمایند تا فتنه ها دفع شوند امیر شیخ حاجی که مختار امور شهزاده محمود بود بخیال
آورد که گوهرشاد آغا بوجه محبت علاء الدوله میل بابراهیم خواهد نمود و ترخانیان خود هم قوم بیگم هستند و خواست که امرای
ترخان را دفع نماید مقرر کرد که هرگاه امرای ترخان در باغ زاغان بیایند ایشان را بگیرند و چون امرای ترخان در باغ مذکور
رفتند امیر نظام الدین احمد برلاس ابن امیر فیروزشاه وضع مجلس بطور دیگر فهمیده بیرون رفت و امیر اویس ترخان نیز معامله را
دیده کاردے بر شکم امیر حاجی زد اما همدران مجلس امیر اویس ترخان و امیر یوسف ترخان و امیر خسرو ترخان کشته شدند و امیر
غیاث الدین علی ترخان زخمی شده بهزار ترددے بیرون رفت اما امیر شیر حاجی نیز از زخم کارد بر رو افتاده بود و امیر محمد ترخان
بمدد پهلوان حسین جان از آن معرکه بدر برد اما بیرون کوشک نگفته همان مزور بقتل رسید و امیر نظام الدین احمد برلاس
به توون میرفت در راه به پهلوان حسین برخورده باهم جنگیدند و امیر احمد برلاس کشته شد و امرای ترخان از عهد صاحبقران
و شاهرخ سلطان در خراسان صاحب اختیار ملک و مال بودند و درین فتنه بسیارے کس از این قوم دلاور سر در خاک فنا
پوشیدند و جام شهادت نوشیدند امیر غیاث الدین نزد شاهزاده ابراهیم رفت و شیر حاجی که زخمی بود شهزاده را گرفته به قلعه
اختیار الدین رفت و شهزاده ابراهیم سوے هرات آمده بباغ مختار نزول کرد و شاه محمود عنان فرار سوے مشهد تافت و امر آنگاشتی
کرده بسیارے را کشتند و خیمه حاجی نیز زخمی شد و ابراهیم میرزا بر تخت نشست سنه تاریخ جلوس بر سریر ملک است + و بعد
چندے بعزم رزم شاه محمود متوجه جام گردید و امیر حبیب را که در زمانه حبس او را رنجانیده بود فرمود تا در چاه سرنگون ساختند
آرے سـ ۵ بوسی کز رای و تدبیر بهست + ملکزاده را در بلا ماند دست + چه دانی که با جاه و تمکین شود + چو بیدق
گر ناگاه فرزین شود + القصه هر دو شاهزاده در رباط امیر ملک شاه بهم رسیده جنگیدند و جرانغار و برانغار شاه محمود بر میمنه

میسره ابراهیم میرزا ظفر یافته ایشان را از جای بر داشتند و چند فرسنگ در تعاقب ایشان تاختند تا قلب هیجان بوده
امیر احمد ترخان با جمعی از قوم ترخانی بر قول محمودی حمله مردانه کرد و شاه محمود توفیق مدافعت نیافته نگریخت و میرزا ابراهیم
بسعی امیر ترخانی ظفر یافته بهرات خرامید و شاه محمود به مشهد مقدس رفته از انجا به استرآباد رسید و امیر باباحسن برادر امیر شیخ
ابوسعید قدوم او را با عزاز و قبول استقبال نموده گرامی داشت و شاه ابراهیم خبر یافته بطریق ایلغار به مازندران رسیده و هر دو
لشکر مقابل همدگر صف آراستند و در همون حالت خبر رسید که امیر جهان شاه قراقوینلو ترکمان از عراق رسیده است شاه محمود ازین
معنی اندیشناک شده و راه فرار اختیار نمود و ابراهیم این خبر را محمل بر کید امیر باباحسن نموده و تا استرآباد رفت و با قراول ترکمان
بر خوردند و قراول تراکمه خود را الفوج میرزا نموده بازگشتند و ایشان چیره شده پیشتر رفتند و ترکمانان از بیشها و دیده هجومی
عظیم نمودند و چون شاهزاده از عقب رسید و دید که کار از دست رفته است ناچار عنان معطوف گردانید و لوجه کل مرلای راه
بسیاری از لشکر مغلیه کشته و برخی اسیر شدند و امیر سلطان حسین ولد فیروز شاه و امیر یونس پسر سید خواجه گرفتار شده بحضور
امیر جهانشاه رفتند و میرزا ابراهیم با پانزده نفر از معرکه جان بسلامت برد و امیر جهانشاه از امیر سلطان حسین بزبان طعن
پرسید که سالهاست که نان سپاهی گری میخوری و اینقدر نه دانستی که بر سر چون من کسی این چنین می آیند و امیر نادم شده
گفت که دولت و اقبال تو قوی بود و شاهزاده خود رای سخن را نشنید تا نوبت باین جا رسید و مولانا احمد یساول در
قلعه اختیار الدین باغی شده شهزاده ابراهیم بنز طوعاً و کرهاً قلعه را بوی گذاشت و امرای شاه ابراهیم خواستند که با سلطان
ابوسعید صلح کنند و برای این حضرت شیخ نور الدین محمد را با خواجه محمد کسوفی به بلخ فرستادند و سلطان مقدم ایشان را گرامی
داشته گفت ابراهیم مرا چون فرزند است هر ولایت که گوید بدو مسلم دارم اما باید که شر ترکمان را از سر خود مندفع سازیم و در و
حرب ایشان با ما موافقت بکند و برین قرار داد صلح شده و میرزا علاؤ الدوله بعد از چند سال از دیار اوزبک رسیده در
ولایت ابیورد مقیم شد و میرزا ابراهیم و برا استقبال نموده ملاقات نمود میرزا علاؤ الدوله بهرات آمد و اهالی شهر وی را استقبال کرده
آوردند و در همین اثنا خبر از لشکر بسیر آمد که ترکمان رسید و اهالی هرات بد حواس بهر طرف گریختند و او باشان بر آمده غارت
می نمودند و امیر جهانشاه ترکمان استمالت نامه برای رعایا فرستاد و خود ثانی بهرات نزول نمود و سر رشته سلطنت گورکانیه که آباو
اجداد او زیر زانو زدن در زیر آن نداشتند بشکست و همدرین زمان در میان ابراهیم و علاؤ الدوله نیز رنجی واقع شده
و در میان هر دو لشکر جنگ شده میرزا ابراهیم گرفتار گردید اما امرا وی را باز از مجلس بر آورده بر تخت نشاندند و میرزا
علاؤ الدوله نزد امیر جهان شاه ترکمان رفت و باقی حالات میرزا ابراهیم بعد ازین بیاید انشاء الله تعالی ❊

ذکر سلطنت سلطان ابوسعید میرزا ابن میرزا سلطان محمد ابن جلال الدین میران شاه میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان که لاس یوز نجری قیات

بادشاهی کامگار بود
در ما وراء النهر می بود
و وقتیکه سلطان الغ بیگ

برادر پسر ابتر نشسته بود بمعاونت قوم ارغون خروج کرده سمرقند را محاصره نمود بوجه باز آمدن الغ بیگ نامراد گذاشته بدر رفت
و بعد از قتل عبد اللطیف میرزا چون میرزا عبد الله بر تخت سلطنت نشست سلطان سعید که گوشه از ترکستان بدست آورده
نشسته بود میرزا عبد الله بر وی لشکر کشیده منهزم باز گشته و ابو سعید میرزا سلطان ابو الخیر خان اوزبک را طلبیده بمعاونت
او با عبد الله میرزا جنگیده وبرا گشت و چون تفرس مے نمود که انواع تفرقه از اوزبک باهل شهر خواهد رسید وقتیکه امرائے
اوزبک در جوئی اسپان را آب میدادند تازیانه بر اسپ زده در شهر رسیده و در را البته اوزبکان را درون راه
ندادا اما تحائف و اموال بسیار برائے ایشان فرستاده و ابو الخیر خان معاودت نمود و سلطان ابو سعید در سمرقند مستقل شد و
وقتیکه ابو القاسم بابر بهادر در عراق رفت سلطان بر بلخ لشکر کشیده فتح مند شد و چون شاه بابر سمرقند را محاصره ساخت
سلطان ابو سعید تا چهل روز جنگیده و آخر بصلح انجامید و بعد از ارتحال شاه بابر عزیمت خراسان نمود و بدولت و اقبال
در شهر هرات رسید و بے منازعی وے را بدست آورد اما مولانا احمد یساول که در قلعه اختیار الدین بود سر فرو نیاورده حصار را
همچنان محافظت مے نمود اما امیر شیر حاجی که در قلعه تیره تو بود سلطان ابو سعید را بدمدمه خود فریفته و بدین سبب گوشه دار آغا
گشته شد و امیر شیر حاجی که بقتل ترخانیان از دست متوهم بود به یک غدر عه بخدمت خرامید و سلطان ابو سعید بوجه فتنه ماوراء النهر رو دنبه
به بلخ برگشت و امرائے او رفته میرزا احمد ابن عبد اللطیف را که باغی شده بود بقتل رسانیدند میرزا محمد جوکی برادرش جان از
معرکه بسلامت بدر برد و امیر جهان شاه ترکمان بر خراسان استیلا یافته و سلطان ابو سعید لشکرها جمع آورده عزیمت خراسان نمود
و امیر جهانشاه نیز داعیه حرب کرده پسر خود پیر بداق را که همدران زودی از شیراز رسیده بود قراول مقرر نمود و پیر بداق از امرائے
مغل منهزم گشته بازگشت و امیر جهانشاه سراسیمه شده وکلا فرستاده صلح میخواست و سید عاشور وزیر را فرستاده و سلطان اول
از صلح ابا نموده گفت که تا وقتیکه ترکمان از خراسان و عراق دست ندارند و مرآن ولایتے که خاقان سعید تعین نموده قناعت
نکنند صلح صورت نه بندد اما چون الحاح و عجز سید عاشور از حد بگذشت سر رضا جنبانیده مقرر بران شد که از اطراف
سمنان به ترکمان تعلق دارد و ازین جانب از سلطان گورکان و جهانشاه معاودت نموده بادشاه بهرات خرامید و بوجه
جنگهائے بادشاهان رفته ترکمان قحطے سخت در هرات واقع شده که شمار هشتاد کس از شدت گرسنگی هے مردند و بادشاه
جمله اهل لشکر را مرخص نموده و ده هزار سوار نگهداشت میرزا ابراهیم و میرزا سنجر گرفتار شده بقتل رسید و امیر عبد الله و خواجه
ترخان نیز سمان شربت چشیدند و علاء الدوله و ابراهیم رخت فرار بر بادیه او بار کشیدند و بادشاه سعید در هرات آمده عمارت مسجد
هرات را بنیاد نهاده و قلعه تیره تو بقبضه در آورده و میرزا ابراهیم بعد ازین محاربه در سنه ثلاث و ستین و ثمانمایه در
مشهد درگذشت و شاهزاده محمود ابن بابر به سیستان رفته بود و در حرب امیر خلیل و امیر بابا حسن حاکم کابل زخمی برداشته
مقتول شد و سلطان در سنه اربع و ستین و ثمانمایه امرائے کبار را به سیستان بحرب امیر خلیل فرستاد اما همدرین زمان بادشاه
به مازندران یورش فرمود و امرا را باز طلبید الا امیر خلیل داعیه هرات نمود و امیر نظام الدین احمد برلاس که از طرف بادشاه

حاکم قلعه بود بضبط شهر پرداخته وی را راه نداد و سلطان از مازندران معاودت فرموده امیر نور سعید را بماوراءالنهر فرستاد و جمعی از امرا
به تادیب امیر خلیل مقرر کرد و امیر خلیل ناچار شده بدرگاه رسید و امان طلبید و در سنه خمس و ستین و ثمانمائه امیر نور سعید در
ماوراءالنهر باغی شده امرا وی را گرفته آوردند و میرزا علاءالدوله در کنار دریائے قلزم بخانه ملک هیسو در گذشت و خواجه ناصرالدین
عبدالله از ماوراءالنهر بخراسان آمده بادشاه بکرات در خدمت آنجناب رفته و بگفته آنجناب سلطان فرمود که صندوق تمغائے
سمرقند و بخارا را بشکستند و تمغائے آن جا را معاف فرموده و خواجه نعمت الله قهستانی مولانا امیر سمرقندی بمنصب وزارت متعین
شدند و میرزا محمد جوگی ابن عبداللطیف در ماوراءالنهر فتنه برپا ساخته بادشاه برائے تادیب او متوجه سمرقند شد و خواجه شمس الدین محمد
صاحب دیوان وزیر بوجه بستن پل بر جیحون مشمول عواطف گشت و امیرزاده جوگی در قلعه شاد متحصن شده و بادشاه از سمرقند
بدان جانب نهضت فرموده فرمان داد تا حصار را گرد گیرند و بهمدرین اثنا شنید که سلطان حسین میرزا بایقرا از خوارزم بعزمت
خراسان وارد امیر سید اصیل ارغون را بخراسان فرستاده و چون فتنه خراسان بلند شد بادشاه از جوگی صلح کرده باز گشت
و سلطان حسین میرزا ایوار و شبگیر کرده بسرخس و از آنجا به مازندران رفت و سلطان ابوسعید منازل و مراحل پیموده بسرخس
رسید و از آنجا به استرآباد آمده سلطان حسین میرزا از آنجا نیز بدر رفت و امیر خلیل که مشمول عواطف شده صاحب اختیار
گردیده بود حرف طغیان بر صفحه دل نگاشته و متوقع و مترصد انتهاز بوده وقتیکه سلطان حسین از استراباد گریخته با واق رفت
امیر خلیل الحاح بسیار نمود تا در تگامشی او بادشاه خود رود اما سلطان ابوسعید قبول نکرده فرمود که توره نیست که بادشاه در
شب تار در تگامشی یاغی رود آخر جرم او ظاهر شده معه امیر قاسم پسرش کشته شد و امرائے جلایر که در نواحی استراباد یورت
داشتند و دست بفساد و خونریزی میکشادند بادشاه همه را بگلفشان طلبیده و گردن زده خانمان ایشان را
بتاراج داد و جرجان را بسیورغال بشاهزاده جلال الدین سلطان محمود میرزا داد و به هرات برگشت و فرمان داد که شیخ احمد
و علی مغول که ظلم بسیار بر مردم کرده بودند پوست ایشان جدا کنند و خواجه معزالدین را دست و پا بسته بدیگ آب جوشان
نهادند تا همه سرو شدند و فرمود تا بعد ازین زر نام بردار از رعایا نطلبند و بار دگر برائے تادیب میرزا جوگی روانه ماوراءالنهر
گشته متوجه شاهرخیه شده و قلعه را در میان گرفته جنگ انداخت و میرزا محمد جوگی بتوسل خواجه ناصرالدین عبدالله بیرون آمده
و بادشاه موافق قول خود بجوگی را ضرر نرسانید و این واقعه در سنه ثمان و ستین و ثمانمائه واقع شد و محمد جوگی در قلعه
اختیارالدین مقید شده و خواجه شمس الدین محمد که وزیر بود بر وی خیانت بسیار ثابت شد و خواجه بعرض رسانید که من از مردم
بسیار خورده ام اما از دیوان اعلا تصرفے نکرده ام و تقصیرے درین کار از من بظهور نیامده بادشاه فرمود که هرچه از هر کجا خورده
بتو بخشیدم اما باید که از دیوان علاحده شوے و وزیر قبول کرده و بهمدرین زمان یونس خان جغتائی پناه بخدمت بادشاه
آمده و بادشاه وی را گرامی داشته و در سنه مذکور او را اکرام و معظم بولایت او فرستاد و در سنه تسع و ستین و ثمانمائه هجری
در حوالی مرو قشلاق کرده و درین سال امیر سید اصیل ارغون وفات یافته بادشاه بمجلس نعش آن شریف برده امیر فیروز ارغون را

نوازش فرمود و در سنهٔ سبعین و ثمانمایه امرا را بماوراءالنهر فرستاده و پانزده هزار خانه وار که از ظلم ترکمه بسجان آمده بودند بخراسان رسیده بشمول عنایت شدند و در سنهٔ اثنی و سبعین و ثمانمایه لشکری بمقابله سلطان حسین میرزا بخوارزم فرستاد و امرا رفتند و امیر نور سعید نیز در تقصیر حرب متهم شده از نظر دور شد و بسعی حضرت شیخ نورالدین محمد از حصار بیرون آمد اما بسیار بدحال می‌بود روزی در طلب اسپی بسلطان نوشت ع این بندهٔ شرمنده و درماندهٔ بسجان + دارد اسپی توقع از شاه جهان + چون همت او بلند و چون بخت قوی + چون دولت او جوان و چون حکم روان + و بادشاه چند سر اسپ و اشتر بعیدی او داد در همین سال یعنی اثنی و سبعین و ثمانمایه از عراق قاصدان رسیدند و خبر رسانیدند که امیر جهان شاه ترکمان کشته شد مجملش آنکه امیر جهانشاه ولدش پیر بداق را در بغداد محاصره نموده و بعد یکسال بر او مستولی شده بگشت و باستیصال خاندان اق قوینلو یعنی قرا عثمان ترکمان که از متعلقان و دامن دولت صاحبقرانی بود یعنی در زمان عزم روم ملازمت رکاب اختیار نموده هوا خواه آن دودمان بود کمر بست و با صد هزار سوار بر او رفته و تمامت بهار در صحرائی نشسته باده می‌پیمود و در زمستان فوجها رخصت کرده خود با خواص در محافل عیش و نشاط مشغول نشاط می‌بود امیر حسن بیگ آق قوینلو ترکمان بر او تاخته و جهان شاه مقتول شد و پسران او امیر محمدی و یوسف اسیر شده بقتل رسیدند و امیر حسین ابن جهانشاه بر تخت نشسته هشتاد هزار سوار جمع آورد و امیر حسین ایلچی بسلطان فرستاده گذارش نمود که سایهٔ چتر بادشاه بر سر بنده سایه افگن شود و اموال و خزاین و ملک از آنجناب دریغ نیست +

ذکر نهضت رایات همایون حضرت سلطان ابوسعید گورکان از قشلاق به مملکت عراق و بدست آوردن آن ممالک و جمیع ایران

سلطان چون خبر ویرانی لشکر جهانشاه را شنید استبشار عظیم فرموده باجتماع عساکر فرمان داد تا از اعراق فراغ نموده تا صد و دو مصر و شام بدو بدین عزم پای در رکاب آورده و بمشهد رسیده از انجا به کالپوش رفت و امرا و حاکمان فارس باردوی اعلی پیوستند و بادشاه امرائی خود را بضبط ولایت فارس تعیین فرمود و خواجه شمس‌الدین را به صفهان فرستاد و امیر نظام‌الدین احمد را به شیراز و امیر محمود برلاس را بکرمان و امیر سید محمد را به سلطانیه و همچنین بجمیع قریات و قصبات مردم را فرستاده و ایلچیان حسن بیگ بحضور اقدس رسیدند و عرض رسانیدند که حسن بیگ میگوید که من از بندگان درگاهم و اولاد قرا یوسف و جمیع خاندان قراقوینلو هرگز از صمیم دل ملازمت نکرده اند و از زمان صاحبقران جنت مکان دشمن خاندان گورکان بوده اند و بسبب تورهٔ بزرگ استیصال ایشان واجب است و سلطان ایلچیان را طوی داده رخصت فرمود و پیام داد که با لشکر خود بما پیوندند تا استیصال دشمنان کرده شود و ایلچیان پیر حسین نیز بحضور رسیدند و نقود و جواهر بسیار آورده اظهار متابعت کردند و سلطان فرمود که اینک ما میرسیم و هر چه صلاح وقت خواهد بود بعمل خواهیم آورد و ملوک ساری و گیلان و غیره بخدمت رسیده و درین ممالک خطبه و سکهٔ حضرت بادشاه جاری شد و قراولان امیر قاسم ولد جهانشاه را شکسته و دو هزار تومان از

جهات او گرفته آورد و فیما بین آن امیر پیر حسین نیز در ایران شد و امرای او بعضی به حسن بیگ پیوستند و جمعی به اردوی
سلطان آمدند و مردم او بنوعی بهم برآمدند که ضبط را مجال نماند و حسن بیگ بسید مزید مکتوب فرستاد و همواره بر مکاتبت
امرای سلطان مهر پشت میزد و درین نوبت بر روی مهر زده فرستاد و نوشت که امرای مغل باید که از تبریز بیرون روند که
به پسر خود داده ام و امر المکتوب را بحضور سلطان فرستادند پس حسن بیگ در ظاهر تبریز آمده و امرای مغل نیز از تبریز بیرون
رفته بمقابل فرود آمده مردم لشکر مغل و ترکمان در شهر میرفتند و معامله میکردند درین نزدیکی سلطان سعید نیز به قریب سلطانیه
رسید و امیر حسن بیگ از تبریز برخاسته به قراباغ رفت و سلطان داروغه به تبریز فرستاد و دران مقام امیر حسین علی و
پسرش سلطانعلی و امیر یوسف کحول ابن جهانشاه و دیگر امرای تراکمه قراقویونلو با پنجاه هزار سوار بعسکر همایون پیوستند و فرستادگان
امیر حسن نیز متعاقب یکدیگر باردوی همایون آمدند و برادرزاده او یوسف بیگ آق قویونلو رسیده بعرض رسانید که هنوز آفتاب
از مغرب طالع نشده در توبه باز است اگر از بنده حرکتی ظهور یافت امید که معاف فرموده آید چه قریب صد سال است که آبا و
اجداد من آبا و اجداد همایون پادشاه را کوچ نیکو داده اند و من خود را از مخصوصان این خاندان میشمارم و ملک فارس و عراق
که از دودمان صاحبقران بدر رفته بود باز ستانده بگماشتگان عالی میگذارم و آذربایجان را نیز میسپارم اما درین زمستان
معاودت ممکن نیست مرا درین زمستان بگذارند تا برف کم شود و بدر روم و اگر باور ندارید از اعدای من که در اردوی
همایون اند دریافت نمائید که مراجعت درین وقت ممکن است یا نه و مجلسی عظیم ترتیب یافته یوسف بیگ حاضر شد و فرمود
تا هفت نوبت زانو زده پیش سلطان بایستاد و بادشاه ویرا بشرف دست بوسی مشرف ساخته در جواب گفت که رایت نصرت
شعار متوجه آن طرف است هر چه مصلحت باشد بتقدیم رسد و میرزا محمود را برسالت فرستاد و یوسف را نواخته رخصت مراجعت
داد چون یوسف بیگ نزد عم خود رسیده از حالات عظمت و شوکت سلطان عرض داشت حسن بیگ فرمود تا بارگاهش را
بیاراستند و تختی زرین نهاده شاهزاده یادگار میرزا ابن محمد سلطان میرزا ابن بایسنقر میرزا را که نزد او بود بر تخت
نشانیدند و خود در طرف یسار قرار گرفته میرزا محمود را بمجلس آوردند و فرمود تا چند نوبت زانو زده شاهزاده یادگار محمد میرزا را
دریابد و بعد از ان متوجه او شود و بعد از طوی فرستاده را باز گردانید و بادشاه از مقام خوی رسیده اول میخواست که بقراباغ
رود و امیر حسن را از انجا راند زمستان در آن مقام بگذارد و از راه اردبیل متوجه مقصد شده بسبب قلت خوردنی بازگشته بجانب
محمود آباد رفت و در کنار نهر ارس قیام گزید اما خوردنی بغایت گرانی پذیرفت چنانچه یک من گندم بده دینار کپکی رسید امیر حسن
این امر را دریافت و در ضبط راهها مشغول شد و از طرف فارس و خراسان هیچکس را راه نمیداد و چندی از جانب شیروانشاه
که ایل بود کشتی خوردنی می آوردند بعضی از کشتی بر نهر بسته بودند شبی تراکمه بطریق شبخون بر کنار معسکر همایون آمدند و امرا و
شهزادگان زانو زده رخصت جنگ طلبیدند و بادشاه فرمود که توره نیست که وقت شب بر سر یاغی روند صبح خبر یافتند که
تراکمه بسیار کم بودند و بسلامت رفتن ایشان تاسف بسیار خوردند و درین اثنا امیر حسن شیروانشاه را تهدید نمود که لشکر

گورکان عاقبت بممالک خود خواهند رفت و آن وقت نتیجهٔ دوستی ایشان خواهی یافت و آن نامراد اندیشه‌مند شده کشتی‌ها را پس
کشید و مردم اردوی مغل که بمعاملت نزد او آمد و رفت میکردند ایشان را غارت کرد و سلطان از جانب قحط و لاغری مراکب
ناچار شده طبل رحیل فرو کوفت و متوجه اردبیل شد اما در راه گل و لای بسیار بود که عبور از آن متعذر می‌نمود و زیاده از
نیم فرسنگ در آن گل پلاس و نمد و قالی و خیمه و سراپرده انداختند امرا و لونیان گذشتند و پادشاه بنفس خود استادگی نموده
مردم را از آن میگذرانید و بهزار مشقت از آن جا گذشته بمحلی مناسب فرود آمدند و امرا بطلب غله در اطراف متفرق شدند
و روزی امیر سید مرید و امیر بیگ قراولان همدگر مقابل شدند و امیر بیگ با میر سید مرید گفت که پادشاه دوستان صدساله را
دشمن و دشمنان صدساله را دوست نموده است یعنی قوم آق قونیلو که از زمان صاحبقران خدمتگذاری کرده است او را
بدشمنی مجبور کرده و ترا کمه قراقونیلو را که دشمن این خاندان بوده اند به دوستی منظور فرموده اما امیر حالا هم داعیه دولتخواهی
دارد باید که فردا درین مقام امرا را بیاری و او نیز خواص خود را خواهد فرستاد تا مهم بصلح انجامد روز دیگر امیر سید مرید مراد
و غیره رفتند چون ترا کمه اندک بودند اینها بر ایشان تاختند و آنها را پریشان ساختند و بعضی را دستگیر نمودند امیر سید
ارغون از تعاقب امتناع نمود اما امیر سید مرید ممتنع نشد ناگاه امیر حسن بیگ با سه هزار سوار آراسته بر سر ان رسید و سپاه
مغل که با اسپان لاغر و به اولجای مشغول بودند پریشان شدند و قریب پانصد کس از امرا و امیرزادگان بقتل رسیدند و سید
جنبید و پهلوان حسین دیوانه و امیر حسن ارلات و پیر محمد و پیر محمد توچین و امیر سید مرید گرفتار شدند و سلطان سعید از قحط غله
و شکستگی مراکب ناچار بود سید غیاث الدین محمد را برای صلح فرستاد و امیر سید ابراهیم قمی و والدهٔ سلطان نیز برای این مهم
رفتند اما امیر حسن ترکمان از مردم خود حالت پریشانی لشکر سلطان شنیده از مصالحه ابا نمود چون سیدان و مهد علیا به لشکر باز
گشتند لشکر ترکمان مسلح شده در پی ایشان رسیدند و امرای سلطان نامردمی کرده به اردوی ترکمان پیوستند چون سلطان
حال چنان دید ناچار عنان برتافت پسر امیر حسن بیگ تعاقب نموده پادشاه دستگیر شد و اردوی بدان عظمت تاخت و تاراج
شده امیر حسن بیگ بر خزائن و نفائس دست یافت و خواتین را بحرمت و عزت نگهداشت چون پادشاه را بمجلس آوردند
امیر حسن شرائط استقبال بجای آورده اظهار نیکو بندگی خود نمود و میخواست که آسیبی به لشکر پادشاه نرساند اما امرا گفتند که
چون بغیر از کینه این پادشاه در استیصال ما چندان ساعی بود اکنون که این کینه در سینه او نشسته ما را چگونه خواهد گذاشت
که بفراغت بسر کنیم و یکروز قبل ازین که قاضی شروان بملاقات سلطان آمده بود سلطان با او میگفت که بسبب مخالفت
شروانشاه دیار بکر رفتن ما کول این علیه ترا کمه را دست داد و رنه امیر حسن را این صورت کجا میسر بود و قاضی دانست که اگر
این پادشاه خلاصی یابد خاک شروان در توبرهٔ اسپان کرده بخراسان برد سعی بسیار در قتل آن شهریار نامدار کرد و آخر
بفرمان امیر حسن در دوم رجب سنه ثلاث و سبعین و ثمانمایه سلطان را بوثاق شهزاده یادگار محمد میرزا فرستادند شاهزاده
باستقبال برآمده بغلگیر شد و بخرگاه خود مراجعت کرد و سلطان خواست که در عقب او برود نگذاشتند و همان مقام بضرب

تیغ خون آشام خون آن شهریار همایون را بر خاک انداختند و حسن بیگ اردوی او را ضبط نموده تمامت اموال و خزائن بگرفت
و دیگر غنی از امرا گشته و بعضے مغرور و جمعے ممنون عنایت ترکمانان شدند ے قضا چو لشکر سلطان بوسعید شکست + ز
کس مدان که زسپر ستاره و ماه است + گذشته بود ز ماه رجب همان دو روز + قدر نوشت که دست زملک کوتاه است +
لطیفه ایست عجائب که لشکر او را + او زن حسن زد و تاریخ شیروان شاه است ۸۷۳ + و دران ایام که بادشاه از زیادتی
کلال و کمی آذوقه و علوفه تنگ و سراسیمه بود در تاریخی آن چنان خسوف قمر واقع شد که ماه در برج دلو بعقده راس
سیاه شد و مولانا جلال الدین در تاریخ خود سنه اثنی وسبعین وثمانمایه نوشته و بعضے سنه سبعین وثمانمایه نویسند و مولانا
مذکور در تاریخ مے نویسد ے سلطان بوسعید که در فر خسروی + چشم سپهر پیر جوانی چو او ندید + الحق چگونه گشته نگشتی
که گشته بود + تاریخ سال مقتل سلطان ابوسعید + مدت عمر او چهل و سه سال و ایام سلطنت او هیجده سال و یک ماه و
یکروز بود و از خواتین اعظم او رقیه سلطان بیگم بنت میرزا علاؤ الدوله بود و بعضے تاریخ شهادت او بست و یکم مے نویسند
اما تحقیق است که در ماه رجب سنه ثلث وسبعین وثمانمایه این واقعه وقوع شد پسران او یازده بوده اند چنانچه حالات
ایشان مذکور مے شوند از شعرائے عهد سلطنت او یکے آصفی شیرازی بود که شاگرد حضرت مولانا عبد الرحمن جامی بود و وزیر
سلطان بود بهمین سبب آصفی تخلص میکند از وست ے دل که طومار وفا بود من محزون را + پاره کردند ندانسته بتان
مضمون را + تو هم در آئینه حیران حسن خویشتنی + زمانه ایست که هر کس بخود گرفتار است + خواجه محمود برسه نیشاپوری
بود سخنور شیرین زبان خوش بیان و مدتے به بدخشان بسر برده چون سلطان ابوسعید در سنه احدی وستین وثمانمایه در دار السلطنت
هرات بلبنغ زا ماهان جشنے عظیم فرمود که چشم فلک مثل او ندیده بود و شعرا در تهنیت آن جشن قصائد بسیار نوشتند خواجه محمود
نیز قصیده گذرانیده چند شعر نوشته میشوند ے اے سده رفیع ترا سدره آسمان + از چار طاق قدر تو یک طاق
آسمان + گیتی شبیه منظر گردون مثال تو + با صد هزار دیده ندیده است در جهان + از فوق عرش فرق بود تا به
تحت فرش + از غرفهائے قصر تو تا فرق فرقدان + از ابتدائے خلق جهان تا به نفخ صور + سورے بدین صفت ندهد
هیچکس نشان + بهر نثار بزم تو آورده است دهر + هر گوهرے که خازن کان داشت در دکان + این قصر جنت
است و در و صد هزار حور + هر یک بحسن مایه ده عمر جاودان + شمشاد قامتان سمن چهره در چمن + در سایهائے سرو
صنوبر شده چمان +

ذکر اولاد سلطان ابوسعید گورکان شهنشاه خراسان و ما وراء النهر و ایران

سلطان شهید ابوسعید را از بطن بیگمات متعدد

چند پسران بودند سلطان محمود میرزا و سلطان احمد میرزا و سلطان محمد میرزا و شاه رخ میرزا و الغ بیگ میرزا و عمر شیخ میرزا
و ابابکر میرزا و سلطان مراد میرزا و سلطان خلیل میرزا و سلطان ولد میرزا و محمد عمر میرزا اما ازین شهزادگان سلطان

محمد میرزا و شاہرخ میرزا در قید تراکمہ آق قونیلو در آمدند مدت العمر در حبس ایشان گذرانیده داعی حق را لبیک اجابت گفتند
و سلطان احمد میرزا در سمرقند رسیده بادشاه شد و سلطان محمود میرزا نیز از عراق برگشته نزد برادر رفت و حکومت حصار
و بدخشان بوے قرار گرفت اما سلطان احمد میرزا در سنہ تسع و تسعین و ثمانمایہ در گذشت و سلطان محمود میرزا بادشاہ
حصار و بدخشان سمرقند را تصرف در آورد و او نیز در سنہ تسعمایہ رحلت کرد سلطان مسعود میرزا و سلطان علی میرزا و سلطان
ویس میرزا و بایسنقر میرزا پسران سلطان محمود میرزا بودند سلطان مسعود میرزا بجائے پدر نشست و بایسنقر میرزا در سمرقند
بادشاہ شد اما سلطان علی میرزا بمدد امیر خسرو قبچاق بادشاہی سمرقند را گرفت و بایسنقر میرزا که از سمرقند محروم شده حصار قرار
گرفت و او را تصرف در آورد و سلطان مسعود میرزا نیز بہ خراسان رسید خاقان بکرم سلطان حسین بہادر خان بایقرا گورکان
دیر اعظم داشته دختر بدو داد و سلطان علی میرزا که در سمرقند بادشاہ بود امیر خسرو قبچاق نہایت نامردمی بکار آورده و اقاے
خود سلطان علی را کشت و سلطان ویس میرزا چاره جز این ندید که به ترکستان رسیده اوقات خود گذرانید و سلطنت ماوراءالنہر
در تصرف اوزبکان قرار گرفت و چنانکه در حالات اوزبکیہ نوشته شد سلطان محمد خان اوزبک بر آن ممالک تسلط یافت و
دیگر در ماوراءالنہر نقش حکومت گورکانیہ درست نه نشست اما دیگر اولاد بادشاه شہید سلطان ابوسعید میرزا یعنی الغ بیگ میرزا
که حکومت کابل و غزنین تعلق بدو داشت امیر بابا ویرا اسقید کرد و آفاق خان و دریا خان او اخلاص ساختند امیر قنبر علی و
باباکوکلتاش بدو شاہزاده رسیدند و شہزاده را برادران میر بابا سجده دهند بر دند و در راه افاغنه ویرا دزدیده به امیر
بر ندق برلاس رسانیدند و شہزاده بار دیگر بر تخت کابل استقلال یافت تا بدست سلطنت او سپری شد و
ابابکر میرزا که ایالت بدخشان بدو مقرر بود و سلطان محمد بدخشانی در ہرات سے بود ناگاه شہزاده بدخشانی از کاشغر رسیده
امیر الامرائے ویرا امیر اسمعیل خاوند شاه بقتل رسانید و شہزاده از آن ولایت بدر رفته و باز امیر سید مزید رسیده و شہزاده مذکور را
بقتل رسانید و شہزاده ابابکر در زمان سلطان حسین میرزا باوی محاربہ نموده اسیر شد و در سنہ اربع و ثمانین و ثمانمایہ بوفات یافت
اما شاہزاده والا نژاد عمر شیخ میرزا که ولایت اندجان و فرغانه یافته بود در سنہ تسع و تسعین و ثمانمایہ از بام کبوتر خانه افتاده
جان داد و شاہزاده میرزا مراد که حکومت گرمسیر قندہار داشت و امیر نظام الدین احمد برلاس امیر الامرائے او بود وقتی که بعضے
بادشاه بعراق بکرمان میرفت در راه اخبار وحشت بار شنیده برگشت و وقتیکه در آب ہیرمن بکشتی میگذشت امیر یوسف ترخان باغی شده
کشتی شاہزاده آوازه افگند که ہزاره رسید و تفرقه بحال شہزاده راه یافته و امیر مذکور احوال و اثقال او را تاخته و سلطان
مراد نامراد بخراسان آمده و بفرمان سلطان حسین میرزا بقلعه تیره توقف نشاده شد و خبرے از و باز نرسید و سلطان خلیل میرزا
که در ہرات بود سلطان حسین میرزا او برا ماوراءالنہر فرستاد و در ان ممالک بدست امرائے سلطان احمد میرزا بقتل رسید و سلطان
ولد میرزا را پدر او بمحافظت امرائے ارلات سپرده بود و سے تا آخر عمر در میان ایشان روزگار گذرانید و سلطان عمر میرزا وقت
انتقال پدر در سمرقند بود در جنگ نواحی مرو بدست سپاه سلطان حسین میرزا گرفتار آمده در قلعه اختیارالدین محبوس بماه رجب

سنهٔ ثلث و ثمانین و ثمانمایه ویرا القلعه نیره تو فرستادند تا خبر بے از و نرسید۔ فقط +

ذکر سلطنت ابو الغازی سلطان حسین میرزا بایقرا ابن غیاث الدین منصور ابن میرزا بایقرا ابن عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان ۸۷۳

چنانچه سابق ازین مذکور شد که پسران امیرزاده عمر شیخ میرزا رستم و اسکندر سلطنت اصفهان داشتند و پایان کار ایشان نوشته شد امّا میرزا بایقرا بادشاه نیکو سیر و ادگر بود و وقتیکه در بلخ بر تخت نشست مولانا برندق را که شاعرے فصیح بود پانصد دینار انعام فرمود و پروانچی دویست دینار نوشت مولانا این قطعه نظم کرده رسانید ؎ شاه دشمن گداز دوست نواز + آن جهانگیر کو جهاندار است + پیش یوز التون مرا نمود انعام + لطفِ سلطان به بنده بسیار است + سیصد از جمله غائب است کنون + در براتم دو صد پدیدار است + یا مگر من غلط شنید ستم + یا که پروانچی غلط کار است + یا مگر در عبارت ترکی + پیش یوز التون دویست دینار است + چون شاهزاده بشنید بخندید و گفت که در عبارت ترکی پیش یوز التون هزار دینار را گویند و فرمود تا هزار دینار بمولانا تسلیم نمودند مولانا این بیت گفت ؎ بحر عمان است گویا خاطرِ فیاضِ شاه + ابر نیسان است گویا دست گوهر بار او + و پسر سلطان بایقرا غیاث الدین منصور بود و پسر او سلطان حسین میرزا بود و این بادشاه در شرافت حسب و نسب طرفین ممتاز بود و مادر او فیروزه بیگم دختر سلطان حسین تائیجوت بود و مادر سلطان حسین آقا بیگم دختر صاحبقران بود و مادر سلطان غیاث الدین قتلق سلطان بیگم بنت امیرزاده علی ابن امیرزاده اسکندر ایلچیکدائی بود و مادر قتلق بی بی فاطمه بیگم دختر امیر خسرو ابن حنظل ابن سودون ابن بات کیلکان ابن توسنه ابن تیتی خان و والده تیتی خان فاطمه قتلق خانم دختر اقتیمور خان از اولاد کبک خان بود و مادر قتلق خانم سکینه خانم عرف تیتی توجنی دختر شیخ شمس الدین محمد سکبن نبیره دویم حضرت خواجه عبد الله انصاری بود غرض تولد سلطان حسین میرزا در سنه اثنی و اربعین و ثمانمایه واقعشد و همواره نزد سلطان ابو القاسم بابرے بود و از انجا بما وراء النهر پیش سلطان ابو سعید میرزا رفته در انجا مقید شد و مادرش بما وراء النهر رفته بسفارش خود خلاصی داد و باز بشاه بابر پیوست و بعد انتقال بابر ملازم میرزا سنجر شده و سلطان سنجر دخترش بیگا سلطان را بوے داد و شاهزاده بدیع الزمان میرزا ازو متولد شد و سلطان حسین میرزا با خسر خود مخالفت کرده و از امرائے سنجری جنگیده بصحرائے مرو و خیوق بسر برد و آخر بدد امرائے قوم جلایر دار غون بر استرآباد رفته و از حسین سعد لو ترکمان جنگیده و برا بقتل رسانیده بر سر ایالت جرجان متمکن گردید و سلطان حسین میرزا در سنه اربع و ستین و ثمانمایه روانه شده و از آب آمویه گذشته و با پیر بداق خان اوزبک ملاقات کرده خواهر خود بوے داد و باتفاق او مصطفی خان را محاصره کرده بصلح باز گذاشت چون سلطان سعید لشکر بما وراء النهر برد بادشاه بار دگر در استرآباد آمده و سلطان محمود میرزا را گریزانیده تا هرات رسیده و ویرا نیز محاصره کرد چون سلطان ابو سعید باز گردید سلطان حسین میرزا هری را گذاشته و به اواق رفت و با امیر صوفی خان قونقرات جنگیده و در سنه ثمان و ستین و ثمانمایه باز بخراسان آمد و امرائے سلطان ابو سعید بجنگ او بر آمده

موجب بهجت واقف شده سلطان حسین میرزا جلادتها نموده هیچکس را به بیعت خود گشت اما روی مراد در آئینه ظهور ندیده وباز گردیده
قلعه سرشک را عمارت کرده و بعد ازین چنانچه مذکور شد نزد سلطان ابوالخیرخان ازبک پادشاه دشت قبچاق رفته خان
میخواست که امداد او کرده باز فرستد اما در میان زودی انتقال نموده و سلطان حسین میرزا مراجعت فرموده خبر ویران شدن
اردوی سلطان ابوسعید میرزا شنیده به ابیورد آمده در هشتم ماه رمضان سنه ثلث وسبعین وثمانمایه در هرات رسیده
بر تخت سلطنت نشست و امیر پیر محمد ارلات و امیر زین العابدین ارلات را به بلخ فرستاد تا بلخ را از یار علی مغول گرفتند
و پادشاه شهربانو بیگم دختر سلطان ابوسعید میرزا بعد طوی عظیم بعقد خود در آورده و بعد چندی وی را بسمرقند فرستاده پاینده
سلطان بیگم دختر دیگرش را بخواست و شاهزاده یادگار محمد میرزا ابن محمد سلطان میرزا ابن بایسنغر میرزا عزم خراسان
فرموده و سلطان حسین میرزا وی را پیش باز کرده و یادگار میرزا در آن محاربه انهزام یافته و امیر ابراهیم ولد امیر جهانشاه
با چند کس از امرای تراکمه قراقوینلو روی بدرگاه سلطنت پناه پادشاه آوردند و ایلچیان امیر ابوالنصر حسن بیگ بحضور
رسیده محصل پیام آنکه آبای ما همواره آبای شما را بندگی نموده اند ما با سلطان ابوسعید هر چند مدارا و نیازمندی
نمودیم بقبول نیفتاده تا هر آنچه در پرده تقدیر مستور بود ظاهر شد اما الحال باید که چشمه صدق و محبت را بخاشاک عداوت
مکدر نسازند و تراکمه قراقوینلو را که دشمن خاندان برلاس و عدوی دودمان ما اند لغو رسیده و سلطان فرستادن پناه گرفتگان
از مروت بعید شمرده بدان رضا نداد و امیر حسن بیگ یادگار محمد میرزا را امداد داده و امیر یوسف بیگ و حسن بیگ آق قوینلو را
برکاب او نامزد خراسان فرموده و سلطان حسین قصد محاربه او نموده اما از بیوفائی بعض امرا و فتنه هرات و لشکرکشی سلطان محمود میرزا
سوی بلخ ناچار شده بعرض امیر مظفر برلاس سوی ولایت قیصار بیرون رفت و یادگار محمد از ولایت طوس روانه شده
اما از و پیشتر عمه او پاینده سلطان بیگم در شهر در آمده و در هشتم محرم سنه خمس وسبعین وثمانمایه خطبه بنام یادگار محمد میرزا
خوانده شد و مولانا حسن قصیده در مدح بیگم گذرانید مطلعش این است ع همچنان کز فضل حق خاتم سلیمان را رسد +
ملک بلقیس زمان پاینده سلطان را رسد + و یادگار محمد رسیده و در باغ زاغان فرود آمده امرای تراکمه را رعایت بسیار
کرده فرمود تا در خطبه اول دعای دولت امیر حسن بیگ نمایند انگاه نامش گیرند و خود در همه احوال مشغول مجالس میکشی و
محافل خوبان مهوش می بود و پروای نظم و نسق نداشت +

ذکر معاودت سلطان حسین بهادرخان بهرات وقتل شاهزاده یادگار محمد میرزا خجسته صفات

ع سلاطین که کشورکشائی کنند + بتوفیق حق پادشاهی کنند + چو تائید یابند از لطف حق + شود حال ایشان بدیگر نسق + نباشد چو دیگر کسان کار شان + بود بوالعجب جمله کردار شان + موید این مقال آنکه یادگار محمد میرزا که بحمایت تراکمه منعم والم بوده در عیش و نشاط مشغول و معروف بیمانده سلطان حسین میرزا با امرای خود مشورت کرده جرأت مالاکلام نموده و از جمعیت یادگار محمد میرزا

نیند کشیده و بسوی هرات بایلغار روان شد و اغروق را بر سر پل مالان بگذاشته و سحرگاهی در باغ زاغان نزول نموده و در وقت
ششصد و پنجاه نفر در رکاب بودند و دران شب شاهزاده یادگار محمد میرزا شراب بسیار خورده مست بود امرا رفته ویرا از
بستر خواب کشیدند و همان لحظه سرش از تن برداشتند ؎ اجل خانهٔ تن بپرداختش + پس از تخت بر تخته انداختش +
جهان کار ازین گونه بسیار کرد + زمانه نخستین نه این کار کرد + همانست این چرخ فیروزه فام + که گردید گرد سر جام و سام +
همانست این زال نیکو نقاب + که در عهد جم بود و افراسیاب + مولانا عبد الواسع درین ماده گوید ؎ شد شهر صفر
شهید و هم شهر صفر + از سال شهادتش دهد باز خبر + امرای ترلکه و زینل بیگ و سلطان خلیل پسران امیر حسن بیگ ترکمان
رخت ادبار بوادی فرار کشیده تا آذربایجان عنان باز نکشیدند و خاقان جهانستان بر تخت سلطنت جلوس فرمود چون شاهزاده
سلطان محمود میرزا ابن سلطان ابوسعید میرزا بر سر بلخ آمده و بلخ را بقبضه خود درآورد و سلطان حسین میرزا نیز عزم رزم
او کرده بسوی بلخ روان شد و هر دو لشکر تهیهٔ رزم نموده و سلطان حسین میرزا برانغار را به میرزا بایقرا مقرر نموده و جرانغار را
به میرزا سلطان احمد داده و امیر عبد الخالق و امیر احمد برلاس و امیر احمد علی فارسی برلاس و امیر مظفر برلاس و دولت خواجه اوزبک
وغیره امرا را در محل مناسب متعین فرموده و سلطان محمود میرزا نیز صفوف را آراسته محاربهٔ سخت واقع شد عاقبت لشکر سلطان
محمود میرزا منهزم شد و سلطان حسین میرزا پس ازین جنگ مراجعت نموده بنواحی اندخود منزل گزید شاهزاده ابابکر میرزا
و امیر جلال الدین مزید ارغون از دیار بدخشان هوای ملازمت خاقان نموده باردو رسید و حسب درخواست او سلطان
بیگم را نامزد او نمود و میرزا بازگشته و امیر مزید را گشته خللی عظیم در سلطنت او واقع شد +

ذکر مخالفت امیرزاده محمد عمر

شاهزاده محمد عمر ابن سلطان خلیل بن میرزا پیر محمد ابن امیرزاده محمد سلطان ابن امیرزاده جهانگیر ابن صاحبقران امیر تیمور در سنه اربع و ستین و
ثمانمایه با امیر یوسف ترخان اتفاق نموده و مخالف شد و امیر نظام الدین احمد ابن امیر توکل برلاس ویرا منقاد شده امارت
قندهار بدو سپرد و او یاغی شده سلطان حسین میرزا لشکر بر کشیده و شاهزاده بعد محاربه منهزم شده و بار دیگر لشکر فراهم
آورد و امیر مظفر برلاس بحرب او رفته و درین حرب شاهزاده بقتل رسید چون ملک احمد مشتاق به سلطان محمود میرزا مایل شده
بود سلطان نوبت دویم لشکر به بلخ کشیده در هنگام محاصره او سلطان محمود میرزا با فوج خود بمدد ایشان آمده بکنار آمویه منزل
گزید و خاقان فرمود که امیر مظفر برلاس برابر ایشان خیمه زنند و بوجه قحط و غلای بسیار سلطان حسین میرزا بتنگ آمده
امیر مظفر روزی در کشتی نشسته و از جانب سلطان محمود میرزا نیز امیر جهانگیر برلاس بکشتی آمده ناگاه کشتی امرای سلطانی در
برابر مخالفان روان شده و امیر مظفر از کشتی بدر جسته شناکنان بکناره رسید و لشکر سلطان بهم برآمده و میرزا ابابکر از اردوی
همایون فرار شده به بدخشان رسیده قصد حصار و شادمان نمود سلطان احمد و محمود میرزا از تعاقب سلطان حسین بازگشته
رفتند و سلطان حسین میرزا بهرات مراجعت نمود و خانم سلطان دختر سلطان ابوسعید او لعضد دختر میرزا علاء الدوله

سے نویسند با شاهزاده بدیع الزمان منعقد کرده میرزا ابابکر باز لشکر فراهم آورده و سلطان نیز ویرا پشیمان کرده جمعیت ابابکر بعض
توجهے از هم گسیخته و میرزا ابابکر مغرور شده آخر اسیر گردیده بقتل رسید و امیر جهانگیر برلاس و امیر محمد برندق برلاس که از اولاد
جاکو برلاس بودند از سمرقند آمده بسلک امرا منتظم شدند و امیر محمد برندق عهده امیر الامرائی یافت و همچنین امیر ذوالنون بن
امیر حسن ارغون که از امرائے سلطان ابوسعید بود بار روے همایون رسیده و سلطان حسین میرزا ایالت غور و زمین داور
بوے داد و امیر ذوالنون بغایت مردانه کسے بود در اکثر معارک شمشیرها زده بود و در سنه خمس و ثمانین و ثمانمایه در
بلخ میرزا ابالقرا بموجب گفته شمس الدین محمدؒ بقریه خواجه خیران رفته و از روے تاریخ که در زمان سلطان سنجر سلجوقی تصنیف
شده بود آن مقام دریافت کرده چون قبرا که در آن مقام بود حفر نمود لوحے از سنگ سفید دید که بروهذا قبر اسد الله
الغالب اخ رسول الله علی ولی الله نوشته بود خاص و عام هجوم آوردند و نذور و نقود و اجناس بقیاس در آن
مقام جمع آمده و بادشاه نیز بزیارت رفته و در آن مقام قریه بنیاد نهاد و در هرات نیز همچنین شخصے مکری کرده گفت که
من بشارت یافته ام که قبر حضرت امیر المومنین در فلان مقام است و مردم بسیار گرد آوردند و بادشاه آن گروه مزور را تادیب
نمود و درین سال شاهزاده محمد سلطان عرف کیچیک میرزا همشیره زاده سلطان عزم حج بیت الحرام کرده چون به
تبریز رسید سلطان یعقوب ترکمان والی آنجا خواهش ملاقات نموده و سلطان یعقوب آق قونیلو بادشاه آذربائیجان
بود و میرزا نظر بعلو نسب خود رفتن بسرائے شاهی قبول نکرده و سلطان نیز نظر بر رفعت رتبه سلطنت خود و برائے
اینکه میرزا از بنائے دخترے خاندان گورکان بود رفتن بخیام او نه پسندیده مقرر بدان شد که میرزا بزیارت خانقاهے
رود و سلطان در انجا رفته او را دریابد و همچنین ملاقات شد و چون میرزا کیچیک بمصر و شام رسید با والی مصر نیز همین
طریق ملاقات مرعے داشت چون میرزا از حج بازگشت در سنه تسع و ثمانین و ثمانمایه در گذشت و بدیع الجمال بیگم
همشیره بادشاه که بحباله پیر بداق سلطان بود بهوس ملاقات برادر با بهادر سلطان اوزبک پسر خود و بخراسان آمده
و دخترش خانزاده خانم دختر بدیع الجمال بیگم را بعقد شاهزاده مظفر حسین میرزا در آوردند و همدرین زمان بیگه سلطان
بیگم دختر میرزا سنجر وفات یافت و دختر میرزا الغ بیگ را برائے شاهزاده معصوم میرزا خواستند و بادشاه بوجه بغاوت
امیر درویش علی سوے بلخ آمده و عزم تسخیر ولایت حصار و شادمان نموده و سلطان محمود میرزا ابن سلطان ابوسعید
ازین معنے خبر یافته با لشکر خود بحبال ختائیان تحصن جست و بوجه بغاوت امرائے قبچاق یعنے امیر خسرو قبچاق والی قندز و امیر
ولی قبچاق برلورش امیر محمد برندق برلاس بعرض رسانید که یاغی را در پس گذاشته بولایت دشمن درآمدن برخلاف
توره بزرگ است و منقاران انحال امیر شجاع الدین ذوالنون ارغون با اندک نفر بر نشته تهور بمقابل امیر علی قبچاق
شتافته مقید شد و خاقان منصور از یورش ولایت سلطان محمود میرزا باز آمده متوجه قندز گردید و او را گرفته جنگ
انداخت و سلطان محمود نیز دو هزار سوار بمدد امرائے قبچاق فرستاد و محمد ایلچی بوغا امیر سلطان محمود میرزا العزم شبخون آمده

دکاری نکرده بازگشت وابو الحسن میرزا ویرا تعاقب کرده نگشت وبعد ازین درمیان هرو وپادشاه صلح واقع شده سلطان محمود
میرزا دختر خویش را به حیدر محمد میرزا داده وامیر ذو النون ارغون را از قید خلاص کرده فرستاد وپادشاه در نواحی بلخ
نشاط شکار کرده بهرات بازگشت ودرین ولا سلطان اویس میرزا رحلت کرد وپسر او محمد سلطان ومادرش سلطان بیگم
دختر پادشاه تعزیت داشتند ووزارت به خواجه نظام الملک مقرر شد واو درجرگهٔ امرای عظام مهر زد ومنصب امیر الامرائی
به امیر محمد برندق برلاس تعیین یافت وایالت ولایت مازندران به مهین پور خود سلطان بدیع الزمان میرزا مقرر
فرمود وبسیاری از امرای ترکمان آق قوینلو در ظل رایت فتح آیت او مجتمع شدند ودر سنه تسع وتسعین وثمانمایه
آن شاهزاده نامدار قصد تسخیر آذربایجان کرده به بعضی وجوهات از ری برگشت وسلطان احمد میرزا درین سال
درگذشته وهرچه در ملک او پیدا شد میرزا بایسنقر پسر او در سمرقند پادشاه شد وسلطان محمود میرزا در حصار شادمان
بود وخاقان منصور شهزاده بدیع الزمان میرزا را طلبیده متوجه بلخ شد وحیدر محمد میرزا وامیر مبارز الدین ولی بیگ
که در بلخ بودند استقبال بجای آورده وسلطان مسعود میرزا که در حصار بود قلعه حصار را به امیر محمد باقی چغانیانی
وامیر محمود برلاس سپرده خود به نهایت غفلت در شهر بود وخاقان منصور متوجه آنجانب گردیده وسلطان مسعود میرزا فرار
نموده شهزادگان ویرا انگاشتی کرده باز آمدند وفرمان شد که شاهزاده فریدون حسین میرزا وامیر ابراهیم چغتائی وامیر سعید
ارغون از آب عبور نموده بشاهزاده بدیع الزمان میرزا پیوستند ومظفر حسین میرزا نیز به برادر پیوسته باتفاق بر خسروشاه
قبچاق روند ودرین زمان قاسم سلطان ابن سیدک خان قزاق بحضور پادشاه رسید وپادشاه ویرا معزز ومکرم داشته
وخسروشاه از شهزادگان منهزم شده بقلعه متحصن شد اما درمیان مظفر حسین وبدیع الزمان میرزا غبار نقار بلند شد وخاقان
منصور قلعه شادمان را گرفته وامیر محمود برلاس از قلعه بیرون آمده با پیشکش وساوری بحضور رسید وپادشاه متوجه قندز
شد وخسروشاه اطاعت خطبه وسکه وخراج پادشاه قبول نمود وپادشاه ایالت بلخ تا مرغاب نیز بسلطان بدیع الزمان
میرزا داده بهرات بازگشت ودرهمین سال شاهزاده شاه غریب میرزا انتقال نمود اما درین ولا درمیان خاقان منصور وشهزاده
اکبر رنجی واقعشده سببش آنکه پادشاه باوجود صغر سنی مظفر حسین از بدیع الزمان میرزا ویرا بنظر محبت وشفقت میدید
درزمانیکه بدیع الزمان میرزا قصد یورش قندز نمود ایالت استرآباد به شاهزاده محمد مومن میرزا ولد خود که نونهال
گلشن اقبال خاندان گورکانیه بود سپرده آمده بود وقتیکه پادشاه ویرا ایالت بلخ داد بخلاف خواهش او مظفر حسین میرزا
را بولایت استرآباد تعیین نمود وشاهزاده بولد خود نوشت که امر حکومت را بعم نامهربان خود نگذارد وامیر خسرو قبچاق و
ذو النون ارغون درین مضمون بشاهزاده متفق شدند وپادشاه مصاحب خود امیر نظام الدین علی شیر را برای اصلاح
فرستاده وشاهزاده نیز در مقام انقیاد آمده خواست که بلخ را به مظفر حسین بگذارد اما پادشاه عجلت کرده نشانی به
امیر اسلام برلاس فرستاد چون شهزاده برای شکار بیرون رود باید که در قلعه بسته ویرا درون نگذارد شاهزاده

نشان را دیده بر آشفت و سخن مصالحه را جائی نماند و مظفر حسین میرزا با امیر بندق برلاس و امیر ناصر الدین عمر بیگ و غیره روی
توجه باسترآباد و بادشاه به بلخ آمد و شاهزاده بدیع الزمان نیز با فوجی بمقابله شتافته و محاربه عظیم در میان آمده
ز خونِ یلان سنگ شد لاله گون ✣ روان شد بروی زمین جوی خون ✣ سر پهلوانان پر خاش جوی ✣ بمیدان
در افتاد مانند گوی ✣ و درین اثنا خاقان منصور خود سواری فرموده چون چشم شاهزاده بر طوق پدر افتاد از نهایت
آداب و سعادت مقابله را ناپسند کرده بازگشت و شاهزاده منهزم و مقهور شده چون راه تنگ بود اکثر لشکرش گشته
شد و شاهزاده ابو المحسن میرزا بحکم پدر رو بر التعاقب نموده شاهزاده بر کوهی رسید که از هیچ طرف راه نبود و ناچار
شده و ملازمان چند فوته و دستار بهم بستند تا بادشاه زاده دست بران زده زیر آمد و اینواقعه در بست و نهم شعبان
سنه اثنین و تسعمایه دست داد و بادشاه بلخ را محاصره کرده ملازمان شاهزاده در مدافعه و مقابله کوتاهی نمیکردند و مدتی
محاصره در میان بود تا قحطی عظیم در بلخ پیدا شد اما در همان زمان محمد زمان میرزا ابن بدیع الزمان از صبیه بهمن بیگ
متولد شد محصوران نوید تولد شاهزاده را ببادشاه رسانیده و برابر سم شفاعت در قماطی پیچیده آوردند و بادشاه ازین
بشارت اهل قلعه را معاف کرده همه را بخشید و ایالت بلخ به شهزاده ابراهیم حسین میرزا داد و شاهزاده بدیع الزمان که از
معرکه به قندز رفته بود از انجا بمشورت امرای جریده رو به قندهار نهاد و امیر ذو النون ویرا استقبال کرده دختر خود بعقد
شاهزاده در آورد ✣

ذکر محاربهٔ مظفر حسین میرزا با محمد مومن میرزا و گشتن آن نوباوهٔ گلشن اقبال را به تیغ جفا

چون مظفر حسین میرزا آهنگ استرآباد نمود محمد مومن میرزا با سپاه جرجان مقابلهٔ عم بحکم پدر نموده و هر دو لشکر مقابل همدگر گشته داد شجاعت دادند و دو لشکر
نمودند آهنگ جنگ ✣ کشیدند شمشیر الماس رنگ ✣ ز نار سنان ریخت باران خون ✣ ز خون یلان شد زمین لاله گون ✣
و امرای بادشاهی بر انغار محمد مومن میرزا متفرق ساختند و شاهزاده با مبارزان قول چون سیل بلا حمله بر عم خود آورد و
نهایت شجاعت بجای آورده هر طرف که میتاخت آثار رستخیز ظاهر می ساخت و شجاعان از رو بروی آن شیر غضبناک
کناره میگزیدند چون جمعی را بخاک هلاک انداخت و نزدیک بود که چشم زخمی بلشکر بادشاه رسد ناگاه تنگ بارگیر آن
شهزاده کشورگیر از هم گسیخت و شاهزاده از مرکب جدا شده گرفتار شد و مظفر حسین ظفر یافته شهزاده را با امیر بندق
برلاس بهرات فرستاد و شاهزاده را امیر مذکور بقلعه اختیار الدین محبوس نموده احوال را ببادشاه معروض داشت
اما مادر مظفر حسین خدیجه بیگم شبی در حالت نشه حکم قتل آن شاهزاده حاصل نموده معتمدان را جهت این مهم فرستاد
صبح که خاقان منصور از حکم شب وقوف یافت اضطراب بسیار کرده مسرعی در عقب فرستاد تا بجان شهزاده آسیبی
نرسانند اما مردمانیکه به تعلیم خدیجه بیگم آغا بسرعت رفته بودند بقلعه رسیده و شاهزاده محمد مومن میرزا را که نیلاوقت

قرآن معظم اشتغال می نمودند گرفتند و شاهزاده نیز خواسته بالیشان تلاش های بسیار کرد اما مردمان مزبور شاهزاده را شهید
کرده از برج بزیر انداختند و چون این حالت بهرات ظاهر شد فریاد و فغان از مردم بر آمده صغیر و کبیر ناله را باوج فلک رسانیدند
و مادرش خانم سلطان بنت سلطان سعید شهید همشیره او نمدهای سیاه در گردن انداخته پیراهن چاک نمودند ٥
این چنین واقعه حادثه وانگاه هنوز + چرخ گردان و فلک روشن و خورشید انور + نوشته اند که شهزاده محمد مومن میرزا
نهایت صاحب جمال و اهل کمال بود وقت اسیری این مطلع را گفت ٥ منم کز ضرب تیغم بیشه خالی از غضنفر شد +
زبازیهای فلک اینک دستان روبه مظفر شد + و نیز وقت شهادت بدیهه گفته است ٥ ناجوانمردی که بی جرم درین
سن میکشد + کافری دان کو زراه کینه مومن میکشد + و پادشاه بر شاهزاده بدیع الزمان لشکر کشیده واو در قلعه
متحصن شده و سلطان حسین میرزا قلعه بست را بتصرف در آورده بوجه قحط و غلا باز گشت اما شاهزاده محمد حسین میرزا که
از مدتی با آذربایجان رفته بود درین وقت باز آمده و پادشاه لشکری بحرب او تعیین فرموده و شاهزاده ناچار بولایت
استرآباد رفته و در انجا از مظفر حسین میرزا جنگیده ویران شد و نظام الملک که در کشتن محمد مومن میرزا سعی نموده
بود با اولادش مقید شد و تمامت اموال و نفائس او بقید ضبط در آمدند و اکثر اولادش را نیز گردن زدند و خواجه افضل الدین
محمد وزیر شد و دران زمان که پادشاه در النگ نشین نشسته بقیه خاندان نظام الملک مشغول بود شاهزاده بدیع الزمان
میرزا بایلغار روانه النگ نشین شده و باه ٥ سپاهی همه یکدل و جنگجویی + چو شیران بوقت غضب تند
خوی + بالنگ نشین رسید و پادشاه نیز بقدر وسع اجتماع لشکر نموده و حربی صعب اتفاق افتاده ٥ ز جوشش
سواران دران ناحیت + گذرگاه شد تنگ چون عافیت + زخون دلیران گلگون عذار + النگ نشین
گشت چون لاله زار + و بعد از جنگ و حرب بدیع الزمان میرزا منهزم شده امیر عمر بیگ تعاقب شهزاده کرده شهزاده
بغیر انکه روی سوی کش کند تیری زد که دندانش شکسته سرنگون کرد و درین زمان سلطان مسعود میرزا باردوی همایون آمده
وجه آمدنش چنان بود که سلطان علی میرزا از بخارا لشکر جمع آورده بر میرزا بایسنقر برادر خورد ظفر یافت و سمرقند
ازو گرفت و میرزا موید الدین بایسنغر در قندز رفته امیر خسرو ویرا بپادشاهی برداشت و سوی حصار رفته
سلطان مسعود میرزا بخراسان رسید و پادشاه ویرا مدد داده پس فرستاد و امیر خسروشاه ویرا بمکر سوی خود کشیده آن
شاهزاده را کور کرده بسمرقند فرستاد و در سنه خمس و تسعمایه میرزا بایسنقر را نیز بقتل رسانید و بعد ازین در میان پدر و پسر
یعنی سلطان حسین میرزا و بدیع الزمان میرزا تمهید بساط مصالحت شده خاقان منصور ایالت فراه و سیستان را بوی
مقرر نمود اما در سنه ثلاث و تسعمایه محمد حسین میرزا لشکر جمع آورده بر استرآباد آمد و دران جنگ مظفر حسین میرزا را
بوجه ضعف غشی عظیم روی داده و لشکریان او فرار نمودند و مظفر حسین جمیع شاهزادگان را خوار میداشت و پادشاه
نیز بگفته او کار میکرد ابوالمحسن میرزا نیز یاغی شد پادشاه برائی تادیب شاهزادگان سوار شده و محمد محسن میرزا

نیز در نسا و ابیورد علم بغاوت برافراشت بادشاه خود برای جنگ ابوالمحسن میرزا روانه شده امرا را بحرب محمد محسن فرستاد خود مرو را
محاصره کرده و امیر خسرو هم باغی شده ابراهیم حسین میرزا را در بلخ محصور نمود و شاهزاده معصوم میرزا بمدد ایشان رسیده و خود
بادشاه نیز صلح گونه با پسر کرده بدانجانب روی آورد و امیر خسرو برگشته بقندز رفت و چون بادشاه از مرو خواست که رفت
ابوالمحسن میرزا به برادر خود محمد محسن عرف کپک میرزا پیوست و بادشاه اکثر امرا و شهزادگان را بر ایشان فرستاده و در میان
هر دو گروه محاربه سخت واقع شده از جرانغار شهزادگان باغی امیر ابراهیم ترخان حیدر محمد میرزا برانغار لشکر بادشاه را منهزم
ساخت و نیز کپک میرزا از برانغار بر شهزاده ابن حسین میرزا جرانغار بادشاه ریخته گریزانید اما همدرین زمان بادشاه خود از جائیکه
مقیم بود بر اسپ سوار شده قریب بمصاف گاه رسید و شهزادگان ما هیچه پدر دیده گریختند و لعبد ازین محمد محسن میرزا را ایالت
مشهد داده مسرور نمود و بادشاه برای استرداد استرآباد در رفته درین هنگام شاهزاده بدیع الزمان سوی هرات آمده محمد معصوم
میرزا را شکست داده و نیز ظاهر باید آنکه بلا استعمال سیف و سنان بدست افتد نشست و امیر شجاع بیگ ارغون قلعه چاق را
فتح کرده و بادشاه باردگر ابواب صلح گشاده بران مقرر شد که سلطنت بلخ تا کنار رغاب تعلق بشاهزاده بدیع الزمان دارد و
شاهزاده بدان طرف توجه فرموده و ابراهیم حسین میرزا وی را اطاعت کرده بلخ بدو سپرد و امیر خسرو نیز وی را انقیاد شده ممالک
قندز و بقلان و ترمد و حصار شادمان و ختلان و بدخشان و قبادیان مسخر او شدند و شهزاده محمد حسین که در استرآباد تمکن داشت
لشکر با سفراین برده لشکر امرای آنجا شکست یافت و محمد حسین بران دیار مستولی شده بسبزوار رفت و مظفر حسین میرزا و جمعی
با امیر قاسم برلاس فرستاده و امیر مذکور بقتل رسید و لشکر مظفری ازین خبر بهم برآمده گریختند و محمد حسین میرزا از استرآباد تا نشاپور
مستخلص ساخت و خاقان در سنه ست و تسعمایه روی سوی استرآباد آورد و محمد حسین میرزا پیش از وصول او فرار نمود و محمد محسن
میرزا ایلچیان فرستاده عفو قصور خواسته بار دوم کیهان پوی رسید و محمد حسین میرزا نیز از مخالفت ترسیده و عرائض اخلاق
فرستاده و خاقان منصور مملکت جرجان را بوی مسلم داشت و ابوالمحسن میرزا نیز با دل پشیمان و زبان عذرخواه بپایه سریر خلافت
مصیر آمده و در سنه سبع و تسعمایه محمد معصوم میرزا و در ثمان و تسعمایه حیدر محمد میرزا و اسکندر میرزا برادرزاده بادشاه سفر آخرت
اختیار نمودند و درین ولا بادشاه ابن حسین میرزا را فرستاد تا سیستان را از امیر سلطان ارغون بگیرند و امیر ذوالنون خبر یافته
بجنگ او شتافته وی را منهزم نمود و همدرین زمان محمد حسین میرزا نیز درگذشت چون در سنه سبع و ثمانمایه الغ بیگ میرزا بادشاه
کابل درگذشت و پسرش عبدالرزاق میرزا بر تخت نشست امیر محمد مقیم ارغون پسر امیر ذوالنون کابل را بگرفت و دختر میرزا
الغ بیگ را در عقد خود در آورد ❊

ذکر آغاز محاربات شاهزادگان لاسن با محمد خان اوزبک و بدر رفتن سلطنت خراسان ازین دودمان بحکم خالق الجن والناس

چون سلطان محمد خان ماوراء النهر را فتح کرده مرکب جهانگیری را زیر

ران آورده در میدان خراسان جولان دادن گرفت و شاهزاده بدیع الزمان میرزا امیر خسرو قبچاق و ذوالنون ارغون را نامها نوشته طلبید تا بدفع خان اوزبک پردازد و در آخر سنه ثمان و تسعمایه با دوازده هزار سوار از بلخ بر آمد اما امیر خسرو شاه انقیاد نکرده و نیز سلطان حسین میرزا ملاحظه عواقب امور نفرموده از فرستادن امداد اباء نمود و شاهزاده ناچار گشته بازگشت و جمعی از امرا با سید جعفر که از سادات توشت قبچاق بود قول بسته در قصد شهزاده جازم شدند اما شهزاده وقوف یافته و شاه محمد براس و آفتاب ترخان و منیک کیلدی بسیاست رسیدند و باقی معافی یافتند چون محمد خان اوزبک از اختلال احوال خراسان خبر یافت لشکر به بلخ کشید و شهزاده عنان عزیمت سوی خروان تافته و شاهزاده محمد زمان میرزا با امرای چند در بلخ باز داشت و محمد خان بظاهر بلخ رسیده حصار را گرد گرفت و محاربات قوی درمیان آمد اما قلعه گشاده نشد و خان بعد از محاصره و محاربه بسیار سوی سمرقند برگشت و شاهزاده از خروان بازگردیده به بلخ رسید و شاهزاده در بین ایام احرام ملازمت پدر بسته وسائل انگیخت اما بوجه سعایت خدیجه بیگم و پسرش اجازت آمدن نیافت و شاهزاده بدیع الزمان امیر عمر بیگ را در شبرغان محاصره نموده او را مطیع نمود و در باره صیانت خراسان از اوزبکان با امرائے خود مشورت نمود و امیر ذوالنون امیر عمر بیگ و پیر علی خان و شاه منصور را نزد امیر خسرو فرستاد تا او را نصیحت نمایند اما امیر خسرو از صولت محمود سلطان اوزبک در کوهستان رفته بود و سپاه او ویران شده بلشکر پادشاهی رسید چون رسل و رسائل متواتر شده غبار نقار که فیما بین پدر و پسر بلند شده بود منطفی گردید شهزاده بدیع الزمان از خاقان عهد و پیمان گرفته متوجه هرات گردید و خاقان فرمود تا خدیجه بیگم و مظفر حسین میرزا چند منزل باستقبال شهزاده روند و خود نیز در پانزدهم جمادی الاول سنه عشر و تسعمایه از جهان آرا سوار شده و در نواحی عباس آباد تلاقی فریقین اتفاق افتاده و شاهزاده جوان بخت چون تخت روان پدر دید خواست که رومال در گردن انداخته چون محرمان سه نوبت زانو زند پادشاه او را از آن کار باز داشته در کنار گرفت و پدر و پسر زمانے دراز گریستند و در آن روز آثر و حالے عجیب بود چه تمامت صغیر و کبیر باستقبال شاهزاده بر آمده بودند الغرض شاهزاده را باعزاز تمام در شهر آوردند و امرا نوبت به نوبت طویها دادند و بزم هاے عیش و نشاط آراستند و بعد از آن صبیه میرزا الغ بیگ ابن سلطان ابو سعید را که در حجر تربیت پاینده سلطان بیگم عمه او بود با شاهزاده بدیع الزمان میرزا عقد بستند و پادشاه فرمود تا بدیع الزمان و مظفر حسین هر دو بکنار مرغاب رفته از آن حدود باخبر باشند هر دو شاهزاده بمقام مذکور رفتند اما مظفر حسین میرزا موجب فرمان پدر برگشت و خسرو شاه به قندز رفته با اوزبکان جنگیده گرفتار و کشته شد چون شاهزاده ظهیر الدین محمد بابر میرزا ابن عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابو سعید میرزا کابل را گرفته قصد قندهار نمود بدیع الزمان میرزا حسب التجائے امیر ذوالنون ارغون بدان جانب شتافت و چون بقندهار رسید بابر میرزا خواهش صلح کرده درمیان هر دو پادشاه صلح شد و در سنه احدی عشر و تسعمایه محمد خان اوزبک لشکر به نواحی بلخ فرستاد امیر محمد قاسم ارلات که داماد پادشاه بود و امیر شیرم چلایر امرائے آن حدود از نواحی باز بلخ

اوزبک جنگیده گشته شدند و از استیلائی اوزبک آن ولایت پریشان شده سلطان حسین میرزا از تغافلی که در امداد شاهزاده
بدیع الزمان میرزا کرده بود پشیمان گردید اما کار از دست رفته بود شاهزاده را طلبیده نوازش فرمود و طریق مشورت
با امرا و نوئینان بجا آورده و شاهزاده را مشغلای کرده سوی آب مرغاب فرستاد و خود نیز متعاقب او با فوجی گران
برآمده از سرعت رفتار و طی منازل در منزل بابا الهی ضعف و علالت بر مزاج بادشاه غلبه کرده و امرا قاصدان
فرستاده شاهزاده بدیع الزمان را جریده طلب داشتند و شاهزاده رسیده و بمشورت امرا و خواتین خواستند که در
میان هردو برادران قواعد پیمان بایمان موکد نموده شوند و مجلسی آراسته امیر شجاع الدین محمد برندق برلاس و امیر
مبارز الدین محمد ولی بیگ و امیر نظام الدین عبداللطیف و محمد قاسم میرزا و سید عبدالله و عبدالباقی میرزا و
سلطان بایزید برلاس و دیگر امرا جمع آمده هردو شهزادگان را در امتناع مخالفت فهمانیده سوگند دادند و سلطان
حسین میرزا در یازدهم ذالحجه سنه احدی عشر و تسعمایه انتقال نمود و بادشاهی نامدار بود و شهریاری کامگار بشرب
باده گلفام رغبتی تمام داشت و در عهد او دار السلطنت هرات طعنه بر جمیع بلاد و امصار میزد و در افزونی خزائن
و اجتماع عساکر و اهل علوم و فنون و اقمشه و امتعه و سائر اسباب دولت از دیگر شهرها ممتاز بود سلطان حسین میرزا
طبع نظم هم داشت و حسینی تخلص میکرد این چند شعر از و نوشته میشوند ؎ از غم عشقت مرا نی تن نه جانی
مانده است ✣ این خیالی گشته و آن یک گمانی مانده است ✣ اولاد او چهارده پسر و یازده دختر بودند و ذکر
بیگمات او نیز در ذیل ذکر اولادش بیاید اول اکبر اولاد او شاهزاده بدیع الزمان میرزا و خواهر او سلطان بیگم این هردو
از بطن سر حلقه خواتین سلطان حسین بیگا سلطان بیگم دختر سلطان سنجر میرزا گورکان متولد شده بودند و سلطان بیگم
بعقد عبدالباقی میرزا بود و حیدر محمد میرزا و آق بیگم زوجه محمد قاسم ارلات ابن ابوالقاسم و بیگه بیگم منکوحه سید
مولا خواجه و آغا بیگم که بعمر صغر سن فوت شد و کنجیک بیگم زوجه میرزا بابر ابن قاسم میران شاه از بطن چوبی بیگم بودند و شاه
غریب میرزا از بطن پاینده سلطان بیگم بود و این شاه غریب میرزا شعر هم میگفت این شعر از وست ؎ یاد م
بلائی جان غم آن ماه پاره شد ✣ افسوس آن مریض که رنجش دوباره شد ✣ و مظفر حسین میرزا از بطن خدیجه
بیگم آغا بود و ابوالمحسن میرزا و محمد حسن میرزا از بطن سلطان آغا آق قوینلو ترکمان بودند و فرخ حسین میرزا و معصوم
میرزا و ابراهیم حسین میرزا و ابن حسین میرزا و محمد قاسم میرزا و سلطان نجت بیگم زوجه سلطان مسعود میرزا و امراؤ بیگم زوجه
اسکندر میرزا منور سلطان بیگم زوجه یکی از پسران الغبیگ میرزا از بطن آغاچه دختر خواجه احمد بودند و ابو تراب
میرزا و محمد حسین میرزا و فریدون حسین میرزا و مریم سلطان بیگم زوجه سید عبدالله و فاطمه سلطان بیگم زوجه
میرزا یادگار فرخ میران شاه گورکان از بطن منگلی آغا از قوم ترک بودند و فریدون حسین میرزا شعر هم میگفت از وست
شوخی که دائما دل او مایل جفاست ✣ عمر عزیز ماست چه حاصل که بی وفاست ✣ از ضعف دل منال فریدون

زبکیسی + میدار دل قوی کہ کس بیکسان خداست + و عایشه سلطان بیگم از بطن زبیده آغاجلایر بود و عایشه سلطان منکوحه قاسم سلطان اوزبک بود و هفت نفر از ذکور فرخ حسین میرزا و شاه غریب میرزا و حیدر میرزا و معصوم میرزا و ابراهیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و پنج از اناث آق بیگم و بیگه بیگم و آغا بیگم و کنجیک بیگم و فاطمه سلطان بیگم در حیات پدر مردند الغرض امرا و شاهزادگان نعش بادشاه مغفور را از منزل بابا الهی به هرات آورده مدفون ساختند +

ذکر بعضی از شعرائے عهد او

علما و شعرا در زمان معدلت توامان او بسیار بوده اند اما درین مقام کسانیکه ملازمت او نموده اند و مشهورتر بوده اند نوشته میشوند جامی

حضرت مولانا عبد الرحمن جامی قدس سره العزیز صوفی کامل و عالم عامل بود مرید حضرت شیخ سعد الدین کاشغری بود و در فقر و فنا مرتبه عالی داشت صاحب تصانیف بسیار است و از غایت شهرت احوال آنجناب محتاج بیان نیست چند شعر تیمناً از آنجناب درج میشوند ؎ کنگر ایوان شه کز کاخ کیوان برتر است + رخنها دان کش بدیوار حصار دین در است + چون سلامت ماند از تاراج نقد این حصار + پاسبان در خواب و بر هر رخنه زر دے دیگر است + چیست زرناب رنگین گشته خاکی ز آفتاب + هر که گرد افسر زرناب خاکش بر سر است + کیسه خالی باش بهر نعمت یوم الحساب + صفر چون خالیست ز ارقام عدد بالاتر است + زن نه مردی کن و دست کرم بگشا که زر + مرد را بهر کرم زن را برای زیور است + طامعان از بهر طعمه پیش هر خس سر نهند + قانعان از خنده بر شاه دو زیبر دکشور است + چون کشند اهل حسد طوفان طریق حلم گیر + گاه موج آرام کشتی را ز ثقل لنگر است + طعنه از کس خوش نباشد گرچه شیرین گو بود + زخم نے بر دیده سختتر از همه نیشکر است + نیست از مردی عجوز زر دبیر را گشتن زبون + زن که فایق گشت بر شوهر بمعنی شوهر است + و له ؎ اے حسن بتان ماه سیما از تو + دے جانب شان میل دل ما از تو + خون شد دل ما ز دست ایشان یارب + زیشان نالیم یا ز خود یا از تو + بر آرای بحر بے پایان ز جود بیکران موجے + که خلقے تشنه لب مردند بر اطراف ساحلها + وادی عشق که جز تشنه در آن نایاب است + ریگش از خون دل تشنه لبان سیراب است + سر بنه یا سر خود گیر که این وادی را + قوت زانان همه از مغز اولو الالباب است + حدیث چتر مرصع بمیر قافله گوئے + که سایبان زره ماندگان مغیلان است + بر من از جور تو هر چند که بیداد رود + چون رخ خوب تو بینم همه از یاد رود + دل با آن غمزه خونریز کشد جامی را + صید ما چون اجل آید سوئے صیاد رود + جامی آن به که درین مرحله اندیشه کنی + که ز مرگ دگران مرگ خود اندیشه کنی + بنده عشق شدی ترک نسب کن جامی + که درین راه فلان ابن فلان چیزی نیست + جان تن فرسوده را با غم هجران گذاشت + ملاقت جهان نداشت خانه به مهمان گذاشت + هلالی استرآبادی از قوم جغتائی بود روزے که

بملازمت امیر علی شیر رسید این مطلع خود گفت ؎ چنان از پا فگند امروز آن رفتار و قامت هم + که فردا برنخیزم بلکه
فردای قیامت هم + امیر گفت چه تخلص است گفت که هلالی فرمود که بدری - ملا عبد الله هاتفی در حق او گفت
که غزل بد نمیگوید اما در مثنوی پیاده است هلالی مثنوی شاه درویش گفت و این دو بیت ازان است ؎
معی چون مذاق شعر نداشت + مثنوی را به از غزل پنداشت + آنکه نظم غزل تواند گفت + مثنوی را چو در
تواند سُفت + چون بنظر شهزاده بدیع الزمان میرزا رسانید انعامی بسیار داد یکی از جمله انعام غلام بچه ماهروی
بود که هلالی او را خواسته بود ملا حیدر کلوچ درین باره گوید ؎ شها کامگارا پی خادمانت + فرستاده شد زین دعاگو
پیامی + هلالی غلامی طلب کرد دادی + مرا هم بده چون هلالی غلامی + چون عبید الله خان اوزبک بر خراسان
استیلا یافت هلالی را ملازم خود نمود مردم بوی رسانیدند که او رافضیست و خان را هجو نیز گفته است فرمان قتل
او صادر شد هلالی در معذرت قصیده موزون کرد این دو بیت ازان جاست ؎ خراسان سینۀ روی زمین است
بهر آن آمد + که جان آمد درو یعنی عبید الله خان آمد + سمند تند زرین نعل او خورشید را ماند + که از مشرق
بمغرب رفت و یک شب درمیان آمد + مؤثر نیفتاده در چارسوی هرات بقتل رسید از وست ؎ آرزومندم
توام بنمای روی خویش را + ورنه از جانم برون کن آرزوی خویش را + اهلی ترشیزی از شعرای گرانمایه
بود روزی بادشاه با چندی از خواص در باغی مجلس آراسته و غلامی سیاه را بر درش موکل نموده بود تا کسی را اندرون
نگذارد مولانا اهلی بر در رسیده رخصت نیافت این دو شعر بدیهه گفته و رقعه در سیب مجوف نهاده از ممر آب بعمارت سلطانی
رسانید و بادشاه بملاحظه رقعه او را طلبید و مشمول عنایت نمود ؎ دو چشمم فرش آن منزل که سازی جلوه گاه آنجا
بهرجا پا نهی خواهم که باشم خاک راه آنجا + چه خوش بزمیست رنگین مجلس خاقان چه سود اما + که نتوان شد سفید از
شومی بخت سیاه آنجا + مولانا عبد الله هاتفی خواهرزادۀ مولانا جامیست و بنظم مثنویات بسیار مائل بود اولاً که با مولانا
جامی این مطلب را بیان کرد مولانا بعنوان امتحان قطعه بجواب این قطعه فردوسی خواست ؎ درختی که تلخ است
ورا سرشت + گرش بر نشانی بباغ بهشت + ور از جوی خلدش بهنگام آب + به بیخ انگبین ریزی و شهد ناب +
سرانجام گوهر بکار آورد + همان میوۀ تلخ بار آورد + هاتفی این قطعه را عرض نمود ؎ اگر بیضۀ زاغ ظلمت سرشت +
نهی زیر طاوس باغ بهشت + بهنگام آن بیضه پروردنش + ز انجیر جنت دهی ارزنش + دهی آبش از چشمۀ سلسبیل +
بدان بیضه گر دم دمد جبرئیل + شود عاقبت بچۀ زاغ زاغ + برد رنج بیهوده طاوس باغ + و مثنویات بسیار
گفته یکی ازان ظفرنامه هاتفی در حالات صاحبقران امیر تیمور گورگان بنظم در آورده و در قصبۀ خرجرد که یکی از قصبات
جام بود چهار باغی ساخته بیشتر اوقات درانجا ساکن بود - اصغر میرزا فرزند میر غیاث الدین عزیز بود از وست
؎ بمیزان نظر حسن ترا با ماه سنجیدم + میان این و آن فرق از زمین تا آسمان دیدم + شیخ جمالی دهلوی

نام او شیخ فضل الله بود و اصل او از کنبوه در عهد سلطان حسین میرزا بخراسان رفت و حضرت جامی و غیره را دریافته و چندے
در انجا بوده معاودت نمود این بیت او در لغت است ؎ موسیٰ ز هوش رفت به یک پرتو صفات + تو عین ذات
مے نگری در تبسمی + حضرت شیخ محدث دهلوی در اخبار الاخیار آورده که بعضے از صلحا در خواب بقبول این بیت
بحضور حضرت سرور عالم صلی الله علیه وسلم بشارت یافته اند از وست ؎ یاد لب تو در دل غمگین بود مرا + جان
کندن از فراق تو شیرین بود مرا + خاکی از شعرائے عصر او بود از وست ؎ آتش عشق پس از مرگ نگردد
خاموش + این چراغے است کزین خانه بآن خانه برند + نبائی هروی شاعرے شیرین سخن بود از وست ؎
سخنے سازم و ره جانب گوشش نگنم + تا بتقریب سخن چشم بروئش نگنم + صفائی خراسانی از معاصرین بادشاه بود
از وست ؎ بسکه در سر هوس روئے تو دارد دیده + پشت سوئے من و رو سوے تو دارد دیده + غضنفر قمی
معاصر بادشاه بود از وست ؎ امروز هر که بود ز ما سرگران گذشت + دوشنت مگر ترا گله بر زبان گذشت + قدسی
معاصر سلطان حسین میرزاست از وست ؎ ای که منعم میکنی از دیدن آن گلعذار + حالت دل را نمیدانی مرا
معذور دار + مالی مشهدی بسبب موزونیت بخدمت شهزاده محمد محسن میرزا درجه تقرب یافت از وست ؎
کسیکه بهر تو میرد چرا غمش باشد + که چون تو شاخ گلے نخل ماتمش باشد + بیانی خواجه شهاب الدین عبد الله
مشهور بمروارید ابن شمس الدین محمد کرمانی بود در عهد یکے از سلاطین تیموری بسفارت بحرین و قطیف مامور و
از انجا مروارید ممتاز بعنوان تحفه آورده باین لقب مشهور شد و حصه اقبال بیانی در عهد سلطان حسین میرزا سر بفلک کشید
ارغنون خوب مے نواخت بعد از سلطان ترک شواغل دنیا کرده از وست ؎ زهے بنائے جهان از اساس عدل
تو محکم + تراست و هر سحر تراست ملک مسلم + فضائے باغ حیات از بهار خلق تو تازه + هوائے گلشن روح از نسیم
لطف تو خرم + چو کوه قهر تو جنبد ز جائے در صف هیجا + ز هول پیکر او توسن سپهر کند رم + آهی از امرائے
سلطان حسین میرزای گورکان بود و شرف منادمت آن بادشاه ذیجاه میداشت از وست ؎ روز هجران گفت
بنمائیم غم جان سوز را + دارم امید یکه ننماید خدا آن روز را + فسانه ام بتو معلوم چون شود که ترا + هنوز حرفے
از آن ناشنیده خواب گرفت + امیر صالح اصلش از قوم جغتائی خلف امیر نور سعد بود و تلمیذ مولانا جامی در سنه
احدی و اربعین و تسعمایه انتقال کرد از وست ؎ روز وصلست بکش تیغ و بکش زار مرا + بشب هجر مکن
باز گرفتار مرا + انسی سیدے بود و ترک دنیا فرموده روزے امیر علی شیر در حجره ایشان در آمده حجره از جمیع اسباب
دنیوی خالی دیده و احتیاج ایشان را سرانجام داد اما چون سید او را دید گفت که این حجره من نیست و بحجره دیگر رفت
از وست ؎ باز این دل شکسته خیال وصال کرد + چیزے خیال کرد که نتوان خیال کرد + نبائی شاعرے
کامل بود و بعلت شوخی طبع جمعے را رنجانیده و قصیده در مدح امیر علی شیر نظم کرد چون مدد دادن صله اهمال ورزید

بنام سلطان احمد میرزا نمود و این قطعه گفته از هرات بماوراءالنهر رفت و بخدمت سلطان علی میرزا بسر برد و آخر مصاحب محمد خان
اوزبک گردید و در وقت قتل عام قرشی که امیر نجم ثانی و لشکر قزلباش نمود بقتل رسید قطعه این است ؎ دختر انیکه بکر
بکر منسند + هر یکے را بشوہرے دادم + هر که کابین نداد غبین بود + زو گرفتم بدیگرے دادم + آخر بطرز حضرت شیخ
سعدی و خواجه حافظ دو دیوان گفت از وست ؎ از تو بر کندن دل ممکن اگر بود مرا + به تمنائے تو کے این همه
جان میکندم + صاحب فصیح الدین از کبود جامه و مصاحب سلطان حسین میرزا است ؎ دوستان تا کے
بگوئیش منعم از رفتن کنید + ترک رفتن چون نخواهم کرد ترک من کنید + بابا شهیدی از شعرائے مشهور سلطان یعقوب
تبریزی بود اما بعد فوت او بخراسان آمده و مولانا جامی او را استقبال کرده و سلطان حسین میرزا نیز التفات بسیار
فرموده و بعد ازان بابا شهیدی بهندوستان رفت و در گجرات لباس آخرت شتافت از وست ؎ تو برآنے که
نکو خواه منی اے ناصح + من بر آنم که مرا همچو تو بدخواهی نیست + بر روے مادری ز قفس میتوان کشود + ما هم ز آشیان
ناامیدے پریده ایم + نظام الدین علی شیر وزیرے کامل بود و عالمے فاضل شعرا بنام او کتابها تصنیف کرده اند در ترکی و
فارسی شعر میگفت در جواب قصیده امیر خسرو قصیده گفته که مطلعش این است ؎ آتشین لعلے که تاج خسروان را
زیور است + اخگرے بهر خیال خام پختن در سر است + شه که یاد از مرگ نارد زر دست و یرانی ملک + خسروے عاقبت
خسر بلاد و کشور است + قصد زینت مسقط فر شکوه خسرویست + شیر زنجیرے ز شیر بیشه کم صولت‌تر است +
واز شعر ترکی اوست ؎ یارب اول حسن نے فهمغه نامفهوم قیل + پلیه موجوم انما سنگ اول معنے بے معدوم
قیل + بوسه عشقیم واقصودے کونکلی نے مندین ساعردت + عشقم ارپاک اولسه تاش کونکلی اینیک داموم قیل +
دایماکیم یارکین مهرم نوائے کونکلی وا + اندامین سین بزنامل ایله بن معلوم قیل + نظام الدین شیخ احمد سهیلی از امرائے
سلطان حسین میرزا بود و اباعن جد در امرائے سلاطین گورکانیه منتخر و معززے ماند و شاگرد حضرت آذری از وست
؎ بروز غم بغیر از سایه من نیست یار من + و ے او هم ندارد طاقت شبهائے تار من + نباشد خانه زرکاری شاهی
هوس مارا + که باشد کنج محنت خانه اندوه بس مارا + افضل الدین محمد وزیرے نامدار و امیرے فصاحت آثار
وزیر سلطان حسین میرزا بود از وست ؎ نگوئی چشم خود بستم برائے دفع آزارش + خیال در روش انجا بود و پوشیدم
زاغیارش + خواجه صفی پسر خواجه نعیم الدین نعمت الله وزیر سلطان ابوسعید گورکان بود و پدر او و مولانا علاؤ الدین
از مقربان حضرت صاحبقران بود از وست ؎ بسے خود را در آب دیده چون ماهی وطن دیدم + که تا فلاب زلفش را
بکام خویشتن دیدم + دولت شاه سمرقندی در عهد سلطان حسین میرزا بود و از خوان احسان امیر علی شیر دلهمے ربود تذکره
در حالات شعرا و سلاطین تعلم آورده و قصیده در ترکی و فارسی بمدح امیر علی شیر گفته است چند شعر نوشته میشوند ؎
صبحدم او لعدی دین پردهٔ نیلوفری + جلوه بردی حسنی نه بنیا عروس خاوری + از افق باشد ید بیضای موسی

آشکار + بوالعجب کاران شب را رفت سحر سامری + بو لدی نظاهر نور ایمان کفر ظلمت پیشه دین + شاهِ خاور دین بزمیت
قلدن مصل بربری + آتش خور عود شب را سوخت از دمهائے صبح + آسمان کوی بیات کرده شکل مجمری + دیو ظلمت
شد گریزان از سلیمان سحر + صبح از یاقوت خور بنمود تا انگشتری + یوسف مه مهر چاه مصر دا یولدی عزیز + هر نظاره گاه
دا انکا هزاران مشتری + از طلوع شمسهٔ خاور جهان پرنور شد + وز نوائے زهره در گوش آمدی در آذری + کائے جمالونک
قبلهٔ صاحب نظر لار منظری + عارضنیک برگ سمن در برگ گلبرگ طری +

ذکر سلطنت سلطان بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین میرزا ابنائے سلطان حسین میرزا بانفراو مآل کار دیگر شهزادگان گورکان مظفر لوا

هر چند که گاہے دو بادشاه بریک تخت نه نشسته اند
بمقول حضرت شیخ سعدی که

ده درویش در گلیمے بخسپند و دو بادشاه در اقلیمے نه گنجند نشستن دو بادشاه بریک تخت و محفوظ ماندن ملک و محظوظ
بودن اہل ملک محال اما چون کارپرداز این قضا و قدر خلعت سلطنت خراسان از قامت شهزادگان گورکان میکشیدند
اعیان و امرا بر شرکت بادشاهی هر دو برادر سعی و اصرار ورزیدند و دیدند آنچه دیدند الغرض بطرفداری خدیجه بیگم وطرفداران
مظفر حسین مقرر شد که او با بدیع الزمان میرزا شریک تخت و تاج باشد و در خطبه و سکه اسمائے هر دو برادر هم رتبه و همردیف
باشند چون امیر برندق برلاس با دیگر امرائے برلاس جانب ولد خدیجه بیگم بود و اکثر لشکر در تحت او بود بدیع الزمان میرزا نیز بسر
رضا جنبانیده هر دو برادر با یکدگر بر تخت نشستند و در هر کار دو افسر مقرر نمودند به داروغگی شهر از مظفر حسین میرزا امیر یوسف
و از بدیع الزمان امیر نظام الدین شیخعلی طغائے مقرر شد همچنین دو وزیر مقرر شده امیر برندق امیر الامرائے مظفری و ذوالنون
سپه سالار بدیعی مقرر شدند و سائر اجناس اقمشه و خزائن و ولایات نصف نصف قسمت شدند چون این خبر بسامع
شهزادگان دیگر رسید از قبول این معنے سرباز زدند و گفتند که بدیع میرزا از همه کلان تر است جائے خاقان و برا سزد اما مظفر
حسین را ما از خود بچیزے فاضل نمیدانیم تا متابعت او بپردازیم و هریک خطبه بنام خود خواندند و در سنه اثنی عشر و تسعمایه
امیر ذوالنون ارغون از اوزبکان که بتاخت آمده بود جنگیده ایشان را منهزم ساخت اما سلطان محمد خان خیال
تسخیر خراسان نموده ایلچی فرستاده حکمانه نامهٔ نوشته و شاهزادگان غرض نامه و پیام او دانسته قاصدان در نزد جمیع
امرا و شهزادگان گورکان برلاس فرستاده ایشان را بحرب اوزبک درخواستند و خود نیز از هرات برآمده متوجه بلخ گشتند
و در کنار مرغاب ابوالمحسن میرزا و ابن حسین میرزا و ظهیر الدین محمد بابر میرزا و دیگر امرا و اعیان مجتمع شده شوکتے عظیم پیدا
شد اما یک میرزا بوجه استیلائے مظفر حسین میرزا جانب مشهد مقدس برگشت و فتور سے در عزیمت میرزایان پیدا شده
و امیر ذوالنون رائے داد که مثل این اجتماع نشاید که دیگر الوس گورکان را دست دهد باید که بیدغدغه روئے بسمرقند آریم
اما امیر برندق برلاس باندیشه که بسے میرزا قبول این معنے نه نموده و گفت اول دشمن خانگی را رفع کرده در ماول بهار روئے

با وزبک آویزیم و سائر امرا و شهزادگان متفرق شدند بادشاه بابر نیز بهرات آمده روزی چند در سیر و طوی های بادشاهانه بسر برده بکابل رفت چون فصل زمستان آخر شد محمد خان نیز درین عرصه بلخ را فتح کرده برگشته بود بار دگر پای سلطنت در رکاب آورده عزیمت خراسان نمود و شاهزاده بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین میرزا در اواخر سنه اثنی عشر و تسعمایه در منزل هزل مجتمع شده و امرای ایشان نیز از اطراف و جوانب رسیدند و محمد خان شیبانی با فوج گران در رسیده عبد الله سلطان و محمود سلطان اوزبک و تیمور سلطان اوزبک بمنقلای آمدند و شاهزادگان نیز تسویه صفوف نموده جنگ در پیوست و صباح روز دوشنبه هفتم محرم الحرام سنه ثلث عشر و تسعمایه جنگ عظیم واقع شده و سپاه گورکانیه برلاس حتی الوسع سعی در جنگ و نبرد نموده بالآخر از کثرت حملات اوزبکان انهزام یافتند اما امیر ذو النون ارغون همچنان چون شیر ژیان در صف اوزبکان متے نافت و میگفت ۵ نه بیند زمن دشمن بدگمان + بجز روی شمشیر و پشت کمان + تا در مجمع اوزبکان در آمده کشته شد و هر دو شاهزادگان نامدار چار و ناچار رهنورد راه فرار گردیدند و مظفر حسین میرزا باستر آباد و سلطان بدیع الزمان بزمین داور گریخت و محمد خان در هرات رسیده قلاع و خزاین و دفائن را به تحت تصرف در آورد - +

## محاربه شاهزاده ابو الحسن میرزا و محمد محسن میرزا با تیمور سلطان و عبد الله سلطان اوزبک در نواحی مشهد	شاهزادگان گورکان یعنی ابو الحسن میرزا و محمد محسن میرزا در مشهد مقدس تهیه جنگ نمودند و محمد خان اوزبک تیمور سلطان و عبد الله سلطان اوزبک را

با فوج گران بر سر ایشان فرستاد و هر دو شاهزادگان نیز آماده جنگ گشتند و شهزادگان از موضع بست مراجعت بمشهد نمودند و سلطان اوزبک بیک ناگاه که هر دو شهزاده با امرای خود از باده شبینه سرگران شده بر بستر استراحت بودند قریب رسیدند و هر دو شاهزاده آشفته حال برخاسته بر مراکب نشستند و جنگ را پذیره شدند قتالی صعب روی داده و محمد محسن میرزا که آیتی بود از کتاب شجاعت مردانگی بسیار نموده اما چون بخت یاور نبود سپاه گورکانیه انهزام یافتند و هر دو شاهزادگان نامدار با خواص خویش در مجمع اعدا در آمدند و سائر امرا کشته شدند و شاهزادگان هم اسیر گردیدند و در حال آن هر دو سرو جویبار سلطنت را آب تیغ غریق بحر فنا نمودند ۵ فلک را سر انداختن شد سرشت + نشاید کشیدن سر از سرنوشت + نپرورد کس را که آخر نه کشت + که در مهر نرم است و در کین درشت - +

## ذکر معرکه ابن حسین میرزا	ابن حسین میرزا نیز در سبزوار هجومی کرده و امیر یندق برلاس و عبد الباقی میرزا و سید عبد الله که نسبت دخترزادگی با بادشاه مغفور داشت در ظل رایت او

جمع آمدند و تیمور سلطان و عبد الله سلطان روی بدانجانب آوردند و درین معرکه شاهزاده و امرا نهایت جلادت بجای آوردند و جرانغار و برانغار اوزبکان را از جای برداشتند و عبد الله سلطان نیز زخمی شد اما قلب همچنان بر جای بود لشکر اوزبک بار دگر جمع آمده لشکر گورکان را که با ولجه مشغول بودند هزیمت دادند و عبد الباقی میرزا و سید عبد الله و اکثر امرا

کشته شدند و امیر پرندق اسیر گشت و ابن حسین میرزا سوی آذربایجان رفت و در سنهٔ تسع عشر و تسعمایه در کاشان درگذشت و سلطان بدیع الزمان میرزا باستر آباد آمده و با برادر خرد ملاقات کرده و مظفر حسین هم در آنجا وفات یافت و سلطان در آنجا می بود چون سلطان محمد خان بار دیگر قصد استر آباد نمود سلطان بدیع الزمان محمد زمان میرزا را در دامغان نزد فریدون حسین میرزا فرستاد و خود بآذربایجان رفت و اوزبکان دامغان را گرفته هر دو شاهزاده بعهد و پیمان بیرون آمده بآذربایجان رفتند اما شاهزاده بدیع الزمان میرزا از آذربایجان در ری آمده و از آنجا متوجه استر آباد شده و با اوزبکان در آنجا حربی سخت واقع شده و بقیهٔ امرای خیرخواه درین حرب اخیر جام فنا نوشیدند از انجمله امیر پیر علیخان قاجار بود که در اجداد مولف این اوراق است درین معرکه در رکاب شاهزاده بوده بآخرت شتافت و شاهزاده بدیع الزمان التفات ببال خود داشت و لشکر سلطان منهزم شده و سلطان ناچار از معرکه عنان برتافته بهندوستان رفت و باز در سنهٔ تسع عشر و تسعمایه بملک آذربایجان آمده و در سنهٔ عشرین و تسعمایه از تبریز باستدعای سلطان سلیم عثمانی همراه او بروم رفت و هم در آنجا بمرض طاعون درگذشت اما فریدون حسین میرزا در سنهٔ تسع عشر و تسعمایه در کاشان درگذشته ابن حسین میرزا در سنهٔ خمس عشر و تسعمایه کلات را تصرف نموده و در حرب قنبر بی اوزبک اسیر شده بقتل رسید و میرزا محمد قاسم نیز در شهد با عبید الله خان اوزبک جنگیده قتل شد +

ذکر شاهزاده محمد زمان میرزا ابن سلطان بدیع الزمان میرزا ابن سلطان حسین میرزا ابن غیاث الدین ابو المنصور میرزا ابن بایقرا میرزا ابن شاهزاده عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس	شاهزاده محمد زمان میرزا در سنهٔ خمس و عشرین و تسعمایه در استر آباد آمده و امیر کمال الدین

حسین ویرا استقبال بجای آورده و شاهزاده بر استر آباد حاکم شد چون سلطان سیف الانامی امیر نظام الدین محمود امیر سلاطین صفویه با امرای دیگر روی بمقابلهٔ او آورد و در آن معرکه شهزاده انهزام یافته و امیر اردو شاه و امیر محمد از امرای بدیع الزمان در خراسان خروج کردند شاهزاده بایشان پیوسته و محمد زمان میرزا بر بلخ رفته بلخ را از محمد بهادر که امیر صفویه بود مستخلص گردانید و این واقعه در سنهٔ اثنی عشرین و تسعمایه واقع شد و امرای شبرغان و دیگر مقامات و برا انقیاد نمودند اما رنجشی در میان اردو شاه و شاهزاده ظاهر گردید و شاهزاده از امیر مذکور جدا شده و امیر سوی شبرغان رفت و از آنجا به بلخ شتافت و شاهزاده نیز روی به بلخ آورده در میان هر دو صلح بعمل آمد اما امرای شاهی اردو شاه را گرفته بقتل رسانیدند و امیر قوام بیگ سادرش قلعه را مضبوط نموده و خبر به بابر پادشاه گورکان فرستاده مقدم مبارکش را التجا نموده و شاه بابر روی توجه بآن جانب آورده نوشت که اگر آن برادر بخدمت رسد تمامی این ملک را در قبضهٔ اختیارش گذاشته میروم اما محمد زمان میرزا بخیالات باطله نزد او نرفت او دروغ در فرا انعاج گذاشته به شبرغان برگشت و بلده شاه بابر اغروق و برا متصرف شده و شاهزاده بغرجستان

رفت و بادشاه بابر بغرجستان درنیامده بکابل گشت و محمد زمان میرزا نوبت دیگر براقی پیدا کرده بجعفران رفت و امرا را بدفع
سران عراق که بحرب او آمده بودند فرستاد و امرا بر عراقیان ظفر یافتند درین اثنا شاه بیگ ارغون اسند علی مقدم شاهزاده
نمود و شاهزاده در عزیمت بلخ و زمین داور متردد بود که ابراهیم سلطان و سلطان احمد افشار بفرمان امیر خان حاکم هرات برسر
ایشان رسیدند و امرای مغول در مدافعه ایشان استاده شهزاده عزم قندهار نمود و از راه ترک عزیمت کرده سوی سالور
چهار یک رفت و امیر بیگ حاکم هرات با حاکم بلخ امیر ابراهیم که از جانب بابر بود باهم آمیخته بار دگر برسر وی تاختند و محاربه
عظیم واقع شد و دراثنای آن که روی از اسپ محمد زمان میرزا بسر آمده و شهزاده اسیر شد امیر ابراهیم وی را دستگیر کرده به بلخ برده و
از آنجا نزد بادشاه بابر آورد و بادشاه دختری از خاندان خود منسوب او کرده بعد از عهد و پیمان وی را بر مملکت بلخ فرستاد و
آن شاهزاده مدتی در آن دیار گذرانیده در زمان یورش هندوستان برکاب بادشاه بهند رفت و بعضی نوشته اند که در عهد همایون
بادشاه پسر بابر بادشاه بهند آمده و آخر از بنی عم خود مخالفت کرده پیش سلطان بهادر شاه گجراتی رفت هرچند همایون بادشاه
بهادر را ازین امتناع منع نمود وی در مخالفت می افزود تا همایون بادشاه بر وی یورش نموده در نواحی مندسور شکست
داد محمد زمان میرزا ناچار روی امید بدرگاه همایون بادشاه آورده در وقتیکه بادشاه را با شیر شاه افغان سور مقابله
شد و شیر شاه عهد و پیمان در میان آورده در وقتیکه لشکر برلاس از اتلاف مراکب و خرابی جای مقام را تبدیل می نمود
بیک ناگاه برسر ایشان ریخته و شاه و سپاه خود را بر روی آب زده گذشتند و محمد زمان میرزا نیز مرکب در آب انداخته
غریق بحر فنا گردید و این واقعه در سنه خمس و اربعین و تسعمایه واقع شد فقط +

ذکر سلطنت سلاطین گورکانی برلاس در ممالک کابل و هندوستان

چون درین فصل ذکر مملکت مغولان در هندوستان
است کسیکه بنیاد سلطنت مغول در مملکت هندوستان قایم نمود سلطان ظهیر الدین محمد بابر گورکانی برلاس است از
اولاد شاهزاده میران شاه ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس اما مغولان از زمان قاآن اعظم چنگیز خان چشم طمع
بر ملک هندوستان دوخته همواره حملات بر آن دیار می نموده اند و چنگیز خان در تعاقب سلطان جلال الدین خوارزم شاه
تا کنار دریای سند آمده و ممالک آن سوی دریا بوی متعلق شد و امرای مغول همواره تاخت ولایات هند می آمدند اما
بنظم و نسق سلاطین هندوستان تدبیر قیام خود و انهدام سلطنت نمیتوانستند نمود لهذا اول از آنکه این اوراق بذکر
فتوحات بادشاه کامگار محمد بابر گورکان تزیین پذیرد مجملی از امرائی که بر هند حملات نموده اند می نگاریم اول کسیکه بر
هندوستان حمله آورد ترمتی نوئین بود از امرای بزرگ قاآن چنگیز خان بوزنجری وی بعد از جلال الدین خوارزمشاه
بهند آمد و ملتان را گرفت ناصر الدین قباچه حاکم ملتان درهای خزائن کشاده چاره گر شد و ترمتی به ملتان فوت قیام نتوانست
نموده بدر رفت و بعد او طاهر نوئین که از امرای چنگیزی بود در عهد سلطان معز الدین بهرام شاه در هند آمده و از ملک غزاقش

لاهور گرفته به یغما داد و برگشت و پس از و منکویه نوئین بود از امرای هلاکو خان بوزنجری پادشاه ایران و خراسان که در زمان
سلطان علاء الدین مسعود پادشاه دهلی با لشکر مغول به اوچه آمده و پیش از و سپاه مغل تا بنگاله آمده از طغان خان امیر دهلی
حرب نموده با شتی بدر رفت و منکویه در اوچه آمده سلطان تهیه حرب او نموده تا آب بیاه رسید و مغلان صرفه در جنگ ندیده
برگشتند و باز بعهد سلطان ناصر الدین محمود و سپاه مغولان در هندوستان آمده برگشت و پس از آن ساری نوئین که یکی از امرای
مغل بود با فوج گرانی بهندوستان آورده و سلطان ناصر الدین الغ خان را بحرب ایشان نامزد کرده خود نیز روان شد و
ساری تا سندهه آمده بعد غارت و تاراج برگردید و در زمان هلاکو خان تیمور نوئین با فراوان سپاه بهند رسید و با قدرخان
پور سلطان غیاث الدین بلبن در میان لاهور و دیپالپور سخت آویزش روی داده و شاهزاده قدرخان شهید شد و بعد از آن
هفت سال مغل در هند نیامده اما عبد الله خان از دخترزادگان هلاکو خان بوزنجری از راه کابل قصد هند نمود و سلطان
جلال الدین خلجی والی دهلی بچاره گری برخاسته و در بلگرام سترگ آویزه شد و صلحی در میان آمده مغل برگردید و پس از آن
الغو نواسه آن چنگیز خان با بسیاری از سران مغول از لشکر خود جدا شده نزد سلطان رسید و سلطان هند وی را بدامادی
خود برگزید و در زمان سلطان علاء الدین خلجی مغول از دریای سنده گذشتند و سلطان الغ خان و ظفر خان را با آویزه
آنها فرستاد و لشکر مغل شکست خورده و لختی دستگیر و برخی کشته شدند و امیر صلدی امیری از مغول همان نزدیکی به سنده
آمد و سیوستان برگرفت و سلطان ظفر خان را فرستاد تا صلدی را گرفتار کرده بدرگاه آورد و لشکر مغل هزیمت یافت و
درین سال قتلغ خواجه امیری از امرای مغل با سپاه بسیار از آب سنده گذشته بدهلی رسید چون سگالش دیگر داشت دست
بتاراج نگشود و سلطان علاء الدین خلجی به پیکار آمده ظفر خان امیر هند بر مغلان ظفر یافت و تا هیجده کروه از پی میراند امرا همراهی
نکردند مغلان برگشته وی را گرفتند هر چند پیمان در میان آمده بود نه پذیرفت و جنگیده شهید شد و مغولان بدر رفتند از آن پس
طرغی نوئیان در آن هنگام که سلطان علاء الدین خلجی چیتوڑ را گرد گرفته بود با لشکر مغل بهند آمد چون پادشاه متوجه ایشان گردید
مغلان گذرهای آب جون گرفتند سلطان در آن نزدیکی حصاری ساخته و طرغی پس از حرب ناکام برگشت بعد ازین بوجه
بندوبست علائی تا دیر مغل رخ بهندوستان نکردند و در عهد سلطان محمد ابن تغلق شاه والی هندوستان ترمه شیرین خان جغتائی
پادشاه ماوراء النهر در سنه سبع و ثمانین و ستمایه بهند آمد و تا میرٹهه رسید و غارت نموده بدر رفت و در سنه احدی و خمسین و سبعمایه
امیر قزغن بجمعیت امیر الامرای الوس جغتائی امیر التون را با پنجهزار مغل بمدد سلطان محمد تغلق بمهم ٹهٹه فرستاد و بعد مردن
سلطان فیروز شاه ایشان را باز گردانید و در زمانه علاء الدین خلجی علی بیگ و ترتاک از اولاد قاآن اعظم با سی هزار سوار
از دامنه کوه به امروهه آمده بودند و علاء الدین سپاهی برگماشت و پس از سخت آویزش هر دو گرفتار شدند و لشکر ایشان
انهزام یافت و سال دیگر کپک مغل با لشکر گران رسیده در کارزار دستگیر گردید و سال دیگر سی هزار مغل از راه سوالک
بهند آمدند و سلطان گزین لشکری نامزد کرده و گذرها گرفتند و در بازگشت بسیاری قالب تهی کردند و برخی گرفتار شدند و

اقبالمند امیرے از مغلان درعہد علاؤالدین باسپاہ مغول آمدہ در جنگ کشتہ شید نادیری مغل بہند نیامند وسلطان محمد خدابندہ بوزنجری نزد سلطان قطب الدین مبارک شاہ خواجہ رشید را فرستادہ پیوند محبت استوار نمود در کشورہائے مغولان نیز طوائف الملوکی دست دادہ در الوس ہائے جوجی خان وجغتائی خان وہلاکو خان واوکتائے خان بادشاہے صاحب داعیہ نماندہ آنانکہ بودند ایشان بازامراوبنی اعمام خویش خلاصی نیافتند وبنظم وضبط کشور خود نمیرسیدند تا بہ کشور دیگر چہ رسد اما در سنہ ثامن وتسعین وسبعمایہ سلطان صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس عزم ہندوستان فرمودہ وسلطان محمود بادشاہ دہلی در مقابلہ شکست یافت وشہرہائے بسیار غارت شدند وبعد از صاحبقران تا زمان سلطان حسین میرزا سلاطین مغلیہ تیغ در روئے ہمدگر میکشیدند واز خویشان فرصت نیافتند تا بہ بیگانگان چہ پردازند آخر الامر تقدیر ایزد قدیر تاج کشور ہندوستان برفرق بادشاہ کشورستان ظہیر الدین محمد بابر میرزا نہاد۔ +

ذکر سلطنت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ ابن عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید میرزا ابن سلطان محمد میرزا ابن جلال الدین میران شاہ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس بوزنجری قبیات

چون سلطان ابوسعید میرزا چنانچہ گذشت بحرب ترکمہ آق قوینلو گرفتار شدہ جرعہ شہادت کشید عمر شیخ میرزا کہ یکے از پسران آن بادشاہ جم جاہ بود بر تخت سلطنت فرغانہ واندجان نشست وبعد ل وداد زندگانی کردہ ناگاہ از بام کبوتر خانہ افتادہ در سنہ تسع وتسعین وثمانمایہ رحلت نمود عمرش سی ونہ سال بود بادشاہ خورشید کلاہ ظہیر الدین محمد بابر در سن دوازدہ سالگی بر تخت نشست سلطان احمد ولایت را مسخر کردہ مدتے محاصرہ نمود وبوجہ وبائے اسپان صلح کردہ بازگشت وسلطان محمود خان کہ خواہر او قتلق نگار خانم بنت یونس خان جغتائی مادر بابر بادشاہ بود لشکر کشیدہ وجہانگیر میرزا کہ برادر بادشاہ بابر بود تاب نیاوردہ وبہ کاشان رفت وبہ ناصر میرزا کہ برادر خوردتر بادشاہ بود پیوستہ چون خان تعاقب نمودہ رسید کاشان را بوے سپردہ اطاعت نمودند اما خان بوجہ عارضہ مجال اقامت نیافتہ راہ ملک خود گرفت وبابر بادشاہ بار دیگر متصدی کار سلطنت شدہ ولشاہرخیہ رفتہ خال خود سلطان محمود میرزا جغتائی را ملازمت نمود وبعد از ان بتاخت قلعہ اراپتہ رفتہ ومحاصرہ نمودہ بوجہ قحط غلہ ناکام معاودت فرمود وسال دیگر لشکر بسمرقند بردہ ودر پائے قلعہ باسلطان علی میرزا ملاقات فرمودہ وحسب قرارداد ہمدگر در سنہ اثنی وتسعمایہ بار دیگر بسمرقند رفتہ وقلعہ شیرہ را مفتوح ساختہ وسمرقند را محاصرہ نمودہ وبایسنغر میرزا نیز اعلام مدافعت برافراشتہ وبوجہ زمستان بادشاہ بقلعہ دیدار رفت وسلطان محمد خان شیبانی بمدد بایسنغر میرزا آمدہ بوجہ بدسلوکی وے بازگشت وبایسنغر میرزا مایوس شدہ نزد خسرو قبچاق بہ قندز رفت بابر بادشاہ در سنہ ثلث وتسعمایہ بر تخت سمرقند متمکن شد اما سلطان احمد تنبل جمعے از امرائے مغول یاغی شدہ گریختہ جہانگیر میرزا را بپادشاہی برداشتند وبادشاہ چند روز بر بستر بیماری افتادہ ترک سمرقند نمودہ بوجہ بے اعتدالی جہانگیر میرزا باندجان نہضت فرمود

امرائے او بوجا اغبار رنجوری قلاع را بہ گماشتگان جہانگیر میرزا دادند و بادشاہ بغایت متألم شدہ سلطان محمود خان جغتائی را
بمدد خود طلب داشت اما سلطان خواہرزادگان را بیکدیگر گذاشت و بادشاہ با دویست سردار و فادار ماندہ بخجند برگشت
و محمد حسین دوغلات بادشاہ را در ساغرجائے دادہ و لعبد از ان قلعہ فرغنستان را با طاعت علی دوست طغائی بدست آورد
و جمعیت مخالفان پراگندہ شد و در ماہ ذیقعد سنہ اربع و تسعمایہ فرغانہ را بار دگر بتحت تصرف در آورد اما اکثر اعیان
مغول بار دگر باغی شدہ و بسلطان احمد و جہانگیر میرزا پیوستند و بادشاہ امیر قاسم قوچین را بمحاربہ ایشان فرستادہ امیر
منہزم شد و مخالفان بادشاہ را در قلعہ اندجان محاصرہ نمودہ ناکام معاودت نمودند و بادشاہ در سنہ خمس و تسعمایہ باوش
رفت و قلعہ بادور در ابتصرف در آوردہ و برگشتہ در قریہ خوبان با سلطان احمد جنگیدہ ظفر یافت و جہانگیر میرزا و امیر سلطان
احمد منہزم شدند و بادشاہ ایشان را در قلعہ شنجار محاصرہ کردہ و قرار الصلح شدہ جہانگیر میرزا و امیر سلطان احمد بادشاہ را دیدہ
رفتند و از آب خجند تا اخسی تعلق بجہانگیر میرزا گرفت و درین زمان امیر محمد مزید ترخان از امرائے سلطان علی میرزا والی سمرقند
استدعائے بادشاہ نمودہ و بادشاہ لشکر بسمرقند کشیدہ اما سلطان محمود دولدای پیشتر از لشکر گریختہ بسمرقند رفت و
اہل سمرقند آگاہ شدہ مقصود بحصول نہ پیوست و ہمدرین اثنا سلطان محمد خان سمرقند را گرفت و بادشاہ با برازین خبر بکش
رفتہ بحصار شافت و اکثر امرا از وجدا شدند و با دویست و چہل کس از امرائے ایلغار نمودہ سوے سمرقند رفت و شب بیورت
خان فرود آمدہ و در خواب حضرت خواجہ ناصر الدین عبد اللہ را دیدہ عنایت از ایشان یافتہ و از یورت خان بار دگر
ایلغار نمودہ لب پل مغاک رسیدہ و ہشتاد کس را فرمود تا از طرف غار عاشقان نردبانہا بر فصیل نہادند و بدرون در
آمدند و دروازہ را گشودند و بادشاہ در شہر خرامیدہ و اوزبکان را ہر جا کہ یافتند کشتند و جان وفا میرزا اوزبک با جمعے
از اوزبکان بیرون رفتہ خود را نزد محمد خان کہ با ہفت ہشت ہزار سوار در حوالی قلعہ نشستہ بود رسانید و گرفتن
صاحبقران قرشی را و سلطان حسین میرزا ہری را و از بابر بادشاہ سمرقند را بیکدیگر موافق افتادہ و بادشاہ در کتاب
وقائع خود ذکر این فتح آوردہ و حالات خود و سلطان حسین میرزا را کہ در گرفتن ہری و سمرقند روئیداد ند مقابلہ کردہ
اما از غایت ادب نام صاحبقران ننوشتہ بہر کیف بادشاہ بابر در سمرقند بر تخت نشست و محمد خان سوئے بخارا روان شد و
بادشاہ بابر نامہا نزد سلطان حسین میرزا و بدیع الزمان میرزا و خسرو شاہ فرستادہ از ایشان استمداد طلبید تا دست
اوزبکان از مملکت ماوراء النہر کوتاہ سازد بادشاہان تغافل کردہ بنیاد خود را کندیدند و محمد شیبانی خان اوزبک بار دگر
سپاہ جمع آوردہ روئے بسمرقند آورد و بادشاہ نیز در شوال سنہ ست و تسعمایہ بیرون سمرقند آمدہ صفوف جنگ بر آراست
و محاربہ عظیم واقع شدہ چون لشکر ملسکی جغتائی و گورکانی کہ از نزد جہانگیر میرزا و غیرہ آمدہ بودند متفرق شدند ناچار
بادشاہ در شہر آمدہ متحصن شدہ و ابراہیم ترخان و ابو القاسم کوہ و ابراہیم سارو و میر قاسم قوچین و خلیل و غیرہ اکثر امرائے
بادشاہ کشتہ شدند و بابر بادشاہ تا سہ چہار ماہ سمرقند را نگہداشتہ و در شہر قحط تمام پدید آمد آنجناب ناچار شدہ

در سنه سبع و تسعمایه در نیم شبی با صد نفر از سمرقند بیرون آمده و بتاشکند رفت اما درین زمان هیچ یکی از پادشاهزادگان گورکان
استمدادی نداد و سمرقند را مفت از دست داد و چون سلطان احمد تنبل ولایت فرغانه را قبل کرده بود سلطان محمود خان و
احمد او لچه خان جغتائی کمر به معاونت بادشاه بسته ویرا اول بارا پته داده و مدد کرده فرستادند اما بادشاه در حرب سلطان
احمد تنبل زخمی شده شکست یافت و خوانین جغتائی ویرا التعاقب کرده رسیدند و بابر بادشاه قلعه اخسی را بدست آورده
و درهمین آوان محمد خان اوزبک رسیده با سلطانان جغتائی جنگیده ایشان را بگرفت و بابر بادشاه به مغولستان رفته از انجا
بحصار شتافت و از انجا به ترمد آمده و امیر محمد باقر ویرا ملازمت کرده و بادشاه از انجا در سنه عشر و تسعمایه روی توجه بسوی
کابل آورده و در راه تمامت ملازمان خسروشاه قبچاق از و برگشته با بادشاه پیوستند و نفائس بسیار بدست بادشاه رسیدند
بادشاه روی توجه بکابل آورده و از محمد مقیم ارغون کابل را بگرفت و قلعه قلات را نیز بگرفت و غزنین را نامزد جهانگیر میرزا
فرمود و در سنه اثنی عشر و تسعمایه حسب الطلب شاهزادگان بمدد اویماق گورکانیه بخراسان رفته و از انجا باز آمد و درین
زمان محمد حسین دوغلات و سنجر برلاس وغیره پسر خاله بادشاه جان میرزا را بادشاه کرده بودند چون بادشاه از هرات بکابل
برگشت و در راه از برف و زمستان تکلیفی سخت کشید و اکثر راه غلط کرده و شب در میان مغارات گذرانیده بکابل رسید مخالفان را
شکست داد و جهانگیر میرزا از افراط شراب اسهال دموی بهم رسانیده فوت شد و جای او بناصر میرزا اعطا شده در سنه ثلث عشر و
تسعمایه بتاخت افغانان غلزئی سوار شده صد هزار گوسفند بدست سپاه آمد و از امرای ارغون قندهار را نیز بگرفت و ایالت
او بناصر میرزا تفویض نمود و محمد خان شیبانی بعد امرای ارغون آمده قندهار را از ناصر میرزا بگرفت و چون اوزبکان قوت بسیار
پیدا کرده بودند بادشاه با ایشان جنگ نا کرده و در سنه ثلث عشر و تسعمایه پسری پیدا شده و در سنه اربع عشر افغانان
مهمند سواری کرده اکثر مغولان عبد الرزاق میرزا ابن الغ بیگ را بادشاهی برداشتند و قریب چهار هزار کس برو گرد آمدند
و بادشاه با نامده بنفس نفیس مباشر قتل و جنگ گردیده و چند کس بهادران از قوم اوزبک و دیگر مغلان بدست خاص بقتل آمدند
و عبد الرزاق میرزا گرفتار شده و جان میرزا با چند کس از سرداران در ساخته یاغی شد و درین اثنا در اوزبکان و صفویان
محاربه بعمل آمده محمد خان اوزبک کشته شد و بادشاه در سنه سبع عشر و تسعمایه بالاتفاق میرزا جان از آب آمویه گذشت و خانزاده بیگم
همشیره بادشاه که بعقد محمد خان بود آمده ملاقات نمود و خان میرزا را نزد شاه اسمعیل صفوی برای استمداد فرستاده چون اوزبکان در قرشی
اجتماع داشتند بحرب ایشان توجه نکرده و بجانب قلب در آمد و بعد چندی بحرب ایشان رفته غالب شد و حمزه سلطان و مهدی
سلطان را که اسیر شده بودند بیاسا رسانید چون مددی از صفویان رسید جمعیت بادشاه به شصت هزار سوار رسید حصار و قندز و
بغلان بتصرف در آورده بخارا را متصرف شد و بسمرقند رفت و نوبت سیوم در انجا خطبه اش خوانده شد و در سمرقند تا هشت ماه قیام
ورزیده چون اوزبکان از دشت قبچاق و ترکستان چون سیل بلا رو به بخارا آوردند و عبید الله سلطان و تیمور سلطان و جانی بیگ
سلطان شهزادگان اوزبک در نواحی بخارا با بادشاه جنگیده بابر شکست یافت و بسمرقند مراجعت کرده و در انجا نیز قیام میسر

نشدہ بحصار رفت و بانجم ثانی امیر صفویہ ملاقات کردہ بطمع ملک ماوراء النہر موثی ہمراہ او گردید و قرشی را متصرف کردہ نجم ثانی پانزدہ ہزار اوزبک را قتل نمود اما در غجدوان از سلاطین اوزبک شکست یافت نجم ثانی کشتہ شد بابر بادشاہ ازان ہنگامہ بیرون آمدہ در سنہ اربع وعشرین وتسعمایہ بجانب کابل آمد و بر افغانان یوسف زئی سواری فرمودہ چون افاغنہ بجنگ بر آمدند یکہزار از ایشان کشتہ شدند ۔+

ذکر لشکر کشیدن بابر شاہ گورکانی برای کشور ہندوستان و بجنگ آوردن آنمملکت بارادہ مالک زمین و آسمان

چون در ہندوستان سلطان سکندر لودہی افغان انتقال کردہ پسرش ابراہیم بجای وی نشست و امرای افغان وی را ابراہیمی اطاعت نکردند بابر بادشاہ عزم استخلاص ہندوستان کردہ در مرتبہ اول در سنہ خمس وعشرین و تسعمایہ تا کنار آب سندھ لشکر کشیدہ و چون آن ممالک اکثر در تصرف مغلان می بود رعایا مطیع و منقاد گشتند و تا بہیرہ کہ از توابع پنجاب است رفت و بر ہائی گکہر لشکر بردہ از و جنگیدہ ظفر یافت و ولایت مابین سندھ و بہیرہ بامیری از امرای خود دادہ برگشت و بار دیگر بسوی لاہور آمدہ بوجہ فتنہ بدخشان میرزا محمد سلطان را کہ از اولاد میرزا بایقرا بود با چہار ہزار سوار بلاہور تعیین کردہ برگشت و بر سر افاغنہ خضر خیل سواری کردہ غنیمت بسیار از ایشان گرفت و در سنہ ست وعشرین وتسعمایہ روی بہندوستان آورد و تا بسیالکوٹ رسید و سید پور را تاختہ سی ہزار کنیز و غلام را بگرفت و کفار بسیار را قتل نمودہ برگردید و بنوبہ تسخیر قندہار گشت و از شاہ بیگ ارغون قلعہ قندہار را بگرفت و بشاہزادہ کامران میرزا عنایت فرمود چون دولت خان لودہی افغان از ہندوستان عرائض اخلاص فرستادہ بادشاہ در سنہ ثلثین وتسعمایہ پای مبارک در رکاب آوردہ و قریب بلاہور رسیدہ بہار خان و مبارک خان لودہی و بہکن خان لوحانی حشر عظیم فراہم آوردہ جنگیدند و شکست یافتند و بادشاہ در لاہور نزول کردہ بقاعدہ مغلیہ بازارہا را برای لشکریان آتش زدہ و بر قلعہ دیبالپور رفتہ قتل عام نمود و دولت خان لودہی بملازمت آمدہ اطاعت قبول کرد و چون دلش با زبان موافق نبود با پسر او غازی خان مقید شد و بعد از چندی معاف کردہ سلطانپور را باقطاع او نمودہ اما ایشان با اہل خویش بکوہستان رفتند و دلاور خان پسر کہتر او خطاب خانخانانی یافتہ آن جاگیر بدو عطا شد و سیالکوٹ را بخسرو کوکلتاش و دیبالپور را بہ بابا قشقہ و فیروزپور را بہ سلطان علاؤ الدین لودہی کہ از طرف دہلی بخدمت بادشاہ رسیدہ بود و کلانور را بہ محمد علی خنگ جنگ سپردہ بکابل رفت و دولت خان در غیبت بادشاہ پسر خود دلاور خان را مقید کردہ و دیبالپور را از مغلان بگرفت و از مغلان علاؤ الدین را برای سلطنت دہلی درخواستند و امرای مغل سلطان علاؤ الدین را مرضی او بعہد و پیمان مدد سپردند و بادشاہ بابر تمامت بہار در کابل بعیش و عشرت و صحبت می گذرانیدہ در غرہ ماہ صفر سنہ اثنی وثلثین وتسعمایہ روی توجہ بدیار ہند آوردہ از آب سندھ گذشتہ لشکر را سان دیدہ و جمیع پیادہ و سوار و اکابر و اصاغر دوازدہ ہزار کس بقلم آمدند و غازی خان و دولت خان پسر وی در با چہل ہزار سوار در کنار آب راوی مجتمع بودند

بے ارتکاب جنگ راہِ فرار گرفتند و بادشاه دولت خان را تعاقب کرده در قلعه ملوٹ بگرفت چون دو شمشیر بسته لاف ہائے
بسیار برائے حرب مغل مے سرائید ملازمان ہر دو شمشیر در گردن او آویختند و چون در باب زانو زدن تعلل ورزید دست
در گردن زده خواہی نخواہی زانو زدن فرمودند اما بادشاه وے را بار دگر عفو فرموده و اموال بسیار بدست لشکر رسید بادشاه
عازم پیشتر گشته از آب کہکر شاہزاده محمد ہمایون میرزا را بحرب حمید خان افغان که در سر راه بود فرستاد و شاہزاده در اندک
جنگ دیر آگریز انیده ممالک حصار و فیروزه در جلدوی آن یافت و داؤد خان و حاتم خان افغان که با بست و ہفت ہزار
سوار در مقدمه لشکر بادشاه ہند مے آمدند بادشاه حسین تیمور سلطان اوزبک و عادل سلطان اوزبک و میرزا محمد سلطان گورگان
برلاس و سلطان جنید برلاس و شاه حسین برلاس و غیره امرائے جرانغار را بر ایشان فرستاد امرائے مغل بعد حرب سخت افاغنه
را گریزانیده اموال بیشمار و ہفت زنجیر فیل در درگاه آوردند چون سلطان ابراہیم لودھی بادشاه ہندوستان با یک لک سوار
و فیل و توپخانه بسیار بعزم رزم سوار شده در نواحی پانی پت رسید بادشاه بابر نیز تسویه صفوف فرموده و بہ شش کروہے
لشکر خصم فرود آمد و روز دیگر ہر دو بادشاه در میدان قتال خرامیدند و شاه بابر برانغار را بعہده شاہزاده محمد ہمایون میرزا و
خواجه کلان بیگ و سلطان محمد دولدی و ہندو بیگ و ولی بیگ و غیره گذاشته و جرانغار را به محمد سلطان میرزا و مہدی
خواجه و عادل سلطان اوزبک و جنید برلاس و غیره مقرر فرموده و در دست راست قول حسین تیمور سلطان اوزبک را با جمعے
از دلیران متعین کرده و در دست چپ قول میر خلیفه و زردی بیگ و غیره را جائے داده و سلیمان میرزائے گورگان ہراول شده
و ولی قراول را در اوج جرانغار و قراقوزی را در اوج برانغار داشته ملک قاسم را بتولقمه برانغار و علی بہادر را بتولقمه
جرانغار نمود و از انجانب سلطان ابراہیم نیز بر فیل سوار شده و پیلان جنگی را آراسته بقاعده ہندوستان بیکبار روئے بحمله
نہادند و اسپان مغلان از فیلان کوه شکوه مے رمیدند و انتظام صفوف برہم مے افتاد و ہر کرپیش ہیبت فیلان بحر تلاطم مےپیچید
برزمین میزدند اما دلیران مغول نیز جلادتہا نموده به تیغ آبدار دمار از فیل و فیل نشینان برآوردند و آویزشے سخت قسمت شده ۵
درآمد خروشیدن گیرودار + در آمد بر نہار از ان روزگار + ز خون یلان خاک آغشته شد + تو گفتی زمین ارغوان
گشته شد + بلرزید کوه و بجنبید دشت + غریو از نہم آسمان درگذشت + تو گفتی که صور قیامت دمید + زمین پاره شد
آسمان بر درید + الغرض مغولان بضرب شمشیر دود از نہاد افاغنه برآوردند و افاغنه نیز جلادتہائے بسیار کرده داد شجاعت دادند
اما چون مشیت قادر قدیر بران رفته بود که تخت ہندوستان بوجود بادشاہان گورگان زینت یابد باوجود چندان فوج و لشکر
که بعضے صد ہزار سوار و بعضے یکصد و پنجاه ہزار سوار نوشته اند افغانان از رد برد مغلان تاب مقاومت نیاورده گریختند
و سلطان ابراہیم نیز درین معرکه کشته شد پنج شش ہزار افغان در جائیکه بادشاه گشته شد مقتول گشتند و مغولان گریختگان را
تکامیشی کرده در ان معرکه شانزده ہزار افغان بقتل رسیدند و بعضے تعداد مقتولان را از روئے تواریخ ہند پنجاه ہزار ہم
نویسند اما روایت اول صحیح تر است و بابر بادشاه بعد ازین فتح مبین به دہلی رسیده و شاہزاده ہمایون را پیشتر از خود

به آگره که دار السلطنت ابراهیم بود فرستاد و خود هم در عقب او به آگره رسید مادر ابراهیم الماسی بوزن هشت مثقال نظر شاهزاده گذرانید که سلطان علاء الدین خلجی از اولاد راجه بکرماجیت بدست آورده بود و بادشاه آن الماس را معه هفتاد لک تنگه نقد و یک خزانه دربسته بشاهزاده بخشید و بعضی از امرا را ده لک تنگه و بعض را هشت لک تنگه انعام فرمود و برای محمد زمان میرزا پانزده لک تنگه به بلخ و جهت میرزا عسکری و کامران هفده لک تنگه برای هر یک فرستاد و جهت جمیع مردم کابل از زن و طفل یکیک شاهرخی انعام فرمود چون موسم گرما رسید مردم مغل تاب حرارت نیاورده اکثر مردند و امرا نیز از هندوستان بیزار شده هوای کابل نمودند اما بادشاه قبول نکرده دل بر بودن هند نهاد و امرا نیز ناچار شده پای در دامن قناعت پیچیدند و خواجه کلان بیگ از امرا رخصت گرفته بکابل رفت بروقت رفتن این بیت بر یکی از دیوار عمارت دهلی نوشت ؎ اگر بخیر و سلامت گذر ز سند کنم + سیاه روی شوم گر هوای هند کنم + و برای مادر ابراهیم هفت لک تنگه خرچ سالانه عنایت شد اما آن بیدولت لکاولی هندی را فریفته تا بخورد بادشاه زهر داد الا کارگر نشده بادشاه تندرست گردید و این شعر باین مضمون میفرمایند ؎ من خسته الوب ایدیم نیز بلندیم + جان قدرنی یا الله ایمدی بلدیم + یعنی من خسته مرده بودم باز زنده شدم قدر جان حالا دانستم لوانحان ابراهیم درین بلیه گرفتار شدند چون اهل هند دانستند که بادشاه مثل دیگر سلاطین مغل از هندوستان نخواهد رفت شروع باطاعت و انقیاد نمودند و شیخ گهورن و علیخان فرملی وغیره حاضر شده کمر اطاعت بستند و قلعه سنبل نیز بدست گماشتگان بادشاهی درآمد و شاهزاده همایون را بر سر افاغنه شرقی نامزد کرد و شهزاده در حوالی قنوج با فغانان که چهل هزار جمعیت داشتند رسیده ایشان را گریزانید و فتح خان شروانی ربقه اطاعت در گردن انداخته بادشاه وی را مشمول عواطف نمود و بمجلس شراب راه داد و نظام خان والی بیانه اطاعت قبول کرده قلعه نمیداد و بادشاه بخط خاص باو نوشت ؎ با ترک ستیزه مکن ای میر بیانه + چالاکی و مردانگی ترک عیان است + گر زود نیائی و نصیحت نکنی گوش + آنجا که عیان است چه حاجت به بیان است + و باباقلی بیگ بحرب او رفته او را شکست داد و او بملازمت رسیده قلعه را سپرد و قلعه گوالیار بتدبیر و عنایت حضرت محمد غوث گوالیاری بدست آمد و تاتار خان بخدمت رسیده بیست لک تنگه بانعام یافت و در سنه ثلث و ثلثین و تسعمایه ایلچیان شاه طهماسپ صفوی آمده دو کنیز چرکس علاوه دیگر تحائف آوردند و بادشاه را التفات بسیار بران کنیزکان پیدا شده - +

ذکر محاربه رانا سانگا سیسودیه عمده راجهای هند با بادشاه بابر اقبالمند و فتح مغلیه باقبال ارجمند

رانا سانگا که عمده روسای هندوستان بود و در چتور دادی پور سلطنت میکرد و قریب به یک لک سوار راجپوت در ظل رایت او جمع آمده بودند و بسیاری از ممالک سلطان محمود خلجی والی مالوه متصرف آورده غرور بسیار و فور داشت درین وقت محمود خان پسر سلطان اسکندر لودهی نیز با ده هزار سوار باو پیوست و رانا عزم رزم مغل جزم کرده گفت که این

مغل بسچه را از هند برانم و لشکر بسیار جمع آورده و اکثر راجهای عظیم الشان مثل راجه مانڑ واڑ برم دیو و نرسنگه دیو و میدنی
رائے والی چندیری در اول اودی سنگه و کیسر سنگه و راجه ڈونگرپور و چندربهان چوهان و مانک چند چوهان و رائے
دلیپ و پربت مانڈو و باریل و اندری و سردی کهچی وغیره با شصت هزار سوار راجپوت بمدد او آمدند و حسن خان میواتی
باده هزار سوار از افواج خود در خدمتش پیوستند و در بابرنامه نوشته که هفت راجهای راجپوت عظیم الشان و صدر و سای
خورد همراه او بودند الغرض رانا با راجهای راجپوت و امرای مسلمان و دو لک سوار متوجه آگره گردید و بادشاه نیز عازم
رزم شده و امرای هندوستان را که اعتماد بر ایشان نداشت بضبط سرحدها متعین کرده خود با لشکر مغل که همرکاب بود
و علاءالدین لودهی و نظام خان و علیخان فرملی از امرای هند از آگره کوچیده و در ان یورش شاهزاده محمد همایون را که از
شراب متنفر بود بمجلس طلبیده بدست خود پیاله داد اما چون امرا و لشکریان را دغدغه عظیم ازین جنگ بود مجلس کنگایش
منعقد ساخت و همدرین اثنا مردم قلعه بیانه و بعضی از قراولان از افواج راجپوتیه شکست یافته موجب ازدیاد دغدغه
سپاه مغل گردیدند و مردم افغان در هر جانب که بودند یاغی شدند و نیز محمد شریف منجم از کابل آمده و دیگر امیرزادگان نیز
رسیدند و محمد شریف گفت که مریخ در غرب است و امسال لشکر برلاس را درین جانب جنگ کردن مناسب نیست و درین
صورت ها موجب پریشانی لشکر مغل گشتند اما بادشاه در مجلس مشورت رای امرا طلبیده امرا گفتند که غلبه خصم ظاهر است
قلاع را بمردم معتمد سپرده بملک پنجاب برگردیم اما بادشاه این رای نه پسندیده گفت که ع هرکه آمد بجهان اهل فنا
خواهد بود + آنکه پاینده و باقیست خدا خواهد بود + هرکه در مجلس حیات رسید عاقبت پیمانه اجل نوشیدنی ست و هرکه در
باغ جهان خرامید آخر در بادیه فنا رسیدنیست والله تعالی چنین سعادتی نصیب ما کرده که ملک هندوستان را گرفتیم و مثل ابراهیم
غنیمی را شکستیم و خلقی بسیار از قوم خویش بکشتن دادیم اکنون اگر از پیش هندوی بغیر از جنگ بگریزیم بادشاهان جهان مرا چه
گویند و در تواریخ نام من در زمره نامردان نویسند و از زیستن بنام بد مردن بنام نیک بهتر ع بنام نکو گر بمیرم رواست + مرا
نام باید که تن مرگ راست + چو جان آخر از تن ضرورت رود + همان به که باری بعزت رود + سرانجام گیتی همین ست و بس +
که نامی پس از مرگ ماند ز کس + وقت آنست که شجاعت قوی را بکار آورده مردانه بکوشیم و خیال گریز را بر دل نیاریم که اگر
کشته شدیم شهیدیم ورنه غازی نامداریم و امرا و ارکان دولت را ازین سخن مردانه جان شجاعت در بدن دمیده هرکه
دست بر کلام ملک العلام نهاده قسم خوردند که تا زنده باشند پشت بدشمن ننمایند و بادشاه که هرگز بغیر صراحی و پیاله نمی
بود یکبار از سر شراب برخاسته توبه نصوحا نمود و از ریش تراشی نیز باز آمده سه قطار شتر شراب که در ان زودی از
کابل رسیده بود بر زمین ریخت و صراحی و پیاله ها و اسباب میکشی که از طلا و مرصع بود شکسته بفقرا بخشید و در موافقت بادشاه
سه صد کس از امرا و اعیان توبه از شراب نمودند و بعد ازین ع بغیر مو تا رخش را زین کنند + دم اندر دم نای زنان
کنند + و درین وقت لشکر مغول از بیست هزار بیش نبود که امرای هند نیز درین شامل بودند و بادشاه ترتیب لشکر

نموده جانب راست قول بحسین تیمور سلطان و سلیمان میرزا و خواجه دوست خازن و یونس علی بیگ و شاه منصور برلاس و
درویش محمد و عبد الله کتابدار و دوست بیگ آقا سپرده و جانب چپ قول عالم خان لودهی ابن سلطان بهلول لودهی
و شیخ زین صدر و تردی بیگ و محب علی وغیره مقرر شده و برانغار بشهزاده همایون میرزا و در یمین او قاسم حسین
سلطان اوزبک و احمد یوسف و هندو بیگ قوچین و خسرو کوکلتاش و بابا قشقه و قوام بیگ و میرزا قنبر علی و پیر قلی
اوزبک وغیره تفویض و تقرر یافته و در یسار برانغار سید میرشه و محمد کوکلتاش و دلاور خان لودهی و ملک داود کرانی
و شیخ گهورن مقرر شده جرانغار بسید خواجه رجوع شده و در یمین و یسارش محمد سلطان میرزا و عادل سلطان و عبد العزیز
میر اخور و محمد علی جنگ جنگ و قتلق قدم و امیر خانچی میرزا و جان بیگ آتکه و جلال خان و کمال خان ابنای سلطان
علاؤ الدین لودهی و میر نظام بیانوی وغیره مقرر شدند و همچنین بتولقمه برانغار و جرانغار مقرر شده یکپاس و دو ساعت
روز برآمده روی بهندوان آورده و از ان طرف رانا نیز ترتیب صفوف نموده با روسای نامدار که بعض اهل تواریخ
ده نفر راجهای عظیم می نویسند و فیلان اژدها کردار بمیدان قتال خرامید ؎ چو آراسته گشت صفهای جنگ +
جهان گشت از رستخیز و فیل تنگ + دو صف ترک و هندی همه جنگجوی + شده صبح و شام اجل روبروی + دو لشکر
سفید و سیه روبرو + چو رخسار و زلف بتان فتنه جو + دو صف ساز کردند هندو و ترک + که شد خیره چشم سپهر سترگ +
چون از آراستگی صفوف انفراغ دست داد لشکر رانا بچستی تمام بر برانغار اسلام حمله آوردند و حسین تیمور سلطان
اوزبک بفرمان بادشاه بمدد ایشان رفته لشکر هندوان را لپپا کرده تا العقب لشکر رانا رسانید و پس از ان افواج عده
مغلیه از هر جانب جنگ انداختند و بهر طرف که احتیاج بکمک میشد می نمودند و محاربه سخت قائم شده ؎ غضبناک
مغلان بیکبار تیغ + کشیدند بر هندوان بیدریغ + برآمد دمادم ز هر دو گروه + بجنبید از جا دو البرز کوه + سر سروران
گوی غلطان شده + به بازیش خرطوم چوگان شده + الغرض تا بین الصلواتین جنگ قائم بوده بالآخر هندوان تاب
معاودت بمقابله مغولان نیاورده گریزان شدند و بابر بادشاه چون شدت اعدا ملاحظه نموده با طائفه از خواص بنفس خویش
در هجوم اعادی درآمده و داد مردانگی بداده مغولان را بمشاهده فر اقبال او دل قوی گشته دشمنان را از پیش برداشتند
و حسن خان میواتی و راول اودیسنگه و رائی چندربهان چوهان و مانک چند چوهان و کرم سنگه وغیره اکثر امرای راجپوت بقتل
رسیدند و بقیة السیف معه رانا سانگا پا از رو ادبار فرار نهادند و بادشاه مظفر لوا السعادت ظفر سرفراز شده سجدات شکر
بجا آورده و امرا از نو زده مراسم تهنیت تبقدیم رسانیدند و اموال بسیار بدست اهل لشکر افتاده تاریخ این فتح فتح
بادشاه اسلام است و بادشاه رباعی ترکی بدین باره فرموده ؎ اسلام اوچون آواره یازی بولدوم +
کفار هنود حرب سازی بولدوم + جزم ایلاب آمدیم آوردوم شهید + الملت لله که غازی بولدوم +
یعنی بجهت اسلام آواره صحرا شده و حرب ساز کفار هنود شدم جزم کرده بودم که خود را شهید کنم المنت الله که غازی

شدم و این واقعه در سنه اثنی و ثلثین و تسعمایه واقع شده و بادشاه محمد شریف منجم را یک لک تنگه بخشیده فرمود که در قلمرو هند ببندند
چون در قنوج بهار خان ولد دریا خان افغان پنجاه هزار سوار جمع کرده بود و حسین خان افغان در رابری و قطب خان افغان
در اتاوه یاغی شده بودند امرا به سر ایشان مقرر فرموده و امرا رفته آن همه فتنه ها فرو نشانیدند و کامران میرزا ملتان را فتح
کرده و در سنه اربع و ثلثین و تسعمایه بادشاه عزم چندیری که در قبضه راجپوتان بود کرده و آن قلعه را گرد گرفته و عساکر
مغول در دو روز قلعه را گشاده پنج شش هزار راجپوت بقتل آوردند و میدنی رائے در قلعه اندرون گریخته و با جمعی
یکدل شده تیغ بدست یکی داده و همه یگان یگان نزد او رفته گردن زیر تیغ نهادند و قلعه بتصرف در آوردند و شیخ زین صدر
بفرمان بادشاه مساجد و خوانق چندیری و سارنگپور و رنتهنبور و رائسین را که راجپوتان طویله اسپان ساخته بفضله
گاو انداخته بودند مصفا نموده و تاریخ این واقعه فتح دار الحرب گفته بادشاه فی البدیهه این ماده را در نظم کشیده
بود چندی مقام چندیری + پر ز کفار دار حربی حرب + فتح کردم بحرب قلعه آن + گشت تاریخ فتح دار الحرب + و بادشاه
بوجه فتنه افاغنه شرقی متوجه قنوج شده و امرائے مغل که شکست یافته بودند ببادشاه پیوسته و چون بکنار آب گنگ رسیده
امر به بستن پل فرمود و حسین تیمور اوزبک و دیگر امرا شروع بگذشتن نمودند افاغنه روئے در فرار نهاده امرا تعاقب کرده غنائم
نمودند و درین زمان محمد زمان میرزا ابن سلطان بدیع الزمان میرزا از بلخ بخدمت رسیده حاکم آگره مقرر شد و بادشاه در سنه
خمس و ثلثین و تسعمایه بگوالیار سواری فرموده بآگره معاودت نمود و نصرت شاه که عسکری میرزا برو مقرر شده بود اطاعت
قبول نمود و خواندمیر مولف حبیب السیر و مولانا ابراهیم قانونی و مولانا شهاب الدین معمائی از هرات آمده ملازمت نمودند و
برهان نظام شاه بحری والی احمدنگر نیز عرایض اخلاص فرستاد و چون سلطان محمود ابن سکندر لودهی ولایت بهار را متصرف
شده بود و محمد زمان میرزا براو تعیین شده و بادشاه نیز متوجه آن ولایت شده محمد زمان میرزا ایشان را گریزانیده افاغنه مکرر
جمعیت کردند و بادشاه فرمود که میرزا عسکری از آب گذشته بر سر مخالفان رود و خود نیز در تهیه عبور بود اما حسین تیمور سلطان
و توخته بوغا سلطان اوزبک با شصت هفتاد کس پیشتر گذشته متوجه غنیم شدند و بر افاغنه حمله آوردند و افاغنه بملاحظه
این حال راه فرار در پیش گرفتند و بوجه فتنه سلطان سعید حاکم اورکند بادشاه میرزا هندال را از بدخشان طلبیده میرزا
سلیمان را بدان جانب فرستاد و بادشاه ولایت میوات و قنوج و کالنجر و غیره مفتوح ساخته چون هندیان از مغولان بسیار
خائف و متوحش شده بودند فتنه ها انگیخته چون چاره کار در انقیاد دیدند دل بر اطاعت نهادند و درین اثنا شهزاده همایون که
در سنبهل بیمار بود بفرمان بادشاه براه دریا متوجه آگره گشته در امراض متعدده مبتلا بود و چندانکه طبیبان کوشیدند سودے
نداشته مخلصان معروض داشتند که تصدق و فدیه نفس شاهزاده چیزی باشد که بهتر از آن در خزانه بادشاه نباشد و با لعل
الماسی که والده ابراهیم گذرانیده و هیچ چیز بوے برابری نکند مناسب که تصدق شهزاده نمایند بادشاه فرمود که جان همایون
چنان عزیز است که هیچ مال فدیه او نتواند شد اما من جان خود را فدائے او میکنم و بر فور مصلے گسترده نماز خوانده و

عرض حاجت نمود کہ خدا وند امن جان خود را فدیہ جان ہمایون گردانیدہ رو بدرگاہ نوآوردہ ام امید وارم کہ پذیرائی یافتہ ہمایون راشفا کرامت فرمائی و در حال اثر خفت و سبکی مرض در بدن ہمایون ظاہر شدہ گرانی بدن عارض ذات بادشاہ گردید و دو مبدم مرض ہمایون رو بکمی و عارضہ بادشاہ رو بازدیاد داشت تا در پنج شش روز شہزادہ شفا یافت و بادشاہ روز دوشنبہ جمادی الاول سنہ سبع و ثلثین و تسعمایہ انتقال فرمود عمر او چہل و نہ سال مدت سلطنت سی و ہشت سال واز انجملہ پنج سال در ہندوستان بود نعش او را بکابل بردہ در گذرگاہ برلب آبجوے بخاک سپردند تاریخ فوت او ﴿ شہ خسروان شاہ بابر کہ داشت + دو صد بندہ مانند جمشید وکے + محمد ہمایون بجائش نشست + چو طومار عمرش اجل کرد طے + چو پرسیدہ تاریخ اہدل بگو + ہمایون ۹۳۷ بود وارث ملک وے + دیگر ﴿ در ہشتصد و ہشتاد و ہشت آمد چو بابر در جہان + بر ہفتصد و سی بود دو چون فتحکرد ہندوستان + تاریخ ششم ماہ محرم بود نہصد و سی و ہفت + باز جہان بیرون کشید و کرد رخ سوئے جنان + دیگر ﴿ بادشاہا کز جنبش تا فتنی نور الہ + آن ظہیر الدین محمد بود بابر بادشاہ + با شکوہ و دولت و اقبال و عدل و دین و داد + او ست از توفیق و فیض و فتح و فیروزی سپاہ + عالم اجسام را بگرفت و شد روشن روان + بہر فتح عالم ارواح چون نور الہ + شد چو فردوسش مکان رضوان زمن تاریخ چیست + گفتمش فردوس دایم جائے بابر بادشاہ + بابر بادشاہ بادشاہے مردانہ و باہمت بود در علم فقہ حنفی مجتہد بود و قالع خود را بزبان ترکی نوشتہ و کتابے در فقہ تصنیف فرمودہ مثنوی ہمین نام کردہ و در علم ترکی کہ زبان آبائی او بود مہارتے تام داشت خوشنویس بود و شراب بسیار میخورد در کابل در باغی حوض سنگ مرمر را از شراب پر کردہ این شعر بر کنارہ او کندہ نمود ﴿ نوروز و نوبہار و مے و دلبرے خوش است + بابر بعیش کوش کہ دنیا دوبارہ نیست + و در کابل قطع زینے نگذاشت کہ بر و شراب نخوردہ باشد اما چون تائب شد گرد او نگردید در مہالک دلیر بود و در معارک چون شمشیر و در وقت بادشاہی اندجان اکثر اوقات یکسوار ہم در رکاب نداشت در حملات او زیادت محاربہ افغانان و سلطان ابراہیم در انا سانگا بغایت مردمی بجائے آوردہ اول بار با دوازدہ ہزار سوار سلطان ابراہیم را کہ یک و نیم لک سپاہ داشت شکست داد و بار دوم با بست ہزار و تواریخ معتبرے نویسند کہ پانزدہ ہزار سوار بود چنانچہ در اعتبار با بر و سیر المتاخرین جمعیت و یرا بمقابلہ رانا پانزدہ ہزار مے نویسند بہر حال رانا کہ دو لک سوار داشت ازو شکست خورد بادشاہ مذکور شعرے خوب و طبعے رسا داشت این شعر از وست ﴿ باز آئے اے ہمائے کہ بے طوطی خطت + نزدیک شد کہ زاغ خورد استخوان من + ولقب ہمایونش کہ بعفو گنہکار از عقب زمین را مے نمودند و ہندوستان از و خوار رائج گردید صد طناب را یکطناب و ہر طناب را چہل گز و گز را نہ مشت مقرر کرد پنج بیگمات داشت و چہار پسر شاہزادہ ہمایون میرزا و ہندال میرزا و کامران میرزا و عسکری میرزا و سلطنت العداز وبہ نصیب ہمایون رسید و عسکری میرزا در سنہ الحادی و خمسین و تسعمایہ در بیابان وادی مکہ معظمہ انتقال نمود و کامران میرزا در سنہ اربع و ستین و تسعمایہ در

کعبۂ مکرمہ وفات یافت وہندال میرزا در وقتیکہ کامران با افاغنہ در درۂ خیبر شبخون بر ہمایون زد کشتہ شد در سنہ ثامن وخمسین وتسعمایہ وکوائف این ہر سہ در ذکر ہمایون بادشاہ بیاید انشاء اللہ تعالی ۔+

ذکر سلطنت سلطان نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ ابن محمد بابر بادشاہ غازی گورکانی برلاس

سال مولود سلطان ہمایون ـ سلطان ہمایون خان است ہر چند بعضے امرا میخواستند کہ با وجود موجودگی چہار پسر زیبندۂ سریر و افسر مہدی خواجہ را کہ داماد بادشاہ مرحوم بود بر سریر نشانند اما این قصد کہ برخلاف شرع وعرف بود بظہور نرسیدہ و محمد ہمایون باتفاق امرائے عظام ولوئنیان ذوی الاحترام بر تخت سلطنت قرار گرفت ؎ محمد ہمایون شہ نیکبخت + کہ خیر الملوک ہست اندر سلوک + چو بر مسند بادشاہی نشست + شدش سال تاریخ خیر الملوک [۹۳۷] + دران وقت سن او بہ بست و چہار سال رسیدہ بود ولایت کابل وبدخشان وملتان باقطاع برادران خود مقرر نمود چون کامران طمع در پنجاب داشت ولایات مذکورہ بوے مقرر داشتہ سیوا نہ بمیرزا ہندال وسنبھل بعسکری میرزا داد ودر سنہ ثمان وثلثین وتسعمایہ بعزمیت کالنجر سوار شدہ وراجہ آن جا تاب نیاوردہ دوازدہ من طلا بہ پیشکش گذرانید وسلطان محمود ابن اسکندر لودہی کہ در جونپور باغی بود بادشاہ لشکر بر کشیدہ منہزم ساختہ ومعاودت فرمودہ جشنے عظیم ترتیب دادہ دوازدہ ہزار کس را بخلاع و انعام سرافراز فرمود از انجملہ دو ہزار کس بہ بالاپوشہائے تکمہ مرصع اختصاص یافتند وہمدرین زمان محمد زمان میرزا کہ مصدر شورش شدہ بود بوجہ آنکہ پسر سلطان بدیع الزمان و داماد بابر بادشاہ بود طمع در مملکت نمودہ وبادشاہ یکبار ازو درگذرانیدہ بار دوم مقید نمود ومحمد زمان میرزا از قلعہ بیانہ مفرور گشتہ در گجرات رفت ودران زمان در گجرات سلطان بہادر شاہ گجراتی بادشاہے باشان وشوکت بود وہمدران نزدیکی ملک مالوہ را از سلطان محمود خلجی گرفتہ بود وسلطان علاؤ الدین و تاتار خان پسر ونبیرہ سلطان بہلول لودہی ودیگر سلاطین زادگان دہلی ودکن وغیرہ بحضور او مجتمع بودند وبہادر شاہ ہر جانب کہ روئے آوردے فتح وظفر بر پرچم اعلام او نثار شدے وبعض ممالک دکن ومالوہ ومیوار تسخیر نمودہ غرورے موفور در دماغ داشت محمد زمان میرزا نیز ضمیمۂ دیگر شہزادگان گردیدہ بہادر شاہ احترام او بسیار نمودہ وبدین اسباب قاصد حرب مغل گردید ہر چند ہمایون بادشاہ بوے مکاتیب نوشتہ محمد زمان میرزا را طلبید قبول نہ نمودہ جوابہائے درشت نگاشت وسلطان بہادر شاہ بر قلعہ چتور رفتہ رانا را در انجا محاصرہ نمود ورانا پیشکش ہائے بسیار کشیدہ بہادر شاہ معاودت فرمود و تاتار خان در اندک فرصت قلعہ بیانہ را تسخیر فرمود وبادشاہ میرزا ہندال را بحرب او فرستاد وفوج افغان کہ بکرات ضرب دست مغولان دیدہ بود بمجرد غلغلہ آمد سپاہ مغل متفرق شدہ وتاتار خان با دہ ہزار کس مقابلہ گزیدہ کشتہ شد وبہادر شاہ در سنہ اربعین وتسعمایہ باز عازم تسخیر چتور گشتہ وبادشاہ ہمایون نیز از دہلی عازم سارنگپور گردید واین دو بیت نوشتہ بہ سلطان بہادر فرستاد ؎ ایکہ ہستی غنیم شہر چتور + کافران را چہ طور میگیری + بادشاہی رسید بر سر تو +

تو نشسته چتور میگیری * و بهادرشاه ملایمت نکرده بجواب نوشت ـــــ من که هستم ضیغم شهر چتور * کافران را بجو میگیرم * هر که
بکند حمایت چتور * تو ببین کش چطور میگیرم * با امرا شرط مشاورت بجا آورد و امرا دلالت بر حرب مغلان نمودند اما بعضے
از آنها گفتند که همایون بادشاه مسلمان است و ما درین زمان بحرب کفار مشغولیم و اکنون که کار اهل قلعه باضطرار رسانیده ایم
باید که اول از تسخیر قلعه بپردازیم و همایون با وجود حمیت اسلام درین وقت بر سر ما نخواهد آمد و بهادرشاه این رائے را پسندیده
قلعه چتور را جبراً و قهراً بگشود و راجپوتان بسیار را علف تیغ بیدریغ نمود و همایون بادشاه چون حکایت کنگایش امرا
شنید چندان در سارنگ پور توقف نمود که بهادر از فتح قلعه چتور فرصت یافته و در سنه احدی و اربعین و تسعمایه روانه
حرب مغل گردید و همایون نیز باستقبال او شتافته در نواحی مندسور تلاقی فریقین دست داد و بهادرشاه که توپخانه بسیار
داشت رومی خان میر آتش صلاح داد که گرد خندق توپخانها چیده بجنگ باید پرداخت و امرا گفتند که هنوز که در دلهائے
لشکر ما هیبت مغل نه نشسته و بوجه فتح چتور دلیر اند باید که فی الفور جنگ اندازیم اما بهادرشاه از صلاح رومی خان تجاوز
جایز نداشته دو ماه در برابر لشکر مغل نشسته هر روز جنگ مے انداخت و مقصودش آن بود که لشکر مغل را در برابر توپخانه
کشیده تلف کند و بادشاه مغلان این معنے را فهمیده امرا و سپاه را یرلیغ داد که بر سر توپ خانه نروند و پنج شش هزار
مغل تیر انداز را فرمان داد که اطراف و جوانب لشکر گجرات را تاراج زنند و راه غله و علف مسدود سازند و بهادرشاه که محصور
خندق و توپخانه بود عاجز شده قحطے در اردوے او پدید آمد و درین مدت محاربات سخت درمیان امرائے مغل و گجرات
واقع شدند اما جنگ سلطانی اتفاق نیفتاده اکثر غلبه از طرف مغل بود آخر گجراتیان روئے در وادی فرار آوردند و بهادرشاه
با مبارک شاه فاروقی والی خاندیس و قادرشاه والی مالوه وقت شب از عقب سراپرده برآمده فرار شد اهل لشکر او نیز
در پے او تاختند همایون بادشاه تعاقب او نموده در راه گجراتیان بسیار کشته شدند و اموال بیشمار در دست مغلان رسید و
بهادرشاه در قلعه مندو که پایه تخت سلاطین مالوه بود در آمده و بادشاه همایون وی را محاصره کرده و شبے سیصد مغل بر قلعه برآمدند
گجراتیان که خوف عظیم از مغولان بر دلهائے ایشان راه یافته بود بتحقیق نکرده راه فرار پیمودند و بهادرشاه نیز حال بدین منوال
دیده با پنج شش هزار کس بسوے جانپانیر که پایه تخت گجرات بود روان شد و همایون شادی آباد ماندو را دیده بدنبال
بهادر روان شد و بهادر در محمد آباد جانپانیر رسیده ما لقدر که توانست زر و جواهر گرفته بطرف احمدآباد شتافت و همایون
بادشاه بلده جانپانیر را تاخت و تاراج کرده و امیر دولت خواجه برلاس را بمحاصره گذاشته در تعاقب بهادر به کنبایت رسید و
بهادر بجزیره دیو گریزان شد و همایون بادشاه به قلعه محمدآباد جانپانیر برگشته محاصره نمود و آن قلعه بغایت مستحکم بود بادشاه
در قطعے بر دیوار قلعه میخهائے آهنی نصب کرده و خود بالنفس نفیس با سیصد کس بر قلعه برآمده قلعه مسخر ساخت و گجراتیان
بسیار کشته شدند و اموال و خزاین بسیار تصرف بادشاه در آمده و بادشاه زر به سپر قسمت کرد و بعضے از کتب فن موسیقی
نوشته اند که نایک بیجو باورا که در موسیقی دانایان هند سر آمد روزگار بود و مصاحب بهادرشاه بود و در تاثیر صوت او

تا اکنون بزبان اهل این فن جاریست و چون از شهرهای گجرات که بادشاه همایون فرمان قتل عام داده بود و از غایت غضب
پوشاک سرخ پوشیده و تیغ برهنه در دست گرفته نشسته بود و مغولان در قتل و غارت مشغول بودند مغلی نایک بیجو را
بدست آورده میخواست که بکشد ما راجه از افواج بادشاه وی را شناخته و از قتل امتناع نموده و برده و این مقدمه را
بحضور بادشاه آورده و در راجه بدست ادب بیجو را پیشکرده صفت وی نموده درخواست خونش نموده مغل همچنان گشتن
او هم از بیکرد بادشاه جواب نداده بنظر فهم بیجو را دید و راجه عرض عفو خویش را مکرر نموده بادشاه فرمان داد که چیزی بگو
بیجو که در موسیقی نظیر نداشت دانست که راگ و راگنی هند مغلان را چه موثر خواهد بود که هنوز از این چیزها آشنائی ندارند
فی الحال در پرده عشاق بطرز دلکش این شعر ادا نمود ـه کسی نماند که دیگر به تیغ ناز کشی + مگر تو زنده کنی عالمی و باز
کشی + بادشاه از حسن صوت و تاثیر نغمه او بغایت مسرور شده فرمود که هر چه خواهی بخواه عرض نمود که امان اهل شهر میخواهم
فرمود که بتو بخشیدیم و فی الفور امان داد الغرض بادشاه قلعه جانپانیر را بتردی بیگ که از امرای مغل بود سپرده و خود
به احمدآباد آمده و حکومت گجرات به میرزا عسکری داده به برهانپور روانه شد و برهان نظام شاه بحری و عماد شاه وغیره
سلاطین دکن مضطرب شده عرایض اخلاص به درگاه سلاطین پناه فرستادند و بادشاه بواسطه فساد شیرخان در افغان
به برهانپور قیام نکرده آن ولایت را زیر و زبر کرده به مندو رسید و عماد الملک دیگر گجراتیان بار دیگر جمعیت کرده بر سر امرای
مغل که در گجرات بودند رفتند و امرا نزد عسکری میرزا مجتمع شدند و عسکری میرزا خیال استقلال و استبداد بخود کرده اما غضنفر
کوکه از او برگشته به بهادرشاه پیوست و وی را گفت که شما بر سر مغل روید که در میان ایشان نفاقی عظیم پیدا شده جنگ نخواهند
نمود و اگر جنگ کنند مغلوب شوند و بهادرشاه جمعیت کرده بر عسکری میرزا روانشد و عسکری میرزا نیز از احمدآباد بیرون آمد
اما جنگ نکرده بقصد آنکه خزاین قلعه جانپانیر را بدست آرد بدان طرف روانشد و تردی بیگ قلعه مضبوط کرده عسکری میرزا
ولایت گجرات را گذاشته سوی آگره روانه گردید و همایون نیز چون بندوبست فتنه او مندو و مالوه را گذاشته راه آگره پیش
گرفت و عسکری چاره ندیده ملازمت نمود و امرای مغل قلاع گجرات را به بهادرشاه گذاشته آمدند و بر دو ولایت
گجرات و مالوه از دست رفت چون در سنه ثلث واربعین و تسعمایه سلطان جنید برلاس که در ممالک شرقی صاحب اختیار بود
در گذشت و شیرخان افغان را اقتداری بهم رسانیده بادشاه در سنه ثلث واربعین سواری فرموده و قلعه چنار را بدست آورده
شیرخان به بنگاله گریخت و بادشاه سوی گڑھی رایت نهضت برافراشت جلال خان پسر او از آنجا نیز بدر رفت و شیرخان
بکوهستان در آمد و بادشاه شهر گور را که دار الملک بنگاله بود تسخیر نموده جشنهای خسروانه ترتیب داده فرمود تا خبرهای بیجا
بعرض نرسانند اما هندال میرزا که پیشتر ادیب سپاه سلطان میرزا رفته بود باگره رفته خطبه بنام خود خواند و شیخ بهلول
نیز باستماع این احوال از رهتاس روانه شده سر فتنه برآورد و بادشاه بنگاله را به جهانگیر بیگ مغل سپرده در عین
برسات نهضت فرمود و شیرخان سد راه شده و تشویش بسیار از برسات و طغیانی دریا مستغرق ... و تا خنف

مخالفان بپادشاه رسیده اما کامران میرزا نیز درین وقت بدهلی رسیده و هندال میرزا پیوسته و آخر بنفاق انجامیده
هندال به الور و کامران به آگره رفتند و در بهوجپور مقابله لشکر افغان و مغل گردیده مدتے بمقابل همدگر نشستند و شیرخان
در تهیه صلح گشته و شیخ خلیل مرشد خویش را فرستاده و عهد و پیمان نموده قرار یافت که بنگ به او متعلق باشد اما سکه و خطبه
بادشاه گورکان جاری دارد و برین عهد شیرخان سوگند به کلام الله خورده و سپاه مغل غافل شده شیرخان روزے
بے خبر وقت سحر با سپاه آراسته بر سپاه مغل تاخت و فوج مغل را فرصت زین کردن اسپان نشده تا بجنگ چه رسد و
سپاه متفرق شده شاه و سپاه خود را بدریائے گنگ زده بشنا گذشتند و دران روز خارج از هندوستانیان هفت
هشت هزار مغل غریق بحر گنگ گشتند و محمد زمان میرزا که باز بشاه پیوسته بود از انجمله بود و بادشاه برکنار دریا رسیده
چون کناره بلندی داشت از اسپ جدا شده نظام نام سقائے از لشکر بادشاه رسیده و دستگرفته بیرون آورد بادشاه
پرسید که کیستی و چه نام داری گفت که نظام سقائے بادشاهی ام بادشاه فرمود که کارم نظام گیرد انشاالله و فرمود که چه میخواهی
عرض کرد که بادشاهے نیمروز چون بادشاه در آگره رسید برائے نیمروز ویرا بر تخت نشانید و سقائے مذکور بجاے درهم
از مشک خود دراهم تراشیده و نام خود از آب طلا بر و نگاشته رواج داد الغرض بادشاه باگره آمده و برادران
ناهمربان که در الور بودند و از غلبه افغان دران دیار قیام متعذر بود شرمسار بخدمت رسیدند و مجلس کنگاش منعقد شده
اما بواسطه حقد و حسد کامران ناکام رائے قرار نگرفته و کامران روانه لاهور شده از جمله بست هزار سوار خود سه هزار را
بنام کمک گذاشت و بادشاه همایون در سنه سبع و سبعین و تسعمایه بار دگر فوجها آراسته در حوالی قنوج برکنار آب گنگ مقابل
شیرخان افغان گردید و هر دو لشکر بمقابله همدگر برکنارهائے دریا بوده شیرخان پیام داد که هر دو لشکر مقابل همدگر نشسته تا بطول
انفصال دل تنگ اند یا بادشاه راه دهد و من عبور نمایم یا مرا امر شود که از سر معبر برخیزم و آنحضرت با معسکر تشریف آرند تا هیچ
خواسته کردگار باشد بظهور رسد و بادشاه بغیرت سلطنت راضی به برگشتن نگشته فرمود که پستر رود و شیرخان از سر معبر
برخاسته و بادشاه عبور نموده بار دگر مقابله عظیم واقع شده و بادشاه بذات خود دو سه مرتبه نیزه در کف گرفته بصف اعدا
تاخت و داد مردانگی داد اما چون تقدیر یاور نبود سود مند نگشته و لشکر بر اس شکست یافت و شاه و سپاه بار دگر بر گنگ
زده بشنا گذشتند و بادشاه در آگره رسیده و از انجا به لاهور آمده و در میان برادران مجلس مشورت منعقد شده بادشاه ایشانرا
هرچند فهمائش نمود که اول یکدل شده با افاغنه باید جنگید و مملکتے را که فردوس مکانی یعنی بابر بادشاه بدان مشقت بدست
آورده رایگان از دست نباید داد که بعد ازین فتح بهر طور که دلخواه شما خواهد بود ممالک مال تقسیم خواهد شد اما برادران گوش باین
سخن نکرده و کامران از عده افغان مغرور گشته اجتناب ورزید و باتفاق عسکری میرزا بکابل رفت و بادشاه ناچار به ملتان
آمده و از انجا به بهکر خراب امید و مدتے اقامت نمود و شاه حسین ارغون والی تهته بدمدمه و افسون هندال میرزا و یادگار
ناصر میرزا را از بادشاه کشیده و بادشاه ناچار بطلب راجه جودهپور رفت اما راے مالدیو راتهور والی انجا باشیرشاه

سور افغان در ساخته در مقام خود لعیت آمد و بادشاه از قرب شهر برگشته و در راه تکلیف بسیار از سقط مراکب و بی آبی کشیده و اکثر مردم که تا اینهم وفاداری کرده بودند جام فنا نوشیدند و آخر به امرکوت رسیده در سنه تسع و اربعین و تسعمایه از بطن حمیده بانو بیگم شاهزاده میرزا محمد اکبر متولد شد و بادشاه از سرکشی چرخ ناهنجار و نا اتفاقی برادران مکار ناچار شد داعیه داشت که پردگیان سرادق عصمت را در قندهار گذاشته سه در بادیه تجرد نهد چون بحوالی قندهار رسید و بادشاه داعیه ملک ایران فرمود و دارای ایران را از داعیه خود آگاهی داده شاه طهماسپ صفوی بجواب نوشت

همای اوج سعادت بدام ما افتد + اگر ترا گذرے بر مقام ما افتد + و از وقتیکه بادشاه قدم در حدود ایران نهاد حسب الحکم شاه طهماسپ صفوی امرا و حکام ولایات بخدمت حاضر شده انواع خاطر و تعظیمی که شایستهٔ آنچنان مهمان عظیم الشان تواند بود بجای آوردند و بادشاه همایون در شکریه مهمان نوازی نامه به بادشاه ایران نوشته این قطعه نظم فرموده درج نمود

خسروا عمر ببیت تا عنقای عالی همتم + طوطی طبع مرا مانع به از زن کرده است + دشمنم شیر است و عمرے پشت بر من کرده بود + حالی از کین و عداوت روی با من کرده است + التماس از شاه آن دارم که با من آن کند + آنچه با سلمان علی در دشت ارزن کرده است + و در جمادی الاول سنه احدی و خمسین و تسعمایه هر دو بادشاه ملاقات کردند و همایون بادشاه وقت ملاقات الماس گران بها که قیمتش خراج اقلیمی بود با دویست و پنجاه قطعه لعل بدخشانی برسم ارمغان بشاه طهماسپ داد و طهماسپ صفوی جشن های خسروانه کرده و از سیر اماکن ایران دلخوش نموده و سلطان مراد پسر خود را که طفلی بود با امیر بداغ خان قاجار و ده هزار سوار قزلباش نامزد امداد بادشاه گورکانی نژاد فرمود و همایون بادشاه رخصت شده در سنه اثنی و خمسین و تسعمایه به قندهار رسید و در عرصه سه ماه و بروایتی در شش ماه قلعه قندهار از میرزا عسکری گرفت و حسب قرارداد به بداغ خان قاجار داد و بداغ خان با مراد شهزاده و صوفی سلطان شاملو و ابوالفتح سلطان افشار ترکمان در قلعه ماند باقی امرای قزلباشیه بایران رفتند ما الوس بلاس از دادن قلعه بر آشفته و از همایون رنجیدند و هم دران نزدیکی شهزاده مراد انتقال کرد و بادشاه به بداغ خان پیام داد که الوس گورکان از دادن قلعه آشفتگی بهم رسانیده برای چندی قلعه بما بدهند که بعد فتح کابل سپرد کسان شما خواهیم نمود و بداغ قبول ننموده امرای گورکانیه پناه در قطار شتران بار دار قریب بدروازه رسیده مستحفظان را کشتند و قلعه را گرفته بداغ خان را رخصت ایران دادند و همایون بادشاه بکابل رسید امرا از میرزا کامران برگشتند و کامران پایداری نتوانسته بغزنین گریخت و تاریخ این واقعه بی جنگ گرفت ملک کابل از وی + و همایون بادشاه بکابل خرامیده دیده بدیدار شهزاده محمد اکبر روشن ساخت و کامران از آنجا سوی ملتان گریخته شاه حسین ارغون برادر خود داده و در سنه ثلث و خمسین و تسعمایه بوجه بغاوت پی در پی میرزا یادگار ناصر میرزا بقتل رسید و بادشاه شهزاده را با اتالیقی امیر محمد علی طغائی بکابل گذاشته جهت تسخیر بدخشان رفت و از میرزا سلیمان بدخشان را گرفت و دران مدت بیمار شده کامران میرزا بایلغار بکابل شتافته کابل را بدست آورد و بادشاه بدخشان را به

میرزا سلیمان و قندهار بمیرزا هندال داده بکابل برگشت و قلعه را محاصره نموده و کامران میرزا پسران اکثر امرا را بر فصیل آورده
بعضی را گردن زدند تا باشد که امرای او از بادشاه برگردند و نیز اناث ایشان را بر دیوار ها بسته که اگر توپ و تیر افگنند
بر ایشان رسد حتی که اکبر را نیز محاذی توپخانه بادشاهی بست امرا ازین حرکت بیشتر برآشفتند و در تسخیر قلعه
کوشیدند آخر کامران میرزا ناچار شده از قلعه گریخت و بادشاه کابل را بار دیگر متصرف شد اما کامران ببلخ رفت و
پیر محمد خان اوزبک بمدد او برخاسته غوری و بقلان را تسخیر کرده بدو سپرد و کامران میرزا متوجه بدخشان گردید
و بادشاه بحرب او برآمده و او را در قلعه طالقان محصور نموده و کامران میرزا بوسیله میرزا سلیمان رخصت مکه معظمه
گرفته و کامران و عسکری هر دو متوجه مکه معظمه شده و از ده فرسخ برگشته با روی شرمسار بار دوی برادر بزنهار آمدند و بادشاه
ایشان را اقطاع کولاب داده رخصت داد و فتح نامه به بیرم خان بهارلو ترکمان که در قندهار بود فرستاد و بدان چند
شعر بدست خاص نوشت ~ باز فتحی ز غیب روی نمود + که دل دوستان ازو بکشود + شکر لله که باز شادانیم +
بر رخ یار و دوست خندانیم + دشمنان را بکام دل دیدیم + میوه باغ فتح را چیدیم + روز نوروز بیرم است امروز +
دل احباب بیغم است امروز + همه اسباب عیش آماده ست + دل لشکر و صالت افتاده ست + گوش خرم شود ز گفتار +
دیده روشن شود ز دیدار + بعد ازان فکر کار هند کنیم + عزم تسخیر ملک سند کنیم + هر دری بسته گشاده شود + هر چه
خواهیم ازان زیاده شود + و این رباعی بر حاشیه او نوشت ~ ای آنکه انیس خاطر محزونی + چون طبع لطیف خویشتن
موزونی + بی یاد تو نیستم زمانی هرگز + آیا تو بیاد من محزون چونی + و بیرام خان عریضه بقلم آورده این رباعی بجواب
نوشت ~ ای آنکه بذات سایه بیچونی + از هر چه ترا وصف کنم افزونی + چون میدانی که بی تو چون میگذرد +
چون می پرسی که در فراقم چونی + و در سنه ست و خمسین و تسعمایه بادشاه بر بلخ یورش نمود و کامران و عسکری موافقت
نکردند و شاه محمد سلطان اوزبک درمیان آمده و با همایون بادشاه جنگیده بتائید ایزدی جدا شد روز دیگر پیر محمد خان و عبد العزیز
خان اوزبک بمدد شاه محمد آمده بتقریب سی هزار سوار بمیدان خرامیدند و سلیمان میرزا و هندال میرزا هراول ایشان را شکست
داده و اوزبکان بمشاهده این حال بشهر درآمدند اما همایون بوجه مخالفت امرا امکان فتح بلخ نداشته برگشت و اوزبکان تعاقب
نموده بادشاه بحملات مردانه ایشان را برگردانید و امرا بر کامران میرزا مفرور فرمودند و میرزا کامران باشاره بعضی امرای
بادشاه آمده اکثر امرا میل بسوی او نمودند و بادشاه با چندی از مخصوصان پای ثبات افشرده جنگ عظیم نموده خود نیز زخمی
خورده بسوی بامیان رفته بضحاک و ازانجا به بدخشان رفت و درین وقت اکثر امرا ازو جدا شدند و بار دیگر لشکری جمع آورده
با سلیمان میرزا و ابراهیم میرزا و هندال میرزا بکابل آمد و کامران درین جنگ منهزم شده عسکری میرزا گرفتار شد و
بادشاه کابل را بدست آورده و بر سر افغانان که معاون کامران بودند تاخت آورد و عسکری را بحج فرستاده او در
احدی و ستین و تسعمایه فوت شد و برای یک دختر بود که اکبر بادشاه بعقد یوسف مشهدی در آورد و کامران با افاغنه

ساخته بر برادر دست همایون بادشاه در نواحی جبیر شبخون آورده در شب بیست و یکم ذیقعده سنه ثمان و خمسین و تسعمایه میرزا هندال نادانسته شهادت یافت و بادشاه رقیه سلطان بیگم دختر میرزا هندال را با خیل و حشم او به شهزاده اکبر داد و بقتل افاغنه مهمند و خلیل پرداخته ایشان را بسے زبون کرد و افاغنه ناچار دست از کامران باز دا وکامران ناکام بهندوستان رفت اسلام شاه سور معروف به سلیم شاه ابن شیرشاه سور افغان دران زمان سریرآرا بود و میرزا در حوالی جمون بار زوی او رسید و شاه آواز خان پسر بادشاه باستقبال او آمده اما وقتیکه کامران بملاقات سلیم شاه رفت و در حضور او ایستاده سلیم شاه از روے رعونت استخفاف او منظور داشته تغافل کرد و میرزا ترک باواز بلند ندا کرد که قبله عالم مقدم زاده کابل مجرا مے کند چون سه نوبت این سخن تکرار یافت سلیم شاه مخاطب شد و تیم قدیر خواست و میرزا را در یافت و کامران میرزا که چشم احترام ازو داشت بسیار خفیف شد چون سلیم قصد گرفتن او نمود به پنجاب گریخت و سلطان سلیم در عقب او بسرا جهاے پنجاب رفت و میرزا از نگرکوٹ پیش سلطان آدم گهکر رفت و میرزا را بخدمت همایون بادشاه فرستاد و بادشاه میخواست که آزارے بوے نرساند اما امرا منظور نکردند که جراحت ہاے بسیار از دست میرزا کشیده بودند و علی دوست گورکان از نا هنجاری میرزا بهم برآمده بود میل در چشمش کشید و بکعبه معظمه فرستادند و میرزا در سنه اربع و ستین و تسعمایه دران سرزمین جنت آیین وفات یافت +

ذکر نهضت رایات فتح آیات همایون بادشاه گورکان برلاس بمملکت هندوستان و محاربه با سلطان سکندر سور افغان و ظفر یافتن و بتقدیر خالق دو جهان

چون بادشاه از فتنه کامران میرزا فرصت یافت جهان بارام گذشت و از کامران میرزا یک پسر مانده بود ابوالقاسم میرزا که بعد ازین بفرمان اکبر بادشاه کشته شد و دختر او یکی بعقد میرزا ابراهیم حسین ابن سلطان محمد گورکان و یکے بعقد امیر عبدالرحمن بیگ و یکے در حباله سید فخرالدین رضوی مشهدی بود الغرض بادشاه بعزم کشمیر سواری فرمود اما امرا همراهی نکردند ناچار بکابل بازگشت چون از عرایض هندیان معلوم شد که بعد از وفات شیرشاه سلیم شاه بر تخت نشست و بعد از آنکه او جام فنا نوشید فیروز شاه پسر او حکمران شد و پسر او را کشته خود را سلطان عادل مبارز خان نامید و او پسر نظام خان برادر شیرشاه بود و بدین سبب در سر افغانانیکه تعلقی با خاندان سور داشت سوری پادشاهی جائے گرفت و هر یک در قطرے از اقطار کوس انا و لاغیرے میزد همایون بادشاه در ماه صفر سنه اثنی و ستین و تسعمایه پائے در رکاب آورد چون به دیوان حضرت خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی علیه الرحمة تفاؤل نمود این بیت بر آمد ~ دولت از مرغ همایون طلب و سایه او + زانکه با زاغ و زغن شهپر همت نبود + و بقولیے با سه هزار سوار و بروایتے با پانزده هزار از کابل روانه شد و لاهور را بغیر جنگ و جدل متصرف در آمد و در دیپالپور شهباز خان و نصیر خان افغان جمعیت بسیار جمع آورده بودند بادشاه علی قلی خان اوزبک و سید ابوالمعالی را بدان جانب فرستاده

وایشان جماعت افغانان راشکست دادند ودرین وقت سلطان اسکندر سور که برادرزادهٔ و داماد شیرشاه بود بر آگره
قابض شد و ابراهیم خان برادر زن عدلی یعنی عادل شاه که افغانان ویرا عدلی گویند براو شوریدند و عدلی تاب نیاورده
به قلعه چنارگڈه گریخت و احمد خان سور ابراهیم را گریزانیده و خود را سلطان اسکندر نامیده بادشاه بود تاتارخان و هیبت خان
افغان را باسی هزار سوار بمقدمه فرستاد و ازین جانب بادشاه گورکان بیرام خان بهارلو ترکمان و علی قلی خان وغیره امرا
را بحرب ایشان نامزد فرمود و قصبه که بسبب مستان افغانان آتش بسیار افروخته بودند امرائے مغل از اطراف ایشان را تیرباران
کردند و چندانکه افاغنه در زیادتی روشنی میکوشیدند مغلان خوشحال شده ایشان را هدف سهام انتقام نمودند آخر افاغنه تحمل
جنگ سوار شده راه گریز گرفتند و اسپ و فیل وغیره ذالک بدست مغلان رسیده مرفع الحال گردیدند و بدین سبب بیرام خان
که افسر مغلائے بود بخطاب خان خانان و یار وفادار و همدم غمگسار ملقب شده سپه سالار گردیده و سلطان سکندر این کیفیت
را شنیده بعزم رزم مغلان افاغنه را برائے اتفاق سوگند داده با هشتاد هزار سوار و پیاده و توپخانه بسیار و فیلان کارزار
بحرب مغول روان شد و بیرام خان از ماچی واڑه عریضه مشتمل این حال بپادشاه نوشت و التماس قدوم نمود و بادشاه نیز از
لاهور جنبیده به نوشهره تشریف آورد و بمقابله لشکر افاغنه که اضعاف مضاعف لشکر مغل بود صف آراسته تا چهل روز
جنگ تیر و تفنگ درمیان بوده تا در سلخ شهر رجب سنه اثنی و ستین و تسعمایه که نوبت قراولی شاهزاده محمد اکبر بود جنگ سلطانی
قرار داده صفوف آراستند و لشکر مغل بفرمان قاآن خود حمله مردانه آوردند و امرا از هر جانب
بقاعدهٔ چنگیزی روئے بدشمن آورده جنگ عظیم درپیوست ~ برانگیختند اسپ و انگیخت گرد +
ز گردون در آویخت گرد نبرد + ز بس گرد بر رفت از هر کران + زمین شد سبک آسمان شد گران + بخون ریختن
تیز شد تیغها + برآمد ز دریائے خون میغها + دم تیغ در فرقها کرده جوئے + دلیران از آن جویها شسته روئے +
یلان را تر از آب خنجر گلو + فرو ریخته آب خضر از سبو + آخر الامر بتوفیق الٰهی مغلان ظفر یافتند و افغانان سراسیمه و
پریشان در میدان گریز گرم عنان شدند و سلطان اسکندر نیز گریخته بکوه سوالک درآمد محمد بیرام خان ترکمان تاریخ این
فتح چنان گوید ~ منشی خرد طالع میمون طلبید + انشائے سخن ز طبع موزون طلبید + تحریر چو کرد فتح هندوستان را +
تاریخ ز شمشیر همایون طلبید + و بادشاه با امرائے خود به دهلی خرامید و تردی بیگ خان حکومت دهلی و علی قلی خان اوزبک
سرهند و سنبهل بجاگیر و سکندر خان اوزبک حکومت آگره یافتند چون سید شاه ابو المعالی که متعینه پنجاب بود در دفع
اسکندر تغافل و تهاون میورزید شاهزاده جلال الدین محمد اکبر به آتالیقی بیرام خان ترکمان بر دفع او متعین شد و
اسکندر در قلعه مان کوٹ خزید و همایون بادشاه روزے که منتظر طلوع مائی زهره بود بوجه وقفیت علم نجوم
ببام کتابخانه یا کبوترخانه برآمده وقت فرود آمدن چون بانگ نماز شنید به زینهٔ دوم خواست که بنشیند
عصا لغزیده بادشاه از آنجا غلطیده افتاد و صدمهٔ عظیم یافته هرچند اطبا معالجات نمودند مفید نیفتاد

تا در یازدهم ربیع الاول سنه ثلث و ستین و تسعمایه وفات یافت ؎ همایون بادشاه آن شاه عادل ✚ که فیض خاص او بر عام افتاد ✚ بنای دولتش چون یافت رفعت ✚ اساس عمرش از انجام افتاد ✚ چو خورشید جهان تاب از بلندی ✚ به پایان نماز شام افتاد ✚ جهان تاریک شد در چشم مردم ✚ خلل در کار خاص و عام افتاد ✚ قضا از بهر تاریخش رقم زد ✚ همایون بادشاه از بام افتاد ✚ و واصل حق شد همایون ✚ و ؎ همایون کجا رفت و اقبال او ✚ ۹۶۳ و ؎ گوای بادشاه من از بام افتاد ✚ تاریخهای این واقعه گفته اند همایون بادشاه بسیار نیک مزاج و بهر دلعزیز بود و در علم ریاضی دستی داشت و مدار صحبتش با علما و فضلا بود و شجاعت با سخاوت جمع داشت و بسیار با همت کسی بود همیشه با وضو می بود روزی میر عبد الحی صدر را بخطاب عبدل مخاطب ساخت و چون وضو کرد میر گفت که معذور دارید که چون وضو نداشتم و حی نام خداست اسم شمار اتمام بزبان نیاوردم خوش رو و گندم گون بود بعضی وبرا مایل بتشیع گویند اما محض غلط است وی سنی مذهب و حنفی طریقت بود و از منهیات پرهیزگار بود و عادت خوردن افیون داشت و طبع موزون این چند شعر از وست ؎ گذشت از دل سرگشته ناوک ستمش ✚ نماند بر من دل داده لذت المش ✚ بقصد کشتن عشاق گر کند میلی ✚ عجب مباشد از اخلاق و شیوه کرمش ✚ که راست زهره قرب حریم حرمت او ✚ که جبریل امین نیست محرم حرمش ✚ خوش آنکه با خیالت عمری نشسته بودم ✚ وز شوق سرو قدت از جای جسته بودم ✚ هیهم مکن اگر گفتم موی ترا پریشان ✚ در شرح جعد زلفت چون دل شکسته بودم ✚ زوجه او نواب حاجی بیگم بود و مقبره عظیم بر قبر او طیار نمود و اولاد او شاهزاده محمد اکبر و شاهزاده محمد حکیم میرزا که حکومت کابل داشت ذکر او در این اوراق بیاید انشاء الله تعالی و همایون بادشاه در کیلوکهری مدفون است ✚

ذکر بعضی از شعرای عصر او

از موزونان طبع عصر بادشاه دیجاه همایون گورکان چند کس مشهور بوده اند از انجمله باقی نام شاعری از مصاحبان همایون بادشاه بود از وست ؎ بر دند دلم عشوه گری لب شکری چند ✚ غنچه دهنی سرو قدی سیمبری چند ✚ انسی محمد شاه نام قندهاری از ارباب زادهای قندهار بود و همراه بابر بادشاه در هندوستان آمده مدتها واقعه نویس بود در عهد همایون بادشاه بمراتب ارجمند سرافراز شد و در لاهور در سنه ثلث و سبعین و تسعمایه درگذشت از وست ؎ سرشکم رفته رفته بی تو دریا شد تماشا کن ✚ بیا در کشتی چشم نشین و سیر دریا کن ✚ از اهل وفا بی خبری را چه کند کس ✚ نا اهل بجفا بی سر را چه کند کس ✚ نوری ملا نور الدین محمد سفیدونی پرگنه سفیدون از توابع شهر سرهند در جاگیر او بود و بآن منسوب شد در علوم هندسه و ریاضی و نجوم و حکمت ممتاز بود و از مصاحبان همایون بادشاه بود و بادشاه او را بخطاب ترخانی نواخت نهر بلده کرنال تا پنجاه کروه بنام سلطان سلیم جهانگیر بادشاه ساخته اوست در سنه اربع و تسعین و تسعمایه در اٹک بمرد از وست ؎ دلتنگ و دور از آن لب خندان نشسته ام ✚ مانند غنچه سر

بگریبان نشسته ام + همی میرزا برخوردار مخاطب به خان عالم ولد همدم بیگ از امرای مشهور همایون بادشاه و به شجاعت و سخاوت و دیگر اوصاف امارت مشهور بود بسیار خوش خلق کسب بود و طبع نظم داشت از وست ؎ دل من بین هر سو تا نه داغی از جنون در وی + محیط محنت است و هر طرف گرداب خون در وی + و از عمده مصاحبان امرایان او محمد بیرام خان بهادر لو ترکمان بود که بخطاب خان خانان سپه سالار مخاطب بود و در مراعات شعرا و فضلا نهایت سعی بجای آورد و خود هم شعر میگفت چنانچه ذکر او در ضمن حالات شعرای اکبر بادشاه بیاید انشاء الله تعالی - +

ذکر سلطنت سلطان ابو الفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاه ابن محمد همایون بادشاه ابن سلطان بابر بادشاه گورکان -

اکبر بادشاه پسر اکبر نصیر الدین همایون بادشاه بود و در خاندان گورکانیه بعد از صاحبقران در بلندی اقبال و جاه و جلال مثل او بادشاهی بر نخاسته و اقلیم هندوستان را از عدل و انصاف خود چنان آراست که جهانیان را عدل نوشیروانی از یاد رفت هنودان تا بحدی از وی خوشنود بودند که اکثری وی را اوتار میگفتند و بعضی از درشن او دست بالطعام نمی آلودند و از بدو شعور شعوری بی نهایت داشت وقتیکه در کابل نزد کامران میرزا بود و همایون بادشاه از هندوستان شکست خورده به ایران رفته و از انجا باز آمده به کابل رسید و شاهزاده را دید و مادرش را در میان خواتین جای داد و شهزاده را آورده گفت که مادرت را بشناس و با آنکه عمر او چهار سال بود و درین مدت از والدین جدا مانده بود از شعور خداداد بکنار مادر خود رفت و موجب استعجاب گردید تولد او در سنه تسع و اربعین و تسعمایه بود چون بعمر ما پدر با بیرام خان تنبیه سلطان سکندر افغان به پنجاب رفته بود در کلانور خبر ارتحال بادشاه بدو رسید مراسم تعزیت بجای آورده و باتفاق نوئینان که موجود بودند دوم ماه ربیع الثانی سنه ثلث و ستین و تسعمایه بعمر سیزده سال و نه ماه بر تخت فرمان دهی جلوس فرمود ؎ گل امید شگفت و وزید باد مراد + مراد خلق خدا آنچنانکه باید داد + ز گرد فتنه دوران جهان بشد ایمن + که بادشاه جهان پای بر سریر نهاد + و تاریخ جلوس او چنان است ؎ از خطبه شاه رفعت منبر شد + وز سکه عدل کارها چون زر شد + بنشست به تخت سلطنت اکبر شاه + تاریخ جلوس نصرت اکبر شد + ٩٦٣ دیگر ؎ جلوس خداوند عالم پناه + و بیرم خان سپه سالار با وجود عهده اتالیقی به سپه سالاری نیز سرافراز شد و تردی بیگ خان حاکم دهلی میرزا ابو القاسم ابن کامران میرزا را با سامان بادشاهی به اردوی اکبری فرستاد و علی قلی خان اوزبک حاکم سنبهل و سکندر خان اوزبک حاکم آگره و بهادر خان اوزبک حاکم دیپالپور و منعم خان اتالیق محمد حکیم میرزا حاکم کابل و دیگر حکام عرائض اخلاص و انقیاد فرستادند و بادشاه بر سکندر شاه بدیعی کوه سوالک سواری فرمود سکندر به کوه سوالک گریخت و دو هزار کجپند راجه نگرکوت اطاعت قبول نمود چون میرزا سلیمان گورکان حاکم بدخشان به کابل لشکر کشید بادشاه امرای کبار مثل محمد قلی خان برلاس و خان اعظم شمس الدین خان اتکه

و خضر خان را بجدود امرائے کابل فرستاد اما منعم خان قبل از رسیدن امرا با میرزا سلیمان گورکان صلح کرده برگردانید و ذکر ہیمو لا
ہیمون بقال که اصل نام او ہیما خواہد بود و سورخان فارسی او را ہیمون و ہیموی بقال مے نویسند و او مردے مشہور بیباک
بود و از قوم بقال مثل او در ہزاران سال کسے برنخاسته و او بدرجه وزارت سلطان محمد عدلی سور افغان رسیده
و با سلطان محمد والی بنگاله و سلطان ابراہیم خان سور جنگیده و با دیگر امرائے افغان معرکه آرا شده ظفر یافته بود
و اکثر کارہائے نمایان از و بظہور رسید ندوائے استکبار برافراشته بقصد استرداد دہلی و آگره و ہم نبردی مغل
برخاست و با سی ہزار سوار و دو ہزار فیل جنگی روئے به آگره آورد و سکندر خان اوزبک و قیا خان امرائے مغل از و
جنگیده انہزام یافتند و شادی خان افغان که از امرائے کبار سلطان عدلی بود بکنار آب رہٹ آمد از مقابله خان زمان
علی قلی خان اوزبک شکست فاحش یافت چون ہیموی بقال آگره را متصرف شده روئے به دہلی آورد و تردی
بیگ خان به سرعان به اطراف فرستاده امرائے مغل را بمدد طلبید عبد الله خان اوزبک و لعل سلطان بدخشی و
علی قلی خان اندرابی و میر گنجان داراپی که قریب بودند رسیدند و خان زمان و غیره اکثر امرا که دور بودند ہنوز در
راه بودند که تردی بیگخان شتابی کرده با ہیمون بقال جنگید و ہیموی با چہار ہزار سوار انتخابی و فیلان خود از قلب برآمده
بر لشکر مغل تاخت آورد و امرائے مغل منہزم شدند و به نوشہره رفتند و غیر از پنجاب دیگر جمله ولایات ہند از تصرف مغل
بدر رفتند و به قبضه افاغنه رسیدند و فوجی عظیم در ظل رایت ہیمون مجتمع شد خاقان اکبر که دران زمان بیش از بست
ہزار سوار در رکاب نداشت با امرا کنکاش نموده راہہا بجنگ قرار گرفتند و بادشاه خضر خواجه خان جغتائی را که
داماد بابر بادشاه بود و گلبدن بیگم دختر بابر بادشاه در عقد خود داشت بحکومت پنجاب و دفع اسکندر سور نامزد فرموده خود
عازم محاربه ہیمون گردید و در نوشہره رسیده خیام زد دران مقام وقتیکه بادشاه بشکار رفته بود بیرامخان که مختار کل بود و
از تردی بیگخان بسبب چشمک ہیچ خارے در دل داشت و برا بجرم فرار از روبروے ہیموی بقتل رسانید و ہیمون با پنجاه
ہزار سوار و ہزار و پانصد فیل حربی و پنجاه و یکضرب توپ کلان و پانصد ضرب زن و دیگر اسباب حرب و ضرب در
دہلی بود چون خبر نہضت مغل شنید در صدد فراہمی لشکر شده و توپخانه را از پیشتر به پانی پت فرستاد و خود نیز عازم آن صوب گردید
و اکبر بادشاه سکندر خان اوزبک و عبد الله خان اوزبک و محمد علی قلی اندرابی و محمد صادق پروانچی و شاه قلی خان محرم
و محمد خان جلایر و مجنون خان قاقشال و مجبوا امرا را بسرداری خان زمان امیر الامرا علی قلی خان اوزبک و بہادر خان
اوزبک بمنقلاے تعین کرد و امرائے مغل با شادیخان افغان که منقلاے ہیمون بود جنگیده و توپخانه را از دست او انتزاع
نمودند ✣

ذکر محاربه خان زمان امیر الامرا علی قلی خان اوزبک و دیگر امرائے مغل با ہیمون بقال و امرائے افغان و ظفر یافتن بتقدیر ایزد ذو الجلال

چنانکه نوشته شد ہیمون بقال اخبار شکست شادی خان شنیده

برآشفت و با یک لک سوار و پیاده افغان و راجپوت و فیلان جنگی در قطع مسافت مسارعت کرده قریب بامرای
مغل رسید و علی قلی خان باوجود آنکه بیش از بست هزار سوار در رکاب نداشت در صباح جمعه دوم محرم سنه اربع و
ستین و تسعمایه هجری به تسویه صفوف پرداخته بغیر انتظار موکب بادشاه که قریب رسیده بود عازم حرب گردید و هیمون
از ایشان حسابی نه گرفته دلیرانه بمعرکه خرامید ؎ خم روی زد نعره بر پشت پیل + در افتاد جوشش بدریای نیل +
دمیدند در نای روئین خروش + خروش آمد از سم روئینه پوش + علمها بر آمد بچرخ بلند + شد از شقها مهر و
مه پرده بند + و دلیران هر دو لشکر از هر دو جانب حمله آورده باهم آمیختند و گرد نبرد از هر طرف بر انگیختند ؎
عنان تافتند از دو سو در عنان + کشادند بازو به تیغ و سنان + دو لشکر ز شمشیر هم ناگریز + بخون ریختن هیچو
شمشیر تیز + بهم حمله نمودند فر و شکوه + ز بر گشت دریا به جنبید کوه + چون لشکر اعدا بسیار بود باوجود سعی و
کوشش امرا اکثر لشکر مغل راه فرار اختیار کرده غلبه از جانب مخالفان عیان شد اما امرا و دلیران پای ثبات
افشرده مثل شیران زنجیر گسل حملها نمودند و هیمون بر قرار عادت خود بر فیل هوائی نام سوار با سه چهار هزار
سوار اعتمادی از قلب جدا شده و افواج پیش روی را از پیش برداشته بر علی قلی خان که در قلب بود حمله
آورد و دلیران مغل دست بمدافعت بر کشاده پای همت استوار نمودند و درین اثنا تیری از دست دلیران مغل در چشم
هیمون رسیده بعضی نویسند که از پشت سرش بر آمد و بعضی بر آنند که اندک جراحتی بود اما هیمون سر بر تکیه هودج نهاده
و افغانان و اهل لشکرش مضطرب شده راه فرار گرفتند و شاه قلی خان محرم بفیل هیمون رسیده و قصد فیلبان کرده فیلبان
از خوف جان نام هیمون ظاهر نموده و شاه قلی فیل را پیش گرفته روانه اردوی بادشاه گردید و مغلان تعاقب افغانان
نموده مردم بسیار کشتند و اموال بیقیاس و بی حساب بدست آوردند و هنوز بادشاه در دو کروهی جنگگاه رسیده
بود که نوید این فتح عظیم مع هیمون بدو رسید و بیرام خان بفرمان بادشاه بدست خود هیمون را گردن زد تاریخ این واقعه ؎
نثار زر ما و ؎ دبیر صنع بر لوح بقا با خامه قدرت + رقم زد بهر سال طبع او بگرفت هیمو را [۹۶۴] + گفته اند و امرا بمیوات
رفته افاغنه بسیار را بقتل رسانیدند و خزائن و اموال اقبال مذکور بدست آورده بحضور فرستادند و همدرین زمان سلطان
حسین ابن بهرام میرزا ابن شاه اسمعیل صفوی قندهار را از دست گماشتگان بادشاهی گرفتند و بادشاه به دهلی رفته
جشن های عظیم کرده چون سکندر شاه سور بار دگر سر بر آورده خضر خواجه خان را شکست داد بادشاه از دهلی به پنجاب
رسید و در راه بدیوان حضرت خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی تفاول نموده این بیت بر آمد ؎ سکندر را نمی بخشند
آبی + بزور و زر میسر نیست این کار + و سکندر بقلعه مانکوت خزیده بادشاه وی را گرد گرفت چون همدرین اوان
خضر شاه ولد سلطان محمد سور سکه بنام خود کرده و سلطان بهادر نامیده بانتقام خون پدر که در حرب هیمو کشته شده
بود بر عدلی لشکر کشیده وی را کشت سکندر ازین اخبار افاغنه را عاری از اقبال دانسته و ناچار شده اطاعت

نمود و پسر خود را فرستاده خود به پٹنه رفته وفات یافت و بادشاه عازم لاهور شده و عقد سلیمه سلطان بیگم با بیرام خان
نمود و سلیمه دختر میر نور الدین محمد خواهرزادهٔ همایون بادشاه بود و بادشاه بعد از ان بدهلی برگردید چون مقدمات کدورت
با بیرمخان آغاز شده بودند درین زمان از امیر الامرا علی قلی خان اوزبک که پنجهزاری و صاحب صوبه شرقی بود حرکتے
موجب رنجش بادشاه گشته بادائے سپه سالار گمان برد و بیرمخان در دهلی مصاحب بیگ ولد خواجه کلان بیگ را
که از امرائے کبار گورکانیه بود بے جهتی بکشت و ازین امر شورشے در الوس برلاس پیدا شده امرائے مغلیه عظیم اندوهناک
گشتند و بادشاه نیز بغایت آزرده شده و ملا پیر محمد را که ملازم قدیم بود بے رخصت بادشاه در قلعه بیانه محبوس ساخت و
بیرام خان در صدد رفع کدورت گشته و قلعه گوالیار را تسخیر نمود و نیز خان زمان سرکار جونپور و بنارس را تا آب گنگ مستخلص
ساخت و بادشاه عنایت فرموده خلاع فاخره و انعام موفور برائے او فرستاده و بادشاه از تسلط بیرام خان عاجز شده و از
آگره بحیله شکار برآمده بدهلی رسید و فرامین جهت احضار امرا بهر جانب فرستاده و امرا و منصب داران فوج فوج روے بدرگاه آوردند
و بیرمخان نیز طبل بغاوت کوفته و به بیانه رفت و چندے ازین سو بآن سو میگردید و بادشاه ویرا گفته فرستاد که اگر داعیه سپهگری
داشته باشی بدرگاه بیائی ورنه عازم حج شوی و بیرام خان خانخانان گهی عزم حج مے نمود و باز از ان برگردیده در
صدد فراهمی خیل و حشم میشد تا امرا بر سر او متعین شدند و در ظاهر ماچیواڑه با افواج بادشاهی جنگیده منهزم شده و بادشاه
نیز عازم لاهور گشت و منعم خان آمده رتبه وکالت و خطاب خانخانان یافت و بیرمخان با مردم منغلے در کوهستان
سوالک بار دگر جنگیده منهزم شد و آخر الامر در ربیع الثانی سنه ثمان وستین وتسعمایه بملازمت آمده و بادشاه مرحمت بسیار
کرده گفت که اگر میل امارت داری ولایت کالپی و چندیری میدهیم و اگر نزد ما باشی در مصاحبان خود داریم و اگر منظور نباشد
بحج بروی با حسن وجوه روانه سازیم و بیرامخان شوق آخر اختیار کرده روانه حج گردید و بادشاه پنجاه هزار روپیه بوے داده
چون به پٹن رسید مبارک خان افغان لوحانی که پدرش را بیرامخان در معرکه ماچیواڑه کشته بود برسم ملاقات آمده بے خبر
بضرب خنجر شهیدش ساخت ؎ گفتا که شهید شد محمد بیرام ✤ تاریخ آن است و پسر او عبد الرحیم خان بحضور بادشاه رسید
و بادشاه ویرا بخطاب میرزا و فرزند برخوردار خانخانان سپه سالار نواخته پنجهزاری ساخت و بیرمخان از قوم بهارلو ترکمان
بود کسانیکه عبد الرحیم را بمجرد خطاب میرزا مغل پندارند بر غلط اند اما هر دو پدر و پسر در بهادری و شجاعت نظیر نداشتند
و عبد الرحیم خان در مردانگی و دادودهش تا امروز مشهور دیار است ✤

در بیان تسخیر ولایت مالوه

چون درین عهد در ولایت مالوه باز بهادر ولد شجاعت خان از امرائے
شیر شاه افغانی باستقلال سلطنت میکرد و در عیش و عشرت بر خود کشاده
داد عشرت میداد و در علم موسیقی هندوی کامل داشت و زنان حسین مغنیه بسیار جمع آورده و از انجمله معشوقه بود روپ متی
نام که سر دفتر معشوقان جهان و سرآمد خوبان دوران بود ؎ بخنده از ثریا نور میریخت ✤ نمک از خندهٔ پر شور میریخت ✤

مکحل نرگسش از سرمهٔ ناز + زمژگان بر جگرها ناوک انداز + دلعلش از تبسم در شکر ریز + دهانش در تکلم شکر آمیز +
بزیر چرخ کس پیدا نگردد + که رویش بیند و شیدا نگردد + و باز بهادر با روپ متی نرد عشق باخته روپ متی نیز
در علم موسیقی سرآمد روزگار بود و بادشاه جهان پناه ادهم خان انکه را با لشکر سنگین برو فرستاد باز بهادر که شب و
روز بغیر از صحبت ساز و نغمه و مجالست مے و معشوق کارے نداشت وقتے خبر یافت که لشکر مغل قریب سارنگپور رسید
ناچار از صحبت عیش برخاسته بمجلس رزم توجه نمود و در اندک جنگ منهزم شده کسان را فرستاد تا معشوقان او را بکشند
که بدست دشمن نیابند و آن بے بصیرتان بے محابا بقتل پری رخان اقدام نموده و روپ متی را نیز چند زخم زده چون لشکر مغل
در رسید کارش ناتمام گذاشته بدر رفتند و ادهم خان در سارنگپور آمده و چون شهرهٔ حسن روپ متی بسیار شنیده بود
فریفتهٔ او شده بعلاج او پرداخت چون به شد خان پیغام وصال فرستاد و روپ متی که دل دادهٔ باز بهادر بود دیوان وفا
بطغرائے اسم خود آراسته و التماس مشک و عنبر و کافور وغیره عطریات نمود تا خود را بیاراید و ادهم خان در دیگر عطریات
کافور نیز فرستاده و روپ متی غسل کرده و خود را بیاراسته و در یاد باز بهادر گریه‌ها کرده نغمه‌ها نمود و یک کف دست
کافور خورده چادر بر سر کشید که دیگر بیدار نشد ؎ عشق است که جان باو توان داد + خوش آنکه براه عشق جان داد +
و ادهم خان رسیده و بر امرده یافت و تاسف بسیار خورده سودے نداشت و از سلطنت مالوه غرورے موفور بدماغ
او راه یافته و بجز چند زنجیر فیل هیچ چیزے برائے بادشاه نفرستاد و بادشاه به حیلهٔ شکار بر آمده بایلغار متوجه مالوه گردید
و بقلعهٔ گاگرون رسیده در اندک مدت و برابه تسخیر در آورد و روزے که ادهم خان بقصد تسخیر قلعهٔ مذکور از شهر سارنگپور برآمده بود
به سارنگپور رسید و ادهم خان رایت بادشاهی را دیده از اسپ فرود آمده بدولت پائے بوس رسید و جمیع غنائم را بنظر
بادشاه در آورد و بادشاه معاودت به آگره فرمود در راه بحوالی نرور شیرے بغایت قوی بر سر راه آمده و بادشاه بنفس
نفیس مقابل شده و بضرب شمشیر و برانگشت و امرا رسم نثار بجائے آوردند و بحکم بادشاه امرا باعانت کمال خان گکهر که پسر
سلطان سارنگ گکهر بود و بقید اسلام شاه افغان آمده بود اما ولایت گکهران که مابین دریائے سند و بهت است مفتوح
نشده سلطان آدم برادر سارنگ در آنجا حاکم شده بود و بفرمان اسلام شاه زندان گوالیار را کاواک کرده از باروت
پر کرده پرانیدند و سارنگ و جمیع زندانیان پریدند و کمال خان که بحفاظت ایزدی محفوظ مانده و از قید افاغنه
استخلاص یافته بخدمت بادشاه مغل شتافته بود مامور گشتند و آدم را اخراج کرده آن مملکت به کمال خان مقرر نمودند
روزے بادشاه بزیارت روضهٔ حضرت شاه شیخ المشائخ شیخ نظام الدین اولیا علیه الرحمة رفته هنگام مراجعت شخصے
تیرے سوئے بادشاه انداخت و بر کتف راست آمده قریب یک وجب نشست و نام او قتلق فولاد بود هنوز تیر در
شانهٔ بادشاه بود که قتلق را پاره پاره کردند و بادشاه هلا بیتابی نکرده همچنان سواره بدولت خانه رسیده
بمداوای حکیم عین الملک گیلانی در یک هفته صحت یافت و بفرمان بادشاه آصف خان هروی وغیره امرا به تسخیر

ملک گوندواله که ویرا گوندواڑه گویند مامور شدند و در انجا هیرنرائن پسر راجه دلیپ صغیر السن بود و مادرش درگاوتی زنی
مردانه بود لشکرے جمع آورده بمقابله شتافت و فوج او در حرب مغل انهزام یافتند درگاوتی بخنجر بران شکم خود شگافته
جان داد و آصفخان بران ولایت دست یافته صد و یک صندوق اشرفی طلا و نقره و نفائس و ذخائر بسیار بدست آورد
و یکهزار فیل به غنیمت آمد و آصفخان مغرور گشته بغی ورزید اما آخر بخدمت شتافت و بادشاه فرمان داد تا در سنه ثلث
وسبعین و تسعمایه اساس قلعه اکبرآباد آگره نهاده چهار هزار سنگتراش و معمار مقرر شدند و از سنگ سرخ بنا نهادند و در
عرصه هشت سال قلعه متین و شهرے صورت نمائش یافت و به اکبرآباد موسوم شد و همدرین ایام بهادر خان پسر عدلی خود را
شیرشاه افغان نامیده و چهل هزار سوار افغان گرد آورده بقصد انتزاع جونپور از گنگ گذشت و علی قلی خان خان زمان
اوزبک با دوازده هزار سوار بمقابله او بر آمده نبردے صعب واقع شده بهادر خان اوزبک برادر علی قلی خان بمیدان حرام ابده
و چند دلیران افغان را که خود را با هزار سوار برابر میگرفتند بکشت و افغانان بعد حرب و نبرد شکست یافتند و هر دو برادر مغرور
شده از فیلهائے نامی که بدست آورده بودند هیچ یک بدرگاه نفرستادند و اول ازین واقعه که باعث رنج بادشاه شده
بود معامله شاهم بیگ بود که علی قلی ویرا معشوق خود نموده و او را مثل بادشاه کورنش بجاے کرد و بادشاه او را طلبیده علی قلی
نفرستاد و از پیش خود راند و لولی آرام دل نیز بدو بخشیده و شاهم بیگ او را بعبد الرحمن که در شهر سرپور بود داد و در انجا
رفته در نشه شراب بار طلبید چون عبد الرحمن نداد شاهم بجبر او را مقید نموده لولی را متصرف شد و برادر عبد الرحمن رسیده
شاهم را کشت و علی قلی به انتقام برخاسته عبد الرحمن سوے بادشاه فرار ورزیده این معامله موجب ازدیاد کدورت
گشته و بادشاه بحیله شکار متوجه شده چون قریب کره مانک پور رسید هر دو برادر بخدمت رسیدند و فیلان و دیگر غنائم
داخل خزانه بادشاه نمودند و بادشاه باگره معاودت فرمود و در سنه تسع و سبعین و تسعمایه بعزم زیارت حضرت سلطان الهند
غریب نواز خواجه سید معین الدین حسن سنجری چشتی اجمیری قدس سره العزیز رفته مراسم زیارت بجاے آورده و میر
شرف الدین حسین را به تسخیر قلعه میرٹهه مامور فرمود و جگمل و دیونداس لهرائے راجه مالدیو در انجا بودند فوج مغل بعد حرب
سخت قلعه را تسخیر نمودند و هم درین زمان پیر محمد خان که بر مالوه متعین بود قلعه بیجاگر را گرفته و لشکر به برهان پور کشیده بلده
برهان پور را قتل عام نمود اما باز بهادر و میران مبارک شاه فاروقی و تفال خان والیان خاندیس و برار باالاتفاق عازم
مقابله او شدند و لشکر مغل از بدمزاجی ملا پیر محمد مخاطب به پیر محمد خان بے رخصت او بمنڈو آمدند و امرائے ملکی نیز خود را
یکسو کشیدند پیر محمد ناچار مراجعت کرده در وقت عبور نربدا غرق شد و باز بهادر بار دیگر در مالوه تمکن یافته و همدران زودی
در سنه تسع و ستین و تسعمایه عبد الله خان اوزبک حاکم کالپی بفرمان بادشاه متوجه او گشت و در اندک جنگ باز بهادر را
گریزانیده بمالوه تسلط یافت و همدرین ایام سید بیگ ایلچی ایران آمده و دو لک روپیه که پنجهزار تومان عراق باشد
انعام یافت و بادشاه بوجه آثار بغی عبد الله خان بایلغار بمالوه آمده چون به اوجین رسید عبد الله خان متوهم شده متوجه

گجرات شد و بادشاه بسیت و پنجکروه راه دنبال او کرده برگشت و حکومت مالوه به قرا بهادرخان رجوع کرده معاودت نمود و
در نزدیکی سیپری کلارس گله فیلی که یکے از فیلان مست در دو بود بنظر آمده لشکریان گله را رانده بقلعه سیپری کلارس در
آوردند و فیل مست دیوار قلعه را انداخته بیرون رفت اما فیلے از فیلان خاصه بر سر راه آوردند و فیل وحشی بجنگ ایستاده
گرفتار شد بعد ازین چنان بر زبانها جاری شد که بادشاه از امرائے اوزبک رنجیده خواهان استیصال است بدین سبب
امرائے اوزبک در هر جا که بودند یاغی شدند سکندر خان اوزبک و ابراهیم خان اوزبک و علی قلی خان و بهادر خان و عبد الله خان
اوزبک و غیره سر از اطاعت پیچیده قریب سی هزار سوار مغل بیکبار علم مخالفت برافراختند و بادشاه شاهم خان جلایر و
محمد امین خان دیوانه و شاه بداغ خان را بحرب ایشان فرستاد و ابراهیم خان و سکندر خان بمعاونت بهادر خان جنگیده
ایشان را منهزم ساختند بادشاه در سنه ثلث و سبعین و تسعمایه متوجه تادیب ایشان گردید و آصفخان اوزبک را بتادیب
ایشان فرستاده اما آصفخان نیز بایشان پیوست و چون بهادر خان و سکندر خان سوئے آگره رفته بودند بادشاه سید معز الملک
با امرائے دیگر برسر او فرستاد و علی قلی خان والده خود را بخدمت بادشاه جهت التماس عفو فرستاد و سید معز الملک باوجود امتناع
بهادر خان با او جنگیده شکست یافت و بادشاه قصور اوزبکان بالتماس والده خانزمان معاف کرده بجاگیرات تصرف فرمود
اما اوزبکان بعد چندے بارِ دگر آثار بغی بظهور رسانیدند و چون بادشاه بجونپور رسید کرت دیگر خواهان عفو شده بادشاه
بهادر خان را برادر میگفت عذر ایشان پذیرفته اما بار دیگر اوزبکان بمعاونت آصفخان و وزیرخان هروی که همچنان
یاغی بودند سر از ربقه اطاعت بازکشیدند چون میرزا سلیمان بدخشانی بکابل آمده مسلط شده بود و محمد حکیم میرزا به نیلاب آمده
بادشاه فریدون خان وغیره امرا را بمدد او فرستاد و فریدون محمد حکیم میرزا را فریفته به لاهور آورد و بادشاه قضیه اوزبکان را
مهمل گذاشته در سنه اربع و سبعین و تسعمایه بلاهور رفت اما میرزا حکیم بمجرد خبر توجه بادشاه بکابل گریخت و نیز اولاد محمد سلطان
میرزا گورکان یعنی محمد حسین میرزا و عاقل میرزا و ابراهیم حسین میرزا و مسعود حسین میرزا و اعمام ایشان سکندر سلطان و
محمود سلطان نیز یاغی شده و سوئے مالوه گریختند درینوقت امرائے اوزبک تهیه آمیختن با ایشان داشتند و بادشاه
باگره آمده و با دو هزار فیل جنگی و فوج بسیار بر سر راه امرائے اوزبک رفته و بگذر مانکپور از دریائے گنگ پایاب گذشته
و بارغی از فیلان و صد سوار نامی قریب صبح بار دوے امرا رسید و مجنون خان قاقشال و آصف خان هروی که در قلعه
کره مانکپور بودند بپادشاه پیوستند و امرائے اوزبک گمان عبور بادشاه بوجه نبودن کشتی باین زودی نداشتند
تمام شب بلولی رقصانیدن و شراب خوردن مشغول بودند دفعتاً خبر یافته صف آراستند و در چاشت دوشنبه غره
ذی الحجه سنه اربع و سبعین و تسعمایه جنگ در گرفت و بابا خان قاقشال که هراول بادشاه بود هراول اوزبکان را
شکست و بهادر خان بر و ریخته و برا مجنون خان رسانیده بر فوج مجنون خان نیز زور آورده از هم پاشید و روئے بسوئے
قول خاص آورده بادشاه که بر فیل سوار بود تزلزلے در معسکر دیده بنظر احتیاط فرود آمده بر اسپ سوار شد اما

باولی نعمت اربرون آئی * گر سپهرے که سرنگون آئی * بهادر خان اوزبک را اسپ سوارے بضرب تیر بزمین افتاد
واکبر بادشاه بافوج خاصه حمله مردانه بر علی قلی خان نمود فیلے از فیلان بادشاه که هیرانند نام داشت بر فوج علی قلی خان
دویده رودیانه نام فیل جنگی او را بگشت و تیرے براسپ علی قلی خان رسیده اسپے دیگر آوردند که بران سوار شود ناگاه
فیلے جنگی بدو رسیده او را پایمال نمود و علی قلی خان که رستم زمان بود جان داد اما بهادر خان گرفتار شده و امرا
بغیر رخصت بادشاه او را بقتل آوردند و بعضے نویسند که خان زمان بگلۀ تفنگ کشته شد رباعی کفران نعمت دلیری
که کرد * که اسپ مرادش سکندر نخورد * بهادر که بد رستم روزگار * ز کفران نعمت چنین گشت خوار * و بادشاه
یرلیغ داد که هر کس از همراهیان آن هر دو برادر سرے بیاورد بسر مغل یک اشرفی و بسر هندوستانی یک روپیه بگیرد لشکریان
هر جا که از همراهیان خان زمان یافتند جسته جسته بقتل رسانیدند رباعی قتل علی قلی و بهادر ز جور چرخ * جانان
مپرس از من بیدل که چون شده * جستم ز پیر عقل چو سال وفات او * آهے ز دل کشید و بگفتا دو خون شده * و
قاسم ارسلان درین واقعه چنین گوید رباعی چو شد خان زمان یاغی و باغی * ز شاه اکبر که مثلش نیست دیگر * ز تفنگ
خورد و ز عالم رفت و گردید * بهادر کشته از بعد برادر * برائے فتح شه تاریخ جستم * خرد گفتا مبارک فتح اکبر *
بادشاه در محرم سنه خمس و سبعین و تسعمایه به اکبرآباد در رسید *

در بیان تسخیر قلعه چتّور و محاربه رانائے سیسودیه

چون تا آن زمان باوجود آنکه جمیع راجگان راجپوت غاشیه اطاعت شهنشاه مغل بر دوش اطاعت گرفته بودند رانائے چتّور باطاعت سر فرود نیاورده بود بادشاه عزم تادیب او جزم فرمود
و کنور سکت سنگه سیسودیه که پسر رانا اودی سنگه سیسودیه والی چتّور بود و از پدر رنجیده بدرگاه بادشاهی آمده بود
باستماع عزم چتّور بدین خوف که مبادا پدر این عزم بادشاه را به تحریک او داند از لشکر بادشاه بیرون آمده منفور شد و
بادشاه طرح شکار قمرغه انداخته یکهزار جانور شکار شدند چون بقرب چتّور رسیدند رانا اودی سنگه سیسودیه در
قلعه چتّور هشت هزار راجپوت جان نثار را گذاشته و جیمل برادرزاده خود را سردار قلعه نموده خود بکوهستانهای
دور و قلب گریخت و جیمل مردے دلاور بود و حصار چتّور بر بالائے کوهے رفیع نهایت مستحکم واقع شده است که در
هندوستان بوسعت و استحکام مشهور است چون بادشاه گرد حصار رسیده مورچالها بامرا قسمت فرمود و جنگ تیر و تفنگ
درمیان آمد و آصف خان و حسین قلی خان وغیره براطراف ولایت رانا مقرر شدند و اودی پور و کونبلمیر و رامپور وغیره
را تاخت و تاراج کردند الغرض چون مدت محاصره چتّور امتداد یافت نقبها درون قلعه رسانیدند و ساباطها مرتب کردند
روزے در یک نقب آتش دادند و رخنه پیدا شده بغلطی در نقب دیگر نیز آتش افتاد و مردم بادشاهی که بر دهانه او
غافل بودند بسیار کس ضائع شدند اما لشکر منصور دست از جنگ باز نداشتند روزیکه بادشاه بسیر مورچل سوار

شدانہ و زن قلعہ کسے بندوق مے انداخت کہ ہر بار مردم لشکر پادشاہ را ضائع مے نمود بادشاہ احوال او شنیده بندوق خاصه در دست گرفته و سوے آن روزن سر داده فرمود کہ دستم احساس میکند کہ گلہ بر نشانہ رسید بعد چندے خبر رسید کہ برادرزاده رانا جیمل بدان ضرب کشته شد الغرض چون مدت محاصره امتداد یافت در بست و پنجم شعبان سنہ خمس سبعین و تسعمایہ افواج قاہره از ہر طرف ہجوم آوردند و در دیوار رخنہ ہا پدید آورده بر قلعہ صعود نمودند و بادشاہ فیل سوار متوجہ قلعہ شده حکم قتل داد و راجپوتان کہ درون قلعہ بجنگ ایستاده بودند جنگیده قریب بہ ده ہزار کس کشته شدند و قلعہ مفتوح شد و در مدت کم از شش ماہ قلعہ فتح شد ہ چو گلگون اندیشہ بادشاہ + سوئے عزم چیتور کردند زین + بانک زبان فتح آن قلعہ کرد + کہ با واجہانش بزیر نگین + چو تاریخ بر سیدم از عقل گفت + ندارد کسے یاد فتحے چنین ۹۷۵ + و آصف خان ہروی بحکومت قلعہ چیتور مامور گردید و بادشاہ از انجا بہ اجمیر شریف آمده زیارت حضرت خواجہ بزرگوار حضرت سید معین الدین حسن سنجری اجمیری رحمۃ اللہ علیہ بجا آورد و دیگے روئین بسیار کلان ترتیب داده بر روضہ منوره مقرر کرد و بعد ازان متوجہ قلعہ رنتھنبور گشته و در سنہ ست و سبعین و تسعمایہ آن قلعہ از راجہ سرجن والی آنجا بگرفت +

ذکر دختر گرفتن شہنشاه اکبر گورکان از راجہائے ہندوستان

چون شہنشاه اکبر در رعایا پروری نظیر نداشت و اکثر اوقات تعصب مذہبی را منظور نداشتہ ہندو و مسلمان را برابر میدید و ہندیان را خوفے کہ از مغل در دلہا جائے گرفتہ بود بتدریج زائل شد و اہل ہندوستان دل بر سلطنت ایشان نہادند و اکبر بادشاہ نیز برائے مصلحت وقت و تالیف قلوب طریق صلح کل پسندیده جزیہ را نیز موقوف ساخت و خواست تا بنیاد سلطنت مغل را در ہندوستان بقرابت با خاندان راجپوت کہ فرمان روایان ہندوستان بودند مستحکم سازد تا بوجہ این قرابت روسائے ہند خیال بیگانگی مغل را بہ یگانگی مبدل نمایند و خوفے کہ از تغائر جانبین در دلہائے اہل ہند متولی است مرتفع گردد لہذا اول دختر حسن خان والی میوات را در خواست برادر او این نسبت را باعث افتخار خاندان خود دانستہ دختر را بہ آئین شائستہ در شبستان بادشاہی فرستاد و سپس بہ مہاراجہ آنبیر کہ امروز بہ جے پور مشہور است درخواست داد و اول انکار کرده بالآخر قبول کرد و مہاراجہ بہارامل کچھواہہ والی آنبیر جے پور دختر خویش را بآئین شائستہ بحرم سرائے بادشاہی فرستاد و بادشاہ او را بہ سلطانہ زکیہ بیگم موسوم ساخت ہ بروز یکہ طالع برومند بود + نظرہا سزاوار پیوند بود + جہاندار بر رسم آبائے خویش + پرچہره ما کرد ہمتائے خویش + چون بادشاه را اولاد نمے شد بخدمت شیخ سلیم چشتی رحمۃ اللہ علیہ کہ از اولیائے وقت بود در رفتہ توسل جست و در سیکری بنیاد شہری نہاده فتح پور نام کرد و بدعائے حضرت شیخ زکیہ بیگم کچھواہی حاملہ شده و بادشاه بیگم را گرامی داشتہ و از بطن آن

عفیفهٔ عظمت سرشت پسرے بوجود آمد و بادشاه او را تیمناً بنام حضرت شیخ سلیم موسوم کرده سلطان سلیم میرزا نام کرد چون بادشاه
نذر کرده بود که اگر خدائے عزوجل او را پسرے صاحب عمر کرامت کند پا پیاده به اجمیر شریف رفته زیارت کند لهذا از
فتح پور سیکری که مسکن حضرت شیخ سلیم بود و بادشاه شهرے آباد کرده بود پا پیاده به اجمیر شریف رفت و به هفت منزل
به اجمیر شریف رسید و هر منزل دوازده کروه راه است و بادشاه اینهمه منزل را به پائے خود قطع کرده مراسم زیارت
حضرت سلطان هندوستان حضرت خواجه سید معین الدین حسن سنجری اجمیری علیه الرحمة والرضوان بجائے آورد و بادشاه
از حضرت خواجه بزرگوار اعتقاد بسیار داشت و هر سال از هر جائے که مے بود در عرس حضرت خواجه بزرگوار غریب نواز حاضر میشد
و شعرا در تاریخ و تهنیت تولد شهزاده سلیم قصائدها گفتند و بادشاه دامن مراد ایشان را به گلهائے مقصود پر فرمود از
تواریخ هائے مشهوره ؎ دُرِّ شهوار لجۀ اکبر + و دیگر ؎ گوهر درج اکبر شاهی + تاریخ ولد سلطان سلیم است
و از شعرائے عهد خواجه حسین هروی قصیدهٔ عالی مضمون در سلک نظم کشید که با وجود عمدگی مضامین و مطالب از مصرع اول
تاریخ جلوس اکبر بادشاه و از مصرع ثانی تاریخ تولد سلطان سلیم میرزا برآورد و قصیده سی و یک بیت گفت فصحا او را
قبول داشتند چند شعر از آن در اینجا نوشته میشوند و هو هذا ؎ الله الحمد از پے جاه و جلال شهریار + گوهرے آمد از محیط
عدل آمد در کنار + طائرے از آشیان جاه وجود آمد فرود + کوکبے از اوج عز و ناز گردید آشکار + گلبنے این گونه
ننموده بر دور چمن + لاله نے بینگونه بکشود از میان لاله زار + شاد شد دلها که باز از آسمان عدل و داد +
باز دنیا زنده شد کز مهر ایام بهار + آن هلال برج قدر و جود و جاه آمد برون + وان نهال آرزوے جان
شاه آمد ببار + شاه اقلیم وفا سلطان ایوان صفا + شمع جمع بیدلان کام دل امیدوار + عادل کامل محمد
اکبر صاحبقران + بادشاه کامجوے نامدار و کامگار + کامل و دانائے قابل اعدل شاهان دهر + اعدل اعلی عاقل
بے عدیل روزگار + سایه لطف اله آن لائق تاج و نگین + بادشاه دین پناه آن عادل عالم مدار + مجلس ویرا سمار چارمین
دان عود سوز + موکب ویرا سماک رامح آمده نیزه دار + مقدم مولود مے افزود زیب سند اگر + لولو لالا فزودی زیب
در شاهوار + از کلام او بیان حال معنے مستفاد + و ز کمال او بنائے دین و دنیا استوار + حکم آن کلکے که دارد حکم بر آب
روان + بر سپیدی با سیاهی بر و دلیل و نهار + اے چو صنع لایزالی آفتاب ملک دین + پایه افزائے معالی
سایهٔ پروردگار + شاه صبح عدل و داد ے ماه شام جاه و کاه + برق گاه عزم و جزمے کوه گاه بردبار + گے بجودت
مانده لب از حیا پیش سحاب + با جودت مے نه زیبد جود از ابر بهار + تا بود باقی حساب روزها ے ماه و سال + وان
حساب از سال و ماه و روز دوران پایدار + شاه ما پاینده باد و باقی آن شهزاده هم + روزهائے بے حسیب و سالهائے
بے شمار + و درین مقام همین قدر اشعار اکتفا کنند غرض از هر مصرع اول سنه ثلث وستین و تسعمایه و از مصرع ثانی
سنه سبع وسبعین و تسعمایه اخراج مے یابد و بادشاه دو لکهه تنگه به خواجه حسین هروی عنایت نمود و بخشش عظیم مرتب

فرموده امرا و فضلا و شعرا را به انعامات بسیار سرافراز فرمود و تولد سلطان سلیم میرزا که آخر بر تخت سلطنت نشسته مخاطب به ابوالمظفر نورالدین محمد جهانگیر بادشاه گردید از بطن زکیه سلطان بیگم دختر مهاراجه بهارا مل کچهواهه والی آنبیر اتفاق افتاد و بعد ازین بادشاه را دو پسر دیگر از بطن پرستاران متولد شدند یکے را موسوم به سلطان مراد میرزا و دیگرے هم از بطن حرم متولد شده موسوم به شاهزاده دانیال میرزا گردید و از شعرائے وقت مولانا قاسم ارسلان قصیدهٔ در تاریخ گفت که از مصرعهٔ اول تاریخ تولد سلطان سلیم میرزا و از مصراع ثانی تاریخ تولد شاهزاده مراد میرزا استخراج مے یابد مطلع او این است ے زنور پاک چو سلطان سلیم شد نازل + لوائے شاه مراد این اکبر عادل + و خواجه حسین مروی نیز قطعه دیگر در تهنیت تواریخ این دو شاهزاده گذرانید و بهمین صنعت که از مصرع اول تاریخ تولد شهزاده سلیم و از ثانی تاریخ تولد شهزاده مراد واضح مے شود ے داد دو شهزاده بشاه این سپهر + چهره آن شهزده به از آفتاب + و بادشاه در سال ثمان و سبعین و تسعمایه بار دگر به اجمیر رفته و گرد شهر حصارے از گچ و سنگ بر آورده به ناگور شتافت و دران مقام کنور چندرسین ابن راجه مالدیو راٹهور والی جودهپور مارواڑ و راجه کلیان مل راٹهور ابن راجه مالدیو والی بیکانیر و ناگور و پسر او رائے سنگه راٹهور با پیشکش و اموال نذر بحضور رسیدند و بادشاه دختر کلیان مل را خواستگاری کرده بعقد خود در آورد و قریب پنجاه روز در ناگور قیام فرمود و کلیان مل بسبب فربهی بدن که بر اسپ سوار نمی توانست شد مرخص شده رائے سنگه پسر او همرکاب شد و بادشاه ازان جا به اجودهن رفته زیارت حضرت شیخ فریدالدین گنج شکر رحمة الله علیه دریافت و در سنه تسع و سبعین و تسعمایه سکندر خان اوزبک که در بیابان ها میگردید بوسیله امرا حاضر شده عفو قصور خواست و بادشاه رائے سنگه راٹهور پسر کلیان مل را بحکومت جودهپور که وطن او بود مقرر فرموده رخصت داد +

ذکر افزودن ملک گجرات بر ممالک گورکانیه بر لاش نور بخری قبات

چون بهادر شاه گجراتی چنانکه نوشته شد از همایون بادشاه شکست یافته در جزیرهٔ نزد فرنگیان رفت و چون بر غراب آنها رسید تفرس غدر نموده بر غراب خود آمد و فرنگیان غراب خویشتن را در کشیدند و سلطان در آب افتاده غرق شد امادرین عهد که سلطان محمود گجراتی مرده بود و غلام او مخاطب به چنگیز خان تسلط یافته ابراهیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و مسعود حسین میرزا و عاقل حسین میرزا پسران میرزا محمد سلطان گورکان برلاس که بسلسلهٔ صاحبقران امیر تیمور گورکان میرسید یاغی شدند و دست بتاخت و تاراج مے کشودند و گاهے در مالوه و گاهے بسوئے دهلی میگردیدند و غریب شورشے در ملک برپا بود و مالوه را از محمد قلی خان برلاس که از امرائے اکبری تعین مالوه بود مستخلص ساختند اما بودن دران دیار محال دانسته به گجرات رفتند و با چنگیز مذکور صحبت نگرفت با او جنگیده به خان دیس رفتند چون چنگیز بدست جهاز خان حبشی کشته شد

میرزایان به گجرات رفتند اکثر آن ولایت را به تصرف درآوردند و قلعه محمدآباد جانپانیر و سورت به ایشان تعلق گرفت اکبر بادشاه
تادیب ایشان را ضرور دانسته عازم گجرات گردید و بعد رسیدن در حوالی گجرات سلطان مظفر گجراتی که از اولاد سلطان
بهادر شاه بود و امرای گجرات او را سلطنت برداشته بودند مع دیگر امرای حبشی که کبار امرای گجرات بودند بسعادت
ملازمت شتافتند و امرای حبشی بسبب اظهار نفاق دلی مقید شدند و بلده احمدآباد بغیر جنگ و حرب مسخر شد و
بادشاه میرزا سید عزیز کوکلتاش ابن خان اعظم شمس الدین محمد اتکه را به گجرات نصب فرموده و درین اثنا خبر رسید
که ابراهیم حسین میرزا در سورت و محمد حسین میرزا در بهروچ است و ابراهیم حسین میرزا عزم پنجاب دارد و بدین سبب
اردو را به شهزادگان سپرده با اندک امرا ایلغار کرد و روز دیگر با چهل سوار از آب مهندری بگذشت و درین وقت
سید محمود خان بارهه و شاه قلی خان محرم و راجه بهگوان داس کچهواهه و سلیم خان کاکر و علی خان و کنور مان سنگه
ابن بهگوانداس و بابا خان قاقشال و سرجن والی رنتهنبور و رای سال کچهواهه و دوست محمد و حاجی یوسف خان
و خانعالم وغیره به بادشاه پیوستند و صد سوار همراه ایشان بودند با آنکه ابراهیم حسین میرزا با هزار سوار بود بادشاه
توقف و انتظار وصول عساکر نکرده با جمعیت که از یکصد و پنجاه زیاده نبودند و بروایتی یکصد و پنجاه در قصبه سترنال با میرزا جنگ
در داد و بادشاه با بعضی از راجپوتان در جائی که دو طرف دیوار زقوم داشت ایستاد و سه سوار مخالفان قریب بادشاه
رسیدند و بهگوانداس با برچه مقابل ایشان شده یکی را منهزم گردانید و چون دو دیگر مقابله گردیدند بادشاه بمدد
راجه مرکب تاخت هر دو کسان گریختند و بهپت کچهواهه برادر بهگوانداس درین معرکه جان داد و بادشاه با خواص خود از زقوم بر آمده
متوجه قلب ابراهیم حسین میرزا گردید و ابراهیم میرزا با آنکه یکهزار سوار در رکاب داشت رو بگریز آورد و افواج او پریشان
و منهزم گشت واگر بادشاه در جنگ اندک صبر میکرد جهان جهان لشکر میرسید اما از غایت تهور توقف نکرده با یکصد و
پنجاه کس بر یکهزار سوار مخالف حمله نمود و با قبال خود ظفر یافت اما هیچ یکی از بادشاهان مرتکب این چنین تهور و جرأت
نگشته که عالم عالم لشکر را گذاشته بنفس خود باندک مردم بر فوجی کثیر که ده برابر جمعیت او باشد حمله کند الغرض بادشاه
بعد ظفر و نصرت بار دوی بزرگ رسیده به قلعه سورت شتافت و روزی در حوالی سورت سخن در شجاعت راجپوتان
در میان آمد که جان پیش این گروه قدری قیمتی ندارد چنانچه بعضی راجپوتان نیزه دوسنان بدست یکی داده دو کس
که هم پله یکدیگر باشند از هر دو طرف آمده و نوک های سنان بر سینه گرفته زور کرده بروی همدگر میدوند چنانکه سنانها از پشت
میگذرند و باین صورت بر یکدیگر حمله نموده تلاش های مردانه میکنند اکبر بادشاه بمجرد استماع این سخن تیغ را علم کرده قبضه
او بر سر دیوار نهاده نوک او بر سینه گذاشت و گفت که ما هم مغلیم و در شجاعت و مردانگی نظیر نداریم چون هم سری مانیست
که بروش راجپوتان بعمل آریم بر نوک همین سیف زور کرده بر دیوار حمله میکنیم حاضرین را عجب حالتی و اضطرابی
دست داد اما کنور مان سنگه ابن بهگوانداس کچهواهه از روی اخلاص چابکدستی نموده دستی بر تیغ زد که شمشیر

از دست بادشاه بدر رفت و قدرے مابین انگشت و سبابه بادشاه مجروح شد بادشاه بغضب آمده راجه مذکور را بر زمین
زد و بر سینه او نشست مظفر سلطان اوزبک دست مجروح بادشاه را تاب داده راجه را خلاص گردانید و درین کشاکشی
زخم بادشاه زیادتی پذیرفت اما زود صحت یافت و ابراهیم حسین میرزا گریخته چون به ناگور رسید راجه رائے سنگه
راتهور والی بیکانیر ناگور که بفرمان بادشاه در جودهپور بود برو لشکر کشید و ابراهیم حسین میرزا جنگیده شکست یافته و گلرخ بیگم
صبیه کامران میرزا زوجه ابراهیم حسین میرزا پسر خود مسمی مظفر میرزا را گرفته بدکن رفت و محمد حسین و شاه میرزا نیز بدان جانب گریختند
و قلعه سورت فتح شد شخصے در واقعه آمد با بادشاه به گجرات تاریخ ع ته گجرات آمده + گفته بود چون بسمع بادشاه ۹۷۹
رسید آن کس را طلبیده فرمود که این چنین تاریخ چرا گفتی بعرض رسانید که دشمنان من این چنین گفته باشند ورنه من ع
شاه گجرات آمده گفته ام ۹۷۹ و بادشاه بغایت مسرور شده انعام بسیار داده مرخص فرمود و ملا احمد مهرکن نقش سکه بادشاه
گذرانید ع خسروا سکه گجرات بنام تو زدند + ملک را سایه عدل تو تبارک بادا + خوش آن دم که چو تاریخ وے
از من پرسی + گویمت سکه گجرات مبارک بادا ۹۸۰ + و این واقعه در سنه ثمانین و تسعمایه واقع شد و جهاز خان حبشی
بقتل رسیده بادشاه در دوم صفر سنه احدی و ثمانین و تسعمایه به آگره رسید و ابراهیم حسین میرزا متوجه پنجاب گردید و
حسین قلی خان امیر پنجاب که از قوم ترکمان بود و محاصره مان کوت داشت بمحاربه او متوجه شد مسعود حسین میرزا جنگیده اسیر
شد و ابراهیم حسین میرزا که بشکار رفته بود چون حادثات از شکار نمود احوال بدین منوال دید دل بر مرگ نهاد و بنهایت
مردانگی جنگے مردانه نمودند و آخر منهزم شده بسوئے ملتان بدر رفت و بلوچان سرراه برو گرفته زخمی نمودند مخصوص خان
ملتان وے را از خانه بلوچی گرفته سرش برید و سر او معه مسعود حسین میرزا بدرگاه بادشاه رسیدند مسعود حسین میرزا بقلعه گوالیار
محبوس شد اما محمد حسین میرزا که بسوے دکن رفته بود کرت دیگر با اختیار الملک گجراتی در ساخته در ملک گجرات شورشے
انگیزند و بلده احمدآباد را محاصره نمود و سید عزیز خان کوکه مسرعان فرستاده التماس قدوم بادشاه نمود چون موسم برشکال بود
بادشاه دو هزار سوار جرار انتخاب کرده برسم یلغار فرستاده خود بر جمازه هاے باد رفتار سوار شده و با سیصد امرا و
منصبداران اسپان را کوتل کرده روانه شدند و چهار منزل را یکے کرده در پٹن گجرات بیلغار پیوست و در
نه روز از اکبرآباد به احمدآباد رسیده ناگهان در حوالی شهر رسید و محمد حسین میرزا بیگ ناگاه آواز کوس و کورگه بادشاهی
شنیده مضطرب گردید و اندیشناک شده از سر محاصره برخاست و اختیار الملک را با پنجهزار سوار بمحافظت دروازه هاے
شهر که لشکر شهر بیرون نه رود گذاشته خود با هشت هزار سوار مغل و راجپوت و گجراتی بمقابله بادشاه خرامید بادشاه
قول را به خان خانان عبدالرحیم خان بهارلو ترکمان ابن بیرام خان سپرده و خود با صد سوار انتخابی طرح شده و از آب
گذشته بمیدان حرب خرامید و محمد حسین میرزا با یکهزار و پانصد مغل فدائی که از دلیران لشکر او بودند و اعتماد بے پایان
داشت بر هراول بادشاهی حمله آورد و محاربه عظیم در پیوست و بادشاه خود با صد سوار خاصه از پهلوے صفوف برآمده

بر محمد حسین میرزا تاخت و از هر جانب دلاوران باهم آمیختند و درین آویزش یکے از مخالفان نزدیک بادشاه رسید و شمشیر بر اسپ خاصه رسانید و
اکبر بادشاه بفن شهسواری مرکب را قایم داشته بضرب نیزه آبدار دشمن را بر زمین انداخت و از پس او دیگری رسید بضرب نیزه حمله
بر بادشاه نمود اما دیگران هجوم آورده کارش باتمام رسانیدند و درآن روز لشکر محمد حسین میرزا بست هزار سوار بودند و لشکر اکبر بادشاه
بیش از هشت هزار نبود و الغرض محاربهٔ عظیم واقع شد و از هر دو جانب مردان جوهر مردانگی ظاهر کردند قضارا از جانب مخالفان بانی بطرف
لشکر بادشاه سر دادند و آن بان بر قوم هاری فیله بادم نموده بلشکر خود برگشته و بسیارے از لشکریان ازین صدمه مردند
و فیلے که ازان طرف بر لشکر بادشاه حمله نمود از صدمه آن بان رم خورده برگردید و انتظام صفوف لشکر میرزا ازین
سبب برهم گردید و میرزا محمد حسین زخمے خورده و از معرکه برآمده روی بفرار نهاد و در اثنای گریختن به بوتهٔ زقوم رسیده
و اسپ را جهانیده چون اسپ هم زخمی بود بے طاقتی کرده و میرزا از اسپ جدا شده و ملازمان بادشاهی وی را اسیر کرده
آوردند و افواج او شکست یافت و هر کس دعوے گرفتن میرزا مے نمود و بادشاه از میرزا این امر استفسار نموده وے
در جواب گفت که مرا غیر از نمک بادشاه هیچ یکے نگرفته و بسعی راجه بهگوان داس کچهواهه بقتل رسید و درین وقت بادشاه
بر پشتهٔ با معدودی استاده بود که فوجے عظیم نمودار شد معلوم شد که اختیار الملک گجراتی است بادشاه باهمان چند کس که
دویست کس بیش نبودند پیشتر رفته فرمود که بضرب تیر روی دشمن بگردانید و اختیار الملک همین که کوکبه بادشاه را دید با
پنجهزار سوار خود فرار بر قرار اختیار نمود و اختیار الملک نیز وقت گریز بر قوم زاری رسیده و از اسپ جدا شده اسیر گردید
بدست مغلان کشته شد و بادشاه حکومت گجرات به خان اعظم عزیز کوکه داده بایلغار برگردید و یازده روز در احمدآباد بود
و همگی مدت این سفر چهل روز بود و گلرخ بیگم با مظفر حسین میرزا ابن ابراهیم حسین میرزا از دکن آمده مصدر شورش گردید
اما در حربے منهزم شد و مظفر حسین بحضور اکبر رسیده چندے مقید مانده و بادشاه دختر بدو داده مشمول نوازش نمود و
بعد ازین تمامت گجرات بے منازعی به تصرف سلاطین گورکان درآمد و بعد چندے سلطان مظفر که از قید بدر جسته بود با
در آنملک شورش نموده و اعتماد خان گجراتی به تغیر خان اعظم حاکم گجرات بود ازو منهزم شد و سلطان مظفر تمامت گجرات را
بتصرف در آورده و بهروچ را بالقول گرفته قطب الدین محمد خان را بکشت و تمامت اموال و افیال که در آنجا بودند
بگرفت و بفرمان بادشاه خانخانان میرزا عبدالرحیم خان سپهسالار بر سر او رفته و سلطان مظفر نیز آماده جدال و قتال
گشته و بعد حرب و ضرب بسیار شکست یافته به بلدهٔ احمدآباد برگشت امرای مغل در پی او بشهر درآمده سلطان از دروازه
دیگر بیرون رفته و به کهنبایت شتافت و عبدالرحیم خان در عقب او رفته از آنجا نیز گریزانیده و در نادوت هم محاربه
نموده و سلطان مظفر بجنگلها درآمده و خانخانان قلعه بهروچ فتح کرده بموجب حکم برگشت و بجلدوی همین فتح بخطاب
خانخانان سرافرازی یافت و سلطان مظفر بار دیگر در عهد حکومت خان اعظم لشکرے جمع آورده و دولت خان زمیندار
سورت و راجه کهنگار سی بمدد او برخاستند و خان اعظم باوے جنگیده سلطان مظفر را بدست آورد و مظفر شاه گجراتی

بهانهٔ تجدید وضو بگوشهٔ رفته بزخم استره خود را گشت و اقلیم گجرات صاف گردید +

ذکر تسخیر ولایت پٹنه و بنگاله

چون در بنگاله سلیمان کلیانی که از امرای شیر شاه بود حکومت داشت و منعم خان خانخانان بفرمان شاهی چند بار با او جنگیده و برا منهزم نموده بود وسلیمان اطاعت قبول کرده ایمن گشت و بعد از سلیمان پسرش بایزید بر مسند نشسته بگذشت و برادرش داؤد ابن سلیمان کرانی افغان در اظهار بغی و طغیان دقیقهٔ مهمل نگذاشته و منعم خان با او جنگیده قلعهٔ پٹنه را محاصره نموده و التجای قدوم پادشاه نمود و پادشاه در عین برسات بسواری کشتی راهی گردیده و بعد از نزول بحوالی پٹنه داؤد افغان التجای صلح و عفو نموده پادشاه فرمود که بعد از ادراک ملازمت قصور تو عفو خواهد شد اما با او بگویید که اگرچه هزارها نوکر از تو همراه اند با وجود این خود مقابله نزاع اختیار سکنیم از قلعه بیرون آئی و با ما تنها بجنگی هر که ظفر یابد قلعه و ملک از وست و اگر ترا همت پذیرفتن این شق نباشد یکی را از رفقای خود بمیدان فرست و ما نیز یکی را اختیار کرده بفرستیم هر که ظفر یابد ملک و قلعه از مخدومش باشد و اما اگر در رفیقان خود کسی را نیابی فیلی جنگی با یکی از افیال ما بجنگ اندازد فیل هر که ظفر یابد فتح از و باشد و داؤد تاب پذیرفتن این شروط نیاورده و بکشتی نشسته راهی بنگاله گردید و اکثر افغانان بی یارا از کشتی باز نشناخته غرق شدند و در کشتی ها بسیار هجوم کرده کشتی ها غرق گشتند و بعضی راه نیافته خود را از برج و باره بزیر افگنده در خاک آمیختند و شورشی عظیم واقع شده و پادشاه قلعه را بامرا سپرده خود بتعاقب افاغنه روان شد و حسین خان ولد محمد عدلی خان سور عرف عادل شاه نیز بقتل رسید و افاغنه بسیار مقتول شدند ع مخالف گریزان به راه ستیز + سپه در عقب رانده با تیغ تیز + گریزان شدند آن دلیران همه + چو از شیر غرنده آهو رمه + و پادشاه بست و پنج کروه راه به تعاقب طی کرده و چهار صد فیل گرفته برگشت و منعم خان را با راجه تودرمل بمهم افغانان مقرر فرموده و به آگره معاودت نمود و بموجب فرمان از فتح پور تا اجمیر شریف در هر کروه چاهی پخته و مناره بلند احداث نموده و تودرمل و خواجه مظفر علی وغیره امرای بادشاهی تعاقب داؤد افغان نموده و پس از محاربات اورا ناچار کرده و مظفر علی مخاطب به مظفر خان حسب استدعای او رضا بالصلح داد و اوڑیسه و گنگ و بنارس بوی مسلم داشت و منعم خان در انجا درگذشته و داؤد سر بشورش برداشت و بادشاه در سنه ثلث و ثمانین و تسعمایه حسین قلی خان ترکمان المخاطب به خان جهان را به ولایت بنگاله نامزد کرده و داؤد سلیمان خواص پور ٹانڈه را متصرف شده و قریب به پنجاه هزار افغان جمع نمود حسین قلیخان نیز امرای بادشاهی را مجتمع کرده و محاربهٔ عظیم واقع شده امرای مغلیه ظفر یافتند و داؤد اسیر شده بقتل رسید و جنید پسر او نیز زخمی شده درگذشت و در سنه اربع و ثمانین و تسعمایه کالاپهاڑ از امرای داؤد کشته شده قلعه رهتاس مفتوح شده و غنایم بقیاس بدست لشکر منصور افتاد اما بعد ازین که خان جهان درگذشت و خواجه مظفر خان بحکومت بنگ تعین شد معصوم خان کابلی وغیره از و برگشته و همین زمان خواجه شرف الدین حسین که بزنهٔ بادشاه بود و بقصد مکه معظمه روانه شده بود در انجا رسیده یاغی شده

اکثرے بوے پیوستہ مظفرخان را محصور نموده گرفتند و کشتند و بادشاه راجه تودرمل را بدان مهم فرستاده و در بهار بهادر نام شخصے بغی ورزید و تودرمل از ضبط این فتنه ها عاجز شده حقیقت را بدرگاه نوشت و خان اعظم عزیز خان کوکلتاش و شهباز خان کنبوه متعین این مهم گشته و مخالفان متفرق شدند امرا معاودت کردند و شهباز خان باستیصال بقیه مخالفان دران ملک باقی ماند و او نیز درهمین زودی مخالفان را شکسته و بادشاه در جائیکه دریائے گنگا و جمنا اتصال مے یابد قلعے محکم و شهرے عظیم بنا نموده و به اله آباد موسوم گردید ❖

ذکر بغی شهزاده محمد حکیم میرزا ابن همایون بادشاه

او در کابل حاکم بود و چندکرت علم عصیان و طغیان برافراشته یکمرتبه باغوائے لشکرخان پنجابی

لشکر به پنجاب کشید و شادمان کوکه را از خود پیشتر فرستاد. کنور مان سنگه کچھواهه ابن راجه بهگوانداس والی جےپور که فوجدار سیالکوٹ بود و پیدا و صوبه دار لاهور با شادمان کوکه جنگیده بر وظفر یافت و چون محمد حکیم میرزا بحوالی رهتاس رسید کنور مان سنگه خود را القلعه رهتاس رسید یوسف خان مشهدی رسانید و محمد حکیم میرزا سوئے لاهور رفته و در سنه تسع و ثمانین و تسعمایه لاهور را بدست آورد اما سعید خان و راجه بهگوانداس در قلعه پائے مقاومت و مدافعت افشردند و در بعضے تواریخ دیده میشود که محمد حکیم میرزا ازین پیشتر نیز یکدفعه به پنجاب آمده بیست و دو روز راجه بهگوانداس را در لاهور محاصره کرده بود و از کنور مان سنگه پسرش شکست یافته رفته بود و این آمدن ادبار دویم بود و بادشاه باستماع این خبر متوجه تادیب محمد حکیم میرزا گردیده و محمد حکیم میرزا بمجرد آوازهٔ موکب بادشاه از محاصره لاهور برخاسته روانه کابل گردید و بادشاه در پے او روان شده و بادشاه در تعاقب او باهستگی بکابل رسید و محمد حکیم میرزا با امرائے خود از قلعه بیرون خرامیده و اندکے جنگیده شکست یافته و بطرف غوربند شتافت و از انجا عرایض اخلاص فرستاده عفو تقصیر درخواست نمود و بادشاه از تقصیر او درگذشته و کابل را بوے گذاشته بازگشت و در کناره نیلاب قلعه بنیاد نهاده و موسوم به اٹک نمود که هندیان از نیلاب عبور کردن گناه میدانستند و دریا هم بهمان نام مشهور شد و محمد حکیم میرزا از افراط شراب بیمار شده در سنه ثلث و تسعین و تسعمایه فوت شده و بفرمان بادشاه کنور مان سنگه به تعزیت و تسلی پس ماندگان بکابل رفته و بادشاه نیز سوے کابل بحرکت آمد و مان سنگه در منزل راولپنڈی کیقباد میرزا و افراسیاب میرزا پسران محمد حکیم میرزا بخدمت رسیدند و مان سنگه کچھواهه بصوبه داری کابل سرافرازی یافت و در سنه ثلث و تسعین و تسعمایه هجری دختر راجه بهگوان داس کچھواهه والی آنبیر و جےپور بعقد سے عظیم بعقد شهزاده سلیم درآوردند و راجه بهگوان داس علاوه از نقد و جنس و زر و جواهر و کنیزک و غلام یکصد زنجیر فیل در جهیز دختر داد و چون بادشاه متوجه کابل گردید و به اٹک رسید میرزا شاهرخ گورکان و راجه بهگوانداس کچھواهه و دیگر امرائے نامدار را با پنجهزار سوار به کشمیر متعین فرمود و زین خان کوکه را برافاغنه یوسف زئی و سواد و بجوڑ که الحال بسوات و باجوڑ مشهور است فرستاد و کنور مان سنگه ابن بهگوان داس بتادیب افاغنه روشنائی مامور شد و

کنور مذکور در کتل خیبر با افغانان جنگیده ایشان را منهزم گردانید اما زین خان درخواست امداد نمود راجه بیربل را با دیگر امرا متعین شدند و زین خان در سواد آمده و بر افاغنه غلبه کرده قلعه در انجا بنیاد نهاده اما در میان بیربل و او مخالفتی ظاهر شده و هرچند زین خان خواست که جمعی را در قلعه متعین کرده پیشتر روند راجه منظور نکرده قرار یافت که مراجعت نمایند و راجه پیشتر روانه شده و جائیکه مقرر بود فرود نیامده پیشتر روانه شد و زین خان نیز از عقب او آمده چار و ناچار روانه شد افاغنه باین معامله پی برده از هر طرف هجوم آوردند و راه بمرتبه تنگ بود که دو سوار پهلوی همدگر نمیتوانستند گذشت فیل و اسپ و مردم بر یکدگر افتادند و شورشی عجیب پیدا شد زین خان پای شجاعت افشرده دل بر مرگ نهاد اما خیرخواهان او جلو گرفته از ان معرکه بدر بردند چون راه عبور از لاشه اسپ و فیل و مردم مسدود بود زین خان پیاده شده براهی شتافت و راجه بیربل از بلندی افتاده با اکثر امرا و روسا جان داد و از بی تدبیری راجه قریب هشت هزار کس از لشکریان بادشاه کشته شدند و کتخدائی شهزاده سلیم در سنه اربع و تسعین و تسعمایه با دختر مهاراجه اودی سنگه عرف راجه موته پسر راجه مالدیو والی جودهپور ماڑوار قرار گرفت و راجگان با وجود مخالفت مذهب بدین نسبت تفاخرها جستند و راجه بنا بر ازدیاد آبروی خود مجلسی عظیم ترتیب داده التماس قدوم بادشاه نمود و اکبر شاه التماس او قبول داشته با امرا و شهزادگان مجلس او تشریف برده دختر او که جوده بائی نام داشت بشهزاده سلیم منعقد شد و راجه مراسم نیاز و پیشکش بتقدیم رسانیده و جمیع امرایان و شاگرد پیشه و لشکریان را خلاع فاخره داد و امرای عظام را برسم ضیافت و پیشکش و تحایف خوشنود ساخته فیلان بسیار و اسپان رهوار و غلام و کنیزک و جواهر و مرصع آلات و غیره اسباب جهیز به آئین شایسته داده دختر را مرخص ساخت و بعد ازین کتخدائی شهزاده سلیم با دختر راجه رای سنگه ابن راجه کلیان مل راتهور والی بیکانیر باگور قرار یافت و کلیان مل پسر راجه مالدیو راتهور بود و همین رای سنگه بفرمان اکبر بادشاه بحکومت جودهپور سرافراز شده و این کتخدائی در سنه خمس و تسعین و تسعمایه واقع شد و از دختر راجه بهگوان داس شهزاده سلیم را پسری بوجود آمده در سنه ست و تسعین و تسعمایه موسوم به سلطان خسرو گردید و در سنه الف هجری از دختر مهاراجه اودی سنگه والی میرتهه جودهپور فرزندی بهم رسیده موسوم به سلطان خرم گشت و بادشاه بدین بنای عظیم بشاشت نمود درین زمان ایلچی عبدالله خان اوزبک والی ماوراءالنهر حاضر شده و بادشاه مصحوب او تحایف قیمتی یک لک و پنجاه هزار روپیه برای بادشاه اوزبک مرسل داشت +

ذکر تسخیر ولایت کشمیر

چون بادشاه از واقعه راجه بیربل بسیار مکدر بود شاهزاده مراد و تودرمل و دیگر امرا را بحرب افاغنه مامور فرمود و بعد ازان این خدمت را لائق شان شهزاده ندانسته وی را باز طلبید و راجه تودرمل را امر فرمود که باتفاق مان سنگه کچهواهه بتادیب افاغنه پردازد و از ساحل سند مراجعت فرموده اسمعیل قلی خان را بحرب افاغنه نامزد کرد و تودرمل را طلبید اسمعیل قلی خان تادیب افاغنه قرار واقعی نموده و استیصال جماعه یوسفزئی بواجبی کرده بعد اظهار اطاعت ایشان برگشت چون در کشمیر یوسف خان والی آنجا پیشکش بصحبت یعقوب پسر خود فرستاد و یعقوب بغیر سببی از درگاه والا مفرور شد یرلیغ بنام یوسف خان صادر شد که بر فور بخدمت شتابد

با پسر الغ رسید و او عذرها کرده شاهرخ میرزا و بهگوان داس بران ولایت تعیین شدند و یوسف پتهان بملاقات امرا آمد اما کشمیریان اول حسین چک را و بعد ازان یعقوب پسر یوسف را بحکومت برداشتند و او را شاه اسمعیل نامیدند امرائے بادشاهی یوسف را بدرگاه فرستاده خود به کشمیر رفتند کشمیریان بعد محاربه سخت اطاعت کردند و سکه و خطبه بادشاه قبول نمودند و زعفران و ابریشم و جانوران شکارے که خلاصه محصول آن ولایت بود تعلق بپادشاه گرفت اما بادشاه این صلح را ناپسند فرمود و بار دگر یعقوب که دران ملک متمکن بود سر بشورش برداشت محمد قاسم خان امیر البحر کابلی با دیگر امرائے درگاه تعیین کشمیر گردید و دران نواح تالابے است که هرگاه دران نزدیکی آواز نقاره یا کرنا مے شود برف و باران عظیم مے بارد و هنگام نزول لشکر از آوازهٔ نقاره برف و تگرگ عظیم بارید و آسیب بسیار به لشکریان رسید و قاسم خان ازین معنی تنگ آمده کشمیریان چیرگی کردند اما قاسم خان بر یعقوب فتح یافت و یعقوب ازو هراسان شده بگریخت و کشمیریان شمس چک را بپادشاهی برداشتند و بر سر کوتل جنگیده منهزم شدند و بار دگر یعقوب را آورده در سری نگر شبخون بر فوج بادشاه زده و از ضرب دست لشکر مغل منهزم شدند و بعد ازین اکثر یعقوب و شمس با لشکر بادشاهی جنگیده ناکام برگشتند و بعد ازین واقعات سید یوسف خان مشهدی یکے از امرا بولایت کشمیر مقرر شده و انتظام قرار واقعی نموده ولایت کشمیر به ممالک اکبری افزوده شد و بادشاه بعزم سیر کشمیر رفت و به استشفاع سید یوسف خان گناه یعقوب را بخشیده کفش پائے خود بدو عنایت فرمود و یعقوب آن را فخر خود دانسته بر سر بست و مورد عنایات گشته و از انجا به سیر کابل خرامید و چون پریشانی رعایا بالعرض رسید فرمان داد که تا هشت سال هشتم حصه از خراج مقرری بر رعایا معاف نمایند و روزے بادشاه از اسپ افتاده اندک رخساره اش خراشیده شده و چون از کابل معاودت فرمود در رهتاس بر فیل خاص که مست بود سوار مے شد و پیش ازان که پائے او در کلاوه محکم شود فیل بقصد ماده فیلی دوید و بادشاه بر زمین افتاده زمانے دراز بیهوش بود و چون آسیبے در باطن دید بعلاج حکما رگ هفت اندام کشاده و تندرستی یافت و هم در لاهور شبے که تماشائے جنگ آهوان مے دید آهوئے حریف را گذاشته دوید و شاخے درمیان هر دو ران بادشاه زده زخمی رسانیده آماس گرفت و بعد یکماه و هفت روز صحت رو نمود و بادشاه بار دویم از لاهور در موسم برسات به کشمیر شتافته و سید یادگار میرزا بنی عم سید یوسف خان در غیبت او مصدر شورش شده و بدست مردم بادشاه کشته شد و بادشاه از سیر کشمیر برگشته و نوبت سیوم در سال چهل و دویم جلوس بکشمیر خیمه زده و بعد سیر و تفریح در اوائل زمستان مراجعت فرمود و بوجه درگذشتن راجه بهگوانداس حکومت کابل بمیر محمد قاسم خان مقرر شده و حکومت گجرات بخان اعظم کوکلتاش خان مقرر شد و خان اعظم بر سر جام که زمیندار نواحے گجرات بود لشکر کشیده و جام با دولت خان والی جوناگده اتفاق کرده جنگید اما پسر جام با چهار هزار راجپوت بقتل آمده لشکر مغل ظفر یافت ۔

در تسخیر ولایت اوڈیسه

ولایت اوڈیسه را افغانان در تصرف داشتند بادشاه راجه مان سنگه کچهواهه را بر سر معین خان افغان که حاکم آن ولایت بود فرستاد و آن سردار دلاور بگجرات

جنگ کرده افاغنه را مطیع ساخت و سکه و خطبه بنام بادشاه مقرر کرده و یکصد و پنجاه فیل بدرگاه بادشاه فرستاد و در سال الف هجری آن ولایت داخل ولایت بادشاهی گردید +

تسخیر قندهار

درین زمان که مظفر حسین و رستم میرزا ابنای بهرام میرزا برادر شاه طهماسپ صفوی در قندهار بنام داشتند و از شاه عباس صفوی یاغی شده حیران بودند خانخانان میرزا عبدالرحیم خان ترکمان باستخلاص قندهار مقرر شده و سپه‌سالار در ملتان بود که سیدان روی نیاز بدرگاه اکبری آوردند و رستم میرزا و مظفر حسین میرزا باهم جنگیده و رستم میرزا ازو شکست خورده بدرگاه آمده ملازمت کرد و منصب پنجهزاری یافته و بعد ازان ابوسعید میرزا برادر رستم و بهرام میرزا ابن مظفر حسین نیز بدرگاه رسیده مظفر حسین هم بحضور آمده و خان دوران شاه بیگ خان بایالت قندهار مقرر گردید +

در بیان فتح ولایت ٹھٹھہ

بموجب فرمان خانخانان بار اول بهیم والی جیلمیر و دلپت پسر رای سنگه والی بیکانیر و دیگر امرا به تسخیر ٹھٹھه مقرر شد و در حوالی نصیرپور میرزا جانی بیگ والی آنجا را متحصن کرده و خان اعظم برجوناگڈه رفته آن قلعه را مسخر فرمود و میرزا جانی بیگ صد غراب و دویست کشتی بحرب خانخانان مقرر کرد و خانخانان با بیست و پنج غراب مقابله نمود و یک شب و روز جنگیده هفت کشتی را بگرفت و دیگران منهزم بازگشتند چون ایام محاصره بامتداد کشید و میرزا جانی مردم متعینه سهوان را که خانخانان فتح کرده بود کم دانسته بر ایشان بایلغار رفت خانخانان خبر یافته دولت خان لودهی را بمدد فرستاد و جانی بیگ از دولت خان منهزم شده و آخر جانی بیگ ناچار شده دختر به پسر خانخانان داد و طالب صلح شده بدرگاه بادشاه رسید و در الف و احد هجری ٹھٹھه مفتوح شد و میرزا جانی سه هزاری منصب یافته بعضی از دیار ٹھٹھه بجاگیر یافت +

تسخیر بهکر

محب قلیخان و مجاهد خان به تسخیر ولایت بهکر مامور بودند و ایشان سلطان محمود والی بهکر را در قلعه محاصره نمودند و سلطان باجل درگذشته آن ولایت داخل ممالک محروسه گردید و بعد ازین بادشاه جشنی عظیم در نوروز نموده و امر فرمود که دولتخانه دیوان خاص و عام را که صد و بیست ایوان داشت بامرای عظام قسمت نمایند تا باقسام زیب و زینت بیارایند و درین جشن بیشتر امرا بترقی مناصب و مراتب سرافراز گردیدند و در حوضی که بست در بست در صد بود مبلغی خطیر بکیسه و همیان گذاشته بودند و در روز نوروز بادشاه ازان بامرا و دیگر فقرا و مساکین انعام فرمود و در عین این تیاری بارگاه شاهی که ده دوازده هزار کس در سایه‌اش می‌گنجید ناگاه آتش گرفته و تا سه روز بساط جشن و بعضی از عمارات سوخته نقصانی عظیم عاید شد اما فرمان شد که تا روز شرف آفتاب بار دیگر بارگاه تیار شود و در اندک زمان بارگاه تجدید و ترتیب یافت و در همین روز در دکن بدولتخانه شهزاده مراد آتش گرفت +

ذکر فتوحات اکبری بممالک دکن

چون برهان الملک نظام شاه بحری از اسمعیل نظام شاه

عم خود والی احمدنگر آزرده شده بخدمت بادشاه رسید و بمنصب ششصدی سرافرازی یافت و پس ازان بمنصب هزاری
رسید و بعد چند سال مستدعائے کمک جهت استخلاص ملک خود نموده مقرر کرد که ملک برار پیشکش درگاه کند امرائے
صوبه مالوه و خاندیس باعانت او متعین شدند و برهان نظام شاه بر ملک خود تسلط یافته از وعده وفا ننمود در اماو رهمان
زودی در سنه ثلث و الف هجری گشته بسیاب خورده جان داد و پسرش ابراهیم نظام شاه بر تخت نشسته آن نیز
بحرب ابراهیم عادل شاه کشته شد و میان منجهو پیشوائے او احمد نام پسرے را بادشاهی برداشته امرا سر از اطاعت
او پیچیدند و میان منجهو تاب نیاورده در قلعه متحصن گشت و عرضی بخدمت شاهزاده مراد که در احمدآباد گجرات بود
فرستاده التماس قدوم نمود و شهزاده که مامور بود به فور با افواج خاصه که هشت هزار سوار بودند روانه احمدنگر گردید میرزا
عبدالرحیم خان خانخانان در منڈو این خبر را شنیده با شاهرخ میرزا و راجه جگناته کچهواهه و رام ‌داس سنگه و شهباز خان
کنبوه و راجه درگا و راجه رامچند وغیره متوجه دکن گشته و راجه علی خان فاروقی والی خاندیس نیز با شش هزار سوار
همراه او گشته در سرحد دکن به شاهزاده مراد پیوست و منجهو که دفعه امرائے مخالف نموده متنقل شده بود پشیمان گردیده و قلعه را
معه ذخیره به چاند بی بی دختر حسین نظام شاه بحری سپرده و خود معه احمد و توپخانه سوئے سرحد عادل شاه رفت و شاهزاده
و خانخانان به قلعه رسیده و بکندن نقب و ساختن سرکوب پرداختند و چاند بی بی مردانه مدافعت نموده از عادل شاه
و قطب شاه وغیره سلاطین دکن استعانت جست و بعد پنج ماه پنج نقب زیر برج رسیده اما مردم قلعه واقف شده و
دارو هی دو نقب را بر آوردند و در تلاش دیگر نقب ها بودند که شاهزاده و صادق محمد خان که نام خانخانان را نمی خواستند
بغیر اطلاع او سوار شده آتش در نقب ها دادند و ازان سه نقب قریب پنجاه گز دیوار بهوا رفت اما شهزاده و امرا
انتظار آن دو نقب دیگر کرده لشکر را مامور بدخول قلعه ننمودند و چاند بی بی فرصت یافته و توپ و ضربزان و سنگ
بسیار در رخنه انداخته مسدود ساخت و سپاه مغل ناکام برگشت و آن شب چاند بی بی خود ایستاده و تا طلوع صبح از
سنگ و گل و اجساد مردم کشته قریب سه گز قلعه را بلند کردند و درین اثنا سهیل خان خواجه سرائے عادل شاهی با هفتاد
هزار سوار قطب شاهیه و عادل شاهیه متوجه امداد گردید اما شاهزاده و امرا پیش از رسیدنش قرار صلح دادند که
چاند بی بی ولایت برار را حسب قرارداد پیشکش بادشاه نماید و احمدنگر به بهادر نظام شاه نبیره برهان نظام شاه مقرر
باشد و شهزاده و امرا به برار رفته شهرے موسوم به شاه‌پور آباد نمودند و شهزاده مراد دختر بهادر خان فاروقی را خطبه
نموده اما درین زمان آهنگ خان حبشی امیر بهادر نظام شاه از عادل شاه و قطب شاه استمداد نموده قریب پنجاه هزار سوار
بحرب مغل توجه به برار نمود و خانخانان شاهزاده را در شاه‌پور گذاشته خود با شاهرخ میرزا گورکان و راجے علی خان
فاروقی و بست هزار سوار مغل و هندی بحرب دکنیان راهی شد و در هفدهم ماه جمادی الثانی سنه خمس و الف سهیل خان
سر لشکر دکن بمقابله او آمده و جنگے عظیم واقع شده راجے علی خان فاروقی و راجه رامچند وغیره با سه هزار مرد عمده لشکر

اکبری گشته شدند و سهیل خان جمعیت مغل را متفرق ساخته قریب شام یکیپے روبروی او نماند و او بگمان آنکه خان خانان را
شکست داده است پیشتر رانده و همچنین خانخانان نیز با لشکر خود افواج دکن را از جائے برداشته و بجائے امرای آتش
بازی ایشان رسیده و در تاریکی فرود آمده و دکنیان هم بنگاه مغل را تاخته سهیل خان هم جائے که بود فرود آمد و اکثر
لشکر مغل که شکست یافته بود شکست خویش را القین کرده تا شاه پور عنان نکشیدند و لشکر دکن که از خان خانان شکست
یافته بود فرار شده اما همراهیان خانخانان و سهیل خان فتح خود را یقین کرده بجائے خود نشستند درین حالت چراغی
چند پیش سهیل خان برافروختند و خانخانان کس فرستاده چون معلوم شد که سهیل خان است فرمود تا چند توپ ضرب زن که
از دکنیان گرفته بود و پر بودند سوی او سر دادند و توله در همراهیان سهیل خان پیدا شد و او تغیر مکان کرده کسان باطراف
فرستاد و اکثر اهل لشکر خود را سوی خود کشید و همچنین خانخانان نیز نقاره خاصه نواخته کرنا کشید و افواج بادشاهی آواز
نقاره و کرنا شنیده از هر طرف جمع شدند و علی الصباح سهیل خان با دوازده هزار سوار و خانخانان با سه چهار هزار
سوار مقابل شدند و مغلان دران روز پایهٔ متفاوت افشرده بازوی شجاعت کشادند و سهیل خان زخمی شده لوگران
او بازوی او را گرفته از جنگ گاه بیرون بردند و دکنیان شکست یافتند و بادشاه که در لاهور بود بوجه قصد او زبک
سوی کابل در لاهور قیام داشت به آگره معاودت فرمود چون در میان شاهزاده مراد و خان خانان غبار خلاف مرتفع
شد در سنه ست و الف هجری خان خانان را بدرگاه خود طلبید و شیخ ابوالفضل را فرستاده ابوالفضل در اندک مدت
قلعه نرناله و کاویل و کهیرله مفتوح ساخت اما شاهزاده مراد در سنه سبع و الف هجری درگذشت و بادشاه شاهزاده
دانیال میرزا را بمهم دکن نامزد فرمود و جانا بیگم دختر خانخانان عبدالرحیم خان ترکمان را بعقد شهزاده در آورد و چون
بهادر خان فاروقی والی خاندیس اطاعت نکرده بود بادشاه بخان خانان و شهزاده پیام داد که شما بوی مقید نشوید که ما
او را گوشمال میدهیم و خود در سنه ثمان و الف هجری متوجه دکن گردید وقتیکه بادشاه از دریای نربدا عبور میفرمود فیلے
که در یک پایی زنجیری داشت چون از آب برآمد زنجیر او از طلای احمر بود حیران شدند و دانستند که درین دریا سنگ
پارس خواهد بود که مس او زنجیر آهنی طلائی گردید بار دگر هر چند زنجیرها در دریا انداختند سودمند نشد و بادشاه به برهانپور
آمده امرا را به تسخیر قلعه آسیر گڈه مامور فرمود و بعد چندگاه بهادر خان فاروقی ناچار شده حاضر شد و قلعه اسیر گڈه تصرف
اولیای دولت اکبری درآمد و شاهزاده دانیال و خان خانان چون بسرحد دکن رسیدند آهنگ خان حبشی که بمقابل ایشان
آمده بود سراسیمه برگشت و شهزاده و خان خانان بمحاصره قلعه مشغول شدند و امرای دکن شبے چاند بی بی را بےسبب شهید
کردند و هم درین اثنا امرای مغل به نقب و سرکوب اجزای قلعه را درهم شکستند و در قلعه ریختند و اهالی قلعه بالتمام بشامت
خون ناحق چاند بی بی علف تیغ بیدریغ گردیدند اما بهادر نظام الملک بحری را امان دادند و عورات و اطفال را اسیر
نمودند و بهادر را با غنائم بےقیاس بحضور اکبر بادشاه به برهانپور فرستادند و اکبر شاه ازین فتح سجدات شکر ایزدی

بجای آورد و چون ابراهیم عادل شاه والی بیجاپور اطاعت قبول کرده دختر خود بیگم سلطان را برای شاهزاده دانیال
با جهیز بسیار و تحف و خراج فرستاده بود میر کنار گنگ گوداوری طوی عظیم نموده عروس را تسلیم شهزاده نمودند شهزاده
دانیال نیز در سنه اربع عشر و الف هجری از افراط شراب انتقال نمود و امرای نظام شاهی مرتضی نظام شاه را
در قلعه پرینده به بادشاهی برداشتند و ملک عنبر حبشی ملک تلنگ را متصرف شد و از خان خانان جنگیده منهزم
گردید عاقبت کار مصالحه کرده حدود طرفین مقرر شده امن شد و ولایت تلنگانه نیز در تصرف بادشاهی در آمد +

ذکر میرزا سلیمان گورکان والی بدخشان

سلسله او بصاحبقران میرسد و پسر میرزا ابراهیم شجاعت و ذکاوت و فراست و دانشوری باهم داشت ناگاه درگذشت و میرزا
سلیمان این رباعی در فراق او گفت ‌ع‌ ای لعل بدخشان ز بدخشان رفتی + در سایهٔ خورشید درخشان رفتی +
در دهر چو خاتم سلیمان بودی + افسوس که از دست سلیمان رفتی + و میرزا شاهرخ که نبیره میرزا سلیمان بود بر او شوریده
و میرزا بهند آمده و پنجاه هزار روپیه و سامان بسیاری عنایت شده عازم درگاه گردید چون نزدیک فتحپور رسیده
فیلان کوه شکوه با پوشش مخمل و زربفت و زنجیر طلا و قلاده مرصع دو رویه باز داشته در عقب او سواران را باز
داشتند و امرای کبار باستقبال رفته تا سه کروه قطار فیلان و لوزبا جلهای زربفت و سوار استاده بودند و بادشاه
خود از شهر بیرون آمده میرزا پیاده شده کورنش بجا آورد و بادشاه نیز از اسپ فرود آمده میرزا را در بغل گرفت و میرزا صوبه داری
بنگ قبول نکرده هفتاد هزار روپیه یافته بحج رفت و از آنجا به بدخشان رسیده و از میرزا شاهرخ هزیمت خورده درین اثنا
عبد الله خان اوزبک بر بدخشان زور آورده و بدخشان را متصرف شد و سلیمان در کابل و میرزا شاهرخ بهند آمد و بعد از آن
میرزا سلیمان نیز بهند خرامید و بعد مدتی محمد زمان نام بدعوی آنکه پسر شاهرخ میرزا ام بدخشان را گرفته و در چند محاربه
ظفر یافت آخر عبد الله خان فوجی گران فرستاده آن ملک از دست او بر آورد و محمد زمان در کابل آمده و از دست محمد هاشم
خان پسر قاسم خان صوبه دار کابل بقصاص پدرش کشته شد +

ذکر بغی شاهزاده سلیم

چون ابو الفضل از دکن بموجب فرمان بآگره میرفت و در راه نرسنگه دیو بندیله بر او تاخته و برانگشت و بادشاه این امر را از فرمان شهزاده میدانست رنجیده
شده درین مدت شاهزاده سلیم بحرب و استیصال رانای اودی پور که از چیتور بر آمده در اودی پور می بود تعیین شده
و راجه مان سنگه کچهواهه که خسر پور شهزاده بود بسپهسالاری او متعین شد چون کنور مهاسنگه ابن او در بنگاله از
دست افاغنه عاجز شد شاهزاده حسب معروضه مان سنگه از اجمیر بنو جهاله آباد گشته و صوبه اله آباد را که بجاگیر دیگران بود
بخود گرفته دسی لک روپیه خزانه بهار که دیوان آنجا فراهم آورده بود گرفته آثار بغی ظاهر کرد و شاهزاده باسی هزار سوار
متوجه آستان پدر گشته و فرمان صادر شد که شاهزاده امرا را بجاگیر ارخصت کرده بیاید و اگر واهمه در خاطر داشته باشد

در الله‌آباد توقف کند و شاهزاده برگشته عریضهٔ نیاز فرستاد چون ایمائے صوبهٔ بنگاله و اودیسه قبول نکرد سلیمه سلطان بیگم را
برائے اصلاح مزاج او فرستاده و بیگم او را نصیحت کرده همراه آورد و بیگم نزدیک اکبرآباد مریم مکانی والدهٔ بادشاه از روے
عنایت نزد او رفته با خود در حضور بادشاه آورد و شهزاده یکهزار مهر طلا و نهصد و هفتاد زنجیر فیل پیشکش گذرانیده
سر در پاے پدر نهاد و بادشاه شاهزاده را در بر گرفته و دستار از سر خود برداشته بر سرش نهاد و باز مهم رانا مقرر فرمود
اما بواسطهٔ بعضے موانع رفتن میسر نشده و شهزاده بصوب الله‌آباد رفت و بادشاه نیز سر بر بستر علالت نهاده روز بروز
مرض او زیاده میشد و هیچ دوائے سودمندی نکرده امراض متضاده بهم رسیدند تا در شب چهارشنبه دوازدهم جمادی الآخری
سنهٔ اربع عشر و الف هجری بعمر شصت و پنجسال بعد از سلطنت پنجاه و دو سال کوس رحلت نواخت و در باغ سکندره
اکبرآباد مدفون گردید آصف خان جعفر تاریخ رحلت او ع گشت تاریخ فوت اکبرشاه [۱۰۱۴] + گفته و نیز ع الف کشید
ملایک ز فوت اکبرشاه [۱۰۱۴] + و دیگرے گوید ع شاه گیتی ستان جلال الدین + که چو او در جهان ندارد یاد +
رخت بربست زین سرائے فنا + ماند زو یادگار دانش و داد + هر کسے سال فوت او بجست + لجه ام این گهر
بساحل داد + فوت اکبرشه [۱۰۱۴] است تاریخش + جاے او در جوار رحمت باد + و دیگرے گوید ع نخل شاهنشهی چون
ز بام افتاد + گشت تاریخ فوت اکبرشاه + و در عقاید اکبر اختلاف است بعضے نویسند که از راه دینداری بدر رفته بود
و در تحقیق مسائل فقهی روزے علما با هم گرا افتاده بگفتهٔ مقربان بادشاه چندکس از مشائخ و علماء کبار بدرجهٔ شهادت
رسیدند و اکبر طریقهٔ صلح کل ورزید متابعت شرع بالتمام نمیکرد و با هیچ یک تعصبے نداشته و روبروے آفتاب نشسته
اسمے که وبرا البیج گویند میخواند و طریقه‌هائے جدید اختراع مینمود ازین سبب بعضے مصنفان او را لامذهب مینویسند و
بعضے دیگر این اطوار و آثار او را مبنی بر مصلحت ملکی و استحکام بنیاد سلطنت مغلیه و تالیف قلوب هنود میدانند و می
نویسند که در وقت مرگ مخدوم الملک شیخ الاسلام را طلبیده گواه نمود و کلمهٔ طیبه خوانده جان داد و از اول عمر تا آخر
معتقد حضرت خواجه بزرگ علیه الرحمة بود بهر کیف بادشاهی مردانه بود و شهنشاهی فرزانه با وجود آنکه از علوم عاری بود
همواره با علما و فضلا صحبت داشتے و گاہے بنظم هم میل میکرد با وجود آنکه نوشتن و خواندن نمیدانست این قطعه را خوب
گفته ع دوشینه بکوئے میفروشان + یک ساغر مے بزر خریدم + اکنون ز خمار سر گرانم + زر دادم و درد سر
خریدم + در معارک بسیار دلیر بود و خود مباشر قتال و جدال میگردید و با مردم اندک بر فوج بسیار حمله مینمود و بمهم رسید
و با شجاعت قلبی قوت بدنی نیز میداشت روزے بقصد سیر و شکار از متهرا پیاده پا روانه شده و آخر روز باکبرآباد
که سی کروه است رسید و از نزدیکان غیر از دو سه کس همپائی نکردند در سواری فیل بنحوی مشاق بود که اگر فیلے مست
خونخوار میشد و فیلبانان از گرفتن او عاجز میشدند برجسته بر گردنش مے نشست و بیارام مینمود و اکثر فیلانے
که فیلبانان را کشته باعث آشوب میشدند بادشاه بے دغدغه از روبروے فیل پاے بر دندانش گذاشته سوار

میشد و آنرا با فیل دیگر می‌جنگانید و بارها در حین جنگ از فیل جسته بر فیل دیگر میرفت روزی در کنار دریای جمن
فیلان را بجنگ انداخته بود و خود نیز سرخوش بادهٔ ناب گشته بر یکی از فیلان مست نشسته و اورا بر مردم تماشائی
میدوانید و چنان می‌نمود که از قابوی او بیرون است و او را بایکی از فیلان بجنگ انداخت و حریف تاب نیاورده
منهزم شده و بهیچ طرف راهی نیافته سوی دریا آمد و بر جمنا پل از کشتی ها بسته بودند آن فیل بر آن پل روان شد
و فیل سواری اکبر نیز متعاقب او بر پل آمد هرچند بادشاه میتوانست که فیل را نگهدارد اما بدین خیال که اگر درین وقت
فیل را نگهدارم مردم حرکت او لیتیم را که برایشان میدوانیدم بر سفلگی و تلون مزاجی حمل خواهند نمود و آن منافی رعب سلطنت است
فیل را متوقف نکرد و توکل بحافظ حقیقی نمود و بر پل رهاو کرد چون فیلان پای بر یک گوشه کشتی می‌نهادند آن گوشه غرق و دگر بلند
میشد و پل قریب بشکستن شده بمشاهده این حالت غریو از نهاد مخلوق برخاسته عجیب حالتی دست داد و اما هر دو فیلان فلکفر بسلامت
بکنار رسیدند و در عهد بادشاه اکبر شش هزار فیل خاصه و دوازده هزار اسپ خاصه و پنجهزار آهو و نهصد یوز بودند هرچند میخواست که یوز
را بهزار رساند اما عدد بهزار نمیرسید چون قریب بهزار میرسید مگر از ایشان افتاده میمردند و از نهصد کم نشدند و در وقت او نود و نه کرور روپیه نقد و یکهزار
لعل خاصه بی‌بها و دیگر اسباب سلطنت بسیار در خزانه موجود بود و بیگمات او رقیه سلطان بیگم دختر میرزا هندال و سلیمه سلطان
بیگم دختر خواجه نورالدین محمد نقشبندی و او داماد بابر بادشاه بود و زکیه سلطان بیگم کچهواهی دختر مهاراجه بهارامل
والی جی پور و دختر حسن خان والی میوات و دختر کلیان سنگه راتهور والی بیکانیر و دختر مبارک شاه فاروقی وغیره
بودند و پسران او شاهزاده سلیم از بطن زکیه سلطان بیگم کچهواهی بود و دوم شهزاده مراد که از افراط شراب در دکن در
سنه سبع و الف هجری پانزدهم شعبان بعمر سی سالگی انتقال نموده در دهلی مدفون شد و تاریخ او ع ازگلشن اقبال
نهالی شده گم ؂ و شاهزاده مراد از بطن خواصی بود غیر از بیگمات و سیومی شهزاده دانیال میرزا از بطن حرم بود غیر
از بیگمات و شراب بسیار میخورد چون پدر مبالغت نمود تفنگی که او را یکه جنازه نام کرده بود و این شعر بر و کندیده ع
از شوق شکار تو شود جان تر و تازه ÷ هرکس که خورد تیر تو افتد به جنازه ÷ تفنگچی که بندوق خاصه او میداشت شراب
دران بندوق مخفی کرده آورد چون از زنگ بارود نال بندوق خراب شده بود سمیت او در شراب آمیخته خوردن شهزاده
همان بود و جان دادن همان در برهان پور به غرهٔ ذالحجه سنه ثلث عشر و الف هجری انتقال نمود پسران او بایسنغر
میرزا و هوشنگ میرزا و طهمورث میرزا بودند در سنه سبع و ثلثین و الف بفرمان شاهجهان بادشاه کشته شدند و دختران
اکبر بادشاه شهزاده خانم و شکر النسا بیگم و آرام بانو بیگم چهار بودند۔ ÷

ذکر بعضی از شعرای اکبری

در زمان او شعرای بسیار بودند اما چندکس که تقرب و اختصاص داشتند و از او و امرای او صلات اندوختند ذکر بعضی از ایشان
و درینجا نوشته میشود۔ ملک الشعرا ابوالفیض فیضی فیاضی ابن شیخ مبارک اکبرآبادی بود روزی که بادشاه در کٹھره سنگی

تقرّبی نشسته بود که فیضی به بهای این رباعی انشا کرده بعرض رسانید ؎ بادشاها برون پنجره ام + از سر لطف خود مرا جاده زانکه من طوطی شکر خایم + جای طوطی درون پنجره به + و تشمول عواطف خسروانه گردیده آخر برتبهٔ ملک الشعرائی سرافراز شد و قرآن معظم را تفسیری بی نقط نوشت و سواطع الالهام نام کرده میر حیدر معمائی تاریخ این تفسیر قل هو الله یافت و ده هزار روپیه صله عطا شد فیضی صاحب قدرت کسی بود بمدح اکبر بادشاه قصائد بسیار دارد از انجمله چند بیت نوشته میشوند ؎ شکر ایزد را که مداح شه بحر و برم + شاعر خاص جلال الدین محمد اکبرم + شاعرم اما نه آن شاعر که پیش هر کسی + شعر گویان از پی اخذ و جر سیم و زرم + بود گر در هند خسرو طوطی شکر شکن + حالیا من در سخن گوئی از و شیرین ترم + طرز شعر او نباشد نظم رنگین مرا + او بطرز دیگر است و من برنگ دیگرم + او اگر پرورده لطف محمد شاه بود + من بمداحی اکبر شاه جان می پرورم + بود اکبر را محمد بندهٔ فرمان پذیر + گر درین معنی دروغی گفته باشم کافرم + وله در کتاب نل دمن در حمد گوید ؎ فکر تو بدل خیال بگداخت + اوج تو ز مرغ بال بگداخت + دانا که سخن بکُنه او بست + برکنگر شعله تار مو بست + این مرحله گرچه دلنشین ست + هشدار که بادش آتشین است + وله در نعت ؎ آن مرکز دور هفت جدول + گرداب نشین موج اوّل + خاکی و براوج عرش منزل + امّی کتاب خانه در دل + وله ؎ نماند گریهٔ شب وصل بیقراران را + سهیل طلعت آن ماه برد باران را + خال سیما کُشتهٔ آن نرگس مستانه را + کس نینداز د به پیش مرغ بسمل دانه را + کعبه را ویران مکن ای عشق کانجا یکنفس گه گهی پس ماندگان عشق منزل می کنند + تو ای کبوتر بام حرم چه میدانی + طپیدن دل مرغان رشته برپا را + تنها نه سینه ام ز تف اضطراب سوخت + در دل شکیب خون شد و در دیده خواب سوخت + آزرده دلان ز رحم امید نمانند + مرغان بهشتی نشناسند قفس را + مژگان مپوش چون قدم از دیده میروی + مردان ره برهنه نهادند پای را + فیضی احسنت ازین عشق که دوران امروز + گرم دارد ز تو هنگامهٔ رسوائی را + دل بجوی تو گرفتار و تو بی پرواست + از کیا یم خبری گیر که آتش تیز است + غمت مباد چه می پرسی از حکایت من + دل تو طاقت این گفتگو کجا دارد + چون وصل بتان قسمت عشاق نمودند + در طالع ما بوسه به پیغام نوشتند + اما گویند که فیضی از راه دین بر افتاده بود لهذا تاریخ مرگ او فصیح گوید ؎ فیضی بیدین چو مرد سال وفاتش فصیح + گفت سگی از جهان رفت بحال قبیح + شیخ ابو الفضل علامی ابن شیخ مبارک علامهٔ دهر و وحید العصر بود و وزیر انشای اکبری بود آئین اکبری و اکبر نامه و انشای ابو الفضل از تصنیفات اوست و اکبر نامه تاریخی مبسوط نوشته در عبارت و فصاحت او را فصیحان جهان قبول دارند وقتیکه از دکن می آمد در سنه احدی عشر الف هجری بدست نرسنگه دیو بندیله بفرمان جهانگیر بادشاه بقتل رسید گویند که وقتیکه راجپوتان بر او حمله آوردند مردم او را گفتند که ما جریده ایم و مخالفان جمعیت بسیار دارند بگریزیم ابو الفضل قبول نکرده گفت که من گدا زاده بودم که بادشاه دستم را گرفته بمسند امارت رسانید الحال

از پیش این مردم گریختہ چہ روی سیاه خود بپادشاه نمایم بالاخر جنگیده بمردانگی گشته شد و بادشاه را از مقتول شدن او ملال
بسیار روی داد و در تاریخ او گفته اند ؎ شهنشاه جهان را در وفاتش دیده پرنم شد + سکندر اشک حسرت ریخت کے افلاطون
زعالم شد + وشخصے دیگر گوید ؎ یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید + تیغ اعجاز نبی الله سر باغی برید +
رفیعی میر حیدر معمائی کاشی در فن شعر بے بدل بود و در معما ضرب المثل چون باستان اکبری رسید در اول ملازمت
سی هزار روپیه انعام یافت و چون تاریخ تفسیر بے نقط فیضی از قل هو الله یافت دوازده هزار روپیه صله عطا شد
ازوست ؎ مسخر ساز اے دل ملک عشق و بادشاهی کن + برو بر تخت رسوائی نشین و هر چه خواهی کن + غم ز هر جا رسد
سر زده آید بدلم + چکنم خانه من بر سر راه افتادست + این صید زبون کیست رفیعی که درین دام + نزدیک به مردن
شد و صیاد نیامد + نازک دلم اے شوخ علاجم چه توان کرد + من عاشق معشوق مزاجم چه توان کرد + شیخ عبد القادر بداونی
جامع فضائل و کمال و منبع علم و جلال بود و پیش امام اکبر بادشاه بود منتخب التواریخ را بسلک تحریر کشید و بفرمان بادشاه فسانه
هندی که بفرمان سلطان زین العابدین کشمیری بعضے از ان ترجمه شده بود بفارسی تالیف نموده و ده هزار تنگه و اسپ بانعام
یافت گاهے فکر شعر هم میکرد در سنه اربع الف وفات یافت ؎ بصد امید فاسد میفرستم سوے آن بدخو + معاذ الله ازان
ساعت که نا امید بر گردد + فطرتی کشمیری بود طبع رسا داشت وقتے در خدمت اکبر بادشاه رسید قصیده گذرانید چون باین
دو بیت رسید ؎ قسمت نگر که در خور هر جوهری عطاست + آئینه باسکندر و با اکبر آفتاب + او کرد گر معاینه خود را آئینه +
این میکند مشاهده حق در آفتاب + دوازده هزار روپیه انعام یافت + بعضے گویند که این اشعار ظهیری گفته بود و بادشاه
او را صله داد و فرمود تا دهانش را پر از زر کنند آیتی علی قلی بیگ شاملو از ایران بهند آمد و بخدمت خان خانان عبد الرحیم
خان آرمید ازوست ؎ خبر گل نرساند بمرغان قفس + کس چرا مژده نوروز به زندان آرد + اسیری طهرانی اسمش
امیر قاضی خلف قاضی مسعود حسینی بود در آخر عمر از هندوستان بدیار خود رفت در بندگان اکبری منسلک بود ازوست ؎
از غیر کنم شکوه چون آن سیمتن آید + شاید بهواداری او در سخن آید + اشرف منشی اشرف خان نام او محمد اصغر بود از سادات
حسینی مشهد مقدس و در درگاه اکبری بمنصب بلند سرافراز بود ازوست ؎ یارب تو مرا آتش قهر مسوز + در خانه دل
چراغ ایمان افروز + این خلعت بندگی که شد پاره ز جرم + از راه کرم برشته عفو بدوز + باقی کولابی از شعراے
اکبری بود ازوست ؎ ز فرقت تو گرفتار صد الم شده ام + تو شاد باش که من مبتلاے غم شده ام + حزنی تقی الدین
محمد اصفهانی از ولایت خود بعهد اکبر بادشاه بهندوستان رسید ازوست ؎ در چمن بود زلیخا و بحسرت میگفت + یاد
زندان که در و انجمن آرائی هست + روغنی استرآبادی سالها در سلک ملازمان اکبر بادشاه بود و در سفر گجرات در سنه ثمانین
وتسعمایه درگذشت ازوست ؎ از خجلت ادنے نالم که مے ترسم رقیب + یابد از تاثیر فریادم که از بیداد کیست +
غزنوی پیر محمد خان از امراے اکبری بود گاهے شعر هم میگفت ازوست ؎ در جوانی حاصل عمرم بنادانی گذشت +

آنچه باقی بود آنهم در پشیمانی گذشت + محوی میر غیث الدین همدانی مدتی در نیشاپور بوده بهند آمده و در سایه عاطفت خان خانان
بسر می برد از وست ؎ هر فصل وصل از عقب تموزی دارد + هر جا شری ز عشق سوزی دارد + صبری صبری لا
که این شام فراق + هر چند شب من است روزی دارد + موجی قاسم خان بدخشی از امرای اکبری بود از وست ؎
ساقیا تا کی ز دوران شرح بدحالی کنیم + شیشه پر کن که یک ساعت دلی خالی کنیم + میر محسن رضوی مشهدی از شعرای
عصر اکبری بود از وست ؎ نخواهم مهربان با خویشتن در پیش اغیارش + که می ترسم که غیری بیند و گردد گرفتارش +
محوی عبد العلی در ایران کسب کمالات کرده و در هند آمده مورد الطاف میرزا سید رستم صفوی گردید از وست ؎ خواهم
زبان شعله دلی که به لحد برد + این هم دل من نیست که با من نگذارند + فارغ جلیبی بیگ تبریزی از تلامذه خواجه افضل
الدین اصفهانی بود بعهد اکبری در هند آمد از وست ؎ رسید کار بجائی که بعد ازین من هم + نه ناله از دل و نی شکوه
از زبان و زدم + قیدی شیرازی از مکه معظمه بدرگاه اکبری رسیده تقرب یافت از وست ؎ گو بمیرم من و غیری بود اعش
نرسد + ساربان گرم حدی باش که محمل برود + کامی سبزواری در عهد اکبری بهند آمده و به خدمت خان خانان بسر برده
از وست ؎ کم رزق را ز نعمت قارون چه فایده + بر گنج خفته مار و همان خاک میخورد + شفقی هروی در بخارا
متولد شد و در عهد اکبر بادشاه بهند آمد از وست ؎ زستی داشت قصد کشتن من چشم شهلائیش + قدش برخاست
بهر عذر و زلف افتاد در پائیش + عبد الغنی همدانی در عهد اکبری بهند آمده از وست ؎ بگذشته و آینده دریغ و
هوس است + عمری که شنیده همین یک نفس است + میدان از تست مرکب جولان ده + زان پیش که گویند
فرود آی بس است + عهدی محمد رحیم نام بعهد اکبری فوجدار سهرند بود از وست ؎ دم آخر است بنشین که برخ
تو سیر بینم + که امید صد تماشا بهمین نگاه دارم + فیروز کابلی از خانه زادان شاهزاده محمد حکیم میرزا بود در فن موسیقی
وقوف داشت صاحب طبع رسا بود از وست ؎ علاج این تن بیمار جز مردن نیست + برو طبیب که من رنج خویشتن ضایع +
حسیبی بتوسط حکیم ابو الفتح گیلانی بدرگاه اکبری رسید از وست ؎ متاع درد که پرسید نمی ارزد + کرشمه که بپرسیدنش
نمی ارزم + لعلی میرزا لعل بیگ ولد شاه قلی سلطان بدخشی ست از امرازادگان مغلیه و بملازمت شاهزاده سلطان
مراد بسر میبرد از وست ؎ بر رهگذار تو چون خاک ره شدم ترسم + که نگذری بمن و بگذری براه دگر + نوائی پیرزاده
سبزوار است مدتی در آستان اکبری گذرانید از وست ؎ در پیش غیر زان نکنم گفتگوی تو + تا جای در دلش نکند
آرزوی تو + مستغنی کشمیری مولد لاهوری موطن در عهد اکبری بود از وست ؎ من خنده نیم بطبع عاشق ناساز + یا
گریه که بر رو دوم چون غماز + یا ناله که سر بگوش بیگانه نهم + من درد دلم خلوتی محرم راز + موسوی مشهدی از شعرای
عهد اکبری بود از وست ؎ نز اپنهان نظر سوی من زار است میدانم + تغافل کردنت از بیم اغیار است میدانم +
ناصر ترمذی معروف بسید شاه ناصر در عهد اکبری بمدارج علیا ترقی نمود از وست ؎ مچ ملی و آل علی همه زبان ما است

گویا زبان برائے ہمین در دہان ماست + توسی از تربیت یافتہ گان خان کلان بود از وست ؎ کار توسی در ہم از
زنجیر زلف یار اوست + ہمچو زلف یار دائم صد گرہ در کار اوست + فہمی خواجہ مجد الدین خوافی بعہد اکبری در
ہندوستان رسید از وست ؎ پیوستہ بیاد لعل شیرین فرہاد + یکروز ز تلخکامی خود فریاد + منظری سمرقندی در
خدمت بیرام خان بسر مے برد از وست ؎ ہمیشہ از فراق تو بے سر و پائیم + تراکسے کہ بخاطر نمیرسد مائیم + قندی
از مداحان محمد بیرام خان ترکمان بود از وست ؎ صومعۂ طاعتم گوشہ میخانہ شد + سبحہ درویشیم نعرہ مستانہ شد +
قفائی علی ابن ملا درویش فتحپوری نہایت ذہین بود از وست ؎ نقد دو جہان کس نشناسد ز خریدار + آنجا کہ متاع
دل افگار فروشند + سرمدی اصفہانی چوکی نویس اکبری بود از وست ؎ تا تیغ ناز آن بت مغرور شد بلند + صد
گردن نظارگی از دور شد بلند + نیازی سید حسن از سادات بخارا در عہد اکبری بہند آمد از وست ؎ بر روے آتشین زلف
تو ایسمین ذقن مپیچ + یعنی چون موے بر آتش مفتد بر خویشتن مپیچ + عزیز سید عزیز خان مخاطب بخان اعظم از کبار امرائے
اکبری بود حال او بیاید گاہے شعر ہم میگفت از وست ؎ گشت بیمار دل از درد و غم تنہائی + اے طبیب دل بیمار
چہ مے فرمائی + یوسف محمد خان ابن خان اعظم [تکہ خان] از امرائے آن زمان بود و او نیز شعر مے گفت از وست ؎ در کوے مراد
خود پسندان دگرند + در وادئ عشق مستمندان دگرند + آنانکہ بجز رضاے جانان نخرند + آنان دگرند و دردمندان دگرند +
زین خان کوکہ از امرائے اکبری بود از وست ؎ آرام من نمیدہد این چرخ کج خرام + تا رشتہ مراد بسوزن در آورم +
یوسف محمد یوسف کابلی از شعرائے آن زمان بود در محاصرہ قلعہ سورت در گذشت ؎ خوشوقت آنکہ جائے بمیخانہ ساختہ +
در پائے خم بساغر و پیمانہ ساختہ + کاہی شاعرے شیرین سخن است در سن پانزدہ سالگی بخدمت مولانا جامی قدس سرہ رسیدہ
و در بدخشان شاہزادہ عسکری میرزا ابن بابر بادشاہ را دریافت و میرزا تمام خزانہ خود بدو بخشید آخر بہندوستان رسیدہ
مشمول عنایت بادشاہی گردید اکبر بادشاہ بواسطۂ غزلے کہ در تلازم فیل گفتہ بود صد ہزار تنگہ بوے صلہ داد و مطلع آن غزل
این است ؎ تا بہ فیلان ہیل دیدم ہندوستان خویش را + صرف راہ فیل کردم نقد جان خویش را + بادشاہ حکم کرد کہ ہرگاہ
مولانا بحضور قدم رنجہ کند یکہزار روپیہ بصیغۂ پائے مزد بدو دہند اما مولانا ازین سبب از محفل بادشاہ کنارہ گزید اسم او مولانا
محمد قاسم بود وقتے این رباعی بسلک نظم کشید ؎ ہر کس کہ ز اسرار خدا آگاہ است + پیوستہ میان بنگیانش راہ است +
از بنگ شود سر انا الحق ظاہر + چون ہر برگش بصورت اللہ است + شیخ عبد النبی صدر الصدور او را تکفیر کرد و بعرض
رسانید کہ او را معاتب سازد و تشہیر کند چون بمعارضہ حاضر ساختند بادشاہ عرض کرد کہ از شیخ پرسیدہ شود کہ گاہے
بنگ را چشیدہ اند یا نی شیخ گفت کہ استغفر اللہ صورتش ہم ندیدہ ام مولانا گفت کہ حق بجانب شیخ است کہ اگر اندکے ازان
تناول کنند و سرے کہ من گفتہ ام منکشف نشود ہرچہ شیخ فرماید آن را سزاوارم بادشاہ این جواب را پسندید و مولانا
را باعزاز و اکرام مرخص فرمود وفات او در اکبرآباد در سنہ ثمان و ثمانین و تسعمایہ بود بسیار ظریف کسے بود وقتیکہ میرزا

عسکری خزانه خود بوے داد درانداک مدتے همه را پاشید و چون اکبر بادشاه صد هزار تنگه بوے داد و در یک هفته همه را صرف
نمود از وست ؎ بروز بزم مرا دیده بس گهربار است + شبے که ماه نباشد ستاره بسیار است + حیدری تبریزی شاعرے
شیرین گفتار بود از ولایت خود بهندوستان رسید و قصیده در مدح قاسم خان حاکم ملتان گفت و او چهار هزار روپیه
صله داد حیدری برگشت و بار دویم به آگره رسید او هم خان و دیگر خوانین ویرا دو هزار روپیه دادند و خان اعظم نیز در صله
قصیده مدحیه او دویست تومان و خلعت و اسپ بوے داد و حیدری قصیده در مدح اکبر بادشاه گفت این دو شعر از ان
قصیده است ؎ نبود شتابهائے ریگ روان + فیل هائش که در صف هیجاست + گر بپے غرق گردن اعدا + هر طرف
موجهائے بحر بلاست + چون فرصت گذرانیدن قصیده نیافت این قطعه بوسیله مقربان معروض داشت ؎ در مدح بادشاه
غزن سنج ملک هند + گفتم قصیده که بپسندید هر که دید + زینسان قصیده که بگاه نوشتنش + آب حیات بر ورق
خامه میچکید + اما چو روزگار مددگار من نبود + زان شاخ گل بپلیے دلم خار غم خلید + نشنید شاه عقده کشا عصر زمن +
نکشود قفل آرزوے من ازین کلید + بودم ز آب دیده تر غرق بحر غم + کز غیب این ترانه بگوش دلم رسید + حافظ
وظیفه تو دعا گفتن است و بس + در بند آن مباش که نشنید یا شنید + بادشاه بعد از استماع این قطعه قصیده را شنید و
ده هزار روپیه و خلعت و اسپ مرحمت نمود چون خازن در تسلیم زر تاخیرے کرد این قطعه گذرانیده همان لحظه صله گرفت ؎
مشکلے دارم شها خواهم کنم پیش تو عرض + زانکه زین مشکل مرا صد داغ حسرت بر دل است + سیم و زر انعام کردی لیک
از خازن مرا + هم گرفتن مشکل و هم ناگرفتن مشکل است + بعد ازین حیدری با ایران برگشت در اوائل حال تاج دوزی
مے کرد و شاگرد لسانی شیرازی بود از وست ؎ چو بزم اشک از دل آه در آلود میخیزد + بلے چون آب بر آتش
بریزد دود مے خیزد + در آتش است ز عشقت تن بلاکش من + باب تیغ تو خواهم نشنید آتش من + سنجر کاشانی
پسر حیدر معمائی بود و اول مداح اکبر بادشاه و شاهزادگان او بود و با میرزا جانی ترخان و غازی ترخان بسیار ارتباط داشت
آخر قصیده طولانی گفته نزد ابراهیم عادل شاه والی بیجاپور رفت و صله بسیار یافته در حالت اقامت بیجاپور فرمان
طلب شاه عباس صفوی دارائے ایران بوے رسید اما پیش از رسیدنش سنجر در گذشت در مدح شاهزاده سلیم گوید
بعد تغزل ؎ با من سخن از برهمن و شیخ مگوئید + آنم که نه بت خانه شناسم نه حرم را + من معتکف درگه شهزاده سلیم
ام + با خاک درش عهد قدیم است قسم را + و له ؎ همیشه لطف تو بر دشمنان شود مصروف + مدام جور تو بر دوستان
بود جاری + زمانه چند دل آزردن از تو آموزد + یکے ز شاه بیاموز رسم دلداری + منت حلال کنم لیک بر نتابد +
زبان شاه سلیم این همه ستمگاری + و له ؎ شرم باد از اهل مجلس سنجر بیقدر را + تا بکے ناخوانده آید چند بیرخصت
رود + نه تاب دیدن و نه طاقت شکیبائی ست + تو چون نقاب کشی رحم بر تماشائی ست + برگ سبزے هم
نیاوردی نهے بے طالعی + از گلستانے که هرکس گل بدامن میکند + سلطان سیلکی شاعرے شیرین سخن بود سیلک

موضعیست در نواح قندهار چون بهند رسید و در زمانهٔ همایون بادشاه و اوائل عهد اکبری امیر الامرا خانِ زمان علی قلی خان
اوزبک و برادر او محمد سعید عرف بهادر خان اوزبک هر دو برادر از قوم اوزبک در امرای کبار منتظم بودند و در مردانگی و شجاعت
و فرزانگی و سخاوت نظیر نداشتند و در رکاب همایون بادشاه و اکبر بادشاه در محاربات افغانان وغیره مردانگی ها که
ازان هر دو برادر بظهور رسید از دیگرے نشان نمیدهند بالجمله هر دو برادر آیتے بودند در شجاعت و با وجود شجاعت
در علم و هنر و کمال و سخاوت داد و دهش نیز کوس یکتائی نواختند آخر هر دو برادر با بادشاه یاغی شده در سنه اربع و
سبعین و تسعمایه کشته شدند مجملے از ذکر ایشان در اوراق صدر گذشت اما هر دو برادر گاهے شعر هم میگفتند و در رعایت شعرا و
فضلا سعے بسیار میفرمودند این شعر از خان زمان است ؎ صبا بحضرت جانان به آن زبان که توانی + نیاز مندی
من عرض ده چنان که توانی + و از اشعار بهادر خان است ؎ ترک سر کردن بمیدان شیوهٔ رندان بود + مشکل
است این کار اما پیش مرد آسان بود + اے بهادر در جهان هر باغ دارد میوهٔ + میوهٔ باغ شهادت خنجر و پیکان بود +
و خان زمان سلطان تخلص مے نمود چون سلطان سبلکی در خدمت او رسید قصیدهٔ بمدح او گفته خان زمان هزار روپیه و خلعت
در وجه صله فرستاده و استدعا نمود که تخلص سلطان برائے خاطر من بگذار سلطان گفت که سلطان محمد نام من پدر من گذاشته است
و بزر من بیشتر از انبه چندین سال باین تخلص شعر گفته ام و باین نام شهرت یافته ام چگونه ازان بگذرم خان زمان او را تهدید نمود
که اگر نمے گذاری ترا بپائے فیل مے اندازم و فیل را حاضر کردند اما سلطان گفت که من از سر جان مے گذرم اما از سر سلطان
نمیگذرم مولانا علاؤ الدین لاری استاد خان گفت که در مجلس دیوان مولانا جامی حاضر است غزلے از دبر آورده از مولانا
سلطان بدیهه جوابش طلبند اگر جواب گوید از سر خون او بگذرند ورنه هر چه خاطر خواه بظهور آرند چون دیوان مولانا گشادند
این بیت برآمد ؎ دل خلوت راز قم صنع آلهی دانست + بر سر ساده رخان حجت شاهی دانست + و سلطان
در بدیهه غزلے گفت که مطلعش این است ؎ هر که دل را صدف سر آلهی دانست + قیمت گوهر خود را به کماهی
دانست + خان زمان بسیار خوشنود شد و صله اضعاف مضاعف داده باعزاز باز گردانید - غزالی مشهدی غزالان
مضامین رام او و آهوان فصاحت در دام او بودند در مبداء حال به دکن رفت چون خان زمان امیر الامرا علی قلی خان
اوزبک صفت او شنید از جونپور چند سر اسپ و هزار روپیه خرچ راه فرستاده او را طلب فرمود و این قطعه بدو نوشت
؎ اے غزالی بحق شاه نجف + که سوے بندگان بیچون آئی + چونکه بے قدر گشته آنجا + سر خود گیر و زود بیرون
آئی + و غزالی بخدمت او رسیده مشمول عاطفت گردید و اشعار بسیار بمدح خان زمان گفته صله بشمار اندوخت از انجمله
مثنوی نقش بدیع هزار بیت گفته بنظر گذرانید و خان زمان بر هر بیت یک اشرفی صله داد چند شعر ازان نوشته میشوند
؎ خان زمان صاحب امن و امان + پیشرو مهدیٔ آخر زمان + آنکه خرد یافته منشور ازو + چشمهٔ خورشید
سخن نور ازو + نے سخن از همه کس بیشتر + در همه فن از همه کس بیشتر + داد گرا عیش تو جاوید باد + ظل تو همایهٔ

خورشید بلو + بخت که القاب تو پُر زر نوشت + تیغ ترا سدِ سکندر نوشت + وله ؎ خاک دل آن روز که مے
بیختند + شبنمے از عشق بر و ریختند + دل که بآن رشحه غم اندود شد + بود کبابے که نمک سود شد + بے اثر مہر
چه آب و چه گل + بے نمک عشق چه سنگ و چه دل + چند زنی قلب سیه بر محک + سنگ بود دل چو ندارد نمک +
ذوق جنون از سر دیوانه پُرس + لذت سوز از دل پروانه پرس + آنکه شررِ تخم سنجاتش بود + شعله به از آبِ حیاتش
بود + سبحه شماران ثریا گسل + مُہر گِلِ رانشمارند دل + غفلت دلِ تیرگی جوہر است + خاک بر آن لعل که بدگوہر است +
وبعد مقتول شدن خان زمان رو باستان اکبری آورده خطاب ملک الشعرائی یافت و در گجرات در سنه ثمانین و
تسعمایه در گذشت از وست ؎ من بویرانه غم مردم و ہر سو طفلان + سنگ در دست که دیوانه کے آید بیرون +
مے عرق آلوده ساخت چین جبین ترا + فتنه ز سر آب داد خنجر کین ترا - + اُلفتی یزدی بعد از تحصیل کمالی از وطن طوق
بر آمده چندے در خدمت خان سعید ہمایون بادشاه گورکان گذرانیده وبعد ازان با خان زمان علی قلی خان اوزبک بسر
مے برد روزے این مطلع گفته بعرض خان رسانید ؎ منت خدا را کیم و داریم آتشے ہمراه خویش + دور نبود گر بسوزم
از شرار آهِ خویش + خان زمان جایزهٔ این شعر ہزار روپیه به الفتی مرحمت فرمود وقت کشته شدن خان زمان تمام اموال
او تاراج رفت اما از جان امان یافت - ثردی سمرقندی صاحب طبع موزون بود و در عہد اکبری بخدمت میرزایان یعنی
ابراہیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و مظفر حسین میرزا وغیره امرازادگان گورکان بسر مے برد وقتے که میرزایان فتح
بہروچ کردند این رباعی گفت ؎ اولاد تمر که در شجاعت فرد اند + شد فتح بہر جائے که رو آورد ند + کردند چو فتح
بروچ از روئے ستیز + تاریخ شد آنکه فتح بروچ کردند + وقتے قصیده بمدح ادہم خان کوکه گفت چون پیش او خواند
خان گفت که ہر چه از زبان خود بطلبی بدہیم ملا ثردی گفت که یک لکھ تنگه میخواہیم ادہم خان فی الفور یک لکھ تنگه بوے
داد و گفت که بیست ہمتی کردی امشب اگر کروڑ تنگه از من میخواستی دریغ نمیکردم - شکیبی اسم او محمد رضا صفاہانی است در عمر
سی و چہار سالگی در ہندوستان آمده بخدمت خان خانان محمد عبد الرحیم خان بہارلو ترکمان سپه سالار رسید اما خان خانان
عبد الرحیم خان پسر محمد بیرام خان بہارلو ترکمان است و بیرامخان از امرائے جنت آشیانی خان سعید ہمایون بادشاه
گورکان بود چون در عہد اکبر بادشاه شہادت یافت پسر او عبد الرحیم خان بخطاب فرزند برخوردار یار وفادار میرزا عبد الرحیم
خان خانخانان سپه سالار نواخته شد و او بجمیع اوصاف شجاعت و سخاوت در میان خاص و عام مشہور است و شعرائے عصر
بزبان فارسی و ہندی اشعار بسیار بمدح او گفته اند و صلہائے بسیار گرفته اند بہر طرف که روے آوردی فتح و ظفر باستقبال
او پیش قدمی نمودی درگاه او مرجع علما و فضلا و شعرا و کملا و مجلس او مجمع امرا و روسا و شجاعان و بہادران یکتا بود و اکثر شعرائے
زمانه را رعایت ہائے خسروانه نمود وقتیکه خانِ خانان از دکن مراجعت کرده به مہم ٹھٹه میرفت شکیبی حاضر شد و ساقی
نامه در مدح خان خانان گوید این چند شعر از ان نوشته میشوند ؎ بیا ساقی آن آب حیوان بده + ز سر چشمهٔ خانخانان

بده + سکندر طلب کرد لیکن نیافت + که در هند بود او ظلمت شتافت + مغنی نوا ؎ طرب ساز کن + ز فردوس بر دل
درے باز کن + نوائے که جان را بجانان برد + مرا بر در میرزا خان برد + چون خان خانان این ساقی نامه شنید
ده هزار روپیه به شکیبی صله داد و وقتیکه ملک سنده را سخر کرده میرزا جانی ترخان والی آن ملک را همراه گرفته بدرگاه اکبر پادشاه
برد شکیبی مثنوی درین فتح نوشت و این بیت در آن آورد ؎ همائی که بر چرخ کردی خرام + گرفتی و آزاد کردی بدام +
خان خانان یکهزار اشرفی طلاے احمر به شکیبی داد چون میرزا جانی ترخان این بیت شنید یکهزار اشرفی بیاو مرحمت کرد و
گفت که رحمت خدا که مرا هما گفتی اگر شغال مے گفتی زبان ترا که میگرفت و در سنه احدی عشر و الف شکیبی در عهد دو
دولت آباد از خان خانان رخصت حج خواست خان خانان براے سامان سفر بیت الله هشتاد هزار روپیه بوے داد و نیز
چهل هزار محمودی انعام فرمود شکیبی چون از سفر حجاز مراجعت فرمود کشتی او تباه شده اموال بتاراج رفت خان خانان خبر
یافته دوازده هزار روپیه دیگر بوے فرستاده پیش خود طلب داشت و شکیبی در سال ثمان عشر و الف هجری درخواست از روا
نموده خان خانان از جهانگیر پادشاه گورکان خدمت صدارت دهلی با سیورغالی مناسب براے او گرفت و شکیبی در سنه
ثلث و عشرین و الف در گذشت از وست ؎ در داستتام نه طرب نرخ چه پرسی + دانم که تو نستانی و من هم
نفروشم + پروانه نیک رفت که در پیش شمع سوخت + آگه نشد که سوختن غائبانه چیست + لائق مجلس نیم لیک از برائے
چشم زخم + شاخ خشکی نیز در کار است بستان ترا + حیاتی گیلانی در اوائل حال از وطن به کاشان رفت و از آنجا بهندوستان
رسید و با حکیم ابو الفتح گیلانی که مقرب اکبر پادشاه بود ملاقات کرده به طفیل او در بارگاه اکبری اعتبارے بهم رسانید و در پایان
زندگی دامن دولت خان خانان عبد الرحیم خان ترکمان بگرفت و از خوان احسان او بهره ها یافت روزے خان خانان
ملا حیاتی را در خزانه برده فرمود که هر قدر اشرفی که تواند بردارد وفات حیاتی در سنه خمس عشر و الف واقع شد از وست
؎ بهر سخن که کنی خویش را نگهبان باش + ز گفتنی که دے نشگفد پشیمان باش + چه بال مرغ که گر شغل روزگار
این است + ز مور هم قدمے وام کن گریزان باش + بعد مردن بتو معلوم شود رنج حیات + رهروان لحظه بنالد که بمنزل
برسد + نوعی خبوشانی شاعر بست شیرین کلام ابتدائے حال بخدمت شاهزاده دانیال میرزا ابن اکبر پادشاه بسر مے برد
چون شهزاده رخت هستی بربست دامن دولت خان خانان عبد الرحیم خان گرفت و قصائد و ساقی نامه و غیره بمدح او گفت و
صلهائے ارجمند گرفت یکدفعه هزار روپیه نقد و خلعت فاخره و زنجیر فیل و اسپ عراقی صله گرفت چنانچه ملا رسلطی درین باب
گوید ؎ ز نعمت تو به نوعی رسید آن مایه + که یافت میر معزی ز دولت سنجر + ز گلبن املش صد چمن گل امید +
شگفت تا که بمدح شه بندیان آور + و خان خانان نوعی را بصله ساقی نامه به زر سنجیده بوے مرحمت کرد این قطعه از ساقی نامه
اوست ؎ بده ساقی آن ارغوانی نبید + که روز خرابی به پایان رسید + بگردان ز ره عمر بگذشته را +
چو شاه نجف روز شب گشته را + از وست ؎ زمان پیش که صبح از شب امید برآید + بگشا دهن شیشه که خورشید

برآید + نوعی اصفهانی در عهد اکبر بهند آمده از وست ؎ بمن هنوز دلت در مقام بیزاری ست + شدم هلاک هنوزت سر
ستمگاری ست + وقوعی نیشاپوری میر محمد شریف از سادات اسحق آباد نیشاپور است و در فن شعر و تاریخ دانی و خوشنویسی
ید طولی داشت در عهد اکبری بهندوستان خرامید و اول باشهاب الدین احمد خان صحبت او در گرفت بعد ازان بخدمت
خان خانان عبد الرحیم خان بهارلو ترکمان رسید و خان خانان او را این رباعی سه هزار محمودی صله بخشید ؎
ای بزم ترا دردی ساغر خورشید + وی عیش ثبت کشیده در بر خورشید + گر فضله خاک آستانت نشدی +
چون ظلمت شب شدی مکدر خورشید + هاشم قندهاری در عهد اکبری در خدمت بیرامخان بهارلو ترکمان سپه سالار بسر می
برد نوشته اند که بیرام خان غزلی از هاشم بنام خود کرد و شصت هزار تنگه نقد در عوض غزل بوی داده وقت دادن نقد از
هاشم پرسید که این قدر مبلغ چون است هاشم بطلیفه گفت که شصت کم است و اعداد کم بحساب جمل شصت باشند بیرام خان
خوشوقت شده فرمود تا چهل هزار تنگه بر او افزوده یک لکه تنگه به هاشم دادند و آن غزل این است ؎ من کیستم عنان
دل از دست داده + وز دست دل براه غم افتاده + دیوانه وار در رگ کوه گشته + بی اختیار سر به بیابان نهاده +
گاهی چو شمع ز آتش دل در گرفته + گه چون فتیله با دل آتش فتاده + بیرم ز فکر اندک و بسیار فارغم + هرگز نگفته ایم
کمی یا زیاده + از دست ؎ کنجشک وار بسته دام تو گشته ام + نی بیکسی مرا و نه آزادی بیکسی + اما بیرام خان
بهارلو ترکمان سپه سالار بسیار خیر و مردانه کسی بود همچنین رام داس لکهنوی را که از مطربان سلیم شاه سور افغان بود در یک
مجلس یک لکه تنگه داد و وقتیکه حجاز خان بدایونی قصیده بنام او گفت که مطلعش این است ؎ چون مهره نگین شما
شد فرو به آب + پرکار خاتمش بزمین داد لعل ناب + یک لکه تنگه بوی انعام فرمود گاهی شعر هم میگفت از وست
؎ شبی که بگذرد از نه سپهر افسر او + اگر غلام علی نیست خاک بر سر او + عرفی شیرازی اسم او جمال الدین عرفی از وطن
به فتح پور رسید و چندی با شیخ ابو الفیض فیضی فیاضی ملک الشعرای اکبری صحبت داشت آخر بواسطه در اندازان میان
هر دو رنجشی افتاده عرفی با حکیم فتح الله ربطی پیدا کرد و بتوسط او بخدمت خان خانان عبد الرحیم خان بهارلو ترکمان رسید و
خان خانان او را رعایت بسیار کرد گویند که خان خانان عرفی را نادیده آنقدر زری فرستاد که او را حاجت بدیگری نبود
همواره بوی احسانات بادشاهانه می نمود چنانچه در جایزه یک قصیده که بمدح خان خانان گفته بود هفتاد هزار روپیه بعرفی
داد عرفی شعر را بغایت فصاحت میگفت و از سادات شیراز بود در عمر سی و شش سال در بلده لاهور در سنه تسع و تسعمایه
هجری در آغوش لحد رفت از وست ؎ جهان بگشتم و دردا به هیچ شهر و دیار + نیافتم که فروشند بخت در بازار +
کفن بیاور و تابوت و جامه نیلی کن + که روزگار طبیب است و عافیت بیمار + ز منجنیق فلک سنگ فتنه می بارد +
من ابلهانه گریزم در آبگینه حصار + دلم چو رنگ زلیخا شکسته در خلوت + غمم چو تهمت یوسف دویده در بازار +
شبی ز بونه خاری اگر کنم بالین + بصبح ز لخته در دیده ام غلاند خار + بآن خدای که در شهر بند امکان نیست + متاع

معرفتش نیم زره در بازار + بآن متاع که گوهر فروش کنعانی + بمصر برده سراسر زچشم شد بازار + به تیشه که ز اطراف صورت شیرین + همه کرشمه تراشید و ریخت بر کهسار + بجوش فشانی شبنم غیور فروشی گل + به نیزه سازی سوسن شد نه بازی خار + به پنج بازوی پر نفع کاسبان ضعیف + به چین ابروی بیوجهه خواجگان کبار + بآن دروغ که فرهاد ازو شهادت یافت + بآن ترانه که منصور را کشید بدار + به نیم قطره شرابی که باز میماند + پس از کشیدن ساغر بساغر از لب یار + بنا گواری مرگ و بنا گزیری نزع + ببی بقائی عمر و بیوفائی یار + و عرفی در قصیده این بیت آورده ؎ بکاوش مژه از گور تا نجف بروم + اگر بهند بخاکم کنی و گر بتتار + این شعر مقبول افتاده بعد مرگ او میر صابر اصفهانی استخوانش را از لاهور به نجف اشرف برد از دست ؎ گر نخل وفا برندهد چشم تری هست + تا ریشه در آب است امید ثمری هست + عشق میگویم و میگریم زار + طفل نادانم و اول سبق است + به بلبلان چمن بعد ازین که گوش کند + که عندلیب قفس دیده بباغ آمد + گر بمیرم منما چهره بمن روز وصال + حسرت روی تو حیف است که از دل برود + به نالهٔ نرم نسازم دلت ازان ترسم + که نالهٔ دگری در دل تو کار کند + بر لوح مزارم بنویسید پس از مرگ + ای وای ز محرومی دیدار دگر هیچ + رباعی ؎ عرفی همه فریاد و فغان آمده + پر شور ببازار جهان آمده + طغیان نازمین که جگر گوشهٔ خلیل + آمد بزیر تیغ و شهیدش نمیکنند + زبسکه مانده شود آسمان ز آزارم + هزار سال پس از من جهان بیاساید + از مثنوی ؎ اگر زین ناسزا دل عار داری + کرم بسیار و دل بسیار داری + تتق میبست ابر نوبهاران + چمن مشتاق شیرین بود و یاران + بگفت این جا حرمگاهست بی باغ + نه اینجا بار طاؤس است و نی زاغ + اگر حور آید این دروازه بسته است + بگو بندش کلید در شکسته است + نسیم ار در در آید نیز دیوار + گر آید ملوتی باشد نه طرار + اگر بیرون شتابد باد غماز + بگیر دیش که بوی ما دهد باز + نور الدین ظهوری ترشیزی از شعرای عهد اکبری بود اما در دکن بخدمت ابراهیم عادل شاه والی بیجاپور می بود ساقی نامه بنام برهان نظام شاه بحری والی احمدنگر گفته فرستاد او چند زنجیر فیل پر از نقد و جنس در صله بوی فرستاد ظهوری در قهوه خانه نشسته بود رسانیدگان قبض الوصول خواستند در نوشت که تسلیم کردند تسلیم کردم از ساقی نامهٔ اوست ؎ ثنا ها همه ایزد پاک را + ثریا ده طارم تاک را + که خورشید را صورت جام زوست + شراب شفق در خم شام زوست + از دست ؎ سعادت است بعشق تو هر نفس مردن + وکیل خضر منم عمر جاودان ندهست + ظهوری شکوه ات از یار بیجاست + تو بی طالع فسادی جرم او چیست + بپروانه افسرده ام امید که شمعی + با شعله کند بست و بلبل بال و پرم را + رباعی ؎ بر تابه هجر طپیدن چکنم + رم کرده چو صبرم آرمیدن چکنم + بیبی است عظیم زندگانی بی تو + دارد خجلم امید دیدن چکنم + با گشتنم اختیار می باید کرد + با فکر دل فگار می باید کرد + القصه ازین بیش ندارم طاقت + یک کار ازین دو کار می باید کرد + ملک قمی از شعرای عهد اکبری بود و بسلک ندمای ابراهیم عادل شاه منسلک بود و به ظهوری دختر داده و هر دو متفق شده کتابی نورس نام تصنیف نمودند که نه هزار بیت بود و

بالنعام آن نه هزار هون یک بار شتر زر در صله گرفتند وقتیکه شاهزاده مراد گورکان با خان خانان عبدالرحیم خان ترکمان گرد
حصار احمد نگر نشسته بودند ملک قمی بشرف ملازمت شاهزاده رسید و قصاید غرا در مدح شاهزاده و خان خانان انشا نمود و
صلهای گران گرفت هرچند شهزاده او را تکلیف ملازمت نمود قبول نکرد از وست ؎ ز خون خویش بر آن قطره مے
برم غیرت + که گاه قتل بدامان قاتل افتاده است + قاسم ارسلان اصل او از طوس و نشو نما در ماوراءالنهر یافت و در
عهد اکبری در هندوستان رسید مشمول عواطف گشت از وست ؎ اے نیمجان آمده برلب ترا چه قدر + جائے که یک
نگاه بصد خون برابر است + گریان چو بسر منزل احباب گذشتیم + صد مرتبه در هر قدم از آب گذشتیم + ملا شیرازی لاهوری
از شعرائے آن زمان بود از وست ؎ چرا اے اشک در چشم از وداع یار میگردی + کجا بودی که اکنون مانع دیدار میگردی +
یادگار حالتے از قوم جغتائی در عهد اکبری بود از وست ؎ بجائے رشتهٔ پیراهنت اے کاش من باشم + باین تقریب
شاید با تو در یک پیرهن باشم + محمد مومن از رفقار خان خانان ست ؎ چنان بهانه طلب گشته در جفا که اگر + بخاطرش
رسم این هم گناه من باشد + ملک محمود گجراتی از موزونان بود از وست ؎ دارم دل گردان که من قبله نمامے خوانمش +
او سوے ابرویش کشد هرچند میگردانمش + رهائی از موزونان عهد اکبری بود از وست ؎ بفکر آن دهن تنگ و ابروِ
چو هلال + چنان شدم که نیارد مرا کسے بخیال + فکری سید محمد جامه باف در رباعی گوئی مشهور بود از وست ؎ آن روز که
آتش محبت افروخت + عاشق روش عشق ز معشوق آموخت + از جانب دوست سرزد این سوز و گداز + تا سر نگرفت
شمع پروانه بسوخت + میر ودی خوشنویس که خطاب کاتب الملک یافته بود از وست ؎ گه در درون دیده و گه در
دل حزینی + از شوخئی که داری یکجا نمے نشینی + سید محمد نجفی از ولایت بهند آمده بوجه فتنه جوئی مدتے مقید بقلعه گوالیار
ماند آخر اکبر شاه او را رها نمود از وست ؎ بعشرت تو که با بلبلان باین چمنیم + که گل شگفت و ندانسته ام که باغ کجاست +
میرزا قلی میلی مدتے در خدمت نورنگخان که از امرائے اکبری بود بسر برد از وست ؎ دانسته که مهر تو با جان همیرود + بر خاک
کشتگان گذری سرگران هنوز + ملا طریقی سالے چند بدرگاه اکبری بوده بسفر حجاز آخرت اختیار نمود از وست ؎
من سبک آنم که پا در دامن همت کشید + منت نکس منت نهد نه از کسے منت کشید + ملا متقی بخاری از شعرائے ماوراءالنهر بعهد
اکبر رسیده بوطن بازگشت از وست ؎ چو نقد هستی مجنون نم لگاری بود + خدا بنقد بیامرزدش که یاری بود +
ملا صبوحی از شعرای آن زمان بود از وست ؎ من شمع جانگدازم تو صبح دلکشائی + سوزم گرت نه بینم میرم چو رخ نمائی +
نزدیکت آن چنانم و دور آن چنان که گفتم + نے تاب وصل دارم نے طاقت جدائی + حرفی ساوجی از شعرائے آستان
اکبری بود از وست ؎ گل فروش من که خواهد گل ببازار آورد + با یداول تاب غوغائے خریدار آورد +
رازی عبدالله نام از شعرائے آن زمان بود او راست ؎ از خون لبم شکوه اگر تر مے شد + از روزن دیده دود
یکسر میشد + اشکم همه زیر اخگر میریخت + آهم همه تاب داده نشتر میشد + میر معصوم از سادات صفویه بود و از شعرائے

اکبری او راست ؎ باز دل در وصل او مصلحت جان گذاشت + آرزوے درد کرد خواہش درمان گذاشت + ہجری مدتے
با شاہزادہ ہندال میرزا مے بود آخر بآستان اکبری رسید از وست ؎ اے گل کہ نمیرسد بدامان تو دست + بر نام تو عاشقیم و
بر رو ست تو ست + اے طرفہ حاضری و غائب ز میان + پنہانی و ظاہر از تو ہر چیز کہ ہست + لطفی منجم بدیہہ گوئی بے بدل بود
و در یک مجلس ہزار بیت گفتے از وست ؎ دلم گر شعلۂ دوزخ شود افسردگی دارد + گل از بختم گر از جنت دمد پژمردگی دارد +
نویدی عمرے در درگاہ اکبری گذرانید از وست ؎ قضا چو نامۂ جرم شراب خوارہ نویسید + نوید عفو خداوند بر کنارہ نویسد +
یوز قلی آہنی از قوم ترکمان در رفقاے خان خانان مے بود از وست ؎ عشق و مقناطیس یک جنس اند کز دل ناوکش +
تا کہ بیرون شد محبت جذب پیکان کردہ بود + حربی بادشاہ قلی از امرائے اکبری بود از وست ؎ نمایت رشکم نگر کز
بیخودی آیم بہوش + گر کسے آگہ شود کین گفتگو از یار کیست + جدائی امیر سید علی منصور مصور بے بدل بود و مدتے بخدمت ہمایون
بادشاہ گذرانیدہ از وست ؎ صبحدم خار دم از ہمدمے گل مے زد + ناخنے در دل صد پارۂ بلبل مے زد + قدری
شیرازی مدتے در عہد اکبری بہندوستان گذرانیدہ بوطن برگردید از وست ؎ چندان امان نمیدہدم بیخودی کہ جان +
واند کہ چون برآید و قربان او شود + تشبیہی کاشی تجرد پیشہ ولی قید بود و بخدمت خاقان اکبر میگذرانید ؎ تو ہر رنگے کہ
خواہی جامہ مے پوش + کہ من آن جلوہ قد مے شناسم + قراری گیلانی برادر حکیم ابو الفتح است از وست ؎ گر عشق مرا
باز خریدار افتد + کارے نکنم کہ پردہ از کار افتد + سجادۂ پرہیز چنان افشانم + کز ہر تارش ہزار زنار افتد + ملا غیرتی
شیرازی مدتے در ہند بود از وست ؎ خوش دیار نیست سر کوئی محبت کہ شود + ہمہ با مہر بدل کینۂ افلاک آنجا + امیر خسروی
خواہر زادۂ قاسم کاہی با دیست و بملازمت بادشاہی رسید از وست ؎ غبار چشم من و غیر اگر برآمیزند + ز ہم بہوے محبت
توان جدا کردن + فہمی طہرانی با خان اعظم مے بود از وست ؎ از سخت خو دیدل گلہ نتوان کردن + خود را گلۂ قافلہ نتوان
کردن + ملا فہمی بخاری او نیز بخان اعظم مے بود از وست ؎ ہلال عید نیست دل شتے با طاقت ابرویش + اگر بودی ہلالی
دیگرے پیوستہ پہلویش + ملا نیازی سمرقندی در خدمت حضرت ہمایون بادشاہ جنت آشیانی گذرانید و بعد ازان در حضور
اکبری مے بود از وست ؎ چو نتوانم کہ گرد آن نگار تند خو گردم + خیالش در نظر آوردہ ہر دم گرد او گردم + مظہری
کشمیری از خدمتگذاران درگاہ اکبر شاہ است از وست ؎ فدائے آئینہ گردم کہ دلستان مرا + درون خانۂ گلگشت
بوستان دارد + میر حاج لنگ مدتہا با خان زمان مے بود از وست ؎ اساس پارسائی را شکستم تا چہ پیش آید +
سر بازار رسوائی نشستم تا چہ پیش آید + محمد صالح دیوانہ ملقب بعاقل شدہ ہست پدر او کتابدار حضرت ہمایون بادشاہ
بود از وست ؎ بسودائے سر زلفش بپا افگند زنجیرم + درین سودا بغیر از جان سپردن نیست تدبیرم + ملا علی احمد
مہر کن از موزونان آن زمان بود از وست ؎ مرا ہر شب چو دزدان خواب گرد چشم برگردد + دلم را با غم تنہا بیدار
بیند باز میگردد + ہاشم قصہ خوان بود از وست ؎ میان دیدہ و دل دید ماجرا یرفت + کہ دیدہ سوے تو مے دید و

دل بجا میرفت + ملا بقائی از شعراست از وست ؎ فریاد که تا چشم زدم ترک خیالش + در دیده فرو رفت سر از دل بدر
آورد + ملا مستی از موزونان عهد اکبری بود از وست ؎ سنم که عنبر غم اندوختن نمیدانم + تمام آتشم و سوختن
نمیدانم + شریف فارسی ولد خواجه عبد الصمد شیرین قلم است در تصویر و خوش خطی بهره وافی داشت از وست ؎
زمین عشق بکونین صلح کل کردیم + تو خصم گرد و زما دوستی تماشا کن + شمشیری تقی الدین محمد از علوم عقلی و نقلی نصیبے داشت
از وست ؎ گر دست میدهم که برویت نظر کنم + بارے دهان بیاد لبت پر شکر کنم + ملا خانی از موزونان آن عهد بود
از وست ؎ پیغام دوست داغ جگر تازه میکند + درد وداع و رنج سفر تازه میکند + ملا وافی از موزونان آن
زمان بود از وست ؎ نومیدیم رسیده بجائے که بعد ازین + امید را بقطع نظر یاد میکنم + محمد رضا جوانے طالب علم
نجوم هم میدانست ؎ سنگی من از مے گلفام نیست + بیخودم زان باده کو را نام نیست + بقائی ولد یادگار بکشتن
پدر منسوب گشته بسیاست رسید از وست ؎ تا غمزه خونریز تو غارتگر جان است + چشم اجل از دور بحسرت نگران است +
معصوم ولد قاضی ابو المعالی از وست ؎ مرده حسرت برد آن دم که بری دست به تیغ + کین عطار و زنی آن است
که جانے دارد + میر رکن الدین از وست ؎ یکحرف آشنا بغلط هم کسے نگفت + چندانکه خواب بهر افسانه سوختیم +
وفائے صفهانی باز بن خان کوکه بسر مے برد از وست ؎ قحط وفاست اینکه بدوران روزگار + خوان نانهاده خون
دل میهمان خورند + شهری میرزا بیگ نام بود از وست ؎ از تبسم دفع زهر چشم خشم آلود کن + گر نمک سازند شیرین
چون بود با دام تلخ + فنائی ملا خورد زرگر در ابتدا ملازم میرزا عسکری بود و پس ازان ملازم درگاه اکبری گردید از وست
؎ نگویم بهر تشریف قدوست خانه دارم + غریبم خاکسارم گوشه ویرانه دارم + عزیزی میر عزیز الله از سادات بود مدتها
دیوان صدارت داشت و سالها محبوس هم ماند از وست ؎ تن سیمین نشد او را ز خاک پیرهن پیدا + سمن در باغ خوبی
شد ز برگ یاسمن پیدا + واثقی ابن علی نام از وست ؎ جز عشق تو کارے نبود پیشه ما + پرورده درد است رگ و
ریشه ما + میر امانی از موزونان آن زمان بود از وست ؎ تو شاه بازی مرغ و کبوتر شستت + عجب عجب که شود
همدم کبوتر باز + غیری بخاری در عهد سلطان اکبر بادشاه وارد هندوستان گردید از وست ؎ قضا جدا ز تو خونم چرا
نمے ریزد + مگر ز دست قضا این قدر نمے آید + خواجه حسین ثنائی مشهدی از شعرائے مشهد بود بخدمت بادشاه رسید
مشمول عاطفت گردید از وست ؎ ترک ستم چو کاکل گوشه بیغما شکند + نقد دلها برد از طره و دریا شکند + خواجه
حسین مروی علامه اکمل و فاضل کامل بود در عهد همایون بادشاه در هندوستان و بعهد اکبری بمرتبه تقرب رسید در وقت
تولد سلطان سلیم قصیده غرا انشا نمود که از مصرع اول او تاریخ جلوس اکبری و از دویم تاریخ تولد شاهزاده سلیم برمے آید و
چند اشعار قصیده بمجمل خود نوشته شد مطلع او این است ؎ لله الحمد از پے جود و جلال شهریار + گوهر مجد از محیط
عدل آمد بر کنار + و ده هزار روپیه انعام یافت و در سنه تسع و تسعین و تسعمایه رخصت وطن خواسته چون بکابل رسید

درگذشت از دست ــه در دمندیم سر کوئے بلا منزل ماست + شکن زلف بتان طرز شکست دل ماست + باز زدست خویش کن طرهٔ مشکناب را + شانهٔ زلف شب بساز پنجهٔ آفتاب را + و دیگر از موزونان عهد اکبری بسیار بوده اند که ذکر مجموع ایشان درین مقام موجب طوالت است لهذا برهمین قدر اکتفا رفت اما از مشهوران هر قدر که بودند نوشته شدند +

ذکر بعضے از امرائے کبار عهد اکبری

در خدمت بادشاه جم جاه جلال الدین محمد اکبر گورکان بسیارے از امرائے کبار جمع آمده بودند و جمیع راجگان عظام هندوستان خدمت درگاه او را موجب فخر و عزت خود دانستند از انجمله کسانیکه بمنصب پنجهزاری ترقی نمودند و دران زمان بیش از پنجهزاری منصب نبود اسمائے ایشان نوشته میشوند. میرزا شاهرخ گورکان نبیره میرزا سلیمان والی بدخشان و خان خانان محمد بیرم خان بهارلو ترکمان و امیر الامرا علی قلی خان زمان اوزبک و بهادر خان اوزبک و خان خانان عبد الرحیم خان بهارلو ترکمان و میرزا سید محمد عزیز خان اعظم کوکلتاش و شهاب الدین احمد خان و سعید خان ترکمان و راجه بهگوان داس کچهواهه والی آنبیر چی پور و پسر او مان سنگه و عبد المجید آصف خان هروی و زین خان کوکه و شجاعت خان ابن تردی بیگ خان و امیر الامرا خضر خواجه خان چغتائی و ترسون محمد خان و وزیر خان هروی و مهدی قاسم خان و سید قطب الدین محمد خان و کمال خان گکهر پسر سلطان آدم و سید رستم صفوی نبیره سید بهرام میرزا ابن شاه اسمعیل صفوی والی ایران، و غیره امرا به مناصب پنجهزاری سرافراز بودند و ابراهیم خان اوزبک و راجه رائے سنگه راتهور ابن کلیان مل والی بیکانیر ناگور و سید یوسف خان رضوی و محب علی خان میر خلیفه و قلیج خان و اعتماد خان گجراتی و سید محمود خان بارهه و قرا بهادر خان و تورک خان پسر سید قطب الدین خان اتکه از امرائے چهار هزاری بودند و سید شمس الدین محمد خان اتکه و ادهم خان کوکه و محمد قلی برلاس و تردی بیگخان و ملا پیر محمد خان و اسکندر خان اوزبک و عبد الله خان اوزبک و شاه بداغ خان و میرزا قلی خان و اسمعیل سلطان دولدی و محمد خان جلایر و شاهم خان جلایر و میرزا جانی ترخان و محمد صادق خان و اسمعیل قلی خان و شاه قلی خان و سید احمد خان بارهه و باقی محمد خان و معصوم خان و شاه محمد خان برادر سید شمس الدین خان اعظم و شیخ ابراهیم و تولک خان قوچین و شاه بیگخان و درویش محمد اوزبک و فتو و بالو افغان و شهباز خان کنبوه و سماجی خان و خواجه جهان و مجنون خان قاقشال و امین الدین محمد و محمد قاسم خان امیر البحر و راجه جگناتهه ابن پهار امل کچهواهه و جگت سنگه ابن مان سنگه کچهواهه و مادهو سنگه پسر بهگوان داس کچهواهه و راجه اسکرن و راجه لون کرن و غیاث الدین علی آصف خان و پاینده خان مغول و مبارک خان گکهر و میرک خان و تردی بیگ و قیا خان کنگ و سید قاسم بارهه و فخر الدین و محمد حسین مخاطب به لشکر خان و جلال خان گکهر و خواجه طاهر محمد و اودی سنگه عرف راجه موته راتهور پسر راجه بالدیو والی جودهپور و فرحت خان و مهتر خان و صفدر خان و پهار خان و رائے سال کچهواهه و اخلاص خان و خداوند خان دکهنی و میر مرتضی و سید هاشم بارهه و رضوی خان و حسن خان ملنی افغان و راجه سرجن والی رنتنبهور و جعفر بیگ و فاضل محمد خان و شاه قلی خان و شیخ فرید و شیخ محمد بخاری و خنجر بیگ

جغتائی و لال بدخشی و ثولی خان و میرزا حسن و میرزا نجات خان و سلطان حسین خان و شاه منصور و سلیم خان افغان و سید جهو و
حاجی محمد و محمد زمان و خرم خان و محمد قلی توقبائی و مجاهد خان و سلطان ابراهیم اوبهی و شاه غازی ترکمان و شیرویه خان
و قتلو قدم خان و جلال خان و شمال خان و فرخ ولد خان کلان و رای منوهر پسر لون کرن کچهواهه و رام سنگه
پسر اسکرن و بهوج ولد سرجن و راجه مکتمن بهدوریه و فریدون خان برلاس و شیخ بایزید چشتی و محمد قلی خان و توخته بیگ
و میر ابوالقاسم و میر کمال الدین حسین و شیخ عبدالله خان و سید راجو و میدنی رای چوهان و میر طاهر و سرخواجه و تاش
بیگ و طاهر سیف الملوک و احمد بیگ وغیره از امرای کبار اکبری بودند بعضی بمناصب چهار هزاری و برخی بمناصب سه
هزاری و دو هزاری و یکهزاری وغیره مناصب علیا سرافراز بودند و اگر جمله امرا و راجگان را که در امرای اکبری بودند نام
برده شود کتابی علیحده مرتب شود اما امرای که بر زبان خاص و عام به نورتن اکبری مشهور اند نوشته شوند ملک
الشعرا ابوالفیض فیضی فیاضی بود که در امرای نورتن شمار شود و برادر او ابوالفضل بود از امرای نورتن که ذکر
هر دو برادر گذشت و راجه ٹوڈرمل از عمده مصاحبان اکبری بود در دیوان بنگاله که در سنه ثمان و تسعین و تسعمایه مرد شخصی
تاریخ او گفت ع شادی کنان بگفتا وے رفت در جهنم + راجه بیربل برهمن پسرے بود و بعضی پسر بادخوان میگویند به
سخن سنجی و لطیفه گوئی مقبول نظر بادشاه بود در حرب افاغنه یوسف زئی در سنه اربع و تسعین و تسعمایه مقتول شد و مهاراجه
بهگونداس کچهواهه والی جیپور آنبیر پسر راجه بهاڑامل کچهواهه از عمده امرا بود و اکثر کارهای دست بسته از و بظهور
رسیدند از امرای نورتن بود و قرابت قریبه با خاندان گورکان بافتخار داشت راجه مان سنگه پسر راجه بهگونداس
کچهواهه بود که در سنه ثمان و تسعین و تسعمایه بعد فوت پدر مسند آرای آنبیر شد و پنجهزاری بود در حرب رانای اودیپور
و محاربه گجرات با میرزایان گورکان و مجادله شاهزاده محمد حکیم میرزا مردانگی ها از و بظهور رسیده اند و در تسخیر ممالک اڑیسه و
بهار تلاشهای مردانه نموده پسر خود درجن سنگه را کشتن داد و بصوبه داری بنگاله سرافرازی یافت بیشتر محاربات با
باغیان آن حدود نموده در حربی از زمینداران آن حدود فیل سواره با اکثر فوج ظفر موج در آب رود خانه بکرم پور در سرای
زده بسلامت گذشت و فتح یافت و بعطای خلعت چارقب و منصب هفت هزاری و خطاب فرزند سرافراز شده در عهد جهانگیر
بادشاه در سنه ثلث و عشرین و الف هجری فوت شد خانخانان عبدالرحیم خان بهارلو ترکمان سپه سالار پسر بیرام خان
ترکمان بهارلو بود و بخطاب میرزا و یار وفادار و فرزند برخوردار و خان خانان سپه سالار مخاطب بود و از قوم بهارلو ترکمان
بود در مردانگی و شجاعت و فرزانگی و سخاوت نظیر نداشت در حروب دکن و سنده و گجرات وغیر ذلک مردانگی ها نموده
به فیروز جنگی شهرت یافته بود و امرا و فضلا و شعرا را رعایت نیکی نموده و خود هم شعر خوب میگفت مولانا جمال الدین عرفی شیرازی
و مولانا نظیری جوینی مشهور به نیشاپوری زله ربای خوان احسان او بودند و زبان بمدح او میکشودند و صلات مناسب می
ربودند و به قرابت خاندان شهنشاهی سرافراز بود و در سنه ست و ثلثین و الف هجری وفات یافت این چند شعر از و یادگار اند

ـه شمار شوق ندانسته ام که تا چنداست + جز این قدر که دلم سخت آرزومنداست + مرا فرخت محبت ولے نمیدانم + که مشتری چه کس است و بہاے من چنداست + ازان خوشم بسخن ہاے دلکش تو رحیم + که اندکے به اداہاے عشق مانند است +

عزیز خان کوکلتاش از نژاد سادات و مخاطب به خان اعظم از امراے کبار و برادر رضاعی بادشاه بود و نام پدر او سید شمس الدین محمد بود وقتیکه ہمایون بادشاه از محاربه شیر شاه افغان برگشته در دریاے گنگ فیل سوار میگذشت و بکناره دست میر مذکور گرفته بر آمد و بدین سبب او را رعایت نموده آنکه اکبر نمود و خطاب خان اعظم داد و پسر او عزیز خان مخاطب به میرزا گشت و اکبر بادشاه شیر مادر او هیچی خورده بود دختر سید عزیز خان بعقد شاهزاده مراد بود در سنه ثلث و ثلثین والف ہجری فوت شد میر فتح الله شیرازی و حکیم ابو الفتح گیلانی و حکیم ہمام از فضلاے دہر و کملاے عصر بودند و در مصاحبان و ندیمان اکبری بودند و در علم و دانش یکتاے روزگار بودند میان تان سین کلاونت در فن موسیقی سر آمد روزگار خود بود و تا امروز اسم او در میان اہل این فن به تعظیم مذکور است و بادشاه بمصاحبت او بسیار محظوظ و مسرور بود چون انتقال کرد بادشاه بے نہایت ملول و محزون گردید و این امرا و فضلا از عمائد اکبری بودند یا ایشان را مردم نورتن اکبری نامند ـ گویند که شاه سید عباس صفوی بادشاه ایران این رباعی نوشته نزد اکبر شاه فرستاد ـه زنگی به سپاه و خیل و لشکر نازد + رومی به سنان و تیغ و خنجر نازد + اکبر به خزینهٔ پر از زر نازد + عباس به ذوالفقار حیدر نازد + و شیخ فیضی فیاضی بجواب او این رباعی انشا کرد ـه فردوس به سلسبیل و کوثر نازد + دریا به گہر فلک به اختر نازد + عباس به ذوالفقار حیدر نازد + کونین بذات پاک اکبر نازد + و نیز وقتے شاه عباس مذکور از عقائد اکبری و افواہے که به نسبت او شنیده بود استفسار کرد اکبر باین دو شعر بجواب او اکتفا کرد و ہو ہذا ـه قِیْلَ اِنَّ الْاِلٰهَ ذُوْ وَلَدٍ + قِیْلَ اِنَّ الرَّسُوْلَ قَدْ كَهَنَا + مَا نَجَا اللّٰهُ وَالرَّسُوْلُ مَعًا + مِنَ لِسَانِ الْوَرٰی فَكَيْفَ اَنَا +

ذکر سلطنت سلطان سلیم ابو المظفر نور الدین محمد جہانگیر بادشاه ابن اکبر بادشاه گورکان ؒ

شاهزاده سلیم پسر اکبر شاه بود ولادت او از بطن کریه سلطان بیگم کچهواہی دختر راجه بہارامل کچهواہه والی امبیر جے پور در ہفدہم ربیع الاول سنه سبع و سبعین و تسعمایه ہجری بود وقتیکه اکبر بادشاه بیمار بود جہانگیر بادشاه از اله آباد بقصد ملازمت پدر به آگره رسید و ہنوز بکنار دریاے جمنا اقامت داشت که بادشاه درگذشت و شاهزاده سلیم در چہاردہم جمادی الثانی سنه اربع عشر والف ہجری بلقب نور الدین محمد جہانگیر بادشاه ملقب گشته بر تخت سلطنت جلوس فرمود و جشنے عظیم مرتب شد سید محمد کرمانی در جلوس او گوید ـه شه بلند مکان بحر جود اکبر شاه + برفت و طفل تمنا بدہر ماند یتیم + بجاے او خلف او نشست و شد تاریخ + بجاے اکبر شه بادشاهزاده سلیم [۱۰۱۴] +

وکشفی گوید؎ شاه جهانگیر نصیب سپهر ۱۰۱۴ ٭ ومکتوب خان داروغه کتب خانه گفت؎ صاحبقران ثانی شاهنشه
جهانگیر ٭ باعدل و داد بنشست بر تخت کامرانی ٭ اقبال وبخت و دولت فتح وشکوه ونصرت ٭ پیشش کمر بخدمت
بسته بشادمانی ٭ سال جلوس شاهی تاریخ شد چو بنهاد ٭ اقبال سر بپاے صاحبقران ثانی ۱۰۱۳ ٭ الغرض جهانگیر بادشاه
بر تخت سلطنت نشسته فرمود تا زنجیرے از طلا از شاه برج بیاویزند وزنگها در و نصب کنند و سر او سوئے کنار جمنا بستونے
محکم کنند تا فریاد کننده که نزد بادشاه رسیدن خواهد آن را بجنبانند و بادشاه خود بغور او رسند و فرمود تا محصول راه‌ها
و دریا را معاف کنند و در راهها که ویرانی باشد در خالصه و جاگیرهاے امرا و روسا چاه و مسجد تعمیر نمایند و بحفاظت آنها
سعی نمایند و بعد ازین در سیاست گوش و بینی مردم را نه برند و خانه هیچ یکے را ضبط نسازند و شراب و دیگر ممنوعات را
نسازند و نفروشند و وزن اشرفی و روپیه مختلف مقرر کرد صد توله اشرفی را نور شاهی و مهر پنجاه توله را نور سلطانی
واشرفی بست توله را نور دولت و ده توله را نور کرم و پنج توله را نور مهر و یک توله را نور جهانی و شش ماشه را نورانی
وسه ماشه را رواجی مقرر کرد و روپیه صد توله را کوکب طالع و پنجاه توله را کوکب اقبال و بست توله را کوکب مراد و
ده توله را کوکب بخت و پنج توله را کوکب سعد و یک توله را جهانگیری و ششماشه را سلطانی و سه ماشه را نثاری و
دهم حصه توله را خیر قبول نام کرد و همچنین سکه‌هاے مسی هم مقرر کرد و بر اشرفی صد توله و پنجاه توله و بست توله و ده توله
این شعر کنده ید؎ بخط نور بر زر کلک تقدیر ٭ رقم زد شاه نورالدین جهانگیر ٭ و در میان این شعر کلمه طیبه نقش کردند
و بجانب دیگر این بیت تاریخی بود؎ شد چو خورزین سکه نورانی جهان ٭ آفتاب مملکت تاریخ آن ٭ و در میان
این شعر ضرب مقام و سنه هجری و سنه جلوس نوشتند و بر نور جهانی مروجه این بیت مقرر شد؎ روئے زر را
ساخت نورانی برنگ مهر و ماه ٭ شاه نورالدین جهانگیر ابن اکبر بادشاه ٭ و شاهزاده خسرو را یک لک روپیه مرحمت
شد تا بیرون قلعه مکان منعم خان خانخانان را برائے خود درست سازد و صوبه داری پنجاب بر محمد سعید خان مقرر شد
محمد شریف ولد عبدالصمد منجم را که خطاب شیرین قلم داشت بخطاب امیرالامرا نواخت و منصب وکالت برو مقرر کرده مهر
اشرف بجواهر قیمتی آراسته در گردن او انداخت و غیاث بیگ را بخطاب اعتماد الدوله و امیرالامرا محمد شریف خان معور را
بمنصب پنجهزاری سرافراز ساخت و راجه مان سنگه کچهواهه والی آنبیر جے پور را که باوجود اینقدر قرابت که بادشاه از
بطن خواهر پدر او متولد شده بود و با خواهر راجه منعقد شده بود بادشاه را رنجیده کرده بود جهانگیر خلعت چارقب و شمشیر مرصع
و مرکب خاصه و امارت بنگاله مرحمت کرد و شاهزاده سلطان پرویز را برائے تنبیه رانا اودی پور مامور فرموده خلعت فاخره و
خنجر مرصع و تسبیح مروارید قیمتی بتعداد دو دو هزار و مرکبان عراقی و ترکی و افیال کوه پیکر بوے مرحمت کرد و آصف خان را
بمرتبه وزارت ترقی داده به اتالیقی شهزاده روانه فرمود و به خلعت و مراکب و منصب پنجهزاری معزز فرمود و راجه
جگناته ابن راجه بهارا مل والی آنبیر جے پور را منصب پنجهزاری سرافراز کرد و او را و رانا شنکر سیسودهیه برادر

عمزاد رانائے اودے پور و مادهو سنگه کچهواهه برادرزاده مان سنگه والی آنبیر و راو لسال سیکهاواتی و مهاسنگه کچهواهه
نواسه راجه مان سنگه و شیخ رکن الدین افغان و شیخ عبد الرحمن ابن ابو الفضل علامی و زاهد خان و وزیر جمیل و قرا خان
ترکمان و منوهر کچهواهه برین مهم مقرر شدند و اکثر امرائے راجپوت و مسلمان خود خواهش کرده درین مهم شریک شدند و
بست هزار سوار جرار برکاب شهزاده مقرر شدند و نسبت شاهزاده خسرو با دختر میرزا غازی ترخان که از اولاد میرزا عیسی
ترخان حاکم الی ٹهٹه بود و از قوم ترخانیه مغول بود مقرر شد و بادشاه سی هزار روپیه بدهلی فرستاد تا بر فقرا و مساکین تقسیم نمایند و
خان بیگ را خطاب وزیر الممالک داد و او را با وزیر خان در کار دیوانی شریک فرمود و شیخ فرید بخاری بمنصب پنجهزاری
ترقی کرد و راجه کیشو داس راتهور بمنصب یکهزار و پانصدی معزز شد و لاله بیگ بخطاب باز بهادر و انعام بست هزار
روپیه و حکومت صوبه بهار سرافراز گردید و آخر غیاث بیگ بوزارت سرافراز و با وزیر الممالک شریک شد و راجه بکرماجیت
بخدمت میر آتشی مقرر شد و بخشیان را فرمود تا کسے که در وطن خود جاگیر بطلبد بعرض رسانند تا مطابق توره چنگیزی آن زمین
بموجب آل تمغا بجاگیر او عنایت شد و تغیر و تبدل در وراه نیابد و در مغلان کسے را که جاگیر بملکیت دهند سند او را بمهر
شنجرفی رنگ مزین کنند و ویرا آل تمغا نامند و آن فرمان بهیچ نوع تغیر نشود و بهاؤ سنگه المخاطب به میرزا ولد راجه مان سنگه
و نرسنگه دیو بندیله و دیگر امرا العنایات بسیار مفتخر شدند و میرزا شاهرخ گورکان را که پسر میرزا سلیمان گورکان والی بدخشان
بود بمنصب هفت هزاری سرافراز ساخت و همچنین سید نقیب خان و ابو النبی اوزبک و شیخ کبیر وغیره بخطابات و مناصب
سربلندی اندوختند و زمانه بیگ کابلی که اول در احدیان بود رفته رفته بخطاب مهابت خانی رسید و هم درین اثنا راجپوتان
در دیوان خاص خانه جنگی کردند یعنی ابهی رام و بجی رام و شیام رام ابنائے اکهیراج ابن بهگوانداس کچهواهه والی آنبیر
خواستند که بسوے رانا بگریزند بادشاه خبر یافته فرمود که اگر کسے ضامن ایشان بشود منصب و جاگیر اینها برقرار ماند اما هیچ کسے
ضامن ایشان نشد بادشاه امیر الامرا را فرمود تا ایشان را نظربند دارد و ابراهیم خان کاکر بموجب فرمان امیر الامرا خواست
که اسلحه از ایشان بگیرد ایشان بجنگ ایستادند و امرا بموجب فرمان ایشان را بقتل رسانیدند و در یازدهم ذیقعده سنه
اربع عشر و الف هجری جشن نوروز اول آراسته شد و پیشکش امرا معاف شد و راجه باسو را سه هزاری پانصدی منصب
عنایت شد و شاه بیگ خان حاکم قندهار پنجهزاری و راجه رائے سنگه راجپوت پنجهزاری و دوازده هزار روپیه به رانا
شنکر عنایت شدند و در گجرات شخصے دعوے کرد که از اولاد سلطان مظفر گجراتی ام و جمعے گرد آورده احمد آباد را تاخت
و راجه بکرماجیت بموجب فرمان رفته آن فتنه را فرونشانید و چون شاهزاده پرویز به تهانه منڈل رسید رانائے اودی پور
فرار بر قرار اختیار نمود +

ذکر بغی شاهزاده خسرو

شاهزاده خسرو پسر اکبر جهانگیر بود بگفته مغویان خیال سلطنت در دل
مستقل کرده و نیز جد او سلطان اکبر گفت که پسرم سلیم بعیش و طرب

مهک است وخسرو لیاقت جهانداری دارد یاد کلمه مذکور بر سند آرزوے او بکار تا زیاده میکردند دانست که ؎ زوان نتوان
ستد بخت را ÷ نشاید خرید افسر و تخت را ÷ سرے را که حق تاج پرور نمود ÷ نشاید از و تاج و دولت ربود ÷ شهزاده
خسرو روزے فرصت یافته با سیصد و پنجاه سوار از اکبرآباد بدر رفت و بادشاه نیز در تعاقب او روان شد و بخشی الممالک
سید شیخ فرید بخاری را با بعضے امراء در منقلاے روانه کرد چون شهزاده به متهرا رسید حسن بیگ بدخشی که از کابل بهندوستان
مے آمد با سه صد سوار رفیق طریق ادبار شهزاده نامدار گردید و بادشاه بدهلی رسید و شهزاده به لاهور آمده حصار را در
میان گرفت همدرین اثنا افواج بادشاهی که در تعاقب او بود در رسید و هنوز بادشاه در راه بود که شهزاده شکست خورد
و آن چنان بود که چون سید فرید بمقابله شهزاده رسید سادات بارهه راهراول کرد و جنگ در داد سید سیف خان بارهه
که سردار سادات بود و سید جلال و سید کمال وغیره مردمی هاے بسیار کردند و قریب چهار صد مرد درین محاربه مقتول
شدند و شهزاده شکست یافت چون شهزاده بکنار دریاے چناب رسید افغانان و اهل هند صلاح رفتن بهندوستان
دادند و مغولان رفتن کابل را صلاح شمردند و شهزاده عزم کابل کرده اهل هند از و جدا گشتند و راه هاے عبور دریا مسدود
بود و شهزاده و حسین بیگ وقت شب از کشتی میگذشت که محافظان کشتی را محاصره کردند و جنگ تیر در میان آمده وقت
صبح محافظان و امرا از هر جانب متعدد شده شهزاده را گرفتار کردند و بادشاه در لاهور بباغ کامران میرزا بود که شهزاده را
آوردند و بر دوش مغلبه و توره چنگیزی زنجیرے در پاے او کرده از جانب چپ بحضور آوردند و عبدالرحیم و حسن بیگ را
در چرم خر و گاو کردند تا مردند و اکثر مقربان را قتل کردند و شاهزاده مقید شد چون این حادثه روے داده بود بادشاه
به شهزاده پرویز نوشت که بهر طوریکه میسر شود مهم رانا را فیصل داده براے حفاظت دارالخلافت اکبرآباد آید و رانا نیز عجز خود
ظاهر کرده به آصفخان پیام داده بود که قصورهاے بنده معاف شوند و اگر شهزاده راضی شود پسر اصغر خود باگه سنگه را بحضور
بفرستیم و شهزاده برین راضی نمیشد و میگفت که یا خود حاضر شود و رنه پسر اکبر خود کرن را بفرستد چون این فرمان سید
شهزاده بآمدن باگه راضی شده و او در منڈل گڈه شرف ملازمت اندوخت و شهزاده او را همراه گرفته به آگره آمده و از انجا
بموجب فرمان به لاهور رسید همدرین ایام که بادشاه در لاهور بود حکام هرات و سیستان وغیره متوجه تسخیر قندهار گردیدند
شاه بیگ حاکم قندهار قلعه بند شده اعلام محافظت و مدافعت برافراشت چون جهانگیر بادشاه خبر یافت میرزا
غازی ترخان ابن میرزا جانی ترخان را پنجهزاری نموده و با فوجے شائسته روانه قندهار نمود و چهل و سه هزار روپیه
به مدد خرچ مرحمت کرد و پانزده هزار به نقدی بیگ و قلیچ بیگ داده همراه کرد و براے خرچ خانقاه شیخ حسین جامی چهل
هزار روپیه مقرر فرمود و دو لک روپیه مدد خرچ به احدیان عنایت شد و شهزاده پرویز را منصب ده هزاری و آفتابگیر
عنایت فرمود و میرزا علی بیگ بحکومت کشمیر متعین گشت و ده هزار روپیه براے تصدق محتاجان کابل ارسال شد و
سید عبدالوهاب و لعل بیگ خان و شیخ ابراهیم وغیره بترقی مناصب سرافراز شدند و ششم لکهه دام میرزا غازی

انعام شد چون از آگره شاهزاده خرم با بیگمات رسید بادشاه برائے استقبال او خود رفته آداب بجائے آورده موافق توره چنگیزی
و قانون تیموری کورنش و سجده تعظیمے او بعمل آورد و چون رائے سنگه و دلیپ سنگه در ناگور باغی شدند راجه جگناتهه و معز الملک
بقتل ایشان مقرر شدند و سردار خان بجائے شاه بیگ حکومت قندهار یافته سه هزاری دو هزار و پانصد سوار
منصب و پنجاه هزار روپیه یافت و خضر خان و احمد خان نیز سه هزار انعام یافتند و خنجر مرصع قیمتی شش هزار روپیه
به قطب الدین خان عطا شد و وزیر الملک سیزده هزاری منصب یافت و یک لعل قیمتی بست و پنجهزار به شهزاده
پرویز مرحمت شد و همدرین اثنا مجلس سالگره بادشاه آراسته شد و اول بادشاه را با زر و بعد ازان به نقره و دوازده
بار با پارچه پشمین و اقسام فلزات و مکیفات و غله و غیره سنجیدند و در سال دو بار در اوائل سنه شمسی و قمری همچنین وزن میشد
و قطب الدین خان منصب پنجهزاری یافته و صوبه داری بنگاله و دو لک روپیه مدد خرچ یافت و همراهیان او سه لک روپیه
انعام یافتند و کیشو داس مارو بمنصب یک و نیم هزاری سرافراز شد باز بهادر قلماق از بنگاله حاضر شده عذرهائے
نافرمانی خود خواسته بست هزار انعام و منصب هزاری یافت و شهزاده پرویز یک لک روپیه و نقد و جنس دیگر و یک
هار لعل و گهر یافت چون میرزا غازی ترخان روانه شده بود شاه بیگ و محمد امین با سه هزار سوار دیگر دو لکهه روپیه
مدد خرچ یافته روانه قندهار شدند و عبد الله خان از کالپی ایلغار کرده به بندیلکهند رفت و رام چند را که سر بفتنه انگیزی
برداشته بود بگرفت و جهانگیر قلی خان از صوبه بهار بر سر سنگرام رفت بجنگے او را قتل کرد و هر دو امیران به ترقی مناصب
سرافراز شدند و بادشاه برائے شکار متوجه شده سه ماه در شکار مشغول بود و دو بار قمرغه کرده یکبار بیگمات نیز همراه
بودند یکصد و پنجاه و هشت جانور بادشاه بدست خود شکار کرد و جمله نهصد و هشتاد و یک جانور شکار شدند و خبر رسید که
هنوز لشکر میرزا غازی بقندهار نرسیده بود که لشکر قزلباش قندهار را گذاشته رفتند و شاه عباس صفوی والی ایران
نیز بمصلحت وقت اظهار رنجش ازین حرکت ایشان کرده معذرت نامه نزد بادشاه جهانگیر فرستاد پیر خان لودهی افغان
ابن دولت خان بمنصب سه هزاری ذات و یکهزار و پانصد سوار و خطاب صلابت خان و فرزندی سرافرازی اندوخت
و بادشاه اظهار عنایت بسیار برو کرد +

ذکر توجه موکب جهانگیری بسیر کابل

در سنه خمس عشر و الف هجری بادشاه متوجه کابل که او را وطن
مالوف میدانست گردید و در اثنائے راه تنگیوتے پکلانی
خرچنگ دید که مارے را گرفته بود و احمد بیگ خان به تنبیه افاغنه بنگش مامور شد و در کابل رسیده و مجالس شراب
در باغ هائے آن خطه دلکش آراسته داد عیش و نشاط در داد و متصل باغ شهرآرا که بنا نموده ظهیر الدین محمد بابر شاه
گورگان فاتح هندوستان بود باغے تازه احداث کرده موسوم بجهان آرا ساخت اما هر دو باغ به شاه لالان شهرت
گرفتند چون بابر بادشاه دران باغ حوضے تعمیر کرده بود و اکثر او را از شراب پر کرده مجلس عیش و نشاط مے آراست و

نامها و تخت سنگ بر کناره او تعمیر کرده است کنده بود بادشاه فرمود تا برابر تخت تختے دیگر معه حوض تیار کنند و بران تخت نام
او کنند و بادشاه بر تخت نشسته هر دو حوض را از شراب پر کرد و مجلسے دلکش آراست و پنجاه هزار روپیه شاهزاده
پرویز عنایت شد و مهاسنگه پسر مان سنگه و علیخان کروری را به مهم بنگش تعیین فرمود و پسران میرزا سنجر هزاره و میرزا شاهی هزاره
و میرزا شادمان هزاره که عظماے قوم هزاره بودند بخدمت بادشاه حاضر شده احوال من ندور گذرانیدند و راناشنکر ابن رانا
اودی سنگه سیسودیه بمنصب دو نیم هزاری ذات و هزار سوار رسید و منوهر کچهواهه بمنصب هزاری ذات ترقی کرد و
بادشاه شنید که درمیان ضحاک و بامیان شعبی است مشهور به خواجه سرا از مدت چهارصد سال تابوتے در انجاست
و شخصے دران تابوت خوابیده و بر گردنش زخمیست که چون پنبه را از و بردارند خون میریزد معتمد خان را فرستاد تا
تحقیق کند معتمد خان رفته دید که درمیان کوه دره واقع شده و از زمین بلند و دران تابوتے و مردے بآئین اسلام روے
بقبله دران خوابیده و دست چپ بر سر عورت دراز کشیده و نیم گز کرباس بالائے ستر او باقیست و از اعضاے او
آنچه بر زمین است بوسیده شده و آنچه بالاست درست است اما زخم معلوم نشد و کهن سالان آن نواح گویند که وقتے که
بادشاه جهانکشا چنگیز خان با سلطان جلال الدین خوارزمشاه بر کنار دریاے سنده جنگید آن مرد شهید شد و از ان
زمان بهمین طور افتاده است و بعضے گویند که از وقت سلطان محمود غزنوی افتاده است درهمین زمان خبر رسید که میرزا
شاهرخ گورکان حاکم مالوه انتقال نمود از کبار امرا بود و بعد ازین بادشاه عزم واپسی بهندوستان نموده شکارکنان روانه
شد و ظفر خان ولد زین خان کوکه افاغنه دلهزاک را تادیب کرده بحضور رسید و بادشاه فرمان داد که در ایام موزون شمسی و
قمری والده و اکبر بادشاه قیمت آن اجناس همواره بفقرا و محتاجین داده باشند مجموع قیمت اجناس که اکبر بادشاه
از ان وزن میشد یک لک روپیه بود و پسر صلابت خان لودهی را خطاب خان جهان و شاه بیگ خان را خطاب خان
دوران داد و صوبه کابل و تیراه و بنگش و سواد و بجوڑ بوے مقرر کرد و رامداس کچهواهه نیز جاگیر درین ملک یافته مقرر
شد و در حسن ابدال شکار بسیار کرده و در چند اله امیر الامرا و راجه راے سنگه حاضر شدند راے سنگه در فتنه خسرو
باوجود آنکه آگره سپرد او شده بود به ناعاقبت بینی رفته بود عذرخواه آمده معافی یافت و در لاهور میر خلیل الله ابن غیاث
الله محمد میرمیران که در اولاد شاه نعمت الله بود و قرابت بسیار بخاندان سلادات صفویه ایران داشت بخدمت بادشاه رسید و
منصب هزاری دو صد سوار و دوازده هزار روپیه نقد انعام یافت و منصب شهزاده خرم هشت هزاری پنجهزار سوار
مقرر شد و بادشاه بخانه آصف خان رفته پیشکش او قیمتی ده لک روپیه بنظر گذرانید چند اشیا پسندیده باقی بوے
مرحمت کرد و در پیشکش مرتضی خان حاکم گجرات یک انگشتری معه حلقه و نگین لعل وزنی یک مثقال و پانزده سرخ
و یک قطعه لعل دو دانگ و پانزده سرخ وزنی قیمتی بست و پنجهزار روپیه بحضور رسید وکیل شریف مکه بحضور رسیده
هشت هزار روپیه انعام یافت و تحائف یک لک روپیه جهت شریف مکه معظمه ارسال شدند و میرزا غازی بحکومت

قند ہار و بعضے از صوبہ ملتان و ٹھٹھہ بجاگیر یافت و پیشکش خانخانان عبد الرحیم خان ترکمان بنظر رسید چہل زنجیر فیل و جواہر و اسلحہ و اقمشہ قیمتی یک و نیم لکھ روپیہ بودند و درمیان پانی پت و کرنال بادشاہ فیل سوار متوجہ شکار شیر گردید و دو شیر نر را بضرب بندوق شکار کرد چون بادشاہ بہ آگرہ رسید راجہ مان سنگہ کچھواہہ از پٹنہ و بہار حاضر شدہ یکصد زنجیر فیل بہ پیشکش گذرانید و در جشن سنہ سیوم جلوسی خان جہان لودی بمنصب پنجہزاری ذات و پنجہزار سوار سرافراز شد و بادشاہ وقت دخول شہر پنجہزار روپیہ مصدق داد ہمدرین زمان کنور رتن پسر راجہ بھوج ہاڈا حاضر شدہ سہ فیل بنظر گذرانید فیلے ازان پسند شدہ اسم او رتن گج مقرر شدہ و رتن خطاب سربلند رائے یافت صدر جہان و معظم خان و عبد اللہ خان و مظفر خان و ابو الحسن دیوان و بہاو سنگہ وغیرہ بترقی مناصب سربلند شدند ہمدرین آوان راجہ سورج سنگہ بحضور بادشاہ حاضر شدہ شاعری ہندی را ہمراہ آوردہ بود و شاعر مذکور نظمے در مدح بادشاہ گذرانید و بادشاہ بسیار پسندید و بادشاہ یک زنجیر فیل بہ چارن مذکور مرحمت کرد شاعری در فارسی مضمونش را آورد و گر پسر داشتے جہان افروز + شب نگشتے ہمیشہ بودے روز + زانکہ چون او نہفتہ افسر + بہ نمودے کلاہ گوشہ پسر + شکر کز بعد آن چنان پدرے + جانشین گشت این چنین پسرے + کہ ز شنقار گشتن آن شاہ + کس بماتم نکرد جامہ سیاہ + بادشاہ اسپے کہ شاہ عباس والی ایران برائے او فرستادہ بود و در اسپان خاصہ بحیج خوبی ممتاز بود بہ راجہ مان سنگہ کچھواہہ داد و راجہ چنان مسرور شد کہ اگر ملکے بوے میداد چندان شادمان نمیشد چہ مرکبے بے نظیر بود و مغلان و راجپوتان بالاتفاق عرض کردند کہ این چنین مرکبے از ایران بہندوستان ہیچگاہ نیامد چون جہانگیر قلیخان والی بنگالہ رحلت کرد اتالیقی شاہزادہ شہریار و حکومت بنگالہ بہ پسر اسلام خان مقرر شد و فریدون برلاس بمنصب یکہزار و پانصدی مقرر شد و پائندہ خان مغل بسبب کبر سنی جاگیر مطابق منصب دو ہزاری یافت کشور خان ولد قطب الدین خان کوکہ بنبر بہ ترقی منصب و تیر بجری بنگ مامور گردید اگرچہ دو کتخدائی پیش ازین یکے با دختر راجہ بھگوانداس کچھواہہ والی انبیر جے پور و یکے با دختر راجہ اودی سنگہ راٹھور والی مرکھ جودھپور شدہ بود امادرینولا خواستگاری دختر جگت سنگہ ولد مان سنگہ کچھواہہ نمودہ ہشتاد ہزار روپیہ ساچق بخانہ او فرستاد چون کتخدائی بعمل آمد مان سنگہ علاوہ دیگر نقد و جنس شصت زنجیر فیل جہیز داد و ہمدرین سال مہابت خان برائے تنبیہ رانائے اودے پور مامور شد و دوازدہ ہزار سوار و پنجصد احدی و دو ہزار تفنگ انداز و ہفتاد ضرب توپ و شتر نال و ہفتاد زنجیر فیل ہمراہ او مقرر شدند و بست لک روپیہ مد خرچ خزانہ ہمراہ او روانہ شد و مہابت خان بمنصب سہ ہزاری دو و نیم ہزار سوار سرافراز گردید مظفر خان و شجاعت خان و راجہ سنگہ بیو و منگلی خان و نراینداس کچھواہہ و علی قلی درمن و شیر خان تاہن وغیرہ بانواع عنایت سرافراز شدند و خانخانان از برہانپور آمدہ قدمبوسی کرد بادشاہ سرش بر داشتہ بغلگیر گردید و بر پیشانی او بوسہ داد خانخانان دو تسبیح مروارید و چند قطعہ لعل و زمرد وغیرہ قیمتی سہ لک روپیہ با دیگر اشیاء منتخبہ بنظر گذرانید آصف خان

لعلے کہ ہفت ٹانک وزن بود بنظر گذرانید کہ قیمتی ہفتاد و پنجہزار روپیہ بود و قصورات دلیپ سنگہ پسر رائے سنگہ بسبب
سفارش خان جہان لودہی معاف شدند پسران خانخانان بملازمت آمدہ بست و پنجہزار روپیہ پیشکش کردند و
خانخانان نوزنجیر فیل فلکفر پیشکش گذرانید و فرمان شد کہ خان اعظم سید عزیز خان را جاگیر موافق منصب
ہفت ہزاری سپرو نمایند و مان سنگہ کہ تعین دکن بود جہت ترتیب لشکر و سامان بوطن خود آنبیر رفت
خانخانان ذمہ گرفت کہ در دو سال ملک نظام الملک بحری کہ بسبب وفات اکبر بادشاہ از تصرف شاہان
گورکان بدر رفتہ بود مستخلص کنند و دوازدہ ہزار سوار و دہ لک روپیہ خزانہ ہمراہ او مقرر شد و یک اسپ تما کہ از مرکبان خاص
بادشاہی بہتر بود معہ فیلے فتوح نام و بست زنجیر فیل دیگر بخانخانان مرحمت شدند و مقبرہ اکبر بادشاہ بصرف پانزدہ لک
روپیہ تیار شد و راجہ سورج سنگہ راٹھور پسر رائے سنگہ والی بیکانیر ناگور نیز ہمراہ خانخانان مقرر شد و امرائے
بسیار بترقی مناصب و مراتب سرافراز شدند و در سنہ اربع عشر و الف ہجری شاہزادہ پرویز بمہم دکن مقرر شد و بست و
پنج لک روپیہ خزانہ ہمراہ لشکر او مقرر شد و یکقطعہ لعل قیمتی شصت ہزار روپیہ و آلائی چہل ہزار روپیہ بشاہزادہ
خرم مرحمت شدند و منصب راجہ جگناتھ کچھواہہ پنجہزاری شد و امرائے بسیار بترقی مناصب و مراتب ممتاز گشتند
و حاجی بی اوزبک چہار ہزاری گردید و دو ہزار روپیہ بہ فرخ بیگ مصور و دیگر اہل علم و کمال را عنایات بسیار شدند
و درہمین اثنا خان جہان لودہی نیز بمہم دکن مرخص شد و امرائے بسیار از مغل و راجپوت ہمراہ او تعین شدند
چون نفاق بسیار در میان امرا پدید آمدہ بود خانخانان و شاہزادہ پرویز چون بہ دکن رفتند ہیچ کارے کردن نتوانستند
و قحط و غلائے بسیار در لشکر مغل پیدا شد و خان جہان نوشت کہ این ہمہ خرابیہا بسبب نفاق خانخانان پیدا شدہ اند
یا این خدمت خاص ایسے عنایت شود یا او را بخدمت بطلبند کہ بندہ در جانفشانی سعے نماید بادشاہ خانخانان را
پس طلبید و خود ہوس شکار کرد و درہمین ایام پیشکش ہاشم خان ولد قاسم خان از اوڑیسہ رسید کہ چہل و چہار
زنجیر فیل بودند و خان اعظم را با فریدون برلاس و یوسف خان تگریہ و دلیخان نیازی و باز بہادر قلماق وغیرہ دوازدہ
ہزار سوار بدکہن فرستاد و سی لک روپیہ خزانہ ہمراہ او روانہ شد و در شکار شیر انوپ رائے از شیر مردانہ جنگید خطاب
انیرائے سنگہ دلن یافت و بادشاہ تا سہ ماہ و بست روز بشکار مشغول ماند و درین اثنا یکہزار و چہار صد و چہاردہ
جانور شکار شدند و ایلچی ایران رسیدہ سی ہزار روپیہ انعام یافت و قلیج خان منصب شش ہزاری پنج ہزار سوار
یافتہ برائے بندوبست صوبہ کابل مرخص شد و عبد اللہ خان فیروز جنگ کہ تعینہ مہم رانا بود صوبہ گجرات یافتہ بدکن تعین
شد و راجہ باسو بمہم رانا مقرر گردید و در سال عشرین و الف ہجری امرائے بسیار بمناصب و مراتب سرافراز شدند و
رامداس کچھواہہ خطاب راجگی و قلعہ رنتھنبور یافتہ برکاب سید عبد اللہ خان مقرر گردید و بوجہ فتنہ ماوراء النہر جبین بی و
پہلوان بابا و تورس بی درمن و برم بی و ارسلان بی اوزبک بسیارے از امرائے اوزبک رو بامید بدین درگاہ آوردہ

بمناصب علیا و مراتب اعلی سرافراز شدند و بادشاه حکم کرد که امرا در جهروکه نشسته سلام نگیرند و ماتحتان خود را تکلیف چوکی
و تسلیم ندهند و فیلان بجنگ نیندازند و چشم و گوش و بینی کسی ضایع نسازند و بجبر کسی را مسلمان نکنند و از ملازمان
شاهی تکلیف تسلیم و کورنش بر ندارند و گویندگان را بچوکی مقرر نسازند و وقت سواری نقاره نه نوازند و کسی را
که فیل و اسپ دهند بکجک و جلو بدو داده سلام نگیرند و ملازمان بادشاهی را در جلو خود پیاده نه دوانند که این همه
خاصه بادشاهان است و در سنه احدی عشرین و الف و در جشن حسب معمول امرای بسیار بمناصب و مراتب سرافراز
شدند و پیشکش محمد افضل خان از بنگاله سی زنجیر فیل و هیجده راس یابو و نافهای مشک و غیره و پیشکش خاندوران
چهل و پنج راس اسپ و سمور و قاقم و غیره از کابل رسیده بنظر گذشتند چون اسلام خان صاحب صوبه بنگاله بود
و دران نواح عثمان خان نام افغانی سر بشورش برداشته بود اسلام خان شجاعت خان را فرستاد و او با عثمان خان
جنگ مردانه کرده و برانگشت و فتنه او فرو نشست و خطاب رستم زمان و منصب یافت و اسلام خان شش هزاری شد
چون رای سنگه راتهور والی بیکانیر ناگور وفات یافت دلیپ سنگه پسر اکبر او از دکن آمده بملازمت رسید و سورج سنگه
پسر کهتر او گفت که پدر قشقه ریاست بمن داده است و اگرچه کهتر بود اما رای سنگه بسبب محبت مادرش او را ولیعهد
کرده بود بادشاه ازین سخن بهم بر آمده گفت که اگر پدر ترا قشقه داده است من دلیپ را قشقه میدهم و بدست
همایون بر جبین دلیپ سنگه قشقه ریاست کشیده و برا بملک موروثی او فرستاد درین اثنا سید عبد الله خان از دکن
شکست خورد و آن چنان بود که خان جهان لودهی و راجه مان سنگه کچهواهه و امیر الامرا و غیره از طرف دیگر متوجه دکن
بودند و مقرر چنان بود که از هر دو طرف دکهنیان را حلقه وار در میان گیرند اما عبد الله خان بسبب زیادتی تهور و
شجاعت و تقید خبر گیری و استظهار آن لشکر نگشته پیشتر رفت و دکنیان از هر جانب هجوم آوردند و تاخت و تاراج و انسداد
رسد عاجز نمودند ناچار سرداران مغل عطف عنان کرده در سرحد خود رسیدند و بادشاه خود عزم دکهن نمود اما امرا مانع
آمدند و باز خانخانان عبد الرحیم خان ترکمان را بدکهن فرستادند و خانخانان منصب شش هزاری یافت و شاهنواز خان
و داراب خان و رحمن داد هر سه پسران او نیز بترقی مناصب سرافرازی اندوختند ❊

ذکر رسیدن نورجهان بیگم در محلسرای شهنشاهی

نورجهان بیگم دختر خواجه غیاث بیگ
بود و غیاث بیگ پسر خواجه شریف
است خواجه شریف اول وزیر محمد خان تکلو حاکم هرات بود آخر بوزارت شاه طهماسپ صفوی بادشاه ایران سرافراز
شد و بعد وفات شاه مذبور محمد شریف غیاث بیگ اقامت در ایران نتوانسته بهندوستان آمد و نورجهان دختر او
در قندهار متولد شد و غیاث بیگ در هندوستان رسیده دیوان بیوتات گردیده کار او روز بروز در ترقی بود و
نورجهان بیگم را با علی قلی بیگ استجلو ترکمان که سفرچی شاه اسمعیل صفوی بود و در هندوستان آمده بود منعقد کرد و

علی قلی در زمرهٔ ملازمان جهانگیر در عهد شاهزادگی داخل شد و خطاب شیرافگن خان یافت اما وقتیکه اکبر بادشاه از جهانگیر رنجیده شد اکثر امرا ازو جدا شدند از انجمله شیرافگن نیز رعایت حقوق نمک نکرده رفاقت جهانگیر را گذاشت اما بادشاه بهمان زودی وفات یافت و جهانگیر شاه بر تخت سلطنت نشست و از نیکودلی خود جرایم چشیده از همه درگذشت و بادشاه او را در صوبهٔ بنگاله جاگیر داد اما چون شرارتے داشت اهالی آن دیار از جور او عرائض سوئے بادشاه نگاشتند و بادشاه شیخ قطب الدین خان کوکه را نوشت که او را بدرگاه بفرستد و اگر خیال فساد و بغاوت کند سزائے واجبی دهد قطب الدین خان بفور حکم در بردوان که جاگیر او بود ایلغار کرده رفت و شیرافگن خان تنها با دو اردلی بخدمت او حاضر شد همراهیان قطب الدین خان هجوم آورده او را گرفتار کردند قطب الدین خان مانع شده و شیرافگن را طلبیده در خیمه برده که فرمان را بشنود شیرافگن فرصت یافته بضرب تیغ قطب الدین خان را زخم رسانید۔ انبه خان کشمیری زخمے به شیرافگن زد اما شیرافگن او را نیز زخمی کرد مردم قطب الدین خان رسیدند و شیرافگن را پاره پاره کردند و انبه خان همدران جا و قطب الدین خان بعد چار پهر انتقال کردند بادشاه ازین نهایت متالم شد نورجهان دیگر متعلقین و اموال شیرافگن در جرم بغاوت گرفتار آمدند و بادشاه نورجهان را به والدهٔ دیگر خود رقیه سلطان بیگم داد نورجهان که در حسن و جمال و خصائل خوب و فنون و علوم و عقل و فهم و فراست بےنظیر روزگار بود در محل آمده از فنون و علوم خود درجهٔ عالی یافت و روزے بر چادرے سفید قصیده در صفت رقیه سلطان بیگم از ابریشم انشا کرده و دُرهائے آبدار و لعل و یواقیت بجائے نقطه وغیره چسپانیده پیشکش نمود و بادشاه را نیز عرائض نوشت بعد از چار سال یا کم ازین که در ایام نوروز بادشاه در محلسرا آمد و قصائد و عرائض او دیده چون نظر بر نورجهان انداخت دل بدو داد و در حسن و جمال و فن و کمال پسند خاطر اقدس شده داخل محلسرائے بادشاهی گردید و روز بروز زیاده محبت و الفت او مے افزود تا آنکه نورمحل خطاب یافت و نام اصلی او مهرالنسا بود و بعد ازین نورجهان بیگم خطاب یافت و اعتماد الدوله غیاث بیگ پدر او منصب وکالت کل و وزارت سرافراز شد و برادر اکبر او ابوالحسن بخطاب اعتقاد خانی سرافراز شد و نورجهان از فهم و ذکائے خود بادشاه را آنچنان در تصرف آورد که هیچ مهمے بغیر صلاح او نمیشد بلکه بیگم هرچه میخواست میکرد و در جهروکه نشسته امرا را بار میداد و سکه هم بنام او مے زدند ؎ بحکم شاه جهانگیر یافت صد زیور + بنام نورجهان بادشاه بیگم زر + و بر فرامین او این طغرا مے نوشتند حکم عُلیهٔ عالیه مهد علیا نورجهان بیگم بادشاه و سجع مهر او این بود ؎ نورجهان گشت بحکم اله + همدم و همراز جهانگیر شاه + و اعتقاد خان مخاطب به آصف خان گردید و بیگم بر همه کارها حاوی و مسلط بود و آنکه بعضے مورخان مینویسند که جهانگیر از صغر سنی نورجهان را در محلسرا دیده عاشق شده بود و بخوف پدر هیچ نمیتوانست کرد و بعد از تخت نشینی شیرافگن را کشتن میخواست اما فرصت نیافت قطب الدین

خان را فرستاد تا بهر نوع که تواند مهرالنسا را از شیرافگن طلاق دهانیده به مجلس الغفر رسید چون قطب الدین خان با شیرافگن این مطلب
درمیان نهاد شیرافگن بفرط غیرت او را گشت و برای کشتن نورجهان رفت نورجهان در بر روی او بست تا مردم
قطب الدین رسیده کارش با تمام رسانیدند و نورجهان بمجلس رسیده تا چهار سال بادشاه او را نه پرسید تا روزی
در محل دیده عشق دیرینه تازه شد و با او نکاح کرد غلطی نماید و مصنفان در تردید این تصنیفات نموده اند و بدلائل غلطی
این خبر فرموده اند درین مقام حاجت طوالت نیست بهرکیف بادشاه میگفت که من غیر از یک سیر شراب و نیم آثار کباب
هیچ نمی خواهم و سلطنت به نورجهان بیگم ارزانی داشتم چون میرزا غازی ترخان رحلت کرد والبنی اوزبک بخطاب
بهادرخان و ترقی منصب بصوبه داری قندهار مقرر شد و مجلس عقد شاهزاده خرم با دختر اعتماد الدوله آصف خان مقرر
شد بادشاه بخانه شهزاده رفت و سید میرزا رستم صفوی از دکن آمده ملازمت کرد و منصب پنجهزاری یافته حکومت پٹنه
یافت و امرای بسیار به ترقی مناصب سرافرازی اندوختند و بست و پنج زنجیر فیل و دو قطعه لعل و خواجه سرایان و اقمشه و اَنعه
بسیار و پیشکش اسلام خان صوبه دار بنگاله رسیدند و فریدون خان برلاس دو هزار و پانصدی ذات و دو هزار سوار
و رای منوهر هزاری ذات و هشتصد سوار و نرسنگه دیو بندیله چهار هزاری دو هزار و دو صد سوار گردیدند و همچنین امرای
بسیار به ترقی مناصب کامیاب گشتند و درهمین ایام خانخانان حاضر شده ملازمت کرد و در ملک دکن با سلاطین
آنجا تا چندی صلح مقرر شد و البنی اوزبک چهار هزاری سه هزار سوار گشته در سنه اثنی عشرین و الف هجری جشن نوروز
آراسته شد و پیشکش امرایان از نظر گذشتند و یک مهر هزار توله موسوم به کوکب طالع به یادگار علی ایلچی ایران عطا شد
و دوازده هزار سوار سادات بارهه به تحت سید عبدالله خان بارهه مقرر شدند و بادشاه فرمود که محجر دیوان عام و خاص اول را
که برای امرا و ایلچیان است به نقره مزین سازند یک صد و بست و پنج من هندی نقره برین کار صرف شد +

ذکر تادیب رانا امر سنگه سیسودهیه والی اودیپور

چون خاندان رانای اودی پور چهره موافقت و متابعت بناخن مخالفت
خراشیده بود و او را با بادشاهان گورکان محاربات واقع گردیده چنانچه در زمان فردوس مکان ظهیرالدین بابر شاه
فاتح هندوستان رانا سانگا سیسودهیه با یک لک و هشتاد هزار سوار و چند لک پیاده بروایتی مقابله با بر بادشاه
اختیار کرده شکست یافته بود و اکبر بادشاه خود بر سر چتور سواری کرده بمحاصره چهار ماه و ده روز قلعه فتح کرد و جهانگیر شاه
سلطان پرویز را مقرر کرد اما بسبب یعنی شهزاده خسرو کار این مهم دلخواه بادشاه صورت نگرفت درین ایام بادشاه بنظر
اتمام این مهم داعیه اجمیر شریف نمود و شکار کنان چون به نواحی اجمیر شریف رسید از فاصله یک کروه پیاده گشته بر مزار فائض
الانوار شهنشاه هندوستان خواجه خواجگان حضرت خواجه غریب نواز سید معین الدین حسن چشتی سنجری اجمیری علیه
الرحمة والرضوان حاضر گشته مراسم زیارت بجای آورد و بعد از آن بر تالاب پهکر برای شکار رفته فرمود تا پیکر بت

که رانا بسند خود نهاده است برداشته بود تالاب انداختند و شکار شیر و مرغابی و نیل گاو کرده مراجعت فرمود و شاهزاده خرم را خلعت مغرق بجواهر داده با دوازده هزار سوار جرار بمهم رانا امر سنگه مقرر نمود و دیگی کلان ترتیب داده بر درگاه حضرت خواجه بزرگوار نهاد و در همین ایام اسلام خان صوبه دار بنگاله در گذشت چون رای دلیپ سنگه راتهور والی بیکانیر ناگور با وجود آنچنان احسان سر به نافرمانی برداشته بود به برادر او سورج سنگه فرمان شد که ملک را از و بگیرد و او را بسزا رساند و سورج سنگه او را شکست داده دلیپ بدست مردم بادشاهی گرفتار شده رسید و بفرمان شاهی قتل شد و پانصدی چهار صد سوار بمنصب سورج سنگه افزود و فیل عالم گمان با هفده زنجیر فیل که خرم از رانا به تعاقب گرفته بود بحضور رسید و جشن نوروز در اجمیر شریف بعمل آمده بیشتر امرا بترقیات عظیمه سرافراز شدند و میرزا رستم صفوی بسبب ظلم او از پتنه و بهته موقوف شد و در همین ایام مدد کابل احداد افغان باغی شده فوج شاهی او را شکست داد و در راجه مان سنگه کچهواهه والی آنبیر جی پور که در دکن بود وفات یافت اگرچه ریاست به پسر کلان او مها سنگه میرسید اما بادشاه پسر کهتر او بهاو سنگه را بخطاب میرزا راجه بهاو سنگه نواخته بمنصب چهار هزاری سه هزار سوار سرافراز ساخته به ریاست آنبیر فرستاد و این بهاو سنگه از صغر سن در حجر تربیت اکبر شاه پرورش یافته بود و بادشاه بزبان فارسی او را آشنا ساخته رافت بسیار میفرمود و بادشاه تپ پیدا کرده بمصلحت ملکی ظاهر نکرده در درگاه حضرت خواجه بزرگوار دعا و نذر کرده شفا یافت و فریدون خان برلاس انتقال کرده از امرای برلاسیه کسی نماند و پسر او مهر علی بمنصب هزاری و خان دوران شاه بیگ صوبه دار کابل شش هزاری پنجهزار سوار شد و در همین ایام بختر خان کلاونت که از مصاحبان عادل خان والی بیجاپور بود و برادر زاده خویش بعقد او داده بود در لباس فقرا بحضور رسید بادشاه در اول مجلس ده هزار روپیه نقد و پنجاه پارچه هر قسم و تسبیح مروارید عنایت فرمود و از نغما و اظهار مسرت بسیار نمود +

ذکر اطاعت رانای اودے پور

چون سلطان خرم در ملک رانا امر سنگه رسید ولایت او را تاخته و رانا بکرات از و جنگیده مقهور و منهزم شد و اکثر توابعان او بگیر آمدند رانا چاره غیر از عجز ندانسته عجز و الحاح بسیار نموده وکلای خود در حضور شهزاده فرستاد که اگر درین مرتبه از تقصیرات بندهٔ درگاه درگذرند مدت العمر بر جادهٔ الطاعت راسخ دم و ثابت قدم خواهم بود و شهزاده وکلای او را با افضل خود نزد بادشاه فرستاد چون بادشاهان گورکانیه نمی خواستند که خاندانهای قدیم را براندازند لهذا بادشاه عفو قصور او منظور کرده فرمان تسلی با نشان پنجه مبارک به اطمینان امان نوشته نزد شهزاده فرستاد و شهزاده فرمان را مصحوب وکلای خود نزد رانا فرستاده او را مطمئن فرموده طلبید و رانا بحضور شاهزاده حاضر شد و مانند بندگان درگاه به آداب و توره ملازمت نمود و قدم شاهزاده خرم را گرفته در خواست عفو قصور نمود سلطان خرم دست او را گرفته در بر کشید و تسلی بسیار داد و رانا هفت زنجیر فیل و یک لعل بیش بها قیمتی شصت هزار روپیه که از آبا و اجداد او رسیده بود و چیزی

بهتر ازین در خزانه او نبود و دیگر اسلحه و امتعه پیشکش شاهزاده نمود و شاهزاده خلعتی بیش بها با شمشیر مرصع و اسپ خاصه
با زین مرصع و فیل خاصه با سامان نقره به رانا عنایت کرده به همراهیان رانا یکصد سروپا و پنجاه سر اسپ بخشید چون شاهزاده
عازم مراجعت بود رانا التماس نمود که بجائے خود پسر اکبر خود را بحضور میفرستم که بطور دیگر بندها بملازمت
خدمت حاضر باشد و بنده را بسبب کبر سن معاف فرموده شود ملتمس او پذیرائی یافته مرخص شد و پسر اکبر او کنور کرن
بخدمت شاهزاده رسید و شاهزاده او را همراه گرفته روانه اجمیر شریف گردید و وقت بعد از زوال بملازمت
بادشاه رسید یکهزار اشرفی و یکهزار روپیه به نذر و یکهزار اشرفی و یکهزار روپیه برسم نثار گذرانید و کرن سنگه را
نیز بخشیان بموجب توره و آداب بملازمت آوردند چون از کورنش فارغ شد حسب الالتماس شهزاده فرمان شد
که او را در صف راست از دیگران بالاتر ایستاده نمایند و خلعت چارقب مرصع و قبائے زربفت و تسبیح مروارید
بشاهزاده داده کرن سنگه را نیز بخلعت سرافراز فرمود و روز دیگر خنجر مرصع و روز سیوم اسپ عراقی خاصه
با زین مرصع بوے عنایت شد و نورجهان نیز خلعت و شمشیر مرصع و اسپ مع سامان و فیل بوے عطا فرمود
و بعد از چند روز بادشاه فیل خاصه با سامان طلا بوے مرحمت کرد چون میخواست که از هر قسم اشیا به کرن عطا شود
سه باز و سه جره و شمشیر خاصه و یک بکتر و چار آئینه خاصه و دو انگشتری لعل و زمرد بوے داد و حکم فرمود که فرش
از هر قسم از قالین و نمد تکیه و اقسام خوشبو و ظروف طلائی و دو منزل بهل گجراتی و تهانهائے پارچه یکصد خوان در
دیوان عام حاضر سازند و این همه به کرن سنگه عطا گردید و درین سال بادشاه فرمود که فقرا و ارباب حاجت و
اهل استحقاق   در وقت شب بحضور او حاضر شوند و بادشاه بدست خود هر یکے را عطایا میداد چنانچه درین سال
خود پنجاه و پنج هزار روپیه و یک لک نود هزار بیگه زمین چهارده مواضع دو صد و بست و شش هل زراعت
و یازده هزار خروار غله شالی تقسیم شده بود و چون بادشاه گوش خود را سوراخ کرده و حلقه غلامی حضرت خواجه بزرگوار
در گوش کرده بود و امرا نیز بمتابعت بادشاه گوشهائے خود سوراخ کرده بودند بادشاه هفتصد و سی و دو دانه مروارید قیمتی
سی و شش هزار روپیه به امرا و بندگان عنایت فرمود که در گوشهائے خود بینداز ند و در سال اربع عشرین والف هجری
جشن نوروز شد و اعتماد الدوله ششش هزاری شد و کنور کرن و جهانگیر قلیخان و نرسنگه دیو بندیله بعطائے اسپ
خاصه سرافرازی یافتند و پیشکش آصفخان ملاحظه شد از جواهرات و اسلحه و دیگر اسباب قیمتی هشتاد و پنج هزار روپیه
پسند خاطر شده باقی واپس شد و از پیشکش نرسنگه دیو بندیله یک لعل و چند دانه مروارید و فیل پسند شده و منصب
او ترقی شده بوطن مرخص شد و کشن سنگه والی نگرکوٹ بخطاب راجه سرافرازی اندوخت و ابراهیم خان و حاجی بی اوزبک
و راجه شیام سنگه و دیگر امرا بعطایائے ارجمند و ترقیات مناصب سرافراز گشتند و کرن بمنصب پنجهزاری ذات و پنج هزار
سوار سرفراز گردید و پیشکش بهادر خان اوزبک حاکم قندهار از نظر گذشته سامان چهارده هزار مقبول شد و از

پیشکش اعتبار خان سامان چهل هزار پسند شد و از پیشکش مرتضی خان قیمتی یک لک و چهل و پنجهزار قبول افتاد و پیشکشهای مرزا راجه بهادسنگه کچهواهه و راوت شنکر از نظر گذشتند و از پیشکش ابوالحسن مروارید و لعل وغیره قیمتی سی و دو هزار قبول شد و راجه سورج سنگه بملازمت آمده صد اشرفی به نذر گذرانید و از پیشکش اعتقاد خان قیمتی هیجده هزار قبول شد و از پیشکش مهابت خان کهپوا مرصع قیمتی یک لک روپیه و باقی جواهری و هشت هزار مقبول شد و راجه بکرماجیت مرخص وطن گردید و ابراهیم خان دهوشنگ پسر اسلام خان و خواجه جهان و دلاور خان و بهادر الملک وغیره بترقی مناصب سربلندی یافتند و ابوالنبی اوزبک خطاب اوزبک خان یافت و اسپ سیاه ابلق که والی ایران فرستاده بود به مهابت خان عنایت شد و شاهزاده خرم لعل که رانا بوسے نظر داده بود پیشکش کرد و دیگر از پیشکشهائے شهزاده سامان یک لک قبول شد چون بادشاه میخواست که نشانه اندازی خود به کنور کرن نماید روزے که خبر شیر ماده رسید بادشاه کرن سنگه را همراه گرفته بشکار رفت و ماده فیل سواری بادشاه در اضطراب بود دهنوائے تند مے وزید بادشاه از کرن پرسید که گلوله بر کدام عضو بزنم و لعداز ان فرمود که بر چشم میزنم و تفنگ انداخت ماده شیر از ان زخم کاری که بر چشم او رسید بر جائے سرد شد و بندوق خاصه رومی بموجب التماس به کنور کرن سنگه مرحمت گشت و اعظم خان که در قلعه گوالیار بود بادشاه بسبب سفارش اکبر شاه که در خواب او را گفته بود از تقصیرات او در گذشته جاگیر مطابق منصب پنجهزاری داد و کنور کرن بانعام یک لک روپیه مفتخر شد و راجه سورج سنگه راتهور فیلے ان راوت نامی پیشکش کرد بست هزار قیمت شد و داخل فیلان خاصه گردید و پیشکش خواجه جهان قیمتی چهل هزار مقبول شد و پیشکش خاندوران قبولیت یافت راجه سورج سنگه هفت زنجیر فیل پیشکش نمود و بهدست بختر خان برائے عادل خان بیجاپوری انعامات یک لک روپیه فرستاده شدند و شهزاده خرم بمنصب پانزده هزاری هشت هزار سوار ترقی کرد و راجه سورج سنگه بمنصب پنجهزاری رسید و او فیلے نوج سنگار نام دیگر پیشکش کرد و یک لک روپیه بخان اعظم مرحمت شد و درهمین ایام بست راس اسپ و قبائے پرم نرم و دوازده آهو و ده قلاده سگ تازی به کرن سنگه مرحمت شدند و فیل خاصه براجه سورج سنگه عنایت شد و روز دیگر چهل و یک اسپ و روز سیوم بست سر اسپ به کنور کرن عنایت شدند و ده چیره و ده قبا و ده ٹیکه و یک زنجیر فیل به کرن عطا گشت و درهمین آثنا کشن سنگه برادر راجه سورج سنگه بسبب قتل برادرزاده خود از گوبنداس وکیل راجه مذکور رنجیده دیرا گشت و خود بسر سورج سنگه رفته با برادرزاده خود کرن سنگه مقتول شد سورج جفت مروارید یافته بخدمت دکن تقرر یافت و اعتبار خان پنجهزاری دو هزار سوار شد و در همان روز کرن مرخص شد اسپ و فیل و خلعت و هار مروارید قیمتی پنجاه هزار روپیه و خنجر مرصع قیمتی دو هزار بوے مرحمت شد و همین چند روز به کرن سنگه پسر انا امر سنگه دو لکه روپیه و یکصد و ده سر اسپ و پنج زنجیر فیل و دیگر اشیا بوے عطا گردیده بودند مبارک خان بطریق سزاولی همراه او مامور شد ❊

ذکر فتح کانگڑہ

شیخ فرید بخاری مخاطب به مرتضی خان به تسخیر کانگڑہ واقع پنجاب متعین شد وقلعه کانگڑہ در کوهستان بجائے قلب واقع است و هیچ یکے از سلاطین اسلام به تسخیر او قادر نشده اند راجه سورج مل پسر باسو نیز متعین شد امّا مرتضی خان درهمان زودی انتقال کرد واین خدمت بنام راجه سورج مل لبغاوت ورزیده بالشکر سلطان خرم که متعین بود جنگید راجه بکرماجیت برهمن معتمد شهزاده درعین وقت رسید و سورجمل فرار شد وجگت سنگه نیز بفرمان بادشاه بملک موروثی رخصت یافته متعین رفاقت راجه بکرماجیت گردید بکرماجیت قلعه را محاصره کرده وقحطے درقلعه پدید آمد ودرسنه احدی وثلثین والف هجری قلعه مذکور را کشادو بکرماجیت لعنایات بسیار مفتخر وممتاز شد +

ذکر واقعات دیگر

چون بادشاه از رخصت کرن فرصت یافت بندگان بسیار بترقی مناصب سرافراز گشتند واز پیشکش خانخانان سه قطعه لعل ویکصد مروارید ویکصد قطعه یاقوت وخنجر مرصع و کلغی مرصع ومراحی مکلل بجواهر وترکش وغیره قیمتی یک لک روپیه علاوه از دیگر نوادر امتعه واقمشه پسند خاطر شد و همچنین پیشکشهائے امرا از نظر میگذشتند وامرا ورُوسا بعطایا وترقیات مناصب سرافراز مے گشتند وامرائے که سوے دکن فرستاده شدند مثل سلام الله عرب ومبارز خان وناهر خان ودلاور خان ومنگلی خان وگردهر پسر رائے سال والف خان وقیام خان ویادگار حسین وکمال الدین خان وسید عبدالله بارهه وغیره بترقی مناصب سربلند شدند ویک اشرفی شش هزار وچهار صد روپیه به سفیر ایران عنایت گردید ووکیل بیجاپور حاضر شده نفائس بسیار از جانب عادل خان گذرانید وخان جهان خان لودهی ومهابت خان بخلعت واسپ وفیل وشمشیر مرصع سرافراز شده متعین خدمت دکن شدند وسربلند رائے وبالجو وراجه کشن داس وشهباز خان لودهی وسید سهراب خان صفوی وسید جمال الدین حسین بترقی مناصب ممتاز گردیدند راجه سورج سنگه پسر رائے سنگه معه پسر خود گج سنگه حاضر شده ملازمت کرد وبه سید کبیر وکیل عادل شاه یک مهر پنجصد توله عنایت شد ومیرزا عیسی ترخان بمنصب وترقی مرتبه سرافراز شد و راجه سورج سنگه والی بیکانیر ناگور بمنصب پنجهزاری ترقی کرد وقاسم خان صوبه دار بنگاله چار هزاری چار هزار سوار شد و درهمین اثنا مجلس جشن وزن سلطان خرم آراسته شد عمر او به بست وچهار سال رسیده بود دران مجلس بادشاه فرمود که درمجالس جشن نوروز وغیره شراب نوش کند وبمبالغه تمام او را بدست خود شراب داد وگفت که بادشاهان از شراب اجتناب نمیتوانند نمود وجگت سنگه پسر کنور کرن نبیره رانا امر سنگه که در خدمت حاضر بود مرخص شد بست هزار روپیه ویک اسپ وفیل وخلعت وشال خاصه مرحمت شد وجه هرداس جهالا اتالیق او پنجهزار روپیه ومرکب وخلعت عنایت شد وشش پری طلائی برائے رانا ارسال گردید ودرهمین ایام احداد افغان درکابل بار دگر از خان دوران وفوج شاهی شکست یافت ودردکن شاه نواز خان فرصت دیده بر ملک عنبر که رااتق فااتق مهمات نظام الملک بحری بود

لشکر کشید و ملک عنبر سپاه کمکی عادل خان و قطب الملک را گرفته مقابل شد و شکست فاحش یافت و ابراهیم خان صوبه دار
پٹنه ملک کوکهره را تسخیر کرد و نهرے که در و الماس یافته میشود به تصرف اولیائے دولت قاهره در آمد و در سنه
مذکور جشن نوروز شده امرا پیشکش ها کشیدند و پیشکش خواجه جهان قیمتی پنجاه هزار و پیشکش میر جمال الدین قیمتی بسیار
که ازان یک خنجر قیمتی پنجاه هزار بود قبول شد و میر مذکور پنجهزاری شد و کنور کرن سنگه درین تاریخ حاضر شده یکصد
مهر و هزار روپیه و یک فیل و چهار اسپ بنظر گذرانید و از پیشکش ابوالحسن نفائس چهل هزار و از پیشکش تاتار خان
لعل و یاقوت و یک تختے مرصع وغیره و از پیشکش راجه مهاسنگه کچهواهه سه زنجیر فیل و از دیانت خان یکعدد خوانچه
بست و هشت هزار و تسبیح مروارید و دو لعل و دو دانه مروارید و از اعتماد الدوله یک لعل بست و دو هزار و دیگر
نفائس قیمتی یک لک و ده هزار مقبول شد و از پیشکش اعتبار خان نفائس پنجاه و شش هزار قبول افتاد و امرائے
بسیار مثل عبد السبحان خان وغیره بترقی مناصب سرافراز شدند و بادشاه بخانه اعتماد الدوله رفت و از دولتخانه تا
مکان او مخمل زربفت و مخمل دارائی قیمتی ده هزار فرش کرده بود و از ظروف طلا و اسلحه جواهر نگار وغیره نفائس قیمتی
یک لک و چهار ده هزار از پیشکش او قبول شد و شاهزاده خرم لعلے قیمتی هشتاد هزار بنظر گذرانید و منصب او بست
هزاری ذات و ده هزار سوار مقرر شد و منصب اعتماد الدوله هفت هزاری پنج هزار سوار شد و سلام الله عرب خطاب
شجاعت خان و میر جمال الدین انجو خطاب عضد الدوله یافت و از پیشکش مرتضی خان شصت و سه راس اسپ و پانزده
شتر و دیگر نفائس رسیدند و خان دوران خان نیز پیشکش فرستاد و سید قاسم و سردار خان و یار بیگ و دیگر امرائے متعینه دکن
بترقی سربلند گردیدند و سه لک روپیه به خان دوران انعام شدند و راجه بکرماجیت والی نادهون و راول کلیان والی
جیسلمیر بملازمت رسیدند چون راول بهیم برادر او مرده بود و پسرش نیز بحالت صغر سن فوت شده بود و دختر راول بهیم داخل
پرستاران شاهی و مخاطب به ملکه جهان بود بادشاه قشقه ریاست بر جبین راول کلیان سنگه کشید و درین ایام صبیه شاهزاده
خرم که بادشاه او را بسیار عزیز داشت تپ کرده بادشاه بسیار رنجیده شد چون آن دختر انتقال کرد تا مدتے از خاطر بادشاه
غبار ملال برنخاست تا حدیکه در واقعات خود نوشتن حال انتقال او نتوانسته به اعتماد الدوله امر کرد که بنویسد و قبضه
شمشیر مرصع و یک زنجیر فیل به راول کلیان عنایت شد و مهاسنگه کچهواهه چهار هزاری سه هزار سوار منصب یافت و مسهری
طلائی قیمتی یک لک و ده هزار روپیه تیار فرموده بر مزار حضرت خواجه بزرگوار تعبیه نمود چون تا این وقت بادشاه در
اجمیر قیام داشت و کار هائے دکن باز پرویز انتظام نگرفتند حکم شد که به الهاباد رفته ازان حدود باخبر باشد و شوقی
طنبوره نواز را خطاب آنند خان عطا شد و منصب راول کلیان دو هزاری ذات و هزار سوار مقرر شده ولایت
او بجاگیر منصب او عطا شد و فیل و اسپ و شمشیر و کپهوه مرصع و خلعت پرم نرم خاصه یافته مرخص گردید و مقرب خان را
منصب پنجهزاری دو نیم هزار سوار و فیل و اسپ و شمشیر خاصه عنایت گشت و صوبه داری گجرات هم باو مقرر گردید

بهادر خان اوزبک حاکم قندهار چارهزار و پانصدی ذات و سه هزار سوار شد و جگت سنگه پسر کرن سنگه بحضور حاضر شده شرف ملازمت اندوخت و سید عبدالله خان فیروز جنگ از خدمت دکن آمده بوسیله شهزاده خرم کورنش نموده و یکصد مهر و هزار روپیه بنظر گذرانید و منصب او برقرار ماند و ایلچی ایران رسیده نامه و تحائف شاه عباس رسانید ٭

عزیمت بادشاه جهانگیر سوی دکن باراده تسخیر

چون بادشاه قریب سه سال و چند ماه در اجمیر قیام فرموده بود بعد ازین بعزم تسخیر دکن شاهزاده خرم را بخطاب سلطان نوازش فرموده و راهی اول کرده خود شکارکنان بیرفت مردی چند از خزانه سرکاری که گرد کوتوالی بود هشتاد روپیه گرفتند ایشان گرفتار آمده بقتل رسیدند اما سردار او نول نامی را حکم شد که در پای فیل اندازند بعرض رسانید که اگر حکم شود با فیل مستحکم ایما شد چون فیل مست بر سر او آوردند بضرب تیغ و خنجر او را برگردانیده مشمول عاطفت شد اما بعد چند روز بسببی مفرور شده بار دیگر بگیر آمده بقتل رسید چون شاهزاده خرم بحدود ولایت رانای اودی پور رسید رانا در خدمت شاهزاده حاضر شده و بآداب و توره بندگانه ملازمت کرد و پنج زنجیر فیل و بست و هفت راس اسپ و خوانچه های طلا و جواهر وغیره پیشکش کرد و شهزاده برو نوازش فرموده خلعت چهارقب و شمشیر مرصع کهپوه مرصع و اسپ عراقی و ترکی و فیل عنایت کرد و از نذرانه او سه راس اسپ پسندیده باقی بوی مرحمت کرد و مقرر شد که کنور کرن سنگه پسر رانا امر سنگه با یک هزار و پانصد سوار درین مهم در رکاب شاهزاده حاضر باشد و در منزل رنتنهبور پسران راجه مهاسنگه کچهواهه بملازمت حاصل کرده سه زنجیر فیل و نه سر اسپ به نذر گذرانیدند و در هر منزل بادشاه شکارکنان می رفت و امرا علی قدر مراتب بترقی مناصب سرافراز می شدند و بادشاه به اوجین رسیده منزل کرد و از انجا به مانڈو رسیده چون به قبر ناصرالدین ابن غیاث الدین خلجی رسید بسبب شهرت او که پدر را زهر داده بود فرمود تا قبر او را کنده به در نربدا انداختند وقتیکه در برهان پور رسید عرائض افضل خان و امرا که شاهزاده خرم همراه ایلچی عادل خان فرستاده بود رسیدند عادل خان هفت کروه فرمان شهزاده را استقبال کرده ملتزم شد که ملک مفتوحه را از عنبر بدگهر گرفته به گماشتگان بادشاهی سپارم و در سنه ست و عشرین و الف هجری نوروز شد اما پیشکش امرا درین سال معاف گردیدند و بادشاه حکم فرمود که در تمامت قلمرو کسی تمباکو نکشد و هرچند درین باب چندکس سزاهای سخت یافتند اما چون دود کشیدن تمباکو رواج بسیار گرفته بود سودی نداد و آخر در تمام هندوستان مروج شد حسین بیگ دیوان بنگاله حاضر شده دوازده زنجیر فیل نر و ماده و طاهر بخشی سابق سی و یک فیل بنظر گذرانید و میرزا راجه بهاو سنگه پنجهزاری ذات و سه هزار سوار شد و میرزا رستم صفوی پنجهزاری ذات و سوار یافت ارادت خان و امرای دیگر وغیره بترقیات عظمی سرافراز شدند و یادگار بیگ ایلچی ایران سی هزار روپیه و خلعت یافت و تحائف یک لک روپیه برای شاه عباس مرسل شدند پیاله که از عراق به تحفه آمده بود ایلچی از جانب بادشاه خود درخواست نمود که شهنشاه درین پیاله شراب خورده پیاله را برای بادشاه عباس عنایت کنند که

بادشاه ما نیز درین پیاله شراب خورده گویا از انوش وهم پیالگی سرافرازی وبهجت اندوز صحبت شود بادشاه چند بار در پیاله
مذکور شراب خورده وسرپوش وتابی بر وافزوده فرستاد و شکار شیر فرمود والماسے از تحائف مقرب خان قیمتی سی هزار
بنظر گذشت ودرهمین ایام پیشکش قاسم خان از بنگاله معه هشت زنجیر فیل رسید وملا اسد قصه خوان را فرمود که
بزر سنجیده بوے دهند وهمدرین ایام مهاسنگه ولد راجه مان سنگه کچهواهه در ملک برار درگذشت ونادرے برای
شهزاده خرم فرستاده شد ودستارے از سر خود برداشته بر سر اعتماد الدوله گذاشت وراجه گدهیه بهیم نرائن سعادت
ملازمت حاصل کرده هفت سر فیل بنظر گذرانید راول سمرسی پسر راول اودی سنگه زمیندار بانسواڑه بخدمت بادشاه
حاضر شده سی هزار روپیه وسه زنجیر فیل و پاندان جواهر نگار وٹیکه جواهر پیشکش کرد ونه قطعه الماس از پیشکش ابراهیم
خان فتح جنگ صوبه دار بهار بنظر رسیدند از انجمله یک قطعه وزنش چهارده ونیم ٹانک بود وقیمتش یک لک روپیه شد و
به یادگار قورچی او زیک چهارده هزار درب انعام شد ودرهمین آوان عرائض شاهزاده خرم رسیدند که امرای دکن
حلقه متابعت در گوش وطیلسان اطاعت بر دوش کشیدند وکلید قلعه احمدنگر ودیگر قلاع پیشکش کردند چون این خبر
نورجهان بیگم رسانیده بود پرگنه بمحاصل دو لک روپیه بوے مرحمت شد وآصف خان بمنصب پنجهزاری ترقی کرد وسید
عبدالله خان بخطاب سیف خان مخاطب شد ولعلی قیمتی سی هزار روپیه بشاهزاده خرم فرستاده شد وفیلی گجراج از تحائف
عادل شاه به رانا امر سنگه عنایت شده نزد او روانه گردید ودرین ایام بارشے سخت واقع شد تا چهل روز متواتر
باران بارید ودر شب شب برات مجلس جشن آراسته شد وبامرا پیاله دادند وشاهزاده خرم عریضه فرستاد که عادل خان
تحائف ونقد وجنس بسیار فرستاده وخیرخواهی را بدرجه غائت رسانیده او را خطاب فرزند باید داد بادشاه بموجب
التماس سلطان خرم فرمانے مشتمل خطاب فرزندی بوے داد وجے سنگه ولد مهاسنگه کچهواهه که دوازده ساله بود بمنصب
هزاری پانصد سوار سرافراز شد ویک زنجیر فیل مرحمت گردید وکشوداس مارو دوهزاری دوازده صد سوار شد و
هیجده زنجیر فیل از پیشکش راجه کلیان سنگه از نظر گذشتند وراجه کلیان خود نیز حاضر شده یکصد اشرفی ویکهزار روپیه و
وسلک مروارید بنظر گذرانید وراجه بهوج پسر راجه بکرماجیت بهدوریه نیز از دکن حاضر شده یکصد مهر بنظر گذرانید و
وراجه کلیان سنگه والی اوڑیسه که شکایت او شده بود وآصف خان تحقیقات کرده برئت او ظاهر کرده بود قصورش معاف
شد چون سلطان خرم از انتظام دکن فارغ شد صوبه برار وخاندیس واحمدنگر به سپه سالار خانخانان عبدالرحیم خان
ترکمان سپرده وشاه نواز خان پسر او را با دوازده هزار سوار در ولایت مفتوحه مقرر کرده وسی هزار سوار وپیاده دیگر
دران نواح بمواقع مناسب تعین کرده خود بخدمت پدر رسید ودر یازدهم شوال سنه ست وعشرین والف هجری در
ماندو سعادت ملازمت دریافت ویکهزار اشرفی ویکهزار روپیه به نظر ویکهزار اشرفی وهزار روپیه بطریق نثار گذرانید
وصندوقچه جواهر وفیل ترنک از تحائف عادل خان عجالت الوقت بنظر گذرانید بعد ازان خان جهان لودهی بیاب

شده هزار مهر و هزار روپیه و صندوقچه جواهر پیشکش کرد بعد ازان عبدالله خان و مهابت خان حاضر شدند و یکصد مهر و یک
هزار روپیه بنظر گذرانیدند و مهابت خان پیشکش بسیار قیمتی یک لک و بست و چهار هزار روپیه که لعلے قیمتی یک لک وزنی
یازده مثقال ازانجمله بود بنظر گذرانید و بعد ازین میرزا راجه بهاو سنگه کچهواهه و داراب خان بهارلو ترکمان وغیره
امرا زمین بوس کردند و شاهزاده خرم بخطاب شاه جهان و منصب سی هزاری ذات و بست هزار سوار و خلعت خاص
با چارقب زربفت مکلل با لآلی قیمتی پنجاه هزار روپیه شمشیر مرصع مع پردله مرصع عنایت شد و بادشاه از جهروکه بزیر
آمده بدست خود خوان جواهر بر سرش نثار فرمود و فرمان داد که در دربار یک صندلی قریب تخت بگذارند و شاهجهان
بر نشسته باشد و تا آن زمان در سلاطین گورکان هیچ شهزاده برین مرتبه نرسیده بود و راجه لگلانه حاضر شده
یا فیل بشاهزاده پیشکش کرده بوسیله او زمین بوس کرد و به شهزاده خلعت و نادری لعل مرحمت کرد و نورجهان
جشنے در خوشی فتح شاهجهان آراسته سه لک روپیه صرف کرد و نفائس امتعه و اقمشه و خلعت و مراکب و افیال
با ساز و سامان مرصع بشاهزاده داد و بسبب پیری خان دوران از صوبه داری کابل معاف گشته مهابت خان بصوبه داری
کابل سرافراز شد و پیشکش ابراهیم خان فتح جنگ صوبه دار بهار با پنجاه زنجیر فیل بحضور رسید و خان دوران صوبه داری
تهته یافت و شاهزاده و شاهجهان پیشکش عظیم کشیده ازانجمله یکقطعه لعل بود وزنی هفده مثقال و پنج و نیم سرخ قیمتی
دو لک روپیه و یک قطعه نیلم قیمتی یک لکهه روپیه و یک قطعه الماس قیمتی چهل هزار روپیه که اسم او چکوره و از پیشکش عادلخان
بود و یکقطعه زمرد پیش بها و دو دانه مروارید که هر یک بوزن نه ماشه یازده سرخ قیمتی بست و پنجهزار روپیه بود و الماسے از
پیشکش قطب الملک قیمتی سی هزار روپیه و سه فیل با زنجیر طلائی و نه زنجیر فیل با زنجیر نقره و یکصد و پنجاه زنجیر فیل جمله بودند
ازانجمله پنج فیل نامی بودند یکے را نور بخت نام کردند و قیمتش یک لک و بست و پنجهزار بود و دومی مهوپت قیمتی یک
لک و سیومی بخت بلند قیمتی یک لک روپیه که او را گران بار نام کردند و چهارمی قدوس خان نام و پنجمین امر رضا
قیمتی یک لک روپیه بودند و سه اول الذکر از پیشکش عادل خان و هر دو آخر الذکر از پیشکش قطب الملک والی
گلکنده بودند و یکصد راس اسپ عربی و عراقی و سه راس با زین مرصع بودند و دیگر نفائس بسیار بودند و اشیائے که
بادشاه قبول کرد قیمت آن بست لک روپیه شد و شاهجهان تحائف دو لک روپیه به نورجهان بیگم و شصت لک روپیه
بدیگر بیگمات و والده های خود پیشکش کرد و بحساب ایران هفتاد و پنجهزار تومان و بحساب توران شصت و هفت لک
و هشتاد هزار خانی مے شود و این چنین پیشکش در هیچ عهدے بنظر بادشاهی نرسیده بود و امرائے بسیار به ترقی مناصب
و عطایائے ارجمند سرافراز شدند و بادشاه عزم شکار کرده برکنار حاصل پور بر تالاب منزل گزید و محفل جشن آراسته
بشاهجهان و دیگر امرائے کبار در ان محفل پیاله شراب عطا شدند و رستم خان که بر سر راجه گوندوانه مرخص شده بود کامیاب
معاودت نموده و یکصد و ده زنجیر فیل و پیشکش یک لک و بست و پنجهزار آورد و بهلول و لشکر خان و زاهد خان بسپر

سید شجاعت خان و یوسف خان ابن حسین خان و اکثر امرا به ترقیات مناصب و ایلچیان عادل شاه بانعام کوکب طالع
سرافراز شدند و منزل بمنزل سوئے گجرات روانه شد و اودارام بعنایت خنجر مرصع و اشرفی صد توله و بست هزار
درب کامیاب شد و در سعدپور بر کناره دریا مجلس شده و به شاهجهان یکقطعه لعل قیمتی یک لک و بست و پنجهزار
روپیه عنایت شد همت خان پسر رستم خان و مبارز خان و راجه بهرجو زمیندار بگلانه و سربلند خان وغیره بترقی
مناصب سربلند گردیدند و در بندر کهنبایت فرمود که تنگه طلائی و نقرئی که نصفے وزن مهر و روپیه باشد این سکه
زنند ـــــ پس از فتح دکن آمد چو در گجرات از ماندو + بزر این سکه زد شاه جهانگیر ظفر پرتو + چون بادشاه
در احمدآباد رسید و زیارت حضرت شاه عالم و دیگر مشائخ بجائے آورد و به ارباب استحقاق زر بسیار قسمت فرمود و
زیارت مزار حضرت شیخ وجیه الدین بجائے آورد درینجا راجه کلیان زمیندار ایڈر رسیده نه زنجیر فیل پیشکش کرد
خیر النسا بیگم دختر خانخانان بادشاه را بباغ خود دعوت کرد در ایام خزان گلهائے کاغذ و ثمر موم ساخته درختان را
آنچنان ساخت که بهار را شرمنده کرد و ناظرین تمیز نمیتوانستند نمود که گل و ثمر مصنوعی اند یا اصلی و بادشاه اکثر
اوقات در گجرات برلب تالاب و باغها مجالس نشاط و شراب مے آراست و به امرائے کبار پیالهها عنایت میفرمود
و میرزا مظفر خان پسر میرزا باقی ترخان که از دختر زمیندار کچهه پیدا شده و همدرانجا پرورش یافته بود بخدمت رسید
چون قوم ترخانی از امرائے کبار عهد صاحبقران امیر تیمور گورکان بود بادشاه نظر بر سلسله آبا و اجداد او که خدمت
بندگان بادشاه نموده بودند انداخته بخلعت و انعام ده هزار روپیه کامیاب فرمود و بعد ازان سوے مالوه رایات
اقبال نهضت فرمودند و از پیشکش مقرب خان اسباب یک لک روپیه پسند شد و صوبه گجرات حسب رضی شاه جهان
به ملازم او رستم خان عنایت شده خلاف رسم که نوکران شهزادگان بعنایت نقاره سرافراز نشوند او را به نقاره و نشان و
خلعت ممتاز فرمود و بادشاه از سیر احمدآباد متنغص شد که آب و هوائے خراب و گرد و غبار بسیار دارد و او را گردآباد و سمومستان
نام کرد و شجاعت خان عرب و همت خان و کفایت خان و صفی خان و خواجه عاقل وغیره امرا که بخدمات گجرات مامور بودند
بخلعت و ترقی مناصب سربلند شدند و همدرین سال در کشمیر وبائے پیدا شد که تپ و درد سر شده از بینی خون میریزد و مریض
مے میرد و در منزل کنار دریائے مهی زمیندار رجام حاضر شده پنجاه اسپ و یکصد مهر و صد روپیه بنظر گذرانید و لچهمی نراین
راجه کوچ نیز حاضر شده نوازش یافت و در جشن نوروز سنه سبع و عشرین و الف سفیر ایران با تحائف بے پایان بحضور
رسید و راجه جام و کوچ بعنایت زیور و جواهر و دیگر امرا نیز بترقی و انعامات خوشدل شدند و میرزا رستم پنجهزاری ذات
و هزار و چارصد سوار و اعتقاد خان چارهزاری هزار سوار و سرافراز خان و معتمد خان و میر قاسم و صالح وغیره امرا نیز بترقی
مناصب سرافراز شدند و راجه کوچ بعنایت تسبیح مروارید و اسپ و فیل و خلعت مرخص شد و بادشاه هوائے شکار فیل
کرده و بیابان را حلقه زده جرگه انداخت و چند فیلان نامی را بگرفت و شهنواز خان پنجهزاری دو هزار سوار دو اسپه

سه سپه شد و ابوالحسن چار هزاری دو هزار سوار گردید و شاهجهان انگشتری الماس قیمتی یکهزار مهر عنایت شد و به روپه
رائے بهاٹ یکهزار روپیه انعام شد و میرزا شاهرخ گورکان و سید هزبرخان و دیگر امرا ترقی ها یافتند و بحکیم مسیح
الزمان بست هزار روپیه و به حکیم روح الله صد مهر و هزار روپیه عنایت شد و شصت و نه فیل نر و ماده شکار
شدند و بادشاه تپ پیدا کرد و ضعفے بهم رسیده و شهزاده نیز مریض شده و رائے بهاره بحضور حاضر شده سلام کرد و
دو صد مهر و دو هزار روپیه و صد اسپ پیشکش کرد و روزے ذکر قصیده سلطان سنجر سلجوقی که مغربی گفته بود در مجلس
بادشاه در میان آمده سعیدائے زرگرباشی قصیده بران گفته بعرض رسانید فرمان شد که دیرالبلا سنجیده همسنگ او مرمت
کنند و در سال پنجاهم بادشاه بسبب عهد سابقه شکار بدست خود کردن موقوف ساخت و بعد ازین در مالوه آمده منزل
بمنزل روانه شد کنور کرن سنگه پسر رانا امر سنگه بخدمت حاضر شده تسلیمات فتح بجائے آورد و یکصد مهر و هزار روپیه و
مرصع آلات بست و یکهزار روپیه پیشکش کرد چون از گهاٹی چاندا عبور فرمود خان خانخانان از خاندیس حاضر شده هزار
مهر و هزار روپیه بنظر گذرانید و اسپ سمند خاصه سمیر نام بوے عنایت شد و یک پوستین خاصه با هفت اسپ دیگر مرحمت شدند
و قلعه ر[illegible] نهنبور رسیده منزل گزید و از پیشکش خانخانان از نظر گذشته اسباب هر قسم قیمتی یک و نیم لکهه مقبول شد و بعطائے
خلعت و اسپ و فیل و صوبه داری دکن و خاندیس و منصب هفت هزاری هفت هزار سوار مفتخر شد خان دوران خان از کابل
رسیده هزار سوار مغل خوش اسپ و خوش اسلحه بعرض رسانید چون پادشاه در فتح پور رسید شنید که در آگره وبائے طاعون
شیوع یافته است که از سه سال در موسم سرما ظاهر میشود لهذا در فتح پور مقام کرد و اکثر امرا بعطائے مناصب سرافراز شدند
حافظ یاد علی گوینده هزار درب انعام یافت و اکرام خان پسر شیخ اسلام خان نبیره حضرت شیخ سلیم چشتی رحمة الله علیه
و عبدالعزیز خان وغیره مناصب یافتند و جگت سنگه ابن راجه باسو بمنصب هزاری پانصد سوار سرافراز شده بخطاب راجگی قرولات
خود ممتاز شد و در سنه ثمان و عشرین و الف هجری در مجلس جشن نوروز از تحائف شاهجهان یاقوت وزنی بست و دو سرخ
قیمتی چهلهزار روپیه و لعل قطبی بوزن شش ٹانک قیمتی چهلهزار روپیه و یک دانه مروارید یک ٹانک و هشت رتی قیمتی بست
پنجهزار و پنج دانه دیگر قیمتی بست و سه هزار و پرتله مرصع معه یک قبضه شمشیر قیمتی پنجاه هزار و جفت نقاره طلائی و گورکه و کرنا
و شهنائے نقرئی و تخت سواری قیمتی سی هزار و فیل داد آلهی که نور نور وز خطاب یافت معه زنجیر طلا قیمتی هشتاد هزار وغیره تمام
نذرانه قیمتی چهار لکهه و پنجاه هزار بنظر رسیده مقبول شد و مدارالملک اعتمادالدوله بادشاه را ضیافت کرده پیشکش عظیم
که هیچ امیرے بنظر هیچ بادشاه نه گذرانیده بود بعرض رسانید از انجمله تختے مرصع به طلا و نقره قیمتی چار لکهه و پنجاه
هزار و دیگر زر و جواهر قیمتی یک لک روپیه و آن تخت را ضاعی فرنگی ترتیب داده بود بخطاب هنرمند فرنگی عزت
یافت و از تحائف آصف خان یک لعل وزنی دوازده و نصف ٹانک قیمتی یک لکهه و بست و پنج هزار منظور شد و
خواجه جهان بمنصب پنج هزاری ترقی یافت و شاهزاده پرویز بمنصب سی هزاری ده هزار سوار و اعتمادالدوله بهفت هزاری

هفت هزار سوار گردید و هنرمند فرنگی بانعام سه هزار روپیه و فیل و اسپ ممتاز شد و سید احمد و خواجه طاهر و معمور خان و راجه سانکا دیو
و میر خلیل الله و فیروز خان و محرم خان و عزت خان و نیوالی داس و نتهه مل و جگه مل وغیره امرا بترقی مناصب سربلند گردیدند
و همدرین ایام جوده بائی مادر شاهجهان انتقال کرد و شهزاده پرویز طلب شد و چهل و چهار هزار و هفتصد و هشتاد و شش بیگه
زمین و دو موضع و سه صد و بست بار غله وغیره ارباب استحقاق را عنایت شد و امرائے بسیار مثل راجه سورج سنگه و
محمد حسین و بهیرن مغل و کرم الله و امان الله و تربیت خان وغیره به مناصب و انعام کامیاب شدند شهنواز خان پسر
خانخانان بسبب زیادتی شراب در دکن انتقال کرد داراب خان برادر او بمنصب پنجهزاری پنجهزار سوار مقرر شده
بجائے او رخصت شد و دیگر پسران خانخانان نیز بعنایت مناصب سرافراز شدند چون مردم از جانب حضرت مجدد الف
ثانی شیخ احمد سهرندی نقشبندی علیه الرحمه بادشاه را بدگمان کرده بودند بادشاه آنجناب را طلبیده چندے در گوالیار
بازداشت و شهزاده پرویز از اله آباد حاضر شد و راجه کلیان زمیندار رن تنهبور نیز همراه او حاضر شده هشتاد زنجیر فیل و
یک لکهه روپیه پیشکش ساخت و ایلچی ایران آمده نامه و تحائف رسانید و غازی دوران بسبب ضعف پرگنه خوشاب
محاصلی سی لکهه دام معه بحالی منصب پنجهزاری از خدمت مستعفی شده پسران او ترقیات مناصب یافتند و درهمین آوان
راجه سورج سنگه نبیره راجه مالدیو راتهور در خدمت دکن وفات یافت و پسر او راجه گج سنگه بعنایت منصب سه هزاری
دو هزار سوار و علم و خطاب یافت و پسر دیگر او نیز بمنصب پنجصدی ذات و دو نیم صد سوار یافت و فرمان شد که از آگره
تا لاهور بفاصله سه کروه چاه ها کنند و رویه درختان انبه نشانند و بر هر کروه میلے قائم کنند و همچنین از آگره تا بنگاله
و در روز سهرو جشنے شده پیشکش هائے امرائے عالیشان بنظر رسیدند و راجه بهاو سنگه کچهواهه بکمک دکن مقرر شد و
بادشاه به دار الخلافه آگره رسیده عزم سیر کشمیر نمود +

ذکر نهضت رایات اقبال به سیر ولایت کشمیر

بادشاه بدولت و اقبال از دار الخلافه کوچیده به دهلی رسید و منزل بمنزل میرفت خان عالم
که منصب ایلچی گری ایران را به نهایت لیاقت باتمام رسانیده بود بمنصب پنجهزاری سه هزار سوار سرافراز گردید و در
همین ایام خبر رسید که عنبر حبشی در دکن عهد را شکسته دست تصرف در ملک مفتوحه دکن دراز کرده است و داراب خان
و دیگر امرائے دکن را با دکهنیان چند مرتبه اتفاق جنگ شده هر مرتبه لشکر مغل غلبه یافت اما بسبب تنگی غله و آذوقه
امرا به شاه بالاپور آمدند راجه نرسنگه دیو پنجهزاری پنجهزار سوار و اعتقاد خان چار هزاری یک و نیم هزار سوار شدند و در
همین ایام شاه بانو بیگم انتقال کرد چون بسبب شهادت جلال خان در بنگش فسادی شده بود کمکی روانه شد و آن
فساد فرو نشست و حضرت شیخ احمد سهرندی را خلعت و هزار روپیه خرچ راه داده رخصت کرد و حسن علی خان ترکمان
بمنصب سه هزاری و صوبه داری اڈیسه مقرر شد و ده هزار روپیه به محمد زاهد ایلچی آدل گنج عنایت شد و خواجه ابو الحسن

میر بخشی پنجهزاری ذات و هزار سوار شد و نوازش خان و همت خان و سید یعقوب خان و میر علی عسکر و فدائی خان و بهادر خان و مان سنگه ابن راو رتن شنکر و میر حسام الدین و غیره بترقیات مناصب سربلندی اندوختند و ارادت خان بصوبه کشمیر سرافراز شد و بادشاه در کشمیر اماکن عجیبه و مقامات غریبه را سیر کرده در گلشتهای زعفران و دیگر مقامات پر بهار مجالس شراب آراسته داد عیش و نشاط داد چون زنبیل بیگ ایلچی ایران در لاهور رسید بادشاه سی هزار روپیه برای خرج راه و پنجهزار بدعوت او معه خلعت فرستاد و بعد ازین روانه دار الخلافه از کشمیر گردید و در فتح کانگره از راجه روپ چند گوالیاری نزد دات مردانه ظاهر شده بود نصف وطن او بالانعام و نصف در تنخواه منصب بوی عطا شد و هم درین آوان در دکن دکهنیان از سر جانب زور آوردند و قریب شصت هزار سوار جمع شدند اگرچه لشکر مغل آثار غلبه ظاهر نمودند اما بسبب قلت رسد و علوفه پایداری نتوانسته به بالاپور آمدند چون در آنجا نیز توقف میسر نشد به برهان پور رسیدند و دکهنیان اکثر پرگنات برار و خاندیس را ویران و تاراج کردند بار دیگر شاهزاده شاهجهان جهت تادیب دکهنیان مامور شد و بادشاه بدار الخلافه آگره برگشت و جگت سنگه ولد رانا کرن سنگه والی اودی پور بکمک دکهن مامور شده اسپ و خلعت یافته مرخص گردید و خان جهان لودهی به صوبه ملتان مقرر گردید و عبدالعزیز خان بقلعه قندهار مامور شده بهادر خان اوزبک بدرگاه طلب شد و در دهلی شهزاده پرویز بیست و دو زنجیر فیل پیشکش کرد و از پیشکش ابراهیم خان فتح جنگ صوبه دار بهار هیجده فیل و دیگر اشیا قبول شدند و آقا بیگ و محب علی سفرای ایران رسیده تحائف بسیار آوردند از انجمله یک کلغی بود قیمتی پنجاه هزار روپیه و یک قطعه لعل بوزن دوازده ماشک از جواهر خانه سلطان الغ بیگ ابن شاهرخ گورکان و بر او نام میرزا کنده بود و نیز اسم شاه عباس صفوی نوشته بودند چون بدست جهانگیر رسید اسم او بر و کندند و از دهلی روانه شده به دار الخلافه آگره رسید و یک لکهه روپیه به شاهزاده شهریار انعام شد و درین سال هشتاد و پنجهزار بیگه زمین و سه هزار و سه صد و بیست و پنج خروار و چهار دیهه و دو هزار و سه صد و بیست و هفت روپیه و یک مهر و شش هزار و دو صد درب و هفت هزار و هشتصد و هشتاد هون و یکهزار و پانصد و دوازده توله طلا و نقره و دو هزار دام به ارباب استحقاق عنایت شدند و در سنه ثلثین و الف هجری شهریار بمنصب هشت هزاری چهار هزار سوار معزز شد و از نذرانه اعتبار خان موازی هفتاد هزار قبول شد و از نذرانه آصفخان یک لکهه و سی هزار قبول افتاد سی و دو زنجیر فیل پیشکش کرم خان صوبه دار اوڑیسه بنظر رسید و جشنی در منزل اعتماد الدوله منعقد شده و تحائف یک لکهه سی و هشت هزار روپیه مقبول شد و ده هزار روپیه بسمرقند فرستادند که پنجهزار به خواجه صالح ده بندی و پنجهزار بدیگر مجاوران روضه حضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان تقسیم کنند و به جوتک رای منجم که درباره آینده شاهزاده شجاع حکم صحت داده بود و دیگران میگفتند که درین سال یک پسر شاهجهان فوت شود و بفضل ایزدی شاه شجاع صحت یافته پسر دیگر فوت شد شش هزار و پانصد روپیه انعام او ماهیانه مقرر شد و شیخ قاسم بخطاب محتشم خان و منصب پنجهزاری و صوبه داری الهآباد یافت +

ذکر افتادن شهاب ثاقب از آسمان و ساختن شمشیر و خنجر از ان

درین زمان در پرگنه

جالندہر نواحی پنجاب در موضعے وقت صبح از مشرق غوغائے عجیب برخاست و روشنی نمودار شد کہ از آسمان آتش مے بارد چون آن
شور و سراسیمگی موقوف شد محمد سعید عامل بر جائے مذکور حاضر شد و دید کہ دہ یازدہ گز زمین طولاً و عرضاً سوختہ بود و تا آنوقت
گرم بود چون زمین را کاویدند ہر قدر کہ مے کاویدند زمین گرم تر مے آمد حتی کہ پارچہ آہن تفتہ نمودار شد کہ آنچنان گرم بود کہ
گویا ہمین وقت از کرۂ آتشے برآوردہ اند بعد از چند ساعت سرد شد عامل او را در خریطہ کردہ بحضور بادشاہ فرستاد بادشاہ
فرمود تا وزن کنند یکصد و شصت تولہ بود بہ استاد داد و فرمود کہ تیغ و خنجر سازد عرض نمود کہ در کورۂ قرار نمیگیرد فرمود کہ
با آہن دیگر ممزوج ساختہ ترتیب کند و او یک حصہ آہن دیگر ممزوج ساختہ دو قبضہ شمشیر و یک خنجر و یک ضرب کارد
ازان تیار نمود و بیدل خان درین بارہ گوید ؎ از شاہ جہانگیر جہان یافت نظام + افتادہ بعہد او ز برق آہن خام +
زان آہن شد بحکم عالمگیرش + یک خنجر و کارد با دو شمشیر تمام +

ذکر ظفر یافتن شاہزادہ شاہجہان بر ملک دکن بفضل خداوند زمین و زمان

چون شاہزادہ شاہجہان برائے تادیب اہل دکن

مرخص شد خواجہ ابوالحسن را با پنجہزار سوار بمقابلۂ رخصت کرد و دکھنیان کہ از نربدا گذشتہ بودند ایشان را شکست فاحش
داد و شاہزادہ چون بہ برہان پور رسید اہل لشکر متعینۂ دکن کہ بسبب محنت جنگ و حرب دو سال خستہ حال بودند سی لکھ روپیہ
برائے درستی سامان ایشان مرحمت فرمود بعد ازان با لشکر خود در دکن رفت و تا کہرکی کہ جائے قیام نظام الملک بود تعاقب
دکھنیان کرد و دکھنیان در قلعۂ دولت آباد محصور شدند و باوازۂ وصول موکب شاہجہانی دکھنیان دست از محاصرہ
احمدنگر برداشتہ پائے در بادیۂ فرار نہادند و عجز و الحاح بسیار نمودہ طالب صلح شدند و برین قرار داد صلح شد کہ تمام ملک
مفتوحہ سابقہ بادشاہی را واگذارند و بیشتر از سر حد قرار دادۂ سابق چہاردہ کروہ دیگر ملک حوالہ گماشتگان مغل نمایند و پنجاہ
لکھ روپیہ بہ جرمیہ دہند چون این خبر بہ بادشاہ رسید کلغی تحفۂ ایران برائے شاہجہان فرستاد و خنجر خان منصب چہار ہزاری
ہزار سوار یافت و ایلچیان ایران را خنجر و جیغہ و ہفتاد ہزار روپیہ انعام دادہ مرخص کرد و احمد بیگ خان صوبہ دار اودیسہ
گردید و پنجہزار روپیہ بہ قاضی نصیر برہانپوری عنایت شدند و بعد فتح دکن سی و دو نفر امرا باضافۂ مناصب سرفراز شدند و
عبدالعزیز خان حاکم قندہار سہ ہزاری دو ہزار سوار شد چون در زمانے کہ بادشاہ بہ کشمیر رفتہ بود اثر تنگی نفس و مرض در خود محسوس
کردہ بود حکیم روح اللہ متصدی علاج شدہ فائدہ نداد و حکیم رکنا نیز سعے کرد سود مند نیامد حکیم صدرا پسر میرزا محمد عراقی مخاطب بہ
مسیح الزمان و حکیم ابوالقاسم پسر حکیم الملک کہ ہر دو پروردۂ این دولت بودند باوجود عنایت بسیار از علاج پہلوتہی کردند و
بادشاہ خود را بہ نورجہان بیگم سپرد و آن بانوئے دانا بہ تدبیر و پرہیز سعے کردہ آثار صحت ظاہر شد و بیگم جشنے عظیم کردہ دو
لکھ روپیہ در انعام ملازمان علاوہ از دیگر لوازم صرف کرد اعتقاد خان حاکم کشمیر چہار ہزاری دو ہزار سوار و راجہ گج سنگہ
راٹھور چہار ہزاری سہ ہزار سوار شدند و شاہزادہ پرویز در خدمت رسید و بیست لکھ روپیہ برائے مصارف شاہزادہ شاہجہان

بدکن فرستاده شدند و حکیم مسیح الزمان رخصت حجاز خواسته بادشاه باوجودیکه سرشتگی او بست هزار روپیه مرمت کرد و چون گرامی
منیم نوید بخش صحت را ابلاد نقره سنجیده پنجصد مهر و هفت هزار روپیه عنایت فرمود +

ذکر نهضت موکب شاهنشاهی بسیر کشمیر

چون هوای آگره در موسم گرما مخالف مزاج بادشاه بود بعزم سیر کشمیر از دار الخلافه برآمد و به دهلی رسید درین ایام
میرزا راجه بهاو سنگه کچهواهه از افراط شراب خواری در دکن جان داد چون پسر او نبود نبیره برادر کلانش بجای او
سرافراز شد و درین سفر اعتماد الدوله از جهان گذران گذشت و درین سال قلعه کانگره بتصرف اولیای دولت درآمد ع
شهنشاه زمان شاه جهانگیر ابن شاه اکبر + که شد بر هفت کشور بادشاه از حکم تقدیری + جهانگیر و جهان بخش و جهان دار و
جهان دارا + که از بخت جوان او جهان امن شد از پیری + بشمشیر غزا این قلعه را بگشود تاریخش + خرد گفتا کشود
این قلعه اقبال جهانگیری + و درین سال شهزاده خسرو در دکن درگذشت و در سنه احدی و ثلثین و الف هجری مهابت خان
از کابل و حسن ابدال آمده ملازمت نمود و صد اشرفی بنظر و ده هزار روپیه به نثار گذرانید و اعتبار خان پنجهزاری شده
صوبه دار آگره گردید و در کشمیر حکیم مومنا را که متصدی علاج شده بود هزار درب انعام شد و عبد الله خان ششهزاری منصب
یافت بهادر خان اوزبک از قندهار رسیده صد مهر بنظر و چهار هزار روپیه به نثار گذرانید لشکر خان چار هزاری سه هزار سوار
شد و میر جمله و سرداران دیگر مثل سربلند خان و باقی خان و قزلباش خان و جان سپار خان و میرزا بدیع الزمان گورکان و زاهد خان و
عقیدت خان و ابراهیم حسین و ذو الفقار خان و گج سنگه وغیره بترقیات مناصب سرافراز شدند چون بعرض رسانیدند که شاه عباس
صفوی والی ایران قلعه قندهار را مسخر کرد خان جهان لودهی برین مهم تعیین شد و در کشمیر موضع محاصل چهار هزار روپیه برای
مصارف گرمابه و وضوی زمستان در مساجد مقرر شد و بادشاه از کشمیر بسوی لاهور روانه شده بشاهزاده شاهجهان نوشت
که از دکن بحضور رسیده متوجه قندهار گردد مقرب خان را دو هزار و میر ظهیر الدین را ده هزار و حکیم مومنا را هزار درب انعام شدند
و کنور سنگه راجه کشتوار از گوالیار خلاصی یافته بحکومت دیار خود معزز گشت شاهزاده داور بخش ابن شهزاده خسرو منصب
پنجهزاری یافت چون شاهزاده خرم در آمدن تعلل کرد حکم شد که جاگیر او در میان دوآب ضبط شود و بشاهزاده فرمان شد که
مالوه یا گجرات یا دکن برای خود اختیار کرده عرض گذراند خانجهان حسب الحکم از ملتان آمده هزار اشرفی و هزار روپیه و هیجده
راس اسپ پیشکش کرد و مهابت خان ششهزاری ذات و پنجهزار سوار منصب یافت و شاهزاده شهریار بمهم قندهار رخصت شده
دوازده هزاری هشت هزار سوار منصب یافت و میر رستم و لشکر خان و میرزا عیسی ترخان و الهداد خان افغان و مکرم خان
و سید علی قلی وغیره بترقی مناصب سرافراز شده در خدمت او تعیین شدند +

ذکر بغی شاهزاده خرم محمد شاهجهان و محاربات او با عساکر بادشاهی و دیگر شهزادگان

بر متتبعان تواریخ پوشیده نیست

که شاهزاده شاهجهان همواره حرف اطاعت بر لوح ضمیر می‌نگاشت و قدم بر جادهٔ سعادت مستحکم میداشت اما بواسطه بعضی سوانح
یعنی ورزیدن آن چنان بود که نورجهان بیگم دختر خود را که از صلب شیر افگن خان بود به سلطان شهریار پسر کهتر بادشاه داده
بود و سعی می‌نمود که ولیعهدی بوی عنایت شود چون شاهجهان بهمه وجوه لائق تاج و تخت بود و در مهمات اودیپور
و دکن کامیاب شده اقتداری بسیار بهم رسانیده بود نورجهان او را خار راه دانسته بادشاه را از وی بدظن نمود و نورجهان
که بادشاه را مطیع امر خود ساخته بود حیله می‌جست شاهزاده شاهجهان چون از دکن بمالوه مراجعت فرمود عریضه فرستاده دهولپور
را بجاگیر خود خواست و باعتماد عنایت و قبولیت مردم خود را بدان پرگنه فرستاد اتفاقاً نورجهان آن پرگنه را بجاگیر سلطان
شهریار گرفته گماشتگان فرستاده بود و هر دو گماشتگان در آن مقام با همدگر آویختند گماشتگان شاهجهان حمله کردند و
نورجهان این معامله را به جهانگیر عرض کرده و بادشاه برآشفته هرچند شاهجهان دیوان خود افضل خان را فرستاده عذر آن
خواست اما بجائی نرسید و روز بروز غبار نقار مرتفع میشد و شاهزاده خواست که بذات خود متوجه ملازمت گشته برفع
خود معامله نشان پدر کند بادشاه بمجرد این خبر مهم قندهار را گذاشته متوجه اکبرآباد گردید و در راه یک لکه روپیه به
میرزا رستم و دو لکه به سید عبدالله خان عطا شدند و شاه پرویز را بتاکید نزد خود طلبید و شاهزاده با خانخانان و دیگر
امرا بفتح پور رسید بادشاه خان اعظم را منصب هفت هزاری پنجهزار سوار بخشید و چون بدهلی رسید لشکرها از هر طرف
در رکاب او پیوستند و همراه امرائی بسیار بعطای مناصب سرافراز شدند و در سنه اثنی و ثلثین و الف هجری
گردهر ولد رائی سال بخطاب راجگی دو هزاری یک و نیم هزار سوار سرافراز شد و راجه نرسنگ دیو بندیله خطاب مهاراجه
یافت و راجه جی سنگه نبیره مان سنگه کچهواهه بملازمت رسید چون شنید که شهزاده با بیست و هفت هزار سوار و
خانخانان و داراب خان و همت خان و سربلند خان و شرزه خان و چاند خان و جادو رائی و داودی رام و آتش خان
و منصور خان و رستم خان و بیرام بیگ و دریا خان لودهی و راجه بهیم سنگه پسر رانا کرن وغیره امرائی خود میرسد بیست و
پنج هزار سوار بسرداری آصف خان و خواجه ابوالحسن و عبدالله خان به تنبیهه او مامور کرد و از جانب شاهجهان سندر
برهمن که بهندوی مشهور بود بمقابله رسیده با عبدالله خان مقابل شد و عبدالله خان صف ویران کرده به شاهجهان پیوست
اما درین معرکه سندر بضرب بندوق گشته شد و لشکر شهزاده هزیمت یافت و بادشاه نوازش و ابوالحسن و ابراهیم حسین
باقر خان و نورالدین قلی و راجه رامداس و لطف الله وغیره را باضافه مناصب سربلند فرمود و راجه جی سنگه سه هزاری
چهار ده صد سوار و اعتبار خان بخطاب ممتاز خان و شش هزاری پنجهزار سوار شد و صادق خان میر بخشی شده به تنبیهه
جگت سنگه پسر راجه باسو که بفرمان شاهجهان به پنجاب رفته بود رخصت یافت و راجه گجسنگه راتهور و رائی سورج سنگه
بحضور حاضر شدند شهزاده پرویز بعنایت خلعت با نادری زربفت قیمتی چهل و یکهزار روپیه و ترتیب فیل خاصه و ده
زنجیر ماده فیل و اسپ و تلوار مرصع قیمتی هفتاد و هفت هزار ممتاز شده با چهل هزار و بیست لک خزانه تادیب شاهجهان مامور

شد و منصب او چهل هزاری ذات و سی هزار سوار مقرر شد و عهده سپهسالاری به مهابت خان صوبه دار کابل عطا
گردید و راجه گجسنگه راتهور و راجه جی سنگه کچهواهه و راجه رامداس کچهواهه و فاضل خان و رشید خان و خان عالم و
خواجه میر عبدالعزیز و عزیز الله و اسد خان و پرورش خان و سید هزبر خان و اکرام خان و لطف الله و رای زاین داس
وغیره همراه او مقرر شدند و شهزاده داور بخش بمنصب هشت هزاری سه هزار سوار سرافراز شده با تالیقی خان اعظم
میرزا عزیز کوکه بصوبه گجرات تقرر گردید و بنگاله و اوطیسه به ابراهیم خان عطا شد و راجه گجسنگه بمنصب پنجهزاری چهار
سوار ممتاز گشت و کنور جگت سنگه ولد رانا کرن از اودی پور بحضور رسید و بادشاه نیز در اجمیر آمده قیام ورزید و سی و دو
زنجیر فیل پیشکش ابراهیم خان از بنگاله رسیدند و در گجرات سید عبدالله خان را با امرای بادشاهی که در گجرات بودند محاربه
واقع شد و عبدالله خان شکست یافت صفی خان ازین سبب سه هزاری دو هزار سوار شد و سادات بارهه درین
معرکه شجاعت بسیار ظاهر کرده بترقیات عظیمه رسیدند و بادشاه بشکار شیر رفته چهار شیر نر را بضرب بندوق در یک روز
شکار کرده مراجعت کرد و یک مالای مروارید به جگت سنگه سیسودیه عنایت شد چون خبر پرویز بشاهجهان رسید
با بست هزار سوار و سه صد فیل جنگی از ماندو بقصد حرب مراجعت کرد اما بسبب آنکه اکثر امرای او برگشته به پرویز پیوستند
جنگ ناکرده نربدا را عبور فرمود و بادشاه امرای بسیار را به ترقی مناصب نواختند و در جشن وزن شمسی دو هزار روپیه
بحضرت شیخ احمد سهرندی رحمه الله علیه فرستاد و شاهزاده شاهجهان اکثر اموال و پردگیان را در قلعه آسیر گده گذاشته
چون خانخانان که برای صلح فرستاده بود بمهابت خان در ساخت شاهزاده از برهانپور بدر رفت و خان جهان لودهی
از ملتان بحضور بادشاه آمد و صد اشرفی و یک لعل قیمتی یک لکهه روپیه بنظر گذرانید چون ببادشاه خبر رسید که شاهزاده بملک
دکن رفت از اجمیر شریف متوجه سیر کشمیر گردید و همدرین اثنا در دکن در راجه گردهر و سید کبیر بارهه باندک سببی جنگ شده
سادات و راجپوتان باهم آویختند و گردهر با اکثر راجپوتان بقتل رسید مهابت خان بمشکل آن فتنه فرونشانیده سید کبیر را
بعوض آن بسزا رسانیدند و بادشاه به دهلی رسید و علی محمد پسر علی رای والی تبت بحضور رسید و عرائض عادل خان مشتمل بر
اخلاص و دولتخواهی رسیدند و سلاطین دکن دست از امداد شاهجهان کشیدند و در جشن سنه ثلث و ثلثین احسن الله پسر
خواجه ابو الحسن و محمد سعید پسر احمد بیگ وغیره امرا بعنایت شاهی سرافراز شدند چون شاهزاده شاهجهان به بنگاله رفت پرویز و
مهابت خان را فرمان شد که به اله آباد در روند و خان جهان باگره شتافت و درهمین آوان شاهزاده پرویز با همشیره راجه گجسنگه
راتهور منعقد شد چون فرمان بادشاه بعادل خان رسید چهار کروه استقبال کرده بعد سلام و سجده تعظیمی فرمان گرفت و شهر را
آراست و شاهزاده به بردوان رسید و آنرا تسخیر کرده در فوج او با ابراهیم خان فتح جنگ در آویخت و ابراهیم خان کشته شد و
شاهجهان ظفر یافته چهل لکهه از سامان ابراهیم خان و پنج لکهه روپیه از سامان میرک جلایر و پنجصد فیل و چهار صد اسپ بدست
لشکریان شهزاده رسیدند و شهزاده سه لکهه روپیه بسید عبدالله خان و دو لکهه به راجه بهیم سیسودیه و یک لکهه به داراب خان و

یک لکھ بہ دریاخان و پنجاه هزار به وزیرخان و پنجاه هزار به شجاعت خان و پنجاه هزار به محمد تقی و پنجاه هزار به بیرام بیگ بخشیده داراب خان را سوگند داده حاکم بنگاله نمود و دختر و زوجه و پسرش را بطور یرغمال با خود گرفته به بهار رفت و راجه بهیم پسر رانا را به پتنه فرستاد و او بر پتنه تصرف یافت و شاهجهان نیز به پتنه و بهار رسید و سید عبدالله خان قلعه اله آباد را محاصره فرمود و شاهزاده در جون پور توقف کرد و هم درین سال پلنگ پوش اوزبک سپه سالار ندر محمد خان اوزبک والی ماوراءالنهر به کابل و غزنین رسید خانه زاد خان ولد مهابت خان بجنگ او برآمده پلنگ پوش هزیمت یافت و یکهزار اسپ بدست لشکر گورکان رسیدند و در ترکی پلنگ برهنه و پوس سینه را گویند چون او سینه برهنه میجنگید بدین لقب ممتاز شد و چون عنبر عرائض فرستاده میخواست که اختیار صوبه دکن بوے عنایت شود و همچنین عادل خان میخواست مهابت خان عادل خان را پسندیده و ملا محمد لاری وکیل او بملازمت شاهزاده رسیده مقرر شد که با پنجهزار سوار در برهان پور بوده به نیابت صوبه دار خاندیس انتظام دکن کند و پسر او امین الدین با هزار سوار در رکاب شهزاده باشد بدین قرار داد خلعت و شمشیر مرصع و فیل و اسپ و پنجاه هزار مددخرج یافت و مهابت خان نیز یکصد و ده سر اسپ و دو فیل و هفتاد هزار روپیه به پدر و پسر داد و درین زمان بادشاه در کشمیر بود و پرویز و مهابت خان بعد از نظم دکن سوئے بنگاله آمدند و در قرب اله آباد رسیده از دریا عبور کردند و شاهجهان بیگمات را در قلعه رهتاس فرستاده به بنارس رسید و از گنگا عبور فرمود و پرویز و مهابت خان نیز از گنگا عبور کرده بمقابله او راهی شدند خان دوران بیرم بیگ را که از ملازمان شاهجهان بود با آقا محمد زمان که امیر شهزاده پرویز بود جنگے واقع شد و خان دوران منهزم شد اما او همچنان در معرکه ایستاده به مردانگی جان داد و شاهجهان مجلس کنگاش آراست راجه بهیم سیسودیه و دیگر امرا اصلاح جنگ دادند و سید عبدالله خان بسبب قلت فوج و کثرت مخالفان رائے مراجعت به سوئے دهلی دادند اما شاهجهان بمقتضاے شجاعت ذاتی جنگ را پسندیده و عبدالله خان را در برانغار و نصرت خان را در جرانغار و در هراولی راجه بهیم سنگه را مامور فرمود و در یمین او دریاخان افغان و عده بسیار او بهار سنگه پسر نرسنگه دیو بندیله و در التمش شجاعت خان و شیر بهادر افغان و بر توپخانه رومی خان را مامور کرد چون صفوف آراسته شدند هر دو لشکر بمقابله همدگر رسیدند مردم شهزاده پرویز بر توپخانه حمله کردند و توپخانه از دست مخالفان بدر رفت دریاخان افغان ازین صدمه راه انهزام گرفت و طرح دست چپ نیز راه فرار در پیش گرفت اما بهیم سنگه سیسودیه بمقتضای شجاعت ذاتی بے ملاحظه کثرت لشکر خود را بر قلب لشکر بادشاهی زد و مردانگی بسیار کرد و فوج شهزاده پرویز از هر طرف هجوم آوردند و راجه بهیم سنگه بروئے مردانگی راه نورد بادیه عدم گردید و بهیم سنگه راتهور و رچهی راج و اکهی راج راتهور زخمی شده بمیدان افتادند بهلو بهیان سردار هراول پسپا شدند شجاعت خان سردار التمش نیز سر در وادی فرار نهاد اما شیر خواجه مردانه جنگیده جان داد آخر چون نوبت جنگ به قلب سپاه رسید نصرت خان سردار جرانغار نیز منهزم شد اما شاهزاده شاهجهان و عبدالله خان بمقتضاے مردانگی با پانصد مرد

ثابت قدم بودند حتی که از میان نیز بسیار زخمی و قتل شدند شاهزاده شاهجهان دل بر مرگ نهاده اسپ را برانگیخت و حمله
قوی آورده و اسپ سواری او نیز زخمی شد عبدالله خان پیشتر رانده جلو گرفته شاهجهان را برگردانید و گفت که
درین معرکه جان دادن رائگان خواهد بود و بر شاهان اولوالعزم این چنین وقتها بسیار آمده اند و صاحبقران امیر تیمور و شاه
بابر و غیره در ابتدائی سلطنت در این چنین معرکه ها عنان برگردانیده اند بالآخر خیرخواهان عنان گرفته شهزاده را
از آن معرکه برآوردند و عبدالله خان او را بر اسپ خود سوار کرده به پتنه رفت و لشکر بادشاهی همین قدر غلبه را غنیمت
شمرده تعاقب ناکرده اموال و اسباب ایشان را تاخت نمودند درین اثنا عادل خان بیجاپوری را با ملک عنبر نزاعی واقع شده
با مهابت خان اکثر لشکر مغل باعانت او رفتند و ملک عنبر هر چند عجز کرد سودمند نشد آخر در وقت فرصت بر لشکر ریخته ملا محمد
لاری سر لشکر ملول خان قتل و بعضی امرای بادشاهی نیز اسیر شدند و ملک عنبر عادل خان را قلعه بند کرده بر ممالک او
و بعضی از ملک بادشاهی قبضه کرد بموجب التماس نذر محمد خان اوزبک بادشاه ماوراءالنهر خواجه ابوالحسن بر صوبه کابل
مقرر شده خانه زاد خان معزول شد و بادشاه از کشمیر به لاهور رسید چون شاهزاده شاهجهان از بنگاله بدر رفت و داراب
خان ترکمان وی را همراهی نکرد سید عبدالله خان پسر جان او را که بطور یرغمال همراه داشت بکشت و داراب خان نزد
مهابت خان رفت و او بفرمان بادشاه او را بقتل رسانید و بسزای بدعهدی رسید و خانه زاد خان پسر مهابت خان بقلعه داری
و صوبه داری بنگاله معزز شد و شهزاده شاهجهان به دکن رفت و از آنجا به برهانپور آمده محاصره کرد و بدفعات جنگهای
مردانه کرد و راو رتن و با امیرک و اکثر امرای بادشاهی در قلعه بقتل رسیدند و قلعه قریب بفتح رسیده بود که شاهزاده
پرویز و مهابت خان بکنار نربدا رسیدند و شاهجهان محاصره گذاشته به بالاپور رفت اما سید عبدالله خان و نصرت خان از
شهزاده جدا شدند چون خان اعظم میرزا عزیز خان رحلت کرد داور بخش را بادشاه بحضور طلبیده خان جهان لودهی را
به گجرات مقرر نمود و در سنه اربع و ثلثین و الف هجری بادشاه از کشمیر روانه شد و سربلند رای که در ایام محاصره شاهجهان
و لشکر عنبر داد مردانگی داده بود بمنصب پنجهزاری پنجهزار سوار ترقی کرد چون شاهجهان سوی دکن رفت در راه بیمار شده
و از خیال ناراضگی پدر بترسیده عریضه مشتمل بر معذرت نوشت بموجب فرمان بادشاه فدائیخان رفت تا مهابت خان را
به بنگاله بفرستد و خان جهان در رفاقت شهزاده پرویز ماند و بادشاه در سنه خمس و ثلثین و الف در لاهور رسیده یک
لکهه روپیه به خانخانان عبدالرحیم خان مرحمت کرد و حکم شد که مردان رفته از مهابت خان فیلان بنگاله باز یافت کنند و
درهمین سال بادشاه سوی کابل کوچ فرمود و همین سال الهداد افغان کشته شد و سرش رسید و درهمین سال سلطان سلیمه
بیگم دختر میرزا هندال که زوجه اکبر بادشاه بود انتقال فرمود و چون مهابت خان دختر خود را با برخوردار نقشبندی نسبت
کرده بود بسبب بی اجازتی برخوردار تعذیب شد و در منزل چناب آقا محمد ایلچی ایران را خلعت و خنجر مرصع و سی هزار روپیه نقد
عنایت شد و یک گرز الماس قیمتی یک لک روپیه مع دیگر تحائف برای شاه عباس فرستاده شد +

ذکر گستاخی و غلبهٔ مهابت خان و اقبال و ادبار او در اندک زمان

چون بادشاه درین زمان مهابت را خوب بخاطر نیاورده

محکوم رائے نورجهان بود و نورجهان نیز باوجود عقل و تدبیر و فهم و فراست اکثر اوقات مغلوب رشک و حسد که خاصهٔ نسوان است گشته چنان که شاید عواقب امور را بخاطر نمے آورد بسبب آنکه شاهجهان داماد برادر او آصف خان است از و رنجیده مهابت خان را طلبیده مستمال نموده بمهم شاهجهان مامور کرد و بعد ازان از مهابت خان هم مکدر شده بادشاه را برانگیخت تا فدائی خان را تعیین کرد که پرویز را از او جدا کنند و مبالغیکه از عمال امرا آنجا گرفته از و باز ستانند و چون جهان از گجرات به دکهن رفت وقتیکه بادشاه بر دریای بهت مقیم بود باغوای آصفخان داماو برادر زن مهابت خان نیز ذلیل شد و مع زر بسیار از ایشان باز یافت نمودند مهابت خان پنجهزار سوار راجپوت جمع آمده قرار داد که اگر کار بر آبرو رسد جان خود را در بازد چون مهابت خان رسید بادشاه بمجرد وصول او را معاتب ساخته فرمود که تا مطالبات شاهی خاطرنشان دیوانیان نسازد باریاب کورنش نخواهد شد و درچنان وقت آصفخان از فرط غفلت و غرور بادشاه را این روے دریا گذاشته خود با خیل و خدم و فوج و حشم از دریا گذشته خیمه زد و گرد خیام بادشاهی بغیر از شاگرد پیشه کسے نماند مهابت خان قابو دیده دو هزار سوار بر سر معبر گذاشته پل را آتش زد و خود با دو صد راجپوت در دولت خانه آمده و نادر دولت سواره رفته از مرکب زیر آمد و دروازهٔ غسلخانه را شکسته اندرون شتافت و بادشاه ازین حال آگهی یافته از خرگاه بر آمده بر پالکی نشست و مهابت خان پیشتر رسیده کورنش بجا آورد و گرد پالکی قربان شده بعرض رسانید که چون از جنگ آصف خان و دشمنان خلاصی ندیدم خود را در پناه حضرت رسانیدم اگر سزاوارم بدست مبارک بسزا رسانند و بادشاه ازین بے ادبی ها بخشم رفت و دو بار دست بقبضهٔ شمشیر آورد تا آن بے ادب را بسزا رساند و هر بار میر منصور بدخشی در زبان ترکی بعرض رسانید که وقت حوصله آزمائی است عتاب مصلحت نیست باید که به دلاسائے او پردازند دران وقت غیر از چند کس خواص و ندما هیچ یکے حاضر نبود و بادشاه نیز بمقتضائے وقت ضبط کرد مهابت خان بعرض رسانید که وقت سواری است باید که بادشاه سواری فرماید و غلام همرکاب باشد تا مردم بدانند که بادشاه را با من عنایت است و بادشاه خواست که اندرون رفته خود را بیاراید مهابت قبول نکرد و اسپ خود پیش کشید بادشاه را غیرت سلطنت اجازت نداد که بر اسپ او سوار شود و اسپ خاصه طلبیده سوار شد و مهابت خان قدرے راه رفته فیل خود پیش آورده بعرض رسانید که درین آشوب سواری فیل اولی تر است بالجمله بادشاه بر فیل سوار شد و مهابت یکے از راجپوتان را بر سر فیل و دو کس را در خواصی نشانید خدمت پرست خان با صراحی و پیاله خاصه ریسمان گرفته بالا رفت هر چند راجپوتان ممتنع نمودند اما او زخمها برداشته در حوضه رسید و مهابت خان بادشاه را در خیمهٔ خود آورده پسران را تصدق کنانید و باز بخیال بدست آوردن نورجهان بادشاه را بسراپردهٔ خاص برد اما بیگم درین فرصت از آب عبور نموده به برادر خود پیوسته بود و مهابت خان اکثر خواص و

امرا را که بدست او افتادند بقتل رسانید و نورجهان امرا المطیعه بر ایشان عتاب کرد و قرار بران داد که روز دیگر از دریا گذشته معرکه آرا شوند بهر چند پادشاه ندمارا فرستاده و انگشتری خاصه به نشان بایشان داده آصف خان را ازین عزم ممتنع فرمود اما بیگم و آصف خان لشکر آراسته متوجه عبور شدند در وقت عبور جائے پایاب سلک لشکر از هم گسیخته مردم از هر طرف متوجه عبور گردیدند و ازین سو فوج مهابت خان بالغ عبور شده درمیان دریا محاربه بسخت در پیوست و نورجهان بیگم خود در عماری نشسته تیر میزد اتفاقاً تیرے بر بازوے دختر شهریار که در عماری بود رسید بیگم بدست خود برآورده بمردم تاکید عبور مے نمود اما هنوز آصف خان در دریا بود که ابوطالب پسر او با فدائی خان و شیر خواجه و اله یار و باقی بیگ دریا عبور کرده جنگ در داد و باندک جنگ هزیمت یافت فدائی خان جنگ کنان قریب سراپرده پادشاه رسید اما بوجه قلت اعوان و انصار چاره جز فرار ندانسته بازگشت بسیارے کس از مردم پادشاهی پیش فیل بیگم کشته شدند و فیل او نیز زخمی شده برگشت و فیلبان او را در دریا سر داد اما فیل شنا کرده بکناره رسید و آصف خان نیز پسپا شد ناچار آصف خان با پسر خود گریز کرده بقلعه اتک شتافت و ابوالحسن و ارادت خان و معتمد خان و دیگر امرا قول و قسم گرفته با مهابت خان ملاقات کردند و بیگم نیز بعد از سه روز به پادشاه پیوسته خود را به تقدیر ایزد قدیر سپرد و هم درین ایام ایلچی نذر محمد خان والی اوزبک رسیده سی هزار روپیه انعام یافت و مهابت خان آصف خان و ابوطالب را نیز گرفته مقید کرد و اکثر مصاحبان او را قتل کرد و پادشاه معه مهابت خان بکابل رسید و مهابت خان اقتدارے کامل بهم رسانید و بیگم همواره به تحریر خطوط و ترسیل زر در صدد جمع آوردن لشکر بود و پادشاه به کمال دانائی و فطانت با مهابت خان یکدلی ظاهر میکرد و اکثر امور مشوره بیگم را بوے میگفت و فرمود که بیگم با تو صاف نیست و در قصد تو منتهز فرصت است باید که خود را نگهداری و مهابت خان بدین سبب فریفته عنایات پادشاه شده از جانب او بے فکر مے بود تا روزے احدیان پادشاهی را در کابل با راجپوتان مهابت جنگ گفتگوے واقع شده نوبت بجنگ رسید و هشتصد راجپوت کشته شدند و این معنی موجب کسر شان مهابت خان گردید و غلطائے هزاره و کابل نیز اکثر راجپوتان را در هر جا که یافتند کشتند و اکثر را گرفته بجاهائے دور برده فروختند و قریب پنجصد راجپوت گرفتار مردمان گردو ولواح شده بیع شدند و مهابت خان بمدد مردم خود سوار شده علیه احدیان دیده بازگشت و پادشاه مردم فرستاده بمشکل این فتنه فرو نشانید و بدیع الزمان داماد ابوالحسن و خواجه قاسم را بملاحظه مصلحت وقت بمهابت سپرد که واسطه آنها بودند و خان مرقوم آنها را مقید داشت چون شاهجهان در وقت واپسی از خاندیس سامان ده لکهه روپیه به پیشکش و شاهزاده دارا شکوه و اورنگ زیب پسران خود را بدرگاه فرستاده بود خبر ایشان رسید که باکبرآباد رسیده اند واله وردی قراول بیگی برائے شکار قمرغه نور کلان از رسن نابسته بعرف بیست و پنج هزار پیش کرد و در موضع زرمنده بشکارگاه حسب فرمان ایستاده نمودند چون شاه اسمعیل هزاره سردار قوم هزاره برائے ملازمت آمده بود پادشاه بخیمه او قدم رنجه فرموده و جواهر و خلاع بوے بخشوده بشکارگاه رفت +

ذکر شاهزاده شاهجهان گورکان

چون شاهزاده خبر بی ادبی مهابت شنید بر آشفت و با وجود کمی جمعیت و بی سامانی قاصد استخلاص پدر از پنجه او گردید چون به اجمیر رسید راجه کشن سنگه ولد رانا بهیم سنگه سیسودیه که در خدمت بود وفات یافت ازین سبب همراهیان او متفرق شدند و پنجصد سوار در رکاب ماندند ناچار بعزم تهته از راه ناگور و جودهپور و جیسلمیر روانه شده و درهمین آوان مهابت خان ره نورد راه ادبار گردید و تفصیل این وقائع چنان است که چون بادشاه بمصلحت وقت مهابت خان را گفتگوی مصلحت میگفت که دختر شهنواز خان پسر خانخانان ترکمان زوجه شائسته خان میگوید که من بضرب بندوق مهابت خان را خواهم کشت مهابت خان ازین سبب در حراست و حفاظت بادشاه تردد نکرده چون رایات اقبال از سر کابل گذشته بمنزل رهتاس رسید لشکر را سان داد و اطمینان بهم رسانیده به مهابت خان پیام داد که یکمنزل پیشتر از لشکر میرفته باشد چون کناره دریای بهت مخیم سرادقات اقبال گردید از سر نو به مهابت خان فرمان شد که در تعاقب شاهجهان به پتنه رود و آصف خان و لهوراسپ و هوشنگ پسران شاه دانیال را بحضور بفرستد ورنه بهتر نخواهد شد مهابت خان چاره غیر از قبول نه دانسته و آصف خان را برآورده و عذرها خواسته عهد و قسم گرفته رهائی داد و هر یکی را از متعلقان آصف خان فرستاد و خود بسوی پتنه روانه شد چون بادشاه به لاهور رسید آصف خان بصوبه داری پنجاب اختصاص یافت مردم مهابت خان بست و دو لکه روپیه از بنگاله وصول نموده برای او فرستاده بودند حکم شد که سرداران رفته ضبط نمایند همدرین ایام شاهزاده پرویز در دکن از کثرت شرابخواری صرع پیدا کرده درگذشت و بشاه خواجه ایلچی نذر محمد خان چهل هزار روپیه انعام شد و شاهزاده شاهجهان در پتنه رفته در ان جا شریف الملک گماشته شهریار با نه هزار سوار بود شاهجهان سه چهار صد سوار در رکاب داشت و امرای او باوجود ممانعت او بر قلعه یورش کردند و او عزم ایران باخود مصمم کرده بود اما بسبب بیماری خود و خبر مرض پرویز آن قصد را موقوف داشته و خط نورجهان بیگم رسید که مبادا مهابت خان پسران شما را برداشته شورشی کند مصلحت رفتن دکن است شهزاده بسواری پالکی به گجرات رفت و در دکن رسید و درهمین ایام آصف خان هفت هزاری ذات و هفت هزار سوار دو اسپه سه اسپه گردید چون خانجهان لودهی به دکن رسید و درین زمان حمید خان حبشی بر نظام الملک مستولی بود دوازده لکه روپیه بخانجهان داده ملک بالاگهات و احمدنگر به تصرف خود گرفت اما سپهدار خان قلعدار قلعه بوی نداد و درهمین ایام خواجه سید عبدالرحیم سفیر امام قلیخان اوزبک والی ماوراءالنهر رسید بسبب علو نسب و قدر آنجناب امرای کبار مثل ظفرخان و موسوی خان و بهادرخان اوزبک وغیره باستقبال رفتند وقت ملاقات بادشاه از کورنش معاف داشته اجازت نشستن داد و پنجاه هزار روپیه بطریق انعام داد و درهمین آوان خانخانان عبدالرحیم خان بهارلو ترکمان در عمر هفتاد و دو سال در دهلی وفات یافت و راجه جگت سنگه زمیندار ماند و عریضه اخلاص فرستاد تا کسی آمده بنده را دستگرفته بحضور رساند چون مهابت خان لشکر بادشاهی را در تعاقب میدید نزد شاهزاده

شاه جهان خرم رفت و هزار اشرفی و یک الماس قیمتی هفت هزار معه دیگر نفائیس پیشکش نمود و خانجهان خطاب سپه سالاری یافته به تادیب شهزاده مقرر گردید و بادشاه در سنه ست و عشرین والف فدائی خان را منصب پنجهزاری پنجهزار سوار داده بحکومت بنگاله روانه کرد و مقرر شد که پنج لکهه پیشکش نذر بیگم فرستاده باشد و بهادر خان اوزبک به الهٰ آباد مامور گردید۔

ذکر تماشاے بازیگران بنگاله

از عجائب سوانح ایام سلطنت جهانگیر بادشاه تماشائے بازیگران بنگاله است که وقتے بازیگران بنگاله بحضور رسیده استدعائے اظهار فنون خود نمودند و در مقام تماشائے چند از سیر المتاخرین وغیره منتخب کرده نوشته میشوند بازیگران استدعائے تماشا نمودند و بادشاه با شهزادگان و امرا بملاحظه نشسته و هر روز تماشاهائے عجیب و غریب ملاحظه میفرمود چنانچه روزے بازیگران زنجیرے پنجاه درعه آوردند و بهوا انداختند زنجیر در هوا راست بالیستاد سگے آوردند و آن سگ بر آن زنجیر دوان شده بالا رفت و ناپدید گردید همچنین شیرے آوردند آن جانور نیز زنجیر گرفته بالا رفت و آهو و پلنگ وغیره جانوران بسیار آوردند و همه ایشان زنجیر گرفته بالا رفتند و ناپدید گردیدند بازیگران زنجیر را کشیده در کیسه نهادند و از آن جانوران اثرے پیدا نشد و دیگر یک تن از ایشان ایستاده شد و نفرے دیگر بالائے کتف او استاده و شخص سیوم آمده بر کتف او ایستاد و همچنین تا شصت نفر یکے بر دیگرے ایستادند و یک کس دیگر آمده پائے شخص اولین گرفته و همه را برداشته و نفر اولین قوت کرده خود را از و رهانید و پنجاه و نه نفر را برداشته در میدان گردید دیگر یک کس از ایشان آمده و کلاوه ریسمان آورده در هوا افگند که سر دیگرش در هوا ناپدید گشت و تارے بنظر مے آمد یکے از آن جماعت یراق بسته رو برو بادشاه حاضر شده بعرض رسانید که دشمنانم در هوا ایستاده اند من بحرب ایشان میروم و کلاوه گرفته بالا رفت و از نظرها غائب شد بعد ساعتے از تار ریسمان قطره هائے خون چکیدند و بعد ساعتے اعضائے او یک یک بر زمین افتادند چون ازان همچکید زن او گریه و زاری بسیار کرده اجازت گرفته و اعضائے شوہر را جمع آورده در انبار هیزم نشست و آتش درداده بسوخت بعد ساعتے همان شخص صحیح و سالم یراق بسته از بالائے ریسمان بلکه از آسمان بذریعه ریسمان فرود آمده کورنش بجائے آورد و گفت که بر دشمنان ظفر یافتم و اعضائے که انداخته بودم از دشمن بودند چون بر احوال زن خود واقف شد جزع و فزع بسیار نموده بر سوختن خود عازم شد درین اثنا زن او که سوخته بود از طرفے بیرون آمده گفت که خود را مسوز که من زنده ام نظارگیان را ازین تماشا حیرتے عجیب رو داد دیگر دو خیمه خالی ایستاده کردند و دامن خیمه ها برچیدند و مردم دیدند که هر دو خیمه خالی نمودند بعد ازان یک کس در یک خیمه و دومی در خیمه دیگر درون رفتند و عرض کردند که برائے هر جانور که حکم شود بجنگ اندازیم فرمان شد که شتر مرغ را بیرون آرند فی الفور از هر یک خیمه شتر مرغے بیرون آمده بجنگ مشغول شدند و بعد ازان هم دیگر از هر قسم جانوران که حکم شد از خیمه بیرون مے آوردند و مے جنگانیدند چون دامن خیام را چیدند از جانوران اثرے نه بود دیگر مرتبانهائے خالی بر آوردند و چون چادر بر ایشان انداخته

باز کردند پر از عسل و شیرینی بودند و اهل دربار از آن خوردند چون باز پرده انداختند مرتبان ها خالی بودند دیگر بیاضی سلاده آوردند چون بدست گرفته کشادند ورقی از آن سرخ افشان و دیگر که لوح پرکار بر آن ساخته بودند نمودار شد و دیگر باره که باز نمودند کاغذ برنگ آسمانی افشان کرده و بر صفحه صورت زن و مرد باهم کشیده بود غرض هر مرتبه که اوراق او باز میکردند تصاویر عجیب و نقش و نگار غریبی نمودند و در آخر چون یک یک اوراق او را شمار کردند همه ساده بودند دیگر تخم اشجار میوه دار بر زمین افشاندند و گرد ش گردیده افسونها خواندند یکبار درختان بر دمیدند و در طرفة العین بالیده درختان توت و سیب و نارجیل و آنبه و اناناس و خرما و غیره نمودار شدند و آهسته آهسته بحد کمال رسیده برگ و گل و بار پیدا کردند و بموجب حکم میوه را چیدند و بعضی امرا خوردند بامزه بودند بعد از آن خزان رسیده برگ ها زرد شده خشک شدند و درختان در زمین فرو رفتند الغرض همچنین تماشاهای بسیار کردند که نظاره گیان را حیرت میشد و ذکر تماشای ایشان طوالت میخواهد لهذا بر همین قدر اکتفا رفت و ایشان را انعام بسیار داده شد و جمیع انعام ایشان دو لکهه روپیه علاوه از جنس و اقمشه و جواهر و خلاع که بادشاه و امرا و شهزادگان دادند بشمار در آمد +

ذکر رحلت جهانگیر بادشاه گورکان ازین عالم فانی بجهان جاودان

چون بادشاه از چند سال عارضه ضیق النفس پدید آورده بود درینوقت که از کشمیر مراجعت کرد عارضه مذکور و ضعف زیادتی پذیرفت روزی در وقت مراجعت به نشاط شکار میل کرد و دران سرزمین در تنه کوهی نشیمنی برای بندوق انداز ان ترتیب کرده بودند که زمینداران آهوان را بر تیغه کوه بر می آوردند و بادشاه بضرب بندوق شکار میکرد و همین که زخم بآهو میرسید معلق زنان از کوه زیر میرسید پیاده آهوی را رانده آورد و خواست که قدری پیشتر راند اتفاقاً پای او لغزیده و معلق زنان بزیر افتاد و استخوانش درهم شکستند و همان لحظه جان داد بادشاه از معاینه این حالت عظیم اندوهناک شد و از آن جا تغیری در خاطرش پدید آمده کوچ کرد و در راه پیاله خواست و همین که برلب گذاشت گوارا نشد و نخورد و دران شب احوال او دگرگون شده وقت چاشت روز یکشنبه بست و هشتم صفر سنه سبع و ثلثین و الف هجری انتقال فرمود ع شهنشاهی جهان شاه جهانگیر + که صیت عدل او بر آسمان رفت + چو نور الدین محمد بود نامش + از آن از رفتنش نور جهان رفت + چه گویم نام وی کز عالم طی + بعهد همتش نام نشان رفت + گلستان جهان بی آب و رنگ است + بهار ذات او چون در جنان رفت + ازین ماتم سرا چون رخت بربست + جهان غمگین شده او کامران رفت + چو تاریخ وفاتش جست کشفی + خرد گفتا جهانگیر از جهان رفت + ازین تاریخ یکعدد کم می شود عمر او پنجاه و نه سال و یازده ماه و دوازده روز و بعضی شصت سال نویسند مدت سلطنت او بست و دو سال و هشت ماه و پانزده روز بود شراب بسیار میخورد و در ایام شهزادگی تا به شش آثار میخورد آخر بتدریج کم کرده بچند پیاله رسانید و در اول روز یک وقت هشت سرخ افیون و در اول شب شش سرخ میخورد

در دلیری و شجاعت و نصفت و عدالت نظیر نداشت سه نشستی چو بر گاه شاهنشهی + گرفتی جهان فر ظل الهی +
فروزنده اختر و تخت بود + کریم و رحیم و جوان بخت بود + و در بندوق اندازی هم بعدیل روزگار بود و در شب تار
بر آواز جانور بندوق نے انداخت و بهر عضو که مے گفت گله میرسید و از شکار شیر و دیگر جانوران رغبتے بسیار داشت
روزے بشکار بر آمد و بر شیر بندوق انداخت کارگر نیامده و شیر برجسته بر دم فیل رسیده دست بر هودج رسانید و بادشاه
فرصت شمشیر زنی نیافته بندوق را بدو دست بر سرش زد که سرش شکست و بر قوم خان داد و بطور سلاطین مغل در تحریر
تعداد و اقسام جانوران شکار سعی بسیار مے نمود چنانچه در توزک جهانگیری که در واقعات خود بقلم آورده مے نویسد که
چون از کارپردازان فهرست شکار طلبیدم معلوم شد که از عمر دوازده سالگی تا پنجاه سالگی بست و هشت هزار جانور از
شیر و خرس و گرگ و نیل گاو و ماهی و پلنگ و آهو و طیور وغیره صید شدند و از انجمله هفده هزار و یکصد و شصت و
هفت جانور بادشاه از دست خاص شکار کرده بود و در عهد او امنی کامل بود و صلے شامل احوال جمیع عالم و جمیع راجهاے
هندوستان و برا مطیع بودند و امراے اوزبک و برلاس و گورکان و ترکمان و سادات و شیوخ و سادات و راجپوت و افغان
بصدق و اخلاص سر بر خط فرمان او نهاده بودند و جهانگیر در سخاوت و بخشش نظیر نداشت و داد و دهش فنظم و نسق او را
در جهانگیر نامه باید دید که بنده یکے از هزار و اندکے از بسیار نوشته است و در مذهب حنفی بود و از حضرت خواجه بزرگوار
سلطان الهند حضرت سید معین الدین چشتی حسن سنجری اجمیری اعتقاد بسیار داشت و در رعایت شرع و اهل علم و فضل کوشش
مے نمود و از علوم فارسی و ترکی وغیره بهره وافی داشت و در زبان و خط ترکی مهارتے بهم رسانیده بود چه سلاطین گورکان
را بسبب آنکه ترکی علم و زبان قومی الشان است تعلیم ترکی مے دادند و جهانگیر گاهے نظم هم مے نمود این چند شعر از وست
سه هر کس بضمیر خود صفا خواهد داد + آیینه خویش را جلا خواهد داد + هر جا که بود شکسته دستش گیر + بشنو که همین
کاسه صدا خواهد داد + دل بد مکن که عمر نماند بهیچ کس + این یک نفس که خوش گذرد بس غنیمت است + جام مے را
بر رخ دلدار مے باید کشید + ابر بسیار است مے بسیار مے باید کشید + من چون کنم که تیر غمت بر جگر رسد + تا چشم ما رسیده
دگر بر دگر رسد + در وصل دوست مستم و در هجر بیقرار + داد از چنین غمے که مرا لب برسد + مدهوش گشته ام که بوی
ره وصال + فریاد از آن زمان که مرا زین خبر رسد + وقت نیاز و عجز جهانگیر بر سحر + امید آنکه شعله نور اثر رسد + و این رباعی
را با یکهزار اشرفی به درویشی از مریدان حضرت خواجه هاشم ده بندی ماوراء النهری که از ماوراء النهر آمده بود فرستاده سه
اے آنکه مرا مهر تو بیش از بیش است + از دولت یاد بودت اے درویش است + چندانکه ز مژده ات دلم شاد شود +
شادیم از آنکه لطف از حد بیش است + و در عهد او از کابل و قندهار و اقصاے سند تا دریاے عمان و از کابل تا گجرات
و دکن و مالوه و کشمیر و تبت وغیره ذلک در تصرف او بود و در اکبرآباد سکه او این بود سه سکه زد بر زر شه اکبر خسرو گیتی پناه +
شاه نور الدین جهانگیر ابن اکبر بادشاه + و بیگمات او اول شاه بانو بیگم کچهواهی دختر راجه بهگوانداس کچهواهه والی آنبیر

بجے پور بود وعقد او با بادشاه در سنه ثلث وتسعین وتسعمایه هجری واقع شده واکبر بادشاه خود در مجلس عقد او تشریف برده و راجه بهگوانداس علاوه از اقمشه وامتعه وغلام وکنیزک یکصد زنجیر فیل به جهیز دختر خود داده بود و دو لکهه تنگه مهر دختر او مقرر شده بود بادشاه بجهتش محبتی مفرط بوی داشت وبخطاب شاه بانو بیگم او را معزز نموده بود ووقتیکه بادشاه بشکار رفته بود که شاه بانو بسبب حرکات خسرو ابن جهانگیر که از بطن او متولد شده بود در شورش دماغ افیون خورده جان داد واین مرض جنون میراثی او بود وپدر وبرادر او نیز به دیوانگی خود را اظهار میکردند وجهانگیر آن چنان متالم شد که چار روز و شب هیچ نخورده بود و وفات بیگم در بست وششم ذالحجه سنه ثلث وعشر والف هجری واقع شد دویمی جوده بائی راتهور دختر مهاراجه اودی سنگه راتهور عرف راجه موته والی میرتهه وجودهپور که در سنه اربع وتسعین وتسعمایه بعقد جهانگیر آمد وسیومی دختر راجه رائے سنگه ولد کلیان مل ابن راجه مالدیو راتهور والی بیکانیر ناگور بود که در سنه خمس وتسعین وتسعمایه بعقد بادشاه درآمد واودی سنگه عرف راجه موته پسر مالدیو راتهور بود و رائے سنگه نبیره مالدیو وبعد از این اکبر بادشاه راجه رام سنگه راجاوت جودهپور مقرر فرموده و رائے سنگه در عهد اکبر چهار هزاری بود ودر همه معارک ومحاربات در رکاب بادشاه حاضر بود در عهد جهانگیر بادشاه رائے سنگه وفات کرده اول دلیپ سنگه پسر اکبر او بمرزبانی مارواڑ مقرر شد وبعد از بغاوت او راجه سورج سنگه پسر کهتر او بجائے او مقرر شده بمنصب پنجهزاری ترقی نمود وپس از و راجه گج سنگه پسر او بمنصب راجگی و منصب پدر رسید وچهارمی از بیگمات جهانگیر بادشاه دختر جگت سنگه کچهواهه پسر راجه مان سنگه ابن بهگوانداس والی آمبیر بود که در سنه سیوم جلوس بعقد در آورد ومان سنگه در جهیز او علاوه از نقد وجنس شصت زنجیر فیل پیشکش کرد و پنجمی از بیگمات کرمسی بیگم بود دختر راجه کیشو داس راتهور وششمی ملکه جهان دختر راول بهیم بهاٹی که راجه جیسلمیر بود و یکے از پرستاران حرم دختر راجه رامچند بوندیله بود ویکے دختر خواجه حسن بود ومنجمله بانوهائے او یکے دختر زین خان کوکه بود +

ذکر نور جهان بیگم

واز عمده معشوقان وبیگمات او نور جهان بیگم دختر اعتماد الدوله غیاث بیگ طهرانی بود که بادشاه او را بالعشق تمام بعقد در آورده بود وبیگم در حسن وجمال وفن کمال سرآمد نازنینان جهان وسرحلقه خواتین هندوستان بود وباحسن وجمال وخوبی خصال دلے مردانه داشت وبندوق خوب مے انداخت روزے بادشاه به شکار تشریف برد چون عهد کرده بود که بعد از عمر پنجاه سال شکار نکند نور جهان بعرض رسانید که اگر حکم شود من شیر را بزنم فرمان شد وبر فیل سوار برائے شکار رفت چون شیر در نظر آمد فیل سواری بیگم مضطرب بود اما بیگم چنان بندوق زد که شیر در یک نگاه بر جا مے سرد شد ونیز روزے در شکارگاهے چهار شیر را نگاه داشته بودند چون بادشاه بشکار رفت نور جهان رخصت خواسته ودر طرفة العین دو شیر را بیک یک ضرب بندوق ودو را به دو دو ضرب کشت وبادشاه یکهزار اشرفی بر او نثار کرده ویکجفت پونچی الماس قیمتی یک لکهه روپیه بوے داد وکیفیت حالات حسن وجمال وفن وکمال او از

غایت شهرت محتاج بیان نیست و نورجهان از علم فارسی بهره وافی داشت و گهے شعر هم نظم میکرد نوشته اند که
روزے که بیگم دشتان بود بادشاه میل صحبت کرد بیگم فی البدیهه بعرض رسانید ؎ بعقل من اگر شاها دلت خوشنود
میگردد ✦ بسجان منت ولے تیغ تو خون آلود میگردد ✦ روزیکه بادشاه قبا با تکمه لعل پوشیده بود بعرض رسانید ؎
ترا که تکمهٔ لعل است بر قبائے حریر ✦ شده است قطرهٔ خون منت گریبان گیر ✦ اما این شعر بنام دیگرے هم
بنظر آمد معلوم نیست که بیگم را توارد شد یا از یاد او را خواند وقتیکه در عهد بادشاه ستارهٔ دنباله دار بر آمد بیگم بدیهه این بیت
گفته بعرض رسانید ؎ ستاره نیست بدین طول سر بر آورده ✦ فلک بشاه مری شه کمر بپا آورده ✦ روزے که
بادشاه هلال عید را دید این مصرع گفت ؎ هلال عید بر اوج فلک هویدا شد ✦ بیگم در جواب بعرض رسانید ؎
کلید میکده گم گشته بود پیدا شد ✦ وقتے بادشاه را از جدائی چند روزه او ملالتے رو داده بود و نورجهان نیز
متالم بود وقت ملازمت بیگم چشم پر آب شد بادشاه فرمود ؎ گوهر اشک چشم تو غلطیده میرود ✦ بیگم بجواب
بعرض رسانید ؎ آبے که بے تو خورده ام از دیده میرود ✦ و نورجهان بعد از رحلت جهانگیر شاه در گوشه نشست
و شاهجهان با وجود مخالفت او بست و پنج لکهه سالیانه برائے او مقرر کرده معزز داشت و در سنه خمس و خمسین و
الف هجری در گذشته در لاهور به مقبره جهانگیر شاه در پهلوے او مدفون شد و اولاد جهانگیر بادشاه شاهزادگان بادشاه
جهانگیر چهار کس بودند و پنجمی شاهجهان بود که سریر آرا شده این همه پنج پسر و چند دختر بودند سلطان خسرو از بطن شاه بانو
بیگم کچهواهی متولد شد و او پسر اکبر جهانگیر بود در اوائل جلوس پدر باغی شده و آخر گرفتار آمده مقید شد و آخر حواله
شاهجهان شده در اله آباد در سنه احدی و ثلثین و الف فوت شد و بیگمات خسرو یکے دختر میرزا جانی ترخان والی ٹهٹه
و سنده بود و پسر او شاهزاده داور بخش بود که آصف خان او را بشاهی برداشته و بعد سه ماه و چند روز در بست و ششم
جمادی الاول سنه سبع و ثلثین و الف هجری او را کشت و یک دختر بود هوشمند بانو بیگم زوجه میرزا هوشنگ ابن
شاه دانیال بود و یکے شاهزاده پرویز ابن جهانگیر بادشاه بود از بطن صاحب جمال دختر خواجه حسن از زمرهٔ خواصان
بادشاه و آن شهزاده چنانچه گذشت در دکن بتاریخ ششم صفر سنه خمس و ثلثین و الف هجری وفات یافت و از
بیگمات مشهور او همشیره راجه گجسنگه راٹهور ابن راجه سورج سنگه ابن رائے سنگه والی بیکانیر و ناگور بود که در دکن او را
بعقد خود در آورده و شاهزاده سیومی سلطان خرم شاهجهان بود از بطن جوده بائی دختر مهاراجه اودے سنگه راٹهور والی
میرٹهه و جوده پور مارواڑ و احوال او بیاید انشاء الله تعالی و چهارمی سلطان جهاندار بود و از شکم حرم در حیات پدر وفات
یافت و پنجمی سلطان شهریار از شکم حرم داو را دختر شیر افگن خان که از بطن نورجهان بود منعقد شده بود و بتحریک زن خود
در لاهور خود را سریر آرا کرده و در یک هفته هفتاد و هفت لکهه روپیه بمردم تقسیم کرد و با داور بخش جنگیده اسیر شد و در سنه
سبع و ثلثین و الف هجری مقتول گردید و بنات جهانگیر بادشاه اول سلطان النسا بیگم بود از بطن شاه بانو بیگم

کچهواهی و دویمی بهار بانو بیگم از بطن کرسی بیگم راتهوری که به شاهزاده طهمورث میرزا ابن شاهزاده دانیال میرزا گورکان منعقد شده و در زمان جهانگیر بادشاه خطاب میرزا عام شده بود چنانچه خان خانان عبد الرحیم خان ترکمان و سید عزیز کوکلتاش و سید یوسف خان مشهدی و راجه بهاو سنگه کچهواهه والی آنبیر و جی پور و رای منوهر وغیره بخطاب میرزا سرافراز شدند +

ذکر بعضی از شعرای زمان او

از موزونان وقت او طالب آملی بود که از ولایت خود به قندهار رسیده مشمول عاطفت میرزا غازی ترخان گردید و بعد از مرگ او هندوستان رسیده روزی بتوسط دیانت خان در دربار بادشاهی رفت چون مفرحی خورده بود زبان او گنگ شده هیچ گفتن و خواندن نتوانست و دیانت خان ازین امر خجالتی کشید و طالب آملی قطعه در معذرت گفته این دو شعر از ان نوشته میشوند ؎ مفرحی زده بودم بقصد گفتن شعر + عروج نشاه او کرد هرچه کرد همین + به بزم بادشهم زان زبان بهم گردید + که گشته بود مرا خشک زان زبان و دهن + و چندی مهردار اعتماد الدوله بود و آخر استعفا نموده این قطعه گفت ؎ دو صنف اند اهل طبیعت که هرگز + ندارند با هم سر سازگاری + یکی را فرومایگی کرد شاعر + یکی را بزرگی و عالی تباری + من آن شاعرم شکر لله که دارم + ز بخت بلند خود امیدواری + که گر دهر یاقوت یکدانه گردد + درو بینم از چشم نا اعتباری + بلکه از معنی هزار فصیحم + بمنصب چه شد نیستم گر هزاری + چو مهر تو دارم چه حاجت بمهرم + مرا مهرداری بس از مهرداری + اعتماد الدوله عذرش پذیرفته در تربیت او سعی نمود تا بپایه ملک الشعرائی رسید چون جهانگیر بادشاه بطریقه پدر ریش میتراشید وقتی به طالب فرمان ریش تراشی شد و طالب قطعه گفته معروض رسانید و ریش خود محفوظ داشت ؎ سفر بکنم صاحبا ورنه من + چه سر بلکه گردن تراشیدمی + بناخن نه با تیغ از روی خود + من این مشت سوزن تراشیدمی + سر و ریش و ابرو و بروت و مژه + بسیم برهمن تراشیدمی + که سنبل چو آرایش دامن است + پی زیب دامن تراشیدمی + چو من راهیم خارج از رسم تو + که هر وقت رفتن تراشیدمی + وگرنه به ایمان ابروی تو + سر از صفحه تن تراشیدمی + و قصیده در وصف قلم گفته مطلع او نوشته میشود ؎ زهی انسی مکین آهوی مشکین خطائی + از نرگس ستاده کنی غالیه سائی + طالب در سنه ست و ثلثین و الف رحلت کرد و از وست ؎ عشق را بر سر بالین من آمد بعجز + کین طبیبی ست که مشهور به یمن قدم است + ای جنس وفا چون تو متاعی بجهان نیست + عیب تو همین ست که در کشور مائی + بی سخن نشستن از لطف گستاخانه کش و نتم + که من بسیار محجوبم هم آغوشی نمیدانم + در طالعت ای شمع سحر نیست فروغی + گویا تو هم از سلسله اختر مائی + از مخلصات اوست که بعد تمهید بهار گوید ؎ بروم طلاوش گل بو یا شود + از ملاقات نسیم گل فشان + بسکه آتش فیض نم گیرد ز ابر + شعله نشناسی ز شاخ ارغوان +

مرغکان افتند پست از شاخسار + همچو برگ از صدمهٔ باغ خزان + اندران فرصت چو یابند آگهی + آب باد
آن رهزنان بوستان + طوق قمری را برد آب از کنار + تاج هدهد را برد باد از میان + این خبر چون از زبان
عندلیب + آشنا گردد بگوش باغبان + غنچه سامان یکجهان چین بر جبین + پیچد از غیرت بخود چون خیزران +
وان دو دزد خاکی را در کشند + از قدم تا فرق بر بند گران + پس پی حکم سیاست آورد + سوی دار العدل دارای
زمان — + نظیری نیشاپوری شاعر خوش گفتار است و استاد قیامت کار از ولایت بهندوستان رسید و به یمن توجه
خان خانان عبد الرحیم خان ترکمان از دولت بی نیاز شده بحج رفت و باز در هندوستان آمد به احمد آباد گجرات
ساکن شد چون از مکه معظمه مراجعت کرد روزی به تقریبی به خان خانان گفت که لک روپیه چه قدر توده زر باشد
خان خانان پیش او لک روپیه را توده نمود نظیری شکر کرده گفت که بطفیل خان خانان این قدر زر را دیدم نواب
خان خانان فرمود تا آن لکه روپیه به مولانا نظیری بخشیدند و جهانگیر پادشاه نظیری را از گجرات طلبید و وقتیکه پادشاه برای
کتابه عمارتی ابیات امر فرمود غزلی گفته بعرض رسانید که این دو بیت از آن نوشته میشوند ؎ ای خاک درت صندل سر گشته
سران را + باد امژه جاروب رهت تاجوران را + مشاطه سیاست رخ خلد زر زینت + از آب و گلت غالیه رخسار جهان را +
جهانگیر پادشاه لغایت پسندید و در جائزه او سی هزار تنگه انعام فرمود و وقت آمدن از گجرات نیز قصیده غرا بعرض رسانیده
بود و شعر بسیار در مدح خان خانان گفته از انجمله ؎ همت بلبل و پروانه گزیند گل و شمع + هدهد ما همه گرد سلیمان گردد +
خان خانان که ز نام و لقب اجدادش + نطق شکر شکن و لب گهر افشان گردد + و وقتیکه میرزا اسید عزیز کوکه ناظم گجرات
جونا گده را فتح کرد نظیری قصیده لغایت نغز گفته بعرض رسانید بعد تمهید فتح می گوید ؎ گفتم این واقعه یوسف مصری
است مگر + گفت نی صاحب این قصه عزیز دگر است + وفات مولانا نظیری در سنه احدی و عشرین و الف اتفاق
افتاد از وست ؎ دل در امید مرهم و این آهوان مست + ریزند بر جراحت ما مشک سوده را + بهر زخمی که میگیرند کالای
وفا خوب است + پس از عمری گذر افتاد بر یا کار روانی را + نمیدانم نظیری کیست چون می آمد از کوی بخاک
مرگ دیدم بر بستر ره ناتوانی را + ز فرق تا قدمش هر کجا که می نگرم + کرشمه دامن دل میکشد که جا اینجاست + آنچه
رحم از دل برد تاثیر فریاد من است + وانچه نسیان آورد خاصیت یاد من است + آن شکارم من که لائق هم بکشتن
نیستم + شرم می آید مرا زان کس که صیاد من است + دولتی بود که مردیم بهنگام وداع + اینقدر زنده نماندیم که
محمل برود + به بدی در همه جا نام بر آرم که مباد + خون من ریزی و گویند سزاوار نبود + جرم من است پیش تو گر قدر
من کم است + خود کرده ام پسند خریدار خویش را + بغیر دل همه نقش و نگار بی معنی است + همین ورق که سیه گشته مدعا
اینجاست + جز محبت هر چه بردم سود در محشر نداشت + دین و دانش عرض کردم کس به چیزی بر نداشت + گرد سر تو
گشتن و مردن گناه من + دیدن جبین و رحم نکردن گناه کیست + رسوا منم و گرنه تو صد بار در دلم + رفتی و آمدی

که کسے را خبر نشد + مکن ملاحظه در گذشتنم که روز جزا + ز رشک نام ترا بر زبان نخواهم برد + فریاد که هر کس به اسیری فتد او را +
شرط است که از خویش و وطن دور فروشند + سعیدائے زرگر باشی گیلانی شاعرے خوش بیان بود روزے در مجلس بادشاه
ذکر قصیده معزی که ملک الشعرائے سلطان سنجر بود در میان آمد و مطلع او این است ع اے آسمان مسخر حکم روان تو + کیوان
پیر بندهٔ بخت جوان تو + وسعیدائے بر این زمین قصیده بعرض العرض رسانید چند شعر از آن نوشته مے شوند ع اے
نه فلک نموده از آستان تو + دوران پیر گشته جوان در زمان تو + بخشند دل توفیض و بخود بد سبب چو مهر + جانها همه
فدائے دل مهربان تو + از باغ قدرت است فلک یک ترنج سبز + انداخته بروئے هوا باغبان تو + یارب چه گوهرے
تو که افروخت در ازل + جانهائے قدسیان همه از نور جان تو + بادا جهان بکام تو اے بادشاه عهد + در سایهٔ تو خرم
شاه جهان تو + اے سایهٔ خدا ز تو پر نور شد جهان + بادا همیشه نور خدا سائبان تو + بادشاه بغایت پسندیده فرمود
تا سعیدائے را به زر سرخ سنجیده هم سنگ او بوے مرحمت کردند و سعیدائے داروغهٔ جواهر خانه و بخطاب بیبدل خان مخاطب
بود و در عهد شاه جهان نیز بسیار معزز بود و بمدح او پرداخته صلها از او گرفت. حکیم مسیح الزمان رکنا کاشی از حکمائے عهد
اکبری بود اول بصاحب شاه عباس صفوی والی ایران بود آخر بهندوستان خرامید و در عهد جهانگیر بادشاه عزت و افتخار بد
و خطاب یافت اما در صلاح بادشاه توجه نکرده موجب ناراضگی گردید روزے که مرید حضرت خواجه هاشم ده بندی از ماورا
النهر رسید بادشاه رباعی تصنیف کرده نزد او فرستاد فرمان داد که هر یکے از امرا و ندما که طبع موزون دارد بر این رباعی
شعر گوید حکیم مسیح الزمان این رباعی بعرض رسانید ع داریم اگرچه شغل شاهی در پیش + هر لحظه کنیم یاد درویشان بیش +
گر شاد شود ز ما دل یک درویش + آن را شمریم حاصل شاهی خویش + بادشاه را بسیار خوش آمد فرمود تا یکهزار اشرفی
بوے مرحمت فرمود از وست ع سبزه پامال ست در زیر درخت میوه دار + در پناه اهل دولت هست خواری بیشتر +
راست گویم جرم آن بر چشم نمناک من است + گر بپائے عاشقی خارے درین صحرا خلید + حیاتی کاشی از شعرائے عهد
جهانگیر بادشاه بود در اول حال بصحبت ملاحده افتاد بحکم شاه طهماسب صفوی همراه آن طائفه معذب ماند و بعد از استخلاص
تائب گردید و به دیار دکن رسیده در احمدنگر ساکن شد و بادشاه صفت او را شنیده طلبید و بشمول عواطف خسروانه فرمود
چون مثنوی صفت امیر خسرو پسند خاطر بادشاه افتاد که اسم آن تغلق نامه بود و یک بحث از آن کتاب مفقود بود شعرا را
بنظم آن مامور فرمود حیاتی نیز نظم کرد و نظم او مقبول افتاد فرمود تا حیاتی را به زر سرخ و سفید سنجیده بدو مرحمت کردند
شش هزار اشرفی و روپیه وزن او شد بوے دادند از وست ع بے لعل تو گر خون رود از چشم تر من + شادم که
نیابد دگرے در نظر من + ترسم که شود یار غمین غیر شود شاد + اے باد مکن جانب آن کو خبر من + نقی از شعرائے
عصر جهانگیری است قصیده بمدح اعتماد الدوله گفت و سالیانه خطیرے مقرر شد مطلع قصیده این است ع
اهل صورت که به جمعیت صوری شاد اند + فارغ از تفرقهٔ معنوی افتاد اند + احسن میرزا احسن الله مخاطب بظفرخان

پدر او در عهد اکبر بوزارت شاهزاده دانیال سرافراز بود و بعد جهانگیر وزارت اعلی و منصب پنجهزاری داشت و نیز به حکومت
کابل سرافراز شد و اسم او خواجه ابوالحسن بود و بعد رحلت او احسن الله صوبه دار کشمیر شد و همواره در پرورش شعرا و
فضلا می کوشید از وست ع بهر کجا که روم وصف دوستان گویم + برای باده فروشی دکان نمی باید + گوشهٔ چشمی
اگر ساقی بما دارد بجاست + عمرها در گوشهٔ میخانه خدمت کرده ایم + آلهی میر عماد الدین محمود از سادات همدان است در
عهد جهانگیر بادشاه بهند آمد و ملازم او شده در سنه اربع وثلثین والف درگذشت از وست ع زمانه لیک مرا خاکسار مردم
کرد + نه آب دیدهٔ من میتوان تیمم کرد + الفتی قلیچ خان از امرای پنجهزاری بود و بادشاه او را بصوبه داری کابل معزز
فرموده بود از وست ع کشتهٔ آن نرگس مستم که در عین خمار + عالمی را کشته و خود را بخواب انداخته + اسد بیگ
قزوینی بهند آمده مدتی در ملازمت جهانگیر بادشاه بسر برد و خطاب پشیر خان یافت از وست ع در جهان هرچه که می
باید هست + سخن است اینکه چنین بایستی + ورنه هم پای فضولی بمیان + همه عالم به ازین بایستی + توسنی رای منوهر
ولد رائی لون کرن کچهواهه والی سانبهر بود و از صغر سنی در خدمت اکبر بادشاه بود و زبان فارسی آموخته بتحصیل
علوم پرداخت و اکبر بادشاه او را خطاب میرزا منوهر داده بود طبع نظم داشت و در عهد جهانگیر نیز مشمول عواطف بود از وست
ع شمع آمد و گفت جان من می برند + و زمن همه دوستان من می برند + ناگفتنی نگفته ام در همه عمر + پس از
چه سبب زبان من می برند + شکیبی محمد رضا ابن خواجه عبدالله صفاهانی وازانجا بهندوستان رسید و خان خانان
صدارت دهلی از بادشاه برای او گرفت از وست ع هر کسکه سود می طلبد در زیان خویش + سودا کند براهزن
کاروان خویش + صادقی پسر میرزا صالح است از علمای بلاد هند علم آموخته و در سلک ملازمان جهانگیر بادشاه منسلک بود
و تاریخ صبح صادق از تالیف اوست از وست ع سوی میخانه بتائید جنون خواهم رفت + باز از عالم اسباب
برون خواهم رفت + فسونی محمود بیگ شاعر شیرین بیان است در خطهٔ شیراز نشو و نما یافته و در عهد اکبری بهند رسید
و بعد ازان ملازمت شاهزاده پرویز ابن جهانگیر اختیار کرد از وست ع خواب راحت شد ازان دیده که دیدن
دانست + رفت آسایش ازان دل که طپیدن دانست + مغفور میر محمد حسین لاهیجی در فن طبابت و شعر و
خوشنویسی دستگاهی لائق داشت و آخر ملازمت شاهزاده پرویز اختیار کرد و بحج او پرداخت و در سنهٔ ثمان و عشرین
والف درگذشت از وست ع ملاحت تو گواه است و قصور بختی من + که بی نمک نه سرشتند خاک آدم را + خیال
قد تو دائم بچشم تر دارم + چه جز نهال نرویند جویبار مرا + شاپور از اولاد مولانا ابدی طهرانی بود و اول فریبی
تخلص میکرد دو بار بهند آمده از دولت جهانگیر بادشاه بانعامات سرافراز شد از وست ع ناکه میشنوم سخت فریبانه
نگر + منع بی بال و پری در قفس افتاده است + تو می خرامی و من از پیت نمیدانم + ز اضطراب زنم بوسه
کدام زمین + مرشد یزدجردی از وطن خود در قندهار آمده والتفات میرزا غازی ترخان او را اسیر دام محبت خود

نمود و مرشد خان خطاب یافت بعد وفات میرزا به اردوی جهانگیری رسید و با مهابت خان بسر میبرد و در سنه ثلثین
والف در گذشت از وست ؎ گیرم که روز حشر سر از خاک بر کشم + آن دیده کو که جانب قاتل نظر کنم + من آن
مرغم که گر یاری نماید بخت نا سازم + بود تا گوشهٔ بام قفس معراج پروازم + سروری کابلی اسم او عالم بیگ بود و
در اردوی جهانگیری بسر می برد از وست ؎ لطف و دشنام تو تسکین دل بیهوش است + آتش از آب چه گرم و
چه خنک خاموش است + سیرابی در عهد جهانگیر بادشاه وارد هندوستان گردید چون در نظم نواب قلیچ خان دخل کرد
نواب بر آشفت و لب به دشنام کشاد وی سر فرو افگنده می شنید بعده برخاسته گفت که نواب صاحب نثر شما به از نظم
شماست از وست ؎ مژگان من از گریه بسیار فرو ریخت + آخر فتد آن نخل که نزدیک آب است + وقاری
میرزا غازی ترخان ابن میرزا جانی ترخان از قوم ترخانی والی ٹھٹھه و سنده از کبار امرائے جهانگیر بادشاه بود و بادشاه
اورا بحکومت سنده و ٹھٹھه و قندهار سرافراز فرموده بود قدردان ارباب هنر بود در سنه احدی و عشرین والف هجری
در گذشت از وست ؎ کجاست یک دو سه همدم که همچو موسیقار + نشسته پهلوی هم بر کشیم آوازے + ملکی از شعرائے
آن زمان بود و اصل او از توران بود در هندوستان در سنه اربعین والف در گذشت از وست ؎ گلعذارے که بخون
جگرش پروردم + لاله سان چشم سیه سرخ بخونم کرد است + و دیگر شعرائے عهد جهانگیری بسیار اند که ذکر مجموع آنها درین
مقام موجب طوالت می شود لهذا بهمین قدر اکتفا رفت +

ذکر سلطنت سلطان ابو المظفر شهاب الدین محمد شاه جهان بادشاه صاحبقران ثانی ابن نور الدین محمد جهانگیر بادشاه گورکانی -

شاهزاده محمد خرم الملقب به شاهجهان خلف سیوم جهانگیر
بادشاه بود ولادت او در تاریخ بست و نهم شهر ربیع الاول سنه الف هجری از بطن ملکه زمان جوده بائی دختر مهاراجه
اودی سنگه راٹھور والی میرٹھه جودهپور و مارواڑ در بلدهٔ لاهور واقع شده تاریخ مولود مسعود او ؎ رقم زد ظلّ
جاوید الهی + گفته اند و در وقت ولادت او شخصے دوازده بیت گفته که از هر بیت او تاریخ تولد بر آمد و چند شعر از آن
درین مقام نوشته میشوند ؎ خدا وجود بقا دار در عالم امکان + برائے شاه جهان بادشاه کل جهان + بود چو گوهر
ازان صاحبقران که بدور + نبوده چون صاحبقران هیچ قران + بدهر ثانی او این پناه ملک بود + که صد قران زند
این بے همال با نا قران + بداد وجود باحسان شهنشه آفاق + علیم و عالی و دانا نواز و ملک ستان + هزار سال چو
از هجرت آمده بوجود + شهنشهی که بود زندگی عالمیان + چون جهانگیر بادشاه از این سرائے دو در در گذشت و در لاهور
مدفون شد در میان اراکین سلطنت و عمائد دولت اختلافے پدید آمد یعنی نور جهان بیگم و طرفداران او میخواستند که شهزاده
شهریار را بادشاه نمایند و شهریار نیز به تحریک زن خود که دختر شیر افگن بود دست بکارخانجات بادشاهی دراز کرد و

خود را بادشاه دانسته باجتماع دولتخواهان پرداخت و در اندک مدت زر بسیار از خزانه بادشاهی بمنصبداران قدیم و
جدید بخشید اما چون کارپردازان قضا و قدر خلعت سلطنت به قامت بادشاه بلند اقبال شاهزاده شاهجهان خجسته خصال
قطع کرده بودند سرانجام سلطنت او بظهور رسید آصف خان وزیر که برادر نورجهان و پدر زن شاهجهان بود
خواهان شاهجهان گردید هندوئے بنارسی نام را که از معتمدان او بود بر سبیل استعجال بر ڈاک چوکی روانه کرده و فرصت
نوشتن عریضه نیافته انگشتری خود بوے داد تا برائے اعتماد بنظر شاهزاده آورده از واقعه اعلام دهد و در نهضت به ایالت
عالیات استعجال نماید که در رسیدن به دار الخلافه و انتظام تخت نشینی درنگ و تعویق موجب فتنه و فساد است و چون همشیره
خود نورجهان بیگم را خواهان شهریار دیده از وامین نبود نظربند کرده داور بخش پسر شهزاده خسرو را بنابر تسلیهٔ خواطر و
تسکین فتنه بر سریر نشانیده چون به لاهور رسید شاهزاده شهریار با جلوس اعوان و انصار خود بحرب او بیرون خرامید و
جنگے سهل کرده روئے گریز به شهر آورد و بآخر الامر گرفتار آمد و مکحول گردید و داور بخش بر سریر سلطنت جلوس فرمود شهزاده
شاهجهان در آن زمان به جنیر که بسرحد نظام الملک بحری در دکن است مقیم بود چون بنارسی معتمد آصف خان بحضور او
رسید مهابت خان در محل اطلاع کرده شاهجهان بیرون خرامید و از استماع این احوال ملالتے بسیار بوے رو نمود و
مهابت خان بعرض رسانید که وقت اضطراب نیست آنچه شدنی بود شد زود تر روانه باید شد شاهجهان پائے عزیمت
در رکاب همت آورده معتمدے را با فرمان تسلی آمیز نزد خان جهان لودهی که صاحب صوبهٔ دکن بود فرستاد اما خان
جهان را خار ادبار در پائے بیدولتی خلیده بود و پیشتر ازین اکثر پرگنات شاهی را به نظام الملک داده با او یکدله گردیده
بود در روے از دولت بگردانید و بجواب فرمان هم نه پرداخته بالاگهاٹ را سالما به نظام شاه گذاشته خود به برهانپور
رسید مقارن این دریا خان روهیله نیز بوے پیوسته محرک سلسلهٔ فساد گردید و شاهجهان بادشاه به احمد آباد گجرات
رسیده سید ناهر خان را منصب پنجهزاری و خطاب شیر خان داده بصوبهٔ گجرات مقرر فرمود و میرزا عیسی ترخان را
منصب چهار هزاری دو هزار سوار عطا کرده و ایالت ٹهٹه بوے رجوع نمود و فرمانے مشتمل بر عنایت بسیار به آصف خان
نوشت تا داور بخش را از تخت کشیده با دیگر شهزادگان در گوشهٔ نشینی فرستاده اطمینان بهم رساند و آصف خان شاهزاده
داور بخش ابن شهزاده خسرو و شاهزاده شهریار ابن جهانگیر و شهزاده گرشاسپ و طهمورث و هوشنگ ابنائے
شاهزاده دانیال ابن اکبر شاه را در بیست و ششم جمادی الاول سنه سبع و ثلثین و الف هجری رهگرائے صحرائے عدم
گردانید و بادشاه بعد قطع منازل و مراحل در اکبر آباد رسید و اریکه آرائے سلطنت گردید و در هشتم جمادی الاول
بعمر سی و هفت سال بر تخت سلطنت هندوستان جلوس فرمود و بخطاب شاهجهان که علیهٔ پدرش بود مخاطب شد
میر عبد الرشید این تاریخ جلوس او گوید ؎ بر شده بر تخت باقبال و بخت ✤ شاهجهان ثانی صاحبقران ✤ آن
شهٔ دین پرورے کز فیض او ✤ گشت جهان غیرهٔ باغ جنان ✤ آمده تاریخ جلوسش ز غیب ✤ شاه جهان باشد

شاه جهان + و میر محمد صالح نیز همین مصراع ع شاهجهان باشد شاهجهان + تاریخ یافت و امیر شوقی گوید تا جهان ۱۲۰۵
باد و به جهان باشد + و حکیم مسیح الزمان چنین گوید بادشاه زمانه شاه جهان + خرّم و شاد و کامران باشد +
بهر سال جلوس او گفتم + در جهان باد تا جهان باشد + و برین قطعه حکیم مسیح الزمان رکنا را دوازده هزار روپیه
صله عنایت شد و سعیدای گیلانی زرگرباشی چنین گوید جلوس شاهجهان ز زیب ملّت و دین ۱۰۳۷ + و سکّهٔ شاهجهان
چنان بود که بر یک روی اشرفی و روپیه کلمهٔ طیبه و این ابیات دور آن نوشته بودند از صدق ابوبکر شد ایمان
انور + اسلام قوی و سنت شد از عدل عمر + و دین تازه شد از شرم و حیای عثمان + از علم علی یافت ولایت زیور +
و بطرف دیگر در وسط اشرفی و روپیه شهاب الدین صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه غازی و این ابیات بودند
سکه بر مهر و صد مهر روی زد از لطف اله + ثانی صاحبقران شاهجهان دین پناه + و بعد از و این بیت بود
روی زر یا از نقش سکه اش عالم فروز + تا شود از پرتو خورشید روشن رشک ماه + و فرمان عنایت بنام آصف خان
که خسر او بود شرف صدور نمود و این فقرات دران نوشتند + عضد الخلافه یمین الدوله عموی دانا آصف خان و سر و پای
خاصه که روز جلوس پوشیده بود برای آصف خان فرستاد و مهابت خان بخطاب خان خانان سپه سالار و منصب هفت
هزاری هفت هزار سوار و صوبه داری اجمیر شریف و خلعت خاصه با چارقب طلائی و خنجر و شمشیر مرصع با علم و نقاره و تومان و توغ
و دیگر اشیای بسیار سرافراز و ممتاز گردید و خان جهان دلاور خان لودهی با وجود عصیان و طغیان بعطای منصب
هفت هزاری و بعضی عنایات سرافراز شده بصوبه داری دکن بحال ماند و شاه جهان امر فرمود که در توره مغلیه سجدهٔ
بادشاه که دستور است موقوف نمایند که سزاوار سجود واجب الوجود است و بس و متعین شد که بجای سجده هر دو دست
بر زمین گذاشته پشت دست را ببوسند و سادات و علما و مشائخ و صوفیان را ازین نیز منع فرمود و چون نذر محمد خان
اوزبک والی توران بکابل لشکر کشیده بود مهابت خان خانخانان بدفع او مامور گردید و اوزبکان چندی کابل را محصور
داشته بی نیل مرام برگشتند و یمین الدوله آصف خان با شاهزاده دارا شکوه و دیگر شاهزادگان از لاهور رسیده ملازمت
کرد و بعطای خلعت خاصه با زین مرصع و خنجر و شمشیر مرصع و پردلهٔ جواهر و علم و نقاره و تومان و توغ و دو اسپ خاصه
با زین مرصع و دو اسپ با زین مینا کار طلائی و فیل و ماده فیل با ساز طلا مرحمت اندوز و عزت افروز گردید و مهر اوزک
که نزد ارجمند بانو بیگم عرف ممتاز محل صبیهٔ او می بود بوی مرحمت شد و پسر او شائسته خان نیز بانواع عنایت و منصب پنجهزاری
چهار هزار سوار و علم و نقاره و اسپ و فیل سرافراز شد میرزا سید رستم صفوی بوجه کبر سنی بعنایت یک لکهه و بست هزار روپیه
سالیانه از خدمت مستعفی شد و مهابت خان خانخانان بصوبهٔ دکن و خاندیس مامور شد و خان جهان لودهی با وجود آن بسیاهی
بصوبه الوه سرافراز گردید و راجه جهجار سنگه بندیله ابن نرسنگه دیو که باغی شده بود بفرمان بادشاه مهابت خان برای تادیب
او رفته و جهجار سنگه تاب مقاومت نا آورده معذرت خواست و یکهزار اشرفی و پانزده لکهه روپیه و چهل زنجیر فیل بطور جرمانه

داد و هم درین سال نظام الملک بحری دست از بالاگهات باز کشید که خان جهان لودی سپرده بود و نظام الملک عاقبت اندیشی
کرده ملک مذکور بمردم بادشاهی سپرد و در جشن نوروز یک کرور و هشتاد لکهه روپیه نقد و جنس و چهارده لکهه بیگه زمین
و یکصد و بست موضع تصدق و انعام شدند و در سال ثامن و ثلثین و الف هجری مطابق سال دویم جلوسی جشن وزن
قمری انعقاد یافته حسب آئین پیکر بادشاه را یکبار بطلا و یکبار به نقره و شش بار باجناس سنجیده بارباب استحقاق دادند
و بادشاه بسرزمین گوالیار بتقریب شکار رفته معاودت فرمود و سالیانه ممتاز محل بیگم ده لک روپیه مقرر شد و سفیر ایران آمده
ملازمت کرد و نامه مبارک باد و تحائف رسانید و بست هزار روپیه انعام یافت و دیوانی کل به محمد افضل خان مفوض شد
سـه شد فلاطون وزیر اسکندر ره تاریخ او گفتند و ارادت خان به تغیر مهابت خان صوبه دکن یافت و دو برهمن را
بحضور بادشاه آوردند که ده بیت هندی را بیک شنیدن یاد میگرفتند و ده بیت بهمان وزن و مضمون منظوم ساخته
هر بیت ابیات را به ترتیب میخواندند و بادشاه برای تسلی خاطر خان جهان شقه بدست همایون نوشته بدو فرستاد
اما خان جهان باوجود آن همه عنایت از اکبرآباد فرار ورزید و امرا به تعاقب او مامور شدند. و سید مظفر خان و خدمت پرست
خان و بهلداس راتهور و غیره امرا در حوالی دهولپور بوی رسیدند و جنگی سخت درمیان هر دو گروه واقع شد و حسین و عظمت
پسران خان جهان باو ابا داود درین معرکه کشته شدند و خان جهان با رفقای خود در جنگل در آمده سر خود گرفت و بهلول و
اسکندر افغانان نیز گریخته بخان جهان پیوستند و رفیق طریق ادبار او گشتند چون نظام الملک بحری پای از دایره
ادب بیرون نهاده بود بادشاه اسلام خان را در دار الخلافه آگره گذاشته خود برای تادیب او در حرکت آمد و در سنه
تسع و ثلثین و الف هجری جشن نوروز آراسته شد و ممتاز محل بیگم سالیانه دوازده لکهه روپیه مقرر شد و اکثر امرا بترقیات
مناصب و انعام سرافراز شدند و بادشاه در خاندیس رسیده فوجی همراه ارادت خان و جمعی بمتابعت راجه گج سنگه و
برخی به نابین شائسته خان مخاطب به خان اعظم مقرر فرمود و شائسته خان را باز طلبیده عبدالله خان بسرداری جمیع
آن افواج مقرر شده و اعظم خان را که نام او ارادت خان بود با خان جهان لودی جنگی واقع شده خان جهان منهزم
شد اما جادو رای که بست و چهار هزاری ذات و پانزده هزار سوار منصب داشت یعنی در زیده نزد نظام الملک بحری
رفت و او بملاحظه نمک حرامی او ارادهٔ گرفتن خواسته جادو رای دست و پا جنبانیده کشته شد و سزای کفران نعمت یافت
و باقی اولادش ملتجی بدرگاه بادشاه گشته یک لک و سی هزار روپیه مدد خرج یافتند و خان اعظم ارادت خان را بار دگر با
خان جهان محاربه دست داده بهادر خان روهیله مردانگی بسیار کرده زخمی شد و از لشکر بادشاهی نهرداس جهالا نیز شجاعت
بسیار نموده کشته شد و بهادر خان برادرزاده خانجهان کشته شد و خان جهان بکوهستان بدر رفت و از آنجا سوی
دولت آباد رفت و ساهوجی بهوسله که سرلشکر نظام الملک بود بلشکر بادشاه پیوسته منصب پنجهزاری یافت و در سال اربعین
و الف چون نظام الملک دید که شومی خان جهان لشکر مغل ملکها را لگدکوب نموده است از معاونت او دست بر داشت

و خان جهان از سرونج بملک بوندیله درآمده راجه بکرماجیت پسر جهجار سنگه بوندیله را با دریا خان چنداول او ساخت محاربه واقع شده
و چهار صد افغان و دریا خان کشته شدند اما خان جهان جان ازان معرکه بیرون برد و قلعه دهارو که از ملک نظام الملک بود
بدست لشکر بادشاهی مفتوح گردید و مظفر خان بارهه تعاقب خان جهان از دست نداده باو رسید و خان جهان نیز
برگشته جنگی عظیم نمود و دو پسر خان جهان و صدر خان روهیله کشته شدند و خان جهان بازرو براه آورده و بطرف کالنجر رسیده
نیاز خان حاکم آنجا در تعاقب او برآمده در آنجا نیز حربی سخت واقع شده حسن خان پسر دیگر خان جهان نیز اسیر گردید
و خان جهان تمامت اسباب حشمت را گذاشته تا بست کروه عنان باز نکشید و شام بر تالابی رسیده منزل گزید و
گفت که هر که جان عزیز دارد ببرود که الحال پای رفتن ندارم بعضی کسان ازو جدا شدند و آنان که نشه وفا داشتند
آماده مرگ گشتند و سید مظفر خان بارهه با فوج هراول در رسیده خان جهان با رفقای خود بحرب برخاست و تا جان
در بدن داشت میکوشید عزیز خان لودهی پسر او نیز کشته شد خان جهان از اسپ فرود آمده تا که طاقت در بدن
داشت مردانه و دلیرانه جنگیده تا پیکرش ریز ریز شده و بعد ازین عبدالله خان فیروز جنگ امیر لشکر بادشاه رسید
سر او را بحضور بادشاه فرستاد و خان جهان که پیر خان نام او بود و پیرا میگفتند و عمده استظهار او دریا روهیله بود هر دو
کشته شدند ابوطالب کلیم این رباعی درین معامله گفته صله بسیار یافت ؎ این مژده فتح از پی هم زیبا بود ٭
این کیف دو بالا چه نشاط افزا بود ٭ در رفتن دریا سر پیرا هم رفت ٭ گویا سر او حباب این دریا بود ٭ و درین سال
باران در دکن و گجرات نباریده بادشاه هفتاد لک روپیه بعلفه بندگان گجرات داد و هشتاد کرور دام محالات خالصه
شریفه را تخفیف داد و ایلچی شاه صفی والی ایران در برهانپور بحضور بادشاه رسیده و ارمغان بادشاه خود که قیمتی
سه لک روپیه بود بنظر رسانید و از روز ورود تا رخصت سه لک و شانزده هزار نقد و قریب یک لک جنس باو انعام شد
و فتح خان ابن ملک عنبر که سپه سالار نظام الملک بود و نظام او را از حبس برآورده بود بتوهم نظام الملک را محبوس
نمود و بادشاه را عرضه بدین حال نوشته و بادشاه این معنی را نه پسندیده فرمان داد که او را بگذارد و فتح خان نظام الملک را
خفه کرده کشت و شهرت مرگ طبعی داده پسرش را نشانید و درین سال ممتاز محل زوجه بادشاه درگذشت و بادشاه تا دو
سال در غم او از اقسام طرب و لذات مثل سماع ساز و نغمه و زیور و جواهر وغیره اجتناب نمود و متروکات او یک کرور
بود نصف بدختر کلان او و نصف بجمله اولاد منقسم شد و حاجی محمد جان قدسی از وطن بحضور رسیده بعرض
قصیده بانعام دو هزار روپیه و خلعت سرافراز شد روزی در روبروی بادشاه ذکر اسکندر و دارا در میان آمده و گفتند که
امروز کسی نیست که بر سخنان وی انگشت نهد و بادشاه گفت که اگر نبوت او به ثبوت پیوست جای حرف زدن
نیست والا مارا برو دو اعتراض است اول آنکه چنین بادشاهی خود را مندراخو و بسفارت خویش پیش نوشابه رفتن
چه مناسب بود دویم در جواب نامه دارا بیضه مرغ خواندن چنانچه شیخ نظامی علیه الرحمة فرماید ؎

شد آن مرغ کو بیضهٔ زرین نهاد + چه معنی دارد و فتح خان پیشکش بست لک روپیه فرستاد و چون محمد عادل شاه والی بیجاپور
اطاعت بخوبی نمی نمود یمین الدوله آصف خان مامور شد که اگر عادل شاه قلعه پرینده را بخراج تسلیم کند فبها و الا بتادیب
او برآید و بهادران بادشاهی قلعهٔ بیجاپور را محاصره نمودند و عادل شاه ترسیده خراج قبول کرده و تقبول نمود که پیشکش
چهل لک روپیه پیش نموده پای از دائرهٔ اطاعت بیرون نه نهد اما عادلشاه وقت مهر زدن پی بعسرت حال لشکر
برده و قبول ننموده آصف خان از دور قلعه برخاسته و تمام برسات ممالک عادلشاهی را تاخته غنیمت موفور بهم رسانیده
بخاندیس آمده و مهابت خان بصوبه دکن مقرر شد در سال اثنی و اربعین و الف هجری قلعه گهاتاکمبری مفتوح شد و درین
سال ازدواج شاهزاده داراشکوه با نادره بانو بیگم دختر جهان بانو بیگم دختر سلطان مراد که زوجهٔ پرویز بود منعقد شده
و طالب کلیم — قران کرده سعدین برج جلال + و درین جشن سی و دو لک روپیه خرج شد و کدخدائی شاهزاده شجاع
با دختر سید رستم صفوی مقرر شده و تاریخ او — مهد بلقیس بسر منزل جمشید آمد + و درین سال هفتاد و شش بتخانه
در بنارس منهدم شد و درین سال خانخانان مهابت خان و پسر او خان زمان و نصیری خان فتح خان ابن عنبر و نظام الملک
بحری امان خواسته قلعه دولت آباد را سپرد اولیای دولت شاهجهانی نمودند و نظام الملک و فتح خان در قلعه گوالیار
محبوس شدند و فتح خان بعنایت دو لک روپیه سالانه مسرور شد و نصیری خان بخطاب خان دوران معزز شده و پنجهزاری شد و
سفیر با تحائف یک لک روپیه به بلخ و با تحائف چهار لک روپیه به ایران فرستاده شدند و شاهزاده شجاع بانعام شش لک روپیه
و منصب ده هزاری پنجهزار سوار سرافراز شده بصوبه دکن سرافرازی یافت و داراشکوه بمنصب دوازده هزاری ذات و
شش هزار سوار خلاف قاعده بغیر تقرر خدمتی مقرر شد و ضابطه آن بود که تا شاهزادگان بر خدمتی مقرر نشوند منصب نیابند
اما بادشاه از فرط محبت او را بغیر از تقرر خدمت که بوجه مهاجرت پسند نمی فرمود منصب داد و درین سال آصف خان انتقال نمود
و در سال ثلث و اربعین و الف هجری بادشاه به سیر کشمیر نهضت فرموده و شجاع قلعه پرینده را محاصره کرده بوجه نااتفاقی مهابت خان
با دیگر امرا قلعه فتح نشده و شاهزاده بموجب گفته مهابت خان که صاحب اختیار آن مهم بود برگشت و بادشاه به لاهور رفت
و مهابت خان رخت هستی بربسته (چون نام او زمانه بنیک بود در زمانه آرام گرفت) معتمد خان تاریخ یافت و صوبه بالا گهات
که یک ارب و بست کرور دام محاصل داشت بخان زمان ابن مهابت خان مقرر شد و مهابت خان هفت هزاری هفت
هزار سوار دو اسپه سه اسپه بود و اله وردی خان قراول بیگی بصوبه مالوه سرافراز شد و شاهزاده شجاع از دکن بازگشته
شهزاده اورنگ زیب بمنصب ده هزاری ذات و چهار هزار سوار یافت و تربیت خان از سفارت بلخ بازگشته داخل
جمله پیشکشها که نذر محمد خان اوزبک فرستاده بود مصحفی بود بخط ملک شاه خانم بنت محمد سلطان میرزا ابن شاهزاده جهانگیر
ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان و در خاتمه اسم و نسب او نوشته بود بادشاه ازین تحفه عظیم مسرور شده و درین سال نوروز
بر تخت طاوسی جلوس فرمود و تخت طاوسی در هفت سال تیار شده بود مرصع و مغرق بجواهر بود و بالای آن دو پیکر طاوس

مکلل بجواہر و در میان ہر دو طاؤس درختے مرصع بلعل و الماس و زمرد و مروارید تعبیہ بود و برائے عروج سہ پایہ نردبان
مرصع بجواہر آبدار ترتیب داده و این تخت بصرف بسیار تیار شده و از جملہ جواہرے کہ بر بودند در وسط او لعلے بود
کہ دوازده مثقال وزن داشت و از آن خاص سلطان الغ بیگ ابن سلطان شاہرخ بہادر گورگان بود و قیمت او
یک لک روپیہ بود و آن لعل مذکور شاه عباس صفوی برائے جہانگیر بادشاه فرستاده بود و جہانگیر بجلدوی فتح دکن بہ شاہجہان
داده بود و قیمت این تخت بیشتر از صد لک روپیہ بود و محمد جان قدسی شاعر بادشاہی مثنوی گفتہ و بمینائے سبز درون
تخت کتابہ شد و آخر آن مثنوی این شعر تاریخ است ؎ چو تاریخش زبان پرسید از دل ✤ بگفت اورنگ شاہنشاه
عادل ✤ و گویند کہ تختے مثل تخت طاؤس تیار نشده و یمین الدولہ آصف خان بخطاب خانخانان سپہ سالار سرافراز
شده نجابت خان قلعہ شیرگڈه را مفتوح ساخت و حصار کالپی و سانتور را نیز تبصرف در آورده داخل ممالک محروسہ نمود
بادشاہزاده اورنگ زیب معہ سید خان جہان و عبداللہ خان و خاندوران بہ تنبیہ ججہار سنگ بوندیلہ مامور شده بکرما جیت
پسر او بقتل رسید و ججہار سنگہ نیز بقتل آمده یک کرور روپیہ نقد اندوختہ الیشان بضبط آمده و ملک پنجاه لک سالیانہ داخل
ممالک محروسہ گردید و بادشاه عازم دولت آباد گشتہ و فرامین بہ عادل شاه و قطب شاه بطلب پیشکش فرستاده شدند اما
ساہو بہوسلہ طفلی را بر داشتہ و نظام شاه نام کرده بعضے از حصون وے را متصرف گشت و امرا بہ تنبیہ او مقرر شدند شایستہ
خان و الہ وردی خان قلاع را بجبر و تدبیر تبصرف در آوردند و جنیر و سنگمیر و ناسک و ترمک وغیره مفتوح شدند و پسر ساہو
در جنیر جنگیده ہزیمت یافت و خاندوران و سید خانجہان از بیدر و شولاپور در ملک عادل شاه در آمده بنہب و غارت
پرداختند قریب بہ بیجاپور رسیدند و قلعہ شولاپور نیز تسخیر نمودند و خانجہان و شاه بیگخان جمار گونده و قلعہ لوکاپور را
گرفتہ و ساہو کہ باعانت عادلشاه مغرور بود جنگیده انہزام یافت اما عادل شاه اطاعت نموده بہ عجز و الحاح طلب امان
نامہ کرده حسب الالتماس او نقش پنجہ بادشاه مصحوب محمد حسین سلدوز نزد او فرستاده شد و سفیر قطب شاه از گلکنده
بحضور بادشاه رسید و مبلغ چہار لک روپیہ نقد و جنس بطور پیشکش آورد و سکہ و خطبہ بنام شاہجہان در ملک گلکنده جاری
شده قطب شاه اطاعت نمود و عادل شاه نیز پیشکش بسیار فرستاده و سکہ و خطبہ بادشاه قبول کرد و شاہزاده اورنگزیب
بہ صوبہ دکن سرافراز شد و از پیشگاه بادشاه فرامین مثل سائر امرا بنام عادل شاه و قطب شاه صادر میشدند بادشاه
بعد ازین معاودت نموده و در سال دہم جلوس مطابق بست و اربعین والف ہجری بادشاه بہ اجمیر شریف رفتہ و از دولت
خانہ کہ متصل آناساگر بود تا مزار مبارک حضرت خواجہ بزرگوار سلطان الہند معین الدین حسن سنجری چشتی غریب نواز
پاپیاده رفتہ شرف زیارت دریافت و ده ہزار روپیہ بخدام آنجا داده و مسجدے در عقب روضہ ہمایون بنا فرموده بود
بصرف چہل ہزار روپیہ با تمام رسید و تاریخ او ؎ قبلۂ اہل زمان شد مسجد شاہجہان ✤ یافتند و خاندوران و سید
خان جہان بمناصب پنجہزاری پنجہزار سوار سرافرازی یافتند و بأکبرآباد آمده یک لک و شصت ہزار روپیہ بمنزل سید

شاہنواز خان صفوی بہ ساچق فرستادہ و دخترش برائے شاہزادہ اورنگزیب خواستگاری نمود و شہزادہ از دولت آباد روانۂ
حضور گردید و بادشاہ بباغ نور منزل کہ شاہزادہ در انجا مقیم بود این رباعی طالبای آملی نوشتہ فرستادہ باشرہ اگر
زود تر آئی چہ شود + یا ناگفتہ پیش از خبر آئی چہ شود + زود آمدنت نظر کشو قم ویراست + از زود اگر زود تر آئی
چہ شود + و سفیری با ایران با شمشیر مرصع قیمتی پنجاہ ہزار روپیہ و دیگر تحائف با ایران روانہ شد و مبلغ دہ لک روپیہ
بشاہزادہ اورنگ زیب انعام شد کہ در کدخدائی خود بکار آرد و بادشاہ آخر شب نکاح خود بمنزل سید شاہنواز خان
صفوی رفتہ سرافراز نمود و عبداللہ خان پتایاب او جیتہ را کہ در قلعہ بہوجپور خزیدہ بود مالش دادہ و قلعہ از و بگرفت و
لال خان کلاونت کہ داماد بلاسخان بیستران بیس بود بعنایت خطاب گن سمندر سرافرازی یافت +

ذکر محاربات قلعۂ قندہار

چون درمیان سلاطین سادات صفویہ ایران و مغلیہ گورکانیہ ہندوستان
مناقشہ و مخاصمہ بود و در زمان اکبر بادشاہ میرزا مظفر حسین صفوی
برادرزادہ شاہ طہماسپ صفوی قندہار را باولیائے دولت سپردہ بود و در زمان ابتری انتظامات ہندوستان
شاہ عباس صفوی در اوائل عہد شاہجہان قلعۂ قندہار را محاصرہ کردہ بگرفت و درین سال سبع و اربعین و الف ہجری علی مردان
خان حاکم قندہار از شاہ صفی صفوی والی ایران رنجیدہ و توسل بہ سعید خان صوبہ دار کابل جست و سعید خان عریضہ او را
بحضور بادشاہ فرستادہ و خود پسر خویش را بقلعۂ قندہار روانہ کرد و قلعۂ قندہار بدست سعید خان رسید و سیاوش آقاسی کہ
از پیشگاہ شاہ صفی بتادیب علی مردان متعین شدہ بود رسیدہ از سعید خان جنگیدہ انہزام یافت و سعید خان شش ہزاری
شش ہزار سوار منصب یافت و بادشاہ قلیچ خان را پنجہزاری پنجہزار سوار نمودہ بقندہار فرستاد و از پسش شاہزادہ شجاع را
با فوجے گران بقندہار مقرر نمود و قلیچ خان از پیش رسیدہ حصار زمینداور و بست را مسخر نمود و دیگر قلاع آن سرزمین را
تسخیر نمود و ہم درین سال ولایت آسام مسخر شد و آسامیان بر حصون عسکر حملہ آوردہ سپاہ ظفر پناہ متوجہ قلاع آنہا
شدند و زیادہ از چہار ہزار آسامی کشتہ شدند و داماد راجہ اسیر شدہ و پانصد کشتی بدست لشکر مغل رسید و راجہ بلدیو والی
آنجا در اماکن صعب خزیدہ بمرد و پسر او نیز درگذشت و اسلام خان صوبہ دار بنگالہ بعنایت خلعت و منصب سرافراز شد و
علی مردان خان نیز بمنصب پنجہزاری ترقی پذیرفت چون مہاراجہ گج سنگہ راٹہور والی جودہپور رحلت نمود بجائے او
بر طبق التماس او پسر کہترش جسونت سنگہ بخطاب راجگی و منصب چار ہزاری و ملک موروثی ممتاز شد و امر سنگہ پسر
اکبر او بعنایت سہ ہزاری منصب و خطاب رائی سرافرازی اندوختند و افضل خان علامہ ہفت ہزاری شد و ممالک تبت
بسعی ظفر خان احسن داخل ممالک محروسہ گردید و یادگار بیگ سفیر بعد عطاے یک لک و سی ہزار روپیہ رخصت شد و بسعی
شہزادہ اورنگزیب ولایت بگلانہ و تمامت قلاع آن دیار مفتوح شدند و بادشاہ از اکبرآباد بہ لاہور نہضت فرمود و در
سال ثامن و اربعین و الف دارا شکوہ بمنصب بست ہزاری دہ ہزار سوار و شہزادہ شجاع و اورنگزیب پانزدہ ہزاری

و شهزاده مراد بخش ده هزاری گردید و یادگار سفیر ایران را پنجاه هزار دیگر مرحمت شده و راجه جسونت سنگه راتهور پنجهزاری و علی مردان
خان شش هزاری شده صوبهٔ کشمیر یافت و یادگار بیگ که توقف کرده بود رخصت شده و در خدمت او را دو لک و پنجاه هزار
روپیه نقد و جنس انعام شده و جهت شاه صفی صفوی صراحی و پیاله و رکابی مرصع قیمتی پنجاه هزار روپیه و دیگر اشیای تحفه
فرستاده شده و افضل خان علامه وزیر الممالک رحلت کرد و بادشاه فرمود که مدت العمر از افضل خان در بارهٔ هیچ یکی سخن
بد شنیده نشد و تاریخ او «ز خوبی برد گوی نیک نامی» گفتند و شجاع از کابل برگشته از دولج او با دختر اعظم خان
واقع شده بصوبه بنگاله مقرر شد و بادشاه بکابل رسید و علی مردان خان هفت هزاری شده صوبه لاهور نیز بدو مقرر گردید
و حمزه نام حاکم سیستان قلعه بست را تصرف کرده لشکر مغل باز از و بگرفتند و بادشاه به کشمیر روانه شد و اورنگ زیب
به دکهن رفت و سفیر بادشاهی که نامه و کمر مرصع برای سلطان مراد قیصر روم برده بود باز آمد پنجاه و دو اسپ از جانب خود
و نه اسپ پیشکش محمد بادشاه لهسا بنظر رسانید و ارسلان آقا سفیر روم اسپی مسبب نام با زین مرصع و عبائی مروارید دوز
از جانب قیصر گذرانید و در سال خمسین و الف بادشاه بسیر شرقی کشمیر توجه کرده بلاهور رسید و به ارسلان آقا سی هزار روپیه
و یک مهر صد توله و یک روپیه صد توله عنایت شد و درین سال شاهزاده مراد بخش باستیصال جگت سنگه ولد راجه باسو
متعین شد و شاهزاده بمحاربات وبرا عاجز کرده جگت سنگه امان خواسته و قلعه تارا گڈه را سپرد و سعید خان جهان بموجب
فرمان عمارت قلعه را از بنیاد برکندید و صوبه کابل به علی مردان خان و کشمیر به شاه قلی خان و پس از مرگ او به تربیت خان تقرر
یافت و در سال احدی و خمسین و الف هجری آصف خان بمرد و نه هزاری نه هزار سوار دو اسپه سه اسپه منصب او بود و او
وصیت کرده بود که متروکات او جمله تعلق ببادشاه دارد و نقد و جنس ده کرور و پنجاه لک روپیه بود و بادشاه بیست لک
به ۳ پسر و پنج دختر او داده دیگر به دارا شکوه که نبیره دختری او بود داد و سید رستم میرزا صفوی نیز درگذشت و درین سال
جمله قلاع جگت سنگه فتح شده با زمین هموار شد و شاهزاده استعفای جرائم او نموده بحضور آورد و درین سال بسبب طغیانی
آب ڈل و بهت مزارعین کشمیر تباه شده سی هزار کس بلاهور رسیده زیر جهروکه درشن فراهم شده یک لک روپیه با ایشان
مرحمت شده حکم شد که تا در لاهور باشند ایشان را طعام و دو بیست روپیه داده باشند و سی هزار روپیه به کشمیر برای دیگر آفت
دیدگان فرستاد و از دولج مراد بخش با دختر شاهنواز خان صفوی واقع شده پنج لک روپیه برای این شاهزاده مرحمت
شد و یک لک و چهل هزار ساچق فرستاد در خانه شاهنواز خان و میرزا عیسی ترخان منصب پنجهزاری و صوبه گجرات یافت
و شهزاده دارا شکوه با انعام دوازده لک روپیه سرافراز شده با پنجاه هزار سوار تعین شد که اگر بادشاه ایران بر قندهار بیاید
بمقابله او بپردازد و لیکن برحلت شاه صفی شهزاده از غزنین برگشته رسید و در سال اثنی و خمسین و الف عبد الحکیم سیالکوٹی
را حکم شد که روپیه سنجیده بدو دهند و هشت لک روپیه برای نهر و باغ لاهور مقرر فرمود که بمصارف او رسانند و درین سال
مقبره ممتاز محل بصرف پنجاه لک روپیه تیار شده سی موضع که حاصل او یک لک روپیه بود و دیگر دکاکین و باغ محصولی بیک

لک روپیه وقف او نموده شد و در سال ثلث و خمسین و الف هجری به شیخ عبدالصمد شریف مکه معظمه پاندان و ارگجه و پیاله و
سرپوش طلائی و بست هزار روپیه نقد عنایت شد که بشریف رساند و شهزادگان نیز بست هزار روپیه دادند و شبیکه
صبیه کلان بادشاه از پیش پدر میرفت گوشه چادر او بچراغ رسیده آتش درگرفت و اکثر بدن بیگم بسوخت و بادشاه
عظیم اندوهناک شد و تا سه روز پنج پنج هزار روپیه بمستحقین داده زندانیان آزاد شدند و هفت لک روپیه از عین المال
سرکار بخشیده و در ماه اول شصت هزار روپیه تصدق نمود و از شروع ماه دویم مقرر کرد که هر روز هزار روپیه بخشیده
باشند و حکیم مسیح الزمان محمد داود معالجه بیگم پرداختند و صوبه دکن به خاندوران خان مقرر شده منصب هفت هزاری
پنجهزار سوار دو اسپه سه اسپه و یک کرور دام انعام یافت و هم درین اثنا راو امرسنگه پسر گج سنگه راتهور که چندے
از زمین بوس ممنوع بود آخر روز پنجشنبه که بادشاه در خلوت خانه منزل داراشکوه بود و صلابت خان میربخشی وے را
بکورنش رسانیده داد و در صف دست چپ بجائے خود ایستاده بعد از نماز شام که بادشاه بنام یکے از امرائے سرحد
بدست خود فرمان مے نوشت و صلابت خان که بطرف دست راست ایستاده بود از فراز ایوان پایان آمده نزدیک شمعدان
چار شاخه با شخصے گرم سخن بود ناگاه امرسنگه دیوانه وار جمدهر کشیده دوید و بر طرف چپ بر سینه صلابت خان زد و
زخم کارگر آمده صلابت خان جان داد و خلیل الله خان و ارجن سنگه ولد راجه بتهلداس گور و سید سالار بارهه و دیگر
هفت کس از منصب داران و گرزداران از یمین و یسار دویده بیکبار کار امرسنگه را بپایان رسانیدند و میرخان و ملوک
چند نعش او را ببردم او سپردند مردم او آن هر دو را کشته خود نیز بقتل رسیدند و در سال اربع و خمسین بادشاه سوئے کشمیر
رفت و خاندوران از دکن آمده راجه جی سنگه کچهواهه والی جے پور که کمکی صوبه دکن بود بمحافظت دکن مقرر شد و جشن
صحت دختر بادشاه بشان و شکوه بسیار آرایش یافته حکیم داود بخلعت خاصه و منصب دو هزاری و دو صد سوار و اسپ خاصه
بازین طلا و فیل و یک اشرفی پانصد توله و یک روپیه پانصد توله نوازش یافت عارف خدمتگذار را بزر سنجیده با خلعت و اسپ
و فیل داد و پنج لک روپیه که بادشاه نظر کرده بود بمصارف رسانید و برخی ازین زر بمکه معظمه و بعضے با قندیل مرصع بمدینه
منوره فرستاد و بعضے جراحان را نیز بزر سنجیده روپیه همسنگ ایشان عنایت شد و آن ملکه ملکی خصال در جشن شمسی بادشاه
پیشکش بسیار گذرانیده و صد کس از امرا را بخلاع نواخت و شهزاده اورنگزیب بعنایت خلعت با نادری و دو اسپ خاصه
بازین طلا مینا کار و فیل با یراق نقره بصوبه گجرات رخصت یافت و ظفر خان صوبه دار کشمیر را یک لک روپیه انعام شد و
طالب کلیم بصله قصیده بدو صد اشرفی و خلعت مسرور شد و خاندوران را خدمتگذاری بزخم جمدهر گشت متروکات او شصت
لک روپیه بود و در سنه خمس و خمسین و الف اسلام خان بخلعت خاصه و شمشیر و جمدهر مرصع و دو اسپ خاصه بازین طلا
و فیل با یراق نقره معه ماده و بشش هزاری شش هزار سوار شده بانتظام هر چهار صوبه دکن مامور شد و سعدالله خان
بخلعت خاصه و خدمت دیوانی خالصه شریفه مشرف شد و منصب چار هزاری و قلمدان مرصع یافت تا در اندک مدت بمرتبه

وزارت اعظم و منصب پنجهزاری دو هزار و پانصد سوار سرافراز شد و علی مردان خان خطاب امیرالامرائی یافت و سفیرے به تعزیت شاه صفی و تهنیت شاه عباس ثانی صفوی معه تحائف سه لک و پنجاه هزار روانه شد- +

ذکر تسخیر بلخ و بدخشان و محاربه با اوزبکان

چون بادشاه به تسخیر بدخشان و ماوراءالنهر و سمرقند که دار الملک صاحبقران امیر تیمور گورکان بود رغبت بسیار داشت و نذر محمد خان اوزبک والی بلخ که لشکر به کابل آورده بود سبب در کار و بار او پدید آمده بود بادشاه بیش از پیش در این امر ساعی مے بود و سوئے کابل روانه شد و شاهزاده مراد بخش و علی مردان خان را با پنجاه هزار سوار مغلیه نامزد فرمود و خسرو بی اوزبک پسر نذر محمد خان از دست پدر پناه بشاهزاده آورد و در اوائل الوس او بهم برآمده و شهزاده خسرو بی را بحضور پدر فرستاده و بعنایت نقد و جنس دو لک روپیه سرافرازی یافت و خان اوزبک بهرام خان و سبحان قلی خان اوزبک پسران خود را باستقبال شاهزاده فرستاد و روز دیگر شهزاده بضبط حصار پرداخته و نذر محمد خان بملاحظه این احوال حیران وار بایران رفت و شهزاده اموال او جمع کرده از مرصع آلات و طلا آلات دوازده لک روپیه از زرش داشت دو هزار و پانصد سر اسپ و مادیان اسپ و سه صد شتر نر و ماده بضبط آمده و یکی اندوخته اش هفتاد لک مے نویسند و نذر محمد خان با قلیلے از خواص بایران رفت و پسران و دختر او بسده شاهجهانی رسیدند و بادشاه بهرام خان را خلعت خاصه با چارقب زردوز و جیغه مرصع و منصب پنجهزاری و هزار سوار و یک لک شاهی مباهی فرمود و عبدالرحمن خان اوزبک پسر خورد او را بشاهزاده داراشکوه سپرد و صد روپیه یومیه او مقرر شد و مستورات او را بصبیه خود سپرد که بسلوک لائق ایشان را خوشنود ساختند و شهزاده مراد بخش از عدم مناسبت آب و هوائے آن دیار بغیر اذن برخاست آمد سعد الله خان بنظم آن ممالک مقرر شده شهزاده بعزل منصب معاتب گردید و در سال ست و خمسین و الف هجری بادشاه از کابل به لاهور برگردید و شاهزاده اورنگ زیب بملک بلخ و بدخشان مقرر شد و شهزاده به بلخ رسیده و بیرون شهر خیمه زده مادهو سنگ هاڈا را بحراست قلعه و شمشیر خان ترین افغان را بحفاظت شهر مقرر نمود و خود در قول و بهادر خان در هراول و علی مردان خان در برانغار و سعید خان در جرانغار جای گرفته با فواج اوزبکیه از هر سو هجوم آوردند و محاربه عظیم واقع شده و اوزبکان بر برانغار با غلبه بسیار متوجه شدند اما علی مردان خان برایشان غالب آمده و فوجے بر جرانغار زور آورده سعید خان که بسبب ضعف و بیماری در بنگاه مانده بود بلاتوقف بر اسپ سوار شده بمدد لشکر خود رسیده و کوشش مردانه کرده نه زخم برداشته از اسپ افتاد و پسران او لطف الله خان و خانه زاد خان نیز مردانگی ها نموده زخمها برداشتند و شاهزاده خود روے به مخالفان آورده اوزبکان فرار ورزیدند درین ضمن بیگ اوغلی اوزبک اوزبکان را از فرار برگردانده و حربے سخت نموده بار دگر اوزبکان منهزم شدند و تمامت اموال و اجناس ایشان بدست لشکر گورکان رسید و شاهزاده مراد بخش حسب الحکم برائے مدافعه اوزبکان به بدخشان در آمده و چون اوزبکان به بدخشان نرفتند شاهزاده برگردید و

نذر محمد خان اوزبک نامهٔ مشتمل بر اطاعت و انقیاد بشاهزاده اورنگ زیب فرستاد و شاهزاده عرضداشت به بادشاه نمود بادشاه
نیز بر سر مهر آمده فرمان داد که شاهزاده بلخ را بنجان داده باز گردد و شهزاده بلخ را به سبحان قلی و خسرو قاسم خان نبیره نذر محمد خان
که بموجب فرمان جد خود حاضر شده بود مع غله و ذخیره و پنج لک روپیه داده برگردید و زریکه درین یورش بصرف رسید
چهار کرور روپیه بود که بست کرور خانی بحساب مغلیه و چارده لک تومان بحساب ایران است
و بادشاه از لاهور به اکبرآباد خرامید و شاهزاده شجاع به بنگاله مقرر شد و در سنه ثامن و اربعین و الف هجری در دهلی بنیاد
قلعه و شهر ائے نهاده بودند در سنه احدی و خمسین باتمام رسیده بود و شصت لک روپیه درین قلعه خرچ شدند و بادشاه
درین سال از دروازه کنار دریا که بشاه محل راه دارد داخل قلعه گشته و دران ایام جشنے عظیم کرده و شهر نو و قلعه به
شاهجهان آباد موسوم گردید و داراشکوه بمنصب سی هزاری معزز شد و حکم شد که تا که روز جشن هر روز صد کس خلعت
یافته باشند و میر یحیی کاشی تاریخ اتمام آن شهر ــ شد شاه جهان آباد از شاهجهان آباد ✣ گفته پنجهزار روپیه صله یافت
و یک قندیل بروضه مطهره سرور کائنات مفخر موجودات صلی الله علیه و اله و اصحابه و سلم که دو لک و پنجاه هزار روپیه قیمت
داشت روانه مدینه منوره شد و فرمان داد که متاع یک لک و شصت هزار روپیه باب عرب متصدیان گجرات خریده روانه
سازند تا از آن متاع پنجاه هزار با نفع او حواله شریف مکه نمایند و جنس شصت هزار فروخته با نفع او بمستحقان عرب رسانند و
نیز بیرون قلعه اکبرآباد جهان آرا بیگم دختر کلان بادشاه مسجدے بصرف پنج لک روپیه باتمام رسانیده و بحکم بادشاه
اندرون قلعه اکبرآباد مسجدے از سنگ مرمر بنا نموده اسمش موتی مسجد مقرر فرمود و نیز در شاهجهان آباد مسجد جامع در سنه
احدی و ستین و الف بنا نموده که در خوبی و رفعت نظیر ندارد و تاریخ اتمام او ــ مسجدے کان کعبهٔ ثانی ست تاریخش
بود ✣ قبلهٔ حاجات آمد مسجد شاهجهان ✣ و در سال ثامن و خمسین و الف هجری صوبه گجرات علاوه صوبه الهٰ آباد به سنه ۱۰۶۷
شاهزاده داراشکوه مقرر داشت و شیخ عبدالحمید لاهوری شاهجهان نامه نویس وقائع ده ساله باتمام رسانیده ده هزار روپیه
انعام یافت و اسلام خان و سید اعظم خان انتقال کردند صوبه دکن بمراد بخش مقرر شد ✣

محاربات قلعه قندهار و بدر رفتن آن قلعه از دست سلاطین گورکانیه و الاتبار

در سال مذکور شاه عباس صفوی قلعه قندهار را
محاصره نمود و قلعداران بست و قندهار عرائض فرستادند اما پیش از رسیدن امداد شاه عباس قلعه قندهار و بست
وغیره را گرفته بود و دولت خان قلعه دار قندهار و شاد خان و قبچاق خان و کهن دل خان وغیره از قلاع قندهار و زمین
داور و بست بیرون آمده روانه هند شدند و پادشاه ایران محراب خان را با فوجے جرار در قندهار و جمعے را به بست گذاشته
بهرات رفت و در سنه تسع و خمسین و الف هجری شاهزاده اورنگ زیب و سعد الله خان وزیر بقندهار رسیده بمحاصره
پرداختند و شاه عباس که در هرات بود امرائے خویش را بامداد فرستاد و نظر علی و نجف قلی بیگ بمحاربه قلیچ خان و

قباد خان و خنجر خان و الله قلی خان امرائے هند که به محاصره بست مشغول بودند فرستاده و مرتضی قلی خان سپه سالار سیاوش خان
قولر آقاسی از عقب روانه شد و امرائے تعینه بست را محاربه با ایشان دست داده و امرا از کثرت استمداد ایرانیان بقندهار
برگشتند و رستم خان دکهنی و قلیچ خان را شاهزاده اورنگزیب بمحاربه فوج ایران مقرر نموده و مرتضی قلی خان با ایشان جنگیده
دلاوران طرفین تمام روز محاربه عظیم نموده در وقت شب از همدگر جدا شده بمعسکرات جانبین رسیدند و اورنگزیب
بوجه امتداد ایام محاصره و فقدان غلات صلاح در بازگشت دیده و بغیر از جنگهائے قراولی جنگے دیگر واقع نشده و
شاهزاده اورنگزیب بمنصب پانزده هزاری دوازده هزار سوار دو اسپه سه اسپه و سعد الله خان وزیر بمنصب هفت
هزاری هفت هزار سوار دو اسپه سه اسپه و رستم خان بمرتبه پنجهزاری چار هزار سوار دو اسپه و نظم صوبه کابل سرافرازی
یافت و شائسته خان بصوبه دکن اختصاص یافته و شاهنواز خان صفوی بصوبه مالوه مقرر شده مراد بخش بحضور رسید
و درین وقت عریضه نذر محمد خان مشعر به مدد خرچ بوجه تنگدستی و طلب اهل خود رسیده فرمان شد که صد هزار روپیه
به نذر محمد خان عنایت شوند و عبد الرحمن خان پسر او سی هزار روپیه از بادشاه و بست هزار روپیه از شاهزاده
دارا شکوه علاوه از مرصع آلات و طلا آلات و اقمشه و امتعه بانعام یافت و یادگار جولاق سفیر اوزبک خنجر و خلعت و
پنجهزار روپیه بانعام یافت و نسوان خان اوزبک از زر و زیور سه لک روپیه یافته مرخص شدند و بادشاه از دریا
دلی فرمان داد که علاوه از آن صد هزار روپیه که اول بمعرفت علیمردان خان امیر الامرا ارسال یافته بود صد هزار روپیه
و قبضه شمشیر مرصع برائے نذر محمد خان روانه نمایند و پنجاه هزار روپیه برائے سبحان قلی خان پسر او فرستاده شد اما خسرو
پسر نذر محمد خان رفتن قبول نکرده در هندوستان بودن قرار گرفت و شاهزاده اورنگ زیب بصوبه ملتان و تهته
سرافرازی یافت و شهزاده مراد بخش بصوبه کابل مقرر شده و امیر الامرا بکشمیر تعیین یافت و سعد الله خان وزیر به
تنخواه دو کرور دام که سی لک روپیه سالانه میشود معزز شد و در سنه ستین و الف هجری مسجد اکبرآبادی محل بصرف یک
لک و پنجاه هزار تعمیر شد و بادشاه در مسجد رفته دوگانه ادا نمود و بیگم هیجده خوان مملو از زر و سیم به نثار و پیشکش بسیار
در صحن مسجد بنظر اشرف گذرانید و نامه نذر محمد خان متضمن بر شکر عواطف و مستدعائے مزید عنایت رسیده آن بادشاه
دریادل صد هزار روپیه نقد و جنس دو صد هزار روپیه و نیز بقیه آنچه بعد از فتح بلخ بضبط خزانه آمده بود بادشاه ارسال کرده
برائے خان اوزبک فرستاد و ده هزار روپیه برائے عبد الرحمن خان پسرش فرستاد و همدرین سال عبد الرحمن خان پسر خان
مذکور بتقیید برادرش در آمده و محافظان را فریفته بهندوستان رسیده چار هزاری پانصد سوار گردید و در سال احدی و
ستین حضرت سید محی الدین علیه الرحمه سفیر سلطان روم که از اولاد امجاد حضرت غوث الاعظم غوث الثقلین محبوب
سبحانی شیخ سید محی الدین عبد القادر الحسنی الحسینی جیلانی رضی الله عنه بود رسید و بادشاه باعزاز تمام ملاقات کرده و
حاجی احمد سعید سفیر خود را معه جیغه مرصع و شمشیر با پردله مرصع قیمتی یک لک روپیه بارمغان نزد سلطان روم فرستاد

وحکم شد که متاع یک لک روپیه متصدیان بندر سورت خریده بفرستند تا به مستحقین مکهٔ معظمه و مدینه منوره تقسیم شود و از سال جلوس تا این سال متاع ده لک روپیه سوای نقد که درین دو بقعه شریفه ارسال شده بود و قیمت متاع در انجا دو چند میشد و به سفیر سلطان از روز ورود تا رخصت شصت هزار روپیه نقد سوای جنس انعام شد و سعید خان هفت هزاری در گذشت و اورنگزیب و سعد الله خان با پنجاه هزار سوار مقرر قندهار شدند و پانصد شتر خزانه و پانصد شتر اسلحه و دو هزار شتر باربردار توپخانه و باروت وغیره همراه داده بادشاه نیز رونق بخش کابل شده شهزاده اورنگزیب بیست هزاری منصب یافت و شاهزاده داراشکوه بالغام خلعت مکلل بجواهر و چهار لک روپیه معزز شد و پانزده لک روپیه برای خرچ افواج قندهار فرستاد اما شاهزاده اورنگزیب چندے محاصره قندهار نموده به بعضے وجوهات برگشت و شهزاده داراشکوه پنج کرور دام انعام یافته سلیمان شکوه پسر داراشکوه بمنصب هشت هزاری چار هزار سوار و خیمه سرخ که مخصوص بادشاهان است معه فیل و ماده فیل و علم و نقاره سرافراز شده بکابل مقرر شد و داراشکوه صوبه ملتان یافته اورنگزیب بانعام صوبه بنگالانه و صوبه داری دکن سرافراز گردید و بادشاه معاودت باکبرآباد فرمود و شاهزاده شجاع به بنگاله و شایسته خان بگجرات مرخص شدند اما صاحب سیر المتاخرین در محاربات قندهار بوجه موافقت مذهب با سلاطین صفویه و ایرانیان و مخالفت تسنن بادشاهان هند تعصب بسیار بکار برده و هجو داراشکوه و اورنگزیب و لشکر مغلیه به هر سطرے بکار برده که بیش از آن منقد و نمود و عبارتے آورده که در سیاق تواریخ ناموزون است بهر کیف خردمندان از عبارتش به حمایت ایرانیان پے مے برند چون داراشکوه تسخیر قندهار بخود گرفت بالغام بست لک روپیه سرافراز شده و راجه جسونت سنگه راتهور والی جودهپور بعطاے منصب شش هزاری پنجهزار سوار سرافراز گردید و راج سنگه سیسودیه ابن جگت سنگه ابن کرن سنگه والی اودی پور بمنصب پنجهزاری پنج هزار سوار و خطاب رانا ممتاز شد و شاهزاده داراشکوه با افواج بیشمار به تسخیر قندهار رفته و از ایران نیز امراے کبار مثل سنحتان بیگ غلام و منوچهر خان بیگلربیگی و علی قلی خان سپه سالار وغیره مقرر شدند و رستم خان فیروز جنگ قبل از ورود امام قلی سلطان والی اسفراین در بست رسیده و قلعه بدست آورده و چون سنحتان بیگ رسید و رستم خان متقابل شد غلام مذکور صلاح در مقابله ندیده پسپا گشت چون دیگر امراے ایران به سنحتان بیگ ملحق شدند و از هر طرف زور آورده راه آمد و رفت غله و آذوقه لشکر مغل بر بستند و کمک ایشان هردم زیاده میشد رستم خان قلعه بست راز ده بمعسکر شاهزاده برگردید و شاهزاده داراشکوه نیز از دور قلعه برخاسته بکابل رفت و از انجا بشاهجهان آباد بخدمت بادشاه معاودت نمود و شهزاده مراد بخش بصوبه گجرات تعیین شد و ذوالفقار آقا سفیر روم رسیده و در هر جا که میگذشت امرا ضیافت کرده بفرمان بادشاه مبلغے بوے میدادند تا به روز ورود پنجاه هزار روپیه یافته بود و در سال اربع و ستین و الف هجری بادشاه به اجمیر شریف نهضت فرمود چون در عهد جهانگیر بادشاه و رانا امر سنگه والی اودے پور مقرر بود که از اولاد رانا هر که رانا شود در اطاعت بوده قلعه چتیور را استحکام ندهد در ینولا

بعرض رسید که قلعه مذکور نهایت ترمیم یافته بنا بران سعد الله خان وزیر با سی هزار سوار جهت انهدام قلعه مذکور رخصت یافته
و او بقلعه بر آمده و در عرصه چهارده روز قلعه را منهدم ساخته چون رانا متنبه شده بوسیلهٔ دارا شکوه عفو تقصیرات خواست
پذیرائی یافت و ذو الفقار آقا سفیر روم سی هزار روپیه یافت و دارا شکوه نیز بست هزار روپیه و سلیمان شکوه پنجهزار
و جملة الملک سعد الله خان پانزده هزار بوسه دادند و بادشاه روز دیگر یکسا اشرفی چار صد توله و یک روپیه چار صد توله
بسفیر مرقوم عطا کرده و نامه با یک خنجر مرصع قیمتی یک لک روپیه با کمر مرصع بالماس و یاقوت قیمتی چهل هزار روپیه و
یک شیشه عطر جهانگیری نگرد و دو هزار تهان گجرات و کشمیر قیمتی یک لک روپیه برای سلطان روم فرستاده شد
و سی هزار روپیه دیگر به ذو الفقار آقا انعام شد مجموع انعام سفیر دو لک و هفتاد و پنجهزار روپیه بود و در جشن وزن
قمری شاهزاده دارا شکوه بعنایت خلعت خاصه با ساوری الملسی زرنگار که بر گلهای آن قرص مرصع بالماس تعبیه بود و
در گریبان و دور آستین و دامان به لآلی بیش قیمت مطرز بود قیمتی دو لک و پنجاه هزار روپیه و سر بندی از یک قطعه
لعل و دو دانه مروارید قیمتی یک لک و هفتاد هزار روپیه و سی لک روپیه نقد و خطاب شاه بلند اقبال سرافراز شده حکم شد
که پیش تخت بر کرسی طلائی نشسته باشد و در سنه خمس و ستین و الف هجری سید محمد سعید اردستانی مخاطب میر جمله که رتق
مهمات عبد الله قطب شاه والی گلکنده بود از آقای خود رنجیده و توسل بشاهزاده اورنگزیب جسته منصب پنجهزاری پنجهزار
سوار یافت و پسرش محمد امین بحضور رسیده منصب دو هزاری دو هزار سوار یافته یرلیغ بنام قطب شاه شرف نفاذ یافت
که ایشان را ممانعت ننماید و در سال ستة و ستین و الف سعد الله خان وزیر الممالک انتقال نمود و چون قطب شاه
محمد امین را مقید داشته اموال او را متصرف شد یرلیغ دیگر تهدید بنام او جاری شد که محمد امین را خلاص کند و فرمان
بنام شهزاده اورنگزیب صدور یافت که اگر قطب شاه ایل نشود بتادیب او بر آید و منشیر بنام شایسته خان صوبه دار مالوه
و دیگر امرای ملکی دکن ارقام شد که بخدمت شاهزاده اورنگزیب حاضر شوند و شاهزاده اورنگزیب همین پسر خود شاهزاده
سلطان محمد را بمقابله فرستاده خود نیز عازم دکن شد و قطب شاه ازین نهیب بر خود لرزید و محمد امین را با توابعش
بخدمت شهزاده سلطان محمد فرستاد اما اموالش را نداده شاهزاده ازین وجه همچنان روانه گلکنده بود و قطب شاه از غایت
بیم و هراس بقلعه خزینه در حیدر آباد رفت و محمد ناصر را با صندوق و جواهر و مرصع آلات فرستاد و از و گستاخی ظاهر شده
مقید گشت و مردم شهزاده سلطان محمد در شهر حیدر آباد آمده غارت نمودند و شاهزاده اورنگزیب به گلکنده رسیده و
پنج شش هزار دکهنی بیرون آمده جنگیده منهزم شدند و قطب شاه ناچار شده عذر بسیار خواسته و بمحض عجز و الحاح
در میان آورده و دختر خویش برای شاهزاده سلطان محمد داده و پیشکش های بسیار از مال و سابق فرستاده و بادشاه
نیز این صلح را پسندیده و شهزاده سلطان محمد منصب هفت هزاری دو هزار سوار و شهزاده اورنگزیب بست هزاری
پانزده هزار سوار سرافرازی یافتند و میر جمله با پسر خود بحضور شاهزاده رسید و وزیر اعظم خطاب معظم خان و خلعت خاصه

جمدهر مرصع با پهول کتاره و علم و نقاره عطا شد و شائسته خان بمنصب شش هزاری شش هزار سوار دو اسپه و خطاب
خان جهانی سرافراز شد و معظم خان میر جمله بحضور رسید خلعت خاصه و شمشیر مرصع و منصب شش هزاری شش هزار سوار
و قلمدان مرصع و وزارت اعظم و دویست اسپ و یک فیل با ماده و پنج لک روپیه نقد سرافرازی یافت و معظم خان الماسی نظیر
گذرانید که و صد و شانزده سرخ وزن داشت و قیمتی دو لک و شانزده هزار گو و شصت زنجیر فیل نر و ماده با ساز و سامان
که شانزده با ساز طلا و شانزده با ساز نقره بودند پیشکش نمود و قیمت مجموع جواهر پیشکش او پانزده لک روپیه شد و درین
جشن شمسی شاه بلند اقبال داراشکوه پیشکش یک لک و پنجاه هزار روپیه از نظر گذرانید از انجمله پلنگی قیمتی شصت هزار روپیه
بود و بانعام پنج کرور دام سرافرازی یافت و درین سال مسجد جامع شاهجهان آباد اتمام یافت و ده لک روپیه در تیاری او
صرف شد تاریخ اتمام او مسجد شاه جهان قبله حاجات آمد گفتند و تنخواه داراشکوه شصت کرور دام مقرر شد که
یک کرور و پنجاه لک روپیه سالیانه میشود و بوجه انتقال عادل شاه والی بیجاپور بعروج محمول النبی بر تخت او یاد شاهزاده
اورنگ زیب متعین تسخیر ملک او گردید و رستم خان شش هزاری شش هزار سوار شد و معظم خان و شاهنواز خان و مهابت خان
و نجابت خان گورکان و دیگر امرا با بیست هزار سوار بخدمت شاهزاده اورنگ زیب مقرر شدند و بوجه وبای طاعون بادشاه
بشکار گده مکتیسر رفته و رستم خان فیروز جنگ بنظم کابل و بمنصب شش هزاری مامور گشت و در سال سبع و ستین والف هجری
علی مردان خان درگذشت ابراهیم خان پسرش چار هزاری سه هزار سوار منصب یافت +

فتح قلعه بیجاپور و ملک عادل شاهی

چون شاهزاده اورنگ زیب متوجه بیجاپور گردید و امرای کمکی
بوی رسیدند نزدیک بقلعه بیدر رسیده بمحاصره اش پرداخت
و بعد حرب و ضرب قلعه را مفتوح ساخت و در انجا خطبه بنام صاحبقران ثانی خوانده و نقد و جنس بیدر را ضبط کرده
به تصرف در آورد و بیدر بادشاه نشین دکن بود و اول رایان دکن در تصرف داشتند و بعد ازان سلاطین بهمنیه بقبضه
آوردند و بعد ازان عادل شاهیان بیجاپور متصرف شدند و بعد ازان تعلق بسلاطین گورکانیه گرفت و شاهزاده
بعد این فتح قلعه کلیان را نیز بتصرف در آورد و تنخواه شاهزاده اورنگ زیب ازین خدمت دوازده کرور دام گردید
و ولایت بیدر و قلعه رامگده بطریق انعام بشاهزاده مقرر شد و عادل شاه وکلا فرستاده عجز بسیار نمود و بشاهزاده
اورنگ زیب عرائض فرستاد که یک کرور و پنجاه لک روپیه از نقد و جواهر و افیال بطریق پیشکش و اصل سازد و قلعه پرینده
با ملک کوکن و محالات دیگر بتصرف گماشتگان بادشاهی گذارد و شاهزاده حالات عجز ایشان را معروضداشت شهنشاه
دریادل پنجاه لک روپیه از جمله پیشکش نیز بوجه درماندگی آنها معاف فرموده و بشاهزاده فرمان داد که بقیه را وصول نماید
و برگردد و درین ولا بادشاه را عارضه حبس بول روی داده و بوجه تشخیص ماده بواسیر فصد گرفتند مفید نیفتاد تا پنج روز
ضعف و تکلیف بسیار بود هفت لک و پنجاه هزار روپیه با فیل و یک اسپ عراقی خیرات شد و زندانیان رهائی یافتند و

به تجویز تقرب خان شمشیر خشت منفیا قتاده شاهزاده داراشکوه به منصب پنجاه هزاری سی هزار سوار دو اسپه سه اسپه و انعام
یک کرور دام سرافراز شد و بوجه توسل اورنگزیب بسعایت بعضی و تحریک داراشکوه معظم خان از وزارت عزل یافت
و رای رایان تابعین و وزیر کار و بار وزارت پرداخت چون عوارض بر مزاج بادشاه غلبه کردند و محبت داراشکوه
غالب بود به تجویز او بادشاه بسواری کشتی از شاه جهان آباد به اکبرآباد رفت چون قدری افاقه روی داد ده هزار
روپیه از طلا و جواهر به حکیم تقرب خان انعام شد و سیزده لک نود هزار روپیه از جواهر آلات بشاه بلند اقبال داراشکوه
عنایت شد و منصب شصت هزاری ذات و سی هزار سوار و تنخواه بیست و سه کرور دام که دو کرور و هفت لک
پنجاه هزار روپیه سالانه میشود بشاهزاده داراشکوه عنایت شد و صد راس اسپ عربی و عراقی و صوبه بهار ضمیمه
عنایات گردید چون شنید که شاهزاده شجاع از بنگاله با لشکری عازم اکبرآباد است و خبرهای صحت بادشاه را از سازش
داراشکوه میداند بادشاه بتحریک داراشکوه سلیمان شکوه پسر او را با راجه جی سنگه کچهواهه والی جی پور و بهادر خان بیست هزار
سوار بدفع او تعیین کرد و جی سنگه بمنصب شش هزاری پنج هزار سوار و انعام یک لک روپیه سرافراز شد و فرمود که اگر شجاع
برگردد فبها و الا بتادیبش پردازند و مهاراجه جسونت سنگه راتهور والی جودهپور بمنصب هفت هزاری هفت هزار سوار و انعام یک لک روپیه
و دیگر عنایات عزت اندوخته مقرر شد که صوبه مالوه بدو متعلق شود تا سد راه اورنگزیب باشد و سید قاسم ملازم داراشکوه
بحراست اله آباد و صوبه داری آنجا مرخص شد و بعرض رسید که مراد بخش بمجرد استماع اخبار ناسازی طبع شهریار خطبه و
سکه بنام خود کرده قاسم خان سرآتش به تغیر او بصوبه گجرات مامور شد الغرض بادشاه که دلداده محبت داراشکوه بود و لیعهدی
او را میخواست تدبیری که تقویت او میشود بعمل می آورد اما چون شاه بلند اقبال را اقبال یاور نبود بجای نرسید و
همه تدابیر برعکس نتیجه دادند و اورنگزیب چنانچه خواهد آمد از دکن جنبیده در قریب اوجین با مهاراجه جسونت سنگه و لشکر
بادشاه جنگیده ظفر یافت و بادشاه را اگرچه فی الجمله افاقه دست داده بود اما ضعف و نقاهت بسیار داشت بسبب تجویز
حکما از اکبرآباد بسوی شاه جهان آباد روانه شد و در راه خبر شکست راجه جودهپور و دیگر امرای بادشاهی شنیده داراشکوه
بعجز و الحاح پدر را از راه برگردانید و به اکبرآباد آورد و بادشاه هرچند سعی بمصالحت کرد اما داراشکوه نظر بر اقتدار و اعتبار
امرا و کثرت افواج و ملازمت راجگان هند قبول نکرده تا آنکه در موضع راجپوره هر دو برادر مقابل شدند و بادشاه در عین
تمازت آفتاب و حرارت هوا خیمه فرستاد که در وسط لشکرها بزنند و خود نیز با وجود ضعف تهیه سواری داشت اما داراشکوه
صلح را منافی مطالب دانسته و در تعجیل کوشیده پیش از رسیدن بادشاه جنگیده شکست یافت و عالمگیر اورنگزیب باکبرآباد
آمده بادشاه یک قبضه تیغ که اسمش عالمگیر بود برای او فرستاد و اورنگزیب آن را مبارک دانسته عالمگیر لقب اختیار کرد
چون بادشاه با وجود اقتدار عالمگیر هواخواه داراشکوه در سر داشت اورنگزیب برای اخراج او بدهلی رفته و تقرب خان را
که لعلاج بادشاه ید بیضا نموده بود سه هزار اشرفی و خلعت خاصه و جمدهر مرصع با علاقه مروارید انعام کرده جهت تداوی بقیه

بیماری مقرر داشت و بادشاه بے اختیار و مجبور محض شد تمامت اختیار سلطنت به اورنگ زیب گذاشت و خود چند سال در
عزلت و بند گذرانیده دوشنبه بست و ششم ماه رجب سنه ست و سبعین و الف هجری وفات یافت ایام سلطنت آن
شهنشاه فلک بارگاه سی و یکسال و ششماه و یکروز و ایام محبوسی هفت سال و دو ماه و بست و شش روز بود و مدت عمر او
هفتاد و شش سال و سه ماه و بست و هفت یوم قمری بود و هفتاد و چهار سال و هجده روز شمسی و در اکبرآباد به مقبره تاج محل
مدفون گردید سال تاریخ فوت شاه جهان * رضی الله گفت اشرف خان * سه آنکه فردوس آشیان آمد *
ثانی صاحب قران آمد * شاه گیتی پناه شاهجهان * چون ز دنیا شد به قصر جنان * از رجب بود روز بست و ششم *
که ز شاهی شده بچرخ نهم * سال تاریخ رحلتش رضوان * زد رقم عز خلد شاهجهان * شاهجهان بادشاه بادشاهی
عادل و شجاع دین دار متشرع صاحب علم و کمال و عدل و داد بود و همواره از منهیات و معصیات محترز می بود و غیر از یکبار
گاهے لب به شراب نیالود و آنهم روز جشن سالگره او بود و جهانگیر بادشاه وی را طلبیده گفت که بابا ما بادشاهیم و بادشاهان را
این قدر پرهیز نباید باید که در روز جشن ها در دربار خورده باشی و بدست خود پیاله داد اما شاهجهان بعد از آن گاهے نخورد
با علما و صلحا و صوفیان اهل دل صحبت داشتنے و اکثر صاحبدلان در مجلس سماع او حاضر شده اند و بعضے از فقرائے صاف
باطن در مجالس سماع او از غایت ذوق و شوق جان داده اند الغرض ظاهر بادشاه بعدالت و شجاعت و سخاوت و شریعت
که انتهائے اوصاف شاهی همین اند آراسته بود و باطنش از صداقت و مروت و طریقت و معرفت که از نعمائے عظمائے
الهی اند پیراسته بود و بنهایت عظمت و شوکت در هندوستان بادشاهی کرده و در زمان او اقبال گورگانیه براوج عروج بود
تمامت راجه گان هندوستان سر بر خط بندگی او نهاده بودند و جمیع امرائے مغل و سید و افغان و شیوخ تعمیل فرمایش را
آماده بهر کار بودند از قضا در زمان او دخترے پیدا شد که در دو نیم سالگی پستان برآورده در هفت سالگی بے آنکه کسے باو
مقاربت کند حامله گردید و در هشت سالگی پسرے غریب شکل زائید و نظارگیان را معترف قدرت ایزدی گردانید خواتین او
که صاحب زنیه بودند قندهاری محل بود دختر سید مظفر حسین میرزا صفوی نبیره بهرام شاه ابن اسمعیل صفوی والی ایران از قوم
سادات صفویه و دختر شاه نواز خان بهارلو ترکمان ابن خانخانان عبدالرحیم خان و عمدة خواتین و زبدهٔ بیگمات ارجمند
بانو بیگم الملقب به ممتاز محل بود که بعوام به تاج بی بی اشتهار دارد و او دختر آصف خان ابن اعتماد الدوله غیاث بیگ طهرانی
بود در سنه احدی عشرین و الف بعقد شاه جهان در آمده و مادر پسران شاهجهان بود و هر چهار پسر و سه دختر بادشاه
از بطن ممتاز محل بودند وقتیکه بیگم آبستن بود و قریب درد زه بچه در شکم او نالید که حاضرین از آواز او متحیر شدند و بیگم
از حیات مایوس شده بادشاه را طلبیده گفت که حال چنان است چون بچه در شکم آواز کند مادرش از زندگی امید
ندارد اکنون دو وصیت میکنم امید که قبول فرمائی اول آنکه بفضل ایزدی بادشاه را چند پسر و دختر موجود اند در برائے
نام و نشان همین کافیست چنان نکند که نسلے از دیگرے پیدا شود و با هم جنگ و جدل نمایند دویم آنکه بر مرقد من عمارتے

چنان بنیاد نهد که در جاے نشان نه دهد و بادشاه قبول نموده چون دختر متولد شد بیگم انتقال نمود و بادشاه در اکبرآباد بکنار دریاے جمنا عمارتے بر مقبره او احداث فرمود که بے تکلف در دنیا نظیرش نخواهد بود با نواع سنگهاے بیش قیمت در عرصه هفت سال بصرف پنجاه لک روپیه تعمیر شد و تاریخ رحلت بیگم ؎ جاے ممتاز محل جنت باد + گفته اند و بادشاه نیز در همان مقبره به پهلوے ممتاز محل مدفون گردید و بادشاه را از ممتاز محل چهار پسر بودند اول ایشان شاه بلند اقبال دارا شکوه بود از بطن ممتاز محل بیگم و طالب کلیم در تاریخ تولد او ؎ گل اولین گلستان شاهی + گفته و او در سنه اربع و عشرین و الف متولد شده عقد او با نادره بیگم دختر سلطان پرویز ابن جهانگیر بادشاه گردیده طهماسپ قلی ترک درین عقد نوزده بیت تاریخی گفته که در هر مصرع او تاریخ است چند شعر از ان نگاشته میشوند ؎ بحمد الله که شد دیگر ز سعے نائب سلطان + رواج التیام افزون حدود وصل آبادان + زهے شاهے نکو آئین که با وا نام اقبالش + یمین عهد را بازو لیسار جود را سامان + وجود جاه او با د اصفاے حکم را قیمت + لواے بزم او ساز دل پژمرده شادان + و هم صنعت توشیح بکار برده صله بسیار یافت و طالب کلیم در تاریخ او ؎ قران کرده سعدین برج جلال + گفته و این واقعه در سنه ثلث و اربعین و الف هجری شده چون بادشاه محبت مفرط با دارا شکوه داشت او را ولیعهد کرده روز بروز در تزائید مراتب او میکوشید و برادران دیگر ازین امر رنجے بخواطر بهم رسانیدند و دارا شکوه نیز از برادران اندیشه داشت و وقت ازدیاد مرض بادشاه جسونت سنگه و دیگر امرا را بحرب اورنگزیب امر کرده ایشان شکست یافتند و دارا شکوه نیز جنگیده منهزم به دهلی رفت و باز افواج آراسته و لوجه آمدن عالمگیر به گجرات رفت و چون در حرب شاه شجاع راجه جسونت سنگه نفاق ظاهر ساخت دارا شکوه با بست و دو هزار سوار جرار با جمیر آمده و جسونت سنگه عرائض فرستاده و برا تحریص با آمدن نموده بود شاهزاده چون بنواحی جودهپور رسید و عالمگیر بادشاه با وجود قصور سخت جسونت سنگه را باصلاح وقت معاف نموده و راجه جے سنگه کچهواهه در عفو قصور او سعی کرده منشور عاطفت بنام او فرستاد مهاراجه جسونت سنگه حسب عادت خود نامردانگی را بکار برده دست از امداد دارا شکوه کشید و عریضه نوشت که شاهزاده با جمیر تشریف رود که بنده راجپوتان را جمع کرده حاضر میشود و شاهزاده هر چند و برا طلب نمود جسونت سنگه نیامد و دارا شکوه بالضرورت در کوهستان اجمیر مورچال بسته جنگید و آخر الامر از اورنگزیب شکست خورده بگجرات رفت و راجپوتان و لشکریان لشکر و سامان او را غارت کرده امراے گجرات نیز از او یار دارا شکوه نرسیده دست بدامن عالمگیری زدند و دارا شکوه به بهکر رفته در ریگستان تکلیف بسیار کشید و ملک جیون زمیندار دهادر که شاهجهان او را بقصورے در پاے پیل میکشید دارا شکوه شفیع شده خلاصی داده بود درین وقت خیال امداد کرده نزد او رفت تا چندے در پناه او آسوده دم راست کند و بقندهار رود و درین ایام زوجه شاهزاده بعارضه سل گرفتار شده رحلت کرد و او اکثر رفقا را همراه جنازه او بلاهور فرستاد و خود با معدودے مانده خواست که بعد روزے چند بقندهار رود و ملک جیون افغان انتهاز فرصت نموده در روے خود بسیاهی بے ایمانی و حق نشناسی آلوده شاهزاده را

با سپهر شکوه پسرش دستگیر نموده حقیقت به راجه جی سنگه و بهادر خان نوشت و ایشان شاهزاده را مقید کرده آوردند و
مردم بر ملک جیون احسان فراموش لعنت میکردند چون از رسیدن شاهزاده آشوبی عظیم در شهر پدید آمد اورنگزیب
بقای سلطنت خود در اعدام بنیاد حیات آنچنان برادر والاقدر دانسته حکم بقتل او نمود و نیز گویند که بعضی از
کلمات او چنان بود که علما فتوی کفر بر وی دادند و صاحب سیر المتاخرین بطعن علما اهل سنت این شعر داراشکوه را
نوشته ~ کفر و اسلام در رهش پویان + وحده لاشریک له گویان + که علمای حنفی برین فتوی کفر نوشتند
اصلی ندارد و مصنف موصوف بوجه تعصب خود این چنین مطالب را العبارتی طعنه آمیز نوشته ورنه شعر از حکیم سنائی
است و الآن در مصنفات حضرت حکیم سنائی موجود است باز بر تصنیف حکیم سنائی علیه الرحمة فتوای کفر بر داراشکوه
چه طور راست میشود بهر کیف در امور بادشاهی و ملکداری قتل برادر گویا جرمی نبوده شهادت شاهزاده داراشکوه در
شب بیست و یکم ذوالحجه سنه تسع و ستین و الف و بقولی غره محرم سنه سبعین و الف هجری واقع شد شاهزاده فقیر مذهب
صوفی صافی مشرب بود و مرید حضرت شاه خلیفه میر بدخشی لاهوری رحمة الله علیه بود که در مشرب فقر و فنا درجه لائق
یافته و بوجه مذهب صدق و صفا تعصب در مزاج او نبوده و ایزد تعالی بجای سلطنت جهان فانی شهادت و سعادت
جاودانی وبرا بخشید گویند که وقت شهادت این رباعی گفت ~ روزی که شود اذا السماء انفطرت + و آندم که بود
النجوم انکدرت + من دامن تو بگیرم اندر عرصات + گویم صنما بای ذنب قتلت + و پسران داراشکوه شاهزاده
سلیمان شکوه که بعد شکست پدر گریخته در سنه احدی و سبعین و الف گرفتار گشته بقلعه گوالیار محبوس شد و دومی سپهر شکوه
که او نیز دستگیر شده بقلعه آسیرگده مقید شد و دو دختر بودند یکی جانی بیگم و نام دختر دیگر معلوم نشد و این هر چهار از بطن
نادره بیگم بودند و پسر دیگر شاهجهان اورنگ زیب بود ذکرش بیاید ان شاء الله و پسر سیومی شاهجهان شاهزاده شاه شجاع
بود تولد او در سنه خمس و عشرین و الف هجری واقع شده و عقد او در سنه اثنی و اربعین و الف هجری با دختر سید رستم میرزا
صفوی گردید در آخر عهد صوبه بنگاله به تحت او بود هر چند اورنگزیب بنگاله و بهار را بوی گذاشته بود بتحریک داراشکوه
قبول ننموده عازم تسخیر دار الخلافه گشت و در حوالی اله آباد با عالمگیر جنگیده منهزم شد و از بنگاله نیز گریخته در اراکان رفت
و بعد سرگردانی بسیار راجه آن دیار وبرا مع عیال و اطفال بر کشتی سوار کرده غرق بحر فنا گردانید و این واقعه در سنه احدی
و سبعین و الف واقع شد و اولاد او میرزا زین العابدین و میرزا زین الدین و میرزا بلند اختر بودند و دختران او دل پسند
بانو بیگم و گلرخ بانو بیگم و خردمند بانو بیگم و خیر النسا بیگم از امهات متعدده بودند و پسر چهارمی شاهجهان بادشاه شاهزاده
مراد بخش بود ولادت او در سنه ثلث و ثلثون و الف هجری واقع شده صوبه گجرات در تحت خود داشت وقت شیوع
اخبار مرض پدر سکه بنام خود کرده شاهزاده اورنگزیب وقتیکه از دکن باکبرآباد روانه شد مراد بخش را نیز با خود رفیق
ساخت و مراد بخش در محاربه جسونت سنگه مردانگی بسیار ظاهر کرده و گلهای جراحت از شاخسار شجاعت چید و چونکه

وقت سکه و خطبه خود را مروج الدین لقب داده و چتر و غیره اسباب شاهی آماده کرده بود و با آنکه برادر بزرگ او اورنگزیب
بکمال اقتدار بود شهزاده مراد از وی طلبی برنگرفته همان طور منزلیست تا آنکه عالمگیر در حرب ثانی دارا شکوه را شکست و
مراد را نیز دیو غرور از راه برده هم سری میخواست و به برادر پیام داد که اکنون ملک دولت بالمناصفه تقسیم باید کرد
اورنگزیب جواب داد که بادشاه زنده و دارا شکوه مدعی ملک درمیان است باز این چه گفتگوست چون از دارا شکوه
دل جمعی شود آنچه خواست شما باشد بعمل آید و آخر بحیله ملاقات وی را طلبیده مقید نمود و به شاهجهان آباد فرستاد اولاد
او ایزد بخش و دختران او دوست دار بانو بیگم و آسایش بانو بیگم و مهر از بانو بیگم بودند بادشاه شاهجهان را چند دختران
بودند و اعز اولاد از بنات جهان آرا بیگم بود که بعضی وی را دختر سومی شاهجهان نویسند بادشاه محبت بسیار باو داشت
و در سنه اربع و خمسین و الف از شمع آتشی بجامه او در گرفته و تمام بدن او سوخت نوشته اند که در آن ایام ڈاکٹر
بوٹن عیسائی در سورت آمده بود و بادشاه اگرچه حکمای حاذق بمداوا مشغول بودند بفرط محبت دختر وی را نیز طلبیده
بمعالجه او بیگم صاحبه را افاقتی رو داده بادشاه انعام بیکران بحکما که بمعالجه او پرداخته بودند داد و ڈاکٹر نیز عرض
مطلب کرده بموجب استدعای او فرمانی بنام کمپنی انگریز صادر شد که در بنگاله مکان تجارت بنیاد نمایند و لیکا رد و کانداری
و تجارت پردازند و کسی ایشان را تعرض نرساند و حاجی محمد جان قدسی قصیده بمضمون سوختگی بیگم گفته پنجهزار روپیه
صله یافت موزوی جهان آرا باغی بمعرفت میر صیدی طهرانی این مطلع گفته فرستاد ے برقعه برخ افگنده برد ناز
بباغش + تا نکهت گل بیخته آید بدماغش + بیگم پنجهزار روپیه بمیر صیدی بخشید وفات جهان آرا در سنه اثنی و
تسعین و الف روی داد و برای مصارف او شصت لک روپیه سالیانه مقرر بود و دختر دیگر شاهجهان بادشاه روشن آرا
بیگم و دیگر گوهر آرا بیگم بود و هر چهار پسر و این سه دختر از بطن نواب ممتاز محل بیگم بودند و نواب پرهیز بانو بیگم از بطن
قندهاری محل دختر مظفر حسین صفوی بود و دختری دیگر سریر بانو بیگم بود معلوم نیست که مادر او را چه نام بود از شعرای
پایه تخت شاه جهانی ملک الشعرا ابو طالب کلیم کاشانی بود که بعهد جهانگیر بادشاه در هند آمده و برتبه ملک الشعرائی در
عهد شاهجهان سرافراز شده وقتی سلطان روم به شاه جهان بادشاه نوشت که بچه معنی شما را شاهجهان میگویند حالانکه
در تصرف گورکانیه غیر از اقلیم هندوستان و کابل نیست و در همان ایام طالب کلیم قصیده گذرانیده این بیت در آن
آورده ے هند و جهان ز روی عدد چون بود یکی + بر شاه ما خطاب ازین روست مبرهن + بادشاه خوشوقت
شده همین بیت در جواب نوشت و فرمود تا طالب را بزر سرخ سنجیده بوی دهند در سنه احدی و ستین و الف در
کشمیر انتقال نمود وقتیکه سلیمان شکوه پسر دارا شکوه متولد شد و جشن جلوس تخت مرصع بود و بادشاه در همان ایام از
کشمیر مراجعت فرموده و عید ماه صیام بود طالب قصیده در تهنیت این چهار شادی گفته بعضی شعر او نوشته میشوند ے
خجسته مقدم نوروز و غره شوال + فشانده اند چه گلهای عیش بر سر سال + بچشم مردم دار الخلافه عید ولیست ع

خبا در کوکب شاه جهان جهان جلال + شرف پذیرد نوروز و جشن عید ے + که بادشاه نشیند به تخت استقلال + یوسف نخت
مربع گهرفشان گشتم + خدا نصیب کند عمر خضر و طول مقال + هزار سیلان یاقوت و صد بدخشان لعل + برو نمائی گرفت است
تا نمود جمال + توان ز آتش یاقوت آن چراغ افروخت + که نفے ز باد رسد آفتش نه ز آب زوال + نهاد پر تو یاقوت و
لعل بر الماس + چنانچه عکس چراغان فتد بآب زلال + بها ندارد و دیگر هر آنچه خواهی هست + ز شان و شوکت و
فر و شکوه و جاه و جلال + و بادشاه فرمود تا کلیم را بزر سنجیدند همسنگ او پنجهزار و پانصد روپیه بوسے وا فند و در جشن نسل
شمسی سنه ثمان و اربعین و الف در دار السلطنته لاهور به جایزهٔ شعری ده هزار روپیه مرحمت شد و کلیم در آخر عمر فتوحات
صاحبقران ثانی بنظم آورده رخصت گوشه نشینی کشمیر حاصل کرد و سالیانه از سرکار شاهی برائے او تقرر یافت و چون صاحبقران
ثانی در سنه خمس و خمسین و الف بگلگشت کشمیر خرامید کلیم قصیدهٔ در تهنیت قدوم بعرض رسانید و بمرحمت دو صد اشرفی طلائی
احمر و خلعت کامیاب شد و وقتیکه بادشاه بعد از سیر مراجعت نمود کلیم قصیدهٔ گفته بعرض رسانید و صله او دویست اشرفی
انعام شد و کلیم در سنه احدی و ستین و الف هجری وفات یافت از وست ے در ین چمن چو گلے نشنود فغان مرا + کجاست
برق که بهوا رد آشیان مرا + دماغ بر فلک و دل بزیر پائے بتان + ز من چه مے طلبی دل کجا و دماغ کجا + نهال
سرکش و گل بیوفا و لاله دورو + درین چمن بچه امید آشیان بندم + نه همے رمد آن نوگل خندان از من + میکشد
خار درین بادیه دامان از من + با من آمیزش او الفت موج است و کنار + روز و شب با من و پیوسته گریزان
از من + کلیم الفت بخار این چمن بهتر ز گل باشد + که دامنگیریش دارد نشان مهربانیها + ز رشک طالع تر دامنان
شادم درین گلشن + که شبنم بستر از گل بلبل از خار آشیان دارد + لے جرس تا بکے از ناله جگر پاره کنی + کس درین
بادیه دیدی که بفریاد رسید + وله ے چنان بلطف خاصیتش آتن است + که هر بنده گوید خدائے من است +
جدا کاره هر یک چنان ساخته + که گویا بغیرے نه پرداخته + طبیعے بهم رسان که بسازی بعالمے + یا همتے که از سر عالم
توان گذشت + رود آرام ز عمرے که بهجران گذرد + کاروان از ره ناامن شتابان گذرد + سربلندی هر کجا کمتر
سلامت بیشتر + باد نتواند ستم بر سبزهٔ نوخیز کرد + همتے نیست ز استغنیا ز نعمت خویش + که باغبان نشناسد که سیر گلشن چیست +
چسے توان ز پریشان تیره روز گرفت + کلیم دعوے دل را بزلف یار گذاشت + عزتے دیگر بود در گوشه صحرا مرا +
میگذارد هر کجا خارے ست سر در پا مرا + مردمی مے زیبد الحق چشم بیمار ترا + خود با این حال بسجال خستگان امیدم +
حاجی محمد جان قدسی مشهدے استاد مسلم الثبوت بود از وطن خود بدیار هندوستان آمد و در ربیع الآخر سنه اثنی و اربعین
و الف هجری دولت ملازمت صاحبقران ثانی شاه جهان بادشاه گورگان حاصل نمود و قصیده معروض داشت که مطلع او
این است ے اے قلم بر خود ببال از شادی و بگشا زبان + در ثنائے قبله دین ثانی صاحبقران + و بمرحمت دو هزار
روپیه و خلعت سرافراز شد و در شانزدهم شوال سنه خمس و اربعین و الف در جشن نوروز قصیدهٔ مزین بمدح بادشاه نظر رسانید

فرمان شد که او را به زر سنجیده مبلغ پنجهزار و پانصد روپیه انعام بوے دهند و نیز در شهر ربیع الاول سنه تسع و اربعین و الف بصیغهٔ
جائزهٔ شعری صد مهر عنایت شد و در جشن شفا یافتن جهان آرا بیگم دختر صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه از آسیب آتش
در اوائل شوال سنه اربع و خمسین و الف خلعت و دو هزار روپیه یافت و رباعی درین باب گفته بود که بیت آخرش
این است ؎ تا سر زده از شمع چنین بے ادبی + پروانه ز عشق شمع وا سوخته است + و بخطاب ملک الشعرائے
ممتاز شد و قدسی وقتے قصیده بمدح سید عبد الله خان که از اولاد حضرت خواجه بزرگوار علیه الرحمة بود و از کبار امرائے
شاهجهانی بود و بادشاه او را بمنصب هفت هزاری معزز کرده بود گفته نزد او برد چون از خواندن فارغ شد سید برخاست
و هر دو دست او را گرفته بر مسند خود نشانید و خود با پیرهن سفید بر پالکی سوار شده بیرون رفت و خیمه را با خزائن و تمامی
کارخانجات و اموال و اقمشه و امتعه و اسلحه و اسپ و شتر و فیل وغیره به قدسی بخشید و قدسی بعد از چندے قصیدهٔ رنگین تر
از ان بمدح بادشاه گفته بعرض رسانید بادشاه جهان فرمود که حاجی صلهٔ که عبد الله خان بتو داده هیچکس نمے تواند داد پس
اقسام جواهر قیمتی طلبیده فرمان داد تا هفت نوبت دهان قدسی از ان جواهر رنگین پر کنند و بدو دهند و حاجی محمد جان قدسی
مثنوی در جلوس تخت طاؤس گفته بفرمان بادشاه بر تخت کتابت کردند و چند شعر از ان نوشته مے شوند ؎ زهے فرخنده
تخت بادشاهی + که شد سامان بتائید الهی + فلک روزیکه میگردش مکمل + زر خورشید را بگداخت اول + جزین تخت
از زر و گوهر چه مقصود + وجود بحر و کان را حکمت این بود + رساند گر فلک خود را بپایش + دهد خورشید و مه را
رونمایش + خراج بحر و کان پیرایهٔ او + پناه عرش و کرسی سایهٔ او + چو میکرد آن فرازش کوتهی دست + نگین
خویش جم بر پایه اش بست + شب تار از فروغ لعل و گوهر + نواند صد فلک را داد اختر + دهد شاه جهان را
بوسه بر پایے + از ان شد پایهٔ قدرش فلک سائے + کند شاه جهان بخش و جوان بخت + خراج عالمے را خرج یک
تخت + اثر باقیست تا کون و مکان را + بود بر تخت جا شاهجهان را + بود تختے چنین هر روز جائش + خراج هفت
کشور زیر پائش + چو تاریخش زبان پرسید از دل + بگفت اورنگ شاهنشاه عادل + و قدسی شاهنامهٔ شاه
جهانی بنظم در آورده چند شعر از ان نوشته مے شوند در صفت کشمیر ؎ نسیمش بنعت بهار آفرین + قلمهائے نخلش
نگار آفرین + چو گلهائے رعنا درین لاله زار + خزان را پس پشت کرده بهار + در و بید مجنون جنبان خبر +
که خلخال پا کرده از موے سر + ز بس ابر پاشیده بر خاکش آب + غبارے ندارد هوا جز سحاب + نمالیده چشم
از شکر خواب ناز + شگفتن بغل کرده بر غنچه باز + چو رخسار ساقی ز جام شراب + چمن در گرفت از گل آفتاب +
قلمهائے این بوستان را زبان + نگردید هرگز بحرف خزان + شد از عکس گل بسکه خوشبوے آب + بود چشمهٔ آب
حوض گلاب + و قدسی در سنه خمس و خمسین و الف رحلت کرد از وست ؎ در مجلسے که یاران شرب مدام کردند +
نوبت بما چو آمد آتش بجام کردند + اینجا غم محبت آنجا جزائے عصیان + آسایش دو گیتی بر ما حرام کردند +

زچاک سینه ام دل مے کند نظارهٔ زلفش + چو مرغے که قفس بند بحسرت آشیانش را + زدود به کردم من بے صبر داغ خویش
را + اول شب بیکشد مفلس چراغ خویش را + فقط شیدا فتح پوری مولدا و فتحپور است و اصل و از طائفه کنکو بود
بدرا و از مشهد بهند رسید و در ابتدائے حال در سلک احدیان جهانگیر بادشاه گورکان منسلک بود و شیدا وقتیکه جهانگیر شاه
بعزم تسخیر دکن بهند رسید قصیدهٔ بمدح خان خانان عبدالرحیم خان گفته بصله گران سرور شد و برفاقت خان خانان بوده
بعد چندے بملازمت شاهزادهٔ شهریار ابن جهانگیر بادشاه رسید و در عهد صاحبقران ثانی داخل بندگان شاهی شده آخر
مستعفی شد و ماوجبی برائے او مقرر شده در کشمیر گوشه گیر گردید و شیدا قصیدهٔ خمریه گفت که مطلع او این است ؎ چه پیشانی
بادهٔ گلگون بصفا جوهری + حسن را پرورد گارے عشق را پیغمبرے + علمائے عصر بنابر آنکه الفاظ شریف را در توصیف
ام الخبائث صرف نموده بر او تکفیر کردند و بسمع صاحبقران ثانی رسانیدند و شعلهٔ خشم بادشاه مشتعل شده فرمان داد تا شیدا
را از قلمرو گورکانیه اخراج کنند شیدا درین معذرت قطعه گفته فرستاد این چند شعر از آن است ؎ جهان پناها شاها
بقدر جاه و جلال + بنا فریده خدا مر ترا عدیل و نظیر + بوصف مے زده سر از من دو مصرع خوش + که گشته در زبان همه
صغیر و کبیر + اگرچه لفظش عام است و معنیش خاص است + بخاص و عام بود روشن این چو بدر منیر + چنانکه سیکش
اسرار مولوی جامی + که هست گفته او دور از در تقصیر + بوصف مے ز صراحی دو بار قلقل مے + به از چهار قلش خواند
فارغ از تکفیر + مرا به کفر چه نسبت بود که بر زمنی + سخن چنین کند و هیچ نا ایدش بضمیر + همین نه تنها مے صرف آب انگور
است + بچشم مردم معنی پرست عبرت گیر + بهرچه کش شده سرگرم هست بادهٔ او + اگرچه آن نبود در نظر شراب عصیر +
مرا چو شاه براند کجا توانم رفت + بگاه راندن از کف کجا رود شمشیر + چون این قطعه بنظر بادشاه رسید فرمود تا اخراج او موقوف
دارند و در عشرهٔ ثامن بعد الف شیدا وفات یافت از وست ؎ درین چمن نه گل و لاله شبنم آلود است + که خندهٔ گل این
باغ گریه آلود است + گفتی دعا بزلف تو تحصیل حاصل است + با خضر کس نگفت که عمرت دراز باد + تا زه سازم هر سحر
چون صبح داغ خویش را + تا قیامت زنده میخواهم چراغ خویش را + فسون گرداند آن خاکی که از وے بوسه مارا ید +
شناسم بوے زلفت را اگر در مشک تر پیچی + سعیدائے گیلانی مخاطب به بیدل خان بود و از عهد جهانگیر تا دور
شاهجهانی داروغه زرگرخانه طلائی بود و در زمان جهانگیر صلات بسیار یافته و در دور صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه
نیز به پایهٔ ارجمند رسید و در بست نهم ذی قعده سنه اثنین و اربعین و الف هجری شاه جهان بادشاه دو فیلان جنگی را
به جنگ انداخته و سوار شده به تماشاے او ایستاده بود و بادشاه زادگان و الاگهر گامے چند پیشتر رانده اسپ سوار بدین
کشتی فیلان جنگی مشغول بودند و فیلان در کشتی و هم نبردی به رجعت قهقری قدمے چند گذاشتند و در میان هردو
فاصله پیدا شد فیلے از آن میان هم نبرد خود را دور دیده از فور خشم حملهائے عظیم و حرکتهائے قوی نمود و دران
بدمستی سوے شاهزاده محمد اورنگ زیب که در سن چهارده سالگی بود متوجه شد آن شهزاده شیر دل مرکب را بدست

تهور استوار داشته از جائے نه جنبید ؎ بمردی ز جا یکسر مو نشد + ز پیش چنان سیل یکسو نشد + به تمکین سرشته ز بس جوش بهار +
نجنبید جز نبض از پیکرش + چون فیل قریب رسید شاهزاده به زخم نیزه او را مجروح گردانید ؎ به تکلیف
فطرت دلبری نمود + به سختی که تکلیف بروے نبود + درین بین اگر بودے افراسیاب + همین گشتے از دیدن فیل
آب + غریو از نهاد خلق و نظاره گیان برخاست و نعره تعجب و آفرین بلند شد و هرچند آتش فشانی چرخے و بان بکار
رفت آن فیل نزدیکتر شده بر اسپ شاهزاده حمله کرد و مرکب را ز دندان رسانید غلطانید و شاهزاده غضنفر صولت
از پشت زین بر روے زمین آمد و بچستی و چالاکی شمشیر کشیده برخاست حضرت بادشاه بذات خاص بآن صوب توجه
فرمود و دیگر امرا و گرز برداران و نزدیکان پیشتر رسیدند و فیل از نهیب نعرهٔ دلیران رمید و مجال برگشتن نیافته
روان شد و فیل حریف نیز در پے او رسیده هر دو بدر رفتند و بادشاه اورنگ زیب را در آغوش ملاطفت کشیده
خطاب بهادر داد و بعد سه روز او را بزر سرخ سنجیده پنجهزار اشرفی همسنگ او مستحقان داد سخن سنجان فارسی هندی
این مضمون را بسلک نظم کشیدند و سعیدا نیز این ماجرا بنظم آورد شاهجهان فرمود تا او را به زر سنجیده مبلغ پنجهزار روپیه
همسنگ او بوے مرحمت کرد از وست ؎ آنی که سریر آسمان پایه بود + بر ملک جهان عدل تو پیرایه بود +
تا هست خدا تو نیز خواهی بودن + زیرا که همیشه ذات با سایه بود + صیدی طهرانی از ولایت خود بهندوستان
خرامید و در پنجم ربیع الاول سنه خمس و الف هجری بملازمت شاهجهان بادشاه گورکان رسید و قصیده در ستایش
بعرض رسانید و ده هزار روپیه جائزه یافت مطلع او این است ؎ زہے جهان خدا را سپهر فضل و کرم + به زیر سایهٔ
قدر تو نیر اعظم + روزے جهان آرا بیگم دختر بادشاه به سیر باغے که در وسط شاهجهان آباد ساخته بود مے آمد و صیدی
در حجره از حجرات بیرون باغ پنهان شد چون فیل سواری بیگم نزدیک رسید این بیت خواند ؎ برقع برخ افگنده
برد ناز بباغش + تا نکهت گل بیخته آید بدماغش + و بیگم بدماغ شده فرمود که این کیست کشان کشان بیارند
و خواجه سرایان او را کشیده بردند بیگم فرمود که چه میخواندی باز بخوان صیدی همون بیت را خواند بیگم فرمود تا پنجهزار
روپیه وی بدهند و از شهر بیرون کنند از وست ؎ بهارے را چه بندی دل که ده روز دگر رنگش + بروے
بستر رنگ خزان بیمار مے افتد + رسیده ام بگلستان وصل و نومیدم + که گل بشاخ بلند است و باغبان نزدیک +
نقص عشق است که از خار بنالد بلبل + نسبت هر چه بگلزار رسد گل باشد + چه بهره از گل رویش هوس گداخته را +
بهار فیض نه بخشد جنون ساخته را + از هجر گرچه نیست بلائے بتر ولے + بدتر ز هجر از غم هجران نمردن است +
بهارے را چه بندی دل که ده روز دگر رنگش + بروے بستر رنگ خزان بیمار مے افتد + ز گفتگوی دو رو کج راست در
میانه نیاید + که هرگز از دو کمان تیر بر نشانه نیاید + صائب میرزا محمد علی تبریزی ملک الشعرا و امام الفضلا بود
در اصفهان نشو و نما یافت و بعد از ان بحرمین شریفین رفته زیارت بجا آورد و در آخر عهد جهانگیری بهندوستان

خرامید چون بکابل رسید خواجه احسن الله المخاطب به ظفرخان پسر خواجه ابوالحسن صوبه دار کابل قدوم او را گرامی دانست چون
در عهد صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه صوبه کابل به لشکرخان تفویض شد ظفرخان متوجه آستان سلطنت گردید صائب
با ظفرخان بوده به برهانپور رسید پدر صائب برای بردن او بهندوستان آمد و صائب از ظفرخان و پدرش خواجه ابوالحسن رخصت
درخواسته همدرین نزدیکی ظفرخان حکومت کشمیر یافت و صائب همراه او به کشمیر رفته از آنجا به ایران رفت و با نواب جعفرخان
که در اوائل جلوس عالمگیر بادشاه وزیر شد دوستی و اتحاد داشت چون از هند به ایران برگشت از انجا این بیت نوشته به
جعفرخان فرستاد ؎ دور دستان را باحسان یاد کردن همت است + ورنه هر نخلی بپای خود ثمر مے افگند + جعفرخان
پنج هزار اشرفی به صائب ارسال نمود از وست ؎ زبان لاف رسوا میکند ناقص کمالان را + که روی خاک مالد پرفشانی بسته
بالان را + دلم بپاکی دامان غنچه میلرزد + که بلبلان همه مستند و باغبان تنها + شعار حسن تمکین شیوه عشق است بینابی + بپایان
نارسد یک شمع صد پروانه میسوزد + دلم هر لحظه از داغے چراغ دیگر آویزد + چو بیماری که گرداند ز تاب درد پهلو را + پیش
ازین برگرد سر گشتن چنین رسوا نبود + این بنای عام را پروانه در محفل گذاشت + اهل کمال را لب اظهار خامشی ست +
منت پذیر باده تمام از هلال نیست + که حال دردمندان پیش چشم یار میگوید + که حرف مرگ بر بالین این بیمار میگوید + گریبان
چاکی عشاق از شوق فنا باشد + الف در سینهٔ گندم ز ذوق آسیا باشد + جذبه عاشق اثر در سنگ خارا میکند + کوه‌کن
معشوق خود از سنگ پیدا میکند + تا کرا قسمت شهید سنگ طفلان کرده است + بید مجنون گیسوی ماتم پریشان کرده است +
رفیع میرزا حسن بیگ قزوینی منشی بود خوش عبارت و صاحب فصاحت نزد نذر محمد خان اوزبک والی بلخ به منصب کتابداری
و انشائی او قیام مے نمود پیش ازان که شاه جهان بادشاه متوجه تسخیر ماوراء النهر گردد در چهار دهم[۱۴] رجب سنه خمسین و الف هجری
بحضور شاه جهان رسید و بخلعت و انعام[۳] سه هزار روپیه کامیاب شد و بمنصب پانصدی چهره اعتبار افروخت و در جشن وزن
شمسی بست و چهارم ربیع الاول سنه ستین و الف در جایزهٔ مثنوی تهنیت ده هزار روپیه صله عطا شد و مثنوی در تعریف شاهجهان
آباد گفت درین مثنوی در تعریف باغ حیات بخش میگوید ؎ انار دلکش این تازه بستان + بود بیدانه همچون نارپستان +
جهان آرا بیگم دختر شاه جهان که صاحب علم و فضل بود شنیده پانصد روپیه صله فرستاد و رفیع در عصر عالمگیر بادشاه بخدمت
دیوانی و بیوتات کشمیر مقرر شده بعده گوشهٔ انزوا گزید از وست ؎ لرزید دل و داد نشان خم ابرو + سهمے است
طپیدن نفس قبله نما را + صیاد آب و دانه بمرغ قفس دهد + اے بلبل چمن بتو از گل چه میرسد + شام هجران وصلم
آمد بیاد و در دم تازه شد + همچو بیمارے که در تب بشکند پرهیز را + میر دانش اسم او میر رضی رضوی مشهدی بود و در
طائفه شعرا صاحب طرز خاص است و میر دانش از وطن اول به حج حرمین شریفین مشرف شده و مثنوی درین باره گوید ؎
ز خوبی کعبه معشوق جهان است + بساط دلربائی در میان است + بروی نونیازان در کشاده + چه معشوقانه خود را جلوه
داده + و بعد ازان بزیارت عتبه علیه حضرت نبوی فائز شد چنانچه در صفت روضه مقدسه گوید ؎ همایون قبه سرکوب

افلاک + بهشت بیگمان عالم خاک + زحق بیگانگان را آشنا ساز + چو ابرو طاق محراب‌ش خداساز + چون میر ابوتراب بید
او اول بهند آمده بود او هم عزم هند نمود چنانچه میگوید ؎ پریشان خاطری پایم بگل داشت + میان هند و ایرانم
دو دل واشت + بدرکزمن روانش تازه بادا + در آن گلشن بلند آوازه بادا + نشاط آباد غربت بود جائیش +
فضائی هند باغ دلگشائیش + شد از تحریک آن سرگشته بلبل + سواد هند برمن سایهٔ گل + حقیقت را بلند آوازه کردم +
نمک بالعل بهزاران تازه کردم + و آخر در هندوستان آمد و در شعبان سنه خمس و ستین و الف قصیده بمدح شاهجهان بادشاه
بعرض رسانید و بجائزه دو هزار روپیه کامیاب شد این بیت از آن است ؎ بعنوان بلند که تفسیر آیهٔ کرم است +
خطی که از کف دست مبارکش پیداست + و چندی در خدمت شاه بلند اقبال دارا شکوه پسر اکبر شاهجهان بادشاه بسر می
برد و شاهزاده را این بیت او ؎ تاک را سرسبز کن ای ابر نیسان در بهار + قطرهٔ تامی تواند شد چرا گوهر شود +
بغایت خوش آمد و فرمود تا در صله این شعر یک لکه روپیه بوی مرحمت کردند و دانش بعد از چندی در بنگاله بخدمت شاهزاده
شجاع ابن شاهجهان بادشاه بسر برد و از انجا به حیدر آباد رفت پدرش در آن مقام وفات یافت و عبدالله قطب شاه
او را نائب زیارت خود کرده در سنه ثمنی و سبعین و الف بمشهد مقدس فرستاد و دوازده تومان تبریزی سالیانه او مقرر کرد و
او در سنه ست و سبعین و الف در مشهد درگذشت از وست ؎ آبروی دودمان تاک هم بر باد رفت + خنجر زر را
عکس صد بار بامستان گرفت + نمک شناس اسیران گر از قفس رستند + به نخل خانهٔ صیاد آشیان بستند + بگذار تا بعکس
تو عکس آشنا کنیم + گلگشت باغ آئینه تنها چه میکنی + وصل یاران چون دهد رو اشک ریزی بدنماست + گریهٔ شادی کم از
باران روز عید نیست + ای هما از سر ما خاک نشینان مگذر + سایهٔ بال تو بدنامی دولت دارد + فروغی کشمیری از خوش
طبعان کشمیر بود چون صاحبقران ثانی شاه جهان بادشاه در سنه احدی و ستین و الف هجری در کشمیر رفت فروغی از ملازمت
بهره یاب شد و دو مثنوی خود یکی در تعریف شاه جهان آباد و دیگری در توصیف باغ حیات بخش بعرض رسانید و دو هزار
روپیه صله یافته در سلک ملازمان گردید و دوازده روپیه یومیه مقرر شد این چند شعر از مثنوی اول است ؎ تعالی الله
چه شهر است این که از شان + گذشته هر بنای او بکیوان + جهان را به زخود گر یاد باشد + همین شاه جهان آباد باشد +
زخوبی ماهی او گر کند یاد + رود صد دجله اشک از چشم بغداد + شکوه آسمان دارد زمینش + جهان انگشتر آمد او
نگینش + از مثنوی دویم ؎ ای چشم بهار از نور روشن + خاطر به تصور تو گلشن + راحت روح فیض عامت +
زان گشت حیات بخش نامت + نهر که میان تو روان است + عالم همه جسم و او روان است + فروغی بعد از
شاهجهان در عهد عالمگیر بادشاه به ثنا گستری مشغول بود در سنه سبع و سبعین و الف هجری درگذشت + باقیای نامینی
صاحب طبع سلیم بود و در عهد جهانگیری وارد هندوستان شده در بنارس می بود بعد از جلوس شاهجهان بادشاه خود را
بعتبهٔ خلافت رسانید و مورد عنایت شده در سنه ست و اربعین و الف قصیده بمدح بادشاه گفته بعرض رسانید و انعام

بادشاه بصلهٔ قصیده اورا به زر سنجیدند و مبلغ پنجهزار روپیه همسنگ او با و دادند باقیاد در فن موسیقی مهارتی بسیار داشت و در آخر
عمر به کعبهٔ معظمه رفته همدران جا بقیهٔ زندگی گذرانید او میگوید ؎ کسی توان در گل مصنوع رخ یزدان دید + معنی از
لفظ توان یافت ولی نتوان دید + همه را نسبت خاصیت بمیز نگه دوست + هیچکس نیست که خود را ز کسی کم داند +
میر یحیائی کاشی شیرازی الاصل بود اما پدرش در کاشان طرح توطن انداخت و یحیائی در عهد شاهجهان بادشاه از ولایت
بهندوستان آمد و همواره مشمول عنایت و انعام میشد چنانچه ملا عبد الحمید لاهوری در شاهجهان نامه می نویسد که در غرهٔ ذیقعده
سنه تسع و خمسین و الف میر یحیی را صد مهر انعام شد چون قلعه ارک شاهجهان آباد با سائر عمارات بصرف شصت لک روپیه
در سنه ثمان و خمسین و الف باتمام رسید میر یحیی تاریخ او گفت ؎ شد شاه جهان آباد از شاه جهان آباد + و پنجهزار
روپیه صله یافت از وست ؎ یحیی بجهان نمیتوان خندان شد + حیف از عمری که صرف این زندان شد + دل زنده
کسی بود که چون شمع مزار + پیش از مردن مقیم گورستان شد + ای که از دشواری راه فنا ترسی مترس + بسکه آسانست
این ره میتوان خوابید و رفت + زان باز نگیرم دل از ان گل که شود خوار + هر جنس که از دست خریدار برآمد + دوا
یکیست بدار الشفای میکده ها + زهر مرض که بنالد کسی شراب دهند + سلیم محمد قلی طرشتی طهرانی از اتراک بود و در عهد
شاهجهان در هندوستان آمده ندیم میر عبد السلام مخاطب به اسلام خان گشت و در سال سبع و خمسین و الف در گذشت از وست
؎ بدست آئینه از عکس رخش گلدسته را ماند + ز شانه زلف او هندوی ترکش بسته را ماند + چشم تو ز بیماری خود بر سر
ناز است + مژگان تو همچون شب بیمار دراز است + اعتباری دولت جمشید را پاینده نیست + تاک تا از دودمان خود
باو دختر نداد + ممکن بحلقه آن زلف آبدار انگشت + که هیچکس نکند در دهان مار انگشت + سالک ایزدی اول به دکن آمد و چندی
نزد قطب شاه مانده از انجا بدهلی رسید و در سلک مدحت سرایان شاه جهانی منسلک شد از وست ؎ در هوای عشق پروردم
دل دیوانه را + چون سپند از بهر آتش سبز کردم دانه را + شیخ محمد علی اکبرآبادی هندو پسری بود بشرف اسلام مشرف شده
ملازمت داراشکوه نموده مرید خان خطاب یافت آخر انزوا گزیده قدم در بادیه درویشی نهاد مثنوی در مدح جهان آرا بیگم
دختر شاهجهان بادشاه گفته بود و بیگم ازین بیت او بسیار محظوظ شده ؎ به ذات او صفات کردگار است + که خود پنهان و
فیضش آشکار است + و پانصد روپیه صله داد از وست ؎ دلم بحلقهٔ زلف از تعلق آزاد است + قفس خلاص کند
مرغ رشته برپا را + همچو خورشید گزندی نرسد حسن ترا + چشم بد هم برخ خوب تو میران گردد + سعید خان قریشی نام او
شیخ محمد است و او ملازمت شاهزاده مراد بخش اختیار کرد وقتیکه بملازمت شاهزاده میرفت داروغه غسلخانه راه نداد شیخ
این رباعی نوشته بدو فرستاد ؎ ای شاه جنابت چو جناب الله است + هر حکم تو چون حکم کتاب الله است + این
چیله دیو فعل مناع در تست + ابلیس صفت مانع باب الله است + شهزاده را پسند آمد و شیخ را مشمول عاطفت نموده پرگنهٔ بساول
دمی نیاسود و سعید خان خطاب داد شیخ در بدیهه گفتن نظیر نداشت نوبتی روز عید الضحی شاهزاده گوسفندی بدست خود

ذبح کرد و چشمهائے او باز بود شهزاده چشمهائے او را دیده سوئے شیخ نظر کرد شیخ بدیهه بعرض رسانید ع عید قربان است میخواهم که
قربانت شوم * همچو چشم گوسفند کشته حیرانت شوم * نوبتے در روز عید الفطر وقتیکه شهزاده سوار مے شد بسلام او رفت و
دران زمان شهزاده بفرمان پدر در احمد آباد گجرات مے بود پرسید که در تهنیت عید چه گفته اند شیخ هیچ نه گفته بود خواست که بعد
دوگانه غزلے بگوید بعرض رسانید که غزلے گفته ام شهزاده همان دم متوجه شده فرمود که بخوانید شیخ کاغذے سفید از جیب خود
بر آورده چون خاطر شاهزاده مائل شراب دید غزلے بدیهه گفته بعرض رسانید ع روز عید است لب خشک بمے آلود کنید *
چارهٔ کار خود اے تشنه لبان زود کنید * شربت حب نبات لب جان بخش ایاز * نوش دارو ئے دل خسته محمود کنید *
دیر گاهست که از دیر مغان دور ترم * زود باشد که بکف جام مے اندود کنید * حرف بیصرفهٔ واعظ نتوان کرد بگوش *
گوش بر زمزمهٔ چنگ و نے عود کنید * هست بهبود شما بندگی شاه مراد * بهتر آن است که اندیشه بهبود کنید * بدرش یافت
ره از طالع مسعود سعید * سعی در یافتن طالع مسعود کنید * چون غزل تمام کرد شاهزاده کاغذ را از دست گرفت و ساده دیده
دانست که بدیهه گفته است چون بادشاه علی نقی خان را به دیوانی گجرات مامور کرد صحبت او با شیخ در نگرفت و شهزاده در دربار
غیر از سوئے شیخ هیچ جانب التفات نمیکرد علی نقی خان دو پروانه بر طرفے یکے بنام خود و دیگر بنام شیخ نوشته بشاهزاده
تکلیف نمود که بر یکے ازین دستخط باید نمود شاهزاده بخوف پدر خیال خاطرش داشته شیخ را علحده کرد چون شیخ دو سه منزل
رسید مفارقت او بر شاهزاده گران آمده منشورے فرستاده او را طلبید اما شیخ مصلحت در آمدن ندیده شعرے چند بعذر فرستاد
ع مشکل بود بکوئے تو دیگر نشست ما * پیچیده است زلف تو بهر شکست ما * در دم که یار قیب تو خاطر نشان کنند *
جز تیر بے غلط که بر آید ز شست ما * چون سبزه در ره تو بجز پا فتادگی * اے سرو من بگو که چه خیزد ز دست ما *
دل بسته در خیال میان جان به بند زلف * سد سکندری شده این بند و بست ما * و به شاهجهان آباد آمده چندے
نزد دارا شکوه گذرانید در عهد عالمگیر بادشاه در سنه سبع و ثمانین و الف رحلت کرد محسن فانی از شعرائے شاهجهانی بود اما
در وقت فتح بلخ در خزانه نذر محمد خان اوزبک دیوان او مشتمل بر مدح او یافتند فانی از نظر صاحبقران ثانی افتاده و سالیانه
مقرر شده به کشمیر رفت و گوشه گرفت غنی اسم او محمد طاهر و تلمیذ محسن فانی است گویند شهرت سخنوری او ببادشاه رسیده
فرمان طلب او به سیف خان حاکم کشمیر ارسال یافت سیف خان او را طلبیده تکلیف رفتن نمود غنی عذر خواسته گفت که بنویسید که
مردے دیوانه است سیف خان گفت که عاقلے را چون دیوانه بنویسیم غنی در حال گریبان را چاک زده به بت خانه رفت و بعد
سه روز انتقال کرد رحلت او در سنه تسع و سبعین و الف بود این شعر او ست ع حسن سبزے بخط سبز مرا کرد اسیر * دام هم رنگ
زمین بود گرفتار شدم * به میرزا صائب رسید گفت که کاش گفته تمام عمر من باین کشمیری میدادند این یک شعر او بمن [illegible]
ع بر تواضع هائے دشمن تکیه کردن ابلهیست * پائے بوس سیل از پا افگند دیوار را * عاشقان را جنبش مژگان
چشم یار گشت * عالمے را ضبط نبض این بیمار گشت * با تو نزدیکم ولے دورم ز فیض عام تو * موم در زیر نگین

خالی ست از نقش نگین + سرخوش محمد افضل از مردم سرکار عبد الله خان بود از وست ؎ کفر کامل عین اسلام است در آئین
عشق + هیچ شخصی کاید از دست چپ او کار راست + آشنا میرزا محمد طاهر مخاطب به عنایت خان بن ظفر خان صوبه دار
کشمیر بود در عهد شاهجهان بمنصب هزار و پنجصدی معزز بود و بعهد عالمگیر در کشمیر گوشه گیر گردید از وست ؎ ایکه در راه فنا با خاک
یکسان شد تنم + میتوان همچون غبار افشاند از پیراهنم + عقل ناچار کشد زحمت آلایش نفس + دایه پرهیز کند طفل چو بیمار
شود + حاذق حکیم حاذق پسر حکیم همام گیلانی بود و بعهد شاه جهان بادشاه به منصب سه هزاری و خدمت عرض مکرر امتیاز بخشید
و آخر انزوا گرفته وظیفه او بچهل هزار سالیانه رسید در سنه سبع و ثمانین و الف هجری وفات کرد از وست ؎ زگردش فلک اسرار
مهر و مه شد فاش + بیک کلاه دو سر مشکل است پوشیدن + شد دشمن من کمال بسیار + چون برق رخ خوب خال بسیار +
شادمانی از سلطان زادهای قوم گکهر است شاه جهان بادشاه بوی عنایت بسیار داشت از وست ؎ روشندلان
که حفظ خط جام کرده اند + تکرار ساغر می گلفام کرده اند + طغرا مشهدی شاعری قابل بود از ولایت خود بهند رسید و
چندی در ظل عنایت شاهزاده مراد بخش آسود و آخر در کشمیر گوشه گیر شد از وست ؎ کج نیاید کام دل بی اتفاق رهزنان +
تا القربانت شود با تیر میباید کمان + باید چو برق خنده زنان از جهان گذشت + نتوان چو ابر بر سر دنیا گریستن + مفید
اصلش از بلخ است در عهد شاه جهان بادشاه بهندوستان آمده و در عهد عالمگیر در سنه خمس و ثمانین و الف هجری درگذشت از وست
؎ از هیچکس غباری نیست بر دلم + مانند غنچه خود گره خاطر خودم + تمام روز و شبم صرف راه غفلت شد + فغان که عمر چو
محمل مرا بخواب گذشت + میر معصوم پسر میر حیدر معمائی کاشی است و با حسن خان حاکم هرات می بود در عهد شاه جهان بهند
آمده و در بنگاله به اعظم خان ناظم آن مقام بسر می برد از وست ؎ خراب همت خویشم که صبح چون گردد + اگر آفتاب
بدستم فتاد شام نماند + واضح میرزا مبارک الله مخاطب به ارادت خان از دودمان امارت است در عهد جهانگیری بمنصب
میر بخشیگری دم مباهات میزد و در زمان جلوس شاهجهان بادشاه به پایه وزارت ترقی نمود و بعد از آن که به امارت دکن و
خطاب خان اعظم سرافراز شد و در سنه ثمان و خمسین و الف درگذشت از وست ؎ چه الفت است بزلف تو بیقراران را + بلی سیاه
پسند است سوگواران را + زمقراض فنا نور است شمع زندگانی را + بود آب دم شمشیر صندل سرگرانی را + وفا آهروی از
شعرای خوش طبیعت است در عهد شاهجهان وارد هند شده درگذشت از وست ؎ از امیدش چهره که ما بی ادبیم +
کوته تر است از مژه ما نگاه ما + قاسم خان جوینی در دولت شاهجهانی بمنصب پنجهزاری و ایالت صوبه بنگاله امتیاز یافت و
در سنه اثنی و اربعین و الف هجری در بندر هوگلی باجل طبیعی درگذشت و خواهر نورجهان بیگم در عقد نکاح داشت هر سال دو لک
روپیه بمستحقان میرسانید از وست ؎ نمونه جرس بیدلم صدا نکنم + زبس شکسته دلم لب بخنده وا نکنم + بعد ازین در
عوض اشک دل آید بیرون + آب چون کم شود از دجله گل آید بیرون + قاسم دیوانه مشهدی از صفهان بهندوستان رسید
شاگرد صائب است از وست ؎ میشود هر چند نیکو یار بدخو میشود + ناز چون بر خویش بالد چین ابرو میشود +

قبول میرزا عبد الغنی کشمیری شاگرد میرزا داراب جویاست ترک منصب بادشاهی نموده در شاهجهان آباد بسر می برد از وست ؎ بهر حالت که می بینی ز عیب سرکشی پاکم + چو لای باده گرد عالم آبم همان خاکم + گرامی خلف و شاگرد میر عبد الغنی قبول است در شاهجهان آباد قلندرانه میگذرانید از وست ؎ خون عشاق بر آن گردن سیمین باشد + چون بیاضے که پر از معنی رنگین باشد + قابل سید عبد الله بلگرامی از شعرائے آن زمان است از وست ؎ گر بسرمه اثر کرد ضعف طالع من + که بے عصا نتواند بچشم یار رسید + نسبت فارسی در عهد شاهجهان بادشاه بهند آمد جعفر خان او را مشمول عواطف کرد از وست ؎ جان عزیز است ولیکن بسخن جان نرسد + حیف بر جان سخن گر بسخندان نرسد + میر جمله منصب بخشیگری شاه جهان بادشاه سرافراز بود آخر ترک دنیا کرده در گوشه نشست از وست ؎ کناره جوے از این مشت استخوان شده اند + سگان آن سر کو خوش مزاجدان شده اند + حسینی مشهدی و ملازم شاه جهان بادشاه بود از وست ؎ هیچ دل نیست که سرگرم دل افروزی نیست + رنگ خاکستری فاخته بے سوزی نیست + واقف محمد تقی ابن خواجه محمد از معززین عهد شاه جهان بادشاه بود از وست ؎ در مجلس دوست زهر و پیمانه یکیست + آه سحر و ناله مستانه یکیست + از مسجد و دیر حق پرستی غرض است + گر خانه دو تاست صاحب خانه یکے است + واله ملا درویش از شعرائے عهد شاهجهانی بود از وست ؎ خواهیم که به محشر برم از بهر گواهی + سبزی دو سه در مغفرت نامه سیاهی + هندو تهرداس در زمان شاهجهان بادشاه بود و بحکم خان زمان حاکم بنگاله غزلے به حکیم رکنا مسیح کاشی نوشت از وست ؎ سلام من که رساند حکیم رکنا را + ز درد من که خبر میدهد مسیحا را + منم فتاده بدام بلا بجرم سخن + سخن اسیر قفس کرد مرغ گویا را + شفاعت من کافر نگر مسیح کند + که بر مسیح تولا بود نصارا را + قادری تخلص شاه بلند اقبال شاهزاده داراشکوه خلف اکبر شاهجهان بادشاه بود و مرید ملا شاه خلیفه شاه میر لاهوری ست و شاهجهان بادشاه او را بسیار دوست میداشت و میخواست که بر تخت سلطنت او را نشاند اما چون بخت یار نبود و تدبیرے پیش نرفت و شاهزاده محمد اورنگ زیب از دکن متوجه استرداد تخت شده در میان برادران بحرب انجامید و آخر داراشکوه در سنه تسع و ستین و الف اسیر شده شهید گردید طبع موزون داشت و از دولت فقر و تصوف بهره وافی بهم رسانیده بود گاهے شعر هم میگفت از وست ؎ خاطر نقاش در تصویر حسنش جمع بود + چون بزلف او رسید آخر پریشانی کشید + تا دوست رسیدیم چو از خویش بریدیم + از خویش بریدن چه مبارک سفرے بود + هر خم و پیچے که شد از تاب زلف یار شد + دام شد زنجیر شد تسبیح شد زنار شد + و در عهد شاهجهان بادشاه دیگر شعرا و موزون طبعان بسیار بوده اند که ذکر مجموع ایشان موجب طوالت میشود و تذکره هائے شعرا از ذکر ایشان مشحون اند و شاهجهان بادشاه در داد و دهش و جود و بخشش نظیر نداشت و در علم و فضل و زهد و تقوی و جاه و جلال و دولت و اقبال مثل او هیچ بادشاهے در اویماق گورگانیه برنخاسته و در عهد معدلت مهد او تمامت هندوستان پر از امن و امان بود و امرا و خوانین و راجگان و سلاطین بنده وار کمر در خدمت او بسته بودند و در عهد او آفتاب اقبال و عروج قوم گورکان چون مهر

نصف النهار درخشان بود و در ایام سلطنت خود اکثر شعرا و علما را به زر سنجیده و جواهر و انعامات بیقیاس داد چنانچه حاجی محمد جان قدسی را هفت نوبت دهان از جواهر گران پُر کرده و کلیم و قدسی و باقیا و سعیدای گیلانی وغیره را به صیغهٔ شاعری بار بارها بوزن کرده بارها زر هموزن ایشان را داد و مولوی عبدالحکیم سیالکوٹی را که علامهٔ نامور بود دو بار بمیزان عنایت سنجیده و مبلغ شش هزار روپیه همسنگ او بوے مرحمت فرمود و قاضی محمد اسلم را نیز همین طور شش هزار و پانصد روپیه داد و شیخ عبدالحمید لاهوری مؤلف شاهجهان نامه را به زر سنجیده مبلغ سه هزار روپیه همسنگ او بوے داد و نیز جگناتھ خواننده مخاطب به مهاکبراج را در جایزهٔ دهرپدکه در مدح بادشاه تصنیف کرده بود و مشتمل بر معانی تازه و نغمات مختلفه مبلغ چهار هزار و پانصد روپیه همسنگ او مرحمت شده و نیز رنگ خان خواننده را بمبلغ همسنگ او مبلغ هفت هزار روپیه داد و هامون درویش را نیز بمبلغ همسنگ او داد و جهان آرا بیگم دختر شاهجهان بادشاه که عزیزترین اولاد او بود بشعلهٔ شمع بدامن رسیده اکثر بدن او سوخت جراحان مشهور هندو و مسلمان و فرنگی اقسام مراهم ساختند اما مفید نیفتاد و مرهم هامون درویش مشهور بود بطلب حضور رشده و مرهم او بجرد بستن نفع کلی داد و پس از سه روز اکثر جراحات مندمل شد بعد از بست روز شفا کلی دست داد و هامون بعنایات خسروانه و سنجیدن بزر مفتخر گردید الغرض آن بادشاه فلک بارگاه این چنین داد و دهش بسیار کرده که مفصل او در شاهجهان نامه دیدنی است و بادشاه خود هم طبع موزون داشت و در تصوف و موسیقی و دیگر علوم و فنون و شجاعت و سخاوت منفرد روزگار بود اکثر صاحبدلان در مجالس سماع آن بادشاه گردون وقار از غایت ذوق و شوق جان داده اند و قتیکه عمارت عظیم بر مقبرهٔ ارجمند بانو بیگم عرف ممتاز محل که بیگم بادشاه و مادر اولاد او و عزیزترین خواتین بود تعمیر شد شاهجهان بادشاه خود نیز چند شعر نظم فرمود چنانچه چندے از آن نوشته میشوند ؎ زهے مرقد پاک بلقیس عهد + که بانوے آفاق را گشته مهد + منور مقامے چو باغ بهشت + معطر چو فردوس عنبر سرشت + جواهر نگار است دیوار و در + هوا تازه و تر چو آب گهر + برین بقعهٔ پاک و الا مقام + ترشح کنان ابر رحمت مدام + ز رقت به نظارهٔ این مزار + شود چشم خورشید و مه اشکبار + اگر مجرم آرد برین در پناه + شود او چو معفو پاک از گناه + نمود این عمارت بنا روزگار + که ظاهر شود قدرت کردگار + و کثرت خزائن و فوج و لشکر و امن و امان و عدل و ایمان و متابعت امرائے هنود و مسلمان که در عهد شاهجهان بادشاه بود هیچ یکے از بادشاهان گورکان را نصیب نشده بود بلکه هیچ یکے از بادشاهان هندوستان را این چنین جاه و جلال و دولت و اقبال دست نه داد اگر احوال آن بادشاه خجسته خصال بر سبیل اجمال هم نوشته شود کتابے علیحده مرتب گردد لهذا بر همین قدر اکتفا رفت +

ذکر سلطنت سلطان ابوالمظفر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه ابن صاحبقران ثانی شاه جهان بادشاه گورکانی :-

محمد اورنگ زیب پسر سیومی شاهجهان بادشاه بود و تولد

او از بطن ارجمند بانو بیگم بنت آصف خان مرافق شد و از صغر سنی آثار مهابت و شجاعت و اطوار فهم و فراست از ناصیهٔ

همایون او پیدا بود و از خطوط پیشانی نورانی او عبارت سلطنت صاحب بصیرت را هویدا مے شد از پیشگاه پدر بنظم صوبجات دکن مامور بود و انتظام دکن چنانچه مے بایست بعمل آورد و سلاطین دکن را که پائے از اندازه ادب متابعت بیرون نهاده بودند مجدداً بآداب استقرار واقعی نموده مطیع خود ساخت اما چون شاه جهان بادشاه شاه بلند اقبال شهزاده دارا شکوه را ولیعهد کرده بود و میخواست که بعد از و تخت سلطنت بوے قرار گیرد قولاً و فعلاً هر امرے که موجب تقویت و طمانیت او میدانست بعمل مے آورد و شاهزاده دارا شکوه بر جمیع کارخانجات بادشاهی مسلط و حاوی بود در وقت مرض بادشاه که مختار کار و بار سلطنت او بود فرامین بنام امرائے عظیم الشان که در کمک دکن برکاب اورنگ زیب رفته بود صادر فرموده هر یکے را از ایشان بر سبیل استعجال طلب فرمود تا قوت و شوکت اورنگ زیب نقصان پذیرد و امراو قتیکه بیجاپور را محاصره داشتند و فتح بیجاپور قریب رسیده بود برخاسته رفتند و دران وقت غیر از چند کس امراے نامدار مثل سید معظم خان و شاه نواز خان و میرزا شجاع مخاطب به نجابت خان گورکان ابن میرزا شاهرخ ابن میرزا سلیمان والی بدخشان دیگر کسے در رکاب شاهزاده اورنگ زیب نماند چون اورنگ زیب از عرائض دولت خواهان کیفیت اشتداد مرض و مجبوری پدر و اقتدار و اختیار برادر معلوم کرد در صدد فراهمی لشکر گردیده و در اندک مدت هر قدر که توانست مردان کاری جمع آورده عزم ملازمت پدر مصمم نمود و شاهزاده محمد معظم الملقب به شاهزاده عالم بهادر شاه را بصوبه داری دکن نامزد فرمود و پسر بزرگ شاهزاده محمد سلطان را با میرزا شجاع نجابت خان گورکان منقلای کرده و پسر سیومی خود شاهزاده محمد اعظم شاه را همراه گرفته در دوازدهم جمادی الاول سنه ثمان و ستین و الف هجری از اورنگ آباد کوچ کرد و شاهزاده مرادبخش را که در گجرات مے بود و باستماع خبر بیماری پدر جرأت به نشستن تخت وغیره نموده بود نوشت تا از گجرات متوجه مالوه در انجا بالشکر ظفر پیکر ملحق گردد که در وقت ملازمت پدر باستشفاع جرائم او پرداز دو اورنگزیب بعد از قطع مراحل و منازل به برهانپور رسید محمد طاهر صوبه دار خاندیس به تلقی ملهم اقبال سر بر زمین اطاعت نهاده زمین بوس کرد اما سید شاه نواز خان صفوی که در همراهی تعلل و تامل مے نمود بموجب فرمان مقید شد و اورنگزیب کوچ کرده در گذر اکبرپور از دریائے نربدا عبور فرمود و به دیالپور شهزاده مرادبخش نیز رسیده ملحق شد و شاهزاده از دانائی و حزم و احتیاط گذرها و راههار آن چنان ضبط فرمود که خبرے به دشمن نرسید و مهاراجه جسونت سنگه راتهور والی جودهپور و میر قاسم خان که بفرمان بادشاه و شاهزاده دارا شکوه بالشکرے گران و امرائے مسلمان و راجپوت برائے سد راهی اورنگزیب به اوجین آمده نشسته بودند از بے خبری و غفلت متوحش و اخبار نشدند چون ملازمان قلعه دهار را از بیم سطوت عالمگیر بلند اقتدار گریختند و به لشکر مهاراجه جسونت سنگه آمیختند و راجه را از قرب وصول لشکر شاهزاده عالی تبار واقف نمودند و مهاراجه باستماع این خبر با فوج خود از اوجین کوچیده بموضع دهرمات پور که هفت کروهے از اوجین است رسیده معسکر کرد و شاهزاده اورنگزیب نیز بیک کروهے لشکر او فرود آمده کوکب رائے برهمن از نزد مهاراجه فرستاد و پیام داد که ما را اراده جنگ و حرب نیست برائے ملازمت و عیادت پدر آمده ایم اگر راجه توفیق یابد

بلازمت مستسعد شو. والا از راه جنود اقبال برخاسته راه وطن خود گیر و در نه غیر از زیان و نقصان فایده نخواهد داد

اما راجه جسونت سنگه که رهوار غرور سواد بار زیر ران داشت قبول نه کرده آماده جنگ و حرب گردید +

ذکر محاربه اورنگ زیب عالمگیر با راجه جسونت سنگه راٹهور و ظفر یافتن بر او به تقدیر ایزد قدیر

چون راجه جسونت سنگه از حرب و جنگ ممتنع نشده کار سازی قتال نمود روز

دیگر بست و دویم شهر رجب المرجب سنه ثمان و ستین و الف هجری شاهزاده اورنگ زیب نیز بآراستن صفوف حرب و ضرب مشغول گردید و امرا و دلاوران را بهر طرف تعیین فرمود و فوج هراول به شاهزاده محمد سلطان سپرده میرزا شجاع گورکان ملقب به نجابت خان گورکان را دران طرف تعیین فرمود و پسر نجابت خان شجاعت خان گورکان و سید مظفر خان بارهه و دیگر امرائے دلاور را در هراول تعیین فرمود و ذوالفقار خان را با توپخانه در هراولی شهزاده مقرر نمود و سرداری توپخانه را به مرشد قلی خان مقرر داشت و فوج برانغار را بعهدهٔ شجاعت و شهامت شاهزاده مراد بخش گورکان قرار داد و جرانغار را به شاهزاده محمد اعظم شاه نامزد کرده ملتفت خان و همت خان و سپهدار خان و کار طلب خان و دیگر امرائے کبار را دران فوج مامور ساخت و سردارے التمش به مرتضی خان مقرر شد و سید بهادر و سید حمید الدین وغیره در التمش مامور فرمود و عمدهٔ دلیران بے نظیر شیخ میر را طرح میمنه و صف شکن خان طرح یسار مقرر شد و قراولی را به خواجه عبد الله و دوست بیگ وغیره امرائے دلاور سپرد و شاهزاده اورنگ زیب خود در قول جائے گرفت و اصالت خان و مخلص خان و منصور خان و قلیچ خان را همراه خود داشت و جسونت سنگه و میر قاسم خان نیز به تسویه صفوف پرداخته جسونت سنگه راٹهور قاسم خان را سردار هراول کرد و اکثر راجپوتان بادشاهی مثل مکند سنگه هاڑا و سجان سنگه بندیله و امر سنگه چندراوت و رتن سنگه راٹهور و ارجن گور و دیال داس جهالا و دیگر راجپوتان و امرائے بادشاهی مثل خوشحال بیگ کاشغری وغیره امرا را در هراول مقرر کرد و بهادر بیگ بخشی و جانی بیگ خان را با توپخانه باز داشت و مخلص خان و محمد بیگ و یادگار بیگ را که از دلیران مغل بودند به قراولی نامزد کرد و مهیش داس و گوردهن راٹهور در التمش جائے یافتند و خود با دو هزار راجپوتان راٹهور و دیگر راجپوتان شاهی مثل راجه بهیم و تهلداس گور وغیره در قول جائے گرفت و راجه رائے سنگه سیسودیه را با جمعے از راجپوتان سیسودیه در میمنه و افتخار خان و سید شیر خان بارهه و سید سالار بارهه و یادگار مسعود و محمد مقیم را در میسره باز داشت و راجه دیبی سنگه بندیله و مالوجی و پرسوجی مرهٹه را به حفاظت اردو بهیر مقرر فرمود و بعد از آراستگی صفوف راجه را خیال فریبی در خاطر گذشته پیام فرستاد که مرا هرگز داعیه رزم و پیکار و طاقت مقاومت با ملازمان شاهزاده نامدار نیست اگر برایں بندهٔ عقیدت منش بخشوده فسخ عزیمت فرمایند خود را به آستان بوسی میرسانم بادشاهزاده اورنگ زیب از پیام او رایحه مکر و حیله استشمام نموده فرمود که اکنون که ما سوار شده ایم توقف از عزیمت ملوکانه بعید مے نماید اگر معروضه او پیرایه صدق دریزد وارد از لشکر

خود جدا شده نزد نجابت خان گورکان بیاید و خان مذکور را بخدمت شاهزاده محمد سلطان رساند و شاهزاده بحضور آورده
استشفاع جرائم عبارت او کند تا پذیرائی یابد چون این پیام راجه جیسنگه بوداشے ازو ظاهر نشد و هر دو لشکر روبروے همدگر
آوردند و پنج شش ساعت روز برآمده بود که در میدان جنگ هر دو لشکر بمقابلهٔ همدگر رسیدند و تلاقی فریقین دست داده
اورنگ زیب لیبال بسته آهسته آهسته بتوزک و توره پیش مے آمد و ضرب بندوق و توپ و تیر و بان آتش اجل در
خرمن حیات مخالفان مے انداخت چون مسافت بین الفریقین کمتر ماند راجه مکند سنگه هاڈا و رتن سنگه راٹهور و دیال داس
جهالا و ارجن گوگو و دیگر سرداران هنود و مسلمان با تمامی اتباع خود اعلام شجاعت برافراشته بر توپخانهٔ شاهزاده اورنگزیب
برق وار رسیدند و مرشد قلی خان و ذوالفقار خان با آنکه جمعیت ایشان در خور راجپوتان نه بود و یکے بعد نمیرسید دامن
مردانگی از کف همت ندادند و پاے همت افشردند و دست مدافعت کشودند مرشد قلی خان مردوار جان نثار شد و ذوالفقار
خان که با معدودے چند مانده بود بآئین ناموس طلبان هندوستان که چون از فتح و نصرت مایوس شوند راه گریز را بر بندند و
از مرکب خود فرود آمده مرگ خود را متیقن شوند از اسپ فرود آمده پیاده شد و بجنگ و جدال مشغول شد و داد مردی مردانگی
داد و زخمهاے بسیار بوے رسیدند اما پاے از جاے بر نه داشت و راجپوتان ازین غلبه چیره تر شده و از توپخانه نیز
بگذشتند و بر هراول تاختند درین اثنا جمعے دیگر از هراول مهاراجه جسونت سنگه و برخے از قول و التمش بمدد پیشینیان رسیدند
و جنگے صعب واقع شد ـ ز سم ستوران چنان گشته گرم + نمود این جهان توده خاک نرم + ز گرد سواران دشمن کمین +
زمین آسمان آسمان شد زمین + بمرگ دلیران همے کوفت کوس + دریغا دریغ و فسوسا فسوس + ز ابر بلا تیرباران شدند +
ز خون نیز چو ابر بهاران شدند + ز بس تیر در تن شده جاے گیر + تن جنگجو گشته قندیل تیر + شد از چاک شمشیر تارک شگاف +
چو پاے شتر فرق روے مصاف + غریو دهاده برآمد چنان + که افتاد از دست شیران سنان + برآمد خروش خم هفت جوش +
برون برد هوش از دماغ سروش + و شاهزاده محمد سلطان و نجابت خان نیز ازین سیل بلا از جاے نرفته داد مردانگی
دادند و در عین گرمی کارزار امراے دیگر از هر طرف در خروش آمده بر مخالفان ریختند و بادشاه اورنگ زیب نیز هجوم
مخالفان سوے هراول دیده براے کمک ایشان از جاے جنبید و مبارزان از پشت گرمی بادشاه دل قوی شده
از کثرت غنیم حسابے بر نداشتند و قول خاص بادشاهی به هراول پیوست و مبارزان طرفین دست جلادت از آستین شجاعت
برآورده باهم آمیختند و مکند سنگه هاڈا و سجان سنگه سیسودیه و رتن سنگه راٹهور و ارجن سنگه گور و دیال داس جهالا
و موهن سنگه هاڈا وغیره رؤساے راجپوت شربت فنا چشیدند و جمعے دیگر بهمراهی ایشان بقعر فنا فرو رفتند و بقیة السیف
فرار کرده منهزم شدند اما راجه راے سنگه سیسودیه از قول مخالف و سجان سنگه بندیله و امر سنگه چندراوت از هراول لشکر
جسونت سنگه جدا شده در عین گرمی حرب و ضرب با خیل و خدم و طبل و علم بمشاهده اقبال و اقتدار شاهزاده نامدار بجانب ملازمان
خود ها گریختند و شاهزاده مراد بخش بر میمنهٔ راجه جسونت سنگه تاخته افتخار خان و دیگر امراے بادشاهی بمدافعه پیش آمدند

جنگ عظیم در پیوسته اکثر امرائے بادشاهی کشته شدند و راجه جسونت سنگه چون حال چنین دید دل از دست داده و عار فرار اختیار کرده بے توقف و تامل پشت بر معرکه جنگ نموده با چندے از راجپوتان نیم جان و بقیه لشکر بادشاهی رو بگریز نهاده و راه جودهپور در پیش گرفت و شاهزاده مراد بخش گورکان بر بنگاه راجه رسید با فوجی هم سوجی مرهٹه بمشاهده رایات اوفی الغو راه فرار اختیار کرده هر دو سردار مرهٹه بے توقف سر در وادی هزیمت نهادند اما راجه دیبی سنگه بندیله بالقدم الانقیاد پیش آمد و مجموع اموال و افیال راجه در تصرف لشکر اورنگ زیب در آمد و شاهزاده از تعاقب فراریان امتناع فرموده درین معرکه شش هزار مرد از لشکر راجه جسونت سنگه بقتل رسیدند و اکثر امرائے نامور کشته شدند اما از لشکر اورنگ زیب انام مرشد قلیخان کشته شد و ذوالفقار خان و اسکندر روهیله و شیخ عبد العزیز و رگناتهه سنگه راتهور زخمی شدند و اورنگ زیب خیمه مختصری نصب کرده فرود آمد و امرا و شهزادگان زانو زده مراسم تهنیت بجائے آوردند و مراد بخش نیز زخمها کشیده راجه دیبی سنگه را بحضور آورد و اورنگ زیب شاهزاده مراد بخش را بانعام پانزده هزار اشرفی و چهار زنجیر فیل نواخت و سلطان محمد را منصب پانزده هزاری ده هزار سوار عطا کرده چون باوجین رسید اکثر امرا را بانعام و اکرام نواخته از انجمله میرزا نجابت خان را بخطاب یار وفادار خانخانان سپه سالار و خلعت خاصه و دو زنجیر فیل و یک لک روپیه نواخته و ملتفت خان را بخطاب اعظم خان و خدمت دیوانی و خلعت خاصه و اسپ با ساز طلا و طوغ و نقاره و منصب چهار هزاری دو هزار سوار داده ما از اوجین کوچ فرموده بحدود گوالیار رسید نصرت خان ولد خاندوران از قلعه رائسین آمده خطاب خاندوران خان یافت چون شاهزاده داراشکوه با لشکرے انبوه به دهولپور آمده مانع عبور دریائے چنبل بود اما گذر بهدنڈ را داراشکوه تصرف نکرده بود اورنگ زیب بجلیۂ استعجال از ان گذر گذشته مقام نمود +

ذکر محاربه اورنگزیب با داراشکوه و ظفر یافتن بتقدیر ایزد داد پژوه

چون شاه بلند اقبال داراشکوه در راه شاهجهان آباد خبر هزیمت راجه جسونت سنگه شنیده بادشاه را برگردانیده باگره آورد و بجمع سپاه اشتغال ورزیده هر چند شاهجهان مصالحت را در نظرش جلوه میداد بتقدیر ایزد قدیر قبولش نیامده و در اندک مدت از امرائے هنود و مسلمانان لشکرے عظیم جمع آورده و لشکرش بشصت هزار سوار رسید به دهولپور آمده ضبط گذرهائے چنبل نمود چون اورنگ زیب از چنبل بگذر بهدنڈ عبور فرمود داراشکوه در موضع راجپوره ده کروهے اکبرآباد میدان جنگ خوش کرده مقام نمود و شاه جهان مناشیر منع جنگ نوشته و خود نیز خواست که بداعیه صلح هر دو برادر در میدان جنگ قدم رنجه کند و پیشخانه بیرون فرستاده فرمان داد که در میان هر دو لشکر سراپرده بادشاهی برافرازند و خود نیز اراده سواری داشت که از راه دریا بمیان هر دو خرامد اما داراشکوه آمدن بادشاه را بر خلاف مصلحت دانسته در جنگ و حرب تعجیل نمود و اورنگ زیب نیز در ششم رمضان قریب معسکر داراشکوه رسیده قیام ورزید و داراشکوه همان روز بعزم ستیز سوار شده و پیش آمده میل لست و اورنگزیب

که سه کوچ متواتر کرده آمده بود نظر بر کوفت و تکان لشکر خود از جای نجنبید داراشکوه دران تمازت آفتاب و گرمی سخت تمام
روز در میدان ایستاده وقت شام مراجعت نمود و لشکرش از گرمی آفتاب و هوا صعوبتی عظیم کشیده بسیاری ازین عذاب
نمونه سقر جان دادند و تمام شب هر دو لشکر تهیه جدال و قتال گذرانیده روز دیگر اورنگزیب ظفر نصیب بمیدان حرب
خرامیده توپخانه را پیش فرستاد و شاهزاده محمد سلطان را با خانخانان میرزا نجابت خان گورکان سپه سالار هراول و ذوالفقار
خان و صف شکن خان را باهتمام توپخانه تقرر فرمود و افسری برانغار را بشاهزاده محمد اعظم نامزد کرده اسلام خان و اعظم خان
و خان زمان و مختار خان را در آن طرف تعیین کرده جرانغار را به مراد بخش گذاشت و التمش به شیخ میر و سید مبشر زه خان
مقرر کرده و بهادر خان را طرح راست و خاندوران خان را طرح چپ مقرر فرمود و خواجه عبد الله بیگ با دولت بیگ و
عبد الله خان تیراهی و بهرام ولد قزلباش خان را بقراولی مقرر کرده و خود بر فیل سوار شد و شهزاده محمد اعظم را بر فیل خود
جای داده در قول قرار گرفت همچنین شاهزاده داراشکوه توپخانه را که از خاصه او بود در دست راست و توپخانه بادشاهی را
باهتمام حسین بیگ خان در چپ جای داده و راو ستر سال هاڈا را که از عمده رؤسای هندو رئیس بوندی بود و در معارک
و مهالک شجاعت و مردانگی او بثبوت پیوسته بود با دیگر راجپوتان جلادت شعار مثل راجه روپ سنگه راتهور عم زاده
جسونت سنگه والی جودهپور و سر بدی سیسودیه و راجه گردهر برادرزاده راجه بتهلداس گور و بهیم پسر بتهلداس و راجه
سیوا رام گور و غیره رؤسا و امرا را بهراولی تعیین فرمود و شیخ داود خان قریشی را با چار هزار سوار معتمد خود و عسکر خان میر بخشی
خود را نیز ضمیمه ایشان نمود و سرداری جرانغار به خلیل الله خان میر بخشی بادشاهی مقرر کرده ابراهیم خان خلف علیمردان خان
امیر الامرا و اسمعیل بیگ و اسحق بیگ ابنای امیر مذکور و طاهر خان و قباد خان و دیگر امرای مغل را با رام سنگه راتهور و غضنفر
خان سلطان حسین ولد اصالت خان و دیر خان ولد خلیل الله خان و راجه کشن سنگه تونور و بنجهی راج و دیگر امرا در آن
فوج تعیین کرده و سپهر شکوه پسر خود را با رستم خان بهادر فیروز جنگ در جرانغار گذاشته قاسم خان و سر بلند خان و سید مبشر زه خان
بارهه و مالوجی و پرسوجی مرهته و سید بهادر بهکری و مهاسنگه بهدوریه و عبد الغنی خان اوزبک و سید نجابت خان منور بارهه
و سید نور العیان و سید مقبول عالم را با جمیع سادات و اهل جلو و گرزداران بادشاهی بهادر جرانغار مقرر کرده و خود با سه هزار
سوار از امرا و عمائد مثل فیض الله خان و خوشحال بیگ کاشغری و غیره در قول قرار گرفت و رام سنگه و کیرت سنگه ابنای
راجه جی سنگه کچهواهه والی جیپور و شیخ معظم فتحپوری و سید ناهر خان را التمش کرده و فوجی دیگر برهمن و بسیار افزوده
ظفر خان و فیروز میواتی را بسرداری میمنه دیگر و فاخر خان نجم ثانی را به میسره ثانی مقرر کرده همچنین هر یک امرا را بجای
خودها باز داشته و یکپاس روز برآمده باستقبال عساکر اورنگزیب نمود و در نصف النهار هر دو فوج قریب رسیده نخست
به آتش بان و تفنگ و توپ میدان حرب و نبرد را گرم ساختند چون هر دو لشکر بسیار قریب شدند دست به تیغ و نیزه برده
باهمدگر در آویختند سپهر شکوه و رستم خان خود را بر توپخانه اورنگزیب زدند اما تفنگچیان پلهٔ متعاومت افشرده از جا نرفتند

دیگے از فیلان پیش روے رستم خان از صدمہ گلولہ توپ بزمین افتاد تا چار رستم خان وغیرہ بسوے برانغار میل کردند و بہادر خان
کہ طرح دست راست و در عقب ہراول بود با ایشان متقابل شدہ جنگے عظیم نمودہ با سید دلاور خان و ہادی داد خان زخمی
شد ہر دو کسان آخر بین گشتہ شدند اما دفع حملہ افواج دارا شکوہ ممکن نشدہ اسلام خان از برانغار و شیخ میر از التمش
افواج عالمگیر بمقابلہ ایشان نمودہ و آویزش مردانہ واقع شدہ ؎ ز سم ستوران ہنگامہ سوز + زمین پردہ بست
بر روے روز + ز بسیاری تیرہ گرد چو قیر + رہ رفتن خویش گم کرد تیر + ز خون دلیران و پیکان تیز + زمین لالہ
خیز آسمان ژالہ ریز + خروشیدن نائے روئین اساس + ہمی کرد پیچش درین کہنہ طاس + و درین آویزہ رستم خان کشتہ
شد و سپہر شکوہ ہزیمت یافت و اسلام خان و عزت بیگ و سیف خان و محمد صادق و میرزا مہند امراے عالمگیری زخمہا برداشتند
اما دارا شکوہ کہ در فنون حرب و جنگ تجربہ نداشت بمشاہدہ جرأت پسر خود نیز متعاقب روان شدہ ہراول خود را از زیر
کردہ و از توپخانہ خویش پیشتر گذشتہ روبروے توپخانہ عالمگیری رسید و گذشتن از آن آتش جحیم محال دانستہ بر اسپ خود
میلان نمود و بادشاہزادہ مراد بخش گورکان کہ در جرانغار بود روبرو شد و خلیل اللہ خان نیز از برانغار بمدد او آمدہ و امراے
اوزبک کہ در لشکر او بودند حملہ مردانہ نمودند و مراد بخش نیز حتی الوسع مدافعت نمودہ و از حملات راجپوتان و امراے اوزبک
و بسیاری لشکر دارا شکوہ چند زخم برداشتہ بعقب رفت و راجپوتان جلادت آئین و دیگر امراے برکین مراد بخش را زیر کردہ
بر قلب اورنگزیب حملہ کردند و اورنگزیب نیز کہ معرکہ را بر شہزادہ مراد بخش سخت دید روے فیل خود بجانب دارا شکوہ گردانیدہ
با فوج قول خاص بسوے او میل نمود و راجپوتان و فدائیان دارا شکوہ نیز رسیدہ بنہایت تیزی و سختی حملہ آوردند و امراے
اورنگزیب داد مردانگی دادہ در مدافعت کوشیدند و مرتضی خان و ذوالفقار خان و غیرت خان و اللہ یار بیگ وغیرہ
امرا زخمہا برداشتند و راجگان راجپوت ہم کمال بیباکی نمودہ راو ستر سال ہاڈا و رام سنگہ راٹھور و بھیم پسر راجہ بیٹھلداس
گوڑ و راجہ شیورام گوڑ حملات مردانہ نمودہ قریب باورنگزیب رسیدند و در قول خاص او بر خاک ہلاک افتادند ؎
ہزبران فتادند در خون و خاک + زرہ پارہ پارہ بدن چاک چاک + یلان را تر از آب خنجر گلو + فرو ریختہ آب خنجر
از سبو + ز سرہا کلہ افتادہ بر خاک راہ + سر از خاک بر کردہ بکسر کلاہ + و راجہ روپ سنگہ راٹھور جسارت کردہ قریب
فیل سوارے اورنگزیب رسید و در آنجا آثار مردانگی ظاہر ساختہ ریسمان ہائے ہودج برید و اورنگزیب خواست کہ او را زندہ
بدست آرد میسر نشدہ بقتل رسید و چون رستم خان و راو ستر سال ہاڈا کہ عمدہ دلیران بودند سر در گریبان فنا کشیدند دارا شکوہ
مضطرب شدہ چندے سعی نمود و سید ناہر خان بارہہ و یوسف خان بارہہ از معتمدان و دلیران او بودند کشتہ شدند و
بانی چند از توپخانہ اورنگزیب سر شدہ باطراف فیل سواری او رسیدند مضطرب تر گشتہ حالانکہ جمعیت او بسیار بود از فیل
سواری زیر آمدہ معلوم بداعیہ حرب یا فرار بر اسپ سوار شد ازین حرکت تزلزل در لشکر او افتادہ اہل لشکر قدم در راہ
گریز نہادند خدمتگذاری کہ بر میان او ترکش مے بست بضرب تیر کشتہ شدہ دارا شکوہ نیز روے براہ فرار آورد و بسیارے

از عمده گان امرائے بادشاہی شربت فنا چشیدند واکثر از صدمات زخم وغلبہ حرارت ہوا جان دادند اما اورنگزیب ظفر یافتہ
فوج خود را از تعاقب امتناع فرمود وکم کسے از سرداران داراشکوه از زخم خالی بودند واز لشکر اورنگزیب باوجود چنین محاربۂ
عظیم غیر از اعظم خان کہ بعد فتح از غلبۂ حرارت ہوا وشدت گرما بمرد وسزاوار خان وہادی داد خان وسید دلاور خان
در معرکہ کشتہ شدند وبہادر خان وذوالفقار خان ومرتضی خان ودیندار خان وغیرت بیگ وصادق محمد ومیرزا ہمند زخمی
شدند باقی از عمده گان او ہمہ محفوظ بودند وشاہزاده مرادبخش چند زخم برداشت ودو سہ ہزار کس از لشکر او کشتہ شدند
وداراشکوه بہ اکبرآباد آمده وجواہر ومرصع آلات واشرفی وطلائی کہ بدست او رسید برگرفتہ با دو ہزار سوار بدہلی رفت و
اورنگزیب درخیمۂ داراشکوه کہ برجائے او بود فرود آمده امرا وشاہزادگان زبان بہ تہنیت کشادند واو عریضۂ مشتمل بر
بے گناہی خویش وزیادتی برادر نوشتہ نزد پدر فرستاد ومحمد امین خان واعتقاد خان ابن یمین الدولہ آصف خان وغیره
امرا از اکبرآباد بحضور او رسیدند وبادشاه جواب عریضۂ اورنگزیب بدست خود نوشتہ وروز دیگر فاضل خان وسید ہدایت اللہ
از جانب شاہجہان شمشیرے باورنگزیب رسانیدند کہ اسم او عالمگیر بود واورنگزیب خود را بہمین لقب ملقب ساختند و
قباد خان وطاہر خان وفیض اللہ خان ونوازش خان وغیره امرا نیز بخدمت عالمگیر توسل جستند وفرمان داد کہ شاہزاده
محمد سلطان ومیرزا نجابت خان خانخانان بشہر اکبرآباد رفتہ ضبط نمایند ودیگر جمیع امرائے خورد وبزرگ ہر روز بخدمت عالمگیر
مے آمدند ومواجب ومناصب لائق مے یافتند وشاہزاده محمد سلطان بملازمت جد خود رفتہ از روے توره وآداب مقرره
ملازمت نمود وخواہر عالمگیر بادشاه در باغ نورمنزل آمده برادر را دید وخان جہان ابن آصف خان وجعفر خان وزیر اعظم و
تقرب خان نیز بملازمت رسیده وعالمگیر بر مسند نشستہ بار داد وعالمگیر بہفتم رمضان در شہر آمده بحویلی داراشکوه مقیم گردید
اما توجہ بادشاه را باوجود این حالت سوئے داراشکوه دیده ونیز اکثر امرا میل باو مے نمودند ازین سبب عازم شاہجہان آباد
گشتہ شہزاده محمد سلطان را واسلام خان را در اکبرآباد گذاشتہ وذوالفقار خان را بحراست قلعہ مامور نموده روانہ شد و
داراشکوه باستماع جنبش عالمگیر قیام در دہلی نکرده بلاہور رفت وعالمگیر خاندوران خان را بہ تسخیر الہ آباد کہ بدست قاسم بابہ
ملازم داراشکوه بود فرستاد وشاہزاده مرادبخش را دو صد وسی[۲۳۰] راس اسپ بخشید وبہادر خان را از سلیم پور بہ تعاقب
داراشکوه مامور کرده وہریک از امرا را مناصب ارجمند ومراتب بلند داده دلاور خان افغان را بعطائے خلعت وجمدہر
مرصع با علاقہ مروارید ومنصب پنجہزاری پنجہزار سوار سرافراز فرمود وشائستہ خان خان جہان ابن آصف خان را خلعت
خاص وجمدہر مرصع وشمشیر خاصہ وخطاب امیر الامرا وشصت ہزار روپیہ نقد ودو کرور دام انعام فرمود ومنصب ہفت
ہزاری ہفت ہزار سوار دو اسپہ سہ اسپہ ترقی داد وہمدرین جا پسر رانا راج سنگہ سیسودیہ والی اودی پور بحضور
رسیده بمرحمت خلعت وعقد مروارید وپدرش بارسال سرپیچ مرصع سرافرازی یافت وہمچنین سائر امرائے والا اعتبار
بترقی مناصب وانعام وعواطف واکرام مسرور وخوشدل فرمود وچون اوضاع واطوار سلطان مرادبخش از اندازه خردمندی

بیرون بود باوجود زندگی پدر و موجودگی برادران اکبر هوس بادشاهی در سر داشته سرگرانی با عالمگیر میداشت ناچار عالمگیر وی را ابتدا به اسیر فرموده بقلعه شاهجهان آباد فرستاد و راجه جی سنگه کچهواهه والی جی پور از سلیمان شکوه تخلف جسته بحضور رسید و بعنایت فیل و ماده فیل و خلعت و شمشیر خاصه ممتاز گردید و کیرت سنگه ولد امر سنگه راتهور و ابراهیم خان ولد علیمردان خان از امرای مرادبخش مشمول عواطف شدند چون لشکر عالمگیر بشاهجهان آباد رسید دارا شکوه بنظر اموال و اجناس که در لاهور یک کرور روپیه نقد و توپخانه و قورخانه بسیار بود رو به لاهور آورد چون ساعت جلوس قریب بود و فرصت نبود که بسامان این جشن لائق شان سلطنت مرتب شود عالمگیر مقرر کرد که در باغ اعزآباد در ساعت مقرره جلوس بر تخت نموده لوازم جشن و سرور را بر وقت فرصت گذارد و عمدة الملک خلیل الله خان میربخشی و روح الله خان و میر خان پسران او را به اسپان با ساز طلا و خلاع و فیل نوازش کرده برای سرانجام عبور از ستلج فرستاد +

جلوس عالمگیر بادشاه بر تخت سلطنت

روز جمعه غرهٔ ذیقعده سنه ثامن و ستین و الف هجری در عمارت اعزآباد مجلسی دلکشا ترتیب داده و بعد از انقضای پانزده ساعت و بیست و دو پل از روز محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه پای مبارک بر تخت سلطنت گورکانیه نهاد و امرا و ارکین بعنایت مراتب و مناصب سرافراز گشتند و دران وقت عمر بادشاه عالمگیر چهل سال بود لوازم سرور و انبساط بعمل آورده تاریخ مولود عالمگیر آفتاب عالمتاب بود شاهجهان بادشاه از زبان مبارک تاریخ جلوس آفتاب عالمتاب فرمود و شخصی فلک اورنگ، و دیگری — سزاوار سریر بادشاهی + و دیگری — زیب اورنگ و تاج جهانشاهان + گفته و سید عبدالرشید تاریخ از آیه — و اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم + برآورده و ملا عزیز الله اصفهانی تاریخ این واقعه در — ان الملک لله یؤتیه من یشاء ه یافته و ملا شاه — ظل الحق گفت الحق این راحق گفت + گفته همچنین فضلا تاریخها در نظم و نثر گفتند و شخصی کتابی تصنیف نمود که از هر فقره تاریخ برمی آمد و بیت سکه بادشاه خود گفته — سکه زد در جهان چو بدر منیر + شاه اورنگ زیب عالمگیر + و بر اشرفی بجای بدر منیر مهر منیر نوشتند و شاهزاده محمد اعظم بمنصب ده هزاری چار هزار سوار سرافرازی یافت و علم و نقاره و تومان و توق عنایت شد و آفتاب گیر و دهکدگی الماس و ده سر اسپ عنایت شد و فوجی به تبعیت شیخ میر و دلیر خان و صفشکن خان برای جنگ سلیمان شکوه فرستاده خود بادشاه سوی پنجاب روانه شد و بهادر خان ره دارا شکوه را از معبر ستلج گریزانید و سلیمان شکوه منهزم گشته سوی سری نگر رفت و دارا شکوه در لاهور جمعیتی فراهم آورده و ملازمان خود را برلب بیاه فرستاده و فوجهای او معبر بیاه را ضبط کرده نشستند و دارا شکوه با برادر خود شاه شجاع طرح دوستی انداخته و برا نیز بمخالفت عالمگیر و تسخیر دارالخلافه تحریص نمود و شجاع وقتیکه خبر نهضت موکب عالمگیری به پنجاب شنید سر بشورش بر داشته چون موکب عالمگیر بکنار دریای ستلج رسید راجه جسونت سنگه راتهور والی جودهپور بوسیله امرا حاضر

شده عفو تقصیر خواست و پذیرائی یافته خلعت خاص و یک زنجیر فیل مزین بجل زربفت و ساز نقره با ماده فیل و شمشیر مرصع
نوازش یافته و راجه جی سنگه و دلیرخان را با فوجی بکمک خلیل الله خان مقرر فرموده اما دارا شکوه داعیهٔ پیکار را
بدل کرده و سوی ملتان رفت و راجه جسونت سنگه رخصت یافت که رفته در دهلی موجود باشد و شهزاده محمد اعظم را
با زر و آمد اسباب و لشکر در لاهور گذاشت و راجه جی سنگه بدین سبب که از مدتی از وطن دور بود رخصت وطن یافت
و بادشاه جریده عازم تعاقب شاه بلند اقبال دارا شکوه گردید و دارا شکوه از ملتان به بهکر رفت صف شکن خان در پی او
مقرر شد و عالمگیر به ملتان رسید +

ذکر لشکر کشیدن شاه شجاع به اکبرآباد و برگشتن عالمگیر بدار الخلافه

چون بادشاه بملتان رسید اول بمزار مبارک

آمنو سواد

حضرت شیخ الشیوخ شیخ بهاؤالدین ذکریا الملتانی قدس سره العزیز رفته دیکهزار روپیه به حضرت شیخ بهاؤالدین سجاده نشین
حضرت شیخ الشیوخ علیه الرحمته نذر کرده یکهزار روپیه دیگر خدام روضهٔ منوره داد اما درین ولا خبر رسید که شاه شجاع با آنکه
عالمگیر ویرا صوبهٔ بهار علاوه از بنگاله باقطاع مقرر کرده بود قناعت نکرده عازم اعانت پدر بزرگ‌وطن تسخیر اکبرآباد گشته اسپ
بادشاه بفور وصول این خبر طبل ارتحال کوفته و بلاهور رسید و صوبه پنجاب به خلیل الله خان سپرده قباد خان را لصوبه داری
تهتهه مقرر نمود و معظم خان را از قید رهائی داده بصوبه خاندیس سرافراز ساخت چون به دهلی رسید و شاه شجاع از اکبرنگر دار الملک
او کوچیده باله آباد رسید ملازمان دارا شکوه جمیع قلاع آن حدود که بدست داشتند بفرمان آقای خود بدو سپردند و سید قاسم
نیز اظهار ارادت کرده گذارش نمود که اگر بدین جانب قدم رنجه فرمایند قلعه سپارم خانه دوران خان که محاصرهٔ قلعه داشت و
از مدافعت شاه شجاع عاجز بود عالمگیر به شاهزاده محمد سلطان فرمان داد که از اکبرآباد متوجه ممانعت عم خود گردد و بادشاه بشکار
قصبه سورون رسید خطوط در منع مخالفت و تحریص محبت به برادر نگاشت اما شجاع را موثر نیفتاده و سید قاسم از اله آباد
برآمده شریک او گردید و از بنارس سه لک روپیه بجبر و عنف گرفته بادشاه بدولت و اقبال متوجه حرب او گردید و کوچهای
متواتره کرده در منزل کوڑه به لشکر منقلای پیوست و معظم خان بحضور رسید بعطای خلعت خاص با نادری و جمدهر
مرصع با علاقه مروارید و یکصد اسپ و یک اسپ با زین طلا ممتاز گردید و شهزاده محمد سلطان نیز بعنایت خنجر خاصه با علاقه مروارید
و یکصد سر اسپ نوازش یافت و شاه شجاع بمنزل کهجوه قریب لشکر بادشاه رسیده و هر دو لشکر بآراستن صفوف پرداختند
و عالمگیر بادشاه فرمان داد که توپخانه را پیش برده آتش افروز رزم و پیکار گردند و هراول برایت شهزاده محمد سلطان شوکت
یافته و ذوالفقار خان در توپخانه مقرر شد و راجه جسونت سنگه راٹهور با راجپوتان راٹهور در برانغار مقرر شد و مهیشداس
راٹهور و محمد حسین و میر عزیز بدخشی و بلدی چوهان و رام سنگه و هر رام راٹهور وغیره امرا نیز در فوج او مقرر شدند و اسلام خان
بهراولی این فوج تعیین شد و سرداری جرانغار نامزد شاهزاده محمد اعظم گشت و خانه دوران خان و راجه رای سنگه

سیسودهیه و میرزا خان و بیرم دیو و سبل سنگه سیسودهیه راجه چترمن جادون و سید شمس الدین بارهه وغیره امرای عظیم الشان
در هراول تعین شدند و کنور رام سنگه کچهواهه ابن جی سنگه والی جی پور و راو امر سنگه چندراوت و جگت سنگه هاڈا و
علی قلی خان و دیگر امرا و راجگان بهراولی این فوج تقرر یافتند و سرور التمش به بهادر خان تعلق گرفته اکثر امرای
افغان بدان جانب مقرر شدند و در دست راست قول خاصه شیخ داود خان قریشی رایت سروری برافراشته راجه
اندرمن و دیبی سنگه بندیله و یکه تاز خان و سید سادات خان و سید شجاعت خان با دیگر دلیران طرح مقرر شدند و در طرح
دست چپ راجه سجان سنگه و سید فیروز خان و شیر زمان خان و دیگر سادات مامور گردیدند و بادشاه در قول خاصه قرار گرفته عابد خان
داسن خان و دیگران را برکاب خود باز داشت و معظم خان را فرمود که فیل سواری او در جنب فیلخاصه باشد و شاهزاده
محمد اعظم را بر فیل خود جای داد و در یمین و یسار قول خاصه دو فوج مقرر کرده میمنه به محمد امین خان میربخشی و مرتضی خان را به میسره
مقرر فرمود و عبدالله خان را الغراولی و خواص خان و اخلاص خان وغیره را به چنداولی باز داشت و فیلان جنگی را با نواع اسلحه و
آلات حرب آراسته صفوف جنگ را به آئین شایسته پیراسته بالود هزار سوار جرار از مغل و سید و افغان و شیخ و راجپوت
متوجه میدان حرب و ضرب گردید و شاه شجاع نیز به تسویه صفوف پرداخته خود با الله وردی خان و عبدالرحمن خان اوزبک در
قول قرار گرفته و بلند اختر پسر خود را با سید قاسم بارهه و سید عالم و سنجر و سیف الله پسران الله وردی خان و دیگر مردان بهراولی مقرر
فرمود و شیخ قزلی را بهراولی الیشان قائم ساخت و شاهزاده زین الدین را سرداری برانغار و سید مکرم خان صفوی را با سید
راجی وغیره در جرانغار باز داشته و شیخ ظریف را طرح و اسفندیار معموری را در التمش و توپخانه به ابوالمعالی میرآتش و
قراولی به سید قلی اوزبک و چنداولی به میر علاء الدوله مقرر نمود الغرض چون هر دو لشکر از تسویه صفوف پرداختند عالمگیر چهار
گهڑی روز برآمده روی بمخالف آورد و به ترتیب و توره ساخت درمیان را پیموده ربعی از روز باقیمانده بود که نیم کروهی
معسکر شجاع رسید اما دران روز شاه شجاع از جای نه جنبید و توپخانه را به مقابله فرستاد تمام آن روز جنگ توپ و تفنگ
درمیان ماند چون ظلمت لیل پرده فرو هشت هر دو لشکر جنگجو دست از جنگ باز داشته عالمگیر بادشاه یرلیغ داد که لشکر بتوره
متعلقه بهمان طور که در صفوف مقرر شده اند از اسپان فرود آمده در شب مسلح باشند و احدی اسلحه از کمر و زین از پشت مرکب جدا
نکند و همه شب پاس دارند اما دران شب آشوبی عظیم واقع شده و سبب او آن بود که با وجود تقصیرات سابقه بادشاه عالمگیر
راجه جسونت سنگه را به نوازش خسروانه نواخته و لوای اعتماد ساخته عنان سرداری برانغار در کف او نهاده بود اما چون جبلت راجه جسونت سنگه
را در مزاج متانت و غیرت نبود لعزم فتنه پردازی آخر این شب عزم فرار نموده و شاه شجاع را از عزم خود آگاهی داده و خود
با تمام لشکر خود سوار شده مهیش داس و رام سنگه و هر رام راٹهور و بلدی چوهان و اکثر راجپوتان که در تعیناتی او بودند با
او همراه شدند و نخست بلشکر شاهزاده محمد سلطان رسیده لشکر او دست بغارت برآوردند و بمعسکر خاصه رسیده دست تطاول
گشادند و انقلابی عظیم در لشکر پیدا شده و راجه جسونت سنگه از معسکر برآمده روی براه نهاد و متوجه جودهپور گردید داین

آشوب لشکر بهم برآمده اکثر راه فرار در پیش گرفتند و بعضے خود را بمعسکر شاه شجاع رسانیدند چون این خبر بپادشاه که در خیمه مختصری
بر لشکرگاه بود رسید تزلزلے بخاطر راه نداده بر تخت روان سواره ایستاد و به تجدید به ترتیب برهم خوردگی صفوف لشکر پرداخته
و وقت طلوع آفتاب بر فیل فلک فر سوار شده عازم رزم گردید اما لشکرے که دیروز در ظل رایت او جمع بود از ان نصف مانده
بود و شجاع صفوف روز گذشته را تغیر داده و مجموع لشکر را یک صف کرده در عقب توپخانه باز داشت و آتش پیکار بلند
شده سید عالم بارهه از لشکر شاه شجاع با دلیران خود برآمده بر جرانغار بادشاهی حمله آورد و مردم جرانغار از صدمه حمله او و فیلانے
که پیش او بودند منهزم شده و از وقوع این حادثه تزلزلے عظیم پیدا شد و عقد جمعیت قول خاصه نیز از هم گسیخت و لشکر بمیت
یافت و زیاده از دو هزار سوار در رکاب بادشاه نماندند و مخالفان چیره تر شده روئے تقلب آوردند و مرتضی خان از میسره
و بهادر خان از التمش و حسن علیخان از طرح دست چپ بامعدودے از امرا سر راه بر مخالفان گرفتند و بادشاه عالمگیر نیز روئے
فیل بمدافعه دشمنان گردانیده و پشت قول خاصه سوے برانغار گردیده امرا بتقویت آقا در جوش آمده دست شجاعت کشادند
و داد مردانگی و مبارزت دادند ـ؎ شده موج دریائے تیغ ستیز ✚ بخونریز خیل بداندیش تیز ✚ سر نیزه در جیب ها
جا گرفت ✚ شپاشاپ شمشیر بالا گرفت ✚ سر سروران بود غلطان چو گوئے ✚ ز سیلاب خون کوچها گشت جوئے ✚ بجستن
نمودند چندان شتاب ✚ که شد جنبش از دست و از تیغ آب ✚ سید عالم بارهه را از ملاحظه جرات امرائے عالمگیری
دست همت سست شده پیشرفت کار در بازگشت دیده بپائے فرار ره سپر وادئی هزیمت گردید اما آن سه فیل مست که
هر یکے کوه بلا بود همچنان حمله آور بوده دلیران لشکر بادشاهی را بر خاک و خون مے انداختند و شور محشر برپا ساختند و روے
سوئے قول خاصه آوردند از ان هر سه یک فیل مست پیشتر آمده و بر فیل سواری بادشاه حمله آورد و بادشاه که در همت و استقلال و
جرأت و اقبال نظیر نداشت ـ؎ بمردی ز جا یک سر مو نشد ✚ ز راه چنان سیل یکسو نشد ✚ به تمکین سر رشته زنجیر هر ✚
نجنبید جز نبض از پیکرش ✚ و لعل قراولی که بر یکے از فیلان همراه نشسته بود اشاره کرد تا بضرب بندوق فیلبان را که محرک
سلسله خونریزی فیل بود از سرش بزیر انداخت و فیلبان بادشاهی بر سرش آمده فیل را مطیع خود ساخت و دو فیل دیگر از قول
گذشته سوئے دست راست حمله آوردند و همدرین زمان شاهزاده ملبند اختر پسر شاه شجاع با دلیران خود بر برانغار عالمگیری
حمله آورده و عالمگیر که دشمنان را از جرانغار رانده بود آثار برهم خوردگی در عقب خود که برانغار بود دریافته باستمداد برانغار روے
آورده و پیشتر از انکه روئے فیل در انجانب بگرداند پیلسے شاهزاده محمد سلطان و ذوالفقار خان که در هراول بودند و ستاده
که تذبذبے بخاطر راه ندهند و برگشتن موکب همایون را بر خیال دیگر حمل نکنند درین وقت فیل اسلام خان سردار برانغار از
صدمه بان رسیده فوج برانغار نیز پریشان گردید و اکثر مردم هزیمت را غنیمت دانستند اما چندکس از امرائے متفاوت
افشرده بمدافعت مشغول بودند و همدرین زودی بادشاه نیز رسیده امرا بار دیگر پائے ثبات افشرده و دست شجاعت کشادند
و محاربه هولناک واقع شده ـ؎ ملا باز هنگامه آرائے شد ✚ دگر سیل خون نوبت پیمائے شد ✚ سپه از دو سو

تیغ درهم نهاد * زره دیده از بیم بر هم نهاد * و بعد از کشش و کوشش بسیار اکثر امرای بلند اختر بر خاک هلاک افتادند و بلند اختر با معدودی خسته و نیمجان جان بدر برده نزد پدر رسید و عالمگیر بادشاه چون از مدافعت اعادی باز پرداخت از سر غلبه متوجه حمله گشته و درهمین وقت سید کرم خان صفوی و عبد الرحمن خان ابن نذر محمد خان اوزبک و سنجر پسر الله وردی خان از امرای شجاعی روی پناه بدین درگاه آوردند و شاه شجاع ناکام ره نورد وادی فرار گردیده عالمگیر بادشاه امر بنواختن کوس فتح فرموده بعد از چشم زخمی چنان فتحی چنین روی نموده سجدات شکر بجای آورد و تمامت بنگاه و اموال و خیام دشمن تصرف اولیای دولت درآمد و یکصد و چارده توپ و یکصد و یازده فیل از جمله غنائم بودند و بادشاه عالمگیر شهزاده محمد سلطان را باعطای یک عقد مروارید خاصه و دوپٹه که بر کتف بود نواخته و بتعاقب شاه شجاع مقرر فرمود و معظم خان بمنصب هفت هزاری هفت هزار سوار و خلعت خاصه با پوستین سمور و فیل خاصه با جل زربفت و ساز نقره و ده لک روپیه نقد سرافرازی یافت و شمشیر خاصه با ساز مرصع و سپر نیز بدو عنایت شد و راجه جی سنگه از وطن رسیده کورنش مبارکباد بجای آورد و ذوالفقار خان و اسلام خان و کنور رام سنگه کچهواهه و داود خان قریشی و فدائی خان و احتشام خان و فتح جنگ خان و اخلاص خان و رشید خان و لودی خان و راو بهاو سنگه هاڈا وغیره امرا برکاب شهزاده متعین شدند و شیخ میر و صف شکن خان بتعاقب دارا شکوه مامور بودند و بادشاه بعزم تادیب راجه جسونت سنگه به اکبرآباد روانه شد و اله آباد مسخر شده صوبه مذکور به خان دوران خان عنایت گردید و از منزل فتحپور محمد امین خان با فوجی از امرا بتادیب جسونت سنگه مقرر فرمود و رای سنگه راٹهور را که برادرزاده جسونت سنگه بود بخطاب راجگی و منصب چار هزاری چار هزار سوار و بعنایت خلعت و فیل با ماده فیل و شمشیر مرصع و نقاره و یک لک روپیه نقد نواخته همراه آن فوج نمود تا بعد استیصال جسونت سنگه ریاست جودهپور بوی مفوض شود اما درهمین اثنا محاربه بادشاه با دارا شکوه واقع شد و تنبیه راجه مسطور بسبب جنگ دارا شکوه بظهور نیامده بلکه بمصلحت وقت کرت دیگر بادشاه از تقصیر او درگذشت *

ذکر جنگیدن عالمگیر بادشاه با دارا شکوه مرتبه ثانی و ظفر یافتن بر او بتقدیر یزدانی

چون دارا شکوه از جانب ملتان به گجرات رفت و در آنجا اخبار چشم زخم لشکر عالمگیر را شنیده و نیز مهاراجه جسونت سنگه که عرائض اخلاص فرستاده بآمدن جودهپور تحریص و ترغیب نمود و جمیع کارخانجات و خزائن مراد بخش را که در احمدآباد گجرات بودند تصرف در آورده و شاه نواز خان صفوی نیز بوی ملحق گشته و با بست و دو هزار سوار جرار متوجه اجمیر گردید و بسه منزلی جودهپور بنابر استدعای راجه جسونت رسید و راجه جسونت سنگه بوجوه تقصیرات خویش روی امیدواری بعالمگیر نداشت ناچار توسل دارا شکوه گرفته بود و او را بسوی خود کشیده اما عالمگیر بادشاه با تدبیر بود و کار جسونت سنگه را در حساب نیاورده مهم دارا شکوه را صعب میدانست درین وقت شکست کار او میخواست راجه جی سنگه کچهواهه والی جی پور که منظور نظر اعتبار عالمگیر بود این امر بخاطر آورده و براجه جسونت سنگه نوشت که هرگز متابعت و موافقت دارا شکوه ننماید که تقصیر تو از بادشاه معاف خواهد شد و از جانب او متکفل بعرائض نموده

بادشاه نیز قبول کرده منشوری مشتمل بر عفو تقصیر و تسلی او فرستاد و راجه جسونت سنگه که بیوفائی در مزاج داشت ترک رفاقت دارا شکوه
نموده هرچند دارا شکوه وی را طلبید نرفته به بهانه اجتماع عساکر مقام نمود و عرضداشت فرستاد که شاهزاده در اجمیر که در قرب اوطان
راجپوتان است رفته نشیند تا بنده عساکر جمع کرده بخدمت رسد و دارا شکوه ناچار به اجمیر شریف آمده نشست و راجه که به پنج
کروهی جودهپور مقام داشت برگشته بشهر رفت و دارا شکوه بوجه اضطرار شهزاده سپهر شکوه را با پانصد سوار بجودهپور
فرستاد تا بهر طور که تواند دلجوئی جسونت سنگه نموده بیارد اما جسونت سنگه جواب صاف داد ناچار بوجه کمی جمعیت سپاه در
دره کوهستان اجمیر شریف مورچال بست و نخستین مورچال گده بیتهلی به سید ابراهیم مصطفی خان سپرده و عسکر خان و جان بیگ
میر آتش را در انجانب مقرر نموده و مورچال دیگر فیروز میواتی را که عمده او بود نصب فرمود و توپخانه در آن مقام چیده و
از جانب چپ مورچالی شاهنواز خان صفوی را با سائر پسران او و محمد شریف المخاطب به قلیچ خان میربخشی را آن جانب
تعیین ساخت و مورچال کوکله پهاڑی سپهر شکوه را نامزد کرده مردم او را با مغول خان و ابن کماتق خان در آنجا گذاشت و
عالمگیر بادشاه چون رسیدن دارا شکوه در اجمیر شنید از اکبرآباد محمد طاهر خان را برسم قراولی فرستاده خود نیز از عقب
روانه شد و هراول به راجه جی سنگه کچهواهه سپرده صف شکن خان میر آتش را با توپخانه و برق اندازان در هراول تعیین نمود
و سر دسته التمش به شیخ میر و برانغار به امیر الامرا شائسته خان و جرانغار به شاهزاده محمد معظم عطا کرده محمد امین خان میربخشی
طرح راست و هوشدار خان را طرح چپ و میمنه قول خاصه به اصالت خان و میسره به تربیت خان مقرر کرده باین آئین
به توزک روانه شده و به بیست و ششم جمادی الآخر به اجمیر شریف رسید و توپخانه را پیش برده میر آتش قریب به مورچال تعیین
نمود و فرمان صادر شد که امیر الامرا و جی سنگه دست راست کوکله پهاڑی و جیوش جرانغار برابر گده بیتهلی خیمه زدند و آتش
جدال و قتال برافروختند و آتش حرب بالا گرفت اما چون مورچال به نهایت استحکام بود و فوجی لایق محافظت می نمود افواج
عالمگیری حمله بیباکانه نمیتوانستند نمود و همچنین تا سه روز متواتر محاربات در میان بود تا راجه راجروپ زمیندار جمون پیادگان
خویش را امر کرد و پیاده‌ها که در کوه روی بی‌نظیر بودند در عقب کوکله پهاڑی راهی دیده بعرض رسانیدند و جمعی از بندوقچیان
مقرر شدند که وقت فرصت آن کوه را از مردم دارا شکوه بگیرند و در آخر روز راجه راجروپ پیادگان خود را فرستاده خود
نیز متعاقب ایشان روانه شد چون لشکر بادشاه بنابر آرام ساعتی دست از جنگ کشیده بودند از لشکر دارا شکوه هزار سوار
بمحاربه راجه راجروپ برآمدند و جنگ با فوج او در میان آمده سرداران عالمگیری مثل دلیر خان و شیخ میر و راجه جی سنگه
و امیر الامرا شائسته خان و اسد خان و هوشدار خان وغیره بعزم رزم و امداد ایشان سوار شدند. و اول از همه دلیر خان و
شیخ میر رسیده جنگی عظیم واقع شده در قرب اتمام جنگ راجه جی سنگه نیز رسیده و مورچال شاه نواز خان محاربه سخت واقع
شده و عمله توپخانه نیز آتش افروز جنگ و پیکار گردیده مردم مورچال دیگر را بامداد ایشان آمدن نمی دادند و مردم راجروپ
بالای کوکله پهاڑی برآمده علم او را نصب کردند و شیخ میر و دلیر خان داد شجاعت داده و مردم شاه نواز خان نیز

مردانگی ہائے بسیار نمودند دارا شکوه ہر دم معتمدان خود را کمک میفرستاد و شاہنواز خان نیز که در حضور او بود بمدد مورچال
خود روانه شده و در عین گرمی نبرد رسیده ہدف تیر قضا گردید و سیادت خان صفوی پسرش نیز زخمی شد و روز نیز
باخر رسید و محمد شریف بخشی دارا شکوه از دست دلیر خان کشته شد و شیخ میر که زبده دلیران عالمگیر بود بضرب بندوق
کشته شد و دلیران نیز زخمها کشیده درین وقت راجه جے سنگه رسیده مردم مورچال شکست یافتند و داراشکوه با آنکه
دیگر مورچالها برقرار بودند دل از فتح و ظفر برداشته در ظلمت لیل با سپهر شکوه سوار شده راه گجرات در پیش گرفت مجموع
اسباب شوکت و اموال او را مردمان که بر او گرد آمده بودند غارت کردند و مورچال گڈه بیٹهلے ہمچنان برقرار بوده چون قریب
صبح از چگونگی حال خبر یافتند ناچار از در عجز در آمده امرا را شفیع جرایم ساختند و بفرمان بادشاه نعش شیخ میر و شاہنواز خان صفوی
بروضه منوره حضرت خواجه بزرگ سلطان الہند رحمة الله علیه مدفون ساختند و بادشاه نیز بزیارت روضه منوره حضرت
خواجه بزرگ رفته پنجهزار روپیه بعمله خدام قسمت فرمود و راجه جے سنگه را با بهادر خان و فوجے لایق در تعاقب داراشکوه
فرستاد و راجه جسونت سنگه راٹهور را بعطائے منصب ہفت ہزاری ہفت ہزار سوار و صوبه داری گجرات معزز شده و فرمان
شد که متوجه انتظام صوبه خود گشته برتهی سنگه پسر اکبر خویش را بحضور فرستند و اولاد شاہنواز خان را که خسر بادشاه بود
خلاع ماتمی داده بشاهجهان آباد برگشت و آخر حال داراشکوه چنانکه نوشته شد که شاہزاده نزد ملک جیون افغان گرفتار
آمده و نزد بادشاه رسید و بفرمان او شربت شهادت چشید و بسعادت ابدی و اصل گردید اما در راه از عرایض شهزاده
محمد سلطان و محمد معظم خان که پس از انتقال میرزا شجاع نجابت خان گورکان خانخانان بخطاب خانخانانی سرافراز بود
معلوم شد که شاه شجاع در مونگیر بودن نتوانسته بجهانگیرنگر رفت و شاہزاده داخل مونگیر گردیده و اکبرنگر راج محل نیز بتصرف
شاہزاده درآمد چون بادشاه به شاہجهان آباد رسید برائے جشن جلوس ثانی فرمان داده دولتخانه را باسباب زیب و زینت
وانواع نقش ونگار برآراستند و در وسط دیوان تخت طاؤسی را نهاده شامیانه لولو نگاران برپا کردند و عقب تخت
صندلیهائے طلا نهاده فور خاصه یعنی اسلحه خاص را بران چیدند و همچنین اسباب آرائش بالتمام بانتظام آورده دربار عظیم
ومجلسے نفیس مهیا ساختند ؎ چو خلد برین محفلے ساز شد + بنظاره چشم فلک باز شد + مزین بصد نقش خاطر فریب +
همه آشنائے دل اما غریب + برنگینی باغ در نوبهار + بزیبائی خلوت وصل یار + هویدا در و نقش هر صنعتے + ز هر
معنئی جلوه گر صورتے + ز نظاره اش دیده رنگین چنان + که شد بال طاؤس مژگان ازان + بعد ازاین ترتیب
در روز یکشنبه بیست و چهارم ماه رمضان سال تسع و ستین و الف هجری بادشاه عالمگیر بر تخت سلطنت نشست و امرا مراسم
تهنیت و نذر و نثار بجائے آوردند و دران روز امیرالامرا شائسته خان برخصت نوازش نوبت در حضور بعد از
نوبت بادشاهی معزز شد و در عهد جهانگیر و شاهجهان غیر آصف خان پدر شائسته خان هیچیک امیر و راجه باین
منصب نرسیده بود و عالمگیر بادشاه نقش کلمه معظمه و اسمائے چهار یار کامگار رضوان الله تعالی عنهم اجمعین اشرفی

وروپیه دور از ادب دانسته موقوف کرد و به امرا و وزرا و رؤسا و علما و شعرا و ظرفا انعام بسیار تقسیم شده و تا دو ماه ایام جشن بامتداد کشید و هر روز مجالس عظیم ترتیب یافته از انعام و خیرات و صدقات دقیقه فرو نگذاشتند و سید محمد علی و محمد ناصر وکلائے عادل شاه و قطب شاه سلاطین دکن بار یافته پیشکش بسیار بعرض رسانیدند پیشکش عادل شاه قیمتی هشت لک و پیشکش قطب شاه قیمتی دو لک روپیه بود و بادشاه عالمگیر که بروئے شریعت بجد و جهد مے نمود جشن و عید نوروز را بالکلیه موقوف ساخت و فرمود که این روز از اعیاد مجوس و ملوک عجم است لائق نیست که پیروی ایشان نمائیم و روز جلوس را مبداء جشن نموده تا عید الفطر اتصال میداد و همدرین زمان فتنهٔ شجاع بالا گرفت و تفصیل حروب شاه شجاع و افواج عالمگیر بطریق اجمال آن است +

ذکر جنگهائے امرائے شهنشاه اورنگزیب عالمگیر باشاه شجاع زیبندهٔ سریر و نهایت کار آن شاهزاده بتقدیر ایزد قدیر

چون درین زمان که در کنار گنگا شاهزاده محمد سلطان و خانخانان معظم خان در برابر شاه شجاع نشسته بودند شاه شجاع بارسال خطوط شهزاده را از جانب پدر باغی کرده سوئے خود کشید و نوید نکاح با صبیهٔ خویش بوے داده و چون بغمازی مردم و آ قعه مطلب درمیان شاهزاده و خانخانان نیز اندک غبار نقار بلند شده بود شهزاده قابو یافته با چند کس به کشتی نشسته از آب گذشت بلند اختر شاه شجاع باستقبال او برآمده ویرا باعزاز تمام بلشکر خود برد و لشکر عالمگیر را از وقوع این واقع خللے عظیم و ذللے قوی رو داده چون موسم برسات بود معظم خان از مورچال برخاسته در موضع معصومه بازار سی کروهے اکبرنگر رحل اقامت انداخت و بادشاه عالمگیر یرلیغ بنام داؤد خان شیخ قریشی صوبه دار بهار فرستاد که با سائر کومکیان آن طرف متوجه دفع شجاع گردد و شجاع نیز جهت گذرانیدن برسات در خواص پور ٹانڈه مقام نمود و محمد معظم خان بعضے لشکر خود را در اکبرنگر گذاشته بود اما لشکریان بسبب عدم یافت غله و موسم برشکال در آنجا متحیر بودند و شجاع قاصد بدست آور دنش شده شاهزاده محمد سلطان را بنابر انصرام شادی با دختر او در ٹانڈه گذاشت و خود قصد اکبرنگر کرد ذوالفقار خان بوجه بیماری از سواری مجبور مانده اسلام خان و فدائی خان با دیگر عساکر سوار شد در راجه اندر من بیشتر از رسیدن آنها جنگیده منهزم شد و این هر دو امیر بوجه نفاق باهمی بے آنکه غلبه از جانب خصم به بینند یا کوششے نمایند قدم بازپس گذاشته بجانب معسکر خانخانان برگشتند و اکثر مردم عالمگیری بد دلی کرده بشاه شجاع پیوستند و نوکران شاهزاده محمد سلطان نیز معه اسباب و اموال او بآنطرف رفتند و شاه شجاع در اکبرنگر پایۂ مقاومت افشرده بعد انقضائے موسم برشکال معظم خان خانان اسلام خان را در میمنه و فدائی خان را در میسره و راجه سجان سنگه بندیله و گروهے دیگر راجهائے لائق مقرر کرده فتح جنگ خان را با لودهی خان و زبردست خان و دیگر امرائے افغان هراولی مقرر کرد و اخلاص خان را طرح نموده باوجود آنکه شاه شجاع بکمال عظمت بود و شاهزاده محمد سلطان با آنهمه جرأت و شجاعت مقدمه او بود روئے بحرب شاه شجاع آورد و در کنار بهاگیرتی به اسفندیار معموری

چنڈاول شاه شجاع رسیده افاغنه هراول و بعضے از دلیران از آب گذشته بر تافتند اسفندیار زخمی شده مُرد و گردهر راٹهور که از عمده هاے شجاع و خویشان راجه جسونت سنگه بود با سید نور الحسن که دران فوج بودند دلیری کرده اول الذکر کُشته شد و دویم زخمی گردید و بقیه هزیمت یافتند شاه شجاع باستماع این خبر فوجے به جسر گذاشته بمقابله خانخانان روانه گردید چون مقابله میسر شد و امرا دران جانب نفاق و خودسری کرده حمله نه کردند و خانخانان معظم خان تمام روز بجنگ توپ و تفنگ گذرانیده و بعد ازان بانتظار وصول امراے کمکی به مخصوص پور برگشت و شاه شجاع نیز از طرف دیگر بهاگیرتی عازم مخصوص پور گشته و در گذر نصیرپور رسیده متقابل مخالف فرود آمده و معظم خان بار دگر خودداری کرده و از دو روز بجنگ توپ و تفنگ و بان و خدنگ گذرانیده و دران ایام لشکر شجاع را گذشتن میسر نشده روزیکه شجاع عازم جازم عبور بود خبر رسید که شیخ داؤد خان قریشی از بهار متوجه شده مورچال کوسی را شکسته عنقریب به ٹانڈه که بنگاه شجاع درانجا بود میرسد و شاه شجاع ازین خبر مضطرب شده عزم برگشتن به بنگاه جزم نموده و آخر همان شب سوے ناسوتی روانه شد و معظم خان نیز تعاقب را از دست نداده راهی گردید و شاه شجاع برکنار ناله که دلدل یعنی گل و لاے بسیار داشت توپخانه چیده و خود عقب آن بایستاد و معظم خان نیز بهمین طور صف بسته بایستاد و تمام روز هر دو لشکر صف زده وقت شام برگشتند و شاه شجاع وقت شب کوچ کرده شاهزاده محمد سلطان را چنڈاول نمود و معظم خان نیز از گل و لاے گذشته تعاقب نمود و از سوتی قدرے پیشتر رفته هر دو لشکر مقابل شدند و تا سه روز جنگ توپ و تفنگ درمیان بوده و در شب سیوم شجاع کوچ کرده و درین تعاقب نیز درمیان امراے عالمگیری نااتفاقی واقع شده فتح جنگ خان و اسلام خان نیز گامے کرده بر کنار دریاچه دوگچهی بشجاع رسیدند اما بوجه توپخانه شجاع گذشتن ازان ناله نتوانسته عنان کشیدند و معظم خان نیز بسیو در باب حمله مردانه مبالغه کرده نوئیان ویرا گردن نه نهادند و شجاع مورچالی بسته و خود بمحافظت و مدافعت ایستاده تمامت لشکر را از دریا گذرانید و خود نیز بعد ازان از دریاے گنگ عبور نموده و معظم خان اکبرنگر وغیره را بقبضه در آورده و اسلام خان را با ده هزار سوار این روے گنگا گذاشته خود از شعبه هاے گنگا عبور نموده و داؤد خان قریشی و دلیرخان باهم گر پیوسته بر مهانداء رسیدند چون شاهزاده محمد سلطان دید که کار او نزد شجاع صورت اسلوبی نمیگیرد و به اسلام خان درین باب تحریرات فرستاده و برای دیدن زوجه او به ٹانڈه رفته و ازانجا بسواری کشتی بهانه شکار بر آمده با چندکس به لشکر اسلام خان پیوست و متعاقبان او خائب و خاسر باز گشتند و معظم خان شاهزاده را بمعسکر خود طلبیده با جمیع امرا باستقبال بر آمده ویرا بلشکر برد چون شاه شجاع در برابر شیخ داؤد خان پاۓ تجلد افشرده بلند اختر شهزاده خویش را فرستاد تا حدود مالده معبر هاۓ پایاب را بتصرف در آرد و معظم خان شهزاده را بحضور بادشاه فرستاده و خود متوجه تعاقب شاه شجاع گردید و بالشکر منصور بگذری که قریب ایکلا گهاٹ رسید و مردم را بتحریص بعبور فرمود و افواج بلند اختر که مورچال بسته و مانع عبور نموده بمجرد رسیدن فوج عالمگیری بر توپ و تفنگ و تیر و خدنگ مانع عبور گردیدند دلیرخان و مخلص خان و اخلاص خان خویشگی

وسید مظفر خان وغیرہ سرداران فیل سوارہ در دریا درآمدند واز ہمہ اطراف فوج ظفر موج شروع بگرم ساختن کردہ وفوج بلند اختر جد وجہد
تمام در مخالفت نمودند وآتش پیکار درمیان آب افروختہ شد بسیارے از لشکریان ہدف سہام قضا گشتہ بیشتر باز گشتند
اما اکثر از امرا دامن غیرت وہمت از کف ندادہ وتیر وگلولۂ توپ وتفنگ را وقعی نہ نہادہ ہمچنان ہیگذشتند چون نے
ہائے قلم ہر دو طرف گذرہیت نشان پایابی زدہ بودند از عبور فوج آب متلاطم شدہ وریگ از تہ زمین برخاستہ نشانہائے
مقررہ نیز برجائے نماندند وبعضے مواقع پایاب نیز غرق شدہ قریب یک ہزار کس ازین سبب غرق گشتند اما امرائے
کہ از آب گذشتند بے تامل بر فوج بلند اختر تاختند ومحاربۂ عظیم واقعشدہ وبلند اختر وسید عالم از دو نمایان شدند
کہ یکمک افواج خود سے آمدند امامردم ایشان پیش از رسیدن ایشان منہزم شدہ وبلند اختر نیز راہ فرار در پیش گرفت و
بار شید قلی اوزبک بہ ٹانڈہ رفت وسید عالم بشجاع پیوست وشجاع دل از سلطنت بنگ برداشتہ بہ ٹانڈہ
رفت ومعظم خان ہم با لشکر جریدہ در تعاقب او روان شد ونواڑہ چہار صد کشتی شجاع بعضے مشحون باموال بدست آورد
وشجاع از ٹانڈہ برآمدہ بعزم فرار برکنار دریا استادہ بود ودو غراب از اشرفی وطلا ونفائس وذخائر پر کردہ ودیگر اشیای
وکارخانجات را بر دو غراب دیگر بار کردہ روانہ ساخت وچون شنید کہ معظم خان قریب رسید ودو ساعت روز باقیماندہ با
بلند اختر وزین العابدین پسران خود ورشید قلی اوزبک وجان بیگ وسید عالم ومیرزا بیگ ومعدودے چند از خدمہ کہ زیادہ
از سہ صد کس نبودند در کشتی نشستہ بجانب جہانگیر نگر روانہ شد اکثر نوکران او خود را کشیدند واہل لشکرش دست
بغارت برآوردہ بیشتر اموال او بغارت بردند ودرہمین نزدیکی معظم خان بہ ٹانڈہ رسیدہ بضبط اموال وارد وے او متوجہ
شدہ وشیخ داؤد خان قریشی نیز از مہاندی گذشتہ بہ معظم خان پیوست ودر بردی پور ہر دو غراب نفائس شاہ
شجاع مردم معظم خان بگرفتند ومعظم خان بعضے امرا را بہ انتظام اکبر نگر وٹانڈہ گذاشتہ بتعاقب شجاع شتافت
چون شاہ شجاع بجہانگیر نگر رسید وزین الدین پسر او کہ درخدمت بہ جہانگیر نگر بود در رسل ورسائل براجہ رخنگ فرستادہ
او را بمدد خود آمادہ نمودہ بود وشجاع بطلب کوک کسان خود پیش او فرستادہ وخود با چندے از معتمدان بنوان از جہانگیر
نگر برآمدہ وبہ سری پور رسید اکثر امرائے او از وی جدائی گزیدند ودر ینجا نیجاہ ویک کشتی اہل رخنگ بمدد او رسیدہ
وخواستند کہ شاہ را بہ رخنگ برند وآخر صلاح رفتن بہلوہ مقرر شدہ وقریب بہ قلعہ بہلوہ رسیدند قلعہ دار آنجا بخدمت سید
اما گماشتگان او قلعہ را بمردم شاہ شجاع نہ دادند واز آنجا شجاع با مرار رخنگیان مقرر کرد کہ ہمراہ ایشان بآن نواح رود
لہذا اکثر سپاہیان وعمدہ او نیز جدائی گزیدند وروز دیگر روانہ میشد سید عالم با دہ کس از سادات بارہہ وسید
قلی اوزبک با دوازدہ کس مغل ومعدودے دیگر در پیش او ماندند ناچار روانہ رخنگ شدہ وچنانچہ نوشتہ شد
بہ اراکان رفت وراجہ آن دیار او را مع عیال واطفال برکشتی سوار کردہ غرق کردہ وفتنہا فرونشست واین
واقعہ در سنہ احدی وسبعین والف واقعشد وچون در نواحی شاہجہان آباد قحطے واقعشدہ بود عالمگیر بادشاہ

حکم فرمود که علاوه از لنگرخانه مقرره در شاهجهان آباد و قریات و قصبات او و اکبرآباد و لاهور لنگرخانجات دیگر مقرر شوند
و صوبه داران و فوجداران و از جمله منصب داران که تا هزاری باشند و دیگر امرائے کبار نیز بقدر وسع در خیرات کوشند و
فرمان شد که امرا و رؤسا که در شاهجهان آباد موجود اند نصف لشکر را در رکاب داشته نصف دیگر را بجاگیرات ایشان
رخصت نمایند و درهمین ایام بوداق بیگ سفیر شاه عباس صفوی ثانی والی ایران رسیده تربیت خان صوبه دار ملتان
بفرمان بادشاه ضیافت کرده پنجهزار روپیه بوے داد و خلیل الله خان صوبه دار لاهور بست هزار روپیه و یک قبضه خنجر
و شمشیر میناکار و هفت خوان پارچه نفیس بوے بخشید و سفیر مذکور شصت و شش سر اسپ عراقی از جانب بادشاه خود پیشکش
نمود و یک دانه مروارید غلطان بوزن سی و هفت قیراط نیز بنظر رسانید که قیمتی شصت هزار روپیه بود و جمله ارمغان بادشاه
ایران قیمتی چهار لک و بست و دو هزار روپیه بود و به سفیر مذکور ارگجه و پیاله و خوانچه و پاندان طلا و خلعت فاخره و جیغه و
خنجر و شمشیر با ساز مرصع و شصت هزار روپیه نقد و یک ماده فیل با حوضه نقره و جل زر بفت انعام شد و همراهیان او را
سی و نه هزار روپیه نقد مرحمت شد و همدرین اثنا معظم خان و دیگر امرائے بادشاهی کوچ بهار و آشام را به تسخیر در آوردند
چون مهم سیوا مرهته از امیرالامرا شایسته خان صورت نگرفت سلطان معظم بهادر شاه پسر دوم بادشاه بصوبه داری دکن
ممتاز شد و راجه جے سنگه کچهواهه بالعفضل امیر بمهم سیوا مرهته تعین گردید و راجه جے سنگه و امرائے تعیناتی سیوا را از
تاخت هائے متواتره عاجز نموده سیوا و سنبهاجی مرهته پدر و پسر را بحضور آوردند و اگرچه بادشاه مائل عفو و اغماض بود
اما بوجه شوخی و شرارت ایشان فرمان زندان نافذ شد و هر دو از زندان گریخته بمساکن خود ها رفتند و همدرین زمان والی
تبت متابعت اختیار کرده مسلمان شد و سکه و خطبه بادشاه عالمگیر در تبت جاری ساخت و قلعه چاتگام نیز مسخر شد +

ذکر مخالفت رانائے اودی پور و اطاعت بعد از قصور

از زمان جهانگیر بادشاه رانائے اودی پور شمول عاطفت گشته

در متابعت بادشاهی میکوشید و در سنه تسع و ثمانین و الف هجری که عالمگیر بادشاه در اجمیر شریف بود رانا راج سنگه سیسودیه
والی اودی پور در اطاعت بادشاهی کوشیده و کنور جے سنگه پسر او حسب قاعده راجستان در حضور بادشاه موجود بود
و چون رخصت وطن خواست عالمگیر بادشاه خلعت و سرپیچ مروارید و آویزه لعل و طره مرصع و اسپ عربی با ساز طلا و فیل
عطا فرموده رخصت داد و خلعت و سرپیچ مرصع و بست هزار روپیه انعام برائے رانا بدست وے ارسال گردید اما وجه
مخالفت رانا چنان مے نگارند که چون مهاراجه جسونت سنگه راتهور از مهم دکن که مامور بود تغیر یافته بصوبه داری کابل
مقرر شد و هم در انجا فوت شد و رانی هائے او با مردم خود از کابل بیرون آمدند چون راجه پسر نداشت اندر سنگه ولد رائے سنگه
ولد رام سنگه راتهور که بحضور بود بمرزبانی جودهپور مقرر شد و بفرمان بادشاه حکام بضبط جودهپور تعین شده بت خانها
انداخته بودند چون ریاست جودهپور به اندر سنگه مقرر شد خطاب راجگی و خلعت خاصه و شمشیر با ساز مرصع و اسپ با ساز

طلا و فیل و علم و طوغ و نقاره سرافرازی یافت پیشکش سی و شش لک روپیه گذرانید و بعرض رسید که رانیهای جسونت سنگه
که در لاهور رسیدند و هر دو حامله بودند از هر دو دو پسر متولد شده اند نوکران او برای ایشان التماس راج و منصب کرده اند
و حکم شد که پسران راجه را بحضور بیارند هر گاه بسن رشد و تمیز برسند بمناصب و ریاست سرافراز شوند چون اینها بشاهجهان
آباد آمدند یکی از ان پسران رحلت کرد و رؤسای لشکر رخصت خواسته خواستند که پسر دویمی را به جودهپور برند
و مصدر شورش و فساد شوند مردمان بادشاهی مانع آمده مردم جسونت سنگه بجنگ ایستادند و بسیاری از سرداران او کشته
شدند و رانیها را نیز بدست خود گردن زدند و پسر راجه که جای مخفی بود بحضور رسیده کنیزکان راجه نعش رانیان و
پسر را شناختند و پسر مذکور برای پرورش بسپرد زیب النسا بیگم دختر بادشاه گردیده اما بعضی نویسند که راجپوتان پسران
راجه اجیت سنگه و دل تهمن سنگه را معه رانیها بلباس مردانه قبل از دار و گیر بیرون بردند و کنیزکان را بلباس رانیها
و بچه غلامان را بصورت پسران بخیمه نشانیدند و جمعی بحراست ایشان قیام نموده و بعضی اصل پسران راجه را بدر بردند والله اعلم
بحقیقت الحال الغرض جمعی که ازین دار و گیر خلاصی یافتند به جودهپور رسیده پسران اصل یا نقل را با مادرهای ایشان
ظاهر کرده مردم بسیار بر خود گرد کرده و براندر سنگه و مردم بادشاهی حمله آوردند و اندر سنگه پایداری نتوانسته منهزم شد
و نیز راج سنگه با مردم راجه جسونت سنگه پیوسته با فوجدار اجمیر شریف جنگیده قتل شد و سربلند خان وغیره باستخلاص
جودهپور مامور شدند و اجیت سنگه پسر جسونت سنگه در جودهپور بودن نتوانسته به پناه رانا به اودی پور رفت لهذا بادشاه
یرلیغ بنام رانا نوشت که زن و فرزند جسونت سنگه را از ملک بدر کند و مطابق فرمان جزیه ادا کند و الا بهتر نباشد و رانا سر تسلیم
و عجز نموده و کلا مفرستاد و به تعمیل فرمان مبادرت نمود چون بعد چندی بار دگر رایت خلاف و عناد برافراخت بادشاه کرّه
ثانیه عازم اجمیر شریف گردید و شاهزاده محمد اکبر پسر اصغر بادشاه از لاهور رسیده خلعت و جواهر قیمتی هفتاد و هفت هزار روپیه
یافت در سنه اثنی و عشرین و الف هجری بادشاه سوی اجمیر شریف روانه شده شهزاده محمد اکبر بقراولی پیشتر راهی گردید و تهانجات بادشاهی
در ملک جودهپور مقرر شدند و بادشاه خود متوجه تادیب رانا گشته متوجه اودیپور گردید و رانا طاقت مقاومت آن بادشاه فلک بارگاه در خود
ندیده اودیپور را گذاشته بدر رفت و لشکر بادشاهی از دره باری عبور کرده حسین علیخان به تعاقب رانا مامور شد و شهزاده محمد اعظم شاه با بعضی امرا
به اودیپور رفت و بتخانهای عظیم را منهدم کرد چند کس راجپوتان در بتخانه پیش حویلی رانا مقابله کرده جان دادند و بتخانه را از بیخ و بنیاد بر
کندند و شهزاده محمد اکبر نیز بمرحمت سرپیچ و لعل قیمتی چهل هزار روپیه سرافراز شده به جانب اودیپور رخصت یافت و بادشاه خود بر کنار
تالاب اودی ساگر مقیم شد و حسین علیخان که به تعاقب رانا رفته بود رانا بمقابله نمی رسید و از سر یکجا بجای دیگر نقل می نمود تا حسین علیخان
روزی با یلغار بر سرش رسید و رانا خیمه و خرگاه گذاشته بدر رفت و بهیچ وجه مقابله اختیار نه نموده اکثر اسباب و اموال او بتصرف امرای بادشاهی
در آمد و حسین علیخان یکصد و هفتاد بتخانه در ملک او و اودیپور منهدم نمود و بادشاه به دیدن چتور تشریف برده شصت و سه بتخانه
آنجا نیز مسمار شدند و خانجهان بهادر بصوبه مالوه رخصت یافت و بعد از آن بصوبه دکن ممتاز شد و شاهزاده محمد اکبر

با افواج آراسته بمحافظت نواحی چیتور تعیین گردید و بادشاه سوی اجمیر شریف معاودت فرموده و شاهزاده محمد اعظم و دیگر
امرا نیز بتخریب و تادیب رانا مامور شدند و در آن سیر شصت و شش بتخانه منهدم گردیدند درین اثنا که شاهزاده محمد اکبر از
محمد اعظم شاه جدا بود بفریب راتهوران آمده یاغی شد و مجمل آنکه چون مردم جسونت سنگه دیدند که رانا از دست امرای
بادشاهی عاجز و زبون شده کوه بکوه میگردد و ملک او لگدکوب سم مراکب گردید آغاز فریب بشاهزاده نوجوان کرده
و برالفت فریفته شدند و چون گذر ایشان در ملک جودهپور بوجه قیام افواج بادشاهی متعذر بود سی هزار سوار راتهور آمده شریک
لشکر محمد اکبر شدند و آن شهزاده نوجوان فریب خورده با پدر یاغی شد و شاه عالم معظم بهادر شاه بموجب فرمان از دکن بحضور
بادشاه رسیده و درین وقت بیش از دو هزار سوار در رکاب بادشاه نبود اما اقبال یاوری کرده چون به دیوری رسید
جمعیت شانزده هزار سوار شده و لشکر شهزاده محمد اکبر از بیم سطوت عالمگیری خود بخود متفرق و پریشان شد و شهزاده اکبر ناچار
شده راه فرار اختیار نمود و شاه عالم بهادر شاه با خان زمان و قلیچ خان و آنندسنگه و رام سنگه و سجان سنگه وغیره امرای
بادشاهی بتعاقب او مرخص شدند و پنجاه هزار اشرفی به شهزاده شاه عالم بهادر شاه و دو لک روپیه بولد او شاهزاده معزالدین
و سه هزار اشرفی به شاهزاده عظیم الشان و پنجاه هزار اشرفی بجمیع امرای تعینه رکاب او انعام شدند و محمد اعظم بسجیان در تخریب
ولایت رانا میکوشید و تمامت ملکش به آتش نهب و غارت مشتعل شده و رانا از جای بجای میگریخت و اشک پشیمانی
از چشم تحسر میریخت و تاریخ این واقعه ع که رانا ماند شما از ملک و مسکن + گفتند بالآخر رانا راج سنگه مجبور شده دست
امان و استشفاع در دامن بادشاهزاده محمد اعظم شاه زده و عجز بسیار نموده قبول کرد که پرگنه ماندل پور و بدن پور را
بالعوض جزیه مقرره بگماشتگان بادشاهی سپارد و شاهزاده عجز او را بحضور پدر نگاشته بعد از اذن پدر فرمان عفو تقصیرش
نوشته و رانا بر تالاب راج سمندر که اردوی اعظم شاه بود بملازمت رسید و وقت کورنش شهزاده پانصد اشرفی و هیجده اسپ
با ساز طلا و نقره پیشکش کرده آداب بندگی بجای آورد و بفرمان اعظم شاه در صف جانب چپ اجازت نشستن یافته و
شهزاده نیز و برالعطای خلعت و شمشیر مرصع و جمدهر با پهول کتاره و اسپ با ساز طلا و فیل با ساز نقره و بحالی خطاب رانا و
منصب پنجهزاری پنجهزار سوار معزز و مفتخر گردانید و همراهانش را یکصد و بیست خلعت و ده قبضه جمدهر مرصع و چهل راس اسپ
عنایت فرموده اجازت رخصت یافت و رانا راج سنگه بعد از ملازمت شاهزاده بملاقات دلیرخان رفته و خان نیز از جانب
خود تحائف بسیار باو داده مرخص نمود و هم درین اثنا شهربانو دختر عادل شاه والی بیجاپور رسیده بموجب فرمان بادشاه با
شهزاده اعظم شاه منعقد شد و شاهزاده اعظم بعد از مهم رانا بخطاب اعظم شاه مفتخر گردید و خلعت با بالابند و سرپیچ یافت
چون هم درین اثنا راج سنگه انتقال کرد خلعت تعزیت و مسندنشینی به رانا جی سنگه پسر او ارسال شد و این وقائع در سنه
احدی و تسعین و الف و اثنی و تسعین و الف هجری واقع شدند و بادشاه از اجمیر شریف کوچیده عزیمت دکن فرموده برهانپور
رفت و از آن باز رانا سر از اطاعت بادشاهی بیرون نکشید +

ذکر محاربات دکن و تسخیر ملک بیجاپور و افتادن سکندر عادل شاه بزندان محن

اکثر ممالک دکن در عهود اکبری و جهانگیری و شاهجهانی

بدست شاهزادگان گورکانی و امرائے این دربار مفتوح شده اما عادل شاه والی بیجاپور و قطب شاه والی حیدرآباد دم
از استقلال و استبداد میزدند اگرچه اکبر بادشاه و جهانگیر و شاهجهان بادشاه همواره خیال تسخیر دکن بر لوح ضمیر مے نگاشتند اما
بوجوهات دیگر فرصت تسخیر او نیافتند و در عهد شاهجهان بادشاه عادل شاه و قطب شاه باج و ساوری قبول کرده بودند
اما عالمگیر بادشاه بران اکتفا نکرده هر دو ممالک را بجد و جهد تمام به تسخیر در آورد و مجمل آن درین اوراق نوشته میشود که قبل
ازین امرائے عظام جهت تنبیه مرهٹه بدکن مامور بودند از انجمله خان جهان بهادر ظفر جنگ کوکلتاش که امیرے مشهور بود
چند کرت مرهٹه هائے دکن را چنان تادیبے سخت نمود که سر بر آوردن نتوانستند و از سرهائے ایشان منارها بر آورده
وقتے خبر ورود مرهٹه بوے رسیده با دو هزار سوار بایلغار بر سر ایشان رفته محاربه صعب نمود حتے که زیاده از شصت کس در
رکاب امیر مذکور نماندند اما امیر چندان پایداری نمود که فوجے دیگر که در عقب بود بمدد رسیده مرهٹه ها منهزم ساختند
و چندان کشتند که از خون ایشان جوبها روان شدند و همچنین وقتے دیگر با هفتصد کس بایلغار بر فوج عظیم کفار حمله برده و
از جمله افواج خود جمیعے را با راجه راجپوت که کمکی او بود در جائے گذاشته گفت که وقت سحر چون مخالف را سوئے شما بیارم
اعلام را جلوه داده حمله آرید و بعد از حرب و ضرب بسیار چون وقت سحر مرهٹه جماعت خانجهان را کم دیده غلبه کردند و
خانجهان ایشان را سوئے کمین گاه کشید و راجه اعلام خان جهان را جلوه داده حمله آورد مرهٹه بمجرد آنکه نظر ایشان با علام
خان جهان رسید دست و پا گم کرده روئے بگریز آوردند و همچنین جنگ هائے بسیار کرده هر مرتبه ظفر یافت چون درین ایام
خبر رفتن شهزاده محمد اکبر نزد سنبها جی مرهٹه رسید و نیز وجوهات دیگر باعث شدند تا بادشاه در سال اثنی و تسعین و الف هجری
مطابق بیست و پنجم جلوس عازم تسخیر دکن گردید و امرائے عظام جهت تادیب مرهٹه مامور شدند و بعد از تسخیر قلاع مرهٹه
و هزیمت ایشان شاهزاده محمد اعظم شاه با لشکرے جرار به تسخیر ممالک سکندر عادل شاه والی بیجاپور مامور شد و خان جهان
بهادر به تسخیر قلاع حیدرآباد دستورے یافت و اعظم شاه چون بیجاپور را محاصره نمود و سید عبدالله خان بارهه از
امرائے بهادر شاه نیز درین محاصره موجود بود هر دو سرداران طرفین بوجه کدورت آقائے خود باهم گرم نساختند و هر کس فتح بنام
خویش مے خواستند و درین آوان محاصره روزے میر شهاب الدین خان که از اجداد نظام الملک والی دکن است و
بادشاه در مهم رانا دیرا هفتصدی و خطاب خانی داده بود رسد و غله برائے لشکر شهزاده مے آورد در راه افواج بیجاپور
بر و تاختند و میر مذکور با آنکه فوج دشمن چهار چند از فوج او بود فاتحه خیر خوانده چون شیر غضبناک در انبوه دکنیان در آمده
و همراهیان او نیز کارزار رستمانه کرده مخالفان را گریزانیدند و رسد را بسلامت بلشکر شهزاده رسانیدند و دران ایام
قحطے در لشکر بود چون شاهزاده اعظم شاه سر واقع را شنید آفرین گفته سید عالی رتبه را در بر کشید و ملبوس خاصه بوے

داده وقتیکه این خبر بپادشاه عالمگیر رسید فرمود که چنانچه آبروی گورکانیه برلاس را شهاب الدین لیعنی دیانبازی بحال داشت خدا تعالی آبروی او و فرزندانش را تا آخر زمان نگهدارد و همچنان گشته بپسر شهاب الدین روز بروز در ترقی بود تا اولادش الی الآن در مملکت دکن کوس فرمان روائی مینوازد به کیف بادشاه هزاری هزار سوار بمراتب او افزوده

و سید غازی الدین خان بهادر فیروز جنگ خطاب داد چون اردوی شاهزاده اعظم شاه از فوج ظفر موج دور بوده دکنیان اکثر شبخون بر لشکرش میزدند تا رسیدن کمک از لشکر شهزاده غلبه میکردند بعض اوقات جانی بیگم دختر دارا شکوه که زوجه اعظم شاه بود در محافه و عماری فیل نشسته بدست خود تیر میزد و مردم را تحریص بحرب میفرمود چون محاصره بامتداد کشیده بادشاه در حوالی بیجاپور رسید شاه عالم بهادر شاه و روح الله خان و غازی الدین فیروز جنگ را با دیگر امرای دلاور بحرب بیجاپور تعیین فرمود و شاه عالم بهادر و اعظم شاه چون باهم ناموافق بودند و هر یکی میخواست که فتح بنام او باشد ازین سبب فتح قلعه چندی در تعویق مانده و آخر الامر پرده از روی کار برداشته شاه عالم بهادر شاه بدین سبب معتوب گشت اما چون محصوران ناچار شدند و مدافعت این چنین سیل در خور طاقت خود ندیدند و قریب شد که لشکر منصور قلعه را بجبر و قهر مفتوح کند سکندر عادل شاه والی آنجا امان خواسته قلعه حواله نمود و بیجاپور به تسخیر عالمگیر درآمد میرزا معز الدین موسوی تاریخ چنین گوید ~ کار فرمائی ملک بیجاپور + که ز نقصان هوش بختش خفت + کرد از بس حمایت کفار + بادشاه جهان بروآشفت + لشکری بر سرش گماشت که شد + طاقتش طاق و گشت با غم جفت + شد چو عاجز سکندر عادل شاه + خاک درگاه را بمژگان سفت + سال تاریخ از خرد جستم + فتح اسکندری مبارک گفت + و محمد علی جواهر کن گوید ~ ز روی فضل بیجاپور شد فتح + و در قلعه بیجاپور توپی بود عظیم که از برهان نظام شاه بحری والی احمدنگر گرفته و علی عادل شاه به بیجاپور آورده بود و نام او ملک میدان بود شعرا تاریخ گفته بر او منقش نموده اند ~ رو نمود اقبال و گفتا ملک میدان را گرفت + و تاریخ این فتح ~ سد سکندر گرفت + و شد کلید بلغ بیجاپور قصد شاه گفت + نیز گفته اند و دیگر شعرای بسیار تاریخهای این فتح نظم کرده اند و این واقعه در سنه سبع و تسعین الف هجری واقع شد و در بعض تواریخ این واقعه شعرا سنه ست و تسعین گفته اند و سکندر عادل شاه که کم عمر بود بزمین بوس رسید و بادشاه جمیع امرا را بخلاع و انعام بسیار نواخته سکندر عادل شاه خطاب سکندر خان خلعت خاصه و خنجر مرصع با علاقه مروارید و پهول کتاره و مالای مروارید با آویزه زمرد و کلگی مرصع و عصای مرصع و سالانه یک لک روپیه سرافراز گردید +

ذکر فتح حیدرآباد و اسیر آمدن ابوالحسن تاناشاه والی آنجا بدرگاه شهنشاه والانژاد

چون ابوالحسن تاناشاه والی حیدرآباد مست باده غرور گردیده در شراب نوشی و بدمستی روز میگذرانید با وجود ملاحظه اقبال اجلال سلاطین گورکانیه با سنبهاجی مرهته ساز و باز داشته دیرا معاونت می نمود و اختیار ملک خویش را به برهمنی مادنا نام داده و مادنا علما و فضلا

واہل اسلام را از اعاظم مراتب علحدہ کردہ بہ ترتیب ہنود میکوشید و برضد بادشاہ عالمگیر بہ تقویت سنبھاجی ساعی بیگر دید و
ہرچند بادشاہ ابو الحسن تاناشاہ را کہ خطاب او و پدران او قطب شاہ بود بہ تبلیغ فرامین تہدید و وعید از معاونت سنبھا
و وزارت مادنا امتناع فرمود ابو الحسن پنبۂ غفلت از گوش نکشید متنبہ نشد بادشاہ بعد از نظم و نسق ولایت بیجاپور
خان فیروز جنگ یعنی سید شہاب الدین سمرقندی مخاطب بہ غازی الدین خان بہادر را با دلیر خان و شیرزہ خان و جمشید خان
و کمال الدین خان و صفشکن خان و شجاعت خان و آقا علی خان و عبد القادر خان و جہانگیر قلیخان و صوفی خان و راو
دلیت و اودی سنگہ بہدوریہ و کشور سنگہ وغیرہ بہ تسخیر قلعہ ابراہیم گڈہ کہ از قلاع حیدرآباد بود فرستادہ و مغلائی تعیین
حیدرآباد فرمود ابراہیم سپہ سالار تاناشاہ بحرب امرائے عالمگیری با پنجاہ ہزار سوار دکھنی برآمد و خان جہان بہادر
با جان نثار خان و پرویز خان و محکم سنگہ وغیرہ یکجا شدہ در نزدیکی ملکہیر دو لشکر مقابل شدند و مورچال بستہ تا یکماہ جنگ
توپ و تفنگ درمیان بود و روزے کہ لشکر مغل غافل بود ابراہیم با لشکر خود سوار شدہ حملۂ سخت نمود و خان جہان خان بہادر
فی الفور سوار شدہ ہمت خان و سپہدار خان پسران خود را با ایرج خان و جگت سنگہ ہاڈا را از طرف راست بحرب مخالفان
فرستادہ و دیگر امرائے مسلمان و راجپوت را از سوے چپ مامور فرمود و خود نیز سوار شدہ حملہ آورد و محاربہ سخت واقع شد
ہمت خان و صفدر خان پسر و برادرزادہ او و جسونت بوندیلہ زخمہائے کاری برداشتہ عماری ہائے سرداران از کثرت
تیرباران نیستان گردید و برّی خان نامی کہ از مبارزان دکن بود خانجہان را مے پرسید چون بدو رسید ہر دو بزور
تیر بہ یکدگر انداختند و تیر خانجہان کاری آمدہ دست او شکست و بعد از جنگ و نبرد بسیار دکھنیان شکست یافتند و عالمگیر
بادشاہ بعد ازین شاہزادہ شاہ عالم بہادر شاہ را با اعتقاد خان ابن جملۃ الملک اسدخان وزیر و دیگر امرا بحرب حیدرآباد نامزد
فرمود چون شاہزادہ بہ خانجہان پیوست و شاہ عالم شاہزادہ معز الدین و خان جہان بہادر را ہراول کردہ و دکھنیان بر
ہراول حملہ آوردند و سید عبد اللہ خان بارہہ و خواجہ ابو المکارم و راجہ مان سنگہ وغیرہ بامداد ہراول رفتہ بعد از محاربہ بسیار
دکھنیان ہزیمت یافتند و اکثر امرا عازم بودند کہ تعاقب را از دست ندہند تا امروز ہر آنچہ شدنی ست بشود اما خانجہان
صلاح ندانستہ باز گشتند و ہرچند بہادر شاہ بہ دکنیان نوشت کہ چند محال کہ بتصرف ما در آمدہ اند بما گذاشتہ برگشتہ
روبدو متابعت نمایند تا این را وسیلۂ نجات شما گردانیدہ برائے عفو تقصیر ابو الحسن گذارش نمائیم اما اکثر سرداران
دکھن کہ دود نخوت در دماغ شان متصاعد گشتہ بود قبول نکردہ بہادر شاہ خانجہان را ہراول و سید عبد اللہ خان را چنداول
نمودہ و دیگر امرا را در یمین و یسار مقرر کردہ برائے حرب سوار شد و بعد حرب و ضرب دکنیان حسب معمول منہزم گردیدند و
بہادر شاہ تا یکگاہ الشان را تعاقب کردہ و دکھنیان التماس کردند کہ چون سلاطین و بہادران ناموس طرفین را رعایت
نمودہ اند امید کہ ما را چندان مہلت دہند کہ بہیر را بجائے محفوظ رسانیم و شہزادہ معز الدین بہ پدر عرض نمود شاہ عالم
از شجاعت ذاتی قبول این معنی نمودہ و دکنیان عورات برائے اقبال و مصاحفہ سوار کردہ بجائے محفوظ رسانیدند و بار دگر

بجنگ برآمدند و از عصر تا شام جنگیده تاب نیاوردند و رخت فرار بشهر حیدرآباد کشیدند و شهزاده در پی آنها بحیدرآباد رسید و ابوالحسن تانا شاه با اهل حرم خود و اموال و نفائس بقلعه گلکنده رفت و اکثر اهل شهر نیز اهل و عیال خود را بقلعه رسانیدند و اهل شهر بیشتر از آن که فوج مغل بشهر رسد دست غارت و تاراج برآوردند و بعد از آن اهل لشکر شهزاده نیز رسیده اکثر شهر بتاراج رفت و تاریخ این واقعه ـــــ از نصرت بادشاه غازی * گردید دل جهانیان شاد * آمد بقلم حساب تاریخ * شد فتح بجنگ حیدرآباد * و شاهزاده شاه عالم حیدرآباد را در تصرف در آورده و بادشاه باستماع این خبر شهزاده را از اصل و اضافه بمنصب چهل هزاری سی هزار سوار عز اختصاص بخشید و همدرین اثنا ابراهیم سپه سالار ابوالحسن از تسلط مادنا رنجیده بلشکر شاهزاده پیوست و ماه جانی زن ابوالحسن بمردم گفت که این همه بربادی بشومی مادنا برهمن و برادرش بمار رسیده است و مردمان بامر او هر دو را قتل کرده سرهای ایشان را نزد شاهزاده شاه عالم بهادرشاه فرستادند و قلعه گلکنده را محاصره کردند و ابوالحسن عرائض نیاز بشاهزاده فرستاده پیشکش ها قبول نمود اما چون البیت بعد باغیگری ها کار نیاید سود نداده و عالمگیر بادشاه بعد از فتح بیجاپور متوجه گلبرگه گشته و زیارت مزار پر انوار حضرت محمد صاحب راز و نیاز و زبدهٔ حضرات سوز و گداز سید محمد گیسو دراز رحمة الله علیه بجای آورده و پیش خیمه بدار الجهاد حیدرآباد فرستاد و به نزدیکی قلعه رسیده مورچال ها بنام شهزادگان و امرا و راجگان قسمت فرموده محاصره نمود و فوج دکن برآمده بعضی از امرای حضور رخص بحرب ایشان گردیدند و دکنیان بقدر وسع و توان جنگیده منهزم گردیدند و در محاصره این قلعه نیز بهادرشاه و اعظم شاه با خود غبار نقار داشته هر یکی کشادن قلعه بصلح یا بجنگ بسعی خود میخواست و بهادرشاه متهم بطرفداری ابوالحسن گشته چند روزی مورد عتاب و نظربند گردید و غازی الدین خان قلعه ابراهیم گده را فتح کرده کلید طلا بحضور ارسال داشت و غازی الدین خان مورچال ها پیش برده امرای دکهن بار دگر برآمده محاربه عظیم نمودند و از عمائد عالمگیری کشور سنگه هاڈا زخمی شد و از اسپ افتاد اما راجپوتان مردانگی کرده او را از دست غنیم خلاص رهانیده آوردند امرای بادشاهی بحملات متواتر دکهنیان را پسپا کردند و اکثر امرای دکهن بملاحظه ادبار قطب شاه دست توسل بدامان عالمگیری زده امان یافتند و داخل امرای مشمول عنایت بادشاه گشتند و هر روز جنگ توپ و تفنگ با اهل قلعه در میان بود سید عابد خان مخاطب به قلیچ خان پدر غازی الدین خان در حربی از گله توپ زخمی شده انتقال نمود و روزی باران عظیم بارید و دمدمه وغیره که ساخته بودند باطل گشته در عین طوفان باران فوج دکهنی از قلعه بیرون آمدند و بر اهل مورچال ریختند و جنگی عظیم واقع شد بعضی از منصب داران اسیر و برخی زخمی شدند و بادشاه عالمگیر فرمان داد که داروغه فیل خانه هشتاد فیل بیارد تا بهادران بر ایشان سوار شده بمدد اهل مورچال روند اما از کثرت طغیان ناله ها فیلان راه نیافته تا ثلث شب سرگردان بودند و باز آمدند و شیخ نظام که ملازم قطب شاه بود بخدمت رسیده یکصد مهر و یکهزار روپیه نذر گذرانید و خطاب مقرب خان و منصب شش هزاری پنجهزار سوار و خلعت خاصه و شمشیر و خنجر با علاقه مروارید و سرپیچ مرصع و علم و نقاره و صد هزار روپیه و

بست سر اسپ و دو زنجیر فیل بوے عنایت شد و پسرانش بمناصب و اسپ و فیل یافتند و البسوجی دکهنی از زند سنبهاجی بحضور
رسیده خلعت و علم و طوغ و نقاره و اسپ و فیل و بست هزار روپیه انعام یافت و چند نوبت نقب در پائے قلعه گلکنڈه
رسانیدند اما چون اکثر مردم بیرون با اندرونیان ساز داشتند اندرونیان خبر یافته باروت از نقب مے بردند و از بعضے
نقب اجزائے قلعه پریشان شدند اما بیرونیان در انتظار دیگر بودند و درونیان فرصت یافته رخنه ها را بستند و از نقبے که
بارود این طرف مانده بود و از ان طرف اهل قلعه تر ساخته بودند اکثر اهل لشکر سوختند و دکهنیان وقت را مناسب دیده
بیرون مے آمدند و بر مورچالها ریختند اما خان فیروز جنگ مردانگی ها کرده بتادیب ایشان سعی بسیار نمود و بادشاه خود
سواری طلبیده با امرائے عالیشان پا در رکاب آورده بر تخت روان سوار شده در مکانے توقف فرموده امر به یورش فرمود
و با آنکه از ضرب گوله و توپ دست یکے از خواصان که در پهلوے تخت ایستاده بود پرید اما بادشاه هیچ وسواسے نکرده همچنان
در یورش تاکید مے فرمود اما باران عظیم بارید و سعی و کوشش دلیران بجائے نرسید بادشاه ناچار برگشت و فیلے از فیلان خاصه
که قیمتش چهل هزار روپیه میشد از ضرب گوله توپ از پا افتاد و روز دویم که بادشاه امر به آتش دادن نقب فرمود نقب
آتش نگرفته معلوم شد که اهل قلعه باروت از نقب برده اند چون سید غازی الدین خان فیروز جنگ در جنگ زخمی شده
بود فرمان یورش بشاهزاده محمد اعظم شرف صدور یافت و در اواخر ذیقعده سنه ثمان و تسعین و الف هجری بسعی روح الله خان
و رستم خان مینی و ارسال رسل و رسائل آنها عبد الله خان ترین افغان که از امرائے قطب شاه بود دست توسل بدامان عالمگیری
زد و مدت هشت ماه یا شش ماه باختلاف روایات محاصره قلعه گلکنڈه در میان بود و اواخر ذیقعده سنه ثمان و تسعین و الف
هجری قلعه مفتوح شد و افواج مغل در قلعه ریختند عبد الرزاق لاری که تا آن دم برفاقت تاناشاه سرگرم بود جنگیده زخمی شد و
بادشاه وے را نواخته جراحان بمعالجه او گماشت اما امرائے مغلیه ابو الحسن قطب شاه را بحضور شهنشاه رسانیدند و تمامت اموال
او بضبط در آمد و اموال قلعه آنچه بدست بادشاه رسید شصت و هشت لک و پنجاه و یکهزار هون و دو کرور و پنجاه و سه هزار روپیه
که جمله شش کرور و هشتاد لک و ده هزار روپیه باشد و علاوه ازین مرصع آلات و طلا آلات و نقره آلات بسیار بودند و
اسپ و فیل و دیگر اقمشه و امتعه فراوان بدست رسید شخصے تاریخ این فتح ~ جَاءَ الْحَقُّ وَذَهَقَ الْبَاطِلُ
گفته و غریزی ~ فتح حیدر آباد [۹۸۸] باز بان کلک [۲۰] + و دیگرے چنین گوید ~ ابو الحسن [۱۵۶] داشت جا به چار محل [۲۸۲] +
پدرش کرد از ان مکان تقدیر + چون برون رفت او بجاش نشست + شاه اورنگ زیب [۹۷۳] عالمگیر +
و میرزا عبد القادر برلاس متخلص به بیدل گوید ~ شاه عالمگیر یعنی حضرت اورنگ زیب + آنکه دارد تکیه بر شمشیر او
فتح و ظفر + عزمش از اقلیم دهلی کرد آهنگ خروج + تا کند بنیاد شاهان دکن زیر و زبر + اولین سالے که فتح ملک بیجاپور
بود + در عمل زنجیر رفت اسکندر از طوق و کمر + تافت بر گلکنڈه رایات ظفر سال دوم + همچنان ننه غلب قطب الملک
فنوفان داد سر + گشت از روئے جمل در دیده اهل حساب + سال فتح اولین جمشید نصرت [۱۰۹۷] جلوه گر نه حوا ستم

روشن شود آئینہ فتح دوم + وادشو مہمات ست اورا کم درین مصرعہ خبر + ہست یک معنی کہ تعبیر از دو تاریخش کنند + اعظم
مطلوب دو فتح بادشاہ نامور ۱۰۹۸ + وابوالحسن پسر عبداللہ قطب شاہ نبود بلکہ از جانب مادر با وی خویشی داشت و
بوجہے بدامادی بادشاہ مذکور سرافراز شدہ بعد مرگ پدر زن باعانت امرا و تقدیر ایزد جل وعلا پا بر تخت سلطنت
گذاشت و مذہب تشیع داشت و جمیع سلاطین قطب شاہیہ و عادل شاہیہ مذہب شیعیت داشتند و میر عبدالکریم
تاریخ این ۞ فتح قلعہ گلکنڈہ مبارکباد + نوشت و شاہزادہ محمد کام بخش دہ ہزاری پنجہزار سوار گردیدہ
صوبہ برار یافت و ہمدرین اثنا سید محمد امین پسر سید بہاؤالدین یعنی برادر زادہ میر عابد عرف قلیچ خان از دیار
توران بحضور رسیدہ بمنصب دوہزاری ہزار سوار و خطاب خانی نوازش یافت وابوالحسن کہ در حکومت پانزدہ سالہ
خود از حیدرآباد غیر از یک کروہ بر نیامدہ بود استدعائے گوشہ نشینی کردہ پنجاہ ہزار روپیہ سالانہ مقرر شد و فرمان رفت
کہ بہ دولت آباد برود و ہمدرین ایام خانہ زاد خان ابن روح اللہ خان بقلعہ سکھر کہ ننداناپک در تحت حکومت داشت
وگاہے سر باطاعت شاہان حیدرآباد و بیجاپور فرود نیاوردہ بود رفتہ و برا مطیع ساختہ بحضور آورد و خان فیروز
جنگ بر قلعہ ادونی کہ مسعود حبشی از جانب عادل شاہ حاکم آنجا بود بابست و پنجہزار سوار تعین شد و بر شہزادہ محمد اعظم
شاہ با چہل ہزار سوار جرار بحرب سنبہاجی مرہٹہ رخصت یافت و بادشاہ از حیدرآباد کوچ کردہ بہ بیجاپور خرامید و
ہمدرین ایام در سال تسع و تسعین والف ہجری خبر رسید کہ شاہزادہ بیدار بخت و خان جہان بہادر کہ بہندوستان
بہ تنبیہہ راجا رام جاٹ رفتہ بودند در حرب راجارام را کشتند و فتنہ او فرونشست و ہر سہ دختران ابوالحسن تانا شاہ
یکے بحبالہ سکندر بیجاپوری و دیگر بعقد محمد عمر پسر حضرت شیخ محمد نقشبند سرہندی و یکے بہ نکاح عنایت خان ابن
جملۃ الملک اسدخان بہادر در آمدند و شاہزادہ محمد اعظم اول بہ قلعہ بلکانور رسیدہ و برا فتح کرد و خان فیروز جنگ
نیز قلعہ ادونی را مفتوح ساخت و بعد ازان بتاخت ملک سنبہا مامور گردید و ہمدرین اثنا وبائے طاعون در آن دیار
شیوع یافتہ و اورنگ آبادی محل و محمدی راج پسر جسونت سنگہ راٹہور کہ بہ عمر سیزدہ سالگی بود و منصب یافتہ بود در
گذشتند و نوشتہ اند کہ درین وبا قریب یک لک کس از صغیر و کبیر از دار فنا بمیدان بقا انتقال نمودند و شورش محشر
از ہر طرف برخاست و تاریخ این واقعہ ۞ قیامت بود با شور و غوغا بود + گفتہ اند و شیخ نظام المخاطب بمقرب خان
حیدرآبادی بکشائش قلعہ پرنالہ مامور بود باو خبر رسید کہ سنبہاجی مرہٹہ قلعہ کہیلنہ را مضبوط کردہ در سنگمیر نام جای
وارد و آن جائے بر عقبہ دشوار گذار صعب و ہولناک بود و شیخ نظام مقرب خان با ہمراہیان و افواج جرار ایلغار
کردہ ہر چند جواسیس سنبہا را خبر دادند کہ لشکر مغول میرسد باور نکردہ میگفت کہ فوج مغول درین زودی باین
جا نمیتواند رسید و مقرب خان مسافت را بپائے سرعت طے کردہ برسر او رسید و سنبہا نیز با استظہار پنجہزار سوار
وکہنی نیزہ دار بمقابلہ برآمدہ بعد اندک زد و خورد منہزم شدہ بحویلی کب کلس نام معتمد خود خزیدہ آخر گرفتار شدہ

حسب الحکم روانه اردو شده و به فرمان بادشاه بابکب کلس و دیگر سرداران او با رود تشهیر یافته بزندان خانه رسید
و بعنایت الله وکیل محمد اعظم شاه این تاریخ گفت ع بازن و فرزند سنبها شد اسیر + و شیخ نظام بخطاب
خان زمان فتح جنگ و انعام پنجاه هزار روپیه و خلعت فاخره و اسپ با ساز مرصع و فیل با ساز طلا و خنجر مرصع و
دهوپ با پردله مرصع و منصب هفت هزاری هفت هزار سوار معزز شد و پسر او شیخ اخلاص خان بخطاب خان عالم
و منصب پنجهزاری پنجهزار سوار و شیخ میران پسر دیگر او بخطاب منور خان و شیخ عبد الله ملقب به اختصاص خان
و مناصب بسیار سرافراز شدند و سنبهاجی مرهته در بست و نهم جمادی الاول سنه مذکور معه همراهیان او کشته شد
و تاریخ او ع کافر بچه جهنمی رفت + گفتند مخفی مباد که قوم مرهته در آخر شاهان گورکانیه در هندوستان اقتدار
بسیار یافت و مجملے از احوال او بیاید اما درین مقام احوال آغاز ایشان نوشته میشود چون بعد از اختتام سلطنت سلاطین
بهمنیه که والیان دکن بودند امرا و غلامان بهمنیه ملک ایشان دست یافتند و چند شعبه مثل عادل شاهیه و نظام شاهیه
و عماد شاهیه و برید شاهیه و قطب شاهیه گشتند و این سه شعبه نظام شاهیه و قطب شاهیه و عادل شاهیه قوی گشته
بر ملک دیگران متصرف شدند و با وجود اتحاد مذهب تشیع مدام بر روی همدگر تیغ میکشیدند و فتنه ها پیدا میشدند تا
هر سه بدست سلاطین گورکانیه مغل باختتام رسیدند اما مالوجی بهوسله از قوم مرهته در سرداران نظام الملک بحری والی
احمد نگر بود و سلاطین نظام شاهیه ور استرقیات متواتره افسر پنجهزار سوار نمودند پسر او سیواجی بهوسله مرهته بوجه ضعف
و نفاق قطب شاه والی گلکنده و عادل شاه بیجاپور و نظام شاه احمد نگر از ربقه اطاعت ایشان سر بر آورده راهزنی
و غارتگری اختیار نمود و بتدریج قوت گرفته چون سلاطین عادل شاهیه از تعدی او عاجز آمدند و ویرا مقید نمودند و
سیواجی تظلم به شاه جهان بادشاه نموده و بادشاه بنام عادل شاه یرلیغ فرستاد که سیواجی را خلاص کنند بحضور رسیده
خطاب و منصب پنجهزاری یافت و آرید ستگی باز بر سر کار خود رفت و افضل خان امیر عادلشاهی که بتادیب او
آمده بود ویرا بمکر و فریب قتل کرده چون زمانه اورنگ زیب عالمگیر بادشاه رسید راجه جی سنگه کچهواهه و دلیر خان
بمدافعه سیواجی مقرر شدند و آن هر دو دلاور سیوا را زبون ساخته و سیوا ناچار امان خواسته حاضر شد و بوجه
بے ادبی و نافهمی بفرمان بادشاه مقید گردید و موقع یافته از زندان فرار شد و در سنه احدی و تسعین و الف هجری فوت
سنبهاجی پسر او بجائے او نشست و امرائے عالمگیری در تنبیه او سعی موفور بجائے آوردند تا سنبها نیز گرفتار آمده بقتل رسید
و مرهته راناجی برادر سنبها را بسروری برداشتند و سید عبد الله خان بارهه که ناظم بیجاپور بود بعزم استیصال او بر آمده
در کنار نم بهیدرا باو رسیده و بعد محاربه راناجی گریخته سیندو راو و ایلکوجی برادر سنبها و بهسرجی و
تانتیا گهورپره و غیره اسیر تقدیر شدند و چند نفر از محبس گریخته بقیه هشتاد نفر سرداران بسیاسا
رسیدند ۔ م

ذکر معاودت موکب جهانکشا منصور از گورگانو به دار الظفر بیجاپور

همدرین اثنا قلعه راهیری بسعی اعتقاد خان کشاده

شد و متعلقان سنبهاجی بمراتب و انعام سرافراز گردیدند و ساهوجی پسر نه ساله سنبهاجی بخطاب راجگی و منصب هفت هزاری هفتصد سوار و خلعت و جمدهر مرصع سرافراز شد و اسپ و فیل و نقاره و علم باو داد و همچنین دیگر لواحقین وی را نواخته وظائف مقرر فرمود و بخشی الملک روح الله خان قلعه رائچور را مستخلص ساخت و قمر الدین خان پسر خان فیروز جنگ بمنصب دو هزار و پانصد ذات و دو هزار سوار و خانه زاد خان بمنصب یکهزار و پانصدی ذات و ششصد سوار ممتاز شد و بادشاه از گورگانو به بیجاپور مراجعت فرمود و درین ایام قلعه ستنی بسعی شاهزاده بیدار بخت کشاده شد و در سنه احدی و مائه و الف هجری خان جهان بهادر بصوبه پنجاب مامور شد و در سنه اثنی و مائه و الف شهزاده کام بخش بعطای خلعت با سرپیچ و نیمه آستین و خنجر و شمشیر و سپر و کلغی و بانک مرصع و بیست سر اسپ با ساز مینا و طلا و فیل با ساز نقره و دو لک روپیه نقد مالامال شده و بطرف چنجی مرخص شد و خانه زاد خان و مخلص خان دو هزاری هفتصد سوار و صلابت خان دو هزار و پانصدی و هزار و دو صد سوار و سید سیف خان هزار و دو صد سوار و محمد یار خان هزار و پانصدی هفت صد سوار و خدمتگار خان هزاری دو صد سوار و همچنین امرای بسیار بمناصب بلند ترقی نمودند و در سنه ثلث و مائه و الف شهزاده معز الدین بانعام خلعت و بالابند و سرپیچ و بیست و یک راس اسپ و فیل و منصب ده هزاری سه هزار سوار و رفیع القدر بمنصب هشت هزاری و محمد خجسته اختر هفت هزاری سرافراز گردیدند و سید عبد الرزاق لاری چهار هزاری چهار هزار سوار شد و راجه اودت سنگه زمیندار اوندچه دو هزاری هزار و پانصد سوار و ذو الفقار خان چهار هزاری سه هزار سوار شد و سید اعتقاد خان ابن امیر الامرا شائسته خان بعد فوت او بمراتب یکهزاری رسید و به شاهزاده کام بخش سعد ذو الفقار خان و جملة الملک اسد خان به تسخیر قلعه واکن رفته بود چه کام بخش اسد خان و شهزاده آن مهم صورت نه بسته و شهزاده خیال پیوستن بغنیم نمود ذو الفقار خان ناچار از دور قلعه برخاسته و دکنیان با یک لک سوار و پیاده به تعاقب رسیدند ذو الفقار خان با دو هزار سوار جرار بر ایشان ریخته و بیک حمله سه صد سوار و سه هزار نفر پیاده دکهنیان هلاک ساخته دکهنیان را در قلعه گریزانید و قریب چهار صد از لشکر بادشاهی نیز شهید شدند و همدرین زمان اعظم شاه بمرض استسقا مبتلا شده امید زندگی منقطع بود و در خوابی از حضرت اسد الله الغالب امیر المومنین علی ابن ابیطالب رضی الله عنه بشارت صحت یافته و از همان لحظه تندرستی نمایان شد تا در یکهفته غسل صحت نمود و تا یک هفته جشن صحت داشته هر روز پانزده هزار روپیه صرف ضیافت مردم میشد و زوجه اعظم شاه شصت هزار روپیه به نجف اشرف و کربلای معلی فرستاد و یک لک و بست هزار بمستحقین مکه معظمه وغیره ارسال گردید و بحکیم الملک دو هزار اشرفی و خلعت و فیل انعام شد و موکب بادشاه از بیجاپور به اسلام پوری رفته ذو الفقار خان پنجهزاری شد و بخشی الملک بهره مند خان نیز پنجهزاری

ومخلص خان سه‌هزاری و حمید الدین خان دو هزاری گشتند و در سنه سبع و مایه والف هجری نیز امرائے بسیار باضافه مراتب سرافراز شدند از انجمله خان عالم هفت هزاری و شیخ منور خان چهار هزاری گردیدند و خانجهان بهادر ظفر جنگ انتقال نموده در مرض او بادشاه بعیادت بخانه او رفته بود و کامبخش بست هزاری منصب یافت و همدرین زمان که راناجی در قلعه چنجی عزیده بود اسد خان برآکشادن راناجی باستناجی برادرش مفرور شده زنان ایشان اسیر شدند و در سنه اثنی و اربعین و مایه والف هجری شاهزاده شاه عالم معظم را سرپیچ پنجاه هزار عنایت شده حکم خبرداری صوبه کابل عطا گشت و همدرین زمان امرائے عظیم الشان در تعاقب ستناجی مامور شدند و او باشهزاده بیدار بخت چند کرت جنگید بدر رفت آخر خان فیروز جنگ او را بدست آورده گشت و در سنه عشر و مایه والف پیشکش راو امرسنگه رسیده راجه مان سنگه و لدروپ سنگه و کامگار خان و عبدالرحیم خان پانصدی اضافه مراتب یافتند و همدرین سال اندرسنگه و بهادر سنگه سیسودیه پسر راجه راج سنگه رانائے اودے پور اولین بمرتبه دو هزاری هزار سوار و دومین هزاری پانصد سوار معزز گردیدند و چین قلیچ خان بهادر بمنصب سه هزار و پانصدی سه هزار سوار عروج کرد و بادشاه سوئے لیپ گڈه روانه شده بیدار بخت را در لکا میشی رانوجی به برار فرستاد و قلعه لیپ گڈه و سنت گڈه را فتح کرد +

فتح قلعه ستارا

که از اعاظم قلاع مرهٹه و بسامان حرب و ضرب آراسته بود و بادشاه ویرا محاصره کرده و روزے نقب را آتش داده یک دیوار درون قلعه و دیگرے بیرون افتاد قریب دو هزار کس از بهادران زیر آن جان دادند و ازین سبب قلعه فتح نشده اما در همان زودی خبر مردن رانوجی مرهٹه رسیده و قلعه نیز فتح شد و سوبهان محافظ قلعه بتوسط شهزاده عالیجاه اعظم شاه بحضور رسید و در فرصت چهار ماه این قلعه فتح گردید و بیجی سنگه پسر راجه جے سنگه بوجه رحلت پدرش بخطاب پدر یعنی راجه جے سنگه و منصب هزار و پانصدی و هزار سوار و برادرش بنام بیجی سنگه نامور شدند و چین قلیچ خان چهار هزاری سه هزار سوار شد و درین سال بوندیله بقلعداری نار اصحار مفتخر گردید و همدرین ایام قلعه پرلی نیز کشائش یافت و قلعه پرناله که عمده قلاع بود در سنه اثنی عشر و مایه والف هجری گرفته شد و اعظم شاه که در قصبه دهار بصوبه مالوه بود بنظم صوبه گجرات تعین گردید و قلاع صادق گڈه و ماندگڈه و چندن و وندن وغیره نیز مسخر شدند و بعد ازین بکشائش حصار کهیلنا توجه نمود جمدة الملک اسد خان بخطاب امیر الامرا و انعام چهار هزار اشرفی بحصار مذکور نامزد شده و در عقب خود نیز بحرکت آمده امرائے رکاب مثل محمد امین خان و حمید الدین خان و راجه جے سنگه کچهواهه وغیره مورچال ها پیش برده در اندک مدت قلعه مذکور را تسخیر فرمودند و درین مهم امرائے بسیار بترقی مناصب سرافراز شدند و جے سنگه نیز دو هزاری دو هزار سوار گردید و حکم شد که در کلال باره بجز از امیر الامرا بهره مند خان و روح الله خان و خانزاد خان و حمید الدین خان کسے در پالکی سوار شده نیاید و محمد یار خان ناظم دار الخلافه بفوجداری مراد آباد دو سه هزار و پانصدی و سه هزار سوار معزز شد و

در سنه اربع عشر و مایه و الف شاهزاده محمد اعظم شاه را صوبه بهار بر بنگاله اضافه شد و نجابت خان صوبه دار برهان پور و فتح جنگ
قلعه دار راهیری و تیر انداز خان نائب صوبه برار هر یک پانصد اضافه مراتب یافتند و شهزاده بیدار بخت بصوبه خاندیس
مقرر شد و سلطان محی السنت ابن کام بخش هفت هزاری شد و شاهزاده معز الدین صوبه دار ملتان و تهته گردید و
دوازده هزاری هشت هزار سوار بود ده هزار سوار گردید و دو لک دام انعام یافت و چین قلیچ خان صوبه دار بیجاپور
مقرر گشت و ساهو پسر سنبها بعنایت اوربسی و پونچی طلا مرصع الماس و پنج انگشتری مرصع و جمدهر و اسپ با ساز طلا
عزت اندوخت و راجه ساهو در رفاقت شاهزاده کام بخش متعین شد و شاه عالیجاه اعظم شاه صوبه دار احمد آباد صوبه
اجمیر نیز یافت و منصب او چهل هزاری چهل هزار سوار گردید و همدرین سال قلعه راجگدهه نیز به تسخیر در آمده و امرای بسیار
بترقی مراتب خوشدل شدند و سید غازی الدین خان بخطاب سپه سالار و هفت هزاری ده هزار سوار گردید و یک کرور
دام بانعام یافت و محمد امین خان سه هزاری هزار و پانصد سوار و سپهدار خان صوبه دار الله آباد چهار هزاری سه هزار و
پانصد سوار و حامد خان برادر فیروز جنگ دو هزاری پانصدی ذات و هزار و پانصد سوار و رحیم الدین خان برادر سید
فیروز جنگ هزاری سه صد و پنجاه سوار و راجه اندر سنگه سیسودیه بمرتبه سه هزاری دو هزار و پانصد سوار رسید و
محمد امین سجاده نشین روضه منوره حضرت سید محمد گیسو دراز بانعام فیل و ده هزار روپیه خوشدل گردید و کتخدائی راجه
ساهو بدختر بهادرجی واقع شده بادشاه کمر بند مرصع و سرپیچ میناکار و جیغه مرصع قیمتی ده هزار روپیه مرحمت کرد و محمد زاهد
ایلچی بلخ بحضور رسیده بعنایت یک اشرفی صد مهری و یک روپیه صد توله و خلعت و خنجر مرصع و پنجهزار روپیه نقد رخصت
یافت و بیدار بخت صوبه مالوه خجسته بنیاد و شاهزاده عظیم الشان پسر اعظم شاه خلعت صوبه بنگاله یافتند و بعد ازین
بادشاه به تسخیر قلعه تورنا مراجعت فرموده مسخر نمود و از انجا بقلعه واکن کیرا رفته مستخلص گردانید و همدرین زمان جهان زیب
بانو بیگم زوجه اعظم شاه بجهت خراسیده دانه زیر پستان پیدا شده و از علاج حکیمان صورت صحت روی نه نموده موسی
مارتین فرنگی که در حضور شاه عالیجاه بود بعرض رسانید که از قوم من حاذقه در دار الخلافه میباشد و او علاج این می تواند
و بیگم از عمر و حالات او معرفت کوکه خود دریافت نمود بعرض رسانیدند که چهل ساله است و شراب میخورد بیگم قبول نکرده فرمود
که من ازین مرض شفا نخواهم یافت و نمیخواهم که دست فاسقه به بدن من مس کند و هر چند اعظم شاه جهد کرد قبول نکرده
بمرض و سال طبل ارتحال کوفت و نعش او را در دار الخلافه شاهجهان آباد فرستاده و در قرب مزار پر انوار حضرت خواجه
خواجگان کبار حضرت خواجه قطب الدین محمد بختیار کاکی قدس سره مدفون ساختند و سه لک روپیه در خرچ
کفن و دفن و خیرات صرف شد و همدرین ایام چین قلیچ خان شش هزاری شش هزار سوار گردیده پنج لک دام
انعام یافت و کتخدائی میر صفوی خان بدختر معظم خان میر جمله مرحوم واقع شده خلعت با سرپیچ دوازده هزار روپیه
انعام شد و ذو الفقار خان نصرت جنگ بهادر انگشتری لعل قیمتی پنجهزار روپیه یافت ٭

وفات عالمگیر بادشاه

سلطان عالمگیر بعد از فتح و نظم بلاد دکن در احمد نگر ملک برار در عمر نود سال در روز جمعه بیست و هشتم ذیقعده سنه تسع عشر و مائة والف هجری انتقال نمود و نعش

او را در اورنگ آباد آورده مدفون ساختند تاریخ رحلت او عجب افتاده یعنی تاریخ تولد او آفتاب عالمتاب (۱۰۲۸) و

تاریخ جلوس او پیدا رش افتاب عالمتابم (۱۰۶۸) گفته و تاریخ رحلت او آفتاب عالمتاب من (۱۱۱۸) ـ گفتند و عزیزی ؎

رَوحٌ وَ رَیحَانٌ وَ جَنَّةُ النَّعیمِ ٭ گفته و شخصے ٭ دَاخِلُ الجَنَّت ٭ گفت ؎

عالمگیر آن خدیو صاحب تدبیر ٭ برداشت دل از جهان ز جان شد هم سیر ٭ او رفت ز ملک و ملک (۹۰) زو رفت بگو ٭ شد بادشه

ملک فنا عالمگیر (۱۱۱۸) ٭ بادشاه اورنگ زیب عالمگیر بادشاهے با تدبیر و خدیوے ستم نظیر بود تیغ شجاعتش بجوهر فهم و دانائی آراسته

بود و اکلیل سخاوتش بگوهر نصفت و عدالت پیراسته در معامله مذهب و ملت تعصبے زیاده در مزاج داشت و اکثر منادر

عظیم الشان خطه هندوستان بفرمان وے منهدم گردیدند و جزیه بر روسا و راجگان هندوستان مقرر کرد در معارک و محارب

دلیر بود و گاهے اضطراب و اضطرار را بخود راه نمیداد و اقبال او هر جا کار میکرد وقتیکه سن او بیش از چهارده سال نبود

روزے شاهجهان بادشاه در جهروکه نشسته تماشائے جنگ فیلان میدید و اکثر شهزادگان و امرا اسپ سواره نظاره

میکردند و اورنگ زیب نیز اسپ سواره بود اتفاقاً فیلے از فیلان جنگی منهزم شده و حریف او را گذاشته سوئے

اورنگ زیب آمد نظاره گیان بے محابا فرار شدند اما عالمگیر از جائے نه جنبیده چون فیل نزدیک رسید نیزه بر سرش

زد که غرق شد و فیل خرطوم دراز کرده و ازین صدمه بحواس شده اسپ را در خرطوم پیچید و اسپ رمیده اورنگ زیب

از اسپ افتاد و فی الفور برجسته تیغ کشیده بر فیل حمله نمود درین اثنا جان نثاران از اطراف هجوم آورده فیل را

گریزانیدند و شاهجهان زر سرخ و سفید بر نور چشم رشید دل نثار کرده فرمود که نور چشم من درچنین مواقع استقامت مے باید

ورزید ؎ نه هر جائے مرکب توان تاختن ٭ که جاها سپر باید انداختن ٭ عالمگیر عرض نمود که غلام برائے گریختن

پیدا نشده شاهجهان چشم او را بوسه داده آفرین گفت بعد از جلوس بر تخت شهی از جمله لهو و لعب تائب بود فرمود

که دیوان خواجه حافظ را از مکتب ها موقوف نمایند خود همواره دیوان را میدید و گلستان حضرت سعدی شیرازی

و دیوان را بر بالین میداشت امرا پرسیدند که چون است که بادشاه خود دیوان حافظ را دوست دارد و دیگران را

منع فرماید فرمود که مردم فهم معانی اصلی وے ندارند و صفت مے گلنار و حسینان مه عذار شنیده از جاے روند

گاه گاهے شعر هم میگفت این شعر از وست ؎ غم عالم فراوان است و من یک غنچه دل دارم ٭ چسان در شیشه

ساعت کنم ریگ بیابان را ٭ و بسیار متدین و پرهیزگار بود همواره کلاه میدوخت و قرآن مجید مے نوشت و او را

فروخته بهائے آن را در وجه خود صرف میکرد و برائے خود در خزانه تصرف نمیکرد و در نظم و نسق نظیر نداشت ملک دکن را

چنانکه باید نظم نمود و اگر پسران و اولاد و امرائے او با هم گرمے افتادند هیچ سرے نگذاشته بود که سر سروری میکرد و

هوائے سرکشی شیدا اما از مخالفت ہائے باہمی در سرہا سرور خودسری جائے گرفت در عہد او آفتاب اقبال گورکانیہ بر انتہائے عروج رسیدہ بود و تمامت کابل و افغانستان و کشمیر و تبت و دکن و گجرات و بنگ و مالوہ و آشام و پنجاب وغیرہ جمیع مملکت ہندوستان در تصرف او بود و در ہیچ مقامے بدامنی و بدنظمی نشدہ اما چون وے مذہب تسنن بودہ با دیگر مذاہب و بالخصوص با اہل تشیع تعصبے داشت و سلطنت ہائے قطب شاہیہ و عادل شاہیہ را کہ شیعہ مذہب بودہ اند از بیخ و بنیاد برانداخت صاحب سیر المتاخرین بواسطہ شیعیت در تقبیح و تفضیح آن بادشاہ گردون پناہ کوشیدہ سوزش دل را در پردہ تواریخ نویسی اظہار کردہ یکے را ہزار گفتہ و از نکوئیہا او از ہزار یک نیاوردہ اما ناظرین والا تمکین از مطالعہ مضمونش پے بہ عناد قلبی مؤلف مے برند و درین امور ویرا بصدق مسلم نمے دارند و آنکہ از عالمگیر حبس پدر و قتل برادر واقع شدہ و اورا درین امور ملزم میتوان نمود اما واقعہ نگاری کارے دیگر است و برنجش ذاتی بدگفتن و بدشنام ناسزا دل را از غبار خالی کردن کارے دیگر و بسیارے از بادشاہان سلف بقتل اخوان و اعمام مبادرت نمودہ اند و این کار زشت نہ نخست عالمگیر کردہ است اما درین کار عالمگیر بلکہ دیگران را ستائیدن نباید و بمنصب تواریخ نویسی عیب و ہنر را صاف باید نوشت اما ہمان قدر کہ در فرائض تواریخ گنجائش داشتہ باشد و از بیگمات مشہورہ شاہ عالمگیر نواب بائی و دلرس بانو بیگم دختر سید شاہ نواز خان صفوی و بیگم اودے پوری بود اگرچہ در اکثر تواریخ احوال دادن دختر مہارانا اودی پور واضح نشدہ اما عالمگیر بادشاہ در فرمانے کہ وقت مرگ و بیماری بہ شہزادہ کام بخش نوشتہ می‌نویسد کہ اودی پوری والدہ شما قصد موافقت دارد و ہم در عالمگیر نامہ مادر کام بخش را اودی پوری نوشتہ است ازین وجہ ظاہر است کہ مثل دیگر راجگان راٹھور و کچھواہہ و ہاڑا وغیرہ راجگان اودے پور نیز بسلاطین گورکانیہ دختر دادہ اند چون در عہد جہانگیر بادشاہ اول شہزادہ پرویز بار دیگر شاہ جہان بحرب رانا امر سنگہ والی اودی پور مقرر شدہ و شاہ جہان بحربات متواترہ رانا را عاجز ساختہ و رانا بملازمت شاہزادہ آمد و کنور کرن سنگہ را بخدمت بادشاہ فرستاد و رانا شنکر نامی عم رانا امر سنگہ ازین پیشتر در حضور بادشاہ موجود بود و بعد ازین کنور کرن و دیگر بنایر و پسران رانا ہموارہ در رکاب بادشاہ و شہزادگان حاضر بودہ مثل دیگر رؤسا خدمت مے نمودہ اند و اکثر ازان بمحاربات جان خود فدا فرمودہ اند و اغلب کہ در زمان غلبہ شاہجہان بادشاہ و اطاعت رانا دخترے از خاندان رانا بعقد عالمگیر بادشاہ آمدہ کہ بہ اودی پوری مشہور بود و کام بخش ازو متولد شد ورنہ نوشتن بادشاہ بخط خاص و در عالمگیر نامہ وجہے ندارد چون غیر ازین یک قرابت قرابتی در خاندان رانا واقع نشدہ بہمین سبب در السنہ عوام رانا یہ نہ دادن دختر بہ بادشاہان مشہور است و از اولاد عالمگیر بادشاہ اول شاہزادہ محمد سلطان بود ولادت او از بطن نواب بائی در چہارم رمضان سنہ تسع و اربعین و الف ہجری بود و او در شجاعت و دلیری نظیر نداشت و در معارک برکاب پدر مردانگی ہا کردہ بود و حال او نوشتہ شد بعد ازانکہ باغی شدہ بشجاع پیوستہ و ازان جا برگشتہ در قلعہ گوالیار مقید شد و در سال سبع و ثمانین و الف

۱۰۸۷
هجری انتقال نموده شد رقم سلطان محمد صاحب خلد وجنان ٭ دویمی شاهزاده محمد معظم بهادر شاه که بر تخت نشست و
چهارمی شاه عالیجاه محمد اعظم شاه ولادت او در دوازدهم شعبان سنه ثلث وستین و الف از بطن نواب دلرس بانو بیگم دختر
سید شاه نواز خان صفوی بود و او نهایت جری و مردانه بود به نهایت بهادری در محاربه برادر رزه نور وفنا گردید و بیگمات
او جانی بیگم دختر داراشکوه و جهان زیب بانو بیگم دختر داراشکوه یکے بعد دیگرے و بعضے نویسند که یک دختر داراشکوه بعقد
بادشاه عالیجاه بود که بعضے اسم او جانی بیگم نویسند و صحیح جهان زیب بانو بیگم است و نادره بانو بیگم دختر سلطان پرویز بود و
سیوم دختر روح الله خان و شهربانو دختر والی بیجاپور بودند و ذکر اولاد او بر جائے خود خواهد شد ان شاء الله تعالی و پسر
چهارمین بادشاه عالمگیر شاهزاده محمد اکبر بود ولادت او در ذیحجه سنه سبع وستین والف هجری از بطن بیگم رو پیداده وقتیکه با پدر
یاغی شد و سنگ تفرقه در جمعیت او رسید فرار شده نزد سنبها رفت اگرچه سنبها با اطاعت پیش آمده اما شهزاده را بودن
نزد او میسر نشده و هم درین اثنا اعتقاد خان پسر اسد خان که به تادیب او مامور بود در رسید و شاهزاده از و جدا شده با دو صد و
چند نفر بر جهازه سوار گشته عازم ایران گردید و جهازش بصدمه طوفان تباه شده به مسقط رسید و امام مسقط اول باعزاز او پرداخته
آخر قصد گرفتن او نمود و شهزاده با ستشمام رائحه دغا از و جدا شدن خواسته نامه به شاه سلیمان صفوی بادشاه ایران
نوشت و بادشاه مذکور بوالی مسقط تهدید نوشت که شاهزاده را بگذارد و امیرے فرستاد تا شهزاده را به تعظیم تمام به اصفهان
برد و در باغے فرود آورده شاه سلیمان نظر بر علو نسب و سلطنت او باستقبال به باغ مذکور تشریف آورده و شاهزاده نیز تا
در باغ استقبال نموده وقت ملاقات یک قطعه الماس و زمرد و یاقوت گران بها بارمغان گذرانید و شاه صفوی نژاد بملاحظه
آن جواهر را زیب دستار خود نمود و از باغ تا خانه شاهی که مقام قیام اکبر تجویز بود پائے انداز زرباف و مخمل و دارائی و
کاشانی وغیره انداخته چون شاهزاده و بادشاه هر دو همعنان میرفتند اسپ شاهزاده تندی کرده مضطربانه میرفت و پائے
انداز زیر پائش استقامت نمے یافت بایمائے شهزاده جلودار اسپے دیگر پیش آورده و شاهزاده درمیان راه رود بچستی
و چالکی تبدیل سواری نموده که بادشاه و جمیع همراهیان زبان به تحسین گشادند و بر مهارت شهسواری شاهزاده آفرینها
خواندند الغرض شاه سلیمان احتیاج شهزاده مهیا داشته و گفت که در زندگی پدر شما ما قوت استمداد نداریم البته چون نوبت
به برادران رسد لازمه دوستی بجا آریم و شاهزاده در ایران زمین انتقال نمود و بفرمان بادشاه ایران بر لوح تربت او نوشتند
از جفائے چرخ و زبے مهری اورنگ زیب ٭ برد آخر آرزوے هند را اکبر بخاک ٭ اولاد او نیکو سیر و بلند اختر بودند
و دختران او رضیة النسا بیگم زوجه شاهزاده رفیع القدر و زکیة النسا بیگم زوجه خجسته اختر جهان شاه بودند و پنجمین پور
عالمگیر بادشاه شاهزاده کام بخش بود وے در دهم رمضان سنه سبع وسبعین و الف هجری از بطن بیگم اودی پوری
متولد شد و در محاربه برادران چنانچه نوشته شد گشته شد بیگمات او یکے کلیان کنور عرف جمیلة النسا بیگم دختر امر سنگه
همشیره جگت سنگه والی منوهر پور ه و دویمی فخر جهان خانم دختر برخوردار بیگ بود و اولاد اناث عالمگیر بادشاه اولین

زیب النسا بیگم بود او بسیار عاقله و فاضله و خیره بود تولد او از بطن دلرس بانو بیگم صفویه شد از علوم فارسی و عربی بهرهٔ وافی داشت و حسب خواهش خود تمام عمر متزوج نشد و وقتیکه او کلام الهی را حفظ کرد سی هزار اشرفی بتصدق داده شدند گرگاهے شعر هم میگفت این چند شعر از و نوشته میشوند ـ بشکند دستے که خم در گردن یارے نشد + کور به چشمے که لذت گیر دیدارے نشد + صد بهار آخر شد و هر گل بفرقے جا گرفت + غنچهٔ باغ دل ما زیب دستارے نشد + پے تفرج این چرخ بیدار اکن + نظر به شاهجهان و بجالِ دارا کن + قضا قضا نشود اے عزیز من هرگز + تو خواه فال به بین خواه استخارا کن + اے صدف تشنه مبر و سوئے نیسان منگر + بهر یک قطرهٔ آبے جگرت تشنگا فند + آغشته چون بشام شفق از دنگاه کیست + مشعل بکف گرفته فلک دادخواه کیست + دویمی زینت النسا بیگم و زبدة النسا بیگم از بطن بیگم و زبدة النسا زوجه سپهر دارا شکوه بود و چهارم بدر النسا بیگم از بطنِ نواب بائی و پنجم مهر النسا بیگم زوجه شاهزاده ایزد بخش ابن مراد بخش ابن شاهجهان بادشاه بود و در زمان عالمگیر رقص و سرود از دربار منع شد اما موجب و مناصب ارباب نشاط و قوالان وگویندگان زیاده شده مقرر ماند +

ذکر بعضے از شعرائے عصر

چون عالمگیر بادشاه از تتبع شرع و زهد بشاعری و دیگر امور نامشروع نه پرداخت در عهد او هجوم شاعران در پایهٔ تخت واقع نشد اما کسانیکه در عهد او بشاعری مشهور بوده اند نوشته میشوند ـ ضمیر اسم او میرزا روشن ضمیر بود و یکے از اجداد او در هند آمده توطن اختیار نموده بود و ضمیر در عهد معدلت مهد شاهجهان بادشاه بخدمت بخشیگری و وقائع نگاری بندر سورت مامور بود و در سنه ست و ستین و الف از آن خدمات معزول شده به دیوانی و امینی بندر مذکور مامور شد ضمیر در روز جنگ عالمگیر بادشاه با شاه شجاع که در کهجوه اتفاق افتاد رباعی تاریخ فتح در عین معرکه گفته گذرانید ـ اے حرز تو سورهٔ تبارک بادا + پیوسته ترا تاجِ تبارک بادا + جستم ز پئے شگون فتحت تاریخ + دل گفت شکوه فتح مبارک بادا + و همان ساعت بانعام یک هزار روپیه کامیاب شد چون عالمگیر بادشاه بعد از انکه بر تخت نشست دولت لازوال حفظ کلام ایزد متعال نیز بدست آورد ضمیر درین معنی این رباعی گفته بعرض رسانید ـ محی الدین و مصطفٰی حافظ تو + صاحب سیفی و مرتضیٰ حافظ تو + تو حامی شرع و حامی تو شرع + تو حافظ قرآن و خدا حافظ تو + و با وجود نفرت خاطر بادشاه از شاعری پسند خاطر شده و هفت هزار روپیه در صلهٔ این رباعی به ضمیر عنایت شدند ـ بقا میر ابو تراب نام دارد همراه امیر الامرا ذوالفقار خان خلف اسد خان وزیر اعظم عالمگیر بادشاه بسر مے برد روزے امیر الامرا در وقت قهوه خوردن این مصراع گفت ـ عرق و داغ لاله قهوهٔ ماست + میر بدیهة این مصراع رسانید ـ نور چشم پیاله قهوهٔ ماست + امیر الامرا ذوالفقار خان پنجهزار روپیه بصله داد ـ علی شیر نیستان سخنوریست و مرد میدان معنی گستری علی سرهندیست و مستفید سلسلهٔ مجدد الف ثانی نقشبندی آغاز حال در ملازمت سیف خان بدخشی مے ماند چون سیف خان بصوبه داری

الہ آباد مامور شد علی نیز ہمراہ او در الہ آباد می بود و اسم او ناصر علی است بعد از مرگ سیف خان در سرہند رفت روزی بسیر باغ رفته بود حضرت شیخ محمد معصوم خلف حضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد نقشبندی سرہندی گلگشت کنان بر علی رسید دید که ناصر علی شیشه و پیاله در پیش دارد بغضب آمده فرمود که این چیست ناصر علی گفت که مے که ملائکه میخورند شیخ از و درگذشت اما علما و فقرا ویرا تکفیر کردند و محضر قتل او مکمل نوشتند میر محمد زمان راسخ با اقربای خود مسلح شده و ناصر علی را ہمراه گرفته از سرہند برآورده جانب دہلی روانه نمود و ناصر علی چندے در دہلی مانده توفیق توبه یافته بخدمت شیخ محمد معصوم نقشبندی به استفاده پرداخت و بہره از دولت فقر حاصل ساخت و در سنه مایه بعد الالف به بیجاپور رفت و در معسکر عالمگیر بادشاه با امیر الامرا نواب ذوالفقار خان ابن اسد خان وزیر اعظم برخورد و در روز ملاقات غزلے گفته بعرض رسانید چند شعر از و نوشته میشوند ؎ اے شان حیدری ز جبین تو آشکار + نام تو در نبرد کند کار ذوالفقار + دشمن کش جہانی و یکدوست پروری + فتح و ظفر دو بخت متسند در قطار + تسخیر دوستان الہی نموده + اے نوبہار خلق تو بر بوئے گل سوار + ترسم که بوے گل ز فراقش جنون کند + آن دل که برده ز من آن را امین سپار + مرغ دلم به نیم نگه صید کرده + اے طائران عرش خدنگت ترا شکار + ناصر علی ترا ز تو خواہد مراد و بس + اے ابر فیض بر ہمه عالم گہر ببار + اما چون مطلع این غزل را خواند امیر الامرا فرمود که بس کن که طاقت صله دیگر ابیات ندارم و یک زنجیر فیل و سی ہزار روپیه صله این مطلع داد ناصر علی ہر چه یافته بود بر مردم خود قسمت کرد و نزد خود ہیچ نگاه نداشت و مدتے در خدمت ذوالفقار خان بسر برده و از دکن بہندوستان خرامید و در شاہجہان آباد در سنه ثمان و مایه والف درگذشت از وست ؎ بانداز نگاہے برد بے پروا دل ما را + ببوے ساغر مے بست ساقی محمل ما را + نبست غیر از عشق دلسوزی من افسرده را + شعله جنبش میدہد نبض چراغ مرده را + از آبلہاے دل فریاد پرستان + یک آبله در کام و زبان است جرس را + ہمچو آن عکسے که از آئینه بیرون میرود + دام راه ما سکبروحان نشد زنجیرہا + ناز این قدر به نعمت دنیا زبہر چیست + این تحفه را بدست تو در خواب داده اند + نظرہا غافل و عالم پیاز کیفیت جنبش + بود حکم پری در شیشه ہا رنگ شرابش را + عشق از پرده برون آمد و آوازم داد + برد از ہر دو جہان دور و بسیر وازم داد + نه پسندید که بے برگیم آواره کند + جگر لعل و گہر چشم گہر سازم داد + عالی اسم او نعمت خان شیرازی الاصل بود و جامع علوم و فنون و کمال و اعجوبه روزگار و بے مثال بود و اکثر ہجو ہا گفتے وقتے جیغه مرصع در سرکار زیب النسا بیگم دختر عالمگیر بادشاه بفروختن داد مدتے برین بگذشت و قیمت نرسید عالی رباعی گفته بیگم را فرستاد ؎ اے بندگیت سعادت اختر من + در خدمت تو عیان شده جوہر من + گر جیغه خریدنی ست کو زر من + ور نیست خریدنی بزن ابر سر من + بیگم پنجہزار روپیه با جیغه بوے مرحمت کرد چون عالمگیر بادشاه حیدر آباد را فتح کرد عالی

این تاریخ گفت ؎ از نصرت بادشاه غازی + گردید دل جهانیان شاد + آمد بقلم حساب تاریخ + شد فتح بجنگ
حیدرآباد + و بعنایت خلعت سرافراز شد از وست ؎ یار را در برگرفتن کے فراموشم شود + کے رود از یاد کس
چیزے که از بر میکند + بیاض گردنت از بوسه هر جا نقطه میخواهد + بدستم ساعتے بسپار و سیر آن تا بم کن + دوستان در هوشمندی
پیروستان شوند + ابر میخواهند یعنی مهر پنهان خوش نماست + میر عبدالجلیل الحسینی الواسطی بلگرامی جامع اصناف
علوم و فضائل و کمالات است از علمائے عصر خود علوم متداوله آموخت و در عقلیات و نقلیات و تفسیر و حدیث و لغت
عربی و فارسی و تاریخ و موسیقی وغیره اقتدارے عظیم بهم رسانید و در زبان عربی و فارسی و ترکی و هندی شعر میگفت
اما صله شعر بجز از یکدو بار نگرفت و از عهد عالمگیر بادشاه تا زمان سلطان فرخ سیر معزز میزیست وفات او در سنه
سبع عشر و مایه و الف واقع شد وقتے این رباعی گفته بعرض عالمگیر بادشاه رسانید ؎ کسری که بعدل بود عالم
پرور + بے جرم آویخت پائے زنجیر زدر + ذات تو زکمال عدل تجویز نکرد + آویختن سلسله در کشور + عالمگیر
بادشاه چهار خریطه از طلائے مسکوک که آنرا هون نامند به شهزاده کامبخش داد و شهزاده بدست مخلص خان نزد میر
فرستاد چون در سنه احدی عشر و مایه و الف عالمگیر بادشاه قلعه ستاره را محاصره کرده در اندک مدت فتح نمود میر
در یک شب یازده تاریخ بزبان عربی و فارسی و ترکی و هندی ترتیب داده از نظر بادشاه گذرانید و بجائزه کامیابی
اندوخت از آن جمله تاریخے از شکل اصابع بر آورده ؎ چو شه ابهام زیر خنصر آورد + بورد اسم اعظم در شماره +
قلاع کفر شد مفتوح فی الحال + زتیغ او عدو شد پاره پاره + ز انگشتان شه بر شد ابهام + برابر چار الف کردم
نظاره + بعینه بود شکل سال هجری + پے تاریخ تسخیر ستاره + چنین تاریخ گفتن اختراع است + شد از
عبدالجلیل این آشکارا + و مقصد از آوردن ابهام زیر خنصر آنکه شکل سنه بهم رسد و چهار الف هندسه بالائے نقط سنه
پیدا شده و از انگشتان بادشاه سنه احدی عشر و الف و احد بمایه استخراج شد و بقیه ذکر او در عهد سلطان فرخ سیر
گورکان بیاید انشاء الله تعالی۔ رازی میر عسکری مخاطب به نواب عاقل خان از سادات خواف است و در
ایام شاهزادگی عالمگیر بادشاه یکے از پرستاران خاص بتقضائے آسمانی رحلت کرد و مفارقت او بر خاطر بادشاه
دشوار آمده روز دیگر بشکار برآمد میر محمد عسکری خلوتے یافته بعرض رسانید که با این همه ملال خاطر در شکار چه مصلحت
خواهد بود بادشاه این بیت را خواند ؎ نالهائے خانگی دل را تسلی بخش نیست + در بیابان مے توان
فریاد خاطر خواه کرد + میر عسکری این بیت خود خواند ؎ عشق چه آسان نمود آه چه دشوار بود + هجر چه
دشوار بود یار چه آسان گرفت + بادشاه بے اختیار رقت کرد و بکرات سماع فرموده یاد گرفت و پرسید که
این از کیست میر بعرض رسانید که از کسے است که نمیخواهد بحضور حضرت بنام شاعری موسوم شود و بادشاه
تبسم فرموده نظر بر حال او گماشت تا بمنصب چهار هزاری رسانید و وقت توجه دکن بصوبه داری

شاهجهان آباد نصب فرمود از وست ے خشک کنم ز سوز دل دیده اشکبار را + چند در آب افگنم آینهٔ نگار را + من
هم سازم بتو هر چند بسوزی دلم + دل نمی رنجد ز تو هر چند برنجانی مرا + میرزا عبد القادر بیدل عظیم آبادی اصل
او از نژاد برلاس است و در عظیم آباد پٹنه متولد شده و در آغاز شباب ملازمت شاه عالیجاه محمد اعظم شاه ابن
عالمگیر بادشاه اختیار کرد چون آوازه سخنوری او شیوع یافت شاهزاده خواست که بمدح او پردازد بیدل قبول نکرده
نوکری را ترک کرد و در شاهجهان آباد آمده بقیهٔ عمر خود بفقر و قناعت گذرانید و در اواخر عهد عالمگیر تا اوائل زمانه
محمد شاه معززانه زیست کرد و امرا و اعیان بدر او می آمدند و در سنه ثلث و ثلثین و مائه و الف نواب آصف جاه
نظام الملک سید قمر الدین چین قلیچ خان ناظم دکن نامه ای نوشته طلبید میرزا نرفت و این بیت بجواب نگاشت ے
دنیا اگر دهند نخیزم ز جای خویش + من بسته ام حنای قناعت بپای خویش + و در صفر سنه ثلث و ثلثین و مائه و
الف درگذشت از وست ے من سنگدل چه اثر برم ز حضور ذکر دوام او + چو نگین نشد که فرو روم بخود از خجالت
نام او + نه دماغ و دیده کشودنی نه سر فسانه شنیدنی + همه را ربوده غنودنی بکنار رحمت عام او + عبرتی کو تا لب
از هذیان بهم دوزد مرا + خنده ها بسیار کردم گریه آموزد مرا + ایمن نتوان بود ز همواری ظالم + در راستی افزونی
زخم است سنان را + مست عرفان را شراب دیگری درکار نیست + جز طواف خویش دور ساغری درکار نیست +
ستم است اگر هوست کشد که بسیر سرو و سمن درآ + تو ز غنچه کم نه دمیده در دل کشا به چمن درآ + پی نافه های
رمیده بو مپسند زحمت جستجو + بخیال حلقهٔ زلف او گرهی خور و بختن درآ + نه نوای اوج نه پستیت نه خروش هوش و نه
مستیت + چو سحر چه حاصل هستیت نفسی شو و بسخن درآ + چه بود سر و کار غلط سبقان در علم و عمل به فسانه زدن +
ز غرور دلائل بیخبری همه تیر خطا به نشانه زدن + اگرم بفلک طلبد ز زمین و گرم بزمین فگند ز فلک + به قبول
اطاعت حکم قضا نتوان در عذر و بهانه زدن + به تماشای این چمن در مژگان فراز کن + ز رحمتستان عاقبت
قدحی گیر و ناز کن + ز غصه چاره ندارد دلی که آگاه است + فروغ گوهر بینش چو شمع جانکاه است + حیات
جاودان خواهی گداز عشق حاصل کن + که دل در خون شدن خاصیت آب بقا دارد + اشرف ملا محمد سعید پسر ملا محمد صالح
مازندرانی بعهد عالمگیر بادشاه در هند آمده معلم زیب النسا بیگم گردید از وست ے اشکی که راز عشق بگوید فشاندنیست +
لفظی که خوش محاوره افتد نماندنیست + امید محمد رضا همدانی مخاطب به قزلباش خان در عهد عالمگیر وارد هندوستان
شد و به آصف جاه پیوسته در سنه تسع و خمسین و الف و احدی مائه درگذشت ے خدا ناکرده اندوهت چرا از
دوستان باشد + شنیدم کلفت داری نصیب دشمنان باشد + موسوی خان سید معز الدین فطرت از سادات قم
از اولاد امجاد امام هفتم بود در اصفهان علوم و کمال بسیار حاصل کرده در سنه ثمان و ثمانین و الف هجری بهندوستان
رسید و عالمگیر بادشاه او را بتزویج دختر سید شاه نواز خان صفوی سرفراز فرموده بعد ازان به دیوانی مجموع بلاد دکن

کامیابی اندوخت و اول فطرت تخلص میکرد بعد ازان موسوی تخلص نمود خطاب خانی هم برین نام گرفت در سنه
احدی والف واحد ومایهٔ درگذشت از وست ــ ۵ خون چشم از دل صد پارهٔ آن خودکام ریخت + ساقی ما از
شکست شیشه مے در جام ریخت + طائر ما را چه داری در قفس کین ناتوان + هر چه کاورده بود از آشیان
در دام ریخت + چه زیاد تو فکرے دل ناشاد ندارد + این شیشه مے غیر پریزاد ندارد + نمیباشد نگین قیمتی را
نقش ورطالع + هنر هر کس که دارد در جهان گمنام میگردد + سرمد سعید ازلی حکیم سعید ارمنی فرنگی بود در شهر ٹھٹھه
بعشق هندو پسرے پیراهن ما از تن بر انداخت و برهنه زیستے صوفی بود که جذبه از جذبات الهی اورا از او در ربود
شاه بلند اقبال دارا شکوه ابن شاهجهان بادشاه با آن مست بادهٔ عرفان بسیار صحبت داشتے در عهد عالمگیر بادشاه اورا
تکلیف لباس کردند قبول نکرد و ملایان ظاهر بین بسبب این رباعی فتوی قتل او دادند ــ ۵ آنکو سر حقیقتش باور
شد + خود پهن تر از سپهر پهناور شد + ملا گوید که بر شد احمد بفلک + سرمد گوید فلک به احمد در شد + گفتند که ازین
انکار معراج ظاهر میشود چند روز قبل از شهادت این شعر میخواند ــ ۵ عمریست که آن جلوهٔ منصور کهن شد + من
از سر نو جلوه دهم دار و رسن را + و در سنه احدی وسبعین و الف هجری مردانه وار سر زیر تیغ شریعت نهاد و وقت قتل
سوئے جلاد دیده تبسم کرد و این بیت خواند ــ ۵ شورے شد و از خواب عدم چشم کشودیم + دیدیم که باقیست شب فتنه
غنودیم + از وست ــ ۵ سرمد غم عشق بوالهوس را ندهند + سوز دل پروانه مگس را ندهند + عمرے باید که یار
آید بکنار + این دولت سرمد همه کس را ندهند + سرمد اگرش وفاست خود مے آید + ور آمدنش رواست خود مے
آید + بیهوده در طلبش چرا مے گردی + بنشین اگر او خداست خود مے آید + جود تخلص میرزا محمد ابو تراب بدخشانی در ریعان
جوانی بهندوستان آمده و به دکهن رفته عالمگیر بادشاه او را در سلک منصبداران منسلک فرمود و در سنه خمس وعشرین ومایهٔ
الف درگذشت از وست ــ ۵ زرعیت بیشتر باشد صلابت خاکساری را + ز بالا سوے پستی هر که مے بیند هراس
آید + راسخ میر محمد زمان سیدے والا نژاد بود و بملازمت شاه عالیجاه محمد اعظم شاه بسر مے برد در سنه سبع ومایهٔ
بعد الالف درگذشت از وست ــ ۵ زبوے مرهم کافور داغم رنگ مے بازد + چراغم نازپرورد است اے باد سحر
رحمی + سالم حاجی محمد اسلم کشمیری از شعرائے آن زمان بود و در سایهٔ عاطفت شاه عالیجاه محمد اعظم شاه بسر مے برد
در سنه تسع عشر والف واحد ومایهٔ درگذشت از وست ــ ۵ از سیاهی میکند نقش نگین پهلو تهی + بر نتابد سایه
مرهم دل صد چاک را + صاحب حکیم کاظم حسین از ملازمان عالمگیر بادشاه بود از وست ــ ۵ پیوند الفت تو چو تار
نظاره است + تا چشم میزنی بهم این رشته پاره است + صامت حاجی صادق اصفهانی در عهد عالمگیر بادشاه
برسم تجارت وارد هندوستان شد و بعد چندے بدیار خود مراجعت نمود از وست ــ ۵ شگفتن غنچهٔ بے رنگ و بو را
میکند رسوا + همان بهتر که دست بے کرم در آستین باشد + صابر از سادات زواره است در عهد عالمگیر بادشاه

بهندوستان رسید و در سلک ملازمان بادشاهی منسلک شد از وست ؎ رندان بشمار رسیدنی مے خواہیم + زین تنگ قفس پریدنی مے خواہیم + از کشور ہند تا بمیدان عراق + توفیق بسر دویدنی مے خواہیم + طاہر محمد طاہر از سادات ایران بود و با برادر خود میر محمد علی در عہد عالمگیر بادشاہ از اصفہان بدکن رسید و مورد التفات شدہ بخطاب التفات خان و برادر دویمی ملتفت خان سربلند شدند و التفات خان اکثر بفوجداری ٹہر مضاف اورنگ آباد و کود رملک گجرات و مانڈو مندسور ملک مالوہ رسید و قتیکہ بدہلی میرفت در نواح کہرگون در سنہ تسع و اربعین والف و احد بمایہ بدست رہزنان گشتہ شد سہ کاتب در حضور او کتابت میکردند ہر سہ را عبارت خود منفرد و فقرات لاحق ہر یکے را میگفت و خود ہم مشغول کتابت مے بود از وست ؎ شہرت حسن تو شد از کشتۂ دیدار تو + از نسیم بال بلبل شگفد گلزار تو + عزت شیخ عبد العزیز اکبر آبادی در سلک ملازمان عالمگیر بادشاہ منسلک بود و در سنہ تسع و ثمانین و الف بگذشت از وست ؎ سامان صد چمن نہ بدامانم آرزوست + آن دست ہمچو گل بگریبانم آرزوست + صد لئے برنمیخیزد کہ بسمل شد ز نخجیرش + مگر ز دآن شکار افگن بنگ سر مہ شمشیرش + گرامی میر عبد الرحمن مخاطب بہ وزارت خان اصلش از خواف است در عہد عالمگیری بہ لیاقت شائستہ مراتب بلند یافت در سنہ اربع و عشرین والف و احد بمایۂ درگذشت از وست ؎ شد فصل گل و دامن ساقی نگرفتیم + ہنگامۂ مستی بہ بہار دگر افتاد + نسبتی تہانیسری از شعرا عہد عالمگیر بادشاہ بود و در سنہ الف و مایۂ درگذشت از وست ؎ جدا ز ما دل ما را بزیر خاک کشید + باین ستم زدہ دریک مزار نتوان خفت + لائق میر محمد مراد جونپوری در عہد عالمگیری مدتے بخدمت سوانح نگاری لاہور سرافراز بود و بشوق ملاقات صائب بہ اصفہان رفت از وست ؎ زان لحظہ کہ پیچ آبات بدامان خناست + صد رنگ ہوس شگفتہ در جان خناست + دست تو ز مصحف جمال تو بود + پنج آیت متصل کہ در شان خناست + غازی معین الدین از ماوراء النہر است در سرکار شاہزادہ محمد معظم بہادر شاہ خلف عالمگیر بخدمت قوربیگی سرافراز بود فکرے عالی و سخنے برجستہ داشت از وست ؎ شوق بر صفحۂ دل نقش خوش یار کشید + سرمہ در دیدۂ ما حیرت دیدار کشید + غنیمت محمد اکرم پنجابی مفتی زادۂ قصبۂ کنجاہ از متعلقات گجرات شاہ دولا بود در عہد عالمگیر بادشاہ بخدمت نواب مکرم خان بسر مے برد طبعے رسا داشت و سخنے دلکش و دربارہ او نوشتند کہ غنیمت از خاک ہند غنیمت است و در آخر مایۂ حادی عشر درگذشت از وست ؎ نگردد قطع ہرگز جادۂ عشق از دویدنہا + کہ مے بالد بخود این راہ چون تاک از بریدنہا + دشتم پر ز ور و طاقت زبر دست افتادہ است + ہمچو موج از خود بکار من شکست افتادہ است + کردہ ام از مہر لب نقد بیانہا در گرہ + بستہ ام چون غنچۂ سوسن زبانہا در گرہ + وفا آقا محمد امین اصلش از اصفہان بود پدر او در زمانہ عالمگیر بادشاہ در ہندوستان آمدہ در رفاقت نواب آصف جاہ نظام الملک منصب دو ہزاری و ہفتصدی یافت از وست ؎ گر بود مخفی

زناقص فطرتان قدرم بجاست + پیش این جہل آشنایان معنی بیگانه ام + ولی ہندوے بود از جملہ منشیان شاہ بلند اقبال دارا شکوه از وست ؎ درخود بنگر که جان و جانانہ توئی + درمجلس خود چراغ و پروانه توئی + تا چند بگرد خانہ گشتن شب و روز + در خانه درآ که صاحب خانه توئی + یکتا احمد یار خان برلاس آبائے او در قصبۂ خوشاب از مضافات لاہور توطن داشته اند و احمد یار خان از امرائے برلاس مغلیہ بود و در زمان عالمگیر بادشاه صوبہ دار ٹهٹه شده در علوم و فضائل درمیان اقران و اماثل منفرد بود و در سنہ اربع و سبعین و الف و احدی مائۃ ہجری در خوشاب درگذشت امیرے نامور بود و در رعایت شعرا و فضلا مشہور بود و خود ہم شعر میگفت این چند شعر از وست ؎ تا نخطش طرح جہانگیری و کاوسی ریخت + لشکر زنگ چو رومی لبسر روسی ریخت + سرمه آلوده نگاہے که بیادم آمد + که سرشک شفقی از مژه ام طوسی ریخت + شمع از رشک رخش بوقلمون سوخت به بزم + جائے اشکش ہمہ خاکستر طاوسی ریخت + چه پرسی از سروسامان من عمریست چون کاکل + سنیه بختم پریشان روزگارم خانه بر دوشم + کم گو کشمیری حافظ عبدالرحیم طالب علم مستعد بوده شاگرد سرخوش بود و در دکن باردوی عالمگیری رفته ہمان جا در سنه عشر و الف ہجری رحلت کرد از وست ؎ گرفته زخم دلم در دہن خدنگ ترا + بلذتے که مکد طفل شیرخوار انگشت + اشک من طالب آن نرگس جادو باشد + ہمچو طفلے که دوان در پے آہو باشد + و دیگر شعرائے بسیار دران زمانه بہندوستان بودند که ذکر مجموع ایشان درین مقام موجب طوالت است و ذکر کسانیکه گذشت مشہور و معروف بوده اند اما در زمان عالمگیر بادشاه بسبب آنکه بادشاه را باین فن بلکه بجمیع فنون لعب و ملاہی و مناہی رغبتے نبود و امور ممنوعه را بہیچ وجه جائز نمیداشت آفتاب شعر و شاعری در خسوف آمده و شاه عالمگیر بسیار متشرع و متقی و متورع و متعبد بود اما در معامله دین و مذہب تعصب ہم داشت فقط +

ذکر سلطنت سلطان قطب الدین محمد شاه عالم بہادر شاه ابن ابو المظفر سلطان محی الدین محمد اورنگزیب عالمگیر بادشاه گورکانی

شاہزاده محمد معظم بہادر شاه الملقب بشاه عالم پسر دویمی عالمگیر بادشاه بود و تولدا و از بطن اورنگ آبادی در سنه ثلث و خمسین و الف ہجری واقع شد و عالمگیر بادشاه را در فتوحات دکن بخیال عدم تندہی به تسخیر دکن و رعایت مخالفان اندک رنجشے پیدا شده بود چون بادشاه در احمد نگر دکن رخت ہستی ازین سرائے نیستی بربست شاہزاده عالیجاه محمد اعظم شاه پسر سیومی عالمگیر بادشاه که در اردوی پدر بود چندے باجتماع عساکر و تالیف قلوب اکابر و اصاغر و اہالیان لشکر پرداخت و چون از لوازم طیاری اسباب حرب و ضرب فرصت یافت به ایلغار متوجه رزم بہادر شاه گردید و بعد از طے منازل و مراحل به سرعت تمام به یازدہم ربیع الاول سنه ادی و عشر و مائه و الف ہجری به قلعه گوالیار رسید و در قلعه کور بنگاه و اسباب زوائد خود را گذاشت بسرعت تمام

به میدان جاجو که متصل دار الخلافه اکبرآباد است به مقابله بهادر شاه رسید و هراول اعظم شاه اول از ور رسیده بود و بهادر شاه
که لشکر را در میدان جنگ مقام داده چون احتمال جنگ دران روز نداشت خود به شکار رفته بود هراول اعظم شاه خیام
بهادر شاهی را آتش داد و شاهزاده عظیم الشان پسر بهادر شاه در اندک جسارت کرد چون بهادر شاه این کیفیت شنید
بر فور از شکار برگشته بمدد هراول خود رسید و اراده لم یزلی که به سلطنت بهادر شاه رفته بود هوائے تند پیش روئے
اعظم شاه وزیدن گرفت شاهزاده اعظم شاه که در جرأت و همت بے نظیر بود و رستم دستان را روبروئے شجاعت خود
پیر زالے ناتوان دانستے به آراستن معرکه نبرد و پیراستن صفوف حرب و ضرب پرداخت و شاهزاده بیدار بخت پسر
خود را بهراولی نامزد کرد و پسر دیگر خود شاهزاده والا جاه را در برانغار خود قرار داد و پسر سیومی خود شاهزاده عالی تبار
را که بسیار صغیر السن بود در حوضه فیل با خود جائے داد و خود چون کوه استوار در قلب جائے گرفت و جملة الملک
اسد خان وزیر اعظم را که در گوالیار همراه بنگاه خود گذاشته بود و بنگاه و اموال را بدو سپرده و پسر او امیر الامرا
ذو الفقار خان بهادر نصرت جنگ سپه سالار که در جمیع معارک عالمگیری داد مردی و مردانگی داده بود عرض نمود که
آفتاب بلند است و جمله افواج نیز نرسیده جنگ سلطانی درین روز مناسب نیست امروز نزول اجلال فرموده
صباح که عمله و فعله توپخانه نیز برسند از سر استظهار و اطمینان بجنگ پردازیم اعظم شاه بغرور شجاعت خویش و رفقائے
خود خیال نکرده و جوابے درشت داده سپه سالار رنجیده عرضداشت که چون سخن خیرخواهان را مجال قبول نیست
فدوی مرخص است و اعظمشاه روئے از وی بگردانیده ذو الفقار خان برگردیده بگوالیار نزد پدر خود رفت و اعظم شاه
با دل قوی حمله مردانه کرده و رفقائے او داد دلیری دادند شیخ منور خان و شیخ خان العالم با پنجهزار کس از اتباع خود بر سر
عظیم الشان هراول بهادر شاهی حمله کرده از انجانب حسین علیخان و دیگر سادات که در هراول بودند پیش آمده در میان
امرائے شیوخ و سادات محاربه سخت واقعشده حسین علی خان با برادران زخمی شده در میدان افتادند و خان عالم نیز
کشته شد و اعظم شاه داد دلاوری داده و رفقائے او نیز شورش محشر برانگیختند و نبردے عظیم واقعشده ؎ شد از
برق کین گرم بازار جنگ + خروشید باز اژدهائے نهنگ + ز بس آتش کینه ها درگرفت + عرق در بدن رنگ
اخگر گرفت + الغرض بعد از محاربه بسیار آخر روز که یکساعت روز باقی مانده بود بیدار بخت و والا جاه و تربیت خان و
امان الله خان و مطلب خان و راجه رام سنگه و راجه دلپت وغیره امرائے اعظم شاه مردانه وار سر در جیب فنا فرو بردند
و اعظم شاه عالی تبار را در سایه سپر خود خوابانیده بود و با آنکه عماری او از کثرت تیر متواری شده بود اما همچنان مردانه وار
تیر میزد و حملہ مے نمود تا خود نیز زخم گلهائے تفنگ خورده بیهوش شد و نامردی رستم دل خان نام از رفقائے بهادر شاه
بر فیل برآمده سر آن رستم معرکه نبرد را برید و چون سر را پیش بهادر شاه بردند سر برادر را دیده بهائے هائے گریست
و بر عالی تبار ترحم کرده مادام الحیات معزز و مکرم میداشت بعد ازین اسد خان و ذو الفقار خان دست خود با بر دبال

بسته حاضر شدند و بادشاه نوازش کرده دست آصف الدوله را بدست خود گشاده و اظهار عنایت شاهانه فرمود و آصف الدوله
اسدخان را اجازت نشستن داده و منصب نه هزاری هفت هزار سوار و دو کرور دام انعام فرمود و مقرر کرد که پالکی سواری
او تا دروازهٔ غسلخانه جائیکه پالکی شاهزادگان مے آید آمده باشد و نیز فرمود که نوبت در حضور بنواز د منصب وکالت
باو مقرر شد و وزارت اعظم به جملة الملک منعم خان عنایت گردید و صوبه داری اکبرآباد ضمیمهٔ وزارت شد و حکم شد که
در کچهری زیر دست آصف خان نشسته مهر زده باشد +

ذکر تادیب راجهای راجپوت

چون راجه جے سنگه کچهواهه ابن جے سنگه والی جے پور و برادرش
بجے سنگه همراه لشکر بادشاهی بودند و جے سنگه همراه اعظم شاه بود و
مصدر تردد ات نمایان گردید و بجے سنگه برادر او در رکاب بهادر شاه بود بادشاه خواست که جے پور و آنبیر را
از جے سنگه برآورده به بجے سنگه سپارد و نیز راجه اجیت سنگه راتهور ابن جسونت سنگه والی جودهپور نیز پائے از اطاعت
بادشاهی بیرون نهاده بود بدین سبب بادشاه سوئے آنبیر و جودهپور نهضت فرموده قلاع راجهای مذکور را مستخلص
نموده حواله بندهائے بادشاهی کرد اجیت سنگه و جے سنگه بحضور رسیده اطاعت و بندگی بجائے آوردند و در رکاب بادشاه
بدار الخلافه رفتند و بادشاه آصف الدوله اسدخان را بدار الخلافه شاهجهان آباد فرستاد +

ذکر محاربهٔ شاهزاده کام بخش

هر چند بادشاه شاهزاده کام بخش را بنصائح ارجمند امتناع از مخالفت
و تحریص بر موافقت نمود سودمند نیفتاده ناچار بادشاه در هفدهم شعبان
سنه تسع عشر و مایه و الف روانه بیجاپور گردید و در سوم ذیقعده سنه عشرین و مایه و الف هجری در مضافات حیدرآباد که
بتصرف کام بخش آمده بود مقابله شد و محاربه در میان آمده بعد از کشش و کوشش بسیار لشکر بهادر شاهی بتقدیر الهی غلبه کرده
رفقائے کام بخش برخی قتل و جمعے مفرور شدند و شهزاده کام بخش نیز جرأت کرده حملات مردانه کرده زخمها برداشته بیهوش
شد و مردم بهجوم آورده اسیر نمودند چون بحضور برادر رسید بهادر شاه بملاقات او رفته و بجائے مناسب فرود آورده و
وقت ملاقات گفت که نمے خواستم که شما را چنین ببینم و کام بخش نیز همین کلمه بجواب گفت و عالم فانی را وداع نمود و
بادشاه اولاد او را معزز داشته قید و بند نفرمود و منعم خان را خطاب خانخانان و قلمدان مرصع داد و آصف الدوله اسدخان
را خلعت وکالت که فوق وزارت است داد و ذوالفقار خان بهادر نصرت جنگ سپه سالار پسرش را بصوبه داری هر چهار
دکن معزز ساخت و صوبه بنگاله و اوڈیسه به شاهزاده عظیم الشان پسر خود مقرر نمود و صوبه اله آباد با خطاب خانی به سید عبدالله خان
بارهه ابن سید میان و صوبه عظیم آباد به سید حسین علی خان برادرش عطا فرمود و بادشاه چون عهد کرده بود که رد سوال سائل
نکند لهذا هر چه سائل میخواست میداد و در زمان او خطاب رائی و راجگی و خانی و میرزائی و نوابی بهر که و مه عنایت میشدند
و نوسے پیشکاری اسناد عائے خطاب نموده حسب الحکم بادشاه بذریعه داروغه بحضور عظیم الشان که صاحب مهر و دستخط

بود رسید شاهزاده نوشت که خانی در هر خانه ورائی در هر بازار بپاس خاطر شما این گیدی هم رائے باشد و او بهمین خطاب مشهور شده و هر کس او را گیدی رائے میگفت چون بادشاه سوئے دکهن رفت صوبه گجرات به سید غازی الدین خان فیروز جنگ بهادر عنایت شد و از آب نربدا عبور کرده راجه جے سنگه کچهواهه و اجیت سنگه راتهور بے رخصت بادشاه فرار شده و از مردم بادشاهی قلاع خویش بدست آورده و بادشاه بار دگر از حیدرآباد متوجه اوطان ایشان گردیده و متوجه اجمیر شریف گشت اما هم درین اثنا در پنجاب خبر فتنه سکهان بسمع بادشاه رسید و نیز راجه جے سنگه و اجیت سنگه نیز عذر و عجز کرده بحضور رسیدند و بادشاه سر سواری سلام ایشان گرفته و مشمول عواطف نموده رخصت اوطان نمود +

ذکر فرقهٔ سکھ

این فرقه در عهد بابری پیدا شده مسمی گرو نانک مرید کبیر داس بود و مذهبے از نزد خود تراشیده صرف بوحدانیت الٰهی قائل بود و با هنود و مسلمانان کارے و تعصبے نداشت و همین طور بعد مرگش مرید او سجاده نشین مے میشدند و اوقات خود ها بفقر میگذرانیدند در زمان جلال الدین شهنشاه اکبر گرو گوبند قید مذاهب برداشته هنود و مسلم را شریک خود نمود و پارچه نیلگون پوشش و لباس مقرر کرد و تعظیم بزرگان جملا دیان قایم و برقرار داشت و عداوت با مخالفان کیش اختیار نمود و گرو مذکور مخالفت با مسلمانان کرده در جنگے قتل شد و گو بعد انام مرید بجائیش بالا شد و بعد انتقال عالمگیر این فرقه دست تعدی دراز کرده مسلمانان را قتل نمودند بر زنان و اطفال هم نمے بخشودند و بادشاه بهادر شاه خود متوجه ایشان گردید و در دامن کوهستان قلعه او را محصور نمود و قریب شام آنجماعت راه فرار سوے ملک راجه برفی یافته گریختند و بسیارے از انجماعت بقتل رسیدند و بادشاه بر منعم خان خانخانان بر آشفت که چرا اول راه فرار ایشان نه بست و بادشاه متوجه لاهور گردید و منعم خان درگذشته هدایت خان ولد عنایت الله خان خلعت نیابت وزارت یافت و غازی الدین خان فیروز جنگ در احمدآباد درگذشت و رستم خان از قلعه گورو گوبند برخاسته آمد محمد امین خان بجائیش مامور شد چون پنج سال کامل از از سلطنت بهادر شاه بگذشت در زمانیکه لاهور مخیم سرادق شاهی بود اختلال مزاجی در طبع بادشاه پیدا شده حکم بکشتن کلاب اردو داده و در محرم سنه اربع و عشرین و مایه و الف هجری بعد سلطنت شش سال بعمر هفتاد و یکسال انتقال نمود ؎ در وفاتش بے سر و بے پا شدند + فیض و فضل و نعمت و عدل و کرم + مدت سلطنت او پنجسال و یکماه و بست و دو روز نوشته اند و اگر بعد از وفات اعظم شاه شمارند چهار سال و دو ماه و دو یوم میشود وی را در شاهجهان آباد آورده مدفون ساختند بهادر شاه صاحب علم و فضل بود و اکثر با علما و فضلا صحبت داشتے و صاحب سیر المتاخرین وی را شیعه مذهب پندارد اما این امر هیچ وجه به پایه ثبوت نرسد و دیگر هیچیک از تواریخ به تشیع وے گواهی نداده و بعض حمایت قطب شاه و کم توجهی بفتوحات دکن که بسبب کامبخش برادر خود اعظم شاه بود و تربیت سید عبدالله خان و حسین علی خان سادات بارهه که شیعه بوده اند بملاحظه کاروائی و ولادری ایشان گمان شعیت

بر بهادر شاه نتوان نمود اما بهادر شاه بسیار عادل و فاضل و رحیم مزاج و کم آزار بود و در معامله دین و مذهب نیز تعصب کمی بود و جمله شاهزادگان او سنی مذهب بودند و بیگم او دختر راجه روپ سنگه راتهور ابن عم مهاراجه جسونت سنگه راتهور والی جودهپور بود که عمدهٔ خواتین او بود و اولاد او شاهزاده عظیم الشان بود از بطن بیگم راتهوری دختر روپ سنگه بود که صوبه داری ممالک بنگ تعلق داشت و معز الدین جهاندار شاه از بطن نظام بائی بود و سیومی شاهزاده خجسته اختر جهان شاه و چهارمی شاهزاده رفیع القدر این چهار پسران شاه عالم بهادر شاه بودند و ازین میان پسران جهانشاه و رفیع القدر و عظیم الشان صاحب جرأت و همت بودند اما چون خیاط قضا و قدر جامهٔ سلطنت بر قامت معز الدین جهاندار شاه قطع کرده بود امیر الامرا نواب ذو الفقار خان نصرت جنگ بهادر سپه سالار مددگار او شده بحسن تدبیر و جوهر شجاعت و همت خود سلطنت به معز الدین رسانید چنانچه بیاید ان شاء الله تعالی +

ذکر بعضی از شعرای عهد او

از موزون طبعان عهد شاه عالم بهادر شاه چند کسان بوده اند که اسامی ایشان نوشته میشوند. خالص سید حسین مخاطب به امتیاز خان صفاهانی حاجی حرم بود و از عهد عالمگیر خلد مکان در صوبه عظیم آباد بعهده دیوانی ممتاز بود و در عهد شاه عالم بهادر شاه عازم دیار ایران گردیده و اموال لک لک از جواهر و اقمشه و امتعه با خود می برد خدایار خان حاکم سند دندان طمع به اموال او تیز کرده کسان خود را فرستاد تا شبی بر او ریختند و کار او با تمام رسانیدند و اموال او را بردند و این واقعه در سنه اثنی و عشرین و مائه بعد الالف هجری واقع شد و میر عبد الجلیل بلگرامی تاریخ این واقعه آه آه امتیاز خان گفته طبع موزون داشت از وست ؎ تا نخوانند مشو سبز بهر انجمنی + که نباشد چمن قدر گل خود رو را + دیوانه بر لب رود و طفل بر بام باران مگر این شهر شما سنگ ندارد + رسید فصل بهار و زمانه گلچین است + سپند آتش می شو چه جای تمکین است + میر ابو الحسن شیرازی بعهد بهادر شاه خطاب قابل خان یافت و با آفرین لاهوری هم ربط داشت و در عهود جهاندار شاه و محمد شاه معزز می بود و در سنه عشره سادس مائه ثانی عشر بگذشت از وست ؎ در گریه فغان کردنم از بسکه هوس بود + هر قطره که از چشم ترم ریخت جرس بود +

ذکر سلطنت سلطان معز الدین جهاندار شاه ابن قطب الدین شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه گورکان

تولد شاهزاده معز الدین جهاندار شاه در سنه احدی و سبعین و الف هجری از بطن نظام بائی واقع شد چون شاه عالم بهادر شاه ازین دار فنا بسرای بقا رحلت فرمود از میان شاهزادگان شاهزاده عظیم الشان در حضور بود وقت رحلت پدر مضطرب الحال و اشک ریزان از ارد و برآمده به لشکرگاه خود رفت و امین الدوله را گذاشت که پایان کار دیده بیاید و امین الدوله بعد از ارتحال بادشاه بیرون رفته

باشاهزاده عظیم الشان احوال را گفت و عظیم الشان با استماع این خبر بسیار گریست رفقا بعرض رسانیدند که هر آنچه مقدر بود
گذشت الحال وقت گریستن نیست که وقت از دست رفته و تیر از شست جسته بدست نمی آید شاهزاده عظیم الشان
بصلاح رفقا بر تخت سلطنت جلوس کرده و امر بنواختن نقاره شادیانه فرمود مخلصان بعرض رسانیدند که ذوالفقار خان
مخالف است و درین وقت بکار تجهیز و تکفین پرداخته است درین حالت او را بدست باید آورد تا از خدعه
کارسازی او امین باشیم اما شاهزاده عظیم الشان که بسیار صاحب جرأت و همت بود قبول نفرمود و گفت که ازین سبب
ناموس شاهی بغارت خواهد رفت و ما که نظر بر فضل و کرم پروردگار داریم از ذوالفقار خان چه خوف کنیم اما امین الدوله
نعمت خان ممتنع نشد و با فوجے در پے مطلب شتافت و خواست که مثل ذوالفقار خان کسے را این چنین بدست آرند
اما ذوالفقار خان فرصت یافته بخیام خود رفته بود امین الدوله بے نیل مرام خائب و ناکام بازگشت و از امرائے کبار
بهادر شاهی حکیم الملک و حکیم صادق خان و حمید الدین خان و مهابت خان و شاه نواز خان وغیره اکثر امرائے
بادشاهی بشاهزاده عظیم الشان ملحق گشتند و رستم دل خان وغیره بعضے امرائے کبار به شاهزاده جهان شاه پیوستند اما
ذوالفقار خان سپه سالار که با شاهزاده عظیم الشان والا تبار نقار و غبار داشت از عظیم الشان برگشته به معز الدین
جهاندار شاه پیوست و او را ترغیب داد که بدست آوردن عروس سلطنت کمر همت بر بند معز الدین که امید سلطنت
نداشت با سپه سالار گفت که من اسباب و زری که باین کار خطیر و سرانجام این مهم عظیم اکتفا نماید مهیا ندارم و هیچ
صورتے نیست اما بصوبه خود که ملتان است میروم و از آنجا سرانجام اسباب نموده باز میگردم ذوالفقار خان مانع این
عزم آمده گفت که در امور جهانداری این قدر درنگ مصلحت نیست زر و اسبابے که ضرور خواهد بود از سرکار خود تجویز
خواهیم نمود و ذوالفقار خان که از امرائے کبار عالمگیری بود شاهزاده رفیع القدر و جهانشاه را نیز به وعده هائے مناسب
وقت و افسون لائق موقع بفریفت و بخود متفق فرمود و شاهزاده عظیم الشان در لشکر خود خندق کنده به استقلال و استعداد
تمام نشست و گفت که هر که بسرم خواهد آمد بمدافعت او خواهیم کوشید و ذوالفقار خان به جهان شاه و رفیع القدر پیام
داد که یکجا باید شد و هر سه شاهزادگان عالی تبار یکجا شدند +

ذکر محاربه شاهزاده عظیم الشان با هر سه برادر و انجام او بتقدیر ایزد دادگر

چون هر سه شاهزادگان یکجا شدند بعد از سامان
حرب و ضرب در ماه صفر المظفر سنه اربع و عشرین و مائه بعد الالف هجری بر سر شاهزاده عظیم الشان رفتند و شاهزاده
عظیم الشان نیز مردانه وار مقابل شد و تا هفت روز جنگهائے توپ و تفنگ درمیان آمد و از امرائے عظیم الشان
نعمت الله خان و عزیز خان و دیا بهادر ناگر و راجه محکم سنگه کهتری و راجه راج سنگه بهادر و شاه نواز خان وغیره
بالاتفاق بعرض رسانیدند که هنوز جمعیت مخالفان قوت نگرفته اگر ایما شود یکبار حمله مردانه کنیم اما شاهزاده عظیم الشان را

تقدیر ایزد تقدیر مانع آمده اجازت نداد و در خیال او بود که مخالفان زر و سامان رسد ندارند و در اندک زمان و پراکنده خواهند
شد لهذا امر بجنگ نه فرمود و بعد ازین روزی امیر الامرا ذوالفقار خان و هر سه شاهزادگان زور آورده بریزش توپ و
تفنگ معرکه جنگ را بر لشکر عظیم الشان تنگ نمودند و چون راه شهر سوی لشکر او گشاده بود اکثر مردمان او در شهر رفتند و
امرائی او ناچار شده اضطراب بسیار نمودند و بار دگر نزد شاهزاده عظیم الشان رفتند و اجازت یورش بر مخالفان خواستند
و شاهزاده عظیم الشان باوجود آنکه در فهم و فراست و تهور و شجاعت بی نظیر زمان خود بود دست تقدیر دامن همت او را
بگرفت و درین حالت هم ایشان را اجازت نفرمود و امرائی والا و رخسته خاطر شدند و باوجود عدم صدور فرمان
واجب الاذعان او بر لشکر مخالفان ریختند و معرکه حرب و نبرد گرم شده امرائی عظیم الشان شجاعت و مردانگی بسیار بظهور
رسانیده و مخالفان را گریزانیده بر بلندئی که توپهائی شاهزادگان بودند رسیدند و توپخانه را بتصرف در آوردند امداد دیگر
هیچ کسی بمدد ایشان نرسید و امرائی او حتی الوسع سعی در شجاعت نمودند آخر افواج شهزادگان زور آورده بر ایشان
ریختند و راجه دیا بهادر ناگر و راجه محکم سنگه کهتری و سلیمان خان پنی افغان در انجا کشته شدند و افواج ایشان منهزم شده
به لاهور رفتند و در اطراف فیل سواری عظیم الشان که صباح شصت هزار سوار بودند درین وقت قریب دوازده هزار
سوار ماندند چون شام شد و شهزاده به سنگر رسید ازان هم بسیاری به شهر رفتند و دو سه هزار کس ماندند وقت سحر
عظیم الشان بار دگر بر فیل سوار شده و امین الدوله و راجه راج سنگه با دو هزار سوار همراه او گشتند و باقی همه رفتند و در آن
زمان باد تندی برخاسته چنانکه ریگ آب راوی می پرید و از کثرت گرد و غبار هیچ دیده نمی شد و درین وقت جماعتی از
مغول از لشکر معز الدین برآمده تیرباران کردند و برائی غارت خزانه پیشتر رفتند و گلّه به عماری فیل سواری عظیم الشان
رسیده و بالش را آتش در گرفت و دود مانع دیدن شد و عظیم الشان بالش را بر زمین زد امین الدوله پرسید که خیریت
شهزاده گفت که بخیر گذشت و امین الدوله را رقت آمده نفیر برآورد و شهزاده بکمال تهوّر ویرا دلاسا داده امین الدوله گفت
که چون شصت هزار سوار در رکاب بودند حضرت امر یورش نفرمودند الحال صلاح چنان می نماید که بر اسپ سوار شده
به بنگاله باید رفت که از انجا پر و بال درست کرده باز تقدیر آزمائی کنیم عظیم الشان قبول نفرموده استقلالی عجیب ظاهر ساخت
و فرمود که اگر سلطنت مقدر است باین جمعیت قلیل بمقتضائی کَم مِن فِئَةٍ قَلِیلَةٍ غَلَبَت فِئَةً کَثِیرَةً
فتح می یابیم و الا بعد از هزیمت از دارا شکوه چه شد و شجاع چه نمود امین الدوله بعرض رسانید که بست و دو سوار من باقی
مانده اند دیگر همه رفتند عظیم الشان فرمود که ده سوار من دهید که بر معز الدین بتازم و شما با دوازده سوار بر ناخجسته اختر یورش
کنید امین الدوله از نهایت استقلال و شجاعت او تعجب ها نمود همان زمان گلّه توپی بر خرطوم فیل سواری او رسید فیل
از میدان روی گردانیده سوی آب راوی گریخت و فیلبان نیز بر زمین افتاد جلال خان که در خواصی نشسته بود ریسمان
گرفته بزیر آمد و فیل بی اختیار خود را از ساحل بلند در آب راوی افگند و بگرد لابی در افتاده فرو رفت و خبری دیگر از

عظیم الشان نیامده در قعر عدم رسید سـه رسیدش خزان در بهار حیات + نوشتند در قبض روحش برات + رسید
از اجل مرغ روحش ز سر + ز بیم کلاهش برآورد پر + برآمد غریوے چنان تند و تیز + که افتاد در آسمان رستخیز +
جهان سربسر گشت ماتمکده + شد اهل جهان نیز ماتم زده + ز مادر نزاد آنکه آخر نمرد + بخود هیچ تا آور دو چیزے نبرد
اگر مدت نوح پیش آیدت + بر آخر همین حال پیش آیدت + نرفت آفتابے باوج کمال + کز انجا نیفگندیش
آخر زوال + همان منزل است این منقش رباط + که گسترد آنجا فریدون بساط + همان است این برکشیده رواق +
که بنشست داراش در زیر طاق + کجا نید آن صاحب انگشترین + که روئے زمین بود شان در نگین + ندیده
کسے تا ابد زندگی + خدائے جهان راست پائندگی + عظیم الشان در شجاعت و مردانگی نظیر نداشت و بیگم او دختر
راو کیسری سنگه بود و اولاد او شاهزاده فرخ سیر و محمد کریم میرزا و همایون بخت سه پسر بودند محمد کریم میرزا اسیر شده بقتل
رسید و فرخ سیر بادشاهی یافت و بعد از این فتح یک صد گردون زر سفید و هشتاد عرابه زر سرخ بدست جهانشاه
افتادند و جهانشاه درخواست نمود که برابر سه حصه باید نمود و معز الدین بصلاح ذوالفقار خان سرباز زده مهم بحرب
انجامید حالانکه اول بعهد و پیمان به تقسیم سلطنت و اموال علی السویۃ الیشان را بخود کشیده بود و الحال سه حصه زر
خود گرفته باقی دو حصه به جهان شاه و رفیع القدر میداد مصالحه برهم خورده مرحمت خان و امیر خان و رستم دل خان سوئے
جهان شاه شدند جهان شاه صف قتال برآراسته تمام روز جنگ قایم بود و تمام شب هر دو لشکر مستعد و مسلح بوده
پاسداری نمودند و سه روز بر همین منوال گذشتند روز چهارم جهان شاه یرلیغ داد که مورچال را پیش بنیم و مقرر نمود که
وقت برگشتن افواج دفعتاً بر سر معز الدین ریزند و قتیکه آخر روز معز الدین و رفقاے او از میدان برگشتند و زین از
پشت اسپان و اسلحه از کمر برداشتند جهان شاه با لشکر خود یراق بسته برق وار بر سر معز الدین رسید و لشکر معز الدین
ازین صدمه متفرق شده معز الدین در عماری دیگر که غیر از عماری هائے سلطانی بود در آمده و چادر سفید بر سر او کشیده
فیلبان را گفت که به بهانه سواری زنانه بلشکر ذوالفقار خان برساند و جهان شاه ظفر یافته امر بنواختن شادیانه فتح
فرمود اما ذوالفقار خان مضطرب شده چون معز الدین بوے رسید برقندازان خاصه خود را طلبیده یک یک مشت
اشرفی بایشان داده گفت که به بهانه سلامی مبارکباد قریب جهان شاه رفته بنادیق را یکبار بر و شلک نمایند و
لشکر جهان شاه مشغول او لجه بودند و جهان شاه با دو سه صد کس استاده بود تفنگچیان سه چهار صد کس رسیده یکمرتبه شلک
برو نمودند و از ضرب گلوله هائے تفنگ کار آن بادشاه تمام شد و لشکر او متفرق شده روز دیگر رفیع القدر نقاره جنگ
نواخته با اندک کسان خود بر هجم غفیر که گرد معز الدین گرد آمده بود حمله نمود و معز الدین که تمام شب در شراب خوردن و
رقص و سرود بسر برده بود آشفته حال بیرون آمده سوار شد و رفیع القدر با مردم قلیل خود حمله رستمانه نمود و رفقاے او
نیز چندان کوشیدند که همه بر خاک هلاک افتادند و شاهزاده رفیع القدر تنها ماند سپر و شمشیر بدست گرفته از فیل بر جست ٥

بغرید و برگشت چون شیر مست + چو سیلے که آید ز بالا به پست + زمین زیر شمشیر او بنده شد + تو گوئی که سهراب
یل زنده شد + آن شهزادهٔ رستم توان چون شیر غضبناک بهر جانب مے تاخت و تیغ و سپر گرفته مردی ها میکرد که اگر
رستم دستان زنده بودے تماشائیه اطاعتش بدوش کشیدے اما یک کس با این جم غفیر چه تواند کرد و آخر از دست
نامردان بسیار که برو هجوم نمودند شربت مرگ چشید و این هر سه شاهزاده آن چنان مردانه و صاحب جرات و همت بودند
که اگر ازینها یکے را تخت میسر میشد قوت سلطنت مغلیه اگر نه افزودے کاست اما چون منظور ایزد قدیر نوعی دیگر
بود معز الدین جهاندار شاه بیاوری اقبال و یاری ذوالفقار خان بهادر سپه سالار بر تخت اجلال جائے گرفت و او
بعیش و عشرت عادی و از جرات و همت عاری بود بعد از فتح از لاهور کوچ کرده به شاهجهان آباد رسید و عالی تبار
پسر اعظم شاه و محی السنت و محمد فیروزمند و پسر سیوم کام بخش که فارغ البال بودند بقید افتادند و بادشاه سلطان
کریم الدین پسر عظیم الشان را قتل نمود و وزارت اعظم به ذوالفقار خان و وکالت مطلق به پدرش آصف الدوله
اسد خان مقرر شد و در تقویت برادر رضاعی خود کوشیده وی را لقب خان جهان بهادر داد و لال کنور که دختر
کلاونت بود معشوقه بادشاه بخطاب امتیاز محل بیگم ممتاز شد و فرمان شد که همراه سواری او چتر بر فیل میرفته باشد که مخصوص
بسلاطین است و برادر او مسمی خوشحال را خطاب خوشحال خان و منصب هفت هزاری داد و نعمت خان ابن عم لال کنور
را پنجهزاری نمود و صوبه داری اکبرآباد بخوشحال خان داده ذوالفقار خان سندش جاری نکرده گفت که در حق التحریر
چند هزار دهل و طنبور باید داد و خوشحال مذکور ازین سخن رنجیده شکایت به خواهر خود کرد و او بادشاه رسانیده
وقتیکه امیر الامرا ذوالفقار خان بملازمت رفت بادشاه ایمائے اجرائے سند او نموده گفت که درخواست دهل و طنبور
ظاهراً از شوخی طبع خواهد بود وزیر بعرض رسانید که شوخی نیست حقیقت حال است که کار بند و بست و صوبه داری
ارث خانه زادان است و تربیت و رعایت اهل نشاط بانعام و اکرام مقرر بود چون امروز قوالان و گویندگان بکار
سپهداری پردازند خانه زادان چه خواهند نمود لهذا چندین هزار دهل و طنبور طلبیده ام که بخانه زادان تقسیم یابند
بادشاه خجل شده دم در کشید و نیز خوشحال خان کلاونت مذکور بر زنے همسایه عاشق شده خواست که بجبر و تعدی بوے
بیامیزد و شوهرش استغاثه پیش ذوالفقار خان برد ذوالفقار خان فرمود تا آن ناهنجار را گرفته زیر چوب کشند
و بعد زد و کوب که جزائش بود مقید نمودند روزے سید چین قلیچ خان که امیرے مدبر بود و غیر از ذوالفقار خان
هیچ یکے را هم چشم خود نمے پنداشت و قلیچ خان پسر سید غازی الدین خان فیروز جنگ سمرقندی بود زمانه را
با خود موافق ندیده پا در دامن عزلت پیچیده بود و آمد و رفت بدربار نداشته بدیدن علما و درویشان
مے رفت روزے که بجائے میرفت در اثنائے سواری سوارے زهره نام زنے که مصاحبه لال کنور بود در پیش
آمد و چین قلیچ خان خواست که سوے دیگر بروند مردم زهره از سفلگی مست بوده دشنام مردم میر را از برائے اهتمام

گرفتند و سید اغماض نموده چون فیل سواری زہرہ قریب رسید زہرہ از سر غرور پرسید کہ این سواری کیست گفتند کہ چین قلیچ خان زہرہ پردہ را بر داشتہ گفت کہ چین قلیچ خان پسر کور تورانی است سید از ین او برآشفتہ مردم را گفت کہ او را زیر کتک کشند مردم سید نیز برآشفتہ مردم او را کتک کاری معقول نمودہ و زہرہ را نیز از فیل کشیدند و بخوبی بسزا رسانیدند چین قلیچ خان چون دانست کہ فتنہ سر خواہد کشید لہذا روے سواری گردانیدہ بخانہ ذوالفقار خان رفت چون ہیچ گاہ بخانہ او نمیرفت ذوالفقار خان متحیر گشتہ سبب پرسید و بعد از وقوف حال سید را دلاسا دادہ و بخانہ خرص فرمود و زہرہ نزد لال کنور رسید و خاک بر سر افشاندہ بگریست و قریب تر بود کہ فتنہ بزرگی حادث شود امّا ذوالفقار خان بہ بادشاہ پیام فرستاد کہ درین مقدمہ خطائے زہرہ ظاہر است و آبروے خانہ زادان را واحد دانند و بادشاہ نیز از وجہ ذوالفقار خان از ین درگذشت +

ذکر محاربہ معزالدین جہاندار شاہ بادشاہزادہ فرخ سیر و ہزیمت یافتن بتقدیر ایزد دادگر

چون صوبہ بنگالہ با توابع و ضمائم بشاہزادہ عظیم الشان تعلق داشت و شاہزادہ فرخ سیر ابن او دران صوبہ بود درین زمان از بنگالہ خروج کردہ معزالدین جہاندار شاہ سید عبدالغفار کردیزے را بہ تنبیہہ وے فرستاد و سید مذکور با دوازدہ ہزار سوار در الہ آباد رسیدہ و سید عبداللہ خان صوبہ دار الہ آباد با سید سراج الدین علی خان و نجم الدین علی خان و سیف الدین علی خان وغیرہ سادات متعلقان خود مشورت کردہ ایشان را بجرب سید عبدالغفار خان کردیزی فرستاد و چون دو سہ ہزار سوار و دو سہ ہزار پیادہ با این ہا بودند سید عبدالغفار خان گفتہ فرستاد کہ با اطفال بازی نمیکنیم و راہ قلعہ گرفت اینہا خود با او بجنگ درآمد و معرکۂ سخت واقع شدہ و برادر سید عبدالغفار کشتہ شد از ین وجہ خبر کشتہ شدن سید عبدالغفار خان شایع شدہ فوج او بہم برآمدہ شکست فاحش یافت سراج الدین علی خان نیز کشتہ شد و عبدالغفار خان منہزم شد و بعد از ین شکست سلطان معزالدین جہاندار شاہ رسید شاہزادہ اعزالدین را با پنجاہ ہزار سوار بتادیب عبداللہ خان و تسخیر الہ آباد فرستاد و اختیار فوج بہ خواجہ احسن خان نبیرہ کوکلتاش خان را ہفت ہزاری و خطاب خاندوران خان دادہ باو سپرد و چون شاہزادہ بہ کہجوہ رسید فرخ سیر و سید حسین علی خان و عبداللہ خان یکجا شدند و شاہزادہ اعزالدین ہمان جا خیام لشکر استادہ کردہ و مورچال بستہ و خندق کندیدہ نشست چون فرخ سیر در رسید و افواج او مورچال بستہ مورچال اعزالدین را فرو گرفتند شاہزادہ و خواجہ احسن خاندوران ہراس و وسواس بخود راہ دادہ و اشرفی و جواہر گرفتہ و باقی جمیع کارخانجات را برجاے گذاشتہ در شب دیجور راہ فرار اختیار کردند و لشکر او نیز متفرق و پریشان شدہ و لشکریان فرخ سیر دست بغارت برآوردہ اردوی معمور او را غارت کردند و بادشاہ جہاندار شاہ چین قلیچ خان را از غضب او فرستادہ بود و منوز او در اکبر آباد بود کہ اعزالدین بدحواس در انجا رسید و

چین قلیچ خان وبرادر انجا متوقف کرده وجهاندار شاه ناچار در دوازدهم ذیقعده سنه اربع وعشرین ومایه بعد الالف هجری از دار الخلافه شاهجهان آباد برآمده و ذو الفقار خان و کوکلتاش خان واعظم خان وجانی خان ومحمد امین خان وغیره با هشتاد هزار سوار وپیاده بیشمار متوجه اکبرآباد گردید چون کوکلتاش خان با ذو الفقار خان سرهمسری میخارید و در میان امرا مخالفتے پیدا بود وجهاندار شاه مبهوت عشق لال کنور بود و فرخ سیر وافواج او پا یا بهم رسانیده واز پس پشت لشکر جهاندار شاه برآمده وبتاریخ چهاردهم ذیحجه سنه مذکور معز الدین نیز برگشته از سرنو ترتیب افواج نمود ذو الفقار خان امیر الامرا با اعظم خان وجانی خان بطرف یمین ومحمد امین خان وسید عبد الصمد خان وسید چین قلیچ خان وجان نثار خان بطرف دست چپ وراجی محمد خان واسلام خان ومرتضی خان وحفیظ الله خان ودیگر افواج در التمش قرار یافتند ورضا قلی خان وداروغه توپخانه بطرفے مقرر شده واز انطرف فوج سیر نیز در قول وسید عبد الله خان را در هراول وسید حسین علی خان وحسین بیگ عرف صف شکن خان را در دست راست وخانزمان علی اصغر را در مقابله کوکلتاش خان آراست وبعد از ترتیب صفوف مقابله شده وسید عبد الله خان اول برامرائے مغلیه وسادات تورانیه حمله آورده واز مدافعت ایشان ازان طرف روے بر تافته بجانب توپخانه میل نمود واز انطرف گذشته در زمره فوج جهاندار شاه محصور شد وحسین علی خان برادرش نیز در طرف ذو الفقار خان حمله آورده واز فیل بدرجسته ترددات مردانه بجائے آورده زخمی شد

شعر

به پیوست رزمے گران کز سپهر + گریزنده شد ماه ودیگر بخت مهر + برآمد ده ودار وگیر وگریز + ز هر سو سر افشان شد و ترک ریز + یکے را تن افتاده بے پا و دست + یکے را سر و مغز از گرز پست + عقیقے شد از خون لعل سنگ سنگ + فرو ریخت از چنگ خرچنگ چنگ + درانحالت عبد الله خان قریب به معز الدین جهاندار شاه رسیده وجهاندار شاه را غافل یافته وسواری زنانه را که بر فیلان بود تیرباران نمود وسواری زنانه او ازین صدمه بهم برآمده و جهاندار شاه خواست که مدافعه نماید فیل سواری او از اختیار فیلبان بیرون رفته سرکشی آغاز ید وبسیارے از فیلان لشکر نیز شوریده ورمیدند وهر سو دویدند واضطرابے عظیم در اردوی او پیدا شده باوجود آنکه شادیانه فتح نواخته بودند دار و در پریشان گشت وکوکلتاش خان خواست که خود را با قارسانده خان زمان وچهیله رام برو تاختند وکوکلتاش خان درآن آویزش کشته شد ورضا قلی خان وجانی خان ومختار خان نیز کشته شدند واعظم خان برادر کوکلتاش مجروح ومطروح جهاندار شاه رسید وبا آنکه امیر الامرا ذو الفقار خان در میدان بود که جهاندار شاه آخر روز براه اکبرآباد پیش گرفت وذو الفقار خان پائے استقامت در میدان شجاعت افشرده بادشاه وشهزاده را مے جست اما شاه وشاهزاده قبل ازان از میدان بدر جسته بودند وفرخ سیر شادیانه فتح نواخته اما از استقامت ذو الفقار خان متحیر بود وبعد ازین پیام با امیر الامرا فرستاد که عهد دار بادشاهی خود گریخته است اگر شما هم سلطنت باشید قیام شما جائے دارد اما اگر بادشاهی از نسل گورکان واولاد عالمگیر میخواهید معز الدین نیافقه من باشم ذو الفقار خان نیز ناچار برگشته باکبرآباد رفت جهاندار شاه درهمان شب وضع را

تغییر داده بشاهجهان آباد روان شد و فرخ سیر ظفر یافت و جهاندارشاه آخر بدست فرخ سیر افتاده بقتل رسید و بفرمان فرخ سیر سرش به نیزه و تنش بر فیل داشته تشهیر نمود و پسرش اعز الدین نیز گرفتار آمده از میل کور گردید مدت سلطنت او ده ماه و مدت عمرش پنجاه و دو سال و نه ماه بود سکه او این بیت بود ؎ بزد سکه در ملک چون مهر و ماه ✤ شهنشاه غازی جهاندارشاه ✤

ذکر امیر الامرا ذوالفقار خان فیروز جنگ بهادر سپه سالار

ابن آصف الدوله جملة الملک اسد خان بهادر بود و اصل نامش محمد اسمعیل و اسم پدرش ابراهیم و از عمائد امرائے عالمگیری بود در هر معرکه جوهر شمشیر شجاعت ظاهر نموده و در میدان انتظام مالی و ملکی گوئی سبقت از اقران و امثال ربوده پدرش وزیر عالمگیر بود و بر جمیع امرائے مغل و راجپوت وغیره برتری مے نمود ذوالفقار خان باکبرآباد آمده میخواست که شاهزاده دیگر را بر تخت نشانده با فرخ سیر آویزد اما پدرش بحکم اِذَا جَاءَ الْقَضَاءُ عَمِيَ الْبَصَرُ مانع شده بنظر حقوق خدمت دیرینه دستها بر و بال بسته پیش فرخ سیر حاضر شد و با آنکه امرائے وے وقت پیام قسم مصحف مجید درمیان آورده بودند مگر بوقت ملاقات آصف الدوله را ببهانه پیری اجازت خانه داده و باذوالفقار خان پیامهائے خشونت آمیز فرستاده ذوالفقار خان که امیرے غیور بود چون تیر تقدیر را از شست بدر جسته دید در مقابل جوابهائے درشت گفته و آخر مردم بادشاه از پس پشت وے در آمده تسمه در گردنش انداخته و نامردان بکارد و خنجر و شمشیر کارش باتمام رسانیدند و پدرش این تاریخ گفت ؎ هاتف شام غریبان باد و چشم خون فشان ✤ گفت ابراهیم اسمعیل را قربان نمود ✤ ١١٢٤ و آصف الدوله جملة الملک اسد خان بهادر وزیر نیز در سنه تسع عشرین و مائة و الف هجری انتقال نمود ✤

ذکر سلطنت سلطان معین الدین محمد فرخ سیر ابن عظیم الشان ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه گورگان برلاس

ولادت او در سنه ثمان و تسعین و الف هجری واقع شده در عهد بهادر شاه صوبه بنگاله و اوڈیسه و عظیم آباد و اله آباد متعلق به عظیم الشان بود وقتیکه عظیم الشان بمعرکه برادران بمدد پدر میرفت فرخ سیر را در اکبرنگر راج محل گذاشته بود و معز الدین جهاندارشاه بعد از فتح یافتن بر برادران به جعفر خان صوبه دار فرمان فرستاد و فرخ سیر از این حال آگاهی یافته در عظیم آباد رسید و سید حسین علیخان صوبه دار آنجا معروضداشت که بوجه حقوق پدر شما نمیخواهیم که از دست ما آزارے بشما رسد و درباره شما فرمان نوعی دیگر است بایدکه زودتر خود را ازینجا بیرون اندازید ورنه بسبب شما باهم مورد عتاب خواهیم شد و فرخ سیر ملازمان خود را فرستاده سید را بملاقات خواند حسین علی خان که امیرے واقعه طلب جاه جو بود و بسبب موجودگی امرائے عالمگیری و ناپرسی معزی مراد خویش نمے یافت

با فرخ سیر ملازمت کرده فرخ سیر بقول و قرار و نرم زبانی وی را مطیع خود ساخته حسین علی خان به برادر خود عبد اللہ خان
احوال عزم موافقت با فرخ سیر نگاشته و فرخ سیر الوید سلطنت داده به آماده گی اسباب سلطنت او پرداخته و
بروایت دیگر وقتیکه بهادر شاه صوبه بنگاله به اعز الدوله خان جهان بهادر داد فرخ سیر را طلب حضور نموده وی بے
غایتی جد و پدر در بارهٔ خود دیده نرفت و به عظیم آباد مقیم شد درهمان ایام شخصے محمد رضا مخاطب برعایت خان که مغضوب
درگاه شاهی بود سند سجعلی آراسته قلعه رهتاس از عملهٔ بادشاه گرفت و فرخ سیر حسب الحکم جد و پدر لاچین بیگ نام یکے را
از مصاحبان خود باین مهم مامور فرموده وے بحیله آنکه خلعت و فرمان برائے متغلب مذکور آورده است با دو کس بر قلعه رفته
کارش تمام ساخت و فرخ سیر وقت ارتحال بهادر شاه خطبه بنام پدر خود خوانده چون احوال فتح جهاندار شاه شنید متوهم
شده با حسین علی خان معذرت و الفت درمیان آورده وی را شریک کار ساخت و لوائے مخالفت برافراشت و چنانچه
مذکور شد بر معز الدین دست یافته بر تخت نشست و تاریخ جلوس او این است ؎ شاه فرخ سیر که افسر او ✦ آفتاب سپهر
مملکت است ✦ گفت هاتف که سال سلطنتش ✦ آفتاب کمال سلطنت است [۱۱۲۴] ✦ و شخصے باین لحاظ که بعد چند روز
سال بست و پنجمین آغاز است میگوید ؎ بفرخ سیر تاج و ر لاشریک ✦ خدایا ابد باد فرخ اریک [۱۱۲۵] ✦ و فرخ سیر اعز الدین
ابن معز الدین جهاندار شاه و عالی تبار پسر اعظم شاه و همایون بخت برادر خود را معدوم البصر گردانیده بحبس فرستاد و خلعت
وزارت به سید عبد اللہ خان بارهه و خلعت امیر الامرائی به سید حسین علیخان داد و این بیت بر سکه نقش کرده ؎
سکه زد از فضل حق بر سیم و زر ✦ بادشاه بحر و بر فرخ سیر ✦ و صدر الصدوری به افضل خان داد اما سید عبد اللہ خان
لطف اللہ خان را میخواست و درین باره رنجشے در دلهائے شاه و وزیر پیدا شده آخر دیوانی خالصه به لطف اللہ خان
و صدارت به افضل خان مسلم شد و عبد اللہ خان و حسین علیخان اقتدار بسیار بهم رسانیدند ✦

ذکر کتخدائی سلطان فرخ سیر گورکان با دختر مهاراجه اجیت سنگه راتهور والئے جودهپور مارواڑ

چون راجه اجیت سنگه والی جودهپور سر بطغیان و عصیان برآورده بود و شاه عالم بهادر شاه بوجه فتنهٔ سکهان
قرار واقعی تنبیه ایشان نموده نتوانسته بود درینوقت امیر الامرا حسین علیخان جهت تنبیهش مقرر شد و اجیت سنگه تاب
مقاومت در خود ندیده وکلائے خود بخدمت امیر الامرا فرستاده اطاعت قبول کرد و مقرر نمود که دختر خود به بادشاه بدهد و پسر
اکبر خویش را جهت حاضر بودن بدرگاه با پیشکش روانه نماید و برین قرارداد امیر الامرا فرمان عفو تقصیر بوے فرستاده
حسب الحکم جشنے عظیم برپا ساختند و در شروع سال ثامن و عشرین و مایه بعد الالف طوی عظیم ترتیب داده رانی راتهوری
را با فرخ سیر در سلک عقد کشیدند و مورخان اتفاق دارند که درین جشن کتخدائی چنان آراستگی و زینت بعمل آمده بود
که در هندوستان از ابتدائے عهد رایان و سلاطین اسلام در هیچ اوقات این چنین جشنے نشده و چشم روزگار ندیده بود

سید عبد الجلیل بلگرامی مثنوی رنگین دراین مضمون نگاشته وچند شعر و رصنعتی گفت که نام راگنی هائے هند وپرده هائے
فارس به تصنع تمام درآن آورده چند ابیات ازان نوشته میشوند ؎ چو سید دل نماید حسن آهنگ * برداز
چهو هر بار سارنگ * دران محفل کجا بر گوش مے زد * نوائے کان نه راه هوش میزد * اگر شاپور یا خسرو بخاک
اند * پی این نغمه از حسرت هلاک اند * مغنی پرتو از ایشان وتتر زد * که از بربط بهار عیش سر زد * شگفتی هائے
دل در دست تار است * که آن را نغمهٔ گل دیس کار است * نوائے نغمه گرم دلبری بود * بنظم گوهر بگوجری
بود * شگفتن آن چنان سر مے زد از تار * که کردی سینه ها را صحن گلزار * زبس مدهوش شد زین نغمه هشیار *
ندارد ناله یارئی رفتار * نوا گوید قوام ساحری ام * نے تقویم چون پت منجری ام * چنان در نغمه باشد
دلپذیری * که افسون ترنم دیو گیری * لب هر ساز این معنے ادا کرد * که جشن شاه کام ما روا کرد * چنان
از نغمه دل بربے غمی زد * که بے ابهام کوس خرمی زد * باستیفار لذات ترانه * ترا کافیست این جشن شهانه *
اگر وصلی نماید فهم شاید * نوائے زین ته آگره کے سراید * بود در گلشن گلریز هر لب * سرود خارکن با بت
درآن شب * وهمچنین اشعار بسیار درین مطالب گفته واسمائے راگ و راگنی هائے هند را بصنعت تمام درآن
یاد کرده واسماے پرده هائے فارس را در اشعار آبدار ترکیب داده داد سخنوری داده چنانچه بندی ازان هم نوشته میشود
؎ دلت گر بر مقام عیش شیدا است * ز تار ساز راه راست پیداست * کند هر پرده از عشرت فزائی * چو
معشوق مرقع دلربائی * باین لذت چو زاهد آشنا شد * نماز پنجگاه از دست قضا شد * مغنی نغمهٔ چون باده
انگیخت * بجام باده گل اصفهان ریخت * بهار نغمه چون در دل رهی شد * نے از فیض نوا سرو سهی شد *
ز مطرب هر نوا در شمین است * بمعنی گنج باد آورد همین است * و له ؎ اگر این و گر این آن ندانند *
بنظم من ز معنی در نمانند * جگر چون دانه یاقوت سفتم * که نام پرده ها در پرده گفتم * که تا هر سامعی کز نارسائی *
بموسیقی ندارد آشنائی * نگردد گر ز حسن صنعت آگاه * ز حسن نظم گیرد حظ دلخواه * مغنی با راگ هندی آشنا
نیست * به بحر فرس هندی را شنا نیست * درین دریا شنائی ما به بیند * تلاش دست و پاے ما به بیند *
و میر حسن ایجاد تاریخی در سلک نظم کشیده چون راجه اجیت سنگه پسر جسونت سنگه والی جودهپور بود چنین گوید ؎
ز باغ مهاراجه جسونت سنگه * بمشکوے دولت در آمد گلے * و این کتخدائی در دوم ذالحجه سنه سبع و عشرین و مائیه
بعد الالف هجری ۱۱۲۷ واقعشد چون مهاراجه اجیت سنگه سفارش بسیار جهت اعزاز واحترام و تعظیم دختر خود با میر الامرا گفته
بود این کتخدائی را به جشنے عظیم سرانجام داد و بادشاه بخانهٔ امیر الامرا رفته صیغه عقد خوانی را انجام داد و مشهور است که
مثل این کتخدائی شادی دیگر در هندوستان واقع نشد *

استیصال جماعهٔ سکهان

بعضے از ارباب تواریخ حدوث مذهب سکهان را قبل از شهنشاه عالمگیر

ح ۱ وتنت بمعنی تار ۱۲
ح ۲ دیس بمعنی مانند
ح ۳ بیگو نام ملکیست که گوید رابوے نسبت دهند ۱۲
ح ۴ اله بمعنی سرشته ۱۲
ح ۵ پت بمعنی ابریشم که بر کاغذ و جامه ... و قطعه ... زرد و حاصل نمایند

می‌نویسند امّا در عهد فرخ سیر بسیار زور گرفتند و آغاز ایشان چنین است که در زمانه بابر بادشاه گورکان فاتح هندوستان نانک نام کهتری پسری بود بیشبه لقائی داشت و با حسن و صباحت اندک شعور و لیاقت هم داشت و سید حسن نام درویشی نظر بر تربیت او گماشت و او بیدان صحبت وقوفی بر حقائق و کلام حضرات صوفیه کرام علیه الرحمه والرضوان پیدا کرده و از تعصب درگذشته کتابی بزبان پنجابی تصنیف نمود و اولاد نانک سری چند و لکهمی چند بودند اولین بدنیا آویخت و دومین عقد موافقت او گسیخت و سجاده نیز قبول نه کرده انگد نام شخصی بجائی گورو نانک بالا رفت و بعد از و امرداس مرید او کلاه فقر ظاهر بر سر نهاد و بعد از رامداس داماد ش بر مسند وی نشست و سپس گورو ارجن سجاده نشین شد و پس از و گورو هرگوبند گرو شد و بعد ازان سجاده به هرراے رسید و از و به تیغ بهادر متقرر شد و تیغ بهادر بفرمان عالمگیر بادشاه کشته شد و هرگوبند بعد از و سجاده نشین گردید و در زمان او شاه عالم بهادر شاه قلاع ایشان را محاصره کرد و هرگوبند از انجا گریخته مبلغی به افاغنه داد تا لباس خویش پوشانیده در راه او را اسیر خود گفتند و از انجا برآورده بجائی که معهود بود رسانیدند و بعد هرگوبند گرو گوبند جای او گرفت و بکینه اهل اسلام بر داخته جمیعتی از معتقدان خود فراهم آورده هر جا که دست می‌یافت پیر و زن و طفل و جوان همه را می‌کشت تا بحدیکه شکم زنان باردار را شگافته بچه را بیرون می‌آورد و می‌برید و امرائی شاه عالم بهادر شاه در تادیب او سعی بلیغ می‌نمودند اما گوبند از جائی بجائی میگریخت و یکجائی آسوده بمقابله نمی‌آمد تا بعد رحلت بهادر شاه و محاربه باهمی شهزادگان کسی بوی نه پرداخت و گرو گوبند اقتداری بهم رسانید و بفرمان فرخ سیر اسلم خان صوبه دار لاهور بحرب او رفته از و هزیمت یافت و گوبند بیش از پیش در تخریب مساجد و قتل و اسر مسلمان پرداخته و قبور را نیز از بنیاد می‌انداخت بایزید خان فوجدار سهرند بعزم مدافعت بیرون آمده بود و وقتیکه در خیمه علیحده نماز مغرب میخواند سکهی فدائی در غفلت بوی رسیده بیک ناگاه او را کشت چون این خبر به بادشاه رسید سید عبد الصمد خان دلیر جنگ بهادر تورانی صوبه دار کشمیر را که چند هزار مغل ولایتی در رکاب داشت فرمان داد تا او را تادیب نماید و سند صوبه داری لاهور به پسر او سید ذکریا خان فرستاد و سید قمر الدین خان پسر اعتماد الدوله سید محمد امین خان تورانی و اغرخان و دیگر فوج مغلیه و احدیان بادشاهی بکمک او تعین شدند و سید عبد الصمد خان با فوج جرار بر سر گوبند که او را بندا نویسند رسید چون فوج خاصه او و فوج کمکی بیشتر از قوم مغل تازه ولایت بود به تاخت های متواتره گوبند را مجبور گردانیده در تعاقب او پی سپر گردید و گرو بندا نیز چند مرتبه برگشته و محاربه های عظیم واقع شده گوبندا شکست های متواتره خورده در قصبه گورداسپور که مسکن او بود متحصن شد سید عبد الصمد خان وی را محاصره کرده راه آمد و رفت غله آذوقه مسدود ساخته سکهان ناچار شده اسپ و گاو و شتر و خر و هر چه یافتند خوردند چون بسیاری از ایشان از گرسنگی و امراض هلاک شدند بقیه ایشان چاره و ناچار تن بذلت بند در دادند و سید عبد الصمد خان نشانی در میدان نصب کرده فرمود که یراق و سلاح زیر علم مذکور بگذارند و یکجا جمع آیند و ایشان را دستگیر کرده جمعی را

بر لب دریاے آن قصبه گردن زدند و سرهاے ایشان را بلاهور آورده مادر بایزید خان صوبه دار سهرند بر بامے ایستاده قاتل پسر خود را جستجو میکرد چون سکهان از بازار گذشتند و باز سنگه قاتل بایزید خان زیر آن بام رسید مردم بوے نشان دادند و آن ضعیفه سنگے عظیم از بالاے بام بر سر او انداخت که سرش بشکست و در حال سرد شد سید عبد الصمد خان بدین سبب سکهان را بگلهاے اسپ خر پوشانیده تا سلامت بشاهجهان آباد رسید چون به دهلی رسید بفرمان بادشاه گروه را روسیاه کرده بر فیل نشانیدند و تشهیر کرده بقلعه رسانیدند و هر روز صد کس ازان را در بازار برده بقتل رسانیدند دگرو را نیز با پسرش بجزاے ظلمی که از و بر ضعیفان واقع شده بود بعذاب سخت بقتل رسانیدند +

ذکر فساد سلطان فرخ سیر عمال لیدرت با امیر الامرا قطب الملک وزیر و غیره سادات

چون میر جمله در مزاج بادشاه دخلے داشت

و همواره بادشاه را از جانب سادات بدظنی مے نمود و هم مقرر است که نشهٔ مے دولت و جاه خمارے مزیل عقل دارد و سادات نیز از این چنین رتبه و جاه یافته پرواے از بادشاه نمیکردند و بادشاه بصلاح امراے نا عاقبت اندیش از جاے رفته بر هر کارے که موجب ازدیاد رنج و ملال مے شد اقدام مے نمود تا چندے مرتبه در میان بادشاه و قطب الملک سید عبد الله خان وزیر و امیر الامرا سید حسین علیخان سپه سالار فساد در میان آمده و هر دو برادر از رفتن دربار پا کشیدند و باز باصلاح صاحبه زمانی بیگم والده بادشاه صلح واقع شده بالجمله سادات جدائی میر جمله از بادشاه مناسب دانسته وے را بصوبه عظیم آباد فرستادند و حسین علی خان تعین بر چهار صوبه دکهن گردید و داؤد خان پنی افغان که صوبه دار احمد آباد و امیرے شجاع بود و با امراے مرهٹه نیز سازش داشت داؤد خان باشاره پنهانی بادشاه با فوجے لایق بمقابله امیر الامرا از برهان پور بیرون بر آمد و نیماجی سیندهیه که از عهد بهادر شاه شاه عالم هفت هزاری و جاگیر دار بادشاهی بود بمدد او رسید و امیر الامرا نیز با بیست و چند هزار سوار صفوف حرب آراسته و داؤد خان مردانه وار بمیدان حرب و ضرب خرامیده و زد و خوردے عظیم واقع شد داؤد خان که در جرات و مردانگی نظیر نداشت و با بهادران خود را بر توپخانه زده رستخیز محشر بر انگیخت و با آنکه اکثر رفقاے او کشته شدند با معدودے بر فیل سوار و جلوے حسین علیخان بوده و صفوف را مے شگافت و تزلزلے عظیم در فوج سادات در انداخت و به پامردی مردانگی رفقاے او را شگافته قریب به امیر الامرا رسید قدم اهل لشکرش لغزیده قریب بود که شکستے فاحش شود که ناگاه داؤد خان بزخم گلولهٔ تفنگ جان داد و او به وفور شجاعت روز میدان زره نمے پوشید و با پیرهن سفید میجنگید و دران روز نیز با پیرهن سفید بود و نیماجی سیندهیه با وجود ملاحظه غلبه و جرات خان مرقوم توفیق امداد او نیافته ره نورد بادیهٔ هزیمت گردید و از میدان حرب یک سو شده منتظر بود که از هر دو هر کرا الظفر باشد بمبارکباد او پردازد چون داؤد خان کشته شد و لشکرش منهزم شد و اسباب و اموال و افیال او بضبط در آمد امیر الامرا غیر از فیلے چند بحضور بادشاه نفرستاد

زن داؤد خان که نشانے غیرت افغانی و طبیعت داشت وقت رخصت داؤد خان جمدهری ازو گرفته نزد خود داشته بود چون خبر کشته شدن
شوهر بوی رسید حامله بود بهمان جمدهر شکم را باحتیاط شگافته طفل را سالم بیرون آورده خود جان داد و نام خود در دفتر وفا و غیرت ثبت نمود و گفته
اند که زن داؤد خان از قوم راجپوت بود و بضابطه آن صوبه که رؤسائے گجرات بامرا دختر داده اند بعقد داؤد خان آمده بود بادشاه
باستماع کشته شدن داؤد خان بسیار متاسف شد داؤد خان صوبه دار گجرات بود روز جنگ سادات بسیارے از
امرائے سادات هم کشته شدند میر مشرف که سردار عمده و مدار امور امیر الامرا بود و دران روز غرق آهن بوده مقابل او
آمد و خان تیر در کمان نهاده بانگ برزد که مثل زنان چه روئے خود نهفته پرده از روے بردار که روئے ترا ببینم و تیرے
بروے زد که در حلقوم او بر آمده بمشکل کشیده شد و میر مشرف در هودج افتاد و فیلبان داؤد خان چند ضربات کجک بر
پشت میر زد که تمام عمر بیادش بود الغرض بادشاه از کشته شدن آن دلاور و ضائع نمودن ذو الفقار خان و دیگر عمدهای
عالمگیری بسیار متاسف و پشیمان گردیده وقت ملالت آصف الدوله اسد خان معتمدی را بعیادت و معذرت فرستاده گفت که
ما قدر شما ندانسته آنچه نمی بایست بعمل آوردیم و از ندامت آن روبرو شدن نمی توانیم اکنون اگر درباره سادات مصلحتے
بدهید از وفاداری شما بعید نخواهد بود اسد خان گفت که الحق غلطی عظیم از بادشاه واقع شده و امرائے معتبر و فادار سلطنت
گورکانیه را برباد داد الحال که خلل و زلل در ارکان سلطنت و اقتدار بادشاهی راه یافته و لجام مرکب اختیار بدست سادات
است تا که توانید بتملق و مدارا کوشیده کار را از حد بیرون نبرید مبادا از این بتر شود و اینقدر اختیار که بدست مانده است
از دست برود الغرض روز بروز تنازعات فیمابین بادشاه و سادات در ترقی بودند و بادشاه هر کرا بخدمتے مامور نموده
به دکن میفرستاد امیر الامرا او را راه نمی داد و راجه رتن چند نام دیوان قطب الملک سید عبد الله خان وزیر دخل در جمیع دفاتر
شاهی کرده همه متصدیان معطل بودند و هر چه میخواست میکرد و قطب الملک امیرے را نمیگذاشت که چیزے بعرض رساند
رغبت تمام بصحبت زنان گلفام داشته برعایا و سلطنت نمی پرداخت و بادشاه خود بے اختیار بود آشوبے عظیم پیدا
بود و عنایت الله خان که بکعبه معظمه رفته بود معاودت کرده بود و بادشاه او را غنیمت دانسته اراده تفویض خدمات حضور
نموده و خدمات دیوانی خالصه با صوبه داری کشمیر باو عنایت شد اما عبد الله خان و بر انخواسته بمشکل اصلاح نموده
مقرر شد که عنایت الله خان چیزے بغیر از اطلاع بعرض نرساند و وزیر در دربار نمی آمد و اگر می آمد لحظه بیش نمی نشسته
کارهائے مردم ابتر می بودند و عنایت الله خان هر حکمے که مینمود وزیر راضی باو نبوده خللها پیدا میشد و درمیان رتن چند و
عنایت الله خان نیز رنجشها پیدا شده و بوجه استمداد قطب الملک رتن چند چیره دستی میکرد چون چورامن جاٹ زمیندار
صوبه اکبر آباد سر بعصیان بر آورده بود در سنه تسع و عشرین و الف و مائه راجه جے سنگه کچهواهه بخطاب راجه دهیراج
و اضافه و عطائے جواهر و فیل و چند لکه روپیه نقد معزز شده بتادیب او مقرر شد و بعد از و سید خان جهان خالوی وزیر
بطور کمک مقرر شد و راجه جے سنگه چورامن را محصور ساخته سید خانجهان نیز رسیده بکمک پرداخت و زمانه محاصره بیکسال

کشیده قلعه قریب بفتح رسیده بود که چوڑامن وکلائے خود نزد وزیر فرستاده استدعا نمود که بتوسط راجه پیشکش او قبول
فرموده بعطائے منصب نواخته شود قطب الملک گذارش را از بادشاه باکراه منظور کنانیده و راجه جےسنگه ازین سبب
بسیار کبیده خاطر گشته بحضور رسیده بادشاه نیز ازین ممر خیلے آزرده شد و چوڑامن بحضور رسیده و بادشاه یکبار باکراه
تمام سلام او گرفته بار دگر راه نداد ✤

ذکر خرابی صوبجات دکهن بسبب رنجیدگی بادشاه از سادات

چون حسین علیخان بخجسته بنیاد اورنگ آباد رسید به بندوبست پرداخت اما بوجه بے اعتنائیهائے ایشان که با بادشاه مے نمودند اخبار رنجش بادشاه از آنها شیوع یافته دشمنان دلیر شدند و در زمان عالمگیر بادشاه قریب چهل قلاع مرهٹه دکن فتح کرده ایشان را آواره دشت ادبار نموده بود تارا بائی زن رام راجه مدتے التماس دیس مکهی صوبه دکن یعنے سر صد ده روپیه مے نمود و بادشاه پذیرا نفرموده ایشان را مقهور ساخت اما در عهد شاه عالمشاه بهادر وکلائے راجه ساهو و رانی مذکور حاضر شده التماس دیرا بدرجه قبولیت رسانیدند و در زمانه داود خان پنی افغان مرهٹه ها با او عهد بسته جاگیر شاهزادگان را گناشته از باقی محالات جاگیر امرا که خالصه نباشند چوتهه گرفتن قرار داده بودند اما هنوز به کچهار و مریز میگذشت و در زمانه نظام الملک نیز مرهٹه گرد فضولی نه گشتند اما درین زمانه که حسین علی خان با بادشاه قرمه مخالفت در چار سوئے دربار انداخته مناقشت میان بادشاه و وزیر طشت از بام گشت مرهٹه نیز سر بشورش برداشتند حسین علیخان ذوالفقار بیگ بخشی خود را بحرب کهنڈو راو سپه سالار راجه ساهو فرستاد و او در پے کهنڈو راو تاخته و خود را باو رسانیده و بے ترکیب جنگیده کشته شد و راجه محکم سنگه دیوان حسین علیخان و سیف الدین علی خان برادر خود را بتادیب کهنڈو راو و دیگر مرهٹه ها مقرر نمود و ایشان بر مرهٹه فتوحات پے در پے حاصل کرده اما بوجوهات مذکور بند و بست قرار واقعی نشده و مرهٹه دست تعدی بر آورده به قوافل و قصبات دست اندازی میرسانیدند امیر الامرا سید حسین علی خان بوجه رنجیدگی بادشاه مصالحت با مرهٹه قبول کرده معهوده داود خان را معه دیس مکهی قبول کرده خللے عظیم در انملک انداخت و مقرر گردید شونا تهه و جمنا با جمعیت شائسته به نیابت راجه ساهو در خدمت امیر الامرا حاضر باشد و بادشاه نیز ازین ممر بسیار آزرده شده فرمود که مرهٹه راچه یارای آن بود که شرکت در ملک بادشاهی خواهد و جان نثار خان را که برادر خواندگی با یدر وزیر و امیر الامرا داشت بصوبه برهان پور مرخص نمود که شاید بتدبیر او امیر الامرا براه آید و معاملات آن نواحی صورت نظم در گیرد اما حسین علیخان ویرا صوبه برهان پور نه داده و روز بروز اسباب منازعت زیاده میشدند و درهمین ایام محمد مراد نام شخصے کشمیری الاصل مشمول عواطف بادشاهانه گردیده و بخطاب رکن الدوله اعتقاد خان و منصب هفت هزاری ده هزار سوار سرافراز شده و انعامات بسیار باو داد و در پے برانداختن سادات گردیده و سربلند خان را از پٹنه عظیم آباد و سید نظام الملک فتح جنگ بهادر را از مراد آباد و

راجه اجیت سنگه راتهور والی جودهپور پدر زن خود را از صوبه احمدآباد گجرات و راجه جی سنگه کچهواهه والی جی پور صوبه دار مالوه را بدار الخلافه شاهجهان آباد طلبید و راجه اجیت سنگه را خطاب مهاراجه عنایت کرده و با ایشان بشورت بر انداختن سادات در میان آورد و نظام الملک و سربلند خان میگفتند که قلمدان وزارت به یکی از ما یان عطا شود و اگر عبد الله خان سرکشی خواهد نمود بسزا خواهد رسید اما بادشاه که فریفته اعتقاد خان بود میخواست که وزارت باو دهد قبول نمیکردند و اعتقاد خان از نژاد و خاندان امرا نبود و لیاقت این منصب بزرگ نداشت امرا او را وقرے نمی نهادند و ازین سبب دل تنگ بوده کار صورت نمیگرفت روز عید الفطر که هفتاد هشتاد هزار سوار معه امراے کبار و راجهاے نامدار در رکاب بادشاه بودند و قطب الملک جمیعتے بسیار کم داشت بوجه بے اتفاقی امرا و کم همتی بادشاه صورت حسب دلخواه ظهور نگرفت و قطب الملک نیز هوشیار شده قریب بست هزار سوار جمع کرده و حسین علی خان ازین اخبار معین الدین نام مجهولی را بشهرت آنکه پسر محمد اکبر ابن اورنگزیب است پیش خود آورده و اراده آمدن شاهجهان آباد نمود و فرخ سیر ازین وجهات دست همت از دامن استقلال برداشته ابواب مصالحت باز داشت و صلح گونه در میان آمده بادشاه خوبیجانه وزیر رفته عذرها خواست هر چند سید نظام الملک و سربلند خان میخواستند اما بادشاه بگفته ایشان کار نکرده و حسین علی خان باستماع این صلح در آمدن توقفے ورزید چون بار دیگر خبرهاے موحش شنید از دکن عزم مراجعت مصمم نمود سربلند خان و نظام الملک بوجه آنکه جاگیرات ایشان نیز ضبط بودند از خرچ ناچار شده اراده لشکر وا نمودند قطب الملک ایشان را ازین اراده باز داشته و قرضه ایشان از نزد خود داد اما افواج بادشاه بسبب نایافت تنخواه برخاسته میرفتند و حسین علی خان با سی هزار سوار جرار از دکن روانه شده و در راه چون بملک اودی پور رسید پاره از ملک رانا را تاخت نموده چون وکلاے رانا با پیشکش بخدمت رسیدند دست از ملک او باز کشید و بملک جی پور رسیده بوجه عداوتے که با راجه جی سنگه داشت ملک او را بجاروب تاراج برباد کرده هر چند ملازمان او رسید پیشکش رسانیدند قبول نکرد و راجه جی سنگه بادشاه را میگفت که بیده از روے کار برداشته متعهد باید شد که امراے بادشاهی اضعاف مضاعف هر دو برادر خواهند رسید اما بادشاه توفیق همت نیافت و امراے مغلیه بوجه تلون مزاجی بادشاه خود را از مصلحت کناره کشیدند و حسین علی خان با تجمل تمام بدار الخلافه رسیده و وقت نزول در خیام برخلاف نوره حکم بنواختن نقاره کرده و بضوابط ملوکانه بخیمه سید و امراے بادشاهی بملاحظه کم همتی بادشاه ناچار از عواقب امور رسیده دست توسل بدامان سادات میزدند تا آنکه قطب الملک ببادشاه پیام داد که اگر جی سنگه بوطن رود برادرم بدولت ملازمت مستعد گردد و بادشاه چار و ناچار قبول کرده و جی سنگه را فرصت یک روز نداده رخصت وطن نمود و باستدعاے وزیر به تبدیل آن راجه خیرخواه بوطن خود آمیز رفت و حسب العرض سادات بندوبست قلعه بمتوسلان و متعلقان ایشان گذاشت و قطب الملک و مهاراجه اجیت سنگه راتهور که با او یکدله بود در قلعه رفته بر همه دروازه و بر هر کار مردم خود مقرر

نمودند و امیر الامرا با شان و شوکت تمام آخر روز داخل قلعه گشته و در قواعد و توره مجرا نیز سهل انگاری کرده و بعد ملازمت
چند کلمهٔ ملال آمیز گفته و از خلعت و فیل و جواهر بعضے را گرفته باقی را عذر خواست و برگشت و بادشاه با وجود ملاحظهٔ
این چنین حرکات بفکر کار خود نیفتاده باعتماد قول و قسمے که با سادات بوساطت مهاراجه اجیت سنگه راتهور در میان
آمده بود بفکر و تردد مے بود چون سادات در جمیع اطراف قلعه و کارخانجات بند و بست خود کردند و آخر روز
حسین علی خان نیز بدبدبه و شوکت تمام بقلعه رفته و قطب الملک باتفاق مهاراجه اجیت سنگه نزد بادشاه رسیده و
شکوه های بسیار از زبان برادر نموده و گفتگو بطول کشیده و بادشاه نیز بخشونت جوابها داده و اعتقاد خان
این حال را دیده از قلعه بهر نوع که توانست برآمده راه خود گرفت و مردم سادات معتمدان بادشاه را از قلعه برآورده
درها بستند و تمام شب بحراست قیام داشتند چون صبح بر دمید سادات خان که پدر زن بادشاه بود و غازی
الدین خان غالب جنگ بهادر و اغر خان ترک جنگ بعزم نصرت بادشاه سوار شدند و نظام الملک و صمصام الدوله
نصرت بادشاه محصور از خیر مقدور خود دور دانسته خانه نشین بودند و اعتماد الدوله میر محمد امین خان بقصد رفاقت
سادات سوار شد و فوج مرهته که همراه امیر الامرا بود در راه با مردم صمصام الدوله که بخانهٔ آقائے خود مے رفتند دوچار
شدند ایشان بر مرهته تیر باران کردند و مقارن این حال کوکبهٔ سواری اعتماد الدوله نمایان شد و مرهته که جرأت
در فطرت نداشتند در حال راه فرار در پیش گرفتند و مردم مغلیه و دیگر سپاه دست بغارت و کشتن مرهته بر کشادند و مرهته
بسیار را کشته اموال و زر بسیار بغارت کردند الغرض غازی الدین خان و سادات خان و اعتقاد خان و سید صلابت خان
وغیره بنصرت بادشاه رسیده و در چاندنی چوک اتفاق مقابله با رفقائے سادات افتاده باهم جنگیدند و سادات خان
با پسران خود زخمی شده و دیگر امرا نیز حتی الوسع جنگیده منهزم شدند و قطب الملک و اجیت سنگه در پے گرفتاری بادشاه
گردیده و نجم الدین علی خان برادر قطب الملک رفقائے خویش را فرستاد تا بادشاه را از درون حرم سرا بیرون آرند و
کنیزکان حبشیه و ترکیه و گرجیه بمدافعه ایستادند و حتی الوسع مدافعت نمودند آخر کار فرخ سیر را از درون حرم سرا
بزجر و توبیخ بیرون آوردند هرچند بیگمات و کنیزکان عجز و زاری کردند سود مند نیفتاد و بادشاه را بخواری تمام گرفتار
کرده بر ترپولیه دروازه محبوس ساختند و در وفات او روایات مختلف نوشته اند از انجمله آنکه روزے فرخ سیر از
محبس برآمده ببامے که متصل بود رفت و محافظان که افغان بودند وے را گرفته وقت نشانیدن طمانچه بر رخسار او زدند
و بادشاه تاب نیاورده سر خویش بر دیوار زده از ان صدمه وفات یافت اما صحیح چنان است که تا دو ماه بادشاه در محبس
تنگ گرفتار مانده و میل در چشم او کشیدند اما کارگر نیفتاده یا مرد اش بالکل زائل نشد و بادشاه از سر اضطرار و اضطراب
گاهے بسادات پیامهائے عذر آمیز میفرستاد و گاهے به عبدالله خان افغان محافظ میگفت که مرا تا جے سنگه کچهواهه راجه
آنبیر رسان و سادات این خبر یافته دو بار مسموم ساختند و کارے نیفتاده و دفعه ثالث مؤثر شده وقت جان کندن

بادشاه صبر نیاورده کلمات سخت نسبت هر دو برادر بر زبان میراند که باوجود کفالت کلام الٰهی قصد جان او نموده‌اند و هم به
کلام الٰهی میگفت که چرا جزائے هر دو برادر بدعهد علی الفور بکنار ایشان نمے نهد و امیر الامراء قطب الملک ازین
آگهی یافته مروم جلاد پیشه را فرستادند تا تسمه در گردن او انداخته زود تر فارغ سازند چون تسمه در گردن انداختند
بادشاه بهر دو دست تسمه را گرفت و جلادان بیرحم بضرب چوب دست او را از کار بردند و به تسمه رهگرائے عالم بقا
نمودند و اجیت سنگه راٹهور باوجود دادن دختر و عطائے خطاب مهاراجگی از بادشاه بوجه اقتدار و اغوائے راجه جی سنگه
کچهواهه والی آنبیر جےپور رنجیده و شامل عزم سادات بود و سعی در ریختن خون بادشاه نمود و الغرض بعد از دوازده پهر
بادشاه را به مقبره همایون بادشاه مدفون ساختند چون شهزادگان و امرا بے سبب کشته بود خود نیز بظلم کشته شد و وزیر و امیر الامراء جمیع کارخانجات
شاهی دست یافته هرچه خواستند کردند میرزا عبد القادر بر لاس تاریخ این واقعه چنین گوید • دیدی که چه باشاه گرامی کردند • صد جور و
جفا از رهِ خامی کردند • تاریخ چو از خرد بجستم فرمود • سادات ابوے نمک حرامی کردند • و میر عظمت الله بیخبر در جواب از جانب سادات
چنین گوید • باشاه سقیم آنچه شاید کردند • از دست حکیم هرچه آید کردند • بقراطِ خرد نسخهٔ تاریخ نوشت • سادات
دو اش آنچه باید کردند و فاعتبروا یا اُولِی الاَبصار ۱۱۳۱ ه نیز تاریخ این واقعه است چون ایام سلطنت
معز الدین جهاندار شاه نیز داخل ایام حکومت خود کرده بود بادشاهی او هفت سال و دو ماه و هفده یوم و از روز
فتح شش سال و چهار ماه و بست روز بود مدت عمر او سی و سه سال بود و بیگمات او یکے دختر سید سادات خان
بود و دویمی دختر مهاراجه اجیت سنگه راٹهور والی جودهپور بود بعضے مورخان مے نویسند که در عهد همایون صاحبقران
ثانی شاهجهان بادشاه انگریزان را اجازت شده بود که در بنگاله کوٹهی تجارت بنیاد نهند و در زمان فرخ سیر بادشاه
ایسٹ انڈیا کمپنی تحائف پیشکرده و همراه وکلائے خود گیرائیل هملٹن نام طبیبے را فرستادند و همدران زمان که ایام
کتخدائی بادشاه با دختر راجه جودهپور قریب بودند بادشاه بعارضهٔ سخت مبتلا بود بدین سبب مغموم بود هملٹن بمعالجهٔ بادشاه
پرداخت و ایزد تعالیٰ شفا کرامت فرمود بادشاه فرمود که هرچه خواهی بخواه معروض داشت که فرمانے بنام کمپنی انگریز عطا
شود که مختصر زمینداری در بنگاله بخرند و حکام مزاحم نشوند بادشاه فرمان داد که زیاده ازسی و هشت موضع بخرند و
و اموال ایشان از تلاشی برائے محصول معاف باشد و ازین عنایات انگریزان را استقامتے در هندوستان پدید آمد •

ذکر بعضے از شعرائے عهد او

از شعرائے زمانه او یکے ایجاد است که اسم او میر محمد احسن سامانوی بود و او از اولاد سید نور الدین مبارک غزنوی بود و بعد از
تحصیل علم چندے بخدمت نواب نظام الملک آصف جاه سید قمر الدین المخاطب به چین قلیچ خان فتح جنگ مانده
بوکالت شاهزاده عظیم الشان ابن شاه عالم بهادر شاه گورکان سرافراز شده سیصدی منصب یافت و در زمان خاقان
شهید سلطان فرخ سیر ترقی نموده خطاب معنی یاب خان یافت و به تحریر شاهنامهٔ فرخ سیری مامور شد و آنچه مے نوشت

بعد یک هفته بنظر پادشاه میگذرانید و یکهزار روپیه با خلعت انعام مے یافت و حالات پادشاهی فرخ سیر تا آخر عهد او باتمام
رسانید و خود نیز در سنه ثلث و ثلثین و مایه و الف هجری در گذشت از وست ــه تا گدا این گوهر نایاب در خود
دیده بود + گرد خود گردیدنی هر حلقهٔ گرداب داشت + میرزا مقیمائی بخاری شاعرے بود که در خدمت عبد العزیز خان
مے بود و در عهد عالمگیر پادشاه به هندوستان آمد و در زمان فرخ سیر بخدمت نواب سیف الدوله سید عبد الصمد خان دلیر
جنگ ناظم لاهور مے بود وقتیکه میر جمله سمرقندی استاد سلطان شهید فرخ سیر بناخوشی سادات بارهه به لاهور رفت
میر مقیمائی قصیدهٔ در مدح او گفته صد اشرفی انعام یافت و او در سنه احدی و ثلثین و مایه و الف انتقال کرد از وست ــه
پے نبردم چمن شوخی نیرنگش را + غنچه گردیدم و گل گشتم و بو گردیدم + بیخبر میر عظمت الله خلف میر لطف الله معروف بشاه
لدها الحسینی الواسطی از صوفیه صافیه بود در سنه اثنین و اربعین و مایه بعد الالف به بستان قدس خرامید از وست
ــه به عبرت گاه هستی چشم حیرانی نشد پیدا + دو عالم کرد گل اما پشیمانی نشد پیدا + ندانم تا چه حق دانسته پر باطل
کنی خود را + تو گر صاحب دلے ظالم چرا بیدل کنی خود را + میر عبد الجلیل حسینی بلگرامی سیدے صحیح النسب والاحسب بود
ذکر او در ذکر عالمگیر خلد مکان گورکان گذشت قاموس را از اول تا آخر بر زبان یاد داشت و در عهد سلطان فرخ سیر
و محمد شاه ممتاز بود در سنه ثمان و ثلثین و مایه و الف هجری انتقال نمود چون سلطان فرخ سیر با دختر مهاراجه اجیت سنگه
راتهور والی جودهپور منعقد شد جشنے عظیم که چشم فلک ندیده بود مرتب کردند شعرا در تعریف جشن کتخدائی قصاید نظم کردند
میر عبد الجلیل مثنوی نظم کرد چنانچه قدرے ازان در جائے خود گذشت اما چند شعر ازان مثنوی در صفت لباس پادشاه
نوشته میشوند ــه شهنشاه سریر سرافرازی + خدیو عصر فرخ شاه غازی + چو داد اول به بستن چیره را پیچ +
نمود از مد بسم الله ته پیچ + چو شاخ گل به سر پیچید دستار + که هر پیچش نمودی موج گلزار + بسر پیچید چون خورشید
انور + ز موج نور اقدس چیره زر + بهر پیچش دل اهل نظر بند + چو در خط شعاعی ذرهٔ چند + ز سرپیچ مرصع
چشم بد دور + عیان شد معنی نور علی نور + نگارین جامه چون گل به بر کرد + که دولت تارش از نور نظر کرد +
اتو در جامهٔ گلباف از موج + ببین دریائے زینت موج در موج + زمین آستین جود پرور + بشکر خنده تفضل جلوه
گستر + نگارین بندها غارتگر هوش + بهار یک چمن زینت در آغوش + بشاه جم نشان هر بند جان یافت +
ز انداز تحرک میتوان یافت + بوسعت دامن شه جلوه پیراست + که وسعت لازم دامان صحراست + سجاف
دامن از نازک ادائی + چو پشت چشم خوبان ختائی + ببالا بست شاهنشاه والا + کمربند مرصع همچو جوزا +
بخنجر داد زیب شان شاهی + بدریا باشد الحق جائے ماهی + جواهر پوش شد شاه فلک قدر + ز انجم مے شود
پیرایه بدر + ز شرم عقد شاهنشاه والا + جبینے پر عرق دارد ثریا + گلو آویز الوان جواهر + نشد بر سینهٔ بے کینه
ظاهر + ز مرآت ضمیر نور آگین + عیان شد پرتو اسرار رنگین + گلو آویز صدر فیض معمور + نمود از لوح محفوظ آیه نور +

حمائل را معرف باهم آویخت + بزیب از هندسه شکلے برانگیخت + دو نهر پرگهر مشتاق گشته + بهم پیوسته و از هم گذشته +
شه والا بدستِ جود پرور + زالوان جواهر بست زیور + جهانگیرے درین جشنِ عروسی + بجا آورد رسم دستبوسی +
اتاقه بر سرِ شاه طرب فال + هویدا شد هلالِ عید اقبال + غلام جیغه او سعد اکبر + سعادت مے زدی برگرد او پر +
قد شاهِ جهان زیبنده سروے + بهار این جیغه اش رنگین تدروے + درخشان سهره بر شاه بستند + که حسرت در
دلِ انجم شکستند + شهنشه ابر رحمت بود باران + ز سهره سلک مروارید باران + چو زینت یافت خلعت از
شهنشاه + گل افشان شد بهار بارک الله + بدولت شهسوارے تخت اقبال + سعادت در جلو بدخواه پامال +
بپا بوسش سرافراز جهان شد + زشه جان یافت زان تخت روان شد + ز فیض شاه گیتی گلستان شد + زمین
بالیده چارم آسمان شد + بفرقش جلوه گر چتر فلک سا + هما کرده ببالا بال و پروا + سعادت داشت چتر از تخت
همراه + که میگردید بر گردِ سرِ شاه + هجوم خلق از انجم زیاده + بباغ بندگی چون گل پیاده + تصادم آنچنان شد
از حد افزون + که ره در کوچه رگ بست بر خون + عصا در دست چاوشان پرکین + شهابے از پے رجمِ شیاطین +
به پیشا پیش شه جمعے چمن پوش + بهار کاغذین گلزار بر دوش + هنرمندان چابک دستِ عالم + دو رویه چوبها
بستند باهم + قماش نازک از بازار چیدند + بروے چوبها در هم کشیدند + چو شکوے عروسی شد نمودار + صفائی صبح
پیدا در شبِ تار + شد از تخت از پے امیدواران + فرود آمد چو ابر نو بهاران + شهنشه در حرم تشریف فرمود + حرم
از مقدمش شد عشرت آمود + نشست اندر حرم بر مسند خاص + طرب دستک زن و اقبال رقاص + پرستاران بگرد
شاهِ جم جاه + زده حلقه چو دور هاله بر ماه + ز عصمت هر یکے را غازه بر رو + ز عفت مشک آگین چین گیسو +
سخن را از ادب سر رشته طاهر + نگه را از حیا کحل الجواهر + گهر بندان زینت جمع گشتند + ره شائستگی را شمع گشتند +
تتق از حجلهٔ زرین گشادند + عروس کامرانی جلوه دادند + رسوم مصحف و آئینه بینی + بود معمول در حجله نشینی +
رخ شه مصحف آیات نور است + دلش آئینه روئے سرور است + از آن آئینه دل شاهِ جم جاه + عجائب بُعد نمائی
داد دلخواه + و گر هم هر چه رسم کدخدائی ست + که آن شایان شانِ بادشاهی ست + بجا آورد شاهِ هفت کشور +
بهار تهنیت شد جلوه گستر + شهنشه از حرم با صد بشارت + برون آمد چو معنے از عبارت + امیران پیش شه گشتند
باهم + چو ماهِ نو به پیش آسمان خم + برنگ شاخ گل هر یک خمیدند + بهارے از گلِ تسلیم چیدند + دگر شاهجهان جا
کرد بر تخت + چو در پیشانی اهلِ دول بخت + بفرقش چتر زرین جلوه پرداز + چو هدهد بر سلیمان سایه انداز +
عقیب تخت شه چو ڈول رانی + نگارین محمل بلقیس ثانی + چو قمرگان تتان نازپرور + به برگشتن سوار خیمے شاه تر +
چو شد دولت سرائے شاه پیدا + که دولت بر جمال اوست شیدا + فرود آمد بشان و شوکت و جاه + برنگ آیهٔ رحمت
شهنشاه + بگلزار حرم بنشست بر تخت + بلفتح الباب عشرت مژده بخت + نگه از دیدن نرگس منور + مشام از

نکهت سنبل معطر + گرفتی کام دل زان باغ بے رنج + گه از شفتالو و گاہے ز نارنج + تبردستی دران گلزار رنگین +
ز شاخ کامرانی گشت گلچین + بیا عبد الجلیل بلگرامی + سخن را بر دعا بهتر تمامی + همیشه تا بود در هفت کشور +
عروس آماده آغوش شوهر + عروس سلطنت با رونق و جاه + بود دایم در آغوش شهنشاه + شهرت شیخ حسین نام
شیرازی بود اصل او از عرب است اما در شیراز نشو و نما یافت و بهندوستان رسیده در سرکار شاه عالی جاه محمد اعظم شاه
ابن عالمگیر بادشاه ملازمت حاصل نمود و در عهد سلطان فرخ سیر بخطاب حکیم الملک سرافراز شد و در عصر محمد شاه چهار
هزاری منصب یافت و در سنه تسع و اربعین و مایه و الف رحلت کرد از وست ؎ نه من شهرت تمنا دارم و نے
نام میخواهم + فلک گر واگذارد یک نفس آرام میخواهم + اے گل سر کوئے تو جدا از وطنم کرد + من خار تو بودم که
برون از چمنم کرد + بغیر ظلم توقع مدار از ظالم + که نخل شعله اگر بار میدهد شرر است + فضل علی خان ایرانزاست در
عهد فرخ سیر بادشاه دیوان صوبه دار لاهور بود و در عهد محمد شاه منصب چهار هزاری ذات داشت و در تاریخ قدوم آصفجاه
بدهلی گوید ؎ صد شکر که ذات دین پناهی آمد + رونق ده ملک بادشاهی آمد + تاریخ رسیدنش بگوشم هاتف +
گفت آیت رحمت الهی آمد + ناجی میر محمد حسین در اصل از اندجان بود و خودش بدهلی متولد شد و در عهد فرخ سیر
بمنصب مقصدی و دیوانی گوالیار رسید و همانجا در سنه ست و عشرین و مایه و الف هجری در گذشت از وست ؎
در خیالت همچو گل آغوش دل واکردنی ست + پرده از روئے تماشائی تو بالا کردنی ست + در لباس عاریت جانی
که داری از تو نیست + گر توانی دست بکشا کین گره واکردنی ست + جرأت میر محمد هاشم مخاطب به موسوی خان
بن میر محمد شفیع در رکاب امیر الامرا سید حسین علی خان مے بود و بعد ازین از سرکار آصفجاه بمنصب چهار هزاری سربلند
گردید و بخطاب معز الدوله سرافراز شد طبع نظم داشت از وست ؎ پاس دل گر میتوانی داشت سلطان میشوی +
این نگین را گر بدست آری سلیمان میشوی + تو ان خدنگ نگاه بسوے ما افگند + هنوز با تن مجروح نیم جانی هست +
و سلطان شهید فرخ سیر نیز طبع نظم داشت این رباعی از وست ؎ دل مست جنون است شرابش مدهید + خو کرده
باتش است و آبش مدهید + هر کس که ز احوال دل ما پرسد + آہے بلب آرید و جوابش مدهید + و این رباعی
در حالت حبس گفته بود. +

ذکر سلطنت شمس الدین محمد ابو البرکات رفیع الدرجات ابن رفیع القدر ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه گورکان

چون سلطان فرخ سیر مقید شد و امیر الامرا سید حسین علیخان
و قطب الملک سید عبد الله خان بهادر مشوره کرده رفیع الدرجات پسر رفیع القدر ابن شاه عالم را که از بطن نور النسا
بیگم دختر شاهزاده محمد اکبر ابن عالمگیر بادشاه گورکان متولد شده بود از قلعه بر آورده در نهم ربیع الثانی سنه احدی و

ثلثین و مایه والف هجری بر تخت سلطنت نشانیدند و سبب آزردے اجیت سنگه راتهور والی جودهپور و رتن چند دیوان
حکم معافی جزیه جاری نمودند و جاگیر لطف الله خان و قطب الملک مع متوسلان و بیگمات بادشاه شهید را ضبط کردند و اموال و نقود و جمیع بیگمات
به تصرف خود در آوردند اما جاگیرات بیگم راتهوری دختر اجیت سنگه راتهور والی جودهپور بسبب خیال شرط پدر او
بحال ماند چه مهاراجه اجیت سنگه از احیائے صادق سادات بود و در باره عزل بادشاه شهید با سادات همداستان
شده از ایشان عهد گرفته بود که جاگیر و اموال دختر او از ضبطی محفوظ ماند و مردم با وجود تسلط سادات راجه اجیت سنگه
راتهور را لعن و طعن میکردند که طرف سادات گرفته خانه دختر و داماد را خراب و برباد نمود و از خالق و خلق شرم نه
کرد چون رفیع الدرجات را بر تخت اجلاس داد ند این بیت سکه او بود ۔ زد سکه بهند با هزاران برکات +
شاهنشه بحر و بر رفیع الدرجات + و تاریخ جلوس او این بود ۔ تاریخ آمد لقب رفیع الدرجات [۱۱۳۱] + و مبارک جلوس
شهنشاهی [۱۱۳۱] + در رفیع الدرجات دست نشان سادات بود نامی جز بادشاهی نمیداشت و سادات جمیع کارخانه
بادشاهی را دیده و از افیال و مراکب و نفائس و اموال هر چه پسند یدند نقطه انتخاب زده برائے خود گرفتند و
قطب الملک ناحق شناس بعضے از پرستاران و اهل حرم بادشاهی را که در حسن و خوبی بے نظیر بودند برائے خود نگهداشت
چون رفیع الدرجات مریض بود بعد از انقضائے سه ماه و یازده روز انتقال نمود ۔ گفتا خلد برین مقام و ماوا [۱۱۳۱] +

ذکر سلطنت شمس الدین محمد رفیع الدوله شاهجهان ثانی ابن رفیع القدر ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه گورکانی

چون رفیع الدرجات درگذشت و انتظام سلطنت بغیر از وجود
شاهزاده گورکانی صورت نمے بست سادات رفیع الدوله را بر تخت سلطنت نشانیدند و او را جهان ثانی خواندند اما در آن
زمان شاهزاده نیکوسیر ابن محمد اکبر ابن عالمگیر بادشاه که در قلعه اکبرآباد محبوس بود فرصت یافته خروج کرد و امیر الامرا سید حسین علیخان
بادشاه را گرفته بر سر او برد و بعد محاصره نیکوسیر را بدست آورده باز در محبس فرستادند اما چون رفیع الدوله نیز دایم
المرض بود هم درین سال بمرض اسهال درگذشت و مدت سلطنت او به ایام برادرش هم نرسید فقط +

ذکر سلطنت سلطان ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه بادشاه ابن خجسته اختر جهان شاه ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه گورکانی

نام محمد شاه روشن اختر بود و او پسر
خجسته اختر جهان شاه ابن شاه عالم
بهادر شاه بود و تولد او از بطن نواب
قدسیه بیگم در سال اربع عشر و الف
و اصد و مایه هجری واقع شده در زمان جلوس جهاندار شاه محبوس بود و سادات چون از حیات رفیع الدوله مایوس شدند
وی را از قلعه سلیم گڈه آورده در تاریخ پانزدهم شهر ذیقعده سنه احدی و ثلثین و مایه و الف هجری بعمر هجده سال برادرنگ

سلطنت ہندوستان متمکن گردانیدند — شعر کشورستانی روشن اختر آنکہ در عالم + گواہ آمد فروغ بخت را نام ہمایونش +
درین بودم کہ گویم نظم تاریخش کہ از ہاتف + سرآراے جاہ و دولت ۱۱۳۱ آمد سال تاریخش + ولہ — گفت آمد
سایۂ حق آفتاب بحر و بر + تاریخ جلوس اوست و سکہ او این بیت بود — ز فضل حق شہنشاہ محمد شاہ دین پرور +
درین عالم زدہ سکہ ز مہر و ماہ روشن تر + اما بعد از جلوس سادات اطراف بادشاہ را فرو گرفتند و بندوبست کلال
بادشاہ و نظارت عہدہ داران ہمہ در قبضۂ متعلقین سادات بود بلکہ باورچی و خواجہ سرا و خواصی نشین و فیلبان و مردم سواری
و رکابدار و فراش و جلیس و ندیم وغیرہ ہمہ کس از متعلقان و متوسلان سادات بودند و دیگر ہیچ یک از امرا و اعیان آن
نبود کہ در خدمت بادشاہ باریابد ہمت خان از طرف سادات بہ اتالیقی بادشاہ مقرر بود و بادشاہ را در سواری و شکار
وغیرہ متعلقین و متوسلین سادات احاطہ مے داشتند و احدے با بادشاہ گفتگو کردن نمے توانست و اقتدار سادات
از حد بگذشت زمانہ در پے مکافات بود و بادشاہ کہ از خرد و دوربین بہرۂ وافی داشت بظاہر بہ تملق و مدارا و رفق و
مواسا میگذرانید و بہیچ وجہ اظہار رنجش نمیکرد اما در دل ارادہ داشت کہ بہر صورت کہ تواند اقتدار و اختیار سادات
را بشکند بعد درین زمان چھبیلہ رام صوبہ دار الہ آباد سر از ربقۂ اطاعت باز زدہ فوت شد و گردھر بہادر برادرزادۂ او
بجائش مامور شد چون بدہ سنگہ و بھیم سنگہ ہاڑا راجگان بوندی باخود منازعت و مخالفت داشتند و بدہ سنگہ بر ملک
تسلط کرد و بھیم سنگہ ہاڑا بحضور بادشاہ رسیدہ چارہ کار جست امیر الامرا سید حسین علی خان شش ہزار سوار ہمراہی
سید دلاور علی خان بخشی خود باعانت بھیم سنگہ مقرر کرد و حیدر قلی خان را بصوبہ الہ آباد فرستاد کہ اگر گردھر بہادر لہو و
وفا کند بہ تادیب و تنبیہہ او بپردازد اما بھیم سنگہ ہاڑا باعانت فوج ظفر موج بادشاہی بر ملک بوندی دست یافت و حیدر
قلی خان گردھر را محصور ساخت و خود امیر الامرا نیز برائے تادیب او برآمد و رتن چند دیوان سادات باعث صلح شدہ و
بعہد و پیمان قلعہ را از گردھر بگرفت و او را بفوجداری صوبہ مذکور مامور نمود چون مال و ملک رابطۂ برادری و پسری
مرعی نمیدارد در میان قطب الملک وزیر و امیر الامرا نیز گونہ رنجشی در میان آمدہ و صوبہ مالوہ کہ بہ نظام الملک سید
قمر الدین چین قلیچ خان فتح جنگ تورانی مقرر بود و او انتظامے لائق دران صوبہ نمودہ جمیع مفسدان را تادیب قرار
واقعی فرمودہ و مرحمت خان کہ در وقت آمدن امیر الامرا از دکن بملاقات او نرفتہ بود از تعلقداری مانڈو معزول شدہ اما مرحمت خان
بہ خواجم قلی خان کہ فرستادہ سادات بود دخل نداد و سادات بارہہ شکایت او بہ سید نظام الملک نوشتند تا دخل بدہاند
نظام الملک مرحمت خان را فہمانیدہ دخل دہانید و مرحمت خان را باعزاز تمام نزد خود نگہداشت و مرحمت خان سردارے
بہادر بود قلعہ راتگڈہ را از چند سال زمیندار آن جا مسخر نمودہ و سید نظام الملک بملاحظۂ ہوشیاری و کاردانی و
لیاقت و شجاعت او اختیار تمام صوبہ مالوہ بوے داد و مرحمت خان ہم اندک زمان جمیعتے شائستہ بہم رسانید اما چون
سادات بارہہ اختیار و اقتدار سادات بارہہ از حد بگذشت تمامت امرا خواستگار زوال ایشان گردیدند اما ہیچ یکے

بباعث بندوبست سادات با بادشاه سخن گفتن نمی توانست اعتماد الدوله سید محمد امین خان که از سادات تورانیه بود و بدین
سبب در زبان ترکی مهارت داشت و سلاطین گورکانیه نیز بسبب آنکه ترکی علم و زبان اصلی مغولان است نوشت و خواند
زبان ترکی می آموختند و محمد شاه در زبان ترکی مهارت تمام داشت اگرچه گماشتگان سادات باربه کسی را نمیگذاشتند
که با بادشاه در باره ملکی و مالی سخنی بگوید اما سید محمد امین خان در شکار وغیره با وجود موجودگی محافظان سادات باربه
با بادشاه در زبان ترکی هرچه میخواست میگفت تا فرصت یافته در بارهٔ دفع سادات باربه از بادشاه اجازت
گرفت و به نظام الملک اشارهٔ برائی فراهمی جمعیت و استعداد حرب و ضرب نگاشت و همدرین اثنا امیر الامرا سید
حسین علی خان به نظام الملک نگاشت که بسبب بندوبست صوبجات دکن بودن خود در مالوه مقرر کرده ایم شما
از صوبه اله آباد و اکبرآباد و برهان پور و ملتان هرجا خوش کنید از این چهار صوبه برائی خود مقرر نمائید و سید دلاور علیخان
معه راجه بهیم سنگه هاڑا والی بوندی و راجه گج سنگه با فوج خود مطابق فرمان امیر الامرا بحدود مالوه رسیدند چون
سید نظام الملک ازین حالت خبر یافت و نامهٔ امیر الامرا بوی رسید مکدر شده جواب طعن آمیز نگاشته این بیت
نوشت ؎ من بی وفا نیم بوفای خورم قسم + من چون شما نیم بشما میخورم قسم + امیر الامرا وکیل سید نظام الملک را
طلبیده کلمات سخت در بارهٔ موکل او بر زبان آورد نظام الملک از تسلط سادات باربه ناچار شده آبرو و اعتبار بلکه
حفاظت جان و مال خود و دیگر سادات تورانیه و امرائی مغلیه در مخالفت ایشان منحصر دانسته و بادشاه را نیز متوجه و
منتظر دیده در جمادی الثانی سنه اثنی و ثلثین و مایه و الف هجری از نواحی سرونج با دوازده هزار سوار جرار و رفقائی
جان نثار روی براه دکهن نهاد و همدرین ایام در صوبهٔ لاهور حسین خان سرکشی نمود نواب سیف الدوله سید عبد الصمد خان
دلیرجنگ صوبه دار لاهور که از سادات تورانیه بود براو فوجکشی نمود و هر دو گروه با هفت هفت یا هشت هشت هزار سوار
مقابل همدگر رسیدند سید عبد الصمد خان کریم قلی خان بخشی خود را هراول نمود و دست راست به جانی خان و خواجه رحمت الله
سپرده حفیظ علی خان را هراول نمود و آغر خان را با مغلان در دست چپ مقرر فرمود و حسین خان نیز با مصطفی خان و
رحمت خان و بهلول خان و سعید خان و دیگر سرداران افغان تهیهٔ صفوف نموده بمجرد اشتعال آتش جنگ خود در فیل
سواره بر توپخانه زدند و از توپخانه گذشته کریم قلی خان را از پای در آوردند و افواج متعینهٔ او هزیمت یافت و
حسین خان افغان با سه هزار سوار خاصهٔ خود بر آغر خان ریخت و همراهیان تو نگهداشته او نیز تاب حملهٔ افاغنه نیاورده
منهزم شدند اما آغر خان با شصت هفتاد کس از مغلان که قدیمیان او بودند پایداری نمود چون مغلان در فن تیراندازی
نظیر خود ندارند آغر خان فرمود تا بر افاغنه تیرباران نمودند و خود آغر خان فیل را پیش رانده تیری انداخت مصطفی خان
برادرزاده حسین خان کشته شد و جمعی از افاغنه کاری نیز کشته شدند حسین خان ازین جانب برگردیده بر سر سید
عبد الصمد خان حمله آورد و از حملهٔ مردانهٔ او جمعیت قلب نیز پریشان شده تزلزلی عظیم واقع شد اما سادات تورانیه

مثل سید بابی خان و حفیظ علی خان وغیره مردانگی‌ها نمودند و ازین سیلاب بلا از جائے نرفتند و درهمین زد و خورد قبیلهٔ او
حسین خان معه شاه بهیک که مرشد حسین خان بود بزخم گلهٔ تفنگ در گذشتند و آغر خان نیز بمرد و سید عبدالصمد خان رسید و
در این گرمی جنگ حسین خان از گلهٔ تفنگ حفیظ علی خان جان بجان آفرین سپرد و فتح نصیب لشکر بادشاهی گردید و
عبدالصمد خان عریضه مشتمل بر فتح بخدمت بادشاه فرستاد و امیر الامرا و وزیر سید عبدالصمد خان را مشمول عواطف بادشاهی
نموده خطاب سیف الدوله با عنایات دیگر لبسے دهانیدند و دیگر سرداران و امرا که دلاوری کرده بودند علی قدر
مراتب مشمول عنایت گردیدند +

ذکر محاربه سادات بارهه با سادات نورانیه

چون سید نظام الملک فتح جنگ بهادر از نربدا عبور نموده قلعه آسیر گڈه را از امرا و
مستحفظان سادات بارهه بگرفت و به برهان پور رسید برهان پور را نیز بضبط خود در آورد و عوض خان صوبه دار
برار و رنبهاجی مرهته و اکثر سرداران افغان وغیره که در آن ملک بودند به نظام الملک پیوستند و والدهٔ سید سیف الدین علیخان
معه اطفال و اموال برائے ملاقات پسر خود به برهانپور رسیده بود پیام به نظام الملک فرستاد که زر و جواهر او بگیرد و او را بگذارد سید نظام الملک از
علو همتی طمع در اموال او نکرده دو صد سوار مامور کرد که او را معه اموال و اثقال او بلشکر دلاور علی خان که در تعاقب نظام الملک مقرر بود برسانند
و دلاور علیخان که با افواج خود در تعاقب نظام الملک سرگرم بود چون به برهانپور رسید نظام الملک محمد غیاث خان و عوض
خان و دیگر سرداران خود را بمحاربه او فرستاد و خود نیز برآمده بمسافتے که بمدد توان رسید قرار گرفت و سید دلاور علیخان
با راجه بهیم سنگه هاڑه والی بوندی و راجه گجسنگه و دوست محمد خان افغان و یازده هزار سوار بمقابله رسید نظام الملک
مردم خود را در پناه نالهٔ خشک نشانیده و مورچالی در آن تعیین کرد دلاور علی وقت مقابله به جوش تهور با بهیم سنگه هاڑا
و گجسنگه بر فوج نظام الملک حملهٔ مردانه نمود چون به کمین گاه رسید مردم کمین گاه بیکبار شلک کردند و اکثر همراهیان
دلاور علی خان بضرب گلهٔ تفنگ جان دادند و دوست محمد خان افغان با اکثر سرداران راجپوتیه و دلیران بارهه و گرد آمده
امداد دلاور علی خان با بهیم سنگه و گجسنگه و جمعے از جان بازان پایداری کرده و مردانگی‌ها نمودند و آخر هدف تیر قضا گردیدند
و افواج ایشان منهزم شده نظام الملک ظفر یافت باستماع این خبر مخالفان سادات بارهه شادمانی‌ها کردند و وزیر قطب الملک
و امیر الامرا در چاره کار نشستند و گاهے ارادهٔ قتل سید محمد امین خان میکردند و گاهے به تلطف و مدارا میگذرانیدند در
همین سال زلزلهٔ عظیم در دار الخلافه شاهجهان آباد واقع شد و سید عالم علی خان برادرزاده وزیر که در دکن صوبه دار بود
باستماع شکست دلاور علی خان و رسیدن شکسته‌گان فوج او در صدد اجتماع لشکر گردید و دوازده هزار سوار مرهته
بکمک او آمدند عالم علی خان با بیست و پنج هزار سوار متوجه حرب سادات تورانیه گردید و نظام الملک نیز ناموس و اسباب
زوائد در قلعه آسیر گڈه گذاشته متوجه مقابله و مقاتله گشت چون دریائے پورنا طغیان میرفت به یک گروه به پایان

آب رفته از دریا به پایاب عبور نمود و افواج مرهٹه عالم علی خان لشکر نظام الملک را گرد گرفته اکثر بطریق چپاولی بجنگید ند نظام الملک بسبب باران و زمین ناهموار به آهستگی قطع منازل کرده به بالاپور رسیده معسکر ساخت +

ذکر محاربهٔ نظام الملک آصفجاه سید چین قلیچ خان فتح جنگ تورانی با سید عالم علی خان بارهه برادرزاده قطب الملک سید عبد الله خان بارهه وزیر سلطانی و ظفر یافتن نظام الملک به تقدیر یزدانی

چون نظام الملک به بالاپور رسید جنگ و حرب را باخود قرار داده در پنجم شوال

سید عالم علی خان و سید چین قلیچ خان مقابل شدند و هر دو امرائے سید نژاد یکے از توران و دگر از بارهه هندوستان به آراستگی صفوف و تهیهٔ اسباب حرب و نبرد پرداختند سید عالم علی از امرائے خود متهور خان و غالب خان پسران رستم خان دکهنی را سردار هراول کرده امین خان برادر شیخ خان عالم و عمر خان افغان میتی و شمشیر خان و محمد اشرف خان و فدوی خان و مٹهی خان و محمدی بیگ دادران فوج مقرر کرده و رفاهیت طلب خان و خواجه رحمت الله و سرداران بارهه را طرح یمین و یسار نامور کرد و خود با غیاث الدین خان در قلب قرار گرفت و فیلان جنگی را در عقب توپخانه باز داشت و در عقب توپخانه دوازده هزار پیاده کرناٹکی را که بندوق انداز بودند مقرر کرد و نظام الملک رحمت خان بهادر را هراول کرده سید غازی الدین خان بهادر پسر خود را همراه او نمود و عبد الرحیم خان و رعایت خان و سعد الدین خان و داراب خان و کامیاب خان و غیاث خان و قادر داد خان و اختصاص خان و دلیر خان و روح الله خان و انور خان و دیگر امرائے خویش را در اطراف مناسب تعیین نمود و توپخانه ها را از روز اول تغیر داده در گوشه ها باز داشت و دلاوران خود را در عقب آن ها به شلک اندازی مقرر کرد و بعد از تسویهٔ صفوف و آراستگی لشکر هر دو امرائے کینه خواه بمیدان حرب پیشقدمی کردند و بضرب بان و تیر و خدنگ و توپ و تفنگ آتش در خرمن جنگ در دادند متهور خان هراول سادات بارهه با دوازده هزار سوار جرار بر توپخانه نظام الملک رسید اما دلاوران مغلیه که در فوج نظام الملک آصف جاه بودند بمدافعه آن سیل بزرگ پاے همت استوار داشته دست شجاعت کشودند و تزلزلے عظیم در فوج هراول سادات بارهه افگندند عالم علیخان فیل سواره با افواج خود بمدد هراول رسیده معرکهٔ عظیم واقع شد افواج نظام الملک پسپا گردید و عالم علی خان قدم پیشتر نهاده اهل توپخانه یکبار شلک زدند و دلاوران لشکر نظام الملک نیز از هر طرف هجوم آوردند متهور خان و غالب خان و شمشیر خان و محمد اشرف خان و دیگر سرداران عالم علی خان باکثر مقتول و بعضے مجروح گشتند و اختصاص خان نبیره شیخ خان عالم و محمد غیاث خان و عوض خان و غیره امرائے نظام الملک بمدد هر دم خود رسیده و آتش جنگ و حرب مشتعل تر گردید آخر نوزده سرداران فیلسوار و دیگر امرائے عالم علی خان کشته شدند بضرب شمشیر اختصاص خان یکدست عالم علی خان قطع شده و عالم علی خان با رفقائے خود بقتل رسید و سنگراجی ملهار مرهٹه اسیر شد و امین خان برادر خان عالم و عمر خان افغان میتی دو سه لک روپیه از خزانه عالم علیخان بتاراج گرفته به لشکر

نظام الملک پیوستند و دیگر افواج لوشکسته بال و پریشان حال متفرق شدند جمیع خزائن و فیلان و اموال سید عالم علی خان بتصرف
نظام الملک در آمد هیچ یک از اکابر لشکر نظام الملک آسیب جانی نرسید و کسے از اکابر لشکر سادات بارهه جان بسلامت
برون نتوانست و نظام الملک مجروحان مخالف را نیز التفاتها فرموده بمداوائے ایشان پرداخت و مبارز خان صوبه دار
حیدرآباد و دلاور خان که صوبه دار طرفے از دکن بود با هفت هشت هزار سوار جرار به نظام الملک پیوستند +

ذکر بر آمدن امیر الامرا سید حسین علی خان با بادشاه بحرب نظام الملک آصف جاه و کشته شدن امیر الامرا و اختتام پذیرفتن دولت و جاه سادات بارهه

چون این اخبار شکست های متواتره قطب الملک و امیر الامرا رسیدند در حرب و ضرر نظام الملک و بر آوردن بادشاه بحرب او
کنکاش نمودند و آخر کار رائے بهادران قرار گرفت که قطب الملک وزیر سید عبدالله خان در دار الخلافه شاه جهان آباد
متوقف بوده امیر الامرا بادشاه را همراه گرفته بحرب نظام الملک رود و بدین لحاظ به ترتیب افواج پرداخته و پنجاه هزار
سوار جمع آورد و دیگر امرائے سادات و افغان و مغلیه و راجهائے راجپوت را طلبیده و فوج بادشاهی وغیره جم غفیر همراه
گرفته و به سواد اکبرآباد رسید و در نهم ذیقعده سنه اثنی و ثلثین و الف و احدی مائیه از اکبرآباد بیشتر روانه شد و قطب الملک
از اکبرآباد برگشته بدار الخلافه شاهجهان آباد رفت اما هم در اثنائے راه امیر الامرا حسین علی خان بدست مغلے کشته شد
و تفصیل این اجمال آنکه چون سادات بارهه اقتدارے کامل یافتند و دیگر امرائے کبار را هیچ اختیار نمانده و در عهد
محمد بادشاه بیشتر امرائے کبار از نژاد سادات بودند یعنی فریقے امیر الامرا و وزیر و دیگر سادات بارهه که صاحب اختیار
ملک و مال بودند و فریق دیگر سادات ترکستانی نظام الملک و عبدالصمد خان و محمد امین خان وغیره بودند چون وطن سادات
تورانیه سمرقند که وطن اصلی گورکانیه است و مذهب ایشان موافق مذهب سلاطین گورکانیه سنت جماعت بود جمیع
امرائے مغل که بے اختیار بودند و خود بادشاه از صمیم دل جانب دار سادات تورانیه بودند و امرائے سادات بارهه
بادشاه را مجبور محض کرده و در سر رفت محافظان خود در دور بادشاه تعین میداشتند که کسے را مجال سخن و مشورت با
بادشاه نمیداد اما محمد امین خان اعتماد الدوله باوجود موجودگی طرفداران سادات بارهه در زبان ترکی با بادشاه گفتگو
میکرد و بادشاه در گفتگوئے ترکی با اعتماد الدوله اجازت داد که به تدابیر شائسته دست تسلط سادات بارهه از ملک و مال بلکه از جان کوتاه سازد و بموجب
تحریر او میر نظام الملک آصف جاه سر به مخالفت برداشته علم الطغیان برافراشت و الحال که امیر الامرا بجنگ او میرفت اکثر
امرا همکار به با نظام الملک میخواستند و بوجه کثرت لشکر و همراهی بادشاه حرب او را موجب ادبار مجبوری و ناچاری
خودها پنداشتند محمد امین خان و دو کس دیگر را شریک مشوره کشتن امیر الامرا نموده در کشتن او راغب و جزم کردند و از انمیان
یکے سید محمد امین نیشاپوری که از سادات نیشاپور بود و مخاطب به سعادت خان از منصب داران فرخ سیر بود و هزاری

منصب داشت وخالی از جرأت نبود و دیگر محمد حیدر خان چغتائی کاشغری که بعضے او را از قوم چغتائی و بعضے از قوم دوغلات
که هر دو از اقوام شریف مغلان هستند می نویسند بهر کیف مشهور به چغتائی است و او به سبب منصب شمشیرداری خاصه
بادشاه مشهور به میر حیدر خان بود چه لقب شمشیردار خاصه میر شمشیر بود ازین وجه بمیر حیدر مشهور گشت الغرض سه امیر
در کشتن امیرالامرا با خود ها مشورت کرده یکدله شدند و قرعه افگندند که قرعه بنام هر که راه دهد کشتن حسین علیخان کار او باشد
و جان خود برائے رونق کار ولی نعمت فدا سازد قرعه بنام حیدر خان چغتائی میر شمشیر راه داده و چون عسکر بادشاه
بمنزلے که سی پنج کروه از فتح پور رسید روز چهارشنبه ششم ذی الحجه سنه اثنی و ثلثین و مایة بعد الالف هجری که بادشاه
به دولتخانه نزول کرد سید حسین علی خان بضابطه عهده سپه سالاری و هراولی بادشاه را بخیمه رسانیده در لشکر خود که
یک کروه از لشکر بادشاه پیشتر بود میرفت میر حیدر خان کاغذے در دست گرفته از دور نمایان شد چون مردم امیرالامرا
مانع گشتند میر حیدر خان عرضی را بلند کرد امیرالامرا اجازت داد که نزدیک آید حیدر خان عرضی در دست امیرالامرا
داده خود پایه پالکی گرفته عرض کنان میرفت وقتیکه موقع را مناسب یافت پیش قبض از کمر کشیده چنان بر پهلوے
امیرالامرا زد که از طرف دیگر برآمد و حسین علیخان بهمان ضرب جان داد و لگدے بر سینه حیدر خان زده افتاد و از زبانش
برآمد که بادشاه را بکشید میر نور الله خان پسر اسد الله خان عمه زاده امیرالامرا و میر مشرف که قریب پالکی میرفتند حیدر خان
را به تیغ تیز کشتند یک مغل دیگر که همراه حیدر خان بود بضرب تیغ کار سید نور الله را باتمام رسانیده و خود نیز زخمی شده
بدر رفت و بعضے نویسند که بدست میر مشرف کشته شد بهر کیف مغلان که منتظر بودند هجوم آورده سرهائے امیرالامرا و سید
نور الله را بریده بحضور بادشاه رسانیدند و مردم امیرالامرا از اطراف هجوم کرده و در حوالی گلال بار بضرب دست مغولان
کشته شدند و باقی پریشان گشتند اما چون این خبر در اردوی امیرالامرا رسید سید غیرت خان خواهر زاده امیرالامرا برفور با
همراهیان خود که سه چهار هزار سوار مکمل بودند سوار شده بر سر بادشاه رسید و افواج بادشاهی که در مقامهائے مختلف بودند
و اندک جمعیت مغلیه گرد خیمه بادشاهی بود و بادشاه ازین خبر یافته مستعد شد و محمد امین خان و سید سعادت خان و حیدر قلیخان
بر در حرم سرائے شاهی رسیدند و هجوم مردم امیرالامرا را دور کردند و با آنکه مادر بادشاه بوجه شفقت راضی به برآمدن بادشاه نبود
اما هر سه امرائے مذکور بمبالغه تمام بادشاه را بیرون برآورده و بر فیل سوار کردند و رساله هائے بادشاهی و دیگر جمیع افواج در
مقامات علیحده بودند اندک جماعت مغلان که در سراپرده بادشاهی و همراهیان محمد امین خان بودند در رکاب بادشاه مقابل
غیرت خان گردیدند و بادشاه خود بدست خویش تیر بر مخالفان مے انداخت و غیرت خان قریب رسیده حربے نهایت
سخت واقع شد و حیدر قلیخان میر آتش انتظام توپخانه کرده آتش اندازی شروع نمود و امرائے بادشاهی علی التواتر بمدد
رسیدند و غیرت خان بزخم گلوله تفنگ کشته شد و فوج او نیز کشته و پریشان گردید و مردم امیرالامرا خزانه اش را بغارت
برده و آتش در خیام او زدند و راجه رتن چند پیشتر در راه خویش گرفت و دلاوران مغلیه که از او بجان آمده بودند وی را نگذاشتند و

در پے او شتافته بگرفتند و کنک کاری مقتول نموده آوردند و اکثر خزاین امیر الامرا که از کرورها بحساب بیش بود اکثر بتاراج و
بضبط بادشاه در آمد و بعد ازین فتح محکم سنگ از رفقائے امیر الامرا بوسیله حیدر قلیخان بحضور رسیده بعفو قصور و عطائے
منصب شش هزاری مفتخر شدند لے سر دشناس وکیل قطب الملک سر و ریش تراشیده به تبدیل وضع فرار گردید
و بفرمان بادشاه جنازه امیر الامرا و غیرت خان را باعزاز به اجمیر فرستادند اسد الله خان پسر عمه امیر الامرا رخصت بیت الله
گرفته رفت و سید نصرت یار خان بارهه که از عمائد سادات بارهه بود بحضور رسیده و بذریعه صمصام الدوله خان دوران
خان منصور جنگ بهادر باضافه دو هزاری بمنصب پنجهزاری سرفراز گردید و اعتماد الدوله محمد امین خان بمنصب هشت هزاری
هشت هزار سوار دو اسپه مفتخر شد و یک کرور و پنجاه لک دام انعام یافت و خدمت وزارت و لقب وزیر الممالک ظفر جنگ
بهادر اضافه این عطایا گردید و خدمت بخشیگری به صمصام الدوله با منصب هشت هزاری و خطاب امیر الامرا مرحمت گشت
و سید قمر الدین خان پسر محمد امین خان بعهده بخشی دوم و داروغه غسل خانه و دیگر خدمات ممتاز شد و منصب هفت هزاری یافت
و حیدر قلی خان هفت هزاری شش هزار سوار دو اسپه و یک اسپه منصب و خطاب ناصر جنگ حاصل کرد و سید سعادت خان
به اصل و اضافه بمرتبه پنجهزاری و خطاب بهادری و عطائے نقاره سرافراز شد و همچنین دیگر امرا نیز حسب قدر و مراتب بمناصب
ارجمند سرافراز گشتند میر عبد الجلیل بلگرامی متخلص به واسطی مرثیه در تاریخ حسین علی خان میگوید ؎ سال شهادتش قلم واسطی
نوشت ؛ قتل حسین کرد یزید لعین هند ۱۱۳۲

ذکر محاربه محمد شاه بادشاه با سید عبد الله خان قطب الملک و سلطان محمد ابراهیم و ظفر یافتن بر ایشان بفضل ایزد کارساز کریم

چون احوال کشته شدن امیر الامرا و سید غیرت خان به قطب الملک رسید دود حیرت از دماغ او
برآمده متحیر گردید و هنوز بچهل کروهے شاهجهان آباد رسیده بود فی الفور به شاهجهان آباد آمد و میواتیان و دیگر مردم
از هر جانب زور آورده اکثر اسباب و اموال را تاراج مے نمودند و نجم الدین علی خان برادر قطب الملک که صوبه دار دار الخلافه
بود خانه سید محمد امین خان را گرد گرفته اهل مردم او بپاس و محافظت نموده مستعد بحرب گشتند و سادات بارهه هر چند سعی کردند
شاهزادگان معز الدین جهاندار شاه و نیکوسیر قبول تخت نشینی و ضروع نکردند ناچار در یازدهم ذالحجه سنه اثنی و ثلثین و مائه
بعد الالف هجری شاهزاده محمد ابراهیم ابن رفیع القدر نبیره بهادر شاه را الملقب به ظهیر الدین محمد ابراهیم نموده بر تخت نشاندند
و غازی الدین خان را منصب هشت هزاری و خطاب امیر الامرا و خدمت بخشی گری داده و نجم الدین علی خان بخشی دوم و سید
صلابت خان را بخشی سوم و بیرم خان را بخشی چهارم ساختند و زر بسیار برائے جمع کردن افواج صرف نمودند و سید حامد
خان خالوی نظام الملک را به بحالی جاگیر و غیره تسلی کردند و فوج عظیم از اطراف جمع آورده و خزانه ها بر اهل لشکر پاشیده
چنانچه یک کرور روپیه درین ساز و سامان صرف شده و هفتهم ذوالحجه سنه مذکور از شاهجهان آباد برآمده و در

هر منزل امرائے الوس افاغنه وغیره آمده متفق وملحق میگشتند و رفقائے حسین علی خان که در لشکر بادشاه بودند از لشکر بادشاه
بر آمده بلشکر قطب الملک رسیدند وانبوهے عظیم جمع گردید و محمد خان پسر اسد الله خان با دوازده هزار سوار سادات
بارهه بخدمت قطب الملک رسیدند و چوڑامن جاٹ و محکم سنگه وغیره نیز به قطب الملک رسیده فوجے عظیم در ظل رایت
او مجتمع شد و محمد شاه که از ملک راجپوتیه برگشته سوئے دار الخلافه مے آمد از شاه پور گذشته و انتظار سید عبد الصمد خان
سیف الدوله دلیر جنگ بهادر و راجه جے سنگه کچهواهه والی آنبیر جے پور میکشید اما آن هر دو امیر بسبب بعد مسافت بر وقت
نه رسیدند و محمد خان بنگش و عزیز خان روهیله و بایزید خان میواتی با چند هزار سوار و قریب چار هزار سوار از لشکر
جے سنگه آمدند و از نهم محرم معسکرین قریب همدگر رسیدند و بدرستی صفوف و تهیه حرب و نبرد مشغول گردیدند بادشاه حیدر قلی
خان را هراول و میر سعادت خان و صمصام الدوله و سید نصرت یار خان و ثابت خان را در یسار و محمد خان بنگش را در یمین و
اعظم خان را در طرح و اعتماد الدوله سید محمد امین خان و هادی خان و سید قمر الدین خان و عظیم الله خان و طالع یار خان را در التمش
مقرر کرد و شیر افگن خان و تربیت خان در رکاب خاصه و میر جمله و عنایت الله خان و ظفر خان و اخلاص خان و راجه گوپال سنگه
بهدوریه بمحافظت بهیر قرار گرفتند و اسد علی خان و سیف الله خان و محامد خان و امین الدین خان وغیره بمدد هر انغار و برانغار
تعین گشتند و قطب الملک نیز در منزل حسن پور ترتیب صفوف نموده میر نجم الدین علیخان و سید سیف الدین علیخان و غالب جنگ بهادر و غازی الدین
و سید محمد خان و شهامت خان و نور علیخان و سید شجاعت الله خان و سید ذو الفقار علیخان و عبد النبی خان و سید مظفر خان وغیره سادات بارهه بهره وا و سید
حامد خان و سیف خان و بیرام خان و نعمت الله خان و امیر خان و سید صلابت خان و عبد الغنی خان و اخلاص خان افغان و عمر خان روهیله و دیندار خان و
عبد القدیر خان و صبغة الله خان و غلام محی الدین و ملیر خان و شجاع خان پسران عبد الله خان ترین افغان وغیره را در محال مناسب تعین کرده قریب بهفتاد
فیل سوار سردار در اطراف قطب الملک و سلطان ابراهیم قرار گرفتند و در شب سیزدهم محرم راجه محکم سنگه و خداداد خان و
خان مرزا با هشتصد سوار پشت بر اقبال کرده از لشکر بادشاه جدا شده بوزیر پیوستند و بادشاه محمد شاه صباح آن روز
بر فیل خاصه سوار شده فرمود که سر رتن چند را بریده در پائے فیل اندازند و بعد از ان دلیران طرفین دست بحرب و ضرب گشادند
و اول جنگ توپ و تفنگ آغاز شده نجم الدین علی خان با دوازده هزار سوار قدم پیش نهاده اما امرائے بادشاهی بپائے
شجاعت و پرخاش باز کردند و آن مقام مورچال را از وی گرفتند و قریب بغروب آفتاب قطب الملک خواست که در شب
مختصری آسائش کند باز آن اندیشه موقوف داشت اما چون پرده لیل فرو هشت حیدر قلیخان میر آتش بادشاهی توپخانه را
اندک اندک پیش برده گوله بر فوج وزیر مے انداخت و ازین صدمه اکثر لشکر وزیر بیدل شده راههائے خود گرفتند و ازان
معرکه یک لک سوار در رکاب قطب الملک بودند اما چون صبح چهاردهم محرم دمید از جمله یک لک سوار شانزده هزار سوار
در رکاب وزیر مانده بودند و وزیر و سرداران بارهه بار دیگر کمر همت بسته مستعد حرب گردیدند و آتش کارزار نوعی افروخته
شد که دل مریخ چون سپند بر آتش میسوخت و نجم الدین علیخان اول از همه حمله مردانه نموده و حیدر قلیخان و صمصام الدوله

وسید نصرت یار خان وغیره امرائے بادشاهی حمله او را سینه سپر شده مدافعت نمودند ودرویش علی خان داروغه توپخانه صمصام الدوله وعبد الغنی خان داروغه توپخانه حیدر قلی خان ومبارام ومحمد جعفر وغیره از امرائے بادشاهی جان سپردند ونصرت یار خان وغیره زخمها برداشتند وشهامت خان وفتح یار خان وعبد القدیر خان وعبد الغنی خان ابن عبد الرحیم خان وغلام محی الدین وصبغة الله خان وغیره از جانب وزیر جام فنا نوشیدند ونجم الدین علیخان نیز زخمی شده بزخم تیر چشم هائے او از دیدن عاری شدند قطب الملک بمعاونت برادر رسیده وچورامن جاٹ بر عقب لشکر بادشاه حمله کرد وسید محمد امین خان وهادی خان بمدافعه او پرداختند وتزلزلے در لشکر محمد شاه پدید آمده محاربه عظیم در گرفت ۵ بپیوست رزمے گران کز سپهر + گریزنده شد ماه وبگریخت مهر + برآمد دو دار وگیر وگریز + زهر سو سر افشان شد وتر گریز + بعد از محاربه بسیار حیدر قلیخان مقابله قطب الملک اختیار کرده وباهمراهیان خود دست بقبضه کمان برده تیر اندازی نمود و صمصام الدوله نیز روے بدو آورده وقطب الملک در چنین حالتے عاقبت اندیشی نکرده وسپر وشمشیر از فیل زیر آمد وسیف الدین علی خان وشجاعت الله خان وذو الفقار علیخان وعبد الله خان ترین وغیره سرداران او که بحرب مشغول بودند گمان کشته شدنش بخاطر آورده روے از معرکه برتافتند وقطب الملک زخمها برداشته اسیر گردید وحیدر قلیخان هر دو را بنظر بادشاه رسانیده بادشاه بنظر ترحم ایشان را دیده حواله حیدر قلی خان نمود وشادیانه فتح وظفر نواختند وتمامت اموال ایشان بضبط سرکار در آمد نوشته اند که چون امیر الامرا وقطب الملک را با امرائے مغلیه وسادات تورانیه مخالفت واقع شده نوبت بمنازعت کشید یکے از خیرخواهان ایشان از عالمی که در علم جفر کامل بود سوال انجام این کار نمود وآن بزرگوار بقاعده جفر از حروف سوال سائل استخراج جواب نمود غ ل ب ع د و ک برآمدند وچون ترتیب نمود کلمه غلب عدوک یا برعکس این بلغ وعدک برآمد والحق که پایان کار ایشان همچنان شد که اعدائے ایشان غلبه یافتند ووعده آنها در رسید الغرض بادشاه بعد از این فتح بزرگ که در چهاردهم محرم سنه ثلث وثلثین ومائه بعد الالف هجری واقع شد متوجه دار الخلافه اکبرآباد گشته وازان جا به شاه جهان آباد رسیده اول بر مزار فائز الانوار حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا قدس سره رسیده سعادت زیارت دریافت وبشان وشوکت تمام در شهر رسیده فیلان کوه شکوه مزین بزیور طلا ونقره وجهلهائے زربفت وکلابتون قطار در قطار در جلوس بودند واسپان کوتل با ساز وسامان مرصع وتخت هائے روان طلاکار وزرنگار پیشاپیش میکشیدند وامرا وافواج رساله در رساله مسلح ومکمل بالباس هائے زرنگار وزربافت در سواری میرفتند وبادشاه بر فیل خاصه شاه پسند نام در عماری طلائی سوار بود وشهر را بکمال زیب وزینت آراسته بودند وبازارها پیراسته زر بسیار به رسم تصدق ونثار به مستحقان رسانیدند قطب الملک وزیر عبد الله خان در سلخ ذی الحجه سنه خمس وثلثین والف ومائه هجری بقضائے خود یا بسببے دیگر فوت شد هر دو برادر از سادات بارهه بودند وهمدرین نزدیکی در سنه ثلث وثلثین والف ومائه هجری سید محمد امین خان اعتماد الدوله هم وفات یافت صاحب سیر المتاخرین طرفداری

سادات باره نموده امرائے بادشاهی را البیار بدگفته و برائے سید محمد امین خان روایتهائے عجیب آورده اما بغیر از تعصب
شیعیت وجهے دیگر بنظر نمی آید چه اگر بسبب نژاد طرفداری سادات باره نموده مقابلان را ناسزا گفته و مقابلهم سادات
صحیح النسب بودند یعنی جمیع امرائے محمد شاه مثل سید محمد امین خان و سید عبد الصمد خان و سید نظام الملک سید سعادت خان
وغیره که مخالفت با وزیر و امیر الامرا داشتند همه سید بودند و فرق همین بود که حسین علی خان و عبد الله خان از سادات
باره بودند و ایشان از ترکستان و در مذهب سنت جماعت و ولهم اتحاد با سلاطین گورکانیه داشتند و هم بسیارے از
سادات باره مثل نصرت یار خان وغیره جانب بادشاه گرفته دست بمقابله وزیر و امیر الامرا کشادند اگرچه در جانب داران محمد شاه
قلیلے از امرائے مغل و افغان هم بوده اند اما امرائے کبار محمد شاه جمله از نژاد سید بودند و تباهی خاندان قطب الملک و امیر الامرا
بدست و سعی سیدان گردید اگرچه قاتل امیر الامرا حیدر خان چغتائی از مغولان بود اما در صلاح کشتن و انتظام این مهم
سید محمد امین خان و سید سعادت خان شریک و بانی بودند و این چنین امور در عالم سلطنت بسیار میشوند اما مورخ موصوف
نظر بتسنن سادات تورانیه ایشان را بسیار ناسزا گفته و از قواعد تواریخ نویسی دور تر رفته درین مقاصد روایتهائے
مصنوعی وضع نموده بهر کیف بر متبحران صاحب نظر پوشیده نمی ماند حکایات طعن و تشنیع او در باره سادات تورانیه
در بادی النظر از حلیه صدق عاری و محض از تعصب مکاری معلوم میشوند الغرض سیف الدوله سید عبد الصمد خان دلیر جنگ
از صوبه لاهور رسیده بعطائے خلعت و خنجر و دست پیچ مرصع سرافراز گردید و سید ذکریا خان پسر او بمنصب پنجهزاری رسید و
راجه جی سنگه کچهواهه و راجه گردهر بهادر صوبه دار اوده حاضر شده زمین بوس نمودند و عریضه مرشد قلی خان صوبه دار
بنگاله بازری برائے نثار و مبارکباد رسیده حیدر قلی خان خطاب معز الدوله ناصر جنگ بهادر یافت و ظفر خان خطاب
روشن الدوله و سید سعادت خان خطاب بهادر جنگ و دارغگی خواصان یافتند و ذکریا خان بصوبه داری کشمیر سرافراز شده و
در وقت ارتحال محمد امین خان اگرچه خزانه بادشاه بسبب بخشش بے محل وزیر در هنگام اجتماع لشکر خالی بود حتی که پنجره هائے
نقرئی و طلائی عمارت دیوان عام و خاص درین آشوب گداخته مسکوک نموده بود اما محمد شاه باوجود دستور بادشاهان
تیموری گورکانی نظر بر اموال محمد امین خان ننموده جمله بوارثان او بخشید در سلاطین بابریه گورکانیه دستور بود که چون امیرے
فوت میشد تمامت اموال او بضبط مے آمد و از ان بقدر مناسب بوارثان او بخشیده و ورثائے او نیز بمناصب و مراتب سرافراز
مے شدند و اموالش که همه عطیه بادشاهی مے بود داخل خزانه میشد اگرچه وارثان او بیش از اموالش انعام مے یافتند اما
وقت مرگ آن کس اموال او ضبط سرکار شدن قاعده بادشاهان بابریه گورکانیه بود و همدرین زمان مذهبے تازه پیدا شد
سید محمد حسین مشهدی که از پروردگان عمدة الملک امیر خان صوبه دار کابل بود و هم داماد او مذهبے تازه تراشیده و خود را
بیکوک نامیده او را مرتبه ما بین نبوت و امامت قرار داده بود و بسیارے از قواعد الحاد و کفر مقرر کرده خطاب خود نمودی بود
داشت و مدتے اولاد و جانشینان او عوام را بسیار فریفتند آخر نابود شدند و همدرین ایام عریضه راجه ساهو معه پانصد اشرفی

متضمن مبارکباد بتوسط نظام الملک بحضور بادشاه رسید و سید قمر الدین بخطاب پدر اعتماد الدوله معزز شد و بتاریخ بست و دویم ربیع الثانی سنه ثلث و ثلثین و مائة بعد الالف هجری عنایت الله خان بخلعت وزارت و نیابت سرافراز گشت و نظام الملک بعد بند و بست دکهن تا فردالپور رسیده بسبب فتنه بعضی از افاغنه بیجاپور بر گردیده عرضداشت فرستاد و معز الدوله بخطاب فیروز جنگ سرافراز شد و سید سعادت خان بهادر جنگ بصوبه اکبرآباد و محمد خان بنگش بصوبه اله آباد سربلندی اندوختند و بادشاه بشکار برآمده با آغر خان که از امرائے مغل بود بزبان ترکی متکلم گشته ویرا بحسب و نسب ستوده چون علو نسب او را مے شناخت در اندک مدت بترقیات عظیمه رسانیده بمنصب چهار هزاری سه هزار سوار مقرر فرمود ٭

ذکر مخالفت مهاراجه اجیت سنگه راٹهور والی جودهپور و دیگر امور

چون مهاراجه اجیت سنگه در عهد فرخ سیر بسبب رشته بادشاه و موافقت با امیر الامرا بسیار معتقد گشته و با وجود پدر زنی بادشاه طرف سادات گرفته راضی بر اسیر و قتل داماد دنیاپرست جاه گردید بادشاه از و رنجیده و قاصد بربادیش بود صوبه گجرات و اجمیر از وجه دوستی و موافقت وزیر قطب الملک و امیر الامرا در تصرف او بودند محمد شاه درین وقت راجه را از صوبه داری هر دو ممالک مذکور بر طرف ساخته صوبه گجرات بمعه امینی و دیوانی و فوجداری کل محالات خالصه شریفه و بندر سورت آن صوبه را به معز الدوله حیدر قلی خان فیروز جنگ بهادر داد و کاظم خان را مخاطب به شجاعت خان نموده و بعطائے منصب سه هزاری دو هزار سوار بصوبه مذکور به نیابت معز الدوله مقرر فرمود و همچنین مرتضیٰ قلی بیگ دیوان رگناته رفقائے معز الدوله را العنایات شاهانه در آنصوبه مامور گردد صوبه اجمیر به مظفر علی خان نسبی صمصام الدوله و راجه جے سنگه مقرر شد خلعت و سرپیچ مرصع و فیل عطا فرمود و سعد الدین خان بمنصب پنجهزاری سه هزار سوار و خدمت عرض مکرر مقرر شد و گماشتگان اجیت سنگه در گجرات خواستند که دست بتاخت و تاراج برآرند افاغنه که از ایشان بتنگ آمده بودند بار عایائے شهر آمیخته کار بر ایشان تنگ نمودند و ایشان پیا پهائے عجز فرستاده و با افغانی ساخته بهزار خرابی و خفت از شهر بیرون رفتند و همدرین زمان به سید نصرت یار خان بارهه خطاب رکن الدوله عطا شده بعد اضافه منصب بصوبه عظیم آباد مامور گردید و زنجیر سازی برج مثمن آویخته زنگی بر و بستند و سر او بکنار دریائے جمنا گذاشتند تا فریادیان ویرا بجنبانند و فریاد ایشان بگوش بادشاه رسیده به داد آنها پردازند و راجه اجیت سنگه با سی هزار سوار داخل اجمیر گشته جهت تلافی مافات گفت تا قصابان و دیگر اهل حرفه و پیشه بلا توهم بکار خود ها پردازند و موذنان مساجد را طلبیده اظهار تبعیت قواعد اسلام و بادشاه انام نموده گفت که من مطیع بادشاه ام و خللے در قواعد مذهب اسلام نمیتوانم نمود بلکه مطیع اسلام و معین مذهب بادشاه مے باشم چون در وقت بیماری رفیع الدوله مادر سلطان محمد شاه فرمانے به اجیت سنگه جهت امداد پسر او و نشاندن بر تخت با نشان پنجه بادشاه فرستاده عهد کرده بود که اگر راجه که رفیق سادات است بعد در روشن اختر یعنے محمد شاه پرداخته چنان کند که وزیر و امیر الامرا را

بر تخت نشانند صوبه اجمیر و گجرات همواره بقبضهٔ راجه مذکور باشند راجه درین وقت آن فرمان را بر آورده شفیع خود ساخته
نقلش گرفته عرضداشت فرستاد که فرمان حضرت با نشان پنجهٔ مبارک که گاهی خلاف آن در خاندان گورکان نگردیده چنان
است که هر دو صوبه اجمیر و گجرات از تو تغییر نه نمائیم اما گجرات را بنابر مرضی بادشاه پیشکش میکنیم و اگر صوبه اجمیر نیز بمن بحال
ندارند بالکلیه آبرویم در امثال و اقران ریخته میشود چون حقوق خدمت و قرابت برین دودمان عالی بسیار دارم امید که
به بحالی یک صوبه ازین هر دو بر حال بنده ترحم فرموده شود چون عریضه راجه بحضور بادشاه رسید در امرا اختلاف آرائی
پیدا شده بادشاه و حیدر قلی خان مائل به تادیب و تنبیه راجه گردیدند و صمصام الدوله میخواست که صوبه گجرات براجه مقرر داشته
صوبه اجمیر بگیرند و سید سعادت خان صوبه دار اکبرآباد به تادیب اجیت سنگه مامور شد اما بوجه نا اتفاقی امرا عزیمت او بظهور
نرسید و صمصام الدوله خان دوران این مهم قبول کرده بدین سبب که امرائی مغل را با خود دیگر نمی یافت نپرداخت مظفر علیخان
صوبه دار اجمیر بوجه غلبه راجپوتان و قلت خزانه و عدم استطاعت ادائی تنخواه فوج از اجمیر برگشته پسران اجیت سنگه و دیگر مفسدان
آن نواحی با غلبه تمام اکثر دیهات بادشاهی را غارت کردند و باوجود آنکه حیدر قلی خان برائی این مهم بخیمهٔ خان دوران رفته
عهد و پیمان غلاظ و شداد در میان آورده عهده هراولی بر ذمهٔ خود گرفت اما صمصام الدوله باین پیشقدمی نکرد و اعتماد الدوله
سید قمر الدین خان که باین مهم مامور شد التماس خلاصی قطب الملک و دیگر عرائض زیاده از حد خود نموده موقوف ماند و
صمصام الدوله رنجیده از رفتن دربار پای در کشید و بدین اسباب تنبیه راجه صورت نه بست و راجه نیز از نوشته های
صمصام الدوله متنبه شده از اراده های مخالفت باز آمد و همدرین زمان خانه زاد خان پسر مبارز الملک سربلند خان که
بعد بند و بست کابل به پشاور آمده بود در راه با افاغنه آن نواحی جنگ در پیش آمده و قریب به هشتصد جوانان او بکار آمده
خود نیز زخمی شد و اشرف الدین پسر محتوی خان در صوبه کشمیر با نائب سیف الدوله سید عبدالصمد خان مخالفت کرده سیف الدوله
ناچار هزار سوار مغل بایلغار به کشمیر شتافته آن فتنه فرو نشانید و در سنه اربع و ثلثین و الف و احدی مائیه دختری در
خانه بادشاه پیدا شده و در ماه صفر همین سال شادی محمد شاه با ملکه زمانی دختر فرخ سیر واقع شده مجلسی به زیب و زینت
تمام سر انجام یافت و نظام الملک بعد الفراغ از بند و بست صوبجات دکن عازم حضور شده و در یازدهم ربیع الثانی
بحضور رسید بعد از ملازمت بعهدهٔ جلیلهٔ وزارت سرافراز شد و حیدر قلیخان بصوبه گجرات رخصت یافته و انتظامی
در گجرات نمود که هیچ عصر مثل آن نشان نمیدهند اما درمیان امرائی کبار مثل نظام الملک و سید قمر الدین و سید عبدالصمد خان و
صمصام الدوله و حیدر قلی خان نفاقی و رنجشی قائم بوده فسادها درمیان بودند و بدین سبب هیچ کاری رونق نمیگرفت
و حیدر قلی خان که شوری شنوده بود و امرائی حضور بر آمدن نظام الملک بدین وسیله اصلح شمرده او را بدان آوردند که تادیب
حیدر قلی خان بر آید و همدرین عرصه در سنه خمس و ثلثین و الف و احدی مائیه دختری در خانه بادشاه از دختر فرخ سیر متولد
شد و صوبه داری گجرات به تغیر حیدر قلی خان به نظام الملک مقرر شد و او بگجرات روانه شد و برهان الملک سعادت خان

والاو بجنگ بصوبه اوده مقرر شد و نیل کنٹهه نائب او روزی که به تجمل تمام سواری کرده بود بدست جاٹ که در پس درختی پنهان شده تفنگ براو انداخت کشته شد و برهان الملک بانتظام صوبه خود متوجه گردید و صمصام الدوله که چنانچه وقت سنجر است صوبه اکبرآباد و تنبیه چورامن جاٹ به راجه جی سنگه سوائی مقرر کنانید و جی سنگه به تسخیر قلعه تهون مشغول شده و از محکم سنگه پسر چورامن مسخر نمود و راجه گردهر بهادر بصوبه مالوه مامور گردید +

ذکر رفتن امیر نظام الملک آصفجاه به دکهن و رنجیدگی او از بادشاه به سعایت امرای فتن

چون میر نظام الملک برائے تادیب حیدر قلی خان مقرر شد بطائف الحیل سرداران مغلیه و افاغنه مبنی و بابی را که اکثر فوج او ازین قوم بود بسوئے خود کشید و حیدر قلی خان ناچار خود را بتمارض انداخته و بمحفه نشسته روانه حضور گردید و نظام الملک بند و بست گجرات کرده و به سید حامد خان عموی خویش داده و صوبه مالوه نیز به تغییر گردهر به نظام الملک مقرر شد و درهمین سال دختری از روشن آبادی بیگم بخانه بادشاه متولد شده به جهان افروز بیگم موسوم شد و حیدر قلیخان چندی معتوب مانده بصوبه داری اجمیر مقرر شد و خان مرقوم با آنکه دیگری بوجه غلبه اجیت سنگه صوبه اجمیر قبول نمیکرد قبول کرده سامان حرب نمود متوجه حرب اجیت سنگه گردید و در اندک روز او را گریزانیده غالب آمد و در سنه ست و ثلثین والف و ماه و مائه در ماه محرم ستاره ذوذنب نمودار شده و بخانه بادشاه پسری متولد شده رحلت کرد و در این ایام اعتماد الدوله سید قمر الدین بخشی دوم و داروغه غسلخانه و صمصام الدوله امیر الامرا و بخشی اول و روشن الدوله ظفر خان بخشی سوم و سید صلابت خان بخشی چهارم و خانسامان و عزة الدوله شیر افگن خان و بعد از و برادر او لطف الله خان صاحب رساله سلطانی و صدر الصدور میر جمله ترخان و ناظر و داروغه صرف خاص حافظ خدمتگار خان و بعد از و روز افزون خان و دیوان خالصه راجه بخت مل و دیوان تن شیخ سعد الله و میر آتش مظفر خان و داروغه خواصان سید برهان الملک و نائب او احمد قلی خان و میر توزک اول امین الدوله و دویم داود خان و داروغه گرز داران آغر خان و داروغه خاص چلو و چلو قدیم میر حسن خان کوکه و عرض مکرر لعل احمد خان کوکه و داروغه نهر فیض علی حامد خان و داروغه فراشخانه ابو علی خان قور بیگی و بخشی احدیان منور خان و بخشی شاگرد پیشه عنایت خان و قراول بیگی الله وردی خان و خدمت جیب فیض به بهروز خان و جیب خاص به جاوید خان و خواجه سرایان جواهر خان و داروغه جواهر خانه بختاور خان و داروغه باورچی خانه وحید خان و داروغه قهوه خانه فضل علی خان و داروغه فیلخانه سید قطب الدین علی خان و داروغه جنسی الیاس خان و داروغه سرخ پوشان الله یار خان و قلعه دار شاهجهان آباد قائم خان و داروغه وقائع کل و داک حکیم معصوم علی خان وغیره امرا بکار و بادستور فیها مامور بودند اما روشن الدوله دخلی بسیار در مزاج بادشاه داشت و دختر شاه جان محمد مشهور به کوکی تقرب بسیار یافته قلمدان بلو شاهی بدست او بود و بادشاه اکثر اوقات بعیش و طرب و لهو و لعب میگذرانید و

نظام الملک بدولی امرائے حضور باخود شنیده عازم دکهن گردید و امرائے نفاق پیشه مخوف و متنبهه شده در استرضائے خاطر
او کوشیدند و نظام الملک بار دگر در دویم صفر سنه ست و ثلثین و الف و احد و مائیه بملازمت بادشاه نمود چون امرائے ناعاقبت
اندیش بی پروای و بی نمکحلالی آغاز نداشته باخود ها در افتاده بودند فرمانے به مبارز خان ناظم صوبه خاندیس در استخلاص صوبجات
نظام الملک فرستادند و نظام باین حالت پی برده بحیله ناموافقت آب و هوا در بیستم ربیع الاول به رخصت شکار رو
رفتن مراد آباد برآمد و اندک راهی بآنطرف بریده راه دکهن گرفت و مبارز خان بمقابله آصفجاه آمده در چهارم محرم سنه
سبع و ثلثین و الف و احد و مائه محاربه عظیم واقع شده چار هزار مرد از طرفین بقتل رسیدند و آصفجاه ظفر یافته و عرضداشت
مشتمل بر مبارکباد فتح و اشرفی هائے نذر و بعضے اموال مبارز خان ضبط نموده بحضور بادشاه فرستاد و خود بفراغ خاطر بحکومت
دکهن پرداخت و از همین تاریخ ممالک دکهن به نظام الملک و اولاد او تعلق گرفته اگرچه متابعت بادشاه مے نمودند اما بادشاه
را بر ملک دکهن اختیارے نبود و بادشاه بعد از استخراج آصفجاه وزارت به سید قمر الدین خان داد و حیدر قلی خان که از اجمیر آمده
میر آتش گردید و راجه گردهر بهادر بصوبه مالوه مامور شد و سید حامد خان صوبه دار گجرات باشاره نظام الملک و امداد
مرهته سر بشورش برداشت نوشته اند که بادشاه از تسلط سادات تورانیه مضطرب شده و سید قطب الملک باره که
مقید بود امیدوار پرورش نموده پیام داد که الحال هم چاره کار سادات تورانیه از شما مے شود قطب الملک انگشت
قبول بر دیده ادب نهاده معروض داشت که اگر دست شفقت بادشاه بر سر ما باشد میتوانم نمود مخالفان سادات باره
ازین آمده شد پیام سید را مسموم نمودند بهر کیف مبارز الملک سربلند خان از صوبه کابل تغیر شده ناصر خان بصوبه کابل
مقرر گردید و سربلند خان که بیکار نشسته بود مشمول عنایت شده مبلغ یک کرور روپیه مدد خرچ یافته بتادیب سید حامد خان
و تسخیر گجرات رخصت یافت و سید نجم الدین علی خان برادر قطب الملک را نیز از حبس برآورده همراه سربلند خان مامور این مهم
نمود و مبارز الملک شد نیابت به شجاعت خان داده وا و در حرب حامد خان گشته شد و رستم علی خان برادر او که حاکم بندر
سورت بود بقصد انتقام برخاسته اما پیلاجی گایکوار مرهته که بفوج او بود دغا بازی نموده وقت جنگ رستم علی خان نیز گشته شد
و سربلند خان عازم تنبیه او شده نجم الدین علی خان صوبه اجمیر یافته کمکی او گردید سید حامد خان نیز با پیلاجی گایکوار و
دیگر افواج خود بقصد جنگ برآمده و امان بیگ بخشی خود را پیشتر بحرب فرستاده وا و از سربلند خان منهزم شده گشته شد و
سربلند خان در احمد آباد گجرات آمده تصرف یافت و حامد خان شکست خورده نزد نظام الملک رفت و از آنجا بجماعت
کثیر مرهته باز آمده خانه زاد خان ابن سربلند خان و سید نجم الدین علی خان باره باشصت هزار سوار بحرب ایشان رفته
شکست داده و از بندر کهنبایچ تا آب نربدا در تعاقب ایشان رفتند چون فوج بسیار برکاب مبارز الملک بود پنج لک روپیه
ماه بماه از خزانه بادشاه میداده و میر سید تابند بست قرار واقعی شود و سربلند خان صوبه مذکور را از خس و خاشاک باغی صاف
کرده اما بصلاح دید صمصام الدوله پیش از وقت حکم بر طرفی افواج زائد و مسدودی در ماهه صادر شده روشن الدوله که

خوردو بود بسیار و در امور بادشاهی نموده بود بمحاسبه گرفتار شد و کوکی عبد الغفور که دخل بسیار در سرکار رسید داشتند بوجه نمکحرامی بعتاب آمدند چون سربلند خان نیز توسل بروشن الدوله داشت امرائے که لحاظ کار بادشاهی نداشته با عداوت وحقد وحسد خودها کار داشتند و نظر بر جان و مال و آبروے همدگر مےگماشتند خیال نفع ونقصان بادشاهی را پس انداخته صمصام الدوله نواب سربلند خان را از صوبات گجرات معزول نموده و راجه ابهی سنگه راٹهور پسر مهاراجه اجیت سنگه والی جودهپور پسر کلان را که بجائے پدر راجه جودهپور گردیده بود بصوبات گجرات مقرر کنانید و راجه عمده هائے خود را بصوبه گجرات فرستاد مبارز الملک مردم اورا گوشمال لائق داده بدر کرد و راجه کرت دیگر مردم خود را باساز و سامان لائق روانه کرده همان آتش در کاسه بود و راجه ابهی سنگه شرمنده شده با پنجاه هزار سوار و سامان حرب و پیکار در حرکت آمده بگجرات رسید و مبارز الملک بسبب تشویش از طرف بادشاه و امرا و قلت زر و اسباب سفر قاصد حرب گردیده با قلیل فوجی که موافقت او نمود مقابله کرده مردانگی عظیم ظاهر ساخت و بعد چپقلشهائے بسیار قدم افواج راجه لغزیده و راجه ناچار برگشته بلیست تر نشست و مبارز الملک بوجه مخالفت امرائے حضور و عطائے فرمان صوبه گجرات به راجه ازین گستاخی پشیمان شده راه آشتی گزید و آخر روز با معدودے از خدمتگذران با لباس ساده بملاقات راجه رفت ابهی سنگه از خبر آمدن نواب متحیر وار باستقبال برآمده و باحترام تمام در خیمه خود آورده بر مسند نشاند مبارز الملک گفت که این قدر جنگ که روداد بناموس و قواعد سپه گری بود ورنه من با اجیت سنگه پدر شما دستار بدل بود موازشما که برادرزاده من هستید عداوتے نیست و غرض کار بادشاهیست من هم بحکم و کار بادشاه دیرین دیار بودم و شما هم بحکم بادشاه آمده اید اکنون سامان سفر من مهیا کنید و ابهی سنگه فی الفور بلوازم اسباب سفر او پرداخته و با مبارز الملک عزم اخوت کرده مبارز الملک دستار مرصع کار از سرش برداشته بر سر خود نهاد و دستار سفید از سر خود گرفته بسرش گذاشت و باهمدگر معانقه اخوت بجائے آوردند و چون سامان و زر موعود از ابهی سنگه سرانجام شد عازم شاهجهان آباد گردید و بامر صمصام الدوله گرز داران و یراد را اکبرآباد توقیف ساختند و مورد عتاب و خطاب گردید نظام الملک که بسبب عداوت امرائے حضور قاصد خرابی تمام ملک بادشاهی بود و بشاهد این چنین حالت مرهٹه را ترغیب و تحریص بیش از پیش نمود و سربلند خان در اکبرآباد متوقف بود و سپاه او برائے مواجب خود تقاضائے سخت نمودند سید سعادت خان برهان الملک که در اکبرآباد بود و پیشتر در سلک ملازمان سربلند خان منسلک شده بود درخواست نمود که اگر تنخواه ملازمان باین دو لک تنخواه قدیم حکم شود سعادت خود پندا شتنا و انما یم سربلند خان بلند همت نه پسندیده گفت هنوز حال تا بجائے نرسیده که منتی از دوستان باید کشید و از خزانه حرمسرا که مخفی بود اشرفی ها برآورده تنخواه ملازمان داد الا بوجه تحریک نظام الملک ملاحظه اوضاع و اطوار بادشاه و امرا باجی را مرهٹه که سپهسالار راجه ساهو بود قاصد استخلاص صوبه مالوه از راجه گردهر بهادر و گجرات از ابهی سنگه گردید و راجه گردهر که نشه شجاعتی داشت بجنگ و حرب مرهٹه موانگی ها کرده عرائض التجائے امداد بباد شاه میفرستاد و در دار الخلافه هر یک بخیالات خود مست بود

کسے بفریادش نه پرداخت تا راجه مذکور در جنگے کشته شد و بهادر راز قوم او بر جلسے او نشسته همچنان سیل مرهته را به بند
شجاعت خود ممانعت مے نمود و بحضور بادشاه و امیر الامرا نگاشت که اگر زود تر فکر مالوه نکرده شود بعد از من این فتنه تا
دار الخلافه برسد کسے فریاد او را گوش نکرد که چه میگوید تا او نیز بجرب کشته شد بعد از و در سنه ثلث و اربعین و مایه بعد
الالف هجری محمد خان بنگش صوبه دار مالوه گشت اما بترکتاز مرهته نقش حکومتش درست نه نشست در سنه خمس و اربعین
والف و احدی مایه هجری راجه جے سنگه کچهواهه والی جےپور آنبیر بصوبه مالوه مقرر شده و راو جین رکهسد لبت که عوام او را جنتر محل گویند
و راجه مذکور بجلدوی غیار زین بدالنست که بتقویت باجی راو مرهته کوشید آخر بصمصام الدوله نوشته بمعرفت او نزد بادشاه سعی کرده صوبه خاندیس به
باجی راو مقرر کرده در سال ثامن و اربعین و مایه بعد الالف صوبه داری مالوه نیز به باجی راو مقرر شد آن صوبه از دست گورکانیه بدر رفت چنانچه ذکرش
خواهد آمد انشاء الله تعالی اما در گجرات که ابهی سنگه راتهور والی جودهپور صوبه دار آنجا بود بوجه سستی او غلبه مرهته بحد نهایت
رسیده و حوادث و فتن در صوبه گجرات و مالوه و خاندیس پدید آمده از سستی هائے هر دو راجه صوبه داران و بے پرواهی
بادشاه ذوالاقتدار امرا مرهته روز بروز چیره تر میشدند و میر نظام الملک که صوبه دار دکن و امیر عمده دولت گورکانیه بود خود در
تقویت مرهته و تخریب سلطنت میکوشید ضعفے موفور در سلطنت گورکانیه راه یافت و مرهته تا الفوجداری صوبجات
دیگر دست دراز نمودند در همدرین ایام که محمد خان بنگش صوبه دار اله آباد بر راجه چهتر سال بوندیله تاخته ملک او را مسخر ساخت
و فوج زائد را رخصت داده ببے پروائی در انملک نشست و راجه با مرهته استغاثه کرده بیک ناگاه با فوج مرهته
برسرش رسید و محمد خان ناچار مغلوب شده خود را بقلعه جیت گده کشیده متحصن گشت و هر چند ببادشاه و امیر الامرا برائے مدد
التجا کرد کسے بدو نه پرداخت قائم جنگ پسر محمد خان با افاغنه استمداد جسته و افغانان بجوش هم قومی بسر وقت رسیدند و
محمد خان را از ان معرکه خلاصی دادند و به اله آباد رسانیدند و امرائے بے همت بنگش را بقصور هزیمت معزول کنانیده صوبه
اله آباد بمبارز الملک سربلند خان مقرر کردند و در سنه ثمان و ثلثین و احدی مایه والف آتشے بکارخانه باروت سید برهان الملک
افتاده مناره فیروز شاه بنصف عمارت پائین از جائے بر کنده دور تر افتاد و حیدر قلی خان و محمد یار خان صفوی صوبه دار
شاهجهان آباد انتقال نمودند و در هفتم جمادی الاخری سنه احدی و اربعین و الف و احدی مایه ابهی سنگه راتهور از گجرات
آمده ادراک کورنش نمود چون شنید که مرهته از گجرات پیشتر آمده تا حدود وطن او دست تعدی میرسانید رخصت جودهپور
میرتهه گرفته بوطن خود رفت و در همین سال تپ وبائی در دار الخلافه واقع شده در سنه ثلث و اربعین و الف و احدی مایه
سرمائے عظیم شد که آبها یخ بستند و از آسمان نیز برف بارید و در سنه خمس و اربعین بادشاه بسیر و شکار بر آمده و بخبر شورش
مرهته بحدود اکبرآباد منزلے چند بدان جانب بریده چون مرهته به رهب اقبال از ان حدود بدر رفتند بادشاه عیش پسند
همین قدر را غنیمت دانسته برگشت و مظفر خان برادر صمصام الدوله را برائے تنبیه مرهته مقرر کرد مرهته چون نا اتفاقی امرا
دولت و غفلت مالک مملکت دیدند پائے از حد خود بیرون نهاده در صوبجات گجرات و مالوه نقش تسخیر و تصرف نشانده راه

راه پیشتر گرفتند و تا قرب قلعه گوالیار لگدکوب سم مراکب ایشان گردید مظفرخان با فوجی کثیر تا سرونج رانده مرهته که پاشی
مردانگی در میدان نبرد افشرده می‌جنگیدند مقابل نمی‌آمدند و از دور راه رسد و آذوقه بسته از هر جانب لشکرش را پریشان
ساختند و وقت مواقع مقابله میگریختند و آن امیر بی‌تدبیر نیز توفیق تاخت بر سر ایشان نیافته برخاسته رفت و همچنین
اکثر امرا بر مهم ایشان مقرر شده ناکام می‌ماندند درین زمان اڑوڑا زمیندار چکله کوڑه حاکم خود جان نثار خان را
کشته بفرمان اعتماد الدوله وزیر سید برهان الملک صوبه دار اوده به تادیب او رفته و در محاربه باو راکشته ظفر یافت
چون آتش فتنه مرهته بنوعی بالا گرفت که تر و خشک هر صوبه را میسوخت ناچار تنبیه ایشان بذمه امیر الامرا صمصام الدوله
مقرر شده و وزیر الممالک اعتماد الدوله سید قمر الدین خان و دیگر امرای مغلیه و سادات تورانیه و راجهای راجپوتیه و فوج
خاصه که از جمیع مغلیه و محل اعتماد بادشاه بود در همراهی او مقرر شد و همچنین راجه ابهی سنگه والی جودهپور میرتهه و راجه
جی سنگه کچهواهه والی جیپور آنبیر کمر باستیصال مرهته بسته در حدود خود نشسته بودند و در سنه تسع و اربعین و الف
واحدی مائیه ایشان از دار الخلافه برآمده و به پست حوصلگی جرأت استیصال و استقبال مخالف نیافتند و درین زمان
صوبه دار عظیم آباد بسبب حرکات سفیهانه از صوبه داری برطرف شده و صوبه داری عظیم آباد بصوبه بنگاله منضم
شده نظامت تمامت ملک بنگ به شجاع الدوله مؤتمن الملک شجاع الدین محمد خان بهادر اسد جنگ افشار داماد
جعفر خان تعلق گرفت و او از جانب خود سید محمد اله وردیخان را که از جانب مادر بقوم افشار قرابتی داشت و شجاع
الدوله او را از ادنی مرتبه گرفته صاحب منصب مرتبت ساخته بود صوبه عظیم آباد باو مقرر کرد +

ذکر مصالحت بادشاه و امرای دربار با قوم مرهته بسبب نفاق باهمی ادبار

قبل ازین بادشاه یادگار خان کشمیری
را و راجه جی سنگه را مقرر نموده بود که بمواعظ دلپذیر و دادن صوبه گجرات و مالوه تسکین فتنه مرهته نمایند اما آنها ازین
پیامها چیره تر شده دست از تمرد و گستاخی باز نکشیدند و درین سال تسع و اربعین و الف و احد بمایئه امیر الامرا صمصام الدوله
برای تنبیه مرهته رخصت یافت و فوجی گران با مغلیه خاصه و سادات تورانیه و راجهای راجپوتیه وغیره معه وزیر همراه
بود و چهل هزار سوار جرار در رکاب داشت و سی چهل کروهی شاهجهان آباد برآمده بر راه اجمیر نشستند و امیر الامرا تدابیر
خود بهما جی جنگ مسلم انگاشت جی سنگه نیز بحدود خود نشسته تدبیرات می‌اندیشید و راجه ابهی سنگه هم در سرحد خود موجود
بود اما ازین همه یکی را جرأت نبود که در تعاقب مرهته پرداخته به تیغ تیز فتنه ایشان فرو نشاند و بادشاه از نظام الملک
که امیر جنگ دیده بود بدگمان و او نیز در پی تخریب سلطنت کوشان بود و امرای متعینه در صلح و جنگ پیشتر فتن
می‌اندیشیدند و مرهته خود از مقابله می‌ترسیدند و پیش نیامده اطراف ممالک را می‌تاختند و آتش در جان و مال رعایا
می‌انداختند درین اثنا ملهار راو مرهته که با بوندیله بر راجه بهدور تاخته داد کرما تحت برهان الملک سید سعادت خان بهادر

نیتاپنت ملهار و باز رفت برهان الملک با داماد خود ابو المنصور خان صفدر جنگ قراتو بیلو ترکمان و فوجی آراسته از صوبه اوده
برآمده و ملهار راو از آب جمن عبور کرده ممالک ها را بآتش نهب و غارت بسوخت و برهان الملک بطریق ایلغار در دوم تعقیب
مستعد گردید سیاه و سیده و مرهته را زیر تیغ گرفته اکثر سرداران ایشان قتیل و برخی اسیر گردیدند و ملهار راو زخمی برداشته منهزم
شد و از نهایت هراس تعاقب کنندگان خود را در دریا زده اکثر غریق بحر فنا گشتند و او خود را با قلیلی در نواحی گوالیار بباجی راو
رسانید و برهان الملک در تعاقب بیر سید و اراده داشت که بطریق ایلغار بر سر باجی راو رفته دمار از روزگارش بر آرد اما
صمصام الدوله بوجه نا اتفاقی رونق کارش نخواسته توقیف او نمود و خود نیز نزد او رفت چون جمیع امرا بر سر مرهته متعین
شده هر یک بطرفی معسکر داشت و در شاهجهان آباد کسی نبود مرهته که فرصت از تعاقب برهان الملک یافتند عزم شاهجهان آباد
کرده روزی که میله کالکا در انجا بود و مخلوقی بسیار از هنود و مسلم تماشا برآمده بودند بشاهجهان آباد رسیده ایشان را تاختند
امرای مامور از این خبر حیله یافتند و بایلغار هر یک خود را بدار الخلافه رسانیدند اعتماد الدوله و صمصام الدوله و برهان الملک
و محمد خان بنگش پس و پیش رسیدند و مرهته تاب نیاورده رخت ادبار بوادی فرار کشیدند و از راه ریواڑی و پاٹودی
غارت کنان به گجرات و مالوه که مسخر کرده ایشان بود رفتند و امیر الامرا و غیره بدادن چوتهه مرهته راضی شده اما بادشاه
این همه خرابیها از دست نظام الملک دانسته او را به فرمان عنایت و دادن وزارت طلبید و نظام الملک نظام الدوله
میر احمد ناصر جنگ پسر خود را به نیابت در دکهن گذاشته روانه شد و امرای حضور نا الفتی را از حد بدر برده بوجه نا اتفاقی
از نظام الملک که ویرا نمی خواستند قبل از وصول او مهم مصالحه با مرهته بدین شروط بانجام رسانیدند که مرهته همواره مطیع حکم
بادشاه بوده و تابع نظام الملک نباشند و مرهته بدین عهد بسته چون نظام الملک آصفجاه بشاهجهان آباد رسید در روز
دوشنبه شانزدهم ربیع الاول سنه خمسین و الف و احدی مایه هجری بملازمت بادشاه سرافراز شده خلعت صوبه داری اکبرآباد
و مالوه بتغیر راجه جی سنگه و باجی راو به سید غازی الدین خان پسر آصفجاه عنایت شد و هم درین سال سیف الدوله
سید عبد الصمد خان صوبه دار لاهور رخت هستی بربست و آصف جاه نظام الملک بفرمان بادشاه متوجه تنبیه مرهته گردیده
در نواحی بهوپال با باجی راو معرکه جدال و قتال آراسته اما درین ایام خبر آمد نادرشاه انتشار شیوع یافته و نظام الملک
ناچار مصالحه با مرهته قرار داده بدار الخلافه برگشت چون صوبه کابل از عهد قاآن اعظم چنگیز خان در تسلط و تصرف مغلیه
بود و بحسب تقسیم ممالک ماوراء النهر تا دریای سند بحصه جغتائی خان پسر چنگیز خان رسیده از آن زمان از تصرف مغلیه
بدر نرفته بود چون نوبت سلطنت به ظهیر الدین محمد بابر گورکان انار الله برهانه رسید و بابر اقلیم هندوستان را فتح
نموده بود درین خصوص اکبرآباد و دهلی قرار داد و کابل نیز ضمیمه هندوستان گشت و بادشاه اورا صوبه علحده کرده و اکثر شاهزادگان را
در انجا تقرر میداشت و کابل دروازه هندوستان بود و بادشاهان گورکان بحفاظت آن صوبه توجه بسیار داشتندی
ناصر خان در زمان محمد شاه صوبه دار کابل بود و از هندوستان زری که برای تنخواه فوج و حفاظت طرق و شوارع کابل

فرستاده می‌شد صمصام الدوله بسبب بی‌شعوری اور افضول دانسته موقوف داشت و صوبه‌داری هم چنانچه باید با انتظام آن صوبه نه پرداخته قلعداری در کابل گذاشته اکثر در پشاور می‌بود و مستحفظان از راه و قلاع برخاسته آمدند و امن بیگانه در آن ممالک چون بیگانه شد ورنه هیچ یکی از آیندگان دیارهای ایران و توران وغیره بغیر فرمان بادشاه و احتیاط صوبه‌دار داخل سرزمین کابل نمیتوانست شد چون حالت انتظام باین حالت ابتری پذیرفت نادرشاه نیز هوس هند نمود +

ذکر حملهٔ سلطان نامدار نادرشاه افشار ترکمان بر هندوستان و مراجعت بفتح و فیروزی بایران

سلطان نادرشاه افشار بادشاهی قهار شهریاری شجاعت شعار بود و مصنفان کتاب‌های مبسوطه بذکر آن بادشاه گردون پناه مرتب نموده اند و چون درین مقام ذکر او متعلق حمله هند منظور است بتفصیل احوالش نه پرداخته مجملی که جهت آگاهی بر اصل و نسب او دلالت کند نوشته میشود اسم او نادر قلی بیگ و اسم پدرش امام قلی بیگ و نژادش از قوم افشار است که قومیت در میان ترکمانان امام قلی بیگ پوستین‌دوزی میکرد و در مشهد می‌بود نادرشاه نخست شتر میچرانید بعد از ان سواری چند گرد آورده برهزنی جستجوی راه دولت میکرد چون در ایران زمین خللی پیدا شد دولت سادات صفویه رو با نحطاط نهاد و نادرشاه در دلیری و جرأت مشهور گشت والی نسا و ابیورد او را دختر داده و بعد از خسر نادرشاه بران مقامات دست یافت و شاه طهماسپ صفوی والی ایران بسیار کمزور شده در مشرق ممالک او افاغنه غلزئی و بر ممالک مغرب او اتراک عثمانیه مستولی بودند نادرشاه مستعد امداد طهماسپ شاه شده و شاه نیز این را فوزی عظیم دانسته منت گرفت فتح علی خان قاجار که امیری از مغولان بود و اختیار تمامت سلطنت در دست او بود نادرشاه قوم دولو قاجار را بر انگیخت تا کار آن خاندان نامدار تمام ساختند و طهماسپ بالکلیه بدست نادر آمده و در سنه اثنی و اربعین و مائة و الف واحد بمایه بادشاه را همراه گرفته اشرف خان افغان قندهاری را بعد محاربات شکست داده بادشاه را که از هفت سال معطل بود بر تخت نشانید و بیشتر ممالک ایران که در تصرف سلاطین ترک عثمانیه و شاهان روسیه نصرانیه بدر رفته بود باز گرفت و بادشاه طهماسپ در غیبت نادر با ترکان عثمانی جنگیده منهزم شد نادرشاه چون باز آمد شاه طهماسپ را که بجز باده‌نوشی و امردبازی کاری نداشت از تخت برخیزانیده باتفاق امرا بر تخت ایران نشست و شخصی تاریخ این واقعه ؎ الخیر فی ما وقع [۱۱۴۸] گفت و ظریفی برگردانیده ؎ لا خیر فیما وقع نمود سکه نادر این بود ؎ نادرم در ملک ایران قادرم بر هر دیار + لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار + و نادرشاه در تحقیق خود مذهب حنفیه سنت و جماعت را برگزیده اختیار نمود و بحرب احمد پاشا والی بغداد رفته امرای سلطنت عثمانیه بمدد احمد پاشا رسیدند و نادرشاه شکست یافته در وقت گریز جلودار برادر حقیقی برکاب او بود ناگاه یکی را گفت که آن دیگر را بکش جلودار تیغ تامل بضرب تفنگ کار برادر تمام ساخت چون پرسیدند که جلودار چه گناه کرده بود فرمود که آن بیچاره گناهی نکرده اما من امتحان اقبال

خویش معزول نمودم که بعد ازین شکست باقیست یا فی و مردم عجب من در رو لها دار ندیانی و باز لشکر فراهم آورده بر بغداد رفت
و عثمان پاشا را که از وی شکست یافته بود بکشت و بعد ازین طوی عظیم نموده و امرا را جمع فرموده گفت که ممالک ایران را
از خس و خاشاک پاک و صاف نمودم اکنون شما بادشاهی برای خود بگیرید و همه بر وی اتفاق کردند و نادر شاه مجلسی ترتیب
ساخته به دلائل معقول خاطر نشان کرد که سب اصحاب رسول که شاه اسمعیل صفوی در ایران آشکارا کرد بگذارند که عداوتها
بهمین وجه در میان سلاطین عثمانیه و خوانین اوزبکیه و مغلیه و افاغنه پیدا شده است و این هر سه اقوام تا مدار که همسایه
ایران اند ایرانیان را غول بیابانی پنداشته بتاخت و تاراج ملک و قتل و اسر مردم می پردازند و خواست که
نا اتفاقی شیعه و سنی برخیزد اما درین امر کامیاب نگشته و نادر شاه نیز اسم پسران خود را موافق اسم پسر شاهان گورکانیه
بر میرزا مقرر کرد چه در آن عهد در هیچ ملکی جمله مغولان را میرزا میگفتند بلکه شهزادگان تیموریه را میگفتند و سلاطین سادات
صفویه و ترکمه قراقوینلو و آق قوینلو و افشار نیز به تقلید آنها خطاب شهزادگان میرزا مقرر ساختند و سلاطین گورکانیه
مغلیه هندوستان با عاظم امرا و دختر زادگان خود خطاب میرزا میدادند و در آخر در هندوستان تخصیص قوم هم نمانده
بادشاهان به سادات و شیوخ و افاغنه و ترکمه بلکه راجپوتان را هم خطاب میرزا دادند اما در هندوستان جمیع مغلان را
بغیر از تخصیص گورکانیه بلحاظ قوم فاتح میرزا گفتند و در ممالک دیگر امرائی را که از پیشگاه بادشاهان خطاب میرزا عطا میشد
میرزا میگفتند الغرض نادر شاه دختر شاه طهماسپ را برای رضاقلی میرزا پسر خود خواسته و نهایت توجه بقوم مغول داشت
چنانچه گروهی را از قوم قاجار بخود مخصوص گردانیده ایشان را قجر افشار خطاب داد و همان خطاب در اولاد ایشان بوده بنام
قجر افشار قومی علحده گردیده و همچنین یکی از اجداد مولف خانه برباد را که آقا پیر قلیخان قاجار نام داشت و از قوم قاجار رو
اولاد آقا پیر علیخان که یکی از امرای سلطان بدیع الزمان گورکان بود بخطاب میرزا نواخته و پسر پیر قلیخان میرزا باقر علیخان
را نیز مشمول عنایت نموده و بوجه کبر سنی پیر قلیخان را از خدمت معاف داشته باقر علیخان را در امرای خود جای داد
بهر کیف نادر شاه گمان بد بر پسر بزرگ برده که در جنگل مازندران کسی گلوله تفنگی باو رسانیده بود و شاه این کار از پسر دانسته
و بینا کور کرده و از بغداد آمده انجمنی بزرگ برای اتفاق شیعه و سنی کرده خواست که شیعه را آئین پنجمین از اهل اسلام شمرده
باشند و نامه درین خصوص بسلطان روم نوشته و از شهریاران گورکان و اوزبک افغان که سنی بودند همین
درخواست نموده و پس ازان در ترکستان رفته قتل و غارت بسیار کرد و چون از روم جواب بر وفق مراد نرسید
لشکر بدان جانب کشیده و ممالک را تاختند اهالیان ارزنة الروم نادر را الصلح برگردانیدند تا باز ابواب نامه و پیام
بسلطان روم کشاید چون در نفاذ احکام صاحب قهر کسلی بود بسیاری از امرا با وی دل بد کردند و انعدام او را میخواستند و
او نیز به تضییع دما و سزا رسانیدن امرا حریص تر شده و اصل عداوت امرای ایران با وی بوجه آن بود که طرائق شیعه و سنی را
یک کردن میخواست یکی را اظهار کرده بدیها بوی نسبت کردند تا امرد مانی با علی قلی خان برادر زاده نامراد او ساز و باز

گروه شبی در سراپرده در آمدند و هر شب دوازده سگان شکاری خیمه وی را پاس میداشتند آن شب سگبان آن جانوران را رها نکرده همین که مردم نمک بحرام بخیمه رفتند آن بادشاه از خواب بدر جسته از همخوابه احوال سگان پرسید گفت که ندانم امشب چرا سگان را رها نکردند نادر شاه گفت که دانستم که چاکران قصد جان من دارند گریختن سبب بود درا آهنگ نامردان نمود و آنها با دو چوقه سپید نفر بودند چون گله گوسفند پریشان شدند و سلطان نادر را از غایت غضب دنبال کرده چون چند قدم رفت پایش به بند خرگاه پیچیده بر زمین خورد نامردان چون چنین دیدند یکبار بر وی ریخته با خنجر و شمشیر و تفنگ و نیز کارش با تمام رسانیدند و این واقعه در سیزدهم شهر جمادی الاول سنه ستین و الف و مائه هجریه واقع شده وی را سه پسر بودند رضا قلی میرزا و نصر الله میرزا و امام قلی میرزا شانزده سال جهانبانی کرده صبح چون شور شد امرای عظام و افاغنه که با وی یکدله بودند خود را بر لشکر زدند و بسیار کسان از مجرمان را کشته سر خود گرفتند محمد علی خان برادر زاده او بطوس رفته شاه شد و ابراهیم خان برادرش در کلات رفته پانزده تن از نبیرگان او درا کشت و محمد علی نصر الله میرزا و امام قلی را کشته شاهرخ ابن رضا قلی را نگهداشت و در یک روز پانزده کرور زر اندوخته او را مردم بخشید و ابراهیم خان را نیز گرفته کور کرد و شاهرخ بر وی دست یافته معا ابراهیم قتل نمود و چندے نگذشت مردم ایران شاهرخ را نیز کور کردند و خاندان نادریه افشار بالتمام برباد شد چون از احوال نادر شاه بندی برای آگاهی مستخبران تواریخ نوشته شد اکنون ذکر حمله او که در هندوستان بود تعلق باین تواریخ دارد میکنیم و هو هذا +

ذکر آمدن نادرشاه افشار ترکمان و محاربه او با محمد شاه گورکان والی هندوستان

چون نادر شاه از ایران نامه به بادشاه محمد شاه فرستاده و جواب نامهای سابق خواسته بود و ازین جا کسے پروای جواب او ننموده نادر شاه در تعاقب افاغنه که بر ایران متولی بودند بحوالی قندهار رسیده قندهار را فرو گرفت و محمد خان نام امیرے ترکمان را بسفارت فرستاده و نوشت که بصوبه کابل حکم شود که در قتل و استیصال افاغنه که دشمن ایران اند کوشیده دست از حمایت آنها بردارند و ازینجا باز جوابے نرفته و امرائے کوتاه بین مصلحت بود که اگر بنویسند نادر شاه را که زاده پوستین دوز است بچه القاب یاد توان کرد و همچنین یک قاصد نادر که نامه مے آورد دزدان او را غارت کردند و امرا امید داشتند که افاغنه شر نادر را از هندوستان دفع خواهند نمود نوبت باینجا رسید که نادر شاه بقندهار رسیده او را محاصره کرد و هر چند اخبار متواتر مے آمد صمصام الدوله که مدار مهام بود باستهزا میگذرانید و میگفت که بام خانه مردم بلند است که مغلان و ترکمه نادری را از دور مے بینند و این خبر را شراره از آتشکده شرارت و مصلحت سادات تورانیه میدانستند که صوبه دار لاهور این خبر را دروغ میفرستد بهر کیف نادر شاه جبرا و قهرا قندهار را مفتوح ساخت و کابل رسیده قلعه دار پیام داد که از مال و ملک محمد شاه گورکان غرضے نیست مقصود ما استیصال افاغنه قندهار است که پناه باینجا برده اند

وساوس و تخیلات را بخود راه نداده طلب لوازم استمداد و داد و پروانه قلعه را قبول نکرده در را بست و بیک حمله افواج
نادری غزنی و بامیان را برآورده و کابل را پیشکش ساخت و نادرشاه بار دیگر از آنجا مردم خود بشاهجهان آباد فرستاد و
ایلچی خود را طلب داشت اما هندیان توفیق جواب مطلب و یا پس نیافتند و نه ایلچیان رخصت میشدند ناچار نادرشاه
کابل را در قبضه خود در آورده سفیرے فرستاد و او بجلال آباد رسیده کشته شد نادر را ازین واقعه شورے در دل
پیدا شده راهی جلال آباد گردید مینویسند که چون عریضه صوبه دار کابل مشعر بر حالات نادر بحضور محمد شاه رسید
صمصام الدوله خان دوران که خاطرنشین او کرده بود که اینهمه فریب سادات تورانیه است و بادشاه نیز بگفته او
لیپیت هستی خود بهیچ و هیچ بند و بست نکرده چون عریضه او رسید بادشاه در باغے بر لب آب نشسته شراب میخورد عریضه
صوبه دار را بدست گرفته و ناخوانده گوشه دامن شراب غرق کرده فرمود ؎ این دفتر بے معنی غرق مے ناب اولی
الغرض نادرشاه جلال آباد را قتل عام کرده بسوے پشاور روانه شد و ناصر خان صوبه دار کابل در درههائے خیبر
ذخیره با افاغنه بسیار از نادرشاه جنگیده مجروح و گرفتار شد و فوج او جمعے هلاک و بقیه فرار شدند و نادرشاه از آنجا
به لاهور رسید سید ذکریا خان صوبه دار لاهور فوجهائے خود آراسته مقابل شد نادرشاه با فوجے اسپان در آب
راوی انداخته بر فوج سید حمله آورده و لشکر هند بهم برآمده سید ذکریا خان عنان تر بافته اول در قلعه محصور و آخر امان گرفته
حاضر شده و نادرشاه ناصر خان و سید ذکریا خان هر دو را خلاع فاخره داده مشمول عنایت و عواطف نمود و سید ذکریا خان
را بشاهجهان آباد رخصت داده و محمد شاه با امرا و لشکر خود از شاهجهان آباد برآمده در عرصه دو ماه چهار منزل راه
قطع کرده و در منزل کرنال مقیم شد و راجه جے سنگه کچهواهه و ابهی سنگه راتهور و اکثر راجهائے هندوستان بملاحظه ضعف
قوت بادشاهی در آمدن تساهل نمودند و بلیت و لعل گذاشته حاضر نشدند و با وجود این حالت خبر نبود که نادرشاه تا کجا
رسیده تا روزے که غلامان و چاکران لشکر برائے آوردن کاه از لشکر برآمده بودند از دست قراولان نادری مجروح و خسته
باز آمده معلوم شد که نادرشاه رسید و تزلزلے در لشکر هندوستان پیدا شد و در روز سه شنبه پانزدهم ذیقعده سنه احدی و
خمسین و مائه و الف واحدی مایه برهان الملک بحضور محمد شاه رسید هنوز فرود نیامده بود که قراولان نادری بنگاهش را غارت کردند
و سید سعادت خان برهان الملک برائے حمایت مردم خود سوار شد به صمصام الدوله پیام داد که من بحمایت مردم خود میروم
صمصام الدوله پیغام او را بادشاه و بادشاه به آصفجاه گفته فرستاد آصفجاه جواب داد که امروز ثلثی روز بیش نمانده
و لشکر برهان الملک خسته و مانده است و امروز صلاح در آویزش نیست به برهان الملک حکم شود که عجلت نکند تا فردا
بهیئت اجتماع بر دشمنان تازیم و بادشاه همین جواب به صمصام الدوله فرستاد صمصام الدوله این را بر سبیل انگاری بدلی
نظام الملک حمل نموده جواب داد که برهان الملک دور رفته و وقت باز گردانیدن نمانده چنین خدمتگاری خیراندیش را
بگذاشتن داون بعید از صلاح دولت است من خود بکمک میروم دیگران باختیار خود آیند و با [illegible] بیشتر رانده به برهان الملک

رسید و نادر شاه لشکر را دو قسمت کرده بخشے را در معسکرگاه داشته و بخشی در رکاب گرفته بر صمصام الدوله و برهان الملک تاخت
و محاربه سخت در پیوسته لشکر هندوستان تاب نیاورده منهزم شد مظفر خان برادر صمصام الدوله و پسر کلان او و علی حامد خان
و شاهزاد خان و کامگار خان و میرزا عاقل بیگ و میر کلو و رائے رتن چند و غیره مردم او بکار آمدند و خود صمصام الدوله
زخمهائے سخت خورده و از میدان برگشته بلشکرگاه رسید و باشان اردوی او را غارت کردند چون آصف الدوله نظام الملک
و اعتماد الدوله سید قمر الدین وزیر به پرسش و عیادت آمدند صمصام الدوله اندک بهوش آمده گفت که ما کار خود را
تمام کردیم اما این قدر بگوشیم که بادشاه را بملاقات نادر و نادر را بشاهجهان آباد نباید برد دیگر شما دانید و کار شما اما
بهر طور که توانید این بلا را از همین جا بگردانید و انتقال نمود و برهان الملک همچنان فیل سواره می جنگید و تیر می انداخت
جوانے نیشاپوری هموطن او که سابقه تعارفے باوے داشت پیشتر آمده بانگ بر او زد که محمد امین دیوانه شده با که میجنگی
و بکدام فوج اعتماد داری نیزه بر زمین زده اسپ را بست و ریسمان هودج گرفته بالا بر آمده در خواصی او نشست برهان الملک
بقاعده سلاطین اسیری خود دانسته ترکش از دست نهاد و امرائے نادری او را بحضور بردند برهان الملک که توقع امیر الامرائی
داشت بسخنان مناسب نادر شاه را بدو کرور روپیه راضی بمعاودت ساخت و رقعه متضمن برین بشارت به آصفجاه
نگاشت نظام الملک بدین بشارت شادمان شده برائے عهد و پیمان بلشکر نادری رفته برگردید و پیش بادشاه خود رسیده
بکارگذاری خود مژده صلح داد و همان زمان خواهان خلعت امیر الامرائی گشته بادشاه نیز پس و پیش را بخاطر نیاورده
خلعت امیر الامرائی بوے داد و حسب الطلب نادر شاه بملاقات او رفت و نادر شاه پسر او شهزاده نصر الله میرزا را باستقبال
فرستاده و شهزاده وقت ملاقات سلوک فرزندانه بجائے آورده و نادر شاه تا لب فرش باستقبال آمده بر یک مسند
نشانید و بکمال احترام مرخص فرمود اما چون برهان الملک احوال عطائے خلعت امیر الامرائی به نظام الملک شنید بر آتش
رشک و حسد طپیده و ذیل حقد و حسد باده چشم نمک حلالی و شرافت کشیده به نادر شاه معروض داشت که دو کرور چه مایه
اعتبار داشته باشد که باین مقدار زر از هندوستان قناعت توان نمود و این قدر غلام از خانه خود میدهد اما
اگر بادشاه تا شاهجهان آباد که اندک مسافت دارد قدم رنجه کند زر بسیار از بادشاه و امرا و مهاجنان و سکنه شهر بدست
خواهد آمد نادر شاه بدین نوید مستبشر شده آصفجاه را طلبید و گفت که محمد شاه را دگر بملاقات آرد و آصفجاه
عهد و پیمان بیاد داده نادر گفت که ما بر پیمان عهدیم که بودیم و ما را با جان و آبروے بادشاه کارے نیست اما آمدن
بادشاه برائے ملاقات ضرور است و آصفجاه ببادشاه نوشت محمد شاه که چاره غیر از اتباع نداشت حاضر شده
هر چند امرا همراهی نمودند محمد شاه ممانعت کرده جریده رفت و نادر او را در خیمه علیحده جائے داده فرمود تا اسباب تجملات
و حرم سرائے خود را نیز طلبید و بخاطر جمع باستراحت پردازد و از لشکریان بادشاه هر که خواهد بماند ورنه بشاهجهان آباد
سعد و برهان الملک را مع طهماسپ خان جلایر بقرب خود با رقعه محمد شاه بشاهجهان آباد فرستاد و تا مفاتیح خزاین و جمیع

کارخانجات بدست آمد لشکر محمد شاه بهم برآمده اکثر متفرق و برخی بدست لشکر ایران گرفتار و هلاک و بعضے از دست
دیگر مفسدان راه که در انتظار این چنین وقت مے باشند تباه گشتند بهر کیف نادر شاه مع محمد شاه بتاریخ هشتم
ذی الحجه سنه احدی و خمسین و مایه بعد الالف هجری بقلعه شاهجهان آباد رسیدند و بعضے نویسند که در هشتم ماه مذکور
محمد شاه و در نهم نادر شاه بقلعه آمدند و روز شنبه عید الضحی خطبه بنام نادر شاه خواندند بالجمله در وقت عصر یازدهم ماه
مذکور در شهر افواهی برخاست که نادر شاه وفات یافت و بعضے گفتند که زنے قلماقیه باشاره بادشاه او را بکشت
بهر کیف عوام هجوم آورده و افواج نادری که یک یک دو دو در هر کوچه و بازار میگردیدند هندیان بقتل آنها مبادرت
کردند و با آنکه شب در رسید همان فتنه بالا بود و نادر شاه فرمود که در وقت شب هر یک بجائے خود آرمیده بانتقام
نه پردازند و چون هندیان هجوم آرند بمدافعت دست کشایند و تا الصبح قریب به هفتصد مغل و قزلباش و ترکمه نادری
بقتل رسیده بودند و در روز سیم همین آتش در کاسه بود نادر شاه از قلعه سوار شده حکم بقتل عام داد و لشکریش دست
قتل و غارت برآورده قتلے بافراط نمود و جان و مال مردم بسیار در عرصه تلف آمده چون نصف روز شد شمار مقتولان
از حساب درگذشت طرق و شوارع از اجساد مقتولان پر شدند و محمد شاه این خبر شنیده آهے کشید و گفت ؎
دیده عبرت کشا قدرت حق را ببین ✽ شامت اعمال ما صورت نادر گرفت ✽ و به نادر شاه پیام داد اگر مطلوب سلطنت
است مارا بکشید رعایائے بیچاره را چرا تباه میکنید آصفجاه تیغ در گردن انداخته اعتذار بسیار نمود نادر شاه با آصفجاه
گفت که بریش سفیدت بخشیدم و تیغ در نیام کرده ندائے امان در داد برهان الملک بعد ازین حرکت قبیح که موجب بے آبروئی
سلطنت ولی النعمت و تباهی مخلوق رب العزت گردید بعد از چند روز بعلت سرطان درگذشت و بعضے مینویسند که نادر شاه
بوجه سر انجام نشدن زر موعوده تف بر روے برهان الملک انداخته تهدید نمود و برهان الملک زهر خورده جان داد در تاریخ
او گفته اند ؎ بے سعادت نمک حرام بمرد ✽ بهر کیف در چند روز دو کرور روپیه موعوده از جانب صفدر جنگ
فراهم بود اما دو جائے نشین او رسیدند و نادر شاه دست بخزائن و دفائن سلاطین گورکانیه دراز کرده و تخت طاوس
شاهجهانی و الماس کوه نور و دریاے نور که جواهر بے بها و قیمتی یک یک کرور روپیه بودند و دیگر آلات و زیور جواهر
مرصع قیمتی هشتاد کرور روپیه از خزائن و دفائن بگرفت و کتخدائی نصر الله میرزا را با دختر میرزا ایزدان بخش پسر مراد
بخش ابن شاهجهان بادشاه مقرر کرده نوشته اند که چون در مجالس کتخدائی برائے طعن نسب حسب به نصر الله میرزا گفتند
که آئین است که تا هفت نفر آبای خود را نام گیرند نصر الله میرزا قدرے متوقف شده برائے اینکه جد او بادشاه یا امیرے
نبوده به پوستین دوزی بسر میکرد نادر شاه بانگ بر وزد که بگو داماد شما نصر الله ابن نادر شاه و نادر شاه پسر شمشیر و شمشیر پسر
شمشیر همچنین تا هفتاد بار شماره و نیز نوشته اند که در حین توقف دهلی روزے نادر شاه هوائے سواری فیل کرده چون سوار
شده فیلبان را پرسید که این کیست عرض کردند که فیلبان است فیل را مے راند فیلبان را گفت که عنان او بمن بده

فیلبان التماس کرد که فیل عنان ندارد باشاره سر پایم میرود فرمود که بشانید که فرا آئیم مرکبی که عنانش بدست غیر باشد سواری
را نشاید و در محفل محمد شاه زنی کنچنی بود نور بائی نام که در فن موسیقی و حاضر جوابی نظیر نداشت نادرشاه از محظوظ شده
گفت که نور بائی روی هند را سیاه کن بیا که با ایران بریم نور بائی بملاحظه سفاکی و بیباکی نادرشاه دم بخود شده
نه یارای انکار داشت و نه روی اقرار همان لحظه طبع او رسائی کرده این اشعار را به ترانه دلکش مترنم گردید ؎
من شمع جانگدازم تو صبح دلکشائی + سوزم گرت نه بینم میرم چو رخ نمائی + نزدیکت این چنینم و آن چنانکه
گفتم + نی تاب وصل دارم نی طاقت جدائی + نادرشاه بسیار محظوظ شده و از ارادهٔ خود درگذشت روزیکه
محمد شاه دعوتی بالتکلف تمام برای نادرشاه کرده و امرا را بکار و خدمات باز داشته انتظام چاه به عمدة الملک
سید امیر خان حسینی سپرد عمدة الملک پیاله های چاه آورده مشوش گشت که اگر اول به ولینعمت بدهم از سفاکی و
غضبناکی نادر اندیشه دارم و اگر اول باو دهم حق نمکخواری نمیگذارد لهذا هر دو پیاله پیش محمد شاه آورده گفت که
فدوی لیاقت آن ندارد که بدست خود چاه پیش کند باید که بادشاه بدست خود بادشاه دهد نادرشاه بمطلب او پی
برده بسیار تحسین کرد و در حالت قیام دهلی این سکه زده ؎ هست سلطان سلاطین جهان + شاه شاهان
نادر صاحبقران + و این شعر نیز بر سکه او مضروب بود ؎ خادم شاه نجف زینندهٔ تاج و نگین + بادشاه داد گستر
نادر ایران زمین + و نگین مهر او باین شعر مزین بود ؎ نگین دولت و دین رفته بود چون از جا + بنام نادر ایران
قرار داد خدا + الغرض نادرشاه مجلسی ترتیب داده محمد شاه را جیغه و امرا را خلاع داده و تخت طاؤس و دیگر نوادر و
دیگر نفائس و جواهر قیمتی هشتاد کرور روپیه و علاوه ازان زر نقد بسیار و امتعه و اقمشه بیحساب بدست آورده
طبل مراجعت کوفت و صوبه کابل را با بعضی از محال پنجاب که در تنخواه صوبه مذکور بود از ممالک هندوستان آورده
ملحق به ایران نمود و ازین تاریخ ملک افغانستان و کابل از تحت سلاطین مغلیه بدر رفت و نادرشاه بتاریخ هفتم صفر
سنه اثنی و خمسین و الف و ماه و مایه از شاهجهان آباد کوچ کرد و بادشاه مؤتمن الدوله محمد اسحق خان بهادر را ماهی
مراتب داده چون نظام الملک رخصت صوبه خود خواسته و خلعت امیر الامرائی و نیابت خود به غازی الدین خان فیروز جنگ
پسر خود داده کوچ نمود محمد شاه که در باطن از سادات تورانیه غباری در دل نشانیده بود مخفی قلمدان وزارت به
عمدة الملک سید امیر خان بهادر و اعتماد الدوله براین معنی پی برده به نظام الملک پیام داد که احوال این است
چه باید کرد نظام الملک آصفجاه جواب داد که منازعت با خداوند نعمت برخلاف شرافت است رخصت خواسته بهر جا
نماید و اعتماد الدوله عریضه در باب رخصت داده داخل پیش خیمه گردید بادشاه ازین امر متردد شده از مؤتمن الدوله
مشورت خواست و او اول بوجه حقوق عمدة الملک ازین مشورت سر باز زده چون بادشاه سوگندهای غلاظ و شداد داد
که هر چه صلاح دولت باشد بگوید بعرض رسانید که سادات تورانیه از امرای کبار این خاندان اند و در عمل الهمرا و راجهای

هنر هیچ از ایشان نشسته مثل او عمدة الملک را کسی را بخاطر نمی آرد پس بر هیچ صورت با سادات بخاطر مثل او مردم کم او قات مناسب نیست و بادشاه رای او را پسندیده و استمالت اعتماد الدوله بجای آورد و عمدة الملک چون مزاج بادشاه را دریافت ناچار خود نزد آصف جاه رفته معذرت ها نمود و بسبب اشاره آصفجاه بعد از رخصت بادشاه بصوبه خود الٰه آباد رفت و ابو المنصور خان صفدر جنگ که از قوم قراقوینلو ترکمان و داماد سید سعادت خان برهان الملک صوبه دار اوده بود بجای پدر زن بصوبه داری اوده سرافرازی یافت و اقتداری وافر بهم رسانید و سید ذکریا خان صوبه دار لاهور بدستور صوبه دار لاهور و ملتان بود و وزارت باعتماد الدوله سید قمر الدین خان و امیر الامرائی به سید غازی الدین خان فیروز جنگ قایم بود ✦

مجملی از کوائف صوبهٔ بنگاله

مخفی مباد که در عهد سلطان اورنگ زیب عالمگیر محمد جعفر خان دیوان صوبه بنگاله بود و شجاع الدوله محمد خان اسد جنگ بهادر افشار ترکمان از مشاهیر امرای آن صوبه بود و بمصاهرت جعفر خان سرافراز شده اقبال و اقتداری بسیار بهم رسانید تا صوبه بهار و اودیسه نیز متعلقه صوبه بنگاله گشته و میرزا علی وردی خان ابن میرزا محمد که پدر او از قوم افشار بود قرابتی با شجاع الدوله داشت بعد از انتقال شهزاده اعظم شاه که الله وردی خان ملازم او بود نزد شجاع الدوله رفته و شجاع الدوله گرد افلاس و ادبار از دامن احوال او باب مرحمت و کرم شسته معظم و موقر داشت چون بعد از جعفر خان صوبه داری بنگاله بفرمان بادشاه به شجاع الدوله مقرر شد و عظیم آباد نیز تعلق بصوبه بنگ گرفت و شجاع الدوله آن صوبه را به پسر خود میداد اما زنش جدائی نور دیده خود قبول نکرده شجاع الدوله الله وردی خان را تربیت کرده بطرف عظیم آباد فرستاد و از خاک گرفته بر سر افسر نشانید و در حضور بادشاه معروضداشته سند بنام او طلبیده و انعامهای بسیار بهاو نمود و شجاع الدوله در زمان ورود نادرشاه بهند شتقار شد و بعد از وی پسرش علاء الدوله سرافراز خان بهادر افشار که بسیار نیک مزاج و متقی و پرهیزگار بود بجایش نشسته و الله وردی خان که از وصاف نبود بمقتضای بدسرشتگی در فکر صاحبزادن خود افتاده و حاجی احمد برادر الله وردی که نهایت مکار و بظاهر خدمتگذار سرافراز خان بود درین عداوت سعی بسیار نموده و سخنان دور از کار به برادر خود نوشت و الله وردی خان حالات کس میری سلطنت را بخاطر آورده قاصد جان آقای خود و داعی امارت جنگ گردید و بذریعه مؤتمن الدوله محمد اسحاق خان به تقبل یک کرور روپیه پیشکش و تمامی اموال سرفراز خان سند صوبه داری هر سه صوبه بنگاله درخواست نمود و در دربار که کسی به نیک و بد سر و کار نداشت بموجب درخواست او مؤتمن الدوله بطمع زر که علی وردی خان برای او قبول کرده بود فرمانی درین خصوص بنام او گرفته فرستاد و علی وردی که حیل بسیار بطبیعت داشت اول تیاری جنگ کرده و لشکر را جمع آورده از ایشان درخواست قول و قسم نمود که مرا با مخالفان جنگی در پیش است باید که هر یک که اراده همراهی داشته باشد قول و قسم نماید لشکر که غافل از اصل حال بود مسلمانان بقرآن معظم و هندوان به گنگا قسم خوردند که دست از همراهی او باز ندارند و علی وردی پرده آرزوی کار بر داشته لشکر حیران بماند

چون قسمها یاد کرده بودند ناچار شدند و علی وردی مخاطب به مهابت جنگ لشکر بر آقائے خود کشیده هرچند سرافراز خان خواست
که مصالحه شود سید مهابت جنگ قبول نکرده و سرافراز خان نیز بمقابله او بر آمده محاربه عظیم واقع شد و محمد غوث خان که یکے امیر
نامور از لشکر سرافراز خان بود بکمال جرأت حمله نموده و فوج مقابل خود را از جائے بر داشته اما سرافراز خان بضرب
بندوق شهید شده در هودج فیل افتاد و اکثر عمائد او کشته شدند و محمد غوث خان فیل او را که بجانب شهر برفت دیده پیام
داد که من جنگ را زده و نندلال امیر را کشته ام با من ملحق باید شد که بقیه لشکر ابتر را بسزا رسانیم چون احوال شهادت
صاحب خود شنید غرق دریائے حیرت شده باقتضاے وفاداری و بهادری که در سرشت داشت کشته شدن بخود
قرار داده و پسران خود محمد قطب و محمد پیر را فرمود تا خفتان و زره را از ابدان بر کنند و مستعد جان دادن شوند و هر
سه دلاور با اندک جمعیتے که با ایشان بود چون شیران غضبناک بر فوج مهابت جنگ ریختند و محمد غوث خان صفوف مهابت
جنگ را برهم زده قریب رسید و باوجود آنکه از گلهائے تفنگ زخمی شده بود اسپ طلبید تا بر مهابت جنگ بتازد وقت
فرا آمدن از فیل بزخم گلهائے تفنگ آن تهمتن از پائے در آمده جان داد و محمد قطب و محمد پیر از مراکب فرود آمده با
سپر و شمشیر مقابله آن جم غفیر اختیار نمودند و سعی کرده قریب به مهابت جنگ که در حلقه مخلصان از نهیب دلیران کینه جو
خود را مخفی کرده بود رسیدند اما ابدان ایشان از بسیاری زخمهائے گله تفنگ چون غربال شده از پائے افتادند و
محمد قطب وقت جان دادن سپر و شمشیر بهیئت مردان جنگی در دست گرفته به تمکین و وقار در میدان کارزار نشست و
همراهیان مهابت جنگ ویرا نشانه بنادیق نمودند و آن شیر مرد از جائے نجنبیده بهمان هیئت نشسته جان داد و محمد پیر نیز
جان بجان آفرین سپرد و هر سه دلاور نام خود در دفتر وفا و دلیری ثبت نمودند و دیگر همراهیان سرافراز خان بسیارے کشته و
باقی پسپا شدند و مهابت جنگ در سنه ثلث و خمسین و الف و احدی مایه داخل مرشد آباد شده مسند آرا گردید و نذرهائے
پیشکش و خراج برائے بادشاه و امرا فرستاده و جمیع اموال و افیال آقائے خود بضبط در آورده متصرف شده و حاجی احمد ظلمهائے
بسیار بر خاندان و پس ماندگان سرافراز خان نموده وبال آخرت اندوخت اول اول مخلوق از مهابت جنگ بسبب کشتن
آقا و تصرف در اموال ولی نعمت متنفر بوده آخر چون چاره نداشتند رام شدند و مهابت جنگ از حضور بادشاه عرض کرده
به جمیع اقربائے خود مناصب و خطابها داد چنانچه زین الدین احمد خان برادر زاده و داماد خود را صوبه داری عظیم آباد
داده و خطاب احترام الدوله هیبت جنگ بهادر و منصب هفت هزاری یاو از بادشاه عطا شد و نوازش محمد داماد کلان را
به حکومت جهانگیرنگر مقرر کرده و از بادشاه منصب هفت هزاری و خطاب احتشام الدوله شهامت جنگ بهادر برائے او
عنایت گردید و برائے برادر زاده سومی سید سعید احمد صوبه اوڈیسه تجویز کرده خطاب مهام الدوله صولت جنگ بهادر رسانید
و برائے پسر هیبت جنگ میر محمد نام که پسر خود نموده بود خطاب سراج الدوله گرفت و منصب هفت هزاری نیز آن طفل سفیه را
عنایت شد و همچنین برادر کلانش را خطاب اکرام الدوله و منصب هفت هزاری مقرر گشت و عطاء الله داماد برادر

مهابت جنگ را اعزالدوله ثابت جنگ خطاب و منصب هفت هزاری معین گردید و همچنین هر یکے را از متعلقان او خطابها و منصبها عطا شدند و بر مرشد قلی خان رستم جنگ داماد شجاع الدوله که صوبه دار اوڈیسه بود لشکر کشیده و در عین گرمی جنگ عابد خان افغان از سرداران مرشد قلی خان بسازش مصطفی خان افغان ملازم مهابت جنگ دست از جنگ باز داشته برکنار رفت اما مرشد قلیخان با رفقائے خود نهایت پایداری کرده با وجود کمی جمعیت و برگشتن امرا جنگ رستمانه نمود که اکثر لشکر مهابت جنگ فرار بر قرار اختیار نمودند آخر الامر اکثر رفقائے او کشته شدند و سید باقر علی خان صفوی داماد مرشد قلی خان و زخمها برداشته شکست بر او افتاد و مرشد قلی خان و باقر علی خان بهر نوع که توانستند خود را بحدود دکن کشیدند و مهابت جنگ بر صوبه اوڈیسه دخل یافته و در نظم و نسق تمامت صوبجات کوشیده اختیارے بسیار و اقتدارے بیشمار بهم رسانید و او را صلح و حرب بیار بار روسلے مرهٹه رو داده و باقر علیخان باز بتدبیرے در اوڈیسه بر صولت جنگ دست یافته او را مقید کرد اما مهابت جنگ باز در کٹک رفته صولت جنگ را رهائی دهانید و باقر علیخان گریز نمود اما بهاسکر پنڈت که سردار رگهوجی بهوسلا مرهٹه بود با چهل هزار سوار جهت تسخیر ملک بنگاله از راه کوهستان در ممالک بنگاله در آمد و مرهٹه در نواح میدنی پور رسیده مهابت جنگ که با اندک فوج سوئے مرشد آباد میرفت قریب میدنی پور خبر ورود مرهٹه شنیده حیران شده و در قصبه بردوان نزول نمود و بهاسکر پنڈت که بابست و پنجهزار سوار یا چهل هزار باختلاف روایات قریب رسیده قیام نمود و جنگهائے سهلے رو داده و مصطفی خان و افغانان بوجه موقوفی افواج ایشان سرگران بودند و مهابت جنگ بعزم تاختن مرهٹه از لشکرگاه بر آمد در زمینے پر از گل و لاے محصور لشکر مخالف گشت و او دفع الوقتی کرده سخن مصالحه و دادن چوتهه را در میان آورد و مهابت جنگ در خیمه مصطفی خان رفته و عذرات بسیار از حرکات خود که موجب آزردگی مصطفی خان شده بود خواسته از ایشان عهد کرده عهد گرفت و روز دیگر باتفاق سوار شده بر سر مرهٹه راند و ایشان را برهم زده روے براه نهادند و مرهٹه هر دم هجوم مے آوردند مصطفی خان و شمشیر خان و سردار خان وغیره سرداران افاغنه مردانگی ها کرده مدافعت مے نمودند تا شام بطرف کٹوه راه بریده مقام نمود و بهمین نسق هر روز جنگها نموده راه میرفت و وقت شام مرهٹه لشکر او را احاطه کرده فرود مے آمدند و هر روز بسختی بسیار محاربات واقع میشدند و جان و آبروے مهابت جنگ بسعی و کوشش مصطفی خان و دیگر افغانان از دست مرهٹه محفوظ مے ماند و چون مرهٹه غلات و دیهات قرب و جوار را مے سوختند و غارت میکردند نهایت تکلیف از ماکول و مشروب میکشیدند و صولت جنگ با کمک و توپخانه و غلات از مرشد آباد کوچ کرده در کٹوه بمهابت جنگ پیوست و اکثر افواج مرهٹه بمرشد آباد رسیده اندکے از نقد و جنس غارت کردند و مهابت جنگ بمرشد آباد آمده بهاسکر پنڈت در کٹوه رحل اقامت انداخت و بر بندر هوگلی دست یافته و اضلاع بیربهوم و راج شاهی و اکبرنگر وغیره اکثر پرگنات ممالک بتصرف مرهٹه رفتند و مهابت جنگ احترام الدوله هیبت جنگ را از عظیم آباد بکمک طلبیده و انتظام فوج و لشکر کرده و نیز بحضور بادشاه عرضداشت که مرید خان بهادر که برائے طلب خزانه آمده بسبب فتنه مرهٹه در عظیم آباد نشانیده ام و خود

منتظر امداد و توجه تادیب مرهته شده امیدوارم که از حضور نیز کسے بمدد فدوی تعیین شود که اگر خدا نخواسته این فدوی منهزم شد
تمامت بنگاله از دست خواهد رفت و سلطنت را شوکتے نخواهد ماند و تغافل در چنین مواقع از آئین جهانداری خداوندی
بعید است بهرکیف محمد شاه به ابو المنصور خان صفدر جنگ صوبه دار اوده فرمان نوشت که فی الفور خود را بمدد مهابت
جنگ رساند و نیز به بالاجی راؤ مرهته حکم داد که مبالغ چوتهه بمرهته عنایت میشود و باز مرهته مصدر این چنین آشوب
گشته اند باید که خود را فی الفور به بنگاله رسانیده آن مدبر را بسزا رساند و مهابت جنگ بعد از اسباب حرب و ضرب آمده
و با فوج بهاسکر پندت متقابل شده و در شب تار از دریائے بهاگیرتی گذشته و مرهته تاب نیاورده گریختند و مهابت جنگ
در تعاقب میرفت و باز در نواح میدنی پور محاربه سخت واقع شده مرهته منهزم شدند و صفدر جنگ در سنه خمس و خمسین و الف
واحد بجمعیت شش هفت هزار مغل و دیگر افواج هندوستانی بر آمده و از بادشاه برائے گذاشتن ناموس قلعه رهتاس خواسته
چون بعظیم آباد رسید مهابت جنگ از اوضاع او در انجاطر آورده ببادشاه عرضداشت که بنده باقبال خداوند مرهته را
گریزانیده حاجت مدد صفدر جنگ ندارم فرمان شود که برگردد و صفدر جنگ بموجب حکم برگشت اما بالاجی راؤ مرهته
در بنگاله آمده و با مهابت جنگ ملاقات کرده و اکثر بنگاله را فوج او غارت کرد و بعد از تنقیح مبالغ چوتهه وغیره بالاجی در
پے رگهوجی بهوسله که با فوج بسیار بمدد بهاسکر پندت آمده بود تاخت و رگهوجی تاب نیاورده از ملک بنگاله بدر رفت و
بالاجی نیز منقضی المرام به دکهن معاودت کرد و در سال سبع و خمسین و الف واحد مایه بهاسکر با بیست هزار سوار داخل اودیسه
شده مهابت جنگ مصطفے خان افغان را باین کار متعین نمود و خواست که بمکر کار آن پندت با تمام رساند بذریعه مصطفے
خان قول و قرار کرده بهاسکر پندت را بملاقات طلبید و وقت ملاقات که اکثر عمائد و افواج هر دو طرف حاضر بودند بهاسکر را
و بهاسکر و عمائد او را بانیطرف کشته شدند و فوج او منهزم و پریشان گردید و چون مهابت جنگ در حروب مرهته با مصطفے خان
افغان که بنیرو بازوے او بجمیع معارک فتح یافته بود وعده هائے بسیار نموده بود و از بادشاه برائے او منصب پنجهزاری و
خطاب ببر جنگ درخواسته باو داد اما وعده دادن صوبه عظیم آباد و دیگر وعده ها که بتقیید قسم در میان آورده بود از ان یاد
نیاورده مصطفے خان باین سبب باوے مخالفت کرد و با چند هزار افغان که بسعی آنها کارهائے مهابت جنگ صورت اسلوبی
گرفته بودند از مرشد آباد بر آمده بعظیم آباد رفته و با حترام الدوله هیبت جنگ صوبه دار آنجا جنگیده در عین گرمی جنگ
گلوله تفنگی بچشم مصطفے خان رسیده در هودج افتاد و مرتضی خان پسر او و دیگر رفقائے او را گمان مرگ او گردیده شکست
بر لشکرش رسید اما افاغنه ناموس و اموال را پیش گرفته باهستگی قطع راه مے نمودند و وقت زور آوری افواج هیبت
جنگ بهادران برگشته مقابله مے نمودند چون دو منزل متهی پور رسیدند از حیات مصطفے خان معلوم نمودند و او نیز بهوش
آمده بر شکست تاسف بسیار خورده از نیرنگی تقدیر متحیر گردید و مهابت جنگ نیز به عظیم آباد آمده در تعاقب او روانه
شد مصطفے خان خود را بقلعه چناده علاقه صفدر جنگ کشیده و از انجا استعداد حرب نموده چون تجربه کار مصطفے خان

رگهوجی بهوسله در بردوان رسیده بود مهابت جنگ با او سخن مصالحت کرده درگیج دار و مریز میگذرانید و مصطفی خان
با دیگر ساز حرب کرده و هیبت جنگ نیز از عظیم آباد برای حرب او برآمده و در نواحی جگدیس پور با مصطفی خان مقابل
شده و مصطفی خان چون برق و باد به توپخانه حمله آورده و محاربه عظیم واقع شد مصطفی خان و رفقای او دلیری ها کردند اما
چون تقدیر ایزد قدیر بنوع دیگر بود فائده بران مترتب نشده و گوله تفنگی به سینه او رسیده در حال جان داد و افواج او
انهزام یافت صاحب سیر المتاخرین بوجه آنکه مصطفی خان سنی و مهابت جنگ شیعه بود آن امیر دلیر را که در معارک و مهالک
جان و مال و آبروی مهابت جنگ را حفاظت نموده و بسعی او معرکه ها اختتام پذیرفته بودند بسیار بد گفته حالانکه همه
کار که مهابت جنگ با ولی النعمی خود یعنی سرفراز خان کرده مصطفی خان نیز بسبب خلاف وعده گی مهابت جنگ اختیار
نموده جای بدگفتن نبود و مصطفی خان با مهابت جنگ نجنگیده بلکه برای عظیم آباد که مقر نظام او شده بود از هیبت
جنگ کرده بود بهرکیف صاحب نظران از عبارت و مضمون کتاب موصوف علت بدگفتن مصطفی خان میدانند و مهابت جنگ
بعد ازین ورق مصالحه را گردانیده و رگهو که صوبه کتک را بتصرف در آورده بود از آن طرف سوی عظیم آباد آمده با مرتضی خان
و دیگر افاغنه رفقای مصطفی خان آمیخته و مهابت جنگ نیز در تعاقب او رسیده رگهو را با افواج مهابت جنگ اتفاق
افتاده و مهابت جنگ سخن مصالحه گفته مؤثر نیفتاد و رگهو راه مرشد آباد گرفت مهابت جنگ نیز در پی او روانه شده در راه هم
محاربات واقع شدند و اکثر غلبه مهابت جنگ را بود چون رگهو بمرشد آباد رسید دیهات اطراف را تاخته چون مهابت
جنگ رسید محاربه قوی واقع شده رگهو روی از میدان برتافته مهابت جنگ او را تعاقب نمود و رگهو از حدود بنگاله بدر رفته
مهابت جنگ معاودت نمود و احوال آن صوبه بسیار است که در کتب مبسوطه بتشریح مندرج است چون راقم غرض بسلاطین
و امرای اقوام مغل دارد بتشریح آن نه پرداخته همین قدر را برای سلسله تواریخ نویسی کافی میداند الغرض هیبت جنگ در
سنه سبع و ثمانین و الف و احد و مایه بدست عبد الرشید خان و مراد شیر خان افغان که رفقای شمشیر خان بودند کشته شد و ایشان
وقت ملازمت او را کشتند و قریب بشصت هفتاد لک روپیه از نقد و جنس بتصرف ایشان در آمده مهابت جنگ بعد ازین واقع
به تهیه انتقام کمر بسته و میر حبیب با جانوجی پسر رگهوجی بهوسله این حالت را دیده بعظیم آباد رسید و با افاغنه اتفاق نموده
جمعیت مجموعی قریب به هفتاد هشتاد هزار سوار و پیاده گردیدند و مهابت جنگ نیز ساز و سامان کرده بمقابله رسید
چون تلاقی فریقین واقع شد مردان کار دست سعی برگشادند و پای استقلال و جرأت در میدان محاربت افشردند و محاربه عظیم
واقع شد آخر بعد حرب و ضرب بسیار مراد شیر خان و شمشیر خان کشته شدند و مهابت جنگ ظفر یافته مرهٹه هم منهزم شده سالک مسلک
فرار گردیدند و جانوجی میر حبیب را در مندلی پور گذاشته و ماناجی برادر خود را بمدد او تعین کرده خود بمقام خود رفت
و مهابت جنگ در ربیع الثانی سنه اثنی و ستین و الف و احد و مایه متوجه ایشان شده چون مقابل شدند میر حبیب و ماناجی تاب
مقاومت نیاورده منهزم شدند و قلعه بهاره بهاٹی و کٹک را بتصرف خود در آورده و میر حبیب و مرهٹه را به تعاقب از

صدور جنگ اخراج نموده در میدنی پور چهاونی نمود و در سنه اربع و ستین و الف و احد و مایه بار دگر میر حبیب و مرهٹه داخل کٹک شدند و مهابت جنگ سواری کرده و در مقابله میر حبیب و مرهٹه انهزام یافتند و مهابت جنگ معاودت فرموده و بعد از آن در میان مهابت جنگ و مرهٹه باهم باین قرار مصالحت کردند که میر حبیب نوکر مهابت جنگ شده کٹک باو مفوض باشد و وجه آن معه دوازده لک روپیه دیگر به رگھوجی بهوسله تعلق دارد و بعد ازین امن و امان در بنگاله پدید آمد و میر حبیب با جانوجی پسر رگھوجی که در سنه ست و ستین در کٹک آمده بود به مردانگی جنگیده کشته شد اما رگھوجی ازین سبب از پسر بسیار رنجیده و در سنه تسع و ثمانین حسین قلی پسر هیبت جنگ کشته شد و شهامت جنگ نیز راه عدم گرفت و صولت جنگ نیز بهمان راه رفت و مهابت جنگ هم در همان سال جام فنا نوشید و ذکر بنگاله بعد ازین در اوراق آینده بیاید انشاء الله تعالی ✣

ذکر رفتن نظام الملک آصفجاه بطرف دکهن و حرب و ضرب با میر ناصر جنگ پسر خود و ظفر یابی بتقدیر ذو المنن

آصف جاه که در هفتدهم محرم سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و سه هجری بآزردگی بر آمده بود بعد از عذر و معذرت و بدر رفتن عمدة الملک سید امیر خان معاودت کرده و بعد از ماهے چند باستماع شوریدگی پسر عازم دکهن شده و تا نه ده ماه بجواب و سوال گذرانید چون چاره نیافت سامان حرب کرده و در سنه اربع و خمسین و الف و احد و مایه در سواد اورنگ آباد با میر ناصر جنگ جنگیده ظفر یافت و ناصر جنگ زخمی شده اسیر پدر گردید و همدرین سال موتمن الدوله اسحق خان وفات یافته بادشاه که به پسر او محبتے مفرط داشت او را خطاب پدر داده و صوبه مالوه به ظهیر الدوله عظیم الله خان نبیره سید اعتماد الدوله قمر الدین خان عنایت شد و انتظام الدوله پسر اعتماد الدوله بصوبه داری اجمیر سرافراز گردید و در همین سال ستاره ذوذنب مرئی شده تا یک ماه دیده میشد و فوجداری پٹیاله به همت دلیر خان عطا گردید و صمصام الدوله پسر صمصام الدوله خاندوران هفت هزاری شد و در سنه اربع و خمسین دخترے از بطن صاحبه محل دختر صفیه سلطان بیگم خواهر زاده سادات خان ذو الفقار جنگ در خانه بادشاه دخترے پیدا شد و در سنه خمس و خمسین و الف و احد و مایه قاضی القضاة تاج محمود خان انتقال کرده خدمت قضا به مراد الدین خان مفتی مقرر شد و در همین سال زیچ جدید که بسعی راجه جے سنگه کچهواهه و اهتمام میر خیر الله و شیخ محمد عابد مهندس شده بود باتمام رسید و بادشاه را مرض ذات الجنب واقع شده شفا یافت و در سال ست و خمسین و الف و احدی و مایه بادشاه فرامین طلب بنام عمدة الملک سید امیر خان صوبه دار اله آباد و ابو المنصور خان صفدر جنگ قراقوینلو ترکمان صوبه دار اوده و سید ذکریا خان صوبه دار لاهور و راجه بخت سنگه راٹهور والی جودهپور و راجه دهیراج سوائی جی سنگه کچهواهه والی جے پور و دیگر امرا صادر نموده و ابو المنصور خان با فوجے مکمل که بسیارے از ایشان مغلان بودند بشاهجهان آباد آمده و جلوس و شوکت بسیار قریب برج مثمن رسیده موافق ضابطه

از فیل فرود آمده وزانو زده تسلیمات اربعه بجای آورد و بادشاه بفرستادن مالهای گل او را بنواخت و آخر روز وزیر الممالک
اعتماد الدوله سید قمر الدین خان بهادر نصرت جنگ در منزل او رفته و صفدر جنگ تا نصف صحن خیمه استقبال کرده هر دو بر یک
مسند نشستند و بعد ازان صفدر جنگ و وزیر پس و پیش برای ملازمت بادشاه رفتند یعنی اول وزیر بقلعه رفته بعد ازان
صفدر جنگ رسیده بملازمت بادشاه فایز گردید و عمدة الملک میر بهلواری پسر سید ذکریا خان ناظم لاهور وغیره رسیده
اما باینهمه فوج و لشکر امرای مذکور و تجملات ایشان در شهر شاهجهان آباد دهلی هیچ معلوم نمیشد که کی آمدند و کجا پنهان شدند
حالت آبادی دهلی تا باین حد رسیده بود که هزارها سپاه امرا داخل شهر شده اهل شهر را هیچ زیادتی معلوم نشد و هم درین
آوان میر نظام الملک آصفجاه ملک کرناتک را فتح کرد و سید حفیظ الدین و سعد الدین از خدمت میر آتشی معزول شده خلعت
میر آتشی به صفدر جنگ عنایت شد و نیز صوبه داری کشمیر بتغیر نواب اسد الدوله اسد یار خان به صفدر جنگ عطا گردید صفدر جنگ
برادر خالوزاده خود شیر محمد خان را با فوجی از مغلیه از جانب خود بدان صوبه فرستاد و هم درین سال سه بار قران نحسین واقع
شده و درهمین سال شادی شاهزاده احمد میرزا با دختری از احفاد مهابت خان واقع گردید و مهر پرور بیگم زوجه بهادر شاه
جده محمد شاه انتقال نمود و چنانکه نوشته شد صوبه گجرات و مالوه از دست گماشتگان بادشاه بدر رفته بتصرف مرهته آمده
بودند هر چند از پیشگاه بادشاه صوبه داران آنجا مقرر میشدند اما هیچ کاری نمیتوانستند نمود درین سال صوبه داری گجرات
به فخر الدوله مقرر شد و محمد یار خان که از سرداران نادر شاه و بسبب محنت و مشقت همراهیش ترک داده در هند متواری شده
بود و بعد از رفتن او رفاقت صفدر جنگ اختیار نمود وقتیکه مهابت جنگ نذر مقرره به بالاجی مرهته فرستاد محمد یار خان در منزل
سهسرام با معدودی از سواران مغل بر ایشان تاخته فوج مرهته و هیبت جنگ را منهزم کرده زر را بگرفت و محمد یار خان
رفیق فخر الدوله گشته خواست که مغلان را از رفاقت صفدر جنگ جدا کرده بگجرات برد فوج مغل که برفاقت صفدر جنگ
تن پرور شده بود رفاقتش قبول نکرد اما معدودی از مغلان رفیق او شدند و محمد یار خان فخر الدوله را بگجرات برد
فخر الدوله را صحبت با آن سردار دلاور درنگرفته جدا شد و محمد یار خان چندی منزوی بوده چون در هندوستان
سرداری صاحب جرأت و همت نیافت ناچار با وجود خوف قهر نادر شاه بایران رفت چون نادر شاه پرسید که
از غضب من ترسیده رفته بودی باز چرا آمدی گفت کشته شدن از دست چون تو جوانمردی از زندگی در میان
نامردان بسیار خوشتر است نادر شاه این عذر را پسندیده بنوازش ملوکانه نواخت و فخر الدوله چون یار محمد خان
نماند دستگیر مرهته شده بذلت تمام برگشت و در سال سبع و خمسین و الف و احدمایه دیوانی تن به عبد المجید خان کشمیری
عنایت شد و هم درین سال آصفجاه قلعه مالکنده را از دست مقرب خان دکهنی برآورد و درین سال آیامل مدار المهام
مهاراجه ایشری سنگه سوائی خلف راجه دهیراج جی سنگه والی جی پور بملازمت رسیده خلعت یافت و علی محمد
خان روهیله که اهل تواریخ بعضی او را پسر اهیر و برخی پسر سید والانژاد و پرورش کرده سرداری افغان میگویند بنابر

شجاعت خود مدتی بملازمت عظمة الله خان و فرید الدین خان که از طرف اعتماد الدوله وزیر صاحب اختیار بودند گذرانیده در جنگهای
سادات باربه از جانب بادشاه و سادات تورانیه جلادتها بکار برده بود و روشناس وزیر گشته جاه و منصب یافت
و افاغنه بسیار بر خود گرد آورده اقتداری وافر بهم رسانید و تمرد ورزیده صوبه داران آن نواح که فرستادگان وزیر
بودند در گذشتند علی محمد خان استقلالی حاصل نموده و اول جاگیری در نواح سنبهل مرادآباد یافته بود درین وقت سر
از اطاعت پیچیده از مالگذاری دست کشید وزیر راجه هرانند را بتادیب او فرستاده راجه از علی محمد خان منهزم
شد و علی محمد خان اسباب و زرهای بسیار ازین فتح بدست آورده و پر و بال درست کرد و همین زمان بلوزیر اندک
گفتگوی مصالحت شده نسبت دختر خان مذکور با معین الملک پسر وزیر مقرر شد و ازین وجه نقش امارت او درست
نشسته و مرتبه او از حد بگذشته جمعیت افغانان او به چهل هزار رسید و بریلی و بداون و بن گده و سنبهل و
امروهه و غیره را بتصرف خود در آورده و در سال ثامن و خمسین و الف و اهد مایه بداعیه گوشمال علی محمد خان پیش خیمه بادشاه
بر آمده و خلعت قلعداری به سادات خان ذو الفقار جنگ مع صوبه داری دار الخلافه عطا شد و بادشاه بقصبه اون
رسیده علی محمد خان تاب نیاورده در قلعه بن گده تحصن نموده چند صفدر جنگ و قائم الدوله قایم خان قائم جنگ بنگش
و غیره امرای رکاب خواستند که اجزای قلعه را در هم شکسته علی محمد خان را بگیرند چون نفاق در امرا و عدم نفاذ در امر بادشاه
پیدا بود وزیر معافی تقصیر علی محمد خان کوشیده و آخر او را از قلعه بر آورده بملازمت بادشاه رسانید و اموال و اجناسی
که در قلعه داشت ضبط گردید و بادشاه طبل مراجعت کوفته بدار الخلافه رسید و در همین سال اشرف خان پسر امیر الامرا
صمصام الدوله خان دوران انتقال نمود و اسد الدوله اسدیار خان نیز در گذشت و ذکریا خان صوبه دار لاهور هم
رخت هستی بربست و خلعت صوبه داری لاهور به اعتماد الملک وزیر الممالک عطا شد و خلعت نیابت به سید یحیی خان
و سید شاه نواز خان عرف میرزا پهلواری ابنای سید ذکریا خان که خواهرزادگان او بودند داد و در میان هر دو برادر
مخالفت شده و سید شاهنواز خان برادر کلان خود سید یحیی خان را قید کرده سید یحیی خان بحیله از قید بدر جسته بدهلی
گریخت و شاه نواز خان بر مسند امارت جای گرفت و همدرین سال برادر سید امیر خان سید اسد الله خان انتقال کرد و
در خانه شاهزاده احمد میرزا پسری متولد شد و در سال تسع و خمسین اکثر اموال ذکریا خان ضبط شده رسید و بهروز خان
خواجه سرای محلی زنی را برای عمر شد خود بحجره آورد و پدرش تاب نیاورده بهروز خان را کشت و خود نیز بدست مردم
او کشته شد و همین سال عمدة الملک سید امیر خان که اقتدار بسیار بهم رسانیده بود ادب و خیال بادشاهی برطرف کرده پای
از حد خود بیرون برد روزی بادشاه را بمقدماتی عرض میکرد و بادشاه از طول سخن او منتشر شده گفت که عمدة الملک
باز روز دیگر عرض خواهید نمود عمدة الملک گفت که دو سه کلمه است باید شنید بادشاه باز قدری صبر کرده همان سخن را
اعاده کرده و عمدة الملک همون جواب داده تا سه مرتبه این سخن از جانبین در میان آمده روز افزون خان ناظر خواجه سرای

تاب نیاورده اورا با عمدة الملک گفتگوی بدمزه واقعشده عمدة الملک اورا اهان زبان بجبر از کار او معزول نمود و باشاره روز افزون شخصے موقع یافته بزخم جمدهر کار عمدة الملک را تمام ساخت +

ذکر سلطان احمد شاه ابدالی دُرّانی افغان و آمدن آن بادشاه جهانستان بار اول در هندوستان

سلطان احمد شاه اگرچه چند مرتبه در هندوستان آمده لیکن حمله اول او در عهد محمد شاه گورکان بود مناسب نمود که بندی از احوال فرخ فال او بر سبیل اجمال نوشته آید بر مستخبران اخبار تواریخ پوشیده نیست که عبد الله خان که از قوم ابدالی افغان وسکنهٔ ملتان بود در سنه تسع وعشرین ومایه بعد الالف هجری در نواح هرات که وطن ابدالیان است رسیده و مردم ابدالی او را بسرداری قبول نمودند و بوجهه فساد و زفید حاکم هرات مانده بحیلهٔ خلاصی یافته و باز با حاکم هرات جنگیده و بر هرات قبضه نموده چون دران زمان در ایران نیز افاغنه غلزئی تسلط یافته بودند و در ملک خراسان دولت افغانان اقتدار عبد الله خان بسیار شده تا در ایران زمین نادر شاه افشار ترکمان قدرت یافته باستیصال افاغنه پرداخت عبد الله خان بدست همقومان خود کشته شد و اله یار خان ابدالی بدین منصب بالا رفت چون نادر شاه محاصره نمود و ابدالیان جنگیده امان طلبیدند و بلشکر او رسیدند نادر شاه بقندهار رفته و ابدالیان را حکم کرد که بنواح قندهار آباد شوند و افاغنه غلزئی را بنواح هرات فرستاد احمد شاه پسر محمد زمان خان و نبیره عبد الله خان ابدالی صدوزئی مذکور بود چون بحضور نادر شاه رسید منظور نظر عاطفت او گشته روز بروز کار او در ترقی بود تا بادشاه بفراست بادشاهی انوار اقبال در ناصیه او دیده ترقی های عظیمه میفرمود و نیز مے نویسند که روزی نادر شاه بر کرسی زرنگار نشسته و احمد شاه روبرو ایستاده بود نادر شاه فرمود که اے احمد پیش بیا و او را قریب به کرسی طلبیده در گوش او گفت که اے احمد مرا چنان مے نماید که بعد از من بادشاهی بتو خواهد رسید باید که با اولاد من نیکوئی کنی و بعد از نصائح بنا گوش او را بدندان چنان گزید که دندان از طرف دیگر بیرون رفته گفت که چون این زخم گوش را خواهی دید نصیحتهائے من بیاد خواهی آورد و احمد شاه بوجه آن زخم دُرّی در گوش خود انداخت یا خود بادشاه او را بخشید و بعد از جلوس بر تخت بخیال نصیحت بادشاه نموده با اولادش بدی نرسانید و همواره اغماض میفرمود و خطاب خود بمناسبت آن دُر احمد شاه دُر دُران نموده و جمیع ابدالیان همقوم خود را به دُرّانی مخاطب فرموده وازان باز ابدالیان را دُرّانی مے گویند و همین خطاب بر ایشان راسخ و صادق گردید احمد شاه دُرّانی بعایه امرائی خود دُرها میداد و بغیر از عنایت بادشاه کسے را یارائے آن نبود که دُر در گوش اندازد و به تبعیت سنت نادری و نیز بملاحظه شجاعت و وفاداری احمد شاه و اولاد او بر جماعت امرائے مغلیه التفات بسیار داشت و بالخصوص با قوم آقه باش قاجار و اوزبک مهربانی بسیار مے نمود و اولاد او وصلت و قرابت در خاندان مغلیه قاجار وغیره مینمودند چنانچه احمد شاه بادشاه میرزا محمد حیات خان آقه باش قاجار را که نبیره میرزا باقر علی خان امیر عمده نادری بود و از ابدا

مؤلف خانمان برباد است بمزید عنایت نواخته دُری عطا کرده بگوش انداخت و فرمود که این دُر نسلاً بعد نسل شما مرحمت میشود بایدکه در گوش اولاد خود دُر انداخته باشید از زمان الی الآن در خاندان این خاکسار جهان همین قاعده مقرر است که دُر یا حلقه طلائی بگوش پسر مے اندازند چون بادشاهی در خاندان دُرانیه بود این عطیه باعث فخر میشد و امروز کسے نمے پرسد الحاصل باعث عروج احمد شاه بر مراتب بادشاهی چنین نوشته اند که حضرت شاه صابر نام درویشے صاحب دل از لاهور بلشکر نادر شاه رفت و نظرے از انظار عنایت بر احمد شاه انداخت و خیمه ہائے مختصر از چادر ہر چوبها ترتیب نموده و از گل اسپان ساخته پیش آن شاه نهاده میکرد چون احمد شاه بسلام نادر شاه میرفت و بحضور بادشاه باطن و ظاهر شاه صابر میرسید شاه میفرمود که اے احمد خان ما اهتمام سلطنت تو میکنیم و بعد از قتل نادر شاه درویش علیه الرحمته از گل چبوتره بنا کرده احمد شاه را نشانید و گفت که تخت تست و گیاه سبز بر سرش نهاده فرمود که این تاج تست و تو بادشاه دُرانی خواهی شد و احمد شاه از همان روز خود را دُرانی نامید و قوم ابدالی را که شعبهٔ ایست از قوم صدوزئی افغانان دُرانی نام کرد الغرض احمد شاه بعد قتل نادر شاه با گروه خود اسباب و اموالیکه بدست رسید گرفته روانه قندهار شد و در راه خزانه که از کابل باردوی نادری مے بردند یافته متصرف شد و قندهار را گرفته بکابل رفت و هر دو را القبضه خود درآورده و هفت نوبت بر هندوستان رسید- درین زمان که سید شاه نواز خان بر صوبه داری لاهور مستقل بود و سید یحیٰی خان برادر خود را که داماد اعتماد الدوله وزیر بود بر انداز جانب وزیر خفیه بر وطاری شده و دشمنان بر انداختن خاندان او را خواهان بودند بصلاح ایشان نامه به احمد شاه دُرانی نوشت که دربن طرف توجه فرماید که ما نیاز مندیم و شاهی از شما و وزارت از ما خواهد بود و احمد شاه برین پیمان حسب استدعائے او فرمانے بوے نوشت چون این خبر بوزیر رسید نامه به تهدید به خواهر زاده خود یعنے سید شاه نواز خان نوشت که حیف است که شما داعیه اطاعت افغانی پیدا ول نموده آید و نمکحرامی که گاهے از خاندان ما نشده پسندیده اید باید که ازین داعیه پشیمان شوید که صوبه لاهور و کشمیر و کابل و ٹهٹهه و ملتان از شما خواهد بود چون احمد شاه به پشاور رسید و نامه به شاه نواز خان نوشته حسب وعده همرهی خواست شاه نواز خان جواب صاف داده شاه صابر پیشتر به لاهور آمده شاه نواز خان را گفته فرستاد که این شهر مولد و منشای من است و حقوق مردم بر من ثابت نمیخواهم که خلق اینجا علف تیغ بیدریغ ابدالیان شوند و شما که بر نقض عهد مبادرت نموده اید که پیش خالق و خلق معیوب است و تیغ شما با تیغ ابدالی برابر نیست کسے گفت که مگر تیغ ما از چوب است و تیغ او از آهن جواب داد که تیغ هر دو از آهن است اما اقبالش بر عروج است سید شاه نواز خان درویش را بسحر و استهزا منسوب نموده نظر بند کرد ناچار شاه درانی از پشاور حرکت کرده به لاهور رسید و شاه نواز خان نیز لشکر آراسته مقابل شد عالمے از جفاریان با وگفت که امروز به دُرانیان جنگ نکنید که فردا الظفر از شما خواهد بود شاه نواز زور سنکر فرود آمده ممانعت حرب و ضرب نمود سواران ابدالی نمودار شده دو صد کس از مغلان و قزلباش لشکر هندوستان بر ایشان تاخته پسپا

نمودند امامدے دیگر از لشکر درانیان رسید مغلیه منهزم شدند و دو هزار کس و لاوران از لشکر ابدالی در تعاقب ایشان داخل لشکر شدند فوج هند بلحاظ اشتمال سواران خود توپ نینداخته هنگامه قیامت عظیم برپا شد شهنواز خان که بر دستر خوان نشسته بود سوار شده تا شام جنگ قائم بود و قریب شام سواران احمد شاه از لشکر بیرون رفتند اما روز دیگر اکثر لشکر هند روانه شهر شدند و شاه نواز خان که سوار ایستاده قاصد حرب بود ناچار خواست که فرود آمده تدارک نماید و آن روز جنگ موقوف نماید امرائش نگذاشته خواستند که بحصار رفته محصور شوند چون فیل سواری او از خیمه اش گذشت لشکر او دست بغارت گشاده تاراج نمودند و بشهر رفتند شهنواز خان ناچار بشهر رفته خواست که بوسیله شاه صابر صلح نماید اما درین هنگامه بعضے از سیه بختان درویش را شهید نموده بودند شهنواز خان بسیار آزرده شده سنگ فرش بر سینه بخشی که باقی این کار مذموم بود زده زر و جواهر نفیسه گرفته راه فرار اختیار نمود و احمد شاه بعد از فتح عازم شاهجهان آباد گردید +

ذکر محاربه شاهزاده احمد میرزا گورکان با احمد شاه درانی بادشاه افغانستان

چون اخبار تسخیر لاهور و تهیه دهلی بگوش بادشاه محمد شاه رسید در سنه احدی و ستین و مایه بعد الالف شاهزاده احمد شاه پسر اکبر خود را با وزیر الممالک اعتماد الدوله سید قمر الدین خان و ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ تراقو نیلو ترکمان صوبه دار اوده و راجه ایشری سنگه کچهواهه والی جے پور و دیگر راجهائے راتهور و سیسودهیه و سادات خان ذو الفقار جنگ امیر الامرا و معین الملک و شیر جنگ پسران وزیر در هجدهم محرم سنه مذکور بدین مهم رخصت فرمود و وزیر را بدست خود فتح پیچ بر بسته و طره بادله از سر دستار خود بر آورده بدست خود بر سر وزیر بست و شاهزاده با فوج بسیار و توپخانه بیشمار روانه شد و احمد شاه با هفت هزار سوار خود که در رکاب او همین قدر بودند بسر هند رسیده و شهر را تاخته و شاهزاده احمد شاه گورکان نیز عنان توجه بمقابله او منعطف نموده بمقابله او رسید و با وجود بسیاری فوج و حشم لشکر بست و حفر خندق نموده مورچالها قایم نمود و احمد شاه درانی قدرے از اعرابهائے آتشبازی و گوله توپ و بان که در عقب شاهزاده مے آمد بدست خود آورده از پانزدهم تا بست و هشتم ربیع الاول آتش جدال و قتال مے افروختند و سرمایه حیات یکدگر بشراره گلولهائے توپ و تفنگ میسوختند اما درهمین ایام گوله توپ بخیمه وزیر رسیده و وزیر که نماز چاشت خوانده بر مصلے بود ازین صدمه رهگرائے عالم بقا گردید و راجه ایسری سنگه کچهواهه با دیگر راجه هائے راجپوت کم همتی کرده و از گشته شدن وزیر دل از دست داده با بست و سی هزار کس از افواج خویش و راجگان دیگر قدم فرار در بادیه فرار نهاده راه وطن در پیش گرفت ازین سبب رخنه عظیم در بنیاد استقلال لشکر بادشاهی پیدا شده صفدر جنگ ترکمان و سید معین الملک پسر وزیر از جائے نرفته در رکاب شاهزاده ماندند و در تاریخ بست و هشتم احمد شاه ابدالی درانی بر مورچال وزیر حمله آورد معین الملک پائے ثبات استوار داشت و امرائے مغلیه و سادات تورانیه که در آن مورچال بودند پائے

شجاعت افشرده بازوے جلادت کشادند وجنگے عظیم واقعشد وصفدرجنگ جمیع مغلان راکه در لشکر او بودند فرمود تا پیاده شده و
با فوج خود بامداد معین الملک پرداخت محاربه قوی واقع گردید هم درین هنگام آتش در بان هائے لشکر احمد شاه درانی افتاده
بانها ولشکر او منتشر شدند و رستخیز قیامت انگیختند مغلان وابدالیان ولایت که از جنگ بان وغیره واقفیت نداشتند ازین
صدمه پریشان شده گفتند که این بلائیست از هندوستان که شاه کو شاه کو میگویید وشاه مارا میجویید با اینهمه تا شام افواج
احمد شاه درانی پایداری کرده ووقت شب فرود آمد صبح دیگر احمد شاه درانی تاب مقابله در خود ندیده طبل ارتحال کوفت و
وشاهزاده احمد شاه گورکان مظفر وکامیاب مراجعت نموده واز دربار بادشاهی صوبهٔ لاهور وملتان به سید معین الملک پسر
وزیر مقرر شد وفرمان بادشاه رسید که شاهزاده وصفدرجنگ روانه حضور شوند وشاهزاده هنوز در پانی پت بود که سلطان
محمد شاه در تاریخ بست وهفتم شهر ربیع الثانی سنه احدی وستین والف واحد یما به انتقال فرمود وروزے چند بمصلحت
خبر وفات او را نهفتند ~~~ شه فلک حشم وروشن اختر آنکه ازو + چو آفتاب جهان جملگی فروغ گرفت + چو شد
بجادهٔ فردوس زین سرائے سپنج + سرود هاتف غیبی که گو بجنت رفت + مدت سلطنت او بست ونه سال وپنجماه وبست
سه یوم ومدت عمر او چهل وهفت سال ویکماه وپنج روز ودر پائین مزار حضرت سلطان المشائخ خواجه نظام الدین اولیا
قدس سره مدفون شد سکه او این بیت بود ~~~ زفضل حق شهنشاه محمد شاه دین پرور + درین عالم زده سکه زمهر وماه
روشن تر + محمد شاه بسیار رحیم دل ونیک اطوار وبه آزار خلق وقتل کسے راضی نبود باوجود آشوبهائے بسیار که از امرائے
سادات بارهه وسادات تورانیه وغلبه مرهٹه وورود نادر شاه واحمد شاه ابدالی آبروے سلطنت بهر نوع که توانست برقرار
داشته چون عیش طلب بود واوقات خود اکثر بلهو ولعب میگذرانید از دستیلهائے موفور در کارها ظهور میرسید و
بهمین سبب فتنه هائے بسیار پیدا میشدند اما بعد ازو کسے چنان هم نماند که شوکت وعزت سلطنت را برقرار دارد حرم وبیگمات
او بسیار بودند اما اشرف جمله ملکه زمانی بود دختر سلطان فرخ سیر ودیگر صاحبه محل خواهرزاده سادات خان وی این محبوب ترین
زنان بود نزد او واز حرمهائے او اودهم بائی بود که احمد شاه ازو متولد شد وبعد از جلوس بخطاب نواب قدسیه صاحبه زمانی
یافت وپسران او شاهزاده احمد شاه بود که بر تخت نشست واز دختران او حضرت بیگم بود که بعقد احمد شاه درانی درآمد و
دیگر اولاد از ذکور واناث در صغر سن مردند وامرا ووزرائے عهد او جمله از قوم سادات بودند وهیچ یک از امرائے مغل
بپایهٔ عظیم نرسید اول سادات بارهه زمام اختیار امارت ووزارت درکف داشتند وبعد از ایشان سادات تورانیه
باین کار پرداختند الغرض امرائے او جمله سادات بودند یعنی وزیر الممالک قطب الملک سید عبدالله خان وامیر الامرا
حسین علی خان از سادات بارهه بودند ودر عهد آنها متعلقین ایشان بعهده هائے امارت سرافراز بودند وبعد از آنها
نظام الملک آصفجاه سید چین قلیچ خان صوبه دار دکن ووزیر شد وسید محمد امین خان اعتماد الدوله وپسر او قمر الدین خان
وزیر نیز سادات تورانی بودند سید محمد امین خان از اولاد میر بهاؤ الدین ونظام الملک از اولاد میر شهاب الدین بود واین

ہردو برادر از اولاد حضرت شیخ الشیوخ سید شہاب الدین سہروردی علیہ الرحمۃ بودند و در عہد شاہجہان بادشاہ از سمرقند که وطن ایشان بود بہند رسیدہ بودند و بلحاظ سکونت ترکستان کہ موطن شاہان گورکان بود و بخیال اعزاز اولاد حضرت شیخ الشیوخ علیہ الرحمۃ بمناصب بلند رسیدند و علاوہ اینہا سید محمد امین مخاطب بہ برہان الملک سعادت خان صوبہ دار اودھ کہ از سادات حسینی موسوی نیشاپور بود و ابوالعبداز و بوجہ لاولدی داماد او صفدر جنگ ترکمان بدین عہدہ رسید دیگر سیف الدولہ سید عبدالصمد خان دلیر جنگ بود از سادات تورانیہ از اولاد حضرت سید خواجہ عبداللہ احرار قدس سرہ بود و وطن او نیز سمرقند بود و آبائے او در عہد سبحان قلی خان اوزبک والی ترکستان شیخ الاسلام بودند و بعہد شاہ اورنگزیب عالمگیر بہند رسیدند و بعد عبدالصمد خان پسران او ذکریا خان و بعد از و سید شہنواز خان و یحییٰ خان بصوبہ داری لاہور رسیدند عمدۃ الملک امیر خان سید حسینی بود از نژاد حضرت خواجہ نعمت اللہ قدس سرہ و جد امیر خان سید خلیل اللہ در زمان جہانگیر بادشاہ بہندوستان رسیدہ بود و پسرش سید روح اللہ خان بخشی و امیر مقتدر بود و سید امیر خان صوبہ دار کابل و الہ آباد وغیرہ ماندہ سید سادات خان ذوالفقار جنگ امیر الامرا از نژاد سادات بود الغرض در عہد محمد شاہ جملہ امور سلطنت از امارت و وزارت و صوبہ داریہا در دست سادات بود و ستارہ اقبال امرائے مغل چنان غروب شد کہ دیگر طالع نہ گشت اما صاحب سیر المتاخرین طرف سادات بارہہ بخیال تشیع گرفتہ و در کتاب خود سادات تورانیہ را بسیار بد گفتہ و روایات بے سروپا برائے ایشان تراشیدہ و ہرچند سادات بارہہ بتعقل آقائے خود سلطان فرخ سیر راضی شدند و برہان الملک را کہ شیعہ مبدا النسب باوجود آنکہ تیغ بر روئے سادات بارہہ کشیدہ و در ہنگامہ نادر شاہ نمک حرامی را پسندیدہ مصالحہ را برہم زدہ دود از دودمان مردم دہلی و خاندان ولی نعمت خود برآورد و سید الہ وردی مہابت جنگ را کہ تیغ بر سر آقائے خود سرفراز خان افشار صوبہ دار بنگالہ راند بخیال تشیع بد نگفتہ و قبایح ایشان را بخدا وند تعالیٰ بستہ حوالہ بتقدیر نمود و سادات تورانیہ یعنی محمد امین خان و نظام الملک را بدین جرم کہ در نبرد سادات بارہہ طرفداری محمد شاہ آقائے خود نمودند چندان نکوہش کردہ کہ بیش ازان در گمان نیاید اگر طرف سادات بارہہ بخیال نژاد پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم گرفت اینہا ہم از ہمان نژاد بودند بار قبایح یکے را حوالہ تقدیر کردن و خوبی ہائے دیگرے بفضایح برشمردن از ادب تاریخ نویسی بعید است و ہمدرین سال آصفجاہ نظام الملک سید قمرالدین چین قلیچ خان فتح جنگ بہادر ناظم دکن انتقال فرمود و بسیار صفات حمیدہ و عادات پسندیدہ داشت با علما و فضلا و فقرا صحبت داشتے و صاحب کمالان عرب و عراق و ماوراء النہر و خراسان و تمامت ہندوستان صیت کرم او را شنیدہ بر وے گرد آمدند و ہمہ کس را فراخور لیاقت رعایت میفرمود از وست ؎ زشور بحر گر فہمیدہ بخت حبابش را ٭ بسامان فنائے خود دہیا شو حبابش را ٭ سوخت تا داغ محبت دل دلوانہ ما ٭ شمع گردید بگرد سر پروانہ ما ٭ طرح کاشانہ ما ریختہ رنگ شکست ٭ عرق آلودہ رود و سیل ز ویرانہ ما ٭ چون محمد شاہ بادشاہ و اعتماد الدولہ وزیر و آصف جاہ ہر سہ در ہمین سال رحلت کردند میر غلام علی آزاد بلگرامی در تاریخ گوید ؎

سه رکن مملکت هند از جهان رفتند + فتاد حیف سه در یگانه از کفِ دهر + برائے رحلت این هر سه یافتم تاریخ + نماند
شاهِ زمان و وزیر و آصفِ دهر +

ذکر بعضے از شعرائے عهد او

شعرائے عهد محمد شاه بسیار بوده اند از انجمله نگهت بود اسم او محمد یوسف
برهان پوری است شاعرے خوش سلیقه و از نژاد چک بود که قبل از
شاهانِ مغلیه در کشمیر کوسِ حکومت نواخته اند نگهت در عهد عالمگیر بادشاه با امیر الامرا ذوالفقار خان بسر مے برد و در عهد
محمد شاه بخدمت وزیر الممالک سید قمر الدین خان مے بود و از پیشگاه بادشاه بخطاب سخنور خان ممتاز شد و قصاید بسیار در
مدح امرائے عصر بنظم در آورد وقتیکه دولت سادات بارهه باختتام رسید و محمد شاه گورگان بر تخت سلطنت استقلال یافت
قطعهٔ تاریخی گفته بنظر رسانید و هزار روپیه خلعت در صله یافت ماده تاریخ این است ؎ آفتاب ملک و اقبال از کسوف
آمد بدر + از وست ؎ نگردد رفعت دنیائے دون بے کشمکش حاصل + بگردون خیمه را چندین طناب افتد که برخیزد +
وجدان سید محمد معصوم مخاطب به جمالی نسب خان نسب او بحضرت سید امیر کلال علیه الرحمة میرسد و در لاهور توطن اختیار کرده
بود و برفاقت نواب سیف الدوله سید عبد الصمد خان دلیر جنگ بهادر میگذرانید و هر روز مجلس مشاعره انعقاد مے یافت بعد از
سید عبد الصمد خان صحبت شعر برهم خورده وجدان در سنه ستین و مایه و الف جان بجهان آفرین سپرد از وست ؎ جان حاضر است بلبان دل
میکنی طلب نیست + ایک شیشه بود بشکست پهلوے من حلب نیست + رائج میر محمد علی سیالکوٹی در لاهور مے بود و بخدمت نواب سیف الدوله
سید عبد الصمد خان دلیر جنگ بسر مے برد روزے سید محمد فاضل خان خواهر زاده سیف الدوله بوی میگفت که مصرعی از کسے مشهور است ؎ اے
حنا انگشتِ فندق بند دا و از دست تو + مصرع ثانی باید گفت رائج بدیهه گفت ؎ از کمان ناخنے خوردم خدنگ از شست تو +
از وست در مرثیه سید محمد عبد الصمد خان ؎ که میگوید نزاع عبد الصمد خان از جهان رفتی + زمین انگیخت گرد کلفتے بر آسمان
رفتی + فلک تخت و ملائک لشکر و انجم سپاهت شد + پئے فرمان روائی هائے ملکِ جاودان رفتی + و رائج در سنه
خمسین و مایه و الف وفات یافت از وست ؎ روز وصل از بیم هجران تو ام گریان گذشت + آه عید آمد پس از
عمرے و در باران گذشت + حاکم حکیم بیگ خان ابن شادمان خان اوزبک بود شادمان خان اوزبک در عهد عالمگیر
بادشاه در هندوستان آمده بود و بمنصب هفت صدی معزز شده در عهد فرخ سیر بادشاه سه هزاری و بزمانه محمد شاه
پنجهزاری شد حکیم بیگخان نیز منصب یافت اما دامن دولت فقر گرفته انزوا گزید و بلباس فقر در آمده ملقب به شاه
عبد الحکیم شد از وست ؎ از چشم تو تیمار دل خسته محال است + بیمار پرستاری بیمار نکرده است + حال دلم نه پرسد
در زلفِ خویش گاهے + زان رو که شب نه پرسد احوال خسته گان را + حزین شیخ محمد علی حزین اصفهانی در علوم و
فنون پایهٔ بلند دارد و در نظم و نثر رتبهٔ ارجمند شاگرد محمد مسیح فسائی بود از وطن بر آمده در هنگامهٔ نادر شاهی بهندوستان رسید
و به دهلی آمد و از انجا به لاهور رفت وقت ورود نادر شاه افشار مخفی شد و بار دیگر به لاهور آمد ذکریا خان ناظم لاهور

خواست که او را آسیبی رساند تا حسن قلی خان کاشی که بسفارت از محمد شاه نزد نادر شاه رفته بود او را همراه گرفته بدهلی آورد و
محمد شاه سیورغالی برای او مقرر کرد شیخ در هجو هند شعری گفت ع نسناس سیرتی است تمنای مردمی + از دیو لاخ
هند که انسان نه داشته است + شعرای شاه جهان آباد بر او شوریدند و حزین به اکبر آباد آمده به بنارس توطن گزید و
همانجا درگذشت ع ای وای بر اسیری کز یاد رفته باشد + در دام مانده باشد صیاد رفته باشد + شادم که
از رقیبان دامن کشان گذشتی + گو مشت خاک ما هم برباد رفته باشد + شمع را شعله مسلسل ز دل آید بیرون +
آه دل سوختگان متصل آید بیرون + آه تو فاش میکند عشق نهفته را حزین + دود دلیل میشود آتش ناپدید را +
اسحق خان شوستری مخاطب به مؤتمن الدوله امیر صاحب جوهر بود پدرش از شوستر بهندوستان آمده در شاهجهان آباد سکونت
ورزید و اسحق خان در هندوستان متولد شد در سنه اثنی و خمسین و مایه و الف هجری وفات یافت از وست ع ز بس که
در دل تنگم خیال آن گل بود + هنگام خواب من امشب صفیر بلبل بود + درگاه قلی خان ترکمان از سرکار آصف جاه اول
بخطاب مؤتمن الدوله و منصب شش هزاری سربلند شد بعد از آن بخطاب مؤتمن الملک و منصب هفت هزاری و ماهی مراتب
ممتاز گردید در تاریخ دانی و غیره علوم و کمال بی نظیر بود در سنه ثمانین و مایه و الف هجری درگذشت از وست ع
شرک محض ست گمان من و تو + من و تو نیست میان من و تو + عاقل بهرور خان شاهجهان آبادی داروغه
فراش خانه نواب نظام الملک آصفجاه در مدح او نظم و نثر میگفت در آخر عمر خزانچی شده رخصت گرفته در شاهجهان آباد
رفت از وست ع ندارد حاصلی غیر از ندامت حرف سازیها + زبان شمع آخر خاک لیسد از درازیها + ندارد چهره ام
رنگی ز جوش ناتوانی ها + چو گل تاراج چیدن رفته ام در نوجوانی ها + عجیب سید قریش بلگرامی برادر خاله زاد میر
عبدالجلیل بلگرامی بود و در اواخر زندگی همراه نواب مبارز الملک سربلند خان جانب گجرات رفت و در سنه اربعین و الف
احدی و مایه با اسپ غائب شد معلوم کجا رفت از وست ع گل همان به که ز گلزار بهم باشد + مل همان به که ز میخانه کوثر
باشد + گوهر آن نیست که از نطفهٔ نیسان زاید + گوهر آنست که از معدن حیدر باشد + مخلص آنند رام چهتری لاهوری
الاصل بود مخاطب به رای رایان و شاگرد میرزا بیدل و وکیل اعتماد الدوله سید قمر الدین خان وزیر بود از وست ع
گرد باد آیینهٔ غیرت احوال تو بس + آرمیدن همه گر خاک شوی دشوار است + گلشن شیخ سعد الله دهلوی از فقرای
کامل و از نسل اسلام خان بود و سلسله نسب او به حضرت زبیر ابن عوام رضی الله عنه میرسید از برهان پور آمده به دهلی متوطن
شد و در سنه احدی و اربعین و الف و احد و مایه درگذشت از وست ع بدقت میتوان فهمید معنی های ناز او + که شرح
حکمت العین است مژگان دراز او + خاکسار نواب شکر الله خان امارت را با فضیلت جمع کرده و با میرزا بیدل
الفت و وداد و محبت و اتحاد مرعی میداشت از وست ع در وادی محبت هر خار غم که آمد + در پای طالع من
آن را بدیده گفتم + گر یا نبی بدیدهٔ خونبار ناز لطف + رنگین کنیم پای ترا از حنای اشک + تسلی از خیال

زلف چون زنجیر پیچیم پیچیم + دماغ آشفته‌ام بو از گل تصویر پیچیم پیچیم + شتین اصفهانی در عهد شاه عالم بهادر شاه وارد هندوستان گردیده و مدتی در رکاب نواب ابوالمنصور خان صفدر جنگ گذرانیده در سنه خمس وسبعین ومایه والف درگذشت از وست ـ چشم او اظهار دل از بیم رسوائی نکرد + دزد پنهان میکند چندی متاع برده را + خاطر ما را ز چرخ امید جمعیت خطاست + باغبان کی دسته می بندد گل پژمرده را + آرزو سراج الدین علی خان عمدهٔ شعرا و زبدهٔ فصحا بود نسب او از جانب پدر بحضرت شیخ کمال الدین خواهرزاده حضرت شیخ المشایخ حضرت شیخ نصیر الدین محمود چراغ دهلوی قدس سره میرسد و از جانب مادر بجناب شیخ محمد غوث گوالیاری رحمة الله علیه در سنه اثنی وثلثین و مایه والف از گوالیار به شاهجهان آباد آمد و نواب مؤتمن الدوله محمد اسحق خان نجم الدوله پسر او را مشاهره مقرر کردند و بعد از ان آرزو به اوده رفت و در سرکار نواب شجاع الدوله ترکمان معزز شد و در ربیع الآخر سنه تسع وستین ومایه والف درگذشت از وست ـ نشد که یکدم قفس مرغ دل کنند آزاد + اگرچه چشم بتان را مدام بیماری است + خستگان عشق را راه عدم در پیش بود + زخم شمشیرت برسم ارمغان برداشتند + گرفت آن مه هندی مه دگر در بر + دگر مپرس حکایت که چند در چند است + رباعی ـ زلفت که از و نظم جهان حسن است + نازل شده سورهٔ لیشان حسن است + خطت که بر و شده است خوبی همه ختم + پیغمبر آخر الزمان حسن است + اقدس میر رضی شوستری پدر او شیخ الاسلام آن دیار بود و او بعد از گلگشت عرب و عجم بدیار هند آمد و چندی بخدمت نواب شجاع الدوله افشار ناظم بنگاله گذرانید و آخر نزد آصف جاه سید نظام الملک ناظم دکن رفت از وست ـ ظالم از عربده بار ستم خویش کشد + عقرب از کجروشی بر سر خود نیش کشد + ایجاد میرزا علی نقی از قوم قاجار در سرکار نواب آصفجاه نظام الملک بسر برد از وست ـ خطاست اینکه بگویم بجبهه چین داری + خدا نکرده مگر در گره همین داری + دیده نواب آغر خان از امرای مغلیه بود در عهد عالمگیر بادشاه چهار هزاری بود و در زمان محمد شاه پنجهزاری شد گاهی شعر هم میگفت از وست ـ تا چشم تو زه کرد کمانی بکمینی + یکصید نیاسود زمانی بزمینی + آفرین اسم او فقیر الله شاعری وارسته بود و فقیری بجا پیوسته وقتیکه خان جهان بهادر کوکه عالمگیر بادشاه ناظم لاهور شد پسر او نصرت خان بطریق سیر رفت در حویلی شاهزاده دارا شکوه آفرین را ملبد ابر بود و باران ترشح میکرد نصرت خان تعریف هوا کرد شاه آفرین این دو بیت زلالی خوانساری برمحل خواند ـ خوش ابری و ابری کم ستیزه + که باران ریزد از وی ریزه ریزه + زنم نقش قدم زایل نمی شد + زمین نرمی شد اما گل نمی شد + نصرت خان نه اشرفی صله مناسب خوانی بوی داد آفرین در سنه اربع وخمسین ومایه والف بجهان آفرین سپرد از وست ـ بجز حجت قاطع بود صاحب کمالی را + قبای بیضه بر تن میدرد مرغی که کامل شد + نیست بجز دامن تر شبنم باغ کرمش + ناز بر رحمت او چون نکند عصیانم + قصه هیر رانجها بنظم آورده بود از ابیات قسمیه اوست ـ بعریان یتیمی تمنا نورد + که عید آمد و

جامه گلگون نکرد + واز مثنوی انبان معرفت اوست ؎ ای مغنی بوضوی تجرید + صبح شد صبح نماز توحید + صبح یعنی که ظهورش همه جاست + شش جهت سجده چو خورشید رواست + وله ؎ گه بگوش تو سبگوید ان صدف بیزار + که بی وطن به تو بودن به از وطن بی تو + دیوانگی و مستی از بو ستو می خیزد + هر فتنه که می خیزد از کوی تو می خیزد + رافع از شعرای کشمیر واز تلامذه ملا ابوالحق ساطع بود و با نواب صمصام الدوله خان دوران امیر الامرا بهادر که نام اصلی او خواجه عاصم بود بسر می برد روزی رافع این بیت گفت ؎ کفم چو کاسه گرداب همچنان خالیست + به آن محیط کرم گرچه آشنا شده ام + صمصام الدوله او را یکهزار روپیه صله داد اما صمصام الدوله در زمان محمد شاه بمرتبه امیر الامرائی فائز شده بود و در وقت آمدن نادر شاه افشار در هندوستان با محمد شاه بمحاربه او بر آمده و با فوج او جنگیده زخمی شده و بگذشت گه گهی فکر سخن هم می نمود از وست ؎ سحر خورشید لرزان بر سر کوی تو می آید + دل آئینه را نازم که بر روی تو می آید + راهب میر جعفر اصفهانی است در هندوستان آمده بدهلی می بود شاعری خوش گوی بود اشعارش از پنجاه هزار درگذشته بودند در سنه ست وستین و مایه والف درگذشت از وست ؎ در چمن چون لب لعل تو گهربار شود + غنچه گل گره خاطر گلزار شود + شب زبیتابی اشکست دلم بی آرام + دایه در رنج بود طفل چو بیمار شود + خوشا فراغت مرغی که آشیان دارد + بگلشنی که نه گلچین نه باغبان دارد + گر پیش نهال قد او جلوه طراز است + عذر گنه سرو همین بس که دراز است + امام قلی اول بهندوستان آمده با برهان الملک سید سعادتخان بسر می برد چون به شاهجهان آباد رسید منظور نظر عنایت بادشاه محمد شاه گردیده عماد الدین خان خطاب یافت شعر هم میگفت از وست ؎ ما جور کشان نام نگیریم وفا را + پرورده درد یم نخواهیم دوا را + میر تقی خیال از فصیحان زمانه محمد شاه بادشاه بود و قصه عجیب و غریب تصنیف کرده بوستان خیال نام کرده و قصه تا این زمان مثل بوستان خیال تصنیف نشده و بسبب تصنیف قصه مذکور مشمول عواطف و عنایات بادشاهانه گردید صاحب طبع بلند بود و مردی هوشمند فکر و دماغ و خیالات و بلند پروازی های او در بوستان خیال دیدنی است که چه مرتبه داشت و دیگر شعرای عهد او بسیار بودند که ذکر مجموع آنها درینجا موجب تطویل می شود +

ذکر سلطنت سلطان ابو النصر مجاهد الدین احمد شاه بهادر ابن محمد شاه ابن جهان شاه ابن شاه عالم بهادر شاه ابن سلطان عالمگیر بادشاه گورکان

ولادت احمد شاه در سال اربعین و احد مایه بعد الالف

هجری از بطن اودهم بائی واقع شد و بعد از آنکه با احمد شاه درانی ابدالی ظفر یافت و از سرهند مراجعت فرموده در منزل پانی پت مقیم بود خبر انتقال محمد شاه بوی رسیده باتفاق امرای حاضر در سنه احدی وستین ومایه والف بتاریخ دویم شهر جمادی الاول بر تخت سلطنت نشست چون وزارت بصفدر جنگ مقرر می شد اما او بواسطه خیال آصفجاه نظام الملک

قبول نیکرد نامه به آصف جاه معه فرمان بادشاهی نوشتند آصف جاه نظام الملک عذر پیری و ضعف در میان آورده به صفدرجنگ نوشت شما در میان اطفال هوشیارید هرچه مناسب باشد بعمل آرید اما صفدرجنگ بلحاظ خوف نظام الملک جرأت به پوشیدن خلعت نکرد چون همدران زودی نظام الملک نیز داعی حق را لبیک اجابت گفت صفدرجنگ بعنایت خلعت هفت پارچه معه چارقب وزارت و جواهر و خطاب جملة الملک مدار المهام وزیر الممالک برهان الملک نواب ابوالمنصور خان صفدرجنگ بهادر سپه سالار ممتاز گردید و از سر اطمینان خاطر بکار و بار وزارت پرداخت و بادشاه خطاب بهادری برای خود گرفت امرا معروض داشتند که از اولاد صاحبقران کسی لقب بهادری اختیار نکرده برای امرا گذاشته اند اما بادشاه قبول نفرمود چون پدر نیاکان اعظم چنگیز خان را میسوکا بهادر خطاب بود و پدرش را برتان بهادر گفتندی و پسر تومنه خان ایرقاچولی که جد امیر قراچار بود خطاب بهادری داشت و شجره سلاطین گورکانیه بدو میرسد و نیز سلطان ابوسعید بهادر خان بوزنجری والی ایران و خراسان خطاب بهادری داشت و نیز سلطان حسین میرزای بایقرا را سلطان حسینی بهادر خان گفته اند و شاهجهان بادشاه گورکان وقتی که شهزاده اورنگ زیب در سن چهارده سالگی با فیل جنگید او را خطاب بهادری داد اگر احمد شاه نیز خطاب بهادری برای خود خواست جای اعتراض نیست الغرض بخشی گری به صلابت خان ذوالفقار جنگ عنایت شد بخشی گری دویم به انتظام الدوله پسر اعتماد الدوله سید قمر الدین خان وزیر سیومی به مجد الدوله عبد المجید خان مقرر شد و مادر بادشاه ملقب به نواب قدسیه صاحبه زمانی گردید و جاوید خان خواجه سرا بخطاب نوابی ممتاز شد تاریخ جلوس احمد شاه ـ چو آن شاه جوان بر تخت بنشست * چو خورشید از فلک بنمود جلوه * خرد سال جلوسش بر لب آورد * سپهر سلطنت افزود جلوه * ١١٦١ و همدرین زمان صفدرجنگ وزیر که از قرب افاغنه کاره بود بعد مرگ علی محمد خان سعد الله خان پسر او بداؤن و بریلی را متصرف بود وزیر با تدبیر قایم خان قایم جنگ بنگش را بر او آورد تا سعد الله خان را آواره دشت ادبار سازد و خواست که در هر دو دشمن نفاقی انداخته خود ثمر نخل خلاف ایشان بدست آرد قایم جنگ لشکر بر سعد الله خان کشیده پس از جنگ و حرب در آن معرکه کشته شد و اموال بسیار بدست سعد الله خان و لشکر او افتاد و وزیر پر تدبیر بعد ازین تدبیر بر پس ماندگان قایم خان لشکر کشید و فرخ آباد دار الملک او را تسخیر کرد زنان قایم خان ناچار شصت لک روپیه نقد و جنس باو داد و وزیر جمیع ممالک او ضبط نمود و بادشاه نیز همراه وزیر بود و این معامله در قرب فرخ آباد منفصل شد و فرخ آباد و مواضعی چند که از زمان فرخ سیر آل تمغای بنگش بود بزنان قایم خان مقرر کرد و راجه نول رای را بر ممالک مقبوضه مقرر نمود و اسباب و افیال قایم خان با جرمانه از سعد الله خان در خواسته از و نیز زرها و اموال بسیار گرفته معاودت نمود *

ذکر ورود سلطان احمد شاه ابدالی درانی در هندوستان مرتبه ثانی

در سنه اثنی و ستین و الف و احدی مایه احمد شاه باز در

هند سید معین الملک پسر وزیر سید قمر الدین صوبه دار لاهور دست جنگ و حرب پیش آمد و بعد از چند روز بوجه ناداری استعداد
حرب خواهان مصالحه گشته احمد شاه نیز متوقع زیاده طلبی ندیده صلح کرد و بدستور نادر شاه زر چهار محال سیالکوت و اورنگ آباد
و پشاور به تنخواه صوبه کابل به احمد شاه مقرر شد و احمد شاه درّانی عطف عنان بکابل نمود +

ذکر محاربه ابو المنصور خان قراقوینلو ترکمان وزیر با افاغنه بنگش یعنی احمد خان و دیگر افغانان دلیر و شکست یافتن از ایشان باراده قادر قدیر

چون افغانان از تنگ طلبی راجه نول رای ملازم وزیر نهایت
تنگ آمده بودند مادر قائم خان احمد خان بنگش برادر اعلاتی قائم خان را پیغام داد که غیرت افغانی بباد رفته اگر پسر افغانی غیرت
کرده هر چه از دست تو بر آید کمی نکنی احمد خان افاغنه بسیار گرد آورده و نول رائے نیز آماده مدافعه شده در جنگ کشت
افغانان مردانه وار جنگیده در سنگر ریختند و سر نول رائے بریده جمعیت او را منهزم ساختند و در همین ایام بعد از نواب نظام الملک
آصفجاه ناصر جنگ خلف او بمسند سرکار صوبه دکن جا یافته بود بفرمان بادشاه احمد شاه متوجه دار الخلافه شاهجهان آباد
گردیده تا دریائے نربدا رسید بسبب طغیان مظفر جنگ در دکن باذن بادشاه برگشته بدکن رفت و هفتاد هزار سوار جرار
در رکاب سید ناصر جنگ بود القصه ابو المنصور خان باستماع کشته شدن راجه نول رائے با هفتاد هزار سوار جرار از لشکر
خود و امرائے بادشاهی بحرب افغانان رفته در راه مغلان لشکر او در قصبه مارهره خفیف فسادے واقع شده تمامت آن قصبه
بتاراج رفت احمد خان بنگش نیز با افاغنه بسیار بمقابل آمده محاربه عظیم واقع شد اسمعیل بیگ خان و رستم خان و راجه سورجمل
جاٹ افواج مقابل را از پیش برداشته گریزانیدند و در عقب آنها رفتند و وزیر مردم را علی التوالی بمدد ایشان می فرستاد
همدرین اثنا احمد خان با جمعیت افاغنه از کمین گاه بر آمده بر وزیر حمله نمود و کامگار خان بلوچ مقدمه لشکرش و اکثر مغولان
از صدمه تفنگ جزائر افاغنه انهزام یافتند و گلوله تفنگی بر گلوئے وزیر رسیده در هودج فیل بیهوش افتاد و نجم الدوله نصیر الدین
حیدر خان برادر خاله زاد و همزلف وزیر کشته شد و دیگر اکثر امرا قتل شده لشکرش پریشان گردید و وزیر چون بهوش آمد شادیانه فتح
تا بدین سبب جمعیتی شود سودے نداد و گرد فیل وزیر از مغلان و چندکس هندوستانیان بیش از دو صد سوار نماند و وزیر نیز از میدان
برگشته راهی شاهجهان آباد گردید و احمد خان ازین فتح چیره شده محمود خان بنگش پسر خود را به لکهنو فرستاد اما معز الدین خان
شیخزاده لکهنو مغلی را بنام داروغگی وزیر نصب کرده و فرستادگان محمود خان را از شهر رانده و محمود خان از راه برگشت
و احمد خان در صوبه اله آباد نیز رفته هوس تسخیر آن صوبه نمود و آشوب عظیم برخاست و صفدر جنگ ترکمان در شاهجهان آباد
رسیده بار دیگر تهیه جنگ و حرب نمود و پیش از رسیدن صفدر جنگ امرائے بدخواه در فکر ضبط اموال او شده از زن صفدر جنگ
که دختر برهان الملک بود انتظام خانه خود نموده چون صفدر جنگ رسید زنش بجاوید خان ناظر پیام
داد که هنوز مرد من بر زنده دیگران بار است و با من کبر و بیها الغایت دشوار همه عذرخواهی ها نموده خوشنودش ساختند

وزیر برائے مدد خود هولکر ملهار و جی آپا مرهٹه را معه سورجمل جاٹ طلبید و پانزده هزار روپیه یومیه برائے جاٹ و بست و پنج یا سی هزار روپیه یومیه برائے مرهٹه مقرر کرده در اوائل جمادی الاول سنه اربع و ستین و الف و مایه با افواج بسیار بانتقام افاغنه توجه نمود و احمد خان بنگش از حصار اله آباد برخاسته بجناح استعجال به فرخ آباد رسید و بر لب دریائے گنگ مورچال بسته مرهٹه فرخ آباد و مئو را خالی یافته خاطر خواه خود تاراج نمودند نقود و اجناس بسیار بدست ایشان افتاد و وزیر هم قریب رسیده امر به بستن پل نمود و پل بسته عبور کرد و با احمد خان درآویخته محاربه عظیم واقع شد و سعد الله خان ابن علی محمد خان نیز بمدد احمد خان رسیده احمد خان از مورچال پسپا شده بوے پیوست و چون لشکر وزیر و مرهٹه و جاٹ باهم آمیخته از هر جانب بر افغانان حمله آوردند ایشان بقدر وسع و توان سعی کرده آخر انهزام یافتند و قریب به دوازده هزار افغان قتیل و اسیر شدند و وزیر تعاقب ایشان تا دامن کوه مداریه نموده اکثر افواج افغان در انجا بدی هوا مردند و تمامت ملک ایشان لگدکوب مراکب لشکر وزیر گشته و مرهٹه در برسات چهاونی بهمان ملک نمودند و وزیر از سعد گول جالیسر و مئو و فرخ آباد و قنوج تا کوڑه جهان آباد بمرهٹه داد آخر الامر افاغنه مضطرب شده خواهان صلح شدند و وزیر فرخ آباد و محالات شانزده لکهه روپیه برائے احمد خان بنگش مقرر کرده جمعے بخود و برخے از محالات ممالک او بمرهٹه مقرر ساخت و خود از بندوبست آن نواحی فرصت یافته به اوده رفت +

ذکر رفتن امیر الامرا ذوالفقار جنگ بطرف اجمیر و محاربه با راجه رام سنگه راٹهور والی میرٹه جودهپور

درین زمان صوبه اجمیر از وزیر الممالک صفدر جنگ تغیر شده صوبه اله آباد و اجمیر به امیر الامرا ذوالفقار جنگ مقرر شد و هم درین اثنا راجه بخت سنگه راٹهور والی ناگور در حضور بادشاه رسیده اراده گرفتن جودهپور ملک موروثی خود از دست راجه رام سنگه ابن ابهی سنگه راٹهور که برادرزاده او بود نمود و ذوالفقار جنگ را ترغیب آمدن اجمیر بنا بر بندوبست آن صوبه و استمداد خود نموده خود بناگور شتافت و ذوالفقار جنگ برائے اعانت او در سنه اثنی و ستین و الف و مایه با چهارده هزار سوار کوچ نموده و در راه خیال کاوش با راجه سورجمل جاٹ در خاطر آورده و سرداران را بجرب او امر کرد و چون روز کم باقی بود و امرا پیشتر رفته بودند و قریب به افواج سورجمل رسیده بودند امیر الامرا بخیال کمی روز امر به برگشتن امرا نموده و چون امرا برگشتند جاٹ از هر جانب حمله آورده ترتیب صفوف و انتظام لشکر از هم افتاد و فوج امیر الامرا شکست یافته و چون منهزمان بلشکر رسیدند اضطرابے عظیم لاحق شده و لشکر جاٹ گرداگرد عسکر امیر الامرا فرود آمدند و شورش مے نمودند و هم درین اثنا جاٹ پیغام صلح فرستاده امیر الامرا بکمال اهانت صلح را پذیرفت و سورجمل وعده کرد که امیر الامرا از نارنول پیشتر نرود و جاٹ پانزده لک روپیه از رام سنگه والی جودهپور برائے او گرفته بدو سپارد و نارنول را به بخت سنگه راٹهور شامل شده و امیر الامرا نصیحت بخت سنگه پذیرفته باجمیر رفت و جاٹ از و جدا شده برگشت و امیر الامرا و بخت سنگه باجمیر رسیده از انجا بجسر

راجه رام سنگه معروف به رهوکل سنگه راتهور پسر اجیت سنگه راهی شدند و راجه رام سنگه باتفاق راجه ایسری سنگه کچهواهه
والی جی پور پسر راجه جی سنگه سوائی بکروفر تمام بمقابله آمد و از میرته تا منزل پیپ پاره چند مرتبه تلاقی فریقین اتفاق افتاد
و چهل هزار سوار در رکاب راجگان بودند وقت مقابله هرچند بخت سنگه التماس نمود که هر جانب که من بگویم یورش
نمایند ورنه راجپوتان توپخانه ها کمین چیده اند مبادا لشکر تلف شود ذوالفقار جنگ که خالی از سفاهت نبود نشنوده
گفت که مردان بهر جانب که روی آرند باز نگردند و بهمان جانب که راجه اورا مانع بود یورش نمود چون قریب رسید
راجپوتان که در کمین بودند بیکبار شلک توپ و تفنگ نمودند جمعی کثیر از لشکر امیر الامرا بر خاک هلاک افتادند چون بیابان
بی آب بود وقت نصف النهار فوج امیر الامرا از بی آبی بجان آمد بعضی دست از جان شسته تا معسکر راجپوتان رفتند
و راجپوتان بفرط شجاعت ایشان را آب داده برگردانیدند الغرض امیر الامرا تا قرب برسات دران حدود نشسته بود
اگرچه پسر مهولکر ملهار نیز درین محاربه بمدد راجه رام سنگه آمده بود اما راجه بخت سنگه مردانگیها نموده در آوردن رسد و
محاربات جوهر دلیری و عقل و دانش خویش ظاهر ساخت چون بقرب برسات راجپوتان پیام صلح فرستادند و امیر الامرا خبر
هزیمت صفدر جنگ از افاغنه شنیده از بی غرضی خواهان وزارت بود صلح را پذیرفته هرچند بخت سنگه مانع شد مفید نیفتاد
مقرر شد که سه لک روپیه نقد راجه جودهپور به امیر الامرا در حال رساند و باقی نقد و جنس بمواعید مقرره ادا نماید و بخیال محال وزارت
معامله را که قریب باختتام رسیده بود بمختصر وجهی تباه کرده برگردید و در دهلی رسیده جرأت گستاخی می نمود معتوب بادشاه
گشت و اموالش ضبط شد و خطاب میر الامرائی به سید غازی الدین پسر دویم آصفجاه سید [illegible] قلیچ خان مقرر شده مخاطب
به امیر الامرا نواب غازی الدین فیروز جنگ بهادر گردید +

ذکر بعضی از سوانح دکهن

چون نظام الدوله میر ناصر جنگ بامر بادشاه از کنار دریای نربدا بدکهن برگشت
شنید که محی الدین عرف مظفر جنگ که از نبائر سعد الله خان وزیر شاهجهان
و دختر زاده آصفجاه نظام الملک بود سالک مسالک بغی و عناد گردید و با افواج فرانسس پهلچری به ارکاٹ رفت ناصر
جنگ با هفتاد هزار سوار و یک لک پیاده بجناح استعجال بجنگ او روی اقبال آورده تا بندر پهلچری رسید و
در بست و ششم ربیع الآخر سنه ثلث و ستین و مایه بعد الالف معرکه قتال آراسته شد و ناصر جنگ ظفر یافته مظفر جنگ
اسیر گردید و ناصر جنگ در ارکاٹ موسم برشکال بگذرانید اما همت خان افغان کرناٹکی حقوق نمکخواری را بر طاق
عصیان نهاده با فرانسیسان پهلچری در ساخته در هفدهم تا شانزدهم محرم سنه اربع و ستین و الف واحد مایه از
نزدیک بیک ضرب بندوق کار ناصر جنگ تمام ساخت ۵ نواب عدل گستر عالی جناب رفت + فرصت نداد
تیغ حادث شتاب رفت + در هفدهم ز ماه محرم شهید شد + تاریخ گفت لوحه گری آفتاب رفت + مظفر جنگ
باتفاق همت خان و دیگر افاغنه بر مسند امارت نشست و با فرانسیسان و افغانان بحیدرآباد آمده روزی که

لکریب پلے بضرب خیام او بود در میان افاغنه و اولغلقے واقعشده کار بمقابله کشید و مظفر جنگ با فرانسیسان بمقابله افاغنه صف آراشده درین معرکه همت خان و مظفر جنگ هر دو سر در نقاب عدم کشیدند و کشته تیغ انتقام الهی گردیدند و هم درین زمان که ورود احمد شاه ابدالی واقعشد و صفدر جنگ حسب استدعائے بادشاه هولکر ملهار را برائے رزم شاه ابدالی بدهلی آورده بود جاوید خان و دیگران پیش از آمدن او ایلچی احمد شاه را بصلح برگردانیدند و صفدر جنگ درین زمان تقاضائے زر موعوده هولکر نمود و غازی الدین خان پسر دویم آصفجاه که خواهان صوبه دکهن بود و امرا پیشکش بسیار میخواستند سید غازی الدین بعرض رسانید که اگر فرمان صوبه داری دکهن بغیر پیشکش بمن عطا شود هولکر را همراه خود گرفته از تقاضائے او خلاص مے نمایم و بدین وجه فرمان صوبه داری دکهن بنام امیر الامرا غازی الدین خان عطا شد و غازی الدین خان هولکر را همراه گرفته روانه گشت و سند صوبه خاندیس و سند بموجب استدعائے او بدو نوشت اما در اورنگ آباد در گذشت

و سید محمد خان بهادر صلابت جنگ خلف سیومی آصفجاه نظام الملک بر مسند امارت نشست و بعزم انتقام مرهٹه پائے در رکاب آورد و فرانسیسان را نیز بملازمت داشته برائے تنبیه بالاجی راؤ به احمد نگر رسید و بالاجی نیز با پنجاه هزار سوار بمحاربه او برآمده و صلابت جنگ او را تا به پونه رسانیده جمیع آبادی هائے مرهٹه را با خاک برابر ساخت و شبے که ماه در خسوف و مرهٹگان در پرستش بودند شبخون بر ایشان زده بسیارے از ایشان اسیر و قتیل و به توپخانه و آتشبازی فرانسیسان سوختند و بالاجی پائے برهنه بر اسپ سوار شده بدر رفت و صلابت جنگ بوجه نفاق و خلاف باهمی بعد ازین صلح کرده معاودت نمود و ملهار راو هولکر که اسناد از فیروز جنگ حاصل نموده بود با صلابت جنگ بمیعاد اسناد خود در اجاری ساخت +

## ذکر ورود سلطان احمد شاه ابدالی درّانی افغان کرت ثالث در هندوستان	در سنه خمس و ستین و مایته و الف احمد شاه

درّانی قصد هندوستان نموده چون به لاهور رسید سید معین الملک سد راه شده در سنگر نشست و تا چهار ماه آتش جنگ و جدال مشتعل بود و بعد ازین از غرور جوانی و صلاح نادانی از سنگر بیرون آمده شکست یافت و داخل شهر شد خواهان صلح گردید بادشاه درّانی او را بالعزت نزد خود طلبیده از جانب خود بصوبه داری ملتان و لاهور مقرر کرد و هر دو صوبه را از قلمرو گورکانیه بر آورده بسلطنت درّانیه اختصاص داد و ایلچی نزد احمد شاه گورکان فرستاد امرا و احمد شاه پیش از وصول صفدر جنگ ترکمان ایلچی را بصلح برگردانیدند و صفدر جنگ بعد از معاودت احمد شاه درّانی به کابل از تسلط جاوید خان به تنگ آمده بود و برا بحیلهٔ ضیافت بخانهٔ خود طلبیده گشت بادشاه را نیز از صفدر جنگ دغدغه بهم رسید سید شهاب الدین پسر نواب میر غازی الدین خان فیروز جنگ بخطاب پدر و عهده امیر الامرائی ممتاز شد و بادشاه بصلاح عماد الملک سید شهاب الدین المخاطب به

امیر الامرا غازی الدین خان فیروز جنگ که نبیره آصفجاه نظام الملک سید قمر الدین چین قلیچ خان بود و به تهدید انتظام الدوله پسر سید قمر الدین خان اعتماد الدوله وزیر توپ خانه و غسلخانه را از اهتمام وزیر ترکمان کشیده غبار رنج و ملالے که فیمن

در آئینه و لهاء مخفی داشتند ظاهر شد و شبی بادشاه گماشتگان وزیر را که بانتظام قلعه می بودند از قلعه بدر کرده دروازه های قلعه بست و سلاح توپخانه را محاذی حویلی دارا شکوه که وزیر در انجا می بود چید وزیر از حویلی مذکور بعد از جواب و سوالهای چند بیرون شهر رفت و از انجا بی رخصت عازم صوبه های خود گشت اما از راه ارادهٔ اول را فسخ کرده بعزم رزم آقای خود باز گردید و مجهولی را بشاهزادگی قرار داده معرکه حرب و ضرب آراست و سورج مل جاٹ را نیز بمدد خود طلبید امرای سادات یعنی عماد الملک و انتظام الدوله نیز تهیه حرب و ضرب نموده بمقابله او شتافتند و تا مدت ششماه محاربات درمیان بادشاه و وزیر جاری بودند و عماد الملک امیر الامرا منادی کرد که هر سواری که از ملازمان صفدر جنگ به داغ سیبن بیاید صد روپیه مدد و شصت روپیه تنخواه خواهد یافت اکثر سواران از مغلیه وغیره از طرف او برگردیده آمدند و رعایای شاهجهان آباد نیز علمی استاده کردند و ندا دادند که وزیر ترکمان رافضی است و بر بادشاه اسلام خروج کرده است جنگ با وی واجب است و خانهای وزیر و متعلقان او را تاراج کردند و جاٹ نیز در معاوضه این دهلی کهنه را بجاروب غارت از هر طرف صاف نمود و طبل نامردمی فرو کوفت بعد از ششماه که طرفین عاجز شدند مصالحه باهم گر پسندیدند و صلح شد صوبه اوده و الهآباد به وزیر بحال ماندند و وزیر در سنه سبع و ستین و الف و احدی مایه طبل رحیل فرو کوفته بصوبه های خود رفت و هولکر ملهار و جی آپا مرهٹه که بطلب عماد الملک آمده بودند چون سید عماد الملک از دست جاٹ در عذاب بود مرهٹه را همراه گرفته بر قلاع سورجمل جاٹ لشکر کشید و درمیان محاصره قلاع او توپهای قلعه شکن و استمدادی از احمد شاه طلبید چون نهایت نفاق و شقاق درمیان امرا قایم بود بادشاه بصلاح دیگران مدد نفرستاد و عرایض سورجمل جاٹ نیز مشعر بر اظهار دولتخواهی و استدعای عفو قصور علی التواتر بحضور بادشاه میرسیدند بادشاه و سید انتظام الدوله بصلاح همدگر از عماد الملک رنجیده و طالب صفدر جنگ ترکمان گردیدند و از دار الخلافه برآمده به سکندره رفتند و سید عماد الملک عاقبت محمود خان کشمیری را فرستاد تا بادشاه را ازین عزم باز دارد و عاقبت محمود خان بلشکر بادشاه رسیده ظاهر نمود که چند هزار سوار مرهٹه از لشکر بر آمده اند معلوم نیست که بکجا رفته باشند و بادشاه احتیاط نکرده بغفلت گذرانید و هولکر ملهار که پسر او در محاصره قلعه جاٹ کشته شده بود و از نفرستادن توپها امداد از بادشاه رنجیده بود بی خبر جی آپا و عماد الملک شبگیر کرده و جبنار اجور نموده همدران شب در جوار لشکر بادشاه رسید چون بادشاه و امرا از آمدن هولکر خبر یافتند بادشاه و انتظام الدوله بغیر آنکه کسی را خبر کنند از لشکر بر آمده رفتند و هولکر رسیده بی منازعی متصرف اسباب سلطنت گردید و لشکر چون از رفتن شاه و وزیر خبر یافتند پریشان گردیدند و تمام اموال لشکریان بغارت رفت ملکه زمانیه زوجه محمد شاه و خواهر وزیره هم در محاصره هولکر در آمدند اما هولکر آداب سلطنت مرعی داشته تعرضی باسباب و خیام ملکه نرسانید و عماد الملک نیز ترک محاصره جاٹ نموده بدار الخلافه رسید و بزور مرهٹه وزارت را جبراً و قهراً خود گرفته صمصام الدوله پسر خان دوران خواجه عاصم را امیر الامرائی داد و در دهم شعبان سنه سبع و ستین و الف و احدی مایه احمد شاه را با مادرش مقید کرده و بعد از

چندر وز میل در چشم او کشیده بهمدین سال ابوالمنصور خان ترکمان رحلت کرد سلطنت احمد شاه شش سال و چند ماه بود و بعد عزل بست سال زیسته بتاریخ دویم شعبان سنه ثمان و ثمانین و الف و احدی مایه هجری بعمر چهل و هشت سال و شش ماه و یازده روز وفات یافت ؎ بربست چون مجاهد دین رخت زندگی + هر کس گُهر سرشک بمژگان خویش سفت + هاتف برائے سال وفاتش بصد بکا + سالِ وفات سال وفات ۱۱۸۸ ہائے ہائے گفت +

ذکر سلطنت سلطان عزیز الدین محمد عالمگیر ثانی ابن معز الدین جهاندار شاه ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگزیب عالمگیر بادشاه گورکان

چون عماد الملک حسین خود بلاغ نمک بحرامی آلود و احمد شاه را کور کرده بحبس فرستاد در تاریخ دهم شعبان سنه سبع و ستین و مایة و الف هجری عزیز الدین عالمگیر ثانی را که پسر معز الدین جهاندار شاه بود و ولادتش در سنه تسع و تسعین و الف هجری از بطن انوپ بائی واقع شده بود و درین وقت شصت و هفت سال عمر داشت بر آورده بر تخت سلطنت نشانید ؎ بر سریر سلطنت سلطان عزیز الدین نشست + کارهائے دین و دولت جمله خاطر خواه شد + سال تاریخ جلوس او دکا تحریر کرد + بادشاه هند عالمگیر عالیجاه شد ۱۱۶۷ + ایضاً ؎ گشت تاریخ مظهر ایزد ۱۱۶۷ + و سکه او این بیت بود ؎ به زر زد سکه صاحبقرانی + عزیز الدین عالمگیر ثانی + و بهمدرین زمان سید معین الملک صوبه دار لاهور در گذشت و میر مومن پسر او بر جائے او نشست و بوجه صغر سنی او مادر او رتق و فتق مهمات او گردید و ظلم و تعدی در عهد او رائج شد چون هر کس که خود را سکهه مے نامید و بطور مذهب سکهه گورو گوبند میگفت سکهان بحمایت او مے کوشیدند ازین سبب اکثر مردم از ظلم و ستم زبردستان ناچار شده اظهار مذهب سکهه میکردند تا سکهان حمایت آن ها مے نمودند بدین وجه مذهب سکهان رواجے گرفت بعد از آنکه میر مومن در گذشت خواجه موسی احرار داماد معین الملک بجائے او نشست بعد ازین سید عبد الله خان پسر سیف الدوله عبد الصمد خان دست یافت و بیگم را مقید نموده خود نیز از دست سپاه عاجز شده فرار ورزید و بیگم بار دگر در قید خواجه میرزا خان ملازم خود افتاده آخر بصلح انجامید عماد الملک که میخواست لاهور را متصرف در آرد چون سواران رساله سین و لاغ بر و بلوا کردند عماد الملک گرفتار ایشان شد و شخصے آمده بزبان ترکی آنها را گفت که بادشاه میگوید که اگر عماد الملک را گرفته و بسته بما سپارید رعایات بهتر بینید و عماد الملک که وطن آبائے او ترکستان بود و ترکی خوب مے فهمید مطلب را فهمیده گفت که اے قرساقان هر چه میخواهید زود بگیرید سرداران رساله مذکور وزیر را العزت و حرمت بخیام او فرستادند و زیر همان وقت سوار شده نجیب الدوله افغان را فرمود تا تمامت رساله مذکور را غارت کردند بادشاه نیز رنجید و او را به معتمد خود سپرد و شاهزاده عالی گهر را همراه گرفته روانه لاهور گردید و دختر معین الملک که منسوب او بود طلبید زن معین الملک دختر را با سامان لائق نزد او فرستاد و عماد الملک سواران خود فرستاده بیگم معین الملک را مقید کرده و او را بامو کلان سپرده روانه شاهجهان آباد نمود و صوبه لاهور در بدل پیشکش سی لکهه روپیه

به آدینه بیگ خان داد +

لشکر کشیدن سلطان احمد شاه ابدالی درانی بر ممالک عالمگیر ثانی گورکانی و تاخت نمودن شهرهائے هندوستانی

چون اخبار جرأت و جسارت عماد الملک بازن معین الملک با احمد شاه رسید باحضار لشکر فرمان داده بعد از اجتماع لشکر به لاهور رسید آدینه بیگ خان تاب نیاورده راه فرار در پیش گرفت و بادشاه درانی بایلغار راه بریده به بست کروهے دار الخلافه رسید و عماد الملک چاره بغیر از اطاعت ندیده باستقبال شتافت و مادر زن خود را شفیع آورده بسفارش آن عفیفه و شاه ولی خان وزیر رستگاری یافت و بادشاه درانی هفتم جمادی الاولی روز جمعه سنه سبعین و مایه بعد الالف هجری داخل شاهجهان آباد گردید و از انتظام الدوله وزیر پنجاه لک روپیه طلبید سید مذکور در ادائے مبالغ تعلل ورزید حکم ضبط اموالش جاری شده بعد تفحص از یک مکان اشرفی دو کرور روپیه و اسباب آلات طلا و نقره یک کرور روپیه بهم رسید و زن معین الملک مغلانی بیگم زوجه سید قمر الدین وزیر شوله پوری بیگم را مقید در آورده جمله اهلیش را نشان داده بضبط در آورد و بخزانه بادشاهی رسانید و بادشاه درانی از عالمگیر گورکانی ملاقات کرده قریب یک ماه دست تعدی بر سکنه شهر دراز بوده از اعیان و اشراف و تجار اموال لا تعد وصول کرده بسیارے از ارباب غیرت خود را بسم و سلاح کشتند و کتخدائی شاهزاده تیمور درانی ابن احمد شاه با دختر اعز الدین گورکانی برادر عالمگیر ثانی مقرر شده باهتمام تمام بعمل آمد و ملکه خاندان گورکانی زیب بخش کاشانهٔ شهزاده درانی گردید چون از عماد الملک پیشکش طلبیده شد بعرض رسانید که اگر شهزاده با فوج همراه بنده گردد از دوآبه انتر بید زر خطیر وصول نموده بخزانه رسانم احمد شاه درانی فرمود تا شهزاده هدایت بخش ابن عالمگیر ثانی و میرزا بابر داماد عالمگیر ثانی که پسر اعز الدین ابن معز الدین جهاندار شاه بود معه جان باز خان وغیره امرائے درانیه همراه او روند عماد الملک اینها را همراه گرفته بفرخ آباد رسید احمد خان بنگش مهمانداری بجائے آورده همراه شد عماد الملک بعبور گنگا نموده اراده ممالک صفدر جنگ نمود و بعد از فوت صفدر جنگ پسر او شجاع الدوله جلال الدین حیدر قراقوینلو ترکمان بجائے او نشسته بود بدین خبر استعداد حرب کرده عماد الملک پیشباز نمود و جنگ هائے سهلی درمیان قراولان بعمل آمده بسعی سعد الله خان پسر علی محمد خان پنج لکهه روپیه پیشکش از شجاع الدوله تصفیه شده و شهزادگان بحدود فرخ آباد رفتند و احمد شاه متوجه تادیب سورجمل جاٹ گردید و قلعه بلم گڈه را در محاصره سه روز کشاده حارسان قلعه را به تیغ تیز گذرانید و از آنجا به تهیه تاخت متهرا کوچیده جهان خان ابدالی را بقراولی فرستاد جهان خان در متهرا آمده در قتل و غارت و سوختن و کندن دقیقه مهمل نگذاشت و از انجا بدیگر قلاع جاٹ تعیین شد ناگهان وبائے در لشکر احمد شاه افتاده مردم بسیار مردند احمد شاه ناچار دست از قلاع جاٹ باز داشته چون قریب بشاهجهان آباد رسید عالمگیر ثانی تا مقصود گڈه آمده ملاقات کرد و بیگمات محمد شاه یعنی ملکه زمانی دختر فرخ سیر و صاحبه محل که از تسلط عماد الملک و عالمگیر ثانی ناخوش بودند بنام عقد حضرت بیگم دختر محمد شاه که از بطن صاحبه محل بود به احمد شاه دادند

احمد شاه این مواصلت را باعث افتخار خاندان خود دانسته قبول نمود و حضرت بیگم را بعقد خود در آورد و چون ملکه زمانی و صاحبه محل بودن در هندوستان نمیخواستند ایشان را مع جمله اموال و اثقال همراه خود گرفته بکابل رفت و وقت رفتن نجیب الدوله نجیب خان افغان را بعهده امیر الامرائی مقرر نموده بادشاه را بوی سفارش نمود +

مجملی از وقائع دکن و اولاد آصفجاه نظام الملک

درین زمان که سید محمد خان صلابت جنگ امیر الممالک بر وساده دکن زینت بخش بود موسیر فرانسیس که ملازم او بود اقتدار و محالات بسیار در جاگیر یافته مخاطب به سیف الدوله عمدة الملک گردید و انگریزان نیز حال چنان دیده بعضی از صوبه ارکاٹ را بقبضه خود در آوردند چون رکن الدوله از فرانسیس مذکور بد شد موسیر منصب وکالت دکن را از و کشیده به صمصام الدوله شهنواز خان داد و میر نظام علی برادر امیر الممالک سید محمد خان را صوبه برار و میر محمد شریف برادر دیگر او را صوبه بیجاپور مقرر کرد و چون برهان الملک میر محمد شریف از بیجاپور باز گردید وکالت مطلق بوی مفوض شد و میر نظام علی مخاطب به آصفجاه ثانی از برار باورنگ آباد آمده زمام امارت بدست خود گرفته برهان الملک را معطل ساخت و لقب او ولی عهد مقرر کرد و در سال سبعین و مائة بعد الالف هجری بالاجی راو در سواد اورنگ آباد آمد آصفجاه امیر الممالک را در اورنگ آباد گذاشته با برهان الملک بحرب او رفت آخر بمصالحه انجامید و جاگیر سی و هفت لک روپیه تسلیم بالاجی راو گردید اما موسیر بوسی از اقتدار آصفجاه در تاب و تب بود ابراهیم خان کاردی را از آصفجاه برگردانیده خواست که آصفجاه را بحیله صوبه داری حیدر آباد فرستاده مقید کند آصفجاه بدین شور پی برده و حیدر جنگ مدار المهام موسیر را که برای ملاقات او آمده بود فرمود تا قتل کردند و بر اسپی سوار شده بنحوی بیرون رفت که لشکر و توپخانه فرنگ متحیر استاده ماندند و آصفجاه به برهانپور و امیر الممالک صلابت جنگ و موسیر بوسی بحیدر آباد برگشتند و آصفجاه از برهانپور تهیه خود نموده به برار رفت و با جانوجی پسر رگھوجی بهوسله که سردار برار انواع محاربات در میان آمده بمصالحه انجامید و بعد ازین به حیدر آباد رسیده و هر سه برادر ملاقات نمودند و در سنه ثلاث و سبعین و مائة بعد الالف هجری قلعه احمد نگر که پایه تخت سلاطین نظام شاهیه بود و در زمانه شهنشاه اکبر بضبط بادشاهان گورکان در آمده بود سداشیو بهاو برادرزاده بالاجی راو با قلعه دار آنجا که نشانیده دودمان آصفجاه بود سازش نموده بگرفت چون درین سال فرانسیسان را با انگریزان منازعتی روی داده بود دست از ملازمت امیر الممالک کشیده به بندر پھول چری رفتند ازین سبب مرهٹه خواستند که دکهن را از اولاد میر نظام الملک بیرون آرند سداشیو راو بهاو با شصت هزار سوار عازم شده امیر الممالک صلابت جنگ و آصفجاه ثانی با هفت هزار سوار مقابل شدند چون مرهٹه در میدان ایستاده نمی جنگیدند و اکثر حرب ایشان شبخون و بستن راه غله وغیره بود که دفعتاً بر لشکر غافل میریختند چون اهل لشکر هوشیار میشدند میگریختند درین حرب ابراهیم کاردی که در اهتمام فرانسیسان در ملازمت سادات بوده جنگ توپ و تفنگ آموخته بود آن نمک حرام نزد مرهٹه رفته توپخانه باهتمام او بوده در راه روی که لشکر نوابان بضابطه هند

بالاجتماع راه میرفتند شلک توپ و تفنگ نموده اکثر اہل لشکر تلف میشدند و نوابان میخواستند که به دہاور رفته فوج آنجائی را با خود گرفته بر پونا بتازند تا مرہٹہ از ملک ایشان دست بردار و نیز افواج اطراف بدیشان بپیوندد روزی که حسب معمول راه می بریدند و توپخانه مرہٹہ از اطراف گله باری میکرد دلیران فوج سادات بصفوف ابراہیم ریخته یازده علم از ایشان گرفتند و به ثبات قدم قریب به دہاور رسیدند مرہٹہ چون دید که فوج دہاور قریب است که با ایشان بیامیزد چهل ہزار سوار بر چنداول آنجماعه حمله نمودند و چنداول منهزم شده ناچار ہر دو برادر رضا بصلح داده جاگیر شصت لک روپیه از انجمله محالات اورنگ آباد و صوبه بیدر و قلعه بیجاپور و دولت آباد واقعه دکن و قلعه آسیر گڈه واقعه خاندیس و جبره بمرہٹہ دادند و قلعه آسیر گڈه از ابنیه آسا اہیر است که شیخ نصیر خان فاروقی او را بدغا ازو بگرفت و در سنه تسع و الف اکبر بادشاه گورکان از دست بہادر خان فاروقی بدست آورد و قلعه دولت آباد از راجه رام دیو بدست سلطان علاؤ الدین خلجی در سنه اربع و تسعین و ستمایه آمده بود و از ان زمان باز در دست سلاطین بہمنیه و دیگر امرای ایشان می بود در سنه سبع و تسعین و الف ہجری عالمگیر بادشاه از دست سکندر عادل شاه گرفته بود الحال قلاع مذکور بدست مرہٹہ رفتند و ہمین سال انگریزان بر فرانسیسان ظفر یافته پہلچری و سیکاکول و رلج بندری را گرفته عمارات آنجا را با زمین ہموار ساختند و بغیر از حیدر آباد و بیجاپور و صوبه برار در دست اولاد نظام الملک چیزی نماند و از انہم حصه چہارم مرہٹہ میگرفتند +

ذکر مجملی از کوائف صوبه بنگاله و حکومت نواب امیر سراج الدوله و عروج انگریزان و بدست آوردن ایشان انتظام الصوبه

چون مہابت جنگ اله وردیخان ناظم صوبه بنگ رحلت کرد نواب سراج الدوله نوه او بر مسند حکومت نشست اما

آمدن انگریزان در ہندوستان و روشناس گشتن ایشان چنین می نویسند که کمپنی یعنی جماعت تجار نصرانی که در ہندوستان مثل دیگر سوداگران آمد و رفت مینمودند اول در عہد سلطان نور الدین محمد جہانگیر بادشاه در ہندوستان اجازت اقامت خواستند و حسب الامر بادشاه مکانی برای تجارت در بندر کلکته ملک بنگاله گرفته مشغول به تجارت گشتند و در عہد سلطان شاہجہان بادشاه بوجه معالجه جہان آرا بیگم که یکی از حکمای انگریز کرده رعایتی لائق یافته از اخراج و تاخت و تاراج محفوظ و مصئون ماندند و در زمان سلطان فرخ سیر فرمان خرید زمینداری با ایشان عنایت شده مطمئن گشتند تا بعد از ضعف سلطنت اندک اندک جمعیت برای حفاظت تجارت خود افزودند و در عہد محمد شاه که بنگاله را کاری به سلطنت نبوده اقتدار انگریزان بیش از پیش در افزایش بود و در عہد سراج الدوله بالکل اختیار بنگاله در دست انگریزان رسید چنانچه نوشته میشود که چون سراج الدوله بر مسند ایالت نشست از حرکات سفیهانه خود جمیع عظمای مہابت جنگی را از خود رنجیده ساخت اول خاله خود بی بی گھسیٹی زوجه شہامت جنگ را گرفته تمامت

اموال اورا غارت کردو میر محمد جعفرخان را از بخشیگری معزول کرده میر مدن نام شخصے را بخشی نمود و موہن لال را خطاب مہاراجگی و منصب پنجہزاری و نوبت و پالکی جھالردار عنایت کرد سرداران از سفاہت او و مقربان او بجان آمدہ بودند اول سراج الدولہ متوجہ انتزاع پورنیہ از دست شوکت جنگ گردیدہ و مردم برائے گرفتہ آوردن کشن بلبھہ پسر راج بلبھہ دیوان شہامت جنگ فرستاد و کشن بلبھہ از جہانگیرنگر گریختہ بہ کلکتہ رسید و مسٹر ڈریک کہ افسر انگریزان کوٹھی کلکتہ بود حمایت او کردہ بکسان سراج الدولہ سپرد نکرد سراج الدولہ کہ این خبر شنید ترک عزیمت پورنیہ نمودہ برگشتہ باافواج بے پایان متوجہ تادیب انگریزان گردید و بعد از قطع منازل بکلکتہ رسیدہ و مسٹر ڈریک بہ کوٹھی قدیم تحصن جستہ حتی الوسع مدافعت نمود و سراج الدولہ در اندک جنگ و حرب غلبہ نمودہ بسیاری از انگریزان قتل و اسیر شدند و مسٹر ڈریک با برخی از قوم خود بہر طوریکہ توانست خود را بجہاز کشید و این واقعہ در سنہ تسع و ستین و الف و احد مایہ بہ واقع شد و سراج الدولہ تمامت اموال ایشان را تاختہ و بعد از غارت و تاراج مانک چند دیوان را با پنجہزار سوار و ہشت ہزار پیادہ بحفاظت آنجا گذاشتہ خود متوجہ حرب شوکت جنگ گردید شوکت جنگ از سراج الدولہ سفیہ تر بود و تمامی ارکین جنگ ورا از حرکات ناملائم خود بستوہ آوردہ بود بالجملہ ہر دو برادر باہم جنگیدند شوکت جنگ در میدان تیر کشتہ شد و فوجش منہزم گردید و سراج الدولہ بر اموال و املاک او تصرف کردہ بعد از بندوبست صوبہ او بکمال اقتدار بہ مرشد آباد برگردید و ہمدرین زمان چون در دکن فرانسیسان تسلط بسیار یافتہ بودند و یک کوٹھی انگریزان در صوبہ ارکاٹ علاقہ دکن بود و کرنل کلیف افسرے از انگریزان با اندک فوجے بحفاظت او متعین بود با ایماے امیر الممالک صلابت جنگ ناظم دکن سعی در محاربات فرانسیس نمودہ مورد عنایات امیر الممالک گردیدہ خطاب ثابت جنگ یافت چون ڈریک از کلکتہ برآمدہ بہ مندراج رسیدہ و با کرنل کلیف مشورت کردہ مقرر شد کہ از سراج الدولہ عفو قصور کنانیدہ یاز بنائے کوٹھی در کلکتہ نمایند و کرنل کلیف و مسٹر ڈریک از انجا روانہ شدہ و متصل بہ کلکتہ رسیدہ از انجا پیام عفو تقاصیر مسٹر ڈریک و اقرار ادائے چند لاک روپیہ نذرانہ و ہرجانہ واستدعائے حکم بنائے کوٹھی مسمار شدہ فرستادند سراج الدولہ کہ بہرہ از فہم و دانش و ذرہ از شجاعت و جرأت نداشت و با اینہمہ امراء دوراندیش را از خود دور و اراذل و اذالی را با خود نزدیک کردہ بود منظور نکردہ و کرنل کلیف باوضاع و اطوار او پے بردہ بحرب مانک چند روئے آورد و آن بیست ہمت باندک جنگ روئے گردانیدہ کرنل کلیف قبضہ بر اماکن و مساکن خود نمود و سراج الدولہ ازین خبر برآشفتہ در ربیع الثانی سنہ سبعین و الف و احدی مایہ جازم حرب اہل انگلیشہ گردیدہ و با سامان حرب و تیر در قرب کلکتہ رسیدہ تعویقے کہ مناسب نبود در جنگ نمود و کرنل کلیف ہموارہ کسان خود برائے مصالحت باقرار ادائے نذرانہ نزد سراج الدولہ میفرستاد و آن کم فہم نفہمید تا آخر انگریزان بر اطوار بیدلی لشکر و بیدماغی اکابر از نواب واشتہ شخصے را از خود برچیدہ ظاہرا برائے پیام صلح و باطنا برائے تفحص اطراف و جوانب و احتیاط مواقع شبخون فرستادند و شخص مذکور برگشتہ و حالات لشکر

مفصل دانسته انگریزان شبے فوج خود کشتی نشانیده بعقب لشکر نواب رسانیدند عار پیش و پس شلک توپ و تفنگ کرده بر لشکر نواب حمله آوردند و بسیار کس از لشکر سراج الدوله از صدمات گله تفنگ تلف شدند اما لشکر از جائے نرفت انگریزان نیز به معسکر خود برگشتند و ازین وجه رعبے بر ضمیر نواب استیلا یافت و از انجا دورتر رفته معسکر ساخت و پیام صلح فرستاد کرنل کلیف او را زبون دیده اول که خود چند لکهه روپیه بمیداد الحال مطالبه زر نقصان تاخت کوٹهی پیش آورد و آخر بر اندک مبلغے راضی شده سراج الدوله چیزے نقد داده و شش پرگنه متصل به کلکته تا ادائی زر معهود بدیشان سپرد و بعد ازین غائب و خاسر بمرشدآباد برگردید چون انگریزان و فرانسیسان باهم دشمن بودند آنها نیز برسم تجارت وارد هندوستان شده بودند و همواره باهم بحرب و جنگ میگذرانیدند درین ایام انگریزان را با ایشان محاربه واقعشد و شخصے فرانسیسی با قوم خود دغا نموده جائے آمد و رفت جهاز ایشان به انگریزان نمود و انگریزان بر فرانسیسان ظفر یافتند موسیر لاس نام فرانسیسی که از عظمائے آن قوم با اکثر اهل قوم خود در بنگاله رسیده ملازمت سراج الدوله قبول کرد و سفیران انگریزی باشتعال امرائے منافق ازین کار سراج الدوله را منع کردند و سراج الدوله ناچار بر طبق عهدنامه صلح موسیر لاس را از خود جدا کرده به عظیم آباد فرستاد اما چون میر جعفر خان و جگت سیٹهه که از جمله متمولان بنگاله بود و دیگر عمائد خواهان خرابی سراج الدوله مے بودند به انگریزان پیام دادند که در اندک حرکت شما کار سراج الدوله تمام خواهیم نمود و در اندک جنگے کار این هیچکاره باختتام خواهد رسید و بالشما سه کرور روپیه نقد در معاوضه این تکلیف خواهیم داد کرنل کلیف با افواج خود مهیائی جنگ او گردید سراج الدوله چار و ناچار باستر ضائے منحرفان کوشیده و راجه دولبهه رام را با اکثرے به پلاسی فرستاد تا در بستن مورچال سعی کند راجه مذکور در ظاهر و باطن مردم را از سراج الدوله برگردانیده با میر جعفر خان یکدله مے نمود و همین طور میر جعفر خان در مرشدآباد بهمین کار مشغول بود آخر سراج الدوله با میر مدن و موهن لال که معتمدان او بودند برآمده به پلاسی رسید و در پنجم شوال سنه سبعین والف و احد بمابه بمقابله واقع شد میر جعفر خان وغیره بطرفیکه متعین بودند تماشائی محض بوده دست بجنگ نکشودند اما میر مدن و موهن لال مردانه وار جنگیده با وجود بارش گوله توپ و تفنگ کوشش نمودند و تا به باغ پلاسی رسیدند و کرنل کلیف هوش باخته و گمان دغا بر میر جعفر وغیره مستحکم ساخته با این چند که پیغام آورده بود بر آشفت که وعده چنین بود که در اندک زد و خوردی مقصدے که منظور است حاصل شود و فوج از نواب منحرف است این خود برعکس آن دیده مے شود امین چند عرض نمود که جمله فوج بدست میر جعفر است اما همین قدر که میجنگند مخلصان نواب اند و بر ایشان باختیارے نیست همدرین اثنا گله توپ بپائے میر مدن رسید و پائے او برید و جان داد سراج الدوله ازین حالت سراسیمه شده میر جعفر را طلبید و دستار از سر خود برداشته بحضور او گذاشت و گفت که من از کرده پشیمانم و حق نمک و رفاقت و قرابت مهابت جنگ را شفیع مے آرم باید که از سیادت و شجاعت خود در گذرند و چنان نکنند که آبرو ریخته مے شود اما میر جعفر خان نمکحرامی را بجز و جزم کرده بود موثر نشده گفت که امروز جنگ موقوف باید کرد که فردا تدارک کرده خواهد شد سراج الدوله موهن لال را که پیشتر رفته

سرگرم جنگ مردانه بود حکم برگشتن فرستاد موهن لال جواب داد که وقت برگشتن نمانده ما پای جلادت پیش نهاده ایم هر قدر که توانید بما مدد نمایید سراج الدوله از روی اضطرار از روی به میر جعفر خان مکار آورد و آن مزور همان سخن را اعاده کرد ناچار به پیامهای تاکیدی موهن لال را پس طلبید چون موهن لال برگردید همان وقت مردم بیدل و نفاق پیشه راه فرار اختیار کردند چون بسیاری لشکر او فرار ورزید سراج الدوله که دشمنی مقابل و دشمنی در بغل داشت چار و ناچار بی جمعیتی گرده مسالک مسلک فرار گردید و براه دریا عازم عظیم آباد شد چنانکه مهابت جنگ خاندان ولی نعمی سرفراز خان را برباد داده بود خاندان او نیز از دست ملازمان او از بنیاد بر افتاد فاعتبروا یا اولی الابصار سه مهار زورمندی مکن بر کهان + که بر یک نمط می نماند جهان + مبر گفتمت پای مردم ز جای + که عاجز شوی گر در آیی ز پای + دل دوستان جمع بهتر که گنج + خزانه تهی به که مردم برنج + میندار در پای کار کسی + که افتد که در پایش افتی بسی + عدو را بکوچک نباید شمرد + که کوه گران دیدم از سنگ خرد + نه بینی که چون باهم آیند مور + ز شیران جنگی بر آرند شور + الغرض سراج الدوله به منصور گنج رسیده و در خزانه کشاده هر کس هر چه خواست بامید رفاقت داد و وقت شب جواهر و اشرفی و زنان را برداشته و به کشتی نشسته عازم عظیم آباد شد و سراج الدوله موشیر لاس را نیز طلبیده بود اما در ارسال انجام زر که براجه رام نارائن ناظم عظیم آباد نگاشته بود دیر شده قبل از رسیدن موشیر لاس کار او تمام شده و میر جعفر خان او را بدست آورده بود و سراج الدوله از راج محل گرفتار آمده کشته شد و نعش او را بر فیل تشهیر نمودند و میر جعفر خان بمرشد آباد رسیده مشغول اخذ و جبر و ضبط اموال و احمال و اثقال گردیده زرهای موعود باهل انگلشیه رسانیده و خود را به خطاب شجاع الملک حسام الدوله میر محمد جعفر خان مهابت جنگ مخاطب ساخته و خطاب شهامت جنگ برای پسر خود میرن و هیبت جنگ برای میر محمد کاظم خان برادر خود مقرر ساخت نوشته اند که سراج الدوله وقتیکه بر انگریزان ظفر یافت در آن وقت یکصد و چهل و شش انگریز اسیر شده بودند هنگام شب آنها را در خانهٔ تاریک و تنگ که شش گز مربع بیش نبود مقید نمود صبح چون در را کشودند بیست و سه کس زنده بودند باقی بشدت گرمی و تنگی جان داده بودند و الحال انگریزان آن محبس را بلاک هول میگویند بهر کیف چون میر جعفر خان بمدد انگریزان ناظم بنگاله شد اختیار و اقتدار انگریزان بسیار افزون شده و هر چه میخواستند میکردند چنانچه بعضی از حالات بنگاله بعد ازین بیاید انشاء الله تعالی +

ذکر آمدن سید عماد الملک وزیر غازی الدین خان از فرخ آباد و رفتن شاهزاده عالی گهر گورکان عالی نژاد بممالک بنگ و تسلط انگریزان بملک بنگاله به تدبیر و جنگ

چون عماد الملک میر شهاب الدین عرف نواب غازی الدین خان وزیر خبر رفتن احمد شاه ابدالی بولایت کابل شنید از فرخ آباد جنبیده و رگناتهه راو برادر بالاجی راو و ملهار راو هولکر را بمدد خود طلبیده و احمد خان بنگش را بعضد نجیب الدوله امیر الامرا ساخته بشاهجهان آباد رسید و

عالمگیر ثانی و نجیب الدوله محصور شده بعد از جنگ چهل و پنج روز هولکر ملهار از نجیب الدوله مبلغی گرفته او را برآورده بملک
او که سهارن پور و چاندپور باشد مرخص نمود و عماد الملک با احمد خان بنگش بکار و ملکداری پرداخت اما شاهزاده
عالی گهر وقتیکه احمد شاه درانی به کابل رفت عالمگیر ثانی شهزاده عالی گهر را گفت که جهجر و هانسی وغیره محالات
جاگیر شماست باید رفت و تا هر جا که توانید عمل خود بنشانید چون عماد الملک بشاهجهان آباد رسید ده هزار سوار
فرستاد که شاهزاده را طوعاً و کرهاً برگردانند و از پادشاه باکراه بطلب شاهزاده شقه ها گرفته فرستاد و شاهزاده ناچار
بدار الخلافه برگردیده داخل قلعه نشده وزیر بجمیع افواج شهزاده را رخصت جاگیرات داد و بیک ناگاه حویلی علی
مردان خان را که شاهزاده در انجا می بود محصور نمود و افواج او دیوارها را شکسته برفقای شهزاده بجنگ
پرداختند و افواج وزیر که محاصره نمود دوازده هزار بود چون شهزاده چاره ندید با چند کس از رفقا دیوار طرف دریا را
شکسته بیرون آمد و بر مخالفان ریخت و بدست خود چند کس را کشته بیرون رفت و افواج وزیر تعاقب کرده نزدیک
میرسیدند رفقای شهزاده حمله آورده ایشان را توقیف می نمودند و باز راه خود میگرفتند بهمین منوال بلشکر ایتهل راو مرهته
که قریب بود رسیدند ایتهل راو شهزاده را پذیره شده بعد از مهانداری بخوف وزیر شهزاده را بفرخ آباد رسانید شهزاده
از انجا نزد نجیب الدوله رفته و هشت ماه دران جا قیام کرده نجیب الدوله نیز شاهزاده را اصلاح بنگاله که آشوبی در آن
دیار بود داده مرخص ساخت شهزاده از انجا بصوبه اوده رفت و چون بهفت کروهی لکهنو رسید شجاع الدوله جلال الدین
حیدر خان قراقوینلو ترکمان صوبه دار اوده باستقبال برآمده یکصد و یک اشرفی نذر کرده یک لک روپیه نقد و دو زنجیر
فیل و عماری و پالکی و هفت راس اسپ و انواع جواهر و اقمشه و امتعه و اسلحه پیشکش نموده شاهزاده دستار خاص معه
سرپیچ و پالکی خاصه بوی داده خود عازم اله آباد گردید و در اله آباد محمد قلی خان قراقوینلو ترکمان برادر عم زاد شجاع الدوله
صوبه دار بود عرائض فرستاده شاهزاده را طلبید و تهیه بنگاله داشت اما در بنگاله محمد جعفر خان بعظیم آباد رفت و راجه
رام نراین ناظم آنجا توسل به کرنل کلیف جسته مسوده فرستاد اگر کلیف صاحب برو دستخط کرده بفرستد راجه حاضر شود و
منشیان آن مسوده را در وقت نشه بنگ و حالت بیدماغی بطرز دیگر بر جعفر خان خوانده و باجازت او کرنل کلیف
عهدنامه بحالی صوبه براجه و عدم طلب محاسبه امان بجان و مال نوشته براجه فرستاد و راجه امین شده باستقبال آمد و
جعفر خان ازین عهدنامه ناچار شده تبدل و تعرض به رام نراین نتوانسته و تا عظیم آباد آمده بعد عیش و نشاط معاودت
بمرشد آباد نمود و خادم حسن خان بامر میر جعفر خان به پورنیه رفته پورنیه را از تصرف حاضر علیخان بیرون آورد الغرض
شاهزاده از شجاع الدوله مرخص شده به اله آباد رسید و شجاع الدوله خود قاصد آوارگی محمد قلی خان بود و اشتعالک
بسیار برای فتح بنگاله داده گفت که شما پیشتر رفته در بنگاله فتنه انگیزید که متعاقب من هم میرسم چون از عماد الملک و
افاغنه ایمن نیستم باید که قلعه چنارگده را برای حفاظت اهل و عیال من دهید تا از دغدغه ناموس مامون گشته باستخلاص

بنگاله پرداز یم محمد قلی خان غریب او غور رده بمردم خود برائے سپردگی قلعه بوزیر شجاع الدوله تاکید نمود الغرض محمد قلی خان
شاهزاده عالی گهر را همراه گرفته با فوج آراسته متوجه عظیم آباد گردید راجه رام نارائن از ورود شهزاده مضطرب شده
بجعفر خان نوشت و نیز بمستر امیت که حاکم کوٹهی عظیم آباد بود آگاهی داده مستر امیت احوال را به کونسل کلکته نوشته
خود از رام نارائن علحدگی گزید و راجه رام نرائن بمرشد آباد مراسلات بسیفرستاد و از لشکر شهزاده پیغامهائے اطاعت
و غیره میداد آخر الامر چون شاهزاده قریب رسید شاهزاده و محمد قلی خان قریب بهار رسیدند و مردم آمد و شد نموده
راجه رام نارائن را تخویف و تحریص کرده راضی باسلام شهزاده نمودند و راجه رام نرائن بیرون آمده بدربار حاضر شد و
بآداب کورنشات و زانو نمودن که تمام عمر خود ندیده بود مبتلا شده خلعت یافته مرخص شد امرا گفتند که عهد و پیمان بود اگر آزاری
براجه رسانیم مگر باید که او را بقلعه برگشتن ندهیم یا همراه او بقلعه داخل شویم که رام نارائن باز نخواهد آمد اما محمد قلی خان این
رائے را نه پسندیده گفت که از شهریاران گورکانیه الی الآن نقض عهد واقع نشده الحال بچه طور بنقض عهد مبادرت
کرده شود الغرض راجه رام نارائن که بملاحظه فلاکت احوال لشکر شهزاده از آمدن پشیمان شده بود باز گشته بقلعه رسید و
و بسلام عید نوروز بیرون نیامده از قلعه نذر و پیشکش فرستاده و مدتے بانتظار امداد میر جعفر خان فریب ها عاقلانه
کرده گذرانید چون خبر روانگی میرن پسر میر جعفر خان و کرنل کلیف شنید سهلان شهزاده را از شهر بدر کرده صاف گفته
فرستاد که من نوکر ناظم بنگاله ام و با شما کارے ندارم محمد قلیخان قلعه را محاصره کرد اما از ناتجربه کاری و بد انتظامی
کار بجائے نرسید روزی برجے از بروج قلعه انداخته شد و جنگ بسیار نمودند اما صعود بر قلعه ممکن نشد الا از حملات
متواتره تزلزلے در پائے ثبات محصوران افتاده قریب رسیده بود که قلعه فتح شود در همین اثنا خبر وصول فوج بنگاله در رسید
و شجاع الدوله که قاصد خرابے محمد قلی خان بود و قلعه اله آباد را از دست کسان او بدغائے که مذکور شد انتزاع نمود و محمد
قلی خان چون این خبر شنید متردد شده رفتن سوئے شجاع الدوله راجح شمرده هر چند شاهزاده او را پیام پایداری
فرستاد سودمند نیفتاده و محمد قلیخان طبل ارتحال کوفته روانه شد و موسیو لاس که بمدد شاهزاده آمده بود در رسید بملازمت
شاهزاده فائز شد و هر چند محمد قلی خان را فهمانید که این چه بے غیرتیست که از پیش فوج بنگاله میگریزید باید که اول
با اینها جنگیده متوجه شجاع الدوله شوید که آن وقت حریف آشتی هر دو بخوب وجهے میسر خواهد شد گوش نه کرد و شاهزاده
گفت که مرا تنها این قدر زر و لشکر نیست که بمقابله ناظم بنگ مبادرت بجنگ نمایم و ناچار میر و مردم موسیو لاس رفاقت شاهزاده
اختیار کرده اما شجاع الدوله نهایت نامردمی بکار کرده راجه بینی و بلوند سنگه را برائے گرفتن محمد قلی خان فرستاد و ایشان
با فوجے بمقابله او رسیدند و شهزاده و موسیو لاس از و جدا شده جانب چهتر پور رفتند و محمد قلیخان ناچار شده از راجها درخواست
کرد او را باعدوے بیش شجاع الدوله برسانند و باین خیال با دوازده سوار و چندے از خدمتگذاران بامید صله رحم و همجدی
نزد شجاع الدوله رفت و تمام لشکر او تاراج شده اموالش بغارت رفت و محمد قلی خان بامر شجاع الدوله مقید شد چون

میرن و کرنل کلیف در عظیم آباد رسیدند و تنسفه شهزاده بار باب انگلشیه رسید کرنل چند هزار اشرفی به نذرانه شاهزاده فرستاده و اهل انگلش عذرات رام نارائن را قبول کرده از پیشگاه میرن مستمال نمودند و میرن بعزم رزم پلوان سنگه زمیندار بر آمده و خادم حسن خان بنام کمک میرن رسیده و از خوفے که از و داشت توسل بکرنل کلیف جسته عهدها گرفت و با پهلوان سنگه نیز صلح شده و میرن برگشته رفت و شاهزاده بار دگر عزم عظیم آباد نمود و راجه رام نرائن با دوازده هزار سوار فوج خود و یکهزار و چند صد فوج انگریزی که دران جا بود بمقابله او بر آمد ✝

ذکر شهادت عزیز الدین عالمگیر ثانی به نمکحرامی سید عماد الملک وزیر باغوای شیطانی

چون عماد الملک وزیر را با نجیب الدوله

افغان کینه دیرینه بود میخواست که پائمال مرهٹه سازد و بتحریک او مرهٹه که از زمانه صفدر جنگ بمحاربه افاغنه بنگش در ملک انتر بید ریشه دوانیده و دندان طمع بر ملک افاغنه تیز کرده بودند از سر نو در حصول مقاصد ساعی گشتند درین وقت اگرچه افاغنه را با شجاع الدوله کینه دیرینه بود بخوف عماد الملک وزیر توسل بدو جسته هر دو اساس مودت را مستحکم ساختند الغرض بتحریک عماد الملک وزیر در سنه احدی وسبعین یا اثنی وسبعین و الف و احد ومایه دتاجی سندهیه و جهنکوجی سیندهیه از دکهن بهند آمدند و در یکسال هند و بست ممالک مقبوضه خود کرده در سنه اثنی وسبعین و الف و احد ومایه بداعیه انتزاع ممالک افاغنه و تراکمه از دریائے گنگ گذشته بر سر نجیب الدوله آمدند نجیب الدوله ازان انبوه بتوه آمده سنکر لست مستعد حرب نشست و گذر گنگ را محافظت کرده بشجاع الدوله خبر داد و سعد الله خان و حافظ رحمت خان و دوندے خان نیز بشجاع الدوله نوشتند که چون طغیانی برشکال کم شود افاغنه مستاصل مرهٹه خواهند شد و بعد از ما بدیار شما این آشوب خواهد رسید اگر علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد ✝ راه پیش نظر داشته باستمداد ما پردازند برائے حفظ ما و شما بهتر خواهد بود شجاع الدوله قباحت ورود مرهٹه را فهمیده در عین برشکال با لشکر خود از لکهنو بر آمده بشاه آباد رسید و دتاجی یکے از امرائے خود گوبند پندت نام را با بست هزار سوار فرستاد که از دریائے گنگا گذشته چاندپور و نگینه وغیره هزار و سه صد قریه را آتش زده تاخت نمود و سعد الله خان و حافظ رحمت خان و دوندی خان تاب نیاورده بجنگل کوه کماون پناه بردند شجاع الدوله بجناح استعجال خود را قریب به نجیب الدوله که محصور گوبند پندت و بسیار به تنگ بود رسانید و انوپ گر گسائین و امراؤ گر گسائین را باستیصال مرهٹه بطرفے مقرر کرد و میر نجف خان را با پنجهزار سوار و میر باقر را با چار هزار سوار مغل معسکر مرهٹه نامزد نمود و سرداران با افواج گوبند در هر طرف آویخته منهزم نمودند و گوبند شکست فاحش خورده مردم بسیار به تیغ انتقام در گذشتند و اکثرے در دریائے گنگ غرق گشتند و نجیب الدوله از سنکر و دیگر افاغنه از جنگلهائے کماون بر آمده بشجاع الدوله آمیختند و شجاع الدوله با وجود غلبه خود بخیال رعب مرهٹه خواهان صلح شده و مرهٹه که آوازه آمد بادشاه درانی مے شنیدند مغتنم شمرده و دتاجی قول و قرارے نمود قاصد لاهور گردید و شجاع الدوله نیز برگشته به ملک خود رسید اما وزیر عماد الملک که بادشاه و شجاع الدوله و افاغنه را دشمن خود

میدانست که زنگ حرامی بر میانِ جان بست و خواست که ولی نعمت را از میان برداشته داغ نمکحرامی و شقاوت بر جبین خاندان
خود نهد و بدین خیال مهدی علی خان کشمیری را آموخت تا به حضور بادشاه عرض داشت که درویشے صاحب دل وارد شهر
شده در کوٹله فیروز شاه مقیم است و عماد الملک سید انتظام الدوله را قبل ازین بدو روز به تیغ جفا گذرانیده بود بادشاه که
بملاقات اصحاب صدق و صفا بسیار متمنی بود قاصد زیارت او گردید و جریده رفت چون قریب بحجره رسید مهدی علی خان
تیغ بادشاه را که در دست او بود گرفته پرده بلند نمود چون بادشاه اندرون رفت پرده افگنده در را زنجیر کرد و در حجره چار کس
از زیرکان پنهان بودند بر بادشاه بے یراق ریخته بزخم کارد او را بدرجهٔ شهادت رسانیدند و میرزا بابر ابن عز الدین داماد
بادشاه و برادرزاده او که همراه بود شمشیر کشیده یکدو کس را مجروح ساخت نامردان بسیار بر او ریختند و تیغ از دست او گرفته
او را بمحبس فرستادند و نعش بادشاه را در ریگ جمنا انداختند بعد شش پهر کسان کشمیری مذکور نعش او را گرفته در مقبره
همایون مدفون ساختند و این واقعه بروز پنجشنبه هشتم یا هجدهم ربیع الثانی سنه ثلث و سبعین و مایة و الف هجری واقع شد ؎
شاهِ عالی نسب عزیز الدین + کش بود در جوار رحمت جاے + گفت هاتف چو رفت در جنت + داور عرش سمکش مرد ا ١١٧٣
داے + چون درین قتل مهدی علی کشمیری و باقی بیگ خان ازبک معتمدان عماد الملک شریک بودند و نیز هر دو مزور در زیر
سید انتظام الدوله را قتل کرده بودند عزیزی تاریخ این واقعه چنین گوید ؎ سُنّی بلخ و شیعے کشمیر + قاتل جانِ
شاه و این وزیر + ١١٧٣ مدت سلطنت عالمگیر ثانی پنج سال و هشت ماه و هشت روز بود و مدت عمر او هفتاد و چهار سال بود و پسران
او یکے شاهزاده هدایت بخش و دویمی عالی گهر بودند امرائے دولت او جمله سادات بودند و در زمان این بادشاه ملک بنگاله را تعلقے
با سلطنت نبود و ناظم بنگ در دست انگریزان جز نامی بیش نداشت و در دکن اولاد نظام الملک کوس فرمان روائی مے
نواختند و در اوده اولاد ابوالمنصور خان نرکمان حاکم بودند و گجرات و مالوه و برخی از دکن در تصرف مرهٹه بود و کابل و پنجاب
در قبضه سلاطین درّانیه درآمده و راجگان راجپوت جمله بر ممالک خود ها خودسر و مغلوب مرهٹه بودند و از شاه و وزیر کارے
نداشتند عماد الملک بعد ازین شقاوت شاهزاده محی السنه ابن سلطان کام بخش ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه گورگان
را بر تخت نشانیده ملقب به شاهجهان ثانی نمود و کشمیری مذکور را بحراست او مقرر کرد و خود برائے اعانت دتاجی سندهیه
روانه شد اما آن مقدمه چنانچه گذشت فرو شده بود ناچار از خوف بادشاه درّانی و پشیمانی شقاوت و نادانی پناه به سورجمل جاٹ
برده نزد او خزید +

ذکر بعضے از شعرائے عهد او

شعرائے که در عهد عالمگیر ثانی بوده اند چند کس اند اشهر ایشان درین مقام نوشته میشوند واله علی قلی خان داغستانی نسبت او به
حضرت عباس عم النبی صلی الله علیه وسلم میرسد چنانچه خود میگوید ؎ وارد ز زلف کسوت عباس پیرهن + از دودمان ماست
رنج دلستان ما + جد اعلائے او وارد داغستان شده جماعت لزگی او را به شمخالی یعنی ریاست خود بر داشتند و آبای او

بپایهٔ سرپرشاه صفی صفوی بادشاه ایران رسیده بیگلربیگی گردیدند و فتح علی خان پسر الخاص میرزا عباسی بوزارت شاه
سلطان حسین صفوی سرافراز شده و دیگر امرائے این خاندان نیز در سلک امرائے معظم منتظم شدند تا چون نادرشاه افشار
بر ایران تسلط یافت علی قلی خان در سنه سبع واربعین ومایة والف به هندوستان آمد و بخط سفارشی برهان الملک سبب
سعادت خان نیشاپوری صوبه دار اوده نزد روشن الدوله رفته در دربار محمدشاه گورکان رسید و بمنصب چهار هزاری و
خطاب ظفر جنگ امتیاز یافت و در عهد احمدشاه گورکان خلف محمدشاه شش هزاری شد و خطاب خان زمان بهادر یافت
و در عهد سلطنت عالمگیر ثانی بوساطت عماد الملک وزیر ابن امیر الامرا غازی الدین خان بمنصب هفت هزاری رسید و علی قلی
بر دختر عم خود خدیجه سلطان عاشق بود وقتیکه محمود خان غلزئی افغان بر ایران دست یافت غلام او خدیجه را بنکاح در آورده
و در عهد نادری بگیر آمده بنکاح نجف قلی عباسی حاکم یزد در آمد و پس ازان صالح خان قاتل نادرشاه او را بدست آورد و ازان
پس در حباله میرزا احمد وزیر اصفهان ماند و بعد گشته شدن او خدیجه عازم هندوستان شده در راه انتقال کرد و علی قلی همه
وقت شور او در سر داشت در سنه سبعین ومایة والف در گذشت این اشعار از وست ؎ جانان بسر مزارم آمد + آخر
مردن من بکارم آمد + در دشت عشق مجنون دنبال ماند از من + با آنکه من درین ره صد جا درنگ کردم + میر غلام علی
آزاد الحسینی الواسطی بلگرامی نسب او به حضرت زید شهید رضی الله عنه میرسد شاعرے شیرین سخن بود و کاملے کامل الفن در
عربی و فارسی هر دو شعر میگفت و گوئے سبقت از همعصران ربوده بود با وجود کمالیت فن در مدح اهل دنیا زبان نگشود..
تا یکبار کنج معرفت در آشنائے راه با نواب آصف جاه نظام الملک میر چین قلیچ خان فتح جنگ برخورد و این رباعی
گفته بوے گذرانید ؎ اے حامی دین محیط جود و احسان + حق داد ز خطاب آصف شایان + او تخت بدرگاه سلیمان
آورد + تو آل نبی را بدر کعبه رسان + نواب بسیار محظوظ شده و اعانت زاد و راحله بعمل آورد و اما نواب نظام الدوله ناصر جنگ
خلف دویم آصف جاه آزاد را بسیار عزیز داشتے و خود هم شعر میگفت و از آزاد اصلاح میگرفت و در هفدهم محرم سنه اربع
وستین ومایة والف نوکران او او را شهید کردند آزاد در تاریخ او گوید ؎ نواب عدل گستر عالیجناب رفت + فرصت نداد
تیغ حوادث شتاب رفت + در هفدهم ز ماه محرم شهید شد + تاریخ گفت نوحه گرے آفتاب رفت + این اشعار از وست
؎ بسکه داغ سینه ام بر روئے کار افتاده است + آتشے در خانمان لاله زار افتاده است + سحر که پرتو حسن تو از نقاب
گذشت + عرق ز جامهٔ زرین آفتاب گذشت + اما میر غلام علی آزاد صاحب تصانیف بسیار است سرو آزاد و خزانه
عامره و در تذکرهٔ شعرا نوشته است و برخے از کوائف امرا و بادشاهان زمان خود نیز در آورده این چند شعر از و نوشته میشوند
؎ کشیده اند ز رنگ نیاز تصویرم + خط شکسته گره از خوشنویس تقدیرم + کبوتر را چو طوطی کاش باشد خوش
بیانی هم + که یاران را رساند نامه پیغام زبانی هم + نگاهے هست چشم یار را با چشم گریانم + که مستان دوست
میدارند ابر برشکالی را + دهانش جستم و آخر نشستم باز خنده آتش + لب چاهے غنیمت میشود گم کرده منزل را +

مقیم دشت جنون پاسبان نمے خواهد + که آهوان حرم را حرم شبان باشد + واقف شیخ نور العین خلف قاضی امانت الله
از معاصران او بود از ارباب صلات نیست از وست ــه خواهم سعادتے ز طواف قفس برم + ورنه چه حاصل است
ازین بهشت پر مرا نشنوم نافه گر از نگهت زلفت دم زد + اعتبارے نبود گفته سودائی را + رسا میرزا خان همدانی از رفقائے
نواب آصفجاه بود و طبع نظم داشت ــه در سراپردهٔ دل هر نفس آوازے هست + که درین خانه نهان خانه براندازی هست +

ذکر سلطنت ابو المظفر جلال الدین محمد شاه عالم عالی گهر بادشاه ابن عزیز الدین عالمگیر ثانی ابن معز الدین جهاندار شاه ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگزیب عالمگیر بادشاه گورکان

عالی گهر پسر عزیز الدین عالمگیر ثانی است و ولادت او در هفتدهم شهر ذیقعده سنه اربعین و الف و احد و مایه از بطن زینت محل واقعشد و بعد از شهادت پدر خود عالمگیر ثانی در حوالی عظیم آباد در چهاردهم جمادی الاول
سنه ثلث و سبعین و مایه و الف هجری بر تخت سلطنت جلوس فرمود و بخطاب شاه عالم مخاطب شد تاریخ جلوس او میر اولاد علی وفا
بلگرامی چنین گوید ــه زهے شاه عالی گهر عدل گستر + باو تاج و تخت و نگین شد مسلم + برون آر سال جلوس
همایون + ز سلطان هندوستان شاه عالم + ۱۱۷۳ بادشاه عالم بعد از جلوس تخت قلمدان وزارت به نواب شجاع الدوله جلال الدین
حیدر خان قراقو بلو ترکمان صوبه دار اوده و خلعت امیر الامرائی به نجیب الدوله افغان فرستاد و منیر الدوله را بسفارت
پیش سلطان احمد شاه ابدالی فرستاد تا از قوت او بنیاد سلطنت خود را مستحکم سازد و خود بمقابله راجه رام نراین ناظم
عظیم آباد شتافت و راجه نیز بمقابله بادشاه بر آمده و محاربه درمیان هر دو گروه واقعشده و راجه رام نارائن درین معرکه
زخمی شد و از میدان قتال باز گردید و سرداران انگریزی که همراه او بودند راه فرار در پیش گرفتند و بادشاه تعاقب آنها
دور از حزم و احتیاط دانسته همدران جا مقیم شد اما چون این اخبار به میر جعفر خان ناظم بنگاله رسید با انگریزان
قرعه مشورت درمیان انداخت و بعد از مشوره پسر خود میرن و بعضے از سرداران لشکر انگلیشی را با فوج گران بحرب
بادشاه سوے عظیم آباد فرستاد و بادشاه نیز با کامگار خان که از سرداران بنگاله بود و بحضور بادشاه رسیده مختار مهمات
شاهی گردیده بود باستقبال میرن بعزم رزم و قتال از جائے جنبیده صفوف نبرد آراست و کامگار خان که مختار نظم و نسق
لشکر شاهی بود فوج خود را دو حصه کرده بخشی به قادر داد خان ترین افغان سپرد و باقی را همراه خود داشت چون مقابله هر دو
فریق واقع شد قادر داد خان مردانه وار بر فوج میرن یورش نمود و بحمله‌هائے مردانه جمعیت او را پریشان کرد میرن
هوش باخته روئے از میدان برگردانیده سر در وادی انهزام نهاد اما افواج انگریزی بر جاهائے خود بوده در لوازم مدافعت
تقصیر نمیکردند اکثر دلیران میرن را توقیف کردند و چار و ناچار میرن بمراجعت راضی نمودند همدرین اثنا قادر داد خان رسیده
تیرباران نمود و تیرے بر کله میرن رسید و تیر دویم در گلوے او خورده مجروح گردید حواس او بر جائے نمانده قریب بود

که بار دگر منهزم شود اما درین ضمن فوج انگریزی از پهلوے قادر داد خان سر بر آورده جمعیت او را از بر شلک آتشبار گرفتند و گلهٔ تفنگی
به قادر داد خان رسیده جان داد و از سبب کشته شدن او چیرگی لشکر مغل مبدل به مغلوبی گردید کامگار خان که بر
پشت قادر داد خان بود نظر بتقلب لشکر خود جنگ مناسب ندیده برگشت و بادشاه را گرفته سوے بهار رفت و چندے دران
جا قیام کرده صلاح دران دید که بمرشدآباد رفته او را ابتاراج دهد میر جعفر خان که خبر قرب لشکر بادشاه شنید بهزار خوف و
بیم افواج انگریزی را همراه گرفته بمقابله بیرون آمد و میرن نیز از عظیم آباد بجناح استعجال خود را بجعفر خان رسانید و
میر جعفر خان بآمدن او مستظهر شده چون انبوهے عظیم در مرشدآباد واقع شد بادشاه کامگار خان سوئے عظیم آباد برگشتند
و افواج بنگاله ایشان را تعاقب کردند کامگار خان و دیگر امرا برگردیده بمقابله ایستادند و اغروق را بسلامت گذرانیده
خود نیز روانه شدند چون بادشاه به نواحی پورنیه رسید موشیر لاس فرانسیس نیز به بادشاه پیوست و خادم حسین خان
و دولبهه رام وغیره امرائے بنگاله بعرض حسن اخلاص خود به بادشاه پیغام فرستادند بادشاه قلعه عظیم آباد را فرو گرفته جنگ
آغاز نهادند و دلاوران در کشائش قلعه سعی بسیار نموده رخنه‌ها در دیوار حصار پیدا کردند و تزلزلے عظیم در بنیاد ثبات محصوران
رام نرائن و مستر امیئٹ افتاد اما درهمین نزدیکی کپتان نکس از بردوان با قدرے از افواج خود ایلغار کرده خود را به محصوران
رسانید و محصوران از آمدن او حیات تازه یافتند و کامگار خان از سر حصار برخاسته دورتر منزل گزید چون بادشاه را از هیچ
جانب اطمینانے نبود و تمامت ملک او را متغلبان گرفته بودند و بخوف عماد الملک و مرهٹه جلائے وطن اختیار کرده بود وقت
گذاری در بنگاله مے نمود درین ضمن خادم حسین خان که با جمعیت خود بعزم استمداد بادشاه از پورنیه آمده بود نزدیک رسید
کپتان نکس و راجه شتاب رائے وغیره از عظیم آباد برآمده خواستند که بر لشکر او شبخون زنند اما موقع نیافته وقت صبح رسیدند
و جنگ در پیوست و میر افضل از معتمدان خادم حسین خان منهزم شد خادم حسین نیز برگشت و کپتان با وجود اندک جمعیت ظفر یافته و
میرن که بخبر ورود خادم حسین خان از مرشدآباد تهیهٔ رزم او نموده با کرنل کلیو سیف جنگ و افواج انگریزی نزدیک بعظیم آباد رسید و
در اول ذیقعده سنه ثلث و سبعین و مایه بعد الالف از عظیم آباد در پے خادم حسین خان تاخت و هر دو گروه قریب رسیدند خادم حسین
بر لب دریا رسیده متحیر بود که فاصله در میان نمانده و عبور از دریا مشکل بود اما همان شب بسیارے ابر آسمان را سیاه کرده باران
بارید میرن که در خیمهٔ خود خفته بود برق بر سر او افتاده در حال جان داد نوشته اند که میرن هم در ایام قرب اجل خود آمنه بیگم
و گهسیٹی بیگم دختران مهابت جنگ را فرموده بود تا در دریا غرق نمودند خود هم بوبال ایشان گرفتار آمد و کرنل کلیو مرگ میرن را
پنهان داشته نعش او را بر فیل افگنده برگشته بعظیم آباد رسید و بادشاه موسم برسات در داؤدنگر و بهار گذرانید +

ذکر نشستن میر محمد قاسم خان بر مسند ایالت صوبه بنگ و جنگیدن شاه عالم ثانی با راجه رام نرائن و میجر کرنگ و شکست یافتن و گرفتار شدن موشیر لاس درین جنگ +

بادشاه درین برشکال در ملک بهار سیر میکرد و کامگار خان ملک

راجه بنیاد سنگه برادرزاده پهلوان سنگه را الکدکوب نموده وقریب به هزار سوار مغل بادشاهی فرستاده راجه را گرفتار ساخت
و بادشاه بر و مهربان شده استمال نموده بشکوه کامگار خان باز مقید کرده کامگار خان او را رهین منت نموده خلاصی داد امامیر قاسم خان ابن
سید مرتضی خان ابن امتیاز خان ایرانی الاصل و داماد میر جعفر خان بعد از معدومی میرن میر جعفر خان که از داماد سبحے داشت
چار و ناچار او را مشمول عنایت نموده و میر محمد قاسم خان یکدو دفعه برائے سوال وجواب به کلکته رفت و شمس الدوله هنری
ونسترت که صاحب کلان کلکته بعد از رفتن کرنل کلیو به لندن شده بود او را پسندیده میر محمد قاسم نیز جمیع عیوب جعفر خان
وغفلت در امور ملک و مال و نیافتن تنخواه ملازمان وغیره ظاهر ساخته شمس الدوله بکونسل مشورت نمود که میر محمد قاسم خان را
که جوانی لائق است به نیابت ومختاری جعفر خان برگماریم اگرچه مسٹر امیٹ که در کونسل بود با هنری ونسترت نعیار بے
داشته مخالفت این رائے میکرد اما غلبه آرائے جانب هنری بوده شمس الدوله برائے امضاے این عزیمت عماد الدوله
هسٹنگ صاحب را همراه گرفته بمرشدآباد رسید و میر قاسم خان نیز به تالیف قلوب پرداخته فوجے عظیم جمع کرده بود شمس الدوله
وعماد الدوله بدربار رفته هرچند میر جعفر خان را فهمانیدند که نیابت قاسم خان قبول کرده اختیارات باو گذارد و خود بعیش و
نشاط پردازد آن بکم فهم قبول نکرده ناچار شمس الدوله میر قاسم خان را فرمود که بیش ازین اختلال ملک و مال را نمیتوان دید
شما اصالتاً بر مسند امارت جلوس کنید و میر جعفر خان را بکلکته روانه ساخت که بقیه ایام زندگی را دران مقام بسر برد
و میر محمد قاسم خان در روز دوشنبه دهم ربیع الاول سنه اربع وسبعین والف واحد ومایه بر مسند امارت نشست جعفر خان
زر و جواهر بسیار و نفائس بیشمار که بتصرف او بود همراه گرفته و بکلکته رفته ساکن شد قاسم خان ایلچیان نزد بادشاه
فرستاد چون دران زمان با وجود بے اقتداری بادشاه خطابها بجز از عطائے بادشاه موزون نمیشدند قاسم خان
برائے خود و متوسلان خود خطاب اختیار کرده عریضه ببادشاه فرستاد که حسب استدعائے او خطابها و مناصب عطا شوند و
خطابهائے ملتمسه او عنایت شدند میر قاسم خان به نواب نصیر الملک امتیاز الدوله نصرت جنگ بهادر مخاطب شد و منصب
هشت هزاری مقرر گردید و برائے پسر خود سید شمس الدین که صغیر السن بود مظفر الملک شمس الدوله ناصر جنگ و منصب هفت هزاری
گرفت و عموے خود سید ابوتراب را بخطاب معز الدوله تراب علی خان صلابت جنگ و منصب شش هزاری مفتخر ساخت و
همچنین دیگر متوسلان را خطابها داده بکار و بار ملکداری پرداخت گرگین نام ارمنی را داروغه توپخانه و خطاب گرگین خان
داده اکثر متابعت رائے او مے نمود الغرض میر قاسم خان زر بسیار از متصدیان و عمال سابقه بطور مصادره بگرفت و باعانت
افواج انگلیشیه بر اسد زمان و بدیع الزمان خان که زمینداران بیربهوم بودند ظفر یافت و میجر کرنگ که افسر افواج عظیم آباد بود
بعد موسم برسات بعزم رزم افواج بادشاه و مسیو لاس برآمده رام نارائن و راج بلبهه را همراه خود گرفت اما در میان هر دو
کس مخالفت بوده میجر کرنگ مردم را فرستاد تا خود میر قاسم خان سوئے عظیم آباد آید که فتنه ها دفع شوند و خود با رام نارائن
و راج بلبهه مع افواج عظیم آباد و فوج میرن و فوج خود بر سر افواج بادشاهی بطرف گیا مان پور رفت و مقابله واقع شده

موشیر لاس فرانسیس با اندک مردم خود پیش فوجهای انگریزی آمده داد مردی و دلاوری داد و دیگر افواج بر سر کامگار خان ریخته کامگار خان
پایداری نکرده فرار اختیار نمود و تمامت افواج بادشاهی روی خود گردانیدند و همراهیان موشیر لاس نیز ترک رفاقت او
کرده پشت بمیدان دادند موشیر لاس که مرد مردانه بود تنها مانده بر یکی از توپها چون اسپ سوار گشته مستعد قتل استاد
چون میجر کرنگ و کپتان نکس نزد او رسیدند از اسپ ها فرود آمده کلاه از سر برداشتند و او را باعزاز تمام مصافحه کرده گفتند که
تیغ از کمر بکشاید موشیر لاس منظور نکرده گفت که بهمین طور اگر میخواهید مطیع میشوم اما بمذلت کمر کشادن راضی نیم و جان
خود می بازم و انگریزان او را بشجاعت و استقلال ستوده و بذریعه او با بادشاه خواهان مصالحه گردیدند اول بادشاه ابا نموده
و کامگار خان بار دگر جنگیدن میخواست اما چون درین ایام بادشاه درانی رسیده کارهای مرهٹه و عماد الملک و شاه جهان ثانی
را باتمام رسانیده بود و رفتن مدار الملک بموجب ایمای بادشاه درانی منظور بود مناسب دیده رضای صلح داد کامگار خان
ازین وجه برخاسته خاطر شده بالشکر خود برآمده بملک خود رفت و روز دیگر که بادشاه کوچ فرموده پیشتر میرفت اکثر مردم بگمان
دغابازی از وجدا شده رفتند چون در مقام بچاپین معسکر ساخت میجر کرنگ بلشکرگاه رسیده ملازمت بجای آورد و
بادشاه حسب استدعای او بطرف گیا که لشکرگاه میجر بود روانه شده میجر کرنگ کلاه از سر برداشته و در بغل گذاشته تا
نیم کروه همراه فیل بادشاه پاپیاده رفته بعد ازان بموجب فرمان بادشاه بر اسپ خود سوار شده تنها پیش پیش فیل بفاصله یک
تیر انداز میرفت و لشکر بادشاهی قریب بگیا نزول نموده میجر راجه رام نرائن را آورده بملازمت رسانید روز دیگر بادشاه
از باغ گیا بیرون آمده بگیا رسیده و از انجا مع افواج انگلیشیه بعظیم آباد رسید لشکر بادشاهی بر تالاب میٹھی پور و لشکر
انگلیشیه بچهاونی خود فروکش شدند و همدرین ایام میر محمد قاسم خان نیز از کوهستان بیربهوم برآمده بعظیم آباد رسید و بباغ
جعفر خان فرود آمد میجر کرنگ و سرداران انگلیشیه تمهید ملازمت بادشاه برای نواب بنگاله میر قاسم خان انگیختند و قاسم خان
بخوف دغا راضی برفتن لشکر بادشاه نشده چه میجر کرنگ را طرفدار امیٹ و مخالف با شمس الدوله که مربی او بود میدانست
میجر کرنگ خانهای خود را بفرش و لوازم دربار آراسته تخت بادشاهی دران جا گذاشت و بادشاه بموجب استدعای
میجر کرنگ جریده بکوٹھی ایشان رسید و میجر کرنگ و دیگر انگریزان مراسم استقبال بجای آورده پاپیاده در رکاب تخت
روان بادشاه می دویدند تا بکوٹھی آورده بر تخت نشانیده مطابق قاعده استادند و بادشاه میجر کرنگ را فرمان نشستن داد
و میجر آداب بجای آورده نشست و دیگر سرداران ایستاده ماندند نواب قاسم خان حاضر شده بضابطه خود مجرا نموده یکهزار و
یک اشرفی به نذر و دیگر تحف از ملبوسات و جواهر وغیره پیشکش ساخت و خلعت و مالای مروارید و سرپیچ و جیغه مرصع مع پر کلغی عقار و خطاب
عالی جاه یافته و سوال و جواب مالگذاری ملک بنگاله بوسیله سرداران انگریزی طی شده مقرر شد که بست و چار لک روپیه مالگذاری
هر سه صوبه بنگاله نواب قاسم خان هر سال بحضور بادشاه فرستاده باشد و بعد ازین مرخص شده و بادشاه داخل قلعه عظیم آباد گردید
و همدرین ایام شجاع الدوله بامر بادشاه درانی بعد استیصال مرهٹه سکه و خطبه بنام شاه عالم کرده عریضه مبارکباد مع نذر وغیره

فرستاد و نجیب الدوله شاهزاده جوان بخت را به نیابت پدرش شاه عالم در دهلی بر تخت نشانیده سکه و خطبه بنام بادشاه نموده و نذور
و عرائض منیر الدوله و احمد خان بنگش و شجاع الدوله و نجیب الدوله پیهم فرستادند و بادشاه ازین اسباب مبتهج و مسرور شده
در اواخر شوال سنه اربع و سبعین و الف و احد مایه از عظیم آباد متوجه ممالک شجاع الدوله گردید و شجاع الدوله باستقبال برآمده بعد
از نذور و پیشکش بادشاه را بصوبه خود برد چون همدرین ایام که شاه عالم شاه در ملک بنگاله گرم رستخیز بود احمد شاه درانی در هندوستان
رسیده مرهته را بسزائے کافی رسانیده و تمامت ممالک شاهجهان آباد را صاف و شفاف نموده و به نجیب الدوله و شجاع الدوله
وغیره سفارش و امر بر تخت نشانیدن شاه عالم شاه فرموده رفته بود لهذا مناسب نمود که احوال مذکور که واقعه عظیم آن زمان بود
بنگارش آید و بعد از ان به بقیه احوال شاه عالمشاه ثانی توجه نماید +

ذکر لشکر کشیدن سلطان احمد شاه ابدالی درانی بر هندوستان نوبت پنجم و محاربات عظیم با مرهته و ظفر یافتن بر ایشان بعنایت خداوند خورشید و انجم

چون بادشاه درانی در سنه احدی و سبعین و الف و احد مایه قتل عام متهرا نموده و بسیر
خود شاهزاده تیمور شاه را در لاهور گذاشته رفت آدینه بیگ خان باوجود عنایت و مهربانی از شهزاده باغی شده جماعه سکهها را
شورانیده و با خود گرفته با بلند خان و مراد خان امرائے درانی جنگید و بلند خان کشته شد و مراد خان حاکم دوابه معه سرفراز خان
ککی خود منهزم شده نزد جهان خان ابدالی که امیر الامرائے تیمور شاه بود رفتند و قوم سکهها اکثر پرگنات را تاخت و تاراج نمودند و
آدینه بیگ خان نوشته هائے مکرر فرستاده از مرهته استعانت جست رگناتهه راو و شمشیر بهادر برادران بالاجی را مع هلکر ملهار و
دیگر عمائد مرهته که در جوار شاهجهان آباد بودند رو به لاهور آوردند و در سرهند عبد الصمد خان را که از طرف درانیان حاکم بود بگرفتند و
از انجا بلاهور رسیدند جهان خان و تیمور شاه از کثرت و غلبه مرهته تاب نیاورده در شعبان سنه احدی و سبعین و الف و احد مایه راه
کابل در پیش گرفتند و غنائم بسیار بدست مرهته آمده تا جهلم تعاقب درانیان نمودند و صوبه لاهور را بقرار پیشکش هفتاد و پنج لک روپیه
به آدینه بیگ خان مقرر کرده و به شاهجهان آباد برگشتند و رگناتهه راو و شمشیر بهادر بدکهن رفتند و جهنکوجی را برائے تسخیر ممالک
راجگان مقرر نمود چون آدینه بیگ خان فوت شد سابا نام مرهته را بصوبه داری لاهور مقرر کردند و سابا به لاهور رسیده تا دریائے
اٹک مفتوح و مسخر ساخت چون نجیب الدوله و جمیع راجگان و عمایداز دست مرهته بجان آمدند و عرائض استدعائے قدوم احمد شاه
نوشته فرستادند احمد شاه که نمک حرامی عماد الملک با عالمگیر ثانی و انتظام الدوله خان خانان وزیر پسر سید قمر الدین وزیر و گستاخی
مرهته با تیمور شاه شنیده داعیه تادیب اینها نموده در اوائل سنه ثلث و سبعین و الف و احد مایه هجری از دریائے اٹک در
گذشت و در اندک جنگ قراولی که قراولان درانیه را با افواج سابا مرهته روئیداد سابا رخت فرار بربسته پیسپر وادی ادبار
گردید و جمیع عمائد مرهته در گوشه ها خزیدند عماد الملک چون آمدن بادشاه درانی را شنید از خوف پناه به سورجمل جاٹ برده
در قلاع او خزید و احمد شاه از لاهور پیشتر روانه شده و بعد عبور دریائے جمن در انتربید یعنی ممالک ما بین گنگا و جمنا درآمد

دتاجی سیندهیه که پیش نجیب الدوله مشغول صلح بود ناتمام گذاشته و در آن وقت هشتاد هزار سوار جرار در رکاب داشت باجتماع
عساکر پرداخته و بمقابله احمد شاه روانه شد و چون احمد شاه به استماع رسید سعد الله خان و نجیب الدوله و احمد خان بنگش و حافظ
رحمت خان و دوندی خان خود را بالشاه رسانیدند و قراولان را براه متعارف مامور رفتن نمود و فشون ابدالی در حوالی سهرند
به دتاجی رسیده افواج مغلیه و افاغنه احمد شاه افواج مرهته را از پیش برداشتند و دتاجی جنگ کنان بسوی شاهجهان آباد
رفته بمیدان باولی در سواد شاهجهان آباد مقیم شد و احمد شاه درانی بار دیگر عبور دریای جمنا نموده با افواج قراولی خود پیوست
و صفوف معرکه جنگ آراسته و درین وقت بروایت صحیح افواج مرهته یک لک و پنجاه هزار سوار و پیاده و سه صد توپ و همرکاب
احمد شاه درانی پانزده هزار سوار بودند چون هر دو لشکر مقابل رسیدند احمد شاه بجنگ فرمان داد و افواج درانی اطراف دتا را
فرو گرفتند و محاربه عظیم واقع شد ~ خروشیدن زنگ و هندی درای + همی دل برآورد گفتی ز جای + بچشم اندران
روشنائی نماند + همان بار و آن آشنائی نماند + پر از خاک شد چشم و کام سپهر + تو گفتی بقیر اندر اندوده چهر + جهان شد
بگرد اندرون ناپدید + کسی از یلان خویشتن را ندید + ز نیزه ز پیکان هوا تیره گشت + همی آفتاب اندران خیره گشت + خروش
سواران و اسپان بدشت + ز بهرام و کیوان همی برگذشت + همه تیغ و ساعد ز خون گشته لعل + خروشان شده خاک در زیر
نعل + هر چند مرهته با این همه عظمت و کثرت سعی در ترکتازی نمودند دلیران مغلیه و افاغنه احمد شاهی جنگ ایشان را بازی انگاشته
و مار از روزگار ایشان برآوردند و بضرب تیغ و تیر زمین را از خون ایشان لاله زار نمودند دتاجی معه جمیع امرا و اعیان شربت
فنا از چشمه تیغ نوشیدند و دتاجی قبل از مرگ جهنکوجی را با قلیلی فرار کرد که رفته این ماجرا بعظمای دکن بگوید و خود از
اسپ بزیر آمده و پای مردانگی افشرده مقتول گردید و درین محاربه عظیم هشتاد هزار سوار مرهته بقتل رسیدند و این واقعه
در جمادی الآخر سنه ثلث و سبعین و الف و احدی مایه روی داد میر غلام علی آزاد تاریخ این واقعه چنین میگوید ~ کرد سلطان
عصر درانی + قتل دتا به تیغ دشمن کاه + گفت تاریخ این ظفر آزاد + نصرت بادشاه عالیجاه (۱۱۷۳) + و احمد شاه به تعاقب
جهنکوجی سیندهیه پرداخته پانزده کروه راه همان روز رفته تا نارنول عنان باز نه کشید هولکر ملهار که قریب سکندره بود این
خبر یافته بسورجمل جاٹ پیام داد که اتفاق کرده با احمد شاه بجنگ سورجمل جواب داد که من با فوج ولایت تاب مقاومت ندارم
اما در قلاع نشسته هر چه از مدافعت از دستم آید از خود تقصیر نسازم هولکر بر قافله افاغنه که غله و رسد بلشکر احمد شاه میبردند
تاخته و افغانان هر قدر که توانستند آن روی دریای گنگ بردند و باقی را مرهته تاراج کردند احمد شاه این خبر شنیده از جسارت
هلکر برآشفت و شاه پسند خان و شاه قلندر خان ابدالی را با دیگر امرا و جمعیت پانزده هزار سوار به نبرد هلکر معین فرمود و امرای
مذکور از نارنول تا بشاهجهان آباد که هفتاد کروه است در یک روز و شب رسیده و روز در دهلی آسایش کرده نصف شب
از جمنا عبور نمودند و وقت صبح صادق به سکندره رسیده چون برق خاطف بر سر هلکر رسیدند و صدای بکش و بزن بلند
کردند هلکر تاب نیاورده با سه صد کس پا برهنه بر اسپان برهنه پشت سوار شده گریخت و اکثر سرداران لشکر او قتیل و اسیر

گردیدند و لشکریان نیز سر در نقاب عدم کشیدند و جمیع احمال و اثقال آن‌ها بدست افواج درّانی رسید و احمد شاه از نارنول بشاهجهان آباد آمده بوجه موسم برشکال و ویرانی گرد شاه جهان آباد از ظلم مرهته بطرف شرقی در نواح سکندره نسبت کروهی دهلی مقام فرموده نجیب الدوله را فرستاد تا شجاع الدوله ترکمان را بیارد که لشکر اسلام را قوتی بهم رسد شجاع الدوله عذر تخالف مذهب در میان آورد که شاید بادشاه بر شیعیت من معترض گردد نجیب الدوله عهد و پیمان در میان آورد شجاع الدوله میرزا امانی پسر خود را در لکهنؤ گذاشته و اختیار جمیع امور به راجه بینی بهادر وزیر خود سپرده با هزار سوار همراه نجیب الدوله روانه شد احمد شاه ابدالی اشرف الوزرا شاه ولی خان وزیر اعظم خود را باستقبال او فرستاد و بعزت و آبرو شجاع الدوله را طلبیده وقت ملازمت مهربانی بسیار فرموده شاهزاده تیمور را فرمود تا با شجاع الدوله معانقه کند شجاع استدعای اذن نواختن نوبت نموده احمد شاه اول منظور نفرموده گفت که خلاف قاعده است شجاع الدوله بعرض رسانید که نوبت من بخشیده شهنشاه هند است و بخشیده شما نیست و من هم نوکر شما نیستم بادشاه قبول فرموده اجازت داد که بعد نوبت بادشاهی شجاع الدوله نوبت خود بنوازد ۹

ذکر آمدن بسواس راو و سداشیو راو بهاو بعزم استیصال احمد شاه درّانی و خاندان گورکانی و گرفتن سلطنت شاهجهان آباد وغیره بلا و ظفر یافتن احمد شاه ابدالی نژاد بران لشکر کثیر التعداد و مستاصل شدن افواج مرهته بتقدیر خالق العباد

چون اخبار کشته شدن دتاجی سیندهیه و شکست یافتن ملهار راو هلکر به دکهن رسید سداشیو راو بهاو برادر عمزاد بالاجی راو بعزم رزم احمد شاه عازم شده و بسواس راو پسر بالاجی را بسرداری همراه گرفته ظاهر نمود که استیصال احمد شاه و خاندان گورکانیه نموده بسواس راو را بر تخت دهلی نشانم و وقت روانگی از دکهن بست هزار سوار و ده هزار پیاده همراه بودند اما بالفرمان بالاجی راو پیشوا جمیع امرای مرهته مثل ملهار راو هلکر و مهاجی سندهیه و جنکوجی سیندهیه و دماجی گایکواڑ و الیسونت راو پنوار و اپاجی راو اتهولی و انتاجی مان کیسر و گوبند پندت بلوندیله و بلونت راو گنپت مهندلی و شمشیر بهادر و نارو شنکر راجه بهادر و بیتهل راو شیو دیو و بچور گور و ترمک سداشیو دیو و بچور گور و سداشیو دیو پولندی با جمیع لشکر و توپخانه خودها آمده شامل لشکر بسواس راو شدند و دوازده هزار پیاده برق انداز بطور فرنگ باهتمام ابراهیم خان کاردی بوده همراه داشتند و بعد ازین بسیاری از راجگان راجپوت افواج خود را بمدد مرهته فرستادند و نواب گدائی شهاب الدین وغیره بعضی مسلمانان نیز بطرف ایشان بودند چون بسواس راو و بهاو بجوار اکبرآباد رسیدند راجه سورج مل جات و عماد الملک با سی هزار سوار و توپخانه خود شامل لشکر مرهته شدند و این لشکر عظیم مرهته بعد قطع منازل به شاهجهان آباد رسیده به تسخیر قلعه پرداختند یعقوب علی خان بهمن زئی که از جانب احمد شاه قلعه‌دار بود باوجود قلت جمعیت بمدافعت مرهته استاده روزی جمعی از مرهته از جانب اسد برج بالای فصیل بر آمده تا محلهای بادشاهی رفتند و بکشادن ابواب قلعه پرداختند در قلعه معدودی چند بیش نبودند که خبرداری از هر طرف نمیتوانستند نمود بالجمله بعد از آگاهی ده پانزده نفر مغل و ابدالی

بندوقها در دست گرفته از طرف سلیم گڈھ برآمدند و دوازده کس مرہٹه را بضرب بندوق و تیغ کشتند مرہٹه هوش و حواس
باخته خود را از بالاے فصیل زیر انداختند و دست و پاے خود ها شکسته قلعهٔ بدست آمده را باز دادند آخر مرہٹه بسان
مور و ملخ هجوم آوردند و بضرب توپ و تفنگ اکثر عمارات بادشاهی مثل دیوان خاص و رنگ محل و موتی محل و شاه
برج وغیره شکست عظیم یافتند اما بسبب متانت قلعه ضررے نرسید یعقوب علی خان چون مدد را متعذر و آذوقه را مفقود دید ناچار پیام
صلح داده و پیمان امان جان و مال و آبرو گرفته ببرون آمده بعسکر احمد شاه رفت و مرہٹه بقلعه دست یافته بر جمیع کارخانجات بادشاهی
تصرف نمودند و قلعداری شاهجهان آباد به نارو شنکر برهمن مفوض شد و سورجمل از دنائت طبع مرہٹها آزرده شده بقلعه بلم گڈه
رفت و بهاؤ از نهایت دنائت طبع سقف ایوان خاص را که از نقره مینا کار بود و جمیع طلا آلات و نقره آلات حتے که
شمعدان و دیگر آلات طلا و نقره از مزارات بزرگان عظام و اولیاے کرام حضرت شیخ نظام الدین اولیا سلطان المشائخ
وغیرهم رحمة الله تعالی علیهم اجمعین برآورده سکوک ساخت و بعد از برشکال در بست و نهم صفر المظفر سنه اربع و سبعین و الف و
احدی مایه هجری شاهجهان ثانی را معزول نموده و میرزا جوان بخت ابن شاه عالم را برآورده بر تخت نشانیدند و وزارت غائبانه
بشجاع الدوله مقرر کردند تا بدین حیله احمد شاه نیز بر شجاع الدوله بدگمان شود و تالیف قلوب شجاع الدوله و شاه عالم
وغیره خواهان گورکانیه گردد و از دهلی کوچ کرده بطرف گنج پوره آمده بجاروب غارت صاف نمودند و سلطان احمد شاه ازین اخبار
برآشفت و هم درین اثنا عبد الصمد خان و قطب خان سرداران احمد شاه در گنجپوره کشته شدند بادشاه درّانی غضبناکتر شده
با آنکه دریاے جمنا هنوز پایاب نشده بود باتفاق افواج خود در هجدهم ربیع الاول از گذر باغپت قرب شاهجهان آباد
بدلالت شجاع الدوله اسپها بدریا زدند بعضے پایاب و برخی بشنا گذشتند و بار و بنه را هم بهر طور گذرانیدند و سداسیو راو و سداشیو
بهاؤ باستماع این جرأت متحیر شده از سهرند برگشته و چند منزل معاودت نموده در پانی پت آمده رحل اقامت انداخت
و با وجود این چنین کثرت لشکر و توپخانه و سامان حرب و ضرب سنگر بسته و از توپخانه حصارے آتشین گرد خود کشیده و
خندقے عمیق حفر کرده درون آن سنگر نشست و از خاک خندق حصارے دیگر درست نمودند و بادشاه درّانی نیز بست و
یکم ربیع الاول سال مذکور نزدیک فوج مرہٹه رسیده فرود آمده و از بسیاری افواج مرہٹه متحیر گردید ؎ سپه دید چندانکه
دریاے روم + از ایشان نمودے چو یک مهره موم + ز پیلان و آرایش تخت عاج + همان یاره و افسر و طوق و تاج +
جهان بود یکسر چو باغ بهشت + بدیدار ایشان چه خوب و چه زشت + همی گفت تا من کمر بسته ام + بیکسال یکجاے
نه نشسته ام + فراوان سپه دیده ام پیش ازین + ندیدم که لشکر بدے بیش ازین + مورخان در تحقیق افواج
مرہٹه روایات مختلفه نوشته اند بعضے مورخان جمله افواج مرہٹه را در پانی پت هفت لک مینویسند و بعضے مورخان برآنند
که پنج لک فوج مرہٹه بود و برخی فوج را زیاده از دو لک و مجمع دیگر همراهیان را پنج لک مینویسند اما اتفاق اکثر مورخان
معتبرین است که فوج مرہٹها پنج لک کم نبود و سلطان احمد شاه ابدالی از مغلان و افاغنه ابدالیان و دیگر افغانان ولایت

بروایتی بست و چهار هزار سوار و بروایتی سی و هشت هزار سوار و هشت هزار پیاده برکاب داشت و افواج شجاع الدوله
نجیب الدوله و دیگر افاغنه هندوستان علاوه ازین بود و این جمیع افواج احمد شاه و شجاع الدوله نجیب الدوله وغیره بیش
از شصت هفتاد هزار نبود در بهر روایت بیک لک نمیرسید ؎ سعادت به بخشایش داور است ÷ نه از زور بازوی
زور آور است ÷ باین همه کثرت فوج و لشکر مرهته را خوف عظیم در دل بود و باوجود قلت لشکر اسلام به جنگ میدان جرأت نکرده
سنگر بستند و دران محصور گشتند الغرض آتش جنگ بوسیله تیر و تفنگ و توپ و تفنگ افروخته شد لشکر درانیان طرق وصول غله
و آذوقه را بر بستند اما از جانب لاهور که آلا جاٹ غله وغیره میرسانید لشکر اسلام برو نیز دست یافته می ریختند چون با وصف
اینهمه حالت مرهته از سنگر بیرون نمی آمدند احمد شاه امرا را مستعد نموده یورش بر زنجیر توپخانه مرهته نمود جهان خان و شاه پسند خان
و نجیب الدوله در مقدمه بودند و عقب اینها شجاع الدوله و احمد خان بنگش و حافظ رحمت خان و دوندی خان و فیض الله
خان وغیره و عقب اینها احمد شاه بادشاه و ولیخان وزیر و دیگر امرای مغل و افغان روی بمقابله آوردند مرهته نیز بفاصله
یک تیر پرتاب از سنگر بیرون آمده و محاربه عظیم واقع شده از اول ظهر تا وقت شام تیغ خونفشان در خون فشانی سرگرم بود و
قریب بشام بلونت راؤ خسر و پسر بهاؤ کشته گشت چون پرده لیل فرو هشته شد دلاوران دست از جنگ باز داشته
و اکثر دلاوران لشکر احمد شاهی که در سنگر بودند بیرون رفته و به لشکرگاه خود شتافتند و همدرین اثنا معلوم شد که گوبند پندت
مکاسدار ضلعه اٹاوه با جمعیت ده هزار سوار و خزانه بسیار و رسد و غله آنروی جمنا رسیده و میخواهد که ممالک افاغنه را
تاخته به بهاؤ و سواس راؤ بپیوندد احمد شاه عطائی خان درانی را با پنجهزار سوار مامور فرمود که او را گوشمالی لائق دهد
عطائی خان از گذر آگره باکپت عبور نموده بایلغار در شاهدره رسیدند و نائب نارو شنکر قلعدار شاهجهان آباد را که دران
جا بود قتل کرده به جلال آباد فرودگاه پندت رسیده و پندت مذکور را مع همراهیان علف تیغ بیدریغ ساختند و غنائم بسیار
بدست لشکر درانیان افتاد و احمد شاه درانی همدر ایام جنگ نبرد فرمود تا روزی مصلحتاً کوچ تعقب کردند و خیام و اسباب را
بجای خود گذاشتند مرهتگان هزیمت برده تاختند و احمد شاه چون مرهته را بیرون از سنگر دید بر ایشان شتافت و جنگ
در پیوسته و قریب بیست هزار مرهته بقتل رسیدند و قریب بشام هر دو لشکر جدا گشته بجاهای خود معاودت نمودند چون ایام
محاصره امتداد کشیدند و از کثرت قاذورات و نجاسات در سنگر تعفن پیدا شد چه مرهته بخوف درانیان بیرون سنگر رفتن نمی
توانستند و نیز آمدن رسد مسدود شده بلای قحط هم بالا گرفت و همه از بلای گرسنگی ناچار شده باتفاق قرار بر جنگ دادند
و مقرر کردند که بهیئت اجتماع بر لشکر اسلام ریزند و بدین صلاح بتاریخ ششم جمادی الآخر سنه اربع و سبعین و الف و مائه
روز چهارشنبه فوجها ترتیب داده و توپخانه فرنگی را که در اهتمام ابراهیم خان گاردی بود پیش برده هر سرگویان با جوشی
تمام و خروشی مالاکلام از سنگر بیرون خرامیدند و ابراهیم خان آتشباری را از حد بدر برده اما دلیران احمد شاهی آن قدر
فرصت دادند که مرهته بالتمام از سنگر بیرون رسیدند و قراولان نجیب الدوله و شجاع الدوله و احمد شاهی قراولان مرهته را

زیر فلک گرفتند و قراولان تا بینا و دیده رو گردان شدند و به بهیر خود رسیدند و دلاوران اسلام جلو ریز در پے ایشان تاختند
بسیارے را بچشمه تیغ خونریز آب فنا دادند و بقیه به هزار خرابی در مردم بار و بنه رسیدند مردم بنه ازین بلاے وحوش مضطرب جرار
گشته پریشان شدند و رو بوادی فرار نهادند و سواس راؤ و بهاؤ چون شکست قراولان و اضطراب بهیر دیدند با سی هزار سوار
از عمائد و دلاوران و امرا تیغها کشیده و نیزه ها برگوش اسپان خوابانیده بر لشکر اسلام حمله آوردند و شور هیر هیر گوش عساکر را
کر ساختند و ازین طرف احمد شاه نیز با جمیع افواج خود و شجاع الدوله و نجیب الدوله وغیره دست شجاعت کشاده بحرب و نبرد
پرداختند و نبردے واقع شده که پیر فلک با وجود پیرانه سالی از دیده خورشید و ماه این چنین محاربه هولناک ندیده و مریخ از
آسمان بنظاره آن گشت و خون عظیم انگشت تحیر بدندان حیرت گزیده ؎ برآمد ز هر دو سپه بوق و کوس + هوا نیلگون
شد زمین آبنوس + همه یکسره تیغ کین آختند + بهمدیگران اندر انداختند + چو برق درخشنده از تیره میغ + همے
آتش افروخت از تیر تیغ + هوا گشت سرخ و سیاه و بنفش + ز بس نیزه و گونه گونه درفش + زمین شد بکردار دریاے
قیر + همه موجش از خنجر و گرز و تیر + ز آواز مردان و از تیره گرد + ز غریدن کوس و اسپ نبرد + شگافیده کوه و زمین
بر درید + بدان گونه پیکار کین کس ندید + پر آواز رعد است گفتی جهان + و یا روز در تیره شب شد نهان + چکاچاک
گرز آمد و تیغ و تیر + ز خون یلان گشت دشت آبگیر + جهان یکسره همچو دریا نمود + نهنگ اندران گرز و شمشیر بود + سواران
چو کشتی روان اندرو + بروے اندر آورده از کینه رو + همے گرز بارید بر خود و ترک + چو باد خزان بارد از بید برگ +
فراوان سر افتاد مانند گوے + دل و سینه ها چاک و خون بد بجوے + دهان باد پایان چو کشتی بر آب + سوے غرقه دارند
گفتی شتاب + الغرض بعد از نبرد رستمانه و جنگ مردانه لشکر احمد شاه درانی دود از دمار مرهٹه بر آوردند و بسواس راؤ و پسر
بالاجی راؤ که شهزاده مرهٹه بود مع سداسیو راؤ بهاؤ و جمیع سرداران مرهٹه علف تیغ بیدریغ گردیدند و مرهٹه بسیار قتل شدند
و تا شصت کروه خون ایشان چون آب بر زمین جاری بود و بقول صحیح دو لک مرهٹه درین جنگ بقتل رسیدند و غنائم موفور
از اموال و اجناس و اقمشه و امتعه و زر و جواهر نامحصور بدست لشکر احمد شاه رسیدند از انجمله پنجاه هزار راس اسپ و دو لک گاؤ و
چندین هزار شتر و پانصد زنجیر فیل فلکفر و بیست و دو هزار غلام و کنیز دکهنی که اکثر از اولاد و احفاد سرداران و عظماے مرهٹه بودند
بدست لشکر بادشاه درانی رسیدند و میر غلام علی آزاد تاریخ این فتح عظیم چنین نوشت ؎ شاه بهاؤ را پس از دو تا انگشت +
کرد در انجام و در آغاز فتح + صور زلے خامه تاریخش نواخت + شاه درانی نموده باز فتح + و این واقعه بتاریخ ششم
جمادی الآخر سنه اربع و سبعین و مایه بعد الالف هجری واقع شد و نوشته اند که فوج مرهٹه درین محاربه سامان جنگ که پیشتر ازین
فیکر وند ساخته بودند و مے نویسند که بعد از عالمگیر بادشاه لشکرے بکثرت و عظمت لشکر مرهٹه که در پانی پت جمع بود در هندوستان
کسے ندیده و اکثر راجهاے هند افواج خود بامداد ایشان فرستاده بودند اما ایزد ظفر بخش نسائم ظفر و نصرت بر پرچم اعلام درانیه
وزانید و مرهٹه بهشا بگشته شدند که تا شصت کروه خون آنها بر زمین چون آب روان بود و از بیان مغروران کسے جان

کم بدر بردہ غارتگران و رعایا کہ از دست جور ایشان بجان رسیدہ بودند فراریان را قتل و اسیر و غارت نمودند شمشیر بہادر برادر علاتی بالاجی راؤ کہ از بطن کنچنی بود مغرور شدہ در راہ روی بدست غارتگران رسیدہ از جان سیر شد از سرداران بجز دو کس یعنی ہولکر ملہار و پٹیل مہاجی سیندہیہ بودند و اولاد این ہر دو بریاست ہائی عظیم رسیدند مہاجی بر مادیانے باد پا سوار شدہ ازین معرکہ رو بگریز آوردہ گرم عنان گردید سوارے مغل از مغلان احمد شاہ درانی اسپ در عقب او جولان کردہ چون مہاجی بضابطہ ہند جواہر و زیور بر سر و گردن داشت مغل باین طمع عقب او را نمیگذاشت و شکار مفت خود مے انگاشت و مہاجی تا شصت کروہ مادیان راندہ میرفت و مغل مذکور نیز در پے او روان بود آخر مادیان اسپ مہاجی از کار رفتہ مغل در رسید و بضرب تیر پائے او را مجروح کردہ از اسپ انداخت و جواہر و ساز و یراق او گرفتہ بلشکر خود برگشتہ رسید و مہاجی مدت العمر ازین زخم پائے لنگ بود و بالاجی راؤ چون این اخبار ہا شنید از غصہ مریض گشتہ بعد ہنجماہ در گذشت اما بادشاہ ابدالی بعد ازین فتح عظیم سجدات شکر ایزد کریم بجائے آوردہ بشاہجہان آباد رسید و روزے چند متوقف بودہ سلطنت بنام شاہ عالم ثانی مقرر کردہ و وزارت بہ شجاع الدولہ دادہ و امیر الامرائی بہ نجیب الدولہ تفویض فرمودہ شجاع الدولہ را مامور برفتن صوبۂ خود و آوردن شاہ عالم شاہ از بنگالہ و نجیب الدولہ را بودن دار الخلافہ و نگہداشتن شہزادہ جوان بخت بہ نیابت پدر فرمود و خلاع فاخرہ عنایت کردہ خود در شانزدہم شعبان سال مذکور طبل مراجعت کوفتہ بکابل رفت و شجاع الدولہ بصوبہ خود رفتہ و سکہ و خطبہ بنام شاہ عالم بادشاہ نمودہ او را طلبید و بادشاہ از عظیم آباد آمدہ بہ الہ آباد رسیدند و وزیر و شاہ ہر دو در الہ آباد بودہ گماشتگان مرہٹہ را از اطراف آن دیار بدر کردند و شجاع الدولہ بادشاہ را ہمراہ گرفتہ کالپی را از مرہٹہ بگرفت و بہ جہانسی رسیدہ در پنجم رجب سنہ خمس و سبعین و الف و ماعیہ جہانسی را نیز گرفت و شجاع الدولہ بخلعت وزارت مع چارقب و مالاے مروارید و قلمدان مرصع نوازش فرمود +

مجملے از وقائع سید محمد خان صلابت جنگ و سید نظام علی آصفجاہ و محاربات با مرہٹہ

چون درین اوراق برخی از احوال مرہٹہ گذشت مناسب شد کہ لختے از حالات نسب ایشان کہ اہل تواریخ آوردہ اند نگاشتہ شوند و ہوید اہمارشت ممالک دیوگیر اطراف انجار اگویند و سکنائے آن نواح را مرہٹہ نامیدند ریاست مرہٹہ در قوم بہوسلہ بود و نسب او بہ راجگان سیسودیہ اودی پور میرسد و نوشتہ اند کہ رانا از اولاد انوشیروان عادل بود اما این غلطے نماید قوم سیسودیہ از عمدۂ اقوام راجپوتان ہند است و تعلق او با خاندان کسری ہمین قدر بیش نیست کہ تر تاب چند سیسودیہ چون در ہندوستان امارت یافت خراجے کہ رایان ہند بایران میفرستادند باز گرفت و نوشیروان لشکر بہندوستان فرستادہ تر تاب چند مجبور علیا نمودہ اموال و دختر خود نزد کسری فرستاد و امان طلبیدہ و نوشیروان او را بخشیدہ لعبانان در اولاد او زبونی رسیدہ اکثر ممالک از دست بدر رفتہ برخی ماند و خود را رانا نامیدند دخترش اگرچہ داخل پرستاران حرمسرائے کسری گردید لعاز و فرزندے بوجود نیامدہ

الغرض یکے را از اولاد رانا از بطن دختر نجار فرزندی پیدا شده چون در ضابطهٔ هندوان فرزندے که از نا در غیر قوم شود او را ادنیٰ
شمارند پسر مذکور ذلت اخوان و اقوام نه پسندیده بکشور دکهن رفته در طرف کرناتک ساکن شد و با عظمائے آن دیار وصلت کرده
اولاد او دو فرع شدند یکے اتنولیه دوم بهوسله و از قوم بهوسله چنان که نوشته شد ساهوجی بهوسله در سلک ملازمان برهان
نظام شاه بحری منسلک شده و بعد از آن نزد ابراهیم عادل شاه رفته و ملازمت صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه اختیار
نموده چون ابراهیم عادل شاه بیمار گشت سیوا پسر ساهوجی سر به بغاوت بر آورده اکثر قلاع کوکن را متصرف گشت و در عهد
علی عادل شاه والی بیجاپور اقتدار او بیش از پیش افزوده و افضل خان را که بحرب او مامور شده بود بدغا کشته چون وقت
قابو بر ممالک گولکنده نیز دست درازی میکرد اورنگزیب عالمگیر بادشاه امیر الامرا شائسته خان صوبه دار دکهن و مهاراجه
جسونت سنگه راتهور والی جودهپور میرتهه را بمهم او مامور کرده و سیوا با مردم امیر الامرا در ساخته و بسبب سازش آنها شبخون آورده
ابو الفتح خان صفوی پسر امیر الامرا درین معرکه کشته شد و عالمگیر بادشاه مهاراجه جسونت را بحضور طلبیده صوبه داری دکهن به
شاهزاده محمد معظم سپرده و راجه جے سنگه کچهواهه والی جے پور آنبیر را بمهم سیوا تعین فرمود جے سنگه او را گوشمال داده سیوا و
سنبها پسرش مطیع شدند و بست و سه قلعه و ملک ده لک هون ملحق بممالک گردیدند اگرچه هر دو پدر و پسر مشمول عنایت شده
مناصب یافتند اما بوجه اظهار رنجش ایشان محافظان بپاسداری مقرر شدند و سنبها از مجرا ممنوع نشد و بادشاه میخواست که
بعد از چند روز سیوا را نیز از محبس بر آورده مشمول عنایت فرماید اما سیوا و سنبها هر دو فرار شدند صوبه داران دکهن بمهم ایشان
مامور شده سیوا در سنه احدی و تسعین و الف مقتول شده سنبها باقی بود سنبها را دو پسر راجه رام و راجه ساهو بودند در عهد
بهادر شاه مرهته را در صوبه دکهن سر صد ده روپیه دیس مکهی بشرط متابعت عنایت شد و چون ذو الفقار خان صوبه دار
دکهن از جانب خود داؤد خان پنی را بدکهن فرستاد در عهد او مرهته خواهان چوتهه یعنی یک حصه از چهار حصه محاصل ملک
شد عطا مانا هنوز سند نشده بود که امیر الامرا سید حسین علی خان در عهد فرخ سیر ناچاقی با بادشاه کرده و مرهته نیز بوجه
ناراضگی بادشاه از امیر الامرا در عهد صوبه داری او شوخی را از حد بدر برده امیر الامرا صلح مرهته بر صلح آقا راجح دانسته
در سنه تسع و عشرین و الف و احد و مایه با راجه ساهو صلح کرده بشرط عدم تاخت ممالک و حاضر داشتن پانزده هزار سوار در
رکاب امیر الامرا اسناد چوتهه و دیس مکهی شش صوبه دکهن بمرهته داد و در هر پرگنه عملے از ایشان منسوب شد و چون
در دهلی آمده بر بادشاه غلبه کرد بالاجی بشونات بهو سنکراجی ملهار را که همراه او آمده بودند بدکهن نزد سید عالم علی خان نایب
خود فرستاده و بالاجی مدار المهام راجه ساهو و سنکراجی نهایت اقتدار یافتند و بعد بالاجی پسر او باجی راؤ وزیر سرکار راجه
ساهو گشته و در عهد محمد شاه بادشاه که صوبه مالوه به راجه گردهر بهادر ناگر مقرر بود ملهار راؤ هولکر از رفقائے باجی راؤ
بمالوه آمده با راجه مذکور جنگ و تاخت نموده راجه مقتول شد در سال چهل و سوم از مایه دوازدهم محمد خان بنگش صوبه دار
مالوه شده و سال دیگر راجه جے سنگه کچهواهه صاحب صوبه مقرر شده راجه مذکور از دست ترک و تاز مرهته ناچار شده بنابر

جنبیت مذهب و تقویت او کوشیده همچنین در گجرات که به تغیر سربلندخان به راجه ابهی سنگه راتهور والی جودهپور مفوض بود از
سستی او مرهته هنگامه ترک و تاز بلند کردند مظفرخان بحرب مرهته آمده چون مرهته مقابله نکردند از سرونج برگشت و
بعد از آن باجی رائو بار دیگر در سنه سبع واربعین و الف واحد ومایه عازم هندوستان شده اعتماد الدوله قمرالدین خان
وزیر و امیرالامرا صمصام الدوله خاندوران برای محاربه او مقرر شدند و باجی راو و پیلاجی جادون را بحرب وزیر و ملهار راو
را بحرب امیرالامرا مقرر کرده وزیر چند بار نصرت یافته و امیرالامرا بساط صلح گسترد و در سنه ثمان واربعین و الف واحد ومایه جی سنگه
سوائی بادشاه را راضی ساخته صوبه داری گجرات و مالوه به باجی رائو دهانید و باجی راو در سنه تسع واربعین و الف و
احد ومایه بمالوه آمده و پیلاجی را به انتر بید فرستاد و او از سید برهان الملک صوبه دار اوده شکست خورد و باجی رائو شاهجهان آباد
را نمالی دیده بدان طرف رفت چون امرا از هر طرف در رسیدند باجی رائو بمالوه برگشت و در سال خمسین و الف واحد ومایه
نظام آصفجاه سید قمرالدین چین قلیج خان بصوبه مالوه و حرب مرهته مقرر شده در سواد بهوپال آتش قتال افروخته بود
که نادرشاه رسید و آصفجاه ناچار صلح کرده برگشت و باجی راو در سال اثنی خمسین و الف واحد ومایه با پنجاه هزار سوار
قاصد حرب سید ناصر جنگ ابن آصف جاه نظام الملک گردیده و ناصر جنگ باده هزار سوار برآمده قاصد تاراج پونه گردیده
باجی راو را از ده زده تا دریای گنگ دکهن رسانید و باوجود قلت فوج ظفر یافته باجی راو ناچار صلح کرده بحضور ناصر جنگ
حاضر شد و بمالوه رفته فوت گشت و چون آصف جاه بدکهن رفت بالاجی رائو پسر باجی رائو در برهانپور کورنش نموده بمالوه
مرخص شد و در عهد ناصر جنگ با ساهو راجه صلح شده بعد از کشته شدن ناصر جنگ و فوت شدن راجه ساهو کار بالاجی
نهایت رونق گرفته و سداشیو رائو بهاو برادر عمزاده بالاجی سپه سالار او بود و بعد از راجه ساهو کسی را بجای او
نه نشانده کار و بار ملکداری برهمنان مذکور بالانفراد و بلااشتراک غیری بدست خود داشتند چون اصل پیشه ایشان
گداگری بود تنگ حوصلگی و بخل و حرص و شره بسیار داشتند ~ بدست خلق عالم کاسه دریوزه می‌بینم + گدا چون پادشا
گردد گدا سازد جهانی را + الغرض بعد شکست عظیمی که مرهته از دست احمد شاه خوردند و بالاجی فوت شد و رگناتهه راو
برادر اعیانی بالاجی راو و پسر او مادهوجی رائو بریاست او نشستند سید نظام علی خان آصفجاه ثانی مع برادر خود سید
محمد خان صلابت جنگ از قلعه بیدر کوچیده باورنگ آباد رسید و رگناتهه راو و مادهو راو نیز با لشکر خود برآمده و در
نواحی شاه گده تلاقی فریقین رو داده محاربات در میان آمدند و فوج سادات مرهته را از پیش برداشته تا هفت
کروهی پونه رسانید و شهر تونکه را که بر لب دریای گنگ است با جمیع بت خانجات منهدم و تاراج ساختند و قریب
بود که پونه نیز بهمین حالت رسد اما ناصر الملک میرمغل خان پسر ششمین نظام الملک آصفجاه بنابر غبار خاطر که با برادر
داشت و راجه رامچندر که عمده لشکر سادات بود و بسبب شکست بت خانجات تونکه ملالی داشت بمرهته پیوستند
از این سبب وهنی در استحکام سادات آمده و بعد از این مرهته دلیر شده روز دیگر از چهار سو یورش آوردند و فوج سادات

آصفجاهی چون برق اندازی غنیم را دیدند رخش همت و جلادت برانگیختند و از توپخانه گذشته بجنگ کوته یراق پیوستند و حملات مردانه
افواج مرهته را منهزم ساختند و اکثر معتمدان مرهته گشته شدند و رعایا و خاص و عام هنود فریاد برداشتند که مارا تاب جنگ مسلمانان
نیست و تمام خانمان مایان بردست ایشان برباد شده میخواهی که مارا بالتمام بخاک هلاک اندازی و زن و طفل مارا آواره
دشت ادبار سازی مرهته وسائل انگیخته صلح کردند و ملک بست و هفت لک روپیه از صوبه خجسته بنیاد و صوبه بیدر و دیگر بدل
صلح تسلیم آصفجاه نمودند و آصفجاه و امیر الممالک ملک رامچندر را پامال کرده در چهاردهم ذی الحجه سنه خمس و سبعین و الف
واحد و مایه داخل قلعه بیدر شدند و امیر الممالک سید محمد خان را مقید کرده حکومت او را اسیری ساخت و امیر الممالک یک
سال و سه ماه و شش روز زیست کرده انتقال نمود و آصفجاه فرمان شاه عالم ثانی را که مشتمل بر تفویض صوبجات دکهن بود
استقبال نموده بموجب قاعده گرفت و راجه ترپالونت برهمن را مختار خود ساخت و در سال ست و سبعین [١١٧٦] و الف و احد و مایه
درمیان رگناتهه راو و مادهو راو رنجشی واقع شده رگناتهه راو قابو یافته بناسک رفت و در آن نواح با محمد مراد خان
صوبه دار اورنگ آباد از طرف آصفجاه ثانی بود برخورده و اکثر سرداران مرهته بخیال کمک آصفجاه از مادهو راو برگشته
برگناتهه راو پیوستند و رگناتهه راو باحمدنگر رفته و مادهو راو را شکست داد و روز دیگر عذر خواسته بملاقات
عم خود حاضر شد و آصفجاه نیز بکمک رگناتهه راو برآمده تا بندر گانور رسیده بود رگناتهه راو همانجا برای استقبال رفته
و ملک پنجاه لک روپیه و قلعه دولت آباد در جلدوی این عنایت پیشکش گذرانید و اسناد درست کرده حواله وکلای
آصفجاه نمود اما راجه ترپالونت برهمن مدار المهام آصفجاه از حسد محمد مراد خان این صلح را برهم زده و جانوجی پسر
رگهوجی بهوسله سکاسدار برار را به تطمیع تعطیل رگناتهه راو و ترغیب او طلب کرده و ناصر الملک میر مغل نیز بی اتفاقی
مرهته بخود یافته نادم و پشیمان گشته برگردید آصفجاه با فوجی گران متوجه تادیب رگناتهه راو گردیده و رگناتهه راو
طاقت مقاومت در خود ندیده آوارگی از ملک و مال اختیار نموده با سی هزار سوار بر سر اورنگ آباد رسیده خواست که
حصار را بگیرد مؤتمن الملک ناظم آنجا در مدافعت کوشید چون این مدعا حاصل نشده و آصفجاه قریب رسید رگناتهه راو سوی بگلانه گریخت
و آصفجاه باورنگ آباد رسیده و از آنجا منازل های طولانی پیموده قریب بالاپور آمد و مرهته که عازم برار بود راه نیافته برگردید و از نزدیکی
اورنگ آباد سوی حیدرآباد رفت و آصفجاه تا دریای گنگ تعاقب کرده برگشت و بملک مرهته در آمده امرا را بخرابی دیار و تاخت و تاراج
اطراف امر نمود خود به پونا رسیده تمامت عمارات آنجا را آتش زده در تخریب او دقیقه فرو نگذاشتند میر اولاد محمد ذکا تاریخ
این چنین گوید ع آصفجاه دوم سلیمان اعلام + آبای قوم برهمن سوخت تمام + تاریخ شنو ز شعله طبع ذکا + آتش زد پونه را
سپاه اسلام + رگناتهه راو در حیدرآباد سعی بسیار نمود اما شجاع الدوله بهادر دل خان ناظم حیدرآباد در مدافعت ید بیضا نموده
بسیاری از مرهته گشته شدند ناچار از ممالک آصفجاه ثانی خائب و خاسر برگشته بعزم مالوا نمود +

ذکر ورود سلطان احمد شاه ابدالی درّانی بار ششم بملک هند

نوشته اند که احمد شاه درّانی شبی

در خواب بزیارت حضرت سرور کائنات مفخر موجودات سید المرسلین حبیب رب العالمین صلی الله علیه وسلم و حضرت محبوب سبحانی غوث الصمدانی غوث الثقلین غوث الاعظم مخدوم محی الدین شیخ سید عبد القادر جیلانی رضی الله عنه سرافرازی اندوخته بموجب ارشاد در نصف شب بیرون خرامیده بر اسپ چوکی سوار گشته با سه صد سوار خاصه که بر در دولت بودند راهی هندوستان گردید و وزیر بعد ازان اجتماع عساکر کرده روانه شده و سکهان نواح پنجاب زور آورده با انبوهی هشتاد هزار مرد قلعه جنڈاله را محصور و مسلمانان را مجبور نموده بودند و بادشاه با همان سه صد سوار قریب جنڈاله رسیده سکهان از آوازه وصول بادشاه فی الفور متفرق شدند و محصوران بملازمت رسیده سلسله وصول افواج بادشاه نیز آغاز شده و بادشاه در عین جنگ بمدد صوبه دار سرهند رسیده و امرائی دیگر که در هر جا محصور سکهان بودند فرصت یافته بمدد رسیدند و بادشاه فرمود که زین خان را که سردار افواج محصور است بگویند تا لشکر هندی خود را بگوید که یک برگ سبز بر دستار خود بگذارند تا امتیازی پدید آید که اکثر افواج بادشاهی از اقوام مغلیه اوزبک و قاجار وغیره است و ما حکم داده ایم که هر کرا در لباس هندی ببینند بزنند ایشان فوج زین خان را نخواهند شناخت و به نشان برگ سبز مردم محفوظ خواهند ماند الغرض با سکهان محاربه سخت واقع شده و سی هزار سکهه بقتل رسیدند و بقیة السیف بی اختیار فرار ورزیده بر قلل جبال و بینه غارها پناه بردند و بادشاه معاودت بقندهار نمود الغرض این آمدن بادشاه را در هندوستان نوبت هفتم پندارند و آمدن در هنگام حرب بهاو را نوبت ششم نگارند و برخی برین اند که نوبت ششم بود و یکمرتبه غیر ازین دیگر احمد شاه را اتفاق ورود گردید چنانچه نوشته میشود و بعضی این آمدن را از روی وقوعات یکی میدانند و مگر بسبب تخالف تحریرات مورخان گوییند +

ذکر لشکرکشی احمد شاه درانی انجم خدم بملک هند بار هفتم و مراجعت بقندهار بکمال جاه و حشم

چون بادشاه ابدالی از قلع و قمع مرهته فرصت یافته بولایت برگشت جماعت سکهان سر بشورش برداشته جسا نام سکهی را بسروری قبول کرده و خلق خدا را آزار بسیار دادند سلطان احمد شاه باستماع این خبر در سنه سال خمس و سبعین بعد الف و مائه بلاهور نزول اجلال فرمود و سکهان فرار شده در ضلع روهی اجتماع نمودند و با الحاظ عامل آنجا در ساخته قریب به دو لک سوار و پیاده جمع شدند و بادشاه درانی کوچ کرده راه را بعد وزیر ایلغار طی نموده یازدهم رجب بر سر ایشان رسیده فرمان قتل عام داده قریب بست هزار کس در اندک عرصه جام فنا پیمودند و بقیة السیف سر از پا نشناخته مسلک فرار اختیار نمودند چون در سال سبع و ستین بعد الف و مائه گماشتگان عالمگیر ثانی کشمیر را بعمال ابدالی سپرده بودند الحال سکهه جیون نام کهتری که دیوان آنجا از طرف احمد شاه درانی بود خاک نامردمی در دیده انباشته سر به بغاوت برداشته بود و از عماد الملک سند صوبه داری خواسته سکه خطبه بنام عالمگیر ثانی کرده بود و احمد شاه نور الدین خان را تعیین نمود تا کشمیر را

باردیگر به تسخیر درآورد و بادشاه درّانی قرین فتح و ظفر معاودت بکابل نمود چون در خراسان فتنه پیدا شده بود ازین ممر بندوبست
صوبجات پنجاب حسب دلخواه نشده سکهان باز زور آوردند و هر چهار صوبه مذکور از دست اولاد احمد شاه بدر رفتند و
سلطان احمد شاه درّانی بعمر پنجاه ساله بعد سلطنت بست و شش سال در سنه ست و ثمانین و الف و احد مایه هجری
در قندهار انتقال نموده شاه والاجاه احمد شاه درّانی که بود + در قوانین امور سلطنت گیری منش + از نهیب
قهرمان بی ستون بود در عهد او + شیر آهو را الشیر خویش داده پرورش + میر سید از هر طرف در گوش بدخواهان او +
از زبان خنجرش هر دم هزاران سرزنش + چون روان شد جانب دارالبقا تاریخ بود + سال هجری یکهزار و
یکصد و هشتاد و شش +

ذکر محاربه نواب قاسم خان عالیجاه با انگلشیان و شکست یافتن از دست ایشان

چون نواب سید قاسم خان در امارت بنگاله مستقل گردید انتظام هاے لائق نموده و از احوال صغیر و کبیر و برنا و پیر باخبر بوده از بادشاه
درخواست خطاب عالیجاه نموده و بادشاه او را بخطاب عالیجاه و منصب هشت هزاری معزز فرمود مهابت او در دلها
بیش از اندازه بود اما از امر انگلیشیان بیرون رفتن نمی توانست و از ناموری و مجبوری ایشان نهایت کاره بود
هم درین زمان شمس الدوله مستر هنری ونسترٹ گورنر کلکته بعزم دیدن عالیجاه به مونگیر که جاے بود و باش نواب عالیجاه بود
در سنه ست و سبعین و الف و احد مایه رسیده عالیجاه استقبال او نموده و چندی روز بدادن تحائف بهم گرم ضیافت ها گذشتند
آخر عالیجاه گفت که در حمایت نام انگلشیان اموال تجار بسیار میرود و بنابر اندک فائده ایشان نقصان کثیر من میشود
میخواهم که حکم گرفتن محصول اموال انگلشیان بدهید شمس الدوله گفت که محصول تجارت انگریزان از قدیم معاف است
و این کار چگونه صورت بندد اما شما عجلت نکنید که من بکلکته رفته تدبیرے درین باب خواهم اندیشید چون شمس الدوله
بعظیم آباد و چهپره کوٹهی هاے خود را دیده به کلکته رفت میر قاسم خان عجلت کرده بعمال خود نوشت که عنقریب چنین خواهد
شد شما اموال این جماعه را بتدابیر احتیاط نمائید و عمال را کتمان این اسرار محال بوده شروع بممانعت و مزاحمت نمودند
و مستر الس در عظیم آباد و مستر باٹس در جهانگیر نگر تاب تشدد عمال نیاوردند و چون ایشان طرفداران مستر امیٹ و ما
شمس الدوله و عالیجاه بد بودند بعضے از عمال عالیجاه را بحیله مزاحمت غیر معمول گرفته مقید ساختند و میر قاسم خان
درین زمان به صلاح گرگین خان سوئے نیپال رفته و چون گرگین خان پیشتر از و بمکوانی رسیده و در عقبات آنجا
جنگیده شکست یافت و عالیجاه نیز بدین سبب معاودت نمود و از گرفتاری عمال خود بدست انگریزان خبر
یافته فرمان داد که در هر جا که قابو یابند بعضے از گماشتگان انگلشیه را گرفته بحضور بفرستند و به عظیم آباد رسیده
راجه شتاب راے را از نیابت صوبه مذکور موقوف کرده میر مهدی خان را مقرر نمود و عمال عالیجاه بعضے از

گماشتگان انگلیشیه را گرفتار کرده فرستادند چون این اخبار بکلکته رسید کونسلیه هائے که از شمس الدوله و عالیجاه بدبودند
شمس الدوله را بران آوردند تا تحریرے درباب استخلاص مقیدان و منع مزاحمت اموال ایشان به عالیجاه نوشت و عالیجاه
قبول نکرده درجواب نوشت که چون تجار بهر یکے از متوسلان انگلیش ساخته اموال خود بدر مے برند اما قلیلے از ضعیفان
که وسائل ندارند محصول مے دهند ازین سبب معافی کل محصول تجار مناسب است که در گرفتن محصول از ضعفائے چند
چه فائده خواهد بود و اما اول انگلیشیان گماشتگان ما را گرفته اند چون گماشتگان ما برسند مقیدان شما نیز اطلاق یابند
وچون این جواب بکلکته رسید مستر امیٹ وغیره کونسلیها این را نه پذیرفته گفتند که این اهانتے بما میرساند که ما را باسائر
تجار برابر گرفته است و رائے ها برین قرار گرفتند که مستر امیٹ و مستر جے بسفارت نزد عالیجاه رفته از سوال وجواب
نمایند و شمس الدوله نهانی بعالیجاه نوشت که از عجلت شما کار خراب شده الحال در رضامندی سفیران کوشند که
در عرصه پنج ششماه مخالفان شما مبدل شده حکم بمرضی شما خواهم داد چون مستر امیٹ قریب به مونگیر رسید وقت ملاقات
عالیجاه چند قدم از مسند برخاسته استقبال کرده و بعد از لوازم ضیافت وغیره چون گفتگوئے مهمات درمیان آمد
گرگین خان میر قاسم خان را اصلاح داده بود که با انگلیشیان هرگز نرم نشوند و شرائط ایشان را نه پذیرند ازین وجه
در هر صحبت گفتگو به ناچاقی و ناسازی منجر میشد و هر روز دربانان و دیگران برامرے که موجب اهانت انگریزان مے شد
اقدام مے نمودند روزیکه انگریزان بسیر معتاد برآمده قدرے دورتر رفتند سواران عالیجاه ایشان را مانع آمده انگریزان
گله بسیار ازین حرکت نمودند و عالیجاه بجوابهائے مصلحتے گذرانید و چون صورت مصالحت در نگرفت انگلیشیان قاصد
رخصت گردیدند و میر قاسم خان مستر جے را بالعوض عمال خود نگهداشته دیگران را رخصت داد و مستر امیٹ این حالت
به مستر الٹسن نوشته فرستاد که میان ما و عالیجاه صحبت برهم شده شما تیار باشید که عنقریب کار بجنگ خواهد کشید و مستر الٹسن
و میجر گسترس دفعتاً در شبے زینه ها گذاشته بر قلعه عظیم آباد صعود نمودند و میر مهدی خان از حصار برآمده راه فرار گرفت و
لشکر انگلیشیان شهر را غارت نمودند چون فوجے که از مونگیر بمدد میر مهدی مے آمد در فتوحه رسید میر مهدی باز گشته
و بر فوج انگلیشیه ظفر یافته انگلیشیان منهزم شده در کوٹهی خود رفتند و از انجا نیز بیرون آمده و مالکارامنی با فوجے از
پلٹن هائے خود به تعاقب آنها رفته و مستر الٹسن وغیره به چهپرا رسیده عازم سرجو که آنطرف دریائے مذکور بقصد صوبه بنیسا
رفتند رام ندهے نام فوجدار سارن جرأت کرده برایشان رفت و سمرو فرانسیس نیز از کمک بمدد او متوجه شده و
مستر الٹسن وغیره اسیر پنجه تقدیر گردیدند چون این اخبار بعالیجاه رسید فرمانها در هر جا فرستاد که میان ما و انگریزان
جنگ است هر جا که ایشانرا یابند ته تیغ بگذرانند و مستر امیٹ که به مرشدآباد رسیده بود در انجا بقتل رسید کوٹهی ایشان
که به قاسم بازار مشهور بود بتاراج رفت وقتیکه این خبر به کلکته رسید کونسلیها اجتماع نموده و رائے جنگ با قاسم خان داده و
میر جعفر خان را همراه گرفته برآمدند چون عالیجاه فرمانے بمیر نقی خان فوجدار بیرهوم و سید محمد خان نائب صوبه مرشدآباد

برای مدافعه انگریزان فرستاده بود و شیخ هیبت الله و عالم خان و جعفر خان با سید محمد خان و افواج مونگیر متصل به کتوه رسیده چون لغلغه در میان داشتند یکجا نشده و از و پیشتر رفته با فوج انگلیشیه جنگیدند و انهزام یافتند و در سوم یا پنجم محرم سنه سبع و سبعین و الف و احد و مایه محمد تقی خان تبریزی نیز جنگیده و مردی آوا آثار غلبه ظاهر شد اما در همین ترددی گوله تفنگی در پای او رسیده و اسپ سواری او غلطیده اسپ دیگر طلبیده سوار شد و پیشتر راند اسپ دویم نیز از زخم گولی بمرد و او بر اسپ سیومی سوار شد زخمی بر سینه او رسید بهادر مذکور بخاطر نیاورده همچنان پیشتر می راند و افواج انگلیشیان بعین پسپائی بر قریب دریاچه مرسمی و کمین نشاندند چون محمد تقی خان در آنجا رسید یکبار شلک بلا نمودند و سید مذکور کشته شد و افواجش انهزام یافت و سید محمد خان باستماع این خبر تمام اسباب امارت را بر جای گذاشته بمونگیر رفت و میر جعفر خان مع انگریزان در مرشدآباد آمده قرار گرفتند چون میر قاسم خان این اخبار شنید اسد الله خان پسر سید حسین خان را باتش هفت هزار سوار و مالکار و سمرو را با هفت هشت پلتن و شانزده توپ فرستاد که در میدان سوتی با انگلیشیان بجنگند چون افواج انگریزی بمیدان سوتی رسیدند بست و یکم محرم سنه مذکور مقابله ایشان واقع شده و بطرف دست راست اسد الله خان بجمعیت هشت هزار سوار و ده دوازده هزار پیاده لشکر آراست و یکجانب شیر علی خان فوجدار پورنیه با دو سه هزار سوار و یکجانب سمرو و مالکار ارمنی جا گرفتند و افواج انگریزی که ظاهرا زیاده از سه هزار کس نبوده اند مقابل شده جنگ در پیوست میر بدر الدین خان با نود سوار به لشکر انگلیشیه حمله آورد و میر ناصر داروغه بانداران نیز حمله کرد و با سمرو و مالکار لشکر انگریزی را جنگ توپ و تفنگ در میان بود اما میر بدر الدین خان مقابلان خود را پسپا نموده اسپ او نیز بگوله تفنگ کشته شد و اسد الله خان که یورش کرده بود اکثر پیش قدمان او هلاک شدند جرأت نیافته بر جای بماند اما میر ناصر نیز آثار غلبه بر لشکر انگلیشی ظاهر ساخته و از نرسیدن مدد از هیچ طرف پیش قدمان مجروح و متردد شدند و منهزمان انگلیشی چون مدد ایشان نرسید باز گردیدند و حمله نمودند و میر بدر الدین خان ناچار باز گردیده میر ناصر کشته شد و مالکار و سمرو و اسد الله خان منهزم شده رفتند و لشکر انگلیشیان ظفر یافت چون این اخبار متواتره بعالیجاه رسید متعلقان خود را با زر و جواهر بقلعه رهتاس فرستاده و خود مستعد بر آمدن گردید و بر دریاچه اودهوا که از جبال جنوبی راج محل بر آمده به گنگا می پیوندد و از عمق و درختان خار و ار جای قلب است پلی بسته و درسدی آورده بکوهستان رسانید و بر جهیلی که در آن جا ملحق است نیز پلی بسته و بر خندق هم پلی قایم کرده و در سد مذکور راه هائی پرپیچ گذاشته مثل مورچال و قلعه مضبوط کرده بود و اکثر افواج را در آن جا فرستاد خود نیز در چهارم محرم سنه سبع و سبعین و الف و احد و مایه از قلعه مونگیر بر آمده داخل خیام گردید و اکثر مقیدان مثل رام نراین و راج بلبهه و فتح سنگه و بنیاد سنگه و غیره را بقتل رسانید و بعد از ین بجله چینا نگر رفته قیام ورزید درین زمان میرزا نجف خان غرا قوینلو ترکمان که از اقربای میرزا محسن برادر صفدر جنگ بود از دست شجاع الدوله ناچار شده نزد

عالیجاه رسید و عالیجاه مقدم او را غنیمت شمرده بکمک افواج دریلے او دهوا فرستاد چون فوجهائے بسیار بر دریاچه اودهوا بودند
و بسبب استحکام راجها خیال و پروائے محافظت چنانکه باید نمے داشتند و اکثر اوقات را بلهو و لعب و عیش و طرب میگذرانیدند
و لشکر انگریزی نیز بر دریاچه اودهوا رسیده میرزا نجف خان از کوهستانیان راهی پایاب بهم رسانیده از جهیل که سد
یورش انگریزان بود دیدان راه گذشته وقت سحر بر لشکر انگریزیان ریخت و غلغله یوم النشور پیدا نموده جعفر خان مضطرب
برگشته سوار شده مستعد فرار گردید و میرزا نجف خان دستبردے کرده بجائے خود برگشت و همین قسم چند مرتبه بعمل آورده
لشکر انگلیش در تفحص راهے که نجف خان مے آمد افتادند از شومی تقدیر عالیجاه سولداری از انگلیشیان گریخته و مدتے
پیشتر در ملازمان عالیجاه منسلک شده بود از راهے که نجف خان میرفت آگاهی یافته در شبے بمعسکر انگریزان رفته ندا
داد که من فلان کسم اگر بر قصور فراریم امان دهید شما را راهے نمایم و افسران انگریزی امان او را بایمان مستحکم نموده
شبے مقرر شد که او آمده افواج را ببرد و زینه ها و دیگر اسباب که درین یورش بکار بود ساخته و ثلثے از شب گذشته
کرنل کاڈرڈ با یک پلٹن از راه جهیل بنشاندهی آن کس در آب تا یک میل رفته در دامن مورچال رسیدند و چون
مستحفظان همه بیخبر بودند زینه ها گذاشته بر آمدند و مشعله مهتابی که موعود برائے نشان دیگر افواج بود برافروختند
و مستحفظان را زیر شلک گرفتند و فوج انگلیشیه از هر طرف جنگ انداخت و هر که از محافظان بیدار میشد راه فرار
میگرفت و اکثر بضرب شلک مقتول و مجروح مے گشتند سمرو و مارکار و غیره همه گریختند و انگلیشیان پهره بر پل مقرر
کردند که هر که میرسید اسپ و یراق از و ستانده مے راندند نجف خان نیز راه کوهستان گرفت و اینواقعه در دوشنبه
بیست و ششم صفر سنه سبع و سبعین الف و احد و مایه واقع شد چون این خبر بمیر قاسم خان رسید ناچار بصلاح گرگین بیگ که رعاوت
بر مهاراجه راج شمرده بمونگیر رفت و کسے را بقلعه مونگیر متعین کرده وازپل ریهوا گذشت و در راه گرگین خان ارمنی را با سواران
خود در باب تنخواه مناقشه رو داده سواران او را تنها دیده قتل نموده بدر رفتند و ازین سبب پریشانی و تزلزلے در معسکر
عالیجاه پیدا گشته و همدرین راه عالیجاه جگت سیٹهه و مهاراجه سروپچند برادرش را که از متمولان بنگاله بودند و
خیال موافقت ایشان با انگلیشیه و امداد در شمل وقت سراج الدوله داشت گردن زده متصل بعظیم آباد رسیده
بقتل انگلیشیان مقیده بسمرو فرمان داد و سمرو بضرب گولی بندوق ایشان را از هم گذرانید اما ڈاکٹر فلرٹن را جان بخشی
نموده و همدرین اثنا عرب علیخان عرب قلعدار مونگیر مبلغے از انگریزان گرفته قلعه را بایشان داد و بعد از آن توجه به
عظیم آباد گردیدند و عالیجاه از قرب شهر برخاسته نزدیک بکرم پور منزل گزید و از آنجا افواج و اسباب استمداد برائے
محصوران قلعه مے فرستاد و افواج انگریزی مقابل عظیم آباد رسیده جنگ در دادند و بضرب توپ و تفنگ و قنباره افواج
مقابل را از پیش خود رانده داخل شهر شدند و میر ابو علی خان برادر عموزادِ عالیجاه و غیره که با چند هزار سوار بکمک محصوران
متعین شده بودند نزدیک بشهر رسیده و از کیفیت در آمدن افواج انگریزی بحصار شنیده مضطرب شدند و متردد بودند

که تلنگهای انگریزی رسیده تفنگها بر ایشان گذرانیدند و افواج مذکور نامردی کرده بی اختیار سالک مسلک فرار گردیدند و جمعی از جمعیت ایشان در آب جله غرق گشته در گل ولا فرو رفتند و عالیجاه زمانه را از خود برگشته دیده از انجا کوچ نموده در شیخ پوره اموال و اجناس و متعلقان خود را از قلعه رهتاس طلبیده مجلس مشوره آراست نجف خان ترکمان صلاح داد که شما در قلعه رهتاس بوده افواج را ممد رسید تا با انگریزان نازم و بخاطر جمع بندوبست کردن ندهم اما عالیجاه که از اول عرایض به بادشاه و شجاع الدوله وزیر فرستاده نظر امداد از ایشان داشت رفتن سوی ایشان راجح شمرده هر چند نجف خان گفت که عهد و پیمان وزیر ترکمان قابل اعتماد نیست و من او را خوب میدانم اگر در رهتاس بودن نمیخواهید به دکهن رفته از مرهته استمداد نمایید اما عالیجاه قبول نکرده و همدرین زمان عریضه احمد خان قریشی متضمن بودن افواج انگلیشی تا به محب علی پور فرستاد چون شیخ مذکور با وجود عفو تقصیرات و عنایات بسیار عالیجاه با او بد بود حیله محض برای تخویف و بدر رفتن عالیجاه نموده زمینداران خود را اشارت کرد که بار و بنه پس ماندگان عالیجاه را تاراج نمودند مردم غارت زده پریشان حال در لشکر آمدند و قریشی مذکور عریضه دیگر در باره آمدن افواج انگریزی از راه گنگا فرستاده عالیجاه را مضطرب ساخت و عالیجاه یک لک و پنجاه هزار روپیه و پنج زنجیر فیل به نجف خان داده مرخص نموده خود متصل به بنارس رفته رقایم وزیر و بادشاه متضمن بر وعده امداد و تسلی خاطر او رسیدند عازم دربار بادشاه گردید و بادشاه سوال و جواب با میر جعفر خان و انگریزان نیز میداشتند و هم به تسلی عالیجاه پرداخته فایده خود از هر دو جانب میدیدند الغرض چون بادشاه و وزیر بغرض انفصال معاملات بندیل کهند سوی اله آباد مقیم بودند عالیجاه نیز آن طرف رفته بقرب لشکر وزیر رسید شجاع الدوله باده دوازده هزار سوار باستقبال او برآمده عالیجاه پلتن های خود را آراسته از در خیام تا دور رو به صف استاده کرده وزیر را تا اندرون دروازه استقبال کرده آورد و هر دو بر یک مسند نشستند و وزیر تسلی خاطر عالیجاه بسیار کرده عالیجاه بست و یک خوان ملبوس و خوانهای جواهر و افیال و مراکب پیشکش نذر کرده وزیر عالیجاه را همراه خود بدربار بادشاهی برده بعد از ملازمت عالیجاه بمعسکر خود برگردید و روز دویم بملاقات وزیر رفته شجاع الدوله نیز مغلیه خود را فرمود تا جامهای ملون سقرلاتی پوشیده و بندوق ها در دست گرفته دسته در دسته استادند و وزیر تا سر فرش استقبال کرده دلجوئی بسیار نموده باز گردانید بعد چند روز عالیجاه یکدست زیور بسیار گران بها که ملوک می ارزید و یک رتهه فیل با پوشش زردوزی برای بهو بیگم زن شجاع الدوله و نیز بعضی از زیورهای گران برای مادر شجاع الدوله فرستاده او را مادر خواند و عالیجاه برای رفتن بنگاله استعجال می کرد اما وزیر بغرض انفصال معاملات بوندیله تعلل میورزید و عالیجاه خدمت جنگ بوندیله از وزیر درخواسته و پیشتر از راجه بینی بهادر که بتجرب ایشان معتبر بود رفته قلعی از ایشان فتح کرد و بندیله سلسله صلح جنبانیده مالگذاری را تقبل نمودند و وزیر به عزم تسخیر بنگاله مصمم نموده در اواسط رمضان سنه سبع و سبعین و الف و اهدی و مایه روانه بنگاله معه بادشاه و عالیجاه گردید۔ ✤

ذکر رفتن شجاع الدوله جلال الدین حیدر خان ترکمان با بادشاه و عالیجاه و محاربات او با انگریزان

چون شجاع الدوله با فوج بسیار در ملک بنگاله در آمد
نواب عالیجاه مقرر کرد که یازده لک روپیه ماهوار
برای خرج افواج وزیر ماه بماه بخزانه سرکار او
رساند و در لشکر وزیر چندان ازدحام بود که تا هر جا نظر کار میکرد فوج موج در موج دیده میشد اما از بی پروائی و بی
انتظامی یا سامیشی چنانکه باید کسی نمیتوانست نمود و در بازار لشکر چیزی که از اقمشه و امتعه و زر و جواهر و میوه و جمیع
اجناس ملفائیس که در شاهجهان آباد دار الخلافه هندوستان یافته میشد موجود بود هر چند امرا وزیر را گفتند که با انگلیشیان
که اعتماد ایشان در حرب به آتشبازی می باشد نه به مردانگی اینچنین جنگیدن خوب نیست باید که محذرات را در سرحد ملک
سرکار گذاشته با فوج مغلان و درانیان و دیگر سواران خوش اسپه بطریق قزاولی و چپاولی با اینها باید جنگید که بهر جائیکه
موقع یابند بر اینها ریزند و شب بخیال شبخون دور تر از ایشان منزل گیرند اگر حصار عظیم آباد بدست آید فهو المراد و رنه
با حصار نباید پیچید و در سهسرام منزل نموده عمال را بهر جانب متعین نمایند و در مالگذاری رعایا رعایتی داده احدی را
بهیچ وجه نرنجانند تا مردم دل بر حکومت ما نهند و بعضی افواج را از دریای گنگا عبور کنانیده آن روی دریا تعین کنند
تا آمد و رفت کشتی های انگریزی متعذر شود ناچار اینها ملک را گذاشته بکلکته خواهند رفت اما وزیر که جنگ و شجاعتهای
احمد شاه درانی دیده بود کسی را در اصابت رای و سلیقه جنگ و شجاعت با خود انباز نمیگرفت قبول ننمود اما کار
احمد شاه درانی بشجاعت بی انتها و انتظام و محنت و جفاکشی بود که صد صد کروه راه را در روز ایلغار میکرد و بر هزاران
هزار افواج اعدا بسرعت و پس و پیش نمیکرده اعدای را از لشکریان مجال نبود که سر موی از فرمانش تخالف کنند و وزیر در
ظاهر هوای تقلید بادشاه درانی میکرد اما از مشغولی بعیش و طرب و لهو و لعب به انتظام و تدابیر جنگ و حرب نمی پرداخت
و از اطوار شاه درانی و اوضاع نادانی او تفاوت زمین و آسمان بود بهر کیف در مجلس بهدید میگفت که جنگ را برای من
باید گذاشت و هم چنان پیش میرفت و نمازنگران فوج او تا پنج شش کروه اثر آبادی نمیگذاشتند میر جعفر خان و انگریزان که
در بکسر بودند بشهرت آمدن وزیر بادشاه از بکسر کوچ کرده بحصار عظیم آباد شتافتند و باز دگر بعزم مدافعه از عظیم آباد بر آمده
و از اردو پیشتر رانده چون در خود تاب مقاومت نیافتند بحصار عظیم آباد رفتند و وزیر منزل بمنزل رسیده در پهلوی
چار کروهی عظیم آباد منزل گزید و روز دیگر بعزم رزم سوار شده راجه بلونت سنگه را در دست راست و عنایت خان پسر
رحمت خان والی پیلی بهیت بریلی را با دو سه هزار افغان روهیله و گشائین با پنج شش هزار ناگه در قول بودند عالیجاه
با پنج پلتن و سمرو پنج شش هزار سوار در دست راست بینی بهادر مقابل مورچال میر جعفر خان مقرر شد و شجاع الدوله
بمیدان علی باغ رسیده جنگ توپ و تفنگ در میان آمده و به عالیجاه پیام داد که من با دشمنان شما می جنگم و شما ایستاده
تماشا میکنید باید که از آن طرف یورش کنید اگر نمی توانید باری سمرو را معه فوج او بمن دهید عالیجاه در جواب او

سنبھالے پریشان گشته از جائے خود حرکت نکردو نہ سهمورا فرستاد اما بعد از دو پہر گسائیں معہ ناگہ ہا یورش آوردہ از شلک
افواج انگریزی ناگہ ہائے بسیار تلف گشتند و گسائیں مذکور منہزم شد بعد ازان عنایت خان پسر حافظ رحمت خان نیز
یورشے کردہ منہزم شد و سہ ساعت روز باقی ماندہ بود کہ بار سیوم افواج شجاع الدولہ یورش نمودہ تزلزلے در صفوف
انگریزی پیدا شدہ و بعضے از وصل و طنبور و غیرہ ایشان کہ در جنگ سے نواز ند بگرفتند و فوج انگریزی بار دگر خود را جمع
نمودہ بشلک ہائے متواترہ افواج شجاع الدولہ را پسپا نمودند و شجاع الدولہ بعالیجاہ پیام فرستاد کہ شما تساہل در امداد
کردید و روز آخر شدہ باید برگشت کہ فردا تدارک کردہ خواہد شد و باتفاق ہمہ فوج برگردید و جمعے از فوج انگلیشیان
بر آمدہ بہ مقام قیام عالیجاہ رسیدہ شلکے نمودند از ین سبب تزلزلے در عسکر او پیدا شدہ و وزیر روز دوم سواری
نکردہ و دنبلے بر گلو پیدا ہم رسیدہ و بعضے گویند کہ زخم گولی تفنگ باو رسیدہ بود و شہرت مناسب ندیدہ بنام دنبل
ظاہر ساخت العرض وزیر بعد از شفا یابی از انجا کوچ کردہ بر لب دریائے پن پن جنوبی عظیم آباد منزل کردہ ہر روز
با معہ ودے مطابق ضابطہ خود سوار شدہ بر اطراف شہر و مورچال ہیگر دید در وزے چند سرداران انگریزی با جمعیتے اطراف
لشکر وزیر برگشتند با وزیر کہ با اندک نفر سیگشت برخوردند باہم گرم جنگ تیر و تفنگ و نیزہ آغاز شدہ چون اندک تسلی
رسید ند بر مہدی خان کہ ہمراہ انگریزان بود وزیر را شناختہ با فسر فوج گفت و او اطلاع بشہر فرستادہ لشکرے با مداد
طلب داشت و تا رسیدن کمک وزیر را بخود مشغول داشت چون سپاہ از دور نمودار شد یکے از ہمراہیان وزیر
دویدہ بلشکر وزیر خبر رسانید و وزیر بعقلمندی و فن سپہگری اندک عطف عنان نمودہ خود را ازین ورطہ بیرون کشید
و عالیجاہ و اکثر رفقائے وزیر کہ بمدد روانہ شدہ بودند در راہ برخوردند و ہمچنین تا قریب یک ماہ وزیر در انجا نشستہ
بعد از ان بسبب قرب ایام برسات دست از محاصرہ کشیدہ بطرف بکسر رفتہ مقام نمود و ہمدرین اثنا انگریزان خواہان صلح با
وزیر بادشاہ بودند و بخیال بدنامی جنگیدن با بادشاہ و خوف نام خاندان وزیر ترکمان جنگ را کارہ بودند و سائل
انگیختہ عرائض بباد شاہ فرستادند بادشاہ کہ از تسلط وزیر رنجیدہ بود شقہ مشتمل بر عنایت بایشان نوشت العرض چون
عالیجاہ را ہر ماہ یازدہ لک روپیہ بہ شجاع الدولہ بایمداد خیال بدر رفتن از جنگ او در خاطر گذرانیدہ بوزیر پیام
داد کہ بندہ را چون بنام حکومت اندک وقرے در دلہا باقیست مرا رخصت فرمائید کہ دران جانب مرشد آباد رفتہ دستبوسے
نمایم اما وزیر رخصت نداد و میر سلیمان نام معتمدے کہ از عالیجاہ رسیدہ بود جواہر بسیار از خزائن او خود دیدہ ہمدم رفقائے
وزیرزادہ وزیر چون تقاضائے ماہیانہ خود نمود عالیجاہ عذر بے بضاعتی در میان آوردہ وزیر بار دگر پیام داد کہ بادشاہ
بقابلئے معاملہ بنگالہ را از شما مے طلبید و محصلان مے گمارد وا باید نمود عالیجاہ بجواب گفت کہ من با امید اعانت و حمایت
جناب عالی خستہ خاطر و شکستہ دل بحضور رسیدہ ام و الحال بے بضاعتی بحد رسیدہ اما راجہ بینی بہادر سرانجام شود بالفعل
در انچہ میسر است قصور سے نخواہد شد در نہ امیدوار عنایت جناب عالی ام وزیر ازین جواب برآشفتہ گفتہ فرستاد کہ من فردا

بشکار میروم مراہ بکار است شما وانید و بادشاہ واند عالیجاہ چون چارہ نیافت ناچار در ہشتم ذی الحجہ سنہ سبع وسبعین الف وماۃ ومایہ ہجری ترک لباس امارت کردہ مسند برداشت وکلاہ فقر پوشید وزیر ازین حال آگاہی یافتہ ترک لباس عالیجاہ راموجب بدنامی خود دانستہ بخیمہ او رفت و بتسلی او کوشیدہ از لباس فقر برآوردہ تکلیف لباس امارت نمود بعد ازروزے چند سمرو خیام عالی جاہ راتبقاضائے تنخواہ سپاہ خود گردگرفتہ عالیجاہ اشرفیہا برآوردہ تنخواہ او داد وسمرو نباویق او را ہم واپس نداد وترک رفاقت او نمودہ ملازم وزیر گردید و وزیر از خالق وخلق نہ ترسیدہ وتمامت اموال عالیجاہ رابعد از چند روز ضبط کردہ او را نیز مقید ساخت و درہمین ایام میر جعفر خان برگشتہ بمراد آباد رفت و درچہارم شعبان سنہ ثامن وسبعین والف وماۃ ومایہ درگذشت ومیجر کرنگ از سالاری لشکر انگریزی معزول شدہ میجر منرو ملازم بادشاہ انگلستان سپہ سالار و مامور حرب وزیر مغرور گردید باافواج خود بعزم رزم او روانہ شدہ وزیر توپ بزرگ خود راکہ برلب دریائے سوہن مقابل افواج انگریزی گذاشتہ بود باز طلبید واز کثرت گل ولاے پایہائے ارابہ توپ فرورفتہ برآمدنش متعذر شد وزیر خود باہزار سوار دُرّانی سوار شدہ توپ را از گل ولائے برآوردہ بمعسکر خود رسانید اما بانتظام جنگ وتقرر امراو دلاوران بمواقع مناسب وتفتیش وتقسیم گولہ وبارود وغیرہ سامان حرب ونبرد وغیرہ نہ پرداختہ باوجود استماع قرب وصول لشکر انگریزی روز وشب در عیش وطرب ولہو ولعب مثل نرد باختن وکبوتر پرانیدن وغیرہ مشغول بودہ پرواے نداشت وآخر الامر سد مورچالی از دریاے تہور تالب دریاے گنگا مقرر کردہ در پس مورچال جنگیدن میخواست چون لشکر میجر منرو بفاصلہ سہ کروہ بر جھیلے رسید ترک عزم سد مورچال نمودہ بالشکر خود بعزم رزم میدان بیرون خرامید۔

ذکر محاربہ شجاع الدولہ قراقونیلو ترکمان وزیر با انگریزان بہ تدبیر وشکست یافتن باقتضائے قسمت وتقدیر

چون شجاع الدولہ فسخ عزیمت مورچال کردہ بیرون خرامید وبہ ترتیب صفوف پرداخت وافواج مغلیہ خود را مع شجاع قلی خان کہ قریب ہفت ہزار سوار بودند بر پشت موشیر مدک وسمرو فرانسیس مقرر کردہ راجہ بینی بہادر نائب صوبہ اودہ والہ آباد برلب دریائے گنگا متصل بجرا بہلے ویران اقامت گزیدہ وموشیر مدک وسمرو باہشت ضرب توپ وہشت پلٹن تلنگہ بابنادیق چقماقی مقابل فوج انگریزی صف آرا شد وشجاع قلی خان بہ پشت آنہا ووزیر دست راست وبینی بہادر دست چپ جائے گرفتند وجنگ توپ وتفنگ درمیان آمدہ وزیر از طرف دست راست باسواران مغلیہ ودرانیان بر لشکر انگریزی یورش مے نمود ومغلان ودرانیان در سواران انگریزی وبنگاہ ایشان رسیدہ قتل وغارت آغاز نہادند واز یکجانب از آتشبازی سمرو وموشیر مدک عرصہ برافواج انگریزی تنگ گشتہ چون تقدیر این تقدیر بنوعی دیگر بود میجر منرو فوجے را بطرف گنگا مامور نمود وآن فوج آہستہ سوے گنگا رفتہ متصل بجرا بہلے کہ

بینی بهادر در پشت او بود رسید شیخ غلام قادر و دیگر شیخ‌زادگان لکهنو که همراه بینی بهادر بودند وقتی خبردار شدند که
تلنگه‌های انگریزی بر دیوارهای خرابه‌ها صعود نموده ایشان را زیر شلک گرفتند شیخ‌زادگان نیز بقدر وسع و توان
جنگیده کشته شدند و دیگران پسپا گردیدند و راجه بینی بهادر چون این حال دید از غالب خان که از معتمدان او بود صلاح
پرسید غالب خان گفت که اگر آبرو میخواهید جان را در بازید ورنه ازین مضائق بیرون تازید و راجه اول مردان را
بر فرار راجح شمرده از اسپ فرود آمد چون افواج انگریزی قریب تر رسید راجه عزم سابق را فسخ نموده باز بر اسپ
سوار شده راه فرار گرفت چون فوج انگریزی قریب رسیده شلک‌ها نمودند شجاع قلی خان به استماع آواز شلک
دانست که بینی بهادر قدم جرأت و جسارت پیشتر گذاشته است خان مذکور با آبروی خود ترسیده خود هم
پیشتر راند چون پیش او جهیل گل و لای بسیار بود گذشتن از آن دشوار آمده رفقای او که شش هفت هزار سوار
بودند اندکی با او رفاقت کردند چون شجاع قلی خان در میان آمد توپ و تفنگ سمرو و موشیر مدک موقوف شده و از جانب
فوج انگریزی بیش از پیش آتشبازی جاری گشت شجاع قلی خان بهزار شکل از جهیل بر آمده هدف گلهٔ توپ و تفنگ
گردید و افواج انگریزی از مورچال بینی بهادر گذشته بلشکر وزیر رسیدند و به شلک‌های متواتره لشکر وزیر را ابتر
نمودند و لشکر مضطرب الحال گردیده احمال و اثقال را بجای خود گذاشته پای در وادی فرار نهادند و اکثر مغلیه و قندهاریان
بطمع تاخت و غارت لشکر خود از وزیر جدا شده رفتند و شجاع الدوله حیران وار استاده چون حال بدین منوال دید و
اندکی در رکاب او ماندند در پس گریختگان روان شد و سامان از نقد و جنس و اقمشه و امتعه بیحد و حساب در دست
انگریزان رسید و عالی جاه را یکروز پیشتر وزیر خلاص کرده و یک ماده فیلی پای لنگ باو داده بود و درین معرکه او
نیز راه خود گرفت و بدر رفت و مردم بسیار از وزیر در گل و لای تهورا فرو رفته به شلک افواج انگریزی جان دادند و
وزیر از دریای گنگا گذشت اما بادشاه را که هوای همراهی وزیر نبود به تساهل گذرانیده نرفت و انگریزان عرائض‌ها
فرستاده بادشاه را از خود ساخته بودند بینی بهادر چون از آمدن بادشاه مایوس شد ناچار خود عبور گنگا نموده رفت +

ذکر آمدن سرداران انگریزی بحضور بادشاه

چون وزیر شکست خورده رفت بادشاه انگلستان را
طلبیده و سرداران انگریز فی الفور بحضور بادشاه
رسیدند و باتفاق بادشاه عبور گنگا نموده راجه بینی بهادر را نیز دلالت بصلح نموده و پیام دادند که اگر وزیر قاسم خان
و سمرو را بما سپارد مصالحه نمائیم و بینی بهادر این شروط را پذیرفته نزد وزیر رفت و عالیجاه این خبر دریافته از آنجا نیز بدر
رفت و در ممالک افاغنه رسید و از آنجا بعد مدتی بملک راجپوتیه در آمد و آخر بکمال فلاکت در نواح شاهجهان آباد
در گذشت الغرض وزیر که این چنین شکست را در خواب هم تصور نمی‌نمود متعلقان خود را از فیض آباد و لکهنو طلبیده
چون دانست که بادشاه هم در دست انگریزان است بودن در صوبه خود محال دانسته و صوبه الهاباد و اوده را به راجه

بینی بهادر تعویق نمود تا چندے به سخنان صلح انگریزان را باز دارد و خود در ملک حافظ رحمت خان درآمده در بریلی نامولس
دهرائین را فرستاد و با افاغنه حافظ رحمت خان و احمد خان بنگش و سید غازی الدین خان عماد الملک که درانجا بود
مشورت کرده و از آنها امیدوار استمداد گشته رایها بران قرار گرفتند که یکے را از سرداران مرهٹه درین مهم بمدد باید
طلبید ملهار راؤ هولکر را که قریب گوالیار بود پیام دادند و او با فوج خود آمده شریک شد و شجاع الدوله هرچند افاغنه را
طلبید آنها به آرے و بلے گذرانیده نیامدند انگریزان فوجے را به تسخیر قلعه چنارڑه فرستادند و انگریزان اول رقائم بادشاه
متضمن اطاعت نمودند چون محصوران قبول نکردند جنگ درمیان آمده وقت صعود قلعه محصوران خبردار شده بضرب تفنگ
و سنگ مردم را از کوه بزیر انداختند و خلقے کثیر مع سیحر از کوه افتاده هلاک گردیدند چون خبر قریب وصول وزیر رسید
انگریزان دیگر هوائے تسخیر او نکردند و بینی بهادر با جرنل کرنگ افسر جمیع افواج ملاقات کرده وقت خبر آمدن وزیر متعلقان
خود را برداشته بمعسکر وزیر رفت و نجف خان ترکمان آمده با انگریزان ملاقات نموده و جرنل کرنگ با نجف خان و کل
افواج به تسخیر اله آباد نهضت کرد و چون نجف خان از درون قلعه واقف و ماهر بود جائے که دیوار پخته نداشت توپخانه را
بران مقام سر نموده گوله باری شروع گردید و دیوارش شکسته علی بیگ خان وغیره ملازمان وزیر که بحراست او مامور بودند
بوسیله شتاب رائے امان خواسته و بیرون آمده راهی لشکر وزیر گردیدند و انگریزان قلعه اله آباد را گرفتند و عمال بهردو
صوبه اوده و اله آباد فرستادند ✤

ذکر محاربه شجاع الدوله وزیر الممالک ترکمان مع ملهار راؤ مرهٹه با انگریزان و شکست یافتن از ایشان

چون شجاع الدوله از آمدن افاغنه امید برید با ملهار راؤ مرهٹه راهی پیشتر گردید و در نواح کوڑه تلاقی عسکرین واقع شده
بجنگ سهلے که روئیداده مرهٹه دست و پا جنبانیده عطف عنان نمودند و تا که به گوالیار رسیدند در عقب سر ندیدند
و لشکر وزیر نیز ازین فرار بے هنگام مضطرب شده منهزم شد و وزیر نیز چار و ناچار بطرف فرخ آباد معاودت نمود و همدرین
زمان اهالی قلعه چنارڑه بادشاه را جانب دار انگلیشیه دیده قلعه را به ایشان سپردند شجاع الدوله افاغنه را بر عدم
استمداد ایشان و نیامدن ملامت ها نموده احمد خان بنگش با وجود آنکه کینه دیرینه بوزیر داشت بوزیر گفت که شما بفریب افاغنه
آمده زرے که بقیمت با تمام خواهید رسانید و همین کسان بر شما غنده خواهند نمود الحال صلاح آنست که یا با رفقائے که
جان خود با جان شما وابسته دارند بے تکلف و تامل بر افواج مخالف تازید اگر زندگی باقیست ظفر یابید و الا با آبرو
کشته شوید و گوئی سبقت از میدان مردی بربید و اگر جان دادن نمے توانید تنها پیش افسر افواج انگریزی بروید
که ایشان درباره شما که سردار صاحب خاندان هستید جز از عزت و وقار مد نظر نخواهند داشت و شجاع الدوله این رائے را
درباره خود موجب صلاح و فلاح دیده بر پالکی خود سوار شده با معدودے همراه لشکر انگریزی گرفت چون جنرل کرنگ

از آمدن وزیر خبر یافت بپای ادب با جمعی از سرداران باستقبال رفتند و نذور گذرانیده همراه پالکی وزیر پیاده یاوران شدند
و وزیر را بلشکر خود آوردند و آن شب وزیر همانجا مانده روز دویم باهمراهیان که سه چارصد کس بودند بجائیکه خیمه‌گاه او
مقرر شده بود منزل ساخت و گفتگوی مصالحه درمیان آمد هرچند که در وقتیکه وزیر عازم تسخیر بنگاله گردیده بود صلحی
بکمال خوبی میسر بود که انگریزان میخواستند که صوبه عظیم آباد را در بدل صلح پیشکش پادشاه سازند اما وزیر مغرور
سر ازین باز زده عازم تسخیر جمیع بنگاله بود الحال که ناچار شده از بی تدبیری و عیش طلبی خویش و نفاق پادشاه معامله را
تا اینجا رسانید صلحی بکمال فروتنی بعمل آورده مقرر شد که شجاع الدوله پنجاه لک روپیه نقد بالعوض مصارف جنگ
با انگریزان ادا نماید و صوبه اله آباد تعلقی بوزیر نداشته مخصوص به پادشاه باشد و فوجی از انگریزان بافسری بامانت
پادشاه در اله آباد ماند و نجف خان ترکمان یک لک روپیه سالانه از خزانه بنگاله از آن زری که برای پادشاه مقرر
است یافته باشد و یکی از افسران انگریزی مثل وکیل در حضور وزیر بماند تعلقی به معاملات نداشته در امور او دخلی نکند
و بعد ازین دوستان طرفین را دوست و دشمنان همدگر را دشمن دانند و وقت ضرورت بامداد یکدگر پردازند و وزیر برین
عهد و پیمان بسته و با مادر و برادران زن و دیگر از رفقا و عظما نامه‌ها نوشته از هر یکی مقداری از زر طلبید و مردم را
دادن زر دشوار آمده بعضی به نصفی و برخی به ثلثی و جمعی به ربعی از آنچه بنام آنها مقرر شده بود اعتراف کردند و مادر
زن و برادران زن بل غلامان و ملازمان دیرین نیز بیگانگی درین خصوص نمودند اما زن او هرچه از زر و زیور و جواهر حتی که
حلقه بینی و گوشواره برآورده تمام را فرستاد و گفت که تا شجاع الدوله زنده است مرا این اشیا بکار اند اگر او زنده ماند مثل
این اشیا بسیار میشوند اما اگر او نیست مرا هیچ چیزی ازین بکار نیاید الغرض وزیر نیز مرهون محبت بیگم شده بعد ازان هرچه
میسر او میشد و بعد از اخراجات امارت فاضل میماند همه را بزن خود میسپرد و شجاع الدوله مبلغی ادا کرده و جواهری
گران از زر تا ادای بقیه مبالغ برهن گذاشتند و قلعه چنارگڈه را بالعوض اله آباد بدست آورده و بخدمت پادشاه معتمدان
خویش را به نیابت وزارت و میر آتشی گذاشته به فیض آباد دار الملک خود رفت +

ذکر مجملی از حالات بنگاله و جلوس نجم الدوله بر مسند امارت بتجویز انگریزان

چون میر جعفر خان درگذشت شمس الدوله

مستر هنری ونسٹرٹ به انگلینڈ رفته و لارڈ کلیف نیابت جنگ از لندن بجای او مامور شد پسر میر جعفر خان میر پهلواری
مخاطب به نجم الدوله ساخته بایالت ملک بنگاله مقرر نمودند و میر کاظم خان برادر میر جعفر خان به نیابت برادرزاده خود به نظامت عظیم آباد
مامور شد و راجه دهیرج نراین دیوان آن صوبه و راجه شتاب رای دیوان پادشاهی آن صوبه مقرر شد و لارڈ کلیف بعد از اطلاع کماینبغی حالات
جهت ملازمت پادشاه و وزیر الممالک قاصد اله آباد گردید و وزیر نیز بموجب استدعای ایشان از دار الملک خود کوچیده به اله آباد رسید لارڈ کلیف به
اله آباد آمده مراسم کورنش بجای آورد و چند روز در ضیافت وزیر بود و در نذر پیشکش و تحائف بلهمگر گذرانیده درخواست نمود که

اسناد دیوانی هرسه صوبه بنام کمپنی از بادشاه عنایت شود و بادشاه و وزیر در بن مهم عظیم بے آنکه روزے چند توقف و تساهل ورزند
بے تامل قبول کرده فرمان دیوانی هرسه صوبه بنگاله بنام کمپنی انگریزی نوشته دادند و قبولیت مالگذاری بست و چار لک روپیه
سالیانه بحضور بادشاه مهر کمپنی نوشته داخل شد از ان زمان تمامت اختیارات ملک بنگاله بحسب ظاهر نیز متعلق به انگریزان
گردیدند و لارڈ کلیف کرنل اسمتھ را به نیابت خود در حضور بادشاه گذاشت و کرنل مذکور در قلعه الہ آباد جائے گرفته
بادشاه بیرون قلعه در چھاونی خود مے ماند و کرنل اسمتھ که بعد ازان جنرل شد اکثر اوقات از صدائے نقارخانه بادشاهی
که در قلعه مے نواختند بیدماغ شده منع ایشان میکرد و کسے یارائے دم زدن نمیداشت سے هر کرا پنج روز نوبت اوست +
چون میر روح الدین حسین خان سپهدار جنگ خلف سیف خان ابن عمدة الملک سید امیر خان صوبدار کابل که در دور
ثانیه میر جعفر خان حکومت پورنیه بدست آورده بود همچنان بر حکومت جائے مذکور بحال مانده و انگریزان برائے نجم الدوله شصت
لک روپیه سالیانه مقرر نمودند که گرفته باشد و دیگر کارے با ملک نداشته برائے نام ناظم باشد و نجم الدوله در ذی القعده
سنه تسع و سبعین و الف و ماه و مایه هجری بعارضه هیضه محتبسه فوت شده برادر خرد او سیف الدوله بجائے او جلوس نمود و راؤ
شتاب رائے بخطاب مهاراجگی و منصب پنج هزاری و بست و پنجهزار روپیه در ماه مشاهره مترقی شده شریک و میراج نرائن و
مسٹر مڈلٹن صاحب کلان کوٹھی عظیم آباد در نظم و نسق گردید و بعد از مدتے که لارڈ کلیف را داعیه ولایت خود پیش آمد بنا بر
تجدید مواثیق و دیگر کار و بار و سفارش راجه بلونڈ سنگه در چھپرا موعد ملاقات شجاع الدوله مقرر کرده در ماه محرم سنه ثمانین
و الف و ماه و مایه هجری شجاع الدوله وزیر و منیر الدوله رضا قلی خان نادر جنگ مختار و امیر معتمد علیه بادشاه و لارڈ کلیف در
موضع چھپرا مجتمع شدند و بعد از قیل و قال عفو تقصیرات بلونڈ سنگه از وزیر کنانیده بست و چهار لک روپیه بابت مالگذاری او
مقرر نمود که داخل خزانه وزیر میکرده باشد و عهدنامجات فیمابین وزیر و بادشاه و انگریزان مجدد شده هر یک بجائے خود
برگشتند و لارڈ کلیف به لندن رفته از انجا بار دگر شمس الدوله مسٹر هنری ونسٹرٹ به عهده لارڈ هند مقرر شده اما جهاز او در
راه غائب شده معلوم نشد که کجا رفت ازین سبب عماد الدوله مسٹر هسٹنگ جلادت جنگ بر گورنری مامور ساختند و در
سنه ثلث و ثمانین و الف و ماه و مایه سیف الدوله نیز در گذشت و خلف سیومی میر جعفر خان مبارک الدوله بر مسند امارت نشست
و دران وقت بست و چار لک روپیه برائے خرچ ناظم مقرر بودند و دیگر ناظم را غیر از نام علاقه با ملک و مال نبود و محمد رضا خان مظفر جنگ
عروج بسیار یافته صاحب حل و عقد امور خانه او گردید و بعد ازین سپهدار جنگ از حکومت پورنیه معزول شده و پنجهزار روپیه
در ماه مقرر شد انتظام آنجا بمرضی انگریزان بدیگرے مقرر شد و ارباب کونسل انگریزی درباب دریافت حالات اضلاع و صوبجات
سعے کردند و در هر ضلع کونسلے مقرر ساختند و سه صوبه را بشش ضلع، ضلع اول کلکته دویمی بردوان سیومی راجشاهی
چهارمی مرشدآباد و پنجمی جهانگیر نگر و دیناج پور و ششمی عظیم آباد منقسم نمودند چون محمد رضا خان خود را به مبارز الملک معین
الدوله خان خانان مظفر جنگ مخاطب نموده و صاحب اختیار مرشدآباد شده بود و همچنین راجه شتاب رائے را بخطاب ممتاز الملک

منصور جنگ ملقب شده در عظیم آباد صاحب اقتدار بود و عماد الدوله مسٹر هستنگ فرمانے به مسٹر کرام صاحب کلان مرشد آباد و جارج ونسٹرٹ هوشیار جنگ صاحب کلان عظیم آباد فرستاد که هر دو را در پهره بکلکته فرستادند و هر دو را از اختیارات معزول ساخته وادکار بند و نسبت ملک و تحصیل خراج که بدست ایشان بود محروم شدند و حکم شد که صاحبان انگریز که در کونسل هائے مرشد آباد و عظیم آباد بودند بلا شراکت احدے از هندیان بجمیع کاروبار پردازند و عماد الدوله خود جهت تمشیت این کار رفت و بعد از بندوبست و عزل و نصب معاودت بکلکته نمود و بعد از ان برائے ملاقات شجاع الدوله به بنارس رفت و وزیر که به بنارس آمده بود گورنر عماد الدوله بواسطه ملاقات راجه چیت سنگه ولد بلونت سنگه زمیندار بنارس گردیده و از پیشگاه وزیر او را خلعت دهانیده باز گردید و همدرین زمان جنرل کلاورن و کرنل منسن و مسٹر فرانسیس کمیٹی برائے تجسس کارهائے گورنر از لندن رسیدند و موافق رائے جنرل کلاورن مسٹر گوران صاحب کلان مرشد آباد و مسٹر سیج صاحب کلان عظیم آباد و فوک نام صاحب کلان بنارس و مسٹر برسٹو صاحب کلان اوده و لکهنو گردیدند و مظفر جنگ نیز باستمداد او بفوجداری و عدالت فوجداری و نیابت نظامت مرشد آباد دیافته بکار خود رفت و در میان عماد الدوله و جنرل مذکور عناد وافر بهم رسیده اما در همان زودی جنرل فوت شد ؛

ذکر نزاع انگریزان با سرداران دکن و پیدا شدن آشوب و فتن

چون بالاجی راؤ بعد انتقال ساهو جی مرهٹه بملک و مال او مستولی شد و

بعد از بالاجی راؤ پسر او تمکن و سادهٔ امارت گردید رگناتهه راؤ برادر بالاجی راؤ بر او دست یافته او را کشت و اختلافے در میان مرهٹه پیدا شده برخی جانب داری زن مادهو راؤ پسر بالاجی راؤ که حامله بود گرفتند و بعضے طرفداری رگناتهه راؤ را گزیدند و مخالفان بر رگناتهه راؤ غلبه کرده و رگناتهه راؤ فرصت یافته به کوٹهی انگریزان بمبئی بدر رفته چون اکثر بلکه تمامت هندوستان بدست انگریزان بهمین قسم آمد که یکے را سوے خود کشیده با دیگرے درآویختند و بسبب نفاق باهمی دست یافتند که کسے را که بحمایت خود بمرتبه امارت نشانیدند با او قول و قرارے مطابق مطلب خود درمیان آورده و باطلاع کوائف و ترتیب جمعیت و تقویت لشکر خود کوشیدند و آهسته آهسته در سرکار او دخیل شدند اگر آن کس بهر کیف خود را ازین ها وارهانیده بعد از و بحالت صغر سنی اولاد او متصرف شدند و اگر در صغر سن نباشد خود پاے برپاے پدر نمیتوانند نهاد معاملاتے چند برائے برهمزنی بدست آورده او را معطل از ملک و مال نمودند و صاحب کوٹهی بمبئی این حال بگورنر عماد الدوله مسٹر هسٹنگ نوشت چون انگریزان از طرف دیگر خاطر جمع نموده کاوش با مرهٹه و حیدر نایک را که غلبه در دکن کرده بود بخیال میداشتند حیله قوی بدست آورده وقت را مناسب دیدند که طرف رگناتهه راؤ گرفته اگر صلح شود عهد و پیمان برائے قوم خود بحسب مرضی خود نمایند ورنه رگناتهه راؤ همراه گرفته بر مخالفان غلبه حاصل کنند چه رگناتهه راؤ سردار مرهٹه بود و بسیارے از الوس او با او ایل بودند الغرض در اوائل سنه اثنی و تسعین و مائة و الف واحد مایه کرنل گاڈرڈ تعیین شد که با لشکر بمبئی همراه شده مع رگناتهه راؤ بدکهن درآید

کرنل تلی که سردار لشکر بود باره سای بوندیل کهند درساخته بآن جانب راه پیدا ساخت اما راه را گم کرده از بی آبی مردم بسیار تلف گردیدند و کرنل گاڈرڈ بمعزولی او افسر لشکر گردید و بمشکل بتدبیر و جنگ از بندیل کهنڈ برآمد بموعد ملاقات لشکر بمبئی رسید اما جرنل کرنگ افسر فوج بمبئی قبل ازین ها سبقت در حرب نموده از لشکر مرهٹه شکست فاحش یافت و اکثر افواج او در ورطهٔ هلاک افتادند و جرنل کرنگ وغیره بهزار ذلت صلح کرده بقلعه خود برگشتند و کرنل گاڈرڈ نیز انبوه مرهٹه بسیار دیده بقلعه سورت بدر رفت و گورنر جنرل هشٹنگ انکار آن صلح نموده کرنل را مامور بمحاربه مرهٹه مغرور نمود و سید غازی الدین خان عماد الملک که به حج میرفت در بندر سورت آمده به لشکر کرنل گاڈرڈ شامل شد و رگناتهه راؤ یکی از سرداران مرهٹه فتح گاٹکواڑ نام را بوعده دادن گجرات رفیق خود نموده و امیر الدوله فتح جنگ کرنل گاڈرڈ باتفاق سردار مذکور متوجه گجرات شد و در سنه ثلث و تسعین و الف و احدی مایه هجری بگجرات آمده و حصار احمد آباد را بدست آوردند و تاخت و تاراج بعمل آمده و کرنل بسبب ظاهر تهانه ها بنام فتح گاٹکواڑ نشانیده و همدرین اثنا رانلی گوهد از دست مرهٹه مجبور شده خواهان امداد گردید و گورنر هشٹنگ که این چنین امور را از خدا میخواست کپتن پامر را با تفضل حسین خان باستمالت او روانه نموده و آنها بنا بر اطمینان خود بدوستی او قلعه گوهد را بدست آوردند و چون مرهٹه باهم اتفاق ورزیده و فتح گاٹکواڑ را برین بیوفائی ملامت بسیار کردند و کرنل او را با خود منافق دیده بصورت برگشت و وکلای سه مرهٹه و جمناجی پسر مودهوجی ابن رگهوجی بهوسله وغیره وکلا فرستادند و خواهش مصالحت نمودند +

ذکر مجمل احوال حیدر نائک و ظفر یافتن بر محمد علیخان صوبه دار ارکاٹ

حیدر نائک مردی سپاهی پیشه بود و در دکن عروج یافته اول ملازم فرانسیسان بود بعد از آن ملازم راجه ملیبار گردید و روزی دیوان راجه مذکور را کشته خود دیوان شد و راجه را نیز از اختیار عاری کرده خود مسلط بر ملیبار گردید و چون آصفجاه نظام علی خان والی حیدرآباد را با محمد علی خان صوبه ارکاٹ و انگریزان محاربه واقع شده حیدر نائک بامداد آصف جاه رسید و دران معرکه لشکر انگلیشی غلبه کرده آصف جاه بمقتضای شجاعت ذاتی خواست که خود در انگشتن دهد حیدر نائک بجبر او را از میدان برگردانید و آصفجاه با او گفت که اگر تو تدارک امروز را شرط نمائی من میگردم و الا فلا حیدر نائک انگشت قبول بر دیده نهاده و حیدر نائک بعد از چندروز مقابله لشکر انگریزی نموده عمداً یا مجبوراً شکست خورده و انگریزان بملک او رسیده اکثر قلاع او را بتصرف درآوردند و حیدر نائک بایلغار بر سر ایشان رسیده شکست فاحش داد و چون بار دگر افواج انگریزی مجتمع شدند از میان ایشان بدر رفته بیک ناگاه خود را بقلعه مندراج رسانید و صاحب کلان آنجا ناچار صلح کرده و حیدر بملک خود رفت و از مرهٹه شکست یافت و خود را درست کرده مرهٹه از اقتدار او ترسیده با آصفجاه سید نظام علی خان متفق گشتند و افواج مرهٹه و آصفجاه برای استیصال او آمدند و تا یکسال با ایشان مقابله کرده بتفاوت چند میل میرفت

وکاہے سنگر لبتہ مے نشست آخر زرے وافر بمرہٹہ وآصفجاہ دادہ آشتے کردہ ومدتے بآرام بودہ بغیران باتمالقنز و کریم خان زند کہ دران وقت والی ایران بود فرستادہ استدعائے رخصت واجازت چند ہزار سوار مغل نمودہ مبالغ خطیر فرستادہ چند ہزار سوار وسرداران مغل از ایران وآن نواح طلبیدہ نگہداشت وبافرانسیسان ہم اخلاصے پیدا کردہ اکثر سواران ہندی را نیز بمشق فنون جنگ ترتیب کردہ از مغول وہندی فوجے قوی مہیا ساخت ونتظامے بحد کمال نمودہ ودر نفاذ امر این چنین کسے بود کہ روزے پسر خود را کہ فرمود کہ ہرگاہ ہفت ساعت بگذرد سوار شدہ فلان جائے بروے واودرنگی کردہ در ساعت نہم سوار شدہ از عین سواری او را کشیدہ بزیر تازیانہ گرفت وہمچنین سرداران مغول را اول بمدارا فہمائش کردہ چون آنہا ممتنع نشدند یکدوکس از سرداران را بزیر پائے فیل کشیدہ باز ہمہ مطیع اوامر ونواہی او گردیدند ودرین وقت مرہٹہ از صلح خواستہ گفتند کہ یا با ما بودہ بحرب انگلیشیہ پرداز دیا لصوبہ ارکاٹ رفتہ آنجا را مسخر کند حیدر نایک در سنہ اربع وتسعین والف واحد ومائیہ ہجری قاصد ارکاٹ شدہ وبر آبادی مندراج دست یافتہ وجنرل منرو سالار لشکر انگریزی بود از قلعہ مندراج برآمدہ وحیدر نایک بہ پسر خود کہ بمندراج رفتہ بود فرمان داد کہ باز گشتہ فوج انگریزی را بمیدان کشد وچون دہ دوازدہ کروہ از قلعہ بیرون رسیدند پسر حیدر نائک بموجب فرمان پدر بر فوج منغلائے انگریزی ریختہ وچون میجر منرو فوجے دیگر بکمک او فرستاد حیدر نائک بر ایشان را ما دخود را بمدد پسر تعین کرد اول صبح جنگ آغاز شدہ فوج انگریزی منہزم شدو افواج حیدر نائک از ہر طرف کہ قابوے یافتند بر ایشان حملہ میکردند آخر تمام آن فوج علف تیغ بیدریغ گردید وجنرل منرو فرار گردیدہ بقلعہ مندراج رسید ولشکر حیدر نائک در عقب رسیدہ شہر را بقابوے خود آوردہ ونیز قلعہ ارکاٹ وپھلچری کہ از فرانسیسیان گرفتہ بودند افواج حیدر نایک بگرفت واسحاق پٹن کہ مسکن انگلیشیان بود نیز بدست حیدر نایک رسید ومیجر منرو فوجے برائے شبخون فرستاد چون لشکر پسر حیدر نائک نیز ہشیار بود ببرد وپلٹن انگریزی محصور گشتہ جملہ علف تیغ بیدریغ گردیدند وچون جنرل کوٹ از کلکتہ بمدد جنرل منرو روانہ شد میجر جنرل منرو با جمیع فوج واسباب حرب از قلعہ بیرون آمدہ وپسر حیدر نائک نیز بمقابلہ او رفتہ جنگے عظیم در پیوست و پسر حیدر نائک ظفر یافتہ جنرل منرو مخذول ومنہزم بقلعہ مندراج گریخت وحیدر نائک بخیال اتلاف سپاہ پیچیدن بقلعہ مناسب ندیدہ ودر پنجم ذی الحجہ سنہ خمس وتسعین والف واحد ومائیہ جنرل کوٹ از کلکتہ رسیدہ با افواج حیدر نائک جنگیدہ او ہم شکست فاحش یافت چون افواج انگریزی بمدد رانا گوہد رسید رانا گوہد گفت کہ قلعہ گوالیار کہ متعلق بمن است وسلاطین گورکانیہ در تصرف داشتند در عہد احمد شاہ پسر محمد شاہ گورکان مرہٹہ قلعدار را بہ طمع زر فریفتہ بنابر ضعف سلطنت بدست خود آوردند چون از نشیب وفراز قلعہ آگاہ بود فوج را بقلعہ گوالیار بردہ در حالت غفلت از دیوار ہائے قلعہ صعود نمودہ قلعہ را بدست آوردند وبعضے گویند کہ شخصے کہ از حارسان بادشاہی بود از مرہٹہ بدشدہ قلعہ را بدست انگریزان داد بہر کیف چون مہاجی سیندھیہ کہ صاحب اختیار مالوہ وقلعہ گوالیار بود سبب را محاصرہ داشت وآشوب ہا

در ہر جانب قایم بود و جنگیدن با مرہٹہ و تاخت و دوا دوش و رتعاقب آنہا مناسب ندیدہ دست از اعانت راٹائے گوہد برداشتند و داعیہ مصالحہ با مرہٹہ نمودند و مہاجی قلعہ گوالیار از دست راٹائے گوہد تسخیر ساخت و لبسیارے از قلاع او را متصرف شدہ ہر چند انگریزان خواستند کہ فوجے را بامداد اہل قلعہ مندراج از ممالک چیناجی بہ وسلہ بفرستند چیناجی زر بقایائے چوتھہ و دیگر مبالغ گرفتہ از حدود برخواستہ نزد پدر خود رفت و کرنل پیارس با فوج خود از راہ گنجام سیکاکول بطرف مندراج رفت اما جرنل کوٹ کمر مصافہا با افواج حیدر نائک کردہ ہر وقت منہزم شد و افواج حیدر نائک بر تمام صوبہ ارکاٹ متصرف شدہ و جرنل کوٹ بکلکتہ برگشتہ و پیارس محصور تقلعہ مندراج گردید۔ +

ذکر احوال نجیب الدولہ افغان و کشتہ شدن سورجمل جاٹ

سورج مل جاٹ در زمان معاودت احمد شاہ درّانی و نصب شدن میرزا جوان بخت بہ دہلی تطمیع قلعدار اکبر آباد نمودہ قلعہ دار الخلافہ اکبر آباد را بدست آوردہ و بر جمیع اسباب بادشاہی کہ در آن قلعہ بود متصرف شدہ و اقتدارے بسیار بہم رسانید درین زمان کہ نجیب الدولہ صاحب اختیار دہلی بود ہموارہ نقش بدی با سورجمل در دل نگاشتہ ہر دو از ہمدگر ہوشیارے بودند کامگار خان بلوچ کہ اغلب اوقات فوجدار بہا ئے محال کردہ بود و بہادر خان یکے از ملازمان او در عہد عماد الملک منصب ہفت ہزاری یافت و در دوازدہ کروہے شاہجہان آبادی قلعہ بنام خود آباد کردہ مے بود بعد کامگار خان در میان ایشان مخالفتے شدہ سورجمل بہ استیصال آن جماعہ پرداختہ وریواڑی و فرخ نگر وغیرہ را مسخر نمود و بہادر خان از نجیب الدولہ استعانت جستہ سخنان ہیچ غیرت گفت و سورجمل از سبب تامل نجیب الدولہ بامداد آنہا بہ بدولی او گمان کردہ و از فوجداری وغیرہ درخواست نمود نجیب الدولہ یعقوب علیخان و دلیر سنگہ کہتری را فرستاد کہ بمصالحہ بگذرانند اما سورجمل از فرط غرور راز مرکب عجب و پندار پائے زیر نیاوردہ سخنان سخت گفت و نجیب الدولہ بعزم رزم او سوار شدہ و سورجمل نیز بر دریائے ہنیڈن مورچال جنگ بست و نجیب الدولہ شاہدرہ را بر پشت کردہ نشست و درمیان ہر دو جنگ در پیوست و سورجمل دہ دوازدہ ہزار سوار خاصہ خود را در جائے استادہ کردہ خود درین اندیشہ کہ از کدام طرف ایشان را بزد ما بین فوج ہراول نجیب الدولہ استادہ بود و افضل خان ہراول نجیب الدولہ از دست منارام وغیرہ امرائے سورجمل جاٹ شکست یافتہ میرفت چون از پیش روئے سورجمل گذشت سید محمد خان بلوچ با چہل پنجاہ سوار از ہراول گریختہ بلشکر نجیب الدولہ میرفت سواری سورجمل را شناختہ باگفت و محمد خان مذکور برو تاختہ یکے از ہمراہیان او شمشیرے بر دست او رسانید کہ دستش قطع شدہ و دیگران ہجوم آوردہ او را کشتند و جواہر مل جاٹ پسر او بجائے او نشست و مرہٹہ را بمدد خود طلبیدہ محاصرہ شاہجہان آباد نمود و بوساطت ملہار راؤ مرہٹہ صلح شدہ ملاقات بعمل آمد و سمرو فرنگیے کہ شجاع الدولہ را گذاشتہ آمدہ بود با جاٹ یار شدہ و جواہر مل فوجہا بر سر اولاد راجہ در میراج جے سنگہ کچھواہہ کشید از دست راجپوتان شکستے فاحش خورد

و بعد اندک زمانے خود نیز بدست مردم خود کشته شد و رتن سنگه یکے از اولاد سورج مل بجاے او نشست و بعلت عنین از بیراگی دوائی خورده چون فائده نشد و بیراگی زرها از و برده بود بخوف جان خود آواره گشت و نول سنگه برادرش بر مسند نشست و نجیب الدوله نیز بعد چندے بیمار شده درگذشت و پسر او ضابطه خان بجاے او بالا رفت - +

ذکر مراجعت شاه عالم بادشاه ثانی از اله آباد و شاهجهان آباد و سر افراشتن مرهٹه بار دیگر به فتنه و فساد

چون شاه عالمشاه از بودن اله آباد و محکومی سرداران انگریزی نشراد ناچار گردید عزم دار الخلافه شاهجهان آباد نمود هر چند شجاع الدوله و انگریزان مانع گردیدند بادشاه قبول نکرده مرهٹه را براے اعانت خود طلب داشت و منیر الدوله سر از رفاقت بادشاه باز زده در اله آباد ماند و متعهد معامله اله آباد و کوڑه گردید و همدرین زمان احمد خان بنگش درگذشته بادشاه مع نجف خان همراه فوج خود سوے فرخ آباد رفته و مظفر جنگ پسر احمد خان بنگش پیشکش و زرها داده خود را از ضبطی اموال پدر وارهانید و مرهٹه که بقیة السیف لشکر ظفر اثر احمد شاه ابدالی در مالوه و دکھن با فهیم جانی در ترکتاز بودند بدست آویز حمایت بادشاه بار دیگر در ملک گیری مشتغل گشتند و شاه عالم بکمال اشتیاق به شاهجهان آباد رسید - صد شکر خدا به شهر هند از سر نو + شادی و نشاط و آب و تابی آمد + گوئی که سحاب فیض در مزرعه خشک + از یمن دعاے مستجابی آمد + یعنی که ز فضل حق لفتح و نصرت + داراے جهان فلک جنابے آمد + زینت ده تاج و تخت شاه عالم + با دولت و تخت کامیابے آمد + تاریخ ورود او ز هاتف جستم + گفتا که ز شرق آفتابے آمد + در سنه ست و ثمانین و مایه و الف هجری ورود بادشاه بشاهجهان آباد اتفاق افتاد عبد الاحد خان ابن عبد المجید خان کشمیری نزد بادشاه رفته تقرب بسیار یافت و بخطاب مجد الدوله خان بهادر فرزند خان بهرام جنگ ممتاز شده مدار المهام بادشاه گردید چون مرهٹه بفرمان بادشاه بملک ضابطه خان افغان رفتند و ضابطه خان بخوف مرهٹه خود را سوے سهارنپور و نجیب گڑه کشیده بود مرهٹه اکثر ملک او را تاخته به شاهجهان آباد آمدند و بادشاه به درخواست مطالب بسیار رنجانیدند بادشاه به نجف خان ترکمان براے محاربه ایشان فرمان داد و نجف خان بیرون خرامیده چند بار با مرهٹه جنگها نموده هر مرتبه غلبه یافت اما عبد الاحد خان کشمیری و حسام الدین خان و بهادر علی خان وغیره امرا چون از ترکمان بد بودند و بواسطه علو مرتبه و اقتدارش بهتری او را نمیخواستند بادشاه را فریفته با مرهٹه مصالحه قرار دادند و در شهر پناه بروے ایشان کشادند و نجف خان نیز ناچار در شهر رسیده بجاے خود نشست و زر نقد که در انداز زر موعوده مرهٹه را بر نجف خان تنخواه کردند نجف خان چون طاقت اداے آن در خود ندید ناچار مستعد مرگ گردید مرهٹه نیز مردانگی هاے او دیده بودند دانستند که از وے یک حبه وصول کردن محال است باسترضاے او کوشیده ملاقات با وے نمودند و اقمشه و امتعه بسیار به نجف خان بطور تحفه دادند +

ذکر لشکر کشیدن بادشاه با مرهٹه و نجف خان ترکمان بر سر ضابطه خان ابن نجیب الدوله افغان

چون در میان نجف خان و مرهٹه صلح شد رائے ها برین قرار گرفتند که ممالک ضابطه خان را انتزاع نمائیم و بادشاه را همراه گرفته روانه شدند و ضابطه خان صرفه در جنگ میدان ندیده سکرتال و قلعه غوث گڈه برائے بودن خود و عیال خود مقرر کرده برادران خویش را آن طرف گنگا فرستاد و بادشاه بمحاصره قلعه و سکرتال رسیده ضابطه خان به حافظ رحمت خان و اولاد دوندی خان و فیض الله خان تاکید نمود که گنگا پایاب شده و عنقریب مرهٹه از آن خبر یافته چون از استیصال ما فرصت خواهند یافت در پے بربادی شما خواهند شتافت باید که بضبط معابر کوشند افاغنه هر یکے از جائے خود جنبیده باعانت ضابطه خان رسیدند و بر معابر گنگا از محاذی سکرتال تا بست و سی کروه که ملک او بود برائے منع عبور مرهٹه افواج ها تعیین نمود و ازین سبب نجف خان و مرهٹه از پایابی گنگا واقف شده در روز سے چند سوار شده سوے بالاے آب رفتند و از مقابل چند معابر گذشتند مستحفظان معابر که اینها از ایشان گذشته بودند غافل گردیدند و مرهٹه و نجف خان بیک ناگاه عطف عنان کرده بر معابری رسیده خود را بدریا زدند افاغنه آنجا که غافل شده بودند که حریف بیشتر رفته است فرصت اجتماع و آراستگی صفوف نشده چند کس از سرداران با برخی از رفقائے خود مردان را جزم کرده بمدافعت پیش آمدند و بضرب گلولهائے زنبورک فراولان نجف خان کشته شدند چون سرداران افاغنه کشته شدند افاغنه دیگر دست بغارت همدگر گشادند و راه فرار در پیش گرفتند و نجف خان و مرهٹه عطف عنان نموده بمعسکر خود برگشتند چون این خبر به سکرتال رسید افواج ضابطه خان بمجرد استماع این خبر پیروی ایشان کرده متفرق شدند و ضابطه خان فتح خان افغان را که بمدد او آمده بود بمشوره طلبید فتح خان گفت که امروز روز قریب به پایان رسیده فردا یکدفعه بمیدان جنگیده هر چه مصلحت باشد خواهد شد اما چون در فوج او خبر انهزام لشکر ضابطه خان رسید ایشان نیز بهمان طور متفرق گشتند و در یک ساعت از فوج او هم نشانے نماند و پسر او که برائے آوردن برادر بلشکر ضابطه خان رفته بود در لشکر از دست افاغنه فوج خود غارت شده و شکست بجمیع افاغنه واقع شده و در اثنائے گریز افغانی بسبب تکرار بالیقانی خانه او را آتش زد به تتبع او تمامت مواضعات را که عبور ایشان بر آنها شد آتش دادند و در هنگام فرار وقت آخر شب ده هزار افغان مزرعه بیدانجیر را نیزه هائے مرهٹه پنداشته لرزیدند و خاموش بر جائے استادند چون جواسیس رفته خبر آوردند که مزرعه بیدانجیر است آنوقت هوش و حواس ایشان بجا گشتند و نجف خان و مرهٹه بملک افاغنه درآمده دود از دودمان ها برآوردند و ضابطه خان گریخته پناه به شجاع الدوله برد و شجاع الدوله میانجی آمده در میان بادشاه و مرهٹه و افاغنه صلح مقرر کرد و سرداران مرهٹه بسبب منازعت همدگر در دکن عازم دکن شده مصالحه را غنیمت دانستند و نجف خان را سپارش بسیار به بادشاه نموده به دکهن رفتند و نجف خان ترکمان اقتدار بسیار یافت و چون بر اکبرآباد تسلط جاٹ شده بود و صوبه اکبرآباد را برائے

خود درخواست نمود و بادشاہ کہ از اکبرآباد دست بردشتہ بود و اتباع سورج مل جاٹ بر ہر دو تسلط بودند بر ضا و رغبت خود صوبہ اکبرآباد بنام نجف خان نوشت و نجف خان فوجے لائق از ہر سو بہم رسانیدہ در قرب اکبرآباد متقابلہ مخالفان اختیار نمود و پسر سورج مل جاٹ کہ اقتدار بسیار یافتہ بود با سمرو کہ رفیق او بود و فوجے گران بمقابلہ آمدہ محاربۂ عظیم واقع شدہ و رفقائے نجف خان لپا شدند و نیز بر سواران جاٹ شکست افتاد اما سمرو ہمچنان بر آتش باری اصرار داشت و نجف خان را نیز گولی تفنگ بر بازو رسیدہ با وجود زخم مردانگی کردہ و مردان بخود جزم نمودہ با معدودے اسپہا را عنان دادہ بر سمرو حملہ آور دو از تائید اقبال سمرو و رفقائے او تاب نیاوردہ منہزم گردید و فوج گریختۂ نجف خان باز گشتہ دست بقتل و غارت کشادند و نجف خان قلعہ اکبرآباد را نیز قہراً و قسراً تصرف نمودہ در اجتماع اعوان و انصار کوشیدہ و بمحاصرۂ قلعۂ ڈیگ دا ختہ سعی ساخت و از پیشگاہ بادشاہ بہ نجف خان خطاب و منصب امیر الامرائی عنایت شد و خطاب ذوالفقار الدولہ امیر الامرا غالب جنگ عنایت گردید و پسر سورج مل ناچار شدہ خواہان امان و مصالحہ گردید و امیر الامرا او را بہ تنگ آوردہ بشرائط منفید سلالیب خود صلح منفرر نمود +

ذکر محاربۂ شجاع الدولہ ترکمان با حافظ الملک رحمت خان و دیگر افغانان

شجاع الدولہ وزیر با وجود آنکہ سعد اللہ خان پسر علی محمد خان و عنایت خان پسر حافظ رحمت خان با او دوستی و عقیدت بسیار ظاہر نمودہ بودند داعیۂ استیصال خاندان ایشان بطمع ملک خواستہ و از مسٹر عماد الدولہ ہسٹنگ بہادر گورنر استمزاج نمودہ و فوجے برائے اعانت باداے زرے معتدبہ درخواست نمود و با آنکہ گورنر لفرستادن فوج ہمراہ وزیر بہ ملک ہائے دیگر مامور نبود اما بنظر فائدہ ہائے خود راضی شدہ فوجے باعانت او روانہ کرد و شجاع الدولہ با حافظ رحمت خان و غیرہ افاغنہ پیام داد کہ من وقت اضطرار شما ضامن شدہ صلح بمرہٹہ کنانیدم و شما زر موعود را نداد الحال زر مذکور را ادا نمائید ورنہ جنگ را آمادہ باشید و حافظ رحمت پسے بمقصد او بردہ بسرداران افاغنہ فہمانید کہ وزیر پر تندو بحمایت و اعانت انگلیشیان با شما بیکار دو و شما در میدان ایشان نخواہید شد بایدکہ زرہا را ادا نمودہ این بلا را از سر خود برگردانید و وزیر با اولاد دوندے خان پیام دادہ بود کہ ما با شما کارے نداریم اگر شما ہمراہی حافظ رحمت خان خواہید نمود قصور ما نخواہد بود ایشان فریب او خوردہ و با رحمت خان منافقی گزیدہ آمادۂ جنگ گردیدند و ادائے زر موعود را قبول نکردند چون وزیر با افواج بسیار و سامان بشیار در رسید حافظ رحمت خان آمادۂ حرب شدہ اولاد دوندی خان را ہر چند طلبید از جائے اندک فوجے و از دیگرے وعدۂ بہم رسید حافظ رحمت ناچار شدہ افواج خود را و جمیع معاونان را کہ البتہ بہ پنجاہ شصت ہزار بہم رسید گرفتہ و بر نہرے خشک و عمیق توپخانہ چیدہ آمادۂ حرب گشت و افواج وزیر و انگریزی نزدیک رسیدہ جنگ توپ و تفنگ واقع شد و مردم بسیار از افاغنہ درین محاربہ تلف شدہ افغانان انہزام یافتند و حافظ رحمت خان با معدودے مستعد جان دادن ایستادہ و گلۂ توپے بر سینۂ او

خورده حافظ رحمت کشته شد و شجاع الدوله ظفر یافته سجده شکر بجائے آورد و از مردان او و دیگر افاغنه را جرأت مقابله نمانده
و شجاع الدوله فوج خود در ملک آنها مقرر نموده مراسم قهر و قتل بجائے آورد چون چاره نماند فتح الله خان خلف
دوندی خان و محبت خان ابن رحمت خان و فیض الله خان پسر علی محمد خان از دامن کوهستان بیرون آمده بحضور
شجاع الدوله رسیدند و بسیارے از سرداران افاغنه از ملک و مال محروم گشته اما فیض الله خان که بتوسط انگلیشیان
عهد کرده حاضر شد ملک پانزده لک روپیه سالیانه برائے او مقرر شد و ممالک بنگش و نجیب الدوله را وزیر متصرف شد
و برخی را به نجف خان که او بر اتحاد مرهٹه قابض بود واگذاشت و جمیع ملک دوندی خان و رحمت خان را نیز وزیر متصرف
در آورده و مثل چاندپور رندینه و تهپر گڈه وغیره بشجاع الدوله مخصوص شد و قدرے از ملک آنها که اتصال باکبرآباد
داشت به نجف خان مقرر گردید و دران زمان که چاندپور و رندینه تهپر گده واقعه شمالی گنگا و بارسه و سهارنپور بوریا
وغیره مغربی و جنوبی گنگا که از ممالک ضابطه خان بود و ممالک علی محمد خان و اخلاف دوندی خان و حافظ رحمت خان
شاهجهان پور و بریلی و آنوله و تلهر و بن گڈه و بداؤن و سنبهل و مراد آباد و امروهه و کاس گنج و دریا گنج و هلدیا گنج
که سابق از بنگش بودند و حافظ رحمت خان و دوندی خان بفرمان احمد شاه بدست آورده بودند این جمیع ممالک از
دست ایشان بدر رفته بتصرف شجاع الدوله و برخی بقبضه نجف خان رسیدند و شجاع الدوله را بعد از چندے روز که
بنظم و نسق بلاد روهیلکهنڈ مقام داشت خیارکی در بندران او بهم رسید و مشهور چنان است که شجاع الدوله با دختر
حافظ رحمت خان داعیه خلوت نموده و زن مذکور از غیرت افغانی تن باین مذلت نداده چاقوئے بزهر آب داده
نزد خود داشت وقت کشف عورت زخمے بران وزیر رسانید و بسبب آب زهر آن زخم بهم نه شد اما این سخن اصلی
ندارد بهر کیف شجاع الدوله باین احوال که از خیارک او را نهایت تکلیف بود بفیض آباد برگشته و در تاریخ بیست و دوم
ذیقعده سنه ثامن و ثمانین و الف و احد مایه هجری ازین دار فنا رحلت نمود و پسرش آصف الدوله میرزا امانی هنوز
جنازه پدرش بمدفن نرسیده بود که میرزا علی خان و سالار جنگ هر دو خال خود را از مشایعت جنازه برگردانیده کرنل
کلیس وکیل انگریزی را طلبیده بر مسند امارت نشست و میر مرتضی خان طباطبائی را بخطاب مختار الدوله و منصب هفت هزاری
و نوبت و ماهی مراتب بخشیده نائب خود نمود و بسبب عدم موافقت با مادر و جده خود از فیض آباد بطرف لکهنؤ رفت
و مادر را پیام داد که خزانه پدر را او را سپارد و بالآخر پنجاه لک روپیه ازو گرفته فارغ خطی او را داد و چند نفر از تلنگه را
مقرب کرده بخطابهائے عظیم و امارت سرافراز ساخت و یکے را از کهاران پالکی خود راجه مهر بخطاب داده همچنان در
تقرب اراذل و رواج سعی مے نمود و شرفا را از خدمت خود دور میساخت و بطرف اٹاوه رفته و برادر خود سعادت علی
خان و سید سابشیر حبشی را طلبیده و حبشی را مقید نمودن خواسته حبشی مذکور به دلیری سید بهادر علی بارهه که بمعاملت
مردم ایستاده از آن مهلکه بیرون رفت و آصف الدوله برادر خود را از سروری انتربید که پدر او برائے او مقرر کرده بود

معزول کرد و صورت سنگه را بجائے او مقرر داشت و روز بروز در اقتدار مختار الدوله مے افزود چون مداند کنان مسٹر جان
برسٹو بوکالت آصف الدوله از جانب انگلیشیان مامور شد مختار الدوله از سخن ہائے ابله فریب فریفته و امیدہائے
حفاظت و حمایت آئینده داده راضی بدین امر نمود که بنارس وغیره ممالک بلونت سنگه را که بهنقادلاک روپیه بداخل و بیست و
پنج لکهه روپیه مالگزاری داشت بکمپنی انگریزی دہد و آن بے خرد آصف الدوله را نیز برین امر راضی کرده اسناد
ملک مذکور بنام کمپنی انگریزی نوشته داد و ملکے که گورنر مسٹر ہسٹنگ عماد الدوله برائے او چند مرتبه با شجاع الدوله سوال کرده
نیافته بود بیک کرشمه ابله فریب بدر رفت و در زمان شجاع الدوله اکثر شرفاء و نجباء آمده شاہجہان آباد وغیره را جمع
کرده پلٹنے به دستور فرنگ آراسته نجیب پلٹن نام کرده بود و ایشان را گرامی میداشت آصف الدوله در فکر برانداختن
ایشان شده فرمود که توپ و تفنگ داخل نمایند ایشان حال بدین منوال دیده شاہره خود طلب داشتند آصف الدوله مختار
الدوله را فرمان جنگ داده درین جنگ از هر دو طرف مردم بسیار ضائع شدند و نجیب پلٹن مستاصل شد آخر نسبت خان خواجه سرا
که امیرے مقتدر بود و از مختار الدوله رنجیده در دل داشت و آصف الدوله نیز از کثرت اقتدار او تنگ آمده بود اجازت
کشتن او بخواجه سرائے مذکور داد و نسبت خان بحیله دعوت او را بخانه خود طلبیده از هم گذرانید و سعادت علی خان برادر
آصف الدوله که با نسبت خان عهد کشتن برادر بسته بود حسب قرار داد سوار شده بدار الاماره میرفت نسبت خان چون
بحضور آصف الدوله رسید بفرمان او کشته شد و سعادت علی خان گریخته نزد نجف خان رفت و محبوب علیخان خواجه سرا
که از عمائد شجاع الدوله بود و باده دوازده هزار سوار و پیاده جرار در طرف کوڑه و اتاوه متصل بحدود مرہٹه طرفداران
شجاع الدوله مے بود آصف الدوله که نهایت کم همت و پست فطرت بود و هرگز نمیخواست که سرداری مقتدر با فوجے
موفور در حدود او باشد متوجه او گشته فوجے از انگریزان بطور مخفی روانه کرد و ایشان چون مسافران از رہگذری متصل
بعسکر محبوب علی خان رسیده و با او دوستانه ملاقات کرده و در انجا مقام کردند چون محبوب علی خان بدار الاماره خود
رفت و عسکر او بیرون شهر بود و رفقائے او همه بے خبر بودند فوج انگریزی بیک ناگاه بر عسکر او ریختند و بشلک ایها جماعه بسیار
بر خاک هلاک افتادند و بقیه متفرق شده محبوب علی خان چار و ناچار بعد عهد و پیمان نزد آصف الدوله رفت و همچنین
لطافت علی خان خواجه سرا که افسر پنج پلٹن بود احساس خرابی خود کرده چون معمول بود که فوجے از طرف وزیر در حضور بادشاه
مے بود این خدمت را درخواست کرده بدر رفت و آصف الدوله روز و شب بغیر از مرغ جنگانی و پتنگ پرانی و باختن نرد
و شطرنج و انواع لهو و لعب کارے نداشت و لحظه بامور مال و ملک نمے پرداخت و جمیع اختیار به انگریزان سپرده و هیچ تغییر
از استرضائے مسٹر جان برسٹو واقع نمے شد و بزبان خود میگفت که جان برسٹو برادر من است هر چه خواهد که از من
بهتر خواهد نمود باید که کسے از حکم او سر نه پیچد و جائے که سی هزار سوار و شصت هزار پیاده جرار هر وقت موجود و هزاران
هزار شرفاء و نجباء در دار السلطنه شجاع الدوله حاضر مے بودند در زمان آصف الدوله کسے نماندند و دانایان فرنگ که

وجود این چنین رئیس را از عنایات ایزدی می‌شمردند بخاطر جمع در انتظام ملک و مال پرداختند و آصف الدوله ایرج خان را که به نواح شاه‌جهان آباد فرستاده بود طلبیده بکار مدار المهامی متقرر کرد و ایرج در مداخلت انگریزی باندک طرح شده چون در همان زمان درگذشت و به رهبری جان برشتو حسن رضا خان به نیابت متقرر شده و حیدر بیگ خان کابلی به نیابت او مامور گردید +

ذکر کور شدن شاه عالم بادشاه ثانی گورکانی از دست غلام قادر خان افغان باغوائے شیطانی

نجف خان چنانکه نوشته شد در افزائش اسباب حرب و ضرب کوشیده در صوبه اکبرآباد بے نهایت قوی شد و ملکے از توابع راجه جے پور مستخلص نموده در محاربات بر راجپوتان کچهواهه ظفر یافت عبدالاحد خان وغیره سرداران ضابطه خان را بحرب نجف خان برانگیختند و ضابطه خان که افاغنه بسیار بر او گرد آمده بایه عجب و پندار گشته بودند که مقابله ترا کمه مستحکم نموده با نجف خان در آویخت و نسائم ظفر بر پرچم اعلام ترکمان وزیده ضابطه خان با سی هزار افغان بقلعه غوث گڈه پناه برد و نجف خان بمحاصره پرداخته و تا یکماه هر روز دلاوران هر دو طرف در کشش و کوشش بودند و ضابطه هر چند صلح خواسته مقبول نیفتاده و ضابطه خان با جمعیتے از سکهان که بمدد او آمده بودند بیرون خرامیده و محاربه نهایت سخت واقع شده از صبح تا عصر محاربه درمیان بوده و آخر الامر قریب شام سکهان منهزم شدند و ضابطه خان باز بقلعه خرامیده و بیچارگی نموده صلح نمود و خواهر خویش را بعقد امیر الامرا و دختر خود را بعقد نجف قلی خان متبنی نجف خان در آورده و به فوجداری سهارنپور مقرر شد و عبدالاحد خان چون ضابطه خان را از امیر الامرا عهده بر آمدن ندید ناچار شاهزاده جوان بخت یا اکبر شاه را همراه خود گرفته عزیمت سرهند ساخت تا بر سکهان تسلط یافته خود را درست سازد و از سرهند گذشته در حربے بکمال پت همنی هزیمت یافت و نجف خان موقع یافته و از بادشاه اذن گرفته عبدالاحد خان مذکور را مقید ساخت و زر و مال او ضبط کرده کتب خانه و دوا خانه را خود متصرف شده بقیه اموال بخزانه بادشاه فرستاد و نجف خان نیز در سنه ست و تسعین و الف واحد و مایه درگذشت و عهده امیر الامرائی به پسر خوانده او افراسیاب خان عنایت شد بعد چندے میرزا شفیع که داماد امیر الامرا نجف خان بود افراسیاب را بدر کرده خود امیر الامرا گردید و او را هم میرزا اسمعیل بیگ ابن محمد بیگ خان کشت ؎ نجف خان نماند و نجف خانیش + نه افراسیاب و نه همخانیش + نماند درین دهر میرزا شفیع + شود حاکم نو ز فصل ربیع + و بار دگر افراسیاب متقرر شد و در سنه ثامن و تسعین و الف واحد و مایه میرزا جهاندار شاه پسر بادشاه از زیادتی افراسیاب خان گریخته در لکهنؤ رفت و بهمراهی مستر هستنگس صاحب گورنر به بنارس آمده پنج لکهه روپیه سالیانه برائے اخراجات او مقرر شد و افراسیاب خان نیز باشاره زین العابدین خان برادر میرزا شفیع کشته شد بعد از آن مادهوجی راؤ سیندهیه عرف مهاجی بزور زر و خوشامد بادشاه را بر آن آورد که عهده امیر الامرائی و وکالت مطلق به مادهوجی راؤ پیشوا عنایت شود و در سنه

تسع و تسعین و الف و اسد یار یافته خلعت امیر الامرائی بمادهوجی راو و پیشوا عنایت شده و مهاجی نائب پیشوا قرار یافت و حکومت قلاع
شاهجهان آباد و اکبرآباد گرفته بادشاه را جز نام اختیارے نماند و فتنه هائے بزرگ ازین سبب حادث شدند میرزا
اسمعیل بیگ سردارے از قوم مغل بتادیب مرهٹه کمر بسته جنگهائے بسیار نمود و در اکثر حروب ظفر یافته رعبے عظیم از جانب
او در دلهائے مرهٹه جائے گرفته هرجا که نام اسمعیل بیگ مے شنودند با وجود قلت جمعیت میرزا و کثرت خود راه فرار مے پیمودند
اکثر مادران نام اسمعیل بیگ بر زبان آورده بر جمعیت مرهٹه مے ریختند و ایشان از نهیب سردار مغل مے گریختند و نوبت
بجائے رسید که چون اسپے در میان مرهٹه آب نمے خورد میگفتند که مگر صورت اسمعیل بیگ در آب دیدے که آب نمیخوری
اما چون بخت یاور نبود با اینهمه غلبه و شجاعت کار بجائے نرسید و غلام قادر خان پسر ضابطه خان افغان نیز همراه میرزا
شده و در سنه اثنی والف و اثنی مایه هجری فرصت یافته قلعه شاهجهان آباد را محاصره نمود و بادشاه را بران آورد که
منصب امیر الامرائی به غلام قادر خان افغان داد چون اهانت های عظیمه بادشاه میرسانید میرزا اسمعیل بیگ از همرهی او برخاست
و این حرکت را نه پسندید غلطی کرده از قلعه بیرون رفت و غلام قادر خان غنیمت شمرده قلعه را در قبضه خود در آورده
میرزا را بار دگر در قلعه راه نداد و غلام قادر بادشاه را بدست آورده زرهائے بسیار برائے تهیه اسباب جنگ و حرب وغیره
طلبید چون نیافت روز دیگر بتاریخ بست و دویم شوال سنه اثنی والف و اثنی مایه بادشاه را معه نوزده شاهزادگان
که پسر و نبیرگان او بودند گرفتار ساخت و بیدار بخت ابن احمد شاه را از محبس بر آورده بر تخت نشانید و بعد ازان اهانت
بسیار به بادشاه رسانیده و زر و زیور و اموال و جواهر از خزانه بادشاه و بیگمات و شاهزادگان بانواع زجر و تعدی که بگفتن
نیاید بدست آورد و درین هنگامه بادشاه و بیگمات و شاهزادگان خاندان گورکان بے آب و دانه ماندند و چندے
از ایشان در همین اذیت درگذشتند و بعد ازین تفضیح و تصدیع خاندان ولی نعمت خود فرمود تا افغانی بر سینه بادشاه
سوار شده بنوک خنجر هر دو چشم او بر آورده و دیگر تا یک ماه در دهلی نشسته انواع ظلم و ستم بر اولاد بادشاه و متمولان دهلی
نمود قدرت ایزدی دیدنیست که روزے حکم شاهان گورکان بر جان راجگان و اعالی و ادانی خطه هندوستان چون
قضائے آسمان روان بود و روزے این چنین رسید که غلام قادر افغان بے حمیت انواع اهانت و صعوبت بجان خاندان
رسانیده شاه عالم شاه را کور کرد و اموال و اجناس بیگمات و شاهزادگان بزور و تعدی گرفت و الله علی کل شیء
قدیر ۔ ع چنین است رسم سرائے فریب + گہے بر فراز و گہے بر نشیب + چنین بود تا بود گردان سپهر + گہے
چنگ زهر است گه نوش مهر + یکے را بر آری بچرخ بلند + یکے را کنی خوار و زار و نژند + یکے را ز ماه اندر آری بچاه +
یکے را ز چاه اندر آری بماه + یکے را برآری و شاهی دهی + یکے را به دریا بماهی دهی + نه با آنت مهر و نه با اینت
کین + که بهر داو توئی اے جهان آفرین + جهان را بلندی و پستی توئی + ندانم چه هر چه هستی توئی + و همدرین ایام
سختی شاه عالم بادشاه غزلے در مصائب خود گفته و هو هذا ۔ ع صرصر حادثه برخاست پے خواری ما + داد بر باد سر و

برگ جهانداری ما + آفتاب فلک رفعت وشاهی بودیم + برد در شام زوال آه سیه کاری ما + چشم ما کنده شد از دست فلک بهتر شد +
تا نه بینیم که کند غیر جهانداری ما + داد افغان بچه شوکت شاهی برباد + کیست جز ذات مبرا که کند یاری ما + بود جان کاه نرد
مال جهان همچون مرض + رفع از فضل الٰهی شده بیماری ما + کرده بودیم گناهی که سزایش دیدیم + هست امید که بخشند
گنه گاری ما + کرده سی سال نظارت که مراد او بباد + زود تر یافته پاداش ستمگاری ما + عهد و پیمان بمیان داده نمودند
دغا + مخلصان خوب نمودند وفاداری ما + شیر دادم افعی بچه را پروردم + عاقبت گشت مجوز بگرفتاری ما + حق طفلان
که بسی سال فراهم کردم + کرده تاراج نمودند سبکساری ما + قوم مغلیه و افغان همه بازی دادند + بسکه گشتند مجوز بگرفتاری
ما + این گدازاده همدان که بدوزخ برود + بانی جور و ستم شد بدل آفگاری ما + گل محمد که ز مردان شرارت کم نیست +
چه قدر کرده وکالت پی آزاری ما + نامرادی وسلیمان و بدل بیگ لعین + هر سه بستند کمر بهر گرفتاری ما + شاه تیمور که دارد
سر نسبت با من + زود باشد که بیاید بمددگاری ما + مادهوجی سیندهیه فرزند جگر بند من است + هست مصروف تلافی
ستمگاری ما + آصف الدوله وانگریز که دستور من اند + چه عجب گر بنمایند مددگاری ما + راجه و راو و زمیندار و امیرو
چه فقیر + حیف باشد که نسازند بغمخواری ما + نازنینان پری چهره که همدم بودند + نیست جز محل مبارک به پرستاری ما +
گرچه ما از فلک امروز حوادث دیدیم + باز فرداد هد ایزد سر سرداری ما + واین تاریخ باتعمیه معدوم البصر شدن شاه عالم
گفته اند ؎ هاتفی گفت با سر ناله + کور کردند شاه عالم [۱۲۰۲] را + وغلام قادر خان بعد از ظلم وستم بسیار بخوف مرهٹه بجانب
غوث گڈه رفت و مرهٹه بعد روانگی او بشاهجهان آباد رسیده شاه عالم شاه را بدستور قدیم بر تخت نشانیدند و مهاجی یعنی
مادهوجی سیندهیه در تعاقب غلام قادر خان روان شده و افواج او در ربیع الاول سنه ثلث واثنی مایه بعد الالف هجری گرفتار
کرده و اول هر دو چشمش کندیدند و سپس گوش و بینی بریده و دست پاے بریدند و بدهلی فرستادند و غلام قادر در اثناے راه مرد
بادشاه زمام تمامت اختیار بدست مهاجی سپرده خطاب فرزند عالیجاه داد تاریخ گرفتن غلام قادر این است ؎ کور چون
کرد شاه را قادر + این ندا از سما رسید یکبار + سر و پاے غلام قادر را + ببر و برفگن سر بازار + اگرچه بعد ازین واقعه
چند سال شاه عالم بر تخت بود اما جز نامے بیش نداشت و جمیع ممالک او بتصرف دیگران بودند در سنه اثنی عشر واثنی مایه بعد الالف
هجری آصف الدوله ترکمان والی اوده انتقال نمود شعرا تاریخهاے بسیار گفتند ؎ گلشن عشرت بتاراج خزان شد لیے ندیم +
شام استشمام حسرت مے نماید در نسیم + آصف کین نه صدف رایک گوهرے شهوار بود + آن در شهوار رفت از دست عالم
شد یتیم + لکهنؤ بے آصف است و آسمان بے آفتاب + شهر یونان بے مسیح و طور سینا بے کلیم + دار آصف عشرتی
در صحن آصف باغ خلد + انبیا همدم سلیمان همنشین آصف ندیم + نقشبند کاف و نون بر تربت آصف نوشت + ها تها روح
وریحان وجنات نعیم + و دیگر شد مزارش بزیر پاے حسین + وغیره تاریخهاے بسیار گفته اند + وزیر علی خان که فرزند
او مشهور بود برجاے او نشست اما مشهور بود که نواب آصف الدوله قوت رجولیت نداشته و پانصد زنان پریچهره در محل

خود جمع کرده بود انگریزان باستصوابِ آصف الدوله بجای برادر بالا رفت چون در قید وزیر علیخان الماس علی خان و تحسین علی خان و تفضل حسین خان و حسن رضا خان و بهو بیگم مادر آصف الدوله و تکیت رای و اشرف علی خان شامل بودند تاریخهای چند گفتند که باسم همه کس آورده اند

از سر نام هفت کور نمک + سال تاریخ شد عیان بی شک + اول آن قاتل حسن الماس + سرگروه همه حرام نمک + باز تحسین که با دل فرسیش + از سماوات و هم ز جن و ملک + فتنه پرداز ملحد کشمیر + کز شیاطین پدرش او لعلک + آنکه دشمن حسیم و لحیم + جهل بسیار و دانش اندک + ناقص العقل زن که نادان + دست بردار شد از آن کودک + راجه هم داخل لئیمان شد + کرد پاس نمک ز خاطر حک + دادن دختر و دغا کردن + شرف خود را شناخت آن مردک + مهر کردند بهر عزل وزیر + خود سیه روشدند زیر فلک پیر + لعنت بر همه نمک حرامان قطعه تاریخ است [1212]

ٹیپو سلطان ابن حیدر علی خان نائک بعد از انتحال پدر در سنه خمس و تسعین و الف واحد و مایه یا سبع و تسعین و الف واحد و مایه بر مسند امارت میسور و سرنگ پٹن نشست و مثل پدر بسیار دلاور و شجاع کسی بود همواره با انگریزان محاربات نموده اکثر اوقات غلبه میکرد و سکه اش این بیت بود

سکه زد در جهان به آسانی + شاه ٹیپو سکندر ثانی + چون اراده الله به سلطنت سلاطین نصاری جاری شده بود در هشتم ذیقعده سنه ثلث عشر و اثنی مایه و الف هجری در محاربه که با انگریزان واقع شده شهید گردید

شاه ٹیپو چو کرد عزم جهاد + حق باو منصب شهادت داد + سال تاریخ او شهید بگفت + حامی دین شه زمانه برفت + [1213] و انگریزان بر ولایت و اموال او مستولی شده ملک میسور بیکی از پسران راجه آنجا حواله کردند و در سنه ست عشر و الف و اثنی مایه جنرل ولزلی گورنر جنرل بهادر از نواب سعادت علی خان گفت که بوجه آراستن افواج بحرب شاه بونا پارٹ والی فرانس بادشاه انگلینڈ را خرچ بسیار شده و درین وقت امداد مناسب نمایند و سعادت علی خان ملک میان دوآبه مثل کوڑه و اٹاوه و فرخ آباد و صوبه اله آباد که یک کرور و پنجاه لک روپیه محاصل داشت به کمپنی انگریزی داد و بعضی گویند که چون جنرل ولزلی صاحب از سر نو عهود و مواثیق در میان کمپنی انگریز و نواب بعمل آورد نواب در بدل اقساط مبالغ سابقه و حال آن املاک حواله ایشان نمود بهر کیف ملک مذکور تعلق بسرکار انگریزی گرفت

خرد بخود این دو سه دورنگی گرفت + ملک ز نواب فرنگی گرفت + [1216] و نواب آصفجاه سید نظام علیخان بهادر والی دکن که امیری دلاور بود در سنه ثامن عشر و الف و اثنی مایه انتقال نمود تاریخ او چنان بسلک نظم آورده اند

ابن نواب نظام الملک آصف جاه + آن امیری که نظام علی اش بوده نام + یکهزار و دو صد و هیجده بود از هجرت + که برون شد ز جهان سوی جنان کرد مقام + سال تاریخ وفاتش ز خرد پرسیدم + با سر گریه چنین گفت که افسوس نظام + بعد وفات او نواب میر سکندر جاه بر مسند امارت نشست و هم درین ایام سرکار انگریزی را با دولت راو سیندهیه مهاراجه گوالیار نا اتفاقی رو داده محاربات واقع شدند جنرل لیک صاحب بحکم کمپنی انگریزی قلعه علی گڈه را محاصره نمود و جنرل پیرون صاحب فرانسیس که ملازم مهاراجه سیندهیه عالیجاه بود شکست خورده بدست جنرل لیک افتاد و قلعه اکبر آباد را نیز از پسران کرنل هیسینگ که از ملازمان

مهاراجه بود گرفته و شاه عالم بادشاه نیز بتاریخ هفتدهم ماه رمضان سنه احدی عشرین والف و اثنی مایه هجری بعمر هشتاد و دو
سال در شاهجهان آباد برحمت ایزدی پیوست مدت سلطنت برائے نام چهل و هشت سال و پنجماه بود که در صوبه بنگاله
و شاهجهان آباد بنام بادشاهی کرده + شد مهر اوج تاجوری در حضیض نهار + دردا که از غبار کسوف اجل نهان +
یعنی که شاه عالم عالم پناه کرد + زین عالم انتقال به نزهت گه جنان + سید نوشت خامه معجز طراز من + بیتے که سال
آنست زهر مصرعے عیان + وے آفتاب ز روے زمین بود پیش ازین (١٢٢١) + شد آفتاب زیر زمین آه و آسمان (١٢٢١) + ایضاً
حضرت فردوس منزل شاه عالم بادشاه + رفت ازین دار فنا و کرد در جنت مقام + سال تاریخ وفات آن شه والا گهر +
دل ز روئے ناله گفتا هفتم شهر صیام + از بیگمات او که مشهور اند مبارک محل است و پسران شاهزاده جوان بخت و
شاهزاده سلیمان شکوه و میرزا جهاندار شاه و شاهزاده محمد اکبر بودند و در زمان این بادشاه تمامت هندوستان پر آشوب
بوده بادشاهے راجز نامے بیش نبود و از عهد پدر از دست عماد الملک غفته گر مضطر شده به بنگاله گریخت و با همان بے سر و برگے
با ناظمان آنجا و انگریزان در آویخت چون پدرش عالمگیر ثانی مقتول تیغ جفا گردید از خوف مخالفان هوس دار الخلافه را از دل
بیرون کرد اما احمد شاه درّانی بتائید یزدانی در هندوستان رسیده دود از نهاد مرهٹه بر آورده آن چنان تعداد بار رسانید
که اگر امرا باز در پے همدگر نمے افتادند مرهٹه روز امارت و دولت در هندوستان نمے دیدند اما بادشاه مجال ورود دار الاقبال
نیافته و مرهٹه بار دگر خود را درست کردند و در سر کار خویشتن رفتند امرائے خود سر با هم در افتاده بودند و نواب خصومت
با خود ها گشاده اولاد آصف جاه نظام الملک که در دکن حکمران بودند از بادشاه پروائے نداشتند اگرچه آویزش هائے
بسیار با مرهٹه روئیداد اما همین قدر از دست ایشان بر آمد که ممالک خود را بهر نوع که توانستند نگاهداشتند همین را غنیمت
پنداشتند شجاع الدوله ترکمان وزیر هوا خواهی بادشاه چنانکه باید نمے پرداخت و بغرور قوت و فوج و شوکت خود هرجا
فائده خود را پیش نظر میداشت چون با انگریزان در آویخت از بے تدبیری و بے پروائی خود در اول بلند پروازی
طمانچه از چنگل باز تقدیر آن چنان خورد که دگر از جائے خود نه جنبید و سر برنداشت راجگان راجپوت که همواره در
رکاب بادشاهان گورکان جان نثاری میکردند از ضعف و وهن سلطنت سرها از ربقه اطاعت کشیدند و بانواع حیله و
تدبیر ممالک خود ها از دست غنیمے مثل مرهٹه بدادن زر و برداشت صدمات تاخت و تاراج محفوظ میداشتند کابل از اول
در تخت ایرانیان بدر رفته بود و بعد از نادر شاه در اولاد احمد شاه قرار گرفت و پنجاب و کشمیر را سکهان متصرف شدند دکهن را
اولاد آصف جاه و اوده را شجاع الدوله ترکمان و اولاد او در تصرف داشتند بنگاله و اله آباد در تصرف سرکار انگریزی بود
و راجگان راجپوت هر یکے پائے بسجاده استغنا کشیده شب و روز در فکر محافظت ملک از مرهٹه نمے آسودند برخے از
دکهن و گجرات و مالوه و اکبر آباد و شاهجهان آباد نیز در قبضه مرهٹه بود و خراج بادشاهی نیز از راجگان هند مرهٹه میگرفتند
و باز هم در سر ملک رفته مبالغ بسیار به پیشکش و نذر بدست مے آوردند و برین هم به تاخت و تاراج ملکها را ویران

و رعایا را پریشان میکردند بهر کیف تمامت هندوستان از ظلم و جفای مرهٹه ویران شده صغیر و کبیر فریاد الامان بر آوردند چون شاهان گورکان از زمان ظهیر الدین محمد بابر بادشاه فاتح هندوستان و بانی سلطنت گورکان تا زمانه محمد شاه کتخدائی خود و اولاد در خاندانهای امرای جلیل الشان سادات و مغل و افغان و راجگان راجپوت عالی دودمان مینمودند و شاهزادگانی که از بطن بیگمات عالی شان بوجود می آمدند بر تخت سلطنت می نشستند چون نجیب الطرفین می بودند در حوصله و همت و شجاعت و جرأت قدم بر قدم آبا و اجداد می نهادند و کارهای نمایان از جرأت و تهور و حوصله و همت ایشان بظهور میرسیدند و در اواخر عهد سلاطین گورکان زنان کمینه مثل قوال و کلاونت وغیره را از رتبه خواصی گذرانیده بدرجه رفیعه بیگمات میرسانیدند و اکثر شهزادگان از بطون زنهای مجهول النسب بوجود آمدند و بتقاضای خصائل و تاثیر قوم مادر اکثر از نشای همت و جرأت خالی بودند و بیشتر کارهای بی همتی و پست فطرتی از ایشان بظهور رسیده باعث زوال دولت و سلطنت گورکانیه گردید ؎ یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید ٭ فاعتبروا یا اولی الابصار ٭ سکه شاه عالم شاه ثانی با وجود بی اختیاری در تمامت هندوستان رائج بود و الحال نیز در ملک مالوه دو قسم سکه که یکی را حالی و دیگر را شاه عالم شاهی میگویند بنام او می زنند جاری است بیت سکه او این بود ؎ حامی دین محمد سایه فضل اله ٭ سکه زد در هفت کشور شاه عالم بادشاه ٭ و شاه عالم بادشاه خود هم در اردو شعر میگفت و در عهد او شعر اردو رونقی بسیار گرفت و اکثر شعرای نامور اردو زبان در زمان او گذشته اند و چند کس از شعرای فارسی که در عهد او بوده اند نوشته میشوند ٭

ذکر بعضی از شعرای عهد او

روحی سید جعفر زنبیرپوری و زنبیرپور قصبه ایست قریب به لکهنو در عهد شاه عالم بادشاه به دهلی آمد و در آخر عمر به بلده لکهنو رفت و در سنه اربع خمسین و مایه و الف درگذشت از وست ؎ گشت چشم تو ولی فتنه قامت باقیست ٭ نیست آرام بمردن که قیامت باقیست ٭ زفیض مفلسی قیمت فزاید اهل جوهر را ٭ لباس غیر عریانی نه زیبد لعل و گوهر را ٭ غالب میر جلال الدین از سادات زیدپور و ملازم نواب شجاع الدوله بهادر صوبه دار اوده بود در اواخر سنه الف و اثنی مایه قالب تهی کرد از وست ؎ چشمش که بخونریزی عشاق سری داشت ٭ میگشت یکی را و نظر بر دگری داشت ٭ منت میر قمر الدین مشهدی الاصل دهلوی المولد در لکهنو بسر میبرد بوسیله مدح گورنر جنرل انگریزی بخطاب ملک الشعرائی رسید در کلکته بعمر چهل و نه سالگی در سنه ثمان و اثنی مایه و الف درگذشت از وست ؎ نقدی بکف نبود بجز آبرو مرا ٭ آن هم ز دست رفت به پای سبو مرا ٭ میر میر محمد تقی در ریخته گوئی فرد زمانه خود بود در لکهنو نزد آصف الدوله می بود در فارسی هم فکر میکرد در اوائل سنه الف و اثنی مایه درگذشت از وست ؎ گفتم آن آتش سوزان سر طور چه شد ٭ دل شرارت بجگر کرد که اینجا افتاد ٭ مکین میرزا احمد فاخر دهلوی المنشا فقر در سر داشت و جامه تجرید در بر در لکهنو آمده در سنه ثلثین و الف و اثنی مایه درگذشت از وست ؎ که بیمار محبت را سر زانو بگرداند ٭ مگر درد تو زین پهلو بآن پهلو

بگرداند + بادہ آخر شد و زین میکدہ رفتیم برون + شیشہ تا گشت تہی پر شدہ پیمانۂ ما + میر درد خواجہ میر مہدی از اولاد امجاد حضرت خواجہ سید بہاؤ الدین نقشبندی رحمۃ اللہ علیہ بود و در زبان اردو و فارسی شعر میگفت فقیرے کامل بود و بادشاہ نیز در محفل او قدم رنجہ مے فرمود محفل فقیرانہ آراستے و مودب نشستے روزے بادشاہ در محفل او رفتہ بسبب درد پائے پا دراز کرد خواجہ فرمود کہ این قاعدہ فقیر خلاف است و آداب محفل فقیر نگہ باید داشت بادشاہ گفت کہ بسبب درد معذور باید داشت خواجہ جواب داد کہ اگر درد پائے بود در محفل فقیر قدم رنجہ فرمودن چہ ضرور بود در سنہ تسع و تسعین و مایہ و الف در گذشت از وست ؎ یاد ایامیکہ با لیل و نہارے داشتیم + یا رخ و زلف کسے خوش کار و بارے داشتیم + بر ہستی خود نہ اعتمادے میکن + نے بہر کسے قصد فسادے میکن + چندے اگرت زمانہ اینجا دارد + خاکی شو و انتظار بادے میکن + و لہ ؎ گر گل نشدی ز داغ دل لالہ بشو + ور ماہ نۂ برائے خود ہالہ بشو + اے قطرہ درین جا گرہے سخت بہ بند + گر در نتوان گشت بہ ژالہ بشو + بینم چہ رو دہد من حیرت نصیب را + پیشش چو آئینہ بدل سادہ میروم + سودا میرزا رفیع از شعرائے نامور اردو بود در ریختہ گوئے سبقت از امثال و اقران در ربود در سرکار شجاع الدولہ والی اودہ مے گذرانید در سنہ خمس و تسعین و مایہ و الف در گذشت از وست ؎ سازم بچنین مرگ عوض عمر ابد را + سر را چو دم نزع بہ زانوے تو بینم + بستانم از کہ زین دو عدو خون بہائے دل + دل جرم چشم گوید و چشم گناہ دل + مظہر سید جان جانان دہلوی شعر در اردو و فارسی میگفت بزرگے کامل بود در سنہ اربع و تسعین و الف و احد مایہ در گذشت از وست ؎ نسب درست کند گریہ ہا بزاری ما + ہمین بس است لباس از مرگ خبر جاری ما + سحر عید گل و عاشور بلبل در چمن دیدم + بہ نیرنگ فلک بسیار ہمچون صبح خندیدم + ز گیسو بوے گل و ز یک طرف پیغام یار آید + من آن دیوانہ ام کز ہر دو سوے من بہار آید + مصحفی شیخ غلام ہمدانی ساکن امروہہ شاعر ریختہ گو بود در لکھنو بسر مے برد و در ریختہ استاد بود از وست ؎ جانم بلب و وقت شمار نفس است این + بنشین نفسے چون نفس باز پس است این + انشا میر انشاء اللہ خان شاعر ریختہ گو و استاد قیامت کار بود در خدمت سعادت علی خان والی اودہ بسر مے برد از وست ؎ نگاہت رنگ مستی بر در میخانہ مے ریزد + باندازے کہ صہبا از لب پیمانہ مے ریزد + ضعف آن چنان کہ ضبط و فغانم نمے شود + این ہم نمے شود ز من آن ہم نمے شود +

ذکر سلطنت ابو النصر معین الدین اکبر شاہ ثانی ابن شاہ عالم بادشاہ گورگانی

ولادت او در تاریخ ہفتم رمضان سنہ ثلث و سبعین و مایہ و الف از بطن مبارک محل بود در عمر چہل و ہشت سالگی بتاریخ ہفتم رمضان سنہ احدی و عشرین و الف و ثنتی مایہ بر تخت برائے نام نشست امام بخش صہبائی گوید ؎ بر جسم کرد لباس خلافت اکبر شاہ + بشرف دولت و اقبال و عزت ناموس + سروش غیب ز روئے بدیہہ یک ناگاہ + جہیز عشرت پرویز گفت سال جلوس + بیت سکہ او

این بود ؎ به سیم و زر زده خوش سکهٔ جهان باقی ٭ چراغ دودهٔ تیمور اکبر ثانی ٭ و نواب سعادت علی خان والی اوده در
دوم رجب سنه تسع و عشرین و الف و اثنی مایه هجری وفات یافت ؎ آه شد گنج سعادت در زمین ٭ دیگر ؎
دستور جهان بجنت آمد ٭ ؎ کهف الوزرا ملاذ دوران ٭ از عرصهٔ دهر ناگهان شد ٭ از تودهٔ خاک روح پاکش ٭
با فوج ملک بر آسمان شد ٭ زیبندهٔ مسند وزارت ٭ آرایش ساحت جنان شد ٭ شد کالبدش بخاک پنهان ٭
خاک بسر جهانیان شد ٭ فریاد برآر و گوی تاریخ ٭ [۱۲۲۹] فخر وزرا ازین جهان شد ٭ و پسرش نواب غازی الدین خان حیدر
بر مسند امارت نشست چون خبر از قلمرو پنجاب و دکهن [۱۲۲۹] نظام الملک و اوده و بنگاله همه جا مرهٹه زور آورده بودند جنرل
اختر لونی بهادر افسر سرکار انگریزی در سنه یکهزار و هشتصد و سه عیسوی آمده دهلی را محاصره نمود و بقبضهٔ خود در آورده
و بادشاه جنرل را بخطاب نواب نصیر الدوله مخاطب ساخت و انگریزان یک لک روپیه ماهوار برائے بادشاه مقرر کردند
که در قلعه نشسته بآرام گذارد و با ملک و مال کارے نداشته باشد. و قلعه بهرت پور نیز از جاٹ فتح کردند و در سنه
اربع و ثلثین و الف و اثنی مایه بحکم عماد الدوله مسٹر هسٹنگس گورنر جنرل تاج و تختے برائے غازی الدین خان قرا قو نیلو
ترکمان مرتب کرده و او را بخطاب ابو المظفر معز الدین شاه زمن غازی الدین حیدر بر تخت اوده نشانیدند و سکهٔ او
این بیت بود ؎ سکه زد بر سیم و زر از فضل رب ذو المنن ٭ غازی الدین حیدر والا نسب شاه زمن ٭ و او در
سنه ثلث و اربعین و الف و اثنی مایه هجری رخت هستی بربست ؎ از وفات جناب شاه زمن ٭ گوئیا عالمے
هلاک شده ٭ دهر گردید بهر باد و فرخ ٭ به بهشت آن جناب پاک شده ٭ دیده ها شد بماتمش نمناک ٭ سینه ها آه
دردناک شده ٭ رفت دامان صبر از دستم ٭ جیب صبر و شکیب چاک شده ٭ گشت تاریخ مصرع استاد ٭
اے بسا آرزو که خاک شده [۱۲۴۳] ٭ و پسر او سلیمان جاه نصیر الدین حیدر بادشاه بر تخت سلطنت نشست سکهٔ او این بیت
بود ؎ سکه زد بر سیم و زر از فضل حق ظل اله ٭ نائب مهدی نصیر الدین حیدر بادشاه ٭ و تاریخ جلوس او ؎
زیب تاج و تخت تاریخ جلوس او بگفت ٭ و بعد ازین ایام نواب میر سکندر جاه والی دکهن در نوزدهم ذیقعده سال اربع و
اربعین و الف و اثنی مایه هجری در گذشت ؎ والا نواب آصف جاه مغفور ٭ ازین دار فنا شد ها افسوس ٭
ندا آمد پئے تاریخ از غیب ٭ دکن تاریک شد اے وائے افسوس [۱۲۴۴] ٭ و پسر او نواب آصف جاه مظفر الممالک میر فرخنده علی خان
بهادر بمدارج معارج سروری گردید و در سال اثنی و خمسین و الف و اثنی مایه مطابق یکهزار و هشتصد و سی عیسوی ملکهٔ معظمه کوئن
وکٹوریا بجائے عم خود شاه ولیم فورٹ بر تخت انگلستان نشست و در سنه ثلث و خمسین و الف و اثنی مایه سلیمان جاه
والی اوده انتقال کرده و ابو المظفر معین الدین محمد علی شاه ابن نواب سعادت علی خان قرا قو نیلو بر تخت اوده نشست سکهٔ او
این بیت بود ؎ بجود و کرم سکه زد در جهان ٭ محمد علی بادشاه زمان ٭ و تاریخ جلوس او ؎ سال اجلاس او حرف
فتح ٭ خلد الله ملکه گفتم ٭ و بعد ازین بروز جمعه بست و هشتم جمادی الثانی سنه ثلث و خمسین و الف و اثنی ماه هجری

اکبر بادشاه ثانی بعمر هشتاد و سه سال بمرض استسقا درگذشت سید احمد خان بتاریخ او میگوید ؎ چون برفت از جهان شه اکبر +
شد سیه آسمان زرد و جگر + پائے شادی شکسته احمد گفت + سال تاریخ او غم اکبر + او را دو پسر مشهور بودند یکے میرزا
محمد جهانگیر که بر برستن صاحب رزیدنت انگریزی تفنگچه سر داده و انگریزان او را در الهٰ آباد فرستادند و همانجا انتقال نمود
؎ از گردش چرخ ستم ایجاد چرا شد + کان فخر زمانے + افسوس که عازم سوے فردوس برین شد + در عین جوانی + تاریخ
؎ از کلک قضا منشی تقدیر + بر لوح محفوظ + بنوشت جهانگیر جهاندار بقا شد + از منزل فانی + دیگر ؎ چون
جهانگیر ابن اکبر بادشاه + در جهان با دانش و با داد گشت + از قدوم آن دُر بحر کرم + رونق شهر الهٰ آباد گشت +
آن چنان بنهاد خوان فیض را + هر یک از فکر معاش آزاد گشت + چون ز سی یکسال عمرش شد فزون + طبع او از
زندگی ناشاد گشت + خیمه زد در منزل جنت سرا + این چه از دور فلک بیداد گشت + عالمے شد در غمش چندان
اسیر + نام شادی از جهان برباد گشت + ابر آمد در غم او گریه کنان + بر فلک هم ماتمے ایجاد گشت + از پے تاریخ فوت
او دلم + هر طرف با ناله و فریاد گشت + شد عیان این مصرع از ترکیب آه + حیف بے رونق الهٰ آباد گشت + و له ؎
بدین گونه گفتا که بے پائے صید + بملک بقا سلطنت یافته + و له ؎ تاریخ فوت او بظهور آمده چنین + از کار
شاه رفت تہے لعل بے بها + و در عهد اکبر شاه ثانی سلطنت برائے نام هم نمانده چه بادشاه یک لک روپیه ماهوار
میگرفت و در قلعه شاهجهان آباد حکم او روان بود و باقی همه ملک باختیار انگریزان بود +

ذکر خاتم الملک گورکان ابوالمظفر سراج الدین محمد بهادر شاه ثانی ابن محمد اکبر ثانی ابن شاه عالم ثانی ابن عالمگیر شاه ثانی ابن معز الدین جهاندار شاه ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگزیب محمد عالمگیر بادشاه گورکان برلاس لغزنجری قیبات

ولادت ابوالظفر بهادر شاه از بطن لال بائی بود در هشتم
جمادی الثانی سنه ثلث و خمسین و الف و اثنی مایه هجری بر تخت سلطنت نشست و تاریخ جلوس او این است از
مولوی امام بخش صهبائی ؎ از نشه دولت بهادر شاهی + شد پُر ز مے طرب ایاغ دهلی + بنشست به تخت
دولت روز افزون + نزهت بفزود از دماغ دهلی + تاریخ جلوس آن شه والا قدر + آمد بلب خرد چراغ دهلی +
و در همین سال شاهزاده میرزا سلیمان ابن شاهعالم بادشاه در بلده اکبرآباد رحلت نمود ؎ در آن دم ز هاتف ندا این
رسید + بگو کرد بر شاه رحمت خدا + چون بعد از انتقال سلطان احمد شاه درانی در پنجاب سکهان زور آورده بود در
مدتے بے سر گذرانیده آخر مهاسنگه نامی سکهے را بر خود حاکم گردانیدند و او بر همه سکهان مستولی شده لاهور را بگرفت و
بعد از و مهاراجه رنجیت سنگه پسر او بر مسند امارت نشسته شوکتے عظیم بهم رسانید و از ملتان و سنده تا کشمیر و پنجاب تحت
تسخیر خود در آورده و سرداران فرانسیس را بملازمت داشته فوجے عظیم بر آراست و در سنه خمس و خمسین و الف و

اثنی مائیه درگذشت و در سنه ثامن و خمسین و الف و اثنی مایه محمد علیشاه بادشاه اوده نیز پی سپر وادی فنا گردید و ثریا جاه
امجد علیشاه پسر او بر تخت نشست چون مهاراجه رنجیت سنگه رحلت کرد پسرش کهرک سنگه بجاے او نشست و بعد یکسال
و چند ماه مرد و نونهال سنگه پسرش بعد از سوختن نعش پدر چون معاودت به دار الامارت مے نمود دروازه کلان از
کشمکش مردم و فیلان سوارے بر او فتاده جان داد و راجه شیر سنگه پسر راجه رنجیت سنگه بدیگران قوت یافته علم علم
سرداری گردید و بعد از دو سال و هشت ماه بدست اجیت سنگه کشته شد راجه دلیپ سنگه پسر کهتر رنجیت سنگه سردار شد و
چون اجیت سنگه سردار دهیان سنگه را کشت پسر او هیرا سنگه او را نیز از هم گذرانید و وزیر دلیپ سنگه گشت بهر کیف
آتش فتنه و فساد در سکهان بالا گرفته و با انگریزان نیز اطاعت نکرده بتاخت و تاراج ممالک را خراب مے نمودند و
انگریزان صاحب اقبال لشکر بدان دیار کشیده چون وکلاے دلیپ سنگه حاضر شدند افواج بادشاه انگریزی مراجعت نمود
دوبار دیگر در سنه خمس و ستین و الف و مائتین هجری و یکهزار و هشتصد و چهل و نه عیسوی باز لشکر سرکار انگریزی در پنجاب
رفته و قلعه مولتان را فتح کرد و بعد از فتح پنجاب را ملحق بممالک خود نمودند تاریخ ــه داور ملاهور را محصور کرده
نائب سابق تاریخ است چون ملک پنجاب مفتوح سرکار انگریزی گردید علاقه جمون و کشمیر به راجه گلاب سنگه مقرر داشتند
و مهاراجه سیندهیه عالی جاه والی گوالیار و مهاراجه هلکر والی اندور که ریاست هاے عظیم پیدا کرده بودند با سرکار انگریزی
جنگیده مغلوب شدند و صلح بشرائط حسب لخواه سرکار انگریزی قبول کردند و دادن مبلغے بنام خرچه افواج امدادی که کنتنجنت
گویند قبول نمودند و همچنین مهاراجگان جودهپور و جے پور و اودے پور و دیگر نوابان و رؤسا از تاخت و تاراج مرهته و
نفاق و محاربات همدگر عاجز شده توسل به سرکار انگریزی جستند و مبلغے بعوض خرچ افواج امدادی بر خود قبول کرده که فوجے
بمدد ایشان بعلاقه آنها بچهاونی انگریزی مقرر باشد تا اگر دشمنے بر ایشان حمله کند فوج مذکور باعانت پردازد و بابت خرچ
آن فوج زر نقد ایشان بدهند و اکثر پرگنات و علاقجات خود را بابت این خرچ بتصرف انگریزی دادند و بحمایت انگریزی از آنده
زندگی با امان بسر کردند و همین طور از تاخت و تاراج مرهته و عداوتهاے همدگر جمیع رئیسان هندو و مسلمان خطه هندوستان
اطاعت سرکار انگریزی قبول کردند و تمامت هندوستان به تسخیر شهنشاه انگریزی در رسید و در هر ریاست وکیلے از جانب
سرکار انگریزی بنام رزیدنت مقرر شد که در اعاظم امور مالی و ملکی بمشوره او کار میشد و روز بروز اختیار و اقتدار او
افزایش میشد و اگر کسے به نهایت هوشیاری حارج در افزائش اختیارات و تسلط بود بعد از و در زمان پسر یا جانشین او
بهر طور که ممکن شد مداخلت خود نمودند خاندان پیشوا مجبور محض شده باجی راؤ آخرین مهاراجه خود را بسرکار انگریزی سپرد
سرکار انگریزی ملک او را بقبضه خود در آورده براے او سالانه هشت لک روپیه مقرر داشتند چون محاربات سرکار انگریزی
با جاٹ و مرهته مثل پیشوا و مهاراجه سیندهیه و هلکر و سکهان و غیره و کوائف صلح و عهدنامجات ریاست هاے هندوستانی را
با حالات شاهان و امراے مغلیه که این تاریخ منسوب بایشان و مخصوص بذکر آنهاست سرو کارے نیست لهذا

بانہ راج آن نیز واختتم کہ کتب بسوط در حالات آغاز کشورگیری و اقتدار سرکار انگریزی در ہندوستان بسیار تصنیف شدہ اند
و ذکر آنہا درین کتاب بے محل خواہد بود لہذا ہمین قدر مجملاً جہت تسلسل واقعات نوشتہ شد چون امجد علی شاہ ابن محمد علی شاہ برد
در سنہ یکہزار و ہشتصد و چہل و ہفت (۱۸۴۷) عیسوی بسپرد و واجد علیشاہ ابن امجد علی شاہ ابن محمد علی شاہ قرا قو نیلو ترکمان بر تخت
اوده نشست چون روز و شب در عیش و طرب و لہو و لعب منہمک بودہ شور بد انتظامی بلند شد و در سنہ یکہزار و ہشتصد و
پنجاہ و پنج عیسوی سرکار انگریزی ملک او را ضبط نمود و واجد علیشاہ معزول شدہ بہ کلکتہ رفت و پانزدہ لک روپیہ سالیانہ
برائے خرچ او مقرر شد و ریاست قرا قو نیلو ترکمانیہ وزیر شاہان مغلیہ گورکانیہ نیز باختتام رسید بفعل ما یشاء و
یحکم ما یرید و نواب میر سکندر جاہ والی حیدرآباد دکن با سرکار انگریزی صلح نمودہ در محاربات مرہٹہ امدادہائے
مناسب بسرکار انگریزی داد و ملکہائے مرہٹہ بعوض مدد گرفت چون سکندر جاہ انتقال کرد نواب میر فرخندہ علیخان
فتح جنگ بر مسند امارت نشست و آن مملکت تا ایندم برقرار و سادات تورانیہ از خاندان آصفجاہ نظام الملک سید
قمر الدین چین قلیچ خان بہادر وزیر محمد شاہ پادشاہ بر وی حکمران اند

ذکر انقلاب عظیم در ہندوستان و جلاوطنی ابو ظفر بہادر شاہ گورکان

در سنہ یکہزار و ہشتصد و پنجاہ و ہفت عیسوی در ہندوستان

بر خلاف سرکار انگریزی بغاوت عظیم پیدا شد وجہ او چنان مے نگارند کہ در ہمان ایام کارتوسہا برائے بندوق از ولایت
برائے افواج آمدہ بود و افسر فوج حکم کرد کہ بخیال عجلت دہان کارتوس از دندان وا کردہ بندوقہا پر کردہ باشند تا درنگ
نشود و در مقام دمدمہ قریب کلکتہ برہمنے گفت کہ درین کارتوس شحم خوک و گاو است کہ برائے خرابی ایمان ہندو و مسلمان
از دہن وا کردن میگویند و این خبر چون بوئے گل در اطراف ہندوستان رسید ہندو و مسلمان کہ در فوج انگریزی بودند متوہم
شدند و ہر جا کہ فوج بود باغی شد و افسران خود را قتل کردند و آشوبے عظیم در ہندوستان پیدا شد امرا و رؤسائے ہندوستان
از جا رفتند و بر جادۂ خیرخواہی ثابت قدم ماندند اکثر بامداد سرکار انگریزی مشغول شدند و بعضے دم در کشیدہ انجام کار را
میدیدند اما بامداد باغیان ہیچ کسے نپرداخت انگریزان بسیار در ہر جا بدست ہندو و مسلمان بقتل رسیدند ہر چند افسران
انگریزی در آغاز کار فوج را فہمانیدند کہ درین کارتوس ہیچ چیزے مخالف مذہب شما نیست اما چون آتش فتنہ و فساد
مشتعل شدہ بود از آب فہمائش منطفی نشد محاربات در ہر جا واقع شدند و اکثر افواج و انبوہ از خاص و عام بدہلی
رسیدہ بہادر شاہ را بجبر بر خود سردار نمودند ہر چند بادشاہ ازین کار باز زد باغیان نشنودند و بجنگ سرکار انگریزی عازم
شدند چون نہ سردارے بود نہ انتظامے ہر یک بجائے خود دعوائے سرداری مے نمود سرکار انگریزی فوجہا فرستادہ محاصرہ
شاہجہان آباد نمود و بعد حرب و ضرب بر دہلی تسلط یافتہ و افواج باغیان پریشان و متفرق شدند ہمچنین نانا راو پیشوا
نانا پیشوا عرف راؤ صاحب را باغیان بر خود امیر نمودہ بودند راؤ صاحب برہمنے مردانہ و سردارے فرزانہ بود

مدتے با افواج انگریزی آویزشہائے سخت نمود و قلعہ گوالیار فتح کردہ رانی جہانسی کہ زنے مردانہ بود با او موافقت نمودہ و فوجے
عظیم و مجمع مردان خوب در ظل رایت او جمع شدند و رانی جہانسی در حربے متصل گوالیار زخمہائے تفنگ خوردہ جان داد
در معارک لباس مردانہ پوشیدے با اسلحہ حرب و ضرب بدست خود مباشر جدال و قتال بنحوی میشد کہ مردان را موجب
حیرت میگردید چون راؤ صاحب را نہ جائے قیام بود نہ استطاعتے کہ برائے رسد و غلہ و آذوقہ بندوبستے کند روز با فوج
سرکار انگریزی جنگیدہ شب برائے خواب و خور جائے پیدا میکردند و ازین سو بآن سو میگردیدند و از ممالک روسا بجبر و
عنف رسد میگرفت آخر از دوا دوش و جنگ و حرب روز و شب ناچار شدہ سرکار انگریزی اشتہارات معافی بنام
ہمراہیان راؤ صاحب جاری فرمود و افواج راؤ صاحب در محاربہ دو فریق گشتہ از درمیان آمدن افواج انگریزی باہم
پیوستن نتوانستند و اکثر برخاستہ بامید وعدہ معافی با وطان خود رفتہ نشستند و راؤ صاحب نیز بطرفے بدر رفتہ و آخر
گرفتار شدہ بقتل رسید و ہمچنین در مالوہ میرزا ہمایون نام کہ دعوے شہزادگی مے نمود در مندسور ملک مالوہ بر مسند نشست
و خود را بخطاب فیروز شاہ مخاطب کردہ اکثر ولایتیان و میواتیان برو گرد آمدند و فیروز شاہ در سنہ اربع و سبعین و الف
و اثنی مایہ ہجری بر تخت نشست فوج انگریزی با افواج روسائے مالوہ بر مندسور حملہ آوردند و فیروز شاہ کہ فوج بے تنخواہ
و بے سر داشت جنگے نمودہ فرار شد و مفقود الخبر گردید سرکار انگریزی بر بندوبست جمیع ہندوستان قادر گشتہ تحقیقات
نمودند و ہر کہ جرم بغاوت ثابت شد بسزا رسید و روسائے کہ درین محاربہ بامداد پرداختہ بودند بخطابہا و انعام سرفراز
شدند و کسیکہ سازش او با باغیان ظاہر شد ریاستش ضبط گردید و درہمان ایام ٹھیکہ کمپنی فسخ شدہ زمام اختیار
ملک ہند ملکہ معظمہ بادشاہ انگلستان بدست خود گرفت و در لندن مجلسے مقرر شد کہ اراکین دران مجتمع شدہ بمشورہ ہمدگر
کارہائے ملک و مال بانجام رسانند و او را پارلیمنٹ گویند و در ہندوستان نائب ملکہ معظمہ بخطاب ویسرائے گورنر جنرل
مقرر گردید و در ہر ملکے کمشنر صاحبان لفٹنٹ گورنر صاحبان و دیگر حکام و ریاستہائے ہند رزیڈنٹ صاحبان و ایجنٹ
صاحبان مامور شدہ ہمہ زیر فرمان ویسرائے گورنر جنرل مقرر شدند چون از تحقیقات شمولیت ابوظفر بہادر شاہ با باغیان
ظاہر شد بہادر شاہ کہ در اصل بے قصور و مجبور محض بود سرکار انگریزی او را جلائے وطن کردہ در رنگون فرستادند و بہادر شاہ
در کمال بیچارگی در رنگون در سنہ تسع و سبعین و الف و اثنی مایہ انتقال نمود و شہزادگان او از امہات متعددہ بسیار بودند
میرزا دارا بخت و میرزا شاہرخ از بطن ذکیۃ النسا بیگم بنت میرزا سلیمان شکوہ ابن شاہ عالم بادشاہ بودند و میرزا
فتح الملک مشہور بہ میرزا غلام فخر الدین و میرزا عبد اللہ و میرزا اسد ہو و میرزا فرخندہ شاہ و میرزا قویاش و میرزا انجم شاہ
و میرزا ابو النصر مشہور بہ میرزا ابابکر و میرزا احمدی و میرزا خضر سلطان بودند اما درین ہنگامہ بیشتر بحرب و ضرب بقتل رسیدند و
بعضے مفقود الخبر شدند و خاندان عظیم الشان گورکانیہ کہ مدتے در ہندوستان کوس فرمان روائی نواختہ بود تباہ گردید
و نامے و نشانے از شاہزادگان نماند بعد ازین عملداری سرکار انگریزی در تمام ہندوستان جاری شد و جملہ روسائے

ہندو مسلمان سر در ربقہ اطاعت آورده اند و سرکار انگریزی در دہلی دربارے عظیم کرده و ویسرائے گورنر جنرل بہادر کشور ہند جملہ رؤسائے ہندوستان را طلبیده و ملکہ معظمہ بخطاب قیصرۂ ہند مخاطب شد و رؤسا را نیز بخطاب ہائے مناسب نواخت والحال ملکہ معظمہ کوئن وکٹوریا بکمال عدل و داد و شان و شوکت حکمرانی میکند و ولیعہد سلطنت شاہزادۂ عالیشان پرنس آف ویلز پسر اکبر ملکہ معظمہ است کہ یکبار بسیر ہندوستان آمده بود و در علوم و فنون و رحم و کرم و سائر صفات حمیده و اوصاف پسندیده کہ بادشاہان را باید موصوف است و در دارالسلطنۃ لندن پارلیمنٹ یعنی مجلس و ندرا نشست کارہائے مالی و ملکی و جنگی بمشورۂ متفقہ الشان مے شود و در ہندوستان نائب ملکہ معظمہ مخاطب بہ ویسرائے گورنر جنرل مقرر است و بعد از چند سال مبدل میشود و درین حالت نواب ویسرائے گورنر جنرل لارڈ الگن صاحب بہادر را است و در جمیع ممالک گورنر صاحبان و در اضلاع کمشنر و ڈپٹی کمشنر صاحبان و دیگر حکام انگریزی بکار سروری مے پردازند و در ریاستہائے ہندوستانی رزیڈنٹ صاحبان و ایجنٹ صاحبان موجود و مامور اند و رؤسائے ہندوستانی از ہندو و مسلمان بکام و آرام و در ریاستہائے خود حکمران و بہر نوع مطمئن و شادمان اند و حکام سرکار انگریزی بہ نہایت عدل و داد حکومت مے کنند و در قواعد عدل و انصاف ہیچ دقیقہ نامرعی نمیگذارند و عدل و انصاف و امن و امان و آزادی و آرام کہ درین عہد معدلت مہد در ہندوستان است در ہیچ دورے کسے نشان نداده خدائے عزوجل سایۂ ہما پایۂ ملکہ معظمہ و ولیعہد سلطنت را بر سر ہندوستان تا قیامت پاینده دارد ✥

ذکر بعضے از شعرائے زمانۂ ابوظفر بہادر شاہ گورکان

در عہد بادشاہ مغفور اردو در ہندوستان رواج بسیار گرفتہ بود و شعر و سخن و خط و کتابت و دفترہائے سرکاری نیز بہمین زبان شیرین جاری شد خود ابوظفر بہادر شاہ از شعر و سخن رغبت بسیار داشت و در اردو چہار جلد دیوان خود نظم کرد و در اردو خاقانی ہند شیخ محمد ابراہیم ذوق دہلوی را استاد خود کرده بود و شیخ شاعری صاحب قدرت بود نظم اردوی او ہم پہلوے نظم خاقانیست و قصائد بسیار در اردو بمدح بادشاہ گفتہ و ہمہ کس وے را باستادی قبول کردند اما بہادر شاہ گاہے شعر فارسی ہم میگفت و این چند شعر از و نوشتہ میشوند ؎

بتے سرکشے کافرے کجکلاہے ✥ برخ آفتابے برخسار ماہے ✥ معطر کن مغز جان دو عالم ✥ بعنبر فشانی زلف سیاہی۔ برم تحفہ پیش او از کجا من ✥ نہ در دیده اشکے نہ در سینہ آہے ✥ نہ در خاکساری چو من بینوائے ✥ نہ در ناز و تمکین چو او بادشاہے ✥ فگنده سر از لطف آن شاہ خوبان ✥ ظفر بر من بے بضاعت نگاہے ✥ آزرده مفتی صدرالدین خان دہلوی شاگردے علمائے زمان خود کرده استاد بے بدل گردیده بود در علم و فن شعر دخلے کامل داشت از وست ؎ خواہم دم دعا بدعا ناگریستن ✥ شد لیک بے اثر بدعا ہا گریستن ✥ رسوا شدن چو برق بود با تپیدنم ✥ اے ابر ناگریستن ناگریستن ✥ اے دل غمین مباش بالفت کہ شمع وار ✥ باخنده ہمعنان بود اینجا گریستن ✥

صہبائی مولوی امام بخش دہلوی استادے کامل وعالمے فاضل بود نسب او بحضرت امیر المومنین عمر فاروق اکبر رضی اللہ عنہ میرسید
صاحب تصانیف بسیار بود ودر ہنگامۂ برگشتگی افواج انگلشیہ جام شہادت نوشید ازوست ؎ چہ گل کہ در کف پا شگفد
زخار ما + جنون بفضل خزان میکند بہار مرا + قبول خاطر کونین رانمے ارزم + زبیکسی بلحد آوردہ در کنار مرا + فلک
بماتم یاران رفتہ صہبائی + سپرد داغ دل وچشم اشکبار مرا + آرامہا ز طبع جہان میشد ز درد ما + خبر ز خزان عالمے
از رنگ زرد ما + علوی مولوی عبد اللہ خان باشندۂ موقائم گنج ودر شاہجہان آباد مے بود شاگرد مولوی محمد اسمعیل
شہید بود وصہبائی در دبستان او زانوے تعلیمے کردہ ودر سنہ اثنی وسبعین ومائتین والف ہجری درگذشت ازوست
؎ اے قضا این شادی وآرام از بہر کہ بود + گر چنین برگشتہ وناشاد میکردی مرا + گر غرض مشق حوادث بود از
ایجاد من + بہ بنود از سنگ گر ایجاد میکردی مرا + اشکم رود از دیدہ ومقدار نداند + این نو قدم اندازۂ رفتار نداند +
ناطق گل محمد خان ناطق مکرانی شاعرے شیرین مقال بود ودر لکھنو بسر مے برد ودر مدح محمد علیشاہ وامجد علیشاہ سلاطین
قرا قوینلو تراکمۂ اودہ مے پرداخت ازوست ؎ گر چو بلبل کلبۂ از خار وخس باشد مرا + گشتنی باشم اگر گلشن ہوس
باشد مرا + آہنین وال نیستم یارب چرا در راہ عشق + نالۂ بے تاثیر مانند جرس باشد مرا + ہر مرغ کہ پر زد بہ تمنائے اسیرے +
اول بشگون کرد طواف قفس ما + بشاخ گل نشیمن ساختن بر بلبل ارزانی + کہ من در جنگل شہباز خونریز آشیان بستم +
کیمیا ساز کریمے تو ولیکن چہ کنم + کہ مس من نکشد منت اکسیر کسے + قتیل محمد حسین پسر درگاہی مل کہتری بود نزد
محمد باقر مسلمان شدہ در لکھنو سکونت گرفت از اساتذۂ زبان خود شمردہ میشد ازوست ؎ در رہ عشق دلم شد ہدف تیر کسے +
زخم من بہ شدنی نیست ز تدبیر کسے + فتنہ فدا این چنین آشوب رفتار این چنین + مے توان از خود گذشتن گر بود یار این
چنین + صد بار بلب جان حزین آمد وبرگشت + یارب کہ گرفتہ است گریبان قضارا + اختر قاضی محمد صادق خان
از قاضی زادگان ہوگلی نواح دار الامارۃ کلکتہ بود مدے در لکھنو بودہ بمدح غازی الدین حیدر بادشاہ قرا قوینلو بسر بردہ
بخطاب ملک الشعرائی سرافراز شد وبعد زمانہ غدر رحلت کرد ازوست ؎ پری را شعلۂ رخسار او پروانہ مے سازد +
ندارد ہیچ محفل شمع تابانے کہ من دارم + تماشائے عرق افشانئ او میکنم اختر + ندارد ہیچکس سیر چراغانے کہ من دارم +
رسوا درویش علی خراسانی درویشانہ میگذرانید وبہندوستان آمدہ در بنارس توطن گزید میرزا بلاقی ابن ابو ظفر بادشاہ
تفقد حال او مے نمود بعد زمانے برگشتہ بوطن رفت ازوست ؎ از من اے طائر دل عزم رمیدن داری + کہ چنین
در قفس سینہ پریدن داری + عظیم منشی فضل عظیم برادر مولوی فضل حق خیر آبادی است کہ در زمان غدر بدست اہل فرنگ
ماخوذ گشتہ برنگون فرستادہ شد از علما وفضلائے عہد خود بود ازوست ؎ ستم نمود بجان من اینکہ شب نگہش + بہ بزم
غیر رواج ستمگری میداد + مومن حکیم محمد مومن خان دہلوی شاعر شیرین مقال بود وہموارہ در زبان اردو شعر میگفت ودر
شاہجہان آباد میگذرانید گاہے بفارسی ہم فکر میکرد وبا علم نجوم ربطے داشت از شعرائے مشہور ریختہ است ازوست ؎

دل گرفتند و دلدار نشانم دادند + آنچه بردند ز من بهتر از آنم دادند + هم تاب وصل نیست من بی نصیب را + خود دشمن
خود دم شناسم رقیب را + غالب دهلوی میرزا اسد الله خان معروف به میرزا نوشه از عمده شعرائے زمان خود بود و از
پیشگاه ابوظفر بهادر شاه ثانی بخطاب نجم الدوله دبیر الملک نظام جنگ بهادر مفتخر و معزز شد طبع او را با فارسی ربطے و
موانستے دست داد که هیچ یک از شعرائے عصر را میسر نشد از ندمائے بهادر شاه بود نظم فارسی او پایۀ بلند دارد شعر او
رتبۀ ارجمند به اردو میل نداشت اما گاهے بخاطر بادشاه فکر میکرد صاحب تصانیف بسیار است در این آخر زمان شاعرے
مثل او از خاک هند برنخاسته چنانکه ابوظفر بهادر شاه خاتم الملوک گورکانیه بود غالب نیز در هندوستان خاتم الشعرائے
فارسیه گذشت از وست ؎ خاموشی ما گشت بدآموز بتان را + زین پیش وگرنه اثرے بود فغان را + ندمد
بوئے کباب از نفس غیر و خوشم + مے شناسم اثر گرمی پنهان ترا + به بیم آنکه مبادا بمیرم از شادی + نگویدار چه
بمرگ من آرزومند است + رضوان چو شهد و شیر بغالب حواله کرد + بیچاره باز داد و مُی مشکبو گرفت + بیا که قاعدۀ
آسمان بگردانیم + قضا بگردش رطل گران بگردانیم + گهے بلا به سخن با ادا بیامیزیم + گهے بوسه زبان در دهان
بگردانیم + ز هیم شرم بیکسوے و باهم آویزیم + بشوخیٔ که رخ اختران بگردانیم + گیرم اے بخت هدف نیستم آخر گاهے + غلط
انداز خدنگے ز کمان بمن آر + جفا بر چون منے کم کن که گر کشتن هوس باشد + بذوق مرده بوس و کنارم میتوان کشتن +
دیده میگرید زبان مے نالد و دل مے طپید + عقدها از کار غالب سر بسر وا کرده + عتاب و مهر تو از هم شناختن نتوان + خرد
فریب ادائے که داشتی داری + جهانیان ز تو برگشته اند گر غالب + ترا چه باک خدائے که داشتی داری + حسرتی نواب
مصطفی خان ابن عظیم الدوله سرفراز الملک نواب مرتضی خان مظفر جنگ رئیس جهانگیر آباد بود و در ریخته گوئی استاد در فارسی
هم شعر میگفت و تلمیذ غالب دهلوی بود در غدر هندوستان به تهمت بغاوت محبوس گردید و بعد از سعی بسیار خلاصی یافت و
در سنه ست و سبعین و اثنی مایه والف رحلت کرد از وست ؎ اے از نفس خامه مشکین رقم تو + نسرین کده در جیب بغل
باد صبا را + خنده چه خوش شیوه است از پس خشم و عتاب + لذت دیگر بود زخم نمکسود را + مخفی مباد که بعد از آن شعار
شعر فارسی از سرزمین هند بر افتاد و نظم و نثر اردو شائع شده کتب هر قسم در زبان اردو ترجمه و تصنیف شدند شعرائے بسیار
در زبان اردو پیدا شدند اما از عمده شعرائے آن زمانه خواجه حیدر علی آتش و شیخ امام بخش ناسخ و سید محمد خان رند و فقیر
محمد خان گویا و محمد رضا برق و خواجه وزیر و سید مظفر علی اسیر وغیره در لکهنؤ گذشتند که زمین شعر اردو را با آسمان فصاحت
رسانیدند و خاقانی هند شیخ محمد ابراهیم ذوق و مومن خان مومن و میرزا غالب دهلوی در شاهجهان آباد بوده داد فصاحت
داده اند و اینها معاصرین ابوظفر بهادر شاه بودند و الحال هم شعر فارسی معدوم و متروک است و در نظم اردو روز ترقی میشود
اما از اساتذه این زمان که فخر زبان اند سه کس اند یکے منشی امیر احمد صاحب امیر مینائی صدیقی لکهنوی از تلامذۀ اسیر
لکهنوی است که از لکهنؤ به رامپور رفته باوستادی خلد آشیان نواب کلب علی خان بهادر والی رامپور مفتخر شده

الحال هم در ریاست رامپور است و دیگرے بلبل هندوستان دبیر الدوله فصیح الملک استاد نواب میرزا خان صاحب داغ دهلوی ناظم جنگ بهادر که از تلامذه خاقانی هند ذوق دهلوی است و اول در رامپور مے بود الحال در حیدرآباد دکن است و به استادی نواب آصف جاه نظام الملک مظفر الممالک سید محبوب علی خان فتح جنگ بهادر سپه سالار خاقان دکن سرمایه افتخار بدست آورده و دیگرے میر ضامن علی صاحب جلال لکهنوی از تلامذه برق لکهنوی که از زمان نواب کلب علیخان مغفور بملازمت رامپور مفتخر است و این هر سه بزرگوار فخر این زمان اند و نظم اردو بر ذات این حضرات مے نازد +

ذکر نسب سلاطین اوده

چون درین زمان در اقوام مغل غلط فهمی هائے بسیار رو داده است و بسبب خطاب میرزا عوام بلکه بیشتر خواص هم سلاطین ترکمانیه اوده را که از نژاد ترکمان و بوزارت سلاطین گورکان سرافراز بوده اند مغل میگویند حالانکه والیان اوده از قوم ترکمان اند و ترکمان قومیست علحده از مغولان که او را تعلقے از مغلان نیست لهذا مناسب نمود که مختصرے از حالات نسب سلاطین اوده درین اوراق نوشته شود تا برائے آینده رفع غلطی و غلط فهمی گردد و مخفی مباد که سید محمد امین نبیره سید شمس الدین حسینی موسوی در نیشاپور بود و سید محمد امین را دو پسر بودند میر نصیر و میر یوسف و میر نصیر را دو پسر بودند سید محمد امین و سید محمد باقر و میر نصیر و میر باقر در سنه ثمان عشر و مایه و الف هجری در ملک هندوستان آمده بملازمت نواب شجاع الدوله افشار ناظم بنگاله ممتاز شد و سید محمد امین در سنه عشرین و الف و احدی مایه هجری در هندوستان آمده اول در دهلی بملازمت نواب سربلند خان سربلندی اندوخت و سپس بتوسط قطب الملک سید عبدالله خان وزیر بملازمت محمد شاه بادشاه گورکان مستسعد شد و بمنصب و عنایت سرافراز گردید وقتیکه سادات بارهه را با سادات تورانیه مخالفت بحد نهایت رسید بادشاه بجبر و اکراه همراه امیر الامرا سید حسین علی خان بارهه سپه سالار بحرب نواب آصف جاه نظام الملک میر چین قلیچ خان بهادر فتح جنگ روانه شد درین وقت سید محمد امین ولد میر نصیر نیشاپوری با چهارده هزار سوار رسیده در وقت کشته شدن حسین علی خان بامداد بادشاه پرداخت چون بادشاه بر افواج سادات ظفر یافت او را بخطاب سعادت خان و داروغگی خاصان و صوبه داری اکبرآباد سرافراز فرمود و سعادت خان در مشوره قتل حسین علی خان با اعتماد الدوله سید محمد امین خان تورانی و میر شمشیر حیدر خان جغتائی شریک و سهیم بود چنانچه نوشته شد در سنه اثنی و ثلثین و مایه و الف هجری بصوبه داری اوده و خطاب برهان الملک بهادر جنگ ممتاز شد و در زمان ورود سلطان نادر شاه افشار والی ایران بطمع حسد منصب امیر الامرائی صلح را بر هم زده نادر شاه را بدهلی آورد و چون دو کرور روپیه را خود متعهد شده بود وصول نشد ند نادر شاه افشار بر روے او تف کرد و برهان الملک از غصه بے آبروئی زهر خورده جان داد و بعضے گویند که عارضه هم رسانیده بود از ان درگذشت بهرکیف چون پسر نداشت خواهر زاده خود را از ولایت طلبیده دختر بوے داد و جانشین خود کرد نام او محمد مقیم بود و اسم پدر او جعفر خان بود جعفر خان و محمد شفیع خان هر دو برادر بودند و پسر جعفر خان محمد مقیم بود و پسر محمد شفیع خان محمد حسن بود و پدر جعفر خان محمد علی خان بیگ بود و محمد علی خان بیگ پسر ناصر میرزا بود و ناصر میرزا پسر حسن علی میرزا و حسن علی ابن

بداغ شاه عرف پیری بداق بود و پیری بداق پسر جهان شاه و او خلف صدق امیر قرا یوسف قراقوینلو ترکمان بادشاه آذربائیجان بود که در زمان صاحبقران اعظم امیر تیمور گورگان خروج کرده مدتے در آوارگی گذرانیده پس از وفات آن نیر برج صاحبقرانی بمطلب خود رسید بسبب اختلاف و نفاق شاهزادگان گورکانیه آذربائیجان را بدست آورد و قوم قراقوینلو در تراکمه قومیست و وجه تسمیه او چنان است که قرا با قاف مفتوح و را مهمله و الف بمعنی سیاه و قوین بمعنی گوسفندان و لو بمعنی صاحب در ترکی میگویند یعنی صاحب گوسفندان سیاه چون جماعتے از ترکمانان گوسفندان سیاه رنگ بکثرت داشتند ایشان را قراقوینلو گفتند و همچنین جماعتے که گوسفندان سفید رنگ بسیار داشت ایشان را آق قوینلو گفتند یعنی صاحب گوسفندان سفید و از اولاد ایشان قومے عظیم پیدا شد و این هر دو قوم در ایران و آذربائیجان وغیره سلطنت کرده اند چون بسبب علو مرتبه صاحبقران امیر تیمور خطاب میرزا از شهزاده هم بزرگ شده بود این هر دو اقوام که بسلطنت رسیدند شاهزادگان خود را موسوم به میرزا مے نمودند چنانچه سادات صفویه چون بادشاهی یافتند شهزادگان را میرزا گفتند و قراقوینلو و آق قوینلو از اقوام ترکمان اند و محمد مقیم از قوم قراقوینلو بود چون بجائے خسر خود میر برهان الملک صوبه اوده یافت بخطاب ابو المنصور خان صفدر جنگ ممتاز شده در آخر وزارت هم یافت و بعد از و پسر او جلال الدین حیدر شجاع الدوله بر مسند وزارت هندوستان و امارت اوده جائے گرفت پس از ان محمد یحیی معروف به میرزا امانی آصف الدوله بجائے او بالا رفت و بعد از ان نواب سعادت علی خان ابن شجاع الدوله و بعد او غازی الدین حیدر پسر او و پس از ان نصیر الدین حیدر فرزندش و بعد او محمد علیشاه و پس از ان امجد علیشاه بادشاه اوده گردید و چون واجد علیشاه ابن امجد علیشاه بر تخت نشست سرکار انگریزی او را معزول کرده به کلکته فرستاد و او همان جا در گذشت و در بارهٔ خطاب میرزا قبل ازین نوشته شد که سلاطین گورکانیه این خطاب را عام کردند و هم در هندوستان جمیع مغلان را میرزا و آغا گفتند و میگویند و تراکمه قراقوینلو و آق قوینلو و افشار و سادات صفویه که بسلطنت رسیدند شهزادگان خود را میرزا نامیده اند +

ذکر خاندان سادات دکن

سید زین العارفین خواجه عزیز سجاده نشین سمرقند از اولاد حضرت شیخ الشیوخ سید شهاب الدین سهروردی قدس سره العزیز بود در آخر عمر معه پسران خود میر شهاب الدین و میر بهاؤ الدین از سمرقند در هندوستان آمد عهد شاهجهان بادشاه بود سلطان شاه جهان گورکان نظر بر علو نسب و همو طنی ایشان شاهزاده دارا شکوه را باستقبال فرستاده باعزاز تمام طلبید و سید چندے در هندوستان ماند بحج رفت و بادشاه پنج لک روپیه نقد و تحائف داده سید را مرخص نمود و سید بمدینه همان جا در گذشت و میر بهاؤ الدین در سمرقند به سجاده نشست میر شهاب الدین باز در هند آمده و خدمت صدر الصدوری با تمغائے ترخانی و خطاب عابد خانی یافت و پسرش و دختر سعد الله خان وزیر اعظم خواسته و ملقب به میر شهاب الدین خان گردیده در حرب نائے اودیپور کارهائے مردانه نموده و در محاربه گلکنده جانفشانی بسیار کرده عالمگیر بادشاه او را بمنصب هفت هزاری و خطاب فرزند ارجمند

غازی الدین خان فیروز جنگ وعهدهٔ امیر الامرائی وسپه سالاری نوازش فرمود و پسر او آصف جاه نظام الملک سید قمر الدین چین قلیچ خان بهادر در عهد محمد شاه بعد استیصال سادات بارهه ملقب به آصف جاه نظام الملک گردید و سپه سالاری وعهدهٔ صوبه داری شش صوبهٔ دکن یافت آصف جاه را شش پسران بودند میر محمد شاه مخاطب به غازی الدین فیروز جنگ گشته امیر الامرا گردید دوم میر احمد ناصر جنگ که در دکن بر مسند امارت نشست و بعد او امیر الممالک سید محمد خان صلابت جنگ پسر سوم بر مسند امارت تکیه زد و بعد از آن آصفجاه ثانی سید نظام علیخان پسر چهارم مالک شد و ششمین پسر ناصر الملک میر مغل خان بعد از و رئیس شد و پنجمین میر محمد شریف برهان الملک بود که بعد نظام علیخان بر مسند نشست و میر ناصر الملک میر مغلخان بعد از محمد شریف پائے بر جائے پدر گذاشت پس از آن نواب سید سکندر جاه ناظم شده و پس ازو میر فرخنده علیخان فتح الملک فتح جنگ بادشاه دکن گردید و ملک برار به انگریزان داد اکنون نواب مظفر الممالک فتح جنگ سپه سالار میر محبوب علی خان بهادر نظام الملک آصف جاه بادشاه دکن بر مسند ریاست و تخت امارت حیدر آباد دکن متمکن است خدائے تعالی در عمر و اقبال آن شاه کامران ترقی بخشد و رزیڈنٹ صاحب انگریزی در حیدر آباد پیشتر بطور وکیل و الحال کفیل جمیع امور عظام مے ماند و نظام الملک از جمیع رؤسائے هندوستان در عزت و ریاست و امارت و رتبت برتر است خدائے تعالی دولتش پاینده دارد و نیز اولاد میر محمد شاه پسر وری سید ند یعنی میر محمد شاه غازی الدین خان را عماد الملک میر شهاب الدین عرف غازی الدین خان امیر الامرا پسر بود که در عهد احمد شاه بر و مستولی شده مقیدش نمود و عالمگیر ثانی را بقتل رسانش کشتند نواب نصیر الدوله چین قلیچ خان ظفر جنگ پسر او بود و بعد ازو ناظم الدوله نصیر الملک امیر الممالک ظفر جنگ بهادر رساولی نواب شده و ازو ریاست به عظیم الدوله نصیر الملک نواب محمد حسن خان دلیر جنگ انتقال یافت و پس از ان عظیم الامرا اعماد الدوله رشید الملک صاحب جاه مهدی حسن خان فیروز جنگ نواب شد اما پسر سید بهاء الدین ابن سید زین العارفین خواجه عزیز در عهد عالمگیر بادشاه بهند آمده مخاطب به نواب محمد امین خان نصرت جنگ گشته وزیر محمد شاه گردید و بعد از و پسر او سید قمر الدین خان وزیر الممالک نصرت جنگ وزیر شد و بعد ازو نظام الدوله سید نظام الدین احمد خان خانان در عهد احمد شاه و عالمگیر ثانی بود و او همشیره زاده عماد الملک بود و دخترش شمس النسا بیگم زوجهٔ آصف الدوله قراقویتلو والی اوده بود و پسر انتظام الدوله امام الدوله امام الدین خان بود و دختر او زوجهٔ محمد علیشاه قراقوینلو بود و همین دو خاندان یعنی سادات تورانیه و قراقوینلو ترکمانیه در هندوستان عروج یافتند + فقط +

ذکر سلطنت سلاطین آقه باش قاجار که قومیت از برلاس بوزنجری قبیات در کشور ایران و خراسان

سلاطین قوم قاجار از نژاد برلاس هستند و نسب ایشان تا به بوزنجر خان میرسد و قوم بوزنجری معظم جمیع اقوام مغول است چون بعد از آلان قوا بیگم قبیات بوزنجر خان بر تخت نشست و بر تمامت مغولستان حکم بوزنجر خان قبیات

جاری شد و بعد از و پسر رشید او بوقا خان بوزنجری بجائے برادر زنگ سلطنت گذاشت و بعد از و پسر او دوبین خان بر تخت نشست
و پس از ان قائدو خان بر تخت شاهی بالا رفت و چون جهان فانی را الوداع گفت پسر او بائسنقر خان بادشاه شد و پس از و
ارشد اولاد او تومنه خان بادشاه شد تومنه خان را دو پسر بودند یکے قبل خان که بر تخت سلطنت نشست و دیگرے قاچولی بهادر
بموجب خواب قبل خان که ذکر او چند بار در اوراق صدر گذشت بادشاهی در اولاد قبل خان و سپهداری به اولاد قاچولی
بهادر مقرر شد چون امیر قاچولی رحلت کرد پسر رشید او امیر ایروم‌جی برلاس سپهدار شد و اولاد ایروم‌جی را برلاس گفتند و
این قوم از و پیدا شد برلاس شجاع با نسب را گویند و ایروم‌جی را لسبت و نه پسر بودند اما از اولاد او دو قوم عظیم یکے گورکانیه
برلاس دویمی قاجاریه برلاس پیدا شده اند چون ایروم‌جی را پسران بسیار بودند در اندک زمان اولاد او بسیار شده و بعد
ایروم‌جی ارشد اولادش امیر سوغنچن برلاس بر جائے او نشست و پس از ان امیر قاجار برلاس امیر الامرا گردید و در حرب و
ضرب وود واو دوش رفیق طریق قاآن بزرگ چنگیز خان بوزنجری بوده چون چنگیز خان ممالک ایران و ترکستان و خراسان و
ماوراءالنهر وغیره را تسخیر نمود بر پسران خود قسمت کرد و ماوراءالنهر را تا کنار دریائے سندھ به جغتائی خان داد چون سلطان
جلال الدین خوارزم شاه بهندوستان رفته بود و اندیشه عود او بماوراءالنهر بود و شجاعت و مردانگی سلطان را در معرکها بچشم
خود دیده بود امیر قراچار را به اتالیقی و سپهداری لشکر جغتائی خان مامور کرده دست جغتائی خان به امیر قراچار داد و امیر
قراچار دختر جغتائی خان را العقد در آورد و امیر قراچار در سنه اثنی و خمسین و ستمایه هجری بمرد و او را ایسونکا و شبرغه
و لالا و ایلدر و ایجل وغیره پسران بسیار بودند اما در الوس جغتائی بعد مرگ امیر قراچار امیر ایجل نویان بر جائے او
بنشست چون منکو قاآن بوزنجری برادر خود هلاکو خان را به سرزمین ایران فرستاد یکصد و بیست هزار مغل خانه کوچ
همراه او مقرر کرد و از الوس جوجی خان و جغتائی خان و از افواج خود و دیگر شهزادگان بسیار در رکاب او مقرر فرمود چون
منکو قاآن یعنی شهنشاه بود و حکم او بر الوس جوجی و ایل جغتائی و جمیع اویماقات مغول روان بود و همه مغولان فرمان
او را پذیرا بودند عهده سالیوری لشکر هلاکو خان بر امیر ایجل مقرر کرده و در لشکر جغتائی خان امیر ایلنگیر نویان پسر امیر
ایجل سپه‌سالار و امیر الامرا شد و امیر ایجل برکاب هلاکو خان با جمعے از برادرزادگان و امرائے قوم برلاس بنی عمام
خود رفت و خان او را مراغه و تبریز عنایت کرده ایجل در مراغه رحلت کرد و امیر ساما نویان که از نژاد برلاس و اولاد
امیر قراچار بود در عهده امرائے هلاکو خان مقرر شد هلاکو خان فوجے را از مغولان جهت نگاهداری در بندها در کنار ترکستان
تا کرانه مصر و شام ساکن نمود و بامر منکو قاآن قوم قراتاتار نیز به تبعیت ایشان در ان دیار سکونت پذیر گردید چون هلاکو خان
بمرد و ساما نویان نیز طبل رحیل کوفت ستاق نویان برلاس ابن ساما نویان بجائے پدر قرار گرفت و اباقا خان ابن
هلاکو خان اتابکی ارغون خان پسر خود را به ستاق مفوض نمود و از لب رود جیحون تا قزل اقاج مغان را به تیول او باز
داد چون بعد از اباقا خان و سلطان احمد و ارغون خان و و سلطان محمود غازان خان رسید در عهد او امیر قاجار نویان پسر

سرتاق نویان برچار بالش امارت تکیه زد اگرچه نام امیر مذکور قراچار بود اما این لفظ قراچار چون در گفتگو اندک گران بود
قاجار میگفتند و او امیرے مردانه و نوشتی فرزانه بود کارهائے نمایان کرده دلیری و مردانگی شهرت او بسیار گردیده و خدا تعالی
اولادش بسیار گردانید چون در مغولان آئین است که خانواده که بسیار شود ایشان را بنام پدر یا جد که بدلیری و مردانگی مشهور
باشد میخوانند و همچون قوم و او یماق او متفرق میشود بدین سبب تمامت اولاد امیر قراچار ثانی عرف قاچار نویان را قاجار میگفتند
وقاچار باجیم عربی و فارسی هر دو مینویسند بهر کیف همین لقب ایشان متقرر شده در اندک زمان گروهے عظیم ازین قوم پیدا گردید
و از قوم برلاس قاجار قومے دیگر پیدا شد چون بادشاهی ایران زمین از اولاد هلاکو خان بدر رفت امرائے قوم قاجار از اولاد
امیر قاجار نویان از ایران بنابر خویشاوندی و جاگیرهائے خود بسوئے شام رفتند و در همان طرف منزل گزیدند چون در سنه
ثلث و ثمانمایه هجری صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان برلاس آهنگ ملک شام فرمود و ایشان را دیده و
نسب ایشان دانسته فرمان داد که گروه قاجار و دیگر مغولان و قراتاتار از شام کوچ کرده با ایران و ترکستان نشیمن گزیدند و ایشان
بموجب فرمان خانه کوچ از ان دیار با ایران و ماوراء النهر و ترکستان رسیدند و از امرائے قاجار بسیارے بملازمت شاهزادگان
تیموری متقرر شدند و گروهے ازین قوم در آذربائیجان و گنجه و ایروان ساکن شدند و محمد قلیخان قاجار از اولاد امیر قاجار در
گنجه ساکن بود و ولی خان پسر او بود و ازو مهدی خان متولد شد چون در زمان سلطنت شاه عباس سید صفوی پادشاه ایران
انبوه دلیران قاجار بسیار شد شاه عباس از انبوه ایشان اندیشه مند گشتند در سنه خمس و تسعین و تسعمایه هجری قاجاریان را سه بخش ساخت یکے را
در گنجه نشیمن داد و بخشی را در مرو و جمعے را در ایروان متقرر کرد و بخشی را به استرآباد آورد و جمعے را از ایشان درون قلعه مبارک آباد
جائے داد و برخی را بیرون قلعه گذاشت و این هر یک گروه باسمهائے علاحده نامزد شده قومها پدید آمدند اما گروهے که بیرون
قلعه جائے گرفتند موسوم به آشاقه باش گشتند که ایشان را آقه باش گفتند نخستین کسیکه از اجداد بادشاهان قاجار از گنجه به استرآباد
آمد شاه قلی خان پور مهدی خان ابن ولی خان ابن محمد قلیخان قاجار بود و داخل گروه آقه باش گردید چون شاه قلی خان
در گذشت او را سه پسر بودند مهر علیخان و فضل علی آقا و فتح علی خان و بعد از پدر مدتے در دواد و دوش گذرانیدند ✤

ذکر فتح علی خان آقه باش قاجار

وے بعد از مرگ پدر بسروری خاندان مشغول شده محمود خان کیمان حاکم استرآباد لشکر بر کشید و درین آویزش فضل علی آقا و مهر علی
آقا هر دو برادر اسیر شدند و بقتل رسیدند و فتح علی خان مقید شده انتهاز فرصت نموده از قید بدر جست و باتفاق قوم یموت
بر مبارک آباد حمله نموده به سازش اصلمش خان محافظ دروازه بر قلعه مذکور قابض شد چون در زمانه سلطان حسین صفوی
ضعف بسیار در سلطنت ایران زمین راه یافته بود و محمود خان غلزئی افغان بمحاصره اصفهان پرداخت و مردم و اعیان اصفهان
از اطراف امدادها خواستند فتح علی خان با یک هزار سوار قاجاریه یکهزار سوار از قوم ترکمان باستمداد شاه سلطان حسین صفوی
رسید و هر روز جنگهائے مردانه با افاغنه میکرد و شاه سلطان حسین شمشیرے جهان کشا تا نام نقش فتح علیخان بخشید تا امروز آن

تیغ در ورود مان قاجار بشگون نیک بکمر پادشاه مے بندند چون عروج قوم قاجار را دیگر امرائے نابکار دیدن نمیتوانستند و بلوشاه نیز مدهوش عیش و طرب و ناعاقبت بین بود بگفته مردم نکته چین با خان قاجار دل دگرگون کرد و پیام داد که ما یارے تو نمیخواهیم خان قاجار بازاری را از شهر اصفهان تاراج کرده بیرون رفت و محمود خان غلزئی بر اصفهان دست یافت و جمیع سرداران و علماے تشیع را که در عهد شاه سلطان حسین بے حساب بودند بکشت و بعد از گشته شدن محمود خان اشرف خان افغان غلزئی برادرزاده اش بر جاے او نشسته شیراز و عربستان و قزوین را بگرفت و سلطان حسین را نیز بکشت و شاه طهماسپ صفوی پسر شاه حسین در قزوین بر تخت نشسته ایلچیے بروس فرستاده از پادشاه روس و دیگر امرا کمک درخواست نمود و روس نیز فوجے به گیلان فرستاد و سپاه اتراک عثمانیه روم نیز باشتی ملک اشرف خان غلزئی سوے آذربائجان آمدند فتح علیخان قاجار باوجود آنکه از پدر شاه طهماسپ رنجیده بود با سپاه خود بری رسید و اشرف خان چون بری آمد شاه طهماسپ به لارجان رفته بود اما فتح علی خان با فوج قاجار و ترکمانان با افغانان درآویخت و بعد از محاربات چون شاه طهماسپ را نمیدانست که کجاست و لشکر افاغنه بسیار بود صلاح در جنگ ندیده سوے مازندران رفت و در اشرف به شاه طهماسپ پیوست و شاه طهماسپ دست بدامن خان قاجار زده او را نایب السلطنة گفت و خان قاجار شاه را به استرآباد فرستاده و بگرد آوردن لشکر پرداخت و درین ایام نادر قلی بیگ افشار ترکمان که والی نسا و ابیورد شده بود در رفته رفته کار او بالا گرفت چون فتح علی خان شاه را گرفته براے بدست آوردن شهر طوس میرفت نادر قلی افشار نیز با سپاهے نزد پادشاه آمده و از تقدیر ایزد قدیر کار او روز بروز در ترقی بود تا اینکه سردار سپاه گشته و بودن فتحعلی خان را مخل مرام خود دانسته پادشاه را با او بد نمود و مجلس بهدیه براے بازگشت بوجه زمستان آراستند نادر قلی بیگ تنے چند از قاجاریان دیولو را که دشمن آقه باش بودند فرمود که فتح علی خان را بزنند و آنها هجوم آورده کار خان قاجار را باتمام رسانیدند چهل و دو سال زندگانی کرد و این واقعه در چهاردهم صفر سنه تسع و ثلثین و الف و احد و مایه هجری واقع شده خان مرحوم را یک پسر بود محمد حسن خان ÷

ذکر محمد حسن خان ابن فتحعلی خان آقاباش قاجار

چون فتح علی خان گشته شد محمد حسن خان پسر او عارج معارج سرداری گردید چون نادر شاه افشار از مرتبه و گاه او آگاهی یافت در خیال کشتن او افتادند محمد حسن خان جمعیت خود آراسته بر استرآباد حمله آورد و محمد زمان بیگ که از پیشگاه نادر شاه در انجا تعین بود از قاجاریان شکست یافت و با بهبود خان سردار نادری آمیخته و هر دو با لشکرے گران بکنار گرگان آمدند و محمد حسن خان نیز در برابر ایشان آمده محاربه قوے در میان آمد و بهبود خان منهزم شد و محمد حسن خان ظفر یافت نادر شاه چون از انهزام هر دو سردار خود خبر یافت کرت دیگر محمد حسین خان قاجار را با لشکرے گران برزم محمد حسن خان فرستاد و محمد حسین خان قاجار با فوجے عظیم مغولان بسیار که ؎ که آهن به آهن توان کرد نرم ÷ بر سر او رسیده استرآباد را

گرد گرفت و اعوان و انصار محمد حسن خان را گرفته بیاسا رسانید محمد حسن خان تاب جنگ نداشته بگریخت و بدشت رفته
پناه به ترکمانان برد نادرشاه فرمانی به بزرگان تراکمه نوشت که محمد حسن خان را دست بسته بدرگاه بفرستید تا از سخط و غضب ما
ایمن باشید و بزرگان ترکمانان انجمنی کرده رائیها بر فرستادن محمد حسن خان و محفوظ بودن از قهر نادرشاه قرار گرفتند
اما زنی کهن سردار تراکمه این سخن شنیده نه پسندید چون قلم تقدیر از ید قدیر باین رفته بود که اولاد قاجار پای بر تخت سلطنت
ایران گذارند آن زن بمجلس درآمده گفت که ای بزرگان گروه ترکمانان شما مقرر نموده اید که محمد حسن خان پور فتحعلی خان را
برای کشتن نادر فرستید و به پناه آمده خود را بدست دشمن بدهید این بگفت و لچک از سر برداشته در انجمن افگند که شما این
چادر را بر سر کشید و پاسخ نادرشاه را بزنان بگذارید ازین سخن ترکمانان را خون شجاعت و حمیت بجوش آمد محمد حسن خان را با
دو سر اسپ و یکتن دیگر از میان خود برآورده گفتند که بهر کجا که خواهی بسلامت برو که ما ترا بدشمن نمی سپاریم و خود نگهداشتن
هم نمی توانیم و در پاسخ بادشاه گفتند که ما ندانیم محمد حسن خان کجاست محمد حسن خان از میان ترکمانان بیرون رفته در بیابانها
بیگردید و خورش او از شکار مرغان بود روزی چند شکار هم نیافته گرسنه ماند و از بی طاقتی پهلو بر زمین نهاده دل بر مرگ
نهاد ناگاه سواری چند بر وی گذشتند و محمد حسن خان در اندیشه شد که درین بیابان سواران را چکار باشد اما سواران نادری
باشند که در تلاش او آمده اند بدین اندیشه برخاسته تیغ کشید چون سواران نزدیک رسیدند خان را شناخته نخستین خوردنی
در گلویش انداختند و سپس مژده دادند که شاد باش که نادرشاه درگذشت محمد حسن خان از آنجا در میان ایل و الوس خود آمده و لشکری
برآراسته آهنگ استرآباد نمود و استرآباد را بدست آورده بر تخت فرمانفرمائی نشست و تومانات عراق عجم و آذربائیجان و غیره زیر نگین آورده
آهسته آهسته بر کشور ایران و ترکستان تسلط یافت و این واقع در سنه اربعین و الف و احدیمایه هجری واقعشد چون کریم خان زند علم استقلال برافراشت
و شاه اسمعیل صفوی را بسلطنت برداشته بود ترقی کار خان قاجار را دیده اندیشه مند گردید و در سنه خمس و ستین و الف و احدیمایه هجری با فوجی جرار بسوی
محمد حسنخان قاجار نهضت نمود و محمد حسنخان نیز جنگ را پذیره شد بمقابله او شتافت بین الفریقین محاربه سخت واقعشده کریم خان منهزم شده بنه و اردوی خود
گذاشته گریخت و محمد حسن خان دنبال او کرده به شیراز رسید و کریم خان را در بند نمود اما درین هنگام امرای قاجار یخاری باش
که دشمنی دیرینه با قاجاریان آقه باش میداشتند علیحدگی گزیدند و از میدان ستیز راه گریز در پیش گرفتند و محمد حسن خان باز گشته
باسترآباد آمده کریم خان زند بتعاقب او برآمده و خود در طهران مانده شیخعلی خان زند را به مازندران فرستاد و دران جا او را
با محمد حسن خان حربی واقعشده محمد حسنخان شکست یافت و در جزکلیاد بدست سبزعلی قاجار یخاری باش که نوکر او بود
کشته شد و بعضی از اهل تواریخ چنین می نویسند که چون محمد حسن خان بر کریم خان زند دست یافت به اشرف رفت و تمیم خان
و آقا حیدر علی و قنبر علی و یرا ایل شدند و بر علاقه مازندران دست یافت و در سنه ثمان و ستین و الف و احدیمایه بسلطان محمد شاه
درانی وزیر خود شاه پسند خان را به تسخیر استرآباد فرستاد و شاه پسند خان و سبزوار باخان قاجار جنگیده منهزم شد و محمد حسن خان
قزوین و گیلان را متصرف کرده بر عراق عجم لشکر کشید و کریم خان را شکست داده بدنبال او در اصفهان آمده و در آنجا نیز جنگ

کرده ظفر یافت و برآ ذربائیجان حمله برده اور اد خان افغان را شکست و حکومت آنجا به پسر خود آقا محمد خان پسر خود داد و از آنجا به اصفهان برگشت و بر حسین خان دولو قاجار که یاغی شده بود لشکر برد شیخ علی زند بمدد حسین خان آمده و دران حرب لشکر محمد حسن خان شکست یافت و پاے اسپ او در گل و لاے فرو رفته سبز علی ملازمش او را در آنحالت کشت عمر او چهل و پنج سال و حکومت او نه سال بود در سنه احدی و سبعین و الف و احدی یا به هجری کشته شد و او را نه فرزندان بودند آقا محمد خان و حسین قلی خان و جعفر قلیخان و مصطفی قلی خان و مرتضی قلی خان و علی قلی خان و رضا قلی خان و مهدی قلی خان و عباس قلی خان و ازین پسران آقا محمد خان جاے نشین پدر شد ٭

ذکر آقا محمد خان ابن محمد حسن خان قاجار

پس از کشته شدن پدر در بند کریم خان زند افتاد و حسین قلیخان که هر دو از یک مادر بودند درنے بخوف کریم خان از جاے بجاے میگردید چون کریم خان با گروه قاجار صلح کرد حسین قلی خان حکومت دامغان یافت و جمعیت کرده بر استرآباد رفت و محمد خان حاکم مازندران که دشمن قاجاریان بود حسین قلی خان بر و لشکر کشیده او را بقتل رسانید کریم خان زند مهدی خان را فرستاد مهدی خان نیز بحرب قاجار مقتول شد و کریم خان بذات خود لشکر کشید اما کامیاب نشد و حسین قلی خان بعمر بست و هفت سال بدست ترکمے بموت مقتول شد و کریم خان بر مازندران استیلا یافت اما آقا محمد خان نزد کریم خان مے بود اگرچه کریم خان او را گرامی میداشت لیکن رخصت رفتن به ایل و الوس او نمیداد و در هنگام بیماری کریم خان محمد خان در فکر شده که بعد وفات او بقید خانه گرفتار خواهد شد و روزانه بشکار میرفت و چون شب مے شنید که کریم خان زنده است بشهر مے خرامید تا روزے که کریم خان وفات یافت آقا محمد خان با دو نفر از شیراز برآمده باز تیز پرواز عزم جهانگیری را سوے طهران سر داد و در راه خزانه بادشاهی را غارت کرده لشکرے آراست و به مازندران آمد و حاکم ری با و ایل شده امراے قاجار سر بر خط فرمان او نهادند مرتضی قلی خان برادر او شهر بارفروش را بگرفت چون مرتضی قلیخان و رضا قلی خان و مصطفی قلی خان هر سه برادر یکدله بودند رضا قلی خان با فوجے بر برادر حمله کرده منهزم شد و آقا محمد خان شهر ساری را بگرفت علیمراد خان زند بحکم زکی خان برادر عمزاد کریم خان بر آقا محمد خان قاجار لشکر کشید و در جنگ منهزم شده علاقه اصفهان نیز تحت فرمان قاجاریان در آمد و رضا قلی خان بار دویم لشکر بر آقا محمد خان آورده ظفر یافت و آقا محمد خان را در بند نمود و برادران دیگر ازین گستاخی که به نسبت برادر مهتر از کهتر بعمل آمد بر آشفتند و باتفاق بر رضا قلی خان شوریده آقا محمد خان را رهانیدند و بالاتفاق او را بر تخت دامغان نشانیدند و آقا محمد خان سمنان و ساری و بسطام و استرآباد و طهران و گیلان را بقبضه خود در آورده چون علیمراد خان بعد زکی خان زند بر تخت سلطنت نشست شیخ ویس خان و محمد طاهر خان را با پسر خود ویس مراد خان زند به دوازده هزار سوار بجنگ قاجار فرستاد و ایشان از قاجاریان شکست یافتند علی مراد خان خود با لشکرے گران بمقابله آمده جنگهاے بسیار او را با آقا محمد خان در میان آمده اکثر غلبه زندیان را بود آقا محمد خان در استرآباد محصور شده

بعد چندے سامان درست کرده بار دگر با علیمراد خان جنگیده ظفر یافت و علی مراد خان باصفهان رفته بمرد و در کار قاجاریان رونقے پدید آمده آقا محمد خان در سنه تسع و تسعین و الف و احدی مایه لشکر بر اصفهان کشید و جعفر خان زند برادرزاده کریم خان را شکست داده به گرجستان رفت و باز با جعفر خان جنگے نموده او را شکست و بر گیلان لشکر کشیده در سنه احدی و اثنی مایه بعد الالف هجری جعفر خان مقتول شد و لطف علی خان زند پسر او بادشاه شد آقا محمد خان در سنه اربع و الف و اثنی مایه شیراز را گرفت و در سنه خمس و اثنی مایه بعد الالف لطف علی خان بر اصفهان یورش کرده از افواج آقا محمد خان شکست یافت و در سنه تسع و اثنی مایه بعد الالف بگیر آمده کشته شد و در سنه عشر و اثنی مایه بعد الالف هجری بادشاه قاجار بر تمامت ملک ایران و فارس بلا منازعی قابض گردید و تفلیس را غارت کرده و ترکمانان را تاخته رو بخراسان آورد و از آن جا با سپاهے گران بر گرجستان یورش نمود و پس از جنگجوئی بسیار در قلعه شوشی در سنه احدی عشر و الف و اثنی مایه هجری بدست صادق خان نوکرش کشته شد عمرش پنجاه و شش سال بود +

ذکر سلطنت فتح علی شاه ابن حسین قلیخان ابن محمد حسن خان قاجار

چون آوازه مرگ عم خود در شیراز شنید در سنه اثنی عشر و الف و اثنی مایه هجری فتح علیشاه ابن حسین قلیخان بر تخت مملکت متمکن گردید و با صادق خان شقاقی که هوای سروری در سر داشت در میانه قزوین و طهران جنگیده او را شکست داد و تمامت اسباب و اموال عم خود ازو بگرفت محمود خان درانی ابن تیمور شاه ابن احمد شاه ابدالی درانی بسبب استیلائے شاه زمان از کابل به طهران آمده باریاب شد و هم درین زمان محمد خان زند ابن زکی خان در شیراز فسادے انگیخت و گرفتار شد و حسین قلی خان نیز دعوائے سلطنت کرده انهزام یافت نادر میرزا افشار ترکمان ابن شاهرخ ابن سلطان نادر شاه افشار در مشهد شورشے انگیخت و مغلوب شد و دختر خود به شاهزاده حسن علی خان قاجار داد و بادشاه شهزاده محمود خان درانی را مدد داده به قندهار فرستاد چون در محاصره هرات به شاهزاده قیصر ابن شاه زمان پیوست افواج قاجار معاودت نمود و بار دگر نادر میرزا افشار باغی شده شاهزاده محمد ولی میرزا قاجار بمحاربه او مرخص شد و بعد زد و خورد نادر میرزا بگیر آمده کشته شد و در سنه ثمان عشر و الف و اثنی مایه هجری روسیان بر تفلیس و گنجه دخل نمودند بادشاه خود به آذربایجان رفته با افواج روس نبردے رستمانه نمود و بهادران جانبین میدان قتال آمده از آتش توپ و تفنگ و شراره تیر و خدنگ خرمن حیات همدگر را سوخته خاکستر نمودند و دلیران هر دو لشکر داد شجاعت داده گوئے سبقت در میدان مبارزت از یکدگر مے ربودند ه در املائے روسی درآمد بجوش + چو هندوے بیمار برزد خروش + سپاه از دو جانب صف آراسته + زمین آسمان وار برخاسته + همان ترک ترکی برآمد بشور + ببازوے مغلان درآورده زور + لکد کوب گرز هفت جوش + برآمد واز گاو گردون خروش + خدنگ سپر کرده زآهن گذار + چو مرغ دو پر بر سر مرغزار + ز نیزه نیستان شده روئے خاک + ز گوپالها کوه گشته

نهاک + نهنگان شمشیر جوشن گذار + بگردن کشی کرد گردن دراز + الغرض بعد از حرب و ضرب بسیار شاه قاجار پیروزمند گشته
روسیان منهزم شدند و بار دگر در ماه ربیع الاول سنه عشرین و الف و اثنی مایه هجری افواج روس زور آورده و از ین
جانب نیز مغولان کمر بمدافعت بسته بازوی شجاعت کشادند و بر پل خدا آفرین مقابله شده بعد از محاربه سخت روسیان
منهزم گردیدند و مغلان تا آق اغلان تعاقب روسیان نمودند و بار دگر جنگی واقع شده و افواج روس باز منهزم شده در
قلعه ترناوت محصور شد و بار سیوم الشپخدر سپه سالار روس با فوجی گران بمقابل آمده و با افواج قاجار محاربه عظیم واقع شده
زعکس سر تیغ و برق سنان + دل از جای میرفت و دست از عنان + ترنگ کمان رفت در مغز کوه + فشافش کنان تیر
بر هر گروه + ز پولادی لخت گردن کشان + برون ریخته مغزها از دهان + ز پیداد گوپال پیل افگنان + فلک سجامه
در خم نیل افگنان + نهیب پلارک ز پر پای مور + زبال عقابان تهی کرده زور + القصه بعد از محاربات قوی نسیم
فتح و ظفر بر پرچم اعلام مغولان وزید و روسیان را علم اقبال نگونسار گردید و چون ایشان هزیمت یافتند مغلان در تعاقب
آنان تاختند و بسیاری را از آنها بخاک و خون انداختند + ز روسی بسی جوی خون ریختند + گرفتند و کشتند و
آویختند + ز بس روسیان را سر انداخته + بلقم کشتی از کشته پرداخته + قدر مایه رستند بی برگ و ساز + گریزان
سوی روس گشتند باز + بچندان غنیمت بخسرو رسید + که اندازه آید آنرا پدید + و جنگ چهارم روسیان در حدود
گیلان با میرزا موسی سردار ایرانی واقع شده و روسیان هزیمت یافتند و جنگ پنجم بر شهر گنجه واقع شده مغلان ظفرمند شدند
و بر شهر تسلط نمودند و روسیان در قلعه محصور گردیدند و جنگ ششم بر رود ترکی واقع شده الشپخدر سپه سالار منهزم شده
در دره کوه آق تگر گریخت و مرتبه هفتم که الشپخدر مذکور بر شیروان حمله آورد و از دست ابراهیم خان مقتول شد اما جنگ هشتم
در سنه احدی و عشرین و الف و اثنی مایه که بمقام خنشین واقع شده روسیان غلبه کرده بر شیروان قابض شدند و در همین
سال عبدالرحمن پاشاه از خاقان قاجار مدد گرفته بر بغداد رفت و بر علی پاشا والی بغداد غلبه کرد و در سنه اثنی و عشرین و الف
و اثنی مایه حاجی فیروز خان حاکم هرات بر شخص فقیری صوفی اسلام نام اعتماد نموده بر قلمرو ایران حمله نمود و پادشاه قاجار فوجی
برجسته بجرب او فرستاد و درین محاربه صوفی اسلام کشته شد و مغولان هرات را محاصره کردند و حاجی فیروز خان خراج و باج دو ساله
داده از محاصره خلاصی یافت و وکیل شاه فرانس بدربار پادشاه قاجار رسیده بنای دوستی گذاشته مقرر کرد که اهل فرانس
و ایران متفق شده در تعیبه و تنبیه روسیان قرار واقعی نمایند بعد ازین شاه ایران فرانس را از ملک خود راه دهد تا بر هندوستان
حمله آورد و از جانبین عهدنامجات دوستی نوشتند و در سنه ثلث و عشرین و الف و اثنی مایه در میان شهنشاه روس و ایران
صلح شد اما از جانب روس بار دگر عهدشکنی واقع شده و لشکر روس به تسخیر ایروان پیشتر آمد در حرب اول مغلان شکست خوردند
و بار دگر بر قلعه ایروان جنگی صعب واقع شده روسیان انهزام یافتند و بپای فرار در وادی ادبار شتافتند و همین سال
سفیر سرکار شهنشاه انگریزی در ایران آمده یکپاره الماس بار مغان گذرانید و استدعای عهدنامه دوستی نمود و همین

سال در ماژندران زلزله سخت آمد که وحوش از بیابانها گریخته به آبادانیها آمدند و در سنه ست عشرین والف واثنی مائیه
شاهزاده محمد علی میرزا بر هرات رفته خراج دو ساله از فیروز خان گرفت و در همین سال روسیان بد پیمان رو به حرب
آوردند و درمیان شوشی و گنجه محاربه واقع شد و مغلان تاب شمشیر گرفتند و فساد ایشان را فرو نشاندند و روسیان
ناچار شده اسلحه انداختند و امان درخواستند و در سنه ثمان و عشرین والف واثنی مائیه در مقام آق اغلان دیگر باره
درمیان افواج شهنشاه ایران و روس محاربه درمیان آمده اما همین سال در هر دو سلطنت صلح شد و درمیان سرکار
انگریزی و بادشاه قاجار نیز عهدنامه دوستی و وداد مستحکم گردید و در عرصه نه سال بادشاه ایران فتوحات بسیار در خوارزم
و خراسان و هند و روم حاصل کرده و در سنه ثمان و ثلثین والف واثنی مائیه درمیان بادشاه و سلطان المعظم روم
صلح شد اما علمای شیع بادشاه را به روس ترغیب و تحریص دادند و در حالت قبول صلح فتوای کفر نوشتند بادشاه ناچار
باز بر سر پیکار گردید و درمیان مغلان و عیسائیان روس محاربات سخت واقع شدند آخر در ماه ذوالحجه سنه ثلث و اربعین
والف واثنی مائیه هجری بار دگر صلح شد و از آن باز روسیان آهنگ ایران نمودند و بادشاه در سنه خمسین والف
واثنی مائیه در اصفهان آمده سر بر بالین رنجوری نهاد هرچند چاره گران بیچاره گری کوشیدند سودی ندیدند و بادشاه
باوجود رنجوری همه روز خود را آراسته بار عام میداد و خود را به لشکریان می نمود تا فتنه حادث نشود تا روز پنجشنبه
هجدهم شهر جمادی الثانی سنه خمسین والف واثنی مائیه خواست که حسب معمول خود را آراسته بار عام دهد از شدت درد
ذات الجنب نتوانسته بنشست و بعمر شصت و هشت سال انتقال نمود کالبدش از آنجا الی قم آورده بخاک سپردند شهریاری
ارجمند بود و بادشاهی پیروزمند بهر طرف که توجه می نمود فتح و ظفر باستقبال پیش میرسید هرچند روسیان خواستند که
ملک ایران تصرف نمایند از دلاوری و مردانگی این بادشاه نتوانستند و شکست های فاحش خورده ناچار صلح کردند و
از فارس و آذربائیجان و لرستان و قیروان و گرجستان تمامی فرمانروایان بدرگاه قاآن کجکلاه جبین ارادت بدر دولت
می سودند و ویرانهای بسیار ازین بادشاه آباد شدند نوشته اند که چون در بیست و یکم شهر ذالحجه سنه اثنی عشر و
اثنی مائیه بعد الالف آقا محمد خان عم این بادشاه از دست غلامان نمک حرام خود شهید شد غلامان صندوقچه جواهر و
بازوبند الماس و شمشیر جواهر دار و الماس دریای نور و تاج ماه و غیره اشیای گران بها گرفته نزد صادق خان شقاقی
که دشمن خاندان قاجار بود رفتند اول علی قلی خان برادر آقا محمد خان مدعی سلطنت شده باقبال این بادشاه گرفتار
آمده مکفوف البصر گشت و چون صادق خان شقاقی سر بفتنه برداشت بادشاه لشکر برکشیده او را شکست فاحش
داد و صادق خان چاره غیر از اطاعت ندانسته جمیع جواهر گران بها را حاضر آورد و قاتلان آقا محمد خان بکیفر کردار رسیدند
الغرض فتح علی شاه مردانه کسی بود در عهد خود بعدل و داد بر وفق مراد زندگانی نمود ایام سلطنت او سی و نه سال بود
او را پنجاه و دو پسر و چهل و شش دختر بودند +

ذکر بعضی از شعرای عهد او

از عمدهٔ شعرای زمان او قاآنی بود اسم او حکیم میرزا حبیب شیرازی فرزند میرزا ابوالحسن متخلص به گلشن بود در هفت سالگی یتیم شد و همت ولی کر بعزم خراسان بربست و تحصیل علوم بواجبی کرده شعر گفتن آغاز نمود تا آنکه آوازهٔ سخنوری او بسمع شاهزاده حسن علی میرزا ابن خاقان اعظم فتح علیشاه قاجار رسیده قاآنی را مشمول عواطف فرمود و در ندمائی خود جای داده به تقریبی بحضور بادشاه رسانید و بادشاه او را نوازش فرموده بخطاب مجتهد الشعرا مخاطب ساخت و بعد از شنقار آن قاآن معظم در عهد محمد شاه قاجار بیش از پیش مشمول عواطف گردید و ملقب به حسان العجم گشت و بلحاظ مداحی قاآن قاجار تخلص قاآنی اختیار نمود چه مداح شهنشاه صاحب شوکت بود و بادشاه کشور فصاحت و بلاغت قصاید غرای او رشک خاقانی عهد او بود و در قصیده گوئی گوی سبقت از معاصرین در ربوده در سنه سبعین و اثنی مائه و الف هجری در گذشت از دست قصیده که در مدح حضرت امام ضامن ثامن رضی الله تعالی عنه گفت چند شعر از آن نوشته میشوند ــ بگردون تیره ابری بامدادان برشد از دریا + جواهر خیز و گوهر ریز و گوهر بیز و گوهر زا + چو چشم اهرمن خیره چو روی زنگیان تیره + شده گفتی همه خیره بمغزش علت سودا + شبیگون چون شب عاشق گرفته چون دل عاشق + باشک دیدهٔ وامق برنگ دیدهٔ عذرا + شبش باقیر آلوده دلش با زنگ آموده + بدن از سرمه سوده درون پر لولوی لالا + بدل گلشن به تن زندان گهی گریان گهی خندان + چو در بزم طرب رندان ز شور نشئهٔ صهبا + فگنده بر سمن سایه دمن را داد سرمایه + چمن زو غرق پیرایه چو رنگین شاهد رعنا + زبس لاله زبس نسرین دمن رنگین چمن مشکین + ز بوی آن ز رنگ این زمین دلکش هوا زیبا + ز فر لاله و سوسن ز نور نور نسترون + دمن چون وادی ایمن چمن چون سینهٔ سینا + چمن از فر فروردین چنان نازان بدشت چین + که طوس از شاه فروردین بر این نه گنبد خضرا + شه بر بیشه امکان نهنگ لجهٔ ایمان + ولی ایزد منان علی عالی اعلا + امام ثامن ضامن حریمش چون حرم ایمن + زمین از خرم او ساکن سپهر از عزم او پویا + نهال باغ علیین بهار مرغزار دین + نسیم روضهٔ یسین شمیم دوحهٔ طوبی + ز جودش قطرهٔ قلزم ز رویش پرتوی انجم + جنابش قبلهٔ مردم رواقش کعبهٔ دلها + نظام عالم اکبر قوام شرع پیغمبر + فروغ دیدهٔ حیدر سرور سینهٔ زهرا + وجودش با قضا توام ز جودش ماسوا خرم + حدوثش با قدم همدم جنابش با ابد همتا + می از مینای لا خورده سبق از ماسوا برده + وز آن پس سر بر آورده ز جیب جامهٔ الا + مهین نوباوهٔ آدم بهین پیرایهٔ عالم + چو خیر المرسلین محرم بخلوتگاه او ادنی + در اوصاف تو قاآنی دهد داد سخندانی + کند امروز دهقانی که تا حاصل برد فردا + سخن تخم است و او دهقان ثنا مزرع امل باران + فشاند دانه در میزان که چیند خوشه در جوزا + الا در نامه و نیسان و مدار گل و ریحان + بروید سنبل از بستان برآید لاله از خارا + همیشه زائرت خرم چو گل از خرمی توام + چو ریحان سبز و مشکین دم چو سنبل بوستان آرا + و لکه عدو اندر رهید مبیوزند دمن

نالان چو عود + بے بتے کز خال ہندو رہ زند اسلام را + حیران کند جمال تو ماہ دو ہفتہ را + خجلت دہد رخ تو گل نو شگفتہ را + بیرون نہ یک قدم قاآنی از خویش + کہ از قید دو عالم میتوان رست + زجان شاکر زلفین اوست قاآنی + تو عندلیب نگہ کن کہ مدح زاغ کند + عالمم بسر کہ آب دو چشم بسان باد + گرمی فزود آتش عشق نہفتہ را + صد خرمن جان را بیکے جلوہ بسوزی + صد کوہ گران را بیکے غمزہ بکاہی + رباعی ؎ گاہے ہوس بادہ رنگین دارم + گاہ آرزوئے وصل نگارین دارم + گہ سبحہ بدست و گاہ زنار بدوش + یارب چہ کسم کیم چہ آئین دارم +

ذکر سلطنت سلطان محمد شاہ ابن عباس میرزا ابن فتح علیشاہ قاجار

بعد از شنقار شدن قاآن پیروزمند

فتحعلی شاہ شاہزادگان ارجمند بدعوئے سلطنت برخاستند و باہم گرد بساط محاربات آراستند شاہزادہ حسین علی خان قاجار در فارس اعلام استقلال برافراخت و شاہزادہ ظل السلطان در طہران کوس شاہی را بلند آوازہ ساخت چون محمد شاہ بامر جد بزرگوار خود خلعت ولیعہدی بر قامت آراستہ بود در بلدۂ تبریز در سنہ خمس و اثنی مایہ و الف ہجری بر تخت سلطنت نشست و با جمعیت ہواخواہان خود سوے طہران رفت و ظل السلطان از کردہ پشیمان شدہ حاضر گشت و محمد شاہ در سنہ احدی و خمسین و اثنی مایہ و الف ہجری آہنگ مشہد مقدس کردہ و از آنجا بہ شہر غوریان رفت و در سنہ ثلث و خمسین و الف و اثنی مایہ سوئے ہرات آمدہ تا دہ ماہ اورا محصور داشت و کامران والی ہرات در رافعہ تعصیرے نکرد چون کہ قبضۂ ہرات بر خلاف استرضاے سرکار انگریزی بود پادشاہ بلحاظ دوستی شہنشاہ انگریزی ترک محاصرہ کردہ بہ طہران رفت و در سنہ ثلث و ستین و اثنی مایہ بعد الالف حسن خان سالار در خراسان فسادے برپا نمود و بعد از محاربات مغلوب گشتہ خراسان از فتنہ و فساد پاک شد اما محمد شاہ بادشاہ ہمدرین زودی رنجور شد و در روز ۳ شنبہ ششم شوال سنہ اربع و ستین و اثنی مایہ و الف ہجری بعمر چہل سال و یازدہ ماہ رحلت کرد چہاردہ سال و دو ماہ حکمرانی فرمود بلند شاہی دانا و فرمان روائے فرزانہ بود سخنان حکمت بسیار گفتے و لپسندیدے۔ +

ذکر بعضے از شعرائے عہد او

از عمدۂ شعرائے زمان محمد شاہ حکیم حبیب شیرازی متخلص بہ قاآنی بود کہ محمد شاہ بادشاہ قاجار او را بخطاب حسان العجم نواختہ بود

قاآنی خاقانی این زمان بود ذکر او در شعرائے عہد خاقان اعظم فتح علی شاہ قاجار بگذشت تا الف میر محمد اصفہانی از شعرائے پایۂ تخت خسرو کج کلاہ محمد شاہ قاجار بود در فصاحت و بلاغت مشہور آفاق بود و در معنی آفرینی یگانہ و طاق از وست ؎ چہ شود بچہرۂ زرد من نظر از برائے خدا کنی + کہ اگر کنی ہمہ درد من بیکے نظارہ دوا کنی + تو شہے کشور جان ترا تو مہے و جان جہان ترا + زرہ کرم چہ زیان ترا کہ نظر بحال گدا کنی + تو کمان کشیدہ و در کمین

کز نی به تیرم و زمن غمین + همه این غم بود از همین که خدا نکرده خطا کنی + یغما میرزا ابوالحسن خان جندقی از مداحان محمد شاه قاجار خسرو عالی تبار بود و بخطاب ملک الشعرائی از آن بارگاه ممتاز شده بود صاحب طبع رسا بود از وست

سه بجانان دهد دل ناگفته ماند ای نطق تقریری + زبان را نیست یارای سخن ای خامه تحریری + ز نوک مژگم زخون دیده شرح روز هجران را + نویسم ار ندارم قاصدی از باد شبگیری + بیک زخم از تو فارغ نیستم تعجیل ای قاتل + بجان مشتاق زخم دیگرم ای عمر تاخیری + بود کان مه بفریادم رسد فریاد ای افغان + شود آن سنگدل رحمی کند ای ناله تاثیری + بکار خود فرو درمانده یغما پند ای ناصح + جنونم ساخت رسوائی جهان ای عقل تدبیری +

ذکر سلطنت سلطان ناصر الدین شاه ابن محمد شاه ابن عباس میرزا ابن فتح علی شاه قاجار آقه باش لو

تولد ناصر الدین شاه در صفر المظفر سنه سبع و اربعین و اثنی مائه والف هجری واقع شد

خاقان کجکلاه محمد شاه قامت او را بخلعت ولیعهدی آراسته بود بعد از ارتحال پدر در چهار دهم شوال سنه اربع و ستین و اثنی مائه والف هجری بر تخت سلطنت نشست و در سال اول جلوس جعفر قلی خان ترکمان در خراسان شورشی پیدا کرده و حاجی محمد خان بیگلربیگی در مشهد اعلام بغاوت برافراشت و شاهزاده حمزه میرزا حاکم خراسان با فوج خود به حرب جعفر قلی خان ترکمان رفت و مشهد را محاصره نمود و چون یار محمد خان حاکم هرات بامداد جعفر قلیخان رسید شاهزاده ترک محاصره کرده در قلعه ارک رفت چندی نگذشت که درمیان یار محمد خان افغان و جعفر قلی خان ترکمان وفاق به نفاق بخلاف انجامید و شاهزاده مراد میرزا از طهران بمدد شاهزاده حمزه میرزا رسید یار محمد خان نیز برخاسته به حمزه میرزا پیوست حمزه میرزا بار دگر به مشهد رفت و بجنگ هائی سخت ظفر یافت و محمد حسن خان سالار و امیر اصلان خان و محمد خان مفسدان بقتل رسیدند و مشهد بتصرف اولیای دولت قاجاریه درآمد اما در همین زمان فرقه بابیان پیدا شد و مجملش آنکه شخصی علی محمد نام خطاب خود باب مقرر کرده دعوی نمود که من مهدی صاحب الزمان ام و اکثر مردم او را متابعت کردند و ملا حسین نام شخصی را خلیفه خود کرده و زنی که قرة العین نام داشت نائبه او مامور شد چون اکثر علما بر او خروج کردند علی محمد بابی در علی آباد آمده و در خانقاه شیخ طبرسی آسوده خندقی در دور آن کندیده غله و آذوقه بسیار درون آن مجتمع نموده آماده قتال مستعد جدال گردیدا آقا عبد الله میرزا آقا حکام مازندران بحرب آن گروه مبادرت نمود و در جنگ ایشان اول الذکر کشته شد و آخر الذکر منهزم بازگشت نواب مهدی قلی میرزا از پیشگاه بادشاه به استیصال آن جماعت مامور گردیدا در حرب ایشان شکست فاحش نصیب او گشت و بابیان ازین فتوحات چیره دست شده خیال استقلال بدل و دماغ مستقل نمودند چون بار سیوم افواج غلبه مجتمع شده بجنگ پرداختند ملا حسین بشیرویه که خود را سید علی اعظم میگفت شبخون آورده بسیاری را

از فوج مغلان کشته خود نیز زخمی سخت برداشت و بهمان زخم درگذشت و در روم آخر وصیت کرد که من انتقال جسم میکنیم و بعد از
چهارده یوم زنده خواهم شد مغلان پس از مرگ او بمحاصره بابیان مشغول بودند و جبراً و قهراً بر قلعه ایشان تصرف کردند ملا محمد
بابی گرفتار شد و بر خر سوار کرده او را تشهیر کردند و بحال بد کشتند همچنان در زنجان نیز محمد علی نام بابی دعوی امامت
کرد و پانزده هزار سوار جمع آورده و شهر زنجان را بدست آورده تاراج نمود و مردم بسیار را قتل کرد سید علی خان امیر
زنجان تا سه ماه محاصره شهر نموده قدرت نیافت سپس پادشاه محمد خان بیگلر بیگی را از دار الخلافه طهران بمدد او فرستاد
و امیر مذکور تا شش ماه بمحاصره زنجان صرف کرده کاری نکشود پادشاه فوجی دیگر برین مهم نامزد فرمود تا بعد از محاصره و جنگ
و حرب چهار ماه محمد علی بابی مقتول شد قلعه و شهر فتح شد و مغلان جمیع متابعان او را کشتند و همچنین در تبریز سید یحیی ابن
جعفر دارابی خروج کرده یاغی شد مهر علیخان دیوان بیگی بمقابله ایشان پرداخته یحیی معه متابعان او بقتل رسید و این فتنه
فرو نشستند در سنه سبع و ستین و اثنی مائه بعد الالف هجری محمد امین خان اوزبک والی خوارزم از گماشتگان قاجار
علاقه اسیراپ را منتزع نمود پادشاه سفیری بفرستاده خان اوزبک را ازین حرکت ممتنع فرمود چون هیجان صفرای
غرور پندارش نیچان بود که بسر کنگبین نصیحت تسکین پذیرد جوابی نفرستاد پادشاه سلطان مراد میرزا را فرستاد تا سرخس را
بتصرف درآورد و امیر عباس قلی خان بیگلر بیگی را بمحافظت مرو تعیین فرمود علی خان حاکم سیستان اطاعت پادشاه منظور
نمود و بفرستادگی خلعت امتیاز یافت چون یار محمد خان افغان والی هرات انتقال نمود و پسرش صید محمد خان حاکم شد اختلافی
در میان افاغنه پیدا شده کهن دل خان را از قندهار برای سروری طلبیدند پادشاه قاجار درین وقت امیر سام خان را
بهرات فرستاد و کهن دل خان چندی جنگیده بقندهار برگشت و فوج پادشاهی بر هرات تسلط یافت و صدیق محمد خان ادر
صید محمد خان بگیر آمده بمشهد رسید و سکه و خطبه پادشاه جاری شد و درین سال شیخ علی نام بابی سلیمان نامی ابی را
بخود ساخته درپی قتل پادشاه گردید و دوازده کسان از اتباع او در وقت سواری بر پادشاه حمله کردند و خفیف زخمی
بر بدن مبارک او رسانیدند اما جمیع مفسدان گرفتار شدند و امیر سلیمان نیز گرفتار ایشان اسیر شده حمله بیاسا رسیدند و در
همین سال سلطان علی خان ابن کهن دل خان والی قندهار بفرمان پدر خود بحضور پادشاه حاضر شده تقبیل اطاعت شاهی
نمود و جعفر قلیخان سفیر امیر رستم توران و دوست محمد خان بارکزی افغان نیز حاضر شده پیام نیاز و اتحاد و تحائف بسیار رسانید
چون سید سعید خان والی مسقط بر بندر عباس حمله کرده بود مؤید الدوله حاکم شیراز بدان مهم مامور شده و امام مسقط بار دگر
سر در حلقه اطاعت پادشاهی درآورد و در سنه سبع و سبعین الف و اثنی مائه هجری محمد امین خان اوزبک بار دگر
بر سرخس یورش نمود اما در محاربه افواج قاجار کشته شد و در سرخس قبضه قاجاریان مستقل و مستحکم گردید و در سنه احدی و
سبعین و الف و اثنی مائه مؤید الدوله بانتظام بندر بوشهر و جزیره خارک مامور گردید و همین سال کهن دل خان والی قندهار
رحلت کرد و صدیق محمد خان پسر او و رحم دل خان برادرش غلوی داشته امیر دوست محمد خان بر قندهار دست یافت

چون سید محمد خان والی هرات در محاربه اوزبک بمدد محمد امین خان آمده بود و امیر کریم خان هزاره را بقتل رسانیده بود قوم هزاره
که دران نواحی مسلط بودند باتفاق اکثر افاغنه بر وی شورش کرده و شاهزاده یوسف را از مشهد طلبیده بر تخت نشانیدند و شهزاده
اطاعت بادشاه قاجار مشتهر کردند اما یوسف بر هرات قبضه نموده عجالة الوقت سید محمد خان را با دو خواهر و مادرش کشت و زنانش
متصرف شد لهذا مردم ازین فعل بدش متنفر شدند و امیر دوست محمد خان را آرزو نمودند و امیر سامخان وکیل شاه قاجار را
از شهر بیرون کردند و دوست محمد خان بعضے از افواج خویش را جانب سیستان نامزد فرموده و سردار علیخان والی آنجا معاونت
از بادشاه قاجار جست شهزاده سلطان مراد میرزا باین مهم مامور شده و در مقام غوریان با افغانان جنگی سخت نموده ایشان را
منهزم کرد و افاغنه اطاعت قبول نمودند و بعد ازین بمحاصره هرات پرداخت و در هر دو گروه افاغنه و مغلیه محاربات بسیاری
واقع شدند چون غلبه افواج مغل ظاهر شد عیسی خان ترانی افغان شهزاده یوسف را مقید نموده بفوج مغلان رسانید و خود بهرات
برگشت چون امارت خود در دفع یوسف میدانست در بر روی مغولان ببست و لشکر مغل ازین اداے او برآشفته حملهٔ سخت
نمودند و بعد محاربات سخت در تاریخ بست و پنجم صفر شهر هرات مفتوح شد و عیسی خان بفوج مغل رسید چون سرکار انگریزی قبضه
بادشاه ایران بر هرات و افغانستان نمیخواست ازین معرکه رنجیده جهازات جنگی خود بر بندر بوشهر فرستاد و قلعه بهمنی را بتصرف
خود در آوردند و سپس بر قلعه و بوشهر نیز قابض شدند و دریا بیگ حاکم بوشهر بگیر آمده به بمبئی رسید و بادشاه ایران فوجے
شائسته بمقابله افواج انگریزی فرستاد و در میان لشکر مغل و انگریزی محاربات صعب واقع شدند اما آخر باستدعاے
دولتین صلح گردید و قرار یافت که بادشاه ایران در هرات دخل نکند و هرات را به کابل بگذارد و در چهارم رجب سنه ثلث و
سبعین بعد الف و اثنی مایه هجری این صلحنامه نوشته شد چون بادشاه ایران را بکسے پرخاشے نماند در سنه تسعین بعد الف و اثنی
مایه هجری عزم سیر و سیاحت ممالک دنیا مصمم فرموده در ممالک فرانس و آستریا و جرمن و اٹلی و ڈنمارک و اطالیا و بلجیم و انگلستان
و روس وغیره سلطنت هاے یورپ شهرهاے مشهور و اماکن مذکور بطریق سیر و سیاحت تشریف برد و سلاطین عظیم القدر
ویرا بالقدم قبول استقبال کردند و باعزاز و اکرام مالاکلام مهمانیها بجاے آوردند و بادشاه حالات سفر خود را بقلم خود نگاشته
کتابے تصنیف فرمود و بعافیت داخل دار الخلافه طهران گردید و بار دگر اشتیاق سیر فرموده مکرر در سلطنت هاے موصوف
و اماکن معروف رفته سفرنامه دیگر بقلم خود ارقام فرمود و حالات هر مقام را بعبارت شسته بقید تاریخ در ضبط تحریر در آورد
و بعد ازین به انتظام ایران پرداخته مدارس ها بنیاد نهاد و در ترفیع عمارات و آبادانی و درستی راهها وغیره نظم و نسق
سلطنت سعے موفور بجاے آورد و مدتے با من و امان و عدل و داد حکمرانی فرموده در بست و دویم شهر ذیقعده سنه ثلث عشر و
الف و ثلثمائه هجری روز جمعه در خانقاه حضرت عبد العظیم رفته بود در وقت واپسی شخصے تفنگے بر بادشاه سر داده و گلوله تفنگ بر
گردن بادشاه رسیده و ازان زخم آن بادشاه جم جاه از عالم فانی رحلت فرمود بعضے این واقعه را از شرارت بابیان پندارند
پنجاه سال جهانبانی نموده نظم و نسق و جرأت و همت بے نظیر بود و شکوه و شوکت بادشاهی را باوجود کثرت همسائگی و

قوت سلاطین نصاری بکمال دانائی نگهداشته و درباره شهادت بادشاه بعضے این حرکت قبیح را لفدائیان بابی منسوب دارند اما بعد از تحقیقات واضح شد که قاتل آن بادشاه میرزا محمد رضا نام از معتقدان شیخ جمال الدین بود و شیخ مذکور در افغانستان متولد شد و از اوائل عمر بایران آمده با ملکولم خان رابطه یگانگت داشت بحکم بادشاه از ایران جلای وطن شد و به مصر رفت از ان مقام نیز بسبب سازش ہائے برخلاف حکومت خارج کرده شد و به بمبئی آمده آتش نخش شیعه و سنّی را مشتعل نمود و به حیدرآباد دکن رفت چون برخلافی با حکومت در فطرت داشت از ان جا نیز بهمین سبب خارج شد و به انگلستان رفته از ان جا به دار الخلافه قسطنطنیه رفت بادشاه مرحوم ناصر الدین شاه قاجار دارائے ایران به سلطان المعظم عبد الحمید خان نوشت که از ان متفنی خبردار باید بود و سلطان المعظم بجواب نامه بادشاه نوشت که شخص مذکور درینجا نظر بند است و همواره در نگرانی سخت خواهد بود اما چون جمال الدین مذکور در خلاف بادشاه ایران بسیار مشتعل و همیشه در انتظار وقت فرصت مے بود آخر هشت کس را از معتمدان و معتقدان خود به متبعیت میرزا محمد رضا بدبخت به طهران فرستاد این ناکسان در تلاش وقت فرصت بودند درین آوان که برائے سالگره جلوسے بادشاه سامان طوی عظیم ترتیب میدادند و جشنے بزرگ را تیاری میکردند و بادشاه که در خانقاه رفت بعضے گویند که در راه بضرب تفنگ زخمی نمودند تحقیق این است که بادشاه در خانقاه مشغول دعا بود که محمد رضا بندوق سر داد و گله بر گردن خورده بادشاه را به محل معلّے مے بردند که در راه مرغ روح از قفس عنصری پرواز نمود و محمد رضا قاتل نابکار گرفتار شده اسمائے شرکائے خود ظاهر نمود و اولاد بادشاه مرحوم بسیار است اما کسیکه مشهور تر اند نوشته اند سلطان مسعود میرزا ملقب به نائب السلطان است و از ولیعهد بهادر سه سال کلان تر است اما والده او از خاندان بادشاهی نیست مدتے بامر پدر بکار حکومت و انتظام سلطنت مے پرداخت صوبجات فارس و کردستان زیر حکومت داشت در سنه یکهزار و هشتصد هشت عیسوی بادشاه از و رنجیده از کار حکومت او را باز داشت و صوبه اصفهان با و مقرر فرمود و شاهزاده مسعود میرزا جوانمرد کسیست و در انتظام سلطنت مے پرداخت فراستے عجیب دارد و از اسپان پری نژاد و صید بازی شوقے وافر دارد و مسعود میرزا حسین قلی خان نام سردار فرقه بختیاری را که بملاقات او رفته بود در محل خود کشت از ین سبب فرقه مذکور از شهزاده متنفر شدند و نیز اکثر امرا او را نمے خواهند دومی کامران میرزا این شاهزاده نامدار نیز بکار و بار ملکداری مے پردازد و دخلے بانتظام ممالک میدارد و بعضے خطاب سلطان مسعود میرزا را ظل السلطان مے نویسند که از همه اولاد بادشاه کلان تر است و خطاب کامران میرزا نائب السلطان است و او از ظل السلطان کهتر است و شاهزاده ولیعهد مظفر الدین میرزا است که گورنر صوبه آذربایجان بود و در خاندان قاجار آئین است که ولیعهد را صوبه دار آذربایجان مقرر دارند و شاه مظفر الدین از بطن شهنشاه بیگم است و دختران بادشاه مشهور از همه یک دختر است که عقد او به امیر ایوب خان بارکزئی پسر امیر شیر علیخان بادشاه کابل منعقد شد وقتیکه ایوب خان از افواج انگریزی شکست خورده بایران رفت بادشاه باعزاز تمام او را نزد خود نگهداشته و دختر

بدو داد و ایوب خان بعد چندے باز نزد انگریزان آمده در هندوستان رسید +

ذکر سلطنت سلطان مظفر الدین شاه ابن ناصر الدین شاه ابن محمد شاه ابن عباس میرزا ابن فتح علی شاه قاجار بادشاه ایران

چون ناصر الدین شاه قاجار از دست محمد رضا نام شخصے مقتول شد در سنه ثلث عشر و الف و ثلثمایه هجری باتفاق امرائے کبار بر تخت سلطنت ایران نشست و جمیع شهزادگان قاجار و امرائے کبار بر سلطنت آن شاه نامدار رضا دادند اگرچه اول از جانب سلطان مسعود میرزا اندیشه بود اما او نیز غاشیه تابعت بر دوش کشید و بادشاه از مدت سی و شش سال ولیعهد و گورنر صوبه آذربائیجان مقرر بود در علم تاریخ دخلے کامل میدارد و در تفنگ اندازی و دیگر فنون سپهگری دخل بسیار و کمالے حاصل فرموده است مزاج همایونش حلیم و بسیار فهیم است در توقیر و تعظیم علما و سادات و امرائے عالی درجات سعی میکند چون بر تخت سلطنت نشست سلطنت علیه عثمانیه روم و دولت رفیعه انگریزی قیصره هند و مملکت روس و فرانس و جرمن و آسٹریا و بلجیم و ڈنمارک و اٹلی وغیره سلاطین عظام و بادشاهان کرام پیام مبارکباد فرستادند و او را بادشاه بالاستحقاق ایران تسلیم نمودند و بادشاه کجکلاه باطمینان تمام بکار و بار سلطنت و نظم و نسق مملکت و آبادی ملک و رفاه رعایا و پرورش امرا و علما مشغول گردید چون مدتے در صوبه آذربائیجان بوده است و آذربائیجان متصل سرحد روس است مشهور است که باروسیان میل بسیار دارد و جمیع اصاغر و اکابر ممنون و مشکور اند و تا امروز که تاریخ چهارم شهر شعبان سنه اربع عشر و الف و ثلثمایه هجری مطابق هشتم جنوری سنه یکهزار و هشتصد و نود و هفت عیسوی است بکمال شان و شوکت بر تخت سلطنت ایران متمکن است خدائے عزوجل در عمر و اقبال آن بادشاه نامدار برکت دهد و دولت ابد پایدارش را از صدمه زوال نگهدارد و درین زمان سلطنت ایران در کثرت خزائن و دفائن و بسیارے فوج و لشکر و شان و شوکت و امن و امان و انتظام در میان سلطنت هائے دیگر ممتاز است و جواهرات بیش بها و مرصع آلات و نفائس بے انتها در تصرف بادشاه قاجار موجود اند که سلطنت هائے دیگر ندارند و از جواهرات و طلا آلات اشیائے بسیار قیمتی سی و یک کرور و شصت لک روپیه بالفعل در خزانه عامره بادشاه قاجار موجود است از انجمله تاج شهنشاهی خاندان قاجار است که بطور گلدسته ساخته اند و او را بر یک قطعه یاقوت قایم نموده اند و آن یاقوت برابر یک بیضه مرغ است و درفش قاجار است که بادشاهان قاجار در عهد هائے خود جواهر بر و افزوده اند و ده آثار الماس بالحال بر و موجود اند و یک قبضه شمشیر مرصع جهانگشا است که بادشاهان قاجار بشگون جنگ بر کمر مے بندند از زیادتی جواهر قیمتش به پنجاه و هفت لک و شصت هزار روپیه رسید و یک طشت مرصع که یکصد زمرد بر وے بصنعت نصب نموده اند و یک قلم که هوا نسبت که میگویند که بحضرت سید المرسلین شفیع المذنبین صلی الله علیه و سلم نازل شده بود و هر که نزد خود دارد از ضررها ایمن باشد و الماس دریائے نور است که وزنش یکصد و هفتاد و هشت قیراط است که نادر شاه افشار در عهد محمد شاه گورگان

از خزانهٔ هندوستان برده بود و بخزانهٔ ایران نهاده و از و بدست سلاطین قاجار رسید الماسے بے نظیر است و همین قطعهٔ الماس
که در خزانهٔ شاهان گورکان بود و بزیادتی قیمت و وزن در تمامی دنیا مشهور بودند یکے دریائے نور و دیگر کوه نور هر دو الماس
در زمانهٔ محمد شاه از خزانهٔ هند بایران رفتند و دریائے نور بدست سلاطین قاجار است و کوه نور از اولاد احمد شاه درانی
بدست رنجیت سنگه سکهه و از و بدست سرکار انگریزی رسید و الحال در خزانهٔ ملکهٔ معظمه قیصر هند موجود است و ذکرش خواهد
آمد انشاء الله تعالی بهر کیف در خزانهٔ مظفر الدین شاه قاجار مبلغ بست کروڑ روپیه نقد علاوه جواهر و نفائس دیگر موجود است
خدائے تعالی دولتش نگهدارد چون با اکثر سلاطین نصرانی همسائگی دارد و بالخصوص شهنشاه روس که در توسیع مملکت بسیار
حریص است و دندان طمع بر مملکت ایران تیز کرده و بهر طور دخل خود میخواهد خدائے تعالی از دستبرد مخالفان این مملکت را
محفوظ دارد فقط - اما مذهب بادشاهان قاجار و اکثر سکنائے ایران تشیع است چون بعد از سلاطین تراکمه سلاطین سادات
صفویه بر ایران تسلط یافتند چون مذهب ایشان تشیع بود امرا و سکنائے ایران بحکم اَلنَّاسُ عَلٰی دِینِ مُلُوکِهِم اکثر برضا و
بعضے بخوف و بعضے بحرص و خوشامد مذهب تشیع اختیار کردند و اکثر نیاکان بادشاه قاجار نیز بهمین مذهب درآمده و اکنون مدتے
ست که فرمان روایان ایران و امرا و رعایائے آن ممالک مذهب تشیع دارند و شهنشاه کجکلاه مظفر الدین میرزا در اتحاد اسلام
یگانگت و موافقت با سلطان المعظم روم سعی بسیار فرموده عداوت را مبدل به محبت نموده است و الحال برائے سیر و سیاحت یورپ
برآمده و بعد از گلگشت سلطنت روس در پارس دار السلطنت فرانس رونق افروز است در آن مقام وقت سواری کالسکه شخصے
میخواست که تفنگچه بر بادشاه زند اما خدا تعالی صیانت نموده آن کس بگیر آمد و مقرر است که شهنشاه کجکلاه درین سفر به قسطنطنیه
هم تشریف برد و سلطان المعظم بکمال محبت این ملاقات را خواستگار است خدائے تعالی در اتحاد هر دو دولت ترقی دهد و
شاهزاده اکبر شهنشاه ایران و ولیعهد سلطنت سلطان محمد علی میرزا است که با دختر کامران میرزا عم خود منعقد شده و بموجب
دستور بر صوبه داری آذربائیجان ممتاز است فقط

چون کوائف جمیع سلاطین اقوام گورکانیه و قاجار و برلاس و جغتائی و اوزبک و قزاق و یوزنجری وغیره اقوام قبات
باختتام رسید بنا اکنون احوال سلاطین اقوام درلکین نوشته میشوند +

ذکر سلطنت سلاطین ایلکانیه جلایر از قوم درلکین بممالک عراق عرب و عجم وغیره دیار ربو

بر مستخبران انساب سلاطین نامدار پوشیده نیست که نسب قوم جلایر به قوم درلکین میرسد و قوم درلکین از اولاد نکوز پسر خال قیان خان ابن ایل خان پیدا شدند
و آن چنان است که چون در محاربه تور ابن افریدون و سونج خان تاتار ایل خان و جمیع امرا و افواج او بقتل رسید قیان خان
پسر ایل خان و نکوز پسر خال او در میان کشتگان افتاده وقت شب با همخوابهائے خود از آن معرکه دار و گیر بیرون آمده در میان
کوه ارگنه قون ساکن شدند و اولاد ایشان بسیار شده منشعب به دو قبیله گشتند اولاد قیان خان را قیات

گفتند و اولاد تکوز را درلکین نامیدند چنانچه نوشته شد بعد از مرور ایام بسیار قیات و درلکین کوه را گداخته بیرون آمدند و بمغولستان تسلط یافتند چنانکه از قیات قومهائے بسیار پیدا شدند همچنان از درلکین نیز قبائل بیشمار هویدا گشته اند و همین دو اقوام درمیان مغولان بشرافت حسب و نسب ممتاز اند الغرض قوم جلایر از عمدهٔ اقوام درلکین است و ایلکانی شاخ از جلایر پیدا شد +

ذکر امیر ایلکان جلایر

امیرے بود از قوم جلایر در زمان ارغون خان نبیره هلاکو خان چون امیرے نامور بود و اولاد او بسیار شد جمیع اولادش را بدو منسوب نموده ایلکانی جلایر گفتند و قوم ایلکانی از اینجا پیدا شد +

ذکر امیر آق بوقا ایلکانی جلایر

پسر امیر ایلکان جلایر است در زمان سلطنت کیخاتو خان سالار بزرگ بود و دختر ارغون خان بوزنجری را در عقد داشت +

ذکر امیر حسین ابن آق بوقا

وے پسر امیر آق بوقا بود و مدتے در خدمت سلاطین بوزنجری بامارت پرداخت +

ذکر امیر حسن ایلکانی جلایر

امیر حسن پسر امیر حسین بود چون در عهد او امیر حسن چوپانی سلدوز نیز امیرے بزرگ شده بود امیر حسن چوپانی را امیر شیخ حسن کوچک و امیر حسن ایلکانی را امیر شیخ حسن بزرگ میگفتند. و امیر حسن ایلکانی در عهد سلطان ابوسعید بهادر خان در دیار بکر و روم بفرمان روائی مشغول بود چون احوال او در ذکر سلاطین بوزنجریه ایران مفصل نوشته شد درین مقام ایراد آن را موجب تطویل دانسته مجملاً نوشته میشود چون ابوسعید بهادر خان رحلت کرد امیر شیخ حسن ایلکانی جلایر محمد خان را بپادشاهی برداشته عازم محاربه موسی خان گردید و در سنه ست ثلثین و سبعمایه ویرا شکست داده در تبریز آمد و بحرب دیگر موسی خان طغا تیمور خان را نیز شکست داد چون امیر حسن چوپانی سلدوز بحرب او آمد امیر جلایر انهزام یافت و محمد خان کشته شد و بعد از رفتن طغا تیمور خان بخراسان که بحیلهٔ امیر حسن سلدوز واقع شد امیر حسن جلایر جهان تیمور خان را بپادشاهی برداشت و بخورستان رفته بعراق عرب متولی شد و در سنه اربعین و سبعمایه به آب الغنتو از سلیمان خان و امیر حسن چوپانی مصاف داد و شکست یافت و باز امیر حاجی ابن حسن چوپانی را شکست داد و آخر در عراق عرب مستقل شده هفتده سال حکمرانی فرمود چون امیر چوپان سلدوز دختر خود بغداد خاتون را بعقد امیر حسن داده بود و سلطان ابوسعید خان فریفته او گشته بعد از انفراغ مهم چوپانیان قاضی مبارک شاه را نزد امیر حسن فرستاد تا از امیر بموجب تورهٔ چنگیزی درخواست طلاق بغداد خاتون کند و امیر حسن خواهی نخواهی او را طلاق داد بحرم سرائے شاهی فرستاد اما امیر حسن بعد از انتقال سلطان ابوسعید خان دلشاد خاتون محبوبه سلطان را بنکاح آورد نوشته اند که روزے امیر تیرے انداخت و غلامے سعادت نام تیر را سے آورد خواجه سلمان ساوجی بدیهه این چند ابیات گفت ~ چو در بار جاجی کمان رفت شاه + تو گفتی که در برج قوس است ماه +

دو زاغ کمان باعقاب سپر + بدیدم بیک گوشه آورده سر + نهادند سر خویش بر دوش شاه + ندانم چه گفتند در گوش شاه +
شها تیر در بند تدبیر تست + سعادت روان از پی تیر تست + چو از شست بگشاد خسرو گره + برآمد ز هر گوشه آواز زه +
بعهدت زکس نالهٔ بر نخواست + بغیر از کمان کو بنالد رواست + که در عهد سلطان صاحبقران + نکرده کسے زور جز بر کمان +
امیر را الغایت خوش آمده در بند تربیت خواجه افتاد الغرض امیر حسن در سنه سبع و خمسین و سبعمائیه در گذشت +

ذکر سلطان اویس ابن امیر حسن جلایر

بعد از ارتحال پدر پائے بر تخت سلطنت نهاد چون امیر شیخ حسن بغداد را پائے تخت کرده همان جاے بود سلطان اویس بکمال شان و شوکت در بغداد تخت نشین گردید خواجه سلمان ساوجی در تهنیت او قصیده گفته که چند بیت ازان نوشته میشوند ۵ مبشران سعادت برین بلند رواق + همے کنند ندا در ممالک آفاق + که سال هفتصد و پنجاه و هفت ماه رجب + باتفاق خلائق بیاری خلاق + نشست خسرو روے زمین باستحقاق + فراز تخت سلاطین بدار ملک عراق + خدایگان سلاطین عصر شیخ اویس + پناه و پشت ملوک جهان علی الاطلاق + شهنشهے که برائے نثار مجلس اوست + پر از جواهر انجم سپهر را اطباق +
چون بیردی بیگخان اوزبک که بعد از گرفتن ملک اشرف جانی بیگ خان پدر او او را دران ملک گذاشته بود از تبریز به سراے رفت و در سنه تسع و خمسین و سبعمائیه هجری سلطان اویس سپاهے فراوان جمع کرده برائے جوق که بر تبریز مستولی شده بود لشکر کشید و ازانجانب اخی جوق نیز بعزم رزم تا کوه سینا آمده درمیان هر دو گروه محاربهٔ عظیم واقع شد میسرهٔ سلطان اویس که از قوم اویرات بودند و باهم خلاف داشتند ازهم پاشیدند اما میمنهٔ سلطان بر جرانغار اخی جوق غلبه کرد و هیچ یکے ازان دو گروه غلبهٔ کلی نیافت و وقت شام ازهمدگر جدا شدند و آن شب در جوار مزار حضرت ابو ایوب انصاری رضی الله تعالی عنه گذرانیدند چون بامداد صفها راست کردند اخی جوق مجال قیام نیافته منهزم شد و افواج جلایر در تعاقب او روان شدند اخی جوق چون به تبریز رسید ظلمهاے بسیار کرد چون سلطان در عقب او به تبریز آمد اخی جوق به نخچوان گریخت و سلطان که در تبریز رسید طائفهٔ از امراے آنجا اندیشه غدر داشتند سلطان بر عزم آنها پے برده چهل و هفت کس را ازان گروه بیاسا رسانید و اعیان افواج چوپانیان با اخی جوق پیوستند و اخی جوق از نخچوان به قراباغ رسید سلطان اویس علی پلتین را بسر او تقرر فرمود چون امیر علی در دل اندیشه بدی داشت سه روزه راه را در یکماه رفت و ترکمه قراباغ این چنین حالت را دیده جانب اخی جوق گرفتند و بر سر علی پلتین رسیدند و پلتین که خواهان جلایر بود روگردان شده و سلطان اویس نیز بسبب تفرقه سپاه قیام نکرده به بغداد برگشت و لشکر او از عقبات سینا بزحمت تمام برآمدند و اخی جوق بار دیگر بر تبریز مستولی شده دقیقهٔ از ظلم نامرعی نگذاشت و امیر مبارز الدین در سنه ستین و سبعمائیه لشکر به تبریز آورده بخبر قرب وصول سلطان اویس جلایر برگشت چون سلطان اویس به تبریز رسید امیر علی پلتین و خواجه جلال الدین قزوینی را در عقب اخی جوق فرستاد آنها او را بلطف پادشاهی امیدوار کرده آوردند چون هر سه اندیشه غدر با پادشاه داشتند و این راز آشکارا شد

بموجب فرمان هر سه بیاسا رسیدند چون خبر رسید که پسر ملک اشرف چوپانی سلدوز که جانی بیگ خان اوزبک او را به سرای
برده بود بخوارزم آمده به شیراز رفت و حالا به الالماق است سلطان اویس به الالماق نهضت فرمود خضر شاه والی آنجا
او را گردن بسته بحضور پادشاه رسانید و فرمان قتل او صادر شده و به خضر شاه والی اخلاط خلعت و خطاب قوچ عنایت
شد و پادشاه امیر ابو اسحق پسر امیر ایلکان برادرزاده خود را جهت استخلاص ری فرستاد و ابو اسحق توهمی خورده به بصره
رفت و خواجه ناصر خادم بموجب منشائی پادشاه سمی در خورد او داد چون بیرام بیگ پسر سلطان شاه که محبوب سلطان
بود از سر مستی با حریفان جنگ کرد پادشاه او را به بغداد فرستاد خواجه سلمان ساوجی فراق نامه بغایت نیکو درین معنی گفته
الغرض سلطان چندی در رباط رشیدی بسر برده بقراباغ رفت و از آنجا به اوجان آمده ییلاق نمود و امیر سلیمان امیر الامرائی
یافت و او را سلیمان اتابک میگفتند و وزارت به نجیب الدین مقرر شد مولانا الیاس گوید ؎ امارت بر سلیمان شد مقرر +
وزارت بر نجیب الدین بدوران + فلک زان رو همی گوید جهان را + که اینک آصف و آتاک سلیمان + و در سنه
خمس و ستین و سبعمایه کاوس شیروانی مخالفت نمود و سلطان اویس بقراباغ میرفت که خواجه مرجان حاکم بغداد سر از ربقه
اطاعت کشید سلطان عزیمت بغداد نموده چون در اوائل بهار که آب دجله دران ایام بسیار می باشد بدان حدود رسید
خواجه مرجان بند دجله را گشاده چهار فرسنگ صحرا را آب فرو گرفت و سلطان امرا را سوی نعمانیه فرستاد تا کشتی ها بدست
آورند خواجه مرجان با گروهی انبوه بمقابله امرا رسید سلطان نیز کشتی بدست آورده به تعجیل تمام بامرا پیوست چون چشم
مخالفان بر چتر سلطانی افتاد عقد جمعیت ایشان از هم گسیخت و اکثر مخالفان مثل کیخسرو و شیخ علی و محمد پلیتن و علی خواجه
بگیر آمدند و زمره بیاسا رسیدند و مرجان گریخته جسر را برید سادات و مشائخ بدست بوس سلطان رسیدند و خون مرجان را
درخواستند سلطان که رحم بسیار در طبیعت داشت او را معاف فرمود و خواجه مرجان در را گشاده حاضر شد و سلطان از
آب دجله عبور فرموده در بغداد رسید خواجه سلمان ساوجی درین باب گوید ؎ باز بگشادند بر گیتی در دار السلام +
در طواف آرید غلمان را بکاس من مدام + زاده خار است گل زان نیستش بوی وفا + خود کسی بوی وفا
نشنید زابنای لیام + بر درخت آمد برون گل لاجرم بر باد رفت + این چنین باشد چو بر مولا برون آید غلام +
آبرا شد چشمها روشن که شاهنشاه گل + بر سریر کشور آمد تازه روی و شادکام + الغرض سلطان یازده ماه در بغداد
بوده سلطان شاه خازن را بحکومت بغداد گذاشته براه دیار بکر روانه شد و قلعه تکریت را از پول تیمور بگرفته به موصل
شتافت و موصل را از بهرام خواجه ترکمان بگرفت خواجه سلیمان که رسید بعرض رسانید ؎ موصل رسید و آورد اخبار فتح
موصل + باد این خبر مبارک بر پادشاه عادل + زیبد که از قدومت امروز نیل مصرش + چون آب دجله افتد در پای شهر
موصل + و از آنجا بماردین رفته چون بیرام خواجه ترکمان عم قرا یوسف قراقوینلو ذنبه موش را گرفته بود سلطان براه
غار اصحاب کهف روانه شد و بصحرای موش رسید و با بیرام خواجه قراقوینلو جنگیده او را منهزم ساخت و مجموع اولوس ترکمان را

غارت کرده متوجه تبریز گردید و در فصل خزان باز به بغداد رفت چون کاوس شاه والی شروان سر بفتنه و فساد برداشته بود
بادشاه بیرام بیگ را با فوجی بحرب او فرستاد و بیرام بیگ چون قریب رسید کاوس در قلعه متحصن شده امرا سلطان تا سه ماه
بمحاصره او پرداختند کاوس ناچار آمده مشائخ را پیش آورده بیرون آمد و بیرام بیگ ویرا مقید کرده نزد بادشاه فرستاد
سلطان بر او مهربان شده از سر جریمه او درگذشت و ملک شروان بر او مسلم داشت ازین مرحمت صیت کرمش در اطراف
جهان منتشر شده حاجی فرامرز و حاجی فریدون وغیره حکام توابع و مضافات شروانات نیز بحضور سلطان رسیده غاشیه
متابعت بر دوش کشیدند و در سنه تسع و سبعین و سبعمایه امیر قاسم ایلکانی جلایر برادر سلطان بساط حیات در نوردید
عزاء عظیم مرتب داشته کالبد او را به نجف اشرف فرستادند خواجه سلمان ساوجی در مرثیه او میگوید ـه دریغا که خورشید
روز جوانی + چو صبح دوم بود کم زندگانی + دریغا که ناگه گلی نو شگفته + فرو ریخت از تندباد خزانی + یقین است ما را
ازین خانه رحلت + ولیکن نبود این کسی را گمانی + که در عنفوان صبی میر قاسم + زند خیمه در جنت جاودانی + و
همین سال سلیمان شاه خازن حاکم بغداد وفات یافت و سلطان خواجه مرجان را بار دیگر تربیت فرمود و طوق و علم و
نقاره داده بحکومت بغداد فرستاد و هم درین سال بیرام بیگ محبوب بادشاه درگذشت و سبب وفات او کثرت شرب
خمر بود مجلس عزا ترتیب یافته سلطان و امرا سیاه پوشیدند و امرا پلاسهای سیاه در گردن انداختند خواجه سلمان
ساوجی فرماید ـه آسمان با سینه پرآتش و پشت دوتاه + شد به های های گریان بر سر بهرام شاه + شد وجود
نازنین صافی تر از آب حیات + در میان خاک ریزان طیب الله ثراه + در میان خاک پنهان کی تواند دیدنش + آنکه
نتوانست دیدن گرد شکلش گرد ماه + بر سرش روحانیان فریاد و زاری میکنند + همچو مرغان بر سر سرو سهی بیگاه و گاه
و در اوایل سنه سبعین و سبعمایه حاجی ماما خاتون که مادر اولاد سلطان و بیگم دلپسند او بود درگذشت عزاء عظیم برای او
مرتب داشتند و نیز در سنه احدی و سبعین و سبعمایه در تبریز وبای عظیم واقع شد و سیصد هزار کس مردند و در بعضی تواریخ
می نویسند که کثرت مردم دران دیار بمرتبه بود که بعد از تسکین وبا معلوم نشد که هیچ کسی دران دیار ضایع شده باشد و
سلطان اویس در سنه اثنی و سبعین و سبعمایه بحرب امیر ولی که بعد از کشته شدن لغا تیمور خان بو زنجری در استرآباد
حاکم شده بود نهضت فرمود و در ری تلاقی فریقین اتفاق افتاده امیر ولی منهزم شد و سلطان تا سمنان رفته بازگشت
و ری را به قتلق شاه داد و قتلق شاه ری را گذاشته به اصفهان رفت سلطان آن ممالک را به عادل آقا سپرد و باز
در سنه ثلاث و سبعین و سبعمایه لشکر به اوجان کشید ناگاه بر او سلطان امیر زاهد داعی حق را لبیک اجابت گفت و
امیر مذکور به بام کوشک اوجان مست رفته بزیر افتاد و جان داد خواجه سلمان ساوجی میگوید ـه دریغا که باغ بهار جوانی +
فرو ریخت از تندباد خزانی + دریغ آن سهی سرو بالا که او را + ز بالا فتاد این بلا ناگهانی + تو دانی که افتاده است ای
زمانه + فتاده است مصر کرم را مبانی + سلطان بواسطه این حادثه ترک این یورش کرد چون شاه شجاع مظفری بواسطه

رنجش از سلطان امیر ولی را تحریک بر مخالفت می نمود و آخر در میان هر دو عهد و پیمان مستحکم شده امیر ولی بسیود و در سنه اربع سبعین و سبعمایه به ولایت ری در آمد و از آنجا بساوه رفته ساوه را بالقهر و غلبه بگرفت و مبارک شاه حاکم آن مقام دختر به امیر ولی داده جان خود بدر برد و امیر ولی معاودت به مازندران نمود و درین سال کاوس شروانی نیز وفات یافت سلطان پسر او هوشنگ را که در ملازمت سلطانی بسر می برد به مملکت پدر فرستاد و در سنه خمس و سبعین و سبعمایه خواجه مرجان حاکم بغداد وفات یافت و سلطان خواجه سرور را بجای او فرستاد و در سنه ست و سبعین و سبعمایه هجری طوفان آب در دجله بغداد پدید آمد بسیاری از عمارات شهر را برباد نمود و قریب چهل هزار کس در زیر مکانات افتاده جان دادند خواجه ناصری بخاری درین باب گوید ؎ دجله را امسال رفتاری عجب مستانه بود + پای در زنجیر و کف بر لب مگر دیوانه بود + خواجه سرور رحلت نمود سلطان امیر وجیه الدین اسمعیل ابن امیر زکریا وزیر را بحکومت بغداد نصب فرمود سلطان اویس نعش پدرش ولایت امیر ولی به ربع رشیدی نقل فرمود و پیش ازین به سه ماه به مرگ خود اطلاع یافته اسباب کفن و تابوت وغیره مهیا کرده بود و اما این نقل بدیع می نماید چه سلطان نهایت سلیم الطبع بود با وجود وقوف قرب ایام موت لشکرکشی از و نهایت مستعجب می نماید بهر کیف در اواخر ربیع الآخر سنه ست و سبعین و سبعمایه مرض سلطان زیادتی پذیرفت و سلطان امرا و ارکین دولت و قاضی شیخ علی و خواجه شیخ کججانی را بر بالین خود احضار فرموده وصیت فرمود که ملک تعلق بشاهزاده حسین دارد و حکومت بغداد به امیر حسن مقرر باشد و امرا گفتند که امیر شیخ حسن بزرگ است تحمل این معنی نخواهد کرد سلطان فرمود که شما میدانید امرا این کلمه را برضای بادشاه محمول نموده امیر شیخ حسن را مقید ساختند و بادشاه را مجال تکلم نمانده در شب دوم جمادی الاول سنه مذکور برحمت حق پیوست و همون شب امیر شیخ حسن نیز بقتل رسید و سلطان اویس در بیرون شیروان مدفون گردید خواجه سلمان ساوجی در مرثیه او می گوید ؎ ای فلک آهسته رو کاری نه آسان کرده + ملک ایران را بمرگ شاه ویران کرده + آفتابی را که خلق عالمی در سایه بود + زیر خشت گل بعد خوارش پنهان کرده + آسمانی را فرود آورده از اوج خویش + بر زمین افگنده با خاک یکسان کرده + نیست کاری مختصر گر حقیقت میروی + قصد خون و مال و عرض هر مسلمان کرده + زین مصیبت در زمین واقع نگشت از دور تو + آسمانا ان زمان آغاز دوران کرده + روزگارا روزگار دولت سلطان اویس + یاد کن وان بر خلائق رحمت سلطان اویس + سلطان اویس بادشاهی بود صاحب فهم و دانش و جرات و همت دل قوی و طبع رسا و ذهن مستقیم داشت اکثر نظم هم می فرمود و همواره خواجه سلمان ساوجی را در مجلس خود معزز و مکرم میداشت و سلطان اویس دختر خود به شاه محمود مظفری داده بود و شاه محمود برادر شاه شجاع بود و در میان هر دو برادر رنجش بسیار و مخالفت بشمار بود چون شاه محمود انتقال کرد شاه شجاع این رباعی گفته به سلطان فرستاد ؎ محمود برادرم شه شیر کمین + میکرد خصومت از پی تاج و نگین + کردیم دو بخش تا بیاساید خلق + او زیر زمین گرفت و من روی زمین + سلطان اویس بجواب او نوشت ؎ ای شاه شجاع ملت و دولت و دین + خود را بجهان وارث محمود مبین +

در روی زمین اگرچه هستی دو سه روز + یا الله که بهم رسید در زیر زمین + وقتی شاه شجاع بادشاه فارس این ابیات انشا کرده بسلطان فرستاد ؎ ابو الفوارس دوران منم امان زمان + که لعل مرکب من تاج قیصر است و قباد + پدر تو جان پدر همچو من بمردی گوش + که خواهر ترا نیاید ز مادر دلشاد + و سلطان بجواب او نوشت ؎ ایا شهی که برو اوصاف عقل موصوفی + شهنشهی چو نوازم مادر زمانه نزاد + ز فاضلان و بزرگان دهر دانا دین + کسی بمدح بزرگی خود زبان نگشاد + بخوانده ایم فراوان درین مختصر عمر + کتاب نظم و تواریخ نثر بر استاد + نخوانده ام نشنیدم ندیده ام هرگز + کسیکه چشم پدر کور کرد و مادر گاو + و شاه شجاع در جواب گوید ؎ بامداد برون رو ز عرصهٔ شیراز + قدم روان نه و در شو بجانب بغداد + ببارگاه رفیع خلیفهٔ ایام + بنای خطبهٔ شاهان اویس بن دلشاد + سلام من برسان و بگوی بسیارش + که چشم بد بجمال و جلال تو نرساد + مرا تو طعنه مزن زانکه در ایام شباب + جریمه و خطای بی اختیار افتاد + وگر چنانکه در اری ما و طعنه زنی + به خالقی که مرا تاج و تخت شاهی داد + چنانکه زور بکار دم زن بدر را من + اگر بدست من افتی ترا همچو انکلم داد +

الغرض سلطان اویس فاضلی عاقل بود +

ذکر بعضی از شعرای عهد او

از عمدهٔ شعرای عهد او جمال الدین خواجه سلمان ساوجی است از اکابر شعرای ساوه و پسر خواجه علاء الدین محمد ساوجی بود در شعر و شاعری گوی سبقت از امثال و اقران در ربود حقا که وحید العصر و یگانهٔ روزگار خود بود حضرت شیخ رکن الدین خواجه علاء الدوله سمنانی رحمة الله علیه میفرمود که آثار سمنان و شعر سلمان در هیچ جا نیست خواجه سلمان از ساوه به بغداد آمده منظور نظر عاطفت امیر شیخ حسن جلایر گردید و بعد از و در مقربان سلطان اویس می بود شبی سلمان در مجلس شراب سلطان حاضر بود چون بیرون آمد سلطان فراشی را گفت که شمعی با لگن زر همراه او برده بخانه برساند صبح فراش لگن را طلبید خواجه این بیت نوشته بسلطان فرستاد ؎ شمع خود سوخت بزاری شب دوش و امشب + گر لگن طلبد شاه ز من می سوزم + سلطان خندان شده فرمود که از خانهٔ شاعر طامع لگن بیرون آوردن مشکل است و لگن را بدو بخشید و خواجه در مدح سلطان اویس قصیده گفته در صله او ده هزار سیورغال انعام یافت چند شعر از آن نوشته میشوند ؎ در درج در عقیق لبت لقد جان نهاد + جنس نفیس یافت بجای نهان نهاد + قفلی ز لعل بر در آن درج زد لبت + خالت ز عنبر آمد و مهری بر آن نهاد + سلطان اویس داور دین کز کمال عدل + در سلطنت قواعد نوشیروان نهاد + مهر عنان توسن ایام چرخ داشت + چون پیر گشت در کف آن نوجوان نهاد + نصرت که مرغ بیضهٔ فولاد تیغ اوست + بر شاخسار رایت او آشیان نهاد + چون صید آهنین حسامش کشیده دید + چرخش لقب سکندر گیتی ستان نهاد + هر بره که گرگ به عهد تو باز یافت + در دم گرفت و بر دو به پیش شبان نهاد + نیل روزگار کاین خشت زرنگار + بر طاق چار مین بلند آسمان نهاد + چون اوج بارگاه جلال ترا بدید + برکند مهر از دو وزین آستان نهاد + و سلمان آخر الامر بنا بر کبر سن و استیلای امراض از ملازمت استعفا جست و چهار قطعه مشتمل بر سه مطالبه گفته

دانمت جمشید وقت + چون کنی بر خشش جوانان پورستان خوانمت + سوی خویشم خوان که من خوانم ترا عاشق نمانه + سوی من بخرام تا سرو خرامان خوانمت + گوش کن اسرار نامر بازدان اسرار را + تامیان مردان شاه سخندان خوانمت +

ذکر سلطنت سلطان حسین ابن سلطان اویس ابن امیر حسن ایلکانی جلایر

چون سلطان اویس ازین دار فنا رحلت نمود پسرش سلطان

حسین باتفاق امرائے عظام واراکین سلطنت مثل امیر عباس و مسافر و محمد دولے و عمر قبچاق و سلیمان آتابک ولو لو و بهمان شاه و سلطان شاه واسماعیل وغیره امرائے کبار بر سریر کامرانی نشست وامیر عادل آقا که در سلطانیه بود و شیخ علی ایناق که در همدان بود هردو بدین اتفاق رضا دادند خواجه سلمان ساوجی این ابیات به تهنیت گفت ے اے در پناه چتر حضرت خورشید بادشاهی + محکوم امر و نهیت از ماه تا بماهی + هم ملک تست ایمن از صدمهٔ تزلزل + هم دور تست فارغ از زحمت تباهی + از رائے تست عالی رایات کامگاری + در شان تست منزل آیات بادشاهی + اصلاح مملکت را کلک تو بوده آمر + افساد مملکت را تیغ تو بوده ناهی + تا آفتاب گردد گرد جهان نباشد + در آفتاب گردش زین سایه آلهی + خورشید در زمانت خواهد که عین باشد + تا سکه جنبش سلطان حسین باشد + چون سلطان بر تخت پدر نشست جمیع امرا و ملازمان را بسان زمان پدر بر امور مقرر داشته تغیرے بقواعد پدر و ضوابط ایلکانیه روا نداشت و در اوائل بهار سنه سبع و سبعین و سبعمایه هجری در اوجان قریلتای کرده بمشورت امرا به بهرام خواجه و قرا محمد قراقوینلو ترکمان که دم از طغیان و عصیان مے زدند لشکر کشید و عادل آقا و دیگران را بقراولی فرستاد و فوج قراول قلعه بند بلهه را در اندک زمان تسخیر نموده بهرام خواجه در ارزنة الروم بود و قرا محمد در قلعه ارجیس و سلطان قرا محمد را در ارجیس محصور ساخت قرا محمد ناچار شده برائے صلح مهلتے درخواست و خواست که درین دو هفته ایام مهلت خندق را کندیده منتظر امداد عم خود بهرام خواجه باشد چون سلطان در آخر ایام مهلت بر کیدا و آگاه شد محاصره از سر گرفت و گرد حصار چندان چوب و خاشاک چیدند که از قلعه در گذشت درین اثنا خبر رسید که از جانب بهرام خواجه فوجے رسیده است سلطان با امرائے بر الغار سوار شده آن فوج را شکست داد و قرا محمد مجبور شده از در اعتذار در آمده عرضداشت نمود که چون بادشاه بنده را بخشید معاودت فرماید بعد بست روز بنده حاضر شود و بادشاه صلح و اطاعت او پذیرفته برگردید و قرا محمد نیز بحسب وعده حاضر شد و بست هزار گوسفند سالانه بباوری برادمقرر شد و بادشاه به تبریز رسید و در موسم بهار که بادشاه به اوجان رسید عادل آقا نیز از سلطانیه باردوی همایون آمد و امرائے سلطان مثل اسمٰعیل و عبدالقادر و درچمن و شاه درویش وغیره از انیا قان بقصد عادل آقا اتفاق نمودند و خواستند که اگر سلطان نیز بتجویز ایشان کار نکند برادرش بایزید را بسلطنت برداریم و باین اراده بدرگاه سلطان رسیدند و از آنجا نزد عادل آقا آمدند و گفتند که تا اکنون تو امیر و پیشوا ... بودی اما الحال ترا نمیخواهیم و عادل آقا گفت که شما دانید و بیرون رفته عزیمت سلطانیه نمود و امرا جمعے را

از عقب برای آوردن او فرستادند اما عادل آقا معاودت مصلحت ندیده بدر رفت و به سلطانیه رسید چون شاه منصور به پناه او آمده بود و آقا وی را به همدان نصب نموده بود درین وقت او را طلبیده لشکرے جمع آورد و امرائے یاغی امیر شمس الدین ذکریا و جمال الدین تلغر را تکلیف نوشتن برات بر ممالک دادند و ایشان از نوشتن برات مکرر اباء نمودند اما سلطان حسین نیز از امر متوهم شده و بیم سپیدار شده به تبریز آمد و بکوچه بندی حکم کرد رعایا مطیع فرمان گشتند و امرا خزانه پادشاهی را غارت نموده عازم بغداد شدند تا با امیر اسمعیل عذرے کنند و پادشاه سفیرے نزد عادل آقا فرستاده برائے دفع ایشان امر فرمود و عادل آقا شاه منصور را قراولی تعیین کرده خود نیز با پنجهزار سوار در پے ایشان رفت و با امرائے قوم اویرات و دیگر اقوام کرا دنامها فرستاد که بندگان پادشاه یاغی شده مے آیند سر راه بر ایشان گرفته تادیب نمایند که غارت ایشان بشما داده شد ده هزار سوار اویرات با چشم استظهار در کمین ایشان نشستند چون بیشه ها و کوه هاے صعب بود امرائے یاغی قصد برگشتن کردند با آب گورکان که او را آگورک گویند رسیدند شاه منصور ابن مظفر ابن محمد مظفری قراول عادل آقا بایشان رسید و امرا تاب مقاومت در خود ندیده بعضے راه فرار گرفتند و برخی پناه بشاه منصور بردند و شاه منصور ایشان را مطمئن نموده گفت که تا من رمقی در بدن دارم بشما آسیبے نخواهد رسید و عادل آقا مظفر و منصور بمراغه باز گردید سلطان استمالت نامه بعادل آقا نوشت و سطرے چند بر حاشیه آن تا آب زر بدست خود نوشت که با شش طلاق سوگند خورده ایم که روئے امرائے یاغی را نه بینیم و اگر آقا روا ندارد که ما درین سوگند حانث شویم باید که بمقتضائے یاسائے بزرگ در باب ایشان حکم کند و آقا بموجب فرمان همه را بقتل رسانید هر چند شاه منصور سعی در شفاعت ایشان نمود مفید نیفتاد و شاه منصور ازین سبب رنجیده به همدان رفت و عادل آقا بسلطانیه برگشت ✚

ذکر خروج شاهزاده شیخ علی ایلکانی جلایر و نشستن بر تخت بغداد با طمینان خاطر

چون امیر اسمعیل حاکم بغداد جمعے از مردم کم پایه را نواخته بود و آنها بتحریک شاهزاده شیخ علی فرصت قتل او مے جستند روزے که آتش در خانه عبد الملک تمغاچی افتاده نوکران امیر اسمعیل بدانجا رفته بودند و امیر اسمعیل برائے نماز پیشین بمسجد جامع میرفت و شمشیر او قرا احمد و ترکش او مبارکشاه حسب دستور گرفته تا همراه آوردند چون امیر وجیه الدین اسمعیل بیرون آمد قرا احمد زانو زده گفت که اسپ امیر لغو رباره کے از بنیادی بجان آمده ایم اسمعیل چون از اتفاق ایشان قدرے واقف شده بود گفت که چون از مسجد بیایم لغو رسم و مبارک شاه نیز در پهلوے او زانو زده همین کلمه گفت و امیر اسمعیل جواب تند داده مبارکشاه شمشیرے بر روے او انداخت و امیر اسمعیل افتاده بانگ زد که اے مردم مرا دریابید و امیر مسعود ثم او بیرون دویده مردمان او را کشته بخانه شهزاده شیخ علی رسیدند و از کار خود آگاهی دادند و بموجب ایمائے او سر اسمعیل را بریده بردند و همدرین قرب اسمعیل عمارتے ساخته بود و سر چوبے بیرون مانند نجاران خواستند که بر سر در اسمعیل مانع آمد گفت که شاید سر کسے را ازان بیاویزند و بعد از قتل او سرش را ازان چوب آویختند چون شهزاده شیخ علی بر بغداد دست یافت سلطان حسین ازین خبر آشفته ایلچیان فرستاده پیام داد که وطن ما بغداد است و ما همه زور رو

وقوت از انجا یافته ایم وسلطنت آنجا بسبب ارث بتو میرسد و وصیت پدر هم چنان بود الحال از سرداری که یاسامیشی لشکر
کند چاره نیست اگر تو خود بیمانی خوب است و الا هر کرا تو میخواهی بفرستیم و شاهزاده شیخ علی سخنان سلطان را قبول کرده
ایلچیان را خوشدل باز گردانید و موافقان خویش را بطبل و علم و کوس و خزاین و مراتب سرافراز فرمود و شاهزاده شیخ علی
امیر علی اتابک را که بحکم امیر اسمعیل مقید بود امیر الامرای خود ساخت و او از قبیل معظمات مهام بواسطه خلل دماغ عاجز آمده
پیر علی بادک را از شوستر طلبیده مختار خود کرد و پیر علی شاهزاده و دیگران را بی اختیار نموده اختیار جمله امور بخود گرفت
و عراق عرب بتصرف سلطان حسین بیرون رفت و سلطان حسین در سلطانیه تورلتائی کرده و از امرای اطراف درباره پیر علی
بادک و شهزاده شیخ علی برادر خود مشورت خواسته و در مجلس بهدید رای همه برین قرار گرفتند که بادشاه و عادل آقا با لشکر عراق
هجوم به بغداد یورش نمایند +

ذکر لشکر کشیدن سلطان حسین به بغداد و منهزم شدن شیخ علی ابن سلطان اویس ایلکانی نژاد -

در فصل خریف سنه مذکور سلطان حسین و عادل آقا با سپاهی عظیم متوجه بغداد گردیدند چون قرب بغداد رسیدند شاهزاده شیخ علی و پیر علی طاقت
مقاومت در خود ندیده سوی شوستر رفتند و عادل آقا خواست که سلطان را در تعاقب ایشان برد اما سلطان بهوس عیش
طرب بغداد قبول نه نموده با خواص و ندما به بغداد رفت و عادل آقا به شوستر روان شد چون تلاقی فریقین روی داد مخالفان
تاب نیاورده در قلعه خزیدند و آقا در پی ایشان در رودی که میان او و قلعه حائل بود بغیر کشتی گذشته مردم بسیار در آب
تلف شدند تا قلعه را محصور کرده جنگ انداخت و شاهزاده شیخ علی ناچار شده بالای حصار بر آمده و آقا را پیش طلبیده
گفت که شما چه طور کسانید از خدای تعالی شرم ندارید که مرا از ملکی که پدر وصیت کرده بود بیرون کردید اکنون که درین قلعه
دوزخ آرمیده ام درینجا هم مرا نمیگذارید و ناچار مرا به پناه شاه شجاع مظفری میباید رفت آقا شرمنده شد مقرر نمود که
شاهزاده به شوستر قناعت کرده زیاده طلبی نکند و بعد ازان مراجعت به بغداد نمود و سلطان را همدران مقام گذاشته بکردستان
رفت و از آنجا به سلطانیه رسید چون بسبب اقامت سلطان در بغداد از و رنجیده بود و مردم رنجش بادشاه و سپه سالار را معلوم
کردند عبد الملک تمغاچی و غیره بغدادیان بالفعل تومان پیش شاهزاده فرستاده استدعای قدوم نمودند شهزاده شیخ علی
بر سبیل استعجال به تقلب تابستان متوجه بغداد گردید و سلطان حسین محمد دواتی و عمر قبچاقی را بحرب مخالفان مقرر نمود پیر علی
بادک در حمله اول هر دو را دستگیر ساخت سلطان حسین جسد بریده متوجه تبریز گردید و شاهزاده شیخ علی از تعاقب منع فرمود اما
از باد سموم مردم بسیار جان دادند و سلطان به تبریز رسید درین اثنا عادل آقا با شاه شجاع مظفری والی شیراز و فارس
صلح کرده خواست که ری را از امیر ولی بستاند و شاه منصور منتزع نماید شاه منصور رسولی فرستاده از آقا تعهد خواست
و آقا نیز از جریمه او در گذشته نوشت که باز آی که از پیش بیش خواهی بود و شاه منصور با آقا پیوسته هر دو در استخلاص

قلعه شهر یار گرم حرب بستند و فرهاد آقا قلعه دار آنجا مهلت یک هفته طلبید تا از امیر ولی اذن خواسته قلعه بسپارد و در همین اثنا خبر قتل سلطان حسین رسید و آن چنان است که سلطان اویس را پسران متعدد بودند اول امیر حسن که روز وفات پدر کشته شد دویمی سلطان حسین که پادشاه شد سیومی شاهزاده شیخ علی که در بغداد مستولی شد چهارمی سلطان احمد و پنجمین سلطان بایزید احوال امیر حسن و سلطان حسین و شیخ علی گذشت اما سلطان احمد که از برادر خود سلطان حسین کوفته خاطر می بود در سنه اربع و ثمانین و سبعمایه که عادل آقا به فتح ملک ری رفت و پادشاه اکثر امرا را بنصرت آقا فرستاد و گرد او غیر از ندما و مصاحبان که روز و شب بشراب خوردن و لطیفه بازی میگذرانیدند دیگری نماند سلطان احمد متوجه اردبیل که جاگیر او بود گردید و سلطان حسین وفا قتلغ را که خاله و دایه او بود فرستاد تا او را بهر نوع که تواند باز گرداند سلطان احمد قبول نکرده و به آران و موغان رفته و گروهی از مفسدان را جمع آورده و حمزه پسر فرخ زاد حاکم اردبیل را همراه گرفته بر سر سلطان حسین رسید سلطان حسین مقابله با او از حیز طاقت خود مفقود دیده مخفی شد و سلطان احمد او را بدست آورده بدرجه شهادت رسانید و سلطان بایزید برادر دیگر او نیز گریخته بده فرسنگی رسیده براسپی از اسپ گله بانان سوار شده به سلطانیه رسید و این وقایع در سنه اربع و ثمانین و سبعمایه واقع شدند ٭

ذکر سلطنت سلطان احمد ابن سلطان اویس ابن امیر حسن ابن امیر حسین ابن امیر آقبوقا ابن امیر ایلکان جلایر در تکین ٭

چون سلطان احمد از قتل برادر فرصت یافت بر تخت سلطنت نشست و عادل آقا شاه

منصور در سلطانیه رسیده سلطان بایزید را الشوکت هرچه تمامتر بر تخت سلطنت نشاندند و عادل آقا شاه منصور را نیز مقید کرده بقلعه کراد تو فرستاد و با سپاه کثیر داعیه تبریز نمود و از موضع میانه یاغی باستی پسر شیخعلی ایناق و ابوسعید پسر ملنک خود را از عادل آقا کشیده بسلطان احمد پیوستند و سلطان احمد که هنوز قوتی نگرفته بود ناچار مفرور شد و سلطان بایزید و عادل آقا متعاقب او به تبریز رسیدند و از آنجا در پی سلطان احمد روانه شدند و امیر مسافر را در تبریز بمعه عباس آقا مقرر فرمودند محمد دواتی و قرا بسطام را بکنار آب ارس بضبط پل ضیاء الملک فرستادند سلطان احمد نامه به محمد دواتی و عباس آقا نوشت که شما نوکران پدر منید و اکنون سر بخدمت عادل آقا فرود آورده اید ایشان ازین پیام متنبه شده سر از متابعت آقا باز زدند و مقرر نمودند که در فلان روز یاغی شوند و بر حسب وعده محمد دواتی در تبریز اظهار بغاوت نمود چون عادل آقا از عباس آقا و مسافر ایناق در باب دفع او مشورت جست ایشان نیز اظهار مخالفت کردند عادل آقا ناچار شده از راه مراغه به جغتو رفت و بعضی از قلاع آنجا را مضبوط ساخت و سلطان احمد چون این خبر یافت حمزه و یاغی باستی و ابوسعید را با فوج قوشون لشکر به تبریز فرستاد و مسافر و عباس با جمعی از اعیان تبریز بیرون آمده بودند حمزه و غیره دانستند که اگر اینها پیش پادشاه روند مهمات و معظمات مفوض به آرای اینها خواهند شد و ما را کسی نخواهد پرسید لهذا وقت ملاقات اول از سلام هر دو را کشتند و

وسلطان احمد ازین حرکت بغایت آزرده شد اما چه کند که وقت از دست رفته و تیر از کمان جسته بود القصه سلطان احمد به تبریز رسیده شهر را بآئین نیکو آئین بستند ـ

ذکر محاربه سلطان احمد باشهزاده شیخ علی

چون بعد از واقعه سلطان حسین ایلچیان عادل آقا به بغداد رسیدند شهزاده شیخ علی بخیال تسخیر تبریز بالشکر فتنه انگیز روانه شد و سلطان احمد نیز جنگ را پذیره شده در میان هر دو گروه محاربه شد عمر قبچاق که در جرانغار سلطان احمد صف را ویران کرده بشاهزاده شیخ علی پیوست و سلطان احمد از بقیه امرا نیز متوهم شده از معرکه تیز عنان برگردانید و به نخچوان رسیده و بر مزار پر انوار حضرت عمر نخچوانی علیه الرحمة با قرا محمد قراقوینلو ترکمان ملاقات کرده از و استدعای ستمداد نمود قرا محمد با سلطان قرار داد که ما برای پادشاه سعی میکنیم اما سلطان را باید که در جنگ هر جا که گوئیم استاده ماند تا بطریق تراکمه بجنگیم و دیگر آنکه با غنائمی که بار اسجرب بدست آید کسی را کار نباشد سلطان قبول این معنی نمود و قرا محمد با پنجهزار مرد ترکمان بمدد سلطان برخاسته سیصد نفر را یک قوشون ساخت و هر قوشونی را سی دسته نمود و قرار داد که از هر قوشون ده مرد پیشتر رفته تیراندازی کنند چون دشمن بر ایشان حمله کند بگریزند و ده نفر دیگر بامداد آن ده نفر سابق رفته تا پیمال دشمن از هم فرو ریزد تدبیر موافق تقدیر آمده بهمین طریق قرا محمد لشکر شیخ علی جلایر را شکست و شیخعلی جلایر این سلطان اویس و پیر علی سپه سالار او بقتل رسیدند و دو هزار نفر از فوج او کشته شدند و اموال بسیار بدست تراکمه افتاد سلطان احمد به تبریز رسیده بقیه سپاه بغداد را مشمول عواطف ساخت و عادل آقا بمجرد این خبر به تبریز روانه شد سلطان خواجه صدرالدین اردبیلی را در میان آورده بساط صلح گستر د و خاله خود و فاقتلغ را بقرا محمد عقد بسته دختر قرا محمد ترکمان را العقد خود در آورد و ازین قرابت سر ترکمان از فلک افتخار در گذشت و عادل آقا قصد تبریز نموده خواجه صدرالدین برای اخبار نزد پادشاه فرستاد اما سلطان احمد بر خیر اندیشی آقا اعتماد نکرده خواجه کجج و مولانا شمس الدین ابهری را جهت درخواست عهد و پیمان موثق بایمان فرستاد چون آقا تردیک شد سلطان اغروق را بقلعه قهقهه فرستاده خود به اران و موغان رفت و عادل آقا در اوجان آمده بضبط ملک و مال پرداخت و عازم اران شده بود بر زبان امیر هوشنگ حاکم آنجا برای صلح از جانب سلطان آمده سخن برین قرار داد که آذربایجان تعلق بسلطان احمد دارد و عراق عجم متعلق سلطان بایزید و عادل آقا در عراق عرب شریک باشد و ارغه و دیوان از قبل سلطان بمیان دیار بعد و آقا به سلطانیه برگشت و به سخن بغدادیان فریفته تورسون پسر خال خود را بضبط بغداد فرستاده وزارت آنجا به خواجه نظام الدین جغفی داد تورسون و امرای بغداد همراهیان شیخ علی به بغداد رسیدند چون عبدالملک قاچی با کسانیکه امیر اسمعیل را کشته و معتمد گشته بودند ملاقات تورسون رفت و تورسون ایشان همه را از هم گذرانید و خانه عبدالملک را غارت کرده دو هزار تومان از منزل او یافتند و خزینه که جهت عادل آقا جمع شده بود تماما بغارت رفت و تورسون از ضبط بغداد عاجز آمده

سلطان احمد مجبور رسیدن این خبر به بغداد رفت و تورسون از راه یعقوبیه فرار ورزید و آخر گرفتار شده مع خواجه قوام الدین
کشته شد و امیر علی و سندودی و قورچی و سلطان عرب اندیشهٔ غدر با سلطان نموده بودند سلطان را معلوم شده ایشان را
به یاسا رسانید و شاه منصور را مدد کرده به شوشتر فرستاد و شاه منصور آن ولایت را بالضبط خود درآورده دیگر با سلطان کاری
نداشت و سلطان احمد در بهار سنهٔ خمس و ثمانین و سبعمایه خواجه یحیی سمنانی را در بغداد گذاشته به تبریز رفت امیر عادل آقا
نیز با علیتمام متوجه حرب او گردید و در مراغه با هم گر رسیدند و قتالی سخت واقع شده هیچ یکی غلبهٔ کلیه نیافته از
هم گر جدا شدند سلطان احمد به مراغه رفت و آقا به سلطانیه برگشت و بار دگر سلطان لشکری جمع کرده بر زنجان رسید و عادل
آقا سلطانیه را به محافظان خود سپرده خود به همدان رفت و سلطان بایزید همراه او بود و ایلچی پیش جلال الدین شاه شجاع مظفری
فرستاده و شجاع دانست که به حیله بایزید به ملک ایلکانیه تسلط خواهد یافت سلطان را نوید امداد داده خود به جز فادقان رسید
و سلطان بایزید و عادل آقا باردوی او پیوستند و سلطان احمد نیز ایلچی به شاه شجاع فرستاده پیام داد که بایزید برادر من است
هر چه خواهد میدهیم اما عادل نوکر من است و باغی شده روی بدان دولت آورده است او را به حریم حرمت راه نباید داد شاه
شجاع خواست که سلطانیه را به نام بایزید بگیرد و بدین اندیشه حکم فرمود که هیچ یکی از امرا السلام آقا نروند و همه به خدمت
سلطان بایزید حاضر باشند و سلطان احمد نیز بدان سلطانیه رضامند شده به تبریز رفت شاه شجاع اکثر امرای فارس را
به سلطانیه فرستاد تا اختیار قلعه سلطانیه فارسیان را باشد و محصلان جهت تحصیل اموال مقرر کرد اما عمر قبچاق و محمد جمشید
امرای دولت جلایر الشان از قلعه راه نداده به شهر فرود آوردند و اندک علوفه و علف فرستادند و فارسیان ناچار شده به شیراز رفتند
و سلطان بایزید در چند روز عمر قبچاق را قتل کرد امرای دیگر از وتوهم شده گریختند سلطان احمد جلایر بر سبیل استعجال به سلطانیه
رسیده و قلعه را بگرفت و پسر خود شاهزاده آقبوقا را که دو ساله بود به حکومت آن مقام نصب فرمود و مهمات آنجا به شیخ محمود
جاندار نهاده چوپان تورچی را کوتوالی داد و سلطان بایزید را همراه خود به تبریز برد درین اثنا ایلچیان شهنشاه گردون اساس
صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس رسیدند و سلطان احمد مقرر نمود که ایلچیان او را در بغداد ببینند و خود نیز متعاقب ایلچیان
به بغداد رفت اما عادل آقا بعد از رفتن بادشاه به سلطانیه رسیده جمعیتی گرد کرد و سلطان احمد بار دگر به تبریز آمده امیر ولی
بیسود از صدمات افواج صاحبقران از جای رفته نزد سلطان آمد و سلطان او را به الطاف بسیار خوشدل فرموده با امیر
سنتبای به سلطانیه فرستاد تا عادل آقا را به نوعی که توانند در دام آرند و سلطان احمد در تبریز رنجور شد خبر فوت او در اطراف
شایع شد و عادل الطمع ملک سلطان لشکری جمع آورد درین اثنا حاجی سلطان از آذربایجان به طور منغلای در رسید و
آقا لطف الله داماد خود را به رسم شبخون بر او فرستاد و حاجی سلطان کمین کرده چون مخالفان با ولجای مشغول شدند بر ایشان
تاخت و کشت و خون بسیار کرد و بقیة السیف خائب و خاسر به سلطانیه برگشتند و حاجی سلطان و امیر سنتبای قلعه سلطانیه را
محاصره نمودند و نیز امیر ولی پیغام به آقا داد که من از صدمهٔ لشکر برلاس پناه به بادشاه آورده ام و بادشاه مرا به تو نشانه داده

اکنون ترا باید که بیرون آئی تا باتفاق استرآباد را از لشکر برلاس بگیریم عادل آقا ازین پیام خندیده گفت که بر وین دام
بر مرغ دگر نه + که عنقا را بلند است آشیانه + پنجاه هزار مرد مغول در استرآباد و خراسان ساکن اند و صاحبقران
با دویست هزار سوار گوش بر آواز در ماوراء النهر نشسته است مرد دانا با وجود اینهمه چگونه خیال توان بست که از
من تو چیزی خواهد گشود + جائی که عقاب پر بریزد + از پشه لاغری چه خیزد + شما میخواهید که مرا بفسانه و فسون
سرنگون سازید امرا ازین جواب مایوس شده در جنگ و حرب سعی مینمودند نایب امیر ولی باجازت بدرون قلعه رفته
از هر گونه سخن میگفت امیر سینتای ایلشاه نوشت که امیر ولی را حکم شود که از دور قلعه برخیزد و در نه ازین اتفاق فساد عظیم متولد
خواهد شد و سلطان بصلاح اطبا جهت رفع ضعف و لقبیه عوارض بهواء بغداد کرده و سلطان خواجه خواجگی را با پسر عادل
آقا فرستاد که امیر حسن ابن عادل را نشد و پدر رسانید و استمالت آقا نمود و او را همراه گرفته به تبریز بیاید و چون این عنایت ها که
مارا آقا نه پذیرد امیر ولی به تبریز رسید و امیر سینتای بمحاصره پرداخت و عادل آقا جواب نفرستاد امیر ولی برخاسته به تبریز
رفت و امیر سینتای بمحاصره مشغول بود ناگاه امیر سینتای نیز ترک محاصره کرده باذربائیجان رفت و سبب آن بود که
رسولی از پیش توقتمش خان اوزبک نزد سلطان میرفت چون معلوم نمود که صاحبقران در ری قشلاق کرد و امیر ولی فرار
شده بخان عرض داشت که عرصه خالیست توقتمش خان ایکا اغلان و بخشی خواجه را با پنجاه هزار سوار فرستاد تا بدربند
رسیدند قاضی رسول او در بغداد رفت و سلطان با جوانی مغل که همراه او بود نرد تعشق باخته و قاضی منفعل مراجعت نمود و همین
صورت را بنای مخالفت نموده خان یرلیغ داد که افواج دربند در ملک سلطان در آمده او را گرفتار سازند چون افواج ازبک
به تبریز رسید امیر ولی بگریخت و تبریزیان اوزبکان را ایل نشدند چون بعد یکهفته اوزبکان شهر را گرفتند از قتل و غارت و اسیر دقیقه نامرعی
نگذاشتند که نهب تبریز و قتل و غارت او + بود تاریخ تاراج نازنین تبریز + و اوزبکان بعد از قتل و غارت تبریز بازگشتند اما عادل آقا
بعد از رفتن امیر سینتای از محاصره متخلص شده در غره ذی الحجه سنه سبع و ثمانین و سبعمایه بر سر حاجی سلطان ریخت امیر حاجی در بازار
نشسته شراب میخورد چون این خبر شنید شمشیر گرفته روی بمخالف آورد و چندان جنگید که کشته شد +

ذکر لشکرکشی صاحبقران ممالک ستان امیر تیمور گورکان برلاس بر عراق عرب و عجم و بیرون آوردن آن ممالک از تصرف سلاطین جلایر ایلکانی بیک قلم

در سنه ثمان و ثمانین و سبعمایه صاحبقران گردون توان از سمرقند

بایران زمین لشکر کشید و بسمع صاحبقران رسید که سلطان احمد لشکرها جمع آورده از بغداد به تبریز آمده است صاحبقران
شاهزاده میران شاه میرزا را بمنغلای تعیین کرده خود نیز از عقب در حرکت آمد سلطان احمد ازین خبر کلمه العود احمد خوانده
به بغداد برگردید و صاحبقران امیر حاجی سیف الدین را بتگامیشی او فرستاد چون بامر السلطان رسیدند سلطان احمال و اثقال
گذاشته بدر رفت و درین جنگ الیاس خواجه پسر امیر شیخ علی بهادر که امیر اعظم لشکر صاحبقران بود زخمی شده و امرای

برلاس را و نخچوان نیز خونریزی بسیار دست داده و صاحبقران ایکوتمور را به سلطانیه فرستاد تا احمال و اثقال عادل آقا که هم
او بعضے سارق عادل تولیند ضبط کنند و عادل آقا خواست که بصاحبقران دستبردی نماید چون بخرگاه رفت بموجب فرمان
او را گرفتند و قماری ایناق و قوچین سرش از بدن جدا نمود و بعد ازین وقائع صاحبقران بار دگر در سنه خمس و تسعین
و سبعمائه هجری از فارس به اصفهان آمد و سلطان احمد حضرت شیخ الاسلام عبدالرحمن اسفراینی را به سفارت فرستاد که من
بنده و خدمتگارم اما یارای آن ندارم که بخدمت حاضر شوم و صاحبقران میخواست که سلطان احمد روس منابر خطبه
باسم همایونش خواند و وجوه دنانیر را بلقب شریفش شرف سازد تا از و در گذرد اما چون ایلچی این سخن به زبان نیاورد
صاحبقران در سنه مذکور متوجه بغداد شد و چون بر مزار پر انوار حضرت ابراهیم یحیی قدس سره العزیز رسید از مجاوران آنجا دریافت
که کبوترے جهت اخبار لشکر بیگانه به بغداد پرانیده ایم و بار دگر کبوتر دیگر برائے تسلی خاطر سر داده اما سلطان احمد با احمال و
اثقال از دجله آن طرف رفته و جسر بریده مستعد ایستاده شد چون صاحبقران رسید سلطان احمد بگریخت و امرا در پے او تاختند و جمعیے
از سرداران باو رسیده جنگیدند و سلطان احمد از آن معرکه جان بدر برد چنانچه مفصل این کوائف در ذکر صاحبقران گذشته

ذکر باز آمدن سلطان احمد جلایر در بغداد

چون سلطان احمد از بغداد بجانب حلب گریخت سلطان برقوق
والی مصر ایلچی فرستاده پیام داد که ما بنده و خدمتگذاریم و ملک و
مال همه حکم شرکت دارد و چون بادشاه بقرب مصر رسید سلطان مصر استقبال کرده و صد و سی اسپ تازی و سی جامه زربفت
پیشکش کرده بجائے لائق فرود آورد و بعد از چند روز لشکرے آراسته همراه سلطان احمد جلایر کرده او را گسیل فرمود چون
سلطان به حلب رسید معلوم کرد که صاحبقران سوئے دشت قبچاق نهضت فرموده است ازین خبر شادمان شده مصریان را معذرت
بسیار نموده مرخص ساخت خواجه محمود سبزواری بغداد را گذاشته به بصره رفت و سلطان احمد در سنه تسع و تسعین و سبعمائه
بار دگر بر تخت عراق متمکن گردید و صاحبقران بار دگر در سنه اثنین و ثمانمائه هجری روے توجه بایران و عراق آورد چون
شاهزاده میران شاه میرزا در سنه مذکور دفعتاً لشکر به بغداد کشید بتصور آنکه سلطان احمد جلایر روے براه نهاده بدر خواهد رفت
و بغداد بے محنت بدست افتد چون موسم تابستان بود و سلطان احمد میدانست که موسم اقتضائے محاصره نمیکند قدم قرار استوار
داشته و در همین اثنا در تبریز فسادے واقع شد و شاهزاده برگشت و سلطان طاهر ابن سلطان احمد را در قلعه النجق سلطان سنجر
برلاس محاصره نموده بود و گرگین خان حاکم گرجستان جمعے را از گرجیان بمدد او فرستاد و سلطان سنجر ناچار شده از محاصره قلعه
النجق دست کشید و از دور قلعه برخاسته به تبریز رفت و بفرمان شاهزاده میران شاه پسر او ابابکر میرزا با طائفه از امرائے
کبار بمدد سلطان سنجر برلاس رسید اما چون گرجیان بمدد سلطان طاهر جلایر رسیدند ظاهر به استظهار ایشان از قلعه
فرود آمده به ایشان پیوست و با لشکر برلاس محاربه نموده منهزم نمود و صاحبقران امیر تیمور گورکان باستماع این اخبارات
پریشان عزیمت ایران و عراق فرموده و دوازده دومان گرجیان بر آورده و امیرزاده رستم را فرمود تا بر عراق عرب یورش

نمایید امیر علی قلندر گریخته به بغداد رسید و از حادثه آگاهی داد و هم درین اثنا امیر شروان شاه که صاحبقران او را حکومت خوزستان داده بود اموال بسیار از متمولان آن دیار ستانده به بغداد رفت و سلطان احمد او را عزیز داشته شروان شاه مبالغ خطیر بهر یکے از امرا و ارکین دولت داد و خدمت ہائے وفا قتلغ خاتون نیز بجائے آورد و حسب اتفاق فہرست این مرفه بدست سلطان احمد افتاد و سلطان احمد که از خوف صاحبقران دروازه ها بسته بود و نهایت متوهم نشسته و امرائے خود را به تاخت قوم ویرات فرستاده بود بایشان مثال نوشت که شروان را گردن زده سرش بفرستند و شروان شاه به معیت امرا به تاخت قوم مذکور رفته بود حسب الامر مقتول شد چون امرا به شهر رسیدند سلطان احمد که مبالغ ها بنام هر یکے در فهرست دیده بود توهم از همه بخاطر آورده یکے را از امرائے خود بخلوت طلبیده گفت که فلان امیر که پرورده من است با من دل دگرگون کرده اگر ترا تربیت کنم مبادا تو هم همچنان کنی و آن امیر قسم هائے غلاظ بر زبان آورد که اگر از من نمک حرامی سر زند اختیار بپادشاه است اما تا رمقے در بدن دارم از خدمت بادشاه خود را معاف نخواهم داشت سلطان احمد او را بر امیری مامور کرد که او را بیاسا رساند و اموال او را بگیرد چون ازان فارغ مے شد نوبتی دیگر را طلبیده بر آن مامور میکرد و برہمین طریق و بهر وجه که میسر شد در یک هفته دو هزار کس از مردم نامور خود را به کشت روزے که سلطان ندیمان و محرمان خود را بدست خود گردن زده از قصر مے انداخت و شمشیر بدست پائین مے آمد فراشے بحضور او رسید گفت که فلان فلان کس را کشتم بعرض رسانید که نیکو شد باید که من و بادشاه زنده باشیم که مهم دیگران سهل است سلطان در خنده شد تیغ از دست بینداخت و او را امان داد و وفا خاتون که خاله او بود و هم او را تربیت کرده بود فرمود تا بالشی بر روے او نهاده کشتند و زنان و فرزندان خدمتگذاران را اکثر بدست خود کشته در دجله انداخت و بعضے نویسند که وفا قتلغ خاتون را با بعضے از اهل حرم بکشتی نشانیده به واسطه فرستاد و در راه ملاحان بامر او همه را غرق کردند الغرض سلطان بی رحم از خلل دماغ همه امرا و خدمتگذاران خود را بهر نوع که توانست کشت و در را البته بنشست و دیگر کسے را پیش خود راه نداد حتے که باورچیان آش خاصه پخته به کنیز یا خدمتگذار مے دادند و مے رفتند و کسے را پیش او بار نبود آخر بعد از عرصه با شش کس از محرمان در کشتی نشسته و از دجله گذشته روے به راه نهاد و به احشام قرا یوسف قراقوینلو ترکمان روانه شد اما باورچیان که از رفتن او آگاه نبودند مدتے بر طریق سابق آش را پخته بجائے معهود مے نهادند و خدمتگذاران را آن نعمت مفت بدست آمده میخوردند و کسے را از رفتن او خبر نبود و سلطان احمد به قرا یوسف پیوسته او را همراه خود به بغداد آورد و آنسوے آب ایشان را منزل داده خود به شهر رسید و چندان اقمشه و امتعه بایشان داد که خیال غارت از دل بیرون کردند چون در اواخر سنه اثنین و ثمانمایه مسموع شد که رایات نصرت آیات صاحبقران امیر تیمور متوجه بغداد شدند و صاحبقران عزم روم دارد و دانست که دیگر راه برآمدن بر او نخواهد بود لاجرم عیال و اطفال و جواهر و اموال را گرفته عزیمت شام نمود و قرا یوسف نیز همراه او بود چون بحلب رسید تیمور تاش والی آنجا با امرائے شام

بحرب ایشان بیرون آمده صفها آراستند و سلطان نیز با شاهزاده نور الورد و شاهزاده معتصم و علی بادشاه و سیاوش و شاهین
و فرخ و غیره امرای چلابیه و یار علی قراقونیلو و پیر حسن سعد و الیاس و قاسم امرای تراکمه صفها آراسته محاربه سخت نموده روز
احوال شامیان بشآم نکبت رسید و لشکر شام منهزم گردید و اموال بسیار بدست سلطان رسید چون سلطان قوت و مکنت
محاصره حلب نداشت بجانب روم روانه شد و در لواح هشتی در میان سلطان و قرایوسف ترکمان غبارے پدید آمده و
قرایوسف از مرکب او تخلف نمود اما چون سلطان الغازی ایلدرم بایزید عثمانی قیصر روم از آمدن سلطان احمد آگهی یافت
بنفس مبارک باستقبال او بر آمده و شرائط التعظیم بجای آورده یکدیگر را در کنار کشیدند و سلطان ایلدرم بایزید طوے بادشاهانه
آراسته کوتاهیه را برای مصارف سلطان مقرر فرمود و سلطان احمد چندے بعیش و طرب گذرانیده و قرایوسف نیز از
سیل لشکر برلاس از جای بیجا شده پناه بسلطان المعظم برد و سلطان او را نیز مشمول عواطف نموده آق شهر را برای
مصارف او مقرر داشت اما چون صاحبقران لشکر به بغداد فرستاد فرخ نام امیرے از امرای سلطان در انجا بود و امیر علی قلندر
از سندلی و جان احمد از یعقوبیه و فرخ از دجله و میکائیل از رحبه متفق شده با امیرزاده رستم جنگیده منهزم شدند و فرخ در بغداد
متحصن شده بعذر آنکه از سلطان احمد ماموریم که اگر صاحبقران بیاید قلعه را باو بسپاریم چون صاحبقران از ولایت شام
باز گشته ببغداد رسید و شهر بغداد را از هر جانب فرو گرفتند و بالآخر بغداد مفتوح شد و خلق بسیار قتل شدند چون بهادران
بسیار در محاصره تلف شده بودند فرمان شد که هر یک سرے بیاورد و بدین سبب تیغ لشکر صاحبقران آغاز سرافشانی کرد
از سرهای کشتگان مناره ها برافراختند و سادات و علما و صلحا را امان دادند و بغیر از مساجد و مدارس و خوانق دیگر جمیع عمارات را
با خاک برابر ساختند و این واقعه در یکشنبه هفتم ماه ذیقعده سنه ثلاث و ثمانمائه واقع شده و سلطان احمد بعد از آنکه صاحبقران
بر سلطان روم ظفر یافت از آن دیار برآمده بممالک شام شتافت و سلطان مصر ایشان را موقوف ساخته خبر بپایه سریر خلافت
مسیر فرستاد و صاحبقران یرلیغ فرستاد که قرایوسف را بند از بند جدا کرده و سلطان احمد را بند کرده بفرستید و در محبس شام میان
قرایوسف و سلطان احمد مخالطت و محبت واقع شده و در آن هنگام قرایوسف را پسرے پیدا شده بود پیر بداق نام و سلطان
احمد او را در فرزندی خود گرفت و نزد خود نگاهداشت و با یکدیگر عهد بستند که اگر خلاصی یابند قصد یکدیگر نکنند و تبریز از
قرایوسف و بغداد از سلطان باشد قرایوسف شبے در خواب دید که در مجلس صاحبقران حاضر است و آنجناب انگشتری
از دست مبارک بدو داد و سلطان تعبیر کرد که بر ملکے از ممالک صاحبقران مسلط خواهی شد اما در همین آوان صاحبقران
وفات یافت و از خوش نصیبی اینها امیر الامرای شام یاغی شده و فرخ شاه سلطان مصر با امرای خود در دفع او شورت
کرده و سلطان احمد جلائر و قرایوسف ترکمان را از حبس بر آورده مشمول عنایت ساخته و باستخلاص هزار نفر و اسپ و اسلحه
و زر نقد بسلطان احمد و قرایوسف داده مقرر کرد که هر یکے با پانصد کس ملازم باشد اما از مردم سلطان احمد در انجا بجز
از خدمتگذاران چند کسے نبود و سلطان هر چه از خزانه گرفت بآن جماعت داد اما از توابع قرایوسف تراکمه بسیار در آن

ولایت طائفهٔ منکری و بغی بجز خونه مشغول بودند قرایوسف ایشان را جمع کرده پانصد مرد آراست و بادشاه او را مشمول عنایت نمود چون تاثره ماه تر اکه بحد نهایت رسید و در میدان چوگان که مصریان اظهار جلادت و جرأت ترکمانان دید برآتش حسد طلبیده گفتند که ترکمانان از مراکب بزیر آمده میدان را از سنگ و کلوخ صاف کنند و ترکمانان قبول نکرده و قرایوسف نزد بادشاه مصر رفته و کلمهٔ چند با وگفته با همراهیان بیرون رفت و از حدود مصر بیرون آمده تا کنار فرات غارت کنان رفتند و در دیار بکر رسیدند و قلعهٔ او نیک را گرفتند اما سلطان احمد قوت نداشت که این چنین برآید ناچار بخرقهٔ درویشی باز مصر بیرون رفت +

ذکر آمدن سلطان احمد ایلکانی جلایر در بغداد و نشستن بر تخت عراق عرب و بدست آوردن تبریز و نهایت کار آن پادشاه الاثر بتقدیر خالق العباد

چون سلطان احمد از محبس مصر خلاصی یافت روی بشام نهاده از آنجا بدیار بکر رسید بحله رفت و بگوشه نشسته اندک اندک مردم برا وگرد آمدند و سلطان در روز مخفی می بود و صیت آمدن او در عراق عرب و عجم شیوع یافت چون حکومت تمامت الوس هلاکو خان یعنی ایران و عراق عرب و عجم بر شاهزاده عمر میرزا نبیرهٔ صاحبقران مقرر بود و ابابکر میرزا برادر او در بغداد متمکن بود از بد اقبالی عمر میرزا اول امیر جهان شاه برلاس که صاحبقران او را به سپه سالاری نصب کرده بود در فساد یاهی چنانچه گذشت کشته شد و عمر میرزا ابابکر را از بغداد طلبیده و عید طلبید تعبید ساخت و تمامت ملک او بهم برآمده و لشکرخواجه ایناق را مجال اقامت بغداد نمانده و از بغداد بیرون آمده بشاهزاده عمر پیوست و سلطان احمد جلایر فائز المرام با معدودی چند در بغداد آمده بحکومت نشست و پس از مدتی ذوالجلایر بار دگر در بغداد پدید آمد چون خلل کلی در کار و بار میرزا عمر پیدا شد چنانکه نوشته شد سلطان احمد عرصهٔ تبریز را خالی دیده با جمعی از مردم که بر وگرد آمده بودند در اواخر محرم سنه تسع و ثمانمایه هجری سلطان احمد در تبریز رسید چون قاضی عماد الدین بتخریب قلعهٔ النجق مشغول بود سلطان از و پرسید که چرا این چنین کردی قاضی دانا جواب داد که چون دشمنان دولت جلایر بر آن مواضعات مستولی بودند و نخواستم که آن جای حصین بر پناه ایشان بکار آید اکنون اگر فرمان شود آباد نمایم سلطان را خوش آمده فرمانی درباره درستی قلعهٔ مذکور بنام حکام نخجوان و اران و خوی و قصلان برای متابعت قاضی نوشت و وجه خرابی قلعه آن بود که دو صد نفر علوفه خوار بمحافظت آنجا از عهد صاحبقران مقرر بودند چون سلطنت بشاهزادهٔ عمر رسید خلائق را از سبب قلعهٔ مذکور نقصانات بسیار رسیدند قاضی عماد الدین با میر جهان شاه پنجاه هزار دینار داده اذن گرفت که قلعهٔ النجق را خراب سازند الغرض سلطان احمد بر انمالک مستولی شده اما چون بعیش و عشرت و بچه بازی و کبوتر بازی بسر می برد سلطان شیخ اویرات و امیر علی عرب از امرای او عرائض بشاهزاده ابابکر میرزا فرستاده آرزوی قدوم نمودند و سلطان احمد خبر یافته هر دو را مقید کرده دیگر امرا و حکام و لایات را اجازت رخصت داد و چون شاهزاده

ابابکر نزدیک رسید سلطان احمد تبریز را گذاشته به بغداد رفت و بعد ازین قرا یوسف بر تبریز حاکم شد اما وقتیکه امرای عراق
از سمرقند باذربایجان مے آمدند شاهزاده علاء الدوله جلایر ابن سلطان احمد را بر خود حاکم نموده بودند چون بحوالی استرآباد
رسیده در استرآباد و مازندران پیر بادشاه یوزنجری بحکم صاحبقران حکمرانی میکرد و خواهر علاء الدوله در عقد او بود
علاء الدوله باو خبر فرستاد که این جماعت زر و مال بسیار همراه دارند پیر بادشاه با لشکر سر راه بر ایشان گرفت و امرا احمال و
اثقال گذاشته بیرون رفتند و علاء الدوله چندے در استرآباد مانده نزد قرا یوسف رفت و قرا یوسف او را معظم
داشته و گفت که در میان من و پدر تو عهد و پیمان شده الحال تو تبریز را گذاشته به بغداد بروی و هرگز متوجه تبریز
نشوی که اراذل آنجا ترا خواهند فریفت و مبادا که واسطه محبت قطع شود اما علاء الدوله به تبریز رفته حاجی کوچک حاکم
آنجا از جانب تراکمه او را بند کرده نزد امیر قرا یوسف فرستاد و امیر قرا یوسف او را محبس باز داشت و سلطان احمد وقت
گریز از بغداد خزانه خود در جاے مخفی نهاده بود الحال بچنگ آورده در تعمیر شهر و حصار بغداد بکار برده ایلچی نزد قرا یوسف
فرستاده پیام داد که در بهار آینده که موسم تابستان بغداد باشد در ییلاق همدان نزول خواهم نمود و از علاء الدوله هیچ
یاد ناورده و قرا یوسف ازین حرکات استشمام رائحه نفاق نموده اما از جانب خود نقض عهد مناسب ندیده سلطان
احمد در بهار بهمدان رسید و با پانزده توشون قلعه سلطانیه را محاصره کرد اما بسبب بغاوت اویس نام مغلے که بادشاه
او را پسر مے خواند ناکام برگشت و او را از میان برداشت و سال دیگر که امیر قرا یوسف بواسطه استدعاے امیر طهرتن
و تعرض قرا عثمان بر آذربایجان متوجه آنصوب شد و شاه محمد پسر خود را در تبریز گذاشت سلطان احمد در غیبت او از
اعراب و تراکمه و اکراد و غیره گروهے بسیار جمع آورده عزیمت تبریز نمود شاه محمد باستماع این خبر بجوی بگریخت و سلطان
در غره ربیع الاول سنه ثلاث و عشر و ثمانمایه در تبریز رسید شهر را آئین بستند و سلطان احمد بشوکت تمام در شهر رسید که
قریب صد قطار شتر خیمه و خرگاه و سراپرده و دیگر احمال و اثقال او بر میداشتند و جلهاے اسپان و استران و شتران از
کیمخاه شاهی بود و نه تقوز اسپ با زین مرصع پیش او بطور کوتل میدوانیدند و بر سرش چترے مرصع زربفت و مرغے از
طلاے احمر زبر چتر بود و درے چون بیضه عصفور در دهان مرغ تعبیه کرده بودند و لعلے بیش بها بر تاج او بود که چشم فلک
مثل او ندیده و شاهین آقا بر دست راست و بغداد آقا بر دست چپ و دیگر امراے عظام بودند و پیش و عقب بادشاه
بقدر یک تیر پرتاب هیچ سوار نبود و عقب ایشان جماعتے از حسینان با جامهاے زربفت و اسلحه مرصع مے آمدند و زر مسکوک
بر سر سلطان مے پاشیدند و پائے انداز قیمتی زیر سم مرکب میکشیدند الغرض سلطان بساز و سامان بسیار داخل شهر
تبریز گردید چون قرا یوسف ارزنجان را فتح کرده خبر استیلاے سلطان بر تبریز دریافت و امراے خود را گرد آورده مشورت
کرد همه رائها بر محاربه قرار دادند و براے همراهی قرا یوسف سوگندان عظیم خوردند و قرا یوسف سوے تبریز روانه شد
سلطان احمد نیز اسباب مقابله آراسته با لشکر خود مقابل شد و در میان هر دو گروه محاربه عظیم واقع شده عاقبت به دو ساعت

عاقبت نقض عهد غوالان منهزم شدند و ترکمانان ظفر یافتند لشکر سلطان متفرق و پریشان گردید سلطان تنها در معرکه مانده ناچار
عنان گردانید و ترکمانی در هنگام فرار بوی رسیده بدو ضرب او را زخمی نموده از اسپ انداخت و سلاح و جامه از و
بگرفت و او را نشناخته گذاشت و سلطان در سوراخ باغی که آب از ان بیرون می آمد رفته نشست و کفش دوزی
بر درخت جوز برآمده نظارهٔ جنگ میکرد اسپ سلطان را شناخت و از درخت فرود آمد و پیش سلطان رفت و پرسید
که ای پادشاه عالم این چه حالت است سلطان او را گفت که خاموش باش که مردم ما در اطراف و شهر بسیار اند چون
شب شود با ایشان پیوندیم و ترا بجامه و زر رعایت لائق کنیم چون به بغداد رسیم بعقوبه را بسیورغال تو عنایت نمایم و
کفش دوز عهد ستانده بخانه رفت و این راز پیش زن خود گفت زنش او را گفت که میان ما و بغداد بعید بعید است
و ایفای وعده سلطان را مدتی مدید است نقد را بنسیه گذاشتن خردمندی نیست و ترا بخدمت سلطان
رسیدن و ایفای وعده خواستن متعذر خواهد شد باید که در حال قرایوسف را ازین حالت خبر دهی که رعایت نیکو بینی
آن مرد و پیش امیر قرایوسف رفته حالت را گفت و امیر را این سخن باور نیامده و کفش دوز را امر نموده معتمدان طلبید
تا سلطان را بنماید و قرایوسف معتمدان خود همراه او فرستاده و آنها سلطان را از سوراخ مذکور بیرون آوردند و سلطان
سر برهنه بود طاقیه کهنه بر سرش نهادند و پیش قرایوسف رسانیدند اول قرایوسف برپای خواسته او را به پهلوی خود
نشانید و با سلطان خطاب کرد که تو بارها قسمها یاد کردی که با من بدعهدی نکنی و باز این چنین حرکات نمودی و اذیت
زبانی بسیار او را رسانیده در صف لغال نشانید و برو راند و فرمان تفویض آذربایجان باب زر نویسانید بعد از ان او را
تکلیف داد که چنانکه تو بدعهدی کرده تبریز از شاه محمد گرفته بودی الحال در معاوضهٔ آن بغداد را باید سپرد و او را مجبور
کردند تا نشان به شاهزادگان جلایر و امرای دولت جلایر نوشت که تختگاه بغداد را به فرزند خوانده خود غیاث الدین محمد شاه
ارزانی داشته ایم باید که او را پاس دارند و خلاف نکنند و قرایوسف میرانقی کرده محمد شاه را به بغداد روانه ساخت و امرای
عرب و غیره را که گرفته بود امان داده در رکاب پسر خود روانه کرد و بسلطان گفت که اگرچه تو چند بار قصد جان و مال من
کردی اما من ترا نمی کشتم اما امیر بسطام برخاسته بسلطان گفت که تو خاندان جلایر را تباه کردی و امرا و اعیان این خاندان را
کشتی و اکنون میخواهی که امیر قرایوسف را الغربی و شمشیر کشیده پیش امیر قرایوسف انداخت و گفت که بزندگی این مرد نقصان
بسیار است امرای عراق نیز تحریک گفتند که گذاشتن سلطان بهیچ وجه مناسب نیست اما امیر قرایوسف جواب داد که من عهد
کرده ام و قصد جان او نمیکنم اگر عهد را بر سلطان و قصد من سعی نمایند بغیر رضای خدا هیچ نخواهد شد امیر بسطام گفت که
سلطان چند کس را بغیر از تقصیر کشته است و ضمان او حاضر اند اگر امیر قصد او نکند حمایت هم مناسب نخواهد بود
امیر قرایوسف ساکت شد امرا سلطان را به بند شیخ علی بردند و خواجه جعفر تبریزی دعوی نمود که سلطان
احمد برادر مرا بناحق کشت بالآخر بمبالغه امرا قرایوسف بکشتن سلطان رضا داد و سلطان احمد کشته شد

امیر بسطام بدین حیله که مردم را موت سلطان متحقق نیست نعش او را در مدرسه خواجه شیخی نهادند و بعد از سه روز او را دفن
کردند و بعضے از فرزندان او که همراه بودند و اسیر شده بودند بقتل رسیدند و شاهزاده علاؤالدوله نیز مقتول شد محمد شاه
ترکمان بغداد را محاصره نمود و بعد از یکسال و شش ماه که اولاد صغار سلطان بکشتی نشسته گریختند بغداد را متصرف شد و
دولت جلایر باختتام رسید و اشهر اولاد سلطان احمد شهزاده آقبوقا و طاهر و علاؤالدوله بودند هم کشته شدند اما مخبر
سلطان احمد چون بخاقان سعید سلطان شاه رخ گورکان بهادر بادشاه ایران و خراسان و ماوراءالنهر رسید از خواجه
عبدالقادر گوینده که مصاحب سلطان بود پرسید که برائے دوست خود هیچ گفته خواجه بدیهه این رباعی تاریخی گفته و بر
عملے نشانیده بعرض رسانید ؎ عبدالقادر ز دیده هر دم خونریز + باد در سپهر نیست جائے گریز + کان مهر سپهر
سروری را ناگاه + تاریخ وفات گشت قصد تبریز + اما سلطان احمد بادشاه هنرمند و هنرپرور بود و از زمان آبا و
اجداد او فضلا و علما در دور او مجتمع بودند نوشته اند که در دور سلطان حسین برادر سلطان احمد امیر شمس الدین زکریا و جمال
الدین تلغر از وزیران بودند و تلغر سخن بغایت مغلق میگفت روزے زکریا بمغلے را از نوکران خود پیش تلغر فرستاد که چند
خروار کاه طلبید و مغول نزد خواجه آمده پیام داد خواجه گفت که در مطمین ما چندان طین نمانده که مصانعیر بناقیر برابر سبوع
کنند مغول نفهمیده بار دگر گفت که بیگ سیمان تیلامی در بعضی امیر کامے طلبید خواجه گفت که اعادۀ عبارات از عادات
اولوالالباب بعید است یکے از ملازمان خواجه بمغول گفت که اگر هزار بار کاه خواهی طلبید خواجه همین طور سخنان مغلق
خواهد گفت مغول ناچار بازگشته خواجه زکریا پرسید که کاه آوردی جواب داد که هر چند از خواجه کاه طلبیدم او قرآن
میخواند اما سلطان احمد اشعار عربی و فارسی نیکو گفتے و در تصویر و قواسی و قبهابی و خاتم بندی و غیر ذالک هنرها ماهر بود و
با این همه سفاکی بسیار در مزاج داشت حضرت خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی رحمة الله علیه معاصر سلطان بود و
ذکر خواجه از نهایت شهرت محتاج بیان نیست کلامش از مشرب فقر چاشنی دارد و سخن او بس عالیست حقایق و معارف
در هر نکته پنهان نموده و قبولی که سخن آنجناب راست تا امروز هیچ یکے را میسر نشده و سلطان احمد جلایر نسبت خواجه
اعتقاد بسیار داشت و چندانکه حضرت خواجه را طلبیدی و وعده تعهد و رعایت دادی خواجه پائے در دامن قناعت
کشیده نمیرفت نوبتے بادشاه نامه فرستاده پیام داد که آرزوے من آن است که حضرت در بغداد قدم رنجه فرمایند تا بقعه
حسب دلخواه بیرون شهر برائے بودن آن جناب با تمام رسانیده مواضعات برائے مصارف آن مکان تعیین نمایم حضرت
خواجه قبول نفرمود و از شیراز غزلے نوشته بسلطان فرستاد و هو هذا ؎ احمد الله علی معدلة السلطانی + احمد شیخ اویس
ابن حسن ایلکانی + خان بن خان شهنشاه شهنشاه نژاد + آنکه مے زیبد اگر جان جهانش خوانی + ماه اگر بے تو برآید
بدو نیمش بزنند + بمعجز احمدی و طلعت سبحانی + نسبت فضل و محبت همه در حق تو اند + چشم بد دور که هم جانی و هم
جانانی + از گل فارسیم غنچۀ عیشی نشگفت + حبذا دجلۀ بغداد و مے ریحانی + بر شکن کاکل ترکانه که در طالع تست +

دولت خسروی و منصب چنگیزخانی + الغرض سلطان بحضرت خواجه عقیده بسیار داشتے و سلطان احمد خود هم گاهے بنظم شعر میل
مے کرد از وست ــــــ چندانکه مے بینم ترا ایبلم زیادت مے شود + شامم ز شوق روے تو صبح سعادت مے شود + و در
علم موسیقی نیز مهارت داشت و به شش قلم خط نوشتے و عادت افیون خوردن داشت و در خونریزی بیباک بود
صاحب طبع سفاک فقط +

ذکر سلطنت و امارت اقوام مختلف مغول بر ولایات متفرق

چون ذکر سلطنت قوم ایلکانی جلایر در عراق عرب و عجم باختتام رسید

الحال مناسب چنان نمود که برخے از احوال هاے امراے مغول که بر ولایات مختلفه فرمان رانده نوشته شود +

ذکر حکومت قوم نایمان در مغولستان

نایمان تومیست از اقوام مغول و احوال سلاطین این قوم معلوم نشده چندانکه بوضوح پیوست نوشته مے شود +

ذکر تایانگ خان ابن اینانج خان نایمان

تایانگ خان حاکم این قوم بود و مجملے از احوال او گذشت در سنه ستمایه هجری قاآن اعظم بزرگ
چنگیزخان بر او لشکر کشید تایانگ خان نیز با اقوام مرکت و کرایت و اویرات و جاموقه و جاجرات و غیره مشورت کرده
ایشان را مجتمع ساخته خواست که باز پس نشیند چه اسپے از اسپان فوج یوزنجری در میان ایشان رفت و آنها از لاغری
او خیال کردند که اگر یوزنجریان در تعاقب ما بیایند اسپان ایشان ضعیف تر شوند ــــــ اگرچه تدبیر او درست بود +
ولے چند تدبیر بیخواست بود + اما امیر قوری سوباجو که از کبار امرا بود پادشاه را طعن کرد که پدرت اینانج خان تا العمر
پشت خود و کفل اسپ بدشمن ننمود اما ترا اشتیاق گلرخان گلرنگ و خواتین شوخ و شنگ دامنگیر است و از میدان محاربه
و جنگ و معرکه نام و ننگ میگریزی و آبروے قوم نایمان را میریزی ــــــ ترا دل بخاتون گراید همے + ز تو بوے مردی
نیاید همے + تایانگ خان ازین حدیث در غضب آمده ــــــ بفرمود تا رخش را زین کنند + دم اندر دم نلے زرین
کنند + و در هر دو گروه محاربه سخت واقع شد و آخر لشکر نایمان منهزم شد و تایانگ خان زخم گران خورده بکمر کوهے بلند
پناه برد و قوری سوباجو و دیگر امرا خواستند که او را بار دگر بحرب آرند اما تایانگ خان را حالت نبود امرا ولی نعمت را
به چنین حالت دیده از کوه فرود آمدند و چندان جنگیدند که کشته شدند و تایانگ خان نیز بهمان زخم درگذشت +

ذکر بویروق خان ابن اینانج خان

نایمان چنگیزخان بعد ازین واقع بر او لشکر کشید و در زمانے که او به صید مشغول بود او را شکاری وار در میان گرفت
و بقتل رسانید و بعضے حالات او در ضمن احوال چنگیزخان گذشتند -+

ذکر کوشلوک خان نایمان

پسر تایانگ خان است بعد از واقعه عم خود روے بفرار نهاد و سوے

او دیش رفت و آخرالامر تاب صدمات لشکر او بزنجری نیافته در ترکستان رفت و دران زمان در ترکستان گورخان بادشاه بود
وسلاطین اطراف سر بر خط فرمان او نهاده بودند و آبائے سلطان محمد خوارزم شاه ویرا خراج و باج میداده اند و در حالت
سختی از و مدد گرفته و استعانت جسته اند اما سلطان محمد که در شوکت و قوت گوئے سبقت از آبا و اجداد ربوده بود نقض
عهد و پیمان را حیله سیخواست و ادائے مال را در تاخیر مے انداخت چون از دشت قبچاق بازگشت لشکرها جمع آورده به
بخارا رفت و سلاطین ماوراء النهر مثل عثمان بادشاه والی سمرقند وغیره وبرا مطیع شدند چون کوشلوک در ماوراء النهر رسید
گورخان بوے دختر داده سرافراز نمود اما چون دید که امرائے حدود شرقی ملک گورخان به قاآن اعظم چنگیز خان ایل
شده اند و سلاطین این اطراف میل به سلاطین خوارزم شاهیه دارند وے هم دل از خسر دگرگون کرده چون چنگیز خان
سوے ختاے رفت کوشلوک به خسر خود گفت که مدتیست که از ایل و الوس خود آواره ام درینوقت اگر رخصت یابم بمبارک حدود
خود مراجعت نموده به تسخیر او بپردازم و بعد از رخصت در حدود شرقی رسیده اکثر مردم برو گرد آمدند و تاختن غارت کنان
رفته و از انجا جمعیت خوب پیدا کرده روے بولایت خسر خود نهاد و بر اکثر ولایات او تصرف کرد هم درین اثنا از جانب سلطان
محمد خوارزمشاه ایلچیان نزد او رسیده گفتند که تو از شرق و ما از غرب بر گورخان یورش کنیم اگر تو سبقت کرده او را
خواهی گرفت تا به آب بناکت بتو مسلم خواهد ماند و گر ما بر تو سابق یافتیم کاشغر و ختن تعلق بما خواهد داشت کوشلوک قبول
کرده و اول باز سلطان رسیده با گورخان جنگیده منهزم شد اما بعد از چندگاه سلطان محمد شاه دررسید و میان او
و گورخان محاربه روئیداده و از هر دو جانب تاراج کنان تا بلاساغون رسیدند اما اهالی آنجا قراختیائیان را درون
راه ندادند و دروازها بستند و گورخان شانزده روز با حصار آنجا جنگیده قهرا بگرفت و چهل و هفت هزار مرد از انجا کشت
چون خزانه گورخان خالی شده بود و اکثر امرا دل با وے دگرگون کرده بودند محمود بای به گورخان رائے داد که آنچه از
خزانه تلف شده غنائم لشکریان را ضبط باید نمود و امرا بدین سخن متمرد شدند و کوشلوک خان ازین معنی خبر یافت ایلغار
کرده گورخان را گرفت ؎ چنان با سپاه آمد از رهٔ شرق ✤ که گوئی همے آمد از میغ برق ✤ فرود آمد او بر سر گورخان ✤
کوشلوک بند بر در گورخان ✤ و بظاهر تعظیم خسر نموده اما تمامت اموال و املاک او را بتصرف در آورد و بر ملک او نشسته
بحرب حاکم المالیق رفته او را بگرفت و بکشت کوشلوک بت پرست بود و زنش بدین عیسوی عقیده داشت ؎ زنش
بود ترسا و او بت پرست ✤ از و دین اسلام را بد شکست ✤ و سه چهار سال لشکرها به کاشغر فرستاده غلات آن دیار را
غارت میکرد و آخر غلاے سخت در انجا پدید آمده و خلائق انجا خواهی نخواهی سر در ربقه اطاعت آوردند کوشلوک بران دیار
مستولی شده چون مزاجش از جور لقا تخمیر بود انواع جور و جفا با اهالی آن دیار از دو لشکرش میرسید ✤

ذکر در آمدن و یار ختن به تسخیر کوشلوک خان پر فطن

چون کوشلوک خان از تسخیر بلاد کاشغر الفراغ یافت بتدبیر تصرف ختن پرداخت و آن دیار را

نیز مسخر کرده و مردم آنملک را بدین بت پرستی دعوت نمود و خواست که بجبر و تعدی ایشانرا در سلک بت پرستی منسلک گرداند و فرمان داد که در شهر ندا کردند که علما و صلحاے اسلام در صحرا حاضر شوند چون سه هزار کس از اهل علم و تقوی مجتمع آمدند کوشلوک از ایشان پرسید که در میان شما کیست که از من نترسد و هرچه پرسم حق گوید علاؤ الدین محمد ختنی از میان آنها پیش کوشلوک رسید و بحث ادیان در میان آمده و علاؤ الدین محمد رحمة الله علیه بحجت و دلائل ترجیح دین مبین محمدی ثابت کرده کوشلوک چون در مناظره و مباحثه معقول شده جوابے نداشت از خجالت و غلبۂ ضلالت زبان به هذیان گشود و نسبت بخدام حضرت نبوی صلی الله علیه و سلم سخن هاے ناشائسته گفت و حضرت علاؤ الدین محمد ختنی بے تامل بجوابهاے درشت مبادرت کرده کوشلوک ازین سخن بهم آمده آنجناب را بگرفت و خواست که بزور و تعدی ایشان را از دین مبین بگرداند چون میسر نشد بر در مدرسه خود چهار میخ کرده تعذیب مے نمود و حضرت علاؤ الدین محمد ختنی همچنان زبان به نصیحت خلائق میکشاد تا جان بجان آفرین داد و بعد ازین حکم کرد تا بانگ نماز و تکبیر و صلوات وغیره نکنند چون اهل اسلام را از ظلم کوشلوک نوبت بجان و کارد باستخوان رسید دست دعا برداشتند چون کوشلوک خان از مضمون

بترس از آه مظلومان که هنگام دعا کردن ✤ اجابت از در حق بهر استقبال مے آید ✤

نترسید و ظلم و جفاے بے انتها را به نهایت رسانید اسباب فناے او پیدا شدند و قاآن اعظم چنگیز خان بعد از ضبط بلاد ختا اخبار جور و جفاے کوشلوک که خانهاے چندین هزار کس را سوخته و خراب کرده است شنید جهت نویان را با چند تومان لشکر بدفع او مامور فرمود و جهت نویان چون بکاشغر رسید کوشلوک پیش از جنگ روے بوادی هزیمت نهاد و جهت نویان فرمود تا در کوچه و برزن ندا دادند که مردم بدین و آئین خود ها باشند و قواعد آبا و اجداد خود ها را نگاه دارند و هر کرا از قوم نایمان یافتند قتل کردند و کوشلوک نیز بهر جانب مے خزید و لشکر چنگیز خان در دنبال او بودند و آخر در جبال بدخشان کوشلوک در غارے که راه بیرون آمدن نداشت رفته خزید و صیادانے که دران جا بشکار مشغول بودند و لشکر نوبنجری بایشان گفت که اگر این جماعت را بدست ما سپارند امان یابند و صیادان کوشلوک را در میان گرفته و بدست آورده سپردند و ایشان او را بقتل آوردند و نقود و اجناس بسیار بدست بدخشانیان افتاد و بلاد ختن و کاشغر بتصرف قاآن اعظم چنگیز خان افتاد ✤

ذکر سلطنت قوم الیغور

وجه تسمیه الیغور نوشته شد که در زمان قراخان چون پسرش اغور خان مسلمان شده و به پدرش برو لشکر کشید الیغور خان ظفر یافت و بعضے از اقارب را که جانب او گرفته بودند الیغور لقب داد که معنی او پیوستن باشد و همدستن و ازین قوم الیغور پیدا شد یعنی اولاد آنها را الیغور گفتند و الیغوریان بادشاهان خود را ابدی قوت نامند یعنی خداوند دولت و ابدی قوت الیغور که در زمان قاآن اعظم چنگیز خان بود اول جانب دار گور خان بوده و آخر ایلچی نزد قاآن اعظم فرستاده خواست که در زمره مطیعان درآید و قاآن نیز ایلچی را نوازش

فرموده و آخر ایدی قوت آنچه در خزانه داشت مصحوب خود کرده حاضر شد و درخواست که توقع چنان است که بادشاه بنده را سیورغامیشی فرماید و بعنایت بیکران مخصوص نماید تا بادشاه را پسر پنجم باشم و براستی کوچ دهم و بادشاه از فحوائے کلام او پے بمطلب برده در جواب فرمود که دختر تو دهم تا پسر پنجمین باشی و آخر دختر بدو داد ✤

ذکر امارت قوم تنکت

تنکت قومیست در میان مغولان و در زمان قاآن اعظم چنگیز خان حاکم این قوم شندرقو تنکت و قتیکه چنگیز خان در ملک ایران بود پنج لک مرد گرد آورده و چون چنگیز خان بازگشت محاربۂ عظیم بوے نموده و سه لک از فوج تنکت گشته شدند و شندرقو منهزم شده بعد از ان عذرخواه گشته و قاآن اعظم ایلچیان او را نوید مصاهرت داده و شندرقو را طلبید و قبل از رسیدن او قاآن بزرگ چنگیز خان در مرض موت گرفتار شده وصیت کرد که مرگ او را پنهان داشته چون شندرقو بیاید حریف را مع همراهیان بقتل رسانند و او را رائگان از دست ندهند که اگر او زنده ماند شما را آرام نباشد چون شندرقو در رسید مع همراهیان راهی عدم گردید ✤

ذکر امارت قوم جاجیرات

قومیست از مغولان و حاکم این قوم جاموقه نام در عهد چنگیز خان مردے دلاور بود اول با قوم نائیمان پیوسته با چنگیز خان جنگید و آخر الامر گیر آمده او را پاره پاره کردند و جاموقه بکمال استقلال جان داده بقطع هر عضو میگفت که اگر شما بدست من گرفتار میشدید همین طور پاره پاره میکردم ✤

ذکر امارت قوم سلدوز

سلدوز قومیست شریف و نجیب در میان اقوام مغلیه بشرافت و نجابت ممتاز است و ازین قوم در اواخر عهد جغتائیه امیر بیان سلدوز در ماوراء النهر بسلطنت رسید و آن چنان است که در زمانهٔ غزان سلطان خان جغتائی امیر بیان سلدوز امیرے بود چون امیر قزغن بیعت از او یاغی شده و بر او ظفر یافته و دیگرے را بر سلطنت نشاند و بعد از او پسرش امیر عبد الله بیان قلی خان را بقتل رسانید امیر بیان سلدوز بر امیر عبد الله لشکر کشید و اکثر امرائے برلاس باتفق کرده بر امیر عبد الله ظفر یافت و خود متصدی حکومت گردید اما همواره در شغل شراب و ساقیان پر عتاب مے بود و از ملکداری پروائے نمیکرد امرائے اطراف سرکشی کردند چون تغلق تیمور خان جغتائی لشکر به ماوراء النهر کشید امیر بیان دستگیر شده بقتل رسید ✤

ذکر سلطنت قوم چوپانی سلدوز بر عراق و عجم و عرب و غیره

قوم چوپانی از سلدوز پیدا شده است و برخی از احوال او در مقدمه کتاب گذشت ✤

ذکر امیر توران سلدوز

وے در زمانهٔ سلطنت سلطان محمود غازان خان و اولجایتو خان بوزنجری یکے از تومانیان بزرگ بود و بعد از و پسرش ملک سلدوز بر جائے

او نشست و بعد از وی در زمان سلطان ابوسعید بهادر خان پسر امیر ملک امیر چوپان سلدوز امیرے بزرگ شد و تمامت کشور بدست او افتاده و بر جمیع مهات و معظمات پسر و برادران و متعلقان او متقرر و مامور بودند اما چون بادشاه بر دخترش بغداد خاتون عاشق شده بود و امیر چوپان را پیام داد که بموجب تورهٔ بغداد را بتصرف درآرد و امیر چوپان سر ازین کار باز زده و دختر به امیر حسن جلایر داده بود بادشاه ازین کار رنجیده تا دفعتاً حکم برائے قتل چوپان و جمیع چوپانیان داد چنانکه در حال سلطان ابوسعید بهادر خان نوشته شد امیر چوپان اول از خراسان خبر قتل پسر خود دمشق خواجه شنیده بالشکرے رزم جوئے بمقابله مے آمد و بالآخر برگشته و پناه به والی هرات ملک غیاث الدین کرت برد و چون در مزاج آل کرت وفا و همت مفقود است امیر چوپان را که مربی او بود بحیله و حواله بے سلاح کرده گرفت و بقتل رسانید و این تمامت احوال در ذکر سلطان ابوسعید خان گذشت اما اولاد امیر چوپان از ذکور و اناث بسیار بودند اول ایشان امیر حسن بود و امیر حسن سه پسر داشت امیر تالش که مع امیر حسن در خوارزم پیش امیر قتلغ رفتند و او ایشان را به اوزبک خان فرستاد و در آنجا زیستند تا امیر حسن بزخم و تالش بقضا در گذشتند و دیمی پسر امیر حسن چوپانی حاجی بیگ و سیومی قوچ حسین بودند اول را امیر حسن چوپانی پسر تیمور تاش ابن امیر چوپان و دویمی را سلیمان خان بقتل رسانیدند و امیر تیمور تاش بود پسر امیر چوپان که فرمانفرمائے روم مے نمود و بمصر پیش ملک ناصر رفته بقتل رسید و دمشق خواجه پسر امیر چوپان سلدوز بود و او را چهار دختر بودند که یکے از ایشان دلشاد خاتون بود منکوحهٔ سلطان ابوسعید بهادر خان و پس از انتقال او امیر حسن جلایر او را در خواست نمود و دمشق خواجه بفرمان سلطان بقتل رسید و امیر محمود پسر امیر چوپان بود که حکومت گرجستان بوے متعلق بود از گرجستان به تبریز رسیده بیاسا رسید و از وے چهار پسر بودند دو را ای عم ایشان امیر حسن چوپانی و بقیه دو را امیر ایلکا ابن امیر حسن جلایر کشت و بغداد خاتون و این چهار پسر از یک مادر بودند و پسر پنجمین امیر جلاد خان ابن امیر چوپان بود و امیر جلاد خان از بطن دولندی خاتون دختر سلطان محمد خدابنده بود و این امیرزاده را غیاث الدین کرت گرفتار کرده کشت و امیر سیورغان ابن امیر چوپان از بطن خان زاده ساتی بیک خاتون دختر سلطان اولجایتو بوزنجری بود که بدست برادر زادهٔ خود امیر حسن ابن تیمور تاش کشته شد و سه پسر دیگر سیوک خان و یاغی باستی و امیر نوروز ابنائے امیر چوپان از یک مادر بودند که بسبب نفاق باهمی و شامت کفران نعمت در اندک مدت نیست و نابود شدند ❖

ذکر امیر حسن ابن تیمور تاش ابن امیر چوپان سلدوز

چون امیر چوپان در سردی و مروت و دلاوری و همت و قرابت سلاطین عظیم و مرتبه امیر الامرائی بسیار ناموری اندوخته بود جمیع اولاد او را چوپانی گفتند و قومے در سلدوز پیدا شد ❖

ذکر امیر حسن ابن تیمور تاش ابن امیر چوپان سلدوز

احوال او در ذکر سلطان ابوسعید بهادر خان گذشت اما مجملے که لائق این مقام است

نوشته مے شود امیر حسن چوپانی بعد از مرگ سلطان ابوسعید بهادر خان و محاربات امرا و پادشاهان مغول با همدگر که هر یکے شهزاده
را از قوم یوزنجری بر تخت مے نشاندند و بحیلها و منتظم امور سلطنت میشدند امیر حسن چوپانی نیز خیال استقلال و استبداد را بخود
راه داده قراجری نام غلامے ترکمان را که شبیه پدرش بود امیر حسن نام کرده مشهور کرد که تیمور تاش از روم در رسید
امرائے سلدوز و چوپانی و اویرات برو گرد آمدند و امیر حسن روئے بحرب امیر حسن جلایر آورد و در سنه ثمان و ثلثین و سبعمایه
با او جنگید و امیر جلایر شکست یافت و سلطان محمد خان بدست نشان او کشته شد چون قراجری خیال استقلال در دل خود
راسخ کرده سعے در برانداختن امیر حسن نمود امیر حسن ازو گریخته به امیرزاده سیورغان و مادرش خانزاده ساتیبک خانم پیوست
و خانزاده را بشاهی برداشت و سکه و خطبه خواند و قراجری از جلایریان شکست خورد و آخر بدست امیر حسن چوپانی کشته شد
و امیر حسن ایلکانی به طغا تیمور خان پیوسته بحرب امیر حسن چوپانی عازم شد اما امیر حسن چوپانی طغا تیمور را بوعده نکاح با خانزاده
ساتیبک بفریفت و یرلیغ قتل ایلکانیان جلایر حاصل نمود و آن یرلیغ را به امیر حسن ایلکانی جلایر فرستاد امیر حسن جلایر ازو
متوهم شد طغا تیمور چاره جز این ندانست که بخراسان برگشت و امیر حسن چوپانی عقد جمعیت مخالفان از هم گسیخته ساتیبک را
از تخت کشید و او را العقد سلیمان خان یوزنجری در آورده بر تخت نشانید و سیورغان را در محبس فرستاد و بر عراق عجم و آذربایجان
و اران و موغان و گرجستان مستولی شد و در سنه اربعین و سبعمایه هجری بر آب تغتو از جهان تیمور خان جنگیده
منهزم نمود و طغا تیمور خان نیز بعراق عجم آمده از ملک اشرف انهزام یافت و امیر حسن امیر طغای را بمصالحه فریفته غافل
ساخته تمامت ولایتش را تاخت و از صدود ماردین امیر حاجی بیگ ابن امیر حسن ابن امیر چوپان را بحرب امیر حسن ایلکانی جلایر
فرستاد و چوپانیان از افواج جلایر شکست خوردند و امیر حسن چوپانی سوے روم رفت و مواضعات متعلقه ولایت عراق
عرب را تاخت و تاراج نموده و در تبریز رسید و امیر سیورغان را بند نمود چون امیر یاغی باستی ابن امیر چوپان و ملک
اشرف ابن تیمور تاش چوپانی از امیر حسن متوهم شده نزد امیر حسن جلایر رفته بودند امیر حسن اکثر امرائے اویرات را بقتل رسانید
که بد و بغاوت نموده بودند و کس پیش آنها فرستاده نوشت که شما تدبیرے که اندیشیده بودید تا هنوز بعمل نیاورده اید اگر شما را
فرصت نباشد من حیله دیگر بکار برم و چنان کرد که آن نامه بدست امیر حسن جلایر افتاد و امیر حسن جلایر از ایشان اندیشناک
شده خواست که آنها را بگیرد هر دو امیر خبر یافته بگریختند و هر دو بر سر امیر رائے ملک رسیده اموال فراوان ازو گرفتند
و باصفهان رسیده از متمولان آنجا نیز اموال بسیار گرفته اسباب حرب آراستند و بر فارس لشکر کشیده خرابی بسیار
بآن ولایت رسانیدند و بشیراز رسیده و در آن جا خبر کشته شدن امیر حسن چوپانی شنیده به تبریز برگشتند و قتل امیر حسن
چوپانی چنین بود که امیر مذکور بعد از تسخیر ایران و آذربایجان سلیمان خان امیر یعقوب شاه را با طائفه از امرا بروم فرستاد۔
چون آنها منهزم باز آمدند و امیر حسن یعقوب شاه را بسبب تقصیرے که در محاربه رومیان بعمل آورده بودند بند نمود و زن
امیر حسن عزت ملک محبت نهانی با امیر یعقوب شاه داشت پنداشت که مگر شوهرش به تقصیر او پے برده امیر یعقوب را بند

کرده است و دسته زن مردافگن را با خود یار نموده در شب سه شنبه بیست و هفتم رجب سنه اربع و اربعین و سبعمایه خصتین
امیر حسن را گرفته چندان بفشردند که امیر حسن جان داد خواجه سلمان در تاریخ او گوید ؎ ز هجرت نبوی بود هفتصد و چهل و چار +
در آخر رجب افتاد اتفاق حسن + زنی چگونه زنی خیر خیرت النسان + بزور بازوی خود خصتین شیخ حسن + گرفت
محکم و میداشت تا بمرد و برفت + زهی خجسته زنی خایه دار مردافگن + و خواجه مظفرالدین شاه غزوینی بتاریخ او
میگوید ؎ نوئیان زمان شیخ حسن چوپانی + از حکم قضا و قدر یزدانی + در سال بدو رشب و بروز معراج + بردست
زنش تباه شد پنهانی + و از غرائب حالات آنکه روزیکه در شب آن امیر حسن رحلت نمود از مولانا فخرالدین که عالمی کامل
بود پرسید که اگر شخصی را بیک ناگاه دشمنان او بگیرند و او را مجال گفتن کلمهٔ شهادت و بر دل آوردن معنی آن نشود آنکس
مسلمان مرده باشد یانی و مولانا گفت که اگر در ایام حیات او نیت او بر مسلمانی باشد حکم او در حکم مسلمانان کلمه گوی یکی
باشد چون اینواقعه واقع شد زنانی که با او درین کار شریک بودند متفرق شدند و عزت ملک در حمام رفت و امیر را مرده
در خانه گذاشتند و کسی را مجال آن نبود که گرد خانه او گردد ناچار این حادثه پنهان ماند تا روز سوم امرا خادمه را در درون
فرستادند که سبب بیرون نیامدن امیر چیست و آن خادمه در خانه آمده کسی را ندید و امیر حسن را بدتر از مردهٔ هزار ساله یافت
و اتباع او پی باصل کار برده و عزت ملک را بعد از جستجوی بسیار پیدا کردند و اجزای او را بسر کار در بریده بخورد او دادند +

ذکر حکومت ملک اشرف ابن امیر تیمورتاش ابن امیر چوپان سلدوز

چون ملک اشرف و امیر یاغی باستی خبر کشته شدن
امیر حسن شنیدند فسخ عزیمت شیراز نموده به تبریز باز گشتند و به سلطانیه رسیدند و از آنجا باستعجال خراب به تبریز رفتند و اول
شهریان بجنگ برخاسته آخر تاب مقاومت نیافتند و امرا در شهر رسیده بمنزل سلطان غازان خان نزول کردند و امیر سیورغان
که در قرا حصار روم محبوس بود خروج کرده کوتوال قلعه را کشت و خزائن آنجا را متصرف شده بیرون حصار آمد و ایلچی به
امیر یاغی باستی و ملک اشرف فرستاد و ایشان نیز ابواب محبت مفتوح داشته باستقبال او برآمدند و بموضع قصر طاق و کوکچه
تنگیز که ییلاق چوپانیان بود بهم شده داد عیش و عشرت دادند و لشکرها بهر ایشان جمع آمدند و جمعیت سلیمان خان به تهییب
ایشان متفرق شده و سلیمان خان بدیار بکر رفت و امرای او مثل حاجی حمزه مولائی و لپسرش و محمد علیشاه و غیره بچوپانیان
پیوستند و عماد الدین سراوی که مستوفی ملک سلیمان خان بود قریب بمنزل ملک اشرف فرود آمد و با امیر سیورغان ملاقات
کرده گفت که ملک اشرف مردم را جبه پوشانیده قصد شما دارد و امیر یاغی متوهم شده مردم خود را مسلح کرد و چون این خبر
به ملک اشرف رسید که مردم یاغی باستی مسلح شده اند او نیز به ترتیب اسباب جنگ و حرب پرداخته چون سحر شد هر دو
گروه بر اسپان سوار بانتظار پیشدستی ایستاده بودند آخر ملک اشرف خبر فرستاد که ما هنوز قوتی نگرفته ایم سبب فساد و
خلاف چیست و یاغی باستی خبر شبینه را گفت و ملک اشرف سوگندان یاد نموده و باز باهم سلوک کرده عماد الدین را

گردن زدند چون امرا باهم متفق شده تعظیم سیورغان و یاغی باستی بیشتر میکردند و این امر با اشرف گران آمده پیامها دانشستن
مشغول در شهر خلاف نور چنگیز ملیست به کوه سهند که علف زار ها دارد بایید رفت امرا وعده رفتن داده تعلل مے نمودند ملک اشرف
بدامن کوه سهند رفت و امیر قتلق شاه فارانی آمده تقریر کرد که یاغی باستی و سیورغان قصد تو دارند اشرف تمام شب بر
اسپان مسلح مانده و صبح بجمعیت مصر ملک برادر خود متوجه دشمنان شده چون شنید که یاغی باستی و سیورغان سوے قوی در رفته اند
خود نیز به تعاقب ایشان روان شد تا در صحراے اغنا بایشان رسیده جنگ در پیوست و سیورغان و یاغی باستی منهزم شدند
و میر اشرف در موضع تاتیل فرود آمده نوشیروان نام را که از نسل کاویان بود و ملازمت او مے نمود برائے نام بر تخت نشانید
و سیورغان و یاغی ایلچیان پیش او فرستاده طالب صلح گشتند و چون اشرف رضا داد سیورغان سرازان بازده بدیار
بکر رفت و امیر ایلکان ابن امیر حسن جلایر او را اول تعظیم کرده چون غافل یافت بقتل رسانید و یاغی باستی بملک اشرف
پیوست و هر دو متوجه تبریز شدند بعد از چند روز ملک اشرف او را نیز غافل کرده بر او ریخت و بقتل رسانید چون خاطر از دغدغه
برادران پرداخت و در مملکت عجم و آذربائیجان تمکن یافت و زمستان در قراباغ رفته ملک کاوس شروانی حاضر شد روزے
ملک اشرف امیرے را به تقصیری گردن زد کاوس که این چنین حالت را گاہے مشاهده نکرده بود متوهم شده رفت ملک اشرف
خواجه عبد الحی وزیر و اخی شاه را بمعذرت فرستاد و برائے کاوس پدر او کیقباد خلاع فاخره داد و خواهر کاوس را بجهت خود
خواستگاری نمود اما کاوس ایلچیان را تعظیم و استقبال نموده در بارهٔ قرابت عذر خواست که مثل مایان را چه حد آن
باشد که امیر نجاندان ما قرابت جوید و ملک اشرف خواست که لشکر بر او کشد بسبب خرابی موسم میسر نشد و از قراباغ به تبریز
آمده مصر ملک را بسبب حرکتے در قفس آهنین بند کرده یحیی جاندار و النکیر بهادر و خواجه علی را بقتل رسانید و ارنق
ابن خواجه شمس الدین رشیدی را مقید کرد و غلام خود محمد رومی را در تبریز گذاشته بقراباغ رفت محمدی از و یاغی شده
مصر ملک و ارنق را خلاصی داد و با جمعیت خوب متوجه شیراز گردید ملک اشرف در زمستان به تبریز رسید و همین سال
وبائے عظیم در ان دیار پیدا شده خلق بسیار تلف شدند و بسیارے از مخلوق جلاے وطن اختیار کردند و ملک اشرف باز بقراباغ
رفته و به قشیروان روان گشت و کاوس نیز بکنار آب آمده گذرها را ضبط نمود و ملک اشرف صلح کرده در سنه ثمان و
اربعین و سبعمایه بعزم رزم امیر حسن ایلکانی جلایر در حرکت آمد امیر حسن حصاری شد و ملک اشرف چوپانی بمحاصره پرداخته
چند روز جنگ در میان مانده روزے چند سوار از حصار نه بیرون آمده بر لاچین غلام چوپانی ریختند و او منهزم شده
خوفے عظیم بر چوپانیان مستولی شده قدم در بادیه فرار نهادند و هر چند جلایران خواستند که تعاقب نمایند دلشاد خاتون که
چوپانیه سلدوز بود مانع آمده و ملک اشرف در تبریز رسیده عراق عجم و اران و گرجستان و کردستان را با امرا قسمت
کرده ابواب ظلم و جفا بروئے رعایا کشود و وزارت بخواجه عبد الحی داد و خزاین موفور از زر سرخ و سفید و جواهر و غیره
جمع آورده میگویند که هفده خزینه مرتب گردانیده بود الغرض در سنه ثمان و اربعین و سبعمایه بقراباغ آمده خواجه عبد الحی

وزیر را با فوجی گران بر سر شیروان شاه فرستاد و کاوس و کیقباد تاب نیاورده تحصن جستند و لشکر سلدوز خرابی بسیار در آن
دیار نمودند و در سنه تسع و اربعین و سبعمایه هجری امیر خداداد از گرجستان باردوی ملک اشرف رسید و اشرف جمیع ارکان
دولت را باستقبال فرستاد و بعزت پیش خود طلبیده و تشریفات فاخره بوی داده و بعد از چند روز در ایورت او رفت
و آن امیر کبیر را بغیر از جرم و تقصیر بقتل رسانید و عبدالحی را نیز گرفته بقلعه فرستاد و ملک اشرف را همین کار بود که یک امیر را
بقتل میرسانید و مراتب او بدیگری می بخشید و نقود و اجناس او ضبط میکرد و مسعود دامغانی داماد وزیر معزول را وزارت
داد و عبدالحی وزیر نزد گیا اسمعیل رودباری در قلعه الموت رسیده وزارت و عنایت یافت و عبدالحی وزیر با سلاطین
گیلانات نوشت و خواند کرده به امیر اشرف نوشت که گیلانات را برای تو مسخر خواهم نمود و ملک اشرف حیله اندیشیده
اولاد او را نوازش بسیار فرمود و آنها را فرمود تا نوشت ها بوزیر نوشتند که بادشاه در مقام عنایت است و بعد از این
معتمدی را پیش وزیر فرستاده رقعه بخط مغولی نوشت که بی دغدغه متوجه اینجانب باید شد تا وزارت عنایت شود
و عبدالحی با وجود امتناع گیا اسمعیل به تبریز آمده و اشرف او را گرفته بقلعه النجق فرستاد و آخر بهمان محبس بمرد و ملک اشرف
در سنه خمسین و سبعمایه عازم تسخیر اصفهان گردیده و با آنکه پنجاه هزار مرد همراه داشت و میخواست که گرد شهر را احاطه
کند از نهایت وسعت او نتوانست الغرض تا چند روز در میان او و امیر زکریا و خواجه عماد الدین محمود کرمانی وزیر محاربات
واقع شد و آخر شهریان پیام دادند که اگر مقصود سکه و خطبه است کسی را باید فرستاد که بحضور خود بزنند و بخوانند و الا
تا رمقی در بدن ما باقیست شهر را نخواهیم داد ملک اشرف قبول کرده مولانا شرف الدین نخجوانی را فرستاد تا سکه و خطبه
نوشیروان خوانده و رانده و اهل شهر دو هزار دینار و صد هزار دینار دیگر اجناس بیرون فرستادند و اشرف بازگشت
و بطلب حضرت مولانا نظام الدین که فقیهی عالم بود کس فرستاد حضرت مولانا از تبریز پا پیاده به اوجان آمده اشرف را
بر ظلم و جفای او زجر و تشنیع بسیار نمود و اشرف به تبریز آمده از آنجا بقراباغ رفت و از آنجا از آب ارس گذشته
بر دلو بازید لشکر کشید و مدت پنجاه روز افواج چوپانیان از و جنگیده و کاری نساختند اشرف الپی نام امیری را از
عراق طلبیده بر دلو بازید بگماشت اما او نیز به دلو پیوسته اظهار عصیان نمود و ملک اشرف لشکرهای اطراف و جوانب
جمع آورده و ایشان را زر بیقیاس و شمار داده و امرا را بمنقلای روانه کرده خود از عقب در حرکت آمد و در میان دلو و
الپی بی تفرقه واقع شده دلو بازید خود را خود کشت و الپی به بغوله گریخت امرای منقلای هر دو را گرفته سرهای ایشان
آوردند و ملک اشرف باطمینان خاطر در ربع رشیدی ساکن شد و فصیلی در گرد او بر آورده اشرف و اعیان را فرمود
تا عمارات رفیعه در آنجا بنیاد نهادند و ملک اشرف تمام روز در خانه تنها می نشست چون کسی از نزدیکان نمانده بود که یکی را
از اقارب او نکشته باشد ازین سبب عظیم متوهم و اندیشه مند می بود و گوسفند و مرغ را در حضور خود ذبح میکنانید و سقا را
حکم بود که آب در حضور او در ظرف چینی بریزد و اول او را بخورانید و پنجهزار مرد معتمد را بر در خانه خود مستعد میداشت و زنجیری

تعبیه کرده زنگها در رو بسته که هر کس در را میجنبانید ملک اشرف خبر یافته بر سر او میرسید و دیوانیان همواره در حضور او دیوان میداشتند و هر سال تغییر آئین مینمود و امرا را یکیک یا محبوس نموده یا قتل میفرمود و در سنه احدی و خمسین و سبعمایه امرا با اموال بیکران فرستاد که دختر والی ماردین را برای او بخواستند و طوی عظیم ترتیب نموده عقد بست ✦

ذکر لشکر کشیدن جانی بیگ خان اوزبک بر آذربائیجان و تبریز و کشته شدن ملک اشرف چوپانی سلدوز فتنه جوی و فساد انگیز

چنانکه در احوال سلاطین اوزبک نوشته شد جانی بیگخان اوزبک غالب همت مردانه و جرئت صاحب علم فرزانه بود و از ظلم و جور ملک اشرف علما و صلحا جلای وطن اختیار کرده خواجه شیخ کججی از تبریز رفت و از آنجا بشام رسید و حضرت قاضی محیی الدین بردعی بسرای انتقال کرده و در مجالس عظما و بادشاه اوزبک نیز حاضر میشد حضرت مولانا سعد الدین تفتازانی شرح مختصر در فن معانی بنام آن بادشاه مرتب فرموده است و مولانا قاضی محیی الدین شرح ظلم اشرفی را بنوعی پیش بادشاه بیان کرد که آن بادشاه عالیجاه بفتوای علما جهت صیانت مظلومان لشکری آراسته روی به ولایت آذربائیجان آورد و ملک اشرف خواتین و خزائن را بقلعه النجق فرستاده بود و پس ملبیده و چهار صد قطار اشتر و هزار قطار شتر از زر و جواهر و اجناس و اقمشه و امتعه بار کرده با سپاهی انبوه روی بمیدان نهاد و خواتین و خزاین را به کریوه مرند فرستاد که اگر من هزیمت یابم بخوی بروید و آخر الامر از میدان جنگ منهزم شده بجانب خواتین و خزاین گریخت و در خوی گرفتار آمده خزائن او بغارت رفت و سلطان جانی بیگخان او را رو بروی ملبیده خواست که بخلعت عفو بنوازد ملک کاوس و قاضی فخر الدین سعی در کشتن او کردند و خان فرمود تا شمشیری در پهلوی او فرو بردند که از جانب دیگر بیرون آمد و ملک را بتفویض شاهزاده بیردی بیگخان اوزبک نموده رفت و اولاد ملک اشرف یکی تیمورتاش بود و دختری سلطان بخت بیگم بود و هر دو را خان همراه خود بسرای برد اما بعد از آنکه بیردی بیگخان بسبب عارضه پدر بسرای رفت اخی جوق که ملازم ملک اشرف بود بر تبریز و غیره ممالک او استیلا یافت ✦

ذکر حکومت قوم بیعت که در ما وراء النهر و ترکستان حکمرانی کرده اند

ازین قوم یعنی به بیعت چند کس به امارت سروری رسیده اند و قوم بیعت قومیست شریف از قبائل قیات و اول امیری که بمدارج معارج سروری شد امیر قزغن است و آنچنان است که چون در ما وراء النهر و ترکستان غزان سلطان خان که او را قزان سلطان خان نیز می نویسند از قوم جغتائی در سنه ثلث و ثلثین و سبعمایه بر تخت ما وراء النهر پای گذاشت سلطان مذکور که در آخر دور جغتائیه به نهایت ظلم و سفاکی مشهور بود چون امرا بدربار او میرفتند مراسم وصیت و لوازم نصیحت بجای آورده عزم دربار مینمودند چه بمعاودت تا بسلامت یقین نمیداشتند چون مقرر است که الْمُلْكُ يَبْقَى مَعَ الْكُفْرِ وَلَا يَبْقَى مَعَ الظُّلْمِ خلایق از جور و جفای او بجان رسیده بودند و امرا و عظما از نهایت خوف و وحشت در انهدام بنیاد حیات او ساعی گردیدند امیری از عظمای سلطنت امیر

قزغن ببیعت عزم خروج مستحکم نمود و با طائفه از امرائے کبار عہد بسته علم بغاوت وطغیان برافراشت وہمت بر رفع ظلم وظالم برگماشت چون قزان سلطان خان جغتائی برین حادثه که خارج از گمان او بود اطلاع یافت بالشکرے گران قصد امیر قزغن نمود و بدشت قریۂ زنگی در شہور سنه اربع واربعین وسبعمایه جنگے در کمال صعوبت اتفاق افتاده قضارا تیرے از کمان خان کشاد یافته براه راست در چشم امیر قزغن رسید و امیر قزغن چار و ناچار از میدان کارزار عنان برتافت وچون خان را در قرشی از کثرت زمستان چارپایه بسیار تلف شد ندامیر قزغن بار دگر عزم مقابله کرده وظفر یافت و بادشاه در معرکه کشته شد حلیلۂ او ترمیش خاتون را العقد خود درآورد و دانشمند اغلن یوزنجری را که از اولاد اوکتاے قاآن بود برسریر سلطنت اجلاس داد و بعد چندے او را برداشته بیان قلی خان جغتائی را بر تخت نشانید و زمام اختیار مملکت بدست خود داشت ۔+

ذکر لشکرکشی امیر قزغن به بعیت ملک معزالدین حسین کرت والی ہرات

چون والیان ہرات و آل کرت از زمان قاآن اعظم چنگیزخان باطاعت قاآن و پادشاہان مغلیه مطمئن شده بودند وہرات بصوبه خراسان تعلق داشت چون ہلاکوخان برایران پاے گرفت بفرمان قاآن آبائے ملک معزالدین نیز ماتحت ایران مانده وغاشیۂ اطاعت ہلاکوخان بردوش کشیده تا زمانه سلطان ابوسعید بہادرخان ملوک کرت باجگذار مغلیه بودند اما چون سلطان ابوسعیدخان درگذشت وبادشاہی ضابطه از یوزنجریان در ایران نماند آل کرت غوریه نیز سر باستبداد و استقلال برداشته و به تخمیس نوبت و ترفیع چتر جسارت نموده واکثر ولایات امرائے مغول را مے تاخت وکسے را چیزے نمے انگاشت امرائے مغلیه از قوم ارلات وآپردی که نزدیکی بولایت ملک داشتند از و بجان آمده فریاد وفغان بامیر قزغن رسانیدند وچاره جوئی او و ظلم او شده مضمون شجاعت وغیرت انگیز نوشتند وگفتند ~ مگر نسل چنگیزخان برفتاد + که کس گوہر شاه تاردیباد + چنان غره شد غوری بدگہر + که جز خود نیارد کسی در نظر + چون امیر قزغن بر جسارت ملک آگاہی یافت برآشفت وگفت کہ آن تاجیک را چه حد آن باشد که دعوے سلطنت کند وسر از فرمان بادشاہان بپیچید و مغولان غیر ترک ومغول را خواه عجمی باشد یا عربی یا ہندی تاجیک مے گویند وفی الفور باجتماع عساکر رزم آزمائی فرمان داد و بالشکرے گران وساز وسامان بیکران بر ولایت ہرات روانه شد چون بملک معزالدین کرت خبر رسید که ~ قزاغن سپہدار ترکان رسید + ز توران بایران سپاہے کشید + باآلات پیکار وساز نبرد + بگردنده گردون برآورد گرد + تو گوئی که کرده بفرمان وہی + ہمه ملک توران ز آہن تہی ۔+ زلزله در بنیان قصر ثبات او افتاد وشہر وباره حصار را بسامان مدافعت وپیکار آراسته مستعد قتال گردید و امیر قزغن در حوالی شہر رسیده بمحاصره ہرات پرداخت وسی ہزار سوار جرار در رکاب امیر قزغن بودند و امیر قزغن بیان قلیخان وامیر اولجایتو اپردی ودیگر امرائے مغول سوار شده دست و دامن گلاہ برپشته

رفیع آمده سپاه ملک را بنظر در آورده گفت که این تازیک شیوهٔ جنگ و شور را نمیدانند و این مقام که گزیده است زود شکست
خواهد یافت یکی آنکه او را وقت یورش بر بلندی میباید آمد و ما را نزدیک و دیگر آنکه وقت صبح آفتاب بمقابل نظر لشکریان
او خواهد بود و ما را بر پشت بهر کیف روز دیگر امیر قزغن لشکر را بحرب امر کرد و سپاه ملک نیز بیرون آمده محاربهٔ سخت واقع شد و
سپاه ملک هزیمت یافته اکثر در وحل که بجهت مخالفان امداد کرده بود ند پای بند دام اجل شدند و ملک بشهر آمده دور شهر
باغات و کوچهارا مضبوط ساخته بجنگ و حرب مشغول شدند و هر روز همین یاسق جنگها درمیان می آمدند اما لشکر قزغن بعد از این
پای از دیوار بیرون ننهادند ؎ بدینگونه چل روز پیکار بود * زمین پر ز خون و هوا تار بود * هر گاه بیرونیان و درونیان
از جنگ و حرب بستوه آمدند و ملک هرات پایمال گردید ملک معز الدین علما و سادات را بیرون فرستاد تا تمهید صلح و صفا
اندازند و ملک عهد و پیمان خواسته امیر قزغن نیز از جنگ مسلمانان بستوه آمده بود بصلح رضا داد و گفت ؎ بد اندیش
از دوست نشناختیم * دل از کین ایران به پرداختیم * رعایای مسکین به تنگ آمدند * ز تنگی بکام نهنگ آمدند *
نه کاریست پیکار و خون ریختن * نکشته در و کردن و بیختن * سمرقند چون قند هشتن بجای * بجنگ هرات
آمدن نیست رای * بالجمله مقرر شد که چون امیر قزغن به تختگاه برسد ملک بعزم ملازمت حاضر شود و فی الحال مساعدی و
پیشکش لائق بیرون فرستاده امیر قزغن معاودت فرمود و ملک در سنه ثلاث و خمسین و سبعمایه حسب قرار داد متوجه سمرقند
شد و وقتیکه امیر قزغن با چند کس در شکارگاه بود با پنجاه کس رسید و امیر قزغن پرسید که اینها کیانند گفتند که ملک هرات
است فرمود که در عجب محلی آمده است و ملک چون دانست که امیر قزغن درمیان این گروه است بر فور از اسپ جدا شده و
اسلحه از خود جدا ساخته با دو لوک پیش رفته سلام کرد و امیر قزغن ملک را در کنار کشیده بتازه روئی پیش آمد و گفت که دشمنی
تو هم مردانه بود و دوستی تو هم مردانه است و انشاء الله تعالی ملک ترا از دست معاندان خلاص کنم و بتو سپارم و روز بروز
درباره ملک عنایت و احسان می افزود و امرائی نعل بر آتش حسرت سوخته با ملک در مقام بدی بودند و امیر را همواره بر گرفتن
او تحریص می نمودند اما امیر این حرکت را نمی پسندید چون امرا خواستند که بلا اجازت امیر فرصت یافته ملک را قتل کنند
و امیر قزغن بر صلاح ایشان واقف شده در خلوت ملک معز الدین حسین کرت را از حالت خبر داده گفت که مناسب
چنان است که همین شب بولایت خود بروی و ملک همدران شب روانه شده بدار السلطنه هرات رسید و فقتاً در قلعه رفته
ملک باقر برادر خود را که غوریان بر تخت سلطنت نشانده بودند بگرفت و بقلعه محبوس کرد اما امیر قزغن پسر خود امیرزاده
عبد الله را فرستاد تا خوارزم را تسخیر نمود و امیر قزغن امیری هوشمند بود و مجموع ولایات خود را بالعدل و احسان خود آبادان
کرده زمستان در سالی سرای بودی و بهار در قراقور و اکثر اوقات بصید و شکار اشتغال داشتی در روزی که با معدودی
از سالی سرای بصیدگاه رفته بود امیر قتلغ اوزنات که داماد امیر قزغن بود فرصت یافته بالطائفه از هم عهدان خود بسر امیر
رسید و آن امیر والا را شهید گردانید خواص و مقربان امیر سپاه ساختند و حوالی قتند زبان نمک حرام رسیده کارش تمام

سلطنت شد و در سنہ تسع خمسین سبعمایہ این واقعہ دست داد +

ذکر حکومت امیر عبداللہ ابن امیر قزغن بہ بیعت

چون امیر قزغن شہید شد امیر عبداللہ پسر امیر قزغن بجای پدر نشست و امرا صورد لیقہ متابعت او آوردند

وخواست کہ سمرقند را دارالسلطنت کند ہر چند امرا گفتند کہ یورت اصلی را گذاشتن مناسب نیست اما چون امیر عبداللہ کہ میل کلی بدان دیار داشت قبول نکرد و بیان قلی خان جغتائی را کہ برائے نام خان بود بدان طرف برد چون تعشق بہ خاتون بیان قلی خان داشت ازین سبب خان بے گناہ کشتہ و بیگم را در تصرف خود در آورد و تیمور اغلن را بر سریر شاہی نشانید اما امرا ازین قضیہ نامرضیہ بر آشفتند و ہر یکے خیال مخالفت در دل راسخ نمودند و امیر بیان سلدوز کہ از عظمائے آن سلطنت بود پردہ از روئے کار بر داشتہ و لشکرے آراستہ و امیر حاجی برلاس ابن امیر بورلقی ابن تموکا ابن میسونکو نویان ابن امیر قراچار برلاس با اویاق برلاس ہمرہی او قبول کرد و بنواحی سمرقند رسیدہ از امیر عبداللہ جنگیدند و شکست بر امیر عبداللہ افتادہ بروایتے امیر عبداللہ دران معرکہ کشتہ شد و بروایتے ببالائے بقلان رفتہ بہ اندراب وفات یافت - +

ذکر حکومت امیر حسین ابن امیر مصلای ابن امیر قزغن

چون امیر عبداللہ و تیمور شاہ اغلن جغتائی کشتہ شدند و امیر بیان سلدوز متصدی حکومت گردید

و ہر امیرے بناحیہ رایت استبداد و استقلال برافراشت و یکدیگر را گردن نمے نہادند تو غلوق تیمور خان جغتائی از مغولستان لشکر بماوراء النہر کشید و بسببے از اسباب از ماوراء النہر عازم تختگاہ خود شد امیر حسین نبیرہ امیر قزغن از کابل جمعیتے کردہ بقصد انتقام عم خود در حرکت آمد و ایلچی فرستادہ از امیر تیمور گورگان برلاس کہ بزینہ او بود و امیر خضر یسوری و امیر بایزید جلایر کہ از عظمائے امرائے جغتائیہ بودند استمداد خواست و ہر سہ امیر مصالح کردہ امیر بایزید جلایر را در اردوئے تو غلوق تیمور خان فرستادند و صاحبقران امیر تیمور و امیر خضر بمعاونت امیر حسین کمر بستند و امیر بیان تاب نیاوردہ بہ بدخشان گریخت و امیر حسین بر آن ولایت مستولی شدہ امیر تیمور و امیر خضر را معذرت خواستہ رخصت ساخت چون امیر تغلق سلدوز از امیر حسین یاغی شد امیر حسین بار دگر از امرائے مذکور استعانت جست اما امیر تغلق بمجرد آوازہ اجتماع امرا منہزم شد چون در سنہ ثلاث و ستین و سبعمایہ تو غلوق تیمور خان بار دگر در ماوراء النہر رسید امیر حسین ناچار ہزیمت را غنیمت شمرد اما پادشاہ در قلب زمستان بنفس نفیس متوجہ محاربہ او گردید و لشکرے برگزیدہ در پے او روان ساخت و لشکریان خان قندز و بقلان را غارتیدہ از عقبہ ہندو کش گذشتند و بامیر حسین رسیدند و در وقت جنگ امیر کیخسرو از جانب امیر حسین صف ویران کردہ بمخالفان پیوست و امیر حسین ہزیمت یافت و تو غلوق تیمور خان بندوبست ماوراء النہر حسب دلخواہ نمودہ بہ تختگاہ خود برگشت صاحبقران از امرائے او برگشتہ بطلب امیر حسین شتافت و در بیابان جیوف باو رسیدہ و ہر دو پیش تحمل حاکم جیوف رفتند و او در مقام قندز گذشتہ

خواست که ایشان را گرفتار کنند امیر حسین و صاحبقران با شصت سوار نامدار بیرون آمدند و تکل با هزار سوار تعاقب کرده محاربهٔ سخت در میان آمد و دلاوران صاحبقران و امیر حسین با وجود آنکه یکی به ده کس نمی‌رسید داد مردانگی داده تا این حالت کشش و کوشش نمودند که از جمله هزار نفر دشمن شصت نفر باقی ماندند و از جانب امیر حسین هفت نفر بودند و این هفت نفر از حیات مایوس شده حملهٔ مردانه نمودند و دشمنان را پریشان ساختند امیر حسین روی براه آورد و چون مخالفان تعاقب کردند دلاوران بازگشته بار دگر نیران محاربه اشتعال یافتند و اسپ امیر حسین از کار رفته خاتونش دل شاد آغا اسپ خود بوی داد و روز دیگر سوی محمودی رفتند و چون امیر علی بیگ جانی قربانی خبر یافت شصت نفر از مردم خود فرستاده امیر حسین و صاحبقران را در جائی باز داشت و باز بگفتهٔ برادر خود خلاص کرده روانه نمود و امیر حسین از صاحبقران جدا شده سوی هیرمند رفت و چون شنید که ملک معز الدین کرت مقدم صاحبقران را گرامی داشت خود نیز آهنگ هرات کرد چون توغلوق تمور خان شنید بملک نامه فرستاد که امیر حسین را بحضور بفرستد و ملک امیر حسین را در قلعه بند نمود و معتمدی را فرستاد تا بپادشاه عرضداشت که امیر حسین را در قلعه بند کرده بودیم همدر انجا وفات یافت چون توغلوق تمور خان این پیام شنید از امرا پرسید و امیر بیکیجک فاتقلی بعرض رسانید که امیر حسین در قید حیات است بادشا گفت که چون برادر ما معز الدین او را مرده گفته است مناسب است که ما نیز مرده تصور کنیم و اگر او را ناگاه دولتی روی نماید پایداری نکند و از زیستن و مردن او ما را سود و زیان نیست و خاطر دوستی مثل ملک را از خود نرنجانم اما امیر حسین قیدی نداشت نوکری را بیرون فرستاده و نوکران خود را پیام داد که اسلحه و جبهه و اسپ را در فلان مقام حاضر سازند و در پردهٔ شب از قلعه بیرون آمده راه قندهار گرفت و صاحبقران نیز بوی پیوست و باتفاق بسیستان رفته والی سیستان از ایشان استدعای دفع مخالفان خود نمود و امیر حسین و صاحبقران ازین کار فرصت یافته لشکری از سیستان تعاقب کرده امیر حسین و صاحبقران بازگشته ایشان را باز گردانیدند و امیر حسین به تقلان رفت و دران جا امیر بیکیجک سر راه او گرفت و لشکر امیر حسین متفرق شده و امیر حسین جان [۱۳۰] ازان معرکه بدر برده و باز با صد و سی سوار و پنجاه پیاده در اثر صف بصاحبقران پیوست و هر دو امیر صلاح کرده سوی بلخ رفتند و به شاهان بدخشان صلح کردند و صاحبقران با امرای جته جنگیده مظفر و منصور شد و امیر حسین و صاحبقران بممالک بلخ آمدند ✤

ذکر محاربهٔ امیر حسین با الیاس خواجه خان جغتائی

چون تقدیر ایزد قدیر بران رفته بود که امیر تیمور گورکان را بمرتبهٔ کیهان پادشاهی النصیب نشد رساند بعد ازان که امیر تیمور بر بیست هزار سوار ظفر یافت و شهر کش را بتصرف خود درآورد امیر حسین بمعاونت امیر تیمور مستظهر گشته با فوجی آراسته بمقابلهٔ جغتائیان شتافت و ظفر بر الیاس خواجه خان یافت و بنابر مصلحت کابل شاه اغلن را که از نژاد جغتائی بود بر اورنگ شهنشهی نشانید و بار دگر بهار دیگر جمعیت صاحبقران از الیاس خواجه خان جغتائی

جنگیده اما درین محاربه امیرحسین را با صاحبقران رنجشے درمیان آمده وازین سبب لشکرش منهزم شد ولشکر جغتائی سمرقند را
محاصره کردند وچون بعد از خرابی بولایت خود باز رفتند وامیرحسین وصاحبقران بار دگر در ماورالنهر رسیدند امیر
حسین در سمرقند آمده وسرداران سردار را معرض تیغ فنا گردانید درشتی در مزاج او پیدا شده همه امرا وسرداران را
وجهے نامزد کرد چون نوبت به مخصوصان صاحبقران رسید وایشان استطاعت ادائے آن مال نداشتند صاحبقران
از طرف خود آنمال را ادا کرد حتی که زیور وحلی معه گوشواره اولجای ترکان آغا خاتون صاحبقران که خواهر امیرحسین بود
در بدل آن داد وامیرحسین لبسالی سرائے رفت واظهار مخالفت شروع شد ومردمان به ارده خاتون که زن ترشیرین
خان جغتائی بود ودخترش بعقد امیرحسین بود اظهار کردند که امیرتیمور نسبت بتو وامیرحسین غدرے کردن میخواهد امیرحسین فرمان
داد که صاحبقران نزد ارده خاتون رفته قضیه را پرسش کنانند چون امیرتیمور عزم حضوری خاتون نمود مخالفان که اثبات
این دعوے نتوانستند نمود ناچار به خجند رفتند وهمدرین زمان امیر بهرام جلایر وشیر بهرام با امیرتیمور هم پیمان شدند اما
شیر بهرام باز از امیرحسین موافقت نمود وامیر علی ومحمود شاه یسوری بصاحبقران پیوستند وامیرحسین بار دگر سلسله
مصالحت جنبانیده وامیرتیمور بقرشی رفت وامیرحسین با لشکرے گران در انجانب رفته ومصالحه خواست ومقرر شد
که هر یکے با پانصد سوار بموعدگاه خرابیده صلح نمایند امیرحسین سه هزار سوار بطرف صاحبقران روانه کرد تا او را بگیرند چون
مخالفت ابدی همراه صاحبقران بود او پیشتر از وصول مخالفان بموعد ملاقات رفته بود وبه تعجیل تمام خود را از دره گذرانیده
سر راه بر دشمنان گرفت ومحاربه واقعشد امیرتیمور بدر رفت وبه مردانگی وفرزانگی بر نخشب یعنی قرشی استیلا یافت وچون امیر
موسی تایجوت یوزنجری منهزم با امیرحسین پیوست امیرحسین لشکرے گران ترتیب داده روانه گردید وامیرتیمور که در بخارا
بود از انجا بیرون آمده بخراسان رفت وامیرحسین در جنگے بخارا را گرفته تیغ در تاجیکان نهاد وبسیارے را از ایشان قتل
کرد وامیرتیمور باز ترتیب افواج خود کرده با قوم برلاس وقراوناس ویسوری وغیره متوجه ماورالنهر شد ولشکرهائے غلبائے
امیرحسین را انهزام داده وتا سمرقند رسید وامیرحسین با لشکرے سنگین در قرشی نشسته بود وامیرکیخسرو وبهرام جلایر از
اخبار مخالفت صاحبقران وامیرحسین خبر یافته در مغولستان رفته وخان جغتائی هفت هزار سوار جرار همراه ایشان داده بود
تا ترکستان را ضبط در آرد وآنها با صاحبقران دم موافقت زدند وامیرحسین امیرموسی تایجوت وامیر محمد سلدوز والجایتو اپردی
را فرستاد که با بست هزار مرد بمصاف صاحبقران روند وامیرموسی ملک بهادر قراوناس پیشتر از خود فرستاد وصاحبقران با دو هزار
سوار بمصاف ایشان روانه شد وبا پانصد سوار جرار پیشتر از ایشان روانه شده وبر فوج جهانشاه مقدمه امیرموسی تاخته منهزم
ساخت وهمچنین با دویست مرد ملک بهادر را منهزم نمود وگریختگان چون با امیرموسی رسیدند امیرموسی بے تامل طبل رحیل
کوفت وامیرحسین خود با لشکرے گران بحرب امیر صاحبقران متوجه شده اما امیرکیخسرو اپردی وبهرام جلایر از همدگر جدا شده
بمواضع قشلاق رفتند ودر خدمت صاحبقران بیش از شصد کس نماندند وآوازه شد که لشکر جغتائی از مغولستان بمدد

صاحبقران مے آید امیر حسین بار دیگر تحریک مصالحت کرد و بالآخر هر دو امیر صلح شد و چون مبانی صلح بعهد و پیمان و قسم و
ایمان موکد شدند صاحبقران و امیر حسین جهت تادیب غوریان که احشام بلخ و بدخشان را مے تاختند روانه شدند
و حصار کابل را متصرف شدند و امیر حسین خواست که هندوان را عمارت کرده بلخ را دار السلطنت سازد هر چند صاحبقران
ممانعت کرد سود ننمود و بمجرد آمدن لشکر مغولستان امیر حسین صاحبقران را بحرب ایشان فرستاد و مخالفان بسبب مخالفت باهمی
باز گشتند و امیر حسین صاحبقران را طلبیده بار دیگر بسوے بدخشان رفت و صاحبقران را با امیر زاده جهانگیر ملک پسر خود بر سر
ایشان فرستاد و صاحبقران بر افواج اهل بدخشان ظفر یافت و بسبب مخالفت امیر محمد سلدوز و کیخسرو ایردی صاحبقران را
نزد خود طلبید و مکتوبے از طرف خان بنام امیر موسی نوشت که بهر طوریکه میسر شود امیر تیمور را بگیرند و کسے آن مکتوب را با میر
صاحبقران رسانید و هر چند صاحبقران خواست که استکشاف این حقائق نماید امیر حسین مجال تکلم نداده بعجلت تمام بر سر
مخالفان فرستاد و صاحبقران بر مخالفان رفته ایشان را منهزم ساخت و امیر حسین به بلخ رفت و حرص و شره بر طبیعت او غلبه
کرده امرا و اعیان از و متنفر شدند و تواچیان فرستاد تا از متعلقین صاحبقران هر کرا اسمے و رسمے باشد از خطه کش به بلخ
خانه کوچ آرند و امیر موسی و غیره اتباع و منتسبان صاحبقران را تکلیف جلائے وطن دادند و صاحبقران را دیگر باره دل از و
برنشسته ناچار امرائے کبار و تومنیان والا اعتبار را جمع آورده قاصد دفع امیر حسین گردید و جمیع حکام و امرا که از جانب امیر حسین
بر شهرها حاکم بودند مثل امیر محمد سلدوز و اولجایتو ایردی حاکم قندز و امیر کیخسرو ایردی والی ختلان وغیره که از امیر حسین متنفر بودند
بصاحبقران پیوستند و امیر حسین جمعی را بقراولی فرستاده ایشان از قراولان صاحبقران منهزم شدند و امیر تیمور بسوئے بلخ روانه
شد و قلعه هندوان را در میان رفت و امیر حسین دروازه بسته و صاحبقران کس فرستاده او را بمتابعت و موافقت تحریص نمود
امیر حسین جواب داد که اگر بجان من تعرض نرسانند بمکه معظمه روانه میشوم و برین قرار داد عهد و پیمان بستند اما امیر حسین اعتبار
این عهد نکرده وقت شب با دو نوکر بیرون آمد از کمال وهشت و حیرت راه بجائے نبرد و بشهر کهنه رسیده نوکران را نیز از
خود جدا ساخت و در شهر کهنه مسجدے جامع بود که مناره او از تعرض لشکر مغول در وقت سابق مصئون مانده بود و امیر حسین
بالائے مناره بر آمده پنهان شد شخصے اسپے یا شترے گم کرده و در پے او سرگردان بود خواست که بالائے مناره رفته
در بیابان نگاه کند چون بالا بر آمد امیر حسین را دید امیر حسین یکمشت مروارید بوے داده استدعائے کتم اسرار نمود و آن کس وعده داد و چون
زیر آمد فی الفور بدرگاه صاحبقران آمده از احوال امیر حسین آگاهی داد امیر حسین چون سوار و پیاده را متوجه خود دید از سر
مناره زیر آمده در سوراخ دیوارے خزید و امرائے صاحبقران او را گرفته آوردند و صاحبقران خواست که از سر خون او در گذرد
امرا اضطراب کرده گفتند که اگر او سلامت بماند ما از و ایمن نخواهیم بود و امرا بگوشه چشم بامیر موید ارلات و کیخسرو ایما کردند و
امیر موید و کیخسرو که آن یکے بسبب بردن خاتون او از کش به بلخ و این دیگرے بسبب کشتن امیر حسین برادرش کیقباد را
در خشم بودند بے رخصت از عقب سر او در رفته کارش با تمام رسانیدند خواتین او بسیار بودند و اشهر و اکبر آنها سرای ملک خانم

دختر قران سلطان خان جغتائی و الوس آغا دختر ترمه شیرین خان جغتائی بودند و پسران او چهار کس بودند خواند سعید و لور و زسلطان
در بین معرکه کشته شدند و جهانملک و خلیل ملک دو پسر دیگر سر در بادیه ادبار کشیدند و بسوئے هندوستان رفته ناپدید گردیدند
و این وقائع در سنه احدی و سبعین و سبعمایه دست داد و بعد ازین صاحبقران روزگار امیر تیمور برلاس نام داریر سریر نشست
و خواهر امیر حسین الجائی ترکان آغا بود که پیش از مخالفت شوهر و برادر سر در نقاب عدم کشید فقط +

ذکر حکومت امراے اویماق غونکغرات

غونکغرات قومیست شریف و نجیب از اقوام مغول ازین قوم کسیکه بسلطنت رسید امیر یوسف صوفی ابن ینغدای

غونکغرات بود که در خوارزم سلطنت میکرد و صاحبقران امیر تیمور گورکان در سنه ثلث و سبعین و سبعمایه ایلچی نزد امیر یوسف
فرستاد که کاث و خیوق را بطریق سابق به ما بگذارد و امیر یوسف جواب داد که ما این ولایت را بزور تیغ گرفته ایم و جز به
تیغ نمیدهیم و صاحبقران خواست که لشکر دران دیار کشد و مولانا جلال الدین کشی سعی در مصالحت کرد اما امیر یوسف قبول نکرد
و ایلچی را نیز مقید کرد و صاحبقران با سپاه بسیار بسوے خوارزم توجه فرمود و خیوق را محاصره کرده فتح نمود و پیشتر روانه گردید
و امیر یوسف صوفی متحصن شده اما چون امیر کیخسرو و ایردی از جانب صاحبقران یاغی شده بوے پیوست امیر غونکغرات
نیز بیرون آمده مصاف داد و آخر انهزام یافته بار دگر حصاری شد و ازین غم و غصه بمرد و برادرش امیر حسین صوفی
بجایش نشست و بعضے نام او را حسین نوشته اند و این برادر دیگر امیر یوسف گویند بهر کیف امیر حسین تمهید مصالحت کرده
دختر برادر خود را که از بطن شکر بیگ دختر خان اوزبک بود منسوب شاهزاده جهانگیر ابن امیر تیمور کرد و صاحبقران باز گردید و
چون بار دویم سلطان محمود ابن امیر کیخسرو و ایردی و امیر ابو اسحق یسوری غاشیه اطاعت صاحبقران از دوش انداخته
به خوارزم رفتند و امیر حسین نیز سر از ربقه اطاعت کشید صاحبقران بار دگر بسوے او توجه نمود و امیر حسین دست به دامن انابت و
استغفار زده خانزاده را با سامان لائق فرستاد و صاحبقران از همانجا که رسیده بود برگردید چون صاحبقران بمقابله ارس خان
اوزبک رفت امیر حسین صوفی لشکر فرستاده نواح بخارا را تاراج نمود و امیر مذکور بهیچ وجه از راه مخالفت نه برگشته و
صاحبقران در سنه ثمان و سبعین و سبعمایه کرت سیوم لشکر بخوارزم برد و خوارزم را در میان گرفت و درهمین ایام امیر مذکور
بصاحبقران پیام داد که تنها پیش آمده مقابله کند و صاحبقران قبول کرده از لشکر بیرون آمد اما امیر حسین را خوفے بر ضمیر استیلا
یافته وعده وفا نکرد آخر الامر جنگهاے مردانه واقع شدند و امیر حسین نیز در ایام محاصره رحلت کرد و در ارکان او اختلافے
پدید آمده برخی جانب یانیق صوفی و جمعی طرف خواجه لاق گرفتند و خواجه لاق مغلوب شده خود را بیرون انداخت
و سپاه صاحبقران شهر را قهراً و قسراً بگرفتند و از اماکن و مساکن اثرے نگذاشتند و سادات و مشائخ و علما و اهل حرفه را
کوچانیده به ماوراء النهر فرستادند و صاحبقران داروغه دران جا نصب کرده آنملک را در تحت تصرف خود در آورد +

ذکر حکومت امرای قوم بیسود در مازندران

چون یحیی کراوی بعد در زمانہ سلطان طغا تیمور خان را در جشنے بشہادت رسانید امیر شیخعلی ہندو بیسود

با پسر خود امیر ولی بیسود از ان مقام گریختہ بمازندران رفت و در انجا جمعیتے کردہ با یکے از سرداران حسن دامغانی جنگیدہ او را شکست داد و بہ لنساء رفت و در انجا امیر شبلی جوبی قربانی حاکم آن ناحیہ خواہر او را بعقد خود در آورد امیر ولی بعد از شکستن سرداری گماشتہ حسن دامغانی بہ استر آباد رفت و از ابوبکر شاہ سمانی گماشتہ امیر حسن دامغانی جنگیدہ منہزم نمود و باستر آباد خرامیدہ و نوبت دیگر بحرب سرداران توجہ نمود و ابوبکر شاہ را کشت و پسر بزرگ طغا تیمور خان را طلب داشت تا بر تخت سلطنت نشاند اما بازلذت حکومت مانعش آمدہ او را براند و بتدریج بر بسطام و دامغان و سمنان و فیروز کوہ وری و رستمدار غلبہ کردہ و با سلاطین ایلکانیہ جلائریہ مصافہا دادہ چون در سنہ ست و ثمانین و سبعمایہ امیر تیمور صاحبقران روے اقبال بآن جانب آورد امیر ولی منہزم شدہ بدر رفت و بالآخر گرفتار آمدہ کشتہ شد بقیہ احوال او در ذکر سلاطین جلائریہ و گورکان گذشت -

ذکر حکومت امرای قوم ارغون ملک کابل و قندہار و سندھ وغیرہ دیار

ارغون قومیست در میان مغلان شریف

وازین قوم چند کس بہ سلطنت رسیدہ اند کہ نوشتہ میشوند

ذکر امیر ارغون امیر ذوالنون بیگ

امیرے نامدار بود ولیے کامگار و در خدمت سلطان ابو سعید گورکان ابن سلطان محمد میرزا ابن جلال الدین میرانشاہ

در امرای کبار بسر مے برد و از خدمت او رنجیدہ بخدمت سلطان حسین میرزای بایقرا در خراسان آمد و سلطان حسین مقدم او را گرامی داشتہ در سنہ اربع و ثمانین و تسعمایہ ایالت قندہار و زمین داور بوے تفویض شد امیر ذوالنون در آن دیار استقلال بسیار بہم رسانید و چندے شہزادگان گورکان بحکومت آن نواحی منفر رشید ند چون شاہزادہ بدیع الزمان میرزا از پدر متوہم شد کار امیر ذوالنون بالا گرفت و دختر او را شہزادہ بعقد خود در آورد و مدتے ہمراہ او مے بود و بعد انتقال سلطان حسین میرزا سپہ سالار لشکر و مختار خانہ بدیع الزمان میرزا گردید و در محاربہ سلطان محمد شیبانی اوزبک کشتہ شد

ذکر شاہ شجاع ارغون ابن امیر ذوالنون ارغون

بعد از پدر حاکم ملک قندہار و کابل گردید و در زمانہ پدر در سنہ تسعین و ثمانمایہ از قندہار

بملک سندہ بقلعہ سولی آمدہ در ان وقت جام نظام الدین عرف جام نندا در سندہ و ٹھٹہ حاکم بود و امیر شجاع بیگ بر و ظفر یافتہ قلعہ را بہ امیر سلطان محمد نام از امرائے خود سپردہ بقندہار رفت و در غیبت او بار دگر جام نند قلعہ را مفتوح ساخت و شاہ شجاع عرف شاہ بیگ ارغون سپہ سالار خود میسی ترخان را کہ از قوم مغل بود بحرب او نامزد کرد و بین الجانبین محاربات

سخت واقشندند و عیسی خان ترخانی نصرت یافت و شاه شجاع ارغون با لشکر جرار متوجه بهکر شدند و قلعه بهکر را از قاضی قادن امیر
حاکم سند بگرفت و شاه شجاع امیر فاضل بیگ نام را در انجا گذاشته بقلعه سهوان رفت و آن را نیز مفتوح ساخته به خواجه
بیگ سپرد و بقندهار برگشت حکام سند اموال فراوان خرج کرد و خواست که لشکری بیارایند اما سپاه سند را غوغا و شتاب از مغلان
و ترکان برخیمار مستولی شده بود که به هیچ وجه مقابله اختیار نکردند روزی تنگ اسپ یکی از سواران ترکمان همراهی
عیسی خان ترخان المخاطب به میرزا سست شده و ترکمان فرود آمده بکشیدن تنگ مشغول شد درین اثنا فوجی از سپاه
سند دران حال رسیده چهل سوار برو حمله کردند چون ترکمان بقصد فرار پای در رکاب نهاد چهل سوار سندی رو بگریز نهادند +

ذکر محاربه شاه شجاع ارغون با بادشاه بابر گورکان و بدر رفتن کابل و قندهار از دستش بتقدیر قادر بیچون مالک زمین و آسمان

چون ظهیر الدین محمد بابر بادشاه گورکان بدفعات با سلطان محمد خان اوزبک جنگیده
و داد مردی و مردانگی داده دقیقه از دقائق مردانگی و فرزانگی فرو نگذاشت اما چون تقدیر ایزد تقدیر نوعی دیگر بود کار بجائی
نرسید با امرا قرعه مشورت انداخته چاره کار جست و امرا متفق اللفظ بعرض رسانیدند که ؎ نداری اگر با عدو زور جنگ +
طریق مدارا گزین بیدرنگ + ز ملکش بجای نما انتقال + که یکچند فارغ شوی از زوال + و بعد از تقدیم مشورت در سنه
عشر و تسعمایه از اندجان و فرغانه سوی کابل سواری فرمود و کابل از زمان سلطان ابوسعید گورکان در تصرف پسر او الغ بیگ
بود چون او در سنه سبع و تسعمایه رحلت کرد پسرش عبد الرزاق میرزا بادشاه شد و شخصی زکی نام را امیر الامرا نموده اما امرا
برگشتند و او را قتل کردند محمد مقیم ارغون پسر خرد امیر ذو النون که حاکم گرمسیر بود با لشکری متوجه کابل شده و میرزا عبد الرزاق
تاب جنگ او نیاورده به نواحی لمغان گریخت و کابل بتصرف محمد مقیم درآمد و او دختر میرزا الغ بیگ را بحباله نکاح خود در
آورده از ان زمان در تصرف خود داشت و شاه شجاع حاکم قندهار بود چون بابر شاه با فوج خود بکابل رسید محمد مقیم حصاری
شد و آخر تاب نیاورده حصار را بعهد و پیمان سپرد و درهمان ایام قلعه کلات نیز از تصرف قوم ارغون برآورده متصرف شد و
در سنه ثلث عشر و تسعمایه هجری ارغونیان از صدمات اوزبکان ناچار شده به بابر بادشاه پیام سپردن قندهار داده بودند و
بابر بادشاه بقندهار تشریف برده پیام داد که بموجب التماس شما آمده ایم حصار را باید سپرد اما شاه شجاع عرف شاه بیگ و
محمد مقیم پشیمان شده اول محصور شدند و آخر بیرون آمده در قریه ختک مصاف داده منهزم شدند و فرصت درآمدن قلعه نیافته
شاه بیگ سوی سیاول و محمد مقیم بزمین داور گریخت و قلعه قندهار و نفائس و ذخائر ارغونیه بتصرف گورکانیه رسید و بابر شاه
ایالت قندهار و زمین داور را بتفویض برادر خود ناصر میرزا کرده بکابل رفت اما چون امیران ارغون استغاثه به
سلطان محمد شیبانی خان اوزبک بردند سلطان محمد خان به تسخیر قندهار پرداخت و بابر شاه دغدغه کلی بهم رسانیده
و دانست که از سیلاب اوزبکیه بلیسا و در کابل نیز مستحکم نخواهد ماند خواست که بهندوستان رفته جائی مسخر کند و ناصر میرزا

نیز از قلعه برآمده به بادشاه بابر پیوست و محمد خان حصار شهر را گرفته بسبب بعضی خبرهای پریشانی ولایت خود عبید الله سلطان اوزبک را با امرای ارغون به تسخیر حصار باز داشته معاودت فرمود و چون سلطان محمد خان بجار به شاه اسمعیل صفوی والی ایران منهزم شده و با چهار صد سلاطین و امرازادگان در چهار دیواری که راه بیرون آمدن نداشت محصور شد و بعد از جنگ بسیار همه کشته شدند بابر شاه در سنه ست و عشرین و تسعمایه هجری باز روی بقندهار آورد و قلعه را محاصره کرد و شاه بیگ ارغون بمدافعت برخاسته و تا سه سال جنگ قایم ماند چون شاه بیگ عاجز مطلق شد بطرف سنده گریخت و قندهار مع مضافات در سنه ثمان و عشرین و تسعمایه بتصرف بابری در آمد +

ذکر فتح کردن شاه بیگ ارغون تهته و سنده

چون جام نندا والی تهته و سنده رحلت نمود جام فیروز پسر او

جانشین شده و جام صلاح الدین از قرابتیان او بمنازعت برخاست و سلطان مظفر گجراتی که زنش از خاندان جام صلاح الدین بود او را امداد کرده و سنده را در تصرفش دلانید و چون دریاخان مدار المهام خاندان جام از وی برگشته بجام فیروز گروید صلاح الدین بار دیگر بگجرات رفت و سلطان مظفر در سنه عشرین و تسعمایه بار دگر او را مدد کرده رخصت سنده داد جام فیروز از سنده برآمده توسل باذیال دولت ارغونیه برد و شاه بیگ غلام خود سنبل خان را بمدد او فرستاد و سنبل خان با صلاح الدین جنگیده او را کشت و سنده بقبضه جام فیروز در آمده اما شاه بیگ که عزم تسخیر ملک گور همواره بر لوح ضمیر می نگاشت در سنه سبع و عشرین و تسعمایه تهته را متصرف گردید و دریاخان مدار المهام جام فیروز کشته شد و جام فیروز چاره ندانسته به گجرات رفت اما سلطان مظفر رحلت کرده بود جام از کام خود ناکام مانده برگشت چون دید که در ملک سنده تسلط ارغونیه مستحکم است بگجرات رفته در سلک سلاطین زادگان که از اطراف در درگاه سلطان بهادر گجراتی مجتمع بودند منسلک شد و در زمان همین جام فیروز والی اوچه و تهته سلطان بدیع الزمان میرزا گورگان بادشاه خراسان در سنده آمده بود و جام فیروز وی را معزز داشته خدمت های لایق بجای آورده بعد یکسال بادشاه بایران برگشت اما شاه بیگ چنانچه نوشته شد از قندهار امید بریده در سنده و تهته ساکن شد از فضایل علمی بهره وافی داشت شرحی بر عقاید نسفی و شرحی بر کافیه و حاشیه بر مطلع منطق از تصنیفات اوست و نهایت شجاعت داشت در محاربات و معارک پیش از همه بر صفوف دشمن می تاخت هر چند مردم امتناع می نمودند که این قسم تهور لایق شان سرداران نیست فایده نمی دید میگفت که در جنگ اختیار از دست من می رود و میدانم که هیچکس روبروی من نخواهد ایستاد و شاه بیگ در سنه ثلاثین و تسعمایه هجری رحلت کرد +

ذکر حکومت شاه حسین بیگ ابن شاه شجاع بیگ ابن امیر ذوالنون ارغون

بعد از پدر بر سریر ایالت سنده نشسته سکه و

خطبه بنام خود کرد و قلعه بهکر را از سر نو تعمیر کرد چون ظهیر الدین محمد بابر شاه او را فرمان داد که ملتان را نیز در تصرف خود آرد در سنه اثنی و ثلثین و تسعمایه هجری تهیه آنجانب نمود و سلطان محمود والی آنجا مردمان معتمد خود روانه کرد تا بهر طوری که باشد صلح کنند اما امیر شاه حسین قبول نکرد و سلطان محمود بمرگ مفاجات در گذشت پسرش سلطان حسین مسند نشین شد و شاه حسین بجناح استعجال رسیده ملتان را محاصره کرد و بعد از یکسال و چند ماه در سنه ثلث و ثلثین و تسعمایه او را تسخیر نمود و سکنه شهر بعضے قتیل و بسیارے اسیر سپاه مغل گردیدند و سلطان حسین مقید و شجاع الملک مختار او گشته شد و شاه حسین ملتان را بخواجه شمس الدین سپرده به تهته مراجعت کرد و در سنه مذکور لنگرخان نام با مردم ملتان خروج کرده شمس الدین را بدر کردند و شاه حسین فرصت استخلاص نیافته در سنه سبع و اربعین و تسعمایه همایون شاه گورکان بسبب استیلاے شیر شاه سور افغان از لاهور متوجه سنده شد و بحوالی بهکر رسیده اقامت گزید و فرمانے بنام شاه حسین ارغون فرستاد و را طلبید اما شاه حسین تا ششماه در آرزے و حیلے گذرانیده توفیق حضور نیافت و آخر جواب صاف فرستاد و محمد همایون بادشاه در غضب آمده بتادیب او برخاست و بهکر را به ناصر میرزا عم خود داده بجانب تهته روانه شد و شاه حسین ناصر میرزا را بامدادی خود فریفته و نوید بادشاهی بوے داده و در بهکر و تهته خطبه و سکه بنام میرزا جاری ساخته و از راه دریا بحوالی اردوے بادشاه رفته راه آمد و رفت غله و آذوقه را مسدود کرد و همایون بادشاه ناچار شده طرح صلح انداخت و در سنه تسع و اربعین و تسعمایه کشتی و بارکش از شاه حسین گرفته و از آب سنده گذشته روانه قندهار گردید چون شاه حسین از جانب همایون بادشاه مطمئن شد بناصر میرزا خلاف عهد کردن گرفت و ناصر میرزا نادم و پشیمان روانه کابل گشت و در سنه اثنی و خمسین و تسعمایه میرزا کامران گورکان از همایون بادشاه گریخته در سنده رسید و شاه حسین لوازم مهمانی بجاے آورده دختر خود بدو داد و بعضی از امراے ارغون و نقد و جنس بسیار همراه او کرده باستخلاص کابل فرستاد و بعد از انکه سی و دو سال بادشاهی کرد در سنه اثنی و ستین و تسعمایه راهی عدم گردید بعد از انتقال شاه حسین ارغون سلطان محمود در بهکر و عیسی خان ترخان مخاطب به میرزا در تهته دعوے سلطنت کردند و سلطنت از خاندان ارغونیه بدر رفت +

ذکر سلطنت قوم ترخانی در ملک سنده و تهته

قوم ترخانی قومیت شریف در میان مغلان و ترخانی در اصل عهده ایست که چون از کسے کارے قابل یادگار در خدمت بادشاهے میشود بادشاه او را ترخان میکند و آن چنان است که تا نه پشت او را هیچ مطالبه دیوانی نکنند و هرگاه که نزدیک بادشاه بیاید دربان او را از احرام مانع نیاید و تا نه گناه از و نپرسند و این عهده شاذ و نادر کسے را عنایت میشود اما او را از قوم ترخان نمیدانند و قوم ترخانی که در میان مغلان قومے شریف است ذکر او در باب اول گذشت مجملے در ینجا نوشته میشود که چون تغاآن بزرگ چنگیز خان از بغاوت اقوام مغول ناچار شده نزد اونگ خان

رفت و در آنجا کار او ترقی پذیرفته و حاسدان از آتش رشک سوختہ خان را از چنگیز خان بدکردند و آخر اونگ خان خواست کہ
چنگیز خان را بگیرد و بدین خیال لشکر را برائے سنقدی یرلیغ داد اتفاقاً امیر سے از امرائے اونگخان این راز را با زن خود در
میان نہاد و دو پسر از بیرون خیمہ کہ شیر آوردہ بودند استماع این حدیث نمودند و در حال نزد آن اعظم چنگیز خان رفتہ
این حکایت روبروے او بیان کردند و آن اعظم چنگیز خان از جائے کہ خیمہ زدہ بود کوچ کردہ رفت و از کید اعدا بخبر داکر
شدہ محفوظ ماند و آن دو پسر حروامہ را بہ ترخانی نوید داد و چون زمانہ بکام او گردید مطابق عہد آن ہر دو پسر مغول را کہ یکے
را قشلیق ترخان و دیگرے را باد اسے ترخان نام بود عہدۂ ترخانی نوشتہ و بدرجہ امرائے کبار رسانید و چون ممالک مفتوحہ
خود را در میان پسران تقسیم کرد اولاد این ہر دو کس نیز کہ از امرائے کبار بودند ہمراہی ہر یک پسر خود روانہ کرد و اولاد این
ہر دو کس را ترخان گفتند و ہمین قوم برائے ایشان مقرر شد و در اندک مدت خانوادہ بزرگ در الوس جوجی جغتائی و ہلاکو
و اوکتائے وغیرہ پیدا شد اگرچہ بعد ازین نیز پادشاہان مغول امراء العہدہ ترخانی رسانیدہ اند اما ایشان را القوم ترخانی نگفتہ اند
و اولاد ہمین ہر دو کس را ترخان میگویند و اولاد این ہر دو کس بدرجہ علیا رسیدہ اند و سلاطین در این خاندان قرابت و وصلت
پسندیدہ اند چنانچہ ذکر امرائے این قوم در باب اول گذشت و درین مقام ذکر امرائے کہ بحکومت و شاہی رسیدہ اند نوشتہ میشود +

ذکر میرزا عیسیٰ انتر خان و حکومت او در ٹھٹہ و سندھ

امیر عیسیٰ ترخان از قوم ترخانی و اولاد قشلیق ترخان است و

بعض مورخان نادانستہ او را ترکمان نوشتہ اند اما میرزا عیسیٰ ترخان از قوم ترخانی مغل است و آبا و اجداد او از زمان صاحبقران
امیر تیمور گورکان در امرائے کبار سرافراز بودہ اند و در خدمت سلطان حسین میرزا بایقرا والی خراسان امارت و ایالت
نمودہ اند چون بعد سلطان حسین میرزا سلطان محمد خان بر ممالک خراسان استیلا یافت اکثر خاندانہائے مغول سر در بادیہ
غربت نہادند و کسانیکہ با سلاطین گورکان تعلق ملازمت و قرابت داشتند او نزد یک ایشان را زندہ نمیگذاشتند ناچار خود را
بہر طرف کشیدند و میرزا عیسیٰ ترخان سپہ سالار امیر شاہ بیگ ارغون بود و اول در زمان جام نظام الدین وقتیکہ ہندو یان
سلطان محمد ارغون برادر شاہ بیگ را کشتند بفرمان شاہ بیگ بہ سندھ آمد و بہکر را تسخیر کرد و بعد از انتقال شاہ حسین ارغون
در سنہ اثنی و ستین و تسعمایہ ہجری میرزا عیسیٰ ترخان در ٹھٹہ داعیہ سلطنت کرد و خطبہ و سکہ بنام خود خواند و اکثر با سلطان
محمود کہ در بہکر دعوے حکومت میکرد جنگہا درمیان آمد و میرزا عیسیٰ ترخان سیزدہ سال حکومت کردہ در گذشت +

ذکر حکومت میرزا باقی ترخان ابن میرزا عیسیٰ ترخان

بعد انتقال میرزا عیسیٰ ترخان در میان پسران او میرزا محمد باقی ترخان و پسر

کوچک او میرزا جان مخالفت دست داد و میرزا باقی ترخان کہ قوت و استعدادی داشت بر برادر خود غلبہ کرد و متصدی امر خلافت
و سلطنت گردید و چون نوبت سلطنت ہندوستان بہ سلطان جلال الدین محمد اکبر شاہ گورکان رسید میرزا باقی ترخان

بارسال پیشکش دہرا یابدرگاہ اکبری توسل جستہ خود را محفوظ داشت و باسلطان محمود بہکری گاہے در صلح وگاہے در جنگ
میگذرانید مدت ہیجدہ سال درکمال فراغت وعشرت حکمرانی کرد و در سنہ ثلث وتسعین وتسعمایہ ہجری رحلت کرد +

ذکر حکومت میرزا جانی ابن میرزا عیسی ترخان

بعد از برادر خود میرزا باقی ترخان بر سریر ایالت ٹھٹھہ
نشست چون اکبر بادشاہ اکثر ممالک ہندوستان را
مسخر کردہ و دریں نزدیکی ولایت بہکر را مستخلص ساختہ بود در سنہ تسع وتسعین وتسعمایہ ہجری خانخانان عبدالرحیم خان
بہار بوتر کمان را در ولایت بہکر و ملتان جاگیر داد و ایمائے فتح ٹھٹھہ نمود و خانخانان عبدالرحیم خان پیشتر ازین قلعہ سہوان را
محاصرہ کردہ و تسخیر نمود و قلاع و بقاع بسیار ازان ملک فتح کرد و میرزا جانی نیز لشکر خود جمع آوردہ باکشتی وغراب بسیار روئے
بمحاربہ آورد وعبدالرحیم خان خانخانان ترک محاصرہ کردہ در نواحی نصیرپور رسید میرزا جانی غرابہائے خود را کہ از صد بیشتر
بودند با دویست کشتی مشحون بہ تیراندازان وتوپچی وتوپخانہ وغیرہ بجرب خانخانان آورد وخانخانان برکنارہ ایستادہ بود
توپیہا را جانب کشتی بزرگ کہ مردم ترخانی بر وے جمع بودند سرداد و گلہ بر ہدف رسیدہ جمع کثیر ضایع شدند وخانخانان با بیست و
پنج غراب بمقابلہ او آمدہ و ہفت کشتی میرزا جانی گرفتار شدند و دویست کس او بقتل رسیدند و یک شبانہ روز جنگ قائم بود
آخر بیست وششم محرم الحرام سنہ الف ہجری شکست بر مردم سندھ افتاد و میرزا جانی در کنار دریائے سندھ در زمین گلوی لا ہے
فرود آمدہ حصارے دور لشکر خود بست و مورچلہا قسمت کردہ خانخانان نیز در برابر او خیمہ زدہ مدت دو ماہ بین الفریقین جنگ
قایم ماند و سندیان اطراف آمد و رفت راہ مسدود کردہ راہ غلہ و آذوقہ را مسدود ساخت و خانخانان مجبور شدہ از انجا کوچ کردہ
در حوالی ٹھٹھہ فرود آمد و جمعے را بر سہوان برائے محاصرہ فرستاد و میرزا جانی بیگ بر سر ایشان تاخت آورد و خانخانان سپہ سالار
خود دولت خان لودہی را با لشکر خود بکمک فرستاد و در میان ہر دو گروہ محاربہ عظیم واقع شدہ میرزا جانی بیگ ہزیمت یافت
و در موضع اول نزول نمود و بر گرد قلعہ بستہ نشست و خانخانان از ہر جانب محاصرہ کردہ ہر روز جنگ میشد و آخر الامر
ترخانیان بہ تنگ آمدند و غلائی در اردوی ایشان پدید گشتہ اسپ و شتر را خوردند و میرزا جانی بیگ بخانخانان پیغام
مصالحت فرستاد کہ ارادہ ملازمت بادشاہ دارم اما چندے از من دست بدارید و خانخانان قبول نمودہ دختر میرزا جانی بیگ را
بہ پسر خود میرزا ایرج عقد بست و بعد تسخیر قلعہ سہوان و ٹھٹھہ و سندھ را متصرف شدہ میرزا جانی را ہمراہ گرفتہ در سنہ احدی
والف برائے بوس اکبر بادشاہ رسید و میرزا جانی در سلک امرائے کبار منسلک شدہ ملک او داخل ممالک محروسہ اکبری گردید و
بعد چندے میرزا جانی بیگ را منصب پنجہزاری ذات و پنجہزار سوار عنایت شد و ملک ٹھٹھہ در جاگیر او مقرر گشت +

ذکر میرزا غازی ترخان ابن میرزا جانی بیگ ترخان

چون پدرش وفات یافت میرزا
غازی بجائے او بالا رفت و در عہد
سلطنت سلطان نورالدین جہانگیر بادشاہ گورکان در امرائے کبار بود و چون پدر او در برہانپور وفات یافت بادشاہ

اکبر شاه به سعید خان والی بهکر پیام فرستاد که او را متسلی کرده بحضور بفرستد و در اکبر آباد بحضور اکبر بادشاه رسید شرف یاب ملازمت گردید و در زمان جهانگیر بادشاه که لشکر خراسان بر قندهار رسید میرزا غازی بموجب فرمان بادشاه بالشکرے جرار بامداد او رفت و بادشاه بعد از آنکه لشکر ایران هزیمت یافته رفت قندهار نیز علاوه از ٹهٹه به میرزا غازی تفویض فرمود و میرزا غازی در سنه احدی و عشرین والف هجری انتقال نمود و میرزا عیسی ترخان که از خویشان میرزا غازی که تعینه لشکر دکن بود بمنصب هزاری ذات و پانصد سوار سرافراز شد و پسر میرزا باقی ثمان میرزا مظفر ترخان که در نواح گجرات وغیره مے بود چون در سنه ست و عشرین والف هجری بادشاه به احمد آباد رفت مظفر ترخان حاضر شده ملازمت اندوخت و بادشاه بر عنایت خاندان او که از زمان صاحبقران امیر تیمور گورکان خدمت سلاطین گورکان نموده اند بانعام ده هزار روپیه و خلعت کامیاب کرده بمنصب لائق سرافراز فرمود فقط +

ذکر قوم اویرات و امارت امرائے این قوم

اویرات قومے بسیار شریف و معزز است در مغولان و از قبائل قیات است و امرائے این قوم همواره معزز بوده اند و قرابت و وصلت با سلاطین عظام فرموده اند و ذکر امرائے این قوم در اوراق سابق مفصل گذشت و امرائے این قوم نیز بسیار گذشته اند و ذکر آنها هم بالاجمال نگاشته شد اما درین مقام مجملے از انها نوشته میشود - +

ذکر امیر تنکیز اویرات

امیرے بود از قوم اویرات و اہل و الوس بسیار داشت تویلا آقا آن او را بحرب اتق بوقا خان نامزد کرده بود - +

ذکر امیر علی بادشاه اویرات

امیر علی در زمان سلطان ابو سعید بهادر خان امیرے کبیر و خال سلطان بود بعد از انتقال سلطان در سنه ست و ثلثین و سبعمایه هجری موسی خان را از اولاد ترقائے ابن هلاکو خان بوز نجری بر تخت نشانید و با اربا خان جنگیده ظفر یافت اما در سنه ست و ثلثین و سبعمایه هجری در حرب محمد خان و امیر حسن جلایر بقتل رسید +

ذکر امارت ارغون آقا اویرات

در زمانه اوکتائے قاآن امیرے کبیر و نوئینے عالیشان و بفرمان اوکتائی قاآن بامارت خراسان تعین بود و مدت سی و نه سال بحکومت خراسان پرداخت و بعد از رسیدن هلاکو خان نیز ارغون آقا بامارت خراسان و سیستان و عراق و آذربائیجان مقرر مانده بحکم هلاکو خان کار میکرد و کرائیبلک پسر خود را در خدمت هلاکو خان گذاشت و در سنه ست و سبعین و ستمایه ازین سرائے فانی در گذشت هلاکو خان و جمیع سلاطین و برا بسیار معزز و مکرم داشته اند - +

ذکر امیر نوروز بیگ ابن ارغون آقا اویرات

وے پسر امیر ارغون آقا بود از خدمت سلطان غازان خان بوز نجری بادشاه ایران و خراسان

وقتیکه او بلور ولیعهدی در خراسان مے بود یاغی شد و شاهزاده دیگر را بشاهی برداشته و از افواج غازان خان جنگها کرده و هزیمت یافته نزد شاهزاده قیدو خان بمغولستان رفت و شاهان جغتائی نیز وی را گرامی داشته مدد کردند چون با لشکر آراسته متوجه خراسان شد غازان خان فوجے بجنگ او فرستاد و امیر منهزم شده بسیستان رفت و با اوزبک تیمور پسر قیدو خان عهد صداقت بسته بر لیغ بنام او نوشتن گرفت چون نیشاپور را محاصره کرد اوزبک تیمور قصد گرفتن او کرده امیر نوروز بیگ بدر رفت و باز بشاهزاده غازان خان پیوست و غازان خان که بسبب کشته شدن کیخاتو خان و تخت نشینی بایدو خان متردد بود به هدایت امیر نوروز در دین اسلام درآمده و بایدو خان را بدست آورده کشت و تمامت مغولان را در دین اسلام درآورد و امیر نوروز را مختار و سپه سالار خود نمود و انتظام خراسان مفوض برائے امیر نوروز گردید و بعد از چندے امرا از امیر نوروز متوهم گشته و قصد پادشاه و امیر نوروز نمودند اما کامیاب نشده بیاسا رسیدند آخر امرائے دیگر نیز بقصد او برخاستند و نامهائے مزور از جانب او بسلطان مصر نوشتند و بپادشاه گفتند که امیر نوروز با والی مصر دل راست دارد وقت تفتیش نامها از کوا غذات امیر حاجی بیگ برادر امیر نوروز برآوردند و پادشاه یرلیغ داد که امیر نوروز را معه متعلقین بقتل رسانند و امیر نوروز که ملک فخر الدین کرت والی هرات را دختر برادر خود داده بود و باعتماد دوستی او نزد او رفت هر چند امرا و اعیان سپاه از این قصد مانع آمدند امیر ممنوع نشد و امرا و سرداران از همراهی او عنان برتافتند و امیر با خواص خود به هرات رفت چون امیر قتلق شاه منکغوت برائے گرفتن امیر نوروز متعین بود بهرات رسید مصاحبان امیر نوروز بوے گفتند که از حصار بیرون آمده بر دشمنان تازیم و الا العهد و پیمان نزد ایشان رویم و اگر چنین مناسب نیست باری ملک را گرفته حصار را بقبضه خود درآوریم که بعد از این فتنه ترتیب کردن ملک سهل است اما امیر نوروز قبول نکرد و گفت که بر عهد و پیمان قتلق شاه اعتبار نیست و ما را جائے بهتر از هرات نیست و استغفر الله که از ما به نسبت ملک غدرے واقع شود و مصاحبان دانستند که تیر تقدیر از شست جسته است و ملک خواص همراهیان امیر را بهر حیله و بهانه از نزد او دور ساخت و بر دروازه ها متعین کرد امیر خود تیر بر دشمنان مے انداخت زه کمان او بشکست چون به بستن مشغول شد غوریان بفرمان ملک فخر الدین امیر را گرفتند و خواص او را بهر حیله و بهانه طلبیده گرفتند و امیر را به قتلق شاه سپردند و او بقتل رسانید و این واقعه در بیست و دویم شوال سنه ست و تسعین و ستمایه هجری واقع شد ۔ +

ذکر امیر ارغون آقا ابن امیر نوروز بیگ اویرات

وے پسر امیر نوروز است بعد از انتقال سلطان ابو سعید بهادر خان

که امرائے جلایر و سلدوز و اویرات وغیره یکدیگر را گردن نمے نهادند و هر یک حرف استقلال بر صفحه دل مے نوشتند امیر ارغون شاه نیز باتفاق دیگر امرا طغا تیمور خان بوزنجری را در خراسان بر تخت نشانید و گاهے با وے باتفاق و گاهے بنفاق مے گذرانید چون امرائے چوپانی سلدوز و ایلکانی جلایر وغیره اکثر دیار ایران و عراق را بتصرف درآوردند امیر ارغون شاه

نیز در طوس و مشهد لوای استقلال برافراشت چون امیر حسن ایلکانی جلایر طغاتیمور خان را طلبید طغاتیمور خان امیر ارغون شاه را همراه گرفته در تبریز رفت و آخر بفریب امیر حسن چوپانی سلدوز در میان هر دو نا اتفاقی درمیان آمده طغاتیمور خان شرمنده و پشیمان بخراسان برگشت و بعد ازان که طغاتیمور خان بدست یحیی کرادی وغیره سرداران به دغا کشته شد و سلطنت طوس از امیر ارغون شاه بدر رفت ✣

ذکر سلطنت و حکومت قوم دوغلات بر ملک کشمیر

قوم دوغلات از عمدهٔ اقوام مغلیه است امرای این قوم بامارت و درجه های رفیعه رسیده اند چنانچه در زمان صاحبقران امیر تیمور گورکان در مغولستان امیر قمر الدین دوغلات امیرے عظیم الشان بود و اکثر نواح مغولستان در تصرف داشت و او را با صاحبقران جنگهائے مردانه واقع شده اند مردانه کسے بود و تیر خوب مے انداخت اما در کشمیر از جانب کاشغر مغولان مے آمدند و در زمان ظهیر الدین محمد بابر گورکان که در کشمیر سلطان ابراهیم از اولاد سلطان سکندر بت شکن فرمان روا بود و ملک کاجی چک وزیر بود ابدال ماکری پسر ابراهیم ماکری از کاجی بستوه آمده پناه بپادشاه بابر برد و پادشاه از صورت و سیرت او پسندیده فرمود که در جنگل هم این چنین مردم هم میرسند و حسب استدعائے او لشکرے جرار بمعیت شیخعلی بیگ و محمد خان و محمود خان امرائے خود همراه او کرد و ابدال بدین سبب که کشمیریان از مغولان متوهم نشوند نازک شاه ابن فتح شاه را سلطنت برداشته و بملک کاجی پیام داد که من پناه بجد بابر بادشاه برده ام و شوکت و صلابت مغلان بمرتبه ایست که سلطان ابراهیم لودهی والی دهلی را که صاحب پانصد هزار سپاه بود بخاک انداخته اند باید که نزاع را بر طرف سازی ورنه غیر از مذلت و خواری نتیجه نخواهد داد و کاجی مضطرب شده بکوهستان رفت و ابدال تسلط یافته کشمیر را تقسیم نمود و محمد شاه ابن سلطان حسن را باز بر سریر نشانید و مغولان را با تحف برگردانید و بعد ازین نازک شاه بر تخت کشمیر جلوس کرد و ملک کاجی از ابدال ماکری جنگیده منهزم شد اما دران زمان بابر بادشاه انتقال کرده بود و میرزا کامران در پنجاب بود شیخعلی بیگ و دیگر امرائے مغل او را تحریص بر گرفتن کشمیر نمودند و کامران میرزا محرم بیگ امیرے را سردار لشکر کرده با امرائے مذکور بکشمیر فرستاد چون اینها نزدیک کشمیر رفتند کشمیریان از ترس گریخته بکوهستانها رفتند و ابدال ملک کاجی را بهر طور که توانست سوے خود کشید و قوت گرفته با مغولان جنگید و مغلان مصلحت در جنگ ندیده بملک خود رفتند و در سنه تسع و ثلثین و تسعمایه هجری سلطان سعید خان بادشاه کاشغر پسر خود اسکندر سلطان را همراهی میرزا حیدر دوغلات دوازده هزار کس از راه تبت و لار بر سر کشمیر فرستاد و کشمیریان از آوازهٔ صلابت و مهابت ایشان به کوهستانها گریختند و مغلان بشهر در آمده عمارات را با خاک برابر ساختند و خزائن و دفائن برگرفتند و در قریات و قصبات آتش زدند و هر جا که از کشمیریان اثر یافتند در پے ایشان شتافتند و ایشانرا قتل و غارت نمودند تا سه ماه این حالت بود و ملک کاجی چک و ابدال ماکری از کوهستان بر آمده و خاطر بجنگ مغولان قرار دادند و شهزاده سکندر خان

مغولان نیز در برابر ایشان آمدند و محاربهٔ سخت در میان آمده اگرچه امرائے کشمیر بسیار کشته شدند اما کشمیریان بهر نوع که توانستند
خود را نگاه داشتند و تا شام آتش جنگ و جدال روشن بود و از طرفین مردم بسیار بقتل رسیدند وقت شام هر دو گروه
از یکدیگر حساب بر داشته بجاهائے خود باز گشتند و راضی بمصالحت شدند و از هر دو جانب تحائف دادند و دختر محمد شاه کشمیری
والی کشمیر با سکندر خان منعقد شد و بموجب صلحنامه مغولان اسرائے کشمیر را رها کردند و برگشتند و بعد از محمد شاه شمس الدین
پسر او و پس از و نازک شاه بر سریر کشمیر نشست اما اندک مدت گذشته بود که میرزا حیدر دوغلات کشمیر را بدست آورد

ذکر سلطنت میرزا حیدر دوغلات در کشمیر

وقتیکه ناصیرالدین محمد همایون بادشاه و میرزا کامران
و شیرخان سور افغان مخالفت شده و نزدیک
دریائے گنگ باهم مقابله شده و شیرخان اول سلسله صلح جنبانیده قسم کلام الله در میان آورده و هنگامیکه لشکر
مغل غافل بود بر ایشان ریخت و مغلان منهزم شدند و بادشاه بصعوبت تمام به آگره رسید و جمیع برادران جمع آمدند میرزا حیدر
دوغلات بهمراهی کامران میرزا آمده بود و کامران خاک بر سر مروت انداخته متوجه لاهور گردید اما میرزا حیدر در رفاقت
بادشاه مانده نوازش یافت و چون بادشاه بار دگر بمقابله شیرخان رفت مردم کامران میرزا بے جنگ گریختند و لشکر
بادشاهی منهزم شده و بادشاه به لاهور رسید ابدال ماکری و زنگی چک وغیره اعیان کشمیر عرائض اخلاص و دولتخواهی
و ترغیب گرفتن کشمیر فرستادند و عرائض بوسیله میرزا حیدر دوغلات از نظر کیمیا اثر گذشتند و بادشاه در سنه ثمان
واربعین و تسعمایه میرزا حیدر را به کشمیر فرستاد چون میرزا حیدر به کشمیر رفت ابدال ماکری و زنگی چک بوے پیوستند و در آنوقت
همراه میرزا حیدر بیش از چهار صد سوار نبودند چون میرزا به راجوری رسید ملک کاجی چک که حاکم کشمیر بود با سه هزار سوار و پنجاه
هزار پیاده کوتل کرسل را مستحکم نمود و میرزا ترک این راه کرده براه پنج که کاجی از فرط غرور راه را محافظت نکرده بود روانه
شد و از کوه گذشته بناگاه سری نگر کشمیر را فرو گرفت و متصرف شد و ابدال و زنگی استقلال یافتند اما ابدال همدران
نزدیکی در گذشته پسران را به میرزا حیدر سفارش کردند و کاجی چک نزد شیرشاه سور افغان رفته استعانت جست شیرشاه
حسین شروانی و عادل خان را با پنجهزار سوار بمدد او فرستاد میرزا حیدر نیز ترتیب لشکر کرده متوجه حرب او گردید و در موضع کاره
محاربه واقعشد و مغلان ظفر یافتند حسین شروانی و کاجی منهزم شدند و تاریخ این فتح مکرر است و در سنه خمس و تسعمایه
میرزا حیدر در قلعه اندر کوت اقامت ورزید چون در میان میرزا و زنگی چک نا اتفاقی شد زنگی چک به کاجی چک پیوست
و در سنه احدی و خمسین و تسعمایه هر دو بقصد میرزا حیدر رو بسری نگر آوردند و بهرام چک پسر زنگی خود را به سری نگر رسانید
و میرزا حیدر جماعتے بمقابله او تعیین کرد و بهرام چک هزیمت یافته و ملک کاجی و زنگی نیز فرار را غنیمت دانستند و میرزا حیدر متوجه
تسخیر تبت شد و قلعه کوسوار را که از قلاع بزرگ بود فتح کرد و در سنه اثنی و خمسین و تسعمایه کاجی چک بمرد و در سنه ثلث و خمسین
زنگی نیز در گذشت و در سنه اربع و خمسین و تسعمایه ایلچی از کاشغر رسید و میرزا حیدر استقبال کرده در بالا رسید اما درین وقت

بهرام ولد مسعود چک که در کمراج بر همه غلبه کرده بود بخان صلح به خان میرک میرزا گفته و از وعهد و پیمان گرفته رسید اما غازی میرک
بزخم خنجر سر و برا مجروح کرده و در تعاقب او به جنگل در آمده سرش بریده پیش میرزا حیدر فرستاد بعد از آن میرزا حیدر از راه
لاهور متوجه کشتوار شد و بندگان کوکه ملکه مغول و میرزا محمد یحیی و محمد ماکری و عبدی رینا کشمیری را هراول کرده هراول موضع
دوست رسیدند و این سوی آب لشکر میرزا و آن سوی آب لشکر کشتوار بود و روز دیگر لشکر میرزا از راه راست انحراف نموده
خواستند که بموضع کشتوار در آیند بادی تند برخاسته جهان تاریک شد و مردم را از هجوم آورده بندگان کوکه با بسیاری کس
از مغلان کشته شدند و بقیة السیف بمیرزا حیدر پیوستند میرزا حیدر از انجا بر آمده در سنه خمس و خمسین و تسعمایه راجوری را
گرفته متوجه تبت گشت و تبت خورد و کلان را فتح کرده خورد بملا قاسم و کلان به محمد سپرد و در سنه ست و خمسین قلعه
دبیل را گرفت و بکهر آمده گناه دولت چک را در خواست نمود و میرزا لور الحلیم اما دولت چک در مجلس بر آشفته رفت و
دولت چک و غازی خان و حسین چک و بهرام چک نزد هیبت خان نیازی که از سلیم شاه سور پسر شیر شاه گریخته بود رفتند
و سلیم شاه در تعاقب افاغنه نیازی در موضع بدوار رسید و در انجا صلح هیبت خان پذیرفته و برگشت کشمیریان خواستند
که هیبت خان را برده بر میرزا حیدر دارند هیبت خان این کار در خور خود ندید
بر همین نزد میرزا حیدر فرستاد و میرزا خرج وافر به او فرستاد و میرزا در سنه سبع و خمسین خواجه شمس مغل را با زعفران بسیار برسالت
نزد اسلام خان عرف سلیم شاه سور فرستاد و در سنه ثمان و خمسین و تسعمایه خواجه شمس مغول معه یاسین افغان سفیر سلیم خان اسباب
بسیار مراجعت نمود و میرزا حیدر بصحبت یاسین زعفران و شال و غیره تحائف کشمیر به سلیم خان فرستاد و میرزا قرا بهادر را بحکومت
هرسل متعین فرمود و از کشمیریان عبدی رینا و نازک شاه و حسین ماکری و خواجه حاجی را همراه او کرد و آنها از اندرکوت بر آمده
درباره مولا اقامت ورزیده کشمیریان بعلت اینکه مغولان ایشان را بنظر نمی آرند در مقام فتنه و فساد گردیدند مغلان این مضمون را
بعرض میرزا حیدر رسانیدند و میرزا این سخن را باور نفرمود و گفت که مغلان هم در فتنه و فساد کم از کشمیریان نیستند و چون مکرر
بعرض میرزا رسید که لشکر را پس باید طلبید هیچ آگاه نشد و گفت که کشمیریان چه مدار آن دارند که با مغلان عذر نمایند و لشکر را واپس
طلبید و درین سال آتشی عظیم پیدا شد اکثر عمارات اندرکوت را سوخت و قرا بهادر پیام داد که چون خانهای لشکریان سوخته اند
اگر حکم شود بیاییم و خانهای خود راست کنیم و در سال دیگر بهرسل رویم میرزا قبول نکرد و این لشکر را چار و ناچار متوجه هرسل گردید
کشمیریان و حسین ماکری و علی ماکری از مغلان جدا شدند و بهرسل رفتند چون صبح دمید در میان مغلان و مردم هرسل جنگ
شد و مغلان در کوهپایه شدند و سید میرزا گریخته در دره مل رفت و قریب هشتاد مغل نامدار کشته شدند و محمد نظر و دیگر امرا اسیر
کشمیریان گشتند و بقیة السیف از راه پنج در بهیرم کله فرود آمدند چون این خبر بمیرزا حیدر رسید نهایت مغموم و محزون گردید و
دیگهای نقره شکسته مسکوک گردانید و جهانگیر ماکری کشمیری را منظور نظر اعتبار گردانید و همدرین ایام کشمیریان در اطراف
و جوانب هجوم کرده ملا عبد الله و ملا قاسم را کشتند و کشمیریان مجمع عظیم کرده و از بهیرم کله در بهیره لور آمدند میرزا حیدر بقصد

جنگ ایشان از اندرکوت بیرون آمد و در آن وقت در رکاب میرزا زیاده از یکهزار کس مرد نبودند و از انجمله مغلان هفتصد کس بودند و
میرزا در شهاب الدین پور اقامت ورزید و دولت چک و غازی خان چک و دیگر سرداران کشمیر معه عبدی رینا در بیره پور آمدند
و از انجا بر آمده در موضع جانپور جمع گشتند و میرزا حیدر متصل سری نگر قیام نمود و فتح چک که پدر او بدست مغولان کشته شده
بود بقصد انتقام بیدرد را اندرکوت آمده اکثر عمارات میرزا حیدر را بسوخت میرزا حیدر چون این خبر شنید گفت که این عمارات
از کاشغر نیاورده بودیم باز بعون الهی میتوان ساخت اما میر علی در انتقام این عمارت سلطان زین العابدین را که در
ستور بود بسوخت و عمارات عبدی رینا و غیره را در سری نگر آتش زد الغرض کشمیریان از خانپور حرکت کرده در اربلپور
آمدند و فاصله زیاده از دو کروه نماند میرزا حیدر صلاح شبخون کرده و برادر خود میرزا عبد الرحمن را که بصفت صلاح و سداد
آراسته بود بولی عهدی وصیت کرده بنام او بیعت گرفت و باتفاق سوار شده بقصد شبخون بر آمد اما چون قضا ساز کردگار
بنوعی دیگر بود و در ان شب ابر بسیار پیدا شد چون نزدیک بخیمه حاجی که ماده فساد بود در رسیدند از تاریکی هیچ نمی نمود و
درین مقام بمیرزا حیدر تیرے رسید و روایتے چنان است که شاه نظر قورچی میگوید که تیرے انداختم و از تاریکی هیچ
دیده نمیشد و دران هنگام آواز میرزا حیدر شنیدم که بزبان ترکی گفت که قباحت کردی دانستم که تیر من بوے رسید و
نیز گویند که قصابے بر ران او تیر زد و بعضے نویسند که کمال دوبی شخصے وی را به تیغ کشت اما بر تن او غیر از زخم تیر و تبر دیگر نبود
چون صبح دمید در لشکر کشمیریان مشهور شد که مغلے کشته افتاده است خواجه حاجی بر سر او رسید و دید که میرزا حیدر است
سر او را از زمین برداشت رمقے بیش نداشت چشمها باز کرده جان داد و مغلان به اندرکوت گریختند و کشمیریان به تعاقب
آنها رفتند و میرزا را در بدو مزار برده زیر خاک کردند خلائق از مرگ او عظیم اندوهناک شدند و مغلان در اندرکوت متحصن
شدند و تا سه روز جنگ شد آخر خانم زوجه میرزا مغلان را گفت که چون میرزا حیدر در میان نیست جنگ برائے چه میکنید
صلح بکنید مغولان این سخن قبول کرده امیر خان معمار را برائے صلح فرستادند و کشمیریان نیز بصلح راضی شدند و خط بعهد و سوگند
نوشتند که با مغولان در مقام آزار نباشند حکومت میرزا حیدر ده سال بود اهل کشمیر در قلعه در آمده نفائس امتعه و قماشه
او را بردند و اهل و عیال او را بسری نگر آوردند و ولایت کشمیر را امرائے قوم چک که قومیست در کشمیر با خود قسمت کردند
و عیدی رینا بر همه فائق بوده نازک شاه کشمیری را بسلطنت برداشت و چکان باهم اتفاق کرده فوت گرفتند عیدی
رینا مغولان را مثل قراباهادر و میرزا عبد الرحمن و دو غلامات و میرزا خان بیرک و شاهزاده بیگ و محمد نظر و میر علی و
میرزا یکه و میر شاه و غیره سرداران را از محبس بر آورده و هر کس را رعایت نموده بجنگ غازی خان چک فرستاد
چون غازی پلها را خراب کرد مغولان معطل ماندند اما در همین اثنا بابا خلیل آمده تمهید صلح انداخت و به عیدی رینا
گفت که مغلان را اعتبار کردی و کشمیریان را از نظر انداختی این معنی لائق نبود و با ایشان صلح شد و مغولان با اهل و
عیال رخصت دادند خانم خواهر میرزا حیدر به کابل رفت و خانمی زوجه او بکاشغر رفت کشمیریان اهل بیت میرزا

صبر علی را گشتند و حکومت کشمیر از دودهٔ دوغلات بدر رفت +

مخفی مباد که بعضی مورخان بسبب ناواقفی از خانهای مغلیه میرزا حیدر دوغلات را ترک نوشته اند اما میرزا از قوم دوغلات بود و چنانچه گذشت دوغلات تومیست از مغلان ـ فقط ـ +

اما بعد ازین یوسف خان ابن علیشاه از غدر و فتنه باهمی کشمیر در لاهور نزد سید یوسف خان رسید و باتفاق راجه مان سنگه کچهواهه والی آنبیر بدرگاه سلطان جلال الدین اکبر بادشاه گورگان رسید و در سنه سبع و ثمانین و تسعمایه سید یوسف خان مشهدی و مان سنگه مدد داده مامور شدند و او کشمیر را از دست مخالفان برآورد و در سنه اثنی و تسعین و تسعمایه که بادشاه به لاهور آمد و عزم کشمیر نمود و یوسف ولد علیشاه میخواست که بدرگاه بیاید کشمیریان نگذاشتند و بادشاه میرزا شاهرخ گورگان و راجه بهگوانداس کچهواهه و شاه قلی خان بر کشمیر متعین کرد چون عساکر منصوره به بهتر رسیدند یوسف خان والی کشمیر بخدمت امرا رسید و مادهو سنگه کچهواهه پسر خرد راجه بهگوانداس والی آنبیر جی پور او را باستقبال آورد و کشمیریان صلح خواستند و امرا پذیرفته مراجعت نمودند اما بادشاه این صلح را ناپسند کرده محمد قاسم خان میر بحر را با فتح خان فوجدار و گوجر خان و میرزا علی و میرزا علیخان و سید عبدالله علم شاهی و خنجری و شیخ دولت بختیار و دیگر امرائے نامدار فرستاد و چنانچه در ذکر اکبر بادشاه گذشت یعقوب ولد یوسف چند بار با محمد قاسم خان میر بحر جنگیده منهزم شد و کشمیر مسخر شده در ممالک گورکانیه داخل گشت +

امرائے مغول که بردیارهائے ایران توران و هندوستان و عراق عرب و عجم وغیره و دیارهائے جهان حکومت از قبل بادشاهان	ذکر امرائے متفرق اقوام مغول که در اطراف ایران و ماوراءالنهر و دیگر ولایات حکومت کرده اند ؛

کرده اند بسیار اند و مجملاً اسمهائے اکثر ایشان در ابواب پیشین و اوراق نخستین گذشت و حاجت باعادهٔ نیست که بیشتر در عهد سلطنت بادشاهان از جوانب ایشان بحکومت بلاد مشغول بوده اند و در حالت ضعف سلطنت چندے بخودسری گذرانیده اما کسانیکه استقلال در امور فرمان دهی یافته اند ذکر ایشان علحده مناسب است چنانچه در اوراق ماسبق ذکر سلطنت و حکومت بعضے از اقوام مغلیه گذشت و در آخر عهد سلاطین جغتائیه بعد از قرآن سلطان خان جغتائی و انتقال امیر قزغن به بعیت که در سنه تسع و خمسین و تسعمایه اتفاق افتاد در ماوراءالنهر چند کس از امرا چندے لوائے استقلال برافراشتند از انجمله امیر بایزید جلایر بود از قوم جلایر در یکین که در خجند علم استقلال برافراشت تا دور صاحبقران امیر تیمور در رسید و طوائف الملوکی نابود گردید امیر اولجایتو ابن امیر بوقا سلدوز از قوم سلدوز بود که در بهان گوان در بلخ متمکن شده بود و امیر محمد خواجه ایردی از قوم ایردی بود که در شبرغان مسلط شد چلو و امیر اولجایتو ایردی و امیر کیخسرو ایردی بود از قوم ایردی که در سنه تسع و خمسین و سبعمایه هجری در از ختلان کوس اناولاغیرے نواختند و امیر خضر یسوری از قوم یسوری بود که در سنه مذکور در تاشکنت

دسر لولی حکومت مے نمود اما این ہمہ امرا را باستقلال حکومت نصیب نگشتہ وصاحبقران اکبر قطب الدین امیر تیمور گورکان
جمیع ممالک ایشان را بقبضہ خود در آورد وہمین طور در ایران وعراق بعد از انتقال سلطان ابوسعید بہادر خان
بوزنجری امرائے بسیار در ایران وخراسان لوائے استقلال برافراشتہ اند چنانچہ ذکر ایلکانیہ جلایر وچوپانیہ سلدوز گذشت
اما در دیار بکر امیر حاجی طغائے بسلطنت پرداخت وپسران امیر اکرنج برگردستان وخورستان مستولی بودند وارغون شاہ اویرات
در طوس ومشہد وامیر عبد اللہ مولائی در قہستان اعلام سلطنت برافراشتہ بودند اما در اندک مدت ممالک ایشان از
تصرف آنہا بدر رفتند وبعد از انتقال صاحبقران امیر تیمور گورکان امیر سلطان ویس برلاس بود واز نژاد امیر ایدکو ابن امیر
غیاث الدین برلاس کہ نسب او بامیر قراچار نویان برلاس میرسد واو در کرمان رایت حکومت برافراشتہ بود ودر سنہ عشر وثمانمایہ ہجری
شاہزادہ ابابکر ابن میران شاہ گورکان از ترالمہ قراقوینلو شکست خوردہ در کرمان آمد وسلطان ویس او را بجائے لائق فرود آورد وباستمام
رعائح عذر ومکر بیک ناگاہ قصر او را در گرفت وشہزادہ عہد کردہ از کرمان بدر رفت چون سلطان ویس در سیح دکران رفت شہزادہ بار دگر
آمدہ در کرمان قابض شد وسلطان ویس در ستی لشکر کردہ رسید ودر محاربہ لشکر شہزادہ ہزیمت یافت وسلطان ویس
دران دیار مستقل شد تا در سنہ تسع عشر وثمانمایہ خاقان سعید سلطان شاہرخ گورکان کرمان را از و بگرفت و
سلطان ویس را بہ ماوراء النہر فرستاد واو ہمانجا وفات یافت وہمچنین در عہد سلاطین بوزنجریہ وجغتائیہ بوزنجری واوزبکیہ
بوزنجری وبرلاس بوزنجری وگورکانیہ برلاس وقاجاریہ برلاس وغیرہ بادشاہان مغلیہ امرائے بسیار در دیار وامصار
حکومت کردہ اند چون ہم بادشاہی برایشان مقرر نشد بذکر ایشان نہ پرداختم ومجمل ذکر آنہا در احوال سلاطین
بگذشت وہمین طور کہ نوشتہ شد در عہد قاآن اعظم چنگیز خان بوزنجری از قوم مکریت توقیا بیکی والور کین ازین قوم
مکریت گذشتہ اند وقتیکہ خان اعظم از حرب ختا بازگشت حاکم این قوم در مغولستان وقودو مکریت بود کہ بمحاربہ امرائے
چنگیزی گشتہ شد وپسر او گرفتار آمدہ باوجود سفارش جوجی خان بقتل رسید وذکر این ہم گذشت واز قوم جانی غربانی
امیر علی بیگ فرمان فرمائے کلات بود کہ صاحبقران امیر تیمور گورکان ملک از و بگرفت ✝

الحمد للہ اللطیف الخبیر وصلی اللہ علی الرسول البشیر النذیر وعلی آلہ
المبشرین بالتطہیر وصحابۃ الاکبر الکبیر وعلی اولیاء اللہ القدیر کہ تمامی حالات اقوام
مغول وامرائے مغول وسلاطین مغول حتی الوسع وبسیط نوشتہ شدند باوجود آنکہ غلطی ہائے بسیار از کاتبان در تواریخ
متقدمین روے دادہ ومتاخرین خود بہ تحقیق وتدقیق نہ پرداختہ ہمچنان بلکہ بدتر از ان در نام وقوم وغیرہ غلط نوشتہ اند
این خاکسار ہیچمدان بقدر قوت وتوان وفرصت وامکان در تحقیقات سعی بلیغ کردہ در باب تصحیح نام وقوم اہتمامے
تمام بکار برد اما بوجہ نبودن کتابے مکمل در انساب مغول سعی بندہ بجائے نرسید وحالات اقوام بسیار وخاندانہائے نامدار
در حجاب ماندہ اما دانستم کہ در ملک ہند اینقدر واقفیت ہم نماندہ ومردم بکلی از نسب وقوم وتفریق وتشریح خاندانہائے

مغلیہ بے خبر اند درین حالت انیقدر سہم بسیار خواہد بود وامید کہ صاحب نظرے دیگر بر تحریر این چنین حالات محکم بندد و نقش ثانی ازین نقش اول بہتر شود کہ ناواقفی مردم از اقوام مغلان بحدے رسیدہ کہ بعضے قزلباش را ہم قومے از مغولان دانند چون قزلباش قومے در مغلان نبود بندہ بدکرآن نہ پرداخت و نمیدانست کہ مردم از تحقیق و تشریح اقوام خود آن چنان غافل خواہند گردید کہ خود را قزلباش گفتہ از مغلان خواہند پنداشت اما اکنون دیدم کہ اکثر مردم قزلباش را قومے از مغلیہ پندارند بلکہ در اثنائے تحریر باب آخر واضح تر شد کہ یک صاحب خود را مغل گفتہ وقت دریافت خاندان قزلباش گفتند و بندہ ازین سخن در تعجب شد کہ اگر کسے بعلم و فہم باشد میتواند کہ این چنین خیال ظاہر کند اما باوجود علم و فضل قزلباش را قومے از مغلان دانستن بر نہایت بے خبری حالات قوم و خاندان خود دلیل است لہذا مناسب دانستم کہ دربیان مقام از حالات لفظ و خطاب قزلباش مجملے برنگارم تا برائے دیگران نیز حجاب غلط فہمی مرتفع گردد ❖

در تحقیق قزلباش

مخفی مباد کہ قزلباش نام قومے نیست و در مغولان ہیچ قومے باین نام منسوب نشد اما وجہ تسمیہ قزلباش چنان است کہ جماعت مریدان و تابعان سادات صفویہ کاظمیہ باین خطاب مخاطب شدہ اند و سادات صفویہ از اولاد حضرت سید شیخ صفی الدین اردبیلی رحمۃ اللہ علیہ بودند و سلسلہ نسب ایشان بحضرت امام موسی کاظم رضی اللہ عنہ میرسد اما سبب آنکہ حضرت شیخ صفی الدین را اولاد بسیار بود و ایشان سادات صفویہ گفتند چون صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان بعد از فتح روم و شکستن سلطان یلدرم بایزید قیصر آن مرز بوم در اردبیل رسید و بزیارت حضرت خواجہ علی صفوی نبیرہ حضرت صفی الدین مشرف شد خواجہ علی صوفی کامل بود بفرمان آنجناب صاحبقران جمیع اسرائے روم را خلاص کرد چون شیخ خواجہ علی وفات یافت پسرش سید صدر الدین و بعد از وی شیخ جنید بر مسند او نشست و مردم بسیار از مریدان او مجتمع شدند و در آنزمان در آذربائیجان جہان شاہ قراقونیلو ترکمان بادشاہ بود اندیشہ مند شدہ بشیخ پیام داد کہ از قلمرو او بدر رود سید در دیار بکر رسید امیر کبیر ابو النصر حسن بیگ آق قونیلو ترکمان او را گرامی داشت و خواہر خود خدیجہ نام را بوے عقد بست و شیخ جنید نبیرہ خواجہ علی در شروان رسید و امیر شروان مجمع مریدان او دیدہ اندیشہ مند گردید و بافوجے بر او تاختہ دران معرکہ شیخ جنید صفوی گشتہ شد و پسرش سلطان حیدر صفوی بار دگر مریدان خود را جمع آوردہ بر شروان شاہ لشکر کشید و او نیز در پئے پدر روان شد و سلطان حیدر از بطن خدیجہ خواہر امیر حسن بیگ بود و زوجہ سلطان حیدر نیز دختر امیر حسن بیگ بود و از بطن او سلطان علی و شاہ علی و سید ابراہیم بودند چون سلطان حیدر کشتہ شد آن ہر سہ پسران در دیار بکر رفتند اما سلطان حیدر تاج دوازدہ ترکی سرخ رنگ بر سرے نہاد و مریدان و تابعان او نیز ہمچنین تاجے پوشیدند خاص و عام جمیع تابعان و مریدان او را قزلباش میگفتند یعنی سرخ سر و ہمین لقب بر ایشان مقرر شد و در مریدان او ہمہ قوم یعنی سید و مغل و افغان و شیوخ وغیرہ و دیگر اقوام نیز بودند ہمہ ایشان را قزلباش گفتند چون جمیع مریدان صفویہ یعنی گروہ قزلباش در دیار بکر زیر رایت پسران سلطان حیدر

بسیار شد امیر رستم بیگ آق قونیلو والی آنجا نیز اندیشمند شد بقصد ایشان برخاست و سلطان علی بدست او کشته شد و شاه اسمعیل و سید ابراهیم در گیلان رفتند و در سنه خمس و تسعمایه اسمعیل صفوی با هشت هزار مرید در آذربایجان رسیده و در سنه ست و تسعمایه شیروان شاه را کشته بادشاه شد و عراق عرب و عجم را بتصرف در آورد و مذهب شیعه را رواج داد و بر سلطان محمد خان اوزبک ظفر یافته بسیار قوی شد تا سنه ست و اربعین و الف و احد و مایه بادشاهی ایران و خراسان در تصرف اولاد شاه اسمعیل صفوی باقی بود و از آن زمان متابعان صفویه را بالتخصیص قوم قزلباش میگفتند و چون گروه مریدان و اعوان و انصار او را این لقب مقرر بود بدین سبب لشکر او را اگرچه از همه قوم در آن لشکر بودند اما مجموعا لشکر قزلباش میگفتند چنانچه اکثر لشکر بادشاهان مغل والی هندوستان را با آنکه شیخ و سید و افغان و راجپوت از مغلان بیش می بودند لشکر مغل نوشته اند بهمین طور لشکر و متابعان سلاطین صفویه را قزلباش بسبب پوشیدن تاج سرخ رنگ و حکومت سادات صفویه گفته اند اما قزلباش هیچ قومی نیست درین وقت هم اکثر ایرانیان را قزلباش گویند و بعضی بلکه بیشتر قزلباش را قومی از مغلیه میدانند اما وجه تسمیه فرقه قزلباش چنان است که نوشته شد +

چون ذکر سلاطین مغول که این کتاب بخصوص بذکر آنهاست گذشت مناسب نمود که خاتمه کتاب را بذکر حضرت سلطان المعظم و خاقان الکرم امیر المؤمنین و امام المسلمین سلطان محمد عبد الحمید خان غازی عثمانی قیصر روم مزین سازم که در این آوان باتفاق صغیر و کبیر بر تخت خلافت مومنان نشسته است و ابواب ظلم و جفا بر کافه انام بسته و اگرچه مورخان در ذکر سلطنت خاندان عثمانیه ترک مجلدات پرداخته و در عربی و فارسی و ترکی کتابها ساخته اما بنده کیفیت سلطنت سلطان المعظم مجملاً که در تحت اسم همایون او مناسب بود درین مقام آورده است چه مقصود بنده آوردن اسم مبارکش تیمناً درین اوراق بود فقط +

ذکر امیر المؤمنین و شهنشاه فلک تمکین سلطان عبد الحمید خان غازی عثمانی ابن سلطان عبد المجید خان والی روم

نژاد سلاطین عثمانیه از قوم ترک است و جمله اتراک از نسل ترک ابن یافث ابن نوح پیدا شده اند و بانی این خاندان عالی ارطغرل پسر سلیمان ترک بود که در عهد سلطان علاء الدین سلجوقی در افواج او داخل شده و در اندک مدت کارهای نمایان کرده بمرتبه عالی رسیده و پس از او بادشاه جهانستان عثمان خان بر وساده امارت تکیه زده سلطان علاء الدین او را بمصاهرت خویش سرافراز نمود و چون سلطان در سنه ثمان و تسعین و ستمایه هجری رحلت کرد عثمان خان بسبب آنکه سلطان را پسر نبود بر تخت سلطنت قونیه و ممالک سلطان جلوس فرمود و از آن زمان الی الان سی و چهار سلاطین از نژاد ارطغرل بر سلطنت روم جلوس فرموده اند و بضرب تیغ آبدار ممالک بسیار و دیار و امصار بیشمار بر سلطنت اسلام افزوده اند و سلاطین عثمانیه همواره با بادشاهان نصرانی محاربات و مناقشات بوده اند و سلطانان ترک ملکها از تصرف

عیسائیان برآورده دارالاسلام نموده اند چون بعد از وفات سلطان عبدالمجید خان در سنه سبع وسبعین و اثنی مایه والف
هجری سلطان عبدالعزیز خان برادر برنگ خلافت بالا رفت در زمانه این سلطان تمامی ممالک مفتوحه پر آشوب گشته و خزاین
سلطنت خالی بوده اکثر سلاطین عیسائی که دشمنی دیرینه با سلاطین ترک داشتند اعلام مخالفت برافراشتند و در انهدام
بنیاد و الیوان سلطنت سعی ها کردند و در سنه ثلث و تسعین و اثنی مایه والف هجری سلطان عبدالعزیز خان از تخت
سلطنت معزول گردیده سلطان مراد خان خامس اورنگ آرا گشت چون صوبجات بلگیریا و هرزگوینیا وغیره
سر به بغاوت برداشته بودند و بادشاه روس هم اعلام حرب و نبرد برافراشته و سلطان مراد خان بسبب ضعف
دماغ وعوارض دیگر از نظم و نسق سلطنت معذور بود امرا و ارکین بالاتفاق ایشان را از سلطنت خلع کرده در سنه
مذکور بتاریخ دهم شعبان سلطان عبدالحمید خان غازی را بر مسند خلافت جلوس دادند و در این چنین حالت که صوبه جات ماتحت
یاغی بودند و خزانه سلطنت خالی و جنگ با سلطنت روس جاری سلطان المعظم عنان شبدیز سلطنت بدست آورده
به رائے صائب و استقلال و همت طبیعت و اقبال کمیت سلطنت و اجلال را از جمیع مهالک و مخاطره برآورده به شاهزاده
سلامت و عافیت رسانید چون بادشاه روس والیان بلگیریا و بوسینیا و هرزگوینیا امداد داده ایشان را بغاوت و عصیان
آماده کرده بود سلطان المعظم عبدالکریم بادشاه و دیگر امرا را بآنجانب تعین فرمود و لشکر سلطانی را در آن نواحی محاربات بسیار
بانصرانیان که فوج روس هم عنان ایشان بود در میان آمدند و ترکان باوجود قلت اعوان و انصار و کثرت اعدای بیشمار
در اکثر محاربات بدستیاری شجاعت و مردانگی غلبه نمودند درین آوان سلاطین یورپ خواهان صلح در میان صوبه هائے
ماتحت و دولت عثمان بودند الا چون باقتضائے اتحاد مذهب و اتفاق مشرب شرائط سخت پیش مے آوردند ترکان در
مجلس شورائی سلطانی سر ازین کار باز زدند اما پس ازین باستدعائے پرنس بیلان سلطان از سر تقصیر شاه سرویا درگذشته
والیان مانتی نگرو در اسم معاف کرده قلاع و بقاع ایشان که ترکان بدست آورده بودند باز پس داد لیکن در ۱۸۷۷ء
سلطنت روس بار دیگر مهیج مادهٔ فساد و محرک سلسلهٔ عناد گردید و صلحها را برهم زده افواج خویش را نامزد بلاد ترک نمود
و در مقامات بالعموم کارس و دریائے ڈینوب وغیره ترکان را با روسیان جنگ هائے عظیم دست داد و بادشاه
روس خود با دو لک و بست هزار فوج از دریائے ڈینوب گذشته و در راه بر قلاع و حدود با ترکان جنگها کرده بر قلعه پلونا رسید
و با سه لک فوج او را محاصره کرده و در جانب دیگر مقامات احمد مختار پاشا و محمد پاشا و سلیمان پاشا و دیگر امرائے ترک را با سواران
روس محاربات واقع شدند اما از روس بر قلعهٔ پلونا که قلعچهٔ مختصر بود و عثمان پاشا با چهل و پنج هزار ترک او را از نگاه میداشت
نظر تسخیر گماشت و پاشائی مذکور به نهایت جوانمردی با این چنین بادشاه صاحب قدرت و کثرت جمعیت اعدا و قلت
لوازم جنگ و دوغا تا مدت هفت ماه قلعه را از دست نداده جنگهائے مردانه و نبردهائے رستمانه میکرد و هرچند خواست که
از جانب سلطان امدادے در رسد تا قلعه را بروسیان ندهد چون امرائے ترک رشوت ها خورده بودند دگوشے نامردی

از میدان پے آزرمی برده بدین سبب بروقت نرسیدند و در اکثر محاربات دل آوران خویش را دانسته بکشتن دادند و در
پیشتر مواقعات بلاوجه پس پا گردیدند چون در قلعه پلونا اسباب خورد و نوش و گله و باروت باختتام رسید عثمان پاشا
ناچار شده با معدودے از ترکان که از محاربات و مدافعات مخالف باقی مانده بودند از قلعه فرود آمده چون سیلے که از بالا به
پستی رود یا شیرے که بر صید خود دود بر لشکر روس حمله آورد و پاے شجاعت افشرده دست مردانگی کشود و کارزارے نمود
که اگر رستم دستان زنده بودے لب باقرار برتری وے کشودے ؎ بآوردگاه رفت چون پیل مست + چو کوه روان
اسپش از جا بجست + برون آمد و راے ناورد کرد + برآورد بر چهره ماه گرد + بکردار گوران ز چنگال شیر + رمیدند
از وے سران دلیر + ز پاے و رکیب و ز دست و عنان + ز بازوے آن آب داده سنان + بکس از نامداران
روسی سپاه + نیارست کردن بر او ور نگاه + و ترکان شجاعت نشان که باقی بودند دست به شمشیر خنجر برده در دریاے
فوج روس در آمدند و چهار ده صفوف لشکر دشمن را بشگافتند و محاربه عظیم در پیوست ؎ خروش سواران و گرد سپاه +
چو شب گرد گیتی نهان کرد ماه + درخشیدن تیغ الماس گون + سنانهاے آهار دیده بخون + تو گفتی که بر شد ز گیتی بخار
برافروختند آتش کارزار + ز کشته بهر سو فگنده سران + زمین کوه گشت از کران تا کران + چون یک ترک با صد
روسی هم از روے شمار نمے رسید دلیران ترک بعد حرب و ضرب رستمانه رنگراے عدم گردیدند و گلگونه شجاعت بر روے
مالیده سر در جیب فنا پوشیدند و عثمان پاشا هم زخم هاے بسیار برداشته از مرکب افتاد و با بعضے افسران که با وجود سعی بسیار
از شراب شهادت محروم ماندند اسیر سرپنجه تقدیر گردیدند و بعد ازین در میان هر دو سلطنت صلح مقرر شد و اگرچه درین محاربه
از هر سو سیل بلا بر قصر سلطنت عثمانیه روے آورده بود چه صوبه هاے ماتحت جمله یاغی شده بودند و بادشاهی مثل روس در
مقابل آمده و برین همه مستزاد آن بود که اکثر امراے جلیل القدر در طمع دولت و زر افتاده آبروے خود بباد داده بودند
و در محاربات پنهانی معاونت روس مے نمودند اما شجاعت دلیران ترک شرم و آبروے اسلام را نگهداشت که با این همه
آفات درونی و بیرونی در معارک پاے شجاعت افشردند و گوے سبقت از میدان مردی و مردانگی بردند و زار روس
همین قدر غلبه را که در عالم خواب هم او را میسر نبود غنیمت شمرده بمیانجی گری دول یوروپ صلح کرد و دول یوروپ در
شرائط صلح رعایت هاے بسیار بر رعایاے عیسائی از سلطان دهانیدند و زر خرچه جنگ براے روس هم بر ذمه دولت
عثمانیه مقرر گردانیدند اما منصف مزاجان درین محاربات ستائش اتراک در مردی و بهادری نمودند زار روس
عثمان پاشا و دیگر اسیران را بعزت و آبرو نزد خود داشته بعلاج جراحات پرداخت چون عثمان پاشا به شد یور املاقات
طلبیده و بعد تحسین و آفرین شمشیرے در کمر او بسته درخواست نمود که اگر خواهد او را در سلطنت روسیه رتبتے بیش از
دولت عثمانیه مقرر کند و پاشا گفت که در رگ و ریشه ام نمک سلطانی سرایت کرده الحال اگر بطمع جاه سر از متابعت او بپیچم
نهایت نامردی خواهد بود و زار گفت که این تیغ که بشما داده ام بارے اینقدر رعایت او نگهدارید که روے بر کسیان دیگر تیغ

نکشید و پاشا تیغ از کمر برآورده روبرویش گذاشت و گفت که این شمشیر را اینجا آوردن از حیز قدرت خود بیرون می دانم که اگر فردا
سلطان بفرماید همین شمشیر سرهائے روسیان بفشانم وزرای روس آفرین ها کرده شمشیر را به پاشا داد و بعد از صلح پاشا را به
قسطنطنیه فرستاد و در راه به هر مقام که پاشا میرسید مخلوق جوق جوق برائے دیدنش می آمدند و زن هائے روسیه پسران
خویش را پیش می آوردند که پاشا دستی بر سر ایشان بکشد تا ببرکت او مثل او صاحب همت و جرأت باشند الغرض چون
پاشا به قسطنطنیه رسید سلطان المعظم هم عثمان پاشا را بنظر عاطفت دید و مشمول مراحم شاهانه نمود و بعد ازین در سنه ثلث
عشر و ثلثمایه بعد الالف هجری در آرمینیا که صوبه سلطانی و جائے بود و باش رعایائے نصرانیت عیسائیان ارمنی بار
دیگر اظهار بغی و طغیان و اعلائے کلمه عصیان و کفران مبادرت نمودند چون بهیچ وجه آتش بغاوت فرو نه نشسته
ارمینیان بر مسلمانان دست تعدی گشادند ترکان هم در جوش آمده سزائے اعمال ایشان در کنار نهادند اما سلاطین یوروپ
مثل شهنشاه روس و فرانس و جرمن و آسٹریا و انگلستان و اٹلی و یونان وغیره اتفاق نموده سلطان را به معافی
اهل بغی بلکه بر عطائے رعایات غیر واجبی مجبور کردند و جهازهائے انگلستان باعلان حفاظت سفیر خود بانجے روانه
قسطنطنیه گردید اما بوجه عدم وصول اجازت سلطان از دهانه دارڈنلز مراجعت کردند و در جزیره کریٹ هم همین آتش
در کاسه بود که عیسائیان باشتعال بعضے از دول یوروپ بانواع فتنه و فساد مشغول گردیدند و از دست ترکان بجزائے
خود رسیدند و شور تظلم پیش سلاطین عیسائی بلند گردانیدند اگرچه سلاطین یوروپ در بعضے اصلاح هائے نظمی آرمینیا حمایت
را از حد بر بوده سلطان را مجبور به قبول مسوده انتظام آنها نمودند اما سلطان المعظم قبول نفرموده شرائطے چند قرار کرد و
چون سلطنت هائے یوروپ بالانفراد بتقاضائے سلطان را دشوار دانستند و در جمله اتفاق نماند که بالاشتراک به تخویف حرب و
ضرب شرائط خویش را بدرجه اجابت رسانند لاچار هر قدر که سلطان المعظم پسندید همان شرائط را پیش آورده جاری
کردند اما در کریٹ شعله بغاوت مشتعل تر گردیده و جمله دول یوروپ به درستی انتظام آن مقام نظر گماشتند سلطان المعظم
را بر آن داشتند تا بموجب تجویز ایشان نظم و نسق آن صوبه فرماید تا که ظلم و جفائے عیسائیان آن نواحی در اعتبار مسلمانان
نماند و پادشاه یونان بیشتر از دیگران حد معاونت و موافقت عیسائیان آنجا که کمر در بغی و مخالفت سلطانی محکم بسته بودند
سعی و جهد بلیغ داشت و اگرچه دول یوروپ او را ازین معنی مانع آمدند که دست تصرف در ممالک سلطانی دراز نکند و
پائے از حد و رتبه خود بیشتر ننهد اما آن مست باده غرور ممنوع نشده و با آنکه در زمانه گذشته در شمشیر شجاعت ترکان صورت
اجل خویش دیده بود و از بزرگان خود جرأت و جسارت دلیران عثمانیه را شنیده اما چون طائر عجب و غرور در کاخ
دماغش بیضه پندار نهاده بود و منادی تقدیر حکم به ذلت و نکبت او در داده بمقتضائے صید را چون اجل آید سوے
صیاد رود. دست تطاول بر مملکت سلطانی دراز کردن گرفت و پائے از حد خویشتن فراتر نهادن. و بالآخر سلطان المعظم
لشکرے خونخوار از ترکان نامدار بسرکردگی بادشاهان والاتبار به تادیب او فرستاد و اگرچه سلاطین یوروپ علانیه در امداد

یونان مساعدت نکردند اما از اکثر ممالک یورپ جانبازان عیسائی برائے محاربه اهل اسلام در جوش و خروش آمده به یونان موقع میدان رسیدند و از بلاد نصرانیه به اعانه وغیره مبالغ کلی او را وصول گردیدند و یونان هم کمر همت چست بسته قدم در میدان جرات نهاد و لشکرهائے خویش را بمقابله عساکر سلطانی فرستاد و محاربات عظیم در میان آمدند اما به تقدیر ایزد قدیر فتح و ظفر در هر معرکه نصیب اولیائے دولت اسلام گردید و منصفان یورپ هم با وجود تعصب و تخالف مذهب بمعائنه جرات و جلادت ترکان در صفت بهادری ایشان رطب اللسان شدند و در اخبارات و تواریخ از جرات و مستعدی و استقلام ترک حکایت‌ها نوشتند و در اندک مدت ترکان جانباز اکثر بلاد و امصار از دست تصرف یونان بیرون کردند و یونانیان را شکست هائے فاحش داده تا به دار السلطنت یونان در قبضه خود در آوردند و آخر دول یورپ که تباهی و بربادی یونان را که هم مذهب ایشان است نخواستند و با وجود آنکه مبادی این محاربه اهل یونان شده بودند و لایق آن بود که در سزائے افعال و جزائے اعمال آن ملتجی نمیکردند و میگذاشتند تا ملتجی واجبی بوے میرسید اما اتحاد مشرب و قوم ایشان را نگذاشت و بر آن داشت که در میان آمده عساکر عثمانیه را از توسیع فتوحات و تصرف در ولایات یونان باز داشتند و مبلغی در عوض اخراجات حرب بسلطان المعظم دهانیده یونان را از پنجه شیران ترک رهانیدند و با این همه در جزیره کریٹ و ملحقات او که در دست تصرف اهل اسلام بودند اخلت کرده و جمله دول یورپ در این باب اتفاق نموده ارمینان و اهل کریٹ را با وصف لغاوت ایشان رعایت هائے غیر واجبی دادند و در کریٹ افسرے عیسائی بطور گورنر از جانب سلطان مامور شد و اگرچه کریٹ از قبضه اهل اسلام بالکلیه بیرون نرفته محسوب بممالک سلطانی است تا هم در جمله مهمات و انتظامات اختیار حاکم عیسائی و ممبران نصرانیه که باصلاح سلاطین یورپ مقرر گشته اند صادر و نافذ است و بر اهل اسلام از جانب عیسائیان آن مقام این چنین مظالم و مصائب بظهور رسیدند که مسلمانان چاره ندیده هجرت از آن ملک ورزیدند و بیشتر از اهل اسلام ترک وطن کرده بدیار اسلام رسیدند اما الحال سلطان المعظم و خاقان المکرم در ترقی قومی توجهے کامل مبذول فرموده در ازدیاد قوت فوجی و بنائے مدارس حربیه و صنعیه و توسیع ریلوے و ساختن جهازات جنگی و آلات و ادوات حرب و ترقی وسائل مداخل و انتظام آبادی ممالک و تعلیم وغیره از هر قسم صنیعه‌ها جهد بلیغ نموده و مبالغ کلی خرج فرموده و الحال عزم بنائے ریلوے از بغداد و بصره و از دمشق تا حجاز مصمم فرموده مبلغے گران از خزانه خاصه خود درین کار عطا کرده است و سلطان المعظم در فهم و فراست و عقل و کیاست و استقلال و همت و مردانگی و شجاعت در این عصر نظیر ندارد و در این چنین زمانه که سیل هائے حوادث از هر طرف رو به انهدام بنیاد سلطنت آورده بودند و موجهائے فتن جهاز حکومت را در طوفان بلا برده بودند بفرزانگی و مردانگی شوکت سلطنت را نگهداشته و اعلام ترقی و تقویت و استحکام بنیاد دولت بر افراشته قدم در وادی همت و عروج گذاشت و در اندک مدت از دیگران سبقت کرده قوت و ترقی مملکت را بجائے رسانید که امروز هیچ پادشاهے از سلاطین یورپ بالانفراد با سلطنت ترک بساط محاربه گستردن نمیتواند اما چون در ممالک و معارک چند سلاطین متفق شوند آن سخنی دیگر است ؎ پشه چو پُر

شد بزند پیل را + باہمہ مردی وصلابت کہ دروست + مورچگان را چو بود اتفاق + شیر ژیان را بدر آرند پوست + الغرض
درین زمانہ منصفان بالغ نظر اتفاق دارند کہ قومے بہادر و سرفروش تر از ترک و بادشاہے در عقل و فراست و ہمت و شجاعت
بیشتر از سلطان المعظم در معمورۂ عالم نیست عدالتے و رعایتے کہ عیسائیان را در قلمرو سلطان حاصل است در حکومت
عیسائی ہم مشکل است اما ــ گر نہ بیند بروز شپرہ چشم + چشمۂ آفتاب را چہ گناہ + چون در حالات سلطان المعظم
کتاب ہائے مفصل و مشرح تصنیف شدہ اند و این تواریخ بذکر سلاطین مغلیہ مشحون اما اسم مبارک سلطان المعظم کہ
کہ اعظم شہریاران اسلام این عصر است درین اوراق تبرکاً و تیمناً آوردن میخواستم لہذا بہ تفصیل واقعات و تشریح
محاربات نہ پرداختم و اکنون در ذیل این ذکر مجملے از حالات سلطنت مصر کہ یکے از صوبہ ہائے ماتحت سلطنت
علیۂ عثمانیہ است میگذارم +

مجملے از واقعات مصر

مصر صوبہ ایست از ممالک سلطانی و در سنہ اثنی و عشرین و تسعمایہ در عہد معدلت مہد سلطان سلیم خان مصر داخل دولت عثمانی گردیدہ
و امرائے ترک بحکومت آن دیار مامور مے شدند اما از زمانہ محمد علی پاشا والی مصر کہ در عہد سلطان محمود خان ثانی بود
از سنہ احد و ثلثین و ثمانمایہ و الف عیسوی این صوبہ در خودمختاری و آزادی سعی ہا کردہ و از دور ابراہیم پاشا
پسر محمد علی پاشا مقرر شد کہ صوبہ مصر شش لک نود و پنجہزار و ہفتصد و نود و دو پاونڈ خراج بسلطنت عثمانیہ دادہ
باشد و در اکثر امور سلطنت آزاد شمار آید چون از عہد اسمعیل پاشا خدیو مصر کہ از اولاد محمد علی پاشا بود بے انتظامیہا
در ملک مصر پیدا شدند و سلطنت انگریز و فرانس تعلقات تجارت بسیار با مصر داشتند در پے اصلاح و انتظام گردیدند و
اسمعیل پاشا زر بسیار بطور قرض از ہر دو دولت گرفتہ و ہر دو دولت کسان خود برائے نگرانی محاصل و مداخل باز داشتند و
دخل یورپیان در مصر روز بروز در افزائش بود بعد از اسمعیل پاشا توفیق پاشا جانشین او گردیدہ و ابتری انتظام
بحد نہایت رسیدہ عربی پاشا یکے از عمائد مصر باغی شد و قبل ازین حصہ ہائے نہر سویز ہم از دست مصر رفتہ بودند و این
نہر بسیت کہ فرانس و مصر از بحیرۂ روم تا بحیرۂ قلزم طیار کردہ اند و نود میل طول دارد و ازین چشمۂ تجارت و آمد و رفت یورپ
در ممالک ایشیا ترقی و آسانی گرفت و اسمعیل پاشا حصہ ہائے خود بہ سلطنت انگریزی فروختہ بود الحال کہ بغاوت ہا در ممالک
مصر پیدا شدند و سلطنت انگریزی کہ عنان انتظام مصر بدست خود آوردہ بود سعی در اطفائے نائرہ فساد مینمود و بعد از آنکہ
در قسطنطنیہ مجلسے برائے انفصال معاملات مصر منعقد گردید و سفیران دول یورپ سلطان المعظم را در انتظام مصر اختیار دادند
اما بوجوہات چند از جانب سلطنت عثمانیہ بر عربی پاشا فوجے مقرر نہ شدہ و فرانس ہم سر ازین کار باز زدہ سلطنت
انگریزی کمر ہمت بربستہ بہ روانگی فوجے فساد عربی پاشا را فرو نشانید و عربی پاشا گرفتار آمدہ در حبس رسید از آن وقت
جملہ انتظام مالی و ملکی و جنگی مصر در قبضہ انگریزی در آمدہ فرانس را از سرپرستی مصر تعلقے نماند و مبلغے کہ ذمۂ مصر داشت

گورنمنٹ انگریزی او را اکراه دست تصرفش را کوتاه نمود اما بعد از این محمد احمد که به مهدی مشهور بود و او در اصل متوطن جزیرهٔ ابا
بود اما از زهد و شعور در زهد و تقوی و ورع و تعبد مشهور گردیده خلق بسیار بر او گرد آمده بودند و آخر مهدی دعوت ملک گیری
شروع نموده جماعتی از جوانان باز آن جمع فرموده بین العبید و سنار و فشوده و کسالا و غیره ممالک صوبه سوڈان را
بتصرف در آورد و سلطنت انگریزی فوجی از لشکر خود و جمعی از عساکر مصریه بحرب مهدی و سپه سالار او عثمان دغنه
مامور کرد و بین الفریقین محاربات دست داد اما درویشیان یعنی متابعان مهدی غلبه نمودند و بیکر پاشا و
هکس پاشا در سنه یکهزار و هشتصد و هشتاد و دو و در هشتاد و چهار با فوجهای انگریزی از دست ایشان شکست فاحش
یافتند و در سنه مذکور جنرل گارڈن که از امرای عظیم الشان انگریزی بود بحرب درویشیان شتافت و درویشان
فوجهای انگریزی را شکسته و جنرل را در خرطوم محاصره کردند و لارڈ ولزلی امیری نامور از انگلستان بمدد او مامور
شد و آخر درویشیان خرطوم را بدست آورده جنرل گارڈن را کشتند اما بعد از وفات مهدی خلیفه عبد الله بجای
او نشسته اکثر ممالک را در تصرف خود در آورد و همواره در خیال تسخیر مصر می بود و سلطنت انگریزی لارڈ کچنر را که
سپه سالار فوج انگریزی و مصری بود بحرب او مامور فرمود و افواج او با درویشیان محاربات بسیار نمودند و درویشان
اگرچه در معارک و مهالک داد شجاعت دادند و در اکثر جنگها بالخصوص جنگ امدرمان که آخرین محاربه بود خلیفه عبد الله
جانشین مهدی و درویشیان محاربهٔ مردانه نمودند که مصنفان یورپ هم ایشان را بدلیری و مردانگی ستوده اند که در این جنگ
با وجود آتشباری عساکر انگریزی و مصری با نیزه و تیغ حملهٔ مردانه کردند و هر چند که از ضرب گلولهٔ توپ و تفنگ جان میدادند
و شیران مرد روا بعدم نهادند اما پسینیان آنها قدم بر نعش ایشان گذاشته پیش میرفتند بحدیکه چون در فوج
مقابل رسیدند قریب شانزده هزار کس از ایشان در اثنای حمله شربت فنا چشیده بودند و بقیه هم از میدان گریختن را موجب
عار دانسته پای ثبات افشردند و از گلهٔ تفنگ و توپ یکسر مردند و گوی سبقت از میدان مردانگی بردند افسران انگریزی از
نهایت جرأت و جوانمردی آنها انگشت تعجب بدندان حیرت گزیدند اما چون درویشیان نه سامان حرب داشتند و نه قواعد
جنگ میدانستند نه توپخانهٔ جنگی نزد آنها بود و نه تفنگ های فشنگ بلکه با نیزه و تیر و تیغ و تفنگ های دیرینه و
بیکار و مراکب بالجام رسن و رکاب ریسمان با این چنین فوجی شائسته و جمعی بائسته مقابله کردند و بالآخر بیشتر از آن
دلیران سر در نقاب عدم کشیدند و اکثر سرداران ایشان یعنی وعد المهدی پسر محمد احمد مهدی و امیر یعقوب پسر خلیفه عبد الله
و عثمان دبکامی و مقدم العدید و عده بشره و سنیوسی و غیره سرداران در این معرکه داد شجاعت داده پای در وادی
عدم نهادند و خلیفه عبد الله جانب ریگستان کردوفان گریخت و جملهٔ صوبهٔ سودان خرطوم و غیره ممالک بار دگر در تصرف دولت مصر و
انگریزی بالمشارکت در آمدند و این واقعه در سنه یکهزار و هشتصد و نود و هشت عیسوی رویداده خاتمهٔ این جنگ گردید
بعد از توفیق پاشا حلمی عباس پاشا بر تخت سلطنت مصر جلوس فرمود چون ملک مصر از خس و خاشاک مخالف پاک گردید

عباس پاشا به سیر و سیاحت برآمده الحال وارد لندن دار السلطنة انگلستان شده و از جانب سلطنت انگریزی مدارات شاهانه میشود و در مصر جمله انتظام در دست مدبران انگریزی آمده اگرچه بموجب عهدنامه سلطنت انگریزی را بمصر قبضه دوامی محال است که در عهدنامجات شرط است که چون مصر قوت اصلی خود در گیرد و جمله قلمرو او امن و امان پذیرد سلطنت انگریزی مصر را بحال خود بگذارد و دست خود از دخل در معاملات نظمی او کوتاه سازد اما هنوز سلطنت انگریزی تخلیه مصر نخواهد و عذر در میان مے آرد که تا حال مصر را قوت آن نیست که حفاظت خویش را متعهد شود و اگر او را بحال خودش بگذاریم از خلل مملکت او پرآشوب گردد و معاملات تجارتی ما را هم ضررے عظیم رسد بالجمله گاه گاهے از جانب سلطان المعظم و دولت فرانس سوال تخلیه مصر پیش مے شود و دولت انگلیش بعذرها تمسک جسته برآری و بلے میگذارد و خراج سالانه از مصر داخل خزانه سلطان المعظم میشود و عنان جمله صیغه هائے انتظامی مصر در دست مدبران انگریزی است چون سلطان المعظم هنوز در درستی نقائص دولت خود مصروف است سرپرستی مصر چنانکه باید مصلحت نمیداند و جمله دول یورپ که ترکان را دشمن دینی و ملکی خود دانسته اند در کمین نشسته اند اما سلطنت ترک بمحض شجاعت و مردانگی خود مملکت را نگاهداشته بکمال همت و جرأت در میان اعدا نشسته اند خدائے عز و جل این سلطنت ابد مدت را در حفظ و حمایت خویش نگاهدارد و در عمر و دولت و نصرت عظمت سلطان السلاطین خلیفه مسلمین محمد عبد الحمید خان غازی عثمانی ترقی دهد این دعا از من و از جمله جهان آمین باد +

ذکر سلطنت سلاطین ابدالی درانی افغان در کابل و افغانستان

اگرچه وطن اصلی بزرگان این بے خانمان مولف

اوراق بعد از مغولستان تا مدتے شهر هرات بوده است و از آنجا تا چندے در دیار ایران رحل اقامت انداخته و در عهد سلطان جهانستان نادر شاه افشار ترکمان بر مراتب جلیله سرافراز شدند و بعد از وفات بادشاه مذکور در رکاب سلطان احمد شاه ابدالی درانی افغان در کابل آمدند و از آن زمان کابل را وطن خود دانستند و تا آخر دور درانیه آبا و اجداد این خانه برباد در کابل توطن داشتند و مولد والد بزرگوار بنده هم همون شهر جنت آثار است لهذا مناسب دانستم که مجملے از احوال سلاطین درانیه و بارکزئیه والیان کابل که آقائے آبا و اجدادم بوده اند درین اوراق ثبت نمائیم - +

ذکر سلطان احمد شاه ابدالی درانی افغان و اولاد آن بادشاه جنت آشیان

سلطان احمد شاه ابدالی از خاندان ابدالی صدوزئی

بود و نسب ابدالیان به صدوزئی که از عمده اقوام افاغنه است میرسد چون نادر شاه دانست که بعد از وے احمد شاه عنان سلطنت بدست خواهد آورد او را در خلوتے طلبیده گوش او را به دُر غرر نصائح ارجمند و وصایائے دلپسند آراست و بنا گوش او را بدندان خود گزیده گفت که چون این زخم را به بینی از سخنانم یاد آری و بجائے اولاد من بدی نیندیشی و درّے گران بها در سوراخ گوش او انداخت و بعد از نادر شاه احمد شاه قبائے سلطنت بر قامت خود چُست کرد چنانچه

دراوراق سابق گذشت براورنگ سلطنت افغانستان جلوس فرمود وخود را دُرّ دُرّان وقوم ابدالی را دُرّانی نامید وبامرای خود دُرّها میداد که در گوش خود مصاف انداختند تا در عهد او واولاد او کسی را یارائی آن نبود که بغیر عطائی بادشاه دُرّ در گوش اندازند ودر عهد او عنایت دُرّ مرتبهٔ عظیم شمرده میشد واحمد شاه بادشاهی دادگر بود وفرمان روائی نامور در معارک ومحارب چون شیر نر از کثرت دشمنان نه اندیشیدی ودر میادین رزم پس وپیش وکم وبیش را ندیدی چون احوال او در اوراق سابق گذشت درینجا برهمین قدر اکتفا رفت چون احمد شاه از دست ساقی اجل شربت فنا نوشید از جملهٔ چهار پسرانش تیمور شاه برجائی او متمکن گردید واو را چهار پسر بودند اولین تیمور شاه دویمی سلیمان شاه وسیومی سکندر شاه وچهارمی پرویز شاه +

ذکر سلطنت تیمور شاه دُرّانی

چون تیمور شاه بر تخت کابل نشست او را با عبدالخالق خان عم پدر او غبار وملالی درمیان آمده محاربه دست داد ودرین موقع بیشتر امرای دُرّانی وابدالی وغیره سرداران افغان جانب عبدالخالق خان را گرفتند واز رفاقت بادشاه سرباز زده نزد او رفتند و شصت هزار کس زیر رایت او جمع آمدند ودر رکاب تیمور شاه غیر از معدودی از سرداران مُغل وبعضی از امرای افغان باقی نه ماندند اما سه سعادت به بخشائش داور است + بادشاه برو ظفر یافته عقد جمعیت او از هم پاشید اگرچه از زمان سلطان احمد شاه بیشتر سرداران مغل در سلطنت او معظم ومحترم بودند واحمد شاه قرابت در خاندان امرای مغلیه قاجار وغیره کرده بر مراتب ایشان افزوده بود اما چون درین معرکه مغلان وفاداری کرده دست از دامن رفاقت بادشاه باز نه داشتند تیمور شاه اعتبار بسیار بر ایشان پیدا کرده دانست که در معرکه‌های اخوان واعمام از افغانان کاری بیش نخواهد رفت واز مغلان که بجز از ذات بادشاه ایشان را ملجائی وماوائی نیست بی وفائی نخواهد شد لهذا ایشان را مشمول عواطف خود کرده از افاغنه توجهی بهم رسانید ومغولان را از اطراف وجوانب بدرگاه خود جمع آورد ودُرّانیان را از نظر خود انداخت واز اجتماع سکهان خبر یافته که در ملک سند جمع آمده بودند امرائی خود را بحرب ایشان نامزد کرد و امرا بر سکهان رسیده مردم بسیار را کشتند وقریب به سی هزار سکهه بقتل رسیدند وبادشاه در قلعه ایشان را محصور نمود سکهان عاجز شده امان خواستند وبر آمدند بادشاه معاودت بکابل فرمود وبار دویم بر ملک سند یورش آورد ودر قلعهٔ که قریب بهاولپور بود رکن الدین محمد بهاول عباسی را محصور کردند وفوج تیمور شاه ظفر یافت ومعاودت فرمود وبار سیوم مراد بی اوزبک بادشاه بخارا جنگیده وبرادر مراد بی منهزم شده مغلوب گشت وصلح شد وآزاد خان را که صوبه دار کشمیر بود بوجه بغاوت بسزا رسانید ودر سنه سبع واثنی مائیه بعد الالف هجری رحلت نموده ازین بادشاه هفت پسران بودند همایون شاه وزمان شاه ومحمود شاه وشاه عباس وشجاع الملک وشاه پور وشاه فیروز الدین وبعد از انتقال تیمور شاه پسر او زمان شاه بر تخت نشست. +

ذکر سلطنت زمان شاه ابن تیمور شاه ابن احمد شاه ابدالی دُرّانی

زمان شاه بر تخت سلطنت

نشست و بیت سکه او این بود ۵ طراز یافت بحکم خدائے هر دو جهان + رواج سکه دولت بنام شاه زمان + و دیر برادران مخالف دست یافت و آنها را مقید نمود و با همایون شاه جنگیده منهزم ساخت و همایون در بلوچستان رفته نصیر خان حاکم آنجا عریضه به زمان شاه نوشته و همایون شاه بر قندهار رفته دست یافت زمان شاه سامان خود کرده بر سرش رفت همایون شاه بگریخت و شاه زمان فوجے در بلوچستان فرستاد که ملک از دست برادر زاده نصیرخان بر آورده به محمود خان پسرش سپرد و خطبه و سکه درانیان در بلوچستان رائج بود و همدرین ایام همایون شاه نیز گرفتار شده کور شد و شاه زمان عازم تسخیر پنجاب بود اما بسبب نا اتفاقی برادران با تمام نرسید و برگشته بهرات رفت و با محمود شاه برادر خود جنگیده ظفر یافت و باز متوجه هندوستان گردید و در سنه اثنی عشر و الف و اثنی مایه در لاهور داخل شد سکهان از آنجا مفرور شده متفرق گشتند و بوجه فساد محمود شاه که بعهد و پیمان او را در هرات گذاشته بود و او باغی شده بود بسبب نتوانسته بازگشت و بر هرات دست یافت و همدرین ایام مردم بادشاه از پاینده خان بارکزئی که سردار عمده بود بدگمان شدند و بادشاه او را گرفته بقتل رسانید و فتح خان پسر او با دیگر برادران به محمود شاه پیوست و شاه زمان سوئے هندوستان روانه شد و فتح خان محمود شاه را گرفته بر قندهار دست یافت و چون شاه زمان در لاهور این خبر شنید سراسیمه شده و در پنجاب هم فتنه ها پیدا شدند و سرداران او حکومت آنجا قبول نمیکردند رنجیت سنگ سکهه که در خدمت بادشاه حاضر مے بود بادشاه او را مشمول عنایت کرده بر پنجاب گماشت و خود بکابل شتافت و محمود شاه باز بحمایت بارکزئیان بجنگ بر آمده او را دستگیر ساخت و کور نمود و شاه شجاع الملک مفرور شده بمدد خیبریان بر محمود شاه غالب شد و او را دستگیر کرده بر تخت نشست -+

ذکر شاه شجاع الملک درانی

چون شاه شجاع الملک بر تخت نشست تا چار سال بحسن انتظام سلطنت نموده عزم کشمیر نمود و بر عطاالله خان صوبه دار آنجا غالب آمده مقید کرد و محمود شاه باز رستگاری یافته بر قندهار و کابل دست یافت و فتح خان وزیر محمود شاه هرات را از دست حاجی فیروز الدین متخلص نمود و در وقت غلبه دوست محمد خان پسر پاینده خان یک ازار بند قیمتی دو لک روپیه از خواهر شاهزاده کامران ابن شاه محمود درانی که در آنجا بود بگرفت و کامران ازین امر آشفته رنجید و فتح خان افواج قاجار را که بر هرات آمده بود پسپا نمود و کامران او را گرفته کور کرد و سرداران بارکزئی ازین ممر برآشفتند و شجاع الملک نیز از کشمیر بیرون آمده و میر واعظ را در خراسان قتل نمود و تمامی رعایائے آن حدود از قتل میر واعظ که بادشاه بسبب شبه دعوی سلطنت وی را گشت از درانیان منحرف شدند تا بحدیکه شجاع الملک درانی از آنجا به لاهور نزد راجه رنجیت سنگ سکهه که بر تمامت پنجاب تسلط یافته بود رسید و قیام در کابل میسر نشد و رنجیت سنگ باعزاز تمام باستقبال و احترام وی را آورد و بعد از چندے رنجے درمیان شاه شجاع الملک و رنجیت سنگ پیدا شد و رنجیت سنگ شجاع الملک را مقید کرد و اکثر جواهر او را با الماس کوه نور بگرفت و این الماس کوه نور

سبعصد و نوزده سُرخ وزن میدارد و یک کرور روپیه قیمت او میکنند و میر جمله مدار المهام عبد الله قطب شاه بادشاه حیدر آباد
به شاهجهان بادشاه گورکان پیشکس کرده بود - وقتیکه عبد الله قطب شاه او را مقید کرد و میر جمله استغاثه به شاهجهان بادشاه
گورکان بود و شاهجهان بادشاه به اورنگزیب فرمان داد که اگر قطب شاه میر جمله را با اموال او نگذارد تادیب او برآمد و
قطب شاه به پسر اورنگزیب دختر داده انقیاد نمود و میر جمله را اخلاص کرد چون میر جمله بحضور شاهجهان بادشاه رسید
الماس کوهِ نور بنظر رسانید و این دو الماس یعنی دریاے نور و کوه نور در خزانه سلاطین گورکان بے نظیر بودند وقتیکه سلطان
نادر شاه افشار از ایران بر هندوستان حمله آورد و تخت طاؤس و دریائے نور و کوه نور و غیره جواهرات را با یران برد دریائے
نور در خزائن ایران مانده و بدست خاندان قاجار رسید و اکنون در خزانه ایشان موجود است و کوه نور بدست سلطان
احمد شاه افتاد و بدست شجاع الملک رسید و از شجاع الملک رنجیت سنگه بگرفت و از پسر او دلیپ سنگه بدست ملکهٔ معظمه
کوئن وکٹوریا والی انگلستان و هندوستان رسید و اکنون در خزانه سرکار انگریزی موجود است بهرکیف چون شجاع الملک
در قید خانه سکهان افتاد افاغنه تقیبی حفر کرده بادشاه را از قید خانه برآوردند و شاه شجاع نزد افسران سرکار انگریزی در
لودهیانه رسید چون فوج سلاطین قاجار بر هرات یورش نمود سرداران انگریزی شاه شجاع الملک را همراه خود گرفته
بملک افغانستان یورش کردند تا شاه شجاع الملک را بر تخت نشانیدند اما در اندک عرصه امیر دوست محمد خان زور آورد
شاه شجاع دران هنگامه مقتول شد چنانچه نوشته میشود - +

ذکر بادشاه رستم توان امیر دوست محمد خان بارک زئی و آمدن لشکر سرکار انگریزی در افغانستان و محاربات امیر با ایشان

نژاد امیر دوست محمد خان از خاندان بارک زئی افغان است و بارکزئی عمده اقوام
افاغنه است و قوم ابدالی دُرّانی از قوم صدوزئی برآمده است و بارکزئی و صدوزئی یکجا بهم رسند بهرکیف امیر
دوست محمد خان پسر فتح خان وزیر ابن پاینده خان بارکزئی بود چون شاه شجاع الملک میر واعظ را قتل کرده و بودن خود
در افغانستان محال دیده در هندوستان آمد امیر دوست محمد خان جمیع افواج و الوس افاغنه را با خود یار ساخته گروهے عظیم
جمع آورد و شاه شجاع یکبار با تشکبار امداد سکهان لشکر کشید و بر قندهار رسید اما از امیر دوست محمد خان منهزم شد چون کهائی
مردم از بادشاه متنفر بودند همه به دوست محمد خان گرویدند رنجیت سنگه سکهه مهاراجه سکهان والی پنجاب بر پشاور حمله نمود و
پشاور را از یار محمد خان برادر دوست محمد خان بگرفت و یار محمد خان بار دگر بر پشاور استیلا یافت چون مهاراجه رنجیت سنگه
سپه سالار خود هری سنگه سکهه را با لشکر گران فرستاد از ان جانب غازی محمد اکبر خان پسر امیر دوست محمد خان بمقابله او آمد هری سنگه
درین محاربه کشته شد اما بعد ازین پشاور در قبضه شاهان کابل نمانده در تصرف سکهان بدر رفت چون تفرقه عظیم در کابل راه یافته
بود و سلاطین قاجاریه ایران بر هرات لشکر کشیده بودند سرکار انگریزی بخیال مخالفت روس نخواستند که در افغانستان اثر

دیگرے استقامت پذیرو ازین سبب کمر بحمایت شاہ شجاع بستہ نوزدہ ہزار فوج انگریزی ہمراہ شاہ شجاع دادہ بہ افغانستان فرستادند چون جمیع افواج مغلیہ کہ در رکاب امیر دوست محمد خان بودند بادشاہ درانی راہمراہ انگریزہا دیدند امرائے مغل امیر دوست محمد خان را گفتند کہ ما تیغ بر روے بادشاہ نمیکشیم و باافواج خود بشاہ شجاع پیوستند و امیر دوست محمد خان ناچار شدہ از کابل بدر رفت اکثر امرائے افاغنہ نیز بپادشاہ پیوستند معدودے ہمراہ دوست محمد خان بدر رفتند و برخی خود را بگوشہا کشیدند اما ہمہ ایشان در ورطہ بلا افتادند یعنی کسانیکہ ہمرہی امیر دوست محمد خان گزیدند خانہا و جاگیرہائے ایشان از دست معاونان شاہ شجاع خراب شدہ و امرائے مغل و دیگران کہ بپادشاہ پیوستہ بودند چون بعد ازین خاندان بارکزئی بسلطنت رسید جاگیر و خاندان آنہا از دست سلاطین بارکزئی تباہ گردید و کسانیکہ بگوشہا خزیدند از ہر دو جانب مایوس و محروم ماندند بہرکیف در چہارم ماہ مئی سنہ یکہزار و ہشتصد و سی و نہ عیسوی شاہ شجاع بر تخت کابل اجلاس فرمود و لشکر سرکار انگریزی بغزنین رفت و در آنجا با محمد افضل خان و غلام حیدر خان ابنائے امیر دوست محمد خان حربہائے عظیم کردند و آخر بر قلعہ دست یافتہ و شاہزادگان بیرون رفتند اما در قلعہ غزنین تہ خانہا بودند و درون آنہا ہشتصد زن و طفل و پنجصد مرد و سہ صد اسپ مخفی شدند و لشکر انگریزی ہرچند تفحص کردند بر ایشان دست نیافتند و آنہا بعد از شش ماہ بیرون آمدہ راہ خود ہا گرفتند و ہیچ یکے مزاحم ایشان نگردید و درین زمان اکثر رفیقان امیر دوست محمد خان از و برگردیدند و شاہزادہ محمد اکبر خان پسر امیر دوست محمد خان کہ در درہ خیبر بمقابلہ افواج شہزادہ تیمور درانی مقیم بود دشمنان او را از ہر سو راندند و مردم او بر پلنگ انداختہ نزد امیر بردند امیر دوست محمد خان دیگر قیام مناسب ندانستہ با چند صد کس رفیقان و پسران و نبیرگان خود سوے بلخ رفت و از آنجا بہ بخارا شتافت در راہ میرزا مراد بیگ ازبک والی قندز و یرا معزز داشتہ چون بادشاہ بخارا الطلبید امیر سوے بخارا رفت و چند ماہ در انجا قیام کردہ اما پادشاہ بخارا از و بدگمان گردیدہ روزیکہ امیر با شصت سوار بعد ملاقات بادشاہ بفرودگاہ خود میرفت بادشاہ بخارا سعید خان ازبک امیرے را با دو ہزار سوار فرستاد تا امیر را بگیرد و امیر مردانہ بجنگ ایستاد و جنگے عظیم کردہ شصت سوار او بمردی و مردانگی گشتہ شدند و یکہزار و بست و چہار سوار بخارائیان بقتل رسیدند امیر و شہزادہ محمد اکبر خان زخمہا خوردہ بیہوش شدند و بخارائیان او را گرفتہ بحبسے باز داشتند اما چون سرکار انگریزی بر کابل تسلط یافت جنرل ساکوہی بہ قلات رفت و نواب محراب خان والی انجا را بدعا بسیر قواعد طلبید چون نواب رسید بشلک توپ و تفنگ او را ہلاک کردن خواست اما نواب را از شلک ضررے نرسیدہ و نواب چون دغاے فوج انگریزی دید تیغ کشیدہ حملہ آورد و یک پلٹن کہ بمقابلہ بود تمام گشتہ شد و نواب ظفر یافت اما پلٹنے دیگر در کمین بود حملہ بر نواب آورد و مدتے جنگ درمیان ماندہ آخر محراب خان مقتول و قلات غارت و تاراج گردید محمد نصیر خان پسرش کہ ہفدہ سالہ بود بیرون رفت و فوج سرکار انگریزی شاہ نواز خان برادرزادہ او را بمسند نشانیدہ بند و بست خود کردند و از ان زمان خوانین قلات از بادشاہان کابل قطع تعلق کردہ توسل بہ سرکار انگریزی جستند و در درہ خیبر

افغانان بسیار جمع آمدند و جنگها با سرکار انگریزی کردند و درین اثنا نصیر خان پسر محراب خان با جمیعتے بر قلات رسیده او را محاصره کرد و در بلوچستان سرداران از اطراف جمع آمده بلوهٔ عظیم برخاست و مقابلهائے بسیار با افواج انگریزی واقع شدند و نصیر خان بر قلات ظفر یافت و افسران سرکار انگریزی او را بصلح فریفته شبخون بر لشکر او زدند و لشکرش متفرق شد و لیدےطے که در انجمنی آنجا تعین بود بلوچان او را قتل کردند و همچنین لشکر سرکار انگریزی را با افاغنهٔ قوم غلزئی در نواح غزنین جنگے پیش آمده افغانان ظفر یافتند و در نواحی قلات فوج سرکار انگریزی برکاب شاهزاده تیمور شاه درّانی باز جنگے با متابعان نصیر خان نمودند و فوج انگریزی پسپا شد اما دُرّانیان بر جائے خود ماندند و شاهزاده تیمور پائے شجاعت افشرده بذات خاص دوازده کس را از مخالفان کشت و روئے شاهد فتح در آئینهٔ حال ظاهر گشت ۔

ذکر برآمدن امیر دوست محمد خان بارکزئی از قید شاه بخارا

چون مدتے بر مقیدی امیر کبیر گذشت محافظان خود را فریفته از قید بدر جست اما شاهزاده محمد اکبر خان عار فرار نه پسندیده قبول نکرد و همدران جا ماند و امیر دوست محمد خان در سبزوار بلخ رسید و جمعیت برادران و پسران و اهل خاندان بارک زئی را مجتمع کرده اهل و عیال را بهمراهی جبار خان بشهر سبز فرستاد اما آن بے وفائے بے حیا در راه با انگریزان خبر داد تا فوجے از غزنین فرستادند و عیال امیر را اسیر کردند و در قلعهٔ غزنین جاے دادند چون این خبر بسمع امیر رسید بغضب آمد و در جوش غضب و غیرت با اندک کسان سوے بامیان آمد و داکٹر صاحب با فوج انگریزی مقابل شد امیر دوست محمد خان با وے جنگیده ظفر یافت و اسباب او را تاراج کرده و بعد از چند روز انگریزے دیگر با فوج خود مقابل او شد اما امیر کبیر بتقدیر ایزد قدیر کارزارے سخت کرده فتح یافت و فوج انگریزی چون از فتح و ظفر مایوس شدند باین اندیشه که چون خزانه بدست دشمن رسد او را قوتے پیدا گردد نه لاک روپیه خزانه در دریا افگندند و امیر مظفر و منصور شد چون این خبر بافسران انگریزی رسید لارڈ اکلنڈ صاحب جنرل سیل را با فوجے جرار بحرب امیر فرستادند و دیگر سرداران انگریزی را هم بدین فوج مقرر فرمودند و در عرصهٔ بیست روز او را سیزده مرتبه با امیر دوست محمد خان محاربات دست دادند و در همه معارک امیر کبیر ظفر یافت و افواج انگریزی نیم جان سراسیمه و پریشان منهزم به چارکار رسیدند و امیر دوست محمد خان نیز به تعاقب ایشان در انجا رسید در ینجا اندرسن صاحب افسرے با فوجے تازه بمدد افواج انگریزی رسید و امیر دوست محمد خان که بر کوهے بود فرود آمده بر دشمنان حمله آورد و یکهزار کس را کشته و صحیح و سالم وقت شام بر کوه صعود کرد و همبرین نسق تا چار روز جنگها واقع شدند روز پنجم امیر در قلعچهٔ مختصر محصور شد و فوج انگریزی آن قلعچه را محاصره کرد و تا سه روز محاصره قایم بود روز سیوم امیر از ان قلعچه بیرون آمده با هشتاد سوار بر فوج انگریزی حمله آورد و پنجاه سوار انگریزی را قتل کرده و سه کس از و نیز باز ماندند و تا هشت نوبت همچنین جنگها درمیان آمدند که امیر با معدودے از سواران بر لشکر انگریزی حمله کرده بیرون میرفت و فوج انگریزی را خوفے از آن بادشاه رستم توان در دلها نشسته بود

که از نام او میلرزیدند و مجال نداشتند که در تعاقب او قدمی پیشتر نهند روزی افواج سرکار انگریزی وی را بر کوهی محاصره کردند پنجاه سوار در رکاب او بودند امیر تمام شب بیدار بوده وقت سحر از کوه فرود آمده بی خوف و خطر حمله آورد و یکصد مرد از فوج انگریزی بقتل رسانیده از درمیان فوج بیرون رفت و فوج انگریزی انگشت تحیر بدندان تحسر گزیدند و همچنین یازده و بیست سوار بارها بر فوج انگریزی تاخته چون شیر ژیان میغرید و اکثری را کشته بیرون میرفت روزی امیر نزد عبدالسبحان خان که سردار هشت قلعه و صاحب ده هزار سوار بلکه پانزده هزار بود با پانزده سوار خود درآمد و عبدالسبحان خان او را به تعظیم تمام فرود آورد برادر خود محمد سعید خان را نزد لارڈ جنرل سیل فرستاد که فوجی فرستاده امیر را بگیرند و دو لک روپیه بموجب شرط بوی دهند و لارڈ با فوجی کوچ کرده بالیغار بدان قلعه رسیده قلعه را محاصره کرد و توپخانه بر دور قلعچه عبدالسبحان خان چیده مستعد ایستاد امیر دوست محمد خان بر سر دستر خوان نشسته و لقمه در دست گرفته بود که کسی از رفقائی او از دریچه این حالت دیده بامیر گفت که با ما دغا واقع شد امیر دوست محمد خان دست از طعام کشیده تیغ را کشید و عبدالسبحان خان را همانجا بدو نیم زد و چهل و پنجکس از زن و مرد از اهل خانه او را کشته محمد سعید که در فوج انگریزی بود محفوظ ماند و امیر فاتحه خیر خوانده بر مرکبان سوار شده چون شیری که از کثرت گوزنان نیندیشد بیرون خرامید و درمیان فوج انگریزی درآمد و فوج انگریزی از نهیب آن شیر صولت برجائی سرد شده همه را دست از کار و دل از دست رفت و امیر هر که پیش آمد او را کشته چون برق لامع بدر رفت و بر کوهی صعود نمود و فوج انگریزی را چون رفت بیرون آمدن او با وجود آنکه پانزده سوار همراه داشت مجال یورش نشد تا به تعاقب چه رسد همه برجائی بودند و قدمی در تعاقب بیشتر نه نهادند روز دیگر میر مسجدی مردم اطراف را جمع آورده با یکهزار کس شبخون بر فوج انگریزی آورده بدر رفت و افواج انگریزی بار دگر به تعاقب امیر سرگرم شدند و امیر دلیر را بر کوهی محصور کرده خود درمیدانی صف آرا گردیدند جنرل سیل و کرنل سالٹا و کپتان فریزر وغیره افسران انگریزی حاضر بودند آخر روز کپتان فریزر با سواران خود و توپهای برای زیر آوردن امیر پیشتر رفت و امیر دوست محمد خان با هفتاد سوار از کوه فرود آمده چون شیری که از بیشه بیرون آید قریب رسید و فوج انگریزی بموجب فرمان افسر خود تیغها کشیده علم نمودند و امیر دوست محمد خان خلد مکان ایستاده فاتحه خیر خوانده تیغ برکشید و مرکب تیزگام را عنان داده در یکدم در فوج انگریزی شامل شد و از کثرت مخالفان اندیشه نیاورد آری ۵ چو سرسبزیش داد یزدان پاک + ورا از سپاهی دشمن چه باک + یکی تن که با او بود کردگار + نباید که اندیشد از صد هزار + گر لشکر جمله عالم بجنگ + همه پیل گردند و شیر پلنگ + چو از دور بینند فرهنگ او + نیارند رفتن سوی جنگ او + مردان همراهی او که هر یکی با صد سوار برابر بود و فوج انگریزی را زیر تیغ گرفتند و هر سو که حمله میکردند انبوه فوج از هم گر متفرق میشد ۵ بهر جا که ایشان نهادند پی + تو گفتی در افتاد آتش به نی + سر تیغ در چرخ مه تاب داد + سنان بلغ کین را زخون آب داد + زمین را زخون بازنشناختند + همی اسپ برگشتگان تاختند + و امیر رستم توان خلد مکان به مقابله فریزر صاحب رسید چنانکه هر دو اسپ بیکدیگر متصل شدند و امیر آواز داد که السلام علیکم صلابت خان که نام

والدا رسے بود جواب سلام داد فریزر صاحب بغضب آمده در عقب نگریسته گفت که خاموش نا خواهم فهمید امیر خلد مکان فرمود که سردار کلان شما کدام است شخصے به کپتان فریزر گفت که امیر سردار کلان را مے پرسد کپتان فریزر که دود نخوت در دماغ داشت یکضرب کرچ بر امیر حواله کرد و گفت که ما ئیم سردار کلان امیر آن ضرب را بفن سپهگری رد کرده فریزر ضربے دیگر زد امیر از آن هم محفوظ ماند کپتان ضرب سیوم همدران زودی بر امیر فرود آورد اما کارگر نیفتاد و امیر بیک ضرب شمشیر دستش قلم کرد و فریزر صاحب را دو داز دماغ بیرون رفته عنان مرکب را انعطاف داد امیر فرمود که سردار کلان هستی واز جنگ سپهگری و ضربے دیگر بوے رسانید فریزر زخم خورده بے اختیار سراسیمه وار از معرکه مرد آزمائی بیرون رفت و کپتان پن ستی بجائے فریزر آمد شاهزاده محمد افضل خان بیک ضرب تیغ او را از اسپ انداخت اما افسران هندی از مراکب خود ها جسته وی را گرفته کشیدند تا از دست شاهزاده جان بدر برد کپتان پن ستی بد حواس بر اسپے سوار شده بدر رفت و شاهزاده شیر علیخان پسر امیر دوست محمد خان بمقابله کرستن صاحب رسیده ضربے براو رسانید که سر او از بدن جدا شد و ڈاکٹر میکدبر به جائے افسری رفته او هم از اسپ افتاد و بضرب گار تفنگے معدوم شد صندل صاحب نیز زخمے خورده راه فرار جست و بقیة السیف از آن معرکه بیرون رفتند میجر اپیز از جمعیت جنرل سیل صاحب پیشتر آمده دو سه گوله توپ بر جمعیت امیر سر داد که در پاے اسپے خورده پاے او شکست و امیر دوست محمد خان ظفر یافته باز بر کوه خرامید صفوف افواج جنرل سیل همچنانکه صف بسته در میدان ایستاده بودند بر جائے ماندند و مجال یک قدم پیش نیافتند و تا قریب شام ایستاده بودند امیر نیز وقت شام از کوه فرود آمده مقام کرد و وقت صبح با سواران خود روانه شد و کسے را از لشکر انگریزی مجال تعاقب نبود اما چون امیر را رسد و کمکے از هیچ جانب نمیرسید و رفقائے او در هر جنگ کشته میشدند از حربهائے متواتره عاجز شد و رفقائے او هم همه سر در نقاب فنا پوشیدند و چند کس از پسر و برادران باقی بودند با وجود اینهمه جنگهائے مردانه که او با افواج انگریزی کرده هیچ یکے از امرا و سلاطین هند و کابل و غیره این چنین مردانگی نکرده است چنانچه راقم مجملے و چند واقعات از تاریخ او گرفته درین اوراق جائے داد اما چون فوجے در رکاب او نماند و نه جائے قیام داشت و نه امید رسد و کمک بدرجه ناچاری با دو کس بکابل نزد لارڈ رفت و لارڈ وقتیکه بسبیر مرفت امیر را دیده از اسپ برجسته با امیر ملاقات کرد و همراه خود برد امیر شمشیر از کمر گشاده پیش لارڈ نهاد و لارڈ تیغ را بدست خود زیب کمر امیر نمود و لارنس صاحب را برائے انتظام خاطر امیر مقرر کرد چون بادشاه شجاع الملک از آمدن امیر خبر یافت خوانهائے طعام و میوه فرستاد اما امیر قبول نکرده رد کرد و انگریزان کوچ را متعین کردند تا از غزنین بیست و دو فرزند و هفت خواهرزاده و سیزده برادرزاده و بیست و دو نبیره و چهار صد غلام و سه صد و پنجاه کنیز و دیگر پردگیان سرادق عصمت و عفت را که در غزنین بودند بیارند و این جمیع خاندان نزد امیر دوست محمد خان رسید افسران سرکار انگریزی هر چند خواستند که امیر با شاه شجاع الملک ملاقات کند امیر قبول نفرمود و معه جمله متعلقین خود سوے جلال آباد کوچ فرمود و از انجا عازم هندوستان گردید و در راه بهر مقامے که میرسید امرا بملاقات آمده پیشکشها میگذرانیدند

انگریزان قبائل شاہ شجاع را بہ کابل فرستادند امیر درلدھیانہ مقیم شدہ درین معرکہ باخبار تحقیق کل شصت ہزار فوج سرکار انگریزی
بہ کابل رفتہ بود وازانجا ہفت ہزار فوج زندہ بہندوستان رسید وباقی ہمہ در افغانستان مقتول شدند چون شاہ شجاع الملک
ابدالی درانی در کابل مستقل شد لارڈ مکناٹن صاحب سوار فوج انگریزی را وزیر خود نمود و تا سہ سال ہمین بندوبست در
کابل ماند وجملہ انتظام بدست انگریزان بود وامرائے خورد وبزرگ وافغان ومغل وتاجیک وترک سر بمتابعت شاہ شجاع و
موافقت انگریزی نہادند و تا سنہ ۱۲۵۷ھ دو صد و پنجاہ و ہفت ہجری بعد الالف ہجری بادشاہی شاہ شجاع درانی قلمرو افغانستان
برونق تمام جاری بود اما بعد ازین درسنہ مذکور اسباب زوال تقدیر ذوالجلال پیدا شدند +

ذکر کشتہ شدن جنرل برنس وزور آوردن امرائے افاغنہ

چون عہدہ سپہ سالاری ہندوستان بہ لارڈ مکناٹن عطا شدہ بود واو
میخواست کہ بہند رود عبداللہ خان اچکزئی ومحمد امین اللہ خان لوگری وشمس الدین بارکزئی را بہندوستان برد اما این
راز فاش شدہ سرداران آگاہ شدند وکنیز عبداللہ خان بخانہ جنرل برنس رفت چون مردم عبداللہ خان برائے بردن او
آمدند جنرل برنس مانع آمدہ مردمان اورا راندو سرداران اتفاق کردہ مکان جنرل را محاصرہ نمودند وجنرل را معہ عورات
ایشان شربت فنا چشانیدند وخزانہ وگودام انگریزی بغارت رفت ومکناٹن صاحب باتفاق شہزادہ فتح جنگ درانی فوجے
برایشان فرستاد وامرا فوج مذکور را شکست دادند وسپاہ انگریزی باردگر جنگیدہ ایشان را پسپا کرد روز دویم امرا بر ذخیرہ غلہ وگودام انگریزی
ہجوم آوردند وغارت کردند ودر قلعہ ہم پائداری نتوانستہ بیرون رفتند ومرتبہ دیگر از جنرل سلٹن شکست یافتند آخر ہمہ سرداران مجتمع شدہ
در جنگے دیگر سعی بسیار نمودند وشمس الدین خان درین معرکہ شکست خوردہ اما عبداللہ خان بمدد آنہا رسیدہ حرب را از سر گرفتند فوج انگریزی بسیار
کشتہ شد وجنرل شکست یافت وسرداران داخل کابل شدند اما عبداللہ خان بزخمے کہ بوے رسیدہ بود درگذشت +

ذکر رسیدن شاہزادہ رستم توان محمد اکبر خان بارکزئی ابن امیر دوست محمد خان بکابل

وقتیکہ شاہ شجاع الملک
درانی بالشکر انگریزی بکابل رفت اکثر سرداران افاغنہ وجمیع امرائے مغل با فوج مغل کہ دوازدہ ہزار سوار جرار بود وانہا از
عہد سلطان احمد شاہ درانی بسیار معتبر ومقرب بودند از امیر دوست محمد خان برگشتند وبخیال نمکخواری بشاہ پیوستند چنانچہ نوشتہ
شد امیر بہ بخارا رفت وازانجا فرصت یافتہ باز بافغانستان رسید ومحمد اکبر خان در بخارا بہ محبس بود علما بہ امیر بخارا گفتند
کہ محمد اکبر خان بے قصور دربند است الحال اورا واگذارند وبادشاہ بخارا این معنی بخاطر آوردہ محمد اکبر خان را بگذاشت
چون شہزادہ بمدد کابل رسید اکثر امرا بوے پیوستند وشہزادہ قریب کابل رسیدہ بہ لارڈ مکناٹن پیام داد ودر رضا طرفین
موعد ملاقات تعین شدہ شاہزادہ منفرد کرد کہ لارڈ بہ ہندوستان برود وچند سرداران انگریزی را بطور یرغمال بگذارد وقتیکہ
امیر دوست محمد خان بہ کابل برسد انگریزان روانہ ہندوستان شوند وبرین قرارداد صلح واقع شدہ ہمدران زمان

از کثرت برف باری هزارها مردم انگریزی هلاک شدند و بسبب غارت شدن گودام از وجه خورش نیز تکلیف بسیار یافته بودند چون مکناٹن به قلعه آمده اشتهارے بنام امرائے شاهی رقم زد که کسیکه سر اکبرخان بیارد ده هزار روپیه بوے داده خواهند شد و آن مضمون به محمد اکبرخان رسید و ازین بدعهدی سخت بر آشفت و لارڈ را برجلسے ملاقات طلبیده لارڈ که از افشائے راز بے خبر بود در آنجا رسید و وقت ملاقات آن خط که بنام امرائے شاهی بود بدست لارڈ داد ازین واقعه طائر هوش از قفس دماغ پرواز نمود شهزاده محمد اکبر گفت که من میخواستم که تا بسلامت بهندرسانم و وعده کرده بودم و تو تدبیر قتل من نمودی الحال همراه من باید رفت وزیر اعظم اراده بدر رفتن کرد اکبرخان بیکضرب تیغ سرش را برید چار کس رفقائے لارڈ مقابله کردند یک کس بقتل رسیده سه کس دیگر اسیر شدند و محمد اکبرخان نامه به پائنجر صاحب قایم مقام لارڈ مکناٹن نوشت که از حدود کابل بدر روند پائنجر صاحب خائف و هراسان روانه شده از کثرت برف و باران بسیارے کس از همراهیان او جان دادند و اکبرخان سرراه بر ایشان گرفته مقابل شد جنرل سیلٹن و پائنجر صاحب مقابله کردند درین معرکه اکبرخان هفتاد و یک انگریز زن و مرد اسیر کرد و سیلٹن صاحب فرار شده فوج او پریشان گردید اکثر در میدان حرب کشته شدند و بعضے بسبب برف مردند و جنرل سیلٹن با مفروران بدو منزل رسیده منزل گزید و محمد اکبرخان پیام داد که فوج را رخصت کند و خود با سرداران حاضر شود جنرل ازین پیام هوش گم کرده فرار نمود و چون راهے نیافتند تیغ خود نزد محمد اکبرخان فرستاده امان طلبید و محمد اکبرخان بر حکم سابق اصرار کرده شمشیر را باز پس فرستاد جنرل از تزین کوچ کرد و اکبرخان به تعاقب او رسیده محاصره او نمود و فوج بسیار قتل شده جنرل را فرار نیافته تنها بحضور او حاضر شده مقید گردید و درین هنگامه در کابل سی هزار فوج انگریزی بود و بست و نه هزار بقتل رسید و انگریزان بسیار اسیر شدند و یکهزار از فوج بیدست و پا نیمجان زنده و سلامت بجد و هند رسید و محمد اکبرخان مظفر و منصور بکابل خرامید و شمس الدین خان را با دو صد سوار بغزنین فرستاد و رعایائے نواح ازین پیشتر قلعه غزنین را محاصره کردند و بخبر آمدن سردار شمس الدین خان تقویت یافته قلعه را کشادند و یک پلٹن گوره بر سر دروازه بقلعه کشته شدند و باقی فوج به بالا حصار رفت و جنگ در میان آمد و کرنیل وکلا فرستاده قبول این معنی نمود که اگر چھٹی او را به جنرل پالک که در جلال آباد است برسانند ده هزار روپیه بدهد و محاصره کنندگان روپیه ازو گرفته چھٹی او بکابل فرستادند و تاکید مدد طلبیدند و شمس الدین خان بجناح استعجال در رسید و پیام داد که بادشاه حکم نموده است که شما ازینجا بیرون روید کرنل فرمان بادشاه را درخواست و شمس الدین خان این کیفیت به کابل نوشت و محمد اکبرخان طومار که گاه فرمانے از شاه شجاع گرفته فرستاد کرنل مجبور شده چون پائے استقامت نداشت سه لک روپیه نقد و دیگر جنس و اتواپ سپرد شمس الدین خان بارکزئی نموده فرود آمد و شمس الدین خان در بالا حصار رفته بند و بست خود نمود و غازیان سرراه بر فوج سرکار انگریزی گرفتند و قتل و غارت نمودند و سرداران فوج انگریزی را گرفته بخدمت اسپان خود باز داشتند افسران انگریزی مغرور شده بهر نوع خود را در قلعه نزد شمس الدین خان رسانیدند

ویک انگریز که معه میم خود بدست غارت کنندگان افتاد و آنها او را با تقبیح وجهی گشتند +

ذکر معرکهٔ جلال آباد و شهادت شاه شجاع درانی نژاد

چون از معرکهٔ غزنین فرصت رویداد افسران انگریزی اسیر شمس الدین خان گشتند

محمد اکبر خان با شش هزار فوج عازم جلال آباد گردید و خود با پنجصد سوار جرار ایلغار کرده بجلال آباد رسید و از رعایای همان نواح دو هزار کس برو گرد آمدند چون منشای شهزاده اسیر کردن انگریزان بود بجنگ تامل میکرد و محاصره میداشت چون فوجی از هندوستان بمدد محصوران روانه شد محمد اکبر خان نیز به کابل نوشت و بموجب نوشته او محمد زمان خان عم او و امین الله خان نزد شاه شجاع که در قلعه بالاحصار نشسته و الوابی آمد و رفت بر روی خود بسته بود رفتند و به فهمایش و تسلی ایشان راضی به برآمدن از قلعه بمدد افاغنه نمودند و بادشاه از کم فهمی به دیگر امرا خلعت ها داد اما به محمد زمان خان و دیگر متعلقان او هیچ چیزی نداد و محمد زمان خان ازین ادا برآشفته و امرا با هم مخالف شدند روزیکه بادشاه عازم جلال آباد بود تمام روز در لشکر بوده وقت شام بقلعه بالا رفت تا وقت سحر باز بفوج بیاید و محمد زمان خان بارکزئی از عدم توجهی بادشاه بسیار آمده و پسر او شجاع الدوله که بادشاه خود او را باین نام موسوم کرده بود طاقت ضبط نیاورده وقتیکه بادشاه از قلعه بسواری تخت روان بلشکر میرفت با پانزده نفر بندوقچیان رسیده و تفنگی بر سر بادشاه زد و بادشاه زخمی شد و اتفاقاً شجاع الدوله بر سرش رسیده شمشیری بروانداخت و گفت که بده خلعت امین الله خان را و تمام زیور و شمشیر مرصع وغیره که به ده لک روپیه ارزید بگرفت و بادشاه شهید شد امین الله خان و شاهزاده بتعاقب گریخته بودند در رانیده بودند و هم درین زمان جلال آباد ساختی رویداد که جنرل پالاک خدمتگذاری را از ملازمان محمد اکبر خان بفریفت که وقت فرصت کارش با تمام رساند سه لک روپیه در مزد اینکار بوی دهد و آن بدبخت روزی گلهٔ تفنگی بجانب اکبر خان سرداد و گله بر شانهٔ شهزاده رسید شهزاده اکبر خان زخمی شد و غلغله در فوج افتاده فوج او منتشر شد و اکبر خان یکه و تنها مانده ناچار سوی کابل برگردید و جمیع امرا او را اطاعت کردند چون لشکر انگریزی از هندوستان بمدد جنرل پالاک رسید جنرل پالاک از جلال آباد برآمده به کابل رفت و سرداران افاغنه بکوهستان بدر رفتند و فوج انگریزی در مکانات شهر کابل درآمده سوختن و کندن آغاز نهادند و تاخت و تاراج بسیار کرده راه هندوستان گرفتند و محمد اکبر خان داخل شهر کابل شده بر مسند سروری تکیه زده ملکه معظمه انگلستان و هندوستان به محمد اکبر خان نوشت که اسیران انگریزی را بفرستید تا ما امیر دوست محمد خان را بکابل رسانیم اکبر خان قبول این معنی نموده چون خبر روانگی امیر بوی رسید انگریزان را خلاص کرد و امیر دوست محمد خان به کابل رسیده بی منازعی بر تخت سلطنت نشست +

ذکر سلطنت بادشاه خلد مکان امیر دوست محمد خان بارکزئی

امیر دوست محمد خان بر تخت سلطنت افغانستان نشست چون آبای

او بشاه خلد مکان در سلک امرای عظام منسلک بودند لقب امیر جزو نام مبارک او گردید و بعد از و همین لقب بر جانشینان او

مقرر شد و در همین زمان یار محمد خان الیکوزئی بکامران شاه ابن شاه محمود درانی غالب آمده بر هرات دخل یافت و آخر بدست سردار سلطان احمد خان برادرزاده امیر افتاد و بلخ و قندهار را شاهزاده افضل خان ابن امیر دوست محمد خان بزور شمشیر از شاه بخارا گرفت و در سنه یکهزار و هشتصد و پنجاه و شش [١٨٥٦] عیسوی امیر با انگریزان عهدنامه دوستی نمود و باز بر سلطان خان برادرزاده خود لشکر کشیده در هرات ظفر یافت و سلطنت او رونق بسیار گرفته در سنه ثمانین و اثنی مایه بعد الالف هجری [١٢٨٠] در هرات انتقال کرد پادشاهی مردانه بود و شهریارے فرزانه در شجاعت و دلیری همتائے خود نداشت چون شهزاده محمد اکبر خان در حیات پدر انتقال کرده بود شهزاده غلام حیدر خان ولیعهد شد و او نیز در حیات امیر رحلت نمود بعد از سنتقار شدن امیر نامدار شهزاده شیر علی خان بر تخت نشست +

ذکر امیر شیر علیخان ابن امیر دوست محمد خان خلد مکان بادشاه افغانستان

بعد از پدر اریکه آرائے سلطنت گردید و برادران علم مخالفت بلند کردند و محمد اعظم خان حاکم خوست یاغی شده در مقابله افواج امیر شکست یافته پناه بخدمت سرکار انگریزی برد و امیر بعد ازین بر شاهزاده محمد افضل خان حاکم بلخ فوجکشی کرده حربهائے سخت درمیان هر دو گروه واقع شدند و اکثر سرداران فرداً فرداً در میدان نبرد بمقابل همدگر پیش آمده تلف گردیدند و امیر شیر علی خان فتح را دشوار دانسته صلح نمود و عهد و پیمان درمیان آورده و وقت فرصت بدعهدی نموده محمد افضل خان را مقید نمود ازین بدعهدی برادران و سرداران از و متنفر و متوهم شدند و هم درین ایام شاهزاده محمد عبد الرحمن خان ابن افضل خان لشکرے جمع آورده عزم استخلاص پدر فرمود و با امیر شیر علی خان جنگیده او را منهزم نمود و پدر خود را از محبس برآورده بر سریر سلطنت نشانید و محمد افضل خان بعد از چندے وفات یافت محمد اعظم خان ابن امیر دوست محمد خان بجائے او نشست چون با شهرے و لشکرے بدرشتی پیش مے آمد طبائع مردم زود ازو متنفر شدند امیر شیر علی خان وقت فرصت دیده بالشکرے در رسید و عبد الرحمن خان بسبب ناسازگاری از عم خود علحدگی گزیده خود را بسوئے بخارا کشید و شیر علی خان بعد اندک زد و خوردے بر تخت دست یافت چندے ممالک افغانستان به امن و امان بود که باز فسادے عظیم پیدا شد و میجر کوگنارے وکیل سرکار انگریزی در انجا مے بود کشته شد و سرکار انگریزی این حادثه را بایمائے امیر دانسته لشکر به کابل کشید و بادشاه که در مزار شریف باجتماع عساکر مشغول بود در همان ایام دفعتاً وفات یافت -+

ذکر رفتن لشکر سرکار انگریزی به افغانستان و مقید شدن امیر یعقوب خان

بعد از رحلت امیر شیر علیخان پسر اکبر او محمد یعقوب خان بر تخت نشست چون افواج سرکار انگریزی رسید یعقوب خان صلاح در جنگ ندیده خود را بدست افسران انگریزی سپرد و افسران او را بهندوستان آوردند اما در غزنین سردار محمد جان جمعیتے کرده چند کرت بر فوج انگریزی تاخته شورشے برپا

ساخت و شاهزاده ایوب خان پسر دویمی امیر شیر علیخان نیز چند بار جنگها نموده آخر روز عید الضحی فوج سرکار انگریزی بیک ناگاه
بر سر ایوب خان به قندهار رسید و جمعیت افغانان متفرق شده و ایوب خان بسبب آمدن عبد الرحمن خان مجال اقامت نیافته
و دل باز ملک و مال برداشته به ایران رفت و بادشاه کجکلاه ناصر الدین شاه قاجار دارالسلطنهٔ ایران تعظیم و تبجیل او نموده نزد
خود نگهداشت و دختر خود بعقد او در آورد ایوب خان چندے در ایران بوده از انجا روانهٔ هندوستان شد و سرکار انگریزی
برائے یعقوب خان و ایوب خان وظائف ضروری مقرر کرده در هندوستان باز داشت ❊

ذکر سلطنت بادشاه فلک شوکت ضیاء الملت و الدین امیر محمد عبد الرحمن خان والا تمکین ابن محمد افضلخان ابن امیر دوست محمد خان بارکزئی خلد مکان بادشاه افغانستان

چون امیر شیر علیخان بر محمد اعظم خان ظفر یافت امیر

محمد عبد الرحمن خان به بخارا رفت و از انجا به سلطنت روس رفت زار روس وی را اکرام بسیار نموده وظیفهٔ لائق مقرر کرد و
عبد الرحمن خان پائے در دامن قناعت پیچیده چندے در انجا بسر برد چون امیر شیر علیخان وفات یافت و فوج سرکار انگریزی
بکابل رفت امیر عبد الرحمن خان از روس بر آمده در سنه یکهزار و هشتصد و هشتاد عیسوی بحدود افغانستان نزول فرمود و امرائے
آن حدود حلقهٔ اطاعت او بگوش کشیدند و سرکار انگریزی بامیر عبد الرحمن خان پیام داد که اگر بر قندهار و هرات قبضهٔ گورنمنٹ انگریزی
واگذار ندما شمارا بادشاه افغانستان تسلیم میکنیم و ملک بشما سپرده بیرون میرویم امیر این شرائط را منظور نکرده جواب فرستاد
که من وارث تخت و تاج دوست محمد خانم اگر شما تسلیم کنید یا نکنید امّا من ملک خود خواهم گرفت و سرکار انگریزی مکرر شرائط
خود نرم کرده فرستاد و بادشاه قبول نکرده پیام داد که مرا با شرائط شما هیچ سروکارے نیست ملک جدّ من است و من مالک
بالاستحقاق ام بر ملک خود بهر نوع قبضه خواهم نمود و شهنشاه انگریزی بار سیوم به تهدید و وعید نامه که او را الٹی میٹم
یعنی اتمام حجت گویند فرستاد که قرم دره و قندهار را بسرکار انگریزی بگذارند و امیر عبد الرحمن خان قبول نفرموده در برابر
جوابهائے مردانه داد و سرکار انگریزی وی را بهمه طور آماده دیده تخت و تاج را بدو گذاشتند اما افواج سرکار انگریزی که در
قندهار بود بغیر از مدد امیر عبد الرحمن خان بهندوستان رسیدن نمیتوانست ناچار بامیر درخواست نمودند که آنها را بحفاظت
بحدود هندوستان رسانند و امیر جواب داد که خزانهٔ کابل که افواج انگریزی بغارت برده است باید داد و گورنمنٹ انگریزی
تمامی روپیه خزانه که بغارت رفته بود ادا نموده ده لک روپیه دیگر به ثبوت دوستی به امیر دادند و از طلب جرمانه که بابت
قتل سفیر خود بر سلطنت کابل مقرر کرده بودند دست برداشتند و دیگر جمله دعاوی خود را باز گرفتند تا امیر عبد الرحمن خان افواج
انگریزی را بحفاظت و سلامت از حدود افغانستان گذرانید و خود بر تخت سلطنت نشسته باطمینان تمام بکار ملکداری
پرداخت و تمامت امرا و سرداران افغانستان غاشیهٔ اطاعت او بر دوش گرفتند و سرکار انگریزی نیز با وے دوستی را
مستحکم کرده امیر را بهندوستان دعوت فرمود و همچنین یکبار امیر شیر علیخان نیز تا انبالہ آمده بود و سرکار انگریزی او را

طور بها داده و چند لک روپیه بود بارمغان سپرده بود الغرض امیر عبد الرحمن خان جهت ملاقات ویسرائے گورنر جنرل کشور هند به راولپنڈی رسید و سرکار انگریزی در دعوت و اسباب عشرت و شوکت سعی بلیغ فرمود و درین وقت بخرچ مطبخ امیر چهار صد گوسفند و پنجصد و شصت من برنج و دو هزار و هفت صد بیضه مرغ و شصت مرغ و بیست و پنج من شکر و یکهزار خوان میوه و سه صد و سی و سه من روغن زرد و دو صد من شیر و سه صد و هفتاد و دو من آرد و چهار هزار من چوب هیزم و چاره و مصالح و عطریات و دیگر ضروریات علاوه ازین مقرر بودند الغرض بعد از استحکام مواعید دوستی امیر را رخص کردند و بست و یکهزار روپیه بطور ارمغان در هر منزل وقت آمدن و رفتن به امیر عبد الرحمن خان داده شد و امیر بتختگاه خود دیگر دید و بعد ازین روز بروز در دوستی بادشاه کابل و سرکار انگریزی ترقی میشد و بعد ازین اویماق هزاره از بادشاه یاغی شد بادشاه فوجها فرستاده ایشان را تادیب بلیغ نمود و ممالک ایشان را فتح کرده باغیان بسیار قتل و اسیر شدند و عظمائے هزاره بعد از جنگهائے بسیار مطیع گشتند چون شهنشاه روس نیز بر ممالک بخارا تسلط یافته سرحد خود را با افغانستان اتصال داده بود در ترکستان افاغنه را با روسیان جنگ هائے سهل روی داده افسران روس آن محاربات را بالغلط فهمی شمرده صلح نمودند و شهنشاه انگریزی جماعتے از مدیران را فرستاد و از انطرف سلطنت روس نیز معتمدان خود مقرر نمود و شاه کابل هم سفیران خود شامل کرده باتفاق آرائے معتمدان هر سه سلطنت حد بندی مملکت روس و افغانستان نمودند تا افسران روس از ان حدود نگذرند و هیچ گونه دخلے در مملکت افغانستان ننمایند و بعد ازین سرکار انگریزی در سنه یکهزار و هشتصد و نود و سه عیسوی مارٹیمر ڈیورینڈ صاحب را با دیگر افسران خود بسفارت و گذاردن بعضے پیام و بردن تحائف وغیره بخدمت صاحب امیر کابل فرستاد و بفرمان شاه کابل غلام حیدر خان سپه سالار کابل برائے حفاظت و استقبال سفارت مقرر شده سر مارٹیمر ڈیورینڈ همراه سپه سالار نامدار بکابل شتافت و وقت ملاقات شاه کابل اکثر امرا و افواج کابل باستقبال سفارت برآمدند و امرا سر مارٹیمر ڈیورینڈ را با عزاز تمام بحضور صاحب امیر بردند و شاه کابل با سر مارٹیمر ڈیورینڈ بزبان فارسی گفتگو فرمود و ڈیورینڈ صاحب تحائف بسیار از جانب ملکه معظمه بنظر امیر گذرانید و از انجمله دو راس اسپ عربی و یک پیش قبض که قبضه او از الماس مرصع بود و یک تازیانه مطلا و یک ساعت که در ان ماهتاب و روز و تاریخ نمایان میشد که بسیار خورد بود و صنعت هائے بسیار داشت و یک انگشتری که در ان نیز ساعتے نصب بود و یک طوق طلائی که در آن نیز ساعت بود و یکضرب بندوق مطلا که جواهرات بر و نصب بودند و یک طباق نقره و یک سرپیچ مرصع مکلل بجواهر و دو بازو بند جواهر و جام هائے عمده و دیگر اشیائے عجیب و پارچه ها و اقمشه غریب بیش بها بودند و افسران انگریزی چون فوج و کارخانجات و اسلحه و اصطبل وغیره دیدند از حسن انتظام انگشت تعجب بدندان گزیدند و از انجمله شش هزار اسپ و پانزده هزار سپاهیان خاصه امیر بودند که بچها آرد دیگر فتند و سفارت بفرمان ملکه معظمه و حکم لارڈ لینسڈاون ویسرائے گورنر جنرل کشور هند برائے امیر صاحب شش لک روپیه سالیانه اضافه کرد یعنی ازین بیشتر سرکار انگریزی دوازده روپیه سالیانه به امیر صاحب کابل میدادند غرض ازین استحکام دوستی و حفاظت سرحد بود درینوقت هجده لک روپیه سالیانه برائے

امیر عبدالرحمن خان شاه کابل مقرر کردند سفارت بعد از استحکام دوستی و عهدنامجات وغیره امور رموز شاهی بخیر و عافیت واپس بهندوستان رسید و شاه کابل سی و شش هزار روپیه نقد بارمغان به سفیران داد و از حسن انتظام و مهابت بادشاه فلک احتشام هیچ کسے بر اهل سفارت دست درازی نکرده بحفاظت و سلامت بهندوستان رسیدند و بار دگر برائے امیر صاحب تحفه جات بسیار از قسم اسلحه وغیره از هندوستان فرستادند و بادشاه کابل نیز انگریزان بسیار را از گورنمنٹ درخواسته در کابل باز داشت و تمامت کارخانجات اسلحه سازی و کارتوس و باروت سازی و لوٹ سازی و دیگر جمیع کارخانجات صنائع وغیره در کابل جاری کرد و افغانان را این کارها بیاموخت تا بندوق و توپ و کارتوس و دیگر اشیائے هر قسم تیار میکنند و بعد ازین دیگر انگریزان را رخصت کرده اما سر سالٹر پاین نام انگریزے در کابل مقیم است و بادشاه بر او بسیار مهربان است و وی نگرانی اکثر کارخانجات میکند و برائے آوردن سامان جنگ و دیگر اشیائے مطلوبه شاهی به لنڈن آمد و رفت میدارد و دیگر بسیارے از انگریزان بعد از اختتام ملازمت خود ها از کابل باز آمدند و پاین صاحب بسبب سعی در دوستی امیر و سرکار انگریزی هر دو طرف معزز است و ملکه معظمه وی را خطابے و اعزازے عنایت فرموده است و گورنمنٹ انگریزی یک انجن و چند کالسکه ریلوے بصرف چند لک روپیه تیار نموده جهت شاه کابل فرستاده اند تا چند میل راه آهنی تیار کرده بادشاه کابل تفریحگاه بر ریلوے مذکور سوار شده باشد چون خواهش سرکار انگریزی چنان بود که امیر را بدعوت به انگلستان برند و شاه بوجوهات چند رفتن در لندن متعذر دیده پسر دوم خود شاهزاده نصر الله خان را حسب درخواست سرکار انگریزی به انگلستان فرستاد چون شاهزاده بسواری جهاز به لنڈن رسید سرکار انگریزی تعظیم و تبجیل بسیار فرموده امرائے کبار انگریزی باستقبال شتافتند و به شوکت و عشرت تمام بقیامگاه رسانیدند چون شهزاده برائے ملازمت ملکه معظمه قیصره هند و انگلینڈ رفت تخت ملکه را در دالانے بلند داشته بودند و کرسی هائے جمله امرائے کبار و شهزادگان نامدار در دالان پائین نهاده اما کرسی نصر الله خان قریب به تخت شاهی از همه بالاتر بود وقت دریافتن ملکه معظمه سرو قد به تعظیم او برخاسته بعد مصافحه بر کرسی نشانید و اظهار مهربانی بسیار فرمود و شهزاده خط پدر خود بدست مبارک ملکه عالیه داد و در ایام قیام لنڈن شاهزاده پرنس آف ویلز ولیعهد سلطنت انگلستان و دیگر امیران نامدار دعوت و مهمانی هائے شهزاده بکمال تکلف بعمل آوردند و سیر قواعد فوج و اسپ دوانی و جلسه هائے رقص و سرود وغیره بخاطرش منعقد کردند و هر جا که میرفتند شاهزاده نصر الله خان با پرنس آف ویلز همعنان و در سواری نشست و برخاست وغیره برابر میبود الغرض بعد از طویهائے بسیار و دادن تحائف بیشمار شهزاده را رخصت نمودند و این سفر در سنه یکهزار و هشتصد و نود و پنج عیسوی واقع شد و از سرکار انگریزی سی و شش لک روپیه در خرچ آمد و رفت و آرائش جهاز سواری نصر الله خان بصرف رسید و چون شاهزاده بکابل بازگشت بادشاه کابل تحائف قیمتی دوازده لک روپیه برائے ملکه معظمه فرستاد و در همین نزدیکی عمرا خان از باجوڑ گریخته با سامان و خزاین بسیار بکابل رسید و بادشاه بر او نوازش بسیار فرموده گرامی دخت دخترش برائے پسر خود خواست ؛

ذکر فتح ملک کافرستان

چون ملک کافرستان هنوز آزاد و بسر میبرد و وقت عهدنامه سفیر انگریزی مقرر شده بود که شاه کابل از باجوڑ و چترال وغیره حدود جانب هند تعلقی نداشته باشد و در جوانب دیگر او را برائے توسیع مملکت اختیار است بادشاه عازم تسخیر ملک مذکور شده جنرل غلام حیدر خان سپه سالار خویش را با فوجے عظیم بدان جانب فرستاد تا در سنه ثلث عشر و ثلثمایه والف هجری تمامت ملک کافرستان مسخر شد و اکثر سکنائے آن جا در دین اسلام درآمدند و بقیه مطیع شدند و سکه و خطبه بادشاهی در آن ممالک جاری گردید و در عهد معدلت مهد این بادشاه قوم هزاره هم یاغی شده بادشاه فوجها بدان جانب فرستاد تا بعد از محاربات بسیار قوم مذکور سر در ربقه اطاعت در آوردند امیر عبد الرحمن خان بادشاهے فرزانه و فرمان روائے مردانه است در زمان میمنت اقتران اش افغانستان آن چنان پر امن امان گردید که بیش از ان در خیال نمے گنجید بادشاه را سه پسر اند اعظم اولاد او شاهزاده حبیب الله خان و دویمی نصر الله خان و سیومی عمر جان است و هر دو شهزادگان اول الذکر در علوم و فنون و فهم و فراست و عقل و کیاست بهره وافی دارند و در این عهد جمله آلات و ادوات حرب و ضرب و دیگر صنائع و بدائع بسیار در کارخانجات امیر میسازند و در این نزدیکی بادشاه دیجاه عبد الرحمن خان به شاهزاده ولیعهد حبیب الله خان نصیحتے چند فرموده که از ان به عقل و دور بینی او پے توان برد و از انجمله چند کلمات در این مقام نوشته مے شوند امیر به حبیب الله خان فرمود که شما میدانید که من برخلاف رسوم زمانه در زندگی خود عنان شبدیز حکومت بدست شما داده ام تا در نظر من از رموز مملکت آگاهی و تجربه حاصل نموده در زمانه آئیده در فریب کسانیکه در لباس دوستی دشمنی خواهند نیائید و ثانیاً آنکه چون در حیات من امیران و شهزادگان و سرکشان بالتدریج ربقه اطاعت شما در گردن انداختند بعد از این ایشان را از فرمان برداری شما عذرے و عارے نباشد ثالثاً بذات خود نیک و بد و زیبا و زشت سلطنت را در این مدت بخاطر آرید تا در زمانه آئیده فریب اجانب نخورید اما من شما را سخنے چند میگویم که اگر همواره بر آن عمل خواهید نمود روز بروز در قوت دولت و مملکت شما خواهد افزود اول پیروی شرع شریف نبوی را شاهراه نجات ابدی و ترقیات سرمدی دانسته هیچ گاه از جادهٔ شریعت قدم بیرون نه نهید - دوم آرام و آسائش و رفاهیت رعایا را اعظم فرائض و افضل مقاصد پنداشته در این سعی کمر همت بسته دارید که هیچ قومے ترقی نمیکند اما به تمول و توانگری بدست نه آید مگر با فزایش صناعت و زراعت و تجارت و این سه چیز میسر نمے شوند مگر به تعلیم عام و سلطنت افغانستان هنوز بهره وافی از علوم و فنون ندارند اما اگر بالتدریج ایشان را بر تعلیم و تلقین مجبور نمائید ایشان هم مادهٔ قبول موجود دارند و من از مدتے در خیال بنائے مدارس و اجرائے تعلیم ام و لے هنوز با تمام آنها توفیق رفیق نگشته ام اما ۵ اگر پدر نتواند پسر تمام کند ۵ را بخاطر داشته در انصرام این کار غافل نخواهید بود - سوم چون شما از جمله اهل خاندان بزرگ اید از زیر دستان خود به تواضع و فروتنی پیش آمده باشید و سلوک نیکو با آنها بعمل آرید تا قلوب خاص و عام بر محبت و

بزرگی شما منقش شوند که تواضع زگردن فرازان نکوست * اما نسبت با جانب یعنی سلطنت هائے غیر از مقام خود منزل مکنید که ایشان باین
خیره و چیره شوند. چهارم در خدمات خدام خود قدردان باشید تا آنها هم خواهان شما باشند. پنجم - در امور مملکت معدلت سزا و جزا را اگرچه فرزند
خود باشد فرو مگذارید که اغماض ازین موجب بے رعبی شما خواهد بود. ششم اجانب را هرگز در ملک خود دخل و رسوخ مدهید که در ملک و مال خلل
نشود. هفتم چون سلطنت انگلستان تا الی الآن با من رفاقت و موافقت دارند همواره خیال دوستی او را چنانکه من داشته ام ملحوظ دارید
اما بهیچ وجه آزادی خود را از دست مده و دولت انگلیش هم آزادی افغان را خواهان خواهند بود که مصلحت ملکی آن ها هم برین
مبنی است - هشتم حفاظت حقوق رعایائے خود را اگرچه در اقصی مغرب باشد بر ذمه همت خود فرض دان ورنه آنها آسایش
خود ها را بدیگران خواهند نسبت و عقد تقویت افاغنه خواهد شکست. نهم مناسب که در امور ملکی جزو کل و کم و بیش را بذات خویش
نگران باشی و جمله امور را باعتبار امرا و وزرا نگذاری که چون بادشاه خیال ندارد اعتبار امرا و وزرا موجب زوال و نکال حکومت
میشود. دهم در معاملات فوجی و لشکری آنچنان آماده باش که گویا فردا از میدان جنگ رفتن خواهد شد و در مقابل دشمنے قوی تر
از خود ایستادن و همواره به درستی اسباب حرب و نبرد و اسلحه و آلات ضرب پردازی که بادشاهی که در ایام امن بدرستی و آراستگی قوت
فوجی نه پرداز در روز محاربه هیچ نمیتواند ساخت و از و کارے راست نخواهد آمد. یازدهم با قشون بنوعی مهربان باش که در روز جنگ سربازی ایشان را
گران نیاید و بعوض قلیل وجهی که لفوجیان میدهی جانهائے ایشان میخری و این مواجب خون بہائے آنها است که بعوض آسائش چند روزه جانهائے
خود ها در میبازند و در ادائے وظائف و مواجب آنها قصور نکنی تا آنها هم روز محاربه از خود به تقصیری راضی نشوند - دوازدهم خزانه
حق سلطنت است و بادشاه امین و خزانه دار پس اگر خزانه را در کارهائے سلطنت صرف نکند و بعیش و نشاط و شوق و
انبساط خود به پاشد خائن و نزد خالق و مخلوق گناه گار و ملزم خواهد بود. خزانه خود را همواره معمور دار که سلطنت بغیر از معموری
خزائن پایداری نکند و برائے خرج دخل مملکت خود را میزانی قرار ده که پس اندازی هر سال داخل خزانه شود و آمدنی ملک را
ترقی ده تا موافق خواهش امورات ملکی و جنگی را ترقی دادن بتوانی فقط - الغرض امیر صاحب تدبیر بادشاهی عاقل بهت و
مهابت او در دلها قرار گرفته است ملک افغانستان ترقی که در عهد دولت او کرده است در هیچ گاه نکرده بود. چون غلام حیدر
خان سپه سالار رحلت کرد و اندوخته او که بیشمار بود و به لکوک میرسید وصیت کرد که این همه دولت از دولت بادشاه
پیدا کرده ام بعد از من همه حق امیر است و برائے پسرم وجهے که بادشاه مقرر کند کافی خواهد بود و نوشته بدین مضمون نوشته
ببادشاه فرستاد اما آن شاه دریا دل آن همه اموال به پسرش بخشید و وظائف و مواجب که برائے سپه سالار مقرر بود جمله بر پسرش
برقرار داشت و درین آوان که آتشے افتاده اموال و خانهائے رعایا قریب به شش لک روپیه سوخت بادشاه فرمان داد این
نقصان یعنی شش لک روپیه به نقصان دیدگان از خزانه شاهی بدهند و درین مدت سه چهار سال واقعاتی چند جدید در
افغانستان واقع شد که میر خداداد خان خان قلات ظلم و ستم را از حد بدر برده سرکار انگریزی او را از تخت علحده نمود
پسرش را بجائے او نشانیده و بندوبستے بعمل آورد که بغیر از استرضائے ایجنٹ انگریزی چیزے نتواند کرد اما بوجه این تغیر و تبدیل

چندے در قلات شورشے بودہ الحال امن است و اطراف چترال ہم فتنہ برپا شدہ مہتر چترال انتقال کردہ در پسران او مخالفتے پدید آمدہ
و افضل الملک کہ از خاندان او بودہ در افغانستان مے گذرانید رسیدہ قبضۂ چترال را درخواست اما سرکار انگریزی دیرا
بسروری قبول نفرمودہ افضل الملک خود را حوالہ بسرکار انگریزی نمود و سرکار انگریزی پسرے صغیر السن از آن دودمان بر مسند
نشانیدہ جملہ انتظام در دست خود داشت و عمرا خان کہ در باجوڑ و چندول و دیر حکومت مے نمود و این علاقجات در میان
سرحد کابل و سرکار انگریزی خود سرانہ حکومت میکردند در معاملات چترال دست اندازی نمود و معاونت افضل الملک در آن
ملک در آمد سرکار انگریزی این حرکت را از و نہ پسندیدہ فوجے بتادیب او فرستاد و عمرا خان نظر بر عواقب امور افسران
انگریزی را کہ بقید خود داشت خلاص کردہ و خود از جنگ کنارہ گرفتہ بہ کابل رفت و بادشاہ کابل او را گرامی داشتہ بعد از
مدتے باجازت بادشاہ بہ حج مکہ معظمہ رفت و از راہ ہندوستان بر جہاز سوار شدہ بعد از حصول این سعادت عظمیٰ بکابل مراجعت
نمود و سرکار انگریزی علاقجات او را بکسانیکہ توسل بسرکار داشتند و مستحق تر بودند داد اما بعد ازین افاغنہ اقوام آفریدی کہ
درمیان حدود سرکار انگریزی و قلمرو بادشاہ کابل توطن دارند اعلام بغاوت برافراشتند و سرکار انگریزی را با ایشان
محاربات عظیم دست دادند چون علاقہ کوہستانی و جاہائے قلب و دشوار گذار بودند لہٰذا مدت این محاربات امتدادی
کشید و بسیارے از افسران جلیل القدر و اہل فوج انگریزی درین جنگہا تلف گردیدند و زر بسیار برین کار ضائع شد
آخر سرکار انگریزی جمعے را بزور و برخے را بالصلح و تقرر سالیانہ و مواجب و وظائف جانب خود کشید و سران افاغنہ کہ زدہا
دیدہ بودند صلح را پسندیدند و سرکار انگریزی ہم مبلغے بسیار بطور وظائف برائے سرداران افاغنہ مامور کرد تا بالعوض
دوستی شہنشاہی ایشان را سالوار دادہ خواہد شد و آتش فتنہ و فساد منطفی گردید و بادشاہ کابل بموجب عہدنامہ ڈیورنڈ
درین معاملات بہیچ نوع مداخلت نفرمود ہر چند آفریدیان استدعائے استمداد نمودند جواب صاف یافتند اما وجہ لقب امیر
کہ اسم ہمایون بادشاہ کابل را جزوی گردیدہ آن است کہ چون تخت سلطنت کابل در تصرف درانیان بود و امرائے
بارکزئی در سلک امرا و وزرا منسلک بودند ملقب بامیر مشہور بودند و امیر دوست محمد خان خلد مکان ہم از درجۂ امارت
برتبۂ سلطنت رسیدہ بود ہمین لقب امیر جزو ہمایونش بودہ ہر کسے از اولاد امجادش عارج معارج بادشاہی گردید ہمین
خطاب مخاطب گردید و این حالت را با احوال ظفر اشتمال صاحبقران اعظم سلطان قطب الدین امیر تیمور گورکان برابر قیاس
توان کرد چون آبائے کرام او در سلطنت چغتائیہ از جملہ امرا بودند و امیر تیمور انار اللہ برہانہ ہم از درجۂ امارت بمراتب
سلطنت رسید لقب امیر جزو نام او ماند ہر چند کہ امیر تیمور بادشاہی بود کہ سلاطین عظام و خواقین کرام پیشانی مسکنت
بر آستان دولت او مے سودند و خاک سم مرکبش را سرمۂ چشم افتخار مے نمودند اما لقب امیر ہمچنان برقرار بود و اولاد امجاد او
ہم ملقب امیرزادہ ملقب گردید ہمین طور بوجہ سابقہ امارت سلاطین بارکزئی ہم امیر گفتہ مے شوند ایزد تعالیٰ وجود باجود
بادشاہ دین پناہ ضیاء الملت والدین امیر محمد عبد الرحمٰن خان بادشاہ کابل را از جملہ حوادث و فتن بحفظ و صیانت خود

داشتہ بہ ترقی عمر واقبال وجاہ و جلال مسرور داراد بالنبی وآلہ الامجاد ع
این دعا از من واز جملہ جہان آمین باد

در تحقیق لفظ "تاجیک"

مخفی مباد کہ این کمترین کہ کمر ہمت بہ تحقیق اقوام مغلیہ بستہ وغرض آن بود کہ در ملک ہندوستان در قوم ہائے مغلیہ غلط فہمی ہائے بسیار واقع شدہ حتی کہ سلاطین گورکانیہ برلاس را از قوم جغتائی پندارند و قزلباش را نیز قومے از مغلان شمارند چنانچہ این جملہ حالات در اوراق صدر مفصل گذشتند اما عجب تر آنکہ تاجک را نیز قومے از مغلان میگویند حالانکہ تاجک ہیچ قومے درمیان مغولان نیست بلکہ ہر کسے کہ با علم تواریخ اندک ربطے داشتہ باشد مے داند کہ مغلان غیر مغول و ترک را تاجیک میگویند خواہ عربی باشد یا عجمی و این لفظ در اصل تازیک بود کہ زائے با جیم بدل شدہ تاجیک گردیدہ الحال اورا تاجک نامند بہر کیف ہم درین ایام کہ بندہ این اوراق را ترتیب میکرد کتابے کہ تاریخ یوسفی موسوم است بنظر گذشت و این تاریخ را منشی محمد یوسف خان سکنہ جاورہ مشتمل بر حالات روسائے والا شان آن ریاست و شجرہ ہائے جمیع اہل خاندان و قرابتیان تصنیف فرمودہ است و دران تاریخ تاجک را ہم قومے از مغلیہ نوشتہ است بملاحظہ این حالت دو د حیرت بکاخ دماغم پیچید کہ چون بالغ نظران صاحب نگاہ را حال این است کہ بغیر از تحقیق و تفتیش قلم بر دارند و ہرچہ خواہند برنگارند وائے بر حال دیگران کہ ربطے با علم تاریخ ندارند و ہرچہ بشنوند صحیح تر از وحی آسمانی پندارند لہذا درین اوراق کیفیتے کہ دلیل بر آن است کہ تاجک ہیچ قومے درمیان مغلان نیست و مغلان غیر خود را تاجیک میگویند نگاشتم و جملہ تواریخہائے ترکی و فارسی بتصدیق این احوال و تائید این مقال موجود اند ناظرین ہر تاریخے کہ خواہند بنظر التعمق وامعان ملاحظہ فرمایند و تصدیق این بیان نمایند بالجملہ در تاریخ یوسفی در عنوان نوشتہ است کہ آبا و اجداد نواب عبد الغفور خان مغفور از قوم افغان سواتی باشندہ قدیم سوات اند و در ہندوستان سواتی باعتبار ملک مشہور شدہ اند اما در اصل سواتی قومیت تاجک بہ بعضے مورخین وجہ تسمیہ قوم تاجک چنان نوشتہ اند کہ یکے از شاہان تاتاری سردارے را از قوم خود در صلۂ خدمتے تاجے بخشید از ان زمان اولاد او تاجیک مشہور شد و بعضے اولاد شاہان مغلیہ تورانی را تاجیک میگویند و در اکثر کتب فارسیہ ذکر ترک و تاجیک در تذکرات قوم مغلیہ تورانی دیدہ شد پس معلوم مے شود کہ لفظ تازیک بسبب کثرت استعمال عوام تاجک گردید و فرقہ تاجک بسبب ہم قومی ہمراہ سلطان محمود غزنوی در اضلاع غزنی مے بودند بعد از تسلط غوریہ در ملک سوات مسکن گزین گشتند و بسبب اختلاط با اقوام افاغنہ افغان مشہور گردیدند انتہی کلامہ ہر چند راقم جستجوئے بسیار نمود اما در ہیچ تاریخے ذکر تاجیک در اقوام مغلیہ نیافت و معلوم نشد کہ منشی صاحب موصوف بہ کدام اعتماد تاجیک را قومے از مغلیہ نوشتہ اند و بر ناظرین این اوراق مخفی نخواہد بود کہ تاتار قومیست علحدہ از مغل اگرچہ سلسلہ مغول و تاتار یکجا باہم میرسد اما تاتار قومیست علحدہ شدہ تعلقی با مغلیہ ندارد و تاجیک از تاتار ہم قومے نیست بلکہ از ظفرنامہ

روضة الصفا و دیگر کتب معتبره چنان مستفاد میشود که مغل غیر ترک و مغل را تاجیک میگویند چنانچه در تمامی تواریخها ازین
تذکره پانده هرکه خواهد بنظر تحقیق ببیند اما درین مقام چند وجوهات که دلیل دعوی ما میباشند نوشته میشوند یعنی اصل
مغل ترک است و تا زمان النجه خان جمیع ابنای مغول را ترک میگفتند که اینها از اولاد ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام
بودند و اولاد ترک را ترک میگفتند چون النجه خان را دو پسر توام متولد شدند یکی را مغول خان و دیگر را تاتار خان نام کرد و
مملکت را در میان ایشان تقسیم نمود ازینجا دو قوم بزرگ از قوم ترک پیدا شدند یعنی اولاد مغول خان را مغول گفتند و ابنای
تاتار خان را تاتار نامیدند مملکت مغول خان را مغولستان نام کردند و در مغول و تاتار قومهای بسیار پیدا شدند چنانچه این
کوائف در آغاز کتاب گذشتند اما چون بنیاد مغولان ترک است اهل تواریخ مغلان را نیز اکثر جا ترک نوشته اند چون در
زمان ایل خان مغول در محاربه سونج خان تاتار و تور ابن فریدون ایرانی جمیع امرا و لشکر او کشته شدند اما قیان خان و تنگوز
خان پسر خال قیان خان ابن ایل خان که بهزار تلاش جان ازان معرکه بدر برده در کوه ارگنه قون رفتند و در آن مقام اولاد ایشان
بکثرت شده دو قبائل پدید آمدند یعنی از قیان خان قوم قیات و از نگوز درلکین پیدا شدند و بعد مرور زمان این اقوام از
ارگنه قون بیرون آمدند و مغولستان را از اقوام تاتار و دیگران باز گرفتند ازین هر دو اقوام قومهای بسیار ظاهر شدند و در
میان مغلان قومهائی که سلسله آنها باین هر دو قوم رسد شریف دانسته میشوند و دیگر اقوام را که سلسله آنها بالاتر از قیات و
درلکین به مغول خان میرسد در شمار هم نمی آرند چنانچه فاضل اجل مولانا شرف الدین علی یزدی در ظفرنامه میگوید ؎
بر پیش مغل باشد اندر حساب + که دارد باین هر دو قوم انتساب + نه آن کس که از راه تزویر و فن + بایشان کند نسبت
خویشتن + الغرض چون قاآن اعظم چنگیز خان یوزنجری قیات ممالک سلطان محمد خوارزم شاه را فتح کرد و بعد ازان هلاکو
خان ممالک المستعصم بالله خلیفه عباسی نیز در تصرف آورد امرا دو قسم شدند یعنی اهل اسلام نیز در امور مملکت مال دخل یافتند و
مغلان ایشان را تازیک گفتند یعنی تازی و بعد ازان زای با جیم بدل شده تاجیک گردید و چون سلاطین مغلیه نیز
بدین مبین اسلام در آمدند امرای مسلمان یعنی عربی نژاد و دیگران بمراتب بلند و مناصب ارجمند سرافراز شدند و مغلان
ایشان را تازیک میگفتند و اهل تواریخ نیز امرای هر دو گروه را امرای ترک و تاجیک می نوشتند و در ترک جمله اقوام مغل
و ترک و تاتار را شمردند و در تاجیک جمله اقوام ورای مغل و ترک را شامل کردند و اگر تاجیک قومی از مغلیه میبود در برابر ترک
نوشتن او چه ضرور بود چه جمیع امرا از قوم تاجیک نخواهند بود بلکه در مغل قومهای بسیار اند پس اگر ترک و مغل می نوشتند مناسب تر
بود که مغل جامع اقوام بسیار است اما چون تاجیک را تعلقی بمغلیه نیست و مغلان غیر خود را تاجیک میگویند خواه عربی باشد
یا عجمی ازین سبب در تواریخ ذکر امرای ترک و تاجیک آورده اند که از ترک جمیع امرای مغلیه و تاتار و ترک مقصود اند و از تاجیک
دیگر اقوام عربی و عجمی وغیره چنانچه در ذیل چند مثال نوشته میشوند وقتی که اوکتای قاآن بر تخت سلطنت نشست از
کشتی گیران شوقی تمام داشت به ارغون آقا او پرات حاکم خراسان فرمان نوشت که چند کس را از پهلوانان آن دیار بفرستد

بقرسید واز عون آقا فیله محمود نام دو کس را منتخب کرده با سی نفر دیگر بدرگاه قاآن فرستاد و قاآن تناسب اعضائے فیله را
دیده خوشوقت شد امیرے از امرائے مقرب امیر ایلچکدای نام حاضر بود بطور استهزا بعرض رسانید که مرا دریغ مے آید از صرفه که
در آوردن این پهلوان ضائع شد و قاآن برآشفته فرمود که تو یکے را از پهلوانان خود بکشتی بنید از اگر بر فیله غلبه کند ما پانصد
سر اسپ بتو دهیم و در صورت غلبه فیله از تو بستانم امیر ایلچکدای مغلے را از تومان خود آورده و هر دو کشتی گرفتند در نوبت
اول مغل فیله را بر زمین انداخت و فیله لب بگشاد گفت که اکنون مرا بهر نوع که توانی نگهدار و بعد از آن بعض پهلوانی از زیر او بر آمده
وی را بر زمین زد و قاآن بسیار مسرور شده پانصد بالش بفیله و پانصد به محمود ارزانی داشت و بر فیله اکرام بسیار کرده
دخترے ماه جبین را بوے عقد بست اما فیله بخوف ازاله قوت بدختر متوجه نمیشد تا روزے دختر بدرگاه قاآن رفت چون
تازیکان در میان مغلان بعظم عضو تناسل شهره اند قاآن از دختر پرسید که تازیکان را چون یافتی دختر بعرض رسانید که
من هیچ خبر ندارم که او از من جدا میخوابد قاآن فیله را طلبیده از وے پرسید گفت که مے ترسم که قوت من زائل گردد و قاآن
مرا با کسے مقابل کند و از عهده بر آنشوم و از مرتبه خود بیفتم قاآن فرمود که بخاطر جمع بعیش و عشرت مشغول باش که بعد
ازین ترا بکشتی نبینداریم و وقتیکه در میان صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس و امیر حسین به بیعت باهم مخالف شدند امیر حسین
بساط مصالحت گسترده و سه هزار سوار مقرر کرد که صاحبقران را بگیرند تا یکے از غلامان صاحبقران در میان ایشان بود
گریخته شامگاه بدرگاه رسید اما مبارک نام نوکر بهرام خبرش را وقعی ننهاده و برآیند و برانده و دیگر آنکه وقتیکه امیر حسین
به بیعت اجتماع لشکر نموده بر بخارا لشکر کشید امیر صاحبقران از بخارا به خراسان رفت و اهل بخارا بمقابله پیش آمدند و مغلان
عطف عنان نموده تیغ در تاجیکان نهادند و چندان کشتند که تاجیکان دیگر گرد فضولی نگشتند و دیگر آنکه چون در میان
سلطان السلاطین قطب الدین امیر تیمور گورکان برلاس و سلطان الغازی ایلدرم بایزید عثمانی قیصر روم مخالفت شد و
باهم نامهائے تهدید نوشتند مولانا هاتفی در ظفرنامه خود در جواب نامه صاحبقران از جانب ایلدرم بایزید این ابیات مے
زیبد که در مضمون حقیر دانستن فتوحات صاحبقران و هجو و تحقیر سلاطین مغلیه میگوید ٭ فروزاده گان مظفر چه اند
ز نسل کدام و نژاد که اند ٭ دو سه سست تاجیک ناکرده کار ٭ از ایشان چه آید گه کارزار ٭ چون سلاطین آل مظفر را
تاجیک مے نویسند چون آل مظفر را از مغلان تعلقے نیست و این امر از ناظرین تواریخ مخفی نخواهد بود ازین وجه ظاهر میشود که
تاجیک هیچ قومے نیست بلکه مغولان و ترکان غیر مغل و ترک را تاجیک میگویند و دیگر آنکه چون صاحبقران امیر تیمور گورکان
بعد از فتح سلطنت روم مراجعت فرمود و در منزل بترحم نزول اجلال فرمود امیر دولدای بعزم ملازمت حاضر شد صاحبقران
بملاحظه قدامت خدمت او را اعزاز بسیار کرده بغلگیر شد و وقت ملاقات فرمود که معلوم نیست که دیگر ملاقات شود یا نے اما
ازین حدود نیک باخبر باید بود از احمد جلایر هیچ اندیشه نیست که او نازک مزاج افتاده اما از قرا یوسف ترکمان غافل
نباید بود و ازین سخن که صاحب ظفرنامه ملا شرف الدین علی یزدی و صاحب روضة الصفا محمد خاوندشاه هر دو مے نویسند

صاف ظاهر شد که تاجیک قومی نیست بلکه مغلان غیر خود را تاجیک میگفتند و چون دران زمان که سلاطین اهل اسلام بسبب
غرور امتداد سلطنت خود در عیش و عشرت مشغول می بودند و در معاملات حرب و نبرد و تاخت و تاراج تهاون و تساهل میکردند
و مغولان بر ایشان چیره دست شده بودند بسبب فتوحات بسیار و جرأت و جفاکشی خود ها غیر خود را حقیر می شمردند و در مقابله
شجاعت خود ها بخاطر نمی آوردند بهمین سبب صاحبقران سلطان احمد جلایر را گفت که احمد جلایر تاجیک مزاج افتاده از و
اندیشه نیست یعنی احمد جلایر مثل تاجیکان عیش پسند و از حرب و جنگ اندیشه مند است و دیگر آنکه چون امیر قزغن بیعت
بر قزان سلطان خان جغتائی پادشاه ماوراء النهر غلبه کرد دران زمان در ایران سلطان ابوسعید بهادر خان لوز نجری رحلت
کرده بود و خلل و زلل در سلطنت مغلیه در ایران و ماوراء النهر راه یافته و سلاطین اطراف سر به سرکشی برداشته بودند از انجمله
ملک معز الدین حسین کرت غوری والی هرات که همواره باجگذار سلاطین مغلیه بود درین زمان علم استقلال برافراخت امرای
که در جوار او بودند از ظلم و تعدی او بجان آمدند و ملک معز الدین حسین کرت غوری به ارتفاع چتر و تخمیس نوبت مبادرت کرد
امرای اقوام ارلات و اپردی که نزدیکی بوی داشتند بسیار عاجز شده فریاد و فغان به امیر قزغن که امیری صاحب داعیه
بود رسانیدند و مضامین غیرت انگیز و طعن آمیز در عرائض خود ها نوشتند ؎ مگر نسل چنگیز خان برفتاد ✤ که کس گوش بر شاه
تار و بیاد ✤ چنان غره شد غوری بدگهر ✤ که جز خود نیارد کسی در نظر ✤ امیر قزغن چون بر کیفیت حال اطلاع یافت برآشفت
و گفت که آن تاجیک را چه حد آن باشد که دعوی سلطنت کند و از فرمان پادشاهان سر پیچید و باجتماع لشکر فرمان داده با
سپاهی گران بر سر هرات لشکر کشید چون بهرات رسید بر پشته گازرگاه آمده مورچال و صفوف ملک را دید و گفت که این
تاجیک شیوه جنگ و حرب را نمیدانند و این مقام که اختیار کرده است زود خواهد شکست بر متبحران تاریخ پوشیده نیست که ملوک
کرت از خاندان غوریه بودند و با مغولان تعلقی نداشتند باز لفظ تاجیک بر ایشان چه معنی دارد و ازین وجوهات بخوبی ظاهر شد
که تاجیک قومی از مغلیه نیست چون راقم را گمان نبود که با وجود آنکه تواریخهای معتبر ناطق اند بدین معنی که مغلان غیر خود را
تاجیک میگفتند مردم تاجیک را قومی از مغولان خواهند پنداشت بدین سبب از آغاز ترتیب این اوراق درین باب
فکر نکردم ورنه از هر یک تواریخ صد صد ثبوت بیان خود پیش نمودن می توانستم الحال بر همین اکتفا نمودم ناظرین خود در
تواریخ معتبره این معنی را تلاش خواهند فرمود و در هر یک تواریخ دلایل بسیار بر تصدیق تحریر این هیچمدان خواهند یافت چند
مواقع دیگر که درین عجلت یافتم می نویسم وقتیکه امیر دانشمند بهادر بفرمان اولجایتو سلطان لوز نجری پادشاه ایران و خراسان
بر هرات لشکر کشید و ملک فخر الدین کرت غوری را محاصره نمود و آخر صلح شده ملک بموجب قرار داد قلعه هرات را به محمد سام
غوری و دیگر مشهوران غوریه سپرده بقلعه اسکلچه رفت و امیر دانشمند حیله اندیشیده با تنی چند بدیدن قلعه رفت محمد سام غوری
باستقبال آمده امیر از سر غضب باو گفت که تا زیک بو الفضول ترا چه مدان بود که از خدمت من تغافل کردی ملک تو از فرمان
پادشاه جهان اولجایتو سلطان سر نپیچید و تو با ما منازعت بر خاستی محمد سام عذرهای معقول گفته آتش خشم و را منطفی ساخت

ازین روایت هم ظاهر شد که مغلان غیر خود را تازیک میگویند چنانچه امیر دانشمند محمد سام غوری را خطاب کرد و دیگر آنکه چون سلطان
ابوسعید بهادر خان بوزنجری بر تخت نشست و کار و بار سلطنت به امیر چوپان سلدوز مفوض شد و شاهزاده میسور اغلن ختائی
که بفرمان اولجایتو سلطان در خراسان مے بود خیال استقلال و استبداد در دل راسخ کرده در سنه ثمان عشر و سبعمایه هجری
لشکر بر سیستان کشید و امرائے سلطانی که بسبب فوت امیر یسن قتلق امیر خراسان در رادگان نشسته بودند ملک غیاث الدین
کرت غوری والی هرات امرائے مغلیه را از بغاوت میسور اغلن خبر داد و ترسانید امرا باو رنگ زدند و گفتند که این تازیک ما را
مے ترساند میسور هرگز پادشاه باغی نشود ازین سخن هم ثابت شد که مغلان غیر خود را تازیک میگویند چنانکه امرا ملک غیاث الدین
غوری را گفتند الغرض همین طور دلایل بسیار اند و بر ناظرین تواریخ پوشیده نیست درین مقام از طوالت حاصلے نیست
اگر در آخر زمان تاجک بر فرقه خاص محصور شده باشد و قومے گردیده سخنے دیگر است اما این قوم را از مغلان هیچ تعلقے نیست
چنانچه نوشته شد عجب آنکه مصنف موصوف سلطان محمود غزنوی را نیز مغل میداند که همراه او بسبب هم قومی آمدن فرقه
تاجک مے نویسد حالانکه سلطان محمود را هیچ نسبتے با قوم مغلیه نیست و ناظرین تواریخ خود میدانند و هیچ امیرے در مغلان به
نظر نیاید که قوم او تاجیک نوشته باشند بهر کیف این غلطی فاحش است فقط ـ چون کسانیکه داعیه تصنیف و تالیف دارند
این چنین تغافل در تحقیق مے نمایند وای بر حال عوام که از نام تاریخ هم آگهی ندارند؟

چون این کتاب باتمام رسید مناسب نمود که با منشی یوسف خان صاحب مولف تاریخ یوسفی پرسشے کرده آید تا باشد که سندے
صحیح و ثبوتے قوی در بارهٔ روایتے که در خصوص تاجیک در کتاب خود آورده است پیش نماید لهذا بذریعه تحریر از صاحب موصوف
دریافت نمودم که روایتے که در بارهٔ تاجیک در آغاز کتاب نوشته اند و احوال تاج بخشی یکے از شاهان مغلیه بسردار خود و مفرد
شدن قومش باین خطاب در تواریخے دیده اند یا از بزرگان خود شنیده اند و سلطان محمود غزنوی نور الله مرقده را از خاندان
مغل بکدام تحقیق فهمیده اند و تواریخهائے معتبره در بیان لفظ تازیک مے نویسند که مغل غیر خود را تازیک میگفتند ـ در تردید
این چه میفرمایند و نام آن بادشاه مغل که تاج بخشید و نام آن سردار که تاج گرفت اظهار نمایند جواب این تحریر که داده اند
مثال سوال از آسمان و جواب از ریسمان را صادق آورده و خلاصه تحریر ایشان این است ـ شاید تواریخهائے مغلیه
تاتاری را ندیده اند که جمله حالات مغلیه معلوم میشد و من برخی از حالات قوم مغلیه در روضة الصفا دیده ام زیرا چه
چنگیز خان و هلاکو از همان شاهان تاتاری در آخر شده اند و شاهان تاتاری در آخر خلفائے عباسیه را قتل نمودند و حکومت
روم را گرفتند و بغداد را تباه کردند و همین مغلان ملک چین را بدست آوردند و خاقان چین لقب یافتند و اینها همه کافر بودند
بعده اسلام آوردند و امیر تیمور از همین خاندان مغلان در بخارا عروج نموده ملکے را بگرفت و در حالات ابتدائی او هم اهل
تاریخ حالات قوم مغلیه نوشته اند و تاریخ روضة الصفا و فرشته را به بینید که دران این حال ضرور خواهد بود یا تواریخ
شاهان تاتاری را به بینید که احوال آن واضح خواهد شد که من نه از اهل تاریخ هستم و نه این فن را بخوبی میدانم در عهد

نواب غوث محمد خان مرحوم مغلان جاوره کتابی در حضور پیش کرده بودند من هم در آن کتاب حالات مغلان دیده بودم و هر قدر که
مرا زبانی یاد بود پیشما نوشتم زیاده برین نمیدانم انتهی کلامه بنده اگرچه از ملاحظه این جواب حیران شد سوال از دیگر بود و
جواب از دیگر و حیرت خود را بذریعه تحریر دیگر بعرض صاحب موصوف رسانیدم اما جوابی از جانب ایشان نرسید اکنون
ناظرین خود انصاف فرمایند که قاآن اعظم چنگیز خان و ہلاکو خان و صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان در خاندان مغل
سلاطین اولوالعزم بوده اند و هیچ تاریخی از فتوحات ایشان خالی و هیچ مورخی بلکه مبصری از وقوعات آنها بی‌خبر
نتوانند بود و حالات آنها را با سوال قوم تاجیک چه تعلق بود و در تاریخ فرشته بیانی از اقوام مغلیه نیست که تاریخ موصوف
در ضمن حالات هندوستان شهنشاه بابر و همایون و اکبر شاه بادشاه مغل را ذکر کرده است و قدری از امرائی دوغلات
و ارغون و ترخانی حکایتی آورده - اما از حالات قوم و خاندان تحقیق و تشریح هم نفرموده است و در روضة الصفا در هیچ جائی
ایمائی و اشاره که موافقت با روایت تاریخ یوسفی داشته باشد نه نموده است بلکه منشاء مضمون تواریخ منظور بر خلاف
روایت مذکور است و لختی از آن در اوراق گذشته بطور نمونه برشمرده ام هر که بیشتر ازین خواهد تواریخ مذکور را ملاحظه نماید
و دیگر تاریخی را مؤلف تاریخ یوسفی نشان نه داد که بملاحظه اش فی الجمله اعتباری بدین حکایت توان نمود و جمله تاریخ
لفظ تاجیک را برای اقوام عربی و عجمی وغیره غیر مغل استعمال فرموده اند و بهمین وجه در مقابله ترک تاجیک نوشته اند که از ترک
جمله امرائی مغل را معه تاتار و ترک مراد گرفته اند و در تاجیک امرای اقوام دیگر از عرب و عجم وغیره مقصود داشته اند و اگر تاجیک
فرقه از مغلان می بود او را بمردیف ترک نمودن چگونه درست می شد که اگر بالفرض محال تاجیک را قومی از مغلان پندارند
این ظاهر است که جمله مغلان تاجیک نخواهند بود چون ترک جامع اقوام بسیار است و شامل خاندانهای بیشمار و تاجیک
از یک قوم بیش نیست پس لفظ مغل را که جامع قبایل کثیر است در برابر ترک آوردن مناسب تر بود نه که او را گذاشته تاجیک
یک فرقه مجهولی را برشمردن از قاعده تاریخ بعید است - اما تاجیک ضد ترک است و چون دیار اسلام که فاتحان آن قوم
عرب بود اگرچه بعد ازین اقوام دیگر هم بحکومت آنها رسیدند اما ایشان به نیابت عرب دانسته میشدند و مغلان که این دیارهای
اسلام را فتح کردند اهالی این دیار را تاجیک گفتند و این لفظ تازیک بود بعد چندی زائی را با جیم بدل کردند و در این عصر
یائی هم به تخفیف رفته تاجک ماند و اهل تواریخ هم که در عهد سلاطین مغلیه تواریخها نوشته اند پیروی مغلان کرده در تاریخها
جمله اهالی این دیار را تازیک نوشتند و امرائی ترک و تاجیک بهمین عبارت آورده اند که در ترک اقوام مغل و تاتار و ترک را
شامل فرمودند و در تاجیک اقوام عرب و عجم وغیره را داخل نمودند و در نسب سلطان محمود غزنوی غازی نور الله مرقده اصحاب
تحقیق نوشته اند که نسب آن سلطان غازی کیانی است و سلسله نسب او به یزدجرد ملک عجم میرسد چون یزدجرد دارای ایران
کشته شد و ملکش به تصرف اهل اسلام در آمد فیروز ابن یزدجرد بخوف جان به ترکستان افتاده و اولادش در آن دیار بود و باش
ورزیده با ترکان وصلت گزیدند و بعد چندی ترک نامیده شدند و با نقلاب زمان به هیچ در آمده بسلسله غلامی منسلک

گردیدند۔ اگر بدین اعتبار موافق اصطلاح مغلان سلطان محمود غزنوی را تاجیک گویند رواست اما فرقهٔ تاجیک را قومے از مغلان برشمردن غلطی فاحش و نہایت بیجا است و مولف تاریخ ایوسفی روایت تاج بخشی تاجیک را تحقیق ناکرده بغلطی نوشته اند که در حقیقت اصلی ندارد فقط ✝

الحمد للّٰہ که تا این مقام این کتاب مستطاب باختتام رسید و امید که ایزد تعالیٰ بر درستی دیگر بقیه توفیق و فرصت کرامت کند الحال ذکر تواریخہاے که بنده از آنہا مدد در تالیف این کتاب گرفته نمودن واجب است که اگر ناظرین مضمونے را ازین کتاب تصدیق نمودن خواہند در کتب ہائے مندرجه جستجو فرمایند کتب ہائے که بنده در تالیف و ترتیب این اوراق مدد از ایشان گرفت بسیار اند از انجمله تاریخ حدیقة الاقالیم مولفه مرتضیٰ حسین المخاطب به علی یار عثمانی بلگرامی۔ تاریخ طبری مصنفه ابوجعفر محمد ابن جریر یزید الطبری مترجمه ابو علی محمد بن محمد البلعمی رحمہم اللّٰہ و کتاب تواریخ مستند و معتبر روضة الصفا مصنفه جناب مولانا خاوندشاه ہروی و کتاب مستطاب ظفرنامه مصنفه جناب مولانا شرف الدین علی یزدی و تواریخ فرشته از تصنیف ملا محمد قاسم فرشته و تاریخ طبقات اکبری تصنیف مولانا نظام الدین احمد بن محمد مقیم الہروی و توزک بابری از تصنیف سلطان ظہیر الدین محمد بابر بادشاه گورکان شہنشاه ہندوستان و اکبرنامه و آئین اکبری از تصنیف علامهٔ دہر شیخ ابوالفضل ابن مبارک اکبرآبادی و ظفرنامه تصنیف مولانا ہاتفی و تزک جہانگیری از تصنیف ابوالمظفر سلطان سلیم نورالدین محمد جہانگیر بادشاه گورکان شہنشاه ہندوستان و عالمگیرنامه مصنفه جناب مولانا میرزا محمد ساقی و تاریخ سیرالمتاخرین از تصنیف سید غلام حسین خان طباطبائی و سیاست الامصار مصنفهٔ قاضی منہاج الدین جوزجانی و نامهٔ خسروان مصنفه میرزا جلال الدین ابن فتحعلیشاه قاجار و مفتاح التواریخ مولفه طامس ولیم بیل حبیب آباد و تاریخ چین مترجمه جیمس کارکرن صاحب و منتخب التواریخ و بہارستان تاریخ معروف به گلزار شاہی مصنفه مفتی غلام سرور لاہوری و جہانکشاے نادری مصنفهٔ محمد مہدی ابن محمد نصیر استرآبادی و واقعات درانی مولفه منشی عبدالکریم صاحب و کارنامه ترک ترجمه اٹمن ترک مترجمه مولوی خلیل احمد سنبھلی و فیروزنامه ترک مولفه شاه صادق الحسینی چشتی مترجمه منشی جعفر حسین و قیصریه مرتبه منشی نصرت علیخان دہلوی و تاریخ مالوه مصنفه منشی کریم بخش صاحب و محاربه کابل مصنفه سید فدا حسین و جلد ثانی محاربه کابل مرتبه شیخ ذوالفقار خان و جامع التواریخ و تاریخ دولتشاه سمرقندی و دیگر کتب ہاے معتبرهٔ تواریخ و حالات بادشاہان روزگار ہستند که مدد از ایشان گرفته ام و حالات شعراے روزگار سلاطین نامدار از تذکره ہائے شعرا مثل آتشکده آذر من تصنیف لطف علی خان آذر بیگدلی شاملو و تذکره دولتشاه سمرقندی و تذکرهٔ خزانهٔ عامره مولفه میر غلام علی آزاد بلگرامی و تذکرهٔ شمع انجمن مولفه نواب سید صدیق حسن خان بہوپالی و تذکرهٔ نگارستان سخن مرتبه سید نورالحسن پسر سید صدیق حسن بہوپالی و تذکره ریاض الفردوس و تواریخ حیات حمیدیه مصنفه میرزا حیرت دہلوی و تواریخ روس مصنفه سر ڈی میکنزی والس صاحب پرائیویٹ سکرٹری لارڈ ڈفرن ویسرائے گورنر جنرل بہادر ہندوستان۔ وغیره تذکره ہائے معتبر گرفته درج نموده ام ✝

داستان سرائی بلبل قلم به حالات مولف و بزرگان ستوده شیم

چون ناظرین را

وقت ملاحظہ کتاب بدریافت احوال مصنف رغبتے ونظرے مے باشد لہذا راقم این سطور را جب دانست کہ شمۂ از حالات خویش
وبزرگان جنت مکان یادگار برگذارد ونیز سادگی عبارت وبے ربطی مضامین را ہیچ موجہ بر شمارد چون اکثر حالات بزرگان
والد ماجد سلمہ اللہ الرحمن بتقاضا واستدعائے خاکسار تعلیم خود در کتابے علیحدہ نوشتند کہ بیادگار ماند وبرناصیۂ او سطرے
چند قلم بر داشتہ تمہیداً نگاشتہ اند ببین مقام قدرے از عبارت حضرت والد تیمناً وتبرکاً مے نویسم وہو ہذا ✢

شَجَرَةٌ طَيِّبَةٌ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ

برراے انور دانشمندان جہان ودانایان زمان پوشیدہ ومحتجب نیست کہ جملہ انواع واقسام وفرق واقوام از یک
مادر وپدر بقدرت کاملہ حضرت خالق الجن والبشر پیدا شدہ از شیمۂ غیب سر بر زدہ اند وجلوہ گر عرصۂ شہود گردیدہ اند چون
باصل نگری بہ حبش وترک فرقی ویا بہ روم وفرنگ تفاوتے نیست نہ فرنگ را بر زنگ فضیلتے ونہ زنگ را از فرنگ کمیتے
چہ ہر ہمہ از یک صلب ویک شکم ظہور نمودہ اند مگر چون درمیان تفاوت رنگ والوان رو آوردہ این ہمہ نتاعیت آب وہوائے
اقطاع ارضی است کہ حکیم مطلق از حکمت بالغہ خود جائے را گرم وسبز وقطعہ را سرد وسیر وملکے را متوسط واقلیمے را نہ سرد وکشورے را
نہایت گرم آفریدہ وہر یک از اقالیم سبعہ محکوم ومحکوم ستارۂ فرمودہ کہ لامحالہ حسب خاصیت وطبع ستارہ کہ حاکم مملکتے باعث محکومیت
رنگ واثر ہمان گرفتہ خلق را ہم بہ لون ورنگ بلکہ باوجود یک نقشہ فرق در شکل وصورت ہم پیدا گردیدہ کہ مردم حبش را با مردم
فرنگ وروم ہیچ مناسبتے نیست ومردمان چین را با ایران وترک ومغل نسبتے معلوم نمیشود چہ اکثر قوم ادریک مغل کہ در آن حدود
بے ریش وپہن بینی وتنگ چشم وہمان قوم در ممالک دیگر باکیزہ روئے وریش درازے خیزند باز علاوہ ازین لون گوناگون ملکے
بلکہ ہر فرقہ را زبان ورواج وآئین بر متفاوت است کہ یکے بدیگرے ہرگز نمے ماند واین گلشن دنیا را از بوقلمونی وگوناگونی
رنگ وزبان ہمچو گلستان وبوستان حضرت آفریدگار خلق فرمودہ باز ہر یک پیشہ وکسب علاحدہ وجداگانہ مرحمت فرمود تا
از کار وبار خود با معاون یکدیگر بودہ برائے ضروریات ولابدیہاے خود در نمانند پس تفاوتیکہ در مردم کہ در اصل ہمہ برادران
اند کہ بنی آدم اعضائے یکدیگر اند ✢ کہ در آفرینش زیک جوہر اند ✢ از ہمین رو نما گردیدہ کُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ
فَرِحُوْنَ ظہور فرمودہ اعلے واوسط وادنے در برادران بیجدی آمدہ مراتب ومدارج ہر یک جدا تمیز گردانید پس اعلیٰ ترین
مخلوق حضرات انبیا واولیا صلوٰۃ اللہ تعالیٰ علے نبینا وعلیہم السلام ورضی اللہ تعالیٰ عنہم اند کہ بقبضۂ اختیار شان امورات دینی
ودنیوی ونعمات صوری ومعنوی منوط ومرتبط اند کہ بیکدست از منہیات کہ جانب دوزخ مے برند میکشند وبدست دیگر بمنہج
صراط مستقیم کہ رہنمونی بہ جنت دارند راہ نمائی فرمودہ مے آرند وفرقۂ اعلیٰ بعد ایشان سلاطین عادل وبادشاہان رعیت پرور
حکام اند کہ از سیاست ورعایت رعیت داری فرمودہ نگذارند کہ از کسے کسے آزاری رسد یا ظالمے مظلومے را از دست ظلم
خود ضررے رساند کہ ریاست بے سیاست چون درختیست بے ثمر وخانۂ بے در است از آنمیان صاحب ریاست را چند گروہ

حاجت است تا قوام سلطنت و تحفظ مملکت صورت بندد و ظالم از مظلوم متمیز گردد یکے طایفه علمائے دیندار تقوی شعار که صاحب
سلطنت را از احکام و شرایع آگاهی دهند تا قضاے قضایا بر حق شرع انفصال پذیرند چه اگرچه جنس بشر باعث یکجهتی بودن
از یک اصل اند اما چون کسب پیشه هر یک جداگانه بحکمت حکیم مطلق ظهور گیر و جلوه پذیر شده اند پس حسب پیشه گروه در
گروه پیدا شدند و بسبب تباین مذهب هر کسے بگروه خود صاحب مذهب خود لا بد گذر مے نمایند چون فرق در میان آمد جمعیت برادری
از هم پاشید و اکثر خصومت ها پیدا آمدند لهذا سلطان عادل را ضرورت شد چون سلطان انسان واحد است پس او را حاجت
معاونان در پیش آمد تا دین را از دشمن ظاهری که پیروان مذاهب غیر اند و از دشمن باطنی که نفس و شیطان اند حفاظت نموده
نگذارد که کسے از حد خود تجاوز کند علما برائے حفاظت دین و احکام شرع مبین معاونند و محاسبان برائے ماموتی آمد و خرج
مددگار تا هر چه بحکم شرع از عشور و زکوة و غیره بیاید بحساب بمحافظ سپرده صرف هم به حساب حسب الامر صاحب سلطنت کنند
و قضات تعذیر تقصیر را امر فرمایند و رعایا را در حفظ و امن داشته آنچه کردنی ست از آن به حاکم امر فرمایند پس حاکم یک
تن است امضاے این امورات و انقضائے خصومات و حفاظت طرق و شوارع و امنیت رعایا و مملکت و شکوه سلطنت
بدون اعوان و انصار و بغیر لشکر قهار و عساکر بسیار نمے تواند بنا علیه او را حاجت به معاونان و معاونان را بتابعینان افتاد
اول از گروه خود و دویم از رعایا که بخاندان گزیده و امرائے چیده امر فرموده هر یکے را به کارے و اقطارے نصب کردند تا
حفاظت ریاست و حدود سیاست نگهداشته راه را از قطاع الطریق و آبادی را از دزد و سارق محافظت دارند و هنگام
مقابله دشمن دست از جان شسته سر افشانی نموده حمایت دین و آئین و حفاظت ملک و رعیت از کمین تا مهین نموده صاحب
سلطنت را یار و مددگار باشند چون چنین وفاداری و جانسپاری سوائے مردم اشراف و شریف که بوقت هیجا چون ضیغم
و هنگام وغا همچو ضرغام بمیدان کارزار پیش رفته از دشمن پیش برند از دیگران صورت نمے بندد بنا علیه صاحبان کیاست
و دراست در قرب دادن همچو شیر مردان کوشیده بدرجه دویم از علمائے دیندار مقرب فرموده اند چنانچه ازین تمهید کتب
تواریخ و سیر مملو اند و انساب این چنین مردم اظهر الا بعض همچو این بے سر و پا که از عهد طفولیت از خانمان جدا شده در ممالک دور
دست افتادند نسب خود فراموش بلکه اصلاً بگوش نیامده گمنام ماندند و مردم ملک غیر خود نمیدانند که این شخص کیست و
پیشه اش چیست نه از بزرگان خانه خبرے و نه از خاندان خود اثرے بیاد دارد اگر کسے به پرسد چه گوید مگر چون شرافت
خاندانی چنین گوهرے نیست که بنظر صرافان و جوهریان آدم شناس مشتبه شده شبه جائے گوهر گیرد یا در زغر تر شرافت صورت شبه
پذیرد برائے وروشے مردمان مبصر بنظر مے آرند و اگر احیاناً آمشتبه شود بمحک امتحان میکشند تا سره از مغشوش تمیز گردد گوهر
اگر بخاکستر است هم گوهر است اگر به نظر کوتاه نظران قدر مند نباشد هر وقت که بنظر صاحب نظر خواهد رسید دُر خواهد گردید
ـــ از چشم کم مبین من ظاهر ذلیل ما ✦ عیب از غلاف کهنه چه تیغ اصیل را ✦ پس برائے این امور شجرات انساب را
در سلک تحریر کشیدن حاجت ندارد چه دانا از روش مے داند برائے نادان حاجت دانستن نیست اگرچه انسان

بحکم ؎ بنی آدم اعضائے یکدیگر اند ٭ که در آفرینش ز یک جوهر اند ٭ هیچ کسے را نمے رسد که فوقیت خود به مردم نموده در عجب و
خود بینی گرفتار شود صاحب نسب همان کس است که از دنیا با ایمان رود و به پیروی و شفاعت شفیع دو جهان بجنان رسد
باقی همه هیچ است و پوچ ؎ بنده عشق شدی ترک نسب کن جامی ٭ که درین راه فلان ابن فلان چیزے نیست ٭
آنجا نه نسب مے پرسند و نه از حسب سوال میکنند عجز و انکسار سرمایهٔ فخر و افتخار است و غریبی و فروتنی اصل کار چه
حضرت سرور انبیا صلواة الله علیه بدعا میخواستند که رب احینی مسکینا و امتنی مسکینا و
احشرنی فی زمرة المساکین ٭ پس اصل حسب و نسب مسکینی و عاجزیست حق سبحانه تعالی جل شانه متابعت حضرت
سید المرسلین عطا فرموده خاتمت بخیر کناد بالنبی و آله الامجاد انتهی کلام مبارک اعلیحضرت والد سلمه الله تعالی
برائے بیضا ضیائے ناظرین والا تمکین مخفی و محتجب مباد که نسب این خاکسار جهان یعنی میرزا احمد عبد القادر خان عرف میرزا
محمد آغا خان ابن منشی میرزا احمد جان به آقا پیر علی خان قاجار میرسد که یکے از امرائے معتمد سلطان حسین میرزا بایقرا گورکانی
شهریار خراسان ایران بود و نسب آقا پیر علی خان خلد مکان به امیر قاجار نویان برلاس میرسد و نسب تمامی مغلان قاجار
باو مے پیوندد و نسب امیر قاجار به امیر ایرومجی برلاس منتهی میشود و تمامی قوم برلاس از اولاد اوست و ایرومجی از اولاد تومنه
خان یوزنجری بادشاه مغولستان بود و نسب تومنه خان به یوزنجر قاآن منتهی میشود که تمام قوم یوزنجری از اولاد اوست
و نسب یوزنجر قاآن به قیان خان میرسد که قوم قیات از اولاد او پیدا شد و قیان خان از اولاد مغول خان است که تمامی قوم
مغول از او پیدا شدند و مغولستان بنام او نامزد شد و مغول خان از اولاد ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام بود که جمیع ترکان
از اولاد اویند چنانچه در اوراق گذشته مذکور شد و از قوم ترک قوم مغول یعنے مغل پیدا شد ٭ از عمده اقوام مغلیه قوم قیات است
و منجمله اعظم اقوام قیات ایماق یوزنجری است و از قوم یوزنجری ایماق برلاس پیدا شد و از قوم برلاس قوم قاجار هویدا گردید و از اقوام قاجار قوم آقه باش
است چنانچه این مقدمات در اوراق سابق مشرح مفصل گذشته اند و این خاکسار از قوم آقه باش قاجار است و احوال سلاطین عظام از ترک ابن یافث
علیه السلام تا امیر قاجار نویان نوشته شد که چون هلاکو خان یوزنجری بفرمان برادر خود منکو قاآن شهنشاه اعظم مغولان به ایران آمد بفرمان او امرائے برلاس
از اولاد امیر قراچار نویان وغیره برکاب او متعین شدند و امیر ایچل نویان ابن امیر قراچار ابن سوغنجن ابن امیر ایرومجی برلاس از
الوس چغتائی برآمده بعهده سالیوری لشکر برکاب هلاکو خان پیوست چون هلاکو خان بر المعتصم بالله خلیفه عباسی ظفر یافته بر
عراق و عرب و عجم مستولی شد امیر ایچل در مراغه رحلت کرد و ساما نویان از اولاد امیر قراچار نویان یکے از عمدهٔ نوئینان هلاکو خان
بود بعد از انکه هلاکو خان درگذشت و پسر او اباقا خان بر تخت سلطنت نشست اتابکی پسر خود ارغون خان را به امیر سرتاق
نویان ابن ساما نویان سپرد و او را در ملک شام جاگیر داد و بعد از سرتاق نویان پسر او امیر قاجار ثانی ابن سرتاق نویان بجائے پدر
نشست و او را اولاد بسیار شد چون امیرے امور بود اولاد او را بنام او قاجار خواندند و در اندک زمان خاندانے عظیم از
قوم قاجار بهم رسید و چون در سلطنت هلاکو خان ضعفے بهم رسید امرا با یکدیگر افتادند امرائے قوم قاجار از ایران و عراق به شام رفته

مسکن گزیدند وقتیکه صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان برلاس در سنه ثلث و ثمانمائه بشام رفت فرمان داد تا قوم قاجار و ایل قرا تاتار
و دیگر خاندانهای مغلیه را از شام کوچانیده به ایران و توران بردند و در سنه خمس و ثمانمائه هجری تمامت ایشان را به ایران و
ترکستان آمدند و از قوم قاجار بعضی بملازمت سلطانی مقرر شده برکاب شاهزادگان مقرر گردیدند و دیگر درین ممالک مسکن
گزیدند و آبای آقا پیر علی خان قاجار بملازمت خاقان سعید سلطان شاهرخ گورکان تقرب جسته به شهر هرات آمدند و همواره
بخدمت سلاطین گورکانیه بامارت و عزت بسر بردند و در زمانه سلطان حسین میرزا بایقرا آقا پیر علیخان از عمده امرا بود
چون سلطان محمد شیبانی خان اوزبک زور آورد و سلطان حسین میرزا انتقال فرمود شاهزادگان گورکان با اوزبکان جنگهای
مردانه نمودند به تقدیر ایزد قدیر پیش رفتی ندیدند سلطان بدیع الزمان میرزا را در استرآباد در سنه ثلث عشر و تسعمایه جنگی
صعب با مخالفان روی داده درین جنگ اکثر امرای او نقد جان درباختند و آقا پیر علیخان نیز گلگونه شجاعت بر رخسار مالیده و
میوه جراحت از گلستان جلادت چیده جام شهادت نوشید و فدای ولی نعمت خود گردید چون ممالک خراسان از تصرف
شاهان گورکان بدر رفت امرا و اراکین که باقی بودند بخوف جان از هرات بدر رفتند و پیر علیخان را چهار پسر بودند یکی سلطان
نور الدین خان که بعد ازین اولادش در بلاد خراسان بحکومت و امارت گذرانیده در عهد سلطان احمد شاه درانی بادی قرابت
کرده به درانی و ابدالی اشتهار یافتند و دیگری آقا تاج الدین خان و سیومی آقا اغلان خان و چهارمی آقا شاه علی خان که
نسب راقم بدو میرسد شاه علیخان قاجار دل از ملک و مال برکنده از هرات بدر جست و بگروه قاجار که در گنجه و استرآباد وغیره
می بودند پیوست و پسر شاه علی خان آقا نصرت خان بود چون سید شاه عباس صفوی والی ایران در سنه خمس و تسعین و
تسعمایه از انبوه دلیران قاجار و اندوه شده ایشان را به بخشها منقسم کرد و گروهی که بفرمان شاه عباس صفوی بیرون قلعه
مبارک آباد آباد شدند ایشان را آشاقه باش گفتند و در اندک مدت شین موقوف شده آقه باش ماند و اولاد شاه علی خان نیز
درهمین گروه شامل بود و قوم ایشان آقه باش قاجار مقرر شد و پسر آقا نصرت خان آقا منصور خان بود و پسر آقا منصور خان آقا
نصر الله خان عرف آقا ناصر بود و پسر آقا نصر الله خان آقا نور الله خان بود و پسر او میرزا پیر قلی خان بود و درین وقت سلطان نادرشاه
افشار ترکمان بر سلطنت ایران استیلا یافته بود و بادشاه مذکور پیر قلی خان را عاطفت بسیار فرموده بخطاب میرزا معزز و مکرم نمود و
پسر او میرزا باقر علی خان را بمصاحبت و امارت برگزیده در امرای خود شامل فرمود و میرزا باقر علیخان در رکاب آن بادشاه
گردون جاه همواره معزز و معظم می بود و پسر باقر علی خان میرزا شهاب الدین خان بود و پسر شهاب الدین خان میرزا احمد
حیات خان بود و او در سرکار سلطان احمد شاه ابدالی معظم بود و سلطان احمد شاه ابدالی درانی قرابت بخاندان قاجار نمود و
میرزا احمد حیات خان را دُری عنایت فرمود تا در گوش خود بیندازد و وصیت کند که اولاد او نیز دُرها بگوش خود انداخته
باشند که این اعزاز ما نسلاً بعد نسل عطا کردیم که در عهد سلاطین درانیه کسی را غیر از خاندان شاهی مجال نبود که دُر در
گوش اندازد و این عنایت را اعزازی عظیم میشمردند بهر کیف میرزا احمد حیات خان مدتی آشفته بیگی در سرکار بادشاه

ذیجاہ بودہ وعنایت ہا دیدہ و پسرش میرزا قطب الدین خان بود در عہد سلاطین درانیہ محترم و معظم ماند و پسر قطب الدین
خان میرزا معز الدین خان نیز ہمان طور زندگانی کردہ چون سلاطین درانیہ را اعتمادے تمام بر قوم مغل بود و در محاربہ
برادران و اہل خاندان ہمین قوم در رکاب بودہ وفاداری نمود و از زمان تیمور شاہ درانی پسر احمد شاہ دوازدہ ہزار
مغل از قاجار و اوزبک و دیگر اقوام مغلیہ مقرر کردہ بودند کہ ایشان را فوج خاصہ میگفتند و مدار و محل اعتماد جان و مال
بادشاہ ہمین فوج بود و بعد از تیمور شاہ سلاطین درانیہ بر سنت او عمل نمودہ در اعزاز و اختیار مغلان میکوشیدند
الغرض پسر میرزا معز الدین خان میرزا امیر زا محمد قادر خان در جماعت امرائے معتبر شامل بود و پسر او میرزا غلام حسین خان
بود چون دور گردون دون با سلاطین درانیہ مخالف شد شاہ شجاع الملک درانی از کابل بہندوستان خرامید و امیر
دوست محمد خان بارکزئی در افغانستان تسلط یافت و شہنشاہ انگریزی شاہ شجاع را مدد کردہ بہ افغانستان فرستاد
امرائے مغلیہ چون بادشاہ را دیدند بالتمام از رفاقت امیر کبیر برگردیدند و گفتند کہ ما تیغ بر روئے بادشاہ درانی نمیکشیم و امیر را
مجال اقامت نماندہ سوئے سفر بنی و از آنجا بہ بخارا رفت و شاہ شجاع در کابل مسلط و مستولی گردید و نظم و نسق در دست
افسران سرکار انگریزی بود میرزا شاہ محمد خان ابن میرزا غلام حسین خان نیز بہ بادشاہ پیوستہ بود چون تقدیر ایزد قدیر نوعی
دیگر بود امیر دوست محمد خان از بخارا باز آمدہ بعد حرب و ضرب بسیار ناچار شدہ بہندوستان فرستادہ شد و شاہزادہ محمد اکبر
خان ابن امیر دوست محمد خان خلد مکان از بخارا رسیدہ و امرائے افغان از بادشاہ شجاع الملک و سرکار انگریزی بر گردیدہ
ہنگامہ عظیم واقع شد و شاہ شجاع را اختیارے نماندہ اکبر خان مستولی گردید و شاہ شجاع الملک بدست شجاع الدولہ کشتہ
شد و افواج سرکار انگریزی نیز غلبہ محمد اکبر خان را دیدہ در ہر جا محصور گردید چنانچہ این مقدمات بالتفصیل گذشتند و
درین وقت بر امرا و عمایدے غریب حالتے رو داد کسانیکہ خیر خواہی شاہ شجاع و شہنشاہ انگریزی نمودہ بودند بر جان و مال
خود ہا ترسیدند و بعضے کہ ذرائع و شغلہا داشتند حال این طور دیدہ بہ امرائے بارکزئی پیوستند و امین گردیدند در بعضے
کہ ہیچ گونہ امین نہ بودند و صلاح در پیوستن امرائے بارکزئی ندیدند ناچار و ناچار دل از خانمان برکندند و اموال و اسباب
و جائیداد خود ہا را غیر باد گفتہ بہر طوریکہ میسر شد از کابل بدر رفتند و جمعے بامید آنکہ در خیر خواہی سرکار انگریزی باین بلیہ مبتلا شدہ ایم
و سرکار خیال خواہد کرد بہر نوع کہ توانستند خود را بہ پشاور رسانیدند و میرزا شاہ محمد خان جنت مکان کہ جد این ننگ
خاندان بود بہر نوعکہ میسر شد بعضے از متعلقان را بہ پشاور رسانید و خود نیز دل از مال و متاع و جائیداد برکندہ و جان را
از آن ورطہ خلاص کردہ بہ پشاور آمد چون سلاطین بارکزئی بر تخت کابل دست یافتند حیلی میرزا شاہ محمد خان
مغفور بہ مولوی عبد الغفور کہ از پشاور بہ کابل رفتہ بود عنایت شد و طویلہ و دیگر مکانات و جائیداد وغیرہ بالکلیہ
بضبط سرکار آمدہ تاراج شد چون سکونت میرزائے مغفور در پشاور مقرر شد و رفتن بہ کابل توقع نماند جنرل ٹویلی
ماسن تنکلف صاحب بہادر نظر بر خدمات میرزائے مغفور و تباہی او و بسبب خیر سگالی سرکار انگریزی فرمودہ و کار

اخبار نویسی کابل و پنجاب بانصرام ایشان مقرر کرده هفت صد و پنجاه روپیه در ماه برائے گذرا وقات مقرر کرد چون تمامی آنحدود
بضبط سرکار انگریزی در آمده خدمات اخبار نویسی در تخفیف آمد جنرل سٹیٹ پاترک جارج لارنس صاحب بهادر بلاخدمت
پنشنی و مشاهره معقول مقرر داشت اما بعد ازین حکام والا انتقام موقوف شده کسے نه پرسید میرزا حاجی محمد خان بهادر که از
همین قوم بود و همدرین وقت باسباب تذکره صدر از کابل بر آمده بود و نسب میرزا شاه محمد خان و میرزا حاجی محمد خان
مغفور در چند پشت بیکجا میرسید بملازمت سرکار انگریزی سرافراز شده در پشاور بعهده میر منشی ممتاز بود چون از انجا به
راجستان تبدیل شده میر منشی ایجنٹی راجستان گردید و بهندوستان رسید والد ماجد نیز همراه آن عالیشان بهند خرامید و
میرزا احمد جان صاحب والد راقم فرزند اکبر میرزا شاه محمد خان است و تولد آنجناب در شهر کابل واقع شده و در حالت
صغر سنی به پشاور آمدند چون میرزا حاجی محمد خان محبتے مفرط باجناب موصوف میداشتند وقت تبدیلی خود به ایجنٹی راجستان
همراه خود به نیمچ آوردند و انتظام جمیع مهام خود بجناب والد سپرده از فرزند حقیقی گرامی تر داشتند و جناب والد مدتے در
نیمچ ماندند تا در غدر سنه یکهزار و هشتصد و پنجاه و هفت عیسوی که آشوبے بود در هندوستان از هم جدا شدند و تا مدتے
خبرے از یکدیگر نه داشتند و میرزا حاجی محمد خان مغفور بعد از فرو نشستن غبار انقلاب غدر ملازمت سرکار انگریزی را گذاشتند
و مهاراجه تخت سنگه بهادر والی ریاست جودهپور مارواڑ ایشان را طلبیده بعهده دیوانی ریاست خود مقرر کردند بمنظوری
سرکار انگریزی خطاب نواب محی الدوله معین الملک بختیار جنگ بهادر رسانیدند و والد بزرگوار که از ایشان جدا بودند بحسب
کشش آب و دانه در ریاست سونکهڑه متعلقه مندسور من ممالک گوالیار رسیدند و مهاراوت کیسری سنگه بهادر والی سونکهڑه
به نهایت مدارات پیش آمدند و نزد خود گرامی داشتند چون بعد چندی نواب محی الدوله از حال ایشان آگهی یافت و نیز نواب
محتشم الدوله غوث محمد خان شوکت جنگ بهادر والی ریاست جاوره جاگیرے به نواب محی الدوله در علاقه خود داده بود و سونکهڑه
در قرب جاوره واقع شده نواب محی الدوله بنا بر انتظام دیهات جاگیر خود بودن والد بزرگوار برائے چندے درین دیار پسندیدند
و انتظام جاگیر بجناب والد سپردند و نوشتند که بعد از انتظام زود به جودهپور خواهند رسید اما چون آب و دانه این مقام دامنگیر
بود وقت رخصت بر جناب ٹهاکر کیسری سنگه صاحب والی ریاست متحقق شد که باز نخواهند آمد چون محبتے مفرط باجناب والد
داشت بطرزے مناسب در رخصت تعلل و تامل کرده گفت که بسبب خورد سالی من و انقلابها کارهائے ریاست بسیار
ابتر شده اند و نوبت تا این رسیده بود که حکام مندسور فوجها به سونکهڑه فرستادند و من بدریافت حالات شما امیدوارم که درین
ریاست مختصر قیام نخواهید کرد میخواهم که چندے دیگر قیام کرده مهمات ریاست را به اسلوبی رسانند که بعد ازان برضائے خود
مرخص کنم و الحال اگر رنجیدگی مرا مے خواهید شما را اختیار است والد بزرگوار رنجانیدن ایشان را نه پسندیده برائے چندے
دیگر بساط قیام گسترد و به نواب محی الدوله نوشت که بعد از درستی مهمات ٹهاکر صاحب میرسم و نواب مغفور تاکید بسیار بطلب
ایشان نوشته امر کرد که چون برائے گوشمال بعضے از مفسدان این ریاست حکم شده است چند صد کس ولایتی ونگرانی را

ملازم داشته همراه آرید والد بزرگوار رفتن خود در توقف دیده ولایتیان ونگرانیان را فرستاد واین جمعیت هنوز بخدمت نواب
محی الدوله نرسیده بود که نواب موصوف در میله پهسکر که در نواح اجمیر شریف واقع است از دست غلامے ناکام شربت شهادت
چشیدند وبلغان بسیار که والدم ازینجا بخرچ جماعه نو ملازم داده بود تلف گردیدند وپسر نواب شهید خورد سال بود وبمیرزا
عبدالله خان نام داشت بسیار قابل کسے بود اما در عین نوجوانی در سنه یکهزار دو هشتصد ونود وپنج رهگرائے عالم فانی گردید
وفرزند آن مرحوم میرزا احمد الله خان در اجمیر شریف مے باشد اما جناب والد بزرگوار بعد از ارتحال نواب محی الدوله پائے در
دامن قناعت پیچیده در سونکهڑه ساکن گردیدند چون جد بزرگوار هم در پشاور رحلت فرموده بود رفتن بآن مقام هم نه
پسندیدند وٹهاکر صاحب بهادر سونکهڑه که واقفیت تامه بحالات خاندان ایشان بهم رسانیده بود بطرز دوستانه سلوک نموده
جمله کارهائے ریاست خود بآنجناب سپرده برائے استحکام قیام جاگیر دادند ووالد هم بمحبت ورافت ایشان پائے بند
گردیدند وکتخدائی والد با دختر الله یار بیگ عرف امام خان که از نژاد مغل بود واقع شد والله یار بیگ مرحوم پسر کریم یار بیگ
بود وکریم یار بیگ که متوطن ایران بود از ایران برسم تجارت وارد لکهنو گردیده واز پیشگاه بادشاهان ترکمانیه اوده بخطاب
خانی وانواع عنایت ومهربانی معزز ومسرور گردیده ودر حالت سفر سفر آخرت گزیده اموال او بدست غلامان بغارت رفته و
الله یار بیگ آواره دشت غربت گردیده به کانپور واز آنجا به جاوره رسیده توطن گزید الغرض چون قابلیت وکارگذاری
والد در قرب وجوار مشهور گردید هر چند روسائے عالیشان اطراف سلسله طلب جنبانیدند اما والد پائے از چادر عزم
قنع بیرون نیاورده به زنجیر محبت ٹهاکر صاحب پائے بند بودند وگذاشتن ایشان نه پسندیدند حتی که در سمت ۱۹۲۰ بکرمی که
مهاراجه عالیجاه جیاجی راؤ سیندهیه بهادر والی ریاست گوالیار به مالوه رونق افروز گردیدند والد ماجد بتقریبی کسے همراه
سواری در جرگه مصاحبین سپرفته باشند بحضور رسیده مشمول عواطف بسیار شدند واز مقام اوجین تا نیمچ همرکاب مانده و
در نیمچ افتخار دربار وملازمت رؤسائے نامدار سپرد آن جناب گشته وباوجود این همه عنایت والطاف خسروانه مهمات
سونکهڑه که در اوجین وغیره دایر بودند ناتمام گذاشتن وبرکاب مهاراجه به گوالیار رفتن از آئین شرافت ووفا بعید دانستند و
همچنین جنرل ڈیلی نواب ایجنٹ گورنر جنرل سنٹرل انڈیا ونواب بر اسفوٹ ایجنٹ گورنر جنرل راجستان وکرنل مارٹن پولیٹکل
ایجنٹ مالوه ودیگر صاحبان انگریز که از حالات خاندان وخدمات ایشان از پشاور واقف وماهر بودند اظهار عنایت بسیار
فرموده چٹهیهائے خوشنودی مزاج وتصدیق لیاقت وعزت خاندان وغیره دادند واز تعجب مے گفتند که شما در این جا چه
طور میگذارید وچرا بجائے دیگر قصد نمیکنید اما چون کارها وابسته تقدیر اند والد بزرگوار که شیدائے لطف ومحبت وعنایت
ٹهاکر صاحب بودند قبول مفارقت نکرده پائے در چادر قناعت کشیدند وٹهاکر صاحب نیز بملاحظه این حالات روز بروز در
عزت ومدارات ایشان مے افزودند وبطرز دوستانه سلوک مے فرمودند ووالد ماجد هم به مهمات ایشان اظهار لیاقت و
سعی مے نمودند وکارهائے ریاست حسب دلخواه آنها بانجام میرسیدند وسر صوبه صاحبان مالوه وصوبه صاحبان مندسور

دیگر حکام عالیشان ریاست گوالیار نیز عنایتهای بسیار بر جناب والد فرموده شقه های عنایت و تصدیق لیاقت دادند و همچنین
دیگر رؤسای جلیل القدر اطراف بچشم اعزاز نگریسته شمول عواطف میداشتند خصوصاً نواب محتشم الدوله غوث محمد خان شوکت
جنگ بهادر والی جاوره مهربانی بسیار مبذول میفرمودند و میخواستند که خلعت و جاگیری درعوض کارگذاری و جان نثاری های
ایام غدر ۱۸۵۷ء بوالدم عنایت فرمایند و شقه بکمال نوازش بهمین عبارت نوشتند که حق شما از جمله نوازش ریاست شمرده
محفوظ خواهد ماند اما در همین نزدیکی نواب عالیشان انتقال فرمود و نواب احتشام الدوله محمد اسمعیل خان فیروز جنگ بهادر این
نواب مغفور بر مسند ریاست نشست و بوجه صغر سنی انتظام ریاست در دست خان بهادر حضرت نور خان مرحوم بود و محل
آن سخن نمانده بود لعدازین هم که نواب احتشام الدوله اختیار ریاست یافتند و بر حال والد بزرگوار لطف بسیار مبذول میفرمودند
والد مرحوم شاکر بتقدیر رب قدیر بوده درین خصوص هیچ گفتگوئی نکردند تا آن نواب عالیشان نیز انتقال کرد و الحال نواب
فخر الدوله محمد افتخار علیخان بهادر نصرت جنگ بر مسند ریاست جلوس فرموده است و بسبب صغر سنی اختیار کاروبار ریاست
به خان بهادر یار محمد خان سی - ایس - آئی پسر خان بهادر حضرت نور خان مرحوم سپرده است الغرض همچنین اکثر رؤسای
نامدار بکمال عنایت و قدردانی والد مرحوم را طلبیدند اما والد ماجد پای در ردای قناعت پیچیدند و چادر محبت و
وفا بر کشیدند و جای ٹهاکر صاحب سونکهیڑه نه پسندیدند و در سونکهیڑه راوت کیسری سنگه بهادر هم که علاوه خلعت
و جاگیر وغیره بوالد ماجد میخواست و درین خصوص گفتگو و تجویز میبود که در ۱۸۸۹ء وداع عالم فانی نمود و بجای آن
مرحوم مهاراوت ٹهاکر لعل سنگه بهادر خلف ٹهاکر کیسری سنگه مرحوم بر مسند فرمانروائی ریاست سونکهیڑه نشست و مثل والد
نامدار خود در رعایت خاطر و مراعات و مدارات والدم کوشید و هیچ مهمی از مهمات ریاست بغیر استصواب آن جناب بانجام
نمی رسانید تا در یکم ربیع الثانی سنه خمس عشر و ثلثمایه و الف هجری والد ماجد این خاکسار یعنی منشی میرزا احمد جان قاجار
رخت ارتحال ازین عالم پر ملال بربستند و از سجن دنیا رستند و برحمت ایزدی پیوستند آن مرحوم چندان صفات پسندیده
و خصائل حمیده داشت که در بیان نگنجد و واقعات سوانح عمری هم آن چنان بودند که به نوشتن نه ارزد اگر بتحریر این هر دو
پرداختمی کتابی دیگر در برابر این اوراق مرتب ساختمی از علوم و فنون بسیار ماهر بودند و شجاعت و استقلالی عجیب با سخاوت
جود غریب جمع داشتند و همواره در پیروی مذهب و فرمان خدا و رسول سعی بسیاری فرمود و با وجود کثرت کاروبار دل بایار
وابسته در شغل باطن مشغول میبود و مذهب حنفی میداشت و متمسک به طریقه علیه عالیه قادریه بود و دست بیعت به حضرت
سید عبد العزیز کشمیری رحمة الله علیه داده بود و آن حضرت از خلفای خواجه امیر الدین نگلی وال بودند و والدم مرحوم چندروز
قبل از وفات خود حضرت سید را در خواب دیده بود و بموجب اشارت مستفید ندای ارجعی الی ربک راضیة مرضیة گردیده و
آن جناب رسائل چند در علم تصوف و مثنویات و اشعار بسیار در همین معنی تصنیف فرموده است و عمر شریفش از شصت سال
متجاوز و از هفتاد سال کم بود و وقت وصال با وجود ضعف و نقاهت بسیار که از عرصه چند سال در عوارض مختلفه مبتلا شده بود

روز بروز در ضعف مے افزود تا بجز از استخوان و پوست بر وجود شریفش نمانده بود وضوئے بر آورده و تسبیح در دست گرفته در یاد حق سبحانہٗ تعالیٰ طائر روح مبارکش از قفس تن پرواز کرد - انا للہ وانا الیہ راجعون - و اگرچہ تصانیف والد مرحوم از نظم و نثر بسیار اند اما درین مقام اشعارے چند از مثنویات آن جناب بر آورده تیمناً و تبرکاً درج میکنیم وہو ہذا - +

اے خدا بہر رسول مصطفےٰ
اے خدا بہر شہ ہر دو سرا
توبہ دہ این عاجز بدنام را
دیگران باشند جملہ ہمچو باد
گر ہمین باشد قضا تو صاحبے
تو خدائی ہر چہ خواہی آن کنی
تا بیابم اصل راہ مدعا
نے چو زنگی نام من کافور کن
پیش کس خوار و خجل ہرگز مکن
تو کہ ستاری مدران پرده ام
عمر ہا در روسیاہی کرده ام
گر گناہان کرده ام بے حد و عد
مولوی معنوی با آب و تاب
بحر را از وے چہ مے باشد زیان
وقت آخر شربت دیدار خود
بر بساط قرب خود ده انبساط
رحم کن وز رحم مارا چاره ساز
تو بعالم قادری اے محتشم
نے دلم در دست و نے بر نفس امر
داده ام برباد جملہ عقل و ہش
جانب خود مے کشد چون دمبدم
با خط سر کن برابر حال من

اے خدا بہر حبیب مجتبیٰ
اے خدا از بہر جملہ اولیا
کام ده این بندهٔ ناکام را
از دل من دور کن این خار را
ہم قضا را ہم تو مارا مالکے
گرچہ کردم من گناہان بے عدد
رحم فرما اے خدا بر این گدا
غیر فضل تو ندارم جائیگاه
علم بخش و معرفت از من لدن
رازقے مقسوم رزق از فضل تست
ہر چہ پیش آمد مرا آن خورده ام
لیک پیش فضل تو این ہیچ نیست
این چنین فرموده اند اندر کتاب
پس گناہانم چو سوزن تر شدن
کن عطا اے لطف تو بے حد و عد
غیر درگاه تو دیگر جائے نیست
تا شود کوتاه اندوه دراز
این دلم در دست نفس ظلم کار
سیر و دور تیرگیہا ہمچو عمر
تا نگردد لطف تو ہمره مرا
من زدستش دست بر سر میزنم
گر برون جستم ز خط سرنوشت

اے خدا بہر حبیب کبریا
اے خدا از بہر جملہ اصفیا
در دلم جز یاد تو ہرگز مباد
کن عطا از فضل خود گلزار را
مے توانی کہ قضا گردان کنی
لیک تو از لطف خود فرما مدد
از دلم این تیرگی ہا دور کن
دست گیری کن فرو رفتم بچاه
من گناہان گرچہ بے حد کرده ام
خالقے مخلوق و خلق از فضل تست
لیک چون اقرار دارم من ز بد
پیش رحمت این ہمہ چون از زنیست
سوزنے تر شد ز بحر بیکران
بحر رحمت را زیان چہ آمدن
تا بر آید جان دران دم بالنشاط
کیست تا پرسد مرا گوید کہ چیست
من بکار خویش بس بے قدرتم
او فتاده ده نجات اے کردگار
من سیہ کارم ندارم کار خویش
کے نماید نفس بد ره مرا
کن مقابل نامۂ اعمال من
آن گناه باید بنالم من نوشت

بحر بی پایان و من بی پا و دست
لیک نفس کافرم بس رهزن است
گر نمی آمد گناه از عاصیان
کن عنایت معرفت علم لدن
ظاهر و باطن مرا آباد دار
ای سبب از سبب پرداختی
یاد تو با بندهٔ تو تا بنده است
تا نه بینم غیر تو در غرب و شرق
گر پشیمانم پشیمانی چه سود
لذت عشق است بس بی انتها
همچو ذره بر روم تا آفتاب
ذره با خورشید حاشا کی رسد
از سبب سازی سبب هم زان تست
تا به بینم راز این لا و نعم
این دلم در قید این و آن فتاد
از کنوز رحمتم ده بهرها
جمله امیدم بود از درگهت
عرش را به آسمان افراختی
طالعم بیدار کن از مهر و جود
کارهای قدرتت مفهوم نیست
از عطای تو همه این باغها
آدم و حیوان و بحر و کوه نیز
تو بده توفیق نیکو کاریم
رزق یابند از نوای روزی رسان
ماهیان در آب و مرغان در هوا

کی توانم من بحر فضلت گذشت
روز و شب در شکر بی دارم
عفو و رحمت خود همی بود نهان
چون دهان دادی مرا تو نان دهی
کارسازی کار تو ای کردگار
رحم تو گر دست گیری ها کند
در دو عالم سره این بنده است
وحدت صرف ترا محفوظ دار
نفس کافر می برد چون راه زد
گر دهی این لذت و حظ عظیم
فهم کن والله اعلم بالصواب
چون توئی منعم ز دیگر خواست نیست
جمله امر و نهی در فرمان تست
بس غریبم بیکسم در این دیار
تو بمهر خویشتن فرمای شاد
توبه ام بخش ای کریم بی نیاز
تا نباشد قبله ام دیگر جهت
جان تو دادی نان هم خواهی داد
تا ز میدان گوی را بتوان ربود
از عطای تو همه کون و مکان
از عطای تو همه این راغها
واهب بی منتی ای کبریا
از کمال فضل بشنو زاریم
مور را دانه و فیلان را بمن
روزی هر روزه یابند از خدا

گر چه می دانم که در بد سود نیست
من پشیمان پشت سر می خاردم
هستی موهوم هستیم موهوم کن
نیست مشکل نان دهی چون جان دهی
جمله اسباب جهان را ساختی
بندهٔ عاجز امیدها کند
این دل و جانم به توحید تو غرق
وز تعقدها مرا محفوظ دار
ذوق یاد خود بده تو ای خدا
من ز قطره بحر گردم همچو یم
قصه کوته غیر فضلت ای احد
خواستن از فانیان خود راست نیست
دیدهٔ بینا عطا کن از کرم
پیش مخلوقتم مگردان شرمسار
هم فقیرم تو غنی گردان مرا
تا نگردم از ره تو باز باز
آسمان و هم زمین را ساختی
رازقی تو خالق جمله عباد
ظاهرا چیزی سبب معلوم نیست
از عطای تو زمین و آسمان
از عطای تست قائم جمله چیز
این عطیات ترا کی انتها
جمله عالم صالحان و طالحان
رزق بخشی ای خدای ذو المنن
بس غریبم بیکس و بی خانمان

غیر تو ملجا ندارم در جہان
ہم برون ہم درون با یاد تو
کن ہدایت تا ز تو یابم ہدیٰ
لائق درگاہ تو شکر و سپاس
کہ ہمیدارد چو خر در گل مرا
غیر لطف تو ندارم چارہ
کین مرض از جملہ صحت ہاست بہ
پس امید من بتو وابستہ است
چون سبب خود نیست کوتاہ این سخن
احتشام تو برون است از قیاس
نار نمرودی ہمہ گلزار شد
زان عنایت موسی عمران چو دید
یافت فدیہ جان پاکش شد خلاص
چون سلیمان زان عنایت ذرہ دید
مردہ را زندہ نمودہ از نفس
ہیچکس چون او نشد اندر جہان
انبیا و اولیا شیدا شدہ
ہر کہ شد محکوم حکم آن شفیع
طالب و مطلوب حاشا کے جداست
پیر پیران دستگیر بیکسان
دور باش از دور میگویند خوش
نور ماہ آسمان از درگہش
فیض بخش استان آن نیکوست
ہر چہ از درگاہ حق خواہی بناز
دستگیر عاجزان و بیکسان

ہستی و بودی و خواہی بود تو
کار و بار من ہمہ فریاد تو
مالک و خالق توئی من بندہ ام
کے تواند کس کہ آرد در قیاس
سوختستم من زین ہمہ بیچارگی
خوار گشتم زین دل آوارہ
ذرہ ذرہ کے توان کردن شمار
در دلم لاتقنطو خود رستہ است
قبض و بسط و کار بار ہر دو کون
باشد اندر لرزہ مرد حق شناس
چون عنایت ہائے تو فرمود کار
ز آب یم دید چہ گرد آمد پدید
شد عنایت چون بہ یوسف کارگر
بر ہوا تخت سلیمانی کشید
خاتم پیغمبران سلطان دین
پیرو حکمش زمین و آسمان
عاشق ذاتش خدائے پاک ما
جنت الماوی است بہر آن مطیع
اولیا زان نور رخشان نور بار
حامی دین نبی در دو جہان
پائے پاک او بجائے سر بود
نور خورشید فلک از منبعش
ہر کسے را دامنش آید بدست
مے دہد از لطف خود آن بے نیاز
پیشوائے سالکان با ہدیٰ

غیر تو موجود نے موجود تو
یاد تو ورزم بہر نفس اے خدا
خاکسارم کے سجوار زندہ ام
حیرت اندر حیرت است از دل مرا
آمدم من تنگ زین آوارگی
من دہی گر درد درد عشق دہ
لطف تو بر بندگان است صد ہزار
رحمتے بس بے سبب مبذول کن
کے شود تا از خدا باشد نہ عون
چون عنایت ہائے تو در کار شد
بر خلیل اللہ شد گلزار نار
شد عنایت چون بہ اسمعیل خاص
قبطیان را گشت شاہ نامور
شد عنایت چون بہ عیسیٰ ہم نفس
مظہر رحمت عنایت شد بہ بین
جملہ عالم بہر او پیدا شدہ
کے رسد در کنہ اش ادراک ما
آن نبی پاک محبوب خدا است
نور افشان بر صغار و ہم کبار
طرفہ گویان ملایک در پیش
بلکہ سر را زیور و افسر بود
ہر کسے یابد عطا از لطف اوست
فارغ البال او ز ہر بیش و کم است
کیست آن محبوب غوث مومنان
واقف اسرار و سر امینما

پائے پاکش بر رقاب اولیا
بر تمامی رازها دراک بود
مرده را زنده ز امر حق نمود
نعمت بے انتہا زو یافتم

پائے پیغمبر منقش بر قفا او
حق ورا محبوب حق فرموده است
بس خوارق از وجودش شد شهود
دامن دولت بدستِ کس فتاد

چونکه محبوب حبیب پاک بود او
این مدارج باد گر کے بوده است
من که رو از هر کسے بر تافتم
دولت دنیا بچشمش گشت باد

وله

هستی موهوم چون موهومی است
بهرها پاینده از فضل ودود
کیست تا با قدرت تو دم زند
گر نباشد مهر خود ذره کجاست
وحدت صرف است ذاتِ بحت او
باز در عینِ نهان گشته عیان
ساجد و هم سجده و مسجود اوست
موسیٰ و عیسیٰ صلیب و طور او
لامکان را ظل و سایه هم کجاست
عقل خود در فهم آن اشکسته پا
لامکان را کے جهت گفتن رواست
نے فلک نے بام نے گسترده فرش
مظهر نورش مکان و هم جهات
عقل را هم در رهِ او راه نیست
این موالید ثلاثه پنج حس
که درو غرقند عرش و آسمان
حکمت او را کسے داند چه سان
انتہائیش را نباشد انتہا
ظاهر و باطن وجود مطلق است
کز ملایک جمله گی کرده سجود

گر ندانند کس همه از شومی است
چار عنصر را نمودی همچو دُر
یا بر پشه ز خلقت کم کند
با جهان او همچو روحست در بدن
امر امر اوست عالم تحت او
غیر تش غیرے نمانده در جهان
هم عبادت عابد و معبود اوست
لامکان اندر مکان پرتو فگن
این همه هر من و تو گشته راست
عقل با حس است و حس آنجا کجا
گر جهت باشد برائے او فناست
این همه حادث و موهومی نمود
نور او باقی و فانے حادثات
عالم و آدم زمین و آسمان
گر سه پنجے گفته اند اهل نفس
آفتاب و ماهتاب نور بار
کز قیاس و وهم برتر ملک آن
ز ابتدا و ز انتها پاک است او
هر چه آید در نظر جمله حق است
سجدهٔ تعظیم نور پاک بود

ذره ذره آفتاب فضل و جود
جمله عالم زیر و بالا از وست پُر
همچو نور ذره از خورشید تافت
کشف کے گرد بجز علم لدن
واحد است و از همه عالم نهان
از همه ذرات عالم خود عیان
آفتاب و ماهتاب هم نور او
از برائے ما و تو این ما و من
کنه او در فهم کس آید کجا
عقل و فهم و حس عالم پیش پاست
نے زمین نے آسمان آنجا نه عرش
لامکان را کے بود این تار و پود
کس به کنه پاک او آگاه نیست
از علوم پاک او یک نکته دان
جمله یکقطره ز بحر بیکران
پیش نور او همه ظلمت شعار
ابتدائیش ز ابتدا هم ابتدا
اول و آخر ز ادراک است او
خاک آدم را چنان کرد آن ودود
کز شده مضمر درون خاک بود

نور نور آن شه هر دو جهان
کز همه عالم چو ذره عشق به
عشق تو حق است باقی ها سخن
بیکسم از فضل خود فریاد رس
تا طریقت در دلم ظاهر شرع
چون همه فانی و باقی بس خدا است
ثم وجه الله تا آید نظر
نیست غیر نور او نزدیک دور
رائی و مرئی و آئینه چو یک
بے خبر از هر دو بودن شد وجود
پیش اوشان چونکه قرب و بعد نیست
کہ غریق بحر جمع الجمع اند
عاشقان زین هر دو در عشقند غرق
توبه زین توبه بباید کرد هان
هر چه هست از ذره تا آفتاب
در بود از قدرتش او قادر است
اندر آید نظر صافی چو حور
کارکن در شوق دل رو بیشتر
خاکسارم من ولے دارم امید
روز و شب من یاد وے باوے کنم
نیک بختان را بود افعال نیک
غیر تو کس نیست شد کوتاه سخن
هر کہ باشد اہل دل او ہست مرد
زائد از عمر است گرچه ساعت است
خویشتن را او لگا بے خویش کن

پیشوائے انبیا و مرسلان
عشق خود ده تا رہم از این و آن
کن کرم یک ذره از علم لدن
هر دمے باشم بیاد تو غریق
چون حقیقت اصل باقی هیچ فرع
بے شک و بے شبہ یکذات خداست
تو ز وجه غیر خود مسکین گذر
ساغر وحدت بنوشی وانگهان
این فنا باشد بدان بے هیچ شک
عارفان و کاملان خود دیگر اند
غیر رود سنبل هر چه نیست
جمع و فرق آمد مقام عارفان
بے خبر از این و آن و جمع و فرق
غوث در عالم یکے میدان مدام
جملگی از مهر او شد کامیاب
هان بکن اول دلت را صیقلی
تا نماند اندر ان وہم و قصور
نور نور زرد باشد نور دل
کز طفیل مرشدان روز سعید
بسکه بدکارم وے آتش به دل
عاصیان را تو کنی احوال نیک
ثم وجه الله باشد در نظر
دیگران باشند پیشش هیچ گرد
نیست شو اول کہ تا یابی مراد
بعد که یکذره پا را پیش کن

اے خدا از لطف راه عشق ده
زیر بار نفس گشتم بس گران
بس تبه شد جان من در راه نفس
استقامت ده مرا در این طریق
این نمود ظاهری موهوم لا است
هر چه در فهم تو آید جمله لا است
نور از هر ذره چون کرده ظهور
باده و ساقی نباشد در میان
یار در آئینه دیدن شد شهود
در قرب و بعد او را کے خبر اند
کے ز قرب و بعد ایشان دم زنند
فرق بعد جمع جائے کاملان
توبه توبه مے کنی تو از زبان
از طفیلش دیگران یابند کام
بس چنین مرشد بعالم نادر است
هیچو آئینه خفی و ہم جلی
بعد از ان که نور زرد آید نظر
چون به بینی سعی کن آن را اہل
بینم و الوار جمله طے کنم
زیر خاکستر نهان در جان و دل
از ہوا و وز ہوس تو پاک کن
غیر تو ہرگز نباشد جلوه گر
دیدن دیدارشان چون طاعت است
بعد فانی هستی باقی دهاد
یکقدم از هستی فانی گذر

تا بقا یابی و او آید نظر
چون غبار خاک تو پرّان شود
تا ترا هستی دهد خود نور وضو
دل به باقی بستن عین مدعاست
تو بحکمت های خود مے گیر دست
چون که فرمودی تو کن موجود شد
غیر نور تو همه بے پایه اند
کس بدل همسر ندارد حیرت است
تا ز میدان گوئے را بتوان ربود
چشم را از نور خورشید سما
خود کجا بیند کجا آید نظر
چشم پاک احمد مختار بین
چون خودی شد باز کار چشم چیست
خاک را چون از نظر او پاک کرد
زانکرم از جملگی برده سبق
گنج در خاک است بے جاے دگر
عالم آباد شده افلاک نیز
خاک را عاجز چو دید آن رب پاک
تا چو لعل تابناک آری نفس
از ازل هم تا ابد هر چه که هست
گشته جمله را ز تو هم بروات
غیرت تو غیر را نگذاشتست
قال بے حالی کجا آید درست
محو در ذات احد بعد از صفات
ثم بے یسمع و بے یبصر لکم

خویشتن را از تعلق پاک کن
هر چه خواهی بعدهٔ تو آن شود
که بآن نور ضیا کاری کنی
کن عطا یا رب همیشه این دعاست
برگ برگ و ذرّه ذرّه از وجود
آنچه بد نابود جمله بود شد
عشق عشق تست دیگر ها گناه
از وگر با مهر جویم غیرت است
تو قدیمی واجبی هم بے نشان
غیر گے آید چو با صد توتیا
دیدن دیدار کار چشم دل
دید چشم سر چو رب العالمین
جمله اسماء و صفات ذات پاک
غرتش بخشید پس چالاک کرد
آدم مسجود شد زان نور پاک
هم در و هم لعل و گوهر زر نگر
از تحمل های خود این یافته است
پس امانت را سپرد او خود بخاک
هستی و بودی و خواهی بود تو
زامر و حکم تو همه خود نقش بست
هم ورائے شش جهت چیزے که هست
عین جمله خود توئی چیزیکه هست
محو کن در نور ذات بے مثال
چون شود سالک نماند غیر ذات
وحدت اندر کثرت آید جلوه گر

جان و تن را در ره او خاک کن
نیست کن خود را و اول نیست شو
کارهائے سیر و اسرارے کنی
کار تو با حکمت بے علت است
روز و شب بر درگه تو در سجود
نور نور تست جمله سایه اند
عاشق تو کے کند بر کس نگاه
طالعم بیدار کن از مهر جود
از کمال بے نشانی خود عیان
خالق خورشید را کے چشم سر
بلکه دل در دیدنش بس منفعل
هم غضب هم خشم بهر این خودیست
مضمر آمد در تن یک مشت خاک
تاج کرّمنا درا بخشید حق
ورنه کے مسجود مے گردید خاک
خاک آمد امهات جمله چیز
آفتاب قدر بر وے تافته است
خاک شو تا پاک گردی از هوس
غیر تو موجود نے موجود تو
هر چه بینم در میان شش جهات
هست گشته جمله از هستیت هست
تا که باشد قال من با حال جفت
تا شود حاصل مقام و جمله حال
طور و قلب و روح گشته جمله گم
چون کنی در آئینه خانه نظر

تا دران مرآئی نہ بینی غیر خود
تو یکے باقی ہمہ وہم و شکست
این مقام عارفان باکمال
لیک بختم بود سنگِ رہ مرا
شورہ خاکے کے گل افشانی کند
گر بگیرد دست من الطاف رب
قال را پیرایہ پوشد حال کن
در دلم لاتقنطوا وارستہ است
چون فنا شد ذات فانی در احد
ظاہر و باطن چو آن راشد سزا
اوّل آمد اولش بے ابتدا
مسلک معنے عجب بیہودہ اند
این کلام کاملانِ بحر و بر
کہ بپاس شان شود رویم سفید
عشق جو شد در دل کو صادق است
از خود و ز جملہ عالم رفت پیش
عشق گنجد در دل کو عشق جوست
جاذبِ آتش ہوا و آب و خاک
شد معلق درمیانِ این و آن
آفریدہ تا کند سامان آن
عشق خود نقّاش نقش خویشتن
لیک بہر اولیا خود کیمیاست
نوم غفلت سر بسر بیہودگی است
فضل کن اے صاحب جود عمیم
دشمنان در این زمان چیرہ شدند

گرچہ باشد آئینہ بے حد و عد
عکس چون با منعکس یکجہت شد
من چہ چیزم کز نم دم این مقال
ذرّہ حاصل نشد زان آفتاب
سنبل و ریحان نروید جاے بد
باز گردم ساعد شہ جاے من
چون سبب خود نیست کوتاہ این سخن
ہائے وہوئے او بود بے ہائے وہو
خود دورا باشد ازل تا ہم ابد
ذات پاک او منزہ از چگون
آخر آمد آخرش بے انتہا
اوست اول اولش بے ابتدا
در کتاب تحفہ آمد سر بسر
عاشقان را عشق را دروازہ زن
جملہ علت را حکیم صادق است
عشق را با ما و تو چون کار نیست
آن دل خود عرش حق سبحانہ ہست
جذب عشق است آسمان و ہم زمین
این ہمہ اسرار حق از عشق دان
ہم موالید ثلاثہ جملگی
پس سوائے عشق بر دیگر متن
اتفاق قوم باشد کارِ قوم
در چنین غفلت کجا آسودگی است
چارہ سازی کن کہ اسلام درست
مومنان از بیکسی خیرہ شدند

در ہمہ ہا غیر تو موجود نیست
ہستی و ہی ہمہ بشکست شد
مدتے ماندم حضور اولیا
گرچہ لطف شان بمن بُد چون سحاب
دل کبابم سینہ چاکم زان سبب
ورنہ چون زاغ و زغن ہا وائے من
پس امید من بتو وابستہ است
در فنائے خود بقاے او بجو
غیر او خود اول و آخر کجا
وصف او را کے سزد لا یعلمون
حضرت مخدوم خوش فرمودہ اند
اوست آخر آخرش لا انتہا
گرچہ بدکارم ولے دارم امید
کہ رہا ند از ہمہ رنج و محن
ہر کہ عاشق شد شود بیگانہ خویش
در من و ما و توئی ہرگز ما نیست
جملہ عالم ہست گشت از عشق پاک
بے ستون برپا شدہ چرخ برین
عشق را حق بہر ترکیبِ جہان
از طفیل عشق باہم ہم تگی
درد عشق و عاشقی چون لا دوست
اے خدا بیدار کن ما را ز نوم
غفلت از حد در گذشتہ اے کریم
باز گرد و از کرمہائے تو چیست
پردہ غفلت برافگن از دو چشم

[illegible] ۱۳۱۱ [illegible]

تا به بربادی خود آرند خشم   گرچه تدبیر است کار این جهان   لیک تقدیر است کار آسمان کتان

کار جمله بند تقدیر است و بس   در پس تدبیر جان دادن ہوس

گر کند تقدیر کار راستی   راست گردد چاره ها چون خواستی

ذکر مؤلف و کیفیت ترتیب این کتاب

خاکسار جہان میرزا محمد عبد القادر خان عرف میرزا محمد آغا جان ابن میرزا احمد جان ابن میرزا شاه محمد خان آقه باش قاجار کابلی در سونکھیڑه واقع مالوه متولد شد و در عہد ترتیب والد مرحوم به سن شعور رسیده و ہم ازان جناب تعلیم علوم یافته و ہمواره بمطالعه کتب علوم و فنون مختلفه مشغول بودم و بالخصوص از کتب علم تواریخ رغبت تمام میدارم ہر چند سعی کردم نسخه که ازان احوال جمیع سلاطین مغول در یکجا توان یافت و امتیاز اقوام و خاندان ہائے این قوم توان دانست نیافتم و دیدم که غلط فہمی ہائے بسیار در اقوام مغول واقع شده اند که سلاطین گورکانیه را جغتائیه مے نویسند و قزلباش را قومے از مغلیه پندارند و تاجک را نیز از خاندانہائے مغول مے شمارند۔ لہذا کمر ہمت به ترتیب این اوراق که از احوال قوم مغلیه و سلاطین و خوانین و امرائے این قوم منکشف گردد چست بستم و الحمد لله که بمحنت بسیار این نسخه را باختتام رسانیدم اگرچه در ایام ترتیب این اوراق موانعات بسیار در پیش آمدند چنانچه مجملے ازان ہا در ذیل مے نگارم لہذا قصورے بسیار در ترتیب این کتاب رونما گردیده و خواست بنده بظهور نرسیده اما بہر طوریکه توانستم از کتب ہائے معتبره وجه تسمیه اقوام مغول و اسمائے سرداران ایشان و کوائف بادشاہان بالاجمال بہم رسانیده در این نسخه آوردم تا این غلطی ہا مرتفع شوند و اقوام مغلیه از ہمدگر ممیز گردند چون کتابے که کل اقوام مغل را محیط باشد در ہندوستان بہم نرسید لہذا احوال بسیارے از قبائل مغول در پرده اختفا ماندند ناظرین گمان نه برند که در مغلیه ہمین اقوام خواہند بود که بنده در این کتاب آورده بلکه خاندانہائے بسیار و قبائل بے شمار اند که بنده بسبب نیافتن نسخه که حالات آنہا واضح کند از تحریر و تقریر ایشان عاجز ماند اما قبائلے که بنده بذکر آنہا پرداخته است و به تشریح و تفصیل حالات ایشان را واضح تر ساخته اصل اصول بیخ و بنیاد مغول اند دیگر جمله خاندانہا از ہمین اقوام عظیم الشان پیدا شده اند چون احوال دیگر اویماقات را چنانکه باید نه یافتم ناچار بر حالاتے که پے بران بردم اکتفا ساختم و کوائف سلاطین مغلیه ہم به شرح و بسط آوردن نتوانستم چون علمائے نامدار و فضلائے روزگار در حالات ہر یکے از ایشان مجلدات پرداخته اند و کوائف حرب و ضرب و نظم و نسق و داد و دہش آنہا را مفصل ساخته تفصیل و ترقیم آن تحصیل حاصل است و غرض این خاکسار امتیاز اقوام و ارتفاع غلط فہمی ہائے خاص و عام بود در یکجا نمودن احوال سلاطین عظام نخواستم بر واقعاتے که ذکر آن در تحت اسمائے بادشاہان ضرور بود اکتفا رفت چون این ہرزه سرا از مایه

علم و فضل که برائے رنگینی عبارت و لطافت اشارت درکار است بے بهره است بے ربطی عبارت را چه عذر آرد و ناموزونی اشارت را چه حیله برنگارد اما چون ترتیب این اوراق آغاز نمودم در همان ایام در بستم شوال سنه اثنی عشر و ثلثمایه والف هجری مطابق سنه یکهزار و هشتصد و نود و پنج عیسوی کتخدائی این خاکسار با دختر غلام رسول خان افغان واقع شد و نسب غلام رسول خان به بهرام خان میرسد و بهرام خان از قوم اباخیل بود و اباخیل قومیست در میان افاغنه و بهرام خان خاندان او در کابل معزز مے بود در عهد سلطان محمد شاه گورگان بهندوستان آمده در سلک رفقائے علی محمد خان که بانی ریاست رامپور بود منسلک گردید الغرض بدین سبب چندے در نوشتن این کتاب تاخیر رو نما گشته بعد ازان اکثر اسفار به تعلق کاروبار پیش آمدند و طبیعت را از مکروهات زمانه فرصتے حاصل نشد و هر چه نوشته میشد بعجلت و پریشانی نگاشته میشد و در اواخر ۱۸۹۵ء بعارضه بخار مدتے مبتلا شده مدتے این مرض بیکار کرده در اوائل ۱۸۹۶ء موافق سنه ثلث عشر و ثلثمایه والف هجری در عوارض گوناگون ضعف دماغ و غشی وغیره مبتلا شدم و در این سال چند روزے این عارضه رو به تخفیف مے نهاد و روزے چند بار دگر عود مے نمود باوجود این چنین حالت و هجوم کار سرکار که در این حال هم بنده را ازان چاره نبود چون فرصت و اقامت دست میداد به تحریر این اوراق مے پرداختم و به کج مج زبانی مطالب را ادا ساختم تا در ۱۸۹۷ء بار دگر در مرض عاف مبتلا گردیده و چون ازان خلاصی یافتم عوارض سابقه یعنی خفقان ضعف قلب و دماغ و غشی وغیره زور آوردند و از یکم محرم سنه خمس عشر و ثلثمایه والف هجری بر بستر علالت و ناتوانی افتادم و سر بر بالین رنجوری نهادم هر چند در علاج و تداوی کوشیدم سودے ندیدم و از بحر بلا بساحل شفا نرسیدم و هنوز بر بستر علالت افتاده بودم و پهلو بر بستر ناتوانی نهاده که بتاریخ غره ربیع الثانی سنه خمس عشر و ثلثمایه والف هجری مطابق ۱۳ اگست ۱۸۹۷ء والد ماجد خلد مکان منشی میرزا احمد میان قاجار کابلی که علاوه از ضعف پیری و عوارض هائے متعلقه از فکر علالت و ناتوانی این فقیر خیلے دل شکسته و از بس غمزده بود و به جوش محبت بمصداق اجل خویش و صحت این دلریش از درگاه رب العزت مسئلت مے نمود در جوار رحمت ایزدی خرامید صدمه که از مفارقت این چنین پدر مهربان که هم مربی و هم استاد و عاشق بنده بود بر قلب ضعیف بنده رسید که گفتن نه ارزد و به نوشتن نه گنجد و در همین زمان از جانب سرکار گوالیار پیمائش ممالک محروسه اش جاری گردیده چون این ریاست هم ماتحت و باجگذار دربار عالیجاه موصوف است لهذا اکثر معاملات این ریاست هم صورت اهمیت پذیرفتند و بار کار ریاست که الحال از ارتحال والد مغفور بالکلیه بر سر این فقیر بود و باوجود بیماری و حالت لاچاری که طاقت برخاستن از بستر نداشتم و همت بر درستی کارهائے ریاست گماشتم و با این حالت مجبوری و معذوری تکیه زده بر بستر علالت برنشستم و میان همت را چست بستم اگرچه برائے بنده بلاها از آسمان مے بارید و آفتها از زمین مے روئید که یکطرف صدمه انتقال والد مرحوم و از دگر سو شدت مرض شوم و حالت نازک که جمله اقربا و احبا امیدها از صحت بریده بودند و باقتضائے محبت از کاروبار خود با قطع نظر کرده نزد بنده رسیده بودند علاوه ازین فکرهائے انتظام امور خانه داری بود مستزاد براین تشویش مهمات سرکاری

الغرض هجوم یاس و حرمان الامان و اژدحام هراس و آلام پناه به یزدان اما چون ایزد تعالی یاور بود و دعائے والد مغفور که صوفی صافی طریق و نقیب صاحب تحقیق بود ناصر مشکلها همه آسان گردیدند و کارها درست شدند و بالآخر رفته رفته حضرت باری تعالی محض بفضل و رحم خویش بنده را شفا کرامت فرموده در این بیماری عمدهٔ حکمائے زمان و زبدهٔ اطبائے دوران حکیم حبیب النبی صاحب طبیب ریاست جاوره مهربانی و شفقت بسیار فرموده به علاج و تدبیر سعی ها نمودند و باری تعالی بعلاج آن جناب صحت داد و اگرچه ضعف و بقایائے آن مرض تا اکنون باقیست که قوت و طبیعت اصلی نیامده اما صد هزار شکر که الحال از بستر علالت برخاستم و بکار و بار خویش پرداختم و چون ٹهاکر لعل سنگه بهادر والی سونکهره بعد ارتحال والد مرحوم این بنده را بجائے آن جناب مامور فرموده خاطر و دلداریهائے بنده بیش از پیش نموده اعزاز و اکرام را از حالت ماسبق افزوده و الحمد الله تعالی که اکثر کارهائے این ریاست را ایزد تعالی محض بفضل و کرم خویش حسب مرام رئیس و ریاست بانجام رسانیده این هیچمدان را در میان بهانه ساخته در اماثل و اقران نامور گردانید و بعد ازین چون در ۱۸۹۹ء مهاراجه عالی جاه مادهوراو سندهیه بهادر والی ریاست عالیه گوالیار به ملک مالوه خرامید بنده را بهمراهی ٹهاکر صاحب سونکهره با مهاراجه عالیشان و عالیجاه موقع حصول ملازمت حاصل گردید و بقیه مهمات ریاست را زبانی بعرض رسانیدم و آن عالیجاه هم بکمال عدالت و انصاف قبول فرموده احکام مطابق مرام اصدار نمود و از کوائف و طمن خاندان این هیچمدان دریافته و چٹهی جنرل ڈیلی ایجنٹ گورنر جنرل بهادر سنٹرل انڈیا که به والد مرحوم داده بود دیده نهایت التفات و الطاف خسروانه مبذول فرمود و از هر درے سخن رانده بنده را سرافراز نمود و بار دگر در سنه ۱۸۹۹ء بمقام مندسور بملازمت مهاراجه عالیشان عالیجاه رسیدم و بیش از پیش عنایت خسروانه فرمود و قدر و منزلت این ذره بے مقدار را افزود و همچنین با دیگر حکام و صاحبان و روسا ملاقات ها میسر آمده چنانچه با کرنل ڈبلیو کی بار ایجنٹ نواب گورنر جنرل بهادر سنٹرل انڈیا در سیلانه بهمراهی ٹهاکر صاحب موقع حصول ملازمت گردیده آن صاحب جلیل الشان بملاحظه چٹهی جنرل ایچ ڈی ڈیلی نوازشها و التفاتها فرمود و کپتن ڈبلیو ایم کیوبٹ صاحب بهادر پولیٹکل ایجنٹ مالوه هم عنایت ها فرموده چٹهی مشعر بر تعریف لیاقت و خوش انتظامی بنده عنایت نمود ـ الغرض اکثر حکام والاشان و روسائے عالی مکان و صاحبان انگریز بملاحظه چٹهیات سابقه و اتحاد واقفی از والد مرحوم و خاندان بنده و بمعاینه کارهائے موجوده و ماهری از کارگذاری لطف و عنایت از بنده دریغ نفرمودند الحمد الله که تا اکنون جمله کار و بار ریاست حسب مراد انصرام یافته اند و ایزد تعالی این بنده را در تاریخ چهار دهم رجب المرجب سنه سبع عشر و ثلثمائه و الف هجری پسرے کرامت فرمود که موسوم به میرزا خان محمد جان عرف خانی میرزا گردید ایزد تعالی او را عمر طبعی عنایت فرماید و پیروی دوستان خود نصیبش کند ـ الغرض بوجوهات چند در چند در درستی و اتمام این اوراق تعویقے بسیار روی داده و بعد از فراهم آوردن این حالات فرصت درست کردن و ربط دادن عبارت دست نداد که این باول مسوده ایست که قلم برداشته نوشته ام و اکنون نه دماغ یا قوت است که نقل دیگر کرده درستی مطالب و مضامین

ساخته شود و نه بنده را آن قدر فرصت که باین کار پرداخته شود اما در صحت حالات و اسما چندان جد و جهد نموده ام که امید وارم
که درین باب ملزم نخواهیم شد چون مقصد اصلی این بنده نوشتن حالات و اسمائے امرا بالفاظ صحیح و عبارت صاف و صریح
بود بسبب آنکه عبارتم رنگین و مضامینم دلنشین نیست هیچ ملالتے ندارم و این عوارض و حوادث و عدیم الفرصتی را پرده بے
بضاعتی خویش از سرمایۂ علم و فضل نموده امید وارم که صاحبدلان صحیح نفس و سخن سنجان دقیقه رس این عذر ناشائسته را
بکرم جبلی خویش بپذیرند و خطا لغزشهاے این عاصی را نگیرند و درین وقت این خاکسار شصتی مرحله از منازل زندگی طے نموده است
اما افسوس که عمر گذشته برباد رفت و هیچ حاصلے نشد چه اصل کار محبت و معرفت ایزدی است چون است و سرد شدن دل از
مهر دنیائے دون و ایزد تعالی انسان را برائے همین نعمت آفریده است و از میان مخلوقات بعشق خود گزیده و دلے که این سوز
در خود ندارد بیش از تودۂ گل نیست و کسے که همت بحصول این نعمت نگمارد او را خود دل نے چون مقرر است که؎ گر نخواستی
داد نه دادے خواست ✢ لهذا امید وارم که حق سبحانه تعالی بتصدق حبیب پاک خود این فقیر را ضائع نگذارد و بطفیل محبت
با دوستان خویش ازین سعادت محروم ندارد که بخشش او را حاجت باستحقاق و عطائے او را ضرورت طلب هم نیست و
آن چنان که او بے نیاز است و در اندک لغزش از بالائے آسمان عزت بر زمین نکبت رساند همچنین او کریم بے انباز است
که برحمت بے سبب دست مغروق گرداب بلا را بگیرد و از قعر ضلالت در یک چشم زدن بر عرش هدایت و نهایت تمکن گرداند
بقولے؎ این شوکه مرکب مردان راه را ✢ در سنگلاخ بادیه پے ها بریده اند ✢ نومید هم مباش که رندان باده نوش ✢
ناگه بیک خروش بمنزل رسیده اند ✢ فقط ✢

قحط سمت ۱۹۵۶ هندی

موافق سنه سبع عشر و ثلثمایه و الف هجری

چون در سال مذکور در بلاد هندوستان خصوصاً در مالوه خشکسالی و قحطے عظیم واقعشد که در تواریخ هم از چند صد سال این
چنین وبال و نکال دیده نشده و از کهن سالان زمانه دیده هم شنیده نگشت لهذا مناسب دیدم که احوال او بالاجمال با دیگر
واقعاتے که درین یکدو سال واقع شده اند در آخر این اوراق برنگارم مخفی مباد که در سمت ۱۹۵۶ بکرمی که مطابق سنه سبع
عشر و ثلثمایه و الف هجری و سنه ۱۸۹۹ء واقعشد در بیشتر حصص ممالک هندوستان خصوصاً در ملک مالوه خشکسالی عظیم واقعشد
و در اوائل برشکال یک بارانے که باعتبار آن مردم تخم پاشیدند ما بعد ازین تمام موسم برشکال باران نبارید و زراعتهائے
خریف تمامی خشک گردیدند و از ربیع خود تخم ریزی هم نشده آب هائے تالاب و چاه و چشمه هائے روان ناپدید گردید هزار

در هزار زن و مرد از بلای گرسنگی و بی قوتی در سر راه‌ها و آبادیها و جنگل‌ها مردند که نعش‌های ایشان را کلاب و کلاغ هم نخوردند و چرند و پرند و وحوش و طیور بیشمار سر در بحر فنا فرو بردند و گرانی غله و تمامی اجناس بحدی رسید که مثل آن در مالوه کسی نشان نمیدهد و علاوه ازین بلا از اوائل تابستان وبای هیضه در تمامی بلاد مالوه شائع شده کسانیکه استطاعت داشتند و از گرسنگی و ناداری بی خطر بودند درین آفت مبتلا شده خلق بیشمار از اعلی و ادنی سر در نقاب عدم کشیدند و هیچ شهری بلکه محقر دیهی هم در تمامی مالوه نمانده که ازین سیل فنا غارت نگردیده و فریاد و فغان بنی نوع انسان باوج آسمان نرسیده باشد الغرض تا مدت پنج ماه این بلا در خطهٔ مالوه چون سیلاب فنا در تقلیل نفوس انسان تقصیری نکرده قیامتی عظیم قائم بود معاذ الله منها طرفه سالی پرنحوست بود که مرگ انسان از مرگ پشه و شپش هم حقیرتر گردید و از نابودی کاه مواشی و مرکوب بی حساب سقط گشتند و طرفه آن بود که چون برشکال سمت ۱۹۵۷ موافق به سنه ثمان و عشر و ثلثمایه والف هجری و سنه ۱۹۰۰ء عیسوی آغاز شد تا یکماه دیگر آسمان چون سینهٔ صافی دلان صاف مانده قطرهٔ نبارید و ازین وجه مخلوق را نوبت بجان و کارد باستخوان رسید اگرچه شهنشاه انگریزی بهادر در پرورش قحط زدگان و حفاظت رعایا و مخلوق خدا از هلاکت آن چنان سعی موفوره بعمل آوردند که بیشتر از آن از حیز طاقت بشری خارج است و علاوه از ممالک خاصه که دران هر قسم انتظام‌های خیرات خانه و محتاج خانه و کارهای امدادی و وسائل پرورش به نهایت اهتمام جاری بود در این مالوه که قلمرو رؤسای مختلف است فرمان داد تا که هر ریاست بقدر وسع و طاقت در حفاظت مساکین و پرورش دهاقین کوشند و در هر طرف افسران عالی وقار جهت نگرانی و دریافت انتظام این مهام مقرر و متعین فرموده و مبالغ کلی از وجه اعانه وغیره برآورده درین ملک صرف محتاجین نموده است و جمله رؤسای مالوه هم درین کار سعی‌ها فرمودند و زرهای خطیر صرف این کار نمودند و به بنای محتاج خانه‌ها و اجرای کارهای کندیدگی چاه و تالاب وغیره مخلوق بیحساب را از قعر هلاکت بساحل نجات رسانیدند اما درین امر مهاراجه عالیجاه مادهو راؤ سندهیه بهادر والی ریاست گوالیار آنچنان توجه و سعی فرمود که بیشتر از آن ممکن نبود و تمامی محصول‌های رعایا را بالکلیه معاف کرده در هر ضلع و پرگنه محتاج خانه‌ها قایم شدند و حکام معتبر و معتمد را به نگرانی آنها باز داشت که صبح و شام مساکین را طعام‌های لذیذ خوراندند و لباس‌های لطیف پوشاندند و دیگر خیرات و صدقات و وسائل پرورش مخلوق همبرین نمط در سائر مملکت خود اجرا فرمود و همدرین نزدیکی خان بهادر یار محمد خان مدار المهام جاوره که بوجه نابالغی و صغیر سنی نواب افتخار الدوله محمد افتخار علی خان والی جاوره وزیر با اختیار است درین سال انتظام قابل تعریف و توصیف نموده و همدردی بنی نوع انسان و صرف خیرات و پرورش مخلوق از ریاست و اموال خاصه خود و اجتماع اعانه گوی سبقت از امثال و اقران ربود اما صد هزار شکر که ایزد تعالی بر مخلوق خود ترحم نمود و از ماه ساون که دویم ماه برشکال است مطابق جولائی در تمامی ملک مالوه باران‌های نافع نازل فرمود تا اکنون که قریب به یک و نیم ماه است باران‌های شدید بارید که چشمه‌های جاری آن چنان بطغیانی رسید که در بیشتر مقامات موجب نقصانات گردید و

بارشی که در این یک و نیم ماه شده است از عرصهٔ چند سال در این نواح دیده نشد اکنون تمامی کار و بار زراعت آغاز شده و سبزه ها روئیدند و آبها جاری گردیدند الحمد لله علی احسانه اما دیگر واقعات این ایام آنکه سرکار انگریزی را با اهالیان ٹرانسوال که قومی از عیسائیان اند نزاعی دست داده و منتج به محاربه گردید و اول اهالیان ٹرانسوال هجوم آورده بعضی افواج انگریزی را محصور و در اکثر معارک مظفر و منصور گردیدند اما بالآخر لارڈ کچنر و جنرل رابرٹ که از سپه سالاران انگلستان بمزید جرأت و تدبیر موصوف اند بحرب قوم بوئر یعنی ٹرانسوالیان شدند و هر دو سردار نامدار بعد از محاربات قوی قوم بوئر را شکستند و بر ممالک ایشان دست یافتند و مسٹر کروگر که نائب السلطنهٔ قوم بوئر است پشت بمعرکه داده گریخت اگرچه تا هنوز در ٹرانسوال محاربات قایم و عساکر مقیم اند اما صاحب نظران دوربین میدانند که آتشی که به باد بیزن ترغیب و فسون کاری کروگر شعله زن شده بود به آب یاری شمشیر دلیران انگلیشیه منطفی گردید و اخگری چند که مانده اند آنها را اعتباری نیست اما مدت این محاربه امتدادی بیرون از قیاس کشید چه ٹرانسوال صوبهٔ مختصر است و محتقر قوتی و جنگ او در مقابلهٔ شهنشاه انگریزی حکم جنگ صعوه با باز دارد و اهل الرای گمان میبردند که ٹرانسوال را ایام ادبار بسر رسیده اند و روز دولتش مبدل بشام نکبت گردیده و در اندک زد و خوردی چون پشه در پای پیل نابود خواهد شد اما چون اهالیان ٹرانسوال در فنون جنگ و قواعد توپ و تفنگ با سلطنت های کلان برابری داشتند تا دیری پای استقامت افشردند و اگرچه گوی سبقت از میدان نه بردند اما همین قدر جنگ که کردند موجب تعجب گردید بهر کیف هنوز که این معامله انفصال نیافته بود که معامله دیگر پیدا شد یعنی در سلطنت چین که از اعاظم دول عالم است بغاوتی و غدری هویدا شد و فغفور چین از اولاد تاتار خان است و تاتار خان برادر مغول خان بود و سلطنت چین از زمان حضرت یافث تا اکنون از خاندان تاتار یا مغول بیرون نرفته و اگرچه تا چندی عنان مملکت مذکور در دست سلاطین مغول آمده بود اما بار دگر در قبضهٔ تاتار رسید و دست مغول از تصرف چین کوتاه گردید و این حکایات در اوراق ماسبق گذشته اند و در مملکت چین مغولان بسیار توطن دارند۔ الغرض قوم بکسر که از ولایت چین اند سر به بغاوت برداشتند و اعلام غدر برافراشتند و وکلای دول یورپ را بگرفتند و تا هنوز خبری تحقیق از آن نارسیده که وکلا جامهٔ حیات در بر دارند یا از قید هستی رستند بالجمله بدین سبب جملهٔ دول یورپ در جوش و خروش آمدند و سلطنت های روس و فرانس و انگلستان و جرمن و اطالیا و آسٹریا و امریکه و جاپان آمادهٔ جنگ و حرب گردیدند و فوجهای آراسته در ملک چین فرستادند چون سلطنت چین را در همین نزدیکی با بادشاه جاپان نزاعی واقع شده بود و بسبب آنکه چین را از مدتی با هیچ یکی از سلاطین نوبت بمقابله نرسیده بود و سامان جنگ و پیکار و تدابیر قواعد کارزار نداشت با وجود آنکه جاپان از روی وسعت سلطنت و قوت دولت پیش او حکم پشه با پیل داشت دولت چین شکست های فاحش خورده اکثر ممالک او از دست تصرفش بدر رفت و سلطنت روس در میان آمده هر دو را صلح داد اما در عوض این صلح و ضمانت زر مصارف جنگ که بجاپان دادن مقرر بود فواید های تجارتی و

مداخلت بسیار در دولت چین حاصل کرد چون ازین جنگ قوت و استعداد چین بموازنه رسید و در نظر دول یورپ سبک گردید دول یورپ را رگ حرص و آز جنبیده در پے آن بودند که بهر طورے که میسر گردد مداخلت در ملک چین نمایند و فوائدے ازان حاصل فرمایند و این حیله عمده بدست آورده جمله دول باالاتفاق قاصد خرابی و تباهی او گردیدند اما در این زمان که قوم یکسر در چین باغی شده اند وجه بغاوت ایشان هم ناگواری مداخلت اجانب است و جمله اقوام تاتار و مغل و جمیع سکنائے مملکت چین از بُدھ و مسلمان و غیر ذالک در این غدر و فساد بایکسر یکدل گشته اند و افواج دول یورپ را چند مقابله و معرکه با چینیان اتفاق افتاده و چینیان به نهایت دلیری و مردانگی قدم شجاعت افشردند و گوے سبقت از میدان بردند دول یورپ که احتمال این چنین جرأت و جسارت نداشتند به تعجب آمدند و دانستند که الحال چین آن حلواے بے دود نمانده که در وقت معرکه جاپان بود الغرض افواج دول یورپ باالاشتراک به پائے تخت چین که پیکن نام دارد قاصد شده اند و چینیان هم در مدافعت و ممانعت میکوشند دیده باید که انجام این فساد عظیم چه مے شود اما چون هشت سلطنت عظیم الشان بقصد چین میان بکین بسته اند چین تنها تا کجا خود را صیانت خواهد نمود و غلبه دول یورپ و تباهی و بربادی چین یقینی است اما به اتفاق جمله رعایائے چین معامله سخت شده و ظاهر است که باندک زد و خوردے و سهل دستبردے چینیان ایل و تسخیر نخواهند گردید و هم احتمال دارد که دول یورپ را در تقسیم فوائد حصص و تجاویز حرب و جنگ و صرفه محاربه و غیره امور باهم اختلافے واقع شود و چین را گذاشته باهم آویزند در این صورت البته چین از تباهی محفوظ ماند ؎ به بینیم تا کردگار جهان ٭ در این آشکارا چه دارد نهان ٭ اما در این دور بیشتر ربع مسکون به تحت تصرف سلاطین عیسائی در آمده است و بادشاهان دیگر مذاهب چند کس بیش نیند و سلاطین عیسائی کمر بر کین ایشان بسته اند و منتظر موقع فرصت در کمین نشسته اعظم و اعدل شهنشاهان اسلام در این دور سلطان المعظم و خاقان المکرم سلطان عبد الحمید خان عثمانی ترک سلطان روم است که علاوه از ممالک اسلام و ایشیا بسیارے از دیار یورپ هم تحت تصرف دارد و جمله اهل اسلام سنی مذهب آن جناب را بخلافت و امارت مسلمین قبول نموده اند و اگرچه سلطان المعظم به فهم و کیاست خویش و جانبازی و شجاعت قوم ترک شوکت سلطنت را نگهداشته است اما سلاطین عیسائی همواره در تضعیف او و تقویت صوبه هائے عیسائی که زیر حکومت دولت عثمانیه مے باشند سعی ها مے نمایند چنانچه نگاشته شد که در معاملات آرمینیا دول یورپ باالاتفاق سلطان المعظم را بر تقبیل اصلاحهائے مجوزه خویش مجبور مے نمودند و اهالیان انگلستان بیشتر از همه در این امر ساعی بودند و چون سلطان المعظم اصلاحهائے مجوزه را قبول نکرد تجویز جنگ با دولت عثمانیه کردند اما چون سلطنت روس و فرانس بخیال مصلحت خود ها سر از شمولیت این کار باز زدند و یک سلطنت از جمله دول یورپ باالانفراد خود را مرد میدان سلطنت عثمانیه نمے دانند چار و ناچار بسبب نااتفاقی دول جنگ موقوف ماند و همچنین در معامله کریٹ سلطنت یونان با آنکه بارها ضرب دست دلیران ترک را دیده بود و به لمعه شمشیر شجاعت ایشان از میدان رمیده اما باعتماد اتفاق سلاطین یورپ با سلطنت عثمانیه درآویخت و آخر تاب مقابله با شیران ترک نیاورده گریخت و بهادران ترک در اندک مدت ممالک او از تصرفش بر آورده

چون سلاطین یورپ این حالت را دیدند و بر فنائے یونان متیقن گردیدند فی الفور درمیان آمده و تمامی ممالک مفتوحه اش بازدهانیدند
و سلطنت عثمانیه را از نتیجهٔ فتح و ظفر محروم گردانیدند و با این همه در کریٹ و آرمینیا اصلاحهائے مجوزه خود و از سلطان المعظم جاری
کنانیدند و نوبت ظلم در کریٹ بدانحد رسید که بیشتر مسلمانان ترک وطن کرده به دیگر دیار اسلام مهاجرت گزیدند بهر کیف حق سبحانهٗ
تعالیٰ سلطان المعظم را در حفاظت خود داشته ترقی عمر و دولت و اقبال عطا فرماید که ملاذ المسلمین و کهف المومنین است اما
اکنون سلطنت عثمانیه هم در قوت جنگی و مالی و انتظام ملکی و بنائے مدارس حربیه و صناعیه و علوم و فنون مختلفه و ازدیاد وسایل
آمد و مداخل و سلامتی ادوات و آلات حرب و جهازهائے جنگی و بنائے ریلوئے جدید وغیره امور خیلے ترقی فرموده است و روز بروز
ترقی و تقویت او در افزونی است و این همه از عنایت یزدانی است و عقل و انتظام حضرت سلطانی و دیگر از عمدهٔ خواقین اسلام
و زبدهٔ سلاطین والا مقام مظفر الدین شاه قاجار شهنشاه ایران است و اگرچه سلطنت ایران در کثرت خزائن و دفائن و
بسیارے زر و لشکر مشهور و ممتاز است اما چون بهمسائگی روس افتاده است و این خود ظاهر است که سلطنت روس چقدر
در توسیع ملک خود آماده است همواره بکمین سلطنت ایران حرسها الله عن الآفات الزمان نشسته است و کمر بمداخلت آن
ممالک محکم بسته اما شهنشاه ایران بادشاه کجکلاه میرزا مظفر الدین شاه قاجار بادشاهے دوربین است و شهنشاهے والا مکین
و الطوار زمانه ناهنجار بخاطر آورده است و پے به مکائد اعدا و کید اجانب برده و در ترقی هر صیغه جنگی و ملکی و ملی مصروف است
و بحفاظت سلطنت خود مشغوف و اگرچه در زمانه سابق درمیان ترکان و ایرانیان از عهد سلاطین صفویه سادات شاهان ایران
مخالفت ها و مناقشهها درمیان آمده اند و شاهان قاجار نیز بوجه آنکه مذهب تشیع داشته اند با سلاطین روم که سنی مذهب
بوده اند اعلام مخالفت برافراشته اند و باهمدگر صفائی خواطر نداشته اما اکنون که سریر خلافت بوجود همایون غازی عبد الحمید
خان سلطان روم آراسته است و اورنگ سلطنت بذات مبارک بادشاه کجکلاه مظفر الدین شاه قاجار دارائے ایران
پیراسته هر دو سلاطین نامدار مائل باتفاق و آمادهٔ اتحاد و وفاق گردیدند و ابواب مراسلت مشتمل بر موافقت مفتوح فرمودند
و باهمدگر وعدهٔ استمداد بوقت ضرورت نمودند و الحال که شهنشاه ایران به سیر یورپ برآمده اول به روس تشریف برده و از انجا
به فرانس نزول اجلال فرموده مقرر است که در اثنائے این سفر به قسطنطنیه هم رونق افروز شود و این هر دو نیرین سپهر شهنشهی در یک
برج قران فرمایند و ملاقات دوستانه کرده بنیاد اسلام را مستحکم نمایند تا به اتفاق این دو سلطنت ارکان اسلام را قوتے و
وجود مسلمانی را قدرتے حاصل باشد ورنه هرگاه که دول عیسائی بیخ مسلمانی از سرزمین حکومت برکنند کدورت و مخالفت باهمی
شیعه و سنی کجا خواهد ماند و در این زمان واجب بلکه فرض است که جمله هفتاد و دو ملت اسلامیه نهال مخاصمت خودها از زمین
قلوب برآرند و از سر صدق و راستی معاونت یکدگر و مصادقت باهمی را اهم فرائض شمارند و اگر الحال هم مثل زمانه سابق با
همدگر افتادند و داد شقاق و نفاق دادند آن وقت شوم خدانخواسته دور نخواهد بود که مینار ابد پایدار دین اسلام و شوکت
سلطنت مسلمانی از بیخ و بن در افتند و از صحن دنیا برکنده شود خدا تعالیٰ جمله اهل اسلام را عموماً و سلاطین عصر را خصوصاً

توفیق موافقت و صیانت خود رفیق گرداناد بالنبی وآلہ الامجاد و از جملہ بادشاہان اسلام بادشاہ فلک بارگاہ ضیاء الملت و
الدین امیر عبدالرحمن خان بارکزئی افغان بادشاہ افغانستان است و ابن بادشاہ والاجاہ افغانستان را آنچنان بدرجہ
عالیہ و پایۂ رفیعہ رسانیدہ است کہ در زمان ہیچ یکے از بادشاہان سابق دیدہ و شنیدہ نشد جملہ کارخانجات ساختن اسباب
وادوات حرب و ضرب و دیگر اشیائے ضروری را در کابل بنیاد نہادہ است و تمامی قشونہائے خود را بہ تفنگ ہائے قشنگی
آراستہ و بہ اسلحہ و آلات جدیدہ و توپ ہائے عظیم پیراستہ است و افغانستان ملکے ست کہ نقش مہابت ہیچ بادشاہ در رو
درست نہ نشستہ اما از رعب عدالت بادشاہ اسلام ابواب ظلم و عناد و فتنہ و فساد آن چنان بستہ است کہ اگر کسے طلائے احمر
در بیابان بگذارد روز دیگر ہر کہ او را بیند بمحافظان حدود سپارد و ہمچنین رفتہ رفتہ بحضور بادشاہ رسیدہ بعد تحقیق بوارث
او برسد سرکار انگریزی ہیجدہ لک روپیہ سالانہ بامیر در عوض دوستی خود میدہد و امیر ہم قدم وفا از جادۂ صدق و صفا بیرون
نمے نہد و ہیچگونہ دخل اجانب در ملک خود نمے پسندد و علاوہ ازین ہر سہ سلاطین حلمی عباس پاشا خدیو مصر است اما الحال
سلطنت او جز نامے بیش ندارد و جملہ نظم و نسق او بدست مدبران انگریزی است و احوال او در اوراق صدر گذشت کہ اگرچہ
شہنشاہ انگریزی قبضۂ دوامی بر مصر نہ فرمودہ است اما مصر را خلاصی از چنگال یورپ ممکن نیست الا ماشاء اللہ چہ سرکار انگریزی
ہمدرین نزدیکی در محاربات مہدی و خلیفہ عبداللہ نقصان زر و مردم گوارا کردہ تمامی صوبۂ سوڈان را در تصرف آوردہ است
اکنون قصد تخلیہ مصر ندارد بہر کیف ہرچہ خواستۂ کردگار است بظہور خواہد رسید و خدیو مصر درین ایام ببر انگلستان
تشریف بردہ است اما دیگر از شاہان اسلام سید عبدالاحد خان امیر بخارا است و وے از نژاد سادات است چون از سلاطین
اوزبک مغل وارث نماند سادات کہ دختر زادگان اوزبکیہ بودند بر تخت سلطنت نشستند و ازان زمان الی الآن تخت بخارا
در قوم سادات است اما سلاطین روس بر بسیارے از ممالک بخارا استیلا شدہ اند و جمیع اختیارات مالی و ملکی را بدست خود
آوردہ اند و ریلوے خود تا بخارا جاری کردہ و سلطنت میر سعید عبدالاحد خان را جز نامے باقی نماندہ و امیر اکثر بہ سیر و سیاحت مے
گذارد و شہزادۂ بخارا در سینٹ پیٹرسبرگ پایۂ تخت روس مے ماند و دیگر از سلاطین اہل اسلام سلطان زنجبار و امام مسقط
و خان قلات و مہتر چترال اند اما این ہمہ از تسلط سلاطین عیسائی محفوظ نہ ماندہ اند و در ہر جا ایجنٹی از سرکار انگریزی نشستہ
و قوت و رونق سلطنت ایشان درشکستہ است و احوال امرا خان کہ حاکم دیر و باجوڑ و جندول بود سابق ازین گذشت اگرچہ
در مملکت چین و مراکو و غیرہ دیار دیگر مملکت ہائے بسیار در تحت تصرف اہل اسلام ہستند اما چون ایشان در شمار بادشاہان
آزاد و خود مختار نیستند و بار اطاعت دیگران بردوش کشیدہ اند و تحت سلاطین دیگر گردیدہ لہذا بہ ذکر ایشان حاجت نیست
و در ملک ہندوستان ہم رؤسائے عالیشان و نوابان رفیع المکان از اہل اسلام عنان حکومت ریاست ہائے خود در دست
دارند و اطاعت و فرمان برداری شہنشاہ انگریزی را واجب میشمارند کہ افضل و اعظم جمیع رؤسائے ہندوستان نواب سر الممالک
مظفر الممالک آصفجاہ نظام الملک میر محبوب علی خان فتح جنگ بہادر والئے دکن است کہ بہ نہایت عدل و داد در حیدرآباد

حکمران است ومن جانب سرکار انگریزی صاحب رزیڈنٹ در حیدرآباد مے باشد ودر بیشتر امور مملکت دخل وا رد اما سرکار انگریزی ہم قدر ومنزلت وخاطر ومراعات آصفجاه از جملۂ روسائے ہند بیشتر دارد ودر ہندوستان ہیچ ریاستے از ہندو ومسلمان در مداخل ووسعت وقدر ومنزلت با حیدرآباد برابر نیست خدائے تعالی این ریاست عالیشان را خصوصاً ودیگر روسائے اہل اسلام را کہ در ہندوستان اند عموماً از حوادث وفتن نگہدارد اما امن وامان وعدل وانصاف وترقی تعلیم ودیگر امورات خیر وخوبی کہ در عہد معدلت مہد سرکار انگریزی ہندوستان را حاصل است در ہیچ عصرے نشان نداده اند خدائے تعالی سایہ ہما پایۂ این سرکار ابد قرار را بر سر ہندوستان مبسوط دارا دو در این آوان خجستہ اقتران تخت سلطنت انگلستان وہندوستان بہ وجود ہمایون ملکۂ عالیشان وقیصرہ والا دودمان کوئن وکٹوریا دام اقبالہا آراستہ است ومسند ولیعہدی این سلطنت عالیہ بذات مبارک شہنشاہزادہ رفیع المنزلت فلک شوکت پرنس آف ویلز پسر اکبر ملکہ معظمہ پیراستہ وبر ممالک ہندوستان لارڈ کرزن صاحب بہادر ویسرائے گورنر جنرل حکمران است وتمامی ہندوستان از عدالت او شادان فقط ✤

ذکر خاندان روسائے سونکھڑہ مالوه

چون در اوراق صدر چند جائے ذکر روسائے سونکھڑہ آمده است لہذا مناسب نمود کہ لختے از کوائف خاندان الیشان گذارم وجملے از حالات ریاست آنہا بر نگارم بر رائے بیضا ضیائے مستخبران کوائف جہان مخفی مباد کہ در احوال نیاکان خاندان سونکھڑہ ارباب تواریخ الیشان قلم فرسائی نموده اند وبنده جملے از ان در این مقام ثبت میکند کہ در ملک گجرات از خاندان ڈوڈیہ کہ قومیت از راجپوت در گڈہ تالندرہ جیت گڈہ سورن سنگہ نام سردارے نامور لوائے حکومت مے افراشت وجملہ لوازم امارت واسباب ریاست مہیا میداشت چون سورن سنگہ رخت حیات بربست پسر اکبر او چندربھان بر جائے او نشست وبعد از انکہ او بملک عدم خرامید پسرش ارجن سنگہ بر جائے او مسند آرا گردید وچون ارجن سنگہ وفات یافت پور او بوبھاجی بجائے او نشست وہمچنین بعد از او پسرش پدم سنگہ وبعد از او فرزند او ہاجر سنگہ وپس از ان پور او ناگر سنگہ وبعد از وپسرش دھوہڑ سنگہ وبعد از ان فرزند او سجاوت سنگہ ودر عقب او پسرش آپڑ سنگہ وبعد از ان فرزند او دیپ سنگہ وبعد از و پسر او دلوی سنگہ وپس از ان پسر او گج سنگہ وپس از ان نور العین او راؤ سگراؤ سنگہ در نوبت خویش عنان شبدیز ریاست وحکمرانی بدست آوردند اما راؤ سگراؤ سنگہ دو پسر داشت کہ یکے را کالوجی ودیگرے را دھولوجی نام بود چون در زمانۂ راؤ سگراؤ سنگہ مخالفان این خاندان زور آوردند کالوجی ودھولوجی مجال اقامت در ملک گجرات نیافتند بہ پائے مردی ہمت از آنجا بر آمده بہ ملک مالوه شتافتند واین واقعہ در سمت یکہزار وچہار ده صد وپنجاه ویک بکرمی ظہور پذیر گشتہ ودران زمان در ملک مالوه سلطان ہوشنگ ابن دلاور خان غوری لوائے فرماندہی برافراشتہ بود وتسلط ودخل سلاطین دہلی را از ملک مالوه برداشتہ وسلطان ہوشنگ بادشاہے مردانہ بود وخسروے فرزانہ ودر سنہ ثمان وثمانمائہ ہجری بر تخت سلطنت مالوه نشستہ بود وابواب ظلم وجفا بر روے رعایا بربستہ واو را با سلاطین گجرات محاربات بسیار دست داده اند الغرض کالوجی در دار السلطنتہ شادی آباد مانڈو رسیده

بملازمت سلطان ہوشنگ غوری سرافراز گردیدہ در بیشتر محاربات کارہائے نمایان ازو بظہور آمد و سلطان ہوشنگ اظہار عنایت بسیار فرمودہ و راؤ کالوجی را و صد و سیزدہ مواضعات در جاگیر عطا نمود و راؤ کالوجی در جاگیر خود آمدہ و در موضع سیونہ کہ در قرب سونکھڑہ واقع است سکونت اختیار کردہ و در معیت راؤ کالوجی اکثر سرداران راجپوت از گجرات بیرون آمدہ بہ مالوہ توطن گزیدند و بملازمت سلطان ہوشنگ رسیدند و در مالوہ جاگیرہا یافتند کہ تا ہنوز اولاد ایشان بر آن جاگیرہا حکومت دارند الغرض راؤ کالوجی در سیونہ مے بود و او را سہ پسر بود پسر اکبر راؤ دلاجی بود کہ در سیونہ و سونکھڑہ مسند آرا گردید و برادر خورد خود گانگاجی را علاقہ تال عطا کردہ بدان ناحیہ فرستاد و اولاد او تا ہنوز در قصبہ تال ٹھاکر مے باشند و این ٹھکانہ تال در ماتحتی ریاست جاورہ در آمدہ است و بعد از وفات راؤ دلاجی برادر خورد تر راؤ پنچان جی بر مسند سیونہ و سونکھڑہ نشست و بعد او فرزندش راوت سوگن جی بجایش بالا رفت و راوت سوگن جی برادر خورد خویش میو داس را ٹھکانہ آساوتی بہ جاگیر داد و اولاد میو داس مذکور در آساوتی ریاست دارند و بہ ماتحتی ریاست دیواس حکومت مے کنند و در سونکھڑہ بعد از سوگن جی پسر او راوت رام سنگہ مسند نشین گردید و بعد از ارتحال او راوت الہی بان بر جائے او رسید و پس ازان راوت پوراجی بر مسند حکومت نشست و راوت پوراجی برادر خورد خود ساول سنگہ را پیلودہ بجاگیر داد و ریاست پیلودہ در قبضہ اولاد آن نامدار است و اکنون از اولاد ساول سنگہ راوت کیسری سنگہ بہادر در پیلودہ بر مسند ریاست نشستہ است و ٹھکانہ این ریاست بہ ریاست جاورہ داخل مے شود اما دیگر جملہ تعلقات با محکمہ ایجنسی میدارد اما در سونکھڑہ بعد از راوت پوراجی پسر او جگت سنگہ بر جائے پدر نشست و پس ازان پور او امر سنگہ ریاست یافت اما امر سنگہ را برادرش پرتاب سنگہ کشتہ مسند آرا گشت و این خاندان ہموارہ در متابعت و خیرخواہی سلاطین خلجیہ کہ بعد از بادشاہان غوریہ سلطنت مالوہ بدست آوردہ بودند ثابت قدم ماندند چون سلطنت مالوہ از دست سلطان محمود خلجی در سنہ ۹۳۷ ہجری بدر رفت و سلطان بہادر شاہ گجراتی بادشاہ گجرات بر ولایت مالوہ مستولی شد اما در اندک مدت از سلطان نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ گورکانی در سنہ ۹۴۲ ہجری شکست یافتہ مالوہ داخل ممالک مغلیہ گردید و ازان زمان بار دگر ملک مذکور زیر حکومت سلطنت دہلی رسید و چندے در قبضہ افاغنہ سور ماندہ چون سلطنت دہلی باز دست اولاد شیرشاہ سور افغان بدر رفت و ہمایون بادشاہ گورکان بر سلطان سکندر سور افغان ظفر یافت و بر ملک مالوہ باز بہادر ولد شجاعت خان از امرائے شیرشاہ لوائے استقلال افراشتہ بود کہ در سنہ سبع وستین وتسعمایہ ہجری سلطان ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاہ گورکان بر مالوہ لشکرے گزین فرستادہ مالوہ را بدست آورد و ازان پس ملک مالوہ در تحت دہلی بود و رؤسائے خاندان سونکھڑہ نیز دست توسل بدامان سلاطین گورکانیہ زدند و ہموارہ ماتحت صوبہ مالوہ بودہ خدمات بادشاہی بکمال خیرخواہی مے نمودند و راوت پرتاب سنگہ در زمانہ سلطنت سلطان ابوالمظفر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ گورکان بود در سنہ ثمانین والف ہجری در قصبہ سونکھڑہ متصل بازار دروازہ پختہ بنیاد نہاد چون دران زمان تعمیر قلعہ و حصار وغیرہ بغیر از صدور فرمان بادشاہ ممکن نبود لہذا حسب درخواست راوت پرتاب سنگہ نواب سربلند خان صاحب صوبہ

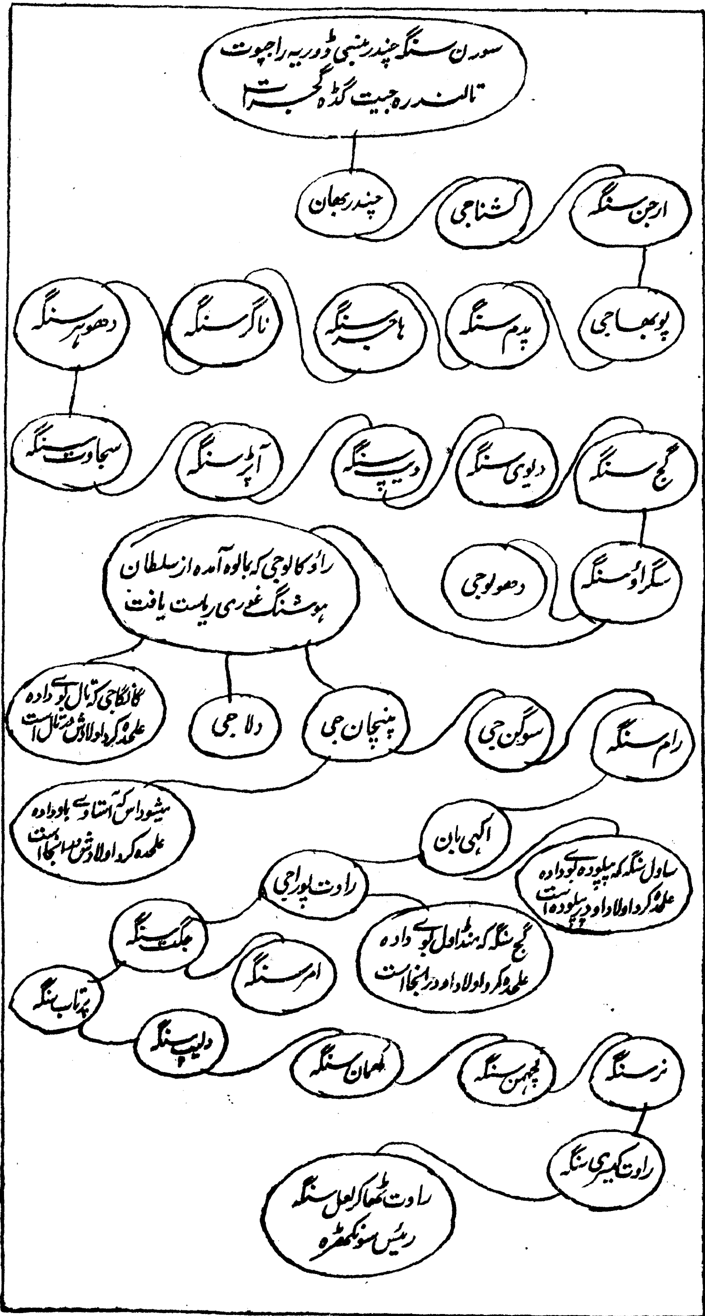
مندسور بموجب اجازت شاہی اجازت تعمیر داد و فرمان مذکور را بر سر دروازہ گنبد نمود کہ نشان آن الی الآن موجود و مضمونش کہ بر سنگ سیاہ بود
بخوبی مرئی نمیشد۔ والد ماجد این خاکسار منشی میرزا احمد جان قاجار در سنہ اربع و ثمانین و ثمنی مایہ والف ہجری او را بر سنگ
سفید تجدید فرمود الغرض راوت پرتاب سنگہ برادر خرد خود گج سنگہ را ٹھاکانہ اول در جاگیر داد و تا الکنون ٹھکانہ مذکور در قبضۂ اولاد
گج سنگہ است و این ٹھکانہ ہم بہ ماتحتی ریاست جاورہ مے باشد و در سونکھڑہ بعد از راوت پرتاب سنگہ پسر او راوت
دلیپ سنگہ جائے نشین گردید و پس از ان این ریاست بہ فرزند او کہمان سنگہ رسید و پس از ان پسرش ٹھاکر لچھمن سنگہ
مسند آراست چون در این زمان صوبہ مندسور در تحت حکومت مہاراجہ عالیجاہ بہادر والی گوالیار بود با راوت لچھمن سنگہ
بندوبست خراج مقرر گردید و پس از لچھمن سنگہ ٹھاکر نر سنگہ خلف او بر مسند ریاست نشست و پس از ارتحال او راوت
ٹھاکر کیسری سنگہ بر مسند اقبال تکیہ زد اما در سمت یکہزار و ہشتصد و ہشتاد و ہشت بکرمی کہوم جی یکے از مدعیان ریاست
جمعیت کردہ بر سونکھڑہ رسید و بسیارے از اعوان و انصار ٹھاکر کیسری سنگہ را کشتہ و ٹھاکر کیسری سنگہ را کہ در نہایت
صغیر سن بود گرفتہ مسند آرا شد اما ملازمان ٹھاکر صاحب بار دگر بہ فراہمی اعوان و انصار سونکھڑہ را بجبر و پیکار گرفتند و
کہوم جی بمعائینہ ہزیمت خود کشی نمودہ جان داد و در سمت یکہزار و ہشتصد و نود و ہفت برائے نذرانہ وغیرہ از مندسور
نزاعی واقع گردیدہ و کیشوراو بہاؤ حاکم مندسور لشکر بر سونکھڑہ کشید و ظفر یافتہ سونکھڑہ را غارت نمود و اکثر اموال و نفائس
و اسناد و کواغذات بادشاہی بتاراج رفت و ٹھاکر صاحب را کہ صغیر السن بود ملازمان ایشان بعلاقہ بانسواڑہ کہ جائے قلب و
دشوار گذار است بردند و بعد از معاودت کیشوراو بہاؤ بار دگر بہ سونکھڑہ رسیدند و در سمت یکہزار و نہ صد و سہ بکرمی
از پیشگاہ سرکار حضور مہاراجہ عالیجاہ جیاجی راؤ سیندھیہ بہادر والی ریاست گوالیار سندے دیگر دادہ کہ چون حکام مندسور
در طلب نذر خراج زیادتی کردند و بدین سبب شما در ادائے خراج تعلل مے کنید الکنون خاطر جمع دارید کہ زیادہ از بست و یکہزار
روپیہ سکہ شاہ عالمشاہی کہ شما از پیشتر میدہید ہیچ مطالبہ از شما نخواہد شد و ہمچنین حکام صوبات مالوہ و صوبہ مندسور احکام
بتائید مضمون فرمان عالیجاہی نوشتند تا ٹھاکر صاحب از سر اطمینان بکار و بار آبادی و ترقی ریاست و رفاہ و آسائش رعیت
مشغول گشتند و چون کامدار بر جملہ ریاست مسلط شدہ اکثر در تعمیل احکام محکمہ رزیڈنٹی اندر تساہل ورزید و کار بنا خفگی
صاحب رزیڈنٹ گردید از پیشگاہ سر رابرٹ ہملٹن صاحب بہادر نواب ایجنٹ گورنر جنرل بہادر سنٹرل انڈیا طلبی ٹھاکر صاحب
بعمل آمدہ و بعد تحقیق کہ بے اختیاری ٹھاکر صاحب ظاہر شد اختیار ریاست بہ ٹھاکر صاحب مفوض گردید و کامدار موقوف
گشت و بوجہ شرارت فتنہ پردازان بار دگر حکام صوبہ مندسور وا دمین خواستند کہ لشکرے بہ سونکھڑہ بفرستند و درین خصوص از
از محکمہ ایجنسی سنٹرل انڈیا اجازت طلبیدند اما از محکمہ والائے ایجنسی در سنہ یکہزار و ہشتصد و پنجاہ و ہفت عیسوی حکم شد
کہ سابق کامدار مختار ریاست و ٹھاکر مجبور محض بود و معاملات او بخرابی و ابتری رسیدہ بود و بمعائینہ این احوال ما ٹھاکر را ہدایت
نمودیم کہ بندوبست خانہ خود خود نماید چنانچہ موافق ہدایت ما العمل آوردہ است و فتنہ پردازان کہ از ین انتظام بیکار شدہ اند

رپورٹ خلاف واقع بہ صوبہ صاحب وغیرہ مے کنند امناسب کہ تا ٹھاکر سونکھڑہ را دائے ٹانکہ مقررہ بسستی و تعلل نکند اہالی دربار
وسر صوبہ صاحب مالوہ بامداد او پردازند کہ خلل وزلل در معاملات او راہ نیابد الغرض بعد ازین ٹھاکر صاحب در انتظام و
درستی شکست و ریخت ریاست خود پرداختند و در اندک مدت ریاست را آباد و رعایا را از معدلت خود شاد ساختند و
ہموارہ در اطاعت و فرمان برداری دربار گوالیار سرگرم بودند و چون در ایام آشوب ۱۸۵۷ء در مندسور و بہاگڑھ
وغیرہ علاقہ دربار عالیجاہ گوالیار بغاوت و فساد پیدا گردید از سونکھڑہ بموجب طلب اہالیان دربار کمک لائق فرستادہ شد
و چون والد ماجد راقم اوراق منشی میرزا احمد جان در آشوب غدر ۱۸۵۷ء سرگردان گشتہ بسبب اقتضائے آب و دانہ و
مصلحت زمانہ بہ سونکھڑہ رسیدند ٹھاکر صاحب مرحوم بہ نہایت محبت و حسن اخلاق خاطر الیشان را بخود کشیدند و آن مغفور
نیز پائے در دامن قناعت پیچیدند و قیام در این مقام ورزیدند و بہ حسن کارگذاری و لیاقت میرزا صاحب مرحوم انتظام
ریاست روز بروز در ترقی مے بود و جملہ حکام و اہالی دربار گوالیار و صاحبان انگریز بہادر از قابلیت و فرمان برداری و لیاقت
و کارگذاری ٹھاکر صاحب و میرزا صاحب بسیار محظوظ و مسرور مے بودند و در پروانہ جات و چٹھیات خویش تصدیق قابلیت
الیشان و اظہار رضامندی خود مے نمودند و ٹھاکر صاحب موصوف در سمت ۱۹۲۰ بکرمی در نیمچ و در سمت ۱۹۳۶ بکرمی در اوجین بملازمت
مہاراجہ عالیجاہ جیاجی راؤ سیندھیہ بہادر والی گوالیار رسیدند و از پیشگاہ سرکار عالیجاہ بعواطف شاہانہ مسرور گردیدند
و در نشست برخاست تعظیم و تکریم حسب قاعدہ مراعات ٹھاکر صاحب موافق قدر و منزلت بعمل آمد و بار سوم در سمت ۱۹۴۳
بکرمی کہ مہاراجہ عالیشان جیاجی راؤ سیندھیہ بہادر انتقال فرمودہ بودند و مہاراجہ عالیجاہ مختار الملک عظیم الاقتدار رفیع الشان
والا شکوہ محتشم دوران عمدۃ الامرا مہاراجہ عالیجاہ حسام السلطنت مادھو راؤ سیندھیہ بہادر سری ناتھ منصور زمان
فدوی حضرت ملکہ معظمہ رفیع الدرجہ انگلستان جی سی ایس آئی بر مسند ریاست جلوس نمودند ٹھاکر صاحب بموجب طلب
بہ لشکر گوالیار رفتند حسب مراتب خود بملازمت رسیدند و آخر در سمت ۱۹۴۳ بکرمی موافق ۱۸۸۹ء ٹھاکر کیسری سنگہ صاحب ہم
ازین غمکدۂ دنیا طبل رحیل کوفت و ٹھاکر صاحب مرحوم در حسن اخلاق و جود و سخا و فہم و ذکا منفرد روزگار بودند بعد از رحلت
الیشان ٹھاکر لعل سنگہ خلف آن مرحوم مسند نشین گردید و انتظام ریاست را موافق عہد پدر بزرگوار خود مقرر داشتہ اعلام
انصاف و عدالت برافراشت در عدالت و دادگستری کہ اہم فرائض خسرویت توجہ بسیار دارد و در این سال ۱۸۹۹ء و سنہ ۱۹۰۰ء
مطابق سمت ۱۹۵۶ کہ قحط عظیم در بلاد مالوہ بود در پرورش محتاجین داد و دہش مساکین بصرف زر کثیر انتظام نمود و در این سال
بہیلان کوہستان بانسواڑہ و ڈونگرپور و پرتاب گڈھ سر بہ شورش برداشتند و رایت خلاف و عناد برافراشتند بر اکثر
علاقجات رؤسائے مالوہ کہ بالحاق کوہستان واقع است بطریق غارت و تاراج زور آوردند و دستبرد ہا کردند و بتاریخ ۱۳ دسمبر سنہ ۱۸۹۹ء
بہ موضع نیا نیان کہ متعلقہ سونکھڑہ و مختصر دیہیست وقت شب پنجصد نفر بہیل تاخت آوردند باوجود آنکہ دران مقام محافظان
از دو کس بیش نبودند در معرکہ چار کس از عمائد خود بکشتن دادند و ہفت ہشت کس زخمہا برداشتہ خائب و خاسر گشتند و

بعد ازین اگرچه بدین عداوت بهیلان بسیار جمع آمده در تهیهٔ یورش بر این علاقه منتهز فرصت مے بودند اما از حسن انتظام و مستعدی و نهیب اقبال ٹھاکر صاحب مجال و تسبر دنیافتند الغرض ٹھاکر صاحب به نهایت عدالت و انتظام بر مسند اقبال نشسته است و ابواب جور و جفا را بربسته و سه مرتبه شرف ملازمت مهاراجه عالیجاه بهادر دریافته است و در مرتبه دویم در ۱۸۹۸ء در مقام مندسور و مرتبهٔ سیوم در ۱۸۹۹ء در همان مقام که ملازمت مهاراجه عالیجاه حاصل نمود بنده هم هم‌رکاب بود و مهاراجه عالیشان به نهایت تلطف و التفات شاهانه ملاقات فرمود و باین هیچمیرز هم تفقد شاهانه بعمل آورد و از لیاقت و قابلیت ٹھاکر صاحب موصوف مهاراجه عالیجاه بهادر عالیشان و حکام آن دربار و دیگر صاحبان ذوالاقتدار انگریزی بهادر همواره اظهار خوشنودی و رضامندی مے نمایند و چون پنج صد سال مے شوند که این خاندان بر این ریاست حکمرانی مے کند بلحاظ قدامت و رعایت مراتب جمله روسائے قرب و جوار هم خیال اعزاز و اکرام این ریاست میفرمایند خدائے تعالی این ریاست و رئیس را از حوادث زمن نگهدارد اما در این ریاست جمله لوازم سرداری و امارت مثل چنور و چهڑی و کڑه و ینسگر و پالکی و نقاره و نشان وغیره از قدیم از عطایائے شاهان اسلام هستند فقط ✤

مسبت و یک موضع متعلق این ریاست اند و رقبه اش شصت میل مربع و آبادی کل علاقه یکهزار و هشتصد و چهل و پنج مکان و پنجهزار و دو صد و چهل و شش زن و مرد آباد هستند و آمدنی علاقه تخمینا شصت هزار روپیه کلدار است و اکنون سکه کلدار در این ریاست مروج است و درباره ٹانکه از محکمه ایجنٹی سالانه یک نرخ تبادله کلدار یا سکه شاه عالم شاهی و دیگر سکه جات مقرر میشود و هر سال موافق نرخ مجوزه محکمه موصوف زر ٹانکه بسکه کلدار داخل خزانه عامره دربار کرده مے شود و تعلقات این ریاست با محکمه صوبجات ضلع مندسور مے باشند و از محکمه پولیٹیکل ایجنٹی مالوه در خطوط القاب ٹھاکر صاحب مهربان دوستان سلامت نوشته میشود و در اصل لقب روسائے سونکهڑه از زمانه پیشین راوت صاحب مقرر است اما اکنون ٹھاکر صاحب زیاده مشهور است فقط ✤

شجرهٔ روسائے سونکهڑه



سورن سنگہ چندربنسی ڈوریہ راجپوت
تالندرہ جیت گڈہ گجرات
چندربھان
کشناجی
ارجن سنگہ
پوبھاجی
پدم سنگہ
ہاجبر سنگہ
ناگر سنگہ
دھوہر سنگہ
گج سنگہ
دلوی سنگہ
ویپ سنگہ
آپڑ سنگہ
سجاوت سنگہ
سگراؤ سنگہ
دھولوجی
راؤ کالوجی کہ بالوہ آمدہ از سلطان
ہوشنگ غوری ریاست یافت
گانگاجی کہ تال کوے دادہ
علحدہ کرد اولادش در تال است
دلاجی
پنچان جی
سوگن جی
رام سنگہ
میشوداس کہ آستاوے باو دادہ
علحدہ کرد اولادش درسا انجا است
اکھی بان
ساول سنگہ کہ پیلودہ کوے دادہ
علحدہ کرد اولاد او در پیلودہ است
راوت لوراجی
گج سنگہ کہ ہنڈاول کوے دادہ
علحدہ کرد اولاد او در انجا است
جگت سنگہ
امر سنگہ
پرتاب سنگہ
دلیپ سنگہ
لچھمان سنگہ
لچھمن سنگہ
نرسنگہ
راوت کیری سنگہ
راوت ٹھاکر لعل سنگہ
رئیس سونکھڑہ

خاتمہ

الحمد للہ کہ این کتاب دلپذیر اختتام پذیرفت و خلعت اتمام در بر گرفت و امید از ناظرین والا تمکین آنکہ چون در این نسخہ نظر کنند بمقتضائے الانسان مرکب من الخطاء والنسیان از خطائے کہ ببینند در گذرند و کرم کریمانہ از بندہ دریغ نفرمایند و از دعائے خیر دارین خاکسار را یاد نمایند و این کتاب در تاریخ بست و چہارم ماہ اگست سنہ یکہزار و نہصد عیسوی مطابق بست و ہفتم شہر ربیع الثانی سنہ ثمان عشر و ثلثمایہ والف ہجری موافق ۱۷ ماہ مہر سنہ یکہزار و سہ صد و نہ فصلی الٰہی و مصادق بہادون بدی ۱۴ سمت ۱۹۵۷ بکرمی و موافق سیچقان ئیل مغلی مکمل گردید

نوشتہ بماند سیہ بر سفید
نویسندہ را نیست فردا امید

الحمد للہ رب العلمین وصلی اللہ تعالیٰ علی سیدنا و سید المرسلین محمد مصطفےٰ احمد مجتبیٰ شفیع المذنبین وعلی آلہ واصحابہ وازواجہ واہل بیتہ وعترتہ وعشیرتہ واتباعہ وذریاتہ وسلم۔ فقط

قطعہ تاریخ طبع کتاب اویماق مغول از نتیجہ طبع جناب مولوی محمد حسین صاحب احمد آبادی حال منشی مترجم عربی دفتر وکیل رکیا

جناب خان آغا جان محمد — بکیغ یلمعی اسنی الفحول
درین ایام خوش تحریر فرمود — کتابے پاک نزاز ہر فضولی
ولم یرقم بعذ الطہر قطعاً — کتاب فی اویماق المغول
جزاہ اللہ فی تالیف سفر — راہ الخلق بالعین القبول
وہا ان شئت عام الطبع منی — فقل۔ عجب اویماق مغولی
۱۳۱۹ ہجری

تمت

خاتمه

بعد از اختتام و ارسال این کتاب در مطبع این خاکسار را در نومبر سنه ۱۹۰۰ع روزے در اثنائے شکار خارے در انگشت شہادت دست راست خلیده و دو سه روز از آن پروائے نگردیده اما بعد از چند روز سوزش و درد آن بجائے رسید که روز و شب چون ماہی بے آب در اضطراب انداخت و از ہوش و حواس معطل و از کار بیکار ساخت معلوم مے شد که اخگرے سوزان در انگشت چسپیده است و یا نشترے اندرون انگشت جاگیر گردیده ہر چند دوا ہا بکار برده ام افاقتے حاصل نشد ناچار به حکیم حبیب النبی صاحب طبیب ریاست جاوره که بر حال خاکسار بسیار مہربان اند نوشتم و آن جناب از جاوره به اینجا رسیدند و حالتم را دیده بس متعجب و متالم گردیدند که کار از انگشت گذشته تا بند دست رسیده بود۔ بہر کیف بمشوره ایشان به جاوره رفتم و به عمده ابنائے زمان مسٹر ہرمز جی صاحب فارسی میڈیکل آفیسر ریاست جاوره رجوع نمودم ڈاکٹر صاحب موصوف به نہایت محبت و عنایت به علاج مشغول گردیدند و در انگشت شگاف دادند اما سمیّت آن ماده آن چنان اثر کرده بود که تپ از صد درجه متجاوز مے بود و تمام دست بیکار شده تا نوبت بجائے رسید که پنج شگاف در دست دادند و نیم انگشت شہادت ہم بریدند و تا پنج ماه بر بستر علالت افتاده بودم و از زندگی امیدے باقی نمانده بود اما خدائے عزّ و جلّ رشته حیات را قطع نفرموده بود که بعد ازین عرصه صحت یافتم و درین حالت حکیم صاحب آن چنان مہربانی و شفقت فرمودند و ڈاکٹر صاحب ہم بکمال عنایت سعی در معالجه و تدابیر نمودند که بیان آن داستانے دراز است۔ بہر کیف زندگی بود که از چنگل مرگ خلاص شدم و بعد از پنجماه بشہر آمدم و از اعظم وقائع این سال آنکه در فروری ۱۹۰۱ع ملکه معظمه محترمه عالیه کوئین وکٹوریه قیصره ہند و انگلینڈ ازین سرائے فانی به منزل جاودانی رحلت فرمود و عالمے را از مفارقت ابدی خود ملول و غمناک نمود و عالیجناب شہنشاه جم جاه ملک معظم و خسرو محترم ایڈورڈ ہفتم خلد الله ملکه بر تخت سلطنت ہندوستان و انگلستان متمکن گردید خدا تعالی آن مرحومه معظمه را در جوار رحمت خود جائے دہد و این شہنشاه عالم پناه را عمر و دولت و اقبال در ترقی دارد و ہم در اکتوبر سنه ۱۹۰۱ع بادشاه عادل فاضل باذل حضرت ضیاء الملت والدنیا والدین امیر محمد عبد الرحمن خان بادشاه افغانستان نیز داعی حق را لبیک اجابت گفته به روضه رضوان خرامید و بجائے آن مغفور بادشاه والا جاه امیر محمد حبیب الله خان خلد الله ملکه بر تخت سلطنت افغانستان جلوس گرفت ایزد تعالی آن مغفور را غریق رحمت و این بادشاه منصور را صاحب اقبال و دولت کند و ہم درین سال در ۹ اگست سنه ۱۹۰۱ع راوت ٹھاکر لعل سنگه والی سونکھڑه رخت حیات بسته بمنزل بقا شتافت و به تجویز ٹھاکر صاحب مرحوم و اتفاق نوپراوت جی و کاناوت جی زوجه ہائے ایشان ٹھاکر ارجن سنگه که از حقداران سونکھڑه است جانشین مقرر گردید و اگرچه بعضے از مدعیان که ہر گز دعوے ایشان به سونکھڑه نمی رسد وقت را

بکام خود دیده واز انتقال ٹھاکر صاحب مرحوم چیره گردیده اند دعوے ها کرده اند اما در عهد معدلت مهد مهاراجه عالی جاه
مادهو راؤ سیندهیه بهادر که عدل مجسم است دروغ را هرگز فروغ و بطالت را هیچ وجه صداقت نیست نخواهد بود
راوت ارجن سنگه شانزده ساله عمر دارد و اطوار سعادت و سرداری از جبین او پیدا و آثار لیاقت و کامگاری از قیافه او
هویدا است و امید که آینده به جمله اوصاف سروری و سرداری متصف و مشهور خواهد شد و لوپراوت جی و کاناوت جی
هردو ٹھکرانے سونکھڑه که به زیور فهم و فراست و عقل و لیاقت آراسته اند بر حال این خاکسار شفقت مادرانه میفرمایند و
خیال عزت و مرتبه و لحاظ رضاجوئی خاطر بنده بیشتر از شوهر مرحوم خود مے نمایند و جملا انتظام ریاست باختیار بنده مقرر
داشته اند والحمد لله که تمامی نظم و نسق ریاست از زمانه ٹھاکر صاحب مرحوم هم خوب تر جاری است و ٹھاکر صاحب
مرحوم سه دختر دارند دختر کلان به ٹھاکر اودے سنگه رئیس دانتا ؛ تمدشده بود اما همدرین سال رئیس معصوف
رحلت کرده و دو دختر خورد سال اند بهر کیف جمله مهام و کاروبار ریاست به نگرانی علرانی صاحبه و اهتمام بنده بنظم و نسق
تمام انجام مے یابند و کارروائی مقدمه داخل خارج هم در پیش است که مثل تعد تکمیل جهت صدور حکم بحضور دربار معلے پیش
خواهد گردید و ایزد تعالی بنده را قبل ازین یک پسر عطا فرموده بود که به میرزا خان محمد خان عرف خانی میرزا موسوم است و
ذکر او در اوراق سابق کرده شد و در هفتم رجب المرجب ۱۳۱۹ھ هجری پسرے دیگر کرامت فرمود که به میرزا سلطان محمد خان
عرف سلطان میرزا مخاطب گشت خدائے تعالی هر دو را نگهدارد و مسلک دوستان خود بلکه پیروی ایشان عطا فرماید امید
از ناظرین این کتاب آنکه خاکسار را بدعائے خیر دارین یاد فرمایند و غلطی ها را بکرم خویش محو نمایند که الانسان مرکب من
الخطائے والنسیان ـ تحریر فی التاریخ ۱۹ ماه نومبر ۱۹۰۱ء مطابق ۷ شعبان المعظم ۱۳۱۹ھ هجری

تمام شد

مطبع روز بازار امرتسر
جنرل لائبریری ایجنسی
(پنجاب)

آخری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

کتب خانہ جامعہ عثمانیہ

۱- اراکین مجلس اعلیٰ، مجلس نظامت، مجلس انتظامی، مجالس تعلیمات و نصاب پانچ کتابیں ایک ماہ کی انتہائی مدت تک اپنے پاس رکھ سکینگے۔

۲- اساتذہ جامعہ عثمانیہ و کلیہ جات متحدہ و گریجویٹ عہدہ داران جامعہ اور اراکین دارالترجمہ درسی کتابیں ایک ماہ تک اپنے پاس رکھ سکینگے۔

۳- طلبائے ایم اے، ایل ایل بی و تحقیقاتی جماعتوں کے طلبہ تین کتابیں، بی اے اور انٹرمیڈیٹ کے طلبہ پانچ کتابیں دو ہفتہ تک اپنے پاس رکھ سکینگے۔

۴- مدت مقررہ پر کتابیں واپس نہ ہوں تو طلبہ سے بحساب ایک آنہ یومیہ فی کتاب ... لیا جائیگا۔

۵- بشرط موقع کتابیں مکرر جاری کی جاسکینگی مگر اس غرض کے لیے کتب خانہ میں کتاب کا لانا لازم ہے۔

۶- کتابیں گم یا خراب ہو جائیں تو مستعیر پر ذمہ داری عائد ہوگی۔

۷- کتابوں پر کسی قسم کا نشان سیاہی یا پنسل سے نہ لگایا جائے۔

۸- قلمی نسخے اور حوالے کی کتابیں جاری نہ کی جاسکینگی۔ فقط